FUTURE

Digitized by Google

Berkeley
LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA
Digitized by Google

Berkeley
LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA
Digitized by Google

Di Tsukunft

1904. Vol. 3. פרייז 10 סענט No. 25

דיא צוקונפט

אַ וויסענשאַפטליך-סאָציאַליסטישע-

מאָנאַטשריפט

ארויס געגעבען
פון דיא "צוקונפט"
פּרעססּפערריישאָן

אינהאַלטס פערצייכניס :

1) די נייע וועלט אין דער אלטער דר. ערנסט.

2) הערבערט ספענסער פ. קראנץ.

3) חנוכה (היסט. נאָכפאָרשונגען) הארקאווי.

4) ארבייטער פּאָליטיק י. א. בן אריה צבי.

5) דער קרבן יעקב גאָרדין.

6) ווערטה טהעאָריען ב. בודיאנאָוו.

7) אָנקעל סעם'ס אינדיק פאָליטיקוס.

8) די צוקונפט פון כעמיע דר. בלומשטיין.

9) יתמו חטאים... דר. זשיטלאָווסקי.

10) די גייסטיגע וועלט פ. קראַנץ.

11) נייע ביכער (רעצענזיעס) * * *

12) פון מיין טאָגע בוך יחזקאל לעווויט.

1904. יאַנואַר

1 2 85 69

אַ וויכטיגע בעקאַנטמאַכונג!

אַן אונזערע ווערטהע סובסקרייבער. גענאָסען און פריינדע:

מיט דיזען נומער פאנגט זיך אָן דיא סובסקריבציאָן פיר דעם נייעם יאָהר 1904. מיר גלויבען, אַז דיא צוויי רונדע יאָהר אויסגאבע פון „דיא צוקונפט“, גענוגט פיר אונז צו געווינען דיא פולע צוטרויען פון אונזערע ווערטהע סובסקרייבער, אַז זיי זאָלען בעניייען זייער סובסקריבציאָן אויף דעם דריטען יאָהר. מיר פערזיכערען אונזערע ווערטהע לעזער פון דיא „צוקונפט“, אַז מיט דעם דריטען יאָהר וועלען זיי פיעל מעהר צופריעדען זיין מיט דיא „צוקונפט“ אלס דיא פערגאנגענע 2 יאָהר, ווייל מיר האָבען געמאכט נייע ארענזשעמענטס אין דער רעדאקציאָן פיר קינפטיגען יאָהר.

דערצו גיבען מיר אויך דיזען יאָהר אַן אויסוואהל פון דיא בעסטע זשארגאָנישע ליטעראטור אלס פרעמיע פיר אונזערע סובסקרייבער. אונזערע פרעמיאומס זיינען איינגעטהיילט אין 3 קלאַסען צום אויסוואהל.

ערשטע קלאַסע פרעמיום קען יעדער יעהרליכער סובסקרייבער (ווען ער שיקט אריין 1 דאָל. אין אדוועַנס) אויסוועהלען איין בוך פון פאָלגענדע ווערקע:

אמעריקאנער בריפענשטעלער און ספעלער — — — — — — — — — אל' הארקאווי

ענגליש אידישעס טאשען ווערטער בוך — — — — — — — — — — — — ״

יודיש אמעריקאנישע שוהלע — — — — — — — — — — — ״

ענגליש אין אמעריקא — — — — — — — — — — — — — — ״

ענגלישער לעהרער — — — — — — — — — — — — — — — ״

איין ספעציאל פרעמיום פון פאָלגענדע 3 ווערקע

1 גאָט, מענש און טייוועל — — — — — — — — — — — — — י. גאָרדין

2 פאטריאָטיזמוס און רעגיערונג — — — — — — — — — — — ל. טאָלסטאָי

3 דער איינציגער מיטעל — — — — — — — — — — — — — — ״

ביידע בראָשורען איבערזעצט פון מ. קאַטץ.

2טע פרעמיום אויסוואהל צו 3. — — — — — — — — — — — ב. גאָרין

ברוך שפינאָזא — — — — — — — — — — — — — — — — ״

געשיכטע פון אמעריקא — — — — — — — — — — — — — באָושאָווער

שיילאָק — — — — — — — — — — — — — — — — ב. פייגענבוים

מעשי בראשית — — — — — — — — — — — — — — אבראמאָוויטש

ווינשפינגעריל — — — — — — — — — — — — — ״

דיא טאקסע — — — — — — — — — — — — — — ״

יודעל — — — — — — — — — — — — — — — — ״

פישקע דער קרומער — — — — — — — — — — — — ״

דער פריזיוו — — — — — — — — — — — — — — ״

דיא קליאטשע — — — — — — — — — — — — ה' אלעקסאנדראָוו

מאקסים גאָרקי'ס ערצעהלונגען — — — — — — — — — — — פ. קראַנץ

יציאת מצרים — — — — — — — — — ביאָגראפיעס.

3טע קלאַסע פרעמיום — אויסוואהל צו 3 — — — — — — — — — ב. פייגענבוים

וואשינגטאָן — — — — — — — — — — — — — — — — — פ. קראַנץ

אריסטאָטלעס — — — — — — — — — — — — — — — — י. גאָרדין

וואָלטער — — — — — — — טאָלסטאָי — — — — — אלעקסאנדראָוו

טאָלסטאָי — — — — — — — — — — — — — — — — אלעקסאנדראָוו

רב סעדיה גאון — — — — — — — — — — — — — — מ. ווייערניק

רמב״ם — — — — — — — — — — — — — — — — — ב. פייגענבוים

ר' ישראל בעל שם טוב — — — — — — — — — — — — מ. פרומקין

מעכאניקע, אסטראָנאָמיע, כעמיע, 1 פרעמיום — — — — — — — — — דר. קאספע

דער מענש און דיא נאטור — — — — — — — — — — — — — מ. באראנאָוו

וואָס הייסט נאציאָן, זיינען אידען א נאציאָן? — — — — — — — — — — פ. קראַנץ

N VDI'

Digitized by Google

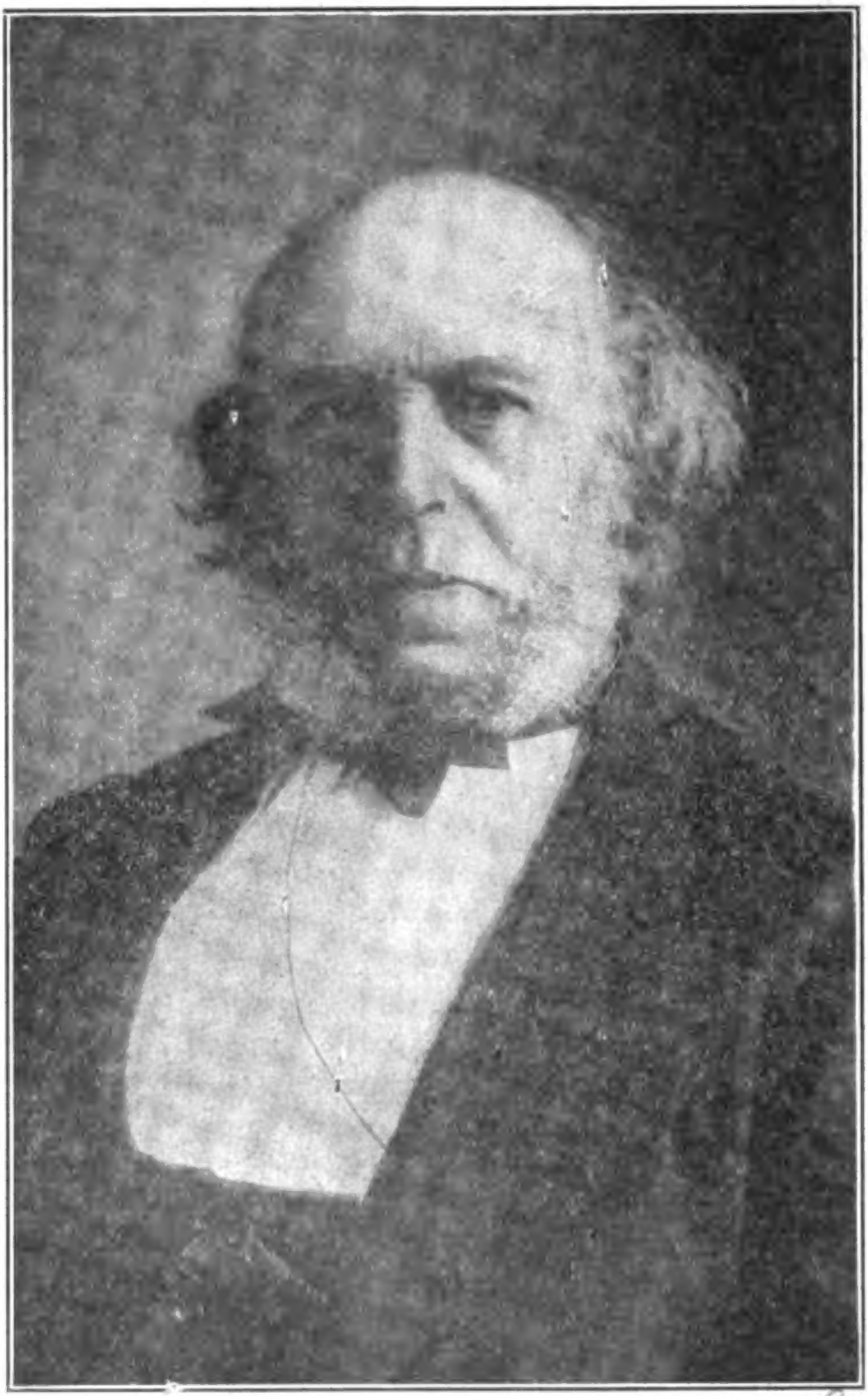

הערבערט כפענכער.

Digitized by Google

LOAN STACK

דיא צוקונפט

No. 1 (25) JANUARY 1904. Volume 3

דיא נייע וועלט אין דער אַלטער.

נאָך א יאָהר איז אוועק. עס איז געווען א יאָהר פון אָפיציעלען „שלום.“ קיין מלחמות צווישען פארשיעדענע פעלקער און נאַציאָנען זיינען ניט פאָרגעקומען. פארקעהרט, דיא „וועלט־הערשער“ האָבען געהאלטען אין איין וויזיטען מאכען איינע דיא אנדערע, אין איין קושען זיך, האלזען זיך, אין איין אויסדריקען זיסע, „ברידערליכע“ געפיהלען. דיא פערשיעדענע לענדער און מלוכות האָבען שליעסליך דורכגעמאכט א יאָהר אָהן מלחמות, האָטש זיי זיינען געשטאנען שטענדיג מיט אויסגעשטעלטע פויכטען, בעוואפענט פון קאָפּ ביז דיא פיס. אָבער אין יעדען לאנד, אין יעדער מלוכה האָט דער גרויסער וועלטקאמפף ניט גערוהט.

דער קאמפף צווישען קאפּיטאליסטען און ארבייטער; צווישען עקספּלאָאטירענדע און עקספּלאָאטירטע; צווישען דיא אלטע וועלט פון רויב און אונטערדריקונג פון מענשען דורך מענשען און דיא נייע וועלט פון פרייהייט, גלייכהייט און ברידערליכקייט; מיט איין וואָרט, דער קאמפף צווישען דער פוילענדער און אבשטארבענדער קאפּיטאליסטישער אָרדנונג און איהר וואקסענדען און זיעגעסבעוואוסטען יורש, דעם סאָציאליזמוס; דיעזער קאמפף האָט ניט נאָכגעלאָזען, ניט גערוהט אין ערגעץ. איבעראל האָט דער סאָציאלער קאמפף זיך געפיהרט, איבעראל זיך געפיהלט, איבעראל, קען מען זאָגען, האָט דיא סאָציאליסטישע בעוועגונג עפּעס וואָס אויפגעטהאָן, עפּעס וואָס ערגרייכט.

ניט איבעראל אָבער זיינען דיא קעמפּפע געווען גלייך; ניט איבעראל דיא ערפאָלגען גלייך גרויס.

.I

דיא גרעסטע און שווערסטע קעמפּפע האָט דורכצומאכען דיא רעוואָלוציאָנערע סאָציאליסטישע בעוועגונג אין רוסלאנד, ווייל געגען איהר שטעהט דער גרויזאמסטער און שרעקליכסטער פיינד פון פרייהייט, זיא האָט אָבער אויך דעם גרעסטען העלדענמוטה בעוויזען, דיא גרעסטע קרבנות געבראכט, דיא גרעסטע מאָראלישע ערפאָלגען ערגרייכט און דיא בעסטע האָפנונגען און איינזיכטען אויף א בעסערער נאָהענטער צוקונפט בעשאפען.

דער פאקט, אז רוסלאנד, זייענדיג און בלייבענדיג פּאָליטיש א ריינע דעספּאָטישע, און אזיאטישע מלוכה, האָט דאָך עקאָנאָמיש זיך שוין ענטוויקעלט צום קאפּיטאליזמוס, האָט אויך

Digitized by Google

AP91
T78
1904

גייסטיג פיעל איבערגענומען פון מעריב־איראפא, דער פאקט האט געבראכט דערצו, אז אין רוסלאנד עקזיסטירט א מאדערנער פראלעטאריאט און א סאציאליסטיש־פראלעטארישער בעוועגונג. דאס האט אבער געפיהרט אויך דערצו, אז אין רוסלאנד האט דאס פראלעטאריאט אויסצופיהרען א דאפעלטע שווערע וועלט אויפגאבע.

ניט נור דארף דיא רוסישע ארבייטערמאסע דורכקעמפפען דיא גרויסע סאציאלע רעוואלוציאן, אזוי וויא דיא ארבייטער אין אנדערע לענדער, זאנדערן אויך ארויסרופען א ריין פאליטישע רעוואלוציאן, דיא בעפרייאונג פון רוסישען פאלק פון אונטער דעם שרעקליכען צארען יאך.

דיא רעוואלוציאנערע סאציאליסטישע ארבייטער בעוועגונג האט אויפגענומען און אויך געמוזט אויפנעהמען דעם פאליטישען קאמפף, און פיהרט איהם מיט מוטה, מיט העלדישקייט און מיט דיא גרעסטע ערפאלגען. זיא מוז איהם פיהרען אליין, ווייל אין דער רוסישער מלוכה זיינען אויסער דעם פראלעטאריאט און א טהייל פון דער אינטעלעגענץ ניטא קיין אנדער קלאס, קיין אנדער טהייל פון פאלק, וואס זאל קענען די אויפגאבע דורכפיהרען אדער חאטש דעם קאמפף קרעפטיג שטיצען.

אמת, אויך צווישען דיא פריצים און בורזשואזיע באמערקט זיך א גרויסע אונצופריעדענהייט. זייט אנדערטהאלבען יאהר גיבען זיי ארויס זייער ציייטונג „אכוואבאזשדעניע“ אין אויסלאנד. אבער זייער אונצופריעדענהייט, זייער אפאזיציאן געגען דיא טיראנישע רעגיערונג איז מעהר א ווערטערליכע. ארויסצוטרעטען מיט טהאטען, אפפער צו ברענגען — דאצו זיינען זיי ניט פעהיג.

פיעל מעהר וויא פאר דיא פריצים שרעקט זיך דיא רעגיערונג פאר דיא אפאזיציאן און רעוואלוציאנערע שטרעבונג אין דער ארמעע. אבער אויך דא האט זי מעהר מורא פאר דיא סאלדאטען, וויא פאר דיא אפיצירען.

מיט גרויס אונרוהע קוקט זיא אויך אויפ'ן „פויער“, וואס נעהמט ערטערווייז זיך ריהרען. טראץ זיין אונטערטהעניגקייט, דערשלאגענהייט און אונוויסענהייט, קומט דער „פויער“ דאך ביסלאכווייז צום שכל. דיא ארבייט פון דיא סאציאליסטען־רעוואלוציאנערען און פון „פויערים־בונד“, דיא צעהנדליגע טויזענד קאפיעס פון פראקלאמאציעס און בראשורען, וואס דיזע צוויי ארגאניזאציאנען לאזען ארויס, עפענען טראפענסווייז, ביסלעכווייז אויף דיא אויגען פון „פויער.“

אין דער ארבייט צווישען פויערים ליעגט דיא וויכטיגסטע בעדייטונג פון דער טהעטיגקייט פון סאציאליסטען־רעוואלוציאנערען, ניט אבער אין טעראר, אין שיסערייען פון רעוואלווערען און דיא באמבעס, וואס דיא „באעוואיא (קריגערישע) ארגאניזאציע“ האט זיך געשטעלט פאר אן אויפגאבע. באמבעס ווארפען, ד. ה., טעראר אין גרויסען מאסשטאב, האט דיזע ארגאניזאציאן פאר דיא צוויי יאהר פון איהר עקזיסטענץ זאגאר ניט געפרובירט. „איינצעלקאמפף, אטענטאטען אויף פארשטייער פון דער רעגיערונג, איז פערהעלטניסמעסיג קליין געוועזן. פאר דעם לעצטען יאהר האט נור איין אטענטאט געהמליך דיא הינריכטונג פון אופימער גובערנאטאר באגדאנאוויטש, זיך איינגעגעבען. דיא בעוועגונג דורך אזעלכע איינצעל־בעפאלען צו טעראריזירען (איינשרעקען) דיא רעגיערונג איז, קען מען, זאגען, דורכגעפאלען.

אבער דיא רעגיערונג איז דאך טעראריזירט. זיא איז ניט נור פול מיט שרעק; זאנדערן זיא האט דעם קאפ פערלארען; און טעראריזירט איז זיא דורך קיין אנדער זאך ניט, וויא דורך דעם וואקסען פון דער רעוואלוציאנערער ארבייטער בעוועגונג. פאראויס אין קאמפף געהט דיא אידישע ארבייטער־מאסע אונטער דער פיהרונג פון דער שטארקסטער רעוואלוציאנערער ארגאניזאציאן, פון דעם „בונד.“

אויס שרעק פאר דיא וואקסענדע ארבייטער־בעוועגונג האט דיא רעגיערונג פון ניקאלאי דעם צווייטען, ריכטיגער געזאגט פון דעם טיראן פּלעהווע, לעצטען יאהר פרובירט אלע מיטלען, זיך געווארפען אין אלע זייטען, אום צו פערניכטען איהר ביטערסטען שונא.

זיא האט ערשטענס פרובירט דעמאראליזירען און פארדארבען דיא מאסען און אונטערקויפען זייערע פיהרער. דאס איז געוועזן דיא פאליטיק פון זובאטאוו. אנגעפאנגען האט זיא זיך נאך מיט א יאהר פריהער אין מאסקווע און האט געהאט אן ערפאלג. דעם יאהר אבער איז געקומען איהר סוף. פון מינסק האט דיא זובאטאווסצינע געמוזט זיך צוריקקעהרען. אין אנדערע אידישע שטעדט האט זיא פון אנפאנג אן ניט געפונען קיין אנהייגער. אין פעטערסבורג האט

Digitized by Google

זיא קיין ערפאָלג ניט געהאַט. אין אָדעס האָט זיא געגען איהר דירעקטע אויפגאַבע און ווילען, ארויסגערופען פּאָליטישע אונרוהען. זיא האָט געפּלאַצט נאָך איידער עס איז געקומען א ביטערער כוף אויף זובאַטאָוו'ן אליין, וועלכען מען האָט פאר מעשים וואָס ביז איצט זיינען זיי ניט אין גאַנצען אויפגעקלעהרט, פארשיקט אין הרי־הושך.

אבער דיא גרעסטע דעמאָראַליזאציאָן און פארברעכער, וואָס האָבען מרעיש עולם געוועזן, זיינען בעשטאַנען אין ארויסרופען פּאָגראָמען געגען אידען אין קישינעוו און האָמעל.

פאָן פלעהווע'ס פּלאַן איז געוועזן א טייוועלשער, א מערדערישער, ער האָט געמיינט צו ענטמוטהיגען דעם „בונד“ און דיא אידישע מאַסען; אויפצוהעצען א שנאה פון איין קלאַס אידען געגען דעם אנדערן; צו ערוועקען האַס צווישען אידישען און ניט אידישען פּראָלעטאריאט און צו צווינגען דיא פיהרער פון דער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג מעהר ניט צו אָרגאַניזירען דעמאָנסטראציאָנען, ווייל דיא פּאָליציי האָט געסטראשעט מיט נייע פּאָגראָמען.

עררייכט האָט ער בלויז, אז דיא פייגע און אפּט געמיינע האַלטונג פון דער אידישער בורזשואזיע און פון דיא רבנים האָט ערוועקט נור פעראכטונג, נור עקעל און האַס ביי דיא אידישע ארבייטער מאסען און אין זיי ערסט רעכט איינגעפּלאַנצט דעם קלאַסען בעוואוסטזיין. עררייכט האָט ער בלויז, אז צוליעב דיא סאָלידאריטעט מיט אידען זיינען דיא דעמאָנסטראציאָנען פון 1טען מאי כמעט איבעראל ניט אָבגעהאַלטען געוואָרען; דאמיט האָט אָבער דער רוסישער אָרגאַניזירטער פּראָלעטאריאט געוויזען זיינע סימפּאַטיען צו אידען. עררייכט האָט ער אז דער „בונד“ האָט גענומען אָרגאַניזירען דא זעלבסטפערטיידיגונג פון אידען און איז געוואָרען דאַדורך נאָך פּאָפּולערער, בעליעבטער. עררייכט האָט ער, אז אין א קורצע צייט ארום האָבען זיך אָנגעהויבען מאסען סטריי‌קס, אלגעמיינע דעמאָנסטראציאָנען אין קאווקאז. — אין באקו און טיפליס האָט דער גענעראל סטרייק געהאַלטען עטליכע טעג. נאָך גרעסער זיינען געוועזן דיא בעוועגונגען אין אָדעס, יעקאטערינאסלאוו, קיעוו, וואו אויך טויזענדע ניט ארגאניזירטע ארבייטער זיינען פּאָליטיש ארויסגעטראָטען. נאָכהער האָט זיך אין קאווקאז אָנגעצונדען א רעוואָלוציאָנערער פלאַקער ביי דיא ארמעניער.

אין דיא אידישע געגענדען, אין דער „טשערטא“ — דאָרט ברענט איבעראל דער האַס געגען דיא צארען טיראַניי. דאָס יאָהר האָט זיך דאָרט אָבגעשלאָסען מיט דעם גענעראל־סטרייק און מיט דעם גרויסען נצחון אין ביאַליסטאָק.

אונטערדעסען האָט דיא רעגיערונג פּרובירט אויף נ אָ כ ג ע ב ע ן. דעם צאר'ס מאַניפעסט, די געזעצען וועגען ענטשעדיגען דיא ארבייטער ביי אונגליקספעלע און וועגען ערלויבען דיא ארבייטער אויסצוקלייבען זייערע פאָרשטייער און גרינדען אונטערשטיצונגס־קאַסען; דאָס זיינען געוועזן פּראָבעס איינצושטילען דיא אונצופריעדענע מאסען מיט נאָכגעבונגען. אָבער קען מען דען אזא שינדער באַנדע גלויבען? אפילו דיא ליבעראַלען האָבען נור א פּאָר וואָכען געהאָפט; דיא רעוואָלוציאָנערע ארבייטער בעוועגונג האָט קיין מינוט זיך ניט געלאָזט פערפיהרען פון דעם צאר'ס וועלף אונטער דער מאַסקע פון שעפּסען. מערקענדיג, אז דאָס העלפט ניט, האָט פאָן פלעהווע אַלץ שארפער און שארפער זיך גענומען צו פערפאָלגונגען, פערשיקונגען, געפענגניסע, פערמעהרונג פון שפּיאָנען און זשאנדארמען. אויך האָט ער אָפּגעפּרישט פּאָליטישע פּראָצעסען: אין סאראטאָוו, אין טאַגאנראָג א. ז. וו. אָבער דיא פּראָצעסען זיינען געוואָרען דעמאָנסטראציאָנען געגען דיא רעגיערונג, דיא „פארברעכער“ האָבען גערעדט, געפּרעדיגט דעם סאָציאַליזמוס.

אָט אזוי איז דיא רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג אין רוסלאנד אָנגעגאַנגען און געוואַקסען אין דעם קאמפּף מיט דער רעגיערונג.

אָבער אינערליך, אין דיא רייהען פון דיא רעוואָלוציאָנערע קרעפטע איז דיא טהעטיגקייט געוועזן שטארק, דער ערפאָלג גרויס.

דער „בונד“, וואָס איז שוין געוועזן פריהער דיא גרעסטע אָרגאַניזאציאָן, האָט דעם עהרענפּלאַץ בעהאַלטען אויף דעם יאָהר פאר זיך, ער האָט זיין טהעטיגקייט פערגרעסערט, אויסגעברייט אין א רייהע שטעדט און שטעדטלעך אין ליטע, אין פּוילען און אויך אין זיד־רוסלאנד; גלייך נאָך קישנעוו האָט ער אין רוסלאנד אָבגעהאַלטען זיין 5טען צוזאַמענפאָהר אָדער אסיפה און האָט דורכגעפיהרט וויכטיגע בעשליסע. דער „בונד“ צעהלט איצט ווענינגסטענס 30,000 אָרגאַניזירטע ארבייטער און הונדערטע טויזענד סימפּאַטיזערס.

אויף דיא רוסישע סאָציאלדעמאָקראַטיע

Digitized by Google

האָט זיך שטארק פערגרעסערט. די צאָהל קאָמיטעטען איז געוואָרען פיעל גרעסער, דיא אָרגאניזאציאָן — פּלאנמעסיגער, איינהייטליכער; דיא פערשיעדענע גרופּען האָבען זיך פערשמאָלצען; דער אזוי לאנג ערוואַרטעטער צווייטער צוזאמענפוהר פון דיא פיהרערס האָט שטאטגעפונדען. עס זיינען זיך צוזאמענגעקומען 42 דעלעגאטען פון 25 אָרגאניזאציאָנען. מען האָט בעשלאָסען א צענטראל קאָמיטע. לײדער זיינען דיא רוסישע גענאָסען געוועזען זעהר ניט פריינדליך און זעהר אונגערעכט צום „בונד“. זיי האָבען געוואָלט איהם אין אלץ בעשרענקען, מאכען זיין ענטוויקלונג, זאָגאר זיין עקזיסטענץ אונמעגליך, זא דאָס דער „בונד“ האָט געמוזט ארויס פון דער פּארטיע.

אָבער עס איז צו האָפען, אז דיא רוסישע גענאָסען וועלען אין קורצען זיך ארום זעהען, וויא פאלש, וויא אונגערעכט זיי האָבען געהאנדעלט געגען „בונד“. יעדענפאלס פּראייניגט אָדער אפּגעזונדערט שטרעבען אלע רעוואָלוציאָנערע הרעפטע צו איין ציעל: צו דער עקאָנאָמישער און פּאָליטישער בעפרייאונג פון רוסישען פּאָלק, און האָבען לעצטען יאָהר זעהער פיעל אויפגעטהאָן אין דעם ביטערען קאמפּף מיט דער צאַרען־טיראניי.

.2

דאָס צווייטע לאנד, וואו דער סאָציאליזמוס איז דעם גאנצען יאָהר געשטאנען זאָ צו זאָגען אויף דער טאגעסאָרדנונג; וואו עס האָט געקאָכט און געלעבט מיט דער סאָציאליסטישער בעוועגונג; און וואו דיא סאָציאלדעמאָקראטיע האָט געהאט דיא גרעסטע ערפּאָלגען, געמאכט דיא וואונדערבארסטע פּאָרטשריטע, איז דייטשלאנד.

דיא דייטשע סאָציאלדעמאָקראטיע רעכענט זיך — און מיט רעכט — פאר דיא גרעסטע און מוסטערהאפסטע פּארטיי פון דער גאנצער אינטערנאציאָנאלער סאָציאליסטישער וועלט. איהר גרויסקייט בעשטעהט אין דער אויפקלערונג פון דיא מאסען, אין איהר אָרגאניזאציאָן און אין איהר פּאָליטישע טהעטיגקייט. איהר פּאָליטישע טהעטיגקייט דריקט זיך געוועהנליך אויס פאר דיא מאסען אין אונגעהייער פיעל ליטעראטור און מאסענפערזאמלונגען. אויפ’ן גאס, אויף דעמאנסטראציאָנען קען מען דעם רוהיגען דייטשער ארויסציהען; פון גענעראל סטרייק און נאָך אזוינע מיטלען וויל ער דערווייל ניט וויסען.

אויפקלעהרונג דורך שריפט און וואָרט, רעזאָלוציאָנען אויף מאסענפערזאמלונגען—דאָס זיינען דיא צוויי בעסטע וואפען פון דער דייטשער סאָציאלדעמאָקראטיע. גלייך אין אָנפאנג פון לעצטען יאָהר האָט זיא געמוזט ביידע וואפען זעהר שטארק געברויכען.

עס האָט זיך דאן אָנגעהויבען א שטארקע אגיטאציאָן געגען דיא סאָציאלדעמאָקראטען. קייזער ווילהעלם האָט געהאלטען צוויי פון זיינע היציגסטע פרעכסטע רעדעס געגען דיא „רוהעשטערער“. ער האָט אויפגערופען דיא ארבייטער און דאָס פאָלק זיך אָפּצוטרייסלען פון דער „עלענדער באנדע.“ דאָס „פאָלק“, דיא ארבייטער־מאסען האָבען אָבער ערשט רעכט גענומען גיין דוקא צוזאמען מיט דיא „עלענדע“ סאָציאלדעמאָקראטען.

א רייהע פון מאסענפערזאמלונגען, פון פּראָטעסטען האָבען זיך גענומען שיטען געגען ווילהעלם’ס בעליידיגונגען ביז עס איז געקומען דער גרויסער טאָג פון אבּרעכנונג, דער טאָג פון בעבעל’ס פייערדיגע רעדע — איינע פון דיא בעסטע, וואָס דער געניאלער רעדנער האָט ווען עס איז געהאלטען. ער האָט געגעבען ווילהעלמ’ן א קלאָרע תשובה; מען קען זאָגען אז ער האָט א געוואלדיגע אנקלאגע געהאלטען געגען דעם קייזער און זיין אויפפיהרונג. האָטש דיא רעדע איז געוועזען איבערגעדרוקט אין אלע צייטונגען, איז זיא דאָך אלס בראָשורע פארקויפט געוואָרען אין אייניגע טעג אין 30,000 עקזעמפּלארען.

באלד האָט זיך אָבער אָנגעפאנגען אויף דער גרויסער מאסענקאמפּף. דורך אונרעכט און דורך ברעכען דיא קאָנסטיטוציאָן האָט דיא מאיאָריטעט פון רייכסטאג זיך איינגעגעבען גובר צו זיין דיא אָפּאָזיציאָן, דעם ווידערשטאנד פון דער סאָציאלדעמאָקראטיע געגען דעם פאָלקס פיינדליכען און פאָלקסשעדליכען נייען צאָלטאריף. דער קאמפּף און דיא אָברעכנונג האָבען נאָכדעם געמוזט ארויסגעטראָגען ווערען אין לאנד, צו דיא וועהלער, וועלכע האָבען אין מאנאט יוני געדארפט וועהלען א נייעם רייכסטאג.

עס איז געוועזען איינער פון דיא הייסעסטע און שווערסטע קעמפּפע האָטש דיא הויפּטפראגע ביי דער וואהל איז געוועזען אזעלכע (דיא נייע האנדעלס־פּאָליטיק מיט איהר טאריף און פערטייערונג פון אלע לעבענסמיטלען), אז דיא ליבעראלען האָבען געדארפט ארויסטרעטען צוזאמען מיט דיא סאָציאלדעמאָקראטען. דאָך האָבען

Digitized by Google

זיך אלע פארטייען פעראייניגט געגען די סאציאלדעמאקראטען מיט דער קליינער אויסנאהמע פון איין ליבעראלע פראקציע אונטער בארטה'ס פיהרונג. די פעראייניגטע „רעאקציאנערע באנדע" האט ארויסגעלאזען איין בראשורע געגען דיא סאציאלדעמאקראטיע אין אכט מיליאן עקזעמפלארען, (דער דרוק האט געקאסט דריי הונדערט טויזענד מארק).

דארויף האט קאוטסקי געענטפערט מיט א פערניכטענדער קריטיק. אין דער פארטיע זיינען אלע קרעפטע אנגעווענדעט געווארען, אלע דיפערענצען אבגעשטעלט געווארען ביז דער שארפער קאמפף איז געקרוינט געווארען מיט א גלענצענדען זיעג. אנשטאט צוויי מיליאן שטימען, וויא פאר פינף יאהרען האט דיא סאציאלדעמאקראטיע בעקומען 3 מיליאן, און אנשטאט 58 דעפוטאטען זיינען 86 געשיקט געווארען אין פארלאמענט. אבער באלד נאך דער ערשטער פריידע מיט דעם גרויסען זיעג זיינען דיא דיפערענצען אין דער פארטיי ארויס מיט נייע קראפט און שארפקייט.

בערנשטיין איז ווידער א מאל געווען דער ערשטער און נאך איהם זיינען ארויס אלע רעוויזיאניסטען און אפארטוניסטען מיט פאלמאר אלס אנפיהרער. עס האט זיך געהאנדעלט וועגען א קליינע — דאכט זיך — פראגע. צו זאל דיא סאציאלדעמאקראטיע ארויסשטעלען א קאנדידאט פאר א וויצע פרעזידענט פון רייכסטאג, אונטער דער בעדינגונג, אז ער וועט גיין זיך פארשטעלען פארן קייזער מיט אלע הויף־צערעמאניען, אדער זיא זאל בלייבען ביי דער אלטען טאקטיק, פאדערן איהר רעכט ניט אכטענדיג אויף ווילהעלמען, זיין הויף און זיינע צערעמאניען.

נאך דעם, וויא דער קאמפף האט געברענט אין דער פרעסע, איז ער אריבערגעטראגען געווארען אויפ'ן פארטייטאג אין דרעזדען, דארט איז מיט א געוואלדיגע מעהרהייט — 288 געגען 11 שטימען — אנגענומען געווארען דיא רעזאלוציאן געגען דעם פארשלאג און געגען דיא נייע רעוויזיאניסטישע שטרעבונגען און טאקטיק.

עס האט זיך ערוויזען אז אין דיא מאסען האט דער רעוויזיאניזמוס קיין פונדאמענט און סימפאטיען ניט, חאטש ער איז שטארק פארבריים ביי דער סאציאלדעמאקראטישער אינטעליגענץ, אדער „אקאדעמיקער," וויא מען רופט זיי.

אויך א ליטעראַרישער קאמפף איז דורכגעפיהרט געווארען צווישען ביידע ריכטונגען. עס האט זיך געהאנדעלט וועגען א ריין טהעארעטישע פראגע. זיא איז ארויסגערופען געווארען דורך דאוויד'ס בוך „סאציאליזמוס און לאנדווירטשאפט." אין וועלכען ער האט געוואלט איבערקעהרען דיא גאנצע מארקסישע לעהרע אין דער פראגע וועגען לאנדווירטהשאפט. אבער קויטסקי האט איהם מיט שטארקע בעווייזע צושלאגען.

אויסער דעם גרויסען ערפאלג ביי דיא רייכסטאג וואהלען האט דיא דייטשע סאציאלדעמאקראטיע געהאט גרויסע ערפאלגען אין דיא געמיינדע און מוניציפאל (שטאדט) וואהלען.

זיא האט אבעו געענדיגט דעם יאהר מיט א דורכפאל ביי דיא וואהלען אין פרייסישען פארלאמענט.

מען האט געקענט פאראויס זעהען, אז ביי דער עקזיסטענץ פון דער „עלענדסטען פון אלע וואהלסיסטעמען," וויא ביסמארק האט גערופען דאס פרייסישע דריי־קלאסען וואהל סיסטעם קען מען קיין גרויסען ערפאלג ניט האבען. עס האט זיך אבער ערוויזען ערגער, וויא מען האט גערעכענט, חאטש מיט 4 מאנאטען צוריק האט זיך ארויסגעצייגט, אז דיא סאציאלדעמאקראטיע האט אין פרייסען אליין אנדערטהאלב מיליאן שטימען, האבען זיי דאך ניט געקענט דורכבריינגען קיין איינציגען דעפוטאטען. און ווידער א מאל האבען דאביי דיא ליבעראלען פערראטהען דיא זאך פון פרייהייט און פארטשריט.

אבער דיא סאציאלדעמאקראטיע אין דייטשלאנד האט ניט וואס צו פירכטען דערפאר. זיא געהט מיט ריעזען טריט אלץ ווייטער אויף דעם וועג פון ערלייזען דיא מענשהייט פון דעם יאך און שקלאפעריי פון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט.

3.

אין דיא איבעריגע לענדער איז דער קאמפף אויך לעבעדיג געפיהרט געווארען. דאך גרויסע וועלט נייעס איז דארט ווייניג וואס פארגעקומען. אין פראנקרייך איז געווען פערהעלטניסמעסיג רוהיג. אי, אנפאנג יאהר האט מילעראן ווען ער איז געווארען אוים מיניסטער, אביסעל געלאזט פון זיך הערען, איהם האט זיך געוואלט איינפיהרען א נייעם „רעפארם סאציאליזמוס," ביי וועלכע דיא „רעפארם" איז געגאנגען אזוי ווייט, אז פון „סאציאליזמוס" איז קיין זכר ניט געבליבען. ער האט אליין גענומען האנדלען נאך זיין פראגראם; ער האט געשטימט צוגונסטען פון מי־

ליטאַריזמוס און געגען דיא אַבשאַפונג פון דיא שטאַאטס־אויסגאַבען אויף דער קירכע.

דיא אונצופרידענהייט מיט איהם איז געווען אַלגעמיין, פילע פון דער זשאָרעסיסטישער פּאַרטיי—אָפיציעל הייסט זי „פּראַנצויזישע סאָציאַליסטישע פּאַרטיי“—האָבען געפאָדערט אויף זייער קאָנגרעס אין באָרדאָ, מען זאָל מילעראַנען אויסשליסען פון דער פּאַרטיי. דאָך זשאָרעס האָט איהם גענומען אונטער זיינע שטאַרקע פליגלען און א האַלב אין אַבגעשאָסענעם דאָך דורך געטראָגען.

א וויכטיגען טריט האָט געמאַכט דער ראַדיקאַל־רעוואָלוציאָנערער טהייל פון דער פּראַנצויזישער סאָציאַלדעמאָקראַטיע דורך דעם, וואָס אויף דעם קאָנגרעס אין רעימס איז דורכגעפיהרט געוואָרען דיא ענגע פערשמעלצונג און פעראייניגונג פון דיא פערשיעדענע סאָציאַליסטישע פראַקציאָנען צו איין פּאַרטיי.

מען קען האָפען אז יעצט וועט דיא טהעטיגקייט פון דער פראַנצויזישער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי האָבען גרעסערע ערפאָלגען.

אין בעלגיען האָט דיא פּאַרטיי זיך שנעל און לייכט ערהאָלט פון פאַרצוויי־יאָהריגען דורכפאַל. מיט גרויס ענערגיע נעהמט זיא ווידער אויף דעם קאַמפּף געגען דעם קלעריקאַליזמוס (דיא גלהים הערשאַפט) און פאַר דאָס אַלגעמיינע גליַיבע וואַהלרעכט.

זיא טראַכט שוין ווידער וועגען א גענעראַל סטרייק און גרייט זיך סיסטעמאַטיש פאַר דאַצו דורך דעם, וואָס זיא פערשטאַרקט, פערפעסטיגט און פערמעהרט דיא אָרגאַניזירונג אין יוניאָנס. דיא קאָאָפּעראַטיווע אונטערנעהמונגען פון בעלגיען בליהען און וואַקסען אַלץ מעהר און מעהר, אַלץ שעהנער און שעהנער.

דיא פראַגע וועגען אַלגעמיינעם וואַהל רעכט בלייבט אויך אין עסטרייך דיא וויכטיגסטע נאָהענטעסטע אויפגאַבע פון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטי. אויך דאָרט מוז די סאָציאַלדעמאָקראַטיע ערקעמפּפען פּאָליטישע רעכטע פאַר דאָס גאַנצע פאָלק. אויף דעם לעצטען פּאַרטייטאָג אין וויען איז בעשלאָסען געוואָרען צו קעמפּפען מיט דער גרעסטער ענערגיע און מיט דיא שאַרפסטע מיטלען ווייטער, ביז מען וועט אויספיהרען דיזע פאָדערונג.

א ניעדערלאַגע נאָך א שווערען קאַמפּף און גענעראַל סטרייק האָט אָנפאַנג יאָהר ערליטען דיא האָלענדישע פּאַרטיי. דאָרט האָבען דיא סאָציאַלדעמאָקראַטען געוואָלט ניט דערלאָזען אין פּאַרלאַמענט דורכפיהרען א פינסטערען רעאַקציאָנערען געזעץ געגען דיא אַרבייטער־אינטערעסען און געגען פרייהייט. נאָר דאָס האָט זיי זיך ניט איינגעגעבען.

א גרויסען מאָראַלישען ערפאָלג האָבען געהאַט דיא איטאַליענישע גענאָסען. זיי האָבען בעשלאָסען דעם רוסישען דעספּאָט און טיראַן ניט אריין צו לאָזען אין זייער לאַנד אָהן גרויסע פּראָטעסטען. און דער „וועלטהערשער“ האָט זיך טאַקע דערשראָקען און זיין געפּלאַנטע רייזע קיין רוים איז אָנפאַנגס אָבגעלעגט, נאָכהער אין גאַנצען אויפגעגעבען געוואָרען.

אין אַלע ציוויליזירטע לענדער, אפילו אין יאַפּאַן, שטייגט דיא סאָציאַליסטישע בעוועגונג, איז פול מיט לעבען און האָט דיא בעסטע און גלענצענדסטע אויסזיכטען און האָפנונגען. מען קען רוהיג און פעסט זאָגען: דער יאָהר 1903 איז געווען א גרעטענער פאַר דיא נייע סאָציאַליסטישע וועלט, וועלכע וואַקסט און ענטוויקעלט זיך אין שוים פון דער אלטער קאַפּיטאַליסטישער וועלט.

י. ערנסט.

הערבערט ספענסער.

דיא אמת'ע וויסענשאפטליכע פילאזאפיע וועט אימער בלייבען ענג פערבונדען מיט דעם נאמען פון דעם גרויסען און געלעהרטען ענגלישען דענקער, וועלכער איז געשטארבען לעצטען 8 דעצעמבער אין אלטער פון 83 יאהר.

דיזע פילאזאפיע דריקט זיך אויס מיט איין ווארט: עוואלוציאן (ענטוויקלונג), אבער דיזער ווארט בעצייכענט דיא גאנצע וועלט, דיא פיזישע אזוי גוט וויא דיא גייסטיגע און געזעלשאפטליכע. הערבערט ספענסער איז ניט געוועזען איהר גרינדער, נאר ער האט איהר מיט זיין מערקווירדיגען קריטישען גייסט און ניט וועניגער מערקווירדיגער געלערנטקייט אזוי גרינדליך און איבערצייגענד בעוויזען אין דער גאנצער נאטור, אין אלע צווייגען פון וויסענשאפט און קונסט, דאס איהרע ביטערסטע געגנער — ניט רעכענענדיג נאטירליך דיא גייסטליכע פאר וועלכע דיא ביבעל־איז דיא געטליכע חכמה — האבען געמוזט בויגען זייערע קעפ און זיך ערקלערען פאר בעזיגטע. מיט זיין גרוסען טאלענט צו פאפולאריזירען דיא שווערסטע פונקטען פון וויסענשאפטען און פון פילאזאפיע האט ער וויית און טיעף פערשפרייטעט דיא עוואלוציאנס־לעהרע אין דער גאנצער ציוויליזירטער וועלט.

אין דעם בעשטעהט זיין גרעסטער פערדיענסט פאר דעם גייסטיגען פראגרעס פון דער מענשהייט און דערפאר וועלען איהם דיא אויפגעקלעהרטע מענשען אין אלע לענדער אייביג דאנקבאר זיין. עס זיינען געוועזען גרעסערע פילאזאפען פאר איהם אין דיא אלטע און נייע צייטען, אבער עס איז שווער צו געפינען נאך איינעם, וואס זאל זיך קענען גלייכען מיט איהם אין דעם איינפלוס אויף אלע קולטור־פעלקער און אויף אלע קלאסען פון דער געזעלשאפט.

וועלכער געבילדעטער מענש האט ניט געלעזען ספענסער'ס ווערק? ווער האט עפעס ניט געהערט פון זיינע וויסענשאפטליך־פילאזאפישע אויספיהרונגען און ערקלערונגען אין אלע צווייגען פון מענשליכען וויסען? זיין פילאזאפישע סיסטעם, וועלכע איז שטרענג בעגרינדעט אויף פאזיטיווע וויסענשאפטען און אויף דעם ריינעם מענשליכען פערשטאנד, אהן אירגענד וועלכע רעליגיעזע פערדרייהונגען און פערבלענדענעסען, איז אזוי טיעף איינגעדרונגען אין דיא מאסען, וועלכע קענען נאר לעזען, דאס מיר וואונדערן זיך יעצט, וויא אזוי האבען מענשען פריהער ניט פערשטאנען אזעלכע איינפאכע וואהרהייטען און ווארום געניאלע פילאזאפען האבען זיך געבראכען דיא קעפ איבער פוסטע חקירות און מאטיפיזישע (איבערנאטירליכע) סיסטעמען.

אלעס קומט דורך עוואלוציאן, דורך ענטוויקלונג פון פארמען — דיא אונבעלעבטע אזוי וויא דיא בעלעבטע נאטור, דיא ערד זעלבסט אזוי ווי דער מענש, דער מענשליכער „גייסט“ אזוי וויא דער קערפער, די „נשמה“ אזוי ווי דער גוף, דער איינצעלנער מענש אזוי ווי דער שטאאט, די מאראל אזוי ווי דער געפיהל, דיא קונסט אזוי וויא דיא וויסענשאפט, דיא געדאנקען וועגען גאט אזוי וויא דיא געדאנקען וועגען דער מענשליכער געזעלשאפט, דיא רעליגיאן ווי דיא פילאזאפיע א. ז. וו.— דאס שיינט דאך אזוי איינפאך, נאר פון דעסטוועגען האט עס גענומען דריי טויזענד יאהר, זייט דיא ענטשטעהונג פון דער גריכישער וועלטליכער פילאזאפיע, ביז מען איז אוועק אויף דיזען גלייכען און ריכטיגען וועג.

און אויך יעצט בלייבט נאך לאנג און ביטער צו קעמפפען ביז מען וועט אפראמען פון דיזען וועג אלע דערנער און שטערונגען, וועלכע זיינען געבליבען פון די פריהערע רעליגיעזע לעהרען און מעטאפיזישע פילאזאפיען. מען דארף נאך דערצו האבען א סך אנדערע אזעלכע גרויסע געלעהרטע און טיעפע דענקערס, וויא הערבערט ספענסער. מען דארף נאך אויך האבען פיעלע קלארע שרייבערס, וואס זאלען אפען ארויסטרע־

מען גענען דיא באנדעם גייסטליכע און פאלקספערדומער, גענען דיא זאָגענאנטע „געטליכע לעהרען", גענען דיא ביבלישע „וועלט־אנשויאונג", גענען דיא לעכערליכע מעשה בראשית, גענען דיא איינבילדונגען וועגען נשמה, גן־עדן, גיהנום, געטליכע השגחה א. ז. וו., און וואס זאָלען איבערהויפט צייגען, אז רעליגיאן שטימט אויף קיין פאל ניט מיט ריינע וויסענשאפט.

נאר מיר מעגען צופריעדען זיין דערמיט, וואס עס איז שוין אויפגעטהאן געוואָרען צו עפענען דיא מוחות, צו ערקלערען דיא געהיימניסע פון דער נאטור, צו ווייזען דעם ריכטיגען וועג פאר ווייטערע ענטוויקלונגען. הערבערט ספענסער פארנעהמט זיכער דעם ערשטען פלאץ אין דיזער מוחות־עפענונג. אבוואהל לאמארק און דארווין זיינען געווען דיא גרינדערס פון דער עוואלוציאנס־לעהרע. דער נאמען פון דעם פראנצויזישען געלעהרטען לאמארק, וועלכער האט נאך צו ענדע פון 18טען יאהרהונדערט אנגעצייגט אויף דיא וויכטיגע ראלע פון עוואלוציאן אין דער נאטור, איז לאנג געבליבען פערגעסען. זיין לעהרע איז אפגעלעבט געוואָרען פון דעם געניאלען ענגלישען נאטוראליסט דארווין; אבער אויך דער דארוויניזמוס וואלט ניט אזוי בעקאנט געוואָרען אין דער וועלט, אויסער דיא ענגע וויסענשאפטליכע קרייזען, ווען הערבערט ספענסער וואלט ניט 50 יאהר נאכאנאנד געארבייט מיט זיין גרויסען קאפ און גלענצענדע פעדער אזוי איבערצוגעבען דיא גאנצע עוואלוציאנס־לעהרע און איהר אזוי לייכט צו ערקלעהרען מיט מאסען פאקטען, וועלכע ער האט צוזאמענגעקליבען און מייסטערהאפט צוזאמענגעשטעלט, אז דער געוועהנליכער לעזער זאל עס קענען בענעהמען און פערדייהען.

ער האט געמוזט לאנג קעמפפען מיט זיין פעדער און אויך ליידען ביז ער האט געפונען לעזער פיר זיינע ווערק אין זיין פאטערלאנד, וואו דיא גייסטליכע האבען אזא גרויסען איינפלוס און וואו דער קאנסערוואטיווער גייסט איז פעסט איינגעוואָרצעלט. זיינע „ערשטע פרינציפען", וועלכע זיינען ערשינען אין 1862, האט ער געמוזט דרוקען אויף זיין אייגענע רעכנונג. נאר אין דער צייט האט ער שוין געהאט פערעהרערס אין ענגלאנד און אמעריקא, וועלכע האבען צוזאמענגעקליבען א פאנד צו דעקען דיא אויסגאבען אויף דרוקען זיינע ווערק, דען ער האט נאר געלעבט פון זיין פעדער און האט זיך דאן געפונען אין זעהר פערענגטע אומשטענדען.

נאך ווען ער איז אלט געווען א יאהר 22, איז ער שוין ארויסגעטראטען אלס אנהענגער פון דער עוואלוציאנס־לעהרע, וועלכע האט דאן אנגעפאנגען זיך דורכצוברעכען מיט גרויסע שוויריגקייטען א וועג אין וויסענשאפטליכע און פילאזאפישע קרייזען. דיא גרינדליכע וויסענשאפטליכע ערציהונג, וועלכע ער האט געקראגען, האט זעהר פיעל מיטגעהאלפען איהם ארויסצוטרעטען אויף דיזען נייען וועג. זיין פאטער איז געווען א בעוואוסטער מאטהעמאטיקער און א גוטער לעהרער. מיט זיין זוהן, וועלכער האט נאך אלס אינגעל ארויסגעצייגט גלענצענדע פעהיגקייטען, האט ער אליין געלערנט און האט איהם אזוי גוט פארבערייטעט, דאס צו 17 יאהר איז ער אנגעקומען אין דער בירמינגהעם אייזענבאהן־קאמפאניע אלס אינזשענער. זיעבען יאהר האט הערבערט ספענסער געארבייט מיט ערפאלג אין זיין פראפעסיאן און האט אין דער צייט פיעל שטודירט און אויך געשריבען פיעלע ארטיקלען אין פאך־זשורנאלען.

אין 1842 איז ער צום ערשטען מאל ארויסגעטראטען אלס פאליטישער שרייבער. ער האט נעמליך אנגישריבען א רייהע ארטיקלען אין א צייטונג וועגען דעם „ריכטיגען קרייז פון רעגירונג." אין דיעזע ארטיקלען האט ער אויך צוערשט אוסגעדריקט דיא געדאנקען, וועלכע ער האט שפעטער ענטוויקעלט אין זיינע פילאזאפישע ווערק, בעזאנדערס נאכדעם וויא טשארלז דארווין האט ארויסגעלאזען זיין בעריהמטען בוך אין 1857. די וויסענשאפטליכע אויספיהרונגען אין דיזען בוך האבען געהאט א ריזיגע ווירקונג אויף דעם פילאזאף, וועלכער איז פון אנפאנג אן געגאנגען אויף דיזען וועג. דארווין האט איהם געגעבען נאטור־וויסענשאפטליכע געוועהר אין דיא הענד, און ער האט זיך דערמיט קרעפטיג בענוצט. וויא שנעל ער איז געוואָרען א דארוויניסט צייגט דיא צווייטע אויפלאגע פון זיינע „פרינציפען פון פסיכאלאגיע". דיא ערשטע אויפלאגע איז ארויס אין 1855, ווען ער איז נאך ניט בעקאנט געווען מיט דארווין'ס ווערק. אבוואהל ער האט שוין דאן ערקלעהרט, וויא געדאנקען ענטשטעהען אין אונזער מארך, וויא דיא חושים ווירקען, וויא זיי רופען ארויס געפיהלען, וויא אונבעוואוסטע איינדריקע קומען צו אונזער בעוואוסטזיין — אלץ אין איינקלאנג מיט דער עוואלוציאנס־לעהרע און ענטשיעדען גענען דיא

אלטע און רעליגיעזע בעגריפע וועגען א „נשמה" — דאך האט ער געפונען פאר נייטיג פיעלעס צו ענדערן אונטער דעם איינפלוס פון דארוויניזמוס.

ער האט זיך דאן גענומען צו א פילאזאפישע בעטראכטונג פון אלע וויסענשאפטען, אום נאכצופארשען וויא וויים זיי שטימען מיט דער עוואלוציאנס־טהעאריע. נאך דיא „ערשטע פרינציפען" זיינען ערשיענען דיא אנדערע ווערק פון זיין סיסטעם: „דיא פרינציפען פון ביאלאגיע (לעבענסלעהרע)", „דיא פרינציפען פון פסיכאלאגיע," „די פרינציפען פון סאציאלאגיע," „צערעמאניעלע, פאליטישע און גייסטליכע איינריכטונגען", „דיא פרינציפען פון עטהיקע (לעהרע איבער מאראל)", „ערציהונג — פאליטישע, מאראלע און פיזישע", א. ז. וו.

צוזאמען מיט עטליכע העלפערס האט ער פערעפענטליכט אזא ריזען־ווערק וויא „דיא בעשרייבענדע סאציאלאגיע", אין וועלכער עס זיינען צוזאמענגעקליבען מאסען פאקטען וועגען דיא מנהגים און גלויבענס פון ווילדע און פערציטיגע פעלקער. דיזע ווערק איז אן אוצר פאר קולטור־געשיכטליכע נאכפארשונגען, דען דארט געפינט מען צוזאמענגעשטעלט אין א בעשטימטע ארדנונג דיא רעזולטאטען פון דיא בעשרייבונגען פון אלע רייזענדע און פון אלטע היסטאריקער, וויא אויך פון ארכעלאגיע (וויסענשאפט איבער אלטערטהום אדער פערצייטיגע זאכען). ספענסער זעלבסט האט זיך בענוצט מיט דיזע פאקטען פיר זיינע אויספיהרונגען אין דיא „פרינציפען פון סאציאלאגיע."

אין אלע זיינע ווערק פיהרט ער דורך, וויא שוין געזאגט, דיא עוואלוציאנס־לעהרע. ער ברענגט אייזערנע בעווייזע, אז ניט נאר דער מענש האט זיך ענטוויקעלט פון א נידעריגערע שטופע צו א העכערע, זאנדערן אויך דיא געזעלשאפט. אללע ערשיינונגען אין דער וועלט זיינען אונטערווארפען אונטער אייביגע געזעצע, און זייער רעזולטאט איז אלץ ווייטערע ענטוויקלונג פון פארמען.

דער גלויבען אין א שעפפער פון דער נאטור, וויא זיא איז יעצט, דער גלויבען, אז יעדע מין חיות איז ענטשטאנען פון אן אורשפרונגליכע פאאר, וועלכע איז געשאפען געווארען פון גאט; דער גלויבען, אז דיא ביבעל איז א געטליכער בוך, דער גלויבען, אז רעליגיאנען זיינען אראפ פון הימעל א. ז. וו. — דאס אלעס איז צושמעטערט געווארען אין זיינע ווערק. מיר קענען זיך דא נאטירליך ניט אריינלאזען אין איינצעלהייטען וועגען אפילו דיא וויכטיגסטע פון זיינע אויספיהרונגען, דען יעדער פונקט פאדערט א בעזונדערן ארטיקעל. מיר וועלען עס האפענטליך טאן אין דער „צוקונפט". יעדענפאלס וועט קירצליך אין דער „צוקונפט" איבערגעגעבען ווערען דער טהייל פון זיינע „פרינציפען פון סאציאלאגיע", וואו עס ווערט ערקלעהרט דיא ענטשטעהונג פון רעליגיאנען.

דערוויילע וועלען מיר זיך בעגנוגען מיט דעם געזאגטען און מיט אייניגע פאקטען פון זיין לעבען.

עס פארשטעהט זיך, אז וויא נאר זיינע פילאזאפישע ווערק האבען געקראגען א נאמען אין דער וועלט און מען האט אנגעפאנגען אלץ מעהר זיי צו לעזען, האבען דיא גייסטליכע און אלע פיינדע פון אויפקלערונג איהם אלץ שארפער אנגעפאנגען צו אטאקירען. זיי האבען איהם ערקלערט פאר א גאטלאזען מענש און האבען פערדאמט זיינע ביכער אלס גאטעסלעסטערונג, אלס דיא פרוכטען פון טייוועל. אייניגע גייסטליכע האבען אויפגעפאדערט זייערע גלויביגע־שעפסעלעך צו בעטען גאט, אז ספענסער'ס ווערק זאלען קיין איינפלוס האבען אויף מענשען און ניט פערפיהרען זיי אין גיהנום, רחמנא לצלן.

לאנגע יאהרען האבען דיזע ערהאבענע ווערק טאקע כמעט קיין איינפלוס געהאט אויסערהאלב וויסענשאפטליכע קרייזען. פערצעהן יאהר האט עס גענומען ביז עס זיינען פערקויפט געווארען דיא 750 עקזאמפלארען פון זיין ווערק „סאציאלע סטאטיקע," וועלכע איז ערשינען אין 1851. ביז דיא ערשטע אויסגאבע פון דיא „פרינציפען פון פסיכאלאגיע" איז אויספערקויפט געווארען זיינען פאראיבער 12 יאהר. א טהייל פון זיינע ווערק האט ער געמוזט צושענקען צווישען בעקאנטע, אום פון זיי פטור צו ווערען. ער האט אויסגעגעבען איבער זעקס טויזענד דאלאר, אום זיי זאלען זעהען דיא ליכטיגע וועלט, דען ער האט ניט געקענט געפינען א פובלישער, וואס זאל ריזיקירען ארויסגעבען זיינע ערשטע פילאזאפישע ווערק. ער האט אבער קיין מאל ניט פערלארען דיא האפנונג, דאס ער וועט זיך דורכברעכען א וועג און דאס זיינע ווערק וועלען איבערזעצט ווערען אין אלע שפראכען און וועלען געלעזען ווערען פון אלע מענ־

שען, וואס ווילען נאר עפעס לערנען און זיך איסבילדען; און אין דיזער האפנונג האט ער זיך גליקליכער־ווייזע ניט גענארט. נאך מיט 25 יאהר פאר זיין טויט האט ער געהאט דיא בעפרידיגונג צו זעהען, וויא זיינע ווערק ווערן אליץ מעהר צוכאפט און וויא זיין פילאזאפיע מאכט א רעוואלוציאן אין דיא קעפ און ווארצעלט זיך איין אין דער גאנצער ציוויליזירטער וועלט.

טראץ זיין לעהרע וועגען דיא שטופענווייזע ענטוויקלונג פון דער געזעלשאפט, איז ער דאך ארויס געגען סאציאליזמוס. אין זיין בראשורע „דיא קומענדע שקלאווערייי“ (ערשיענען אין 1874) און „מאן געגענאיבער דעם שטאאט“ (ערשיענען אין 1884) טרעט ער ארויס אלס פיינד פון דער סאציאליסטישער לעהרע. ער ווידערהאלט דיא ארגומענטען פון אלע קאפיטאליסטישע שרייבערס און זוכט צו בעווייזען, אז סאציאליזמוס וועט פיהרען צו א בעשרענקונג פון פערזענליכע פרייהייט און פאלגליך צו שקלאווערייי. פיעלע סאציאליסטען האבען איהם געענטפערט, דארונטער ספעציעל דער בעריהמטער ענגלישער סאציאל־דעמאקראט היינדמאן, און האבען צוקלאפט אלע זיינע ארגומענטען. אבער דיא גרינדליכע אויספיהרונגען פון דיא סאציאליסטען האבען דאך ניט געענדערט זיינע מיינונגען. אין בעצוג אויף דיא יעצטיגע געזעלשאפטליכע פיהרונגען איז ער פערבליבען א פערביסענער קאפיטאליסט. ער איז צופיעל צוזאמענגעוואקסען געווארען מיט דיא קאפיטאליסטיש־ליבעראלע אידעען אין זיינע יונגע יאהרען, ער איז צופיעל געוועזען איינגעבאקען אין דיא סאציאל־פאליטישע מיינונגען פון זיין לאנד (ער איז איבערהויפט געוועזען א פערביסענער ענגלענדער און האט אפילו ניט געוואלט לערנען פרעמדע שפראכען). ער איז אויך צו שטארק געוועזען פערטיעפט אין פילאזאפישע און קולטור־געשיכטליכע נאכפארשונגען, אום צו קענען זיך אפזאגען פון דיא אנגענומענע געזעלשאפטליכע אנזיכטען און זעהען וואס עס טהוט זיך אונטער זיינע אויגען. ער האט זיך איבערהויפט ווייניג אינטערעסירט און בעשעפטיגט מיט פאליטישע עקאנאמיע און מיט דער סאציאלער פראגע פון אונזער צייט.

זיין ארויסטרעטען געגען סאציאליזמוס צייגט נאך א מאל, אז אפילו דיא גרעסטע פילאזאפען קענען זיך ניט אין גאנצען אבטרייסלען פון דיא אנזיכטען פון זייער צייט אדער יעדענפאלס פון דעם קלאס, צו וועלכען זיי געהערען. ספענסער׳ס פערטהיידיגונג פון דער קאפיטאליסטישער סיסטעם מיט איהר לוין־שקלאווערייי דערמאנט ניט ווילענדיג אן דעם געניאלען גריכישען פילאזאף אריסטאטעל, וועלכער האט פערטהיידיגט דיא שקלאווערייי פון זיין צייט און מלחמות אלס נויטווענדיגע געזעלשאפטליכע איינריכטונגען.

פ. קראנץ.

***

אַ תפילה.

גוטע זאכען האסטו פאטער —
כ׳בעט דיר: זאלסט זיי מיר ניט געבען!
איין זאך בעט איך דיר נור, שטארקער —
נעהם ניט צו ביי מיר דעם לעבען!

און דיא אלע גוטע זאכען —
א, איך קען דיר, פאטער, שווערען —
וועל איך דאן ביי דיר שוין נעהמען
און דער גאט וועל איך זעלבסט ווערען...

סעם קאטלער.

חנוכה.

דיאווירקליכע געשיכטע, וועלכע האט געפיהרט צו דיזען אידישען יום־טוב.

בעארבייטעט נאך טרייע היסטארישע קוועלען

— פון —

אלכסנדר הארקאווי.

דיא מעשה פון חנוכה איז איינער פון דיא וויכטיגסטע קאפיטלען פון דער אידישער געשיכטע; דאך ניט ניט א קאפיטעל אידישע היסטאריע, וואס זאל אונטער אידישע מאסען זיין אזוי וועניג בעקאנט וויא דיזער. ווען איהר פרעגט א דורכשניטליכען אידען, פאר וואס מען פייערט חנוכה, גיט ער אייך בלויז דיזע שטיקעל ערקלערונג: „עס איז געווען א מלך אנטיוכוס הרשע, וואס האט געוואלט אידען מעביר זיין פון תורה און האט פעראונרייניגט דעם בית־המקדש; עס זיינען דאן אויפגעשטאנען אידישע העלדען מיט׳ן נאמען חשמונאים, וועלכע האבען גערעטעט דאס אידישע פאלק און בעניים דעם בית־המקדש.“ צו דעם ווערט צוגעזעצט דיזע לעגענדע: „ווען דיא חשמנואים האבען זיך גענומען בענייען דעם בית־המקדש, האט זיך דארטען געפונען א קריגעלע אויל, וואס איז קוים געווען גענוג פיר איין טאג, און גאט האט געמאכט א נס, עס זאל ברענען גאנצע אכט טעג.“ דאס איז אונגעפעהר אלעס, וואס א געוועהנליכער איד וויס פון דער געשיכטע פון חנוכה.

דער צוועק פון דיזען ארטיקעל איז דעם אידישען עולם בעקאנט צו מאכען מיט דער ווירקליכער געשיכטע פון חנוכה — נאטירליך, קורצגעפאסט, ווייל דער רוים פאר אן ארטיקעל אין דער צוקונפט ערלויבט ניט זיך צו פרברייטען איבער איינצעלהייטען און אריינצוגעהן אין לאנגע קאמענטארען (פרושים).

דיא געשיכטע פון חנוכה הייבט זיך ניט אן מיט דער רעגיערונגס־צייט פון אנטיוכוס הרשע (175-164 פאר קריסטוס), נאר מיט דער צייט פון אנטיוכוס דעם דריטען (187), ווען אונטער אידען האבען זיך אנגעפאנגען שפאלטונגען און שטרייטיגקייטען, וועלכע האבען געפיהרט צו זייערע צרות אונטער דיא ווייטערדיגע גריכישע קעניגע פון סיריען.

אונטער דער רעגיערונגס צייט פון אנטיוכוס דעם דריטען האבען אידען קיין רדיפות ניט געהאט; אדרבא, דיזער קעניג האט זיי אליין געהאלפען זיי זאלען קענען אויפהאלטען זייער אמונה און האט זיי געשיצט געגען דיא סירישע קריעגס־פעלקער. אבער דיא אידען האבען צווישען זיך אליין ניט געהאט קיין פריעדען. זיי זיינען דאן געווען צוטהיילט אין צוויי נעגענגעזעצטע פארטייען: איינע, וועלכע האט געשטרעבט זיך צו אסימלירען מיט דיא גריעכען — דיא „העלעניסטען“, און דיא אנדערע, וועלכע האט געוואלט אויפהאלטען דיא אלטע אידישע פיהרונגען. אן דער שפיצע פון דער ערשטער פארטיי זיינען געווען רייכע צאל־פעכטער; דער פיהרער פון דער צווייטער פארטיי איז געווען הוניו דער דריטער, דער כהן גדול פון יענער צייט. דיזער חוניו, וועלכער האט אין זיין האנד געהאט דיא גרעסטע אפיציעלע אידישע מאכט פון יענער צייט — דיא כהונה — האט דיא אסימילאטארען פיעל געשטערט אין זייערע שטרעבונגען איינצופיהרען גריכישע קולטור און דערפון זיינען צווישען ביידע פארטייען ענטשטאנען אינערליכע שטרייטיגקייטען, וועלכע האבען שפעטער געפיהרט צו רדיפות פון אויסען.

דיא ערסטע ביטערע פרוכט פון זייער אונאייניגקייט האבען דיא אידען גענאסען אונטער דער הערשאפט פון סעלייקוס פילאפאטאר, אנטיוכוס דעם דריטענ׳ס זוהן. דער בעאמטער אי־

בער דיא קליינאָרען פון בית המקדש, א מאַן מיט'ן נאָמען שמעון, וועלכער האָט געהערט צו דיא העלעניסטען, האָט זיך געוואָלט איינשמייכלען ביי דעם קעניגליכען שטאטהאלטער אפּאָלאָניוס און האָט איהם אָנגעבאָטען דאָס גאָלד און זילבער, וואָס האָט זיך געפונען אין בית המקדש. אפּאָלאָניוס האָט געשיקט זיין שאַצמייסטער העליאָדאָרוס צו־צונעהמען דיא טהייערע זאכען, אָבער אן אויפגערעגטע מענגע האָט איהם ניט צוגעלאָזען. שמעון האָט דאַן געשיקט א מסירה, אז העליאדארוס האָט ניט ערפילט זיין פליכט, וויל חוניו, דער כהן גדול, האָט איהם אונטערגעקויפט. חוניו איז געווען געצוואונגען צו געהן נאָך אנטיאָכיא, דיא הויפּטשטאָדט פון סיריען, זיך צו פערענטפערן פאר דעם קעניג סעלייקוס. אפּאָלאָניוס, וועלכער איז געווען אויפגעהעצט פון שמעון'ען, איז זייט דאַן געווען זעהר פיינדליך צו חוניו'ן און אלע קאָנסערוואַטיווע אידען.

סעלייקוס איז באלד נאָך דיזער געשיכטע געשטאָרבען (175 פ. קר.) און אויף דעם סירישען טהראָן איז ארויף זיין ברודער, אנטיוכוס הרשע, וויא אידען רופען איהם, אָדער אנטיוכוס עפּיפאַנעס, וויא ער איז בעקאַנט אין דער היסטאָריע.

פיר דיזען קעניג, זאָגען היסטאָריקער, האָט א סך מעהר געפּאסט דער נאָמען „עפּימאַנאָס“, וואָס בעדייטעט אין גריכיש משוגענער, אלס „עפּיפאַנעס„, וואָס מיינט לויכטיגער. ער איז געווען א גרויסער שכור און פלעגט זיך אָבגעבען מיט געזעלשאַפטען פון פערדאָרבענע יונגע לייט. ער פלעגט אָפּט ארויסגעהן אין גאַס פערשטעלט פיר א קליינעם בעאַמטען; ער פלעגט זיך אָבשטעלען אין מיטען גאַס און געבען פארביינגעהער שלום־עליכם. דיא, וואָס האָבען זיך ביי איהם ווערטה געמאַכט פיר א קלייניגקייט, האָט ער געקענט געבען דיא גרעסטע בעלוינונג; זיינע טרייע דיענער פלעגט ער בעלוינען מיט א זעמעל אָדער מיט א ציבעלע. ער איז געווען א גאַנץ פעהיגער מענש און א פריינד פון וויסענשאַפטען און קונסט, וועלכע ער האָט אָפטמאָל אונטערשטיצט. צייטענווייז איז ער אויך געווען גוט געשטימט. אָבער טראָץ דיזע גוטע אייגענשאַפטען איז ער געווען א ווילדער טיראַן.

איינינע צייט נאָך דעם, וויא אנטיוכוס עפּיפאַנעס איז ארויף אויפ'ן טהראָן, איז חוניו דער כהן גדול נאָך אלץ געזעסען אין אנטיאכיא ווע־גען דיא אינטערעסען פון דער אידישער געמיינדע. דערווייל איז ארויס זיין ברודער יאזאָן (יהושע), וועלכער איז געווען אן אנהענגער פון דיא העלעניסטען און האָט אָנגעבאָטען דעם נייעם קעניג א גרויסע סומע געלד, ער זאָל איהם איבערגעבען דיא גרעסטע אידישע מאכט — דיא כהונה. דאָס האָט אנטיוכוס געטהאָן און יאזאָן איז געוואָרען ביי אידען א מעכטיגער הערשער. זיין גרויסע מאכט האָט ער אָנגעווענדעט צו בעקעהרען דאָס אידישע פאָלק צום העלעניזמוס. חוניו איז געווען מאכטלאָז עפּעס צו טהאָן געגען דעם און ער האָט זיך צוריקגעצויגען אין א שטאָדט מיט דעם נאָמען דאפנע.

יאזאָן האָט געשטרעבט דאָס אידישע לעבען אין גאנצען צו רעפאָרמירען נאָך דעם גריעכישען. א טהייל אידען האָבען שוין פון לאנג אָן אליין פערלאנגט אָנצונעהמען גריעכישע זיטען און פיהרונגען; נאָר אוועקוואַרפען דיא רעליגיאָן פון זייערע עלטערן אין גאנצען האָבען זיי ניט געוואָלט; נאָך ווייניגער האָבען זיי געוואָלט דיענען דיא גריכישע עבודה־זרה. זיי האָבען נאָר פערלאנגט ארויסצוטרעטען פון דער אלטער אידישער אָבגעזונדערטקייט און צו פערקעהרען מיט דער געבילדעטער געזעלשאַפט פון דיא גריכען.

יאזאָן האָט גוט פערשטאַנען, אז אזא ראַדיקאַלע רעפאָרם איז נאָר מעגליך, ווען מען זאָל אָנפאנגען מיט דער יוגענד, און ער האָט זיך דאַריבער גענומען צו דער ערציהונג פון קינדער. ער האָט בעקומען פון אנטיוכוס'ן — פיר א שעהנע סומע געלד — ערלויבניס אויסצובויען אין ירושלים „גימנאַזיען“, דאָס הייסט צירקען פיר קערפּערליכע איבונגען. וויא נאָר דיא צירקען זיינען פערטיג געוואָרען, האָט זיך דער אידישער עולם אזוי שטאַרק צוגעכאַפּט צו זיי, דאָס דיא עבודה אין בית המקדש איז פערנאכלעסיגט געוואָרען. אין דיא צירקען, וואו מען האָט געדאַרפט ארויסטרעטען מוטער־נאַקעט נאָך דעם גריכישען מנהג, האָבען זיי פערדעקט זייערע לענדען, מען זאָל ניט זעהען דעם צייכען פון אידישקייט.... אזוי וויא דיא גריכען פלעגען צוליעב דעם אָפּלאכען פון דיא אידישע יונגע לייט אין דיא צירקען, האָבען פיעלע אידישע פאמיליעס גאָר אויפגעהערט מילה אָבצוהיטען. דער העלעניזמוס האָט יאזאָנען געבראַכט אזוי ווייט, דאָס ער האָט געשיקט אידישע יונגע לייט נאָך טירוס (צור) צו ברייננגען קרבנות צו הערקלעס.

דעם גריכישען גאָט פון קערפּערליכע איבונגען, ווען דיא גריכען האָבען געפייערט זייערע קאמפף־ציעלען.

דורך דיזע שטרעבונגען און איינפיהרונגען פון יאזאָן איז דיא שטאָדט ירושלים גאָר אין א קורצען משך איבערגעקעהרט געוואָרען קאפויר. דיא פורכט פאר דעם טיראן אנטיוכוס, וויא אויך דיא אונטערגעבונג צום צייט־גייסט, זיינען געוואָרען אזוי גרויס, דאָס דיא קאָנסערוואטיווע אידען זיינען געוועזן וויא געלעהמטע און האָבען גאָר נישט געקענט טהאָן געגען דיא מעשים, וואָס זייערע רעפאָרמירטע ברידער האָבען איינגעפיהרט.

דריי יאָהר האָט יאזאָן געוועלטיגט. נאָך דעם איז דיא כהונה פון איהם צוגענומען געוואָרען. נאָר מיט דעם איז נאָך דיא לאגע פון דיא קאָנסערוואטיווע אידען ניט פערבעסערט געוואָרען. שמעון דעם מוסר'ס א ברודער מיט'ן נאָמען הוניו, אין גריכיש מענעלאָאס, איז אמאָל געשיקט געוואָרען פון יאזאָנען מיט א שליחות צום קעניג. דער שליח האָט בענוצט דיא שליחות פיר זיך אליין. ער האָט אנטיוכוס'ן געבעטען איהם אליין איבערצוגעבען דיא כהונה, פיר וועלכע ער וועט איהם צושטעלען מיט 300 שטיקער זילבער שטייער מעהר אלס יאזאָן. אנטיוכוס האָט איינגעוויליגט און מענעלאָאס האָט אריינגעקריגען דיא כהונה.

דער אבשייליכער האנדעל מיט דער כהונה האָט שטארק געקרענקט דיא העלעניסטען, און עס האָט נאָך א האָאר געהאלטען ביי אן אויפשטאנד געגען מענעלאָאס'ן. ער האָט אָבער ניט געלאָזען עס זאָל קומען דערצו. ער האָט זיך איינגעשאפט א גאנצע קריעגס־מאכט און האָט דיא כהונה געהאלטען מיט גוואלד. יאזאָן, דער פריהערדיגער כהן גדול, איז ענטלאָפען.

מענעלאָאס איז געוועזן אן אונמענש. איין מאָל, אין אנטיוכוס'עס אבוועזענהייט, איז ער גערופען געוואָרען נאָך אנטיאָכיע וועגען דיא פערציהונג פון זיין שטייער פיר דיא כהונה. ער האָט בערויבט דעם בית המקדש פון אלע טהייערע זאכען און מיט דיזער גזלה האָט ער זיך איינגעשמייכעלט ביי אנדראָניקאָס'ן, וועלכער האָט רעגיערט אין דער אבוועזענהייט פון דעם קעניג. מיט דיזען אנדראָניקאָס האָט ער אפּגעמאכט, ער זאָל לאָזען טוידטען דעם עהרליכען הוניו, דעם פריהערדיגען כהן גדול. ווען אנטיוכוס איז געקומען צוריק אין זיין רעזידענץ־שטאָדט האָט אנדראָניקאָס פיר דיזען מאָרד־טהאט בעצאָהלט מיט זיין לעבען. מענעלאָאס אָבער האָט געוואוסט ביים קעניג זיך גוט איינצושמייכלען און ער האָט ביי איהם זיין חן ניט פערלאָרען.

דיא שנאה פון דעם פאָלק צו מענעלאָאס'ן האָט דערגרייכט דעם העכסטען גראד. עס איז ארויסגעקומען א שרעקליכער אידישער בירגער־קריעג אין ירושלים. דיא העלעניסטען און זייערע געגנער האָבען זיך געגענזייטיג אויסגעשלאָכטעט. אנטיוכוס איז אליין געקומען אונטערדריקען דעם אויפשטאנד, און ער האָט געלאָזען שלאָכטען אידען אָהן רחמנות. אין פערלויף פון דריי טעג זיינען אין דיזער אויסשלאכטונג אומגעקומען 40,000 פערזאָן. אנטיוכוס האָט אין איין גאנג אויסגעפּלינדערט דיא אוצרות פון בית־המקדש.

יאזאָן איז ביטער פערפאָלגט געוואָרען פון אנטיוכוס'ן. ער איז געלאָפען נאָך אראביען, עגיפּטען און אנדערע ערטער, ביז ער איז ענדליך געקומען נאָך ספּארטא, וואו ער איז געשטאָרבען. מענעלאָאס איז נאָך אליין געבליבען אויף זיין שטעלע; אָבער דער טעמפּעל האָט שוין זיינע אוצרות פערלאָרען און דאָס פאָלק, פון וועלכען פיעלע זיינען אומגעקומען אין דער שלאכט און פיעלע זיינען אוועקגעפיהרט געוואָרען פון אנטיוכוס'ן אלס שקלאפען, איז פערארעמט און צוזעעט געוואָרען.

דער משוגענער סירישער קעניג אנטיוכוס עפּיפאנעס האָט נאָך דעם גאָר אונגעריכטערהייד געלאָזען בעפאָלען ירושלים צו אונטערדריקען דיא קאָנסערוואטיווע אידען און זיי צו צווינגען אנצוערקענען דיא גריכישע מנהגים און דעם גריכישען געצענדיענסט. דעם כהן גדול, דעם העלעניסט מענעלאָס, וועלכער איז געוועזן אזא ווילדער טיראן ווי אנטיוכוס, האָט די אונטערדריקונג פון זיינע אָרטהאָדאָקסישע ברידער גאָר ניט געקימערט. פערקעהרט, דאָס האָט איהם שטארק הנאה געטהאָן און ער האָט נאָך אנטיוכוס'ן געזוכט צו איבערצייגען, אז נאָר מיט גוואַלד וועט מען קענען אויספיהרען דעם פּלאן אידען צו אבימילירען מיט דיא גריכען. באלד נאָכדעם איז ארויס א שטרענגער קעניגליכער בעפעהל, דאָס דער גריכישער גאָטעס־דיענסט זאָל איינגעפיהרט ווערען אומעטום, וואו אידען געפינען זיך. אין בית־המקדש האָט מען דיא אידען בעפוילען צו דינען צום גריכישען גאָט

צעאוס און אין פיעלע ערטער האָט מען געלאָזען אויפשטעלען מזבחות צו דיא פערשיעדענע אנדערע גריכישע געטער. מילה, שבת און יום־טוב היטען, לייענען דיא תורה אין דער הויף און מאכען פערזאמלונגען צו דיענען דעם אידישען גאָט זיינען געווען פערבאָטען אונטער טוידט־שטראָף. פיר דאָס אָבהיטען פון דעם מינדסטען אידישען געזעץ האָט מען בעצאָהלט מיט'ן לעבען. דיא קעניגליכע הענקערס זיינען אומגעגאנגען איבער שטעדט און דערפער און האָבען גענויט דיא אונגליקליכע אידען מקריב צו זיין קרבנות צו דיא אָבגעטער.

צוליעב דיזע געוואלדיגע אכזריות זיינען, אמת, פיעלע אידען אָבגעפאלען פון זייער רעליגיאָן, אָבער ביי פיעלע אנדערע האָט זיא זיך דאגעגען פערשטארקט. מאנכע האָבען זיך בעסער געלאָזען אומברענגען מיט דעם שרעקליכסטען טוידט איידער צו שיידען זיך מיט דער רעליגיאָן פון זייערע עלטערן. אזוי, למשל, האָבען זיך בעגאַנגען א נייעציג יעהריגער אַלטער מאַן מיט'ן נאָמען אלעזר און א אידישע פרוי מיט'ן נאָמען חנה, וועלכע האָט געלאָזען אומברענגען אלע איהרע זיעבען קינדער איינציגווייז פאַר איהרע אויגען און נאָכדעם אויך זיך אליין. אין דיזער שרעקענס־צייט האָט אויך מענעלאָס געפונען זיין אנקלעגער און ער איז פער'משפט געוואָרען צו א שרעקליכען טוידט.

אין מיטען פון דיזע שרעקליכע פערפאָלגונגען זיינען אויפגעשטאנען זעקס העלדישע רעכער. זיי האָבען געהערט צו א משפחה פון כהנים אין מודעית (מאָדין), א שטעדטעל נעבען ירושלים. זיי האָבען ערמונטערט דאָס אידישע פאָלק און האָבען אָרגאניזירט אַן אויפשטאנד געגען דיא טיראנישע הערשאפט פון אנטיוכוס עפיפאנעס. דיזע משפחה איז בעשטאנען פון א פאָטער און פינף זיהן. דער פאָטער האָט געהייסען מתתיה און דיא גאנצע משפחה האָט געטראָגען דעם נאָמען „האסמאָנער„ (חשמונאים) און אויך „מאַקאַבעער" (מכבים). *)

אלס דער סירישער גענעראל אפעללעס איז געקומען קיין מודעית צו נויטען דיא אידישע איינוואָינער אוועקצו־וואַרפען זייער רעליגיאָן און האָט געפאָדערט פון מתתיה'ן, אז ער, אלס פאָרשטעהער פון דער געמיינדע, זאָל דער ערסטער אָננעהמען דיא עבודה זרה, האָט מתתיה געענטפערט: „ווען אפילו אלע פעלקער, וואָס געפינען זיך אונטער דיא הערשאפט פון דעם קייזער, וועלען אויפגעבען זייערע אמונה, וועל איך, מיינע זיהן, ברידער און שוועסטער דאָך בלייבען פעסט ביי אונזערער". איין איד איז צוגעגאנגען צו דעם מזבח, וועלכען מען האָט דאָרט אויפגעשטעלט, און האָט געוואָלט מקריב זיין א קרבן צום אָבגאָט צעאוס. האָט איהם מתתיה געטוידטעט. אין דער זעלבער צייט האָבען זיינע זיהן געהרג'עט אפעללעס'ן מיט זיינע אדיוטאנטען האָבען צובראָכען דעם מזבח.

דאָס איז געווען א סיגנאל צו אַן אויפשטאנד געגען דעם טיראן. מתתיה האָט געשווינד אָנגעהויבען ארומצולויפען איבער דער שטאָדט צוזאמענצורופען העלדישע יונגע לייט, און עס האָט ניט לאנג געדויערט, וויא עס האָט זיך צונויפגעקליבען א מחנה העלדישע אידען. מתתיה איז מיט זיי אוועק אין דיא בערג, אום דאָרט אין פערבאָרגענע העהלען זיך צוצוגרייטען צו דער מלחמה. ווען זיי זיינען געווען פערטיג, האָבען זיי זיך אריינגעריסען אין דיא שטעדט, האָבען צושטערט דיא טעמפלען פון דיא גריכישע אָבגעטער, האָבען בעשטראָפט דיא אידען, וואָס זיינען אָבגעפאלען פון זייער רעליגיאָן און האָבען אויפגעמונטערט דיא, וועלכע זיינען איהר געבליבען טריי.

עטליכע חדשים נאָך דעם, וויא דער אויפשטאנד איז אויסגעבראָכען, איז מתתיה געשטאָרבען (166 פ.קר). פאר זיין טויט האָט ער זיינע זיהן אויפגעמונטערט צום קאמפף געגען שונא און האָט זיי געבעטען צו זיין אייניג צווישען זיך. ער האָט בעשטימט דעם העלדישען יהודה אלס קריעגסמאן און זיין עלטערן זוהן שמעון אלס ראטה־געבער. יהודה מכבי האָט זעהר גוט געטויגט צו דער מלחמה. מוטהיג וויא א לייב איז ער ארויס געגען דער סירישער ארמעע, וועלכע איז געווען אונטער דער קאָמאנדע פון

*) דער נאָמען האסמאָנעער (חשמונאים) קומט נאָך יאָזעפוס פלאוויוס'ן (מאקאבעער, בוך 12. 6) פון זייערן אַן עלטער־זיידען, וועלכער האָט געהייסען „האסמאָן" (חשמן). וועגען דעם נאָמען „מאקאבעער, וואָס מע שרייבט געוועהנליך אין העברעאיש „מכבי", איז דיא ראשי־תבות פון מתתיהו כהן בן יוחנן. אַן אנדער דעה איז, אז „מכבי" איז דיא ראשי תבות פון מי כמוך באלים יהוה, וועלכע ווערטער, וויא מען גלויבט, זיינען געווען אויפגעשריבען אויף דיא מאַקאַבעער פאָהן.

גענעראל אפאלאניאס. ער האט דיזע ארמעע בע־זיעגט, און אפאלאניאס האט זיין לעבען פערלא־רען. א קורצע צייט נאך דעם האט יהודה בעזיעגט דעם גענעראל סעראנאס אין בית חרן. סעראנאס און אכט הונדערט סיריער זיינען געהרג'עט גע־ווארען און דיא איבריגע זיינען ענטלאפען.

אנטיוכוס עפיפאנעס, וועלכער האט פריהער אליין געמיינט, אז דיא אידישע רעוואלוציאן איז א קינדער־שפיעל, איז יעצט אריינגעקומען אין גרוים צארן און האט בעשלאסען איינמאל אויס־צוראטען אלע אידען. ער האט ארויסגעשיקט אן ארמעע פון א פערציג טויזענד סאלדאטען אונ־טער גענעראל גארגיאס. יהודה מכבי האט געגען דיזער ארמעע געהאט בלויז איינינע הונדערט מאן. איידער ער איז ארוים אין שלאכט האט ער דאס קליינע הייפעלע קריעגס־לייט צוזאמענגע־רופען אין מצפה און זיי אויפגעמונטערט. זיי זיינען געווען זעהר מוטהיג און האבען זיך העל־דיש א לאז געטהאן געגען דעם שונא. דורך קלוגע טאקטיק האט יהודה ענדליך געזיעגט אי־בער געארגיאס'ן מיט זיין גרויסער ארמעע. אנט־יוכוס האט דאן געשיקט זיין גרעסטען גענעראל ליזיאס מיט אן אויסגעקליבענער ארמעע פון 65,000 מאן, אבער יהודה מיט זיינע העלדישע סאלדאטען האבען אויך בעזיגט דיזען גרויסען קריעגער. נאך דיזער שלאכט, וועלכער איז פאר־געקומען אין דעם ארט בית־צור, האט זיך גע־ענדיגט דער קאמפף.

ווען דאס לאנד איז געווארען פריי פון דעם שונא, האט יהודה געהאלטען פיר א פליכט צו רייניגען דעם פעראונרייניגטען בית־המקדש. אלס ער מיט זיינע אנהענגער זיינען געקומען קיין ירושלים און האבען זיא געפונען לעער און פער־וואקסען מיט גראז, האבען זיי זיך ניט געקענט איינהאלטען פון וויינען. מיט דער הילף פון דיא כהנים האט ער ריין געמאכט דעם טעמפעל, האט געלאזען מאכען נייע כלים, און דעם 25טען טאג פון כסלו אין דעם יאהר פון דער בעפרייאונג (164 פ. קר) האט ער לכבוד דעם גרויסען זיעג געפייערט דיא בענייאונג פון דעם בית־המקדש, וואס הייסט אין העברעאיש ח נ ו כ ה גאנצע אכט טעג.

ניקאלאי'ס חסדים.

(צוגעשיקט פון רוסלאנד)

פאר דיין הויכקייזערליכע מאיעסטעט
בויג איך מיין קאפף, „ניקאנדר אבמאנאוו"*)!
פערצייה מיר — אה, גרויסמוטהיגער — מיין חטא,
שוינק גנאד מיר, ניקאלאי ראמאנאוו!

כ'בין זינדיג זעהר, — איך מוז דאס מודה'ן, —
נאר דו ביזט דאך מיט חסד דורכגענומען:
די מעלה פון דיין עלטער־זיידען,
„צאר ניקאלאי," האסט בירושה בעקומען.

איך בין ביז איצט געווען פעראירט:
כ'האב דיך פאר א טיראן בעטראכט.
צום סוף ניט לאנג האב איך ערשפיערט,
אז דו ביזט גאר — א פריזהייטס מאכט!

דיין לעצטען „מאניפעסט" האב איך געלעזען:
כ'האב פלוצלונג גאר דיין גרויסקייט קלאר ערבליקט!
כ'האב דורכגעדרונגען שנעלל דיין גאנצעס וועזען,
דען זינן, וועלכער אין איהם פערבארגען ליגט:

דו שרייבסט דארט לייבליך, פריזהייטס מלאך,
אז דאוונען יעדעס פאלק מעג פריי,
אז פאר א פיהרער ווילסט דען גלה
ביי אונז איצט מאכען אויף דאס ניי!

איך דאנק דיר זעהר, מיין פרומער קעניג,
פאר דיין פיעל הערצענסגנאדען — צוזאר
איך בין מיט דיר ניט גאר איינזינניג
מכות פריזהייט, פרייער צאר!

מעדוועזשי גלאז.

---

*) אונטער'ן צונאמען „ניקאנדר אבמאנאוו" איז צאר ניקאלאי געווען הומאריסטיש געשיל־דערט אין א רוסישער צייטונג.

פיוזשאָן און ארבייטער פּאָליטיק.

מיר האלטען האיאָהר ביי א פּרעזידענשאל קאָמפּיין, עס איז דערפאר די רעכטע צייט צו בעטראכטען וואָס איז די ריכטיגע פּאָליטיק פאר די ארבייטער־קלאססע בכלל און פאר די סאָציאליסטען בפרט אין אמעריקא.

פאר א יאָהרען האָב איך געמאכט דעם חשבון פון די סאָציאליסטישע שטימען ביי דער לעצטער עלעקשאָן פאר'ן קאָנגרעס. די אונטערסטע שורה פון דעם חשבון איז אויסגעקומען נעגען די היינטיגע טאַקטיקע פון די אמעריקאנער סאָציאליסטישע פּארטייען, און פייגענבוים און סלאָבאָדין האָבען געפונען פאר נויטיג מיר צו ענטפערן. די פראגען וועלכע זיי האָבען בעריהרט זיינען זעהר וויכטיג און איך וויל דאָ דייטליך ערקלערען מיין מיינונג.

איך האָב אויסגערעכענט אין מיין יענעם ארטיקעל, אז מיט דעם וואוט פון 1902 וואָלטען די סאָציאליסטען געקענט האָבען א דעה, ווער עס זאָל עלעקטעט ווערען פּרעזידענט אין 1904, ווען זיי וואָלטען ניט געווען אזוינע „כשר'ע נשמות“, דאָס זיי ווילען בשום אופן פון קיין פיוזשאָן ניט הערען. פייגענבוים מיינט אז איך פארשטעה ניט ריכטיג פאר וואָס דיא סאָציאליסטען זיינען נעגען יעדען קאָמפּראָמיס מיט אנדערע פּארטייען“. עס איז ניט צוליעב א מין פאנאטישע בטלן'ישע אָבגעהיטקייט, ווי די איבערטריבענע הסדות פון דעם בטלן דעם פרומאק“, נאָר אוים פּראקטישע גרינדע, זאָגט ער. לאָמיר הערען וואָס איז דער „פּראקטישער“ גרונד, וועלכען ער גיט אָן:

„דיא וואוטערס וואָס ווענדען זיך ענדליך צו אונז, טהוען דאָס אוים פערצווייפלונג צו די קאפּיטאליסטישע פּארטייען, און ווען מיר אליין וועלען מיט דיעזע פּארטייען קאָמפּראָמיסעווען אויף אזא אופן; וועלען אונזערע וואוטערס אונז נראדע אזוי פעראכטען.“ וואָסזשע הייסט דאָס? אז ביי „אונז“ וואָלט מען שוין אפשר געפועלט א קאָמפּראָמיס מיט אנדערע פּארטייען, ווען עס וואָלט זיך געלוינט, אָבער „די סאָציאליסטישע וואוטערס“ פעראכטען אזוי יענע פּארטייען, אז לאָמיר נאָר פּרואווען א קאָמפּראָמיס, וועלען „זיי“ אונז אויך פעראכטען. מיט אנדערע ווערטער, „מיר“ אליין זיינען פריי פון דער „בטלן'ישער אָבגעהיטקייט,“ „דיא בטלנים דיא פרומאקעס,“ זיינען „זיי“, די סאָציאליסטישע וואוטערס. וואָס מאכט דאָס אָבער אוים? איך האָב דאָך פון קיינעם פערזענליך ניט גערעדט. ווען דיא פראגע איז א ריין פּראקטישע, טאָ וואָס האָט מען דאָ צו „פעראכטען“ יענעם וואָס האנדעלט אונפּראקטיש? פעראכטונג קומט אימער פון מאָראלישע גרינדע.

מיסטער סלאָבאָדין רעדט גאָר אנדערע רייד. דיא פיוזשאָניסטען אין דער סאָציאליסטישער פּארטיי, דערציילט ער, זיינען אָפּגעשראָקען און האָבען מורא אויסצורייִדען אָפען וואָס זיי דיינקען.“ ער מיינט אז איך בין אויך א מעמבער פון דער פּארטיי און דעריבער קומט עס ביי איהם אוים גאַנץ נאטירליך אז איך האָב אויך „מורא אז וועלכע עס איז צו שטרענגע סעקציאָן וועט פאָרשלאָגען מען זאָל איהם (דאָס מיינט ער מיך) אויסשליסען.“

איך בעלאנג אָבער ניט צו קיין פּארטיי וואו מי דארף מורא האָבען אויסצורייִדען אָפען וואָס מי דיינקט. אָבער די בעמערקונג איז ווערט גוט צו בעטראכטען.

„אויסשליסען“ איז אזוי ווי אין חרם אריינליגען. דאָס איז דיא העכסטע שטראָפע וואָס א פערבאנד אָדער א געזעלשאפט קען ארויפלעגען אויף איהרען א מיטגליעד. דער אויסגעשלאָסענער ווערט בעטראכטעט אלס אן עהרלאָזער מענש. אזא שטראָפע ווערט נאָר ארויפגעלעגט פאר א שווערען פערברעכען. ווען א מעמבער האָט נאָר געהאנדעלט אונפּראקטיש, דערפאר יועט מען אין קיין געזעלשאפט, אין קיין פערבאנד אין דער וועלט א מעמבער אזוי ניט שענדען. אלזאָ, ווען סלאָבאָדין האָט ריכטיג פאָרגע־

שטעלט זיין פארטיי, טא בעדייטעט דאס, אז ריידען וועגען פיוזשאן ווערט בעטראכטעט ניט בלויז אלס נארישע רייד, נאר אלס פערראט.

פיעלייכט האט סלאבאדין איבערטריבען? אפשר איז דאס נאר אן המצאה? נאר ווער איז גערעכט? דארויף האבען מיר פאקטען. מיט א פאר יאהר צוריק איז אין האבאקען איינשטימיג ווידערערוועהלט געווארען א סאציאליסטישער זשאסטיס אוו דהי פיס (א מיראוואי סודיא). דעם ערסטען מאל איז ער, דאכט זיך, אפוינטעט געווארען פון גובערנאטאר אויף א וואקאנטען פלאץ. נאכדעם וויא ער איז אפגעווען זיין טערמין איז ער אזוי באליעבט געווארען פון אלע איינוואוינער, דאס ווען די סאציאלדעמאקראטישע פארטיי האט איהם אויפגעשטעלט אלס קאנדידאט, האבען אי די דעמאקראטען, אי דיא רעפובליקאנער איהם אויך אויפגעשטעלט. אויף דעם פערלאנג פון דער סאציאלדעמאקראטישער פארטיי האט ער ערקלערט אין די צייטונגען, אז ער בעטראכטעט זיך נאך אלס קאנדידאט פון דער סאציאלדעמאקראטישער פארטיי. פון קיין קאמפראמיס, פון קיין פיוזשאן אין דעם געוואוינליכען זין פון ווארט איז אלזא קיין רעדע ניט געווען, נאך דער עלעקשאן אבער האט דיא פארטיי איהם אויפגעפאדערט ער זאל רעזיגנירען זיין אמט. ער האט זיך ענטזאגט דאס צו טהאן, ווייל ער האט זיך בעטראכטעט אלס א פערטרויענסמאן פון דעם גאנצען פאלק פון זיין דיסטריקט. דערפאר האט איהם די פארטיי אויסגעשלאסען, דאס הייסט: „א חשד טאר ניט פאלען אויף דעם קייזערס ווייב“.

איך וויל דא ניט פיהרען א ויכוח צו מי האט געדארפט אזוי טהאן, צו נים: „דו ביזט גערעכט און דיין משפט איז גערעכט.“ יעדענפאלס פון דעם שטאנדפונקט פון דער פארטיי. איך זוך נאר צו דערגעהען וואס איז דער שטאנדפונקט פון דער פארטיי.

אנאנדער ביישפיעל איז דער פארשלאג אויסצושליסען פון דער פארטיי דזשאב הארימאן, דעם קאנדידאט פאר וויס־פרעזידענט און דעלעגאט צום אינטערנאציאנאלען קאנגרעסס אין פאריז, זיין שולד איז בעשטאנען אין דעם, וואס ער איז געווען דער הויפט אנפיהרער אין דער פיוזשאן מיט דער ארבייטער פארטיי אין קאליפארניא. דער פארשלאג איז געמאכט געווארען שוין א צייט נאך דעם ווי די פיוזשאן האט שטאטגעפונען, נאך דעם ווי די נאציאנאלע קאמיטע האט אנגענומען א רעזאלוציאן נעגען פיוזשאן, די סעקציאן מאלדען וועלכע האט געמאכט דעם פארשלאג האט בעשיימפערלאך בעטראכטעט הערימאן'ס האנדלונג פאר אונעהרליך. א מאן וועלכער פארנעהמט אזא וויכטיגע שטעלונג אין א פארטיי שלאגט מען ניט פאר ארויסצוטרייבען מיט שאנדע פאר דעם נאר וואס ער האט געהאנדעלט אונפראקטיש. ווער רעדט שוין וועגען דער ס. ל. פ.!

דאס וואס דער פארשלאג אויסצושליסען הערימאנען איז דורכגעפאלען, איז יעדענפאלס א פארטשריט. עס איז א גוטער סימן וואס פייגענבוים שטעלט די פראגע אויף א פראקטישען באדען: ווען עס האנדעלט זיך נאר דעריבער צו פיוזשאן איז פראקטיש, צו ניט, טו קען מען האפען אז מיר וועלען נאך אפשר קומען צו א פערשטענדיגונג.

צוערסט, לאמיך פרעגען: וואס הייסט פיוזשאן? עס איז א מיטעל מיט וועלכען א מינאריטעט צווינגט די הערשענדע פארטייען איהר אויך צו געבען א שטימע אין קהל'שע זאכען, איז דאס אן עולה? ווען אין א סטייט ווי קענסאס באשטעהט די מאיאריטעט פון פאלק פון פארמערס און אפילו ניט א גאנצע פערטעל פון דיא איינוואוינער זיינען שטאדטישע, און פון די זיינען אויך ניט אלע ארבייטער, זאלען זיי דען ווארטען ביז וואנען די ארבייטער קלאסע וועט ווערן א מאיאריטעט אין יענעם סטייט? עס קען גענעמען פופציג יאהר, און דערווייל זאלען זיי דען אויסקומען אהן אירגענד וועלכע געזעצע וואס זאלען בעשיטצען זייער געזונד און לעבען ביי דער ארבייט, וואס זאלען באשרענקען די קינדער ארבייט? איז דאס קלאסענבעוואוסטע ארבייטער־פאליטיק?

פיוזשאן הייסט ניט אז די מינאריטעט שענקט אוועק איהרע שטימען צו די הערשענדע פארטייען. דורך פיוזשאן בעקומט די מינאריטעט א געוויסע צאהל פון איהרע אייגענע פארטרעטערס. עס זיינען פאראן לענדער וואו דער פרינציפ פון מינאריטעטס־פערטרעטונג איז שוין אנערקענט פון דעם געזעץ. ווען, צום ביישפיעל, עס קומט פאר א וואהל פון דרייסיג אלדערמען אין א שטאדט, טו האט איין דרייסיגסטער חלק פון אלע וואוטערס דאס רעכט צו בעקומען אן אייגענעם אלדערמען. אין א שטאדט ווי מילוואקי, וואו א זעקסטעל פון אלע וואוטערס זיינען סאציאליסטען, וואלטען זיי געהאט דאס

רעכט צו ערוועהלען איינעם פון יעדע זעקס אַלדערמענס. אונטער דער אמעריקאנער סיסטעם פון עלעקשאַנס אָבער קריגען זיי קיין איינציגען נים. דורך פיוזשאַן וואָלטען דיא סאָציאַליסטען נעקענט צווינגען איינע אָדער די אַנדערע פון די קאַפּיטאַליסטישע פּארטייען אויפצושטעלען אַ נעוויסע צאָהל סאָציאַליסטישע קאַנדידאַטען, וועלכע וואָלטען דאַן ערוועהלט געוואָרען. אלזאָ, דער וויץ אז דורך פיוזשאַן האָט דער ארבייטער נאָר די ברירה צו ווערען געשאָסען פון אַ רעפּובּליקאַנער שעריף, אָדער געקוילעט צו ווערען פון אַ דעמאָקראַטישען,—איז ניט געלונגען. אָט האָבּען מיר שוין געזעהען אין ניו יאָרק אז דורך פיוזשאַן מיט דער סיטיזנעם יוניאָן איז אַ פּערטרעטער פון יוניאָנס אין 1901 עלעקטעט געוואָרען פאר שעריף.

זאָלאַנג אַ פּארטיי איז אין דער מינאָריטעט, קען זי מיט איהרע שטימען אימער נאָר העלפען איינער אָדער דער אַנדערער פון די צוויי גרויסע פּארטייען: ווען זי שטעלט ארוים אייגענע קאַנדידאַטען, ציהען זיי אוועק שטימען פון איינער אָדער פון דער אַנדערער פּארטיי, און דאדורך ווערט ענטשידען די וואהל. ווען זי שטעלט גאָר קיין קאַנדידאַטען ניט ארוים און איהרע וואָטערס בּלייבּען אין דער היים, איז עס פּונקט אזוי ווי ווען זי גיט אוועק אָפען איהרע שטימען פאר דעם אָדער פאר יענעם קאַנדידאַט. די פּאָליטישענס ווייסען עס גאַנץ גענוי. זעהר אָפט נאָמינירען זיי בכיוון „אונאַבּהייננינגע" קאַנדידאַטען, כדי אָפּצוציהען וואוטס פון דער געגנערישער פּארטיי. מיינט ניט אז מיט אַן „אונקאָמפּראָמיסליכער פּארטיי" קען מען קיין ביזנעס נים מאכען:

א ביישפּיעל איז די געשיכטע ווי אזוי עס איז אָרגאַניזירט געוואָרען די סאָציאַלדעמאָקראַטישע פּארטיי אין דעם סטייט נעבּראַסקא אין 1900. ווענען דעם האָט די סטייטקאָמיטע פון דער סאָציאַליסטישער פּארטיי פון נעבּראַסקא פּארעפענטליכט אינטערעסאַנטע פּאַקטען. בּיי דעם לעצטען פּרעזידענשאַל קאַמפּיין איז די פּאָפּוליסטישע פּארטיי נאָך געווען דיא צווייטע פּארטיי אין נעבּראַסקא. זיא האָט איינדאָסירט בּרייענען פאר פּרעזידענט און ער האָט נעהאַט גוטע טשאַנסען צו געווינען דעם סטייט. אום איהם צו שלאָגען אין זיין אייגענעם סטייט, האָבען דיא רעפּובּליקאַנער געדונגען עטליכע סאָציאַליסטען זיי זאָלען ארויסשטעלען אַ פולען סאָציאַלדעמאָקראַטישען טיקעט מיט פּרעזידענשאַל־עלעקטאָרס. אַ סטייט־אָרגאַניזיישאָן איז געשאַפען געוואָרען, מי האָט נאָמינירט קאַנדידאַטען, דערבּם איז געלאָפען פאר פּרעזידענט, און די רעפּובּליקאַנער פּארטיי האָט בּעצאהלט די עקספּענסעס. נאַטירליך, האָט דעבּס פון דעם גאָרנישט ניט געוואוסט. דאָס איז אָבּער אַ זייטיגע זאַך. דער עיקר פון דער מעשה איז, אז אַ קלוגער יונג אַ סאָשאַליסט, וואָס פארשטעהט אַ שטיקעל בּיזנעס קען אַ מאָל מאכען אַ היבּשע פאר דאָלאר דורך „אונקאָמפּראָמיסליכער" סאָציאַליסטישעפּאָליטיק. ווען די סאָציאַליסטען טוען די טובה אומזיסט, איז פאר די פּאָליטישענס אוודאי רעכט.

מיינע אנארכיסטישע פריינד ווערען דערפון אפשר שליסען אז עס איז גלייכער גאָר ניט צו וואוטען, בּלייבּט מען וויינינגסטענס ריין. נו, איז דאָס אויך גאָר קין בּעוויז ניט. אין דרעלאַווער האָבּען די הילערס פון דעם רעפּובּלקאַנער בּודלער אדיקס געצאָהלט געלד דעמאָקראַטישע פּארמערס, ניט זיי זאָלען שטימען פאר די רעפּובּליקאַנער קאַנדידאַטען, אָ ניין, נאָר זיי זאָלען בּיי דער עלעקשאָן בּלייבּען זיצען אין דער היים.

אלזאָ, שטימט יא, שטימט ניט, שטימט פאר אַ קאַפּיטאַליסטישען קאַנדידאַט, אָדער פאר אייער אייגענעם קאַנדידאַט, — איהר האָט נאָר אַ בּרירה צווישען אַ דעמאָקראַט און אַ רעפּובּליקאַנער און איינער פון זיי מוז עלעקטעט ווערען. פערקערט, דורך פיוזשאָן האָט איהר יא וואָס צו זאָגען אין דער עלעקשאָן. ערסטענס, קריעגט איהר אַ געוויסע צאָהל פון אייערע אייגענע קאַנדידאַטען, וואָס ווערען עלעקטעט. און צווייטענס, האָט איהר אַ דעה ווען די אַנדערע פּארטיי זאָל אויפשטעלען פון איהר זייט אויף איהר אייגענעם טיקעט.

ווען דיא סיטיזענס יוניאָן האָט פאר צוויי יאָהרען געמאכט פיוזשאָן אין נויאָרק מיט די רעפּובּליקאַנער, האָט די סיטיזנעם יוניאָן ארויסגעשטעלט איהר אייגענעם קאַנדידאַט פאר מייאָר, וועלכען די רעפּובּליקאַנער האָבּען מיט 4 יאָהר פריהער אויסגעבּראַקירט; און אפילו דיא סינגל־טעקסערס פון דער „דזשעפערסאָניאַן דעמאָקראַסי" (אָדער ווי זיי האָבּען זיך גערופען) האָבּען אויך בּעקומען אַ דזשאָבּ פון סיטי־

קאַרט סאַמיועל סיבערי, וועלכער איז עלעקטעט געוואָרען.

מיט דעם ביישפּיעל וויל איך בעווייזען אז דורך פיוזשאָן בעקומט אַ קליינע אָרגאַניזאַציאָן אויך איהרע רעפּרעזענטאַנטען. דורך „אונקאָמפּראָמיסליכע" פּאָליטיק דאַגעגען העלפט מען נאָר איינער פון די קאַפּיטאַליסטשע פּאַרטייען.

מי וואָלט געקענט מיינען ווען מי לעזט נאָר די אַמעריקאַנער סאָציאַליסטישע פּרעסע, אז וואהל קאָמפּראָמיסען זיינען נאָר אונבעקאַנט אין דער געשיכטע פון די סאָציאַליסטישע פּאַרטייען. דאָס איז אָבער אַ נעבטיגער טאָג. אין ענגלאַנד, אין פראַנקרייך, אין דער שווייץ, אין בעלגיען, אין שוועדען, זיינען סאָציאַליסטישע קאַנדידאַטען עלעקטעט געוואָרען דורך פיוזשאָן מיט אנדערע פּאַרטייען. קענט איהר געגנער פון פיוזשאָן, עס לייקענען.

יאַלמאַר בראַנטינג, ביז דער לעצטער עלעקשאָן דער איינציגער סאָציאַליסטישער דעפּוטאַט אין שוועדישען פּאַרלאַמענט, איז עלעקטעט געוואָרען אויף אַ פיוזשאָן טיקעט, פּונקט אַזוי ווי די פּאָפּוליסטען האָבען געמאַכט פיוזשאָן מיט די דעמאָקראַטען דאָ אין אַמעריקאַ. און מיר זעהען פון פּראַקטיקע אז אין אייראָפּאַ, וואו פיוזשאָן איז גאָר ניט אַזאַ איי־איי־איי, וואַקסט די צאָהל פון סאָציאַליסטישע פּאַרטייען, וועהרענד דאָ הי, וואו דער קאַפּיטאַליזמוס איז שטאַרקער ענטוויקעלט וויא אין אייראָפּאַ, האָבען די סאָציאַליסטען דערווייל סך הכל צוויי פּראָצענט פון די וואוטס און קיין איינציגען פּאַרטרעטער אין קאָנגרעס, הגם אפילו מיט דעם וואוט וואָלטען זיי אונטער דעם פּראָפּאָרציאָנאַל וואהל סיסטעם געזאָלט קריגען זיבען קאָנגרעסלייט.

מען דערציילט אונז מעשיות כלומרשט די וואוטערס „ווילען ניט ווערען פאַרשאַכערט". מי וואָלט געקענט מיינען אז אלע וואוטערס שטימען שוין אימער סטרייט פאַר דעם סאָציאַליסטישען טיקעט. אָבער סלאָבאָדין אליין דערציילט אונז אז „דערווייל הערען מיר נאָר די גענאָסען פון אָהייאָ זיך בעקלאָגען, אז די רעפאָרם בעוועגונגען זיינען אַ צרה און אַ שטערונג צום וואַקסען פון סאָציאַליזמוס." ער מיינט נאַטירליך אַ שטערונג צום וואַקסען פון דעם וואוט פאַר דיא סאָציאַליסטישע פּאַרטיי, פאַר דיא גענאָסען פון אָהייאָ איז דאָס אַלץ איינס.

וואָסזשע בעדייטעט דאָס? ניט מעהר און ניט ווענינגער, אז ווען עס ווערט אַ רעפאָרם־בעוועגונג, פאַלען אָפּ וואוטס פון דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי. ווען דזשאָנז איז געלאָפען פאַר גאָווערנאָר פון אָהייאָ, האָט דער קאַנדידאַט פאַר גאָווערנאָר פון דער ס. ל. פּ. בעקומען פּונקט די העלפט פון די וואוטס וואָס די איבעריגע קאַנדידאַטען אויף דעם סאָציאַליסטישען טיקעט האָבען געצויגען, הייסט דאָס דאָך אז אַ העלפט פון די סאָציאַליסטישע וואוטערס וואָלטען גאָרנישט ניט געהאַט דאַגעגען ווען די ס. ל. פּ. וואָלט געמאַכט פיוזשאָן מיט מר. דזשאָנז.

עס קלינגט גאַנץ פיין ווען מי רעדט פון „פאַרשאַכערען וואוטערס." „קוהאַנדעל" און זאָ ווייטער. ווען אָבער אַ פּאַרטיי געפינט עס פאַר ניצליך צו אונטערשטיצען די קאַנדידאַטען פון אַנאַנדער פּאַרטיי און ערקלערט די אורזאַכע פאַר איהרע גענאָסען און סימפּאַטייזערס, פאַר וואָס זאָל עס הייסען „פאַרשאַכערען"? ביי דער לעצטער פּרעזידענשאַל קאַמפּיין איז קלאָר געווען פאַר אַלעמען אז ענטוועדער מאַק־קינלי אָדער ברייאַן מוז עלעקטעט ווערען. עס האָט זיך געהאַנדעלט דעמאָלט אום אימפּעריאַליזמוס און מיליטאַריזמוס. איצטער הויבט מען שוין אָן צו פאַרשטעהען אין דער אַמעריקאַנער סאָציאַליסטישער פּרעסע אז דער מיליטאַריזמוס איז אַ געפאהר פאַר די אַרבייטער קלאַסע. ווען אַלזאָ די סאָציאַליסטישע פּאַרטיי וואָלט פאַר דריי יאָהרען ערקלערט דעם פאָלק אז די פאָלקס־אינטערעסען פערלאַנגען ברייאַן זאָל עלעקטעט ווערען, וואָלט דאָס געהייסען „פאַרשאַכערען" די וואוטס?

עהנליכעס איז פאָרגעקומען אין פראַנקרייך ביי דער לעצטער פּרעזידענטען־וואהל. די וואהל איז געווען צווישען לובע, קליינבירגערליכען קאַנדידאַט, און מעלינען, דעם קאַנדידאַט פון דער מיליטעריסטישער באַנדע. די סאָציאַליסטען האָבען געהאַט אַ פּאָר צענדליג שטימען אין דער וואהלפערזאַמלונג*). זיי וואָלטען געקענט אויפשטעלען אַן אייגענעם קאַנדידאַט; דאַדורך וואָלט די אַנטי־דרייפוסיסטישע קליקע עלעקטעט זייער פּרעזידענט. אָבער די סאָציאַליסטען פון אַלע פראַקציאָנען, די אָרטאָדאָקסישע מאַרקסיסטען (דיא געדיסטען) אויך, האָבען

---

*) אין פראַנקרייך ווערט דער פּרעזידענט עלעקטעט אין אַ פעראייניגטער פערזאַמלונג פון ביידע הייזער פון פּאַרלאַמענט.

געשטימט פאר לובע. וועט מען זאָגען, אז ווען די דעפּוטאטען וואָס דיא סאָציאליסטישע וואוטערס האָבען ערוועהלט, שטימען פאר א קאַפּיטאַליסטישען קאנדידאט, איז עס אָל־רייט; ווען אָבּער זיי לאָזען די וואוטערס אליין שטימען. פאר דעמזעלבּיגען קאנדידאט, וועלען די וואוטערס דערפאר זיי פערראכטען? עפּעס מאָדנע מענשען מוזען זיין די וואוטערס. נאַטירליך, ווען פיוזשאָן ווערט ערקלערט פאר א „פערראאטה“ געגען דעם סאָציאליזמוס, וועלען א טייל פון די וואוטערס פערדאמען די פּארטיי וועלכע וועט מאַכען אזא שריט. אָבּער ווען די פּארטיי זאָל ענדערען איהרע טאַקטיק אין דעם פּונקט, וועלען די כאציאליסטישע שטימגעבּער אָננעהמען די נייע וואהל טאַקטיק, ווי זיי האָבּען אָנגענומען די נייע האלטונג צו די יוניאָנס. גאָר ניט לאנג צוריק האָבּען די מעמבּערס פון דער ס. ל. פּ. ניט געטאָרט זיין קיין בּעאַמטע פון זייערע יוניאָנס און היינט איז טהאָמאס היקי, א געוועזענער טהעטיגער מיטגליעד פון דער סאָשאַליסט טרייד ענד לייבּאָר אליענס, א סטייט אָרגאַנייזער פאר די סאָציאלדעמאָקראטישע פּארטיי, וועלכע שטעלט ארויס אויף איהרע טיקעטס יוניאָן בּעאמטע. דיא פּארטיי האָט געביטען איהר טאַפּטיקע אין איין פּונקט, גראדע אזוי גוט מעג זי בּייטען אַנאַנדער פּונקט. פאר וואָס זאָלען די וואוטערס איהר ניט פאָלגען?

אין 1896, ווען די פּאָפּוליסטישע פּארטיי האָט געמאכט פיוזשאָן מיט די דעמאָקראטען, זיינען געווען אונקאָמפּראָמיסליכע פּאָפּוליסטען וואָס האָבּען פערדאמט דעם שריט. וואָס האָבּען די וואוטערס געזאָגט? אין 1894 האָבּען די פּאָפּוליכטען געהאט 1,300,000 שטימען, אין 1896 האָבּען געשטימט פאר דעם פּאָפּוליסטישען קאנדידאט פאר וויים־פּרעזידענט אָן ערך פון 130,000, דאָס הייסט 90 פּראָצענט פון די וואוטערס האָבּען גוטגעהייסען די פיוזשאָן, און עס האָבּען זיך נאָר געפונען 10 פּראָצענט, וואָס זיינען געווען דאגעגען.

דאָס ווייזט, אז די פּאָפּוליסטישע וואוטערס זיינען געווען איינפערשטאנדען מיט דער פּאָפּוליסטישער פּארטיי אָרגאניזאציאָן, אז א וואהלקאָמפּראָמיס מיט דער דעמאָקראטישער פּארטיי וועט זיין ניצליך פאר די צוועקען פון פּאָפּוליזמוס, און זיי זיינען געווען צופרידען צו „בּלייבּען פארשאכערט“.

פיינענבּאום מיינט, אז מיט די סאָציאליסטישע וואוטערס וואָלט עס ניט געגאנגען, — פארוואָס? ווייל זיי ווענדען זיך צו דער סאָציאליסטישער פּארטיי „אוים פעראכטונג צו די קאַפּיטאַליסטישע פּארטייען“, און זיי פעראכטען אזוי יעדען קאָמפּראָמיס „מיט דיזע פּארטייען“, אז „מיר וועלען גאָר ניט ניט קענען ליפערן דיא סחורה, וואָס מיר וועלען בּיי דעם קאָמפּראָמיס פארשאכערן, און מיר וועלען אלעס פארלירען“.

אָבּער לאָמיר לאָזען נביאות אָן א זייט. לאָמיר בּעסער ריידען פון דעם וואָס איז שוין געווען. דיא סאָציאליסטישע פּארטיי האָט ביז איצטער ווייניג געלעגענהייט געהאט צו מאכען פיוזשאָן; אָבּער עס זיינען פאראן אנדערע בּעוועגונגען, וועלכע זיינען ענטשטאַנען נאָר אוים פעראכטונג צו דער רעפּובּליקאנער און דער דעמאָקראטישער פּארטיי און וועלכע אגיטירען אויסשליסליך פאר אָן „עהרליכע רעגירונג“. און דאָך זעהען מיר, אז ווען די רעפאָרמערס מאכען פיוזשאָן מיט איינער פון יענע פּארטייען, פארלירען זיי ניט די וואוטערס. די סיטיזענס יוניאָן אין ניו יאָרק איז געווען אינדעפּענדענט אין 1897 און האָט געמאכט פיוזשאָן מיט די רעפּובּליקאנער אין 1901. אין 1897 איז לאָו, דער סיטיזענס קאנדידאט, געשלאָגען געוואָרען; אין 1901 איז ער ערוועהלט געוואָרען. איז די סיטיזענס יוניאָן געווען אים שטאַנדע צו „ליפערן דיא סחורה“? אָם איז דער רעכענונג. אין 1897 האָבּען דיא דעמאָקראטען בּעקומען 234,000 וואוטס פאָר מייאָר, די סיטיזענס יוניאָן 151,500, און די רעפּובּליקאנער 102,000, אלזאָ האָבּען דיא סיטיזענס מיט דיא רעפּובּליקאנער צוזאמען געהאט כמעט מיט 20,000 וואוטס מעהרער פאר דיא דעמאָקראטען. אין 1901, ווען זיי האָבּען זיך פאראייניגט, האָבּען זיי געקראָגען 297,000 וואוטס, דאָס הייסט מיט 43,000 וואוטס מעהר, וויא מיט 4 יאָהר צוריק. וועהרענד טעמעני האָל האָט געקראָגען נאָר מיט 31,000 וואוטס מעהר. דיא רעפּובּליקאנער האָבּען ניט וואָס צו מאָהנען פון דיא סיטיזענס אז זיי האָבּען ניט אָפּגעליפערט דעם וואוט.

בּעזאָנדערס אינטערעסאנט איז צו בּעטראכטען דעם וואוט פאר מייאָר אין ברוקלין. אין 1895 האָט דער דעמאָקראטישער קאנדידאט גראוט בּעקומען 75,000 וואוטס, דער רעפּובּליקאנער 77,000, און דער דעמאָקראטישער רעפאָרמער שעפּארד 9,500. אין 1897 האָט טאמאני האָל געקראָגען נאָר מיט עטליכע הונדערט שטימען

מעהר , דער רעפובליקאנער האָט אַנגעוואָרען 40,000 שטימען, סעט לאָו האָט בעקומען 66,000 שטימען און הענרי דזשאָרדזש, פון דער דזשעפערסאָניאן דעמאָקראסי, 7,000. עס איז קלאָר, אז לאָו'ס וואוט איז געקומען פון רעפובליקאנער וואָס האָבען זיך אָפגעקערט פון דער רעפובליקאנער פארטיי און פון אזעלכע וואוטערס וואָס זיינען געזעסען אין דערהיים מיט צוויי יאָהר פריהער. אין 1901, ווען דיא סיטיזענס יוניאָן האָט געמאַכט פיוזשאָן מיט דיא רעפובליקאנער, האָבען דיא וואוטערס זיך פון זיי נים אָפגעקערט, אין געגענטייל, סעט לאָו האָט געקראָגען דעם גאנצען סיטיזענס יוניאָן וואוט, דעם גאנצען רעפובליקאנער וואוט, דיא 7,000 וואוטס פון דער דזשעפערסאָניאן דעמאָקראסי, וועלכע האָט יעצט אינדאָסירט לאָו, און נאָך 4,000 נייע וואוטס, און שעפארד האָט געקראָגען דעם דעמאָקראטישען וואוט פון פאר צוויי יאָהרען מיט נאָך 12,000 שטימען. פון דיא וואוטערס, וואָס האָבען געשטימט פאר סעט לאָו אין 1897, זיינען געוועזען מעהר וויא 20,000 אזעלכע וואָס האָבען פריהער ניט געשטימט ניט פאר דיא דעמאָקראטען, ניט פאר דיא רעפובליקאנער. דיזע אונאבהענגיגע וואוטערס זיינען אלע „געבליבען פארשאכערט" פון דער סיטיזענס יוניאָן צו דיא רעפובליקאנער אין 1901. פארוואָס? מן הסתם איז ביי זיי אויסגעקומען, אז עס איז גלייכער צו עלעקטען עהרליכע רעפובליקאנער פאָליטישענס צוזאמען מיט סעט לאָו, איידער אלע טאמאני־האָלניקעס אָהן סעט לאָו.

עס זיינען פאראן היינט אין דער סאָציאליסטישער פארטיי א סך אונקאָמפראָמיסליכע מעמבערס וואָס זיינען א מאָל געוועזען אונקאָמפראָמיסליכע פאָפוליסטען. זייער ליבלינגס־ארגומענט געגען פיוזשאָן איז די ביטערע מפלה פון דער פאָפוליסטישער פארטיי, וועלכע איז צו גרונדע געגאנגען דורך פיוזשאָן. דאָס איז אָבער זעהר אַן אָבערפלעכליכער ארגומענט. זיי פארגעסען ערסטענס, אז אלע וויכטיגע פראקטישע פאָדערונגען פון דער אָמאהאַ פלאטפאָרם פון דיא פאָפוליסטען געפינט איהר היינט אין דער פלאטפאָרם פון דער דעמאָקראטישער פארטיי. דער פאָפוליסטישער וואוטער, וועלכער איז אליין קיין פאָליטישען ניט, קערט ניט ווער וועט עלעקטעט ווערען אויף יענער פלאטפאָרם. א דעמאָקראטישער צו א פאָפוליסטישער פאָליטישען, און אגב האָט ער א טשאַנס צו וואוטען פאר זיין געליבטען פאָפוליסטישען פאָליטישען אויפ'ן דעמאָקראטישען טיקעט. דיא פאָפוליסטישע ארגאניזאציאָן איז פארשוואונדען, אָבער אויף וואָס דארף מען זי היינט, ווען א שטארקערע פארטיי, די דעמאָקראטישע, האָט זיך אונטערגענומען אויסצופיהרען דעמזעלבינגען צוועק?

נאטירליך, דיא סאָציאליסטיש געזאָנענע פאָפוליסטען, וועלכע האָבען בעלאנגט צו דער פאָפוליסטישער פארטיי ניט צוליב פרייזילבער, נאָר טראָץ פרייזילבער, וועלכע האָבען בענוצט דא פאָפוליסטישע פארטיי אלס פעלד פאר סאָציאליסטישע פראָפאגאנדא — זיי האָבען דיא פאָפוליסטישע פארטיי פארלאָרען זינד דער פיוזשאָן. אָבער דיא פאָפוליסטישע פארטיי איז דאָך ניט געוועזען אָרגאניזירט פאר דעם צוועק פון סאָציאליסטישע פראָפאגאנדא.

ווען מי נעהמט דיא זאך וויא דיא זילבערלייט בעטראכטען זיא, האָט זייער פאָדערונג אין 1894 נעהאט נאָהענט פון אַנדערהאלבען מיליאָן וואוטס און אין 1896 האָט זיא געקראָגען זיבעטהאלבען מיליאָן. דיא מאגערע בהמה האָט פארשלונגען דיא פעטע.

ווייטער דארפט איהר וויסען, אז א גרויסער טייל פון דיא פאָפוליסטישע וואוטס איז געקומען פון דיא סויט און האָט געשטאמט פון פריהערע רעפובליקאנער. אין ווירדזשיניא, דזשאָרדזשיא, אלאבאמא און טעקסאס האָט דיא העכסטע צאָהל פאָפוליסטישע שטימען אויסגעמאכט צוזאמען 440,000, דאָס הייסט אונגעפעהר א דריטעל פון דעם פאָפוליסטישען וואוט פון גאנצען לאנד. דיא רעפובליקאנער אין יענע סטייטס זיינען גרעסטענטהיילס ניגערס און פון זיי זיינען אויך געקומען דיא פאָפוליסטישע וואוטס. ווען אָבער דיא פאָפוליסטישע פארטיי האָט זיך פעראייניגט מיט זייערע דם־שונאים, די דעמאָקראטען, זיינען זיי געגאנגען צוריק צו דער רעפובליקאנער פארטיי, אָדער האָבען גאָר ניט געשטימט. א ניגער זאָל וואוטען פאר א דעמאָקראט, איז פונקט דיזעלבע זאך ווי א איד זאָל שטימען צו מאכען קרושעוואנען פאר א גאָראָדסקאָי גאָלאוואַ אין קישינעוו. און דערפאר זיינען דיא דעלעגאטען פון דיא סויט אין דער פאָפוליסטישער קאָנווענשאָן פון 1896 שטארק געוועזען געגען פיוזשאָן. דיא דעלעגאטען פון טעקסאס האָבען אפילו פארלאָזען דיא קאָנווענשאָן.

אין דיזעלביגע סטייטס אָבער האָט דיא פאָפוליסטישע פארטיי געמאכט פיוזשאָן מיט דיא

רעפובליקאנער, און דיא וואוטערס האבען מיט איהר יע מיטגעפיוזט.

דיא אונקאמפראמיסליכע סאציאליסטען האבען א טעות וועגען דעם אמעריקאנער אונאבהענגיגען וואוטער; קוקט זיך איין גוט אין דיא צאהל שטימען וואס איז אבגעגעבען געווארען אין די עלעקשאנס אין פארשיעדענע סטייטס, וועט איהר זעהען, אז עס געפינען זיך א גרויסע צאהל וואוטערס, וואס שטימען איין יאהר פאר א דעמאקראט, אנאנדער יאהר פאר א רעפובליקאנער, דאן פאר א פאפוליסטען, אדער אן אונאבהענגיגען קאנדידאט, א מאל אפילו פאר א סאציאליסט; יענע וואוטערס וואס שטימען שטענדיג סטרייט פאר דיזעלביגע פארטיי, זיינען שטימפיה פון דער דעמאקראטישער און דער רעפובליקאנער פארטיי.

דער איינציגער ערנסטער ארגומענט געגען פיוזשאן, וועלכען איך האב געלעזען, איז געווען מיט א צייט צוריק אין אן ארטיקעל פון מיסטער פייגענבוים אין דעם „פארווערטס.“ קורץ גערעדט, מיינט ער אזוי, דער קאמפף פאר דעם סאציאליזמוס איז א רעוואלוציאנערער קאמפף פון דער ארבייטער קלאסע געגען דיא קאפיטאליסטישע קלאסע. עס איז דיא אויפגאבע פון דיא סאציאליסטען צו וועקען דעם קלאסען בעוואוסטזיין פון דער ארבייטער קלאסע, צו געבען איהר צו פערשטעהן, אז א שלום צווישען דיא קאפיטאליסטען־קלאסע און דיא ארבייטער קלאסע איז אונמעגליך. יעדער קאמפראמיס מיט קאפיטאליסטישע פארטייען דאגעגען שוואכט אפ ביי דיא ארבייטער דעם בעוואוסטזיין פון דעם געגענזאץ צווישען דער קאפיטאליסטען־קלאסע און דער ארבייטער קלאסע.

דאס איז דער עיקר פון דער פראגע. אויב דער סאציאליזמוס קען ניט אנדערס קומען ווי דורך א רעוואלוציאן, וועלכע וועט שטירצען דיא קאפיטאליסטישע רעגיערונגען און איבערגעבען דיא פאליטישע מאכט אין דיא הענד פון דער סאציאליסטישער פארטיי, און דיא סאציאליסטישע פארטיי וועט זיך דעמאלט נעהמען איינפיהרען דעם סאציאליזמוס, דאן איז פייגענבוים גערעכט. איך גלויב אבער ניט אז דער סאציאליזמוס וועט אויף אזא אופן איינגעפיהרט ווערען. איך קען דא נאר קורץ דערמאנען וואס איך האב שוין וועגען דעם געשריעבען אין „דער צוקונפט“ און אין „פארווערטס“. ביי מיר קומט אויס אז דיא קאפיטאליסטען־קלאסע האט אליין אן אינטערעס איינצופיהרען דעם שטאאטס־קאפיטאליזמוס (אדער שטאאטס־סאציאליזמוס, דאס איז אלץ איינס), אלס דעם איינציגען מיטעל צו פראטעקטען דיא מאיאריטעט פון דיא קאפיטאליסטען געגען אויסבויטונג דורך טראסט־מאגנאטען. פון דער אנדערער זייט טוט דיא ארבייטער קלאסע איהרע אייגענע ארבייט: פאמעלאך בויט זיא אויף א קלאסען־ארגאניזאציאן, וועלכע האט צום צוועק צו פארגרעסערען דעם ארבייטערס חלק אין דעם פראדוקט פון זיין ארבייט, צו פארקירצען דיא ארבייטס־צייט, צו צווינגען דיא קאפיטאליסטישע קלאסע, אדער דעם שטאאט אלס באס, אנצוערקענען דיא ארבייטער־ארגאניזאציאן, און צו פערזיכערען דעם ארבייטער פערזענליכע אונאבהענגיגקייט פון דעם ארבייטגעבער. אזוי וועט זיך שריט ביי שריט ענטוויקלען א געזעלשאפט, אין וועלכער אלע וויכטיגע געשעפטען וועלען זיך געפינען אין דיא הענד פון דעם דעמאקראטישען שטאאט, דער ארבייטער וועט בעקומען אלעס וואס ער האט פראדוצירט, אהוץ דעם וואס איז נויטיג פאר עפענטליכע צוועקען און א חוץ א בעשטימטען פראצענט אויף אויסצוצאהלען דער קאפיטאליסטען־קלאסע; און דיא ארבייטער אין שאפ וועלען ניט האבען איבער זיך קיין אנדערן באס א חוץ זייערע אייגענע יוניאן בעאמטע, וועלכע וועלען דירעקט פערהאנדלען מיט דעם מענעדזשמענט פון דעם שאפ. אויב דער סאציאליזמוס וועט ניט קומען מיט איין קלאפ, נאר ביסלאכווייס, האט דאך קיין זין ניט אפצולייגען דיא נויטיגע רעפארמעס ביז משיח'ס צייטען: מי מוז נעהמען היינט וואס מי קען קריגען היינט!

דיא אמעריקאנער סאציאליסטישע פארטיי ערקלערט זיך אין איהר נאציאנאלער פלאטפארם דאפיר, אז דער כלל זאל נעהמען אין זיינע הענד אזעלכע געשעפטען ווי אייזענבאהנען, קוילען־גרובען, טעלעגראפען און זא ווייטער. אבער צו דערזעלבער צייט ווארנט זי געגען אלע בעוועגונגען פון יענע פאדערונג, ווען זיי ווערען ניט אנגעפיהרט פון דער סאציאליסטישער פארטיי. וואס טוט מען אבער ווען דיא קאפיטאליסטישע רעפארמערס שטעלען אויף דיא פאדערונג אז דער שטאאט זאל איבערנעהמען דיא קוילען־גרובען? בלייבען נייטראל קען מען ניט, ווארים יעדער וואוט וואס איז ניט

אָבגעגעבען דאַפּיר, העלפט דיא געגנער פון דער פּאַרערונג. אַלזאָ, זאָל מען שטימען דאַפיר אָדער דאַגעגען?

כיט א פּאר יאָהר צוריק איז געגאַנגען א דעבאַטע אין דייטשלאַנד פּונקט איבער דיע־זעלבע פראגע. בעבעל איז געווען דאַפיר, קאַוט־סקי געגען. ווען דער היינטיגער שטאַאט זאָל איבערנעהמען דיא קוילען־גרובען, איז דאָס א וויכטיגער שריט אין דעם אויפבוי פון דער סאָ־ציאַליסטישער געזעלשאַפט, און פאר דיא מיי־נערס איז אויך בעסער צו האָבען דעם שטאַאט אַלס באָס, איידער דעם פּריוואַטקאַפּיטאַליסט. ווען דיא מיינערס שטעהען געגענאיבער דעם שטאַאט אַלס זייער באָס, ווערט דיא פראגע פון ווייידזשעס, שטונדען, אנערקענונג דער יוניאָן, א פּאָליטישע פראגע, און אַלס וואָוטערס האָבען אויך עפּעס וואָס צו זאָגען אין דעם. דורכצופיה־רען אזא רעפאָרם איז א וויכטיגער שריט אין דער ענטוויקלונג פון סאָציאַליזמוס, אפילו ווען דער שריט זאָל געמאַכט ווערען פון דער דעמאָ־קראַטישער אָדער דער רעפּובּליקאַנער פּאַרטיי.

דיא אָפּשאַפונג פון „רעגיערונג דורך אינ־דזשאַנקשאָן", איז א וויכטיגער שריט אין דער בעפרייאונג פון דער ארבייטערקלאַסע, אפילו ווען דיא דעמאָקראַטישע פּאַרטיי זאָל עס דורכ־פיהרען.

מי זאָגט אז דאדורך ווערט אָפּגעשוואַכט דיא סאָציאַליסטישע פּאַרטיי. נו, איז וואָס? ווען מי ריכט זיך ניט אויף א „רעוואָלוציאָן", דאַרף מען ניט קיין „דיסציפּלינירטע רעוואָלו־ציאָנערע אָרגאַניזאַציאָן." יעדע פּאַרטיי־אָרגאַ־ניזאַציאָן, וועלכע דערלאָזט ניט דיא ארבייטער צו פּאַרבינדען זיך מיט אירגענד א פּאַרטיי אָדער א געזעלשאַפטסקלאַסע, ווען דאדורך קען אויסגעפיהרט ווערען אַן ארבייטערפאָדערונג, — איז א שטערענים אין דער ארבייטער־בע־וועגונג.

(שלום פּאָלבּב.)

יצחק אייזיק בן אריה צבי.

דער קרבן.

(א סקיצע)

איהר איז דער שידך ניט געווען געפעלען.

ער איז געווען א מאַן פון א עטליכע און דרייסיג יאָהר, א בלאָנ־דער יוד מיט א בלאַסען פּנים, מיט אַן איינגעפאַ־לענע ברוסט, א הויכער, א דארער, מיט שמאָלע איינגעבויגענע פּלייצעס. זיא איז געווען אַלט א יאָהר אכצעהן, א ברונעטקע מיט געזונטע רויטע באַקען, א שלאַנקע פיגור מיט שעהנע ענטוויי־קעלטע פאָרמען. ער איז געווען שטענדיג שטיל, מעלאַנכאָליש. זיא איז געווען לוסטיג, פריילאך, מונטער. זיין שטימע איז געווען טרוקען און הייזעריג. אז ער פלעגט ריידען פלעגט ער מאַכען אויפ'ן צוהערער א קרענקליכען איינדרוק. איהר שטימע האָט געקלונגען וויא א זילבערנער גלעק־עלע. איהרע טיפע אַלטאָ־טענער האָבען גע־קלעט אזוי וויא ווייכער סאַמעט. איהרע אויגען האָבען נאָר אָפּגעשפּיגעלט דיא אויסערע וועלט, פון זיינע צוויי גרויסע שוואַרצע אויגען האָט ארויסגעקוקט א אינגערע וועלט. זיינע גוטע פער־טראַכטע אויגען האָבען געצויגען צו זיך, נעבע־מען און עטוואָס זעהר טרויריגעס ערציילט. זיי־נע אויגען האָבען געוועקט איהרע געפיהלע פון סימפּאַטהיע. דערצו איז ער געווען א שטילער עהרליכער מענש מיט איין אָרענטליכען כאַ־ראַקטער. ער האָט געהאַט א שטענדיגע שטעלע

אלס א דעזיינער, האָט זעהר שעהן פערדיענט און איז געווען פון זיין באָס געאַכטעט און געליעבט. דער עיקר ער איז געווען געפעלען אוהר מוטער, ווייל ער האָט געהאַט אין באנק איבער צוועלף הונדערט דאָלאר. דיא מוטער און אלע איהרע קרובים האָבען לאנג מיט איהר געטענה'ט און ווייל זיא אליין איז ניט זעהר שטארק געווען דאגעגען, האָט מען ענדליך אין א גוטע מזל'דיגע שעה געמאכט תנאים.

ביז דער חתונה האָט ער זיך בעזעצט ביי זיי אלס א באָארדער.

דאָס יונגע אונערפאהרענע מעדכען איז געזעהען ערשטוינט, ווען זיא האָט ערפאהרען, דאָס אין דער איינגעפאלענער ברוסט פון דיזען שטילען מענשען שטורמט א ווילדע ליידענשאפט. זיינע הענד האָבען געבריהט מיט א פיבערישען פייער, זיינע אוגען האָבען אין איהר געגענווארט געברענט און געגליהט. זיין אָטהעם איז געווען וויא א הייסער שטראָם. זיא פלעגט שטענדיג זעהען פערמיידען, ער זאָל זיא ניט קושען. ער פלעגט איהר דאן אויסווייזען וויא א וואהנזיניגער. ווען ער פלעגט זיך פערהוסטען מיט א טרוקענעם הייזעריגען הוסט, פלעגט זיך איהר אויסווייזען, אז פון זיין מויל געהט א גערוך אזוי וויא פון עטוואָס פערפוילטעס.

דער חודש נאָוועמבער איז געקומען מיט דונקעלע טעג, רעגענס און טומאנען. יעדע נאכט פלעגט זיא פון איהר מוטערס בעדרום הערען זיין הוסטען. דיא מוטער פלעגט שלאָפען און זיא פלעגט זיך אויפמערקזאם צוהערען און דענקען. זיין לאנגער הוסטען פלעגט וועקען אין איהר צוויי פערשידענע געפיהלע: א געפיהל פון מיטלייד, פון אמת'ן רחמנות, און א געפיהל פון עקעל. א שוידער פלעגט אריבערגעהן איבער אלע איהרע גלידער, ווען זיא פלעגט דענקען, אז זיא וועט אמאָל דארפען בלייבען מיט דעם מענשען.. אליין.

ער האָט געפיהלט שלעכט און מע האָט געשיקט נאָך א דאָקטאָר... דער דאָקטאָר האָט געצוקט מיט דיא פלייצעס, האָט זיך נאָכגעפרעגט, ווער ער איז, און פאר'ן אוועקגעהן האָט זיא געהערט, וויא ער האָט געזאָגט צו איהר מוטער: איך צווייפעל ניט, נאָר מיר וועלען זעהען, וואָס דיא מיקראָסקאָפישע אונטערזוכונג וועט זאָגען, אין יעדען פאַל, זאָג איך אייך, עס וועט זיין דער גרעסטער אונזין, איין פערברעכען צו פעראייניגען מיט איהם אזא יונגע, בליהענדע, געזונטע מיידעל...

ער האָט געהאָט שווינדזוכט. איהר מוטער און איהרע קרובים, וועלכע האָבען פריהער אזוי געוואָלט דעם שידך, האָבען לאנג ניט געוואָלט גלויבען אז דיעזע קרענק איז אנשטעקיג. ווען אָבער דער דאָקטאָר, דיא שכנים און פיעלע בעקאַנטע האָבען זיי זעהער אָנגעשראָקען, האָט מען געשלאָסען אָבלאָזען דעם שידך און מע האָט איהר געראטהען, זיא זאָל מיט איהם דערפון רעדען. עטליכע מאָל האָט זיא געוואָלט מיט איהם וועגען זיין קראנקהייט רעדען אָבער זיינע ליעבענדע בליקען און ליידענדעס געזיכט פלעגט איהר פערשליכען דיא ליפען. ער האָט זיך געקליבען פאָהרען קיין דענווער, אָבער ניט אליין, מיט איהר... וויא אזוי וועט ער זיא קענען פערלאָזען? וויא וועט איהם מעגליך זיין צו לעבען דאָרט אהן איהר? זיי וועלען דאָ פריהער התונה האָבען און פאָהרען צוזאמען. דאָרט וועט ער גיך געזונט ווערען און מאכען זיך עפּעס א געשעפט און זיי וועלען לעבען וויא צוויי גליקליכע טייבעלאך.

מיט א ביטער הארץ איז זיא געגאנגען צום דאָקטאָר פרעגען אן עצה. דער דאָקטאָר האָט איהר געזאָגט, אז דעם קראנקען איז ניט פיעל געבליעבען צו לעבען, דאָס זיין קראנקהייט געהט זעהר ראש... און דאָס זיא טאָר ניט דענקען פון איהם, ווארום דאָס וועט זיין מאָרד און זעלבסטמאָרד. מאָרד, ווארום אזעלכע קראנקע זיינען צו ליידענשאפטליך און פערקירצען זיך אליין דיא איבעריגע טעג פון זייער לעבען, זעלבסט מאָרד, ווארום זיא וועט געוויס קריעגען דעם זעלבען חולאת און וועט שטארבען אין איהרע יונגע יאָהרען. זיא איז געקומען פון דאָקטאָר זעהר צוטראָגען... דיעזע נאכט האָט זיא ניט געשלאָפען. פון א זאָרגלאָזע פרייליכע יונגע מיידעל איז זיא פּלוצלונג געוואָרען א ליידענדע פרוי. איהר פרייד און רוהע זיינען אומזיסט פערלאָרען געגאנגען און אנשטאט זיי זיינען געקומען צרות און טרערען.

זאָגען איהם, אז זיא לאָזט אָב דעם שידך, האָט זיא ניט געקענט—זיא האָט אויף איהם צופיעל רהמנות געהאט. זיא האָט איהם קוים איינגערעדט, ער זאָל דערווייליע נאָר דערווייל פאָהרען אליין און זיא וועט קומען, וויא באלד ער וועט זיך נאָר בעסער פיהלען. מיט גליהענדע קושען האָט ער געבריהט איהרע באקען פארן פאָהרען און פון זיינע גרויסע מעלאנכאָלישע אויגען זיינען געפאלען צוויי טרערען אויף איהרע קאלטע

הענד. זיא האָט שטארק פערדריקט איהרע ליפּען, האָט איינגעהאלטען איהר אָטהעם און האָט איהם געגעבען איהר אָבשיידס קוש.

— זיי געזונד, טייערע, האָט ער געשריען מיט זיין הייזעריגע שטימע שטעהענדיג שוין אויף דער פּלאַטפאָרם פון'ם וואגאָן, — זיי געזונד! איך האָף מיר וועלען זעהער ניך זיין צוזאמען...

דיא מוטער און אלע פריינדע האָבען געטראכט: דו פאָהר נאָר אוועק און דאָרטען וועסט דו שוין מענען ווארטען. זי איז געשטאַנען איהר קאָפּ אראָפּגעלאָזען און איהרע אויגען פערוויינט.. דיא גלאָק פון לאָקאָמאָטיוו האָט אָנגעהויבען קלינגען, דיא רעדער פון דיא וואַגאָנען האָבען זיך אָנגעהויבען בעוועגען. זיין בלאסעם געזיכט האָט זיך בעוויזען אין פענסטער — זיא האָט איהם ניט געזעהען, איהרע אויגען זיינען געוועזען פולל מיט טרערען. א ביטערער שמערצליכער געדאַנק האָט פערקלעמט איהר יונגעס הארץ: קען דאָס זיין, אז מיר זעהען זיך צום לעצטען מאָל? צום לעצטען מאָל?

זיין אוועג־פאָהרען האָט איהר ניט געבראכט קיין רוהע. דיא ערשטע טעג האָט זיא געדענקט דערפון, וויא אזוי דיעזער עלענדער מענש פאָהרט יעצט איינער אליין איבער דיא ווייטע וועגען פון אמעריקא, אליין, א קראַנקער, א שוואכער, א הילפלאָזער. נאָכדעם האָט זיא מיט אונגעדולד אָנגעהויבען צו ערווארטען פון איהם א בריעף. איז ער געקומען בשלום אהין? פיהלט ער יעצט בעסער? ענדליך איז געקומען דאָס לאַנג ערווארטעטע בריעף. ווען זיא האָט עס געעפענט, האָט זיך איהר אויסגעוויזען, אז זיא הערט זיין הויך, זיין אָטהעם און דעם ריח פון עטוואָס פערפויל־טעס... אויף איין אויגענבליק האָט עס ערוועקט אין איהר א געפיהל פון עקעל און דאן האָט זיא אָנגעהויבען מיט פרייד לעזען, וואָס ער שרייבט איהר, זיין בריעף איז געוועזען א ליידענשאפטליכער געשריי, וואָס האָט זיך אויסגעריסען פון א גליהענדעם הארץ. ער האָט גערופען זיין געליעבטע צו זיך.

ניט דיא טרערען פון איהר מוטער, ניט דיא ארגומענטען פון איהרע פריינדע, ניט דיא זיפצען פון איהר קאָזען מאקס, צו וועלכען זיא אליין איז א מאָל געוועזען ניט אין גאַנצען גלייכגילטיג, ניט דיא טענות פון בעקאַנטע, ניט דער שטרענגער פערבאָט פון'ם דאָקטאָר האָבען זיא געקענט צוריק האַלטען. זיא האָט בעשלאָסען פאָהרען צו איהם, צום אונגליקליכען און ליידענדען. א פרוי האָט ערוואכט אין איהר! א פרוי וועלכע האָט געהאַט נאָר איין געדאַנק, איין פערלאַנג, איין שטרעבונג — אָפּפערן זיך, איהר לעבען, איהר געזונד איהם... דיא טריין, וויא זיא האָט געמיינט, לויפט צו לאַנגזאם, זי האָט מורא געהאַט זיא וועט פערשפּעטיגען... זיא וועט ניט קומען פריה גענוג צו קענען שטארבען פאר איהם און צוליעב איהם...

מיט א פייערדיגע ליידענשאפט האָט זיא זיך אריינגעזוויגען אין זיינע ליפּען, ווען זיי האָבען זיך ענדליך צוזאמענגעטראָפען. אזוי ווי א דורסטיגע האָט זיא געטרונקען דעם הויך פון זיין אָטהעם און ער האָט וויא א וואהנזיניגער שכור געטרונקען פון דעם בעכער פון ליעבע. מיט א געפיהל פון פערדרוס האָט געקוקט אויף דעם פאָרעל דער רבי, וועלכער האָט זיי געגעבען חופה וקדושין... מיט א געפיהל פון מיטלייד האָבען אויף איהר געקוקט אלע זיינע נייע בעקאַנטע. זיי האָבען גאָר נישט געזעהען — זיי זיינען ביידע געוועזען בעזויפען פון זייער קרענקליכען אונגאטירליכען גליק. מיט יעדען טאָג איז געוואקסען איהר שקלאַפישע איבערגעבענהייט. און איהר פערלאַנג צו ברענגען נייע אָפּפערן, צו ליידען פאר איהם און צו ערפילען זיין ווילען.

ער איז געשטאַנען אויפ'ן שוועל פון קבר... און דאָך ניט ער, זיא, דיא יונגע, געזונטע, בליהענדע פרוי... זיא האָט פריהער פון איהם אריבערגעטראָטען איבער דיעזען שרעקליכען שוועל... זיין שרעקליכער חולאת האָט זיא גיכער געטויטעט וויא איהם אליין. דיא יונגע פרוי ליעגט שוין אויפ'ן יודישען בית עולם און ער לעבט נאָך... זיינע באקען זיינען נאָך מעהר איינגעצויגען געוואָרען, זיין ברוסט נאָך מעהר איינגעפאלען, זיין פנים איז א טויטע מאסקע, נאָר זיינע אויגען לעבען נאָך, זיי זיינען נאָך גרעסער געוואָרען און נאָך מעלאנכאָלישער געוואָרען. זיי זעהען דיא קלאָרע בלאָע הימלען, זעהען דאָס לעבען ארום זיך און ווענדען זיך אהין אויפ'ן יודישען בית עולם וואו זיא, דער יונגער קרבן, ליעגט אונטער א בערגעלע מיט פרישע ערד. פון דיעזע מעלאנכאָלישע פערטראכטע אויגען פליסען אָפט גרויסע ריינע טרערען און זיינע בלאסע פערבאקטע ליפּען רופען זיא אומזיסט — זיא וועט שוין קיין מאָל ניט קומען....

יעקב גאָרדין.

ווערטה טהעאָריען.

וואָס איז דער ווערטה פון א זאך? ווארום איז איין זאך ווערטה מעהר פון אנאנדערער און וויא אזוי ווייסט מען וויעפיעל מעהר איינע איז ווערט פון דער אנדערער? איהר געהט ארוים אין מארק און קויפט א פּאָר שיך פאר 2 דאָלאַר און א ראָק פאר צעהן דאָלאַר. דער ראָק איז אלזאָ אין אייערע אויגען ווערטה פינף מאָל אזויפיעל וויא דיא פּאָר שיך. פרעגט זיך, פאר־וואָס? ווארום דענקט איהר אז דער ראָק איז ווערטה מעהר ווי די שיך, און מיט וואָס פאר א מאָס געברויכט איהר צו וויסען, אז ער איז ווערט פונקט פינף מאָל אזוי פיעל? ווארום וואָלט איהר אויסבייטען פינף פּאָר שיך אויף דעם איין ראָק?

אָדער, איהר קויפט א פּאָר שיך פאר צוויי דאָלאַר און א העט פאר צוויי דאָלאַר. פרעגט זיך: וויא אזוי ווייסט איהר אז דיא שיך און דיא העט האָבען דעמזעלבען ווערטה? זיי זיי־נען געמאכט פון פערשיעדענע שטאָפען, און ווערען געברויכט אויף בעזונדערע אופנים, טאָ וואָס איז דער צד־השוה שבהם וואָס מאכט זיי בײדע ווערט זיין צו צוויי דאָלאַר? וואָס און מיט וואָס האָט איהר אין זיי געמאָסטען אײדער איהר זיינט געקומען צום שלום, אז זיי זיינען ווערטה צו צוויי דאָלאַר, און וואָס האָט אייך געפיהרט צו דיזען שלום?

איהר וועט אודאי ענטפערן דאָס איהר האָט נאָר ניט געמאָסטען און ניט געשאצט. איהר האָט בעצאָהלט פאר דיא שיך צוויי דאָלאַר, פאר דער העט צוויי דאָלאַר און פארן ראָק צעהן דאָלאַר, ווייל אלע צאָהלען דיזע פרייזען. ווארום אָבער צאָלען אלע דיזע פרייזען? ווארום דענקען אלע, אז דיא שיך זיינען ווערט צוויי דאָלאַר, דיא העט צוויי דאָלאַר, און דער ראָק צעהן דאָלאַר? דיא בעאַנטוואָרטונג פון דיזע פראַגען וועגען דעם ווערטה פון סחורה איז דער גרונדשטיין פון דער עקאָנאָמישער וויסענשאפט.

עס איז געוועזען א צייט, ווען מען האָט זיך איבער אזעלכע פראגען ניט געדרעהט דעם מוח. אמאָליגע צייטען, ווען יעדער האָט געלעבט הויפּטזעכליך פון דעם, וואָס ער האָט אליין גע־שאפען ביי זיך אין הויז, אָדער ביי זיך אויפ'ן הויף, מיט זיינע אייגענע הענט אָדער מיט דיא הענט פון דיא, וואָס זיינען געוועזען זיינע אייגענע, ווען מען האָט איבערהויפּט זעהר ווייניג גע־האנדעלט, האָט מען זיך איבער אזעלכע זאכען ניט בעדאַרפט ברעכען דיא קעפּ. ווען מענשען פּראָדוצירען הויפּטזעכליך פאר דעם אייגענעם געברויך און פארקויפען בלויז דאָס, וואָס עס בלייבט ביי זיי איבער, איז דער ווערטה פון א זאך, דאָס הייסט דאָס, וואָס מען קען פאר איהר קריגען אויפ'ן מארק, בלויז א צופאל־זאך. עס ווערט ניט רעגולירט דורך קיינע נאטירליכע געזעצע, און קען דארום נאטירליך וויסענשאפט־ליך ניט אונטערזוכט ווערען.

דער רוימישער געלעהרטער סענעקא זאָגט דארום מיט רעכט: „דער פרייז פון אירגענד וועלכע זאך איז א צייטווייזער צופאל; וויפיעל דו זאָלסט דיינע וואארען ניט לויבען, זיינען זיי בלויז ווערט דאָס, וואָס מען קען פאר זיי קריגען". עס איז דארום גאנץ נאטירליך, דאָס אזוי לאנג, וויא עס האָבען געהערשט אזעלכע עקאָנאָמישע צושטענדע, האָבען זיך די געלעהרטע זעהר וויי־ניג בעשעפטיגט מיט דער פראגע וועגען דעם אין וואָס בעשטעהט דער ווערטה פון זאכען און וויא אזוי מען מעסט איהם. ווען דיא געזעל־שאפטליכע פּראָדוקציאָן איז אָבער געוואָרען קאפּיטאליסטיש, דאָס הייסט, ווען מענשען האָ־בען אָנגעהויבען צו פּראָדוצירען הויפּטזעכליך פאר'ן מארק, ווען זיי זיינען געוואָרען פּראָדו־צענטען פון וואארען, איז דיא פראגע פון דער נאטור, אורזאכען און געזעצע, פון דעם ווערטה פון סחורות געוואָרען זעהר וויכטיג. מיר זעהען דארום, דאָס שוין ארום זעכצעהנטען יאהרהונ־דערט הויבען זיך דיא געלעהרטע אָן צו בע־שעפטיגען מיט דיזער פראַגע און זיי אינטערעסי־

רען זיך מיט דער פראגע אלץ מעהר און מעהר, ביז ענדליך צום ענדע פון'ם נייגצעהנטען יאהר־הונדערט איז דיא פראגע פון דער נאטור פון וואארענווערטה מעהר און הייסער דיסקוטירט געוואָרען, וויא דיא פראגען צו דיא וועלט איז א קדמון, השארת הנפש, בחינה און בחירה און אלע אנדערע פילאָזאָפישע פראגען צוזאמענגענומען.

דיא ערקלערונגען, וועלכע דיא עקאָנאָמישע געלעהרטע גיבען איבער דער נאטור פון דעם ווערטה פון סחורות, דיא אורזאכען ווארום זיי האָבען ווערטה און וויא אזוי דיזער ווערטה קען און דארף געמאָסטען ווערען, קענען איינגע־טהיילט ווערען אין דריי גרופּפּען: דיא טהעאָריע פון אָנגעבאָט און נאכפראגע (Theory of supply and demand) די פּראָדוקציאָנס־קאָסטען־טהע־אָריע (Theory of cost of production) און די אר־בייטס־ווערטה־טהעאָריע (labor theory of value).

מיר וועלען בעהאנדלען דיזע טהעאָריען כסדר.

1. דיא טהעאָריע פון אָנגעבאָט און נאכפראגע.

נאָך דיזער טהעאָריע הענגט דער ווערטה פון וואארען ניט אָפּ פון אירגענד וועלכער אייגענ־שאפט, וואָס זיי בעזיצען אָדער פון אירגענד וועלכען עלעמענט פון זייער פּראָדוקציאָן, זאָנ־דערן פון דעם צושטאנד פון דער אָנגעבאָט פון א געוויסע וואארע אויף א געוויסען מארק און דער נאכפראגע נאָך דיזער וואארע אויף דיזען מארק. ווען עס איז דאָ א סך פון דער וואארע אויפ'ן מארק און ווייניג קויפער, דאן איז יעדער שטיק פון דער וואארע ווערטה ווייניג. און ווען עס איז דאָ ווייניג פון דער וואארע און א סך בעלנים, איז יעדער שטיק וואארע ווערטה מעהר. וואָס מעהר וואארע עס איז דאָ פאר דיא זעלבע קויפער, דעסטאָ ווייניגער איז יעדער בעזונדע־רער שטיק וואארע ווערטה; און וואָס מעהר קוי־פער עס זיינען פאראן פאר דיא זעלבע וואארען, דעסטאָ מעהר איז יעדער שטיק וואארע ווערטה. דאָס איז אייגענטליך דיא אלטע טהעאָריע פון סענקא, דאָס א וואארע איז וורטה אזוי פיעל, וויפיעל מען קריגט פאר איהר. ניט מעהר דיזע טהעאָריע געהט א ביסעל ווייטער אין דיא איינ־צעלהייטען און ערקלעהרט אונז, ווען מען קען פאר א וואארען קריגען מעהר און ווען ווייניגער. פונקט וויא סענקא אנערקענט דיזע טהעאָריע, דאָס וואארען האָבען אייגענטליך ניט קיין ווערט, נאָך וועלכען איינע בייט זיך אויף דער אנדערע, און דאָס דיא מאָס אָדער פּראָפּאָרציאָן, אין וועלכער וואארע ווערט אויסגעביטען אויף אן אנדערע איז בלויז א צופאל, וועלכער הענגט אָפּ פון דעם וויפיעל מענשען עס ווילען פארקויפען און וויא שטארק זיי ווילען פערקויפען דיזע וואארע, און וויפיעל מענשען עס ווילען קויפען, און וויא שטארק זיי ווילען קויפען דיא זעלבע וואארע.

דער שוואכסטער פונקט פון דיזער טהעאָריע איז וואָס זי פאסט זיך ניט אויף אונזער קאפי־טאליסטישען וואארען געזעלשאפט. ווען מענשען האָבען פּראָדוצירט הויפּטזעכליך פאר זייער איי־גענעם געברויך, האָבען פּראָדוקטען בעדארפט האָבען בלויז א געברויכס־ווערטה. דאָס איז דאָס איינציגע, וואָס זייערע פּראָדוצענטען האָבען בעדארפט. דיא גרויסע מאיאָריטעט פון פּראָדוקטען האָבען זיך אויסגעלעבט זייערע יאָהרען אָהנע צו קומען אויפ'ן מארק אלס וואארען. און דיא קליינע צאָהל פון פּראָדוקטען, וועלכע איז צופע־ליגער־ווייזע געקומען אויפ'ן מארק אלס וואארען, האָבען דורך דעם זעלבען צופאל דורך וועלכען זיי זיינען געוואָרען וואארען אויך געקראָגען זייער ווערטה. דיא טויש־ווערטה פּראָפּאָרציאָן, אין וועלכער זיי האָבען געמוזט אויסגעטוישט ווערען איינע אויף דיא אנדערע.

גאנץ אנדערש אָבער אין א וואארען־געזעל־שאפט. אין אונזער געזעלשאפט פּראָדוצירט מען ניט פאר'ן געברויך, זאָנדערן פאר'ן מארק. מיט אנדערע ווערטער, מען פּראָדוצירט ניט קיין פּראָ־דוקטען צוליב זייערע אייגענשאפטען פאר'ן מענשליכען געברויך — זייער געברויכס־ווערטה — זאָנדערן צוליב זייער פעהיגקייט פערקויפט צו ווערען, צו אוסגעטוישט ווערען אויף אנדערע וואארען — צוליב זייער טויש־ווערטה.

דיזע אייגענשאפט פון דיא פּראָדוקטען אויס־געטוישט צו ווערען אויף אנדערע וואארען, און אויסגעטוישט צו ווערען אין א געוויסער פּראָפּאָרציאָן, — זייער טויש־ווערטה — איז אלזאָ דיא הויפּטזאך, וועלכע דיא פּראָדוצענטען ציאָן, דיא הויפּטזאך, וועלכע דיא פּראָדוצענטען זוכען און ערווארטען אין זייערע פּראָדוקטען. עס וואָלט דארום געוועזן לעכערליך צו זאָגען, אז דער ווערטה פון זאכען איז בלויז א צופאל, וועלכער ווערט ניט רעגולירט פון קיין געזעץ, ווייל דאָס וואָלט געהייסען ערקלערען דעם הויפּט־מאָמענט אין דער געזעלשאפטליכער פּראָ־דוקציאָן פאר א צופאל און דיא געזעלשאפט פאר א כאאָס. דיזע עקאָנאָמען זיינען דארום ניט

אזוי אָפּענהערציג וויא דער אַלטער סענעקא, וועלכער האָט ערקלערט, דאָס טוישווערטה פון וואארען פאר א צופאל. פארקעהרט, זיי טענה'ן אלץ, אז עס איז דאָ א ריכטיגער טוישווערטה, וועלכער העננט אָפּ פון דעם אָנגעבאָט און נאכ־פראגע.

לאָמיר אָבער א ביסעל וויטער אנאלאזירען דיזע זאָגענאנטע ווערטה־טהעאָריע, און מיר וועלען געפינען, אז עס איז דערזעלבער אלטער צופאל, וויא ביי סענעקא, און אז פון קיין טוישווערטה איז אפילו קיין סימן ניטאָ. נאָר דאָס דיזער צופאל ערקלערט שוין מעהר ניט וויא אין סענעקא'ס צייטען.

דער טוישווערטה פון וואארען, זאָגען אונז דיזע טהעאָרעטיקער, העננט אָפּ פון דעם אָנגעבאָט און דער נאכפראגע. דער טויש־ווערטה פון א פּאָר שיך, צום ביישפּיעל, ווענדעט זיך אָן דעם וויפיעל שיך עס זיינען פאראן אויפ'ן מארק צום פערקויפען, און וויפיעל מענשען עס זיינען פאראן וואָס ווילען קויפען. מיט העטס און אנדערע ארטיקלען איז פונקט דאָס זעלבע. ווען עס זיינען דאָ אויפ'ן מארק 200 פּאָר שיך צום פערקויפען, און קונים פאר 100 פּאָר שיך, דאן וועט דער פרייז פון א פּאָר שיך זיין, לאָמיר זאָגען, 1 דאָללאר. ווען עס זיינען אויפ'ן מארק פאראן בלויז 100 פּאָר שיך צום פערקויפען און קונים אויף 200 פּאָר שיך, דאן וועט דער פרייז פון א פּאָר שיך זיין, לאָמיר זאָגען, 3 דאָלאר. ווען עס זיינען פאראן אויפ'ן מארק 150 פּאָר שיך צום פערקויפען און קונים געפינען זיך אויך גראדע פאר 150 פּאָר שיך, דאן וועט יעדע פּאָר שיך ווערט זיין, לאָמיר זאָגען, 2 דאָלאר. יעדער איי־נער קען זעהען, אז דאָס איז גאנץ ריכטיג. מיר וויסען אלע, אז דאָס איז אונגעפעהר וואָס עס קומט פּאָר אין דער ווירקליכקייט אויפ'ן מארק מיט שיך. עס איז גאנץ נאטירליך, דאָס ווען עס איז פאראן אויפ'ן מארק מעהר שיך אָדער העטס וויא קונים, זאָלען שיך און העטס זיין ביליגער, און ווען עס זיינען פאראן מעהר קונים וויא שיך און העטס זאָלען דיזע ארטיקלען זיין טהייערער. אָבער איין פראגע בלייבט אלץ, און דאָס איז, נעמליך: וויא קומט עס, דאָס ווען אויפ'ן מארק זיינען פאראן פונקט גענוג קונים פאר דיא שיך און פונקט גענוג שיך פאר דיא קונים, זאָל דער פרייז פון א פּאָר שיך זיין גע־ראדע 2 דאָלאר? ווארום ניט 3, 4, אָדער 5 דאָ־לאר? מיט אנדערע ווערטער, פון וואָס העננט אָפּ דער ווערטה פון וואארען, ווען אָנגעבאָט און נאכפראגע דעקען זיך?

וויטער. לאָמיר זיך פארשטעלען דאָס זעלבע פערהעלטניסמעסיגע פערהאלטען פון אָנגעבאָט און נאכפראגע ביי רעק, אָנשטאָט שיך, אָדער העטס. וואָס וועט זיין דער רעזולטאט? ווען עס זיינען פאראן אויפ'ן מארק 200 רעק און קונים פאר בלויז 100 רעק, וועט דער פרייז פון א ראָק זיין א דאָלאר. ווען עס זיינען פאראן אויפ'ן מארק 100 רעק און קונים פאר 200 רעק, וועט דער פרייז פון א ראָק זיין 3 דאָלאר. ווען עס זיי־נען פאראן אויפ'ן מארק 150 רעק און קונים פאר פונקט 150 רעק, וועט דער פרייז פון א ראָק זיין 2 דאָלאר. אזוי, הייסט עס, וואָלט עס בעדארפט זיין, ווען עס וואָלט געוועזן וואהר, דאָס וואארען האָבען ניט קיין אינערליכען ווערטה און קריגען א י מ ע ר זייער ווערטה דורך'ן צופאל פון אָנגעבאָט און נאכפראגע. דאן וואָלט דער ווערטה פון א פּאָר שיך און א ראָק און אירגענד וועלכע אנדערע וואארע געווען דער זעלבער אונטער דיא זעלבע אומשטענדען פון נאכפראגע און אָנגעבאָט. מיר וויסען אָבער, אז עס איז ניט אזוי. מיר וויסען, אז רעק זיינען כמעט אימער טהייערער פון שיך, דאָס א ג ע וו ע נ ל י כ ע ר ראָק קאָסט ג ע וו ע ה נ ל י ך 4 אָדער 5 מאָל אזוי פיעל וויא א געוועהנליכע פּאָר שיך. מיט אנדערע ווערטער, דער ווערטה פון פערשיעדענע וואארען איז פערשיעדען אפילו ווען זיי ווערען פערקויפט אונטער דיא זעלבע אומשטענדען פון אָנגעבאָט און נאכפראגע. ווארום איז דאָס אזוי? ווארום זיינען רעק רעגעלמעסיג ווערטה מעהר פון שיך, און פיעלע אנדערע זאכען זיינען רע־געלמעסיג טהייערער פון רעק? עס מוז דאָך זיין אירגענד וועלכע אורזאכע דאפיר. צופאל קען ניט ערקלערען א רעגעלמעסיגע ערשיינונג....

אן אנהענגער פון דיזע טהעאָריע וועט פיעל־לייכט זאָגען: רעק זיינען רעגעלמעסיג טהייערער פון שיך, ווייל רעק ווערען רעגעלמעסיג פּראָדו־צירט אין אזעלכע קליינע קוואנטיטעטען אין פערגלייך מיט שיך, דאָס דער אָנגעבאָט איז גע־וועהנליך ניט אזוי גרויס, דאָס דער ווערטה פון רעק זאָל אראָבגעדריקט ווערען צום געוועהנליכען פרייז פון שיך. פרעגט זיך, ווארום ניט? ווארום זאָל מען ניט פּראָדוצירען אזוי פיעל רעק, אז זיי זאָלען זיין אזוי ביליג וויא שיך? דארויף האָט דיא אָנגעבאָט און נאכפראגע טהעאָריע קיין אנטוואָרט ניט.

דער תירוץ איז נאַטירליך גאַנץ איינפאַך: עס לוינט זיך ניט צו פּראָדוצירען אַזוי פיעל רעק, אַז זיי זאָלען פערקויפט ווערען אַזוי ביליג וויא שיך, דאָס הייסט עס קאָסט מעהר צו פּראָדוצירען רעק וויא שיך. אָבער דאָס פּאַסט ניט אין דער טהעאָריע פון אָנגעבאָט און נאכפראגע, ווייל דאָס ברענגט שוין אריין א גאַנץ אנדערען עלעמענט אלס אורזאכע און מאָס פון דעם ווערטה פון וואארען, און מיר האָבען אַזוי ערורייכט צו א גאַנץ אנדער ווערטה־טהעאָריע, דאָס פּראָדוקציאָנס־קאָסטען־טהעאָריע.

ל. בודיאנאָוו.

אָנקעל סעם׳ס אינדיק.

מיט צוויי מאָנאַט צוריק איז א נייע רעפּובליק געשאַפען געוואָרען אויף דער זינדיגער וועלט. צו דער גרויסער משפחה פון קליינע רעפּובליקען אין צענטראל־אמעריקא איז צוגעקומען נאָך איינע, און דיא פּאָליטישע קארטע פון דער נייער וועלט האָט זיך ווידער געענדערט.

דער לעזער פערשטעהט געווים, אז מיר מיינען דאָ דיא זאָ־גענאַנטע פּאַנאַמע רעפּובליק, וועלכע איז געבאָרען געוואָרען אין דער נאכט פון לעצטען 3טען נאָוועמבער אין א דאָלאר־העמדעלע אונטער דעם שוץ פון אמעריקאנער קאנאָנען. און פיר זיך, וויא דער דייטש זאָגט, וואָלט אזא במחילה רעוואָלוציאָן און פּאָליטישע ענדערונג קיין וועלט־בעדייטונג ניט געהאט. מאלע וויפיעל „רעוואָלוציאָנען“ עס קומען פאָר אין דער שפּאַניש־שפּרעכענדער אמעריקא, בפרט נאָך אין אעלכע פיעל־געפּרופטע רעפּובליקען וויא קאָלאָמביא און ווענעצועלא. א פּראָווינץ האָט זיך אָפּגעטהיילט פון קאָלאָמביא און געמאכט שבת פאר זיך — אויך אַן עסק! מאָרגען וועט אין אַן אנדער פּראָווינץ אויסברעכען אַן אויפשטאנד און איבערמאָרגען קען גאָר קאָלאָמביא צוקריגען א טהייל פון אַן אנדער רעפּובליק. מען איז שוין אַזוי צוגעוואָהנט צו דיא בירגער־מלחמות און איבערקעהרעניסען אין דיזע לענדער, אז מען אינטערעסירט זיך גאַנץ ווייניג מיט זייערע איינצעלהייטען און רעזולטאַטען. איין דיקטאַטאָר אראָפּ פון בענקעל, אַן אנדערער — ארויף, א. דריטער וויל דעם נייעם ארונטערשליידערען — דאָס זיינען אלץ היימישע אנגעלעגענהייטען, וועלכע האָבען געוועהנליך קיין שום שייכות ניט מיט דער אינטערנאציאָנאלער פּאָליטיק.

אָבער דיא ניי־געבאָרענע רעפּובליק, וויא קליין און שוואך זיא איז ניט, האָט גראדע אַן אונגעהייער וויכטיגע וועלט־בעדייטונג. דאָס קומט נאָר דורך איהר געאָגראפישע לאגע. ווען דיא זעלבע שטיק לאנד וואָלט געלעגען ערגעץ אין אַן אנדער אָרט פון אמעריקא, וואָלט מען זיך גאַנץ ווייניג געקימערט וועגען איהר פּאָליטישען שיקזאל, אויב זיא וועט זיין אונאבהענגיג אָדער פערבונדען מיט קאָלאָמביא אָדער מיט אַן אנדער רעפּובליק. אָבער זיא פערנעהמט דעם שמאָלסטען פּאס יבשה, וואָס טהיילט אָפּ דיא צוויי גרעסטע אָקעאַנען: דעם פּאסיפיק און דעם אטלאנטיק. דער וועג צווישען דעם פּאָרט קאָלאָן ביין אטלאנטישען ברעג און דעם פּאָרט פּאנאַמאַ ביין פּאַכיפישען ברעג, דאָס וואָס מען רופט א י ס ט ה מ ו ס (א גריכישער וואָרט, וואָס בעדייטעט: דורכגאנג) פון פּאנאַמא, איז דער קירצעסטער און בעסטער צו פערבינדעןביידע אָקעאַנען דורך א קאנאל און פּאָלגליך אויך דער וויכטיגסטער פאר דעם וועלט־האנדעל.

שוין לאנג האבען דיא פעראייניגטע שטאא־טען געוואָרפען אַן אויג אויף דיזען צענטראל־פונקט פון דער נייער וועלט; שוין לאנג האבען דיא אמעריקאנער שטאאטס־מענער געזוכט צו פערזיכערען, אז דער פאנאמא־איסטהמוס זאָל בלייבען אין שוואכע הענד, אום מען זאָל קענען ביי א געלעגענהייט איהם פערכאפען און יעדענ־פאלס קאנטראָלירען. נאָך מיט 25 יאָהר פאר דיא אויסגראָבונג פון דעם זועץ־קאנאל האט דיא אמעריקאנער רעגירונג זיך פערזאָרגט מיט אזא טראקטאט, וואס האט איהר יעצט געגעבען דיא אויסרייד צו פערכאפען דעם איסטהמוס אונ־טער דיא מאסקע פון אן אָפמאך מיט דער פא־נאמא רעפובליק, וועלכע זיא האט אליין געשא־פען און וועלכע זיא האלט יעצט אויף מיט מי־ליטערישע מיטעל געגען דיא אנגענומענע אינ־טערנאציאָנאלע געזעצע.

דאס איז נעמליך דער טראקטאט, וואס דיא גרויסע נאָרד־אמעריקאנער רעפובליק האט גע־שלאָסען אין 1846 מיט דער שוואכער רעפובליק קאָלאָמביא, וועלכע האט דאן געהייסען ניי־גראנאדא.

ארום יענער צייט האט מען אין ניי־גראנא־דא, וועלכע האט זיך ערשט אין 1831 אבגע־טהיילט פון ווענעצועלא און עקוואדאר (נאָך דעם אויפשטאנד געגען שפאניען אין 1820 זיינען דיזע דריי שפאנישע פראָווינצען געוועזן פערבונדען אין איין רעפובליק), מורא געהאט, אז ענגלאנד וועט אריינשטעקען א פיסעל אין דעם בעסטען און וויכטיגסטען טהייל: אין דעם פאנאמא־איסטהמוס. דיא רעגירונג פון ניי־גראנאדא האט זיך דארום געווענדעט צו דיא פעראייניגטע שטאאטען, אום צו זיין געזיכערט געגען ענגלאנד אָדער אירגענד וועלכע אנדערע אייראָפעאישע מאכט. דיא אמעריקאנער רעגיערונג, וועלכע האט אין 1823 ערקלערט דיא זאגענאנטע מאָנראָ־דאָקטרין, אום דיא אייראָפעאישע מעכטע זאָלען זיך צוריקהאלטען פון פערכאפען לענדער אין דער נייער־וועלט, האט זיך נאטירליך אנגעכאפט מיט ביידע הענד אָן אזא געלעגענהייט צו שלי־סען א בונד מיט א רעפובליק, וועלכע האט בע־זעסען אזא טהייערן לעקערביסען וויא דער פא־נאמא־איסטהמוס. אזוי וויא ביידע צדדים הא־בען דאן געהאט געמיינשאפטליכע אינטערעסען געגען דיא אייראָפעאישע מעכטע, איז דער אָפ־מאך שנעל געשלאָסען געוואָרען.

דער וויכטיגסטער פונקט פון דיזען אָפמאך איז דער 35טער, וועלכער לויטעט, אז דיא רע־גיערונג פון ניי־גראנאדא (קאָלאָמביא) גיט איי־בער דער רעגיערונג פון דיא פעראייניגטע שטאאטען דאס רעכט צו בעשיצען דעם האנ־דעלס־וועג דורך דעם פאנאמא־איסטהמוס. אין דעם זעלבען פונקט איז אבער אויסדריקליך ער־קלערט, אז דיא פעראייניגטע שטאאטען גאראנ־טירען דאס רעכט פון ניי־גראנאדא צו בעזיצען און צו פערוואלטען דיא גאנצע פאנאמא־פראָ־ווינץ. דער גייסט פון דעם אָפמאך איז געווען צו פערזיכערען זיך געגען מעגליכע אטאקעס פון אייראָפעאישע מעכטע. אויף קיין פאל האט מען דאן און זאגאר ביז דיא לעצטע פאר יאָהר נים פערשטאנען, אז דער אָפמאך פון 1846 גיט דער רעגיערונג פון דיא פעראייניגטע שטאאטען איר־גענד וועלכען רעכט אריינצומישען זיך אין דיא אינערליכע אנגעלעגענהייטען פון קאָלאָמ־ביא. זאָ לאנג דער וועג דורך דעם איסטהמוס, ספעציעל דיא פאנאמא אייזענבאהן־ליניע, איז געבליבען אונגעשטערט, האבען דאָרטען געמעגט פאָרקומען וויפיעל נים איז „רעוואָלוציאָנען" און שלאכטען — דאס איז נים געווען קיינעמס עסק אויסער דיא איינוואָהנער פון קאָלאָמביא. בלויז ווען דער אייזענבאהן־וועג פלעגט א מאָל אונטערבראָכען ווערן דורך דעם שטענדיגען קאמפף צווישען דיא פארטייען אין קאָלאָמביא, דיא קאָנסערוואטיווע (ריכטיגער די קאטוילישע אָדער קלעריקאלע) און דיא ליבעראלע, האט דיא אמעריקאנער רעגירונג געמעגט, שטיצענדיג זיך אויף דעם טראקטאט פון 1846, לאנדען סאָלדא־טען אין דיא אינטערעסען פון אינטערנאציאָ־נאלען האנדעל.

אזוי האט דיא אמעריקאנער רעגירונג גע־האנדעלט ביז דעם יאָהר 1885. זיא פלעגט אויס־מיידען זיך אריינצומישען אין דעם פייערדיגען פארטיי־קאמפף, וועלכער איז דאָרט אנגעגאנגען דיא גאנצע צייט אויף דעם שטיינער פון דיא שפאניש־שפרעכענדע פעלקער אין צענטראל און זיד־אמעריקא, און האט זיך עהרליך גע־האלטען אָן דעם גייסט פון דעם טראקטאט. אין 1862, ווען דיא קאָנסערוואטיווע רעגיערונג האט געהאלטען שמאָל אין דעם קאמפף מיט דיא לי־בעראלען אין דער פאנאמא־פראָווינץ, האט זי זיך געווענדעט צו דער רעגיערונג אין וואשינגטאָן איהר צו שטיצען אויף דעם גרונד פון דעם אָפ־מאך פון 1846; אבער דיא אמעריקאנער רעגיע־רונג האט זיך ענטזאגט דאס צו טאָן. זיא האט

דאן אויסדריקליך ערקלערט, אז זיא איז נאָר פערפליכטעט צו שטיצען קאָלאָמביא געגען אויסלענדישע שונאים, אָבער דארף בלייבען פון ווייטענס אין דעם אינערליכען פארטיי־קאמפף.

די ליבעראַלען האָבען דאן געזיעגט און איינגעפיהרט זעהר וויכטיגע רעפאָרמען אין לאנד. די קאָנסערוואַטיווע פארטיי, הינטער וועלכע עס שטעהען די פינסטערע מחנות פון די קאַטוילישע גלחים, האָט זיך גאָר ניט געקימערט וועגען פאָלקסבילדונג און האָט געשטערט דעם פראָגרעס אויף יעדען שריט. די גלחים זיינען געווען די הערשער און האָבען געהאַלטען די מאסען פון פאָלק אין אונוויסענהייט. וויא גרויס זייער מאכט איז געווען, קען מען א בעגריף האָבען, ווען מען בערעכענט, דאָס פאר דער ליבעראַלער רעוואָלוציאָן פון 1863, האָבען די קאטוילישע אָרדענס געהאַט פערקאָפט פ י ע ר־פ י נ פ ט ע ל פון נאַציאָנאַלען רייכטהום. די ליבעראַלען האָבען קיין אנדער ברירה ניט געהאט ווא צו קאָנפיסצירען די לענדער פון די גלחים. (דאָס זעלבע איז אויך געשעהען אין אַלע זיד־אמעריקאנער רעפובליקען א קורצע צייט נאכדעם וויא זיי האָבען אראָפגעשליידערט פון זיך דעם שפאנישען יאָך.)

צוואנציג יאָהר האָבען די ליבעראַלען געפיהרט די רעדעל און האָבען זעהר פיעל אויפגעטאָן פיר'ן פאָלק: איינגעפיהרט רעליגיעזע פרייהייט, צוגעלאָזען עמיגראנטען, אָבגעשאפט נעגער־שקלאַפעריי, פערקלענערט דעם נאציאָנאַלען חוב א. ז. וו. די גלחים האָבען נאטירליך די גאנצע צייט אינטריגירט און געהעצט געגען די „גאָטלאָזע“ און האָבען שלימליך ארויסגערופען אַן אויפשטאנד. דאָ איז ניט דער אָרט איבערצוגעבען די איינצעלהייטען פון דיזען אינטערעסאנטען קאמפף, וועלכער געהט נאָך אָן עד היום, דען מיר שרייבען ניט די געשיכטע פון קאָלאָמביא. מיר בעריהרען עס נאָר, אום אויסצוגעפינען, וויא די אמעריקאנער רעגירונג האָט דערביי געהאַנדעלט. מיר האָבען שוין געזעהען, אז נאָך אין די זעכציגער יאָהרען האָט זיך די רעגירונג פון וואשינגטאָן ענטזאגט צו נעהמען אירגענד וועלכען אנטהייל אין דעם ביטערען פארטיי־קאמפף פון קאָלאָמביא. אויך אין 1876 האָט די אמעריקאנער רעגירונג זיך געהאַלטען אָן דעם ריכטיגען זינען און צוועק פון דעם אָפּמאַך פון 1846. אָבער צעהן יאָהר שפעטער איז פאָרגעקומען א גרויסע ענדערונג אין די בעציהונגען פון די פעראייניגטע שטאאטען צו קאָלאָמביא. דאן (ארום 1885) האָבען די קאָנסערוואַטיווען פערכאַפט די רעגיערונגס־לייצעס אין זייערע הענד, און אין וואשינגטאָן האָט די רעדעל געפיהרט דער סטייט־סעקרעטער (מיניסטער פון אויסלענדישע אנגעלעגענהייטען) בלעין, וועלכער קען גערעכענט ווערען פאר דעם פאָטער פון דער אמעריקאנער אימפעריאליסטישער פּאָליטיק.

אזוי וויא די ליבעראַלען זיינען געווען בעזאָנדערס שטארק אין דער פאנאמא־פּראָווינץ, האָט די קאָנסערוואַטיווע רעגירונג זיך געווענדעט צו דער הילפע פון דער אמעריקאנער רעגירונג זיי צו פעריאַגען אויף דעם גרונד פון דעם אָפּמאַך פון 1846. די אמעריקאנער רעגירונג האָט געשיקט קריעגשיפען צו בעשיצען דעם פּאנאמא־איסטהמוס. דער תירוץ איז געווען, וויא געוועהנליך, צו בעשיצען די אייזענבאהן־ליניע, אָבוואָהל די ליבעראַלען האָבען איהר ניט גערירט און זיך גוט געהיט ניט צו שטערען דעם גרויסען האנדעלס־וועג. ווען די אמעריקאנער ים־סאָלדאטען האָבען געלאַנדעט, איז גראדע פאָרגעקומען א שלאכט צווישען די ליבעראַלען און קאָנסערוואַטיווע, אָבער אַנשטאָט צו בלייבען אַן א זייט, וויא אין פריהערע אַזעלכע פּעלע, האָבען די אמעריקאנער אונטערשטיצט די קאָנסערוואַטיווע רעגירונג.

דאָס איז געווען די ערשטע דירעקטע אריינמישונג פון די פעראייניגטע שטאאטען אין א קאָלאָמביאנער „רעוואָלוציאָן.“ ווען די אמעריקאנער רעפובליק וואָלט איבערהויפט געמענט אזוי האַנדלען נאָך דעם אָפּמאַך פון 1846, האָט זי אייגענטליך בעדארפט שטיצען אין די אינטערעסען פון פראָגרעס די ליבעראַלען געגען די קאָנסערוואַטיווע, ווייל די לעצטע האָבען נאָר געשטרעבט צו פערשטארקען די מאכט פון די קאַטוילישע גלחים. אָבער זיא האָט גראדע געהאָלפען די פיינדע פון פראָגרעס און בילדונג. ווארום? ווארום האָט זיא איבערהויפט געענדערט איהר פריהערע פּאָליטיק, וועלכע האָט וויינינגסטענס צום שיין געשטימט מיט דער בעריהמטער מאָנראָ־דאָקטרין? וואָס האָט בעוואָגען דעם מיניסטער בלעין צו בענוצען זיך מיט דעם אָפּמאַך פון 1846, אום ארויפצושטעלען אָנקעל סעם'ס פוס אויף דעם האלז פון קאָלאָמביא?

אום צו געבען א קלאָרע אנטוואָרט אויף דיזע פראַגע, איז נייטיג צו נעהמען אין אנבע־

טראכט: ערשטענס, דיא ריזיגע ענטוויקלונג פון אמעריקאנער אינדוסטריע, און צווייטענס, דיא פראנצויזישע פאנאמא־קאנאל קאָמפּאניע.

נאָך דעם בירגער־קריעג ווענען דיא בעפרייאונג פון דיא נעגערן האָט דאָס אמעריקאנער פאָלק געמאכט ריזיגע שריט פאָרווערטס אויף דעם עקאָנאָמישען פעלד. דיא אינדוסטריע און האנדעל זיינען מיט יערען יאָהר אזוי הויך און ברייט געשטיגען, אז באלד האָבען דיא פאבריקאנטען גענומען זוכען אָן אָפּזאץ פאר דיא פּראָדוקטען אין אויסלאנד. דער היימישער מארקעט איז געוואָרן איבערפילט, אָבוואָהל מען האָט איהם פערטהיידיגט מיט זעהר הויכע טאריפען. מען האָט דארום אָנגעפאנגען אליין מעהר ארויסצוטרעטען אין פרעמדע מארקעטס. נאָר אין אייראָפּא איז שווער צו קאָנקורירען און אין אונזערע וועלט־טהיילען זיינען דיא אייראָפּעער געווען פריהער און האָבען פערכאפּט דיא בעסטע קאָלאָניעס. אין דער נייער וועלט האָבען דיא אמעריקאנער קאפּיטאַליסטען גענומען געברויכען זייערע פרייע קאפּיטאלען וואו נור עס האָט זיך געלאָזען. מיט זייער הילף איז מעקסיקאָ, דיא נעכסטע שכנה אין דער שפּאניש־שפּרעכענדער אמעריקא, זעהר שנעל ענטוויקעלט געוואָרן אינדוסטריעל. עס איז אָן אָפּענער סעקרעט, אז דיא מייסטע אייזענבאהנען, מינען און פאבריקען ליגען אין אמעריקאנער הענד.

דאָס איז נאָך אָבער ניט גענוג געווען פאר דעם אמעריקאנער קאפּיטאל, וועלכער איז מערקווירדיג שנעל געוואקסען און וועלכער האָט זיך אליין ענערגישער געיאָגט נאָך פּראָפיטען אין פרעמדע מארקעטס. מען האָט זיך אליין האסטיגער גערוקט צום זידען, נאָך קובא, ניקאראגוא, קאָלאָמביא, ווענעצועלא א. ז. וו. נאָר דאָ האָט מען זיך אָנגעשטויסען אָן דעם פאנאמא־איסטהמוס אלס א שטערונג. דיא אמעריקאנער אינדוסטריען זיינען גראדע ענטוויקעלט אין דיא מזרח־שטאאטען. אום צו קענען ברענגען אמעריקאנער פּראָדוקטען אין דיא רעפּובליקען לעבען דיא ברעגעס פון פאסיפישען אָקעאן, מוז מען געברויכען אייזענבאהנען, וואָס עס קאָסט טהייער, אָדער ארומפאָהרען אויף שיפען ארום גאנץ זיד־אמעריקא, וואָס עס נעהמט צו לאנג און קאָסט אויך ניט ביליג. דער פאנאמא־איסטהמוס שטעהט אין וועג, דארום האָט מען אליין העכער גענומען פאָרדערן, אז מען זאָל ענדליך דורכגראָבען דעם לאנג־געפּלאנעוועטען פאנאמא־קאנאל.

א קאנאל! א קאנאל! האָט מען נאָר געהערט שרייען אין דיא קאפּיטאליסטישע קרייזען, אין זייערע צייטונגען און געזעצגעבונגען. נאָר דעם פאנאמא־וועג האָבען דיא פראנצויזען פערכאפּט פריהער. יעדער ווייס, אז לעסעפּס, דער גראָבער פון זועץ־קאנאל, האָט אויך געקראָגען ביי דער קאָלאָמביאנער רעגירונג א קאָנצעסיאָן צו גראָבען דעם פאנאמא־קאנאל. דער פאקט, אז קאָלאָמביא האָט געקענט שליסען א קאָנטראקט מיט א פראנצויזישער קאָמפּאניע נאָר ניט אכטענדיג אויף דעם אָפּמאך פון 1846 מיט דיא פעראייניגטע שטאאטען, צייגט אם בעסטען, אז דיזע רעפּובליק איז אין דער גאנצער וועלט אנערקענט געוואָרען פאר דעם בעל הבית איבער דעם פאנאמא־איסטהמוס. עס איז אמת, אז דער אמעריקאנער רעגירונג איז גאָר ניט געפעלען געוואָרען, וואָס א פראנצויזישע קאָמפּאניע האָט אויסגעכאפּט אזא פעטען ביסען, און אז זיא האָט געשטערט דיזער קאָמפּאניע וויא ווייט זיא האָט עס געקענט, ספּעציעל אין פינאנציעללע אנגעלעגענהייטען. (דיא פראנצויזישע קאָמפּאניע האָט געמוזט אונטערקויפען א רעכטע ביסעל מיטגלידער פון אמעריקאנער קאָנגרעס, אז זיי זאָלען קוקען און שווייגען). נאָר געגען דעם פּרינציפּ, נעמליך: דאָס רעכט פון קאָלאָמביא צו געבען א קאָנצעסיאָן אויף דעם קאנאל אירגענד וועלכער קאָמפּאניע, האָבען דיא פעראייניגטע שטאאטען גאָר ניט געקענט אָנווענדען, ווייניגסטענס אָפען. שטיללערהייט אָבער האָבען דיא אמעריקאנער דיפּלאָמאטען און קאפּיטאליסטען ניט אויפגעהערט צו אינטריגירען געגען לעסעפּס'עס קאָמפּאניע און געזוכט א געלעגענהייט אריינצושטעקען א פעסטע פוס אויף דעם איסטהמוס.

דיזע געלעגענהייט איז געקומען אין 1885 דורך די ביטע פון דער קאָנסערוואטיווער קאָלאָמביאנער רעגירונג צו בעשיצען די פאנאמא־פּראָווינץ געגען דיא ליבעראלען. בלעין, וועלכער איז געווען זעהר א געשיקטער דיפּלאָמאט און האָט מיט אלע כוחות געהאָלפען דיא פאבריקאנטען און קאפּיטאליסטען צו פערכאפּען אויסלענדישע מארקעטס, האָט זיך ניט געלאָזט לאנג בעטען. דער רעזולטאט איז געווען אז דערמיט איז אויסגעלייגט געוואָרען א וועג צו ווייטערע אריינמישונגען אין דיא אינערליכע אנגעלעגענ־

הייטען פון קאָלאָמביא, אריינמישונגען, וועלכע האָבען זיך געענדיגט מיט דער טראגאָקאָמישער נעבורט פון דער יעצטיגער פאפירענער פאנאמא־רעפובליק.

דאָס איז צוגעגאנגען זעהר שנעל, אָבער גאנץ נאַטירליך נאָך דער קאפיטאליסטישער פאָליטיק, וועלכע אנערקענט דאָס רעכט פון פראָפיט אלס דעם העכסטען אין דער מענשליכער געזעלשאפט. האנדעלס־אינטערעסען זיינען דער אָנפאנג און דער סוף פון קאפיטאליסטישע שטאאטען. צוליעב דיזע אינטערעסען פיהרט מען מלחמות, מען בעפאלט שוואכע פעלקער, מען שלאכטעט אויס ווילדע און האלב־ווילדע, מען כאפט קאָלאָניעס, מען בויט וואָס מעהר קריעגשיפען, מען האַלט אָן אלץ גרעסערע שטענדיגע ארמעען מיט דיא בעסטע און טהייערסטע מאָרד־אינסטרומענטען. דער ענדציעל איז פראָפיט, וואָס מעהר פראָפיט, מעג דיא גאנצע וועלט אונטערגעהן, און ווער עס איז שטארקער, דער איז אויפ'ן פערד אין דער האלז־ברעכענדער קאָנקורענץ. אין דיא קאפיטאליסטישע צייטונגען, ביכער און פארלאַמענטען הייסט עס, אז מען וויל בעגליקען דאָס גאנצע פאָלק מט קאָלאָניעס און מארקעטס, אז דיא ארבייטער דארפען זיצען און בענטשען פריהער דיא פאבריקאנטען און נאכהער דיא פאָליטיקער, דאָס מען פערגרעסערט אלץ דיא פלאָטען און דיא ארמעען, אום צו קענען כאפען קאָלאָניעס, אָדער ניט דערלאָזען אנדערע צו כאפען צו פיעל. דאָרטען רעדט מען אלץ וועגען „נאַציאָנאלען רייכטהום", וועגען „נאַציאָנאלע פראָספעריטי" (הצלחה), וועגען „מארקעטס פאר נאַציאָנאלע פראָדוקטען" א. ז. וו. אום צו פערבלענדען דיא אויגען פון דיא ארבייטער, אז זיי זאָלען זיך ניט ארומזעהען, דאָס אָנשטאט דעם וואָרט „נאַציאָנאלע" דארף מען אין דער ווירקליכקייט געברויכען „קאפיטאליסטישע".

דאָס וואָס עס איז פאָרגעקומען אין אייראָפא, ווידערהאָלט זיך אין דיא פעראייניגטע שטאאטען. מאָנארכיע אָדער רעפובליק — דאָס מאכט קיין אונטערשיעד אין דיא עקאָנאָמישע געזעצע, וועלכע בעהערשען דיא איצטיגע געזעלשאפטליכע אָרגאניזאציאָנען. דיא געזעצע פאָדערן אָן אויסוועג פאר דיא קאפיטאלען, וועלכע קענען ניט געברויכט ווערן אין דער היימישער פראָדוקציאָן. דיזער אויסוועג זיינען קאָלאָניעס און מארקעטס אין לענדער, וואו אינדוסטריע איז נאָך שוואך ענטוויקעלט. זאָ לאנג דער היימישער מארקעט איז געוועזן גענוג פאר דעם אמעריקאנער קאפיטאל, האָט זיך דיא אמעריקאנער רעגיערונג ניט געמישט אין דער קאָלאָניאלער פאָליטיק פון דיא אויראָפעאישע כאָפערס און האָט זיך שטרענג געהאלטען אָן דיא מאָנראָ־דאָקטרין. מען האָט אויך ניט געבויט א סך קריעג־שיפען און ניט פערגרעסערט דיא ארמעע. נאָר וויא דער היימישער מארקעט איז ענג געוואָרען פאר דעם אלץ שטייגענדען קאפיטאל, זאָ דאָס מען האָט שוין געקענט געברויכען דעם איבערשוס אנדערסוואו מיט פראָפיט, צום ביישפיעל, בויען אייזענבאהנען אין מעקסיקאָ, קובא אָדער כינא, דאַן האָט זיך אָנגעפאנגען דיא זאָגענאנטע *אימפעריאליסטישע פאָליטיק*, וועלכע האָט געפיהרט צו דער מלחמה מיט שפאניען, צו דער פערכאפונג פון האוואאי, פיליפינען און פאָרטאָ ריקאָ, צו דער אויפבויאונג פון מיליטערישע סטאציאָנען אין קובא און יעצט צו דער פאקטישער בעזעצונג פון פאנאמא־איסטהמוס.

דאָס איז אלץ אויסגעפיהרט געוואָרען אין דיא לעצטע פינף יאָהר — א ריזיגע כאפעריי פאר אזא קורצע צייט. אָבער דאָס איז אלעס פאָרבערייטעט געוואָרען אין דיא לעצטע צוואנציג יאָהר, און דער סוף איז נאָך זעהר ווייט. דער אפעטיט פון דיא אמעריקאנער קאפיטאליסטען ווערט אלץ גרעסער, שארפער, אונערזעטליכער. זיי שטרעבען ניט מעהר און ניט וויינינער צו בעהערשען גאנץ אמעריקא און דעם פאסיפיק אָקעאן און דורך דעם דיא גאנצע וועלט. דאָס האָט אויך פרעזידענט רוזוועלט, דיא רעכטע האנד פון דיא אמעריקאנער אימפעריאליסטען, אויסדריקליך אָנגעצייגט אין רעדען איבער זיין בעליעבטע טהעמא וועגען דיא פערמעהרונג פון קריעגסשיפען. ווער עס וועט בעהערשען דעם פאציפיק אָקעאן, דער וועט בעהערשען דיא וועלט, האָט ער ווידערהאָלט און דערביי ערקלערט, אז דיא פעראייניגטע שטאאטען מוזען אָנווענדען אלע קרעפטען צו בויען וואָס מעהר קריעג־שיפען, אום צו קענען שטרעבען צו אזא הערשאפט.

יעדענפאלס, וואָס דיא צוקונפט וועט ניט בעווייזען — אלע קאפיטאליסטישע הערשער און פאָליטיקער פארגעסען נאָר אין זייערע רעכנונגען אָן דיא *נייע וועלטמאכט*, וועלכע הייבט זיך אויף געגען זיי, אָן *דעם וואוקס פון סאָציאליזמוס* — נאָר דערווייל האַלטען דיא אמעריקאנער קאפיטאליסטען ביי

דער סדרה פּאַנאַמאַ־קאַנאַל. אָהן דיזען קאַנאַל קען מען ניט שפּיעלען א גרויסע ראָלע אויף דעם פּאַסיפּיק אָקעאַן און ניט בעהערשען דיא שפּאַניש־שפּרעכענדע רעפּובליקען. ווען מען וועט דורכגראָבען דעם קאַנאַל און איהם בעפעסטיגען, וועט מען זיך א נעהם טהאָן צו זיי. דאָס וועט מען דאַן קענען טהאָן אָהן שום צערעמאָניעס, אָהן היפּאָקריטישע דריידלאַך, ווייל דיא מאָנראָ־דאָקטרין איז שוין פאַקטיש געבראָכען געוואָרען פון דיא אמעריקאַנער אימפּעריאַליסטען מיט פּרעזידענט רוזוועלט אן דער שפּיצע.

אין דעם שטעקט דיא טראַגאָקאָמעדיע פון דער יעצטיגער אמעריקאַנער פּאָליטיק. ווי פיעל דיא רעגירונג פון וואשינגטאָן האָט ניט גערעהט, אז דער פּאַנאַמאַ־קאַנאַל זאָל בלייבען פאָלשטענדיג אין איהרע הענד און אז קאָלאָמביא זאָל דאָס מקבל באהבה זיין, האָט זיא עס דאָך ניט געקענט אויספיהרען אָהן א גוואַלדיגע אָפּעראַציאָן, אָהן א שניט אין דעם פּאָליטישען קערפּער פון קאָלאָמביא און אָהן אן אָפענעם ווידערשפּרוך מיט איהר פריהערער פּאָליטיק אויף דעם גרונד פון דער מאָנראָ־דאָקטרין.

נאָך דיזער דאָקטרין, וועלכע אנערקענט דאָס רעכט פון יעדער נאַציאָן אין דער נייער וועלט אויף איהר חלק לאנד, האָט דיא אמעריקאַנער רעגירונג אויף קיין פאַל ניט געטאָרט אָפּרייסען די פּאַנאַמאַ פּראָווינץ פון קאָלאָמביא. אָפען האָט זיא עס אויך יעצט ניט געטאָן, מען האָט געזוכט צו בעהאַלטען דיא וועלפישע צעהנער אונטער א מאסקע פון אן אונשולדיגען נעבעכל. מען האָט שטילערהייט געפּלאַנעוועט א רעוואָלוציאָן אין פּאַנאַמאַ, אום מען זאָל ניט זעהען, אז דיא אמעריקאַנער פינאַנסיסטען אין וואָלל סטריט פון ניו יאָרק ציהען דיא דראָטען, און מען האָט עס מיט דעם כוח פון דעם אלמעכטיגען קאַפּיטאַליסטישען גאָט — דעם דאָלאַר — אויסגעפיהרט דעם 3טען נאָוועמבער; אָבער דערביי האָט מען זיך אזוי צוגעאיילט, אז מען האָט פערגעסען צו בעהאַלטען אלע דראָטען.

דיא לאַנגע דראַמע מיט דעם פּאַנאַמאַ־קאַנאַל האָט זיך פּאַרלויפיג אָפּגעקינדעלט מיט א וואָדעוויל, אין וועלכען אָנקעל סעם האָט געשפּיעלט דיא ראָלע פון א העבאַמע הינטער דיא קוליסען. דיזע דראַמע איז איבערהויפּט רייך געוועזען מיט סורפּריזען און טהעאַטער־עפעקטען. דער ערשטער און גרעסטער סורפּריז איז געוועזען דער קראַך פון דער לעסעפּס קאָמפּאַניע — דער בעריהמטער פּאַנאַמאַ־קאַנאַל שווינדעל אין פראַנקרייך. דיא אמעריקאַנער קאַפּיטאַליסטען, וועלכע האָבען פיעל מיטגעהאָלפען צו דיזען קראַך, האָבען זיך געקליבען צו ירש'ענען דיא קאָנצעסיאָן פון דער באַנקראָטירטער פראַנצויזישער קאָמפּאַניע; אָבער זיא האָט זיך רעאָרגאַניזירט אום פאָרטצוזעצען דיא אונטערבראָכענע ארבייט און ענדיגען דעם קאַנאַל. דאָס איז זיא ניט געוועזען אין שטאַנד דורכצופיהרען אוים מאַנגעל אין קאַפּיטאַל. (דיא אונטערנעהמונג איז איבערהויפּט א צו גרויסע פאַר א פּריוואַט־קאָמפּאַניע); אָבער דיא קאָנצעסיאָן, וואָס זיא האָט ארויסגעקוועטשט ביי דער קאָלאָמביא רעגירונג, האָט זיא פעסט געהאַלטען, אום ארויסצוקריגען וואָס מעהר געלד ביי דיא אמעריקאַנער רעגירונג, וועלכע איז אונטערגעיאָגט געוואָרען פון איהרע אמת'ע בעפעהלסגעבער — דיא קאַפּיטאַליסטען — אליין זיך א נעהם צו טהאָן צו דער לאָפּעטע און צו גראָבען דעם קאַנאַל אויף דער רעכנונג פון גאַנצען פאָלק.

אום פון איין זייט צו צווינגען דיא פראַנצויזישע קאָמפּאַניע צו פערקויפען ביליגער איהר קאָנצעסיאָן און פון דער אַנדער זייט צו מאַכען געלט אויף דער רעכנונג פון פאָלק, האָט זיך א קאָמפּאַניע אמעריקאַנער קאַפּיטאַליסטען א נעהם געטאָן צו דער רעפּובליק ניקאַראַגואַ, ביי וועלכער זיא האָט ארויסגעקראָגען א קאָנצעסיאָן צו גראָבען דאָרטען א קאַנאַל. דאָס איז געוועזען א צווייטער גרויסער סורפּריז. יאָהרענלאַנג האָבען זיך דיא קאַפּיטאַליסטען פון דער ניקאַראַגואַ קאַנאַל קאָמפּאַניע ארומגעריסען מיט דיא אַנהענגער פון דעם פּאַנאַמאַ־וועג. עס האָבען זיך געקעהרט וועלטען אין קאָנגרעס, און דיא צייטונגען זיינען געוועזען פול מיט דיא איינצעלהייטען פון דיזען קאַמפּף צווישען פערשיעדענע פינאַנציעלע קאָמפּאַניעס. איין מאָל האָט דיא ניקאַראַגואַ חברה בעזיעגט דיא פּאַנאַמיסטען אין קאָנגרעס, און דיא אמעריקאַנער רעגירונג וואָלט פיללייכט אָנגעפאַנגען צו גראָבען א קאַנאַל אין ניקאַראַגואַ, ווען דיא פראַנצויזישע קאָמפּאַניע וואָלט שליסליך ניט נאָכגעגעבען צו פערקויפען אלע איהרע רעכטע מיט דיא מאשינען א. ז. וו. פאַר 40 מיליאָן דאָלאַר.

ווען מען האָט נאָך לאַנגע אונטערהאַנדלונגען אָפּגעראַמט פון וועג דיא פראַנצויזישע קאָמפּאַניע, האָט מען זיך גענומען צו קאָלאָמביא. וואָלט דיא אמעריקאַנער רעגירונג בלויז געהאַט

אין אויג ריינע קאמערציעלע פארדערונגען, וואלט מען גלייך דורכגעקומען מיט קאלאמביא, וועלכע איז צופרידען געוועזן צו געבען דער אמעריקאנער רעגירונג נאך בעסערע בעדינגונגען וויא דער פראנצויזישע קאמפאניע. אבער דיא אימפעריאליסטען האבען ניט אנדערס פערלאנגט, אז קאלאמביא זאל ניט נאר אפגעבען דעם קאנאל אויף אייביגע ארענדע, זאנדערן אויף מיילען־ברייטע פאסען לאנד ביי ביידע זייטען פון קאנאל. דאס האט איינפאך געהייסען, אז קאלאמביא זאל אבגעבען א טהייל פון איהר לאנד, גראדע דעם וויכטיגסטען און טהייערסטען פונקט, צו א פרעמדע מדינה; דאס האט געהייסען זעלבסט־פערניכטונג פאר דיזע אזוי אויך קליינע און שוואכע רעפובליק, שוין ניט רייד־עגדיג פון א בעליידיגונג פאר איהר נאציאנאלע עהרע. ווען דיא רעגירונג פון קאלאמביא וואלט בעוויליגט דעם אונערהערטען פערלאנג פון דער אמעריקאנער רעגירונג, וואלט דאס פאלק אזוי הויך און פייערדיג פראטעסטירט, אז עס וואלט געקומען צו א נייע רעוואלוציאן. יעדענפאלס, וואלט דיא קאלאמביאנער רעגירונג געמוזט ברעכען דיא קאנסטיטוציאן פון לאנד, אום צו קענען אויף א מעהר אדער וויינינער נעזעצליכען וועג אפגעבען דעם איסטהמוס צו דיא פעראייניגטע שטאאטען, דען דיא קאנסטיטוציאן פערביטעט אזעלכע זאכען.

דיא קאלאמביאנער האבען מיט רעכט געפרעגט: צו וואס דארף דיא אמעריקאנער רעגירונג ניט אנדערס נייע פריווילעגיען? קען זיא דען ניט גראבען דעם קאנאל אויף דיא זעלבע בעדינגונגען וויא דיא פראנצויזישע קאמפאניע? איז זיא דען ניט גענוג שטארק צו בעשיצען דעם קאנאל, ווען עס וועלען נאר פארקומען שטערונגען? ווארום פערלאנגט זיא דוקא צו בויען פעסטונגען אויף דעם וועג פון קאנאל און נאך דערצו גרויסע שטיקער לאנד ביי ביידע זייטען פון דעם וואסער־וועג? האבען דען ניט אלע נאציאנען אן אינטערעס, אז דער פאנאמא־קאנאל זאל זיין אזוי אינטערנאציאנאל וויא דער זועץ־קאנאל? גאראנטירט דען ניט דיא אמעריקאנער רעגירונג זעלבסט גלייכע רעכטע פאר דיא שיפען פון אלע לענדער? ווען מען זאל אין דער צייט פון א רעוואלוציאן אונטערברעכען דעם האנדעל אויף דיזען אינטערנאציאנאלען וואסערוועג, וועלען דאך אלע לענדער אהן אויסנאהמען שטיצען דיא פעראייניגטע שטאאטען אנצוהאלטען דארטען ארדנונג — היינט ווארום וויל דיא אמעריקאנער רעגירונג איינפאך צונעהמען דעם פאנאמא־איסטהמוס?

זיי האבען געשטעלט א סך אנדערע אזעלכע קשיות און האבען געבעטען, אז דיא אמעריקאנער רעגירונג זאל ניט מאכען אזעלכע פארדערונגען, וועלכע זיינען איינפאך א בעליידינונג פאר זייער לאנד. אבער דיא אמעריקאנער אימפעריאליסטען האבען ניט געוואלט הערען פון אירגענד וועלכע ענדערונג אין זייערע פארדערונגען, ווייל זיי זיינען געוועזן זיכער, אז זיי וועלען אלעס אויספיהרען. דיזע זיכערהייט האבען זיי נעקראגען, ווען דיא מאכערס פון דער פראנצויזישער קאמפאניע האבען פערשפראכען מיטצוהעלפען אין א „רעוואלוציאן“ און שאפען א רעפובליק איז פאנאמא, ווען דער קאלאמביאנער קאנגרעס וועט זיך ענטזאגען אפצוגעבען דעם איסטהמוס אויף אייביגע ארענדע צו דיא פעראייניגטע שטאאטען. דיא מאכערס פון דער פראנצויזישער קאנאל־קאמפאניע האבען געוואלט ארויסקריגען דיא 40 מיליאן דאלאר און האבען טאקע געהאלפען דיא אמעריקאנער מאכערס אין דער קאנספיראציאן געגען דיא ארימע קאלאמביא. איינער פון דיזע פראנצויזען איז יעצט דער „אמבאסאדאר“ פון דער פאנאמא־רעפובליק אין וואשינגטאן.

מען האט נור געווארט, אז דער קאלאמביאנער קאנגרעס זאל פערווארפען דיא אמעריקאנער פארדערונגען, אום צו פאבריצירען א נייע רעפובליק, מיט וועלכע מען וועט קענען מאכען, וואס מען וויל. אזוי וויא מען איז געוועזן זיכער, אז דער קאלאמביאנער קאנגרעס וועט פרייוויליג ניט אוועקשענקען צו אנקעל סעם דעם איסטהמוס פאר 10 מיליאן דאלאר בעלוינונג (דער אמעריקאנער קאנגרעס האט זיך ענטזאגט מעהר צו געבען), האבען דיא פאראינטערעסירטע אמעריקאנער און פראנצויזישע פאנאמיסטען אלעס פארבערייטעט צו דער „רעוואלוציאן“ אין פאנאמא, און ווי נאר די ענטזאגונג פון קאלאמביאנער קאנגרעס איז בעקאנט געווארען, האט מען דיא קאנספיראציאן געגען קאלאמביא אויסגעפיהרט מיט דער הילפע פון אמעריקאנער קריעגשיפען.

דיא אמעריקאנער רעגירונג האט גאנץ גוט געוואוסט פון דיזער קאנספיראציאן. זיא איז געוועזן צוגעגרייט צו העלפען דיא פאנאמער חברה, וועלכע דיא אמעריקאנער פינאנסיסטען

האָבען אויסגעקליבען פאר דיא פערטרעטער פון דער נייער רעפובליק. קריעגשיפען זיינען געשטאַנען אין פּאָרטען, און ים־סאָלדאטען זיינען געווען פערטיג צו לאַנדען נאָך א סיגנאַל פון דיא פערשווערער. אַלעס איז צוגעאנגגען וויא געשמירט, דען דיא 10 מיליאָן דאָלאר, וואָס דיא פעראייניגטע שטאַאטען האָבען פערשפּראָכען צו בעצאָהלען פאר דעם קאנאָל, זיינען געווען דער שטאַרקסטער מאגנעט פאר דיא פאנאמער „רעוואָלוציאָנערען.“ וויא בעוואוסט, צעהלט דיא גאנצע פאנאמער רעפובליק 300 טויזענד נפשות. דיא מייסטע פון זיי זיינען אינדיאנער, וועלכע ווילען אפילו ניט צולאָזען צו זיך ווייסע מענשען. דאָס לאַנד איז בעוואקסען מיט טראָפּישע וועלדער, וועלכע מאכען נאָך שווערער דיא וועגען דורך דיא הויכע בערג און טיעפע טהאָלען. דיא ווייסע בעפעלקערונג געפינט זיך הויפּטזעכליך אין קאָלאָן און פאנאמא. מייסטענס זיינען זיי פרעמדע, וועלכע זיינען געקומען זוכען גליק: אמעריקאנער, פראנצויזען, איטאַליענער, דייטשען און ענגלענדער. זיי זיינען נאַטירליך פאראינטערעסירט, אז דער קאנאַל זאָל וואָס גיכער פערטיג ווערען, און זיי האָבען עס געהאָלפען דיא אמעריקאנער אימפעריאליסטען און פאנאַ־ביכטען צו פערכאפּען דעם איסטהמוס; זיי זיינען עס יעצט דיא „הערשער“ פון דער רעפובליק, וועלכע אַנקעל סעם האלט אין זיין ברייטע קעשענע; זיי ווילען עס אָפּלעקען דעם פעטסטען ביינדעל פון דיא פערשפּראָכענע 10 מיליאָן דאָלאר.

אין וואשינגטאָן האָט מען נאָר געוואַרט אויף דיא ערשטע נאַכריכט, דאָס דיא קאָנספּיראַציאָן איז געלונגען, דאָס דיא געפּלאַנעוועטע „רעוואָלוציאָן“ האָט אויסגעבראָכען און דיא פאַפירענע פאנאמער רעפובליק איז מיט מזל געבאָרען געוואָרען. וויא נאָר מען האָט ערהאַלטען דיזע זיסע בשורה, האָט דיא אמעריקאנער רעגירונג גלייך א נ ע ר ק ע נ ט דיא נייע רעפובליק, אָבוואָהל דאָס איז געגען דיא אינטערנאַציאָנאַלע מנהגים אין דער דיפּלאָמאַטיע. מען האָט קיינע צערעמאָניעס ניט געמאכט. דען קאָלאָמביא איז א שוואכע רעפובליק, און שטאַרקע קאַפּיטאַליסטישע רעגירונגען האָבען שוואכע פעלקער אין דער ערד. מען האָט זיך זעהר געאיילט צו בעשיצען דיא נייע רעפובליק, טאָמער וועלען קאָלאָמביאנער סאָלדאטען אונטערקומען און מאכען א קורצען סוף פון דער גאנצער „רעוואָלוציאָן.“ ווען דיא קאָלומביא וואָלט נאָך יעצט געקענט צושיקען סאָלדאטען נאָך פאנאמא, וואָלט פון דער גאנצער רעפובליק געבליבען נאָר א גערעכענים אין דער געשיכטע. אין א פּאָר שטונדען וואָלט מען געקענט פערפאַקען דיא גאנצע „רעגירונג“ פון דער נייער רעפובליק אויף איין קליינע שיף און אוועקפיהרען אָפּגעבען א רעכנונג פאר דעם נידערטרעכטיגען פערראַטה.

דאָס וואָלט געווען א שרעקליכער פּאַטש אין פּנים דער אמעריקאנער רעגירונג און בעזאָנדערס פרעזידענט רוזוועלט, וועלכער האָט געשטעקט אין דיזער טראַגיקאָמעדיע מיט דיא הענד און פיס. אום דאָס ניט צו דערלאָזען, האָט מען פון וואשינגטאָן גלייך ארויסגעשיקט א בעפעהל, אז אמעריקאנער קריעגשיפען זאָלען בעוואכען דיא ברעגעס, אום קיין איינציגער קאָלאָמביאנער סאָלדאט זאָל ניט קענען זיך אריינכאפּען אין פאַנאמא. שטיצענדיג זיך אויף דער מאכט פון איהרע קאַנאָנען, האָט זיך דיא אמעריקאנער רעגירונג אויך גענומען דאָס רעכט (מאכט איז רעכט אין דער קאפּיטאליסטישער געזעלשאַפט) צו פעריאָגען דיא יעניגע, וואָס האָבען נאָך דיא אינטערנאַציאָנאַלע געזעצע דאָס פולע רעכט צו אונטערדריקען דיא „רעוואָלוציאָן“, וועלכע זיא אליין האָט ארויסגערופען. ווען אַן אייראָפּעאישע מאכט וואָלט בעגאַנגען אַזעלכע געמיינהייטען, וואָס פאר גוואַלדען מען וואָלט עס געמאכט אין אַלע ווינקעלאך פון דיא פעראייניגטע שטאַאטען, וויא פיעל מאָל וואָלט מען עס דערמאָנט דיא מאָנראָ־דאָקטרין, אויב מען וואָלט ניט געקראָכען אין א מלחמה צו בעשיצען דעם שוואכען שכן געגען דיא ברוטאַלע אנגרייפער! אָבער דער רבי מעג — אַנקעל סעם האָט איין מאָראַל פאר זיך און אַן אנדערע פאר אנדערע, וויא אַלע שטאַרקע מלוכות, און זיין צבועצ'סטווע איז אַזוי גרויס און ברייט וויא זיין קעשענע. און ווייטער — געזונד זאָל זיין דער תירוץ: דיא פאנאמער האָבען דאָך „אַליין“ געמאַכט א רעוואָלוציאָן געגען קאָלאָמביא און געגרינדעט אַן „אונאַבהענגיגע„ רעפובליק. אי דיזע גרויסע רעפובליק וועט מען נאָך ווער ווייסט וויא לאַנג מוזען בעשיצען מיט אמעריקאנער קריעגשיפען, וועלכע שווימען ארום ביי דיא ברעגעס און לאַנדען סאָלדאַטען, אום ניט צוצולאָזען קאָלאָמביאנער סאָלדאַטען — בלייבט א קשיא.

אָט אויף אַזאַ אַרט האָט עס דער דאָלאַרגאָט צוגעשיקט דעם גאָטספאַרכטיגען אַנקעל

סעם, אזא אינדיק אויף טהענקסגיווינג דעי, וויא אויף דער ביילייגענדער פארטרעפליכער קאריקאטור פון א קאנאדער צייטונג.

מיט'ן שווערד פון דער פאבריצירטער פאנאמער רעוואלוציאן האט ער שוין דערלאנגט א שניט אין דער האלז פון דער נייער וועלט. גאנץ אמעריקא ליגט צו זיינע פיס, וויא א געבונדענער אינדיק — וועט ער קענען אויפפרעסען איהר אין גאנצען, ווען ער וועט שוין אפשניידען איהר דיא האלז דורך דעם פאנאמא־קאנאל? ווער ווייסט —פיליכט וועט ער זיך נאך דערשטיקען מיט דעם צו גרויסען ביסען, וועלכען ער וויל צו האסטיג ארונטערשלינגען.

דיא פאנאמא־קאנאל־פראגע איז נאך יעדענפאלס ניט צו ענדע, אבוואהל דיא „רעוואלוציאנערען" פון דער נייער רעפובליק האבען נאטירליך גלייך בעוויליגט אלע פארדערונגען פון דיא אמעריקאנער אימפעריאליסטען. עס זיינען נאך פערבליבען גענוג שוויריגקייטען אין וועג, און דיא ארימע קאלאמביא, וועלכע סטראשעט צו בעפאלען פאנאמא, ניט אכטענדיג אויף דיא אמעריקאנער קריעגשיפען, האט נאך דאס לעצטע ווארט ניט געזאגט. מיר וועלען נאך אויך האבען צו ריידען וועגען דעם אין דיא נעכסטע נומערן „צוקונפט".

פאליטיקוס.

פון מיין טאגע בוך.

1.

כ'האב רוסלאנד פערלאזען: דיא טויזענדע קייטען
א, האבען מיין גייסט און מיין קערפער געדריקט;
דער אויר פון גהעטא, וואס איך האב געאטהעמט,
האט מיך שיער דערשטיקט...

כ'האב רוסלאנד פערלאזען: פון צרות, פון ליידען
בין איך דארט געווארען פער'חושך'ט און מיד;
וואו איך בין געגאנגען, האט שטענדיג געקלונגען:
„דוא ביזט נאר א איד!"...

„דוא ביזט נאר א אידליאק! ס'הייסט: פשוט א גארנישט,
און יעדערער קען מיט דיר טהאן וואס ער וויל;
און ווילסט דוא ניט ליידען? — געה שריי הי וקים
און וויין אין דער שטיל...

כ'האָב רוסלאַנד פערלאָזען, נאָר, גלויבט מיר, — מיין נשמה,
אָ, ברידערלאַך מיינע, איז יעצט אויך ביי אייך;
מיין „איך,‟ מיינע קינות, מיין טרויסט, מיינע ליעדער
געהערען נאָר אייך...

און גאָט איז מיין ערות, אז אויך אין דעם פרייען
און דופטענדען פעלד און אין פארק, וואו ס'איז גוט,
דערמאָהן איך מיט טהרערען דיא ביטערע לאַגע,
דיא גויסה און דעם קנוט...

אין וואלד, אין דעם גרינעם, בין איך אָפט מתפלל:
אָ, רעט, גאָט, דיין פאָלק פון ראָמאַנאָוו'ס געוואלט!
מיר דאכט דאן — פון אויבען דערהער איך אן עבאָ,
שטארק קלינגענד: „זיא פאלט!‟...

ב.

אין רוסלאַנד דער קאלטער, וואָס איז דורכגעקנאָטען
אין בלוט און טרעהרען,
אין מדינת ניקאָלאַי, וואו טורמעס פערשטעלען
דיא זון מיט דיא שטערען;

אין רוסלאַנד דער קאלטער, וואו פרייהייט'ס אלטארען
דאָרט זיינען פערהאנגען
מיט גאָלדענע צלמים, מיט בלישטשענדע שווערדען,
וואמפירען און שלאַנגען;

וואו ס'ווערען גענומען פון ריעזיגע וועלדער
דיא בוימער אויף תליות,
און פריידענקער הענגט מען אויף זיי אָהן רחמנות —
און רוסלאַנד קלייבט חיות...

אין מדינת ראָמאַנאָוו, מיין טהייערער חבר,
האָב איך, אָ, פערבראכט מיינע יאָהרען;
דעם מאי פון מיין לעבען, דיא זיסע חלומות
האָב איך דאָרט אויף עוויג פערלאָרען!...

נאָר יעצט האָב איך רוסלאַנד פערלאָזען אויף אימער,
איך האָב איהר געזאָגט שוין מיין לעצטען „גוד באי‟...
זעה שרייב מיר איך בעט דיך, וויא לעבט מען יעצט דאָרטען?
איז מעגליך צו האָפען — דאָרט אָטהעמען פריי?...

יחזקאל לעוויט.

דיא צוקונפט פון כעמיע.

איך האָב דאָ, פערשטעהט זיך, ניט ברעה צו זאָגען נ ב י א ו ת, וואָס מיט דער כעמיע וועט זיין אין דער ווייטער צוקונפט.

דיא נאַטור - וויסענשאפט, וועלכע ווייסט נור פון אייביגע, פעסטע נאַטור־געזעטצען, וועלכע איז אין איהר עצם געגען נסים און געגען נביאות בכלל (אין דעם זין וויא מען געברויכט געוועהנליך דאָס וואָרט „נביאות") קען, פערשטעהט זיך, „דיא קונסט פון נביאות" גאָר ניט האָבען, און דער שרייבער פון דיזע ציילען, אלס א נאַטור־וויסענשאפטלער, איז דעריבער ווייט פון א נביא, וויא דער הימעל פון דער ערד.

אין דעם פאָלגענדען ארטיקעל וויל איך בלויז בעטראַכטען אייניגע מערקווירדיגע נייעסען, וואָס דיא כעמיע האָט דיא לעצטע צייט בעוויזען און מיט דעם צייגען דעם וועג מיט וועלכען דיא כעמיע געהט פאָרווערטס, בייקומענדיג אויף יעדען טריט און שריט פיעלע שווערע מניעות און נאָכמאַכענדיג דער גרויסער קינסטלערין, דער נאַטור, וואָס ווייטער, אלץ מעהר און מעהר.

דיא כמיע איז איצט שוין ניט מעהר „די דונקעלע, שווארצע וויסענשאפט" (דאָס וואָרט „כעמיע" שטאַמט פון מצרים לשון און עס בעדייטעט „שווארץ"), וואָס זיא איז געוועזן אמאָל, ווען נאָר יחידי סגולה האָבען געוואוסט פון איהר און ווען אויך פאר זיי איז זיא געוועזן הויפטזעכליך פארהאנגען מיט א דונקעלען, שווארצען שלייער. אונז מענשען פון צוואנציגסטען יאהרהונדערט, איז אין דער כעמיע נאָר דאָס „שווארצע" וואָרט (כעמיע) פערבליבען בירושה פון אונזערע אבות אבותנו. דיא וויסענשאפט זעלבסט אָבער איז היינט קלאָר און דייטליך, וויא דיא העלע זון, און פאר דיא ספעציאליסטען אין דער כעמיע זיינען פיעלע בעצם טיעפע ד ו נ ק ע ל ע סודות פון דער נאַטור איצט, מיט דער הילף פון דער „דונקעלער" וויסענשאפט, ענטפלעקט און קלאָר געוואָרען.

וועגען אייניגע אזוינע נאַטור־סודות, וואָס דיא כעמיע האָט אין דער לעצטער צייט ענטפלעקט, וויל איך אין מיינע ווייטערע אויספיהרונגען רעדען.

* * *

ניט לאַנג האָבען אלע גרויסע צייטונגען פאנאנדערגעטראָגען איבער דער גאנצער וועלט דעם גרויסען סוד, וואָס דער גרויסער כעמיקער עמיל פישער האָט נאָך א לאַנגיעהריגער ארבייט ארויסגעריסען ביי דער האַרטנעקיגער נאַטור. ער, עמיל פישער, האָט אין זיין וועלט־בעריהמטען לאַבאָראַטאָריום אין בערלין, געמאַכט אזוינע פראָדוקטען, וואָס ביז איצט האָט עס געקענט מאכען נור דיא וואונדערבארע נאַטור אין איהר וואונדערבארען לאַבאָראַטאָריום: „וועלט". דיא פראָדוקטען הייסען „קאָפפעין" און „טהעאָבראָמין". דיא הויפט־שטאָפען, וועלכע עס געפינען זיך אין דער קאַפפע (קאָפפעין) און אין דעם קאַקאָא (טהעאבראָמין), און וועלכע עס גיבען זיי צו זייער אייגענטהימליכען טעם, זייער גוטען ריח און זייער ערגענענדע ווירקונג אויף דיא מענשליכע נערוועו. (וויא יעדער ווייס פון געוועהנליכען לעבען — נאָך א שטארקער טאסע קאַפפע שלאָפט זיך ניט, נאָך א פּאָר טאסען גוטען קאַקאָא פיהלט מען זיך מונטערער און פרישער א. ד. ג.). זיין גרויסע ענטדעקונג, אָדער ריכטיגער געזאָגט, דעם פּאטענט אויף זיין ענטדעקונג האָבען ביי איהם די גרויס־קאפּיטאליסטען פון דייטשלאנד אָבגעקויפט, און מיר וועלען אלע באלד האָבען דיא מעגליכקייט צו ברויכען קינסטליכע קאפּפע און קאַקאָא, וויא מיר קענען איצט ברויכען קינסטליכע צוקער, אָנשטאָט דאָס „זיסע זאלץ" וואָס אונזערע אור־עלטערן פלעגען בעקומען פון דיא זיסע פּירות.

עמיל פישער האָט דיא צוויי דערמאָנטע טהייערסטע פּראָדוקטען ארויסגעצויגען פון א זעהר ביליגען פּראָדוקט, וואָס מען קען זעהר

ליכט מאכען אין גרויסע מענגען, דער פּראָדוקט הייסט „האַרן־זויערע„ (ווייל ער געפינט זיך אויך אין הארן, ד. ה. השתנה), און הגם אלע כעמיקער ווייסען שוין גאנץ לאנג, אז קאפפעין און טהעאבראמין זיינען זעהר נאָהענטע קרובים („פערוואנדט", וויא דיא כעמיקער זאָגען) צו דער אלמער בעקאנטער האַרן־זויערע, פון דעסטוועגען האָט עס ביז איצט נאָך קיינער ניט געקענט קינסטליך פון דער האַרן־זויערע ארויסקריגען.

אזא מין קינסטליכע דארשטעלונג פון א כעמישען פּראָדוקט אוים איינפאכע בעקאנטערע פּראָדוקטען, וועלכע עס קענען ליכט געמאכט ווערען פון דיא עלעמענטען, וויא אין אונזער פאל דער קאפפעין פון דער האַרן־זויערע און דיא הארן־זויערע פון דיא עלעמענטען, רופט זיך אין דער כעמיע „סינטעזע" און דיא ענטדעקונג פון עמיל פישער רופט זיך דעריבער „דיא סינטעזע פון קאפפעין און טהעאבראמין".

סינטעזען מאכען איז דער שווערסטער טהייל אין דער כעמיע, ניט בערך שווערער אײדער דיא אנאליזען (דיא צוגלידערונג פון א קערפּער אין זיינע עלעמענטען); פונקט וויא אין דעם אלטעגליכען לעבען איז דאָס אויפבויען ניט בערך שווערער אײדער דאָס פאנאנדערוואַרפען.

דורך סינטעזען פלעגט דיא כעמיע פריהער נאָר קענען צוזאמענזעצען קינסטליך אזעלכע שטאָפען וואָס קומען אין דער נאטור פאָר אין זאכען וואָס האָבען קיין מאָל ניט קיין שום לעבען אין זיך („דוממים„) — אזעלכע זאכען וואָס ווערען אָנגערופען „אנאָרגאנישע" (ניט אָרגאנישע). אָבער דיא שטאָפען וואָס דיא נאטור ברענגט נאָר ארוים אין זאכען וואָס לעבען און וואקסען — וואָס מען רופט „אָרגאנישע זאכען" — וויא לעבעדיגע בעשעפעניסען און געוויקסען (בעלי חיים וצמחים) — אזעלכע שטאָפען האָט מען פריהער כעמיש ניט געקענט נאָכמאכען דורך סינטעזען. נאָר סך הכל מיט 75 יאָהר צוריק האָט מען ניט אָנגעהויבען וויסען פון נאָכמאכען כעמיש האָניג, צוקער, וואקס, גליצערין, שפּירימ, עסיג, פעט און כדומה, כאָטש מען האָט שוין זעהר ליכט געקענט מאכען דורך כעמישע סינטעזען זאלץ, גיפּס, וואסער, שוועבעלזויערע, קרייד, קאלך און אנדערע זאכען וואָס אין דער נאטור קומען זיי פאָר ניט ביי זאכען וואָס לעבען און וואקסען.

פאַרוואָס אָבער זאָל מען ניט קענען נאָכמאכען קיין אָרגאנישע זאכען? פון וואָס פיעלע אָרגאנישע זאכען זיינען צוזאמענגעזעצט האָבען דיא כעמיקער געוואוסט דורך אנאליזע (פונאנדערנעהמען שטאָפען — וואָס איז, וויא געזאָגט, א סך לייכטער וויא צוזאמענשטעלען). טאָ פאַר וואָס זאָל מען בשום אופן ניט קענען צוזאמענזעצען אזא שטאָף? אויף דעם האָבען דיא כעמיקער פון יענע נאָך גאָר ניט אלטע צייט געמאכט אזא סברה: אמת, דורך אנאליזע געפינען מיר אוים פון וועלכע שטאָפען עס זיינען צוזאמענגעזעצט אויך אָרגאנישע קערפּערס (זאכען). אָבער דאָס זיינען נאָר זייערע „גשמיותדיגע" שטאָפען; דיזע שטאָפען אליין וואָלטען אָבער ניט געקענט מאכען דיא זאך לעבען און וואקסען. דיא „לעבענס־קראפט" איז דעריבער עפּעס א בעזונדערער סעקרעטנער רוחניות׳דיגער עלעמענט, וואָס שטעקט אין אָרגאנישע זאכען, און דאָס קען דיא מענשליכע וויסענשאפט, דיא כעמיע, ניט נאָכמאכען. דעריבער קען קיין סינטעזע פון אן אָרגאנישען שטאָף ניט געמאכט ווערען.

זיי האָבען דעריבער איינגעטהיילט אללע שטאָפען אין „אָרגאנישע", דאָס הייסט אזעלכע וואָס קומען נאָר פון זאכען וואָס האָבען (אָדער האָבען געהאט) אין זיך דיא געהיימניספאָלע „לעבענסקראפט", — און „אנאָרגאנישע", דיא וואָס האָבען קיין מאָל מיט אזא קראפט קיין שייכות ניט געהאט. און מיט דיזע איינטהיילונג האָט זיך דיא וויסענשאפט בערוהיגט אויף א צייט מיט יאָהרען.

דיעזע סברה רופט מען דיא „לעבענס־קראפט־טהעאָריע", אָדער „וויטאליסטישע טהעאָריע".

דיעזע זאָגענאנטע לעבענס־קראפט טהעאָריע אָדער „דיא וויטאליסטישע טהעאָריע" האָט אָבער קיין זעהר לאנגען לעבען ניט געהאט. (הגם מאנכע נאטורפאָרשער סטארען זיך אין דער לעצטער צייט זיא ווידער אָבצולעבען, אונטער דעם נאָמען „נעאָ־וויטאליזמוס" אָדער נעאָ־וויטאליסטישע טהעאָריע, נייע לעבענס־קראפט־טהעאָריע. אָבער דער ווייט גרעסטער רוב פון דיא בעדייטענדסטע נאטורפאָרשער פון אונזער צייט ווילען פון איהר ניט וויסען, און מיר קענען זיא גיכער האלטען פאר געשטאָרבען). דעם ערסטען טויט־קלאפּ האָט איהר געגעבען פריעדריך וועהלער, א דייטשער פּראָפעסאָר, וועלכער עס האָט אין 1828 יאָהר קינסטליך אין

Digitized by Google

זיין לאבאראטאריום אין געטטינגען דארגעשטעלט אזא פראדוקט, וואס ביז איהם האבען איהם פראדוצירט בלויז לעבעדיגע ברואים. דער פראדוקט הייסט הארן־שטאף, א שטאף, וואס געפינט זיך אין דער השתנה פון מענשען (ערך 30 גראם א טאג), פון וועלכען דיא כעמיע האט געוואוסט נאך מיט פופציג יאהר פריהער איידער וועהלער האט אויסגעפיהרט זיין בעריהמטע הארן־שטאף־סינטעזע“.

דיא דאזיגע סינטעזע פון וועהלער האט אין דער זאגענאנטער ארגאנישער כעמיע, ד. ה. אין דער כעמיע, וועלכע עס בעשעפטיגט זיך מיט ארגאנישע פערבינדונגען, געמאכט א פאללשטנדיגע רעוואלוציאן. סטייטש, א קערפער, וואס דער מענשליכער ארגאניזמוס פראדוצירט אין זיין קינסטליכען בעהאלטענעם לאבאראטאריום, — אין דיא נירען, האט מען גענומען און נאכגעמאכט אין א פשוט'ן לאבאראטאריום אין גלעזערנע רעטארטען, אין פארצעלייענע שיסלען! וואו איז דען דיא לעבענס־קראפט? די עלטערע נאטור־פארשער איז דיא מעשה שטארק ניט אנגעשטאנען און זיי האבען זיך נאך יאהרען לאנג געהאמפערט געגען דיא נייע, געגען די געגנער פון דער וויטאליסטישער טהעאריע. זיי האבען זיך געסטארעט מיט פשט'לאך און מיט דריידלאך צו שטיצען וויא עס איז דיא אלטע, אייגענטליך שוין אבגעלעבטע, לעבענס־קראפט־טהעאריע“. אבער פון טויט ווערט מען ניט לעבעדיג.

נאך וועהלער'ס הארן־שטאף סינטעזע, איז שוין. דאס לעבען פון דיא „לעבענס־קראפטס־סברה“ קיין לעבען ניט געווען. פון קוילען־שטאף, זויער־שטאף, וואסער־שטאף און שטיקשטאף, אלעס פשוט'ע עלעמענטען פון דער „דומם“ וועלט אהן א שום לעבענס־קראפט, האט יעדער כעמיקער געקענט ביי זיך אין לאבאראטאריום אין פשוט'ע גלעזלאך און פלעשלאך מאכען פונקט דעם זעלביגען „ארגאנישען“ שטאף, וואס דיא וואונדערבארע „לעבענס־קראפט“ האט ביז איצט נאר געקענט מאכען אין דיא מענשליכע ניערען. וועהלער'ס הארן־שטאף סינטעזע איז אבער געווען דער ערשטער שוואכער שריט אויף דעם גרויסען טריאומפף־וועג פון דיא ווייטערע ארגאנישע סינטעזען.

מיט איינִיגע יאהר שפעטער האט קאלבע בעקאנט געמאכט דיא וועלט מיט זיין „עססיג־סינטעזע“.

עסיג איז שוין דער וועלט זעהר לאנג בעקאנט. „חומץ־בן יין“ אדער אויף פשוט אידיש „וויין־עסיג“ געפינען מיר נאך אין תלמוד און אויך אין דיא אלטע רוימישע און גריכשע ביכער, פון וועלכע עלעמענטען דער עסיג, אדער וויא מען רופט עס וויסנשאפטליך, דיא עסיג־זויערע, בעשטעהט, האט מען שוין אייגענטליך זעהר גוט געוואוסט נאך גאר אין אנהויב פון דעם נייצעהנטען יאהרהונדערט. דורך דער אנאליזע פון עסיג, וועלכע בערצעליוס האט געמאכט. אבער, וויא איך האב שוין פריהער דערמאנט, איז פון אן אנאליזע ביז א סינטעזע זעהר א גרויסער אונטערשיעד; און עס געהט געוועהנליך דורך היבשע עטליכע יאהרען ביז עס ווערט געמאכט דיא סינטעזען פון דעם קערפער, וועלכער איז שוין גוט און ריכטיג אנאליזירט געווארען.

און אט אזוי האט שוין געדויערט עטליכע צעהנדליג יאהרען פון בערצעליוס אנאליזע ביז קאלבעס סינטעזע פון דעם זעהר אלטען פראדוקט: עסיג.

קאלבע האט דיא עסיג־זויערע, אדער דעם עסיג געמאכט פון דריי פשוט'ע עלעמענטען: פון קוילען־שטאף, וואסער־שטאף און זויער־שטאף. (אייגענטליך האט ער צו זיין סינטעזע אלס הילפסמיטעל בענוצט נאך אנדערע שטאפען, אבער זיי האבען געשפיעלט נור א הילפס־ראלע, וויא למשל, א צוואנג ביים שמידען. אין דעם עצם עסיג זיינען זיי ניט אריין.) דאס איז געווען נאך א גרעסער קלאפ פאר דיא „לעבענס־קראפט־טהעאריע“, ווייל דער עסיג איז א סך בעקאנטער דעם פובליקום איידער דער הארן־שטאף און דיא וועלט האט זיך דערמיט פיעל מעהר אינטערעסירט. דערצו איז דער עסיג א פראדוקט וואס מען ברויכט אלס א שפייז, א נאהרונגס־מיטעל, אדער גענויער, א גענוסס־מיטעל (דיא טרינקען־און עססען־זאכען ווערען איינגעטהיילט אין צוויי קלאסען: נאהרונגס־מיטעל: אזוינע מאכלים און משקאות, אהן וועלכע א מענש קען ניט אויסקומען, וויא למשל ברויט, פלייש, וואסער — און גענוסס־מיטעל, אזוינע, וועלכע עס ווירקען נור אויף זיינע נערווען, אויף זיין אפעטיט, וויא למשל: אלקאהאל, זאלץ, פעפער א. ד. ג. עס איז אבער נאך ניט דורכגעפיהרט געווארען קיין גענויע גרענצע צווישען דיא ביידע קלאסען מאכלים און געטרענקע און איך וועל דא דעריבער ברויכען

דאָס ווארט „נאהרונגס־מיטעל" פיר אלע פראָדוקטען, וועלכע דער מענש ברויכט צום עסען אָדער צום טרינקען).

דיא סינטעזע פון עסיג איז דיא ערשטע קינסטליכע כעמישע בעשאפונג פון א נאהרונגס־מיטעל.

באלד נאָך דעם עסיג האָט דער געניאלער פראנצויזישער כעמיקער בערטלאָ געמאכט דיא סינטעזע פון אלקאָהאָל.

אלקאָהאָל, דער שטאָף וואָס געפינט זיך אין וויין, ביער, שנאפס און נאָך אנדערע משקאות, פון וועלכע מען ווערט שכור, איז אין דער מענשליכער געזעלשאפט שוין זעהר און זעהר איין אלטער און א בעליעבטער בירגער. נאָך אין חומש געפינען מיר איהם. שוין לוט'ס טעכטער האָבען איהם געקענט און געוואוסט זיין ווירקונג.... און נאָך פריהער פאר זיי האָט שוין איהם אונזער עלטער־עלטער זיידע נח געברויכט. פון דאמאָלס אָן ביז לאוואזיע'ס צייטען האָט דער עולם געטרונקען דאָס „לעבענס־וואסער" (אזוי האָט מען גערופען דעם אלקאָהאָל אין דער צייט פון דער אלכעמיע) ניט וויסענדיג פון וועלכע פשוט'ע עלעמענטען דיא דאָזיגע „טהייערע משקה" בעשטעהט. און זינט לאוואזיע'ס אלקאָהאָל־אנאליזע ביז בערטלאָ'ס סינטעזע איז ווידער דורכגעגאנגען איבער א האלבע מאה יאָהרען!

בערטלאָ האָט דעם דאָזיגען באמת זעהר וויכטיגען שטאָף (א חוץ זיין אלעמען בעקאנטע ווירקונג האָט ער נאָך ספעציעל א גרויסע בעדייטונג אין דער וויסענשאפטליכער כעמיע און מעדיצין) געמאכט ווידער טאקי פון אונזערע אלטע: בעקאנטע דריי פשוט'ע עלעמענטען קוילען־שטאָף, זויער־שטאָף און וואסער־שטאָף.

נאָך מעהר רעש האָט אין דער כעמישער וועלט געמאכט דיא סינטעזע פון דיא פעטען וויא דיא טהירישע, למשל: פוטער, שמאלץ, סטעארין, פיש־טראַן און אנדערע. אזוי אויך דיא פפלאנצען־פעטען, וויא למשל, בוים־אייל, אליוון־אויל, קאקוס־נוס אויל און אויך דיא פשוט'ע שמיר־אוילען א. ד. ג.

דיא פעטען זיינען לכל הדעות זעהר א נויטיגע נאהרונגס־מיטעל. דערצו געפינען זיי זיך אין דער נאטור אין אלע פפלאנצען און אין אללע לעבעדיגע ברואים, פון דעם קלענסטען ביז דעם גרעסטען. און דיא דאָזיגע קערפער זיינען ווידער טאקי פון דיא דריי אויבענדערמאָנטע איינפאכע עלעמענטען — קוילען־שטאָף, זויער־שטאָף און וואסער־שטאָף — אין גאָר פשוט'ע גלעזלעך און פלעשעלעך סינטעטיש געמאכט געוואָרען!

נאָך דער סינטעזע פון דיא פעטען איז דיא אלטע „לעבנס־קראפט־טהעאָריע" אין גאנצען אָבגעשטאָרבען, און פאר דיא כעמיע איז דאָס געווען א סטאציאָן פון גרויסע האָפנונגען.

וויא באלד, אז עס איז געלונגען פון אזוינע שטאָפען, וואָס געפינען זיך אויף אונזער ערד אומעדום, און וועלכע עס קאָסטען גאָר ניט (וויא דער זויער־שטאָף, וואָס געפינט זיך אין דער לופט און אין וואסער, דער וואסער־שטאָף אין וואסער) אָדער ניט טהייער (וויא דער קוילען־שטאָף: דער הויפט־בעשטאנד טייל פון קוילען און האָלץ) צו מאכען אזוינע וויכטיגע פראָדוקטען וויא עסיג, אלקאָהאָל, פוטער, שמאלץ, סטעארין, וואקס, בוים־אויל א. ז. וו. ווער ווייס וואָס מיט דער צייט וועט זיין? אפשר וועט מען אין א צייט ארום אויך קענען מאכען פון דיא פשוט'ע עלעמענטען נאָך אנדערע וויכטיגערע שפייזען. ווער ווייס?.... און דיא האָפנונג האָט דיא כעמיקער טאקי ניט גענארט.

באלד נאָך דיא פעטען האָט מען ענטדעקט דיא סינטעזע פון דיא שטאָפען, וועלכע עס געפינען זיך אין פיעלע פירות, וויא למשל אין עפעל, בארנעס, אנאנאסען, וועלכע עס גיבען זיי צו זייער גוטען ריח און דעם זויערליכען טעם; און נאָך שפעטער האָט שוין דער אויבענדערמאָנטער עמיל פישער געפונען דיא סינטעזע פון דיא פערשיעדענע ארטען צוקער, וויא למשל: דער פרוכט־צוקער (דער צוקער, וואָס געפינט זיך אין פיעלע זיסע פרוכטען), דער טרויבען־צוקער, (דער צוקער, וואָס געפינט זיך אין וויינטרויבען, דער מילך־צוקער, (דער צוקער, וואָס געפינט זיך אין דער מילך און הויפטזעכליך אין דער פרויען־מילך) און נאָך אנדערע, דעם גרויסען פובליקום וועניגער בעקאנטע סאָרטען צוקער.

און אויך דער צוקער איז וויא דיא פריהער דערמאָנטע וויכטיגע נאהרונגס־מיטלען ווידער טאקי סינטעטיש געמאכט געוואָרען פון דיא דריי עלעמענטען: קוילען־שטאָף, זויער־שטאָף און וואסער־שטאָף.

צו זיין נייעסטער סינטעזע פון קאפפעין און טהעאָבראָמין, וועגען וועלכער מיר האָבען גערעדט אין אָנפאנג פון אונזער ארטיקעל, האָט ער אויך געברויכט דיא זעלביגע דריי עלע־

מענטען און צו זיי נאך א פיערטען — דעם שטיק־שטאף.

די דאזיגע פיער עלעמענטען (קוילען־שטאף, זויער־שטאף, וואסער־שטאף און שטיק־שטאף) זיינען די הויפט־עלעמענטען אין דער ארגאנישער וועלט. פון זיי בעשטעהען הויפטזעכליך דאס רוב ארגאנישע קערפער. (עס גיבען אבער אויך זעהר פיעלע ארגאנישע קערפער, וועלכע עס בעשטעהען פון קוילען־שטאף מיט נאך אנדערע עלעמענטען, וויא שוועפעל, כלאר, בראם א. ז. וו.)

עס איז מיר אונמעגליך דאס אויסצורעכענען ניט נור אלע, זאנדערן אפילו בלויז וויכטיגסטע ארגאנישער קערפער. ערשטענס וואלט פאר מיר זאגאר א גאנצע העפט „צוקונפט" וועניג געווען בלויז פאר די נעמען אליין, און צווייטענס וואלט דער פשוט'ער לעזער זיכער קיין געדולד ניט געהאט דורכצולעזען די דרייגארענדיגע משונה'דיגע נעמען פון די ארגאנישע קערפער.

איך האב בלויז דערמאנט די וויכטיגסטע נאהרונגס־מיטעל, וועלכע די כעמיקער קענען היינטיגען טאג פון די פיער דערמאנטע פשוט'ע עלעמענטען מאכען.

פון די אנדערע וויכטיגע פראדוקטען, וועלכע עס בעשטעהען אויך פון די פיער אויבענדערמאנטע עלעמענטען, און וועלכע עס זיינען שוין ביז היינטיגען טאג סינטעטיש געמאכט געווארען, וויל איך בלויז דערמאנען זעהר א קליינעם טהייל, וויא למשל: קעראסין, גליצערין, וואזעלין, קארבאל־זויער; זעהר פיעלע פארשיעדענע פארפיומען און זייפען, די טייערסטע רפואות וויא אויך פערשיעדענע מינים סם, די בעסטע פארבען, וויא אינדיגא, אלעצארין א. ג. א. אויך די עקספלאזיווע קערפער, וואס ברענגען טויזענדער מענשען טויט און אומגליק, וויא פולווער, ניטראגליצערין און דינאמיט זיינען „ארגאנישע קערפער", און נאך, און נאך זעהר און זעהר פיעלע אנדערע.

וויא אזוי פארט קענען סך הכל פון פיער עלעמענטען ענטשטעהען אזוי פיעל פערשיעדענע קערפער? דאס ווייזט אויס אין פלוג זעהר מוקשה'דיג. אבער בעצם איז דאס זעהר איינפאך.

פון די פיער אותיות א, ב, ג, ד, קענט איהר צוזאמענשטעלען 24 פערשיעדענע ווערטער, וויא למשל, אבגד, אגדב, גבאד א. ז. וו. א. ז. וו. נעהמט אבער ניט איין א, איין ב, איין ג, און ד, נור פון יעדען אות צו עטליכע, למשל 10 אלפ'ס, 10 בית'ן א. ז. וו. דאמאלסט וועט די צאהל פון פערשיעדענע ווערטער זיין כמעט אהן א סוף. דאס זעלבע איז אויך מיט די פיער עלעמענטען, א מאל געפינט זיך איין עלעמענט, מעהר און דער צווייטער ווענינער (וויא אין דעם ביישפיעל פון די אותיות, למשל, א ווארט פון 5 אלפים, 3 בית'ן, 2 גימלען און איין ד) און אמאל אומגעקעהרט. אויך דער סדר פון די עלעמענטען שפילען אין דער ארגאנישער כעמיע א גוואלדיגע ראללע, וויא דער סדר פון די אותיות אין דעם ביישפיל פון די ווערטער.

* * *

דער אויפמערקזאמער לעזער וועט מיך זיכער פרעגען: וויא באלד, אז די ארגאנישע קערפער קאן מען איצט מאכען אין יעדעם לאבאראטאריום, פונקט וויא די ניט ארגאנישע, פאר וואס־זשע רופט מען זיי מיט איין אנדער נאמען? וואס זיינען זיי פאר א מיוחסים? און וואס איז דער חילוק צווישען זיי און די ניט ארגאנישער קערפער?

אויף די אלע שאלות וועט דער לעזער געפינען תשובות אין ווייטערע נומערן „צוקונפט".

דערווייל אבער וועלען מיר דא אנדייטען וואס די צוקונפט פון כעמיע צייגט זיך צו זיין. לויט דעם פארשריט איהרען אויף דעם וועג, וואס מיר האבען דא בעטראכט:

דער מענש, וויא אלץ וואס לעבט, ווייסט מען, קען נאר לעבען פון אויפנעהמען אין זיין קערפער ארגאנישע שטאפען, ד. ה. פון זאכען וואס לעבען און וואקסען — פלאנצען און לעבעדיגע זאכען. ווען מען האט געמיינט, אז אזעלכע שטאפען קען נאר בעשאפען די געהיימניס־פאלע „לעבענס־קראפט" פון דער נאטור, אבער דער מענש מיט זיין כעמישע וויסענשאפט קען זיי בשום אופן ניט נאכמאכען, האט מען געמוזט אננעהמען, אז דער מענש קען נאר לעבען פון דעם, וואס די נאטור קען איהם געבען דורך זיין שווערע ארבייט ביי איהר. יעצט אבער, אז די כעמיע איז אויף דעם וועג נאכצומאכען „ארגאנישע שטאפען", גיט זיא אונז א האפנונג, אז עס וועט קענען קומען א צייט, ווען מען וועט קענען דורך כעמישע סינטעזען לייכט צוזאמענשטעלען שפייז פיר דעם מענשען אהן א ברעג.

אט דאס איז פארלויפיג גאנץ בקיצור אנגעדייטעט די צוקונפט פון כעמיע.

דר. י. בלומשטיין.

יתמו חטאים.

א.

גרויס איז דעם אלטען דור'ס גרימצארן אויף דיא „אפיקורסים" אויף דיא „מומרים להכעים"!

„לא די, וואס איהר אליין היט ניט אפ גאטטס געבאט, לעסטערט איהר נאך דיא גאנצע אידישקייט, שטאלצירט איהר נאך מיט אייערע טריפה'נע תענוגים, אקוראט, וויא אין זיי וואלט געלעגען א טיעפער שכל, איין ערעלער געפיהל! שטעהט ניט דער גראבער „שטיאפקע" העכער פאר אייך, וואס עסט אויף דעם זעלביגען חזיר, נאר בתמימות, און האלט זיך ניט פאר א משכיל, פאר א העכערע בריאה?... קורצע פאות און גינאלטע בערד, וואס האט דאס צו טהאן מיט השכלה? לאנגע פאות, גאנצע בערד, — וואס איז דא „נגד השכל"?

ב.

גערעכט איז דעם אלטען דור'ס טענה, אבער נאר האלב! דער „נגד השכל" ליעגט ניט אין דער לייגג און אין דער פארם. ער ליעגט אין דעם נ ע ב א ט. ער ליעגט אין דעם, וואס מע נעהמט א זאך, וואס האט אין זיך גאר קיין שום ווערדע ניט: א פאה, א שטיקעל פלייש, א בגד און מע מאכט דערפון א דין, א מצוה, א היילינגעס!

לאזט ארויס א דין אז שנייצען דיא נאז מוז מען דוקא מיט דעם „גורל" און דעם „ימין" ניט וויא אלע מענשען — מיט דעם „גודל" און דעם „אצבע." מאכט דאס פאר א „דבר שבקדושה." פארבינדט דאס דורך סודות און רמזים מיט דעם פסוק: „ימין ד' רוממה, ימין ד' עושה חיל", זייט רודף יעדען איינציגען וואס נעהט ארויס פון גדר, וואס איז „פרין עול" און שנייצט ניט דיא נאז, וויא גאט האט געבאטען, — און איהר וועט זעהען, אז וויא נאר דער אפיקורס וועט דערזעהען, אז איהר קענט איהם מעהר גאר נישט ניט טהאן, וועט ער מיט א כיון, אויף צו להכעים „מחלל שנייץ זיין" בפרהסיא און וועט זיך האלטען דערביי פאר א בריה...

ג.

דער פרא־אדם־שער רעליגיעזער פאנאטיזמוס האט ארויסגערופען דעם פרא־אדם־שען אנטי־רעליגיעזען אפיקורסישען פאנאטיזמוס. ביז וואנען דאס פאלק וועט זיך ניט געוועהנען צום געדאנקען, אז הלכות בארד, הלכות פאה און הלכות וואנטש זיינען דברים המסורים אל הפאריקמאכער, אז הלכות בשר בחלב, הלכות כשר און טריפה איז א געשמאקזאך; ביז וואנען מע וועט קוקען אויף דיא וויסטע נארישע זאכען, וויא אויף א געטליכען געבאט, וואס יעדער איד איז מחויב צו האלטען, וועט יעדער איד וואס וויל ניט געהן „נגד השכל," מאכען פון זיינע עבירות א גאנצען וועזען און גרויס האלטען זיך מיט דער העלדישקייט, וואס ער האט דא באוויזען, — גענעסען חזיר אם יום־כפור!... „מחלל שנייין געוועזן בפרהסיא!"

און דערפאר איז דער גרעבסטער אפיקורס, דער ערגסטער שארלאטאן, אויב ער איז נאר אין הארצען אויף איין אמת פטור געווארען פון דער היילינגקייט, אויב ער האט מיט איין אמת פון זיך ארופגעווארפען דיא קדושה, קעמפפט ער טאקי מיט דעם „נגד השכל," מיט דער „עבודה זרה."...

יתמו חטאים! לאזען אויפהערען דיא זינד, וועט אויפהערען דאס זינדיגען!

לאז מען אויפהערען צו דאגהנען פאר דעם אידענס נשמה אויף יענער וועלט, וועט מעהר אהרען פאר דאס אידישע פאלק אויף דער וועלט!

דר. ח. שיטלאווסקי.

דיא גייסטיגע וועלט.

ראדיום און העליום.

פראָפעסאָר ראמסעי'ס ענטדעקונג, אז דער וואונדערבארער מעטאל ראדיום האָט נאָך די מעלה אומגעוואַנדעלט צו ווערען דורך ראדיאציאָן (ארויסלאָזען פון זיך שטראהלען) אין דעם גאז־עלעמענט (יסוד) העליום, איז א נייע רעטענים פאר דיא וויסענשאפטליכע וועלט. וועגען ראדיום האָבען מיר שוין א פאָר מאָל געשריעבען אין דער „צוקונפט“ און מיר וועלען עס יעצט ניט ווידערהאָלען, מיר האָבען דאָן איבערגעגעבען, אז אין דער זעלבער צייט, ווען ער שטראהלט און לאָזט פון זיך ארויס ווארעמקייט, ענטשטעהט א שווערער גאז. דיזער גאז איז עס העליום, וועלכען מען דערקענט לייכט דורך דיא געלע ליניע אין ספעקטאָרסקאָפ און וועלכער געפינט זיך אין דער לופט אין זעהר א קלייניגקע מאָס. נאָך לאנגע און גענויע עקספערימענטען (פראָבעס) האָט פראָפעסאָר ראמסעי, א בעריהמטער ענגלישער געלעהרטער, בעוויעזען, אז העליום קומט דירעקט פון ראדיום דורך געוויסע ענדערונגען וועלכע זיינען נאָך אונפערשטענדליך.

דאָס הייסט אלזאָ, אז איין עלעמענט ווערט אומגעוואנדעלט אין אן אנדערען; און דאָס איז אין ווידערשפרוך מיט דער אטאָמישער טהעאָריע, וועלכע איז דער פונדאמענט פון כעמיע. ביז יעצט האָט מען גערעכענט, אז יעדער עלעמענט איז אונפערענדערליך, אז ער בלייבט אימער דער זעלבער מיט זיינע מעלות און אז ער קען זיך אויף קיין פאל ניט ענדערן אין אן אנדערן. מען האָט זיך אויסגעלאכט פון דיא אמאָליגע אלכימיקער, וועלכע האָבען געזוכט דעם זאָ־גענאנטען „פילאָזאָפישען שטיין,“ אום צו קענען אומוואנדלען בליי אין גאָלד. יעצט פרעגט ראמסעי, זעלבסט: פילייכט האָבען זיי גאָר רעכט געהאט? ווי באלד ראדיום קען זיך אומענדערן אין א גאנץ אנדערן יסוד, ווארום זאָל עס ניט זיין דער פאל מיט אנדערע מעטאלען?

יעדענפאלס, אלע גרויסע פיזיקער און כעמיקער פון דער וועלט ברעכען זיך יעצט דיא קעפ צו ערקלערען דיזע וואונדערבארע ערשיינונגען. אלע גיבען צו, אז דאָס וועט פיהרען צו ראדיקאלע ענדערונגען אין אונזערע יעצטיגע לעהרען וועגען דיא נאטור און איבערהויפט וועגען אטאָ־

מען. איינינע בעהויפּטען אָבער, אז ראדיום, קען זיין, איז גאָר ניט א יסוד, זאָנדערן איז צוזאמענגעשטעלט פון א פּאָאר יסודות, וואָס איינער פון זיי איז העליום. אנדערע ערקלערען, דאָס נאָך אלעמען איז גאָר מעגליך, אז אלע זאכען אויף דער וועלט קומען פון איין אורשפּרינגליכען שטאָף, וועלכער נעהמט אָן געוויסע פאָרמען אונטער געוויסע אומשטענדען.

דאָס זיינען אלץ פראגען, וועלכע וועלען אויפגעקלערט ווערן אין דער צוקונפט. מען דארף ניט זיין א געלעהרטער צו פערשטיין דיא אונגעהייערע וויכטיגקייט פון אזעלכע פראגען פאר די גאנצע מענשהייט. דיא נאַטור האָט נאָך א סך פערבאָרגענע סודות, אָבער מען קען האָפען, אז דער מענש וועט זיי ביסלעכווייז אויסגעפינען מיט דעם העלען ליכט פון דער וויסענשאַפט.

דערווייל האָט מען אין דייטשלאַנד און פראנקרייך געגרינדעט פאבריקען צו פּראָדוצירען ראדיום, וועלכער ווערט געפּאָדערט פון געלעהרטע אין אלע לענדער, אום צו מאכען עקספּערימענטען און גרינדליכער נאָכצופאָרשען זיינע וואונדערבארע מעלות. ווי בעוואוסט קאָסט ער זעהר טהייער. מען פערקויפט יעצט איין גראם פאר 2000 דאָלאַר. נאָר וואהרשיינליך וועט מען געפינען מיטעל צו פּראָדוצירען איהם ביליגער.

אויסער געלעהרטע פיזיקער און כעמיקער, וועלכע דארפען איהם פאר וויסענשאַפטליכע נאָכפאָרשונגען, ווערט ער אויך אלץ מעהר פערלאַנגט פון דאָקטוירים, ווייל מען האָט אויסגעפינען, אז זיינע שטראהלען האָבען דיא מעלות פון דיא רענטגען־שטראהלען. מען האָט בעוויזען אז א טויזענטעל פון א גראם ראדיום אין א פּיצינקע גלעזערנע רעהרעל האָט דיא זעלבע ווירקונג וואָס דיא רענטגען־שטראהלען, ווען מען נעברויכט א זעהר טהייערען עלעקטרישען אפּאראט זיי צו בעקומען. ראדיום האָט דיא אונשעצבארע מעלה, דאָס זיינען שטראהלען קען מען געברויכען צו יעדער צייט אָהן שום אפּאראטען.

עס קען קיין צווייפעל ניט זיין, אז ער וועט אויך מיט דער צייט זעהר פיעל געברויכט ווערן פיר אינדוסטריעלע צוועקען. זאָ, צום ביישפּיעל, האָט מען אויסגעפונען, אז ער האָט א זאָנדערבערען איינפלוס אויף שטאָפען, וואָס קענען ארויסלאָזען פון זיך א שיין. א פּיצעלע ראדיום קען ארויסרופען א שטאַרקען שיין פון א געוויסען מאַטעריאַל וואָס הייסט צינק־פּירית. און דיזער שיין איז נאָך דערצו אָהן ווארעמקייט. דערמיט קען מען זיך אלזאָ זעהר גוט בענוצען פיר בעלייכטונג.

קינסטליכער קאַמפער.

אין פאַרט טשעסטער, א מייל 25 פון ניו־יאָרק, האָט מען געעפענט א גרויסע כעמישע פאבריק צו פּראָדוצירען קאַמפער, וועלכער אונטערשיידעט זיך מיט גאָר נישט פון דעם נאַטירליכען קאַמפער וואָס מען בעקומט מייסטענס פון געוויסע בוימער אויף דעם כינעזישען אינזעל פאָרמאָזא.

יעדערער וויים, אז קאַמפער ווערט זעהר פיעל געברויכט אין מעדיצין, אָבער נאָר פאכלייטע וויסען, אז כמעט דריי־פערטיל פון דעם גאַנצען קאַמפער, וואָס מען בעקומט פון פאָרמאָזא, ווערט פערברויכט אין אינדוסטריען, ספּעציעל אין דער פּראָדוקציאָן פון קינסטליכע לעדער, פון סעלולאָיד, עקספּלאָדירענדע וואַטע (גאַן־קאַטן אין ענגליש) א. ז. וו. אזוי וויא דער געברויך פון קאַמפער ווערט אלץ גרעסער, און דער זאַפּאַס איז א בעשרענקטער, ווייל נאָר פון געוויסע בוימער אין פאָרמאָזא קען מען בעקומען דעם ריכטיגען מאַטעריאַל, זאָ שטייגט נאַטירליך זיין פּרייז זעהר שנעל. דערצו נאָך האָט דיא יאפּאנעזער רעגיערונג, וועלכע האָט פערכאַפּט דיזען וויכטיגען אינזעל ביי כינא, איינגעפיהרט א מאָנאָפּאָל אויף קאַמפער. דארום האָט דער מארקעט־פּרייז פון קאַמפער זיך געהויבען זייט 1900 ביז יעצט פון 43 ביז 60 סענט א פונט.

אום צו קענען בעקומען גענוג קאַמפער און אויך פּטור צו ווערן פון דעם יאפּאנעזער מאָנאָפּאָל, האָבען כעמיקער גענומען זוכען מיטעל צו פּראָדוצירען דיזען ארטיקעל קינסטליך. פון ערשטען בליק שיינט עס א לייכטע זאך, דען קאַמפער געהערט צו דיא טערפּענטין־עילען. דער אונטערשיעד צווישען געוועהנליכע טערפּענטין, וועלכע מען בעקומט פון סאָסנע־בוימער, און קאַמפער איז נאָר אין איין אַטאָם זויערשטאָף. ווען מען זאָל אלזאָ דורך געוויסע כעמישע מיטעל אריינבּרינגען אין טערפּענטין, וועלכע בעשטעהט פון א בעהעפטונג פון 16 טהיילען וואַסערשטאָף מיט 10 טהיילען קוילענשטאָף נאָר 1 טהייל זויערשטאָף, וועט מען האָבען ריכטיגע קאַמפער גראדע וויא פון פאָרמאָזא.

אָבער אין דער פּראַקטיקע איז עס געווען א זעהר שווערע אויפגאבע. כעמיקער האָבען יאָה־

רעגלאַנג געאַרבייט ביז עס איז זיי געלונגען נאָכצומאַכען דיא נאַטור. מיר קענען זיך דאָ ניט אריינלאָזען אין איינצעלהייטען וועגען דיזער נייער אינדוסטריע. אום ריכטיג צו פערשטיין, וויא אזוי מען קריגט קאמפער פון טערפענטין, דאַרף מען קענען כעמיע. מיר וועלען נאָר בעמערקען, אז דער ערשטער שריט איז צוזאמענצומישען טערפענטין מיט א געוויסע זויערע, וואָס הייסט אָקזאַליק (שטשאַוועל־זויערקייט) און וואָס ווערט אויך זעהר פיעל געברויכט אין פערשיעדענע אינדוסטריען. נאָכהער קריעגט מען קאמפער דורך א דיסטילאַציאָן פון דיזער מישונג. דערביי בעקומט מען נאָך איינינע ניצליכע עילען און עטהערס. דער גאַנצער פּראָצעס דויערט נאָר 15 שטונדען, און דער פּראָדוקט איז אין אלע הינזיכטען אזוי גוט וויא דער נאַטירליכער קאמפער פון פאָרמאָזאַ.

דיא קנאַקעריי פון בליצען.

יעדערער ווייס ביי היינטיגע צייטען, אז בליצען קומען פון עלעקטריציטעט אין דער לופט און אין דיא וואָלקענס און אז עס דונערט אין דערזעלבער סעקונדע ווען עס בליצט (דאָס וואָס מען הערט דעם דונער שפּעטער וויא מען זעהט דעם בליץ, קומט פון דעם וואָס ליכט לויפט פיעל שנעלער וויא דער קלאַנג). נאָר וואָרום קנאַקט עס ביים בליצען? אום דאָס אויסצוגעפינען, האָבען געלעהרטע געמאַכט א סך עקספּערימענטען מיט גרויסע עלעקטרישע מאשינען, פון וועלכע מען קען ארויסקריגען זעהר שטאַרקע און לאַנגע עלעקטרישע פונקען, דאָס הייסט קליינע בליצען. דיזע פּראָבען האָבען בעוויזען, אז דיא קנאַקעריי קומט דורך דעם וואַסערדאַמף וואָס געפינט זיך אין לופט. דיא עלעקטרישע פונקען ווירקען אזוי אויף דעם וואַסערדאַמפף, אז זיי שיידען פאַנאַנדער דיא צוויי יסודות, פון וועלכע ער איז צוזאמענגעשטעלט דורך כעמישע בעהעפטונג, נעמליך: פון דיא גאַזען וואַסערשטאָף און זויער־שטאָף. ווען דיזע גאַזען בעהעפטען זיך אונטער דעם איינפלוס פון עלעקטריציטעט, קומט פאָר א זעהר שטאַרקע עקספּלאָזיאָן. דאָס זעלבע איז אויך, ווען וואַסער־דאַמף ווערט דורכגעשניטען פון שטאַרקע עלעקטרישע פונקען. ווען מען געברויכט שטאַרקע עלעקטרישע מאשינען און מען פערבינדעט דיא עקען פון דיא דראָטען מיט נאַסע זאַכען, דאַן פליהען דיא עלעקטרישע פונקען מיט א געוואַלדיגע קנאַקעריי. מען מוז פערשטאָפּען דיא אויערן, אום ניט פערטויבט צו ווערן ביי אזעלכע פּראָבעס. דיא קראַפט פון דונער הענגט אָפּ פון דער קראַפט פון דיא בליצען און פון דער פייכטקייט אין דער לופט.

ארסעניק אין אָרגאַניזמען.

דער פראַנצויזישער געלעהרטער ארמאַן גאָטהיע האָט בעוויזען, אז דער יסוד ארסעניק (א בעהעפטונג פון דיזען יסוד מיט זויערשטאָף איז דער וויסער גיפט, וואָס אידען רופען מייזסם) געפינט זיך אין לעבעדיגע אָרגאַניזמען, אזוי וויא קוילען, שוועבעל און פאָספאָר. ער שפּיעלט דאַרום אַן אונגעהייערע וויכטיגע ראָלע אין דער אָרגאַנישער וועלט. אָהן א געוויסע צומישונג פון ארסעניק קען קיין חיה ניט עקזיסטירען. נאַטירליך, דיא מאָס פון דיזען יסוד איז זעהר א קליינע אין יעדען אָרגאַניזמוס, דען זאָנסט וואָלט מען פערגיפטעט געוואָרען.

אַן אַנדער פראַנצויזישער געלעהרטער, פּראָפעסאָר בערטראַן, האָט ניט לאַנג צוריק געמאַכט ספּעציעלע נאָכפאָרשונגען וועגען אייער, אום אויסצוגעפינען וויפיעל ארסעניק זיי ענטהאַלטען. זיינע עקספּערימענטען צייגען, אז דיזער יסוד געפינט זיך אין אלע טהיילען פון אַן איי, אין דער שאָלעכץ, אין וויסעל און אין געלכעל. אין יעדער איי פון א הוהן געפינט זיך דורכשניטליך א צוויי־הונדערטעל פון א מיליגראַם ארסעניק. צוויי־דריטעל דערפון ענטהאַלט דיא געלכעל. וויא אזוי ארסעניק קומט אריין אין אָרגאַניזמען, פלאַנצען אזוי גוט וויא חיות, דאָס בלייבט נאָך צו ענטדעקען. דיא אייער, וועלכע פּראָפעסאָר בערטראַן האָט געברויכט פאַר זיינע עקספּערימענטען, זיינען געקומען פון היהנער, וועלכע זיינען געשפייזט געוואָרען מיט ווייץ און אָבפאַל פון פערשיעדענע פלאַנצען. אויך האָט ער ענטדעקט ארסעניק אין אייער פון פערשיעדענע סאָרטען פויגלען.

פאָטאָגראַפישער דרוק אָהן ליכט.

צוויי דייטשע ערפינדער, אָסטוואַלד און גראָס פון לייפּציג, האָבען אויסגעפונען א מיטעל צו דרוקען פאָטאָגראַפישע קאַרטען אָהן דיא הילפע פון ליכט. זיי געברויכען דערצו אזא פליי־

כינקייט, וואָס הייסט פּעראָקסיד פון וואסער־שטאָף און וואָס ווערט בענוצט פיר פערשיעדענע צוועקען, דארונטער אויך פון פרויען צו געבען דיא האָאר א „גאָלדענע פארב“. דיזער שטאָף ליינט זיך שנעל פאנאנדער אויף געוועהנליכע וואסער און זויער־שטאָף און דארום ווערט ער בענוצט אין פעלע, ווען מען דארף האָבען זויער־שטאָף.

אין דער פאָטאָגראפיע קען מען איהם אויך געברויכען אַנשטאָט ליכט, ווייל ער האָט דיא מעלה פאנאַנדערגעלייגט צו ווערן אין וואסער און זייערשטאָף, וויא נאָר ער קומט אין בעריהרונג מיט דיא זילבער־זאלצען פון דיא פאָטאָגראפישע פאפירלעך. דער זויער־שטאָף מאכט דאן שווארץ דיא זילבער, און מען בעקומט שליסליך א פאָטאָגראפיע אזוי וויא מען וואָלט געמאָלען מיט טינט.

אזעלכע פאָטאָגראפיען האָבען דיא ערפינדערס א נאָמען געגעבען „קאטאטיפען“, ווייל זיי רעכענען, אז דיא אורזאכע פון דעם דרוקען אָהן שיין ליעגט אין דעם, וואָס מען רופט אין דער כעמיע „קאטאליזים“. אונטער דיזען וואָרט פערשטעהט מען דיא זאָנדערבארע מעלה פון געוויסע שטאָפען ארויסצורופען כעמישע ענדערונגען אין אַנדערע שטאָפען, וועהרענד אַליין בלייבען זיי אונפערענדערט. צום ביישפּיעל, ווען מען בעהאנדעלט קראָכמעל מיט זויערקייטען (שוועבעל־זויערע, סאלפעטער־זויערע א. ז. וו.) בעקומט מען צוקער; אָבער דיא זויער־פליסיגקייטען ענדערן זיך דערביי גאָר ניט. ווארום דאָס איז אזוי, ווייס מען נאָך ניט. דיא ערשיינונגען פון קאטאליזים בלייבען א רעטענים. יעדענפאלס האָבען זיי א גרויסע בעדייטונג און ווערן אויך בענוצט אין דער אינדוסטריע. דיא ערפינדונגען צו דרוקען פאָטאָגראפיען אָהן דיא הילפע פון שיין איז א זעהר ניצליכע.

פּרעזערווירטע אייער.

זעהר אינטערעסאנטע פּראָבעס האָט מען ניט לאנג צוריק געמאכט מיט אייער, וועלכע זיינען פריהער געהאלטען געוואָרען א יאָהר צייט אין א לייזונג פון א געוויסע סאָדיום־זאלץ. (דאָס איז סאָדיום־סיליקאט אָדער אויפגעלייזטע גלאָז). אין אזא לייזונג ווערן אייער גאָט ניט פערדאָרבען. זיי בלייבען אזוי פריש, וויא ווען זיי זיינען ערשט ארויס פון דער הוהן. פון דעסטוועגען קען מען פון זיי ניט אויסבריהען היהנער. איינינע געלעהרטע האָבען פּרובירט אזעלכע פּרעזערווירטע אייער און האָבען אויסגעפונען, אז זיי זיינען פאָלשטענדיג גוט צום בריהען, נאָך זייער אינערליכען אינהאלט און פרישקייט; אָבער דאָך האָט מען פון דיזע אייער אויף קיין פאל ניט געקענט בעקומען היהנדעלעך. דאָס ערקלערט מען דערמיט, דאָס ווען אייער ליגען א געוויסע צייט אין א לייזונג פון סאָדיום־סיליקאט, ווערט דיא שאָלעכץ פערהארטעוועט אזוי וויא זיא וואָלט בעשטאנען פון גלאָז און לאָזט דארום ניט דורך דיא לופט. צוליעב דעם ווערן אזעלכע אייער ניט פערדאָרבען, אָבער צוליעב דעם טויגען זיי ניט צום בריהען. אָהן לופט, וועלכע דיא אייער־שאָלעכץ לאָזט דורך, קען קיינע ענדערונג ניט פאָרקומען אין דיא ווייסעל און געלבעל.

פּ. קראנץ.

נייע ביכער.

באָוושאָווער'ס פּאָעזיען.

דער גרופּע „פרייהייט" פון לאָנדאָן קומט א דאנק, וואָס זיא האָט צוזאמענגעקליבען און ארויסגעגעבען דיא ליעדער פון דעם יונגען און מאַלאנכאָלישען פּאָעט, י. באָוושאָווער, וועלכער האָט אזוי פיעל געליטען פיזיש און מאָראליש, דאָס ער איז אראָפּ פון זינען און שמאַכטעט יעצט אין א דול־הויז. ליידער האָבען דיא ארויס־געבער פערפעהלט צו געבען חאָטש א קורצע לע־בענסבעשרייבונג פון דעם פּאָעט, וועמעס ליע־דער זיינען פול מיט ליידען פאר דיא אונטער־דריקטע, מיט א ברענענדען האס צו דיא אונ־טערדריקער און מיט אַ טיעפע מעלאנכאָליע. ווען עס וועט קומען צו א צווייטע אויפלאגע, וועלען דיא ארויסגעבער האָפענטליך ניט פערגעסען באָוושאָווער'ס ביאָגראפיע.

אין פיעלע פון זיינע ליעדער שפּיגעלט זיך אָפּ זיין קרענקליכע און צו־וועהטאָגטע נשמה.

נוער זיים איהר, אָה זאָגט, איהר געהיימע גע־שפּענסטער?

ענטפּלעקט אייך פאר מיר, אין מיין הויז, נעבען פענסטער.

„מיר וועלען דעם נאָמען דיר אונזערען זאָגען:
מיר זיינען דיא צרות, מיר זיינען דיא פּלאָגען!"

איך האָב קיין פריינד, קיין גרעסערע,
וויא דו אין גוים און פיין,
קיין טרייסטערין, קיין בעסערע,
אָה, מעלאנכאָליע מיין!....

צרות, פּלאָגען, מעלאנכאָליע — זיי האָבען איהם קיין מאָל ניט פערלאָזען און זיי האָבען עס איהם געמאכט קראנק, נערוועז, פערריקט.

א טרייסט האָט ער נאָר געפונען אין טרוי־מען וועגען דעם קאמפּף פאר דיא בעפרייאונג פון אלע אונטערדריקטע און ליידענדע. מיר דרוי־קען דאָ איבער זיין ליעד „איינזאם" אלס א ביי־שפּיעל.

ביטער איז צו זיין פערוואָרפען
אין אַן איינזאם שטילען אָרט,
ווייט פון פריינד און ווייט פון ברידער,
וואו מען הערט קיין פריינדליך וואָרט.

אך, וויא זיס עס איז צו קעמפּפען
אויפ'ן פעלד מיט אלען גלייך!
שטהן פערלויפען טאג און וואָכען,
וויא דיא שטראָמען פון א טייך.

שווערער קאמפּף פיר רעכט און פרייהייט!
מעגסט נאָך טויזענד מאָל זיין שווער,
ביזטו דאָך זאָ מיר מתוקער,
און איך ליעב דיך אימער מעהר!

וואָס איז דען אָהן דיר דער לעבען?
גאָר נישט, גאָר נישט, ווינט און שטויב!
דען וואָס טויגען אונזר'ע מענשען
צו א וועלט פון מאָרד און רויב?

נאָבלער קאמפּף, דו גיבסט מיר האָפנונג,
מאכסט דיא שווערע צייטען גרינג:
אָהן שטרעבען איז קיין לעבען,
און דו גיבסט עס מיר אלסדינג.

און אָבוואָהל איך ליעג געבונדען,
אויפ'ן בעט צובראָכען, קראנק,
ביזטו דאָך, אָ, קאמפּף פאר פרייהייט,
נאָר מיין איינציגער געדאנק!

זיין ליעבע צו זיינע אָרימע ברידער דריקט ער אָס בעסטען און שעהנסטען אויס אין פאָל־גענדען געדיכט:

דיא פידעל בין איך,
דיא סטרונעס זייט איהר,
נור איהר קענט דעם קלאנג
ערוועקען אין מיר.

דאָס ליעד וואָס איך זינג,
פערדאנק איך נאָר אייך,
אליין בין איך שטום,
וויא מאַרמאָר־שטיין גלייך.

אונ ליעב איך אייך ניט
אונ וועד פלוצלונג מיעד,
דאן זינגט זיך ניט מעהר
קיין איינציגעס ליעד.....

איינינע פון זיינע פאעזיען ענטהאלטען אויף טיעפע פילאזאפישע געראנקען, וויא, צום ביי־שפיעל, „דיא אונרוה“, „נייע און אלטע ליערער“, „דאס לעבען“. ר. ק.

דיא אינטערנאציאנאלע ביבליאטהעק.

דיא ארויסגעבער פון דיעזער ביבליאטהעק הייבען אן אלץ מעהר און מעהר צו פערשטעהען דיא גייסטיגע בעדירפנים פון אונזער פאלק, פון אונזערע שוועסטער און ברידער, וועלכע לעזען מייסטענטהיילס זשארגאן, און זי האט די לעצטע צייט זיי מזכה געווען מיט א גאנצע רייהע זעהר ניצליכע וויכער, וואס פערדיענען א הויכען פלאץ אין דיא אידישע ביבליאטהעקען.

איינע פון דיעזע אויסגאבען איז פיליפ קראנץ'ס ביכעל „וואס איז נאציאן? זיינען אידען א נאציאן?“ וועגען דיעזען ביכעל וויל איך דא דערווייליע זאגען א פאאר ווערטער. אין ערשטען קאפיטעל ערקלערט דער פערפאסער דיא „אלוועלטליכע שטרעבונגען און נאציאנאלע געפיהלען,“ און מאכט א סך הכל, אז טראץ דעם, וואס „וויכטיגע וויסענשאפטליכע ענטרעקונגען און טעכנישע ערפינדונגען האבען פיעל צוגעהאלפען צו דער פערשפרייטונג פון קאסמאפאליטישע געדאנקען.“ און „דיא ערפינדונג פון טעלעגראף און אייזענבאהנען האט מעכטיג געהאלפען צו ברעכען דיא פריהעריגע אבגעזונדערטקייט. — טראץ דעם אלעם, זיינען אלע פריהערע נאציאנען פערבליבען און עס זיינען נאך אויפגעקומען פילע נייע.“ מר. קראנץ, זייענדיג א סאציאליסט־קאסמאפאליט, בעטראכטעט דיא נאציאנאלע אבגעזונדערטקייט פיר שעדליך. אבער איך, זייענדיג א נאציאנאליסט, קען מיט איהם אין דיעזען פונקט ניט איינשטימען. ביי א צווייטע געלעגענהייט וועל איך איבער דער פראגע שרייבען אויספיהרליכער.*)

אין צווייטען און אין דריטען קאפיטעל אנאליזירט ה' קראנץ מיט זעהר שארפע לאגיק און מיט וויסענשאפטליכע ארגומענטען, דיא סמנים פון א נאציאן און ערקלערט, אז „דיא לעהרע פון יוגענד און אלטער פון נאציאנען אין דעם זינען, וויא דיא יוגענד און אלטער פון איינצעלנע פערזאנען, מוזען מיר אין גאנצען פערווארפען.“

אין פיערטען קאפיטעל רערט ה' קראנץ זעהר ווארם וועגען דיא אידישע צרות און פער־פאלגונגען, וועגען דעם אנטיסעמיטיזמוס, וואס איז דער גרעסטער פלעק אויף דער זון פון אונזער יאהרהונדערט, און זאגט, אז „דיא ציוניסטען האבען אויך רעכט, ווען זיי ערקלעהרען, אז דערמיט אליין (וואס דיא אידען וועלען זיך אויסגלייכען מיט דיא אומות העולם און איבערנעהמען דיא אייראפייאישע ציוויליזאציאן) וועלען דיא אידען נאך ניט געהאלפען ווערען.“ ווייטער זאגט דארט ה' קראנץ: „דער איד, ביי וועמען דער אידישער געפיהל איז אבגעשטארבען, קען ניט ווערען א ציוניסט.“ גאנץ ריכטיג! נו, איז דאך טאקי א קשיא: פארוואס געפינען זיך מאנכע לייטע, וועלכע ווילען זיך ניט רעכענען מיט דיעזען נאציאנאלען געפיהל און מאכען הוזק פון דיא ציוניסטען?... זאלען זיי זאגען, אז דער ציוניזמוס איז א טרוים, א פראדוקט פן סענטימענט. אבער וויא באלד ער קומט אלס רעזולטאט פון א געפיהל, מוז ער יעדענפאלס רעספעקטירט ווערען, ווייל א געפיהל, אויב נאר ער איז ניט פערבונדען מיט שלעכטע אבזיכטען, איז דער אלטאר פון דער מענשהייט, איהר הייליגטהום. קען מען דען בעטראכטען פיר שלעכט דעם געפיהל פון דער אונגליקליכער נאציאן, וועלכע רייסט זיך צו איהר אלטע היימאטה?...

אין לעצטען קאפיטעל רעדט ה' קראנץ זעהר לאגיש וועגען פאטריאטיזמוס, נאציאנאלהאס און קאסמאפאליטיזמוס און ערקלערט גאנץ ריכטיג, אז „יעדער בירגער קען גאנץ היים ליעב האבען דאס וואס ער בעטראכטעט אלס זיין נאציאנאלע אייגענטהימליכקייט, קען שטאלצירען מיט דיא פיהרונגען און אופטואונגען פון זיין נאציאן, אבער דערביי קען ער אויף זיין

---

*) דיא „צוקונפט“ איז אפען פאר יעדע ערנסטע דיסקוסיאן איבער סאציאלע־פאליטישע פראגען און זועט איבערהויפט מיט פערגעניגען דרוקען דעם פערטפראבענעם ארטיקעל פון ה' יחזקאל לעווויט, וועלכער האט זיך פערשאפט א נאמען מיט זיינע העברעאישע און רוסישע שריפטען. נאר אין נעבסטען נומער וועלען מיר דרוקען דר. קארל פארנבערג'ס ארטיקעל „דיא נאציאנאלע פראגע.“ — דיא רעדאקציאן.

פריינדליך צו דיא בירגער פון אן אנדער נאציאָן." מיט פערגעניגען רעקאָמענדיר איך קראנץ'ס ביכעל צו אַלע מענשען, וועלכע אינטערעסירען זיך מיט דער נאציאָנאַלער פראגע און ווילען האָבען געזונטע גייסטיגע שפייז.

אויסער דעם אויבענדערמאָהנטען ביכעל, האָט דיא „אינטערנאציאָנאַלע ביבליאָטהעק" ארויסגעגעבען: אריסטאָטעל, זיין לעבען און זיין פילאָזאָפיע, פון פיליפ קראנץ; וואָלטער אלס מענש און דענקער, פון י. גאָרדין; דער רמב"ם, זיין לעבען און זיינע לעהרען, פון ב. פייגענבוים; רב סעדיה גאון, זיין לעבען, ווערקען און שריפטען פון מ. וויערניק; ר' ישראל בעל שם טוב, פון א. פרומקין און ליעוו טאָלסטאָי, זיין לעבען און ליטעראַרישע טהעטיגקייט, פון ח. אַלעקסאנדעראָוו. דיעזע אַלע ביכלאך גיבען א קלאָרען בעגריף וועגען דיא פערזאָנען, וועלכע זיי בעשרייבען.

איך וויל נאָך בעמערקען 1) אז נים „טאָלסטאָי'ס פרוי איז איהם בעהילפיג אין דער ארבייט דערמיט, וואָס זיא שרייבט איבער זיינע כתבים, וויא עס שרייבט הערר אלעקסאנדראָוו אויף דעם סמך פון אנדערע טאָלסטאָי'ס ביאָגראפען, נאָר זיין טאָכטער טאטיאנא; און 2) דער ביאָגראף האָט פערפעהלט צו דערמאָהנען טאָלסטאָי'ס א וויכטיגען בוך „דיא שקלאַפעריי פון אונזער צייט," געדרוקט אין בערלין אין 1901.

יחזקאל לעווית.

א פּאָר ווערטער צו דיא לעזער.

א פּאָר ווערטער צו דיא לעזער

מיט דיזען נומער פאנגט זיך אָן דער דריטער יאהר פון דער „צוקונפט". אין פערלויף פון דער צייט האָט דער איינציגער סאָציאליסטישער זשורנאַל אין זשארגאָן געהאט דורכצומאכען א זעהר שווערען און ביטערען קאמפף פיר זיין עקזיסטענץ. ניט איין מאָל איז זיין לעבען געהאנגען אויף א האָאָר, נאָר דער קאָנסיליום פון דיא קליינע צאָהל גענאָסען, וועלכע האָבען טיכטיג געארבייט איהם אָפּצומינטערען, האָט איהם מיט גרויסע אָפּפער געראַטעוועט.

דער פאקט, אז דיא „צוקונפט" איז איבערגעקומען דיא שווערע געבורטסצייט און דיא שוואכע קינדער־יאָהרען, איז א בעווייז, אז זיא וועט ווייטער שנעל וואקסען און זיך שטארקען. דאָס איז אויך א בעווייז, אז זיא בעפרידיגט א געוויסע גייסטיגע בעדירפניס פון דיא אויפגעקלערטע ארבייטער.

דיא „צוקונפט פרעסס פעדערייזשען" וויל זיך ניט בעריהמען מיט איהר ארבייט פאר דיא אויפקלעהרונג פון דיא אידישע לעזער. דיא 24 געדרוקטע נומערן רעדען פאר זיך אליין. זיא וויל זיך בעסער אנשטרענגען צו פערגרעסערן און צו פערבעסערן דעם איינציגען וויסענשאפטליך־סאָציאליסטישען זשורנאַל אין מאמע־לשון, וויא ווייט דיא מאטעריעלע מיטעל וועלען עס ערלויבען. זיא האָפט אויף דיא סימפאטהיע פון אלע דיא יעניגע, וואָס אינטערעסירען זיך מיט דער אדישער ליטעראטור און וואָס שטרעבען אויפצוקלעהרען דיא אידישע מאסע, און זיא רעכענט, אז זיא האָט א רעכט אזוי צו האָפען, ווען זיא גיט אזעלכע ארטיקלען וויא אין דיזען נומער.

דיא צוקונפט פון דער „צוקונפט" ליגט אין אייערע הענד, קלאסענבעוואוסטע ארבייטער.

מיט סאָציאליסטישען גרוס,

דיא צוקונפט פרעסס פעדערייזשען.

דיא צוקונפט

א וויסענשאַפטליך-סאָציאַליסטישע-

מאָנאַטשריפט

ארויס געגעבען
פון דיא "צוקונפט"
פרעסספעדעריישאַן

(אינהאַלטס פערצייכניס :)

1. קישינעוו, פאָגראָמען און דער בונד, קראַנץ
2. טאָלסטאָי און זיינע ווערק, ל. אקסעלראָד
3. געשיכטע פון אידען אין רוס. הארקאווי
4. נאציאָנאלע פראגע, דר. ק. פארנבערג
5. אין וויטען מזרח, פאָליטיקוס
6. א וועלט אין א טראָפען וואסער, דר. אפרת
7. גאסטען־שטויב (ערצעהלונג) אידא
8. ווערמה־טהעאָריען, ל. בודיאנאָוו
9. דיא גייסטיגע וועלט
10. דיא נייע וועלט אין דער אלטער, ערנסט
11. נייע ביכער
12. נאציאָנאל אָדער נאציאָנאליזמוס, פרומין

1904. פעבער

Digitized by Google

אַ פּאָר ווערטער צו אונזערע ווערטהע לעזער און סובּסקרייבּער.

ווער עס האָט געלעזען דעם יאנואר נומער „צוקונפט", קען גענוג זעהען, דאָס מיר פון אונזער זייט, זעהען אָנצו־ווענדען אלע מיטלען דיא „צוקונפט" צו פערבּעסערען. מיר וואָלטען אָבער נאָך זעהר ווע̇לען דיא „צוקונפט" פערגרעסערן, ליידער אָבער האָבען מיר דאָס נאָך ניט ביכולת, ווייל דאָס ליגט ניט אין גאנצען אין אונזערע הענד, זאָנדערן אין דיא הענד פון אונזערע פריינדע און סימפאטייזער. ווען זיי זאָלען נאָר ווע̇לען אונז העלפען, קענען מיר עס גאַניץ שנעל אויספיהרען.

וואָס פערלאַנגען מיר איינענטליך פון אייך? נעמליך, דיזעס, ערשטענס, יעדער וואָס סימפאַטיזירט מיט דיא „צוקונפט" און ווינשט איהר עקזיסטעניץ און איהר פערגרעסערונג, זאָל זעהען צו שאפען וואָס מעהר סובּסקרייבּער פאר דיא „צוקונפט". צווייטענס, זעהן וויא מעגליך גליך צי נעהמען א שער פון דיא „צוקונפט" און פערקויפען צו אנדערע וואָס מעהר שערס, אפילו אויף אָבצאָהלען, ווער עס קען כיט איין מאָל ניט איינצאָהלען.

3. דיא וואָס האָבען איינגעצאָהלט 1 דאָל. פיר זייער שער, זאָלען זעהען זייערע רייטס צו צאָהלען.

4. יעדער טרייער גענאָסע זאָל זעהען צו אָרגאניזירען אין יעדער שטאָדט א צוקונפט־פעראיין, וועלכער זאָל האָבען דיא אויפגאבּע צו פערשפּרייטען דיא „צוקונפט" איבּעראל, וואו אידען וואָהנען. ווען דיא פריינדע פון בילדונג און אויפקלעהרונג וועלען זיך נור נעהמען דערצו, וועלען זיי דאָס געוויס אויספיהרען און דורך דעם ווערט גאַניץ שנעל דיא „צוקונפט" קענען פערגרעסערט ווערען.

וויכטיגע בעמערקונגען פיר אונזערע סובּסקרייבּער.

1) דעם סובּסקריפּציאָנס־פּרייז אריינצושיקען אין קעש, אָדער א מאָני־אָרדער אין אָפיס פון „צוקונפט", 50 סאָפאָלק סטריט, און ניט אויף קיין זייטיגע אדרעסען.

2 ווען איהר מופט, שרייבּט גלייך א פּ. ק. מיט אייער נאָמען און אדרעס, ווערט אייך קיין מאָל ניט פעהלען קיין נומער.

3. ווער עס קריגט ניט זיין קאָפּיע אין דערצייט, זאָל אריינשיקען א פּאָסטאל־קארד אין ענגליש געשריבּען דייטליך דעם אדרעס, אין וועלכע קאָפּיע ער האָט ניט ערהאלטען. דערמיט וועלען מיר קענען מאכען אן אונטערזוכונג אין דזשענעראל פּאָסט־אָפיס.

אויב איהר ווערט דאָס אלעם אָבּהיטען, פערזיכערען מיר אייך, דאָס איהר ווערט זיך קיין מאָל ניט האָבּען צו בּעקלאָגען, דאָס איהר ערהאלט ניט דיא „צוקונפט".

שפּעציאל נאָטיס.

מיר האָבען ערהאלטען א נאָטיס פון פּאָסט־אָפיס וועגען האָבאָקען, דאָס S. Selman 528 Jane St. C. Abrahms 528 Jane St. קען מען ניט אויסגעפינען. זייערע קאָפּיעס זיינען פערבליבּען דאָרט אין פּאָסט אָפיס. ביטע, ווער עס ווייס פון זיי צו לאָזען וויסען אין אָפיס פון דיא „צוקונפט".

א ביטע צו אונזערע סובּסקרייבּער.

פריינדע און גענאָסען!

זייט ניט אזוי דרינגענד מיט אייערע פּרעמיומס. מיר האָבען דאָס נאָך ניט אין אָפיס און מיר קענען עס אזוי שנעל ניט ארויסשיקען, ווייל מיר ווייסען נאָך ניט די בעשטימטע צאָהל פון יעדע פּרעמיום צו אָרדערען. איהר מוזט האָבען א ביסעל געדולד צו וואַרטען, ביז מיר וועלען עס קענען שיקען. איהר מעגט זיכער זיין, אז איהר ווערט אייערעס קריגען.

מענערזשמענט פון דיא „צוקונפט".

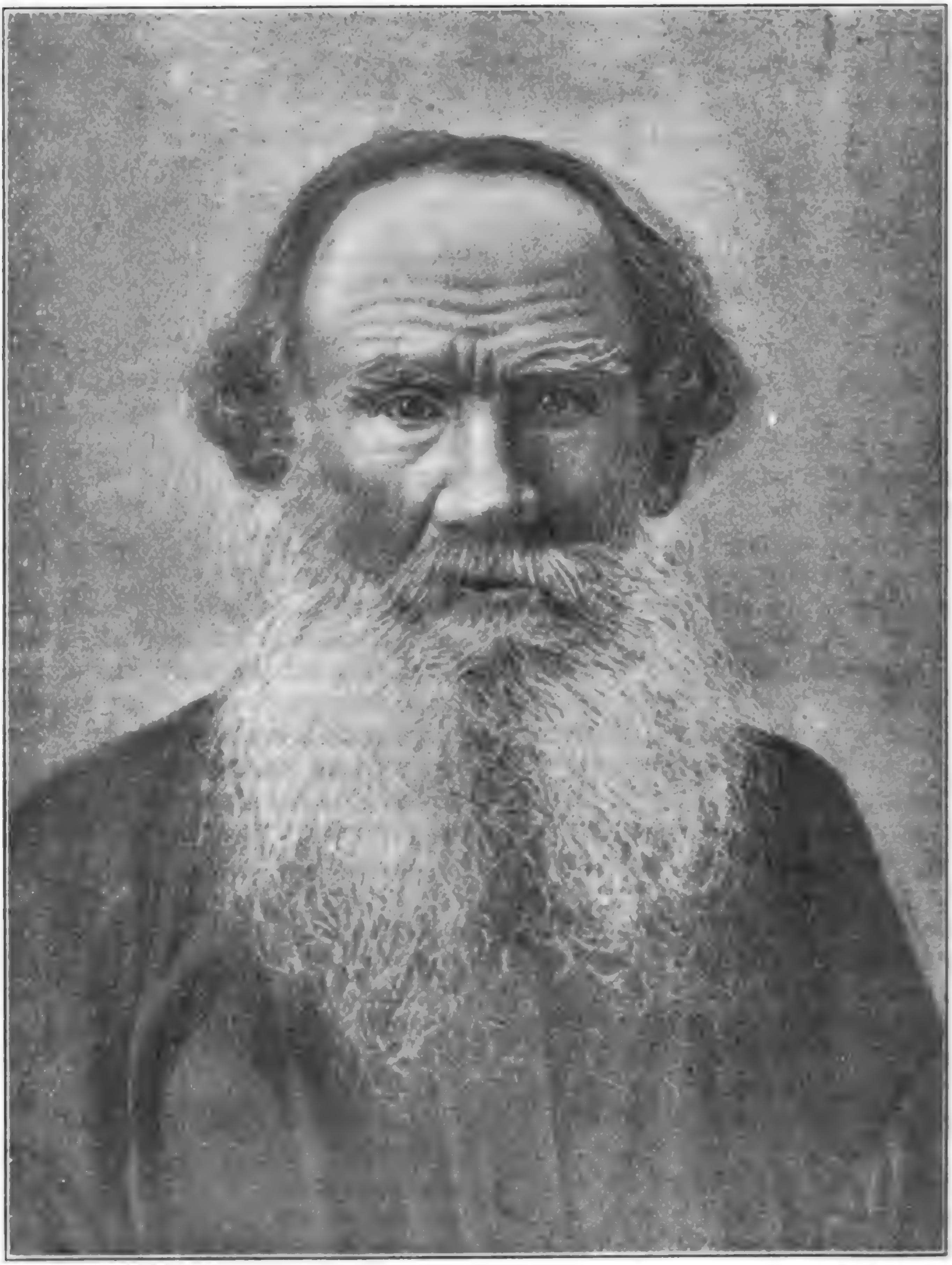

גראף לעא טאלסטאי

Digitized by Google

דיא צוקונפט

No. 2 (26) FEBRUARY 1904. Volume 3

קישינעוו, פּאָגראָמען און דער „בונד“.

דער רוסישער ניטל איז פאַראיבער אָהן א פּאָגראָם. אויב דיא סענסאַציאָנעלע דעפּעשען וועגען פּאָרבעריטונגען צו א נייע בלוט־באָד אין קישינעוו זיינען איבערהויפּט ניט אויסגעטראכט געוואָרען פון קאָרעספּאָנדענטען, זיינען אונזערע אונגליקליכע ברידער אין בעסאראביען דיזעס מאָל נאָר אָפּגעקומען מיט זייער שרעק.

עס איז העכסט וואהרשיינליך, דאָס קומענדען פריהלינג וועלען אונז דיא סענסאַציאָנעללע אמעריקאנער צייטונגען וויעדער מכבד זיין מיט שרעקענס־בעריכטען וועגען פּאָרבעריטונגען צו א ווידערהאָלונג פון דער שוידערליכער הריגה אין דער צייט פון דעם רוסישען פסח לעצטען יאָהר אין קישינעוו. מען וועט אונז דערצעהלען, אז מען האָט ארויסגעלאָזען פּראָקלאמאציאָנען צו שלאָגען אידען, אז באנדעס אָרגאניזירען זיך צו בעפאלען אידישע הייזער און דאָרטען רויבען און מאָרדען; אז פיעלע אידען וואנדערן אויס, וועיל זיי ערווארטען א פּאָגראָם, א. ז. וו. עס איז אויך מעגליך, אז אזעלכע נאכריכטען וועלען רעגעלמעסיג ערשיינען אין צייטונגען עטליכע יאָהר נאכאנאנד פאר יעדען רוסישען רעליגיעזען יום טוב ביז מען וועט שליסליך פערגעסען אָן דיא קישינעווער בלוט־באָד אזוי וויא אָן דיא נאָך גרעסערע און שוידערליכערע אויסשלאכטונגען פון אידען אין פינסטערן מיטעלאלטער. עס איז אָבער אויך מעגליך, אז דיזע טרויעריגע נביאות זאָלען מקוים ווערען, אויב ניט דוקא אין קישינעוו, איז ערגעץ אין אן אנדער שטאָט פון פינסטערן צארענלאנד.

פּאָגראָמען איז איבערהויפּט גיכער צו ערווארטען אין פסח־צייט וויא אין קריסטמאס־צייט. דיא ווינטער־נאכט, ווען יעזוס, דער קריסטליכער בודדהא, איז כלומרשט געבאָרען געוואָרען (אין דער ווירקליכקייט איז ניטל געווען א געצענדינערשער יום טוב ביי אלע אלטע קולטור־פעלקער לכבוד דיא נאטאלים אָדער דיא געבורט פון דער זון) איז ניט געווען דיא צייט, ווען מען פלעגט בעפאלען און שעכטען אידען. דאָס פלעגט געוועהנליך טרעפען אין דעם טאָג, ווען יעזוס איז כלומרשט אויפגעשטאנען תחית המתים נאָך דער איינגעבילדעטער קרייצונג, דאָס הייסט אין דער ווירקליכקייט, ווען דיא זון הויבט זיך אויף נאָך איהר טויט אין ווינטער און שיקט אראָפּ אויף דער ערד איהרע פריהלינגס־שטראהלען, וועלכע ערוועקען דיא גאנצע נאטור צום לעבען. דיזע בעסטע צייט פון יאָהר, וועלכע איז געפייערט געוואָרען פון אלע פעלקער אלס דער גרעסטער יום טוב אין דיא גרויע אלטע צייטען, איז אין קריסטליכע לענדער ניט איין מאָל רויט געוואָרען פון פערגאָסענע אידישע בלוט, און נאָך ביז היינט צו טאָג, טראָץ אלע וויסענשאפטען, טראָץ אונזער מאטעריעלען און גייסטיגען פּראָגרעס, געפינען זיך נאָך ערטער, וואו דיא גרויליכע רציחות פון מיטעלאלטער ווערען פּאָרטגעזעצט.

איינע פון אזעלכע לענדער איז רוסלאנד, ווייל אין פיעלע הינזיכטען איז זיא נאָך ניט ארויס פון דער מיטעלאלטערליכע פינסטערקייט. דאָרטען איז דיא לאגע פון אידען א ביטערע און שרעקליכע אפילו אָהן פּאָגראָמען, דאָרטען זיינען קירכע און שטאאט פערבונדען צו פערפינסטערן דיא מוחות פון פאָלק און צו העצען אויף אידען אזוי וויא מיט איבער 400 יאָהר צוריק אין שפּא־

ניען. דיא רוסישע רעגיערונג איז יעצט דער גרע־סטער פיינד פון פּראָגרעס און דער גרעסטער שונא ישראל אזוי וויא א מאָל דיא אינקוויזיציאָן. דיא באָסיאַקעס, דער ווילדער און פערפינסטער־טער המון, וואָס בעפאַלען דיא אידען און מאַכען דיא פּאָגראָמען, זיינען אזוי שולדיג, וויא דיא פאַנאַטישע מענער און פרויען, וועלכע פלעגען אונטערוואַרפען האָלץ צו דיא שייטערהויפענס פון דער אינקוויזיציאָן. זיי ווערען ניט נאָר אויפ־געהעצט, זאָנדערן ווערן איינפאַך אָרגאַניזירט און געשיקט צו בעפאַלען אידען, ווען נאָר דיא רעגיערונג געפינט עס פאַר נויטיג.

דער קישינעווער פּאָגראָם האָט עס קלאָר בע־וויזען. פאַן פּלעהווע האָט ניט געקענט בעהאַלטען זיין בלוטיגע האַנד, וועלכע האָט געשטעקט אין דיזער שרעקליכער שחיטה. נאָר, אויב נאָך דיא פאַקטען, וועלכע האָבען בעוויזען דיא שולד פון דער רעגירונג אין דעם פּאָגראָם, האָט אימיצער נאָך געקענט צווייפלען אין דעם, האָט ער זיך געמוזט איבערצייגען נאָך דעם זאָגענאַנטען פּראָ־צעס פון דיא קישינעווער פּאָגראָמסציקעס. מען האָט זיי גע׳משפט נאָר אום צו שיטען זאמד אין דיא אויגען, אום יוצא צו זיין פאַר דער וועלט. דיא ריכטיגע שולדיגע האָט מען אפילו ניט אַרע־סטירט. האָט דען פאָן־פּלעהווע געקענט אַרעסטי־רען זיך זעלבסט און זיינע העלפערס אין דער בלוט־באָד? דער פּראָצעס איז פון אָנפאַנג ביז סוף געווען א טראַגיקאָמעדיע. דיא אָרימע אד־וואָקאַטען, וועלכע האָבען פּראָטעסטירט געגען שענדליכען געריכט, וועלען נאָך ליידען פאַר דיא „פרייהייטען“, וועלכע זיי האָבען זיך ערלויבט.

אָבער ניט וועגען דיא אַלגעמיינע און ספּע־ציעלע אורזאַכען פון אנטיסעמיטיזמוס אין רוס־לאַנד, ניט וועגען דער ראָלע פון דער צאַרענרע־גירונג אין דיא פערפאָלגונגען געגען אידען, ניט וועגען דיא צייט און אָרט פון מעגליכע נייע פּאָגראָמען און ניט וועגען דעם נידערטרעכטיגען פּראָצעס פון עטליכע קישינעווער פּאָגראָמסצי־קעס ווילען מיר דאָ ריידען, נור וועגען דעם, וואָס דיא אידען קענען טאָן, אום זיך צו בעשיצען געגען נייע אַטאַקעס און פּאָגראָמען. דיא אונגליקליכע לאַגע פון אונזערע ברידער אין רוס־לאַנד וועט זיך ניט ענדערן, אויב מיר וועלען ריכטיג אָדער אונריכטיג אָנצייגען דיא אורזאַכען פון דיא פערפאָלגונגען און אונטערדריקונגען; זיא וועט אויך א האָר ניט בעסער ווערן, אויב א פּאָגראָם וועט אויסברעכען אין איין צייט אָדער אין אַן אנדערע, אין איין שטאָט אָדער אין אַן אנדערער.

וואָס אַנבעלאַנגט צו קישינעוו, זאָ דענקען מיר גראָדע, אז דאָרט וועט שוין נאָך א מאָל ניט זיין א פּאָגראָם. אויב פּאָן־פּלעהוע אָדער אַן אַנ־דער בלוטהונד פון צאַר וועט עפינען, אז מען דאַרף ווייטער לאָזען פליסען אידישע בלוט, אום אָפּצוציהען דיא אויפמערקזאַמקייט פון פאָלק אויף דיא ריכטיגע אורזאַכען פון זיינע צרות, דאַן וועט ער אויסקלייבען ניט קישינעוו, נאָר אַן אַנ־דער שטאָט, וואהרשיינליך א פיעל גרעסערן און וויכטיגערן צענטער פון אידען. עס וועט שוין ניט פּאַסען אין אַלגעמיין דער רוסישער רעגירונג צו לאָזען מאַכען איין פּאָגראָם נאָך דעם אנדערן אין דעם זעלבען אָרט. זיא דאַרף דאָך ציינען פאַר דער וועלט, אז זיא קען אָנהאַלטען אָרדנונג און ניט דערלאָזען צו אויסשלאַכטונגען אפילו פון אידען אין אַזעלכע ערטער, וואו דיא איינוואָה־נער האָבען שוין איין מאָל געליטען דערפון און וואו מען ערוואַרטעט פון איהר שטרענגע פאָר־זיכטס־מיטעל.

דארום קענען זיך דיא אידען פון קישינעוו בערוהיגען, וויינינגסטענס דעם קומענדען פסח. אָבוואָהל מען וועט געוויס זוכען זיי צו שרעקען מיט אזעלכע פאַלשע קלאַנגען וועגען א נייעם פּאָגראָם, אזוי וויא לעצטען דעצעמבער מיט א פּאָר וואָכען פאַר דעם רוסישען ניטל. אָבער אין אַלגעמיינעם קען מען זיך ריכטען אויף פּאָגראָמען אין רוסלאַנד. קיין רוסישע שטאָט, וואו עס גע־פינען זיך נור א כך אידען, קען ניט זיין זיכער, אז דאָרט וועט ניט אויסבּרעכען א פּאָגראָם. זיי געפינען זיך אין שטענדיגער געפאַהר בערויבט און ערמאָרדעט צו ווערען פון באַנדעס פּאָגראָמ־סציקעס אויף דעם געהיימען בעפעהל פון דער פּאָליציי. און דיא פראַגע איז יעצט: וואָס זאָל מען טאָן געגען אזא שרעקליכען צושטאַנד און בעזאָנדערס ווי זאָלען האַנדלען דיא אי־דען אין צייט פון א פּאָגראָם?

לאָמיר עס דאָ קריטיש בעטראַכטען.

צווערסט איז עס קלאָר, אז מיט פּראָטעסטען אויסערהאַלב רוסלאַנד וועט מען גאַנץ ווייניג העלפען דיא אידען. מען מעג זאָגען: איינפאַך גאָר ניט. דיא רוסישע רעגירונג פייפט אויף אזעלכע פּראָטעסטען, און דאָס רוסישע פאָלק ווייס פון זיי גאָר ניט. עס איז דום און לע־כערליך צו גלויבען, אז דערמיט וואָס מען וועט איינרופען פּראָטעסט־מיטינגען אין וועסט־אייראָ־

פא און אמעריקא וועט מען עפעס ווירקען אויף דער רוסישער רעגירונג. אפילו מיט פּראָטעסטען אין א פארלאמענט וועט מען איהר ניט פערשעהמען און נאָך ווייניגער איינשרעקען. מיר זעהען דאָך, אז טראָץ אַלע פּראָטעסטען אין דער גאַנצער וועלט נאָך דער קישינעווער בלוט־באָד האָט מען אפילו ניט געקענט אויספיהרען, אז זיא זאָל זיך ווייניגסטענס שעהמען און משפט׳ן דיא פּאָגראָמסציקעס נאָך איהרע אייגענע געזעצע. זיא האָט זיך איינפאך אויסגעלאכט פון אלעמען.

דיא אידען אין אמעריקא דארפען עס בעזאָנדערס ניט פערגעסען דען עס זיינען דאָ פּאָליטישענס און סתם בלאָפערס, וועלכע זוכען איינצורייסען דעם עולם, אז מען קען עפעס אויפטהאָן דורך דעם קאָנגרעס אָדער פּרעזידענט פון דיא פראַייניגטע שטאַטען. רודערט אויף דאָס אמעריקאנער פּאָלק, אָרגאניזירט פּראָטעסט־מיטינגען אין אלע שטעט און דערפער פון אונזער גרויסער רעפּובליק, בּערשיט דעם קאָנגרעס און דעם פּרעזידענט מיט פּעטיציאָנען! האָט מען פון אלע זייטען געשריען נאָך דעם קישינעווער פּאָגראָם, און מען הויבט אויף דיא זעלבע קולות, וויא נאָר עס קומט א נאכריכט, דאָס מען קלייבט זיך אין רוסלאנד צו א נייעם פּאָגראָם. אָבער וואָס איז געוואָרן פון דיזע אלע היסטערישע געשרייען, פּראָטעסטען און פּעטיציאָנען? ניט מעהר און ניט ווייניגער, דאָס אייניגע פּאָליטישענס און קהל׳שע קליאמקעס האָבען, אמעריקאניש גערעדט, זיך אדווערטייזט און דעם עולם געבלאָפט.

אונזער רעפּובליק איז געוויס א זעהר מעכטיגע, רייכע און פּאָרטגעשריטענע, אָבער דער וואָרט „בלאָף" איז ניט אומזיסט א טיפּיש אמעריקאנער. אין וואָס־אין־וואָס, נאָר אין בעריה־מעריי און בלאָפס קען קיין פּאָלק אויף אונזער ערד ניט איבערשטייגען דיא אמעריקאנער. דיא אידישע עמיגראנטען און בעזאָנדערס זייערע צייטונגען האָבען גלייךאיבערגענומען דעם שניט מיט פולע מיילער. אין דיזער בעציהונג האָבען זיי זיך צו־שנעל אסימילירט.... גלייך נאָך דעם שוידערליכען פּאָגראָם אין קישינעוו האָט מען זיך א נעהם געטהאָן צו בלאָפען. איינער האָט געזוכט צו איבערשטייגען דעם אנדערן מיט זיין בלומרשט הייסע ליעבע צום אידישען פּאָלק אין אלגעמיינעם און צו דיא קישינעווער אָפּפער בעזאָנדערס. אלע פּאָליטישענס און אלע, וואָס שטרעבען א מאָל צו ווערען קנאקערס, זיינען געקראָכען פון הויט זיך צו שאפען א נאָמען אויף דעם רעכנונג פון דיא קישינעווער קרבנות. מיר מיינען דאָ נאטירליך ניט דיא אידישע ארבייטער־מאסען — זיי האָבען טאקי אויפריכטיג געקלאָגט אויף חורבן קישינעוו און געטראָגען זייערע שווער־פערהאָרעוועטע סענטען פאר זייערע פעראונגליקטע ברידער — נאָר דיא שרייערס, דיא קהל׳שע קליאמקעס, דיא פּושקע־קלאפּערס, דיא פּוסטע מגידים, דיא שייסטער־לאָיערס (ווינקעל־אדוואָקאטען) א. ז. וו., וועלכע האָבען זיך אליין ערקלערט פאר פערטרעטער פון אמעריקאנער אידען און וועלכע האָבען אין דער ווירקליכקייט נאָר געזוכט, אז זייערע נעמען זאָלען וואָס עפטער ערשיינען אין צייטונגען, אז דער עולם זאָל הערען פון זיי.

עס איז אַזוי געוואָרן א געוואלדיגער טומעל, אז דער עולם איז גאָר צודולט געוואָרן און האָט געמיינט, אז אָט־אָט וועט אָנקעל סעם אָנגורטען זיינע לענדען און געהן לערנען בלק מיט פאָניע׳ן. דיא אידישע צייטונגען, וועלכע האָבען נאָר געזוכט צו כאפּען וואָס מעהר סענטען מיט וואָס מעהר סענסאציאָנעלע און אונגעלומפּערטע בעריכטען, וועלכע האָבען צושמירט א וואָרט וואהרהייט אין א קוואָרט דומען שוואַץ, אונטערגעפּפערט מיט בלאָפס און סתם ליגענס, וויא עס איז לוידער זייער געוואוינהייט, האָבען אזוי געפילדערט וועגען פּעטיציאָנען צום פּרעזידענט, אז עס האָבען זיך געפונען אזעלכע אונשולדיגע אידען, וועלכע האָבען געגלויבט, דאָס אין דעם בעשטעהט דיא גאולה פאר זייערע רוסישע ברידער. ווען איינער וואָלט דאן ארוים מיט אָפּענע דבורים און ערקלערט, אז דיזע אלע פּעטיציאָנען זיינען ניט ווערטה דאָס פאפּיר אויף וועלכע זיי זיינען געשריבען, וואָלט מען איהם, דאכט זיך, איינפאך פערשטיינערט.

יעצט אָבער, ווען יעדערער וויים, וואָס פאר א מיאוס׳ע קאָמעדיע עס האָט זיך אויסגעלאָזען פון אמעריקא׳ס „אריינמישען זיך" און פון דיא בעריהמטע פּעטיציאָן צום צאר, וועט יעדערער האָפענטליך אליין איינזעהען, אז דער בלאָף איז געוועזן אזוי גרויס, דאָס אלע האָבען זיך זעלבסט פערבלאָפט, אפילו פּרעזידענט רוזוועלט אויך. מען האָט דעם פּרעזידענט געבלאָפט מיט דעם אידישען וואוט און ער האָט זיי אָבגעבלאָפט מיט א פערשפּרעך צו שיקען דיא קלעגליכע פּעטיציאָן פון אָרדען בני ברית צום צאר. אָבוואָהל ער האָט ניט נאָר גאנץ גוט געוואוסט, אז דיא רוסישע רעגירונג וועט איהר גראָב צוריקשיקען, זאָנדערן אז

דיא אמעריקאנער רעגירונג וועט איהר גאָר ניט שיקען אָפיציעל.

זאָל עס האָטש דיענען אלס לעהרע אויף ווייטער, זאָל מען אין דער צוקונפט אויסמיידען דיא פעהלערן און דומהייטען פון דער פערגאנגענהיים. זאָל מען עהרליך טאָן וויא ווייניג מען קען, אנשטאָט צו פערנעהמען זיך מיט בלאָפס. דער גרויסער עולם האָט אָבער ליידער א קורצען זכרון, בעזאָנדערס דיא צוזאמענגעלאָפענע מאסע אידישע עמיגראנטען אין אונזער עיר המקלט. זאָ דאָס, וויא נאָר מען האָט לעצטען דעצעמבער צושמירט אין דיא געלע אמעריקאנער צייטונגען א פּאָר פאלשע קלאנגען וועגען פאָרבערייטונגען צו א נייעם פאָגראָם אין קישינעוו, און דיא אידישע בלעטער האָבען עס נאָך, וויא זייער שטייגער איז, צוגעפארבט מיט זייערע אייגענע גוזמאות און אונגעלומפערטע ליגענס — האָט מען ווידער אָנגעפאנגען צו פילדערן וועגען פעטיציאָנען און שיקען קאָמיטעס צום פרעזידענט, וועמען דיא רוסישע אידען ליגען אייגענטליך אין דער פּיאַטע גראדע וויא אלע אנדערע אמעריקאנער פּאָליטישענס.

הלואי זאָל שוין מעהר ניט געהערט ווערן פון פאָגראָמען, הלואי זאָלען זיי פערשווינדען אין דער פערגאנגענהייט צוזאמען מיט אלע נאָכוועהענעם פון פינסטערן אבערגלויבען און פון רעליגיעזען און נאציאָנאלען האס. נאָר ווען עס וועט טרעפען אן אָנפאל אויף אידען ערגעץ אין רוסלאנד, זאָל מען זיך דאָ אין אמעריקא ווייניגסטענס ניט לאָזען מעהר פערדולען א קאָפּ מיט פעטיציאָנען צום קאָנגרעס און צום פרעזידענט און איבערהויפּט מיט חלומות אויף אירגענד וועלכע אריינמישונג פון אמעריקא אָדער פון אן אנדער לאנד אין רוסלאנד וועגען אידען. נאָר מענשען, וואָס האָבען קיין ברעקעל פערשטאנד אין דיפּלאָמאטיע און אינטערנאציאָנאלע פּאָליטיק, קענען זיך איינבילדען, דאָס אירגענד וועלכע רעגירונג וועט וואגען אפילו צו געבען אָנצוהערענעס אָפיציעל דער רוסישער רעגירונג, אז זיא זאָל בעסער בעהאנדלען איהרע אידישע אינטערטאנען. וויא פיעל מען זאָל ניט פערפאָלגען, אונטערדריקען, רויבען און מאָרדען אידען אין דער רוסישער אימפעריע, וועט עס הייסען, נאָך דיא יעצטיגע אינטערנאציאָנאלע פיהרונגען און געזעצע, אן אינערליכע פראגע, אין וועלכער קיין אויסלענדישע מאכט טאָר זיך ניט אריינמישען, אויב זיא וויל ניט אונטערברעכען איהרע דיפּלאָמאטישע פערבינדונגען און פערפיהרען א מלחמה מיט רוסלאנד. קענט איהר זיך פאָרשטעלען, אז אירגענד וועלכע רעגירונג זאָל פערקריכען אין א מלחמה מיט דעם צאר'ס מיליאָנען סאָלדאטען צוליב דעם, וואָס מען וועט מאכען נאָך אזעלכע פאָגראָמען וויא אין קישינעוו? אויב איהר זייט אזא געשיקטער דיפּלאָמאט, דאן מעגט איהר אויך פּרובירען נאָך א מאָל דיא קאָמעדיע מיט אן אמעריקאנער פעטיציאָן צום צאר.

לאָמיר זיך ניט נארען. רוסלאנד איז ליידער אזוי שטארק מיליטעריש, דאָס זיא פיהרט דיא גרענדע אין דער וועלט-פּאָליטיק און דאָס יעדע מאכט זוכט איהר לאסקע און בויגט זיך פאר איהר. אָנקעל סעם, וויא שטארק ער זאָל ניט בעררייסען זיין נאָז געגען שוואכערע פאר איהם, איז ניט אן אויסנאהמע. אָט זיצט פאָניע אין מאנדזשוריא, טראָטץ אלע פּראָטעסטען פון אמעריקא, ענגלאנד און יאפאן צוזאמען און ער וועט דאָרטען פערבלייבען, וויא פיעל דיא אמעריקאנער רעגירונג זאָל ניט פערלאנגען דיא זאָ-גענאנטע „אָפּען-דאָר“ (אָפענע טהיר), דאָס הייסט פרייען האנדעל, אין דער כינעזישער אימפעריע. אויך קען גאָר ניט און וועט גאָר ניט אויספיהרען אמעריקא מיט איהרע פּראָטעסטען געגען דעם, וואָס רוסלאנד לאָזט ניט אריין אמעריקאנער אידען. וויא פיעל מאָל האָט מען שוין אין קאָנגרעס געפאָדערט, דאָס אין רוסלאנד זאָל מען ניט מאכען קיין אונטערשיעד צווישען אמעריקאנער בירגער צוליעב זייער רעליגיאָן, און דיא רוסישע רעגירונג האָט עס געהערט וויא דיא קאץ. נאָך מעהר, דיא אמעריקאנער רעגירונג איז ניט געוועזען דיא איינציגע צו פּראָטעסטירען, וואָס איהרע אידישע בירגער ליידען דורך דיא רוסישע אנטיסעמיטישע געזעצע — דיא ענגלישע, פראנצויזישע, איטאליענישע און בעלגישע רעגירונגען האָבען דאָס זעלבע געטאָן; אָבער רוסלאנד קימערט זיך גאָר ניט וועגען דעם.

אגב אורחא וועלען מיר בעמערקען, אז עס זיינען דאָ איינינגע פּאָליטישענס אין אמעריקא, וואָס זוכען צו מאכען זיך א נאָמען און צו פאנגען אידישע שטימען דורך דעם, וואָס זיי ברענגען אריין אין קאָנגרעס רעזאָלוציאָנען וועגען דיזע פאספּאָרט-פראגע. זיי ווייסען גאנץ גוט, אז אלע זייערע רעזאָלוציאָנען וועלען פערבלייבען אויפ'ן פאפּיר, ווען דיא רוסישע רעגירונג וועט צוליעב דעם ניט ענדערן איהרע אנטיסעמיטישע

נעזעצע און וועט איבערהויפּט ניט מאכען אן אויסנאהמע פאר אמעריקאנער אידען; אָבער זיי וויסען ניט ווייניגער, אז דערמיט קען מען פערבלאָפען דיא אונוויסענדע אידישע עמיגראנטען און זיי שיטען זאמד אין דיא אויגען.

קורץ, אמעריקא וועט אונטער קיינע אומשטענדען ניט אריינטרעטען אָפיציעל מיט א ווארט געגען רוסלאנד צוליב דיא אידען. דאָס זעלבע איז נאטירליך מיט ענגלאנד און אנדערע אייראָפּעאישע מעכטע. פון אירגענד וועלכע אריינמישונג פון אנדערע מעכטע אין אירגענד וועלכע אנגעלעגענהייט, וועלכע דיא רוסישע רעגירונג בעטראכטעט אלס אן אינערליכע, איז נאָר לעכערליך צו דענקען.

אלעס וואָס אידען אין דער וועלט קענען טאָן צו העלפען זייערע אונגליקליכע ברידער אין רוסלאנד איז, אלזאָ, נאָר צו זאמלען געלט, ערשטענס, פאר דיא אָפּפער פון דיא פּאָגראָמען, און, צווייטענס, פאר דיא יעניגע, וואָס וואנדערן אויס. אָנשטאָט צו פערנעהמען זיך מיט פוסטע חלומות אויף דיא אריינמישונגען פון אירגענד וועלכע רעגירונג צו גונסטען פון דיא רוסישע אידען, אָנשטאָט א פערדרעהעניס און פערבלענדעניס מיט פּעטיציאָנען און רעזאָלוציאָנען, דארף מען זעהען צו שאפען וואָס א גרעסערן פאָנד צו שטיצען עמיגראנטען אין אזעלכע לענדער, וואו זיי קענען האָבען דיא מעגליכקייט צו מאכען א לעבען. דאָס איז דיא איינציגע פּ ר אַ ק ט י ש ע הילפע, וואָס מען קען אויסערהאלב רוסלאנד לייסטען דיא רוסישע אידען. אלעס אנדערעס איז נאָר פוסטע רייד.

אָבער וויא פיעל אידען עס זאָלען ניט אויסוואנדערן פון רוסלאנד, דיא גרויסע מאסע וועט דאָרטען דאָך פערבלייבען. עס איז לייכט צו זאָגען: עמיגרירען, אָבער, צום אונגליק, געפינען זיך אין דער רוסישער אימפּעריע איבער 5 מיליאָן אידען, איבער א העלפט פון דעם גאנצען אידישען פאָלק. עס איז אונמעגליך, דאָס אזוי פיעל מענשען זאָלען קענען אויסוואנדערן אפילו ווען זיי זאָלען האָבען מיט וואָס צו דעקען דיא רייזע קאָסטען. דאָס קען נאָר אפשר אויסגעפיהרט ווערען, ווען דיא רוסישע רעגירונג זאָל זיי הייסען אויסוואנדערן, דאן וועט מען קיין אנדער ברירה ניט האָבען, וויא צו פערלאָזען רוסלאנד אָדער זיך צו טויפען אזוי וויא אין שפאניען צו ענדע פון 15טען יאהרהונדערט. אָבער דיא רוסישע רעגירונג ווייס פון דער געשיכטע, וויא פיעל שפאניען האָט פערלאָרען דורך דיא אויסוואנדערונג פון אידען, און זיא וועט אזא דומען פעהלער ניט מאכען. א רוסישער מיניסטער אָדער אן אנדער גרויסער בלוט־הונד פון צאר קען זיך א מאָל זאָגען, אז „דער גרענעץ איז אָפען פאר אידען", אָבער דאָס איז נאָר סתם גערעדט, אום צו בעליידיגען די אידען. אין דער ווירקליכקייט מוז א איד קריגען א גובערנאטאָר־פּאספּאָרט, אום געזעצליך אריבערצוגעהן דעם גרענעץ, וועלכער ווערט שטארק בעוואכט פון סאָלדאטען. זאָל זיך נאָר אָנהויבען א ווירקליכע מאסען־אויסוואנדערונג פון אידען, וועט מען אויפהערען ארויסצוגעבען פאספּאָרטען און דיא גרענעץ נאָך מעהר בעוואכט ווערען.

דיא מיליאָנען רוסישע אידען מוזען אלזאָ בלייבען אונטער דער זיסער השגחה פון דעם צאר מיט זיינע בלוטהינד און זיך פערלאָזען אויף זייערע אייגענע קרעפטע, וויא ווייט זיי וועלען קענען אויסהאלטען דיא אונטערדריקונגען. פון אויסלאנד קענען מיר זיי נאָר העלפען מיט א קרעכץ. נאָר וואָס זאָלען זיי טאָן? וואָס קענען זיי טאָן אונטער דיא שרעקליכע אומשטענדען, אין וועלכע זיי געפינען זיך? שיקען דעפּוטאציאָנען צום צאר און צו זיינע מיניסטערס? דאָס וועט אזוי פיעל העלפען, וויא פאסטען און זאָגען תפילות אין דיא שולען. זיך אונטערשמייכלען צו דער פּאָליציי, זינגען מה יפית פאר אוריאדניקעס און פריסטאַוועס? דאָס הייסט נאָך מעהר ערנידעריגען זיך, נאָך מעהר לאָזען רייטען אויף זיך.

ניין, מען מוז גראדע האנדלען פערקעהרט. מען מוז גראדע זוכען צו פערטהיידיגען זיך אזוי, אז דיא פערפאָלגערס זאָלען האָבען פיעל־ווייניג אָבשיי אָדער אז מען זאָל דיא אונטערדריקטע וואָס ווייניגער פעראכטען. דערצו איז נאָר דאָ איין מיטעל און דאָס איז דיא זעלבסטפערטהיידיגונג, וועלכע דער „בונד", דיא סאָציאַליסטיש־רעוואָלוציאָנערע ארגאניזאציאָן פון אידישע ארבייטער אין רוסלאנד, האָט פאָרגעשלאָגען און טיכטיג אָנגעפאנגען אויסצופיהרען, נעמליך: ג ע וו א ל ט ג ע ג ע ן ג ע וו א ל ט, ג ע וו ע ה ר ג ע ג ע ן פּ אָ ג ר אָ מ ט ש י ק ע ס.

וואָס ווייניגער די בעפאָלענע אידען וועלען זיך זוכען צו בעהאלטען אין קעלערס, אונטער דיא דעכער אָדער אפילו ביי פריינדליכע קריסטען; וואָס ווייניגער זיי וועלען אויסשטעלען קרייצען און איקאָנעס (הייליגע קריסטליכע בילדער) אין

דיא פענסטער פון זייערע הייזער; וואָס מעהר זיי וועלען זך בעשיצען ביד חזקה; וואָס מעהר זיי וועלען זיך וועהרען מיט רעוואָלווערס אין דיא הענד — אלץ וויינינער חשק וועלען דיא פאַגראַמסציקעס האָבען זיי אָנצוגרייפען און אלץ מעהר אכטונג וועלען זיי נעווינען אין אלע קלאַסען פון רוסישען פאָלק. דיא רוסען שעצען זעהר טאַפּפערקייט און מוטהיגע זעלבסט־פערטהיידינונג און די אידען וועלען דארום נעווינען א סך אין דיא אוינען פון דער רוסישער מאסע. ווען זיי זאָלען אויספיהרען דיא פערטהיידינונגס־פראָגראם פון „בונד“. דיא פאַגראַמסציקעס וועלען דאן וויסען, אז זיי ריזיקירען מיט זייער לעבען און וועלען יעדענפאלס ניט בלייבען אונבעשטראָפט, ווען זיי וועלען זיך א לאָז טהאָן צו רויבען און צו מאָרדען דיא „זשידעס.“ וועלכע זיי האָבען ביז יעצט אויך פעראכט אלס פיינלינגע.

דיא צאָהל פון אמת'ע פאַגראַמסציקעס איז אין ערגעץ ניט געווען גרויס. אלע בעריכטען פון קישינעוו שטימען איין, אז סך הכל 400 פאַגראַמסציקעס האָבען דאָרטען אָנגעמאכט דעם שוידערליכען חורבן. ווען דיא אידען וואָלטען זיך נעהאלטען מוטהיג און זיך געוועהרט אפילו אין א צעהנדליג הייזער, וואָלט עס ניט נעקומען צו אזא חורבן. וויינינסטענס, עטליכע פאַגראַמסציקעס וואָלטען שוין ניט נעקענט נעהן ראבעווען און מאָרדען ווייטער. עס איז אמת, אז דיא פאָליציי האָט ניט דערלאָזען א קליינעם טהייל אידען ארויסצוטרעטען נעגען דיא פאַגראַמסציקעס, אָבער ווען זייער צאָהל וואָלט נעווען גרעסער און ענערגישער, וואָלטען זיי זיך נעקענט דורכרייסען און בעשיצען האָטש עטליכע הייזער.

נאָר דיא קישינעווער אידען האָבען נאָך אָן ענטשולדינונג, אז זיי האָבען זיך ניט נעריכט אויף אזא שרעקליכען פאַגראָם און זיי זיינען ניט נעווען פאָרבערייטעט. יעצט אָבער וועט מען שוין ניט האָבען אזא ענטשולדיגונג. ווען א פאַגראָם וועט אויסברעכען ערגעץ אין רוסלאנד, און דיא שאנדע וועט זיין גרעסער, ווען דיא אידען וועלען זיך צולויפען ווי מייז און זיך גאָר ניט וועהרען צו פערטהיידינען זיך זייערע פרויען און קינדער.

איבערלייגט עס אליין, בעטראכט דיא גאַנצע לאגע מיט אָפענע אויגען, עהרליך און אויפריכטיג, און איהר וועט זיך איבערצייגען, אז נעגען פאַגראָמען איז ניטאָ קיין בעסערער שוץ־מיטעל, וויא א זעלבסטפערטהיידינונג ביד חזקה, און אז דער „בונד“ איז נערעכט. ווען ער האָט זיך גלייך נאָך דעם קישינעווער פאַגראָם גענומען צו פרעדיגען, דאָס אידען זאָלען זיך אין געהיים בעוואפנען, וויא ווייט דאָס איז נאָר מעגליך, און זאָלען אין יעדער שטאָט ארגאניזירען שוץ־קאָמיטעטען.

מיר ווידערהאָלען, אין צייט פון פאַגראָמען זעהען מיר ניט קיין אנדער הילפע וויא געוואלט געגען נעוואלט. ווי נעוועהר געגען פאַגראַמסציקעס, וויא אויסצופיהרען דיא פאָרשלעגע און פלענער פון „בונד“. אויב דער לעזער מיינט, אז מיר זאָגען עס נאָר דערפאר, ווייל מיר זיינען סאָציאליסטען און האלטען נאטירליך מיט אונזערע חברים פון „בונד“, האָט ער א טעות; מיר זאָגען עס, ווייל דער „בונד“ האָט רעכט, ווייל דאָס איז דער בעסטער אויסוועג אונטער דיא אומשטענדען אין רוסלאנד.

פ. קראַנץ.

טאָלסטאָי און זיינע ווערקע.

(אַ קורצער איבערבליק איבער דער ליטעראַרישער און פראַקטישער טהעטיגקייט פון טאָלסטאָי פון 1855 ביז 1893 יאָהר).

פון דר. ל. אקסעלראד.

אם ענדע פון 1855 יאָהר, נאָך דער קרימער מלחמה, האָט טאָלסטאָי זיך איבערגעצויגען נאָך פעטערסבורג. דיא גרעסטע ליטעראטען פון יענער צייט האָבען מיט גרויס פרייד אויפגענומען דעם יונגען, בעוואוסטען און געשעצטען דיכטער, דערצו נאָך א סעוואסטאָפּאָלער העלד. (טאָלסטאָי האָט גענומען א'ן אנטהייל אין קרימער קריעג). אויף א פאָטאָגראפישע בילד פון יענער צייט איז טאָלסטאָי פאָרגעשטעלט צוזאמען מיט אלע דאמאלסדיגע בעוואוסטע רוססישע שרייבער (גריגאָראָוויטש, טורגעניעוו, אָסטראָווסקי, דרושזינין, נעקראסאָוו, סאָלאָגוב און פאנאיעוו.)

דיא בעסטע דאמאלסדיגע רוססישע ליטערארישע קרעפטען האָבען זיך פעראייניגט צו א פראָגרעסיווער טהעטיגקייט און האָבען ארויסגעגעבען דעם „זשורנאל „סאָווריעמעניק" (צייטגענאָססע). מיט גרויס ערפאָלג האָבען זיי אויסגענוצט דיא קורצע בליה־צייט פון פרעספרייהייט, וועלכע איז געוועזן אין רוססלאנד אין אָנפאנג פון אלכסנדר דעם צווייטענס רעגיערונג. דער ליטערארישער קרייז האָט טאָלסטאָיען פאָרנעלייגט מיטצואַרבייטען. דער דיכטער איז אָבער געוועזן מרה שחורה'דיג. אלע האָבען געגלויבט אין ענטוויקלונג, פראָגרעס, אין א בעסערע צוקונפט און אז עס איז אָנגעקומען דער ריכטיגער מאָמענט דאפיר צו ארבייטען. טאָלסטאָי וויל עס ניט הערען און זעהען. אין דיא דעבאטען איז ער געוועזן זעהר איינגעשפארט; אנשטאט מיטגעפיהל צו דיא שטרעבונגען פון זיין צייט איז ער געוועזן פארנומען מיט דער פילאָזאָפישער פראגע: וואָס איז אזוינס אבסאָלוטע וואהרהייט? ווען מען פלעגט רעדען פון פראָגרעס, פלעגט ער פרעגען, וואָס בעדייטעט איינענטליך פראָגרעס. קורץ, אלע ליטעראטען, וועלכע זיינען געוועזן בעגייסטערט מיט דיא אידעען פון זייער צייט, האָבען מיט דעם סקעפּטישען דיכטער גאָר נישט געקענט אָנהויבען צו טהאָן. פראָפעסאָר גאלנוי, אין זיין בוך „לעא טאָלסטאָי אלס א רוסישער רעפאָרמאטאָר" (קיעל 1893 יאָהר), ברייננט זיין האלטונג אלס א בעוויז פון זיין פילאָזאָפישער טיעפקייט און זיין גרויסער ערנסטקייט. מיר זיינען ניט מיט דיזער מיינונג. דער גרויסער דייטשער פילאָזאָף קאנט האָט זיך זעהר געפרייט, ווען עס האָט אויסגעבראָכען דיא פראנצויזישע רעוואָליציאָן גאָר אָהן חקרנות'שאפט וואָס איז אזוינס רעוואָלוציאָן אן און פיר זיך. ניט טאָלסטאָי'ס פילאָזאָפישע טיעפקייט האָט אבגעהאלטען איהם צו נעהמען א'ן אנטהייל אין דעם „סאָווריעמניק," זאָנדערן דער מאנגעל פון לוסט צום לעבען און דער קליינער צוזאמענהאנג מיט דיא ראיעלע לעבענסקרעפטע.

אין פעטערסבורג האָט טאָלסטאָי געוואָהנט איאָהר צייט. אויסגעמאטערט פון דעם גרויסשטאדטיגען לעבען, האָט ער זיך אומגעקעהרט צוריק אין זיין גוטסבעזיץ „יאסנאיא פאָליאנא." דאָס איינפאכע דאָרף־לעבען, דיא נאטור און לאנדווירטשאפט, מיט וועלכע ער האָט זיך בעשעפטיגט, האָבען בערוהיגט דעם געמיט פון דעם דיכטער.

אָבער באלד האָט ער זיך ווידער אָנגעהויבען שלעכט צו פיהלען, ער האָט בעשלאָסען מאכען א רייזע אין אויסלאנד; ער האָט בעזוכט דייטשלאנד און פאריז, וואו ער האָט געזעהען מיט זיינע אייגען ווי מען האָט היגגעריכטעט א מענשען און דאָס האָט אויף איהם געמאכט איין גרויסען איינדרוק. אין דערזעלבער צייט איז געשטאָרבען זיין היים געליעבטער ברודער און

פריינד ניקאָלאי. דיעזער פאַל האָט איהם אויף א געוויסער צייט צערבראָכען. זיין געדריקטע שטימונג פון יענער צייט איז גוט אויסגעדריקט געוואָרען אין זיינע צוויי ערצעהלונגען „לוצערן“ און „אלבערט.“ ווי מען קען זעהען פון זיין „ודוי“ פון יענער צייט, איז ער זעהר פערנומען מיט דער פראגע: „וואָס איז דער טוידט?“ דיא פראגע איז ביי איהם איינע פון דיא וויכטיגסטע. אין זיין ראָמאן „קריעג און פריעדען“ איז דער טוידט אזוי קינסטלעריש בעשריעבען, אז מען פיהלט גלייך, דאָס דער פערפאסער האָט דעם טוידט מעהר אלס איינמאָל אין זיין פאנטאזיע איבערגעלעבט.

טאָלסטאָי רעכענט דעם טוידט פון זיין ברודער אלס א ווענדעפונקט, זייט וועלכען זיין לעבען און וועלטאנשויאונג האָבען אָנגענומען איין אנדער פאָרם. נור ער האָט א טעות, ניט דער טוידט פון זיין ברודער איז דיא אורזאכע פון זיין פעססימיזמוס, זאָנדערן אומגעקעהרט, ער האָט דיעזען טוידט צוגעגעבען אזא בעדייטונג דורך זיין פעססימיסטישער שטימונג.

ניט דער פונק, וועלכער פאלט אריין אין א פאס פון פולווער, איז דיא סבה פון עקספלאָזיאָן, זאָנדערן דיא שפרענג־קראפט פון דעם פולווער גופא.

באלד נאָך דעם ברודער'ס טוידט איז טאָלסטאָי אוועק צוריק נאָך רוסלאנד און האָט פארבראכט א יאָהר לאנג אין „יאסנאיא פאָליאנא.“ ער האָט בעשלאָסען וויעדער פאָהרען קיין אויסלאנד, אָבער דיעזען מאָל שוין מיט א בעשטימטען צוועק. דערוויילע האָט ער זיך בעשעפטיגט מיט געבען אונטעררויכט בויערישע קינדער און האָט געהאט א כונה איינצוריכטען א פאָלקס שולע. דער הויפטצוועק פון זיין רייזע איז געווען דאָס שטודיום פון שולען און אונטעררויכטס מעטהאָדען.

אלס ער האָט זיך אין 1861 יאָהר צורקגעקעהרט נאָך „יאסנאיא פאָליאנא“ האָט ער אויף זיך גענומען דעם אמט פון א „מיראָוואָי פאָסרעדניק“ (פריעדענס פערמיטלער). צוגלייך האָט ער געגרינדעט א שולע און האָט אָנגעהויבען ארויסצוגעבען איין צייטשריפט אונטער דעם טיטעל: „יאסנאיא פאָליאנא.“

מיט גרויס געדולד און מוטה האָט טאָלסטאָי געארבייט אויף אלע דיעזע געביטען. אין דעם פעדאגאָגישען זשורנאל האָט ער בעשריעבען זיין אונטעררויכטס מעטהאָדע, וועלכע האָט צוגעזוגען צו זיך דיא אויפמערקזאמקייט ניט נור אין רוסלאנד, זאָנדערן אויך אין מעריב אייראָפא. דיא שולע איז געווען מיט'ן פולען זינן פון וואָרט א „פרייע שולע.“ דיא קינדער פלעגען קומען און אוועקגעהען, ווען זיי האָט זיך פערגלוסט, געטהאָן וואָס זיי האָט זיך געוואָלט, געלערנט וואָס זיי איז געפעלען געווען אָהן קיין שום דיסציפלין און צוואנג. עס האָבען עקסיסטירט נור דיא רעגעלען, וועלכע דיא תלמידים אליין האָבען געהאלטען פיר נויטיג איינצופיהרען. דיא אויפגאבע פון דיא לעהרער איז בעשטאנען אין דעם, צו ערוועקען אין דיא קינדער דעם לוסט צו וויסענשאפט און פאראינטערעסירען זיי מיט דעם בעטרעפענדען געגענשטאנד. דער פעדאגאָגישער גרונדזאץ פון טאָלסטאָי איז געווען: „דער לעהרער דארף קיינמאָל האלטען אין געדאנק, אז אין מיסערפאָלג זיינען שולדיג דיא תלמידים. ער מוז זיין איבערצייגט, אז ער זעלבסט קען זיין דערין שולדיג; דען וואָס ווייניגער ער איז בעקאנט מיט זיין אונטעררויכטס־שטאָף, אלץ מעהר מוז ער ברויכען שטרענגיגקייט און צוואנג, און וואָס מעהר ער ווייס זיין געגענשטאנד, אלס נאטירליכער און פרייער מוז זיין זיין אונטעררויכט.“ אין דיעזע ווערטער זעהט מען דעם איינפלוס פון דעם פראנצויזישען שרייבער רוססאָ.

דיא שילער פון דיעזער פרייער שולע האָבען געמאכט גוטע פאָרטשריטע, האָבען געליעבט דיא לעהרער מיט דעם לערנען.

דיעזע טהעטיגקייט, וועלכע האָט געדויערט 8 יאָהר, האָט זעהר איבגעמאטערט טאָלסטאָיען. דיא פראגען „צוליעב וואָס“ און „צו וועלכען צוועק“ האָבען איהם פון דאָס נייע פערנומען. איבער דיעזען פעריאָד פון זיין לעבען דריקט ער זיך אזוי אויס אין זיין „ודוי“: „דיא ספסוכים און פשרות פון דיא צדדים אין משפט זיינען מיר געווען אזוי שווער, מיין טהעטיגקייט אין דיא שולען האָט זיך בעוויזען אזוי אונקלאָר, מיין געמאכטער טאָן אין זשורנאל, וועלכער איז אימער געווען אין איין בעשטאנד — אלעמען צו בעלעהרען און פון אלעמען צו פארדעקען דאָס וואָס איך האָב אליין ניט געוואוסט — איז מיר געווען אזוי ווידערליך, אז איך בין קראנק געוואָרען מעהר גייסטיג אלס פיזיש. איך האָב אלעס געוואָרפען און בין אוועק געפאָהרען אין דיא באשקירען־סטעפען, כדי צו אָטהמען פרישע לופט, טרינקען קומיס און צו פיהרען א

טהירישען לעבען.״ דיא אינערע רעוואָלוציאָן, וועלכע ער האָט דורכגעמאכט איז ביי יענער צייט אין זיין גייסט פאָלשטענדיג צייטיג געוואָרען. נאָך זיין איבערצייגונג, וואָלט זיא איהם שוין דאמאלס דורכגעדרונגען, אויב איהם וואָלט ניט אויסקומען דורכצומאכען א נייע לעבענס־אויפגאבע. ער האָט נעמליך חתונה געהאט 84 יאָהר אלט מיט א 18 יעהריגער מיידעל.

צוויי וואָכען נאָך דער חתונה האלט זיך שוין טאָלסטאָי פאר א פאָלקאָם נייען מענשען. דיא בעדינגונגען פון זיין גליקליכען פאמיליען־לעבען, דיא זאָרג איבער זיין פרוי, שפעטער איבער דיא קינדער, האָבען ביז א געוויסען גראד אָבגעבראָכען זיין זוכען פון דעם אלגעמיינעם לעבענסצוועק. טאָלסטאָי האָט געארבייט אונערמידליך אלס גוטסבעזיטצער, פאמיליענפאטער, יענער און דיכטער. אין דיעזען פערהעלטניסמעסיג רוהיגען פעריאָד פון זיין לעבען זיינען לאנגזאם צייטיג געוואָרען זיינע ביידע גרויסע ראָמאנען, וועלכע האָבען איהם געזיכערט איין עווינגען פלאטץ אין דער וועלטליטעראטור, נעמליך „קריעג און פריעדען״ און „אננא קארענינא.״

דאָס דער אינגערער פעססימיסטישער און מיסטישער געדאנק האָט זיך אין איהם ווייטער ענטוויקעלט אפילו אין יענער צייט אויך, קען מען לייכט זעהען פון דיעזע זיינע ראָמאנען. צוויי העלדען פון דעם ראָמאן „קריעג און פריעדען,״ גראף בעזוחי און פירסט באלקאנסקי, כאראקטעריזירען דעם אינגערען קאמפף פון דעם דיכטער. ביידע זיינען טיעף פעססימיסטיש געשטימט. ביידע חקרן׳ען זיך איבער דעם אלגעמיינעם צוועק פון לעבען. גראף בעזוחי און פירסט באלקאָנסקי זיינען אין זייער גרונדשטימונג גאניץ ערליך. דאָך זיינען זיי אין זייער גייסטריכטונג אין גאנצען פערשיעדען. באלקאנסקי איז א פעססימיסט און א סקעפטיקער. ער איז ניט אימשטאנדע צו געפינען אין דער אמונה אָדער אין איין אנדערער מיסטישער לעהרע א נייעם קוואל פיר דאָס לעבען, וועהרענד גראף בעזוחי בעזיצט דיעזע פעהיגקייט. אזוי לאָזט טאָלסטאָי דעם גראף בעזוחי אריינטרעטען אין דער פראנמאססאָנער „פריי מוליארעס לאָזשע״. וואו דער העלד ערפילט מיט הייסע תפלות און מיט גרויס הכנעה אלע צערמאָניעס. דיעזע סצענע עראינערט אונז דירעקט דאָס, וואָס טאָלסטאָי האָט זיך שפעטער מכניע געוועזן פאר איין „אונוויסענדען גלח״, האָט דעם היילינגען אבענדמאָהל געגעסען און האָט זיך גענויט „שרעקליכע ענוים״ צו גלויבען, אז דער ברויט און וויין, וואָס ער האָט געגעסען, איז פלייש און בלוט פון כריסטוס (טראנסובסטאנציאציאָן). גראף טאָלסטאָי מאכט דיא פראָבע פריהער מיט זיינע העלדען.

אין דעם פערפאסער קעמפפען דער סקעפטיציזמוס מיט דער אמונה, ווען ער האָט נאָך געשריעבען זיין ראָמאן „קריעג און פריעדען״, אין וועלכען, ווי ער דריקט זיך זעלבסט אויס, האָפט ער צו געפינען דעם לוסט צום לעבען.

אזוי ווי דער אויטאָר זעלבסט האָט דערנאָך געפונען דעם מקור פון לעבען אין דער פאָלקסמאסע, אזוי האָט גראף בעזוחי ענדעקט אין דעם רעליגיעזען קאראטאיעוו דעם וואהרען זינן פון לעבען. קאראטאיעוו, וועלכער שטעלט פאָר דיא פאָלקסמאסע, איז א מיסטישער וועזען. פון זיין מויל פליסען וואהרהייטען, וועלכע דיא געטליכע פערנונפט האָט איהם ענטדעקט. ער ווייס אונמיטעלבאר דעם צוועק פון לעבען, ער פיהלט זיין איינינונג מיט גאָטט, גלויבט, ליעבט, ארבייט און איז פאָלקאָם גליקליך. קאראטאיעוו עראינערט אונז גרישען, דעם וואנדערער צו היילינע ערטער, וועלכער איז בעשריעבען אין טאָלסטאָי׳ס ערשטע נאָוועלען „קינדהייט״, „קנאבענהייט״ און „יונגענד.״

איך וועל מיך ערלויבען אויסוועהלען נאָך א כאראקטעריסטישען צוג פון זיין „פריעדען און קריעג״: דיא מאסענפסיכאָלאָגיע. ווען טאָלסטאָי האָט צו טהאָן מיט דער מאסע, סיי אין דער צייט פון קריעג, סיי אין דער צייט פון פריעדען, ערשיינט זיא פיר אונז ניט ווי עטוואָס א מעכאנישע צונויפזעטצונג, זאָנדערן וויא א כעמישע. דער מענש דענקט און פיהלט גאניץ אנדערש ווען ער איז אליין, אלס ווען ער געפינט זיך צווישען א מעננע מענשען. ארויסגעהענדיג פון דיעזען געזיכטספונקט, דאָס דיא מעננע בעזיצט אן אייגענטהימליכע פסיכאָלאָניע, קומט ארויס, אז ניט דער העלד בעהערשט דיא מעננע, זאָנדערן אומגעקעהרט. דיא מעננע בעהערשט דעם העלד.

א העלד איז נור דער, ווער עס פיהלט דירעקט דיא שטימונג פון דער מעננע און דריקט אויס ריכטיג איהר מיינונג. קוטוזאָוו איז דערפאר אן אויסגעצייכענטער פעלדמארשאל, ווייל ער פיהלט מיט דעם חיל, ווייל ער איז פעסט איבערצייגט, אז ניט זיין פערזענליכע טאפפערקייט

ווערט איהם ברייננען דעם נצחון, זאָנדערן דיא שטימונג פון דעם חיל. ער שלאָפט ביי יערען קריעגסראט, ווייל ער ווייס, אז פון אלע געניאלע סטראטעגישע פּלענער וועט גאָר נישט ווערען, ווען דיא סאָלדאטען וועלען ניט גוט געשטימט זיין. דער זעלבער שלאָפעדיגער אלטער, וועלכער איז דורכגעדרונגען מיט געדולד, איז גרייט מיט גרויס בעגייסטערונג אָנצופאלען אויף דעם פיינד ווען ער זעהט, אז דיא סאָלדאטען זיינען געוואַשענע און אויסגעפּוצטע און ווארטען אויף דער שלאכט ווי אויף א יום טוב, ווי עס איז געשעהען פאר דעם שלאכט ביי באָראָדינאָ. נאָך דיעזער שלאכט פערליערט נאפּאָלעאָן זיין שטראהלענקרוין. פון א גרויסען און געניאלען העער־פיהרער, ווערט ער איין איינפאכער און זאָגאר איין אונגליקליכער הערשער. דאָס קומט דערפון, ווייל דיא פראנצויזישע ארמעע האָט זיך נאָך דער שלאכט צוגליעדערט ווי א כעמישע פערבינדונג אויף איהרע עלעמענטען. אין דיעזען מאָמענט שטעהט שוין ניט פאר אונזערע אויגען א קאָמפּאקטע מאסע פון א מחנה חיל, זאָנדערן צווייטע און צושפּרייטע איינציגע סאָלדאטען, וועלכע זיינען פארנומען יעדער מיט זיינע אייגענע אינטערעסען. קיינערליי בעפעהלען, קיינערליי פערשפּרעכונגען זיינען געוועזען אים שטאנד דיא צושטרייטע און צושפּרייטע ארמעע צונויפצונעהמען צוזאמען אין איין קאָלעקטיווער איינהייט. ווערט פון דער מאסע גאר נישט, פערשווינדעט אויך דער העלד. דער אינהאלט פון דער מאסע איז דאָס אונבעוואוסטע, וועלכעס ווירקט אין איהר און דורך איהר אויף דעם העלד. דאָס אונבעוואוסטע ווירקען איז דיא סבה פון דיא היסטאָרישע פּאסירונגען. „נור דיא אונבעוואוסטע טהעטיגקייט ברייננט פרוכטען, און דער מענש וואָס שפּיעלט א ראָלע אין וועלכער עס איז היסטאָרישער פּאסירונג, פארשטעהט ניט קיינמאָל איהר בעדייטונג. ווי נור ער הויבט אָן וועלען זי צו פערשטעהן, הערט ער אויף צו ברייננען פרוכטען („קריעג און פריעדען" באנד 4, זייטע 19, מאָסקווי, 1889 יאָהר)."

דיא ראָלע פון א פּערזענליכקייט אין דער געשיכטע איז לייכט צו בעגרייפען, ווען עס איז אונז גוט בעקאנט דיא מאסענפּסיכאָלאָגיע. „ניט קיין מאכט, ניט קיין זשעניע, ניט יעדערער בעזונדער, אויך ניט ביידע צוזאמען, זיינען אים שטאנד ארויסצורופען א פעלקער בעוועגונג, ווי דיא עלטערע היסטאָריקער האָבען געגלויבט, זאָנדערן דיא פעלקער בעוועגונג איז איבערהויפּט א פּראָדוקט פון דער טהעטיגקייט פון אלע מענשען, אָהן קיין שום אויסנאהם, פון דיא אלע, וועלכע נעהמען א׳ן אנטהייל אין דיא בעטרעפענדע פּאסירונגען. („קריעג און פריעדען זייטע 452"). „מיר גלויבען, אז נאפּאָלעאָן׳ס ווילען איז געוועזען דיא אורזאכע פון דער מלחמה פון 1812 יאָהר, ווייל מיר בעטראכטען א גרויסע צאָהל פּאסירונגען, וועלכע האָבען פאָרבערייט דיעזע מלחמה, אלס איין איינציגע פּאסירונג. דיעזער היסטאָרישער פאקט ווערט ערקלערט אלס א רעזולטאט פון דער ענערגיע און אויסשליסליך פון נעפּאָלעאָן׳ס ווילען. באמת איז אָבער דיא מלחמה אבהענגיג ניט פון נאפּאָלעאָנ׳ס ווילען זאָנדערן אומגעקעהרט, זיין ווילען איז געוועזען אָבהענגיג פון דער מלחמה. נאפּאָלעאָן האָט געוואָלט דאָס, וואָס זיין צייט האָט פון איהם געפאָדערט." („קריעג און פריעדען זייטע 448").

פון דיעזען שטאנדפּונקט בעטראכט טאָלסטאָי דעם איינפלוס פון דער געניאליער פּערזענליכקייט: „לוטהער איז דעריבער געוואָרען א פיהרער פון זיין יאָהר הונדערט, ווייל ער זעלבסט איז געוועזען א פּראָדוקט פון זיין צייט. ער האָט געדענקט און געווירקט גלייך ווי זיין צייט האָט פון איהם געפאָדערט. ווען עס וואָלט אנדערש געוועזען, דאמאלסט וואָלט זיין ווירקונג געוועזען אָדער אונמעגליך אָדער אוננאטירליך. ווען לוטהער וואָלט געוועזען ניט עהנליך זיינע צייטגענאָסען, דאן וואָלט ער פערשוואונדען ווי אן אונבעגרייפליכע ערשייטונג, דאָס אייגענע איז מיט רוססאָ און מיט אנדערע גרויסע מענשען." דיא ארבייט פון דיא גרויסע פּערזענליכקייטען בעשטעהט אין דעם, וואָס זיי דריקען אויס דיא פאָדערונגען און דיא טענדענצען פון זייערע צייטגענאָסען. דערמיט ווערט בעשטימט דער איינפלוס פון דעם זשעניע און זיין אינדיווידועלער ווילען.

ווען טאָלסטאָי האָט געענדיגט דעם ראָמאן „קריעג און פריעדען," האָט ער זיך ווייטער גענומען פיר פּעדאגאָגיק. אין יאָהר 1870 האָט ער ארויסגעגעבען פיעלע קליינע יוגענדשריפטען. אין יאָהר 1875 האָט זיין ארטיקעל איבער פאָלקסערציעהונג און בילדונג געמאכט א גרויסען טומעל און האָט ארויסגערופען א לעבהאפטע פּאָלעמיק. בעזאָנדערס פון דער זייט פון דער דייטשער פּעדאגאָגיק, וועלכע טאָלסטאָי

האט בעקעמפפט. וועהרענד דיעזער צייט האט דער דיכטער אנגעהויבען צו שרייבען זיין צווייטען בעריהמטען ראמאן „אננא קארעניגא," וועלכען ער האט פערעפענטליכט אין „רוססקי וועסטניק" אין 1874־1876.

אין דיעזען ראמאן איז שוין אין גאנצען ארויסגעטראטען זיין מיסטיש - טעאלאגישע שטרעבונג. שוין אויף דער ערשטער זייטע פון דעם ראמאן האט ער אויפגעשטעלט דעם פסוק: „לי נקם ושלם" (מיין איז דיא נקמה און דער שכר). דערמיט האט ער געוואלט אנדייטען, דאס דיא תאוה'דיגע, ליידענשאפטליכע ליעבע פון דער העלדין אננא קארעניגא צו דעם העלד ווראנסקי מוז בעקומען איהר שטראף. טאלסטאי איז אבער א קינסטלער, און זיין געבארענער טאלענט בעזיעגט דעם תוכן פון דעם פסוק. דער לעזער ווערט דורכגעדרונגען פון טיעפען מיטגעפיהל צו דער אונגליקליכער העלדין פון דעם ראמאן אזוי, אז ער פרעגט מיט פערוואונדערונג: צו וואס איז נויטיג דא נאך א שטראף צו צוהלעפען?

דער קינסטלער האט מנצח געווען דעם נביא פון עוואנגעליום.

ניט אומזאנסט האט טאלסטאי שפעטער זיין קינסטלערישע פענזעל אן א זייט געלעגט; ער האט זעהר גוט געפיהלט, אז דער קינסטלער איז אין איהם שטארקער אלס דער נביא.

נאך דעם ראמאן „אננא קארעניגא" האט טאלסטאי פערזוכט פארטצוזעצען זיין קינסטלערישע טהעטיגקייט. ער האט אנגעהויבען צו שרייבען א ראמאן אונטער דעם נאמען „דעקאבריסטען," וועלכער איז ליידער ביז איצט געבליבען ניט געענדיגט.

דיא מיסטישע געדאנקען, וועלכע האבען געשוועבט אין זיין מוח, האבען איהם געפיהרט אויף א נייעם וועג. ער האט אנגעהויבען א קריטיק פון טעאלאגיע (חכמת האלהות) און אויך געמאכט אן איבערזעצונג און א פירוש אויף דעם עוואנגעליום. נאך דעם האט ער ארויסגעגעבען פאלגענדע ביכער: „ודוי," „אין וואס בעשטעהט מיין גלויבען," „וואס זאלען מיר טהאן?", „אין וואס בעשטעהט דאס גליק?", „איבער דיא בעשטימונג פון וויסענשאפט און קונסט", „איבער דאס לעבען", „גאטטעס מלוכה איז אין אונז זעלבסט," „וואס איז קונסט?"

אלע דיעזע ווערק האבען איהם געשאפען פיעלע אנהענגער און שילער, וועלכע האבען געבילדעט כמעט א רעליגיעזע סעקטע. פון דער אנדער זייט האבען דיעזע ווערק ארויסגערופען א שארפע קריטיק נעגען איהם. דיא רעוואלוציאנערע שריפטשטעלער זיינען אנגעפאלען אויף איהם וועגען זיין טהעאריע ניט צו ברויכען גוואלט נעגען שלעכטס. דיא קאנסערוואטיווען — וועגען זיינע בייסענדע קריטיק פון איצטיגער ארדנונג, דיא גלחים — וועגען זיין אפקורסות, דיא פרייזיניגע — וועגען זיינע רעליגיעזע שטרעבונגען. דיא פערטרעטער פון שעהנע ליטעראטור און קונסט האבען געקוקט אויף איהם מיט פערוואונדערונג און בעדויערען. זיי האבען געזעהען, ווי אין דיא אלע מיסטישע גלויבענס און חקירות ווערט פערלארען דער געניאלער בעלעטריסט פון רוסלאנד.

פון 1881 יאהר בעשרענקט טאלסטאי זיך ניט נור מיט טעאלאגישע טראקטאטען, וועלכע האבען פארגעלייגט זיין נייע וועלטאנשויאונג אין א לעהרהאפטען טאן, נור ער האט אויך געשריעבען פיעלע קליינע פאלקסערצעהלונגען, וועלכע זיינען זעהר פערשפרייט פון זיינע ארהענגער אין דיא פאלקסמאסען.

דיעזע ערצעהלונגען, וועלכע זיינען פול מיט נסים ונפלאות, טראטץ זייער איינפאכהייט און רייכער שפראכע מאכען זעהר א'ן אונאנגענעמען איינדרוק, דען ער פרעדיגט גלייכצייטיג מיט דער ליעבע צום חבר אויך אבערגלויבעריי.

ווי עס שיינט, איז דעם דיכטער ניט אזוי לייכט אבצורייסען זיך פון דער מוזע. אין 1860 יאהר איז ערשיענען א פרעכטיגע טיעף פסיכאלאגישע ווערק „דער טוידט פון איליא איליטש." אין יאהר 1887 — „דיא מאכט פון פינסטערנים," אין 1890 — „קרייצערס סאנאטא."

אין דיעזע ווערקע זעהען מיר דיא מענשען אין זייערע ליידען און שמערצען, לעבען און ווירקען. טראטץ דעם פערפאסער'ס טענדענץ צו בעלויכטען דיא ווירקליכקייט אים זינן פון זיין לעהרע, טאלסטאי ערשיינט אלס מייסטער אזוי גרויס און מעכטיג ווי פריהער.

איך וויל שליסען מיין קורצען ליטעראַרישען איבערבליק איבער טאלסטאי'ס טהעטיגקייט מיט דיא ווערטער פון דעם גרויסען רוסישען שרייבער טורגעניעוו אין זיין בריעף צו טאלסטאי'ען גופא: „וועה און לייד איז אונז, דאס איהר, דער גרעסטער קינסטלער פון רוסלאנד, האט אוועקגעלייגט אייער פענזעל אן א זייט."

אידען אין רוסלאַנד.

זייער געשיכטע פון דיא עלטעסטע ציימען ביז היינטיגען טאָג.

—פון—

אלכסנדר הארקאווי.

פאָרוואָרט.

דיא געשיכטע פון דיא אידען אין רוסלאנד דארף אונז צו יעדער צייט פיעל אינטערעסירען, ווייל אין דיזען לאנד געפינט זיך דער גרעסטער טהייל פון אונזער פאָלק. בעזאָנדערס אינטערעסאנט מוז זיא אָבער זיין פיר אונז צו דיזער צייט, ווען דיא רוסישע אידען, וועגען דיא נייעסטע פערפאָלגונגען, זיינען אזוי פראָמינענט אויף דיא טאגעס־אָרדנונג. איך דענק דעריבער, דאָס דיא פאָרליעגענדע געשיכטע וועט ביי דעם אידיש־לעזענדען פובליקום יעצט זיין זעהר ווילקאָמען.

רוסיש־אידישע היסטאָריע איז נאָך ווייניג אויסגעפאָרשט און איז נאָר פערצייכענט אין ברוכשטיקער. דיא עקסיסטירענדע פארפאסונגען איבער דיזען געגענשטאנד זיינען ענטוועדער מאָנאָגראפיען — אָבהאנדלונגען איבער איינצעלנע פאקטען — אָדער אונפאָלקאָמענע היסטאָריען פון שטעדט און פראָווינצען. א פאָלשטענדיגע געשיכטע פון אידען אין רוסלאנד איז א זאך פון דער צוקונפט; דערווייל מוזען מיר זיך בעגוגענען מיט דעם קארגען מאטעריאל, וואָס איז ביז יעצט געליפערט געוואָרען.

אין דיא בעארבייטונג פון דיזער קורצער געשיכטע האָב איך זיך בענוצט מיט מעהר אלס א האלב דוצענד קוועלען, פון וועלכע די וויכטיגסטע זיינען: גרעטץ'ס „געשיכטע דער יודען“ (בענדער V—XI); דר. הארקאווי'ס „היהודים ושפת הסלאווים“ (ווילנא 1867); דר. מאנדעלשטערנ'ס „דברי ימי רוסיא“ (ווארשא 1875); שטערנבערג'ס „געשיכטע דער יודען אין פאָלען אונטער דען פיאַסטען אונד יאגיעללאָנען“ (לייפציג 1878).

רוסלאנד ענטהאלט מעהרערע לענדער און געגענדען, וועלכע האָבען אין פריהערדיגע צייטען געהערט צו אנדערע פעלקער, וויא דיא זיד־רוסישע פראָווינצען, דיא האלב־אינזעל קרים, דיא קאווקאזישע לענדער, דאָס קעניגרייך פוילען א. ז. וו. פיר דיזע געשיכטע געברויך איך דעם נאָמען רוסלאנד אין זיין יעצטיגען זין, וועלכער שליעסט איין אלע דיזע ערטער.

ערשטעס קאפיטעל.

עלטעסטע היסטאָריע פון אידען אין רוסלאנד.

וואנדערונג נאָך קאווקאז און קרים. — איבערגאנג אין דעם לאנד פון דיא כאָזארען. — בעזעצונג אין קיעוו. — סוויאטאָסלאוו און וולאָדימיר דער היילגער. — אידען אין פוילען. — דיא זאגע וועגען אברהם פראָכאָווניק. — דעלעגאציאָן פון דייטשע אידען צו לעשעק'ן. — דיא שפראך פון דיא אידען אין רוסלאנד.

נאָך דיא געזעצע פון רוסלאנד ווערען דיא רוסישע אידען בעטראכטעט פיר אויסלענדער, פיר פרעמדע. דאָס איז איינע פון דיא ביטערסטע איראָניען, וואָס מען בעגעגענט אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט. אויב דאָס רעכט פון א פאטערלאנד איז לאנג־יעהריגע חזקה, זיינען שוין אידען אין רוסלאנד לאנג גענוג דיא רוסען זעלבסט צו בעטראכטען אלס פרעמדע. אין קאווקאז, אויף דעם האלב־אינזעל קרים און אין דיא וואָלגא־געגענדען זיינען אידען געוועזען אנזעסיג נאָך איידער רוסלאנד האָט זיך געגרינדעט. און אין דעם פוילישען רייך זיינען

זיי געזעסען פאר רוריק'ן, רוסלאנד'ס ערסטען קעניג (862-879).

אידען זיינען געווען צושפרייט אין פרעמדע לענדער פיעל פריהער וויא ארץ יהודה איז אונטערגעגאנגען. אין 320 פאר קר. האט פטאָלעמעאוס לאגי, קעניג פון עגיפטען, געבראכט הונדערט טויזענד אידען אין מצרים. אין מאלאבאר, ביי דעם אראבישען מעער, זיינען אידען געבראכט געוואָרען א בעדייטענדע צייט פריהער פאר חרבן ירושלים. אזוי זיינען אויך געבראכט געוואָרען פיעלע אידען אין רוים, פון וואנען זיי האָבען זיך צושפרייט אין גאלליען (היינטיגעס פראנקרייך). פיעלע אידען האָבען פאר דער קריסטליכער צייטרעכנונג געוואנדערט אין מזרח און מערב און האָבען זיך בעזעצט ביי דעם שווארצען און קאספישען מעער, אין דיא קאווקאזישע בערג און אויף דער האלבאינזעל קרים.

דאָס אידען זיינען אין גאנץ אלטע צייטען געווען אנזעסיג אין קאווקאז און קרים, איז דייטליך בעוויזען פון אידישע מאָנומענטען, וועלכע מען האט אין דיזע ערטער געפונען. אין פאָנטיקאָפעא (היינטיגע קערטש), אָלוויאָפאָליס און אנאפא (קובאנסקאיא אָבלאסט, קאווקאז) — ערטער, וואו פארצייטען זיינען געווען גריעכישע קאָלאָניען — האָט מען געפונען מארמאָרענע טאפעלן מיט גריעכישע שריפטען און אידישען אינהאַלט, פון וועלכע מען זעהט, דאָס אידען זיינען דאָרטען געווען נאָך פאר דער קריסטליכער צייטרעכנונג. דיא עלטעסטע פון דיזע טאפעלן איז פון דיא צייטען פון מיטהרידאטעס, קעניג פון באָספאָר, וועלכער האָט רעגיערט אין דעם יאָהר 41 פ. קר. אין טשופוט־קאלע („דער אידישער פעלז"), א פארצייטיגער אידישער אָרט ניט ווייט פון באכטשיסאראי (אין טאווריטשעסקער גובערניע), האָט מען געפונען פיעלע אלטע אידישע מצבות, פון וועלכע דיא עלטעסטע איז פון דעם יאָהר „תש"ב לגלות שומרון," זעקס יאָהר פאר קריסטוס.

פון קאווקאז און קרים זיינען דיא אידען שפעטער געקומען אין דיא געגענד, וואָס ליעגט צווישען דעם טייך וואָלגא און דעם דאָן. דיזע געגענד איז פיר זיי געווען זעהר גינסטיג, וועיל דאָרטען איז אין דיא ערסטע יאָהרהונדערטע פון דער קריסטליכער צייטרעכנונג געזעסען א פאָלק, וועלכעס האָט זיך בעקעהרט צום יודענטהום. דיזעס פאָלק זיינען געווען דיא כאַזארען וועלכע האָבען דאן געשפיעלט א גרויסע ראָלע. זיי האָבען געהערשט איבער קאווקאז און קרים און האָבען געהאט זייער הויפט־זיץ צווישען דער וואָלגא און דעם דאָן, אין דעם זידליכען טהייל פון רוסלאנד.

דיא כאַזארען זיינען געווען א טערקישע אָדער טאטארישע ראסע. ווען זיי האָבען געגרינדעט זייער קעניגרייך, ווייס מען ניט בעשטימט, אָבער זיי ווערען דערמאָהנט ביי ארמענישע היסטאָריקער אין דעם דריטען יאָהרהונדערט פון דער קריסטליכער צייטרעכנונג. צוערסט זיינען זיי געווען אונטער דעם יאָך פון דיא הוננען (אונגארען) און דיא בולגארען, שפעטער האָבען זיי זיך בעפרייט און געגרינדעט א בעזונדערע מלוכה. זיי זיינען געווען אזוי מעכטיג, דאָס פיעלע קעניגרייכען, וויא אראביען, פערסיען, רוסלאנד, פוילען, האָבען פאר זיי מורא געהאט.

דיא כאַזארען זיינען געווען געצענדיענער, אָבער זיי זיינען געווען אַן אויפגעקלערטעס פאָלק. אין 731, אונטער זייער קעניג בולאן, האָבען זיי בעשלאָסען אָנצונעהמען איינע פון דיא הערשענדע רעליגיאָנען און זייער גורל איז געפאלען אויף דיא אידישע. קעניג בולאן האָט צוזאמענגערופען פון דער אידישער, מאָהאָמעדאנישער און קריסטליכער רעליגיאָנען און האָט זיי געלאָזען פאר איהם האָבען א דיספוט. בעמערקענדיג אין דעם ויכוח, דאָס דיא פאָרשטעהער פון דער מאָהאמעדאנישער און קריסטליכער רעליגיאָנען, שטיצען זיך ביידע אויף דער ביבעל, האָט ער בעשלאָסען אָנצונעהמען דיא אידישע רעליגיאָן. בולאן האָט דאן איינגעלאַדען דעם אידישען געלעהרטען ר' יצחק סנגרי (געשטאָרבען אין קרים 767) איהם און זיינע בעאמטע צו אונטעררינכטען אין יודענטהום. פון יענער צייט אַן זיינען דיא כאַזארען געבליעבען א אידישעס פאָלק ביז זיי זיינען אונטערגעגאנגען. דיא כאַזארישע קעניגע האָבען געטראָגען דעם טיטעל „כאהאן" (כהן). דורך דעם אידישען רייזענדען אלדד הדני האָבען אידען פון אנדערע לענדער ערפאהרען פון דעם אידישען כאַזארען קעניגרייך און זיי האָבען זיך מיט איהם זעהר שטארק אינטערעסירט. חסדאי אבן שפרוט, א אידישער געלעהרטער און שטאַאטסמאן פון שפאניען (915-970), האָט דעם כאַזארישען קעניג יוסף געשיקט א בריעף מיט

קאָמפּלימענטען און ביטען. דיזען בריעף האָט חסדאי צוגעשיקט צו אידישע סוחרים אין רוס (רוסלאנד) און דיזע האָבען איהם איבערגעגעבען צום כאָזארישען קעניג.

פאָריגען יאהרהונדערט איז ארויסגעגעבען געוואָרען אן אראבישע געאָגראפיע פון אבו האוקול, וועלכער האָט געלעבט אין דעם אָנפאנג פון דעם צעהנטען יאהרהונדערט. אין דיזען ווערק ווערט בעוויזען, דאָס ביי דעם קאספּישען מעער און דעם טייך אטעל (וואָלגא) איז געוועזען א בליהענדעס קעניגרייך, אין וועלכען דער קעניג איז געוועזען א איד. דיא הויפּטשטאָדט האָט געהייסען באט און דיא איינוואוינער זייענען געוועזען פון פערשיעדענע רעליגיאָנען. נאָך אן אראבישער שריפטשטעלער פון דער זעלביגער צייט, מיט'ן נאָמען מעססודי, זאָגט, דאָס אין דער הויפּטשטאָדט פון דיא כאָזארען זייענען געוועזען פיעלע אידען, קריסטען און געצענדיענער. דער קעניג און דיא הויפּט־בעאמטע פון דער רעגיערונג זייענען אלע געוועזען אידען, אָבער ניט קיין געבאָרענע. זיי האָבען אָנגענומען דיא אידישע אמונה אין דיא צייטען פון דעם אראבישען כאליף (קעניג) הארון אל ראשיד, אין דעם צווייטען יאהרהונדערט פון דער מאָהאמעדאנישער צייטרעכנונג, אָדער דעם אכטען יאהרהונדערט נאָך קריסטוס. מעססודי רופט אָן דיזע הויפּטשטאָדט אמאָט. דער הייליגער קירילל, דער אפּאָסטעל פון דיא סלאווישע פעלקער (געשטאָרבען 868), בעריכטעט, דאָס ער האָט ביי דיא כאָזארען אין קרים געלערנט דיא העברעאישע שפּראַך און דיא ביבעל.

דורך דאָס לאנד פון דיא כאָזארען זייענען אידען געקומען אין רוסלאנד צוערשט ווען טהיילען פון רוסלאנד זייענען געוועזען אונטערטהעניג צו דיא כאָזארען און דורך אנדערע צופעלע.

קיעוו איז אין דיא ערסטע צייטען פון דעם רוסישען קעניגרייך געוועזען אונטערטהעניג צו דיא כאָזארען און דאָרטען האָבען זיך אידען גאנץ פריה בעזעצט. זיי זייענען דאָרטען געוועזען היימיש, האָבען געפיהרט האנדעל און זייענען געוואָרען רייך. אין דעם יאָהר 965, ווען דער רוסישער קעניג סוויאטאָסלאוו האָט איינגענומען דיא שטאָדט סארקעל פון כאָזאריען, האָט ער מיט זיך אוועקגעפיהרט פיעלע געפאנגענע אידען און האָט זיי בעזעצט ביי דעם טייך ראָס, לעבען קיעוו. נאָך דעם טוידט פון סוויאטאָסלאוו, אין 980, איז ארויף אויף דעם רוסישען טהראָן וולאדימיר דער ערסטער, וועלכער ווערט גערופען „דער הייליגער,“ ווייל אונטער זיין רעגיערונג האָבען דיא רוסען אוועקגעוואָרפען דעם געצענדיענסט און אָנגענומען דיא קריסטליכע רעליגיאָן. עס ווערט דערצעהלט, דאָס וולאדימיר האָט פאר זיין אוועקוואָרפען דעם געצענדיענסט נאָכגעדענקט, וועלכע רעליגיאָן ער זאָל אָננעהמען. צו דיזען צוועק האָט ער איינגעלאדען פאָרשטעהער פון דער קריסטליכער, מאָהאמעדאנישער און אידישער רעליגיאָנען. דיא לעצטערע זייענען געוועזען פון כאָזארען.

אויך אין פוילען זיצען שוין אידען פון גאנץ לאנגע צייטען. ווען זיי האָבען זיך דאָרטען בעזעצט איז ניט בעשטימט. נאָך דעם פוילישען היסטאָריקער נארושעוויטש זייענען שוין צו ענדע פון אכטען יאהרהונדערט, ביינאהע 50 יאָהר פאר דיא גרינדונג פון דעם פוילישען רייך, דאָרטען געוועזען אנזעסיגע אידען. אן אנדער היסטאָריקער דענקט, דאָס מיעטשיסלאוס (מסטיסלאוו) דער ערסטער, וועלכער האָט אָנגעפאנגען צו רעגיערען אין 964, האָט אויפגענומען דיא ערסטע אידען אין זיין לאנד. דער היסטאָריקער וואצלאוו גראבאָווסקי בעריכטעט, דאָס דיא ערסטע אידען אין פוילען זייענען געקומען צו ענדע פון דעם עלפטען יאהרהונדערט: דיא שרעקליכע פערפאָלגונגען פון דיא אידען אין בעהמען אין דעם יאָהר 1096 זאָלען האָבען געבראכט פיעלע אידען נאָך פוילען. לויט דעם בעריהמטען פוילישען היסטאָריקער לעלעוועל זייענען שוין דיא אידען געוועזען אין פוילען אין דעם ניינטען יאהרהונדערט און זיי זייענען דאָרטען געקומען פון בעהמען און אונגארן.

ביי דעם פוילישען פאָלק איז דאָ א זאגע, לויט וועלכע אידען זייענען געוועזען אין פוילען אין דיא צייטען פון פּאָפּיעל דעם צווייטען (830). דיא זאגע איז וויא פאָלגט:

ווען פּאָפּיעל דער צווייטער איז געשטאָרבען, איז ניט געוועזען ווער עס זאָל איבערנעהמען דעם קעניגליכען טהראָן. אויף דער פערזאמלונג פון דיא פאָלקספערטרעטער אין קרושוויצא האָבען דיא צוזאמענגעקומענע זיך ניט געקענט איינינגען איבער דיא וואהל פון א נייעם הערשער, און אויף דעם פאָרשלאג פון דעם עלטסטען פון זיי, איז בעשלאָסען געוואָרען צו מאַכען פיר א קעניג דעם יעניגען, וואָס וועט דעם נעכסטען מאָרגען בעגינען אריינקומען דער

ערסטער אין שטאָדט. פיער שומרים זיינען אוועקגעשטעלט געוואָרען ביי דיא עקען פון דער בריק, וועלכע האָט געפיהרט צו דער שטאָדט אום צו בעריכטען, ווער עס ווערט דער ערסטער אריינקומען. דאָ האָט עס גראדע פאסירט, דאָס א איד מיט'ן נאָמען אברהם, וועלכער איז געווען א פולווער־הענדלער און האָט דאריבער גע־הייסען „פּראָכאָווניק" (פולווער־מייסטער), איז דער ערסטער פריה אריינגעקומען אין שטאָדט. דיא וואכליים האָבען איהם בעגלייט אין שטאָדט אריין, וואו ער איז ערקלערט געוואָרען פיר קע־ניג. אברהם איז געוואָרען א דערשראָקענער און האָט זיך דערפון ענטזאגט. אלס ער האָט אבער געזעהען, דאָס דיא פערזאמעלטע וועהלער זיי־נען געבליעבען ביי זייער בעשלוס, האָט ער ביי זיי געבעטען א טאָג צייט צו בעדענקען זיך און צו פערברייינגען איינער אליין אין געבעט צו גאָט. זיין ביטע איז ערפילט געוואָרען. צוויי טעג און צוויי נעכט זיינען פערגאנגען און אברהם האָט זיך נאָך אלץ ניט געוויזען. ווען עס איז געקומען דער דריטער טאָג און ער איז נאָך אלץ ניט ערשיענען האָט צווישען דעם אונגעדולדיגען עולם א פויער מיט'ן נאָמען פיאסט אויסגעשריי־ען: „ברידער! אזוי קען עס ניט בלייבען; דאָס לאנד קען אָהן א קעניג ניט זיין, און אזוי וויא אברהם קומט ניט ארויס, וועל איך איהם ארויס־פיהרען." און מיט א האק האָט ער אויפגעבראָ־כען דיא טהיר פון דעם הויז, וואו אברהם איז געוועזען פערשלאָסען. ארויסקומענדיג פון זיין צימער האָט אברהם דאן אויסגעשריען: „פּאָ־ליאַקען, זעהט איהר דעם פויער פיאסט? איהם זאָלט איהר וועהלען פיר א קעניג. ער בעזיצט פערשטאנד, וויל ער האָט איינגעזעהען, דאָס א לאנד קען לאנג אָהן א קעניג ניט בלייבען; ער בעזיצט אויך מוטה, דען אום דאָס פאטער־לאנד צו רעטען, האָט ער זיך געשטעלט נעגען מיר (אברהם האָט זיך אין דער מינוט בעטראכט אלס קעניג). איהם זאָלט איהר אָנטהאָן דיא קרוין און איהר וועט נאָט און אברהם פּראָכאָוו־ניק דאפיר דאנקען" און פיאסט איז געוואָרען ערקלערט אלס קעניג.

אין דיא צייטען פון מיעטשיסלאַס דעם דריטען (1173) זיינען געפרעגט געוואָרען פּוי־לישע מינצען מיט אידישע איינשריפטען. איינע פון דיזע ארט מינצען האָט געטראָגען דיא העברעאישע אויפשריפט „אברהם דוכס" (אברהם דער פירסט). עס איז מעגליך, אז דיזע שריפט האָט זיך בעצוינען אויף אברהם פּראָ־כאָווניק.

וועהרענד דיא היסטאָריקער זיינען ניט איי־ניג איבער דעם, פון וואנען דיא ערסטע אידען אין פוילען זיינען געקומען, שטימען זיי אָבער איין, דאָס אין דעם נייטען יאהרהונדערט האָ־בען דאָרטען איינגעוואנדערט אידען פון דיא גערמאנישע לענדער, וואו זיי האָבען דאן געלי־טען שרעקליכע רדיפות. אין דעם יאָהר 893 האָבען דיא אידען פון דייטשלאנד געשיקט א דעלעגאַציאָן צו לעשעק דעם פיערטען (צוויי־טער קעניג פון דיא פיאסטען) צו בעטען ער זאָל זייערע ברידער ערלויבען זיך צו בעזעצען אין זיין לאנד. דיא מיטגליעדער פון דער דעלע־גאַציאָן זיינען געווען: ר' יחזקיהו הספרדי, דער מאטהעמאטיקער ר' עקיבא עסטרעמאדורא, ר' עמנואל אשקלוני, ר' לוי באקקארי און ר' נתנאל הברצלוני. דיזע געזאנדטע זיינען געגאנגען נאָך גנעזען, דיא הויפטשטאָדט פון פוילען צו יענער צייט. אלס זיי זיינען ערשיענען פאר לעשעק'ן, און ר' לוי באקקארי האָט איהם אין דער לאַ־טיינישער שפּראכע ערקלערט דעם צוועק פון דער געזאנדטשאפט, האָט לעשעק זיי געשטעלט פערשיעדענע פראגען און זיי האָבען איהם גע־געבען אנטוואָרטען וויא פאָלגט:

„אין וואָס בעשטעהט דיא אידישע אמונה?"

—דיא אידען גלויבען אין אן איינציגען גאָט, וועלכער איז אלמעכטיג, אייביג און בע־לעבט אלעס.

„וואָס גלויבען אידען איבער דיא נשמה?"

— דאָס זיא איז אונשטערבליך.

„האלטען אידען פיר א זינד איינער דעם אנדערן שלעכטס צו טהאָן?"

— געוויס! אפילו ווען איינער בענעהט דעם קלענסטען פערברעכען נעגען זיין חבר דאַרף ער בעשטראפט ווערען.

„ווערט אויך איינער, וועלכער אונטערשיי־דעט זיך אין זיינע מיינונגען פון אידען, גע־רעכענט פיר א מענשען?"

— יעדער מענש, וואָס דענקט און רעדט איז א מענש.

„און ווען אזא מענש לייקענט אין דיא פרינציפּען פון אייער רעליגיאָן?"

— דער מענש האָט נאָר צו אורטהיילען דיא האנדלונגען פון מענש צו מענש; ווען איינער

פערברעכט נעגען גאָט זאָל איהם גאָט אליין מישפט'ן.

„וויא האָט איהר זיך בענאנגען מיט דיא פרעמדע, וועלכע זיינען פארציימען געקומען אין אייער איינענעם לאנד?“

—לויט דעם וויא גאָט האָט געבאָטען און לויט דעם געפיהל פון מענשענליעבע, וועלכעס מיר בעזיצען.

„וואָס זאָגט איהר עפעס „וויא גאָט האָט געבאָטען? איז דען דאָ אין אייער תורה עטוואָס וועגען טאָלעראנץ און פרעמדליעבע?“

—יע, געוויס! עס שטעהט צום ביישפיעל אין אונזער תורה: „וגר לא תונה ולא תלחצנו“ (שמות כ"ב, כ'), „כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם (ויקרא י"ט, ל"ד) א. ז. וו.“

דיא ווערטער פון דיא אידישע שלוחים זיינען לעשעק'ן זעהר געפעלען געוואָרען און ער האָט זיי געאנטוואָרטעט, דאָס ער איז בערייט מיט'ן גאנצען הארצען אויפצונעהמען זייערע ברידער אין זיין לאנד. מיט צוויי יאָהר שפעטער נאָך דיזער בעווילינונג, אין 895, האָבען אידען אין גרויסע מאסען אָנגעהויבען אויסצואוואנדערן פון דייטשלאנד אין פוילען, און אין 905 האָבען זיי דאָרטען געקראָגען שריפטליך פאָלגענדע פריוויליעגיען: 1) זיך צו בעזעצען וואו זיי ווילען; 2) צו האלטען זייער רעליגיאָן נאָך זייער וואונש; 3) צו וועהלען זייערע אייגענע ריכטער; 4) זיך צו בעשעפטיגען מיט יעדער מלאכה און יעדען האנדעל, וואָס געפעלט זיי; 5) ניט צו זיין אונטערוואָרפען אונטער דיא מאגנאטען (פריצים); 6) דאָס דיא רעגיערונג דארף זיי שיצען געגען פיינדע און פערברעכער. דיא שריפט פון דיזע פריוויליעגיען איז פערלאָרען געגאנגען אין דעם יאָהר 1019.

אידען האָבען אימער גערעדט דיא שפראַכען פון דיא לענדער, אין וועלכע זיי האָבען זיך בעזעצט. דיא אידען, וואָס זיינען געזעסען אין קרים און קאווקאז האָבען גערעדט דיא טערקישע אָדער טאטארישע דיאלעקטען, וועלכע זיינען דאָרטען אומגעגאנגען. ווען דיא אידען פון דיזע ערטער האָבען זיך בעזעצט אין רוסלאנד האָבען זיי אָנגענומען דיא רוסישע שפראך. אלס עס האָבען נאָך רוסלאנד אָנגעהויבען צו קומען פיעלע אידען פון גערמאנישע לענדער און האָבען מיט זייער צאָהל איבערשטיגען זייערע פריהערדיגע אנזעסיגע ברידער, האָט דיא דייטשע שפראך ארויסגעשטויסען דיא היימישע. פאר וואָס דיא שפעטערדיגע איינגעוואנדערטע האָבען ניט אָנגענומען די רוסישע שפראך, ערקלערט זיך דערמיט, דאָס רוסיש איז צו יענער צייט געוועזען אויף א ניעדעריגער שטופע, וועהרענד דיא דייטשע איז געוועזען אויסגעבילדעטער און רייכער. דאָך זיינען נאָך אין דעם זעכצעהנטען יאהרהונדערט געוועזען פיעלע אידען אין רוסלאנד, וואָס האָבען גערעדט רוסיש אלס מוטערשפראך.

וועגען דעם איינפלוס פון דיא דייטשע אידען אויף דיא פוילישע וועט געשפראָכען ווערן אין אן אנדער קאפיטעל.

די נאַציאָנאַלע פראגע.

I

דיא נאַציאָנאַלע פראגע געהערט צו דיא וויכטיגסטע, אָבער אויך צו דיא שווערסטע פראגען פון געזעלשאפטליכען לעבען.

ניט דיא וויסענשאפט, ניט פ אָ ל יטישע פארטייען, ניט דיא ליטעראטור האָבען ביז איצט געגעבען א בעשטימטע, פעסטע, אָנגענומענע און אנערקענטע תשובה אויף דיא גרויסע וועלט־פראגע, וואָס ווערט אזוי אָפט דעבאטירט און רעגט אויף פיעל מיליאָנען מענשען. זאָגאר אין דער סאָציאַליסטישער וועלט עקזיסטירען איבער דיא נאַצאָנאלע פראגע דיא פערשיעדענסטע מיינונגען און דיפערענצען; זאָגאר אין דער סאָציאַליסטישער ליטעראטור ווערט דיא נאַציאָנאלע פראגע אָפט פארדרעהט רעכטס און לינקס.

נעהמט, צום ביישפיעל, דיא פאָרשטעהער פון דער רוסישער סאָציאַל־דעמאָקראטיע.

„ווען מיר, סאָציאַל־דעמאָקראטען, וואָלטען פארגעסען צו פאָדערן, אז יעדע נאַציאָן, וואָס וואָהנט אין רוסלאנד, זאָל האָבען „זעלבסטבעשטימונג“, דאָס הייסט דאָס רעכט איבער זיך אליין צו זאָגען א דעה; ווען מיר וואָלטען דיא פאָדערונג ניט ארויסגעשטעלט, מורא האָבענדיג אָנצוריהרען דיא פאראורטהיילע פון אונזערע רוסישע בירגער, דאן וואָלט אין אונזער מויל געקלונגען וויא א מיאוס'ער ליגען דער רוף פון דער אינטערנאציאָנאלער סאָציאַל־דעמאָקראטיע: „פראָלעטאריער פון אלע לענדער, פעראייניגט אייך!“

אזוי שרייבט דער אנפיהרער פון דער רוסישער סאָציאַל־דעמאָקראטיע, געאָרג פלעחאנאָוו, אין „זאריא“ פון אויגוסט, 1902.

דאכט זיך, קלאָרע, שעהנע, ליכטיגע ווערטער. דיא רעכטע, דיא גלייכע רעכטע און פאָדערונגען פון א ל ע נאַציאָנען ווערען אָפען אנערקענט. דאכט זיך, א קלאָרע תשובה אויף דיא נאַציאָנאלע פראגע; און דאָך האָט דיא נאַציאָנאלע פראָגראמע פון „איסקרא“ ארויסגערופען דיא גרעסטע אונצופרידענהייט ביי אלע פעלקער פון רוסלאנד, וואָס געהערן ניט צו דער הערשענדער רוסישער נאַציאָן. און דאָך וויל דיא „איסקרא“ מיט דער נאַציאָנאלער פראָגראמע אין דער האנד בעקעמפפען יעדע נאַציאָנאלע זעלבסטשטענדינקייט, יעדע נאַציאָנאלע בעוועגונג. אין נומ. 44 פון „איסקרא“ אָבער לייענען מיר: „נ ו ר א ו נ ט ע ר ד י א ב ע ד י נ ג ו נ ג ע ן: (דאָרט זיינען ארויסגערעכענט געוויסע בעדינגונגען) אנערקענען מיר דאָס זעלבסטבעשטימונגסרעכט“.....

נאָך א ביישפיעל. דיא פאָלנישע סאָציאַליסטישע פארטיי שרייט געוואלט געגען דיא נאַצאָנאלע פראָגראמע פון „איסקרא“; זיא שרייט, אז עס איז אַן אונערהערטע עולה ניט אנצוערקענען, אז דיא פוילישע נאַציאָן דארף פרייער וויא אלץ טראכטען וועגען איהר נאַציאָנאלע בעפרייאונג. דיא נאַציאָנאלע אינטערעסען זיינען פאר איהר הייליג. דאָך, ניט קוקענדיג אויף דעם, טרעט דיא זעלבע פארטיי ארויס שוין עטליכע יאָהר מיט בעשולדיגונגען און בלבולים און בעקעמפפט מיט אלץ, וואָס זי קען, יעדע נאַציאָנאלע זעלבסטשטענדיגקייט און שטרעבונג פון אידישען פראָלעטאריאט. זיא פאָדערט, אז אלע מענשען און נאַציאָנען, וואָס וואָהנען אין „זייער“ לאנד, מוזען זיין און מוזען זיך פיהלען ניט אנדערש וויא פאָלאקען.

דיא נאַציאָנאלע פראגע איבערהויפט איז נאָך ניט ערקלעהרט געוואָרען גענוג און נאָך ניט פארענטפערט געוואָרען וויא געהעריג אפילו אין דער סאָציאַליסטישער וועלט. נאָך מעהר מיינונגס־פערשיעדענהייטען עקזיסטירען איבער דער א י ד י ש ע ר נאַציאָנאלער פראגע.

אפילו דיא, וואָס האלטען פאר „נאַציאָנאלע רעכטע“, וואָס שטעהען אויף דעם „נאַציאָנאלען“ שטאנדפונקט, אפילו זיי מאכען אָפט גאָר אַן אנדער מינע, ווען מען הויבט אָן צו ריידען פון

דער אידישער נאציאָן. זיי טענה'ן, אז אידען זיינען איבערהויפּט קיין נאציאָן.

מיר ווייסען שוין, אז אזוי קוקען אויף דיא אידישע נאציאָן דיא רוסישע און פּאָלנישע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פּארטייען. צו אונזער בעדויערן זיינען זיי נים דיא איינציגע אין דיזער הינזיכט. אונזער גניאַלער לעהרער קאַרל מארקס האָט אויך געהאַלטען, אז אידען זיינען ניט א נאציאָן. ער האָט אלס יונגער מאן (נאָך איידער ער האָט אָנגעשריבען זיין וועלט־בעריהמטען „קאָמוניסטישען מאַניפעסט") בעהאַנדעלט דיא „יודענפראגע", נור אלס „יודענטהום־פראגע". אין זיין ארטיקעל „צור יודענפראגע" דריקט ער זיך אוים אזוי: „דיא חימערישע (איינגעבילדעטע) נאציאָנאַליטעט פון דיא אידען איז דיא נאציאָנאַליטעט פון א סוחר, איבערהויפּט פון א געלדמענשען".

דיא זעלבע מיינונג איבער אידען און יודענטהום, וואָס מארקס האָט ארויסגעזאָגט מיט זעכציג יאָהר צוריק, חזר'ט איצט איבער דער בעוואוסטער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער שרייבער און היסטאָריקער פראנץ מעהרינג. ער שרייבט אזוי: „אינצווישען געווינט דאָס יודענטהום אלס קלאַס (?!!) דורך דיא עקאָנאָמישע ענטוויקלונג צו פּיעל מאכט".

אָבער נים נור מעהרינג, וועלכער סימפּאַטיזירט נים גאַנץ שטארק נאָך פון אמאָליגע יאָהרען מיט אידען און יודענטהום, אפילו קאוטסקי, דער בעסטער איצטיגער סאָציאַליסטישער טהעאָרעטיקער, געפינט קיין בעסערען מיטעל נים פאר אידען, וויא זיי צו געבען אן עצה זיך צו אסימילירען (זעה „דאָס מאַסאַקער פון קישינעוו, „נייע צייט", 1902, נומער 36).

דאָס ווייזט אונז, אז דיא אידען־פראגע איז אין דער סאָציאַליסטישער וועלט נאָך ווייניגער קלאָר, ווייניגער פעסט בעהאַנדעלט און פארענטפערט געוואָרען ווי די נאציאָנאַלע פראגע אין אלגעמיין. דאריבער מוז דיא א י ד י ש ע נאציאָנאַלע פראגע בעזאָנדערס אונטערזוכט ווערן; עס מוז נאָך בעזונדער און אויספיהרליכער ארומגערעדט ווערן וועגען אזעלכע פונקטען: צו זיינען אידען א נאציאָן? צו קענען זיי פארדערן נאציאָנאַלע רעכטע, וויא אלע אנדערע נ א צ י א ָ נ ע ן? צו דארפען און מעגען מיר, אידישע סאָציאַליסטען, טראָגען דיזען נאָמען אליין, אָדער מיר מוזען נאָך זיך צוגעבען נאָך א טיטעל: רוסישע, פּאָלנישע א. ז. וו. סאָציאַליסטען?

2

אָבער צוליעב דעם, וואָס דיא פראגען וועגען נאציאָנאַליזמוס בכלל און וועגען אידישען נאציאָנאַליזמוס בפרט זיינען נאָך ניט קלאָר און אלגעמיין פערענטפערט; צוליעב דעם, וואָס עס עקזיסטירען ביי אונז נאָך פארשיעדענע מיינונגן אין דער טהעאָריע און אין דער פראקטיק איבער דער נאציאָנאַלע פראגע, האָבען מיר זיך נאָר ניט וואָס צו שעהמען פאר דיא בורזשואזנע טהעאָרעטיקער און פראקטיקער, דען ביי אונז זיינען ווייניגסטענס דאָ געוויסע אלגעמיין אנערקענטע גרענעצען און פרינציפּען אויך אין דער נאציאָנאַלער פראגע.

מיר האָבען געזעהען, וויא דיא סאָציאַל־דעמאָקראַטישע אָרגאַניזאַציאָן, וואָס איז אין דער סאָציאַליסטישער וועלט ווייניגער פריינדליך ווי יעדע אנדערע צום נאציאָנאַלען פרינציפּ און צו נאציאָנאַלער זעלבסטשטענדיגקייט, וויא דיא „איסקרא", גיבען צו, אז מען מוז פרינציפּיעל ארויסשטעלען דיא פאָרדערונג פון „זעלבסטבעשטימונג" פאר אלע נאציאָנען. גאַנץ אנדערש איז עס אין דער בורזשואזנער וועלט, אין דער קאַפּיטאַליסטישער טהעאָריע און פראקטיק.

דאָרט איז ניטאָ קיין פעסטער פונדאַמענט, קיינע פרינציפּען אפילו וויא צו בעהאַנדלען דיא נאציאָנאַלע פראגע. דאָרטען זיינען ניטאָ קיינע גרענעצען פאר די אכזריות, רשעות און רציחות, צו וועלכע עס פיהרט דיא „נאציאָנאַלע" פּאָליטיק פון דיא מלוכות און פון דיא קאַפּיטאַליסטישע הערשענדע קלאַסען געגען נאציאָנאַלע און פערזענליכע רעכטע פון אונטערדריקטע, שוואַכע נאציאָנען. עס איז שווער צו זאָגען, וואָס פאר א פערברעכען איז נים כשר גענוג פאר געוויסע „נאציאָנאַליסטען" פון שטארקע און רייכע לענדער, ווען זיי האָבען נאָר דיא מאכט אוועקצונעהמען דיא רעכטע און אונטערדריקען שוואַכערע נאציאָנען.

נים אומזיסט זיינען דאָך דיא „נאציאָנאַליסטען" אין פראנקרייך; די „פּאַנסלאַוויסטען" פון „נאָוואָיע ווערעמיא", „סוועט", און „בעסאַראַבעץ" אין רוסלאַנד; דיא „אַלדייטשען," „דיא היטער פון נאציאָנאַלען געדאַנקען", נים אומזיסט זיינען זיי דיא פיהרער פון דער „נאציאָנאַלער" פּאָליטיק. זיי בעשאַפען זאָגאר „טהעאָריען"

פאר זייערע פארברעכענס; טהעאָריען פון מענשענהאס, פון רויב און רציחה.

אזעלכע טהעאָריען, אז ניט אלע נאציאָנען זיינען גלייך; אז ניט אלע נאציאָנען דארפען און קענען האָבען גלייכע רעכטע; אז עס זיינען דאָ העכערע און נידעריגערע ראסען; אז „איידעלערע“ נאציאָנען דארפען בעהערשען דיא „פּראָסטערע“ א. ז. וו. געפינען זעהר פיעל אָפענע אויערן אין דער קאפּיטאליסטישער וועלט. זיי קענען אָבער קיין צוטריט ניט האָבען צו אונז. וויא כלומרשט „וויסענשאפטליך“ דיזע „טהעאָריען“ זאָלען ניט זיין, קענען זיי דאָך ביי אונז סאָציאליסטען, קיין אָבקלאנג ניט געפינען, ווייל מיר האָבען אונזערע אלגעמיינע פרינציפּען און לעהרען, וואָס האָבען פיר אונז דיא בעדייטונג פון „קאטעגאָרישע אימפּעראטיווע“ (אויסנאהמסלאָזע בעפעהלען). דיא אלגעמיינע סאָציאליסטישע תורות זאָגען דוקא פארקעהרט; זיי זאָגען אונז, אז עס מוז אָבגעשאפט ווערען י ע ד ע ארט הערשאפט פון מענשען איבער מענשען; יעדע אונגלייכהייט, יעדע אונגערעכטיגקייט און אונטערדריקונג מוז אויסגעראָטעט ווערען. דאריבער קענען מיר אויך דיא נאציאָנאלע פראגע פארענטפערן נור אזוי, אז דיא תשובה זאָל שטימען מיט אונזערע גרונד־לעהרען און אז זיא זאָל ערפיללען דעם אידעאל פון גלייכהייט, ברידערליכקייט און פרייהייט פון אלע מענשען.

צוליעב דעם ווערט פאר אונז דיא פארענטפערונג פון דער נאציאָנאלער פראגע פאָראויס פיל איינפאכער און לייכטער. אין דער צייט, ווען ביי דיא בורזשואזנע טהעאָרעטיקער און פראקטיקער ווערט געשטריטען און דעבאטירט: "צו הייסט פארענטפערן דיא נאציאָנאלע פראגע, ווען מען בעהערשט געוויסע נאציאָנען, ווען מען נעהמט ביי זיי אוועק זייער זעלבסטשטענדיגקייט און רעכטע?' ווען זיי פיהרען גרויסע דעבאטען איבער דעם, „וואָס הייסט א נאציאָן מיט פולע רעכטע“ וועלכע נאציאָן איז א „העכערע?“ און וועלכע א „נידעריגערע“? ווער דארף זיין דיא „הערשענדע“ און ווער דיא „בעהערשטע?“ פאלען ביי אונז דיזע און עהנליכע פראגען אראָפּ.

ביי אונז מוז דיא נאציאָנאלע פראגע אזוי געשטעלט ווערען: וויא קען מען פארענטפערן דיא נאציאָנאלע פראגע אויף אזא אופן, אז א ל ע נאציאָנען זאָלען זיין גלייך, אז ק י י נ ע זאָל ניט הערשען איבער דיא אנדערע, אז קיינע זאָל ניט אונטערדריקט ווערען פון דיא אנדערע? נאָר צוערכט לאָמיר זעהען: וואָס איז דאָס אזוינס דיא נאציאָנאלע פראגע און פון וואנעט קומט זיא?

3

דיא „נאציאָנאלע פראגע“ איז ניט אזוי אלט, וויא דיא נאציאָנען אליין. זיא עקזיסטירט ניט איבעראל, וואו נאציאָנען לעבען אין שטאאטען (מלוכות). דיא נאציאָנאלע פראגע עקזיסטירט ניט, ווען אלע נאציאָנען לעבען אין זייערע אייגענע לענדער אין זעלבסטשטענדיגע מלוכות, וואו עס וואָהנען ניט קיין מיטגלידער פון אנדערע נאציאָנען. ווען אין דיא נאציאָנאלע מלוכות לעבען נ ו ר מיטגלידער פון איין נאציאָן, טראָגט אפילו דיא אונטערדריקונג פון דיא רעכטע פון דיא בירגער ניט קיין נאציאָנאלען כאראקטער.

דיא נאציאָנאלע פראגע טרעט אָבער אויף באלד, וויא אין איין לאנד, אין איין שטאאט לעבען צוזאמען מעהר וויא איין נאציאָן. וויא נאָר אויסער דער נאציאָן, וואָס געפינט זיך אין מעהרצאָהל, בעזעצען זיך אין א געוויסען לאנד גרופּפּען מענשען פון אנדערע נאציאָנען, דאן פאנגט זיך גלייך אָן דיא פראגע: וואָס זאָל דיא רעגירונג, דער שטאאט, טהאָן, אז אויך דיא קלענערע טהיילען פון דער בעפעלקערונג זאָלען ניט דארפען ליידען אין זייערע נאציאָנאלע געפיהלען? וויא זאָל דער שטאאט בעשיצען די נאציאָנאלע אינטערעסען אויך פון דיא ניט „הערשענדע“ נאציאָן?.

דאָס איז דיא נאציאָנאלע פראגע פון דיא מינאָריטעטען (פון דיא קלענערע טהיילען). אין דער פאָרמע געפינען מיר דיא נאציאָנאלע פראגע איצט כמעט אין אלע געבילדעטע לענדער און מלוכות.

צוליעב דעם, וואָס נאציאָנען און לענדער קומען איינע מיט דיא אנדערע אין פערבינדונגען; צוליעב דעם, וואָס זיי האנדלען איינע מיט דיא אנדערע און צוליעב דעם, וואָס אין דער איצטיגער געזעלשאפט קענען א סך מענשען אין דער „היים“ ניט מאכען קיין לעבען, ניט געפינען קיין ארבייט, אָדער קיין פאסענדע בעשעפטיגונג, צוליעב דאָס קומט אלץ כמעט איבעראל פאָר, אז גרויסע מאסען מענשען מוזען אויסוואנדערן און זיך בעזעצען אין פרעמדע לענדער. דאריבער איז כמעט אין יעדער געבילדעטען שטאאט פאראן א געוויסער טהייל בעפעלקערונג, וואָס געהערט צו „פרעמדע“ נאציאָנען.

איבערהויפּט קומט גאָר ניט אזוי אָפּט פאָר, וויא עס דוכט זיך, אז דער שטאאט זאָל בעשטעהן פון פּראָווינצען און לענדער, וואָס זיינען בעזעצט נאָר פון איין נאציאָן. דיא גרענעצען פון א געוויסע מלוכה באלען גאָר ניט אזוי צוזאמען מיט דיא גרענעצען פון דעם לאנד. אין וועלכען דיא נאציאָן וואָהנט. דיא מייסטע גרויסע שטאאטען, וויא רוסלאנד, עסטרייך, טירקיי א. ז. וו. האָבען זיך געבילדעט דורך א פערבינדונג פון פערשיעדענע נאציאָנען צו איין שטאאט. זיי זיינען ניט מלוכות פון געוויסע איינצעלנע נאציאָנען, נור פון מעהרערע נאציאָנען, אונטער וועלכע איינע רעכענט זיך פאר דיא הערשענדע. דורך פערשיעדענע עקאָנאָמישע, געזעלשאפטליכע און היסטאָרישע אורזאכען, דורך רויב, דורך געוואלט און פארברעכען איז עס געקומען דאצו, אז א סך אונאבהענגיגע נאציאָנאלע שטאאטען האָבען פערלאָרען זייערע זעלבסטשטענדיגקייט און געוואָרען טהיילען, אבהענגיגע גליעדער פון גרעסערע שטאאטען.

אין אזעלכע מלוכות איז דיא נאציאָנאלע פראגע פיעל שארפער, פיעל שניידיגער, פיעל מעכטיגער. אין אזעלכע מלוכות פיהרט זיך געוויינליך, אז איין נאציאָן, דיא „בעזיגערין“, רעכענט זיך פאר דיא בעל־הבית'טע פון דער גאנצער מלוכה, פאר דיא הערשערין איבער אלע איבעריגע נאציאָנען; חאָטש עס זיינען דאָ גאנצע פּראָווינצען און לענדער, וואו דאָס רוב פון דער בעפעלקערונג געהערט צו „פרעמדע“ נאציאָנען, דאָס הייסט צו דיא פריהערדיגע און אמת'ע בעלי־בתים פון יענע פּראָווינצען.

אין אזעלכע שטאאטען נעהמט דיא נאציאָנאלע פראגע אָן א דאָפּעלטען חאראקטער און איהר פארענטפערונג בעגעגענט דאָפּעלטע שוועריגקייטען.

ערשטענס, קומט דיא פראגע וועגען מאיאָריטעטען. עס פרעגט זיך: וויא זאָל אין יענע טהיילען פון דער מלוכה, וואו דאָס רוב בעפעלקערונג געהערט נ י ט צו דער הערשענדער נאציאָן, וויא זאָל דאָרטען פאר דיא מאיאָריטעט בעפרידיגט און געזיכערט ווערן זייערע נאציאָנאלע אינטערעסען, געפיהלען און פאָדערונגען?

צווייטענס, קומט אויך דיא פראגע וועגען מינאָריטעטען, וועגען דיא נאציאָנען, וואָס געפינען זיך אין קיין טהייל פון לאנד ניט אין רוב. אין דיא פראגען וועגען דיא טהיילען פון א גרעסערע נאציאָן, וואָס וואָהנען אין קליינע גרופּפּען איבער דיא גרענעצען פון דער פּראָווינץ וואו זיי זיינען אין רוב.

וויא איהר זעהט, איז דיא „נאציאָנאלע פראגע“ א הארבע קשיא. מיט עטליכע פראזען און מיט אלגעמיינע ווערטער קען מען אזא פראגע ניט פארענטפערן. מיט פוסטע חלומות אָדער משוגענע פאנטאסטישע פּלענער, אז יעדע נאציאָן זאָל געהן צו זיך „אהיים,“ חאָטש אין דיא ווייטע ווילדערניס; אָדער אז זיא זאָל זיך בויען אן „אייגענעם“ זעלבסטשטענדיגען שטאאט, חאָטש אין דיא הרי־חושך, הינטערן סמבטיון, קען מען ניט מאכען, אז דיא נאציאָנען, וואָס לעבען צוזאמען, צומישט אין איין לאנד און אין איין שטאאט און וואָס מוזען — ווילענדיג אָדער ניט ווילענדיג — זיין שכנים, זאָלען נעהמען לעבען בשלום ושלוה, זאָלען איינע דיא אנדערע ניט אונטערדריקען.

אויף דעם וועג טאָר מען ניט געהן, ווען מען וויל ריכטיג פערענטפערן דיא גרויסע, שווערע נאציאָנאלע פראגע. מען מוז זיך אריינלאָזען טיעפער, רוהיג איבערלייגען און גרינדליך נאָכפאָרשען. מען מוז, מיט איין וואָרט, בעהאנדלען דיא פראגע וויסענשאפטליך. מען מוז הערען, וואָס זאָגט דיא וויסענשאפט דערצו און וויא ווייט גערעכט און אמת זיינען איהרע מיינונגען.

דאמיט אָבער זיינען דיא שוועריגקייטען ניט לייכטער געוואָרען, ווייל ניט א י י ן וויסענשאפט, נור גאנצע ד ר י י וויסענשאפטען בעהאנדלען דיא פראגען וועגען נאציאָן. יעדע פון זיי בעהאנדעלט עס נאָך א בעזונדערע מעטאָדע, קומט צו בעזונדערע מיינונגען, וועלכע שטימען ניט אין גאנצען מיט דיא מיינונגען פון דיא אנדערע וויסענשאפטען און יעדע מאכט פּרעטענזיעס, אז וואָס זיא זאָגט, איז אמת, איז קדש.

מען דארף דאריבער קודם כל נאָכזעהען, וועלכע וויסענשאפט איז בכח אין אמת'ן צו פערענטפערן דיא נאציאָנאלע פראגע און ערשט דאן הערען און נאָכפאָרשען, וואָס זיא זאָגט און וואָס זיא לעגט פאָר. נאָר דאריבער א צווייטען מאָל.

דר. קארל פארנבערג.

אין ווייטען מזרח.

שוין צוויי מאָנאט וויא דיא טעגליכע צייטונגען זיינען פול מיט דעפּעשען, קאָרעספּאָנדענצען און סברות וועגען דעם גרויסען קאמפּף, וועלכער פלאַקערט זיך פאַרנאנדער אין ווייטען מזרח צווישען רוסלאנד און יאפּאן און וועלכער סטראשעט צו צושטערן דעם יעצטיגען פרידען אין דער וועלט, א פרידען, וואָס האלט זיך שטענדיג אויף א האָר אין דער קאפּיטאליסטישער אָרגאניזאציאָן פון דער געזעלשאפט. דיא נאכריכטען, וועלכע קומען אָן פון פערשידענע ערטער, ספּעציעל פון לאָנדאָן, דעם צענטראל־מארקעט פון אלוועלטליכע נייעס, זיינען זעהר פערפּלאָנטערט און אָפט גאנץ ווידערשפּרעכענד. איין טאָג הייסט עס, אז אָט־אָט ברעכט אויס א מלחמה צווישען רוסלאנד און יאפּאן; אויף מאָרגען אָבער לייקענט מען עס און מען בעהויפּטעט נאָר, אז דער טייוועל איז ניט אזוי שווארץ, וויא מען מאָלט איהם, אז עס האלט נאָך ווייט פון א מלחמה און אז דער גאנצער שטרייט וועט שליסליך געשליכטעט ווערן פריעדליך.

היינט, ווען מיר שרייבען דיזע צייל‍ען, ווערן בעשטעטיגט דיא פּעסימיסטישע בעריכטען פון דיא לעצטע פּאָר טעג, אז א מלחמה איז אונפערמיידליך, אויב רוסלאנד וועט ניט נאָכגעבען דיא יאפּאנעזער פאָדערונגען וועגען קאָרעא, דעם עפּעל פון זייער ביטערדיגען שטרייט. א דעפּעשע פון לאָנדאָן מעלדעט, אז רוסלאנד מוז אָפּטרעטען פון קאָרעא אָדער זיך נעהמען צו געוועהר, אום צו ברעכען דעם ווידערשטאנד פון יאפּאן. וואָס פאַר א נייעס דער טעלעגראף וועט ברענגען מאָרגען, דאָס קענען אפילו דיפּלאָמאטען ניט פאָראויסזאָגען.

אָבער ניט דיא פערשיע־ענע נאכריכטען זיינען מיר דאָ אויסען, זאָנדערן דעם פאקט, אז רוסלאנד און יאפּאן האָבען זיך צוזאמענגעשטויסען אין ווייטען מזרח און אז זייער מחלוקה וועט זיי אזוי ווייט פערפיהרען, דאָס פריהער אָדער שפּעטער וועלען זיי זיך מוזען נעהמען צו געוועהר. דיזער קאמפּף האָט יעדענפאלס א פיעל גרעסערע אלוועלטליכע בעדייטונג, וויא עס שיינט פון ערשטען בליק. עס איז ניט בלויז א רייבעריי וועגען דיא מארקעטס פון מאנדזשוריא און פון קאָרעא; עס איז אויך ניט בלויז א שטרייט וועגען דעם, ווער עס זאָל בעהערשען דעם האלב־אינזעל קאָרעא, זאָנדערן א קאמפּף וועגען

דיא ריעזיגע כינעזישע אימפעריע און זאגאר וועגען דעם, ווער עס זאל הערשען אין מזרח־אזיען: דיא געלע ראסע, אנגעפיהרט פון יאפאן, אדער דיא ווייסע ראסע אין דער געשטאלט פון דיא רוסען.

דער אונערזעטליכער אפעטיט פון דער רוסישער רעגירונג צו נייע לענדער טרייבט איהר אלץ ווייטער אין צענטראל און מזרח־אזיען. זיא כאפט רעכטס און לינקס, ניט אכטענדיג אויף די פרעטענזיעס פון אנדערע מעכטע אויף דארטען אפצולעקען א ביינדעל. איהר לעצטער ביסען איז געוועזען מאנדזשוריא, א זעהר גרויסער און גוט בעפעלקערטער טהייל פון דער כינעזישער אימפעריע. דיזען ביסען האט זיא אריינגעכאפט אין איהרע בערען־לאפעס און גענומען גריזשען מיט דיא צעהנער אין דער צייט, ווען אלע קאפיטאליסטישע מעכטע האבען זיך א לאז געטהאן אויף כינא, אום צו דערשטיקען דיא דארטיגע פאלקס־בעוועגונג געגען דיא ווייסע כאפערס, דיא זאגענאנטע באקסער־בעוועגונג; אבער זיא האט איהם נאך ניט ארונטערגעשלונגען אין גאנצען, דען ענגלאנד, אמעריקא און יאפאן פראטעסטירען און פערלאנגען וויינינגסטענס פרייען אבזאץ פאר זייערע סחורות. דיא מארקעט־פראגע איז, וויא בעוואוסט, דיא וויכטיגסטע אין דער אינערליכער און אויסלענדישער פאליטיק פון יעדע קאפיטאליסטישע רעגירונג. צוליעב דעם יאגט מען עס זיך אזוי נאך קאלאניעס און קאנצעסיאנען, צוליעב דעם טרעט מען אונטער דיא פיס דיא שוואכע און צוליעב דעם פיהרט מען מלחמות.

דורך דיא פערכאפונג פון מאנדזשוריא איז רוסלאנד צוגעקומען צו דעם נארד־גרענעץ פון קארעא און האט אויף געווארפען א זשעדנע אויג אויף דיזען וויכטיגען האלבאינזעל. נאר דא האט זיא זיך אנגעשטויסען אויף יאפאן, וועלכע בעטראכטעט זייט לאנג קארעא אלס איהר ירושה. עס איז גענוג צו ווארפען א בליק אויף דער ביילינענדער קארטע פון דעם נעכסטען קריעגס־טהעאטער אין ווייטען מזרח, אום צו פערשטעהן, אז דער בעזיץ פון קארעא איז פון דער גרעסטער וויכטיגקייט ניט נאר פאר דיא ווייטערע ענטוויקלונג פון דעם וואונדערבאר־פראגרעסיווען יאפאנעזער פאלק, זאנדערן איינפאך פאר די עקסיסטענץ פון דער יאפאנעזער אימפעריע.

אבגעזעהען דערפון, וואס קארעא איז בעזעצט פון פעלקער, וועלכע זיינען פון איין אפ־שטאמונג מיט דיא יאפאנעזער און וועלכע זיינען שטענדיג געוועזען אין פערקעהר איינע מיט דיא אנדערע, איז דער האלב־אינזעל דאך א זעהר וויכטיגער סטראטעגישער פונקט. ווען יאפאן זאל בעהערשען קארעא, הייסט עס, אז זיא בעהערשט דעם וואסערוועג פון דעם יאפאנעזער ים אין געלען ים און אז זיא האט ווירקליך דיא אויבערמאכט אין דיזע וואסערען געגען רוסלאנד (בעטראכט דיא קארטע). פערקעהרט, ווען רוסלאנד זאל פערכאפען קארעא, קען זיא אויסגעצייכענט בענוצען דיא פארטען פון דעם האלב־אינזעל צו אטאקירען יאפאן. דארום וועט יאפאן זיך ניט אפשטעלען פאר א מלחמה מיט אזא ריזיגע אימפעריע וויא רוסלאנד. דיא יאפאנעזער רעגיערונג וויל זיך יעצט פערזיכערן, אז רוסלאנד זאל ניט קענען אריינשטעקען א לאפע אין קארעא און איהר סטראשען פון דארטען. און אויב זיא וועט ניט קריגען א געניגענדע בעפרידיגונג, וועט זיא בעסער יעצט אנפאנגען א קריעג איידער צו ווארטען ביז רוסלאנד וועט זיך פערשטארקען אין סיביר און מאנדזשוריא און א לאז טהאן איהרע מחנות אויף קארעא.

פון דעם ערשטען בליק דוכט זיך, אז יאפאן האט גאר קיין אויסזיכט ניט עפעס אויסצופיהרען אין א מלחמה מיט רוסלאנד. וויא אזוי קען יאפאן, וועלכע צעהלט נאר 40 מיליאן נפשות, זיך מעסטען מיט דער רוסישער אימפעריע, וועלכע צעהלט כמעט מיט א 100 מיליאן נפשות מעהר? אבער ווען מען בעטראכט גרינדליך אלע אומשטענדען, זעהט מען, אז יאפאן קען גאנץ גוט אויסהאלטען אזא קאמפף. ערשטענס, ליגט קארעא, וואו דיא שלאכטען וועלען פארקומען, זעהר ווייט פון דיא צענטערס פון דער רוסישער בעפעלקערונג; צווייטענס, איז איבערהויפט שווער צוצוקומען אהין דורך דער יבשה; דריטענס, איז דיא סיבירישע אייזענבאהן ניט געניגענד צום אריבערפיהרען גרויסע ארמעען מיט אלע נויטיגע קריעגס־מאטעריאלען; פיערטענס, וועט עס נעהמען לאנג ביז דיא רוסישע ארמעע אין קארעא וועט קריגען פערשטערקערונג; פינפטענס, איז דיא רוסישע פלאטע ניט שטארקער פאר דיא יאפאנעזער אין יענע וואסערן. דאגעגען אבער קען יאפאן זעהר שנעל קאנצענטרירען איהר גאנצע קראפט אין קארעא און אויך שנעל צושיקען פערשטערקערונגען, ווען נור זי וועט עס דארפען, דען פון נאגאסאקי און אנדערע פארטען און פעסטונגען קען זיא אין איין טאג צוקומען

צו דיא זידליכע פּאָרטען פון קאָרעא. מיט איהר מעכטיגער פלאָטע וועט זיא אין שטאנד זיין צו בעשיצען דיא טראנספּאָרטען און צו פערשטערקערן איהר ארמעע אויף דער יבשה.

אויסער דעם, וועלען דיא יאפּאנעזער, וועלכע האָבען בעוויזען זייער גרויסע מיליטערישע קונסט אין דער מלחמה מיט כינא, קעמפּפען מיט פּאטריאָטישע בעגייסטערונג. דען דאָס גאנצע פאָלק פיהלט, אז עס האנדעלט זיך וועגען זיין עקזיסטענץ. וועהרענד אין רוסלאנד איז דאָס פאָלק גאנץ גלייכגילטיג און פערשטעהט איבערהויפּט ניט, צו וואָס מען דארף געהן זיך שלאָגען מיט דיא יאפּאנעזער. דיא רוסישע סאָלדאטען וועלען דארום געהן אין שלאכט וויא מיליטערישע מאשינען, וועהרענד דיא יאפּאנעזער וועלען קעמפּפען וויא פּאטריאָטען. מען דארף ניט זיין א קריעגספיהרער צו וויסען, אז דיא פּאטריאָטישע געפיהלען שפּיעלען א זעהר גרויסע און וויכטיגע ראָלע אין שלאכטען, אז בעגייסטערטע סאָלדאטען קענען בעזיעגען א פיעל גרעסערע ארמעע, וועלכע קעמפּפט נאָר אויף דעם בעפעהל פון איהרע קאָמאנדירען.

וויא וויניג דאָס פאָלק אין רוסלאנד איז פּאראינטערעסירט אין א מלחמה מיט יאפּאן, קען מען שליסען פון דעם, דאָס דיא רוסישע רעגירונג האָט געהייסען איהרע צייטונגען העצען אויף דיא יאפּאנעזער אלס אנטי־קריסטען (וויא בעוואוסט, זיינען דיא יאפּאנעזער בודהיסטען, וואָס עס שטערט זיי גאָר ניט צו שטייגען שנעל אויף דעם לייטער פון פּראָגרעס) און שרעקען דעם עולם מיט דער „געלער געפאהר“. איינער פון דיזע שטיצער פון צארענטיראנייע און פינסטערניס זיינען פארקראָכען אין זייערע העצונגען אזוי וויט, דאָס זיי רופען דיא יאפּאנעזער „זשידעס פון וויטען מזרח“.....

ווען יאפּאן זאָל זיך ניט בענוצען גלייך דערמיט, וואָס רוסלאנד איז ניט גענוג פּאָרבערייטעט צו א מלחמה אין וויטען מזרח און האָט נאָך ניט דיא נויטיגע אייזענבאהנען פאר איהרע ארמעען, וועט זיא זיכער פערלירען. יעדע פערציהונג פון דעם שטרייט איבער קאָרעא דורך דיפּלאָמאטישע דריידלאך איז אזוי ניצליך פאר רוסלאנד, וויא שעדליך פאר יאפּאן. רוסלאנד האָט צייט צו ווארטען ביז זיא וועט זיך מעהר בעפעסטיגען אין מאנדזשוריא, בעזאָנדערס לעבען דעם גרענעץ פון קאָרעא, און ביז דיא געפּלאנטע אייזענבאהנען וועלען אויסגעבויט ווערען. דאן, ביי דער ערשטער בעסטער געלעגענהייט, קען זיא ארייגשיקען איהרע מחנות אין קאָרעא, און יאפּאן וועט שוין ניט זיין אין שטאנד זיי ארויסצויאָגען. וועהרענד יעצט קען יאפּאן פערכאפּען זעהר לייכט די זידליכע פּאָרטען פון קאָרעא און מארשירען ווייטער צו פערנעהמען דיא בעסטע פּאָזיציאָנען, פון וועלכע דיא רוסישע סאָלדאטען וועלען איהר פיללייכט גאָר ניט קענען פערטרייבען.

דיא רוסישע רעגירונג איז דארום צוגעשפּארט צו דער וואנט דורך דיא ענערגישע פּאָרדערונגען פון יאפּאן. זיא מוז יעצט נאָכגעבען און איבערלאָזען קאָרעא, וויינינגסטענס דעם זידליכען טהייל, צו יאפּאן, אָדער זיך בעשליסען אויף א מלחמה. דיא נאָהענטע צוקונפט וועט בעוויזען, וואָס דיא רוסישע רעגיערונג וועט אויסקלייבען. יאפּאן קען יעצט העכסטענס נאָכגעבען, אז מאנדזשוריא זאָל ווערען א רוסישע פּראָווינץ — וועגען קאָרעא וועט זיא און מוז בלייבען פעסט ביי איהר פערלאנג, דאָס רוסלאנד זאָל ניט ארייגשטעקען אהין א לאפּע.

אין דיזען קאמפּף זיינען דיא סימפּאטהיען פון אלע ציוויליזירטע פעלקער אויף דער זייט פון דעם מוטהיגען און פעהיגען פאָלק, וועלכע האָט אזוי שנעל און פיין איבערגענומען דיא אייראָפּעאישע ציוויליזאציאָן. מען פיהלט, אז ניט נאָר האָט יאפּאן רעכט, זאָנדערן אז עס וואָלט זעהר גוט געווען פאר דיא גאנצע וועלט, ווען רוסלאנד זאָל געשלאָגען ווערן אָדער וויינינגסטענס קריגען א דיפּלאָמאטישע נידערלאגע. וויא פיעל איינער זאָל ניט זיין געגען מלחמה איבערהויפּט, געגען דיזע שוידערליכע ירושה פון בארבארישע צייטען, דאך וועט ער צופריעדען זיין, ווען דיא רוסישע רעגיערונג וועט כאפּען א מפלה. דען דאָס וועט מוזען פיהרען צו אן אָבשוואכונג פון דער צארענ־טיראנייע און צו א פערשטארקונג פון דיא רעוואָלוציאָנערע קרעפטע. א זיעג איבער דיא בלינדע מחנות פון צאר בעדייטעט איינפאך פרייהייט און קאָנסטיטוציאָן אין דער רוסישער אימפּעריע. וויא אונגעהייער וויכטיג דאָס איז פאר די גאנצע מענשהייט, פערשטעהט יעדערער.

נאָר פון דעסטוועגען קען יאפּאן ניט האָפען אויף דער אקטיווער שטיצע פון אירגענד וועלכער מאכט, אפילו ניט פון ענגלאנד, ווייל דיא קאפּיטאליסטישע רעגירונגען האָבען ניט אזעלכע אינטערעסען אין קאָרעא, אז זיי זאָלען ארויסטרע־

טען מיליטעריש. ענגלאנד, וועלכע האָט געשלאָסען א בונד מיט יאפאן און וועלכע האָט א סך שווערע רעכענונגען מיט רוסלאנד, וועט דאָך שטעהן פון ווייטענס. העכסטענס וועט זיא העלפען יאפאן פינאנציעל, און דאָס אויך אין דער שטיל, דען זיא האָט מורא פאר רוסלאנד. דאָס זעלבע קען מען אויך זאָגען וועגען אמעריקא וויא פיעל דאָס אמעריקאנער פאָלק זאָל ניט סימפאטיזירען מיט יאפאן, נאָר מען וועט דאָך א פינגער אין קאלטע וואסער ניט אריינלייגען, אום איהר צו העלפען געגען רוסלאנד. דיא אמעריקאנער רעגירונג איז נאָך דערצו אזוי ווייט פערקראָכען אין דער נידערטרעכטיגער אטאקע אויף קאָלאָמביא און אין דעם נייעם פאנאמאשווינדעל, אז זיא מוז גוט זיך אין אכט נעהמען געגען אינטריגען פון אויראָפּעאישע מעכטע און זוכען ניט איינצורייסען מיט זיי.

וועגען פראנקרייך איז אָבגערעדט, דען זיא איז דאָך אונגליקליכערווייזע פערבונדען מיט רוסלאנד. זיא וועט אָבער ניט שטיצען רוסלאנד, דען זאָנסט וועט ענגלאנד מוזען זיך אָננעהמען פאר יאפאן לויט א געוויסען פונקט פון ענגליש־יאפאנעזער טראקטאט. (דיזער פונקט בעשטימט, אז ענגלאנד מוז העלפען יאפאן אין פאל דיא לעצטע וועט אטאקירט ווערען פון מעהר וויא איין מאכט.) ניט ענגלאנד און ניט פראנקרייך, וועלכע האָבען גרארע ניט לאנג צוריק געשלאָסען א פריינדליכען אָפּמאַך, אום צו שליכטען זייערע שטרייטען דורך א שיעדס־געריכט, ווּעלען נאטירליך ניט אָנפאנגען צווישען זיך א קריעג צוליעב יאפאן אָדער רוסלאנד.

וואָס אנבעלאנגט צו דייטשלאנד, זאָ זיצט זיא פעסט אין קיאאָ־שטאו, וואָס זי האָט פערכאפט ביי כינא (זעהע קארטע), אוןווארט נור אויף א געלעגענהייט צו פערקריכען ווייטער אויף דעם האלב אינזעל שאן־טונג. ווען רוסלאנד זאָל איהר נאָר פערשפרעכען דיפּלאָמאטישע שטיצע אין דיזער כאפעריי, וועט זיא אפילו דערלאָזען, אז יאפאן זאָל אונטערגעהן.

רוסלאנד און יאפאן ווּעלען, אלזאָ, האָבען אליין צו פיהרען מלחמה אין ווייטען מזרח. אויב עטוואָס אונגעוועהנליכעס וועט ניט טרעפען, וועט זיך קיינער ניט אריינמישען דירעקט אין דיזען העכסט וויכטיגען קאמפף.

פּאָליטיקוס.

פראָסט=בלומען

ביי דעם פענסטער וואו'ך פלעג שטעהען,
צוגעדריקט מיין הייסען שטערען
צו דיא קיהלע פייכטע שויבען
און בעגאָסען זיי מיט טרערען —

אויף דיא זעלבע קאלטע שויבען
זעצט דער פראָסט איצט זיינע צוועטען.
און דיא שטורעם נאכט צובינדט זיי
אויף דיא זעלטזאמסטע בוקעטען.

און מיר דאכט, איך הער דעם בייזען
ווילדען שטורעם שפּאָטיש ברומען:
„קלאָג ניט אויף דיין וועלקען פריהלינג,
„זעה דעם ווינטער'ס וואונדער בלומען...

„דאָ וואו קיין מאָל שטראלט דיא זונן ניט,
„אויף דיא קאלטע דונקלע שויבען.
„בלייב איך היטען דיר דיא בלומען,
„אז קיין זעלע זאָל זיי רויבען..."

ה. רויזענבלאט.

אַ גאַנצע וועלט אין אַ טראָפּען וואַסער.

א גאנצע וועלט אין א טראָפּען וואסער“— דאָס איז פון דיא זאכען שלא היה ולא נברא, אָדער פּראָסט גערעדט, ניט געשטוינגען און ניט געפלוינגען, טראכטען זיך געוויס איינינע לעזער לעזענדיג דיעזע ווערטער. נאָר איהר האָט א גרויסען טעות, ווען איהר מיינט, אז איך זאָג עס ניט ערנסט. אי, וועט איהר דאָך געוויס פרעגען מיט הארץ, שטייט, וואו? וואָס? אָט האָט איהר ניט א טראָפּען, נאָר א גאנצע גלאָז וואסער און אדרבא בעווייזט, לאָמיר טאקי זעהען.

זעהט איהר, אָט דאָס וויל איך טאקי ערקלערען מיט מיין ארטיקעל און איך האָף, ווען איהר וועט איהם דורכלעזען, וועט איהר זיך אליין איבערצייגען, אז איך בין אויף א האָר ניט מגזם. דאָס איז אן אנערקענטע זאַך אָבוואָהל פאר דעם לעזער איז דאָס אפשר נאָך א נייעס, פאר דעם לעזער, וועלכער איז זעהר פערטראָגען מיט דעם ביטערען קאמפף פון דער אלטעגליכער חיונה און האָט דעריבער וועניג רוהיגע צייט צו געניסען דיא פרוכטען פון׳ם עץ הדעת ← פון דער וויסענשאפט.

ערסט אין דער צווייטער העלפט פון 18טען יאָהרהונדערט האָט זיך וועגען דעם דערוואוסט דיא לאָנדאָנער „קעניגליכע וויסענשאפטליכע געזעלשאפט.“ וועלכע איז צו יענער צייט געווען דער מיטעלפונקט פון דער וויסענשאפט, און מערקווירדיג איז דערביי וואָס דעם וועג צו דער „נייער וועלט“ אים טראָפּען וואסער האָט דורכגעבראָכען א מענש אָהן וויסענשאפטליכע קענטניסע, וועלכער איז אין זיין יוגענד געווען א געוויינליכער משרת אין א קלייט.

א קליינעם בעגריעף וואָלט דער מענש געהאט פון אונזער וועלט, ווען ער וואָלט געקוקט אויף איהר נור מיט זיין געוועהנליכעם אויג, ווען ער וואָלט ניט געהאט קיינע אינסטרומענטען, קיינע טעלעסקאָפּען, וועלכע עפענען איהם

טהיר און טויער פון אונזער ווייטען הימעל; ער וואָלט ניט געהאט דיא מעגליכקייט צו זעהען דיא אונגעהייערע גרויסע צאָהל נייע, מורא׳דיגע גרויסע הימעלס־קערפּער, נייע זונען־סיסטעמען, מיט איין וואָרט, ער וואָלט ניט געווען אים שטאנד צו וויסען און צו ערפאָרשען נייע וועלטען, וועלכע זיינען כחול הים, צווישען וועלכע אונזער ערדקוגעל פערנעהמט זעהר א קליינעם אָרט און איז נאָר א קליינער מיוחס. מיט דעם געוועהנליכען אויג זעהט דער מענש ניט, וואָס עס טהוט זיך אין דעם ווייטען, אין טיעפען דונקעלען הימעל. און מיט דעם געוועהנליכען אויג, אָהן אינסטרומענטען, זעהט ער אפילו ניט דאָס וואָס עס טהוט זיך. פאר׳ן נאָז און שטעלט זיך נאָר ניט פאָר, אז אין דער ערד, אין דער לופט און בעזאָנדערס אין וואסער געפינט זיך נאָר א נייע וועלט.

ערסט אין 1675 יאָהר האָט זיך א געוויסען אנטאָן פאָן לעווענגוק איינגעגעבען דורך א פערגרעסער־גלאָז אריינצודרינגען אין דער שטומער נאַטור און ארויסצורייסען פון איהר נייע וויכטיגע סודות.

לעווענגוק, וויא מיר האָבען שוין געזאָגט, האָט ניט געהאט קיין וויסענשאפטליכע קענטניסע, און איז אין זיין יוגענד געווען א משרת אין א קלייט, נאָר ער האָט דיא פּראָפעסיאָן פון מסחור געוואָרפען און איז בעסער געוואָרען א שומר אין געריכט פון זיין איינענער שטאָדט, אין דעלפט. דאָרט, ווען ער פלעגט נאָר האָבען לעדיגע צייט, פלעגט ער זיינע גרויסע פעהיגקייטען צו מעכאניק אָבגעבען אויף שלייפען פערגרעסערונגס־גלעזער. מיט גרויס חשק פלעגט ער ארבייטען איבער זיינע פערגרעסערונגס־גלעזער, דורך וועלכע ער פלעגט בעטראכטען און ערפאָרשען פערשידענע קליינציגע בשעפעניסען, פליגעלעך, פפלאנצינגען. ער איז געוואָרען מיט דער צייט א קינסטלער אין זיין ארבייט און האָט געמאכט אזעלכע. אויסגעצייכענטע גוטע מיקראָסקאָפּען, דורך וועלכע ער האָט ענדליך ענטדעקט דיא „סודות פון דער נאַטור“. מיט בעגייסטערונג

פּלעגט ער שרייבען וועגען זיינע וואונדערליכע ערפאַרשונגען אין לאָנדאָן צו דער קעניגליכער וויסענשאפטליכער געזעלשאפט.

איין מאָל איז איהם איינגעפאלען א גליקליכער געדאנק צו בעטראכטען מיט'ן מיקראָסקאָפּ פּשוט'ע רעגען־וואסער. דערצו האָט ער גענומען אין א גלעזערנע טרייבעל א ביסעל רעגען־וואסער פון א פאס וואסער, וועלכע איז שוין געשטאנען עטליכע טעג צייט, און האָט עס ארונטערגעלייגט אונטער זיין מיקראָסקאָפּ. איהר קענט זיך פאָרשטעלען זיין גרויס וואונדער, ווען ער האָט מיט א מאָל דערזעהען פאר זיך א נייע וועלט פון אן אונגעהייערע צאָהל לעבעדיגע ברואים'לאך, וועלכע זיינען געווען אָהן א גוזמא טויזענדער מאָל קלענער, איידער דער דינסטער שטויב. דיא ברואים'לאך זיינען געווען פון פערשידענע מינים. איין מין פון זיי האָבען געהאט פון פאָרענט עפּעס אזעלכע מאָדנע הערנער עהנליך צו א פּאָר פערדישע אויערען, וועלכע האָבען זיך שטענדיג בעוועגט אהין און אהער, און פון הינטען — א לאנגען עק. אנדערע חיה'לאך פלעגען שטענדיג לעבען, ווי עס ווייזט אויס, נאָך דער מאָדע און פלעגען ענדערן זייער אויסערן אויסזעהען. א דריטער מין פון זיי איז געווען אזוי קליין, דאָס ער האָט זיי קוים וואָס געקענט בעטראכטען, און דיזע פלעגען נאָך גיכער, איידער אלע, שטענדיג אומדרעהען זיך און בעוועגען זיך.

אין פרישע וואסער אָדער אין פריש צוגאנגענעם שנעע האָבען זיך אזעלכע ברואים'לאך נים געפונען. אָבער וויבאלד דאָס וואסער איז געשטאנען א פּאָר טעג, האָבען זיך באלד אָנגעהויבען בעווייזען פערשיעדענע אורחים, פערשיעדענע ברואים'לאך, וועלכע פלעגען זיך מעהרען נאָר אָהן א צאָהל און אָהן אן אויפהער. דיא ערשטע צייט האָט לעווענגוק געמיינט, אז ער האָט דאָ צו טהאָן מיט יענע קליינציגע בעוועגליכע אטאָמען, פון וועלכע עס בעשטעהט אונזער וועלט, וויא דאָס האָט געלערנט דער אַלטער גריכישער פילאָזאָף דעמאָקריט. נאָר באלד האָט ער זיך אליין איבערציינט, אז דאָס זיינען מאקי אמת'ע, לעבעדיגע ברואים'לאך, וועלכע פירען א זעלבסטשטענדיגען לעבען אין א טראָפּען וואסער.

שפּעטער, אין א האלב יאָהר ארום, האָט זיך איהם געוואָלט וויסען פון וואנעט עס נעהמט זיך אזא ביטערער טעם אין געווירץ פון פפעפער. ער האָט צוליב דעם צוועק בעגאָסען פפעפער מיט א ביסעל וואסער און האָט עס אזוי געלאָזען שטעהן א פּאָר טעג. וויא גרויס איז געווען זיין וואונדער, ווען זיין מיקראָסקאָפּ האָט איהם ענטדעקט אויך דאָרט אן אונגעהייערע צאָהל זעהר קליינע ברואים'לאך, עהנליך צו יענע, וועלכע ער האָט געזעהען אין רעגען־וואסער. נאָר וועלכע ס'האָבען געהערט צו אן אנדער מין בריה. אין יעדען טראָפּען פון דעם פפעפער־וואסער האָט זיך געפונען אודאי א טויזענד שטיק נידריגע איינפאכע ברואים'לאך, פּראָטאָצאָא, וויא דיא געלעהרטע רופען עס.

דורך דעם האָט זיך, פערשטעהט זיך, פאר'ן מענשען געעפענט נאָר א נייע אונבעקאנטע וועלט. דיא ענטדעקונג פון לעווענגוק האָט בעקומען אין דער נאטור־וויסענשאפט אזא גרויסע בעדייטונג, וויא דיא ענטדעקונג פון אמעריקא פאר דיא עקאָנאָמישע ענטוויקלונג פון דיא אייראָפּעאישע פעלקער.

עס איז אויך גאנץ לייכט צו פערשטעהן, דאָס צו יענער צייט האָט מען אויף דעם געקוקט מאקי וויא אויף א באָבע־מעשה. זעהען מיט דיא אייגענע אויגען האָט עס קיינער נים געקענט און גלויבען אזא וואונדערליכע זאך אויף נאמנות האָבען זיך אויך ניט געפונען קיין בעלנים. וואָס דארפט איהר מעהר, אפילו דיא לאָנדאָנער קעניגליכע געזעלשאפט האָט אין אָנהויב אויך געהאט וויייניג אמונה אין אונזער „דעלטער פילאָזאָף“. דיעזע געזעלשאפט האָט נאָך ניט געהאט אזא פאָלקאָמענעם מיקראָסקאָפּ, דורך וועלכען זיא זאָל קענען זעהען אליין מיט איהרע אויגען דיא משונה'דיגע בעשעפעניסען, וועלכע לעווענגוק האָט בעשריבען. אזוי האָט עס געדויערט כמעט א יאָהר צייט, ביז סוף 1677טען יאָהר, ביז דער פרעזידענט פון דיזער געזעלשאפט, ראָבערט גוק, האָט מודיע געווען דער געזעלשאפט, דאָס נאָך פיעל מיהע און מאטערנעם האָט זיך איהם איינגעגעבען צו מאכען אזא גוטען מיקראָסקאָפּ, דורך וועלכען ער האָט געזעהען אן אונגעהייערע צאָהל קליינציגע ברואים'לאך אין פפעפער־וואסער. איהר קענט זיך פאָרשטעלען, וואָס פאר א רעש דאָס האָט אָנגעמאכט. פון דאן אָן איז שוין מעהר ניט געווען קיין ספק, אז אין א טראָפּען וואסער געפינט זיך א גאנצע אונזעהבארע וועלט פון ברואים'לאך.

ערשט אין א הונדערט יאָהר ארום האָט אָטטאָ מיללער אין דענעמארק, וועלכער האָט

זיך בעשעפטיגט מיט דיזע קליינציגע בעשעפּעניסען א 12 יאָהר צייט, בעשריבען 380 פערשידענע מינים ברואים'לאך, וועלכע לעבען אין טייך און אין ים וואסער פון קאָפּענהאַגען. אין 19טען יאהרהונדערט האָבען זיך דיא נאטור־פאָרשער גענומען שטארק מיט זייערע פערפאָלקאָמטע אינסטרומענטען צו דער אונטערזוכונג און ערפאָרשונג פון דיזער נייער וועלט. זייער ארבייט איז ניט געגאנגען אומזיסט פערלאָרען. זיי האָבען טאקי ענטדעקט זעהר אסך נייע מינים ברואים'לאך און דערצו אויך א בעזונדערן מין מיקראָסקאָפּישע קליינע פלאָרא (פפלאנצונג), וואָס ווייטער און ווייטער האָט זיך דער מענש אלץ מעהר און מעהר דורכגעשלאָגען א וועג צו דיזער „נייער וועלט“, וואו דיא קלענסטע בעשעפּעניסען קענען זיך ניט בעהאלטען מעהר פון דעם מענשענס אויג, וואו דער מענש דרינגט אריין מיט זיין שארפען בליק אין זייער געהיימען לעבען. דער מענש ערפאָרשט און בעשרייבט זיי, און דיא וויסענשאפט ווערט וואָס ווייטער אלץ רייכער און רייכער.

און דער שליסעל צו דער נייער אונזעהבארער וועלט איז דאָך ניט מעהר וויא א פערגרעסערגלאָז! אזוי איינפאך!

יא, איצט איז עס שוין אין אונזערע אויגען גאנץ איינפאך. אָבער מיט א הונדערט יאָהר צוריק האָט מען דורך אזא איינפאכע זאך וויא א מיקראָסקאָפּ געקענט האָבען א גאנץ אנדער פסק אפילו אין דער ציוויליזירטער איירָאפּא. למשל, אין באיערן איז געשטאָרבען איינער א דאָקטאָר אין א קליינע שטעדטעל. ער האָט נאָך'ן טוידט געדארפט מעשה־שטן איבערלאָזען א מיקראָסקאָפּ, און דער עולם האָט איהם געהאלטען דערפאר פאר א מכשף. פאָרקענדיג זיך צווישען זיינע זאכען, וועלכע ער האָט איבערגעלאָזען, האָבען דיא בייערן געפונען דאָרט א טרייבעל. וועלכע איז געוועזען פערשטעקט פון ביידע זייטען מיט גלאָז. איהר קענט זיך פאָרשטעלען וואָס פאר א שרעק זיי האָט אָנגעכאפּט, ווען זיי האָבען, א קוק טהוענדיג אין טרייבעל, דאָרט מיט א מאָל דערזעהען א שווארצע משונה'דיגע בריאה. דאָס איז געווים א שד. האָבען זיי זיך געטראכט. נאָך גוט וואָס צווישען זיי האָט זיך געפונען א דרייסטיגער מאַן, וועלכער האָט געוואָנט צו צוברעכען דאָס טרייבעל און פאקען דעם שד. נאָר אוי וועה! אנשטאָט א שד האָט ער דערטאפּט פשוט א פליי. וויא איהר זעהט, ווערט אין דיא אויגען פון דעם אונוויסענדען מענשען און דורך זיינע פאָראורטהיילע א פשוט'ער פליי צו א שרעקליכען שד.

דיזע „נייע וועלט“ איז איצט אָפען ניט נאָר פאר דיא געלערנטע און געבילדעטע, ווייל א מיקראָסקאָפּ קען מען שוין איצט בעקומען פאר 20—30 דאָלאר. יעדער פון אונז קען איצט האָבען דעם גרויסען פערגניגען אריינצודרינגען טיעף אין דיא סודות פון דער נאטור. ווער עס האָט נאָר דיא מעגליכקייט צו בענוצען זיך מיט דעם מיקראָסקאָפּ, קען גאנץ לייכט זעהען דיא נייע וואונדערליכע וועלט. ער נעהמט דערצו א גרויסען טראָפּען וואסער צווישען 2 דינע שטיקלאך גלאָז (כדי דער טראָפּען וואסער זאָל זיך ניט גיך אויסטריקענען) און לעגט עס ארונטער אונטער זיין מיקראָסקאָפּ, וואו ער זעהט פשוט נסים ונפלאות.

צו בעשרייבען אייך דיזע וואונדערליכע אינטערעסאנטע וועלט מיט איהרע פערשידענסטע פיעלע פפלאנצונגען און בעשעפעניסען אין א קורצען ארטיקעל, איז איינע פון דיא זאכען וואָס קענען ניט זיין, און איך טראכט ואָר וועגען דעם ניט. נאָר דאָך קען איך זיך ניט אָבזאָגען צו געבען דעם לעזער חאָטש א בעגריף, ריכטיגער געזאָגט, נאָר אָנדייטען איהם וועגען דעם, וואָס דער מענש זעהט אין א טראָפּען וואסער.

נאָר אפריהער וויל איך נאָך מודיע זיין דעם לעזער, וויא איך האָב שוין אויבען וועגען דעם דערמאָנט, אז ניט יעדער טראָפּען וואסער טויג פאר אונזערע ערפאָרשונגען. עס איז פאראן וואסער, וואו מיר וועלען אומזיסט זוכען אזעלכע לעבעדיגע בעשעפעניסען. א פרומער איד אָדער א וועגעטעריאַנער האָבען זיך ניט שטארק וואָס צו שרעקען און מעגען זיין רוהיג, דאָס זיי האָבען נאָך ניט עובר געוועזען זייער פרינציפּ מיט דעם, וואָס זיי האָבען אויסגעטרונקען א גלאָז פרישע וואסער.

אין קוואל־וואסער אָדער אין פרישע ברונען־וואסער געפינען זיך ניט קיין לעבעדיגע ברואים'לאך, קיין לעבעדיגע אָרגאניזמען אין. ווען עס געפינען זיך שוין יא אזעלכע, זיינען זיי אויך זעהר ווייניג. וויא אונזער טהירישע וועלט קען ניט אויסקומען אָהן נאהרונג, אזוי מוזען אויך דיא קליינציגע ברואים'לאך האָבען פון וואנעט צו לעבען. זיי לעבען ניט פון נסים. נאָר זיי שפּייזען זיך מיט מיקראָסקאָפּיש קליינע פפלאנ־

צונגען. דיזע פפלאנצונגען, כדי זיי זאָלען קענען וואקסען און ענטוויקלען זיך, קענען ניט אויסקומען אָהן דער ווירקונג פון דער זון, וויא אָהן איהר קענען ניט אויסקומען בכלל קיין בלום און קיין גראָז. דאריבער איז ניטאָ קיין לעבען אין טיעפע ברונגען וואסער, וואו דיא זון קומט ניט צו און וואו עס געפינט זיך נאָך דיא שעדליכע קוילענזויערע (זעה אונטען). נאָר ווען דאָס וואסער אין ברונען ווערט קויטיג און פעראונרייניגט, דאן ווערט אויך א לעבען פאר פערשיעדענע פפלאנצונגען און בריאים'לאך. ווער רעדט אין גרויסע טייכען און אין פילטרירטע (דורכגעזייטע) וואסער, וועלכע פליסען צו אונז דורך דיא וואסער־לייטונגען, זיינען זיי כמעט נאָר ניטאָ, אָדער זעהר זעלטענע געסט.

דער לעזער האָט געוויס בעמערקט, דאָס ווען מען נעהמט א גלאָז געוועהנליכע וואסער און מען האלט עס קעגען דיא שטראהלען פון דער זון, קען מען זעהען מיט א געוועהנליכער אויג זעהר א סך שווארצע ברוינע פינטעלאך, דינע פעדעמלאך. נאָר דאָס זיינען געוועהנליך נאָר ברעקלאך ליים.

א סך פון דיזע בריאים'לאך טרעפען מיר אָבער אין שטעהענדיגע וואסער פון טייכלאך, שאזעלקעס, זומפען. דאָ לעבען און ארבייטען קליינציגע קרעבסען, וואסער־שנעקעס, פיאווקעלאך און ד. ג. וויא אונזערע מיקראָסקאָפישע איינוואָהנער דערפיהלען נאָר דיא ליכטיגע זון, באלד קלייבען זיי זיך צוזאמען מחנות־ווייז אין דער הויך אויפ'ן וואסער. דיא אויבערסטע וואסערפלעכע זעהט דאן אויס, וויא דער לעזער האָט געוויס פיעל מאָל בעמערקט, דאָ בלאָהייט, דאָ געל, ברוין אָדער גרין, פונקט וויא עס וואָלט געוועזען ערטערווייז געפארבט מיט פערשיעדענע פארבען.

לאָמיר נעהמען אזא טראָפּען וואסער און זעהען וואָס טהוט זיך דאָרט. קורץ גערעדט, זעהען מיר פאר אונזערע אויגען פשוט א גאנצעס פעלד מיט פערשיעדענע גרעזער, א וואלד מיט צווייגען, וועלכע זיינען מורא'דיג פערפלאָנטערט איינער מיט'ן צווייטען צו זעהר א געדיכטען נעץ. יא, פערשידענע בוימער און פפלאנצונגען פון דעם מיקראָסקאָפּישען וואלד זיינען געוועהנליך גרין. און וויא קליין זיי זיינען ניט, דאָך וואקסען זיי גלייך וויא אונזערע געוועהנליכע וועלדער און פעלדער; ווען דיא זון שיינט, זויגען זיי איין אין זיך קוילענזויערע (*), וועלכע געפינט זיך אין וואסער.

דיזע מיקראָסקאָפּישע פפלאנצונגען האָבען, וויא אלע פפלאנצונגען, זייער אייגענעם לאבאָראטאָריום: איינזויגענדיג אין זיך דיא קוילענזויערע, שפּאלטען זיי אָפּ פון איהר דעם קוילענשטאָף, וועלכען זיי פעראייניגען אין זיך מיט וואסער צו כעמישע פערבינדונגען און ארבייטען אויס דערפון קראָכמעל, וועלכער געהט איבער אין צוקער. ווייטער פערבינדען זיך דיזער קראָכמעל און צוקער אין דיא וואסער־גרעזער מיט נאָך אנדערע קערפּער, וועלכע געפינען זיך גראד אין וואסער, למשל, מיט אמאָניא (זיין שטעכענדען גערוך ווייס יעדער איד, וועלכער איז נאָר געוועזען יום כפור אין שוהל, וואו מען פערטרייבט מיט זיין גערוך דעם ביטערען הונגער), וועלכער האָט אין זיך דעם עלעמענט שטיקשטאָף. און אָט פון דעם בילדעט זיך דאָס בוימאטעריאל פאר דיא לעבעדיגע אָרגאניזמען: אייווייס־קערפּער, פּראָטאָפּלאזמען, וויא דיא געלעהרטע רופען עס.

ווען מיר קוקען אריין אין אונזער טראָפּען וואסער, זעהען מיר ביי דער בעלייכטונג פון דער זון זעהר א סך קליינע בלעזכען, גלייך וויא אין קאָכענדעס וואסער, אָדער ווען מען עפענט א סיפאָן סעלצער־וואסער, פון וואנעט דיא קוילענזויערע ענטלויפט. זעהט איהר, אָט דאָס זיינען

(*) קוילענזויערע איז א כעמישע פערבינדונג פון קוילענשטאָף און זויערשטאָף. דער מענש אָטהעמט איין שטענדיג דען זויערשטאָף, וועלכער געפינט זיך אין דער לופט און אָטהעמט אויס דערפאר קוילענזויערע. אן ערוואקסענער מענש, וויא דיא געלעהרטע האָבען אויסגערעכענט, אָטהעמט אויס טעגליך אן ערך 900 גראם קוילענזויערע, ד. ה. כמעט א פערטעל קילאָ קוילענשטאָף (פשוט קוילען).

דיא גרינע פפלאנצונגען אָבער טהוען פונקט דעם היפוך, וואָס דאָס ברענגט זעהר א גרויסען נוצען. ערשטענס, צערשפּאלטען זיי אונטער דער ווירקונג פון דער זון דיא שעדליכע קוילענזויערע צוריק אין קוילענשטאָף און זויערשטאָף. דעם זויערשטאָף גיבען זיי אָפּ צוריק דער לופט, וואָס דאָס איז אזוי נוצליך פאר דעם מענשען'ס לעבען. צווייטענס, דעם אָפּגעשפּאלטענעם קוילענשטאָף נעהמען דיא פפלאנצונגען אויף אין זיך, וואָס איז זעהר נויטיג אלס א נאהרונגס־מיטעל פאר זייערער ווייטערע ענטוויקלונג.

אונזערע זויער־שטאָף בלעזכען, וועלכע דיא וואַ־סער־פּפלאַנצונגען לאָזען ארויס פון זייער לאַבאָראַטאָריום, אָפּשפּאַלטענדיג עס פון דער קוילען־זויערע. און אזוי וויא זויער־שטאָף איז א גאז, פערשטעהט זיך, ענטלויפט עס צו פערמישען זיך מיט דער לופט.

א סך פערדעמלעך פון אונזער מיקראָסקאָפּישען וואלד בייטען זיך און ענדערן זיך פאר אונזערע אויגען, וואָס מען קען גאנץ גוט בעמערקען.

לאָמיר זיך צוקוקען צו דעם מין עדאָגאָניום (Oedogonium) צו איינע פון זיינע צווייגלאַך. זיינע שטענגלאַך, צווייגלאַך, זעהען מיר, אלס א געפלאָכטענעם נעץ פון דינע, גרינע זיידענע פעדימלאַך; יעדער צווייגעל פון זיי, וויא אונז איז בכלל בקאנט, בעשטעהט פון צעללען, וועלכע ליגען איינער אויפ'ן צווייטען וויא א שנור פערל, זעהען אויס וויא קריסטאַל־גלעזער, געפילט מיט גרינעם זאפט. אין מיטען פון יעדער צעללע געפינט זיך א צעללען־קערנדעל. און ווי גרויס איז אונזער וואונדער, ווען מיר זעהען, דאָס דאָרט קומען עפּעס פאַר גרויסע הכנות, וויא פאַר אן איבערקעהרעניס. כדי ניט לאנג מאריך צו זיין, וועל איך זאָגען, דאָס פון זיי ענטוויקלען זיך קליינציגע גרינע קוגעלכען, וועלכע בעוועגען זיך, טאנצען ארום אהין און אהער, וויא לעבעדיגע חיה'לאַך. כמעט אלע פּפלאַנצונגען פון אונזער מיקראָסקאָפּישען וואלד האָבען אין זיך דיא טבע צו בילדען אזעלכע מיקראָסקאָפּישע לעבעדיגע אָרגאַניזמען. זיי בעוועגען זיך אליין גאנץ פריי און מיט רעכט האָט מען זיי טאקי א נאָמען געגעבען, פּראָסט גערעדט, נע־ונד־ניקעס.

דאָ אין טראָפּען וואסער זעהען מיר איינע פון דיא וואונדערליכסטע ערשיינונגען. וויא עס איז בכלל ביי אלעמען אָנגענומען דיא מיינונג, בעשטעהט דער אונטערשייד צווישען פּפלאַנצונגען און לעבעדיגע וועזען אין דעם, וואָס דיא לעצטערע בעוועגען זיך אליין גאנץ פריי. נאָר, וויא דער לעזער זעהט, איז גאנץ פאלש צו מאַכען אזא אונטערשייד אין אונזער מיקראָסקאָפּישער וועלט. פון אונבעוועגליכע פּפלאַנצונגען ענטשטעהען אזעלכע קערפּער, וועלכע בעוועגען זיך אויך וויא לעבעדיגע וועזען.

לוידער קענען מיר זיך לענגער ניט אָבשטעלען ביי דיא וואונדער, וועלכע שפּיעלען זיך אָב ביי דיעזע צעללען פין דיא פּפלאַנצען. איך וויל אָבער נאָך וואַרפען א בליק אויף דיא לעבעדיגע איינוואָהנער פון אונזער וואַלד.

אין פיעלע ערטער פון אונזער טראָפּען וואַסער געפינען זיך פערשידענע לעבעדיגע וועזען און דערצו אזוי פיעל און אזוי געדיכט, וויא אויף א גרויסען יריד אָדער אויף א היימליכע חתונה. איך וועל נאָר ארויסכאַפּען א פּאָר פון זיי, כדי דער לעזער זאָל האָבען א ברעקעל בעגריעף, וואָס פאַר פערשיעדענע מינים חיה'לעך עס געפינען זיך דאָרט.

אָט, למשל, שווימט מיט גאוה און שטאָלץ א חיה'לע, וועלכע זעהט אויס וויא א שוואַן (לעבער) און דערפאר האָט זיא טאקי געכאַפּט אזא נאָמען. זיא רוקט זיך אין אלע זייטען מיט איהר בויגזאַמען לאנגען האלז וויא מיט א בייטש. מיט א מאָל ווערט דיא קליינציגע חיה'לע עפּעס אונרוהיג און כאַפּט דיא הענד מיט דיא פיס און ענטלויפט. און טאקי ניט אומזיסט: נאָך איהר יאָגט זיך א ווילדע בריה, איהר שונא ראַטיפער. דיזער שונא האָט ניט אומזיסט בעקומען זיין נאָמען, ד. ה., רעדער־טהיער, וויא מיר וועלען עס באלד זעהען. דיזער שונא איז א לאנגע חיה מיט א געשפּאָלטענעם עק, אין מיטען פון איהר דורכזיכטיגען קערפּער האָט זיא עפּעס א מין שרעקליכען מויל. און אזוי וויא זיא איז, צווישען אונז גערעדט, א גרויסע פרעסערין, ארבייט זיא שטענדיג מיט'ן מויל. דאָ עפענט עס זיך און דאָ מאכט עס זיך ווידער צו. מיט צוויי פייער־רויטע אויגען לויערט זיא אויף איהר קרבן. פון ביידע זייטען קאָפּ זיינען פאראן עפּעס 2 מאָדנע אָרגאַנען עהנליך צו צוויי רעדערלאַך, וועלכע דרעהען זיך שטענדיג וויא א מאשין, וועלכע דינען איהר גאנץ גוט פאר איהר רויב: חיה'לאַך און פּפלאַנצונגען, וועלכע געפינען זיך ניט ווייט פון איהר, ווערען צוגעצויגען און אריינגעשלונגען אין דיזע רויבערישע מויל מיט א מורא'דיגער קראַפט.

עס זיינען דאָרט פאראן אויך אזעלכע חיה'לעך, וועלכע לאָזען פון זיך ארויס אזא שוויים, וואָס דינט זיי אלס מאַטעריאל צו מאַכען זיך א ליכטיגע שטיבעלע. דיזע שטיבעלעך זיינען פון אונטען צוגעבונדען צו א דינעם צווייגעל אזוי פון אויבען אָפען. פון דער אויבערסטער לעבעלע שטעקט דיזע חיה'לע ארויס איהר קעפּעלע צו זוכען זיך חיונה. וויא זיא דערשמעקט, אז עס איז עפּעס ניט גלאַט, אז א שונא קומט אָן, רוקט זיא באלד אריין צוריק איהר קעפּעל

אין שטיבעלע, פונקט וויא א שנעקע (אוליטקע) אזא חיה'לע איז, צום ביישפּיעל, סטענאָר (Stenor) און נאָך אנדערע.

מיט איין וואָרט, אונזער גרינעם וואלד אין טראָפּען וואסער בעוואָהנען זעהר פערשיעדענע מינים לעבעדיגע וועזען. אונזער טהירישער גאַרטען איז צו גרויס, און דער לעזער איז שוין אזוי אויך געווים מיד צו שפּאַצירען מיט מיר. נאָר נאָך אפּאָר ווערטער מוז איך דאָך זאָגען וועגען זיי.

מיט אונזער מיקראָסקאָפּ קען מען זיך גאַנץ גוט איבערצייגען, דאָס צווישען דיא חיה'לאך פיהרען אנדערע פון זיי דורכאויס א וועגעטאַריאַנישען לעבען וויא אמת'ע גראַז־פרעסער; נעהרען זיך נור מיט פּפלאַנצונגען; אנדערע פון זיי פיהרען אָבער א רויבערישען לעבען און נעהרען זיך מיט לעבעדיגע ברואים'לאך.

ווייטער מוז איך אייך דערצעהלען, אז דאָרט איז דעם שלאָפען אויך ניט בעזאָנדערס זיס צו לעבען. וויא דער לעזער האָט שוין געמערקט, שפּילען זיך דאָרט אָפּ בלוטיגע סצענעס און ביטערע טראגעדיעס. דאָרט פיהרט זיך א ביטערער קאמפּף פאר'ן לעבען — דיא גרויסע טרייבקראפט פון אונזער פּראָגרעס. אויך דאָרט פאַלט דער שלאָפער און מנצח איז דער שטאַרקער.

* * *

איך מוז דערוויל אָנזאָגען דעם לעזער א שלעכטע בשורה, דאָס, רעדענדיג מיט איהם אזוי אין איילענים וועגען אונזער טראָפּען וואסער, אין וועלכען עס ליגען פערבאָרגען אזעלכע וואונדערליכע סודות, איז נעשעהן א גאנצער אונגליק. אונזער טראָפּען וואסער האָט דערוויל איינגעטריקענט און עס איז חרוב געוואָרען א גאנצע וועלט.

דערלאַנגט נאָר א קוק, וואָס פאר א חורבן דער וואלד האָט איינגעראַרט, דיא וואונדערשעהנע צעללען האָבען זיך צוזאמענגעקאָרטשעט און האָבען זיך צוגעקלעפּט צום גלאָז און דיא אונגעהייערע צאָהל ברואים'לאך האָבען דורך אזא איינטריקענעם בעקומען א שרעקליכע הונגער־צייט, וואָס זיי דאָבען ניט געקענט אויסהאַלטען. פון זיי איז געוואָרען פּשוט א תל עולם.

אמת, אנדערע פון זיי האָבען געהאַט דעם גליק צו ראטעווען זיך צו דער רעכטער צייט. פיהלענדיג, אז דאָס וואסער טריקענט אויס און אז עס קומט אָן א הונגער־צייט, האָבען זיי זיך באלד גענומען ראטעווען: זיי האָבען זיך צוזאמענגעדרעהט וויא א קניילכעלע, אין גלאַטע קוגעלכען, און דערצו האָבען זיי זיך ארומגעשלאָגען אין א מין פעסטונג, אין א קאפּסול, וועלכער בילדעט זיך דורך דיא פייכטקייט, וואָס זיי לאָזען ארויס פון זייער קערפּער און וואָס טריקענט ארום זיי וויא א האַרטער שאָלעכץ. דאָרט ליגט אזא חיה'לע אין א לעטארגישען שלאָף, פונקט וויא א טוידטע. אין דיזען צושטאנד קען זיא אָהן סכנות אריבערטראָגען זעהר פיעל היץ און קעלט, ניט פערלירענדיג דערביי יאָהרען־לאַנג איהר לעבענס־פונק ביז עס קומט דיא ישועה.

דיא ישועה הויבט זיך אָן דאַן, ווען עס לויפט דורך א ווינטעל איבער אונזער איינגעטריקנעטער וועלטעל. פערבאַפּט אונזערע איינגעשלאָפענע חיה'לאך מיט דיא אלע איבריגע קערפּער און פארשפּרייט זיי אין דער לופט. דאָרט שוועבען זיי וויא דינע שטויב מיט דיא אלע איבריגע אונריינינגקייטען פון דער לופט: פערשיעדענע קליינציגע פּפלאַנצונגען, פיצלאַך קוילען און רויך פון דיא קוימענס, אָבגעריבענע אלטע שמאטעס א. ז. וו., וואָס מיט דער צייט זעצט עס זיך אלס שטויב אויף אונזערע מעבעל, דעכער א. ד. ג. מאנכע פון דיא שטויב האָבען אָבער דעם גליק צו פאַלען איבער וואסער און צווישען זיי אויך אונזערע איינגעשלאָפענע חיה'לאך. דאָ הויבט זיך דאַן אָן אמת'ער „תחית המתים".

דיא חיה'לאך אין דיא קאפּסולען, געפינענדיג זיך אין וואסער אונטער דיא ליכטיגע שטראהלען פון דער זון, לעבען זיך פּשוט אָב. וויא זיי ציהען אריין אין זיך וואסער, קומען זיי ווידער צו זיך. זיי הויבען זיך אָן צו ריהרען, בעוועגען אין זייער פינסטערע קברים'לאך, אין דיא קאפּסולען, און וואָס ווייטער אַלץ ריהרעוודיגער און לעבעדיגער ביז דער קאפּסול צערשפּאלט זיך און דיא חיה'לע ווערט פריי און טרעט אריין אין איהר פריהערדיגען לעבען.

וויא מיר ווייסען שוין, פערמעהרען זיי זיך זעהר גיך. פון איין חיה'לע קענען אויפשטעהן גאנצע דורות, און אין גיכען פערפיהרט זיך א גאנצע וועלט. ערענבערג האָט אויסגערעכענט, אז אין 24 שעה קען פון איין חיה'לע בעשאַפען ווערען נייע 16 מיליאָן, היינט קענט איהר זיך

נאָר באַרשטעלען, וואָס עס געשעהט, ווען אזעלכע חיה'לאך מעהרען זיך א וואָך צייט!

לעזענדיג דעם אַרטיקעל איז אונזער לעזער געווים איינגעפאלען א פיינע שאלה, וועלכע עס האָט זיך אויך געפרעגט לעווענגוק. דיא שאלה איז: פון וואנעט נעהמען זיך בכלל דיזע אלע בעשעפעניסען? וויא דער לעזער האָט שוין גע־זעהען, פאלען מאנכע ברואים'לאך אריין אין וואסער פון דער לופט. וואו זיי פערפיהרען זיך באלד אויף א גאנצען לעבען. לעווענגוק איז טאקי געקומען צו דעם שלום, דאָס „אליין פון „זיך זיינען זיי ניט געוואָרען, וויא עס עקזיסטירט „בכלל ניט קיין פפלאנצונג, קיין לעבעדיגע „בריאה, וועלכע זאָל בעשאפען ווערען פון זיך „אליין אָדער וועלכע זאָל ענטשטעהען פון דיא „קעימען (זריעות), וועלכע זיינען אריינגעפאלען „אין וואסער פון דער לופט. דיא חיה'לאך ענט־ „וויקלען און מעהרען זיך בעזאָנדערס שטארק „און גוט אין וואסערען, וואו עס געפינען זיך „פפלאנצונגען, ווייל דאָרט האָבען זיי א סך „מעהר נאהרונגס־מיטעל".

מיט צוויי טויזענד יאָהר צוריק האָבען מיר שוין געהערט אזא מיינונג פון דעם גריכישען פי־לאָזאָף אנאקסאגאָר, דאָס אין דער לופט געפינען זיך „דיא זריעות פון אלעם לעבעדיגע" און, ווען דיזע זריעות פאלען אין וואסער, ענטוויקלען זיך פון זיי דיא פפלאנצונגען.

אָבער צו האָט טאקי לעווענגוק דערוויזען, דאָס דיא חיה'לאך נעהמען זיך פון דער לופט?

איך מוז זאָגען דעם אמת, דאָס אויף דיזע פראגע האָט נאָך דיא וויסענשאפט ביז היינט ניט געגעבען קיין בעשטימטען ענטפער.

איך גלויב, דאָס חאָטש איך האָב נאָר קורץ אָנגעדייט דעם לעזער, וואָס עס טהוט זיך אין א טראָפען וואסער, וועט ער דאָך זיך קענען פאָר־שטעלען, דאָס מיר האָבען טאקי דאָ געהאט צו טהאָן מיט „א גאנצער וועלט אין א טראָפען וואסער".

דר. י"א.

דער טייכעל.

עס גליווערט דער טייכעל אין פראָסטיגען אָבענד
וואָס איז דורכען טאָג אין דער זונן זיך צוגאנגען;
נאָר פריהרענדיג ראנגעלט זיך מוטהיג דער טייכעל
און וויל אלץ ניט לאָזען פון פרעכטעל זיך פאנגען.

פון מעריב־זייט וואָרפט שוין דיא זונן איהרע לעצטע
פערטרויערט' בליקען מיט מאָכטלאָזער טרייהייט,
איהר ווילט זיך כאָטש זעהען דעם מוטהיגען טייכעל
וויא וועט ער דאָס פאלען אין קאמפף פאר זיין פרייהייט...

* * * *

דער טייך איז געפרוירען, און ס'פליהען דיא גליטשער
מיט יובלענדע קולות, מיט פרייען געלעכטער.
ווער טראכט פון'עם טייכעל אין אייז־קאלטער תפיסה?
פון קעמפער וואָס ליגט ביי דעם פראָסט א פארקנעכטער?...

ה. רויזענבלאַט.

גאַסען שטויב.

(ערצעהלונג פון אוירא, איבערזעצט פון א. אַרטמאַן).

זייער מוטער איז געשטאָרבען. זיא האָט געלעבט א יאָהר 30. זיא איז געשטאָרבען פאר דער צייט, וויא דאָס איז דער פאַל מיט טויזענדע איהרער גלייכען; זיא איז געשטאָרבען פון צו פיעל פראַצע, צרות, פון הונגער און נויטה. דיא נויטה איז געוועזען אזוי גרויס, אז זעהר אָפט האָט זיא זיך געמוזט ערנעהרען מיט גראָז און מיט בלעטלאך פון דיא בוימער.

זיא איז געשטאָרבען. דער מת, ברוין און אויסגעטריקענט וויא א מומיע, איז געלעגען אויף א בעטעל מיט שטרוי, פול מיט פאראזיטען.

צוויי מיידעלעך, וועלכע האָבען צוגעזעהען וויא זייער מוטער איז געשטאָרבען, האָבען אזוי פיעל געיאָמערט און געקלאָגט ביז זיי זיינען געבליבען אָהנע כוחות. זיי זיינען יעצט פון דאָסניי צוגעגאַנגען צום מת, אָנגעהויבען צו גלעטען און קושען דעם טוידטען קערפער און צודריקען זייערע קעפּעלך צו איהם, און געקוקט מיט צושראָקענע אויגען.

— זיא איז מין הסתם געשטאָרבען, האָט געזאָגט דיא עלטערע און זיי האָבען ווידער אָנגעהויבען צו קלאָגען און וויינען. זיי האָבען געוויינט און געכליפּעט לאַנג, לאַנג, און עס איז ניט געוועזען קיינער ווער עס זאָל זיי בערוהיגען, דען זיי זיינען געוועזען דיא איינציגע לעבעדיגע נפשות אין דעם פוסטען, פון אלעמען פערלאָזענעם אָרט.

דיא פרוי האָט זיך דאָרט בעזעצט מיט א יאָהר דרייסיג צוריק. זיא איז געוועזען דיא וויב, אָדער בעסער געזאָגט דיא געליעבטע פון א פאסטוך, וועלכער האָט מיטגעהאָלפען אויסצורעפינען אָן ענטלאָפענעם בעוואוסטען באנדיט. דערפאר האָבען איהם דעם באנדיט'ס חברה מכבד געוועזען מיט א לאַנגען מעסער אין זייט. האָט איהם שטום געמאכט אויף אייביג.

פערבלייבען אין דעם אָרט פון דיזער טראַגעדיע איז פיר דיא פרוי מיט דיא קינדער ניט נאָר געוועזען אונמעגליך, זאָנדערן אפילו געפעהרליך. זיא האָט ביי־נאכט צוזאמענגעבונדען אלע איהרע שמאטעס אין א פעקיל, גענומען איהר נייגעבאָרענעם קינד אויף'ן האנד, דיא צוויי אַנדערע עופה'לעך ביי דער זייט און זיך געלאָזען אין וועג אריין. וואוהין? וואו דיא אויגען וועלען איהר טראָגען! מיט שרעקליכע וואונדען אין הארצען האָט זיא זיך געשלעפּט ביז זיא פלעגט פאלען פון מידיגקייט. נאָר זיא פלעגט זיך א ביסעל אויסרוהען און זיך שלעפען וויטער. ענדליך האָט זיא זיך בעזעצט מיט איהרע צוויי מיידלאך אין א פוסטע, פערלאָזענע חורבה. דאָס ניי־געבאָרענע קינד איז אויסגעגאַנגען אונטערוועגס פון הונגער. אין דיא חורבה האָט זיא פערבראכט גאנצע דריי יאָהר, ערנעהרענדיג זיך פון דיא עטליכע סענטים, וועלכע זיא פלעגט קריגען פיר דיא בלומען, וואָס זיא פלעגט זאַמלען אויף דיא פעלדער און פערקויפען אין רוים, א מייל דריי פון איהר רעזידענץ.

איהר אָרימען פערידענסט פלעגט דיא אונגליקליכע פרוי אויסגעבען צו ערנעהרען איהרע קינדער, זאָ דאָס זיי האָבען ניט בעזאָנדערס געליטען. דיא איינציגע, ווער עס האָט יא געליטען, איז געוועזען זיא. פון א שעהנע, געזונדע פרוי האָט זיא זיך פערוואנדעלט אין א סקעלעט מיט רעוומאטיזם אין דיא גליעדער און מיט שווינדזוכט אין ברוסט. זיא האָט זיך אזוי געמאטערט ביז דער טוידט האָט איהר בעפרייט פון דיא צרות, איבערלאָזענדיג איהרע צוויי קליינע מיידעלעך אויף גאָט'ס בעראָטה.

דיא עלטסטע, פּריסקא, איז אלט געוועזען צוועלף יאָהר; דיא צווייטע, פּעטראָנילא, צעהן יאָהר. ווען זיי וואָלטען געוועזען א ביסעל בעסער אָנגעטהאָן און ריין אָפּגעוואשען, וואָלטען זיי געוועזען בילד־שעהנע קינדער. וויינענדיג זיינען

זיי אָפּגעשטאַנען לעבען דעם טוידטען קערפּער א טאָג און א נאכט. אויף'ן צווייטען טאָג האָט דיא עלטערע געזאָגט: מיר האָבען ניט וואָס צו עסען.

אלעס וואָס עס איז געווען אין שטוב, האָבען זיי שוין פערצעהרט. פּעטראָנעללא האָט נאָר א כליפּע געטהאָן.

— עס איז שלעכט, ווען מען האָט ניט וואָס צו עסען, האָט פּריסקאָ געזאָגט.

— יא, שלעכט, האָט פּעטראָנעללא ווידער־האָלט, זיצענדיג אויף דער ערד.

— מען מוז געהן קלייבען בלומען, האָט פּריסקא ערקלעהרט.

זיא האָט אָבער ניט געקענט אָפּרייסען איהרע אויגען פון טויטען קערפּער. וויא לאָזט מען איהם אליין אין דיא חורבה? עסען האָט זיך אָבער שטארק געוואָלט.

— מען מוז געהן, האָט פּריסקאָ ענדליך אויסגערופען.

זיא האָט גענומען א מעסער מיט א קערבעל, געגעבען דאָס זעלבע צו איהר שוועסטעריל, און ווארפענדיג א טרויעריגען בליק אויף דעם מת, זיינען זיי ארויס פון דער הורבה.

— לאָמיר זיך אונטעראיילען, ווען ניט, וועט־לען נאָך דיא בלומען פערוועלקט ווערען פון דער זון.

עס איז געווען א קאלטער פריהמאָרגען. דיא שטראהלען האָבען ווייניג געוואָרעמט. דיא גראָז איז נאָך געווען פייכט, בעדעקט מיט טהוי. פון ווייטען האָט זיך געהערט דער אָפּקלאַנג פון א קירכען־גלאָק.

דיא קינדער האָבען גוט געקענט אלע ערטער, וואו דיא בלומען זיינען געוואקסען. זיי האָבען זיך ענערגיש גענומען צו דער ארבייט און אין א קורצע צייט האָבען זיי שוין געהאט א סך אָפּ־געריסענע בלומען. זיי האָבען געמאכט קליינע בוקעטלעך, ארומגעבונדען מיט טרוקענע גרעז־לאך, און האָבען זיך א לאָז געטהאָן נאָך רוים.

— עס איז זעהר ווייט, האָט פּריסקאָ אָנ־געהויבען.

— עס איז זעהר ווייט, האָט איבערגע־חזר'ט פּעטראָנעללא.

דיא ליפּען האָבען ביי איהר געציטערט און טרערען האָבען זיך געגאָסען איבער איהרע דארע בעקלעך; זיא איז געווען דיא איינגכטע און דיא מיטער און דיא שוועכטער האָבען אלע מאָל גע־זוכט צוערשט איהר אָנקאָרמענען, אפילו ווען זיי אליין איז אויסגעקומען צו הונגערן.

— עס איז ווייט צו געהן, האָט פּריסקאָ צו זיך אליין גערעדט — עס העלפט אָבער ניט.

דאָס הויפּט האָט איהר געקלעמט דאָס הארץ, וויא לאָזט מען אליין דיא מאַמען, זיא קען זיך דאָך נעבעך אליין איצט ניט וועהרען, טאָמער וועט אין הייזקע קומען א פוקס, אָדער גאָר א וואָלף, וועלען זיי דאָך חלילה איהר אויפ־עסען....

דער הונגער האָט איהר אָבער געקוועלט און געיאָגט. זיא האָט אָנגענומען איהר שוועסטעריל פאר'ן האנד און זיי האָבען אָנגעפאנגען צו שפּרייזען נאָך רוים איבער דיא נאסע, פייכטע גראָז. זייערע פיסלאָך זיינען בלויז געוואָרען פון קעלט. זיי זיינען אָבער פון קינדהייט אָן געווען ניט פערצויגען און זיינען געוויינט געוואָרען צו היטץ און קעלט. זיי זיינען פערביינעגאנגען לע־בען א פאסטוך. זעהענדיג אזעלכע קליינע און אָרימע קינדער אליין, האָט ער זיי צוגערופען, גע־געבען זיי ברויט מיט מילך און געלאָזט זיי זיך אָנוואָרעמען אָן דעם פעלד־פייער.

— איהר טראָגט דיא בלומען נאָך רוים? האָט ער געפרעגט. — איהר קענט נאָך ארייג־פאלען, קינדערלאָך. פריהער האָט מען געמעגט אלעס פערקויפען און איצט, ווען מיינער א איינ־געל האָט געבראכט צו פערקויפען א פאָר הער־נער, האָט מען איהם ארעסטירט, ווייל מען מוז האָבען אָן ערלויבניס פון דער פאָליציי. פאסט אויף, קינדערלאָך, איהר זאָלט אויך ניט ארייג־פאלען.

פריסקאָ האָט איהם ניט פערשטאַנען.

— דיא מאמע האָט אימער פערקויפט בלו־מען, האָט זיא געענטפערט.

— וואו איז דען איצט אייער מאמע?

— זיא איז געשטאָרבען אין שטיבעל, האָט פריסקאָ געענטפערט.

— אונגליקליכע! האָט דער פאסטוך אויס־גערופען.

דיא קינדער האָבען זיך מעהר ניט פערגר־נען זיך צו וואָרעמען ביים פייער; זיי האָבען זיך געלאָזען מיט פרישע קרעפטען אין וועג אריין. אין איינינע שטונדען ארום האָבען זיי דערגרייכט דיא וועלטשטאָדט. דיא וועכטער, זייענדיג בעשעפטיגט מיט דיא הענדלער, האָבען גאָר ניט בעמערקט וויא דיא קינדער האָבען זיך דורכגע'גנב'עט הורך'ן טויער. זיי זיינען זעהר

וועלטען געגאנגען מיט דער מוטער אין רוים, דאָרום איז זיי דאָרט אלעס געווען פרעמד — דער גערויש פון די קארעטען, אוטאָמאָבילען און קארס, די געשרייען פון די צייטונגס־פערקויפער, דער געלאף פון מענגעס, דער גאנצער געווידער — דאָס האָט זיי צומישט און צוטומעלט. אינסטינקטיוו האָבען זיי זיך געשלעפּט צום צענטער פון שטאָדט. דער הימעל איז בעדעקט געווען מיט שווארצע וואָלקען. מיט א שעה צוריק האָט עס גערעגענט און די גאסען זיינען נאָך געווען בלאָטיג.

אָפּגעריסען, שמוציג, מיט קורצע קליידער, וועלכע האָבען קוים געגרייכט ביז די קניע, מיט לאנגע צופּודעלטע האָר, מיט די באָרוועסע פיס, האָבען זיי זיך געשלעפּט איבער די נאסע בלאָסטער פון דער אלטער וועלט־שטאָדט, וועלכע האָט געזעהען אזוי פּיעל טריאומפען פון צעזארס.

פּעטראָנעללא האָט שטארק חשק געהאט זיך אָפּצושטעלען ביי יעדען מאגאזין און צו בעוואונדערן די שעהנע זאכען, וועלכע זיא האָט צום ערשטען מאָל אין איהר לעבען געזעהען. זיא איז געווען אזוי פעראינטערעסירט מיט זיי, אז זיא האָט אפילו פערגעסען וועגען הונגער און מידיגקייט. זיא האָט נעהאלטען אין איין שרייען: אָה, וויא שעהן, וויא שעהן!

פּריסקאָ האָט מיט כעס איהר געשלעפּט און זיך געבייזערט, אז אזוי וועלען זיי היינט צוריק אין דער היים ניט קומען, און לאָזען אליין נעכטיגען די מאמען איז איהר געווען שרעקליכער פאר אללעס.

דערווייליג האָבען זיי נאָך גאָר נישט פערקויפט; זיי האָבען אפילו קיינעם ניט אָנגעבאָטען די בלומען, זיי האָבען פשוט מורא געהאט דאָס צו טהאָן.

וואָס וועט דאָ זיין? האָט זיך פּריסקאָ געטראכט. ווען איך וועל גאָר נישט פערקויפען, וועל איך דאָך ניט האָבען קיין געלד, און אָהן געלד האָב איך דאָך ניט מיט וואָס ברויט צו קויפען, קומט דאָך אויס, אז מיר וועלען מוזען שטארבען פון הונגער.

זיא האָט א כאפּ געטהאָן די שוועסטעריל פאר'ן האנד און איז ענערגיש צוגעגאנגען צו א בלומען־מאגאזין.

— וועט איהר ניט קויפען בלומען? האָט זיא א פרעג געטהאָן עפענענדיג די טהיר.

א קלערק האָט איהר א שטויס געגעבען, אז זיא איז ארויסגעפאלען אויף'ן גאס.

— וואו קריכט איהר צו אלדע שווארץ יאָהר מיט אייערע פערוועלקטע גראָז? האָט ער אויסגעשריען. זיי מאכען נאָר אָן שמוץ, די בעטלערס.

פּריסקאָ האָט מיט שרעק א קוק געטהאָן אויף איהרע בלומען. יאָ, זיי זיינען טאקי פערוועלקט געוואָרען. דען דעם גאנצען וועג זיינען זיי געווען אונטער דער זון. ווען פּריסקאָ האָט עס בעמערקט, איז זיא אזוי פערצווייפעלט געוואָרען, אויף איהר געזיכט האָט זיך אויסגעדריקט אזוי פּיעל טרויער, אז א שעהן־געקליידעטע דאמע, וועלכע איז ארויסגעטראָטען פון א קארעטע און האָט איהר בעמערקט, האָט איהר דערלאנגט א פראנק. די קינדער זיינען אזוי איבערראשט געוואָרען מיט דער אונערווארטעטער מטבעה, אז זיי האָבען כמעט געטאנצט פון שמחה.

— איהר בעטעלט? האָט זיך דערהערט א גראָבער קול און א שווערע האנד האָט זיך אראָפּגעלאָזען אויף פּריסקאָ'ס שולטער. און מיט די אנדערע האָט ער ארויסגעריסען דעם פראנק. דאָס זיינען געווען די הענד פון צוויי פּאָליסלייט.

— איך האָב איהר ניט געבעטען, די דאמע האָט מיר אליין געגעבען, האָט פּריסקאָ אויסגעשריען, מעכאניש צודריקענדיג צו זיך איהר קליינע שוועסטעריל. פון שרעק איז די קערביל ארויסגעפאלען פון איהרע הענד און די בלומען האָבען זיך צוזייט איבער דער גאס.

— איהר האָט ניט קיין ערלויבניס! האָט דער פּאָליסמאן אויסגעשריען.

די קינדער האָבען איהם ווילד אָנגעקוקט.

— פיהר זיי אוועק אין פּאָליציי, האָט דער עלטערער געזאָגט — פערדאָרבענע שרצים! איך האָב זיי נאָך נעכטען געזעהען, וויא זיי האָבען בעלעסטיגט פארביינגעהער.

— אונזער מאמע איז נעכטען געשטאָרבען! האָט וויא ניט מיט איהר קול אויסגעשריען פּריסקאָ. מיר זיינען געווען מיט איהר. גיט מיר דאָס געלד און מיר וועלען געהן.

נאָר דער פּאָליסמאן האָט אפילו ניט געהערט, וואָס זיא האָט איהם געזאָגט. ער האָט זיי צונויפגעבונדען די הענד און געשטויסען צו דער נעכסטער פּאָליציי־סטאציאָן.

—מאמע! מאמע! האָבען מיט א ביטערען קול געיאָמערט די אונגליקליכע יתומים'לאך.

אן אלטער מאן איז צוגעגאנגען און גע־
פרעגט, וואס די קינדער האבען געטהאן.

— זיי האבען געבעטעלט און דערגעסען די
פאראיבערגעהענדע, האט קורץ און בייז געענט־
פערט דער פאליסמאן.

— זיי זיינען דאך אזעלכע קליינינקע און
אונגליקליכע, האט דער אלטער בעמערקט.

—קימערט זיך ניט, האט דער שיצער פון
דער געזעלשאפט גראב געענטפערט, א שטופ
טהוענדיג די קינדער. מען מוז די גאסען ריי־
ניגען פון די פערשאלטענע נפשות, פון בעט־
לערס. אזוי האט מען אונז געהייסען.

פריסקא און פעטראניללא האבען זיך ציי־
טערנדיג געשלעפט נאך'ן פאליסמאן, מורא הא־
בענדיג אפילו צו וויינען, אום ער זאל זיי ניט
שלאגען. וואוהין מען האט זיי געשלעפט, האבען
זיי אזוי פיעל געוואוסט, וויא די קעלבעל, וועל־
כע מען פיהרט צו דער שחיטה.

עס האט אנגעהויבען צו רעגנען. די אלטע
טראנטעס, וועלכע האבען קנאפ בעדעקט זייערע
אויסגעמאטערטע קערפערלאך, זיינען דורכגע־
ווייקט געווארען און האבען זיך אנגעקלעפט אן
לייב. דער פאליסמאן, וועלכער איז אליין אויך
נאס געווארען, וואס עס האט איהם נאטירליך
שטארק געערגערט, האט אהן ערבארמונג גע־
שטויסען די הונגעריגע, אויסגעמאטערטע קינ־
דער זיי זאלען שנעלער געהן. אין דער פאליציי־
סטאציאן האט מען זיי אריינגעשטופט אין די
אלגעמיינע קאמער, אין וועלכער עס האבען זיך
געפונען בראדיאגעס, פראסטיטוטקעס, גנבים,
פערשיעדענע אנדערע פערברעכער. די אונגליק־
ליכע קינדער האבען געציטערט מיט אלע אברים.
וויינען האבען זיי דאך מורא געהאט. קיינער האט
אויף זיי ניט געקוקט. זיי זיינען געבליבען זיצען
אויפ'ן שטיינערנעם דיל, ארומגערינגעלט פון
אונבעקאנטע אבשטויסענדע געזיכטער. פעטרא־
ניללא האט זיך צוגעקוועטשט צו איהר שוועס־
טער און ביידע זיינען וויא פערשטיינערט גע־
ווארען, אנגסט האבענדיג אפילו א ווארט ארויס־
צורידען.

קיינער האט זיי אין ווינקעל, וואו זיי זיי־
נען געזעסען, ניט גערירט. קיינער איז אבער
אויך ניט געקומען זיי צו הילפע. צייטענווייז
זיינען די וועכטער אריין, ארויסגעלאזען איין
ארעסטאנט און די טהיר ווידער צוגעשלאסען. אזוי
איז פערגאנגען דער גאנצער טאג. עס איז געווא־
רען נאכט. קיין ליכט האט מען אין דער קאמערע
ניט אנגעצונדען, בלויז א שוואכער שיין פון א
קעראסין לעמפעל האט זיך דורכגעשלאגען דורך
די קליינע פענסטעריל, וועלכע עס איז געמאכט
געווארען אין טיר, כדי די וועכטער זאלען קע־
נען אריינקוקען וואס עס טהוט זיך אינעווייניג.
אויסער די קינדער זיינען דא נאך געבליבען
איין אלטע פרוי, וועלכע מען האט ארעטירט
פאר'ן בעטלען, א יונגער אינגעל, פאר'ן פעדלען
אהן ערלויבנים, און א קעשענע גנב. די פרוי
האט שטילערהייט עפעס געבורבעלט, דער אינ־
געל האט ביטערליך געקלאגט און געשאלטען די
עלטערן, וועלכע האבען איהם געהייסען געהן
פעדלען, דער קעשענע־גנב איז זיך רוהיג געשלא־
פען, ער איז שוין הפנים געוויינט געווען צו אזא
נאכטלעגער.

דער אינגעל האט אויפגעוועקט דעם קעשע־
נע־גנב און האט דערפאר געקראגען פון איהם א
גוטע פארציע זידלעריי.

— וואס טהוט זיך דא? מיר ווילען דא אפ־
זיצען די גאנצע נאכט? האט דער אינגעל גע־
פרעגט.

— געוויס! האט איהם דער גנב געענט־
פערט.

— אהן עסען?

דער גנב האט איהם ניט געענטפערט און
האט זיך בייז אומגעקעהרט אויף דער אנדער
זייט.

דערהערענדיג דעם ווארט „עסען", האט זיך
פריסקא אנגעהויבען צוצוהערען. נאר ווען זי
האט ניט געהערט אן ענטפער, האט זי
פערשטאנען, אז עס איז גאר קיין האפנונג ניטא
עפעס וואס צו קריגען.

— מא, טהייערע מאמע! האט זי אויף'ן
קול אנגעהויבען צו וויינען. זי האט זיך ניט
געקענט פערשטעלען, אז די מוטער זאל ניט
קענען הערען איהר געיאמער.

דער אינגעל, מיד ווערענדיג פון וויינען, איז
איינגעשלאפען. דער גנב האט געכראפעט. די
אלטע פרוי איז אויך איינגעשלאפען; נאר די
אונגליקליכע קינדער האבען אן אויג ניט געקענט
צומאכען. עס האט זיי געווארפען פון קעלט און
היטץ, בעגלייטעט פון שרעקליכע קאפשמערצען.
זיי זיינען געווען ערנסט קראנק. עס האבען זיך
אנגעהויבען גאלוצינאציאנען, פון וועלכע זיי
פלעגען אויפ'ן קול אויסשרייען. די געשרייען
האבען אויפגעוועקט דעם גנב. ער האט ארונ־
טערגעצויגען א שטיוועל און איהם א ווארף גע־

טהאָן; דער שטיוועל האָט געטראָפען פריסקא'ן אין קאָפּ.

— איך וועל אייך ממית'ן, אויב איהר וועט ניט פערשטומט ווערען, האָט דער גנב א גע־שריי געטהאָן.

וויא עס האָט איהר ניט וועה געטהאָן, האָט פריסקאָ זיך צוריקגעהאַלטען פון וויינען. זיא האָט נ ר פעבט צוגעדריקט איהר שוועסטעריל צו זיך און מיט דיא צערטליכקייט פון א מוטער האָט זיא איהר בערוהיגט. אזוי איז פערגאַנגען דיא גאַנצע נאַכט.

ווען עס איז ליכטיג געוואָרען, האָט מען איינציגווייז ארויסגעפיהרט אַלעמען אויסער דיא קינדער.

— מען האָט וועגען אונז גאָר פערגעסען, האָט פריסקאָ זיך געטראַכט. נאָר דאָס וואָלט איהר שוין ניט געאַרט, ווען מען זאָל איהר און איהר שוועסטעריל געבען וואָס צו עסען.

פעטראָנילא האָט ניט אויפגעהערט צו ריידען פון היטץ.

„מאמא, מאמא, וואו איז ברויט?" זיא איז געוויינט געווען, אז זיא פלעגט זיך אויפכאַפּען, פלעגט דיא מוטער איהר דערלאַנגען א שטיקעל ברויט. עס איז שוין געווען שפּעט, ווען מען איז נאָך זיי געקומען.

— שטעהט אויף, איהר ווערים! האָט דער דינער אויסגעשריען א בריק טהוענדיג פריסקא'ן אין זיים.

פריסקא האָט פּרובירט זיך אויפהויבען, זיא איז אָבער געווען וויא געלעהמט.

פעטראָלינא האָט ניט אויפגעהערט צו רייד־דען פון היטץ: „מאמע, גיב מיר ברויט".

דער דינער האָט זיי גראָב אויפגעהויבען.

— מארש! זאָג איך אייך, אָדער איהר וועט שלעכט אָפּשניידען, האָט ער געדרונגערט.

וויא א קאליקע האָט זיך פריסקא געשלעפּט אינטערהאַלטענדיג איהר שוועסטעריל.

מען האָט זיי געבראַכט פאַר'ן קאָמיסאַר. מיט בעדויערן האָט ער א קוק געטהאָן אויף דיא קופּה'לאַך. וועלכע מען האָט דאָ בעשולדיגט, אז זיי זיינען אַלטע פערביסענע בעטלער און אז דיא פּאָליציי האָט שוין לאַנג אויף זיי איהר אויג.

— וואו וואָהנט איהר? האָט דער קאָמיסאַר וויך געפרעגט.

— אין א הייזעל, האָט פריסקא קוים אויס־גערעדט.

—וואו איז אייער מוטער?

— אין הייזעל.

— וואו איז אייער הייזעל?

פריסקא האָט ניט געענטפערט. זיא האָט פשוט ניט געוואוסט.

— וויא הייסט איהר און וויא אַלט זייט איהר?

פריסקא האָט ווידער געשוויגען.

— געפינט דיא מוטער, האָט דער קאָמיסאַר געזאָגט צום דינער. זיא פערדיענט א גרעסערע שטראָף, וויא זיי.

— וואו איז דיין מוטער? האָט א פּאָליסמאַן א טרייסעל געטהאָן פריסקא'ן.

— זיא איז געשטאָרבען, האָט פריסקא גע־ענטפערט.

— היינט וויא אזוי איז זיא אין הייזעל?

— אין הייזעל, האָט זיא נאָך א מאָל גע־זאָגט.

— וואו איז דיא הייזעל?

פריסקא האָט א מאַך געטהאָן מיט דער האַנד, וואָס האָט געדאַרפט בעדייטען, אז עס איז גאַנץ ווייט.

— זיי זיינען דאָך אידיאָטקעס, אָדער זיי מאַכען זיך פאַר אידיאָטקעס. שיקט זיי ארויס פון שטאָדט. זיי קומען מן הסתם פון א דאָרף הינטער דער שטאָדט, האָט דער קאָמיסאַר גע־זאָגט.

— געהט, האָט ער זיי געזאָגט, מען לאָזט אייך דעם מאָל פריי. ווען מען וועט אייך אָבער נאָך איין מאָל זעהען, וועט איהר ניט גוט אָפּ־שניידען. לאָזט זיי ארויס, האָט דער קאָמיסאַר מיט אונגעדולד אויסגעשריען. דער אנבליק פון דיא אונגליקליכע קינדער האָט אויף אויף איהם געמאַכט א שרעקליכען איינדרוק.

א וועכטער האָט זיי צוגעפיהרט צום טויער פון דער וועלט־שטאָדט, האָט זיי א שטויס גע־טהאָן און געזאָגט: „ארויס פון שטאָדט, שרצים, אייער דוך זאָל דאָ ניט געדאַכט ווערען!"

פריסקא האָט פערשטאַנען, אז זיי זיינען פריי. פעטראָנילא האָט גאָרנישט פערשטאַנען וואָס דאָ טהוט זיך; זיא האָט נאָר געוואוסט, אז זיא איז אין גאַנצען וויא צובראָכען און אז דער הונגער פייניגט איהר. עס איז שוין געווען באַלד צוויי טעג וויא זיי האָבען ניט געגעסען.

פריסקא האָט ניט געוואוסט, וואו זיי זיינען און אין וועלכע ריכטונג זיי דאַרפען געהן. זיא האָט זיך אַליין קוים געהאַלטען אויף דיא פיס.

דערצו האט זיא נאך געמוזט כמעט טראגען איהר שוועסטעריל.

ציטערנדיג אפילו א קוק צו טהאן אויף אימיצען, מען זאל זיי ווידער ניט ארעסטירען, זיינען זיי געגאנגען גלאט אין דער וועלט אריין. ענדליך האט זיא זיך אפגעשטעלט און געפרעגט איין אלטען מאן, וועלכער האט פערקויפט קאשכאן־נים:

— דער טויער, וואו איז דער טויער?

— וועלכער טויער?

— דער טויער, האט זיא נאך א מאל געזאגט.

— לינקס איז בארטא דעל פאפאלא, דארפט איהר דעם אדער דעם טויער סאלארא?

— ניין, האט פריסקא געענטפערט. אונזערער איז פארטא פיא.

— אה, דען מיזט איהר גאר געהן אין א גאנץ אנדער זייט, האט דער אלטער גוטמוטהיג זיי געענטפערט. ער האט גענומען א הויפען קאשטאןנים: „נאט, דאס גיב איך אייך אומזיסט, נעהמט, עס איז אומזיסט.“

זיא האט אבער מורא געהאט צו נעהמען, כדי מען זאל איהר ווידער ניט ארעסטירען. זיי האבען זיך אנגעהויבען צו שלעפען אין דער זייט, וואו דער אלטער האט זיי געוויזען. עס איז אבער ניט געוועזן אזוי לייכט פאר זיי, פערמדרע עופה׳־לעך, עס אויסצוגעפינען. זיי האבען זיך געדרעהט אהין און אהער. זעהר אפט זיינען זיי צוריקגעקומען צו דעם זעלבען פלאץ, וועלכען זיי האבען נאר וואס פערלאזען. ענדליך זיינען זיי ארוים אויף א פוסטע גאס, וועלכע איז פערלאזען געוועזן פון אללע איינוואהנער, ווייל מען האט געדארפט דא אלע הייזער ארונטעררייסען. דיא הייזער זיינען געוועזן פערהאקט, אפילו דיא קירכע איז געוועזן פערשלאסען.

פריסקא האט בעמערקט דיא ברייטע טרעפ, וועלכע האבען געפיהרט צו דער קירכע, גראדע אין דער צייט, ווען פעטראניללא איז געפאלען אן אויסגעמאטערטע און אויסגעהונגערטע. אלליין האט זיא אויך געפיהלט, אז דיא לעצטע כוחות פערלאזען איהר. זיא האט צוזאמענגעזאמעלט איהרע לעצטע קרעפטע און צוגעשלעפט איהר שוועסטעריל צו דער קירכע, וואו זיי זיינען א ביסעל געשיצט געוועזן פון ווינד.

קיין לעבעדיגער נפש האט זיך ניט געוויזען. א שרעקליכער שלאף, אדער ריכטיגער א מין ליימונג, איז בעפאלען פריסקא. זיא האט געמיינט, אז איהר שוועסטער שלאפט. איהר קעפעל איז געווארען שווערער און שווערער. זיא איז געוועזן וויא אין א היטץ־קרענק. עס האט זיך איהר געדוכט, אז זיא זעהט, וויא איהר מוטער און דיא מאדאנא געהען געארעמט ארום ייער הייזעל און ערגערן זיך אויף איהר: „דוא האסט געלאזט שטארבען דיין שוועסטעריל!“

דאס קינד האט א געשריי געטהאן און גערופט אויפהויבען פעטראניללא׳ס קעפעל. זיא האט עס ניט געקענט. עס איז געוועזן שווער וויא א באלקען.

זיא האט ביסלעכווייז אויפגעהערט צו רייַדען פון היטץ און זאגאר צו פיהלען; איהרע ברעמען האבען זיך צוגעמאכט, דער אטהעם איז געווארען שוואכער, דער גאנצער קערפער האט קאנוואולסיוו געציטערט וויא ביי א האלב פערפרארענע פויגעלע. איהר לעצטע בעוועגונג איז געוועזן, וואס זיא האט אראפגעשלעפט איהר שוועסטעריל׳ס האר פון איהר האלז.

* * *

דעם נעכסטען פריה־מארגען האבען גאסענקעהרער זיי געפונען טויט. מען האט זיי געבראכט אין מארג, און אזוי וויא קיינער האט זיך ניט געמעלדעט צו וועמען זיי געהערען, האט מען זיי בעגראבען אויף דעם בית עולם פאר ארימע, היימאטהסלאזע און אלע שטיף־קינדער פון דער ריינטיגער געזעלשאפט.

וואס זיינען זיי געוועזן, ווען ניט א גאסענשטויב, וואס דער ווינד טראגט א ווילע ארויף און צוזייהט נאכהער ווידער אין וועלט־רוים?....

Digitized by Google

ווערטה־טהעאָריען.

2. דיא פּראָדוקציאָנס־טהעאָריע.

דיא אנהעגגער פון דיזער טהעאָריע מוזען איינגעטהיילט ווערען אויף צוויי טהיילען. איין טהייל האלט, דאָס וואארע איז ווערט אזוי פיעל, וויפיעל קאפּיטאל דער פּראָדוצענט האָט געמוזט אויסגעבען אום דיא וואארע צו פּראָדוצירען; דער אנדערער טהייל האלט, דאָס א וואארע איז ווערטה אזוי פיעל וויפיעל קאפּיטאל עס איז אויסגעגעבען געוואָרען אויף איהר פּראָדוקציאָן און דאָס וואָס דער פּראָדוצענט דארף פ ע ר ד י נ ע ן ביים פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס. דיזער פערדינסט דארף געמאָסטען ווערען נאָך דעם דורכשניטליכען פערדינסט פון פּראָדוצענטען און סוחרים, אָדער דאָס, וואָס מען רופט: דיא דורכשניטליכע פּראָפיטראטע.

ביידע פאסונגען פון דיזער טהעאָריע צוזאמען, און יעדע פון זיי בעזונדער, האָבען אזעלכע חסרונות וואָס קיינער פון דיא אנהעגגער פון דיזער טהעאָריע האָט נאָך ביז יעצט ניט געקענט אָבשאפען, און דיזע טהעאָריע הינקט דאָרום אויףביידע פיס. מיר וועלען פריהער בעטראכטען דיא צוויי פאסונגען בעזונדער.

דיא ערשטע פאססונג פון דיזער טהעאָריע ערקלערט, דאָס א וואארע איז ווערט אזוי פיעל, וויפיעל קאפּיטאל עס ווערט אויסגעגעבען, אום זיא צו פּראָדוצירען. טאָ פרעגט זיך: פון וואנען נעהמט זיך דער פּראָפיט פון׳ם פּראָדוצירענדען קאפּיטאליסט? וויא באלד, אז א וואארע איז ווערטה בלויז דאָס, וואָס מען האָט אין איהר אריינגעלייגט, קען דאָך דער קאפּיטאליסט ניט האָבען קיין פּראָפיט פון דער פּראָדוקציאָן, ווייל ער קריגט דאָך נאָך דער פּראָדוקציאָן צוריק בלויז דעם קאפּיטאל וואָס ער האָט אריינגעלייגט. אזוי וויא אָבער מיר ווייסען, דאָס דער קאפּיטאליסט קריגט ארויס א פּראָפיט פון דער פּראָדוקציאָן, מוז דאָך הפנים דיא פּראָדוצירטע וואארע ווערט זיין מ ע ה ר פון דעם, וואָס עס קאָסט זיא צו פּראָדוצירען, דער קאפּיטאליסט מוז נאָך׳ן פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס האָבען מעהר ווערטה אלס ער האָט געהאט פאר׳ן פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס. דיא פּראָדוקציאָנס־טהעאָריע, אין איהר ערשטער פאססונג דאָס וואארען זיינען ווערטה בלויז דאָס וואָס עס קאָסט זיי צו פּראָדוצירען, מוז אלזאָ זיין פאלש. דיזע בעטראכטונגען האָבען עס געבראכט דעם אנדערן טהייל פון דיא אנהענגער פון דער פּראָדוקציאָנס־קאָסטען־טהעאָריע צו ערקלערען, דאָס דיזע טהעאָריע מיינט ניט, אז א וואארע איז ווערטה בלויז דאָס וואָס עס קאָסט אין אמת׳ן זיא צו פּראָדוצירען, דאָס הייסט: דאָס וואָס מען לעגט אריין אין׳ם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס, זאָנדערן, דאָס אונטער פּראָדוקציאָנס־קאָסטען מוז מען פערשטעהן דאָס וואָס עס קאָסט צו פּראָדוצירען דיא וואארע און אויך דאָס, וואָס דער קאפּיטאליסט דארף אָן איהר פערדינען. אונטער דעם וואָרט פּראָדוקציאָנס־קאָסטען מוז מען אזוי אויך פערשטעהן דעם פּראָפיט, וועלכען דער קאפּיטאליסט מאכט אָן דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס. אין פלוג קען אפילו קשה ווערען, וויא אזוי קען מען אין פּראָדוקציאָנסקאָסטען אריינרעכענען דעם פּראָפיט, וועלכער ווערט ניט אריינגעלייגט אין׳ם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס און וועלכער קומט פון דעם, וואָס דער קאפּיטאליסט פערקויפט דיא וואארע א י ב ע ר דיא פּראָדוקציאָנס־קאָסטען? אָבער אזוי ווי עס זיינען פאראן נאָך הארבערע קשיות אויף דיזער ווערטה־טהעאָריע, וועלען מיר זיך אויף אזא קלייניגקייט וויא א ווידערזיניגקייט אינ׳ם נאָמען ניט אָפּשטעלען.

לאָמיר אָננעהמען, דאָס דיזע טהעאָריע איז ריכטיג: דאָס וואארען זיינען ווערט דאָס, וואָס מען האָט אויסגעגעבען אויף זייער פּראָדוקציאָן צוזאמען מיט דעם פּראָפיט, וואָס דער קאפּיטאליסט מוז פערדינען אין׳ם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס נאָך דעם דורכשניט פון דער פּראָפיטראטע. טאָ פרעגט זיך: פון וואנען נעהמט זיך אָט דיזער פּראָפיט? אויב עס איז אמת, אז א וואארע איז ווערט דאָס וואָס עס האָט געקאָסט זיא צו פּראָדוצירען און דערצו נאָך דעם קאפּיטאליסט׳ס פּראָפיט, טאָ פון וואנען האָט זיך גענומען, אז דיא וואארע איז יעצט ווערטה

מעהר וויא דאָס, וואָס עס האָט געקאָסט זיא צו פראָדוצירען? מיר זעהען דאָ א מערקווירדיגע ערשיינונג: איידער דער פראָדוקציאָנס־פראָצעס האָט זיך אָנגעפאנגען האָבען מיר געהאט געוויסע ווערטהזאכען. מיר האָבען דיזע ווערטהזאכען דורכגעפיהרט דורך'ן פראָדוקציאָנס־פראָצעס, און זיי זיינען יעצט ווערטה מ ע ה ר וויא פריהער, און אזוי פיעל מעהר אויף וויפיעל דעם קאפיטאליסט'ס פראָפיט דארף זיין נאָך דער דורכשניטליכער פראָפיטראטע. פון וואנען אלזאָ, האָט זיך דיזער מ ע ה ר־ו ו ע ר ט ה גענומען? וויא אזוי און ווארום איז דער ווערטה פון דיא זאכען א ו י ס ג ע ו ו א ק ס ע ן? וויא אזוי וואקסט ווערטה? און אויף וויפיעל וואקסט ער? פון וואנען נעהמט זיך פראָפיט און פון וואָס הענגט אָפּ דיא פראָפיטראטע? א וויסענשאפטליכע ווערטה־טהעאָריע מוז זיין אים שטאנדע צו ערקלערען דאָס ענטשטעהען און וואקסען, אורזאכע און מאָס פון ווערטה.

דיא צווייטע פאססונג פון דער פראָדוקציאָנסקאָסטען טהעאָריע, אָבוואָהל פיעל ריכטיגער פון דער ערשטער, איז דאָך ניט וויסענשאפטליך. דיא ערשטע פאסונג פארגעסט גאָר אין גאנצען אָן דעם פראָפיט. דיא צווייטע רעכענט אריין דעם פראָפיט. זיא קען אָבער ניט ערקלערען פון וואנען דיזער טהייל נעהמט זיך, וויא אזוי דער אָריגינעלער ווערט פון דיא פראָדוקציאָנס־מיטלען, וועלכע געהען אריין אין'ם פראָדוקציאָנס־פראָצעס וואקסט אויס אזוי, אז עס זאָל זיין א פראָפיט, און ווארום דיזער ווערטה וואקסט אויס ביז א געוויסער מאָס און ניט מעהר, דאָס הייסט, ווארום דער דורכשניטס־פראָפיט איז גערארע אזוי פיעל און ניט מעהר אָדער וויניגער.

אָבער נאָך ערגער פאר אלעם איז דאָס וואָס ביידע פאסונגען פון דיזער טהעאָריע, פונקט וויא דיא טהעאָריע פון אָנגעבאָט און נאכפראגע, הויבען אייגענטליך גאָר ניט אָן צו ערקלערען! לאָמיר דיזע טהעאָרעטיקער הערען נאָך א מאָל: א וואארע איז ווערטה אזוי פיעל וויא פיעל עס האָט געקאָסט זי פראָדוצירען (צו מען לייגט צו דעם פראָפיט צו ניט, מאכט דאָ ניט אויס). מיט אנדערע ווערטער הייסט דאָס, אז א וואארע איז ווערטה אזוי פיעל וויפיעל דיא וואארען, וועלכע זיינען פערברויכט געוואָרען אין'ם פראָדוצירען פון דיזער וואארע זיינען ווערטה געוועזען. און וויפעל זיינען יענע וואארען ווערטה געוועזען? נאטירליך, דאָס וואָס די וואארען, וועלכע זיינען פערברויכט געוואָרען אויף זייער פראָדוקציאָן זיינען ווערטה געוועזען..... און זאָ ווייטער, און זאָ ווייטער. מיר קענען אזוי זוכען צוריק ביז ששת ימי בראשית און מיר וועלען אלץ גאָר ניט אויסגעפינען. דאָס איז דאָס זעלבע וואָס מיט דער ערקלערונג, אז גאָט האָט בעשאפען דיא וועלט, אלס אורזאכע פון דער וועלט'ס עקזיסטענץ. עס איז זעלבסטפערשטענדליך, דאָס דערמיט וואָס מען פערלעגט דיא פראגע: „וואָס בעשטימט דעם ווערטה פון וואארען?" אויפ'ן ווערטה פון דיא פראָדוקציאָנס־מיטלען, איז דיא פראגע ניט פערענטוואָרטעט געוואָרען. דיזע פראגע קען בלויז בעאנטוואָרטעט ווערען דורך אן ערקלערונג פון דער אורזאכע און כאראקטער פון ו ו ע ר ט ה אין אלגעמיין. אזא ע ר ק ל ע ר ו נ ג, אן ערקלערונג, וועלכע ערקלערטווירקליך און פערלעגט ניט דיא פראגע, איז דיא א ר ב יי ט ס־ו ו ע ר ט ה־ט ה ע אָ ר יע.

נאָר וועגען דעם אין נעכסטען ארטיקעל.

ל. בודיאנאָוו.

דיא גייסטיגע וועלט.

ראדיום און סודות פון דער נאטור.

מיר מוזען ווידער ריידען וועגען דעם וואונדערבארען יסוד ראדיום, דען ניט נאר זיינען אלע געלעהרטע נאכפארשערם — דיא אנטרייבערם פון גייסטיגען פראגרעס — העכסט פעראינטערעסירט אין זיינע מעלות, זאנדערן דיזע מעלות זיינען פערבונדען מיט דיא טיעפסטע געהיימניסע פון דער נאטור, געהיימניסע, וועלכע וועלען ערשט אין דיא צוקינפטיגע דורות קלאר ווערען.

אום דער לעזער, וועלכער האט ניט שטודירט פיזיק און כעמיע, זאל א בעגריף האבען, וויא וויים מיר קענען אריינדרינגען מיט אונזער גייסטיגע אויג אין דיא פערבארגענסטע סודות פון דער נאטור, וועלען מיר דא איבערגעבען דיא מיינונג פון פראפעסאר רעמסעי, וועלכער האט ענטדעקט אין 1895 דעם גאז־יסוד העליום אין אונזער לופט און וועלכער איז איבערהויפט איינער פון דיא גרעסטע פיזיקער אין דער וועלט.

אין איינעם פון דיא פאריגע ארטיקלען איז שוין בעריכטעט געווען, אז דיזער פראפעסאר האט אונבעשטרייטבאר בעוויזען, דאס ראדיום לאזט פון זיך ארויס, דורך זיין מעלה וואס ווערט בעצייכענט מיט דעם ווארט ראדיא־אקטיוויטעט (שטראהלען־טהעטיגקייט), א גאז, וואס איז דערזעלבער וויא העליום אין דער לופט. ער איז דארום געקומען צום שלוס, אז העליום איז א פראדוקט פון ראדיום, אדער, ריכטיגער, אז דער מעטאל ראדיום ווערט פון זיך זעלבסט אומגעוואנדעלט אין דעם גאז העליום.

נאר וויא אזוי קען עס פארקומען? וויא אזוי און ווארום קען איין יסוד אומגעוואנדעלט ווערען אין אן אנדערן? אויף דיזע פראגען, וועלכע ריהרען אן דעם פונדאמענט פון דער נאטור־וויסענשאפט, ענטפערט דער פראפעסאר אזוי אין דער צייטונג „לאנדאן מעיל“:

„מיר קענען זיך דא העלפען דורך א פערגלייך. מיר קענען בעקומען זעהר קאמפליצירטע פערבינדונגען פון קוילענשטאף מיט וואסערשטאף, אזעלכע וואס ענטהאלטען 30 אטאמען קוילענשטאף מיט 62 אטאמען וואסערשטאף. אבער אזא בעהעפטונג, וואס זאל בעשטיין, לאמיר זאגען, פון 200 אטאמען קוילענשטאף מיט 402 אטאמען וואסערשטאף, וועט זיכער צופאלען ווערען אויף קלענערע פערבינדונגען פון אטאמען. ביי דיזער צוטהיילונג וועט ארויסגעלאזען ווערען היטץ. מען קען דארום רעכענען, דאס אזוי וויא דיא צאהל פון אטאמען אין אזעלכע פערבינדונגען האט א גרענעץ (דען דיא מאלעקולען אדער גרופען פון אטאמען ווערען פאנאנדערגעפאלען דורך זייער אייגענע גע־

וויכט), אזוי קען אויך זיין א גרענעץ צום אטאָמישען געוויכט פון אן עלעמענט.

„אזעלכע עלעמענטען מיט גרויסע אטאָמישע געוויכטען, וויא טהאָריום, אוראניום און ראדיום, ווערן הפנים צופאלען אין עלעמענטען מיט קליינע אטאָמישע געוויכטען. דערביי לאָזען זיי פון זיך ארויס היץ און קריגען אויך דיא זאָנדערבארע מעלה פון ראדאָ־אקטיוויטעט. וואָס פאר עלעמענטען דאָס זיינען, איז אונבעקאנט מיט איין אויסנאהמע. דערוויילע ווייסען מיר נאָר, אז איינער פון דיא פּראָדוקטען פון דער פארנאנדערלייגונג פון ראדיום איז העליום.

„קען עס זיין פערקעהרט (דאָס הייסט: קען מען, צום ביישפּיעל, פון העליום קריגען ראדיום)? קיינער ווייס עס ניט. אָבער אזוי וויא גאָלד איז אן עלעמענט מיט א גרויסען אטאָמישען געוויכט, זאָ מעג מען בעהויפּטען, דאָס אויב עס בייט זיך, איז עס זיכער אַנצונעהמען, אז ער ווערט אומגעוואנדעלט אין זילבער און קופּער איידער ער ווערט געבילדעט פון זיי. וויא ווייט מיר האלטען יעצט, איז עס נאָר א שפּילכעל צו פילאָזאָפירען וועגען דעם. עס איז זיכער, אז ווייטערע עקספּערימענטען וועלען פיהרען צו א פּאָזיטיווע קענטניס פון דער נאטור פון עלעמענטען און פון דיא ענדערונגען, וועלכע ווייניגסטענס אייניגע פון זיי מאכען דורך".

דיא העכסטע אויפגאבע פון דער וויסענשאפט איז יעצט צו בעשטימען, אויב אלע זאַכען אויף דער ערד, דיא יעניגע, וואָס ענטשטעהען דורך בעהעפטונגען פון עלעמענטען אזוי גוט וויא ריינע עלעמענטען זעלבסט, קומען ארויס פון איין אורשפּרינגליכען יסוד, פון איין אייביגע מאטעריע, דורך פארשיעדענע צוזאמענבינדונגען און קאָמבינאציאָנען פון איהרע אונענדליך קליינע טהיילכעלעך, וויא מען זאָל זיי ניט רופען: אטאָמען אָדער יאָנען. דיא וואונדערבארע מעלות פון ראדיום און אויך פון עטליכע אנדערע מעטאלען, וויא טהאָריום און אוראניום, צייגען אָן, אז אזוי איז עס, אז דיא טהעאָריע וועגען איין מאטעריע מיט איין קראפט איז א ריכטיגע און וועט מיט דער צייט וויסענשאפטליך בעוויזען ווערן.

מיר מוזען קריגען א גאנץ אנדערן בעגריף וועגען דיא נאטור, ווען מיר נעהמען אין אנבעטראכט בלויז דיא וואונדערבארע מעלה פון ראדיום. דאָס זיין טעמפּעראטור איז אימער העכער וויא דיא געוועהנליכע פון דער לופט און דאָס ער פערלירט דערביי, קען מען זאָגען, גאָר ניט אין געוויכט. דאָס איז אזוי וויא א שטיקעל קאָהל זאָל ברענען אייביג. קענט איהר זיך פאָרשטעלען, דאָס איהר צינדעט אָן, לאָמיר זאָגען, א שוועבעלע און זיא זאָל זיך קיין מאָל ניט פערלעשען, אימער גליהען און ארויסלאָזען היץ און שיין, בלייבען א נר תמיד ניט בלויז 8 טעג נאָך א געטליכען נס, וויא אבערגלויביגע מענשען דערצעהלען וועגען חנוכה, זאָנדערן מאקי אויביג, ניט ווייניגער יעדענפאלס וויא טויזענדער מיליאָנען יאָהרען? א פּיצעלע ראדיום צייגט אייך דיזען „נס" גאָר ניט נאָך דיא נסים אין דעם רעליגיעזען זינען פון דיזען וואָרט. דער בעריהמטער געלעהרטער הענרי בעקערעל האָט אויסגערעכענט, אז עס וועט דויערן טויזענדער מיליאָנען יאָהרען ביז א שטיקעל ראדיום וועט פערצעהרט ווערן דורך דיא היץ און שיין, וואָס ער לאָזט שטענדיג פון זיך ארויס.

דיזע, קען מען זאָגען, אונענדליכע ענערגיע פון ראדיום ערקלעהרען יעצט אייניגע געלעהרטע דערמיט, דאָס דיזער יסוד האָט דיא מעלה אויפצונעהמען אזעלכע שטראהלען פון דער זון, וועלכע מען האָט ביז יעצט אנדערש ניט געקענט זעהען. דיא וואונדערבארע מעלות פון ראדיום זאָלען אלזאָ קומען פון דער זון. דיזע מיינונג שטיצט זיך אויף דעם פאקט, דאָס העליום געפינט זיך זיכער אוף דער זון, וויא עס צייגט דער ספּעקטראָסקאָפּ, מיט וועלכען מען האָט געמאכט פיעלע אנדערע וואונדערבארע ענטדעקונגען און וועלכער גיט אונז דיא מעגליכקייט צו וויסען וועגען דיא צוזאמענשטעלונג פון הימלישע קערפּערס (דער ספּעקטראָסקאָפּ איז ערפונדען געוואָרען פון דיא צוויי גרויסע דייטשע געלעהרטע קירכהאָף און בונזען אין 1858 יאָהר, דאָס איז געוועזען איינע פון דיא גרעסטע, וויכטיגסטע און וואונדערבארסטע ערפינדונגען פון 19טען יאהרהונדערט). אָבער מען קען אויך אָננעהמען, אז דיא זון ענטהאלט ריזיגע מאסען ראדיום און אנדערע אזעלכע ראדיאָ־אקטיווע עלעמענטען און צוליעב דעם לייכטעט דיא זון און וואַרעמט אונזער וועלט. ווער ווייסט וואָס פאר געהיימניסע מען וועט נאָך ארויסרייסען ביי דער נאטור מיט דיא נייסטיגע צוואנגען פון דער וויסענשאפט? יעצט איז פאר אונז נאָר זיכער, אז מיר זיינען אויף א

וועג צו דער אויפדעקונג פון גרויסע נאטורגעהיימניסע דורך דיא מעלות פון ראדיום.

פראקטישע אנווענדונגען פון ראדיום.

לעצטען 13טען יאנואר זיינען אייניגע בעוואוסטע אמעריקאנער געלעהרטע זיך צוזאמענגעקומען אין טעכנאלאגישען קלוב פון ניו יארק, אום צו בעשפרעכען וועגען דיא פראקטישע אנווענדונגען פון ראדיום, ספעציעל אין מעדיצין.

דר. קוניז, וועלכער האט געבראכט פון פאריז א פיצעלע ראדיום (גרוים וויא דיא קעפעלע פון א שפילקע) אין א גלעזערנע רעהרעלע און האט איבערגעגעבען דיא רעזולטאטען פון אלע עקספערימענטען אין אייראפא, האט געציינט, וויא מען קען אונטערשיידען אמת'ע דימענטען פון פאלשע דורך דעם ראדיום־שיין. דיא רעהרעלע מיט ראדיום האט ער ארומגערינגעלט מיט רעהרען פון קופער, אייזען, רעזינע און בליי און עס אוועקגעלייגט צוויי צאהל ווייט פון דעם בעריהמטען „טיפאני־דימענט", וועלכער וועגט מעהר וויא 15 קאראטען און וועלכער האט גלייך אנגעפאנגען צו גלאנצען, נאטירליך אין דער פינסטער. דער שיין איז געווען אזוי וויא פון פאספאר. ווען דיא רעהרען וואלטען געווען אפילו א פוס דיק, וואלט דער שיין פון ראדיום דורכגעדרונגען און בעלויכטען דעם דימענט. (פאלשע דימענטען ווערען ניט בעלויכטען.) מיט דער הילפע פון א געוויסען אינסטרומענט, גענאנט ספינטהאריסקאפ, האט א פיצעלע ראדיום געמאכט פייערווערק.

דר. מארטאן האט ערקלערט, וויא מען קען בענוצען ראדיום צו קורירען געוויסע קראנקהייטען, בעזאנדערס קאנסער (ראק), און האט אויסגערעכענט עטליכע פעלע פון אויסקורירונג. דאן האט ער געציינט א פליסיגקייט, וועלכע ער האט ערפונדען און אנגערופען „פליסיגע זונענשיין". ער דענקט, אז דיזע פליסיגקייט וועט אויפטאן וואונדער אין דער מעדיצין.

„איך גלויב", האט ער געזאגט, „אז דיא הייל־קראפט פון פיעלע וואסער־קוועלען ליגט אין דער ווירקליכקייט נאר אין ראדיום. דיא מעלה פון ראדיום איבער דיא רענטגען־שטראהלען איז אין דעם, דאס מען קען איהם אנווענדען דירעקט צו דעם קראנקען ארט. צום ביישפיעל, מען קען אריינלייגען א רעהרעלע מיט ראדיום אין האלז און אין פיעלע טהיילען פון גוף. דאס הייסט, אז מען קען אזוי צוקומען צום ריכטיגען פלאץ פון קראנקהייטען. נאך מיין מיינונג, איז גאר קיין גרענעץ ניטא צו דיא אויסהיילונגען דורך ראדיא־אקטיוויטעט. מיט פליסיגקייטען, וועלכע מען מאכט ראדיא־אקטיוו, דארף מען זיין זעהר פארזיכטיג, ווען מען גיט זיי צו קראנקע. מיט דער הילפע פון מיין „פליסיגע זונענשיין" וועט מעגליך זיין אויך צו באדען קראנקע אין וויאלעט־שטראהלען. מיר ווייסען, וויא דיא זונען־שטראהלען ווירקען אויף הויט־קראנקהייטען, און מיר רעכענען, אז דיא זעלבע גוטע רעזולטאטען וועט מען בעקומען אין קערפער דורך טרינקען ראדיא־אקטיווע פליסיגקייטען".

דיא וואנדערונגען פון פויגלעך.

עקספערטען פון וואשינגטאנער אקערבוי־דעפארטמענט האבען געמאכט זעהר אינטערעסאנטע בעאבאכטונגען וועגען די יעהרליכע וואנדערונגען פון פויגלעך. דיא אלגעמיינע מיינונג איז, אז דיזע וואנדערונגען קומען דורך דיא ענדערונגען פון קלימאט, ווייל פויגלעך קענען ניט פערטראגען דיא ווינטער־קעלטען. עס ציינט זיך אבער ארויס נאך גענויע בעטראכטונגען, אז דיא פויגלעך יאגען זיך גאר ניט אזוי נאך ווארעמקייט וויא איינפאך נאך שפייז.

דיא וואנדערנדע פויגלעך שפייזען זיך געוועהנליך מיט דיא קערנדלעך פון געוויסע שלעכטע גראזען, אונקרויטען. וויא נאר דיזע גראזען ווערען צייטיג, און דאס איז אין הערבסט, לאזען זיי זיך אראפ פרעסען אזוי פיעל, וויא פיעל זיי קענען נאר אריינשפארען אין זייערע מאגענס. דיזע גראזען, וועלכע זיינען זעהר שעדליך פאר אגריקולטור, ווייל זיי וואקסען שנעל און פערמעהרען זיך אונגעהייער, זיינען דיא געליעבטעסטע שפייז פון דיא מייסטע וואנדערנדע פויגלעך. אייניגע סארטען פון דיזע אונקרויטען גיבען צו 100 טויזענד קערנדלעך יעדען זומער. ווען ניט דיא פויגלעך, וואלט מען פון זיי פערפלייצט געווארען, און דיא תבואות וואלטען גאר ניט געקענט וואקסען. אבער דיא זינג־פויגלעך מאכען זיך גרויסארטיגע סעודות פון דיזע קערנדלעך און דערמיט ברייננגען זיי דעם גרעסטען נוצען דיא אקערבויער.

זייער געיעג אויף דיא זריעות פון דיא אונקרויטען פאנגען דיא פויגלעך אן יערען אגוסט אין דיא נארד־געגענדען און וואנדערן אליין וויי־

טער צום זידען נאָך דיזע שפייז. ווען עס טרעפט, אז דיא אונקרויטען ווערען ניט צייטיג פריה, דאן פערבלייבען דיא פויגלעך שפעט אין הערבסט, און מענשען וואונדערן זיך, וואָרום זיי וואנדערן ניט אויס; פארקעהרט, ווען דיא אונקרויטען ווערען פריהער וויא געוועהנליך צייטיג, דאן הויבט זיך אויך אָן דיא וואנדערונג פריהער.

אין דיא ערטער, וואו זיי קריגען מעהר קערנדלעך, פערבלייבען זיי לענגער אויפ'ן וועג. דאָרט, וואו זיי זיינען געזיכערט מיט שפייז דעם גאנצען יאָהר, פערבלייבען זיי אויך אויף ווינטער. איבער זאמדיגע און אונפרוכטבארע געגענדען פליהען זיי זעהר שנעל; אָבער איבער פעלדער מיט אונקרויטען פערווײלען זיי אזוי לאנג, ביז דער זאפאס פון קערנדלעך נעהט אוים.

זייער וואנדערונג אין פריהלינג צוריק צו זייער היים אין דיא נאָרד־געגענדען מאכען זיי פיעל שנעלער וויא אין הערבסט, ווייל זיי געפינען וויינינער שפייז אויפ'ן וועג און היילען זיך צו בויען זייערע נעסטען. דיא וואנדערונגען אין הערבסט איז דיא בעסטע און לוסטיגסטע צייט פון דיא פויגלעך. דאָס איז זייער יום טוב, דען זיי האָבען מעהר שפייז וויא זיי קענען אויפעסען, און פרעסערס זיינען זיי אזעלכע גרויסע, וויא איבערהויפט אלע פליהענדע בעשעפעניכען.

מען קען אלזאָ זאָגען, אז דיא פויגלעך וואנדערונגען, וועלכע זיינען בעזונגען געוואָרן פון פּאָעטען און האָבען שטענדיג געוואונדערט דיא מענשען, זיינען איינפאך עקאָנאָמישע. דאָס איז זעהר וויכטיג פיר דעם אקערבוי, דען ווען מען זאָל פערזאָרגען אזעלכע פויגלעך מיט שפייז אין ווינטער, וועלען זיי גאָר ניט אויסוואנדערן און וועלען פריהער זיין אויף זייער ניצליכען נעיעג נאָך דיא קערנדלעך פון דיא אונקרויטען.

דיזע בעאָבאכטונגען פון דיא עקספערטען ציינען, וויא ניצליך עס איז גרינדליך נאָכצופאָרשען דיא נאטור און דיא פיהרונגען פון יעדען סאָרט חיה.

פישען אין דער טיפענעם פון ים.

דיא איללוסטראציאָן, וואָס מיר ברענגען דאָ, שטעלט פאָר איינעם פון דיא גרעסטע פישען, וועלכע זיינען ביז איצט געפאנגען געוואָרן. און וועלכער טראָגט אין ענגליש דעם נאָמען „סאָן־פיש. ער איז צעהן פוס לאנג, צעהן פוס הויך און וועגט אכטצעהן הונדער פונט. ער געהערט צו איינעם פון דיא מערקווירדיגסטע סאָרטען פיש, וועלכע שווימען טיף אין ים און וועלכע מען האָט ערשט אין דער לעצטער צייט גענומען נאָכפאָרשען. אין דיא טיעפסטע ערטער פון ים געפינען זיך שרעקליך־אויסזעהענדע ברואים, ריזינע שלאַנגען־פיש; נאָר עס איז זעהר שווער זיי צו פאַנגען דאָרטען. זעלטען־ווען זיי שווימען ארויף פון זייערע ערטער, וואו עס הערשט אייביגע פינסטערניס און וואו דער דרוק פון וואסער איז אויך זעהר גרויס.

עס איז שווער צו געפינען אזא ריזינע בעשעפענים, וויא דער זון־פיש אויף דער פאָטאָגראפיע, וואָס זאָל אויסזעהען כמעט נאָר אָהן פאָרמען. זיין מויל איז מערקווירדיג קליין אין פערגלייך מיט זיין קערפער. אָבער ער איז דערפאר בעוואפענט מיט שטארקע און שארפע ציינער, ווייס וויא פאָרצעליי. זיי שפייזען זיך הפנים מיט געוויסע ווייכע סאָרטען ים חיות. אין זייערע מאָגענס האָט מען קיינע שפורען פון הארטע שפייז ניט געפונען. מען ווייס נאָך ניט וויא אזא משונה'דיגע בעשעפענעם לעבט.

אלע סאָרטען „סאָן־פיש" ברענגען נאָך קיין נוצען ניט דעם מענשען. עס איז אָבער מעגליך, אז מען וועט זיך קענען בענוצען מיט זייער הארטע הויט.

ווינטמילען פיר עלעקטערישע פאבריקען.

שוין איבער צוויי יאָהר, וויא לעבען לייפּציג ווערן צוויי קליינע פאבריקען געטריבען פון ווינטמילען, וועלכע ווערן אויך בענוצט צו בעקומען דיא עלעקטרישע קראפט. דיזע ווינטמילען זיינען נאטירליך גרויסע און קונציג־געבויטע. זיי ווערן אויפגעשטעלט אויף דיא דעכער פון דיא פאבריקען און ברענגען אין בעוועגונג עלעקטרישע מאשינען, וועלכע טהוען אויף דיא בעשטימטע ארבייט. דיא ווינדמילען זיינען אזוי געמאכט, אז זיי דרעהען זיך שטענדיג נאָך דעם ווינד. אויף דיזער ווייזע שפאנט מען איין לייכט און מיט קליינע קאָסטען דיא ווינטען צו שאפען עלעקטריציטעט און אויפטאָן מעכאנישע ארבייט.

ס. קראנץ.

נאַציאנאל אדער נאציאנאליסטיש?

(אן ענטפער אויף גענאָססע פיינגענבוי׳ס ארטיקעל אין צוקונפט העפט נאָוו.)

פון ק. פרומין.

עס איז דאָ איין אלטער נים קיין שלעכטער מיטעל, וויא בייצוקומען דעם זאָ גענאנטען „געננער“ אויף דעם שלאכטפעלד פון פּאָלעמיק — דאָס איז אָנצובינדען איהם אזוינע געדאנקען, וועלכע געפינען זיך נים אין זיינע ווערטער.

עס איז אָבער דאָ נאָך א סך א בעסערער גאָר א נייער פּאָלעמישער מיטעל (פון וועלכען איך האָב ביז איצט גאָר נים געוואוסט). דאָס איז אָנצובינדען דעם „געגנער“ ניט נור ניט זיינע געדאנקען, נור אויך ניט זיינע ווערטער; און כדי דאָס זאָל ארויסקומען נאָך בולט׳ער און שרעקליכער שליעסט מען איין דיא דאָזיגע ווערטער אין קאוויצקעס (דער צייכען: „—“), כדי צו בעווייזען, אז טאקי פונקט ווי איהר זעהט וואָרט אין וואָרט אָט אזוי ווי דער פּאָלעמיסט וויל, האָט געשריעבען דער געגנער אליין..... אָט דעם דאָזיגען נייען „פּאָלעמישען מיטעל“ האָט גענאָסע פיינגענבוים געברויכט גענען מיר אין זיין ארטיקעל „נאציאָנאליזמוס אָדער סאָציאליזמוס“ (צוקונפט“, נאָוועמבער העפט).“

נור איידער איך וועל ברענגען גענאָססע פיינגענבוים׳ס „ציטאטעס“ פון מיין ארטיקעל „דער בונד און זיינע געגענער,“ וויל איך ריכטיג ערקלערען, וואָס איז אזוינס „נאציאָנאליזמוס“ און „נאציאָנאליסטיש,“ דער צענטער ארום וועלכען גענ. פיינגענבוים׳ס פּאָלעמיק דרעהט זיך. נאָך שפּינאָזא האָט א מאָל בעמערקט, אז אָפט מאָל שטרייטען זיך צוויי „געגנער“ נור דערפאר וויל זיי פערשטעהען פערשיעדען דיא בעגריפע איבער וועלכע דער שטרייט פיהרט זיך. צום גליק אָבער, האָט גענאָסע פיינגענבוים אין זיין ארטיקעל נעגעבען אזא קלאָרען און דייטליכען פירוש אויף דיא בעגריפע: „נאציאָנאליזמוס“ און „נאציאָנאליסטיש“, אז שטרייטען זיך מיט איהם איבער דיא אינקלאָרהייט פון זייער זין איז איין אונמעגליכע זאך. עס איז גאָר קיין שטרייט ניטאָ.

„נאציאָנאליזמוס“—שרייבט גענ. פיינגענבוים—איז דער גלויבען, אז דיא נאציאָנאלע געמיינשאפטען און געגענזעצע זיינען טיעפער, מעכטיגער, דוירענדער, איבערוועגענדער וויא די קלאסען־געמיינשאפטען אין געגענזעצע (זייטע 19). נאציאָנאליסטיש — שרייבט גענ. פיינגענבוים אין נאָך א שטעלע — איז דער, וואָס מאָלט דעם נאציאָנאלען אנטאגאָניזמוס פיר אן איינגעבאָרענע נאטור און שרייט, אז ער קען אפילו דורך דעם סאָלידארישען אינטערנאציאָנאלען קלאסען־קאמפף און דורך דעם זיעג פון

Digitized by Google

כאַציאַליזמוס אויך ניט אויסגעראָטעט ווערען" (זייטע 18).

און איצט צו גענ. פיינענבוים'ס „ציטאטען."

גענאָסע פרומין — שרייבט ער — בעמיהט זיך צו בעווייזען, אז אין דעם זין פון קולטורעלע נאציאָנאַלע פראגען איז דער אידישער ארבייטער בונד „נאציאָנאַליסטיש," און אז דאָס ליגט אין דיא „איממאנענטע נאטור" פון דיא מאסענבעוועגונג פון אידישען פראָלעטאריאט." (זייטע 16). אין נאָך א שטעלע שרייבט גענאָסע פייגענבוים אז גענאָסע פרומין האָט אויפגעצייגט ווי ער גלויבט, דיא „נאטירליכע ענטוויקלונג פון נאציאָנאַליזמוס אין דעם בונד ביז זיין פיערטען צוזאמענפאָהר" (אויך דאָרט).

דיא ווערטער: „נאציאָנאַליסטיש", „איממאנענטע געזעצען" אין „נאטירליכע ענטוויקלונג פון נאציאָנאַליזמוס" שליעסט גענ. פייגענבוים איין אין קאַוויצקעס, אזוי, ווי ער וואָלט זיי ארויסגענומען אות באות פון מיין ארטיקעל. ער טהוט דעריבער, אלס א רעדאקטאָר פון א סאָציאַליסטישער צייט־שריפט זעהר גוט, וואָס ער איז מזהיר זיינע לעזער. ערשטענס, אז דער „בונד" איז ניט נאציאָנאַליסטיש ד. ה. אז דער „בונד" איז איבערצייגט (ווי אלע סאָציאַליסטען אין דער גאנצער וועלט—ק. פ.) אז דער נאציאָנאַלהאַס וועט דורך דעם קאמפף פון פראָלעטאריאט געווים פערשווינדען" און צווייטענס אז „אלע גענאָסען זאָלען זיך נעהמען אין זינען אריין" זיין, פייגענבוים'ס ערקלערונג (מיט וועלכער איך, אפיקורס, בין דורכאויס איינפערשטאנדען — ק. פ.) און „ניט בערופען זיך אויף גענאָסע פרומין'ס ארטיקעל(?) אין זאָגען, אז דער סאָציאַליסטישער בונד איז דאָך אליין „אויך נאציאָנאַליסטיש" (זייטע 18). אָבער גענאָסע פייגענבוים! צו קענט איהר זיך ניט „בעמיהען צו בעווייזען" — אָבער טאקי בעווייזען שווארץ אויף ווייס וואו אין מיינע ארטיקלען געפינען זיך דיא ווערטער „נאציאָנאַליסטיש", „נאציאָנאַליזמוס" אין בעצוג אויפ'ן בונד? און נאכהער, צו קענט איהר זיך ניט „בעמיהען צו בעווייזען," וואו אין מיינע ארטיקלען בעהויפטע איך, אז דער בונד גלויבט אין דער אייביגקייט פון נאציאָנאַלהאַס? (און דאמאלסט וואָלט איהר רעכט געהאט צו שרייבען, אז איך „בעמיה זיך צו בעווייזען אז דער בונד איז נאציאָנאַליסטיש" — הגם אויך דאמאלסט ניט אין קאַוויצקעס.) איך גלויב אָבער, אז אייער מיה וועט זיין אומזיסט. איהר וועט אין מיינע ארטיקלען ניט דיא ווערטער אויך ניט דיא געדאנקען געפינען, וועלכע איהר „בעמיהט זיך צו בעווייזען", אז זיי געפינען זיך אין מיין ארטיקעל. איך האָב זיך „בעמיהט צו בעווייזען" נור דאָס, אז דער „נאציאָנאַלער כאראקטער", דיא „נאציאָנאַלע פאָרם" און דער „נאציאָנאַלער פונקט" פון בונד האָבען זיך „נאטירליך ענטוויקעלט" לויט דיא „איממאנענטע געזעצען" פון דער יודישער מאסענבעוועגונג, פון „נאציאָנאַלען" כאראקטער ביז „נאציאָנאַליסטישען" איז אָבער זעהר א גרויסער אונטערשיעד, גענ. פייגענבוים! „נאציאָנאַליסטיש" זיין, הייסט גלויבען אין דער אייביגקייט פון נאציאָנאַלהאַס, ווי איהר אליין האָט קלאָר און דייטליך מפרש געווען. „נאציאָנאַליסטיש" זיין, הייסט ווייטער איינשמועסען זיך אז איין נאציאָן איז די בעסטע, איין „אתה־בחרתנו־נאציאָן" און דיא אנדערע זיינען שלעכטערע, ערגערע, ווי אלע נאציאָנאַליסטישע שאָוויניסטען בעהויפטען. און דעריבער זיינען דיא בעגריפפע „נאציאָנאַליסטיש" און „אינטערנאציאָנאַל" טאקי צוויי הפכים, וואָרים א נאציאָנאַליסט אין דעם איבענדערמאָנטען זין — קען בשום אופן ניט זיין אינטערנאציאָנאַל.

נאציאָנאַל זיין — הייסט אָבער צו האָבען אין זיך דעם נאציאָנאַלען זעלבסט־בעוואוסטזיין, ד. ה. אנצוערקענען, אז איך פלוני בן פלוני געהער צו מיין נאציאָן, און אז מיין נאציאָן איז ניט ערגער און ניט בעסער (און א מאָל אויך, אין דעם אָדער יענעם פרט, זאָגאר ערגער אָדער בעסער) ווי אלע אנדערע נאציאָנען, און האָט דאָס זעלבע רעכט אויף איהר עקזיסטענץ (קיום) ווי אלע אנדערע נאציאָנען. „נאציאָנאַל" און „אינטערנאציאָנאַל" זיינען ניט קיין צוויי היפוכים, נור צוויי בעגריפע וואָס ערגענצען, וואָס זענען ממלא איינער דעם אנדערען, ווי ווילהעלם ליעבקנעכט האָט זיך אין איינער פון זיינע גלענצענדע רעדען אויסגעשפראָכען. און דעריבער האָט טאקי גענאָסע דאויד מיט רעכט געזאָגט אויף איינעם פון דיא פאָריגע פארטיי־טאגען אין דייטשלאנד: „מיר, סאָציאַלדעמאָקראטען, זיינען נאציאָנאַל און אינטערנאציאָנאַל". און אויף דיזעם שטאנדפונקט שטעהען אלע אָדער ריכטיגער, כמעט אלע אינטערנאציאָנאַלע סאָציאַליסטען פון אלע לענדער און נאציאָנען. „נאציאָנאַל" איז נור א היפוך פון „אנטי־נאציאָ־

נאַל*), פון דיא יעניגע, וואָס ליקענען אָב זייערע אייגענע נאַציאָן, בעת זיין אנערקענען אלע אנדערע נאַציאָנען, ווי דיא יודען פון פּ. פּ. ס. און פון איסקרא, און מיט דיעזע „אנטי־נאַציאָנאלער“ ריכטונג צווישען דיא יודישע נאַציאליסטען קעמפּפט אויף דער בונד אליין זעהר ענערגיש, ניט אָבער מיט דער נאַציאָנאלער — „נאַציאָנאלער,“ געג. פייגענבוים, אָבער מיט „נאַציאָנאליסטישער“ — און דעריבער שעמט זיך ניט און שרעקט זיך ניט דער בונד אָנצורופען דעם כאראקטער פון דער יודישער ארבייטער בעוועגונג מיט דעם נאָמען „נאַציאָנאלען כאַראקטער“ און דעם פּונקט וועגען אויטאָנאָמיע, „נאַציאָנאלען פּונקט.“ אלע דיא שרעקליכע ווערטער, וועלכע עס געפינען זיך באמת אין מיין ארטיקעל און וועלכע איך האָב גענוי ציטירט פון דער בונדישער ליטעראַטור.

אגב, וועגען דעם „נאַציאָנאלען פּונקט“ אין דעם פּראָגראַם פון „בונד“. אויך דיא, דאכט זיך, לכל הדעות כשר'ע ווערטער דערוועקען ביי געג. פייגענבוים א חשד געגען מיר. „געג. ק. פּרומין — שרייבט ער — האָט דערווייליע ביז אהער אין זיינע ארטיקלען זיך אליץ נור בעמיהט צו בעוויזען, ווי דאָס וואָס ע ר (פּרומין) רופט דעם „נאַציאָנאלען פּונקט פון דעם בונד“ איז ניט ארויסגעשפּרונגען פון העלער הויט“ (זייטע 16). ווי עס ווייזט אויס, געפינט גענאָסע פייגענבוים א פּרינציפּיעלען אונטערשיעד צווישען דעם וואָס ער (פּרומין) רופט אָן נאַציאָנאלער פּונקט פון „בונד“ און צווישען דעם, וואָס דער בונד אליין אָדער ער (געג. פייגענבוים) רופט „נאַציאָנאלער פּונקט פון בונד.“ עס וואָלט געווען זעהר אינטערעסאנט צו הערען וואָס איז פאָרט דער אונטערשיעד צווישען דעם?

מיט דעם נאָמען „נאַציאָנאלען פּונקט אין פּראָגראַם פון בונד“ רוף איך אָן דיא רעזאָלוציאָנען פון דעם בונדישען פיערטען צוזאמענפאָהר אין וועלכע עס איז אויסגעדריקט, אז יודען זיינען א נאַציאָן (ניט ווי דיא אנטי־נאַציאָנאלע יודען פון פּ. פּ. ס. און איסקרא בעהויפּטען, אז יודען זיינען קיין נאַציאָן) און אז אין צוקונפט וועט רוסלאַנד מוזען זיין איין פעדעראציאָן פון אויטאָנאָמע נאַציאָנען (ווידער ניט) ווי די צענטראליסטען פון איסקרא און דיא טערריטאָריאַליסטען פון פּ. פּ. ס. בעהויפּטען). דיא זעלביגע רעזאָלוציאָנען רופט אָבער דער בונד אליין מיט דעם נאָמען „נאַציאָנאלער פּונקט אין אונזער פּראָגראַם“. זעה בראָשורע „דער 4טער צוזאמענפאָהר“ און אויך יודישער ארבייטער) און ביים בונד האָב איך עס דיעזען אויסדרוק גענומען.

ווי איהר זעהט האָט זיך גענאָסע פייגענבוים אויף אין דעם פּרט „בעמיהט צו בעוויזען“ דאָס וואָס אין מיין ארטיקעל געפינט זיך ניט.

וואָלט געג. פייגענבוים אָבגעוואַרט נאָך א חודש צוויי ביז מיין ארטיקעל וואָלט זיך ענדיגען וואָלט ער זיך און אלע לעזער פון דער „צוקונפט“ פארשפּאָרט צו שרייבען און צו לעזען אומזיסטע פּאָלעמישע ארטיקלען. יודען זיינען אָבער פון לאַנג אָן בעקאַנט פאר איין „עמא פּזיזא“ א היילענדיגעם פאָלק, און געג. פייגענבוים איז אין דעם פּרט א ביסעל צו נאַציאָנאל.... (אָבער ניט נאַציאָנאליסטיש, חלילה).

*) וועגען דעם אונטערשיעד פון „נאַציאָנאל“ און „נאַציאָנאליסטיש“ זעה באריכות בראָשורע „וואָס הייסט נאַציאָנאל?“ פּראָפ. לאַצארוס, היסטארישע בריעף פון פּ. לאַווראָוו בריעף 11, דובּנאָוו, בריעף וועגען דעם אלטען און נייעם יודענטהום, בראָשורען: „אויטאָנאָמיע אָדער פעדעראציאָן“ „צו דיא יודישע יוגענד“ אויסגאָבע פון בונד.

קלאַססען קאַמפף

דיא נייע וועלט און דער אַלטער.

אמעריקאַ.

אין אַן „אָפענעם בריף צו גאָמפּערס'ן", וואָס איז געדרוקט געוואָרען אין לעצטען נומער „וואָרקער" — א בריעף, אויף וועלכען מיר מאַכען אויפמערקזאַם אונזערע לעזער —, זאָגט גענ. היין, דער רעדאַקטאָר פון „לייבאָר", פאָלגענדעס: „דער קלאַסענקאַמפף איז ניט קיין חלום. ער איז א מלחמה, א מלחמה פאַר דיא בעפרייאונג פון דער ארבייט, א מלחמה אויף'ן עקאָנאָמישען און פּאָליטישען שלאַכטפעלד." דאָס איז געוויס אמת. דיא גאַנצע ריידענים וועגען דעם, אַז דיא יוניאָנס דאַרפען זיך ניט פערנעהמען מיט פּאָליטיק, דיא אַלע פּראָבעס, וואָס ווערען פון צייט צו צייט געמאַכט שלום צו שליסען צווישען „קאַפּיטאַל און ארבייט"; דיא גרויסע פאַנטאַזיען, אַז מען קען בשלום, אָהן קאַמפף און שטרייט, העלפען דעם ארבייטער־קלאַס און פאַרבעסערן זיין לאַגע — דאָס אַלץ זיינען ניט נור פּוסטע חלומות, וואָס האָבען קיין שום ממשות ניט; דאָס אַלץ זיינען נאָך שלעכטע און לעבערליכע חלומות, וואָס קענען דעם ארבייטער־קלאַס נאָר שאַדען. ווען אין אמעריקא דאַרף מען דאַריבער נאָך קנעלען מיט'ן פּרעזידענט פון אמעריקאַן פעדעריישאָן אָוו לייבאָר, דאַן איז ניט נור טרויעריג און א חרפה פאַר איהם, דאַן איז נאָך טרויעריגער און מעהר חרפה פאַר דיא אמעריקאַנער ארבייטער־מאַסען.

גענ. היינס ווערטער זיינען געוויס ריכטיג. זיי דריקען אָבער נאָך ניט אויס דעם גאַנצען אמת. דער איינציגער אמת איז, אַז דער קאַמפף פאַר דיא פולע בעפרייאונג פון דער ארבייטער־קלאַס, דער קאַמפף פאַר דיא נייע סאָציאַליסטישע וועלט מוז געפיהרט ווערן און ווערט געפיהרט אויף פערשיערענע שלאַכטפעלדער. אויסער דעם פּאָליטישען און עקאָנאָמישען קאַמפף, פון וועלכע ער רעדט, מוז נאָך געפיהרט ווערען א גייסטיגער קאַמפף, דער קאַמפף פאַר אויפקלעהרונג. עס מוז אויך געפיהרט ווערן א קאַמפף פון קאָנסומענטען, וואָס דריקט זיך אויס אין דער קאָאָפּעראַטיווער און קאָנסום בעוועגונג.

צום אומגליק זיינען ביי אונז נאָך כמעט אַלע זייטען פון דער סאָציאַליסטישער פּראָלעטאַרישער בעפרייאונגס־בעוועגונג זעהר שוואַך. דער עקאָנאָמישער קאַמפף איז ביי אונז פילייכט שאַרפער, שווערער וויא ערגעץ אנדערש־וואו. ער פיהרט זיך אָבער נאָך ניט גענוג פעסט, ניט גענוג אָרגאַניזירט. און דיא עקאָנאָמישע אָרגאַניזאַציאָן אַליין, דיא יוניאָן בעוועגונג, שטעקט נאָך גייסטיג טיעף, טיעף אין קאַפּיטאַליסטישען זומפּ.

פאַר דעם לעצטען מאָנאַט איז דער עקאָנאָמישער קלאַסענקאַמפף געוואָרן פיעל שווערער.

אין שטאָל-טרייד זיינען דיא לוינען פערקלענערט געוואָרען. אויף דיא רייל-ראָודס האָבען טויזענדער ארבייטער געקראָגען דיא סעק. עס ווערט סלעק אין פערשיעדענע טריידס אין פערשיעדענע ערטער. און דער ארבייטער-קלאַס לאָזט אָדער מוז זיך עס לאָזען געפעלען. און דאָך רעדט גראדע אין אזא צייט גאָמפּערס פריעדליכע רייד אויף א „פריינדליכען" דינער צוזאַמען מיט'ן קאפּיטאליסטישען פיהרער, דעם רעפּובליקאנישען באָס, סענאַטאָר האַננא.....

אויב דיא ארבייטער וואָלטען דאָך געוואָלט זיך לאָזען פארנארען און איינריידען, אז דער עקאָנאָמישער קאמפּף האָט גאָר ניט צו טאָן מיט'ן פּאָליטישען, דאַן וואָלטען די גרוילטהאַטען און שרייענדע אונגערעכטיגקייטען אין קאָלאָראדאָ געקענט עפענען ביי דיא פארבלענדעטסטע „ריינע יוניאָניסטען" דיא אויגען. אין פערלויף פון וואָכען האָט דער גאָווערנאָר און דיא אנדערע „נאַטשאַלסטווע" דאָרט געטראָטען מיט דיא פיס דיא הייליגסטע רעכטע און פרייהייטען פון דיא ארבייטערמאַסען. זיי האָבען זיך געפיהרט, וויא אמת'ע קאפּיטאליסטישע דעספּאָטען. זיי האָבען ניט נור בענוצט, זאָנדערן אויך שענדליך מיסברויכט זייער פּאָליטישע געוואַלד געגען דעם עקאָנאָמישען קאמפּף פון דיא דאָרטיגע ארבייטער. דאריבער איז ניט פריה נעגוג אָנצופאנגען דעם פּאָליטישען קאמפּף, ניט ווארטענדיג אויף דיא נאציאָנאַל-קאָנווענשען וואָס וועט זיין דעם 1טען מאַי, ניט ווארטענדיג אויף דיא אָפיציעלע קאמפּיין-צייט.

דייטשלאַנד.

פון דיא דייטשע גענאָסען איז מען געוווינט צ. הערען שטענדיג וועגען זייער פּאָליטישען קאמפּף. ניט אומזיסט איז דיא דייטשע סאָציאַלדעמאָקראטיע דיא גרעסטע פּארטיי אין דער וועלט; ניט אומזיסט האָט זיא איצט 88 דעפּוטאטען אין פּארלאמענט. אָבער אזא קאמפּף, וויא עס איז פּאָרגעקומען פאר איינינע צייט אין דייטשען פּארלאמענט, טרעפט אויך דאָרטען ניט אָפט.

עס איז געווען א גרויסער, גלענצענדער דועל. א צוויי-קאמפּף, אָבער ניט אויף רעוואָלווערען אָדער שפּיזען, נור אויף ארגומענטען און געדאנקען. דער דועל האָט זיך געפיהרט צווישען בעבעל, דעם גרויסען סאָציאליסטישען אגיטאַטאָר, און פאָן ביולאָו, דעם ערשטען מיניסטער און רייכסקאנצלער פון דער דייטשער אימפּעריע.

זיי האָבען געקעמפּפט נ י ט מיט דיא זעלבע געוועהר. ביולאָו האָט געמיינט, אז דורך פּראַכטע, פּלאַכע וויצען, דורך דעם, וואָס מען פער'מסר'ט דיא סאָציאליסטען פאר דער וועלט, וואָס מען מאכט גראָבע בעשולדיגונגען, בעליידיגונגען און רכילות, קען מען בעקעמפּפען, שאַדען ברענגען דער סאָציאַל-דעמאָקראטיע. ער האָט פארגעסען, אז „דיא סאָציאַלדעמאָקראטיע קען מען ניט טויטריידען, ניט טויטלאכען, ניט טויט-פער'מסר'ן"... דיא טענות, וואָס ער האָט פארגעבראַכט געגען דיא סאָציאַלדעמאָקראטען, געגען סאָציאַליזמוס און געגען דיא צוקינפטיגע סאָציאליסטישע געזעלשאַפט, זיינען שוין ניט איין מאָל פארגעבראַכט און ביז צו ניט-גוטקייט איבערגע'חזר'ט געוואָרען; און ניט איין מאָל זיינען זיי אויך צושלאָגען, צוקלאַפּט, אויסגעלאַכט געוואָרען פון דער סאָציאליסטישער זייט. ביולאָו האָט פארגעסען, אז אין פּארלאַמענט זיצען 88 סאָציאליסטישע דעפּוטאטען, פון וועלכע י ע ד ע ר וואָלט געקענט צוקלאַפּען איהם, בעווייזען זיין אונוויסענהייט אין סאָציאַליזמוס.

דער גלענצענדסטער פון דיא 88, בעבעל, איז אָבער שוין אזוי גוט פארטיג געוואָרען מיט דעם „גרויסען" רייכסקאנצלער, איהם געגעבען אזא תשובה און אזא לעקציע, אז מען האָט שוין מעהר קיינעם ניט געדאַרפט.

אויף דער טענה, אז דיא סאָציאַלדעמאָקראטען טהוען גאָר ניט אויף פאר דיא מאַסען; אז זיי העלפען ניט דורך בעשטימטע מיטלען און געזעצען צו פארבעסערען דיא לאַגע פון דיא ארבייטער, האָט דיא סאָציאַלדעמאָקראטישע פּארלאַמענטס-פראַקציאָן גלייך אריינגעטראָגען איינינע וויכטיגע געזעץ-פּראָיעקטען. זיי זיינען אזוי פערפאסט, אז זיי ערפילען דיא פאָדערונגען, וואָס זיינען שוין לאנג פון פ ע ר ש י ע ד ע נ ע זייטען הערויסגעשטעלט געוואָרען. זיי זיינען אומישנע געשריבען געוואָרען אזוי, אז יעדער פרייהייטליכער מענש וואָלט מוזען צושטימען צו זיי. זיי פאָדערן: עס זאָל געזיכערט ווערען דיא פרייהייט זיך צו אָרגאַניזירען און פערבינדען אין יוניאָנס און פעראיינען; זיי ליגען פאר פארשיעדענע פּראַקטישע מיטלען, וויא ביי געפעהרליכע טריידס צו פארהיטען דיא אונגליקען, וואָס קומען אזוי אָפט פאָר.

איין פראָיעקט פאָדערט, אז דיא טעגליכע ארבייטס־צייט פיר אלע פערזאָנען, וואָס ארבייטען אין אינדוסטריע, האנדעל און פערקעהר, און אויך אין שטוב־דינסט זאָל בעשטימט ווערן פון יאנואר, 1906, העכסטענס אויף 10 שטונדען; פון יאנואר, 1907, העכסטענס אויף 9 שטונדען, און פון יאנואר, 1908, העכסטענס אויף 8 שטונדען.

אָט אויף אזא אופן וויל דיא דייטשע סאָציאל־דעמאָקראטיע פעראייניגען דיא פרינציפיעלע 8 שטונדען פאָדערונג פון דער אינטערנאציאָנאלער סאָציאלדעמאָקראטיע מיט די פראקטישע אומשטענדע. מען דארף אָבער ניט זיין קיין גרויסער נביא צו פארשטיין, אז ניט דיא רעגירונג, ניט דיא אנדערע פארטייען וועלען צושטימען דאצו. פאר זיי אלעמען הייסט דאָס צו־פיעל נאָכגעבען דיא ארבייטער. און ז י י האָבען דיא חוצפה צו ריידען וועגען דעם, אז דיא סאָציאלדעמאָקראטיע טהוט ווייניג פאר דיא מאסען!

אין דייטשלאנד ווערט אויך שוין דעם 5טען מאָנאט געפיהרט א גרויסער, שווערער עקאָנאָמישער קאמפף, אין וועלכען דיא גאנצע ארבייטער־בעפעלקערונג איז העכסט פעראינטערעסירט. דיא פארטיי ארבייט אין גאנצען לאנד פאר דיא סטרייקענדע. אין פארלאמענט, אין די צייטונגען, אויף מאסענפערזאמלונגען ווערט וועגען דעם גערעדט, דעבאטירט, פראָטעסטירט. געלד ווערט געזאמעלט צעהנדליגע טויזנער מארק. איצט קומט שוין געלד אפילו פון אויסלאנד.

דער קאמפף פיהרט זיך אין דער קליינער שטעדטעל קרימיטשאו אין זאקסען: פון 7000—8000 פארהונגערטע, אונטערדריקטע וועבער, מענער, פרויען און קינדער, וואָס פאָדערן דעם 10 שטונדיגען ארבייטס־טאָג, געגען א באנדע פאבריקאנטען, וואָס זיינען ענג פארבונדען מיט דער רעגירונג, מיט דער פאָליציי, מיט'ן געריכט און מיט דיא שטאָדט־פיהרער.

דער סטרייק האָט אָנגענומען אן אלגעמיינעם כאראקטער. דערווייל זיינען מיטלען פאר דיא סטרייקענדע דאָ גענוג. אָבער אויך דיא פאבריקאנטען קריגען שטיצע. ז י י ווילען פון שיעדס־געריכט ניט וויסען, חאָטש פון דער ארבייטער זייט האָט מען איינינע מאָל געפּרובירט פיהרען פערהאנדלונגען וועגען דעם.

פראַנקרייך.

פון פראנקרייך לאָזען זיך אין אן נאָוועגע וויעדער הערען רייד וועגען שפאלטונגען און קריעג אין דיא סאָציאליסטישע רייהען. דיא שפאלטונגען און קריעג קומען פאָר אין זשאָרעס פארטיי.

דער ערשטער סכסוך איז ארויס אין דער רעדאקציאָן פון דער צייטונג „פעטיט רעפובליק”. זשאָרעס און מיט איהם דיא בעסטע שרייבער פון זיין פארטיי זיינען ארויס פון דער צייטונג און נעהמען ארויסגעבען א נייע טעגליכע צייטונג, דער צוואנציגסטער יאהרהונדערט. דיא אורזאכען זיינען, וואָס דער העראויסגעבער פון „פעטיט רעפובליק„ א געוויסער דעזלאָן, האָט אין דיא לעצטע צייט גענומען נאָך מעהר, וויא געוויינליך געברויכען דעם איינפלוס פון זיין צייטונג פאר דונקעלע געשעפטען, פאר ספעקולאציאָנען אויף דער בערזע.

דער סכסוך איז ארויס וויעדער אמאָל מיט מילעראנען, דעם געוועזענעם „סאָציאליסטישען” מיניסטער. ער האָט דעם מאָל ווייטער „רעפאָרמירט” דעם סאָציאליזמוס און געשטימט אין פארלאמענט געגען דעם פאָרשלאג צו פערקלענערן דיא הוצאות אויף דיא ארמעע.

עס איז אָבער אן אלטע, קלאָרע אלגעמיינע פאָדערונג ביי דיא סאָציאלדעמאָקראטישע פארטייען פון אלע לענדער צו שטימען ג ע ג ע ן אלע הוצאות אויף דער ארמעע, דערפאר האָט דיא סאָציאליסטישע אָרגאניזאציאָן פון „סעין דעפארטאמענט,” וואָס איז א טהייל פון זשאָרעס'עס פארטיי, אויסגעשלאָסען מילעראנען פון איהר אָרגאינזאציאָן.

איטאַליען.

אויך אין איטאליען קומען פאָר אין דיא סאָציאליסטישע רייהען גרוסע צוויסטיגקייטען. דורך א רעפערענדום־וואוט איז בעשלאָסען אָבצוהאלטען דעם 1. אפריל אין באָלאָניא דעם פארטייטאָג, וועלכער איז פון זומער 1901 אָן שוין ניט צוזאמענגעקומען.

דיעזער פארטייטאָג דארף שפיעלען א גרויסע ראָלע אין דער געשיכטע פון דער פארטיי. פאר דיא לעצטע אנדערהאלבען יאָהר האָבען זיך אָנגעקליבען אין דער פארטיי וויכטיגע פאקטען; עס זיינען ארויסגעטראָטען נאָך מעהר ווי פריהער גרויסע דיפערענצען, רייסערייען און סכסוכים צווישען דיא ביידע ריכטונגען, צווישען דער רעוואָלוציאָנערער ריכטונג מיט ענ־

ריקאַ פּערי אלס אנפיהרער, און דיא אָפּאָרטוניסטישע אָדער רעוויזיאָניסטישע ריכטונג מיט טוראטי אלס אַנפיהרער.

ביידע ריכטונגען זיינען דעם לעצטען יאָהר שארפער ארויס איינע נעגען דיא אנדערע אין ריין־פּאָליטישע טאגעספראגען.

נאָך דעם וויא עס האָבען זיך אַנגעהויבען דאָרט א ליבעראלערע צייט, ווען. דעמאָקראטישערע מיניסטאָרען האָבען גענומען פיהרען דיא מלוכה און זיינען געוואָרען גענויטיגט אַנצוקומען אָפּט צו דער שטיצע און פערטרויען פון דיא סאָציאליסטען, האָט זיך ביי יעדער געלעגענהייט גענומען ארויסווייזען, אז דיא פּארטיי בעשטעהט פון צוויי גאנץ פערשיעדענע ריכטונגען, וואָס וואָלטען וועלען האלטען זיך אן גאנץ פערשיעדענע טאקטיקען.

אונאבהענגיג פון אלע איבעריגע פּארטייען, אלס א ריינע פּארטיי פון קלאסענקאמפּף דאַרף זיך פיהרען, שטעלונג נעהמען צו דער רעגיערונג און צו דיא פערשיעדענע פראגען און געזעצען; א שארפע אָפּאָזיציאָן נעגען אלע פעהלערען פון דער רעגיערונג, — אזא טאקטיק פאָדערט דער רעוואָלוציאָנערער טהייל פון דער פּארטיי.

האנד אין האנד מיט דיא ליבעראלערע עלעמענטען, אבי נור צו עררייכען וואָס שנעלער וועלכע עס איז ערפאלגען, אבי נור וואָס עס איז און וואָס שנעלער אויפטהון פאר דיא אינטערעסען פון דיא ארבייטער — דאָס איז דיא טאקטיק פון דיא אָפּאָרטוניסטען, וועלכע פאָדערן א געמעסיגטע, רוהיגע אָפּאָזיציאָן נעגען דיא רעגיערונג, ווייכע שטראָפרייד, א פריעדליכען טאָן.

דיא רעדאקציאָן פון צענטראל אָרגאן „אוואנטי“ ליעגט אין דיא הענד פון דיא רעוואָלוציאָנערען. אין דער פּארטייליטונג אָבער האָבען דיא רעוויזיאָניסטען דאָס רוב מיטגליעדער. דער רעפערענדום, דיא פאָלקסאבשטימונג, האָט נעוויזען, אז דיא גרויסע מאסע פּארטייגענאָסען ווילען וואָס שנעלער אויפקלערען דיא לאגע, מאכען א סוף צו דיא סכסוכים און צו דיא רייבערייען און זיך נעהמען פאר דיא ארבייט פון אגיטאציאָן און פּראפּאגאנדא. דאריבער איז דער פּארטייטאָג באשטימט געוואָרען אזוי פריה אין פריהלינג.

י. ערנסט.

נויאָרק 15־טען יאנואר 1904.

נייע ביכער.

ל. קאָברין'ס ערצעהלונג.

„דיא פּאָלקס־ביבליאָטהעק,“ וועלכע האָט אַנגעפאנגען איהר טהעטיגקייט מיט דער אויסגאבע פון קאָברין'ס צעהן אויסגעקליבענע ערצעהלונגען, איז א נייע ערפרעהליכע ערשיינונג אויף דעם אָרימען פעלד פון דער זשארגאָנישער ליטעראטור. אין דער הקדמה צו דיזען בוך ערקלערט דער ארויסגעבער, גענ. היללמאן, אז ער שטרעבט צו פערשפרייטען נאָר גוטע ליטעראטור צווישען דיא אידיש־שפרעכענדע לעזער, און וויא וויט מען קען שליסען פון זיינע פערשפּראָכענע אויסגאבען אין דער נעכסטער צוקונפט, וועט ער עהרליך האלטען וואָרט.

זיין ערקלערונג שליסט גענ. היללמאן מיט דיא ווערטער:

„דער ארויסגעבער צווייפעלט ניט, אז דיא אידישע פּרעסע, אָהן אן אויסנאהם, וועט זעהען צו ערמוטהיגען וויא ווייט מעגליך דיא שווערע ארבייט פון ארויסגעבען גוטע, ניצליכע ביכער. דיא פּרעסע וועט דערביי בלויז ערפילען א פּפליכט, וואָס איז ענג פערבונדען מיט איהרע ריכטיגע צוועקען אין אויסגאבען — פערשפרייטען ליכט אין דער אידישער מאסע, אויפהייבען איהר מאָראלישען און קולטורעלען צושטאנד און ענטוויקלען ביי איהר א פיינערן ליטעראַרישען געשמאק“.

דאָס קלינגט וויא א טיעפע איראָניע, ווען מען נעהמט אין אנבעטראכט דיא זשארגאָנישע פּרעסע אין אמעריקא. דיא נויאָרקער טעגליכע אידישע צייטונגען זאָלען „פערשפרייטען ליכט אין דער אידישער מאסע“ און דערצו נאָך „ענטוויקלען ביי איהר א פיינערען ליטעראַרישען געשמאק“.... האָט איהר ניט געלאכט בשעת איהר האָט עס געשריבען, ה' ארויסגעבער פון דער „פּאָלקס־ביבליאָטהעק“? מיר ווילען אייך ניט ענטמוטהיגען, מיר וועלען אייך זיכער שטיצען, ווען איהר וועט ערפילען אייער פערשפרעכען, אָבער מיר מוזען אייך אָפען זאָגען, אז מיר צווייפלען גראדע ניט, דאָס אייער צורוף צו דיא טעג־

ליכע צייטונגען פון נויאָרק וועט בלייבען וויא א קול אין דער מדבר.

אָט האָט דיא „אינטערנאציאָנאלע ביבליאָטהעק״ שוין ארויסגעגעבען א גאנצע רייהע נוצליכע און בעלעהרענדע ביכער — וועלכע פון דיא אידישע צייטונגען אין נויאָרק האָט עס געהאלטען פאר איהר פפליכט צו שטיצען אזא גוטע אונטערנעהמונג און צו זאָגען עפּעס פרייוויליג -- מיר מיינען דאָ איינפאך אָהן געלד — וועגען דיעזע ווערק?

וואָס אנבעלאנגט צו קאָברין׳ס ערצעהלונגען, זאָ קענען מיר נאָר אין אלגעמיינען זאָגען, אז זיי געהערען צו דיא בעסטע אין דער זשארגאָנישער ליטעראטור פון אמעריקא. דער פלאץ אין דער „צוקונפט״ איז לײדער צו בעשרענקט צו געבען אויספיהרליכע קריטיקען איבער ביכער. איך צו געבען דעם לעזער א בעגריף וועגען קאָברין׳ס ערצעהלונגען, וועלען מיר זאָגען א פּאָאר ווערטער וועגען דיא ערשטע אונטער דעם נאָמען „דער פערשטערטער שבת.״ דאָס איז א ריהרענדע שילדערונג, וויא פרומע עלטערען ליידען דורך דעם שמד פון זייער איינציגער טאָכטער. דיא פּסיכאָלאָגישע מאָמענטען זיינען פּאָרגעשטעלט מיט א מייסטערהאנד. מאנכע שטריכען דערמאָנען אָן גי־דע־מאָפּאסאן. דער קאמפף צווישען בלינדען רעליגיעזען גלויבען און דיא נאטירליכע ליעבע פון דיא עלטערן איז מערקווירדיג ריכטיג און קרעפטיג איבערגעגעבען.

קאָברין ציינט איבערהויפּט ארוים זיין בעדייטענדען בעלעטריסטישען טאלענט אין פּסיכאָלאָגישען אנאליז. דאָס זעלבע קענען מיר אָבער ניט זאָגען וועגען זיינע בעשרייבונגען, בעזאָנדערס פון דער נאטור. דאָ ציינט ער דיא שוואכע זייט פון כמעט אלע זשארגאָנישע שרייבער, וועלכע האָבען פערבראכט זייערע יונגע יאָהרען אין חדר און אין שטעט. ווען זיי שרייבען פון וועלדער, גרינע פעלדער, פויגלאך א. ז. וו. קלינגט עס פרעמד, נאָכגעמאכט, אָהן ווירקליכע ליעבע צו דער מוטער נאטור.

אויך פעהלט א שטרענגע בעארבייטונג פון איינצעלהייטען אין קאָברין׳ס ערצעהלונגען. ער מאָלט צו גיך און נאכלעסיג, און דיא שטריכען קומען דארום ארוים אין מאנכע ערטער גראָב און יעדענפאלס ניט גענוג קינסטלעריש. ווען ער וואָלט געשריעבען זאָרגפעלטיגער און מעהר נאָכגעדענקט וועגען דיא ווערטער, וואָלט ער זיכער ניט אָנגעשריעבען אזא בילד, וויא, צום ביישפּיעל, אויף דער צווייטער זייט פון „דעם פערשטערטען שבת״:

„א רויטער שיין פון דער פערגעהענדער זון שלאָגט אָפּ פון דיא פענסטער און דורך(?) דיא פענסטער אויפ׳ן צוגעקליבענעם טיש, אויף דער פלאש וויין, אויף דיא זילבערנע לייכטער און אויפ׳ן האָלדענעם בעכער. וואָס בלישטשעט און פונקעלט אין דיא רויטע שטראהלען פון דער פערגעהענדער זון״....

דאָס איז ניט נאטור־טריי און יעדענפאלס קלינגט עס ניט שעהן צו ווידערהאָלען אין איין זאץ דיא זעלבע ווערטער וועגען דער פערגעהענדער זון.

—י. ב. ר.

ווען דער דאָקטאָר הייסט — דאן מיינט עס „כרמל.“ —
וויין אויף רפואה מוז זיין גוט און ריין —

כרמל וויין מיינט עכטער וויין
כרמל קאָניאַק מיינט עכטער קאָניאַק

עכט מיינט נאַטירליך, ניט געפעלשט, דאפיר גאראנטירט
באַראָן ראָטהשילד און זיינע איינציגע פערטרעטער פיר אמעריקא

כרמל וויין קאָמפּאַני,

311 פינפטע סטריט,
354 גרענד סט., נויארק.

443 סויטהאָלסטעד סט. שיקאַגאָ.
821 איסט באלטימאָר סט., באלטימאָר.

דיא ערשטע סדר נאכט איז פערנומען

פון דיא **צוקונפט פרעסס פעדערייישאן**

מיט אַ טהעאַטער בענעפיט.

פריינדליכע אָרגאניזאציאָנען זיינען געבעטען דאס צו האבען אין זינען.

ניט געמאכט ביי קיין טראָסט! סטריקטלי יוניאָן מייד!

האט איהר שוין פּרובירט

שענקער׳ס אפטערנון ?

דער בעסטער טירקישער סי־
גארעט אין אמעריקא — זאגען
מבינים.

נעמאכט פון דעם רייכסטען
טירקישען טאַבאק און דעם
פיינסטען פראַנצויזישען פאפיר.

פליינע און מיט מונדשטיקע.
10 פיר 10 סענט.
מיט קארק טיפס, 10 פיר 15ס.

קיינע קופאָנס קיינע פוסטע פרע זענטען. סטריקטלי האנד ארבייט. ניט געמאכט ביי מאשין.

PRUDENTIAL TOBACCO COMPANY

W. SCHENKER & CO., Props., 343 GRAND ST., NEW YORK

קאלאמביא טהע

דאָס איינציגע וואָס איז אונטערזוכט געוואָרען דעם 8טען דזשוליי פון דאָקטאָר מארטין, פון די באָארד אָוו העלטה, און אויסגעפונען געוואָרען פאר די געזונדעסטע טהעע אין מאַרקעט.

קאָלומביא טהעע, איז דאָס וואָס איהר זוכט. פרעגט אייער פעדלער כטאָר קיפער, נור פיר דיא

קאַלאָמביא טהעע.

אויב אייער גראָסער האָט ניט דיא קאָלומביא טהעע, שרייבט אונז א פּאָסטאַל קארד און מיר וועלען עס אייך שיקען.

צו 30 פונט טהעע גיבען מיר א שאָו־קיים פריי.

Columbia Tea

193 DIVISION ST. New York

פארהיט זיך פון אונגליק!

ברויכט איהר א ברוך־באַנד? א בויך־נאָר־טעל פיר א פרוי אָדער ראָבער סטאָקינגס? קויפט ניט קיין פערטיגע! איהר קענט חלילה אונגליקליך ווערען. אין דראָג סטאָר, 464 גרענד סטריט, קאָרנער פיט, בעקומט איהר אלע סאָרטען גארטלען געפאסט, בילינער וויא ערגעץ אנדערש פערטיגע. אל־טע געפיקסט צו דיא בילינסטע פרייזען.

מערקט דיא אדרעסע.

464 גרענד סט., קאָרנער פיטט.

ניו יאָרק.

464 Grand Street, New York

Bernard Lazare

Antisemitism

Its History and Causes.

דיא לעזער פון „צוקונפט“ דארף מען ניט דערציי־לען ווער לאזאר איז און אז ער איז געוועזען דיא בעסטע פערזאָן צו שרייבען וועגען דיא פראגע.

לאזאר׳ס בוך איבער אנטיסעמיטיזם איז ניט לאנג ערשיענען און האָט זיך פארקויפט פאר $2.00 איך האָב ערוואָרבען א קליינע צאָהל קאָפּיעס און פערקויף זיי צו 85 סענט, עס איז א זעלטענע געלעגענהייט און קיין אידישער ראדיקאלער לעזער דארף ניט פערפעהלען אנשאפען זיך דאָס בוך. עס איז 384 זייטען אָקטאַוו, גילט טאָפּ, פּראכטפאָל איינגעבונדען.

פער פּאָסט קאָסט דאָס בוך מיט 15 סענט מעהר. שיקט צו א דאָלאר און ערווערבט איינע פון דיא ניצליכסטע ביכער פון דער לעצטער צייט.

M. Meisel's Bookstore, 194 E. Broadway, New York.

א גרויסער בעל חוב.

אן אָרים אינגעל איז געקומען אין א גרויסער קלייט בעטען א נדבה. נאכדעם ווי ער האָט שוין בעקומען די נדבה, שטייט ער נאָך אלץ און קוקט אונבעטראכט די קלייט פון אלע זייטען.

— וואָס האָסטו זיך פערקוקט, אינגעלע?

— איך קוק נור און קלער ביי זיך — ענטפערט דאָס אָרים אינגעל — אז מיין מאמע, וואָס האלט א קליין קרעמעל, וואו די סחורה בעטרעפט אין גאנצען א פּאָר רובעל, איז זי אויך שולדיג אפשר צעהן קערבלעך, הייגט אז ביי אייך געפנט זיך אין קלייט אזוי פיעל סחורה, וואָס פאר א בעל חוב דארפט איהר שוין זיין....

— פרעגט איהם דער בעל הבית פון דער קלייט מיט א שמייכעל.

Digitized by Google

ווילט איהר האבען געזונטע אויגען?

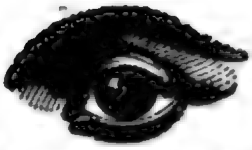

ווילט איהר האבען גוטע צוגע־פאסטע בריללען?

אויב יא, דאן געהט צו דער

פירלעס אָפּטיקאל קאָ., 379 גרענד סטריט,

געגענאיבער דע ר סטייט באנק

וואו אייערע אויגען ווערען אונטערזוכט פריי פון דעם בעריהמטען דאָקטאָר ה. קרעמער. אָרימע קריגען ברילען פאר האלב אומזאָנסט. געדענקט דעם נאָמען

The Peerless Optical Company, 379 Grand Street.

לעווין פאָטאָגראַפער

האט געמופט פון 274 גרענד סט. נאך

333 גרענד סטריט

א פראכטפאללע שעהנע גאלעריע מיט אלע בעקוועמליכקייטען.

איך האב בעשלאָסען צו געבען צו יעדען דוצענד בילדער א׳ן אמת׳ן לעבען בילד.

קיטאַיסקאיאַ ראָזאַ

אז די טהע
וואס אללע
מ ב י נ י ם
טרינקען עס
א י ז ד ע ר

ריינסטער
געשמאק
סטער,
און

בעסטער טהעע אין מארקעט.

הויפט אגענט פיר אמעריקא

AUERBACH & CO.,

81 Essex Street, New York

דיא לעזער זיינען געבעטען צו פאַטראָניזען אונזערע אדווערטייזערס.

פון העסליך — שעהן

פון קראנק — געזונד!

פאר׳ן יוזען — נאָכ׳ן יוזען

דאס וואס נור די ליביט זאלב און ליביט זייף קענען מאכען.

ליביט זאלב נומ. 1 נעהמט ארונטער לישייעס, פלעקען פימפעלס א. ז. וו. עס מאכט די געזיכט שעהן, ריין און יונג.

ליביט זאלב נומ. 2 היילט בייסונגען אויס־שלאגען, ענטצינדונגען, עקזיסמא, סייקאזיס, הויט שיילונג און אלער האנד מערידען.

ליביט זאלב נומ. 3 היילט וואונדען, טרו־קענע אדער נאסע רויזען, געשווילעכץ, בראנד־וואונדען.

ליביט זאלב נומ. 4 היילט אלע אונריינע קעפ, אויך אשטעקיגע וואונדען.

פרייז 50 סענט.

ליביט זייף! וואשט זיך און אייערע קינ־דער מיט ליביט זייף ווייל דאס איז די ריינ־סטע זייף און פערהיט פון הויט־קראנקהייט. עס קיהלט דעם קערפער און שטארקט די האָאר פון קאָפּ זיי זאלען ניט ארויספאלען.

פרייז 15 סענט א שטיק.

וויארנונג! געהט ניט אנדערסוואו קויפען דיא ליביט, ווייל קיינער האָט ניט דיא ריכטיגע. איהר קריגט עס נור אין אונזער אפטייק קאר. קלינטאָן. מיר פערשיקען עס איבעראל פריי, ווען איהר שיקט דעם פרייז אין סטעמפס. אָדער מאָניע אָרדער.

Rotkowitz Bros., 165 Stanton St., N. Y.

גאָלדשטיין׳ס

דרעס סוטס און פראקס אויסגעבאָרגט
אין 81 קאַנעל סטריט, 1טען פלאָר.

L. S. Goldstein's Full Dress Suits,

81 CANAL STREET, NEW YORK.

דיא ערשטע סדר נאכט איז פערנומען

—פון דיא—

צוקונפט פרעסס פעדעריישאָן

מיט א טהעאטער בענעפיט

פריינדליכע אָרגאַניזאציאָנען זיינען געבעטען

דאס צו האבען אין זינען.

מאַקס באָרסוק,

ארטיסטישער

פהאטאגראפער,

124 נאָרפאָלק סט.,

קאָרנער ריווינגטאָן סטריט, ניו יאָרק.

מישט צונוי; א ביסעל פאלשקייט, שטאָלץ, לוסטיגקייט, קנאה, חשק דיא צייט צו פער־ברענגען, חשק צו הערשען און אונטערטהעניג צו מאכען — און פאר אייך שטעהט דיא פרוי.

—דער ערגסטער טויבער איז דער, וואָס וויל נישט הערען.

—דער ערגסטער בלינדער — דער וואָס וויל ניט זעהען.

— אונגליקליך איז דער מענש, וועלכער איז פערהאסט ביי אלעמען; נעפעהרליך אָבער איז דער מענש, וואָס איז בעליבט ביי אלע.

דיא לעזער זיינען געבעטען צו פאט־ראָנייזען אונזערע אדווערטייזערס.

פאָלקס=ביבליאָטהעק

עבען ערשיענען:

ל. קאָברין'ס ערצעהלונגען

208 זייטען אויף גוטע פאפּיער מיט א פיינעם קאָווער.

פרייז 25 סענט — ארויסגעגעבען פון A. HILLMAN, 50 Suffolk Street.

בוכהענדלער און אגענטען בעקומען א בעשטימטען ראבאט.

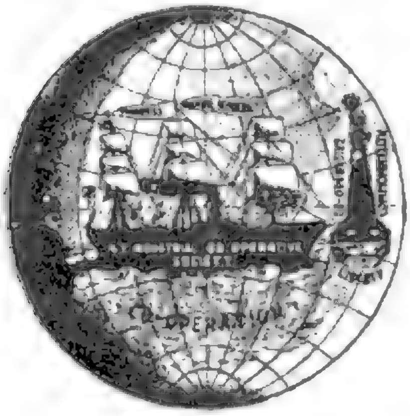

קאאפּערייטאן

איז פון דעם אַרבייטער, פאר דעם אר=
בייטער, דורך דעם ארבייטער.

קאאפּערייטאן

שטרעבט צו פעראייניגען דיא ארבייטער מאסען אין פּאָליטיק און עקאָנאָמיע.

קויפט אין אייערע איינענע סטאָרס

העטס, שיך, דזשענטס פוירנישינג, טהעע און קאפּפע.

אין 213 גרענד סטריט,

גראָסערי און פלייש: אין 201 איסט 100מע סטריט

קעפּ מייקערס זשורנאל

א מאָנאטליכע שריפט ארויסגעגעבען פון דיא
נ׳יישיאָנאל עקזעקוטיוו באָארד פון די יונייטעד
העט און קעפּ מייקערס אָף נאָרטה אמעריקא, אין
די אינטערעסען פון דעם טרייד אונד דיא גאנ־
צע פּאָרטגעשריטענע טרייד יוניאָן בעוועגונג.

---

24 פּיידזשעס אידיש און ענגליש

5 סענט
א קאָפּיע

די בעסטע אידישע און ענגלישע שרייבער פון
דער ארבייטר בעוועגונג וועלען מיטארבייטען
אין דיעזען זשורנאל און אלע טרייד יוניאָניס־
טען דארפען עס לעזען.

50 סענט
א יאהר

צו בעקומען איבעראל.

אין אָפיס פון „דיא צוקונפט“, 50 סאָפפאָלק סט.

קען יעדער בעקומען פאָלגענדע פראכטפאָלע בילדער צו פריימען 11 ביי 14, אויף גוטען פאפיר

עמיל זאָלא פרייז 10 ס.

אויגוסט בעבעל פרייז 5 ס.

ווילהעלם ליעבקנעכט פרייז 5 ס.

ווער עס קויפט אלע דריי בילדער, קריגט עס פאר 15 סענט. עס איז א צירונג אין הויז

אדרעס: ZUKUNFT, 50 Suffolk Street, New York City

מיר מאכען בעקאנט אונזערע פריינד און בעקאנטע און דאָס פובליקום אין אלגעמיין, אז מיר האָבען געמופט

נאָך 163 ברום סט.

מ. פיין און ס. שרייבער

יוניאָן פרינטערס

א. גראָוועער,

167 איסט בראָדוויי, ניו יאָרק.

פאַטאָ אינגרייווער. דיא בעסטע און שעהנסטע ענגרייווינגס, לייבעלס, עמבלעמס, אלערליי איי־סטריישענס גוט און ביליג.

דיא אדרעסע פון דעם בעוואוסטען פאָטאָגראפער

איזידאָר יאַנג,

212 איסט האוסטאָן סט. ניו יאָרק.

ווילי אם גאָלערשטיין,

158 ריווינגטאָן סטריט, 1טען פלאָאָר.

אגענט פיר אלערליי ביזנעס סטיישאָנערי סטאָרס פייפער ראוטס און סטענדס א ספּעציאליטעט.

אָפיס שטונדען: 7-9 מאָרגענס, 6-9 אבענדס

ב. זילבערמאַן'ס

....כשר רעסטאָראַנט

44 קאנעל סטריט,

האָטעל נעפּטונע עוועניו,

קאָר וועסט 5טע סט. קוני איילאנד.

Telephone, 844-J Orchard.

SOL: ROGG סאָל. ראָגג

נאָטארי פּאָבליק

ביזנעס אגענט פיר סטיישאָנערי סטאָרס, סיגאר סטאָרס, ציימונג־סטענדס, ראוטס און אויך אלע אנדערע ביזנעס פון $100 ביז $1000. בעסטע צופרידענהייט גאראנטירט.

אָפיס 170 קלינטאָן סטריט,

אָפיס שטונדען פון 8 מאָרגענס ביז 10 אבענדס.

Telephone, 3190 Spring

ב. מאַטיזאָוו,

אלערהאנד ביזנעס איידזשענט, סיגאר און סטיישאָנערי סטאָרס, ציימונג ראודס א ספּעציאַליטעט.

153 ריווינגטאָן סטריט, פון 6 ביז 9 אבענדס

S. ZIMMERMAN ס. זיממערמאַן

174 קלינטאָן סט.

ביזנעס אגענט פון סטיישאָנערי סטאָרס און פּייפּער סטענדס און ראוטס סיגאר סטאָרס און אלערהאנד ביזנעס אימער נאָך יעדענס וואונש. אָפיס שטונדען פון 7-9 מאָרגענס און 6-9 אבענדס

A. MILLER.

Business and Real Estate Agent

CIGAR AND STATIONERY STORES, NEWSPAPER STANDS AND ROUTES A SPECIALTY

Offices:

150 Clinton St., Near Grand St., N. Y. 6-9 P. M.

29 Marion St., Near Fulton St., B'lyn 11 A. M. to 2 P. M.

דיא לעזער זיינען געבעטען צו פאטראָניזען אונזערע אדווערטייזערס.

אונזערע לעזער פאטראָניזירען דר. האַרקאַווים אפטייקען 193 ברום קאָר. סאָפאָלק סט. ווייל ביי איהם זייט איהר זיכער דיא ריכטיגע מעדיצין צו בעקומען. דאָס איז דיא הויפּטזאך.

דיא צווייטע אפּאָטהעק

און אין 256 טשערדי סט. קאָרנער ראָטגערס סט.

אלע מעדעצינען ווערען פערפערטיגט פון געענדיגטע פּראָוויזאָרען און אונטער זיין פערזענליכער אויפזיכט.

אריה פלאקס,

רוסישער פּראָוויזאָר

געענדיגט אין מאָסקווא, 1890.

120 מאָנראָע סט.

קאָרנער ראָטגערס סט. ניו יאָרק.

מיינע לאנגע עקספּירענס אין דיא דראָג־ביזנעס אין רוסלאנד וויא אויך אין אמעריקא, גאראנטירט אייך פיר דיא בעסטע און ראיעלסטע מעדיצינען.

רעצעפּטען ווערען זעהר קערפול און ריכטיג געמאכט.

ВНИМАНІЕ.

За 25 сентовъ, съ пересылкой 50 сент. можете имѣть книгу: **Карлъ Марксъ. Капиталъ Критика Политической Экономіи.** Она содержитъ въ себѣ 692 страницы большаго формата, убористой печати, и стоитъ въ Россіи 3 рубля. Стыдиться долженъ всякій русскій человѣкъ, интересующійся политической экономіей и соціальными ученіями, который даже за эту ничтожную цѣну не пріобрѣтетъ ее. Купить ее можно въ **International Book Store, A. WASSERMAN, 29 Clinton St., New York.** Тамъ же можно имѣть разныя книги по всѣмъ отраслямъ знанія, на всѣхъ главныхъ языкахъ.

דר. דזש. האלפערן,

אפּטאון אָפיס: 1861 מעדיסאָי עוועניו

קאָרנער 121טע סטרים.

אָפיס שטונדען 9 ביז 10, 6 ביז 8.

טעלעפאָן, 469 הארלעם.

דאן טאון אָפיס אים אלטען פלאץ

250 איסט בראָדוויא,

אָפיס שטונדען פון 2 ביז 4.

זאָנטאג פו 11 בין 12.

העגרי ל. סלאָבאָדין,

אדוואָקאט און נאָטאר,

62-60 צווייטע עוועניו, ניו יאָרק.

Telephone, 1071 Spring.

Tel. 1347 Franklin.

L. B. BOUDIN,

COUNSELLOR AT LAW,

Central National Bank Building,

320 Broadway (Rooms 1312-1313).

Evening office, 216 East Broadway, N. Y.

DR. AB. CASPE,

252 E. Broadway, near Montgomery St

New York.

Office Hours: 8-10, 1-2, 6-8, Sundays to 2 Only.

Telephone, 314 Franklin.

DR. M. GIRSDANSKY,

230 East Broadway

Near Clinton Street, New York.

Office Hours, 8-10, 1-2, 6-8. Sundays, 8-10, 1-2.

Telephone, 1619 Franklin.

דר. ש. רוססיאנאָוו,

דענטיסט,

האָט געמופט נאָך

22 ראָטגערס סט. ניער העגרי סט.

ניו יאָרק.

DRS. S. & A. INGERMAN,

121 E. 112th STREET,

NEW YORK.

Telephone Call, 2596-B Harlem.

FIFTH AVENUE פינפטע עוועניו

סיגארעטס, 10 סענט פאר 10 שטיק.

זיינען דיא עלטעסטע און פאפולערסטע סיגארעטס אין מארקעט און איבערטרעפען אלע 10 סענ־טינע סיגארעטס. זיי זיינען געמאכט פון פיינסטען ריינעם טערקישען טאבאק (גאראנטירט ביים מאנופעקטשורער) שטענדיג מיט וואטע אין דיא מונדשטיק צו רייניגען דעם רויך. קיין 10 סענט סיגארעט קענען זיך פערגלייכען מיט דיא פינפטע עוועניו אין געשמאק און אין גערוך.

„פינפטע עוועניו" סיגארעט פערהיטען דיא ברוסט פון הוסטען

BARON DE HIRSH באראָן דע הירש

מיילד און סוויט, א 10 סענט סיגאַרעט

זיינען שטענדיג געמאכט פון פיינסטען ריינעם טערקישען טאבאק, גאראנטירט, שטענדיג גע־מאכט מיט וואטע אין מונדשטיק צו רייניגען דעם רויך.

מיליאָנער, טירקישר סיגאַרעט

זיינען זעהער גוט און געשמאק, שמעקען אויסגעצייכענט, זא אז עס איז גאר אונמעגליך צו מאכען א בעסערען סיגארעט פאר דעם פרייז.

EGYPTIAN HEROES עגיפשען היראס

עגיפטישע סיגארעטס מיט אדער אהנע מונדשטוקען

10, 15 און 25 סענט פאר 10 שטיק.

נעמאכט פון פיינסטען טערקישען טאבאק. סעמפעלס נאך דיא קאנטרי פריי געשיקט דיא בע־קוועמסטע פרייזען פאר האלסיילער און ריטיילער.

אויסער דיא אויבען דערמאָנטע האב איך נאך פיעל מעהר סארטען צו קריגען.

I. B. KRINSKY, Cigarette Manufacturer 44 Bowery New York.

דאָס איז דער לייבעל פון דיא

פעראייניגטע העטטערס אָף נאָרד אַמעריקאַ

ווען דו קויפסט א פוטער העט, א ווייכע אָדער א שטייפע העט, גיב אכטונג אז דיעזער יוניאָן לייבעל זאל זיין אנגענייט אויף דער העט ווען א רי־טיילער וויל דיר איינגעהען דעם ליבעל, זאלסטו פון איהם וויכען. ווייל ער קען ניט האָבען קיין ניט צוגענייטע לייבעלס. ארבייטער איהר מוזט פיהלען וויא שווער עס קומט אָן אויבצוקעמפפען א סטריקט יוניאָן שאָפּ און צוא האָבען א קאָנטראָלע דורך דעם לייבעל. העלפט אונז! פרעגט נאך דעם לייבעל אויף אייערע העטס.

דיא דזשאהן ב. סטעטסאָן קאָמפּ. און העגרי ה. ראעלאפס קאָמפּ.,ביידע פון פילאדעלפיא זיינען ניט קיין יוניאָן פלעצער.

JOHN A. MOFFITT, President, ORANGE, N. J.

John Phileps, Secretary, 11 Waverly Place, New York, Room 15,

---

דיא לעזער זיינען געבעטען צו דערמאָנען דיא צייטונג, ווען זיי בעזוכען אונזערע אדווערטייזערס.

אין אָפפיס פון דיא „צוקונפט"

50 סאָפּאָלק סטריט

קען מען מאכען בעשטעלונגען אויף געבונדענע סעטס פון דיא „צוקונפט". דיא סעטס פון יאָהר 1902 זיינען שוין פערטיג געבונדען אויף דאָס נייע און מען קען עס שוין קריגען. פון יאָהר 1903 גיבען מיר שוין בינדען און אין קורצען וועט עס אויך פערטיג ווערען. פרייז פון א געבונדענעם סעט $1.50 ווער עס ברענגט זיינע 12 קאָפּיעס אין אָפּיס און וויל האָבען געבונדען, קריגט עס פיר 50 סענט. צו פיל סעטס האָבען מיר ניט. ווער עס וויל האָבען, זאָל שוין מאכען זיין בעשטעלונג.

מ. ציממערמאַן און קאָמפּ. 318-324 איסט הויסטאָן סטריט

ריינע כשרה וואורסט אונד וואורסט וואארען,

אונזערע לעזער און סימפּאטייזער וועלען געפעליגסט פאָדערן אונזערע פראָדוקטען.

M. ZIMMERMAN & CO.,

318-324 E. HOUSTON ST.

HISTORY OF SOCIALISM IN THE UNITED STATES

By MORRIS HILLQUIT

This interesting book contains:

1. A complete account of the Socialist movement in this country from the beginning of the last century up to the present day, including Utopian, Christian, Fabian and Modern or Scientific Socialism.
2. An account of the Free Soil, Labor Reform, Anarchist, Single Tax, Populist, Nationalist and other Reform movements in the United States.
3. An account of the evolution of the present methods and policies of the Socialist Party.
4. A comparative study of the social philosophies of all American schools of social reform.
5. An analysis of the present conditions and tendencies of the future development of the Socialist movement in the United States.

371 pages, with full index, cloth bound, large type. Price $1.50. Postage 17 cents extra. Discount to Agents.

COMRADE CO-OPERATIVE CO.

11 Cooper Square, New York.

SPECIAL OFFER: — Upon receipt of $2.00 (and 17 cents postage), we will send the "History of Socialism" and the "Comrade" for one year.

TYPE TELLS TENDER TALES You Will Find

"THE WORKER"

BEST SOCIALIST WEEKLY

BRIMFUL OF INTEREST

It is Published Exclusively in the Interest of the Working Class; It Stands for True and Loyal Trades Unionism and the Interests of the Toilers

Every Workingman Should Subscribe to it.—50 cents per year; 25 cents for 6 months; 15 cents for 3 months.

SAMPLE COPIES FREE!

THE WORKER

184 William St, N. Y.

לעזט.......................

דיא „פרייע ארבייטער שטימע“

די איינציגע אנארכיסטישע קאמוניסטישע צייטונג אין דער אידישער שפראך גרויס אין פארמאט און בעלערענדע ארטיקלען.

ערשיינט וועכענטליך, פרייז 1 סענט.

צו בעקומען אויף אלע סטענדס. און אין אפיס 24 רוטגערס סט..

ביג אר

היילט פאזיטיווע אלע געהיימע מעננער קראנקהייטען און אבשוואכונגען.

ביג אר קומט אין 4 נומערן:

ביג אר נומ. 1 קורירט פאזיטיוו אלע געהיי־היימע און אנשטעקענדע קראנקהייטען וועלכע קימען פון צו פיעל לוסטיגען לעבען. פרייז פיר „ביג־אר“ נומ. 1 מיט איינשפריצונג 1 דאללאר.

ביג־אר נומ. 2 קורירט אלע וועלכע קענען קיין וואסער לאזען אדער האבען שמערצען ביים לאזען וואסער. פרייז 50 סענט.

ביג־אר נומ. 3 קורירט אלע וואס ליידען פון ניערען (קידני) און פענכיר קראנקהייטען, זא־מען אויספלוס אין אורן אדער אפט וואסער לאזען. פרייז 50 סענט.

ביג־אר נומ. 4 קורירט אבגעשוואכטע אר־גאנען אדער פערלארענע מענער קראפט. פרייז 50 סענט. געשיקט דורך פאסט ווען מען שיקט דעם פרייז אין סטעמפס.

דער איינציגער פלאטץ צו בעקומען אלע נו־מערן ביג אר אין די אפטייק פון ראטקאוויטץ בראס., 165 סטענטאן סט., נויארק.

Rotkowitz Bros., 165 Stanton St., N. Y.

דער וואונש פון דיא בראנזווילער ביזנעס לייט איז ענדליך ערפילט געווארען

דיא סטייט באנק

וועלכע איז געגרינדעט פון אידען, און פאר אידען, און וועלכע האט אימער געטרייט דאס בעסטע פיר דיא פערגרעסערונג פון אידישע קאמערץ, און ספעציעל האט זיך די „סטייט באנק בעריהמט געמאכט מיט איהר פינקט־ליכקייט און גוטע בעהאנדלונג פון איהרע בעאמטע, וועלכע פערשטעהען דעם אידי־שען ביזנעס גייסט, אזוי גוט ווי דעם וואס לעגט אוועק זיינע אבגעשפארטע פאאר דאלאר צו סייווען, און צוואר איז די וויכטיגקייט פון דיא בראנזווילער ברענטש, וועלכע די סטייט ביינק אף נויארק האט ערעפענט דארט, דאס די בראנזווילער ברענטש וועט געמענעדזשעט ווערען אונטער דיא אויפזיכט פון הערר וויליאם ב. ראוט, וועלכער איז גוט בעקאנט צו יעדען בעזוכער פון די סטייט ביינק.

דיא בראנזוויל ברענטש

פון דיא סטייט ביינק

איז שוין אפען פיר ביזנעס אין

גלענמאר און סטאון עוועס., בראנזוויל.

376-378 גרענד סטריט נויארק.

מעננער איך קאן איך קוריערען

קיין אונטערשיעד וויא לאנג דיא קראנקהייט איזט אדער וואס פיר איינע מעדיציענען איהר האט ביז יעטצט געטרייעט. אויב איהר ווילט פאל־קאמען געזונד ווערען ווענדעט זיך צו מיר אין מיין אפפיס דר. לאנדעס, 132 איסט 24טע סט., איך וועל אייך ערקלעהרען אייער קראנקהייט, פערזיכערן וויא לאנג עס וועט נעהמען איהנען פאללקאממען צו קוריערען, אונד ווען זיא אונ־טער מיין בעהאנדלונג שטעהען ווערדען, גא־ראנטירע איך איהנען פיר אייער פאללקאממענער געזונדהיים דען איך קוריערע מיט מיין אייגענער ערפינדונג דורך דיא נייעסטע מעדיציניש־עלעקטרישע מעטהאדע.

ווען עס איז אייך ניכט מעגליך צו קאממען דאנן שרייבט מיר.

לעזען זיא מיין נייעם בוך "דער מעננער פריינד"

ער איז וויססענשאפטליך אין ברענגט אייך דיא בעסטע נוטצען. איהר געפינט אין איהם פיעלעס וואס איז ניט נאר אינטערעססאנט נאר אויך נאטהווענדיג פאר אייער געזונדהיים. דעם בוך קענען זיא בעקומען **פרייא** ווען זיא שניידען דעם קופאן אויס אונד שיקען מיט אייער אדרעס אונד 12 סענט סטעמפס צו

DR. L. LANDES,

132 E. 24th Street, Dep. I.

n'r Lexington Av., N. Y.

אפפיס שטונדען, 9 צו 1 אונד 5 צו 8.

זאנטאג, פון 9 צו 11 אונד 2 צו 4.

פרויען ווערדען אונטערזוכט נור אם דיענס־טאג צווישען 2 אונד 4 אוהר.

דר. ל. לאנדעס, שפרעכט אידיש, דייטש, ענגליש, רוסיש, פאלניש אונד רומעניש.

קאַטאַלאָג פון דיא אויסגאַבען.

פון אלגעמיינעם אידישען ארבייטער בונד אין ליטא, פוילען און רוסלאנד.

דער סטרייק פון שקר —

דער צירקולאר פון מיניסטער דעם אינערן —

א בראָשורע צום ערשטען מאי —

א חלום ערב יום טוב דעם ערשטען מאי —

מאניפעסט פון רוסלענדער סאָצ. דעמאָקראַטישער ארבייטער־פארטיי —

דער אידישער בערשטער ארבייטער־בונד אין פוילען און ליטא —

דיא מערץ־רעוואָלוציאָן אין דייטשלאנד —

דיא מלחמה פון דער פּ. פּ. ס. געגען „בונד" —

דער 4טער צוזאמענפאָהר פון בונד —

דער מאניפעסט פון אלג. סאָצ. דעמאָקר. פעדעראטיווען גארבער־בונד —

הירש לעקערט און זיין פראָצעס —

דער 2טער צוזאמענפאָהר פון דער אידישער אבטהיילונג פון סאָצ.־דעמאָקראטישען פעדעראטיווען גארבער־בונד —

(אלע דיזע בראָשורען זיינען געדרוקט אין רוסלאנד און זיינען נים פאראן צו פערקויפען).

דער שטאָדט־מגיד (אויסגעגאנגען) —

דער עיקר פון דער קאָנסטיטוציע, פון פערד. לאסאל 2 ס.

(2טע פערבעסערטע אויסגאבע)

דער ארבייטס־טאָג, 3טע פערבעסערטע אויסגאבע 8 ס.

פאר'ן זונאויפגאנג (אויסגעגאנגען) —

א מעשה פון 4 ברידער 5 ס.

ציוניזמוס אָדער סאָציאליזמוס (אויסגעגאנגען) —

דער מאניפעסט פון דער קאָמוניסטישער פארטיי, פון קארל מארקס און פריעדריך ענגעלס 8 ס.

וואָס יעדער ארבייטער דארף וויסען און געדענקען 5 ס.

וואָס ווילען דיא סאָציאל־דעמאָקראטען אין רוסלאנד? 7 ס.

דיא נייע עפּאָכע אין דער אידישער ארבייטער בעוועגונג 2 ס.

אים קאמפף 10 ס.

פון וואָס איינער לעבט 4 ס.

דיא געשיכטע פון דיא ענגלישע ארבייטער־בונדען 9 ס.

דיא געשיכטע פון דער אידישער ארבייטער־בעוועגונג אין רוסלאנד און פוילען 8 ס.

פרייהייט (רעוואָלוציאָנערע ליעדער) 8 ס.

דער עיקר פון סאָציאליזמוס 3 ס.

„פאריא" אונטער דיא פּראָלעטאריער אין א פינסטערע נאכט—אָבדרוק פון נומער 25 „ארבייטערשטימע" 2 ס.

דאָס איינגעהמען פון באסטיליען 2 ס.

דיא נאציאָנאלע פערזאמלונג און דיא נאכט פון 4טען אויגוסט 2 ס.

דיא קאָנסום־געגאָסענשאפטען פון ק. קאוטסקי, א הספד אויף אלעקסאנדער דעם 2טעם קבר 10 ס.

דיא ארבייטערינען־און פרויען־פראגע אין דער געגענווארט 4 ס.

דער סך הכול פון דער נאציאָנאלער פערזאמלונג 2 ס.

וויא דיא כינעזער האָבען באָמבארדירט בלאגאָוועשטשענסק 3 ס.

סאָפיא פּעראָווסקאיא (ביאָגראפיע) 3 ס.

דער רוסישער וועבער פּיאָטר אלעקסעיעוו (ביאָגראפיע) 2 ס.

אלעקסאנדער מיכאילאָוו (ביאָגראפיע) 5 ס.

אנדרעי איוואנאָוויטש זשעליאבאָוו (ביאָגראפיע) 5 ס.

ניקאָלאי איוואנאָוויטש קיבאלטשיטש (ביאָגראפיע) 2 ס.

דאָס ארבייטער פּראָגראם פון פער לאסאל 5 ס.

דער צושטערטער פעלזענבלאק 2 ס.

סטעפאן כאלטורין (ביאָגראפיע) 2 ס.

דיא סאָציאלע רעפאָרם און די סאָציאלע רעוואָלוציאָן פון ק. קאוטסקי 8 ס.

אויף מאָרגען נאָך דער סאָציאלער רעוואָלוציאָן 8 ס.

ערפורטער פראגראם, מיט א הקדמה פון פער-
פאסער ק. קויטסקי 25ס.
וועגען דעם פראיעקט פון מיניסטער וויטע
וועגען סטרייקען און ארבייטער-בונדען 1 ס.
צדקה, אן ערצעהלונג פון פ. עזי 1 ס.
צו דער געשיכטע פון דער בעלגישער ארביי-
טער בעוועגונג 5 ס.
אין משוגעים-הויז פון ד. פ. 2 ס.
רעליגיאן און קלאסען-געגענזאצען פון מ. א. 6 ס.
דיא קישינעווער הריגה: 1. מאטעריאלען
און דאקומענטען 5 ס.
אויטאנאמיע אדער פעדעראציע? 2 ס.
דער ציוניזם פון „לנו" 5 ס.
דיא רויטע פאהן, לידער אין פראזע 6 ס.
די שפינען און די פליגען פון וו. ליעבקנעכט 1 ס.
קלאסען-אינטערעס, בעזונדער-אינטערעס, כלל-
אינטערעס פון. קאוטסקי 4 ס.
דיא טהעטיגקייט פון „בונד" פאר דיא לעצטע
2 יאהר 2 ס.
דיא רעזאלוציע פון 5טען צוזאמענפאהר פון
„בונד" וועגען דער לאגע פון „בונד" און
דער פארטיי 2 ס.

פוילישע אויסגאבען.

אן אויפרוף צו דער אינטעליגענץ 4 ס.
דער 4טער צוזאמענפאהר פון „בונד" 6 ס.
דער נומ. 25 „ארבייטער-שטימע" 15 ס.
דיא געשיכטע פון דער אידישער ארבייטער-
בעוועגונג אין ליטא, פוילען און רוסלאנד, 15 ס.
דער מאניפעסט פון אלג. סאצ.-דעמ. פעדערא-
טיווו גארבער בונד (אויסגעגאנגען). —
דיא פוילישע סאציאליסטישע פארטיי וועגען
דער אידישער ארבייטער-בעוועגונג 5 ס.
צו דער פראגע וועגען דער ארגאניזירונג פון
דעמאנסטראציעס און פון דעם 1טען מאי 4 ס.
דיא לאגע פון „בונד" אין דער רוסלענדער סאצ.
דעמ. ארבייטער פארטיי 5 ס.

רוסישע אויסגאבען.

אויפרוף צו דער אידישער אינטעליגענץ (3טע
אויסגאבע, 1טע געדרוקט אין רוסלאנד 4 ס.
דער 4טער צוזאמענפאהר פון „בונד" (2טע
אויסגאבע, 1טע געדרוקט אין רוסלאנד 6 ס.
שבירות (געדרוקט אין רוסלאנד, אויסגעגאנגען)—
נומ. 25 „ארבייטער-שטימע" 15ס.
„פאריא", אונטער פראלעטאריער, אין א פינ-
סטערע נאכט, אבדרוק פון נומ 25 ארב.
שטימע". 3 ס.
צו דער פראגע וועגען דער נאציאנאלער אויטא-
נאמיע און וועגען דער איבערבויאונג פון דער
רוס. סאצ. דעמ. ארבייטער פארטיי אויפ'ן
גרונד פון פעדעראציע 6 ס.
דער מאניפעסט פון אלג. סאצ. דעמ. פעדער.
גארבער-בונד (געדרוקט אין רוסלאנד, אויס-
געגאנגען) —
הירש לעקערט און זיין פראצעס 2 ס.
צו דער פראגע וועגען טעראריזם • 6 ס.
אונזערע נאהענטסטע ארגאניזאציאנען אויפ-
גאבע 2 ס.
וועגען דער אידישער ארב. בעוועגונג 3 ס.
צו דער פראגע וועגען דער ארגאניזירונג פון
דעמאנסטראציעס און פון דעם 1טען מאי 4 ס.
אווטאנאמיע אדער פעדעראציע? 2 ס.
דער ציוניזם און דיא אינטערעסען פון איד.
פראלעטאריער 8 ס.
דער 5טער צוזאמענפאהר פון „בונד" 1 ס.
דיא רעזאלוציע פון 5טען צוזאמענפאהר פון
„בונד וועגען דער לאגע פון „בונד" אין דער
פארטיי פאר'ן בית-דין פון דיא פאטריאטען
פון דער איסקרא'שער פירמע (2 אויסגאבען
1 געדרוקט אין רוסלאנד) 2 ס.
דיא רעוואלוציאנערע „סיסאיקעס", (2 אויס-
גאבען, איינע געדרוקט אין רוסלאנד) 2 ס.
דיא טהעטיגקייט פון „בונד" פאר דיא לעצטע
2 יאהר 4 ס.
דער 5טער צוזאמענפאהר פון „בונד" 6 ס.
דער 4טער ציוניסטישער קאנגרעס 6 ס.
דער אמת וועגען האמלער פאגראם, (2 אויס-
גאבען, 1טע געדרוקט אין רוסלאנד) 2ס ס.
דער בעריכט פון דער דעלעגאציע פון „בונד"
וועגען דעם 2טען צוזאמענפאהר פון דער
רוס. סאצ.-דעמ. ארבייטערפארטיי 8 ס.

דיא „לעצטע נאכריכטען"
(דריטער יאהרגאנג), ערשיינען איין-צוויי מאל
א וואך
יעהרליך (מיט פארטא קאסטען 1 ד. 80 ס.
האלב יעהרליך — 90 ס.
מאנאטליך — 15 ס.
יעדער נומער (אהן פאסט-קאסטען) 2 ס.

אלע געלדער און ארדערס אויף ליטעראטור זאלען
אדרעסירט ווערען אין אפיס פון דיא „צוקונפט",
50 סאפאלק סט.

פערזענליכע אנגעלעגענהייטען צו פערהאנדלען
מיט דעם ליטעראטור-אגענט פון 7 ביז 8 אוהר
אבענדס אין אפיס פון דיא „צוקונפט". פיר בוך-
הענדלער א גוטער ראבאט.

מ. לעווינאהן.

די צוקונפט

No. 3 (27) MARCH 1904, Volume 3

אן די ווערטהע סובסקרייבער און לעזער פון „דיא צוקונפט.“

פריינדע פון בילדונג און אויפקלעהרונג!

מיט גרויס פרייד און פערגניגען בעגריסען מיר אייך פריינדליך און שיקען אייך א פרעהליכע בשורה פון אייער איינציגען סאציאליסטישוויסענשאפטליכען זשורנאל „די צוקונפט“, דאס מיט דעם אנפאנג יאהר 1904 האט דיא צירקולאציאן פון „דיא צוקונפט שוין זיך פערגרעסערט מיט 1000 קאפיעס מעהר וויא דיא פערגאנגענע צוויי יאהר, און מיר האבען א שטארקע האפנונג, אז אין א גאנץ קורצע צייט, וועט עס זיך פערגרעסערן אין דאפעלט און פיעלייכט מעהר.

נון, מיר דענקען אז דיזע בשורה, איז פאר אייך אזוי גוט און פרעהליך וויא פיר אונז, ערשטענס: ווייל „דיא צוקונפט“ איז ניט אונזער אייגענטהום, זיא איז אייערע אזוי גוט וויא אונזערע, מיר זיינען נור אייערע פערטרעטער, ועגען דיזע ווירקליך אמת'ע בעהויפטונג קען זיך יעדער לעזער פון „דיא צוקונפט“ איבערציינען; צווייטענס: דארפען מיר זיך אלע פרעהען רערמיט, דאס „דיא צוקונפט“ איז, אונמער דיא ערגסטע אומשטענדען, געבליעבען ביז היינטיגען טאג אונבעפלעקט פון ביזנעסמאכעריי, ריין פון קאררופציאן, פעסט און טריי ביי איהרע הייליגע פרינציפען און אידעאלען אויף וועלכע זיא איז געגרינדעט געווארען, און מיר האפען אז זיא וועט ווייטער אזוי שטעהן און עקזיסטירען; דריטענס: דארפען מיר זיך פרעהען, אז טראטץ דעם וואס „דיא צוקונפט“ איז געבליעבען טריי און ריין ביי איהרע פרינציפען, איז געשטאנען אליין אהן הילפע פון וועלכע עס־איז פריינד וואס זאלען פושען און בומען, איז דאך געשטיעגען און שטייגט אין צירקולאציאן, נור דורך ריינע אידעאלע מיטלען.

פיערטענס: דארף זיין דיא צירקולאציאן־פערגרעסערונג פון „דיא צוקונפט“ דיא גרעסטע שמחה דערמיט, ווייל דאס פערזיכערט אונז, אויב עס זאל ווייטער שטייגען וויא מיר האפען, וועלען מיר אין א גאנץ קורצע צייט „דיא צוקונפט“ פערגרעסערן און ממילא וועט זיא אויך פיעל פערבעסערט ווערען, וואס דאס איז אונזער און אייער בעסטער וואונש, פריינדע פון בילדונג און אויפקלעהרונג.

פארלויפיג האבען מיר שוין געמאכט ארדענדזשעמענטס מיט אונזער רעדאקטאר פיר דעם מאי־נומער „צוקונפט“ צו פערגרעסערן און צו פערבעסערן, מיר האפען און ווינשען דאס זאל פערבלייבען אויף ווייטער אויך, דאס ווענדט זיך אבער פיעל מעהר אן אייך, פריינדע, וויא אן אונז. ווען איהר וועט נור ניט שטעהן פון ווייטען און אונז העלפען אויספיהרען אונזערע אידעאלע פלענער, וועט געוויס אונזער אלעמענס וואונש מקוים ווערען.

אונזער ערשטער אידעאלער פלאן

איז פאלגענדער: מיר האבען זיך געווענדעט צו אלע פארטגעשריטענע ארגאניזאציאנען מיט א פארשלאג אז זיי זאלען אננעהמען בעשליסע דאס יערע ארגאניזאציאן זאל נעהמען קאפיעס „צוקונפט“ נאך דעם צאהל פון איהר מיטגליעדערשאפט, אום צו פערשפרייטען וואס מעהר ליכט און בילדונג צווישען אונזערע ברידער. אונזער שטימע איז געהערט געווארען, בהענטשעס פון דער גרעסטער פארטגעשריטענער

אידישער ארגאניזאציאן אין אמעריקא „ארבייטער רינג“ זיינען געווען די ערשטע וואס האבען מיט שמחה אנגענומען אונזער פארשלאג, און דורכגעפיהרט די געווינשטע בעשליסע, ברענטש 2 ארבייטער רינג ניו יארק, איז געווען די ערשטע וואס האט אונזער פארשלאג אנגענומען, און איהר קומט דער ערשטער גרעסטער דאנק.

מיט די גרעסטע דאנקבארקייט פערעפענטליכען מיר די נעמען פון די ארגאניזאציאנען וועלכע האבען אנגענומען אונזער פארשלאג און נעהמען יעדען מאנאט קאפיעס נאך דער צאהל פון זייערע מיטגליעדער, אום צו העלפען פערגרעסערען די צירקולאציאן פון „די צוקונפט“. מיר האפען דאס נעכסטען מאנאט וועלען מיר האבען צו בעריכטען נאך אמאל אזוי פיעל.

בּרענטשעס פון ארבייטער רינג.

ברענטש 1 ניו יארק.
" 2 ניו יארק.
" 7 וועסט האבאקען.
" 9 באלטימארע.
" 13 פעטערסאן.
" 19 סיראקיו.
" 22 ניו בריטיין
" 27 ראטשעסטער
" 28 ניו יארק.
" 30 פעטערסאן
" 37 ניו יארק.
" 38 ניו יארק.
" 40 ניו יארק.
" 43 ניו יארק.

ברענטש פון בונד, באלטימארע.
פראגרעסיוו וואָרקינגמען, ניו יארק.
בריסקער ראדיקאלער פעראיין, ניו יארק.
איזווער פראגרעסיווער פעראיין, ניו יארק.
ווילקאמירער פראגרעסיוו פעראיין.
באריסאווער פראגרעסיווער פעראיין.
קאוונער רעוואלוציאנערען אונט. פעראיין.
אינט. ארבייטער קראנקען אונט. פעראיין.
יאנג מענס עדיוקיישיאנאל ליעג.

דערמאהנענדיג די ווערטהע ארגאניזאציאנען וועלכע האבען אנגענומען צו העלפען פערברייטען „די צוקונפט“ דורך אונזער נייעם פלאן, פערגעסען מיר אויך ניט צו בעדאנקען בר. 12 ארבייטער רינג פילאדעלפיא און לאכאל פאליטיקאל קלאב בר. 32 ארבייטער רינג שיקאגא. דיעזע צוויי ווערטהע ברענטשעס האבען זיך גענומען די מיה צו פערשפרייטען „די צוקונפט“ מיט פיעלע מאנאטען פריהער אײדער אונזער פלאן איז אויסגעארבייט געווארען.

מיר דאנקען אויך אונזערע סובסקרייבער, וועלכע האבען בעניים זייער סובסקריפציאן פיר דעם קומענדען יאהר און בעטען זיי אויך, אונז מיטצוהעלפען פערשפרייטען „די צוקונפט“ וואס מעהר, אום עס זאל ברענגען מעהר ליכט, מעהר בילדונג און מעהר אויפקלעהרונג.

מיט אכטונג,
צוקונפט פרעס־פעדערײשען.

אויף פאלגענדע נעמען און אדרעסען, צו וועלכע מיר האבען געשיקט די „צוקונפט“, האט אונז די פאסט אנגעצייגט, דאס זיי האבען דיזען מאנאט ניט ערהאלטען זייערע קאפיעס דורך פערשיעדענע אורזאכען:

S. Leader 97 Gerry St., Brooklyn, N.Y.
אורזאכע געמופט.

W. Panslivansky, 53 Kelly St.
Roceester, N. Y.
אורזאכע ניט צו געפינען.

Ch. Kaminsky, 4 Hamburgh St.,
Rochester, N. Y.
פערלאזען די סיטי.

B. Jacobstein, 255 Joseph St.,
Rochester, N. Y.
פערלאזען די סיטי.

J. Blair, 149 Broad St., Providence, R.J.
ניטא אזא נומער.

A. Haar, 235 Market St., Paterson N.J.
ניט אויסצוגעפינען.

מיר בעטען געפעליגסט אונזערע ווערטהע לעזער פון די „צוקונפט“ אז ווער נור עס וויים פון דיזע פערזאנען, זאל אונז לאזען וויסען זייערע ריכטיגע אדרעסען, אדער זיי אליין לאזען וויסען, אום זיי זאלען זיך אם וועניגסטענס איבערציינען, אז ווען זיי האבען ניט ערהאלטען זייערע קאפיעס איז דאס ניט אונזער שולד.

מענעדזשמענט.

מיר מאכען אויפמערקזאם אונזערע לעזער, אז אין דעם אפריל נומער וועלען ערשיינען פאלגענדע ספעציעלע ארטיקלען: „איבער רעאליזמוס און ראמאנטיזמוס“ פון יעקב גארדין; „וועגען אונזער נערווען־סיסטעם“, פון דר. א. גינצבורג; „א בליק אין דער צוקונפט“, פון דר. א. ארטמאן; „ניקאלאי קאנסטאנטינאוויטש מיכאילאווסקי“, פון פ. קראנץ.

קארל עמיל פראנצאָז.

Digitized by Google

קארל עמיל פראנצאז.

ערעס לאנד האט דיא אידען דיא עס פערדיענט"—דאס האט קארל עמיל פראנצאז, דער ערשטער ערקלערט און יעדענפאלס אזוי אויסדריקליך געציינט אין זיינע ערצעהלונגען אוים דעם אידישען אידישען לעבען אין די פער־ווארפענסטע ערטער פון אייראָ־פא, אז אלע האבען עס געמוזט אנ־ערקענען. דערמיט אליין האט ער געבראכט פיעל נוצען דעם אידישען פאלק, דען דיא פעל־קער, צווישען וועלכע אידען לעבען, האבען זיך גענומען ארומקוקען, פיליכט זיינען זיי אליין שולדיג אין דיא חטאים, וועלכע זיי האבען צוגע־שריעבען דיא אידען.. אייניגע בעהויפטען, אז ער איז ניט געוועזן דער ערשטער, וועלכער האט אויסגעדריקט דיא פיעל־זאגענדע וואהרהייט, אז דער צושטאנד פון אידען איז א שפינעל פאר דעם לאנד, וואו זיי וואהנען. דאס איז מעגליך; אבער דאס מאכט גאר ניט קלענער דעם גרויסען פערדינסט פון דעם פערפאסער פון „אוים האלב־אזיען". דען עס איז זיכער, אז מיט זיינע שריפטען האט ער וויט און בריט פערברייטעט דיזע הי־סטארישע וואהרהייט איבער דער וועלט, א וואהרהייט, וועלכע האט שוין געבראכט גוטע פריכטע און וועט נאך ברענגען מיט דער צייט בעסערע.

ער איז געוועזן ניט בלויז א טיעפער בע־אבאכטער פון לעבען, א הויך־געבילדעטער שריפטשטעלער מיט א קינסטלערישען גייסט, זאנדערן אויך א מוטהיגער און ערעלער קעמפפער פאר זיין פאלק, פאר רעכט און וואהרהייט. ער האט זיך ניט בעגנוגענט, וואס אין זיינע ערצעה־לונגען און רייזע־בילדער האט ער ריכטיג גע־שילדערט דעם פערבינסטערטען לעבען פון זיינע הינטערשטעליגע ברידער, נאר ער האט אויך גע־זוכט צו ערוועקען דיא סימפאטהיע פון זיינע לעזער צו זיי און צו כל־ישראל. ניט איינמאל איז ער אויך ארויסגעטראטען מיט זיין בריליאנטענע פעדער און מיט דעם פייער פון זיין ערעלער נשמה געגען דיא אנטיסעמיטען.

איהם איז אויסגעקומען צו פערברייננגען זיין יוגענד אין דיא פינסטערע נעסטען פון חסידיז־מוס אין גאליציען. ער איז געבארען געווארען אין פאראליער גובערניע דעם 25טען אקטאבער 1848, אבער זיין פאטער, א פריי־געזאנענער און פרייגיעביגער דאקטאר, האט ארויסגעצויגען נאך טשארטקאוו אין גאליציען, וואו ער האט פראק־טיצירט. דיא אידען וויים ארום האבען זעהר ליעב געהאט דיזען דאקטאר, ווייל ער איז געווען א גוטהערציגער און ליבעראלער מענש, אבער זיי האבען איהם ניט געקענט פערגעבען, וואס ער איז געווען, נאך זייער מיינונג, א'ן אפיקורוס. זיין זוהן האט ער געגעבען א גוטע און געזונטע ערציהונג, נאך דעם גייסט פון דער נייער צייט. אין דיזער ארימער שטעטעל — דער „בארנאוו" פון זיינע ערצעהלונגען — האט פראנצאז גע־לעבט ביז זיין פאטער האט איהם געשיקט אין דעם גימנאזיום פון טשערנאוויץ, וואו דיא אידען האבען אויך געלעבט אין אזעלכע געהאקטע צרות וויא אין טשארטקאוו און איבערהויפט אין גאנץ גאליציען. דאס איז אלץ געווען איין „בארנאוו" וועלכען ער האט נאכהער אזוי קינסטלעריש און לעבעדיג בעשריעבען.

ווען ער האט געענדיגט דאס גימנאזיום, האט ער שטודירט אין דיא אוניווערזיטעטען פון גראץ און וויען און אויסגעהאלטען דעם עקזאמען אויף א'ן אדוואקאט. אבער איהם האט געצויגען צו דער פעדער, צו ליטעראטור, און ער האט אנ־געפאנגען צו שרייבען אין צייטונגען. ער איז דאן אלט געווען 24 יאהר, נאר ער האט שוין אויסגעארבייט דעם פלאן פון זיינע ערשטע ווערק. פריהער אבער האט ער געוואלט ארומ־רייזען, אום צו זעהען וויא זיינע ברידער לעבען אין פערשידענע לענדער. איהם האבען ספעציעל אינטערעסירט דיא הינטערשטעליגע לענדער, וואו עס געפינען זיך ליידער דיא מייסטע אידען. אונגעפעהר פיער יאהר האט ער ארומגעוואנ־דעלט איבער זידרוסלאנד, בוקאווינא, רומעניען, טירקיי, קליין־אזיען און מצרים. דארטען האט ער זיך גוט צוגעקוקט צו דיא פיהרונגען פון דיא אידען, שטודירט זייער לאגע און אויך דיא לאגע פון זייערע בעהערשער, און דעם רעזולטאט פון זיינע טיעפע בעאבאכטונגען האט ער נאכהער

פערפענטליכט אונטער דעם אלגעמיינעם נאמען „אוים האלבאזיען“, מיט דעם אויבען־געבראכטען טיפזיניגען מאטטא.

אין דער זעלבער צייט האט ער אויך אנגעפאנגען זיינע בעשרייבונגען פון „בארנאוו“. פיער יאהר האט ער געזוכט א'ן ארויסגעבער פאר זיינע ערשטע ערצעהלונגען אוים דעם אידישען לעבען אין גאליציען. ווער האט זיך אינטערעסירט מיט דיזע ארימע און פערפינסטערטע אידען, וועלכע זיינען אפילו אבגעלאכט און פעראכטעט געווען פון זייערע דייטשע ברידער. „דיא פאלאקען זיינען אויך מענשען!“ האבען דיא דייטשע אידען געזאגט. אבער ווען זיינע ערצעהלונגען האבען ענדליך דערלעבט צו זעהען דיא ליכטיגע וועלט, האבען זיי גלייך צוגעצויגען דיא אויפמערקזאמקייט און זיינען אין א קורצער ציים איבערזעצט געווארען אין פערשידענע שפראכען. יעצט עקזיסטירען ניט ווייניגער וויא 20 איבערזעצונגען פון זיינע ערצעהלונגען (דארונטער אויך אין אידיש־דייטש), וועלכע זיינען מעהר געלעזען געווארען פון קריסטען וויא פון אידען.

זיין ערפאלג איז געווען אזוי גרוים וויא פערדיענט. אפילו קריטיקער, וואס זייגען גאר ניט פריינדליך געווען צו אידען אין אלגעמיין, האבען געמוזט צוגעבען, אז פראנצאז איז ניט נאר א גרסער שריפטשטעלער און שילדערט ריכטיג דעם לעבען פון דיא אידען אין הינטערשטעליגע לענדער, זאנדערן אז זיי פערדיענען אויך סימפאטיע און זיינען גאר ניט אזוי שלעכט, וויא מען האט זיך עס פארגעשטעלט. אונטער דעם איינפלוס פון דיא דייטשע קריטיקער האבען דיא דייטשע אידען אויך אנגעפאנגען צו לעזען, „וואס מען שרייבט עפעס וועגען דיא פאלאקען“. ניט ווילענדיג האבען זיי דאן ביסלעכווייז געביטען זייערע מיינונגען וועגען זייערע אונגליקליכע ברידער, דען אין „דיא יודען פאן בארנאוו אונד פאן האלבאזיען“, האבען זיי געמוזט אנערקענען מענשען, וועלכע מען דארף ניט אפלאכען, נאר בעדויערן, וועלכע זיינען פערפינסטערט, וויל זיי זיינען פערבליעבען אין האלב־אזיאטישע לענדער. דעם זעלבען איינדרוק האבען פראנצאז'ס ערצעהלונגען געמאכט אויף דיא לעזער אין אלע לענדער, אויף קריסטען אזוי גוט וויא אויף אידען. דער ערשטער רעזולטאט דערפון איז געווען אז דיא דייטשע אידען האבען אנגעפאנגען צו קוקען אויף דיא „פאלאקען“ מיט פריינדליכערע אויגען.

אין זיינע ערצעהלונגען ווערט אויך פארטרעפליך געשילדערט דער קאמפף צווישען דעם אלטען און יונגען דור. דערמיט אונטערשיידעט ער זיך פון אויערבאך, קאמפערט און אנדערע אידיש־דייטשע שריפטשטעלער, וועלכע האבען פארגעשטעלט דעם אידישען לעבען. דיזען קאמפף האט ער אליין ניט געהאט דורכצומאכען, דען זיין פאטער האט אויך געהערט צום יונגען דור; אבער ער האט גענוג געלעגענהייטען געהאט איהם צו בעטראכטען אין „בארנאוו“ און אויף זיינע רייזען. וויא ווייט ער האט נור געקענט, האט ער מיטגעהאלפען דעם יונגען דור, מיט וועלכען ער האט נאטירליך סימפאטיזירט פון קינדווייז אן. דיא פעהלערן און שלעכטע זייטען פון דיא אידען האט ער גאר ניט געזוכט צו בעהאלטען. ער איז געווען צו פיעל קינסטלער, אום ניט צו מאלען ריכטיג און מיט לעבעדיגע פארבען זייני טיפען. ער האט זאגאר אפגעלאכט פון זיי ניט איין מאל, אבער מיט א וועהטאג אין הארצען. דערביי אבער האט ער קיין מאל ניט דורכגעלאזען דיא געלעגענהייט אנצוגרייפען זייערע אונטערדריקער. ער האט מוטהיג געקעמפפט געגען דיא אונטערדריקער פון אידען אין רומעניען און גאליציען. דער לעצטער איינדרוק פון אלע זיינע ערצעהלונגען איז יעדענפאלס געווען א העכסט סימפאטישער צו אידען. איינגע פון זיינע ערצעהלונגען, וויא צום ביישפיעל, „דיא צוויי רעטער“, ריהרען ביז צו טרעהרען, ווען ער שילדערט דיא אידישע צרות.

מען האט איהם צוגערעכענט צו דיא אסימילאטארען אום יעדען פרייז; אבער דאס איז נעקסומען דורך זיין הויכען וואונש צו ערהויבען דיא אידען פון „האלב־אזיען“, ביז צו דער עכט־אייראפעאישער קולטור. נאר ער איז קיין מאל ניט געגאנגען אזוי ווייט, אז אידען זאלען זיך אין גאנצען אויפלייזען און פערשווינדען אלס פאלק. אין איין ארט טרעט ער ארוים געגען דיא גערמאניזירער מיט דיזע ווערטער: „גערמאניזירען איז אן אונדייטשער ווארט פיר איין איידייטשע אויפטהואונג. ווער עס ליעבט זיין אייגענעם פאלקסטהום, דער וועט אויך ניט וועלען רויבען ביי אן אנדערן דיזע העכסטע גוט!“

יעדענפאלס האט ער זיך שטענדיג אינטערעסירט מיט קהל'שע אידישע אנגעלעגענהייטען און האט אויך פערטראטען אמטען אין דיא געמיינדען פון וויען און בערלין.

זיין ליטעראַרישע טהעטיגקייט איז ניט בעשרענקט געווען מיט שילדערונגען פון אידישען

לעבען און אויך ניט מיט בעלעטריסטיק איבער־הויפט. ער איז אויך געווען א רעדאקטאר און א קריטיקער.

אין 1877, באלד נאך זיינע רייזען, האט ער זיך בעזעצט אין וויען, וואו ער האט אויך רעדאק־טירט „דיא נייע אילוסטרירטע ריכטונג.“ נאכ־הער האט ער אריבערגעצויגען נאך בערלין, וואו ער האט אנגעשריעבען און פערעפענטליכט זיין גרויסען ראמאן „א קאמפף אומס רעכט“, ענט־נומען פון דעם לעבען פון בויערן אין בוקאווינא. דיעזער ראמאן איז באלד איבערזעצט געווארען אין פיעלע שפראכען און האט געהאט א גרויסען ערפאלג. מען קען זאגען, אז דאס איז זיין בעס־טע ווערק. דער קאמפף פון א בוקאווינער אקער־בויער פאר זיין רעכט איז געשילדערט מיט א מייסטערהאנד און אויך מיט גרויס סימפא־טהיע צום פאלק. פון זיינע קריטישע ווערק איז דאס בעסטע זיין אבהאנדלונג איבער דיא שריפ־טען פון דעם דייטשען ראמאניסט קאנראד מעי־ער.

ער האט אנגעשריעבען א סך ערצעהלונגען און ארטיקלען איבער פערשיעדענע פראגען אין צייטונגען, ער איז איבערהויפט געווען א פרוכט־בארער שרייבער און וואלט נאך געקענט פיעל שאפען, ווען דער טויט וואלט איהם ניט פריה־צייטיג אוועקגערויבט פון אונז. ער איז געשטאר־בען לעצטען מאנאט אין אלטער פון 55 יאהר. זיינע ווערק וועלען אבער בלייבען אן אייביגער אנדענקען אן דיא עדעלע געפיהלען, וועלכע הא־בען איהם בעזעעלט, און אן דיא נוטצען, וועלכע ער האט געבראכט זיין פאלק מיט זיין גייסטריי־כע און גלענצענדע פעדער.

ער האט געגלויבט אין א בעסערע וועלט, אין א גליקליכע צוקונפט, אין דעם זיעג פון וואהר־הייט אויף דער זינדינער ערד. זיין אפטימיזמוס האט איהם קיין מאל ניט פערלאזען און שטענדיג געווארמט און געטריעבען ארויסצוטרעטען געגען אללע פיינדע פון פראגרעס, ספעציעל געגען דיא אנטיסעמיטען. אין איינעם פון זיינע ארטיקלען געגען אנטיסעמיטיזמוס ערקלערט ער:

„עס גיבען צייטען, ווען עס שיינט, אז דיא מענשהייט שטעהט אויפ'ן קאפ; אבער ענדליך שטעלט זיא זיך דאך אויף דיא פיס און מאר־שירט מונטער פאראויס. איך פון מיין זייט גלויב פעסט אין פראגרעס, אין א פערבעסערונג און פערעדעלונג פון דער מענשהייט און דארום אויך פון דיא פעלקער אין מזרח. דיא וואהרהייט זיעגט!“

יא, דיא וואהרהייט זיעגט, אבער ליידער דויערט עס צו לאנג ביז זיא זיעגט. זיא ווערט נאך, צום אונגליק, בעהערשט פון צו פיעל פאלש־קייט, און מען מוז לאנג און ביטער קעמפפען גע־גען איהם, אום דורכצוברעכען א שפעלטעל פאר אפילו א שטראהל וואהרהייט אין דער געזעל־שאפט.

קארל עמיל פראנצאז האט געקעמפפט פאר וואהרהייט אויף זיין וועג, אלס א בורזשואזער אידעאלאג, מיר סאציאליסטען קעמפפען פאר איהר אויף אן אנדער וועג. אבער מיר עהרען און אכטען יעדען וואס מיינט עהרליך און אויפריכ־טיג, וואס שטרעבט צו העלפען דעם פאלק, צו פערשפרייטען ליכט וואו עס הערשט פינסטער־ניס, צו טרייבען שנעלער דיא ראד פון פראגרעס און דארום בעדויערן מיר פון גאנצען הארצען זיין פריהצייטיגען טויט און רופען אויס:—

עהרע זיינעם אנדענקען!

פ. קראנץ.

פורים.

נאכפארשונג איבער דיזען יום טוב.

פארשער פון אידישער געשיכטע און ביבעל־קריטיקער זיינען דער מיינונג, אז פורים איז ניט קיין אידישער יום טוב. זיי האלטען, אז דאס איז א פייערטאג, וועלכען דיא אידען האבען איבערגענומען פון דיא פערסיער און אין לויף פון דער צייט איהם ערקלערט פיר אן איינענעם. דיזע מיינונג איז ניט געגריפען פון דער לופט; עס זיינען דא בעווייזע, וועלכע בעשטעטיגען זיא.

דיא הויפט־בעווייזע, וועלכע אונטערשטיצען דיא מיינונג, אז פורים איז אורשפרינגליך ניט געוועזען קיין אידישער יום טוב, זיינען דיזע פיער: 1) דער וואכעדיגער כאראקטער פון פורים; 2) דער מנהג צו טרינקען דיזען טאג; 3) דיא אונוואהרשיינליכקייט פון דער געשיכטע פון מגילת אסתר; 4) דער פאקט, דאס דיא אידישע חכמים האבען מגילת אסתר ניט געוואלט אנערקענען אלס היילינעס בוך. איך וועל דיזע פונקטען צוגליעדערען און זיי דייטליך ערקלערען אין דער ארדנונג, אין וועלכער איך האב זיי דא געגעבען.

פון אלע אידישע ביבלישע ימים טובים צייכענט זיך פורים אוים מיט זיין ניט־הייליגען כאראקטער. וועהרענד פסח, שבועות, סכות האבען ארום זיך א קדושה און ווערען געפייערט מיט גרוים ערנסט, האט פורים א וואכעדיגען כאראקטער און ווערט געפייערט בלויז וויא א וועלטליכער לוסטיגער טאג. דיא פרימסטע אידען בעטראכטען דיזען יום טוב מיט וועניג ערנסט: אין רוסלאנד און פוילען איז ביי אידען זאגאר דא א ווערטעל: „פורים ניע סוויאטא, טראסצא ניע כווארבא", וועלכעס מיינט: „פורים איז ניט קיין יום טוב, קדחת איז ניט קיין קריינק". ווען מען זאל אננעהמען, אז דיא געשיכטע פון פורים איז וויא עס ווערט ערצעהלט אין מגילת אסתר, איז דיזער יום טוב אין ווידערשפרוך מיט דעם אידישען גייסט. וויא קומט עס, דאס אידען, וועלכע זיינען געווען געוואהנט אפילו קליינע פאסירונגען אין זייער געשיכטע צו פייערן מיט ערנסטע צערעמאניען, האבען פיר אזא וויכטיגע בעגעבענהייט, וויא דיא רעטונג פון א פאלשטענדיגער פערניכטונג, איינגעפיהרט אזא פאיאצען־יום־טוב וויא פורים? דער בעריהמטער אידישער קריטיקער יצחק שמואל רעגיו פרעגט מיט רעכט: „צו דען דערמיט בעצאהלען אידען זייער שולדיגקייט צו זייער ערלעזער, וואס זיי שטאפען אן זייערע מאגענס מיט פלייש און וויין, וויא מרדכי האט פיר זיי פעסטגעשטעלט און וויא דער מנהג איז נאך היינט צו טאג?*) אלס יום טוב צום אנדענקען פון אזא וויכטיגער בעגעבענהייט האט פורים ביי אידען נעדארפט האבען אזא הייליגקייט וויא פסח, לכל הפחות וויא שבועות אדער סכות. מען מוז אלזא אננעהמען, אז מגילת אסתר איז ניט דיא געשיכטע פון פורים, און ווען דיזער יום טוב בלייבט אהן א אידישער היסטאריע געהערט ער ניט צו אידען, דאס הייסט, קומט ער ניט פון א אידישען מקור.

פייערן א יום טוב דורך טרינקען איז אן און פיר זיך ניט קיין ווידערשפרוך מיט דעם אידישען כאראקטער. ביי אידען זיינען שטארקע געטרענקע קיין מאל ניט געווען פערבאטען. אידען האבען אויף שמחות געטרונקען משקאות, ווען זיי זיינען נאך געווען אין זייער אייגענעם לאנד און זיי האבען זיך ניט ענטזאגט פון טרינקען אויך נאך דעם וויא זיי זיינען געווארען פערשפרייט צווישען דיא פעלקער, אבוואהל זיי צייכנען זיך אין דעם אוים מיט זייער מעסיגקייט. מען קען אידען זעהען טרינקענדיג לכבוד יעדען יום טוב, אבער דאס איז ניט מעהר וויא פון צערעמאניע, וויא פיר דעם צוועק פון קידוש און ארבע כוסות אום פסח, און דאס גאנץ וועניג,

*) מפתח אל מגילת אסתר, וויען, תר"א.

ניט ביז שכרות יעדענפאלס. שמחת תורה, אמת, קען מען אידען מאנכעמאל זעהען טרינקענדיג ביז שכרות, אבער עס איז פיר זיי ניט קיין ח י ו ב אזוי פיעל צו טרינקען דיזען יום טוב. דאס טרינקען אין פורים איז גאנץ אנדערס. אויסער דעם, וואס עס ליעגט דערין צולאזענקייט און עס גרייכט ביז שכרות, איז עס לויט דעם תלמוד אויך א פליכט. רבא זאגט (מגילה ז׳ ע״ב): „מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי“, דאס מיינט: „מען איז פ ע ר פ ל י כ ט ע ט צו טרינעקן אין פורים אזוי פיעל, דאס מען זאל ניט קענען אונטערשיידען צווישען די פראזען א ר ו ר ה מ ן און ב ר ו ך מ ר ד כ י. און ניט צופריעדען מיט דיזע ווערטער אליין ברייננט דיא גמרא גלייך נאך זיי א ביישפיעל, וואס איללוסטרירט וויא ווייט דאס טרינקען אום פורים דארף געהן. זיא דערצעהלט נעמליך, דאס אויף א סעודת פורים, וואס רבה און רבי זירא האבען געמאכט, איז דער ערסטער געווארען אזוי בעטרונקען, דאס ער האט דעם צווייטען געקוילעט.**) א חיוב צו טרינקען ביז שכרות, און אויף אזא ווילדע ארט, שטימט ניט מיט דעם אידישען גייסט און דאס לאזט זיך ניט ערקלערען, סיידען מען זאל אננעהמען, אז פורים איז אורשפרינגליך געוועזן א פ ע ר כ י ש ע ר יום טוב. דער בעריהמטער ענגלישער היסטארישער פארשער, דזשארדזש ראלינסאן, זאגט איבער פערסיען אונטער אנדערע זאכען אזוי: „שכרות איז דארטען געוועזן אן ארט אינסטיטוציאן. איינמאל אין יאהר, אין דעם יום טוב פון מיטהראס (דער גאט פון ליכט אדער זונען־גאט) איז דער קעניג פון פערסיען געווען פ ע ר פ ל י כ ט ע ט צ ו ז י י ן ש כ ו ר. עס איז געוועזן אן אלגעמיינער מנהג צו בעשפרעכען אלע וויכטיגע זאכען אונטער דעם איינפלוס פון וויין***).

מגילת אסתר ווערט אנגענומען אלס דיא געשיכטע פון פורים. דיא מעשה, וועלכע ווערט אבער אין דיזען ביבלישען בוך דערצעהלט, האט ניט דעם שיין פון וואהרהייט. דיא גאנצע געשיכטע קלינגט עפעס וויא א בבא מעשה. אחשורוש, וועלכער רעגיערט איבער הונדערט און זיעבען און צוואנציג מדינות, גיט א מאהלצייט פיר הונדערט און אכטציג טעג (!) און ביי דיזען מאהלצייט זיינען אנוועזענד צו איין צייט א ל ע בעאמטע פון דיא 127 מדינות! מרדכי, א איד, וועלכער איז פריהער אונבעקאנט דעם קעניג אחשורוש, דרעהט זיך ארום אין דעם קעניגליכען הויף וויא א בן־בית און ער ענטזאגט זיך צו געבען רעספעקט צו המן׳ען, וועלכער איז דער צווייטער אין ראנג נאך דעם קעניג. דער ווילדעסטער שונד־ראמאן איז נאטירליכער וויא דיא געשיכטע פון מגילת אסתר. אין דער גאנצער ביבעל, וואו עס ווערען דערצעהלט וואונדער געשעהנישען... נוג, איז ניטא קיין גלייכען צו דיזער היסטאריע. פסח, צום ביישפיעל, איז איינגעוויקעלט אין נסים — דיא צעהן מכות און דיא שפאלטונג פון ים — אבער דער עיקר פון דער געשיכטע איז א וואהרשיינליכער: א פאלק איז געוועזן פערקנעכטעט און איז ענדליך, אונטער א מוטהיגען פיהרער, אויפגעשטאנען און זיך בעפרייעט. דיא געשיכטע פון פורים האט דוקא ארום זיך ניט קיין צויבער־וואונדער, אלע איינצעלהייטען זיינען פון דער פיזישער וועלט, אבער זיי הויבען ניט אן צו קלעפען. א חוץ דעם דארף מען וויסען דאס עס זיינען ניטא קיין שום אויסווערטיגע קוועלען, וואס זאלען אין אירגענד וועלכער ווייזע אונטערשטיצען דיא געשיכטע פון מגילת אסתר. אין דער היסטאריע פון פערסיען ביי הערארטוס איז גאר קיין זכר ניטא פון אן אנגריף אויף אידען אין פערסיען. דיעזער געשיכטע־שרייבער, וועלכער איז בעריהמט אלס „דער פאטער פון היסטאריקער“, האט געלעבט אין דעם פינפטען יאהרהונדערט פאר קר., קורץ נאך דער צייט, ווען דיא געשיכטע פון המן׳ס רדיפות האט געדארפט פארקומען****). און דאך ווערט ביי איהם דערבון גאר ניט דערצעהלט. הערארטוס

**) דיא גמרא ברייננט ווייטער, אז רבה האט אויף מארגען תפילה געטהאן צו גאט און רבי זירא איז לעבעדיג געווארען. אבער דאס האט מיט אונז ניט צו טהאן!

***) „דהי סעווען גרעיט מאנארקיס“, ניו יארק, באנד 2, ז. 357.

****) אחשורוש איז אין דער ביבעל דער נאמען פון מעהרערע פערזישע קעניגע (ז. דניאל ט, א; עזרא ד, ו). דער אחשורוש פון דער מגילה איז לויט דיא בעסטע בערעכנונגען געוועזן דער פערסישער קעניג קסערקסעס, וועלכער האט רעגיערט פון 486 ביז 465 פאר קר. דער אנהאלטס־פונקט, וועלכען מען האט, זיינען דיא ווערטער „אשר הגלה“ (אסתר ב, ו), וואס בעציהט זיך לויט מאנכע אויף מרדכי׳ס עלטער־זיידען קיש, וועלכער זאל געוועזן זיין פון דיא ערסטע פערטריבענע אין בבל. דיא פערשיקונג פון אידען נאך בבל האט שטאטגעפונען אין 586 פאר קר.

בעריכטעט דיא מינדעסטע קלייניגקייטען פון דיא פערסיער און זייערע בעציהונגען צו אנדערע פעלקער, און ווענן דיזער בענעבענהייט איז ביי איהם ניטא אפילו א וואונק. אזא וויכטיגער פאל, וויא דער פלאן צו פערניכטען א ראסע, וואלט געווים ביי איהם ניט געבליעבען אונבעמערקט, ווען דאס וואלט געווען א טהאטזאכע. ווען, אלזא, אזא זאך האט ניט פאסירט, איז דאך פורים ניט קיין יום טוב צום אנדענקען פון א אידישער געשיכטליכער בענעבענהייט.

נאר וואס האבען מיר דא פיעל צו טענה'ען. אונזערע אלטע חכמים, וועלכע האבען יעדען אות פון דער ביבעל געהאלטען פאר היילינ, האבען אויך געצווייפעלט אין דיא וואהרהייט פון מגילת אסתר. דיא גמרא זאגט (מגילה ז' ע"א): „אמר רב יהודה אמר שמואל אסתר אינה מטמאה את הידים למימרא דסבר שמואל אסתר לאו ברוח הקדש נאמרה", ד. ה.: „רב יהודה זאגט אין דעם נאמען פון שמואל, דאס מגילת אסתר פ ע ר א ו נ ר ײ נ י ג ט ניט דיא הענד, צו זאגען, דאס שמואל האלט, אז אסתר (מגילת אסתר) איז ניט נעזאגט געווארען מיט'ן רוח הקודש".... עס געפינען זיך מעהרערע אזעלכע שטעלען אין דער ראבינישער ליטעראטור. נור איך האב ניט אונטער דער האנד דיא ביכער, אום אנצוצייגען פינקטליך דיזע שטעלען. איך קען דא אבער ברייננען וואס דער געלעהרטער שמואל יוסף פין זאגט אין דיזען ענין אין זיין „דברי הימים לבני ישראל". ער זאגט נעמליך: „ומכמה וכמה מאמרים להכמינו באגדה בתלמוד בבלי וירושלמי נראה שהיתה קבלת מגילת אסתר בין הכתובים קשה לחכמי ישראל. והרב הרנ"ק (הר' נחמן קראכמאל) האריך בזה הרבה והעלה מדבריו שלפי שלא נזכר במגלה זו שם משמות הקדושים לא היו רוצים להעלותה במעלות קדושת כתבי הקדש". (5) דיא איבערזעצונג פון דיזע ווערטער איז: „פון מעהרערע און מעהרערע אויסגעשפראכענע מייגונגען פון אונזערע חכמים אין אגדה, אין תלמוד בבלי און ירושלמי זעהט מען, דאס עס איז פיר דיא אידישע חכמים געווען שווער אויפצונעהמען מגילת אסתר צווישען דיא אנדערע ביכער פון דער הייליגער שריפט. הרב נחמן קראכמאל האט זיך ווענען דעם שטארק פערברייטערט און דער שלוס פון זיינע ווערטער איז, דאס מען האט דיזע מגילה ניט געוואלט ערהייבען צו דער שטופע פון היילינקייט, וויא דיא אנדערע ביכער פון דער ביבעל, ווייל אין איהר ווערט ניט דערמאהנט קיין איינער פון די הייליגע נעמען (פון גאט)".

צו דיזע ווערטער מוז נאך צוגעזעצט ווערען דיא מיינונג פון דר. צונץ, וועלכער זאגט: דער נאמען פון גאט קומט ניט אין דער מגילה מחמת דאס וואלט געווען א חלול השם. ער מיינט דערמיט איינפאך, דאס דער שרייבער פון דער מגילה האט זיך ניט געקענט בענוצען מיט דעם נאמען פון גאט אין א געשיכטע, וועלכע איז ניט אמת, אין א געשיכטע, אין וועלכער גאט האט ניט געשפיעלט קיין ראלע אלס רעטער א. ז. וו. ווען דיא געשיכטע פון פורים וואלט געווען וויא זיא ווערט ערצעהלט אין מגילת אסתר, וואלט ווירקליך געוועזען א וואונדער, ווארום מרדכי און אסתר האבען דיא אידען אנגעזאגט דיזען טאג בלויז צו עסען, טרינקען, שיקען געשענקע און מיט קיין איין ווארט ניט דערמאהנט, אז זיי זאלען דאנקען און לויבען דעם גאט פון ישראל פיר דיא ישועה, וועלכע ער האט זיי געשיקט.

דער גרויסער פארשער, דר. צונץ, ערקלערט פורים אויף פאלגענדען ארט: אין דער צייט און נאך דער צייט פון גלות בבל זיינען אידען אין רעליגיעזער הינזיכט בעאיינפלוסט געווארען פון דיא נאציאנען, צווישען וועלכע זיי האבען געלעבט. עס איז געוועזען דיא טאקטיק פון דיא אידישע חכמים אנצונעהמען דיא נייע מנהגים פון פאלק אזוי ווייט, וויא זיי האבען עס געקענט אהן שאדען פון זייער רעליגיאן. דער פרעהליכער און וועלטליכער יום טוב פורים איז ביי אידען געווען זעהר בעליעבט. דיא אידישע רעליגיאנס־געלעהרטע האבען בעשלאסען איהם צו געבען עטוואס א געהייליגטען אנזעהען און האבען איהם דעריבער פערבונדען מיט דער געשיכטע פון דער אידישער נאציאן. זיי האבען אבער אויסגעלאזען דעם נאמען פון גאט פון דיזער אויסגעטראכטע געשיכטע, ווייל דאס וואלט געהייסען חילול השם. 6)

נאך א פארשער פון אידישער היסטאריע, דר. קינען, זאגט: פורים איז אורשפרינגליך געווען א פערסישער יום טוב, וועלכען אידען האבען אנגענומען אין פערסיען און שפעטער אין

5) דברי הימים לבני ישראל, ווילנא תרנ"ד, ח"ג, ז. 133.

6) ציטירט אין ארטיקעל „אסתר" אין „ענציקלאפעדיא בריטאניקא".

אנדערע לענדער, און דער צוועק פון דעם פער־
פאסער פון מגילת אסתר איז געווען צו מאכען
דיזען יום טוב מעהר אלגעמיין. 7)

דער בעריהמטער העברעאישער לעקסיקא־
גראף, יוליוס פירסט, איז משער, אז פורים איז
געווען א פערסישער פריהלינגס־יום טוב; ער
געפינט א קליינע בעשטעטיגונג דאפיר אין דעם
נאמען זעלבסט, דען „פור" איז אין דער אויס־
שפראכע פיעל עהנליך צו דעם פערסישען ווארט
„בהאר", וועלכעס בעדייטעט פריהלינג. 8)
דיזע השערה איז זעהר א'ן אינטערעסאנטע און
האט אין זיך עטוואס וואהרשיינליכעס. דער
פריהלינגס־מאנאט אפריל, אין וועלכען אונגע־
פעהר פורים ווערט געפייערט איז ביי פיעלע
פארציימיגע פעלקער געווען א מאנאט פון פרייד
און פערגניגען. דיא רוימער האבען דעם ערסטען
טאג פון דיזען מאנאט געפייערט לכבוד וענוס
(דיא געטין פון ליעבע), אן וועלכער דער רייץ
פון דער וויעדעראויפלעבענדער נאטור האט זיי
ערוואנערט. פון דיא רוימער, דענקט מען, איז
דיזער מנהג איבערגעגאנגען צו נאך אנדערע
אייראפעאישע פעלקער. עס איז א סברא, אז
דער היינטיגער לוסטיגער 1טער אפריל איז א'ן
איבעררעסט פון א פארציימיגען פריהלינגס־
יום טוב, דיזער לוסטיגער טאג האט זיך אין
פריהערדיגע צייטען אויסגעצייכענט מיט בעז־
זאנדערער לוסטיגקייט. איינער פון דיא שפאס־
סען, וואס מען פלעגט דיזען טאג אויפטהאן,
איז געווען אויסצופוצען אימיצען וויא א פאיאץ
און איהם שיקען אויף פוסטע גענג. דאס ער־
אינערט פיעל אן דעם אידישען פורים־שפיע־
לער!

איך וועל דא נאך ברייננגען די פורים־טהעא
ריע פון יצחק שמואל ריגיו אין זיין „מפתח א
מגילת אסתר". ער איז אויך פון דער אנזיכט
אז פורים איז ניט קיין אידישער יום טוב, אבע
ער גיט א גאנץ אנדערע ערקלערונג דאפיר. זיי
ערקלערונג איז געשטיצט אויף דיא אפאקריפי
שע צוזעצונגען צו אסתר,9) וועלכע וויכען אב פו
דער ערצעהלונג אין דער מגילה. לויט דער ער
צעהלונג אין דיזע צוזעצונגען, איז המן געווען
מאצעדאניער, וואס האט געמאכט א פערשווע
רונג געגען אחשורוש'ן און געגען פערסיען
מרדכי האט אויפגעדעקט דעם פלאן און המן אי
געווארען זיין שונא. צוליעב דיזע רעטונג פו
זיין פערזאן און פון זיין גאנעצן לאנד האט
אחשורוש ארויסגעגעבען א בעפעהל מיט דיזז
ווערטער: „עס געפינט זיך צווישען אונז א
פרעמדער, זיין נאמען איז המן בן המדתא פו
מאצעדאניען... ער האט זיך ערלויבט מיך צו
וועלען אראבזעצען פון מיין טהראן, צו נעהמען
מיין לעבען... און איבערצוגעבען פערסיען צו
דיא מאצעדאניער... אלזא, זאלט איהר אויסער
דיא אנדערע ימים טובים פון יאהר אויך פייערן
דיזען טאג". דיזען בעפעהל האט אחשורוש
געגעבען צו אלע פעלקער פון זיינע מדינות, ניט
נאר צו אידען אליין.

נאר דיא אפאקריפישע צוזעצונגען זיינען
געשריעבען געווארען פון שפעטערדיגע אונ־
בעקאנטע פערפאסער און ווערען געהאלטען פיר
אונגלויבווירדיג. אויסער דיזען טהייל איבער
המן'ס פערשווערונג זיינען דיא צוזעצונגען נאך
מעהר איבערטריעבען וויא מגילת אסתר.

7) אין זעלבען ארטיקעל.

8) העברעאישער און כאלדעאישער לעקסיקאן, אונ־
טער דעם ווארט „פור".

9) זיי זיינען דא אין העברעאישע איבערזעצונג
אונטער'ן טיטעל „חלוק מרדכי ואסתר".

Hipppens.

הארץ און מוח.

אויף דעם שלייפשטיין פון ערפאהרונג
ווערען ש א ר פ ע ר דיא געדאנקען
פונעם שלייפען שפריצען פונקען
און רעיונות נייע בלאנקען...

אויף דעם שלייפשטיין פון ערפאהרונג
ווערט דאס ארעם הערץ צושייערט
פונעם שלייפען ווערט ער ש ט ו מ פ ע ר,
מעהר פערביטערט און פארזייערט...

דענווער, קאלא. י ה ו א ש.

נאציאנאליטעט און וויסענשאפט.

.1

דענקער, דיכטער פאליטיקער און פראפעסארען בעשעפטיגען זיך איצט אפט אין ערנסט מיט דער נאציאנאלער פראגע. פערשיעדען קוקט מען אויף'ן נאציאנאליזמוס. געבען דיא מאסען מענשען, וואס בעזיגען אויף אלע אופנים און אלע מטעער דעם נאציאנאליזמוס, דיא נאציאנאלע געפיהלען און שטרעבונגען, געפינען זיך ניט וועניגע, וואס זיינען פערברענטע געגנער פון דיא זעלבע. דער בעוואוסטער דייטשער פילאזאף פריעדריך ניטשע, בעקלאגט זיך, „איבער דיא קרענקליכע ערוויטערונג, וועלכע דיא נאציאנאלע משוגעת האט שוין אריינגעבראכט צווישען דיא פעלקער פון אייראפא און ברייננט אך אלץ מעהר אריין.“ דער בעוואוסטער דייטשער געשיכטשרייבער און אנטיסעמיט, טריימשקע, רעכענט אויך דעם נאציאנאלען געדאנק „צו דיא פוסטע, אויסגעטראכטע מעשיות, וואס פערדרעהען אלעמען דעם קאפ“.

איין זאך זיינען אבער אלע מודה.. מען אנערקענט, אז „דער נאציאנאלער געפיהל, וואס הערשט איצט אין פאליטישען לעבען, אין פאעטישען געפיהל און אין דער קולטורעלער ענטוויקלונג פון דיא אייראפעאישע פעלקער איז עפעס נייעס, איבערראשענדעס“. (ריכטער). אז דיא נאציאנאלע פראגע אין 19טען יאהרהונדערט איז עפעס א נייעס, זעהט מען פון דעם, וואס קיינער פון דיא גרויסע פילאזאפען פון קאנט אן, האט ניט געהאלטען פאר וויכטיג דאמיט זיך צו בעשעפטיגען. א'ן אויסנאהמע מאכט נור איין גרויסער פילאזאף פון 19טען יאהרהונדערט, פיכטע. ראדינגער, דער בעוואוסטער געלעהרטער, זאגט קורץ און קלאר: „דיא נאציאנאליטעט געהערט צו אונזער יאהרהונדערט“.

אויך דיא וויסענשאפטען וואס בעשעפטיגען זיך מיט דיעזער פראגע, געהערען דעם ניינצעהנטען יאהרהונדערט. דריי וויסענשאפטען מאכען פרעטענזיעס, וויא צו פערענטפערן דיא נאציאנאלע שווערינקייטען. יעדע פון זיי בעהאנדעלט דיא פראגע פון א פערשיעדענע זייט, אונטערזוכט איהר נאך א בעזונדערע מעטהאדע, און קומט צו איהרע אייגענע — אפט גאנץ פערשידענע רעזולטאטען.

דיא ערשטע איז דיא עטנאלאגישע גרופע פון וויסענשאפטען. (דיא לעהרע פון פעלקער בעשרייבונג, פון פעלקער־קענטניס.) זיא בעטראכט דעם מענשען, וויא א בעזונדערע מין נאטור־בעשעפענים און בעהאנדעלט איהם נאך דער מעטהאדע פון אלע איבריגע נאטור־וויסענשאפטען. דער בעשעפענים „מענש“ ענטוויקעלט זיך. זיא אונטערזוכט דיא נאטורגעזעטצען פון ירושה, פון דעם צופאסען זיך צו דעם קלימאט, לאנד, א. אז. וו., זיא האט צו טהאן מיט דיא קערפערליכע אונטערשיעדע, וויא דיא פארב פון הויט, האאר און אויגען, דיא פערשיעדענע פארמען פון מות, דעם אונטערשיעד אין דיא מוסקלען, א. אז. וו. דער צוועק פון איהרע אונטערזוכונגען איז צו בעשטימען, וועלכע ראסען עס עקזיסטירען, וועער זיינען ריינע ראסען, וועער געמישטע?

איהרע נאכפארשונגען זיינען געוויס וויכטיג, אינטערעסאנט, א גוטער מאטעריאל צו אורטהיילען איבער פערשידענע ראסען, זייער כאראקטער און פעהיגקייטען. אבער צו קען זיא פערענטפערן דיא נאציאנאלע פראגע?

גאנץ געוויס ניט. ערשטענס, איז ראסע נאר ניט דאסזעלבע וואס נאציאן. דיא עטנאלאגיע האט גאר קיין רעכט ניט צו רעדען וועגען נאציאנען. אמת, דיא ראסענפאנאטיקער מיינען אנדערש, זיי ווילען דיא רעזולטאטען פון זייער וויסענשאפט מאכען פאר דעם פונדאמענט אויך פון פאליטיק. אויף דעם פונדאמענט האט נאך פאר 60 יאהר דער פראנצויזישער געלעהרטער גאבינא אויפגעשטעלט זיין טהעאריע, נאך וועלכער דיא גאנצע היסטאריע איז ניט מעהר וויא דיא היסטאריע פון קעמפפע צווישען פערשידענע ראסען. דיא ראסען זיינען אייביג, זיי קענען זיך פערענדערען נור דורך בלוט־מישונג. נור דיא ווייסע ראסע איז פעהיג צו שאפען א קולטור, אבער זיא אליין ווערט וואס ווייטער אלץ מעהר פערדארבען דורך צומישונג פון פרעמדע בלוט.

פון גאָבינאָ אַן איז דיזעלבע טהעאָריע אויף פערשידענע אופנים געפערדיגט און געדרעהט געוואָרען אויף אַלע זייטען. אייגען דיורינג מיט זיין ראַסען־אַנטיסעמיטיזמוס פאַר 20 יאָהרען; אַמאָן דרייזמאַנס און סטוארט טשעמבערליין מיט זייערע ערקלערונגען פון ראַסען־אינסטינקטען פון דיא אייראָפּעאישע פעלקער אין דער נייעסטער צייט און צו זיי נאָך אַ גאַנצע מחנה אַנדערע. אבער „ווער עס קען דיא ראַסען־ליטעראַטור, דער ווייס, וויא וויניג קערענדלאַך פון געדאַנקען מען קען דאָרט געפינען אין דיא גאַנצע קופּעס אונגלויבליכע פאַנטאַזיען, פוסטע געדאַנקען און פראַזען געגען אַלץ וואָס עס איז מענשענפריינדליך און פּראָגרעסיוו". (הערץ.)

צווייטענס, זעהט מען אויף יעדען טריט, אַז דיא טהעאָריען, וואָס קוקען אויף דיא נאַציאָנאַלע פראַגען, וויא אויף אַ ראַסען־פראַגע זיינען פאַלש, שטימען ניט מיט דיא פאַקטען פון דער היסטאָריע. קיינע פון דיא אייראָפּעאישע נאַציאָנען שטאַמט ניט פון ריינע, בעזונדערע ראַסען; קיין ראַסע בעשטעהט ניט פון איין נאַציאָן. צו וועט ווער דען לייקענען, אַז דיא ענגלענדער זיינען איין נאַציאָן, כאָטש זיי שטאַמען אָב פון אַ צומישונג פון ראַסען: זאַקסען, קעלטען און ראָמאַניזירטע נאָרמאַנען? דאָסזעלבע איז מיט דיא פראַנצויזען, דייטשען און דערגלייכען.

דריטענס, זיינען דיא רעזולטאַטען פון עטנאָלאָגיע אַליין ניט פעסט, ניט זיכער, ניט איבערציינענד. חלוקי דעות עקזיסטירען אין דיא הויפּטפּונקטען פון דיזער וויסענשאַפט. ניט די צאָהל, ניט דער אָרט פון דיא ראַסען זיינען פעסט בעשטימט.

דערצו נאָך שטימען נאָר ניט מיט'ן סאָציאַליזמוס אַלע אויספיהרונגען פון דיא ראַסען־טהעאָרעטיקער אין דער נאַציאָנאַלער פראַגע. זייער גאַנצע שטרעבונג איז צו ווייזען, אַז ניט אַלע מענשען זיינען גלייך, ניט אַלע קענען זיך גלייך ענטוויקלען. דעריבער, זאָגען זיי, מוזען זיין העכערע, הערשענדע „פיהרענדע" ראַסען און ניעדריגערע, אונטערדריקטע, „געפיהרטע" ראַסען. אבער פאַר אַזוינע שטרעבונגען קענען מיר סאָציאַליסטען געפינען נור ווערטער פון פּראָטעסט און פעראַכטונג. פאַר אונז זיינען אַלע מענשען גלייך, אַלע ראַסען אָדער נאַציאָנען האָבען דאָס רעכט אויף גלייכע פרייהייטען. אויב איין פאָלק איז מעהר פעהיג פאַר דעם אַנדערען, איז איהם גוט, איז אויך גוט פאַר דיא גאַנצע וועלט. אבער מיר קענען קיין מאָל ניט האַלטען און צולאָזען, אַז דער ווייניגער פעהיגער, דער וויינינגער קלוגער און שטאַרקער זאָל זיין דערפאַר אונטערדריקט פון דיא אַנדערע. דערצו שטרעבען אבער די מייסטע ראַסען־טהעאָרעטיקער.

2.

דיא עטנאָלאָגיע און דיא ראַסען־טהעאָריען קענען ניט ערקלערען און פערענטפערן דיא נאַציאָנאַלע פראַגע. דאָס פּראָבירט אבער טהון דיא סאָציאָלאָגישע גרופּע פון וויסענשאַפטען, (דיא לעהרע פון דער מענשליכער געזעלשאַפט). דיא סאָציאָלאָגיע האָט שוין צו טהון מיט דעם מענשען אַלס בעשעפענים, וואָס דענקט, פיהלט און האָט פערלאַנגען; זיא אונטערזוכט די פאָרמען, אונטער וועלכע מענשען לעבען צוזאַמען. דיא סאָציאָלאָגיע ערקלערט, וויא אַזוי נאַציאָנען ענטשטעהען, וויא אַזוי זיי ווערען פעראייניגט דורך דיא בענדער פון געמיינזאַמע עקאָנאָמישע אינטערעסען, דורך דיא געמיינזאַמע מלחמה פיר דיא עקזיסטענץ, וואָס ווערט געפיהרט מיט דער קאַרגער נאַטור און מיט אַנדערע גרופּען. דיא סאָציאָלאָגיע פאָרשט, וויא עס ענטוויקלען זיך גלייכע שפּראַכען, גלייכעס רעכט, גלייכע זיטען, א. ד. גל. פאַר דיא סאָציאָלאָגיע האָבען אַזעלכע סמנים, וויא דיא זעלבע שפּראַך, זיטען און מנהגים, אפילו אַזעלכע קליינינגקייטען, וויא אַ גלייכער אלף־בית, מעהר בעדייטונג פאַר דיא בעשטימונג פון אַ נאַציאָן, איידער דיא קערפּערליכע סמנים און אונטערשיעדע.

דיא סאָציאָלאָגיע לערנט אונז, אַז אויך דיא נאַציאָנאַלע אחדות און פערבינדונג ווערען ארויסגערופען — וויא יעדע אַנדערע פערבינדונג פון גאַנצע גרופּען מענשען — דורך דעם, וואָס זיי עקזיסטירען אונטער גלייכע, געמיינזאַמע אינטערעסען, קודם כל, גלייכע עקאָנאָמישע אינטערעסען. דורך דיא פּראָדוקציאָנס־בעדינגונגען פון יעדער צייט און יעדען אָרט ווערען בעשטימט דיא אופנים פון פערקעהר, וויא אָפט און וויא אַזוי מענשען בעגעגנען זיך איינע מיט דיא אַנדערע, וויא זיי טוישען אויס דיא פּראָדוקטען פון דער ארבייט, אויך פון דער ארבייט אַליין. דער קאַמפּף פאַר דיא עקזיסטענץ און פאַר אייגענטהום רופט ארויס פון איין זייט דיא טהיילונג פון מענשען, דיא שפּאַלטונג אין קלאַסען, א. אַז. וו. פון דער אַנדערער זייט

אבער פיהרט ער צו פעראייניגונג פון מענשען, צו בילדונג פון חברות און אחדות.

אויף דיעזען וועג זיינען ענטשטאנען פערשיעדענע נאציאנען אזוי וויא פערשיעדענע מלוכות. עס איז זעלבסטפערשטענדליך העכסט וויכטיג און אינטערעסאנט נאכצופארשען, וויא אזוי דיא נאציאנען זיינען ענטשטאנען, צו וויכען וועלכע נאציאנען עס האבען עקזיסטירט, וועלכע עס עקזיסטירען, וויא אזוי עס ענטוויקעלט זיך דאס נאציאנאלע געפיהל, אבער דאס אלעס, וואס דיא סאציאלאגיע גיט אונז, קען דאך ניט פערענטפערן דיא הארבע שאלה, וואס אינטערעסירט אונז, וואס אינטערעסירט אלע פאליטישע פארטייען און וואס ווערט איצט אזוי לעבעדיג רעבאטירט אין דער סאציאליסטישער וועלט.

מיר האבען געזעהן אין לעצטען ארטיקעל, אז דיא נאציאנאלע פראגע איז א פאליטישע פראגע. מיר האבען שוין ערקלערט, אז דיא נאציאנאלע פראגע בעשטעהט אין דעם : וויא קען מען מאכען און וואס זאל מען טהון, אז א מלוכה וואו עס וואהנען פערשיעדענע נאציאנען זאל איינע ניט הערשען, ניט אונטערדריקען דיא אנדערע ? וואס דארף מען טהון, אז אלע נאציאנען פון אזא שטאאט, דיא גרויסע וויא דיא קליינע, דיא פעהיגע און דיא רייכע וויא דיא ארימע און ניעדערגעשלאגענע זאלען זיין גלייך אין זייערע פרייהייטען און אין זייערע נאציאנאלע רעכטע ?

דיא פראגע איז אלזא א ריין פאליטישע פראגע, ווייל עס האנדעלט זיך דערביי וועגען דיא בעציהונגען פון מענשען צום שטאאט און ווייל פון איהר פערענטפערונג הענגען אפ דיא רעכטע און פרייהייטען פון מענשען. אבער וויא באלד אזוי, צו קען דיא סאציאלאגיע אונז געבען א תשובה אויף דיא נאציאנאלע פראגע ? צו קענען מיר האלטען דיא רעזולטאטען פון איהרע פארשונגען פאר אזוי וויכטיג אין דער הינזיכט, אז מיר זאלען זאגען : דיא נאציאן, וועלכע דיא סאציאלאגיע האלט פאר א פאלשטענדיגע נאציאן מיט אלע סמנים — דיא דארף האבען פולע רעכטע, דיא אנדערע ניט ?

דיא אנטווארט אויף דיעזע פראגע איז קלאר און קורץ : ניין. מיר רעדען שוין ניט דערפון, וואס פאר א'ן אונרעכט עס וואלט געוועזן צו זאגען צו מענשען : איהר טארט זיך ניט פיהלען פאר א נאציאן, ווייל אייך פעהלען דיא און דיא סמנים. אייערע נאציאנאלע געפיהלען מוזען זיין בעהאנדעלט פון דער מלוכה ערגער, ווייל נאך דער וויסענשאפט קומט אויס, אז איהר האט גאר ניט געדארפט האבען אזעלכע נאציאנאלע געפיהלען. אבער אויסער דיא אונגערעכטיגקייטען, וואס וואלטען ארויסגעקומען דערפון, שטעהט דיא זאך אזוי, אז פאקטיש קוקט דיא סאציאלאגישע וויסענשאפט אויף דעם וואס עס איז אזוינס א נאציאן גאנץ אנדערש, וויא דיא פאליטיק.

דיא פאליטיק האט צו טהון מיט דעם ווילען, מיט דיא האנדלונגען פון דיא מאסען. פאר דעם פאליטיקער איז דאס נאציאנאלע בעוואוסטזיין און נאציאנאלע געפיהל פון דיא מאכען צוליעב דעם אזוי וויכטיג, ווייל דאס רופט ארויס ביי דיא מאסען געוויסע האנדלונגען, געוויסע ווינשע און פערלאנגען.

יעדער שטאאט, וואס וויל זיין א פרייער, גערעכטער שטאאט, מוז זעהן וויא ווייט מעגליך צו גאראנטירען דיא פרייהייטען פון דיא מענשען, צו געבען זיי דיא רעכטע און צו ערפילען דיא ווינשע, וועלכע שטערען ניט דיא פרייהייטען און רעכטע פון אנדערע מענשען. אזוי מוז דער שטאאט האנדלען וועגען איינצעלנע, אזוי וועגען גאנצע גרופען.

אויב א געוויסע גרופע מענשען פיהלט זיך אלס נאציאן, אויב זיא האט געוויסע נאציאנאלע פאדערונגען, דאן מוז דער שטאאט זעהען זיך אזוי איינצוריכטען, אז איהרע נאציאנאלע געפיהלען זאלען בעפריעדיגט אבער ניט אונטערדריקט און בעקעמפפט ווערען.

קען דיא סאציאלאגיע מיט אלע דיא וויסענשאפטען, מיט וועלכע זיא איז פערבונדען, ערקלערען, פאר וואס א געוויסע גרופע מענשען פיהלען זיך אלס א געוויסע נאציאן ? אויב זיא קען ניט, דאס איז גאנץ גלייך פאר פאליטיקער. וויא באלד אז דער פאקט עקזיסטירט, וויא באלד אז געוויסע מענשען פ י ה ל ע ן זיך אלס א בעזונדערע נאציאן, דאן איז שוין פאר דיא פאליטיק גענוג, דאן מוז דיא פאליטיק זיך דארמיט רעכנען.

דיא נאציאנאלע אחדות איז א ריין גייסטיגע אחדות. איהרע ווארצלען ליעגען אין געפיהל, אין בעוואוסטזיין, אין דעם וואס מענשען פיהלען זיך אלס נאציאן, ווילען פערבלייבען א נאציאן און שטרעבען צו נאציאנאלע איינהייט און פרייהייט. פאליטיש פאדערן זיי, אז מען זאל זיא שטרעבונגען זייערע ערפילען. זיי פאדערן פון שטאאט געוויסע נאציאנאלע רעכטע.

נעהמט דאס שווייצער פאלק. ווען מען זאל איהם בעטראכטען סאציאלאגיש, בעשטעהט ער פון דריי נאציאנען: א טהייל זיינען דייטשען נאך דער אבשטאמונג, ריידען דייטש און אויך אין זייער קולטור זיינען זיי אין גאנצען אבהענגיג פון דער דייטשער קולטור („אין קולטור זיינען דיא שווייצער א דייטשע פראווינץ“, האט זיך אויסגעדריקט א שווייצער פראפעסאר, א גאנץ עכטער שווייצער פאטריאט). דער אנדערער טהייל איז ניט וויינינגער ענג פערבונדען מיט די פראנצויזען, דער דריטער מיט דיא איטאליענער.

און דאך איז דאס גאנצע שווייצער פאלק פאליטיש איין נאציאן, פיהלען זיך וויא איין נאציאן, לעבען אין איין רעפובליק, האבען זיך אזוי איינגעארדענט, אז קיין „שפראכענפראגע“ עקזיסטירט ניט ביי זיי. פרובירט אקארשט פארדערן, זיי זאלען זיך צוטהיילען אויף דיא נאציאנאלע טהיילען, פון וועלכע זיי האבען זיך צוזאמענגעשטעלט און צוזאמענגעשמאלצען!

קענען מיר זאגען, אז דאס איז ניט רעכט? אז דאס דארף אזוי ניט זיין און טאר אזוי ניט זיין? עס פאלט גאר קיינעם ניט איין צו טהון געגען דאס שווייצער פאלק. דאס האלט אויך געוועזן אי אונגערעכט אי פאלש. אבער דאבזעלבע מוז מען האלטען פאר ריכטיג אויך וועגען אנדערע נאציאנען. אויך ביי אלע אנדערע נאציאנען דארף מען ניט נעהמען דיא סאציאלאגישע סמנים און פארדערונגען פאר דעם פונדאמענט פון דער פאליטישער אנטווארט אויף דער נאציאנאלער פראגע. אמת, א סך מענשען האלטען דיא שפראך פאר א הויפטפארדערונג פון „נאציאנאליטעט“. אבער א בליק אויף דיא פערשפרייטונג פון דיא הויפט־שפראכען ווייזט, וויא פאלש עס איז זאגאר די שפראך צוצוגעבען אזא גרויסע בעדייטונג. וויא פיעל פערשידענע נאציאנען רעדען ענגליש, פראנצויזיש, שפאניש, אראביש! און אז איין נאציאן קען ריידען אויף פערשיעדענע שפראכען, האבען מיר שוין געזעהן ביי דיא שווייצער. מיר זעהען עס אויך אין דעם: בעת דיא פערשיעדענע ס ל א ו ו י ש ע נאציאנען פון עסטרייך האבען אלגעמיינע קאנגרעסען, דאן רעדט מען דארטען ד י י ט ש. איבערהויפט איז עס גאנץ פאלש דיא סמנים, דורך וועלכע דיא נאציאנאליטעט דריקט זיך אויסערליך אויס, צו האלטען פאר דעם תוך פון דער זאך אליין. דיא סמנים און עלעמענטען פון נאציאנאלען געפיהל זיינען: שפראך, אבשטאמונג, גלייכע אינטערעסען, גלייכע היסטאריע און טראדיציאנען, צוגעהעריגקייט צום זעלבען שטאאט, צו דערזעלבער רעליגיאן.

דאס אלץ ווירקט אויף דיא פעראייניגונג פון מענשען צו איין נאציאן, אין דעם קען זיך דיא נאציאנאליטעט אויסדריקען. דאס נאציאנאלע געפיהל האט אבער נעבען דיא אויסערליכע עלעמענטען און סמנים נאך איין א י נ ע ר ל י כ ע ן וויכטיגען סמן און עלעמענט: דאס איז דאס געפיהל פון א י י נ ה י י ט, פון דעם אז געוויסע מענשען געהערען איינע צו דיא אנדערע, אז איין נאציאן אונטערשיידעט זיך אין איהר פ ס י כ א ל א ג י ע, אין איהרע געפיהלען און דענקען פון אנדערע. מיט איין ווארט, אין דעם וואס איין נאציאן איז א גייסטיגע און קולטורעלע אינדיווידואליטעט (בעזאנדערהיים.)

דיא אויסערליכע סימנים קענען פארקומען ניט אלע מיט אמאל. אייניגע קענען פעהלען ביי פערשיעדענע נאציאנען. „דיא אידען, זאגט דער בעוואוסטער דייטשער געלעהרטער רימלין, זיינען א פאלק, כאטש זיי האבען ניט קיין געמיינזאמען שטאאט, קיין אלגעמיינע שפראך, כאטש זיי זיינען צרווארפען איבער דער גאנצער וועלט... דיא שווייצער זיינען א פאלק, כאטש זיי שטאמען פון פערשיעדענע נאציאנען און ריידען פערשיעדענע שפראכען. און ווידער דיא פאלאקען זיינען א פאלק, כאטש ביי זיי איז דוקא פערקעהרט. וואס־זשע בלייבט דער הויפט־פרינציפ פון א נאציאן?“ (רעדען און אויפזעטצע, טיבינגען, 1875).

דיא תשובה איז נור איינע. מיר האבען איהר שוין געגעבען: „דיא נאציאן איז א קולטורעלע גייסטיגע אחדות פון מענשען, וועלכע פיהלען און האבען דאס בעוואוסטזיין, אז צוליעב פערשידענע אורזאכען זיינען זיי א׳ן איינהייט פון מענשען וועלכע שטרעבען צו ערהאלטען און צו ענטוויקלען דיא זעלבע איינהייט“. און וויא באלד דאס איז אזוי, דעריבער איז די נאציאנאלע פראגע א פאליטישע פראגע און דיא אנטווארט אויף איהר מוז געבען א גאנץ אנדערע וויסענשאפט, נעמליך: דיא פאליטישע וויסענשאפט.

וויא דיא פאליטישע וויסענשאפט בעהאנדעלט דיא נאציאנאלע פראגע; וועלכע טהעאריען עס עקזיסטירען און וועלכע פון זיי איז דיא ריכטיגערע און פערענטפערט בעסער דיא פראגע — וועגען דעם אן אנדער מאל.

דר. ק. פארנבערג.

אידען אין-רוסלאנד.

זייער געשיכטע פון דיא עלטעסטע צייטען ביז היינטיגען טאג.

פון אלכסנדר הארקאווי.

צווייטעס קאפיטעל.

אידען אין רוסלאנד אין דיא מיטעל-אלטערליכע יאהרהונדערטע.

בעזעצונג אין איינענטליכען רוסלאנד. — וולאדימיר דער 1טער און די אידישע רעליגיאנס-געזעהרטע.—סוויאטאפאלק דער 2טער.—וולאדימיר מאנאמאך.—בעפאל אויף אידען אין 1112.—יאאן וואסיליעוויטש דער 3טער.— בעקעהרונג פון קריסטען צום יודענטהום.

אין דעם פריהערדיגען קאפיטעל האב איך גע- וויזען דיא צייט, ווען אידען האבען זיך בע- זעצט אין קאווקאז, קרים און כאזאריען. האבען אידען דאן זיך אויך געפונען אין דיא געגענדען, פון וועלכע רוסלאנד איז שפעטער צו- זאמענגעשטעלט געווארען? מען קען אננעהמען פיר זיכער, אז יא. דען איידער דיא רוסיש-סלא- ווישע פעלקערשאפטען האבען זיך ארגאניזירט אונטער איין הערשאפט, זיינען זיי ביז א געוויסען גראד געוועזען אונטערווארפען אונטער דיא כאזארען, און אין ערטער, איבער וועלכע דיא כאזארען האבען געהאט א מאכט, האבען אידען געהאט א מעגליכקייט צו קומען. אלס א פאלק פון האנדעל און וואנדעל האבען אידען געוויס דיעזע געלעגענהייט נים דורכגעלאזען. דירעקטע היסטארישע מיטטהיילונגען, וועלכע זאלען עס בעשטעטיגען, זיינען ניטא, אבער דאס איז א זאך וואס לעגט זיך אויף'ן שכל.

נאר ווען עס זיינען ניטא קיין דירעקטע בעווייזע דאפיר, דאס אידען זיינען געוועזען אין דיא איינענטליכע געגענדען פון רוסלאנד איידער דיעזע מלוכה האט זיך געגרינדעט, זיינען דא אויס- דריקליכע היסטארישע מיטטהיילונגען, דאס אי- דען זיינען אין רוסלאנד געוועזען אנזעסיג קורץ נאך דער גרינדונג פון דער מלוכה אין קיעוו. דיעזע מיטטהיילונגען געפינען זיך ביי דיא רוסי- שע געשיכטס-שרייבער טאטישטשעוו, (רוססקאיא איסטאריא, מאסקווא, 1773) און אוסטריאלאוו (רוססקאיא איסט., פע- טערסבורג, 1835). לויט דעם, וויא דיעזע צוויי היסטאריקער בעריכטען, האט דער רוסישער קע- ניג סוויאטאסלאוו (957—972), נאך דעם וויא ער האט בעזיעגט דעם נארדליכען טהייל פון כאזאריען, אוועקגעפיהרט פון דארטען פיעלע אידען אלס געפאנגענע און זיי בעזעצט אין קיעוו. אלזא פון צעהנטען יאהרהונדערט, וועניגסטענס, הויבט זיך אן דיא געשיכטע פון דיא אידען אין דעם איינענטליכען רוסלאנד.

נאך דעם טוידט פון סוויאטאסלאוו איז ארויף אויפ'ן רוסישען טראהן וולאדימיר דער ערסטער, גענאנט „דער הייליגער“ (980—1015). אונטער זיין הערר- שאפט האט דאס רוסישע פאלק אנגענומען דאס קריסטענטהום. אין פערבינדונג מיט דיעזע בעגע- בענהייט ברענגט דער רוסישער פאטריארך ניעס- טאר (1056—1114), דער עלטסטער רוסישער היסטאריקער, פאלגענדע געשיכטע פון וולאדי- מיר'ן און דיא אידען:

ווען וולאדימיר האט בעשלאסען אועקצו- ווארפען דעם געצענדיענסט, האט ער נאכגע- דענקט, וועלכע רעליגיאן ער זאל אננעהמען. ער האט געלאזען רופען צו זיך גריעכישע גלחים, ער האט געשיקט נאך מאהאמעדאנישע גייסטליכע

און ער האט אויך אויפגעפאדערט אידישע רעליגיאנס־געלעהרטע צו קומען.

דאן זיינען צו וולאדימיר'ן געקומען, שרייבט נעסטאר, אידען פון כאזאריען און האבען פאר איהם אנגעפאנגען צו ריהמען זייער אמונה, מיט דיזע ווערטער: „מיר האבען געהערט, דאס צו דיר זיינען געקומען מאהאמעדאנער און קריסטען און יעדערער האט דיר ערקלערט זיין אמונה. דיא קריסטען גלויבען אין דעם, וועמען מיר האַבען געקרייציגט, און מיר גלויבען אין אן איינציגען גאט, דעם בעשעפער און ערהאלטער פון אללע בעשעפעניסען".

וולאדימיר האט דיא אידען געפרעגט: „אין וואס בעשטעהט אייער געזעץ? און זיי האבען געענטפערט: „זיך בעשניידען (מילה), קיין חזיר עסען, און היטען שבת". ער האט זיי אבער ווייטער געפרעגט: „וואו איז אייער לאנד? „אין ירושלים", האבען זיי געענטפערט. וולאדימיר: „וואהנט איהר דען דארטען"? דיא אידען: „גאט איז געווארען אין כעס אויף אונזערע עלטערן און ער האט אונז צושפרייט אין אללע געגענדען וועגען אונזערע זינד; אונזער לאנד איז איבערגעגעבען געווארען צו דיא קריסטען". וולאדימיר האט דיא אידען דאן געענטפערט מיט צארן: „וויא? איהר ווילט אנדערע לערנען אייער געזעץ, ווען איהר אליין ווילט עס ניט היטען? איהר זייט פערשטויסען פון גאט און צושפרייט? ווען גאט וואלט אייך און אייער תורה ליעב געהאט, וואלט ער אייך ניט צושפרייט אין פרעמדע לענדער. ווילט איהר, אז מיר זאלען אויך טהיילען אייער אונגליק"? וולאדימיר האט דיא אידישע שלוחים אוועקגעשיקט מיט כעס.

טראָץ דיזער געשיכטע האט וולאדימיר דיא אידען, וועלכע זיינען געזעסען אין קיעוו, ערלויבט צו בלייבען און צו האנדלען. עס האט זיי דארטען געגליקט אין דיא עסקים, זיי זיינען געווארען רייך און געהאלטען קריסטליכע קנעכט און דיענסטען. עס ווערט דערצעהלט, דאס דער קריסטליכער מאנאך פעאדאסי פעטשערסקי האט ליעב געהאט צו פערקעהרען מיט דיא אידען; ער פלעגט זיך ביי נאכט ארויס'גנב'ענען פון מאנאסטיר און קומען צו אידען מיט זיי צו דעבאטירען איבער רעליגיאן. דער מיטראפאליט יאהאן דער צווייטער האט דיא אידען אבער ניט פערגונען זייער גליק און ער האט צו וולאדימיר'ן געשריבען, דאס מען זאל ניט ערלויבען צו פערקויפען קריסטליכע קנעכט צו דיא אונגלויביגע אידען און דאס וועד עם פערקויפט א קריסטליכען קנעכט צו א אידען זאל בעטראכטעט ווערען אלס פערברעכער.
דיא אידען פון רוסלאנד אין יענער צייט האבען זיך אויך אבגעגעבען מיט לערנען. אין דעם וואַטיקאן פון רוים געפינען זיך מאנוסקריפטען פון רוסישע אידען פון דעם יאהר 1094.

סוויאטאפאלק דער צווייטער (1093—1112) האט דיא אידען אין זיין לאנד געדולדעט און געשיצט געגען אונרעכט. דיזער פירסט האט זיך זעלבסט אבגעגעבען מיט מסחור, הויפטזעכליך מיט דעם האנדעל פון זאלץ, וואס ער האט געלאזט ברענגען פון פוילען נאך רוסלאנד. וועגען דיזען מסחור זיינען פיעלע אידען געקומען נאך קיעוו, וואו זיי האבען געקראגען פיעלע פרייהייטען. דאס פאלק האט זיי אבער ניט געדולדעט און האט געזוכט זיי צו רודף'ן. נאך דעם טויט פון סוויאטאפאלק איז עס געקומען צו אן אויסברוך; מען איז דיא אידען בעפאלען, מען האט זיי בערויבט און געשלאגען מיט גרויס אכזריות.

ווען סוויאטאפאלק איז געשטארבען (1112) האבען דיא קיעווער אנגעבאטען דיא רעגיערונג צו וולאדימיר דעם צווייטען, וועלכער איז בעקאנט אונטער דעם נאמען מאָנאמאך. מורא האבענדיג, דאס אלעג און דאוויד, דיא זיהן פון סוויאטאסלאוו, דעם פירסט פון טשערניגאוו, און פרעטענדענטען פון דעם טראהן, וועלען מיט איהם מלחמה האלטען, האט ער זיך ענטזאגט פון דער קרוין. דאס האט געבראכט צו אונרוהען אין קיעוו. מאנאמאך'ס אנהענגער האבען געטויטעט סוויאטאסלאוו'ס זיהן, האבען צערשטערט דאס הויז פון דעם „טיסיאטשניק" פוטיאטא און האבען פאר איין גאנג בערויבט און ערמארדעט פיעלע אידען.

אום דיזעלבע גרוילטהאטען זאלען ווייטער ניט פארקומען, האט דער אדעל נאך אמאל געשיקט צו וולאדימיר'ן און איהם געבעטען איבערצונעהמען דיא רעגיערונג. וולאדימיר האט זיך ענדליך געלאזען איינרעדען און איז ארויף אויפ'ן טראהן. דער אויפשטאנד האט זיך איינגעשטילט, אבער דיא בעפעלקערונג האט איהם איינשטימיג געבעטען צו בעשטראפען דיא אידען, ווייל זיי נעהמען אוועק פון דיא קריסטען אללע געשעפטען דורך דיא פרייהייטען, וועלכע סוויאטאפאלק האט זיי געגעבען, ווייטער פערפיהרען זיי פיעלע צו זייער גלויבען און בויען הייזער צווישען דיא קריסטען, וואס פריהער האט עס ניט געטארט זיין. אויף דיזע קלאגען האט וולאדימיר געענטפערט: „ווייל פיעלע פון זיי האבען אונטער פער־

שידענע רעגיערונגען איינגעוואנדערט און זיך בזעצט, פאסט מיר ניט אהן דעם ראטה פון דיא פירסטען אזוינס צו טהאן. עס איז אבער אויך געגען גערעכטיגקייט דיא מענשען, וועלכע זיינען פון דיא פריהערדיגע פירסטען געדולדעט געווארען, צו לאזען יעצט בערויבען און מארדען, וויל עס קענען דאך אויך אונשולדיגע אומקומען. איך וועל מיך דעריבעראונגעזאמט בעראטהען מיט דיא אנדערע פירסטען".

אויף וולאדימיר מאנאמאך'ס איינלאדונג זאלען זיך האבען פערזאמעלט דיא פירסטען אין קיעוו און אין ווידאביטש, אום ארויסצוגעבען געזעצע וואס זאלען בעשרענקען דיא רעכטע פון אידען. איינינע רוסישע היסטאריקער בעריכטען, דאס אויף דיא פערזאמלונג פון דיא פירסטען אין ווידאבימש איז בעשלאסען געווארען, דיא אידען מיט זייער גאנצען פערמעגען ארויסצושיקען פון רוסלאנד און אין דער צוקונפט זיי מעהר ניט אריינצולאזען; ווען זיי זאלען אריינקומען אין געהיים, זאל עס זיין ערלויבט זיי צו בערויבען און צו מארדען". *)

פון דעם צווייטען פערטיל פון צוועלפטען יאהרהונדערט ביז ענדע פופצעהנטען איז ווייניג וואס בעקאנט פון אידען אין רוסלאנד, וואס זאל זיין ווערטה מיטצוטהיילען. פיר דיא נעכסטע וויכטיגע עראייגניס, וועלכע איז פערבונדען מיט אידען אין דיזען לאנד, מוזען מיר מאכען א שפרונג פון וולאדימיר מאנאמאך ביז דעם וועליקי קניאז (גרויספירסט) יאהאן וואסילעוויטש דער דריטער (1462—1505). דיזע עראייגניס איז דיא מערקווירדיגסטע פון אלע אין דער רוסיש־אידישער געשיכטע און זיא ווערט בעצייכענט אין דער רוסישער היסטאריע מיט דעם נאמען „ושידאווסקאיא יערעס", וועלכעס מיינט: „אידישע אפיקורסות"! דיא געשיכטע דערפון איז פאלגענדע.

פון דעם 12טען ביז דעם 14טען יאהרהונדערט זיינען ענטשטאנען שפאלטונגען אין דער רוסישער קירכע. דורך דעם זיינען ארויסגעקומען דיא סעקטען, וועלכע האבען זיך אנגערופען „באגאמילי" און „סטריגאליניקי". (דיא ערסטע פון דיזע איז ענטשטאנען אין בולגאריען). דער צוועק זייערער איז געוועזען צו רייניגען דיא רוסישע קירכע פון פערבליעבענעם געצענדיענסט און צו פיהרען איהר צוריק צו דעם גלויבען, פון וועלכען דאס קריסטענטהום איז ארויסגעקומען. דורך דיא אגיטאציאן פון דיזע סעקטען איז ביסלעכווייז אויסגעארבייט געווארען א באדען פיר דעם גלויבען אין איין איינציגען גאט, פיר דעם מאזאאיזמוס (תורת משה). עס האט נאר געפעהלט א רעליגיאנס־געלעהרטער מיט א צונג דיא קריסטליכע רוסען צו געווינען פיר דאס יודענטהום. און אזא מאן האט זיך בעוויזען אין דיא פערזאן פון א אידען מיט'ן נאמען זכריה, פון קיעוו. ער האט זיך אריינגעלאזען אין א פראפאגאנדא פיר דאס יודענטהום און, וויא א מאגנעט, האט ער צו זיך צוגעצויגען פיעלע רוסען און זיי בעקעהרט צו תורת משה. זכריה איז געווארען זעהר בעריהמט און ער האט געמאכט א'ן אויפזעהען ביי דיא העכסטע פערזאנען פון לאנד. עס ווערט ערצעהלט, דאס ער האט געהערט צו דער סוויטע פון דעם פירסט מיכאיל אלעלקאוויטש, וועלכער איז געקומען נאך נאוואגאראד אין 1471 אלס שטאטהאלטער פון דעם פוילישען קעניג קאזימיר דעם פערטען.

דער ערסטער קריסט, וועלכען זכריה האט בעקעהרט צו יודענטהום אין נאוואגאראד, איז געוועזען דער גייסטליכער דיאניסי, וועלכער האט איהם אויך צוגעפיהרט זיין קאלעגע דעם פראטאפאפ (אבער־גייסטליכער) אלעקסיי. די איבערגעגאנגענע צום יודענטהום האבען זיך אויך געוואלט לאזען מל זיין, אבער זכריה און די אידען, מיט וועלכע ער איז געשטאנען אין פערבינדונג, האבען זיי צוריקגעהאלטען און זיי געראטהען פאר'ן שיין צו האלטען זיך וויא קריסטען, ווייל עס זיינען געוועזען פיעלע געגנער פון דער „אידישער אפיקורסות". דער דערמאהנטער גייסטליכער אלעקסיי האט זיך אויסגעצייכענט מיט א בעזאנדערען איפער פיר דאס יודענטהום, און דיא ידישע געמיינדע האט דעריבער איהם א נאמען געגעבען אברהם און זיין פרוי שרה.

אלעקסיי האט אגיטירט אונטער אלע קלאססען מענשען. ער האט געהאט א בעזונדערען גרויסען ערפאלג צווישען דיא גייסטליכע. צוור־

---

*) אין שטערנבערג'ס „געשיכטע דער יודען אין פאלען", פון וואנען איך קאפיר מעהרערע טהיילען פון דיזען קאפיטעל, קומט נאך דיזער שטעלע דיא בעמערקונג: „דיא נייע פארשונגען צייגען, דאסס פאן דיזעם, וולאדימיר צוגעשריעבענען, גרויזאמען עדיקטע, אין קיינער דער גלויבווירדיגען רוסישען כראניקען איינע עראינערונג געמאכט ווירד, אונד דאסס דיזע ערצעהלונג אויף איינער ערדיכטונג דעס דען יודען געהעססיגען (פיינדליכען) היסטאריקער גרוהם".

Digitized by Google

שען דיא בעקעהרטע זיינען געווען גבריאל, דער פּראָטאָפּאָפּ פון דער קירכע „סאָפיא“, דער גאַרדיאַן גרעגאָרי און דער זוהן פון אַ'ן אנגעזעהענעם באָיאַרען טוטשין.

דיא עיקרים פון דיזער נייער אידישער סעקטע זיינען געווען וויא פאָלגט:

1) גאָט, דער פאָטער און דער ערהאַלטער פון אַלעס, האָט ניט קיין זוהן און קיין הייליגען גייסט.

2) יעזוס קריסטוס איז ניט דער ווירקליכער זוהן פון גאָט. דער זוהן פון גאָט, איבער וועלכען דיא הייליגע שריפט האָט פּראָפּעצייהעט, איז נאָך ניט געבאָרען, און ווען ער וועט געבאָרען זיין, וועט ער ניט נאָך זיין ווערען, נאָר לויט זיין ליכטיגען פערשטאַנד אָנגערופען ווערען דער זוהן פון גאָט, וויא משה, דוד און אַנדערע פּראָפעטען און הייליגע מענער. דער קריסטוס, וואָס ווערט פערעהרט פון דיא קריסטען, איז אַ געוועהנליכער מענש, קיין גאָט. ער איז געקרייציגט געוואָרען, געשטאָרבען און צופוילט געוואָרען אין קבר, און דעריבער —

3) מען מוז האַלטען תורת משה.

4) דיא ערלעזונג פון דער מענשהייט דורך גאָט'ס זוהן איז ניט נויטהיג, אויך שטימט דאָס ניט איבעראיין מיט גאָט'ס ווירדע.

אזוי וויא דער זיעבענטער יאהרהונדערט פערגעהט און דיא וועלט איז נאָך ניט אונטערגעגאַנגען, זיינען

5) דיא שריפטען פון דעם הייליגען אפרים, וועלכער האָט געזאָגט: „דאָס אונזער הערר יעזוס קריסטוס ערשיינט אום דיא טויבע און לעבעדינגע צו משפט'ן, ווייל עס איז דער אינגסטער טאָג“, וויא איבערהויפט דיא שריפטען פון אַלע קירכענפאָטערס, פול שקר, זאָ וויא אויך דאָס נייע טעסטאַמענט, ווייל דיא אַפּאָסטעל האָבען געשריעבען, דאָס קריסטוס וועט ווידער קומען און יעצט זיינען שוין אוועק 1500 יאהר נאָך קריסטוס און ער איז נאָך צום צווייטען מאָל ניט געקומען.

6) דיא פערעהרונג פון הייליגע בילדער און פון דעם קרייץ איז געצענדיענסט.

7) דאָס מאָנאַכען־לעבען איז אַ מענשליכע, קיין געטליכע איינריכטונג, און דיא קללה פון דער הייליגער שריפט, וועלכע ליעגט אויף יעדען, וועלכער שטעלט ניט אויף קיין קינדער אין ישראל, פאַלט אויף דיא מאָנאַכען.

8) ניט גאָט'ס מוטער, ניט יאָהאַן דער טויפער, אָדער דיא אַפּאָסטעל און זאָנסט הייליגע און זעעליגע דאַרפען פערעהרט ווערען.

דיזע נייע סעקטע האָט זיך אימער געהאַ
טען אין פערמעהרען און דורך דיא ווירקונג
דיא אידען יוסף, שמואל, סקאַרנ
משה, חנוט, וועלכע זיינען אַנגעקומען
ליטאַ, איז דיא צאָהל פון דיא גרים געוואָר
בעדייטענד גרויס.

אין דעם יאהר 1480 איז דער גראָספירס
יאָהאַן וואַסילעוויטש געקומען נאָך נאָוואָגאָר
אַלעקסיי און דיאָניסי זיינען איהם אזוי שטאַ
געפעלען געוואָרען, דאָס ער האָט זיי מיטגענומ
אַלס גייסטליכע נאָך מאָסקווא. דער ערסט
איז געוואָרען אָבער־פּריעסטער אין דער קירכ
„אוספעניע באָזשיעי מאַטערי“ און דער צווי
טער אין דער קירכע „ארכאַנגעל מיכאַאיל
אַלעקסיי איז געווען בעזאָנדערס אַנגעזעהען ב
דעם גראָספירסט, ער האָט צו איהם געהאַ
פרייען צוטריט און אויף אַזאַ אַרט איז איד
געווען אַ לייכטע זאַך צוזאַמען מיט דיאָניסי
ווירקען פיר דיא נייע לעהרע, און זייער טהעטי
קייט איז געקרוינט געוואָרען מיט גרויס ע
פאָלג. צווישען זיינע אַנהענגער זיינען געווי
דער אַרכימאַנדריט פון סימאָנאָוו מאָנאַסט
זאָסימאַ, דער מאָנאַך זאַכאַרי, דע
גראָספירסט'ס סעקרעטער פעדאָר קור
ציין און זיין ברודער איוואַן, דיא פירסט
העלענא (שוויעגערטאָכטער פון דעם גראָ
פירסט), דער קויפמאַן קלענאָוו און אַ
דערע בעדייטענדע פּערזאָנען. אויך פון דע
איינפאַכען פאָלק איז דיא צאָהל פון אַנהענגע
געווען ניט קליין.

אונטער אַזעלכע גינסטיגע אומשטענד
אונטער דעם שוטץ פון מענער, וועלכע האָב
פערנומען דיא העכסטע עמטער אין דער קירכ
און אין דעם שטאַאַט, און כמעט אונטער דע
שוטץ פון דעם קעניג זעלבסט, איז דיזע סעקט
שטאַרק געוואַקסען. נאָר דיא געגנער האָב
אויך ניט גערוהט. מיט גרויס צאָרן האָט דע
אַרכיעפּיסקאָפּ גענאַדי בערפאָלגט דיא בעקעהר
טע אין נאָווגאָראָד. דורך אינטריגען האָט ע
געוואונען דיא אויפמערקזאַמקייט פון דעם גראָ
פירסט יאָהאַן וואַסיליעוויטש, אָבער ניט אזוי
אזוי פיעל, וויא פיעל ער האָט געברויכט.

אין מאָסקווא האָבען דיא „זשידאָווסטוואָ
יושטשע“ (דיא געאידעלטע גוים) — וויא זי
האָבען געהייסען — געפונען אין זייער אַנהענגע
קוריצין, דער סעקרעטער פון דעם גראָס

פירסט, א שטארקען בעשיצער. דיא פערפאלגטע מיטגליעדער פון נאווגאראד און פסקאוו האבען דאדורך וויעדער געקראגען מוטה; זיי האבען אויסגעוואנדערט נאך מאסקווא, אום דארט מיט זייערע גלויבענסגענאסען צו קענען לעבען אונגעשטערט אין זייער נייער רעליגיאן.

אבער גענאדי, אין פער איינינונג מיט אסיפ וואלאקאלאמסקי, האבען געזוכט מיט אלע מיטלען צו ווירקען אויף דעם גראספירסט. עס זיינען אבער פערגאנגען צוויי יאהר אהן ערפאלג, ווייל דער מעטראפאליט פון מאסקווא געראנטי האט זייערע בריעף, ביטען און קלאגען קיין אויפמערקזאמקייט ניט געשענקט. דיזער מיטראפאליט האט גאר ניט געוואלט אונטערנעהמען געגען קוריצין, דעם ליעבלינג פון יאהאן וואסיליעוויטש.

ענדליך איז דעם ארכיעפיסקאפ גענאדי געלונגען צו געווינען אויף זיין זייט דעם עפיסקאפ פון סוזדאל, ניפאנט, און דעם דוכאווניק (בייכטפאטער) פון יאהאן וואסיליעוויטש, ארכימאנדריט מיטראפאן. דורך דעם צווייטען האט ער שוין געקענט ווירקען אויף דעם גראספירסט. עס האט זיך גראדע געמאכט א גינסטיג געלעגענהייט דערצו. דער מיטראפאליט געראנטי איז געשטארבען דעם 28טען מאי 1489. א פערזאמלונג, אויף וועלכע עס האט געדארפט פארקומען דיא וואהל פון א נייעם מיטראפאליט, האט שטאטגעפונען דעם 17טען אקטאבער 1490 אונטער דעם פארזיטץ פון דעם גראספירסט'ס זוהן, וואסילי יאאנאוויטש. אויף דיזער פערזאמלונג זיינען פארגעלעזען געווארען דיא פריהערדיגע קלאגען פון גענאדי און מען האט דאן פארגערופען דיא נאווגאראדער ענטלאפענע, וועלכע האבען זיך אויפגעהאלטען אין מאסקווא, נעמליך: דעם נאווגאראדער פראטאפאפ גבריאל, דעם גייסטליכען דיאניסי, דעם מאנאך זאכארי און אנדערע.

איין טהייל פון דיא הויכע גייסטליכע, וועלכע זיינען געוועזען איינפערשטאנען מיט גענאדי, האבען פארגעשלאגען, אז דיא בעקעהרטע צום יודענטהום זאלען בעשטראפט ווערען מיט פייניגונגען אדער מיט'ן טויט. דער גראספירסט איז אבער געוועזען געגען דעם און דיא קירכענפערזאמלונג האט זיך בענוגענט מיט דער פערפלוכונג פון דער נייער לעהרע.

דיא אנגעקלאגטע זיינען אבער צוריקגעשיקט געווארען נאך נאווגאראד, זיי זאלען דארטען חוזר בתשובה זיין. גענאדי האט בענוצט דיא געלעגענהייט צו שטילען זיין געפיהל פון ראכע און ער האט דיא צוריקגעשיקטע בעהאנדעלט אויף א גרויזאמע ארט. אלס זיי זיינען נאך געוועזען אויסער דער שטאדט, האט ער זיי געלאזען אויפזעצען אויף פערד, מיט דעם געזיכט צום עק, אין קליידער אויסגעקעהרט אויף דער לינקער זייט, אין שפיציגע בערעזעווע מיטצען, מיט דער אויפשריפט: „סע יעסט סאטאנינא וואאינסטווא“ (דאס איז דעם שטן'ס חיל). און אזוי האט מען דיזע אונגליקליכע געפיהרט פון איין גאס אין דיא אנדערע, דאס פאלק האט זיי געשפיגען אין געזיכט מיט דעם אויסרוף: „דאס זיינען קריסטוס'ס שונאים“, און מען האט צולעצט פערברענט דיא מיטצען אויף זייערע קעפ.

מיט דיזען אורטהייל איז אבער נאך ניט געווארען קיין ענדע פון דער „אידישער אפיקורסות“. איהר מעכטיגער בעשיצער פעדאר קוריצין איז געוועזען איהר מיטעלפונקט, ארום וועלכען אלע אנהענגער האבען זיך געזאמעלט. דורך דעם גרויסען איינפלוס, וועלכען ער האט געהאט אין דער רעגיערונג, איז איהם זאגאר געלונגען צו קריגען דיא שטעלע פון ארכימאנדריט אין דעם יורי־מאנאסטיר אין נאווגאראד פיר דעם גייסטליכען קאססיאן, איינעם פון דיא שטארקסטע אנהענגער פון יודענטהום. פערטרויענדיג אויף זיין מעכטיגען בעשיצער זיינען דיא געווארענע אידען אויפגעטרעטען פריי, האבען עפענטליך אבגעלאכט פון קריסטענטהום, האבען געפייערט פסח און אנדערע ימים טובים נאך תורת משה און האבען זאגאר אנגענומען דעם אידישען לוח. אבער זייערע געגנער האבען דעם קאמפף געגען זיי ניט אויפגעגעבען, זיי האבען אין דעם יאהר 1503 אויסגעווירקט ביי דעם גראספירסט א צווייטע קירכענפערזאמלונג, אויף וועלכע אסיפ וואלאקאלאמסקי, גענאדי'ס חבר, האט געהאט א שטימע. ער האט שטארק געפאדערט מען זאל דיא אבגעפאלענע פון קריסטענטהום בעשטראפען.

דיא אנגעקלאגטע זיינען פארגערופען געווארען; זיי האבען זיך אפען בעקענט צום נייעם גלויבען און האבען איהם פערטהיידיגט. דיא גרויסע מאיאריטעט פון דיזער קירכענפערזאמלונג איז געוועזען געגען דיא „אידישע אפיקורסים“. שליסליך זיינען דיא הויפט־פיהרערס: דער שטאאטס־סעקרעטער קוריצין, דימיטרי קאנאפלעוו, איוואן מאקסימאוו און קאססיאן (ארכימאנדריט פון יורי־מאנאסטיר אין נאווגאראד) פעראור־

טהיילט געווארען צום טויט, און דעם 27טען דעצעמבער, 1503, זיינען זיי עפענטליך אין מאסקווא פערברענט געווארען אין שטיינען.

דיזער נצחון פון די געגנער פון די „אידישע אפיקורסות" האט אבער ניט לאנג געדויערט. די פערעהרער פון קוריצין און אלע בעקעהרטע צום יודענטהום האבען אנגעשטרענגט זייערע קרעפטען און האבען אויסגעפיהרט אין 1505 ביי דעם גראספירסט יאהאן וואסיליעוויטש אז מען זאל איינשפארען דעם נאוואראדנער ארכיעפיסקאפ גענאדי אין א קלויסטער אין מאסקווא. די „אפיקורסים" האבען דאן אויפגעהויבען דעם קאפ, און פיעלע פון זיי, וועלכע האבען פריהער צום שיין זיך צוריקגעקעהרט צום קריסטענטהום, אוים פורכט פאר פערפאלגונגען, האבען יעצט אראבגעווארפען פון זיך די מאסקעס. עס זיינען ביסלעכווייז אויך צוגעקומען נייע אנהענגער, און די סעקטע איז געוואקסען.

דער שיקזאל פון דער סעקטע האט זיך אלץ געווארפען אין דעם וואגשאל. זיא האט געהאט זיעגען און נידערלאגען, נור אין דיזען קאמפף האט זיא ביסלעכווייז פערלארען איהר פריהערדיגען כאראקטער און האט זיך צושפאלטען אין טהיילען מיט אזעלכע לעהרען, וועלכע זיינען געווען א געמישעכץ פון יודענטהום און קריסטענטהום. עס זיינען ענטשטאנדען אזוי די סעקטען „מאלאקאנע", „שטשעלניק" און אנדער וועלכע זיינען אונטער אנדערע נעמען און פא מען פערבליעבען ביז היינטיגען טאג וויא, צ ביישפיעל, די סובאטניקעס.

נאר פון די וועיטערע ענטוויקלונג פון ד „אידישע אפיקורסות" וועלען מיר נאך האב צו רעדען, ווען מיר וועלען צוקומען צו דער ג שיכטע פון אידען אין פוילען ארום דער צײ ווען גראף פאטאצקי (דער גר צדק) האט זיך ב קעהרט צום יודענטהום.

אבער אונגעפעהר 50 יאהר נאך די אויבע געגעבענע פאקטען, האבען זיך בעזאנדערס ארוי געצייכענט פאלגענדע צוויי רוסען: מ א ט ו ו י באקשין און פ ע א ד א ס י ק א ס א דער ערסטער האט זיך בעוויזען אין דעם יאה 1554 און האט געמאכט פראזעליטען (גרים) א פערשידענע מאנאסטירען. פעאדאסי קאס איז געווען א געבירטיגער פון מאסקווא, ער א ערצויגען געווארען אין דעם הויז פון א באיאר וועלכער האט געהערט צום קעניגליכען הוי קאסאי איז אין 1552 געגאנגען נאך ליטא, וו ער האט געהייראטה א אידישע טאכטער נא דעם וויא ער איז איבערגעגאנגען צום יודע טהום. ער איז אין 1555 ערשיענען מיט צוו תלמידים אין ווייס־רוסלאנד, וואו זיי האבען פ פונען פיעלע אנהענגער.

שליטען־גלעקלעך.

ווייס באצויגען איז די וועלט
מיילען־ווייז ארום,
וויא פארפרארען אין דער קעלט
ליגט די לאנדשאפט שטום...

די לבנה רוהיג ציהט
אויף דעם הימעל־ים,
און א מחנה שטערען גליהט
מיט א זיססער פלאם...

איינגעדעקט אין בלאען ליכט,
גלאנצט דער הארטער שניי
און עס גלימצערען געדיכט
פונקען אלערליי...

שליטען־גלעקלעך פון דער ווייט,
לאנגזאם קומען אן,
דורך די קלארע רוהיגקייט
זיך פערשפרייט דער טאן...

העללער קלינגט עס, נעהנטער קוממט
אין דעם קאלטען רוים,
דאנן ווערט שוואכער און פערשטוממט
וויא א בילד פון טרוים...

אבער וויא פאר׳כשופ׳ט לאנג,
נאכדעם בלייבט מיין זינן,
נאך דעם זיססען גלאקענקלאנג
ציהט עס מיך א הין...

דענווער, קאלא.

יהואש

פיוזשען און ארבייטער פאליטיק.

2.

אונזערע פארטיי־סאציאליסטען מיינען אין דער אמת'ן, אז זיי האבען א פאטענט אויף דעם סאציאליזמוס. עס הויבט זיך אבער גאר ניט אן! זינט בעלאמי האט ריעבען זיין באריהמטען בוך „לוקינג בעק־רד". נעהט אן אין אמעריקא א סאציאליסטי־ע פראפאגאנדא גאנץ אונאבהענגיג פון די סא־יאליסטישע פארטייען.

איך וויל אייך דא בעקאנט מאכען נאר מיט ליכע ביישפּיעלען. איך וואלט געקענט א נצען ביכעל פון דער „צוקונפט" אנפילען מיט ואטען.

מיט פינף יאהר צוריק איז אין קענסאס לעקטעד געווארען דער קאנגרעסמאן רידזשלי. ס איז אן אויסצוג פון א רעדע, וועלכע ער האט האלטען אין קאנגרעס מיט דריי יאהר צוריק:

„די סאציאליסטען פערמעהרען זיך הונדער־ער, טויזענדערווייס אין לאנד. זייער מאכט עט אין קורצען זיך לאזען פיהלען אין קאנגרעס ן אין יעדען בראנטש פון דער רעגיערונג. זיי אבען דיא ריכטיגע רפואה פאר דיא וואקסענ־ע טראסט־פראגע, זייער גרונדשטיין איז דער יימער פרינציפ, דאס דער גאנצער קאפיטאל אל מען בעדארף פאר דיא פראדוקציאן און רטהיילונג (פראדאקשען ענד דיסטריביושען) ן אלע זאכען וואס זיינען נויטיג פאר דעם שליכען קאמפארט, פאר דיא גייסטיגע און עלשאפטליכע ענטוויקלונג, און וועלכע קענען ם אנדערם געניצט ווערן וויא אויף א קהל'שען פן, מוזען געהערען צום כלל. דורך דיזען איינ־אכען פרינציפ וועלען זיי אויף אימער אפשאפען י אונטערטהעניגקייט צום קאפיטאל און וועלען אכען, אז דער קאפיטאל זאל דיענען דעם מענ־ען, אנשטאט ווי היינט דער מענש דיענט דעם אפיטאל. אלס איינער, וועלכער גלויבט אין י גרונד־פרינציפען פון סאציאליזמוס, האב איך ערניגען פון דיזען ביל (עס האט זיך געהאנ־לט וועגען דעם גאלד־סטענדארד), ווייל איך וויס, אז די נייע געזעצע וועלען נעהענטער בריינגען דעם פאלל פון דער קאפיטאליסטישער סיסטעם".

דיזע רעדע איז געדרוקט געוועזען אין דעם „קאנגרעשיאנעל רעקארד", וועלכער ווערט ארויסגעשיקט פריי אין צעהנדליגע טויזענדער קאפיעס צו די וואוטערס. (יעדער קאנגרעסמאן שיקט זיין רעדע צו די וואוטערס פון זיין דיסטריקט).

יעצט וועל איך אייך געבען אן אויסצוג פון א רעדע, וועלכע פראנסעס ווילארד, די בעריהמטע פרעזידענטין פון דעם קריסטליכען טעמפּערענס פעראיין פון פרויען, האט געהאלטען אויף זייער קאנווענשאן אין באפאלא אין 1897:

„איך וואלט צונעהמען—ניט נאר איך וואלט אפקויפען דורך בעסערע געזעצגעבונג, אלס רעזולטאט פון א קלינערען באלאט אין די הענט פון מענער און פרויען, — איך וואלט נעהמען די גאנצע איינריכטונג, וואס מיר רופען ציוויליזאציע און אלצדינג וואס איז אויפגעטהאן געווארען אין דיא פיער הונדערט זינט קאלומבוס האט געפונען דעם וועג אהער, און איך וואלט מאכען עס זאל זיין דאס אייגענטהום פון דעם גאנצען פאלק צוזאמען. איך וואלט פערלאנגט אללע זאלען ארבייטען מיט זייערע הענד אזוי פיעל ווי מען בעדארף פאר געזונטע קערפערליכע ענטוויקלונג, אבער אויף קיין פאל ניט אזוי פיעל ביז וואנען מען ווערט פארמאטערט. און איך וואלט אלעמען געגעבען די מעגליכקייט צו נעה־מען א גלייכען אנטהייל אין בילדונג און גוטע ערציעהונג. איך גלויב, אז עס איז פאלקאמען פראקטיש. אין דער אמת'ן איז די היינטיגע פיה־רונג איינפאך איבערגעבליעבען פון דער באר־באריי. איך גלויב אז קאמפעטישען (קאנקורענץ) איז פעראורטהיילט צום טוידט. דער טראסט, וואס זיין צוועק איז צו פערניכטען קאמפעטישען, האט בעוויזען אז מען קען גאנץ גוט אויסקומען אהן איהר. וואס דער סאציאליסט ווינשט, איז אז די מענשהייט זאל בעהערשען די גאנצע פראָ־דוקציאן".

מיסיס פראנסעס ווילארד האט געשפילט א גרויסע ראליע אין דער טעמפּעראנס בעוועגונג. איהרע רעדען פלעגען געדרוקט ווערען אין אללע

טעמפּאַרענס בּלעטער; עס זיינען פאַראַן אין אַמעריקא מעהר ווי הונדערט אַזעלכע ציימונגען; אַלע צוזאַמען האָבּען זיי אַ צירקולאַציאָן פון אונגעפעהר 400,000 קאָפּיעס.

מיט צוויי יאהר צוריק איז דער קאַטאָלישער אַרכיעפּיסקאָפּ קאָריגאַן ארויס מיט אַ דרשה געגען סאָציאַליזמוס. מיט אַ פּאָאר וואָכען שפּעטער איז ערשיענען אין דער ניו יאָרקער „טיימז" אַ לעטער, דאַטירט דעם 14טען דעצעמבּער 1901, פון דעם בּעריהמטען פּראָטעסטאַנטישען פּאַסטאָר ניוטאָן, וועלכער האָט פּאַרטהיידיגט דעם סאָציאַליזמוס געגען דעם אַרכיעפּיסקאָפּ, ער גיט איהם גאַנץ פיין די גאָבּ. דער בּריעף איז אָבּער צו לאַנג איהם דאָ אין גאַנצען צו איבּערזעצען. ער שליעסט אַזוי:

„וואָס איז שייך צו מיר, בּין איך זיכער מיט דעם זיעג פון דעם סאָציאַליסטישען אידעאַל, וויילל איך גלויבּ דאָס דער מאָראַלישער געזעץ איז די הארין פון דער וועלט".

די „טיימז" האָט אַבּיסעל מעהר לעזער ווי די סאָציאַליסטישע בּלעטער אין אַמעריקא... די רעדאַקציע האָט געשטעלט דעם בּריעף אונטער אַ פעטען קעפּעל: „רעווערענד ניוטאָן איבּער דעם סאָציאַליזמוס".

היינט, ווען איהר ווילט עפּעס הערען וועגען דעם קלאַסען־קאַמפּף, קען איך אייך אויך געבּען אַ בּיישפּיעל:

„אונזערע וואָוטערס הויבּען שוין אָן איינצוטהיילען זיך. אין איינקלאַנג מיט דעם געזעץ פון דער ענטוויקלונג פון דער געזעלשאַפט, מוזען זיי וואָס ווייטער נאָך שאַרפער צוטהיילען זיך אויף אַזוינע וואָס זיינען צופרידען מיט זייער לאַגע און אַזוינע וואָס זיינען אונצופרידען מיט זייער לאַגע. פריהער אָדער שפּעטער מוז דאָדורך ווערען בּעשטימט די איינטהיילונג פון די אַמעריקאַנער וואָוטערס אין צוויי גרויסע פּאָליטישע פּאַרטייען. די פּאַרטיי פון די צופרידענע וועט זיך צונויפשאַרען אונטער איין פאָהנע און די פּאַרטיי פון די אונצופרידענע אונטער אַ'ן אַנאַנדערע. דיזע אָבּזונדערונג וועט זיך שטענדיג ענטוויקלען אַלץ שאַרפער, בּיז וואַנען די פּאַרטיי פון די אונצופרידענע, וועלכע איז אין דער מאַיאָריטעט, וועט אַריינקריגען אין איהרע הענד די רעגיערונג, און דאַמאַלס וועלען זיי זיכער איבּערמאַכען די היינטיגע סיסטעם פון פּערטהיילונג פון רייכטהום נאָך אַ קלינערען און אַ גערעכטערען פּלאַן. איין פּאַרטיי וועט זיין די פּאַרטיי פון קאַפּיטאַל און די אַנדערע וועט זיין די פּאַרטי פון אַרבּייט".

ווייסט איהר ווער האָט עס געזאָגט? ווי מאַקוויי, דער געוועזענער אַטוירני־דזשענעראַ אונטער פּרעזידענט הערריסאָן און איינער פון ד לאָיערס פאַר דעם קוילען־טראָסט אין דער אַרבּי טריישען־קאָמישען וועגען דעם מיינערס־סטרייכ דיזע רעדע האָט ער געהאַלטען פאַר די סטודענ טען פון הארוואַרד יוניווערזיטי מיט אַ יאָה דריי צוריק. די רעדע איז נאַטירליך בּעריכטע געוואָרען אין פיעלע צייטונגען.

אין די לעצטע עטליכע יאהר זינט די טראָסט זיינען געוואָרען אַ בּרענענדע פראַגע, האָט ד פרעסע אַנגעהויבּען צו ריידען וועגען סאָציאַליז מוס. אין 1899 איז אין דעם „דענווער רעפּוּבּ ליקאַן" ערשיענען אַ'ן עדיטאָריעל, אין וועלכע עס איז געשטאַנען אַזוי:

„דער שטאַרקער פּונקט פון דעם טראָסט אי וואָס ער קען פּראָדוצירען זעהר בּילינ יעדע וואָא רע. ער שפּאָרט איין, וואָס אונטער קאָמ פּעטישען געהט אומק אין ניוועץ, דערמיט וואָכ ער שאַפט אָבּ קאָמפּעטישען. דאָס איז גראָה וואָס די סאָציאַליסטען פערלאַנגען פאַר די גאַנ צע פּראָדוקציאָן. דער אונטערשיעד צווישען סאָ ציאַליזמוס און אַ טראָכט איז, דאָס ווען קאָמפּע טישען ווערט אָבּגעשאַפט דורך אַ טראָסט בּרענגט דאָס נאָר אַ פּראָפּיט געוויסע פּריוואָ איינענטהימער, וועהרענד די אָפּשאַפונג פון קאָמ פּעטישען דורך דעם סאָציאַליזמוס גיט איבּע דעם פּראָפּיט פון דער פּראָדוקציאָן צו דעם פאָלק אויבּ דער ערפאָלג פון די טראָסטס וועט בּעווי זען, אַז קאָמפּעטישאָן איז נאָר ניט „דער לעבּע פון טרייד", ווי מען האָט אונז איינגעוואָהנ צו דענקען, נאָר אַ שעדליכע פערשווענדונג, דאָ וועלען די טראָכטס פאַרבּרייטען אונזערע גע דאַנקען צו דער איינפיהרונג פון שטאַאטס־סאָ ציאַליזמוס".

לעצטען זומער פלעגט אַלע וואָך ערשיינע אַ גאַנץ טיכטיגער סאָציאַליסטישער אַרטיקעי פון פרעדעריק אַדאַמס אין דער „וואַשינגטאָ פּאָסט", אַ העכסט רעאַקציאָנערע צייטונג. די זעלבּע אַרטיקלען פלעגען צו הערזעלבּער צייט ערשיינען אין נאָך אַנדערע צייטונגען. וועו רעדט שוין פון הוירסט'ס צייטונגען. צו דע צייט פון דעם קוילען־סטרייק האָבּ איך געזעהע אַן אַרטיקעל, וואו דער סאָציאַליזמוס איז פּערטהיידיגט געוואָרען — אין אַ קאַטאָלישען בּלאַט

„די ניו סענטשורי", דעם 18טען אקטאבער, 19[illegible]).

* * *

יעצט פעהשטעהט איהר שוין פון וואנען נעה־מען זיך סאציאליסטישע שטימען אין די ער־טער, וואו מען האט קיין סאציאליסטישען אגי־טאטאר, קיין סאציאליסטישען פארטיי־בלאט אין די אויגען ניט געזעהען? די צאהל פון יענע וואס שטימען פאר קאנדידאטען פון סאציאליסטישע פארטייען איז נאר א קליינער טהייל פון דער גרויסער מאססע, וואס סימפאטהיזירען מיט דעם סאציאליזמוס. ביי דער לעצטער עלעקשאן האבען די סאציאליסטישע קאנדידאטען אין דעם סטייט אהייא געצויגען, ווי מען מעלדעט, אן ערך פון 20,000 וואוטס, אבער דזשאנס האט נאך מיט פיער יאהר צוריק געקראגען 106,000 וואוטס. סלאבאדין זאגט, אז איך האב ניט בעוויזען דאס די וואוטס פון זיין פארטיי שטאמען פון יענע הונדערט און זעקס טויזענד וואוטס. איך האב עס מאקע ניט געזוכט צו בעווייזען, ווייל איך האב געדאכט, אז עס איז קלאר פאר יעדען איינעם וואס וויל זעהען. איך קען עס אבער לייכט בעווייזען.

באלד נאך יענער עלעקשאן האט די „ניו יארקער פאלקסצייטונג" געזאגט „דאס די 106,000 פיר דען זאגענאנטען מוניציפאל־סאציאליסטען דזשאנז אים שטאאטע אהייא אבגעגעבענען שטימען אימערהין איינע שטרעמונג צו גונסטען סאציאליסטישער טענדענצען בעווייזען". ווייטער דערצעהלט דיזע צייטונג אין דעמזעלבען עדיטאריעל, דאס איהרער א גענאססע האט ביי א גרויסען קאמפיין־מיטינג אין קליוולענד געשטעלט דזשאנסען „די פראגע, אויב ער פיר בעזייטיגונג דעם לאהן־סיסטעמס און עטאבלירונג איינעס גענאססענשאפטליכען געמיינוועזענס זיי", און דזשאנס האט אויף דער פראגע „עמפאטיש געאנטווארטעט: גאנץ געוויס, עס גיבט יא קיינען אנדערען אויסוועג". („ניו יארקער פאלקס־צייטונג", 28 נאוועמבער, 1899).

אויף פראסט אידיש הייסט דאס, אז דזשאנס איז א שטיקעל סאציאליסט און זיין וואוט שטאמט פון מענשען וואס סימפאטהיזירען מיט דעם סאציאליזמוס, ווען די „פאלקסצייטונג" זאגט אזוי, דארף מען נאך א בעסערן בעוויז? אויב דאס איז נאך ניט גענוג, האט איהר דא א ריפארט פון טאלידא, דאטירט דעם 6טען אפריל 1902, וואס איז ערשינען אין דעם „וואיר־[illegible]:

„גענאסע בראנג, אונזער קאנדידאט פאר מעיאר, האט 541 וואוטס. אין דער עלעקשאן לעצטען נאוועמבער האט טאלידא אבגעגעבען 1571 וואוטס פאר אונזער סטייט טיקעט. אלזא, עס איז קענטיג, אז דער גרעסטער טהייל פון זיי זיינען דזשאנס'עס אנהענגער מיט דעם סאציאליזמוס אויף'ן צווייטען פלאן". מילא, ווענען זייער סאציאליזמוס מעג מען האבען אנאנדער מיינונג ווי דער קארעספאנדענט פון טאלידא. מען קען איהם אבער אננעהמען פאר אן עדות, אז דער גרעסטער טהייל פון די סאציאליסטישע וואוטערס פון טאלידא זיינען צו דערזעלביגער צייט דזשאנס־לייט.

סלאבאדין איז איבערהויפט א גרויסער אויסקלייבער: ער וויל ניט אבי וועלכע וואוטס, זיי מעגען אפילו זיין סאציאליסטישע; ער וויל נאר ארבייטער־וואוטס. זעהר שעהן. נו, האט דזשאנס געהאט די מאיאריטעט אין די גרעסטע פינף שטעדט פון דעם סטייט אהייא, נעמליך אין קליוולענד, סינסינעטי, קאלאמבוס, טאלידא און דייטאן. געגען איהם האבען געשטימט די פארמערס און די קליינשטעדטעלדיגע בירגער. נאר ווער ווייס? אפשר איז נאר א סברה, אז די מאיאריטעט פון די וואוטערס אין די גרויסע שטעדט זיינען קאפיטאליסטען און זיי האבען דאס געשטימט פאר דזשאנסען? די אמת'ע פראלעטאריער האבען פילייכט נאר געשטימט פאר מארק האננא'ס קאנדידאט, וועלכער איז עלעקטעט געווארען! וואס מיינט איהר?

איך האב בעוויזען מיט ציפערן, אז די מייסטע סאציאליסטישע וואוטס זיינען צוגעקומען אין יענע סטייטס, וואו די פאפוליסטישע בעוועגונג איז אמאל געווען שטארק; וואו זי האט קיינמאל ניט געשפיעלט קיין ראליע, דארטען איז דער צוואוקס פון סאציאליסטישע שטימען געווען קלענער. פון דעם ציה איך דעם שלוס, אז די סאציאליסטישע פארטיי האט גע'יורש'ענט פאפוליסטישע וואוטס. סלאבאדין ציטירט אין זיין ארטיקעל די ווערטער פון א סאציאליסטישען רעדנער פון די וועסט (ער מיינט וואלטער טאמאס מילז), וועלכער האט ערקלערט, אז עס זיינען דארטען פאראן א האלבער מיליאן וואורטערס וואס זיינען געניגט צום סאציאליזמוס, ווער זיינען זיי? געוועזענע פאפוליסטען, וואס זיינען אין 1896 צוגעשטאנען צו ברייענען, ערקלער איך. דער אלטער פארטיי־פאראורטהייל נעגען די פאפוליסטען איז ביי די סאציאליסטען

פון דער איסט אזוי שטארק, אז זיי ווילען דערפון גאר ניט וויסען. סלאבאדין איז ניט דער איינציגער אין דיזער הינזיכט. הילקאוויץ האט אנגעשריעבען א בוך איבער די געשיכטע פון סאציאליזמוס אין אמעריקא; ער דערצעהלט דארטען פון אלערליי קאמוניסטישע קאלאניעס, פון פיטשינקע פראפאגאנדא פעראיינען, וואס האבען עקסיסטירט מיט א יאהר דרייסיג—פיערציג צוריק, פון די גרינבעקער, פון דער הענרי דזשארדזש בעוועגונג. אבער פון דער פאפוליסטישער בעוועגונג, וואס א סך סאציאליסטען האבען אין איהר אנטהייל גענומען און וואס איהר פלאטפארם איז געוועזען א סך נעהענטער צום סאציאליזמוס ווי די פלאטפארם פון די גרינבעקער, — פון דער פאפוליסטישער בעוועגונג האט ער גאר ניט וואס צו זאגען. דאס זיינען ניט מיינע רייד, דאס זאגט וועגען זיין בוך סיימאנס, דער רעדאקטאר פון „אינטערנעישאנאל סאשעליסט רעוויו“, — אליין אן אונקאמפראמיסליכער אז עס ברענט נאר; אבער סיימאנס שטאמט פון די וועסט און ווייס וואס עס טהוט זיך דארטען. די סאציאליסטען פון די איסט זיינען פשוט ניט בעקאנט מיט די פארטייען אין די וועסט. פון וואנען זאלען זיי זיין בעקאנט? די קאפיטאליסטישע פרעססע פערשוויגט יעדע פראטעסט בעוועגונג, די סאציאליסטישע פרעססע האט צוליעב פארטיי־אינטערעסען אויך אימערצו פארשוויגען יעדע ראדיקאלע בעוועגונג אויסערהאלב דער סאציאליסטישער פארטיי, ביז ענדליך אפילו די פיהרער פון דער פארטיי אין די איסט וויסען אויך ניט פון די פאלקסבעוועגונגען אין די וועסט. סלאבאדין'ס ארטיקעל בעווייזט עס גאנץ דייטליך. איהם ווילט זיך ניט גלויבען, אז דיא היינטיגע סאציאליסטישע בעוועגונג אין די וועסט איז די יורשטע פון דער פאפוליסטישער בעוועגונג. אין דער אמת'ן, ווי קען דאס זיין? די פאפוליסטישע פארטיי איז דאך געוועזען א „פארטיי פון פארמערס, דורך פארמערס און פאר פארמערס“, און עס דאכט זיך איהם, אז די סאציאליסטישע פארטיי איז א פארטיי וואס בעשטעהט פון ארבייטער, פון פראלעטאריער. ער וויל צוגעבען אז עס זיינען געוועזען פראלעטאריער וואס זיינען מיטגעריסען געווארען אין די פאפוליסטישע בעוועגונג“, אבער, מאכט ער, „זיי זיינען ניט געוועזען די וואס האבען געהאט דעם איינפלוס אין דער פאפוליסטישער פארטיי“.

נו, לאמיר־זשע א קוק טאן ווי די זאך האט אויסגעזעהן אין דער ווירקליכקייט. איינער פון די וויכטיגסטע פאפוליסטישע סטייטס איז געווען קאלאראדא. דארטען האבען די פאפוליסטען געהאט אמאל זייערן א גאווערנאר; דארטען האבען זיי צעהן יאהר געהאלטען דיא רעגירונג אין זייערע הענט. אין קאלאראדא האבען דיא פארמערס אויסגעמאכט אין 1890 סך הכל 21.8 פראצענט און אין 1900 נאר 23 פראצענט פון אלע מענער וואס זיינען פערדיענער, שוין איינגערעכענט אלע פארם־ארבייטער. איהר מעגט אננעהמען, אז דער פראצענט פון די ווארטערס איז אויך אונגעפעהר דערזעלבער. ווען אפילו אלע פארמערס וואלטען געשטימט פאר די פאפוליסטען, וואלטען זיי אויך ניט געהאט די מאיאריטעט אין סטייט. עס איז אלזא קלאר, אז דיא וואוטס האבען געמוזט קומען פון ארבייטער. קאלאראדא, מוזט איהר וויסען, איז א סטייט פון מיינערס, און די מיינערס פון קאלאראדא זיינען געוועזען א מאכט אין דער פאפוליסטישער פארטיי. סלאבאדין מיינט אז „זיי האבען זיך צושיידט וועגען איינע פון די פאפוליסטישע רעאקציאנערע פאדערונגען—די זילבער געלד פאדערונג“. עס איז ווירקליך צום לאכען! די מיינערס פון קאלאראדא זיינען אין דער פאדערונג געווען מעהר פאראינטערעסירט ווי די פארמערס. כל זמן עס איז געוועזען א געזעץ אז די אמעריקאנער רעגירונג מוז אלע יאהר איינקויפען אויף פופציג מיליאן דאלאר זילבער, איז דער פרייז פון זילבער געוועזען הויך. די אויף פופציג פראצענט, און א סך מינען האט זילבער־מיינס אין קאלאראדא זיינען געוועזען שטענדיג ביזי און די מיינערס האבען געהאט שטענדיגע ארבייט און גוטען לוין. ווען דער קאנגרעס האט אין 1893 אפגעשאפט דיזען געזעץ, איז דער פרייז פון זילבער באלד געזונקען מען געמוזט צומאכען, און די מיינערס זיינען געבליעבען אהן ברויט. פארשטעהט איהר שוין וואס פאר א בעדייטונג די „רעאקציאנערע פאדערונג“ האט געהאט פאר די גרובען־ארבייטער אין קאלאראדא? זיי האבען געהאפט, אז ווען די פאפוליסטישע פארטיי זאל אויספיהרען, וועלען זיי ווייטער קריגען שטענדיגע ארבייט און גוטע לוינען.

איך וויל דא ניט אריינגעהן אין די זילבער פראגע. איך וואלט געקענט בעווייזען אז דער געשריי, דאס די פאדערונג איז אזוי שעדליך פאר די אינטערעסען פון דער ארבייטער־קלאסע, איז ניט ווערטה קיין אויסגעבלאזענע איי. די

סאָציאַליסטען האָבען דאָ נאָר נאָכגעזאָגט, וואָס
די באַנקירען האָבען גערעדט, אָבער פאַר אונזער
צוועק איז די פראַגע גאָר ניט וויכטיג : זאָל
זיין, אַז דיזע פאָדערונג איז געווען רעאַקציאָ-
נער, זאָל זיין, אַז זי איז געווען נעגען די אינ-
טערעסען פון דער אַרבייטער-קלאַססע בכלל, די
מיינערס פון קאָלאָראַדאָ אָבער וואָלטען פון
איהר געהאַט נוצען ; און ניט נאָר די מיינערס,
וואָרום די מיינס פערברויכען אַלערליי מאַטער-
יאַלען, מאַשינען, געצייג, און אַזוי ווייטער ;
ווען די מיינס זיינען בעשעפטיגט איז דער גאַנ-
צער סטייט קאָלאָראַדאָ בעשעפטיגט. דערפאַר
זיינען די אַרבייטער פון קאָלאָראַדאָ געווען די
הויפּט-שטיצע פון דער פּאָפּוליסטישער פּאַרטיי.

* * *

פון וואַנען האָט זיך גענומען דער סאָציאַ-
ליסטישער וואוקס אין קאָלאָראַדאָ ? פון דער
וועסטערן פעדעריישאָן אָוו מיינערס, וועלכע
האָט זיך ערקלערט צו גונסטען פון דער סאָציאַ-
ליסטישער פּאַרטיי און האָט שטאַרק אַגיטירט
פאַר די פּאַרטיי ביי די עלעקשיאָנס. ווער זיינען
אָבער די וועסטערן פעדעריישאָן אָוו מיינערס ?
דאָס זיינען דיזעלבינע אַרבייטער וואָס סטרייקען
איצטער נעגען דעם זילבער-טראַסט. איז שוין
קלאָר, אַז וויינינגסטענס אין קאָלאָראַדאָ זיינען
די סאָציאַליסטישע וואוטס געקומען פון די פּאָ-
פּוליסטיש-דעמאָקראַטישע פיוזשאָניסטען ?

דאָס זיינען אַזעלכע פאַקטען, וואָס סלאָבאָ-
דין האָט זיי געדאַרפט וויסען און ניט ריידען
אין דער וועלט אַריין, אַז אפשר זיינען די סאָ-
ציאַליסטישע שטימען פון קאָלאָראַדאָ גאָר גע-
קומען פון די רעפּובליקאַנער, וואָרום „אַ מינאָרי-
טעט פּאַרטיי — פערשטעהט איהר — איז אַ
מעהר פּרוכטבאַרער פעלד פאַר סאָציאַליסטישע
זריעה ווי די פּאַרטיי וואָס האָט די רעגירונג
אין האַנד" ! ווייל אין דעם סטייט קאָלאָראַדאָ
איז די רעפּובליקאַנער פּאַרטיי געווען אין דער
מינאָריטעט, איז זי שוין גאָר געוואָרען אַ
„מינאָריטעט-פּאַרטיי", — די רעפּובליקאַנער
פּאַרטיי, וועלכע האַלט די גאַנצע רעגירונג פון
די פעראייניגטע שטאַאַטען אין איהרע הענד !
ווער רעדט שוין פון דעם אַז אַלע טראַסטס,
אַלע באַנקען האָבען ביז יעצט געהאַלטען די רע-
פּובליקאַנער פּאַרטיי אין זייערע הענד ? דאָס
איז „אַ פּרוכטבאַרער פעלד פאַר סאָציאַליסטישע
זריעה" ! אַזוי ווייט קען מען פערקריכען
ווען מען וויל אויס פּאַרטיי-בלינדהייט אפּליי-
קענען פאַקטען, וואָס יעדער איינער קען זעהען.

זייט דעם לעצטען פּרעזידענשאַל קאַמפּיין,
ווען עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז די דעמאָ-
קראַטישע פּאַרטיי האָט קיין אויסזיכטען ניט צו
ערוועהלען אַ פּרעזידענט, האָבען זיך פיעלע פּאָ-
פּוליסטישע פיהרער אָנגעשלאָסען אָן דער סאָ-
ציאַליסטישער פּאַרטיי. אין דערמעלבינען קאָ-
לאָראַדאָ, איז דער וואַיס-גאָווערנאָר קאָוטס, וואָס
איז ערוועהלט געוואָרען אין 1900 אויף'ן פיוזשאָן
טיקעט פון די פּאָפּוליסטען און דעמאָקראַטען,
געוואָרען אַ מעמבער פון דער סאָציאַליסטישער
פּאַרטיי. קאָוטס איז אַ בעקאַנטער טרייד-
יוניאָניסט און האָט אַ געוויסען איינפלוס. וויי-
טער, ווען אַ וואַיס-גאָווערנאָר פערלאָזט די פּאַר-
טיי, וואָס האָט איהם עלעקטעד, און שליסט זיך
אָן צו אַנאַנדערער, מאַכט דאָס אַ'ן איינדרוק
אויף די וואָוטערס. נאַטירליך ביי אַ געהיימען
באַללאָט קען מען ניט דערווייזען מיט די נעמען,
וועלכע פּאָפּוליסטישע וואָוטערס האָבען זינט
דעם געשטימט פאַר די סאָציאַליסטישע פּאַרטיי,
עס איז אָבער פאַראַן אַריפמעטיקע אויף דער
וועלט : אויב די סאָציאַליסטישע שטימען זיינען
ניט געקומען פון די פּאָפּוליסטען און דעמאָקראַ-
טען, שטאַמען זיי ניט אַנדערש פון די רעפּובלי-
קאַנער ; דאַן האָבען דאָך די רעפּובליקאַנער גע-
מוזט אָנוועהרען וואָוטס, וויא אַזוי אָבער האָבען
זיי געוויגענט איבער די פּאָפּוליסטען און די דע-
מאָקראַטען ?

ווי געזאָגט, האָבען אין דער פּאָפּוליסטישער
בעוועגונג אַ שטאַרקען אַנטהייל גענומען די
טרייד-יוניאָניסטען ; אָבער דאָ מוז איך אייך
מעלדען, אַז די סאָציאַליסטישע פּאַרטיי איז גאָר
ניט קיין ריין-פּראָלעטאַרישע פּאַרטיי. אין די
וועסט זיינען צו איהר צוגעשטאַנען אַ סך פון די
פּאָפּוליסטישע פאַרמערס גופא, און זיי זיינען די
סאַמע רעוואָלוציאָנערע, אונקאָמפּראָמיסליכע ;
פאַרקעהרט, די קאָמפּראָמיסלער זיינען גראָדע
די טרייד-יוניאָניסטישע מיטגליעדער פון דער
פּאַרטיי. ווי געפעלט אייך נאָר אַזאַ סורפּריז ?

נור לאָמיך אייך דאָס בעווייזען. מיט אַ
קורצע צייט צוריק האָט דער סאָציאַליסטישער
סטייט קאָמיטע פון נעבראַסקאַ אָפּגעוויזען אַ'ן
אַפּליקיישאָן פאַר אַ טשאַרטער פון אַ לאָקאַל,
ווייל די מאַיאָריטעט פון די מעמבערס בעלאַנגען
צו דער מיטעל-קלאַססע. מיט אַזעלכע מיטעל
זוכט מען צו מאַכען די סאָציאַליסטישע פּאַרטיי
פאַר אַ פּראָלעטאַריער-פּאַרטיי. ווען זי וואָלט
ווירקליך זיין אַ פּאַרטיי פון פּראָלעטאַריער,
וואָלט מען אַזעלכע מיטעל גאָר ניט געדאַרפט.

קענט איהר זיך פארשטעלען, אז די חברה אגודות אחים אנשי בערדיטשעוו זאל פאסען א בעשלוס אז א מאיאריטעט פון איהרע גבאים מוזען זיין געמל'טע? ווען מען איז געצוואונגען אנצונעהמען א „פראצענט נארמע" פאר ניט־פראלעטאריער, בעווייזט עס נאר, אז היינטצוטאג זייגען די מיטעל־קלאס־עלעמענטען זעהר שטארק פערטראטען אין דער פארטיי.

יעצט ספעציעל ועגען פארמערס.

מיט אנהערטהאלבען יאהר צוריק, צו דער צייט פון דער פיוזשאן פון די סאציאליסטען מיט דער יוניאן־ארבייטער־פארטיי אין קאליפארניע, זיינען פערעפענטליכט געווען אין דעם „לאס אנדזשעלעס סאשעליסט" א רייהע בריעף פון פארטיי־מעמבערס איבער פארטיי־טאקטיק. איך האב דא קיין פלאטץ ניט אלע איבערצוגעבען. איך וועל געבען א פאאר ביישפיעלען.

דער שטאנדפונקט פון די געגנער פון פיוזשאן מיט דער ארבייטער־פארטיי אין קאליפארניא איז אזוי אויסגעדריקט געווארען דורך איינעם פון די פיהרער פון יענער ריכטונג, עדגאר אלדערמאן פון סאקראמענטא, אין א'ן ארטיקעל אין דעם „לאס אנדזשעלעס סאשעליסט" פון דעם 22טען נאוועמבער 1902.

„ווען עפעס א מין קאמפראמיס־פארשלאג וואלט געקומען צו אונז פון קאפיטאליסטען אדער זייערע פערטרעטער, וואלטען מיר גענואוסט וואס צו זאגען. אבער א'ן ארבייטער־פארטיי! אן אמת'ע פראלעטארישע ארגאניזאציאן! א יוניאן־ארבייטער־פארטיי! וואס נאך קען א סאציאליסט זאגען ועלכער האט די גאנצע צייט געדענקט אז די סאציאליסטישע פארטיי איז איינפאך א פראלעטארישע ארגאניזאציאן פון די ארבייטער צום צוועק צו נעהמען בעזיטץ פון דער רעגירונגס־מאשין? און דא ווערט פלוצלונג געבארען א יונגער ריעז, א פארטיי, וועלכער ערפילט אלע פאדערונגען פון דער סאציאליסטישער פארטיי, קלאסען־בעוואוסט ווי די הארץ קען נאר ווינשען... איך בין שוין זעהר אפט געצוואונגען געווען צו פייטען אין דער פארטיי פאר דעם פרינציפ, דאס אונזער פארטיי איז ערסטענס א סאציאליסטישע און נאר צווייטענס א'ן ארבייטער־פארטיי... דאס וויכטיגסטע בעוואוסטזיין פאר סאציאליסטען און די סאציאליסטישע פארטיי איז דאס בעוואוסטזיין פון סאציאליזמוס און ניט בלויז קלאסען־בעוואוכטזיין, וועלכע די נייע פארטיי האט גענוג".

איך וואלט געקענט ברייגגען א סך אנדערע ארטיקלען, וועלכע זיינען אין דעמזעלבען זין געשריבען געווארען צו דער צייט פון דער דעבאטע איבער פיוזשאן אין קאליפארניא; אבער עס וועט גענוג זיין איין ארטיקעל פון דעם ארגאנייזער פון דער סעקציאן אזאווא, איינע פון די שטארקסטע לאקאלס אין קאליפארניא, וועלכע בעשטעהט, ווי ער זאגט, הויפטזעכליך פון פארמערס. „פון די רעפארטס פון אונזער סטייט קאנווענשאן ווייזט זיך אויס, דערצעהלט ער, אז די פארמערס פעראייניגען זיך אויף די פרינציפען פון סאציאליזמוס גיכער, איידער זייערע ברידער, די לאהן־ארבייטער, און דעם פארמערס מלאכה איז זעהר קענטיג אין דער סטייט־פלאטפארם. דאס געפעלט גאר ניט דיא יעניגע, וואס ערקלערען, אז די גאנצע סאציאליסטישע בעוועגונג איז ארגאניזירט נאר פאר דעם לאהן־ארבייטער. די ברייטע פרינציפען פון אלגעמיינע ברידערשאפט און די גרויסע אלגעמיינע בעפרייאונגס־בעוועגונג ווערט אין גאנצען פערגעסען אין דיזער ערקלערונג פון דער לאהן־ארבייטער קלאסע. האבט זיך, א'ן אטאקע אויף די גרויסע טראסט מאנאפאלען, וועלכע דערשטיקען אלע אינדוסטריעלע שקלאפען צוגלייך, האט געזאלט זיין גענוג צו פעראייניגען אונזערע קרעפטע און בענעפיטען אלעמען, ניט נאר די ארבייטער־קלאסע".

עס איז גאנץ קלאר, אז דער פארמער האט נאר א קנאפען אינטערעס אין דעם טרייד־יוניאניסטישען קאמפף, און ער איז נאטירליך נעגען א פעראייניגונג מיט א יוניאן־פארטיי. דאס איז בפירוש געזאגט געווארען פון דער קאמפראמיסליכער זייט, וועלכע האט בעהויפטעט אז געגען „פעראייניגונג אויסשליסליך מיט דער לאהן־ארבייטער־קלאסע" זיינען „יענע פארטיי־מעמבערס, ועמעס בעשעפטיגונג און אונמיטעלבארע אינטערעסען ליגען אין ערגעץ אנאנדער קלאס". (בריעף פון וו. ג. ראנדאל פון האליוואוד, קאליפארניא, דעצעמבער 1, 1902, אין דערזעלבער צייטונג.)

דערפון קענט איהר זעהען, ווי ווייניג סלאבאדין איז בעקאנט מיט דער לאגע אין די ועסט.

און סלאבאדין איז ניט אבי ווער, ער איז געוועזן דער נאציאנאל־סעקרעטער פון דער סאציאליסטישער פארטיי אין א העכסט־קריטישען מאמענט. ווען די איבריגע מיטגלידער פון דער פארטיי אין די איסט וויסען ניט מעהר וויא

כלאבאדין וואס עס טהוט זיך אין די וועסט, וואס פאר א בעווייז דארף מען נאך מעהר אז די סאציאליסטען פון די איסט פערשטעהען ניט די סאציאליסטען פון די וועסט?

מען האט שוין מיר געשטעלט די פראגע, וואס וויל איך בעווייזען דערמיט, אז די סאציאליסטישע שטימען זיינען געקומען פון דער פאפוליסטישער בעוועגונג,—וואס מאכט דאס אויס פון וואנען זיי זיינען געקומען? פרעגט מען.

עס האט א גאנץ וויכטיגע, פראקטישע בעדייטונג, ענטפער איך. ווען די סאציאליסטישע פארטיי האט געקראגען די 280,000 וואוטס דורך איהר אייגענע אגיטאציאן, קען מען זיך איינריידען, אז דאס זיינען אונקאמפראמיסליכע, רעוואלוציאנערע וואוטס, און עס איז א צייכען, אז די וואוטערס זיינען איינפערשטאנען מיט דער טאקטיק פון דער סאציאליסטישער פארטיי. ווען אבער עס זיינען זייטיגע סימפאטייזערס, וועלכע האבען אפגעגעבען זייערע וואוטס פאר די סאציאליסטישע פארטיי, ווייל זיי זיינען אליין הערגאנגען צום סאציאליזמוס, סיי דורך דעם איינפלוס פון די פערשידענע רעפארםבעוועגונגען, סיי דורך די אלגעמיינע פרעסע,— דאן איז א פראגע, צי קען די סאציאליסטישע פארטיי זיי אנהאלטען מיט איהר היינטיגער טאקטיק?

(שלום פאלגט.)

ווערטה־טהעאריע.

3.

די ארבייטס־ווערטה־טהעאריע.

דיא ארבייטס־ווערטה טהעאריע, אין איהר פאלענדעטער פארם וויא מיר געפינען זיא ביי קארל מארקס, ערקלערט דיא אורזאכע און די מאס פון דעם ווערטה פון וואארען אין א וואארענגעזעלשאפט אויף אזא אופן, דאס מען קען פערשטעהען אללע ערשיינונגען אינ'ם עקאנאמישען לעבען פון דער געזעלשאפט. אבער אום מיר זאלען קענען פערשטעהען דיעזע טהעאריע מוזען מיר האלטען אין זינען דעם אונטערשיעד צווישען ו ו ע ר ט ה און פ ר י י ז.

אין פלוג דוכט זיך, אז דאס איז אזא פראסטע זאך דאס מען דארף וועגען דעם אפילו ניט ריידען: אלע ווייסען דאס אמאל קויפט מען זאכען אונטער'ן ווערטה, דאס הייסט, דער פ ר י י ז וועלכען מע בעצאהלט איז קלענער פון'ם ווערטה, און אמאל מוז מען בעצאהלען מעהר וויא א זאך איז ווערטה. דאך איז נוט וועגען דעם צו דערמאנען, ווייל פיעלע פון דיא טהעארעטיקער האבען וועגען דיזער איינפאכער ערשיינונג פערגעסען. דער גאנצער טראבעל פון דער טהעאריע פון אנגעבאט־און־נאכפראגע בעשטעהט אייגענטליך אין דעם וואס מען מישט צוזאמען ווערטה מיט פרייז. מען מוז אויך ניט צוזאמענמישען דעם ווערטה פון א זאך אלס וואארע און דעם ווערטה פון דערזעלבער זאך אלס געברויכס־מיטעל. דאס וואס א זאך איז ווערטה פאר דער פערזאן וואס געברויכט זיא, נאכדעם וויא זיא איז צוריק געצויגען געווארען פון'ם געזעלשאפטליכען מארק און ווערט פערצעהרט אינ'ם פריוואט געברויך, איז זא צו זאגען פריוואט־זאכע. דיא זעלבע זאך קען האבען פיעלע פערשיעדענע ווערטהע פאר פערשיעדענע פערזאנען. דיזער ווערטה האט גאר ניט צו טהון מיט'ן ווערטה וואס דיזעלבע זאך האט, ווען זיא איז נאך א וואארע אויפ'ן געזעלשאפטליכען מארק איידער זיא ווערט צוריק געצויגען פאר'ן פריוואט געברויך. דער ווערטה וואס א זאך האט אלס וואארע שטעהט אין קיין בעציעהונג מיט דעם ווערטה פון א זאך אלס געברויכס־מיטעל,

אבוואהל יעדע וואארע מוז נאטירליך אויף האבען געברויכס־ווערטה ווייל מענשען פראדוצירען ניט און האנדלען ניט מיט זאכען, וועלכע זיי ווילען ניט געברויכען. מיט אנדערע ווערטער: איידער א זאך קען האבען ווערטה אלס א וואארע מוז זיא האבען געברויכס־ווערטה, אבער דער פאקט אליין דאס זיא האט געברויכס־ווערטה, מאכט זיא נאך ניט פאר קיין וואארע.

אום א זאך זאל זיין א וואארע, אום זיא זאל האבען ו ו ע ר ט ה אויפ'ן געזעלשאפטליכען מארק, מוז זיא זיין דער פראדוקט פון געזעלשאפטליכער ארבייט, פון ארבייט וועלכע א מענש האט געספענט צום נוצען פון דער געזעלשאפט. דיא מענשליכע ארבייט איז דיא א ו ר ז א כ ע און דיא מ א ס פון'ם ווערטה וועלכען דיא וואארע האט. דיא וואארע האט ווערטה, ווייל עס האט געקאסט מענשליכע ארבייט זיא צו פראדוצירען, און זיא האט א ז ו י פ י ע ל ווערטה ו ו י פ י ע ל מענשליכע ארבייט עס איז אין איהר אריינגעלעגט געווארען. אויפ'ן מארק, וואו וואארען ווערען אויסגעטוישט נאך זייער ווערטה, ווערט זייער ווערטה געמאסטען נאך דער מענשליכער ארבייט, וועלכע איז אין זיי, זא צו זאגען, איינגעקערפערט, נאך דער גרויס פון דער מענשליכער ארבייט וואס עס האט גענומען זיי צו פראדוצירען.

עס מאכט ניט אויס וואס פאר ארבייט. וועהרענד דער רעזולטאט פון מענשליכער ארבייט איז פערשיעדען, די פראדוקטען פון מענשליכער ארבייט זיינען פון פערשיעדענער קוואליטעט, האבען פערשיעדענע מעלות, איז דיא ארבייט אליין גאנץ גלייך אין דיעזער הינזיכט, זיא האט דיעזעלבע איינציגע קוואליטעט צו פראדוצירען זאכע: וועלכע זיינען ניטצליך פאר דער מענשליכער געזעלשאפט. עס איז דארום ניטא קיין אונטערשיעד אין דער קוואליטעט פון דער ארבייט וועלכע איז איינגעקערפערט אין פערשיעדענע וואארען. דער אונטערשיעד קען בלויז זיין אין דער קוואנטיטעט. דיא קוואנטיטעט פון מענשליכער ארבייט ווערט געמאסטען דורך דיא לענג פון דער צייט, וועלכע דיא מענשליכע ארבייט האט פערברויכט אין דער פראדוקציאן פון א וואארע. נאטירליך, עס איז פאראן קאמפליצירטע אדער געלערנטע ארבייט, וועלכע פראדוצירט מעהר ווערטה וויא געוועהנליכע ארבייט, אבער דיעזע ארבייט, זייענדיג ניט מעהר וויא געוועהנליכע ארבייט אין א העכערער מדרגה קען רעדוצירט ווערען אויף איינפאכע ארבייט. א טאג קאמפליצירטע ארבייט קען פערעכענט ווערען פאר צוויי, דריי אדער מעהרערע טעג פון איינפאכער ארבייט, נאך דעם גראד פון דער קאמפליצירטהייט אבער עס בלייבט שליעסליך אלץ א געוויסע צאהל טעג איינפאכער מענשליכער ארבייט. דער ווערטה פון א וואארע הענגט דארום אב פון דער צאהל שטונדען אדער טעג איינפאכער ארבייט, וואס איז אוועקגעגאנגען אויף איהר פראדוקציאן. ווען צוויי וואארען ענטהאלטען אין זיך דיעזעלבע מאס מענשליכער ארבייט, האבען זיי דעמזעלבען ווערטה און ווערען אויפ'ן מארק אויסגעטוישט גלייך אויף גלייך, אדער, אין אונזער געזעלשאפט, וואו אלע ווערטה אדער, אין אונזער געזעלשאפט, וואו אלע ווערטהע דריקען זיך אויס אין דער פארמע פון געלד, זיי ווערען ביידע אויסגעטוישט פאר דער זעלבער סוממע געלד.

מען מוז אבער אימער געדענקען, אז דא האנדעלט זיך וועגען א געזעלשאפטליכע ערשיינונג. דער ווערטה פון א וואארע הענגט דארום ניט אב פון דעם, וויפיעל ארבייט פון אירגענד וועלכען פריוואט־פראדוצענט אדער פראדוצענטען זיא ענטהאלט אין זיך, זאנדערן וויפיעל מענשליכע ארבייט פון ד ו ר כ ש נ י ט ל י כ ע ר ארבייטס־קראפט ביי דער אנווענדונג פון דיא געוועהנליכע פראדוקציאנס־מיטעל, וועלכע ווערן געברויכט אין דער געזעלשאפט, עס מ ו ז פערברויכט ווערען אויף דער פראדוקציאן פון דיזער וואארע. מיט אנדערע ווערטער : א וואארע איז ניט ווערטה אזוי פיעל, וויפיעל ארבייט עס איז צופעליגער ווייזע פערברויכט געווארען אויף איהר פראדוקציאן, אונטער בעזאנדערע אומשטענדען, זאנדערן וויפיעל ארבייט עס ד א ר ף פערברויכט ווערען אויף דער פראדוקציאן פון דיעזער וואארע אונטער דיא פראדוקציאנס־אומשטענדען און מיט דיא פראדוקציאנס־מיטלען, וועלכע זיינען איינגעפיהרט אין דער געזעלשאפט.

דיעזעס איז ריכטיג וועגען אללע וואארען, וועלכע ווערען פערקויפט אויפ'ן מארק. אין א וואארענגעזעלשאפט, וואו דיא מעהרצאהל מענשען לעבען פון דעם, וואס זיי פערקויפען זייער ארבייטס־קראפט צו אנדערע, איז דיא מענשליכע ארבייטס־קראפט פונקט אזא וואארע אויפ'ן מארק וויא יעדע אנדערע און איהר ווערטה אלס וואארע ווערט בעשטימט פון דיזעלבע געזעצען וואס בעשטימען דעם ווערטה פון אנדערע וואארען. דיא מענשליכע ארבייטס־קראפט איז דא־

רום ווערטה אזוי פיעל, וויפיעל מענשליכע ארבייט עס קאסט זיא צו פראדוצירען, דאס הייסט, אזוי פיעל, וויפיעל לעבענס־מיטעל עס געהט אוועק ביי דער פערזאן אויסצוהאלטען דיא ארבייטס־קראפט, וואס ווערט געקויפט אונטער די געזעלשאפטליכע אומשטענדען, אונטער וועלכע ער לעבט, ווייל דיא לעבענסמיטעל וועלכע ער פערצעהרט מיט זיין פאמיליע זיינען דיא איינציגע קאסטען, וועלכע עס זיינען נעטהיג דיזע ארבייטס־קראפט צו פראדוצירען און רעפראדוצירען.

פונקט וויא ביי אירגענד וועלכער אנדערער וואארע, זא אויך ביי דער וואארע ארבייטס־קראפט איז דער ווערטה פון דער איינצעלנער וואארע אויפ'ן מארק ניט דער רעזולטאט פון איהרע אייגענע בעזאנדערע פראדוקציאנס־אומשטענדען, זאנדערן פון דיא געזעלשאפטליכע פראדוקציאנס־אומשטענדען. דאס הייסט, דער ווערטה פון א געוויסער פערזאן'ס ארבייטס־קראפט העננט ניט אב פון דער ארט, אין וועלכער דיזע פערזאן לעבט און פראדוצירט דיא ארבייטס־קראפט, זאנדערן פון דיא לעבענס־אומשטענדען וועלכע איז פארהערשענד אין דער ארבייטער קלאססע פון דער געזעלשאפט וואו דיא ארבייטס־קראפט ווערט פערקויפט.

דיזע וואארע ארבייטס־קראפט האט אבער איין מערקווירדיגע אייגענשאפט, וועלכע קיין אנדערע האט ניט, און דאס איז נעמליך: אז וועהרענד ביי אנדערע וואארען פערשווינדט דער וואארען־ווערטה דארט, וואו דער געברויכס־ווערטה ווערט בענוצט, בעשטעהט דער געברויכס־ווערטה פון דער ארבייטס־קראפט אין דעם, וואס זיא שאפט וואארען־ווערטה, אויך וועהרענד א'ן אנדער וואארע, ווען זי ווערט געברויכט אלס פראדוקציאנס־מיטעל צו שאפען אנדערע וואארען־ווערטה, קען זיא בלויז צוריק געבען אין פראדוקציאנס פראצעס איהר אייגענעם ווערטה, זא דאס מען קריגט ארויס נאך'ן פראדוקציאנס־פראצעס דעמזעלבען ווערטה, וואס מען האט נעהאט פאר'ן פראדוקציאנס־פראצעס נייע האט פאר'ן פראדוקציאנס־פראצעס בלויז אין א'ן אנדער פארמע; שאפט דיא ארבייטסקראפט אין פראדוקציאנס־פראצעס נייע ווערטה, זא דאס נאך דעם פראדוקציאנס פראצעס, אין וועלבען דיא ארבייטס־קראפט איז געברויכט געווארען, האבען מיר ניט בלויז דעם ווערטה פון דיא פערטהאנענע ארבייטס־קראפט, זאנדערן נאך א צוגעזעצטע ווערטה, א מעהר־ווערטה, וויא קארל מארקס רופט עס.

דיזער פונקט, דער אונטערשיעד אין דיא אייגענשאפטען פון דער וואארע ארבייטס־קראפט און אנדערע וואארען, איז דער וויכטיגסטער פונקט אין דער ארבייטס־ווערטה־טהעאריע, און מען דארף איהם גענויער בעטראכטען. ווען א קאפיטאליסט קויפט א רויהע וואארע, לאמיר זאגען, וואלל, און פערקויפט זיא אין דער פראדוקציאן פון א געוויסען פערטיגען פראדוקט, בלייבט די רויהע וואארע נאך דער פראדוקציאן אין דערזעלבער קוואנטיטעט וויא פריהער; דורך דער פראדוקציאן איז קיין וואלל ניט צוגעקימען. נאטירליך, איז דער ווערטה פון וואלל געבליעבען דערזעלבער. ווען דער פראדוקט, וועלכען מען האט געמאכט פון וואלל, איז ווערטה מעהר וויא דיא רויהע וואלל, איז ווערטה געווען, איז עס ניט דער רעזולטאט פון דער וואלל וואס מען האט געברויכט אין פראדוקציאנס פראצעס. אין דעמזעלבען פראדוקציאנס־פראצעס אין וועלכען דיא וואלל איז געברויכט געווארען, האט דער קאפיטאליסט אויך געמוזט געברויכען מענשליכע ארבייט, אום פון דער וואלל צו קריגען דעם געווינשטען פראדוקט. וואלל, וויא אללע וויסען, קען זיך אליין ניט בעארבייטען, מען מוז דערצו האבען מענשליכע ארבייט, לאמיר זאגען, מען דארף האבען צוואנציג ארבייטס־טעג. דער קאפיטאליסט איז ארויסגעגאנגען אויפ'ן ארבייטס־מארק קויפען ארבייט. אויפ'ן מארק פארקויפט מען אבער קיין ארבייט ניט. עס איז איבערהויפט אין ערגעץ ניט צו קריגען קיין גרייטע ארבייט אלס אזעלכע, דיא ארבייט וועלכע איז דא איז איינגעקערפערט אין פראדוקטען. דאס איז ארבייט, וועלכע איז שוין פערברויכט געווארען אייף דער פראדוקציאן פון זאכען און וועלכע מען קען דארום שוין מעהר ניט געברויכען פאר פראדוקציאנס־צוועקען. אום צו קריגען דיא ארבייט, וועלכע ער דארף האבען פאר זיינע פראדוקציאנס צוועקען, מוז דער קאפיטאליסט קויפען א ר בייטס־קראפט, דאס הייסט, ער מוז דינגען מענשען, וועלכע זאלען איהם ספעציעל אבגעבען אויף א צייט זייער ארבייטס־קראפט און שאפען ארבייט. פאר דיזע ארבייטס־קראפט וועלכע דער קאפיטאליסט קויפט אויפ'ן מארק וויא יעדער אנדער וואארע, מוז ער בעצאהלען דאס וואס זיא איז ווערטה, וויא ער בעצאהלט פאר דעם ווערטה פון וואלל.

וויפיעל איז דיא ארבטס־קראפט פון צוואנ־

ציג ארבייטס־טעג ווערטה? מיר האבען שוין פריהער געזעהען, דאס דיא וואארע ארבייטס־קראפט איז ווערטה אזוי פיעל וויפיעל מענשליכע ארבייט עס קאסט זיא צו פראדוצירען, דאס הייסט, וויפיעל עס איז נעטהיג פאר איין ארבייטער צו לעבען צוואנציג ארבייטס־טעג אונטער דיא בעשטעהענדע אומשטענדען פון דער ארבייטער־קלאססע אין דער געזעלשאפט. דער קאפיטאליסט מוז דארום בעצאהלען פאר דער ארבייטס־קראפט דאס, וואס דער ארבייטער מוז פארלעבען אין צוואנציג ארבייטס־טעג, א'ן ארבייטער קען אבער פראדוצירען מעהר ווי ער פארלעבט. דער בעוויין איז, דאס אזוי פיעל מענשען לעבען אהנע צו ארבייטען, און דאס א חוץ דעם שפארט מען נאך, זא דאס דיא געזעלשאפט ווערט אלץ רייכער און רייכער. דער קאפיטאליסט בעצאהלט דארום דעם ארבייטער ו ו ע נ י ג ע ר, וויא דאס וואס דער ארבייטער פראדוצירט אין דיא צוואנציג טעג, אדער דער ארבייטער פראדוצירט אין דיא צוואנציג טעג מעהר ווערטה וויא זיין ארבייטס־קראפט איז ווערטה געווען און וויא דער קאפיטאליסט האט בעצאהלט פאר איהר.

מיר זעהען אלזא, דאס איידער דער קאפיטאליסט האט אנגעפאנגען דעם פראדוקציאנס־פראצעס האט ער געהאט א געוויסען ווערטה אין וואלל און א געוויסען ווערטה אין ארבייטס־קראפט. ביידע האט ער געקויפט אויף'ן וואארען־מארק און בעצאהלט דאס וואס זיי זיינען ווערטה געוועז. נאך'ן פראדוקציאנס־פראצעס האט ער צוריקגעקראגען אין'ם וואללענעם פראדוקט דעם זעלבען וואלל־ווערטה וואס ער האט געהאט פאר דער פראדוקציאן, און די ארבייטס־קראפט, וואס ער האט געקראגען פאר'ן פראדוקציאנס־פראצעס צוזאמען מיט איהר מ ע ה ר ־ ו ו ע ר ט ה, וועלכען זי האט בעקומען אין'ם פראדוקציאנס־פראצעס, וועהרענד זי האט זיך פערוואנדעלט פון ארבייטס־קראפט אין ארבייט. אט דיזער מ ע ה ר ־ ו ו ע ר ט ה וואס די ארבייטס־קראפט פראדוצירט, איז עס דער פ ר א ד ו ק ט וואס דער פראדוקציאנס־פראצעס ברייננט דעם קאפיטאליסט.

די ארבייטס־ווערטה־טהעאריע איז דארום די איינציגע טהעאריע, וועלכע ערקלערט די א ו ר ז א כ ע פון'ם ווערטה פון וואארען און שאפט א מ א ס, מיט וועלכער מען קען דיזען ווערטה אויסרעכנען און אבשאצען. זי ערקלערט די הויפט־ערשיינונג פון אונזער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט—דעם פ ר א פ י ט, וועלכען קיין אנדערע טהעאריע קען ניט ערקלערען. אבער דאס איז ניט אלעס. זי ערקלערט א גאנצע רייהע עקאנאמישע ערשיינונגען אין אונזער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט, וועלכע קיין אנדערע טהעאריע קען ניט ערקלערען, און גיבט די מעגליכקייט אויפצובויען א גאנצע עקאנאמישע וויסענשאפט. דיזע ערשיינונגען און עקאנאמישע טהעאריען וועלען בעהאנדעלט ווערען אין אונזערע שפעטערע ארטיקלען. מיר וועלען אויך בעהאנדלען די חסרונות, וועלכע אנדערע טהעארעטיקער האבען געפונען אין דיזער טהעאריע. דאס וועט אונז אויך געבען א געלעגענהייט צו בעהאנדלען די זאגענאנטע „עסטרייכער שולע", וועלכע איז די לעצטע צייט אזוי שטארק אריין אין מאדע. *)

ל. בודיאנאוו.

נ. ב. — נאכדעם ווייא דיזע אבהאנדלונג איבער ווערטה־טהעאריען איז געווען אנגעשריעבען, איז אין „פארווערטס" ערשיענען א רעצענזיע איבער דעם אנפאנג וואס איז געדרוקט געווען אין יאנואר נומער „צוקונפט". דער רעצענזענט, דר. פארנבערג, ערקלערט, דאס דער ארטיקעל איז ניט בעפרידיגענד דערפאר, ווייל איך שטעל זיך אב אויף אזא „אבגעלעבטע", „אבערפלעכליכע" טהעאריע, ווי די פון אנגעבאט און נאכפראגע, און דערמאן ניט מיט קיין ווארט „אללע סוביעקטיוויסטישע טהעאריען". ווען דער רעצענזענט וואלט געהאט אביסעל געדולד און אבגעווארט מיט זיין „קריטיק" ביז די ארטיקלען וועלען זיך ענדיגען, וואלט ער געוואהר געווארען, דאס די „נייעסטע, סאמע מאדנע" טהעאריע פון גרענץ־נוטצען איז א נייע אויפלאגע פון דער „אבגעלעבטער" טהעאריע פון אנגעבאט און נאכפראגע.

„דאס לעצטע ווארט" וואס די סוביעקטיווע ריכטונג האט ארויסגעזאגט, איז דיזעלבע אלטע יענטע פון אנגעבאט און נאכפראגע, נור אנדערש פערשלייערט, אבער דאך דיזעלבע יענטע! ער וואלט דאן נאך געוואהר געווארען פיעלע אנדערע זאכען, וועלכע רעצענזענטען וואלטען געמעגט וויסען און וועלכע ער וועט, האפענטליך, געוואהר ווערען, ווען ער וועט לעזען די ארטיקלען מיט מעהר אויפמערקזאמקייט און וועט זיך ניט אייולען צו כאפען די פיש פאר דער נעטץ.....

ל. ב.

מאנא וואנא

„וואו א חכם קומט, הערען
אויף פיעלע דראמען”.

צייט א יאהר צעהן איז דער נאמען פון דעם יונגען בעלגישען שרייבער, מארים מעטערלינג, בעקאנט געווארען אין דער ליטעראַרישער וועלט. ער האט געפונען פיעלע פריינדע צווישען די וועלכע נעהמען אנטהייל אין די לעצטע און נייעסטע ערשיינונגען אין דער מאדערנער וועלט־ליטעראַטור. ער איז מייסטענס בעקאנט אלס סימבאַליסט, וועלכער בעהאלט דיא בעסטע אויספיהרונגען פון זיינע דראמען הינטער האלבע ווערטער און אונבעשטימטע מענשען און וויל ניט זאגען און ניט צייגען דיא טיעפסטע שטעלען אין זיי, נור ער וויל אונז מאכען פיהלען און עמפפינדען אזוי, אז דיא געדאנקען זאלען צו אונז אליין קומען, אזוי וויא א'ן ענטפלעקונג; פון דיא דונקעלע כמארע זאל זיך אונז צייגען דער שטראהל פון ליכט און אלעס וועט העלל ווערען; פון דיא אונבעשטימטע פיגורען פון שאטענבילד זאל ווערען א פעסט־בעשטימטער בילד אין דעם צושויערס בעגריף און דער בילד וועט דאן אנהייבען צו לייכטען אין אלע פארבען פון דעם רעגענבויגען און דיא מענשען וועלען פיהלען און פערשטעהן מעהר וויא אלע ווערטער פון דעם שרייבער וואלטען זיי געקענט זאגען.

דאס איז ניט דיא גאנצע טהעאריע פון דער סימבאַלישער קונסט, אדער איהר גרונדגעדאנק. מען קען זעהן דיא שוויריגקייט דיעזען פרינציפ אין דער דראמא דורכצופיהרען אין ווירקליכען טהעאטער מיט דעם דורכשניטס־פובליקום אפילו פון דיא בעסטע שטעדט. עס פאדערט זיך דערצו, פריהער פאר אלעס, א קינסטלער מיט א גרויסען פסיכאלאגישען וויסען און קענען, וועלכער זאל שאפען א דראמא פון פאסירונגען צו בעווענען דיא מענשען אין דיא חדרי חדרים פון זייער נשמה און אזוי צוטרייסלען זייערע נערווען, אז דיא געוועהנליכע מיטלען פון דער מענשליכער שפראכע זאלען זיין ניט ערדל און צארט גענוג, ניט הויך און טיעף גענוג, ניט טריי און וואהרהאפטיג גענוג, אום ארויסצוגעבען דיא אלע געפיהלען און געדאנקען, וועלכע ווערען ארויסגערופען אין זיי. דאן איז נעטהיג דערצו א קאמפאני פון עקטארס אין וועלכער יעדער איינצעלנער מוז זיין א מייסטער אין ארויסגעבען מענשליכע געפיהלען, א קינסטלער וועלכער זאל האבען גרויסקייט גענוג אהן שרייען און שמערץ גענוג אהן זיפצען. דאס לעצטע און וויכטיגסטע פון אלעס איז, צו האבען א פובליקום פון גוטער בילדונג און נאך מעהר פערשטאנד פאר דיא דראמאטישע קונסט; א פובליקום, וואס זאל וויא א גוטער מוזיק־אינסטרומענט קלינגען אונטער דער האנד פון דעם מייסטער; א פובליקום פון מענשען, פאר וועלכע עס שיינט דיא זונן און וואקסט דיא בלום, וועלכע הערען דיא מוזיק פון ווינד און פיהלען דעם פולס פון דעם מענשליכען גניוס.

א קאנזעקווענטע סימבאַליסטישע דראמא אונטער דיא פערהעלטניסע פון אונזער צייט איז אלזא א מעגליכקייט נאר פאר איינציגע אויסגעקליבענע; אבער פאר דעם גרעסערען טהייל פון דיא טהעאטער־געהער, שוין ניט רעדענדיג פון דער גרויסער מאססע, איז אזא דראמא ארויסגעווארפען. עס זיינען דא פיעלע גרינדע צו זאגען אז דער גרויסער מייסטער פון דער סימבאלישער דראמא, מארים מעטערלינק, האט איינגעזעהען שוין לאנג דיא שוועריגקייטען, פון וועלכע מיר האבען אויבען גערעדט, יעדענפאלס ענטהאלט זיין לעצטע דראמא, „מאנא וואנא” זעהר ווייניג סימבאַליזמוס פון דעם סארט, וועלכען מיר געפינען אין אלע זיינע פריהעריגע דראמען. „מאנא וואנא” איז א דראמא, וועלכע איז אזוי רעאליסטיש וויא ווייט דער אינהאלט פון דיא פאסירונגען ערלויבט עס; זיא איז אזוי בעלויכטען, אז ניט נאר איז יעדע ערשיינונג קלאר פאר זיך, נור עס רוכט זיך אונז, אז מען קען אריינזעהן אין דיא נשמות פון דיא פערזאנען אין דער דראמא וויא דורך א קריסטאלענעם פענסטערל. דאס וואס מיר זעהען אין דיעזע

קלארקייט, זייגען מענשען מיט דער גרויסקייט פון חכמה און מיט דער רוהיגקייט פון דער גרויסער מענשענליעבע, וועלכע הייבט זיך איבער אלע פערזענליכע און נאציאנאלע פאראורטהיילע; גלייכט אויס אלע גריבער און געהט מיט א רוהיגען שוועבענדען טריט איבער דעם גלייכען וועג. דע „מאנא וואנא" איז א דראמא פון חכמים; חכמה אין דער ברייטעסטער בעדייטונג פון ווארט איז דער שטארקסטער פונדאמענט פון איהר דראמאטישען אינהאלט.

* * *

מאררים מעטערלינג.

מיר דארפען וויסען, אז אויסער דעם וואס מאררים מעטערלינג האט געשאפען א גאנצע רייהע פון דראמען, האט ער זיך אויך בעשעפטינט מיט אלגעמיין פילאזאפישע פראגען. מעטערלינק איז ניט קיין פארשער אין דעם סטריקט וויסענשאפטליכען זינן, אבער ער איז א דענקער און א חקרן, וויא יענע אלטע פילאזאפען פון גריכענלאנד, וועלכע פלעגען זוכען דיא געהיימניסע פון דער וועלט־נשמה. מעטערלינג האט געשריעבען און געדרוקט עטליכע ביכער אלס א רעזולטאט פון זיינע פילאזאפישע געדאנקען און איינעם פון זיי האט ער געגעבען דעם טיטעל: „חכמה און שיקזאל". אין „חכמה און שיקזאל" בעשעפטיגט זיך מעטערלינג מיט דער פראגע וואס אמת'ע חכמה איז און וועלכען איינפלוס דיא פערזענליכע חכמה האט אויף דעם מענשליכען שיקזאל.

אונטער חכמה פערשטעהט מעטערלינג ניט וויטץ און ניט דיא געוועהנליכע קלוגהייט פון דעם פראקטישען לעבען, ער פערשטעהט אונטער איהר א ריכטיגע וועלט־אנשויאונג—אזא קוק אויף דער וועלט מיט אלע בעשעפעניסען אין איהר, דיא זונן און דיא פלאנעטען, וועלכער זאל זיין א ריכטיגער און טרעפענדער, וועניגסטענס אזוי ריכטיג וויא מיר קענען עס צו רעד בעטרעפענדער צייט ערדייכען; א וועלט־אנשויאונג וואס זאל האבען אזא ריכטיגען פערשטעהען פון דעם מענשען און זיין נשמה, איהרע געזעצע און איהרע מאטיווען, אז אלע קליינליכקייטען און פאראורטהיילע פערשווינדען אונטער דיא שטראהלען פון דיעזער גרויסער חכמה, צושמעלצען וויא וואקס, און בלייבען זאל נור דיא אינסטינקטיווע ליעבע צום מענשליכען געשלעכט און צום וועלטאל. און ער זאגט: „איהר זייט אווירקליכער חכם נור דאן ווען אייער חכמה ענדערט זיך אהן א'ן אויפהער פון אייערע קינדער־יאהרען ביז צו אייער טויט. וואס מעהר דיא בעדייטונג וואס איהר גיט צו דעם ווארט חכמה ווערט שעהנער און טיעפער, אלץ מעהר חכם ווערט איהר, און וואס א טריט העכער איהר קומט צו דער חכמה, אלץ מעהר זעהט איהר".

אויף אזא חכמה, זאגט מעטערלינק, ווענדעט זיך, וואס דיא מענשען רופען געוועהנליך אן מיט דעם נאמען שיקזאל, האבען א קליינע בעדייטונג. נאטירליך איז דא ניט דיא רעדע פון א הויז וואס פאלט איין אויף'ן קאפ אדער א קראנקהייט, אדער עהנליכעס. א געוויסע צאהל פון אויסערליכע ערשיינונגען וועט אימער האבען זייער נאטירליכען איינפלוס, דיא פראגע איז וועגען דיא ווירקונג אויף דעם אינערליכען לעבען פון מענשען, און דא איז דער פלאץ פאר דער גרויסער בעדייטונג פון לעבענס־חכמה. „דער טויט אליין, זאגט מעטערלינג, וועלכען מיר האלטען פאר אונפערענדערליך, האט אנדערע געוואוינהייטען, אנדערע מאניערען, אנדערע טרעהרען אין דעם הויז פון גוטען מענשען וויא אין דעם הויז פון שלעכטען. מען קען זאגען, אז דאס גליק אדער אונגליק רייניגט זיך איידער עס געהט אריין אין טיהר פון דעם חכם; און אז עס ביינט איין דעם קאפ אריינגעהענדיג אין א קליינליכע נשמה".

אין זיינע בעטראכטונגען איבער דיעזע אינטערעסאנטע און וויכטיגע ערשיינונגען קומט מעטערלינק אויף דער וויטערער פראגע פון דער

טראַגעדיע. וואו, פרעגט זיך, בלייבט דיא טראַגעדיע ביים מענשען ווען ער איז ניט, וויא אין דער אלט־גריכישער און שעקספירישער דראמא, א ווילענלאזער אפפער פון דעם בלינדען שיקזאל, וויא אין דער ערשטער, אדער פון זיינע ניעדריגע ליידענשאפטען, וויא אין דער צווייטער? „פיהרט אריין דעם גריכישען פילאזאף סאקראטעס אדער יעזוס קריסטוס אין דעם הויז פון דיא גריכישע אטרידען, און די אלע מארדען פון „ארעסט“ וואלטען ניט בעגאנגען געווארען אזוי לאנג וויא זיי וואלטען געבליעבען אין הויז. עדיפוס וואלט זיך ניט אויסגעשטאכען זיינע אויגען אין זייער געגענווארט. עס זיינען פאראנען אונגליקען, וועלכע דאס שיקזאל וואגט ניט צו אונטערנעהמען אין דער געגענווארט פון א גייסט וועלכער האט עס בעזיעגט מעהר וויא איין מאל, און וואו א חכם קומט, הערען פיעלע דראמען אויף“.

וואו געפינט מען דיא נויטהווענדיגקייט און דעם שיקזאל אין „האמלעט“, אין „קינג ליער“ און מאקבעט“? ווען האמלעט וואלט ניט געווען אזוי סענטימענטאל און ווייניגער גערעדט מיט גייסטער, ווען ליער וואלט ניט געווען אזא איינגעשפארטער און קורצזיכטיגער נאר, און מאקבעט ניט אזוי אבערגלויביג, וואלטען אלע דרייע טראגעדיען ניט געקענט מעגליך זיין. פון דעם שטאנדפונקט געהט מעטערלינק ארויס אין זיין דראמא „מאנא וואנא“. ער וויל שאפען אין איהר א נייע דראמא, א דראמא געבויט אויף א ברייטער וועלט־אנשויאונג, וועלכע הייבט זיך איבער דיא אנגענומענע טראדיציאנען און בעגריפע פון רעכט און אונרעכט אין דער מאראל, וועלכע צובריכט דיא אלטע לוחות און האקט אויס איהרע אייגענע, ניט אין שטיין, נור אין דיא הערצען פון דיא מענשען.

* * *

ביי דעם אויסזוכען פון דעם שטאף, פון דער צייט און דעם ארט אין „מאנא וואנא“ ערקענען מיר גלייך דעם קינסטלער מעטערלינק, וועלכער קומט אין פארערגרונד און פערדעקט דעם פילאזאף. דיא פאסירונג פון דער דראמא קומט פאר אין דער איטאליענישער שטאדט פיזא ביים ענדע פון פופצעהנטען יאהרהונדערט. מיר זיינען אין דער רענעסאנס־צייט אין איהר פולסטער אויפבליהונג פון דער פילאזאפיע און פרייען געדאנק. עס איז יענע וואונדערבארע עפאכע אין דער מענשליכער געשיכטע, ווען דער גייסט פון דעם אלטערטהום מיט זיין פילאזאפיע און זיין קונסט איז אויפגעוועקט געווארען און האט אויף דיא מענשען פון דעם מיטעלאלטער געהאט אזא בעצויבערנדע ווירקונג, אז דיא הערצען פון דיא מענשען און זייערע פעהיגקייטען האבען זיך פערצעהנפאכט. דער מענש האט אנגעהויבען צו וואקסען, איז אנטלאפען פון זיין בלינדער ניאנקע, דיא קאטאלישע קירכע, און מיט ריעזען־שריטע איז ער פארגעשריטען אין גוטס און שלעכטס. צום צווייטען מאל זייט דער צייט פון דער גריכישער קולטור האט דער מענש זיך דערקענט אין זיינע טהאטען, און דיא ריעזענגרויסע ארבייט, וועלכע דיא געדולד פון דיא הונדערטער יאהרען פון דעם מיטעלאלטער האט אנגעקליבען, האט אנגעהויבען צו בליהען און צו וואקסען. מיט זיין ארבייט און בעוואוסטזיין איז געוואקסען דער מענש און זיין בעגריף וועגען זיך. דיא רעליגיעזע, מאראלישע לעהרען און זיטען האבען פערלארען זייער פערביטערטען הארטען פנים, און דיא אייזערנע קעטען זיינען צושמאלצען געווארען אין דעם גליהענדען פייער פון דיא אויפגעוואכטע מענשליכע ליידענשאפטען.

אין דיעזער צייט פיהרט אונז מעטערלינק אין דיא אלטע רעפובליק פיזא. זייט יאהרען האט דיא רייכע שטאדט פיזא געפיהרט קריעג מיט איהר מעכטיגער שכנה, דיא רעפובליק פלארענץ. איין שטאדט האט געזוכט דעם אונטערגאנג פון דער אנדערער. דיא שטאדט פיזא איז בעלאגערט און אויסגעהונגערט געווארען פון דער ארמעע פון פלארענץ, ניטא קיין שפייז און קיין פולווער — עס איז נאר א פראגע פון א טאג אדער צוויי, און דיא שטאדט וועט גענומען ווערען אין שטורם, דיא איינוואהנער געטויטעט, בערויבט און פעריאגט און דיא שטאדט צערשטערט. דער גענעראל פון דיא פיזאנער איז גידא קאלאנא, פון דער בעריהמטער אריסטאקראטישער פאמיליע קאלאנא, וועלכע מען געפינט דערמאנט אויף יעדען בלאט פון דער איטאליענישער געשיכטע פון יענער צייט. ער איז א בראווער סאלדאט און א מענש מיט א'ן אייזערנעם ווילען, אבער געוועהנליכע בעגריפע. ער קען ניט ארויס פון דיא מאראלישע ווינדעלאך, אין וועלכע מען האט איהם איינגעוויקעלט. מיט איהם איז זיין פרוי מאנא דזשיאוואנני, אדער פערקירצט מאנא וואנא, דיא הויפט־פערזאן פון דער דראמא, און גידא'ס פאטער, דער אלטער מארקא. מארקא קאלאנא איז דער ערעל־

כטער טיפ פון א הומאניסט, פון יענע געלערנטע מענשען, וועלכע פלעגען זיך אבגעבען צו פארשען דעם אלטערטהום און וועלכע זיינען געוועזן דיא גייסטיגע טרעגער פון דער קולטור פון דער רענעסאנס־צייט. אין איהם האט מעטערלינק פערווירקליכט זיין בעגריף פון א חכם, וועלכער האט דערגרייכט זיין וויזהייט דורך לערנען און דענקען, און אין מאנא וואנא האט ער געוואלט פארשטעלען דיא חכמה דורך אינסטינקט און אונשולד און דורך דיא אללוועלטליכע ליעבע.

* * *

אין ערסטען אקט פון דער דראמא טרעפען מיר דעם פיזא'נער גענעראל, גידא קאלאנא, ביי זיך אין פאלאץ, אין א געשפרעך מיט זיינע קאפיטאנען וועגען דיא שלעכטע לאגע פון דער שטאדט. ניטא קיין הילפע פון דרויסען און קיין מאכט אין אינערען; נאך דריי מאנאט פון הונגער און ליידען, נאך דריי מאנאט פון איבערמענשליכע טאפפערקייט און אויסדויער האלט דיא אלטע רעפובליק ביי פאלען אין דיא הענד פון איהר גרעסטען פיינד. ניטא קיין פולווער, ניטא קיין קוילען, און דיא סאלדאטען ווילען זיך אונטערגעבען דעם פיינד. דער גענעראל ווארט אויף זיין פאטער מארקא, וועלכען ער האט געשיקט אין פיינדליכען לאגער דורכצורעדען זיך מיט דעם פלארענטינער פיהרער, פרינטשיוואלע. אין זייערע אויגען איז דער אונבעקאנטער גענעראל א ווילדער מענש, א בארבאר, וועלכער וועט נאך נאר אלעמען הייסען ערמארדען. דאן ערשיינט מארקא, דער פאטער; ער קומט פון דעם פיינדליכען לאגער און ער ברענגט מיט זיך יענע אטמאספערע פון גרויסקייט וועלכע דערמאנט אונז אן דיא ווערטער „וואו א חכם קומט, הערען פיעלע דראמען אויף“. ניין, אין פיינדליכען לאגער זיינען זיי ניט בארבארען; וויא א גאסט האבען זיי איהם אנגענומען. פרינטשיוואלע אליין האט געלעזען מארקא'ס שריפטען און האט זיך מיט איהם אונטערהאלטען וועגען „דיא דריי געשפרעכען פון דעם גריכישען פילאזאף פלאטא“, וועלכע מארקא האט ענטדעקט און איבערזעצט. מארקא איז בעגייסטערט פון דער קאמפאניע, וועלכע ער האט געטראפען אין פיינדליכען לאגער: „מיר האבען גערעדט וועגען העזיאד, אריסטאטעל און האמער“, און איינער פון זיי האט ענטדעקט אין א'ן אליורוועלדעל געגראבען אין זאמד א טהייל פון א סטאטוע פון א געטין, „אזוי וואונדערשעהן, אז איהר וואלט דיא מלחמה פערגעסען, ווען איהר וואלט איהר געזעהען“.

דער אלטער פילאזאף איז בעגייסטערט, אבער זיין זוהן דערמאהנט איהם אן דעם שיקזאל פון דער שטאדט, ער וויל וויסען דיא פאדערונגען פון דעם פיינד. און מארקא ערצעהלט געלאסען דעם וואונש פון פיינדליכען גענעראל. מיט שרעק איז ער געגאנגען אין געצעלט פון פרינטשיוואלע, מיט מורא און פחד; ער האט ערווארטעט צו טרעפען דארט א'ן אונוויסענדען און נארישען בארבאר, בלוט־דורשטיג און שכור, א מין משוגענעם, וועלכער ווערט א העלד אויף דעם שלאכטפעלד. ער האט אבער געפונען א מענשען, העפליך און געבילדעט, וועלכער בייגט זיך פאר דער וויזהייט און איז זשעדנע נאך וויסען; א מענשען, וועלכער איז מענשליך און פריינדליך און ליעבט ניט דעם קריעג און זוכט דעם גרונד פון דיא ליידענשאפטען און ערשיינונגען. נאר דיעזער מענש האט א ווילדען וואונש, וויא עס האבען איהם נור געוויסע מענשען, וועלכע ווערען געבארען, שיינט עס, אונטער דעם געפעהרליכען שטערן פון א'ן איינציגע גרויסע און אונעררייכבארע ליעבע.

פרינטשיוואלע האט איהם, מארקא'ן, דערצעהלט, אז פלארענץ האט בעשלאסען צו פערניכטען פיזא ביז אין גרונד, אהן רחמנות. ער אליין, פרינטשיוואלע, וויים, אז דיא פלארענטינער רעגיערונג האט א פערדאכט אויף איהם, ער איז פאר איהר צו שטארק און פאפולער; ער וויים אויך, אז נאך דער צערשטערונג פון פיזא דורך דיא ווילדע סאלדאטען, וועט מען פאדערן ביי איהם רעכנונג פאר דיא טהאטען פון דיעזע אויפגערייצטע סאלדאטען. ער וויל דערפאר רעטען דיא שטאדט פיזא פון צערשטערונג און צריבערגעהן צו איהר מיט זיינע טרייע סאלדאטען און מיט פראוויאנט און פולווער. נור ער פאדערט איין זאך: מען זאל איהם אויסליפערן אויף איין נאכט מאנא וואנא. ברוטאל וויא דיעזע פאדערונג איז, איז עס אינטערעסאנט צו זעהען וויא א חכם דערצעהלט עס.

„איך האב אייך שוין געזאגט: פרינטשיוואלע שיינט צו זיין קלוג; ער איז מענשליך און פערנינפטיג. אבער וואו איז דער חכם וועלכער האט ניט זיין משוגעת? און וואו איז דער גוטער מענש, וועלכער האט קיינמאל ניט געהאט אין זיך א שרעקליכע אידעע? רעכטס איז דער פערשטאנד, ערבארמונג, גערעכטיגקייט; לינקס איז עס נאר א'ן אנדער זאך; דער וואונש, **דיא**

ליידענשאפט, וואס ניט? דיא שוואכקייט אין וועלכער מיר פאלען שטענדיג... איך בין אריינגעפאלען, איהר וועט פיעלייכט אויך אריינפאלען און איך וועל נאך וויעדער אריינפאלען... דען דער מענש איז שוין אזוי געשאפען... א הארצווייטאג, וואס האט ניט בעדארפט זיין א מענשליכער הארצווייטאג, וועט אייך טרעפען... און איך, וועלכער זעהט אזוי קלאר אז דער ווייטאג וועט ניט זיין פראפארציאנעל צו דיא צרות, וועלכע ער שטעלט פאר, איך האב געמאכט פון מיין זייט נאך א משוגענעם פערשפרעך וויא דער ווייטאג וועט זיין משוגע... און דיזער משוגענער פערשפרעך וועט געהאלטען ווערען גאנץ משוגע פון דעם חכם וואס איך וואלט וועלען זיין און וואס קומט צו אייך רעדען אין נאמען פון פערנונפט. יא, איך האב פערשפראכען צוריקצוקעהרען זיך אין דעם פיינדליכען לאגער. וואס וועט דארט זיין מיט מיר? עס איז מעגליך, אז פייניגונג און טויט וועט זיין זייא בעלוינונג פון א נארישע טרייהייט. דאך וועל איך געהן... איך האב מיר פיעלע מאל געזאגט, אז דאס איז א רעשטעל פון משוגעת און אז איך טהו זיך אן אין פורפור, אום צו שאפען זיך א'ן איינבילדונג; איך וועל בעגיין דעם משוגעת וואס איך פערדאם, דען איך האב אויך ניט דעם נייטיגען כח צו פאלגען מיין פערשטאנד... אבער איך רעזאג ניט... אה, איך פערליער זיך, איך דרעה ארום דיא פראזען, איך זוך ווערטער, אום אבצוציהען אביסעל דעם ענטשיידענדען מאמענט... אבער פיעלייכט האב איך אונרעכט אזוי צו צווייפלען אין אייך!... נון, אט דיעזער גרויסער טראנספארט, דיעזע שפייזען, וואס איך האב געזעהען: וועגען פול מיט תבואות, מיט וויין, מיט פרוכטען, סטארעס אקכען און שעפסען, מיט וועלכע מען קען ערנעהרען דיא שטאדט מאנאטען לאנג, אלע דיעזע געסער מיט פולווער און בליי, מיט וועלכע צו געזיגען פלארענץ און פערשטארקען פיזא — אט דאס אלעס וועט אריינקומען היינט אבענד אין דער שטאדט, אויב איהר ווילט אנשטאט דעם שיקען איהר בלויז אויף איין נאכט צו פרינטציפאלע... ער וועט איהר צוריקשיקען מארגען מיט דיא ערשטע שטראהלען פון דער מארגענרעטהע. אבער ער פאדערט ניט אנדערש, אלס א צייכען פון זיעג און אונטערגעבונג, אז זיא זאל קומען אליין און נאקעט אונטער איהר מאנטעל...“

גידא וויל ניט הערען און ניט וויסען פון אזעלכע פארשלעגע; אונטער דיא מויערן פון פיזא וויל ער זיך בעגראבען מיט זיין וואנא און רעטען זיין עהרע. אבער זאל זיא זאגען, וואס רעכט איז, זיא, דיא ריינע און עהרענהאפטע פרוי, אויף וועלכער דאס פאלק קוקט וויא אויף א הייליגער, זאל זיא ענטשיידען. און וואנא ערשיינט מיט א מאסע מענשען, וועלכע פאלגען נאך איהר. זיא ווייס שוין פון דער פארערונג, דען דער אלטער מארקא האט פריהער וויא צו זיין זוהן גערעדט צו איהר, און צו דעם ראטה פון שטאדט, וועלכער האט בעשלאסען דעם שיקזאל פון דער שטאדט צו לאזען אין דיא הענד פון מאנא וואנא. איהר מאן האלט צו איהר א הייסע ליעבעס־רעדע; זיא אבער געהט צום אלטען און זאגט: „איך וועל געהן דיזען אבענד, מיין פאטער“, און ער ענטפערט: „איך האב עס געוואוסט, מיין טאכטער“...

אין זיין געצעלט פון זייד און טהייערע פעלצען, צווישען קאסטענס פון גאלד און זילבער, געהט ארום דער סאלדאטענפיהרער, פרינטשיוואלע, און ווארט אויף דעם קומען פון וואנא. זיא געהט צו איהם אין לאגער פון דער אויסגעהונגערטער שטאדט, ניט וויסענדיג פון דעם פיינדליכען גענעראל וויא זיין נאמען. זיא געהט ניט מיט מארד־געדאנקען, וויא איהר מאן וויל זיך טרייסטען, נור צו רעטען דיא לעבענס פון דיא דרייסיג טויזענד נפשות פון פיזא. דען זיא פיהלט אין זיך דיא וואהרהייט פון דיא ווערטער פון דעם אלטען הומאניסט מארקא: „טהו וואס איין משוגענער פערלאנגט, און דאס וואס דוכט זיך דיר שרעקליך, וועט זיין העלדיש, פאר דיא וואס וועלען לעבען נאך דיר און וועלכע וועלען קוקען אויף דיין טהאט מיט א רוהיגער אויג און מיט א גערעכטערן און מענשליכערן קוק... גלויב מיר, קיין זאך איז ניט מעהר ווערטה וויא א גערעטעטעס מענשענלעבען, און אלע טוגענדען, אלע אידעאלען פון דיא מענשען, אלעס דאס וואס זיי רופען אן עהרע, טרייע און וואס ניט, איז נור א קינדערשפיעל אין פערגלייך צו א מענשענלעבען“.

און זיא געהט, ניט וויסענדיג וואס איהר ערווארטעט אין דעם געצעלט פון פיינד, פיעלייכט דיא גרעסטע שאנדע און טויט; אבער זי דענקט אן דיא פערשמאכטעטע מענשען אין דער שטאדט, זיא הערט דעם געוויין פון דיא קינדער און דעם געשריי פון זייערע מוטערס, און פעסט געהט זיא זיך אויפצואפפערן, ווען מען וועט עס מוזען, שוועבענדיג איבער דעם שמוץ פון דער ערד, זיך ערהייבענדיג איבער דיא פאראור־

טהיילע ניט נור פון דענקען, נור אויך פון פיהלען. פון דער איינפאכער פרוי דזשיאוואני קאלאנא איז דאן געווארען דיא איבערמענשליכע הייליגע פיגור פון מאנא וואנא.

וואס עס ענטוויקעלט זיך ווייטער, איז נור בעלייכטונג פון דעם ערשטען אקט. זיא קומט אין צעלט פון פרינטשיוואלע ,,נאקעט אין איין מאנטעל געוויקעלט". ווען פרינטשיוואלע איז געווען אלט צוועלף יאהר, האט ער זיך געשפילט אין גארטען פון וואנא'ס עלטערן. זייט יענער צייט האט ער איהר געליעבט, שטענדיג זיא געזוכט און ניט געוואגט צו איהר נאהענט צו קומען. יעצט, אין זיין פערצווייפלונג, האט ער איהר געפאדערט, און ווען ער דערזעהט איהר בגלויבען מיט דער שכינה פון איהר גרויסער כהאט, בעגריבט ער איהר גייסטיגע שעהנהייט, און דיא ווירקליכקייט אין מענשען בייגט זיך פאר דער גרייבער נשמה פון דער נאקעטער פרוי. אין דער נעגענווארט פון מאנא וואנא פערלירען זיך זיינע טהיערישע ליידענשאפטען און ער גיט איהר נור איין קוס אויף דעם שטערן. ער ערצעהלט איהר זיין לעבען און שטרעבען, וועהרענד דיא טראנספארטען מיט פראוויאנט ווערען נעפיהרט נאך פיזא.

פיזא איז גערעטעט, יובעל־פייערס לייכטען אויף איהרע טורעמס און מעלדען דעם פיינד ־רויסען דיא פריידע פון דער בעלאגערטער שטאדט. אין לאגער אבער האט מען זיך געכאפט און מאנא וואנא מיט פרינטשיוואלע מרזען פליהען נאך פיזא. זיא נעהמט איהם מיט, זיכער אין איהר ריינקייט.

אין דריטען אקט קומט וואנא מיט פרינטשיוואלע, וועלכען קיינער קען ניט, בעגלייטעט פון דעם פריידיגען פאלק. ,,עס שיינט, אז זיא פעשטראהלט דיא מאסע ארום איהר", זאגט איינער. אין זיין פאלאסט ערווארטעט איהר גידא. ער גלויבט אין זיין עגאאיזמוס, אז וואנא האט וואהרשיינליך ערמארדעט פרינטשיוואלע און גערעטעט איהר עהרע. ווען זיא ערקלערט פאר דעם גאנצען פאלק, אז פרינטשיוואלי האט איהר און דיא שטאדט גערעטעט, האט איהר בעהאנדעלט וויא א ברודער, און אט איז ער, זייער וואהרער רעטער, גלויבט איהר גידא ניט. ער, דער מוטהיגער סאלדאט, וועלכער איז געוועהנט צו האקען מיט דעם שווערד, קען קיין אנדער מוטה ניט פערשטעהן, ער קען דאס וואס זיין פרוי זאגט איהם ניט גלויבען. ער פאדערט אויף זיין פרוי צו זאגען דיא וואהרהייט, וויא ער גלויבט, זיך ניט צו שעמען און צו ערקלערען, אז פרינטשיוואלע האט איהר פערגוואלטיגט. זי האט איהם דארום אריינגענארט אין פיזא איהם איבערצוגעבען צו איהר נקמה. זיא ערקלערט אז עס איז ניט וואהר, אז פרינטשיוואלע איז אונשולדיג, האן הייסט גידא טייטען פרינטשיוואלע, און פלוצלינג ערקענט וואנא איהר ליעבע צו איהם, זיא רייסט איהם ארויס און ערקלערט זיך פיר שולדיג : זיא אליין וויל אבער מאטערן און פייניגען פרינטשיוואלען, זיא אליין וויל דערפאר האבען דיא שליסלען פון זיין געפענגניס. קיינער פערשטעהט זיא ניט, נור דער אלטער מארקא זאגט צו איהר שטילערהייט : ,,יא, וואנא, איך האב פערשטאנען . . . איך האב פערשטאנען דיין ליגען... עס איז גערעכט און זעהר איינגערעכט, ווי אלעס וואס מען טהוט.. דאס לעבען האט רעכט..."

דאס איז דיא ענדע פון דער דראמא. וואס ווייטער עס וועט ווערען פון וואנא אין איהר געפאנגענעם זאגט אונז מעטערלינק ניט, און עס איז אויך ניט נייטיג, מיר ווייסען אז דאס ,,לעבען האט רעכט."

מיר איז אין דער מאדערנער דראמאטישער ליטעראטור ניט בעקאנט קיין שטיק, וואו דער בעגריף לעבען זאל זיין אויפגעפאסט אין אזא ברייטען און טיעפען זינן וויא אין מעטערלינקס ,,מאנא וואנא". אין דיעזער דראמא פון וויזהייט האט ער ווירקליך בעשאפען אומשטענדע, וועלכע וואלטען ביי אנדערע וועלטאנשויאונגען זיך געמוזט ענדיגען מיט וועניגסטענס איינעם אדער צוויי מארדען אדער וואהנזיננע. דא אבער קלינגט אלעס אין דעם טיעפען גרונדטאן פון דער אלעם בעגרייפענדער און אלעם פערצייהענדער חכמה. וויל דיא שטראהלען פון דער וויזהייט בעלויכטען דיא שמערצען פון דיא מענשען, זיי היילענדיג און טרייסטענדיג, פערשמעלצען זיך דיא דיסאנאנצען פון דיא מענשליכע ליידענשאפטען און איין הארמאני, וועלכע איז דיא הארמאני פון לעבען. גרעסער פון דעם ברוטאלען העלדענמוטה פון סאלדאט איז דיא איינפאכע, נאטירליכע מענשענליעבע פון דער פרוי, און גרעסער פון זיי ביידע איז דיא קלארע וועלטאנשויאונג פון דער וויזהייט, וועלכע זעהט און פערשטעהט דעם גאנג פון דער וועלט און וועלכע ווייס, אז דאס לעבען האט רעכט...

דער טריאומף פון גייסט איבער דיא ברוטאלע קראפט ביי'ם מענשען, דאס איז דער טריאומף פון ,,מאנא וואנא". מ. לעאנטיעף.

מארק האננא'ס סאציאל-פאליטיק.

אין דעם מאנאטליכען זשורנאל „נאשיאנאל מאגאזין“ פון לעצטען פעברואר איז ערשינען א'ן ארטיקעל אונטער דעם נאמען „סאציאליזמוס און טריידיוניאנס“, וועלכער האט גלייך צוגעצויגען די אויפמערקזאמקייט פון פובליקום, ווייל ער איז געשריבען געווארען פון קיין אנדערען, ווי מארק האננא, וועלכער איז געוועזען דער אונגעקרוינטער קעניג פון יונייטעד סטייטס, ווען מעק־קינלי איז אפיציעל געוועזען פרעזידענט, און וועלכער איז נאך יעצט אויך דער הויפט־באס פון דער הערשענדער רעפובליקאנער פארטיי. צוליעב דעם בין איך נייגיעריג געווען דורכצולעזען דיזען ארטיקעל און צוליעב דעם, רעכען איך, וועט דעם לעזער פון דער „צוקונפט“ אויך אינטערעסאנט זיין צו וויסען זיין אינהאלט.

שוין דער פאקט אליין, אז אזא דורכגעטריבענער פאליטישען און פערביסענער קאפיטאליסטישער פיהרער, וויא מארק האננא איז, האט געפונען פאר נויטהיג צו שרייבען אן ארטיקעל איבער דער גרעסטער סאציאלער פראגע גראדע אין דעם יאהר פון דיא פרעזידענט־וואהלען,— איז פיעל־בעדייטענד. מען קען זאגען, אז דאס איז א צייכען פון צייט. עס איז יעדענפאלס קלאר, אז דער סאציאליזמוס איז שוין צוגעקרמען צום פארדער־גרונד פון אמעריקאנער פאליטיקס און אז דיא פיהרערס פון דיא קאפיטאליסטישע פארטייען הויבען אן ערנסט צו רעכענען זיך מיט דער סאציאליסטישער פארטיי. עס איז אויך ניט א צופאל, וואס מארק האננא האט גראדע געלאזען פערעפענטליכען זיין ארטיקעל אין א זשורנאל, וועלכער ערשיינט אין באסטאן, דיא הויפט־שטאדט פון דעם העכסט־ענטוויקעלטען אינדוסטריעלען שטאאט, וואו דער סאציאליסטישער וואוט איז בעזאנדערס גרויס און וויכטיג.

נאר לאמיר בעטראכטען וואס דיזער טראסט־מאגנאט און אבער־קאמאנדיר פון דער רעפובליקאנער פארטיי זאגט אין זיין ארטיקעל.

„עס איז ניטא א וויכטיגערע פראגע, ערקלערט ער, וויא דיא פראגע וועגען דיא בעציהונגען צווישען ארבייט און קאפיטאל. אין אנפאנג פון א נייעם יאהר־הונדערט, ווען מיר ווארפען א בליק אין אונזער געשיכטע, ווערען מיר כמעט צוטומעלט דורך דעם גרויסען וואונדערבארען פארטשריט פון אונזער לאנד; אבער וויא מיר זאלען ניט צוריקהאלטען דיא ענדערונגען, וועלכע רייסען זיך דורך, מוזען מיר פריער אדער שפעטער זיך א נעהם טהאן צו דער פראגע — דיא ערנסטע אויפגאבע — וועגען אויסגלייכען דיזע אנגעלעגענהייטען אנשטאט צו פרובירען געהן צוריק צו אומשטענדען, וועלכע זיינען שוין פאראיבער“.

דערמיט צייגט מארק האננא, אז ער פערשטעהט וואו, פראסט גערעדט, דער הונד ליעגט בעגראבען. אבער צו דיזען פערשטאנד איז ער געקומען ניט דורך שטודירען דיא סאציאלע פראגע, ניט דורך לעזען ביכער איבער סאציאליזמוס, זאנדערן איינפאך דורך דיא ערפאהרונג וועלכע ער האט געהאט ביי פערשידענע סטרייקס, ווען עס איז איהם אויך אויסגעקומען צו בעשיצען זיינע פריוואט־קאפיטאליסטישע אינטערעסען און צו האנדלען אלס פערמיטלער אין דיא אינטערעסען פון זיין קלאס. ער גיט עס אליין צו אין זיין ארטיקעל, נור דאס ווארפט זיך אין דיא אויגען כמעט ביי זיין יעדער פראזע. אין עטליכע ערטער רעדט ער מיט דער זיכערהייט פון א'ן ערפאלגרייכען געשעפטס־מאן, וועלכער בילדעט זיך איין, דאס ווייל איהם איז געלונגען צו מאכען געלד דורך פאבריצירען, לאמיר זאגען, שטיוועל, דארום קען ער שוין פערוואלטען א שטאדט, ווערן א מיניסטער און זאגאר ענטשיידען דיא שווערסטע סאציאל־פאליטישע פראגען. ניט נאר פון סאציאליזמוס, זאנדערן אפילו וועגען טרייד־יוניאניזמוס דריקט ער זיך אויס אזוי, אז מען קען נאר דערפון שליסען, דאס ער האט קיין מאל ניט איבערגעלעזען א'ן ערנסטען בוך איבער דיזע פראגען.

בעזאנדערס ווען ער רעדט וועגען אמעריקא און דעם זאגענאנטען „אמעריקאניזמוס“, בעווייזט ער, אז ער שטעהט ניט אפילו מיט א האר העכער איבער דעם קלענסטען אמעריקאנישען

פאליטישען, וועלכער שרייט וויא א פאפוגאי, וועגען די „הערליכע קאנסטיטוציאן", „די פרייע אינסטיטוציאנען" א. ז. וו. אזוי וויא אין קיין אנדער לאנד וואלט עס גאר אויף א רפואה ניט געווען. דיא אמעריקאנער זיינען אזוי אנגעבלאזען מיט זייערע איינענע שבחים, וועלכע ווערען וויעדערהאלט אהן שום קריטיקען. און זיינען אזוי אונוויסענד וועגען אפילו דיא פארטגעשריטענסטע לענדער אין אייראפא, דאס עס איז זעלטען צו געפינען איינעם צווישען זיי, וואס האלט זיך ניט פאר אן אתה־בחרתנו'ניק און וואס איז ניט איינגעבילדעט, אז אין אמעריקא קען מען אויפטהאן זאכען, וואס זיינען גאר אונמעגליך אין דער אלטער וועלט, אז מען קען אפילו געהן מיט'ן קאפ אראפ, ווען מען זאל עס נאר וועלען מיט עכט־אמעריקאנער ענערגיע. מאלע וואס מען זוכט און מען טהוט אין אייראפא — מיר, אמעריקאנער, פייפען דערויף און קענען אויפטהאן גראדע פערקעהרט. ספעציעל דענקען אזוי דיא אמעריקאנער וועגען דיא סאציאלע פראגע. וויא לאנג צוריק האבען זיי אין גאנצען געלייקענט, אז אין אמעריקא קען פארקומען אזא קאמפף צווישען קאפיטאל און ארבייט וויא אין אייראפא, אז אין אמעריקא הערשט דיא בורזשואזיע גראדע וויא אין אייראפא? און היינט צו טאג, וויא פיעל אמעריקאנער וועט איהר געפינען, וואס וועלען אייך צוגעבען, אז דיא סאציאלע פראגע ווארצעלט זיך אין אמעריקא גראדע ווי אין אלע לענדער, ווי אין ענגלאנד און רוסלאנד, דורך דיא זעלבע אורזאכען; וואס וועלען אנערקענען, אז דער סאציאליזמוס האט אין דיא פעראייניגטע שטאאטען אזא באדען וויא אין אייראפא, ווייל דיא געזעצע פון דער קאפיטאליסטישער ענטוויקלונג זיינען איבעראל גלייך און פיהרען צו דיא זעלבע רעזולטאטען?

מארק האננא איז קיין אויסנאהמע, אבוואהל ער פיהלט ניט ווילענדיג, אז דיא סאציאלע פראגע האט שוין אין אמעריקא אנגענומען דיא זעלבע „רויטע" געשטאלט וויא אין דער אלטער וועלט. ער בילדעט זיך נאך איין אדער וויל איינבילדען אנדערע — עס איז גיכער אנצונעהמען אז אין דיזען פונקט זאגט ער גראדע אויפריכטיג וואס ער דענקט — אז אין אמעריקא קען מען נאך אריבערווארפען א בריק איבער דעם אבגרונד וואס טהיילט אפ אלץ ווייטער און טיעפער קאפיטאל און ארבייט. ער מיינט אהער ווייל מאכען מיינען אנדערע — אין דיזען פונקט איז גיכער אנצונעהמען דאס ער בלאפט איינפאך — אז דיזער וואונדערבארער בריק וועט אויפגעבויט ווערען פון דער „סיוויק פעדערײשאן, וועלכע האט שוין אזוי פיעל גוטעס אויפגעטהאן אין דיא פינף יאהר פון איהר עקזיסטענץ". און וואס בעשטעהט דאס „גוטעס" פון דיעזער קאפיטאליסטישער ארגאניזאציאן, וועלכע זוכט נאר צו פערבלענדען דיא אויגען פון דיא ארבייטער מיט היפאקריטישע פריינדשאפט, מיט האניג אויף'ן צונג און גאל אין הארצען — דאס ערקלערט אונז ניט מארק האננא. ער מאכט בעהויפטונגען מיט א טאן פון א'ן אראקעל, אזוי וויא מען מוז איהם גלויבען אויף'ןווארט. וויא ווייט זיי שטימען מיט דער וואהרהייט, קען מען שליסען פון פאלגענדעס:

„דיא אומשטענדען, זאגט ער אין איין ארט האבען זיך געענדערט, און פאר יעדען ארבייטער איז דא דורכשניטליך צוויי דזשאבס יעצט אין דער גאלדענער צייט פון אונזער פראספעריטי (הצלחה)"... וויא געפעלט אייך אזא הצלחה? — האט איהר דען ניט געפונען וויינינגסטענס צוויי פלעצער אויף איין קלאפ, ווען איהר זייט געגאנגען זוכען ארבייט?

„דיא ארבייטער יוניאנס האבען געקענט זיין א קללה פאר ענגלאנד, בעהויפטעט ער ווייטער, אבער איך גלויב, אז אין אונזער לאנד וועלען זיי ברייננען גליק, ווען א ריכטיגער גרונד פון צוטרויען און רעספעקט וועט עטאבלירט ווערען". אויב מען קען געפינען אזא גרונד וויא מארק האננא מיינט עס, ווארום האט מען איהם ניט געפונען אין ענגלאנד? זיינען דיא ענגלענדער אזעלכע נארען און בלינדע, אז זיי קענען שוין גאר קיין מיטעל ניט אויסגעפינען נעגען דיא קללה דורך דיא טרייד־יוניאנס? און ווארום האבען עפעס דיא טרייד־יוניאנס געקענט זיין א קללה פאר ענגלאנד? וואו זייבען דיא פאקטען דערצו? זיינען דיא יוניאנס ווירקליך א שטערונג פיר דיא ענגלישע אינדוסטריע? מארק האננא און אנדערע קאפיטאליסטען ווידערהאלען נאר דיא קלאגען פון זייערע ענגלישע חברים, וועלכע ווילען אויפהעצען דיא ארימע מאסען פון ענגלאנד געגען דיא טרייד־יוניאנס. דיא לעצטע סטאטיסטישע רעכנונגען ציינען קלאר, אז דיא ענגלישע אינדוסטריע און האנדעל שטייגען נאך.

אין אלגעמיין איז זיין ארטיקעל פול מיט ווידערשפריכע. אין איין ארט בעמערקט ער גאנץ ריכטיג, אז „עס איז ניטא קיין אנדער גרופע

(ער מיידט אוים צו געברויכען דעם ווארט : קלאס) אויסער ארבייט אדער קאפיטאל; יעדער מענש געהערט צו איינער אדער צו דער אנדערער גרופע". אבער אנשטאט צו קומען צו דעם לאגישען שלוס פון דיזען פאקט, נעמליך: צום קלאסען־קאמפף, זאגט ער נאר: „מיין פלאן איז צו אמעריקאניזירען (?!) דיא ארגאניזירטע יוניאן־ארבייט אין דעם בעסטען זינען און ניט ערצווינגען צו א פערשטענדניס פון איהר פעראנטווארטליכקייט, און אויף דיזען וועג איהר צו מאכען פאר א חבר פון קאפיטאליסט אנשטאט א פיינד, מיט וועלכען מען האט צו קעמפפען... אויב יעדער מאן, זאגט ער ווייטער, וועט בעהאנדעלט ווערען וויא א מאן, אויב א צורוף צו זיין הארץ אזוי וויא צו זיין פערשטאנד וועט געמאכט ווערען, וועט עס ברענגען צו אזא צוטרויען, אז עס וועט דיענען אלס פונדאמענט צו בויען ווייטער. אט צו דיזען צושטאנד שטרעבט עס דיא סיוויק פעדערייישען — אבזאלוטעס פערטרויען פון ביידע זייטען".

קורץ, שלום צווישען קאפיטאל און ארבייט.

— דאס איז דיא סאציאל־פאליטיק פון מארק האננא מיט זיין סיוויק פעדערייישען. האפענדיג, אז איהם וועט געלינגען אויסצופיהרען דיזע אונמעגליכקייט אדער, ריכטיגער, אז ער וועט קענען אראבפיהרען דיא ארגאניזירטע ארבייטער פון זייער ריכטיגען וועג, דעם וועג פון קלאסענקאמפף, ערקלערט ער זיך פאר א פריינד פון ארבייטער־יוניאנס. אבער נאר מיט דער בעדינגונג, אז זיי זאלען זיך לאזען ערציעהען פון אזעלכע „ארבייטער־פריינד", וויא דיא מיטגליעדער פון דער סיוויק פעדערייישען, און זאלען ווערן קאנסערוואטיוו אויף א'ן עכטען „ביזנעס־וועג" (מארק האננא שעהמט זיך גאר ניט אפען צו זאגען אין זיין ארטיקעל, אז „דער גייסט פון אונזער צייט איז ביזנעס") — וועט ער, זיין דאלאר־מאיעסטעט, זיי שטיצען און גלעטען איבער'ן בעקעלע.

יעדענפאלס האט ער גאר קיין מורא ניט פאר דיא טרייד־יוניאנס, וויא זיי זיינען יעצט ארגאניזירט, און ער זוכט אויך צו בערוהיגען אנדערע „קאפיטאנען פון אינדוסטריע", אז זיי זאלען זיך ניט שרעקען. ער טרייסט זיי דערמיט אז דיא „אמעריקאנער יוניאנס ווערען אלץ קאנסערוואטיווער און וועלען ניט דערלאזען, אז היטציגע זאלען זיי אראבפיהרען פון גלייכען וועג". ער גיט זיי נאך דעם ראטה צו זוכען דיא מיטווירקונג פון דיא ארבייטער. „עס איז ניטא קיין בעסערע אינוועסטמענט פאר א פאבריקאנט אדער א'ן אידוסטריעלע קאמפאניע, זאגט ער, וויא א הערצליכע מיטווירקונג און גוטע געפיהלען פון דיא אנגעשטעלטע. ווען מיר זאלען נאר זיך האלטען אן דיזע השערה, גלויב איך אז עס איז גאנץ מעגליך, דאס אלע אונטערשיעדע קענען אין דער צוקונפט בעזייטיגט ווערען דורך א האנדלונג נאך דעם אלטען ווערטעל: „א'ן אונץ פערהיטונג איז ווערטה א פונט רפואה". זיין שליסליכער פארשלאג איז צו האלטען קאנפערענצען מיט ארבייטער־פערטרעטער אין פאל פון סטרייקס אדער איידער געסטראשעטע סטרייקס ברעכען אוים. דאס איז דער לעצטער ווארט פון זיין סאציאל־פאליטיק.

דיא אמת'ע געפאהר פאר דיא קאפיטאליסטישע געזעלשאפט זעהט ער אין סאציאליזמוס. „וויא איך בעטראכט עס, שרייבט ער גאנץ אפען, בעשטעהט יעצט דיא געפאהר אין דער פערשפרייטונג פון דעם גייסט פון סאציאליזמוס". אין דיזען פונקט זיינען מיר פאלשטענדיג איינפערשטאנדען מיט איהם. אבער ער האט א גרויסען טעות, ווען ער מיינט, אז ער וועט קענען האלטען אין צוים, דורך דיא סיוויק פעדערייישען און קאנפערענצען, דיא טרייד־יוניאנס אפילו וויא זיי זיינען יעצט ארגאניזירט, דיען דיא אונפערמיידליכע געזעצע פון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט צווינגען זיי צום קלאסענקאמפף. שלום צווישען קאפיטאל און ארבייט, הארמאניע צווישען קאפיטאליסטען און פראלעטאריער איז אזוי מעגליך וויא הארמאניע צווישען פייער און וואסער, צווישען וועלף און שעפסען. וויא פיעל קאפיטאליסטישע שרייבערס, רעדנערס און פאליטיקער זאלען ניט פערדולען דיא ארבייטער א קאפ מיט זייערע גיפטיגע שלום־רייד, וועט עס לאנג ניט אבהאלטען דעם אינערליכען קלאסען־קאמפף, וועלכער איז אזוי איינגעבארען אין דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט, וויא דער אינסטינקט פון זעלבסטבעשיטצונג ביי יעדער איינצעלנער פערזאן. יעדער סטרייק איז א קלארער בעוויז פון דיזען איינגעבארענען קלאסענקאמפף און א'ן אפלייקענונג פון אלע טענות פון דיא קאפיטאליסטישע היפאקריטען מכח שלום צווישען קאפיטאל און ארבייט.

אבער דיא מארק האננאס ווילען עס ניט

וויסען. זיי דענקען, אז זיי וועלען האלטען דיא יוניאנס אין זייערע קעשענעס, ווען נאר עס זאל זיי געלינגען אפצוהאלטען דיא פערשפרייטונג פון סאציאליזמוס. דעם סאציאליזמוס האלטען זיי פאר א געפאהר, ניט וויל ער פאדערט עקאנאמישע גלייכהייט — דיא קאפיטאליסטען רעדען זיך איין, אז דאס איז איבערהויפט א'ן אונמעגליכע זאך — און פרעדיגט סאלידאריטעט, אמת'ע מענשענליעבע, זאנדערן וויל ער בעפעסטיגט זיך אויף דעם גרונד פון קלאסענקאמפף און צייגט קלאר און דייטליך, אז הארמאניע צווישען קאפיטאל און ארבייט איז אונמעגליך. ווען ניט דער סאציאליזמוס וואלטען זיי זיך אין אלגעמיין גאנץ ווייניג געקימערט וועגען דיא טרייד־יוניאן בעוועגונג, וויל זיי דענקען, אז זיי זיינען גענוג שטארק צו אונטערדריקען יעדען סטרייק.

וואס סאציאליזמוס לערנט, ווייס מארק האנגא אזוי וועניג ווי יעדער אמעריקאנער פאליטישען. ער פיהלט נאר, אז עס איז עפעס א פיינדליכע און געפעהרליכע זאך פאר זיין קלאס, וועמעס הערשאפט ער זוכט נאטירליך וואס לענגער און שטארקער אנצוהאלטען. ווען מען לעזט זיינע טענות געגען סאציאליזמוס, קען מען פון ערשטען בליק מיינען, אז ער וויל נאר אבנארען און פערפיהרען דעם דורכשניטליכען אמעריקאנער, וועלכער גלויבט נאך באמונה שלמה אין דיא אויסגעוועפטע רפואות פון אמעריקאנער פרייהייטען; אבער ווען מען בעטראכט נעהענטער וואס ער זאגט, בלייבט נאר צוצוגעבען, אז ער אליין פערשטעהט ניט מעהר און ווייס ניט מעהר פון סאציאליזמוס, ווי דער דורכשניטליכער אמעריקאנער.

אט זיינען מארק האנגא'ס „באמבעס“ געגען סאציאליזמוס:

„סאציאליזמוס ווערט מעהר אדער וועניגער געפרובט אויפצופלאמען דעם פאלק געגען יעדע אינדיווידועלע איניציאטיווע און פערזענליכע ענערגיע, וועלכע זיינען געוועזן דיא ריכטיגע עסענציע פון אמעריקאנער פראגרעס. וועהרענד דער גייסט פון סאציאליזמוס האט פעראורזאכט פורכט אין איינינגע קרייזען, איז ער מיט פריידע אויפגענומען געווארען ביי א געוויסען קלאס פון פאלק, וואס ווינשט ניט צו טהאן עפעס וויא נעהעריג אויף א געוועהנליכען און עהרליכען וועג און כאפט זיך מיט פערגניגען אן אירגענד וועלכע אויסריידע צו רודערן דיא עפענטליכע מיינונג, זוכענדיג א טשאנס אריינצוקריגען געלד אין זייערע פאקעטס — אלין אזעלכע מענשען וואס האבען „קיין סטאוקע ניט אין לאנד“, וויא מען זאגט. (מארק האנגא האט א סך „סטאוקעס“, אבער געשטעלט מיט פרעמדע הענד...) מיין אייגענער איינדרוק ווערט בעשטעטיגט דורך בעריכטען פון ארבייטער, אז סאציאליזמוס, אין דעם אייראפעאישען זינן פון דיזעןווארט, וועט קיין מאל ניט געפינען א פעסטען באדען אין אמעריקא... ווען דאס פאלק וועט פערשטעהן דיזע זאך אין איהר פולען זינען, ווען מאנכע פון דיא סודות (?!) און דיא בעצויבערונג וואס איז פערבונדען מיט דאס געהיימניספאלע, וואס רינגעלט יעצט ארום דיזע זאך, וועלען צושטערט ווערען און מען וועט אללעס זעהן אפען, וועט מען אויסגעפינען, אז עס וועט זיין ווידערווערטיג צו אמעריקאנער אידעען פון תמימות און עהרליכקייט... יושר און גערעכטיגקייט וועלען קיינמאל ניט מרוצה ווערען צו קאנפיסצירען דיא פראדוקטען פון איין מאן'ס ארבייט, אום צו פערזיכערען קאמפארט דעם פוילער און טויגעניכטס. דאס אמעריקאנער פאלק וויל ניט האבען קיין „איזמוס“ וואס זאל אוועקנעהמען ביי אירגענד וועלכען בידנער דיא ריכטיגע און גערעכטע בעלוינונג פון זיין ארבייט“...

וויא געפעלען אייך אזעלכע ארגומענטען פון א מאן, וועלכער ווערט גערעכענט אין אמעריקא פאר איינעם פון דיא געשייטעסטע פאליטיקער, זאגאר פאר א גרויסען שטאאטס־מאן? וויא מיינט איהר, האט ער דען ניט פערניכטעט דעם סאציאליזמוס? אין דעם אייראפעאישען זינן פון דיזען ווארט, זאגט ער, וועט סאציאליזמוס ניעמאלס געפינען א פעסטען באדען אין אמעריקא. אבער וואס איז און וואו איז דער אמעריקאנער זינן פון דיזען ווארט? גיבט עס דען איין סאציאליזמוס אין אייראפא און אן אנדערער אין אמעריקא? אויב אזוי, ווארום? מארק האנגא וויל זיך גאר ניט ברעכען דעם קאפ מיט אזעלכע פראגען—איז עס דען ניט גענוג, אז ער, דער באס פון דער רעפובליקאנער פארטיי, בעהויפטעט עס? ווען אין אמעריקא וואלט געווען אן אנדער קאפיטאליזמוס וויא אין אייראפא, דאן וואלט זיך געשיקט צו מאכען אן אונטערשיעד צווישען דעם סאציאליזמוס אין דיזע ביידע וועלטען. אין קולטורעלער הינזיכט זיינען זיי איבערהויפט ניט אבגעטהיילט פון אטלאנטישען אקעאן, בפרט נאך אין דער עקאנאמישער ענטוויקלונג; פאליטיש אונטערשיידעט זיך אמעריקא פון, צום ביישפיעל, ענגלאנד נאר אין דער רע־

Digitized by Google

גיערונגס־פאָרמע אדער אייגענטליך אין נאמען. אפילו ניט־סאָציאַליסטען האבען ערקלערט, אז דער אמעריקאַנער פּרעזידענט האט מעהר מאכט וויא דער ענגלישער קעניג. נאר לאָמיר נעהמען אזעלכע אייראָפּעאישע רעפּובּליקען וויא דיא שווייץ און פראַנקרייך—ווארום זאָל דער סאָציאַליזמוס דאָרטען געפינען א באָדען און אין דער אמעריקאַנער רעפּובּליק ניט?

עס איז אייגענטליך לעכערליך צו שטעלען אזעלכע פראַגען, נאר וואס זאָל מען טהאָן, אז דיא מייסטע אמעריקאַנער בּירגער דענקען גראַדע וויא מארק האַננאַ און אז מען מוז דארום אויך ענטפערען אויף אזא אַפּגעבּאַרען אונזין?

ווייטער לערנט אונז דער גרויסער אַמעריקאַנער פילאָזאָף מארק האַננאַ, אז דיא שטרעבּונגען פון סאָציאַליזמוס זיינען „וויעדערווערטיג די אמעריקאַנער אידעען פון תמימות און עהרליכקייט“! ווייסט איהר אפשר, וואו זיינען דיעזע ספּעציעלע אמעריקאַנער אידעען? זאָ ווייט מיר ווייסען, זיינען דיא אמעריקאַנער ניט אראָבּגעפאַלען פון הימעל און זיינען גראַדע אזעלכע זינדיגע מענשען וויא דיא אייראָפּעער, פון וועלכע זיי שטאַמען מיט האַק און פּאַק. יעדענפאלס ערקלערט אונז מארק האַנאַ גאר ניט, אין וואס בּעשטעהן דיעזע געהיימניספאָלע אמעריקאַנער אידעען, אַבּוואָהל ער וויים זאָגאָר פון „סודות פון סאָציאַליזמוס“.

אבער דאס זיינען נאָך ניט אַלע וואונדערבּאַרע מעלות פון אמעריקאַנער פאָלק: זיי האָבּען נאָך, זעהט איהר, דיא מערקווירדיגע מעלה „ניט צו דערלאָזען קיין „איזמוס“ וואס זאָל אוועקנעהמען בּיי אירגענד וועלכען בּירגער דיא ריכטיגע און גערעכטע בּעלוינונג פון זיין ארבּייט!“ הוראה פיר דיא אמעריקאַנער! עס לעבּע דער אמעריקאַניזמוס! אבער מיר וואָלטען וועלען זעהען אזא פאָלק, וואס זאָל עס ערלויבּען; מיר וואָלטען גערן געוועזן צו הערען פּון אזא ציוויליזירטעם פאָלק און אפילו ניט ציוויליזירטעם פאָלק, וואס זאָל לאָזען אוועקרויבּען בּיי זייגע מיטגליעדער דיא עהרליכע און כשר־פערדיענטע פרוכטע פון זייער ארבּייט. ווייטער וואָלטען מיר וועלען הערען פון אזא סאָציאַליזמוס וואס פערלאַנגט אזא זאַך.

אַבּזיכטליך אָדער איינפאַך אויס גראָבּע אונוויסענהייט ווידערהאָלט דאָ מארק האַננאַ דעם אַלטען אונזין, אז דער סאָציאַליזמוס וויל פערניכטען פערזענליכע איניציאַטיווע און פרייהייט און זוכט נור צו „צוטהיילען“ צווישען דיא אָרימע דעם פערמעגען פון דיא רייכע. איין קאַפּיטאַליסט שרייט נאָך דעם אַנדערען, אז דיא סאָציאַליסטען ווילען נאר א „חלוקה“, גאר ניט קימערנדיג זיך וועגען דעם וואס די סאָציאַליסטען האבּען שוין לאַנג געענטפערט דארויף. מארק האַננאַ האט הפנים אויך געהערט דיא טענות פון קאַפּיטאַליסטישע פערטהיידיגער, דאס אין א סאָציאַליסטישע געזעלשאַפט וועט פערזענליכע פרייהייט אַבּגעשאַפט ווערען און עס וועט הערשען שקלאַווערייִ.

יעדענפאלס זיינען דאס זיינע לעצטע און שטארקע בּאַמבּעס געגען סאָציאַליזמוס.

אלזאָ, מארק האַננאַ, וועלכער האָט געמאכט מיליאָנען פון פרעמדע ארבּייט, טרעט ארויס אַלס פערטהיידיגער פון „ריכטיגע און גערעכטע בּעלוינונג פון ארבּייט“ — איז עס ניט קאָמיש? וואס וועט ווערען פון דיא טראַסט־מאַגנאַטען און איבּערהויפּט פון אַלע קאַפּיטאַליסטען, ווען מען זאָל דאס טאַקי דורכפיהרען אין דער ווירקליכקייט? „ריכטיגע און גערעכטע בּעלוינונג פון ארבּייט“ — אָט דאס פערלאַנגט דאָך נאר דער סאָציאַליזמוס און צוליעבּ דעם קעמפפט ער דאָך געגען דיא קאַפּיטאַליסטישע סיסטעם און וועט אזוי לאַנג קעמפפען בּיז ער וועט איהר אונטערגראָבּען און וועט אויפבּויען א נייע, אין וועלכער קיינער וועט ניט קענען רייך ווערען פון פרעמדע ארבּייט.

פּאָליטיקוס.

אין דער צייט, ווען דיזער ארטיקעל איז שוין געוועזן אויסגעזעצט, האט דער טעלעגראַף געבּראַכט דיא נאַכריכט פון וואַשינגטאָן, אז מארק האַננאַ איז געשטאָרבּען פון טיפוס־פיעבּער. דיא סאָציאַל־פּאָליטיק וועלכע ער האט געזוכט דורכצופיהרען, וועט אבער דורך זיין טוידט ניט געענדערט ווערען, ווייל דיא סיוויק־פעדעריישען איז פערבּליעבּען און וועט זיך האַלטען איהר פּראָגראַם.—רעד.

דער פערקויף פון אַן אפעטיט.

פון פאול לאפארג; איבערזעצט פון א. ד א פ י ן.

מיט איינינע יאהר צוריק האט מיר א בעאמטער פון שארענטאן איבערגעגעבען א מאנוסקריפט וואס איינער פון דיא איינגעשפארטע, וועלכע איז דארט געשטארבען אין א צוואנג־יאק, האט איהם אנפערטרויט.

וויא דיעזער בעאמטער האט בעהויפטעט, איז דער פערפאסער, עמיל רעטוש, גאר ניט משוגע געוועזען; מען האט איהם אהנע צווייפעל איינגעשפארט אויף דעם בעפעהל פון א הויכען בעאמטען, דען אין דער צייט פון זיין געפאנגענשאפט האט מען איהם געהאלטען אבגעזונדערט אונטער דער אויפזיכט פון א ספעציעלען וועכטער, וועלכער איז ניט אנגעשטעלט געווארען פון דער אנשטאלט.

דיא דריי הונדערט בויגלאך פאפיער, וואס דער בעאמטער האט מיר געגעבען און וואס איך האלט נאך ביי זיך, זיינען געשריעבען מיט א בליישטיפט, פון א פיעבערהאפטע האנד, אין גרויס איילענים, אין א דונקעלע צעללע.

דיזער מאנוסקריפט ענטהאלט אין זיך דיא ערצעהלונג, וועלכע מיר גיבען דא איבער. ביז יעצט האט זיך מיר דיזע שילדערונג אויסגעוויזען אזוי זאנדערבאר, דאס איך האב זיך ניט געקענט בעשליסען איהר צו פערעפענטליכען. אבער פאר דער לעצטער צייט האבען דיא נאכפארשונגען פון דיא גרעסטע ספעציאליסטען אין היפנאטיזמוס און אין מארך ארויסגעבראכט אזעלכע מערקווירדיגע ערשיינונגען, דאס אלע אונזערע געוועהנליכע ערשיינונגען וועגען זעלבסט־בעוואוסטזיין, פרייען ווילען און זאגאר מענשליכע אינדיווידואליטעט זיינען געבראכט געווארען אין א צומישענעס. דעריבער דענק איך, אז איך וועל לייסטען גוטעס דער פהיזיאלאגישער וויסענשאפט, ווען איך וועל דיא ערצעהלונג פון עמיל רעטוש דרוקען. עס איז גענוג צו דערמאהנען, אז עהנליכע פעללע זיינען בעריכטעט געווארען פון שאמיסא, האפמאן, באלזאק און דא ניט לאנג פון בעזאנט און רייס.

דאקטוירים האבען געדארפט נאכזעהען און פערגלייכען דיזע אויסערגעוועהנליכע פאקטען, וועלכע זיינען בעשטעטיגט געווארען פון אזעלכע פערטרויענס־ווערטהע פערזאנען, שטודירען דיא פאקטען און ענטדעקען זייער שייכות מיט דיא מופתים פון דער רעליגיאן, ביי וועלכע זיי רויבען אוועק זייער גאנצען איבערנאטירליכען כאראקטער.

איך בין געוועזען געצוואונגען צו פאנאנדערפלאנטערן און צו ערקלערען דעם מאנוסקריפט; אבער דאך האב איך, אזוי ווייט וויא מעגליך, רעספעקטירט דיא שרייבארט פון דעם געפאנגענעם. זאל דער לעזער אליין אורטהיילען, איבערלעזענדיג דיא ערצעהלונג, צי זאל איך איהם רופען: משוגענער פון שארענטאן. איך גיב אריבער זיין ערצעהלונג אין דער דריטער פערזאן און האב אויסגעלאזען געוויסע פאטהאלאגישע (קראנקהייטס) בעשרייבונגען וועלכע קענען פיעללייכט זיך אויסווייזען צו רעאליסטיש פאר דיא לעזער אויסערהאלב דער מעדיצינישער פראפעסיאן.

P. L.

ערשטער טהייל.

דאס איז געוועזען אין מאנאט דעצעמבער. דרויסען איז געוועזען קאלט, און עמיל רעטוש איז געוועזען שרעקליך הונגעריג. דער שנעע האט וויא מיט א ווייסע ליילאך בעצויגען דיא גאסען, א פראסטיגער ווינד האט דורכגענומען דעם דיקסטען מאנטעל און האט געטריעבען דיא זעלטענע פוסגעהער שנעל צו שפרייזען.

מיט א בלויע נעזיכט, קלאפענדיג א צאהן אן א צאהן, ציטערנדיג מיט יעדען אבר, איז עמיל געשטאנען וויא א צונעשמידטער לעבען א פענסטער פון א גלענצענד בעלויכטעטען רעסטאראן. פון דער אנדערער זייט פענסטער האט ער געזעהן איז זיך געלעגען גאנץ בעל־הבית'יש אויסגעצויגען א פינף פוסיגע פיש אין א בעט פון גרינס; ווייסע הינדלאך, מיט דיא פאלקעס

פערדריסען, האבען אונשולדיג ארויסגעשטעלט זייערע פעטע הינטער חלקים; קוראפאטקעס, טויבען און אנדערע מינים פויגלאך זיינען געוועזן פערגאסען אין סאוסען; שעהנע עפעל און הערליכע בערנעס, איינגעוויקעלט אין זייד־פאפיער, זיינען זיך געלעגען צוליינט מיט גדלות אין ווייכע קערבלעך. א ריעזיגער פלאדען, בעלאגערט מיט זילבער־ווייסע צאצקעס, האט צוגעצויגען זיין גאנצע אויפמערקזאמקייט. דער פלאדען איז געוועזן אויפגעשניטען אזוי פיעל, אז עס האט זיך ארויסגעזעהן זיין ראיגע פלייש, דורכגעאדערט מיט פעטע לעבערליך און טרופלען.

עמיל'ס אויגען האבען זיך זשעדנע אויפגעעפענט און זיינע צוויי און דרייסיג לאנגע און שארפע צייהנער האבען זיך צונויפגעצויגען. שוין דריי טעג אז דער אונגליקליכער האט גאר נים געגעסען; דער שטארקער הונגער האט איהם צוזאמענגעדרעהט, געשניטען דיא געדערים, צוזאמענגעצויגען דיא מוסקלען פון דיא באק־צייהנער און אנגעפילט זיין מויל מיט סלונע.

אזוי איז ער געשטאנען אונבעוועגליך, ניט פיהלענדיג קיין קעלט, פערשטיינערט ביי דעם אנבליק פון דעם געטליכען שטאף, וועלכער וואלט געקענט שטילען זיין הונגער, מאכען א סוף צו זיינע יסורים און אנפילען איהם מיט פערגניגען פון דער וועלט. בלויז א שוואכע שויב האט איהם אבגעטהיילט פון דעם, וואס ער האט אזוי שטארק געוואלט. איין קלאפ מיט'ן פויסט וואלט צובראכען דיא שויב, און דער געווינשטער פלאדען וואלט אריינגעפלויגען אין זיינע הענד. ער האט אייגענטליך געקענט א'ן עפען טהאן דיא טהיר, א ציה טאן זיין האנד צום פלאדען און נאכהער צום מויל אום צו דערפרעהען זיין מאגען. דאך איז ער געשטאנען אויף איין פלאץ אזוי וויא א צוגעשמידטער, זעטיגענדיג זיינע דורשטיגע אויגען און אויפרייצענדיג נאך שטארקער דעם הונגער אין בויך.

דער פייגלינג! דער נאטור־מענש, דער ווילדער, וואלט געכאפט און געגעסען, זאגענדיג איינפאך: „איך בין הונגעריג!“ אבער דיא מורא פאר א פאליסמאן, דער פחד פאר דעם מאראלען צארן פון אונזערע ציוויליזירטע מענשען, געגען א'ן אפענע גנבה, האט געבראכען זיינע הענד און פיס, פאראליזירט און דערשטיקט דעם געוואלדיגען פערלאנג פון דער נאטור.

און וואס האט דער אונגליקליכער געהאט וואס מורא צו האבען? ער איז דאך סיי וויא סיי אויסגעגאנגען פון הונגער, און צו ענדיגען זיינע יסורים האט ער געדענקט צו בעגעהן זעלבסטמארד.

„צו וואס ניצט מיר דער לעבען! איך קען פיליכט נאך קריגען וואס צו עסען דיזען אבענד, אבער מיט וואס וועל איך פערטרייבען דעם הונגער מארגען, איבער־מארגען, דיא ווייטערע טעג? צו וואס ניצט דער קאמפף פיר עקזיסטענץ אז יעדער מיטעל צום לעבען איז נים מעהר וויא א קוואל פון עלענד און יסורים. גענוג זאל עס זיין! אונגליקליכער, הונגערלידענדער, זעטיג אן דיינע אויגען אויף דעם לעצטען באנקעט“.

אין זיין פיבערהאפטער ליידענשאפט האט ער אונבעמערקט אנגעהויבען ריידען אויף'ן קול.

א פיין געקליידעטער מאן פון א יאהר פופציג, הויך און זעלטען דיק, מיט א שווארצע בארד, א'ן אנגעבלאזענע געזיכט, מיט א גרויסען רונדען בויך, אז דער בריימער אויבערמאנטעל האט זיך קוים געקענט צונויפשפילען, האט זעהר אויפמערקזאם בעטראכט דעם אונגליקליכען. ארויפלעגענדיג זיין האנד אויף עמיל'ס שולטער, האט ער געזאגט:

—איהר ווילט אלזא בעגעהן זעלבסטמארד?

—יא, האט ער געענטפערט מעכאניש.

—איהר ווילט ענדיגען אייער לעבען, וויייל איהר זייט הונגעריג?

—יא.

—איהר זייט נאך יונג, גוט געבויט; איהר זייט גראדע דער מאן, וועמען איך זוך; קומט נאך מיר.

בעטראכטענדיג איהם פאר א מלאך הגואל, האט עמיל פיבערהאפט געשפאנט נאך דעם אונבעקאנטען. דיעזער איז אריין איז וועפאור'ס רעסטאראן, איז דורכגעגאנגען דעם גרויסען עסזאאל און האט זיך געזעצט אין איינעם פון דיא בעזונדערע עסס־צימערן. מיט א פריינדליכער מיענע האט ער איינגעלאדען דעם הונגעריגען זיך צו זעצען. אויף'ן טיש איז געלעגען עטוואס ברויט, און דער הונגעריגער האט זיך וויא א וואלף צוגעכאפט דערצו.

— האט דאך אביסעל געדולד, מיין פריינד, זייט פארזיכטיג מיט אייער אפעטיט, מיט דאס טהייערסטע פון אלע ברכות.ווארט ביז מען וועט דערלאנגען דעם היהנער־סופ.

אין איין אויגענבליק האט עמיל אויסגעלעדיגט דעם טעלער סופ. מען האט דערלאנגט געבראטענע איסטערס.

— אום גאָטעס ווילען, איהר הרג'עט זיך אוועק. עס איז דאָך אַ שאַנדע צו עסען איסטערס מיט ברויט.

דער פעטער מאַן האָט גאָר ניט געגעסען, נאָר מיט גרוים בעוואונדערונג האָט ער אויפגעפּאַסט וויא זיין גאַסט שלינגט.

— האַלט זיך אָב אַביסעל און כאַפּט זיך ניט צו אין גאַנצען צו דיא ערשטע געריכטען, פערגעסט ניט, אַז עס איז נאָך דאָ געבראָטענע גאַנז און נאָכדעם אַ לאָבסטער סאַלאַד.

גראַדע אזוי וויא אַ געניטער רייטער האַלט איין אַ צוהיצטען פערד, אזוי האָט ער איינגעהאַלטען דעם וועלפישען אַפּעטיט פון דעם יונגען מאַן. מיט קלוגע און זאַנאַר וויסענשאַפטליכע ערקלערונגען האָט ער געוואָלט פערלענגערן דעם פערגניגען פון דעם הונגעריגען, אום ער זאָל פיהלען וואָס מעהר דעם תענוג.

עמיל האָט עטליכע מאָל פּרובירט אָבדאַנקען זיין זאַנדערבאַרען וואָהלטהעטער, נאָר יענער האָט איהם גלייך אונטערבראָכען:

— מאַכט ניט קאַליע אייער אַפּעטיט מיט'ן רעדען, ניט אָפט וועט איהר האָבען אַזאַ זעלטענעם אַפּעטיט. איך וואָלט אוועקגעגעבען טויזענד פראַנק, צעהן־טויזענד פראַנק, פאַר אַזאַ אַפּעטיט וויא אייערן. עסען איז דיא העכסטע פפליכט פון דער מענשהייט. אַלע רעליגיאָנען האָבען דאָס געמאַכט פאַר אַ הייליגע צערעמאָניע. דיא גרעסטע צערעמאָניע פון קאַטאָליציזמוס איז יעזוס'עס אָבענדמאָל, דיא הייליגע און געהיימניספאָלע יוקאַריסטיע, ווען מען עססט בלומר'שט גאָט'ס פלייש און בלוט. עסען דאַרף מען אימער אין אַ רעליגיעזע שטילקייט, כדי דער געדאַנק זאָל זיין אין גאַנצען פערטהאָן אין דעם. דיא מאָנאַכען, וועלכע זיינען דיא גרעסטע קינסטלער אין הלכות אכילה, האָבען ניט אומזיסט איינגעפיהרט שטילקייט אין זייער קירכליכען עסס־צימער.

—אראוף! איך קען שוין מעהר ניט עסען, איך דאַנק אייך זעהר.

—האַלט בעסער אייערע דאַנקען פיר אַ בעסערע געלעגענהייט, ווייל איך בין ניט אַ פילאַנטראָפּישער פריידענקער און ניט אַ בעל־רחמים־דיגער קריסט, מיר קומט קיינע דאַנקען. איהר האָט בעפריעדיגט אייער קישקע, און יעצט האָף איך ווילען אייערע אויערן מיך קענען הערען. ווען איהר זייט געשטאַנען און געקוקט אין פענסטער פון רעסטאָראַן, מיט אַזאַ בליק, וועלכער וואָלט געקענט צושמעלצען דיא פעטס פון אַ חזיר, האָב איך אייך שטאַרק מקנא געווען. איך האָב זיך געוואונשען צו פערמאָגען אַזאַ אַפּעטיט. גאָלד, וועלכע איך פערמאָג מעהר פון אַ איד, פערשאַפט מיר פערגניגען פיר'ן גייסט און געפיהל, אָבער איך פעראַכטע זיי. אַפּעטיט איז העכער פאַר קענטניס, העכער פאַר ליעבע. איך לעב נאָר דורך מיין מאָגען און פאַר מאָגען. דעם אמת'ען פערגניגען פיהל איך נאָר דאַן, ווען איך עסס און טרינק. ווייטער איז אַלץ הבל הבלים. איך בין דער בעוואוסטער ש.... דערפון קענט איהר שוין וויסען, אַז מיין פערמעגען איז אונגעהויער. איך ווייס אַליין ניט דיא צאָהל פון מיינע מיליאָנען. צו צוויי און דרייסיג יאָהר בין איך שוין געווען אַ קאָהלען־ און אייזענבאַהן־מאַגנאַט. איך בין אים שטאַנד אנצו'שכור'ן זיך מיט דיא קושען פון ליעבע און מיט דיא בשמים פון עהר־גייץ. איך קען זיך פערגינען אַלע פערגניגענס פון דער גאַנצער וועלט. אָבער, פערשטעהט מיך, איך פעראַכטע דאָס אַלעס, איך וואָלט אוועקגעגעבען אַלע פערגניגענס, וואָס מענשען קענען זיך נאָר ווינשען, פאַר איין מאָהלצייט פון מיין הויפּט־קעכער, דיעזען טאַלענטפאָלען און וויסענשאַפטליכען בעמיקער, דעם איינציגען מענש וועמען איך ליעב און שעטץ. ווען שלמה המלך, וועמען גאָט אַליין האָט בעשאָנקען מיט חכמה, איז געוואָרען איבערזעטיגט פון אַלע פערגניגענס וואָס מען קען זיך נאָר פאָרשטעלען און האָט אויסגעשריען אין פערצווייפלונג „הבל הבלים הכל הבל“ — איז דאָס נאָר דערפאַר, ווייל ער האָט אויסגענוצט אַלע פערגניגענס פון ליעבע, דיא פריידען פון געדאַנק, און דיא צופריעדענהייט פון אַבסאָלוטע רעגיערונג; אין דער צייט ווען ער איז געבליבען גאַנץ אונוויסענד אין דיא העכסטע הנאות פון הלכות אכילה. וואָס איז ליעבע? איין עלענדער, פערגעהענדער פערגניגען. עס האָט קוים אָנגעפאַנגען, וויא — טראַך! עס איז צויאַגט, פערשוואונדען. אין פערגלייך מיט דעם זיינען דיא פריידען פון מאָגען אַ'ן עוויגקייט. דער איינפאַכער פאַסטוך איז געווען קליגער פון שלמה דעם חכם; אַלע נאַציאָנען, פון דעם אַפריקאַנער נעגער ביז דעם געלען כינעזער, אַלע האָבען אָנגענומען אַלס דעם בעסטען צייכען פון סאָציאַלער ערהאָבענהייט אַ'ן אויסגעשפּרייטען בויך, קיילעכדיג וויא דיא ערד. דיא קאַפּיטאַליסטישע בורזשואזיע, דער קלאַס וועלכער רעגיערט יעצט דיא וועלט, דער קלאַס צו וועלכען איך בעלאַנג און פון וועלכען איך בין איינער פון

דיא העכסטע און שטארקסטע פערטרעטער — דיזער קלאַס האט פון זיך אראבגעוואָרפען יעדען יאָך, סיי פון אינטעלעקטועלע סיי פון פהיזישע ארבייט, און האט זיך איבערגעגעבען אין גאנ־צען צו פּאשען דעם בויך און צו בעשאפען א ראסע פון בויך־מעכטיגע. ווייסט איהר, וואס עס איז דער זעלטענסטער פאקט אין אונזער צייט, דער פאקט, וועלכער כאראקטעריזירט אם בעסטען אונזער יאהר־הונדערט? דאס איז ניט דיא ערפינדונג פון טעלעפאן, ניט דיא ענט־דעקונג פון דינאמיט, אויך ניט דער אויפשטאנד פון דער קאמונע און ניט דיא ניעדערלאגע ביי סעדאן. דאס איז דער קליינער מעדאל וועלכער איז געמאכט געוואָרען אויף דעם בעפעהל פון דיא קינסטלער, שריפטשטעלער, זשורנאליסטען, פילאזאפען, וויסענשאפטס־מענער און פון דעם ציִמעס פון דער געבילדעטער און גאלאנטער בור־זשואזיע, צו לאזען וויסען דיא קומענדע דורות דאס אין 1870, אין דער צייט ווען פאריז איז געווען בעלאגערט, באמבארדירט און פערפלייצט מיט בלוט, וואַרפענדיג זיך אין מלחמה־פיעבער און קרעכצענדיג פון הונגער, האבען זיי, דיעזע גרויסע בירגער, געזעסען און געטרונקען [illegible] דיג, וויא געוועהנליך. וואס פאר ערהאבענע און גרויסמיטהיגע נשמות דאס זיינען געווען, אום צו ערהויבען זיך אזוי איבער דיא אלע אונגליקען און יסורים, וועלכע האבען זיי ארומגערינגעלט, און צו ערפילען מיט אזא רוהיגקייט און פריי־הייט פון געמיטה דיא ערשטע און וויכטיגסטע פונקציאן פון דער מענשהייט!*)

,,דיא אינדוסען, וואס זיינען אזוי פער־טיעפט אין עולם העליון, פאלען אריין אין דיא געהיימניספאלע התלהבות, בעטראכטענדיג דעם פופיק, דעם מיטעלפונקט פון דעם מענשלי־כען בויך! דער בויך איז דער אמת'ער גאט פון דער מענשהייט. עס איז נאר פון זיין בעפרי־דיגונגס וועגען, דאס דיא מענשען אקערן דיא ערד און לאזען זיך אוועק איבער ווייטע און ברייטע ים'ען. דער בויך איז דיא ספרונזשינע פון דער מענשליכער טהעטיגקייט, אימער אויס־געצויגען, אבער קיין מאל ניט צופלאצט. אום איהם אנצושטאפען ברייגגען דאס מענשען צר־נויף אין גרויסע שטעדט דיא פראדוקטען פון אלע לענדער. זיינע בעדירפניסע און פערלאנגען זיינען אזוי גרויס, זשעדנע און ווערען אימער בענייעט, דאס אלע פעלקער פון'ם ערד־קוגעל ווערען פעראייניגט. נאר, צום טייוועל! איך האב זיך פערהערט, אזוי ווי איך וואלט גע־האלטען א דרשה, אבער דאס איז דערפאר, ווייל ווען איך רייד פון דעם געגענשטאנד, ווער איך אזוי בעגייסטערט, אז דאס פערטראגט מיך צו מיין אידעאל. אבער לאמיר זיך אומקעהרען צו אונזער ענין. אה! וואס פאר א בעדויערנס־ווערטהע בעשעפעניס איז דער מענש! וויא אונפאלקאמען, וויא ניעדריג ער שטעהט נעגען אנדערע חיות פון דער ערד. דיא נאטור האט זיך מיט איהם בעגאנגען וויא א שטיף־מוטער. ניט זיא האט איהם בעשאנקען מיט דעם אונ־ענדליכען קארגעל פון דער זשיראפפע, צו קווי־קען זיך לאנג און לאנגזאם מיט דעם געשמאק פון טהייערען וויין, ניט מיט דעם היטציגען און אונערזעטטליכען מאגען פון דער ענטע, צו פער־דייען אלעם אהן שוועריגקייט. זיא האט זיך מיט איהם בעגאנגען, מיט דיעזען זאַ־גענאנטען קעניג פון אלע בעשעפעניסען, פיעל גרוזאמער אויידער מיט דיא פאראזיטישע ווערים, וועלכע זיינען דיא איבערגליקליכסטע בעשעפעניסען אין דער וועלט, האבענדיג דיא מעגליכקייט צו באַ־דען זיך אין זייער אייגענעם נאהרונגס־זאפט און אימער אנטרינקענדיג זיך דורך זייערע צעללען מיט דעם! דער מענשליכער מאגען אבער איז זעהר בעגרענצט, צרה'דיג בעגרענצט. און א צוגאב צו דיא צרות איז, וואס דעם מענ־שענס אויגען זיינען גרעסער וויא זיין מאגען. אלעס זעהט ער און וואלט אלעם איינגעשלונגען, אבער ער קען עס ניט פערדייהען. איך האב אבער איין טרייסט אלס א בעלאהנונג פאר דעם וואס מיין מאגען ליידעט דורך דיא שוואכקייט

*) דער מעדאל וועגען וועלכען ש. רעדט דא, איז געווען אויסגעפערטיגט אין פאריזער מינץ־הויף צור עהרע פון דעם רעסטאראן־אייגענטהימער פאול ברעב־באן. אויף איין זייט איז געווען פאלגענדע אויפ־שריפט: ,,אין דער צייט ווען פאריז איז געווען בע־לאגערט, האבען געוויסע פערזאנען, וועלכע זיינען געוואוהנט געווען צו טרעפען זיך יעדע צוויי וואכען ביי ברעבאן, קיין מאל ניט בעמערקט דאס זיי עסען מיטאג אין א בעלאגערטער שטאדט פון 2 מיליאן נפשות. 1870־1871".

אויף'ן צווייטען זייט איז געווען:

A Monsieur Brebant:

Ernest Renan, Paul de St. Victor, M. Berthelot, Ch. Blanc, Scherer, Dumesnil, A. Nefftzer, Ch. Edmond, Thurot, Marey, E. de Goncourt, J. Bertrand Theophile Gauthier, A. Hebrard.

פון דעם מענשענס נאטור. איך בין אים שטאנד
באמש אביסעל צו פערגרעסערן און פערשטאר־
קען זיין קראפט מיט דעם, וואס איך קען קויפען
דעם מאגען פון א צווייטען, אזוי וויא מיינע
ברידער קאפיטאליסטען קויפען דיא טאלענטען
און דעם געוויסען פון זייערע מיט־מענשען. דער־
ריבער שלאג איך פאר, אז איהר זאלט מיר פער־
קויפען אייער פערדייהונגס־קראפט, אזוי וויא
מיינע ארבייטער פערקויפען מיר זייער ארבייטס־
קראפט, דיא אינזשינירען זייער אינטעלעקטועלע
קראפט, דיא קאסירער זייער ארענטליכקייט, די
אם'ען זייער מילך און מוטערליעבע פאר מיינע
קינדער.

— איז דאס אבער מעגליך?

— גאנץ געווים. איהר פערשאפט און
שטעלט צו אייער אפעטיט, און איך וועל שוין
עסען און טרינקען פאר אייך, און איהר וועט
שוין זיין בעפריעדיגט. דיא מאראליסטען, וועלכע
זיינען אזעלכע אומגעלומפערטע און פעראר־
מערטע צוויי־פיסיגע חיות, פרעדיגען אימער צו
פערהאסען דאס וואס זיי רופען דיא מיאוס'ע
פערגניגענס פון גוף. איהר זייט אבער צו יונג
און פראסט צו דרעהען זיך א קאפ מיט אזעלכע
חקירות. דיא בעסטע זאך פאר אייך **איז**, מיר
צו פערקויפען אייער אפעטיט, וועלכער **פעראור־**
טהיילט אייך צו ארבייט און נויטה. **דאן** וועט
איהר האבען געלד צו פערשאפען זיך **דיא** פער־
גניגענס פון וועלכע איהר זייט ביז יעצט געווען
בערויבט. **איך** גיב אייך דערפאר 1600 פראנק
מאנאטליכען געהאלט.

— אבער...

—קיינע אבערס! איהר דענקט עס איז ניט
גענוג? זאל זיין צוויי־טויזענד פראנק. בעטראכט
נאר, ווען איהר זאגט זיך אב פון מיין פארשלאג,
וועט איהר דאך ניט האבען וואו איבערצושלא־
פען דיא נאכט און וואו צו קריגען וואס איבער־
צובייסען מארגען אין דער פריה. ווען איהר
נעהמט אבער אן דעם פארשלאג, וועלען אייך
דיא שעהנסטע מיידלאך פון דיא בולווארען
איינלאדען צו זיך.

עמיל'ס אויגען האבען אנגעהויבען צו פונק־
לען.

— צוויי טויזענד פראנק! צוויי טויזענד
פראנק א מאנאט, דאס וועט מיר טאקי צונוטץ
קומען. אבער וואס האב איך צו טהאן דערפאר?

— שרייבט נאר אונטער א קאנטראקט ביי
א נאטאריוס. וואס קוקט איהר מיך אן אזוי!
איך בין ניט דער טייוועל, צו אלל־דיא שווארצע

יאהר! איך בין א געוועהנליכער בשר ודם אזוי
וויא איהר. אבער קיין לעבעדיגע בעשעפענים
פערמאגט ניט דיא קראפט וואס איך. מיין וויס־
סענשאפט איבערשטייגט דיא וויסענשאפטען
פון אנדערע מענשען. דיא גאנצע קראפט פון
נאפאלעאן דעם גרויסען און דיא גאנצע וויסענ־
שאפט פון דארווין האט זיי ניט געגעבען דיא
מעגליכקייט צו עסען צוויי מיטאגס א טאג. איך
אבער בעזיץ דיזע וואונדערבארע און טהייערע
מעלה!

„דער נייגצעהנטער יאהרהונדערט, וויא
דער גרויסער בורזשואזנער פילאזאף, אגוסט
קאנט, האט עס ערקלערט, איז דער יאהרהונ־
דערט פון אלטרואיזמוס (לעיבע צום 2טען). דער
פאר באמת האט מען נאך קיין מאל ניט פער־
שטאנען אזוי גוט אויסצוניצען דעם צווייטען
וויא יעצט... דיא קאפיטאליסטישע עקספלואטא־
ציאן איז אזוי אויסגעצייכענט, דאס יעדע פער־
זענליכע אייגענשאפט, דיא איינגעבארענסטע
אין דעם אינדיווידיאום, ווערט אויס־
גענוצט צום בענעפיט פון א'ן אנדערן. אום צו
פערהיטען זיין אייגענטהום דארף דער קאפיטא־
ליסט זיך שוין מעהר ניט פערלאזען אויף זיין
אייגענעם מוטה; ער האט יעצט געדונגענע
פראלעטאריער, וועמען ער פערקליידעט אלס
סאלדאטען און זיי פערטהיידיגען איהם שוין.
דער באנקיר פערצעהרט דיא ערענטליכקייט פון
זיין קאסירער, דער פאבריקאנט דיא לעבע־
קראפט פון זיינע ארבייטער, אזוי וויא דער פער־
דארבענער יונג נוצט אויס דעם געשלעכט פון
דיא גאסען־פרויען. נאר פון דעסטוועגען זיינען
נאך פערבליעבען צוויי אייגענשאפטען, וועלכע
האבען זיך ארויסגעדרעהט פון דעם קאפיטא־
ליסטישען אלטרואיזמוס. דאס זיינען נעמליך
דיא קינדערטראגען־פעהיגקייט פון דער פרוי
און דיא פערדייאונגס־פעהיגקייט פון מאגען...
ביז יעצט איז נאך קיינעם ניט געלונגען צו פער־
וואנדלען דיזע צוויי פעהיגקייטען אין א סחורה,
וועלכע מען קען קויפען און פערקויפען, אזוי
וויא מען קויפט און פערקויפט דיא אונשולד פון
דער בתולה, דיא קדושה פון דיא גייסטליכע,
דעם געוויסען פון געזעצגעבער און ריכטער, דיא
קונסט פון שרייבער און דעם שכל פון דעם
כעמיקער. דער מאן, וועלכער וועט בעווייזען
דיזען וואונדער, וועט זיין פיעל גרעסער פון
קארל דעם גרויסען און קליינער פון ניוטאן. ער
וועט זיין דער גרעסטער וואהלטהעטער פאר דיא
קבצנים. דאן וואלט דיא רייכע פרוי ניט דאר־

פען מעהר פערדארבען איהר רייצענדע פיגור, טראגענדיג לאנגע און שמערצפאלע מאנאטען דיא פרוכט פון איהר מוטער־לייב. זיא וואלט דאן געקויפט דיא מוטער־לייב פון א קבצן'טע, וועלכע וואלט פאר דער בעלאהנונג געטראגען און געזעטינט מיט איהר בלוט דיא קאפיטאליס־טישע ליעבע־פרוכט. דיא קבצן'ישע פרוי וואלט דאן געהאט אברוה פון איהרע דחקות און וואלט געקענט עסען און טרינקען וויא פיעל איהר הארץ געלוסט. דער קבצן וויעדער וואלט ניט נעדארפט ציטערן מעהר פאר זיין ערגסטען שונא, דעם הונגער. ער וואלט נאר דארפען ענטוויקלען זיין אפעטיט, וועלכער וואלט געווען א גאנגבארע סחורה פאר דעם מיליאנער, וואס זוכט אימער דאס בעסטע — אזא סחורה, וועלכע דיא נריכישע פילאזאפיע האט ניעמאלס געקענט ענטדעקען. שטעלט זיך נאר פאר וואס פאר א שמאלץ־גרוב עס וואלט זיך געעפענט פאר דיא קבצנים! איך אליין פערשטעה יעצט דיא קונסט, אז איך זאל עסען און אנאנדערער זאל עס פערדייהען; אבער ביז מיין טויט וועל איך ניט אויסזאגען דעם גרויסען סוד.

— איהר מאכט שפאס.

— ניין, מיין פריינד, ווען מען בעטראכט דיא זאך גרינדליך, איז עס גאר ניט מעהר וואונ־דערליך און שווער, אז אנאדערער זאל פער־דייהען דיא פלייש וואס איך לעג אריין אין מיין מאגען, וויא אויפצופיהרען אין דעם זעלבען אוינענבליק דורך'ן טעלעגראף אין לאנדאן אדער ניו יארק א פלאן, וויא נאר ער קומט מיר אויף דיא געדאנקען אין פאריז.. א סימן האט איהר, אז איך טרייב קיין קאטאוועס — אט זיינען דיא ערשטע צוויי־טויזענד פראנק פאר דיזען מאנאט.

ש. און דעטוש זיינע גלייך אוועק צום אפיס פון נאטאריוס מ. גאבאריט, וועלכער האט פאר זיי אויסגעמאכט דעם קאנטראקט, גאנץ פארזיכטיג אויסארבייטענדיג דיא קאנדיציאנען, וועלכעביידע האבען אונטערגעשריעבען. עמיל דעטוש האט פערקויפט אויף פינף יאהר זיין אפעטיט, מיט דער בעדינגונג צו קריגען צוויי־טויזענד פראנק א מאנאט, וועלכע דארפען איהם אויסגעצאהלט ווערען יעדען מאנאט פאראויס. אז דער קאנטראקט איז שוין געווען אונטערגע־שריעבען, האט עמיל געמאכט א פייגע כוסה, נאך וועלכער ער האט געכאפט א שטארקען דרעמיל.

ווען ער האט זיך אויפגעכאפט, האט ער זיך דערזעהן לעבען א טיש אין א רעסטאראן, אויף וועלכען עס איז געשטאנען א פאר גאנץ היבשע גלעזער ביער און ביי דער זייט א יונגע מיידעל, וועלכע האט געהאלטען אין איין לאכען, אום צו צייגען איהרע שעהנע צייהנער. ער האט גע־מיינט, אז עס איז א חלום און האט זיך אנ־געפאנגען ארומטאפען, קנייפענדיג זיך אום צו איבערצייגען זיך צו ער שלאפט נים. אין דיא קעשענעס זיינען געווען דיא גאלדענע מטבעות וואס ער האט געקראגען. הפנים אז עס איז דיא ווירקליכקייט. נאר דער טייוועל ווייס, וויא ער האט פערבראכט דעם אבענד, וועלכער האט זיך אזוי זאנדערבאר אנגעפאנגען.

(שלוס אין נעכסטען נומער).

ותר עס וויל איבער א דיכטער זיין א דיכטער, דער מוז פריהער פון צלעם אליין זיין א דיכטער.

פאר דיא געלד וואס האט געפעהלט דעם געניוס ביי זיין לעבען צום עסען, מאכט מען איהם א מאנומענט נאך זיין טוידט.

עלילות דם.

(דיא ענטשטעהונג און ענטוויקלונג.)

אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט זעהען מיר אפט ערשיינונגען, וועלכע האבען ביי'ם אנהייב, דוכט זיך, גאר קיין שום ווערדע ניט, קיין שום שייכות ניט מיט'ן לעבען. ווען מען גיט זיי אבער איבער פון דור צום דור, פון איין יאהר[illegible]ענדערט צום אנדערן, ווערען זיי אזוי שטארק פער[illegible]עסערט, אזוי פיעל פערענדערט, אז זיי בייטען אין גאנצען זייער כאראקטער, נעהמען אן א גאנץ אנדערע פארם און קריגען א גאנץ אנדערע בעדייטונג. דאס, וואס עס איז פון אנהייב אזוי איינפאך און אפט אפילו לעכערליך, ווייל עס איז אויסגעטראכט פון דיא אדער פון יענע פערזאן, נעהמט מיט דער צייט אן מעהר און מעהר א מיסטעריעזען (געהיימניספאללען) כאראקטער; מען הויבט עס אן צו בעטראכטען אלס עטוואס אונגעוועהנליכעס, אוננאטירליכעס, „געטטליכעס“. דאס ווערט אזוי איינגעבאקען אין דיא מוחות פון פאלק, אז נאכדער איז שוין כמעט אונמעגליך זיי צו ערקלערן און צו בעווייזען וויא אונוויכטיג און אונבעדייטענד דיא זעלבע ערשיינונג, וועלכע זיי בעטראכטען פיר „געטטליך[illegible]“, איז געוועזן אין איהר אנפאנג.

אויף [illegible] זיינען ענטשטא[illegible] אבערגלויבען, אלע [illegible]שיגע [illegible]ים, אלע ר ע ל י ג י א נ ע ן.

היינט ווער שמועסט שוין, ווען א געוויסער מנהג קען אויסגענוצט ווערען, אום אנצופילען דיא פאקעטס פון א בעשטימטע קלאססע מענשען און ווען דיא זעלבע מענשען האבען איין איינפלוס אויף דעם המון און דער מנהג איז נאך דערצו געריכטעט געגען שוואכע, שוצלאזע מענשען! דאן ווענדעט מען שוין אן מיטעל צו צוגעבען דעם מנהג אזא מין זין, אזא בעדייטונג וועלכען ער האט גאר קיין מאל ניט געהאט און ניט געקענט האבען.

אויף אזא אופן איז אויך ענטשטאנדען דיא לעגענדע איבער עלילת דם.

וויפיעל צרות, וויפיעל יסורים האט אט דער אבערגלויבען געבראכט! וויפיעל אונשולדיגע קרבנות זיינען געפאלען, וויפיעל טייכען אונשולדיגעס בלוט זיינען פערגאסען געווארען צוליעב דעם!! און דער אבערגלויבען האט זיך אזוי איינ[illegible]ט אין דיא מוחות, אז נאך עד היום קומען פאר—אפילו אין ציוויליזירטע לענדער — פראצעס[illegible] וועגען עלילת דם! עס פערש[illegible]הט זיך, אז דיא אונוויסענהייט פון דער מא[illegible] פון איין זייט און דיא פערדארבענהייט פון [illegible]יא כלי הקודש, וועלכע זוכט צו האלטען דאס פאלק אין פינסטערנים, כדי בעסער איהם צו קענען שערען, פון דער אנדער זייט, זיינען די הויפט אורזאכען פון אזא טרויעריגע, קיים גלויבליכע ערשיינונג!

פ[illegible]לע פון דיא לעזער וועלען עס קיים [illegible]לען גלויבען, זיי ווי[illegible] פשוט נתפעל ווערען, ווען זיי וועלען [illegible]רען איך זאג פיר איין אופן אי[illegible] [illegible]קליכער בלבול, וועלכער האט געבראכט און ברענגט נאך עד היום אזוי פיעל צרות, אזוי פיעל קרבנות, איז ענטשטאנדען.

בשעת דיא אידען זיינען געוועזן אין גלות בבל, האבען זיי איבערגענומען ביי דיא באבילאנער א מנהג צו מאכען פורים א גולם, איהם אנשלאגען אן א צלם און איהם פערברענען. דאס פלעגט בעגלייטעט ווערען מיט פערשיעדענע אנדערע צערעמאניעס. כמעט דאסזעלבע פלעגען יעדען יאהר ביין איינטרעטען פון פריהלינג אויך טהאן דיא באבילאנער, ביי וועלכע עס פלעגען שפילען די הויפטראלע די געטער המן, מרדכי, אסתר און נאך אנדערע. דערפון קען דער לעזער זעהן, אז עס איז א גרויסע סברה, אז דיא גאנצע מעשה מכוח המן און פורים איז ניט מעהר וויא א לעגענדע, וועלכע דיא אידען האבען איבערגע-

(*) דיא פאקטען פיר דעם ארטיקעל האב איך ענטנומען פון ט. קולישער'ס ארטיקעל אין „רוסקאיא מיסל“ פון יוני, 1901.

נומען פון דיא באבאלאנער. און אט דער אונשולדיגער שפיעלכעל האט געלעגט דעם גרונד פיר דעם אבערגלויבען, אז אידען געברויכען קריסטליכען בלוט פיר רעליגיעזע צוועקען!!...

עס פערשטעהט זיך, אז פון אנהייב האט מען דעם אונשולדיגען שפיעלכעל ניט געגעבען קיין שום בעדייטונג; דיא אידען פלעגען יעדען פורים קרייציגען א גולם, וועלכער האט כלומר'שט פארגעשטעלט המן. זיי האבען עס געטהאן אפילו נאך קריסטוס געבורט ביז אין 5טען יאהרהונדערט, ווען צום ערשטען מאל איז פון רוימישען קיסר פעאדאסיא זיי פערבאטען געווארען צו געברויכען א צלם, ווייל דיא קריסטען האבען דארין געזעהען איין אפלאכונג פון זייער אמונה. אין פערלויף פון יאהרהונדערטע האט מען דעם שפיעלכעל צוגעגעבען פערשיעדענע בעדייטונגען, פערשיעדענע פשט'לעך: דא האט מען די אידען בעשולדיגט, אז זיי הרג'ענען קריסטליכע קינדער פשוט צו ברענגען א קרבן פיר זייער גאטט, דא אז זיי האבען געקוילעט א קריסטליכען קינד איינפאך דערפאר, ווייל זיי זיינען מענשענפרעסער; דא ווידער אז מען האט געהרג'עט קינדער און פון זייערע הערצער, מארך און איינגעווייד האט מען פארבערייטעט פערשיעדענע מאכלים, מיט וועלכע דיא אידען האבען זיך געלאבט; דא ווידער אז קריסטליכע קינדער זיינען געשלאכטעט געווארען און מיט זייערע בלוט האט מען געהיילט אלערהאנד קראנקהייטען, וויא צום ביישפיעל: צו פערטרייבען דעם „בעזונדערען געשטאנק", פון וועלכען דיא אידען האבען געליטען. מען האט געגלויבט, אז דאס בלוט פון קריסטליכע קינדער איז איין אויסגעצייכענטע רפואה פיר מענסטואציע (דיא מאנאטליכע) ביי מענער, דען ביי אידען, מוזט איהר וויסען, האבען אויך דיא מענער רעגולען...

ערשט אין 1475 האט מען צום ערשטען מאל בעשולדיגט דיא אידען, אז זיי האבען געקוילעט דעם 3½ יאהר אלטען סעמעאן, און געברויכט זיין בלוט פיר מצה; עס האט נאטירליך ניט אויסגעמאכט, וואס דאס קינד איז פערפאלען געווארען גראדע דעם ערשטען טאג פסח, ווען דיא מצות זיינען שוין פערטיג געוועזען. דאס דארף אייך ניט וואונדערען, ליבער לעזער, דען אז אין 1894 האט דער מאנאט אפריל געקענט מעוברת ווערען מיט איין 31טען טאג כדי צו בעווייזען, אז דער איד דרייפוס איז בעגאנגען א שטאאט'ס פערראטה, טא פאר וואס האבען דיא אידען אין 1475 ניט געקענט דעם ערשטען טאג פסח אוועק הרג'ענען א קריסטליכען קינד, אום זיין בלוט צוצומישען צו דיא טייג פון מצות, וועלכע איז שוין געוועזען לאנג אויסגעבאקען?

אט דיא לעגענדע איז הפנים אם בעסטען געפעלען געווארען, דען זיא האלט זיך ביז עד היום, בלויז מיט דעם אונטערשיעד, אז אנשטאט קליינע אונשולדיגע קינדער האבען דיא אידען אנגעהויבען צו קוילענען זייערע קריסטליכע דיענסטמיידלאך און אפט בענוגענט מען זיך אפילו מיט דעם, וואס מען צאפט אפ בלויז אביסעל בלוט...

דיא פערשיעדענע ענדערונגען, וועלכע דיא לעגענדע האט אין לויף פון דיא יאהרהונדערטע אנגענומען איז לייכט צו ערקלערען:

עס איז איין אלטער כלל, אז מיר האבען דיא טבע דעם אנדערען צו צוגעבען דיא מעלות און חסרונות, וועלכע מיר אליין בעזיצען. אין פינסטערען מיטעל־אלטער, ווען קאטוילישע וואלקענס האבען פערדעקט דעם הימעל און געשטיקט דעם פרייען גייסט, איז אויך דער הונגער געוועזען א שטענדינגער גאסט אין אייראפא. ער, דער הונגער, פלעגט אנגעהמען אזא שרעקליכע פארם, אז גאנצע געגענדען פלעגען אויסשטארבען. דארום פלעגט מענשענפרעסעריי ניט זיין קיין זעלטענהייט. היינט וויא באלד אידען הרג'ענען קריסטליכע קינדער, טא וואס דען קען זיין זייער צוועק, אז ניט זיי אויפצועסען?

אין גאנצען מיטעל־אלטער און שפעטער, כמעט ביז אין אנפאנג פון 19טען יאהרהונדערט האט ניט נאר דער המון, זאנדערן אפילו דיא געלעהרטע האבען געגלויבט, אז מענשליכע בלוט איז דיא בעסטע רפואה געגען פערשיעדענע קראנקהייטען. דארום, וואס האבען אידען דען געקענט קוילענען קריסטליכע קינדער, וויא ניט צו געברויכען זייער בלוט אלס היילמיטעל? און וואס דארף מען נאך מעהר, אז דיא אידען אליין, וועלכע מען האט בעשולדיגט, זיינען זיך אליין מודה געוועזען, אז דא האבען זיי געקוילעט דיא קריסטליכע קינדער, אום זיי אויפצועסען, דא אום זייער בלוט צו בענוצען אלס רפואה, דא ווידער דאס בלוט צוצומישען צו דיא טייג פון דיא מצות! עס איז אפילו אמת, אז דער וידוי, אדער ריכטיגער גערעדט, דאס נאכזאגען פון די אונגליקליכע קרבנות, דאס וואס די אינקוויזיטארען האבען פון זיי פערלאנגט, פלעגט געשעהן אונטער די שרעקליכסטע מאטערנים, אונטער די שוידערליכסטע פייניגונגען. ביי'ן עולם אבער

האט עס געהייסען, אז דיא שרעקליכע פערברעכער זיינען זיך אליין מודה געווען, דארף מען נאך בעסערע בעווייזע? צוויי פאקטארס האבען דא געווירקט אום דעם אבערגלויבען אויפצוהאלטען.

וויא בעקאנט, פלעגען אין מיטעל־אלטער גאנצע פולקען פון ארימע קינדער, מייסטענס פון יתומים און פון אונגעזעצליכע פרוכטען פון קאטוילישע גלחים, זיך ארומטרייבען פון שטאט צו שטאט, פון דארף צום דארף, וואו זיי פלעגען בעטלען און ראבעווען, וואס מען האט געקענט. עס פערשטעהט זיך, אז פיעלע פלעגען דאביי אומקומען פון הונגער אדער דער'הרג'עט ווערען. דיא גאנצע געגענד, אין וועלכען מען האט געפונ־נען אזא טוידטען קינד, פלעגט בעלעגט ווערען מיט גרויסע געלד־שטראפען. אום זיך דערפון צו בעפרייען, האט מען געפונען א גאנץ גוטען מי־טעל: מען פלעגט נעהמען דעם טוידטען קינד עס אונטערווארפען אין אידישען געהעטא און נאכהער מסר'ן דיא אידען. יעצט וועט איהר שוין פערשטעהען, וויא עס קומט, אז אידען האבען אין מיטעל־אלטער אזוי פיעל קריסטליכע קינדער דער'הרג'עט...

דער צווייטער פאקטאר איז געווען א ריין געשעפט־זאך: קודם כל האט מען פון דיא גע־מיינדע, וואו מען האט געפונען דעם טוידטען קינד, קאנפיסצירט אללעס, וואס זיי האבען גע־האט. ווייטער האט געוועהנליך אזא טויטער־קינד אנגעהויבען צו ווייזען אלערהאנד וואונ־דער. דער אבערגלויבען אין מיטעל־אלטער איז געווען אזוי ווילד, אזוי משוגה'דיג אז עס איז ניט געווען אזא אונזין, וואס מען האט ניט אנגענו־מען פאר א געטליכע זאך. מען האט דארום אויך געגלויבט, און גלחים פלעגען פערשפרייטען אזעלכע געשיכטען, אז אונהיילבארע קראנקע זיינען געזונד געווארען, בלינדע, האבען אנגע־הויבען צו זעהען, טויבע צו הערען א. ז. וו. אין דיא ערטער, וואו מען האט געפונען אזעלכע טויטע קינדער. דאס האט אנגעהויבען צו ציהען דעם המון און עס האט איינגעבראכט אוצרות דיא קלויסטערס און ארעלינע. אין דיא דיסטריק־טען, וואו אזא מין גאלד־גרוב האט ניט פאסירט, האבען דיא הייליגע פרעדינער פון גאטטעס ליע־בע נאטירליך ניט געוואלט בלייבען הינטער־שטעליג; זיי האבען אויך ניט געוואלט, אז דער המון זאל דאס געלד אוועקפיהרען אין אנדערע דיסטריקטען, דארום האט מען זיך אויך ניט אפ־געשראקען אליין אוועקצוהרג'ענען א קינד, עס אונטערצוווארפען דיא אידען, אום נאכהער צו מאכען א'ן עלילת־דם געשיכטע מיט אלע איה־רע שרעקליכע פאלגען פיר דיא אידען און מיט דיא אוצרות פיר דיא גלחים.

יעדער, ווער עס איז בעקאנט מיט דיא גע־שיכטע פון דיא קאטוילישע מלאכי חבלה, וועט פערשטעהען, אז דארט וואו עס האט זיך גע־האנדעלט וועגען געלד, מאכט אדער פשוט כבוד, האבען די שווארצע נשמות זיך ניט אפגעשטעלט פאר קיין פערברעכען. וואס האט ביי זיי געזנא־טשעט אויסקוילענען אדער אפבראטען לעבעדי־געהייט עטליכע טויזענד אידישע נפשות? און וואס זעהען מיר עד היום? זיינען דען ניט דיא גלחים דיא אורזאכע פון גייסטיגע פינסטער־ניס? ווענדען זיי ניט אן אלע כוחות צו האלטען דאס פאלק אין אבערגלויבען, איהם צו פערבלענ־דען דיא אויגען מיט אן עולם הבא? זיינען זיי ניט דיא בלוטיגע משרתים פון קאפיטאל, דיא תליונים פון דיא דעספאטען?... יא, ליעבער לע־זער, כל זמן אט דיזע גייסטליכע באנדע וועט האבען איין איינפלוס אויף דער מאסע, איז זעהר שווער צו ברענגען ליכט אין דיא מוחות פון די פעלקער.

איזאק ארטמאן.

נייע ביכער.

History of Socialism in the United States.

By Morris Hilquit.

א זעהר ניצליכען און אינטערעסאנטען בוך האט גענאָסע מאָררים הילקוויט אָנגעשריעבען, און יעדער איינער, וואָס וויל עפּעס וויסען וועגען דיא ענטשטעהונג און ענטוויקלונג פון דער סאָציאליסטישער בעוועגונג אין אמעריקא, דארף איהם לעזען.

דער בוך בעשטעהט פון צוויי טהיילען. אין דעם ערשטען טהייל זיינען אין קורצען בעשריבען דיא פערשיעדענע רעליגיעז־קאָמוניסטישע און אוטאָפּיש־קאָמוניסטישע געמיינדען, וועלכע זיינען געגרינדעט געוואָרן אין דיא פעראייניגטע שטאאטען אין פערלויף פון לעצטען יאהרהונדערט. דער צווייטער טהייל שילדערט דיא געשיכטע פון דער סאָציאליסטישער בעוועגונג אין אמעריקא.

אייגענטליך פערדיענט נאָר דער צווייטער טהייל דעם נאָמען „געשיכטע פון סאָציאליזמוס“. רעליגיעז־קאָמוניסטישע געמיינדען פערדיענען איבערהויפּט ניט א פּלאץ אין א געשיכטע פון סאָצאליזמוס. מיט געוויסע אנשטרענגונגען קען מען זיי אריינשמוגלען אין א געשיכטע פון קאָמוניזמוס. סאָציאליזמוס איז א גאנץ נייער וואָרט. אויב מיר האָבען קיין גרויסען טעות ניט, איז ער צוערשט געברויכט געוואָרען פון דעם פראנצויזישען שרייבער פּיער לערו אין דיא פיערציגער יאהרען פון לעצטען יאהרהונדערט. מען דארף זעהען אויסמיידען א צוזאמענפלאָנטערונג פון דעם נייעם וואָרט סאָציאליזמוס מיט דעם אלטען וואָרט קאָמוניזמוס. בעזאָנדערס דארף מען אויסמיידען אפּילו א קורצע שילדערונג פון קאָמוניסטישע געמיינדען אין אלטע און נייע צייטען, בפרט נאָך רעליגיעזע, ווען מען וויל שרייבען א ריכטיגע געשיכטע פון אמת'ן סאָציאליזמוס.

רעליגיאָן האָט איבערהויפּט קיין שום שייכות ניט מיט סאָציאליזמוס, און אין דיא רעליגיעזע קאָמוניסטישע געמיינדען איזאפילו דער קאָמוניזמוס א נעבען־זאכע. דיא מיטגלידער פון אזעלכע געמיינדען זיינען געוועהנליך געצוואונגען דורך זייער צוזאמענלעבען, אָפּזונדערונג פון דער אויסערער וועלט און זאָרגען וועגען יענער וועלט ניט צו קימערן זיך וועגען פּריוואט־איינגענטהום און איינצופיהרען געמיינשאפטליכע סעודות. דאָס איז זעהר ווייט פון ריינע קאָמוניסטישע שטרעבונגען.

דארום דענקען מיר, אז גענאָסע הילקוויט'ס געשיכטע פון סאָציאליזמוס וואָלט א האָאר ניט פערלאָרען אין איהר ווערטה, ווען ער וואָלט אין גאנצען געלאָזען אָן א זייט דיא געמיינדעס פון דיא שייקערס און אנדערע אזעלכע זאָנדערבארע סעקטאנטען. ווען דיזע סעקטאנטען וואָלטען האָטשע געהאט דעם מינדעסטען איינפלוס אויף דיא ארומיגע וועלט, דאן וואָלט זיך נאָך געשיקט צו דערמאָנען זיי. גענאָסע הילקוויט בעמערקט אליין (זייטע 24), אז „רעליגיעזע קאָמוניסטישע געמיינדען האָבען נאָר געשפּיעלט א צווייטע ראָלע אין דער געשיכטע פון דער סאָציאליסטישער בעוועגונג“; אָבער מיר דענקען, אז זיי האָבען גאָר קיין ראָלע ניט געשפּיעלט אין דיזער בעוועגונג. יעדענפאלס האָט גענאָסע הילקוויט ניט אָנגעצייגט אין וואָס דיזע ראָלע זייערע איז, נאָך זיין מיינונג, בעשטאנען.

וואָס אנבעלאנגט צו דיא קאָמוניסטישע געמיינדען, וועלכע זיינען געגרינדעט געוואָרען נאָך דיא פאָרשריפטען און אויפקלעהרונגען פון גרויסע דענקערס און נאָך גרעסערע מענשענפריינד אין זייערע ווערק, וועלכע טראָגען דעם אלגעמיינעם נאָמען „אוטאָפּיען“, זאָ האָט מען זיך צו בעשעפטיגען מיט זיי אין א געשיכטע פון סאָציאליזמוס נאָר אזוי פיעל, וויא פיעל זיי האָבען ווירקליך אויסגעפיהרט דיא געדאנקען, פּלענער און נוטע צוועקען פון זייערע לעהרערס און גרינדערס און בעזאָנדערס וויא ווייט זיי האָבען געהאט אָדער געקענט האָבען אן איינפלוס אויף דער פערשפּרייטונג פון סאָציאליכטישע געדאנקען אין דיא מאסען אָדער וויניגסטענס אין דער ליטעראטור. אויב אזעלכע געמיינדען האָבען גאָר קיין איינפלוס ניט געהאט אויף דיא ארומיגע וועלט, דאן קען מען זיי אין גאנצען לאָזען אָן א זייט. וועגען דיא אוטאָפּיען; וועגען דיא לעהרען פון אזעלכע גרויסע און אָריגינעלע דענקערס וויא סען־סימאָן, פוריע, אָווען, קאבע, ווילהעלם וויטלינג א. ז. וו. דארף מען ריידען א סך אין א געשיכטע פון סאָציאליזמוס, ווייל זיי האָבען געהאט א זעהר גרויסען איינ־

פלום אין דער גאנצער וועלט און האָבען דירעקט געפיהרט צו דער פערשפּרייטונג פון סאָציאַליזמוס; אָבער דיא געמיינדען, וועלכע זיינען געגרינדעט געוואָרען פון זייערע שילער און אנהענגער מעג מען כאראקטעריזירען נאָר מיט עטליכע ווערטער, ווען מען שרייבט א געשיכטע פון דער ריכטיגער סאָציאַליסטישער בעוועגונג.

כמעט אלע פון אזעלכע געמיינדען זיינען געגרינדעט געוואָרען אין דיא פעראייניגטע שטאאטען ספּעציעל צוליעב דעם, ווייל עס איז לייכטער געוועזען צו קריגען לאנד, און געגרינדעט מיינסטענס פון ענטהוזיאסטישע עמיגראנטען. זיי האָבען אלע זיך געענדיגט מיט א זעהר טרויעריגען דורכפאל. וואָס עס האָט נאָר געדיענט און עס דיענט נאָך ביז היינטיגען טאָג אלע געגנער פון סאָציאַליזמוס צו צייגען, אז מענשען קענען ניט לעבען נאָך דעם סאָציאַליסטישען אידעאל. אין דיזער בעציהונג האָבען דיא אויטאָפּיש־קאָמוניסטישע קאָלאָניעס נאָר געבראכט שאדען דעם סאָציאַליזמוס; אָבוואָהל עס איז גאָר ניט שווער צו צייגען, ווארום זיי האָבען קיין ערפאָלג ניט געהאט און אויך קיין ערפאָלג ניט געקענט האָבען. גענאָסע הילקוויט ערקלערט גאנץ ריכטיג די אורזאכען פון דיזע דורכפאלען אין דעם שלוס פון דעם ערשטען טהייל (זעה זייט 188—146).

אָבער ער וואָלט פערשפּאָרט צו פערנעהמען א העלפט פון זיין בוך מיט א בעשרייבונג פון דיא געמיינדען, ווען ער וואָלט גענומען אין אַנבעטראכט דאָס, וואָס ער שרייבט אליין אין דער הקדמה צום צווייטען טהייל, נעמליך, „אז דיא אוטאָפּיסטישע טהעאָריען אין דיא קאָמוניסטישע קאָלאָניעס האָבען געהאט א קליינעם איינפלוס אויף דיא פאָרמירונג פון דער מאָדערנער סאָציאַליסטישער בעוועגונג אין דיא פעראייניגטע שטאאטען“ (זייטע 149). פון זיין בוך איז גאָר ניט צו זעהען, אויב זיי האָבען געהאט אפילו א גאנץ קליינעם איינפלוס.

וואָס פאר א צוועק ער האָט געהאט צו פערבינדען אין איין בוך א בעשרייבונג פון צוויי בעוועגונגען, וועלכע זיינען, וויא ער גיט אליין צו און וויא מיר דענקען עס אויך, „גאנץ פערשיעדען אין זייער נאַטור און אורשפּרונג“ (זייטע 149), ווייסען מיר ניט; נור מיר רעכענען, אז ער וואָלט פיעל גלייכער געטהאָן, ווייניגסטענס אין דיא אינטערעסען פון סאָציאַליסטישע פּראָפּאגאנדא, ווען ער וואָלט דעם צווייטען טהייל ארויסגעלאָזען געאנץ בעזונדער. דער בוך וואָלט דאן געקאָסט פיעל ביליגער און וואָלט פאָלגליך מעהר געלעזען און פערשפּרייט געוואָרען. מיר ראטהען איהם דאָס צו טהאָן ביי דער צווייטער אויפלאגע, וועלכע דער בוך ווערט אין א קורצע צייט האָבען, וויא מיר האָפען און ווינשען עס.

אין דעם צווייטען טהייל איז בעזאָנדערס אינטערעסאנט דער אָנפאנג פון דער יעצטיגער סאָציאַליסטישער בעוועגונג. גענאָסע הילקוויט צייגט, אז ער האָט געלעזען דיא גאנצע ליטעראַטור וועגען דיזער בעוועגונג זעלבסט. אָבער לײדער האָט ער צו־וויינינג בעשפּראָכען דיא געשיכטע פון דער טרייד־יוניאָן־בעוועגונג און בעזאָנדערס דיא אמעריקאנער ליטעראטור און די פּאָפּולערע אמעריקאנער בעוועגונגען, וויא ווייט זיי זיינען בעאיינפלוסט געוואָרן פון דיא סאָציאַליסטען אָדער וואָס פאר אַן איינפלוס זיי האָבען געהאט אָדער געקענט האָבען אויף דיא סאָציאַליסטישע גרופּפּען און ריכטונגען. צום ביישפּיעל, אויף דער זייטע 160 בעמערקט ער, אז די ערשטע אינטעליגענטע דייטשע עמיגראַנטען האָבען אין דיא פערציגער יאָהרען געהאָלפען דיא אמעריקאנער „פרי סאָיל (פרייע לאנד) פארטיי“; אָבער ער ערקלערט גאָר ניט, וואָס פאר א פארטיי דאָס איז געוועזען, ווארום זיא האָט זיך געגרינדעט און וואָס פאר א ווירקונג זי האָט געהאט אין אמעריקאנער פּאָליטיקס אָדער לעבען.

מיר ווייסען גאנץ גוט, אז דער סאָציאַליזמוס איז פערזעהט געוואָרען פון דייטשען אין אמעריקא און אז ער האָט נאָך פאָרלויפיג ווייניג פריכטע געבראכט; אָבער עס איז אונמעגליך, אז ער האָט גאָר קיין ווירקונג ניט געהאט נאָך אין ווילהעלם ווייטלינג׳ס צייט אויף א געוויסען טהייל פון געבילדעטע אמעריקאנער און האָט נאָר קיין אָפּקלאנג ניט געהאט אין דער אמעריקאנער ליטעראטור. דיזער אָפּקלאנג הערט זיך זעלטען אין געג. הילקוויט׳ס בוך.

וועגען דיא לעצטע 10 יאָהר פון דער סאָציאַליסטישער בעוועגונג שרייבט ער זעהר אויספיהרליך און ניט א זעהר קלאָרען בעגריף, אָבער דאָס איז גענוג בעקאנט דיא לעזער פון דער „צוקונפט“ און דארום וועלען מיר זיך דארויף ניט אָפּשטעלען.

אין אלגעמיין האָט גענאָסע הילקוויט צוזאַמענגעקליבען און גוט איבערגעגעבען א סך פאקטען אויס דער געשיכטע פון דער סאָציאַליסטישער בעוועגונג אין אמעריקא. זיין געשיכטע איז דארום אַן אויסגעצייכענטער רעפערענס־בוך.

ס. ר.

קאטאלאג פון דיא אויסגאבען

פון אלגעמיינעם אידישען ארבייטער־בונד אין ליטא, פוילען און רוסלאנד.

פון אלגעמיינעם אידישען ארבייטער־בונד אין ליטא, פוילען און רוססלאנד.

דער סטרייק פון שקר —

דער צירקולאר פון מיניסטער דעם אינערן —

א בראשורע צום ערשטען מאי —

א חלום ערב יום טוב דעם ערשטען מאי —

מאניפעסט פון רוסלענדער סאצ.־דעמאקראטישער ארבייטער־פארטיי —

דער אידישער בערשטער ארבייטער־בונד אין פוילען און ליטא —

דיא מערץ־רעוואלוציאן אין דייטשלאנד —

דיא מלחמה פון דער פ. פ. ס. געגען „בונד" —

דער 4טער צוזאמענפאהר פון „בונד" —

דער מאניפעסט פון אלג. סאצ. דעמאקר. פעדעראטיווען גארבער־בונד —

הירש לעקערט און זיין פראצעס —

דער 2טער צוזאמענפאהר פון דער אידישער אבטהיילונג פון סאצ.־דעמאקראטישען פעדעראטיווען גארבער־בונד —

(אלע דיזע בראשורען זיינען געדרוקט אין רוסלאנד און זיינען נים פאראן צו פערקויפען).

דער שטאדט־מגיד (אויסגעגאנגען) —

דער עיקר פון דער קאנסטיטוציע, פון פערד. לאסאל (2טע פערבעסערטע אויסגאבע) 2 ס.

דער ארבייטס־טאג, (3טע פערבעסערטע אויסגאבע) 3 ס.

פאר'ן זונען־אויפגאנג (אויסגעגאנגען) —

א מעשה פון 4 ברידער 5 ס.

ציוניזמוס אדער סאציאליזמוס (אויסגעגאנגען) —

דער מאניפעסט פון דער קאמוניסטישער פארטיי, פון קארל מארקס און פריעדריך ענגעלס 8 ס.

וואס יעדער ארבייטער דארף וויסען און געדענקען 5 ס.

וואס ווילען דיא סאציאל־דעמאקראטען אין רוסלאנד? 7 ס.

דיא נייע עפאכע אין דער אידישער ארבייטער־בעוועגונג 2 ס.

אים קאמפף 10 ס.

פון וואס איינער לעבט 4 ס.

דיא געשיכטע פון דיא ענגלישע ארבייטער־בונדען 9 ס.

דיא געשיכטע פון דער אידישער ארבייטער־בעוועגונג אין רוסלאנד און פוילען 6 ס.

פרייהייט (רעוואלוציאנערע ליעדער) 8 ס.

דער עיקר פון סאציאליזמוס 8 ס.

„פאריא" אונטער דיא פראלעטאריער, אין א פינסטערע נאכט—אבדרוק פון נומער 25 „ארבייטער־שטימע" 2 ס.

דאס איינעהמען פון באסטיליען 2 ס.

דיא נאציאנאלע פערזאמלונג און דיא נאכט פון 4־טען אויגוסט 2 ס.

דיא קאנסום־געגאסענשאפטען פון ק. קאוטסקי 4 ס.

א הספד אויף אלעקסאנדער דעם 2טענס קבר 10 ס.

דיא ארבייטערינען און פרויען־פראגע אין דער געגענווארט, פון קליצעטקין 4 ס.

דער סך־הכל פון דער נאציאנאלער פערזאמלונג 2 ס.

וויא דיא בינעזער האבען באמבארדירט בלאגאוועשטשענסק 8 ס.

סאפיא פעראווסקאיא (ביאגראפיע) 8 ס.

דער רוסישער רעבעל פיאטר אלעקסעיעוו (ביאגראפיע) 2 ס.

אלעקסאנדער מיכאילאוו (ביאגראפיע) 4 ס.

אנדרעי איוואנאוויטש זשעליאבאוו (ביאגראפיע) 4 ס.

ניקאלאי איוואנאוויטש קיבאלטשיטש (ביאגראפיע) 2 ס.

דאס ארבייטער־פראגראם, פון פער. לאסאל 4 ס.

דער צושטערטער פעלזענבלאק 2 ס.

סטעפאן כאלטורין (ביאגראפיע) 2 ס.

דיא סאציאלע רעפארם און די סאציאלע רעוואלוציאן, פון ק. קאוטסקי 8 ס.

אויף מארגען נאך דער סאציאלער רעוואלוציאן 8 ס.

ערפורטער פראגראם, מיט א הקדמה פון פראפעסער ק. קאוטסקי 25 ס.

Digitized by Google

וועגען דעם פראיעקט פון מיניסטער וויטע:

וועגען סטרייקען און ארבייטער־בונדען 1 ס.

צדקה, אן ערצעהלונג פון פ. עזי 1 ס.

צו דער געשיכטע פון דער בעלגישער ארבייטער־בעוועגונג 5 ס.

אין משוגעים־הויז פון ד. פ. 2 ס.

רעליגיאן און קלאסען־געגענזאצען פון מ. א. 5 ס.

דיא קישינעווער הריגה: 1, מאטעריאלען און דאקומענטען 4 ס.

אוטאנאמיע אדער פעדעראציע? 2 ס.

דער ציוניזם פון „לנו" 5 ס.

דיא רויטהע פאהן, ליעדער אין פראזע 6 ס.

דיא שפינען און די פליגען פון וו. ליבקנעכט 1 ס.

קלאסען־אינטערעס, בעזונדער־אינטערעס, כלל־אינטערעס פון ק. קאוטסקי 4 ס.

דיא טהעטיגקייט פון „בונד" פאר דיא לעצטע 2 יאהר 2 ס.

דיא רעזאלוציע פון 5טען צוזאמענפאהר פון „בונד" וועגען דער לאגע פון „בונד" אין דער פארטיי 2 ס.

געשיכטע פון דיא בעלגישע ארבייטער־בעוועגונג 4 ס.

פוילישע אויסגאבען.

אן אויפרוף צו דער אינטעליגענץ 4 ס.

דער 4טער צוזאמענפאהר פון „בונד" 6 ס.

דער נום. 25 „ארבייטער־שטימע" 15 ס.

דיא געשיכטע פון דער אידישער ארבייטער־בעוועגונג אין ליטא, פוילען און רוסלאנד 15 ס.

דער מאניפעסט פון אלג. סאצ.־דעמ. פעדעראטיוו. גארבער־בונד (אויסגעגאנגען) —

דיא פוילישע סאציאליסטישע פארטיי וועגען דער אידישער ארבייטער־בעוועגונג 5 ס.

צו דער פראגע וועגען דער ארגאניזירונג פון דעמאנסטראציעס און פון דעם 1טען מאי 4 ס.

דיא לאגע פון „בונד" אין דער רוסלענדער סאצ.־דעמ. ארבייטער־פארטיי 5 ס.

רוסישע אויסגאבען.

אויפרוף צו דער אידישער אינטעליגענץ (3טע אויסגאבע, 1טע געדרוקט אין רוסלאנד) 4 ס.

דער 4טער צוזאמענפאהר פון „בונד" (2טע אויסגאבע, 1טע געדרוקט אין רוסלאנד) 6 ס.

שכירות (געדרוקט אין רוסלאנד, אויסגעגאנגען) —

נום. 25 „ארבייטער־שטימע" 15 ס.

„פאריא". אונטער פראלעטאריער, אין א פינסטערע נאכט, אבדרוק פון נום. 25 „ארב.־שטימע" 8 ס.

צו דער פראגע וועגען דער נאציאנאלער אוטאנאמיע און וועגען דער איבערבויאונג פון דער רוס. סאצ.־דעמ. ארבייטער־פארטיי

דער מאניפעסט פון אלג. סאצ.־דעמ. פעדער. גארבער־בונד (געדרוקט אין רוסלאנד, אויסגעגאנגען) —

הירש לעקערט און זיין פראצעס 2 ס.

צו דער פראגע וועגען טעראריזם 6 ס.

אונזערע נאהענטסטע ארגאניזאציאנען אויסגאבע 2 ס.

פ. פ. ס. וועגען דער אידישער ארב.־בעוו. 8 ס.

צו דער פראגע וועגען דער ארגאניזירונג פון דעמאנסטראציעס און פון דעם 1טען מאי 4 ס.

אוטאנאמיע אדער פעדעראציע? 2 ס.

דער ציוניזם און דיא אינטערעסען פון איד. פראלעטאריער 8 ס.

דער 5טער צוזאמענפאהר פון „בונד" 1 ס.

דיא רעזאלוציע פון 5טען צוזאמענפאהר פון „בונד" וועגען דער לאגע פון „בונד" אין דער פארטיי פאר'ן בית־דין פון דיא פאטריאטען פון דער איסקרא'שער פירמע (2 אויסגאבען, 1 געדרוקט אין רוסלאנד) 2 ס.

דיא רעוואלוציאנערע „סיסאיקעס" (2 אויסגאבען, איינע געדרוקט אין רוסלאנד) 2 ס.

דיא טהעטיגקייט פון „בונד" פאר דיא לעצטע 2 יאהר 4 ס.

דער 5טער צוזאמענפאהר פון „בונד" 6 ס.

דער 4טער ציוניסטישער קאנגרעס 6 ס.

דער אמת וועגען האמלער פאגראם (2 אויסגאבען, 1טע געדרוקט אין רוסלאנד) 2 ס.

דער בעריכט פון דער דעלעגאציע פון „בונד" וועגען דעם 2טען צוזאמענפאהר פון דער רוס. סאצ.־דעמ. ארבייטער־פארטיי 8 ס.

הויז נומער „13" 5 ס.

דיא „לעצטע נאכריכטען" (דריטער יאהרגאנג), ערשיינען איין־צוויי מאל א וואך.

יעהרליך (מיט פארטא־קאסטען) 1 ד. 80 ס.

האלב־יעהרליך—90 ס., מאנאטליך—15 ס.

יעדער נומער (אהן פאסט־קאסטען) 2 ס.

אלע געלדער און ארדערס אויף ליטעראטור זאלען אדרעסירט ווערען אין אפיס פון דיא „צוקונפט", 50 סאפאלק סט.

פערזענליכע אנגעלעגענהייטען צו בעהאנדלען מיט דעם ליטעראטור־אגענט פון צענטראל־פערבאנד פון דיא בונדישע ארגאניזאציאנען אין אמעריקא, פון 7 ביז 8 אוהר אבענדס אין אפיס פון דיא „צוקונפט". פיר בוך־הענדלער א גוטען ראבאט.

מ. לעווינסאהן.

די צוקונפט

No. 4 (28) APRIL 1904, Volume 3

צו די ווערטהע לעזער און סימפאטייזער פון „די צוקונפט"

גענאסען און פריינדע! איהר וועט געוויס פרעגען מה נשתנה השנה הזאת משנים העברו? מיט וואס איז דאס עפעס אנדערש געווארען דיעזער יאהר פון פאריגע צוויי יאהר זייט דעם דיא צוקונפט איז ערשיענען? פאריגע צוויי יאהר האבען דיא ארויסגעבער פון דיא צוקונפט זעלטען יתן צו אונז גערעדט, דיעזען יאהר אבער ריידען זיי צו אונז יעדען מאנאט, וואס בעדייטעט דאס? דער תירוץ איז נעהמליך „עבדים היינו" ד. ה. ווייל פאריגע צוויי יאהר זיינען מיר געוועזען שקלאווען, מיר האבען געארבייט מיט דער גאל פיר דיא צוקונפט אן ערפאלג, קיין סימן ברכה האבען מיר ניט געזעהען, זיינען מיר געוועזען ניעדערשלאגען, אלע זיינען געשטאנען פון ווייטען, קיינער האט אונז ניט געהאלפען צו פערשפרייטען און פערברייטען דיא צירקולאציאן פון „דיא צוקונפט." דארום האבען מיר קיין מוטה ניט געהאט צו אייך צו ריידען און ווען מיר פלעגען שוין א מאל ריידען צו אייך, איז אונז אליין געווען איבערדריסיג דיא זאך, ווייל מיר האבען אייך קיין מאל ניט געהאט מיט וואס צו דערפרייען, מיט וואס אייך אריין צו געבען מוטה, אימער האבען מיר זיך געהאט צו בעקלאגען, אז עס געהט ניט גוט און עס איז טאקי געווען א טרויעריגער אמת. וועהרענד היינטיגען יאהר האבען מיר מוטה, ווייל מיר האבען אייך יעדען מאנאט צו בענריכטען מיט א פרייליכע בשורה, אז דיא צירקולאציאן שטייגט מיט יעדען מאנאט, אז דיא צוקונפט ווערט יעדען מאנאט לעבעדיגער און אינטערעסאנטער, פון דיא ערשטע 3 מאנאטען יאנואר, פעברואר, מערץ בעהלט אונז אויס קאפיעס אבוואהל מיר האבען אין מערץ נומער שוין געדרוקט מיט 1000 קאפיעס מעהר, דארפען מיר איצט ווידער דרוקען מיט נאך 1000 משהר און מיר האפען אז יעדען מאנאט וועלען מיר האבען אייך מיטצוטהיילען גוטע, פרייליכע בשורות, און וואס האט עס אייגענטליך געבראכט דעם גרויסען סוקסעס פיר דיא צוקונפט? וועמען האבען מיר צו פערדאנקען פיר דיעזען סוקסעס? דאס האבען מיר קיינע זייטיגע פערזאנען, קיינע סקימס, קיינע טריקס צו פערדאנקען, זאנדערען אונזערע אייגענע פארטגעשריטענע אידישע ארגאניזאציאנען, דורך וועלכע דיא צוקונפט האט געקראגען אזא גרויסע צירקולאציאן, וואס קיין אידישער זשורנאל האט עס נאך ניט זוכה געווען צו האבען.

און דארום דריקען מיר אויס אונזער אינערליכען דאנק עפענטליך פיר דיא גאנצע וועלט, צו אלע אידישע פראגרעסיווע ארגאניזאציאנען וועלכע העלפען צו פערשפרייטען ליכט און אויפקלערונג צווישען דער אידישער מאסע דורך דיא צוקונפט.

צו ערשט קומט אונזער דאנק צו דיא ברענטשעס פון דעם אונשטערבליכען פראגרעסיווען ארדען „ארבייטער רינג", דיעזע האבען זיך אבגערופען דיא ערשטע און האבען אנגענומען בעשליסע: דאס יעדע ברענטש זאל נעהמען קאפיעס צוקונפט יעדען מאנאט נאך דעם צאהל פון זייערע מיטגליעדער. נאך דעם קומט דער זעלבער דאנק צו דיא פראגרעסיווע אונאבהענגיגע פעראיינען און ברענטשעס פון בונד וואס האבען בעשלאסען און טהוען דאס זעלבע.

מיט דעם גרעסטען פערגעניגען און הערצלי־

כען דאנק פערעפענטליכען מיר דיא נאמען פון דיא ארגאניזאציאנען וועלכע נעהמען קאפיעס נאך דעם צאהל פון זייערע מיטגליערער.

ארבייטער רינג:

ברענטש 1 נויארק, ברענטש 2 נויארק, ברענטש 3 ברוקלין, ברענטש 6 ברוקלין, ברענטש 7 וו. האבאקען, ברענטש 9 באלטימארע, ברענטש 11 ברוקלין, ברענטש 12 פילאדעלפיא, ברענטש 13 פעטערסאן נ. דזש., ברענטש 16 סאמיט נ. דזש., ברענטש 17 ניו הייווען, ברענטש 19 סיראקיוז נ. י., ברענטש 20 נויארק, ברענטש 21 ניובורג נ. י., ברענטש 22 ניו בריטאן קאנ., ברענטש 24 נויארק, ברענטש 26 וואטערבורי, ברענטש 27 ראטשעסטער נ. י., ברענטש 28 נויארק, ברענטש 30 פעטערסאן נ. דזש., ברענטש 31 לארענס מאס., ברענטש 32 שיקאגא, ברענטש 34 ספרינגפיעלד, ברענטש 37 נויארק, ברענטש 38 נויארק, ברענטש 40 נויארק, ברענטש 41 אנסאניע, ברענטש 43 נויארק, ברענטש 44 נויארק, ברענטש 46 לינן מאסס., ברענטש 47 עליזאבעט נ. דזש., ברענטש 52 נויארק, ברענטש 55 נויארק.

בונד:

בונד נוארק, בונד באלטימארע, בונד פעטערסאן, פראג. ווארקינגמען נויארק, וואוים אף לייבאר נויארק, אינט. ארב. קר. אונט. פעראיין נויארק, יונג מענס עדיק. קלאב נויארק, אפאראטען קלאב נויארק, ווילקאמירער פראג. נויארק, באריסאווער רעוו. נויארק, סעלף קולטשור קלאב נויארק, בריסקער רעוו. נויארק, איוויער פראג. נויארק, קאוונער רעוו. נויארק, פראג. פלוצקער י. מ. נויארק, דאלהינאוווער פראג. י. מ. נויארק, פינסקער רעוו. נויארק, דווינסקער רעוו. נוייארק, סאצ. פראפ. קלוב באלטימארע, בעקערס יוניאן נוארק, פראג. לייברערי ברוקלין, יונייטעד ניטערס ברוקלין.

מיר האפען און ערווארטען ביי דעם נעכסטען נומער צו פערעפענטליכען פיעל מעהר פראגרעסיווע ארגאניזאציאנען, וואס וועלען אננעהמען דיזע בעשליעסע. מיט א דאנק אין פאראוים בעגריסען מיר אייך פריינדליך,

דיא צוקונפט פרעס פעדריישען.

———::———

פערשיעדענע בעקאנטמאכונג פון דעם מענעדזשמענט.

1) דיא אפיס פון דיא צוקונפט האט געמופט פון 50 סאפפאלק סט., אין 26 קאנאל סט. קאר. ראטגערס סטריט.

2) מאי נומער צוקונפט וועט זיין א ספעשעל נומער מיט 16 פיידזשעס מעהר, מיט אינטערעסאנטע און בעלערענדע ארטיקלען פון דיא גרעסטע שרייבער אין אמעריקא און אייראפא, אין דיזען נומער וועט אויך זיין א ספעציעלער ארטיקעל, „דיא געשיכטע און ענטוויקלונג פון דעם ארבייטער רינג.“

3) דיא צוקונפט וויל פערעפענטליכען א קאלענדער פון אלע פראגרעסיווע ארגאניזאציאנען וואו און ווען זיי מיטען און דיא אדרעסע פון זייערע סעקרעטערע, אלע סעקרעטערע זיינען העפליך געבעטען: אריינצושיקען דיא אינסטרוקציאנען אין אפיס פון דיא צוקונפט 26 קאנאל סטריט.

4) דער רייזענדער אגענט פיר דיא צוקונפט גענ. סטאן איז ווידער ארויסגעפאהרען צו זאמלען סובסקרייבער און פערקויפען שערס, דיא גענ. פון איבעראל זיינען געבעטען צו העלפען און צו שטיצען אונזער רייזענדען אגענט גענ. סטאן.

5) א סובסקרייבער וואס ערהאלט ניט דיא צוקונפט אין דער צייט, זאל צושיקען אין אפיס א פאסטעל קארד געשריעבען אין ענגליש, און דער אפיס שיקט עס אריין אין דזשענעראל פאסט אפיס צו אונטערזוכען.

6) מאני ארדערס זאל אויסגעשטעלט ווערען נור אויף דעם נאמען J. Netter אדער Zukunft אום צו פערמיידען פיעל טראבעל.

7) דיא סעטס גוט און פיין געבונדען פון 1902 און 1903 איז שוין צו בעקומען אין אפיס פון צוקונפט פרייז $1,50 פער באנד, דער וואס בריינגט זיינע אלטע קאפיעס דארף צו צאהלען נור 50 סענט פיר א באנד, עס איז א ציהרונג אין הויז.

8) אין קורצען וועלען אונזערע סובסקרייבער ערהאלטען זייערע פרעמיומס און מיר בעטען אונזערע ווערטהע סובסקרייבער זיי זאלען אונז ניט דרינגען מיט פאסטעל קארדס און לעטערס ווענען דיא פרעמיומס, יעדער וועט זיינס ערהאלטען.

9) אלע מעמבערס און שער האלדערס פון צוקונפט פרעס פעדריישען זיינען העפליך געבעטען אריין צו שיקען זייערע אדרעסען אין אפיס פון דיא צוקונפט 26 קאנאל סטריט, קאר. ראטגערס סטריט.

מיט פריינדליכען גרוס,

מענעדזשמענט צוקונפט.

נ. ק. מיכאי׳אווסקי,

by Google

נ. ק. מיכאילאווסקי

גרויס איז דער פערלוסט פון דער רוסישער ליטעראטור און אינטעליגענץ דורך דעם טוידט פון ניקאלאי קאנסטאנטינאוויטש מיכאילאווסקי. פארלויפיג איז נאך ניטא אזעלכער וואס זאל קענען פערנעהמען זיין קאמאנדיהענדען פלאץ אין דיא פארדערסטע רייהען פון דיא קעמפפערס פאר אויפקלערונג אין רוסלאנד. ער איז געוועזן ניט נאר א גלענצענדער פובליציסט, א גייסטרייכער קריטיקער און טיעפער דענקער, זאנדערן אויך א פערעהרטער לעהרער פון דער געבילדעטער יוגענד אין רוסלאנד, א צענטער פון דעם גייסטיגען קאמפף געגען דיא צארען־הערשאפט, געגען דיא טיראנישע רעגיערונג, פון א קאמפף וואס ווערט שטענדיג געפיהרט פון דיא בעסטע קרעפטע אין דער רוסישער ליטעראטור און וואס זיינע גרעסטע און וויכטיגסטע אנפיהרער זיינען געוועזן אזעלכע גייסטיגע ריעזען און הייליגע מענער וויא דאבראליובאוו און טשערנישעווסקי.

אין דיא לעצטע דרייסיג יאהר האט, קען מען זאגען, קיין רוסישער שרייבער, אפילו ניט לעוו טאלסטאי, געהאט אזא טיעפען און בעדייטענדען איינפלוס אויף דעם יונגען דור אין רוסלאנד, וויא מיכאילאווסקי. דיא רוסישע יוגענד האט זיך ערצויגען אויף זיינע סאציאלאגישע און קריטישע שריפטען, אין וועלכע ער האט בעזאנדערס געזוכט צו ערוועקען ניט נאר דעם פרייען גייסט, זאנדערן אויך דעם מוטה צו קעמפפען געגען אונרעכט, געגען פינסטערניס, געגען טיראניי. יעדער זשורנאל, אין וועלכען עס איז איהם אויסגעקומען צו שרייבען, איז געוועזן זיין שלאכטפעלד געגען דעם ווילדען שונא — דיא רוסישע רעגיערונג, און זיינע לעזער, בעזאנדערס דער יונגער דור, זיינען געוועזן זיינע שילער און אויך סאלדאטען אין דיזען קאמפף.

דיא ראלע פון ליטעראטור איז אין רוסלאנד א פיעל גרעסערע און וויכטיגערע, וויא אין אירגענד וועלכען אנדערען לאנד. דיא ליטעראטור איז דארט ניט בלויז דער געשריעבענער ארגאן פון אונזער גייסטיגער ענטוויקלונג, זאנדערן אויך דער שטארקסטער פאליטישער קאמפף־ארגאן.

אין א קאנסטיטוציאנעלען לאנד האבען דיא בירגער, אויסער צייטונגען, זשורנאלען און ביכער, אויך פערזאמלונגען, דעמאנסטראציאנען, פאליטישע פעראיינען און קלובען; זיי דריקען אוים זייערע מיינונגען מינדליך, זיי פיהרען זייער פאליטישען קאמפף אויף אללע וועגען, וואו נאר עס איז מעגליך צו געפינען אנהענגער, צו לאזען הערען זייערע שטימען און צו געבען צו פיהלען זייער איינפלוס. אין רוסלאנד אבער איז דאס אללעס שטרענג פערבאטען, דער מינדעסטער צייכען פון א פאליטישע פערזאמלונג ווערט גרויזאם אונטערדריקט, און דאס געשריעבענע ווארט זוכט דארום צו פערנעהמען דעם פאליטישען פעלד, וויא ווייט דאס לאזט זיך, וויא ווייט דאס איז נאר מעגליך אונטער דער קנוטע פון דער צארען־רעגיערונג. יעדער ערנסטער זשורנאל ווערט אויף דיעזער ווייזע א פאליטישער קלוב, א צענטראל־פונקט פאר אלע אונצופריעדענע מיט דער עקסיסטירענדער סאציאל־פאליטישער ארדנונג. דיא שרייבערס ווערען פאליטישע קעמפפערס מיט זייערע פעדערס. זיי זוכען ניט נאר צו שרייבען גוט און שעהן, צו זיין עהרליכע ליטעראטען, צו געבען קונסט־ווערק, זאנדערן אויך צו לאזען פיהלען, מייסטענס צווישען דיא שורות, זייער אייגענע אונצופריעדענהייט מיט דער טיראנישער רעגיערונג און ארויסצורופען אזא אונצופריעדענהייט ביי זייערע לעזער, צו ערוועקען אין זיי א שטרעבונג צו ענדערען דיא בעשטעהענדע רעגיערונגס־פארם, צו רעפארמירען דיא געזעלשאפט, צו פערבעסערען דיא לאגע פון פאלק. דיא לעזער, פון זייער זייט, זוכען אין דיא זשורנאלען ניט בלויז גוטע ליטעראטור, פיין־שרייבעריי, קונסט בעלעהרונג, זאנדערן אויך אנווייזונגען, וויא צו פיהרען זיך, וויא צו בעקעמפפען דעם אלגעמיינעם שונא, וויא אפצושוואכען דיא מאכט פון דער טיראנישער רעגיערונג, וויא צו האנדלען אין דער צוקונפט און צו פערבעסערען דיא לאגע פון רוסישען פאלק. קורץ, דיא גוטע און עהרליכע ליטעראטען ווערען אין רוסלאנד דיא גייסטיגע פיהרער פון א פאליטישע פארטיי, און דיא לע־

זער ווערען זייערע פערעהרער און סאלדאטען.

פאר דיא יעניגע, וואס זיינען ניט בעקאנט מיט דער מערקווירדיגער פאליטישער זייט פון דער רוסישער ליטעראטור, וועלן מיר דא ברענגען א ביישפיעל. לאמיר זאגען, אז מיר ווילען איינפיהרען, וואס מען רופט, מוניציפאל־סאציאליזמוס, דאס הייסט, אז גאז־בעלייכטונג, עלעקטרישע בעלייכטונג, וואסער־לייטונג, קארס, אייזפאבריקען א. ז. וו. זאלען געהערען צום קהל און פערוואלטעט ווערען פון דיא שטעדט זעלבסט. וואס וועלען מיר טהאן, אום צו דערגרייכען אונזער צוועק?

אין אמעריקא וועלען מיר צוערשט גרינדען א פערבאנד, א „מיוניסיפאל סאשעליזם ליעג“ און אנפאנגען א פראפאגאנדא מינדליך און שריפטליך. וואס מעהר אנהענגער מיר וועלען צוקריגען, אלץ מעהר אבטהיילונגען פון אונזער פערבאנד, אלץ מעהר קלובען וועלען מיר גרינדען. דיעזע קלובען וועלען זיין דיא צענטערס פון אונזער פאליטישער טהעטיגקייט. דיא מיטגליעדער פון דיעזע קלובען וועלען צוזאמענרופען מיטינגען, וועלען ארויסשיקען רעדנער און אגיטאטארס איבערן לאנד, וועלען דרוקען און פערשפרייטען צירקולארען און פלוג־שריפטען, אין וועלכע עס וועט ערקלערט ווערען דאס זעלבע, וואס דיא רעדנערס וועלען אויסדריקען אויף עפענטליכע פערזאמלונגען. איינער פון אונזערע פראפאגאנדע־מיטעל וועט אויך זיין א ספעציעלער זשורנאל פיר דיעזע גרויסע פראגע. וואס פאר גוטע ליטעראטען עס זאלען ניט מיטארבייטען, וואס פאר אן איינפלוס זיי זאלען ניט האבען אלס שריפטשטעלער און מענשען, וועלען זיי דאך ניט שפיעלען דיא הויפט־ראלע בלויז מיט זייערע פעדערס אין דיעזער בעוועגונג. דיא רעדנערס, דיא מינדליכע אגיטאטארס וועלען געוועהנליך פערנעהמען דעם ערסטען פלאץ, יעדענפאלס ניט קיין קלענערען פלאץ וויא דיא שרייבערס. דער זשורנאל וועט ניט האבען דיא הויפט־בעדייטונג, ער וועט שטענדיג בלייבען בלויז א י י נ ע ר פון דיא קאמפף־מיטעל.

אין רוסלאנד אבער זיינען אונזערע הענד און פיס געבונדען. פון גרינדען אירגענד וועלכען פאליטישען פערבאנד איז שוין אבגערעדט — דאס איז שטרענג פערבאטען. אלזא קיינע קלובס קיינע רעדנערס, קיינע אגיטאטארס, קיין מינדליכע פראפאגאנדע. בלייבט נאר איין אויסוועג — צו גרינדען א זשורנאל. אבער אפילו דאס קענען מיר ניט טהאן דירעקט און אפען. עס קומט אן מיט גרינגע ווערים איידער מען קריעגט ארויס ביי דער רוסישער רעגיערונג אן ערלויבניס ארויסצוגעבען אירגענד וועלכע צייט־שריפט. מען וועט אלזא מוזען בעהאלטען דעם ריכטיגען צוועק און אננעבען צום שיין אן אלגעמיינע גאנץ־אונשולדיגע פראגראם. ווען מיר וועלען בעקומען דיא ערלויבניס פון דער רעגיערונג, וועלען מיר אויך ניט קענען דירעקט אגיטירען פאר דעם מוניציפאלען סאציאליזמוס, אבוואהל דיא רוסישע רעגיערונג זעלבסט פראקטיצירט עס פיעל מעהר וויא דיא אמעריקאנער רעגיערונג (וויא בעוואוסט, האט דיא רוסישע רעגיערונג מאנאפאליזירט דיא אייזענבאהנען, פיעלע מינען, דיא שנאפס־אינדוסטריע א. ז. וו.) אונזער זשורנאל וועט דאן זיין אן אלגעמיינער ליטעראַרישער און אויפקלערענדער ארגאן. מיר וועלען דארטען דרוקען פערשיעדענע ארטיקלען, מיר וועלען געבען ערצעהלונגען, פאעזיע, קריטיק, פילאזאפיע, בעלעהרענדעס, איבערזיכטען איבער אללע וויכטיגע ערשיינונגען אין דער וועלט. אום צו פערפאלגען אונזער כפעציעלען צוועק, וועלען מיר אנפאנגען צו שרייבען טהעארעטישע ארטיקלען איבער דער פראגע פון מוניציפאלען סאציאליזמוס און איבער דעם, וואס עס איז שוין אויפגעטהאן געווארען און וואס מען קען נאך אויפטהאן אין דיעזער בעציהונג אין אייראפעאישע און אמעריקאנער שטעדט. מיר וועלען אפילו ניט קענען אפען זאגען, אז אזוי און אזוי דארף מען זיך פיהרען אין רוסישע שטעדט, אז דאס און דאס דארף מען דורכפיהרען; אבער אונזערע ארטיקלען וועלען מיר אזוי שרייבען, אז דיא לעזער זאלען זיך אליין אנשטויסען וואס מיר ווילען און פערלאנגען, זאלען קענען אויסגעפינען צ ו ו י ש ע ן ד י א ש ו ר ו ת וואס מען דארף טהאן. דיא שרייבערס פון דיזען זשורנאל ועלען אויף אזא ארט פערנעהמען דעם ערשטען און העכסטען פלאץ אין דער בעוועגונג, וועלען זיין דיא קאמאנדירענדע גענעראלען פון זייערע אנהענגער. וואס געשייטער זיי וועלען פיהרען זייער שטילע שריפטליכע פראפאגאנדע, וואס מעהר זיי וועלען ארויסזאגען טראץ דיא צענזור, וואס מוטהיגער און אפפערוויליגער זיי ועלען זיך ארויסצייגען אין זייער קאמפף מיט דער פעדער, אלץ מעהר איינפלוס וועלען זיי האבען, אלץ מעהר וועלען זיי זיין געאכטעט און בעליעבט.

דיזע ספעציעלע ראלע פון דער ליטעראטור אין רוסלאנד מוז מען צוערשט נעהמען אין אנבעטראכט, ווען מען וויל ריכטיג פערשטעהען

וואס פאר א גרויסע בעדייטונג מיכאילאווסקי האט געהאט אלס פראגרעסיווער שרייבער און מענש. מעהר וויא 30 יאהר איז ער פעסט און מוטהיג געשטאנען אויף זיין פאסט אלס גייס־טיגער פארקעמפפער. ניט איין מאל האט מען איהם געסטראשעט מיט געפענגניס, ניט איין מאל איז ער פערצייכענט געווען אויף דער „שווארצער ליסטע“ פון דער רוסישער רעגירונג, ניט איין מאל האט מען זיך געקליבען איהם משלח צו זיין אין „ווייטע מקומות“, אין סיביר, אבער ער האט אפפערווילינג פארטגעזעצט זיין פרוכטבארע גייסטיגע ארבייט, זיין אויפקלע־רענדע ליטעראַרישע טהעטיגקייט. זיין פעדער האט געקלאפט וויא מיט האמערס און געוועקט דעם עולם, אויפגעמונטערט דיא ניעדערגעשלאגענע און שוואכע, געלערנט דיא יונגע און געטריעבען דיא אונצופריעדענע צום קאמפף פיר פרייהייט.

צו אכטצעהן יאהר איז מיכאילאווסקי שוין ארויסגעטראטען אלס פובליציסט און קריטיקער. ער איז געבארען געווארען אין מעשטשאווקא, קאלוגער גובערניע, אין 1842. זיינע עלטערן זיי־נען געווען דווארינעס (אדעליגע), אבער זעהר ארימע. זיין ערשטע ערציהונג איז געווען א גאנץ געוועהנליכע. נאכהער האט ער שטודירט אין א בערג־שולע, אום צו קענען ווערען א מי־נען אינזשעניער; אבער איהם האט געצויגען צו דער פעדער, ער האט געטרוימט צו ווערען א שרייבער. דארום האט ער פערלאזען דיא שולע און זיך אבגעגעבען צו ליטעראטור. ארום 1860 איז ער צום ערשטען מאל ארויסגעטראטען אלס מיטארבייטער פון דער צייטונג „ראזסוויעט“. ער האט זיך גלייך גענומען צו דער אבטהיילונג אין וועלכער ער האט זיך בעזאנדערס אויסגעצייכ־נעט, נעמליך: צו דער קריטישער. זיין אנפאנג אלס זשורנאליסט, וויא ער האט געלעבט און צו וואס ער האט געשטרעבט, בעשרייבט ער אליין אין זיין בוך „ליטעראטור און לעבען“.

ער האט זעהר פיעל געלעזען. אלס קריטיקער האט ער בעדארפט זיין בעקאנט מיט דיא נייעס־טע ווערק פון דער וועלט־ליטעראטור. ספעציעל האבען איהם אינטערעסירט וויסענשאפטליך־פי־לאזאפישע און סאציאלאגישע ווערק. אין 1867 האט ער איבערזעצט פרודאן'ס בוך „דיא פראנ־צויזישע דעמאקראטיע“. ער האט אנגעשריעבען א סך ארטיקלען אונטער דעם אלגעמיינעם נא־מען „זאפיסקי פראפאנא“ (טאגע־בוך פון אן אונוויסענדען), אבער ער האט ארויסגעצייגט פיעל מעהר קענטניסע, וויא מאנכער געלערנטער.

דיזען נאמען האט ער זיך געגעבען אלס א פרא־טעסט געגען דיא אפיציעלע פראפעסארען, געגען דיא אנגעבלאזענע געלעהרטע, וועלכע פערטי־פען זיך אין זייערע ספעציעלע וויסענשאפטען און קימערען זיך גאנץ ווייניג, וואס עס טהוט זיך ארום זיי אין ווירקליכען לעבען, וויא דיא געזעלשאפטליכע ארדנונג דארף רעפארמירט ווער־רען. ער האט שארף און ביטער זיך אויסגעלאכט פון אזעלכע געלעהרטע און האט געפאדערט פון זיי און פון אלעמען צו זיין מענשען מיט ליעבע צו זייערע מיטמענשען, צו האבען אידעאלען און צו לעבען און מוטהיג צו קעמפפען פאר זיי, צו זוכען זיי צו פערווירקליכען.

אין 1869 איז ער געווארען איינער פון דיא שטענדיגע און וויכטיגסטע מיטארבייטער אין דעם בעוואוסטען מאנאטליכען זשורנאל „אטע־טשעסטווענניא זאפיסקי“, וועלכער איז דאן גע־ווען אונטער דער רעדאקציאן פון דעם בעריהמ־טען פאעט נעקראסאוו. נאך נעקראסאוו'ס טויט אין 1877 איז מיכאילאווסקי געווארען איינער פון דיא דריי רעדאקטארען פון דיזען זשורנאל, וועלכער האט דאן פערנומען דעם גרעסטען און העכסטען פלאץ אין דער רוסישער ליטעראַרישער וועלט. ער האט רעדאקטירט דיא סאציאלאגישע און קריטישע אבטהיילונגען און צוזאמען מיט דעם גרויסען סאטיריקער שטשעדרין (סאלטי־קאוו) האט ער געגעבען דעם טאן דער רוסישער אינטעליגענץ און פערשאפט ניט ווייניג ערגער־ניס דער רוסישער רעגירונג און איהרע פער־טהיידיגער אונטער דער לייטונג פון דעם ניהי־ליסטען־פרעסער קאטקאוו, דעם רעדאקטאר פון „מאסקאווסקיא וויעדאמאסטי“.

זיינע בעסטע ארטיקלען זיינען ערשיענען אין דיזען זשורנאל פון 1864 ביז 1885, ווען דיא רעגירונג האט ענדליך אין גאנצען אונטערדריקט דיזען נאכפאלגער פון טשערנישעווסקי'ס זשור־נאל „סאווריעמעניק“. דיא וויכטיגסטע פון דיזע ארטיקלען זיינען „וואס הייסט פראגרעס“, „דאר־ווין'ס טהעאריע און דיא געזעלשאפטליכע ווי־סענשאפט“, „ארגאן, דאס אונצוטהיילבארע און דאס גאנצע“, „העלדען און דיא מענגע“, „דער קאמפף פיר אינדיווידואליטעט“, „וואלטער אלס מענש און דענקער“, „וואס הייסט גליק“, און דיא קריטישע אבטהיילונגען איבער לעוו טאל־סטאי און דאסטאיעווסקי.

אין דיזע ארטיקלען האט ער ניט נאר איי־בערגעגעבען דיא לעהרען פון אגוסט קאנט (גרינ־דער פון דער פאזיטיוויסטישער פילאזאפיע),

דאַרווין, ספּענסער און קאַרל מאַרקס, זאַנדערן האָט זיי אויך קריטיקירט און בעלויכטען מיט זיין אייגענע פֿילאָזאָפֿישע אַנשויאונג, וועלכע איז געוועזן אין איינקלאַנג מיט דיא שטרעבונגען פֿון דער רוסישער אינטעליגענץ און מיט דיא בעסטע טראַדיציאָנען פֿון דער רוסישער ליטעראַטור. מיט זיין גלענצענדער פֿעדער האָט ער ווייט און טיעף פֿערשפּרייט דיא עוואָלוציאָנס־טהעאָריע און בעקאַנט געמאַכט דאָס לעזע־פּובליקום מיט דיא ווערק פֿון דיא גרעסטע און טיעפֿסטע דענקער פֿון 19טען יאָהרהונדערט. ער האָט פּאָפּולאַריזירט דיא ווערק פֿון אָגיוסט קאָנט, דאַרווין און ספּענסער. פֿון איינינגע פֿון דיעזע ווערק וואָלט דאָס פּובליקום נאָר ניט געוואוסט, ווייל זיי זיינען נאָך דאַן גאָר ניט איבערגעזעצט געוועזן אין רוסיש.

שוין דערמיט אַליין וואָלט ער זעהר פֿיעל אויפֿגעטהאָן פֿאַר דיא אויפֿקלערונג פֿון דעם יונגען דור און פֿערנומען אַ הויכען פּלאַץ אין דער רוסישער ליטעראַטור. אַבער ער האָט דערביי אַרויסגעוויזען זעלבסטשטענדיגקייט און האָט געזוכט צו ערקלערען זיין אייגענע פֿילאָזאָפֿיע, וועלכע האָט געקראָגען אַ סך אַנהענגער. ער איז געוואָרען דער גריינדער פֿון אַ בעזונדערע סאָציאָלאָגיש־פֿילאָזאָפֿישע לעהרע, וועלכע ווערט בעצייכענט מיט דיא ווערטער „רוסישער פּאָזיטיוויזמוס“ אָדער „סובּיעקטיווער מעטהאָד“. מיר קענען זיך דאָ ניט אַריינלאָזען אין איינצעלהייטען וועגען דיזע לעהרע (דאָס וועט איבערגעגעבען ווערען אין אַ בעזונדערען אַרטיקעל אין דיא נעכסטע נומערן „צוקונפֿט“); נאָר אין קורצען ווילען מיר בעמערקען, אַז אונטער דיא ווערטער „סובּיעקטיווער מעטהאָד“, וואָס מיכאַילאָווסקי האָט בּזאָנדערס ערקלערט אין זיין אַרטיקעל „וואָס הייסט פּראָגרעס“, דאַרף מען פֿערשטעהען איינפֿאַך דיא שטרעבונג צו אַן אידעאַל אין לעבען און צו אַ האַנדלונג נאָך דעם אידעאַל. ער האָט געפֿאָדערט אַ געזעלשאַפֿטליכע טהעטיגקייט פֿון יעדער איינצעלנער פּערזאָן צו העלפֿען דרעהען דיא ראָד פֿון פּראָגרעס. אַנערקענענדיג פֿאַר ריכטיג דיא עוואָלוציאָנס־טהעאָריע, איז ער אין דערזעלבער צייט אַרויסגעטראָטען געגען דיא יעניגע, וואָס דענקען, אַז דיא צייט וועט מיט זיך זעלבסט ברענגען אַ פֿערבעסערונג אין מענשליכען לעבען, אַז דער פּראָגרעס וועט פֿון זיך אַליין קומען. ער האָט גאַנץ ריכטיג ערקלערט, אַז יעדער איז מאָראַליש פֿערפּפֿליכטעט צו ק ע מ פּ פֿ ע ן פֿאַר דעם פּראָגרעס, פֿאַר אַ בעסערע צוקונפֿט.

קורץ, ער האָט געוואָלט, אַז מענשען זאָלען ניט נאָר זיין גייסטיג הויך ענטוויקעלט, זאָנדערן זאָלען אויך שטרעבען צו פֿ ע ר ווירקליכען אין לעבען זייערע געדאַנקען, זייערע אידעאַלען. עס איז ניט גענוג, האָט ער געלערנט, אַז אַ מענש זאָל גוט און ריכטיג דענקען, ער מוז נאָך עפּעס טהאָן, אַפֿילו אָפּפֿער ברענגען פֿיר דעם וואָהל און בעסטען פֿון דער מענשהייט.

זיין אייגענע פֿילאָזאָפֿיע איז דורכגעדרונגען מיט אַלטרואיזמוס (ליעבע צום צווייטען) און האָט געהאַט אַ פֿרוכטבאַרע מאָראַלישע ווירקונג אויף דיא רוסישע אינטעליגענץ, אויף דעם יונגען דור, אויף דיא זאָגענאַנטע ניהיליסטען. עס וועט ניט זיין איבערטריבען צו זאָגען, אַז מיט זיינע אַלטרואיסטישע סאָציאָלאָגישע בעטראַכטונגען האָט ער ערוועקט אין דיא רוסישע רעוואָלוציאָנערען דיא הויכע אידעאַלען, דיא ערעלמוטהיגע זעלבסטאויפֿאָפּפֿערונגען אין זייער קאַמפּף געגען דיא טיראַנישע רעגיערונג, וועלכע האָבען ערשטוינט דיא גאַנצע וועלט. אין דיא הערצער פֿון דיא רעוואָלוציאָנערען, וועלכע האָבען געליטען אַ מערטירער־טוידט, האָט געשלאָגען דער אַלטרואיזמוס, וואָס דאָבּראָליובּאָוו, טשערנישעווסקי און מיכאַילאָווסקי האָבען אין זיי איינגעפּלאַנצט.

דארום איז מיכאַילאָווסקי אויך אַרויסגעטראָטען געגען הערבּערט ספּענסער'ס לעהרע איבער דעם געזעלשאַפֿטליכען אָרגאַניזמוס. ער האָט געצייגט, אַז מען קען ניט פֿערגלייכען אַ געזעלשאַפֿט מיט אַן איינצעלנעם אָרגאַניזמוס און אַז פֿעלקער מאַכען ניט דורך דיא פּעריאָדען פֿון יוגענד און אַלטער, ווי איינצעלנע מענשען. דיזע לעהרע פֿון ספּענסער איז געגען פּראָגרעס, ווייל וויא באַלד געזעלשאַפֿטען מוזען סיי וויא סיי אַלט ווערען און אָבשטאַרבען, טאָ צו וואָס נאָך קעמפּפֿען? מיכאַילאָווסקי האָט איהר זעהר שאַרף און לאָגיש בעקעמפּפֿט, אום צו בעוועגען זיינע לעזער, דיא אינטעליגענץ, צו אַ קאַמפּף פֿיר אַ בעסערע צוקונפֿט, פֿיר פּראָגרעסיווע אידעאַלען. דערביי האָט ער אַרויסגעוויזען, אַז ער אַליין איז ניט נאָר אַ דענקער, זאָנדערן אויך אַ קעמפּפֿער, אַז ער זעלבסט טהוט וואָס ער רעדט, קעמפּפֿט פֿאַר זיינע אידעאַלען. זיינע צורופֿען האָבען דאַרום געהאַט אַ טיעפֿע ווירקונג אויף דעם יונגען דור, וועלכער האָט געשלונגען זיינע ווערטער. זיי זיינען געקומען פֿון זיין הערצען און האָבען געפֿונען אַ סימפּאַטישען אָבקלאַנג אין דער רוסישער אינטעליגענץ.

דיא בעציהונגען פון דעם יחיד צום כלל, דיא ראָלע פון איינצעלנע פערזאָנען אין דער געזעלשאַפט האט מיכאַילאָווסקי זעהר גרינדליך נאכגעפאָרשט אין עטליכע ארטיקלען, בעזאָנדערס אין „העלדען און דיא מענגע“. זיינע אויספיהרונגען זיינען ווידער געוועזען, אז דער יחיד דאַרף קעמפפען פאר דיא אינטערעסען פון כלל, ווידער פאר דעם אַלטרואיזמוס. דעם זעלבען גרונד־געדאַנקען האט ער אויך אויסגעדריקט אין זיינע קריטישע ארטיקלען איבער ליטעראַטור. פון דעם שטאַנדפונקט האט ער, צום ביישפיעל, פאָרטרעפליך קריטיקירט טאָלסטאָי'ס אַנטי־סאָציאַלע לעהרע וועגען אונטערגעבען זיך, וועגען צאָהלען מיט גוטעס פאר שלעכטעס. ער האט גאַנץ גוט געזעהען, אז אַזאַ לעהרע קען נאר פיהרען צום נצחון פון דער רעאַקציאָן, פון דאס שלעכטע, און ער האט מוטהיג געפאָדערט א קאַמפף פיר דאָס גוטע, דיא פערניכטונג פון דאָס שלעכטע. אונטער דער קנוטע פון דער רוסישער רעגירונג האט ער נאַטירליך ניט געקענט אפען זאָגען, אז זיא שטעלט פאָר דאס שלעכטע און אז מען דאַרף איהר פערניכטען, נאר פון זיינע שריפטען איז דאס לייכט געוועזן צו שליסען.

אין דער לעצטער צייט איז ער ארויסגעטראָטען געגען דיא אנהעננער פון קארל מארקס, וועלכע זיינען ווירקליך צו ווייט פערקראָכען מיט זייער „עקאָנאָמישען מאַטעריאַליזמוס“. זיין פּאָלעמיק מיט דיא שטרענגע מאַרקסיסטען איז זעהר וויכטיג און בעלעהרענד. מיר וועלען דאָרום געבען מיט דער צייט א ספּעציעלען ארטיקעל איבער דעם אין דער „צוקונפט“.

אַלס קריטיקער איבער דיא שעהנע ליטעראַטור, בעלעטריסטיק און פּאָעזיע פערדיענט ער אויך א הויכען פּלאַץ. בעזאָנדערס וויכטיג איז זיין קאַמפף געגען דעם קריטיקער פּיסארעוו אין בעצוג אויף קונסט. וויא בעוואוסט האט פּיסאַרעוו געמאַכט אש און בלאָטע פון אַזאַ גרויסען פּאָעט, וויא פּושקין איז געוועזן, אויף דעם גרונד פון זיין לעהרע איבער נוצליכקייט און צוועקמעסיגקייט אין קונסט; אבער מיכאַילאָווסקי האט היים און גאַנץ ריכטיג פערטהיידיגט פּושקין'ס פּאָעזיע און געגעבען א גאַנץ אנדערע ריכטונג דער קונסט־קריטיק.

עס איז שווער צו זאָגען, אויב מיכאַילאָווסקי איז געוועזן גרעסער אַלס סאָציאָלאָג אדער ליטעראַרישער קריטיקער, נאר זיכער איז עס, אז ער איז אין אַלע זיינע שריפטען געוועזן א בריליאַנטענער שרייבער, גייסטרייכער פּובליציסט און אן ערעלמוטהיגער קעמפּפער פיר דעם פּראָגרעס.

פ. קראַניץ.

אונזער מאַי־נומער

דער נעכסטער נומער וועט ערשיינען אין 80 זייטען מיט פילע בעלעהרענדע און העכסט אינטערעסאַנטע אַרטיקלען לכבוד דעם אינטערנאַציאָנאַלען ארבייטער יום טוב. פּאָרלויפיג, קענען מיר בעקאַנט מאַכען פאָלגענדע ספּעציעלע אַרטיקלען: „הירש לעקערט“, זיין לעבען און מערטירער־טויד אין פערבינדונג מיט דעם ערשטען מאַי אין רוסלאַנד, פון א. ליעסין; „דיא פראַגע וועגען אַלגעמיינעם סטרייק“, פון דר. ק. פאַרנבערג; „דיא בעציהונג פון מאָראַל צו סאָציאַליזמוס“, פון י. פעדער (אויס דער שווייץ); „א מלחמה פאר קוילענשטאָף“, פון דר. בלומשטיין; „דיא קאַראַאימער“, (אין פערבינדונג מיט דער געשיכטע פון אידישע סעקטען), פון א. ליטווין; „דער מילכיגער בית המדרש און דער בלינדער מגיד“, (ערצעהלונג אויס דעם אידישען לעבען אין ליטע), פון ל. קאָברין.

רעאליזמוס און ראמאנטיזמוס

1.

ערע קונסט קען זיין אדער רעאַ־ליסטיש אדער ראמאנטיש. מיר ווילען דא רעדען נאר פון דער גרויסער און רייכער קונסט, וועל־כע רופט זיך ליטעראטור. דיא ליטעראטור פון דער גאנצער מענשהייט קען געטהיילט ווערען אויף צוויי הויפט־אבטהיילונגען, צוויי אבער־דע־פארטאמענטען, אין וועלכע עס געפינען זיך פער־שיעדענע קלענערע אבטהיילונגען, פערשיעדענע ריכטונגען און שאטירונגען. דיא הויפט־אבטהיי־לונגען קענען בעצייכענט ווערען מיט'ן נאמען רעאליזמוס און ראמאנטיזמוס.

ראמאנטיזמוס נעהמט זיך פון'ם ווארט ראם. דיא ערשטע ליטעראַרישע ווערקע פון קריסטלי־כער ערא (דיא ציוויליזירטע וועלט צעהלט יעצט דיא יאהרען פון יעזוס קריסטוס געבורטס־טאג.) זיינען געוועזען געשריעבען אין דער ראמאנישער (לאטיינישער) שפראכע. ראמאנטיש האט אבער יעצט נאך אן אנדער זינן. דיא שטאדט ראם האט זיך גערופען אזוי, ווייל זיא איז געוועזען גע־בויט אויף הויכע בערגלאך. ראם נעהמט זיך פון דעם זעלבען מקור, וויא דאס אידישעס ווארט רמה (הויך, אויפגעהויבען). דיא דאזיגע ליטע־ראַרישע ווערקע, וועלכע בעהאנדלען ניט דאס וואס איז אויף דער ערד, נאר וואס איז איבער דער ערד; ניט דאס וואס איז אין'ם מענשען'ס נאטור, נאר דאס וואס איז העכער פון דעם מענ־שען'ס נאטור, ניט דאס אליין וואס מען רעדט, נאר אויך דאס וואס מע קען זיך פארשטעלען— דיא דאזיגע ווערקע געהערען צו דער ראמאנטי־שער אבטהיילונג. רעאליזם מיינט א זאך וואס עקסיסטירט. עס נעהמט זיך פון'ם לאטיינישען ווארט „רע“ — א זאך, א געגענשטאנד. אזעלכע ווערקע, וועלכע בעהאנדלען נאר דאס, וואס איז אויף דער ערד, וואס איז אין'ם מענשען'ס נאטור אין זיין לעבען און אין זיינע פערהעלטניסע צו דער געזעלשאפט,—אזעלכע ווערקע, וואס שיל־דערן נאר דאס, וואס מען קען זעהען, בעאבאכ־טען, איבערציינען—דיא דאזיגע ווערקע געהע־רען צו דער אבטהיילונג פון רעאליזמוס.

מיר וועלען שפעטער דייטליכער ערקלערען דעם אונטערשייד פון דיזע צוויי הויפט־פארמען פון דער ליטעראטור. מיר ווילען דא נאר בע־מערקען, דאס מיר ווילען בלייבען גאנץ אונפאר־טייאיש צו דיעזעביידע אבטהיילונגען פון דעם מענשען'ס שאפען און דיכטען. אין ביידע אב־טהיילונגען זיינען דא גרויסע און ווערטהפא־לע מייסטערווערקע. דער ראמאנטיזמוס, וויא דער רעאליזמוס, זיינען נאטירליכע ערשיינונגען אין דעם מענשען'ס גייסטיגען לעבען. זיי ווערען געבוירען דורך געוויסע אומשטענדען און אור־זאכען, וועלכע זיינען פערבונדען מיט דעם היס־טארישען גאנג פון דער געזעלשאפט און מיט דער ענטוויקלונג פון אונזער סאציאלען לעבען. רא־מאניטיזמוס און רעאליזמוס שטאמען פון איין עלטער־פאטער, פון דעם מענשענס גייסט. זיי האבען ביידע איין זיידען, אבער ניט איין מא־מע. דיא מוטער פון ראמאנטיזם איז דיא פאעזיע, דיא מוטער פון רעאליזמוס איז דיא וויסענשאפט. דיא לייבליכע שוועסטער פון ראמאנטיזם זיינען רעליגיאן און מעטאפיזיק, דיא לייבליכע ברידער

יעקב גארדין

Digitized by Google

פון רעאליזם זיינען דער עקספערימענטאלער (פראָבירענדער) אנאליז און פיזיק.

עס איז שווין איין אלטער כלל, אז דיא ענט־וויקלונג פון דער גאנצער מענשהייט געהט מיט דעם זעלבען וועג, וויא דיא ענטוויקלונג פון יעדען איינצעלנעם מענשען. אין דעם לעבען פון דעם איינצעלנעם מענשען גיעבט עס צייטען, ווען ער איז א פערטרוימטער ראָמאנטיקער, און צייטען ווען ער איז א פראקטישער רעאליסט. אזעלכע פעריאָדען גיעבט עס אויך אין דעם לעבען פון א גאנצער געזעלשאַפט. אין דער יו־גענד איז דער מענש געניינגט צו זיין א ראָמאנ־טיקער, ער שוועבט איבער דיא ווירקליכע וועלט מיט ערפינדונגען פון זיין פאַנטאזיע. רעאלע גע־גענשטענדען ווערען דורך זיין פאָעטישע איינ־בילדונגס־קראַפט פערוואנדעלט אין שעהנע גע־שטאלטען און בילדער. ווען ער ווערט איין ענט־וויקעלטער שטארקער מענש, איז ער געניינגט צו רעכנען פון דער ווירקליכער וועלט, צו שאפען פראקטישע זאכען און צו בעטראכטען די ערשיי־נונגען פון׳ם לעבען נאָך זייער רעאלער, ווירק־ליכער בעדייטונג. ווען ער קומט אין דיא על־טערע יאָהרען, הויבט ער אָן אם מיינסטען ווידער צו קריגען א ניינונג צום ראָמאנטיזם. דיא פאַק־טען, דיא ווירקליכקייט, דיא מאטעריעלע אינטער־עסען הערען אויף איהם צו בעפריעדיגען. ער בייגקט נאָך דער פערגאנגענהייט, וועלכע ווייזט זיך איהם אוים וואונדערליך שעהן אין איהר פאָ־עטישען נעבעל.

מיט דעם זעלבען וועג געהט אויך דיא ענט־וויקלונג פון גאנצע נאציאנען.

2.

פריהער פון אלעם פאנגען אָן פעלקער צו פאָ־עטיזירען און פילאזאפירען. שרייבען אין איין איינפאכע שפראכע פון רעאליסטישע זאכען, טהוען זיי דאן, ווען זיי שטעהען שוין אויף א געוויסער שטופע פון גייסטיגען און עקאנאמישען לעבען. דעם מענש אינטערעסירט פריהער דיא אורזאכע פון אן ערשיינונג, און גאנץ שפעטער פאנגט איהם ערשט אָן צו אינטערעסירען דיא בעדייטונג פון דער ערשיינונג אליין. דאס וואס איז ווייט, וויל ער בעגרייפען פריהער פון דעם וואס איז נאָהענט. וואס איז ניט מעגליך פריהער פון דעם וואס איז דער מענש אליין. דער מענש האט „פילאזאפירט“ און פאָעטיזירט בעפאָר ער האט זיך אויסגעלערנט צו מאכען א הילצערנעם פאַנטאָפעל און צו שמיעדען א האַק; ווי אזוי די שטערן צירקולירען אין די הימלען האט ער גע־וואוסט לאנג בעפאָר ער האט ערפאהרען וויא זיין איינענעם בלוט צירקולירט אין זיינע אדערן.

יעדע ליטעראטור פאנגט זיך אָן מיט פאעזיע. אלעס, וואס אונז איז פערבליעבען פון דיא קינ־דער־יאָהרען פון אלטע פעלקער, איז געשריעבען אין א פאָעטישער פאָרם. ניט נאָר דיא ביאָגראַ־פיען פון זייערע געטער און דיא מצות פון זייער רעליגיאָן, נאָר זאָגאר זייערע געזעצע האבען זיי געשריעבען אין שירים. שרייבען אין פראָזע און פון געוועהנליכע רעאלע זאכען האט זיך גע־רעכענט ניעדעריג. דער מענש אינטערעסירט זיך פריהער מיט דעם וואס איז איבער דער נאטור (מעטאפיזיק) און ניט מיט דער נאטור אליין (פיזיק). דאס וואס ער האט געזעהען און בעאָ־באכטעט, האט איהם ניט אינטערעסירט אזוי, וויא דיא מיסטעריען, געהיימניסע, וועלכע ער האט זיך פארגעשטעלט. ער האט מעהר פאנטא־זירט, וויא געדענקט; מעהר געפיהלט, וויא גע־טהאָן. אין אונזער צייט קענען מיר בעצייכענען אזא צושטאנד פון דעם מענשענס גייסט מיט׳ן וואָרט ראָמאנטיש...

אין דער צייט, ווען דיא ליטעראטור פון א פאָלק איז ראָמאנטיש הייסט עס, אז אלעס וואס ער שאפט דאן, אלעס וואס ער רופט דאן מיט׳ן נאָמען וויסענשאפט, טראָגט אויך א ראָמאנטי־שען כאראקטער. דער ראָמאנטיזם פאָעטיזירט דיא היסטאָריע און דיא וועלט־בעשרייבונג. דיא היסטאָרישע ווערקע פון אזא פעריאָדע זיינען מעהר פאָעזיע, וויא ווירקליכקייט, מעהר פאַנ־טאזיע, וויא פאַקטען. דיא זאָ־גענאַנטע וויסענ־שאַפט בעשעפטיגט זיך דאן מעהר מיט דעם, וויא אזוי מען זאָל וויסען דאס וואס עס איז אונמעגליך צו וויסען... דאס וואס דער מענש דיכטעט, ווערט אָנגענומען אלס פאַקטען און טהאט־זאכען. ווירקליכע טהאט־זאכען און פאַק־טען ווערען איגנאָרירט. אזוי איז געווען ביי דיא אלטע פעלקער, אזוי אויך ביי דיא יונגע אייראָ־פעאישע פעלקער. דאס קריסטענטהום האט זיי געבראכט א נייעם שטארקען שטראָם פון ראָ־מאנטישע געפיהלע און האט זיי אויף א לאנגע צייט אוועק געשטויסען פון דער רעאלער וועלט.

דיא קריסטליכע רעליגיאָן האט פיעלע יאָהר הונדערטע אָבגעהאלטען דיא ענטוויקלונג פון דעם מענשענס גייסט. דיא מענשען האבען מעהר געדיכטעט, וויא געפאָרשט. מעהר פאנטאזירט וועגען דאס פערגאנגענע, וויא געלערנט צו פער־שטיין דאס געגענווערטיגע. וואונדער, נסים, מופתים זיינען גערעכענט געווען פאר פאַקטען.

בבא מעשות וועגען דעם הייליגען גראל, וועגען פארסיוואל, וועגען קארל דעם גרויסען און זיינע צוועלף פאלאדינען האבען זיך גערעכענט פיר היסטארישע טהאטזאכען. איין אלטער קריסטליכער „וויסענשאפטליכער“ בוך, וועלכער רופט זיך „פהיזיאלאגוס“, גיט אונז א בעגריף פון דער ראמאנטישער „נאטור וויסענשאפט“. אין דעם בוך ווערען בעשריעבען דיא אייגענשאפטען און דיא נאטור פון חיות. עס איז די ערשטע קריסטליכע „זאאלאגיע,“ בעגרינדעט אויף דער ביבעל און בבא מעשות. דארט ווערט בעשריבען א חיה, וועלכע איז האלב לייב פון פראנט און האלב מוראשקע פון הינטען, ווייל איהר טאטע איז געווען א לייב און איהר מאמע א מוראשקע. דארט געפינט איהר א חיה סאלאמאנדרע, וועלכע ברענט ניט אין פייער, א פויגעל פעליקאן, וועלכער גיט לעבען צו זיינע קינדער מיט דעם וואס ער אפפערט זיי זיין בלוט און שטארבט, א פויגעל פעניקס, וועלכער שטארבט דורך פייער און ווערט אויפגעלעבט פון זיין אייגענעם אש; און נאך פיעלע אזעלכע „וויסענשאפטליכע“ פאקטען. דאס זעלבע געפינען מיר אין דער אסטראלאגיע, אין דער אלהעמיע און אין אלע ראמאנטישע וויסענשאפטען. פאליטישע עקאנאמיע אין איהר יוגענד איז אויך ראמאנטיש, איין אוטאפיע.

נאטירליך, דיא קריסטליכע קונסטווערקע און דיא ליטעראטור זיינען געווען דאן ראמאנטיש. וויא דער געדאנק פון מענשען פאנגט אן צו ווערען רייף, וויא א פאלק פאנגט אן ארויסצוואקסען פון דיא קינדישע יאהרען, פאנגט עס אן צו דענקען פון פראקטישע זאכען, ער הויבט אן צו רעאליזירען דיא ווירקליכקייט. אין דער פעריאדע ווערען געבוירען מאטעריאליסטישע געדאנקען, אין סאציאלען לעבען ווערען געשאפען פראקטישע פערענדערונגען, אין דער ליטעראטור ערשיינען ווערקע, וועלכע בעהאנדלען דעם מענשען, זיין לעבען, זיינע פערהעלטניסע צו אנדערע. עס קומען דיכטער מיט רעאליסטישע וועלט־אנשויאונגען און שרייבען רעאליסטישע ווערק. מערקווירדיג איז דאס, וואס זאגאר יעדער רעאליסטישער דיכטער אליין לעבט איבער אין זיין פערזענליכען שאפען דיא אלע דריי פעריאדען פון ענטוויקלונג : אין דער יוגענד איז ער ראמאנטיש, אין דיא געזונדע רייפע יאהרען איז ער רעאליסטיש, אויף דער עלטער ווידער ראמאנטיש.

כמעט יעדער פראזע־שרייבער פאנגט אן זיין ליטערארישע קאריערע מיט פאעזיע און שירים. אזא גרויסער רעאליסט וויא טאלסטאי איז געווארען אויף דער עלטער א ראמאנטיקער. ער האט אנגעהויבען בענקען נאך דער אלטער קריסטליכער פערגאנגענהייט... דער זשעניאלער קאמפאזיטאר וואגנער האט אנגעפאנגען אין דער יוגענד מיט'ן קריסטליכען ראמאנטיזמוס, איז איבערגעגאנגען צו רעוואלוציאנערען רעאליזמוס און האט אויף דער עלטער געענדיגט מיט זיין קריסטליך־לירישען־ראמאנטישען „פארסיוואל.“ עמיל זאלא האט אנגעפאנגען מיט פאעזיע, אין דיא רייפע יאהרען איז ער געווען דער שטארקסטער מאטעריאליסט און רעאליסט, אין זיינע לעצטע יאהרען האט ער זיך אנגעהויבען צוריק ווענדען צום ראמאנטיזם און אוטאפיע. ראמאנטיזם, וויא רעאליזם, זייגען אזעלכע אייגענשאפטען, וואס ליעגען אין דער נאטור פון'ם מענשען. אין דער נאטור פון דעם היינטיגען מענשען, וועלכער איז מעהר א פראדוקט פון דער קריסט־ליך־יודישער ציוויליזאציאן וויא פון דער גריכישער ציוויליזאציאן, ליעגען דיעזע ביידע אייגענשאפטען געווים.

3.

מען זאגט, אז דער רעאליזמוס, מיט דעם וואס ער ווייזט דיא נאקעטע ווירקליכקייט און ערקלערט דיא פאקטישע זייט פון אונזער לעבען, רויבט ער אוועק ביי אונז אידעאלען... עס איז פונקט פארקעהרט : רעאליזמוס איז דיא איינציגע מאכט, וואס צווינגט אונז צו דענקען פון א בעסערע צוקונפט, ווייל ער ווייזט אונז אהן צערעמאניעס דיא אלע שלעכטע זייטען פון דער געגענווארט. דער ראמאנטיזמוס טרוימט אם מיינסטען פון דער פערגאנגענהייט... ער זוכט אויך טרוימען פון דער צוקונפט, אבער ניט צו טהאן וואס. ער קען ניט געבען קיין *אידעאל* פון א בעסערע צוקינפטיגען לעבען, ווייל ער האט ניט דיא אידעע פון'ם איצטיגען לעבען. אן אידעאל איז רעאליסטיש, ווייל ער *פערשפרעכט מעגליכעס*. א שוסטער איז א רעאליסט, ווען ער האט לעדער און אלע מאטריאלען און שטעלט זיך פאר אין געדאנק דיא שעהנע שטיוועל, וועלכע ער וועט מאכען שפעטער. א שוסטער אבער, וועלכער דענקט דערפון, אז דיא מענשען זיינען נידעריג, וואס זיי דערקען גאר פון אזא קליינינקייט, וויא שטיוועל; דאס א קינד איז גליקליך, ווייל עס לויפט אום בארוועס אין א טייכעלע פון רעגען־וואסער — אזא שוסטער איז א ראמאנטיקער. און ווען ער

טרוימט, אז אין דער צוקונפט וועט קומען א גליקליכע צייט, ווען דער מענש וועט נאר א פייף טהאן, וועט איהם שוין אראפפאלען פון הימעל א פאאר בריליאנטענע שיך מיט דיאמענענע קנעפלאך, הייסט עס ניט, אז ער האט איין אידעאל אין דער צוקונפט, ווארום דאס וואס קען זיך ניט פערווירקליכען איז ניט קיין אידעאל, עס איז א פאנטאסטישער חלום.

דער רעאליזמוס גיט א מאטריעלע ווארהייט, דער ראמאנטיזמוס גיט א רעליגיעזע ווארהייט. א רעליגיעזע ווארהייט איז געבויט אויף גלויבען, א רעאלע ווארהייט איז געבויט נאר אויף דעם וואס מיר ווייסען. וויא באלד נאר אין דער וועלט פון וויסענשאפט קומט דיא צייט פיר אזעלכע מאטעריאליסטען וויא בעקאן, וויא קאפעריק, ערשיינען אין דער ליטעראטור אזעלכע רעאליסטען וויא שעקספיר, וויא סערוואנטעס (פערפאסער פון דאן קיכאט).

פאר דער פראנצויזישער רעוואלוציאן זיינען געקומען דיא פראנצויזישע פריידענקער. דידרא האט געשריעבען דראמען פון דעם רעאלען קליין־בירגערליכען לעבען. באמארשע האט געפאלמעסט דעם שטערבענדען קערפער פון דעם פעאדאליזמוס. דארווין שפאצירט אריין צוזאמען מיט זאלא, קארל מארקס רעדט פון דער געגענווארט צוזאמען מיט איבסענען און דענקט פון דער צוקונפט צוזאמען מיט טאלסטאי, דעם רעאליסט. ווען דעם מענשענס געדאנקען איז רייף, ווען זיינע שטרעבונגען זיינען פראקטיש, ווען זיין קערפער איז מונטער און טהעטיג, דאן איז זיין ליטעראטור רעאליסטיש. דער רעאליזמוס האט שטענדיג סאציאלע, מאטעריעלע אויפגאבען; דער ראמאנטיזמוס האט אויפגאבען אינדיווידועלע און מאראלע — ער איז א גרויסער קרוב צום קריסטענטום. ניט אומזיסט זיינען דיא אמת'ע פרומאקעס און דיא היפאקריטען אזוי געגען רעאליזם. דער רעאליזם טויטעט אלעס, וואס איז פערבונדען מיט גלויבען. ער גלויבט ניט אדער אינטערעסירט זיך ניט אין דאס גייסטיגע, זאלאנג ער קען עס ניט אנידערלעגען אויפן אנאטאמישען טיש און צוגליעדערען מיט'ן מעסער פון אנאליז. וויא דיא פילאזאפיע ווערט נאר מאטעריאליסטיש, קעמפפט זיא באלד געגען רעליגיאן....

וויקטאר הוגא און לעוו טאלסטאי זיינען ביידע גרויסע זשעניען. דער ראמאנטיקער הוגא פאעטיזירט דיא וועלט געשיכטע, דער רעאליסט טאלסטאי רעאליזירט דיא פאעזיע פון דער היסטארישער וויסענשאפט. וויקטאר הוגא פערגעטערט דעם מענש אדער פערטייפעלט איהם, לעוו טאלסטאי צייגט, אז דיעזער גרויסער גאט און דעמאן איז אפילו קיין מענש ניט, ער איז נאך מעהר היה, וויא מענש.

דער ראמאנטיקער שרייבט ריין, ערהאבען, מאראליש; ער וועט אבער ניט מאכען דערמיט דעם פערדארבענעם מענשען ציכטיגער און מאראלישער. ער וועט נאר אין איהם וועקען דעם פאעט. דיא רעאליסטען שרייבען אמאל צו אפען, זיי האבען אפט מאל אריבער דיא מאס, אבער דאס קען ניט מאכען דעם מענש אונמאראלישער. וויא באלד דער רעאליסטישער שרייבער איז ווירקליך א קינסטלער, האט ער שטענדיג איין ערהאבענעם, ציכטיגען מאטיוו ביי זיין שרייבען, א פראקטישען מאראלישען צוועק. ער וועקט אין דעם מענשען דעם מענש. אז איהר זעהט א רעאליסטישע בילד, וויא א מוטער גיט דיא ברוסט איהר קינד און שיילט קארטאפליעס צו קאכען פיר דעם מאן א ווארעמעס, וועט דאס אייך ניט געבען קיין אנשטויס צו שלעכטע געדאנקען. עס קען אייך צווינגען צו דענקען וועגען דיא הייליגע געפיהלע פון א מוטער, וועגען דיא שווערע פליכטע פון אן ארימע פרוי, אויב אייער פאנטאזיע איז נאר ניט פערדארבען. פארקערט, א ראמאנטישע בילד מיט א געטליך אונשולדיגע פרוי, וועלכע צעהלט דיא שטערען אין הימעל און ביי וועלכער אויף דעם ראמאנטישען ביוסט איז נאר איין רעאליסטישער קנעפיל אפגעשפיעליעט, קען האבען פונקט א פערקערטע ווירקונג. דער מאטיוו פון ווערק, דער מאטיוו פון בילד איז דער עיקר, און וואס רעאליסטישער איהר וועט שילדערען און וואס קלארער איהר וועט שרייבען, דעסטא שטארקער וועט זיין אויסגעדריקט דער ריינער מאטיוו, דעסטא גרעסער וועט זיין דער איינפלוס, דעסטא מעהר סימפאטיען וועט דער פערפאסער ארויסרופען צו זיין אידעע, צו זיין אידעאל. דיא דאזיגע שרייבער, וועלכע בענוצען זיך מיט'ן נאמען רעאליסטען און מאלען אויסגעלאסענע פארנאגראפישע בילדער נאר מיט איין צוועק — צו וועקען דיא נידעריגע בעסטיאלישע אינסטינקטען און נאר מיט איין מאטיוו — צו מאכען ביזנעס, דיא דאזיגע שרייבער זיינען שארלאטאנען. מיר רעדען פון אמת'ע קינסטלער. פונקט אזוי קען מען רעכענען פיר ראמאנטיקער דיא דאזיגע שמירער, וואס פאבריצירען ראמאנטיש־פאנטאסטישע שונד בבא

מעשיות. מיר רעדען פון דער רעאליסטישער ליטעראטור, וועלכע איז די ערציהערין פון די נייגעבארענע געדאנקען פון דער וויסענשאפט און פון דער פאזיטיווער פילאזאפיע.

.4

אלזא וואס איז דער אונטערשיעד צווישען רעאליזמוס און ראמאנטיזמוס?

דער ראמאנטיזמוס, ווען ער איז זאגאר פרייריענקענד, שטרעבט דאך גראדע וויא די קריסטליכע מאראל צו טויטען אין דעם מענש די מאטעריע, די נאטור, דער רעאליזמוס פארקעהרט וויל אויפלעבען אין דער מאטעריע דעם מענשען.

ראמאנטיקער בעמיהען זיך שטענדיג צו שילדערען דאס ערהאבענע, דאס איבער מענשליך-זיטליכע, אום אויסצוראטען די אונזיטליכקייט. די רעאליסטען פערקעהרט נעמען דאס ניעדיגע, דאס געוועהנליכע, דאס אלטעגליכע, אום איינצורווארצלען די זיטליכקייט. א ראמאנטיקער נעמט איין אימפרעסיאן, איין איינדרוק און וויל פון דעם מאכען א רעאלע זאך. א רעאליסט נעמט א רעאלע זאך און זוכט דערמיט מאכען איין אימפרעסיאן, איין איינדרוק.

די ראמאנטיקער ווילען געבען צו פערשטיין, אז די גאולה פון דער מענשהייט קען קומען דורך אירגענד וועלכען משיח פון הימעל. די ווירקליכקייט איז געמיין און שמוציג—דיכטען זיי א שעהנע, פאעטישע און זיסע אונווירקליכקייט. די רעאליסטען ווילען אבער ערקלערען, אז דער קריסטליך-ראמאנטישער מעסיאנישער געדאנק איז א פאעטישע פאנטאזיע און אז דער ערלעזער פון מענשען איז דער מענש אליין; אז די גאולה קומט ניט פון הימעל, נאר פון דער מאטעריעלער, רעאליכטישער ערד. א שעהנע אונווירקליכקייט האט ביי זיי קיין ווערטה ניט, וויא פערצוקערט זיא זאל ניט זיין. זיי נעמען די ווירקליכקייט אזוי וויא זיא איז. א געוויסער ענגלישער דענקער האט געזאגט: "דער נצחון פון רעאליזמוס איבער ראמאנטיזמוס איז דער נצחון פון וויסענשאפט איבער איינבילדונג און געפיהל."

דיעזער נצחון איז אבער ניט קיין שטענדיגער. עס זאמלען זיך אן פיעלע פאקטען, די וויסענשאפט ווערט ברייטער און גרעסער, און רייכער. אבער די מיסטעריען פון'ם מענשענס "דאזיין" בלייבען נאך אלעם אונערקלערט, די פערבארגענע געהיימניסע פון דער נאטור נאך אלעם ניט ענטדעקט. דער פעריאד פון מונטערע טהעטיגקייט געהט פאראיבער, די מידקייט פון דער עלטער קומט. דער מענש הויבט אן וועניגער און וועניגער צופריעדען צו זיין פון דאס מאטעריאליסטישע... עס הויבט איהם אן ציהען "רמה," העכער פון דעם ווירקליכען, אירדישען לעבען. ער בענקט צוריק נאך זיין יוגענד און וויל זיך בויען לופט שלעסער אין דער צוקונפט — דערצו דארף ער קיין מאטעריאל פון זיין ווירקליכען לעבען. ער הויבט אן ראמאנטיצירען..

איהר קענט עס ניט העלפען. ביידע ניינונגען זיינע איינגעווארצעלט אין דער נאטור פון דעם הייגטיגען מענשען...

יעקב גארדין.

די נאציאנאלע פראגע און פאליטישע וויסענשאפט

1.

די נאציאָנאלע פראגע איז א פּאָליטישע פראגע, און די וויסענשאפט וואס איז בכח צו געבען א קלאָהרע און דייטליכע תשובה אויף איהר, איז די פּאָליטישע וויססענשאפט. נור די וויסענשאפט, וואס האָט צו טהון מיט די ארדנונגען און געזעצען פון שטאאט און מיט דעם לעבען פון מענשען אין שטאאט, נור זיא קען ערקלערען אויף די שוויערינקייטען, וואס קומען ארויס צוליעב דעם, וואס מענשען פון פערשיעדענע נאציאָנען וואהנען צומישט אין איין שטאאט. וואס זשע ענטפערט די פּאָליטישע וויסענשאפט אויף דעם?

עס זיינען געווען צייטען, ווען עס האָט געהערשט די מיינונג, אז די „נאציאָן“ עקזיסטירט גאָר ניט פאר די מלוכה, אז דער שטאאט האָט גאָר ניט צו טהון מיט דער נאציאָנאלער פראגע.

די מלוכה, דער שטאאט, האָט מען ערקלערט, האָט נור צו טהון מיט איינצעלנע מענשען און זייערע פריוואטנע רעכטע. יעדער איינוואָהנער פון שטאאט איז א בירגער און יעדער בירגער האָט דאס רעכט צו פאדערען, אז די רעגיערונג זאָל בעשיטצען זיין פערזאָן, זיין אייגענטהום, און אז זיא זאָל ניט אונטערדריקען קיינע געפיהלען, וואס שאדען ניט אנדערע בירגער. פארקעהרט, דער שטאאט דארף זעהען צו שטיצען און צו זיכערען אלע מעגליכע אינטערעסען פון זיינע בירגער; ער דארף זעהען צו מאכען פאר זיי דעם לעבען וואס בעקוועמער, וואס אנגענעהמער.

צו די רעכטע פון די איינצעלנע פערזאָנען געהערט, נאָך יענע טהעאָריען, אויך דאס רעכט צו ריידען אויף די מוטער־שפּראך, די פריי־היט זיך צו פיהלען און צו רופען א מיטגליעד פון זיין נאציאָן.

די נאציאָן אליין עקזיסטירט אבער גאָר נים אלס זעלבסטשטענדיגע ערשיינונג. זיא האָט גאָר קיין איינענע אלגעמיינע אינטערעסע ניט. נאציאָן איז נור א נאָמען, וואס מיר גיבען א גרויסע מאסע מענשען, וועלכע פיהלען זיך צוזאמענגעבונדען, וועלכע ריידען אויף דער זעלבער שפּראך. נאציאָן איז א סך הכל פון איינצעלנע פערזאָנען. דאריבער הייסט אויף דיזע טהעאָריע: די אטאָמישע (אטאָם איז אזא קליינער קערפּערל, וואס קען זיך מעהר ניט טהיילען), ווייל זיא מיינט, אז אין דער מלוכה און פאר די מלוכה עקזיסטירען נור איינצעלנע מענשען און זייערע רעכטע.

איצט האלט מען אָבער נים פיעל פון דיעזע טהעאָריע, זיא איז אויך צו איבערפלעכליך. ווען די פערטרעטער פון דער טהעאָריע וואָלטען טיעפער בעטראכט די פראגע אין איהר צוזאמענהאנג מיט אנדערע ערשיינונגען פון געזעלשאפטליכען לעבען, וואָלטען זיי זיך געדארפט שטעלען די פראגען: וויא אזוי זיינען ארויסגערופען געווארען די נאציאָנאלע געפיהלען פון די איינצעלנע מענשען? פון וואנען האָבען זיי זיך גענומען?

די איינציגע ריכטיגע תשובה וואָלט געווען: די נאציאָנאלע געפיהלען, וויא אללע אנדערע געפיהלען און פערבינדונגען פון מענשען זיינען ארויסגערופען געווארען דורך גלייכע אלגעמיינע אינטערעסען, דורך דעם לעבען אונטער גלייכע אומשטענדען.

דאס נאציאָנאלע געפיהל איז דאריבער א געזעלשאפטליכער געפיהל. די נאציאָנאליטעט אליין דריקט זיך אויס אין א שפּראך, ליטעראטור, קולטור, רעכט, זיטען א. ד. ג. דער נאציאָנאלער אינטערעס פאָדערט דאָס אלעס צו בעשיצען און צו ענטוויקלען.

דאס זיינען דאָך געזעלשאפטליכע ערשיינונגען. וויא קען מען נאָר וועלען פערענטפערען די נאציאָנאלע פראגע דורך דעם וואס מען זאָל מאכען דעם יחיד פאר דעם גאנצען טרעגער פון די נאציאָנאלע אינטערעסען?

די פעראייניגונג פון קרעפטען רופט איבעראל ארויס עפּעס א נייעס. אויך די נאציאָנאלע נשמה ווערט ערשט בעשאפען דורך דעם, וואס א געוויסע גרופּע מענשען פיהלען, דיינקען און האנדלען אויפ'ן זעלבען ארט. דער איינצעלנער מענש, דער איינצעלנער גליעד קען איבערהויפּט ניט זיין פערעכענט פאר דעם אמת'ן פארשטעהער פון דער גאנצער נאציאָן, ווייל ניט ביי יעדען מענשען איז דאָס נאציאָנאלע געפיהל גלייך.

2.

דיא נאַציאָנאַליטעט איז א געזעלשאַפטלי־כע היסטאָרישע ערשיינונג, וואס איז נוגע גאַנצע גרופּען פון מענשען. דיא נאַציאָן האָט איהרע שטרעבונגען, איהרע אינטערעסען. נור אין וואס בעשטעהען זיי?

צוויי הויפּט אינטערעסען עקזיסטירען פאַר יעדע נאַציאָן: ערשטענס, דיא איינהייט. יעדע נאַציאָן וואָלט וועלען, אז אַלע איהרע גליעדער זאָלען זיין פעראייניגט, כדי צו העלפען מאַטע־ריעל, גייסטיג און מאָראליש צו עטוויקלען און צו פערשפּרייטען דיא נאַציאָנאַלע קולטור.

דערביי וויקט זיך ארויס דער פאַקט, אז וואס קלענער א נאַציאָן איז, אַלץ גרעסער און שטאַרקער ווערט ביי איהר דיא שטרעבונג צו פעראייניגען אַלע מיטגליעדער פון פאָלק. קיין גליעדער זאָל ניט פעהלען, קיינער זאָל ניט פערלאָ־רען געהען פאַר דיא נאַציאָן. ביי דיא קליינע נאַציאָנען ערוועקט זיך זאָגאַר א מין פאַנאַטיז־מוס, א האַס געגען יעדען מיטגליעד, וואס איז ניט מיט לייב און לעבען איבערגעגעבען דער נאַציאָן, ווייל פאַר אזא נאַציאָן איז יעדע פערזאָן טהייער.

דער צווייטער נאַציאָנאַלער אינטערעס איז דיא פרייהייט.

יעדע נאַציאָן וויל זיין פריי, וויל ניט זיין אבהענגיג פון קיינעם ניט פּאָליטיש, ניט גייס־טיג. יעדע וויל זיין א בעל הבית אויף זיך אליין.

ביי דיא גרויסע און שטאַרקע הערשענדע נאַציאָנען עקזיסטירט נאָך אן אינטערעס: דער פערלאַנג און דיא שטרעבונג צו הערשען איבער אנדערע, צו אונטערדריקען דיא שוואכערע, קלענערע נאַציאָנען.

כדי דיא אינטערעסען צו בעשיצען און דיא שטרעבונגען צו ערפילען, מוז דיא נאַציאָן האָ־בען געוויסע רעכטע און פּריווילעגיען פון שטאַאט.

עס פרעגט זיך נור, וויא זאָל דער שטאַאט עס דורכפיהרען, וויא זאָל ער מאַכען, אז ער זאָל זיין גערעכט צו אַלע נאַציאָנען, וואס וואה־נען אין איהם?

עס זיינען דאָ טהעאָריען וואס זאָגען: דער שטאַאט האָט צו טהון מיט דער בעפעלקערונג פון לאַנד, מיט דיא איינוואוהנער פון געוויסע טעריטאָריען (געגענדען) פון לאַנד. דאריבער מוזען אויך דיא נאַציאָנאַלע רעכטע זיין ענג פערבונדען מיט'ן לאַנד, מוזען זיין צוגעפּאַסט צו דער טעריטאָריע אויף וועלכער דיא נאַציאָן וואָהנט.

נור דיא נאַציאָנען קענען פאָדערען פון דער מלוכה געוויסע נאַציאָנאַלע רעכטע, וועלכע האָ־בען א „איינענע“ לאַנד, א איינענע טעריטאָריע.

א געוויסע שטיק לאַנד איז אזוי וויכטיג פאַר דיא עקזיסטענץ פון א נאַציאָן, אז אהן דעם קען קיין נאַציאָן זיך ניט האַלטען.

עס פרעגט זיך נור, וואס הייסט אן אייגע־נע לאַנד? א טהייל זאָגען: נור דיא נאַציאָנען זיינען אמת'ע, קענען פאָדערן נאַציאָנאַלע רעכטע, קענען האָפען צו זיין זעלבסטשטענדיג, וועלכע זיינען שוין אמאָל געווען זעלבסטשטענ־דיג, וואס האָבען „געהאַט א אייגענע מלוכה“ אין א אייגענער לאַנד. דיא נאַציאָן, וואס האָט „היסטאָרישע“ רעכטע אויף א געוויסע לאַנד, דיא וואס האָט אמאָל „געהערשט“, געפיהרט דיא גרענדע, דיא האָט דאס רעכט צו פאָדערן אויך ווייטער נאַציאָנאַלע זעלבסטשטענדיגקייט; נור זיא מעג מאַכען פּרעטענזיאָנען אויף „איהר“ לאַנד, אויף איהר „הייליגע“ לאַנד.

אָט אזוי קוקען ביי אונז דיא ציוניסטען אויף דיא נאַציאָנאַלע פראַגע און פאָדערן פון סולטאַן „זייער“ לאַנד. דאס איז דיא „היסטאָ־רישע“ טהעאָריע.

גערעכטער וויל זיין צו דיא פערשיעדענע נאַציאָנען דיא עטהישע טהעאָריע. זיא זאָגט: יעדע נאַציאָן האָט דאס רעכט אויף דאס לאַנד, וואו זיא וואָהנט. עס איז גאַנץ גלייך, צו האָט דיא נאַציאָן געהערשט אמאָל אדער ניט, צו האָט זיא „היסטאָרישע“ רעכטע אויף א לאַנד צו ניט; וויא באַלד אז אין א געוויסען לאַנד געהערט דאס רוב פון דער בעפעלקערונג צו א נאַציאָן, האָט דיא נאַציאָן שוין דאס רעכט צו „הערשען“ איבער דעם לאַנד. „היסטאָרישע רעכטע קענען קיין בעדייטונג ניט האָבען, ווייל דיא בעפעלקערונג בייט זיך, דיא גרענעצען פון דיא נאַציאָנאַלע מלוכות ענדערען זיך.“

. גערעכטער פאַר דיא היסטאָרישע טהעאָ־ריע איז טאַקע דיא עטהישע טהעאָריע; אבער ריכטיג און גערעכט פערענטפערען דיא נאַציאָ־נאַלע פראַגע קען זיא ניט. אָט פאַר וואס:

דאס רוב פון דער בעפעלקערונג פון א לאַנד קען זיך בייטען, קען זיין פערשיעדען אין פאַר־שיעדענע צייטען, אין פאַרשיעדענע פּלעצער. דיא ערטער, אין וועלכע א געוויסע נאַציאָן גע־פינט זיך אין מעהרצאָהל קענען זיין אבגעזונ־דערט איינע פון דיא אנדערע. דיא גרענעצען קענען זיין צופעליגע און שווער אבצוטהיילען איינע פון דיא אנדערע. אין דיא שטעדט קען איין נאַציאָן בילדען דאס רוב פון דער בעפעל־קערונג, אויפ'ן לאַנד אבער אנאַנדערע.

נעהמט, צום ביישפּיעל, א גובערניע פון דער אידישער טשערטאַ. אידען זיינען א גרויסע טהייל פון דער שטאָדטישער בעפעלקערונג, און כמעט גאָר ניטאָ אויפ'ן לאַנד. נעהמט פאַרשיע־דענע רוסישע גובערניעס און איהר וועט געפינען

גאנצע דיסטריקטען, וואו דייטשען לעבען ענג נעבען דיא אנדערע, זיי זיינען דאס רוב פון דער באפעלקערונג פון יענע דיסטריקטען. היינט אין דיא שטעדט, וואס פאר א ערוב־רב פון נאציאנען הערשט אין זיי!

3.

דיא טהעאריע, וועלכע מאכט דיא נאציאנאלע פראגע אבהענגיג פון דיא טעריטאריען. אויף וועלכע דיא נאציאנען וואהנען, האט אבער אויסער דעם א געוויסען פעהלער. זיא וויל נור בעפרידיגען דאס רוב פון דער בעפעלקערונג, אויך נור דיא נאציאנען, וואס זיינען דער רוב פון דער בעפעלקערונג פון וועלכע עס איז א געגענד אדער לאנד. זיא וויל גאר ניט וויסען פון דיא קלענערע טהיילען פון דער בעפעלקערונג, וועלכע וואהנען ניט אין דיא גרענעצען פון „נאציאנאלען“ לאנד. זיא וויל אויך ניט וויסען פון דיא נאציאנען, וועלכע זיינען אין ערגיץ ניט, אין קיין געגענד ניט דאס רוב פון דער בעפעלקערונג; אבער פאר זיי דארף מען אויך זארגען.

דורך דיא עקאנאמישע אומשטענדע מוזען געוויסע טהיילען פון דער נאציאן פערלאזען דיא ערטער און געגענדען, וואו זיי זיינען געבארען געווארען, און זוכען זייער חיונה אין אנדערע טהיילען פון דער זעלבער מלוכה, אין אנדערע מלוכות און זאגאר אין אנדערע וועלט־טהיילען. אט דיא טהיילען פון דער נאציאן וועלען דורך דיא בילדונג פון קליינע נאציאנאלע טעריטאריען גאר ניט געווינען; פארקעהרט, זיי וועלען נאך פערליערען, ווייל זיי ווערען אבגעריסען פון דער נאציאן, זיי ווערען בעטראכט וויא ניט קיין גלייכע קינדער פון פאלק, וויא שטיעף־קינדער אדער גאר אבגעשניטענע גליעדער.

און דיא נאציאנען, וואס זיינען אין ערגיץ ניט דאס רוב פון דער בעפעלקערונג, ווערען אזוי געצוואונגען צו אונטערדריקען זייערע נאציאנאלע געפיהלען, שפראך און קולטור, קען מען דאס דען האלטען פאר א אידעאלע פארענטפערונג פון דער נאציאנאלער פראגע?

איבערהויפט זיינען דיא טעריטאריאלע טהעאריען געבויט אויף א פונדאמענט, וואס מיר, סאציאליסטען, קענען ניט אנערקענען. זיי שטיצען זיך אויף דעם פונדאמענט פון פריוואט אייגענטהום. זיי זאגען: וויא באלד אז דוא וואהנסט אויף מיין טעריטאריום, מוזטו פאלגען מיינע בעפעהלען און געזעצען, מוזטו ריידען מיין שפראך, ביסטו מיין אונטערטהאן.

דאס בעדייט אבער הערשאפט פון מענשען, ניט גלייכהייט פאר אלעמען. דאס בעדייט דיא הערשאפט פון תושב איבער'ן גר, דיא הערשאפט פון דעם רייכען, פון אייגענטהימער, וואס איז צוגעבונדען דורך זיין אייגענטהום צום נאציאנאלען לאנד, איבער דעם פראלעטאריער, וואס מוז ארומפאהרען איבער דער גרויסער וועלט זוכען צו מאכען א לעבען; דאס בעדייט דיא הערשאפט פון דיא גרעסערע טהיילען פון דער בעפעלקערונג איבער דיא קלענערע.

4.

עס איז אבער גאר ניט נויטיג אזוי צו פערענטפערען דיא נאציאנאלע פראגע. עס איז פאלש צו מיינען, אז דער תוך פון דער נאציאן הענגט אזוי שטארק אב פון לאנד, איז אזוי ענג פערבונדען מיט דער טעריטאריע. מיר האבען געזעהען אין וואס עס בעשטעהען דיא אלגעמיינע נאציאנאלע אינטערעסען. דאס זיינען ריין גייסטיגע, קולטורעלע אינטערעסען. דאריבער הענגט דיא פראגע פון נאציאנאליטעט ניט אפ פון טעריטאריען. מיר זעהען אויף יעדען טריט, אז ווען מען פערלאזט דיא נאציאנאלע טעריטאריען, הערט מען דאך ניט אויף צו זיין א מיטגליעד פון דער נאציאן, און ווען מען קויפט א שטיק לאנד ערגיץ, ווערט מען דורך דעם נאך ניט קיין מיטגליעד פון דער נאציאן פון יענעם לאנד.

דיא נאציאן איז א פערבאנד פון מענשען, אן ארגאניזאציאן פון פערזאנען, וואס זיינען פערבונדען דורך גלייכע שפראך, געשיכטע, אבשטאמונג, זיטען א. ד. ג. דיא נאציאן איז, מיט איין ווארט, א קולטור געמיינשאפט פון געוויסע פערזאנען. דאריבער מוז אויך דיא פערענטפערונג פון דער נאציאנאלער פראגע בעשטעהן אין דעם, צו זיכערן יעדער נאציאן און יעדען גליעד פון איין נאציאן אין יעדען טהייל פון דער מלוכה זייערע נאציאנאלע רעכטע, צו בעשיצען זייערע נאציאנאלע אינטערעסען, און דאס איז מעגליך נור אויף איין אופן: יעדע נאציאן איז א חברה פון פערזאנען, וואס פערענטפערען אליין זייערע נאציאנאלע פראגען, וואס זוכען אליין צו בעשיצען זייערע נאציאנאלע אינטערעסען, צו ערפילען זייערע נאציאנאלע בעדירפניסע. אט אין דיא ריין נאציאנאלע פראגען איז יעדע נאציאן גאנץ זעלבסטשטענדיג, זיא איז פון קיינעם ניט אבהענגיג, זיא איז א בעל הבית אויף זיך אליין. דיא טהעאריע רופט מען דאריבער: דיא סיסטעם פון נאציאנאלע איטאנאמיען.

אבער דיא נאציאנאלע אינטערעסען זיינען נור איין סארט אינטערעסען פון דיא מענשען. זיי זיינען אפילו ניט דיא וויכטיגסטע אינטערעסען, אויסער זיי זיינען נאך פערהאנדען עקאנאמישע, פאליטישע, סאציאלע און אנדערע אינטערעסען.

אט פאר דיא איבריגע אינטערעסען פון לעבען עקזיסטירט דיא צענטראלע רעגיערונג,

דיא טהיילונג אין פראווינצען, אין סטייטס, דיא אלגעמיינע געזעטצען פון לאנד, דיא צענ־טראלע פארלאמענטען א. ז. וו. דיא נאציאנאלע אינטערעסען קענען אבער אבגעטהיילט ווערען פון אלע איבריגע אינטערעסען, אין זיי איז יעדע נאציאן אטאנאם, און דיא גאנצע מלוכה איז א פערבאנד פון אזעלכע אטאנאמע נאציאנאלע גרופען, ניט אבער פון לענדער. דורך דעם ווערט פאר יעדען מיטגליעד פון יעדער נאציאן מעגליך צו זיין פריי, ניט אבהענגיג פון אנדערע נא־ציאנען און צו זיין פעראייניגט, פערבונדען מיט אלע איבריגע מיטגליעדער פון זיין נאציאן.

דער מענש ווערט בעפרייט פון דעם צופאל, דעם צופעליגען רוב.

איבערהויפט שפיעלט פאר דעם איצטיגען מענשען דיא פעראייניגונג מיט אנדערע מענ־שען, וואס דיינקען וויא ער, וואס פיהלען וויא ער, א פיעל וויכטיגערע ראלע וויא דיא שכנות. דיא געזעלשאפטליכע אחדות פערשטופט דיא טעריטאריאלע. דער מענש איז נעהענטער צום מענשען וויא צום פלאטץ אדער לאנד, אין וועל־כען ער וואהנט. דיא היסטאריע פון דיא לעצטע עטליכע הונדערט יאהר ווייזט, אז דיא שטאא־טען, דאס רעכט, דיא געזעטצגעבונג געהן אלץ ווייטער און ווייטער אויף דעם וועג, וואס פיהרט צו דער אבשוואכונג פון דעם איינפלוס פון דער טעריטאריע. זיי ווערען אלץ מעהר אבהענגיג און בעשטימט דורך אנדערע כחות.

דער פרינציפ פון פערזאן און פון פערביני־דונג פון פערזאנען ווערט אלץ שטארקער אין לעבען פון מענשען און פון דער מלוכה.

און דער זעלבער פרינציפ מוז ווערען דער פונדאמענט צום פארענטפערען דיא נאציאנאלע פראגע, ווייל דאס נאציאנאלע קולטור־לעבען הענגט פיעל ווענינגער אב פון טעריטאריע וויא פון אנדערע זייטען פון געזעלשאפטליכען לעבען.

דר. ק. פארנבערג.

פיוזשען און ארבייטער פאליטיק

(שלום).

מיין פאריגער ארטיקעל איז געשריעבען גע־ווארען נאך פאר דער לעצטער עלעקשאן. דער רעזולטאט פון עלעקשאן האט אן איבריגען מאל בעוויזען, ווי ווייניג די סאציאליסטישע פאר־טיי־לייט פערשטעהן דעם סאציאליסטישען וואה־לער. כמעט אומעטום האט די סאציאליסטישע פארטיי פערלארען וואוטס. איך האב דאס פאר־אויסגעזאגט נאך מיט א יאהר צוריק, ווען דער עולם איז געווען פול מיט שמחה איבער די גרוי־סע צאהל סאציאליסטישע וואוטס. ווען איך האב דאמאלס געזאגט, אז א סך פון די סאציאליסטי־שע שטימען זיינען צוגעקומען צוליעב דעם קוי־לען־סטרייק און אז די פארטיי קען זיי אזוי ליכט פערליערען, ווי לייכט זי האט זיי געוואר־נען, איז מען אויף מיר געווען אין כעס. היינט איז דאס די אפיציעלע ערקלערונג פון דער סא־ציאליסטישער פארטיי, ווי אזוי זי האט פער־לארען די וואוטס פון פאראיאהרען! נאטירליך, מען זאגט היינט, אז יענע וואוטערס זיינען ניט געווען אמת סאציאליסטישע; דערפאר אבער זיינען יענע, וואס זיינען היי־יאהר געבליבען, שוין עכטע סאציאליסטישע וואוטס! דאס איז די אלטע טענה פון דער ס. ל. פ. ווען נאר מען פערליערט מעמבערס אדער וואוטערס, הייסט דאס אז „די פארטיי האט אויסגעכשר'ט די הויז"... די צרה איז דא, ווי מיט די פינסקער בלאטעס: מען ליגט שוין דאכט זיך צעהן קלאפטער איבערן קאפ אין בלאטע, מען איז נאך אבער אלץ ניט זיכער, אז מען האלט שוין ביים גרונט.

אין 1898 האט די ס. ל. פ. געצויגען אין סאן־פראנציסקא 4000 וואוטס; אין 1900 האט די סאציאל־דעמאקראטישע פארטיי געקראגען נאר 2035 וואוטס; אין 1901, ווען שמיץ איז געלאפען פאר מייאר אויף דעם טיקעט פון דער „יוניאן לייבאר", האט דער סאציאליסטישער

קאנדידאט פאר מיאר ניט געצויגען. קיינע טויזענד וואוטס; מעהר ווי העלפט פון די סאציאליסטישע וואוטערס האבען אלזא „געפיוזט“ אליין מיט דער יוניאן־לייבאר פארטי. דאסזעלבע איז געוועזן אין טאלידא, ווען דזשאנס איז דעם לעצטען מאל געלאפען פאר מיאר: צוויי דריטעל פון די סאציאליסטישע וואוטערס האבען, ווי געזאגט, מיט זייערע וואוטס בעוויעזען, אז זיי זיינען געווען פאר פיוזשאן מיט דזשאנסען. עס ווייזט אויס, אז ניט נאר די נייע וואוטערס, וואס זיינען צוגעקומען אין 1902, נאר אפילו די וואוטערס פון פאר דריי יאהרען זיינען אויף „אונזיכערע קאנטאניסטען“ בלשון „פאלקסצייטונג.“

דער פאראיאהריגער וואוט האט בעוויזען אז עס זיינען פאראן א סך וואוטערס וואס סימפאטיזירען מיט דער סאציאליסטישער פארטיי אזוי וויט דאס זיי זיינען בערייט צו שטימען פאר איהר טיקעט אלס פראטעסט, ווען עס קומען פאר געוויסע טאגעספראגען פון וועלכע זיי ווערען אויפגערעגט; דער לעצטער וואוט אבער צייגט, אז דיזעלביגע וואוטערס פעראכטען גאר ניט אזוי שטארק די אנדערע פארטייען ווי מיינע אינקאמפראמיסליכע גוטע פריינד האבען זיך איינגערעדט. זיי וואוטען פאר ארבייטער־קאנדידאטען, פאר רעפארמערס, אדער גאר פאר די אלטע פארטייען, וויא עס קומט ביי זיי אויס גלייכער, אהן שום לייסענס פון דער סאציאליסטישער פארטיי.

* * *

ביי דער נעקסטער עלעקשאן וועלען מיר גאנץ וואהרשיינליך האבען אזא פראגע אין קאלאראדא. אין 1902 איז דורך די סאציאליסטישע וואוטס עלעקטער געווארען א רעפובליקאנער גאווערנאר. מיסטער סלאבאדין מאכט זיך לוסטיג, דאס איך האב דערפון „שברת הלב“. נו, פארוואס טאקי ניט? וואס טהוט זיך איצטער אפ אין קאלאראדא? די קאנסטיטוציאן איז אפגעשאפט, א גאנצער מיינער־דיסטריקט איז אין בעלאגערונגס־צשטאנד; יוניאן־ארבייטער זיצען אין געפענגניס, טראטצדעם וואס דער געריכט האט ארויסגעגעבען א בעפעהל מען זאל זיי ארויסלאזען; דער גאווערנאר אבער האט געהייסען דער מיליץ, זי זאל ניט אכטען אויף דעם בעפעהל פון געריכט. אפילו א קאפיטאליסט, א דירעקטאר פון א קארפאריישאן, האט מען אריינגעזעצט דערפאר, וואס ער האט בעשעפטיגט יוניאן־ארבייטער. מען וויל איהם נאך ארויסשיקען פון קאלאראדא. אויף אלע צייטונגען איז ארויפגעלעגט געווארען א צענזור, און דער גענעראל פון דער מיליץ האט ערקלערט אז קיין ארטיקעל וואס וועט קריטיקירען די האנדלונג פון דער רעגירונג טאר ניט דורכגעלאזען ווערען פון דעם צענזור. קוריז, עס איז פארוסקי, אויף פאניע'ס שטייגער. וועהרענד די צעהן יאהר וואס די פאפוליסטיש־דעמאקראטישע פיוזשאן האט רעגיערט, האט מען פון אזעלכע זאכען ניט געהערט. מיט א יאהר אנדערטהאלבען צוריק איז טאקי אין דעמזעלבען דיסטריקט פארגעקומען א סטרייק פון מיינערס. וועהרענד דעם סטרייק איז דערשאסען געווארען א סופעראינטענדענט פון א מינע; קאפיטאליסטען האבען אויפגעפאדערט דעם פיוזשאן־גאווערנאר ער זאל שיקען סאלדאטען צו בעשיצען די מיינס, ער האט אבער ערקלערט, אז ער געפינט עס ניט פאר נויטהיג. *) ביי מיר קומט אויס, אז די סאציאליסטישע וואוטס זיינען דירעקט פעראנטווארטליך פאר די איצטיגע קריטישע לאגע אין קאלאראדא.. ווי עס זעהט אויס, וועט עס ניט לאנג נעהמען, ביז די סאציאליסטישע וואוטערס פון קאלאראדא וועלען איינזעהען אז זיי האבען געמאכט א פעהלער און וועלען מאכען פיוזשאן מיט די פאפוליסטען און די דעמאקראטען, פיעלייכט נאך ביי דעם נעקסטען קאמפיין. א סימן האט איהר, אז דער געוועזענער וויס־גאווערנאר קאוטס און זיינע אנהיינגער שטעהען שוין, ברוך השם, אונטער א'ן אנקלאגע וועגען דעם, וואס זיי האבען ניט געמאכט קיין נאמינייִשענס פאר דזשאדזשעס ביי דער לעצטער עלעקשאן, כדי צו העלפען ארבייטער־קאנדידאטען, אדער אפשר „קאפיטאליסטישע“ קאנדידאטען.

כל זמן די פאפוליסטען זיינען געווען אין אמט, זיינען די ארגאניזירטע ארבייטער צוגעזאוינט געווארען, אז די רעגיערונג זאל זיך צוהערען צו זייערע פאדערונגען. די סאציאליסטישע וואוטערס פון קאלאראדא ווייסען, אז ווען זיי זאלען זיך פעראייניגען מיט די דעמאקראטען און די פאפוליסטען, האבען זיי גענוג וואוטס ארויסצושליידערן די מינען־אייגענטהימער פון דער סטייט־רעגיערונג. ווען די סאציאליסטישע פארטיי וועט דאס ניט טאן אלס פארטיי, וועלען עס די סאציאליסטישע וואוטערס טאן איינציגווייז, און די סאציאליסטישע פארטיי וועט אנווערען איהרע וואוטס און א סך פון איהרע סימפאטייזער.

* * *

איצטער לאמיר בעטראכטען די אויסזיכטען פון דער קומענדער עלעקשאן פאר פרעזידענט. איך האב אויסגערעכענט, דאס מיט די וואוטס וואס די סאציאליסטישע פארטיי האט בעקומען ביי דער לעצטער עלעקשאן פאר'ן קאנגרעס קען זי האבען א דעה, ווער זאל זיין דער נעקסטער פרעזידענט: א רעפובליקאנער אדער א דעמאקראט. כלאבאדין זאגט, אז מיין רעכנונג איז פאלש, ווייל איך האב ניט גענומען אין אנבעטראכט דאס ביי א פרעזידענשאל עלעקשאן ווערען אפגעגעבען מעהרער וואוטס, אלזא וועלען די סאציאליסטען גאר ניט האבען די „באלאנס אוו פאוער". ניו יארק, זאגט ער, איז אין 1900 געגאנגען רעפובליקאניש מיט איבער 143,000 וואוטס, וואס בעדייטען די 33000 וואוטס פון דער סאציאליסטישער פארטיי! ביי סלאבאדין, ווי איהר זעהט, איז שוין רוזוועלט פערזארגט מיט אלע וואוטס, וואס זיינען אבגעגעבען געווארען פאר מעק־קינלי מיט פיער יאהר צוריק. איך קען אייך אבער פערזיכערען, אז רוזוועלט אליין איז ביי זיך גאר ניט אזוי זיכער, אז ער קען ציהען ניו יארק. ווערענד די לעצטע דריי יאהר איז די רעפובליקאנער מאיאריטעט געזינקען; די פאליטישענס פון ביידע פארטייען בעטראכטען איצטער ניו יארק פאר א צווייפעלהאפטען סטייט. 33,000 וואוטס וואלגערן זיך ניט אויף'ן גאס; עס איז א פאליטישע מאכט, מיט וועלכע אי די רעפובליקאנער אי די דעמאקראטען מוזען זיך רעכנען. דאס די רעפובליקאנער האבען שטארק מורא פאר דעם סאציאליסטישען וואוט פון מאסאטשוזעטס, בעווייזט דער לעצטער קאמפיין, וואו מארק האננא אליין האט גענומען א'ן אינטערעסע אין די עלעקשאנס און די ניישאנאל קאמיטע פון דער רעפובליקאנער פארטיי האט אויסגעגעבען א סך געלד צו שלאגען די סאציאליסטען. די ניישאנאל קאמיטע מישט זיך ניט אין לאקאלע עלעקשאנס, ווען עס האט קיין שייכות ניט מיט דעם פרעזידענשאל קאמפיין; דאס איז דער בעסטער בעווייז אז די 25,000 סאציאליסטישע שטימען פון מאסאטשוזעטס האבען א בעדייטונג אין די אויגען פון די פאליטישענס. אין קאלאראדא האבען די סאציאליסטען אין 1902 געקראגען ארימע 7000 וואוטס, ווערענד ברייען האט אין 1900 געהאט 30,000 מאיאריטעט. פיר דאס געוועזענע גיבט דער יורע ניקס, זאגט דער טייטש, מאלע וואס איז געוועזן! זינט יענער צייט האבען די פאפוליסטיש־דעמאקראטישע פיוזשאניסטען אנגעווארען דעם סטייט טאקי דורך יענע 7000 וואוטס. מיט וואס זיינען זיי זיכער, אז זיי וועלען די 30,000 צוריקקריגען? פאר די פאליטישענס איז פאליטיקס אזוי ווי קארטען־שפיעל, א הויכע קארט, אפילו ניט טרומף, קען צוניץ קומען.

אין 1896 האט די דעמאקראטישע פארטיי אנגענומען אין איהר נאציאנאלער פלאטפארם א פונקט געגען אינדזשאנקשאנס, דעם זאגענאנטען „דעבס פלענק". מיט דעם פלענק האבען די דעמאקראטען געוואלט פאנגען ארבייטער־וואוטס... אז איינע פון די צוויי פארטייען וואלט היינט נאך גיכער גערן זיין נאכצוגעבען עטוואס דער סאציאליסטישער פארטיי, כדי צו קריגען די 280,000 סאציאליסטישע וואוטס פאר איהר פרעזידענט־קאנדידאט, איז קלאר פאר יעדען איינעם, וואס איז עפעס בעקאנט מיט דעם כאראקטער פון די אמעריקאנישע פאליטישע פארטייען.

מיר זיינען אזוי צוגעוואוינט צו דעם נאמען „קאפיטאליסטישע פארטייען" דאס עס דוכט זיך אונז, דאס די ביידע אלטע פארטייען זיינען ווירקליך פרינציפיעלע פערטרעטער פון דעם קאפיטאליזמוס. אויב אזוי, ווי קען די ארבייטער־קלאסע פון זיי עפעס ערווארטען?

אבער, ערשטענס, איז גאר ניט געזאגט, אז די ארבייטער־קלאסע קען ניט צווינגען אפילו א קלאסענבעוואוסטע קאפיטאליסטישע פארטיי נאכצוגעבען געוויסע פאדערונגען. מיר האבען דא אין אמעריקא דעם געהיימען באללאט. ווער האט איהם געגעבען, ווען ניט די אלטע פארטייען? דאס האבען ביי זיי אויסגעדונגען די נייטס אוו לייבאר, ווען זיי זיינען נאך געווען שטארק. דאס דער געהיימער באללאט איז א גאנץ וויכטיגע וואפע אין דעם פאליטישען קאמפף, בעזאנדערס פאר סאציאליסטישע פארטייען — דאס וועלען, גלויב איך, אפילו מיינע אונקאמפראמיסליכע געגנער אויך ניט לייקענען. אנאנדער בייספיעל איז דאס געזעץ געגען די איינוואנדערונג פון די כינעזער. דאס די בעשרענקונג פון איינוואנדערונג איז נאך מיינער מיינונג נאך רעאקציאנער און געגען די פרינציפען פון דער אינטערנאציאנאלער סאלידאריטעט פון דער ארבייטער־קלאסע, איז ניט שייך צו דער זאך. די ארגאניזירטע ארבייטער האבען געפאדערט, מען זאל ניט אריינלאזען קיין ביליגע ארבייטער פון כינא, ווייל זיי האבען

מורא געהאט דאס די כינעזישע קאנקורענציע וועט ארונטערדריקען די וויידזשעס; פונקט אויס דעם גרונד זיינען די קאפיטאליסטען געווען זעהר שטארק געגען די בעשרענקונג פון איינוואנדערונג. אלע אייזענבאהן־לאיערס וואס זיצען אין סענאט אין וואשינגטאן זיינען געווען געגען דעם געזעץ. די רעפובליקאנער פארטיי, וועלכע איז איצטער אלמעכטיג און איז די פערטרעטערין פון די אינטערעסען פון דעם גרויסען קאפיטאל, האט אבער פארט ניט געוואגט צו שטימען אין קאנגרעס געגען דעם געזעץ. די קאפיטאליסטישע פארטייען זיינען געצוואונגען געווען נאכצוגעבען די ארבייטער. דערויף איז דא א פאלקס־רעגירונג: ווען א גרויסער טהייל פון די וואוטערס פערלאנגט עפעס, מוזען די פאליטישע פארטייען נאכגעבען. א פאליטישע פארטיי אין אמעריקא איז פונקט ווי א לאיער: דינגט איהם א קאפיטאליסט געגען א יוניאן, וועט ער פייטען די יוניאן; דינגט א יוניאן געגען א קאפיטאליסט, וועט ער פייטען דעם קאפיטאליסט; ווער עס בעצאהלט איהם, יענעם דיענט ער. דערפאר קען מען אפטמאל ניט זיכער זיין פאראויס, אויף וועלכען זייט די אדער די אנדערע פארטיי וועט זיין אין א פרעזידענשאל־עלעקשאן. היינט שטעהט די רעפובליקאנער פארטיי פאר די טראסטס, און די דעמאקראטען זיינען געגען די טראסטס. אבער עס איז גאנץ מעגליך, אז ביי דער קומענדער קאנווענשאן אין שיקאגא זאלען זיך די רעפובליקאנער ערקלערען געגען די טראסטס, און די דעמאקראטישע קאנווענשאן זאל ארייגפאלען אין די הענט פון וואל סטריט. טאמאני סטארעט זיך זעהר שטארק דערפאר, און ווען זי זאל אויספיהרען, פערליערט די רעפובליקאנער פארטיי דעם גאנצען חן ביי די טראסט־מאגנאטען און קארפארייששאנס, און די דעמאקראטישע פארטיי קען נאר ווערען די פארטיי פון די טראסט. ענטוועדער איינע אדער די אנדערע פון די פארטייען וועט מוזען אנקומען צו די וואוטס פון די ארבייטער. געוועהנליך, כל זמן די ארבייטער זיינען ניט ארגאניזירט פאליטיש, קומט מען זיי אפ מיט א קליינינקייט. א׳ן ארגאניזירטע ארבייטער־פארטיי קען שטעלען איהרע אייגענע פאדערונגען. נאטירליך, ווען מען זאל פערלאנגען די „אפשאפונג פון לאהן־שקלאפעריי" וועלען די פאליטישענס טויב ווערען. עס זיינען אבער פאראן זעהר וויכטיגע פאדערונגען וואס זיי קענען נאכגעבען: דאס רעכט צו סטרייקען, צו באיקאטירען, צו שטעלען פיקעטס, די געזעצליכקייט פון יוניאן־אגרימענטס, די אפשאפונג פון אינדזשאנקשאנס, די איניציאטיווע און דער רעפערענדום, מינאריטעטס־פערטרעטונג, אדער פראפארציאנאל־וואהלען. *)

* * *

די ארגאניזירטע ארבייטער הייבען אן צו פערשטעהן, אז זיי מוזען זיך אויך ארגאניזירען פאליטיש. אין סאן־פראנציסקא, אין אנטאניא און ברידזשפארט (קאנעטיקוט), זיינען ערוועהלט געווארען ארבייטער־מיארס. אין קאנגרעס זיינען צום ערשטען מאל פאראן צוויי יוניאן־ארבייטער פערטרעטער; אין מאנטאנא האט א יוניאן־ארבייטער פארטיי עלעקטעד עטליכע אסעמבלי־לייט; אין נאך א פאר פלעצער האבען די יוניאנס ארויסגעשטעלט זייערע קאנדידאטען. אין קאליפארניע האבען די סאציאליסטען פאראיאהרען אונטערשטיצט דיזע פאליטישע בעוועגונג פון די ארגאניזירטע ארבייטער; אבער די פארטיי האט פערדאמט דיזע האנדלונג, עס האט גאר ניט געהאלפען וואס אין לאס־אנדזשעלעס האט די יוניאן־ארבייטער פארטיי אפילו אנגענומען א׳ן אויסגעשפראכענע סאציאליסטישע פלאטפארם, ווי מיר וועלען עס באלד זעהען.

וואס איז דער שכל דערפון? פארוואס זאל זיך די סאציאליסטישע פארטיי ניט פעראייניגען מיט א פארטיי פון ארגאניזירטע ארבייטער אויף א סאציאליסטישער פלאטפארם? די סאציאליסטישע פארטיי זאגט צו זיי: „מיר האבען שוין א פארטיגע פארטיי, שטימט פאר אונזערע קאנדידאטען, ענד ווי וויל דו דהי רעסט". די ארגאניזירטע ארבייטער ווילען אבער אליין האבען א דעה, ווער עס זאלען זיין זייערע קאנדידאטען און וואס זאל זיין זייער פלאטפארם. זיי ענטפערן געוועהנליך, אז זיי וועלען איינבערופען א קאנפערענץ פון די יוניאנס און אנדערע קערפערשאפטען וואס וועלען מיטקעמפפען מיט די ארגאניזירטע ארבייטער,

---

*) דאס הייסט, אז יעדע פאליטישע פארטיי זאל בערעכטיגט זיין צו עלעקטען איהר טהייל קאנדידאטען. ווען, צום ביישפיעל, מאסאטשוזעטס שיקט 14 קאנגרעסלייט, זאל איין 14טער חלק פון די וואוטערס בערעכטיגט זיין צו איין קאנגרעסמען. מיט אזא סיסטעם וואלטען די סאציאליסטען פון מאסאטשוזעטס שוין ביי דער לעצטער עלעקשאן געקראגען איין קאנגרעסמען.

צו בעראטהען זיך, צו זאגען וואס מען האט צו טאן; די סאציאליסטען זיינען אויך איינגעלאדען צו קומען און זאגען זייער מיינונג. ווי קען דאס אנדערש זיין? האט דען די סאציאליסטישע פארטיי אליין ניט געהאנדעלט פונקט אזוי פאר דער קאנווענשאן אין אינדיאנאפאליס? די עקזעקוטיווע פון דער סאציאל־דעמאקראטישער פארטיי האט ערקלערט אז זיי זיינען ווילקאמען אריינצוגעהן אין די סאציאל־דעמאקראטישע פארטיי אלס לאקאלס. זיי האבען עס אבער ניט געוואלט און זיי זיינען געוועזען גאנץ גערעכט. און די סאציאל־דעמאקראטישע פארטיי איז דאך שוין געוויס געוועזען א סאציאליסטישע פארטיי! אבער די זאגענאנטע „פאלקסציימונגס־פראקציאן" פון דער ס. ל. פ. איז בעשטאנען דערויף אז איידער זי וועט זיך אנשליסען צו דער סאציאל־דעמאקראטישער פארטיי, וויל זי האבען א דעה; ווי די פעראייניגטע פארטיי זאל זיין ארגאניזירט און ווי עס זאל לויטען איהר פלאטפארם. ווען די יוניאנס בעשליסען צו געהען אין פאליטיקס, קענען זיי אויך ניט אנדערש האנדלען. דאס די סאציאליסטישע פארטיי זאל ניט פערשטעהן אזא איינפאכע זאך, וויל איך ניט גלויבען. וואס־זשע האלט איהר אפ? פארטיי־פאטריאטיזמוס שפילט דא א געוויסע ראליע; די קשיא איז אבער, אויף וואס איז געבוים דער פארטיי־פאטריאטיזמוס ביי דער סאציאליסטישער פארטיי? די אמת'ע צרה איז די אונקאמפראמיסליכע טאקטיק, זי דערלאזט ניט די סאציאליסטען צו פעראייניגען זיך מיט טרייד יוניאניסטישע פארטייען, מעג עס אפילו זיין א סאציאליסטישע פלאטפארם ווי אין לאס אנדזשעלעס. די טרייד־יוניאניסטען געהען אין פאליטיקס, ווייל זיי ווילען פערבעסערן זייער לאגע היינט, ניט בשעת דער סאציאליסטישער משיח וועט קומען. ווי באלד עס ארגאניזירט זיך א טרייד־יוניאניסטישע פארטיי, הייבט אן ביי די פאליטישענס צו ציטערן די הויט, און ענטוועדער איין פארטיי אדער די אנדערע קומט אנשלאגען זיך מיט א'ן אינדארסמענט פון דעם ארבייטער־קאנדידאט. א טרייד־יוניאניסטישע פארטיי זאגט געוועהנליך: „איהר ווילט אונטערשטיצען אונזער קאנדידאט? גאנץ גוט". די סאציאליסטישע פארטיי מיט איהר טאקטיק מוז אתמער אזעלכע אומשטענדען באלד ווערען אויס חבר מיט דער טרייד־יוניאניסטישער פארטיי. טרייד־יוניאניסטען געהען ארויסשטעלען זייערע קאנדידאטען, די סאציאליסטען נאמינירען געגען־קאנדידאטען. אויב די טרייד־יוניאניסטען האבען א טשאנס אימיצען צו עלעקטען, מוז עס מאכען א שנאה צווישען די ארגאניזירטע ארבייטער און דער סאציאליסטישער פארטיי.

פון וואנען־זשע וועלען זיך נעהמען די סאציאליסטישע וואוטס? איהר קענט געפינען א סך אידעאליסטיש־געזאנענע מענשען וואס זאלען זיין אזוי פארטאן אין סאציאליסטישען עולם הבא, דאס זיי זאלען גאר פערגעסען אן דער קאפיטאליסטישער עולם הזה. די מאסע וואוטערס מעגען סימפאטיזירען מיט דעם סאציאליזמוס, זיי נעהמען אבער א'ן אינטערעס אין די טאגעספראגען אויך. שטימען פאר די סאציאליסטישע פארטיי קומט ביי זיי אויס אזוי ווי „ארויסווארפען זייער וואוט".

זיינען זיי אין גאנצען אונגערעכט? האט דען די ארבייטער־קלאסע גאר קיין אינטערעסע ניט אין דעם וואס עס טהוט זיך אין דער פאליטיק פון לאנד? מיט פיער יאהר צוריק האט דעבס געשריעבען, אז דער אימפעריאליזמוס איז א פראגע וואס געהט גאר די ארבייטער ניט אן. איצטער הייבט מען שוין אן צו פערשטעהן צווישען די סאציאליסטען, אז אימפעריאליזמוס געהט האנד אין האנד מיט מיליטאריזמוס און דאס דער מיליטאריזמוס שמידט צוזאמען נאך שטארקער די קייטען פון דער ארבייטער־קלאסע. אונטער דעם נייעם מיליטערישען געזעץ האט דער פרעזידענט אונטער זיין קאמאנדא די מיליץ פון גאנץ יונייטעד סטייטס, דאס הייסט א'ן ערך פון א האלבען מיליאן סאלדאטען, און ער קען זיי שיקען פון איין סטייט אין דעם אנדערען. מען מאכט גאר קיין סוד ניט דערפון אז דאס איז געציעלט געגען די ארגאניזירטע ארבייטער.

עס געפינען זיך א סך וואוטערס וואס סימפאטיזירען טאקי מיט דעם סאציאליזמוס, אבער עס איז זיי גאר ניט אלץ איינס צי די שטאדט ניו יארק זאל ליגען אין די הענט פון א באנדע גנבים און קארטעוויניקעס, אדער זי זאל האבען א'ן ערליכע שטאדט־פערוואלטונג. זייערע וואוטס קען די סאציאליסטישע פארטיי נור דאן בעקומען, ווען זיי וועלען דאדורך ניט אנווערען זייער שטימע אין די טאגעספראגען און ווען זיי וועלען זעהן, אז די סאציאליסטישע פארטיי האט איין אויסזיכט עפעס אויסצופיהרען אויף ד ע ר וועלט, ניט אויף יענער וועלט.

פיוזשאן איז דער איינציגער וועג, אויף

וועלכען די סאציאליסטישע פארטיי קען געווינען זייערע שטימען.

* * *

א קריטיקער פון „פארווערטס“ מיינט אז איך טשעפע זיך אומזיסט צו דער סאציאליסטישער פארטיי... איך האב דאך אליין צוגעגעבען, אז אויב מען ריכט זיך אויף א סאציאלע רעוואלוציאן איז די אונקאמפראמיסליכע טאקטיק גאנץ ריכטיג; טו וואס־זשע וויל איך כל זמן די סאציאלדעמאקראטיע פון אלע לענדער שטעהט אויף דעם רעוואלוציאנערען באדען פון מארקס און ענגעלס? עס איז פונקט אזוי ריכטיג ווי ווען מען זאל זאגען, אז די אידען קלויבען זיך אין 1905 נאך ארץ ישראל, ווייל זיי זאגען ביי'ן דאווענען: לשנה הבאה בירושלים. מארקס און ענגעלס האבען געשריבען דעם „קאמוניסטישען מאניפעסט“ א פאר מאנאטען פאר דער רעוואלוציאן פון 1848. דעמאלט האט די ארבייטער־קלאסע אין ערגעץ ניט געהאט פאליטישע רעכטע. דעמאלט זיינען ניט נאר די סאציאליסטען, נור די בורזשואזנע דעמאקראטען אויך געוועען רעוואלוציאנער. א ברירה האבען זיי געהאט! זינט יענער צייט אבער איז אוועק מעהר ווי א האלבער יאהרהונדערט. די ארבייטער־קלאסע האט אין אלע וויכטיגע לענדער בעקומען שטימרעכט, און היינט־צו־טאג ליגט קיין סאציאליסטען אין זינען צו קאנספירירען און פלאנעווען א „סאציאלע רעוואלוציאן“. די קאטאסטראפען טהעאריע שטימט שוין ניט מיט דער פראקטישער ארבייט פון דער אייראפעאישער סאציאלדעמאקראטיע. דאס איז ניט היינט געווארען, עס געהט שוין אזוי זינט די דייטשע סאציאליסטישע פארטיי האט צום ערסטען מאל ערוועהלט איהר פערטרעטער צום רייכסטאג. פאלמאר האט עס גאנץ קלאר בעוויזען אויף דעם דרעזדענער פארטיי־טאג. די רעוויזיאניסטען ווילען נאר אז די סאציאלדעמאקראטיע זאל ענדליך האבען דעם מוטה צו בעקענען זיך צו דעם וואס זי איז. די אמעריקאנער סאציאליסטישע פארטיי איז היינט די איינציגע(?) וואס גלייבט נאך אין א „סאציאלע רעוואלוציאן“...

אין מיינע ארטיקלען אין דער „צוקונפט“ וועגען טראסטס און אין א סעריע ארטיקלען אין „פארווערטס“ האב איך בעוויזען אז די „סאציאלע רעוואלוציאן“ וועט אויסגעפיהרט ווערן אויף'ן „אינסטאלמענט פלאן“, און ניט אליין דורך די ארבייטער־קלאסע. די אייזענבאהנען, די קאהלען־גרובען, די גאז־קאמפאניעס, די סטריט־קארס, דער פלייש־טראסט, די טעלעפאנס, דער טעלעגראף און אזוי ווייטער וועלען איינע נאך די אנדערע איבערגענומען ווערען פון דער רעגיערונג. אין דעם וועט די מיטעל־קלאסע נעהמען די איניציאטיווע. די יוניאן וועלען אויספיהרען, אז זיי זאלען אנערקענט ווערען פון דעם געזעץ; די ארבייטס־צייט וועט פערקירצט ווערען; וויידזשעס וועלען רעגולירט ווערען דורך א רעגיערונגס־קאמישען, וואו די יוניאנס וועלען זיין דירעקט פערטראטען פון זייערע דעלעגאטען; דער שטאאט וועט זארגען פאר ארבייטער וואס געהען ארום ליידיג; די איניציאטיווע און דער רעפערענדום און מינאריטעטס־פערטרעטונג וועלען געבען דער ארבייטער־קלאסע א דעה אין דער געזעצגעבונג. די אלע זאכען וועלען ניט אראפפאלען פון הימעל. מען וועט מוזען קעמפען יאהרען־לאנג פאר יעדער פון זיי בעזונדער. יעדע געוואונענע ארבייטער־פאדערונג איז א שטיקעל סאציאליזמוס.

יצחק אייזיק בן אריה צבי.

דער סך־הכל

(דער מאָטיוו איז טהיילוויז נאָך שילל‌ער׳ס „רעזיגנאַציאָן“.

געשלאָסען דאָס בוך, דער סך הכל געמאַכט,
דיא אונטערשטע שורה צוזאַממענגעבראַכט,
מיין בוך איז מיט חובות באַשריבען,
דער שיקזאַל מיין שולדנער ערקלערט זיך באַנקראָט,
פון אַלס וואָס מיין יוגענד פאַרשפּראַכען מיר האָט,
איז הארץ־ווייטאָג בלויז מיר געבליבען...

מיין גורל — איך האָב איהם געצויגען שוין לאַנג
און האָב אויף מיין חוב אַ צעטטעל אַ בלאַנק
געכאַפּט אין דער ציהונג פון לעבען;
דאָך האָב איך געטרייסט זיך, געהאָפּט און געוואַרט
זיך שטאָלץ מיט מיין שווארצער מערכה געשפּאַרט
זיך קיינמאָל ניט אונטערגעגעבען...

איצט גיב איך זיך איבער מיין שיקזאַל אין פלען,
צי טייפעל צי גאָטט לאָז זיין ווילען געשעהען,
איך בייג זיך פאַר איהם מיט אַ ציטטער,
און שמייסט מיך זיין בייטש מיט אכזריות, איך האָף
אַז גיכער צו שפּעטער וועט קוממען דער סוף,
ווענן כ׳וועל ניט מעהר פיהלען דיא ריטטער...

געשלאָסען דער פנקס, סך הכל געמאַכט,
דאס הארץ איז געבראָכען, דער מח פאַרשוואַכט,
דאָס בלוט נעהמט פּאַמעליך פאַרפריהרען...
דאָך לעבט נאָך דער דמיון און וועבט אין דער שטילל
און האָב איך אין לעבען ערדייכט ניט דעם ציעל,
ער עפענט מיר יענע־וועלט טיהרען...

דאָרט — זאָגט ער — באַצאָהלט מען איין איטליכע שולד
און גיט נאָך פּראָצענט דעם וואס וואַרט מיט געדולד
עס געהט ניט קיין פרוטה פערפאַלען;
דער פריהלינג פון לעבען וואס לאַנג איז פאַרביי,
דאָרט בליהט ער און דופּטעט ארויס פון דאָס־ניי
נאָך רייכער אין בלומען און שטראָהלען...

„אַ כח הדמיון, דיין טרייסט וואס דו גיסט
דיא זיססע נחמות, זיי זיינען אומזיסט!
דו קענסט מיר קיין גליקען ניט מאָלען:
עס האָט מיך דער שיקזאַל אַלס קרבן געוועהלט
און דעם וועמען ע ר האָט אויף דער וועלט פערטיילט,
ניט וועט ער דעם חוב מעהר באַצאָהלען...

העגווער, קאָלאָ. יהואש.

א בליק אין דיא צוקונפט *)

,,דעם סאָציאַליזמוס געהערט דיא צוקונפט, דאָס הייסט אין ערשטער ליניע דעם אַרבייטער און דער פרוי." אויגוסט בעבעל.

א קוק געבענדיג אויף דער איבערשריפט, וועט דער לעזער אודאי מיינען, אז איך וועל איהם דאָ מאָהלען ניט נאָר דיא פּאָליטישע און עקאָנאָמישע צושטענדע אין דער צוקינפטיגער סאָציאַליסטישע געזעלשאַפט, נאָר אפילו וויא און וויפיעל יעדער פערזאָן וועט ארבייטען, וויא מען וועט געהען געקליידעט, וויא און וואָס יעדער וועט עסען, ווען ער וועט זיך לייגען און ווען ער וועט אויפשטייהען, וועד עס וועט מוזען פוצען דיא שטיוועל און וועד וועט פיגורירען אלס פרעזידענט; בקיצור ער וועט ערוואַרטען צו געפינען א גענויע שילדערונג פון לעבען אין דער סאָציאַליסטישער געזעלשאַפט, וויא דאָס איז שוין אָפט געטהאָן געוואָרען פון אוטאָפּיסטישע שרייבער. ער וועט זיך אָבער שטאַרק טועה זיין, ווען ער וועט זוכען זאָ וואס אין מיין ארטיקעל.

ניט נאָר איך — א פּראָסטער בשר ודם'ניק — נאָר אפילו אונזערע גרויסע לעהרערס האָבען קיין מאָל ניט גענומען אויף זיך דיא ראָלע פון א נביא; דען צו בעשרייבען דיא איינצעלהייטען און אפילו אין אלגעמיינעם, וויא דיא מענשען וועלען לעבען אין דער צוקינפטיגער געזעלשאַפט, הייסט פשוט זאָגען נביאות. דער סאָציאַליזמוס איז אָבער א וויסענשאַפט אזוי וויא א נאַטור־וויסענשאַפט, וויא ביאָלאָגיע, וויא כעמיע, וועלכע בויען זייערע טעאָריען אויף עקספּערימענטען, אויף פאַקטען און ניט אויף איינבילדונגען. דאָס איינציגע וואָס מיר קענען און דארפען טהאָן איז: גוט נאָכצופאָרשען און שטודירען דיא עקאָנאָמישע און סאָציאַלע צושטענדע פון דער פערגאַנגענהייט און נעגענוואַרט און פון זיי נאָר ציהען שליסע, וואָס פיר א ריכטונג דיא ענטוויקלונג וועט אנעהמען אין דער צוקונפט. זאָגען מעהר איז גאַנץ דאָסזעלבע, וויא צום ביישפּיעל, ווען איך וואָלט אייך וועלען בעשרייבען, וויא דאָס קינד, וועלכעס איז נאָך ניט געבאָרען געוואָרען, וועט אויסזעהען: צו וועט עס זיין

*) דיא הויפּט קוועלע פיר דיזען ארטיקעל זיינען:

קאַרל קאַוטסקי: "דיא סאָציאַלע רעוואָלוציאָן," "אַ טאָג נאָך דער סאָציאַלען רעוואָלוציאָן," "די קלאַססענגעגענזעצע פון 1789," "דער ערפורטער פּראָגראם".

אויגוסט בעבעל: "דיא פרוי און דער סאָציאַליזמוס", ,,אונזערע ציעלע."

ווילהעלם ליעבקנעכט: ,,וואָס דיא סאָציאַל דעמאָקראַטען זיינען און וואָס זיי ווילען."

פּויל קאַמפּפמייער: ,,איז דער סאָציאַליזמוס מיט דער מענשליכען נאַטור פעראייניבאַר?" ,,וואוהין שטייערט דיא עקאָנאָמישע און שטאַאַטליכע ענטוויקלונג?"

זשאָן זשאָרעס: ,,אוים טהעאָריע און פּראַקסים."

וואַנדערוועלדע: ,,דיא ענטוויקלונג צום סאָציאַליזמוס."

ענריקאָ פּעררי: ,,סאָציאַליזמוס און דיא מאָדערנע וויסענשאַפט."

הערבערט ספּענסער: ,,דאַטאַ אָף עטהיקס." ,,דיא קינפטיגע שקלאַווערייז."

שטארק אדער שוואך, שעהן אדער מיאוס, קלוג אדער דום.

שטעלט זיך פאר, ווען דיא גייסטליכע און דיא אדעליגע בעפאר דיא גרויסע פראנצויזישע רעוואלוציאן וואלטען א פרעג געטהאן דיא דאמאלסדיגע רעוואלוציאנערען פון דער „דריטער קלאסע" (דיא איצטיגע בורזשואזיע): „זאגט אונז אקארשט, וויא וועט אויסזעהען אייער צוקינפטיגע געזעלשאפט?" ווי מיינט איהר, וואלט א מענש אפילו מיט דיא גרעסטע פאנטאזיע געקענט אויסמאהלען דאס, וואס אין דעם יאהרהונדערט זיינען — אין אלע צווייגען פון מענשליכען לעבען — אויפגעטהאן געווארען און טאקי דורך דיא בורזשואזיע? היינט וויא באלד זא פיעל איז אויפגעטהאן געווארען אין פאריגען יאהר־הונדערט, קענען מיר מיט בעשטימטהייט זאגען, אז אין דער צוקונפט וועלען דיא עקאנאמישע צושטענדע צווינגען צו מאכען נאך פיעל מעהר ערפינדונגען און ענטוויקלונגען. מיר ווייסען, אז יעדע נייע ערפינדונג, יעדע ענטדעקונג זייענדיג א רעזולטאט פון עקאנאמישע צושטענדע, ווירקען ווייטער: זיי ענדערען דיא עקאנאמישע צושטענדע פון דער געזעלשאפט און דורך דעם ווערען אויך געענדערט דיא בעציהונגען פון דיא מענשען איינע צו דיא אנדערע. מיט איין ווארט, עס ענדערט זיך דיא סאציאלע סטרוקטור (געבוי) פון געזעלשאפט. היינט, אום אייך צו בעשרייבען, וויא דיא מענשען וועלען לעבען אין דער צוקינפטיגער געזעלשאפט, וואלט איך צוערשט געמוזט אייך אויסרעכענען, וועלכע ענטדעקונגען און ערפינדונגען עס וועלען אין דער צוקונפט געמאכט ווערען.

איין זאך קענען מיר אבער מיט בעשטימטהייט זאגען, און דאס איז אז דיא צוקינפטיגע געזעלשאפט וועט געוויס בעסער איינריכטען איהר לעבען, וויא דיא איצטיגע, אז פריוואט־אייגענטהום אויף לאנד, מאשינען און אויף אלע מיטלען, פון פראדוקציאן וועלען פערוואנדעלט ווערען אין קהל'שע אייגענטהום. דיא איצטיגע סאציאלע צושטענדע פיהרען דערצו מיט דיא נאטהווענדיגקייט פון נאטורגעזעץ. אין דעם צווייפעלט קיינער ניט מעהר, ווער עס האט נאר אונפארטייאיש שטודירט דיא היינטיגע עקאנאמישע צושטענדע.

אלזא, דער הויפט ציעל פון דעם ארטיקעל וועט זיין, ניט אזוי צו בעשרייבען וויא מענשען וועלען לעבען אין דער צוקונפט, נאר וויא צוריקצרווייזען דיא בלבולים, וועלכע דיא קאפיטאליסטישע שרייבער־קנעכט זוכען אויף אונז ארויפצרווארפען און צו פערשפרייטען אונטער דיא מאסען, כדי זיי אפצושרעקען און צוריק צו האלטען פון סאציאליזמוס. וויא ווייט דאס וועט מיר געלינגען, זאלען דיא לעזער אורטהיילען, נאר איין זאך וואלט איך וועלען בעטען: פאלס מיינע בעווייזע וועלען זיין צו שוואך אדער זאגאר פאלש, איז אין דעם שולדיג ניט דער סאציאליזמוס, נאר מיין פערזאן.

* * *

איך נעהם אן, אז דער לעזער פון „צוקונפט" איז אזוי פיעל ענטוויקעלט און בעקאנט מיט דיא סאציאליסטישע ליטעראטור, אז ער פערשטעהט, דאס דער סאציאליזמוס איז ניט אויסגעקלערט פון דיא אדער יענע קלוגע קאפ, אז ניט לאסאל, ניט ענגעלס און ניט אפילו קארל מארקס האבען בעשאפען דעם סאציאליזמוס, נאר זיי האבען אונז בלויז ערקלערט און בעוויזען דאס, וואס עס עקזיסטירט שוין אין דער ווירקליכקייט; זיי האבען בעוויעזען, אז באר אונזערע אויגען געהט פאר א געשיכטליכע בעוועגונג, וועלכע פיהרט נאטהווענדיגערווייזע צום סאציאליזמוס. דער לעזער פערשטעהט אויך אז עבענזא ווייניג וויא א ווילהעלם, א ניקאלאי דער צווייטער, א פאן פלעווע קענען ניט צוריק האלטען דיא עוואלוציאן, וועלכע פיהרט צו דער סאציאלע רעוואלוציאן, גראדע אזוי ווייניג קען מען אויף א קינסטליכען אופן פאר דיא צייט ניט ארויסרופען א רעוואלוציאן, וועלכע זאל האבען איין ערפאלג. דען „איינע רעוואלוציאן צו וועלען מאכען, בעמערקט גאנץ ריכטיג לאסאל, איז דומהייט פון אונרייפע מענשען, וועלכע האבען קיין אהנונג ניט פון דיא געזעצען פון דער געשיכטע"*)

דארום קענען מיר רעכענען, אז נאך ניט היינט און ניט מארגען וועט דיא סאציאלע רעוואלוציאן איינטרעטען. אמת, עס ווערט איצט געארבייט וויא אויף עלעקטערי, אום דיא רעוואלוציאן וואס גיכער ארויסצורופען: פון איין זייט דיא קאנצענטראציאן פון קאפיטאל אין וואס ווייניגער הענד, פון דער אנדער זייט דיא ענטוויקלונג פון דיא ארבייטער, זייער פעראייניגען זיך אין גוט דיסציפלינירטע ארגאניזאציאנען, זייער קומען צום בעוואוסטזיין, אז עס עקזיסטירט א קלאסען קאמפף, ברייגען אונז אלץ נעהנטער און נעהנטער צו דעם טאג,

*) 1טע באנד, זייטע 242

ווען דער איצטיגער געזעצליך־אנערקענטער רויב־סיסטעם וועט אפגעשאפט ווערען און עס וועט אנהייבען צו הערשען אן ארדנונג, וואו דער גרעסטער טהייל פון דער געזעלשאפט וועט ניט לעבען בלויז, אום צו ארבייטען, נאר מען ווערט *ארבייטען אום צו לעבען*; אן ארדנונג וואו דער הונגער וועט ניט זיין דער לוין פאר ארבייט, וויא דאס איז איצט, נאר ער וועט זיין א *שטראף* פאר ניט ארבייטען...

דאס אלעס, רעכען איך, איז דעם לעזער גראדע אזוי גוט בעקאנט וויא מיר, און דארום וויל איך, ווייניגסטענס אין דעם ארטיקעל, מעהר ניט מאריך זיין וועגען דעם; איך נעהם אלזא אן, אז די סאציאלע רעוואלוציאן איז איינגעטרעטען און די פראלעטאריער האבען נעקראגען די פאליטישע און עקאנאמישע מאכט מיטעל אין זייערע הענד.

* * *

„איהר מיינט אפשר, זאגט מען אונז, אז ווען די ארבייטער וועלען ווערען די „פיהרער“, וועט מען אנהויבען בעסער צו לעבען? עס הייבט זיך גאר ניט אן, עס וועט נאך זיין פיעל־פיעל ערגער. מיר ריידען שוין ניט וועגען דעם, אז דאס וועט זיין א לעבען פון א קאזארמע, פון א תפיסה, א לעבען, וואו יעדער וועט *מוזען* אזוי פיעל און אזוי לאנג ארבייטען, וויפיעל און וויא לאנג מען וועט איהם הייסען; מיר ריידען אויך ניט מבח דעם, אז דאס וועט זיין א לעבען פון מאגען, אבער ניט פון קאפ, דען ווע־מען וועט דאס איינפאלען צו זארגען וועגען וויסענשאפט, קונסט, ליטעראטור וועגען ערפינדונגען אדער ענטדעקונגען? אפילו דאס וואס עס איז מיט אזוי פיעל אפפער אויפגעטהאן געווארען וועט אויך פערניכטעט ווערען און די מענשען וועלען זיך צוריקקעהרען צו א צושטאנד פון בארבעריי. אבער די פרייהייט, די הייליגע פרייהייט, — די פרייהייט, וועלכע האט נעקאסט אזוי פיעל קרבנות, די בעסטע מענשען האבען איהר מיט זייער לעבען געקויפט! ווען עס וועט זיך אנהייבען די הערשאפט פון די אכלאקראטיע (די הערשאפט פון המון), וועט פון איהר ווערען א תל עולם! עס וועט הערשען א פיעל ערגערער דעספאטיזמוס, וויא אין רוסלאנד אדער טירקיי! ווייטער: איהר ווילט דאך *מאכען* אלע מענשען *גלייך*, הייסט, זאגט אונז, ווער וועט טהאן די אלע שווערע, שמוציגע און געפעהרליכע ארבייט? ווער וועט *אהנע צוואנג איבערהויפט* וועלען ארבייטען? איהר זאגט, אז ביי אייך וועט מען ארבייטען נאר א 3—4 שעה אין טאג, הייסט פון וואנען וועט איהר נעהמען אלעמען צו ערנעהרען און צו בעקליידען, אז יעצט, ווען מען ארבייט 10—12 און אפילו 14 שעה, קלעקט אויך ניט פיר אלעמען, א פשיטה שוין, מען וועט ארבייטען א דריטעל אדער זאגאר א פיערטעל דערפון? אום ביי אייך זאל הערשען ארדנונג וועט איהר מוזען אנווענדען ענטוועדער נאך פיעל גרעסערע מחנות פון פאליציי, זשאנדארמען און שפיאנען, וויא אין רוסלאנד, אדער אייערע מענשען וועלען זיך מוזען האבען בערוואנדעלט אין מלאכים. בקיצור אז עס זאל אייך שוין יא געלינגען ווען ניט איז איינצוריכטען א סאציאליסטישע געזעלשאפטס ארדנונג, וועט דאס צוגלייכער צייט זיין אייער טאדעסאורטהייל, דען איהר וועט זיך אויפעסען איינע די אנדערע וויא שפינען, וועלכע זיינען צוזאמען געבראכט אין איין גלעזעל.“

די און הונדערטע עהנליכע בעשולדיגונגען ווערען געגען אונז ערהויבען. ניט נאר די מאסע, נאר אפילו אונטער די גענאסען זיינען פערהאנדען אזעלכע, וועלכע מיינען, אז ווייניגסטענס א טהייל פון די בעשולדיגונגען זיינען ריכטיג. מיין אויפגאבע וועט דארום זיין צו ווייזען, אז אלע בעהויפטונגען פון קאפיטאליסטען געגען סאציאליזמוס זיינען גרונד־פאלש.

ערשטער קאפיטעל.

„אללעס, וואס דער פראלעטאריער
קען פערלירען — איז זיינע קייטען;
ער האט אבער צו געווינען א גאנצע
וועלט.“ (*)

איידער איך וועל איבערגעהען צו בעווייזען, וויא פאלש עס זיינען די בעהויפטונגען, אז דער סאציאליזמוס וועט פיהרען צו שקלאווערייי, וויל איך אויפמערקזאם מאכען דעם לעזער אויף צוויי געזעצע, וועלכע זיינען אנערקענט פון די וויסענשאפט.

דער ערשטער פון זיי איז א געזעץ, וועלכער הערשט אין דער נאטורוויסענשאפט, און ביאלאגיע וויא אויך אין סאציאלאגיע. דער געזעץ בעשטעהט אין דעם, אז יעדע נייע שטופע אין דער עוואלוציאן פון נאטור, וויא אויך אין סאציאלען לעבען פערדארבט ניט, שאפט ניט אפ, פערניכטעט ניט, נאר *בעהאלט* אלעס דאס,

---

*) דער קאמוניסטישער מאניפעסט.

וואס אין דיא פריהערדיגע שטופע פון עוואלוציאן איז געווען גוט, ניצליך, לעבענספעהיג. בלויז דאס, וואס עס איז קראנק, פערפוילט, שעדליך, לעבענס־אונפעהיג, בעזיצט קיין לעבענסקראפט זיך ווייטער צו ענטוויקלען — בלויז דאס ווערט אפגעשאפט און פערניכטעט. יעדער, ווער עס איז בעקאנט מיט דער געשיכטע פון דיא מענשהייט ווייסט, אז דיא ענטוויקלונג פון דער געזעלשאפט איז געגאנגען אויף דיעזען וועג. דיא מענשען האבען איבערגענומען אלע ניצליכע איינריכטונגען פון דיא פריהערדיגע ציוויליזאציאן און געזוכט זיך ווייטער צו ענטוויקלען.

אלזא, דערפון אליין איז שוין געדרונגען, אז אלעס ניצליכעס וואס דיא בורזשואזיע האט אויפגעטהאן, דארונטער נאטירליך אויך דיא פאליטישע פרייהייט, וועלכע עקזיסטירט איצט, וועט א ו ד א י ניט אבגעשאפט ווערען, נאר, וויא מיר וועלען עס ווייטער זעהען, וועט זיא זיך פערוואנדלען אין איין א מ ת'ע פרייהייט פיר א ל ע מ ע ן און ניט בלויז פיר דיא הערשענדע קלאסע.

דער צווייטער געזעץ בעשטעהט אין דעם, אז דער מענש איז א פראדוקט פון דער אומגעבונג, פון דיא אומשטענדען און פון דער צייט, אין וועלכער ער לעבט. ניט נאר זיין בענעהמען זיך, זיינע אנזיכטען, זיין מאראל, אפילו זיינע אידעען היינגען אין גאנצען דערפון אב. דען אידעען שפרינגען ניט אריין אין קאפ פון דער לופט, נאר זיי זיינען „א פראדוקט פון געזעלשאפטליכען לעבען, פון געזעלשאפטליכען צוזאמען ווירקען*).“ א מארקס, א ספענסער, א דארווין האבען נ ע מ ו ז ט דיינקען גאנץ אנדערס, וויא א סאקראטעס, א פלאטא, איין אריסטאטעל.

דער לעזער וועט איצט לייכט פערשטעהען, ווארום אזעלכע געניאלע דיינקער וויא דיא דריי לעצטע, האבען פערטיידיגט און געפונען ניט נאר פאלשטענדיג אין ארדנונג, נאר האבען געמיינט, אז אנדערס קען גאר ניט זיין, אז עס מ ו ז ע ן עקזיסטירען פרייע אריסטאקראטען, וועלכע זאלען זיך בעשעפטיגען מיט וויסענשאפט און קונסט, און שקלאווען, וועלכע האבען צו מאכען אלע ארבייט און צו שאפען מיטעל, אז דיא אריסטאקראטען זאלען קענען לעבען בכבוד און אין לוקסוס. דען אין דער צייט, ווען דיעזע געניאלע גריכישע פילאזאפען האבען געלעבט, האט אין גריכענלאנד געהערשט שקלאוועריי. דיעזע טיעפע דיינקער האבען זיך בשום אופן ניט געקענט בעפרייען פון דיא אנזיכטען, וועלכע האבען געהערשט צו יענער צייט, פון דיא אומגעבונג, אין וועלכער זיי האבען געלעבט — אז עס קען גאר עקזיסטירען א געזעלשאפטליכע ארדנונג אהן שקלאווען. אזוי שטארק איז דיא ווירקונג פון דיא אומגעבונג און פון דיא צייט, אין וועלכע א פערזאן לעבט.

לאמיר נעהמען נאך א בייספיעל. ניט נאר א ציוויליזירטער מענש, נאר אפילו א רוסישער פויער בעטראכט פאליגאמיע (פיעל ווייבעריי) אלס עטוואס ווילדעס. נעהמט אבער דעם געבילדעסטען טערק, געפינט ער, אז האבען פיעל ווייבער, איז פאלשטענדיג אין ארדנונג. דאסזעלבע איז אויך אן בעצוג אויף מאראל: ביי אלע אייראפעער וויא אויך ביי דיא אמעריקאנער טויטען דיא אייגענע עלטערען ווערט בעטראכטעט אלס דאס גרעסטע פערברעכען; עס זיינען אבער פערהאנדען פעלקער, וויא צום בייספיעל אויף דעם אינזעל סומאטרא, אדער אין סענטראל אפריקא, וואו דיא נאהרונגס־מיטעל זיינען גאנץ קלעגליכע, זא דאס אלטע עלטערען פאלען צו לאסט, איז דארט קוילענען דיא אייגענע טאטע־מאמע און זיי אויפעסען נאר א הייליגע זאך, א געבאט פון זייער רבונו של עולם. דער זעלבער צושטאנד האט אויך געהערשט אין דיא פארהיסטארישע צייטען אין אייראפא און אין אמעריקא.

אלזא, ווען דיא עקאנאמישע צושטענדע ענדערען זיך, ענדערען זיך צוזאמען מיט זיי אויך דיא בעציהונגען פון דיא מענשען איינע צו דיא אנדערע, עס ענדערען זיך זייערע אנזיכטען, זייער מאראל, זייערע אידעען.

(פארטזעצונג פאלגט). דר. איזאאק ארטמאן.

*) אויגוסט בעבעל, „דיא פרוי און דער סאציאליזמוס.“

מאקס נארדוי איבער סאציאליזמוס

ערנסטע געדאנקען, אבער פלעכליכע בעמערקונגען, שארפזיניגע אייסערונגען און ווידערשפריכע, וועלכע זיינען מייסטענס פערדעקט מיט א גלענצענדע פעדער — דאס אלעס צייגט זיך ארויס אין מאקס נארדוי'ס קורצען ארטיקעל איבער „סאציאליזמוס אין איירָאפּא" אין דעם לעצטען מערץ־נומער פון דעם אמעריקאנער מאנאטליכען זשורנאל „קאסמאפאליטאן," אזוי וויא אפילו אין דיא בעסטע פון זיינע קריטישע ווערק, וועלכע האבען איהם פערשאפט אזא גרויסען נאמען אין דער וועלט. אין דיזען ארטיקעל בעווייזט ער אבער אויך, אז ער איז שטענדיג געווען און בלייבט א בורזשואזער אידעאלאג, וועלכער קען ניט בעגרייפען דעם וויסענשאפטליכען סאציאליזמוס, אבוואהל ער איז גאר ניט צופריעדען מיט דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט און איז ניט געגען דיא שטרעבונגען פון ארבייטער צו פערבעסערען זייער לאגע.

נאר מיין צוועק איז ניט צו כאראקטעריזירען דיא זעהר אינטערעסאנטע און טאלענטפאלע פערזאן פון דעם פערפאסער פון „קאנווענציאנעלע (אנגענומענע אדער דורך מנהגים איינגעפיהרטע) ליגענס", זאנדערן צו קריטיקירען וואס ער זאגט וועגען סאציאליזמוס און דיא סאציאליסטישע פארטייען אין דעם בעטרעפענדען ארטיקעל.

אין אנפאנג פערקריכט ער זעהר ווייט צוריק, נאך פריהער פאר דיא גרויסע דענקער און מענשענפריינד, וועלכע האבען „געוואנדערט אין דיא וועגלאזע געגענדען פון אוטאפיע." ער בעמערקט, אז „א געשיכטע פון סאציאליזמוס איז כמעט גלייכצייטיג מיט דער געשיכטע פון דער מענשהייט, דען אונגלייכהייט און רייכטהום, דיא גדלות פון דיא רייכע און דער עלענד פון דיא ארימע האבען אימער עקזיסטירט, און זייערע ליידען און קנאה האבען אימער אויפגערעגט דיא ארימע נאכצוטראכטען וועגען דיא אורזאכען פון זייער עקאנאמישער אונטערטעניגקייט און צו זוכען רפואות געגען דיזע צרה".

דאס איז אבער סתם פילאזאפירט, יעדענפאלס צו אלגעמיין גערעדט. ווען מיר זאלען שוין זאגאר צוגעבען, אז דער קאמפף פיר גלייכהייט איז אזוי אלט וויא דיא מענשליכע געשיכטע — דאס דארף מען פריהער גרינדליך בעווייזען — איז עס נאך גאנץ ווייט ניט נאר פון דעם, צו וואס דער מאדערנער סאציאליזמוס שטרעבט, זאנדערן אפילו פון דעם אוטאפישען סאציאליזמוס.

מאקס נארדוי מישט איבערהויפט צוזאמען דיא אמאליגע אוטאפיסטען מיט דיא איצטיגע סאציאליסטען. מאנכע זיינע פראזען דייטען אן, אז ער פיהלט דעם אונטערשיעד, נאר ער איז אזוי צוגעוואהנט צו אלגעמיינע בעהויפטונגען, דאס דא רעדט ער פון סאציאליזמוס וויא פון א מין רעליגיעזען טרוים און אין אן אנדער ארט צייגט ער אן אויף דיא פראקטישע וויכטיגקייט פון סאציאליזמוס. ווען ער וואלט געזוכט צו געבען א געשיכטליכען איבערבליק אויף דיא ענטוויקלונג פון סאציאליסטישע געדאנקען זייט דיא גרויסע פראנצויזישע רעוואלוציאן, וואלט זיך נאך געשיקט צו בעריהרען דיא אוטאפיען, אום אויסצופיהרען, וויא ווייט דער מאדערנער סאציאליזמוס איז אוועק אויף דעם ריינעם וויסענשאפטליכען וועג און וויא ווייט ער שטיצט זיך אויף דעם היסטארישען פאקט פון קלאסענקאמפף; אבער אבגעזעהען דערפון, וואס ער האט אייגענטליך געמיינט איבערצוגעבען, וויא עס האלט מיט דעם סאציאליזמוס יעצט אין איירָאפּא, האט ער צוזאמענגעפלאנטערט דיא רעליגיעזע קאמוניסטישע ענטהוזיאסטען וויא למשל יאהאן פון ליידען (דעם פראפעט פון דער סעקטע אנאבאפטיסטען אין דייטשלאנד אין 16 יאהרהונדערט), מיט דיא פראנצויזישע קאמוניסטען אין דער ערשטער העלפט פון 19טען יאהרהונדערט, וועלכע האבען פערלאנגט, אז „יעדער זאל לייסטען נאך זיינע קרעפטע און בעקומען נאך זיינע בעדירפניסע." און אויך מיט דיא פאריזער קאמונארען פון 1871. דיא לעצטע בעשימפפט ער פאר איין גאנג אזוי וויא דיא ערגסטע רעאקציאנערען, דען ער זאגט, אז דיא צייט פון דער פאריזער קאמונע איז געווען אן

„ארטיע פון בלוט און וויין.“ דא זינדיגט ער איינפאך געגען דיא פאקטען פון דער געשיכטע פון דיעזען מערקווירדיגען קאמפף פון פאריזער פראלעטאריאט.

אבוואהל מאקס נארדוי האט זיכער געלעזען סאציאליסטישע ווערק, דאך הערשט אין זיין קאפ א גרויסע צומישעניס וועגען דעם מאדערנעם סאציאליזמוס, וועגען דיא ריכטיגע שטרעבונגען פון דער סאציאליסטישער בעוועגונג. קאמוניזמוס, קאלעקטיוויזמוס, אוטאפישער סאציאליזמוס און איינפאך טרוימעריי וועגען א בעסערע צוקונפט — דאס פליהט ביי איהם צוזאמען אונטער דעם נאמען סאציאליזמוס. דער פלאץ פיר אן ארטיקעל אין דער „צוקונפט“ איז צו בעשרענקט פיר א קריטישע בעטראכטונג פון יעדער בעהויפטונג און פון יעדען ווידערשפרוך פון מאקס נארדוי. מיר וועלען זיך דארום בעגנוגענען מיט א פאאר ביישפיעלען.

„דיא קריטיקער פון סאציאליזמוס, שרייבט ער, זיינען *וואהרשיינליך* גערעכט, ווען זיי ערקלערען, אז ער איז אבסורד (אונזיננינג).“ מיט עטליכע שורות ווייטער ערקלערט ער שוין, דאס „*טראץ זיין טהעארעטישען אונזין*, האט דער סאציאליזמוס געבראכט אין דרייסיג יאהר צייט גרעסערע פערבעסערונגען אין לעבען, וויא דיא גאנצע חכמה פון שטאאטסמענער און פילאזאפען אין פערלויף פון טויזענדער יאהרען.“ נאר אין דעם גאנצען ארטיקעל זוכט ער אפילו ניט צו בריינגען איין ארגומענט מכח דעם „אונזין פון סאציאליזמוס,“ וואס שיינט איהם פריהער וואהרשיינליך און נאכהער בעשטימט.

„ביי שטארקע פעלקער, צווישען ענערגישע מענער, אין צייטען פון אלגעמיינעם פראגרעס, בעהויפטעט ער, געפינט דער סאציאליזמוס קיין גרונד; אבער ביי שוואכע פעלקער און ביי שוואכע און פוילע מענשען, אין צייטען פון נאציאנאלען אונטערגאנג, ווערט דער סאציאליזמוס שנעל אויפגעכאפט און וויים פערשפרייטעט“. נאך דיעזען שכל קומט אויס, אז דיא לענדער וואו דער סאציאליזמוס איז יעצט אם מייסטען פערשפרייטעט, וואו עס עקזיסטירען דיא שטארקסטע סאציאליסטישע פארטייען האלטען ביי'ן אונטערגאנג אדער וועניגסטענס זיינען בעזעצט פון שוואכע און פוילע מענשען. דייטשלאנד, וואו דיא סאציאליסטען האבען מיליאנען שטימען, איז שוין אלזא גאר קאפוט... אבער ניט נאר שטימט ניט דיעזע זאנדערבארע און גענצליך אונבעגרינדעטע בעהויפטונג מיט מאקס נארדוי'ס ווייטערע אויספיהרונגען וועגען דיא גרויסע נוצען וואס דער סאציאליזמוס האט שוין געבראכט, זאנדערן ווען מען וואלט איהם א פרעג געטהאן, אויב ער דיינקט, אז דיא דייטשען זיינען דארום שוואכער און וויניגער פראגרעסיוו וויא, צום ביישפיעל, דיא איטאליענער און שפאניער, ווייל צווישען זיי געפינען זיך מעהר סאציאליסטען, וואלט ער זיך געוויס אויסגעלאכט דערפון. נאר ווען ער צושרייבט זיך, שפרינגט ער פון איין געדאנקען צום אנדערען און פערקריכט אפט אין בויבעריק.

קוריעז איז אויך זיין בעמערקונג אז „סאציאליזמוס איז א פראדוקט פון מיסטישען דענקען אפילו ווען ער וויקעלט זיך איין אין א מאנטעל פון כלומרשט וויסענשאפט...“ און דאס זאגט א מאן, וועלכער איז אויף דער עלטער פערקראכען אין א פאנטאזיע וועלט, אין דעם פאליטישען ציוניזמוס נאך הערצעל'ס רעצעפטען!...

אין צוויי פונקטען אבער צייגט ער ארויס א שארפען בליק אויף'ן מאדערנעם סאציאליזמוס. צוליעב דעם איז ווירקליך ווערטה צו לעזען זיין ארטיקעל און צוליעב דעם קען מען איהם אויך פערגעבען זיינע פלאנטערם און ווידערשפריכע.

בעזאנדערס גוט און שארף שטעלט ער ארויס דעם פונקט, אז דיא סאציאליסטישע אגיטאציאן האט זעהר פיעל געהאלפען צו פערבעסערען דיא לאגע פון ארבייטער קלאס. דיא קאפיטאליסטישע רעגיערונגען, ערקלערט ער, זיינען געצוואונגען געוועזען איינצופיהרען ארבייטער שוץ־געזעץ, צו ערלויבען ארבייטער זיך צו ארגאניזירען אין יוניאנס, צו דולדען סטרייקס א. ז. וו. — אלץ אונטער דעם דרוק פון סאציאליסטישע פאדערונגען. גראדע אין דייטשלאנד, וואו דער סאציאליזמוס האט זיך בעזאנדערס פעסט איינגעווארצעלט, איז דיא רעגיערונג געוועזען דיא ערשטע צו פרובירען דעם זאגענאנטען שטאאט־סאציאליזמוס. אום אפצושוואכען דיא וואקסענדע קראפט פון דיא סאציאל־דעמאקראטען, האט זיך ביסמארק א נעהם געטהאן צו סאציאלע רעפארמען, וועלכע ער וואלט זאנסט געוויס גאר ניט אין זינען געהאט. מאקס נארדוי בריינגט ציפערען צו צייגען, וויא וויכטיג עס זיינען דיא איינריכטונגען פיר ארבייטער־סטראכירונגען און ארבייטער־פענסיאנען אין דייטשלאנד. ער גיט איבער איינינע איינצעלהייטען וועגען דיא דייטשע ארבייטער שוץ געזעצע, וויא פיעל מיליאנען עס ווערען יעהרליך אויסגע־

צאהלט אין פענסיאנען פיר אלטע ארבייטער, אין הילפע צו פערוואנדעטע און איסקאליטשעטע ארבייטער, און ער שליעסט מיט דיא ווערטער:

„דיזע ברילליאנטענע רעזולטאטען האט מען בעקומען ניט מיט דער הילפע פון סאציאליסטען, נאר אין געגענטהייל, זיי אויף צו להכעיס. דיא סאציאליסטען האבען גאר נישט געוואלט אננעהמען פון דעם עקזיסטירענדען שטאאט. זיי האבען ניט געוואלט האלבע מיטעל. טריי צו זייער לעהרע, האבען זיי געשטרעבט צו דער שטירצונג פון דער בעשטעהענדער ארגאניזאציאן, אום איינצופיהרען דעם צוקונפטיגען שטאאט און צו רעאליזירען אלע זייערע אידעאלען. און דאך, דיא רעפארמען, וועלכע דיא סאציאליסטען האבען ניט געוואונשען, וועלכע זיי האבען ניט געהאלפען דורכצופיהרען און וועלכע זיי האבען זאגאר טהיילווייז ביטער בעקעמפפט, מוז מען צורעכנען צום קרעדיט פון סאציאליזמוס. דיא רעגיערונגען און דיא הערשענדע קלאסען זיינען געצוואונגען געוועזען נאכצוהענקען וועגען דעם. דיא פורכט פאר דעם סאציאליזמוס איז געוועזען דער אנפאנג פון דער ווייזהייט פון דיא רעגיערונגען. דיא רעגיערונגען האבען זיך ארומגעזעהען, אז עס איז זייער פפליכט ארויסצובלאזען דעם ווינד פון דיא זעגלען פון דיא פראפאגאנדיסטען פון קאמוניסטישע טהעאריען און צו פערקלענערען דיא גערעכטע אונצופריעדענהייט פון ארבייטער פאלק. משיח'ס צייטען זיינען נאך ניט געקומען; אבער דיא לאגע פון פראלעטאריאט איז יעצט בעסער, וויא מיט א דור צוריק, און אויב עס וועט ווייטער אזוי אנגעהן וויא ביז יעצט, וועט זייער לאגע אין א דור ארום זיין נאך בעסער וויא היינט צו טאג.“

דאס איז אלץ גאנץ ריכטיג; אבער דאס בעווייזט נאר, אז דיא סאציאליסטען מוזען פארטזעצען זייער קאמפף וויא ביז יעצט, ניט אכטענדיג, אויב זיי אליין קענען אויספיהרען זייערע פארשלעגע, דיא פונקטען פון פראגראם־מינימום, אדער דיא קאפיטאליסטישע רעגיערונגען וועלען עס טאן, אום זיי אונטערצושטעלען א פיסעל. דאס הייסט אויך, אז זיי מוזען בלייבען אויף דעם באדען פון קלאסענקאמפף אין סאציאלער רעוואלוציאן. וואס קאנזעקווענטער און רעוואלוציאנערער דיא סאציאליסטען וועלען זיין, וואס ענערגישער און מוטהיגער זיי וועלען קעמפפען נעגען דיא קאפיטאליסטישע ארדנונג, אלץ מעהר וועלען זיי אויספיהרען דירעקט דורך זייער ווירקונג אויף דיא פראלעטאריער און אינדירעקט דורך צווינגען דיא רעגיערונגען און דיא הערשענדע קלאסען אלץ מעהר נאכצוגעבען. זאלען דיא רעגיערונגען, זאלען אזעלכע קאנסערוואטיווע שטאאטסמענער, וויא ביסמארק איז געוועזען, זאלען אלע פערטרעטער פון דער קאפיטאליסטישער ארדנונג ארויסבלאזען דעם ווינד פון דיא סאציאליסטישע זעגלען, וויא מאקס נארדוי דריקט זיך אויס — דאס דארף אויף א האאר ניט בעוועגען דיא סאציאליסטען אפצוטרעטען פון זייער רעוואלוציאנערען פראגראם, פון זייער ענדציעל.

מאקס נארדוי דענקט אבער אנדערש. דא קומען מיר צום צווייטען וויכטיגען פונקט פון זיין ארטיקעל. ער צייגט נעמליך אן, אז אייניגע סאציאליסטען האלטען שוין ניט פון דער סאציאלער רעוואלוציאן און דיינקען, אז מען קען אומוואנדלען דיא קאפיטאליסטישע געזעלשאפטליכע ארגאניזאציאן אין א סאציאליסטישע דורך עוואלוציאן, דורך פריעדליכע רעפארמען. אזעלכע סאציאליסטען, שרייבט ער, זיינען עדוארד בערנשטיין און פאלמאר אין דייטשלאנד; זשארעס און מילעראן אין פראנקרייך; טוראטי און איטאליען. זייערע געגנער, דיא פעסטע ארטהאדאקסישע גלויבערס אין דער קאטאסטראפעטהעאריע (ער מיינט דערמיט דעם גלויבען אין דער נויטוועגדינקייט און אונפערמיידליכקייט פון דער סאציאלער רעוואלוציאן) זיינען בעבעל, זינגער און קאוטסקי אין דייטשלאנד, זשול געד און וואיאן אין פראנקרייך, ענריקא פעררי אין איטאליען. דער קריזיס איז ערעפענט איבעראל. דער רעזולטאט איז אבער ניט צווייפעלהאפט. דיא פראקטישע מענשען וועלען בעזיעגען דיא מיסטישע טרוימערס. דיא צוקונפט געהערט צו עוואלוציאן און ניט צו רעוואלוציאן. דער אוטאפישער סאציאליזמוס איז געקומען צו אן ענד און דער וויסענשאפטליכער סאציאליזמוס האט זיך אנגעפאנגען ניט מיט קארל מארקס'עס „קאפיטאל“, זאנדערן מיט דער דייטשער ארבייטער געזעצגעבונג“....

אלזא, נאך מאקס נארדוי'ס שכל, קומט אויס אז בעבעל, זשול געד, קויטסקי, ענריקא פעררי א. ז. וו. זיינען נאר טרוימערס, מיסטיקער, אהן פראקטישען פערשטאנד, און אז ניט קארל מארקס איז געוועזען דער פאטער פון וויסענשאפטליכען סאציאליזמוס, זאנדערן פירסט ביסמארק מיט זיינע איינפיהרונגען פון ארבייטער־סטראכירונ־

נען!.. דא האט מאקס נארדוי ווידער איבערגעטראפען דיא מאס מיט זיינע צו אלגעמיינע פראזען. ווען מען זאל איהם א פרעג טהאן, אויב ער האלט, אז ביסמארק איז געוועזען דער פאטער פון וויסענשאפטליכען סאציאליזמוס, וועט ער העכסט וואהרשיינליך ענטפערען, אז ניין.

פון קארל מארקס'עס לעהרע האלט ער איבערהויפט וויינינג. מיט א לייכטע הארץ און נאך לייכטערען געדאנקען ערקלערט ער: „מען גלויבט שוין מעהר ניט אין דער תורה פון קארל מארקס. קיינע פון זיינע נביאות זיינען ניט מקוים געווארען. דיא ארימע זיינען ניט געווארען ארימער, נאר פארקעהרט זייער לאגע האט זיך פערבעסערט. דיא שרעקליכע עקאנאמישע קריזיסען זיינען ניט עפטער, זאנדערען זעלטענער וויא פריהער. זייערע פערוויסטונגען ווערען אלץ מעהר און מעהר בעשרענקט.“

אבער אבגעזעהען דערפון, וואס דיעזע נביאות זיינען גאר ניט דער עיקר פון קארל מארקס'עס „קאפיטאל“, פערגעסט מאקס נארדוי אזא וויכטיגען פונקט, דאס וויא פיעל דיא לאגע פון דיא ארבייטער האט זיך ניט פערבעסערט — און אלץ, וויא ער גיט עס אליין צו, דורך דעם קאמפף פון דיא „טרוימערס,“ דיא רעוואלוציאנערע אדער מארקסיסטישע סאציאליסטען — איז דיא פערבעסערונג דאך ניט פראפארציאנעל צו דעם ריעזיגען פארטשריט אין אינדוסטריע און לעבענס־בעקוועמליכקייט. דיא ארבייטער האבען געוויס פראפיטירט דורך דעם אלגעמיינעם פראגרעס און וועלען זיכער ווייטער אויך פראפיטירען מיט יעדען ווייטערען פארטשריט פון וויסענשאפטען און טעכניק; אבער זייער לאגע בלייבט דאך א טרויעריגע און אונטערטעניגע, זייער עקזיסטענץ בלייבט דאך א קלעגליכע און אונזיכערע, און זיא וועט שטענדיג אזוי בלייבען זא לאנג דיא מיטעל פון פראדוקציאן וועלען ליעגען אין דיא הענד פון פריוואט־פערזאנען, זא לאנג דיא קאפיטאליסטישע ארדנונג וועט אנהאלטען.

ווען מיר זאלען אננעהמען, אז קארל מארקס האט א טעות געמאכט אין זיינע אויסרעכנונגען וועגען פעריאדישע קריזיסען אין אינדוסטריע, ווייל ער האט ניט פאראויסגעזעהען דיא ענטשטעהונג און ענטוויקלונג פון גרויסע טראסטס, וועלכע בעשרענקען דיא שלעכטע רעזולטאטען פון דער פרייער קאנקורענץ — הייסט עס נאך אויף קיין פאל ניט, אז זיינע לעהרען וועגען מעהרווערטה אין קלאסענקאמפף זיינען ניט ריכטיג און ווערען ניט אנערקענט פון אלע „פראקטישע“ סאציאליסטען, אפילו פון עדוארד בערנשטיין זעלבסט, ביי וועמען מאקס נארדוי האט געפישט ארגומענטען פיר זיינע צו אלגעמיינע בעהויפטונגען.

מען קען ניט לייקענען, אז דיא צאהל פון עוואלוציאנערע סאציאליסטען וואקסט, אז דיא פראגע וועגען פריעדליכע רעפארמען ווערט אלץ שארפער ארויסגעשטעלט געגען דיא „ארטהאדאקסישע טרוימערס,“ דיא רעוואלוציאנערע סאציאליסטען; אבער שליעסליך זיינען דאס מעהר ט א ק ט י ש ע אונטערשיעדען וויא פ ר י נ צ י פ י ע ל ע. פיעלע סאציאליסטען ריידען יעצט ניט פון דער סאציאלער רעוואלוציאן אזוי וויא א מאל, ניט דעריבער, ווייל זיי גלויבען, אז מען וועט קענען איינפיהרען דיא סאציאליסטישע געזעלשאפט אויף א פריעדליכען וועג, דורך רעפארמען און א ווערטער־קאמפף אין פארלאמענטען, זאנדערען ווייל זיי דיינקען, אז מען קען זיך בעגיין אין דער אגיטאציאן פיר דעם סאציאליזמוס אהן צורופען צו גיין אויף דיא באריקאדען און אז דיא סאציאלע רעוואלוציאן וועט ממילא קומען, ווען נאר עס וועט האלטען ביי דער דורכפיהרונג פון דעם גרונדפונקט פון סאציאליזמוס — דיא אבשאפונג פון פריוואט־אייגענטהום אויף דיא פראדוקציאנס־מיטעל.

דיא סאציאלע רעוואלוציאן איז א היסטארישע נויטווענדיגקייט, סיידען דיא קאפיטאליסטען וועלען ווערען מלאכים און וועלען אליין אפגעבען דיא לענדער, מינען, פאבריקען א. ז. וו. צום כלל, צו דער נאציאן. מען דארף טאקע זיין א טרוימער, אום צו גלויבען אין דעם. אזעלכע טרוימערס געפינען זיך יעדענפאלס ניט צווישען ערנסטע סאציאליסטען, אפילו ניט צווישען דיא יעניגע, וועלכע זיינען שוין ווירקליך פערקראכען צו ווייט מיט זייער „עוואלוציאן.“ קיין פערנינפטיגער מענש וועט ניט זאגען, אז בעבעל איז ניט אזוי פראקטיש וויא בערנשטיין, אדער זשול געד וויא זשארעס, ענריקא פעררי וויא טוראטי. בעבעל, דער ארגאניזאטאר, דער גרעסטער און פעהיגסטער פיהרער פון דער דייטשער סאציאל־דעמאקראטיע זייט איהר אויפקומען — ער איז גאר א „מיסטישער טרוימער,“ און עדוארד בערנשטיין וועלכער איז אייגענטליך שטענדיג געוועזען א בוך־מענש און האט זיך קיינמאל ניט אויסגעצייכענט אפילו אין דיא פערהאנדלונגען פון דיא

קאנגרעסען פון דער סאציאל־דעמאקראטישער פארטיי — ער זאל זיין דער פראקטישער פיהרער!...

דער אמת איז — אן אמת וואס מאקס נארדוי זעהט ניט אדער האט איינפאך פערשוויעגען — אזביידע פליגלען פון דער סאציאל־דעמאקראטיע שטעלען פאר געוויסע טאקטישע ריכטונגען אין דער גרויסער סאציאליסטישער ארמעע, וועלכע וועט פריהער אדער שפעטער אבשאפען דיא קאפיטאליסטישע סיסטעם, און טאקע ביד חזקה, דאס הייסט דורך א רעוואלוציאן, נאכדעם מען וועט איהר אונטערגראבען, אונטערמינירען מיט אזעלכע סאציאלע רעפארמען, וועלכע עס וועט מעגליך זיין ארויסצורייסען ביי חוא הערשער, דיא קאפיטאליסטען, אויף א זארגענאנטען פריעדליכען וועג, דורך סאציאליסטישע פראפאגאנדע און אגיטאציאן.

פאלימיקוס.

דער פערקויף פון אן אפעטיט

פון פאול לאפראג; איבערזעצט פון א. ד א ב י ן.

צווייטער טהייל

דיא וועלט זאגט א ווערטיל: אלעס איז שעהן וואס איז ניי. אין אנפאנג פון זיין נייעם סארט לעבען האט זיך עמיל דעטוש געפיהלט גאנץ צופריעדען. יעדען פריהמארגען, ארום 10 אוהר, אזוי וויא א גלויביגער וואס ווערט בעזוכט פון אן איבערנאטירליכע קראפט, אזוי פלעגט ער שפירען וויא עס רוקען זיך אריין אין זיין מאגען פערשידענע פליישען און געטרענקע, וועלכע ער האט גאר ניט געגעסען און ניט געטרונקען און וואס זייער טעם און ריח ער האט גאר ניט געפיהלט, הגם ער איז געוועזן געצוואונגען זיי צו פערדייהען. זיין מאגען פלעגט אנגעפילט ווערען דורך אזא מין געהיימניספאלע אפעראציאן וויא דיא, דורך וועלכער דיא הייליגע בתולה מאריע איז בעפרוכטעט געווארען און האט געשאנקען דער וועלט א קלייניקעם יעזוס.

דיא מאהלצייטען, וועלכע ער פלעגט אין זיך אריין נעמען דורך זיין בעל־הבית'ס מויל אין גארגעל, פלעגען געדויערען א צוויי שטונדען. נאכהער פלעגט ער אפשלאפען עטליכע שטונדען מיט א שווערען קאפ און מאטע גליעדער, פערדייענדיג לאנגזאם און מ ט גרויס מאטערנים דיא פליישען און דיא ווייגען, וועלכע דער הערר זיינער האט געשלונגען אזוי וויא א וואלף. ארום דריי אזייגער ביי טאג פלעגט ער מאכען א גאנץ לאנגען שפאציער, אום אויפצורעבען אביסעל זיין איבערגעשטאפטען בויך. אגב איז דאס געוועזן איינער פון דיא פונקטען פון זיין קאנטראקט. צום אבענד צו פלעגט זיין מאגען ווידער אנגעפילט ווערען אזוי, אז ער פלעגט אריינפאלען וויא אין א היהנערפלעט.

דאך, ניט אכטענדיג אויף דעם אלעם, האט דער שטארקער געבוי פון זיין בויערשען קערפער איבערוועלטיגט דיעזע אנשטאפונגען; און צייטענווייז, אוועקטראגענדיג זיך אויף דיא פליגלען פון פערגעניגען, פון וועלכע דיא ארימקייט האט איהם פריהער בערויבט, פלעגט ער זיך אויספרצען מעשה פראנט און ארומשפאצירען מיט מיידלעך.

— נאך אלעמען בין איך הפנים ניט מעהר, וויא א ווערים־זעקעלע אדער וויא א גאנז, וועלכע מען שטאפט צוליעב איהרע פעטע לעבערליך און גריבענס, האט ער צו זיך געזאגט, איך וויים ניט דעם טעם פון פליישען און און דיא ווייגען, וועלכע איך מוז פערדייען פאר מיין ארבייטס־געבער נאר מיט וואס איז מיין לאגע ערגער וויא פון יענע לייט, וועלכע האבען פערלארען דעם געפיהל פון גערוך? ביי מיר וועט דאס נאר געדויערן א פינף יאהר, דערפאר וועל איך אין דער צייט פון דער געצוואונגענער ארבייט מיט מיין מאגען ניט נאר זיין בעפרייט פון דער ארבייט פון קייען און

פון דער ערנידעריגענדער דאגה, וואו נעהמט מען יעדען טאג ברויט צו שטילען דעם הונגער, זאנדערן וועל נאך קענען אפשפארען יעדען יאהר צעהן אדער אפילו צוואנציג טויזענד פראנק. הלעבען, אז דיא ארבייטער, וועלכע זיינען פעראורטהיילט זייער לעבען לאנג צו געצוואונגענע ארבייט אין דיא מינען און פאבריקען, וואלטען מיר מקנא געוועזן מיין גורל.

אט אויף אזא מין ארט האט ער פרובירט צו בערוהיגען זיך, פערגלייכענדיג זיין ארבייט מיט דער ארבייט פון דיא לוין־שקלאווען. ער פלעגט זיך טרויסטען מיט דעם געדאנק, אז זיין שקלאוועריי איז ניט אויף אימער און אז ווען זיא וועט זיך ענדיגען, וועט ער האבען אנגעקליעבען א היבשע סומע, וועלכע וועט איהם געבען דיא מעגליכקייט צו לעבען וויא א בורזשוא, גאר ניט ארבייטענדיג.

אבער ניט דיא קערפערליכע איבונגען אויף דער פרייער לופט, אויך ניט דיא געשלעכטליכע תאוה, צו וועלכע ער האט זיך איבערגעגעבען, האבען ניט אבגעהאלטען, אז דיא סיסטעמאטישע אנשטאפונג פון זיין מאגען זאל ניט ווירקען שלעכט אויף זיין אייזערנעם געזונד.

ער האט אנגעפאנגען צו ליידען פון פערשטאפונג, זיין מאגען איז געווארען וואס וויטער פוילער און שוואכער און זיין געמיטה מעלאנכאלישער.

דער נאטאריוס, אין וועמענס אפיס דער קאנטראקט איז געמאכט געווארען און פון וועמען ער פלעגט בעקומען זיין מאנאטליכע געהאלט, האט איהם זעהער שטארק אויסגערעדט און אפילו אנגעזידעלט פאר זיינע צו אפטע הוליאנקעס גאנצע נעכט אין א געזעלשאפט פון גאסען־פרויען. דיא צו אפטע געשלעכטליכע פערבינדונגען, האט דער נאטאריוס גע'טענה'עט, מאכען טעמפ זיין מאגען און שוואכען אפ דיא פערדייאונגס־קראפט, וועלכע ער האט פערקויפט און דאריבער בעלאנגט דאס שוין מעהר ניט צו איהם. ער דארף איין מאל פאר אלע מאל פערשטיין, האט דער נאטאריוס פילאזאפירט, אז ער איז ניט מעהר וויא א באטראק, א דארפסארבייטער, וועלכען מען דינגט אפ אויפ'ן יאהר און וועמען עס איז ניט ערלויבט צו געברויכען זיין צייט אדער זיין קראפט וויא עס פערגלוסט זיך איהם.

אויב אזוי, האט זיך עמיל בעטראכט, וועט ער גאר חתונה האבען און אנהייבען צו פיהרען א דארפישען לעבען.

— איך וועל גיין אויף געיעג, פאהרען רייטענדיג, אקערען מיין פעלד; דאן וועט מיין מאגען צוריק געווינען זיין אמאליגע קראפט און איך וועל שוין וויא עס איז אריבער שלעפען דיא שווערע משא, וואס מיין ארבייט־געבער האט אויף מיר ארויפגעלייגט.

דעמטוש האט דארום איינגעהאלטען דעם יצר הרע און האט פערגרעסערט דיא קערפערליכע איבונגען און גימנאסטיק. אבער וואס מעהר ער האט בעפעסטיגט זיין מאגען און פערשטארקט זיין פערדייאונגס־קראפט, אלץ מעהר האט זיין בעל הבית פערגרעסערט דיא מאס פון שפייז, וועלכע ער פלעגט אריינשלינגען.

דער נאטאריוס האט אויסגע'שדכנ'ט פאר דעמטוש'ן א יונגע פרוי, ניט קיין מיאוסע, פון א גאנץ בעל־הבית'ישע פאמיליע, און מיט א גאנץ היבשען נדן. ווען דיא פונקטען פון דעם הייראטס־אבמאך זיינען געווען צוגעגרייט, האט מען דיא פערקנאסטע פאר בארגעשטעלט איינער דעם צווייטען.

עמיל איז ערשינען א פערקאממטער, א פערפוצטער, שיינענדיג מיט גרויסע האפנונגען. אין דער צוקונפט האט זיך איהם געמאהלט, אז ער איז א פערמעגליכער לאנד אייגענטהימער, גיט אכטונג אויף זיינע אייגענע פעלדער און אויף זיינע אייגענע כטאדעס.

נאר גראדע איז דאס געוועזן אין דער צייט, א זייגער דריי ביי טאג, ווען זיין בעל־הבית האט אריין געהאקט אין זיין מאגען דעם לעצטען ביסען פון זיין ריעזיגע סעודה. געוועהנליך פלעגט ער לאזען צייט זיין לוין־שקלאוו דאס צו פערדייען. אבער דעם מאל האט עמיל נאך ניט צייט געהאט אריינצוגיין צו זיין צוקינפטיגער שוויגער אינזאלל, וויא ער האט דערפיהלט, אז זיין מאגען ווערט ווידער בעלעסטיגט, אנגעשטאפט איבער א נייעס. דיא אורזאכע איז געווען, וואס זיין בעל־הבית האט עפיס געהאט א גרויסע ערגערנים דעם טאג, און זייענדיג אין א ווילדען צושטאנד, האט ער מיט א שרעקליכע רציחה זיך אוועק געזעצט פרעסען און זויפען, אום צו פערטרייבען זיין כעס. דיא ביסען און דיא פולע גלעזער וויין, וועלכע ער האט געשלונגען, זיינען געפלויגען איינע נאך דיא אנדערע מיט אזא אונגעהייערע שנעלקייט, אזוי וויא זיי וואלטען זיך געשפיעלט אין צו־להכעיס ווער וועמען עס וועט אריבער יאגען.

דער ארימער עמיל האט דאס שוין מעהר

ניט געקענט אריבערטראָגען. עס האָט איהם אָנגעהויבען צו שפּאַרען אין דיא זייטען און אונטער'ן האַרצען, ער האָט געפיהלט, אַז אַ פּלאַצט זיין בויך. ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזען אין אַן אָרם־שטול, פון זיין גאַנצען קערפּער איז אַרויס אַן אייז קאַלטער און שטינקענדער שוויים. אַ חלשות'דיגע ניט־גוטקייט האָט איהם איבערוועלטיגט, אַז ער האָט שוין מעהר ניט געקענט אויסהאַלטען. אָנגעהמענדיג זיך מיט דיא לעצטע כוחות, האָט ער זיך אַ לאָז געטהאָן פון זאַל, נאָר אויף דיא טרעפּ האָט ער אויסגעבראָכען אַלעס וואָס זיין אַרבּייט־געבּער האָט געשלונגען.

אָבּער וואָס מעהר ער האָט אויסגעליידיגט זיין מאָגען אַלץ מעהר האָט דער ווילדער פּרעסער, זיין בעל־הבית, געהאַלטען אין איין שטאָפּען דעם מאָגען פון זיין לייב־שקלאַוו.

דער אונגליקליכער עמיל האָט פערשפּריט איבער'ן גאַנצען הויז אַזאַ שמוץ און אַ שלעכטען גערוך — אַז ער האָט געמוזט, צו זיין גרויסער שאַנדע, אַרויסשלעפּען זיך אין גאַס און אויפגעבען אַלע זיינע פלענער וועגען הייראַטה.

אַן אַנדערס מאָל איז זיך זיין בעל־הבית געזעסען, זיך געשטאָפּט מיט מאַנדלען און פּערטרונקען מיט אַ טייערן און שווערען שפּאַנישען וויין. בעת מעשה איז עמיל געווען אין אַ צירק און האָט זיך פערטיעפט אין קוקען אויף פערד. מיט אַמאָל איז איהם געוואָרען ניט גוט, אַז ער האָט געפיהלט אַז ער גייט אַראָפּ פון זינען. אין זיין פערצווייפלונג האָט ער אָנגעהויבען שטויסען דיא דערבּייאיגע מענער, רייסען דיא קליידער פון דיא פרויען, און ווען אַ פּאָליסמאַן איז צו איהם צוגעלאָפען, האָט ער איהם דערלאַנגט אַ פּאַטש. מען האָט איהם דאַן אוועקגעשלעפּט אין דער פּאָליציי, וואו ער האָט זיך אַביסעל אויסגעניכטערט פון דיא וויין, וואָס זיין בעל־הבית האָט געטרונקען.

אויף מאָרגען, ווען מען האָט איהם געבראַכט פאַר'ן ריכטער, האָט ער צו זיך געזאָגט: „וואָלט תּאַטש מיין בעל־הבית ניט אָנהויבען איבער אַ נייעס צו שיכור'ען.“ אָבּער דאָס האָט גראַדע געטראָפען. דער גערוך פון דיא ווייגען, וועלכער האָט אַרויפגעשלאָגען פון זיין מאָגען, האָט איהם ווידער איינגע'שיכור'ט און ער האָט אָנגעהויבען צו זידלען דעם ריכטער פאַר אַלע אַנוועזענדע אין געריכט. דערפאַר האָט מען איהם פערמורטהיילט אויף צוויי יאָהר געפענגניס. אָבּער אין אַ פּאָר טעג אַרום, דורך דיא ווירקונג פון זיין אַלמעכטיגען בעל־הבית, האָט מען איהם אַרויסגעלאָזען פריי.

עמיל'ס מאָגען־אַרבּייט איז אַזוי געוואָרען וואָס אַ טאָג אַלץ שווערער און שמערצפולער. דער פרעסער פלעגט מאַכען סעודות פיער, פינף מאָל אין מעת לעת און פיעלע מאָל אין טאָג פלעגט ער זיך אָנזויפען וויא אַ חזיר. עמיל האָט אָנגעפאַנגען צו בעראַטהען זיך מיט דאָקטוירים, נעהמען פערשיעדענע ברעך מיטעל, וויא דיא אַלטע רוימער; אָבּער אומזיסט! יעדעס מאָל וואָס ער האָט אויסגעליידיגט דעם מאָגען, האָט דער פיינינער זיינער איהם אָנגעשטאָפּט איבער אַ נייעס. זיין לעבען איז געוואָרען אונערטרעגליך. ער פלעגט איהם כאַפּען צום ברעכען, ווען ער פלעגט זעהען שפּייז, זאָגאַר ברויט.

דער עקעל וואָס דיא איבערזעטיגטע און קריינקליכע פיהלען צו דער גאַנצער וועלט, צו אַלעס וואָס לעבט, רוישט, בעוועגט זיך, איז אַריין אין עמיל'ס נשמה. ער האָט געוויכט דיא געזעלשאַפט פון מענשען אין זייערע וואָהנונגען. ער האָט געוואָהנט איינזאַם, אַרומגערינגעלט מיט וויסטע פעלדער, שפּאַצירענדיג נאָר ביי נאַכט, אום ניט צו בעגעגענען וועלכע ניט איז לעבעדיגע בעשעפענים. טאָג און נאַכט האָט ער געהאַלטען אין איין פערדייען דיא געוואַלדיגע סעודות פון זיין אַרבּייטס־געבּער.

דיא מורא פאַר'ן הונגער, דעם געטרייען חבר פון זיין יוגענד, האָט איהם אָפּגעהאַלטען פון ברעכען דעם קאָנטראַקט. אָבּער ער האָט זיך געהאַלטען פאַר פערלאָרען און וואָלט גערן אַ פּאָר טעג זיין אָהן ברויט אַנשטאָט דיא שרעקליכע אַרבּייט אימער צו פערדייען פרעמדע שפּייז.

איין מאָל האָט ער זיך אוועקגעלאָזען צום נאָטאַריוס מיט דעם בעשלוס צו מאַכען אַן ענדע פון דעם קאָנטראַקט; אָבּער דער נאָטאַריוס האָט איהם אויפ'ן שטעל ערקלעהרט, אַז דאָס איז אַן אונמעגליכע זאַך. ער איז מחויב צו ליידען נאָך דריי יאָהר, אפילו ווען דאָס זאָל איהם טוידטען מוז ער דאָס אַריבערטראָגען ביז'ן ענדע אום איהם אַ ביסעל צו טרייסטען, האָט דער נאָטאַריוס צוגעזעצט:

— איהר בעקלאָגט זיך, וואָרום איהר זייט אַרונטער צו אַזאַ שטופע, צו זיין ניט מעהר וויא אַ פערדייאונגס־אַפּאַראַט; אָבּער וואָס זיינען דיא אַלע וועלכע אַרבּייטען אום צו פערדיענען זייער לעבענס מיטעל, אויב ניט דאָס זעלבע וואָס איהר? זיי אויך, אַזוי וויא איהר, אום צו

בעקומען דיא נויטיגע לעבענסמיטעל, זיינען ארונטער צו דער שטופע, צו זיין נישט מעהר וויא א מאשין צו שאפען פראפיטען פאר אנדערע. דער ארבייטער איז דיא האנד וואס שמידט, קלאפט, האמערט, זעגט, מעסט, גראבט, וועבט; דער זיננער איז דיא האלז וואס קלינגט, סווישעט, ניט ארויס טרעלען, לאזט ארויס נאטען; א. ז. וו. א. ז. וו. דיינקט איהר, אז דיא אנגעשטעלטע אין מיין אפפיס געברויכען זייער אייגענעם שכל אדער טראכטען איבער דיא פאפירען, וועלכע זיי האבען צו איבערשרייבען? גאר נים! דענקען דאס איז ניט זייער געשעפט, ניט אויף דעם זיינען זיי דא אנגעשטעלט. זיי זיינען דא נישט מעהר, וויא פינגער צו שמירען אויפ'ן פאפיער. זיי האבען צו טאן אין מיין קאנטאר צעהן אדער צוועלף שטונדען אן ארבייט, וועלכע פערשאפט זיי גאנץ וועניג פערגעניגען, פערקעהרט, זיי קריעגען פון דעם קאפ־שמערצען, שלעכטע מאגענס און מערידען. אויף דער נאכט נעהמען זיי נאך מיט זיך ארבייט צו ענדיגען, אום צו פערדיענען מעהר מיט עטליכע גראשען, מיט וואס צו בעצאהלען פאר זייער וואהנונג. היינט בעטראכט נאר אליין, יונגער־מאן, דיעזע יונגע לייט ליידען אזוי גוט וויא איהר, פון דעסטוועגען קען זיך איינער פון זיי ניט בעריהמען, אז ער קריעגט אין א יאהר דאס וואס איהר קריעגט אין איין מאנאט פאר אייער פערדיינונגס־ארבייט.

— עס איז זעהר טרויעריג, שרעקליך טרויעריג! איך האב אפילו ניט דיא טרויסט צו גלויבען אז איך בין דער אונגליקליכסטער פון אלע שטערבליכע.

— נעהמט זיך אריין גוט אין אייער קאפ פאלגענדע ווארהייט: דער ארעמער מענש עקזיסטירט נישט מעהר פאר זיך אליין אין אונזער ציוויליזירטער געזעלשאפט, נאר פאר דעם קאפיטאליסט וועלכער שטעלט איהם צו ארבייטען, ווען עס פערגלוסט זיך איהם אדער וואו ער דארף אויסנוצען יענעם'ס גליעדער.

עמיל איז ארויס פון נאטאריוס'עס קאנטאר א נידערגעשלאגענער. ער האט גענומען ארומוואנדערען איבער דיא גאסען וויא אין דער צייט, ווען דער שרעקליכער הונגער האט געשניטען זיינע גידערים. אבער קיין מאל האט ער זיך נישט געפיהלט אזוי אונגליקליך וויא אצינד. אין דער נעגענווארט האט ער ניט געהאט קיין שום פריידע, און אין דער צוקונפט האט ער פאר זיך ניט געזעהען קיין שום האפנונג. פול מיט פערצווייפלונג האט ער בעמערקט, וויא זיין לעבענסקראפט זינקט מיט אן אונגעהייערער שנעלקייט; ער איז אזוי אויסגעדארט געווארען, אז דיא הויט איז געהאנגען אויף זיינע ביינער. דיא שפייז, וועלכע ער פלעגט פערדייען, האט איהם ניט גענעהרט; אין גענענטהייל, עס האט בלויז צושטערט זיין קערפער, איבערלאזענדיג נאך זיך א טעמפען געפיהל פון הונגער און קאפ־ווייטאגען וועלכע פלעגען איהם שיעור ניט משוגע מאכען.

אין דער צייט, ווען ער האט אזוי צוועקלאז ארום געוואנדערט איבער דיא גאסען, איז זיך זיין בעל־הבית, דער פריידענס־לוסטיגער פרעסער, געזעסען און האט געגעסען און געטרונקען, אריינשטאפענדיג אין עמיל'ס מאגען מאסען שפייז, שווער וויא בליי.

— אהו! וואס פאר אונגליק! האט עמיל צו זיך געזאגט, וואלט חאטש מיין קערפער, וואס ווערט געפייניגט פון אזעלכע יסורים און וואס אלץ איז איהם אזוי עקעלהאפט, וואלט ער חאטש אויפגעהערט צו ליידען; אבער דער תליון וועמען איך האב פערקויפט מעהר וויא מיין נשמה, לייגט אויף מיר ארויף ארבייט גאר אהן רחמנות. מעהר וויא דער טוידט וועט מיך ניט בעפרייען פון מיינע יסורים!...

ווילד פון דיא שמערצען און אויסגעמאטערט פון לעבען האט ער זיך א לאז געטהאן צום טייך. דאס וואסער האט איהם צוגעצויגען און ער איז אהין אריינגעשפרונגען. מען האט איהם אבער גלייך ארויסגעשלעפט און געבראכט צו זיין וואהנונג וואו ער האט זיך אביסעל בערוהיגט פון דער קאלטער וואנע וואס ער האט געהאט.

אויף מארגען איז צו איהם געקומען א געזונטער קערל מיט א בריעף פון זיין בעל־הבית, אין דיעזען האט מען איהם אנגעזאגט דיא בשורה, אז פון היינט אן ביז צום ענדע פון זייער קאנטראקט, וועט ער זיין אונטער דער אויפזיכט פון דיעזען קערל.

— יאלד! האט זיך צו איהם גראב געווענדעט דער געזונטער חברה־מאן, זייט וויסען, אז איך בין אייער אויפזעהער, מעהר זאלט איהר מיר ניט מאכען אזוינע קונצען! איהר בעלאנגט שוין ניט מעהר צו זיך אליין, איהר האט פערקויפט אייער אפעטיט, פאר וועלכען איהר האט שוין אפגענומען אכט און פערציג טויזענדער, דארום מוזט איהר לעבען און האט קיין רעכט ניט זיך צו טויטען. ווען א שטייגער איהר נעהמט

זיך דעם לעבען, וואס וואלט געווארען פון אונזער בעל הבית? דיזער טהייערער מאן, ברויכט ער דען ניט פערדייען וואס ער עסט? עס איז ניטא קיין אנדער אויסגאנג: זיין בויך מוז רוהען, דערפאר מוז אייערער ארבייטען. איך ווארן אייך, אז וויא נאר איהר וועט פרובירען צו טויטען זיך, וועל איך אייך איינשפארען אין א שטייג אזוי וויא א משוגענעם. אזא בעפעהל האב איך געקראגען. נאר נאך אלעמען דארפט איהר זיך ניט אזוי אפעסען דיא הארץ. איהר וועט ניט אלט ווערען פון אייער ארבייט. איך האב שוין אויפגעפאסט אויף צוויי חברה לייט פאר אייך, און זיי האבען זיך שנעל אפגעטראגען אויף יענער וועלט, וואו מען ברויכט גאר ניט עסען. נאר בעטראכט, וואס פאר א מין געפעהרליכער פרעסער אונזער בעל הבית'יל איז, צו אלדע שווארץ יאהר! וואס מעהר ער פרעסט, אלץ א גרעסערן אפעטיט קריגט ער. און וואס קימערט דאס איהם? ער פיהלט זיך גאנץ גוט, ער האט דאך פון דעם ניט קיין בויך־וויטאג. ער שפארט אזוי לאנג, ביז דיא פערדייהונגס־מאשין וועלכע ער קויפט, פלאטצט!

— הייסט דאס, אז מיר איז בעשערט צו שטארבען פון אנשטאפונג! אט דאס איז מיין צוקונפט! האט עמיל אויסגעשריען מיט שרעק.

יעצט האט זיך פאר דעם אונגליקליכען אנגעפאנגען א נייער ארט לעבען. ביז יעצט איז ער געוועזן אזוי וויא א בעל מלאכה, וואס ארבייט ביי זיך אין דער היים פאר דעם פאבריקאנט, האבענדיג א שאטען פון פרייהייט, אבער פון דעם טאג אן איז ער געווארען אזוי וויא דער פראלעטאריער, וועלכער איז פערשפארט אין זיין ארבייט געבער'ס פאבריק אונטער דער אויפזיכט פון א פארמאן.

זייענדיג איבערוועלטיגט פון זיין בעל־הבית'ס גוואלדיג גרויסע סעודות, האט ער אויפגעגעבען דיא שפאציערען, וועלכע לויט דעם קאנטראקט, ער האט געדארפט מאכען יעדען טאג, און פלעגט פערברענגען טעג און נעכט ליגענדיג אויסגעצויגען, אראב קריכענדיג נאר אום צו ערפיללען דיא נויטווענדיגע פהיזיאלאגישע בעדירפניסע.

דער אויפזעהער אבער, ווען מען האט געשיקט אכטונג צו געבען, אז עמיל זאל אפהיטען שטרענג אללע פונקטען פון דעם קאנטראקט האט אנגעהויבען צו זארגען, אז אפילו ניט א רגע פון דער טהייערער צייט, וואס עמיל האט פערקויפט, זאל געהן אין ניוועץ. וויא נאר טאג פלעגט ער אראפ שלעפען עמיל'ן פון בעט און איהם צווינגען צו מאכען א לאנגען שפאציער איבער דיא פעלדער אום צו צוגרייטען א פריהמארגענדיגען אפעטיט פאר זיין בעל־הבית. ביי טאג, זייענדיג אנגעשטאפט ביז'ן האלז, פלעגט עמיל וועלען אויסציהען זיך אויפ'ן רוקען און ליגען אזוי אונבעוועגליך א פאאר שעה, אבער דער אויפזעהער פלעגט איהם מיט געוואלד טרייבען אין וועג אריין, אום בעסער צו פערדייען דיא שפייז און צו גרייטען ווייטער א פרישען און שטארקען אפעטיט פאר'ן ארבייטס־געבער.

ציימענווייז פלעגט דאך עמיל אנהויבען צו מאכען סקאנדאלען.

—בריקע זיך נאר ניט, מיין תכשיט! פלעגט דער אויפזעהער שטרענג אויסרופען ביי דעם ערשטען צייכען פון אונגעהארכזאמקייט. זיי וויסען מיט וועמען דוא האסט צו טהאן, איך בין פיעל געזינטער פון דיר, טא היט זיך, אז דוא זאלסט נישט קריגען גע'מזיק'ט! דוא ושהסט דא האב איך ביי זיך א צייגנים פון א דאקטאר, א בעפעהל פון דער פאליציי, און דעם ריכטערס ערלויבנים, אלע מאכערייען וועלכע מען דארף, אום אריין צו וואחפען דיך אין דולהויז פון שאַרענטאן!

אין א שעהנעם פריה מארגען האט זיין בעל הבית אויפגעפרעסען אן אנבייסען וואס איז געווען משוגה'דיגער וויא געוועהנליך. ער האט געחליאבעט שיסלען מיט פישדיוך, האט געשפארט פערשיעדענע געריכטען פון פיש, פלייש און בערג מיט מאקאראנעס. עמיל האט דערפיהלט אז ער ווערט א צושמעטערטער. ער האט אבגעשלאפען א פאאר שעה אזוי וויא א גע'הרג'עטער, ביז דער וועכטער האט איהם מיט געוואלד אראפגעשלעפט פון בעט, אוועק געשטעלט אויף דיא פיס און אוועק געטריעבען צו מאכען דעם פארגעשריעבענעם שפאציער נאנג אום זיך צו ערלייכטערען פון דיא געוואלטיגע בערג פון אונפערדייעטע שפייז, וואס זיינען געלעגען אין זיין מאגען וויא א שווערער שטיין. ער האט זיך געשלעפט ביי דער זייט פון דעם אויפזעהער מיט גרוים מארטערנים. ווען זיי האבען זיך פערקירעוועט אויף א געוויסען וועג, האבען זיי זיך אנגעשטויסען אן א חברה מענער און פרויען, וועלכע האבען געהאלטען אין איין ריידען און לאכען.

ש... איז געשטאנען אין מיטען, פרעהליכער פון אלעמען. זיין גראבער געלעכטער האט געקלונגען וויא א טרובע.

— וואס פאר א חאמסקע פרעהליכקייט!

— האט בעמערקט איינער פון דער חברה. — וואלט ווער געגלויבט אז אט דיעזע חיה האט זיך שיער ניט אומגעבראכט מיט אזוי פיעל שפייז,

וואס וואלט געוועזן צופיעל פאר צעהן פויערים, וואס האבען דריי טעג נאך אנאנד געהונגערט?

דער אנבליק פון זיין לוסטיגען און איבערגליקליכען בעל הבית האט שרעקליך אויפגעבראכט עמיל'ן. דורכשטופענדיג זיך דורך דיא מענגע, האט ער זיך א ווארף געטהון צו זיין הערר'ס פיס. מיט א ביטערען געוויין האט ער אויסדערצעהלט פון דיא צרות, וואס ער שטעהט אויס, און האט געבעטען רחמים צו בעפרייען איהם פון זיין אבשויליכער שקלאפעריי. ער האט פערשפראכען אומצוקעהרען דאס גאנצע געלד צוריק וואס ער האט געקראגען פיר דער גאנצער צייט, נור ער זאל איהם טהון דיא טובה, בעפרייען איהם פון פערדייען דיא שפייז פון אן אנדערען.

— וואס וויל דער משוגענער? — האט ש... א געשריי געטהון, אבשטויסענדיג איהם מיט'ן פוס.

דער אויפזעהער האט גלייך א חאפ געטהון דעם אונגליקליכען פאר'ן קאלנער, האט איהם א הויב געטהון פון דער ערד און אוועק געשלעפט איבער פיעלע פעלדער, קומענדיג אין זייער וואהנונג האט ער איהם מכבד געוועזן מיט א היבשע פארציע קלעפ.

— דאס, גלויב איך, וועט דיך אויסלערנען וויא אזוי צו בעאונרוהיגען אונזער ברוים געבער!

עמיל איז געבליעבען ליגען שטיל וויא א געבונדענע קעלבעל.

* * *

אבער צייטענווייז טרעפט אויך אז א בהמה ווערט אויפגערייצט.

— איך האב געהארעוועט,— האט ער צו זיך געזאגט, — איך האב געליטען, אום אנאנדערער זאל קענען געניסען, האב אלעס אריבערגעטראגען. ענדליך אז איך האב שוין דערפיהלט דאס מיינע כחות געהן אויס, האב איך געוויינט, זיך געבעטען! דערפאר האב איך נאך געקראגען קלעפ... איך פיהל, אז דער טוידט איז שוין נאהענט. שטעה אויף! זיי מוטהיג. עס איז שוין סיי וויא ניטא וואס אנצורעהרען.

אנשכור'ענדיג דעם אויפזעהער איז ער ארויס געלאפען און זיך א לאז געטהון צו זיין פייניגער אין הויז.

לוסטיג, צופריעדען און לעבעדיג האט זיך ש... געקליעבען צו זעטצען זיך צום טיש. א שרעק האט איהם אנגעכאפט, וויא ער האט דערזעהען עמיל'ן מיט דיא צופאטעלטע האאר, מיט ווילדע בליקען, מיט א פיסטאל צונויפגעדריקט אין האנד.

— ראטעוועט! טויט מיך ניט!

— דו פייגלינג! דו ניעדערטרעכטיגער יונג! דו חזיר! דו פרעסער! דו האסט מיך געפייניגט, האסט שוין פיעלע אומגעבראכט מיט א שמערצפאלען טוידט און דו זוכסט נאך מעהר אפפער! גענוג! דיין לעצטער מאהלצייט איז געקומען.....

איידער ש... האט זיך ארומגעקוקט, האט איהם עמיל אריינגעשאסען א קויל אין בויך. דער פרעסער איז אנידער געפאלען וויא א שטיין.

דענקענדיג אז ער איז טויט, איז עמיל אוועק אין דער פאליציי און האט דארט דערצעהלט דיא גאנצע געשיכטע. דער קאמיסאר האט געמיינט אז ער האט צו טהון מיט א משוגענעם, אבער באלד איז געקומען צו לויפען דער אויפזעהער און האט בעשטעטיגט עמיל'ס רייד.

אין עטליכע וואכען ארום האט זיך ש... אויסגעהיילט פון זיין וואונד און האט זיך גענומען איבער א נייעם צו זיינע גוואלטיגע סעודות.

עמיל דעטוש איז איינגעשפארט געווארען אין שארענטאן, וואו מען האט איהם מכבד געוועזן מיט א שפריץ־באד און א צוואנגס־יאק דערפאר וואס ער האט פערקויפט זיין אפעטיט.

ענדע.

א גרוס צו דער „ארבייטער וועלט."

מיט א הערצליכע פריידע בעגריעסט „דיא צוקונפט פרעסס פעדעריישען" דעם נייען קעמפפער אין דיא רייהען פון אידישען פראלעטאריאט, דעם עהרליכען און מוטהיגען ארגאן פון דיא פעראייניגטע אידישע געווערקשאפטען — „דיא ארבייטער וועלט„ וועלכע דערמאנט ווירקליך אן דיא געוועזענע „ארבייטער ציטונג" מיר ווינשען דעם בעסטען ערפאלג דיא פעראייניגטע אידישע געווערקשאפטען אין זייער גאבלער אונטערנעהמונג. אזא צייטונג וויא דיא „ארבייטער וועלט" איז אן ערפרעהליכע ערשיינונג און פערדיענט דיא מאראלע און פינאנציעלע שטיצע פון אלע סאציאליסטען און אויפגעקלערטע ארבייטער. מיר זיינען זיכער, אז דיא לעזער פון דער „צוקונפט" וועלען אויך אויפנעהמען מיט פריידע דיעזען ארגאן, וואס שטרעבט צו ארגאניזירען און אויפצוקלערען דיא אידישע ארבייטער. לאמיר האפען, אז דיעזע צייטונג וועט אויפלעבען דיא אידישע ארבייטער בעוועגונג און בריינגען הארמאניע צווישען דיא קרעפטע, וועלכע זיינען צוטהיילט און פיינדליך געווארען דורך פערשיעדענע צוויסטיגקייטען אין דער פערגאנגענהייט.

אידען אין רוססלאנד

זייער געשיכטע פון דיא עלטעסטע צייטען ביז היינטיגען טאג

פון אלכסנדר הארקאווי

דריטעס קאפיטעל.

דיא בענעהמונג פון רוססישע הערשער געגען אידען פון 16טען יאהרהונדערט ביז ענדע 18טען.

איוואן גראזני (דער שרעקליכער). — דמיטרי דער ערסטער. — מיכאאיל פיאדאראוויטש. — אלעקסעי מיכאילאוויטש. — פיאדאר אלעקסייעוויטש. — פעטער דער גרויסער. — עקאטערינא דיא ערסטע. — פעטער דער צווייטער. — אננא יאאננאוונא. — עליזאבעטא פעטראוונא. — עקאטערינא דיא צווייטע.

דיעזער קאפיטעל פאנגט אן מיט דער צייט פון דעם צאר איוואן גראזני, וועלכער האט רעגיערט פון 1534 ביז 1581. ווען מען בערעכענט וואס פיר א טייוועל דיעזער גרויזאמער הערשער פון דיא רוסען איז געווען, קען מען זיך פארשטעלען, וואס פיר א שטעלונג ער האט געקענט נעהמען געגען אידען. אלס סיגיזמונד, דער קעניג פון פוילען, האט אין 1549 פערלאנגט פון איהם ער זאל דיא אידען פון ליטא ערלויבען צו האנדלען אין זיין לאנד לויט דעם אבמאך, וועלכער האט עקזיסטירט פון פריהער, האט ער דערויף געענטפערט: „דאס? חלילה! דיעזע מענשען, וועלכע האבען געלעסטערט אונזער משיח און האבען אין מיין לאנד פערקויפט דיא סם־המות בלעטער (טאבאק) — זאלען האנדלען ביי מיר אין לאנד? דאס וועט ניט געשעהען! איך קען דיעזעס פאלק ניט ליידען!“ ווען ער האט איינגענומען דיא שטאדט פאלאצק (אין יאהר 1563), האט מען אויף זיין בעפעהל אלע אידען, וועלכע האבען זיך דארטען געפונען, מענער, פרויען און קינדער, אריינגעווארפען אין טייך דווינא...

פון איוואן'ס צייטען ביז דער הערשאפט פון דמיטרי דעם ערסטען (1605 — 1606) האבען אידען ניט געטארט ארויפשטעלען א פוס אויף דעם באדען פון רוסלאנד. ווען דמיטרי איז ארויף אויפ'ן טהראן האט ער ערלויבט אידען צו קומען און האנדלען, אבוואהל דאס איז געווען געגען דעם ווילען פון דיא באיארען, וועלכע האבען געהאט א גרויסע דעה אין לאנד.

דיא צייט פון דיא דמיטרים (עס זיינען געווען צוויי רוסישע הערשער מיט'ן נאמען דמיטרי) איז מערקווירדיג פערבונדען מיט אידען. דיעזע הערשער זיינען ניט געווען קיין אמת'ע נאכפאלגער פון רוסישען טהראן, זיי האבען ניט געשטאמט פון דער צארסקער פאמיליע און יעדער פון זיי ווערט דעריבער אין דער רוסישער געשיכטע אנגערופען „לזשע־דמיטרי,“ דאס הייסט: „פאלשער דמיטרי.“ נאך דעם טוידט פון איוואן גראזני זיינען פון איהם געבליעבען צוויי זיהן, איינער מיט'ן נאמען פיאדאר און איינער דמיטרי. דיזער דמיטרי איז אומגעבראכט געווארען; מען דענקט, אז באריס גאדונאוו, איוואן'ס פערטרויסטער און מעכטיגסטער האפמאן, האט איהם געלאזען טוידטען. איינינגע יאהר נאך פיאדאר'ס טוידט האט זיך בעוויעזען א פערזאן מיט'ן נאמען אטרעפיעוו, וועלכער האט זיך אויסגעגעבען פיר דמיטרי, דעם ריכטיגען נאכפאלגער פון טהראן, און ער האט אזוי שטארק געווירקט אויף דאס פאלק, דאס מען האט איהם געקרוינט אלס צאר. ער האט אבער ניט לאנג געהערשט, דען אין א יאהר נאך זיין בעשטייגען דעם טהראן האט מען איהם ערמארדעט. נאך אטרעפיעוו'ס ערמארדונג האט זיך ווידער בעוויעזען א מאן, וועלכער האט זיך אויסגעגעבען פיר דעם אמת'ן

פרינץ, איוואן גראזני'ס זוהן, און האט רוסלאנד אויפגערודערט נאך מעהר וויא דער ערסטער פאלשער דמיטרי. לויט דעם בעריהמטען פוילישען היסטאריקער ניעמצעוויטש איז דער צווייטער פאלשער דמיטרי געוועזן א איד!*)

נאך דער צייט פון דיא דמיטרים איז אידען ווידער פערבאטען געווארען צו זיין אין רוסלאנד, און דיעזער פערבאט האט אנגעהאלטען ביז דער רעגיערונגס־צייט פון עקאטערינא דער צווייטער. אין דעם יאהר 1610, נאך דעם טוידט פון דעם צווייטען דמיטרי, האבען דיא זיעבען רוסישע באיארען, וואס האבען געפיהרט דאס לאנד, אין אן אבמאך מיט פוילען אריינגעשריעבען א פונקט, „דאס דיא פאליאקען זאלען מיט זיך ניט ברייננגען קיין איין אידען, סיי א סוחר, סיי ניט קיין סוחר." ווען מיכאאיל פיאדאראוויטש, דער ערסטער צאר פון דער פאמיליע ראמאנאוו, איז ארויף אויפ'ן טהראן (ער האט רעגיערט פון 1613 ביז 1645) האבען איהם דיא באיארען דערמאהנט אלע צרות, וואס דער ערסטער דמיטרי האט זיי אנגעטהאן און זיי האבען אויך אריינגערעכענט פיר אן אונפערצייהליכעם פערברעכען, „וואס ער האט מיט זיך געבראכט דיא אידען דיא גאטעס־מערדער (באגאאובייצי") און האט דאדורך מחלל געווען דיא קדושה."

צאר אלעקסיי מיכאילאוויטש (1645 — 1676) האט בעשטימט א טוידט־שטראף פיר יעדען, וואס פערפיהרט א קריסטען צום יודענטהום. אין דעם יאהר 1650 האט ער ענטזאגט דיא ביטע פון דעם קעניג פון פוילען, וועלכער האט פערלאנגט פיר זיינע אידישע אונטערטהאנען דאס רעכט אריינצוקומען און האנדלען אין רוסלאנד. ווען דיעזער צאר האט איינגענומען דיא שטאדט מאהליעוו און האט דיא בירגער פון דער שטאדט געגעבען א שריפט פון פריווילעגיען (אין 1664), האט ער אין דיעזער שריפט אריינגעשטעלט א פונקט, „אז אין מאהליעוו זאלען אידען ניט טארען וואוינען און ניט פערווילען; פון דיא אידישע הייזער און הויפען זאל א העלפט אוועקגעגעבען ווערען צום שטאדטראטה און א העלפט זאל זיין פיר אלע בעאמטער, וועלכע מיר וועלען אהער שיקען אונז צו דיענען און צו ערפילען אונזער בעפעהל."

גראף קארלייל, דער געזאנדטער פון דעם ענגלישען קעניג טשארלז דעם צווייטען צו אלעקסיי מיכאילאוויטש, האט אין זיינעם א בעריכט איבער רוסלאנד געשריעבען: „קיין איד, אויך קיין רוימישער קאטהאליק ווערט אונטער זיי (דיא רוסען) געדולדעט. זיי שיינען פיר דיעזע ביידע צו האבען א בעזאנדערען האס."**) אלס דער אטאמאן (קאזאקען גענעראל) כמעלניצקי, וועלכער האט רעבעלירט געגען פוילען, האט אין 1654 זיך און זיינע אנהענגער געוואלט שטעלען אונטער דעם שוץ פון רוסלאנד, האט זיי צאר אלעקסיי מיכאילאוויץ ניט געוואלט אננעהמען סיידען זיי זאלען געבען א שבועה אויף איינינע פונקטען, פון וועלכע דער דריטער האט געלויטעט: „קיינע אידען אונטער זיך צו דולדען און ניט אנצוזעהען; ווען זיי דערזעהען א אידען, זאלען זיי איהם נאכשפיאנירען; אויך דאס ווער עס קויפט עטוואס פון א אידען, זאל פיר צוויי מאנאט זיין צוריקגעהאלטען פון דיא רוסישע קירכען."

פיאדאר אנעקסייעוויטש, וועלכער האט רעגיערט פון 1676 ביז 1682, האט ארויסגעגעבען א געזעץ, לויט וועלכען אידען האבען ניט געטארט קומען פון סמאלענסק אין מאסקווא.

פעטער דער גרויסער (1682 — 1725) האט אויך געהאט א פאראורטהייל געגען אידען און ער האט זיי ניט געדולדעט. „איד" און „גנב" האבען ביי איהם געהאט דיא זעלביגע בעדייטונג. דער דייטשער שריפטשטעלער קארל יוליוס וועבער זאגט אין זיין „רעמאקריטאס" אין דעם ארטיקעל איבער רוסלאנד: „נאך יעצט גילט דעם רוסישען ערצפאטערס פעטערס ווארט: „איך ברויכע קיינע יודען אין מיינעם שטאאטע, יעדער מיינער רוסען איזט י ו ד ע גענוג."

אין פערבינדונג מיט אידען ווערט פון פעטער'ן ערצעהלט פאלגענדע געשיכטע. איינמאל, אלס ער איז געוועזן אין אמסטערדאם, האט דער בירגערמייסטער פון דיעזער שטאדט אויף דעם פערלאנג פון דיא אידען איהם געבעטען ער זאל זיי ערלויבען צו האנדלען אין רוסלאנד. אויף דיעזע ביטע האט איהם פעטער געענטפערט: „מיין הערר וויסטען." (אזוי האט געהייסען דער בירגערמייסטער) „איך קען דיא אידען און איך קען מיינע רוסען: נאך איז ניט געקומען דיא צייט דיא אידען צו ערלויבען זיך צו בעזעצען אין מיין לאנד. זאגט זיי אין מיין נאמען, דאס

---

*) יצחק בער לעווינזאהן, אפס דמים, ווארשא, 1884, ז. 20, אנמערקונג.

**) באדענשאטץ, „טייטש־רעדענדער העברעער", פראנקפורט אונד לייפציג 1766, טהייל 1., זייטע 148.

איך דאנק זיי פיר זייער אנבאטען זיך און דאס איך האב מיט זיי מיטלייד, ווען זיי ווילען זיך בעזעצען אין רוסלאנד; דען אבוואהל זיי זיינען בעוואוסט אלס אזעלכע, וועלכע בעטריגען די גאנצע וועלט, האב איך דאך מורא, דאס ביי מיינע רוסען וועט עס זיי ניט געלינגען."*)

עפעס אזוי וויא אלס שטראף פיר דיזע מיינונג וועגען אידען האט פעטער אליין זוכה געווען געשימפפט צו ווערען מיט דעם נאמען „איד". אלס ער האט זיך גענומען איינצופיהרען רעפארמען אין רוסלאנד — צווינגען די רוסען צו גאלען די בערד, אנטהאן אנדערע קליידער או. ז. וו., זיינען פיעלע פון זיינע אונטערטהאנען אויף איהם געווארען אויפגעבראכט און האבען איהם געזוכט מיאוס צו מאכען ביי'ן פאלק. זיי האבען אונטער'ן עולם פערברייטעט א קלאנג, דאס ער איז ניט דער ריכטיגער פעטער: דאס דער צאר פעטער אלעקסיעוויטש איז געשטארבען ערגעץ אויף זיינע רייזען און אנשטאט איהם איז געקומען אין מאסקווא א פערשטעלטער מענש, א איד פון שבט דן („זשידאווין אט קאליענא דאנאווא")!

דאך האט זיך אין פעטער'ס צייט געפונען אין מאסקווא א געלעהרטער אידישער ארצט מיט'ן נאמען דניאל וואן האדען, וועלכער איז דארטען געווען זעהר געאכטעט. רוסישע שריפטשטעלער ערצעהלען, דאס דיזער אידישער דאקטאר האט איינגעפיהרט אין רוסלאנד צו טרינקען טהעע.**)

עקאטערינא די ערסטע (1725 — 1727) איז עבענפאלס געווען פיינדליך צו אידען. אין דעם יאהר 1654 האט כמיעלניצקי צוריקגעקעהרט צו רוסלאנד די אוקריינא אדער קליין רוסלאנד (די גובערניעס קיעוו, טשערניגאוו, פאלטאווא און כארקאוו) און דאדורך זיינען ווידער פיעלע אידען געקומען אונטער דעם שוץ פון רוסלאנד. דעם 14טען מערץ 1727 האט עקאטערינא די ערשטע ארויסגעגעבען א בעפעהל, וועלכע האט פערבאטען צו פערפאכטען די שטייער פון גרענעץ און צאל פון שנאפס צו אידען, און אין צוויי וואכען ארום האט זי ארויסגעגעבען נאך א בעפעהל מיט דיזע ווערטער: „מען זאל אונגעזאמט ארויסטרייבען פון רוסלאנד אלע אידען, מענער און פרויען, און פון דיזען טאג אן און ווייטער זאל מען זיי מעהר ניט אריינלאזען; מען זאל זיי גוט ווארנען וועגען דיזען בעפעהל און מען זאל אנזאגען, אז זיי זאלען זיך דערפון ניט מאכען ניט־וויסענדיג. און ווען מען שיקט זיי ארויס, זאל מען גוט אכטונג געבען זיי זאלען מיט זיך ניט מיטנעהמען פון רוסלאנד קיין גאלדענע און זילבערנע מטבעות; און ווען עס געפינען זיך ביי אידען אזעלכע מטבעות זאלען די רעגיערונגס־בעאמטע אויסבייטען זיי אויף קופער מינצען."

פעטער דער צווייטער (1727 — 1730) האט זיך געצייגט מילדער צו אידען, אבער דאס איז ניט געווען אזוי פיעל אוים גוטסקייט וויא אויס אינטערעס. אלס די אידען זיינען אונטער דער הערשאפט פון עקאטערינא די 1טע ארויסגעטריבען געווארען פון אוקריינא איז דער האנדעל שטארק געפאלען. אום דיזע געגענד ניט צו ברייננען צו א קריזיס, האט פעטער אין 1728 אידען געגעבען די ערלויבניס צו קומען אין קליין רוסלאנד צו די מארק־טעג און ירידען צו האנדלען. דיזע ערלויבניס איז אבער געווען א בעשרענקטע: זיי האבען נאר געמעגט האנדלען אן גרא (האלסייל), אבער ניט קליין (ריטייל).

קייזערין אננא יאגאננאוונא (1730 — 1740) האט גענומען וועגען אידען די זעלבע שטעלונג ווי פעטער דער 2טע ז. זי האט זיי ערלויבט צו בעזוכען רוסלאנד מיט דעם צוועק פון האנדעל; אבער קורץ פאר איהר טוידט האט זי חרטה געהאט אויף דעם און האט געזעצט אין קראפט דאס אלטע געזעץ אידען אין גאנצען אויסצושליעסען פון איהר לאנד.

עליזאבעטא פעטראוונא (1741 — 1761) איז גענגען אידען געווען הארטער וויא איהרע פארגענגער. אין איינעם פון איהרע שריפטען איבער די אידען האט זי געזאגט: „איך וויל ניט קיין גוטס און קיין נוץ פון די פיינדע פון קריסטוס" און אין 1742 האט זי ארויסגעגעבען א שטרענגעם געזעץ גענגען אידען בעגלייטעט מיט דיזע ווערטער: „אזוי באלד וויא דיזער בעפעהל קומט אן צו די בעאמטע און צום פאלק, זאלען אלע זאפארט זיך נעהמען ארויסצוטרייבען די אידען פון אלע שטעדט פון קליין־רוסלאנד און גרויס־רוסלאנד, וויא אויך פון אלע דערפער און בעזעצונגען, ביז איבער'ן גרענעץ פון לאנד; ארויסגעטריעבען זאלען זיי ווערען אלע — סיי מענער סיי פרויען, סיי ארים סיי רייך; און פון יעצט אן און ווייטער זאלען זיי מעהר אהער ניט

*) דיזע געשיכטע האב איך געפונען אין א דייטשער זאמלונג פון געשיכטליכע אנעקדאטען.

**) אפס דמים, ז"ז 21 — 20.

קומען אונטער קיין ענטשולדיגונג און קיין אויסרייד.” עליזאבעטא'ס האס צו אידען איז געגאנגען אזוי ווייט, דאס אין 1749 האט זיא אויסגעוויזען איהר לייבארצט סאנטשעז, וועלכער האט זיא שוין געהאט בעהאנדעלט זייט 18 יאהר, ווייל זיא האט ערפאהרען, דאס ער איז געוועזן א איד*).

עקאטערינא דיא צווייטע (1762 — 1796) איז אין דער ערסטער צייט פון איהר רעגיערונג אויך ניט געוועזן בעסער צו דיא אידען, אבוואהל זיא איז געוועזן א פרוי פון הויכער בילדונג. אין דעם יאהר 1762, ווען זיא איז ארויף אויף דעם רוסישען טהראן, האט זיא געשריעבען: „אלע נאציאנען זיינען אין מיין לאנד ווילקאמען, אויסער דיא אידען.” מען דענקט, דאס עקאטערינא וואלט אויך דיא אידען געדולדעט, אבער דער אלטער רוסישער גייסט, וועלכען זיא האט רעספעקטירט, איז איהר געשטאנען אין וועג.

דאך אבער, אלס אין דעם יאהר 1769 איז צו רוסלאנד צוגעגעבען געווארען דיא געגענד, וועלכע איז בעקאנט אונטער דעם נאמען ווייס־רוסלאנד, וואו אידען האבען זיך געפונען אין גרויסע מאסען און וואו זיי האבען ביז דאן געהאט געוויסע רעכטע און פרייהייטען, האט דיא קייזערין ניט געקענט איינגעהען אויף דעם, אז זיי זאלען פון דארטען אויסגעוויזען ווערען. איהר רעגיערונג איז געוועזן געצוואונגען זיי דארטען צו לאזען, ווייל זאנסט וואלט דער האנדעל אין יענער געגענד פיעל געליטען. עס ווערט בעריכטעט, דאס עקאטערינא די 2טע האט געוואלט די אידען געבען גלייכע רעכטע מיט אלע אנדערע רוסישע אונטערטהאנען, אבער דער קייזערליכער סענאט האט איהר אין דעם געשטערט. זיא האט דעריבער אויפגעהאלטען דאס אלטע געזעץ, דאס דיא ווייס־רוסישע אידען זאלען ניט ארייינקומען אין גרויס־רוסלאנד, און אויף דעם ראטה פון טשערנישאוו, דעם גענעראל גובערנאטאר פון ווייס־רוסלאנד, האט זי בעפאהלען, דאס אלע אידען, וועלכע וואוינען דארטען, זאלען צאהלען יעדערער א רובעל קאפ־שטייער, און פיר דיעזעס געלד זאלען זיי איינגעשריעבען ווערען אין דיא געמיינדען.

אין דעם יאהר 1780 האט עקאטערינא געגעבען דיא אידען ערלויבניס צו געהערען צו דיא גילדעס פון סוחרים אין דיא צוויי גובערניעס מאהליעוו און פאלאצק און האט בעשטימט, דאס אין האנדעל, פאך און קונסט זאלען אידען האבען גלייכע רעכטע מיט דיא רוסען. אין 1785 איז דיעזע פריוויליגיע אויך געגעבען געווארען צו דיא אידען פון שלאק און ליפלאנד.

נאך גרעסערע רעכטע פון דיעזע האט דיא קייזערין געגעבען דיא אידען אין דעם יאהר 1786, ווען זיא האט בעפאהלען, דאס מען זאל אידען געבען בירגערליכע עמטער און אידישע און קריסטליכע איינוואוינער זאלען אין אלע שטעדט בילדען מאגיסטראטען, געריכטס־הייזער און ראטהס־הייזער (דומעס) נאך דעם פראצענט פון דיעזע ביידע בעפעלקערונגען. אין יענער צייט האט דיא רוסישע רעגיערונג דיא אידען אויך ערלויבט צו וועהלען רבנים, וועלכע זאלען האבען דאס רעכט צו משפט'ן און זייער אורטהייל זאל זיין גילטיג אין געוויסע פראגען.

נאך דער טהיילונג פון פוילען אין 1793 איז צו רוסלאנד צוגעגעבען געווארען פאדאליען און א טהייל פון ליטא. דאמאלס איז ארויס א געזעץ (אין דעם יאהר 1794) צו נעהמען פון אידישע סוחרים דאפעלטע אבצאהלונגען וויא ביי דיא קריסטליכע. אין 1795, ווען פוילען איז צוטהיילט געווארען צום דריטען מאהל, איז דאן צו רוסלאנד אויך איבערגעגאנגען גאנץ ליטא און קורלאנד. אין דיעזער צווייטער געגענד (קורלאנד) זיינען שוין אידען געוועזן בירגער פיר מעהר אלס 200 יאהר, איבערהויפט אין דער שטאדט האזעפאט. דיא רוסישע רעגיערונג האט דאן ענטשיעדען, אז מען זאל דיא אידען פון דיעזע נייע צוגעקומענע ערטער מאכען פיר שטעדטישע איינוואוינער (גאראדסקיע אבוואטעלי) און זיא האט דעם גובערנאטאר פון פינסק געגעבען א בעפעהל: „איבערצוזעצען דיא אידען פון דיא דערפער אין דיא שטעדט, אום זיי זאלען זיך ניט ארומטרייבען אהין און אהער און ברייגנען שאדען דעם פאלק; זיי זאלען זיך נאר בעשעפטיגען מיט האנדעל און מלאכות און דאדורך ברייגנען נוצען פיר זיך און פיר דיא קריסטליכע איינוואוינער.” דיעזעס און נאך ווייטערע געזעצע, וועלכע זיינען געגען אידען ארויסגעגעבען געווארען אונטער דער רעגיערונגס צייט פון עקאטערינא די 2טע האבען געלעגט דעם פונדאמענט צו דער זאגענאנטער” טשערטא אסיעדלאסטי” צו דעם בעשרענקטען טערריטאריום, אין וועלכען אידען איז אין רוסלאנד ערלויבט צו וואוינען.

דיא ווייטערע געשיכטע אין נעכסטע קאפיטלאך.

*) ערערא, „דיא רוסישע יודען,” לייפציג 1903, זייטע 12.

וועגען נערוועז סיכטעם

שריבען מכח דער נערוועז ־סיסטעם פיר לעזער, וועלכע זיינען וועניג בעקאנט מיט פיזאלאגיע אין אלגעמיינעם, איז א זעהר שווערע און אונדאנקבארע ארבייט. מיט אייער בעסטען ווילען קענט איהר ניט בעהאנדלען דעם ענין ווי געהעריג איז, ווייל אייך קומט אויס צו קומען אין צוזאמענשטויס מיט אנדערע ארגאנען און פונקציאנען פון מענשליכען קערפער, וועלכע זיינען אין גאנצען פרעמד דעם דורכשניטליכען לעזער. דיא ארגאנען און פונקציאנען פון דעם מענשליכען קערפער זיינען אזוי ענג פערבונדען איינע מיט דיא אנדערע, אז עס איז כמעט אונמעגליך צו ריידען וועגען איינע גאנץ בעזונדער און פאלשטענדיג אונאבהייננינג. דער געגענשטאנד איז אבער אזוי אינטערעסאנט, אז איך גלויב דאס עס לוינט זיך כאטשע צו מאכען א גאנץ אויבערפלעכליכע בעקאנטשאפט מיט דיעזע העכסטע וואונדערפאלע ארגאנען פון מענשליכען קערפער. מענשען ריידען איצטער אזוי אפט און אזוי פיעל וועגען „נערוועז" און „נערוועזיטעט," אפט מיינענדיג, אז דאס איז נור א פאנטאזיע, אז נערוועז זיינען "לא היו ולא נברא" און ס'איז נור א מין קראנקהייט, רחמנא לצלן, וואס מען טרעפט נור ביי ווייבער און משוגעים.

1.

דיא נערוועז און דיא נשמה.

דיא נערוועז סיסטעם איז דער רוח החיים, דער בעלעבונגס־גייסט, דיא נשמה פון קערפער. ווען מען זאל זיך קענען פארשטעלען דעם מענשליכען קערפער אהן נערוועז, וואלט עס מיט זיך פארגעשטעלט א בעוועגונגס־לאזע, פיהלונגס־לאזע מאססע פון פלייש און ביינער, וועלכע וואלט גאנץ גיך אנגעפאנגען צו פוילען. אהן נערוועז וואלט דאס הארץ אויפגעהערט זיין ארבייט; דיא לונגען — זייערע; דיא נירען — זייערע; דער לעבער, דער מאגען, דיא מוסקעלען — אלע ארגאנען וואלטען אויפגעהערט זייערע פונקציאנען און פון לעבען וואלט, נאטירליך, גאר קיין רייד ניט געקענט זיין.

דאס זיינען דיא נערוועז, וועלכע רייצען אויף, סטימולירען און בעוועגען אלע אנדערע ארגאנען פון מענשליכען קערפער צו טהאן זייערע פונקציאנען אין א בעשטימטען סדר און אין א בעשטימטער צייט צו בילדען דערפון עטוואס הארמאנישעס, גאנצעס — דעם לעבען.

דיא נערוועז סיסטעם—דאס איז די נשמה; אבער ניט דיא נשמה, וועגען וועלכע מיר האבען אלע געהערט אין חדר; ס'איז ניט דיא נשמה וואס איז לויטער רוחניות, א „חלק אלה ממעל" — א טהייל פון דעם רבונו של עולם, וועלכע איז פונקט ווי ער כביכול אונשטערבליך. דיא נערוועז־סיסטעם איז ניט קיין רוחניות; עס איז עטוואס וואס האט א ממשות, וואס איהר קענט זעהען מיט אייערע אויגען און טאפען מיט אייערע הענד; עס איז א פשוטער חומר, וויא דיא אלטע אידישע פילאזאפען וואלטען זיך אויסגעדריקט. מיט דעם טוידט פון מענשען שטארבען דיא נערוועז אויך. שטעלט זיך פאר, אז פון מענשליכען קערפער האט מען צוגענומען דיא פלייש און ביינער, דיא איננעווייד — אלעם אויסער דיא נערוועז, דאן וואלט נאך אלץ געבליבען דיא פארמע פון א מענשען; עס וואלט געבליעבען א מענש אזוי וויא אויסגעשטריקט פון באוועל, למשל, דען ס'איז ניטא קיין ארגאן אין מענשליכען קערפער, וועלכער זאל ניט זיין פול מיט נערוועז.

2.

גרויע און ווייסע נערוועז־שטאף.

דיא נערוועז־סיסטעם איז געמאכט פון צווייערליי מאטעריאלען: 1) דיא גרויע; 2) דיא ווייסע. זיי אונטערשיידען זיך איינע פון דיא אנדערע אי אנאטאמיש אי פיזילאגיש, ד. ה. סאי אין זייער געבוי און סאי אין זייער ארבייט, אין זייער פונקציאן. דער גרויער מאטעריאל בעשטעהט פון צעלען, פון ספעציעלע נערוורצעלען, וואו דיא נערוועז קראפט ווערט ענטוויקעלט. דער ווייסער מאטעריאל איז אזא מין פעדים־ארטיגער געוועב. אין דיעזע נערוו־פעדים ווערט ניט ענטוויקעלט קיין נערוועז־קראפט; זייער עובדא איז צוזאמען צובינדען איין ארגאן מיט דעם אנדערען, איין טהייל פון קערפער מיט דעם צווייטען; אריבער צו פיהרען דיא ענטוויקעלטע נערוועז־קראפט פון דעם גרויען מאטעריאל אין אלע טהיילען פון קערפער, וואו דיזע קראפט איז נויטהיג.

דער גרויער מאטעריאל פון דיא נערוועז־

סיסטעם קען דארום גאנץ גוט פערגליכען ווערען צו א "פאוער האוז," וואו דיא עלעקטריציטעט ווערט ענטוויקעלט; דער ווייסער מאטעריאל — צו דיא דראטען, וועלכע פיהרען דיא עלעקטערישע קראפט פון דיא "פאוער־האוז" צו דיא מאשין. דיעזער פערגלייך איז אויך פאסענד דערפאר, וואס דער ווייסער מאטעריאל ציהט זיך ווירקליך וויא פעדימליך אדער דראטען איבער'ן גאנצען מענשליכען קערפער. דיא נערורצעללען בילדען נערווצענטערען אזעלכע פלעטצער אדער סטאנציעס וואו נערווען־קראפט ווערט פראדוצירט; דיא ווייסע נערור פעדימלאך דיענען, לאמיר זאגען, אלס טעלעגראפישע דראטען וועלכע פיהרען איינדריקע פון דער אויסערער וועלט צו דיא נערורצענטערען און אויך צו פיהרען בעפעהלע, אויב מען קען זיך אזוי אויסדריקען, פון דיא נערור צענטערען צו אללע ארגאנען פון קערפער.

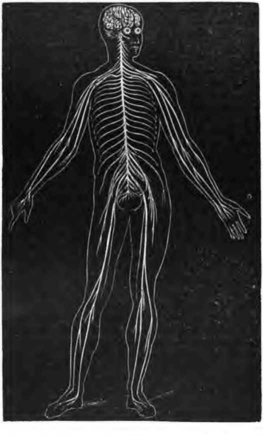

פיג. נומ. 1 — דיא נערווען פון מענשליכען קערפער.

3.

צום צענטער־פיהרענדע און פון צענטער־פיהרענדע נערווען.

וויא מיר האבען געזעהען, האבען דיא נערור פעדימלעך דיא דאפעלטע עובדא — צו פיהרען איינדריקע, וואס זיי בעקומען פון דער אויסערער וועלט צו דיא נערורצענטערען און צוריק צו פיהרען בעפעהלע פון דיא צענטערען צו דיא פערשיעדענע טהיילען פון מענשליכען קערפער, און דערפאר ווערען זיי טאקע אנגערופען 1) צום צענטער־פיהרענדע נערווען און 2) פון צענטער־פיהרענדע נערווען.

דיא ערסטע ווערען אויך אנגערופען "פיהלונגס־נערווען", ווייל זיי פיהלען דיא איינדריקע פון דער אויסערער וועלט און ברייננגען דיעזען פיהלען צום צענטער; דיא צווייטע ווערען אויך נערופען ,,בעוועגונגס נערווען" ווייל דורך זיי ווערען געשיקט דיא בעפעהלע פון דעם צענטער צו בעוועגען, צו טהאן וואס עס איז מיט א געוויסען ארגאן.

לאמיר עס קלערען מיט א ביישפיעל: יעמאנד גיט אייך א שטאך מיט א נאדעל און איהר כאפט אוועק דיא האנד. וואס האט דא פאסירט? אט וואס האט פאסירט: דיא נערוו־פעדימלעך, וועלכע געפינען זיך איבער'ן גאנצען קערפער, האבען בעקומען איין איינדרוק אויף דעם פלאץ וואו דיא נאדעל האט א שטאך געטהאן. זיי האבען דעם איינדרוק אריבערגעשיקט צום צענטער, וואו ער האט ערוועקט שמערצען: איהר האט דערפיהלט דעם וועהטאג. גלייך נאכדעם איז ארויסגעשיקט געווארען א בעפעהל פון צענטער, אז איהר זאלט צוכאפען אייער האנד פון יענעם פלאץ, וואו איהר קענט נאך קריגען אזעלכע שמערצליכע און אונאנגע־

נעהמע איינדריקע. דיא מוסקעלן זיינען געבראכט געוואָרען אין בעוועגונג — איהר האָט אייער האנד צוגענומען.

דאָך זיינען דיא נעמען ״בעוועגונגס־נערווען" און ״פיהלונגס־נערווען" ניט גענוי וויסענשאַפטליך, ווייל דיעזע נערווען האָבען אויך אנדערע פונקציאָנען אויסער בעוועגונג און אויסער פיהלען. מיר וועלען זיי דארום בעסער אָנרופען צום צענטער־פיהרענדע נערווען און פון צענטער־פיהרענדע נערווען.

דיא צום צענטער־פיהרענדע נערווען בעקומען 1) דיא איינדריקע פון אַלגעמיינען פיהלען, ווי שמערצען, היטיז, קעלט א. ז. וו. 2) דיא איינדריקע פון ספעציעלען פיהלען, ווי טאַפּען, דרוק אין דיא חושים: זעהען, הערען א. ז. וו. 3) זיי סטימולירען דיא נערווען וואָס האָבען צו טהאָן מיט רעפלעקסיווע טהעטיגקייט — דאָס הייסט: טהעטיגקייט אָהן דעם בעוואוסטזיין, אונאבהענגיג פון דעם שכל.

דיא צענטר־פיהרענדע נערווען האָבען דיא עובדא: 1) צו בהיינגען מוסקולען אין בעוועגונג — בעוועגונגס־נערווען; 2) צו סטימולירען דיא אָרגאנען, וואָס האָבען דיא ארבייט צו פּראָדוצירען געוויסע פליססיגקייטען אין קערפּער*); 3) האָבען צו טהון מיט דער נאהרונג; 4) האבען א צוריק האלטענדע ווירקונג אויף דיא ארגאנען, ווען אזא ווירקונג איז נויטהיג.

.4

דיא צווייערליי נערווען זיינען געמישט איינע מיט דיא אַנדערע.

מיר האָבען דאָ גערעדט וועגען דיא צום צענטער פיהרענדע און פון צענטער פיהרענדע נערווען. מען דאַרף אָבער ניט זיין אונטער דעם פאַלשען איינדרוק, אז עס זיינען דאָ צוויי רייהען אדער סעטס פון נערווען. אנאטאָמיש איז דאָ נור איין נערוו אויף דיעזע ביידע פונקציאָנען. יעדער נעין פיהרט איינדריקע צום צענטער און בעפעהלע פון צענטער. יעדערער פון דיעזע נערווען איז געמישט. ער בעשטעהט פון פעדימלעך וועלכע פיהרען צום צענטער און פעדימלעך וואָס פיהרען פון צענטער. דיא נערווען זיינען אזוי ווי שטריקלעך, וועלכע זיינען געפלאָכטען פון צווייערליי פעדימלעך.

דיא צום־צענטער־פיהרענדע נערווען בעקומען דיא איינדריקע פון דער אויסערער וועלט און פיהרען עס צו דעם גרויען שטאָף, וואָס געפינט זיך אין דעם רוקען־מארך. דער גרויער שטאָף אין דעם רוקען איז אלזאָ, אויב מען קען זיך אזוי אויסדריקען, דיא ערסטע סטאַנציע. פון דאָרטען ווערען דיא איינדריקע געשיקט צו דיא הויפּט סטאַנציע, צו דעם פיהלונגס צענטער אין דיא געהירען.

דיא פון צענטער־פיהרענדע נערווען קריגען זייערע בעפעהלע פון דעם בעוועגונגס־צענטער אין דיא געהירען; ווערען פון דאָרטען געשיקט צום רוקען־מארך; פון רוקען־מארך דורך דיא בעוועגונגס־פעדימלעך אין דיא געמישטע נערווען צו דיא מוסקעלען. ווען איינער פון דיא געמישטע נערווען זאָל איבערגעשניטען ווערען, וועט איהר אין יענעם טהייל פערלירען אי דיא קראַפט פון בעוועגונג אי דאָס פיהלען. איהר וועט ניט פיהלען דעם שמערץ פון א שטאָך, ווייל דיא נערוו־פעדימלעך וואָס פיהרען דיעזען איינדרוק צום צענטער זיינען איבערגעריסען געוואָרען; צוליעב דיעזעלבע אורזאכע וועט איהר אויך ניט צוכאַפּען אייער האנד, ווייל דיא נערוור פעדימלעך וואָס פיהרען דיא בעפעהלען פון צענטער זיינען איבערגעריסען. עס איז אקוראט וויא מען קען ניט שיקען א טעלעגראמע, ווען דיא טעלעגראפנע דראָטען זיינען איבערגעשניטען.

דיא נערווען ווערען געמישט נאָכדעם וויא זיי קומען ארויס פון דעם רוקען־מארך. דאָרטען זיינען דיא פיהלונגס־נערווען און דיא בעוועגונגס־נערווען אָבגעזונדערט איינע פון דיא אנדערע, און געהען זיך אין פערשיעדענע טראַקטען. דיא בעוועגונגס־נערווען געהען פון אויבען אראָב, פון דעם בעוועגונגס־צענטער אין דיא געהירען צו דעם רוקען־מארך און פון דאָרטען צו דיא אָרגאנען; זיי געפינען זיך אין דיא פראָנט־טהיילען פון דעם רוקען־מארך. דיא פיהלונגס־נערווען געהען פון אונטען ארויף; זיי פאַנגען זיך אָן אין דיא פערשיעדענע אָרגאנען, גרייפען דעם רוקען־מארך און דורך איהם צום צענטער פון פיהלען אין דיא געהירען; זיי געהען דורך דיא הינטערסטע טהיילען פון דעם רוקען־מארך.

.5

דער רוקען־מארך.

דער רוקען־מארך איז א לאנגער צילינדערישער אָרגאן, וועלכער איז אויבען פערבונדען מיט דיא געהירען און ענדיגט זיך אונטען אין אזא מין דינען עקעלע, וועלכע בעשטעהט פון גרויען מאטעריאל. ער בעשטעהט אייגענטליך פון איין און דרייסיג שטיקלעך, וועלכע זיינען אָבער אזוי ענג געפלאָכטען און געמישט איינע

---

*) איהר זעהט צ. ב. ש. ווי איינער עסט א געזאַלצענע אדער זויערע זאך. דער איינדרוק ווערט גלייך געשיקט צום צענטער. פון צענטער ווערט גלייך געשיקט א בעפעהל צו די אָרגאַנען, וועלכע פּראָדוצירען די שפּייעכץ און זיי פאַנגען אָן צו פּראָדוצירען דיזע פליסיגקיים—ביי איך לויפט שפּייעכץ פון מויל.

מיט דיא אנדערע, אז זיי בילדען איין גאנצעס. דער רוקען־מארך ליעגט אין דעם קאנאל פון דיא רוקען־ביינער, וועלכע בילדען צוזאמען דעם רוקען־ביין. דער רוקען־מארך איז פון זיבצעהן ביז אכטצעהן צאָל לאנג; דיא ברייט און דיא גרעב זיינען ניט איבעראל גלייך.

פון דעם רוקען־מארך געהען ארויס איין און דרייסיג פּאָאר נערווען, וועלכע ווערען פער־צווייגט און פערנאנדער געשפּרייט איבער'ן גאנצען קערפּער. דיעזע נערווען זיינען געמיש־טע, נאָכדעם ווי זיי געהען ארויס פון רוקען־מארך, אָבער אין דעם רוקען־מארך גופא, ווי עס איז שוין געווען געזאָגט אויבען, געהען זיי אין בעזונדערע טראַקטען: דיא נערווען פון בעוועגונג אין פאָרענט; דיא נערווען פון פיהלען הינטער.

דער מאטעריאל פון דעם רוקען מארך בע־שטעהט פון פינטלאך פון ווייסע נערווען־פע־דימלאך און פון גרויע נערווען־צעלען. דער רו־קען מארך איז אלזאָ דארום ניט נור, אום אריבערצופיהרען נער־ווען־קראפט, זאנדערן אויך געוויסערמאסען א נערווען־צענטער, וואו נערווען־קראפט ווערט פּראָדוצירט.

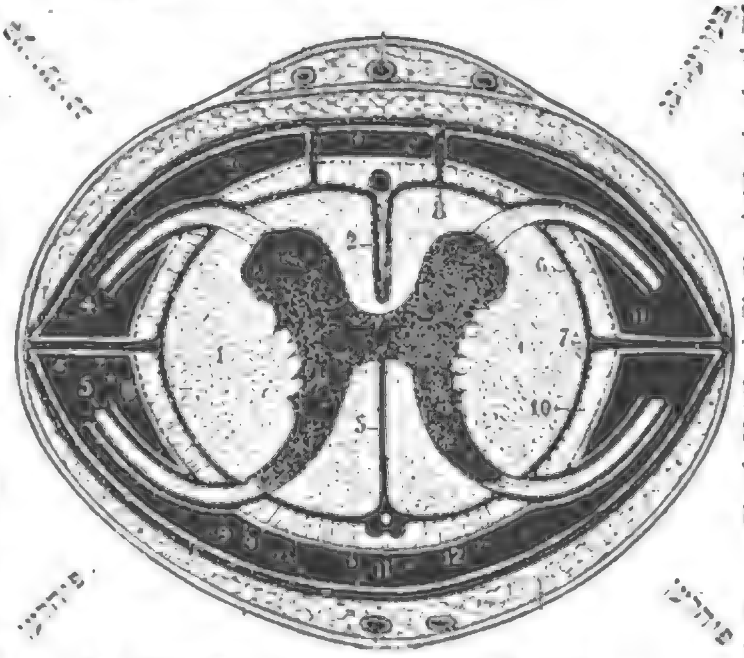

פיגור 2. דער רוקען־מארך געשניטען אין דער ברייט; די וואורצלען אין פאָרענט זיינען דיא בעוועגונגס נערווען; אין הינטער — דיא פיהלונגס־נערווען.

דיא הויפּט פונקציאָן פון דעם רוקען־מארך איז אלס פערמיט־לער צווישען דיא נערווען און דיא געהירען. אָהן דעם רוקען־מארך וואָלט געווען אונמעגליך פיר דיא צום צענטער־פיה־רענדע נערווען צו ברייננען דיא איינדריקע וואָס זיי בעקומען צו דיא געהירען; אָהן איהם וואָלט אויך געווען אונמעגליך פיר דיא פון צענטער־פיהרענדע נערווען צו פיהרען דיא נערוו־אימפּולסען פון צענטער צו דיא פערשיע־דענע אָרגאנען פון קערפּער. אום דיעזע פערמיט־לונג זאָל קענען שטאטפינדען איז נויטהיג, אז דער רוקען־מארך זאָל זיך געפינען אין א פאָל־שטענדיג געזונדען צושטאנד. אויב דער רוקען־מארך איז אין א געוויסען פלאטץ פערניכטעט, דאן וועלען דיא צום־צענטער־פיהרענדע נערווען, וועלכע געפינען זיך נידעריגער פון יענעם פלאץ ניט קענען פיהרען דיא איינדריקע צו דיא געהי־רען און איהר וועט ניט מעהר פיהלען; דיא פון צענטער פיהרענדע נערווען וועלען ניט קענען ברייננען דיא אימפּולסען פון דיא געהירען צו יענע אָרגאנען און קיין בעוועגונג וועט מעהר ניט זיין. ווען איינער צ. ב. ווערט פּאראליזירט אזוי, אז ער קען ניט פיהלען און בעוועגען מיט דעם אונטערסטען טהייל פון קערפּער, איז עס א בעוויז, אז דער רוקען־מארך איז אין א גע־וויסען פלאטץ, אויף זיין גאנצע גרעב און ברייטקייט, ענטוועדער פערוואונדעט געוואָרען אָדער פערניכטעט געוואָרען דורך א קראנקהייט. אויב נור דער פיהלען פון א בעשטימטען טהייל פון קערפּער איז פערשוואונדען אָדער געענדערט געוואָרען, וועהרענד דיא בעוועגונגען זיינען נאָרמאל, וועט עס הייסען אז דיא פערוואונ־דונג אָדער דיא קראנקהייט ליעגט אין דיא הינ־טערשטע טהיילען פון א בעשטימטען פלאטץ אין רוקען־מארך; פערקעהרט, אויב נור די בע־וועגונגען זיינען ניט נאָרמאל — וועט עס הייסען, אז דיא קראנקהייט ליעגט אין דעם פראָנט טהייל פון דעם רוקען־מארך.

6.

דיא רעפלעקסיווע טהעטיגקייט פון דעם רוקען־מארך.

אונטער א רעפ־לעקסיווע טהעטיג־קייט ווערט פערשטא־נען אזא טהעטיגקייט, וועלכע ווערט געטהאָן אונאבהענגיג פון ווי־לען, אונאבהענגיג פון שכל. דיא געהירען האָבען מיט זיי ניט צו טהאָן. עס איז דער רוקען־מארך, וואו דיעזע טהעטיגקייטען ווערען ענטוויקעלט. ביי אנדערע חיות זיינען דיא רעפלעקסיווע טהעטיג־קייטען פיעל מעהר וויא ביין מענשען, ווייל ביין מענשען איז דער רוקען־מארך מעהר אונטערגע־וואָרפען אונטער דיא אָבערהערשאפט פון דיא געהירען.

לאָמיר עס אילוסטרירען מיט א ביישפּיעל: איהר שלאָפט. יעמאנד קיצעלט אייך אין פיא־טע און איהר רוקט אָב, נאָך אליז שלאָפענדיג, דיא פוס. דאָס איז א רעפלעקסיווע טהעטיג־קייט; דאָס ווערט געטהאָן אָהנע איהר זאָלט דערפון וויסען אָדער דאָס וועלען. אויפ'ן סטריט איז גליטציג, איהר געהט און איהר האלט ביין פאלען; איהר פיינט זיך אָב אָן א זייט, שטעלט אויס אייערע הענד, געוויינט אייער גלייכגע־וויכט און פאלט ניט — דאָס איז אויך א רע־

פלעקסיווע טהעטיגקייט. איהר האָט ניט אויס־געלערנט אייער בלאַט גמרא און דער רבי וויל אייך דערפאר אָנפאטשען; איהר שטעלט אונטער אייער האנד — דאָס זייגען אַלץ ביישפיעלע פון רעפלעקסיווע טהעטיגקייטען. דיא געהירען האָבען דערמיט ניט צו טהאָן.

אום א רעפלעקסיווע טהעטיגקייט זאָל קענען שטאַטפינדען, מוזען זיין דריי עלעמענטען: 1) א צום צענטר פיהרענדער נערוו; 2) א פון צענטער־פיהרענדער נערוו און 3) א נערוו־צענטער. דער צום צענטער־פיהרענדער נערוו האָט בעקומען איין איינדרוק, וועלכען ער ברייננט צום צענטער אין רוקען־מארך און פון דאָרטען ווערט ארויסגעשיקט אן אימפולס דורך דיא פון צענטער־פיהרענדע נערווען צו דיא אָרגאנען.

פיעלע, כמעט דיא גרעסטע טהייל פון דיא רעפלעקסיווע טהעטיגקייטען, קענען קאָנטראָלירט ווערען דורך דעם ווילען. ווען איהר האָט שמערצען, שרייט איהר אויס; דער אויסגעשריי איז א רעפלעקסיווע טהעטיגקייט; איהר קענט אָבער פערקוועטשען מיט דיא ציין אָדער דיא הענד און ניט אויסשרייען. עס זיינען אָבער אויך פאראנען אזעלכע רעפלעקסיווע טהעטיגקייטען, וועלכע איהר קענט בשום אופן ניט קאָנטראָלירען. דארווין דערצעהלט פון זיך, אז ער האָט אמאָל פרובירט אָנשפארען זיין שטערן אן דיא גלעזערנע וואנט פון א שטייג, וואו א שלאנג איז געלעגען. ער האָט געוואוסט, אז ער איז פאָלשטענדיג זיכער אז דיא שלאַנג קען איהם גאָר נישט טהון. אבער אזוי שנעל וויא דיא שלאַנג האָט זיך געטהון א וואָרף אין זיין ריכטונג, איז ער אָבגעשפרונגען צוריק און קיין אנשטרענגונג פון זיין ווילען האָט איהם ניט גע־קענט העלפען.

אויסער דיעזע צענטרען פיר רעפלעקסיווע טהעטיגקייט געפינען זיך אויך אין דעם רוקען־מארך אנדערע ספעציעלע צענטרען, וויא צום ביישפיעל דער צענטער פון וואסער־שלאָגען, פון שטול־גאנג, פון ערעקציאָן, א. ז. וו.

אין דער נערווען־סיסטעם אלס א גאנצעס פערנעהמט דער רוקען־מארך א זעהר וויכטיגען פלאטץ, דער צווייטער אין וויכטיגקייט נאָך דיא געהירען, וועגען וועלכע מיר וועלען שרייבען ביי א געלעגענהייט.

דר. א. גינזבורג.

פרייהייט

(פון שעללי, איבערזעצט פון ה. רויזענבלאַט).

דיא פייער־בערג עכטפערן איינער דעם צווייטען,
דער דונערענדער עכאָ ערוויעדערט און שאלט,
איין ברויזענדע כוואליע וועקט אויפעט א צווייטע
דער מעכטיגסטער אייז־בארג פון פחד צופאלט,
וויא באַלד נאר דער האָרן פון שטורם ערשאַלט.
* * *
איין איינציגער בליץ פון דעם פינסטערען וואָלקען
בעליכטעט א טויזענדע אינזלען ארום,
איין ערד־שטורם, און שטעדט ווערען הרוב ונחרב
און הונדערטע שטידערן אויף נאר פון ברום,
עס פלאַטערט פאר מורא דיא ערד אומעדום.
* * *
דאָך ז'שאַרפער דיין בליק ווי דער בליץ מיט זיין פייער
פיל שנעלער דיין גאַנג פון דיא ווילדעסטע אָקעאַנען
איין וואָרט דיינס פערטרייבט דיא צובייזערטע ים'ען.
א וואונק פון דיין אויג נור פערבלענדט די וואָלקאנען
צופיסט נאַטור'ס רעגלען, צושטערט איהרע פלאַנען..
* * *
פון טייכען צו ים'ען פון בערג צו וואלקאַנען,
דורך וואָלקען און שאטען און נעבעל געדיכטן;
פון פעלקער צו ראַסען, פון לענדער צו לענדער,
אויף שטעדט און דערפער פערשפרייט איז דיין ליכט
טיראַנען און שקלאַפען וויא שאָטענס פון נאכט
פערשווינדען וויא נאר דיין מאָרגען ערוואַכט...

קריטיק

איהר אויפגאבע און וויא זיא איז אין דער אידישער פרעסע אין אמעריקא.

א מאָדנעם מזל האט דער אידישער עולם צו קריטיק אין דער אידישער ליטעראטור, דעם זעלבען מזל וואס א בלוטיגער אביון, נעבאך, האט צו געלד, איך מיין צו דיא ריכטיגע מזומנים אין בייטעל.. דער אָרעמער אידישער עולם, וואס מיינט, אז אין זיין יעצטיגער פרעסע האט ער קריטיק, אמת'ע קריטיק, „ריכטיגע מזומנים" איז וויא דער בלוטיגער אביון, וואס האט דיא מזומנים אנשטאָדט אין בייטעל אין זיין פאנטאזיע!...

דען וואס איז קריטיק? וואס איז דיא אויפגאבע פון דעם וואהרען, עהרליכען קריטיקער? קריטיק הייסט ניט, וויא מאנכע מיינען ביי אונז, צו זידלען זיך, „צו רייבען א מאָרדע," נור קריטיק הייסט: אנאליזירען, צוגליעדערען, אונטערזוכען, פרובירען, אויב דאס וואס מע גיט אָן פיר דיא וועלט אלס ליטעראטור — א דראמע צו א נאָוועלע, צו אן ערצעהלונג און אז. וו. — האלט אוים טאַקי ריכטיג דיא פראָבע פון ליטעראטור. א גאָלד־שמיעד, וואס זוכט אונטער, אויב אן אָנגעגעבענער גאָלדענער חפץ איזווירקליך גאָלד, קען מען מיט רעכט אָנרופען „גאָלד־קריטיקער," און א גוטער שוסטער, וואס זוכט אונטער א פאָאר שיך, אויב זיי זיינען ריכטיג געמאכט נאָך דיא אלע רעגעלען פון שוסטעריי, קען מען מיט רעכט אָנרופען „שיך קריטיקער."

אין אונזער טרויעריגער וועלטעל אָבער פערבייטען זיך אָפט, צום אונגליק, דיא קריטיקער אין זייערע יוצרות... דער שוך־קריטיקער ווערט א ליטעראטור קריטיקער און דער ליטעראטור קריטיקער ווערט א שוך קריטיקער און דאמאלסט איז וועה צו דער ליטעראטור און וועה צו דער שוסטעריי!...

ניט יעדער איז בערופען צו זיין א ליטעראטור־קריטיקער, וויא ניט יעדער צו זיין א פאָעט, צו אין א פאָרמע פון געדיכטע, צו פון דראמען, צו פון ערצעהלונגען, וויא ניט יעדער איז בערחפען צו זיין א מאָלער, א מוזיק קאָמפאָזיטאָר, אן ערפינדער... דערצו מוז מען טאלענט האָבען. דער אמת בעגאבטער קריטיקער בריינגט מיט זיך דאס, וואס מען רופט „טאלענט," ווען ער ווערט געבאָרען אלס מתנה פון דער מוטער־נאטור גראדע וויא אלע בעגאבטע מענשען. דער אמת'ער ליטעראטור קריטיקער מוז, נאטירליך, זיין פיעל בעלעזען, ווייל נור אין דיא ווערקע פון דיא דיכטער שעפט ער זיין בעגייסטערונג און געפינט מאטעריאל פיר זיין קריטיק; אָבער ניט יעדער מענש, וואס האט פיעל געלעזען, קען זיין א ליטעראטור קריטיקער, אזוי וויא ניט יעדער, וואס האט זיך אָנגעהערט פיעל מוזיק, קען אליין ווערען א מוזיקער. דיא הויפט אויפגאבע פון דעם אמת'ן קריטיקער איז צו אנאליזירען אונפארטייאיש ליטערארישע ווערקע. אין זיין מוח און אין זיין נשמה דארפען זיך אָפשפיעגלען דיא איינדריקע פון דעם ווערק, וואס ער לעזט, און ניט פון דער פערזאָן, וואס האט געשאפען דאס ווערק.. זיין פעדער, וואס געהט שרייבען איבער'ן ווערק, מוז, זאָ צו זאָגען, געטונקט ווערען אין דיא איינדריקע, וואס זיין נשמה קריעגט פון דעם ווערק און ניט אין דיא פערזעהנליכע געפיהלען פון פ ר י נ ד ש א פ ט צו פון פ י י נ ד ש א פ ט צו דעם פערפאסער.

ערפילט דער ליטעראטור קריטיקער דיזעס, דאן לערנט ער דעם עולם, וויא אזוי צו פערשטעהען און צו פיהלען א ווערק, בעלייכטענדיג פיר איהם מיט דעם העלען שיין פון קריטיק דיא שטארקע און שוואכע זייטען, דיא אמת'ע און פאלשע פסיכאָלאָגישע שטריכען פון דעם ווערק; ערקלערענדיג דאָס אלעס מיט קלאָרע בעוויזע און ביישפיעלע פון ליטעראטור און פון לעבען. פון אזא קריטיקער פראָפיטירט ניט נור דער לעזער, נור אויך דער שרייבער. דער קריטיקער ווייזט אָן דעם שרייבער אויף פעהלערען אין זיין ווערק, וועלכע ער, דער שרייבער, זעהט אויסצומיידען אין זיינע ווייטערע ווערקע. דער קריטיקער ווייזט אָן אויף דיא גוטע זייטען אין

דעם שרייבער'ס ווערק און דאס ערמונטערט דעם שרייבער צו שאפען נאך בעסערע ווערקע...

אלזא, ד ע ר איז נור אן אמת'ער קריטיקער, וועלכער לערנט מיט זיינע קריטיקען דאס פאלק דענקען און פיהלען און וועלכער איז פעהיג צו ערוועקען אין בעגאבטע שרייבער לוסט צו שאפען און אויסצוצייכענען זיך אין זייערע ווערקע. און דאס קען נור אויספיהרען אזא קריטיקער, מיט טאלענט, מיט ליעבע צו זיין זאך; וועלכער קען בעגייסטערט ווערען פון א גוטען ווערק, וויא דער אמת'ער מוזיקער פון א גוטע שטיק מוזיק. נור אזא קריטיקער אנאליזירט אונפארטייאיש א ווערק, אזא קריטיקער מ ו ז ארויסגעבען זיינע געפיהלען און איינדריקע, וואס דאס ווערק פון'ם שרייבער האט ערוועקט אין זיין נשמה, גראדע וויא דיא בלום מוז ארויסגעבען איהר דופט נאכדעם, וויא זיא האט זיך אנגעזויגט פול מיט טהוי. דען דער גייסט פון דעם אמת'ען קריטיקער ווערט אנגעצונדען פון דעם גייסט פון דעם דיכטער, וואס ליעגט אין א ווערק, אזוי וויא א ליכט, אז עס קומט אין בעריהרונג מיט פייער...

אין דער געשיכטע פון דער וועלט ליטעראטור זיינען דא פיעלע און פיעלע ביישפיעלע וועגען אמת'ע קריטיקער, וואס האבען ערמונטערט שרייבער צו שאפען, ערמונטערט אזעלכע שרייבער, וואס זיינען אין דיא שפעטערע יאהרען געווארען וועלט־בעריהמטע זשעניעס.

דער זשעניאלער פראנצויזישער שרייבער גי־דע־מאפאסאן האט 12 יאהר נאכאנאנד געשריעבען סקיצען און האט זיי מורא געהאט אריינצושיקען אין א רעדאקציאן צום דרוקען, אזוי וועניג האט ער דאן געגלויבט אין זיין טאלענט!.. ביז איינמאל האט ער איבערגעלעזען זיינע א סקיצע פיר דעם בעריהמטען רוסישען שרייבער טורגעניעוו און זיין פריינד דעם ניט וועניגער בעריהמטען עמיל זאלא. זיי האבען אויסגעהערט דיא סקיצע מיט בעגייסטערונג, און דיזע בעגייסטערונג פון דיא צוויי גרויסע אויטאריטעטען קינסטלער האט איהם ערמונטערט, האט אריינגעפלאסען אין איהם א גלויבען אין זיין טאלענט און ער האט דאן געשאפען זיינע וואונדערבארע סקיצען...

דער רעדאקטאר פון דעם דייטשען זשורנאל: „פרייע פאלקס־ביהנע,“ הערר שמיטה, וועלכער איז אויך א בעריהמטער טהעאטער קריטיקער, האט מיט יאהרען צוריק געקראגען צוגעשיקט א דראמע פון אן אונבעקאנטען שרייבער. דיא דראמע האט געהייסען „פאר זאנענאויפגאנג.“ ווען ער האט איבערגעלעזען דיא דראמע איז ער אזוי בעגייסטערט געווארען, אז ער האט איינגעלאדען דעם אונבעקאנטען שרייבער צו זיך אהיים און האט איהם ערמונטערט צו שאפען נייע ווערקע.. יענער אונבעקאנטער שרייבער האט זייט דעם געשאפען אנדערע ווערקע. זיין נאמען איז גערהארד הויפטמאן, דער אונשטערבליכער דיכטער פון „דיא וועבער,“ „פערזונקענע גלאקע,“ „האנעלעס הימעלפאהרט“ און פון נאך אנדערע זשעניאלע ווערקע...

ווען דער גרויסער רוסישער קריטיקער ביעלינסקי האט איבערגעלעזען דעם מאנוסקריפט פון דעם ערשטען ווערק פון דעם שפעטער וועלט־בעריהמטען פסיכאלאג ראמאניסט פיאדער דאסטאיעווסקי: „ביעדניע ליודי,“ איז ער גלייך אוועקגעלאפען צו איהם איז איהם ארויפגעפאלען אויפ'ן האלז און האט זיך צרוויינט אויס בעגייסטערונג פון דעם ווערק!

אט אזוי ווערט בעגייסטערט דער אמת'ער קריטיקער פון דעם גוטען ווערק און אויף אזא אופן ווירקט ער אויף דעם שרייבער, וועקט אין איהם אויף דאס גלויבען אין זיך אליין, אהן וועלכען א שרייבער קען ניט שאפען, און אט אזוי ליעבט דער אמת'ער קריטיקער זיין זאך!..

נאטירליך, עס זיינען דא פערשיעדענע קריטיקער, וואס שטעלען גאנץ אנדערע פאדערונגען א שרייבער. איינער פאדערט א געוויסען מוסר השכל פון א ווערק, א געוויסע טענדענץ זאל דאס ווערק אין זיך ענטהאלטען, דער צווייטער, פארקעהרט, פאדערט, אז דאס ווערק זאל אין זיך ניט ענטהאלטען קיין שום טענדענץ; איינער בערלאנגט, אז א ווערק זאל אין זיך אפשפיעגלען נור דיא שעהנע, דיא ליכטיגע זייט פון לעבען, א צווייטער פערלאנגט, אז דאס ווערק זאל אין זיך אפשפיעגלען דיא שעהנע אזוי אויך דיא מיאוסע, דיא עקעלהאפטע און דיא טרויעריגע זייט פון'ם לעבען און אז. וו. אבער קיינער פון דיא קריטיקער, אויב ער איז נור אן אמת'ער קריטיקער, וועט ניט אפלייקענען דעם טאלענט פון דעם שרייבער, אויב יענער האט נור טאלענט, מעג ער זיין טענדענציעז צו ניין, מעג ער מאהלען דאס שעהנע פון לעבען, צו דאס מיאוס'ע, דאס עקעלהאפסטע. צום ביישפיעל, א קריטיקער פון דער רעאליסטישער ריכטונג וועט ניט צופריעדען זיין מיט דעם ראמאנטיזמוס פון א וויקטאר הוגא, אבער קיין אמת'ער קריטיקער פון

דער רעאליסטישער ריכטונג וועט דערפאר, ווייל וויקטאר הוגא איז ניט קיין רעאליסטישער שרייבער, ניט וואגען אפצוליייקענען דעם זשעניאלען טאלענט פון דעם גרויסען פראנצויזישען דיכטער... נ. מיכאילאווסקי איז געוועז א פערביסענער געגנער פון זאלא'ס „עקספּערימענטאלע“ ראמאנען, דאך האט ער אין זיין בייסענדעסטער קריטיק צוגעגעבען, אז זאלא האט א אונגעוואוינליך גרויסען טאלענט. מיט אנטאן טשעכאוו איז דער זעלבער קריטיקער אויך א לאנגע צייט געווען אונצופריעדען, ספּעציעל פיר דאס „קאלטע בלוט“, וואס טשעכאוו ווייזט ארויס צו זיינע העלדען, פון דעסטוועגען האט מיכאילאווסקי ניט אפּגעלייקענט טשעכאוו'ס גרויסען טאלענט. און דאך איז מיכאילאווסקי געווען פון דיא שטרענגסטע ריכטער אין דער רוסישער ליטעראטור, מיט קיין זיידענע הענדשיקעס האט ער ניט בעהאנדעלט ווערקע און שרייבער, וואס זיינען איהם ניט געפעלען געווען. אין רוסלאנד איז דא א געוויסער ראמאנען־שרייבער ארלאווסקי. דיעזער ארלאווסקי איז זעהר א קאנסערוואטיווער שרייבער, א מיטארבייטער פון דעם קאנסערוואטיווסטען רוסישען זשורנאל „רוסקי וויעסטניק.“ פון דעסטוועגען האט אזא פּראגרעסיווער קריטיקער וויא סקאביטשעווסקי ניט אפּגעלייקענט דעם שרייבער'ס בעדייטענדען טאלענט.

* * *

זיינען אזוי אויך אונזערע אידישע קריטיקער אין אמעריקא? קענען זיי זיך אמאל אויף אן אמת היגרייסען מיט א גוטען ווערק פון א היגען שרייבער? פערטראגען זיי זיך אונפּארטייאיש צו דיא ווערקע פון שרייבער?.. ליידער, ליידער!...

איך האב אמאל געהערט, וויא אונזערער א קריטיקער האט מיט בעגייסטערונג גערעדט וועגען א געוויסען אייראפּייאישען קריטיקער: „יענער איז טאקי א ריכטיגער קריטיקער. אז ער וויל, טהוט ער אן איינעם א קרוין אויפ'ן קאפּ און אז ער וויל, בעגראבט ער איינעם ניין איילען אין דער ארמה!...“

פערשטעהט איהר, וואס קריטיק הייסט ביי אונזערען א קריטיקער? „אז ער וויל!..“ עס איז ניט קיין פראגע פון טאלענט, פון ווערק; עס איז ניט קיין פראגע, צו יענער פערדיענט דיא קרוין, צו דער אנדערער פערדיענט דיא ניין איילען אין דער ארמה, — ניין, עס איז נור א פראגע פון דעם „אז ער וויל,“ פון דעם קריטיקערס פערזעהנליכע געפיהלען צום שרייבער...

דערפאר טאקי קומט אונז אוים אפט צו לעזען אין אידישע צייטונגען מיינונגען וועגען איינעם און דעם זעלבען ווערק, וואס אונטערשיידען זיך איינע פון דער אנדערע וויא וויים פון שווארץ. למשל: אט האט מען אויפגעפיהרט א נייע פּיעסע אין א טהעאטער. איין צייטונג לויבט דיא פּיעסע אין טאג אריין, דיא צווייטע — לאכט זיא אוים און שרייבט בפירוש, אז זיא איז א שמאטע... דיא דריטע צייטונג שרייבט בפירוש, אז זיא איז שטארק אמוזירענד און האט ביים פּובליקום זעהר אויסגענומען און דיא פערטע צייטונג שרייבט בפירוש, אז דיא פּיעסע איז לאנגווייליג ביז חלשות און דאס פּובליקום מיט דיא אקטיארען גענעצען פון לאנגוויילינקייט...

אז איהר האט איבערגעלעזען דיא אללע „קריטיקען,“ פיהלט איהר זיך צומישט שטיטש, וויא איז דאס מעגליך — פרעגט איהר ביי זיך — אז דיא פּיעסע זאל זיין אזוי שלעכט, ווען יענער שרייבט בפירוש, אז זיא איז אזוי גוט?

דער תירוץ איז: „אז ער וויל!..“

דאס גרעסטע מייסטערווערק איז ניט אהן פעהלערן; די זון אפילו האט אויך איהרע פעהלערן שעקספּיר אליין האט זיך אויך זיינע פעהלערען, און, פערקעהרט, דאס שוואכסטע ווערק, געשאפען פון א מענשען מיט טאלענט, האט זיך זיינע גוטע זייטען. פון אונזערע קריטיקער אבער קענט איהר דאס ניט וויסען: זיי אנאליזירען ניט, זיי צוגליעדערען ניט קיין ווערק. דאס ווערק אינטערעסירט זיי ניט, ליטעראטור איז פאר זיי נאר א מיטעל, ניט קיין צוועק. עס אינטערעסירט זיי נור דיא פּערזאן פון שרייבער; זייער מיינונג וועגען זיין ווערק העננט אימער אפּ פון זייערע פ ע ר ז ע ה נ ל י כ ע בעציהונגען צו איהם, איז ער גוט מיט זיי, דאן וועלען זיי איהם אנטאן א קרוין אויפ'ן קאפּ, נאטירליך, פון צייטונגספּאפּיער; איז ער אבער, חס וחלילה, מיט זיי צוקריעגט, דאן... דאן וועלען זיי שוין איהם זרכען צו בעגראבען אין א קבר אהן א סענט קבורה געלד! . . .

איך קען אונזערען א קריטיקער, וואס האט איינמאל געלויבט אין טאג אריין א ווערק פון א געוויסען שרייבער און אויף מארגען האט ער דאס זעלבע ווערק אין א פּריוואט געשפּרעך גערליינט אין דר'ערד. פרעגט מען ביי איהם: „שטייטש, ר' קרוב, דוא האכט דאך ערשט נעכטען אזוי געלויבט דאס זעלבע ווערק?“ ענט־

פערט ער: „היינט וואָלט איך שוין דאָס ווערק געליינט טיעף אין דער ערד. געכטען האָב איך עס געלויבט, ווייל געכטען האָב איך ניט געוואוסט, וואָס איך וויס היינט...“

„וואָס אזוינס האָסטו היינט זיך דערוואוסט, ר' קרוב? עפּעס אַ נייע טהעאָריע וועגען ליטעראטור?...“

„מע האָט מיר איבערגעגעבען, אז ער זאָגט, אז איך בין ניט קיין קריטיקער.“

מיט איין וואָרט, אין אונזער פּרעסע פעהלט עהרליכע, געוויסענהאַפטע און אונפּארטייאישע קריטיק — דאָס וואָס עס איז דיא נשמה פון אלע אַנדערע ליטעראַטורען. אַ שוואַרצער טייפעל הערשט אין איהר, אַ שרעקליכער טייפעל, וועלכער זייהט קנאה און שנאה צווישען אונזערע שרייבער אליין... ניט דיא שעהנע געטהייט, דיא קונסט, זיננט איהרע זיסע טענער אין דער נשמה פון אונזערע שרייבער, וועקענדיג אין איהר ליעבע און בעגייסטערונג צו שאפען א ליטעראַטור, נור א שוואַרצער, אַ שרעקליכער טייפעל זיצט אין איהר און וועקט געפיהלען פון פיינדשאַפט און ניט פערגינען דעם צווייטען!... ניט דיא ליעבע צו ליטעראַטור פיהרט דאָ אונז דיא פעדער פון דעם קריטיקער, נור דיא ליעבע צו זיין אייגענער קליינינצקער פערזעהנליכקייט!... עס הערשט אין אונזער ליטעראַטור דער גייסט פון יענעם ווילדען, וועלכער אויף דיא פראגע: „וואָס איז עהרליך און וואָס איז ניט עהרליך,“ האָט געענטפערט: „עהרליך איז, ווען איך נעהם צו יענעם'ס ווייב, און אונעהרליך איז, ווען יענער נעהמט צו מיין ווייב“. דיזער ווילדער גייסט דריקט זיך אויס ביי אונזערע קריטיקער אין א מעהר ציוויליזירטער פאָרמולע: „ווער עס איז ניט מיט מיר, יענער איז געגען מיר און יענעם דאַרף מען רייבען אַ מאָרדע!...“

עס מוז געשאַפען ווערען אין אונזער ליטעראטור אן אונפּארטייאישע קריטיק, וואָס זאָל קריטיקירען דאָס ווערק אַבגעזעהען פון דער פּערזענליכקייט פון דעם שרייבער, וואָס זאָל ניט בעטראַכטען ליטעראַטור אלס א פּלאַטץ, וואו צו רעכענען זיך מיט געוויסע פערזאָנען, נור אלס אַ קדשי קדשים, וואו עס שוועבט דער גייסט פון טאַלענט; וואו עס רוהט, וויא אַ פּערל אין דעם טיעפען שויס פון'ם ים, נאַטור'ס שעהנסטע און ערהעלסטע מתנה!

אזא אונפּארטייאישע קריטיק קען נור און מוז שאַפען דיא „צוקונפט!...“

ברוך לערנער.

ערהאַלטען פאָלגענדע נייע ביכער.

„דער עקאָנאָמישער ליגע“ פון מאַקס נאַרדוי, איבערזעצט פון ר. ראקער, ארויסגעגעבען פון דער גרופּע „אַרבייטער פריינד“ אין לאָנדאָן.

„ליעבע און פאַמיליען לעבען לויט אידיש־ קייט“, פון ב. פייגענבוים, ארויסגעגעבען פון א. הילמאַן, 50 סאַפאָלק סט.

נייע ביכער

געזאמעלטע ליעדער פון מאררים ראזענפעלד.

ארויסגעגעבען פון דער
אינטערנאציאנאלער לייברערי פובלישינג קאמ.

ראזענפעלד'ס דיכטונגען פערנעהמען א בוך פון 350 זייטען און ענטהאלטען א זאמלונג פון די ליעדער, וועלכע דער פאעטהאלט פאר זיינע בעסטע און געראטענסטע. זיי זיינען צוטהיילט אין ארבייטער און פרייהייטס ליעדער, נאציאנאלע און פאלקס ליעדער, לירישע ליעדער, סאטירישע ליעדער און פערשיעדענע ליעדער. דער בוך גיט גענוג מאטעריאל אבצושאצען דעם דיכטערס טהעטינקייט און פיהרט אונז אריין אין דעם געפיהלס און געדאנקען לעבען פון איינעם פון דיא בעסט בעקאנטע לעבענדע דיכטער פון דעם אידישען פאלק. דען פריהער פאר אלעס, און כמעט אין גאנצען, איז ראזענפעלד א קינד פון דער ארבייט און א דיכטער פון פאלק. זיינע בעסטע ליעדער זיינען ארויסגעשפראצט פון פאלקס־לעבען און פון זיינע ליידען, און איבער זייקען ער זיך אויך ניט ארויפהויבען. עס ווייהעט דורך דעם בוך א טיעף שמערצליכער קלאנג פון ליידען און פיין, עס הערט זיך דורך איהם א טרויער־געזאנג. וויא דער אלטער איכה־מאטיוו פון דעם מארטירער־פאלק.

אלס אן ארים קינד פון אונזער ליידענרייכען פאלק האט דער דיכטער זיין לעבען פערבראכט אין הארטען קאמפף פאר דיא מאטעריעלע עקזיסטענץ. צו דיא ליידען, וועלכע אלע אידישע קינדער אין פוילען קריעגען מיט א פולע האנד און האבען גע'ירש'עט פון פריהערע דורות, האט דאס לעבען צוגעלייגט דעם שווערען קאמפף פון איינעם וואס איז פערוואגעלט אין א פרעמדע לאנד און מוז דורך שווערע און אויסצעהרענדע ארבייט פערדיענען זיין ברויט. דאס איז געוועזן אין דער טרויעריגסטער צייט פון דער אידישער עמיגראציאן אין אמעריקא. וואס איז דער וואונדער, אז טרויעריג קלינגט דאס ליעד פון זינגער און אז אהן האפנונג און אהן לעבענספרייד הערט זיך זיין שטימע? גרוי און שווארץ, איינזאם און פערלאזען זייגען דיא שטימונגען און מאמענטען אין דעם דיכטער'ס בעסטע ליעדער, אין זיין ליריק.

עס איז פערשטענדליך פיר דעם קענער פון פאעזיע, אז א דיכטער וויא ראזענפעלד, דורך זיין געבורט און זיינע אומשטענדען אין לעבען, זאל זיין אם בעסטען אין זיינע לירישע דיכטונגען, דען וואו דער שמערץ שפיעלט מיט זיינע הארטע פינגער איבער דעם דיכטער'ס קלינגענדער נשמה, וועלען אימער זיינע ליעדער ענטהאלטען אין זיך זיינע אינערסטע געפיהלען. און וואו דעם דיכטער האט געפעהלט דיא גרויסע בערוהיגענדע הילפע פון א מאדערנער בילדונג, וואו ער מוז אין שפעטערע יאהרען קעמפפען פאר יעדער ביסעל וויסען, דארט וועט דער קינסטלער זוכען זיך צו געפינען, צו דערגעהען זיין שטעלונג צו דער וועלט און צום לעבען. און טרויעריג קלינגט דערפאר דעם דיכטער'ס ליעד, האפנונגסלאז. אין זיינע „הערבסט בלעטלאך" הויבט ער אן:

איינזאם זיץ איך, וויא געפאנגען
פון א זעלטזאמען געפיהל:
עפעס האב איך איין פערלאנגען,
דאך איך ווייס ניט, וואס איך וויל.
זוכען פריידען, זוכען ליידען
ערגעץ וואו פיר מיר בעשטעלט?
קראנק איז איינער פון אונז ביידען! —
זאגט: בין איך עס, צו דיא וועלט?

דיא וועלט איז ליידער קיינמאל ניט קראנק, אונז אבער מאכט זיא יא קראנק. נאר דאך קען א קינסטלער זיך א הויב טהאן איבער דער קראנקהייט און געגעזען צו ווערען אין דעם לאנד פון דער שעהנהייט, זיך איינצוהערען אין דיא טיעפע טענער פון לעבען, און פון דיא בערג פון גליק ארונטערצוקומען צו דיא מענשען אין

טהאל פון עלענד און מיט דעם באלזאם פון טרייסט צו לינדערען זייערע וואונדען. אבער דאס האט ראזענפעלד ניט געקענט. עס שיינט, אז עס פעהלט איהם גלויבען גענוג זיך צו הויבען אין דער הויך מיט דיא אלטע אידעאלען, און עס פעהלט איהם א ברייטע וועלטאנשויאונג און פערשטענדניס פון דער נאטור, אום ארויפצופליהען מיט דיא פליגלען פון נייע אידעאלען. דארום ווערט זיין דיכטער הערץ צוריסען, און א שווארצער וואלקען הייננט איבער איהם. א קינד פון ליידען, קען ער ניט קעמפפען, און אין דיא אלול „מעלאדיען“ זינגט ער הילפלאז:

א, וואס'זשע וויין איך, ווען איך זעה
דעם אבשייד פון דעם זומער?
פאר וואס ערגרייפט א טיעפער וועה
מיך אן, א טיעפער' קומער?

פאר וואס ערשרעק איך וויא א קינד
ביי'ם וועלקען פון דיא בלומען,
ביים ערשטען פייף פון רויהען ווינד
וואס זאגט אן ווינטערס קומען?

איך וויים נישט, וואס מיין שרעק בעדייט,
איך וויים נאר, אז דיא טרעהרען
אין יעדען יאהר צו דיעזער צייט
ערשיינען גרינג און גערען;

איך וויים נאר, אז אין בוזים נאגט
און גריזשעט וויא א ווארים,
און טיעף אין הארץ א שטימע זאגט:
זעה! קברים, קברים, קברים!...

דא צייגט דער דיכטער זיין בעסטען קענען. אהן אנשטרענגונג זינגט ער זיין שטילעם ליעד. ער זינגט ווירקליך, דען ער האט אן אויסגעצייכנעטען קלאנג, וועלכער קלינגט אזוי נאטירליך וויא דאס מורמעלן פון שפרינגענדען קוואל. עס הערט זיך מוזיק און געפיהל אין זיין פערז, נאר ליידער פעהלט טיעפקייט אין דעם גרעסטען טהייל פון זיינע ליעדער. מען זעהט אויך, אז דער שמערץ פון דיכטער איז, צום גרעסטענטהייל, ארויסגערופען דורך מאטעריעלע ליידען און אומשטענדען. צופיעל ארבייטער ליידען, און דאס אויך מייסטענס פערזענליכע. דערפאר זיינען דיא פון זיינע ארבייטער ליעדער, וועלכע טראגען א לירישען פערזענליכען כאראקטער דיא בעסטע, מען פיהלט דא דעם שמערץ, ביטער און עלענד, און דאך בלייבט דער דיכטער אזוי איינפאך און שטיל, אז דיא וואהרע גרויסקייט פון דעם פאלקסליעד ווערט דערגרייכט. מיר זיינען בעקאנט וועניג פאלקסליעדער, וועלכע זיינען בעסער וויא דאס ליעד „מיין אינגעלע“ אין זיין מערקווירדיגער איינפאכקייט. א טיעפער אינערליכער שמערץ, א שטילע ביטערקייט, און אלעס געהט זיך רוהיג זיין וועג. די כאציאלע אונשולד פון דעם ליעד איז א טהייל פון זיין ווערט. עס פעהלט אין דעם ליעד דער טראטיז פון דעם קעמפפער, אבער דיא שיינהייט פון דעם געדיכט ווערט ניט געשטערט. און דאס זעלבע קען מען אויך זאגען ועגען דעם אנפאנגס פערז „אין שאפ און דער היים:“

איך זומן און איך טרייב דיא מאשינע,
און פיהל וויא מיין כח געהט אויס;
איך טראג נים אויף קיינעם קיין שנאה,
און פרעמד איז מיר ראכע און קנאה,
דער וועהטאג אין הערץ נאר איז גרוים.

נאציאנאלע ליעדער אבער זינגט זיך דעם דיכטער גאר ניט, עס שיינט, אז עס פעהלט איהם, וויא איך האב אויבען געזאגט, דער גלויבען. איך האב ניט געקענט געפינען אין זיין בוך איין נאציאנאלע ליעד, וועלכע זאל זיך קענען גלייכען צו זיינע לירישע ווערק. פון קליינעם ווערט זיינען אויך זיינע סאטירישע געדיכטע. איך מוז אבער דא זאגען אז ראזענפעלד צייגט א גאנץ גוטע טאן פון אן ערצעהלער, פיעלייכט וועט ער אין זיינע ווייטערע ווערקע אונז שיינקען באלאדען. מיר האבען זיי ווירקליך נויטיג.

דער בוך איז זעהר שעהן ארויסגעגעבען. אויף גוטען פאפיער, גוט געבונדען, זאגאר מיט צופיעל געלד. איינינע פון דיא אילוסטראציאנען זיינען גרויסארטיג, איבערהויפט דאס ירושלים בילד. עס איז איבעריג דעם אידישען פאלק צו ראטהען צו קויפען דיא ליעדער פון זיין דיכטער אין אמעריקא.

ם. לעאנטיעף.

די צוקונפט

No. 5 (29) MAY 1904, Volume 3

„דיא צוקונפט“ רעדט צו איהרע צוקינפטיגע לעזער

אז דיא „צוקונפט“ האט א זיכערען צוקונפט איז שוין קיין צווייפעל ניט מעהר. דיא טויזענדער סובסקרייבער מיט זייערע צעהנדליגע טויזענדע לעזער וואס קומען צו יעדען מאנאט מאכען עס פאר זיכער. — צו דיעזע נייע וואקסענדע צאהל לעזער און דיא צוקינפטיגע לעזער וואס וועלען געשאפען ווערען נעכסטען מאנאט דורך דיא נייע לעזער פון דיעזען מאנאט, צו זיי ווילען מיר יעצט ריידען עטליכע ווערטער.— מיט אונזערע אלטע לעזער זיינען מיר שוין איינגערמאכטען בעקאנט: זיי ווייסען שוין פון דיא פאריגע יאהרגענגע צו וואס מיר שטרעבען, זיי ווייסען מיט וועלכע שוועריגקייטען מיר האבען אנגעפאנגען ארויסצוגעבען דיא „צוקונפט“ און ווייסען דארום וויא צו שעטצען יעדע פערבעסערונג וואס ווערט אין איהר געמאכט. זייערע צופריעדענהייט פערזיכערען אונז דיא איממער גרעסערע ארדערס וואס זיי שיקען אריין יעדען מאנאט און דיא ווארעמע אויסדריקע וואס מיר לעזען אין זייערע בריעף מיט וואס פאר א חשק, מיט וואס פאר א פערגעניגען זיי פערשפרייטען דעם זשורנאל אין אלע פערווארפענע ערטער, אין אזעלכע פינסטערע ווינקעלעך וויא ביז יעצט האט נאך קיין שטראהל ליכטיגקייט ניט אריינגעשיינט.

אלס א סאמפעל פון דיא איבערגעבענהייט פון אונזערע גענאסען צו דער הייליגער זאך וועט נענוג זיין א אויסצוג פון בלויז איין בריעף פון דיא הונדערטע וואס מיר בעקומען פון דיא קאונטרי:

ארב. רינג ברענטש 14 פראווידענס ר. י.

„דעם בריעף פון דיא „פעדערייישען“ ערהאלטען און פארגעלעזען ביים ברענטש מיטינג“ — „ווען דאס זאל געטהאן ווערען, וועט דאס אבסאלוט ניט הייסען, דאס מיר האבען געטהאן אונזער פפליכט פאר אונזער צוקונפט“.

דארום האט דיא ברענטש בעשלאסען אונז צו שיקען 100 פרעמיע אדרעסען מיר זאלען ארויס שיקען יעדען מאנאט פארלויפיג 100 קאפיעס פיר וועלכע דיא ברענטש וועט בעצאהלען. זייערע מעמבערס זיינען סיי וויא לעזער פון דיא צוקונפט, און געבען דערצו זייער ערקלערונג וויא פאלגט:

„מיר זיינען מיט פערגניגען בערייט צו טהון דאס, ווייל דאס איינציגע אידישע ווארט, וואס אונז איז נאך געבליבען פון די אמת'ע אידישע בעוועגונג איז „דיא צוקונפט.“ און ווען מיר אלס ארגאניזירטע קערפערשאפט זאלען ניט קענען טהאן אזא קליינינקייט פיר „דיא צוקונפט“, דאן צו וואס רופען מיר זיך סאציאליסטישע ארגאניזאציאנען?“

וואס זאגט איהר פריינדע? עס איז דאכט זיך ניט קיין שלעכטער פלאן. אנדערע ברענטשעס מעגען עס נעהמען פאר א סאמפעל! — פארזיכטיג גענאסען! פון אזא אנגרייפענדע אטאקע אויף אונזער פיינדליכען לאגער, דיא פינסטערלינגע, וואס אונזערע גענאסען האבען געמאכט קענען מיר זיך ריכטען אויף א גרויסע ארמעע וואס זאל אריין פאלען צו אונז אין פלען. מיר מוזען דארום זיין פארבערייטעט זיי צו עמפפאנגען וויא העלדען, וויא ערעלמוטהיגע זינער. מיר מוזען זיין פארזארגט מיט פראוויאנט....

צו דיא פלעניקעס, צו דיזע נייע לעזער

Digitized by Google

ווילען מיר יעצט הו פטזעבליך ריידען. מיר האַבען פיעלעס, וויכטינעס, זעהר וויכטינעס צו זאָגען זיי. מיט זיי צו ריידען פערשאַפט אונז א'ן אונענדליכען פערגעניגען. אזא פערגעניגען קענען מיר זיך אָבער, ליידער, ניט פערגינען צו פיעל: דער רעדאַקטער וועט עס אונז ניט ערלויבען. מיר זיינען אָבער געטרייסט מיט דער האָפנונג, דאָס דיעזער נומער „צוקונפט“ וועט פיעל בעסער ריידען פאר זיך זעלבסט וויא אימיצער אַנדערש.

ווען דער נייער לעזער וועט פרעגען ווער זיינען דאָס דיא „מיר?“ קענען מיר איהם אין קורצען ענטפערען אז דאָס איז „ער“ דער לעזער אליין: דעם געפיהל וואָס ער האָט בשעת ער לעזט דורך א גוטען ארטיקעל און זוכט דאַן א שכן א בעקאַנטען צו טהיילען זיך מיט איהם דעם גייסטליכען פערגעניגען, מיר טרינקען פון'ם קוואל פון וויסענשאַפט און עס ערוועקט זיך אין אונז א'ן איידעלער פערלאַנגען צו געבען דעם צווייטען אויך א טרונק. אלזאָ, הייסט עס, מיר אלטע לעזער ריידען צו אייך נייע לעזער און מיר אלע צוזאַמען זיינען דאָס דיא ארויסגעבער, דיא בילדער פון דיא צוקונפט...

צייטשריפטען האָבען אויך וויא פלאנצונגען זייער ווינטער, זייער פריהלינג און זייער הערבסט. דעם קאַלטען, האַרטען ווינטער האָט שוין דיא „צוקונפט“ דורך געמאַכט. מיט דיעזען „מאַי נומער“ פאַנגט זיך אָן דיא „צוקונפט'ס“ פריהלינג: וויא א שעהנע בלום לאָזט זיא פאַנאַנדער בלעטלעך נאָך בלעטלעך מיט דיא שעהנסטע קאָלאָרען פול מיט זיסען און קרעפטיגען אראָמאַטה.

גענאָסען, ניט אייערע אונגליקליכע ברידער, יושבי חשך וצלמות, א געלעגענהייט זיי זאָלען אויך געניסען דיא טהייערע פרוכט פון'ם עץ הדעת!

דיעזער נומער, ענטהאַלט 80 זייטען מיט 16 זייטען מעהר וויא דיא פאָרינע נומערן פול מיט דיא בעסטע און גיטצליכסטע לעזעשטאָף.

מיר בעגריסען הערצליך דיא קאָנווענשאָן פון'ם „ארבייטער רינג“ וועלכע וועט שטאַטפינדען דעם 13טען מאַי 1904. מיר ווינשען דיעזען אידעאַלען אָרגאַן גרויסקייט און שטאַרקייט, איינינקייט און גליק.

מיט פריינדליכען גרוס,

דיא צוקונפט פרעס פעדעריישען.

פאָלגענדע ארגאַניזאַציאָנען זיינען צוגעקומען צו דיא ליסטע, וועלכע נעהמען קאָפּיעס לויט דעם צאָהל פון זייערע מיטגליעדער:

ברענטש 8 ארבייטער רינג, ניו יאָרק.
„ 14 „ „ פראָווידענס.
„ 33 „ „ באָסטאָן.
„ 42 „ „ נוואַרק.
„ 50 „ „ „
„ 53 „ „ „
„ 56 „ „ „
„ 61 „ „ הייווערהיל.
„ 63 „ „ קאַנזאַס סיטי.

ברענטש פון בונד באָסטאָן.
„ „ „ ניו יאָרק.
לאַמזער יאָנג מענס בענ. אסס'ן, ניו יאָרק.
מינסקער פראָג. י. ל. און י. מ., ניו יאָרק.
יאַגוסטאָווער י. פ. עדיוק. ליעג, ניו יאָרק.
ליידיעס ראַפּער מעקערס יוניאָן, ניו יאָרק.
עדיוקיישיאָנעל ליעג, לינן, מאַס.

אלעקסאנדער יאָנאַס.

Google

לעבע וואהל, אלטער פרייהייטס־קעמפפער!

צום 70 יעהריגען געבורטס־טאג פון גענאסע אלעקסאנדער יאנאס.

מיט רעכט האט דיא „ארבייטער וועלט," דער ארגאן פון דיא פעראייניגטע אידישע גע־ווערקשאפטען, בעגריסט גענ. אלעקסאנדער יאנאס צו זיין 70 יעהריגען געבורטס־טאג מיט דעם נאמען „אונזער אמעריקאנער רבי." דיעזען נאמען האט ער כשר פערדיענט ניט נאר אלס איינער פון די פיאניערען פון סאציאליזמוס אין אמעריקא, אלס א פיהרער פון דייטשע ארבייטער, זאנדערען אויך אלס אן אונטערשטיצער פון אידישע יוניאנס, אלס אן אויפמונטערער און וועגווייזער אין דיא שטרעבונגען און קעמפפע פון אידישע ארבייטער צו פערבעסערען זייער לאגע.

וועלכע אידישע יוניאן, פרעגט דיא „ארבייטער וועלט", האט זיך נים געווענדעט אין דער הייסעסטער מינוט, אין רעכטען פלאקער פון סטרייקס, צו דיעזען אלטען קעמפפער, ער זאל זיי ערמונטערען מיט זיין הייסען פריינדליכען ווארט און זיי ציינען א וועג צו געווינען זייער קאמפף? נאך מעהר קענען עס זאגען אלע אידישע סאציאליסטישע ארגאניזאציאנען. ער איז געווען אין פולען זינען זייער לעהרער און ערציהער אי מיט זיין גלענצענדער פעדער אי מיט זיינע ריהרענדע און בעלעהרענדע רעדעס. עס איז זיכער, אז קיינער פון דיא דייטש־ אדער ענגליש־שפרעכענדע סאציאליסטען אין אמעריקא האט נים געהאט אזא טיעפען און פרוכטבארען איינפלוס אויף דיא אויפגעקלערטע אידישע ארבייטער וויא גענ. יאנאס, וועלכער איז גאנצע 35 יאהר געשטאנען אין דיא פארדערסטע רייהען פון דיא קעמפפער פאר סאציאליזמוס אין דער נייער וועלט.

דיא „צוקונפט", אלס קינד פון זיינע אידישע שילער, בעגריסט איהם דארום אויך מיט דיא ווערטער „אונזער אמעריקאנער רבי" און ווינשט איהם א לאנגען לעבען אין זיין אונערמידליכען קאמפף פיר דיא בעפרייאונג פון פראלעטאריאט.

עהרליך און טריי איז ער פערבליעבען צו דיא אידעאלען פון זיינע יונגע יאהרען. נאך אלס שול־אינגעל איז ער שוין געווען פול מיט רעוואלוציאנערע געדאנקען. דאס ערצעהלט ער אין א העכסט אינטערעסאנטען און בעלעהרענדען ארטיקעל, וועלכער איז אבגעדרוקט געוועזן אין דער „צוקונפט" פון אקטאבער 1894 אונטער דעם נאמען „מיין ערשטער שריט צום סאציאליזמוס." ער שילדערט דארט זעהר לעבהאפט, וויא ער האט צוגעזעהען דיא רעוואלוציאן פון 18 מערץ 1848 אין בערלין, און ער ערקלערט, ווי דיזער גרויסער קאמפף פיר פאליטישע פרייהייט האט איהם ארויפגעבראכט אויף דעם געדאנקען וועגען עקאנאמישע גלייכהיים.

ווען ער האט געזעהען וויא דיא בורזשוא האבען געשאסען אויף ארבייטער, וועלכע האבען פערלאנגט עקאנאמישע רעפארמען אין 1848, האט ער זיך געשטעלט דיא פראגע „ווארום?" און דאס, ערקלערט ער, האט איהם „געפיהרט צו בעגרייפען, דאס אומעטום זיינען דא צוויי קלאסען, וועלכע זיינען אין זייערע אינטערעסען צוטהיילט אויף צוויי פיינדליכע לאגערן — דער לאגער פון דיא אויסבייטער און דער לאגער פון דיא אויסגעבייטעטע."

אונזער בעגריסונג קענען מיר נים בעסער שליעסען וויא מיט זיינע אייגענע ווערטער אין יענעם ארטיקעל:

„דאס (דער קאמפף פון דיא בערלינער ארבייטער אין 1848) איז געווען דער ערשטער שריט פון דעם קנאבע (ער מיינט, ווען ער איז נאך געווען א 14 יעהריגער אינגעל) צום סאציאליזמוס. עס איז אפילו געווען אן אונזיכערער שריט — דער קנאבע האט מעהר געשפירט וויא פערשטאנען — אבער דיעזער שריט האט איהם געפיהרט ווייטער, ביז ער האט פאלשטענדיג בעגריפען דיא גאנצע בעדייטונג פון דיא לעצטע שורות פון הערוועג'ס ארבייטער ליעד:

„ברעך דאס דאפעל־יאך אין צוויי:
ברעך דיא נויט דער שקלאווערייי,
ברעך דיא שקלאווערייי דער נויט —
ברויט איז פרייהייט, פרייהייט איז ברויט!"

הירש לעקערט

און דיא ווילנער מאי דעמאנסטראציאן אין 1902.

דיא אידישע פרעסע האט ליעב צו שטאלצירען מיט'ן אידישען פאלק. ווער איז אבער ביי איהר דאס פאלק? דאס זיינען געוועהנליך אידישע גדולים, וועלכע האבען מייסטענס וויינינג־וואס שייכות מיט'ן פאלק, וועלכע שטעהען ווייט און אפגעזונדערט פון דיא גרויסע מאסען פון פאלק. דיעזע פרעסע דערצעהלט אונז, אז דיא אידישע האפנונג איז נאך ניט פערלארען, אז דיא אידען קענען קוקען זיכער אין דיא צוקונפט אריין, כל זמן זיי שטעלען ארוים אזעלכע פערזאנען. אפילו אידען וועלכע קענען קריעגען ביי רעגיערונגען טשינען און מעדאילען, געהערען אויך אין איהרע אויגען צו דיא גדולים; זיי ווערען אויך גערעכענט פאר א שטאלץ און א האפנונג.

מיר אבער האבען וועגען דעם א גאנץ אנדער מיינונג. מיר דיינקען גראדע פארקעהרט, אז וועה וואלט געווען דעם פאלק, ווען ער וואלט געבויט אלע זיינע האפנונגען אויף איינצעלנע פערזאנען פון דיא פריוויליגירטע מינאריטעט, אז מען וואלט זיך בשום אופן ניט געקענט איבערנעהמען מיט אזא פאלק, אזוי וויא מען קען זיך ניט איבערנעהמען מיט א מדבר צוליעב איינצעלנע פאלמען בוימער, וועלכע וואקסען דארט.

אויב מיר גלויבען אין אונזער פאלק, אויב מיר שטאלצירען מיט איהם, דאן איז עס ניט צוליעב דיא טשינאווניקעס און מעדאליסטען. מיר גלויבען אין איהם, מיר שטאלצירען מיט איהם צוליעב איהם זעלבסט, צוליעב דיא גרויסע פאלקסמאסען, וועלכע האבען דיא לעצטע צייט ערוואכט צום לעבען, וועלכע האבען זיך אויסגעלערנט אזוי געשווינד און ענטשלאסען צו פערטהיידיגען זייערע אינטערעסען, וועלכע ווייען ארוים אין קאמפף פאר זייערע רעכטע אזוי פיעל ענערגיע, אזוי פיעל זעלבסט אויפאפפערונג, אזוי פיעל ענטשלאסענהייט.

א קינד פון דיעזע פאלקסמאסען איז אויך געוועזען הירש לעקערט, פון וועלכען מיר דערצעהלען איצט אונזערע לעזער. א קינד פון אידישען דלות איז ער געוועזען, א אידישער שוסטער, וועלכער האט קוים געקענט זיין נאמען אונטערשרייבען. קיינע געפיהלען פון עהרע און זעלבסטווירדע האט מען אין איהם ניט ערצויגען, קיינע העלדען־ליעדער האט מען ביי זיין וויעגעלע ניט

הירש לעקערט.

געזונגען, קיינע ריטער־געשיכטען האבען זיין יונגענדס פאנטאזיע ניט אויפגעפלאמט. א פינסטערע ביטערע שוהלע איז ער דורכגעגאנגען, דיא שוהלע פון א לעהרען־איינגעל ביי א בעל־מלאכה, דיא שוהלע פון נויט, ערניעדערונגען, קלעפ. און דאך האט ער ביי דיא ערשטע געלעגענהייט ארויסגעוויעזען אזא הויך ענטוויקעלטען געפיהל פון עהרע און זעלבסטווירדע, אזוי פיעל עכט ריטערישע איידעלקייט, אזא בעגייסטערענדען ביישפיעל פון העראאיזמוס!

דאס איז געשעהען אין ווילנא, וואו דיא

Digitized by Google

מורא פאר דיא נאטשאלסטווא איז געוועזן אזוי גרויס, וויא דיא מורא פאר דעם רבונו של עולם, וואו דער יאך פון דעם גלות איז אזוי שווער, וויא דער יאך פון דיא תרי"ג מצות. הונדערטער יאהרען לאנג, האבען זיך דיא אידישע רוקענס געבויגען אין דרייען פאר יעדען פאן, פאר יעדען פריסטאוו. הונדערטער יאהרען לאנג זיינען דארט געווען דיא אידישע בעלי מלאכות דיא ערניעדריגסטע פון דיא ערנידעריגטע, דיא פעראכטעסטע פון דיא פעראכטעטע.

און דיעזע שטאדט איז געווארען, אויף א וואונדערבארען אופן דיא ערשטע שטאדט אין רוסלאנד, וואו מען האט אויפגעהויבען דיא רויטע פאהן פון דער סאציאלדעמאקראטיע! און דיא אידישע רוקענס האבען זיך דארט אנגעפאנגען אויסצוגלייכען; און דיא אידישע בעלי מלאכות זיינען געווארען דיא שטאלצע אנפיהרער פון דעם גרויסען קאמפף פון דיא איצטיגע צייטען; און ווען דער ווילנער גובערנאטאר האט ווילד און ברוטאל געשענדעט דיא אידישע ארבייטער, דאן האט דער אידישער שוסטער אומגעביטען דעם קאפול אויף א רעוואלווער! מיט זעלטענער ענטשלאסענהייט האט ער געווארפען דער זעלבסטהערשונג זיין יונגען לעבען און האט ראכע גענומען פאר זיינע ברידער ארבייטער.

אין יענעם טאג האט זיך לעקערט ערהויבען הויך איבער דיא הונדערט און דרייסיג מיליאנען אונטערטהאנען פון צאר, דיא וויסטע שקלאפען, וועלכע טראגען געדולדיג זייערע שקלאפען־קייטען. און צוזאמען מיט איהם איז אויך ערהויבען געווארען, אין דיא אויגען פון גאנצען לאנד, דער גאנצער אידישער פראלעטאריאט, דאס גאנצע אידישע פאלק.

אין יענעם טאג האט לעקערט אויפגעטהאן פאר אידען פיעל מעהר, וויא פיעלע און פיעלע אידישע גדולים אין פערלויף פון פיעלע און פיעלע יאהרען. דיא שווערסטע בעשולדיגונג, וואס האט געדריקט דיא אידען, איז געווען דיא בעשודיגונג אין פייגהייט, אין טרוסאסט; דיא שווערסטע שטראף, וואס אידען זיינען דערפאר אויסגעשטאנען, איז געווען דיא שטראף פון פעראכטונג. און לעקערט האט דיעזע בעשולדיגונג און דיעזע שטראף אפגעמעקט — מיט זיין יונגען בלוט האט ער עס אבגעמעקט.

דיא קויל פון לעקערט האט געטראפען ניט נור דעם ווילנער גובערנאטאר; זיא האט געטראפען אין רעכטען הארצען פון דער זעלבסטהערשונג. דיעזע וואונד האט מעהר וועה געטהאן, וויא דיא וואונד פון פאן וואל. דיא רעגירונג האט דערזעהען, מיט א שמערצליכע קלאהרהייט אז דיא טהאט פון הירש לעקערט, דיא טהאט פון זעלבסט אויפאפפערונג און העלדענמוטה, איז דער אויסדרוק פון גאנצען קעמפפענדען אידישען פראלעטאריאט, אז נאך פיעלע און פיעלע אונבעוואוסטע לעקערטס ארבייטען אין דער שטיל, פאר בעפרייאונג און סאציאליזמוס.

* * *

הירש לעקערט איז געבארען און ערצויגען געווארען אין זעהר אן ארימע פאמיליע. זיין קינדהייט איז פאריבער אין צרות און נויט, אזוי וויא דיא קינדהייט פון יעדען ארימען געהעטאקינד. זיין יוגענד האט אויך ווייניג פרייליכעס און אנגענעהמעס געזעהען. ער איז געווען פון נאטור א לעבעדיגער יונג, א כוואט. אונזערע אידישע קווארטאלען זיינען פול מיט אזעלכע קינדער, וועלכע פערבליהען איידער זיי בליהען אויף. וואס וואלט פון איהם געווארען, ווען דיא ארבייטער בעוועגונג וואלט איהם ניט צוגעצויגען? מעגליך, אז זיינע מעלות וואלטען געווארען חסרונות; ער וואלט אוועקגעגאנגען אויף א שלעכטען וועג. אדער ער וואלט געווארען איינער פון דיא פיעלע מיליאנען אידען, וועלכע עקזיסטירען נור, כדי דער אדער יענער גדול, דער אדער יענער געלד־זאק, דער אדער יענער בעל טובה, זאלען זיין זייערע פארשטייער.

דיא ארבייטער בעוועגונג האט איהם אבער ארומגענומען, און זיין שיקזאל איז גאנץ אנדערש ענטשיעדען געווארען. ער האט איהר געדיענט וויא ווייט ער האט געקענט און מיט וואס ער האט געקענט. ער האט געהאט מוטה, ענערגיע, און ער האט עס אפגעגעבען דיא אינטערעסען פון זיינע ברידער ארבייטער. וואו נור מען האט געדארפט בעשטראפען א שלעכטען מייסטער, א סקעב, א באס, איז ער געווען פון דיא ערשטע אויפן פלאץ.

ער האט אנטהייל גענומען אין דעם בעוואוסטען איבערפאל אויף דער פאליציי אין נאוואראד, א פארשטעדטיל אין ווילנא. צוזאמען מיט עטליכע חברים האט ער געוואלט בעפרייען א פאר פאליטישע ארעסטירטע; זיי האבען געשטורמט דאס הויז, וואו דיא ארעסטירטע זיינען פערשפארט געווען. נאכדעם האט ער ארויסגעריסען איינעם פון דיא ארעסטירטע פון

האספיטאל. דאן האט מען איהם ארעסטירט. אנדערהאלבען יאהר איז ער אפגעזעסען אין טורמע. נאכהער האט מען איהם פערשיקט אין יעקאטערינאסלאוו אונטערן אויפזיכט פון דיא פאליציי. וואס ער האט געפיהלט און געטראכט אין געפענגנים — דאס קען מען ניט וויסען. לעקערטס זיינען מענשען פון טהאט; ניט פון ווערטער. וויא עס שיינט, האט אבער דיא טורמע געהאט אויף איהם א גרויסע ווירקונג. ער האט ארויסגעטראגען פון איהר א פערשטארקטען האס צו דיא רוסישע רעגיערונג, א גרעסערע איבערגעבענהייט צו דיא רעוואלוציאנערע בעוועגונג.

דיא רוסישע טורמע האט שוין אזא גליק. מען זאגט, אז דער פאנאטיזמוס איז אזוי וויא א שטיין; וואס שטארקער מען קלאפט איבער איהם, אלץ גרעסערע פונקען לאזט ער ארויס. אזוי, קען מען זאגען, ווירקט דיא רוסישע טורמע, אויף דעם פרייהייטסקאמפף. עס טרעפט, דאס מען ארעסטירט איינעם צוליעב א מיספערשטענדניס; ער זיצט אפ א געוויסע צייט און גייט נאכהער ארויס א היים איבערצייגטער רעוואלוציאנער.

דאס איז געשעהן מיט פיעלע בעריהמטע רעוואלוציאנערען; דאס איז אויך געשעהן מיט לעקערט'ן. דער פריהעריגער אונבעדייטענדער שלענער פון שלעכטע מייסטערס און סקעבס איז געווארען, נאך אנדערהאלבען יאהר געפענגנים, דער העלד, דער שטאלץ, דיא עהרע פון דער גאנצער אידישער בעוועגונג.

לעקערט איז אין יעקאטערינאסלאוו לאנג ניט פערבליעבען. איהם האט געצויגען א היים, צו דער אידישער בעוועגונג, צו בעקאנטע, צו טהעטיגקייט, און ער איז אנטלאפען נאך ווילנא. דאס איז געשעהן אין 1902 יאהר, א פאר וואכען בעפאר דעם ערשטען מאי.

א שטורמדינע צייט איז דאן געוועזן אין ווילנא. דער קאמפף צווישען דעם „בונד“ און דיא רעגיערונג האט אויפגעפלאקערט אלץ שטארקער און שטארקער. עס זיינען פארגעקומען מאסען הויזזוכונגען, מאסען ארעסטען. דער „בונד“ אבער אזוי וויא דיא לעגענדארישע הידרא, פלעגט ארויסשטעלען אויף יעדע אפגעהאקטע קאפ צעהן אנדערע. עס האט זיך געדוכט, אז דיא קרעפטען פון „בונד“ קענען זיך קיין מאל ניט אויסנעהמען. זעלטען ווען עס זיינען אפגעהאלטען געווארען אזוי פיעל רעוואלוציאנערע ארבייטער פערזאמלונגען.

דער היגער ארבייטער קען עס זיך ניט פארשטעלען דיא ראלע פון ארבייטער פערזאמלונגען אין רוסלאנד — וויא וויכטיג זיי זיינען, וויא גרויס עס איז זייער ווירקונג. ביי אונז אין אמעריקא זיינען זיי וואכינגע טעג, טעגליכע ענינים. אזוי אויך קען זיך ניט פארשטעלען דער פרומער איד פון היינטיגע צייטען, וואס עס האט געהייסען ביי דיא מאראנען, (דיא געהיימע אידען אין שפאניען און פארטוגאל,) דאווענען מיט א מנין.

ווייט הינטערן שטאדט, ערגיץ אין א פערווארפענע קרעטשמע, אונטער פערריגעלטע טהיר און טויער, פערזאמלען זיך דיא ארבייטער אין רוסלאנד, אזוי וויא דיא מאראנען אין אונטערערדישע היילען אין שפאניען. פון דרויסען לויערט אויף זיי א שרעקליכע פיינדליכע מאכט, וועלכע קען קומען יעדע מינוט נאך זייערע נשמות. דער קלענסטער גערויש דערמאנט זיי אן דיא מלאכי חבלה פון דעם צאריזמוס, אזוי וויא ער פלעגט דערמאנען א מאל דיא מאראנען אן דיא מלאכי חבלה פון דיא אינקוויזיציאן. און דיא נערווען זיינען אויפגעשפאנט, און דיא הערצער שלאגען האסטיג, און דיא גייסטער ערהויבען זיך העכער און העכער. א זעלטענער צויבער שוועבט אויף אזעלכע פערזאמלונגען, וואו געוויינליכע מענשען ווערען אומגעוואנדעלט אין העלדען. א זעלטענע אטמאספהערע רינגעלט זיי ארום, וואו מענשען געוויינען זיך איין צו קוקען ענטשלאסען אין געזיכט פון אלערליי אבקומענישען, פון אלערליי יסורים, פון דעם טויט אליין.

נאך ווייניגער וועט דער היגער ארבייטער בעגרייפען דיא בעדייטונג פון דיא גאסען־דעמאנסטראציאנען אין רוסלאנד. ווען דיא רוסישע רעוואלוציאנערע בעוועגונג איז געווארען א מאכט, האט מען זיך שוין מיט געהיימע פערזאמלונגען אליין ניט געקענט בענוגענען. אין פיעלע שטערט האבען זיך אנגעפאנגען גאסען־דעמאנסטראציאנען, איבער דיא רוסישע גאסען האבען הערליך געפלאטערט דיא רויטע פאהנען, און אין דיא רוסישע לופט האבען מעכטיג געקלונגען אויסגעשרייען געגען דעם צאריזמוס. זאל אבער דער לעזער ניט מיינען, אז דאס איז א מין פאראד, וויא אין אונזערע מקומות. דיא זעלבע לופט, וואו עס האבען געקלונגען פראטעסטען געגען דיא זעלבסטהערשונג, ווערט א ווילע שפעטער איבערפילט מיט הערצרייסענדע קרעכצען פון פערוואונדעטע, צוקיילטע און צובייל־

טע. די זעלבע גאסען, וואו עס האבען געפלאטערט די רויטע פאהנען, ווערען א ווײלע שפעטער רויט געפארבט מיט די בלוט פון די דעמאנסטראנטען. דאס שרעקט אבער קײנעם ניט אפ. אפען טרעטען זײ ארויס, די מחנות פון קעמפפענדען פראלעטאריאט.

מיט א גרויסער גאסען־דעמאנסטראציאן האבען זיך פערברייטעט די ווילנער ארבייטער צו פייערען דעם ערשטען מאי פון 1902 יאהר, דעם 18טען אפריל נאך די רוסישע צייט רעכנונג האט שוין ווילנא געזעהען הערליכע גאסען־דעמאנסטראציאנען; דיעזע האט אבער געזאלט זיין א גרעסערע און וויכטיגערע.

עס האט זיך פארברייטעט אויך די פאליציי. דער גובערנאטאר פאן וואל, איינער פון די ערגסטע בלוטהינד פון צאר, האט זיך געקליבען צו מאכען א בלוטבאד. אזוי וויא די ווילנער ארבייטער בעשטייען פון אידען, פאליאקען און ליטווינען — נאציאנאליטעטען פערהאסטע ביי די זעלבסטהערשונג — האט ער געפיהלט זיינע הענד פריי. אין די קאזארמעס זיינען די סאלדאטען געשטאנען בערייט יעדע מינוט צו א מלחמה; מען האט זיי דערצעהלט, אז די אידען און די פאליאקען גרייטען זיך צו צו א אויפשטאנד. די קאראולען ארום די מיליטערישע מאגאזינען זיינען פערדאפעלט געווארען. סלוכען, איינער שרעקליכער פון צווייטען, האבען צירקולירט אין שטאדט. א בלוט־באד איז א געוויינליכע ערשיינונג אין רוסלאנד. פאן וואל'ס שווארצע נשמה האט בעגעהרט מעהר; און אין זיין קאפ איז געבארען געווארען א העלישער פלאן, אויף וועלכען עס איז נור פעהיג פליצוע'ס אן אדיוטאנט. ער האט בעשלאסען צו שמייסען די דעמאנסטראנטען. ער האט געוואוסט, אז דאס וועט זיין פאר זיי שרעקליכער פון אלעם — שרעקליכער אפילו פון טויט. קיינער האט אבער דיעזען סלוך אין ערנסט ניט גענומען. מען האט זיך ניט געקענט פארשטעלען, אז אפילו א פאן וואל זאל זיך אזעלכע געוואלדטהאטען ערלויבען.

עס איז אנגעקומען דער טאג פון ערשטען מאי. סאלדאטען, קאזאקען און בעריטענע זשאנדארמען האבען זיך געלאזען פון אלע זייטען. מען האט זיי אויסגעשטעלט אין פערשיעדענע פלעצער, בעהאלטען אין געוויסע הויפען. די גאסען האבען געשוויבעלט און געגריבעלט פון שפיאנען, וועלכע פלעגען זיך איינפרעסען אין יעדען פארביינגעהער מיט זייערע שפיאנסקע אויגען. מען האט פערצאמט מאנכע ארויסגענגע פון די זייטיגע גאסען צום צענטער פון שטאדט — צו די דייטשע גאס און די ברייטע גאס. ארום 4 א זייגער האט מען פערמאכט אלע הויפען און די דווארניקעס, פון פאליציי'ס גנארען די אונבעשרענקטע הערשער פון די בעפעלקערונג, האבען זיך געשטעלט ביי די טויערען מיט זייערע דורבינעס אין די הענד. קיינעם, אויסער גוט בעקאנטע פערזאנען, האבען זיי ניט ארויס־געלאזען און אריינגעלאזען. א בהלה האט זיך געטראגען אין לופטען; זיא האט זיך אויסגעדריקט אין די אונרוהיגע בליקען, אין די צושראקענע פהיזאנאמיעס פון אלע פריעדליכע אונטערטהאנען. בלויז די זעלבסטבעוואוסטע ארבייטער זיינען געבליעבען פעסט און מונטער, בערייט צו בעגעגנען יעדע מעגליכע געפאהר.

אבענדס האט די שטאדט אויסגעזעהען, וויא א מיליטערישער לאגער. די גאסען זיינען פול געווען מיט סאלדאטען, קאזאקען און זשאנדארמען. עס האבען נאכאנאנד געקלונגען שווערדען און שפארען; עס האט געהילכט די קלאפעריי פון די קאזאצקע פערד איבער די ברוקשטיינער. אין די זייטיגע גאסען האבען זיך אנגעקליבען גרויסע מענגען ארבייטער; זיי האבען אבער ניט געהאט קיין מעגליכקייט ארויסצורייסען זיך פון דארטען. די פאליציי און די מיליטער האבען עס ניט דערלאזען. שטיין אויף איין ארט האט מען אויך ניט געלאזען.

עס איז שוין געווען 8 א זייגער אין אבענד, און די דעמאנסטראציאן האט זיך אלץ ניט אנגעפאנגען. מען האט געווארט אויף די קריסטליכע ארבייטער; זיי זיינען אבער צו דער בעשטימטער צייט ניט געקומען. און אזוי וויא עס איז ניט געווען קיין שום מעגליכקייט צו קאנצענטרירען די קרעפטען, האבען די אנפיהרער בעשלאסען די דעמאנסטראציאן אפצולייגען.

אבער איין גרופפע פון 80 אידישע ארבייטער האט פון דיעזען בעשלוס ניט געוואוסט. די בעגייסטערטע יונגע לייט האבען אונגעדולדיג געווארט אויף דעם אנפאנג פון די דעמאנסטראציאן. און ווען זיי האבען זיך ניט געקענט הערוווארטען האבען זיי בעשלאסען אליין די דעמאנסטראציאן אנצופאנגען. מיט הילכענדע אויסגעשרייען: „דאלאי סאמאדערזשאוויע!" (ניעדער מיט די זעלבסט הערשונג), האבען זיי א ווארף געטהאן זיך אין מיטען גאס פאנאנדערגעוויקעלט די פאהנען און אנגעפאנגען צו מארשירען. גלייך אבער זיינען זיי ארומגערינגעלט

געוואָרען פון דיא פּאָליציי און דיא דוואָרניקעס; קאָזאַקען און בעריטענע זשאַנדאַרמען זיינען צוגעקומען, און מען האָט זיי גענומען שלאָגען און טמית'ן מיט פויסטען, מיט ביקסען, מיט דוביגעס און נאַהאַיקעס.

דער פאַהנען טרעגער, א אידישער יונגערמאַן האָט דיא פאָהנע דאך פון האַנד ניט ארויסגעלאָזען. אין איינינע מינוט איז ער אזוי צושלאָגען געוואָרען, דאָס זיינע קליידער האָבען גע־האַנגען שטיקערווייז און פון זיין שוידערליך צופּאַסעוועטען קערפּער האָט בלוט געפלאָסען שטראָמענווייז ביז וואַנען ער איז געפאַלען אין אונמאַכט, האָט ער אַלץ ניט אויפגעהערט צו שרייען: ,,דאָלאָי סאַמאָדערזשאַוויע!"

דאָס איז אַ שוידערליכעס בילד. פון איין זייט זיינען געשטאַנען טויזענדער מלאכי חבלה פון דעם צאַריזמוס — בעוואָפענטע, מעכטיגע, בלוטדורשטיגע; פון דער צווייטער זייט 30 אונבעוואָפענטע אידישע בעלי מלאכות. נאָר דיעזע בעלי מלאכות, מיט דעם גרויסען כוח פון זייער היילינגן גלויבען, נעהמען אויף נעגען דיא גאַנצע פינסטערע מאַכט דעם קאַמפּף, און זיי געבען איהם ניט אויף זאַלאַנג זיי קענען זיך נור האַלטען אויף דיא פיס, ביז וואַנען זיי פאַלען ניט, צוקלאַפּטע און צו'הרג'עט, בעוואוסטלאָז אויף דער ערד.

וויעפיעל מאָל זיינען בעשריעבען און בעזונגען, געלויבט און ערהויבען געוואָרען דיא 300 ספּאַרטאַנער וועלכע האָבען זיך געשטעלט געגען דיא ריעזיגע ארמעען פון פערזישען דעספּאָט; וויפיעל מאָל זיינען בעשריעבען און בעזונגען געלויבט און ערהויבען געוואָרען דיא טויזענד העלדען פון גאַריבאַלדי, מיט וועלכע ער האָט אויפגענומען אין איטאַליען דעם קאַמפּף פאַר בעפריאונג! זיינען דען דיעזע 30 אידישע בעלי־מלאכות פון ווילנא ווייניגער ווערטה בעוואונדערונג און פערעהרונג?

* * *

אויף מאָרגען האָט מען אַ טהייל פון דיא ארעסטירטע דעמאָנסטראַנטען געשמיסען; מען האָט געשמיסען אויף זייטיגע מענשען, וועלכע דיא פּאָליציי האָט אנגענומען פאַר דעמאָנסטראַנטען.

אַ שרעקליכע נאַכט האָבען איבערגעלעבט דיא דעמאָנסטראַנטען אין פּאָליציי הויז — אַ נאַכט פון געוואַלטיגע יסורים, קערפּערליכע און גייסטיגע. מען האָט זיי געממית'ט ביים ארעסטירען, געממית'ט אויפן וועג, געממית'ט פון דאָס נייע אין פּאָליציי הויז. דיא בלוטדורשטיגע אינסטינקטען פון דיא פּאָליציי, פון דיא קאָזאַקען האָבען זיך צושפּיעלט; זיי זיינען וויא שיכור געוואָרען פון זייער אייגענע רציחה. א זייגער צעהן ביי נאַכט האָט פאָן וואָל אפּגעשטאַטעט דיא דעמאָנסטראַנטען א וויזיט. ער האָט זיי געזידעלט מיט דיא שמוציגסטע ווערטער. ער האָט אויסגעדריקט זיין בעדויערען, וואָס צוליעב דיא ,,זשידי" זיינען אריינגעפאַלען אויך עטליכע כריסטען. ער האָט אויך אָנגעזאָגט, אז מאָרגען וועט ער זיי שמייסען. ,,איך וואָלט אייך צושאָסען אויפן פּלאַץ, אזוי וויא משוגענע הינט, ווען איך וואָלט פריהער ניט געוואָלט זעהען אייער בלוט אויפן שמיטץ־בּיינקעל."

געשמיסען האָבען פּייערלייט, געהאַלטען האָבען קאָזאַקען, קאָמענדעוועט האָט פאָן וואָל. דער בלוטהונד פלעגט אויסרופען דעם נאָמען פון דעם אונגליקליכען און נעגעבען דעם צייכען אונצופאַנגען. ער האָט געהייסען, שמייסען לאַנגזאַם, ער אליין האָט דיא שמיטץ געציילט. א שוואַכערען שמיטץ פלעגט ער אין חשבון ניט אריינרעכענען. נאָך צעהן שמיטץ פלעגט דער רוט צופאַלען וועלען — אזוי שטאַרק האָט מען געשמיסען. אויב איינער פלעגט זיך נאָך'ן שמייסען קענען אויפהויבען, דאַן פלעגט מען איהם וויעדער אַוועקלייגען און שמייסען.

פאָן וואָל האָט געטראָפען אין סאַמע האַרץ פון דער אידישער בעוועגונג. מיט דיעזע שענדליכסטע געוואַלטטהאַטען האָט ער געפּייניגט און פערפּייניגט ניט נור דיא קערפּערס, זאָנדערען דיא נשמות. דאָס שוידערליכע בילד פון שאַנדע האָט זיך געטראָגען שטענדיג פאַר דיא אויגען און געטריעבען אין א פינסטערע פערצווייפלונג. דער געפיהל פון זעלבסט ווירדע, וועלכען דער ,,בונד" האָט אזוי וואונדערבאַר אויפגעלעבט אין דיא אידישע ארבייטער מאַסען, איז דאָ אזוי ציניש און ברוטאַל פערשפּאָטעט און געשענדעט געוואָרען.

איינער פון דיא הויפּט אָנפיהרער פון ,,בונד" האָט זיך אויסגעדריקט, אז פאָן וואָל'ס עקזעקוציע האָט אויף איהם געמאַכט אַ שוידערליכען איינדרוק, וויא אפילו דער קישינאָווער פּאָגראָם. און דאָס איז פערשטענדליך. דער זעלבער רעוואָלוציאָנער וואָלט מרוצה געוועזען צו שטאַרבען אויף דיא תליה, צוריסען צו ווערען פון א מאַסע פּאָגראָמישציקעס, איידער געשמיסען צו ווערען. און דיעזער געפיהל איז געוועזען

אלגעמיין. אזוי וויא א זודיגע כוואליע וואלט זיך פונאנדער געגאסען איבער דיא נשמות, ברי־הענדיג דיא מוחות און דיא הערצער. מענשען וועלכע וואלטען בעגעגענט קאלטבלוטיג טורמע, קאטארגע, דעם עשאפאט זעלבסט, האבען ביטער געוויינט—אזוי וויא קליינע קינדער האבען זיי געוויינט.

דער איינדרוק פון פאן וואל'ס עקזעקוציע איז געווען א שמערצליכער אין אלע קרייזען פון דער אידישער בעפעלקערונג — אפילו צווישען דיא דערשלאגענסטע און פערפינסטערטע אידען. סטאמקעוויטש, א בעוואוסטער רוסישער שריפטשטעלער, שילדערט אין איינע פון זיינע ערציילונגען א אידישען שניידער, וואס דאס שיקזאל האט פערווארפען אויף א רוסישע קריעגס שיף. דער איד האט געשיינט צו זיין א גרויסער פיינלינג. מעהר פון אלעם האט ער געציטערט פאר שמיטץ. דיא מאטראזען ארום פלעגט מען נאכאנאנד שמייסען. בשעת מעשה פלעגען זיי דאס ניט ועלען ליידען. נאכהער אבער פלעגען זיי זיך אפטרייסלען און אויסלאבען זיך. און ווען עס האט איין מאל געטראפען, דאס מען האט אויך דעם אידען געשמיסען, האט ער זיך גלייך אריינגעווארפען אין ים.

דיעזע שילדערונג איז וואהר און נאטורטריי. דער איד איז פון אימער אן א געפרופטער צו צרות. וואס פאר ערנידערונגען, וואס פאר יסורים, וואס פאר מיתות משונות איז ער פון זיינע פייניגער ניט אויסגעשטאנען? דיא עקזעקוציע פון שמייסען איז אבער ביי איהם געווען ערגער פון אלעס. זיינע געפיהלען האבען געגען דעם געבונטעווועט מיט אלע כוחות, זיין טיעף פערבארגענער אתה בחרתנו געפיהל האט געגען דעם אויפגעשטורמט. דער איד איז ווירקליך, אפילו אין דיא ווילדעסטע צייטען, זעלטען ווען געשמיסען געווארען.

גלייך נאך דיעזער עקזעקוציע האט דער צענטראלער קאמיטע פון „בונד“ ארויסגעלאזען א פראקלאמאציאן, וועלכע ענדיגט זיך מיט דיא פאלגענדע ווערטער:

„ווען מיר זיינען ארויסגעטראטען אין קאמפף געגען צאריזמוס, האבען מיר געוואוסט, וואס מיר האבען צו ערווארטען; מיר האבען געוואוסט, אז אונזער וועג וועט פערזעהט זיין מיט שטענדיגע דערנער, אז לאנגע יאהרען טורמע און סיביר, הונגער און קעלט, ערווארטען אונז אויף דיעזען וועג. מיר האבען שוין בעוויעזען, אז דאס אלעס שרעקט אונז ניט אפ, אז מיר קענען דאס אלעס פערטראגען. אבער אימער און איבעראל, אין דיא גרעסטע מינוטען פון לעבען, האבען מיר, רעוואלוציאנערען, געהיט און אייגעשטעלט זיך פאר אונזער פערזאן, פאר אונזער מענשען־ווירדע. מיר האבען געענטפערט מיט בעלייריגונגען אויף בעליידיגונגען. מיט געוואלד־טהאטען אויף געוואלד־טהאטען.

„מיר קענען ניט טראכטען און ריידען רוהיג וועגען דעם, וואס איז פארגעקומען אין ווילנא. פון טויזענדער עהרליכע הערצער טראגט זיך איין אלגעמיינער געשריי: ראכע“!

„אידישע ארביימער! וויא וועט איהר ענטפערן אויף דיעזער שענדליכער בעליידיגונג? איהר האט שוין לאנגע בעוויעזען, אז איהר האט אויפגעהערט צו זיין דיא פריהעריגע אונטערטהעניגע קנעכט; מיט אייער מוטהיגען קאמפף פאר פרייהייט האט איהר בעוויעזען דער גאנצער וועלט, אז איהר האט ערוואכט צו א נייעם לעבען, צו א לעבען פון פרייע בירגער.“

„ווייזט איצט נאך א מאל דיא תליונים פון צאר, אז איהר וועט ניט אריבערטראגען גלייכגילטיג זייער שענדליכע האנדלונג געגען אייך; ווייזט זיי, אז איהר זייט מענשען מיט מענשליכע געפיהלען; ווייזט זיי, אז איהר זייט בעריים צו פערטהיידיגען אייער מענשען־ווירדע, אז אויף דיא געוואלד־טהאטען פון דיא צארען־דיענער זייט איהר בעריים צו ענטפערען מיט געוואלד־טהאטען.“

„אונזער פארטיי איז ביז איצט געווען געגען פאליטישען טעראר; מיר ענטזאגען זיך אויך איצט פון טעראר, אלס א קאמפפסמיטעל געגען דיא זעלבסטהערשונג. אבער דיא ווילדע טהאט פון פאן וואל רופט ארויס ביי אלע אונזערע חברים דיא שרעקליכסטע ענטריסטונג. דאס איז אזא פערברעכען, וועלכען מען קען בשום אופן ניט פערשווייגען. און מיר זיינען איבערצייגט, דאס אין דיא רייהען פון אידישען פראלעטאריאט וועט זיך אויפהייבען א האנד וועלכע וועט ראכע נעהמען פאר דיא געוואלטיגע בעליידיגונג געגען זיינע ברידער. און אויב עס וועט פערגאסען ווערען מענשליכע בלוט, דאן וועט פאלען דיא גאנצע פעראנטווארטליכקייט אויפן קאפ פון צאר און זיינע ווילדע משרתים.“

אויף מארגען נאך דעם, וויא דיעזער היסטארישער אויפרוף איז פערשפרייט געווארען, איז ערשיענען דער ראכענעהמער. דאס איז געווען הירש לעקערט.

א. וואלט.

(שלום פאלגט).

מאי אין גלות

שוין פערגאַנגען טוידט און ווינטער
און דיא וועלט איז ווידער ניי,
שוין געענדיגט דיא אבילות,
ס'קומט דער יונגער קעניג־מאַי...

בשמים וואַרפט ער וואו ער קעהרט זיך
פיללט דיא פעלדער מיט געזאנג;
בלאַט און בלומען, פון זיין בעכער
שכור'ט אַן דער זיסער טראנק...

דער הימעל פון אויבען
וועבט לוסטיגעס גלויבען,
וועבט האָפען און שטרעבען....
דיא גרינע ערד אונטען,
זיא רופט צום געזונטען
און מונטערען לעבען...

פריילּיך קומט דער גאָט פון פריהלינג,
פילט דיא הערצער מיט געזאַנג —
פון מיין צרה'דיגער ברוסט נאר
ענטפערט איהם קיין ווידערקלאַנג.

דאָרטען תמיד ליגט פערמויערט,
יענער גייסט וואס אויבען טרויערט
יענער גלות־שמערץ, וואס פריהלינג
ברענגט קיין באַלזאַם און קיין שטילונג
און פון בלומען דער גערוך —
דאָרט בענעגענט נאר א פלוך...

פלוך אויף דיא פון וועמעס פינגער
דאס בלוט פון מיינע ברידער טריפט;
פלוך אויף יענע, וועלכע האבען
זיי דיא פריהלינגס־פרייד פערגיפט....

זיי דעם תענוג פון דעם לעבען
אויף דער שעהנער ערד פערגאַלט
און אין הימעל גליקען זוכען,
זיי געצוואונגען מיט געוואַלט...

פלוך אויף יענע, וועלכע האבען
זיי פאר קלאָג־מוטערס געמאַכט;
וואס פון לאַנגען ווייגען האבען
שוין פערגעסען, וויא מען לאַכט...

ניין, כ'קען ניט „פריהלינג“ שרייבען
ס'נעהמען זיך ארום מיר קלייבען
דיא קרבנות פון'ם גלות.
און מיך סטראַשעט, וויא א כאָרוס
פון א גאַנצען בית הקברות:
„זינג ניט, שילט מיט טויטע קללות“!

ליכטיג איז דיא וועלט ארום;
יעדע ברוסט איז פול געזאנג,
איך נאָר, גלות־קינד, טראַג אום
שווארצע קללות אין געדאַנק...

זיס דער ווינד פון פריהלינג בלאזט
גרין בעפוצט איז יעדער צווייג,
אין מיין ברוסט פוילט און ראַסט,
יענער פלוך, וואס איך פערשווייג....

רענווער, קאלאַ.

יהואש.

דער גענעראל־סטרייק

צווישען די טאקטישע פראגען, וועלכע זיינען אין די לעצטע יאהרען אויפגעשוואומען אויף דעם שטייגענדען און ברויזענדען ים פון קלאסענקאמפף אין דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט, איז די פראגע וועגען דעם זאגענאנטען „גענעראל־סטרייק" די וויכטיגסטע און אויך אינטערעסאנטעסטע. ביז יעצט האט מען איהר בעהאנדעלט אין די סאציאל־דעמאקראטישע רייהען, וויא א שטיעף־קינד; מען האט געקוקט אויף איהר וויא אויף עפעס אויף אן אנשרעקענעס, א נייעם געשוויר אויף דעם געזונדען קערפער פון דער סאציאליסטישער בעוועגונג, אין בעסטען פאל וויא אויף אן אנארכיסטישע פערדרייהענעס צו פערדולען די מוחות פון די ארבייטער מיט הויך־קלינגענדע פראזען. אבער דערמיט האט מען איהר אפילו אויף א האר ניט אבגעשוואכט, פערקעהרט, מען האט איהר נאך פערשטארקט.

וואס די פערביסענסטע מארקסיסטען און די ארטהאדאקסישטע סאציאל־דעמאקראטען זאלען ניט דענקען וועגען א גענעראל־סטרייק, נאר דאס מוזען זיי אלע צוגעבען, אז ער שטופט זיך אלץ מעהר צום פראנט און ווערט א ברענענדע צייטפראגע. דער נעכסטער אינטערנאציאנאלער סאציאליסטישער קאנגרעס וועט זיך גאנץ ערנסט מוזען בעשעפטיגען מיט איהם. ניט ווייניגער האט מען איהם געמוזט ארויפשטעלען אויף דער טאגעס־ארדנונג, ווייל אויך אין די רייהען פון סטריקטע סאציאל־דעמאקראטען האט ער געפונען א סך אנהענגער. די „נייע צייט," די בעריהמטע וואכענשריפט פון דער דייטשער סאציאל־דעמאקראטיע, האט געעפענט איהרע זייטען פאר א דיסקוסיאן איבער דיעזער פראגע. און אין דער סאציאליסטישער פרעסע איבערהויפט, וויא אויך אויף סאציאליסטישע פערזאמלונגען, בעזאנדערס אין ראמאנישע לענדער, ווערט דיעזע פראגע אלץ העפטיגער בעשפראכען און דעבאטירט.

עס איז זעהר מעגליך, אז דער קומענדער אינטערנאציאנאלער סאציאליסטישער קאנגרעס אין אמסטערדאם וועט פערווארפען דעם גענעראל־סטרייק אלס א זעהר געפעהרליכען און בעזאנדערס אלס אן אונדורכפיהרבארען קאמפף־מיטעל; אבער דאס וועט ווייטער ניט אפהאלטען די שטייגענדע פראפאגאנדא און אגיטאציאן איהם וואס מעהר און צוועקמעסיגער אנצו־ווענדען. אויב מען וועט איהם דערטרינקען אויף דיזען קאנגרעס, וועט ער אויפשווימען פריש און לעבעדיג אויף דעם נעכסטען קאנגרעס און וועט נאך שארפער פערלאנגען אן ענטפער, וואס מען זאל טאן מיט איהם.

און אן ענטפער מוז פריהער אדער שפעטער געגעבען ווערען, דען דער גענעראל־סטרייק איז ניט ארויסגעקומען פון דעם קאפ פון א גרויסען סאציאליסטישען דענקער, זאנדערען פון די פארדערונגען פון לעבען זעלבסט. ניט אנארכיסטען האבען פערשפרייטעט דעם געדאנקען וועגען א גענעראל־סטרייק אין די ארבייטער־מאסען, וויא מאנכע דענקען עס, זאנדערען דער פערשארפטער קלאסענ־קאמפף זעלבסט.

עס איז אמת, אז דיא אנארכיסטען זיינען געוועזען דיא ערשטע אויפצוכאפען דיעזען געדאנקען, וועלכער איז אייגענטליך א לאגישער שלוס פון דער נויטווענדיגקייט צו פיהרען אלץ גרעסערע סטרייקס מיט דיא קאפיטאליסטען; עס איז אמת, אז זיי זיינען נאך יעצט דיא הייסעסטע און וויטגעהענדסטע אנהענגער פון א גענעראל־סטרייק, ווייל זיי זעהען אין דעם א מין פראפאגאנדע דער טהאט, זאגאר א באריקאדען־רעוואלוציאן צו שטירצען מיט פיזישע געוואלט דיא קאפיטאליסטישע ארדנונג; אבער פון דער אנדער זייט איז עס ניט ווייניגער אמת, אז פיעלע סאציאליסטען אין בעלגיען, פראנקרייך, איטאליען און שפאניען זיינען אזעלכע הייסע אנהענגער פון א גענעראל־סטרייק וויא דיא אנארכיסטען, אז דיא ערשטע אנווענדונגען פון א גענעראל סטרייק פיר פראקטישע צוועקען זיינען געמאכט געווארען פון סאציאל־דעמאקראטען און טרייד־יוניאניסטען, און אז איבערהויפט קיין סאציאליסט וואלט ניט געווען געגען דיעזען קאמפף־מיטעל, ווען ער וואלט נאר איהם געהאלטען פאר א פראקטישען, פאר א דורכפיהרבארען.

אייגענטליך האט נאך דער אינטערנאציאנאלער סאציאליסטישער קאנגרעס אין פאריז אין 1889 געגעבען זיין הסכמה אין פרינציפ אויף א גענעראל־סטרייק, בשעת ער האט בעשטימט, אז דער ערשטער מאי זאל אין אלע לענדער געפייערט ווערען דורך אן אפשטעלונג פון ארבייט. דען וואס האט דען בעצוועקט דער בעשלוס פון דיעזען קאנגרעס, ווען ניט א גענעראל־סטרייק אויף איין טאג? האט מען דען ניט געהאפט, אז דורך דיעזען אינטערנאציאנאלען ארבייטער יום־טוב וועט מען מיט דער צייט קענען פיהרען דעם ארגאניזירטען פראלעטאריאט צו אן אפענעם קאמפף געגען דיא גאנצע יעצטיגע ארדנונג? נאטירליך, דיא ערפאהרונג האט באלד אויסגעניכטערט דיא ענטהוזיאסטען און האט בעוויזען, דאס דיא ערשטע־מאי־דעמאנסטראציאנען קענען נאר העכסטענס דיענען אלס אויסדרוק פון פראלעטארישע סאלידאריטעט. אבער האבען כמעט קיין בעדייטונג ניט אלס א רעוואלוציאנערער קאמפף־מיטעל (דארום איז טאקע דיעזער אינטערנאציאנאלער ארבייטער יום טוב מיט יעדען יאהר אלץ שוואכער געווארען); נאר אלס איינער פון דיא דעלעגאטען צו דיעזען קאנגרעס געדיינק איך גאנץ גוט, וואס פאר א בעגייסטערונג עס האט געהערשט אין זאל פון קאנגרעס און וואס פאר גרויסע רעוואלוציאנערע האפנונגען מען האט געהאט, ווען מען האט געשטימט פאר דיעזען איין־טעגליכען גענעראל־סטרייק.

אבער וויא מען זאל ניט קוקען אויף דיא ערשטע מאי־דעמאנסטראציאנען, ווערט דיא פראגע וועגען גענעראל־סטרייק דורך דעם ניט געענדערט. דיעזע פראגע מוז גרינדליך נאכגעפארשט ווערען נאך איהר אייגענעם ווערטה אלס א קאמפף־מיטעל, זאגאר אבגעזעהען פון דיא אנדערע מיטעל, וועלכע ווערען געברויכט אין דעם קלאסען־קאמפף און אין דער אגיטאציאן פיר דעם סאציאליזמוס. אזא נאכפארשונג איז גאר ניט א גרינגע זאך, וויא עס קען שיינען פון ערשטען בליק, דען אויסער דעם, וואס דיא פראגע וועגען גענעראל־סטרייק איז א זעהר קאמפליצירטע, וויא איבערהויפט יעדע סאציאל־פאליטישע פראגע, איז זיא נאך א גאנץ נייע און ווייניג אויספראבירטע אונטער גינסטיגע אומשטענדען. מען קען זאגען, אז זיא איז סך הכל צעהן יאהר אלט, דען זיא איז צוערשט געשטעלט געווארען צו פראבע אין בעלגיען אין 1893, ווען עס האט זיך געהאנדעלט ארויסצורייסען ביי דער בורזשואזיע דאס אלגעמיינע שטימרעכט.

זייט דאן האט מען געמאכט נאך עטליכע פראבעס, וועלכע זיינען ליידער נאר ניט געלונגען. אבער דער עיקר פון דער פראגע איז ניט דאס, וואס מען האט ביז יעצט אויפגעטהאן מיט דעם גענעראל־סטרייק, זאנדערען וואס מען קען איבערהויפט אויספיהרען דורך איהם אין דער נאהענטער צוקונפט פאר דיא בעפרייאונג פון פראלעטאריאט. וועגען דעם ווערט עס דעבאטירט און וועגען דעם וועלען מיר אויך ריידען אין דיעזען ארטיקעל.

* * *

נאר איידער מיר געהען איבער צו א בעטראכטונג וועגען דיא צוועקמעסיגקייט און פראקטישע וויכטיגקייט פון א גענעראל־סטרייק, איז נויטיג פעסט צו שטעלען, וואס מען דארף פארשטיין אדער יעדענפאלס וואס מיר אליין פערשטעהען אונטער דיעזען ווארט.

וואס איז א גענעראל־סטרייק? קורץ און איינפאך גערעדט: אן אבשטעלונג אדער אונטערברעכונג פון דער געזעלשאפטליכער פראדוקציאן; מיט אנדערע ווערטער: א סטרייק אין א זעהר גרויסער מאס, אזוי גרויס וויא דאס לאזט זיך נאר אונטער אומשטענדען. דאס הייסט

אלזא, אז אן אלגעמיינער אדער גענעראל־סטרייק האט און מוז אויך נאטירליכערווייזע האבען אלע מעלות און חסרונות פון א געוועהנליכען סטרייק אויך אין א גרעסערער מאס.

נאך זיינע צוועקען און שטרעבונגען קען א גענעראל־סטרייק זיין א ריין־עקאנאמישער, אן עקאנאמישער אין פערבינדונג מיט פאליטישע פארדערונגען און א ספעציעל פאליטישער.

צום ביישפיעל, ווען א פערבאנד פון ארבייטער פאנגט אן א קאמפף פיר א לאהנהעכערונג אדער פערקירצונג פון ארבייטס־צייט, רופט מען עס און מען מעג עס אויך רופען גענעראל־סטרייק. אזא סטרייק איז אן עקאנאמישער, אבער ער קען ארומנעהמען איין טרייד, איין אינדוסטריע, אדער עטליכע מיט א מאל. לאמיר אננעהמען, אז דיא שניידערס פון אמעריקא לייגען אוועק דיא ארבייט צוליעב אירגענד וועלכע טרייד־יוניאן פארדערונג. דאס וועט זיין א גענעראל־סטרייק (דזשענעראל־סטרייק אויף ענגליש) אין דעם געוועהנליכסטען און איינפאכסטען זינען פון דיעזען ווארט אלס אן אונטערשיעד פון א סטרייק אין איין שניידער־פעקטארי. ווען אויך דיא קאטערס (צושניידערס) וועלען מיטקעמפפען, אבוואהל זיי אליין האבען אין דעם מאמענט קיין טרייד־יוניאניסטישען גרונד צו סטרייקען, וועט עס פון זייער זייט זיין, וואס מען רופט, א סימפאטיע־סטרייק. אונטער געוויסע אומשטענדען קען עס טרעפען, אז אויך ארבייטער פון אנדערע פאכען, לאמיר זאגען דיא וועבערס, זאלען ארויסטרעטען אין א סימפאטיע־סטרייק צו העלפען דיא שניידערס געווינען זייערע פארדערונגען. דאן ווערט אזא גענעראל־סטרייק אלץ גרעסער און ברייטער, אבער ער טראגט דאך אן עקאנאמישען אדער, ריכטיגער געזאגט, א טרייד־יוניאניסטישען כאראקטער. נאטירליך, יעדער עקאנאמישער קאמפף האט אויך א געוויסע פאליטישע בעדייטונג, אבער מיר האבען זיך אין אזא פאל ספעציעל צו רעכענען מיט עקאנאמישע אדער טרייד־יוניאניסטישע פארדערונגען און שטרעבונגען. אפילו אין אזעלכע פעלע, ווען דיא ארבייטער פון איין לאנד ווערען געשטיצט דורך סטרייקס אין אנדערע לענדער, וויא דאס האט שוין ניט איין מאל געטראפען אין דער לעצטער צייט, איז דאס נאר א זעהר וויכטיגער אויסדרוק פון ארבייטער־סאלידאריטעט, אבער ניט א פאליטישע האנדלונג, דען דער צוועק איז אויסצופיהרען געוויסע עקאנאמישע פארדערונגען.

ווען אבער דיא שניידערס זאלען סטרייקען אין דער זעלבער צייט אי פאר א העכערען לוין אי פאר דיא דורכפיהרונג פון א בעשטימטען געזעץ צו גונסטען פון גאנצען פאלק, דאן וועט שוין זייער גענעראל־סטרייק זיין פערבונדען מיט פאליטישע פארדערונגען. דיא סימפאטיע־סטרייקס וועלען דאן אויך נאטירליכערווייזע האבען א פאליטישע פארב. אזא סארט גענעראל־סטרייק איז געווען אין האלאנד אין 1902, ווען מען האט אנגעפאנגען א קאמפף געגען א געזעץ, וואס האט בעצוועקט צו בעשרענקען דיא ארגאניזאציאנס־רעכטע פון די אייזענבאהן־ארבייטער.

נאר א גענעראל־סטרייק קען אויך ארויסגערופען ווערען צו שטיצען א פאליטישען קאמפף. אין אזא פאל האט א גענעראל־סטרייק דיא פארמע און אויך דעם צוועק פון א דעמאנסטראציאן. דיא ארבייטער זיינען דאן פעראינטערעסירט ניט אלס טרייד־יוניאניסטען, זאנדערן אלס מיטגליעדער פון דער סאציאל דעמאקראטישער פארטיי. אזעלכע פאליטישע גענעראל סטרייקס זיינען פארגעקומען אין בעלגיען אין 1903 און אין שוועדען אין 1902. אין ביידע פעלע האט מען זיך גענומען צו דיעזען קאמפף־מיטעל, אום צו צווינגען דיא קאפיטאליסטישע רעגיערונגען איינצופיהרען דאס אלגעמיינע שטימרעכט. דיא אנפיהרערס פון דיעזען קאמפף זיינען נאטירליך געווען סאציאליסטען.

איבערהויפט, ווען נאר עס האנדעלט זיך ארויסצורופען א גענעראל־סטרייק אין פערבינדונג מיט פאליטישע פארדערונגען, דאן איז עס זיכער, אז דיא סאציאליסטען זיינען ספעציעל פעראינטערעסירט אין דעם אלס אנהענגער אדער אלס געגנער. עס איז איבעריג צו זאגען, אז זיי סימפאטיזירען מיט אן עקאנאמישען גענעראל־סטרייק און שטרענגען אן זייערע קרעפטע מיטצוהעלפען דיא בעטהייליגטע ארבייטער אין זייער קאמפף; אבער געוועהנליך הענגט עס ניט אפ פון זיי: ניט זיי האבען די איניציאטיווע אין אזא סטרייק און ניט זיי טראגען דיא פעראנטווארטליכקייט פאר דיא רעזולטאטען. ווען אבער אויך א פאליטישע פראגע איז אריינגעמישט אין אן עקאנאמישען גענעראל־סטרייק, דאן מוזען דיא סאציאליסטען זיין אויפ'ן קאמפף־פלאץ. מעגען זיי זיין דאפיר אדער דאגעגען, נאר זיי קענען ניט און טארען ניט בלייבען פון דער זייט

אלס אנקוקערס, זיי מוזען ארויסטרעטען אין דיא אינטערעסען פון פראלעטאריאט.

דארום האט דיא פראגע וועגען א גענעראל סטרייק מיט פאליטישע צוועקען א זעהר וויכטיגע בעדייטונג פאר זיי. יעדענפאלס, ווען סאציאליסטען ריידען און דעבאטירען וועגען א גענעראל־סטרייק מיינען זיי אזעלכען, וואס איז מעהר אדער ווייניגער פערבונדען מיט דעם פאליטישען קאמפף פון פראלעטאריאט. אין דיעזען זינען געברויכען מיר אויך דיעזען ווארט און אין דיעזען זינען וועלען מיר דא בעטראכטען דיא פראגע.

* * *

עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז איידער מען הויבט גאר אן צו דענקען וועגען א גענעראל־סטרייק, מוז מען האבען א שטארקע עקאנאמישע און פאליטישע ארגאניזאציאן פון ארבייטער־קלאס — אהן סאלדאטען קען מען קיין מלחמה ניט פיהרען. נאר וויא גרויס קען דיא ארמעע פון פראלעטאריאט זיין אונטער דיא יעצטיגע אומשטענדען געגען דיא קאפיטאליסטישע הערשער? מיט אנדערע ווערטער, וויא פיעל קעמפפערס קען דיא סאציאל־דעמאקראטישע פארטיי ארויסשטעלען, ווען זיא זאל אויף זיך נעהמען דיא שווערע פעראנטווארטליכקייט און ארויסרופען א גענעראל־סטרייק?

אום צו קענען ענטפערן פיעל־ווייניג אויף דיעזער פראגע — נאטירליך מיר מיינען ניט צו געבען רעכנונגען און ציפער, דען דאס וואלט געווען איינפאך לעכערליך ביי דעם היינטיגען צושטאנד פון פראלעטאריאט — וועלען מיר ווארפען א בליק אויף א טרייד־יוניאניסטישען גענעראל־סטרייק. מיר וועלען אויסקלייבען פאר א ביישפיעל דעם גענעראל־סטרייק פון דיא פראנצויזישע קוילענגרעבער אין 1902.

ערשטענס, זיינען ניט אלע קוילענגרעבער ארגאניזירט געווען. יעדערער ווייס, אז עס איז נאך פארלויפיג ניטא אזא צווייג פון אינדוסטריע, אין וועלכען עס זאלען אויך ניט זיין בעשעפטיגט אונארגאניזירטע ארבייטער. יעדערער ווייס אויך, אז דיא בעסטע און שטארקסטע יוניאנס צעהלען נאר א טהייל פון אלע ארבייטער אין זייער פאך. אין פאל פון א סטרייק מוזען דארום פערבלייבען פלעצער, וואו מען וועט פארטזעצען די ארבייט. אזוי ווי דיא קאפיטאליסטישע רעגירונגען זיינען שטענדיג גרייט צו העלפען דיא פאבריקאנטען און קאמפאניעס אין נאמען פון געזעץ און פון זא־גענאנטען „פרייען קאנטראקט“ איז ניט שווער אנצופילען דיא פאבריקען מיט „פרייע“ ארבייטער, איינפאך גערעדט, מיט סקעבס, מיט פעררעטהער געגען דיא סטרייקערס. דאס הייסט אלזא, אז אפילו אין בעסטען פאל ווען א יוניאן צעהלט דיא מייסטע ארבייטער פון פאך, קען מען נאר אנמאכען א שטערונג אין דער בעטרעפענדער אינדוסטריע דורך א סטרייק, אבער אין גאנצען אבשטעלען דיא פראדוקציאן, בעזאנדערס נאך אויף א לענגערע צייט— דאס איז אן אונמעגליכע זאך.

אין דעם פאל מיט דיא פראנצויזישע קוילענגרעבערס איז עס אויך אזוי געוועזן. נאר, נאטירליך, דיא ניט־יוניאן ארבייט איז ניט גענוג געוועזן פאר דיא פראנצויזישע אינדוסטריען. אבער דיא קוילענגרעבערס וואלטען דאך ניט געקענט אויספיהרען אהן דיא הילפע פון דיא בעלגישע קוילענגרעבערס, וועלכע האבען זיך ענטזאגט צו ארבייטען עקסטרא־שטונדען, און פון דיא ארבייטער אין דיא פראנצויזישע פארטען, וועלכע האבען זיך ענטזאגט אויסצולאדען שיפען מיט קוילען, וואס מען האט געבראכט פון ענגלאנד און אנדערע לענדער. דורך דיעזע ארבייטער־סאלידאריטעט זיינען דיא פראנצויזישע אינדוסטריען אזוי פאראליזירט געווארען, אז דיא רעגיערונג האט זיך געמוזט אריינמישען און צווינגען דיא אייגענטהימער פון דיא קוילענמיינען צו שליכטען מיט דיא קוילענגרעבער.

דיעזער עקאנאמישער גענעראל־סטרייק איז אלזא געווען געוויסערמאסען ערפאלגרייך; אבער עס איז ניט שווער זיך פארצושטעלען, אז ווען דיא קוילענגרעבערס וואלטען געשטעלט צו שארפע און גרויסע פאדערונגען און וואלטען זיך ענטזאגט פון א פשרה, וואלטען די קאמפאניעס געקענט ברעכען דעם גאנצען סטרייק מיט דער הילפע פון דער רעגיערונג אויף אזא איינפאכען וועג, וויא בריינגען קוילען אויף קריעגס־שיפען און זיי אויסלאדען מיט דיא הענד פון מיליטערישע מאטראזען און פון סאלדאטען.

עס קען גאר קיין צווייפעל ניט זיין, אז דערצו וואלט עס זיכער געקומען, ווען דיא קוילענגרעבערס וואלטען, צום ביישפיעל, געשטעלט דיא פאדערונג, אז דיא מינען זאלען געהערען צו דער נאציאן און ווערען א קהל'שע אייגענטהום, וויא דאס האט געדארפט צו זיין. מען וואלט דאן ניט געמאכט קיין שאלות און מעלות מיט זיי, און דיא גאנצע פלאטע פון דער רעגיערונג וואלט אומגעוואנדעלט געווארען אין טראנספארט־שיפען צו בריינגען קוילען. מען וואלט

אויך געשיקט סאלדאטען צו האקען קוילען אזוי וויא מען האט ניט איין מאל געשיקט סאלדאטען צו באקען ברויט אין דער צייט פון בעקער סטרייקס. וויא בעוואוסט, זיינען פיעלע בעקער סטרייקס אויף אזא שטייגער געבראכען געווארען.

וועגען דיא ראלע פון דער רעגיערונג וועלען מיר נאך האבען צו ריידען, ווען מיר וועלען בעטראכטען אזא גענעראל־סטרייק, וויא דיא אנארכיסטען שטעלען זיך איהם פאר. דערווייליג איז פאר אונז וויכטיג צו נעהמען אין אנבעטראכט דעם אונבעשטרייטבארען פאקט, דאס מיט קיין סטרייק קען מען אין גאנצען ניט אבשטעלען דיא פראדוקציאן אין א צווייג פון אינדוסטריע. דיא יעניגע, וואס זיינען בעגייסטערט פאר א גענעראל־סטרייק אלס דעם בעסטען און ווירקזאמסטען מיטעל צו בריינגען דיא סאציאלע רעוואלוציאן, פערגעסען געוועהנליך אן דעם אין זייער היץ. ווען מען קוקט זיך אבער צו מיט קלארע אויגען און מען בעטראכט דיא זאך קאלטבלוטיג, זעהט מען, אז וואס מעהר עס זאל געלינגען צו פערשפרייטען א גענעראל־סטרייק איבער א בעשטימטע לאנד, אלץ שווערער וועט עס זיין ווירקליך אבצושטעלען דיא פראדוקציאן. אויסער דעם, וואס אין יעדען פאך זיינען דא ניט־ארגאניזירטע ארבייטער און סקעבס, אויסער דעם וואס אין יעדען לאנד זיינען דא גאנצע געגענדען, וואו דיא גרויסע פראדוקציאן איז נאך ניט ענטוויקעלט און וואו פאלגליך דיא מייסטע איינוואהנער ארבייטען פאר זיך און פאר זייערע נאהענטע שכנים — וויא אזוי וועט מען אריינציהען דיא בויערן אין דיעזער בעוועגונג, וויא אזוי וועט מען אויספיהרען, אז פארמערס זאלען לאזען פוסטעווען דיא פעלדער אדער וויינגסטענס ניט פארקויפען זייערע פראדוקטען? פארקעהרט, זיי וויא אויך אלע, וואס זיינען בעשעפטיגט אין דער קליין־אינדוסטריע, אלע זא־גענאנטע זעלבסטשטענדיגע האנדווערקער, וועלען נאך האבען אן אינטערעס מעהר צו ארבייטען, ווייל פאר זייערע פראדוקטען וועלען זיי נאטירליך קריגען העכערע פרייזען.

עס פערשטעהט זיך, אז וויא נאר א גענעראל־סטרייק זאל אויסברעכען, וועלען גלייך שטייגען דיא פרייזען אויף אלע סחורות; עס פערשטעהט זיך ניט וויניגער, אז דיא יעניגע וואס וועלען האבען אנגעקליבען פראדוקטען, וועלען זוכען צו פראפיטירען דערפון. נאר ווער קען האבען ביי היינטיגע צייטען זאפאסען און ווער איז אין שטאנד צו צאהלען העכערע פרייזען פאר סחורות? נאטירליך, דיא קאפיטאליסטען און ניט דיא ארבייטער.

דאס הייסט אלזא, אז ביי דעם אויסברוך פון א גענעראל־סטרייק וועלען דיא ארבייטער אליין מעהר ליידען וויא דיא קאפיטאליסטען, און אויב עס איז איבערהויפט מעגליך אויסצוהונגערן דיא קאפיטאליסטען דורך א גענעראל־סטרייק, וויא מאנכע ענטהוזיאסטען בילדען עס זיך איין, דאן איז זיכער, אז דיא פראלעטאריער וועלען מוזען פריהער געזעגענען זיך מיט דער וועלט.

אבער אזוי ווייט קען עס גאר ניט קומען. דען וועגען א גענעראל־סטרייק איז עס נאך ריכטיגער וויא וועגען א געוועהנליכען סטרייק, דאס ער מוז געוואונען ווערען אין א קורצער צייט, זאנסט איז ער אין גאנצען געבראכען און פערלארען. א גענעראל־סטרייק איז אויך דעריבער אונמעגליך צו שלעפען לאנג, ווייל דיא רעגיערונג וועט זיך דאן זיכער אריינמישען מיט דער גאנצער מיליטערישער מאכט, אפילו ווען דיא סטרייקערס זאלען זיך גאר ניט צייגען אויפ'ן גאס און זאלען שטילערהייט הונגערן אין זייערע וואהנונגען.

נאר איבער דעם וויא אויך וועגען אנדערע פונקטען אין דער פראגע וועגען גענעראל־סטרייק וועלען מיר ריידען אין א צווייטען ארטיקעל.

פ. קראנץ.

Digitized by Google

וויסענשאפט און לעבען

פון דר. ה. זאלאטאראוו.

:1

מענשען פארגעטערען דיא נאטור. ניט נור דיא גלויביגע בוקען זיך פאר איהרע וואונדער, ווייל זיי רעכענען אז זיא איז דער פראדוקט פון א פאלקאמענער געטליכער קראפט, זאנדערן אויך דיא פריי־דיינקער זעהען אין איהר א וואונדערבארע הארמאניע פון קרעפטען, א זעלטענע שטימונג פון פארבען און טענער, אן ערהאבענעם צוזאמענהאנג פון אורזאכען און ערשיינונגען.

פאעטען האבען אימער געהאלפען איינצופלאנצען אין דעם מענישען א בעצויבערענדען בעגריף איבער דער נאטור. זיי דיכטען און זינגען אימער פון דער וואונדערבארער שטימונג, וואס עקסיסטירט צווישען דיא אונצעהלבארע וועלטען אין דעם אונענדליכען רוים; זיי צוגיסען זיך אין זיסע ליעדער און לויבגעזאנגען איבער דער רייצענדער שעהנהייט פון אונזער אייגענער וועלט — פון אונזער ערד, וועלכע דרעהט זיך אזוי קונציג צווישען אלע שטערן און פלאנעטען. פיר זיי קריעגען איהרע בערג און טהאלען, איהרע וועלדער און פעלדער, איהרע ימים און וואסערפאלען עפעס א בעזונדערען מאיעסטעטישען חן. און אלעס וואס לעבט, מעהרט זיך און פרוכפערט זיך אונטער דער אונענדליכער בלויער דעקע פון דיא הימלען, גיעסט זיך צונויף פיר זיי אין איין גרויסער הארמאנישער גאנצקייט, בעגלייטעט פון אקקארדען פון הארמאנישע טענער, בעלויכטען דורך דיא שטראהלען פון הארמאנישע פארבען. און זיי בעגייסטערן דעם מענשען מיט דעם מאגישען גלויבען אין אייבינער אלוועלטליכער הארמאניע, און עס איז א שעהנער, א וואונדער שעהנער גלויבען!

אבער נאך פאר דעם גלויבען אז אלעס איז דער נאטור איז הארמאניש, וואורצעלט זיך איין אין דער מענשליכער זעעלע דער געדאנק, אז אלעס אין דער נאטור איז פאלקאמען. ביידע — פאלקאמענהייט און הארמאנישע שטימונג אין דער נאטור — שפראצען ארוים פון דער פערגעטערונג פון דיא נאטירליכע קרעפטען און דיא נאטירליכע ערשיינונגען, און ביסלעכווייז ענטוויקעלט זיך אין דעם בעוואוסטזיין פון מענשען דער גלויבען וועלכען מיר געפינען אויסגעדריקט אם שעהנסטען ביי דיא אלטע גריכען, אז אלעס וואס עס איז געטליך, איז פאלקאמען, און וואס עס איז פאלקאמען איז הארמאניש.

* * *

פערנינפטיגער און טיעפער האט א בליק געטהאן אויף דער געטליכקייט, פאלקאמענהייט און הארמאניע פון דער נאטור — דיא נאטור־וויסענשאפט.

זיא האט געמאכט אן אונטערשיעד צווישען דיא פערגעטערונג פון דער נאטור אין דיא בעגריפע פון פאלקאמענהייט און הארמאניע ביי מענשען. זיא האט געלערנט אז דיא פערגעטערונג פון דער נאטור איז בעגרינדעט אויף פשוט'ער אונוויסענהייט וועגען דיא קרעפטען און ערשיינונגען פון דער נאטור און זיא האט בעוויעזען, אז דער בעגריעף פון פאלקאמענהייט איז בעגרינדעט אויף דעם שטרעבען פון יעהער בעשעפעניש צו מאכען אלעס בעסער און פאלקאמענער פאר זיך אליין, פאר איהר אייגענעם לעבען דורך א בעסערע צופאסונג צו דיא ארומיגע אומשטענדען. ענדליך האט זיא בעוויעזען, אז דער בעגריעף פון הארמאניע שטאמט פון דער רעגעלמעסיגקייט פון נאטירליכע ערשיינונגען און פון דער וואונדערבארער שטימונג, וועלכע דיעזע רעגעלמעסיגקייט רופט ארוים אין דער מענשליכער זעעלע. וואס מעהר דיא וויסענשאפט האט נאכגעפארשט דיא סודות פון דער נאטור, וואס מעהר זיא האט ענטדעקט איהרע פערבארגענע געזעצען, אלץ קלארער און קלארער איז געווארען דאס בעוואוסטזיין ביי מענשען, אז דיא רעגעלמעסיגקייט פון נאטירליכע ערשיינונגען, דיא גרויסע הארמאנישע שטימונג אין דער נאטור

Google

וואס ווערט אזוי געלויבט פון די גלויבינגע און בעזונגען פון די דיכטער, בעצוועקט נאר ניט קיין פאלקאמענהייט, זוכט ניט צו צופאסען אלעס וואס לעבט אין איהר צו די גינסטיגסטע אומשטענדען פון לעבען, נאר פארקעהרט, אין דעם גרויסען, לאנגען לויף פון דער נאטירליכער ענטוויקלונג ענטשטעהען זיך אויך אומשטענדען און ערשיינונגען, וועלכע זיינען פונקט דער היפוך פון הארמאנישער שטימונג, וועלכע שיינען צו זיין די צערשטערענדע קרעפטען פון לעבען, וועלכע שיינען צו בעשאפען א וואונדערבארע דיסהארמאניע אין דער נאטורליכער הארמאניע.

אין דעם וועלט־רוים מיט זיינע אונצעהלבארע שטערען קען די וויסענשאפט ניט אנווייזען אויף די צושטערענדע קרעפטען, אויף די דיסהארמאנישע ערשיינונגען פשוט דערפאר, ווייל דער מענשליכער פערשטאנד קען אין דער גרויסער אויסערער נאטור ניט ענטדעקען ניט די צוועקמעסיגקייט און ניט די נעהטיגע בעדינגונגען פון איהר עקזיסטענץ, ווייל די וויסענשאפט ווייסט ניט און האט נאך דערווייל ניט די מיטלען אויסצוגעפינען פאר וואס די וועלט און אלע וועלטען עקזיסטירען.

אבער אין דער ענטוויקלונג פון לעבעדיגע בעשעפעניסען אויף אונזער פיצעלע פון וועלט־רוים, אויף אונזער ערד, זיינען די צוועקמעסיגקייט און די נעהטיגע בעדינגונגען פון עקזיסטענץ גאנץ קלאהר. דא האט די לעבענס־וויסענשאפט זיי פעסט געשטעלט. דיעזע בעדינגונגען זיינען: די ערהאלטונג פון דעם לעבען פון דער איינצעלנער בעשעפעניש און די ערהאלטונג פון איהר איינענעם מין. די ערשטע בעדינגונג ווערט ערדייכט דורך נאהרונג, די צווייטע דורך פרוכפערונג, און אלע קרעפטען און ערשיינונגען אין דער נאטור, וועלכע שטימען מיט די נעטהיגע בעדינגונגען פון דעם לעבענסציעל, זיינען געווים הארמאנישע קרעפטען און ערשיינונגען און, ווענינגסטענס טהיילוויז, אויך פאלקאמען; פארקערט אבער, אלע קרעפטען און ערשיינונגען אין דער נאטור וועלכע הינדערן אדער וועלכע זיינען ניט אין איינקלאנג מיט די נעטהיגע בעדינגונגען פון דעם לעבענסציעל, זיינען צושטערענדע און ניט־פאלקאמענע קרעפטען; זיי זיינען די דיסהארמאנישע קרעפטען און ערשיינונגען אין דער נאטור.

צו לערנען און צו ענטדעקען די מיטלען,

ווי אזוי אויסצומיידען די צושטערענדע ווירקונג פון די דיסהארמאנישע קרעפטע אין דעם מענשליכען לעבען — דאס האט זיך געשטעלט צום ציעל דער גרויסער געלערנטער עלי מעטשניקאוו אין זיין בוך „די נאטור פון דעם מענשען.“

דיעזער גרויסער געלערנטער אנערקענט די הארמאנישע שטימונג אין דער נאטור. ער געפינט אבער אפילו אין דעם לעבען פון נידעריגערע בעשעפענישען, וויא דער מענש, קרעפטען און ערשיינונגען, וועלכע שיינען ניט צו זיין איינשטימיג מיט די נעטהיגע פראצעסען פון זייער לעבען, דאס הייסט קרעפטען און ערשיינונגען, וועלכע שטערען זייער עקזיסטענץ. נאר איהם איז נאטירליך ניט אזוי נוגע די וועלט פון די נידעריגערע בעשעפענישען, וויא דער מענש אליין. דאס לעבען פון דעם מענשען אינטערעסירט איהם אם שטארקסטען, די ליידען פון דעם מענשען בעוועגען איהם צו פארשען די קרעפטען, וועלכע שטערען זיין לעבען, און זיין שטרעבונג איז אנצוצייגען, אז די לעבענס־וויסענשאפט (ביאלאגיע) קען געפינען דעם וועג און די מיטלען אויסצומיידען די צושטערענדע קרעפטען, די דיסהארמאנישע ערשיינונגען אין דעם לעבען פון דעם מענישען.

ער וויזט, דאס בלינדערהייט האבען שוין די רעליגיאנען געפיהלט, אז עס זיינען פאראן נאטירליכע צושטערענדע קרעפטען אין דעם מענשענס לעבען פון וועלכע ער ליידעט אהן א שיעור, און זיי האבען טאקי דערפאר געשאפען פיר דעם מענשען מאראלע געבאטען און א „יענע וועלט“; ער וויזט אויך, אז די פילאזאפיע האט אין דער פינסטער אנגעטאפט די דיסהארמאנישע ערשיינונגען אין דעם מענשען׳ס לעבען און האט איהם געווארפען אויף די כוואליעס פון דעם מענשליכען געדאנק — דא אין דעם פעסימיסטישען אבגרונד פון פערצווייפלונג, דא אין דער ליכטיגער הימלישער הויכקייט פון פארמשריט און האפנונג. ער וויזט אבער אויך, אז ניט די רעליגיאן און ניט די פילאזאפיע האבען געהיילט וואונדען און ליידען פון דער מענשהייט — די וואונדען און ליידען, וועלכע שפראצען פון דער נאטירליכער ניט־שטימונג, פון דער נאטירליכער דיסהארמאניע אין דעם מענשען׳ס לעבען. די וויסענשאפט, ערקלערט ער, די פאזיטיווע לעבענס וויסענשאפט וועלכע שטודירט די דיסהארמאנישע קרעפטען און ערשיינונגען פון דעם

לעבען — זיא אליין קען נור אויסגעפינען דיא מיטלען, וויא דיא ליידען פון מענשען אבצושאפען און וויינינגסטענס צו פערקלענערען.

זיין ארבייט צוטיילט זיך דארום אויף דריי בעשטימטע טהיילען: ערשטענס, לערנען און פארשען דיא צושטענדע, ערשיינונגען פון דעם מענשענ'ס לעבען; צווייטענס, אויפווייזען, אז דיא רעליגיאנען און פילאזאפישע סיסטעמען האבען ניט אבגעשאפט דיא ליידען וואס שפראצען ארויס פון דער דיסהארמאניע פון קרעפטען און ערשיינונגען אין דער נאטור פון דעם מענשען, און דריטענס, אויפווייזען אויף יענע וויסענשאפטליכע מיטלען, וועלכע קענען פיהרען צו דער ערלעזונג פון מענשען. אט דיא ארבייט טוט ער טאקי. וויא אזוי? דאס וועלען מיר באלד זעהען.

* * *

אין דעם לעבען פון מענשען, פונקט וויא אין דעם לעבען פון אנדערע חיות, זיינען דיא ערנעהרונג און דיא פרוכפערונג דיא הויפט־גרינדע פון עקזיסטענץ. דאס לעבען פון דעם מענשען קען נור דאן בעשטעהען און האבען א ממשות ווען דיא דאזיגע צוויי הויפט־בעדירפניסע זיינען פאלשטענדיג ערפילט. ווען דיא נאטור פון דעם מענשען וואלט געוועזען באמת הארמאניש און פאלקאמען, וואלטען, דוכט זיך, אלע קרעפטען פון זיין קערפער, אלע גליעדער פון זיין געבוי, יעדער ארגאן וואס נעהמט אנטהייל אין דער ערנעהרונג און אין דער פרוכפערונג פון דעם מענשליכען מין געדארפט נאטירליכערהייט זיין אזוי קונציג צוגעפאסט צו דער פאלשטענדיגער ערפילונג פון דיזע הויפט־פראצעסען פון לעבען, אז זיי זאלען ערפילט ווערען אויף'ן גינסטיגסטען און בעסטען אופן. אבער אין דער ווירקליכקייט איז דיא מעשה גאר ניט אזוי, וויא יעדערער ווייס עס אהן שום חקירות און וויסענשאפטען.

שוין ניט רעדענדיג פון דעם, וואס דער מענשליכער קערפער איז בעדעקט מיט האר — א ירושה פון אונזערע האריגע אבות, פאר וועלכער דאס איז טאקי זעהר נייטיג געוועזען, אבער אונז בריינגט עס נור שאדען מיט דעם, וואס דיא בעסערע ערנעהרונג און דיא גרעסערע ריינקייט פון דער הויט ווערט געשטערט; שוין ניט רעדענדיג פון דעם, וואס דאס גאנצע מויל מיט ציין ביי דעם מענשען איז א ירושה פון יענעם ווילדען צושטאנד פון דער חיה, ווען זיא האט זיך גענעהרט מיט רויהע און הארטע נאהרונגס־מיטלען, וועלכע זיא האט געמוזט רייסען און צופען מיט איהרע שטארקע פאדערשטע ציין און קייען מיט איהרע נאך שטארקערע באקציינער, אבער וועלכע זיינען שוין פיר דיא יעצטיגע ווייכע, פליסיגע און גוט געקאכטע עסענס פון ציוויליזירטע מענשען כמעט אונגעטהיג און וועלכע זיינען פון דעסטוועגען אפט דיא אורזאכען פון טויטליכע געוואוקסען אויף דיא יאסלעס, געפעהרליכע אונרייניגליכקייט און שמערצהאפטע ענטצינדונגען און פעראייטערונגען, וואס געבען דעם מענשען א סך פון ליידען און צעהנווייטאג; שוין ניט רעדענדיג פון אנדערע אזעלכע ווילדע ירושות, איז דער נאהרונגס־קאנאל ביי מענשען גאר אהן נוטצען, לאנג וויא דער יודישער גלות און איז אין זיין גאנצער לענג דאס גרויסע פעלד פון מיקראסקאפישע חיה'לאך, וועלכע זיינען דיא אמת'ע מלאכי חבלים אין דעם מענשענ'ס לעבען. דיא מיקראבען זיינען דיא געפעהרליכסטע פיינד פון דעם מענשען, אפט זיינען זיי דיא אורזאכע פון דעם טויט און נאך עפטער זיינען זיי דיא אורזאכען פון לאנגע, שמערצהאפטע קראנקהייטען. אויך אין דעם געבוי פון דעם נאהרונגס־קאנאל ביי מענשען זיינען פאראנען טהיילען, וועלכע זיינען א ירושה פון נידעריגערע חיות און בריינגען דעם מענשען נור שאדען. אזוי למשל איז דאס קלייניגקע בלינדע קישקעלע וואס האט זיך ערווארבען אזא טרויעריגע רעפוטאציע אין אונזער צייט, ווייל דיא מעדיצין האט פעסטגעשטעלט, אז עס איז דער פלאץ פון א טויטליכער ענטצינדונג — פון אפענדיסיטיס.

פראפעסאר מעטשניקאוו האט דארום רעכט, ווען ער שליעסט זיין נאכפארשונג וועגען דיא מענשליכע ארגאנען מיט דיא פאלגענדע ווערטער: „דער נאהרונג און פערדייהונגס אפפאראט שיינט צו געבען אונז גענוג בעווייזע איבער דער אונפאלקאמענהייט און דער ניט שטימונג אין אונזער נאטור.“

* * *

אבער וויא אונפאלקאמען עס זאלען ניט זיין דיא ארגאנען און דיא טהעטיגקייט פון דעם נאהרונגס־קאנאל ביי מענשען, זיינען דיא ארגאנען פון אויפהאלטען דעם מענשליכען מין נאך מעהר אונפאלקאמען. זייער אונפאלקאמענער געבוי, פונקט וויא זייער אונפאלקאמענע טהעטיגקייט פעראורזאכען ביידע געשלעכטער און ספעציעל דער פרוי אונגעהייערע ליידען און שמערצען; אויך דא זיינען איבערגעבליעבען אוננייטליכע ארגאנען פון אונזערע טהיערישע אבות. עס איז בעוויזען אז עס איז געווען א צייט, ווען

דיא צוויי געשלעכטער זיינען געווען אין איין פערזאן, אין איין לעבעדיגען וועזען. זייט דאן זיינען פערפלאסען ווער ווייסט וויא פיעל מיליאנען יאהרען. זייט דאן האבען זיך דיא געשלעכטער אין גאנצען פאנאנדער געטהיילט. דער זכר האט זיין אייגענעם געבוי און זיין אייגענע טהעטיגקייט און דיא נקבה איהר אייגענעם געבוי און איהר אייגענע טהעטיגקייט. פון דעסטוועגען פערבלייבען נאך ביז היינטיגען טאג אין דעם געבוי פון יעדען פון זיי געשלעכטליכע ארגאנען פון דעם נעגענגעזעצטען געשלעכט. נאטירליך, ברייגנען אזעלכע ארגאנען קיין נוטצען ניט, זיי זיינען נאר אן אורזאכע פון קראנקהייטען און ליידען.

און דאך איז דאס ניט אלעס. אפילו אין דעם רעגעלמעסיגען לעבען פון א געזונטער פרוי זיינען פאראנען ערשיינונגען, וועלכע קענען ניט בעטראכטעט ווערען פאר נארמאלע און הארמאנישע מיט דיא ציעלען פון דעם לעבען; מיט דער ערהאלטונג פון דעם לעבען פון דער בעשעפעניש גופא. וויא דיא לעבענס־וויסענשאפט זאל זיך ניט בעמיהען, קען זיא דאך ניט ערקלעהרען דעם רעגעלמעסיגען פערלוסט פון בלוט ביי פרויען אלס א נארמאלע און הארמאנישע ערשיינונג מיט דיא בעדירפניסען פון איהר געזונטען לעבענס־צושטאנד. וויא דיא וויסענשאפט זאל זיך ניט בעמיהען, קען זיא פון דעסטוועגען ניט ערקלעהרען דיא אונגעהייערע שמערצען און ליידען, וועלכע בעגלייטען דיא געבורטען, אלס א נארמאלע און הארמאנישע ערשיינונג אין דעם לעבען פון דער פרוי.

ווען מען פערגלייכט דיא דאזיגע פראצעסען מיט עהנליכע ערשיינונגען ביי ניעדעריגערע חיות, צייגט זיך ארויס, אז ביי מענשען זיינען דיא אינערליכע נאטירליכע קרעפטען פון עקזיסטענץ גראדע פיעל וועניגער הארמאניש, פיעל וועניגער אין אנקלאנג מיט דיא בעדירפניסע פון דעם לעבען וויא ביי זיי — ביי דיא ניעדעריגערע חיות. אפילו אין דעם קערפערליכען געבוי פון מענשען זיינען פאראנען אזעלכע משונה'דיגע ערשיינונגען, אז עס איז פשוט צום שטוינען איבער דעם אונגעהייערען שאדען וואס זיי ברייגנען; ווער רעדט שוין נאר וועגען זייער הארמאנישער שטימונג מיט דיא נויטיגע און נארמאלע פראצעסען פון דעם זעלבען. אזוי עררייכט דאס קינד — דאס מיידעל — נאטירליכערהייט דיא שטופע פון א פרוי נאך איידער איהר קערפערליכער געבוי האט זיך גענוג ענטוויקעלט צו קענען ווערען א מוטער, און דער אינגעל הייבט אן צו פיהלען געוויסע פיזאלאגישע בעדירפניסע פיעל פריהער, איידער ער האט זיך ענטוויקעלט צו דעם ערוואקסענעם מענשען. וויא פיעל אונגליקען, וויא פיעל שעדליכע געוואהנהייטען, וויא פיעל שמערצען ליידען און אפפער דיזע ערשיינונגען טראגען אריין מיט זיך אין דעם מענשליכען לעבען!

פון דעסטוועגען, וויא אונהארמאניש עס זאלען ניט זיין דיא אלע לעבענס קרעפטען, לעבען דאך מענשען; זיי לעבען און האלטען זיך אן דעם לעבען מיט אלע כוחות. עס ווילט זיך עפעס אזוי שטארק לעבען און לעבען. מיר ערקלערען זיך דעם שטארקען וואונש צו לעבען דורך דעם, וואס מיר לערנען, אז דער לעבענס־טריעב, דאס הייסט דיא ערהאלטונג פון דעם לעבען און דיא ערהאלטונג פון דעם מין, זיינען דיא שטארקסטע נאטור־געזעצען פון לעבען. וואלט שוין, דוכט זיך, דא געדארפט אלעס שטימען און הארמאנירען, וואלטען שוין, דורכט זיך, אט דיא צוויי גרויסע לעבענס־טריעבען געדארפט זיין פאלקאמען. אבער ניין! אויך דא, וויא אומעדום, געפינען מיר דיא שרעקליכסטע פאלגען פון ניט שטימונג. מיר וועלען זיך אבשטעלען נור אויף איינינע.

אלע ניעדעריגערע חיות קענען אויסוויילען זייערע נאהרונג, זיי האבען א בעזונדערען אינסטינקט דערצו. זיי שמעקען ארום זייער עסען, זיי לעקען עס און קלייבען אויס דאס, וואס איז גוט און ניט שעדליך פיר זייער ערהאלטונג אין לעבען. דער מענש שיינט צו האבען פארלוירען דיזע פעהיגקייט צו וועהלען זיינע נאהרונגס־שטאפען. ער קען אויך לעקען און קען אויך שמעקען — ער פיהלט א טעם, א ריח, ער ווייסט אבער ניט וואס איז גוט און וואס איז שלעכט פיר דער ערהאלטונג פון זיין לעבען, סיידען ער האט געמאכט דעם אויסוואהל פון נאהרונג דורך ערפאהרונג, פאר וועלכער ער האט טהייער בעצאהלט, אפט מאל מיט הונדערטע און טויזענדע לעבענס. און אז ער האט שוין דיא ערפאהרונג? פערגיפטעט ער זיך ניט מיט אלקאהאל, מיט אפיום, מיט אנדערע מאכלים. וואס ווייזען זיך איהם אויס אזוי גוט און קאסטען איהם פון דעסטוועגען אזוי טהייער! און דאס איז אלץ דערפאר, ווייל עס *שטימט ניט* זיין אויסוואהלסקראפט פון נאהרונג מיט דיא נעטהיגע בעדינגונגען פון זיין לעבענס־ערהאלטונג. וואזשע איז דיא הארמאניע אין זיין נאטור.

אין דער ערהאלטונג פון זיין פערזענליכען לעבען און אין דער ערהאלטונג פון דעם מין?

דאכט זיך, מענשען ליינען זיך אזוי אוועק צוליעב קינדער, עס שיינט, אז קיין בעשעפעניש זארגט ניט אזוי וועגען דעם יונגען דור, וויא דער מענש, און דאך אזוי וויט צוריק וויא מיר קענען אריין דרינגען אין דיא אלטע צייטען, געפינען מיר, אז מענשען האבען אונערבארמליך געטויטעט זייערע קינדער, אז פרויען פלעגען פערניכטען און פערניכטען נאך ביז היינטיגען טאג דיא פרוכט אין זייערע לייבער, טראץ דעם וואס עס קאסט דער מענשהייט אונצעהליגע לעבענס און אונבעגרענצטע ליידען און קראנקהייטען. פארקערט, עס שיינט, אז וואס מעהר דיא מענשען ענטוויקלען זיך, וואס מעהר זיי עררייכען א העכערע שטופע פון לעבען אלץ ווייניגער ווילען זיי ערהאלטען זייער אייגענעם מין, אלץ שוואכער ווערט ביי זיי דער וואונש צו האבען קינדער, צו זארגען פאר דעם יונגען דור.

דערצו פיהרט טהיילוויז דיא בעפרייאונג און ענטוויקלונג פון דער פרוי אין אונזער לעבען. אבער אין דעם שרעקליכען ווידערשפרוך פון פארשריט און ענטוויקלונג מיט דיא בעדינגונגען פון דעם טריעב צו ערהאלטען דעם מענשליכען מין, זעהען אייניגע נאטור־פארשער פשוט דיא קערענדליך פון דער מענשליכער פערניכטונג. דא איז שוין ניט דיא רעדע מעהר פון אן איינפאכער ניט־שטימונג, נאר פון פשוט'ער פערניכטונג, און מעטשניקאוו מעג זיך ערלויבען צו שליעסען דעם טהייל פון זיין פארשונג מיט דיא ווערטער: „ווען מיר זאלען אורטהיילען פון דיא פאקטען, איז קיין צווייפעל ניט, אז טראץ דעם וואס דיא מענשליכע נאטור (קאנסטיטוציאן) איז אין פיעלע הינזיכטען פאלסאמען און ערהאבען, געפינען מיר אבער אין איהר אזוי פיעל ליידען און שמערצען, אז מען קען דיא מענשהייט צוגלייכען צו יענער פליענעל, וואס ווערט דורך איהרע אינערליכע אינסטינקטען געצווינגען צום פלאם, בריהעט זיך נעבעך יארטען אב און פאלט אנידער מאכטלאז.“

* * *

אזוי האט דער גרויסער רוסישער געלערנטער א שאקעל געטהאן דעם אלטען גלויבען אין דער פאלקאמענהייט און אין דער הארמאנישער שטימונג פון דער נאטור, אזוי האט ער ארויסגעבראכט פאקטען, וועלכע עפענען אונזערע אויגען צו טהאטזאכען און ערשיינונגען וואס מוזען געענדערט ווערען אין א בעשטימטען און זיכערען וועג.

דיא רעליגיאנען האבען עס פרובירט צו טהאן — מיר וועלען זעהען, וויא וויים עס האט זיך זיי איינגעגעבען. דיא פילאזאפיע האט עס אויך פרובירט, און איצט, אין דיא הענד פון על־מעטשניקאוו, פרובירט עס דיא וויסענשאפט — מיר וועלען זעהען, אין אן אנדער ארטיקעל, וויא זיא קען לייזען דיעזע שווערע אלמענשליכע פראגע.

נאך צוויי נייע יסודות.

טשארלז באסקערוויל, פראפעסאר פון אוניווערזיטעט פון סטייט נארטה־קאראליינא, האט לעצטען 8 אפריל בעקאנט געמאכט אויף א מיטינג פון דער אמעריקאנער כעמיישער געזעלשאפט, אז איהם איז נאך צעהן יאהר אונטערזוכונגען און פראבעס געלונגען צו ענטדעקען צוויי נייע עלעמענטען, וועלכע ער האט א נאמען געגעבען קאראליניום און בערצעליום. זיי שיינען אויך אין דער פינסטער אזוי וויא ראדיום. דערווייל איז עס אלעס וואס מען וויים פון דיזע יסודות. אויב עס ווערט זיך ארויסצייגען, אז פראפעסאר באסקערוויל האט קיין טעות געמאכט, וועט ער זיין דער ערשטער און איינציגער אמעריקאנער וואס האט ענטדעקט אן עלעמענט.

מאראל און סאציאליזמוס

צווישען די פיעלע זאכען וואס שפיעלען א ראלע אין מענשליכען לעבען פארנעהמט די מאראל א וויכטיגען פלאץ. וויא דער בעגריעף פון מאראל זאל ניט זיין בעשיערען, פון דעסטוועגען סטארען מיר זיך אלע אונזערע טהעטיגקייטען צו שטעלען אונטער איין גרויסען מאראל־קריטעריום: ווען מען זאל צונעהמען ביי אונז די מאראלישע הסכמה, דאן שטעלט זיך אונז אפ פון אלעס, וואס איז געווען פיר אונז הייליג און טהייער, ניט מעהר וויא א טויטער קערפער, וויא א גוף אהן א נשמה.

אונטער דעם נאמען פון מאראל זיינען געטהאן געווארען און עס ווערען געטהאן די שענדליכסטע זאכען אין דער געשיכטע. אונטער דעמזעלבען נאמען ווערן אויך אויפגעבויעט נייע פראגרעסיווע אידעען פון מענשען־ליעבע, פרייהייט און גלייכהייט. מען בעדארף נאר א קוק טהאן ערנסט וואס ארום אונז טהוט זיך, אום צו ווערען איבערציינט, אז אלעס וואס מיר טהוען, סטארען מיר זיך צו בעדעקען מעהר אדער וויינינגער מיט געוויסע מאראלישע מאנטלען. אלע געזעצען פון אלע רעגיערונגען, וויא פערשיעדען זיי זאלען ניט זיין און וויא זיי זאלען ניט דיענען די אינטערעסען פון א געוויסען קלאס אדער קלאסען, פון דעסטוועגען זוכט מען צו פערטהיידיגען זייער עקזיסטענץ און נויטוועגדיגקייט מיט געוויסע מאראלע שטרעבונגען. דאס גלייכען אלע אפאזיציאנעלע פארטייען, וועלכע קעמפפען געגען די רעגיערונגען און ווילען איינפיהרען אין לעבען רעפארמען, געהען אויך ארויס פון א מאראלישען שטאנדפונקט.

ביי גלויבינע מענשען איז רעליגיאן פעסט פערבונדען מיט מאראל. צו ערפילען די רעליגיעזע פארשריפטען איז ביי זיי אליין איינס וויא צו ערפילען די מאראלישע. גאט ווערט ביי זיי גערעכענט פאר דעם מקור פון מאראל, וואס ער הייסט מוז זיין מאראליש. צו העלפען איין מענשען אין א נויט און דעם זעלבען מענשען פערשטיינען פאר ניט אפהיטען שבת — ביידע טהאטען זיינען גלייך מאראליש, ווייל אזוי האט גאט געבאטען. אזוי דענקען און זאגען די גלויבינע.

שקלאפעריי איז אנערקענט געווארען פון די גרעסטע גריכישע פילאזאפען פיר מאראליש; דיעזעלבע שקלאפעריי איז פון פילאזאפען אין שפעטערע צייטען אנערקענט געווארען פיר א שענדליכען פאקט אין דער געשיכטע.

די ווירקונג פון דער רוימישער קירכע אין מיטעלאלטער, מיט דער אינקוויזיציאן אן דער שפיצע, איז געווען אונטער א מאנטעל פון מאראל. לוטהער און אנדערע האבען פראטעסטירט געגען דיעזע מאראל אויך ארויסגעהענדיג פון א מאראלען שטאנדפונקט.

פרייהייט, גלייכהייט און ברידערליכקייט איז געפאדערט געווארען אין דער ערשטער פראנצויזישער רעוואלוציאן אויפ'ן באדען פון מאראל, און אויף דעם זעלבען באדען האט די נ לאטינע געהאקט די קעפ ניט נאר פון די געגנער פון דער רעוואלוציאן, זאנדערען פון איהרע פארקעמפפער און פריינד.

מאראל איז דער באדען, אויף וועלכען אלע פארטייען פון 19טען יאהרהונדערט האבען ענטוויקעלט זייערע טהעאריען, מאראל איז אויך דער באדען און שטאנדפונקט, אונטער וועלכען יעדער פון אונז פארמאסקירט זיין עגאאיסטישען ארט לעבען, און אין דער זעלבער צייט דער מאסשטאב, מיט וועלכען מיר מעסטען די ווירדיגקייט און עהרליכקייט פון אונזערע מיטמענשען.

יעדע פילאזאפישע סיסטעם, וויא זיא זאל ניט זיין פערשיעדען פון אנדערע, פערגעסט זיא ניט ארויסצוזאגען איהר מיינונג וועגען מאראל. עס איז זעלטען צו קריעגען א ליטעראריש ווערק וואו עס זאל ניט זיין בעריהרט וויינינער אדער מעהר די מאראלישע זייט פון לעבען.

מיט דעם ווילען מיר ניט זאגען אז מאראל איז דער איינציגער פאקטאר אין מענשליכען לעבען. אויך ווילען מיר ניט זאגען, אז מאראל איז אן אבסאלוטער געפיהל אין מענשליכען כא־

ראקטער. אונז איז וויכטיג דערוויל צו קאנסטאטירען דעם פאקט, אז אלעס וואס מיר טוען, וואס עס טראגט נאר אגעזעלשאפטליכען כאראקטער, קריעגט באלד פיר מענשען א געוויסע מאראלישע ווירדע, וועלכע שפיעלט זעהר א גרויסע ראלע אין אונזער אייגענעם לעבען און אין דעם לעבען פון דער גאנצער געזעלשאפט.

* * *

— יעצט קענען מיר נעהענטער צוטרעטען צו דער פראגע וועגען דיא בעציהונג פון מאראל צו סאציאליזמוס.

אלס א געזעלשאפטליכע בעוועגונג מיידעט דער סאציאליזמוס ניט אויס דעם געוועהנליכען גאנג פון אלע געזעלשאפטליכע ערשיינונגען. אבער נאך מעהר וויא אלע איבעריגע בעוועגונגען נוצט ער דיא מאראל אלס א מיטעל צו פערשפרייטען זיינע אידעען און פרינציפען. ווי פיעל מיר זאלען ניט זיין איבערצייגט, אז דער איינציגער וועג וואס פיהרט צום סאציאליזמוס, איז דער געשיכטליכער קלאסען־קאמפף, פון דעסטוועגען אהן מאראלישע גרינדע וואלט אבגעשוואכט געווארען זיין איינפלוס אפילו אויף דעם ארבייטער קלאס, וועלכער בעדארף זיין פעראינטערעסירט אין זיין פערשפרייטונג צוליעב איינענע קלאסען־אינטערעסען.

אין אנפאנג פון פערגאנגענעם יאהרהונדערט איז דער סאציאליזמוס כמעט אין גאנצען געווען א מאראלישע שטרעבונג. דיא סאציאליסטען־אוטאפיסטען האבען ניט בעגרינדעט זייער טהעאריע אויפ'ן קלאסענקאמפף. מען דערצעהלט, אז דער פראנצויזישער סאציאליסט אוטאפיסט פוריע האט א געוויסע צייט טעגליך אבגעווארט אז דיא רייכע וועלען קומען צו איהם אבגעבען זייער רייכטהום פיר דיא געזעלשאפט, וועלכע ער האט געפלאנעוועט.

אז אזא ארט סאציאליזמוס איז בעגרינדעט נאר אויף מאראל, דאס זעהט יעדער דייטליך. נאר ווען מיר זאלען זיך גוט צו קוקען און בעטראכטען דעם מאדערנעם סאציאליזמוס, וויא ער איז אויסגעדריקט געווארען אין דעם מאניפעסט פון דער קאמוניסטישער פארטיי דורך מארקסען מיט ענגעלסען, אלס א נויטווענדיגע געזעלשאפטליכע ערשיינונג אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט, פון דעסטוועגען, ניט קוקענדיג אויף דעם וואס אזא ארט סאציאליזמוס האט געקענט זיין פריי פון מאראל, זעהען מיר, אז זיא שפיעלט אין איהם זעהר א גרויסע ראלע, איינפאך דעריבער, ווייל לעבענדיג אין א'ן ארדנונג פון עקספלואטאציאן, מוז דיא שטרעבונג צו גלייכהייט אויך זיין א מאראלישע.

ווען פיר אונז ווערט דייטליך, אז סאציאליזמוס איז און מוז זיין פערבונדען מיט מאראל, ווערט נויטהיג צו שטעלען דיא פראגע: וואס פיר א ווירקונג קען האבען דיא לעהרע פון דיא יעניגע וועלכע לייקענען אב דיא עקזיסטענץ פון מאראל? דיעזע פראגע דארף מען שטעלען, ווייל אין דער לעצטער צייט האט דיעזע לעהרע מיט איהר קלינגענדען אויסרוף: „ניעדער מיט דער מאראל“! זיך אנגעפאנגען צו פערשפרייטען. עס פרעגט זיך: וואס פאר א ווירקונג קען דיעזע לעהרע האבען אויפ'ן סאציאליזמוס און אויפ'ן קאמפף געגען דיא קאפיטאליסטישע ארדנונג?

אום צו ענטפערען אויף דיעזער פראגע, מוזען מיר פריהער ערקלערען כאטש אין אלגעמיינע שטריכען דיא טהעאריע פון דיא אנטי־מאראליסטען. זייט דיא פילאזאפיע עקזיסטירט, איז זי שטענדיג געווען פערנומען מיט דער פראגע וועגען מאראל: אויב זיא איז אבסאלוט אין מענשליכען כאראקטער אדער א פראדוקט פון דער מענשליכער קולטור. ביז דער לעצטער צייט איז די פראגע געווען א פילאזאפיש־מעטאפיזיש, יעצט האט זיא אויך אנגענומען א סאציאלען כאראקטער. עס קען זיין, אז אין דעם איז שולדיג דער צושטאנד פון דער יעצטיגער געזעלשאפט, וואס רופט ארויס ביי פיעלע דענקענדע מענשען א פאדערונג צו ענטשיידען דיא סאציאלע פראגע.

דער דייטשער פילאזאף פריעדריך ניטשע זעהט דאס שלעכטע פון דער יעצטיגער געזעלשאפט אין דער עקזיסטירענדער מאראל, פון וועלכע ער וויל פטור ווערען, כדי פטור צו ווערען פון דאס שלעכטע וואס זיא בריינגט מיט זיך. פיר אונז איז ניט וויכטיג וואס ניטשע איז ניט איינשטימיג מיט דעם סאציאליזמוס, פארלויפיג איז וויכטיג צו רייזען וועגען דיא ארגומענטען, מיט וועלכע מען לייקענט אב דיא אבסאלוטע מאראל.

ווען אונזער וועלט־אנשויאונג וואלט געווען אזא, וויא עס שרייבען דיא אלטע תורות, דאן וואלטען מיר ניט געדארפט צווייפלען אין דער אבסאלוטער מאראל, דען נאך זייער שילדערונג האט גאט בעשאפען דעם מענשען פון אנפאנג אן העכער פון אלע איבעריגע בעשעפענישען; אז אין יעדען פון אונז לעבט א טהייל פון דער גאטהייט — א נשמה; אז מיר זיינען

ניט מעהר וויא נעוויסע טהיילכלאך פון א געוויסע *גאנצע*, וועלכע איז אבסאלוט אין אלעם, דארום אויך אין מאראל. דאן פערשטייט זיך גרינג, אז מאראל האט בעדארפט עקזיסטירען פיר אונז אבסאלוט און האט בעדארפט זיין דער מיטעלפונקט, דער צענטער פון אונזער לעבען. נאר אזוי וויא אונזער מיינונג וועגען דיא וועלטבעשאפונג איז יעצט אן אנדערע, און עס איז זעלטען צו טרעפען צווישען דייקענדע מענשען אזעלכע וואס זאלען ניט איינשטימען מיט דארווינ'ס לעהרע וועגען דיא אבשטאמונג פון מענשען — דיא לעהרע וועלכע צייגט אז דער מענש איז ניט מעהר וויא א ווייטערע העכערע ענטוויקלונג פון ניעדעריגע חיות, אז אונזערע עלטער זיידעס דארפען מיר זוכען צווישען געוויסע מינים אפפען, א. ז. וו. — ביי אזא מיינונג איז שוין ניט אזוי לייכט צו בעשטימען, אז מאראל איז אבסאלוט, דען דאן וואלטען מיר בעדארפט צולאזען ביי דיא קלענסטע בעשעפענישען וויא ווערים, אפילו ביי אינפוזאריען, מאראלישע אייגענשאפטען.

אויסער דיא נאטור וויסענשאפטליכע ארגומענטען געגען אבסאלוטע מאראל ליפערט נאך דיא געשיכטע פון דער מענשליכער־קולטור אנדערע ארגומענטען. ניט קוקענדיג וואס יעצט האבען מיר אזוי פיעל מאראלישע פרינציפען און געזעצען, דאך איז דער ערשטער פאקטאר אין מענשליכען לעבען געוועזן דער עגאאיזם. דיא קולטור־געשיכטע בעווייזט, אז מענשענפרעסעריי האט אויפגעהערט ניט צוליעב מאראלישע בעגריפע, נאר צוליעב עגאאיסטישע אינטערעסען, ווייל אין יענע צייטען איז מענשען אויסגעקומען צו לעבען אין אזוינע געזעלשאפטליכע בעדינגונגען, ביי וועלכע דיא ארבייט פון געפאנגענע האט אנגעהויבען צו ווערען ניטצליכער אלס זיי צו טויטען און אויפצופרעסען מיט א מאל. ווען דיא ארבייט פון קריעגסגעפאנגענע איז געווארען אלץ ניטצליכער פיר יענער געזעלשאפט, האט דארום ביסלאכוויז, אהן מאראלישע אינסטינקטען, מענשענפרעסעריי ניט נאר אויפגעהערט, נאר איז אויך פערוועהרט געווארען געזעצליך. מיט דיעזען גאנג, ערקלערט דיא קולטור־געשיכטע, זיינען אויך געשאפען געווארען אלע הויפטגעזעצען און פרינציפען פון מאראל.

ארויסגייענדיג פון דעם שטאנדפונקט, אז מאראל איז א פראדוקט פון דער מענשליכער קולטור, אז אלע אונזערע מאראלישע פרינציפען זיינען אויסגעארבייט געווארען פון מענשען זעלבסט אונטער געוויסע סאציאל־פאליטישע אומשטענדען, אז מענשען אונטערשיידען זיך ניט אין זייער אפשטאמונג פון אלע איבעריגע בעשעפענישען, פערשטייט זיך, אז דערמיט נעהמט מען צו פון דער מאראל דיא אבסאלוטעט און דאס הייסט אויך איהר אויטאריטעט. דען וויבאלד מאראל איז ניט אבסאלוט, מוז זיא זיין סוביעקטיוו, דאס הייסט אבהענגינג פון אונזערע נייגונגען, מיינונגען, אומשטענדען א. ז. וו. דאן קען זיא שוין ניט זיין דער מאסשטאב פון אלגעמיינעם יושר און אמת; זיא קען זיין דער מאסשטאב פון יושר און אמת אין א גרופע מענשען, א קלאס אדער רעליגיאן, אבער ניט פון דער גאנצער מענשהייט, פון אלע קלאסען און אלע רעליגיאנען.

מיט וואס, פרעגט זיך, קענען מיר מעסטען דיא ווירדיגקייט פון איין מאראל און דיא אונווירדיגקייט פון א צווייטער? סאציאליסטען קענען זאגען און זאגען טאקע אז עקספלואטאציאן איז געגען מאראל, אבער אין אמת'ן איז עס נאר געגען דיא מאראל, פון פראלעטאריאט, אבער ניט פון דער בורזשואזיע; און ווער קען אונז זאגען בעשטימט, וועמעס מאראל איז בעסער, צו דיא וועלכע לאזט צו עקספלואטאציאן צו פערקערט, וועלכע וויל גלייכהייט? א טהייל פון דער בורזשואזיע פערטהיידינט דיא מאראל פון עקספלואטאציאן אויף דעם גרונד דאס אין דער גאנצער נאטור און דארום אויך ביי מענשען עקזיסטירט דער *קאמפף אום דאזיין*, אין וועלכען דיא שטארקערע און קליגערע זיינען גובר דיא שוואכע און נארישע. זיי טענה'ען, אז נאר צוליעב דעם ווייל זיי האבען דיא *מעגליכקייט* צו עקספלואטירען, איז דיא עקספלואטאציאן זעלבסט רעכט. גלייכהייט איז שלעכט, זאגען זיי, ווייל זיא איז אונגאטירליך, דען דיא נאטור זעלבסט בעשאפט שטארקערע, שוואכערע, פעהיגערע, פוילערע א. ז. וו. א. ז. וו.

ווען מיר זאלען ניט נאר צווייפלען אין דער *אבסאלוטער* מאראל, נאר אויך איהר אבלייקענען אין גאנצען, דאך מוזען מיר זאגען, אז אויב אפילו זיא קען שוין ניט האבען איהר אויטאריטעט פיר איינציגע סקעפטיקער, נאר אין אלגעמיינעם מענשליכען לעבען שפיעלט זיא ווי פריהער א גרויסע ראלע און דיא מענשליכע טהעטיגקייטען וואלט אהן מאראלישע שטרעבונגען פערלארען זייער צוציהונגס־קראפט.

פיר מענשען מיט א געוויסע קולטור־ענטוויקלונג, מיט א געוויסע פאנטאזיע איז שווער צו בעפריעדיגען זיך מיט דיא מאטעריאליסטישע פאקטען, וועלכע דער לעבען גיט איהם. אזא מענש האט אויך גייסטיגע און מאראלישע בעדירפניסען, און כדי צו בעפריעדיגען זיי שוועבט ער אין אידעאלע וועלטען, וועלכע זיינען פון איהם זעלבסט בעשאפען געווארען.

דער אלוועלטליכער געזעץ וועגען קאמפף אום דאזיין קריעגט א צווייטען, א ברייטערען זינען ביי קולטור מענשען. אין דיעזען קאמפף הויבען אן אנטהייל צו נעהמען פיעל מעהר פאקטארען פון וועלכע דער לעבען פון חיות ווייס גאר ניט. נאך אויף דער ערשטער שטופע פון דער מענשליכער קולטור האט שוין דער אלוועלטליכער געזעץ וועגען קאמפף אום דאזיין געביטען זיין טהירישע פארמע. ווען ביי אלע בעשעפענישען עקזיסטירט ער אין דער פארמע, אז ווער עס איז קערפערליך שטארקער אדער ווער עס קען זיך גיכער צופאסען צו דיא נאטירליכע בעדינגונגען, דער איז גובר אין קאמפף, האבען אין דער מענשליכער געזעלשאפט אנגעפאנגען צו ווירקען נייע פאקטארען: אויף דעם ארט פון רויהע קערפערליכע קראפט, וועלכע שפיעלט ביי אלע טהיערען דיא הויפט ראלע, האט ביי מענשען אנגעפאנגען צו שפיעלען דיא הויפט ראלע דער שכל. א מענש האט שוין דאן געקענט מלחמה האלטען מיט שטארקערע בעשעפעניסען פאר איהם און זיי בייקומען נאר צוליעב דעם, ווייל זיין שכל האט איהם אויסגעלערנט צו בעשאפען געצייג, מיט וועלכע זיך צו פערטהיידיגען אדער צו בעפאלען דעם שונא. קורץ, אין דעם קאמפף פיר עקזיסטענץ בעשטעהט ניט דיא קראפט פון קולטור־מענשען אין א פיזישער אדער קערפערליכער פארמע, וויא אין ווילדען צושטאנד, נאר און א צווייטער פארמע, וועלכע מען מוז אנרופען אינטעלעקטועלע.

מיט דער ענטוויקלונג פון געזעלשאפטליכער פראדוקציאן, פון דער קולטור־ארבייט, האט דער עקאנאמישער פאקטאר אנגעפאנגען צו שפיעלען זיין גרויסע ראלע אין מענשליכען קאמפף אום דאזיין. אויף אונזער היינטיגער שטופע פון ענטוויקלונג שפיעלען שוין דיא נאטירליכע קרעפטען אן אונבעדייטענדע ראלע אין דיעזען קאמפף. דער קאמפף ווערט געפיהרט אויף א קולטור וועג מיט פראדוקציאנען, דאס פאלק אדער געזעלשאפט איז גובר און ענטוויקעלט זיך בעסער, וועמעס פראדוקציאנס־בעשעפטיגונג איז שטארקער.

אין רעליגיעזען קאמפף האט דער נאטירליכער געזעץ געביטען נאך מעהר זיין פארמע. ווען א געוויסעס פאלק האט געהאט אזא רעליגיאן, וועלכע איז געווען צוגעפאסט מעהר צו דער בעטרעפענדער צייט וויא א צווייטע רעליגיאן, האט זיא אויך אנגעפאנגען צו ווירקען בעסער אין מענשליכען קאמפף פיר זיין עקזיסטענץ. דאן האט שוין גובר געווען ניט דער אינדיווידוום וועלכער איז שטארקער געווען קערפערליך, נאר דער וועלכער האט געהערט צו דעם פאלק, וועמעס קולטורעלע ענטוויקלונג איז געווען שטארקער און וועמעס רעליגיאן האט געהאט מעהר איינפלוס אויף דער געזעלשאפט.

עס פערשטעהט זיך, אז דער קולטור־גאנג איז ניט פארגעקומען אזוי גלאט אין רעגעלמעסיג וויא מען פערצייכענט איהם אויף פאפיער. עס איז שווער צו בעשטימען, אין וועלכער צייט דער אדער יענער פאקטאר האט אויפגעהערט צו שפיעלען זיין הויפטראלע, דען אויך יעצט, ניט קוקענדיג אויף אונזער הויכער קולטור־ענטוויקלונג, טרעפט עס אז נאר מיט קערפערליכע קראפט איז מען גובר אין קאמפף פיר עקזיסטענץ. מיר קענען ניט מעהר וויא בעשטימען, אז ביי א געוויסע קולטור־ענטוויקלונג, אין געוויסע געשיכטליכע עפאכען האט דער קאמפף אום דאזיין געביטען זיין טהירישע פארמע, אז אין איהם האבען אנגעפאנגען אנטהייל צו נעהמען אנדערע פאקטארען, עקאנאמישע, רעליגיעזע, פאליטישע א. ז. וו.

ווען מען רעדט וועגען דיא קאמפף־פארמען פון דער יעצטיגער געזעלשאפט, דארף מען ניט פערגעסען, אז אין יעדער געזעלשאפט, וועלכע איז בעגרינדעט אויף דעם פרינציפ פון פריוואט־אייגענטהום, הייננט אפ דער לעבען פון יעדען מיטגליעד פון צוויי אומשטענדען: ערשטענס, פון דעם קאמפף פון פאלק אדער גרופע פיר זייער עקזיסטענץ, און צווייטענס, פון זיינע אייגענע פעהיגקייטען אין דעם אינערליכען קאמפף וואס איהם קומט אויס צו פיהרען מיט אנדערע מיטגליעדער. ווען דיא געזעלשאפט איז קאמוניסטיש, פערשטייט זיך, אז דאן עקזיסטירט ניט דיא צווייטע פארמע פון קאמפף; דיא אינטערעסען פון דער גרופע און יעדענ'ס פערזענליכע אינטערעסען שיידען זיך ניט פערנאנדער וויא פיינדליכע. אנדערש איז עס ווען דיא געזעלשאפט איז

ניט האמוניסטיש, דאן קומט יעדען אינדיווידיום אויס צו פיהרען דעם הויפט־קאמפף דירעקט אין זיין גרופע, אין וועלכער ער רעכענט זיך א מיטגליעד, הגם אינדירעקט קען זיין, אז זיין עקזיסטענץ העננט אב ניט וויינינער פון דיא אלגעמיינע קרעפטען פון דער גאנצער גרופע.

אן ענגלענדער אדער דייטש וועט גובר זיין א כינעזער אדער אינדיאנער אין קאמפף פיר זייער עקזיסטענץ, הגם אין דעם פאלק קומט אוים דיא ערשטע ניט וויינינער צו קעמפפען וויא דיא צווייטע. דאס איז צוליעב דעם, ווייל ענגלאנד און דייטשלאנד זיינען שטארקער אין דער יעצטינער קאפיטאליסטישער ארדנונג צו קעמפפען פיר זייער נאציאנאלע עקזיסטענץ וויא כינעזער. וועהרענד די פראדוקציאן און טעריטאריע פון ענגלאנד ווערן פיעל פערגרעסערט, וואס עס איז איינע פון די הויפט אורזאכען גובר צו זיין אין פראדוקציאנס קאמפף, אין דערזעלבער צייט ווערט דיא פראדוקציאן פון דיא כינעזער לאנגזאם ענטוויקעלט און אויך זייער טעריטאריע ווערט פערכאפט פון איראפייער. וועהרענד פיר ענגלענדער מיט זייערע סחורות ווערען וואס ווייטער געעפענט נייע לענדער און שטעדט, ווערען אין דער זעלבער צייט פערשלאסען פיר כינעזער דיא טויערען פון דיא פעראייניגטע שטאאטען אין אמעריקא. אז דאס האט א גרויסען איינדרוק ניט נאר אויף דעם גאנצען פאלק, נאר אויך אויף יעדען איינציגען מיטגליעד פון דיא אויבען דערמאנטע פעלקער, איז זעלבסט־פערשטענדליך.

זייט עס עקזיסטירט דיא ארדנונג וועלכע איז בעגרינדעט אויף פריוואט איינענטהום, איז אין איהר שטענדיג פארגעקומען א קאמפף צווישען קלאסען. נאר קיין מאל אין דער גאנצער מענשליכער געשיכטע האט דער קלאסען־קאמפף ניט געטראגען אזא שארפען כאראקטער אין דיא געזעלשאפטליכע בעציהונגען, וויא דער קאמפף וועלכער קומט פאר אין דער קאפיטאליסטישער ארדנונג צווישען פראלעטאריאט און בורזשואזיע.

י. פעדער

(שלום פאלגט).

דיא נאציאנאלע פראגראמע פון „בונד“

דער „אלגעמיינער אידישער ארבייטער בונד פון ליטא, פוילען און רוסלאנד“ איז א גאנץ נייע ערשיינונג אין די אידישע וועלט. אין דער קורצער צייט פון זיין עקזיסטענץ האט ער אבער אויפגעטהון זאכען, וועלכע ערשטוינען דיא, וואס האבען אפילו מיט א יאהר צעהן צוריק פערלאזען דאס צארען־לאנד. מיט אפענע מיילער לעזען מיר דיא בעריכטען פון דעם „בונד'ס“ טהעטיגקייט און מיט בעוואונדערונג פרעגען מיר: איז דאס אלעס אמת? זיינען דיעזע אלע טהאטען מעגליך אין פינסטערן רוסלאנד? איז אזא אפפערוויליגקייט, און אזא העלדענמוטה מעגליך ביי דיא אונטערדריקטע, פערהאסטע, בעשימפפטע און מוטהלאזע אידען אין רוסלאנד? מיר גלויבען ניט אונזערע אויגען און מיר לעזען נאך א מאל, און מיר פרעגען נאך אמאל, און וואס מעהר מיר פרעגען, אלץ מעהר וואכסט אונזער בעוואונדערונג, אלץ שטארקער ווערט אונזער בעגייסטערונג, אלץ האסטיגער קלאפט אונזער הארץ, אלץ מעהר וואלט זיך וועלען דארט זיין און מיט דיא איינענע אויגען אנזעהן דעם נייען אידישען דור, דיא נייע אידען.

אבער ניט וועגען דיא העלדישע טהעטיגקייט פון „בונד“ וויל איך דא רעדען, זאנדערן וועגען זיין זאגענאנטע „נאציאנאלע פראגראם“. אין דער לעצטער צייט זיינען דיא טהעארעטיקער און פיהרערס פון "בונד" ארוים מיט א טהעאריע, וועלכע האט אנגעמאכט א רושם ניט נור צווישען דיא סאציאליסטען, נור אויך צווישען אידען. וויא שווער עס קומט מיר ניט צו קריטיקירען דיעזע גלענצענדע ארגאניזאציאן, טהו איך עס דאך. דיא גלענצענדע טהעטיגקייט און גרויסארטיגע ערפאלגע פון דעם „בונד“ מוזען אנערקענט און פראקלאמירט ווערען; אבער דאס דארף נאטירליך ניט אבהאלטען א פריינד פון עהרליכע און ערנסטע קריטיק.

דיא פראגע, וועגען וועלכע עס האנדעלט זיך, איז א ביסעל א פערפלאנטערטע און בכדי דער לעזער זאל האבען א גענויען בעגריף וועגען

דעם, וועל איך מוזען ווארפען א קורצען בליק אין דער געשיכטע.

* * *

אין דער סאציאליסטישער וועלט אין רוסלאנד איז פארגעקומען א זעהר ערנסטער פאל. אויף דעם צווייטען קאנגרעס פון די רוסישע סאציאל־דעמאקראטען, אויף דעם קאנגרעס, וועלכער האט געזאלט פעראייניגען אלע רוסישע סאציאל־דעמאקראטען אין איין פארטיי, איז ארויסגעקומען א שפאלטונג. די דעלעגאטען פון „בונד" האבען זיך צוריקגעצויגען פון קאנגרעס און האבען דאמיט ערקלערט דעם „בונד'ס" ארויסטריט פון דער אלגעמיינער רוסישער רעוואלוציאנערער פארטיי.

דער שטרייט איז פארגעקומען, דאכט זיך, איבער גאר א קלייניגקייט; איבער די פארמע פון ארגאניזאציאן. „אטאנאמיע אדער פעדעראציע" — איז די פראגע.

די פארשטעהר פון דער פארטיי, אדער בעסער, פון דער צייטונג „איסקרא", ווילען, אז די סאציאל־דעמאקראטען פון גאנץ רוסלאנד, (ד. ה. פון אלע נאציאנאליטעטען אין דער רוסישער אימפעריע) זאלען זיין ארגאניזירט אין איין אלגעמיינע פארטיי; נור פאר פראפאגאנדא צוועקען זאל די פארטיי ווערען איינגעטהיילט אין פערשיעדענע „ראיאנען" אדער קרייזען. יעדער ראיאן זאל בעטרייבען די אגיטאציע אויף זיין אייגענעם שטייגער, ד. ה. זאל האבען אוטאנאמיע, זעלבסט־הערשאפט. אלע ראיאנען צוזאמען אבער זאלען זיין פערבונדען און זאלען פערוואלטעט ווערען פון איין צענטראל קאמיטעט. דער „בונד" אבער פערלאנגט, די פארטיי זאל זיין ארגאניזירט נאך נ א צ י א נ א ל י ט ע ט ע ן, ד. ה. אין רוסלאנד זאל זיין אזוי פיעל סאציאליסטישע פארטייען וויא פיעל פערשיעדענע נאציאנאליטעטען עס לעבען אין רוסלאנד, און יעדע נאציאנאלע ארגאניזאציאן זאל בלייבען פאלשטענדיג פריי און ניט זיין בעשרענקט אין א געוויסען ראיאן; נור די פערשיעדענע נאציאנאלע ארגאניזאציאנען זאלען זיין צווישען זיך פערבונדען דורך א פעדעראציאן.

דאס איז נור אין קורצען דער שטרייט־פונקט. פערשיעדענע ארגומענטען ווערען אנגעגעבען פון ביידע זייטען, און, מען קען ניט זאגען, דער „בונד" פערטהיידיגט זיין שטאנדפונקט זעהר געשיקט. ווען די רוסישע אימפעריע, פרעגט דער „בונד", זאל ווערען פערטהיילט אין ראיאנען, טא וואו וועט זיין דעם „בונד'ס" ראיאן?

די פוילישע סאציאליסטישע פארטיי טענה'ט נאר, אז די פוילישע ארבייטער בעווע־גונג בעריהרט שטארק די אידישע מאססע און דער „בונד" האט ניט וואס צו טאן אין פוילען... דער ראיאן פון „בונד" איז, אלזא, לאמיר זאגען, ליטא... אבער מארגען וועלען קומען די ליטווער און וועלען זאגען: ליטא — דאס איז אונזער ראיאן, און דער „בונד" דארף שטעהן אונטער אונזער השגחה. און ווען דער „בונד" וואלט זיך ביז יענער צייט גענוג דורכגעדרונגען מיט דער „ראיאנער" פהילאזאפיע, וואלט איהם אנדערש ניט אויסגעקומען, וויא אוועקצושיקען זיין „ארגאניזאציאנס זעלבסטשטענדיגקייט" לעזאזל, ווייל קיין ספעציעלער אידישער ראיאן איז דאך ניטא — אידען וואהנען איבעראל. אבער אונטער דעם פלאן פון א פעדעראציאן ווערט דער „בונד" אנערקענט אלס דער איינציגער פערטרעטער פון דעם אידישען פראלעטאריאט. דאן האט ער א גרויסען פעלד פאר זיך, דאן איז פוילען, ליטא, זיד רוסלאנד, מיט איין ווארט: יעדע ארטשאפט וואו אידען געפינען זיך, זיין ראיאן.

דאס איז ניט דער איינציגער ארגומענט פון דעם „בונד", אבער יעדענפאלס דער שטארקסטער און וויכטיגסטער.

אין דער אמעריקאנער געשיכטע געפינען מיר א מערקווירדיגען ביישפיעל צו דיעזען פאל: דער בירגער־קריעג וועגען די בעפרייאונג פון די נעגערס האט זיך אנגעפאנגען און איז געווארען אויסגעקעמפפט גראדע אויף אזא אופן. דאן האט זיך די פראגע אויך געדרייט ארום דעם פונקט: „אוטאנאמיע אדער פעדעראציע." די „נארטה" (נארד־שטאאטען) האט בעהויפטעט, אז די פעראייניגטע שטאאטען זיינען און מוזען בלייבען איין לאנד, אז יעדער שטאאט קען נור האבען אוטאנאמיע אין זיינע אינערליכע אנגעלעגענהייטען ער מוז אבער בלייבען א טהייל פון דער גאנצער נ.ציאן און מוז זיך אונטערווארפען איהרע געזעצע, וועהרענד די „סאוטה" (זיד־שטאאטען) האט פערלאנגט, וואס מען האט דאן גערופען „סטייט סאווערעניטי," ד"ה יעדער שטאאט זאל זיין פאלשטענדיג בעל הבית איבער זיך זעלבסט, און די פערשיעדענע שטאאטען זאלען זיין פערבונדען צווישען זיך דורך א פעדעראציע.

די „סאוטה" האט זיך טאקע אבגעטהיילט פון דער „נארטה" און האט געגרינדעט א פעדעראטיווע רעפובליק, אבער מען דארף ניט זיין פיעל בעקאנט מיט דער געשיכטע פון די פעראייניגטע שטאאטען, אום צו וויסען, אז אונטער דעם שטרייט וועגען א בעשטימטע רעגירונגס־פארמע איז געלעגען די וויכטיגע ע ק א נ א מ י ש ע פראגע וועגען די בעפרייאונג פון די שווארצע שקלאווען.

איך מיין נאטירליך ניט צו פערגלייכען דעם ,,בונד“ מיט דער ,,סאוטה“, אבער ווען מען בעטראכט נעהענטער דעם שטרייט־פונקט צווישען דעם ,,בונד“ און דיא ,,איסקרא“, זעהט מען אויך, אז אין דער ווירקליכקייט האנדעלט עס זיך וועגען א פיעל וויכטיגערן פונקט ווי וועגען דיא ארגאניזאציאנס־פארמע פון א רעוואלוציאנערען צענטראל־קאמיטע אין רוסלאנד.

לאמיר בעטראכטען, וואס פאר א פונקט דאס איז.

אייגענטליך וואס גערהט עס דעם ,,בונד“ אזוי אין לעבען, וויא אזוי דיא פארטיי וועט זיין ארגאניזירט? וועט ער דען ניט קענען אגיטירען, ווען דיא פאליאקען אדער דיא ליטווער וועלען טענה'ן, אז דער ,,ראיאן“ בעלאנגט צו זיי? אין דיא פרייע לענדער, אפילו אין אזא לאנד וויא אמעריקא, נויטיגען זיך דיא סאציאליסטישע פארטייען אין אלע קרעפטען, וואס זיי קענען נור קריגען, בפרט נאך אין רוסלאנד. עס איז איינפאך אונמעגליך זיך פארצושטעלען, אז דיא רוסישע רעוואלוציאנערע פארטיי וויל זיך בעגעהן אהן דעם ,,בונד'ס“ הילפע. נאר ווארום איז דאך די שפאלטונג? דער גרונד ליגט א סך טיפער, און דער ,,בונד“ זאגט עס אליין אויף. דיא אמת'ע פראגע איז ניט: וויא זאל דיא רעוואלוציאנערע פ א ר ט י י זיין ארגאניזירט, נור וויא זאל ג א נ ץ ר ו ס ל א נ ד זיין ארגאניזירט. וויא דער ,,בונד“ זאל ניט שרייען, אז ניט דאס מיינט ער יעצט, אז דיעזעס איז ביי איהם א שפעטערע פראגע, קען מען פארט דיא טהאטזאכע ניט אורעקלייקענען.

דער ,,בונד“ נעהמט ארויס פון דעם שטאנדפונקט, דאס אידען זיינען א ז ע ל ב ס ט ש ט ע נ ד י ג ע נ א צ י א ן, און ער טענה'ט דארום אזוי: אלע סאציאליסטען זיינען איינשטימיג, אז יעדע נאציאן האט דאס רעכט צו פערוואלטען איהרע אייגענע געשעפטען, אידען זיינען א נאציאן גלייך מיט אלע אנדערע נאציאנען, האבען דיא אידען אלזא דאס זעלבע רעכט וויא אלע אנדערע, און דיא סאציאליסטען דארפען זיין דיא ערשטע דאס אנצוערקענען און נאך דיעזען צו האנדלען. דיא ארגאניזאציאן פון דער רעוואלוציאנערע פארטיי דארף דארום זיין דער וועגווייזער, וויא אזוי דיא פעלקער אין רוסלאנד זאלען צוזאמען לעבען. עס איז אמת, זאגט דער ,,בונד“, דאס איז נאך דערווייל נור אין טהעאריע, עס וועט נאך לאנג דויערן ביז רוסלאנד וועט קומען צו דיעזע שטופע, אבער צום סאציאליזמוס, ערקלערט דער ,,בונד“, איז אויך נאך ווייט מיר ווערען פון דעסטוועגען ניט אויס סאציאליסטען. מיר דארפען זיך דארום אויך ניט איבערשרעקען פון פארדערען נאציאנאלע רעכטע פאר אידען.

און דיא פיהרערס פון ,,בונד“ בעווייזען, אז אין עסטרייך, וואו דיא נאציאנאליטעטען־פראגע איז אומער אויף דיא טאגעס־ארדנונג, וואו עס געהט אן א בעשטענדיגער קאמפף צווישען דיא פערשיעדענע נאציאנאליטעטען, איז דיא סאציאליסטישע פארטיי ארגאניזירט גראדע אויף א פעדעראטיווען פונדאמענט. נאך מעהר: דער ,,בונד“ בעהויפטעט, אז אידען קענען קריעגען רעכטע און ספעציעל נאציאנאלע רעכטע נור דאן, ווען זיי וועלען זיין ארגאניזירט און קעמפפען אלס א זעלבסט שטענדיגע פארטיי.

דאס איז אין קורצען איבער וואס דער שטרייט קומט אין אמת'ן פאר, און דאס איז וואס מען רופט: דיא נאציאנאלע פראגראמע פון דעם ,,בונד“.

דער ,,בונד“ איז זעהער שטאלץ אויף דיזע פראגראמע. ער בעהויפטעט זאגאר, אז ער האט געפונען דיא ריכטיגע לעזונג פון דער ,,יודען פראגע.“ דעם ציוניזמוס בעקעמפפט דער ,,בונד,“ און זעהער ריכטיג, אלס א רעאקציאנערע און שעדליכע בעוועגונג; ער לאכט אבער אויך פון דיא זאגענאנטע אסימילאטארען. דיא אסימילאטארס, זאגט דער ,,בונד“, שלאגען אייגענטליך פאר, אז אידען זאלען ווערען אויס אידען. דאס וועט נור העלפען דיא וואס וועלען ווערען אויס אידען, דיא יודען־פראגע אבער וועט דורך דעם ניט פערשווינדען. דיא איינציגע און אמת'ע הילפע איז אלזא, דאס אידען זאלען בלייבען אידען און זאלען אויך קעמפפען אויף דעם סאציאליסטישען באדען, נאטירליך, פאר זייערע נאציאנאלע רעכטע. און ווען דער גרויסער טאג וועט קומען, דאן וועלען אידען בעקומען זייער פערדיענטען חלק.

דיא אנדערע זייט, דיא פארשטעהר פון ,,איסקרא,“ שטימען אייגענטליך איין מיט דעם ,,בונד“ וועגען דיא נאציאנאליטעט־פראגע. זיי בעהויפטען אבער, אז דיעזע גאנצע טהעאריע פאסט זיך ניט פאר אידען, ווייל אידען זיינען קיין נאציאן. ווילענדיג, ניט ווילענדיג, דרעהט זיך אלזא דער פונקט איבער דיא פראגע:

צו זיינען אידען א נאציאן, צו ניט?

ווען עס איז אמת, וויא דער ,,בונד“ בעהויפטעט, אז אידען זיינען א נאציאן, דאן האבען זיי פאלשטענדיג רעכט צו פערלאנגען נאציאנאלע רעכטע, אויב אבער ניט, אויב אידען זיינען ניט קיין נאציאן, קענען זיי קיין נאציאנאלע רעכטע ניט פערלאנגען.

איידער מען קען ענטפערען אויף דיעזע פראגע, מוז מען אבער פריהער פעסטשטעלען: וואס הייסט א נאציאן?

צו פערענטפערען דיעזע פראגע איז זעהער א שווערע זאך. וויא דר. פארנבערג האט עס ערקלערט אין א רייהע ארטיקלען אין דער „צוקונפט", בעשעפטיגען זיך מיט דיעזער פראגע עטליכע וויסענשאפטען — היינט געה הייב זיך אן מיט אזוי פיעל וויסענשאפטען. נאר וויא פיעל מען טאלקועט ניט, און וויא פיעל ציטאטען מען ברענגט ניט בון גרויסע אויטאריטעטען, קען מען אלץ ניט קלאר ווערען, וואס איז אין אמת'ן א נאציאן, און צו זיינען אידען א נאציאן. איך וועל זיך דארום נאר ניט לאזען אויף דיזען גליטשיגען און פערפלאנטערטען וועג. איך וויל דיעזע פראגע בעטראכטען פון א גאנץ נייעם שטאנדפונקט. און ווען איך וועל פארטיג ווערען, וועט דער לעזער, האף איך, איינזעהען, אז דיזע פראגע האט א וויכטיגקייט פאר אונז דא אין אמעריקא אויך.

* * *

זוכענדיג צו בעווייזען דעם "בונד'ס" בעהויפטונג, אז אידען זיינען נור דאן זיכער צו בעקומען רעכטע, ווען זיי וועלען זיין ארגאניזירט און קעמפפען אלס אידען, האט אן אפיציעלער פערטרעטער פון דעם "בונד", גענאסע בערג, אויף א פערזאמלונג אין ניו יארק אויסגעדריקט דעם געדאנק, דאס אזוי גוט וויא די ארבייטער קענען נור האפען אויף זיך אליין פאר זייער בעפרייאונג, אזוי קענען אידען נור בעפרייט ווערען דורך זיך אליין, אין קורצען: „די בעפרייאונג פון די אידען איז די זאכע דער אידען זעלבסט." דער געדאנק איז גאנץ פיין און גענומען, איבערגעמאכט פון בעריהמטען זאץ אין קאמוניסטישען מאניפעסט: „די בעפרייאונג דער ארבייטער איז די זאכע דער ארבייטער זעלבסט".

ווען איך האב דיעזעס געהערט, האב איך זיך געשטעלט די פראגע: וואָרום געהט ניט דער „בונד" איין טריט ווייטער, וואָרום מאכט ער ניט דעם לאגישען שלוס, וואָרום זאגט ער ניט: „אידען אלער לענדער פעראייניגט אייך!?" און נאך ווייטער: וואָרום רופט ער ניט צוזאמען „אינטערנאציאנאל־נאציאנאלע" קאנגרעסען פון אידישע סאציאליסטען?

דאס וואלט געהייסען קאנזעקווענט, דאס וואלט אבער מיט איין קלאפ בעוויזען די אונלאגיק פון דער גאנצער פראגראמע.

צו וואס דארף מען שטרייטען איבער די סימנים פון א נאציאן, און צו האבען אידען דיעזע סמנים? צו וואס דארף מען שטרייטען, צו אין זשארגאן א שפראך צו ניט? זאל זיין אז דער „בונד" האט רעכט, זאל זיין אז אידען זיינען א נאציאן מיט אלע פישטשעווקעס, און איך פערזענליך צווייפעל אין דעם ניט, אדרבה איך גלויב אין דעם, איך פרעג אבער: וואָרום שטרייט איהר נור ווענען די אידען אין פוילען, ליטא און רוסלאנד? און וואס איז מכוח די אידען אין רומעניען, אונגארן, גאליציען, דייטשלאנד, ענגלאנד און פראנקרייך? יא, וואס איז עפעס מכוח אונז ארימע אידען דא אין אמעריקא? וואָרום רעכענט איהר דיעזע אלע אידען ניט אריין? בעלאנגען זיי דען ניט צו דער זעלבער אידישער נאציאן?

און דאס איז ניט קיין פוסטע פראגע, זיא מוז פערענטפערט ווערען:

די אידען אונטער דער רוסישער רעגירונג לעבען אין פערשיעדענע געגענדען, צווישען פערשיעדענע פעלקער מיט פערשיעדענע שפראכען, רעליגיאנען און מנהגים. דער „בונד" רעכענט זיך מיט דיעזען ניט. ער זאגט, אז אידען אלס נאציאן זיינען ניט אבהענגיג פון צייט און פלאץ, זיי זיינען איין נאציאן, א נאציאנאלע איינהייט — היינט פאר וואס זשע עפעס נור די אידען וואס לעבען אין פוילען, ליטא, פינלאנד, קאווקאז א. ז. וו., וואָרום ניט די איבריגע אידען?

איהר וועט ענטפערען, אז אלע אידען אונטער דער רוסישער רעגירונג ווערען גלייך אונטערדריקט. דאס איז אמת. רוסלאנד איז אבער ניט דאס איינציגע לאנד, וואו אידען ווערען אונטערדריקט. רומעניען האט זיך אויך נאך ניט וואס צו שעהמען, אפילו דאס געבענשטע דייטשלאנד לאזט נאך איבער וואס צו ווינשען— וואָרום זשע געהט דער „בונד" ניט ווייטער אין זיין טהעטיגקייט? עס האנדעלט זיך דאך אויסדריקליך איבער דער אנערקענונג פון די אידען אלס א נאציאנאלע איינהייט — וואָרום זאל דיעזע פאָדערונג ניט געשטעלט ווערען אין אלע לענדער וואו אידען געפינען זיך נאר?

דער „בונד" זאגט, אז דיעזער פונקט איז ביי איהם א שפעטערע פאָדערונג, דערוויל פערלאנגט ער נור גלייכע רעכטע פאר אידען. דא קומט ווידער ארויס, אז דער „בונד" האלט נור די אידען פון פוילען, ליטא און רוסלאנד פאר איין „נאציאן." וואס איז צום ביישפיעל, מכוח אמעריקא?

אויב אידען זיינען א נאציאן, דאן זיינען די אמעריקאנער אידען געוויס א טהייל פון דיעזער נאציאן. און קיין לאנד, וואו אידען געפינען זיך, איז די אידישע שפראך, די אידישע ליטעראטור, די אידישע „פסיכאלאגיע," דאס גהעטא־צוזאמענלעבען ניט אזוי שטארק ענטוויקעלט וויא אין אמעריקא. אין אמעריקא האבען אידען שוין דערלעבט גלייכע רעכטע, און גראדע אהן א זעלבסט־שטענדיגע אידיש־נאציאנאלע־קאמפף־פארטיי. דא קען מען שוין אלזא יעצט ארויסשטעלען די פא־

דערונג פון נאציאנאלע רעכטע פאר אידען. ווארום שווייגט דער „בונד“?

זיינען אידען א נאציאן, אדער זיינען זיי קיין נאציאן? ווען זיי זיינען קיין נאציאן, פאלט דיא פראגראמע פון „בונד“ ממילא אוועק, זיינען זיי אבער יא א נאציאן, ווארום לאזט מען אונז ארויס פון והעם כלל?

דאס איז דיא לאגישע קאנזעקווענץ פון א נאציאנאלע פראגראמע. ווען איהר געהט אבער אזוי ווייט, דאן מוזט איהר זיך פארברייטען צו א בירגערקריעג...

טאמער פערשטעהט איהר נאך ניט קלאר צו וואס מיר וואלטען דערקראכען, ווען מיר זאלען זאגען, אז אידען אלס נאציאן האבען א רעכט צו פאדערען נאציאנאלע רעכטע פאר זיך, וועלען מיר נעהמען אלס ביישפיעל דיא דייטשען:

קיינער צווייפעלט ניט, אז דייטשען זיינען א נאציאן, אלע וויסענשאפטען זיינען אין דעם איינשטימיג. אין אמעריקא לעבען שעהנע עטליכע מיליאן דייטשען, ווארום זאלען זיי דא ניט קענען שטעלען דיזעלבע פאדערונג, גראדע וויא דיא אידען אין רוסלאנד? אבער עס איז גענוג צו שטעלען דיזע פראגע צו בעווייזען דיא אבסורדיטעט פון דער גאנצער נאציאנאלער פראגראמע. דער הייסעסטער בונדיסט וועט זיך דערפון אויסלאכען, און מיט רעכט.

ווען א דייטש קומט אין אמעריקא, קען ער קריעגען רעכטע אויף איינעם פון דיא צוויי וועגען: אדער ער בלייבט א דייטש, און דאן קען ער קריעגען אזוי פיעל רעכטע וויא פיעל יעדער פרעמדער אין א ציוויליזירטע לאנד, אדער ער ווערט א בירגער; נאר דאן מוז ער שוין ווערען אויס דייטש, ער מוז ווערען א'ן אמעריקאנער. עס מאכט גאר ניט אויס צו דיא דייטשען לעבען אין יאהר צו הונדערט, צו טויזענד יאהר אין לאנד, וויא באלד זיי בלייבען דייטשען, קענען זיי ניט זיין עטוואס אנדערש וויא פרעמדע, און אזוי שנעל וויא זיי ווילען ווערען אויס פרעמדע, מוזען זיי ווערען אויס דייטשען.

אידען זיינען נאטירליכער ווייזע אין דער זעלבער לאגע אין יעדען לאנד. קוים וואהנען זיי אלס אידען, קענען זיי נור קריעגען רעכטע אלס פרעמדע, ווילען זיי אויפהערען צו זיין פרעמדע, מוזען זיי אויפהערען צו זיין אידען, זיי מוזען זיך אסימילירען, דאס הייסט נאטירליך ניט, אז אידען מוזען זיך שמד'ן, דאס מיינט ניט, אז זיי מוזען אויפהערען צו געהן אין שול אריין, אז זיי מוזען אויפהערען צו רעדען אידיש א. ז. וו. אמעריקא ניט אויף דיענען אויף דעם ריכטיגען ענטפער. ווען מען שטעלט זיך נור איינמאל אויף דעם שטאנדפונקט, אז „רעליגיאן איז פריוואט זאכע“, וויא דיא סאציאליסטען אין דער גאנצער וועלט האלטען עס, דאן פאלט דיא גאנצע תמירה איבער אסימיליציאן אוועק. דיא דייטשען אין אמעריקא, ווען זיי ווערען אויס דייטשען, ווערען זיי ניט אויס פראטעסטאנטען אדער אויס קאטאליקען, און דיא אידען אין אמעריקא ווערען נאר ניט אויס אידען. פארקעהרט, אידישקייט אין אמעריקא איז פיעל שטארקער וויא אין רוסלאנד, ווייל עס איז פיעל פרייער, און דאך זיינען דיא אמעריקאנער אידען אמעריקאנער לכל הדעות.

דער איד וואס האט ערקלערט, אז אין פוילען זיינען אידען פוילישע אידען, אין דייטשלאנד — דייטשע אידען א. ז. וו. איז קיין קלענערער וויא משה מענדעלסאן, און א צווייטער „איד“ וואס האט דאס בעשטעטיגט, איז קיין גרינגערער וויא קארל מארקס. דאס האט פון רעסטורענען ניט נעשטערט קארל מארקסעס טאכטער עלעאנארע צו ערקלערען עפענטליך, אז זיא איז שטאלץ וואס זיא קומט ארויס פון אידען. מען קען אלזא זיין א פאליאק און א איד; א דייטש און א איד, א'ן אמעריקאנער און א איד.

לאמיר געהן ווייטער:

אלס א גוטע סאציאליסטישע ארגאניזאציאן, בעקעמפט דער „בונד“ דעם ציון'איזמוס; מען מוז אבער צו געבען, אז דיא ציון'איסטען זיינען אין דיזען ספעציעלען פונקט פיעל לאגישער וויא דער „בונד“. דער „בונד“ האלט, אז אידען זיינען א נאציאן, נאר ווען ער פאדערט נאציאנאלע רעכטע פאר אידען, מיינט ער אין אמת'ן נור א טהייל פון דיא אידען, דיא אידען וואס וואהנען אין פוילען, ליטא און רוסלאנד — פאר דיא איבריגע אידען, פאר כל ישראל האט דער „בונד“ קיין תרופה, יענע מוזען זיך אליין אויסקעמפפען זייערע נאציאנאלע רעכטע; פון איין זייט האלט ער אלזא, אז אידען זיינען א נאציאן און פון דער צווייטער זייט צוטהיילט ער זיי אויף פערשיעדענע נאציאנאליטעטען; דיא ציון'איסטען געהן אויך אויס פון דעם שטאנדפונקט, אז אידען זיינען א נאציאן, נאר זיי געהען ווייטער און זאגען, אז אלס נאציאן, זיינען זיי ניט אבהייננגיג פון צייט און ארט. צו זיי זיינען אין רוסלאנד, צו אין פוילען, צו אין פראנקרייך, צו אין אמעריקא — איבעראל זיינען זיי אידען איבעראל זיינען זיי פרעמדע, און אלס אידען קענען זיי ניט זיין עטוואס אנדערש וויא פרעמדע און זיי קומען צו דעם לאגישען שלוס: ווען מען וויל לעזען דיא „יודען־פראגע,“ מוז מען זוכען צו פעראייניגען אלע אידען פון דער גאנצער וועלט אויף אזא אופן, אז זיי זאלען קענען בלייבען אידען און ניט קיין פרעמדע.

אויסגעהענדיג אלזא פון דעם נאציאנאלען

שטאאנדפונקט, מוז מען געצוואונגענער ווייזע ארומנעהמען אלע אידען. דער „בונד“ טהוט דאס ניט און וויל דאס ניט טהון. ער לאכט פון דיא ציון'איסטען וואס זיי זאגען, אז אידען זיינען פרעמדע. ער שטיצט זיך גראדע וואס אידען אין רוסלאנד, למשל, זיינען ניט קיין פרעמדע. מיר קומען דורך דעם צו אזא ווידערשפרעך: אידען אין רוסלאנד זיינען אייגענע, אידען אין אמעריקא זיינען אייגענע, אידען אין דייטשלאנד, אין פראנקרייך, מיט איין ווארט, איבעראל וואו זיי וואהנען, זיינען זיי אייגענע, דאך דיעזע פערשיעדענע אייגענע זיינען צו דערזעלבער צייט איין נאציאן, א גאנצע איינהייט!

און דיעזע אלע „אייגענע“ דארפען אין יעדען לאנד אויסקעמפפען זעלבסטשטענדיגע נאציאנאלע רעכטע!

ווען דיא ציון'איסטען האלטען, אז אידען זיינען איין נאציאן, האבען זיי צו דערזעלבער צייט א נאציאנאלען באנד, ווי האלטען זיך אן דיא אידישע רעליגיאן און דיא אידישע טראדיציאנען. אונטער דיזע פאהן שטרעבען זיי צו פעראייניגען אלע אידען פון דער גאנצער וועלט. דער „בונד“ בעווארפט דיא רעליגיאן און האלט ניט פון דיא אידישע טראדיציאנען — וואס בלייבט איהם פאר זיין נאציאנאלע איינהייט? וועלכע ספעציעלע פאדערונג קען ער שטעלען דיא אידען אלס נאציאן? איך מיין דיא אידען פון דער גאנצער וועלט. וואס האבען אידען געמיינשאפטליכעס אויסער א שול, א מקוה, א חזן, א שוחט און א מסדר קידושין? גיט אידען בירגער־רעכטע, און וואס בלייבט פון דיא נאציאנאלע פאדערונג? דיא שפראך, דיא ליטעראטור? ווער שטערט אבער היא אידען צו בענוצען זייער שפראך און צו ענטוויקלען זייער ליטעראטור אפילו היינט און אפילו אין רוסלאנד, וואו זיי האבען גאר קיין רעכטע? ווער שטערט דיא אידען אין ניו־יארק צו האבען 6 טעגליכע צייטונגען און 4 אידישע טהעאטערע מיט קאפע שאנטאנען, טינגעל־טאנגעלס, מיט שולען מיט בשר כשר און מיט אללע זיעבען זאכען? ווער שטערט זיי דא צו האבען א אידישע שטעטעל וויא וואודביין מיט א אידישען סיטי־מאיאר (גאלאווא), מיט אידישע שטאט־בעאמטע, מיט אידישע פאליציי? ווער שטערט זיי צו וועהלען אידישע פערטרעטער אין קאנגרעס? אדרבא, דיא פאליטישענס פערשפרעכען נאך דיא אידען אלע גליקען, זיי שטעלען ארויס ספעציעלע אידישע פערטרעטער, זיי פערשפרעכען זאגאר זיך אנצונעמען פאר דיא אידען אין רוסלאנד, אבי אידען זאלען נור שטימען פאר זיי. מיט וואס ווערט דא אלזא געשטערט דער אידישער „נאציאנאל־כאראקטער“, אדער דיא אידישע „פסיכאלאגיע?“ און וואס קענען זיי נאך מעהר פערלאנגען אלס אידען? וועלכע טראדיציאנען, וועלכע ספעציעלע קולטור, אויסער דיא תלמודישע „קולטור“? וועלכע ספעציעלע נאציאנאלע אינטערעסען האבען זיי אנצוהאלטען?

אט דערויף מוז דער „בונד“ ענטפערען. און דאס האט נאר ניט צו טאן מיט דיא פראגע: צו זיינען אידען א נאציאן, אדרבה, וויא געזאגט, דיעזע פראגען מוזען פערענטפערט ווערען, גראדע ווען מען גיט צו, אז אידען זיינען א נאציאן.

דיא אנווייזונג פון „בונד“ אויף דיא סאציאליסטישע פראגראמע אין עסטטרייך האט קיין ווערטה ניט. דיא אומשטענדען זיינען ניט דיא זעלבע, וויא ביי אידען אין רוסלאנד. דארט זיינען בעשטימטע נאציאנאליטעטען אויף זייער טעריטאריע און דיעזע פעלקער קעמפפען סיי וויא־סיי פאר זייער זעלבסט־שטענדיגקייט. צו זיי האבען רעכט צו ניט, איז דא גאר ניט דיא פראגע. דער קאמפף מעג זיין בעגרינדעט אויף פאראורטהיילע, אויף פאלשע אידעאלען; דער פאקט איז אבער, אז דיעזע פאראורטהיילע עקזיסטירען און דיא סאציאליסטען האבען איינפאך אויסגעקליבען דאס קלענערע איבעל. ביי אידען מוזען אבער אזעלכע נאציאנאלע פאראורטהיילע ערשט קינסטליך ארויסגערופען ווערען, אום נאכהער צו קענען שטעלען ספעציעלע נאציאנאלע פאדערונגען, אויסער רעליגיעזע. דיא אידען האבען יעדענפאלס קיין בעשטימטע טעריטאריע, אפילו אין דער ליטא זיינען זיי א מאיאריטעט נור אין איניגע שטעדט. זיי זיינען „א פאלק צווישען פעלקער,“ בעהשפרייט און צוזייט אויף דער גאנצער וועלט.

* * *

פון דעם אלעם קען מען שליסען, אז דיזער גאנצער שטרייט איז ניט ווערטה דיא פערשווענדונג פון ענערגיע און טהעטיגקייט. וואס אידען פעהלט אין רוסלאנד איז רעכטע, גלייכע בירגער רעכטע, ווייטער גאר ניט.

אבער, טענהט דער „בונד“, אידען קענען נור קריגען רעכטע, ווען זיי וועלען האבען א בעזונדערע מאכט; וויא לאנג אידען זיינען ניט ארגאניזירט, וועלען אפילו דיא רעכטע, וואס זיי וועלען בעקומען זיין אויפ'ן פאפיער.

זעהט איהר, דאס שמעקט שוין גאר מיט עטוואס אנדערש. דאס שמעקט שוין ניט מיט אנטיסעמיטיזמוס, דאס שמעקט שוין מיט אנטי־גוי'איזמוס, ד. ה. אזוי פיעל, אז דער „בונד“ האט ניט ק י י ן צ ו ט ר ו י ע ן צו דיא רעוואלוציאנערע בעוועגונג אין רוסלאנד, אז אפילו נאך דיא סאציאלע רעוואלוציאן וועלען דיא אידען ניט קריגען קיין רעכטע, ווען זיי ווער־

לען ניט קעמפפען פאר זיך. דער „בונד" זאגט דאס ניט ארויס, ער שטיקט זיך דערמיט, דאס רייסט זיך אבער ארויס פון יעדע שורה זיינע.

און ווען דאס איז אזוי, מעג ער איבערהויפט איינפאקען זיין געציייג, ווייל עס איז פאלש צו זאגען: „דיא בעפרייאונג דער אידען איז דיא זאכע דער אידען זעלבסט". דיא גרויסע וואהרהייט, אז „דיא בעפרייאונג דער ארבייטער איז דיא זאכע דער ארבייטער" ווערט דא איינפאך מיסברויכט. דיא ארבייטער קענען מאכע זיך אליין בעפרייען, ווייל אין זיי ליגט מאכט און קראפט, דיא אידען אליין אבער קענען זיך ניט בעפרייען, ווייל אליין זיינען זיי שוואך און מאכטלאז.

דיא אידען, זאגט אויך דער „בונד", וועלען נור דאן קריגען רעכטע, ווען זיי וועלען האבען א'ן אייגענע קאמפף־פארטיי; טאמער וועלען זיי ניט האבען אזא פארטיי, וועלען זייערע רעכטע בלייבען אויפ'ן פאפיער. וואס מיינט דאס? דאס מיינט, אז נאך דעם וויא דיא ארבייטער וועלען אויסקעמפפען וועלכע עס איז רעכטע וועלען דיא אידען ערשט אויפ'ס ניי מוזען אנהייבען צו קעמפפען מיט דיא קריסטען פון אנדערע נאציאנאליטעטען. אבער זיינען דאס דיא אידען ווירקליך אזוי מעכטיג דאס אלעס אליין אויסצוקעמפפען? איך ערלויב זיך צו צווייפלען.

אט האט איהר דעם „בונד'ס נאציאנאלע פראגראמע" געפיהרט צו איהר לאגישער קאנסעקווענץ.

פון וועלכע זייטע איהר זאלט אלזא ניט נעמען דיעזע פראגע, וועט איהר אלץ זיך אנשטויסען אויף ווידערשפרעכע; פון וועלכע זייטע איהר זאלט דאס ניט בעטראכטען, וועט איהר אלץ זעהן וויא אונלאגיש, וויא אונהאלטבאר, מען קען זאגען, וויא אבסורד דער גאנצער פונקט איז. ניט נאציאנאלע רעכטע פערלאנגט אידען, נור מענשען־רעכטע. ווען זיי פאדערען נאציאנאלע רעכטע, מוזען זיי זיך פארברייטען אויף א קאמפף מיט אלע נאציאנען פון דער גאנצער וועלט, אין אלע לענדער, אין אלע שטעדט אין אלע גאסען פון דער גאנצער וועלט. מענשען רעכטע קענען זיי קריגען, ווען זיי וועלען צוזאמען מיט אנדערע נאציאנען קעמפפען פאר דיא רעכטע פון אלע מענשען, און דאן און נור דאן, ווען זיי קעמפפען צוזאמען מיט אלע, זיינען אידען א מאכט.

יעקב מילך.

א בליק אין דיא צוקונפט

ריידענדיג אין פארינען ארטיקעל וועגען דעם, אז דער מענש איז א פראדוקט פון דער אומגעבונג, פון דער צייט, אין וועלכע ער לעבט, האב איך אנגעוויעזען, אז ווען דיא געזעלשאפטליכע אומשטענדען ענדערען זיך, ווערען אויך געענדערט דיא אנזיכטען, מאראל און אידעען, פון מענשען.

אזא ענדערונג געהט אן פאר אונזערע אויגען. געהמט, צום ביישפיעל, דיא בויערן, וועלכע ווערען אלץ מעהר און מעהר אפגעריסען פון זייער לאנד און ווערען געטריעבען אין שטאדט, וואו זיי ווערען פאבריק־פראלעטאריער. איך דיינק עס איז איבעריג צו בעווייזען, וויא זיי ענדערען זיך אונטער דיא נייע בעדינגונגען פון לעבען, איבערהויפט, ווען א מענש געהט איבער פון איין געזעלשאפטליכען קרייז, פון איין קלאס צו אן אנדערן, ווען זיין לעבענסווייזע ווערט געביטען בייט זיך ניט ווילענדיג אויך זיין כאראקטער.

נון, וויא באלד די פראדוקציאנס־מיטלען, וועלכע וועלען זיך זיכער ענטוויקלען און ענדערען אין דער צוקונפט — דאס גיבען אויך צו דיא געגנערפון סאציאליזמוס — וועלען שאפען נייע לעבענסבעדינגונגען פיר דיא געזעלשאפט, דורך וואס עס ווערט פעראורזאכט דיא ענדערונג פון כאראקטער, טא וואס בלייבט דען פון דער

בעהויפטונג, אז דעם מענשענ'ס כאראקטער ענדערט זיך נ י ט ? וואס בלייבט פון דיא בעהויפטונגען, אז אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט וועט הערשען שקלאווערייי, בעהויפטונגען, ווייל אין דיא אמאליגע רעליגיעזע־קאמוניסטישע קאלאניעס, האבען דיא מיטגליעדער ניט געהאט אינדיווידועלע פרייהייט, וויא מיר פערשטעהען עס יעצט ?

אונזערע געגנער טענה'ען אליין, אז דער מענש בלייבט מענש, דאס הייסט זיין כאראקטער ענדערט זיך ניט, און דערפון שליעסען זיי, איז צו ערווארטען, אז אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט וועט הערשען א פיעל גרעסערער דעספאטיזמוס וויא איצט. זיי פערגעסען אדער מאכען זיך פערגעסענדיג, אז א י צ ט האבען זיי צו טהאן מיט מענשען, וועלכע זיינען א פראדוקט פון דער ה י י נ ט י ג ע ר קאפיטאליסטישער ארדנונג מיט איהרע אנזיכטען איבער פערזענליכע פרייהייט און מאראל, מיט איהרע בעציהונגען פון מענש צו מענש, ווען יעדערער בעטראכטעט דעם אנדערען אלס שונא און יעדענפאלס אלס קאנקורענט, אלס איינעם, וואס ווארט נאר אויף א געלעגענהייט ארויסצורייסען דעם לעצטען ביסען ברויט פון מויל ביי זיין „חבר.“ ווען אין דער געזעלשאפט הערשט ניט אמת'ע אחדות, ווען דיא מאראל איז: „יעדער פאר זיך, און דער טייוועל מעג נעהמען דיא אנדערע“... וויא קענט איהר איבערהויפט ערווארטען איין אונאבהענגינען, שטאלצען, פרייהייטליעבענדען כאראקטער, אז פון קינדהייט אן ווערט אין אונז איינגעווארצעלט א מענשענפרעסער עגאאיזמוס: אין דער היים, אין דער שולע, אין דער קירכע, אין דער פאבריק פלאנצט מען איין אין אונז אבשייליכע אונטערטהעניגקייט צו דיא רייכע און מעכטיגע, מען לערנט אונז צו זיין געהארכזאם, צו פערטראגען געדולדיג צרות און ליידען, מען פרעדיגט אונז, אז פון אייביג אן האבען געהערשט רייכע און ארימע, הערשער און בעהערשטע.

ביי אזא פערקריפלונג פון קינדהייט אן איז א וואונדער, אז מען לאזט זיך טרעטען מיט דיא שמוציגע פיס, מען לאזט זיך פיהרען פאר'ן נאז? נאך מעהר: שטעלט זיך פאר: מען קומט ניט צו דיא גליקליכע, צו דיא וועלכע לעבען אין ווילסטאג, און לוקסוס און פאלגליך זיינען אויך פריי און מען זאגט זיי: „היט זיך פיר דעם סאציאליזמוס, דען זיין הערשאפט איז גלייכבעדייטענד מיט דעם בערויבען פון אייער פרייהייט.“

ניין, מען ווארענט דיא ארבייטער, דיא אונגליקליכסטע פון אללע לעבעדיגע נפשות, וועלכע זיינען הערגעשטעלט נאך פיעל ערגער וויא דיא הויזטהירען, זיי וועלכע... נאר לאמיר בעסער רעדען וועגען זייער לאגע, א מאן וועלכען קיינער וועט אודאי ניט חושד זיין, אז ער איבערטרייבט, לאמיר הערען דעם וועלטבעריהמטען נאטור־פארשער האקסלי.

„איך האב געהאט דיא געלעגענהייט צו זעהען אלערהאנד ווילדע ברואים און אויף אלע שטופען פון פערדארבענהייט, האט פראפעסאר האקסלי געזאגט אויף א פערזאמלונג; איך האב אבער קיין מאל און נירגענדס ניט געזעהען מעהר נידערשלאגענע, מעהר האפנונגסלאזע, מעהר עלענדע און פעראונגליקטע וויא אין איסט־ענד פון לאנדאן. דען אבוואהל דער ווילדער, נאכדעם וויא עס געלינגט איהם זיך אנצועסען, מוז ווידער הונגערען, און כאטש זיין גאנצען לעבען איז ער קיין מאל ניט זיכער מיט דעם מארגענדיגען טאג, בעזיצט ער דאך ווייניגסטענס זיין „איך“, פיהרט א זעלבסטשטענדיגען לעבען. ער איז ווייניגסטענס ניט קיין מאשין, פון וועלכע עס ווערט ארויסגעפרעסט אזוי פיעל קראפט. וויפיעל דיא שלעכטע נאהרונג גיט איהם. און איך זאג אייך דעם אמת, ווען מיר וואלט אויסגעקומען צו וועהלען דעם לעבען פון א ווילדען אדער פון איין ארבייטער אין איסט־ענד, וואלט איך געוויס בעסער וועהלען דעם לעבען פון א ווילדען.“*) נאר דיא ווערטער זיינען געזאגט געווארען מיט יאהרען צוריק, מען קען מיינען, אז אונטערדעסען האט זיך דיא לאגע פון דיא ארבייטער פערבעסערט. איך וועל דארום בריינגען א פאל, וועלכער האט פאסירט מיט עטליכע מאנאט צוריק און וועלכער אילוסטרירט אם בעסטען דיא ה י י נ ט י ג ע צושטענדע. דער לאנדאנער „באארד אף העלטה“ (געזונדהייטס בורא) האט בעשלאסען אויסצוגעפינען, וויעפיעל מענשען זיינען אזוי ארעם, אז זיי בעזיצען אפילו ניט א פאר פענים צו בעצאהלען פיר נאכטלעגער און זיינען געצוואונגען דיא גאנצע נאכט זיך ארומצושלעפען איבער דיא גאסען אדער שלאפען אונטער דיא טרעפ, ביי דיא טויערען א. ז. וו. מען האט ארויסגעשיקט 20 אינספעקטארס אין א י י ן דיסטריקט און זיי האבען צווישען 1 און 5 אוהר מארגענס אויסגעפונען.

*) שיפפעל „דאס מאדערנע עלענד“ זייטע 78־79.

אז 1583 מענער, 184 פרויען, 46 אינגלעך און 4 מיידלעך האבען ניט געהאט מיט וואס צו בעצאהלען פיר נאכטלעגער און האבען זיך ארומגעטריעבען אין דיא גאסען אין דער קאלטער ווינטער נאכט. נאך דעם צאהל האט די באארד אף העלט, אויסגערעכענט, אז אויף יעדע 2 טויזענד פערזאן, קומט איינער וואס פערמאגט ניט אפילו עטליכע פעניס. מיינט ניט, אז דאס איז בלויז לאנדאן, איהר קענט זיכער זיין, אז פאריז, בערלין, פעטערסבורג און אפילו אונזער רייכער ניו־יארק וועט צושטעלען פראפארצ אנעל אזוינע נגידים. ניט אמת, ליעבער לעזער, אז אט דיא לעבעדיגע נפשות דארפען זיין געגען סאציאליזמוס, ווייל זיי קענען פערלירען זייער פרייהייט?....

אבער ניט אלע ארבייטער געפינען זיך דאך. ועט מען אונז זאגען, אין אזא שרעקליכען צושטאנד; עס זיינען דאך פערהאנדען אזעלכע ארבייטער, וועלכע ניט נאר וואס זיי ליעבען גאנץ גוט, זאנדערן זיי האבען נאך אבגעשפארטע געלד, אנגענומען דאס איז ווירקליך אזוי—וואס איז דערפון געדרונגען? קען מען דען בעהויפטען, אז אפילו דער בעסט־הערגעשטעלטער ארבייטער איז א פרייער מענש אונטער דיא הערשאפט פון קאפיטאל? נאר לאמיר אקארשט בעטראכטען, וואס עס הייסט: זיין פריי.

אלס א צושטאנד פון אמת'ע פרייהייט קען מען נאר בעטראכטען אזעלכען. וואו יעדער מענש קען אונגעשטערט ענטוויקלען זיינע גייסטיגע און פיזישע קרעפטע, וואו ער קען האבען דיא מעגליכקייט צו דערגרייכען דעם ציעל, וואס ער האט זיך געשטעלט אין לעבען, זא ווייט דאס איז ניט א שטערנדער אדער שעדליך פיר זיינע מיטמענשען. עקזיסטירט דען אזא פרייהייט פאר דיא גרויסע מאיאריטעט אין דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט? ניין, טויזענד מאל ניין! וויא קען מען דען איבערהויפט רעכנען פאר פריי א מענשען, ועמעס גאנצע עקזיסטענץ הענגט אפ פון דעם ווילען פון איין אנדערן, וועלכער מוז פערקויפען זיין ארבייטס־קראפט, אום צו דערהאלטען דיא נשמה אין גוף? ער ליעגט אין דיא הענד פון דעם יעניגען, וועלכער ווערט אנערקענט, נאך דיא קאפיטאליסטישע געזעצע, פאר דעם אייגענטהימער פון דיא פראדוקציאנסמיטעל. ער איז, קורץ גערעדט, א לוינשקלאוו.

דיא פאליטישע פרייהייט, וועלכע דער ארבייטער קלאס האט זיך ערווארבען צוזאמען מיט דער בורזשואזיע, ענדערען ניט זיין אונטערטעניגע לאגע אין דיא פאבריקען. זיי פערבעסערען ניט אויף א האר זיין עקאנאמישע לאגע. דיעזע פרייהייטען האבען נאטירליך אן אונגעהייער גרויסען ווערטה פאר דעם פראלעטאריער און קיינער שעצט ניט אזוי הויך דיא פרייהייט וויא מיר סאציאליסטען—זיא, דיא פרייהייט, איז ביי אונז בלויז א מיטעל צום ציעל אבער ניט אלס ציעל גופא. זיא איז דיא ערשטע בעדינגונג צו ערווערבען עקאנאמישע גלייכהייט. זיא איז דיא ערשטע בעדינגונג, אונטער וועלכע מיר קענען ארבייטען און פערשפרייטען אונזערע אידעען; זיא איז אויך דיא ערשטע בעדינגונג, וועלכע מאכט מעגליך דיא ארבייטער זיך צו ארגאניזירען און צו האבען א געוועהר געגען זייערע אונטערדריקער און אויסבייטער. דאך אונטער דער קאפיטאליסטישער הערשאפט קען מען שליעסליך גאניז ווייניג פערבעסערען דיא מאטעריעלע לאגע פון ארבייטער, וויא גרויס דיא פאליטישע פרייהייט זאל ניט זיין. בלויז דער וועמ עס איז געזיכערט מיט זיין עקזיסטענץ, איז אונאבהענגיג און פריי, און דעריעניגער וועמ עס איז פריי לאזט זיך ניט טיראניזירען, לאזט זיך ניט אונטערדריקען.

* * *

נאר לאמיר דערווייל לאזען אן א זייט דיא קאפיטאליסטישע געזעלשאפט מיט איהרע „גליקען" און לאמיר בעטראכטען, וויא דיא מענשען וועלען זיין „פערשקלאווט" אין דער צוקינפטיגער סאציאליסטישער געזעלשאפט.

דיא איינציגע פרייהייט, וועלכע וועט אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט צוגענומען ווערען ביי דעם ארבייטער, וועט זיין דיא פרייהייט צו ארבייטען. וואו, ווען און וויא ער וויל. ועהרענד איצט קען ער בייטען איין קויפער פון זיינע מוסקעלען אויף איין אנדערען, וועט ער עס אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט ניט קענען טאהן אוים דעם אייגפאכען גרונד, דאס עס וועט נאר בלייבען איין ארבייטסגעבער — נעמליך: דיא געזעלשאפט, פון וועלכע ער אליין וועט זיין א מיטגליעד און אויך א שותף. ער וועט אויך ניט קענען ארבייטען, ווען און וויא ער וועט וועלען, נאר ער וועט זיך מוזען „אונטערוואכען" א געוויסע דיסציפלין.

אט דיא „אונטערוואכונג," טענה'ן דיא קאפיטאליסטען, איז ניט ווערט דיא נוצען, וועלכע דיא ארבייטער קענען דאביי געווינען.

דיעזע בעהויפטונג איז אבסאלוט פאלש: נאר

ווען זיא זאל זיין אמת, פרעגט זיך: וואס האט דער ארבייטער דערביי צו פערלירען? עס איז אמת, אז היינט קען דער ארבייטער אומפייטען איין ארבייטסגעבער אויף אן אנדערען, אבער צו איינעם פון זיי מוז ער דאך אנקומען. אויסער דעם וויסען מיר, אז דורך די ענטוויקלונג פון טראסטס ווערן אבגעשאפט דיא קליינע אונטערנעהמונגען, און גאנצע אינדוסטריען ווערן קאנצענטרירט אין עטליכע הענד, זא דאס דער ארבייטער האט דא אויך קיין אויסוואהל ניט, ער האט אייגענטליך איין באס. ווייטער, דער גרויסבעטריעב, וואו יעדער איינצעלנער ארבייטער איז בלויז א שרייפעלע אין א גרויסער קאמפליצירטער מאשין, פאדערט, אז יעדערער מוז ארבייטען אזוי פיעל, און אין אזא צייט וויא דיא פראדוקציאן פאדערט עס. אין דער פאבריק ווערט יעדער ארבייטער א טהייל פון א לעבעדיגער מאשין אין דיעזער הינזיכט איז ער אויף א האר ניט בעסער געשטעלט, וויא ער וועט זיין אפילו אין א „טיראנישער" סאציאליסטישער געזעלשאפט.

ווען מען זאל א געוויסע דיסציפלין ביי דער ארבייט בעטראכטען אלס א שקלאוועריי, דאן ניט עס איבערהויפט קיינע פרייהייט פיר מענשען. צום ביישפיעל דער דאקטאר, וועלכער האט גאר לוסט צו געהען צו איין אפערא, אדער זיך צו אמוזירען אין דער היים, מוז געהען היילען קראנקע; דער פראפעססאר איז געצוואונגען צו האלטען צו א בעשטימטע צייט זיינע פארטרעגע, דער זשורנאליסט מוז צושטעלען צו א געוויסע צייט זיינע ארטיקלען, א. ז. וו. אבסאלוטע פרייהייט עקזיסטירט איבערהויפט ניט, ווען מיר זאלען זיך אפילו פארשטעלען א מענשען, וועלכער לעבט גאנץ אליין, אבגעזונדערט פון דער געזעלשאפט, איין ארט ראבינזאן קרוזע. זיין פרייהייט איז געוויסערמאסען בעשרענקט פון דיא נאטור גופא. היינט ווער רעדט שוין, ווען מיר זיינען א גליעד פון א געזעלשאפט, דאן מוז אונבעדינגטערווייזע אונזער פרייהייט זיין מעהר אדער ווייניגער בעשרענקט. איך מיין, ווען דיא וואהל זאל פארשטעהען: צו דיא זא־גענאנטע פרייהייט פון דער ארבייט אין דיא קאפיטאליסטישע געזעלשאפט, אדער דיא „אונטעריאכונג" אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט, וועט קיין פערנינפטיגער מענש זיך אויף א מינוט ניט פערטראכטען, וועלכע צו וועהלען. אונטער דיא קאפיטאליסטישע הערשאפט, ווען דער ארבייטער איז שוין אזוי גליקליך, אז ער קריעגט פיר וועמען זיך צו פערקויפען, מוז ער אימער ציטערען, אז אט־אט ווערט ער ארויסגעווארפען אויפ'ן גאס און בלייבט אהן ברויט. ער מוז ערטראגען ערנידערונגען פון זיינע ארבייטגעבער און זייערע אויפפאסערס אדער טרייב־קנעכט. ער מוז ארבייטען אונטער דיא ערגסטע היגיענישע בעדינגונגען; ער מוז ארבייטען איבער זיינע כוחות; און פיר דאס אלעס קריעגט ער נאר אזוי פיעל, אז ער מיט זיין פאמיליע זאלען ניט אויסשטארבען פון הונגער. דאס לעבען הייבט זיך ביי איהם אן, ווען ער איז פארטיג מיט דער ארבייט אזוי אבער וויא א מאסע ארבייטער זיינען געצוואונגען צו ארבייטען 12, 14 און אפילו 16 שעה אין טאג, בלייבט זיי טאקי ניט איבעריג קיין צייט צו לעבען. „ניט דיא פרייהייט פון דער ארבייט, נאר דיא בעפרייאונג פון דער ארבייט וועט פריי מאכען דיא מענשען", בעמערקט דארום גאנץ ריכטיג קאוטסקי אין זיין „ערפורטער פראגראם." עס איז נאטירליך איבעריג צו רעדען, וועגען גייסטיגע פערגעניגען, צו וועלכע דער ארבייטער איז אונטער היינטיגע אומשטענדען ניט פארבערייטעט און האט קיינע מיטעל עס צו געניסען.

גאנץ אנדערש וועט דיא זאך זיין אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט. דאס רעכט פון יעדען ניט נאר צו לעבען, נאר צו געניסען פון לעבען וועט פאקטיש געזיכערט זיין. דיא געזעלשאפט וועט פערפליכטעט זיין צו זארגען פיר דיא עקזיסטענץ פון אלע איהרע מיטגליעדער, דער שרעק צו בלייבען אהן ארבייט, דאס הייסט אהן ברויט, פאלט נאטירליך אוועק; צוזאמען מיט דעם פאלט אויך אוועק דיא ערניעדרונג, מיט וועלכע עס איז אפט פערבונדען צו קריעגען א שטעלע. אין א פאבריק, אין וועלכער יעדער איז ניט נאר איין ארבייטער, נאר צו גלייכער צייט אויך א חבר, א שותף, וואו יעדער וועט אנטהייל נעהמען אין אויסארבייטען דיא רעגעלען פון דער ארבייט, וואו עס וועט פראדוצירט ווערען ניט קיין שונדע, אום וואס מעהר פראפיט ארויסצושלאגען, נאר געברויכסמיטעל — אין אזא פאבריק וועט מען אודאי זארגען, אז אלע היגיענישע פאדערונגען זאלען ערפילט זיין, ד. ה. עס זאל זיין ליכטיג, ריין, גוט ווענטילירט געראומיג. דיא ארבייטסצייט וועט אויף אזוי פיל פערקירצט ווערן, אז עס וועט איבערבלייבען גענוג און איבער־גענוג

צייט צו לעבען און צו האבען גייסטיגע פערגעניגען. וואס שווערער און אונאנגענעמער די ארבייט איז, אלץ וויינינגער שטונדען וועט מען דערביי ארבייטען. עס איז איבריג צו זאגען, אז ביי יעדע ארבייט וועלכע איז פערבונדען מיט אירגענד וועלכע געפאהר, צום ביישפיעל ביי עקספלאדיר־שטאפען אין דיא מינען, וועלען איינגעפיהרט ווערען אלע מעגליכע מיטעל צו פערהיטען פון אונגליקספעלע. אזעלכע מיטעל בעזיצט מען שוין יעצט, וויא אויך פיעלע מאשינען צו טאן דיא שמוציגסטע ארבייטען; נאר מען געברויכט זיי ניט, ווייל דיא קאפיטאליסטישע הערשער לוינט זיך בעסער ניט איינצופיהרען ענדערונגען. עס איז א פאקט, אז וואו נאר עס ברייננט מעהר פראפיט איינצופיהרען נייע מאשינען, ווערען אזעלכע מאשינען גלייך ערפונדען און געברויכט.

אין דיא עפענטליכע שולען וועט מען נוט אויפפאסען צו ענטוויקלען פיזיש און גייסטיג דעם יונגען דור, אויסצוגעפינען דיא אנלאגען, דיא נייגונגען פון יעדען קינד, זא דאס יעדער איינציגער וועט אימערצו קענען זיין א ניטצליכער מיטגליעד פון דער געזעלשאפט, יעדער ווייס אוים ערפאהרונג, אז ווען ער טהוט איין ארבייט, צו וועלכע ער פיהלט זיך פעהיג, וועלכע ער ליעבט — און יעדער האט א נייגונג צו א געוויסע בעשעפטיגונג — דאן איז ער אימשטאנדע דאס דאפעלטע צו לייסטען, דיא צרה פון דער היינטיגער געזעלשאפט איז, אז זעלטען ווער עס איז אויף זיין ריכטיגען פלאץ, ד. ה. אז דיא מייסטען זיינען געצוואונגען זיך צו נעהמען צו אזא מין בעשעפטיגונג, צו וועלכע זיי האבען קיין שום טאלענט, קיין שום ליעבע. זעהען מיר דען ניט, וויא טויזענדע מענשען קלייבען זיך אוים פראפעסיאנען איינפאך ווייל זיי ווערען געצוואונגען דערצו דירך דיא אומשטענדען, דורך דיא נויטה?

אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט, ווען יעדער וועט טהאן דיא ארבייט, צו וועלכע ער האט טאלענט און חשק, וועט ער שוין ניט בעטראכטען דיא ארבייט אלס שטראף, אלס אפ־[illegible], נאר ער וועט שאפען מיט פערגעניגען, דען אהן ארבייט, אהן בעשעפטיגונג קען א געזונטער מענש ניט לעבען.

איבער דעם, דיא טעכניק האט נאך לאנג ניט געזאגט איהר לעצטעס ווארט. דיא ערפינדונגען פון נייע מאשינעריען וועלען זיכער געהן אזוי ווייט, אז דיא גאנצע ארבייט וועט פערריכטעט ווערען פון זיי, און דער מענש וועט בלויז אויף זיי אויפפאסען. ווערענד יעצט איז יעדע נייע מאשין דעם ארבייטערס ערגסטער שונא, א קללה פיר איהם, וועט זיא אין דיא סאציאליסטישע געזעלשאפט ווערען זיין ערלייזער, זיא וועט זיין א ברכה פיר איהם.

אויך דיא פערטהיילונג פון דער ארבייט וועט ניט זיין א צרה פאר דיא ארבייטער וויא אין דער קאפיטאליסטישער סיסטעם. יעצט ווערט יעדער ארבייטער פשוט פערקריפעלט, ווייל ער איז געצוואונגען זיין גאנצען לעבען צו טאן א בעשטימטע ארבייט, ביי וועלכער ער ווענדעט אן ניט אלע אברים. נאר איינער אדער צוויי פון זיי. אלע איבעריגע ווערען אבגעשוואכט, פערשטומפט, פערקריפעלט. אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט וועט דאס פערמיעדען ווערען דורך דעם, וואס יעדער וועט לייכט קענען איבערגעהען פון איין סארט ארבייט צו אן אנדערן, אזוי אז אלע אברים זאלען זיין בעשעפטיגט. אויך דיא לאנגווייליגע און איבערדריסיגקייט פון דער ארבייט וועט דאדורך אויפהערען.

א חוץ דעם וועט אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט יעדער ארבייטער צו גלייכער צייט זיין דער אונטערנעהמער, זא דאס וואס מעהר ער וועט אויסארבייטען רק מעהר נוטצען וועט ער אליין האבען וויא אויך זיינע גענאסען — מיטארבייטער און ניט וויא איצט וואו זיינע אינטערעסען זיינען ענטגעגענגעזעצט צו דיא אינטערעסען פון זיין „ברויטגעבער.“

* * *

פון דיעזע אלגעמיינע בעטראכטונגען קען דער לעזער זעהען, אז גראדע דאס וואס עס איז איצט איין אנשיקעניש, און איין אונגליק פאר'ן ארבייטער, וועט זיך אומוואנדלען אין א קוואל פון גליק, פון פערגעניגען אין דער צוקינפטיגער געזעלשאפט. איך האב דא ניט געמאלען א צושטאנד, וואו דיא מענשען וועלען זיך זיצען דיא הענד פערלייגט און ווארטען, אז געבראטענע טויבען זאלען זיי אריינפליהען אין מויל. בלויז איין ענדערונג איז נויטיג — דאס איז אז פריוואט־אייגענטהום פון ערד, מאשינען, פאבריקען, הייזער און איבערהויפט פון פראדוקציאנסמיטעל זאל פערוואנדעלט ווערען אין קהל'שע אייגענטהום. אלעס איבעריגע וועט זיך שוין ענדערען פון זיך אליין, גראדע אזוי וויא ביים איינטרעטען פון פריהלינג ענדערט זיך אלעס אין דער נאטור.

דר. איזאק ארטמאן

דיא קאראאימער

*(אין פערבינדונג מיט דער געשיכטע פון סעקטען ביי אידען).

פון א. ליטווין.

דיא געשיכטע פון סעקטען איז איינע פון דיא וויכטיגסטע טהיילען פון דער אלגעמיינער מענשליכער געשיכטע, דען דורך איהר קען מען בעקומען א ריכטיגען בעגריף וועגען דיא שטרעבונגען פון דעם מענשען'ס גייסט אין פערשיעדענע צייטען פון זיין ענטוויקלונג, וויא אזוי דיעזע ענטוויקלונג איז צוגעגאנגען, וויעפיעל פעהלער דער מענש האט געמאכט אין זיין גייסטיגער ענטוויקלונג, וויעפיעל אפפער מען האט געבראכט פיר יעדען פארשרים און ז. וו.

ביז דיא לעצטע יאהרהונדערטע שפיעגעלט זיך אב אין רעליגיאן אלעס וואס דער מענש האט ערווארבען ניט נאר אין אידעען, אין פארשטעלונגען, נאר אויך אין זיין געזעלשאפטליכען און אפילו אין זיין עקאנאמישען לעבען. ווייל אלעס, וואס איז נאר געווען עטוואס העכער פאר'ן איינפאכען פיזישען לעבען, איז געווען רעליגיאן. וויסענשאפט, קונסט, צייטפערטרייב איז געווען רעליגיאן. רעליגיאן האט ארומגענומען אלעס וואס אונטערשיידעט דעם מענשען פון חיות און בהמות. און דעריבער האט יעדע בעוועגונג פון דעם מענשען'ס גייסט, פון זיין געזעלשאפטליכען לעבען, יעדער קאמפף, יעדער זיעג און יעדע ניעדערלאגע אין זיין ענטוויקלונג, זיך אויסגעדריקט אין רעליגיעזע שטרייטיגקייטען, אין סעקטען־צוטיילונגען, אין פעהפאלגונגען.

ווען מען קוקט אריין טיעפער אין אזעלכע געשיכטען זעהט מען, אז אונטער דעם קאמפף פיר דעם אדער יענעם רעליגיעזען מנהג אדער צערעמאניע, ליעגט דער זעלביגער פשוט'ער, אייביגער קאמפף פאר'ן לעבען, קאמפף פאר מאכט, פאר רעכטע און גערעכטיגקייט. אפט פיהרט א רעליגיעזער שטרייט צו א רעוואלוציאן אין געזעלשאפטליכען לעבען, אדער איז אליין א שטיק רעוואלוציאן. דעריבער, ווען מען לעזט דיא געשיכטע פון א סעקטען־קאמפף ביי א געוויסען פאלק, דארף מען אימער זוכען דעם אונטערשלאג פון דיעזער געשיכטע. מען דארף זוכען: וואסערע פאליטישע, סאציאלע און עקאנאמישע אורזאכען האבען איהם ארויסגערופען און צו וואסערע פאליטישע, סאציאלע און עקאנאמישע ענדערונגען ער האט געפיהרט.

אויף דיעזען שטאנדפונקט וועלען מיר בעטראכטען דיא גרעסטע פון אלע שפאלטונגען וואס האבען ווען עס איז פאסירט אין'ם לעבען פון'ם אידישען פאלק, נעמליך: דיא סעקטען־שפאלטונג פון דיא קאראאימען.

1.

סעקטאנטען ביי אידען און אנדערע פעלקער.

אום צו פערשטעהען טיעפער א געוויסען היסטארישען פאקט, דארף מען איהם פערגלייכען מיט אנדערע עהנליכע פאקטען. דיא קאראאימער־שפאלטונג איז דיא וויכטיגסטע אין דער אידישער געשיכטע, זיא איז אבער ניט דיא ערשטע. דיא ערשטע שפאלטונג אין דעם אידישען פאלק האט פאסירט נאך אויף דעם באדען פון פאלעסטינא, אין א קאמפף פיר פאליטישע פרייהייט. דאס איז געווען דיא רעוואלוציאן פון ירבעם בן נבט.

אנגעהויבען האט זיך מיט א פאליטישען קאמפף, געענדיגט האט זיך מיט א רעליגיעזער שפאלטונג.

דאס פאלק האט פערלאנגט פון שלמה'ס תכשים, פון רחבעם'ען א שטייער־ערלייכטערונג און א מילדערע בעהאנדלונג, און דיעזער האט זיי געגעבען דיא בעריהמטע אנטווארט: „מיין פאטער האט אייך געשלאגען מיט ריטער און איך וועל אייך שמייסען מיט שטעכעדיגע דערנער." אז דיא רעוואלוציאן איז ניט געווען לכתחילה א רעליגיעזע, ווייזט דער פאקט, וואס דער נביא אחיה השילני, דער פארשטעהער פון רעליגיאן, האט געהאלפען און אויפגעמונטערט ירבעם בן נבט צו אן אויפשטאנד. דער

פאר האט ירבעם בן נבט, בשעת ער איז שוין געוועזן אויפ'ן פערד, אוועקגעשטעלט צוויי קעלבער און געזאגט צום פאלק: „אלה אלוהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים.“ — דאס זיינען דיינע געטער ישראל, וואס האבען דיך ארויסגעפיהרט פון'ם לאנד מצרים.

דיא צווייטע שפאלטונג איז געוועזן אין דער צייט פון דיא חשמונאים, ווען דאס אידישע פאלק איז געוועזן אונטער דער הערשאפט פון דיא גריכען. דאס איז געוועזן דיא שפאלטונג פון דיא צדוקים און דיא פרושים. פיעלע מיינען, אז דיא סעקטע צדוקים איז געוועזן א פראטעסט געגען דעם רעליגיעזען דרוק פון דיא פרושים. דאס איז אבער ניט גאנץ ריכטיג. אזוי וויא אין דעם ערשטען קאמפף צווישען אפרים און יהודה נאך שלמה'ס טויט, אזוי איז דער באדען יעצט אויך געוועזן א ריינער פאליטישער, אדער ריכטיגער געזאגט, א סאציאלער. דיא פראטעסטירענדע פארטיי זיינען געוועזן דיא פרושים, ניט דיא צדוקים. דיא צדוקים זיינען געוועזן דיא אריסטאקראטען, דיא הערשענדע פארטיי.

דאס זעלבע איז אויך מיט דער קאראאימער שפאלטונג. לכתחילה איז דאס געוועזן א פאליטישער קאמפף. א רעליגיעזע פארב האט דער קאמפף בעקומען צופעליג און נאר שפעטער האט זיך דער שטרייט אומגעוואנדעלט אין א ריין רעליגיעזע שפאלטונג.

איידער מיר גייען איבער צו שילדערען דיא איינצעלהייטען פון דער קאראאימעשער שפאלטונג, מוזען מיר נאך אויפמערקזאם מאכען אויף איין אומשטאנד פון דיא סעקטען־בעוועגונגען אין דעם אידישען פאלק. דיעזען אומשטאנד איז נויטיג צו נעהמען אין בעטראכט, אום צו פערשטעהען ריכטיג דיא בעדייטונג פון דער קאראאימען שפאלטונג. דאס איז נעמליך: דיא פאלגען, וואס יעדע פון דיא שפאלטונגען אין אידישען פאלק האט געהאט בכלל און אין דער קאראאימעשער סעקטע בפרט. די פאלגען זיינען פונקט דער הפוך פון דעם, וואס מיר בעמערקען אין גרויסע סעקטאנטען־בעוועגונגען ביי אנדערע קולטור־נאציאנען, וויא צום ביישפיעל: ענגלאנד, פראנקרייך און דייטשלאנד.

דיא פוריטאנער, דיא בעדייטענדסטע רעליגיעזע סעקטע פון ענגלאנד, און דיא פראטעסטאנטען — דיא דייטשע און פראנצויזישע מתנגדים — זיינען ביים ערשטען בליק שטארק ענליך צו דיא אידישע צדוקים און קאראאימען. וויא יענע, אזוי אויך דיעזע האבען פראטעסטירט געגען דיא טויזענדפאכע ראמקעס און פלאנטערס, וואס האבען ארומגעפלאכטען, געדריקט און געשטערט דעם פרייען מענשענגייסט. זיי האבען זיך געוואלט האלטען אן דער פשוט'ער, ריינערער רעליגיאן פון דער ביבעל. ווערענד אבער דיא פוריטאנער האבען געבילדעט דעם פונדאמענט פון דער אמעריקאנער נאציאן, און דיא פראטעסטאנטען האבען געשאפען דיא גרעסטע דענקער און פרייהייטס קעמפפער פון אייראפא, זיינען דיא גרעסטע דענקער און פרייהייטסקעמפפער פון אידישען פאלק ארויס ניט פון דיא פראטעסטאנטען, נאר דוקא פון דיא, געגען וועלכע דיא פראטעסטאנטען האבען געקעמפפט.

דיא גרעסטע רעוואלוציאנערען פון דער אלטער וועלט — דיא נביאים, זיינען געוועזן אין'ם לאנד יהודה און ניט אין אפרים. דיא ערשטע אידישע פראטעסטאנטען, די בני אפרים, וועלכע האבען צובראכען דעם דעספאטישען יאך פון רחבעם און געבילדעט א זעלבסטשטענדיגען פרייען שטאאט, זיינען אריינגעפאלען אין מאראלישע פערדארבענהייט, זיינען ניט געוועזן אים שטאנדע צו פערטהיידיגען זייער לאנד געגען דעם ערשטען דרוק פון שלמנאסר מלך אשור און זיינען אונטערגעגאנגען; ווערענד דאס לאנד יהודה האט א לאנגע צייט געקעמפפט פיר אינערליכע און אויסערליכע פרייהייט, און נאר דיא אייזערנע מאכט פון רוים האט עס געקענט אין גאנצען צוברעכען. דיא חשמונאים, דיעזע העלדען וואס האבען בעפרייט דאס אידישע פאלק פון'ם גריכישען יאך, זיינען געוועזן אנהענגער פון דיא פרושים און ניט פון דיא צדוקים. דיא איצטיגע אידישע רעוואלוציאנערען אין רוסלאנד, וועלכע איבערראשען דיא וועלט מיט זייער העלדענמוטה, זיינען קינדער פון דיא תלמודיסטען, און ניט פון דיא קאראאימען. דיא קאראאימער זיינען אין איצטיגען רעוואלוציאנערען קאמפף, וואס גייט אן אין רוסלאנד, אזוי וויא אויסגעלאשען.

דיא הויפט אורזאכע פון דיא פערשיעדענע רעזולטאטען אין דער סעקטען־בעוועגונג ביי אידען און אנדער פעלקער דארף מען זוכען אין דעם פאקט, וואס יענע פעלקער האבען געלעבט און לעבען נאך יעצט א נארמאלען פאליטישען און נאציאנאלען לעבען, זיינען קיין מאל ניט געוועזען אבגעריסען פון זייער טערריטאריום, פון זייער ערד, ווערענד דאס אידישע פאלק האט דעם גרעסטען טייל פון זיין עקזיסטענץ אלס א פאלק

געלעבט אהן א בארען, וויא אן אייביגער נעונד'ניק. זיין לעבען, זיין נאציאנאלער כאראקטער האט זיך מעהר אויסגעארבייט פון א ו ר ס ע ר ל י כ ע אומשטענדען, וויא פון געזונדע נאטירליכע קרעפטען. שוין דיא מלכות אפרים, זאגאר אין דער צייט פון דער פאליטישער פרייהייט, האט זיך ניט געקענט זעלבסטשטענדיג ענטוויקלען, וועיל דער שעדליכער איינפלוס פון דרויסען, פון דיא פיינדליכע שכנים האבען איהר צו אפט און צו שטארק געשטערט אין איהר אינערליכען לעבען און ענדליך, נאך א קורצען קאמפף, געמאכט צו איהר א סוף.

עס זיינען געווען נאך אורזאכען, וועלכע האבען געמאכט דיא אידישע סעקטען, אנשטאט א טראפט וואס שטויסט ווייטער דעם לעבען און שאפט נייע פארמען און א נייעם אינהאלט — הינטערשטעליג, רעאקציאנער און מעהר פעראלטעט, וויא דיא אלטע פארמען געגען וועלכע זיי האבען געקעמפפט. און דיעזע אורזאכען וועלען מיר ווייטער ערקלערען.

.2
דיא לאגע פון אידען אונטער דיא ערשטע קאליפען און ענן'ס קאמפף פאר ראש גלותא.

אין דעם 8טען יאהרהונדערט פון דער קריסטליכער צייטרעכנונג איז אין דעם לעבען פון דיא מזרח־פעלקער געווארען א גרויסע פערענדערונג. דיא ניי־געגרינדעטע מאהאמעדאנישע רעליגיאן האט אויפגעוועקט פיעלע אראבישע און אנדערע אזיאטישע און אפריקאנישע שטאמען, וועלכע האבען דאן געדרימעלט אין א האלב ווילדען וואנדערלעבען; זיא האט זיי צוגעצווינגען צו דער קולטור פון דיא גרעסערע און געבילדעטערע נאציאנען און צו דערזעלבער צייט אויפגעוועקט אין זיי געפיהלע און שטרעבונגען צו הערשאפט און מאכט, פון וועלכער דיא אראבישע שטאמען האבען פריהער גאר ניט געטרוימט.

אויף דיא אידען, וועלכע האבען געהאט א שטארקען חלק אין דער נייער מאהאמעדאנישער אמונה אזוי וויא מיט 7 הונדערט יאהר פריהער אין דער קריסטליכער רעליגיאן, האט דיעזע איבערקעהרעניס אין דעם לעבען פון דיא מזרח־פעלקער אויך געהאט, פארשטייט זיך, א גרויסען איינפלוס. זיי האבען דיא ערשטע אויסגענוצט דיא נייע וועגען, דיא לעבעדיגערע פערבינדונגען צווישען אפגעלעגענע פעלקער און לענדער דורך דיא זיעגען פון דיא אראבער, וועלכע האבען געקעמפפט מיט א מורא'דיגע בעגייסטערונג אין דעם נאמען פון זייער נייער רעליגיאן.

אין דעם לעבען פון דיא אידען וואס האבען געוואהנט אין אראביען איז באלד פארגעקומען א שטארקע ענדערונג. פון איין זייט האבען א סך אידישע געמיינדען, וועלכע האבען געלעבט כמעט אין פאליטישער אומאפהייניגקייט אין זייערע פערווארפענע ווינקעלאך פון אראביען*), פערלארען זייער פרייהייט און געמוזט — נאך ביטערע קעמפפע — אונטערווארפען זיך אונטער דעם יאך פון דיא ניי־געגרינדעטע אראבישע מלוכות. פיעלע אידען האבען געמוזט אויסוואנדערען און בעזעצען זיך אין אנדערע לענדער.

פון דער אנדער זייט האבען זיך אומגעביטען דיא עקאנאמישע פערהעלטניסע. פריהער האבען זיך כמעט אלע אידען בעשעפטיגט מיט ערד ארבייט און געפיהרט א פשוט'ען לעבען נאהענט צו דער נאטור, אזוי וויא א סך פון זייערע שכנים, דיא אראבער. יעצט האבען זיי זיך אנגעפאנגען צו בעשעפטיגען מיט האנדעל, מיט וויסענשאפט. זיי זיינען געווארען דיא פערמיטלער צווישען דיא ניי פערבונדענע פעלקער און האבען פיעל מיטגעווירקט אין דעם קאמערציעלען און גייסטיגען פערקעהר פון פערשיעדענע נאציאנען און לענדער.

דיא קאליפען, דיא נייע אראבישע הערשער, האבען לכתחילה דיא אידען בעקעמפפט ניט נאר דערפאר וואס זיי דיא אידען, זיינען געווען געגנער פון דער מאהאמעדאנישער רעליגיאן, נאר דיא הויפטזאכע דערפאר, וואס זיי האבען אזוי מוטהיג געקעמפפט פיר זייער פרייהייט. שפעטער אבער, ווען דיא קאליפען אליין זיינען געווארען מעהר ציוויליזירט, האבען זיי פערשטאנען צו שעצען דיא פעהיגקייטען פון דיא אידען און האבען געגעבען זיי דיא רעכטע צו וואהנען אומעטום. אפט האבען זיי אידען פערטרויט הויכע פאליטישע שטעלען.

אין זייער אינערליכען געזעלשאפטליכען

*) דיעזע אונאבהענגיגע אידישע מדינתלאך און געמיינדען אין אראביען האבען געגעבען דעם גרונד צו דיא בערוהמטע לעגענדען וועגען דיא עשרת השבטים, בני משה און דעם טייך סמבטיון.

לעבען זיינען אידען געווען כמעט אונאבהענגיג. אין אלע שטעדט זיינען זיי געווען ארגאניזירט אין געמיינדען, האבען געהאט זייערע אייגענע פיהרער און ריכטער און האבען געלעבט כמעט אין גאנצען נאך זייערע אייגענע דינים, מנהגים און זיטען. נאר א געוויסע אבצאהלונג האבען זיי געדארפט צושטעלען דער רעגיערונג. אום צו זאמלען דיעזע אבצאהלונג, וויא אויך צו האבען א פערמיטלער אין אלגעמיין צווישען דעם אידיישען פאלק און דער רעגיערונג, האבען דיא אידען אליין ערוועהלט און דער קאליף האט בעשטעטיגט א „ראש גלותא,“ דאס הייסט: „דער עלטעסטער פון דיא פארטריעבענע.“

דאס איז געווען א מין וויצע־קעניג מיט א גרויסער פאליטישער מאכט. ניט אלע מאל האט דער ראש גלותא בענוצט זיין מאכט צו פארטהיידיגען זיין פאלק. ניט זעלטען פלעגט טרעפען, אז ער פלעגט בעקומען זיין אמט דורך כאבאר און פערראטה צו זיין פאלק און אויסניצען דערנאך זיין מאכט אויסצופרעסען ביי דיא געמיינדען דאס לעצטע פערמעגען. קיין מאל איז דער אמט פון'ם ראש גלותא אבער ניט געפאלען אזוי נידעריג וויא אין דעם אנפאנג פון'ם 8טען יאהר הונדערט, צו דער צייט, ווען עס איז ענטשטאנען דיא סעקטע פון דיא קאראאימען.

דאס אמט פון'ם ראש גלותא פלעגט איבערגיין בירושה פון'ם טאטען צום זוהן. דער ראש גלותא פון יענער צייט איז געווען אן אונבעדייטענדע פערזאן. ער האט ניט געהאט קיין זיהן, און נאך זיין טויט זיינען, וויא איטער אין אזא פאל, געווארען שטרייטיגקייטען צווישען פערשיעדענע פארטייען. דיא וויכטיגסטע קאנדידאטען אויף דעם אידישען „וויצע־קעניגס טראהן“ זיינען געווען צוויי ברידער, נאהענטע פערוואנדטע צו דעם פערשטארבענעם ראש גלותא. איינער פון זיי איז געווען ווייניג געלערנט און האט איבערהויפט ניט בעזעסען דיא אייגענשאפטען פון א פאלקספארשטעהער. דערפאר איז ער געווען א פרומער מענש. זיין ברודער ענן איז געווען, פארקעהרט, א געלערנטער מאן, מיט גרויסע פעהיגקייט פון אן אנפיהרער און מיט א שטארקען עהרגייץ. אין זיין פרומקייט האט מען אבער שטארק ניט געגלויבט. מען האט גערעדט אויף איהם, אז ער גלויבט ניט אין א סך זאכען פון תלמוד.

דיא אנפיהרער פון פאלק אין גייסטיגען אדער ניכער רעליגיעזען לעבען זיינען געווען געוועהנליך דיא „ראשי המתיבתות“ אדער דיא עלטעסטע פראפעסארען פון דיא צוויי גרעסטע תלמודישע אקאדעמיען אין סורא און אין פומבדיתא צוזאמען מיט דיא אנדערע לעהרערס. דער „ראטה“ פון דיעזע תלמודיסטען וואס האט זיך גערופען „ישיבת הגאונים,“ מיט דיא צוויי „ראשי המתיבתות“ אן דער שפיצע, האבען געהאט א גרויסע דעה אין אויסקלייבען דעם ראש גלותא. זיי זיינען יעצט געווען געגען ענן, אויסער דריי.

דער קאמפף איז געווען א הייסער. דער סוף איז געווען, אז ענן'ס געגנער האבען געזיעגט: ערוועהלט איז געווארען ענן'ס ברודער און דער קאליף האט איהם בעשטעטיגט. דיא קאראאימער בעהויפטען, אז ענן'ס געגנער האבען איהם פארמסר'ט פאר'ן קאליף, אז ער איז א מורד במלכות און מען האט דאריבער איהם אריינגעווארפען אין געפענגנים. אבער גאפאר אלמאנזא, דער קאליף פון יענער צייט, האט אין אנפאנג פון זיין רעגיערונג געהאט אויסצושטעהען א ביטערען קאמפף מיט אידישע רעוואלוציאנערען אונטער דער אנפיהרונג פון א געוויסען עיסו. דער סאליף האט דארום געגלויבט דיא מסירה און ענן איז פערמשפט געווארען צום טויט.

אין געפענגניס איז ענן צופעליג בעקאנט געווארען מיט א געוויסען אבו חאניפא, א מאהאמעדאנישען געלעהרטען און פילאזאף. דיעזער אבו חאניפא האט איהם געגעבען א ראטה, ער זאל זיך ערקלעהרען אלס געגנער פון דער אידישער תלמודישער רעליגיאן און אן אנהענגער פון א רעליגיעזער סעקטע וואס אנערקענט ניט דעם תלמוד און שעצט מאהאמער פיר א נביא. וויא עס שיינט האט דיעזער פלאן געווירקט. דער קאליף האט דאן גאר אנדערש אנגעהויבען צו קוקען אויף ענן און זיין פארטיי און האט איהם אויך בעפרייט פון געפענגנים.

8.

ענן און די פריהערע אידישע סעקטען.

ווען ענן האט פריהער געהאט נאר איין געדאנק: צו בעקומען דאס אמט פון'ם „ראש גלותא“, האבען יעצט אלע אומשטענדען און זיין איינענער עהרגייץ איהם געטריעבען צו ווערען דאס, פאר וואס ער האט זיך אויסגעגעבען. ווען איהם איז ניט געלונגען צו שטעהן

אן דער שפּיצע פון גאנצען אידישען פאָלק, האָט ער וועניגסטענס געוואָלט זיין דער אנפיהרער פון א טייל פאָלק, דערצו האָט ער דאָך געדאַרפט ווייזען פּראַקטיש דעם קאַליף, אז ער געהערט ניט צו דערזעלבער רעליגיאָן, וויא דיא תלמודיישע אידען.

ענן האָט דאַרום גענומען גרינדען פון זיין פּאָליטישע פּאַרטיי א רעליגיעזע סעקטע. שאַפען עטוואָס נייעס האָט ער אייגענטליך ניט געהאַט נויטיג. צו יעדער צייט זיינען ביי אידען, וויא אין יעדען אנדער פאָלק, געוועזען פּראָטעסטאַנטען געגען דיא אלגעמיין אנערקענטע רעליגיאָן. עס איז אָבער א טעות, ווען מען זאָל רעכנען, אז דיעזע פּראָטעסטאַנטען זיינען אימער בעשטאַנען פון זעלבסטבעוואוסטע דענקער, וואָס האָבען געוואָלט צובּרעכען דעם פאָלקס גייסטיגע קייטען און בעפרייען זיין געדאַנק; וויא עס איז אויך א טעות צו רעכנען, אז דער תלמוד בעשטעהט נאָר פון א גאנצען באַרג פּלאָנטערס און דריידלאָך, וואָס געוויסע פאַנאַטיקער האָבען מיט א כיון אנגעפּלאָנטערט, כדי צו פאַרשטומפּען און פערקלאָמערן דעם אידענס גייסט.

דער תלמוד, אזוי וויא דיא ביבעל, איז ניט מעהר, וויא א קולטור היסטאָרישער מאָנומענט פון'ם אידישען פאָלק אין א געוויסער צייט פון זיין עקזיסטענץ. דאָ האָט איהר אי לעגענדען, אי היסטאָרישע פאַקטען, אי דינים, זיטען, מנהגים — אייגענע און פרעמדע — וויא אויך פאַרצייטיגע וויסענשאַפטען: פילאָזאָפיע, מאַטעמאַטיק, אַסטראָנאָמיע, פּאָעזיע, משלים, וויצען, גלייכווערטלאָך און ז. וו. קורץ דאָס איז א שפּיגעל פון דעם אידישען נאַציאָנאַלען, סאָציאַלען און פאַמיליען לעבען.

אזוי האָבען געקוקט אויפ'ן תלמוד דיא גייסטיגע פיהרער פון'ם אידישען פאָלק אין דיא ליכטיגערע מאָמענטען, ווען אידען איז געווען מעגליך צו נעהמען אן אנטהייל אין דעם קולטורעלען לעבען פון דיא ארומיגע פעלקער. אין דיא פינסטערע צייטען אָבער, ווען מען האָט זיי געיאָגט און געהעצט און געפּייניגט, און אויב מען האָט זיי ערלויבט צו לעבען און צו אָטעמען, איז דאָס געווען אין א ענגען, שמוציגען געטאָ, אונטער אונאויפהערליכע בעליידיגונג און שאַנדע — האָט זיך דאָס אידישע פאָלק צוריקגעצויגען אין זיך, און אזוי וויא שטאַרבּען האָט עס ניט געוואָלט און ניט געקענט, ווייל עס האָט בעזעסען צו פיעל גייסטיגען לעבען, האָט עס זיך ארומגעוויקעלט מיט זיינע אַלטע, פאַרטריקענטע בלעטער, אזוי ווי אן אינסעקטען־פּופּע מיט איהרע געוועבעכטס און אינעווייניג האָט עס קוים קוים דערהאַלטען זיין אָטהעם און זיין לעבען.

אין אזא צושטאַנד איז יעדער פינטעלע פון דיא אַלטע בלעטער געווען טהייער און הייליג, ווייל נאָר אין זיי אינעווייניג איז געווען מעגליך באַטש וויא עס איז צו לעבען. אין אזא צושטאַנד שיינט יעדע אינערליכע רעפאָרם אוננאַטירליך און אונזינניג, וואָרום צו וואָס נוצען דיא אינערליכע רעפאָרמען, אז פון אויסען איז דער לעבען סיי ווי סיי קיין לעבען ניט? און דעריבּער איז יעדער רעפאָרם־מאַכער, וואָס האָט געוואָלט צורייסען דיא אַלטע בלעטער, געווען פאַררעכענט ביי דעם פאָלק פיר א פיינד, פיר א פעררעטהער. אוים ליעבע צו זייער אונגליקליכען פאָלק האָט ניט איין רעפאָרמער אין אזעלכע פעלע אויפגעגעבען זיינע פּלענער און געשמאַכטעט צוזאַמען מיט זיינע ברידער אין פינסטערנים און עלענד. דיא יעניגע אָבער, וואָס ביי זיי זיינען דיא רעפאָרם אידעען געווען בלויז א מיטעל צו עהרגייציגע שטרעבּונגען, האָבען זיך אין אזעלכע פעלע אָפּגעריסען, געמאַכט א בעזונדער קלייזעל מיט א בעזונדער שלחן ערוך און זיינען מיט זייער הייפיל אוועק ניט פאָרווערטס, נאָר צוריק צו דיא אָפּגעלעבטע זיטען און זיינען אין אזא צושטאַנד פערהאַרטעוועט און פערשטיינערט געוואָרען נאָך מעהר וויא דיא, געגען וועלכע זיי האָבען זיך ארויסגעשטעלט אלס פּראָטעסטאַנטען.

א הייפעלע פון אַמאָליגע סעקטען האָבען זיך נאָך ניט וואו געוואַלגערט אין דיא אָפּגעלעגענע ווינקלאָך פון ארץ ישראל, בבל און פרס. דאָס זיינען מייסטענס געווען דיא איבערבּלייבּעכטסען פון דיא אַמאָליגע צדוקים און איסעער. דיא לעצטע זיינען געווען א מין סאָרט אידישע מאָנאַכען. זיי האָבען געדיענט ענן'ען אלס א מוסטער פיר זיין נייע לעהרע. זיינע נאָכפאָלגער האָבען זיך גערופען מיט זיין נאָמען „עננים“ אָדער „בני מקרא“, א נאָמען פון אן אַלטער אידישער סעקטעלע, וואָס האָט זיך אזוי גערופען, ווייל זיי האָבען נאָר געהאַלטען פון „מקרא“, דאָס הייסט פון תנ״ך. „קראים“ אָדער קאַראַאימען האָט זיך דיעזע סעקטע אָנגעפאַנגען צו רופען ערשט שפּעטער.

(שלום פאָלגט.)

אידען אין רוססלאנד

פיערטעס קאפיטעל.

אידען אין פוילען אונטער דער הערשאפט פון דער פאמיליע פיאסט.*)

מיעטשיסלאוו דער ערסטער. — אידען און דער שקלאפען־האנדעל. — מיעטשיסלאוו דער „אלטער.“ — פוילישע מטבעות מיט העבּרעאישע אויפשריפטען. — קאזימיר דער גערעכטער. — הײנריך דער בּערדיגער. — בּאלעסלאוו דער פרומער. — דיא דײטשען און דיא אידען. — בּעפאלען פון דיא סטאטוען. — דיא קרײצציגע און בּעשולדיגונגען געגען אידען. — בּאלעסלאוו דער פיערטער, הערצאג פון קאליש. — קאזימיר דער דריטער (גענאנט: דער גרויסער). — קאזימיר'ס אידישע פרוי אסתר'קע. — אידישע פריװילעגיעס.

ווענען דער בעזעצונג פון אידען אין פוילען האב איך שוין געשריעבען אין דעם ערסטען קאפיטעל; דא גיב איך אן איבערבליק איבער זייער לאגע אין דיעזען לאנד.

אין מיטעל־אלטער, ווען אידען האבען אין גאנץ אייראפא געליטען שרעקליכע רדיפות, איז פוילען געווען דאס איינציגע לאנד, וואו זיי האבען געפונען רוהע און מענשענרעכט. איבערהויפט איז זייער לאגע אין דיעזען לאנד געווען גוט אונטער דער הערשאפט פון דיא קעניגע פון דער פאמיליע פיאסט, פון 860 ביז 1370. בלויז אונטער איינעם פון דיעזע קעניגע איז מען געגען אידען אויפגעשטאנען; דאס איז געווען אונטער באלעסלאוו דעם פינפטען, גענאנט דער פרומער, וועלכער איז געוועזען א דומער הערשער, וואס האט מיט זיין שוואכען כאראקטער אבגעשוואכט דיא מאכט פון פוילען און געבראכט אונגליק אויף זיין לאנד און אויף דיא אידען. דיא פיאסטען זיינען געווען גוט צו דיא אידען, ווייל דיעזע קעניגע האבען גוט געדענקט, דאס זיי האבען געהאט צו פערדאנקען זייער טהראן דעם אידען אברהם פראכאווניק.**)

אין דעם יאהר 964, אונטער מיעטשיסלאוו (מסטיסלאוו) דעם ערסטען פון דער פאמיליע פיאסט, האבען דיא פוילען אנגענומען דיא קריסטליכע רעליגיאן. צו יענער צייט איז געווען איינגעפיהרט אין אייראפא, דאס קריעגס־געפאנגענע זאלען געמאכט ווערען פיר שקלאפען. אזוי וויא דיא אייראפעאישע פעלקער האבען האן געפיהרט איינע מיט דיא אנדערע אפטע מלחמות, איז דיא צאהל פון קריעגס־שקלאפען געוועזען זעהער גרויס און עס איז דערפון ענטשטאנען א שקלאפען־האנדעל. אין דיעזען מסחר האבען זיך זעהר פלייסיג בעטהייליגט דיא אידען אין פוילען. דורך זייער געשעפטס־פעהינקייט און זייערע פערבינדונגען מיט אידען אין אנדערע לענדער האט זיך דיזער האנדעל זעהער שטארק פערברייטעט. צווישען דיא פערקויפטע שקלאפען זיינען אויך געוועזען פיעלע קריסטען. דיא לאגע פון דיעזע שקלאפען האט ערוועקט מיטלייד ביי דיא קריסטליכע פוילען און דאס האט ארויסגערופען א האס צו דיא אידען. דיעזער שקלאפען־האנדעל איז געווען אין אידישע הענד ביז דער צייט פון קעניג סיגיזמונד אויגוסט. ער האט אין 1529 אידען פערבאטען זיך צו בעשעפטיגען מיט דיעזען מסחר.

נאך איין זאך האט מיטגעווירקט צו ערוועקען האס געגען אידען אין פוילען. דיא רוימישע פעפסטע האבען אויס רעליגיעזען גרונד פערבאטען דיא קריסטען זיך צו בעשעפטיגען מיט הלוואות אויף פראצענט. פיר אידען איז דיעזער פערבאט ניט געווען גילטיג און זיי האבען דורך דיעזעס געשעפט ערווארבען גרויסע פערמעגענס. אונטער דער רעגיערונג פון מיעטשיסלאוו דעם אלטען (רעגיערט פון 1178

*) אין דער בעארבייטונג פון דיעזען קאפיטעל האב איך בענוצט נ. באגראוו'ס „יעווריייסקי מאנוסקריפט“ (קאפ. 1) און שטערנבערג'ס „געשיכטע דער יידען אין פאלען.“

**) וועגען דיעזען אברהם זעה ערסטעס קאפיטעל.

ביז 1179) האבען דיא קאטהוילישע גייסטליכע און אדעלליים אין פוילען געוואלט, נאך דעם ביישפיעל פון דיא נאכבארשאפטליכע קאטהוילישע לענדער, קאנפיסקירען דיא פערמעגענס פון דיא אידען און זיי ארויסטרייבען פון לאנד, אבער דער גוטער קעניג האט זיי געשיצט געגען דיעזען פלאן פון זייערע שונאים.

מיעטשיסלאוו דער אלטער איז צו דיא אידען געווען אזוי גוט, דאס ער האט זיי אבגעגעבען אין ארענדע דעם מיניז־האף (דער הויף, וואו עס ווערען געמאכט מטבעות) און האט זיי זאגאר ערלויבט צו פרעגען (שטעמפלען) מטבעות מיט העבראישע אויפשריפטען. צווישען דיא פוילישע מינצען־זאמלונגען פון מיעטשיסלאוו דעם דריטענ׳ס (דעם אלטענ׳ס) צייט געפינען זיך פאלגענדע פינף מטבעות מיט העבראישע אויפשריפטען:

1) א מטבע מיט דער פיגור פון א פירסט אין זיצענדער פאזע,ביידע הענד אויפגעהויבען, מיט דער אומשריפט: א ב ר ה ם ד ו כ ס (אברהם דער הערצאג). דיעזע אומשריפט בעציהט זיך אויף אברהם פראכאוניק.[2]

2) א מטבע מיט דער פיגור פון א לייב מיט דער אומשריפט: מ ש ק ה מ ל ך פ ו ל ס ק י (משקה קעניג פון פוילען). מ ש ק ה איז דיא אבקירצונג פון מיעטשיסלאוו.

3) א מטבע מיט דער פיגור פון א פירסט אין זיצענדער פאזע, אין דער רעכטער האנד א פויגעל, מיט דער אויפשריפט: מ ש ק ה.

4) א מטבע מיט דער פיגור פון א זיצענדען פירסט, וועלכער האלט אין דער רעכטער האנד א צווייג, מיט אויפשריפט צו לינקס: מ י ש ה א.

5) א מטבע מיט א זיצענדען פירסט, אין דער לינקער האנד א בצעפטער און אויף דיא קניע א שווערד; אומשריפט: מ י ש ה א.[3]

אלס מיעטשיסלאוו דער אלטער איז אראפ פון טהראן און אויף זיין ארט איז ארויף זיין ברודער, הערצאג קאזימיר דער גערעכטער, אין דעם יאהר 1179, איז דיא לאגע פון דיא אידען אין פוילען געווארען נאך בעסער. אין 1180 האט קאזימיר דער גערעכטער געלענט דעם פונדאמענט צו דיא אידישע פריווילעגיעס, וועלכע זיי האבען שפעטער געקראגען פון דעם הערצאג פון קאליש, באלעסלאוו, אין 1264.

אונטער דער רעגיערונג פון הייגריך דעם בערדיגען האבען דיא אידען עבענפאלס געלעבט גליקליך; זיי זיינען געווען אייגענטהימער פון לאנד און הייזער און האבען געהאט דיא פרייהייט צו פיהרען געשעפטען וואו זיי האבען נאר געוואלט. זיי האבען געפיהרט דעם האנדעל אויף דיא מערק און ירידען. נאר פון דעם יאהר 1239, ווען היינריך דער בערדיגער איז געשטארבען און עס איז ארויף אויפ׳ן פוילישען טהראן באלעסלאוו דער פינפטער, גענאנט דער פרומער, האט דיא אידישע לאגע אנגעהויבען געהן צום שלעכטען.

באלעסלאוו דער פינפטער איז געווען א מענש מיט א שוואכען כאראקטער און זיין לאנד איז דורך זיין שוואכקייט געזונקען צו א ניעדריגער מדרגה. פוילען האט אין זיין צייט פערלארען פיעל פון איהר מאכט, דאס פאלק איז געווארען פויל און אונטהעטיג. אום דאס לאנד צו בעלעבען, האט ער אנגעפילט דאס לאנד מיט דייטשען, וועלכע זיינען געווארען דיא בעלי־בתים פון פוילען, און דיעזע איינגעוואנדערטע דייטשען האבען פון זייער לאנד מיטגעבראכט דיא שנאה צו אידען. אלס צוגאב צו דיעזער צרה האבען זיך אויף פוילען ארויפגעלאזען דיא טאטארען אין 1240. דיא טאטארען זיינען אונטער זייער פיהרער באטו־כאן בעפאלען דאס לאנד און האבען בערויבט און אויסגע׳הרג׳עט טויזענדער מענשען. דיא רייכע אידען, נאטירליך, האבען פון דיא מאנגאלען געליטען מעהר וויא אלע. נאר דיעזעס אונגליק איז נאך נים געווען דאס לעצטע. איידער דיעזע צרה איז פערשוואונדען, האט זיך בעוויעזען א נייע: טויזענדער קאטהאליקען מיט זייערע גייסטליכע אן דער שפיצע האבען זיך צוזאמענגענומען צו א קרייץ־צוג געגען דיא פערהאסטע אידען, און אלע פאלשע בעשולדיגונגען, וואס זיינען געגען אידען געווען פערברייטעט אין דיא קאטהוילישע לענדער, האבען דיא פוילישע גייסטליכע אנגעהויבען צו פערשפרייטען צווישען דעם פוילישען פאלק. דומהייט, אונוויסענהייט און אבערגלויבען האבען אזוי שטארק געהערשט צווישען דעם פאלק און דיא גייסטליכע, דאס דיא גייסטליכע זעלבסט האבען דיא ליגענס, וועלכע זיי האבען פערשפרייט וועגען אידען, אנגעהויבען צו האלטען פיר ריכטיג.

פאלגענדער ביישפיעל גיט א בעגריעף פון

[2] שטערנבערג, געש. דער יוד. אין פאלען, זייטע 5.

[3] יארבען, זעה זייטען 20—19.

Google

דער דומהייט פון דיא פוילישע קאטהאלישע גייסטליכע פון יענער צייט.

מען האט בעשולדיגט א אידען, דאס ער האט גע'הרג'עט א קריסטליכעס קינד, און מען האט איהם אנגעטהאן יסורים ביז ער האט זיך מודה געווען אין דעם פערברעכען, וואס ער האט ניט בעגאנגען. דיעזען „מערדער" האט מען דאן פערברענט אויפ'ן שייטער־הויפען. אבער דיא גייסטליכע, וועלכע האבען מיט פערגעניגען צו־געזעהען, וויא מען פערברענט דעם אידען הא־בען געפאָרדערט, דאס מען זאל מיט איהם אויך פערברענען זיין שאטען! זיי האבען מורא געהאט טאמער וועט פערברענט ווערען ניט דער איד, נאר דער טייוועל, וועלכער האט זיך פערשטעלט פיר דעם אידען, און דער איד וועט זיך בעדעקען מיט זיין שאטען און וועט בלייבען לעבען!

באלעסלאוו דער פיערטער, דער הערצאג פון קאליש, איז געווען זעהר גוט צו דיא אידען, און עס זיינען דעריבער אין זיין צייט געקומען אין פוילען פיעלע אידען פון פערשיעדענע לענ־דער. ווען דיא צאהל פון אידען אין זיין לאנד איז געווארען זעהר גרויס, האט באלעסלאוו גע־האלטען פיר נויטהיג צו בעשטימען זייערע רעכטע דורך געשריעבענע געזעצע. און ער האט אין 1264 ארויסגעגעבען א שריפט פון פריווי־לעגיעס פיר אידען.

באלעסלאוו'ס פריווילעגיעס האבען אידען געגעבען גרויסע פרייהייטען — אין מאנכע הינ־זיכטען גרעסערע וויא דיא קריסטליכע פוילען האבען גענאָסען; מען האט זיי געגעבען גרויסע רעכטע צו האנדלען אין לאנד; דאס רעכט צו לייהען געלד אויף פראָצענט און צו נעהמען משכנות; מען האט שטרענג פערבאָטען צו בע־שולדיגען אידען, דאס זיי דארפען האבען קרים־טליכעס בלוט צו רעליגיעזע צוועקען, און מען האט אויך קריסטען פערבאָטען מיט געוואלד צו בעקעהרען אידישע קינדער צום קריסטענ־טהום. באלעסלאוו האט דיא אידען ערלויבט צו האבען אייגענע געריכטס־הייזער פיר ציוויל־פראָצעסען און רעליגיאָנס־אנגעלעגענהייטען.

דיעזע מענשליכע שטעלונג צו אידען האבען אויך גענומען באלעסאוו'ס נאָכפאָלגער. אין 1810 ווען וולאדיסלאוו לאָקיעטעק האט דעם פוילישען פאָלק געגעבען א קאָנסטיטוציאָן, האט ער אויך דיא אידען געהאט אין זינען און האט זיי גע־געבען אלע רעכטע, וועלכע ער האט געגעבען דיא אנדערע בירגער פון זיין לאנד.

אין דיעזע גליקליכע צייטען זיינען דיא אידען אין פוילען געווארען רייך און מעכטיג. פיעלע פון זיי זיינען געווען צווישען דיא איינ־פלוסרייכסטע לייטע פון לאנד און האבען געהאט א הויכעס אנזעהען ביי דער רעגיערונג, וועלכע האט זיי געאכטעט פיר זייער פעהיגקייט.

אין 1334 האט קאזימיר דער דריטער (קאַ־זימיר דער גרויסער) בעשטעטיגט דיא אידישע פריווילעגיעס פון באלעסלאוו דעם פיערטען. דיעזער פוילישער קעניג האט זיך אויסגעצייי־כענט מיט בעזאנדערע פריינדשאפט צו אידען. קאזימיר איז מיט אידען געשטאנען אין מחותנ'־עשאפט; ער האט זיך פערליעבט אין א שעהנע אידישע מיידעל און האט זיא געמאכט פיר זיין פרוי. דער נאָמען פון דיעזער פויליש־אידישער קעניגין איז געווען אסתר'קא. זיא איז געווען א שניידער'ס א טאכטער. פיעלע פוילישע אדעל־לייט רעכענען זייער יחוס פון דיא קינדער, וואס קאזימיר האט געהאט מיט דיעזער אסתר'קא. מאנכע פוילישע היסטאריקער בעהויפטען, דאס קאזימיר איז געווען גוט צו דיא אידען צוליעב זיין אידישער געליעבטער; עס ווערט אבער נאכגעוויעזען, דאס ער האט דיא אידישע פריי־ווילעגיעס בעשטעטיגט נאך איידער ער האט זיך פערליעבט אין דער אידישער טאכטער.

קאזימיר דער דריטער איז געשטארבען אין 1370 און צוזאמען מיט איהם זיינען אונטערגע־גאנגען דיא אידישע גליקליכע צייטען אין פוי־לען. ער איז געווען דער לעצטער קעניג פון דער פאמיליע פיאסט.

היער זיינען דיא הויפט־ארטיקלען פון דיא אידישע פריווילעגיעס, וועלכע באלעסלאוו האט געגעבען און קאזימיר דער דריטער האט בע־שטעטיגט:

ארט. 1. צו געפינען א אידען שולדיג אין א פערברעכען דארפען זיין דריי עדות — צוויי קאטהאליקען און איין איד— וועלכע זיינען בעקאנט מיט אידישע געזעצע.

דיעזעס געזעץ איז געווען געציעלט געגען דיא יעזואיטען, וועלכע האבען אויף אידען אפט ארויפגעוואָרפען בלבולים.

ארט. 2 און 3. אידען האבען דאס רעכט צו לייהען געלד אויף משכנות.

ארט. 4. ווען עס קומען פאר שטריי־טיגקייטען צווישען אידען, זאלען דיא שטראף־געלדער געהערען צו דער קעניגלי־כע קאסע.

ארט. 5. ווען א קריסט בעשעדיגט א

אידישען בית עולם זאל אלס שטראף דאפיר קאנפיסקירט ווערען זיין פערמעגען.

ארט. 6. דער וואס ווארפט אריין א שטיין אין א אידישע שול דארף צאהלען שטראף אין דער קעניגליכער קאסע צוויי פונט פעפער אדער זייער ווערטה אין געלד.

ארט. 7 און 8. מען קען א אידען ניט צווינגען צו שווערען ביי דיא צעהן געבאט, סיידען וואו עס האנדעלט זיך אום א סומע, וועלכע איז ניט קלענער פון 50 זילבער מארקען. אין קליינע זאכען זאל ער שווערען ביי דער טהיר פון שול. *)

ארט. 9. ווען א איד ווערט בעשולדיגט, דאס ער האט געטויטעט א קריסטליכעס קינד, דארפען דיא עדות זיין דריי קאטהאליקען און דריי אידען. ווען עס שטעלט זיך ארויס, אז דיא בעשולדיגונג איז פאלש, דארפען דיא אנקלעגער ערהאלטען דיא זעלביגע שטראף וואס דער אנגעקלאגטער ווען ער וואלט געפונען געווארען שולדיג.

דיעזעס געזעץ איז געוועזען געציעלט געגען עלילת דם, וועלכע מען האט אין מיטעלאלטער זעהר אפט ארויפגעווארפען אויף אידען.

ארט. 10. עס איז ניט ערלויבט צו גנב'ענען אידישע קינדער, און דער וואס איז שולדיג אין דיעזען פערברעכען זאל בעשטראפט ווערען וויא א גנב.

אין יענע צייטען פלעגען קאטהאליקען אין פוילען גנב'ענען אידישע קינדער און זיי בעקעהרען צום קריסטענטהום. זיי האבען עס געהאלטען פיר א גרויסע מצוה.

ארט. 11. אידען זיינען פריי צו קויפען אירגענד וועלכע וואארע און אנצוריהרען ברויט און אנדערע עסענווארג.

עס איז געוועזען א צייט אין קאטהאלישע לענדער, ווען אידען איז געווען פערבאטען אנצוריהרען עסענווארג, וואס א קריסט קויפט. ווען א איד האט אויפ'ן מארק אן עסענזאך אנגע־

---

*) זעהער אינטערעסאנט זיינען דיא צערעמאניעס ביי'ן שווערען און דיא פארם פון דיא שבועת, וועלכע זיינען אין יענער צייט אין פוילען געווען איינגעפיהרט פיר אידען אין פראצעסען מיט קריסטען. דאס געזעץ האט געלויטעט: „ביי'ן געבען דיא שבועת זאל דער איד שטעהן אויף א שטוהל צו מזרח זייט, אנגעטהאן אין טלית און קיטעל און דיא פעלצענע היטעל (שטריימעל) אויפ'ן קאפ.“ אום דיא שבועה זאל געזאגט ווערען דייטליך, האט דאס געזעץ ווייטער בעשטימט: „ווען ער (דער שווערענדער) פערהיקעט זיך דריי מאל, בעצאהלט ער דריי פערטעל מארק; ווען ער שטאמערט אבער פיער מאל, פערליערט ער דעם פראצעס.“ דער וואס האט געדארפט פארזאגען דיא שבועה האט אנגעפאנגען מיט דיעזע ווערטער:

אלהו! — איד, איך דערמאהן דיר אן דיעזע דריי בוכשטאבען (א — ל — ה) אין דיא תורה, וואס גאט האט משה'ן געגעבען אויף דיא שטיינערנע לוחות אויפ'ן בארג סיני, דאס דיעזער ספר, אויף וועלכען דוא דארפסט שווערען צו דיעזען קריסט, איז וואהר און הייליג.“

דער איינהאלט פון דער שבועה איז געוועזען וויא פאלגט:

„אזוי זאל מיר גאט העלפען — דער גאט, וואס האט בעשאפען הימעל און ערד, לופט און טהוי, בארג און טהאל, בלומען און גראז — דאס איך בין דעם קריסט ניט שולדיג וואס ער מאהנט פון מיר. און ווען איך בין שולדיג, זאלען מיך בעפאלען דיא קרעץ, פון וועלכע אלישע האט נעמן'ען אויסגעהיילט און וועלכע גחזי האט געקריגען; ווען איך בין שולדיג, זאל מיך פערברענען א הימלישער פייער און בעפאלען דיא בייזע קראנקהייט און בלוטפלוס; ווען איך בין שולדיג, זאלען מיין נשמה, מיין גוף, מיינע עסקים יוערען פערדארבען און איך זאל ווערען פערוואנדעלט אין א זייל פון זאלץ וויא לוט'ס ווייב, ווען סדום און עמורה זיינען איבערגעקעהרט געווארען; ווען איך בין שולדיג, זאל איך קיינמאל ניט זיין אין דעם שויס פון אברהם'ען, וואו קריסטען, אידען און היידען וועלען אויפשטעהען תחית־המתים פאר דעם בעשעפער פון אלעס; ווען איך בין שולדיג, זאל דיא תורה, וואס גאט האט משה'ן געגעבען אויפ'ן בארג סיני און וועלכע גאט האט מיט זיינע פינגער געשריעבען אויף דיא שטיינערנע לוחות, מיך פערשטויסען; און ווען מיין שבועת איז ניט עהרליך, ריין אדער ניט־ריכטיג, זאל מיך פערשטויסען דער אלמעכטיגער אדוני און מיך פאקען דער טייוועל און פיהרען אין פערדערבען אויף אייביג. אמן.“

דיעזע שבועת איז ניט דיא ערפינדונג פון פוילען; זיא איז איבערגענומען געווארען פון דיא אונגארישע געזעצע פון 12טען יאהרהונדערט, פון וועלכע דיא פוילישע געזעצגעבער האבען פיעלעס קאפירט. אויב איך האב ניט קיין טעות, געפינט זיך אן עהנליכע פארם פון א שבועה פיר אידען אויף דיא שטאטוטען פון רומעניען.

ריהרט מיט די העֶנד האָט ער עס געמוזט אָבקויפען, אפילו ווען ער האָט עס ניט נויטהיג געהאַט. ריעזעס ווילדע געזעץ האָט אין דעם צעהנטען יאָהרהונדערט איינגעפיהרט דער ערצבישאָף אַגאָבּאַרד פון ליאָן, פראַנקרייך.

אַרט. 13. דער פריעדענס־ריכטער (קריסטליכער) קען משפט'ן אַ אידען, ווען דער איד האָט ניט דאַגעגען; זאָנסט זאָל אַ אידען משפט'ן אַ אידישער ריכטער.

אַרט. 17. אין אידישע שבתים און ימים־טובים קען מען אַ אידען ניט צווינגען אומצוקעהרען אַ משכון.

אַרט. 18. ווען אידען רופען אין מיטען נאַכט אום זיי צו העלפען געגען גנבים און קריסטען ענטזאַגען זיך זיי צו געבען הילף, זאָלען די קריסטען דאַפיר בעשטראָפט ווערען.

עס זיינען דאָ נאָך אַרטיקלען אין באָלעסלאַוו'ס און קאַזימיר'ס שוץ־געזעצע פיר אידען, אָבער די, וועלכע זיינען דאָ געבראַכט געוואָרען, זיינען גענוג צו געבען אַ בעגריף פון דער שטעלונג פון דיעזע פוילישע קעניגע צו די אידען.

אל. האַרקאַווי.

אַ גרוס צו דער „נייער צייט“ אין לאָנדאָן.

מיר שיקען אונזער הערצליכען גרוס צו די לאָנדאָנער גענאָסען, וועלכע האָבען ענדליך ערפילט זייער אַלטען וואונש ארויסצוגעבען אַ סאָציאַל־דעמאָקראַטישע צייטונג. מיט הערצליכע פריידע נעהמען מיר אויף אונזער נייעם קאַמפף־אָרגאַן די „נייע צייט“. מיר האָפען, אַז די „נייע צייט“ וועט האָבען אַ לאַנגען לעבען און וועט ווערען אַזאַ ערנסטע און לעבעדיגע צייטונג פאר די ארבּייטער אין לאָנדאָן, ווי די „ארבּייטער צייטונג“ איז געווען פאר די ארבּייטער אין ניו יאָרק.

דערצו מוז זי האָבען מעהר שרייבּערס, בעזאָנדערס אַזעלכע וואס פערשטעהען צו שרייבּען פּאָפּולער און צוציהען די מאַסע. ווי ווייט מיר קענען אורטהיילען פון די ערשטע 5 נומערן פון דער „נייער צייט“, וועלכע מיר האָבען ערהאַלטען, נויטהיגען זיך אונזערע גענאָסען אין עכטע זשאַרגאָנישע שרייבּערס און אויך אין אַביסעלע, זאָ צו זאָגען, „אַמעריקאַניזמוס“. מיר מיינען דערמיט די אַרט און ווייזע פון שרייבּען, ווי די ערפאַהרונג און די נויטהווענדינקייט אריינצודרינגען אין די אייגפאַכסטע קרייזען פון די אידישע ארבּייטער האָבען עס אונז געלערנט. נאַטירליך, אונזערע לאָנדאָנער קאָלעגען פערשטעהען דעם סאָציאַליזמוס אַזוי גוט ווי מיר און ווילען געוויס ניט ווייניגער פאר אונז בעלעהרען און אויפקלערען די אידישע ארבּייטער. אָבער די גוטע כונה אליין איז נאָך ניט גענוג, מען דאַרף אויך פערשטעהען און זיך אַנשטרענגען אויסצודריקען די געדאַנקען און צו ערקלערען די פראַגען וואס אייגפאַכער און דייטליכער. אויך דאַרף מען זוכען צו בעריהרען אַזעלכע פראַגען, וועלכע זיינען נעהענטער צו די אַלגעמיינע און לאָקאַלע אינטערעסען פון די אידישע ארבּייטער. זאָנסט איז די גאַנצע אַרבּייט ארויסגעוואָרפען. דער בעסטער אַרטיקעל פערליערט אָפט זיין ווירקונג צוליעב אַ פּאָר דייטש־קלינגענדע פראַזען, זאָגאָר צוליעב עטליכע דייטשע ווערטער, וועלכע מען קען גאַנץ לייכט אויסמיידען, ווען מען סטאַרעט זיך נאָר צו שרייבּען אַ ריינעם זשאַרגאָן. מיר וויסען עס דאָ צו גוט פון ערפאַהרונג און מיר שטרעבען דארום, ווי ווייט דאָס איז נור מעגליך, צו שרייבּען וואס פערשטענדליכער, פּראָסטער און אַנציהענדער.

דיעזע שטרעבונג האָט געפיהרט צו דעם זאָגענאַנטען אַמעריקאַנער זשורנאַליזמוס. מיר ווילען איהם ניט רעקאָמענדירען אין גאַנצען אונזערע לאָנדאָנער גענאָסען, דען ער איז לײדער פערקראָכען צו ווייט אין סענסאַציאָנאַליזמוס; אָבער ער האָט אונצווייפעלהאַפט גוטע זייטען, מיט וועלכע די ארויסגעבער פון דער „נייער צייט“ דאַרפען זיך בענוצען, אום צו האָבען אַ בעסערען ערפאָלג אין אללע בעציהונגען.

דיא גייסטיגע וועלט

דער שיין פון חיות און פלאנצען.

אין דער „צוקונפט" פון לעטצטען אקטאבער איז שוין איבערגעגעבען געווארן, אז דער פראנצויזישער געלעהרטער בלאנדלא האט ענטדעקט א גאנץ נייעם סארט שטראהלען, וועלכע ער האט א נאמען געגעבען **N** שטראהלען, ווייל ער האט זיינע מערקווירדיגע עקספערימענטען געמאכט אין דעם אוניווערזיטעט פון דער שטאדט נאנסי. „וואס פאר א ראָלע זיי שפיעלען אין דער נאטור, האב איך דאן געשריעבען, בעזאנדערס אין דער עקזיסטענץ פון חיות און פלאנצען, דאס בלייבט נאך צו זוכען. פיעלע געלעהרטע פיזיקער מאכען יעצט פראָבעס מיט בלאנדלא'ס שטראהלען, וועלכע עפענען א נייעם פעלד אין דער נאטור־וויסענשאפט."

ווען איך האב דאס געשריעבען, שטיצענדיג זיך איינפאך אויף דעם אלגעמיינעם פאקט, אז יעדע ערשיינונג אין דער נאטור בלייבט ניט אהן א געוויסער ווירקונג אויף דער ארגאנישער וועלט און אז אין אלע ציוויליזירטע לענדער געפינען זיך פיעלע געלעהרטע נאכפארשער, וועלכע ארבייטען וויא ביענען צו טרייבען וואכ שנעלער דיא ראד פון גייסטיגען פראגרעס, האט זיך מיר, דיא וואהרהייט צו זאגען, אפילו ניט געחלום'ט, דאס מען וועט אויסגעפינען, אז אונזער גוף, אזוי וויא אויך דיא קערפערס פון פערשיעדענע חיות און פלאנצען, לאזען פון זיך ארויס אזעלכע שטראהלען.

אזוי איז עס אבער; יא, מיר שיינען גאר, אבוואהל מיר קענען ניט זעהען דיעזען שיין מיט אונזערע אויגען אונטער געוועהנליכע אומשטענדען! דאס האט צוערשט בעוויעזען דער פראנצויזישער געלעהרטער אוגוסט שארפאנטיע אין דער צייט, ווען ער האט נאכגעמאכט איינינע פון בלאנדלא'ס עקספערימענטען.

מיר קענען זיך דא ניט אריינלאזען אין איינצעלהייטען, שוין איינפאך דאריבער, ווייל אין אונזער מאמע־לשון האבען מיר ליידער קיינע טעכנישע ווערטער. מיר וועלען דאריבער אין קורצען איבערגעבען, וויא אזוי מען קען דערזעהען דיא ען־שטראהלען.

דער בעסטער און איינפאכסטער מיטעל דערצו איז צו געברויכען אזא שטאף, וואס האט דיא מעלה צו שיינען אין דער פינסטער, וויא פאספאר אדער וויא מען דערלאנגט א רייב א שוועבעלע איבער א וואנד. דיעזער שיין הייסט פאספארעסענץ. ביי זיינע פראבעס האט בלאנדלא געברויכט אזא שטאף, וואס טראגט אין דער כעמיע דעם נאמען קאלסיום סולפיד (דאס איז א בעהעפטונג פון שוועבעל מיט דעם מעטאל קאלסיום, וועלכער געפינט זיך אין געוועהנליכע קאלך) און וואס האט דיא מעלה צו קריגען דעם פאספארעסענץ־שיין נאכדעם וויא מען האלט איהם א קורצע ווייל אונטער דיא זונען־שטראהלען. ווען מען בעדעקט א שווארצע שטיקעל פאפיער מיט א פיצעלע קאלסיום סולפיד, האט מען אן אינסטרומענט אויסצוגעפינען ען־שטראהלען.

מען קען זאגען, אז דאס איז א קינסטליכע אויג צו בעמערקען דיעזע שטראהלען, וועלכע מיר קענע זאנסט גאר ניט זעהען מיט אונזער נאטירליכען אויג; דען וויא נור דיא ען־שטראהלען

Digitized by Google

פאַלען אויף דעם קאַלציום־סולפיד, הויבט אָן דיעזער שטאָף צו שיינען העללער. וואס שטאַרקער דיא ען־שטראַהלען, אלץ ליכטיגער ווערט קאַלציום־סולפיד, נאַטירליך אין א דונקעלען צימער.

נון, איצטער שטעלט זיך פאַר, אז איהר שטעלט אייער דיעזען קינסטליכען אויג לעבען דיא הויט פון אייער קערפּער און אז איהר בעמערקט דאן, וויא דער קאַלציום־סולפיד שיינט העלער — וואָס וועט איהר שליעסען דערפון? וועט אייך ניט אריינפאַלען אין קאָפּ דער געדאַנקען, טאָמער לאָזט נאָר אייער קערפּער ארויס געוויסע שטראַהלען? אום זיך צו איבערצייגען אין דעם, וועט איהר אויספּרובירען קערפּערס פון אנדערע מענשען, וויא אויך פון חיות און פּלאַנצען, און ווען איהר וועט בעמערקען דיא זעלבע ערשטוינענדע ערשיינונג, וועט איהר שוין האָבען א רעכט אָפען צו ערקלערען פאַר דיא גאַנצע וועלט, אז איהר האָט בעוויעזען דאָס אָרגאַנישע קערפּערס לאָזען פון זיך ארויס א געוויסען שיין.

דאָס האָט נעמליך שאַרפּאַנטיע געטהאָן. אָבער ניט א צופאַל האָט איהם געבראַכט דערצו, זאָנדערן נאָך פּראָבעס מיט האַרטע זאַכען אונטער א געוויסען דרוק. אזעלכע זאַכען לאָזען געוועהנליך ארויס ען־שטראַהלען. ער האָט דאַרום גענומען נאָכזוכען דיא ווירקונג פון מוסקעלן, ווען מען דריקט זיי אדער מען בעוועגט זיי, און דיעזע פּראָבעס האָבען עס איהם געפיהרט צו דער ענטדעקונג, אז אָרגאַניזמען לאָזען ארויס געוויסע שטראַהלען. דיעזער שיין קומט אָבער ניט פון דיא מוסקעלן, זאָנדערן פון דיא נערווען. אין דעם קען מען זיך גלייך איבערצייגען, ניט נור ווען מען דריקט צו א נערוו (דאן ווערט דער שיין גרעסער), זאָנדערן ווען מען וואַנדערט ארום איבער א גוף מיט דעם אויבען בעשריעבענעם קינסטליכען אויג. דאן זעהט מען, אז דיא ערטער פון אונזער גוף, וועלכע האָבען מעהר נערוו־צענטערס, שיינען העלער. אונזער האַרץ און אונזער קאָפּ שיינען אם מייסטען. מען קען אויף דיעזער ווייזע בעשטימען, וואו עס געפינען זיך מעהר נערווען ביי יעדען מענשען.

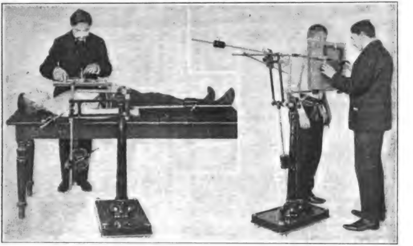

דער אָרטה אָדיאָגראַף.

אנדערע געלעהרטע האָבען באַלד נאָכגעמאַכט שאַרפּאַנטיע'ס פּראָבעס און האָבען אויסגעפונען זעהר אינטערעסאַנטע איינצעלהייטען. דער געלעהרטער עדוואַרד מעיער האָט ספּעציעל נאָכגעפּאָרשט, וויא ווייט קליינינקע בעשעפּעניסען און אויך פּלאַנצען לאָזען ארויס ען־שטראַהלען. ניט אַלע טהיילען פון א פּלאַנץ שיינען גלייך. צום ביישפּיעל: בלעטער לאָזען פון זיך ארויס מעהר שטראַהלען וויא בלומען. א גרויסע וויסענשאַפטליכע בעדייטונג האָט דער פאַקט, דאָס אין דער צייט, ווען א זריעה הויבט אָן צו וואַקסען, ווערען דיא ען־שטראַהלען שטאַרקער. זיי זיינען אַלזאָ פערבונדען ניט נאָר מיט דער טהעטיגקייט פון נערווען, זאָנדערן אויך מיט דעם געוואוקס פון אָרגאַניזמען, דאָס הייסט מיט דעם גאַנצען פּראָצעס פון לעבען.

ווייטער האבען בלאנדלא און שארפאנטיע בעוויעזען, אז דיא ען־שטראהלען שפיעגלען זיך אב און ברעכען זיך עהנליך צו זונען שטראהלען. בלאנדלא האט זאגאר בעשטימט דעם ווינקעל פון זייער ברעכונג. דערצו האט ער זיך בענוצט מיט א פריזמע, אבער ניט פון גלאז וויא פאר זונען שטראהלען, זאנדערן פון אלומיניום, ווייל דיעזער מעטאל איז פאלשטענדיג דורכזיכטיג פאר דיא ען־שטראהלען. ווען דיא ען־שטראהלען פאלען אויף אן אלומיניום פריזמע, ברעכען זיי זיך דארט איבער (דאס הייסט זיי נעהמען אן אנדער ווענדונג, וויא, צום ביישפיעל, א שטעקעלע אין וואסער, וואס ווערט בעלויכטען פון געוועהנליכע זונען שטראהלען). ווען מען שטעלט אוועק הינטער אזא פריזמע א שמאלען פאסיק פון קאלסיום סולפיד, צייגט ער אן דורך א פערגרעסערונג פון זיין שיין דעם וועג פון דיא ען־שטראהלען, ווען זיי מארשירען ארויס פון דער פריזמע, מיט דער הילפע פון געוויסע אינסטרומענטען האט בלאנדלא אויסגערעכענט, ווי פיעל זיינע שטראהלען ברעכען זיך און וויא וויט זיי אונטערשיידען זיך פון דיא זונען־שטראהלען.

נאך א סך פערשיעדענע פראבעס האט שארפאנטיע אויך ענטדעקט, אז דיא שטראהלען, וואס מענשען, חיות און פלאנצען לאזען פון זיך ארויס אונטערשיידען זיך אין געוויסע פונקטען פון דיא ען־שטראהלען. דער וויכטיגסטער אונטערשיעד איז פארלויפיג דיעזער, דאס וועהרענד אלומיניום איז פאלשטענדיג דורכזיכטיג פאר ען־שטראהלען, פערהאלט ער געוויסע שטראהלען וואס ארגאניזמען לאזען פון זיך ארויס. אפילו א בלעטעל אלומיניום, וואס איז א 50טעל צאלל דין, לאזט שוין ניט דורך א טהייל פון דיא שטראהלען, וואס אונזער קאפ לאזט פון זיך ארויס. דיא שטראהלען, וואס מארשירען דורך דיזע דינע אלומיניום ווענטעל, ווערען שוין ווייטער ניט פערהאלטען, ווען מען שטעלט זיי אנטקעגען א נייע אלומיניום ווענטעל, וואס זיא איז זאגאר א צאלל דיק. דיעזע שטראהלען זיינען עס דיא ריכטיגע ען־שטראהלען. אבער דיא שטראהלען פון הארץ ווערען כמעט גאר ניט פערהאלטען פון אלומיניום ווענטלאך. דערפון מוז מען דרינגען, אז דיא שטראהלען, וואס ווערען ארויסגעלאזען פון אונזער מארך און פון אונזער הארץ זיינען פערשיעדען.

דיא מעלות פון דיא ען־שטראהלען און פון דיא שטראהלען וואס אונזערע נערווען לאזען ארויס פון זיך, זיינען נאך פערשיעדען אין אנדערע הינזיכטען, וויא דיא לעצטע פראבעס פון געלעהרטע ציינען עס. אבער מיר קענען זיך ניט אבגעבען מיט אזעלכע ספעציעלע איינצעלהייטען. פאר אונז איז אייגענטליך גענוג צו פערשטעהן, ווי אזוי מען איז דערגאנגען צו ענטדעקען אזא וויכטיגען און ערשטוינענדען סוד פון דער נאטור, דאס מיר און אלע חיות און פלאנצען לאזען פון זיך ארויס שטראהלען.

אונגעהויער וויכטיג און אינטערעסאנט זיינען אויך דיא פראבעס וואס דער געלעהרטער דע־לעפינעי האט געמאכט מיט דיא ען־שטראהלען. דער פאקט, דאס ווען מען דריקט אדער מען בויגט א זאך, לאזט זיא פון זיך ארויס ען־שטראהלען, האט איהם ארויפגעבראכט אויף דעם געדאנקען צו פרובירען, אויב דאס זעלבע איז ניט דער פאל, ווען מען לאזט ארויס קלאנגען. פאר זיינע פראבעס האט ער געברויכט א קאמערטאן, א גלעקעל אין א מעטאלענעם צילינדער, וואס איז געהאנגען אויף צוויי שנירלאך. ביי יעדען קלאפ מיט א האמערל האט ער בעמערקט, וויא דער קאלסיום סולפיד פאנגט אן צו שיינען העלער, וואס עס איז א קלארער בעוויז, אז דיא ען־שטראהלען ווערען ארויסגערופען דורך דעם קלאנג אין בעוועגונג. אפילו ווען מיר ריידען מיט א הויכע שטימע, ווערען דיא ען־שטראהלען שטארקער. דאס האט אויך שארפאנטיע אויסגעפונען. יעצט אונטערזוכט ער, וויא וויט אונזער דענקען פערשטארקט דיא ען־שטראהלען.

איך וויל קיין נביא ניט זיין, נאר איך וועל זיך גאר ניט וואונדערן, ווען מען וועט מיט דער צייט אויסגעפינען מיט דער הילפע פון ען־שטראהלען אן אינסטרומענט צו מעסטען אונזער דענקענדע קראפט, צו פערצייכענען שווארץ אויף ווייס, ווער עס איז א חכם און ווער א נאר...

דער ארטהאדיאגראף.

דערוויילע וועל איך דא ברענגען א צייכנונג פון א נייעם אינסטרומענט, וואס דיא דייטשע „אלגעמיינע עלעקטריציטעטס־געזעלשאפט" האט אויסגעשטעלט אין בערלין און וואס דיענט אפצומעסטען דיא פארמע און דיא גרויס פון אונזערע אינערליכע ארגאנען. ער הייסט ארטהאדיאגראף און בעשטעהט פון אן אפאראט, וואס ווארפט רענטגען־שטראהלען אויף דעם קערפער. דיעזע שטראהלען פאטאגראפירען נאכהער דיא טהיילען פון דעם גוף, וועלכע מען אונטערזוכט. מיט דער הילפע פון דעם זעלבען אפאראט קען מען ניט נור דערזעהען פרעמדע זאכען אין גוף, צום ביישפיעל, שטיקלאך פון א קויל, זאנדערן אויך אפמעסטען, וויא גרויס זיי זיינען. מיט איין ווארט, מען קען יעצט קוקען דורך א מענשען, אזוי וויא ער וואלט בעשטאנען פון גלאז.

(בעטראכט דיא פאלגענדע צייכנונגען).

דער פערספעקטאַרטיגראַף.

דער שווייצער אָטאָ עיכענבערג איז דער ערפינדער פון אן אינסטרומענט, וועלכער דיענט צו צייכנען פון דער ווייטענס פערשיעדענע זאַכען. וויא דיא צייכנונג צייגט, איז דער אינסטרומענט א גאנץ איינפאכער. ער בעשטעהט

דער פערספעקטאַרטיגראַף.

פון א קעסטעלע, וואס מען קען צוזאמען לעגען און פאנאנדער נעהמען. ווען מען נעהמט פאנאנדער דיא קעסטעלע, בלייבט פלאטץ צו לעגען א שטיקעל פאפיער, אויף וועלכער מען פיהרט מיט א בליישטיפט אדער א שפיץ, וואס איז פערבונדען מיט א מעכאניזמוס אויבען לעבען דעם פינקט, וואו עס איז אריינגעשטעלט א טעלעסקאַפ, דורך וועלכען מען קוקט אויף דיא זאכען אין דער ווייטענס. דער טעלעסקאַפ פערגרעסערט 10 מאָל א זאך און ערלויבט צו זעהען נאָהענט לאנדשאפטען, געביידעס, בערג, א. ז. וו., וואס ליגען גאנץ ווייט. ווען מען בעוועגט דעם טעלעסקאַפ, אום צו זעהען יעדען פונקט פון, לאָמיר זאָגען, א געביידע, בעוועגט זיך אויף דער בליישטיפט, וועלכער פערצייכענט יעדע בעוועגונג אין ליניעס. עס קומט אזוי אויס, אז דער טעלעסקאָפ צייכענט פערספעקטיווען. אום צו קענען בענוצען דיעזען אינסטרומענט, ברויכט

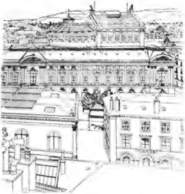

מען נים א סך צייט צו פערליערען. נאָך עטליכע איבונגען קען יעדער פערצייכנען אזעלכע לאנדשאפטען, וויא דער ערפינדער זעלבסט האָט עס געטהאָן, ווען ער האָט אראבגענומען א פערספעקטיווע פון א געוויסען אָרט אין דער שטאָדט גענף, וויא אויף ביילינענדער צייכנונג.

א פּאָאר ווערטער וועגען ערפינדונגען.

יעדען יאָהר ווערען אין אלע ציוויליזירטע לענדער ארויסגענומען פאטענטען אויף צעהנדליגע טויזענד ערפינדונגען. נים אלע פון זיי האָבען אָבער א פראַקטישען ווערטה, און נים אלע, וואס קענען האָבען א פראקטישען ווערטה, ווערען געברויכט אין דער היינטיגער געזעלשאפט. יעדע ענטדעקונג אין דער וויסענשאפט רופט גלייך ארויס א רייהע ערפינדונגען, און יעדע נייע ערפינדונג פיהרט צו אויסבעסערונגען. עס איז אן אונענדליכע קייט, וועלכע פיהרט צו א שנעלען פראָגרעס אין אלע צווייגען פון פּראָדוקציאָן און צו בעקוועמליכקייטען אין לעבען.

נאטירליך, אין דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט זיינען פיעלע ערפינדונגען, וועלכע ערלייכטערען דעם מענשענס ארבייט, א פלוך פאר דעם ארבייטער קלאַס. א נייע, לאָמיר זאָגען, וועב־מאשינע אדער גלאָז־בלאָזענדע מאשינע פערנעהמט דעם פלאטץ פון פיעלע פּראלעטאריער, וועלכע בלייבען דורך דעם אָהן בעשעפטיגונג און אהן ברויט. דאס ווייס יעדער, אבער נים אלע ווייסען, אז מען האָט שוין ערפונדען א

סך אזעלכע ארבייט־ערשפארענדע מאשינען, וועלכע ווערען ניט געברויכט איינפאך דאריבער, ווייל עס לוינט זיך ניט דיא קאפיטאליסטען, ווייל עס קאסט ביליגער צו בעשעפטיגען ארבייטער. זאל, צוםביישפיעל, היינט ווערען בילינער צו פוצען שטיעפעל מיט מאשינען, וועט מען מארגען אנפאנגען צו פראדוצירען אזעלכע מאשינען.

איך ברענג דעם ביישפיעל מיט פוצען שטיפעל און רייד דא אין אלגעמיינען וועגען דיא ערפינדונגס פעהיגקייט פון מענשען, ווייל דיא קאפיטאליסטען געברויכען אויך געגען דעם סאציאליזמוס אזא ארגומענט: ווער וועט טהאן דיא פראסטע ארבייט, ווער וועט, צום ביישפיעל, פוצען דיא שטיפעל אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט?

שרעקט זיך גאר ניט דערפאר; זאל נאר דיא קאפיטאליסטישע געזעלשאפט אבגעשאפט ווערען, וועט איהר זעהען, וויא מיר וועלען איינפאך פערפלייצט ווערען פון מאשינען צו פערשפארען אונז אט דיא אלע פראסטע, אונאנגענעהמע און שעדליכע ארבייט, וואס פראלעטאריער זיינען געצוואונגען צו טאן, אום צו דערהאלטען דיא נשמה אין גוף, וואו מען וועט זיך נאר א קעהר טהון, וועט מען געפינען מאשינען צו ארבייטען פאר אונז און צו ערלייכטערן אונזער לעבען.

עס זיינען אויך דא זאנדערבארע ערפינדונגען. צום ביישפיעל, טאמער זייט איהר פויל זיך איפצוהויבען און אנצינדען דעם אויווען, איבער איבצוקאכען קאפע, וויא נאר דער וועקער הויבט אן צו קלאפען, קענט איהר זיך שוין בענוצען מיט אזא ערפינדונג פון אן אמעריקאנער אינזשיניער, וויא אויף פאלגענדער צייכנונג:

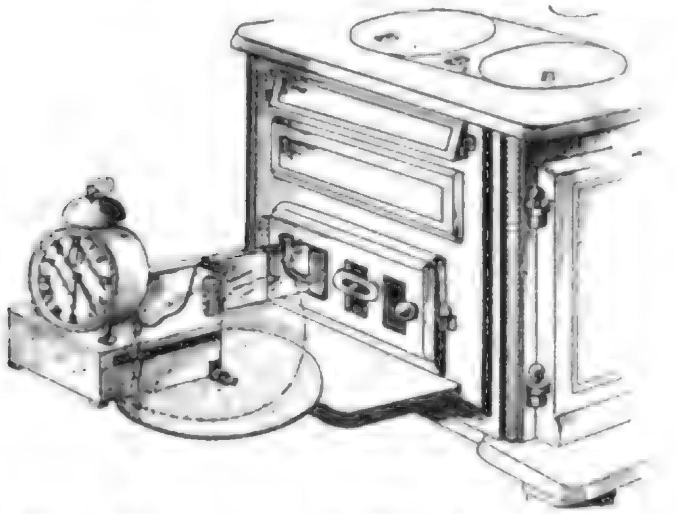

דאס איז איינפאך א זייגער מיט א וועקער, וועלכער איז דורך א געוועהנליכען מעכאניזמוס פערבונדען מיט א קעסטעלע שוועבעל לעבען אויוועז. אין דער צייט, ווען דיא רעדעלע פון וועקער דרעהט זיך, ציהט זיך ארויס א העלצעל אויף א ספראנדזשינע און רייבט אן א שוועבעלע גראדע, ווען אן אנדער העלצעל עפענט דעם גאז, וועלכער ווערט אנגעצונדען פון פלאם.

ווען איהר האט ניט פערגעסען אלעס אנצוגרייטען פאר אייער פריהשטיק איידער איהר האט זיך געלעגט שלאפען, קענט איהר זיך גאנץ רוהיג פעסצען אין בעט ביז דער פייער, וואס אייער וועקער האט אנגעצונדען, וועט אויפטאן זיין ארבייט.

פ. קראנין.

שווינדזוכט, איהרע אורזאכע און פערהיטונג

שווינדזוכט איז איינע פון דיא פערברייטעסטע קראנקהייטען. אום צו האבען א אידעע פון איהר פערברייטונג, איז גענוג צו וויסען, אז א זיעבענטעל פון אללע טוידט־פעלע ווערט פעראורזאכט פון איהר.

ניט אומזיסט האט מען דיעזער קראנקהייט א צונאמען געגעבען: „דיא ווייסע פלאגע". זיא האט זיכערליך צושטערט מעהר מענשליכע לעבענס, וויא אללע עפידעמיען צוזאמען. נאך מעהר וויא אלע אנדערע קראנקהייטען, בעפאלט דיא שווינדזוכט אם ליעבסטען דיא ארבייטער־קלאסע, ניט ווייל זיא האט א בעזאנדערע ליעבע צו דעם ארבייטער, אויך ניט ווייל דער ארבייטער האט איהר ליעב, נור איינפאך דארום, ווייל דער ווערם (שרש) וואס פעראורזאכט די קראנקהייט און וואס טראגט דעם נאמען „טובערקעל־באצילוס", קען נור געדייהען און זיך פערמעהרען אונטער געוויסע בעדינגונגען, און גראדע דיעזע בעדינגונגען געפינט ער אם מייסטען אונטער דער ארבייטער קלאסע.

מען האט, צום ביישפיעל, דורך עקספערימענטען (פראבעס) אויסגעפונען, אז קעלט קען דעם טובערקעל־באצילוס ניט צושטערען. מען האט איהם געהאלטען 42 טעג אין א קעלט פון

איבער 180 גראד און דאך האט עס איהם גאר ניט געשאדט. אין געגענטהייל, דיא שטראהלען פון דער זונן זיינען טוידטליך פאר איהם. עטליכע שטונדען זוננען־ליכט מאכען פון איהם א סוף. ווען איהר ווייסט דאס, וועט איהר שוין פערשטעהען, ווארום דער באצילוס זוכט זיך אויס ארבייטער וואהנונגען. דארט האט ער גענוג קעלט אין ווינטער און דארף אויך ניט מורא האבען פאר צופיעל זוננען־ליכט.

אויף דער ענטוויקלונג פון דעם באצילוס האט אויך א גרויסען איינפלוס דיא לופט: וואס פערשטיקטער זיא איז, אלץ מעהר טשאנסען האט דער באצילוס; וואס ריינער זיא איז, אלץ מעהר שאנסען האבען מיר. א געלעהרטער האט אויסגערעכענט, וויא פיעל פאמיליעס אין לאנדאן האבען איין צימער פאר זייער וואהנונג, וויא פיעל האבען צו צוויי, צו דריי, צו פיער און אזוי ווייטער, און וויעפיעל שווינדזיכטיגע ער האט געפונען צווישען דיעזע פאמיליעס. דער רעזולטאט פון זיינע אונטערזוכונגען איז, אז דיא צאהל פון שווינדזיכטיגע פערמעהרט זיך אין פערקעהרטער פראפארציאן צו דיא צאהל פון צימער, אין וועלכע א פאמיליע וואהנט. מיט אנדערע ווערטער: וואס וועניגער צימער א פאמיליע האט פאר איהר וואהנונג, אלץ מעהר שאנסען האט זיא צו בעקומען שווינדזוכט. אין שטעדט, וואו מען וואהנט געדיכטער, וואו דיא לופט איז ניט אזוי ריין, וואו דיא זונן קוקט ניט אריין אין יעדען ווינקעלע פון דער וואהנונג, פאבריק, קראם א. ז. וו. איז דיא שטערבליכקייט דורך שווינדזוכט גרעסער וויא אין קליינע שטעדטלעך און דערפער.

פון יעדע 100,000 בעפעלקערונג זיינען געשטארבען פון שווינדזוכט אים יאהר 1900:

אין דיא שטעדט — — — — — — — — 204

אין לאנד (דערפער) — — — — — — — 134

דאס ערקלערט אויך, ווארום מאנכע בעשעפטיגונגען שטעלען צו וועניגער אפפער פאר שווינדזוכט, וויא אנדערע. דיא ציעגעל מאכער, צ. ב., וואס זייער ארבייט איז מייסטענס אין דער פרישער לופט, ליפערען דריי מאל וועניגער קאנדידאטען פאר שווינדזוכט, וויא דיא שריפטזעצער, בוכבינדער, הוטמאכערס, א. ז. וו., וואס פערברייגגען גאנצע טעג אין פערשטיקטע שפער.

אין דער בעטראכטונג פון דיא אורזאכען פון שווינדזוכט מוזען מיר בעריהרען דעם פונקט וועגען דיא ווידערשטאנדס־קראפט, וואס יעדער ארגאניזמוס בעזיצט געגען פערשיעדענע קראנקהייטען. ווען דער באצילוס גרייפט אן דעם מענשען, איז א פראגע, ווער וועט זיין דער זיעגער; דער באצילוס אדער דער מענש. אום צו האבען א גוטע ווידערשטאנדס־קראפט, מוז דער מענש צוערשט זיין אין א גוטען, געזונדען צושטאנד; ער דארף ניט זיין אויסגעמאטערט, אויסגעהונגערט, אויסגעדארט. דער צענזוס פון 1900 אין דיא פעראייניגטע שטאאטען גיט זעהר אינטערעסאנטע ציפער, וועלכע אילוסטרירען דיעזען פונקט:

פון יעדע 100.000 בעפעלקערונג שטארבען פון שווינדזוכט:

געבארענע אמעריקאנער — — — — — — 131

פרעמדע — — — — — — — — — — — 244

פון וואנען קומט דיעזער גרויסער אונטערשיעד? פון דעם וואס דיא היער־געבארענע לעבען דורכשניטליך בעסער וועהרענד פרעמדע נעבעך דארפען זיך מייסטענס פלאגען, אום צו מאכען א לעבען. ——: :——

מיר ווייסען יעצט דיא בעדינגונגען, אונטער וועלכע דער טובערקעל־באצילוס קען זיך אם בעסטען ענטוויקלען. לאמיר יעצט זעהען, אויף וועלכען וועג רייסט ער זיך אריין אין דעם מענשליכען קערפער.

דיא וועגען זיינען זעהר פערשיעדען. ערשטענס, קענען מיר איהם אריינקריעגען מיט דער לופט, וואס מיר אטהמען, ווען דיעזע לופט ענטהאלט אין זיך דיא באצילען. צווייטענס, קענען מיר איהם ארונטערשלינגען מיט דער שפייז, ווען דיא שפייז איז דורכגעמישט מיט דיא באצילען.

ביז ניט לאנג האט מען געמיינט, אז עס איז א גרויסע געפאהר צו קריעגען דיא שווינדזוכט פון שווינדזיכטיגע פיה, ווען מען געברויכט זייער מילך און זייער פלייש. אבער מיט צוויי יאהר צוריק איז דער בעריהמטער פראפעסאר קאך, דער ענטדעקער פון טובערקעל באצילוס, ארויסגעטראטען געגען דיעזע מיינונג, און דיא פראגע איז נאך דערווייל ניט פערענטפערט. יעדענפאלס איז דיא שטערבליכקייט דורך שווינדזוכט פון קינדער, וואס ווערען אויפגעהאדעוועט אויף קוה־מילך, אונגעהייער גרויס. אין פאריז אליין שטארבען פון דיעזער אורזאכע איבער 2000 קינדער יעהרליך. נאטירליך, דענקט מען אז דיא מילך מוז קומען פון שווינדזיכטיגע קיה.

אן אנדער וועג פאר דעם באצילוס איינצו־

דרינגען אין דעם קערפער איז דורך דיא תויט, ווען זיא איז פערוואונדעט. עס זיינען בעקאנט מאנכע פעלע, ווען מען האט אנגעשטעקט קינדער מיט שווינדזוכט ביי א ברית מילה דורך דיא מציצה.

—:—

קען שווינדזוכט איבערגעגעבען ווערען בירושה? קענען שווינדזיכטיגע עלטערען איבערגעבען דיא מגפה צו זייערע קינדער, איידער דיא לעצטערע ווערען נאך געבארען? דאס איז א פראגע, וועגען וועלכע דיא געלעהרטע האבען פערשיעדענע מיינונגען. דיא מייסטע פון זיי קומען מעהר און מעהר צום שלום, אז שווינדזוכט איז ניט א קראנקהייט בירושה, זאנדערען איין ערווארבענע. איי אבער מיר זעהען דאך, אז קינדער פון שווינדזיכטיגע עלטערען ווערען מייסטענס אליין קאנדידאטען פאר שווינדזוכט? ערקלערט זיך דאס דורך דעם, וואס זיי ווערען אויפגעבראכט אונטער דיעזעלבע בעדינגונגען, וויא זייערע עלטערען און האבען דיא בעסטע געלעגענהייט זיך אנצושטעקען מיט דער קראנקהייט פון דיא עלטערען. וואלט מען אבער דיא קינדער אוועקגענומען פון דיא קראנקע עלטערען און זיי אויפגעהאדעוועט אין געזונטערע פערהעלטניסע, איז קיין צווייפעל ניטא, אז זיי וואלטען עבענזא ווייניג שאנסען געהאט צו בעקומען דיא שווינדזוכט, וויא קינדער פון פאלקאמען געזונדע עלטערען.

—:—

מיר קענען יעצט דיא אורזאכען, מיר קענען דיא וועגען, אויף וועלכע דיא שווינדזוכט ווערט פערברייטעט. לאמיר יעצט בעטראכטען דיא מיטעל, וויא אזוי דיא קראנקהייט צו פערמיידען אדער אין גאנצען אויסצוראטען.

דיעזע מיטעל זיינען פון צווייערליי נאטור: אלגעמיינע און ספעציעלע.

דיא אלגעמיינע מיטעל דארפען שטרעבען אבצושאפען אלע אומשטענדען, וואס זיינען גינסטיג פאר דיא פערברייטונג פון שווינדזוכט. אום דאס אויסצופיהרען, מוז *דיא לאגע פון דער ארבייטער קלאסע פערבעסערט ווערען*. דער ארבייטער מוז פערדיענען גענוג צו זיין אין שטאנדע צו לעבען אין געזונדערע פערהעלטניסע. דיא פערפעסטעטע טענעמענטס, דיא הינטערגעסלאך, וואו דיא זוננען־שטראהלען שעהמען זיך אפילו א בליק צו געבען, מוזען אונבעדינגט אבגעשאפט ווערען. דיא וואהנונגען, דיא שעפער און דיא פאבריקען מוזען אויף אזא ווייזע געבויעט ווערען, אז דיא זונן און פרישע לופט זאלען דורכדרינגען יעדען ווינקעל. דיא ארבייטס צייט מוז פערקירצט ווערען, אום דיא ווידערשטאנדס קראפט פון דעם ארבייטער צו פערגרעסערען. צו דעמזעלבען צוועק מוז קינדער ארבייט אבגעשאפט ווערען, ווייל דאס פריהצייטיגע אריינטרעטען פון קינדער אין דיא פאבריקען פיהרט זיי מייסטענס צו א זיכערען טויט דורך שווינדזוכט.

דאס זעלבע איז אויך וועגען פרויען ארבייט. דיא שטערבליכקייט דורך שווינדזוכט אונטער פרויען, וואס זיינען בעשעפטיגט אין שעפער און פאבריקען איז פיעל גרעסער וויא אונטער מענער. פאלגענדע רעכנונג גיט אונז וועגען דעם דער יונייטעד סטייטס צענזוס פון 1900:

פון 1138 פערשטארבענע פרויען, וואס זיינען געוועזען בעשעפטיגט אין וועבערייען, זיינען 356 געשטארבען פון שווינדזוכט, דאס הייסט *א דריטעל*. דאס זעלבע געפינען מיר אונטער דיא סטענאגראפינען: פון 248 פערשטארבענע זיינען 84 געוועזען אפפער פון שווינדזוכט; אונטער סיגארמאכערינען (55 פון 163), אונטער בוכהאלטערינען (265 פון 788), אונטער דרעסמייקערס (787 פון 2965), אונטער מעדכען וואס זיינען בעשעפטיגט אין טעלעגראף און טעלעפאן קאנטארען (31 פון 81).

אויב איך זאל אנרופען אזא צושטאנד מיט דעם נאמען שלאכטעריי, בין איך איבערצייגט, אז איך האב געברויכט זעהר א מילדען אויסדרוק.

קען דיא יעצטיגע געזעלשאפט, דיא קאפיטאליסטישע, אבשאפען אלע דיעזע צרות, וועלכע פיהרען צו שווינדזוכט? און ווען זיא זאל שוין קענען, בלייבט דיא פראגע, *וועט* זיא עס טהאן? ניין, זיא קען עס ניט און וועט עס ניט טהאן — אזוי מוז זיין דיא אנטווארט.

וואס טרייבט פרויען און קינדער אין דיא שלאכטהייזער, איך מיין אין דיא פאבריקען? פון פערגעניגען געהען זיי אהין געוויס ניט. דיא ביטערע נויט צווינגט זיי דערצו. געוועהנליך קריעגט דער זא־גענאנטער „פאמיליען־ערנעהרער“ ניט גענוג צו ערנעהרען זיין פאמיליע. וואס עס איז ניט געוועזען מעגליך מיט א יאהר 50 צוריק, ווען דיא ארבייטסמיטעל זיינען ניט געווען ענטוויקעלט וויא יעצט דורך מאשינען, ווען דיא מייסטע מלאכות האבען געפאדערט פיעל איינפאכע מוסקעל־קראפט, וואס עס האט אויסגעשלאסען קינדער און פרויען ארבייט, איז יעצט

פארקעהרט: די מאשין האט אויך אזוי פיעל פערלייכטערט און פעראיינפאכט די ארבייט, אז עס לוינט זיך ניט דעם קאפיטאליסט, דעם אייגענטהימער פון די מאשינען, צו בעשעפטיגען ערוואקסענע מענער און צאהלען זיי מעהר פאר די ארבייט, וואס א קינד אדער מיידכען קען מאכען פאר א העלפט אדער א דריטעל פרייז. קען מען ערווארטען עטוואס אנדערש, זאלאנג די יעצטיגע סיסטעם פון פריוואט אייגענטהום אויף מאשינען מיט איהר שטענדיגער יאגעניש נאך פראפיטען וועט ניט אבגעשאפט ווערען?

אום צו לעבען א וויירדיגען געזונדען לעבען, מוז דער ארבייטער בעקומען דעם פולען פראדוקט פון זיינע ארבייט, ניט א קליינעם טהייל דאפון, וויא עס איז יעצט דער פאל. דאס איז אבער מעגליך דאן, ווען אלע אינדוסטריען, אנשטאט צו געהערען איינצעלנע פערזאנען, וועלען זיין דאס אייגענטהום פון דעם גאנצען פאלק. דאן וועט א מענש בעטראכטעט ווערען אלס א מענש, ניט אלס א טהייל פון א מאשין וויא יעצט. נור דאן וועט א מענשליכעס לעבען האבען זיין פולען ווערטה און וועט ניט זיין אזוי ביליג וויא יעצט.

אז נור אויף דיעזען וועג און ניט קיין אנדערען קען מען אויסראטען דען גרעסטען פיינד פון מענשליכען געשלעכט — די שווינדזוכט; אז דאס איז ניט בלויז א טהעאריע, זאנדערען א טהאטזאכע, בעווייזען די פאלגענדע ציפערען פון יונייטעד סטייטס צענזוסען פון 1890 .1900

אין דיעזע צעהן יאהר האבען די ארבייטער, דורך די מאכט פון זייערע ארגאניזאציאנען און איינינקייט, געצוואונגען די סטייט־רעגיערונגען צו געבען זיי געוויסע פאבריק־שויד־געזעצע; מען האט אויך אנגעפאנגען אויפצופאסען אויף די סאניטערע (געזונדהייטס) צושטענדע פון די שעפער און פאבריקען. די שטאט־פערוואלטונגען האבען אנגעפאנגען צו זאגען אליץ א גרעסערע רעה, וויא צו בויען די טענעמענט־הייזער. אויך איז עס געלונגען די ארבייטער אין דיעזע צעהן יאהר צו פערקירצען די ארבייטסצייט אין פיעלע בעשעפטיגונגען. און וואס איז דער רעזולטאט פון דאס ביסעל געזעצגעבונג צו גונסטען פון די ארבייטער? דאס צייגען אונז פאלגענדע ציפערען:

אין 1890 זיינען פון יעדע 100,000 מענשען 265 געשטארבען פון שווינדזוכט; צעהן יאהר שפעטער, אין 1900, זיינען נור 204 געשטארבען פון דערזעלבער צאהל.

דאס ביסעל געזעצגעבונג, גינסטיג פאר די ארבייטער, האט אלזא פון יעדע 100,000 פערזאן פערהיט 61 פון שווינדזוכט. דאס איז א קלארער בעוויז וואס די ארבייטער וואלטען געקענט אויפטהאן, ווען זיי וואלטען געהאט די פאליטישע מאכט אין זייערע אייגענע הענד, אנשטאט אויף דעם דומסטען אופן איבערצוגעבען דיעזע מאכט אין די הענד פון זייערע ביטערסטע שונאים — די קאפיטאליסטען.

—: :—

דאס אלעס איז גוט אין דער צוקונפט, וועט דער לעזער בעמערקען, וואס טהוט מען אבער יעצט, אום זיך און אונזערע נעהנטעסטע צו פערהיטען פון שווינדזוכט?

אן אנטווארט אויף דיעזע פראגע וועלען מיר געפינען אין די ספעציעלע מיטעל, וועלכע מען קען און מען מוז פראקטיצירען יעצט.

וויא איך האב שוין פריהער בעמערקט, איז שווינדזוכט אן אנשטעקענדע קראנקהייט, וואס ווערט פעראורזאכט פון א באצילוס. דיעזער באצילוס איז אזוי קליין, אז אין יעדען ברעקעל פון די שפייעכץ, וואס דער שווינדזיכטיגער הוסט ארויס, געפינען זיך מיליאנען פון דיעזער בעשעפענים. זאלאנג די שפייעכץ איז פייכט, איז נאך קיין געפאהר פערהאנדען אז די באצילען זאלען אריינקומען אין דער לופט. ווערט אבער די שפייעכץ אויסגעטריקענט און מען הייבט אן צו קעהרען דעם צימער, ווערען די באצילען צוזאמען מיט דעם שטויב אריינגעשלעפט אין דער לופט, און די וואס וואהנען אין דיעזען צימער האבען א גוטען שאנס איינצואטהעמען זיי מיט דער לופט.

איהר האט וואהרשיינליך בעמערקט, אז מחנות פליעגען זאמלען זיך ארום שפייעכץ און מאכען פון דעם א גאנצען מאכל. אויב זיי קריעגען פון דעם די שווינדזוכט, ווייס איך ניט, און דאס איז ניט וויכטיג. וויכטיג אבער איז, אז מיט זייערע פיס פערשלעפען זיי א טהייל פון די שפייעכץ און פערטראגען עס אין אנדערע פלעצער. אויף אזא ארט פערשפרייטען זיי די שווינדזוכט. דאס איז וויעדער ניט קיין טהעאריע, זאנדערען א טהאטזאכע. מען האט אונטערזוכט פליעגען פון א צימער, וואו א שווינדזיכטיגער פלעגט שפייען גאנץ פריי ארום זיך, און אויך האט מען אונטערזוכט פליעגען

פון א צימער פון געזונדע מענשען. אין דיא ערסטע האט מען געפונען טובערקעל־באצילען ניט נור אויף זייערע פיס, זאנדערען אויך אין זייערע מאגענס, געדערים און עקסקרעמענטען; אין דיא לעצטערע אבער האט מען קיין איינצעלנען באצילוס ניט געפונען.

דערפון וועט דער לעזער פערשטעהען, וויא וויכטיג עס איז צו צערשטערען דיא שפייעכץ פון א שווינדזיכטיגען. דאס קען מען דערגרייכען אויף פערשיעדענע וועגען. דער שווינדזיכטיגע מוז זיין שפייעכץ זאמלען אין א ספעציעלע כלי, וועלכע זאל זיין האלב אנגעפילט מיט וואסער, אדער נאך בעסער מיט קארבאל־וואסער. עטליכע מאל אין טאג מוז דיא כלי אויסגעלעערט ווערען אין וואטער־קלאזעט און יעדעס מאל אויסגעשווענקט ווערען מיט זודיגע וואסער. אן אנדער מיטעל בעשטעהט אין דעם, דאס דער קראנקער שפייט אין קליינע טיכלעך אדער אין יאפאנעזישע פאפיער וואס ווערט גלייך פערברענט. שווינדזיכטיגע מוזען אויך אין אכט נעהמען, דאס ווען זיי הוסטען זאלען זיי פערשטעלען מיט עטוואס זייער מויל, ווייל ביים הוסטען פליהען ארויס קליינע שטיקלעך פון שפייעכץ אנגעלאדען מיט באצילען. דער קראנקער מוז האבען און געברויכען זיין אייגענע עסגעצייג: טעלער, לעפעל, גאבעל, מעסער. ער זאל אויך האבען זיין אייגענעם בעט און וואו מעגליך א בעזונדערען צימער. ווען מען היט זיך אפ אויף אזא ווייזע, איז דיא געפאהר זיך אנצושטעקען פון שווינדזוכט זעהר קליין.

יעצט וועט דער לעזער פערשטעהען, ווארום מאנכע באארד אוו העלטס (סאניטארע ביוראס) רעכענען עס פאר א פערברעכען און לייגען ארויף א שטראף פאר שפייען אין דיא קארס און אין עפענטליכע פלעצער. צוליעב דיא זעלבע אורזאכע פערלאנגט מען אויך פון דאקטוירים צו לאזען וויסען פון יעדען שווינדזיכטיגען, אום דיא מעגליכקייט צו האבען אויסצורויכערען דיא וואהנונג, ווען דער שווינדזיכטיגער פערלאזט איהר, און צו צערשטערען אויף אזא ווייזע דיא איבערגעבליעבענע באצילען.

——::——

דאס איז אלעס צום נוצען פון אנדערע. וואס זאל אבער דער קראנקער אליין טהאן, ווען ער קריעגט דיא שווינדזוכט? פריהער פאל אלץ זאל ער ארויסשלאגען פון קאפ דעם געדאנק, אז שווינדזוכט איז אונהיילבאר. דיעזע מיינונג, וועלכע איז זעהר פערברייטעט, איז ניט אין גאנצען ריכטיג. א פערלאזענע שווינדזוכט איז טאקע אונקורירבאר, אבער שווינדזוכט אין אנפאנג איז פאלשטענדיג היילבאר. מעדיצינען שפיעלען דאביי דיא קלענסטע ראלע. דיא הויפט־ראלע שפיעלען ה י ג י ע נ י ש ע מ י ט ע ל. פרישע לופט טאג און נאכט, וואס מעהר זונענליכט, גוטע, פרישע נאהרונגס־מיטעל אין גענייגענדער קוואנטיטעט און גאנץ אפט — דאס איז דיא בעסטע מעטהאדע צו בעקעמפפען דיעזע מגפה...

גוטע לופט דארפט איהר גראדע ניט זוכען ערגעץ ווייט פון אייך און אייערע פריינדע. איהר קענט איהר האבען נאהענט צו אייך אין א פאסענדען דארף. דער קלימאט איז נאטירליך זעהר וויכטיג, אבער ער איז נאך ניט אלעס. מען מוז דערצו נאך האבען גוטע נאהרונגס־מיטעל. מאנכע פאציענטען געבען אויס דאס גאנצע געלד, וואס זיי האבען, אויף צו פאהרען נאך קאלאראדא, וואו זיי קומען אום ניט זעלטען איינפאך פון הונגער... פיעל ראטהזאמער איז צו געברויכען דאס געלד אין א קאנטרי ניט ווייט פון דער היים, פערוואנדטע און פריינד און אויף גוטע נאהרונגס מיטעל.

——::——

צום שלוס א פאר ווערטער וועגען דיא סימפטאמען, וואס ווייזען אן אויף שווינדזוכט.

לאנג איידער דיא קראנקהייט איז אין פולער ענטוויקלונג, פערלירט מען דעם אפפעטיט, דער מאגען איז ניט אין ארדנונג, דאס עסען געהט ניט איין, קיין זאך שמעקט ניט — עס האט קיין טעם ניט. דער פאציענט ווערט אפגעמאגערט, ער פערליערט אין געוויכט. דער שלאף ווערט אונרוהיג און אפט אין גאנצען פערלארען. געהט אוועק נאך אביסעל צייט, הייבט אן דאס הארץ צו קלאפען עפטערס, אויף דער פולס. אין דער ווייטערער ענטוויקלונג קומען פאר עפטערע ענדערונגען אין דער טעמפעראטור פון קערפער: דאס ווערט זיא העכער, וויא געוועהנליך, דאס פאלט זיא ניעדעריגער וויא דיא נארמאלע. דאס בריינגט ארויס אין דעם קראנקען א געפיהל פון פריערען. ענג מיט דעם איז צוזאמענגעבונדען דאס אפטע שוויטצען, בעזאנדערס דיא נאכט־שוויטצע. צו דערזעלבער צייט קען שוין דער פאציענט האבען אן אטאקע פון פלעצליכען בלוטשטורץ, און דער כאראקטעריסטישער הוסטען פון שווינדזוכט ענטוויקעלט זיך.

דר. מ. י. קאניקאוו.

באסטאן, מאסס.

דער מילכיגער בית המדרש און דער בלינדער מגיד

.1

דער מילכינגער בית המדרש און זיינע בעלי הבתים.

דער מילכינגער בית המדרש האט א גרויסען שם אין וויטעבסק. ער געפינט זיך אין דעם טהייל פון שטאדט, וואו עס וואוינען אלע בעוואוסטע און אונבעוואוסטע אידישע גנבים. דיא בעלי הבתים פון דעם מילכינגען בית המדרש זיינען אלע פון אזא סארט אידען. אויף זייער געלד איז ער אויפגעבויעט געווארען, אויף זייערע נדבות און תפילות האלט ער זיך אויף... דארט קלייבען זיי זיך צונויף, דארט ריידען זיי ארום זייערע ,,געשעפטען", פערקויפען און קויפען זייער געלאטכענטע סחורה און ריידען אפ וועגען פרישע ,,ארבייט." דארט טראכטען זיי ארום נייע גנבות און דארט בעטען זיי ביי גאט מחילה פיר דיא אלטע גנבות...

אזוי א איד, א יאלדאווער, ניט קיין ,,פאד-מאן," געהערט ניט צו דעם בית המדרש... מע דערצעהלט, אז דיא ערשטע צייט, באלד וויא ער איז אויפגעבויעט געווארען, האבען איינינגע יאלדאווע אידען פרובירט קומען אהין דאווענען, אבער זיי האבען דארט געכאפט א מיאוס'ן פסק; איידער זיי האבען זיך נאך געשטעלט דאווענען, איז שוין זייער טלית ותפילינעלם געווארען העט — העט! און איינער פון דיא יאלדאווע אידען וואס האט זיך דערמאלט איינגע'עקשנט, אז דער טלית ותפילין זאל דוקא ווערען, אז ניט וועט ער ממש ,,אויסקאראנייען" דיא בעלי-הבתים פון דעם מילכינגען בית המדרש, דער-צעהלט מען, האט דערמאלט פיר אזא עקשנות געקראגען אזוי ,,ארויסגעפיהרט" פון א פאר געזונדע ,,אונטערפיהרער," אז ער איז טאקי באלד געלאפען אין א צווייטען בית המדרש און האט געבענטשט גומל מיט אמת'ער כונה...

פאר וואס מע רופט דעם בית המדרש ,,מילכינער" איז דא חלוקי דעות: איינינגע זאגען, אז פשוט דערפאר, ווייל זיינע בעלי הבתים טרינקען אומזיסט מילך פון גע'גנב'עטע בהמות, און אנדערע זאגען, אז דיעזען נאמען האט ער גע-קראגען דורך א צופאל. לכתחילה האט ער זיך נאר גערופען ,,דיא נייע שוהל", נור באלד וויא מען האט איהם אויפגע-בויט, האט זיך מעשה שטן געטראפען אזא מין געשיכטע: א ישובניק איז פערביינגעפאהרען דיא נייע שוהל מיט א וואגען מילך. עס איז געוועזען פארטאג זומער-צייט. דער ישובניק האט געכאפט א געשמאקען דרעמעל, און דער פערד איז זיך אליין נעגאנגען

לעאן קאברין.

פאוואליע איבערן בעקאנטען ,,סליאך" צום מארק. אז דער ישוב'ניק האט זיך אויפגעכאפט, איז געווען גרויסער טאג, און פאר דיא שיין פון דער העלער זון, האט ער ניט געזעהען ארום זיך קיין כלים און קיין מילך... ער רייבט זיך דיא אויגען, קוקט דא דארט אין וואגען — ליידיג, ניטא קיין כלים און ניטא קיין מילך!.. וויל ער אפשטעלען דעם פערד, כאפט ער זיך, אז קיין פערד איז אויך ניטא. מאכט ער מסתמא א גע-וואלד, לויפען זיך צונויף מענשען. דערצעהלט ער זיין אונגליק, לאכען זיי. זיי לאכען און ער וויינט. קריגען אויף איהם דיא מענשען רחמנות

און זאגען איהם, אז ער וועט מנדב זיין עטליכע ר"ט אויף דיא נייע שוהל, וועט ער חוץ א מצוה קריגען זיין מילך און זיין פערד צוריק. כך הוה: ער האט אבגעשטעקט עטליכע ר"ט און דיא מענשען האבען איהם געבראכט אויפ'ן שוהל־הויף און פון דארטען גלייך אין שוהל. דארטען הינטער'ן עמוד, זיינען געשטאנען זיינע כלים מיט מילך... אז ער איז ארויס צוריק פון שוהל אויפ'ן הויף האט ער דערהערט הינטער זיך א הירזשען פון א פערד, ער האט זיך אומגעקוקט: ערשט, טאטעלעך, זיין פערד!..

וויא קומט דער פערד דא? איז ער אויך געווען בעהאלטען אין שוהל?" — האט זיך דער ישוב'ניק גע'חידושט.

דיא מענשען האבען איהם געראטהען, ער זאל בעסער ניט פרעגען קיין איבריגע קשיות, אז ניט וועלען זיי איהם געבען אזא ענטפער, פון וועלכען עס וועט איהם ניט גוט ווערען... אויפ'ן מארק אבער האט דער ישוב'ניק דערצעהלט זיין חידוש צו אנדערע אידען און דיעזע נאך צו אנדערע, און פון דיעזער צייט אן האט דיא נייע שוהל נעקראגען דעם נאמען „דער מילכיגער בית המדרש"...

אז א בעגנב'טער בעל הבית וויל האבען צוריק זיין אוועקגעגנב'טע גוטס, מוז ער קומען אין מילכיגען בית המדרש און דוקא ניט מיט פאליציי און ניט מיט רוגזה. ער מוז זיך זעהען מיט איינעם פון דיא פני פון מילכיגען בית המדרש, צו מיט דעם גבאי, צו מיט דעם מורה דרך, צי מיט דעם קאזנאטשיי. ביי א קלענערע גנבה מעג ער אפילו אונטערהאנדלען מיט דעם שמש אויך, ער מוז אבער ניט ריידען, וויא אן עזות פנים, אדער וויא אן עהרליכער מענש רעדט צו א גנב, נור וויא א סוחר מוז ער ריידען, וויא א סוחר, וואס קומט צו א צווייטען געשעפטסמאן וועגען א געוויסען מסחור, צו גאר וויא איינער, וואס קומט בעטען ביי א גוטען מענשען א טובה... ווארים דיא בעלי בתים פון מילכיגען בית המדרש האבען אויך זייערע „זאקאנעס," זייערע דינים און אויך זייער האנער, זייער „איך". און אל פי זייערע דינים קומט אויס, אז דאס איז דיינע, אזוי לאנג וויא איך האב דאס ניט פארצאפעט; האב איך דאס אבער פארצאפעט, איז דאס מיינע... דעריבער, אז איינער וויל האבען צוריק, וואס איז פריהער געווען זיינע און איצטער מיינע מוז ער מיר בעצאהלען פיר מיינע... פערשטעהט זיך, אז בעצאהלט מוז ווערען אפריהער, דערפאר אבער קען יענער זיין זיכער, אז דיא גנבה וועט מען נאכדעם איהם אומקעהרען; דען דיא בעלי־הבתים פון מילכיגען בית המדרש האלטען תמיד ווארט, זיי זיינען אויך מענשען מיט מאראל און יושר, און מיט זיי אפגעמאכט הייסט אפגעמאכט!.....

מיט זיי קען מען מאכען פערשיעדענע מסחרים. למשל: עס טרעפט זיך אמאל, אז אין אנאנדער בית המדרש ברעכט אויס צווישען שעהנע בעלי הבתים א מחלוקה, ביי וועלכער מע מוז איינשטעלען דיא זייטען און דיא באקען. פערשטעהט זיך, אז א שעהנער בעל הבית וועט זיך, חלילה, ניט קריכען שלאגען, איבערהויפט, ווען ער ווייס זיכער, אז יענער צד איז שטארקער און אז ער וועט קריגען צובראכען דיא ביינער. היינט וואו קריעגט מען דיא ריכטיגע ידים צו רעכענען זיך מיט יענעם צד?... פערשטעהט זיך, אז אין מילכיגען בית המדרש. פאר עטליכע רובעל וועלען דיא „מילכיגע" זיך מיט יעדען רעכנען, און רעכנען זיך אויפ'ן ריכטיגען אופן!.. עס זיינען דא שעהנע בעלי הבתים אין וויטעבסק, וואס האבען, מחילה, פערזוכט א ריכטיגען טרעמבעניץ פון א מילכיגען און זיי זאגען אלע בפירוש, אז אזעלכע ידים וויא דיא מילכיגע האבען, האט אפילו עשיו, להבדיל, אויך ניט!..

אויף אלע עסקים זיינען זיי פעהיג, דיא מילכיגע, קיין זאך שרעקט זיי ניט אפ. אין טורמע פיהלען זיי זיך אזוי בעקוועם, וויא אין בית המדרש און אין בית המדרש, וויא אין דער היים....

פיר דיא פאליציי איז דער מילכיגער בית המדרש א מין באנק, להבדיל: ווען זיא איז זיך נור מיישב, קומט זיא אהין און „ציהט" געלד..

אין אנדערע ענינים פיהרט זיך אויף דער מילכיגער בית המדרש גאנץ שעהן־אידעלאך, גראד וויא אין דיא בתי מדרשים פון דיא אמת שעהנע בעלי הבתים. זיי „קעמפפען" דארט אויך פיר פעטע עליות, אין שמחת תורה טאנצען דארט אויך שיכורים און שלאגען זיך אויך פיר הקפות, פונקט וויא אין דיא בתי מדרשים פון דיא שעהנע בעלי בתים..

א חזן האבען זיי ליעב צו הערען א גוטען. אבער זיי האבען זעהר פיינט צו הערען דיא דרשות פון א מגיד. „זאלען דיא מגידים," זאגען דיא מילכיגע, „קראצען דיא פיאטעס אנדערע מיט זייערע יוצרות, אבער ניט אונז!..."

מע דערצעהלט, אז איינמאל נור, באלד וויא דער מילכיגער בית המדרש איז אויפגעבויט

נעווארען, האט א מגיד אהין פערבלאנדזשעט. ער איז ארויף אויף דער בימה האט אנגעטהאן זיין טלית, אויסגעטהאן זיין היטעל און איז געבליבען אין יארמולקע, דאן האט ער גענומען זאגען. זיין ענ ן איז געוועזן דיא עשרת הדברות. נור וויא ער איז נעקומען צום „לא תגנוב", האט ער זיך געכאפט, אז דער טלית איז אויף איהם ניטא. ער האט געוואלט אנטהאן דיא היטעל און מאכען א ויברח, איז דיא היטעל ניטא; האט ער געוואלט אנטלויפען אין יארמאלקע, כאפט ער זיך, אז דיא יארמאלקע איז אויך ניטא. איז דער מגיד געפאלען אויף אן איינפאל, ער האט גענומען שרייען: „תגנוב, תגנוב—דו זאלסט יע גנב'ענען"! מיינענדיג דערמיט צו געפעלען דיא בעלי הבתים פון מילכיגען בית המדרש און ארויסראטעווען זיין טלית, היטעל און יארמולקע. וויא נור ער האט עס ארויסגעשריען, איז געווארען גלייך ארום איהם א ליארם און איינער פון דיא מילכיגע האט א געשריי געטהאן: „גיעט איהם מלקות, דעם מגיד!" און טאקי תוך כדי דיבור האבען איהם אנגעכאפט א צעהנדליג הענד און מען האט איהם ארונטערגעשלעפט פון ביהמע. „שטיטש, אירען פארוואס?" האט אויסגעשריען דער צוטומעלטער מגיד. און ארע טשיביקער, דער מורה דרך פון מילכיגען בית המדרש, האט איהם אזוי געענטפערט: „מילא, אז איהר זאגט „לא תגנוב" האט איהר גלאט ניט געטראפען דעם ארט... אבער אז איהר זאגט „תגנוב," פרעג איך אייך: זיינען מיר נאך קליינע גנבים? איהר ווילט, אז מיר זאלען נאך ווערען גרעסערע גנבים?... גיט איהם דערפאר מלקות, אזא מגיד!"

און פון יענע מלקות אן היטען זיך דיא מגידים פון מילכיגען בית המדרש...

2.
דיא טשינאווניקעס פון מילכיגען בית המדרש.

דער גבאי פון דעם מילכיגען בית המדרש איז שלמה בוטץ, א דיקער שטארקער איד מיט א רויטען פנים, מיט א ברייטער רויטער בארד, א יאהר פונפציג אלט. דיעזער שלמה האט שוין א יאהר צעהן אויפגעגעבען אליין דיא „מלאכה," איצטער קויפט ער נור אויף ביי אנדערע „סחורה." ער איז א רייכער איד, האט עטליכע הייזער און דריי טעכטער. איין טאכטער, דיא עלטסטע, האט זיך גע'שמד'ט און האט חתונה געהאט מיט א גויעשען טבח. דיא צווייטע האט ער אויסגעגעבען פיר בענצע פכע; א מלמד'ס א זוהן, א שוואכינקען, בלאסינקען יונגערמאנטשיק, מיט א שווארצע שיטערע בערדעל, ועלכע ער פלעגט שטענדיג טשיפלען מיט דיא לאנגע דארע פינגער. „פכע" פלעגען איהם דיא מילכיגע רופען, ווייל זייענדיג דער בעל שחרית און דער בעל קריאה אין מילכיגען בית המדרש, פלעגט ער יעדעס מאל, איידער ער האט געדארפט אנהויבען צו „לייענען," זיך גוט אויסכראקען און הערביי פלעגט ער ארויסלאזען צווישען דיא ליפען אזעלכע טענער, וואס האבען געקלונגען, וויא „פכע, פכע".. ער איז געווען דער איינציגער „יאלר" אין מילכיגען בית המדרש, און שלמה בוטץ האט זיך שטארק גע'יחוס'ט מיט איהם. דיא דריטע טאכטער איז געשטאנען נאך אין שידוכים און ער האט פיר איהר געזוכט נאך אן עדלערען יונגען מאן, וויא בענצע פכע איז געווען...

דער מורה דרך אין מילכיגען בית המדרש איז געווען ארע טשיביקער, א איד, א פערדעהענדלער, וועלכער איז אין פערלויף פון צוואנציג יאהר צעהן יאהר אפגעוועזן א סטאראסטע ביי דיא ארעסטאנטען אין טורמע אזוי היימיש איז ער דארט געווען... ער איז געווען א הויכער, לאנגער איד מיט שמאלע פלייצעס, מיט א לאנגען בלייכען געשטופעלטען פנים, מיט א גרייער שפיטציגער בערדעל און מיט קליינע שטעכעדיגע אויגלאך. גאנץ אפט פלעגט ער קומען שבת אין בית המדרש שיכור וויא לוט. דאן פלעגט ער ארומגעהען איבער'ן בית המדרש מיט'ן טלית איבער'ן קאפ, פלעגט מאכען מיט זיינע לאנגע הענד צום עולם און פלעגט שרייען: „דאוענט, גנבים, דאווענט, א ריח אין אייער הארצען אריין".. ווען ער איז געווען גוט שיכור, פלעגט ער קריכען זיך קושען צו שלמה בוטץ און פלעגט איהם רופען צו זיך אויף ברכה. אדער ער פלעגט זיך צרוויינען אויפ'ן קול, פלעגט זיך קלאפען מיט אלע כוחות אין ברוסט און פלעגט שרייען: „ווער זאגט דאס, אז איך בין ניט קיין פיינער מענש, הא? איך בין ארע טשיביקער, א איד, א איד, ניט קיין גוי!... אליין גנב'ע איך קיין מאל ניט, נור איך האנדעל ביליגע פערד.. קומט מיר עפעס דערפאר?... פאר וואס בין איך ניט קיין פיינער מאן, הא?.."

דער עולם ארום איהם פלעגט נעהמען לאכען, דאן פלעגט ער זיך צוקאכען: „וואס לאכט איהר? — פלעגט ער נעהמען שרייען — „איהר זייט שעהנערע מענשען פון מיר?... דאוענט, גנבים, דאווענט, א ריח אין אייער הארץ אריין!..."

דער קאזנאטשיי אין מילכיגען בית המדרש איז געווען ישראל'קע קאטוף, א שווארצער איד מיט א לאנגער ברייטער שווארצער באָרד, מיט גרויסע שווארצע אויסגעקאטשעטע אויגען, מיט א רונדען בייכעל און מיט קורצע דיקע פיסלאך. אין גאנג האָט ער זיך געוויעגט אויף דיא פיס, וויא א פעטע גאנז. ער האָט זעלטען ווען גערעדט, איז זיך תמיד געזעסען אויף זיין אָרט, אין מזרח, אויף דעם צווייטען פלאטץ פון ארון קדוש, אין מיטען צווישען שלמה בוטין און אָרע טשיכיקער, און האָט זיך געגלעט דיא באָרד מיט א וואזשנער מינע. ער איז געווען דער טאָן־געבער אין מילכיגען בית המדרש. א חזן צו ימים נוראים האָט איהם געדארפט געפעלען ווערען, דאָן איז ער געפעלען געווען אלע מילכיגע. דיא שישית, דיא שלישית און דיא מפטר'ס פלעגט ער אויך איינטהיילען צווישען דיא מילכיגע, און וואָס ער האָט געזאגט, איז געווען הייליג ביי דער חברה.

איבערהויפט תאָבען איהם דיא מילכיגע בעוואונדערט און פערגעטערט דארום, ווייל, האנדלענדיג זיין גאנץ לעבען מיט גע'גנב'עטע פערד, האָט ער זיך נור דריי מאָל פאַרצאַפּעט אין טורמע...

דער שמש אין מילכיגען בית המדרש איז געווען געטצעלע קראליק, א דארער, פלינקער אידעל, א יאָהר זעכציג אלט, א בלינדער אויף איין אויג, מיט א צייכען פון א לאנגען שניט אויף דער רעכטער באַק, מיט א קליינער שפיטציגער גרויער בערדעל און מיט א רויטען שמאלען ביינהעל מיט צוויי לעכער פון ביידע זייטען אויף דעם פלאטץ, וואו א מאָל איז ביי איהם געזעסען א נאָז...

סיי ווינטער און סיי זומער איז געטצעלע קראליק ארומגעגאנגען אין א קורצען, דיקען וואטאווען קאַפּטאַן, פון אונטער וועלכען עס האָבען ארויסגעקוקט דיא געלע ברעגעס פון אן ארבע כנפות מיט דיקע געלע ציצית, און אין ווייסע לייווענדענע תחתונים.

דיעזער געטצעלע איז געווען א „מיוחס“ אין מילכיגען בית המדרש, קיינער פון זיינע בעלי בתים האָט אזוי פיעל ניט דורכגעמאכט אין לעבען, וויעפיעל ער, געטצעלע... א מאָל, אז ער איז געווען גוט אויפגעלייגט, איבערהויפט ווינטער צייט, ווען מען פלעגט א מאָל אריינגעהמען נאָך מעריב א „האלבען שטאָף“ מיט א געגזעליץ צו פערבייסען אין בית המדרש, פלעגט ער זיך אוועקזעצען צווישען חברה ארום דעם ברענענ־

דיגען אויווען און פלעגט נעהמען דערצעהלען „אקציעס“ פון זיין לעבען.

„אָט איהר מיינט דאָך, אז איהר זייט בריה'קעס — פלעגט ער אָנהויבען צו דערצעהלען מיט א שטילען געהיימען קול — און איך זאָג אייך, אז איהר, אייער גאנצע קאפעלע, זייט שנעקעס; איהר טויגט אלע אויף צעהן טיבאטש כפרות -- יע!.. (דערביי פלעגט ער כיטרע א ווינק טאָהן מיט זיין איינציגער אויגעל און פלעגט צוקנאקען מיט'ן צונג מעשה וואוילער יונג.) אָהאָ, לאידאקעס, איך, נאפרימער, בין שוין צו אכצעהן יאָהר געקראכען אין אזא פייער. אָהאָ! אָט איהר אלע — פלעגט ער זיך פליצים וועגדען מיט היטץ צו דיא ארומיגע יונגווארג -- אָט דוא דאָרט, מיט דעם אָפּגעריסענעם אייער, צו דוא דאָרט, מיט דיא „באנארען“ אונטער דיא אויגען! אָט איהר האלט זיך דאָך פיר גאנצע קנאקערס, פיר גאנצע יא טעביע דאמניקעס; וואָלט איהר אויך געקראכען צום איספראווניק, צו איהם אליין אין שטאל? עהע, א מכה!... און איך בין טאקי געקראכען און א ווראנעם זשערעבעץ, אן אָדלער, פיער יאָהר אלט געווען, ארויסגעטאסקעט פון זיין שטאל און דוא, וואשקא בלאגאראדיע, גאספאָדין איספראווניק, איך פייף אויף דיין טאטען... אנו כאפ דארטען געצעלען... האידא, כאפ דעם ווינד אין פעלד, בע, בע, בע!....“

ביי דיא לעצטע ווערטער איז ער שוין געווען בעגייסטערט. חברה פלעגט זיך צוהערען צו איהם מיט גרויס התפעלות, געשמאַקצעט מיט דיא ליפען, געקראצט דיא פאטילניצעס און צוגעשאָקעלט מיט דיא קעפּ. דער יונגערמאַן מיט דעם אָפּגעריסענעם אויער, ברוך'קע ממזר, א געזונטער יונג מיט ברייטע ביינער, מיט א ראבען פנים און מיט רויטע האָר, פלעגט אויפגעשפרינגען מיט התלהבות און א קלאפּ טהאָן געטצעלען איבער'ן פלייצע אזוי, אז יענער פלעגט זיך צונויפדרייען ווי א בייגעל, פלעגט ער ארויסשרייען מיט א הייזעריגען קול: — שאפּאש, א מאָל זיינען געווען מענשען, עך!

און אום שטארקער ארויסצוציינגען זיין טיעפען רעספּעקט צו דיא אמאליגע מענשען, פלעגט ער דערביי מאכען בקול רם א כפול שמונה'דיגען רוסישען מי שברך....

חברה פלעגט זיך פון דעם שטארק צולאכען, מע פלעגט שיקען נאָך א צווייטען „האלבען שטאָף“ און, גוט אונטערגעשנאסקעט, פלעגט געטצעלע מיט נאָך מעהר איינצעלהייטען, מיט

נאך מעהר פייער דערצעהלען וועגען זיינע אמאליגע „אקציעס.“ חברה איז איבערהויפט נתפעל געווארען פון איינע פון דיעזע „אקציעס:“ וויא אזוי געטצעלע האט א מאל בע'גנב'עט א ציגיינער, א ציגיינער בע'גנב'ענען אהא! — דערצו מוז מען סיידען אליין זיין א מכשף, צו א „ניט גוטער“!...

ענדיגען פלעגט געטצעלע זיינע „אקציעס“ ביי דעם פערטען „האלבען שטאף“. דאן פלעגט ער שוין ניט זיצען, נור שטעהען און שאקלען זיך אויף די פיס און מאכען מיט די ליפען און ריידען ניט צו די חברה, נור צו זיך אליין. ער האט דאן געשאלטען דעם גבאי, דעם מורה דרך, דעם קאזנאטשיי און אלע זיינע בעלי בתים. און אויפ'ן סוף פלעגט ער אריינכאפען ביידע הענד אין מויל, פלעגט זיי בייסען מיט א יאמער, פלעגט טאפשען מיט די פיס און שרייען:

— וואו איז דער יושר?.. איך בין געווען אזא יונג מיט ביינער, האב פערלארען אן אויג ביי דער „ארבייט“, א נאז פערלארען, א באק פערצרה'ט — איך, וואס איך האב גאר נעדארפט זיין נבאי אין דעם בית המדרש, בין איך גאר א שמש! און ווער איז גבאי? שלמה בוטין! און ווער איז מורה דרך? ארע טשיכיקער! און ווער איז שלישי? ווידער שלמה בוטין! און ווער קריעגט די תוכחה? איך — געטצעלע קראליק!.. וואו איז דער יושר? שלמה בוטין האט הייזער, האט כבוד. פארוואס? ער איז עפעס א רב? ער איז דאך מיין תלמיד, א ריח אין זיין נשמה אריין! האט ער דאך געדארפט זיין דער שמש און איך דער נבאי. האב איך דאך געדארפט האבען די הייזער און ער זאל וואוינען דא אין בית המדרש? וואו איז דער יושר? א כאלעריע אויף איך!.. דער יושר איז וואו?.. הא? — פלעגט ער זיך א קעהר טהאן צו דער חברה..

אין אזא צייט וואלט ער זיך אדער געשלאגען אדער נעקושט. ווען חברה פלעגט פון איהם א לאך טהאן, פלעגט ער כאפען א שטיק האלץ, וואס נור עס פלעגט זיך איהם מאכען אונטער'ן האנד, און פלעגט זיךווארפען אויף איהר מיט א געשריי: „ארוים, ארוים, גנבים, דא איז ניטא וואס צו גנב'נען, ארוים!“.. אבער, ווען די חברה פלעגט איהם געבען גערעכט, אז טאקי נור ער האט געדארפט זיין נבאי אין מילכיגען בית המדרש, פלעגט ער ווערען ווייך, וויא א קינד, פלעגט קריכען צו אלעמען זיך קושען און פלעגט טענה'ן כליפענדיג: „אט דוא ביזט דאך עפעס אויך ניט אפי א יאט. בין איך ניט גערעכט, זאג אליין, הא? אן אויג, א נאז, א האלבע באק האב איך אנגעווארען ביי דער ארבייט, און אויפ'ן סוף — ווער איז נבאי? א תלמיד מיינער, א בורדיוק, שלמה בוטין! און וואס בין איך? א שמש, צו אלדע שווארץ יאהר, א שמש!..“

אז ער איז אבער ניט געווען שיכור, האט ער זיך פאר די הויפטפיהרער אין מילכיגען בית המדרש געבויגען און דרייען, האט זיך צו זיי אונטערגע'חנפ'עט און איז בעריים געווען צו קריכען פאר זיי אין פייער און אין וואסער.

אט אונטער די פיהרערשאפט פון שלמה בוטין, ארע טשיכיקער, ישראל'קע קאטוך און דעם שמש געטצעלע קראליק האט זיך יאהרען און יאהרען לאנג געפיהרט דער מילכינער בית המדרש אויף דעם שעהנסטען אופן, און קיין אונגעוואוינליכע זאך האט דארט ניט געטראפען, ביז יענעם שבת...

3.

די מהומה אין מילכיגען בית המדרש

אין יענעם שבת האט אין מילכיגען בית המדרש געטראפען ווירקליך עטוואס אזוינס, וואס ווען די גאנצע פאל ציי פון דער שטאדט וויטעבסק וואלט איהם פלוצים בעפאלען, וואלט זיא אזוי ניט צוטומעלט, אזוי ניט איבערנעשראקען די מילכינע וויא דאס, וואס האט דארט געטראפען.

און געטראפען האט א קלייניגקייט: א מגיד האט גע'דרשנט אין מילכיגען בית המדרש! פערשטעהט זיך, אז ער איז געווען ניט קיין יאט א מגיד, ווען די מילכיגע האבען איהם געקענט איינלאדען צו זיך דרשה'נען. דער בעריהמטער בלינדער מגיד איז עס געווען, דער זעלבינער וואונדערבארער רעדנער, מיט ווענעמס פייערדיגע דרשות עס האט געקאכט גאנץ וויטעבסק. פון דיעזען מגיד זיינען די וויטעבסקער אידען נתפעול געווארען נאך מעהר וויא פון דעם בעסטען, הארציגסטען בעל תפילה. פון אלע עקען שטאדט איז מען געלאפען הערען זיינע ברענענדיגע דרשות: מענער, ווייבער און קינדער, אלטע און יונגע, אפילו היינטוועלטיגע. די פיהרער פון מילכיגען בית המדרש האבען מקנא געווען די אנדערע בתי מדרשים און האבען בעשלאסען, אז אזא צאצקע א מגיד ווילען זיי ביי זיך אויך האבען. „וויא באלד אז עס קאכט אזוי מיט איהם, מוז ער דאך עפעס טאקי זיין א שעהנע כלי“ — האבען זיי צווישען זיך גערעדט — „און וויא־

Digitized by Google

באלד אז ער איז א שעהנע כלי, איז דאך אודאי זיין פלאטץ אין מילכינגען בית המדרש.“

נעזאגט און געטהאן. שלמה בוטץ און ישראל'קע קאטוף האבען איהם איינגעלאדען אין נאמען פון אלע מילכינע, דאס איז געווען א פאר שבתים פאר ימים נוראים.

נאך „לייענען“ האט דער שמש געטצעלע קראליק אנגעקלאפט אין טיש אויף דער ביהמע און האט אנגעהויבען בזה הלשון: „שא, שטילער.. דער גבאי האט מיר געהייסען אויסרופען, אז היינט נאך ווארעמעס, דריי דעם זייגער, וועט דא זאגען א מגיד, און דער עולם איז געבעטען צו זיין מענשען און ניט צו מאכען קיינע הינטישע שטוקעס, ווארום דער גבאי זאגט, אז עס איז ניט שעהן. מען זאל פון איהם ניט אראפשלעפען דעם טלית און קיין אנדערע זאכען, ווארום קיין הינטישע שטוקעס זאל מען ניט מאכען“......

פון אונטען איז געפלויגען א צונויפגעדרעהטער האנדטוך און האט געטצעלען געטראפען אין פנים. דאס האט אפגעהאקט זיין דרשה. ער איז אפגעשפרונגען אן א זייט און האט צומישט גענומען קוקען ארום זיך אויף דעם עולם, וואס איז געשטאנען ארום ביהמע.

און דער עולם האט געלאכט און געפילדערט. געטצעלע איז געקומען צו זיך און גענומען שרייען: „ווארפען זאל אייך דיא קדחת, ממזרים, גנבים, וואס ווארפט איהר מיר? וואס בין איך שולדיג?“

א האנד האט זיך אויסגעצויגען פון אונטען צווישען דיא געטאקטע פלעקלאך פון דער ביהמע, האט אנגעכאפט זיין תלית פון הינטען און איידער געטצעלע האט נאך צייט געהאט א קעהר צו טהאן זיך, איז דיא האנד מיט'ן תלית פערשוואונדען צווישען דיא פלעקלאך...

„מיין טלית, גנבים“!—האט געטצעלע א געשריי געטהאן און איז אראפגעלאפען פון דער ביהמע זוכען זיין טלית. דער געלעכטער און דער ליארם איז געווארען נאך שטארקער. דער עולם האט זיך צושטיפט און האט גענומען שטופען אפריהער איינער דעם אנדערען אויף געטצעלען, ועלכער האט געשריען: „וואו איז דער תלית?“ דאן האט ער גלאט גענומען שטויסען איינעם אויפ'ן אנדערען און עס איז געווארען פריילאך, ליהודים'דיג...

אומזיסט האט שלמה בוטץ געקלאפט אין עמוד און געשריען: „שא, וואס איז דא? א יאריד, הא?“ אומזיסט האט זיין איידים בענצע פכע, שציפלענדיג זיין בערדעל און כארקענדיג, געשריען אויף דער העכסטער אקטאווע פון זיין ארט לעבען ארון קודש: „פכע, מוסף! פכע, א שאנדע!“ אפילו אז דער לאנגער ארע טשיכיקער איז ארויף אויף דער ביהמע און גענומען מאכען מיט זיינע לאנגע הענד צום עולם און שרייען: „וואס האט איהר זיך היינט צווישעט וויא דיא חזרים, א ריח אין אייער הארצען אריין! וואס איז היינט תשעה באב, וואס איהר האט זיך אזוי צווישעט? שטילער, גנבים, א רוח אין אייער הארצען אריין! —“ איז אויך ניט שטילער געווארען. דער עולם האט זיך ערשט בערוהינט, ווען דער ליעבלינג פון דיא מילכינע ישראליק קאטוף האט זיך בעוויעזען אויף דער ביהמע. ער האט וואזשנע א גלעט געטהאן דיא ברייטע שווארצע בארד און קוקענדיג פאר זיך מיט זיינע גרויסע אויסגעקאטשעטע אקסענע־אויגען, האט ער געזאגט מיט זיין גראבען הייזעריגען קול: — „חברה, היינט דארפט איהר זיין מענשען... מיר האבען היינט א מגיד, אזא מגיד, פערשטעהט איהר מיך, וואס מען רופט א מגיד, ניט אפי א יאט!... עס ועלען אודאי קומען איהם הערען מענשען פון אנדערע שוהלען, איז מיין עצה, אז איהר זאלט זיך האלטען, וויא מענשען. זאלען לייט זעהען, אז אונזער בית המדרש דארף ביי זיך ניט אראפפאלען געגען אנדערע“.

נאך זיינע ווערטער איז ביים גאנצען עולם געבליעבען, אז היינט זאל מען קומען הערען דעם מגיד און מען זאל זיך האלטען, „וויא מענשען“...

און דאן האט דאס געטראפען, וואס דאט אזוי צוטומעלט און צומישט דיא מילכינע...

לעאן קאברין.

(שלוסס פאלגט.)

די געשיכטע פון „ארבייטער רינג“

אין א טראָפּען, זאָגט מען, שפּיעגעלט זיך אָפּ א וועלט. קליין איז דיא דיא געשיכטע פון „ארבייטער רינג“; אָבער אין איהר שפּיגלען זיך אָפּ גאַנצע און גרויסע געשיכטען פון פּראָגרעסיווע בעוועגונגען, וועלכע האָבען אויך אנגעפאַנגען אזוי קליין און זיינען אויסגעשטאַנען אַן עהנליכען שיקזאַל.

דער קערנדעל, פון וואַנען דער אָרדען איז ארויסגעוואקסען, איז דיא איצטיגע בראַנטש 1, דער ערשטער פעראיין פון „ארבייטער רינג.“ א געזונדער קערנדעל איז ער געווען און אויף א פרוכטבארען באָדען איז ער געפאַלען. עס זיינען אָבער געווען געוויסע אומשטענדען, וועלכע האָבען איהם אין פערלויף פון יאָהרען ניט געלאָזען אויסשפּראַצען, וועלכע האָבען איהם געהאַלטען אין טיעפען שאָטען, פערנאַכלעסיגט און פעראַכטעט, און ווען ער וואָלט אין זיך ניט געהאַט אזוי פיעל לעבענסקראַפט, דאַן וואָלט שוין לאַנג פון איהם קיין געדענקניס געבליעבען.

דער „ארבייטער רינג“ איז א קינד פון דער סאציאליסטישער בעוועגונג; מען האָט איהם אָבער פון אַנפאַנג בעהאַנדעלט, וויא א שטיעף־קינד. דיא גענאָסען האָבען אויף איהם געקוקט קרום. דער פּונקט וועגען געגענזייטיגע אונטערשטיצונג האָט איהם אין זייערע אויגען אין גאַנצען דיסקרעדיטירט. זיי האָבען געטרוימט פון דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן. פערשטייט זיך, אז אַזאַ ענין, וויא א אונטערשטיצונגס־פעראיין, איז ביי זיי געווען זעהר א אונבעדייטענדער ענין. און ווען אַזאַ פעראיין איז צו זיי געקומען אויך מיט אַנדערע, מיט אידעאַלע אויפגאַבען, און ווען ער האָט פון זיי געפאָדערט אויפמערקזאַמקייט און סימפּאַטיע, האָט ער ביי זיי געהאַט א פּנים פון חוזק.

מען האָט איהם ניט בעקעמפּפט, וויא צום ביישפּיעל, מאַנכע ווידערשפּעניגע טרייד־יוניאָנס. ער האָט אויסגעזעהען אזוי אונוויכטיג, דאָס מען האָט געהאַלטען פאַר איבעריג צו בעקעמפּפען איהם.

מען מוז אָבער מודה זיין, אז דיא גענאָסען האָבען אויף דעם געהאַט אויך זייערע פּראַקטישע גרינדע. זיי האָבען זיך דאַן געקליעבען דעם גאַנצען קוואַרטאַל, דיא גאַנצע אידישע מאַסע שוין און אויף דער הייסער מינוט פאַר'ן סאָציאַליזמוס צו געווינען, און זיי האָבען געדיינקט, אז עס לוינט זיך איינפאַך ניט דעם „ארבייטער רינג“ מקרב צו זיין. זיי האָבען ניט געוואָלט איינרייסען מיט דיא אַנדערע אונטערשטיצונגס־פעראיינען, מיט דיא חברות און לאָדזשען.

און אזוי איז מען צו איהם געבליעבען גלייכגילטיג — מערדעריש גלייכגילטיג. דאָס איז ניט געווען קיין שנאה, וועלכע מוז זיך אויסדריקען אין טהאַטען, אין געוואַלד־טהאַטען; דאָס איז געווען א פעראַכטונג, א שטילע פעראַכטונג, וועלכע איז פאַר איהם געפעהרליכער געווען פאַר אלעס. מען האָט איהם פערשוויגען און מען האָט איהם אזוי געקענט פערשווייגען ביז פערניכטונג, ווען ניט זיינע ערשטע מיטגליעדער, זיינע טרייע איבערגעבענע מיטגליעדער, וועלכע האָבען פאַר איהם אונערמיעדליך געאַרבייט און אונאויפהערליך געאָפּפערט זיך.

מיט ליכטיגע שמחה קוקען זיך איצט אום דיא גרינדער פון „ארבייטער רינג“ אויף דיא פערגאַנגענהייט פון זייער פיעלגעפּלאָגטען פעראיין. זייער „רינג“ ווערט איצט דיא בענשונג פון אונזערע אידישע בעוועגונג, א מאַכט אין אונזערע אמעריקאַנישע געטהאָ'ס — א גוטע און ליכטיגע מאַכט, וועלכע וועט זיך שטעלען נעגען דיא ניט גוטע און דיא ניט ליכטיגע מאַכט פון דיא קאָנסערוואַטיווע אָרדענס. און דאָס איז פאַר דיא גרינדער פון „ארבייטער רינג“ דיא שעהנסטע און עדעלסטע בעלוינונג פאַר זייער גאַנצער מיה, פאַר אלע זייערע אַנשטרענגונגען, פאַר אלע זייערע אָפּפער.

אלץ, וואָס איז בערעכטיגט צו עקזיסטירען, ווערט און מוז עקזיסטירען, טראָטץ אלערליי שטערונגען און מניעות. דאָס איז א כלל, וועלכער ווערט בעשטעטיגט אין דער געשיכטע פון „ארבייטער רינג,“ אזוי וויא אין דיא געשיכטען פון

פיעלע אנדערע, קלענערע אדער גרעסערע, פראגרעסיווע בעוועגונגען.

מיט 12 יאהר צוריק, דעם פיערטען אפריל 1892טען יאהר, איז אפיציעל ארגאניזירט געווארען דער ערשטער פעראיין פון „ארבייטער רינג“. אין א קליינעם האלל אין 26 דעלענסי סט. האבען זיך פערזאמעלט געצעהלטע גענאסען און געלייגט דעם פונדאמענט פאר דעם איצטיגען ארדען—דעם ארדען פון דיא פארטגעשריטענע אידישע ארבייטער.

א הייסע צייט איז דאן געווען אין דער אידישער בעוועגונג — א צייט פון בעגייסטערטע האפנונגען און הייסע מחלוקת. דיא אידען פערפאלגונגען, וועלכע זיינען אלין פערשטארקערט געווארען אין רוסלאנד, האבען אבגעשלאגען אין אמעריקא מיט גרויסע כוואליעס אידישע אימיגראנטען. און דיא גענאסען האבען פאר זיך געזעהען א גרויסע און ברייטע פעלד פאר טהעטיגקייט. זיי האבען זיך פארבערייטעט צו נעהמען דיא גהעטא מיט שטורם, אויפצוטהאן וואונדער, איבערצוקעהרען וועלטען.

עס זיינען אבער אנגעגאנגען צווישען זיי בינו לבינו אונענדליכע קריגערייען. דאס איז געווען דער קאמפף צווישען דיא סאציאל־דעמאקראטען און דיא אנארכיסטען. דיא בעוועגונג האט גערוישט און געברויזט מיט יוגענדליכע קרעפטען, וועלכע זיינען אהן רחמנות געקלאפט געווארען אין דיעזען קאמפף. נאטירליך, עס האבען זיך געפונען ביי ביידע צדדים פערזאנען, וועלכע האבען עס ניט געקענט איבערטראגען, וועלכע דאס האט געעקעלט. אזעלכע פערזאנען זיינען געווען דיא גרינדער פון ארבייטער רינג.

זיי האבען געזוכט א שטילען ווינקעל, וואוהין עס זאל ניט דעררייכען דער רעש פון דיא צאנקערייען, וואו זיי זאלען קענען לעבען צווישען זיך אין פריעדען און הארמאניע, וואו זיי זאלען קענען אברוהען מיט זייערע נשמות. אין יענע שטורמדיגע צייטען פלעגען אבער פעראיינען ניט זיכער זיין מיט זייער עקסיסטענץ; עס פלעגען יעדע ווייליע אויפגעבויעט ווערען פעראיינען און יעדע ווייליע פאנאנדערפאלען; דיא גרינדער פון „ארבייטער רינג“ האבען דארום געזוכט א פעראיין, וואו דיא מיטגליעדער זאלען בלייבען צוזאמענגעבונדען דורך געגענזייטיגע אינטערעסען—ניט נור מיט רוחניות, זאנדערן אויך מיט גשמיות.

און אזא פעראיין איז געווארען דער ארבייטער רינג“. דיא לופט אין דרויסען איז פול געווארען מיט מלחמה, מיט פארטיי־רייסערייען, נאר דער „ארבייטער רינג“ האט געהאט דעם מוטה אין דעם היטציגסטען פארטיי־קאמפף צו ערקלעהרען זיך אונפארטייאיש. דיא בעוועגונג, מיט איהר גאנצען שטורם און דראנג, איז אנגעגאנגען אזוי וויא אין לופטען. מיט דער זינדיגער ערד האט זיא געהאט א קנאפע שייכות. מען האט זיך מייסטענס בעשעפטיגט און געצאנקערט און געקריעגט וועגען במהרה בימינו, דעם צוקונפטיגען שטאאט. נאר דער „ארבייטער רינג“ האט זיך ערלויבט ארונטערצולאזען זיך פון דער לופטען אויף דער זינדיגער ערד, צו אינטערעסירען זיך מיט אזעלכע וואכיגע ענינים, וויא געגענזייטיגע אונטערשטיצונג.

דעם אמת רייעדענדיג, איז אבער דער פונקט וועגען געגענזייטיגע אונטערשטיצונג ניט געווען דער הויפט צוועק ביי דיא גרינדער פון „ארבייטער רינג“. הינטער דיעזען פונקט איז געשטאנען דער אידעאל צו פערשפרייטען ליכט און אויפקלעהרונג צווישען דיא אידישע מאסען. דיא געגענזייטיגע אונטערשטיצונג האט ניבער געדיענט אלס א מ י ט ע ל צו פערזיכערען דיא עקסיסטענץ פון פעראיין, אבצורייסען דיא אידישע ארבייטער פון דיא קאנסערוואטיווע חברות, צו געווינען זיי פאר דער אידעע פון פארטשריט און סאציאליזמוס. דיא מיטגליעדער פון „ארבייטער רינג“ האבען זיך אבער דערמיט אליין נאך ניט צופריעדען געשטעלט. דאס איז פאר זיי אויסגעקומען צו ווייניג אידעאליסטיש און צו פיעל פראקטיש; און זיי האבען דארום אריינגענומען אין זייער פראגראם אויך א פונקט וועגען קאאפעריישען. דער „ארבייטער רינג“ האט זיך געשטעלט זיין אויפגאבע צו עפענען און צו פיהרען קאאפעראטיווע געשעפטען—דאס איז געווען א צינז צו דעם גייסט פון יענער צייט און דאס איז געטהאן געווארען פאלקאם אין גייסט פון יענער צייט. מען האט בעשלאסען, אז דיא דיווידענדען פון דיא קאאפעראטיווע אונטערנעהמונגען זאלען ניט געהען פאר דיא מיטגליעדער, נאר אויסשליסליך פאר דיא צוועקען פון פראפאגאנדא.

און אזוי זיינען דיא גרינדער פון „ארבייטער רינג“ געווארען דא דיא ערשטע קאאפערייטארס. פאר זייער פארשלאגס־געלד און וועכענטליכע ביטרעגע האבען זיי בעקומען אלערליי בענעפיטס. יעדער מיטגליעד האט אבער אויסער דעם געמוזט איינצאהלען אין דיא ערשטע דריי יאהר

80 דאלאר. דאס איז געווען דער פאנד פאר קאאפעראטיווע אונטערנעהמונג. דיעזע 30 דאלאר פלעגט דער מיטגליעדער קענען צוריק־ציעהען, ווען ער פלעגט ארויסטרעטען פון פעראיין.

אזא מין קאאפעריישען, וויא אידעאליסטיש דער צוועק איז ניט געווען, האט דאך דיא הארטע גייסטער פון דער סאציאליסטישער פארטיי ניט וויכער געמאכט. עס איז דאן געווען א צייט, ווען מען האט אין דיא רויטע קארטען פון דיא דיסטריקטען געזעהען דיא איינציגע גאולה פון דער ארבייטער קלאסע. אפילו אויף'ן עקאנאמישען קאמפף פון דיא טרייד־יוניאנס האט מען שוין גרויס געוויכט ניט געלעגט. צו דיא טרייד־יוניאנס האט מען אנגעפאנגען אונטערצוגעהען מיט'ן סאציאליזמוס, אזוי וויא משה רבנו צו דיא אידען מיט דיא תורה. מען האט אנגעבויגען אויף דיא קעפ א בארג סיני און געזאגט: אויב איהר וועט אננעהמען דיא תורה, איז גוט, אויב ניט מאך איך דא אייערע קברים. פערשטעהט זיך, דאס אזא פריעדליכע אונטערנעהמונג, וויא קאאפעריישען, האט אין אזא קריגערישע צייט קיין קראפט געהאט. און זיא האט טאקע ניט ארויסגעקראגען דיא סאציאליסטישע לייסענס.

גראדע צו יענער צייט האט דער „ארבייטער רינג" איינגעריסען אויך מיט דיא אנארכיסטען. וויא אויבען געזאגט, האט דער „ארבייטער רינג" זיך ערקלערט נייטראל צום סאציאל־דעמאקראטיש־אנארכיסטישען קאמפף. דאס איז אבער גרינג געווען צו ערקלערען, נור זעהר שווער דורכצופיהרען. דער קאמפף האט געפלאקערט איבער דער גאנצער ליניע פון דער אידישער ארבייטער בעוועגונג; דער „ארבייטער רינג", וועלכער איז געשטאנען אין מיטען, האט געמוזט נעהמען, פריהער אדער שפעטער, א בעשטימטע שטעלונג.

דאס האט פאסירט אין דער צייט פון שריפטזעצער סטרייק געגען דיא „ארבייטער צייטונג". איין טהייל פון דיא שריפטזעצער איז געשטאנען מיט דיא „ארבייטער צייטונג", אן אנדער טהייל מיט דיא „פרייע ארבייטער שטימע". ביידע טהיילען יוניאן האבען ערקלערט איינע דיא אנדערע פאר סקעבס; דיא ביידע צייטונגען האבען איינע דיא אנדערע געלעגט אין חרם. דער „ארבייטער רינג" האט שוין מעהר ניט געקענט דרוקען זיינע בעריכטען אין ביידע צייטונגען. דיא מאיאריטעט מיטגליעדער זיינען געווען סאציאליסטען און דער פעראיין האט בעשלאסען צוריקציהען דיא בעריכטען פון דיא „פרייע ארבייטער שטימע".

דער „ארבייטער רינג" האט אבער ניט אויסגענוצט דיא געלעגענהייט, אום איינצוקויפען זיך חן ביי דיא „ארבייטער צייטונג". ער איז געבליבען טריי צו זיין פראגראם אויף אזוי פיעל, דאס ער האט אויך ווייטער קיין אנטהייל ניט גענומען אין דעם פארטיי־קאמפף. אזוי איז עס אויסגעקומען, דאס ער האט דיא ליעבשאפט פון דיא סאציאליסטען ניט געוואונען און דעם כעס פון דיא אנארכיסטען ניט איינגעשטילט.

ער האט דא געהאט דעם פסק פון אללע אונפארטייאישע אין צייט פון א היציגען פארטייקאמפף; ער איז אריינגעפאלען אין אומ'חן ביי ביידע פארטייען. דאס איז אבער געווען א פסק אן אונגערעכטער. דער „ארבייטער רינג" איז ניט אויסען געווען צו זיטצען אויף צוויי שטוהלען ער איז ניט אויסען געווען יוצא צו זיין פאר אללע צדדים; זיין כונה איז דא געווען פון אנפאנג ביז'ן סוף גוט, עהרליך און אויפריכטיג.

דיא גלייכגילטיגקייט פון דיא גענאסען האט זיך יעדענפאלס זעהר שווער אפגערופען אויף דעם קאאפעראטיווען בארבער שאפ, וועלכער איז געעפענט געווארען אין אפריל 1895 יאהר. דער שאפ איז פיין אויסגעפיקסט געווארען; דיא בעהאנדלונג איז געווען אם שעהנסטען און אם בעסטען. יעדער מאנאטליכער קאסטימער פלעגט בעקומען, אלס פרעמיע, דיא „צוקונפט" אדער אנדערע וויסענשאפטליכע בראשורען אין אידיש, דייטש און ענגליש. אין גרויסען קלאוק־מאכער סטרייק האט מען געגאלט דיא סטרייקער אומזיסט. דיא סאציאליסטען, אזוי וויא דיא אנארכיסטען, האבען אבער מיט דיזער אונטערנעהמונג ניט סימפאטהיזירט, און זיא האט דארום קיין ערפאלג געהאט. ניט נור דיא „פרייע ארבייטער שטימע", זאנדערן אויך דיא „ארבייטער צייטונג" האט זיך פערהאלטען צום „ארבייטער רינג" גאנץ קאלט. קיין אגיטאציאן וועגען איהם און זיינע אונטערנעהמונגען האט מען דארט ניט צוגעלאזען; מען האט אפילו שטימען פון פאלק ניט געוואלט דרוקען וועגען דעם „ארבייטער רינג". דער בארבער שאפ איז דארום געגאנגען זעהר שלעכט, און מען האט איהם געמוזט אויפגעבען.

דיעזע פראבע מיט קאאפעריישען האט אבגעקאסט דעם „ארבייטער רינג" פיעל מיה און געלד. עס איז אויסגעקומען אזוי שמאל, דאס דיא סאמע עקסיסטענץ פון פעראיין איז געווען אין געפאהר. און נור דיא הארמאניע, דיא טרייהייט

און איבערגעבענהייט פון זיינע מיטגליעדער האבען איהם גערעטעט פון אונטערגעהען. דאמאלס האט זיך ארויסגעוויעזען, וואס דער „ארבייטער רינג" איז פאר זיינע מיטגליעדער; אז דער צעמענט, וואס פעראייניגט זיי, אונטערשיידעט זיך דורכאוים פון דעם צעמענט, וואס פעראייניגט דיא מיטגליעדער פון יעדען אנדערען אונטערשטיצונגס־פעראיין. דאס איז דער צעמענט פון דיא נשמות, וועלכען מען געפינט ניט און מען קען ניט געפינען אין קיין אנדער אונטערשטיצונגס־פעראיין.

דער „ארבייטער רינג" איז געווארען פאר זיינע מיטגליעדער א פראקטישע שוהלע אין דער געגענווארט, וואו עס ווערט אויסגעארבייט דער אידעאלער מענש פון דיא צוקונפט. און דיא תלמידים האבען זיך מיט טיעפער ליעבע צוגעבונדען צו זייער שוהלע. זיי האבען דארט געפונען א שטימונג פון פריינדליכקייט, פון ברידערליכקייט, וועלכע זיי האבען ערגעץ אין דעם ארומיגען לעבען ניט געפונען. דיא גאנצע וואך פלעגען זיי ארבייטען שווער און ביטער, זיי פלעגען אויסשטעהען אלערליי אונאנגענעהמליכקייטען און צרות און פלעגען ווארטען און קוים דערווארטען זיך אויף א מיטינג, וואו זיי פלעגען שעפען כוחה און קראפט צו בעגעגנען דיא פראצע, דיא אונאנגענעהמליכקייט און דיא צרות פון דיא קומענדע וואך.

דיא פרייזיניגע ארבייטער, וועלכע האבען שוין לאנג ניט געוואוסט דעם טעם פון א יום טוב, האבען עס וויעדער דערשפירט אויף זייערע באנקעטען און יאהרעספעסטען, פון וועלכע זיי פלעגען אימער ארויסטראגען נייע האפנונגען, נייעם שטרעבען. איינער פון די עלטסטע מיטגליעדער האט כאראקטעריזירט דעם „אר. רינג" מיט פאלגענדען אויסדרוק: „ווען א מיטגליעד פלעגט קראנק ווערען, דאן פלעגט עס וועה טהאן דעם גאנצען פעראיין". מיט טרעהרען פון ענטציקונג האט ער עראינערט געוויסע פעלע, ווען דיא מיטגליעדער האבען ערפילט איינע צו דיא אנדערע דיא פפליכטע פון א ברודער, פון א נוירס, פון א מוטער. זייער איבערגעבענהייט איינע צו דיא אנדערע פלעגט זיך בעזאנדערס אויסדריקען ביי א קראנקהייט, ביי אן אונגליקספאל, ביי יעדען סטרייק. אם שעהנסטען און אם שטארקסטען האט זיך דאס אויסגעדריקט אין דיא צייטען פון גרויסען קריזיס, אין 1893, ווען דיא מיטגליעדער האבען זיך בוכשטעבליך געטהיילט מיט דיא לעצטע ביסענס.

דאס ליעגט שוין אין דער מענשליכער נאטור: וואס מעהר דיא גענאסען פון דרויסען האבען דעם „ארבייטער רינג" איגנארירט, אלץ ענגער און אלץ פעסטער האבען זיך צוגעבונדען איינע צו דיא אנדערע זיינע מיטגליעדער פון אינעווענינ. ווען מען האט ניט געקענט קריגען לעקטשורערס פון דיא גענאסען פון דרויסען, דאן האט גענ. שווארץ, איינער פון דיא עלטסטע מיטגליעדער, אונערמיעדליך געלעקטשורט אין פערלויף פון יאהרען. דער פעראיין האט פארטגעזעצט זיין טהעטיגקייט, פעראייניגענדיג פראקטישע הילפע מיט אידעאלע שטרעבונגען, און בלייבענדיג נייטראל צו דיא אללע קעמפפע אין דער בעוועגונג. דיא מיטגליעדער האבען געקענט זיין פון פערשיעדענע ריכטונגען—סאציאליסטישע רעכט־גלויביגע, סאציאליסטישע אפיקורסים, אדער אנארכיסטען; אבער נאר אויסערהאלב דעם פעראיין, אינעווענינ זיינען זיי אימער פערבליעבען פריעדליכע און פריינדליכע מיטגליעדער! דער שטן פון צאנקערייען האט דעם שוועל פון פעראיין ניט איבערגעשפרונגען.

מיט דער ערשיינונג פון דעם „פארווערטס" פאנגט זיך אן דער ריכטיגער וואוקס פון דעם „ארבייטער רינג". דיא אפאזיציאן, וועלכע האט שליעסליך געפיהרט צו דער גרינדונג פון דיעזער צייטונג, האט אריינגעבלאזען א נייעם גייסט אין דער בעוועגונג; דיא אלטע גענאסענשאפטליכע בעגריפע זיינען דורכגעלופטערט געווארען, עס איז אנגעשטאגען א צייט פון פרייע נאכדיינקונג, פון פרייע קריטיק, און דער „ארבייטער רינג" איז געווארען מעהר פערשטענדליך; מען האט זיך צו איהם נעהענטער צוגעקוקט; ער האט שוין ניט אויסגעוויעזען אזוי האמאטנע פאר דיא גענאסענשאפטליכע אויגען. דער „פארווערטס" וויעדער, האט זיך גענויטהיגט אין סימפאטהיע, ער האט געזוכט סימפאטייזער. און ער האט זיך גערן געעפענט פאר יעדע סאציאליסטיש־געזאנגנע ארגאניזאציאן, דערמיט פאנגט זיך אן א נייע בלעטער אין דער געשיכטע פון „ארב. רינג". דער „פארווערטס" האט זיך געעפענט פאר דעם „ארבייטער רינג" און דער „ארבייטער רינג" האט זיך געעפענט פאר'ן גרויסען פובליקום. אין פערלויף פון א פאאר יאהר איז דיא צאהל פון דיא מיטגליעדער געווארען אזוי גרויס, דאס דער פעראיין האט ערלויבט דיא אפטאונער און דיא ברוקלינער צו פערזאמלען זיך אין בעזונדערע לאקאלען. דאן האט זיך דער פעראיין צוטהיילט אויף דריי

ברענטשעס. דאס זיינען דיא איצטיגע ברענטשעס 1, 2 און 3. זיי זיינען אבער געבליעבען טהיילען פון איין גאנצעס. דער אונטערשיעד איז דא נור געוועזען אין דיא מיטינג־לאקאלען.

ארום 1900טען יאהר האט זיך אנגעפאנגען צווישען דיא מיטגליעדער א בעוועגונג צו גרינדען אן ארדען; דיא איניציאטיווע איז געקומען פון דער איצטיגער ברענטש 1. עס האבען זיך געפונען געגנער מיט טענות, אז אין אן ארדען וועלען פערקלענערט און פערשוואונדען ווערען דיא געפיהלען פון ברידערליכע איבערגעבענהייט, וועלכע קענען עקסיסטירען נור אין אן ענגען קרייז פון אלטע און גוטע בעקאנטע. דיא מאיאריטעט איז אבער געוועזען פאר אן ארדען אי אויס אידעאלע, אי אויס פראקטישע גרינדע; זייענדיג אן ארדען וועלען דיא ווירקונג, דער וואקסען, די בעדייטונג פון „ארבייטער רינג" ווערען אזוי גרויס, דאס עס איז כדאי צו אפפערן פאר דעם מיט דיא בעסטע געפיהלען; זייענדיג אן ארדען, וועלען אויך דיא הוצאות ווערען קלענער, און דיא עקסיסטענץ בעסטער.

אין 1901 יאהר איז געגרינדעט געווארען דער ארדען פון „ארבייטער רינג". מיט גרויס מיה האט מען ארויסגעקראגען א סטייט־טשארטער; דער „ארבייטער רינג" האט בעקומען דאס רעכט אלס ארדען צו ארגאניזירען ברענטשעס. געג. פייגענבוים איז אנגעשטעלט געווארען אלס סעקרעטער.

אין מאי 1901 איז אבגעהאלטען געווארען די ערשטע קאנווענשאן פון ארדען „ארבייטער רינג". זיא האט אבער פראקטישעס וועניג אויפגעטהאן. דיא ארבייט פון ערשטען יאהר איז אויך געווען מיט וועניג ערפאלג. עס האבען געפעהלט דיא נויטהיגע פינאנציעלע מיטלען, אום א ריכטיגע אגיטאציאן אנצופיהרען. דאס גאנצע געלד פון דיא ערשטע דריי ברענטשעס איז אוועקגעגאנגען אויף ארגאניזירען זיך. א גאנץ אנדער שטימונג האט אבער געהערשט אויף דער צווייטער קאנווענשאן אין 1902. דיעזע קאנווענשאן איז געפייערט געווארען מיט א פאראד, מיט א מאסענפערזאמלונג, מיט בעגייסטערונג. דער ארדען האט שוין געהאט ביי א טויזענד מיטגליעדער מיט אייניגע ברענטשעס איבער'ן לאנד.

עס איז דאן קלאר געווארען, אז דער „ארבייטער רינג" האט א גרויסען און ברייטען פעלד פאר זיין טהעטיגקייט, אז ער האט פאר זיך א גלענצענדע און הערליכע צוקונפט. דאס האט זיך גאנץ אונבעשטרייטבאר ארויסגעוויעזען אויף דער דריטער קאנווענשאן אין 1903. צו דיעזער קאנווענשאן איז מען שוין געקומען מיט פערטרעטער פון 24 ברענטשעס און אנדערטהאלבען טויזענד מיטגליעדער.

דיא גרעסטע בעגייסטערונג האט געהערשט צווישען דיא מיטגליעדער; יעדער איינציגער האט געזעהען, וויא דיא גרעסטע ערווארטונגען זיינע ווערען פערווירקליכט, וויא דער „ארבייטער רינג" פערנעהמט זיין פאסענדען עהרען פלאץ אין דער בעוועגונג, וויא דיא צייט איז ניט ווייט, ווען ער וועט ווערען דער ארדען פון אללע אויפגעקלעהרטע אידישע פראלעטאריער אין לאנד.

מיט 10 יאהר צוריק פלעגט אנקומען מיט צרות איידער דער ארבייטער רינג פלעגט אויסבעטען אין דער סאציאליסטישער פרעססע פלאץ אויף א בעריכט; נאך מיט קנאפע 2 יאהר צוריק האט ער ארויסגעלאזען, וויא דיא רעוואלוציאנערען אין רוסלאנד, א העקטאגראפירטע קליינע בלעטעל, ווייל עס איז ניט געוועזען וואו און מיט וואס צו דרוקען. איצט האט דיא קאנווענשיאן בעשלאסען, אז דער „ארבייטער רינג" זאל האבען 2 קאלומס יעדע וואך פאר אגיטאציאן אין „פארווערטס" און אין דער „פרייער ארבייטער שטימע".

יעדער מיטגליעד האט זיך געקענט איבערצייגען וויא גרויס עס איז דער אונטערשיעד צווישען ארדענס, וועלכע ווערען אנגעפיהרט פון פראפעסיאנעלע באפ־לאפער, פון מענשען וואס דינען פאר געלד און נור פאר געלד, און צווישען ארדענס, וועלכע ווערען אנגעפיהרט פון פארטגעשריטענע פראלעטאריער, פון מענשען וואס זיינען געוואהנט צו אפפערן און זיינען בערייט צו אפפערן פאר זייערע אידעען. דער ארדען „ארבייטער רינג" איז אויסגעוואקסען זעהר גרויס, וועהרענד דיא הוצאות זיינען כמעט ניט גרעסער געווארען—א זאך וואס איז ניט געהערט געווארען אין אנדערע ארדענס.

אויף דער דריטער קאנווענשאן האט געג. פייגענבוים רעזיגנירט און האט רעקאמענדירט אויף זיין פלאץ געג. ראזענצווייג. דיא קאנווענשאן האט דיא רעקאמענדיישען אנגענומען. אויף דיעזע קאנווענשאן זיינען געמאכט געווארען קליינע ענדערונגען אין דיא קאנסטיטושען.

דער ארדען גיט איצט 6 דאלאר א וואך קראנקען־בענעפיט און 400 דאלאר טוידטען־בענעפיט פון א מאן און 200 דאלאר פון א פרוי.

דאס איז אבער ניט אללעס. דער „ארבייטער רינג" גיט זיינע מיטגליעדער פיעל מעהר:

ער גיט זיי דיא לעקציאָן פון סאָלידאַריטעט, ווּיא גרויס עס איז דיא מאַכט פון איינינקייט, וויא שעהן, וויא ערהאַבען זיא איז; ער ווייזט זיי אָן וויא פיעל דיא ארבייטער האבען צו עררייכען, וויא פיעל זיי קענען עררייכען, אויב זיי וועלען נאר וויסען אויסצונוצען זייערע אייגענע קרעפטען. דיעזער אָרדען מאַכט זיי ענטוויקעלטער, מינטערער, פעהיגער צו זעהען עס און צו בעגרייפען עס. ווען דער מענש איז עלענד, צוגעשטיקט פון נויטה און ארומגערינגעלט מיט מורא פארן מארגענדיגען טאָג, דאַן קען ער זיך ניט ערהויבען מאראַליש און אינטעלעקטועל; דאַן קען ער זיך ניט דורכדרינגען מיט דיא שטאָלצע און מוטהיגע אידעען פון פראָלעטאַריאַט—מיט דיא סאָציאַליסטישע אידעען.

דאס איז דיא צוציהונגס־קראַפט פון „ארבייטער רינג, וועלכע ווערט גרויס און גרעסער אין די קרייזען פון דיא אויפגעקלעהרטע ארבייטער. 12 יאהר זיינען שוין פאראיבער, זייט דער קאמפף צווישען דיא סאָציאַל־דעמאָקראַטען און דיא אנארכיסטען האט געהאָלפען צו בעשאַפען דעם „ארבייטער רינג". יענע אַלע קריגערייען זיינען שוין אוועקגעשוואומען אין טייך פון פערגעסענהיים. עס איז פון זיי געבליעבען דער „ארבייטער רינג", וואוהין פיעלע האבען זיך פון דיעזע מלחמות געראטעוועט. ווען עס האבען דיא לעצטע יאהרען אויסגעבראָכען מחלוקות נאָך מיט מעהר פרישקייט און ווענינער טעם, צווישען דיא סאָציאַל־דעמאָקראַטען זעלבסט, און ווען דער שלאַכט־פעלד איז פול געוואָרען מיט דערשלאָגענע נשמות, דאַן איז דער „ארבייטער רינג" ווידער געוואָרען א רעטונגס־פלאַץ, וואוהין עס זיינען אנטרונען געוואָרען דיא מיעדע און פערצווייפעלטע.

אזא מזל האט ער שוין, דער „ארבייטער רינג". זיינע גרינדער, נאַטירליך, האבען ניט געקענט אויפהויבען דעם שלייער פון דער צוקונפט און אריינקוקען דאָרט; זיי האבען ניט געקענט פאראויסזעהען דיא פולע בעדייטונג פון זייער פעראיין, דיא ריכטיגע ראָלע, וואס ער וועט שפיעלען אין דער אידישער בעוועגונג. זיי האבען נור געזעהען ארום און ארום, וויא מען פערשטעהט זיי ניט, וויא מען קוקט אויף זיי קרום, וויא מען איגנאָרירט זיי. זיי האבען אבער זייער מוטה ניט פערלאָרען—דעם מוטה, וואס קומט פון ערנסטע איבערגעבענהייט; זיי האבען ניט פערלאָרען דעם גלויבען, וואס קען ריהרען בערג. און זיי האבען זיך אין זייערע בעסטע האפנונגען ניט גענאַרט; דער ערפאָלג פון „ארבייטער רינג" האט אַלע זייערע בעסטע האפנונגען איבערטראָפען, דער מזרח־וואנד אין דער בעוועגונג האט זיך געהאַלטען ווייט פון איהם, דארום האט ער אזא סימפאטישען, הערליכען כאראַקטער.

דאס איז אין קורצען דיא געשיכטע פון „ארבייטער רינג", וועלכע איז בעלעהרענד אין פיעלע פרטים. קיינע קינסטליכע מיטלען האבען איהם צום לעבען ניט ארויסגערופען און ביים לעבען ניט איינגעהאַלטען, דארום איז ער ארויסגעקומען אזוי געזונד און פעסט און לעבענס־פעהיג. קיינע מאַסענפערזאַמלונגען האבען איהם ניט אויפגעבלאָזען, קיינע רעדען ניט אויפגעקנאַקט, קיינע ארטיקלען ניט אויפגעפלאַמט, דארום איז זיין ענטהוזיאַזמוס ניט אויפגעבלאָזען. דארום איז ער נאָך ביז איצט ניט אויסגעלאָשען געוואָרען.

אין איינינע טעג ארום וועט דער „ארבייטער רינג" אבהאַלטען דיא פיערטע קאָנווענשאָן. מען ערוואַרטעט, דאס זיא וועט זיין דיא מעהר בעגייסטערטע פון אַלע פריהעריגע קאָנווענשאָנס. אויף דיעזער קאָנווענשאָן וועט דער אָרדען קומען מיט פערטרעטער פון ביינאהע 70 בראַנטשעס, צווישען זיי אויך איינינע פרויען בראַנטשעס, וועלכע צעהלען צוזאַמען העכער אַלס 3 טויזענד מיטגליעדער, מעהר אַלס נאָך אמאָל אזוי פיעל וויא פאר א יאהרען. ער וועט אויך קומען מיט א קאַפּיטאַל פון 15 טויזענד דאָלאַר, ווּעהרענד מיט א פּאָאר יאהר צוריק איז זיין קאַסע אין גאַנצען פוסט געוועזן.

ער קומט אויך מיט א גוטען נאָמען, וועלכען זעלטען וואסערע היגע אידישע ארבייטער־אָרגאַניזאַציאָנען האבען זיך ווען עס איז ערוואָרבען. דער אָרדען איז ביי אַלע מיטגליעדער אזוי טהייער און חשוב, ווייל ער זאָרגט וועגען דיא געזונדע ניט ווענינער וויא וועגען דיא קראַנקע, וועגען דיא נשמות ניט ווענינער וויא וועגען דיא קערפער, וועגען פאָלקאָמענע בעפרייאונג פון נויטה און פון צרות ניט ווענינער וויא וועגען פערגרינגערונג אויף א ווײַלע און מיט קלייניגקייטען.

לעצטען יאהר האבען פיעלע בראַנטשעס סיסטעמאַטיש געהאַלטען בעלעהרענדע לעקטשורס. דיא „צוקונפט", וועלכע דיא בראַנטשעס האבען מיט א פּאָאר יאהר צוריק אויפגעלעבט, איז דיעזען יאהר מעהר וויא אימער פון זיי אינטערשטיצט געוואָרען. דיא בראַנטשעס ... וואָיב אָך

ליבאר) האט געמאכט צום ערשטען דעם פארשלאג ארויסצוגעבען פון דאס ניי דיא „צוקונפט“ און דיא איבעריגע ברענטשעס האבען זיך אויף דעם אבגערופען; זיי האבען ביינעשטייערט א גרויסען טהייל פון דעם טויזענד דאלאר פאנד. זייט דאן ווערט דיא „צוקונפט“ אויפגעהאלטען דורכאויס כמעט פון דיא ברענטשעס. אין דיא ברענטשעס אגיטירט מען אויף פאר'ן „פארווערטס“ און מען פערשפרייט איהם אין פערשיעדענע שטעדט.

דער „בונד“ פון רוסלאנד איז אונטערשטיצט געווארען פון דיא ברענטשעס אויף דעם שעהנסטען אופן. דיא אפפערווילליגקייט וואס זיי האבען דא ארויסגעוויזען, איז איבערראשענד. זיי ענטזאגען אויך ניט אין זייער שטיצע דיא סאציאליסטישע פארטיי, יעדע יוניאן, יעדען פראגרעסיווען פעראיין.

דער ארדען איז אלין מעהר בכוח צו טהאן און אלין מעהר טהוט ער, און דיא האפנונגען פון זיינע מיטגליעדער פליהען אלין העכער. ער פערשפרייט זיך אלין מעהר איבער'ן לאנד, און וואו נור ער פערשפרייט זיך, דארט ווערען אויך פערשפרייט צווישען דיא אידישע ארבייטער איהעאלע שטרעבונגען, שעהנע געפיהלען און ליכטיגע געדאנקען.

זיין וואוקס געהט אן מעכטיג, געזונד און אונאויפהערליך, אזוי וויא א נאטור־פראצעס, אזוי וויא דער גאנג פון דיא מענשהייט פארווערטס. לאמיר האפען, אז דיזער וואוקס וועט ניט אבגעשטעלט ווערען, ביז וואנען ער וועט זיך פאנאנדערצווייגען איבער אללע אונזערע קווארטאלען און הייזער און וואהנונגען, וואו נור עס געפינען זיך אידישע פראלעטאריער.

א. ליעסין.

אונזער פארטיי־טאג

וועגען דיא קאנווענשען פון דער סאציאליסטישער פארטיי.

דעם ערשטען מאי, אין דעם אינטערנאציאנאלען ארבייטער יום טוב וועט דיא אמעריקאנער סאציאליסטישע פארטיי אבהאלטען א קאנווענשען אין שיקאגא צו נאמינירען קאנדידאטען פיר פרעזידענט און וויס פרעזידענט און צו רעגולירען איהרע אנגעלעגענהייטען.

דיא קאנווענשען וועט האבען צו בעטראכטען פיעלע ערנסטע פראגען. די אויגען פון אלע סאציאליסטען אין דיא פעראייניגטע שטאאטען, וויא אין אייראפא, וועלען זיין געווענדעט צו שיקאגא. זייט דיא סאציאליסטישע פארטיי האט זיך געבילדעט דורך דער צוזאמענשמעלצונג פון דער סאציאל דעמאקראטישער פארטיי און פון דעם גרעסטען טהייל פון דער סאציאליסטישער ארבייטער פארטיי, האט שוין פיעלעס פאסירט איבערצולעבען דיא האפנונגען פון דיא גענאסען אויף דער צוקונפט פון אונזער בעוועגונג. דיא שפאלטונג אין דער ס. ל. פ., וועלכע האט פערורזאכט גרויסע פערצווייפלונג דער פערלוסט פון גלויבען, וועלכער האט זיך געפיהלט אין דיא רייהען פון סאציאליסטען, דער צווייפעל אין דיא פעהאייניגונגס קרעפטע פון דער בעוועגונג, וואס דיא פעססימיסטען האבען ארויסגעשפראכען, דענקענדיג, אז דיא פיעל יאהריגע שווערע ארבייט איז פערלארען געווארען אומזיסט, — דאס אלעס האט אבגעטראטען דעם וועג צו א געפיהל פון האפנונג און צוטרויען.

דיא פארטיי איז געוואקסען וויא אויף הייוועז. דאס לעצטע יאהר איז דיא צאהל פון מיטגליעדער געשטיעגען אויף 50 פראצענט, ענדע דעצעמבער 1903 זיינען 20,669 סאציאליסטען געווען גוטשטעהענדע מיטגליעדער. דיא צאהל פון דיא ארגאניזירטע שטאאטען איז אויסגעוואקסען ביז 33. א גרויסע צאהל נאציאנאל ארגאניזאטארס רייזען ארום איבער'ן לאנד און פרעדיגען דאס עוואנגעליום פון סאלידאריטעט פון דער ארבייטער קלאסע און ווערען בעגריסט מיט פרייד און ענטהוזיאזמוס, זאגאר אין דיא ערטער, וואו פריהער מיט אייניגע יאהרען האט מען זיי בעגעגנט מיט שפאט און געלעכטער. איבעראל הערשט דער גייסט פון טהעטיגקייט. דיא ארגאניזאציאן ווערט שטארקער, דיא פריהערע צומישונג פערשווינדעט. פיעלע שטעדט און זאגאר שטאאטען, וואו דיא ארגאניזאציאן איז ערשט ניט לאנג געווען שוואך, וואו דאס קלאסען־בעוואוסטזיין איז געווען בעגרענעצט מיט עקשנות און איינזייטיגקייט, געפינען זיך יעצט אין דיא ערשטע רייהען פון דיא ציעל־בעוואוסטע און ארגאניזירטע קאמעראדען, וועלכע

Digitized by Google

פערשטעהען גוט זייער פפליכט און דיא מיסיאָן פון דער פארטיי.

פיוזשען און אנדערע פעדדרעהעניסען געפינען מעהר קיין אנהעננערס. מען האָט שוין אויפגעהערט אפילו צו דיסקוטירען וועגען דעם. דאס זיינען שוין אבגעשלאָגענע הושענות. נאָר מיט דעם וואקסען פון דער פארטיי פיהלט מען דיא נויטווענדיגקייט אין אן ענגערע ארגאניזאציאָן, אין צענטראליזירטע אנשטרענגונגען

ווען דיא פארטיי האָט זיך נאָך דער שפאלטונג אין דער ס. ל. פ. אָרגאניזירט, האָבען דיא גענאָסען, וועלכע זיינען שוין געווען גענוג אנגעלערענט פון ביטערער ערפאהרונג, וויא געפעהרליך עס איז איבערצוגעבען צו פיעל מאכט צו איינצעלנע פערזאנען, איבערשפאנט דיא גרענצען. זיי האָבען געשטרעבט צו פאָלשטענדיגע דעצענטראליזאציאָן. דיא פראקטיקע האָט אָבער איבערצייגט, אז ביידעס איז ניט גוט פאר דער פארטיי און אז דער ערפאָלג פון דער בעוועגונג און איהר זיכערהייט ליעגען אין "גאָלדענעם מיטען".

דיא קאָנווענשען וועט האָבען צו פערבעסערען דיא קאָנסטיטושען פון דער פארטיי מיט פונקטען וועגען א פערגרעסערונג פון דער פאָלמאכט פון נאציאָנאלען קאָמיטעט, אום ער זאָל ווירקליך זיין פעהיג צו פיהרען בעסער דיא אגיטאציאָנס און דיא ארגאניזאציאָנס ארבייט.

וויא צו ערדייכען דיעזען צוועק, אום עס זאָל ניט שאדען דער אויטאָנאָמיע פון די שטאאט ארגאניזאציאָנען, וועט זיין דיא הויפט אויפגאבע פון דער קאָנווענשען. מען האָט אויך פארגעשלאָגען אז דיא פארטיי זאָל גרינדען א צענטראלע ליטערארישע אגענטור פיר דיא אויסגאבע און דעם פערקויף פון נוצליכע און געזונדע ליטעראטור פיר דיא אגיטאציאָן און דיא ערציהונג פון דיא מאסען.

געוויס, קיינער וויל ניט איינפיהרען אירגענד וועלכע ארט צענזור, און עס איז נויטהיג אז דיא סאָציאליסטען זאָלען האָבען דיא מעגליכקייט צו לעזען און אויסהערען אלע זייטען, נור פיעלע גענאָסען בעהויפטען מיט רעכט, אז דיא נייע קאמעראדען און סימפאטהייזער זאָלען קריגען אזא ליטעראטור וואס איז איינשטימענד מיט דער לעהרע פון סאָציאליזמוס. פיעלע קאמעראדען זיינען אין א פערלעגענהייט, ווען עס קומט זיי אויס צו רעקאָמענדירען ביכער זייערע פריינד, וועלכע זיינען נאָך ניט בעקאנט מיט דער פילאָזאָפיע פון סאָציאליזמוס; עס קומט זיי אויס צו פערשפרייטען אזא ליטעראטור, וועלכע איז פערפיהרענד און שעדליך. דיא רעקאָמענדאציאָן פון דער פארטיי, וועלכע וועט אבצייכענען אויף געוויסע גוטע ביכער, בראשורען און ד. ג., וועט זיין א גרויסע הילפע פאר דיא גענאָסען.

צווישען דיא אנדערע וויכטיגע אנגעלעגענהייטען וועלכע וועלען צוציהען דיא אויפמערקזאמקייט פון דער קאָנווענשען, וועט זיין דער פארשלאג, אז דיא אויסגאבען פון דיא דעלעגאטען צו דער נאציאָנאל קאָנווענשען זאָלען געדעקט ווערען פון דער פארטיי, אנשטאָט צו זאמלען זיי אין דיא שטערט אדער שטאאטען; אויך וועט מען פערהאנדלען וועגען דיא נוצען און מיסברויכען פון רעפערענדום, וועגען דיא רעוויזיאָן פון דיא מינימאל פאָדערונגען אין אונזער פלאטפאָרם און וועגען אונזער האלטונג צו דיא טרייד יוניאָנס.

פיעל גענאָסען פאָדערן, אז די פארטיי זאָל דעקען דיא אויסגאבען פון דיא דעלעגאטען, אום צו געבען דיא שוואכערע שטאאטען א מעגליכקייט צו זיין גוט רעפרעזענטירט. עס איז אָבער א גרויסע פראגע אויב דאס איז צוועקמעסיג און פערנינפטיג. ווען מען זאָל אזא פארשלאג אננעהמען, וואלט מען נאטירליך געשיקט מעהר דעלעגאטען. מיר קענען נאטירליך ניט אננעהמען קיין נדבות פון קאפיטאליסטען פאר אונזער קאמפיין־פאָנד, זיי וועלען אונז איבריגענס נאָר ניט געבען, ווייל זיי ווייסען, אז זיי וועלען פון אונז קיין האָניג ניט לעקען. דיא פארטיי וועט זיין געצוואונגען ארויפצולעגען א שטייער צו דעקען דיא עקספענסעס, זאָ דאס יעדער שטאאט וועט מוזען צאָהלען זיין חלק לויט נאָך דער פראָפּארציאָנעלער רעכנונג. די שוואכערע שטאאטען וועלען אלזאָ מוזען טראגען א שטייער לאסט, וועלכע זיי קענען יעצט לייכט אויסמיידען, ווען זיי וועלען שיקען וועניגער דעלעגאטען. איבער דעם איז דיא זאמלונג פון דיזע ספעציעלע צאהלונגען א גאר ניט לייכטע זאך און מען וועט נאָך פערליערען איינינע מיטגליעדער, וועלכע וועלען ניט זיין אימשטאנדע צו בעצאָהלען דיא נייע בייטרעגע. ווען מען וועט ניט קאָלעקטען דיא גאנצע סומע פון דיא אבצאהלונגען, וועט עס פעראורזאכען א פערשווערונג פון דער פארטיי'ס פאָנד און דערמיט שטערען דיא אגיטאציאָנס ארבייט. דיא לאסט וועט דארום ווידער פאלען אויף דיא יעניגע, וועלכע גיבען איבער זייער חלק צו פערגרעסערען דיא פאָנדס, וואס זיינען נויטיג פיר דיא אויפהאלטונג פון אָרגאניזאטאָרס און אגיטאטאָרס.

דיא פראגע וועגען רעפערענדום איז פיעל וויכטיגער. דיא לעצטע 3 מאָנאטען האָבען מיר צוגעזעהען, וויא א פארשלאג איז אנגענומען געוואָרען דורך רעפערענדום, אום עס בלויז צו וויעדערהאָלען באלד דורך אן אנדער רעפערענ־

היב. עטוואס איז דא זיכער ניט ריכטיג געוועזן. עס שיינט, אז דיא מיטגליעדער האבען ניט פאלקאמען פערשטאנען דיא פארשלעגע. דאס רעכט פון רעפערענדום איז נאטירליך זעהר א טהייערער, און מען דארף דארום אויסמיידען, אז מען זאל איהם קענען מיסברויכען און לעכערליך מאכען.

מען האט דארום פארגעשלאגען, אז איין פראגע זאל ניט פארגעלייגט ווערען צו א רעפערענדום א צווייטען מאל ביז א געוויסע צייט וועט פאריבערגעהען. אזוי וויא פארשלעגע ווערען קיינמאל ניט פארגעלייגט פינקטליך אין דערזעלבער שפראך, וועט אזא בעשטימונג געבען דעם נאציאנאל סעקרעטער אדער דעם נאציאנאל קאמיטעט דיא מאכט צו פערטייטשען און ערקלערען דעם פארשלאג.

אבער נאך דער ערפאהרונג מיט דער סאציאליסטישער ארבייטער פארטיי וועלען דיא מיטגליעדער וואהרשיינליך ניט דערלאזען דערצו.

דער בעסטער אויסוועג שיינט צו זיין: ערשטענס, צו פערגרעסערען דיא צאהל פון לאקאלען אדער דיסטריקטען, אום צו קענען פערלאנגען א רעפערענדום, און, צווייטענס, ריכטיג און גענוי צו קענען דיסקוטירען דיא פראגען איידער מען געהט איבער צו אן אלגעמיינעם וואוט.

יעדער פארשלאג, איידער ער געהט איבער צו א דזשענעראל וואוט, נאכדעם ווי א בעשטימטע צאהל לאקאלען פערלאנגען עס, מוז 30 טעג זיין געבען פאר דיסקוסיאן און אמענדמענטס. אזעלכע אמענדמענטס מוזען זיין בעשטעטיגט פון א געוויסע צאהל לאקאלען, לאמיר זאגען דריי. ווען דיא צייט פאר אמענדמענטס און אויסבעסערונגען איז פאראיבער, זאל מען דעם פארשלאג און דיא אמענדמענטס פערעפענטליכען און 30 טעג צייט געבען פאר דיסקוסיאן, איידער מען געהט איבער צו אן אלגעמיינעם וואוט.

אויף אזא אופן וועלען דיא גענאסען, וועלכע זיינען איינשטימיג מיט א געוויסען פארשלאג נאר זיינען ניט צופרידען מיט דיזע אדער יענע פראזע אדער א ווארט אדער וועלען עפעס אויסבעסערען, האבען דיא מעגליכקייט אויסצופיהרען זייער וואונש. אין פערלויף פון דיזער צייט וועלען דיא גענאסען קענען גרינדליך דיסקוטירען יעדען פארשלאג, און מען וועט אזוי קענען אויסמיידען אזעלכע מיספערשטענדניסע וויא ווען מען האט געשטימט וועגען דעם פלאץ פון נאציאנאלען קאמיטעט.

דיא רעוויזיאן פון דער פלאטפארם און בעזאנדערס פון דער מינימום-פראגראמע וועט ארויסרופען אן אלגעמיינע דיסקוסיאן. דיא מינימום-פאדערונגען, וועלכע בעריהרען אייגענטליך פראגען פון טאקטיק מעהר ווי פון פרינציפען און וועלכע טראגען א לאקאלען כאראקטער, דארף מען אין גאנצען אויסלאזען. זיי געהערען מעהר צו פלאטפארמען אין שטעדט און סטייטס וויא צו א נאציאנאלע פלאטפארם. אויסערדעם איז עס שטענדיג מעגליך, אז זיי זאלען אין גאנצען אדער אין א צוקאליעטשעטער פארמע אנגענומען ווערען פון קאפיטאליסטישע פארטייען.

דיא טרייד-יוניאנס פראגע וועט, אהן צווייפעל, זיין דיא ערנסטעסטע פראגע אויף דער קאנווענשאן. דער שטרייט צווישען דער „אמעריקאן לייבאר יוניאן“ און „אמעריקאן פעדערייישען אוו לייבאר“ וואקסט און דורך דעם ענטשטעהט א געפיהל פון ביטערע פיינדשאפט, וואס וועט קיין גוטעס ניט ברענגען דיא אמעריקאנער ארבייטער.

לאזענדיג אן א זייט דיא פראגע: „וועלכע ארגאניזאציאן איז מעהר ראדיקאל“, מוזען דיא סאציאליסטען געדענקען, אז דער גרונד פון דער סאציאלער בעוועגונג איז „דיא סאלידאריטעט פון ארבייטער-קלאס“. דיא סאציאליסטען מוזען דארום ארויסטרעטען געגען יעדען פערזוך אריינצושלעפען צוויי ארבייטער ארגאניזאציאנען אין א ברודער-קריעג, נאר מעהר דארפען זיי זיך היטען אריינגעשלעפט צו ווערען אין אזא קאמפף. דער ארבייטער, וועלכער מונטערט אויף א ברודער-קריעג צווישען זיינע חברים, איז שולדיג אין פערראטה צו זיין קלאסס. דער קאמפף-געשריי פון אללע ארבייטער דארף שטענדיג זיין מיט דיא ווערטער פון קארל מארקס:

„ארבייטער אללער לענדער פעראייניגט אייך“!

דיא קאנווענשאן וועט טהאן זעהר גוט, ווען זיא וועט בעשטעטיגען איהר בעשלוס און זיך ענטזאגען אריינצושלעפען דיא פארטיי אין טרייד-יוניאן קאמפף. אזוינע שטרייטען ברענגען אונפערמיידליך דערצו, אז איין יוניאן הויבט אן צו סקעבען געגען דיא צווייטע. מיר, סאציאליסטען, טארען אויף קיין פאל ניט צולאזען דערצו. געדענקט דיא ערפאהרונג פון „סאשעליסט טרייד און לייבאר אללייענס“....

מיר האבען פולען צוטרויען אין אונזערע גענאסען. שיקט אונזערע בעסטע קרעפטע צו דער קאנווענשאן און זאל זייער ארבייט געקרוינט ווערען מיט אמת'ן ערפאלג פיר דיא בעפרייאונג פון ארבייטער קלאס.

ל. מאלקיעל.

לעזט! לעזט! לעזט!

בלויז 50¢ א וואך

בלויז 50¢ א וואך

ווער פון אייך נעעהרטע לעזער האבען נים געהערט דיא בעריהמטע זינגער פון
דער וועלט וויא קאלווע, זעמבריק, סוזאנא־אדאמס, אקטע מעלבא, טאמאניא
קארוסא, סקאטי, פלאנסאן, קאמפאנארי, באטעסטין? מיר געבען דיא מעגליכ־
קייט צו אלע סובסקרייבער פון דיא צוקונפט צו האבען דיזע בעריהמטע זינגער
פון דער וועלט ביי זיך צו הויזע, ווען איהר קויפט ביי אונז א וויקטאר פאנאגראף
וועלכע מיר גיבען אייך אויף דיא
לייכטעסטע קאנדיציאנען, בלויז

50 סענט א וואך

אפצאהלונג. מיר זיינען דיא איינציגע אין דיא איסט סייד וואס האבען דיא ריכ־
טיגע און אריגינעלע רעקארדס פון דיזע סטארס, ווען איהר קויפט ביי אונז א
פאנאגראף אדער רעקארדס זייט איהר זיכער דאס איהר קויפט דיא בעסטע. מיר
זיינען דיא איינציגע, וועלכע אימפארטירען פון רוססלאנד דעם בעריהמטען
ווילנער הזן'ם רעקארדס. אויב איהר האט ניי געהערט ערגיץ ארגערס איז דאס גע־
ווים געקויפט געווארן ביי אונז. פערגעסט נים די געלעגענהייט וואס איהר האט יעצט

בלויז פיר 50 ס. א וואך

אבצאהלונג און איהר קענט הא־
בען צו הויזע דעם גרעסטען פער־
גניגען. קומט גלייך צו דער בעריהמטער פיאנא סטאר פון

פערלמאן און ראזאנסקי

458־460 גרענד סטריט, נויארק.

מיר זיינען דיא איינציגע סאל איידזשענטס פאר דיא בעריהמטע העגרי לינ־
דעמאן און ווינטער פיאנאס, קעש אדער לייכטע מאנאטליכע אבצאהלונגען.

PERLMAN & ROSANSKY, 458-460 Grand St., New York.

*) דיא לעזער פון דיא צוקונפט וועלען קריגען ספעציאלע פריווילעגיעס ווען זיי
זאגען דער פירמא אז זיי האבען געלעזען זייער אדווערטייזמענטס אין דיא צוקונפט.

ווען דער דאָקטאָר הייסט — דאַן מיינט עס „כרמל.“ —
וויין אויף אַ רפואה מוז זיין גוט און ריין —

כרמל וויין מיינט עכטער וויין
כרמל קאָניאַק מיינט עכטער קאָניאַק

עכט מיינט נאַטירליך, ניט געפעלשט, דאָפיר גאַראַנטירט
באַראָן ראָטהשילד און זיינע איינציגע פערטרעטער פיר אַמעריקאַ.

כרמל וויין קאָמפּאַני,

311 פינפטע סטריט,
354 גרענד סט., ניו יאָרק.
90 גרעהעם עוועניו, ברוקלין.
443 סויטהאָלסטעד סט., שיקאַגאָ.
821 איסט באַלטימאָר סט., באַלטימאָר

אויפמערקזאַם !

דער ערשטער מאַסקאַראַד באַלל פון דיא צוקונפט וועט זיין שבת אבענד דעם 24טען דעצעמבער אין גרענד סענטראַל פּאַלאַץ.

A. Lubarsky,
Representative.

אונזערע קאָנטרי אַגענטען :

Personet & Silberman, 134 W. Kinney St. N.A.

B Finkelstein & Co, 4 Lowell St., Boston.

B.Finn 1211-5th Ave., Pittsburg

B. Chertoff, 344 Woodland Ave., Cleveland

Fuer Co., 342 Soth st., Phi

Resnikoff, 917 Grand Ave., NewHaven, Con.

פערפעהלט ניט צו בענוצען דעם „צוקונפט“ קופאָן פיר 25 ס. איהר געפינט עס אויף דער לעצטער פיידוש אדווערטייזמענט.

ווילט איהר האבען געזונטע אויגען?

ווילט איהר האבען גוטע צוגע־פאסטע בריללען?

אויב יא, דאן געהט צו דער

פירלעס אפטיקאל קא., 379 גרענד סטריט,

נעגענאיבער דער סטייט באנק.

וואו אייערע אויגען ווערען אונטערזוכט פריי פון דעם בעריהמטען דאקטאר ה. קרעמער. ארימע קריגען ברילען פאר האלב אומזאנסט. געדענקט דעם נאמען.

The Peerless Optical Company, 379 Grand Street

דער פיינסטער, רייניסטער און אנשטענדיג־סטער פלאץ וואו מען קען קריגען א גוט גלעזעל

וויין און צובייסען

אין ביי

הערריזי גרינבערג,

113 פארסייט סטריט

איהר קריגט דארט העכסט גוטען וויין און גאנץ ביללינ.

זעליקאוויטש און גילראד

ערשטע קלאסע

בארבער שאפ

118 עלדרידזש סט.

ניער ברום סטריט, ניו יארק.

דער שענסטער און בעקוועמסטער זומער־פלאץ אין דיא מאונטיינס ביי דעם שוישפיעלער הערר מייזעל.

הערר מייזעל

אדרעס

215 Eldridge Street, New York

פון העסליך — שעהן

פון קראנק — געזונד!

פאר'ן יוזען נאכ'ן יוזען

דאס וואס נור דיא ליביט זאלב און ליביט זייף קענען מאכען.

ליביט זאלב נום. 1, נעהמט ארונטער לישייעס, פלעקען, פימפעלס א. ז. וו. עס מאכט די געזיכט שעהן, ריין און יונג.

ליביט זאלב נום. 2, היילט בייסונגען אויס־שלאגען, ענטצינדונגען, עקזיסמא, סייקאזיס, הויט־שיילונג און אלערהאנד מערידען.

ליביט זאלב נום. 3, היילט וואונדען, טרוקענע אדער נאסע, רויזען, געשווילעכץ, בראנדוואונדען.

ליביט זאלב נום. 4, היילט אלע אונריינע קעפ, אויך אנשטעקיגע וואונדען.

פרייז, 50 סענט.

ליביט זייף! וואשט זיך און אייערע קינ־דער מיט ליביט זייף ווייל דאס איז דיא ריינסטע זייף און פעדהיט פון הויט־קראנקהייט. עס קיהלט דעם קערפער און שטארקט דיא האאר פון קאפ זיי זאלען ניט ארויספאלען.

פרייז 15 סענט א שטיק.

ווארנונג! געהט ניט אנדערסוואו קויפען דיא ליביט, ווייל קיינער האט ניט דיא ריכטיגע. איהר קריגט עס נור אין אונזער אפטייק קאר. קלינטאן. מיר פערשיקען עס איבעראל פריי, ווען איהר שיקט דעם פרייז אין סטעמפס, אדער מאניע ארדער.

Rotkowitz Bros , 165 Stanton St., N. Y.

שניידט אויס דעם קופאן אויף דער לעצטער פיידזש אד. ברענגט עס אין אפיס און איהר קריגט 25 סענט, וויא דער קופאן אליין זאגט אייך.

דיא אינטערנאציאנאלע ביבליאטהעק"
עבען ערשיענען

אלע געזאמעלטע ליעדער פון

מאררים ראזענפעלד

איין אוצר מיט פאעזיע אין איין פראכטפאלע איללוסטרירטע
אויסגאבע, וואונדער שעהן געבונדען.

דער בוך
ענטהאלט 368
מייסטערהאפטע
פיידושעס.
דעם דיכטער'ס
נייעסטעס פילד.

פרייז $1.00

דעם דיכטער'ס
אלע ארבייטער־
און פרייהייטס־
ליעדער, אלע
נאציאנאלע און
פאלקסליעדער,
אלע לירישע און
סאטירישע
געזאנגען.

אזוי זעהט אוים דער קאווער אין גאלד.
צו בעקומען אין אללע בוכהאנדלונגען וויא אויך ביי דיא פאבלישערס.
International Library Pub. Co., 23 Duane St., New York.

א ליכט אין דיא אויגען

איז א ריכטיגע פאאר בריללען ריכטיג צוגעפאסט.
איך פערריכט אללע פעהלערען פון דער ראיה.
קאקאקע אויגען אויסגעגלייכט מיט גלעזער.
דאקטאר אף אפטיקס.

ז. קארנבליטה

51 גרעהעם עוועניו, ברוקלין נ. י.

נור פיר א קורצע צייט וועל איך פער־ $1.50
קויפען צו דעם בילינסטען פרייז פון
דיא פאלשטענדיגסטע אויסגאבע פון אללע ווערקע
פון היינריך היינע.

Heine's saemtliche Werke

12 בענדע ענטהאלטענד 2020 זייטען.
פראכטפאל געבונדען אין 4 ביינדינגס
פער פאסט וועט עס קאסטען 35 סענט מעהר.
אויב איהר האט וועלכע עס איז ביבער צו פערקוי־
פען, איבערהויפט רוסישע, דאן ברענגט עס
צו מיר אין סטאר.
M. Meisel's Bookstore,
194 East Broadway, N. Y.

יוליוס ליטוואק,

עלעקטריק פאוער

יוניאן פרינטער

185 בויערי,

קאר. דעלענסי סט., ניו יארק

D. SIRELSON

Maker and Designer of Up-to-Date

SIGNS

OF EVERY DESCRIPTION

31 RIVINGTON STREET,

Near Forsyth St. New York

Digitized by Google

דער דריטער
יעהרליכער:

עקסקורשיאן

פון דיא צוקונפט וועט זיין שבת דעם 25טען דזשון. פריינדליכע ארגאני־
זאציאנען זיינען געבעטען דאס צו נעהמען אין אכט.

קאאפעריישאן

איז פון דעם ארבייטער, פאר דעם
ארבייטער, דורך דעם ארבייטער

קאאפעריישאן

שטרעבט צו פעראייניגען דיא ארבייטער־מאסען אין פאליטיק און עקאנאמיע.
קויפט אין אייערע אייגענע סטארס

העטס, שיך, דזשענטס פורנישינג,
טהעע און קאפפעע

אין 213 גרענד סטריט,

גראסערי און פלייש

אין 201 איסט 100טע סטריט.

קעפמייקערס זשורנאל

א טאנאטליכע שריפט ארויסגעגעבען פון דיא
נייטשאנאל עקזעקוטיוו באארד פון דיא יונייטעד
העט און קעפ מייקערס אף נארטה אמעריקא,
אין די אינטערעסען פון דעם טרייד און די גאנ־
צע פארטגעשריטענע טרייד־יוניאן בעוועגונג.

---

24 פיידזשעס אידיש און ענגליש

5 סענט
א קאפיע

די בעסטע אידישע און ענגלישע שרייבער פון
דער ארבייטער בעוועגונג וועלען מיטארבייטען
אין דיעזען זשורנאל און אלע טרייד יוניאניס־
טען דארפען עס לעזען.

50 סענט
א יאהר

צו בעקומען איבעראל.

---

25 ס. איז געלט לאזט עב נים פאלען שניידט אוים פון דיעזען נומער דעם קופאן
פראפיטירט איהר 25 סענט.

אין אפים פון „דיא צוקונפט" 26 קאנעל סטריט,

קען מען בעקומען דיא פאלגענדע פראכטפאלע בילדער געדרוקט אויף גוטען פא־
פיער און גוט צום פריימען

עמיל זאלא . . . . 10 סענט.
אויגוסט בעבעל . . . . 5 סענט.
נייא יאהרס גרוס . . . . 5 סענט.
אונזערע מארטען . . . . 5 סענט.
דיא דייטשע סאציאל דעמאקראטישע פראקציאן
אין רייכסטאג. . . . . 5 סענט.
אללע צוזאמען בלויז 25 סענט.

Telephone 844-J Orchard

SOL. ROGG סאל. ראגג

נאטארי פאבליק

ביזנעס־אגענט פיר סטיישאנערי סטארס, סיגאר
סטארס, צייטונגס סטענדס, ראוטס און אויך
אלע אנדערע ביזנעס פון $100 ביז $10,000
בעסטע צופרידענהייט גאראנטירט.

אפיס 170 קלינטאן סטריט.
אפיס שטונדען פון 8 מארגענס ביז 10
אבענדס.

Telephone 3190 Spring

ב. מאטיזאוו,

אללערהאנד ביזנעס אײדזשענט, סיגאר
און סטיישאנערי סטארס, צייטונג ראודס
א ספעציאליטעט.

153 ריווינגטאן סט., פון 6 ביז 9 אבענדס

S. ZIMMERMAN ס. זיממערמאן

ריעל עסטייט

174 קלינטאן סט.

ביזנעס־אגענט פיר סטיישאנערי־סטארס און
פייפער־סטענדס און ראוטס, סיגאר־סטארס און
אלערהאנד ביזנעס אימער נאך יעדענס וואונש.
אפיסשטונדען פון 7־9 מארגענס און 6־9 אבענד

A. MILLER
Business and Real Estate Agent

C AR AND STATIONERY STORES
NEWSPAPER STANDS AND ROUTES
A SPECIALTY

OFFICES:

26 CANAL STREET
Cor. Rutgers Street, New York.
6 to 9 P.M.

365 SARTOGA AVE.
Cor. St. Marks, B'lyn N. Y.
11 A. M. to 2 P.M.

מיר מאכען בעקאנט אונזערע פריינד און
בעקאנטע און דעם פובליקום אין אלגע־
מיין, אז מיר האבען נעמופט
נאך 163 ברום סטריט,

ט. פיין און כ. שרייבער

יוניאן פרינטערס.

א. גראוועך

167 איסט בראדוויי, ניו יארק.

פאטא אינגרייווער. די בעסטע און שענסטע
ענגרייווינגס, לייבעלס, עמבלעמס, אלערליי
אילוסטריישענס גוט און בילינ.

די ארבעטע פון דעם בעוואוסטען פאטאגראפער

איזידאר יאנ,

212 איסט האוסטאן סט., ניו יארק.

וויליאם גאלערשטיין,

158 ריווינגטאן סטריט, 1טען פלאר.

אגענט פיר אלערליי ביזנעס,סטיישאנערי סטארס
פייפער־ראוטס און סטענדס א ספעציאליטעט.
אפיס־שטונדען : 7־9 מארגענס, 6־9 אבענדס.

ב. זילבערמאן'ס

כשר רעסטאראנט

44 קאנעל סטריט,

האטעל נעפטונע עווענױ,
קאר ועסט 5טע סט. קוני איילאנד.

אונזע׳רע לעזער פאטראָנייזען דר. הארקאווי׳ס אפטייקען, 193 ברום, קאָר. סאפאלק סט.

און דיא צווייטע אפאטהעק

אין 256 משעררי סט., קארנער ראטגערס סט.
ווייל ביי איהם זייט איהר זיכער דיא ריכטיגע מעדיצין צו בעקומען. דאס איז דיא הויפטזאך. אלע מעדיצינען ווערען פערפערטיגט פון געענדיגטע פראָוויזארען און אונטער זיין פערזענליכער אויפזיכט.

אריה פלאקס

רוסישער פראָוויזאר,
געענדיגט אין מאסקווא, 1890.
120 מאנראָע סטריט.
קארנער ראטגערס סט., ניו יארק.
מיינע לאנגע עקספיריענס אין דיא דראָג־ביזנעס אין רוסלאנד ווי אויך אין אמעריקא, גאראנטירט אייך פיר די בעסטע און ראיעלסטע מעדיצינען.
רעצעפטען ווערען זעהר קערפול און ריכטיג געמאכט.

דר. דזש. האלפערן

אפטאון אפיס: 1861 מעדיסאן עווניו
קארנער 121טע סטריט.
אפיס שטונדען 9 ביז 10, 6 ביז 8.
טעלעפאן, 469 הארלעם.
דאון טאון אפיס אים אלטען פלאטץ
250 איסט בראדוויי.
אפיס שטונדען פון 2 ביז 3.
זאנטאג פון 11.30 ביז 12.30.

מ. דאווידאוו

פייער און לייף אינשורענס.
345 איסט 105טע סטריט.

און אללע ביזנעס לייטע!
אונזער בעפאלמעכטיגטער אגענט פיר אדווערטייזמענטס איז

ה. ר. פערלמוטער

לעזט און פערשפרייט

„דיא נייע צייט"

א סאציאל דעמאקראטישע וואכענבלאט, ערשיינט יעדען פרייטאג אין לאנדאן. צו בעקומען אויף אלע סטענדס און אין אפיס פון צוקונפט, 26 קאנעל סטריט.
פרייז 3 סענט.

הענרי ל. סלאָבאדין,
אדוואקאט און נאטאר,
62־60 צווייטע עוועניו, ניו יארק.
Telephone 1071 Spring

Telephone 1374 Franklin.

L. B. BOUDIN
COUNSELOR AT LOW.

Centrrl National Bank Building
320 Broadway, Room 1312-1313

Evening office 216 E. B'way, N. Y.

DR. AB. CASPE

252 E. Broadway, neap Montgomery St
New York.
Office Hours 8-10, 1-2, 6-8,
Sundays to 2 only.
Telephone 314 Franklin

DR. M. GIRDANSKy,
239 East Broadway,
Nearl Clinton St NEW YORR.
Office Hours: 8-10, 1-2, 6-8
Su days, 8-10, 1-2
Telephone 1619 Franklin

דר. ש. רוסיאנאוו,
דענטיסט,
האט געמופט נאך
22 ראטגערס סט., ניער הענרי סט.
ניו יארק.

Dr. S. & A. Ingerman,

121 EAST 112th STREET,
NEW YORK
Telephone 2596-B Harlem.

FIFTH AVENUE   פינפטע עוועניו

סיגארעטס, 10 סענטס פאר 10 שטיק.

זיינען דיא עלטסטע און פאפולערסטע סיגארעטס אין מארקעט און איבערטרעפען אלע 10־
סענטיגע סיגארעטס, זיי זיינען געמאכט פון פיינסטען ריינעם טערקישען טאבאק (גאראנ־
טירט ביי מאנופעקטשורער) שטענדיג מיט וואטע אין די מונדשטיק צו רייניגען דעם רויך. קיין
10 סענט סיגארעט קען זיך פערגלייכען מיט דיא פינפטע עוועניו אין געשמאק און אין גערוך.
„פינפטע עוועניו" סיגארעט פערהיטען דיא ברוסט פון הוסטען.

BARON DE HIRSH   באראן דע הירש

מיילד און סוויט, א10 סענט סיגארעט.

זיינען שטענדיג געמאכט פון פיינסטען, ריינעם טירקישען טאבאק, גאראנטירט, שטענדיג גע־
מאכט מיט וואטע אין מונד־שטיק צו רייניגען דעם רויך.

מיליאנער, טירקישער סיגארעט

זיינען זעהר גוט אין געשמאק, שמעקען אויסגעצייכענט, זא אז עס איז נאר אונמעגליך צו מאכען
א בעסערען סיגארעט פאר דעם פרייז.

EGYPTIAN HEROES   עגיפשען היראס

עגיפטישע סיגארעטס מיט צדער אהנע מונד־שטוקען
10, 15 און 25 סענט פאר 10 שטיק.

געמאכט פון פיינסטען טערקישען טאבאק. סעמפעלס נאך דיא קאנטרי פריי געשיקט. דיא
בעקוועמסטע פרייזען פאר האלסיילער און ריטיילער.
אויסער די אויבען־דערמאהנטע האב איך נאך פיעל מעהר סארטען צו קריגען.

I. B. KRINSKY, Cigarette Manufacturer,   227 Bowery, New York

---

א הערצליכען דאנק וועמען עס קומט!

דאס זיינען פאלגענדע הערערן קינסטלער: מ. ראזענטהאל, ס. מארנבערג, מאד. גודינסקי,
מאד. קראנץ און מאד. זעלדעס; די הערערן מיוזיעל, סימאנאוו, שאר און דזשייקס, אויך
דיא פירמא דראנזיק עם דויבאך מיט זייער „וויקטאר טאקינג מאשין." דיעזע אלע האבען
פארטרעפליך אויסגעפיהרט אונזער קאנצערטפיר „דיא צוקונפט" און בהאליע בהעאטער
צום ערשטען סדר אונענטגעלדליך, מיר דאנקען זיי הערצליך פיר זייער סימפאטהיע צו
„דיא צוקונפט" אין זייער איבערגעבענהייטצו בלדונג, אויפקלערונג און קונסט.
מיר דאנקען אויך דיא בארישטען יוניאן פיר זייער ברוהייט און סימפאטהיע צו „דא
צוקונפט" דאס צייגט זייער בישטייערען פיר „דיא צוקונפט" 12 דאלאר קעש דערפאר וואס
זייערע אומשטענדע האבען זיי ניט ערלויבטאנטהייל צו נעהמען אין דעם קאנצערט.
מיט פריינדליכען גרוס   צוקונפט פרעס פעדריישען.

אלע גענאסען און סימפאטייזער זאלען וויסען

דאס אונזער רייזענדער אגענט, גענ. סטאן איז אויף דעם ראוד, העלפט
און שטיצט איהם מיט וואס איהר קענט צו גונסטען דיא צוקונפט.

דיא לעזער זיינען געבעטען צו פאטראנייזען אונזערע אדווערטייזערס.

!וויכטיגע בעקאנטמאכונג

דיא סעטס פון 1903 ויינען שוין פערטיג, פיין און גוט געבונדען. איצט קריגט מען זיי אין אפים פון „דיא צוקונפט“, 26 קאנעל סטריט, קאר. ראטגערס סקוועער. פיין געבונדענע סעטס קאמפליט פון 1902 און פון 1903, יעדער באנד בעזונדער קאסט $1.50, ביידע בענדער צוזאמען $2.50. ווער עס ברענגט א סעט ניט געבונדען קאסט נור 50 סענט א פיין געבונדענער סעט מיט דעם קאווער פון „דיא צוקונפט“.

קאנטרי ארדערס ווערען פינקטליך אטענדעט.

ווער עס וויל אין דיא קאנטרי האבען זיין סעט געבונדען מיט אונזערע קאווערס, קען קריגען ביי אונז אין אפיס פערטיגע קאווערס צוגעשיקט פיר 25 סענט. עס איז א ציערונג אין הויז פון יעדען ארבייטער.

אום צו געבען א געלעגענהייט יעדען לעזער פון „דיא צוקונפט“ צו פערשאפען זיך לייכט דיא סעטס פון „דיא צוקונפט“ האבען מיר בעשלאסען צו פערקויפען דיא סעטס אויף לייכטע אבצאהלונגען.

מ. צימערמאן און קאמפ. 318-324 איסט הויסטאן סטריט

ריינע כשרה וואורסט

אונד וואורשט - וואארען.

אונזערע לעזער און סימפאטייזער וועלען געפעלליגסט פאדערן אונזערע פראדוקטען.

M. ZIMMERMAN & CO.,

318-324 E. HOUSTON ST. NEW YORK.

ארבייטער אויפמערקזאם!

קויפט סוספענדעס מיט דיעזען לעבעל

דאס איז דיא איינציגע גאראנטיע אז דיא ארבייטער האבען געקראגען ווײדזשעס צו מאכען א לעבען.

סוספענדער מאכער יוניאן

לאקאל נומער 9560 א. פ. אף ל.

HISTORY OF SOCIALISM IN THE UNITED STATES

By MORRIS HILLQUIT

This interesting book contains:

1. A complete account of the Socialist movement in this country from the beginning of the last century up to the present day, including Utopian, Christian, Fabian and Modern or Scientific Socialism.

2. An account of the Free Soil, Labor Reform, Anarchist, Single Tax, Populist, Nationalist and other Reform movements in the United States.

3. An account of the evolution of the present methods and policies of the Socialist Party.

4. A comparative study of the social philosophies of all American schools of social reform.

5. An analysis of the present conditions and tendencies of the future development of the Socialist movement in the United States.

371 pages, with full index, cloth bound, large type. Price $1.50. Postage 17 cents extra. Discount to Agents.

COMRADE CO-OPERATIVE CO.

11 Cooper Square, New York.

SPECIAL OFFER: — Upon receipt of $2.00 (and 17 cents postage), we will send the "History of Socialism" and the "Comrade" for one year.

אלע גענאָסען און סימפּאַטייזער זאָללען וויסען
דאָס אונזער רייזענדער אַגענט, גנ. סטאַן, איז אויף דעם ראָוד. העלפט
און שטיצט איהם מיט וואָס איהר קענט צו גונסטען דיא צוקונפט.

ביג אר

היילט פּאָזיטיוו אללע געהיימע מענער־קראַנקהייטען און אבשוואַכונגען.

ביג אר קומט אין 4 נומערן :

ביג אר נום. 1, קורירט פּאָזיטיוו אלע געהיימע און אנשטעקענדע קראַנקהייטען, וועלכע קומען פון צופיעל לוסטיגען לעבען. פּרייז פיר „ביג אר" נומער 1 מיט איינשפּריצונג 1 דאָלאַר.

ביג אר נום. 2, קורירט אלע, וועלכע קענען קיין וואסער לאָזען אדער האָבען שמערצען ביים לאָזען וואסער. פּרייז 50 סענט.

ביג אר נום. 3, קורירט אלע וואָס ליידען פון ניערען (קידני) און פענכיר קראַנקהייטען, זאמען אויספלוס אין אורין אדער אָפט וואסער לאָזען. פּרייז 50סענט.

ביג אר נום.4, קורירט אבגעשוואַכטע אָרגאַנען אדער פערלאָרענע מענער־קראַפט. פּרייז 50 סענט. געשיקט דורך פּאַכט ווען מען שיקט דעם פּרייז אין סטעמפּס.

דער איינציגער פּלאַטץ צו בעקומען אלע נומערן ביג אר איז דיא אַפּטייק פון

ראָטקאָוויץ בראָס., 165 סטענטאָן סט., נ. י.

Rotkowitz Bros., 165 Stanton St. N. Y

דער וואונש פון דיא בראָנזווילער ביזנעס־לייטע איז ענדליך ערפילט געוואָרען.

דיא סטייט באַנק

וועלכע איז געגרינדעט פון אידען און פאַר אידען און וועלכע האָט אימער געטרייט דאָס בעסטע פיר דיא פערגרעסערונג פון אידישע קאָמערץ, און ספּעציעל האָט זיך דיא „סטייט באַנק" בעריהמט געמאַכט מיט איהר פּינקטליכקייט און גוטע בעהאַנדלונג פון איהרע בעאַמטע, וועלכע פערשטעהען דעם אידישען ביזנעס־גייסט, אזוי גוט וויא דעם וואָס לעגט אוועק זיינע אָבגעשפּאָרטע פּאָאַר דאָלאַר צו סייווען, און צוואַר איז דיא וויכטיגקייט פון דיא בראָנזווילער ברענטש, וועלכע דיא סטייט בייַנק אָף ניו יאָרק האָט ערעפענט דאָרט, דאָס דיא בראָנזווילער ברענטש וועט געמענערזד ווערען אונטער דעם אויפזיכט פון העררן וויליאַם ב. ראָוט, וועלכער איז גוט בעקאַנט צו יעדען בעזוכער פון דיא סטייט בייַנק.

דיא בראָנזוויל ברענטש
פון די סטייט בייַנק

איז שוין אָפען פיר ביזנעס אין
גלענמאָר און סטאָון עוועניוס, בראָנזוויל
376-378 גרענד סטריט, ניו יאָרק.

מעננער איך קאָן אייך קורירען

קיין אונטערשיעד וויא לאַנג דיא קראַנקהייט איזט אדער וואָס פיר איינע מעדיציענען איהר האָט ביז יעטצט געטרייעט. אויב איהר ווילט פּאַלקאָמען געזונד ווערען ווענדעט זיך צו מיר אין מיין אָפּפיס דר. לאַנדעס, 132 איסט 24טע סט., איך וועל אייך ערקלעהרען אייער קראַנקהייט, פערזיכערן וויא לאַנג עס וועט געדויערן איהנען פּאָללקאָמען צו קורירען, אונד ווען דיא אונטער מיין בעהאַנדלונג שטעהען ווערדען, גאַראַנטירע איך איהנען פיר אייער פּאָללקאָממענער געזונדהייט דען איך קורירע מיט מיין אייגענער ערפינדונג. דורך דיא נייעסטע מעדיצינישע־עלעקטרישע מעטהאָדע.

ווען עס איז אייך ניכט מעגליך צו קאָממען דאַנן שרייבט מיר.

לעזען דיא מיין נייעם בוך "דער מעננער פריינד"

ער איז ווערטפאָל אין ברענגט אייך דיא גרעסטע נוצען. איהר געפינט אין איהם פיעלעס וואָס איז ביז נאָר אינטערעסאַנט נאָר אויך נאָטהוועגדיג פאַר אייער געזונדהייט. דעם בוך קענען זיא בעקומען פרייא ווען זיא שניידען דעם קופאָן אויס אונד שיקען מיט אייער אדרעס אונד 12 סענט סטעמפּס צו

DR. L. LANDES,

140 East 22nd St.

אָפיס שטונדען, 9 צו 1 אונד 5 צו 8.
זאָנטאָג, פון 9 צו 11 אונד 2 צו 4.

פרויען ווערדען אונטערזוכט נור אם דיענסטאָג צווישען 2 אונד 4 אוהר.

דר. ל. לאַנדעס, שפּרעכט אידיש, דייטש, ענגליש, רוסיש, פּאָלניש אונד הונגאַריש.

25 ס' קופאָן. 25 ס'

גוט פיר פינף און צוואַנציג סענט.

[illegible]

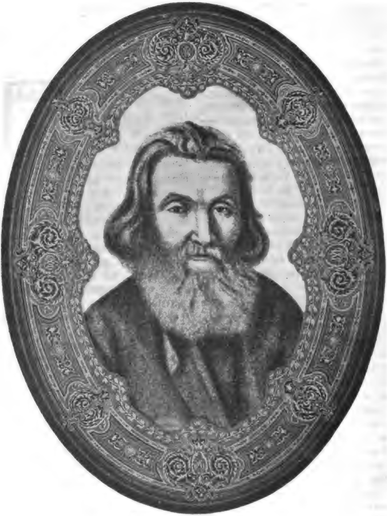

Исаакъ Беръ Левинзонъ

Digitized by Google

יצחק בער לעווינזאָהן (ריב״ל)

און זיין צייט.

רבי יצחק בער לעווינזאָהן איז איינע פון די מערקווירדיגסטע פערזאָנען פון יענער „שטורם און דראנג״־פעריאָדע אין דער געשיכטע פון די רוסישע אידען, וואָס ווערט געוועהנליך גערופען „השכלה פעריאָדע״. דיזע „שטורם און דראנג״־פעריאָדע איז אייגענטליך נאָך ניט אריבער. די רוסישע איהען לעבען איצט איבער א צייט, וואָס קען נאָך מיט מעהר רעכט טראָגען דעם נאָמען: „שטורם און דראנג־פעריאָדע״. דאָס איז פיעל־לייכט די מערקווירדיגסטע עפּאָכע אין דער אידישער געשיכטע זינט דאָס אידישע פאָלק עקזיסטירט; און אז מיר וועלען זיך איינקוקען גוט, וועלען מיר איינזעהען, דאָס יענע עפּאָכע, די השכלה־עפּאָכע, מיט 60—70 יאָהר צוריק, איז אייגענטליך ניט געוועזען קיין בעזונדערע, זעלבסטשטענדיגער קאפּיטעל אין דער נייעסטער אידישער געשיכטע, נאָר א מין איינליטונג, א מין הקדמה צו א נייעם בלאט, דעם וואונדערבארסטען בלאט אין דער געשיכטע פון דער אידישער נאציאָן.

א הקדמה איז זעהר וויכטיג פיר א׳ן ערנסטען בוך. עס איז פיעל לייכטער צו פערשטעהן דעם בוך, מען קען אין איהם פיעל טיעפער אריינקוקען, פיעל מעהר פון איהם לערנען, ווען מען לעזט איבער זיין הקדמה, און אונזרע עפּאָכע, וועלכע מיר לעבען יעצט איבער, וועלכע איז אזוי רייך אין פאסירונגען, אין לידען, אין קעמפּפע, אין האָפנונגען איז דער ערנסטער בוך, אין וועלכען מיר זיינען די ווירקענדע פערזאָנען. צו מיר ווילען, צו מיר ווילען ניט, צו מיר פערשטעה־ן צו מיר פערשטעהן ניט — מיר מוזען נעהמען א׳ן אנטהייל אין דיזע גרויס־היסטאָריייע פאסירונגען וועלכע געשעהען פאר איז־ערע אויגען, מיר מוזען זיין אי די לעזער, אי די העלדען פון דעם בוך.

דעבטאָ וויכטיגער איז פיר אונז צו וויסען די הקדמה, צו לעזען דאָס ווירקען און די לידען פון יענע ערשטע שוואַלבען, וואָס האָבען געקעמפּפט און געליטען, געאָפּפערט זייער לעבען אין׳ם מורא׳דיגען קאמפּף און האָבען אונז דאָך געבראכט די ערשטע כאָטש שוואכינקע שטראהלען פון א נייעם גייסטיגען פריהלינג...

יא, דאָס איז געוועזען א גייסטיגער פריהלינג. א צייט, ווען דעם אידען׳ס גייסט האָט פּלוצלונג אראָבגעריסען פון זיך די קייטען פון פינסטערנים און שיממעל און האָט אָנגעהויבען מעכטיג צו שטרעבען צו ליכט און צו לעבען. קיין עכטער פריהלינג איז דאָס נאָך ניט געוועזען,' קיין עכטער פריהלינג איז נאָך יעצט ניטאָ... דאָס איז געוועזען נאָר א׳ן אויפוואכונג פון׳ם טויזענדיאָהריגען היןהער פּלעט, א מעכטיגער דראנג און דורשט נאָך לעבען, נאָך א געזונדען, מענשליכען לעבען, מיט אלע זיינע מענשליכע לידען און פריידען.

שעהן איז געוועזען דאס ערוואכען פון דעם אידענס גייסט, אָבער מורא׳דיגע יסורים האָט דאָס געקאָסט. אונז איז יעצט כמעט שווער זיך פאָרצושטעלען, וויא שרעקליך עס איז געוועזען דער קאמפּף, איבערהויפּט דער אינערליכער קאמפּף פון דער נשמה. יעדעם פאָלק, יעדע נאציאָן האָט איבערגעלעבט די דאָזיגע עפּאָכע פון׳ם גייסטיגען ערוואכען, פון ברעכען די אלטע געטער און שאפען זיך אויף זייער אָרט נייע, נייע שטרעבונגען און אידעאלען; אָבער ביי יעדען פאָלק איז דאָס צוגעגאנגען נאטירליך. די גייסטיגע רעוואָלוציאָן איז געוועזען א פאָלגע פון א רעוואָלוציאָן אין עקאָנאָמישען, פאָליטישען און סאָציאלען לעבען. ווען א פאָלק האָט בעקומען נייע אידעען, האָט עס שוין געהאט די מאטעריעלע מיטלען מיט וואָס זיי צו פערטהיידיגען און דורכצופיהרען אין לעבען. דער לעבען איז שוין אין א סך פרטים געוועזען צוגעפּאסט צו די נייע בעגריפע און שטרעבונגען.

אזוי איז עס געוועזען ניט נאָר ביי יעדער נאציאָן, וואָס לעבט א נאטירליכען, נאָרמאלען לעבען, אזוי איז אויך געוועזען ביי אלע אייראָפּעאישע אידען אויסער רוסלאנד. די דייטשע,

פראַנצויזישע און ענגלישע אידען האָבען געלעבט אונטער דעם דירעקטען איינפלוס פון דיא נייע אומשטענדען, אונטער וועלכע אייראָפּא האָט זיך געפונען א צייט פאַר און בעזאָנדערס נאָך דער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן, וועלכע האָט איבערגעקעהרט קאַפּויר דאס גאַנצע געבוי און פאָרם פון דיא אייראָפּעאישע מלוכות. דיא אייראָפּעאישע אידען האָבען אין לעווינזאָהן'ס צייט נאָך ניט בעקומען אומעטום קיין גלייכע בירגערליכע און פּאָליטישע רעכטע. אָבער דאָך איז זייער פּאָליטישע און סאָציאַלע לאַגע געוואָרען פיעל בעסער.

דיא רעוואָלוציאָן פון 1789 און איבערהויפּט דיא רעוואָלוציאָן פון יאָהר 1848 האָט געהאט א וואָהלטהעטיגען איינפלוס אויף זייער לאַגע. דיא נייע אידעען, וועלכע האָבען ערוואַכט אין זייערע מוחות, די נייע געפיהלען און שטרעבונגען, וואָס האָבען זיי בעגייסטערט, זיינען געוועזען א דירעקטע פאָלגע פון דיא נייע בעסערע אומשטענדען, אין וועלכע זיי האָבען אָנגעפאַנגען צו לעבען, און דיזע אומשטענדען, דיא מענשליכערע בעהאנדלונג, וואָס זיי האָבען צום ערשטען מאָל פאַר דעם גאַנצען צוויי־טויזענד־יעהריגען לעבען אין גלות אָנגעהויבען צו געניסען פון דיא קריסטליכע פעלקער, האָבען אין זיי איינגעפלאַנצט נאָך שעהנערע האָפנונגען אויף דער צוקונפט. דיזע בעסערע בעדינגונגען פון לעבען האָבען געמאַכט מעגליך דיא ערשיינונג פון גרויסע אידישע רעפאָרמער, וועלכע האָבען געבראָכען און געריסען דעם אַלטען שימעל רעכטס און לינקס און געמאַכט א פרייען וועג צו דעם פרישען שטראָם פון נייע געדאַנקען וואָס האָט זיך אריינגעריסען מיט אזא מאַכט אין דעם אידישען קווארטאַל. דיא ערוואַכטע אידישע אינטעלליגענץ האָט זיך ניט בעגנוגענט מיט רעפאָרמען בלויז אין דעם לעבען פון אידישען פאָלק. און דער פּערזאָן פון די גרויסע פרייהייטס קעמפּפער בערנע, היינע, לאַסאַל און מארקס האָט זיא זיך געשטעלט אַן דער שפּיצע פון דעם מענשליכען פּראָגרעס און האָט איבערגעטראָגען דעם קאַמפּף פון א'ן ענג־רעליגיעזען באָדען אויף א ברייטערן און ווייטערן פעלד. זיי זיינען שוין ניט געווען קיין שוואַכינקע שוואַלבעלאַך, וואָס זאָגען אָן פון א קומענדען פריהלינג. דאָס זיינען געווען ריזיגע קעמפּפער, וואָס האָבען געשאַפען אי א פּלאַן פון מלחמה אי א מעכטיגע ארמעע פיר דיא הערליכע אללמענשליכע אידעען פון סאָציאַליזמוס.

אזוינע מעכטיגע גייסטער שפּרינגען ניט אראָב פון הימעל און ווערען ניט געשאַפען פון גאָר ניט. אין דעם פינסטערן געהעטטאָ פון אייראָפּא איז שוין דורכגעדרונגען א סך ליכטיגקייט און פרייהייט אין פערגלייך מיט פריהערדיגע צייטען. אידען האָבען שוין געהאט דיא פולע מעגליכקייט צו נעהמען א'ן אנטהייל אין דער אייראָפּעאישער קולטור. זיי האָבען נאָך ניט געהאט קיין גלייכע רעכטע מיט דיא איבעריגע פעלקער, אָבער א סך רעכטע האָבען זיי שוין בעזעסען אין פערגלייך מיט פריהערדיגע צייטען. זיי האָבען געהאט דיא פרייהייט צו בילדען זיך, האָבען צו ביסלאָך בעקומען מעהר פרייהייט צו בעוועגען זיך אויסערהאלב דעם ענגען געהעטטאָ און, דיא הויפּטזאַכע, דיא אידישע אינטעללינענץ האָט אָנגעהויבען אנערקענט און געשעצט צו ווערען פון דיא בעסערע, געבילדעטערע טהיילען פון דער קריסטליכער געזעלשאַפט.

ניט אזוי איז אָבער געוועזען דיא לאַגע פון דיא רוסישע אידען אין יענער צייט. זייער גייסטיגע ערוואַכונג איז ניט געוועזען א דירעקטע פאָלגע פון זייער פּאָליטישען און סאָציאַלען לעבען. דיא לאַגע פון זייער פּאָליטישען און סאָציאַלען לעבען איז, פערקעהרט, אַלץ שלימער, אַלץ דריקענדער געוואָרען. זיי זיינען געוועזען עהנליך צו א געזונדען מענשען, וועלכער איז פערגראָבען אין דער ערד ביז'ן האלז; מיט דיא אויגען קען ער זעהן, מיט דיא אויערן קען ער הערען אלעס וואָס לעבט און שוועבט ארום איהם, אָבער ער קען זיך ניט ריהרען, ער קען ניט נעהמען קיין אנטהייל אין דעם ארומיגען לעבען.

דער צושטאַנד פון אזא מענשען איז א שוידערליכע טראַגעדיע. אזא טראַגעדיע איז געוועזען דאָס ערוואַכען פון דער אידישער אינטעלליגענץ מיט 60—70 יאָהר צוריק אין דער השכלה־פּעריאָדע. דיא אידען זיינען דאַמאַלס געוועזען צווישען צוויי פייערן: וויא דער פערשטאָרבענער לעוואַנדא דריקט זיך אויס, איז דער איד געוועזען צווישען פּוילען און רוסלאַנד וויא א יתום, וואָס איז נאָר וואָס איבערגעגאַנגען פון א שטיעפמוטטער צו א שטיעפפאָטער. דיא לאַגע פון אידען אין פּוילען איז געוועזען עקאָנאָמיש און מאָראַליש זעהר שלעכט. דיא רעגי־

טע און פריווילעגיען. וואס זיי האבען בעזעסען א לאנגע צייט פון די פוילישע קעניגע און מאַגנאטען האבען זיי אנגעפאנגען צו פערלירען. אין דער איינציגער בעשעפטיגונג, וואס איז זיי געווען ערלויבט און מעגליך געווען אין פוילען—אין האנדעל, האבען זיי אנגעהויבען צו בעקומען שטארקע קאנקורענטען. די פעראָרימטע פוילישע פריצים, אזוי וויא יעצט די רוסישע פריצים, האבען, אונטער דעם איינפלוס פון דער וואקסענדער אייראפעאישער בורזשואזיע, זיך אליין גענומען צו מסחר. דאן איז שוין די אידישע בעפעלקערונג, פון א'ן עלעמענט, וואס איז פריהער געווען נויטיג פיר דעם פוילישען אדעל, פיר וועלכען מסחר און, איבערהויפט, יעדע קערפערליכע בעשעפטיגונג איז געווען א חרפה, געווארען א שרעקליכער קאנקורענט, וועלכען מען האט געהאסט און געזוכט פון איהם פטור צו ווערען. דער האס צום אידען איז געווארען נאך שטארקער דערפאר, וואס די אידען זיינען שוין ניט געווען אזוי וויא פריהער, א פאלק פון מה־יפית'ניקעס, איבער וועלכע מען האט זיך געקענט מאכען לוסטיג און דורך וועלכע מען האט געקענט אויסזייגען פון'ם פויער די לעצטע קאפ בלוט. פיעלע פון דער אידישער יוגענד האבען גענומען א'ן אנטהייל אין דער פוילישער קולטור, האבען געלעזען און געלעבט, אזוי וויא עכטע פאליאקען, און געזוכט בעקאנטשאפט מיט דער העכערער פוילישער געזעלשאפט. דאס האט זעהר אויפגעבראכט, וויא עס האט אימער אין אלע לענדער פאסירט, די פוילישע נאציאנאליסטען.

דעם טיפען האס האט מען ניט בעהאלטען, מען האט איהם ארויסגעוויזען אומעטום : אין לעבען וויא אין דער פרעסע. דער צארן פון דיזע פאטריאטען איז געווארען נאך שטארקער דערפאר, וואס פיעלע אידען, פיהלענדיג די טיפע פעראכטונג פון דעם פוילישען אדעל און פון דער פוילישער אינטעלליגענץ, האבען זיך א בויג געטהאן צו רוסלאנד, און געהאפט צו בעקומען פון דער רוסישער רעגיערונג א פערבעסערונג פון זייער לאגע.

די רוסישע רעגיערונג, וועלכע האט נאך'ן פוילישען מיאטעזש פון יאהר 1831, איינגענומען פוילען און צוזאמען מיט פוילען בעקומען די אידישע בעפעלקערונג אלס א צוגאב צו דער ירושה, האט גאר ניט געוואוסט וואס צו טהאן מיט די אידען. די רוסישע בעפעלקערונג, וויא אויך די רוסישע רעגיערונג האבען זיך פארגעשטעלט דעם אידען אלס א פערשאלטענעם מענשען, אלס א שרעקליכע בעשעפענים. וועגען האס איז דאמאלס קיין רעדע ניט געווען. דאס געפיהל, וואס די רוסישע רעגיערונג און די רוסישע געזעלשאפט האבען געהאט צו אידען, איז געווען עקעל, פעראכטונג.

פון דעסטוועגען האט מען דאך געמוזט עפעס בעשליסען, וואס צו טהאן מיט דער דאזיגער „מתנה", מיט וועלכע דער זיגער איבער פוילען האט זיי מכבד געווען. א בעפעלקערונג פון עטליכע מיליאן האט דאך עפעס צו זאגען. דערצו האבען אידען געקענט ווערען געפעהרליך ווען זיי זאלען מאכען יד־אחת מיט די פאליאקען. זיי זיינען געווען דער גרעסטער טהייל פון דער שטאדטישער בעפעלקערונג אין פוילען און ליטא. אין צייט פון א אויפשטאנד קענען זיי אנמאכען דער רוסישער רעגיערונג גרויסע צרות.

דער בעסטער מיטעל אין דיזער הינזיכט איז געווען די אידען צו רוססיפיצירען, דאס הייסט : צו פערשפרייטען צווישען זיי רוסישע שפראכע, רוסישע קולטור. ניט א מענשען, א מענשען מיט רעכט אויף לעבען גלייך וויא אלע מענשען, האט די רוסישע רעגיערונג געזעהן אין דעם אידען, נאר א דארן אין די אויגען פון די פוילישע מיאטעזשניקעס, א פעראכטעטען אבער דאך א נויטיגען מיטעל, מיט וועלכע מען קען שטיקען די פוילישע פאטריאטען.

אין אזא צושטאנד זיינען דאמאלס געווען די אידען אין רוסלאנד. זיי האבען געשוועבט צווישען הימעל און ערד : פון איין זייט געהאססט און פון דער אנדערער זייט פעראכטעט ; פון איין זייט געדריקט, פון דער אנדערער זייט געשטיקט. די נייע צוקונפט אונטער א נייע הערשאפט האט געמאכט ציטערן די הארץ. עס האט געשמעקט מיט נייע גזרות. מען האט געשפירט, אז די רוסישע רעגיערונג האט פיעל געקלערט וועגען אידען, און דאס וויסען שוין אידען אויס פראקטיקע : אז די מלוכה קלערט וועגען זיי, וועט שוין קיין גוט'ס ניט ארויסקומען. מען איז געווען אין איינע ציטערנים און שרעק פאר'ן מארגענדיגען טאג.

דער שרייבער פון דיזע צייליען געדענקט אזא בעשרייבונג פון יענער לאגע, לויט זיין מוטער האט איהם געשילדערט פון איהרע קינדער־יאהרען. איהרע עלטערן האבען געהאלטען

א וויינהויז, וואוהין עס פלעגען אריינגעהן טרינקען שליאכטעס. פלוצלונג איז געוואָרען אין שטאדט א טומעל. צווישען אידען איז געוואָרען א מורא'דיגער גערודער. מען האָט זיך דערוואוסט, אז ביים גובערנאטאָר ליעגט א געהיימער פאפיער וועגען אידען. דיא שליאכטעס, וואָס פלעגען אריין טרינקען, זיינען געוועזן מאָדנע אויפגעראמט, זיי האָבען געזאָגט אַלעמען אז דיא פאפיער איז א בעפעהל אויסצו'הרג'ענען אלע אידען. „פערש נא פערש יאנקעליא פאָזאביעם!“... האָבען זיי זיך געווענדעט צום שענקער. טראָץ דעם וואָס דיזער יאנקעל איז געוועזן פיר יענער צייט א געבילדעטער מענש, האָט געשפיעלט זעהר גוט פידעל און איז געוועזן מיט דיא „שררות“ פאניבראט.

דער אינהאלט פון'ם פאפיער איז ענדליך בעקאנט געוואָרען: דאָס איז געוועזן א בעפעהל אז אידישע פרויען זאָלען אויסטהאָן דעם „קניפ“ דאָס הייסט, דיא „בינדעס“ וואָס מען פלעגט טראָגען אויף'ן קאָפ און אָנטהאָן פשוט'ע פאַציילקעס. דאָס איז געוועזן פאר יענער צייט א מורא'דיגע גזרה, אָבער דאָך האָט מען זיך פריי אָבגעזיפצט און געדאנקט גאָט, וואָס מי האָט דערמיט גע'פטר'ט....

דיזע ערצעהלונג איז זעהר כאראקטערנע פיר יענער צייט.

* * *

אָט אין דיזער צייט פון פינסטערנים און עקאָנאָמישער דריקונג, פון שרעק און ציטערנים פאר דער אונבעקאנטער צוקונפט, האָט זיך א גאָס געטהאָן אויף דיא אידען פון ליטא און וואָהלין א שטראָם פון נייע געדאנקען, וועלכען עס האָט נאָר געקענט שאפען דער נייער לעבען אין אויראָפּא מיט זיינע פרישע מונטערע האָפנונגען און שטרעבונגען! פון צוויי זייטען איז געגאנגען דיזער שטראָם: פון בערלין דורכ'ן פרייסישען גרענעץ אין ליטא, און פון גאליציען, פון לעמבערג און בראָד דורך וואהלין אין זיד־רוסלאנד. דער שטראָם האָט בעריהרט לכתחילה דיא יעניגע ליטווישע און זיד־רוסישע שטעדט און שטעדטלאך, וואָס ליעגען לעבען גרענעץ. דיזע האָבען געטראָגען דיא נייע אידעען ווייטער, צום מיטעלפונקט. דאָס איז ניט קיין צופאל, וואָס דיא ערשטע משכילים, דיא העברעאישע שרייבער און אויפקלעהרער פון'ם פאָלק זיינען פון קאָוונא, שאוויל, זשיטאָמיר, קרעמעניץ, אָרעס. אויסער דיא אידען וואָס האָבען געוואָהנט נאָהענט פון גרענעץ, זיינען „פערכאפט“ געוואָרען פון'ם נייעם גייסט דיא אינגערע אידישע סוחרים פון'ם מיטעלפונקט פון ליטא און זיד־רוסלאנד, וועלכע עס איז פאָרגעקומען, צוליעב מסחר, מאכען אָפטע רייזען נאָך אויסלאנד. דיא ערשטע\ קולטור־טרעגער פון דיא רוסישע אידען, וויא דיא ערשטע קולטור־טרעגער פון'ם רוסישען פאָלק גופא זיינען געוועזן יונגע לייט פון דער העכערער און רייכערער קלאסע. דיא אידישע מאסע איז געוועזן צו אונוויסענד און דערשלאָגען, אום צו נעהמען א'ן אנטהייל אין דער השכלה־בעוועגונג.

איבערהויפט איז אין דער ערוואכונג פון דער אידישער און רוסישער אינטעליגענץ דאָ פיעל עהנליכעס. דיא עהנליכקייט אָבער איז מעהר אין דער ארט און וויזע, וויא אזוי דיזע ערוואכונג האָט פאסירט. דיא קוועלע, פון וואַנען דיא רוסישע געבילדעטע לייט האָבען געשעפּט זייערע נייע אידעען, האָט אויך געדיענט פאר דיא אידישע משכילים. דיזע קוועלע איז געוועזן אייראָפּא; פיר דיא רוסען: דייטשלאנד און פראנקרייך, פיר דיא אידען: דייטשלאנד און עסטרייך. דער אונטערשיעד צווישען דער ערוואכונג פון דער רוסישער און אידישער אינטעלליגענץ בעשטעהט אין דעם, וואָס א טהייל פון דער רוסישער אינטעלליגענץ האָט צוזאמען מיט דיא נייע גייסטיגע אידעען בעקומען אויך נייע פאָליטישע און טיילווייז סאָציאלע אידעאַלען, וועהרענד ביי אידען האָט זיך דיא נייע געדאנקען־וועלט געדרעהט כמעט בלויז ארום *רעליגיעזע* פראגען, אזוי וויא דיא רעליגיעזע רעפאָרמען וואָלטען געוועזן דיא איינציגע זאך, וואָס אידען האָט געפעהלט. דיזער אונטערשיעד ערקלערט זיך דערמיט וואָס ערשטענס איז דיא רוסישע אינטעלליגענץ בעשטאנען פון פריצישע קינדער, וועלכע זיינען געוועזן נעהנטער צו דער נאטור, צום נאטירליכען פראקטישען לעבען, וועהרענד דיא אידישע יוגענד איז געוועזן פון טויזענדער יאָהרען אָבגעריסען מיט געוואלד פון דער ערד, מיט איהרע איינפאכע ערדישע אינטערעסען, און האָט גייסטיג געלעבט, טהיילס אין א פערטריקענטער לאנג־פערשוואונדענער פערגאנגענהייט, טהיילס אין א פאנטאסטישער דונקעלער צוקונפט. זייענדיג צו ווייט פון'ם איינפאכען לעבען, האָבען זיי ניט געקענט פערשטעהן דעם פאָליטישען, סאָציאלען און עקאָנאָמישען אונטערשלאג פון דיא נייע רעליגיעזע און

פילאָזאָפישע אידעען. ביי זיי איז געווען די רעפאָרם אין רעליגיאָן און אין דער פילאָזאָפיע א וויכטיגע זאַך זעלבסט פיר זיך, אָהן א שום שייכות צום עקאָנאָמישען, סאָציאַלען און פּאָלי־טישען לעבען.

איבריגענס זיינען די אידישע משכילים געווען אונטער דעם שטאַרקען איינפלוס פון די בערלינער און עסטרייכער משכילים, וועלכע זיי־נען אויך געווען ניט ווייטזיכטיגער פאר זייערע ברידער פון רוסלאַנד. די גאַנצע ליטעראַטור פון יענער צייט האָט זיך בעשעפטיגט כמעט בלויז מיט רעליגיעזע, פילאָזאָפישע און פילאָלאָ־גישע פראַגען. נור איינצעלנע פון דער אויס־לענדישער אידישער אינטעלליגענץ, וויא א בערנע, היינע, משה העס און איבערהויפט לאַ־סאַל האָבען זיך געקענט אויפהייבען צו אזא שטופע, אז זיי זאָלען אװעקוואַרפען די מעטאַ־פיזיק, דאָס הייסט, די טרוקענע רוחניות־פלפולים, און שטעלען זיך אָן דער שפּיצע פון די פּאָליטישע און סאָציאַלע בעוועגונגען פון זייער צייט. דער נאַטירליכער געזונטער אינ־סטינקט האָט זיי אונטערגעזאָגט, וואו מען דאַרף זוכען די אורזאַכען פון דעם טויזענד־יעהריגען פינסטערען גלות און וואָס עס קען מאַכען ווירקליך צו איהם אַ'ן עק. די איבריגע אידישע משכילים אין אייראָפּאַ, איבערהויפט אין דייטשלאַנד און עסטרייך, זיינען געווען צו קורצזיכטיג צו פערשטעהן דאָס וואָס דיזע עט־ליכע געניאַלע גייסטער האָבען פערשטאַנען. אנשטאָט צו פיהרען א קאַמפף צוזאַמען מיט די איבעריגע פאָרטגעשריטענע קרעפטען געגען די אייראָפּעאישע רעגיערונגען און הערשענדע קלאַסען איבערהויפט, האָבען די אידישע משכילים געפיהרט א קאַמפף בלויז געגען זייערע אייגענע דונקעלע אָרטאָדאָקסישע ברידער. אזוי וויא דיזע וואָלטען ווירקליך געווען שולדיג אין דעם, וואָס די אייראָפּעאישע גייסטליכע און וועלטליכע דעספּאָטען האָבען זיי טויזענדער יאָהרען געהאַלטען פערשטיקט אין דעם ענגען, שמוציגען געהעטאָ, אָבגעריסען פון לופט, פון ליכט און פון לעבען!...

עס דאַרף אלזאָ קיין וואונדער ניט זיין, וואָס די אידישע משכילים, וועלכע האָבען בעקומען זייער השכלה פון זייערע דייטשע און עסטרייכי־שע ברידער, זיינען געווען, נאָך ענגער, נאָך קורצזיכטיגער פאר זיי. דער גאַנצער השכלה־קאַמפף איז געווען כמעט בלויז א מעטאַפיזי־שער, האָט מיט'ן פשוט'ן לעבען געהאַט ווייניג שייכות. די משכילים האָבען אָנגענומען דעם שטאַנדפּונקט פון דער רוסישער רעגיערונג אויף זייערע אָרטאָדאָקסישע ברידער. זיי האָבען ניט פערשטאַנען, אז די רוסישע רעגיערונג האָט געשטרעבט נאָר צו רוסיפיצירען דאָס אידישע פאָלק און צו געברויכען זיי אלס א רוסיפיצירענ־דעם געצייג אין פּוילען; זיי האָבען געמיינט אין זייער קינדערשער נאַאיוויטעט, אז די רוסישע רעגיערונג מיינט ערנסט צו בילדען דעם אידי־שען גייסט און מאַכען זיי פיר פרייע רוסישע בירגער.

דערמיט ערקלערט זיך דער ביטערער, אָפט העסליכער קאַמפף, וואָס האָט געהערשט צווישען די פאָטערס מיט די קינדער, צווישען די עלטערע און אינגערע ברידער און שוועסטער. ניט וויא ווירקליך גוטע און פערשטענדיגע לעה־רער האָבען זיך די משכילים געוויזען צו זייערע דונקעלע ברידער, וועלכע האָבען צוזאַמען מיט זיי געשמאַכטעט און געליטען, נאָר וויא קאַפּריז־נע, פערביטערטע קינדער האָבען זיי געוואָרפען, געשטורמט און געבראָכען; ניט געגען די אמת'ע קוועלע פון זייערע יסורים, געגען די רעגיערונג און די פּריצים, האָבען זיי געצאָרנט, נאָר געגען זייערע אייגענע אונוויסענדע ברידער, וועלכע זיינען גאַנץ אָפט געווען פּראַקטישער פון זיי און האָבען אינסטינקטיוו געפיהלט די „פריינדשאַפט" וויא פון דער רוסישער רעגירונג אזוי אויך פון די רוסישע טשינאָווניקעס און פּוילישע פּריצים.

אין אזא הייסען און צו דערזעלבער צייט שרעקליכען מאָמענט, וואָס אידען האָבען דאַ־מאַלס דורכגעלעבט אין רוסלאַנד, איז געווען זעהר שווער צו בעטראַכטען ברייטער און טיפער דעם אויסערליכען און אינערליכען לעבען. ווען מיר לעזען די העברעאישע ליטעראַטור פון יענער צייט, זעהען מיר וויא כמעט קיינער פון די השכלה־קעמפּפער אין רוסלאַנד איז ניט געווען פעהיג אויפצוהייבען זיך העכער אביסעל און בעטראַכטען די פּאַסירונגען מיט א בריי־טערע וועלט־אַנשויאונג.

נאָר איין מענש איז דאַן געווען אַ'ן אויס־נאַהמע. ער איז געווען דער איינציגער משכיל, וואָס האָט בעזעסען די פעהיגקייטען פון א קעמפּפער און פון א רעפאָרמאַטאָר. זיין וויי־טער און טיפער בליק האָט דורכגענומען אלע זייטען פון לעבען: זיין וואָרט איז געווען א

פלאם, וואָס האָט ניט געברענט, נאָר געוואַרימט און געלייכט, אזוי וויא דער נביא פון דיא אלטע ציימען האָט ער אי געצאָרנט אי געטרייסט. ער האָט זיך ניט גערדרעהט, וויא דיא איבריגע השכלה־רעפאָרמער אין דעם ענגען קרייז פון מעטאפיזיק. יעדער וואָרט זיינער איז געווען א פראָדוקט פון לעבען און געציעלט אין לעבען, אין דעם פשוט'ען ערדישען לעבען. ער האָט געוועקט דעם אידענ'ס גייסט, דעם אידען'ס האַרץ צו א העכערן, שעהנערן לעבען און צו דער־זעלבער צייט האָט ער פערשטאנען, אז ניט אָן זיי אליין הענגט אָב אָנצונעהמען דאָס, וואָס ער האָט זיי געפּרעדיגט. און ער איז דעריבער גע־ווען א פרעדיגער אי א טאָלמעטשער פיר זיינע ברידער, וועלכע ער האָט געליעבט מיט דער צארטעסטער, הייסעסטער ליעבע. ער האָט גע־קעמפּפט מיט וואָרט און מיט טהאט.

דיזע מערקווירדיגע פערזאָן, וואָס האָט גע־האט א'ן אונגעהויערען איינפלוס אויף דיא גאנצע אידישע דענקענדע יוגענד פון זיין צייט. וואָס האָט געשפּיעלט דיא גרעסטע ראָללע אין דער גייסטיגער ערוואכונג פון'ם אידישען פאָלק אין רוסלאנד, וואָס האָט געגעבען דער אידישער אינטעליגענץ א ברייטערע וועלט־אנשויאונג, א באָדען פיר זייערע נייע אידעאלען, — איז געווען ר ב י י צ ח ק ב ע ר ל ע ו ו י נ ז אָ ה ן.

* * *

ער איז געבאָרען געוואָרען אין דעם יאָהר 1788, מיט א יאָהר פאר דער פראנצויזישער רעוואָלוציאָן, אין דער קליין - שטעדטעל קרעמעניץ, וואָהלינער גובערניע, לעבען דעם עסטרייכישען גרענעץ. דיא אומשטענדען זיינען געווען גינסטיג צו איהם אין זיין קינדהייט און יוגענד פיעל מעהר, ווי צו א סך אנדערע אידישע שרייבער און קולטור־טרעגער פון זיין צייט און אפילו נאָך אין אונזערע טעג. אויסערדעם וואָס ער איז געבאָרען געוואָרען אין א רייכע פאמיליע און האָט אין דיא יונגע יאָהרען ניט געוואוסט פון א קאמפּף פאר'ן ברויט, האָט ער נאָך געהאט דעם גליק צו האָבען אזא פאָטער, וועלכער איז מיט זיין בילדונג, טאָלעראנץ און ברייטע אנזיכטען אויף'ן לעבען און אויף'ן מענ־שען געווען א זעלטענהייט פיר יענער צייט.

לעווינזאָהן האָט אלזאָ געהאט די מעגליכקייט צו בעקומען א פרייערע און בעסערע ערציהונג ווי פילע פון זיינע מיטקעמפּפער און תלמידים. און די נייע אידעען, וועלכע ער האָט ערוואָרבען נאָך אין זיין פריהעסטער יוגענד און וועלכע ער האָט געפּרעדיגט דעם גאנצען לעבען, האָבען איהם געקאָסט פיעל וויינינגער קאמפּף און גייסטיגע יסורים, וויא מאנכע פריידענקער זאָגאר אין אונזערע טעג.

זיין פאָטער, יהודה לעווין, איז געווען א מערקווירדיגע ליכטיגע פערזאָן. ער איז געווען א גרויסער תלמודיסט און צו דערזעלבער צייט האָט ער געשריעבען שעהן העברעאיש און האָט געקענט גוט דיא פּוילישע שפּראַך. ער איז גע־ווען בעליעבט ביי אידען און ביי קריסטען פיר זיין גוטען עדלען כאראקטער. ער האָט בעהאנ־דעלט מיט דערזעלבער פריינדליכקייט חסידים, מתנגדים און משכילים, ווען זיי זיינען נאָר געווען עהרליכע לייט. צו געלעהרטע מענשען האָט ער געהאט דעם גרעסטען רעספּעקט, נאָר מעהר נאָך האָט ער געשעצט א מענשען מיט א'ן עדלען, כאראקטער און גוטע זיטען. ער האָט געהאט אהן א צווייפעל א גרויסען איינפלוס אויף זיין זוהן, און דיזער האָט, וויא מיר געפי־נען אין זיינע שריפטען, אימער דערמאָהנט זיין פאָטערס נאָמען מיט גרויס ליעבע און אכטונג.

אָנגעהויבען לערנען האָט לעווינזאָהן פריה, וויא דער מנהג איז געווען אין יענער צייט. צו דריי יאָהר האָט מען איהם אָבגעגעבען אין חדר. ער האָט ארויסגעוויזען אונגעוועהנליכע פעהיגקייטען. ביז ניין יאָהר האָט ער איבער־געלעזען אלע ספרים פון זיין פאָטער'ס ביבליאָ־טהעק און האָט זאָגאר אנגעשריבען א חבור אויף קבלה. דער חבור האָט געפונען חן ביי רבנים, מקובלים, דאָס הייסט, מענשען וואָס זיי־נען בעקאנט מיט דער געהיימער לעהרע פון קבלה. צו צעהן יאָהר איז ער געווען קלאָר אין א סך מסיכתות אין תלמוד און האָט געקענט אויסווענינג כמעט גאנץ תנ"ך.

תנ"ך האָט איהם געלערנט זיין פאָטער אליין און ער האָט איהם איינגעפלאנצט נאָך פון דיא פריהעסטע קינדער־יאָהרען אָן א שטארקע ליעבע צו דער שפּראַך פון דיא נביאים. צו דער־זעלבער צייט האָט לעווינזאָהן אויך געלערנט דיא רוסישע שפּראַך און האָט זיא געקענט גרינדליך, וואָס דאָס איז געווען א זעלטענע זאַך ביי רוסישע אידען אין יענער צייט. לעווינזאָהן איז געווען א גרויסער מתמיד און האָט דערצו געהאט א'ן אונגעוועהנליכען זכרון. אז ער האָט געלעזען, א בוך, איז דער בוך געבליעבען ביי

איהם אין געדעכטניס. דאס איז פיר איהם גע־
ווען העכסט ניצליך שפעטער, ווען ער האט
געשריעבען זיינע בעריהמטע ווערקע און האט
געמוזט מאכען פון קאפ אויסציגע פון די
ביכער, וואס ער האט יאהרענלאנג צוריק
געלעזען.

לעווינזאהן'ס ביאגראפיע אין אלגעמיין קען
איינגעטהיילט ווערען אין דריי טיילען: זיין לע־
בען ביז ער איז געפאהרען אין בראד, אין גא־
ליציען; זיין אויפהאלטען זיך אין בראד און די
ערשטע יאהרען נאך זיין קומען צוריק אין רוס־
לאנד. און זיין בעזעצען זיך איבער א נייעס אין
קרעמעניץ ישוין אויפ'ן גאנצען לעבען, ביזן
טויט.

פון זיין קינדהייט און ערשטע יוגענד וויי־
סען מיר זעהר ווייניג. דיא אומשטענדען, אין
וועלכע ער האט געלעבט, זיינען געווען אזעלכע,
וואס האבען געשאפען ווייניג פערענדערונגען
אין זיין לעבען. ער האט געהאט דיא בעסטע
מלמדים אין לעהרער, און זיין שטודיום אין אי־
דישע, וויא אין אלגעמיינע וויסענשאפטען, איז
געגאנגען אונטער דער אויפזיכט פון זיין גע־
בילדעטען און רייכען פאטער. אזוי וויא זיין
פאמיליע איז איבערהויפט געווען כמעט דיא
רייכסטע אין שטעדטיל, האט קיינער ניט נאכ־
געקוקט וואס און וויא דער יונגער לעווינזאהן
לערנט. און וויא מען פיהרט זיך ביי זיי אין
הויז. איבעריגענס איז דיא פיהרונג אין הויז
געווען א ריין אידישע, וויל זיין פאטער, אי־
בערהויפט זיין מוטער, זיינען געווען פרומע
לייט. דאך איז דיא פיהרונג געווען ניט אזוי
פאנאטיש, וויא אין אנדערע הייזער פון קרע־
מעניץ, וואס איז בעשטאנען דאס רוב פון פאר־
קאכטע, ברענענדיגע חסידים.

נאר איין זאך האט פאסירט אין לעווינ־
זאהן'ס יונגע יאהרען, וואס האט געמאכט א
גאנצע פערענדערונג אין דעם עקאנאמישען צו־
שטאנד פון זיינע עלטערן און געהאט, וויא עס
שיינט, א שטארקען איינפלוס אויף דער וועלט־
אנשויאונג פון זייער זוהן. דאס איז געווען אן
אונגליקליכער, אבער פיר יענער צייט ניט קיין
אונגעוועהנליכער צופאלל, וואס האט געטראפען
זיין פאטער.

ער איז נעמליך געפאהרען אין וועג מיט א
בעל עגלה און האט געפיהרט סחורה און געלד.
דער וועג איז געווען א שמאלער און א בלאטי־
גער. דער פוהרמאן האט ניט בעמערקט וויא
אנטקעגען איז אנגעפאהרען א פריץ אין זיין
קארעטע גלייך אויף זיי. דער בעל עגלה,
וועלכער האט בעצייטענס ניט אוספייעט, צי
ער האט פערגעסען צו לאזען דעם פריץ דיא
וועג און האט הפנים נוט געקענט דעם פריץ און
געוואוסט וואס אזא „העזה„ קען איהם קאסטען,
האט באלד געמאכט פליטה און געלאזען לעווינ־
זאהן'ס פאטער אליין מיט'ן פערד און וואגען
און האק און פאק. דעם פריץ'ס קארעטע איז
אריינגעקראכען אין בלאטע, און, וועהרענד זיין
קוטשער איז אראפ און האט גענומען ארויס־
שלעפען דיא קארעטע, איז דער פריץ אליין
אראבגעשפרונגען מיט א רציחה און האט מיט
זיין שטעקען מורא'דיג געשלאגען דעם פאטער
לעווינזאהן'ס אין קאפ דיא גאנצע צייט, וויא
לאנג עס האט גענומען ביין קוטשער ארויס־
שלעפען דיא קארעטע. נאכדעם איז לעווינזאהן
דער פאטער געווען א לאנגע צייט אזוי
קראנק, אז ער איז ניט געווען פעהיג
צו קיין שום גייסטיגע בעשעפטיגונג. זא־
גאר דאווגען האט ער געמוזט אויסווייניג, וויל
ער האט אין סדור ניט געקענט אריינקוקען. און
אפילו ווען ער איז בעסער געווארען, האט ער
ישוין אויפ'ן גאנצען לעבען ניט געקענט האלטען
אין האנד א בוך, צו וועלכען ער האט געדארפט
צולייגען קאפ.

דיזער געוועהנליכער פאקט פיר יענער
צייט איז כאראקטערנע און ווייזט דעם שרעק־
ליכען צושטאנד פון אידען צווישען דיא פוי־
לישע פריצים, פאר וועמעס ווילדע קאפריזען
און רציחות קיינער איז ניט געווען זיכער. די־
זער פאקט ערקלערט אויך, פאר וואס מען האט
דעם יונגען לעווינזאהן געלערנט רוסיש און
פאר וואס דיזער איז זיין גאנצען לעבען געווען
א רוסישער פאטריאט און האט ערווארט דיא
ישועה פיר זיין פאלק פון דער רוסישער רע־
גירונג. דיא דאמאלסדיגע אידישע אינטעלי־
גענץ איז מייסטענס געווען אויף דער זייט פון
דער רוסישער רעגירונג אויף דעם גרונד פון
דעם שפריכווארט, אז „פון צוויי צרות קלייבט
מען אוים דיא קלענערע". אויב עס שטעהט פאר
אויסצוקלייבען, זאגט לעוואנדא מיט דעם מויל
פון דעם אינטעליגענט סארין — דעם העלד פון
זיין ראמאן „דיא הייסע צייט" — צווישען א
קאפריזנע, האלב־משוגנע שטיפמוטער און א
שלעכטען שטיפפאטער, דארף מען בעסער געהן
צום שטיפפאטער, ווארים ער איז א מאן, און

אויב ער וועט שלאגען, וועט עס דאך ניט זיין אזוי ווילד, אזוי אונגעלומפערט וויא דיא שטיפ־מוטער.

דער לעבען האט געוויזען, אז זיי דיא אינ־טעליגענטען פון יענער צייט, האבען געהאט רעכט. וויא געדריקט דיא אידען זיינען שפע־טער ניט געוועזן אונטער דער רוסישער רעגירונג, זיינען זיי דאך קיין מאל ניט געוועזן אזוי שוצ־לאז, אזוי מאראליש ערנידערעגט, וויא אינטער דעם מאכט פון דער פוילישער „שליאכטע“.

דיזען אומשטאנד דארף דער לעזער געדענ־קען, אום צו ערקלערען זיך פיעלע זאכען אין דער ווייטערער ביאגראפיע פון יצחק בער לע־ווינזאהן.

(שלוס פאלגט.)

ש. ל. הורוויץ.

אַ פריהלינג טרוים

אין וועלדעל איז דופטענד, אין וועלדעל איז גרין,
און צווישען דיא צווייגעלעך זשומעט א ביען,
און לעשצעט, און וויעגט מיר און שלעפערט מיך איין...
און אונטער דיא צווייגען, אין שאטען פון בוים,
פארזועכט מיך דער שלאף אין א זאנפטליכען טרוים,
געשפונען אויס שטראהלען פון גאלדיגען שיין.

און ס'פלאטערט מיין זעעלע געפאנגען אין וועב
און פיהל, וויא איך הייננ שוין אין לופטען און שוועב,
און אונטען דיא בלויקייט - ווערט מורא'דיג טיעף;
איך זעה קוים נאך בלאנקען אין בלומען געהילט
דארט אונטען מיין ליעבסטע, און הער וויא זיא שפיעלט
ביין הארפע דאס היימישע ליעבעס־מאטיוו.....

און יעטווידער מורמעל, א'ן יעטווידער קלאנג
פערזינקט אין מיין הערצען און ס'טוט אזוי באנג....
צו לאזען דארט אונטען מיין ענגעל, מיין קרוין.
וואס האט דען דער הימעל אהן איהר פאר א ווערד,
מיט איהר איז מיין הימעל, מיט איהר אויף דער ערד.
דארט איז מיין גן־עדן, מיין שכר און מיין לוין.....

ה. רויזענבלאט.

יאנקערס, נ. י.

הירש לעקערט

און דיא ווילנער מאַי דעמאָנסטראציאָן אין 1902

2.

נאָך דער שענדליכער עקזעקוציע איז פאָן וואָל געווען זעהר פאָרזיכטיג. ער פלעגט זיין אונרוהיג, אין איינע שרעקעניש. יעדען איינציגען, וועלכער פלעגט זיך צו איהם מעלדען מיט א ביטשריפט פלעגט מען פריהער איבערזוכען. ער פלעגט ניט ארויספאָהרען אָהן א שטארקער וואך: דאָס האָט איהם אָבער ניט געהאָלפען.

שפעט אין אבענד האָט איהם לעקערט אָפגעווארט ביים טהעאטער. מיט מערקווירדיגער פלינקייט האָט ער זיך דורכגעריסען דורך דיא וואך און האָט אין איהם צוויי מאָל אויסגעשאָסען. ער האָט איהם פערוואונדעט אין האנד און אין פוס.

רוהיג איז דער העלד געבליעבען שטעהן איבער דעם פערוואונדעטען קערפער פון גובערנאַטאָר. ער האָט אפילו ניט געמאכט קיין פערזוך צו אנטלויפען. מיט פעסטע טריט איז ער געגאנגען אין פאָליציי־הויז, ארומגערינגעלט פון 5 פאָליציסטען מיט בלאנקע שווערטען. אונערשראָקען האָט ער צוגעזעהען, וויא מען האָט איהם פערשמידט דיא הענד און דיא פיס אין קייטען. מיט א רוהיגע, כמעט מיט א שמייכלענדע מינע האָט ער געענטפערט אויפ'ן פערהער. און נור ווען מען האָט איהם געפרעגט, ווער זיינען זיינע מיטהעלפער, האָט ער מיט פעראכטונג זיך אָפגעקעהרט און קיין וואָרט ניט געענטפערט.

אויף מאָרגען איז דיא נאכריכט דורכגעפלויגען אזוי וויא א בליץ איבער דיא גאנצע שטאָדט, און אין שטאָדט איז געוואָרען שמחה וששון. דער נאָמען פון הירש לעקערט איז געווען ביי אַלעמען אויף דיא ליפען. יעדער איינציגער, וואָס טראָגט אין זיך א מענשליכע הארץ, האָט מיט דיא ווארימסטע סימפאטיע אפלאָדירט דיא העלדען־טהאט. דער שאָס פון דעם אידישען שוסטער איז געווען דער אויסדרוק פון אויפגערעגטען געזעלשאפטליכען געוויסען. און אלע עהרליכע מענשען, סיי אידען, סיי כריסטען, האָבען דערפיהלט א געוויסע פערגרינגערונג אויף זייערע נשמות. איינער פון דיא גרעסטע אויסווירפע, איינער פון דיא גרעסטע אפילו צווישען דיא משרתים פון צאר, האָט זיין ריכטיגען פסק געקראָגען. מען האָט נור בעדויערט, וואָס לעקערט האָט איהם גלייך אויפ'ן אָרט ניט אוועקגעלייגט, וואָס ער האָט איהם בלויז פערוואונדעט און ניט געטויטעט.

אם שטארקסטען איז געווען דער איינדרוק פון לעקערט'ס טהאט צווישען דיא אידישע ארבייטער מאסען. מיט טרעהרען פון ענטציקונג האָבען זיי בעגריסט דעם העלד, וועלכער איז ארויסגעקומען פון זייערע רייהען. לעקערט האָט בעוויזען, אז ביי דעם אידישען ארבייטער איז דער געפיהל פון מענשען־ווירדע הויך ענטוויקעלט. ער האָט נקמה גענומען פאר דעם געשענדעטען אידישען פראָלעטאריאט. ער האָט גערעטעט דיא עהרע פון „בונד". און דיא אידישע ארבייטער האָבען זיך געבוינט מיט עהרעפורכט פאר דעם מאן, וועלכער האָט זיך פאר זיי אויפגעאָפפערט.

לעקערט'ן האָט מען איבערגעפיהרט אין „14טען נאָמער". אזוי רופט זיך דיא ווילנער פאָליטישע טיורמע. מען האָט איהם פריהער אריינגעזעצט אין אן אנדער טיורמע. מען האָט אָבער מורא געהאט צו האלטען איהם דאָרט. עס האָט דייטליך אויסגעזעהען, אז דיא דאָרטיגע אדמיניסטראציאָן, וועלכע איז כמעט בעשטאנען פון פאָליאקען, האָבען מיט איהם סימפאטיזירט. אין שטאָדט האָט מען ערווארטעט, אז מען וועט איהם צום טוידט ניט פעראורטהיילען. נאָך אלעמען האָט ער דאָך דעם גובערנאטאָר ניט געטויטעט; ער האָט איהם נור פערוואונדעט. מען האָט זיך אָבער שנעל ארומגעזעהען, אז דיא צארען־רעגירונג וועט איהר אָפפער פון איהרע נעגעל ניט ארויסלאָזען, אז

פלעווע פערלאנגט ניט אנדערש א תליה. א טעלעגראמע פון פלעווע האָט געלויטעט, דאָס לעקערט זאָל „גע'משפט" ווערען אין א מיליטער־געריכט נאָך דיא געזעצע פון קריעגסצייט, און מען האָט זיין פראָצעס ארויסגענומען פון דעם ציוויל־געריכט. מען האָט אזא געריכט מורא געהאט צו פערטרויען דעם פאָראויסבעשטימטען אורטהייל.

דיא אונטערזוכונג האָט מען געפיהרט אין טיעפער געהיימניס. רויבער פיהלען זיך אימער בעסער אין דער פינסטער. אין אזא טיעפער געהיימניס האָט זיך אויך אָפגעשפיעלט דיא קאָמעדיע פון משפט. דעם 15טען מאי, נאָך דיא רוסישע צייט־רעכענונג, האָט מען לעקערט'ן געבראכט פאר'ן מיליטער־געריכט. מען האָט איהם געפיהרט אין א פערמאכטע קארעטע. דער גאנצער וועג איז בעוואכט געווען פון פאָליציי און דוואָרניקעס מיט דובינעס אין דיא הענד. דאָס האָט זיך געוואָרפען אין דיא אויגען, און אזוי האָט זיך דיא גאנצע שטאָדט דערוואוסט, אז דער „משפט" אויף לעקערט'ן האָט זיך אָנגעפאנגען.

אין זאָל פון געריכט האָט מען קיינעם ניט אריינגעלאָזען—אפילו ניט דעם קאָרפוסנאָי גענעראל. מען האָט זיך אויך בעוואָרענט, אז לעקערט זאָל ניט נעהמען איינעם פון דיא פעהיגע אדוואָקאטען. מען האָט מורא געהאט, טאָמער וועט א עהרליכער און הייסער וואָרט האָבען א שטיקעל איינפלוס אויף דיא ריכטער. דארום האָט מען אויך לעקערט'ן ניט אויפמערקזאם געמאכט אויף זיין רעכט צו פאָדערן פאר זיך א פערטהיידיגער. א געוויסער קאפיטאן פעטראָוו איז בעשטימט געוואָרען אלס פערטהיידיגער. דיזער אומגליקליכער קאפיטאן האָט דיא גאנצע צייט געפלאטערט, וויא א בלאט. ער האָט מורא געהאט טאָמער וועט ער זיך אויסריידען א גוט וואָרט פאר לעקערט'ן. איהם האָט זיך געדוכט, אז מען וועט איהם זעלבסט אויפהייגען, ווען ער וועט ריידען פאר בעגנאדיגונג.

לעקערט האָט זיך געהאלטען מיט גרויס מוטה און נאָבעלען שטאָלץ אויפ'ן „משפט". ער האָט צוגעגעבען, אז ער האָט געשאָסען אויף דעם גובערנאטאָר; ער האָט זיך אָבער ניט ערקלערט שולדיג. ער האָט אויך צוגעגעבען, אז זיין כוונה איז געווען צו טויטען דעם טיראן. פאר דיזע ערקלעהרונג האָט ער בעצאָהלט מיט דעם טאָדעס אורטהייל. ער וואָלט נור געזאָגט, דאָס ער האָט געוואָלט בלויז אָפשרעקען פאָן וואל'ן, דאן וואָלט ער זיין לעבען גערעטעט. ער האָט אָבער דיזע עצה מיט פעראכטונג צוריקגעוויעזען. דער צוועק פון דיא מיליטערישע ריכטער איז געווען ניט צו משפט'ן לעקערט'ן, וועלכער איז שוין לאנג געווען פערמשפט אין פלעוועס קאבינעט. זייער צוועק איז געווען א גאנץ אנדערער: זיי האָבען געזוכט אויסצופאָרשען ביי איהם זיינע מיטהעלפער. לעקערט האָט געענטפערט, אז ער איז קלוג גענוג אום אליין צו פערשטיין, אז מען דארף פאָן וואל'ן טויטען. ווען מען האָט איהם דיזע פראַגען ווידערהאָלט, האָט ער געענטפערט נור מיט א פעראכטליכע מינע.

מען האָט איהם פעראורטהיילט צום היינגען.

דעם 28טען מאי, נאָך דיא רוסישע צייט־רעכענונג, צוויי אזייגער ביינאכט, האָט מען לעקערט'ן אוועקגעפיהרט צום פלאַץ פון זיין הינריכטונג. אזוי וויא נאכט־גנבים האָבען דיא משרתים פון צאר איהם ארויסגענומען פון טורמע. אין טיעפער שטילקייט, אין פינסטערניש פון נאכט, זיינען זיי געגאנגען טויטען דעם מאן, וואָס האָט זיך אויפגעאָפפערט פאר דיא צוטראָטענע עהרע פון זיינע ברידער ארבייטער. דיא תליה איז געווען ניט געענדיגט, ווען לעקערט איז אָנגעקומען. ער האָט דארט געטראָפען דיא מיליטער, איינינע טשינאָווניקעס און דעם קאזיאָנעם ראבינער. מיט א וואונדערבארער רוהיגקייט איז דער העלד געשטאנען און געווארט אויפ'ן טויט. ווען אלעס איז פארטיג געוואָרען, איז ער ארויפגעגאנגען שטאָלץ און רוהיג אויפ'ן עשאפאָט. עס איז צוגעגאנגען צו איהם דער ראבינער און האָט איהם אויפמערקזאם געמאכט אויף ודוי זאָגען, אויף דעם געבאָט „לא תרצח", וועלכען ער האָט איבערטראָטען. לעקערט האָט איהם געענטפערט, אז צוליעב דיזען געבאָט היינגען איהם טאקע דיא גוטע און פרומע לייטע. ער האָט ערקלערט, דאָס ער נויטיגט זיך ניט אין ודוי און האָט געבעטען דעם ראבינער, אז ער זאָל איהם לאָזען צו־רוה.

דער תליון איז געווען א קאטאָרזשניק. ווען אללעס איז פארטיג געוואָרען, איז ער אונטערגעקומען צו איהם און האָט פערבונדען איהם אויף הינטער די הענד. ער האָט איהם פערבונדען זעהר שטארק. אויף לעקערט'ס געזיכט

האָט זיך בעוויזען אַן אויסדרוק פון גרויסע ליידען, ער האָט אָבער געפּאַסט מוטה. און אין אַ ווײלע ארום האָט זיין געזיכט ווידער אויסגעדריקט רוהע, שטאָלץ, פעראַכטונג. זיין העלדישע האַלטונג האָט ערשטוינט די סאָלדאַטען, אַפילו דיא טשינאָווניקעס און דיא פּאָליציי.

איינינע מינוטען שפּעטער האָט דער תליון ארויפגעוואָרפען אויף איהם דיא פּיעטלע. זיא איז אָבער געבליבען ביי איהם אויפ'ן נאָז. און לעקערט האָט א שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ און ארונטערגעוואָרפען דיא פּיעטלע אויפ'ן האַלז. דער תליון האָט א שפּרונג געטהאָן, מיט א ווילדע רציחה האָט ער איהם א כאַפּ געטהאָן פאר דיא פיס און ארונטערגעשלעפּט איהם צו דער ערד.

א פּאָר מינוט האָט זיך לעקערט געמאַטערט אין שרעקליכע קאָנוואולסיאָנען און איז אויסגעגאַנגען.

עהרע זיינעם אַנדענקען!

דער גענעראַל סטרייק

ווען איך האָב אָנגעצייגט אין מיין פאָריגען אַרטיקעל, אַז מען וועט ניט קענען לאַנג ציהען א גענעראַל־סטרייק, ווייל דיא רעגירונג וועט זיך דאַן אריינמישען מיט איהר מיליטערישער מאַכט, נאַטירליך געגען דיא ארבייטער, האָב איך, דיא וואהרהייט צו זאָגען, ניט געהאַט אין זינען אַזאַ פאַל, וויא עס איז ענדע לעצטען אַפּריל פּאָרגעקומען אין אונגארן.

דאָרטען האָט אויסגעבראָכען א גענעראַל־סטרייק פון דיא ארבייטער, וועלכע זיינען אָנגעשטעלט אויף דיא שטאַאַט־אייזענבאַהנען. דיא רעגיערונג זעלבסט איז געווען דער קאַפּיטאַליסט, געגען וועלכען דיא אָרגאַניזירטע ארבייטער זיינען ארויסגעטראָטען, אום צו פערבעסערן זייער לאַגע. דאָס איז א געוועהנליכע ערשיינונג אין דער היינטיגער געזעלשאַפטליכער אָרדנונג: דער בורזשואזער שטאַאַט איז, אַלס ארבייטסגעבער, ניט בעסער פאר פּריוואַט־קאַפּיטאַליסטען, און ניט זעלטען זיינען זיינע ארבייטער געצוואונגען צו סטרייקען וועגען קירצערע שטונדען, העכערן לוין און בעסערע בעהאַנדלונג — דיא געוועהנליכע פּאָדערונגען פון ארבייטער אין זייער עקאָנאָמישען קאַמפּף.

אָבער אונגעוועהנליך, אָבוואָהל גאַנץ נאַטירליך פאר א קאַפּיטאַליסטישע רעגירונג, איז געווען דער מיטעל, וואָס דיא אונגארישע רעגירונג האָט אָנגעווענדעט, אום צו ברעכען דעם גענעראַל־סטרייק פון איהרע אייזענבאַהן־ארבייטער. דיזער מיטעל איז בעשטאַנען אין דעם, אַז דיא יעניגע פון דיא סטרייקערס, וועלכע זיינען געווען איינגערעכענט אין לאַנדוועהר, אין דער רעזערוו־אַרמעע, האָבען געקראָגען א בעפעהל צו גיין דיענען, און אַלס סאָלדאַטען האָט מען זיי דאַן געהייסען טאָן זייער ארבייט אויף דיא אייזענבאַהנען. דיא סטרייקערס האָבען געמוזט פאָלגען דעם מיליטערישען בעפעהל, דען זאָנסט וואָלט מען זיי נאַטירליך ארעסטירט און גע'משפט פאר אונגעהאָרזאַמקייט און זאָגאר האָכפערראַטה.

עס איז אַלזאָ אויסגעקומען, אַז פּיעלע סטרייקערס האָבען געמוזט סקעבען, ווייל דיא רעגירונג האָט זיי מיט אַמאָל אומגעוואַנדעלט אין סאָלדאַטען. דער סוף איז דיזעס מאָל געווען, אַז דיא אייזענבאַהן־ארבייטער האָבען באַלד געמוזט אויפגעבען דעם קאַמפּף און צוריק גיין צו דער ארבייט. עס איז איבעריג צו זאָגען, אַז אַלע קאַפּיטאַליסטישע רעגירונגען

וועלען פאָלגען דיזען ביישפּיעל אין פאַל פון א גענעראַל־סטרייק.

אין אזעלכע לענדער, וויא ענגלאַנד און דיא פעראייניגטע שטאַאטען, וואו עס עקזיסטירען נאָך ניט שטענדיגע ארמעען נאָך דעם פרייסישען מוסטער, וועט מען רופען אין מיליט־דיענסט דיא ארבייטער, וועלכע זיינען נאָך אזוי דום זיך צו פערשרייבען אין דיזע זאָ־גענאַנטע „נאַציאָנאַל־גוואַרדיע“, וועלכע איז אין דער ווירקליכקייט אָרגאַניזירט צו אונטערדריקען דיא ארבייטער, ווען זיי קעמפּפען פאַר זייער רעכט און ברויט, וויא דאָס האָט זיך ניט איין מאָל שוין ארויסגעצייגט ביי גרויסע סטרייקס אין אונזער „גאָלדערנער רעפּובליק“, דעם מוסטערלאַנד פון קאַפּיטאַליסטישע פרייהייטען. אין אונזער דאָלאַר־געבענשטען לאַנד האָט עס שוין אויך געטראָפען, אז מיטגליעדער פון יוניאָנס האָבען אלס מיטגליעדער פון דער מיליז געהאָלפען צו אונטערדריקען סטרייקס מיט פּולווער און בליי.....

דאָס איז אַן ארגומענט געגען דיא יעניגע, וועלכע בעהויפּטען, אז דער ארבייטער בלייבט אויף דעם באָדען פון געזעצליכקייט, ווען ער נעהמט אנטהייל אין אַ גענעראַל־סטרייק. ווען דיא רעגיערונג הייסט א סטרייקער דיענען אלס סאָלדאַט געגען זיך זעלבסט און זיינע קאַמעראַדען, איז דאָס דאָך אויך געזעצליכקייט. אמת, אויפ׳ן פּאַפּיער הייסט עס טאַקע, אז דיא ארבייטער האָבען רעכט צו סטרייקען — דיזען רעכט האָבען דיא ארבייטער ערוואָרבען נאָך א לאַנגיעהריגען קאַמפּף, וויא בעוואוסט — אָבער עס פערשטעהט זיך, אז דיא קאַפּיטאַליסטישע רעגירונג וועט פריהער דורכפיהרען איהר געזעצליכקייט צו רופען סטרייקערס צום מיליטער־דיענסט און זיי דאַן צווינגען אלס סאָלדאַטען צו סקעבען.

אָבער, וועט מען ענטפערן, ניט אללע ארבייטער זיינען אין לאַנד־וועהר, און פיעלע פון אזעלכע, וואָס דיא רעגירונג מעג רופען צום מיליטער־דיענסט, קענען זיך ענטזאגען צו פאָלגען, ניט אכטענדיג אויף דיא שווערע שטראָף, וועלכע זיי וועלען זיכער קריגען דערפאַר פון דיא קאַפּיטאַליסטישע הערשער. דאָס איז ריכטיג, אָבוואָהל דיא צאָהל פון אזעלכע אָפּפערוויליגע סטרייקערס מוז על פּי טבע זיין קליין; אָבער דאָס ענדערט דאָך ניט דעם פאַקט, אז צוויי געזעצליכקייטען זיינען געווען אין צוזאַמענשטויס ביי דעם גענעראַל־סטרייק פון דיא אונגאַרישע אייזענבאַהן־ארבייטער און אז געזיעגט האָט דיא געזעצליכקייט, וועלכע איז געוועזען אין דיא אינטערעסען פון דיא קאַפּיטאַליסטישע רעגירונג געגען דיא אינטערעסען פון דיא ארבייטער.

נור מען מוז פון רעסטוועגען צוגעבען, אז דיא אַנהענגער פון גענעראַל־סטרייק האָבען אין אלגעמיינען רעכט, ווען זיי ערקלערן, אז דיא ארבייטער בענוצען זיך מיט א געזעצליכען רעכט, ווען זיי פאַנגען אָן א גענעראַל סטרייק. עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז ווען עס זאָל נאָר מעגליך זיין ארויסצורופען מאַסען ארבייטער אויף א גענעראַל־סטרייק, וויא דיא אנאַרכיסטען שטעלען זיך פאָר, קען דיא קאַפּיטאַליסטישע רעגירונג זיי ניט צווינגען אויף א געזעצליכען וועג צו גיין צו דער ארבייט מיט אויסנאַהמע פון דעם טהייל, וועלכער קען געשיקט ווערן דיענען אין דער ארמעע.

נאַטירליך, דיא רעגירונג קען צו יעדער צייט געברויכען געוואַלט־מיטעל, ווען זיא האַלט עס פיר נייטיג; אָבער דאַן שטעלט זיא זיך ארויס געגען איהרע אייגענע געזעצליכקייט, דאַן איז זיא דיא רוהע־שטערערין, דאַן רופט זיא ארויס א בירגער־קריעג.

יעדענפאַלס, וויא דיא קאַפּיטאַליסטישע רעגירונגען זאָלען ניט האַנדלען אין פאַל פון א גענעראַל־סטרייק, נאָר זיכער איז עס, אז אין דיזער פראַגע שפּיעלט דיא געזעצליכקייט א גרויסע ראָלע. איך וועל דאָ ברענגען אויסציגע פון א רעדע, וועלכע דער בעוואוסטער פראַנצויזישער סאָציאַליסט אריסטיד בריאַן, וועלכען זיינע געגנער האָבען צום שפּאַס א נאָמען געגעבען „סטרייק־גענעראַל“, האָט געהאַלטען צו גונסטען פון גענעראַל־סטרייק אויף דעם קאָנגרעס פון דער פראַנצויזישער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי אין 1899:

„סיטואיען (בירגער)! אויב דיא ארבייטער זיינען פערטיג פיר א גענעראַל־סטרייק, פרעגט מען אונז, ווארום זאָלען זיי ניט זיין פערטיג איינפאַך פאַר דיא סאָציאַלע רעוואָלוציאָן? אנדערע ערקלערען: „א רעוואָלוציאָן קען מען ניט אָרגאַניזירען און ניט בעפעהלען; זיא הענגט ניט אָפּ פון דעם ווילען פון איינצעלנע פּערזאָנען; זיא איז דער רעזולטאַט פון אומשטענדען, דער לעצטער פּונקט פון דער עוואָלוציאָן“. איך גיב צו, אז דעם אלגעמיי־

נעם סטרייק קען מען ניט בעשטימען פאראויס אין א געוויסען טאג, אזוי וויא מען קען ניט פלאנעווען דיא סאציאלע רעוואלוציאן; איך גיב צו, אז דיא סאציאלע רעוואלוציאן איז אונגליקליכער־ווייזע ניט אפהענגיג פון אונזער ווילען, דען זאנסט וואלט איהר דאך שוין לאנג איהר געמאכט... איך לייקען אויך ניט דיא הויפט־ראלע פון עוואלוציאן און פון אומשטענדען (אפלאדיסמענטען אין זאל פון קאנגרעס). אבער איך גלויב, אז דער מענשליכער ווילען קען אונטערזאגען דעם מארש פון דער עוואלוציאן און מעכטיג צו העלפען, דאס דיא נעווינשטע אומשטענדען זאלען פארקומען.... איך צווייפעל ניט, אז אין דער פערגאנגענהייט האבען געטראפען רעוואלוציאנערע אומשטענדען, מיט וועלכע סאציאליסטען האבען זיך ניט געקענט בענוצען איינפאך דערפאר, ווייל זיי זיינען גאר ניט פארבערייטעט געווען. דער פראלעטאריאט איז אפט געווען גענייגט צו א ביטערען קאמפף, אבער ער איז ניט ווייטער געגאנגען, ווייל ער האט קיין מיטעל ניט געהאט... דער גענעראל־סטרייק איז גראדע אזא מיטעל, ער גיט דיא מעגליכקייט ארויסצורופען דיא רעוואלוציאנערע שטרעבונגען, וועלכע דרעמלען אין ארבייטער־קלאס....

„אמאל האט מען געקענט אויפפארדערן דעם פאלק צו א רעוואלוציאן. דיא צורופען האבען ניט ארויסגערופען צווייפעל, זיי האבען ערוועקט דעם אנדענקען אן באריקאדען, אן פיקעס, אן ביקסען, וועלכע מען האט געקענט קריגען ערגעצוואו אין צייט פון אן אויפשטאנד, מיט איין ווארט, דיא אלטע רעוואלוציאנערע מיטעל. היינט אבער, ווען מען זאגט צום אונטערדריקטען: רעוואלטיר! צייגט ער אייך מיט אן ענטמוטהיגטען זעשסט אויף דיא ברייטע בולווארען, וועלכע זיינען גאר ניט געשאפען פאר באריקאדען; ער פרעגט אייך, אויב איהר האט ביקסען פאר איהם, אום ארויסצוטרעטען געגען דיא מחנות פון דער בורזשואזיע (אפלאדיסמענטען).

„קענען מיר דען ראטהען אונזערע קאמעראדען צו מאכען דיא סאציאלע רעוואלוציאן? אה, ברידער, זיי ווילען עס גערן; ווען דיא רעוואלוציאן וואלט נאר געווען אפהענגיג פון זיי, וואלטען זיי שנעל ארוים אין גאס. זיי געהען ניט ארוים, ווייל זיי וויסען, דאס זיי וועלען דערטרונקען ווערען אין בלוט.... זיי פערשטעהען, אז דיא קומענדע רעוואלוציאן, דיא רעוואלוציאן, וואס וועט בעפרייען דעם פראלעטאריאט, קען ניט אנגעפאנגען ווערן מיט דיא אלטע רעוואלוציאנערע מיטעל. איך מיין ניט דערמיט צו בלאמירען דיזע קאמעראדען. איך געהער צו דיא יעניגע, וועלכע האלטען זיך צוריק פון ענטמוטהיגען אירגענד וועלכען גוטען ווילען, אונטער וואס פאר א פארמע ער זאל ניט קומען צום שיין (אפלאדיסמענטען). געהט צו דער שלאכט מיט א שטימצעטעל, אויב איהר דענקט, אז דאס איז גוט און ריכטיג. איך האב גאר ניט דאגעגען. איך בין אליין געגאנגען אלס ווארטער, איך בין אויך געגאנגען אלס קאנדידאט, און איך וועל דאס זעלבע ווייטער טאן אהנע צווייפעל. געהט מיט פיקעס, שווערדען, פיסטאלעטען און ביקסען — אנשטאט אייך צו בלאמירען, וועל איך עס האלטען פאר מיין פפליכט צו פערנעהמען א פלאץ אין אייערע רייהען. אבער, קאמעראדען, נעהמט ניט אוועק דעם מוטה ביי ארבייטער, ווען זיי פרובירען זיך צו פעראייניגען פיר א האנדלונג, וועלכע פאסט פאר זיי, אין וועלכער זיי האבען ערנסטע גרינדע צו גלויבען!....

„אויב א רעוואלוציאן וועט אויסברעכען היינט אויף דעם אלטען שטייגער, צוערשט אין פאריז, נאכהער אין אנדערע שטעט, וואו אונזערע אידעען זיינען פערשפרייטעט, וועט דער קאפיטאליסטישער קלאס האבען, דורך דיא יעצטיגע טראנספארט־מיטעל און דורך דיא ארמעע, וועלכע מען קען לייכט מאביליזירען גענוג שאנסען צו דערשטיקען דיא אויפשטאנדען אזוי שנעל, וויא זיי וועלען אויסברעכען. אבער ביי א גענעראל־סטרייק דארף מען דערפאר ניט מורא האבען. דער קאמפף וועט זיך דאן אנפאנגען כמעט גלייכצייטיג אויף פערשיעדענע פונקטען פון לאנד. דיא מאביליזאציאן פון ארבייטער וועט זיין אזוי שנעל וויא פון סאלדאטען, און דיא בורזשואזיע וועט דארום זיין אין גרויס געפאהר איבעראל.

„דער גענעראל־סטרייק האט אן אנדערע אונבעשטרייטבארע מעלה איבער אנדערע רעוואלוציאנערע מיטעל. ער גיט נעמליך דיא ארבייטער מעהר צוטרויען און מעהר קוראזש. מען מוז זיך רעכענען מיט דער מענשליכער שוואכקייט. קיין מאל ווארפט זיך ניט א מענש אריין מיט א לייכטע הארץ אין אן אויפשטאנד. אין דער מינוט, ווען ער קלייבט זיך צו פערלא־

זען זיין הויז, אום אנטהייל צו נעהמען אין דעם קאמפף און פיליכט דערביי צו פערלירען זיין לעבען, דארף ער בייקומען געפיהלען, וועלכע האלטען איהם צוריק און טרייבען איהם צו בע־בלייבען צו הויז. ער מוז אויסהאלטען דיא ביטעס פון זיין פרוי, פון זיינע קינדער. א שוערע פעראנטוואָרטליכקייט שפרינגט ארויס צווישען איהם און דיא גאס, וואו דער אויפשטאנד פאנגט זיך אָן. טראָץ זיין גוטען ווילען, טרעפט עס אָפט, אז ער שלאָגט זיך אזוי לאנג מיט דער דעה, דאָס שליסליך בלייבט ער מיט זיין פאמיליע (לעבהאפטע אפלאָדיסמענטען).

„דער גענעראַל־סטרייק האָט אָבער פאר דעם קעמפפער דיזע גרויסע מעלה, דיזע אנציהונג, דאָס ער איז שליסליך דיא אָנווענדונג פון אן אונבעשטרייטבארען רעכט (גרויסע אפלאָדיסמענטען). דאָס איז א רעוואָלוציאָן, וועלכע פאנגט זיך אָן מיט געזעצליכקייט אויף א געזעצליכען וועג. ווען דער ארבייטער ענטזאגט זיך צו טראָגען זיין שקלאווען־יאָך, רעוואָלטירט ער דאן אין נאָמען פון זיין בירגער־רעכט. דיא אונגעזעצליכקייט וועט קומען פון דער בורזשואזיע, ווען זיא וועט ארויסרופען א בירגער־קריעג, ווען זיא וועט אונטערדריקען א רעכט, וואָס זיא האָט אליין געגעבען און אנערקענט פאר גערעכט" (לעבהאפטע אפלאָדיסמענטען).

אלזאָ, דער לעצטער און וויכטיגסטער ארגומענט פון דיזען הייסען און פעהיגען אגיטאַטאָר פאר א גענעראַל־סטרייק איז דיא געזעצליכקייט פון דיזען גרויסען קאמפף־מיטעל פון ארגאניזירען דעם ציעל־בעוואוסטען פראָלעטאריאט. אנב אורחא וועל איך בעמערקען, אז דער קאָנגרעס, אויף וועלכען אריסטיד בריאן האָט געהאלטען דיזע רעדע, וואָס איז נאכהער אָבגעדרוקט געוואָרן אין א בעזונדערע בראָשורע פיר פראָפאגאנדא, האָט איינשטימיג אָנגענומען דיא רעזאָלוציאָן צו גונסטען פון גענעראַל־סטרייק.

אָבער דיא פראנצויזישע סאָציאליסטישע פארטיי איז פאָרלויפיג נאָר געבליבען ביים פרינציפּ פון גענעראַל־סטרייק. ווען עס זאָל קומען צו דער דורכפיהרונג פון דיזען פרינציפּ, בעזאָנדערס ווען עס זאָל האלטען ביי א גרויסען גענעראַל־סטרייק מיט ראדיקאַלע פּאָליטישע פאָדערונגען, וועלען זיכער פאָרקומען צווישען דיא פערשיעדענע פראקציאָנען פון דיזער פארטיי אזעלכע הייסע און ביטערע שטרייטיגקייטען, וויא ווען מען וואָלט נאָר ניט אָנגענומען א רעזאָלוציאָן צו גונסטען פון גענעראַל־סטרייק.

דיא אמת'ע שוויריגקייטען טרעטען ארויס, וויא נאָר עס קומט צו א גענעראַל־סטרייק. ווען מיר זאָלען אנערקענען אַלע ארגומענטען פון דיא אנהענגער פון גענעראַל־סטרייק, ווען מיר זאָלען צוגעבען צוזאמען מיט אריסטיד בריאן, אז אונטער דיא היינטיגע אומשטענדען, ווען דיא קאפיטאַליסטישע רעגירונגען האָבען אזא געוואַלדיגע מאכט אין דיא הענד, איז דער בעסטער און לייכטעסטער מיטעל צו בעוועגען דיא ארבייטער צו א רעוואָלוציאָנערען קאמפף נאָר דורך דעם גענעראַל־סטרייק, בלייבט דאָך אָפען דיא פראגע: וואָס וועט זיין נאכהער, ווען אזא סטרייק וועט זיך ווירקליך אָנפאנגען? וועלכע מיטעל וועלען דיא ארבייטער האָבען, אום אויסצוהאלטען א לענגערע צייט, אום צו צווינגען דיא קאפיטאַליסטען נאָכצוגעבען? זאָל זיין, אז עס וועט געלינגען ארויסצורופען סטרייקס מיט איין מאָל אין פערשיעדענע פונקטען פון לאנד — וויא וועט מען אָבער דאָך קענען אויסהאלטען אן אטאקע פון דער ארמעע, וועלכע דיא רעגירונג קען שנעל מאָביליזירען און קאָנצענטרירען אזוי, אז דער אויפשטאנד פון דיא ארבייטער זאָל דערשטיקט ווערן אין טייכען בלוט, וויא דיא פאריזער קאָמונע פון 1871? נאָר ווען מיר זאָלען זאָגאר אָננעהמען, אז קאפיטאַליסטען וועלען ווארטען מיט צוזאַמענגעלייגטע הענד און ניט געברויכען זייערע ארמעען, זאָלאנג דיא סטרייקערס וועלען זיך האלטען אין דיא גרענעצען פון דער קאפיטאַליסטישער געזעצליכקייט, וויא אזוי וועלען זיי קענען אויסהאלטען אָהן ארבייט, דאָס הייסט, אָהן לעבענסמיטעל?

א בעטראכטונג וועגען דיזע פראגען מוז איך אָבער ווייטער אָפּלייגען אויס מאנגעל אין פלאַץ.

פ. קראנץ.

א בליק אין דיא צוקונפט

צווייטער קאפיטעל.

ווער, פרעגט מען אונז, וועט ביי אייך טהאָן דיא אללע שווערע, אונאנגענעהמע, מיט געפאהר פערבונדענע ארבייט?”

און פאָריגען נומער האָב איך שוין אָנגעצייגט, אז ערשטענס וועלען מאשינען אויפטהאָן דעם גרעסטען חלק פון דער ארבייט און דער מענש וועט נאָר זיין דער אויפזעהער, דער אויפפאכער; צווייטענס, וועלען דיא איינריכטונגען פון אללע ארבייטספלעצער זיין אזוי, אז דיא געפאהר און אונאנגענעהמליכקייט וועלען כמעט אין גאנצען פערשווינדען. דיא ארבייטסצייט וועט פערקירצט ווערען פראָפּאָרציאָנעל נאָך דיא שווירינקייט פון דיא ארבייט, ד. ה. וואָס שווערער דיא ארבייט, אלץ ווייניגער צייט וועט מען ארבייטען. דיא ערציהונג און דיא שולע וועלען דאביי שפּיעלען זעהר א גרויסע ראָלע.

ביז יעצט, אויסער אלע צרות, וועלכע דער ארבייטער האָט געהאט אויסצושטעהען, איז ער דערצו נאָך בעטראכטעט געוואָרען אלס א ניעדעריגע בעשעפענים, דען דער טאָן, דיא הערשענדע אנזיכטען פון דער געזעלשאפט ווערען געשאפען פון דיא הערשענדע קלאסע. אזוי אבער וויא דיא הערשענדע קלאסע לעבט געוועהנליך פון דעם, וואָס אנדערע שאפען, און אליין טהוט זיא גאָרניט, בעטראכטעט זיא יעדען, ווער עס איז געצוואונגען צו ארבייטען און איהר צו ערנעהרען אלס א שקלאוו, אלס איין ארבייטס־מאשין. דיזע אנזיכטען ווערן אזוי איינגעוואָרצעלט, אז אפילו דער ארבייטער גופא קוקט אויף אויף זיך וויא אויף עטוואָס ניעדריגעס. עס פערשטעהט זיך, אז ווער עס האָט נאָר דיא מעגליכקייט זיך צו בעפרייען פון פיזישע ארבייט, ווענדעט אָן אלע מיטעל עס אויסצופיהרען. דאָס וועט זיך אָבער אין גאנצען ענדערן אין דיא צוקינפטיגע געזעלשאפט; דאָרט וועלען ניט זיין קיין הערשענדע און קיין בעהערשטע קלאסען. דעם טאָן וועט געבען דיא גאָנצע געזעלשאפט אין וועלכע יעדער יחיד וועט ארבייטען. היינט ווייבאלד אללע וועלען ארבייטען, וועט שוין דיא ארבייט ניט בעטראכט ווערען אלס א שאנדע, נאָר פערקערט, אויף ניט־ארבייטען וועט מען קוקען וויא אויף א שאנדע און זאָנאר וויא אויף א פערברעכען. עס וועלען אויפהערען צו עקזיסטירען אזעלכע בעשעפטיגונגען, וועלכע שאפען איינעם א'ן עהרענטיטעל, כאָטש ער אליין איז א שופט; וויא אויך אזעלכע בעשעפטיגונגען, וועלכע ערנידעריגען דעם מענשען ניט אכטענדיג, וואָס ער מעג זיין א מלאך.

דיא שוללע וועט דערביי זעהר פיעל מיטהעלפען; האנד אין האנד מיט גייסטיגע ערציהונג וועט מען אויך לערנען דיא קינדער פיזישע ארבייט, און דערביי וועט מען אם בעסטען אויסגעפינען, צו וואָס יעדע פערזאָן איז פעהיג, און דיא פעהיגקייט וועט מען זוכען צו ענטוויקלען. אזוי וויא עס וועט ניט געבען קיינע שעהנע, עהרענפאָלע בעשעפטיגונג און קיינע מיאוס'ע אָדער ערנידעריגענדע, וועט זיך יעדער נעהמען צו דאָס, צו וואָס ער פיהלט זיך אם בעסטען פעהיג. צום ביישפּיעל, איינער, וועמעס אורעלטערן זיינען שוין געוועזן לאנד־ארבייטער, און ער בעזיצט דערצו נאָך שטארקע מוסקעלן, וועט געוויס מיט מעהר חשק בעארבייטען פעלדער איידער צו מאכען אסטראָנאָמישע אויסרעכנונגען, כעמישע אנאליזען אָדער מיקראָסקאָפּישע אונטערזוכונגען. און אומגעקעהרט: דעם יעניגען וועלכער וועט זיך פיהלען פעהיג פיר דיא לעצטע בעשעפטיגונגען, אָדער צו שרייבען דראמען, צו מאָלען בילדער, צו קאָמפּאָנירען אָפּעראָס, וועט מען אוראי ניט צווינגען צו געהן ברוקירען גאסען, אָדער באקען בייגעל.

עס איז אָבער זעהר מעגליך, אז דער זעלבער מענש, וועלכער וועט עטליכע שטונדען זיין פערנומען מיט פערפאסען א דראמע, וועט נאכהער מיט פערגניגען שטעהן און שניידען היי, אָדער פארבען א הויז, אָדער טאקי באקען בייגעל. ביי דיא היינטיגע צושטענדע וואָלט ער זיך פשוט

שעהמען עס צו טהאָן, שוין ניט ריידענדיג, אז ער איז ניט פאַרבערייטעט דערצו. אויסער דעם, צו דיא גאנץ שווערע און אונאנגענעהמע ארבייט וועט מען קענען צוציהען מיט דעם, וואָס אזא ארבייט וועט ווערען פיעל מעהר בעלוינט. ווען אלזאָ, נאָך אללעם דעם, וועט זיך דאָך קיינער ניט געפינען, וועלכער זאָל וועלען טהאָן א בעשטימטע זאָרט ארבייט — וואָס עס איז קוים מעגליך — דאן קען דיא ארבייט אויסגעפיהרט ווערען אויפ'ן זעלבען שטייגער, וויא עס ווערט היינט ערפילט דיא פליכט פון א דזשורי, אָדער איינפאַך, יעדער וועט מוזען ארבייטען נאָך דער רייהע.

מיט איין וואָרט, דיא אלע שוועריגקייטען, אויף וועלכע דיא געגנער פון סאָציאליזמוס האָבען אזוי ליעב אָנצוצייגען, קענען גאנץ לייכט בעזייטיגט ווערן.

דריטער קאפיטעל.

מען וואַרפט אונז פאָר, אז מיר ווילען אין דיא צוקינפטיגע געזעלשאפט מאַכען אלעמען גלייך. ווען מען פערשטעהט אונטער „גלייך“ פאָליטישע און עקאָנאָמישע רעכטע, האָט עס א זינען. דיא סאָציאליסטישע געזעלשאפט וועט אודאי פאָדערן, אז יעדער מיטגליד זאָל ארבייטען און דאפיר וועט ער זיין געזיכערט מיט א מענשען־ווירדיגען לעבען. עס וועלען נאַטירליך אויפהערען צו עקזיסטירען יחסנים און מיוחסים סיי דורך געבורט, סיי דורך בעשעפטיגונג, וואָס דאָס אליין זאָל שוין געבען אירגענד וועלכע פריווילעגיען. אין דעם זינען וועלען אלע מענשען זיין גלייך. אין יעדען אנדערען זינען אָבער איז דיא בעהויפטונג פון דיא געגנער פון סאָציאליזמוס אָן אונזין.

עס איז טאַקי גאנץ שעהן, אז דער מענש איז דאָס, וואָס דיא געזעלשאפט מאכט פון איהם; עס ווערט אויך ניט אָפּגעלייקענט, אז ווייניגסטענס 90—95 פראָצענט פון בעגאַנגענע פערברעכען געגען אייגענטהום און פערזאָנען זיינען א רעזולטאט פון דיא היינטיגע גנבה־און גזלה־סיסטעם; עס קען אָבער ניט אָפּגעלייקענט ווערען, אז יעדע פערזאָן ווערט געבאָרען מיט בעזונדערע אייגענשאפטען. דען אקוראט וויא איהר קענט ניט געפינען צוויי מענשען, וועלכע זאָלען אויסערליך אויסזעהען גלייך אין יעדער הינזיכט, אזוי — אָדער בעסער געזאָגט, נאָך ווייניגער — קענט איהר געפינען צוויי פערזאָנען, וועמעס איננערער לעבען זאָל זיין גלייך. עס וועט נאַטירליך אויפהערען צו עקזיסטירען דער געוואלדיגער אונטערשיעד צווישען מענש און מענש, וויא דאָס איז היינט. ווען איינער שטעהט אויף דער שפיצע פון וויסענשאפט און דער אנדערער קען אפילו ניט דעם אלף־בית. ווען איינער האָט יעדע מעגליכקייט צו ענטוויקלען זיינע פעהיגקייטען און דער אנדערער האָט קיין מעגליכקייט. דער אונגעהייערער אונטערשיעד, וואָס ווערט מייסטענס פעראורזאכט פון דיא געזעלשאפט גופא ,וועט נאַטירליך אויפהערען צו עקזיסטירען; עס וועלען אָבער אימער זיין שטארקע און שוואכע, פעהיגע און אונפעהיגע, גוטמיטהיגע און בייזע, סאנגוויניקער און פלעגמאטיקער א. ז. וו. בקיצור, יעדער מענש ווערט געבאָרען מיט געוויסע ספעציעלע מעלות און חסרונות, א ספעציעלע ארט פון דענקען און פיהלען, פון געשמאק און ליעבע צו געוויסע זאַכען. דיא ערציהונג אין דער היים, אין דער שולע, דיא אומגעבונג וועלען נאַטירליך ווירקען, אז דיא איינגעבאָרענע מעלות זאָלען זיך פערגרעסערען און דיא איינגעבאָרענע חסרונות זאָלען אָבגעשוואכט, אָדער אין גאנצען אויסגעוואָרצעלט ווערען, אָדער זאָגאר זאָלען פערוואנדעלט ווערען אין נוצען־בריינגענדע אייגענשאפטען. זאָ, צום ביישפיעל, דער בעריהמטער קרימינאַלאָג, צעזאר לאָמבראָזאָ, דערצעהלט אונז, אז ער האָט אליין געזעהען א בעריהמטען כירורג, וועמעס געבוי פון קאָפּ און דיא געזיכטס־ציגע וויזען דייטליך, אז ער וואָלט געווען א שרעקליכער מערדער. דורך א צופאל איז ער אָבער געוואָרען א כירורג. דיא בלוט־דורסט, נאָך וועלכע זיין נשמה בעגעהרט, שטילט ער דאָמיט, וואָס ער פערגיסט מענשליכע בלוט דורך מאכען אָפּעראציאָנען. דיעזער בעריהמטער געלעהרטער האָט געבראַכט א סך אנדערע ביישפיעלע. וועגען דער אנגעלעגענהייט, דענק איך, איז עס איבעריג צו זאָגען, אז אין סאָציאליסטישער געזעלשאפט וועט מען אָנווענדען אלע מיטעל דיא שלעכטע אייגענשאפטען ניצליך צו מאכען.

אלזאָ, יעדער מענש קומט אויף דער וועלט מיט א פערשיעדענעם טעמפעראמענט, מיט פערשיעדענע פעהיגקייטען, מיט א פערשיעדענעם געשמאק, מיט א פערשיעדענע פאָרליעבע פיר געוויסע זאכען, בקיצור, יעדער ווערט געבאָרען מיט בעשטימטע אינדיווידועלע אייגענשאפטען. נאָר דיזע אינדיווידועלע אייגענשאפ־

טען וועט דער סאָציאַליזמוס בשום אופן גאָר ניט זוכען אָפּצושאַפען; פערקערט, אָט דיא פערשידענהייט וועט זיין דער הויפּט־פאַקטאָר אויסצופיהרען דיא פערשיעדענע זאָרטען ארבייט; יעדער וועט זיך נעהמען צו דאָס, צו וואָס זיין טעמפעראמענט, זיין טאלענט, זיין נייגונג ציהט איהם, און דאָס הייסט, וואו ער קען זיין אם מייסטען ניצליך. אויסער דעם, ווען מען וואָלט שוין יא געקענט דורך צוואנג ענדערן דיא אינדיווידואליטעט פון מענשען און מאכען אלעמען גלייך, דאן וואָלט דאָס לעבען געווען צו מאָנאָטאָן. יעדער ווייס אוים ערפאהרונג, ווען מען קומט זיך צוזאמען מיט מענשען, וועלכע שטימען צווישען זיך אין יעדער הינזיכט, דאן פיהלט מען זיך לאנגווייליג.

דערפון קען דער לעזער שליסען, אז פון מאַכען אין דער סאָציאַליסטישער געזעלשאפט אלעמען גלייך קען גאָר קיין ריידע ניט זיין; גראדע פערקעהרט, מען וועט גאָר זוכען וואָס מעהר צו ענטוויקלען דיא אינדיווידועלע אייגענשאפטען פון מענשען.

פיערטער קאפיטעל.

א פיעל ערנסטערע קשיא איז: פון וואנען וועט מען נעהמען אלעמען צו ערנעהרען און צו בעקליידען, ווען מען וויל נאָך דערצו פערקירצען דיא ארבייטסצייט? אום אויף דעם צו ענטפערן, וועל איך מוזען אָנקומען צו ציפער. איך ווייס אפילו, אז דער אידישער לעזער האָט פיינט סטאטיסטישע רעכנונגען, אָבער איך קען מיר נישט העלפען. איך וועל זוכען צו זיין זאָ קורץ וויא נאָר מעגליך.

איך נעהם אָן, אז אַלעס אין דער פּראָדוקציאָן בלייבט אונגעענדערט, נאָר דעם פּראָפיט וואָס דיא קאפּיטאליסטען שטעקען אריין אין זייערע קעשענעס, ווערט פערטהיילט אונטער דיא ארבייטער. לאָמיר זעהען, וואָס וועט דאן זיין: איך נעהם דעם יעהרליכען בעריכט פון דעם שטאָל־טראָסט פאר 1902 אין אמעריקא:

סך הכל האָט דיזער טראָסט אין דעם יאָהר אויסגעצאָהלט: פּראָצענט פיר דיא פּריאָריטעטס־אקציען 35,720,177 דאָל.; פּראָצענט פיר דיא שטאמם־אקציען 20,332,690. דיא אונגעטהיילטע פּראָפיטען האָבען בעטראָפען $34,263,656. צוזאמען $90,316,528.

איך רעכען דאָ ניט אריין דיא $20,000,000 מיט וועלכע מען האָט בעלוינט דעם באנקיר מאָרגאַן פאר ארויסלאָזען און פארשפּרייטען דיא אקציען אויף דער בערזע — א סוממע, וועלכע דיא סאָציאליסטישע געזעלשאפט וועט קיין מאָל ניט צאָהלען צו איין פערזאָן. אין 1902 האָט דער שטאָל־טראָסט בעשעפטיגט 168,127 ארבייטער, צו וועלכע מען האָט אויסגעצאָהלט 120,528,343 דאָל. וואָס עס מאכט דורכשניטליך 717 דאָל. פיר יעדען. ווען מיר זאָלען פערטהיילען דעם פּראָפיט, וואָס איז אויסגעצאָהלט געוואָרען צו דיא אקציאָנערען, נעמליך: 90,316,523 דאָל. צווישען דיא ארבייטער, וועט יעדער פון זיי קריגען 537 דאָל. 19 סענט, דאָס הייסט כמעט פערדאָפּעלט זייער לוין.

נאָר דאָס איז פערהעלטניסמעסיג א קלייניגקייט. דיא הויפּט־זאַך איז דיא פערגרעסערונג פון דער פּראָדוקציאָן גופא, וועלכע קען לייכט אויסגעפיהרט ווערען אפילו ביי דער היינטיגער טעכנישער ענטוויקלונג. קודם כל וועלען אלע קליינע פאבריקלעך, ווערקשטעטע, ווערהייזער אָבגעשאפט ווערען, און דיא פּראָדוקציאָן וועט קאָנצענטרירט ווערען אין גרויסע פאבריקען מיט דיא בעסטע און נייעסטע מאַשינעריען. אז דאָס איז לייכט אויסצופיהרען ציינען אונז אם בעסטען דיא אמעריקאנער טראָסטס. זאָ, צום ביישפּיעל, האָט דער וויסקיטראָסט אויסגעקויפט 80 גרויסע ברויערייען און האָט 68 פון זיי גלייך געשלאָסען, נאָר אין דיא 12 פערבליבענע ברענערייען פּראָדוצירט מען מעהר שנאַפּס, וויא פריהער אין דיא 80. דאָס זעלבע איז אויך געוועזן מיט דעם צוקערטראָסט. דריי פערטעל פון דיא פריהערע צוקער־פאבריקען האָט דער טראָסט געשלאָסען, און בלויז אין איין פערטעל פון זיי פּראָדוצירט מען מעהר צוקער וויא פריהער אין אלע. דאָס וואָס דער טראָסט טהוט אין איינצעלנע צווייגען פון אינדוסטריע, וועט דיא סאָציאַליסטישע געזעלשאפט קענען טהאָן אין דער גאנצער פּראָדוקציאָן. אויסער דעם, זעהט דעם געוואלדיגען אונטערשיעד: דורך דיא אָבשאפונג פון דיא קליינע אונטערנעהמונגען און דורך דיא קאָנצענטרירונג אין גרויסע, פערשטעהט זיך, אז א גרויסער טהייל ארבייטער בלייבען אָהן בעשעפטיגונג. דאָס פערגרעסערט נאַטירליך דעם אָנגעבאָט פון ארבייטער, און בענוצענדיג זיך מיט דעם, פערקלענערט דער טראָסט דעם לוין און האלט דעם ארבייטער מעהר אין צוואנג.

Digitized by Google

וויטער: עס לוינט דעם טראַסט ניט צו פּראָ־
דוצירען א סך וואארע, כדי דיא נאכפראגע זאָל
זיין גרעסער פאר דעם אָנגעבאָט און ער זאָל קע־
נען רעכנען העכערע פּרייזען פיר דיא סחורה.
גראדע דאָס געגענטהייל וועט זיין אין דער סאָ־
ציאַליסטישער געזעלשאַפט. וואָס מעהר ארביי־
טער עס וועלען שאפען, אלץ מעהר וועט מען
פּראָדוצירען, און וואָס מעהר עס וועט פּראָדו־
צירט ווערען, אלץ גרעסער וועט זיין דער לוין.

איך וועל דאָ דעם לעזער ניט לאנגווייל֞ען
מיט פערשיעדענע חשבונות און ציפערען; איך
וועל איהם דאָ בלויז געבען דיא אונטערסטע
שורה, ד. ה. דעם רעזולטאט פון פערשיעדענע
אויסרעכענונגען, וועלכע זיינען דאָס רוב גע־
גרינדעט אויף אָפיציעלע סטאטיסטיקס און
אויף דיא אונטערזוכונגען פון גרויסע פאכמע־
נער. יעדער ווער עס אינטערעסירט זיך מיט
דער פראגע, קען געפינען מכח דעם א גענויע
רעכענונג אין אטלאנטיקוס'ס בוך: „פּראָדוק־
ציאָן און קאָנסום אין סאָציאלשטאאט".

עס איז אלזאָ אויסגערעכענט, אז ביי דעם
היינטיגען צושטאנד פון טעכניק, ווען מען זאָל
פּראָדוצירען בלויז אין גרויסען, וועט ביי
א 5 שטונדינגען ארבייטסטאָג ווערען פּראָ־
דוצירט דאָס דאָפּעלטע, וויא היינט. דאָס
מיינט, אז אין דעם סאָציאליסטישען שטאאט
וועט מען קענען ארבייטען א העלפט צייט און
קריגען א דאָפּעלטען לוין. נאָר דערמיט ענדיגען
זיך נאָך ניט דיא נוצען פון גרויס־אינדוסטריע.
מען קען נאָך פיעל מעהר איינשפּאָרען. צום ביי־
שפּיעל, ווען אָנשטאָט 300 פאבריקען וועט מען
איינריכטען בלויז 35 אָדער 40, וועט מען דער־
ביי איינשפּאָרען אין מאשינעריען, געביידען,
צופיהרען פון דיא רויהע מאטעריאל און טראנ־
ספּאָרטירען דיא פארטיגע סחורה; מען וועט
איינשפּאָרען אין הייצונג און בעלייכטונג, מען
וועט ברויכען פיעל־פיעל וויינינגער מענשען,
וועלכע זאָלען אויפּפּאַסען און לייטען דיא
ארבייט. עס וועט אָבגעשאפט ווערען א גאנצע
קלאסע פון רייזענדע אגענטען, וויא אויך אי־
אונגעהויערע מאסע פון צווישענהענדלייר. דיא
קאָסטען פון אדווערטייזמענטס (אנאָנסען),
וועלכע זיינען א גרויסע אויסגאבע אין דער קאַ־
פּיטאליסטישער פּראָדוקציאָן, וועלען נאטירליך
ערשפּארט ווערען. דיא רייזענדע אגענטען צו־
זאמען מיט צווישענהענדלער וועלען פערגרעסע־
רען דיא צאָהל פון ניצליכע ארבייטער, דורך

וואָס מען וועט פערגרעסערען דיא פּראָדוקציאָן.
א חוץ דעם, וועלען צוקומען דיא הונדערטע טוי־
זענדע יונגע און דיא שטארקסטע מענשען, וועל־
כע פערברייגנען היינט זייערע בעסטע יאָהרען
אין לערנען וויא צו טויטען זייערע מיטמענשען;
איך מיין דאָס מיליטער. וואָס וועט אין דיא צו־
קינפטיגע געזעלשאפט ניט עקזיסטירען, יעדענ־
פאלס ניט אין אזא צאָהל און פאָרם וויא
היינט.

אלזאָ, דער לעזער קען זעהען, אז קיין מאנ־
געל אין ארבייטס־קרעפטע וועט אין דער סאָ־
ציאליסטישער געזעלאשפט ניט זיין.

„גוט," וועט מען אונז זאָגען, „מיר גיבען צו,
אז פּראָדוצירען קען מען אזוי פיעל, אז עס זאָל
קלעקען פאר אלעמען, איהר מוזט אָבער ניט
פערגעסען, אז אום צו פּראָדוצירען, דארף מען
האָבען רוי־מאטעריאל, און דאָס איז גראדע בע־
שרענקט, דאָס גראדע פערמעהרט זיך ניט אין
אזא פּראָפּאָרציאָן וויא דיא מענשען פערמעה־
רען זיך".

אום דארויף צו ענטפערען, וועל איך גע־
צוואונגען זיין דעם לעזער ווידער מכבד צו זיין
מיט א פּאָרציע ציפער; איך וועל אָבער אויך
דאָ בלויז געבען דעם רעזולטאט, צו וועלכען
גרויסע פאכמענער זיינען געקומען.

עס איז אויסגערעכענט און בעוויזען אויף
דעם גרונד פון עקספּערימענטען, אז ווען דיא
לאנדווירטשאפט זאָל בעטריבען ווערען אין
גרויסען, ווען מען זאָל אָנווענדען אלע נייע
ערפינדונגען, וועלכע עקזיסטירען שוין, אום
דיא ערד צו בעארבייטען, ווען מען זאָל דיא ערד
צוריקגעבען דיא שטאָפען, וועלכע זיא פערלירט
דורך דעם וואקסען פון פרוכטען; ווען מען זאָל
געברויכען זאאט־סאָרטירונג, ווען מען זאָל גע־
ברויכען דרענאזש, ד. ה. אָבצוגס־קאנאלען, דורך
וועלכע עס ווערען אויסגעטריקענט דיא בלאָ־
טיגע און זומפיגע ערטער, און ווען מען זאָל
מעהר פערשפּרייטען קאנאליזאציאָן, ד. ה. בע־
וואסערונג פון טרוקענע ערטער — ווען מען זאָל
דאָס אלעס אויספיהרען, דאן קען דייטשלאנד
אליין, וועלכע אימפּאָרטירט היינט א גרויסען
טהייל תבואה פון אויסלאנד, פּראָדוצירען
251,92 מיליאָן דאָפּפּעלצענטנער תבואה. עס איז
אויסגערעכענט, אז דורכשניטליך געברויכט יע־
דער מענש 175 קילאָגראם ברויט א יאָהר; אלזאָ
דיא תבואה, וואָס קען פּראָדוצירט ווערען אין
דייטשלאנד, וואָלט קלעקען פיר 144 מיליאָנען

מענשען צו ערנעהרען. נאָך דער פאָלקסצעהלונג פון 1900 האָט דייטשלאַנד געהאט 56,345,000 איינוואָהנער. אלזאָ דיא פּראָדוקציאָן פון תבואה וועט זיין גענוג, ווען דייטשלאַנד'ס בעפעלקערונג זאָל זיך פערדרייפאַכען. דיא זעלבע שטייגערונג פון פּראָדוקציאָן קען עררייכט ווערען אויך אין אלע אנדערע אקערבוי־פּראָדוקטען, ווי קארטאָפעל, ארבעס, באָב, אלערהאַנד געמיזע, פרוכטען א. ז. וו. היי און פערשיעדענע אנדערע פיטער פיר בהמות קען אין דער זעלבער פּראָדוקציאָן געשטייגערט ווערען, און דאָס וועט געבען דיא מעגליכקייט צו בעטרייבען א גרויסע פיהצוכט, דורך וואָס עס וועט נאטירליך פערמעהרט ווערען פלייש, מילך, קעז, פּוטער א. ז. וו. א חוץ דעם ווייסען מיר, אז דער פּלאַץ פון פערד ווערט אלץ מעהר און מעהר פערנומען פון דאמפּף און עלעקטריציטעט, זאָ דאָס דיא שפּייז, וועלכע מען געברויכט היינט פיר פערד, וועט קענען בענוצט ווערען פיר אנדערע הויז־טהיערע.

דאָס אלעס איז גערעדט מכוח דייטשלאַנד, וואו דאָס לאַנד איז ניט פרוכטבאר און דיא בעפעלקערונג איז זעהר געדיכט. עס זיינען אָבער פאראן לענדער, וויא רוסלאַנד, צענטראל־אמעריקא, ארגענטיניען, דיא פעראייניגטע שטאאטען, קאנאדא, וואו דאָס לאַנד איז זעהר פרוכטבאר און דיא בעפעלקערונג פערהעלטניסמעסיג גאַנץ קליין.

זאָ, צום ביישפּיעל, האָט ארגענטיניען בלויז 5 מיליאָן העקטאַר לאַנד קולטיווירט, וועהרענד זיא בעזיצט נאָך 96 מיליאָן העקטאר ניט קולטיווירטעם לאַנד. עס ווערט געשעצט, אז דיא פעראייניגטע שטאאטען פון אמעריקא בעזיצט 200 מיליאָן העקטאר לאַנד, וועלכע ליגען נאָך אָהן געברויך. איהר מוזט וויסען, אז דייטשלאַנד, עסטרייך־אונגארן, ענגלאַנד, פראנקרייך און דיא פעראייניגטע שטאאטען צוזאמען האָבען בלויז 105 מיליאָן העקטאַר לאַנד, אויף וועלכע מען האָט פערזייהט תבואות. בראזיליען, איינע פון דיא פרוכטבארסטע לענדער פון דער וועלט, בעזיצט 152 טויזענד קוואדראטמיילען, אויף וועלכע עס וואָהנען בלויז 18 מיליאָן איינוואָהנער, וועהרענד אייראָפּא האָט 178 קוואדראטמיילען מיט א בעפעלקערונג פון 360 מיליאָן מענשען. דיא פעראייניגטע שטאאטען פון אמעריקא קענען לייכט ערנעהרען 1200—1500 מיליאָן מענשען,

דאָס הייסט: אז דיא בעפעלקערונג קען זיך 15 ביז 20 מאָל פערגרעסערען און עס וועט זיין גענוג נאהרונג פאר אלעמען. קאנאדא, וועלכע האָט א בעפעלקערונג פון 6 מיליאָן, קען שאפען שפּייז פיר מעהרערע הונדערט מיליאָן. דאַן קומען אויסטראליען און מאסען פרוכטבארע אינזלען.

אויסער אלעם דעם האָט דיא כעמיע נאָך לאַנג ניט געזאָגט איהר לעצטעס וואָרט. דיזע וויסענשאפט וועט זיכער שאפען וואונדער מיט דער צייט.

בקיצור, דער לעזער זעהט פון דיא אויבענגעבראכטע פאקטען, אז מיר דארפען קיין מורא ניט האָבען צו פערהונגערן, ער זעהט, אז מיר מענען מיט פולער רעכט צוזאמען מיט הענריך היינע זאָגען:

„עס וואַקסט אויף ערדען בראָט גענוג
פיר אַללע מענשענקינדער,
אויך ראָזען אונד מירטען, שעהנהייט אונד לוסט,
אונד צוקקערערבסען ניכט מינדער.

יאַ, צוקקערערבסען פיר יעדערמאַנן,
זאָבאַלד דיא שאָטען פּלאַצען!
דען הימעל איבערלאַססען וויר
דען ענגעלן אונד דען שפּאַצען".

אויך דיא בעהויפּטונג, אז דיא בעפעלקערונג פערגרעסערט זיך אין א געאָמעטרישער פּראָפּאָרציאָן איז פאלש. עס איז א פעסטגעשטעלטער פאקט, אז וואָס ארימער דער מענש איז, וואָס וועניגער ער האָט דיא מעגליכקייט צו האָבען פערגניגען, אלץ מעהר קינדער האָט ער, דען דער געשלעכטס־גענוס איז דאָס איינציגע ביליגע און איהם צוגענגליכע פערגניגען, וועלכע עס בלייבט איהם אין לעבען. „דעם ענגלישען ארבייטער, זאָגט ווירכאָוו, אין זיין טיעפער פערזונקענהייט און אין זיין פערקריפּעלטען גייסט איז איבערגעבליבען בלויז צוויי קוועלען פון פערגניגען: דער רויש (שכור'ן) און די בעפריעדיגונג פון געשלעכטס־בעטריעב". קארל מארקס זאָגט אויך, אז דיא צאָהל פון דיא געבורטען איז אין אומגעקעהרטער פערהעלטניס צו דעם וואָהלשטאנד, ד. ה., וואָס ארימער דיא פאמיליען, אלץ מעהר קינדער האָבען זיי. דיזעלבע מיינונג איז אויך אויסגעדריקט פון הערבערט ספּענסער. „דיא ווייטערע ענטוויקלונג, וועלכע ערווארטעט דיא מענשהייט,

שרייבט ער, וועט וואהרשיינליך פערקלענערען זייער פאָרטפּפלאַנצונג".

איהר זעהט, אז דריי גרעסטע מענער פון 19טען יאהר־הונדערט האָבען דיא זעלבע מיינונג איבער דיא פערגרעסערונג פון דער בעפעלקערונג. איבערהויפט יעדער קען לייכט זעהען, אז דיא רייכע האָבען ענטוועדער 1, 2 און העכסטענס 3 קינדער; זעהר אָפט האָבען זיי נאָר קיינע, וועהרענד דיא אָרימע זיינען דורכשניטליך געבענשט מיט א האלבען און אָפט אפילו מיט א גאנצען מנין קינדערלאך. אלזאָ, ווען הונגער און נויטה וועלען אויפהערען צו זיין דער שטענדיגער בעגלייטער פון דעם גרעסטען טהייל פון דער מענשהייט, ווען עס וועלען פיר אלעמען געעפענט ווערען אויך אנדערע פערגניגען, אויסער געשלעכטס־בעטריעב, וועט דיא צאָהל פון געבורטען זיך שטארק פערקלענערן. יעדענפאלס, ווען אפילו דיא פערגרעסערונג פון דער בעפעלקערונג זאָל אָננעהן אין דער זעלבער פראָפּאָרציאָן, וויא איצט, זיינען דיא מענשען אויך געזיכערט מיט א ל ע לעבענסבעדירפניסע — אפילו מיט גרעסטע לוקסוס־זאכען — פיר הונדערטע און זאָגאר פיר טויזענדע יאָהרען.

(שלום פאָלגט.)

דר. איזאַק אַרטמאַן.

סאציאַליזמוס און מאָראל

II

דער רעזולטאט פון דער גרויסער פראנצויזישער רעוואָלוציאָן צו ענדע פון 18־טען יאָהרהונדערט איז געווען א זיעג פון דער בורזשואזיע (מיטעלקלאס) איבער דעם אדעליגען קלאס. נאָר עס וועט זיין לעכערליך צו זאָגען, אז נאָר צוליעב דיא געגענזעצליכקייט פון דיזע צוויי קלאסען האָט דיא רעוואָלוציאָן געטראָגען אזא מורא'דיגען כאראקטער.

ווען מאראט האָט געפאָדערט נאָך 300,000 קעפּ אין דיא אינטערעסען פון דער רעוואָלוציאָן, האָט ער דאן געוויס וויינינג געקלערט וועגען בורזשואזנע אינטערעסען. אָהן צווייפעל האָט דיא בורזשואזיע, וויא א קלאס, גענומען א טהעטיגען אנטהייל אין דער פערטהיידיגונג פון איהרע קלאסען־אינטערעסען. אָבער קיין מאָל האָט דער קאמפּף געגען דעם פעאָדאליזם ניט ערגרייכט דיא שטופּפע, וויא דער קאמפּף פון פראָלעטאריאט געגען דיא בורזשואזיע, צוליעב דעם אליין, ווייל דיא בורזשואזיע איז אלס א קלאס פיעל קלענער אין צאָהל, וויא דער פראָלעטאריאט, און אויך צוליעב דעם, ווייל דיא בורזשואזיע האָט זיך קיין מאָל ניט געשטעלט אזוינע ציעלען וויא דער ארבייטער־קלאס צו קעמפּפען געגען פריוואט־אייגענטהום. אין דער הינזיכט זיינען דיא אידעאלען פון דער בורזשואזיע ניט געגאנגען ווייטער וויא דיא אידעאלען פון איהרע פאָליטישע געגנער: דיא גלחים און אדעליגע. אָבער גאָר אנדערש זיינען דיא ציעלען פון פראָלעטאריאט. דער ארבייטער־קלאס וויל איבערענדערען דיא עקזיסטירענדע אָרדנונג פון פריוואט־אייגענטהום אויף א סאָציאליסטישע, א געזעלשאפטליכע.

דער קאמפּף פון דיא געגנערישע קלאסען איז צוליעב דיזע פאָדערונג געוואָרען א קאמפּף אויף לעבען און טוידט. דער ארבייטער־קלאס ווייס, אז זיין איינציגע רעטונג הייגנט אָפּ פון דער מפלה פון דער בורזשואזיע. דיא בורזשואזיע, פערקערט, ווייס, אז מיט דעם זיעג פון פראָלעטאריאט ענדיגט זיך איהר עקזיסטענץ. צוליעב דיזע ראדיקאלע פאָדערונג, וועלכע דריקט זיך אוים אין סאָציאליזם, האָט דער פראָלעטאריאט ארויסגערופען געגען זיך אלע איבעריגע קלאסען: דיא אדעליגע און גייסטליכע, וועלכע רופען צום קאמפּף געגען סאָציאליזם ניט וויינינער וויא דיא בורזשואזיע זעלבסט.

צו קומען צו דעם ציעל, וועלכען מיר האָבען אין דיזען ארטיקעל געשטעלט, וועט ניט זיין איבעריג צו בעטראכטען אויספיהרליכער אלעס וועגען וואָס איז שוין אויסגעקומען צו ריידען.

נאָך דעם וויא דער נאַטירליכער שטאַנדפונקט—דעם קאַמפף אום דאַזיין—איז געוואָרען פיר דיא בורזשואזיע א שטעקען מיט צוויי עקען, דען פון איין זייט פערטהיידיגען זיי דורך איהם דיא קאַפּיטאַליסטישע עקספּלואַטאַציע און פון דער צווייטער זייט דיענט דער זעלבער שטאַנדפונקט פיר איהר אלס ארגומענט געגען גלייכהייט אָדער סאָציאַליזם — ווערט פיר אונז בעזאָנדערס וויכטיג צו בעטראכטען דיא פראגע וועגען נאַטירליכקייט, ד. ה. וואָס איז אזוינס נאַטירליך.

ווען מיר ווייסען אז דער קאַמפף אום דאַזיין האָט געביטען זיין פאָרמע אין פערשידענע עפּאָכען פון דער מענשליכער קולטור, ניט אַנווערענדיג זיין ווירקונג. אז אויף דעם אָרט פון קערפּערליכע קרעפטען זיינען ארויס אויף דער סצענע פון לעבען נייע פאַקטאָרען, וויא געזעלשאַפטליכע, אינטעלעקטועלע א. ד. ג., פאָלגט דערפון, דאָס ווען מיר זאָלען אפילו זיין איינשטימיג מיט דער בורזשואזיע אין דער ערשטער העלפט פון איהר מיינונג, קענען מיר אויף קיין פאַל ניט איינשטימיג זיין מיט דער צווייטער העלפט. נעמליך: ווען אפילו זיא האָט געפונען א גוטען ארגומענט צו פערטהיידיגען איהר עקספּלואטאציע, איז דאָך זעהר פאַלש איהר בעהויפּטונג, דאָס וויא באַלד דיא נאַטור זעלבסט בעשאַפט שטאַרקערע און שוואַכערע, לייקענט זיא שוין דערמיט אָפּ דעם סאָציאַליזם. פאַלש איז איהר מיינונג דערפאַר, ווייל ווען דיא בורזשואזיע נעמט דעם נאַטירליכען געזעץ פון קאַמפף וויא איין ארגומענט, פערגעסט זיא, אז דיזער קאַמפף האָט אין פערשידענע צייטען געביטען זיין פאָרמע. אויב דיא בורזשואזיע זאָגט, אז עקספּלואטאציע איז רעכט, ווייל אזוי איז דער געזעץ פון דער נאַטור, איז זיא אבסאָלוט אונגערעכט, ווען זיא זעצט צו, אז דיא שטרעבונג צו גלייכהייט איז אוננאַטירליך.

אויף דער פראגע: וואָס הייסט נאַטירליך? מוז מען ענטפערן: אלעס וואָס עקזיסטירט מוז זיין נאַטירליך. ווען אין געוויסע צייטען איז געווען נאַטירליך, אז איין מענש האָט אויפגעפרעסען דעם צווייטען, מוז מען אויך אַנערקענען נאַטירליכקייט, ווען א קולטור־מענש איז פערטיג צו אָפּפרעסען זיך פיר׳ן צווייטען. אויב דעם ווילדען מענשען׳ס נאַטור האָט מעהר ניט ענטהאַלטען וויא אן אינסטינקט פון ענגען עגאָאיזם, איז דעם יעצטיגען מענשען׳ס נאַטור רייך מיט אזוינע אייגענשאַפטען, וועלכע זיינען דעם ווילדען מענשען כמעט וויא ניט בעקאַנט. אזוי וויא שכל איז אן אייגענשאַפט, וועלכע מען מוז אָנרופען נאַטירליכער, זאָ איז דיא מאָראַל ביי דעם יעצטיגען מענשען געוואָרען דאָס גלייכען נאַטירליך. מיט איין וואָרט אלעס, וואָס עס עקזיסטירט, וויא עס זאָל ניט זיין געגען געוויסע לעבענס־פאָרמען, מוזען מיר אָנרופען נאַטירליך.

מיר קענען מעהר ניט זאָגען, אז דיא נאַטור בייט איהרע פאָרמען, אָבער יעדע פאָרמע מוז זיין נאַטירליך. וויא מיר זאָלען זיין איבערצייגט, אז געשלעכטליכע געפיהלען זיינען נאַטירליך, דאָך, ווען מיר טרעפען סעקטען, וועלכע קעמפּפען געגען דיזע געפיהלען, מוזען מיר זאָגען, אז ביידעס איז נאַטירליך. דען וויא באַלד עס האָבען זיך געקענט ענטוויקלען ביי סעקטען אזוינע רעליגיעזע געפיהלען, וועלכע זאָלען קענען קעמפּפען געגען דיא עקזיסטירענדע געשלעכטליכע געפיהלען, איז מיט דעם אליין שוין בעוויזען דיא נאַטירליכקייט פון זייער עקזיסטענץ. ווער קען אונז בעשטימט זאָגען, וואָס פיר בעשעפעניסען עס עקזיסטירען אויף אנדערע פּלאַנעטען? עס קען זיין, אז ווען איינציגע פון אונז וואָלטען אָנגעפאַנגען צו לעבען נאָך׳ן אַרט פון יענע בעשעפעניסען, דאַן וואָלט געוואָרען א געשריי, אז מיר פערברעכען געגען דער נאַטור. דאָס גלייכען, ווער קען אונז בעשטימט זאָגען, וואָס פיר געפיהלען וועלען עקזיסטירען אויף אונזער ערד אין טויזענדער יאָהרען שפּעטער? עס קען זיין, אז ביי דיא מענשען פון ווייטער צוקונפט וועלען ווערען אויסגעאַרבייט אזוינע אייגענשאַפטען, וועלכע וועלען ניט קענען שטימען און וועלען מוזען קעמפּפען מיט געשלעכטליכע געפיהלען.

זעלבסטמאָרד איז אן אנדער פאַקט, וואָס בעשטעטיגט אונזער מיינונג. יעדער זעהט דייטליך, אז דער פאַקט איז דירעקט געגען דיא שטרעבונגען, וועלכע לעבען אין יעדער בעשעפּעניס, געגען דעם מעכטיגען אינסטינקט צו לעבען.

נאָך דעם, וויא פיר אונז זיינען דייטליך געוואָרען דיא דריי פונקטען, וועלכע זיינען בעריהרט געוואָרען ביז יעצט אין דיזען ארטיקעל, ד. ה., וועגען דיא ראָליע פון מאָראל אין אלגעמיינען מענשליכען לעבען, וועגען דיא צווייפלונג אין דער אבסאָלוטער מאָראל און וועגען דיא נאכגעבונג, אז אויך דיא בורזשואזיע קען האָבען וויכטיגע ארגומענטען צו פערטהיידיגען איהר מאָראל פון עקספּלואטאציאָן — און נאָך דעם וויא פיר אונז איז דייטליכער געוואָרען דיא מיינונג וועגען נאטירליכקייט, קענען מיר צוטרעטען צו ענטשיידען אונזער פראגע וועגען דיא בעציהונג פון מאָראל צום סאָציאליזם.

וויא באלד אלעס עקזיסטירענדעס מוז זיין נאטירליך, פערשטעהט זיך, אז מיר מוזען אויך אנערקענען דיא נאטירליכקייט פון דער בורזשואזיע־אָרדנונג. וויא טראגיש און קאָמיש עס זאָלען ניט זיין דיא פאקטען, וועגען וועלכע מיר וועלען ריידען, דאָך וויא באלד נאָר זיי עקזיסטירען, מוזען מיר מיט זיי זיך רעכענען וויא מיט נאטירליכע ערשיינונגען. דיא הערשאפט פון ניקאָלאי דעם צווייטען איבער 130 מיליאָן מענשען, וויא דיא הערשאפט פון דעם געוועזענעם פערבישען קעניג אלעקסאנדער, וועמעס אידיאָטיזם איז אנערקענט געוואָרען פאקטיש ביי פאלמעסען איהם, ווי אונזיניג דאָס זאָל ניט זיין, דאָך מוזען מיר זאָגען, אז זיי זיינען ניט ווייניגער נאטירליך, וויא אלעס וואָס עקזיסטירט. ניט קוקענדיג, וואָס דער רוסישער צאר צייכענט זיך ניט אויס מיט אינטעלעקטועלע, מאָראלישע און פיזישע קרעפטען, פון דעסטוועגען, וויא באלד דיא רוסישע געזעלשאפטליכע בעציהונגען עקזיסטירען אין דיא טראדיציעס און אבערגלויבענס פון דער מאסע, וויא באלד דיא ארמעע, וועלכע בעשטעהט פון פאָלק זעלבסט, איז גרייט צו פערגיסען איהר בלוט פיר דיא הערשאפט פון צאר, מוז מען שוין שליסען, אז דיזע אָרדנונג איז א נאטירליכע. דיא אויבענדערמאָנטע פאקטען אילוסטרירען דעם קאָמיזם פון יעצטיגע רעגירונגען. נאָר מיר בעדארפען ניט פערגעסען, אז דיא בורזשואזיע־אָרדנונג ענטהאלט אין זיך ניט וויניג אזוינע פאקטען.

וויא מיר האָבען געזעהען, זיינען אפילו דיא אבערגלויבענס און טראדיציעס, וועלכע דינען יעצט פיר דיא נוצען פון דער בורזשואזיע, אויך נאטירליך. מיר קענען זאָגען נאָך מעהר, אז דער שטאנדפונקט, פון וועלכען דיא בורזשואזיע פערטהיידיגט דיא יעצטיגע אָרדנונג, איז א ריכטיגער. אָבער מיר מוזען אויך זאָגען, אז ווי באלד עס האָט זיך ענטוויקעלט א קלאס פראָלעטאריאט, וועמעס מאָראל איז געגען דיא עקזיסטירענדע בורזשואזיע, האָט אויך זיין מאָראל א פאָלקאָמעס רעכט אויף עקזיסטענץ און געהט ניט געגען דעם נאטירליכען גאנג פון דער מענשליכער געזעלשאפט, וויא דיא בורזשואזיע בעהויפטעט עס. אמת, דיא נאטור בעשאפט שטארקערע און שוואכערע, נאָר ווען אפילו זיא זאָל בעשאפען פארטיגע רייכע און אָרימע, קען מען דאָך ניט צונעהמען פון סאָציאליזם זיין נאטירליכע רעכט, ווייל וויא באלד עס עקזיסטירט א מאָראל, וועלכע פאָדערט גלייכהייט, מוזען מיר זעהען אין איהר עקזיסטענץ א נאטירליכע ערשיינונג. פיר אונז איז יעצט אלץ איינס אויב דיא מאָראל פון סאָציאליזם וועט זיין א סוביעקטיווע, אויך זיינען פיר אונז ניט וויכטיג די אייגענשאפטען פון דער פראָלעטארישער מאָראל — זאָל זיין אז זיא איז בעשאפען געוואָרען נאָר צוליעב דיא אינטערעסען פון פראָלעטאריאט. פיר אונז איז וויכטיג דער פאקט, אז א מאָראל, וועלכע פאָדערט גלייכהייט, עקזיסטירט, און ווען מיר וואָלטען זיך געקענט פאָרשטעלען, אז דיא ווירקונג פון דיזער מאָראל וואָלט געווען אזוי שטארק, אז זיא וואָלט געקענט קעמפּפען געגען רייכטהום און ארמוטה, ווען מענשען וואָלטען אפילו אזעלכע בעשאפען געוואָרען, אויך דאן וואָלטען מיר ניט געקענט זאָגען, אז דיא סאָציאליסטישע מאָראל איז געגען דיא נאטור. פיר אונז וואָלטען עקזיסטירט צוויי קעמפּפענדע קרעפטען: פון איין זייט געבאָרענע אונגלייכהייט, פון דער צווייטער זייט דיא מאָראלישע פאָדערונג צו גלייכהייט. און אויב דיא לעצטע וואָלט געזיעגט אין קאמפּף און עס וואָלט געוואָרען אזא אָרדנונג, ביי וועלכען מען וואָלט שוין ניט בעדארפט קעמפּפען פיר גלייכהייט; ווען גלייכהייט וואָלט צוליעב דעם מאָראלישען פאקטאָר בעקומען בירגער־רעכט אין מענשליכע הערצער. דאן ווען עס וואָלט געטראָפען, אז איינציגע וואָלטען ניט וועלען אָבגעבען אין דער געזעלשאפטליכער קאסע זייער מיטגעבאָרענע רייכטהום, וואָלטען מיר אין דיזען פאקט געזעהען א נאטירליכע ערשיינונג.

דער פאקט, אז מענשען ווערען געבאָרען ניט קיין גלייכע: מיט פערשידענע גרעסערע און קלענערע פעהינקייטען, זאָגט אונז גאָר ניט ווענען דעם, וויא מענשען בעדארפען לעבען אין א געזעלשאפט. דיא געזעלשאפט איז א נאטירליכע ענטוויקלונג פון מענשליכען לעבען, און אויב א געזעלשאפט האָט אויסגעארבייט קלאסען: ארבייטער און בורזשואזיע, איז עס אזוי נאטירליך, וויא דיא נאטור בעשאפט פאראזיטען און געוועהנליכע בעשעפניסען. דאָס גלייכען, ווען מיר זעהען א שטרעבונג פון פראָלעטאריאט צו ענדערען דיזע קלאסען־אָרדנונג, מוזען מיר זאָגען, אז דיא שטרעבונג איז נאָטירליך. און אויב דיא מאָראלישע שטרעבונג, וועלכע דער קלאסען־קאמפף האָט אויסגעארבייט, וועט ערגרייכען איהרע ציעלען פון גלייכהייט, וועלען מיר מוזען ערקלערען, אז דיא סאָציאליסטישע אָרדנונג, וויא געגענגעזעצט זיא זאָל ניט זיין צו דער בורזשואזער נאטירליכער אָדרנונג, איז אליין ניט וויניגער נאטירליך.

דער קלאסען־קאמפף פון פראָלעטאריאט אונטערשיידעט זיך מיט דעם, וואָס ער קעמפפט ניט וויא אלע איבעריגע קלאסען בלויז פיר זיין עקזיסטענץ. ער קעמפפט געגען יעדע קלאסען־אָרדנונג, אלזאָ אויך געגען זיין אייגענע קלאסען־עקזיסטענץ. וויא אלע איבעריגע קלאסען, האָט אויך דער פראָלעטאריאט זיין קלאסען־מאָראל. זיעגען וועט דער קלאס, ניט נאָר וועמעס קרעפטען וועלען זיין גרעסער, נאָר אויך וועמעס מאָראל וועט זיין שטארקער. זאָל זיין, אז דיא פראָלעטארישע מאָראל, וויא אלע איבעריגע מאָראלען, האָבען קיין ווערדע אין אבסאָלוטען זינען; אָבער כל זמן עס עקזיסטירט א קלאס, ביי וועמען עס לעבט א מאָראל פון גלייכהייט, וועלכע איז גרייט צו קעמפפען געגען עקספלואטאציע פון ארבייטער־קלאס, דאן האָט דיא סוביעקטיווע קלאסען־מאָראל פון פראָלעטאריאט אן אונגעהייער גרויסע ווערדע פאַר אונז.

ניט גערעכט זיינען דיא יעניגע, וועלכע בעהויפטען, אז דער פראָלעטאריאט נייטיגט זיך ניט אין קיינע מאָראלען אין זיין קאמפף. מען ברויכט נאָר זיך נעהנטער צו בעקענען מיט דער פסיכאָלאָגיע פון ארבייטער צו זעהען דיא ניט־ריכטיגקייט פון אזא מיינונג.

געגען דיא לעצטע קענען מיר זאָגען דאָס זעלבע וואָס מיר האָבען געזאָגט געגען דער בורזשואזיע, אז וויא באַלד דער ארבייטער, אלס א קולטור־מענש, ענטהאלט אין זיך מאָראלישע איינגענשאפטען, איז שוין צוליעב דעם אליין אונמעגליך, אז ער זאָל פיהרען זיין קאמפף אָהן א בעשטימטען מאָראלישען פרינציפּ. מען מוז צוגעבען, אז ווען מען וואָלט טאקע קענען צונעהמען פון סאָציאליזם זיין מאָראלישען בעשטאנד, וואָלט זיך אָבגעשטעלט פון איהם ניט מעהר וויא א שטן פון לעבען, וויא א גוף אָהן א נשמה.

דיא בעציהונג פון מאָראל צו סאָציאליזם איז וויא דיא בעציהונג פון גייסטיגען צום קערפערליכען לעבען. נאָר דער קערפער קען ערפילען אלע זיינע לעבען־פונקציאָנען, וועמעס גייסט איז ניט קראנק; און, פערקערט, נאָר דער גייסט איז געזונד, וועמעס קערפער האָט נאָך ניט פערלאָרען לעבענס־קראפט.

קלאסען־קאמפף, סאָציאליזם און מאָראל זיינען דריי פערשיעדענע נעמען. נאָר אָבטהיילען איינס פון דאָס צווייטע איז אונמעגליך צוליעב זייער נאטירליכען צוזאמענוואוקס. דיא אוטאָפּיסטען האָבען זיך געמוזט ענטזאגען פון זייער פּלאן, ווייל זיי האָבען אָבגעטהיילט קלאסען־קאמפף פון סאָציאליזם. דאָס גלייכען וועלען מוזען טהאָן דיא, וועלכע טהיילען אָב מאָראל פון קלאסען־קאמפף.

י. פערער.

וויסענשאפט און לעבען.

פון דר. ח. זאלאטאראוו.

אלע רעליגיאָנען, דאכט זיך, זוכען צו פערבעסערען דעם מענשען'ס לעבען. זיי זוכען צו פארגלעטען יענע לייד־ען און שמערצען, וועלכע שפּראָצען ארויס פון דיא דיסהארמאָנישע ערשיינונגען אין דער מענשליכער נאטור. זיי זוכען עס אָבער בלינד און אונבעוואוסטערהייד. דיא וועגען און שטעגען, וועלכע זיי פּרעדיגען און לערנען, אום צו ערייכען דעם דאָזיגען ציעל, זיינען אזוי משונה־ווילד, זיי זיינען בעגרינדעט אויף אזא מורא'־דיגער אונוויסענהייט און פאלשקייט, אז עס איז גאָר קיין חידוש ניט, וואָס זיי האָבען אפילו אויף דעם מינדעסטען ניט פערגרינגערט דיא מענשליכע צרות.

אמת, מענשען און פעלקער האָבען זיך אפילו א מאָל אויפגעהויבען צו יענער שטופּפע פון רעליגיעזער בעגייסטערונג, פון רעליגיעזען התלהבות, אין וועלכע דער מענש פארטויבט אין זיך אלעס, וואָס איז מענשליכעס און גיסט זיך צונויף מיט זיין אייגענעם וואונדערבארען בעגריף פון דעם איבערנאטירליכען, און ווערט פערשוואונדען אין אונבעקאנטע וועלטען. אָבער דאָס הייסט ניט בעסער מאכען דאָס לעבען, עס הייסט פּשוט טויטען דאָס לעבען אין דעם מענשען.

אמת, קיינער קען ניט אָבלייקענען דיא גרויסע ווירקונג פון רעליגיעזע בעגריפען און אידעען, פון רעליגיאָנען איבערהויפּט, אויף דעם מענשליכען פערשטאנד און מענשליכע טהעטיגקייט. אָבער דאָס הייסט נאָך אלץ ניט פערבעסערען דעם מענשען'ס רעעלען לעבען. עס הייסט נאָך ניט מינדערען זיינע ליידען און שמערצען. און אויב ערגעץ־וואו טיעף אין דער מענשליכער זעעלע קען מען געפינען א ווינקעלע, וואָס איז גאנץ געוואָרען דורך א העבערען רעליגיעזען גלויבען, קען מען דערפאר אין דער מענשליכער זעעלע און אויף דעם מענשליכען קערפּער געפינען וואונדען איבער וואונדען, פארבלוטיגטע און פארגיפטעטע, וועלכע זיינען פעראורזאכט געוואָרען פון רעליגיעזער פאלשקייט און רעליגיעזען פאנאטיזמוס.

לאָמיר א בליק ווארפען, וויא רעליגיאָנען האָבען פּרובירט פערבעסערען דעם מענשען'ס לעבען און וויא דאָס איז זיי געלונגען.

* * *

דער אמאָליגער מענש קען זיך ניט פאָרשטעלען דיא בעדייטונג פון דעם טויט. ער קען ניט פערשטעהן, וואָס הייסט שטארבען, אויפהערען צו זיין, צו עקזיסטירען. אין זיין איינפאכען שכל ליינט זיך ניט אוים קיין אנדערע געדאנקען, וויא דיא, וואָס לערנען איהם, אז דער געשטאָרבענער, אָדער וויינינסטענס דער גייסט, וואָס האָט אין דעם לעבעדיגען מענשען געלעבט, איז נור אוועקגעגאנגען ערגעץ אהין ווייט, ווייט אונטער דיא בערג, אָדער אהין, וואו דיא זון פערגעהט. דאָרט וועט דער מענש לעבען פונקט אזוי וויא דאָ. דערפאר טאקע לאָזען איבער דיא אוראלטע מענשען פאר זייערע טויטע נאהרונג און קליידער, אָפטמאָל אפילו קנעכט און ווייבער.

אזוי האָט פערשטאנען דער אוראלטער מענש דיא ערשיינונג, וועלכע מיר רופען אָן טויט. אָבער מיר ווייסען, אז דער דאָזיגער בעגריף איז בעגרינדעט אויף פּשוט'ער אונוויסענהייט; אונוויסענהייט וועגען דיא איינפאכסטע ערשיינונגען פון דער נאטור און לעבען. מיר ווייסען עס, ווייל אזוי לערנען אונז אונצעהליגע פאקטען, אז דער טויט איז דיא ענדע, דער סוף פון דער לעבעדיגער בעשעפעניש און אז זיא וועט שוין קיינמאָל ניט לעבען און זיין טהעטיג אזוי וויא זיא איז געוועז פאר דעם טויט. מיר ווייסען, אז טויטע עסען ניט און טרינקען ניט — בענעהרען גאָר ניט און דארפען גאָר ניט. אָבער מיר ווייסען נאָך מעהר. מיר ווייסען, אז

פון דעם טויטען האָט זיך קיין גייסט ניט אָבגעטהיילט, דערפאר ווייל דער גייסט פון דער לעבעדיגער בעשעפעניש און פאָלגליך אויך פון דעם מענשען עקזיסטירט גאָר ניט בעזונדער, נאָר ער קומט ארויס פון דער טהעטיגקייט פון דיא נערוועץ, געפיהלען און פערשטאנד פון דיא לעבעדיגע. הערט אויף דער קערפער זיין טהעטיגקייט, הערט אויך אויף דער גייסט זיינע, און אויב דער גייסט פון גרויסע מענשען לעבט נאָך און ווירקט נאָך זייער טויט, לעבט ער ניט דאָרט ערגעץ ווייט, ווייט אונטער דיא בערג, נאָר טאקי דאָ צווישען דיא לעבעדיגע מענשען, און ער לעבט ניט דורך דיא טהעטיגקייט און ווירקונג, וועלכע ער וועט ערשט אויסאיבען אין דער צוקונפט, אין א וועלט וואָס מיר קענען ניט און ווייסען ניט, נור ער לעבט דורך דיא טהעטיגקייט און ווירקונג פון דער פערגאנגענהייט, ווען דער מענש האָט געלעבט און געווירקט אויף אונזער אייגענער וועלט.

וויא קלאָר דיזע געדאנקען זאָלען ניט זיין און וויא שטארק זיי זאָלען אונז ניט בעווייזען דיא אונוויסענהייט פון אונזערע אור־אור־אלטע אבות, בעווייזען זיי אָבער אויך אין איינוועגס, און נאָך מיט מעהר מאכט און וויסענשאפטליכער זיכערהייט, דיא אונגעהייערע פינסטערניש, דיא אונגעהייערע פערבלענדונג, וועלכע אלע רעליגיאָנען וואורצלען איין און פערשפרייטען דורך דעם בעגריעף און דעם גלויבען פון א יענער וועלט.

אלע רעליגיאָנען האלטען זיך פעסט אין דעם דאָזיגען פוסטען גלויבען פון אמאָליגער אונוויסענהייט און שטעלען איהם ארויס פאר דעם אידעאל פון דעם ציעל, צו וועלכען אלע מענשען דארפען שטרעבען. נאָך מעהר, דיא רעליגיאָנס־פרעדיגער פון אלע צייטען האָבען, דוכט זיך, געפיהלט און געזעהען, אז דער מענש ליידעט זעהר פיעל דורך דעם, וואָס זיינע נאטירליכע בעדירפניסע צו לעבען שטימען ניט מיט דיא מעגליכקייטען דיא בעדירפניסע צו ערפיללען אויף דער וועלט — טאָ וואָס־זשע האָבען זיי געטהאָן? זיי האָבען געפרעדיגט, אז דאָס לעבען אויף דער וועלט איז גאָר ניט — דער עיקר איז יענע וועלט. דיא וועלט איז נור א פאָרשפּיעל צו אן אייביגען לעבען אויף יענער וועלט, און דער וועג צו יענעם אייביגען לעבען איז בעשאָטען מיט דערנער און שטעכעלקעס וואָס פערדארבען דעם גייסט דאָ אויף דער וועלט, בכדי זיא, דיא נשמה, זאָל קענען קומען אהין — אין דעם גן־עדן פון אל־דאָס־גוטס א געלייטערטע, א ריינע.

עס פערשטעהט זיך, אז דערפאר האָבען זיך דיא רעליגיאָנען געמוזט אריינמישען אין אלע ווינקעלאך פון דעם מענשען'ס לעבען. דאָ האָבען זיי פארגעשריבען נאהרונג פאר דעם מענשען — דאָס מעג מען און דאָס טאָר מען ניט; דאָרט האָבען זיי זיך אריינגעמישט אין דיא פערהעלטניסע צווישען מאן און פרוי — אזוי און אזוי מעג מען לעבען, און אזוי און אזוי טאָר מען ניט; דאָס און דאָס מעג מען טאָן, יענעם און יענעם טאָר מען ניט. איבעראל האָבען דיא רעליגיאָנען געשמידט אין אייזערנע קייטען דעם מענשליכען קערפער און האָבען פערשקלאפט זיין גייסט.

אָבער דיא נאטירליכע פאָדערונגען פון דעם מענשען'ס לעבען האָבען ביסלעכוויז געריסען דיא קייטען פון רעליגיעזער פערשקלאפונג. אין אלץ וואָס איז נוגע דעם מענשען'ס לעבען, וואָס איז נוגע זיין וואהלזיין, האָט דער מענש, אין אלע צייטען און אונטער אלע פעלקער, איבערגעטראָטען דיא דינים און דיא פאָרשריפטען פון רעליגיעזע לעהרע. דיא רעליגיאָנען זיינען ניט געוועזען אימשטאנד צו פערריכטען און פערבעסערען זיין לעבען, אָבער אין גאנצען פערניכטען דאָס האָבען זיי אודאי ניט געקענט. האָט געמענט דער חלום פון א יענע וועלט מיט א גן־עדן זיין נאָך פיעל מאָל שעהנער, ערהאבענער און צוציהענדער, וויא זיי האָבען איהם געפרופט צו מאכען.

אלע רעליגיאָנען — פון דיא ווילדע בעגריפען פון אונזערע אמאָליגע אבות, פון דיא שעהנע בילדער און מעשיות פון די פיעל־געטעריי, פון דיא לעהרען פון קאָנפוציוס, בראהמא און בודדא ביז דיא הערשענדע רעליגיאָנען צווישען דיא ציוויליזירטע מענשען, וויא דער יודענטהום, קריסטענטהום און מאָהאמעדאניזמוס — אלע רעליגיאָנען זיינען ניט געוועזען אימשטאנד צו ערגרייכען זייער ציעל: צו פערבעסערען דאָס לעבען פון מענשען. און אויב זיי זיינען נאָך אזוי מעכטיג און פארשפרייט איבער דער גאנצער וועלט, איז עס נאָר דערפאר, ווייל זיי קענען נאָך פארבלענדען דיא אויגען פון דיא אונוויסענדע פאָלקס־מאסען און פון גלאט אזוי נאראָנים; קלוגע אָבער און וויסענדע מענשען, וואָס האָבען שוין געטרונקען פון

דעם קריסטאלענעם קוואל פון קענטניסע — דיא קען זיא מעהר ניט פערשקלאפען, דיא קען זיא מעהר ניט פערבלענדען.

* * *

האבען דיא פילאזאפישע סיסטעמען, דיא פלפולים און חקירות פון דעם מענשליכען פערשטאנד מעהר אויפגעטאן וויא דיא רעליגיאנען צו פערבעסערען דיא אומשטענדען פון דעם מענשען'ס לעבען, צו שטילען דיא ליידען, וועלכע שפראצען ארויס פון דער ניט שיטמונג, פון דער דיסהארמאניע צווישען דיא פאדערונגען פון דעם מענשען'ס לעבען און דיא מעגליכקייטען זיי צו בעפרידיגען? דאס איז דאך אייגענטליך דיא הויפט־אויפגאבע פון אלץ, וואס דער מענש דענקט און טהוט, פון אלץ צו וואס ער שטרעבט און בעוועגט זיך. נו, אויף וויפיעל האט דער מענשליכער געדאנק—די פילאזאפיע—געלינדערט דיזע ליידען און געבראכט דיא מענשהייט נעהנטער צו דעם גרויסען אלמענשליכען ציעל?

דער מענשליכער געדאנק, פונקט וויא דיא רעליגיעזע בעגריפען, האט זיך אין אנפאנג אין גאנצען פערנומען מיט חקירות און פלפולים איבער דער מענשליכער זעעלע. אין דער צייט, ווען דיא רעליגיאנען האבען אויסגעארבייט פאר דעם מענשען א יענע וועלט, מיט א גן־עדן און א גיהנם, האט דער מענשליכער געדאנק אזוי וויא געשפיעלט דיא צווייטע פידעל אין דעם אלוועלטליכען קאנצערט פון אונוויסענהייט. דער מענשליכער געדאנק האט זיך דאמאלס קונציג גע'חקירה'ט איבער דעם, וואס איז דיא מענשליכע זעעלע, וואס זיינען איהרע אייגענשאפטען, איהר טהעטיגקייט און איהר דויער. דיא אלטע פילאזאפען האבען געענטפערט אויף דיא פראגען מיט קעלבערנער התלהבות, אז דיא מענשליכע זעעלע איז א טהיילכעל פון דעם אלהים; אז איהרע אייגענשאפטען זיינען געטליך און אז זיא געדויערט אייביג און אייביג (*). דיא מענשליכע זעעלע איז אונשטערבליך, האבען געלערנט דיא פילאזאפען פון אלטע צייטען, און ביז דער עפאכע, וועלכע איז בעקאנט אונטער דעם נאמען דיא רענעסאנס, ווען דער מענשליכער פערשטאנד האט זיך אויפגעכאפט פון א טויזענדיעהריגען שלאף, האבען מענשען באמת געגלויבט אין דעם. אויב אבער דיא מענשליכע נשמה איז אונשטערבליך, אויב זיא לעבט אייביג, האבען זיי געלערנט, טא וואס'ער א פלאץ קען מען פאר איהר געפינען וואס זאל איהר אם בעסטען פאסען נאך דעם טויט, וויא דיא „יענע וועלט" פון דיא רעליגיאנען? און אין וואס'ער בעסערען צושטאנד קען זיא קומען אהין, אויף יענער וועלט, וויא אין דעם „גערייניגטען" און „געלייטערטען" צושטאנד, צוליעב וועלכען דער מענש דארף אויף אפפערן אלע בעדירפניסע פון זיין לעבען דא אויף דער וועלט?

פערשטעהט זיך, אז אויף אזא אופן האבען דיא אלטע פילאזאפישע סיסטעמען גאר ניט געקענט העלפען דעם מענשען צו פערבעסערען זיין לעבען אויף דער וועלט. עס איז פשוט געוועזען דער אלטער רעליגיעזער פזמון פילאזאפיש איבערגעניצעוועט.

נאך דער רענעסאנס, ווען דער מענשליכער פערשטאנד האט זיך א ווארף געטאן אין דעם שטראם פון צווייפעל און אונגלויבען, האט זיך בעדייטענד. געענדערט אויך דיא פילאזאפיע. דער דונקעלער געגענשטאנד, וואס קיינער האט ניט פערשטאנען און האט ניט געקענט ערקלערען — דער רוח אלהים — און מיט איהם דיא מענשליכע זעעלע, האט אויפגעהערט צו זיין דער מיטעלפונקט פון מענשליכע פארשונג און דענקען. ביסלעכווייז האט זיך דער מענשליכער געדאנק אויסגעגאסען אין צוויי גרויסע שטראמען פון פארשונג, וועלכע האבען, יעדער אויף זיין אייגענעם שטייגער, שטודירט דיא נאטור, דאס לעבען און דעם מענשען אין אלע זייערע פארמען און אנגעלעגענהייטען. דיזע צוויי שטראמען זיינען דיא וויסענשאפט און דיא מאדערנע פילאזאפיע. ביידע האבען געזוכט צו ערקלערען יענע אונגעהייערע ניט־שטימונג, יענע שוידערליכע דיסהארמאניע אין דעם מענשען'ס לעבען, פון וועלכער מיר האבען גערעדט אין פאריגען ארטיקעל. ביידע האבען געזוכט צו העלפען דעם מענשען, צו מינדערען זיינע ליידען, און אין דער מיינונג פון פראפ. מעטשניקאוו האט דיא מאדערנע פילאזאפיע פונקט אזוי געפעהלט אין איהר ציעל, וויא דיא פילאזאפישע סיסטעמען.

*) אהער געהערט דער פילאזאפישער געדאנק פון דיא אלטע עגיפטער און פון דיא אינדישע בראהמינען וועגען זעעלען־וואנדערונג (מעטעמפסיקאזיס).

צו וואס איינגענטליך האט זיך די מאָדערנע ניט־וויסענשאפטליכע פילאָזאָפיע (דיא מעטאפיזיק) ענטוויקעלט? איהר שטארקסטער אויסדרוק איז דער פעסימיזמוס. דיא מאָדערנע פילאָזאָפיע האט פערשטאנען די אונגעהויערע ליידען פון דעם מענשען אין דער צייט פון זיין לעבען און האט געזעהן, אז דיא ענדע איז סוף כל סוף דער טויט. גלויבען אין דער אונשטערבליכקייט פון דער זעעלע און אין יענע וועלט האט זיא ניט געקענט דערפאר, ווייל אונצעהליגע וויסענשאפטליכע פאקטען בעווייזען, אז דיא גאנצע מעשה איז א פאנטאזיע. נאר זיא האט *זיך דערשראָקען פאר'ן טויט* — שטארק דערשראָקען. ליידען, לעבען און ליידען און דאן שטארבען! דאס איז שרעקליך. נאָך מעהר וועלען לעבען, וועלען לעבען מיט דער גאנצער מענשליכער קראפט, וועלען געניכען, לעבען און געניסען, אהן א'ן עק, און פון דעסטוועגען ליידען, ליידען און ליידען! געניסען פערגניעגען נאר א מאָמענט, א רגע און דאן ווידער ליידען... קראנקהייטען, אלטקייט און טויט — דאס איז שוידערהאפט! וויא קען דאס געמאָלט זיין? און מיט דעם שטראהל פון דעם טרויעריגען שיין וואס בעלייכטעט דיא דאָזיגע ערשיינונגען פון לעבען, הייבט זיך אויף אין דעם געדאנק פון דעם פעסימיסטישען פילאָזאָף דער שרעקליכער שטן פון דעם מעכטיגען פראגע־צייכען — *צוליעב וואס? נאָך וואס?* צוליעב וואס דאס גאנצע ליידען? נאָך וואס דאס גאנצע לעבען? צוליעב וואס דער ווילען צו לעבען? אויף דיזע פראגען קען ער ניט ענטפערן, נאר ער קומט צום שלום, אז דער ציעל פון לעבען איז, אז עס זאָל אויפהערען.

נאטירליך, ניט דער איינצעלנער מענש דארף אויפהערען צו לעבען, ווייל וואס וועט פון דעם ארויסקומען ווען אלין לעבט און פרובירט זיך? דער איינצעלנער מענש דארף דולדען, ליידען זיינע יסורים און שמערצען ביז ער שטארבט, אָבער אין יעדען מאָמענט פון זיין לעבען דארף ער שטרעבען מיט אלע מעגליכע מיטלען צו פערניכטען דעם שטרעבען צום לעבען.

אזוי לערנט דער מאָדערנער פעסימיזמוס. דאס וואונדערבארסטע אין דער מאָדערנער פילאָזאָפיע איז דאס, וואס דיא גרויסע מורא פאר קראנקהייטען, עלטער און טויט האבען אראָבגעפיהרט פון וועג מענשען, וועלכע האבען ניט געקענט קומען צו א פעסימיסטישען שלום וועגען דיזע וועלט, דאס לעבען און דעם מענשען. אזעלכע האבען זיך אומגעקעהרט צו א מין מיסטישען גלויבען, וויא דער גרויסער קינסטלער טאָלסטאָי האט דאס געטהאָן. אזוי וויא זיי האבען ניט קלאָר פערשטאנען דעם וויסענשאפטליכען גייסט פון אונזער צייט און האבען ניט געקענט זיך האלטען אָן דעם נאָר אלטען רעליגיעזען גלויבען, איז זייער יעצטיגער גלויבען נור א געמישעכץ פון ביידע, וואס ערקלערט ניט און פערענטפערט ניט דיא ברענענדע פראגען וועגען דעם מענשענ'ס ליידען פונקט אזוי וויא דיא אלטע רעליגיאָנען, דיא אלטע פילאָזאָפיע אָדער אפילו דיא ניי־צייטיגע פילאָזאָפיע.

עס שיינט, אז ניט דער רעליגיאָן און ניט דער פילאָזאָפיע, און אפילו ניט דער מיסטישער געמישעכץ פון ביידע איז באשערט צו מינדערן דיא ליידען און דיא שמערצען וואס קומען ארויס פון דער נאטירליכער ניט־שטימונג פון אלע קרעפטען אין דער מענשליכער נאטור. ניט זיי איז באשערט צו פערקלענערען דיא פלאָגען פון דעם מענשליכען לעבען, איבערהויפט דיא וואס קומען ארויס פון קראנקהייטען, אלטקייט און טויט. נאָך דער מיינונג פון מעטשניקאָוו קען דאס נור טהאָן דיא וויסענשאפט, ווייל נור זיא אליין פארנעהמט זיך מיט דיא רעעלע ערשיינונגען פון דער נאטור און לעבען. זיא אליין ערקלערט דיא דאָזיגע ליידען גרינדליך און זוכט זיי צו העלפען, צו העלפען דעם מענשען ניט מיט קיין איבערנאטירליכע מיטלען און ניט געשטויגענע צוזאָגעכץ, נור מיט דיא מיטלען, וועלכע קענען העלפען און ברענגען נוצען נאָך פעסטגעשטעלטע פאקטען. דאס פרופט מעטשניקאָוו צו בעווייזען.

* * *

וויא לאנג און וויא פיעל ליידעט דיא מענשהייט פון קראנקהייטען! אמאָל, ביי דיא אור־אלטע מענשען האט דער „געטליכער מענש”, דער מעדיצין־מאן, געהיילט דיא וואונדען און קראנקהייטען פון דיא ליידענדע מיט קונצען, קרייטעכער און כשוף. שפעטער האבען מענשען געזוכט צו העלפען זייערע קראנקהייטען מיט קרבנות אויף די מזבחות צו דיא געטער און פדיונות אין די קאסעס פון די כהנים. און נאָך שפעטער, ווען מענשען האבען געגלויבט, אז קראנקהייטען זיינען דיא ארבייט פון שדים,

האבען זיי געפרייווט צו היילען זיך דורך נסים. און מענשען האבען געליטען פון אלערליי קראנקהייטען, געליטען אהן א שיעור. די וויסענשאפט האט פערוואָרפען אזעלכע היילמיטלען. די מאָדערנע וויסענשאפטליכע מעדיצין לערענט יעדע קראנקהייט בעזונדער, שטודירט איהר געשיכטע און אורזאכען, די פערענדערונגען, וועלכע זיא מאכט אין דעם מענשליכען קערפער און גייסט, די סימפטאָמען, דורך וועלכע מען קען זיא דערקענען, און די מיטלען, מיט וועלכע מען קען זיא היילען. אמת די וויסענשאפטליכע מעדיצין מעג האבען פילע אפפער אויף איהר געוויסען, מעגען נאך הונדערטע קראנקהייטען זיין בעהאלטען פון איהר שארפען אויג און מעגען מענשען נאך ליידען אונגעהויערע שמערצען פון קראנקהייטען; אבער דאס וואס די מאָדערנע מעדיצין און די מאָדערנע כירורגיע האבען שוין אויפגעטהאן צו לינדערען די שמערצען פון קראנקע, איז פשוט צו בעוואונדערען. זיא קען א מאסע קראנקהייטען פאלשטענדיג קורירען און נאך א גרעסערע מאסע פאלשטענדיג פערהיטען. אייניגע עפידעמישע קראנקהייטען, פון וועלכע די מענשהייט האט אמאל געליטען און ליידעט נאך יעצט אין אונוויסענדע לענדער, האט זיא פון די ציוויליזירטע לענדער כמעט אין גאנצען פערטריעבען. מערסטענטהיילס אפעראציאנען, פון וועלכע מען האט פריהער ניט געקענט אפילו קלערען, זיינען געוואָרן מעגליך זייט דער ענטדעקונג פון שלאפגעטראנק. די נייע מיטלען, וועלכע די וויסענשאפטליכע מעדיצין ערווערבט צו קורירען קראנקהייטען, בעווייזען וואונדער איבער וואונדער. פאר איהר עפענען זיך טאג־טעגליך נייע פעלדער פון טהעטיגקייט, נייע פעלדער פון הילף פאר דער מענשהייט, נייע האפנונגען צו מאכען ווענינער און ווענינער די ליידען פון דעם מענשען, צו מאכען זיין לעבען בעסער און גליקליכער. ווער קען דאס אבלייקענען, אדער ווער פערשטעהט דאס ניט?

וויא בלינד מען זאל ניט זיין, וויא פארקאכט מען זאל ניט זיין אין דעם גלויבען פון געטער, וויא שטארק מען זאל ניט ליעב האבען צו הקרן׳ען זיך, מוז מען אבער אפענהערציג צוגעבען, אז ניט די רעליגיאָנען און ניט די פילאזאפיען האבען גרינגער געמאכט די שמערצען פון קראנקהייטען אין דעם מענשענס לעבען, נאר אז דאס האט געטהאן די וויסענשאפט.

מיט ווענינער גוטע רעזולטאטען, אבער מיט פולער האפנונג גוטע רעזולטאטען צו ערגרייכען, קען מען זאגען, דאס אייגענע וועגען דער עלטער. די עלטער! אונטער די בעסטע אומשטענדען שטעלט זיא באמת פאר א טרויעריג בילד אויף דער עלטער ווערט דער מענש שוואך. זיינע ביינער קענען זיך שנעלער צוברעכען, זיין קערפער ווערט שוואך, זיינע מוסקעלן ווייך און קענען זיך ניט אזוי גרינג בעוועגען וויא אין דער יוגענד. זיין הויט ווערט איינגעשרומפפען, די האאר ווייס, דאס בלוט דינער און די אדערען, וואו דאס בלוט פליסט, קענען שנעל דורכגעלעכערט ווערען פון דער קראפט פון דעם בלוט־שטראם. די אינערליכע אָרגאנען פערענדערען זיך דורך דער פערענדערונג אדער פערניכטונג פון זייער געוועב און היבען אן צו פעלשען אין דער ערפילונג פון זייער לעבענסטהעטיגקייט. אין אזא צושטאנד איז דער אלטער מענש אונטערוואָרפען דער געפאהר פון פערשידענע קראנקהייטען, וועלכע מאכען די עלטער נאך שרעקליכער און אונערטרעגליכער. אמת, פאר די וואונדען און די וועהען פון דער עלטער דארפען זיך מענשען שרעקען. נאר וואס־זשע האבען די רעליגיאָנען און פילאזאפיען אויפגעטאָן צו העלפען דער עלטער, צו מינדערן איהרע שמערצען און ליכטיגער מאכען דעם פאר־נאכט פון דעם מענשען׳ס לעבען? גאר ניט, כלל גאר ניט! א מאל האבען מענשען גערעכענט, אז די עלטער איז א לאסט פאר אלעמען און, אוים רחמנות אפנים, פלעגען די יונגע איינפאך טויטען די אלטע! שפעטער האט מען גערעכענט, אז דער בעסטער וועג וויא צו בעלעבען די עלטער איז צו דערוואַרעמען זיא מיט דער וואַרעמקייט פון דעם קערפער פון יונגע מיידלעך. די סגולה האט זיך געקענט פערגינען דוד המלך, אבער באמת העלפען דער עלטער האט אפילו זיא אויך ניט געקענט.

נור די וויסענשאפט, די לעבענס־וויסענשאפט האט געקענט עפעס אויפטאן צו העלפען דער עלטער. אבער זיא האט זיך אויך ביז די לעצטע אייניגע יאהר גאר ניט אבגעגעבען מיט דעם סטודיום פון דער עלטער. דערפאר אבער מאכט זיא איצט שנעלע פארטשריטע, און עס איז צו האפען אויף גלענצענדע

רעזולטאטען. מערקווירדיג איז דאָס, אז דיא עלטער אין אונזער לעבען — דאָס הייסט *דיא* עלטער, וועלכע מענשען ערגרייכען אונטער דיא *יעצטיגע* אומשטענדען פון לעבען, איז ניט קיין נאָרמאלע, ניט קיין געזונדע, נור א *קראנקהאפטע*. און אזוי גיך וויא מיר וועלען קענען פערניכטען דיא אורזאכען, וועלכע מאכען דיא עלטער קראנקהאפט, וועלען מיר ניט נור *פערלענגערן דאָס לעבען פון מענשען*, זאָנדערן מיר וועלען נאָך מאכען דיא עלטער באמת אנגענעהם.

אלע ביז איצטיגע פאָרשונגען פיהרען צו פאָלגענדער ערקלערונג וועגען דיא קראנקהאפטע עלטער פון אונזער צייט. דיא פערענדערונגען פון דיא פארשיעדענע געוועבען אין דעם עלטערליכען קערפּער הייגגען אָב פון דעם, וואָס דיא נידעריגערע עלעמענטען אָדער צעלען פון דיא געוועבען פארצערען דיא העכערע עלעמענטען אָדער צעלען און ווערן דיא בעלי בתים אין דיא געוועבען פון דיא פערשידענע אָרגאנען. דאָס פּאסירט דערפאר, ווייל דיא העכערע צעלען ווערען אָבגעשוואכט. זיי צו פערשטארקען איז דיא וויכטיגסטע פּראָבלעמע פון דער מאָדערנער לעבענס־וויסענשאפט. און אויף איהר ארבייטען פילע טיכטיגע געלערנטע מענער. עס זיינען פאָרלויפיג בעקאנט דריי סאָרטען אורזאכען, וועלכע העלפען אָבצושוואכען דיא העכערע צעלען. זיי זיינען: אלקאָהאָל, ווענערישע בלוט־קראנקהייט און דיא *מיקראָבען*, וועלכע געפינען זיך אין דער נוצלאָזער גרויסער קישקע און וועלכע בעשאפען אין דעם קערפּער פערשידענע גיפטען.

מעטשניקאָוו איז דער מיינונג, אז פון דיזע דריי אורזאכען וואָלט מען געקענט גרינג פּטור ווערן. ער רעדט אָבער מעהרסטען טהיילס וויא אזוי מען קען פּטור ווערען פון דיא מיקראָבען אין דער גרויסער קישקע. ער גלויבט, אז זיא טוט אָן פיעל, זעהר פיעל שאדען. דער וועג, וויא אזוי צו ערגרייכען דיזען ציעל, איז א גאנץ לייכטער. מען דארף עסען נוט געקאָכטעס און סטעראליזירטע עסענס און מען דארף בענוצען וואָס מעהר אזעלכע שטאָפען — וויא למשל זויער־מילך, וועלכע ענטהאלט אזא מין עסיג, וואָס הייסט לאקטיק־זויערע. דיא אנדערע צוויי אורזאכען קענען אויך לייכט אָבגעשאפט ווערען. אויף אזא אופן וואָלט מען געקענט מאכען דיא עלטער געזינטער און דאָס מענשליכע לעבען פיעל לענגער און אנגענעהמער. ווענינסטענס, דאָס איז דער ריכטיגער וועג, אויף וועלכען מען דארף געהן מיט דער האָפנונג צו העלפען דער מענשליכער עלטער.

פונקט אזוי בעטראכט דיא וויסענשאפט דיא פראגע וועגען טויט. יא, דער טויט איז דער סוף פון אלעס. דאָס איז א טהאטזאכע, וועלכע מען קען ניט איבערמאכען. גלויבען אנדערש און האָפען נאריש אויף א יענער וועלט, וואָס איז ניט געשטויגען און ניט געפלויגען, הייסט זיך אָבנארען. איבערהויפּט שטארבען מענשען און חיות ניט קיין נאטירליכען טויט. א מאָל שטארבען זיי דורך צופאל און א מאָל דורך קראנקהייטען, רעם טעם פון א נאטירליכען טויט האָבען מענשען, וויא עס שיינט, אין גאנצען פערלאָרען. עס זיינען אָבער פאראן אין דער נאטור פעללע פון נאטירליכען טויט, און יענע בעשעפענישען, וואָס שטארבען מיט אזא טויט, שיינען צו זיין צוגעגרייט צו איהם. אלע פאָרשונגען איבער דער פראגע דייטען אָן אויף דעם, אז ווען דער מענש זאָל לעבען א לאנגע און געזונטע עלטער, ווען ער זאָל אלט ווערען נאטירליך און דיא פיעלע יאָהרען פון לעבען, זאָל ער זיין ניצליך און טהעטיג; ווען, לאָמיר זאָגען, דער מענש זאָל לעבען 120-140 יאָהר, פול מיט טהעטיגקייט, פול מיט לעבען און ער וואָלט זיך נאטירליבער־הייד צוגענעהערט צו דער צייט פון טויט, וואָלט דער אינסטינקט פון וועלען לעבען זיך ביסלעכווייז אומגעביטען אין אן אינסטינקט פון א פולער מאָס פון לעבען, און א נאטירליכער וואונש צו שטארבען וואָלט געפאָלגט דעם לאנגען און נוצליכען לעבען. דאן וואָלט דער מענש ניט מורא געהאט פאר'ן טויט און עס וואָלט זיך איהם ניט אויסגעוויזען אזוי שרעקליך צו שטארבען און פערלאָזען אזא שעהנע וועלט; ער וואָלט, וויא זאָגט מען עס, געווען זאט מיט'ן לעבען.

אָט דאָס איז אין דער מיינונג פון דעם גרויסען רוסישען נאטוראליסט דיא אויפגאבע פון דער וויסענשאפט וועגען דער נאטירליכער ניט־שטימונג, דיסהארמאָניע אין דעם לעבעדיגען מענשען: צו מינדערן דיא מענשליכע ליידען און שמערצען דורך דער פערניכטונג און היילונג פון קראנקהייטען, צו ענטוויקלען דורך וויסענשאפטליכע מיטלען א נאָרמאלע און געזונדע, לאנגע און נוצליכע עלטער, און ארויס־

Digitized by Google

ברענגען אין דעם מענשען דעם נאטירליכען
אינסטינקט פון פולער זאטקייט מיט א לאנגען
און טהעטיגען לעבען און פאלגליך אויך דעם
נאטירליכען אינסטינקט צו שטארבען א נאר־
מאלען טויט.

ווער קען זיך שטעלען העכערע ציעלען און
מעהר אויפטאן זיי צו פערווירקליכען? ווער
קען בריינגען גרעסערע נוצען דער מענשהייט
אין איהר לעבען און שטרעבען וויא דיא, וועל־
כע דיא וויסענשאפט האט איהר שוין גע־
בראכט? און דער געלערנטער מעטשניקאוו
זעהט אין זיין אידעאל דיא איינציגע מאס פון
אמת'ן פראגרעס אין דעם מענשליכען און גע־
זעלשאפטליכען לעבען. זיין זעעלע דערוואַרמט
זיך פון דעם דאזיגען שעהנען אידעאל פון גע־
זונטהייט, עלטער און צופרידענהייט, און מיט
עכטער ליעבע פון א גרויסער זעעלע צו דער
מענשהייט שיינט איהם צו שטראהלען דיא
זון פון יענער גאלדענער צייט, ווען דיא מענ־
שען וועלען לעבען א געזונטען און צופרידענעם
לעבען. און ווייל דיא יוגענד וועט היטצען און
ענטהוזיאסטיש בעשטרעבען דיא אידעאלען פון
דער צוקונפט, וועלען דיא געזונדע און צופרי־
דענע אלטע רעגולירען דאס געגענווערטיגע
פאליטישע לעבען. דיא יונגע וועלען געבען
דער געזעלשאפט דאס פייער און אייפער פון
זייער יוגענד — דיא אלטע וועלען געבען דיא
חכמה און ערפאהרונג פון זייער גאנצען לעבען.
און אלע מענשען וועלען לעבען גליקליך. אזוי
שליסט פראפ. מעטשניקאוו. מיר וועלען נאך א
מאל זיך אומקעהרען און קריטיש בעטראכטען
דיא גרויסע ארבייט פון דעם געלערנטען נא־
טור־פארשער.

דיא קאראַאימער

(אין פערבינדונג מיט דער געשיכטע פון סעקטען ביי אידען).

פון א. ליטווין.

IV.

דיא קאראאימישע לעהרע און דינים.

דער הויפט־פונקט פון קער
קאראאימער לעהרע איז
געווען ניט אנצוער־
קענען דיא אויטאָרי־
טעט פון תלמוד און צו
בעגרינדען דעם גייס־
טיגען אידישען לעבען
אויף'ן תנ"ך, הויפטזעכליך אויף'ן חומש.

אין דער פראקטיק איז דאס אבער געווען
ניט אזוי לייכט. אין חומש זיינען דא אזעלכע
געזעצע און ארדנונגען וואס האבען זיך געפאסט
צום פאלק'ס לעבען מיט טויזענד יאהר צוריק,
אבער ניט יעצט. דער תלמוד האט מיט פער־
שידענע איינפעלע א טהייל פון דיזע געזעצע
און ארדנונגען אבגעשאפט, א טהייל רעפאר־
מירט. נייע דינים און נייע זיטען האבען גע־
שאפען נייע בעדינגונגען אין דעם פאלק'ס לע־
בען, און געגען דיזע צו קעמפפען איז געווען
אונניצליך, ווייל זיי זיינען צו טיעף איינגעוואר־
צעלט געווארען אין לעבען. אזעלכע ארדנונגען
און זיטען האט מען געמוזט לאזען, חאטש זיי
זיינען גאר ניט געווען אין גייסט פון חומש.

דאן זיינען דא א סך געזעצע אין חומש,
וועלכע זיינען ניט דייטליך, וועלכע מען מוז
ערקלערען. אנדערע האבען איבערהויפט קיין
זינען ניט, ווען מען זאל זיי אננעהמען בוכ־
שטעבליך. מען מוז זיי אויף אירגענד וועלכע
ארט אויסטייטשען. ענן האט אלזא א סך פון
דיא דינים און מנהגים פון אידישען פאלק גע־
מוזט לאזען אונבעריהרט. אנדערע, וואס ער
האט געשאפען לויט דעם חומש, האט ער געמוזט
ערקלערען כמעט אויף דעמזעלבען שטייגער,
וויא דאס האבען געטהאן דיא תלמודיסטען.

אויף דיזער ווייזע איז דיא קאראאימישע
לעהרע געגרינדעט געווארען אויף דריי פרינצי־

פען: 1) „כתב“, שריפט, דאס הייסט: חומש, תנ"ך; 2) „היקש“—פערגלייכונג, דאס הייסט ארויסנעהמען לאגיש איין זאך פון דער אנדעדער דורך אירגענד וועלכע פערגלייכונג; 3) „מוסכם“ — טראדיציאן, דאס הייסט: אזעלכע ארדנונגען און זיטען, וואס עקזיסטירען אין פאלק'ם לעבען פון דור דורות און זיינען איבערגעגעבען געווארען דורך לעהרע און ערציהונג פון אור־אור־זיידעס צו אור־אור־אייניקלאך.

מיר זעהען אלזא אז אין צוויי־דריטעל האט דיא קאראאימישע לעהרע געמוזט אננעהמען דעמזעלבען כאראקטער, וואס דער תלמודישער יודענטהום האט געהאט. אום ער זאל אבער דאך ניט זיין דאס זעלבע, האט מען זיך געמיהט פיעלע זאכען בלויז אומקעהרען אויף דער אנדערער זייט, איבערניצעווען, עס זאל כלומרשט האבען א'ן אויסזעהען פון עפעס נייעס.

דיזע ענדערונגען האבען אבער אין אלגעמיין וועניג בעריהרט דעם פראקטישען לעבען. דיא הויפט־ענדערונגען זיינען געמאכט געווארען אין דיא דינים פון שבת, יום טוב, אין דיא פערהעלטניסע פון מאן און ווייב און אין די הלכות כשר און טרפה. אין דיזע אלע זאכען זיינען דיא קאראאימישע דינים גראדע פיעל שטרענגער וויא דיא תלמודישע. בעזאנדערס דורך זייערע דינים פון שבת האבען דיא קאראאימער אומגעוואנדעלט א יום טוב, פון א טאג פון פערגניעגען, אין א טאג פון ליידען און מארטערנים. שבת טארען דיא קאראאימער ניט ארויס פון הויז, ווען אין דער שטאדט וואהנען ניט־אידען; שבת טאר מען ניט מל זיין א זוהן; מען טאר ניט היילען א קראנקען, אפילו ווען ער איז געפעהרליך; מען טאר ניט אנווארימען קיין שפייז, וואס איז זאגאר געקאכט געווארען פאר שבת. פרייטאג ביי נאכט טאר מען ניט אנצינדען א ליכט, אפילו דורך א גוי. אפילו ווען דאס ליכט האט מען אנגעצונדען פרייטאג ביי טאג, טאר עס שבת ניט ברענען. פרייטאג ביינאכט מוזען דיא קאראאימער זיצען אין דער פינסטער, ווייל עס שטעהט אין פסוק: „לא תבערו אש בכל מושבותיכם“. (איהר זאלט ניט אנצינדען קיין פייער אין אלע אייערע וואהנונגען). דיזע אלע שווערינקייטען האט ענן איינגעפיהרט דערפאר, ווייל ער האט אנגענומען דיא פסוקים אין זייער בוכשטעבליכען זינען. אין כשר און טרפה האט ער אנגעמאכט חומרות גאר אהן א גרענעץ. ער האט כמעט גאר אין גאנצען פערבאטען עסען פלייש, אויסער פלייש פון הירשען. דיא קאראאימישע געזעצע וועגען שידוכים זיינען נאך מעהר משונה'דיג. משדך זיין זיך איז פערבאטען ניט נאר צו דיא קרובים וואס ווערען דערמאהנט אין חומש, נאר אפילו אויך צו דיא קינדער פון דעם ערשטען מאן און דער ערשטער ווייב, דאס הייסט: צו שטיף־שוועסטער מיט שטיף־ברידער. און ניט נאר זיי אפילו זייערע קינדער און קינדס־קינדער ביז צו'ת פערטען דור טארען זיך ניט מתחתן זיין. און ניט נאר שטיף־קינדער פון מאן און ווייב וואס לעבען צווישען זיך, אפילו ווען זיי האבען זיך גע'גט, אדער זיינען צושטארבען— זיינען אויך זייערע קינדער פון דער פריהערדיגע הייראטה איינע צו דיא אנדערע פערבאטען. דערפון איז ארויס אזא פלאנטער, אז נאך א צייט פון אייניגע דורות איז כמעט ניט געבליבען א פאאר קאראאימישע פאמיליען, וואס זיינען ניט געוועזען איינער מיט דעם אנדערן אין אזא סארט קרובה'שאפט אדער מחותנ'שאפט. דאן איז מען געוועזען געצוואונגען אביסעל צו פערגרינגערען. צו אזעלכע פלאנטערס האבען געפיהרט דיא קאראאימישע געזעצע, ווייל דיא געזעצגעבער זייערע האבען ניט פערשטאנען דעם גייסט פון פאלק, ניט דיא אומשטענדען פון'ם לעבען. זיי האבען דעם לעבען צוגעשניטען נאך'ן פסוק און ניט צוגעפאסט דעם פסוק צום לעבען. דאס קען מען זעהן בעזאנדערס דייטליך דערפון, וואס זיי האבען אבגעשאפט אלע תפילות, וועלכע האבען געהאט א פאעטישען זינען אדער א היסטארישע בעדייטונג, און האבען איינגעפיהרט אנדערע טרוקענע, שמאקלאזע תפלות און פסוקים. זיי האבען אויך אבגעשאפט דעם חנוכה־פייער — דיא טעג, וואס עראינערען אן דיא שעהנסטע מאמענטען אין דער אידישער היסטאריע.

מיר וואלטען, פערשטעהט זיך, בעגאנגען א'ן אונרעכט געגען דיא קאראאימען, ווען מיר וואלען ניט אנווייזען דיא אייניגע גוטע זייטען פון זייערע פיהרונגען. דיא הויפט־נוטצען וואס זיי האבען געבראכט זיך און דיא תלמודישע אידען בעשטעהט אין דעם, וואס זיי האבען געהייסען שטודירען דעם פשוט'ן זינען פון תנ"ך. דורך דעם האבען זיי ענטוויקעלט דיא גראמאטיק פון דער העברעאישער שפראכע. אין דעם זיינען זיי אבער שליעסליך אויך געבליבען הינטער דיא תלמודיסטען מיט צוויי

הונדערט יאָהר שפּעטער. אין דער שפּאַניש־
אַראַבישער פּעריאָדע פון דער אידישער געשיכ־
טע, ווען דיא העברעאישע פּאָעזיע האָט דער־
גרייכט צו אזא גלענצענדער ענטוויקלונג, זיינען
דאָס געווען דיא תלמודישע אידען, וואָס האָבען
ארויסגעבראכט דיא גרעסטע דיכטער און דענ־
קער פון יענער צייט, און ניט דיא קאראאימען.
וויכטיגע סאָציאלע רעפאָרמען האָבען זיי איינ־
געפיהרט דערמיט, וואָס זיי האָבען גלייך גע־
שטעלט דיא זיהן מיט דיא טעכטער אין ירושה,
און האָבען בעשלאָסען, אז דער מאַן טאָר ניט
ירש'ענען דיא פרוי. זיי האָבען אָבגעשאפט
לעגען תפילין צום דאווענען. דיזע ערלייכטערונ־
גען האָבען אָבער א גאַנץ קליינע בעדייטונג אין
פערגלייך מיט דיא אונגעהויערע חומרות און
גייסטיגע קייטען, וואָס זיי האָבען איינגעפיהרט
אין דיא געזעצע פון שבת און יום טוב, פון בשר
און טרפה, פון מתחתן זיין זיך א. ז. וו.

V.

דיא האלטונג פון קאראאימער צו אידען, קריסטען און מאָהאָמעדאנער.

אויף להכעיס דיא תלמודיסטען האָבען
דיא קאראאימער זיך גאַנץ אנדערש פערהאלטען
צו דיא צוויי אנדערע רעליגיאָנען. דיא
תלמודישע אידען האָבען געקוקט אויף'ן קריס־
טענטהום און מאָהאָמעדאנערטהום קרום, זאָ־
גאר פיינדליך. דיזע פיינדליכע האלטונג האָט
אָבער ניט אזוי געשטאמט פון פאנאטיזמוס און
אינטאָלעראַנץ, וויא זיא איז געווען דיא פאָלגע
פון דיא פיינדליכע בעהאנדלונג, פון דיא אונ־
טערדריקונג, וואָס אידען האָבען געליטען פון
דיא קריסטליכע און מאָהאָמעדאנישע פעלקער.
דיא קאראאימער האָבען עפענטליך געמעלדעט,
אז זיי אנערקענען קריסטוס און מאָהאָמעד אויף
פאר נביאים און דעם קאָראן און דעם עוואנ־
געליום פיר ביכער וואָס פרעדיגען, אזוי וויא
תורת משה, הויכע רעליגיעזע אידעאלען. דאָס
איז אָבער געווען פיעל מעהר א דיפּלאָמאטישע
רעכנונג און חניפה, וויא א'ן אמת'ער, איבער־
צייגטער רעספּעקט צו פרעמדע מיינונגען, ווייל
אין פראקטישען לעבען זיינען דיא קאראאימער
געווען א סך ווייניגער טאָלעראנט צו דיא קריס־
טען און מאָהאמעדאנער, וויא דיא תלמודיסטען.
זיי האָבען ניט געגעסען קיין שפּייז ווען א'ן
„ערל" האָט זיך אָן דעם אָנגעריהרט. קריסטען
האָט מען געהאלטען פיר אונריין. מען האָט
געווייכט פון זיי און קיין מאָל ניט ארויפגעטראָ־
טען אויף זייער שוועל. איבערהויפּט דיא אלע
דינים פון „טומאה" און „טהרה" וואָס ווערען
דערמאַנט אין חומש, היטען אָב דיא קאראַ־
אימער ביז'ן היינטיגען טאָג.

דיא פערביסענקייט און האסס צווישען דיא
קאראאימער מיט דיא תלמודיסטען זיינען פער־
בליבען אויף דור דורות, הונדערטער יאָהרען
נאָך דעם, וויא דער קאמפּף צווישען זיי איז
שוין איינגעשטילט געוואָרען. און אין דעם
געגענזייטיגען האסס זיינען דיא קאראאימער
אימער געווען פאנאטישער און העסליכער, וויא
דיא תלמודיסטען. זיי האָבען פערגעסען, אז
ווען זייערע רעליגיעזע מיינונגען זיינען אנדערע,
זיינען זיי דאָך מיט דיא תלמודיסטען ברידער
פון איין פאָלק, פון איין שטאַם. אין דיא דונ־
קעלע צייטען, ווען דיא תלמודישע אידען האָבען
געליטען שרעקליכע פערפאָלגונגען און פייניגונ־
גען פיר זייער גלויבען, פלעגען דיא קאראאימער
ארויסטרעטען און מעלדען עפענטליך, אז זיי
זיינען ניט דיזעלבע אידען, אז זיי שעצען קריס־
טוס און זיינען פיינדליך צו דיא תלמודיסטען.

מיט אזא גאנג האָבען זיי אויסגעקליאנ־
טשעט ביי יעקאטערינא דער צווייטער אין
רוסלאנד בירגערליכע רעכטע פיר זיך. איבער־
הויפּט איז נאָר דאָס געווען דיא אורזאכע, פאַר
וואָס דיא קאראאימען האָבען זיך אימער ער־
ווייטערט פון זייערע תלמודישע פאָלקס-ברידער.
זיי האָבען מורא געהאט צו ליידען דורך דיא
צרות און פערפאָלגונגען פון דיא תלמודישע
אידען. קיין מיטלייד האָבען זיי געפיהלט צו
דיא געהעצטע און פערפאָלגטע ברידער. נאָר
איין געדאנק האָבען זיי געהאט: זיי אליין
זאָלען לעבען רוהיג, זיי זאָל מען ניט אָנ־
נעהמען על פי טעות פיר אידען!

VI.

דער קורצער אויפלעבען פון דער קאראַ־אימער סעקטע.

דיא ערשטע קאראאימער מיט זייער אָנ־
פיהרער ענן אין דער שפּיצע האָבען געקראָגען
דיא ערלויבניס פון קאליף אבוגאפאר אלמאנזאר
צו בעזעצען זיך אין ירושלים. דאָרטען האָבען זיי
געגרינדעט א קליינע געמיינדע, געבויט פיר
זיך א שוהל און האָבען געלעבט אויף זייער
שטייגער, א צוריקגעצויגענעם, כמעט א מאָנאכי־
שען לעבען. א געוויסע צייט האָט געדויערט דיא
צאנקעריי צווישען דיא „ענניטען" און „רבני־

טען", א צאנקעריי וועלכע איז אייגענטליך מעהר געוועז א·קאמפף פאר'ן טיטול און אמט פון'ם „ראש גלותא", וויא א שטרייט פיר רעליגיעזע איבערצייגונגען. דערנאָך האָט דיא קלייגע, צוריקגעצויגענע געמיינדע זיך צוזייעט און צושפרייט אין די ארומיגע שטערט פון ארץ ישראל און אויך אין בבל און מצרים און איז זאָגאר פערקראָכען אין קרים. זייערע קליינע געמיינדען וואָלטען איינגעשלאָפען און פערגעסען געוואָרען מיט דער צייט, אזוי וויא דיא עלטערע אידישע סעקטען — דיא צאדוקעער און איסעער, אָדער דיא שבתי־צבי'ניקעס און פראנקיסטען, וואָס האָבען הונדערטער יאָהרען שפעטער אויך אָנגעמאכט א רעש אויף א געוויסע צייט; נאָר דיא שטארקע בעוועגונג און קאמפף וואָס האָבען זיך אָנגעהויבען מיט א הונדערט יאָהר שפעטער צווישען דיא פערשידענע מאָהאָמעדאנישע סעקטען, איבערהויפט צווישען דיא צוויי סעקטען — דיא „שייאיטען" און „סוניטען" האָבען געהאט א גרויסען איינפלוס אויף דיא אידישע סעקטען, האָבען זיי אויפגעמונטערט און אריינגעגעבען אין זיי אויף א געוויסע צייט נייעם לעבען און לוסט צום קאמפף. דיא שייאיטען זיינען געוועז א סאָרט מאָהאָמעדאנישע קאראאימער, וועלכע האָבען זיך געהאלטען פעסט אָן דעם קאָראן (דיא תורה פון מאָהאמעדאנער), און ניט אנערקענט דיא ערקלעהרונגען, וואָס דיא שפעטערדיגע מפרשים פון'ם קאָראן האָבען געמאכט. די סוניטען האָבען אנערקענט דיא מאָהאמעדאנישע טראדיציאָנען.

דיא קאראאימען האָבען דאן אויך אָנגעהויבען צו ווייזען שפורען פון לעבען, האָבען ארויסגעגעבען פון זיך עטליכע געלעהרטע און אגיטאַטאָרען. דיא מערקווירדיגערע פון דיזע זיינען: סאלמאָן בן ירוחם, סאהאל און בעזאָנדערס בנימין נאהאוואנדי. ביז יענער צייט האָבען דיא רבנים זיך ווייניג געקימערט וועגען זייערע געגנער. נאָר צו יענער צייט איז ביי דיא תלמודישע אידען ערשיענען א פערזאָן, וואָס האָט געשפיעלט א גרויסע ראָללע אין דער גאנצער ווייטערדיגער אידישער קולטור און איז בכלל געוועזן איינער פון דיא גרעסטע גייסטער פון יענער צייט. דאָס איז געוועזן דער בעריהמטער רבי סעדיה גאון*) ער האָט אויפגענומען דעם קאמפף מיט דיא קאראאימער און דורך דעם קאמפף איז ענטשטאנען א שטארקע גייסטיגע בעוועגונג אין ביידע לאַגערן, וואָס איז געוועזן ניצליך פיר ביידע צדדים, ווייל עס האָט ביי דיא און ביי יענע געוועקט דיא שטרעבונג צו פאָרשען און דענקען. ביי א הונדערט יאָהר האָט געדויערט דער קאמפף. וועהרענד דאָס האָט אָבער געבראכט צום פאָרטשריט דיא תלמודישע דענקער און עס איז ענטשטאנען א גאנצע רייהע פילאָזאָפען און דיכטער, וועלכע האָבען געהאט א שטארקען איינפלוס ניט אויף אידען אליין, נאָר אויך אויף דער גאנצער מענשליכער קולטור, זיינען דיא קאראאימער ביסלעכווייז אראָב פון דער סצענע און זיך ווידער צוזאמענגעצויגען און איינגעשלאָסען אין א שמאָלער, פערטריקענטער, לעבלאָזער סעקטע, וויא מיר זעהען איהר ביי היינטיגען טאָג.

צום שלום ווילען מיר דאָ ווידערהאָלען אין קורצען דיא אורזאכע: פאר וואָס די קאראאימער האָבען ניט געהאט דעם ערפאָלג, וויא אנדערע סעקטען ביי אנדערע נאציאָנען; פאר וואָס זיי האָבען איבערהויפט ניט געהאט קיין פראָגרעסיווע בעדייטונג וויא, צום ביישפיעל, דיא העלעניסטען*) אין דער צייט, ווען דיא אידען זיינען געוועזן אונטער דער מאכט פון גריכענלאנד, און נעהנטער צו אונזער צייט, דיא חסידים, וועלכע האָבען דאָך אריינגעטראָגען אביסעל פרישקייט, לעבעדיגקייט און פאָעזיע אין דעם ענגען צירקעל פון'ם פינסטערן גהעטטאָ.

אין דער צייט פון דיא העלעניסטען זיינען דיא אידען געוועזן אויף זייער באָדען, וויא אלע אנדערע לעבעדיגע פעלקער. דער העלעניזמוס האָט אריינגעטראָגען אין דיא אידישען גייסטיגען לעבען א נייעם שטראָם, א נייע וועלט פון אידעען, וועלכע זיינען געוועזן ניצליך זאָלאנג זייער ווערקסעל איז געגאנגען פריי, ניט געצוואונגען. דיא העלעניסטען און חסידים האָבען ביידע ניט געמאכט קיין שפאלטונג ביי אידען, זיי האָבען זיך פאקטיש ניט אָבגעטהיילט פון'ם פאָלק. אי דער העלעניזמוס, אי דער חסידיז־

---

*) דיא ביאָגראַפיע פון דיזען מערקווירדיגען גאון איז אָנגעשריעבען געוואָרען אין זשארגאָן פון פרין ווילענקין און איז ארויסגעגעבען געוואָרען פון דער אינטערנאַציאָנאַלער ליבּרערי פּאַבּלישינג קאָ.

*) אזוי האָבען זיך גערופען דיא פריינדע פון דער גריכישער קולטור.

מיט האבען געהאט זייערע אורזאכען אין דעם אינערליכען לעבען און אין דיא אינערליכע בעדינגונגען. ביידע האבען אריינגעטראגען גאנץ פערשיעדענע, אבער דאך נייע שטראמען אין פאלקס לעבען. דער קאראאימענטהום אבער איז ניט געווען קיין געזונדע, נאטירליכע ערשיי־נונג. דאס איז געווען לכתחילה א צאנקעריי פאר גבאות. דערצו איז ער לויט זיין כאראקטער געווען רעאקציאנער: ער האט זיך אומגעקעהרט צו דער אלטער קולטור, וועלכע איז שוין געווען אין פיעלע הינזיכטען אבגעלעבט און האט מעהר ניט געהאט קיין ווארצלען אין דיא נייע בעדינ־גונגען פון'ם לעבען. מיר האבען געזעהן, אז פיר דיא איינצעלנע גוטע זאכען, וואס ער האט איינ־געפיהרט, האט ער דערפאר איינגעשמיערט דעם פאלק'ס גייסט אין קייטען, וועלכע זיינען געווען פיעל שווערער און דריקענדער וויא דיא אלטע, געגען וועלכע ער האט געקעמפפט.

אין דער צייט ווען דער קאראאימענטהום האט זיך ענטוויקעלט, איז דיא עקאנאמי־שע לאגע פון אידען אין דיא מזרח־לענדער עפעס בעסער געווען וויא פריהער. דערפאר אבער איז זייער פאליטישע און מאראלישע לאגע געווא־רען פיעל שלימער. אזא צושטאנד שאפט ניט קיין באדען פיר פראגרעסיווע רעפארמען. און דעריבער איז דיא קאראאימער־רעפארם, ווייל זיא האט ניט געהאט קיין ווארצלען אין לעבען, געווען א רעאקציאן, א שריט צוריק.

איינע פון דיא הויפט־אורזאכען אבער וואס זיינען נאך ניט אנגעגעבען געווארען, ליענט אין דעם כאראקטער פון יודאאיזמוס. גענומען, פערשטעהט זיך, אין זיין ריינערער, ליכטיגע־רער פארם. דיא אידישע רעליגיאן ווייס ניט פון „עיקרים", פון דאס וואס אין אנדערע רע־ליגיאנען הייסט „דאגמען". אויף דער ערשטער פריהעסטער שטופע איז זיא כמעט א נאטור־רעליגיאן, און א נאטור־רעליגיאן בלייבט זיא אויך אין איהר העכסטער ענטוויקלונג. אין דער לעהרע פון ספינאזא. איינינע תלמודיסטען הא־בען געוואלט איינפיהרען ביי אידען „אני מאמין'ס", אבער דאס האט זיך ניט צוגענומען.

דיא אידישע „אני מאמין'ס", כאטש מי זאגט זיי אין דאווענען, האבען דאך ניט דיא געזעצליכע היילינקייט, וויא דיא „אני מאמין'ס" פון'ם קריסטענטהום. דיא אידישע רעליגיאן פאדערט זאגאר ניט, אז מען מוז ג ל ו י ב ע ן אין גאט. וואס זיא פאדערט, איז נאר מען זאל לערנען און פאלגען דיא תורה וויפיעל דאס בע־לאנגט צום לעבען און דעם גליק פון'ם פאלק. און ווייל דער עיקר איז דער לעבען און ניט דער גלויבען, דעריבער האבען דיא גרויסע דענקער און קענער פון'ם פאלק'ס גייסט אימער געקענט איינפיהרען אין פאלק'ס לעבען רעפארמען, ניט ברעכענדיג מיט אמאל זיין גאנצע וועלט־אנשויאונג. רבי סעדיה גאון, דער רמב"ם, דער אבן עזרא, משה מענדעלסאן האבען צושטערט דיא אלטע אבגעלעבטע אידעען און אריינגע־בראכט פרישע שטראמען אין דעם אידענס געדאנקען־וועלט פיעל מעהר, וויא דיא קאראַ־אימען, און דאך האבען זיי צו קיין שפאלטונג ניט געבראכט, ווייל זיי זיינען געווען גרויסע מענשען־קענער און האבען פערשטאנען צו בויען אויף אזא ארט, אז קיין צורייסונג זאל ניט פאסירען. דאס אידישע פאלק, פון זיין זייט, איז אימער געווען פעהיג אנצונעהמען נייע פאר־מען פון לעבען און פון דענקען, ווען דיזע פאר־מען זיינען אין זיין לעבען אריינגעטראגען גע־ווארען ניט אומגעלומפערט, נאר געלאסען און נאטירליך, אהן צוואנג, אהן גייסטיגע שמערצען, און איבערהויפט ווען דיזע נייע פארמען האבען געשטימט מיט דיא ווירקליכע נייע בעדירפניסע פון לעבען און זיינען געפערדינט געווארען פון מענשען, וואס האבען פערשטאנען דיזע בעדירפ־ניסע און דעם פאלק'ס גייסט, און האבען זייערע רעפארם צוגעפאסט צום ווירקליכען לעבען.

א מלחמה פאר קוילענשטאָף

פון דר. י. בלומשטיין.

דיא מלחמה, וועגען וועלכע איך וויל דאָ דערצעהלען, איז ניט א מלחמה מיט ביקסען און הארמאטען, מיט מינעס און טאָרפעדאָס און וויא עס הייסען דאָרט דיא אלע אנדערע נייעסטע כלי־זיין, וועלכע דיא קלוגע מלחמה־פיהרער האָבען אויסגעקלערט. אום וואָס מעהר און וואָס שנעללער אויסצוהרג'ענען זייערע אייגענע ברידער אין דעם „משוגעים־הויז פון דער וועלט", וויא היינע רופט מיט רעכט אָן אונזער מוטער ערד. דיא מלחמה, מיט וועלכער איך וויל דאָ דיא לעזער פון דיא „צוקונפט" בעקאנט מאכען, „דיא מלחמה פאר'ן קוילענשטאָף", שפיעלט זיך אָפּ אָהן א טראָפּען בלוט פון דעם „שונא" — וויא דיא רעדעלפיהרער פון דער איצטיגער געזעלשאפט רופען אָן דיא מיטמענשען, וועמעס בלוט זיי פערגיסען מיט פרעמדע הענד — אָהן רויך פון פולווער און דינאמיט, אָהן קלאָגען און יללות פון אלמנות און יתומים, הגם דיא מלחמה איז א מורא'דיגע און דיא צאָהל פון דעם חיל דערגרייכט ביז פילע מיליארדען.

דיא מלחמה פאר'ן קוילענשטאָף איז א מלחמה בשלום, וויא יעדער מלחמה אין דער נאטור. איהר מלחמה־פעלד איז ניט דער אָדער יענער בעשטימטער אָרט, נור דיא גאנצע וועלט בכלל: דער ים וויא דיא יבשה, דיא אטמאָספערישע לופט וויא דער תהום, טיעף אונטערן וואסער. און ווער ווייס? אפשר גאָר ניט נור אין אונזער ערד־קוגעל אליין, נור אויך אויף אנדערע שווארצע שטערען (פלאנעטען), וועלכע עס שוועבען זיך ארום אין הימעל אין דער הויך.... ווער ווייס?

איך האָב אָבער ניט בדעה צו מאכען מיט אייך, ליעבע לעזער, אזא סכנות'דיגע נסיעה איבער גאָט'ס קעניגרייך. דיא נאטורוויסענשאפט, הגם זיא איז בלי ספק דיא זיכערסטע און דיא רעעלסטע פון אללע אנדערע וויסענשאפטען, איז דאָך נאָך לעת עתה ניט אזוי ווייט געקומען, אום פעסט און רוהיג ארומצופליהען אויף איהרע פליגלען פון איין שטערען אויף דעם אנדערן זאָללען זיך נאָך דאָרטען דערווייל רוהיג אויפהאלטען „דיא היילינע גייסטער": גאָט מיט זיינע מלאכים און שרפים, ביז די אונ'רחמנות־דיגע נאטורוויסענשאפט וועט זיך אָהין אויך אריינקלייבען, וויא אין יעדען פערבאָרגענעם ווינקעלע פון אונזער ערד־קוגעל, און פערטרייבען דיא פערצייטיגע „היילינע" אויך פון דאָרטען, וויא זיא האָט זיי פערטריבען פון אונזער זינדיגער ערד. ביז אָבער יענע גליקליכע צייט וועט קומען, וועלען מיר מיט אייך, ליעבער לעזער, דערווייל בעטראכטען דיא מלחמה אויף אונזער גוט־בעקאנטען מלחמה־פעלד, אויף דער ערד־קוגעל.

ווער זיינען אָבער דיא קעמפפער? ווער מיט וועמען האלט מלחמה?

דיא בעלי מלחמות זיינען פון איין צד דיא מענשען,—אלע מענשען פון דער גאנצער וועלט, וויא דיא יאפאנעזער אזוי דיא רוסען, וויא דיא אידען אזוי דיא קריסטען, מאחמעדאנער, בודיסטען, געצענדיענער א. ז. וו.; פון דעם אנדער צד זיינען דיא בהמות, חיות, עופות, פיש, ווערים און אללע אנדערע לעבידיגע ברואים, פון דעם גרעסטען עלעפאנט ביז דער קלענסטער חיה'לע, וועלכע מען קען אָהן א מיקראָסקאָפּ גאָר ניט זעהען; פון דריטען צד זיינען דיא בוימער, זאנגען, בלומען, גראָזען, וויא דיא עפפעל, אָראנזשען, פייגען, טייטלען און אללע אנדערע פירות און פפלאנצען, פון דיא העכסטע טענענבוימער ביז דעם קלענסטען קערענדעל, וועלכער עס שוועבט ארום אין דעם שטויב איבער דער ערד.

דיא דאָזיגע דריי מחנות חיל שטעהען איי־

נע געגען דיא אנדערע אויף דעם גרויסען קריענפלאץ שוין מיליאָנען מיט יאָהרען; זיי קעמפפען צווישען זיך אויף לעבען און אויף טויט, הגם, וויא געזאָגט, זיי פערגיסען קיין איינציגען טראָפּפען בלוט און געברויכען אין זייער שוועדער מלחמה קיינע פייער־געוועהר. לאָמיר אָבער בעטראכטען פאר וואָס קעמפפען זיי. וואָס קענען זיי צווישען זיך ניט צוטהיילען? ווילען זיי דען פערכאפּען איינער ביי דעם אנדערען א שטיק מדינה, אָדער א האנדעלס־פּאָרט?....

ניין! זיי קעמפפען צווישען זיך פשוט פאר׳ן שטיקעל ברויט, פאר דיא טאָג־טעגליכע שפּייז, וועלכע יעדער פון זיי ברויכט, פאר דעם עלעמענט קוילענשטאָף, מיט וועלכען זיי אללע ערנערהרען זיך. זיי געברויכען אָבער דעם קוילענשטאָף אלס שפּייז ניט אין דעם פאָרם פון איינפאכע קוילען, נור אין דער פאָרם פון דער אָדער יענער כעמישער פערבינדונג ,וועלכע מען רופט וויסענשאפטליך מיט דעם נאָמען: „קוילענוואסערשטאָף“.

דיא מלחמה פאר׳ן קוילענשטאָף איז א מלחמה פאר׳ן לעבען צווישען דיא דריי גרעסטע און שטארקסטע קעניגרייכע פון אונזער וועלט: דיא קעניגרייך פון מענשען, דיא קעניגרייך פון טהירען און דיא קעניגרייך פון פפלאנצען. דיא בירגער פון דיא אויבענדערמאָנטע דריי קעניגרייכען געהערען אללע צו דער „לעבעדיגער נאַטור“, ניט צו דעם „דומם“, וויא מען זאָגט אין העברעאיש, אָדער צו דער מינעראללען־וועלט, צו דער טויטער, אָדער, ררי‌כטיגער געזאָגט, האלב־טויטער־קעניגרייך.

אלס לעבעדיגע ברואים מוזען אונזערע בירגער, פערשטעהט זיך, טאָג־טעגליך האָבען וואָס צו עסען, וואָס צו טרינקען און וואָס צו אָטהעמען. אָהן שפּייז, וואסער און לופט קאן ניט נור קיין מענש און קיין טהיער, נור אויך קיין פפלאנצע לעבען. אלע פפלאנצען שפּייזען זייערע אָרגאניזמען פונקט וויא דיא לעבעדיגע ברואים, הגם דיא שפּייזען זיינען עטוואס אנדערע וויא דיא שפּייזען פון דיא טהיערע און מענשען און ווערען אויך אנדערס צוגעריכטעט אין דער פפלאנצע גופא, וויא מיר ווען ווייטער זעהען.

און אָט איבער דיא שפּייזען שטרייטען דאָס אונזערע „געגנער“; ניט איבער דאָס וואסער און לופט, וועלכע דיא נאַטור האָט לרוב, פון אייביג אָן פארטיג צוגעגרייט. אז עס קלעקט פאר אלעמען; זיי קעמפפען פאר דיא עססענזאכען, וועלכע דיא נאַטור האָט ליידער ניט צוגעגרייט אין פארטיגען צושטאנד, פיר וועלכע דיא נאַטור האָט נור דאָס רויהע מאַטעריאל, און וועלכע מען מוז נאָך איבערארבייטען אין דיא קונציגסטע לאַבאָראַטאָריען, אין דיא אינגעווייַדען פון דיא פפלאנצען און צום טהייל אויך פון דיא טהיערע.

דאָס מאַטעריאל, פון וועלכע אללע שפּייזען, פאר דיא פפלאנצען אזוי אויך פאר דיא טהיערע און מענשען, ווערען צוגעריכט, איז הויפּטזעכליך דיא אטמאָספערישע לופט. דער גרויסער לופט־מאנטעל, וועלכען אונזער מוטער־ערד טראָגט ארום זיך זינט זיא האָט זיך אָבגעריסען פון דיא הימלישע נעבעלן און געוואָרען פאר זיך א פּלאנעטע.

דער דאָזיגער לופט־מאנטעל גיט אונז מענשען, וויא דיא טהיערע און פפלאנצען, ניט נאָר זויער־שטאָף צום אָטהעמען (דיא לופט איז א געמיש פון פערשידענע גאזען: ערך א פינפטעל פון דער לופט איז דער גאז זויערשטאָף, וואָס האלט אונטער דיא אָטהמונג פון אלע ברואים), נור אויך, סוף כל סוף, אלע מאכלים צום עסען, כאָטש דיא וועלט זאָגט, אז מיט לופט קען מען ניט זיין זאט.

אמת, דער כעמישער פּראָצעס, וויא אזוי פון דער פּשוט׳ער לופט, אין וועלכער מיר געפינען זיך שטענדיג און וועלכע מיר שעצען דעריבער כמעט נאָר ניט, ווערט מיט דער צייט דיא שעהנסטע און דיא בעסטע פּרוכט, דיא טהייערסטע גלאָז וויין און נאָך אזוינע מאכלים, איז א גאנץ לאנגער און זעהר, זעהר א קונציגער; אָבער, וויא געזאָגט, סוף כל סוף, ווערען אלע מיני מאכלים אויסגעארבייט נור פון דער לופט, וויא דער לעזער וועט זיך תיכף איבערצייגען.

אין דער לופט געפינט זיך פון אייביג אָן א גאז מיט דעם נאָמען קוילען־זוירע (א גאז וואָס בעשטעהט פון זויער־שטאָף און פון קוילענשטאָף) און אָט פון דעם דאָזיגען גאז ווערען דאָס אויסגעארבייט אלע שפּייזען.

דיא ארבייטער, וועלכע בעארבייטען טאָג־טעגליך דעם דאָזיגען פּשוט׳ען מאַטעריאל זיינען דיא פפלאנצען. דיא זונן ליפערט זיי דיא ענערגיע, דיא קראפט, מיט וועלכער זיי האָבען ביכולת צו שפּאלטען דעם צוזאמענגעזעצטען גאז אין דער וועלט. בעקומענדיג פון דער לופט דיא

קוילען־זויערע און צושפאלטענדיג זיא מיט דער הילף פון די זונען־שטראהלען אין זויער־שטאָף און וואסער־שטאָף, ארבייטעט יעדע פפלאנצע אין איהרע געהיימע און זעהר קונציגע לאבאָראַטאָריען דעם דאָזיגען רויען מאטעריאל (קוילען־שטאָף) איבער אין מיליאָנען פערשידענע כעמישע פערבינדונגען: דער אויבענדערמאָנטער „קוילענוואססער־שטאָף", אָרגאנישע קערפער, וואָס בעשטעהען הויפטזעכליך פון דריי עלעמענטען: קוילענשטאָף (דער הויפט־עלעמענט), וואסער־שטאָף און זויער־שטאָף (דעם וואסער־שטאָף און דעם זויער־שטאָף בעקומט דיא פפלאנצע הויפטזעכליך פון וואסער, וועלכע זיא ציהט אין זיך אריין דורך איהרע וואָרצלען פון דער ערד.)

מיט דעם דאָזיגען „קוילענוואססערשטאָף", וואָס דיא פפלאנצען ארבייטען אליין אוים, שפייזען זיי זיך אויך, ד. ה., פון דיזען שטאָף זיינען בעשאפען זייערע אברים און דעריבער וואקסען זיי אויך אויף דעם חשבון פון דעם ניי־אויסגעארבייטעטען קוילענוואססער־שטאָף, פונקט וויא דער מענש וואקסט פון דיא שפייזען, וועלכע ער בעקומט, אָדער האלט אונטער זיין לעבען, בעת ער איז שוין אויסגעוואקסען.

עס איז א טעות, וואָס דיא כלומר'שט געבילדעטע זאָגען, אז דיא פפלאנצען זיינען דער היפך פון דיא לעבעדיגע ברואים, אז דיא פפלאנצען שפייזען זיך מיט מינעראלען, ד. ה., מיט ניט־אָרגאנישע קערפער (וועגען דעם אונטערשיעד פון אָרגאנישע און ניט־אָרגאנישע קערפער זעה מיין ארטיקעל „דיא צוקינפטיגע כעמיע", יאנואר העפט) און נור דיא מענשען און טהיערע ברויכען אָרגאנישע קערפער. אמת, דיא פפלאנצען בעקומען פון דער נאטור דיא ניט־אָרגאנישע קוילענזויערע, אָבער אום צו שפייזען זיך מיט איהר, מוזען זיי איהר איבערארבייטען אין זייערע אינגעוויידען אין אָ ר ג א נ י ש ע, קוילענוואססערשטאָפפען. פון דיא זעלבינע קוילענוואססערשטאָפען זיינען אָבער בעשאפען ניט נור דיא גרינע גראָזען, בלעטער און צווייגען, נור אויך דיא אברים פון דיא טהירען און מענשען, און ניט נור זייערע אברים, זאָנדערן אויך אללע זייערע שפייזען און זאָגאר דאָס רוב פון אונזערע געברויכס־מיטלען, וויא דיא הייזער, קליידער, זאָגאר דאָס פאפיער, אויף וועלכע איך שרייב דעם דאָזיגען ארטיקעל.

מיט איין וואָרט, דער קוילענשטאָף — דאָס איז דער פונדאמענט פון דעם גאנצען לעבען אויף דער וועלט.

און אָט דעם דאָזיגען „פונדאמענט" האָבען פון אויבינג אָן געלעגט נור דיא פפלאנצען; נור זיי, אין זייערע קונציגע לאבאראטאָריען, האָבען אויסגעארבייט פון דעם רויען מאטעריאל קוילענזויערע, וועלכע דיא נאטור גיט, אזוי צו זאָגען, אומזיסט, דיא גרויסע מענגע „קוילענוואססערשטאָפען", וויא פאר זיך אזוי אויך פאר דיא טהירען און מענשען.

אלע פפלאנצען פון דער גאנצער וועלט ארבייטען אוים א יאָהר לערך צוועלף מיליארד טאָן אָרגאנישע קערפער. דאָס איז א רעכטע ביסעל; מען דארף אָבער ניט פארגעסען, אז אויף דעם חשבון פון דיא דאָזיגע צוועלף מיליארד טאָן לעבען ניט נור דיא „ארבייטער" גופא, ד. ה., ניט נור דיא פפלאנצען, נור אויך דיא טויזענדע מיליארדען לעבעדיגע ברואים און מענשען, וועלכע עס קענען ניט אין זייערע אָרגאניזמען אויסארבייטען פון דער קוילענזויערע דיא אָרגאנישע קוילענוואסערשטאָפען, אָהן וועלכע זיי קענען ניט אויסקומען.

און אָט דיא דאָזיגע לעבעדיגע ברואים זיינען זיך נאָך שטארק פרה ורבה און רק אויף דעם חשבון פון דיא 12 מיליארד טאָן, וועלכע דיא „ארבייטער קלאססע" שאפט פאר זיי... (1)

עס פערשטעהט זיך, אז דעריבער קומט פאָר אין דער נאטור א שרעקליכע מלחמה, „א מלחמה פאר קוילענשטאָף" — וויא שארל רישע

---

1) דער לעזער וועט געווים פרעגען וואו נעמט מען זיך דאָס אָן אזוי פיעל „מאַטעריאַל", אזוי פיעל קוילענזוירע? נור דער תירוץ איז, אַז קוילענזוירע קוממ כסדר צו אין דער נאַטור פיעללייכט נאָך מעהר איידער דיא פפלאַנצען פערברויכען אין זייערע לאַבאָראַטאָריען. ערשטענס, אָטהעמען דיא טהיערע און מענשען אוים זעהר פיעל קוילענזוירע טאָג וויא נאַכט (זיי אָטהעמען איין דעם זויערשטאָף פון דער לופט. דער זויערשטאָף פערבינדט זיך אין דיא לונגען מיט דעם קוילען־שטאָף פון דעם בלוט, וועלכער ווערט אויסגעאטהעמט אלס קוילענזוירע). צווייטענס, אָטהעמען די פפלאַנצען גופא צ ו ם ט ה י י ל וויא דיא טהיערע און מענשען; דריטענס, שטראָמט פיעל קוילענזוירע

האָט איהר אָנגערופען — א מלחמה צווישען דיא גרעסטע קעניגרייכען פון אונזער וועלט, צווישען דיא פּפלאַנצען, טהירען און מענשען.

אָט דיא דאָזינגע „ניט בלוטיגע מלחמה“ פיהרט זיך שוין אויף דער וועלט פון מיליאָנען יאָהרען. און ווער ווייס, וואָס פאר א סוף פון איהר וואָלט ווערען נאָך אין מיליאָנען יאָהרען ארום, אויב דיא גענגער וואָלטען באמת געוועזן „שונאים“ איינע דיא אנדערע און סטארען זיך בייצוקומען איינער דעם צווייטען וויא דיא בעלי־מלחמה מיט מינעס און טאָרפּעדאָס.... ווער ווייס, אויב פון זיי אלעמען וואָלט מיט דער צייט ניט געוואָרען א תל אין דער אויביגער מלחמה פאר׳ן קוילענשטאָף, ווער ווייס?....

צום גליק אָבער זיינען אונזערע „קעמפּפער“ קיינע „שונאים“ איינע דיא אנדערע, זאָגאר דער „גיט ארבייטענדער קלאס“. דער אדעל, דער מענש, וואָס לעבט דערווייל מעהר ניט וויא אויף דעם חשבון פון דיא „פּראָלעטאריער“, פון דעם „ארבייטענדען קלאסס“, פון דיא פּפלאנצען, און צום טהייל אויך אויף דעם חשבון פון „דיא קליינבירגער“, פון די טהיערע, זאָגאר דער אדעל איז ניט פּעראינטערעסירט אין זיין דערוויילינגער „עקספּלואטאציאָן“. אדרבא, דוקא ער, דער עקספּלואטירענדער קלאס, זוכט וועגען און מיטלען, וויא אויסצוקומען אָהן עקספּלואטאציע, אָהן דער אומזיסטער ארבייט פון דער נידעריגערער קלאססע, פון דיא פּפלאנצען. ער זוכט מיט אלע זיינע מעגליכקייטען און פעהיגקייטען אללערליי וועגען און מיטלען וויא אליין צו ווערען איין ארבייטער, וויא אליין, מיט איינענע קענטניס און אייגענער ארבייט, אָנצוארבייטען דעם רויהען מאטעריאל קוילענזויערע, וואָס דיא נאטור גיט שטענדיג לרוב און אומזיסט, אין דיא נוציגע אָרגאנישע שטאָפען, אין „קוילענוואסערשטאָף“.

מיט דיזען „אומשטורץ פון דער איצטיגער אָרדנונג“ אין דער וועלט איז זיך דער מענש עוסק שוין באלד א יאהרהונדערט. און נאָך א לאנגען, לאנגען וועג פון פאלישע שריט און בלאָנדזשענעס איז ער דאָך לסוף ארויף אויף דעם ריכטיגען וועג, אויף וועלכען ער געהט פאָרווערטס מיט ריזען־טריט.

עס איז נאָך ניטאָ קיין פוללע הונדערט יאָהר וויא דיא כעמיקער און פיזיקער האָבען זיך אליין ארויסגעגעבען אן „ארמוט־צייגניסס“, א צייגניסס, אז זיי וועלען קיינמאל ניט קענען נאָכמאכען דיא פּפלאנצען אין זייער ארבייט. עס איז נאָך ניטאָ קיין הונדערט יאָהר וויא דיא וועלט האָט געגלויבט, אז אין דעם דאָזינגען „קוילענוואסערשטאָף“ שטעקט א „לעבענס־קראפט“*, א מין נשמה, וואָס דער מענש וועט קיין מאָל און אויף קיין וועג ניט קענען נאָכמאכען. און דאָך האָבען מיר איצט שוין קינסטליך נאָכגעמאכט וויין, ביער, צוקער, פּוטער, פעט, אייל און אין דער לעצטער צייט זאָגאר קאפּפע און קאָקאָא (זעה וועגען דעם דעם דערמאָנטען ארטיקעל „דיא צוקונפט פון דער כעמיע“). עס איז סך הכל גאָר ערשט ביי א האלבע מאה יאָהרען, וויא דער וועלט־בעריהמטער כעמיקער ליעביג האָט געשריעבען מיט א לשון פון נבואה פאָלגענדע ווערטער: „עס וועט זיין אזא צייט, אז דער וויכטיגער פארבשטאָף אליצארין, וועלכען מען בעקומט איצטער נור פון דיא פּפלאנצען, וועט מען קענען מאכען קינסטליך פון שטיין־קוילען“. און אָט דיא צייט, וועלכע דער גרויסער כעמיקער האָט געזעהען נור אין זיין וויסענשאפטליכען חזיון — דיא צייט איז שוין געקומען. דער פארבשטאָף ווערט איצט געמאכט נור פון דעם שטיין־קוילען־טעער און ווערט איצט פערברויכט אין מיליאָנען פודען אין דער וועלט, אזוי פיעל, וויפיעל דיא וואָרצלען פון דער פּפלאנצע קראפּ, פון וועלכע מען האָט עס פריהער בעקומען, וואָלטען גאָר ניט געקענט אויסארבייטען!

דאָס זעלבע האָט אויך פּאסירט מיט דעם טייערען בלויען פארבשטאָף אינדיגאָ. דעם דאָזיגען פארבשטאָף האָבען אויך נור פערשיעדענע פּפלאנצען געקענט אויסארבייטען; איצט מאכען איהם הויפּטזעכליך דייטשע פאבריקען. ווידער אלזאָ האָט דער מענש געלערנט דיא ארבייט פון דיא פּפלאנצען: דעם רויען מאטעריאל פון דער נאטור צו בעארבייטען אליין.

מען קען זאָגאר זאָגען מיט זיכערהייט, אז מיט דער צייט וועט דער מענש אויסלערנען דיא גאנצע ארבייט פון דיא פּפלאנצען, און בעת דער מענש וועט אליין ווערען איין ארבייטער

---

*) אויס פון פערשיעדענע וואולקאנען און שפּאלטען אין פערשידענע ערד־היהלען: פיערטענס, ליפערען זעהר פיעל קוילענזוירע דיא פאבריקען און לאָקאָמאָטיוען, וועלכע פערברענען גרויסע מענגען קוילען צו קוילענזוירע.

פאר זיך און ניט דארפען אַנקומען צו דיא פפלאנצען. דאן וועלען ווערען פון דיא איצטיגע בערג מיט קרייד — צוקער־בערג; פון דיא טייכען וואסער און קוילען־פלאסטען — קוואלען פון וויין און מילך. פלאסטען פון האָניג און פוטער; דער אונענדליך גרויסער־לופט־מאנטעל פון אונזער ערד וועט זיין איין אוצר פון אלער־לייי ניצליכע שפייזען און געברויכס־מיטעל. דיא פפלאנצען וועלען דאן ארבייטען אויף זיך אליין און דיא מלחמה פון קוילענשטאָף וועט זיך ענדיגען מיט א ריזיגען טריאומפף פאר אלע געגנער און קעמפפער צוזאמען.

דיא מלחמה בשלום וועט זיך אלזאָ ענדיגען מיט איין אלגעמיינעם שלום.

ידער מילכיגער בית המדרש און דער בלינדער מגיד.

IV.

ישראל'קע קאטוך. אָרע טשיכיקער און דיא פוטער־פלעצלאך.

און דער בית המדרש איז געווען גע־פּראַבט מיט מענ־שען. א קאָפּ אויף א קאָפּ. אויף טיש און בענק איז מען געשטאנען. פון דער אויבערשטער ישייל־קע, פון דער ווייבערשער שוהל, האָבען דיא פרויען, אנדערע אין צעפּצעם און אנדערע אין פּארוקען, מיט טיכלאך פון אויבען — ארויס־געשטעקט זייערע קעפּ דורך דיא אָפּענע פענסטערלאך און האָבען ארונטערגעקוקט אין בית המדרש. דער טאָג איז געווען זעהר א שעהנע. דיא גרויסע, ברייטע פענסטער פון בית המדרש זיינען געווען אָפּען און אין זיי האָבען ארייננעקוקט ביימער פון א היבשען סאָד, וועלכע האָבען זיך לייכט געווינט מיט זייערע גרינע צווייגען און גע'סוד'עט, וואר־פענדיג ארום זיך א דונקעלען שאטען....

דער מגיד איז נאָך ניט געקומען אין בית המדרש און דער עולם האָט דערווייל זיך גע־סטארעט צו פערכאפּען פּלעצער נעהנטער צום ביהמע.

פון דיא „פּני“ פון מילכיגען בית המדרש איז דערווייל דאָ געווען איין ישראל'קע קאטוך. ער איז זיך געזעסען אויף זיין אָרט, אין מזרח, אָנגעשפּארט מיט'ן רוקען אָן וואנד, מיט א פערריסען קאָפּ, מיט פערגלאָצטע אויגען, מיט א האלב־אָפּענעם מויל און האָט געדרעמייט... דער ש.טילער רוישען פון דיא ביימער אהינ־טער איהם אין סאָד, דער קיהלער ווינטעלע, וואָס האָט מחיה'דיג געבלאָזען דורך דיא אָפּענע פענסטער אויף זיין שטארקען נאקען, דער שעפּ־צען פון דיא מענשען ארום איהם אין בית המדרש און דערצו נאָך דער אָנגעשטאָפּטער מאָ־גען מיט דעם שבת'דיגען טשאָלענט האָבען אויף איהם ארויפגעטריבען א פּוילקייט און ער האָט שטארק געבענקט נאָך זיין בעט אין דער־היים.... אין הארצען האָט איהם איצטער פערדראָסען אויף דעם גאנצען עסק. פאר וואָס מע האָט בעשטעלט דעם מגיד... וואָס. ווען? א מגיד?... אויף וואָס? צו וואָס פיר א יש:וואריך־יאָהר?... צדיקים וועלען זיי ווערען נאָך זיין דרשה, וואָס?!.... ער וואָלט איצטער געקענט שלאָפען אין זיין בעט.... „בענארישט זיך“ — טראכט ער האלב דרעמלענדיג. און אין דער זעלבער צייט סטארעט ער זיך ניט אנשלאָפען צו ווערען שטארקער. ווארים עס איז ניט שעהן פאר'ן עולם. ער טהוט אָן אויף זיך א כוח, עפענט זיינע גרויסע אויסגעקאטשעטע אויגען, קוקט פאר זיך א ווײילע, וויא אָן אָקס, דאן טהוט ער זיך א קראַץ אונטער דער שווארצער באָרד און גענעצט אויפ'ן קול. ער דערפיהלט אין מויל דעם טעם פון א פאסקודנער פעט־קייט, וואָס בלייבט פון טשאָלענט עסען, מאכט ער מיט דיא ליפּען און גענעצט אָפּ אויף זיין גראָבער, באסאָווער שטימע. „עך, א גלעזעלע טהעע, אין דרערד מיט דעם מגיד!“ טראכט ער שוין מיט פערדרוס. ער וועט רופען זיין ווייב אהיים... ער וועט קומען שפּעטער צוריק נאָך'ן טהעע הערען דעם מגיד... דער גאנצער עסק

איז ווערטה א שפּיו!.... איז זיין ווייב אין דער ווייבערשער שוהל?...

פויל הייבט ער זיך אויף אויף זיינע דיקע קורצע פיסלאך, פערדרייסט דעם קאָפּ איבער דיא רוקענס, דיא פּלייצעס און דיא קעפּ פון דיא אנדערע, וואָס שטעהען פאר איהם, און זוכט מיט זיינע אָקסענע אויגען אין דיא פענסטערלאך פון דער ווייבערשער שוהל זיין אידענע. ער דערזעהט זיא. זיא האָט אויך ארויסגעשטעקט איהר קאָפּ מיט'ן בלייכען צוקאָרטשעטען פּנים דורך א פענסטעריל און רעדט מיט א צווייטער פרוי, וואָס האלט דעם קאָפּ ארויסגערוקט דורך דיא פענסטערל, וועלכע איז דיא צווייטע פון זיין פרוי'ס... זיינע אויגען בלייבען הענגען אויף דיא פרעמדע פרוי. זיא איז א געזונדע, יונגע ווייבעלע, מיט א פולען, רונדען, ווייסען פּנים און מיט גרויסע שווארצע בלישצענדיגע אויגען. אויף'ן קאָפּ טראָגט זיא א ווייסע זיידענע טיכעל, וואָס איז פערלייגט הינטער איהרע איערען, און וועלכע עם בלישצען ברילי‌אנטענע אויערינגלאך... ישראל'קע קאטוף קען דיא ווייבעלע, זיא איז זיין שכן מאָטעלע כוואט'ס דיא צווייטע ווייב... מאָטעלע איז עלטער פון איהם מיט א צעהן יאָהר, איז אויך א הענדלער פון ניט כשר'ע פערד און איז זיינער א נאָהענטער קרוב פון דעם טאטענס צד. מיט דער ווייבעלע איז כוואט פערהייראטהעט זייט א יאָהר. נאָך זיין ערשטער ווייב'ס טויט, האָט ער זיא אראָפּגעבראכט פון דינאבורג. מע זאָגט, יאק בי, אז ער האָט זיא פאָרצאפּעט דאָרטען אין א פרעהליכע הייזעל. אָבער א שעהנע ווייבעל איז זיא דאָך. און דאָס איז דער הויפּט עיקר, וואָס ישראל'קע קאטוף פערגינט איהם ניט.... ער קען ניט אָפּרייסען זיינע גרויסע אויסגעקאטשעטע אויגען פון איהר. „א ווייבעלע, א ריח אין איהר הארץ אריין — טראכט ער — „א געראָטענער קייליטשעל. א ווייכינקע פּרעפּעצקע, פארוואָס קומט איהם אזא? דערוואָרגען זאָל ער ווערען!“... און דאָ וואַרפט זיך איהם אין דיא אויגען דער בלייבער, צוקרימטער פּנים פון זיין קראנקער אלטער פרוי, וואָס בויגט זיך ארוים נעהנטער צו דער יונגער ווייבעלע. און ער פערקרימט דעם פּנים. „קרענקט און קרענקט און דער שווארץ יאָהר נעהמט זיא ניט, דיא אלטע פאדלע!“ טראכט ער מיט האס. מיט א פּאָר חדשים צוריק האָט ער שוין געמיינט, אז זיא טראָגט זיך אָפּ, דאן האָט ער געטראכט, אז ער וועט חתונה האָבען מיט ביילקען, זיין דינסט. אויך א מויד א צימעס... זיא וויל זיך אָבער ניט אָפּטראָגען, דיא נבלה... און ביילקע איז א מויד, אז א ריח זאָל אריין אין איהר נשמה.... האָט האָלד אפילו צו טהאָן א שטיף. אָבער ניט מעהר!... און, טראַכטענדיג אזוי פון ביילקען, פאלט איהם אין מיטען דערינען אריין א נייע מחשבה אין קאָפּ: ער וועט גאָר געהן אליין אהיים און... טרינקען טהעע. דיא ווייב וועט זיין דאָ, דיא קינדער זיינען אוועק שפּאצירען און ביילקע איז דאָרט אליין.... וועט זיא איהם דערלאנגען טהעע, וועט ער קענען מיט איהר דאָרטען א שטיעף טאָן און אפּשר?...

ער וויל שוין זיך לאָזען געהן אהיים, ערשט אין דער זעלבער צייט בעוויזט זיך, מעשה שטן, צווישען עולם דיא לאנגע געשטאלט פון אָרע טשיכיקער, וועלכער ארביים מיט ביידע לאנגע הענד און שלאָגט זיך דורך א וועג צו מזרח. אָרע איז יעצט שיכור'לאך און, דורכשלאָגענדיג זיך א וועג, לויפט ער צו צו ישראל'קע קאטוף און כאפּט איהם אָן פאר'ן לאטיז און שרייט אוים: — ער געהט.... מע פיהרט איהם... שלמה בוטיז און זיין אײדים בענצע פבע און דער שמש..... האלט זיך וויא מענשען — טהוט ער זיך פלוצים א קעהר צום עולם ארום איהם מיט א געשריי און שטעלט אוים א פּאָר שטעכעדיגע אויגלאך: — איך בין דאָ!...

און ער זעצט זיך אויף זיין אָרט, מיטשלעפּענדיג מיט זיך ישראלקען פאר'ן לאטיז...

ישראל'קע קאטוף בעפרייט רוהיג דיא לאטיז פון זיינע הענד און מאכט איהם א בעמערקונג מיט א וואזשנער מינע, אז עס איז ניט שעהן צו כאפּען פאר א לאטיז, אז היינט זיינען דאָ פרעמדע מענשען פון אנדערע בתי מדרשים און מע מוז זיך האלטען לייטיש.

— איך לאך פון זייער אלעמענס היטעלע. — ענטפערט אָרע — איך בין דאָ בעל הבית. אז איך וויל קען איך זיי אלעמען שיקען אין לך לך, אלעמען, ביז איין יאטו!... זאָלען זיי נור זאָגען איין וואָרט. אהאָ, איך בין אָרע. אָרע בין איך, און טהו מיר עפּעס!.....

— שריי ניט אזוי — ברעכט איהם אונטער ישראל'קע און טראכט וועגען ביילקען — ווייסטו וואָס? איך שעהם זיך לעבען דיר צו זיצען, איך וועל גאָר געהן אהיים!...

און ער שטעהט אויף פון אָרט.

אָבער אָרע כאפּט איהם אָן פאר'ן ארעם.

— זיטץ — שרייט ער און שלעפּט איהם צו זיך — זיטץ, וואָס? דו שעהמסט זיך? נישקשה, מע קען דיך; מע וויים, אז דו ביזט ישראל'קע קאַטוף, אַן אַלטער פערד־גנב, א ריח אין דיין הארצען!...

און ער האַלט איהם בשעת מעשה פאַר'ן אַרעם און לאָזט איהם ניט איין.

ישראל'קע ווערט צומישט, קוקט זיך אום, אויב אימיצער האָט דאָס ניט געהערט. דאַן שטעלט ער אָן אויף אָרען א פּאָר בייזע אויגען און שיפּעט אַרוים צווישען די צייגער: — טיורעמניק דו, צו ווּעמען רעדסטו דאָס אַזוי? ווילסטו זיך געזעגנען מיט דיין לעבען, האַ? לאָז איין מיין אַרבעל!...

אָרע לאָזט איהם איין, צולאַכט זיך שיכור, שפּאַרט זיך אָן מיט ביידע הענד אָן זיינע לאַנגע דאַרע קניע, זיצט אויף'ן אָרט און וויגט זיך מיט זיין גאַנצען לאַנגען קערפּער הין און צוריק און לאַכט.

— אוי, פערשטעהט ניט קיין שפּאַס, א רוח אין זיין הארצען אריין — רעדט ער און לאַכט — און מע האַלט איהם נאָך פאַר א חכם, אזא פערד!... ישראל'קע טאַטינקע, א ריח אין דיין באַטינקע — טהוט ער פּלוצים איהם א כאַפּ פאַר'ן אַרעם — ביזט טאַקע ברוגז?... כאַ, כאַ, כאַ!...

ישראל'קע וויל איהם עפּעס ענטפערן, נור דאָ קומען צו זיי אומבעקאַנטע אידען, צו־געצויגען פון אָרעס געלעכטער, און קוקען אויף זיי מיט נייגעריגקייט. ישראל'קע קאַטוף קעהרט זיך אום צו זיי מיט'ן רוקען, שטעלט זיך אַוועק מיט'ן פּנים צום אָפענעם פענסטער, גלעט זיך וואָזשנע די באָרד און הויבט אָן צו זאָגען אויף'ן קול, אז די אידען זאָלען הערען, מיט א ניגון תהילים... און אָרע, אז ער דערזעהט זיי, הערט ער אויף צו לאַכען, קוקט זיי אָן מיט זיינע שטעכעדיגע אויגען, מאַכט צו זיי מיט זיינע לאַנגע הענד און שרייט: — „וואָס דרעהט איהר זיך דאָ אַרום? וואָס מיינט איהר, אז איהר זייט ביי יאַטעס אין שוהל?... באַ אונז זאָגט מען תהילים, אָדער מע שטעהט אויף אַן אָרט, א ריח אין אייער הארצען אריין!"....

און דערביי קוקט ער אָן די אידען־יאַטעס מיט אַזוינע אויגען, אז זיי קאָרטשען זיך צו־נויף פון שרעק און זיי מאַכען טאַקי ניט קיין לאַנגע שהיות און הייבען זיך אָן גלייך צו רו־קען ווייטער פון איהם הינטערוויילעכץ, ניט אַראָפּגעלאָזען פון איהם די צושראָקענע אויגען, ביז זיי שטויסען זיך אָן מיט זייערע רוקענס אָן א קופּקע יונגע לייט, קענטיג ריכ־טיגע בעלי בתים פון מילכיגען בית המדרש, וואוילע יונגען, מיט די היטעלאך אויף א זייט, מיט די רעקלאך אוף די פּלייצעס און אין לאַנגע כאַליוועס. די חברה־לייט האָבען בעמערקט אַלעס, וואָס איז פאָרגעקומען צווי־שען זייער מורה דרך און די „יאַטעס", און אז די לעצטע האָבען זיך אָנגעשטויסען אָן זיי הינטערוויילעכץ, האָבען זיי גענומען קלאַ־פּען פון אַלע זייטען די יאַטעס אין די היט־לען... די אידען ווערען צומישט, קוקען זיך אום אין מעריב, פליהט א פּאַטש פון מזרח־זייט, קוקען זיך אום אין מזרה פליהט א כמאַליע איבערן היטעל פון דרום און פון צפון זייט... זיי כאַפּען זיך אָן פיר די היטלען און נעהמען זיך רוקען צוריק, צוריק, אין אַנאַנדער מאַרשרוט, אויף אַנאַנדער וועג, פּאַזע וואַנד, נור דאָרטען כאַפּען זייערע היטלען טאַקי ערשט די ריכטיגע כמאַילעס!... וואָס זאָלען זיי טאָן? אויסטאָן די היטלען?... טאָר מען דאָך ניט, ראשית, אין א מקום קדוש, און שנית, שטעלען זיי דאָך גלאַט איין דע־מאָלט זייערע קעפּ אין סכנות נפשות — א היטעל איז דאָך פּאָרט א שטיקעל פּאַנציר פיר א קאָפּ!... אָבער א איד געפינט זיך שוין אויס א מיטעל אין אַן עת צרה: זיי פערקאַטשען די פּאָלעס פון זייערע קאַפּאָטעס איבער'ן קאָפּ און נעהמען זיך ראַפּטאָם שטופּען צום טיר, צום אַרויסגאַנג, כאָטש לעבעדיגע אַרויסראַטוען זיך פון דאַנען!.... ערשט, אז זיי פערקאַטשען די קאַפּאָטעס איבער'ן קאָפּ, הייבט זיך אַרום זיי אויף א שטורמדיגער געלעכטער און חברה נעהמט זיך ערשט איצטער צו דער ריכטיגער אַרבייט: מע פערקאַשערט די אַרבעל און מע כמאַליעט די אידען איבער די תחתונים, מיט „פּוטערפּלעצלאַך". הייסט עס, איז חברה מכבד די יאַטעס.... די אידען קוקען זיך ניט אום, נעהמען צו געדולדיג די פרישע, שווערע „פּוטערפּלעצלאַך" און אָט, א דאַנק דעם אויי־בערשטען, זיינען זיי שוין ביים טיר, זיי ווילען שוין אַרויסלויפען, ערשט געטצעלע קראָליק לויפט זיי אָן אַנטקעגען פון גאַס מיט א גע־שריי: „שאַ, ער קומט, מאַכט א וועג!"... און זיי בלייבען שטעהן ביים טיר, וואַרפען אַרונ־טער די פּאָלעס פון די קעפּ און דריקען זיך אין וואַנד.

V.

דער בלינדער מגיד און דיא מהומה ביי דיא מילכיגע.

דער בלינדער מגיד קומט ארײן, געפיהרט פון שלמה בוטיז און זיין אײדים בענצע פכע. איבער׳ן בית מדרש לויפט איבער א געמורמעל, וועלכער ווערט איבערגעהאקט אין מזרח פון א פאטשעריי מיט א האנד אין עמוד און פון ארע טשיביקער׳ס קול: „שא, יאטעם!“ און עס ווערט שטיל וויא איף א בית עולם... דער מגיד איז א הויכער ברייטער איד, מיט א ברייטער לאנגער ווייסער באָרד, וויא שנעע, וואָס גרייכט ביי איהם ביז׳ן ברייטען, שווארצען, זיידענעם גארטעל פון זיין לאנגער אטלאסענער קאפאָטע. ער געהט אין שיך מיט ווייסע זאָקען און, טרעטענדיג, האלט ער דעם קאָפּ מיט׳ן שטריימיל אין דער הויך און דיא בלינדע, פערגליווערטע, רויטע אויגען זיינען געריכטעט אין איין פונקט אין דער לופטען, העט איבער דיא קעפּ פון דעם עולם. שלמה בוטיז, א׳ן אָפּגעגאָסענער מיט שוויים, מיט א׳ן ערנסטען פנים ראמט אָפּ א וועג פיר איהם צום ביהמע, בענצע פכע לויפט אין פאָראוים מיט א׳ן אויסגעצויגענעם האלז. שציפּלעט דיא שיטערע בערדעל מיט דיא דארע לאנגע פינגער און קוקט אוים שטארק פערהאוועט... דער עולם טרעט אָפּ מיט דרך ארץ פיר דעם בלינדען אלטען מגיד, מאנכע ציהען איינער דעם אנדער׳ן פאר דעם ארבעל, שמאָקצען מיט דיא ליפּען, וואונדערן זיך וויא ער זעהט אוים... און אז דער מגיד איז ארויף איף דער ביהמע, ווערט דאָרט ארום דער געדרענג שטארקער, מע פעררייסט די קעפּ איינער איבער׳ן אנדער׳ן און מע ציהט אוים דיא העלזער. דיא ניעדריגע ציהען זיך אוים אויף דיא שפּיץ פינגער און דיא הויכע פיהלען זיך ניט הויך גענונג.... ישראל׳קע קאטוף און אָרע טשיביקער שטעלען זיך איך אוועק אויף זייערע ערטער אין מזרח, פערשטעלען מיט זייערע רוקענס דיא ליכט פון פענסטער און קוקען אויף׳ן ביהמע, וואו דער אלטער מגיד זיצט שוין דאָרט אויף א שטוהל, רוהט זיך אָפּ, דעם קאָפּ ארונטערגעלאָזען אויף׳ן ברוסט, וועלכע איז בעדעקט מיט דער ברייטער שנעע־ווייסער באָרד, און דרעמילט, דאכט זיך... חוץ איהם זיצען אויף דער ביהמע שלמה בוטיז און זיין אײדים, ביידע מיט זעהר פרומע, ערנסטע פנים׳ער און ביידע פערשוויצטע. און דער שמש געצעלע קראָליק שטעהט אויף דאָרט ביי א זייט, קוקט אויף׳ן עולם מיט זיין אײנציגען אויג, קראצט זיך אונטער׳ן פאכווע פון זיין וואטאָווען קאפטען, ווייזט דאן לאחר יד אויף׳ן מגיד, בייגט זיך ארונטער פון ביהמע און שעפּצעט ארוים מיט התפעלות: „א טהייערע כלי, מע צוגיסט זיך פון איהם, וויא א ביבער“....

אין בית מדרש איז אצינד האלב דונקעל, וויא א כמארע וואָלט זיך פערצויגען איבער דעם עולם׳ס קעפּ, ווייל דיא שיין פון דעם שעהנעם זומערדיגען טאָג איז דאָרט פערשטעלט פון געדיכטע שווארצע קופּעס מענשען, וואָס שטעהען אין דער הויך אויף דיא טישען און בענק הארט ארום דיא פענסטער און זאָגאר איננווייניג אין דיא פענסטער... עס ווערט היים אין בית מדרש, וויא אין א באָד. דער עולם שוויצט, ווישט זיך דעם שוויים אויף פערשידענע אופנים: מיט׳ן ארבעל, מיט דיא פּאָלעס פון דיא קאפּאָטעס און מאנכע פשוט מיט דיא אלע פינף פינגער פון דער הוילער האנד. מי הוסט זיך אָפּ, מע ניסט און מע מארטערט זיך אָפּצוציהען דעם אָטהעם אין דער ארומיגער געפּרעסטער, וואריימער לופט...

דער מגיד הויבט זיך אויף פון אָרט, שלמה און זיין אײדעם לויפען צו צו איהם... „א טלית“ — זאָגט ער שטיל און האלט דעם קאָפּ מיט דיא בלינדע אויגען פערריסען אין דער הויך. דאָס דערהערט הינטער זיי געצעלע קראָליק און ער שפּרינגט צו פלינק, וויא א קאטין, צום טישעל אויף דער ביהמע, שלעפּט פון דאָרט ארוים א נייעם טלית און לייגט איהם אוועק אויף׳ן טיש מיט דיא ווערטער: „רבי, אָט דאָ האָט איהר א טלית, נאָך כמעט גאָר ניט גענוצט“... דער אלטער מגיד טהוט א קעהר דעם קאָפּ מיט דיא בלינדע אויגען צו געטצעלען און אויף זיין מאָגערען, צוקנייטשטען פנים, וואָס קוקט אוים וויא צוקאָרטשעטער פארמעט, בעוויזט זיך א שמייכעל, וואָס פערשווינדט באלד צווישען דיא שיטערע ווייסע וואָנצעס פון זיין לאנגער ווייסער באָרד... ער טהוט א שאָקעל מיט׳ן קאָפּ, קרעכצט: „אוי, אוי, נו, מילא!“ און ציהט אוים דיא האנד. שלמה און בענצע פיהרען איהם צו צום טיש. ער טאפּט אָן דעם טלית, טהוט איהם אָן, טהוט אוים דיא שטריימעל, בלייבט שטעהן אין א יארמולקע. א ווײלע שטעהט ער אזוי מיט׳ן טלית איבער׳ן קאָפּ און קוקט מיט זיינע בלינדע אויגען ארויף אין איין פונקט, אקוראט וויא ער זאָל זיך צוהערען צו

דעם איינגעהאַלטענעם אָטהעם פון דיא הונדערטע און הונדערטע מענשען, וואָס זיינען געקומען הערען זיין הייליגען וואָרט... דיא, וואָס זעהן זיין פּנים, קענען ניט פערשטיקען אין זיך אַ געהיימע אונרוהיגקייט, אַ מורא... וויא אַ מת קוקט ער אויס מיט'ן טלית איבער'ן קאָפּ, מיט דיא בלינדע אויגען, מיט דעם פּנים פון פּאַרמעט און מיט דער ווייסער באָרד, — וויא אַ מת, וואָס איז געקומען פון יענער וועלט... שלמה און בענצע זעצען זיך אַוועק געגען איהם, קוקען איהם אין פּראָפיל און גרייטען זיך צו איהם הערען. געמצעלע שטעהט דאָ אויך ביי אַ זייט און אום ארויסצוצייגען, וואָס דער עולם האָט צו ערוואַרטען פון דעם מגיד, ווישט ער שוין דיא אויגען מיט דער פּאָלע פון זיין וואַטאָווען קאַפּטען, פערקרימט דעם פּנים מיט אַ וויינענדיגע מיענע, שוויצט שטאַרק, שאָקעלט צום עולם מיט'ן קאָפּ און זיפצט... זיין זיפצען ווערט אונטערגעכאַפּט פון הינטער'ן ביהמע פון אַ פּאָאַר אידען — יאַטעס, וואָס ענטפּערען אָפּ מיט אַ פערשטיקטען אָכצען, און אויף דיזען אָכצען רופט זיך אָפּ אַ'ן איינגעהאַלטענער קרעכצען פון אַלע זייטען... דער שיכור'ער אָרע טשיכיקער שטעהט אויך אויף זיין אָרט, דרעהט מיט זיין לאַנגע האַלז, שאָקעלט מיט'ן קאָפּ און אָכצעט. דאָס קען ניט פערטראָגען ישראל'קע קאַטוף נעבען איהם, וואָס שוויצט זעהר שטאַרק און וואָס מעהר ער שוויצט, איז ער אַלץ מעהר אונצופרידען פון דעם „פּאָדריאַד" מיט'ן מגיד :

— שאָקעל זיך ניט, אָרע, אָכצע ניט... עס איז אַזוי אויך דאָ אַ'ן אמת'ער גיהנם...— שעפּצעט ער, ווישט זיך מיט אַ טיכעל דעם נאַקען און טראַכט בעת דעם ווי גוט ער וואָלט איצטער געקענט דאָרט פערבריינגען נעבען ביילקען...

— אַ גיהנם, האַ? — ענטפּערט איהם אָב אָרע און שאָקעלט צו מיט'ן קאָפּ — היינט מאָל זיך אויס, וויא איז טאַקי דאָרט אין דעם אמת'ן גיהנם? אוי וועט מען, ברודערקע, אונז האַקען דאָרטען... אַזוי פיעל האָבען מיר גע'גנב'עט! סמאַליען וועט מען אונז, בראָטען, אין פּעסער פּעך וועלען מיר זיך פּרעגלען... יע!...

ישראל'קע קוקט איהם אָן בייז מיט זיינע גרויסע, אויסגעקאַטשעטע אויגען, וויל איהם עפּעס זאָגען, נאָר דאָ טהוט דער אַלטער בלינדער מגיד אַ פּאַטש אין טיש און מיט אַזאַ אימפּעט און אַזוי אונערוואַרטעט, אַז פּיעלע טהוען זיך אַ טרייסעל. און אַ פּאַטש געטהאָן אין טיש, הייבט ער אויף דיא האַנד אין דער הויך און זיין פּאַרמעט פּנים בעלעבט זיך. אַ רויטקייט צוגיסט זיך איבער איהם און אַ קעהר געטאָן דעם קאָפּ מיט דיא בלינדע אויגען אין איין זייט, אין דיא אַנדערע הויבט ער אָן פריהער צו ריידען מיט אַ האַרציגען ניגון און מיט אַ ווייכער שטימע, וויא אַ פאָטער. וואָס קלייבט זיך צו דערצעהלען זיינע קינדער, וועלכע ער האָט זעהר ליעב, פון אַ זאַך, פון וועלכע זיי זאָלען זיך אָפּלערנען אַ מוסר...

— קינדערלאַך — הויבט ער אָן — מע האָט מיר געזאָגט, אַז דער טלית, וואָס איך טראָג, איז כמעט נאָך ניט געניצט געוואָרען... אוי, וועה איז מיר, נאַראָנים!... דאָס דערמאָנט מיך אויף אַ מעשה. הערט אויס, קינדערלאַך, און נעהמט זיך דאָס גוט אריין אין מוח! — שרייט ער פּלוצים אויס מיט פייער, בייזערנדיג זיך, און דאַן נאָך אַ קורצע פּויזע, הויבט ער ווידער אָן מיט זיין פריהערדיגען ווייכען, פאַטערליכען קול : — איך קום אַמאָל אין אַ'ן אכסניה, זעה איך, עס ליעגט אויף'ן טיש אַ טלית'ל און לאַכט. פרעג איך : „טלית'ל, וואָס לאַכסטו?" ענטפערט ער ניט און לאַכט. פרעג איך אַ צווייטען מאָל : „טלית'ל, טהייערינקער, וואָס לאַכסטו?" ענטפערט ער ניט און לאַכט. פרעג איך אַ דריטען מאָל : „טלית'ל, טהייערינקער, ענטפער מיר, וואָס לאַכסטו?" ענטפערט ער מיר : „דער בעל הבית איז אוועקגעגאַנגען און האָט גענומען מיט זיך די תפילין און האָט מיך איבערגעלאָזען ; עס וועט אָבער קומען אַ צייט, אַז ער וועט מיך מוזען נעהמען און דיא תפילין וועט ער דאָ איבערלאָזען"... אוי, קינדערלאַך, אַט אַזוי האָט געענטפערט יענער קלוגער טלית'ל און דער, וואָס איך טראָג אַצינד, זאָגט אויך, צו מע האָט איהם געניצט פיעל צו וועניג — אוי, וועה געשריען, אין קבר וועט איהם אָבער זיין בעל הבית מוזען נעהמען!...

עס הייבט זיך אויף אַ יללה פון דער ווייבערשער שוהל. דיא אידען־יאַטעס אונטען פאַנגען אָן צו זיפצען און צו אָכצען, הוסטען, שנייצען דיא נעז, סאָפּען, קעהרען אָפּ דיא קעפּ און ווישען פער'גנב'עט דיא אויגען מיט דיא אָרבעל... דיא „מילכיגע" זיינען אויך דורכגענומען פון דעם מגיד'ס ווערטער. פיעלע פון דיא יונגוואַרג, מיט דיא היטעלעך אויף דיא זייטען, מיט דיא רעקלאַך אויף דיא פּלייצעס און אין דיא שטיוועל מיט דיא לאַנגע כאָליוועס, שטעהן מיט אָפענע מיילער און מיט פערוואונדערטע, אויסגעגלאָצטע אויגען אויף'ן מגיד און קראַצען

זיך דיא פּאַטילניצעס; אנדערע פון זיי קוקען איינער אויף'ן אנדערן מיט בלישצענדע אויגען, מיט התפעלות און שאָקלען צו מיט דיא קעפּ און האלטען דיא ליפּען צונויפגעלייגט, וויא צו שמאַקצען: פּיש־פּיש... און נאָך אנדערע, עלטערע, וואָס זיינען מעהר דורכגענומען פון דעם מגיד, בעוועגען מיט דיא פּלייצעס, שצעמען מיט דיא ציינער, סאָפּען מיט דיא נעזער, קעהרען אָפּ דיא אויגען, וואָס זיינען פערצויגען מיט טרעהרען, און שעהמען זיך צו וויינען, און שטיקען אין זיך דיא טרעהרען... אָרע איז גאָר צוקראָכען, שטעהט אין דער הויף אויף זיין אָרט, שאָקעלט זיך מיט זיין לאַנגען קערפּער הין און צוריק, פּייפּט מיט'ן נאָז, וויינט און טענה'ט פיר זיך: „אמת, אמת, סוף כל סוף וועלען מיר ליגען אין דר'ערד!“ און ישראליק'ל קאטוף? ער הערט דעם מגיד און טראכט: „אז איך וואָלט געהאט זיין לשון, עהע, וואָס פיר א געשעפטען איך וואָלט געמאכט!“ דאן פערדרייסט ער דעם קאָפּ צו דיא וויבערשע שול, צו זעהן, וואָס טהוט כוואט'ס שעהנע וויבעלע. ער זעהט, אז זיא האלט א ווייסען טיכעל צו דיא אויגען, טראכט ער: „וואָס וויינסטו, קוליטשעל?... ווייל דער מגיד איז א'ן אלטער מאן? קום צו מיר, איך בין יונגער... אך, אזא פרישינקע פּרעפּעצקע, א רוח אין איהר נשמה!“

שלמה בוטין זיצט אויף'ן ביהמע געגען מגיד מיט א בעגייסטערטען פּנים, מיט א צושפּרייטער טיכעל אויף דיא קניע, וויזט ארוים זיין התלהבות מיט צושאָקלען מיט'ן קאָפּ און מיט שנייצען דיא נאָז אין טיכעל און מיט אויסשרייען יעדע סעקונדע מיט געפיהל: „אָה, יע, טאטעלע־פּאָטערל!...“ בענצע העלפּט איהם אונטער מיט זיין כראקען און מיט זיין ערנסטען זיפצען. און געטצעלע קראַליק אליין האלט שוין דעם קאָפּ איינגעגראָבען אין זיין ארבעל פון קאַפּטען, כליפּעט און קוקט זיך יעדע מינוט ארום מיט זיין איינציגער אויגעל פון אונטער'ן ארבעל, אויב דער עולם בעמערקט, וויא ער איז „צוניהמען“...

און דער בלינדער מגיד רעדט און זיין קול הילכט אָפּ מיט רוגזה און בעפעהלענדיג און אָפּ וויין און בעטענדיג און טרערען קלינגען אין זיין קול. ער רעדט פון דעם, וויא דאָס לעבען אויף דער וועלט איז הבל הבלים, אז דאָס אמת'ע לעבען, דאָס אייביגע, איז נאָר דאָרט, הינטער'ן קבר... און יעדער מענש איז מחויב זיך פּאָרצובערייטען פיר יענעם וויטען וועג מיט שפּייז... מיט שפּייז ניט פיר דעם חומר, ניט פיר דעם גוף, וואָס איז עפר וסופו לעפר, נאָר פיר דער נשמה, וואָס לעבט אייביג...

„אוי, שוטים — טהוט ער פּלוצים א געשריי מיט אזא קול, וואָס טרייבט ארויף א שרעק, א'ן אימה אויף דיא צוהערער — שוטים, נאראָנים, איהר יאָגט זיך, איהר רויבט, איהר רייסט איינער ביים אנדערן דעם ביסען ברויט פון'ם מויל, איהר בע'גנב'עט אָרימע לייט, איהר בע'גזל'ט אלמנות, איהר בעראבעוועט יתומים'לאך, — צוליעב וואָס? הא? צוליעב וואָס, שוטים, הא? שרייט ער מיט פייער און זיינע בלינדע רויטע אויגען בעוועגען זיך איצט, דאכט זיך, אויך און ציטערען — וועט איהר דאָס נעהמען מיט זיך אויף דעם עולם האמת? אוי, קינדערלאך, ניין! א טלית נור קענט איהר מיט זיך נעהמען פון דאנען און א פּאָר תכריכים. דאָס איבריגע: געלד, ציערונג, בנינים — דאָס איז אלעס שקר, שקר וכזב, הבל הבלים — שקר איז דאָס, שקר! — טהוט ער קלאפּ מיט'ן האנד אין טיש און גיט זיך א בייזער מיט פייער: —שקר!.. קינדערלאך, — בייט ער אום אין מיטען־דערינען דעם טאָן אויף א ווייכען, בעטענדיגען — אוי, קינדערלאך, נארישע פייגעלאך! אז איהר דארפט ארויספאָהרען אויף עטליכע וויאָרסט, אויף איין טאָג, גרייט איהר זיך צו, זעהט איהר, אז קיין זאך זאָל אייך ניט פעהלען אויף'ן וועג און אז איהר קלייבט זיך ארוים אויף אזא וויטע נסיעה און ניט אויף איין טאָג און ניט אויף איין יאָהר, פערגעסט איהר מיט זיך מיטצונעהמען דאָס נויטהיגע, אָהן וואָס אייך וועט דאָרט זיין זעהר שלעכט, נעבאך — דיא מצוות, קינדערלאך, אוי וועה איז מיר! דיא מצוות פערגעסט איהר אָנצוגרייטען אויף דיא וויטע נסיעה!...

ער ווערט שטיל, לאָזט אראָפּ זיין קאָפּ אויף זיין ווייסע באָרד, אָטהעמט שווער און זיין גאנצער קערפּער מיט דער ברוסט און ברייטע פּלייצעס בעוועגען זיך ארויף און אראָפּ... דער יאָמער פון דער וויבערשער שוהל הערט זיך אצינד שטארקער, איין פרוי קלאָגט דאָרט היסטעריש... דיא מענער אונטען זיינען איצט נאָך מעהר צונומען... מאנכער האלט דעם קאָפּ ארונטערגעלאָזען הינטער דעם צווייטענס רוקען און כליפּעט פערשטיקט; דער האלט דעם פּנים אויף א זייט מיט'ן ארבעל אנטקעגען, שלינגט דיא טרעהרען און רייבט דיא נאָז; אנאנדערער

קוקט מיט דיא אויגען אויפ'ן מגיד און איבער דיא באקען קייקלען זיך ביי איהם בעת דעם טרערען... און דאָס אלעס אין איינעם: דער אלטער בלינדער מגיד מיט זיין מורא'דיגען אויסזעהן, מיט זיינע פייערדיגע, הינרייסענדיגע ווערטער, דיא יללות פון דיא ווייבער פון אויבען, וויא פון הימעל, דאָס קרעכצען, זיפצען און כליפען פון דיא מענער, וואָס טראָגט זיך פון אלע זייטען אונטען אין בית מדרש, ווירקט אויף דיא „מילכיגע", וועלכע זיינען ניט געגעוואוינט צו אזעלכע סצענעס, ווירקט זעהר שווער און עס דערמאָנט זיי אויפ'ן טויט און אויף דיא ריטער פון יענער וועלט, און זיי פיהלען זיך ביי זיך אזוי קליין, אזוי שוואך, אזוי הילפלאָז גענגען דעם אונפערמידליכען, שרעקליכען טויט... יעדער פון זיי פיהלט זיך אצינד אין דיא אייזערנע נעגעל פון דעם שווארצען טויט... פאר פיעלע פון זיי שוועבט דער גהינם מיט אלע זיינע יסורים, מיט זיינע פייערדיגע סקאוואראָדעס און מיט זיין קאָכעדיגען פעך און שוועבעל... אך, וואָס פאר גרויסע זינדער זיי פיהלען זיך יעצט!... איינער א יונגערמאן, פון דיא „מילכיגע", מיט דיא היטעלע אויף א זייט און מיט דעם רעקעל אויף דיא פלייצעס, האָט פערשטעלט זיין פנים מיט דער פאָלע פון זיין רעקעל און ציטערט אויף מיט דיא אקסלען; אנאנדערער נעבען איהם, אויך מיט'ן רעקעל אויף דיא פלייצעס, האלט זיך איין מיט אלע קרעפטען פון וויינען. קרימט מיט דער נאָז, פינטעלט מיט דיא אויגען, בייסט דיא ליפען, דרעהט מיט דיא פלייצעס אונטער'ן רעקעל, שטיקט אין זיך דיא טרערען, אָבער דאָס שרעקליכע ארומיגע ווירקט דאָך אויף זיינע שטארקע נערוועןאון, דערפיהלענדיג אז טרערן הייבען אָן צו נעצען זיינע באקען, קעהרט ער שנעל אָפּ דעם קאָפּ, שטעלט זיך הינטער א צווייטענס רוקען און ווישט פער'גנב'עט דיא טרערען... שלמה בוטץ אויפ'ן ביהמע האלט דאָס טיכעל פאר דיא אויגען, וויינט אויך. זיינע אלע מעשים טובים לעבען פאר איהם איצטער אָפּ... נאָך נעכטען האָט ער צוגענומען „סחורה", וואָס מע האָט ארויסגע'גנב'עט ביי א'ן אָרימען אידען... און ער טראכט, אז פון אצינד אָן וועט ער אָנהייבען צו געבען פיעל צדקה און אז גאָט וועט צושיקען זיין מיזינקע א ליטישען חתן און ער וועט איהר חתונה מאכען, וועט ער אפשר נאָכדעם נאָר אוועקפאָהרען אין ארץ ישראל... בענצע פכע נעבען איהם פייפט אויך מיט דער נאָז, כראקעט אויפ'ן קול און טראכט: „מע דאַרף דעם מגיד רופען אויף שלוש סעודות צום שווער, דאָרטען וועל איך קענען איהם וויזען, וואָס איך בין... אז ניט מיינט ער אודאי, אז איך בין אויך א פשע ישראל, א'ן עם הארץ און אויך א פערד־גנב... פכע!.."

געטצעלע קראָליק איז פון גרויס התלהבות גאָר אנשלאָפען געוואָרען מיט'ן פנים אויפ'ן ארבעל, אָנגעשפארט אויף דעם ווענטעל פון דער ביהמע... עס איז אזוי היים אין בית מדרש און איהם איז אזוי שווער געוועזן צו בעקעמפפען דעם זיסען שלאָף נאָך'ן טשאָלענט...

אָרע טשיכיקער איז אצינד גאָר ארויס פון דיא כלים... דער מגיד האָט איהם אזוי צורוואָרעמט, אז ער האלט שוין דעם שטערן אָנגעשפארט אָן פויסט פון דער רעכטער האנד ביים ווענטעל פון'ם פענסטער, דרעהט מיט'ן האלז, ציטערט אויף מיט דיא פלייצעס, שלאָגט זיך מיט דער לינקער האנד אין ברוכט און טענה'ט: „איך בין א גנב, א רוח אין מיי'ן הארצען... נאָך היינט האָב איך בעשטעלט א נייע גנבה'לע!..."

נאָר ישראל'קע קאָטוף איז ניט געריהרט. ער קוקט מיט זיינע אָקסענע אויגען ארום זיך, בעמערקט דיא בעקאַנטע גנבים, זעהט וויא זיי זיינען צונומען און טראכט שמייכלענדיג אין זיין ברייטער, שווארצער באָרד: „א קריינק אויף אייך, איהר צוקראָכענע נפשות וואָס איהר זייט. איהר האָט אלע מורא פאר'ן טויט!... און איך שפיי אויף דעם טויט און אויף דיא אנדערע מאכאראיקעס אין גהינם!... אז איך וועל שטארבען, וועל איך ניט לעבען און כל זמן איך לעב, כל זמן הנשמה... (ער זוכט אין גערדאנקען דאָס אנדערע וואָרט און געפינט ניט. טהוט ער א גלעט דיא באָרד און טראכט): „נו, איז ניט געפידעלט, האָב איך פערגעסען, וויא ווייטער שטעהט דאָרטען!..." און א קוק געטאָן אויבען, צו דיא ווייבער, און דערזעהן כוואט'ס ווייבעלע, מיט דער טיכעל ביי דיא אויגען, טהוט ער א מורמעל אין באָרד: „אָט אז דער מגיד וואָלט מיר נעקענט זאָגען, וויא אזוי איך פאָרצאַפּע אָט דיא פרעצעפקע, א חלאת אין איהר הערצעלע אריין!..."

דער מגיד הויבט אויף ווידער דעם קאָפּ מיט זיינע רויטע, בלינדע אויגען און פאנגט אָן ווידער מיט א וויינען, בעטענדיגען קול:

„קינדערלאך, דיא ימים נוראים קומען באלד אָן, זינגט ער ארויס מיט האריץ אין פער

שטיקטע טרערן קלינגען אין זיין קול — פאספּאַרטען וועט מען אונז אַלעמען אַרויסגעבען, וועמען אויף אַ יאָהר לעבען און וועמען נור אויף עטליכע טעג... אוי, אוי, טהוט ער פּלוצים אַ שרעקליכען קרעכץ און שאָקעלט מיט'ן האַנד אין לופטען, וויא אַ שרעקליכער געשפּענסט :— וויפיעל אַלמנות זיינען דאָ אין בית המדרש און וויפיעל יתומים'לאַך!...

דער געוויין ווערט יעצט העכער, שרעקליכער. דיא מענער אפילו צוקלאָגען זיך אויף'ן קול. דיא פרויען קווימשען היסטעריש, און ער יעדט אַלץ וואַרימער, אַלץ הייסער. פונקען פייער שפּריצט זיין מויל, ברענענדיגע פונקען, וואָס פאַלען אויף דיא הערצער, אין די מוחות פון דיא צוהערער...

„תשב"ר! — שרייט ער מיט אַמאָל אויס מיט אַזא בענומענעם, אימה'דיגען קול, אַז אפילו ישראל'קע קאַטוף טהוט אויף אַ מאָמענט אַ ציטער — תשב"ר! תנוקות של בית רבן — דיא קליינע חדר־קינדער, וועלכע לערנען דיא תורה בטהרה, וואָס אויף זייער זכות „שטעהט דיא וועלט, אָט וויפיעל פון דיא קינדערלאַך, פון דיא דיינע נשמה'לאַך וועלען פּאַספּאָרטען קריגען פון מתים'לאַך, נעבאַך! און פיר וועמעס חטאים, ברוך השם? פיר אייערע חטאים, פיר אייערע גרויסע עברות... תשובה טהוט, טאַטעס פון קליינע קינדער, טהוט תשובה! — סטראַשעט ער מיט אַ'ן אימה'דיגער שטימע און שאָקעלט מיט'ן האַנד אין לופטען, שטעהענדיג אויף דער ביהמע, וויא אַ שרעקליכער געשפּענסט פון יענער וועלט...

אין דיזער צייט קלינגט אָב פּלוצים אָרע'ס הייזעריגע, שכור'ע שטימע איבער'ן בית מדרש:
- אוי, איך וויים איצטער, פאַרוואָס מיין בעדעלע איז געשטאָרבען, ווייל איך, זיין טאַטע, בין אַ גנב! שרייט ער מיט אַ פערקרימטען פּנים, שלאָגט זיך מיט ביידע לאַנגע הענד אין ברוסט און רייסט זיך פון זיין אָרט... אַלע טהוען זיך אַ קעהר צו איהם פערוואונדערט, מיט דיא פער'צרה'טע, פערוויינטע, פּנים'ער. בענצע און שלמה בוטיץ שפּרינגען אויף פון זייערע ערטער און קוקען צומישטע אויף איהם פון דער ביהמע, אפילו דער מגיד האָט אַ קעהר געטאָן דיא בלינדע אויגען אין זיין זייט. ישראל'קע קאַטוף כאַפּט איהם אָן פאַר'ן אָרעם און רעדט צווישען דיא ציינער : „דו ביסט שכור, רעד ניט.. אַ מיאוס'ע זאַך". נור אָרע רייסט זיך אַרויס פון זיינע הענד אַ'ן שרייט : — איך וועל ריידען! איך וויל תשובה טהאָן! לאָז מיך איין, גנב! און אַראָפּגעשפּרונגען פון זיין אָרט, לויפט ער מיט אַ יאָמער צום ביהמע, דער עולם טרעט אָפּ פיר איהם אַ וועג, צושראָקען, צומישט און אַ פערשטיקטער טומעל לויפט דורך דעם בית המדרש, אַ טומעל, וואָס פעראייניגט זיך מיט דעם געפּילדער אויבען, צווישען דיא ווייבער... אַרויפגעלאָפען אויף דער ביהמע, שטויסט ער זיך אָן אויף געטצעלען, וואָס שלאָפט נאָך געשמאַק, אָנגעשפּאַרט זיך אויף דעם אַרבעל פון זיין קאַפּטען, פאַלט צו צו דעם בלינדען מגיד'ס פּלייצע, קושט איהר, און וויינט פערשטיקט וויא אַ קינד : „איך בין אַ גנב, רבי, און דערפאַר איז מיין בעדעלע געשטאָרבען... מיר זיינען אַלע גנבים, וועה איז מיר!.."

אַ געוואַלדיגער טומעל הייבט זיך אויף אַרום. פון דיא הינטערסטע רייהען הייבט מען זיך אָן צו שטופּען נעהנטער צום ביהמע... פון אַלע זייטען ווערט אַ געשריי : „שא! שא!..." געטצעלע קראָליק כאַפּט זיך אויף און קוקט זיך אום צושראָקען און, געכאַפּט זיך אויף וואָס'ער וועלט ער איז, איבערהויפּט דערזעהן, אַז אָרע וויינט, לייגט ער אויך צו דעם אַרבעל צום אויג און קרימט דיא ליפּען מיט אַ וויינענדיגע מינע... ישראליק'ל קאַטוף קוקט שטאַרק אויפגערעגט אויף'ן ביהמע און אויף'ן סוף דונערט ער אַרויס :

—אָרע געה אַראָפּ פון ביהמע, דו ביזט שכור, דו ווייסט ניט, וואָס דו רעדסט... גלויבט איהם ניט קיין וואָרט, רבי, ער האָט צופיעל אויסגעטרונקען!

אָבער אָרע דריקט זיך מיט דיא ליפּען צום מגיד'ס פּלייצע און יאָמערט אויף'ן קול : „אַזא גוט קעפּעלע האָט מיין בערעלע געהאַט, אַ רב וואָלט ער אודאי געוועזן און ער איז געשטאָרבען, ווייל איך בין אַ גנב, ווייל מיר אַלע זיינען גנבים, וועה איז מיר!"

געטצעלע קראָליק שאָקעלט צו מיט'ן קאָפּ און ווישט דיא אויגעל מיט'ן אַרבעל. — אמת, אמת, בורטשעט ער אונטער נאָז — איך וויים דאָך!

ישראל'קע קאַטוף שפּרינגט אַראָפּ פון אָרט, טהוט אַ שפּיי מיט בעס און פערלאָזט דעם בית המדרש אויפגערעגט... שלמה בוטיץ און בענצע פּבע שטעהן צומישטע אויף דער ביהמע און שעהמען זיך אַרומצוקוקען זיך אויפ'ן עולם אַרום...

דער מגיד בערוהיגט מיט ווייכע ווערטער אָרען, וואָס געהט אַראָפּ פון ביהמע אַ צובראָ־

בענער, מיט א'ן אראפגעלאזענעם קאפ און שטעלט זיך צוריק אויף זיין ארט, און דאן ענדיגט דער מגיד זיין דרשה...

VI.

דיא מילכיגע שעהמען זיך.

אין א פאר שעה ארום זיינען אין בית המדרש פערבליבען נאר איינענע מענשען... אין דיא פענסטער קוקען ווידער אריין דיא בוימער פון'ם סאד.... עס איז ווידער ליכטיג ארום און א קיהלער ווינטעלע בלאזט פון דרויסען... ארע זיצט אויף זיין ארט, אנגעשפארט דעם קאפ אן וואנד, מיט א'ן האלב אפענעם מויל, מיט צוגעמאכטע אויגען, כראפעט שטארק מיט דער נאז און פייפט און פארשקעט מיט דיא ליפען...

עב קומט אריין ישראל'קע קאטוף מיט א שמייכעל אין בארד...

– נו, עס שטעהט נאך אונזער בית המדרש?

—פרעגט ער מיט איראניע — און דו? — ווענדעט ער זיך צו א יונגענמאן, וועלכען ער האט פריהער בעמערקט שטארק וויינענדיג:

— דו האסט אויך געוויינט פון'ם מגיד?

דער יונגערמאן טהוט זיך א קראץ אין פאטילניצע און ענטפערט פערשעהמט:

— איך האב ניט געוויינט, א יאט געטראפען!... אט ער האט געוויינט — אברהם'עלע צאפ!—ווייזט ער אויף אנאנדערן, וואס איז אנגעטהאן מיט א רעקעל מיט א רויטען גארטעל.

דער לעצטער אבער לייקענט אויף שטיין און ביין, אז ער האט געוויינט. ער איז אויך ניט קיין יאט און פון מגיד'שע יוצרות חלש'ען ביי איהם אויך ניט אפ דיא פיאטעס, זאגט ער.

אויף'ן סוף געפינט אוים ישראל'קע קאטוף, אז די אפילו, וואס ער האט געזעהן וויינענדיג, זאגען גאר, אז זיי האבען געלאכט בשעת דער מגיד האט גערעדט...

ישראל'קע קאטוף געהט צו. צו ארע'ן וועקט איהם אויף.

— שטעה אויף — וועקט ער איהם — א זשערעבציק געבראכט... דריי יאהר א'ן אדלערנעה בעשטעל איהם א קווארטיר!

ארע שפרינגט אויף, רייבט זיך דיא אויגען.

— פרישע סחורה?... א זשערעבציק?... וואו?... פרעגט ער מיט אימפעט.

—אין דר'ערד נעה, גרויסער יאט דו! ענטפערט איהם ישראל'קע קאטוף, קלאפט איהם איבער'ן אקסעל: — נייער בעל תשובה, א רוח אין דיין נשמה! — ליינט ער צו און שמייכעלט אין בארד...

ארע קוקט אויף איהם מיט אויסגעגלאצטע, תם'עוואטע אויגען, פערשטעהט נים, פון וואס קאטוף רעדט און דער עולם ארום ארע'ן לאכט פריילאך און רייצט זיך מיט איהם. לאכט פון זיין תשובה טהאן אויף וואס ער, ארע, דערמאנט זיך יעצט וויא דורך א חלום, און ארע פערשעהמט זיך אויך...

לעאן קאברין.

8 מערץ, 1904, ניו יארק.

נייע ביכער.

אן אריגינעלער בוך*)

פארצייטענס האט כמעט יעדער טינטטראפען געלאזט א צייכען אויף אייביג. היינט מוז עס שוין זיין זעהר א זעלטענער, אריגינעלער טראפען טינט אום צו לאזען א שפור נאך זיך. דען פארצייטענס האט דער טינט געטריפט קליינינקע טראפענס־וויז. יעדער טראפען איז דעריבער פון דעם ריינעם גרונד אויפגעכאפט געווארען און אויפבעוואהרט אויף דור דורות, וויא דער מן אין דער צנצנת.

אבער דער טינט־רעגען האט וואס ווייטער גענומען גיסען אלץ געדיכטער, ביז עס איז היינט שוין אזוי ווייט געקומען, אז עס מבול'ט נאר שרעקליך. און כמעט יעדער נייער טראפען טינט, וואס רינט היינט צו, איז נעגליכען צום זינדיגע מענשען: „עפר אתה ואל עפר תשוב“ — ער איז אש און בלאטע און ער געהט צוריק צו אש און בלאטע... וויא אזוי זאלען זיך דיא אלע נייע טראפענס טינט אנזעהען אויף דעם אנגעשווארצטען גרונד?...

(*) „חמשה ואלף מכתמים מקוריים, מאת גרשון ראזענצוויוג. בשני חלקים. חלק ראשון: מחציצו, עם מבוא. תרס"ד. בדפוס א. ראזענבערג, ניו יארק.

Digitized by Google

עס מוז שוין דעריבער זיין עפּעס נאָר א זעלטענער טראָפּען טינט, אז ער זאָל האָבען דעם זעהר זעלטענעם מזל היינטיגע צייטען צו בלייבען זיך אָנזעהען אויף לאנגע יאָהרען.

אָט צו אזוינע זעלטען מזל'דיגע טינט־טראָפּענס געהערען דיא „טויזענד און פינף עפּיגראמען“, וואָס העדר גרשון ראָזענצווייג האָט אָנגעהויבען ארויסצוגעבען אין לשון קודש. איך ער פילל דאָ א'ן אנגענעהמע פפליכט צו שרייבען אין דיא „צוקונפט“ א קורצע בעטראכטונג איבער דעם ווערק, וויא איך האָב דעם פערפאסער פערשפּראָכען ווען איך בין נאָך געוועזען דער רעדאקטאָר פון דער „צוקונפט“.

* * *

ווען מען וואָלט געפונען אזעלכע עפּיגראמען, וויא העדר גרשון ראָזענצווייג'ס צווישען אלטע פּארצייטיגע שריפטען, וואָלט מען זיי געוויס אָבגעגילטען און מען וואָלט זיי הויך אויפגעהויבען אלס א מערקווירדיגען בעוויז פון דיא גרויסע חכמה פון דיא „ראשונים“. און דער וואָלט נאָר ניט געוועזען בעטראכט פאר קיין געבילדעטען מענש, ווער עס וואָלט ניט געקענט דיזע עפּיגראמען פון אויסענווייניג און וואָלט זיי ניט בענוצט ביי יעדע פּאסענדע געלעגענהייט, אזוי וויא מען בענוצט צווישען לומדים פּסוקים פון תנ"ך און מאמרים פון פּרק אבות און גמרא, אָדער וויא מען בענוצט צווישען געבילדעטע לייט שפּריכע פון לאטייניש און גריכיש.

דאָס זיינען מערקווירדיגע עפּיגראמען. העדר ראָזענצווייג'ס זיי בלישצען אי מיט גייסטרייכען וויץ, אי מיט קלוגען זין, אי מיט בייסענדען סארקאזמוס, אי בעזאָנדערס מיט וואונדערליכען וואָרט־שפּיעל.

ליידער לאָזען זיך דאָס רוב פון דיא עפּיגראמען ניט איבערזעצען, ווייל זייער וויץ שטעקט אין העברעאישען וואָרט־שפּיעל. דורך דעם איז ליידער ניט מעגליך, אז דיא גרויסע וועלט זאָל ריכטיג דערגיין, וואָס פאר א רייכער גייסט עס בליצט דאָ ארויס פון דיא נהעטאָכמארעס.

פיר אונז, סאָציאליסטען, איז דאָס ווערק נאָך בעזאָנדערס וויכטיג צוליעב דעם, וואָס דער שארפער גייסטרייכער סארקאזמוס, מיט וועלכען דער פערפאסער רייסט זיך דרייסט אריין אין אלע פערבאָרגענע פערקרימטע ווינקעלעך פון דיא מענשענס נשמה און שטעבט גיפטיג אלע פעהלערן, פערקריכט אויך אין סאָציאלע ווינקלען און ציינט אָן אויף דיא העסליכע זייטען.

וואָס אונזער סאָציאלע קריטיק געפינט.

איך וועל פּרובירען אויסקלייבען איינינע שטעכערינע שפּיצלעך אזעלכע, וועלכע מען וועט קענען וויא עס איז עטוואָס ערקלערען אין אידיש:

פה על פת להם יפסע גבר
ושם על פת לחם יפשע גבר.
(איינער טרעט אויף ברויט מיט דיא פיס.
דער צווייטער ווערט א פערברעכער צוליב ברויט
א בים).

יבוזו לגנב פושע על ככר(*) לחם,
ויכבדו מרצח על ככר לחם.
(פעראכטעט איז דער וואָס גנב'עט צו מחיה זיין
דיא נשמה,
פעראכטעט איז דער וואָס מערדערט אויפ'ן פעלד פון
מלחמה).

גם כסא גם כוס לאליהו יכינו
שמעו כי כסף רב עד שיבוא הטמינו. 2
(א שטוהל און א כוס ווערט פאר אליהו געשטעלט,
ווייל ביז זיין קומען אין בעהאלטען פיעל געלד.)

אשרי האיש לו בית ואחוזה
על כן נהגו לנשק את המזוזה.
(וואָהל דעם וואָס האָט זיין אייגענע וואָהנונג
צו קושען דיא מזוזה, דאָס איז דיא מיינונג).

השם „שדי“ נשקף להוברי השמים
מעל הכוכב מאדים, כוכב המלחמה.
וליושבי המאדים שם בשמים
השם „כסף“ נשקף מן האדומה.
(אויפ'ן מארס דער שטערן פון בלוט
זעהן דעם וואָרט „שדי“ דיא אסטראָנאָמען.
דאָרט וויעדער זעהט מען גאנץ גוט
„געלד“ — אונזער הייליגען גאָטעס נאָמען.)

כי תראה איש גדול, חכם בען גבר,
כי יכנע על פת לחם, ישפל על שבר;
וזכרת דרך הנשר, זה מנקיון שנים,
על נבלה וטרפה יפול ממרומי שמים.
(ווען דו זעהסט א חכם, א גרויסען געלעהרטען,
צוליעב ברויט נידריג, כמעט א פערקעהרטען,
דערמאָהן זיך פון א אָדלער דעם שטיגער,
ער פאלט ארונטער פונהימעל אויף א פגר.)

---

(1) „ככר“ איז א לעבעל און „להם“ ברויט, „ככר“ איז אָבער אויך א פלאץ און "לחם" — מלחמה.

(2) ביי געוויסע דין תורות איבער געלד־זאַכען איז דער דין, דאָס געלד ניט צו געבען קיינעם, נאָר עס צו בעהאלטען „ביז אליהו הנביא וועט קימען...

Digitized by Google

מלפנים עבדו את הבעל (3
מתי מעט אנשי בליעל,
ועתה המון רבה אמללים
בעד פת לחם ישתחוו לבעלים.
(א מאָל האָבען געדיענט דעם „בעל“
ווייניגע פערפיהרטע פערזאָנען ;
היינט קניען זיך צו איהם איבעראל
אונגליקליכע ארביימער אין מיליאָנען).
קנקנים מלאים ישן
בחורי מרתפים נטמנו,
וארובות העשן
על פנות גגות נתנו.
(קריג מיט וויין, פולע,
שטעהען אין קעלערן, אין לעבער,
און פוסטע קוימענס האָבען גדולה,
זיי שטעהען אויף דיא דעכער).
כסף מטהר ממזרים
ומטמא את הכשרים.
(געלד מאכט ממזרים כשר און ריין,
און כשר׳ע מענשען טמא און געמיין).
הכמות בחוץ תרונה,
כי לא תוכלנה שלם שכר מעונה.
(“חכמות זינגען אין דרויסען שירה“,
ווייל זיי האָבען נים צו בעצאָהלען פיר א דירה).
מעטים עשו עשר
מעטים עוד בכשר ;
ומעט עוד ביושר
והמעט מכלם באשר.
(ווייניגע האָבען רייכטהום אין האנד,
נאָך ווייניגער דורך חכמה און פערשטאנד,
נאָך ווייניגער מיט עהרליכע וועגען ;
אם ווענינסטען מיט גליק און זעגען).
מה רבו בתבל תרנגולים אמללים
אשר בשרו אור יום טרם נסו תצללים,
ויהיו לכפרה, תובאו שערי מות,
בידי בני אדם ויושבי חשך וצלמות.
(אָה, וויפיעל ווינען דיא אונגליקליכע העגער,
וואָס האָבען געקרעהט אויף טאָג אָהן קאמאָוועס,
און זיינען געוואָרען א כפרה דורך מענער,
בני אדם ויושבי חשך וצלמות).

פאר א ביישפיעל פון אן אנדער סאָרט גייסטרייכען וויץ און סארקאזמוס וועלען מיר נאָר ברענגען א פאָר שטיקלעך. איך כאפ עס ארוים וואו עס מאכט זיך, גאָר ניט זוכענדיג :

נערה בתולה רעת תואר
דרשה ברופא עזרנו בנוער
ויגד לה : „אם תנשאי לאיש
תרפאי מחליך מהר חיש“.
„אם כן, ענתה, כדבריך
פרוש נא אתה עלי כנפך!“
ויען : „הרופאים כותבים מרורים
לא בעדם, אך בעד אחרים“.
(א יונגע מיידעל, ניט צו־שעהן פון געשטאלט,
האָט בעזוכט א דאָקטאָר וואָס איז נאָך ניט אלט.
דער דאָקטאָר האָט געזאָגט : „מיין מהיוערע קינד!
געה האָב חתונה, וועסטו ווערען געזונד“.
„אויב נור אן דעם היינגט אָב מיין רפואה,
האָב דו מיט מיר חתונה, ברייננ מיין ישועה“,
„ניין!“ ענטפערט דער דאָקטאָר, „עס איז קיין קאטאָוועס,
דאָקטאָרען שרייבען נור פיר אנדערע סם המות“).
„האמת השלכה ארצה ערומה,
ויכסוהו בבגדים כל אומה ואומה.
הבגדים כבר היו לבלויי סחבות,
וכל אחת תקדישם בנחלת אבות“.
(דער „אמת“ איז ארונטערגעפאלען נאקעט, אָהן קליידער,
און מען האָט איהם בעדעקט מיט בגדים יעדע אומה כסדר.
דיא קליידער זיינען פון לאנג שוין גע־וואָרען סמאטעס,
און יעדעס פאָלק פערהייליגט עס וויא ירושה פון דיא מאטעס).

הערר גרשון ראָזענצווייג דארף אויף האָבען א פינאנציעלען ערפאָלג מיט זיינע מכתמים, דען אזא בוך האָט אין זיך דיא זעלטענע מעלה, דאָס ווען נאָר א פערטאָנענער מענש האָט אפילו איין מינוט צייט, קען ער דאָס א קוק טהאָן און אריינשלינגען א פאָר פיינע ליטערארישע ראָזינקעלעך.

איך בין זיכער, אז ווען הערר ראָזענצווייג וואָלט ארויסגעגעבען אזא גייסטרייכע שטיקעל ארבייט אין א לעבעדיגע שפראך פון דיא אומות העולם, וואָלט ער ניט געהאט צו קלאגען :

„לרעי בתים בעיר,
ולי בתים בשיר.
להם לרכבה מרכבה,
ולי כרוב המחשבה,
להם חרוזי פנינים,
ולי חרוזים למבינים“!....

דיא „חמשה ואלף מכתמים“ זיינען אָריגינעל ניט נאָר דערמיט, וואָס דיא עפּיגראמען און אפאָריזמען זיינען ניט קיין „געבאָרגטע“, נאָר אויך מיט דער מייסטערנם פאָרמע. עס איז

(3) „בעל“ הייסט אויך א בעל־הבית.

Digitized by Google

ווירקליך אין אָריגינעלעם בוך אין פולען זינען פון דעם וואָרט.

ב. פיינגענבוים.

„דיא פרייע שטונדע"

א מאָנאַטליכער זשורנאַל פיר ערצעהלונגען און געדיכטע.

ווען מען בערענקט, וואס פיר א מיאוס־געלעגן פנים דיא שעהנע ליטעראטור האָט פיר דיא לעצטע פּאָאר יאָהר געקראָגען אין אונזערע טעגליכע צייטונגען, ווען מען זעהט, וואס פיר א „העכסט אינטערעסאנטען" שטאָף אונזערע טעגליכע צייטונגען גיבען זייערע לעזער אנשטאט ליטעראטור, מוזען מיר בעגריסען דיעזען זשורנאל אלס א פרעהליכע ערשיינונג אין אונזער אָרימער ליטעראטור אין אמעריקא.

דיעזער זשורנאל האָט זיך געשטעלט אלס אויפגאבע „צו פערשפרייטען אין דער אידישער מאסע א בעסערן בעגריף פון קונסט, ענטוויקלען אין איהר א פיינערן געשמאק" דורך געבען ליטערארישע ערצעהלונגען און געדיכטע, אי אָריגינעלע, אי איבערזעצטע. פאר אזא אויפגאבע אליין פערדיענט שוין דער זשורנאל, אז ער זאָל אונטערשטיצט ווערען פון יעדען איינעם, וועמען דיא אידישע ליטעראטור אין אמעריקא איז טהייער.

ביז אנפאנג אפריל זיינען ארויס 3 נומערן פון דיעזען זשורנאל, פון וועלכען מען קען זעהען, אז דער ארויסגעבער שטרעבט טאקע צו ערפילען זיין אויפגאבע, נאטירליך, וויא ווייט עס לאָזט זיך . . . .

פון דיא איבערזעצונגען וועלען מיר פארלויפיג ניט ריידען. מיר וועלען נור בעמערקען, אז ביז יעצט זיינען שוין אין איהם ערשיענען גאנץ גוטע איבערזעצונגען פון טשעכאָוו, גי־דע־מאָפּאסאן, קאָראָלענקאָ און נאָך אזעלכע בערימטע שריפטשטעלער. מיר וועלען ווארפען א בליק אויף דיא אָריגינעלע ערצעהלונגען און געדיכטע און דער „פרייער שטונדע".

דיא ערשטע צוויי נומערן ענטהאלטען אָריגינעלע ערצעהלונגען פון קאָברין, פינסקי, שלום אש, שמואלזאָהן, אדלער און קאָרנבליטה.

קאָברין'ס „חאס לעבען" געהערט צו דיא בעסטע ערצעהלונגען, וועלכע דיעזער טאלענטפאָלער שרייבער האָט אין דער לעצטער צייט געשריעבען. פינסקי'ס בילד: „דאס מיידעל ביים ארון קודש" איז ניט זעהר געלונגען. דיא אידעע איז א גאנץ אינטערעסאנטע, אבער דאס בילד איז ניט געראָטען. שלום אש'ס „בילדער פון מיין שטעדטיל" זיינען א גאנץ שלעכטע נאכמאכונג פון פרץ.... שמואלזאָהן'ס סקיצע „מאכט א לעבען" איז א גאנץ גוטע, אבוואהל זיא איז ניט פון זיינע בעסטע. איהר הויפט חסרון איז, וואס דער שרייבער וויעדערהאָלט צופיעל מאָל איינע און דיעזעלבע שטריכען פון שלמה'ס כאראקטער. זיין ווייב ביילקע, פון וועלכע דער שרייבער רעדט פיעל ווייניגער, שטעהט פאר אונזערע אויגען פיעל לעבעדיגער פון איהם... שמואלזאָהן איז איינער פון דיא ווייניגע נייע שרייבער, וואס זיינען ביי אונז אין דיא לעצטע עטליכע יאָהר צוגעקומען; צווישען זיי איז ער דער בעדייטענדסטער טאלענט... קאָרנבליטה'ס „פריוויזועט חתונה" איז א גאנץ נשקשה'דיגע בורלעסקע. ציעמליך שלעכט איז אדלער'ס „שטורם". דיזער שרייבער האָט א פּאָעטישען פונק, ער האָט אבער געדאַרפט אביסעלע צוימען זיין פאנטאזיע, אז ניט קען זיא איהם, גאָט ווייס, וואס פאר א בילדער מאָלען.... אָט, למשל, מאָלט זיא איהם שוין אזא משונה'דיג בילד: „דיא מוטערס(?) פון דעם וואלד'ס בעפעלקערונג, דיא בוימער, נעהמען צערטליך ארום זייערע קינדער — דיא בלומען, גלעטען דיא רויזען, לאסצען און האלובען דיא גראָזען..." בוימער זאָלען צערטליך קענען ארומנעהמען דיא בלומען און גלעטען דיא רויזען, און לאסצען, און האלובען דיא גראזען — צו שטורמדיג איז אייער פאנטאזיע, מר. אדלער!... און דאָך, דורך מאנכע שטעלען אין דיעזער סקיצע בלישצעט ארויס א פּאָעטישער פונק...

דער דריטער נומער ענטהאלט 3 אריגינעלע סקיצען. דיא ערשטע, מר. ה. אלעקסאנדראָוו'ס, בעהאנדעלט א פראכטפאָלען סיוזשעט און איז אויך זעהר שעהן אנגעשריעבען, לייִדער אבער זיינען דיא האנדלענדע פערזאָנען אין דער סקיצע ניט גענוג קלאָר געשילדערט פון דעם שרייבער. דיא אנדערע צוויי אָריגינעלע סקיצען זיינען פון צוויי נאָך גאנץ יונגע שרייבער אין אונזער ליטעראטור: ציפין און דאָלינסקי. דער ערשטער בעהאנדעלט זעהר אן אינטערעסאנטען סיוזשעט פון א אידישען קולאק, לייִדער אבער גאנץ בלאס. דיא גאנצע סקיצע איז געשריעבען מיט א נוסחא פון א רוסיש־פּאָליציייסקען פּראָטאָקאָל, קיין איין לעבעדיגע סצענע, קיין איין כאראקטעריסטישעם בילד.... און דאָך האָט אין רעכטע הענד געקענט דיא סקיצע זיין אן אינטערעסאנטע, זעהר א גוטע. צום ביישפּיעל, ווען אין דעם קולאק ערוועקט זיך דער „מענש", ווען ער פערטראכט זיך וועגען זיין לעבען, — וואס פאר א מערקווירדיג רייכען מאָמענט דאָ איז דאָ צומאָלען פיר א שרייבער, וואס קען אריינקוקען אין א נשמה!.... וויא עס איז קענטיג, האָט מר. ציפין פערזענליך געקענט אזא מענשען, ער האָט אבער ניט דיא קראפט פארצושטעלען איהם אין לעבעדיגע בילדער. ש. דאָלינסקי'ס סקיצע „אין האָספּיטאל" איז פיעל בעסער. דיעזער יונגער שרייבער בעזיצט א בע־

Digitized by Google

אבּאכטונגס־פעהיגקייט און קען ארייןקוקען אין דיא נשמה פון דיא מענשען, וואס ער נעהמט זיך שילדערען.

פון דיא אָריגינעלע געדיכטע ווע‌לען מיר דאָ דערמאָהנען ליעסין'ס אי אין דעם ערשטען אי אין דעם דריטען נומער פון „פרייע שטונדע“ — ביידע געדיכטע צייגען ארויס פּאָעטישע קראפט. מיט איין וואָרט, דער זשורנאל „פרייע שטונדע“, וויא אזוי ער ווערט ארויסגעגעבען און רעדאקטירט, איז, אין גאנצען גענומען, א פליי־ליכע ערשיינונג אין אונזער ליטעראטור.

קריטיקוס.

„דער עקאָנאָמישער ליגען“ פון מ. נאָרדוי

דאָס איז דער נאָמען פון א בראָשורע פון 50 זייטען, וועלכע איז איבערזעצט פון דייטש פון ר. ראָקער און איז ארויסגעגעבען פון די אנארכיסטישע גרופּע „ארבייטער פריינד“ פון לאָנדאָן.

דיא קריטיק פון דיא עקאָנאָמישע צושטענדען און פיהרונגען פון אונזער געזעלשאפט איז דער גרויכער און פּרוכטבארער באָדען, אויף וועלכען אלע סאָציאליסטישע און אנארכיסטישע סיסטעמען וואקסען אזוי רייך און שטארק. דיא גרויסע און אלגעמיינע פערנייגונג פון דעם פּרינציפּ פון קאפּיטאליסטישען פּריוואט־אייגענטהום שטעלט מיט זיך פאָר דעם ברייטען און שטארקען האנד, וואָס האלט צוזאמען דיא ריכטונגען און מיינונגען, וועלכע זיינען אזוי גרונדפערשיעדען אין פיעלע אנדערע פראגען. אויפצוקלערען יעדען מענשען איבער די עקאָנאָמישע ערשיינונגען אין דער געזעלשאפט, אין וועלכער ער לעבט, איז נאטירליך די פּליכט פון יעדער פּארטיי. און ווירקליך, יעדע פּארטיי און איבערהויפּט דיא מוטער־פּארטיי, דיא סאָציאלדעמאָקראטישע, האָט אין דער גאנצער וועלט ניט געלאָזט דעם לעזער אָהן א סך עקאָנאָמישע שריפטען. ליידער אָבער זיינען דיא ארויסגעבער געוועזען אזוי איינגעגלויבט אין דיא מאגישע ווערטער פון „מעהרווערט“, „טויש“ און „וואָארענקאפּיטאל“, אז זיי האָבען מייסטענס פערגעסען דעם איינפאכען פערשטאנד פון דעם אונגעבילדעטען לעזער. איך וויל דאָ נור עראינערען אָן דיא אלט־בעקאנטע בראָשורע פון דיקשטיין „פון וואָס איינער לעבט“. איבערהויפּט איז עס נאָך מיין מיינונג א פעהלער פון א פּראָפּאגאנדאַשריפט צו וועלען מאכען פון זיך א פּאָפּולערע וויסענשאפטליכע שריפט.

„דער עקאָנאָמישער ליגען“ פון נאָרדוי איז א קאפּיטעל פון איין בוך איבער „דיא קאָנווענציאָנעלע ליגען פון דיא קולטור־מענשען, א בוך, וואָס האָט אין זיין צייט געמאכט א גרויסען רושם אין דער וועלט. עס אי זאין עסטרייך פערבאָטען געוואָרען און מיט דעם צעטעל „פערבאָטען אין עסטרייך“ האָט מען עס געכאפּט וויא מצה־וואסער. דער אינהאלט איז ווירקליך געוועזען זעהר שארף און גלענצענד, ווי ווייט ער איז געוועזען קריטיש. נאָרדוי האָט א גלאטע און שפּיביגע פעדער, גלענצענד עאיינפעלע און איז אויבערפלעכליך גענוג אין זיין שרייבען אום צו געבען לייכטען לעזעשטאָף. ער האָט געשריבען וויא ניט א סאָציאליסט צו ניט סאָציאליסטען, און ווען ער האָט צוזאמענגעקליבען דיא רעזולטאטען פון דיא קריטישע פאָרשונגען פון דיא גרויסע ערוואָלוציאָנערען און זיי איבערגעגעבען אין א פליסענדע שפּראך, איז דאָס בוך שטארק געלעזען געוואָרען, און נאָרדוי איז בעריהמט געוואָרען. דאָס איז געוועזען דאָס בעסטע ווערק, וואָס ער האָט געשאפען. זייט יענער צייט צייגט זיך מיט יעדער ווייטערער ארבייט פון נאָרדוי א ווייטערער נידערגאנג, ווען נים אין דער קונסט פון שרייבען, נאָר אין וויסענשאפטליכען קענען, אין קריטישער פעהיגקייט און אין ברייטקייט פון אנזיכטען.

„דער עקאָנאָמישער ליגען“ ענטהאלט אין זיך א פערשטענדליכע קריטיק פון דער עקאָנאָמישער זייט פון אונזער געזעלשאפט. א קריטיק, וועלכע רעדט צום געזונדען מענשען־פערשטאנד. דער איבערזעצער האָט צו זיינע פיעלע פערדינסטליכע ארבייטען פאר דאָס אידישע פאָלק נאָך איינע צוגעלייגט, איבערזעצענדיג דאָס ביכעלע. אין דער צייט פון פּאָגראָמען אין רוסלאנד און נאציאָנאלע בעגייסטערונג צווישען איינינע פאָרטגעשריטענע און עהרליכע סאָציאליסטען, איז עס בעזונדערס אנגענעהם בעקאנט צו מאכען דעם לעזער מיט דעם פאקט, אז ר. ראָקער, דער איבערזעצער און רעדאקטאָר פון „ארבייטער פריינד“ איז א ג ע ב אָ ר ע נ ע ר ק ר י ס ט, וועלכער האָט זיך אויסגעלערנט אידיש. דאָס געהערט אָבער גאָר אייגענטליך צום נאציאָנאלען ליגען... דיא ארויסגאבע פון דעם ביכעל רעט פיעל פיר זיך. זיא איז נוט גע־

...קט און מאכט אן אנגענעהמען איינדרוק. דיא ...פפע „ארבייטער פריינד" האט יעצט געגעבען ...עם אידישען פאלק א שריפט, מיט וועלכע יע־...ע פארטיי קען זיך בענוצען און וועלכע וועט זיין איינע פון דיא בעסט־געלעזענע פראפאגאנדא־שריפטען פאר בעסערע פארמען פון עקאנאמישען לעבען.

מ. לעאנטיעף.

דיא צוקונפט צו איהרע ארויסגעבער

און דאס זיינט איהר לעזער פון דער „צוקונפט".

פיר זיך גיט איהר זיא ארויס, פיר אייער גייסט, מוח און נשמה; איהר האט זיא אויפגעבויט און אויף אייער גוטען רצון האלט זיא זיך אויף — —

„צוקונפט"־ארויסגעבער, „צוקונפט'ס" אינטעליגענטע פריינד, אייער זשורנאל האט פיר די לעצטע צייט געמאכט זעהר א שעהנעם פארטשריט. צווישען דיא אידישע לעזער, אין אלע שטעדט און שטעדטלאך פון אמעריקא, וואו עס געפינט זיך נאר א פריינד פון פרייען געדאנק ווּיסען און אמת'ע ליטעראטור, איז ער, אייער זשורנאל, א גוטער, שעהנער, ליעבער גאסט... איבער פיער טויזענד נייע פריינדע איז ביי אייער זשורנאל „דיא צוקונפט" צוגעקומען פיר פינף חדשים! אונזער אלעמענס שעהנער טרוים, אז „דיא צוקונפט" אונזערע זאל אמאל האבען א צוקונפט, איז יעצט פערווירקליכט געווארען!

אט דיזער מאראלישער ערפאלג פון אייער זשורנאל דארף ערוועקען אן אייך, זיינע פריינדע, זיינע לעזער, זיינע ארויסגעבער פרישען מוטה און פרישען ענטהוזיאזמוס צו ארבייטען פיר זיין וייטערע פערבעסערונג אין אלע הינזיכטען, וויא דאס האט ערוועקט אין אונז, מיטגליעדער פון צוקונפט־פרעסס־פעדעריישאן...

מיר ווילען, אז אונזער „צוקונפט" זאל זיין דער עמוד האש, דער ליכטיגער זייל, וואס זאל שיינען און לייכטען אין דער ארומיגער פינסטערער חושך'דיגער נאכט פון אונוויסענהייט, וואס רינגעלט ארום אונזערע פערשקלאפטע ארבייטער. דיא אויגען עפענען ווילען מיר זיי, דאס ליכט, דאס אמת'ע ליכט פון דער שעהנער צוקונפט ווילען מיר זיי ווייזען. דעם מענשנעפיהל, וואס דיא שווערע שקלאפען־פראצע, דיא נעצוואונגענע, פערקויפטע ארבייט האט פערטעמפט, ווילען מיר אין זיי אויפוועקען... זייער אפגעשוואכטע, פערשלאפענע דענקונגס־קראפט ווילען מיר אין זיי אויפמינטערען... דערצו מוזען מיר האבען די בעסטע ליטעראטען, וואס זאלען טהאן דיזע שעהנע ארבייט. נון, די בעסטע שרייבער פון אמעריקא האט דיא „צוקונפט". מיר ווילען אבער אויך האבען דיא בעסטע שרייבער פון רוסלאנד אין אונזער זשורנאל.

מיר האבען ארויסגעשיקט איינלאדונגען צו אלע בעסטע שרייבער פון רוסלאנד און מיר האפען צו קריגען פון זיי אין קורצען ליטעראטור.

דערצו אבער מוז מען האבען מיטלען, נייע מיטלען, מעהר געלד..

דאס צו שאפען האט אייער זשורנאל א'ן עקסקורשאן אויף'ן שעהנעם האדסאן ריווער, שבת, דעם 25טען יוני.

פריינד פון דער „צוקונפט" אין אייערע הענד ליעגט יעצט דיא מעגליכקייט, אז איהר זאלט ווירקליך קענען שפעטער שטאלצירען מיט אייער זשורנאל! לעזער פון דער „צוקונפט". איהר פאהרט דאך אמאל אויף א פרעמדען עקסקורשאן, פערגעסט־זשע ניט אייער אייגענעם עקסקורשאן! ארויסגעבער פון דער „צוקונפט", זאלען מיר זיך אלע זעהן דעם 25טען יוני אויף דעם עקסקורשאן פון אונזער זשורנאל און אויף דיא בלויע כוואליעס פון דעם שעהנעם האדסאן, דורכפאהרענדיג דיא שעהנע הויכע גרינע בערג, אונטער דיא אקאמפאנימענט פון מוזיק, זאלען מיר ריידען פון אונזער שעהנער „צוקונפט".

מיט גרוס,

„צוקונפט־פרעסס־פעדעריישאן".

מיט דאנק פערעפענטליכען מיר דיא נעמען פון ארגאניזאציאנען און פריוואט־פערזאנען וואס האבען איינגעצאהלט אויף שערס און עס איז נאך ביז איצט ניט פערעפענטליכט געווארען.

מיר בעטען: ווער עס וועט ניט געפינען זיין נאמען אין פאריגע און אויך ניט אין דיזע ליסטע פערעפענטליכט, זאל אנצייגען אין אפיס פון „צוקונפט".

	שערס געקויפט	קעש איינגעצאהלט
ארב. רינג בר. 11, ברוקלין	1	$5.00
ארב. רינג, בר. 26, וואטערבורי	1	1.00
ארב. רינג, בר. 20 ניו יארק	1	5.00
אר. רינג, בר. 28 ניו יארק	1	5.00
א. ר. בר. 34 ספרינגפילד, מאסס.	1	1.00
א. ר. בר. 36 טשעלסיע, מאסס.	1	5.00
אר. רינג, בר. 37 ניו יארק	2	2.00
אר. רינג בר. 45 פיטסבורג	1	5.00
ארב. אונ. פעראיין, פראווידענס	5	25.00
פיינטער דעקאריימארס נוארק	1	5.00
בעקער יוניאן, נוארק	1	5.00
בעקער יוניאן לאקאל 334 פיטסבורג		
	1	5.00
„בונד" ברענטש באסטאן	2	10.00
קארפענטער לאקאל 954 באסטאן	1	5.00
פענטס מייקער לאק. 173	1	5.00
ועסט מייקער לאק. 23	1	5.00
בעקער יוניאן לאק. 45	1	5.00
יונ. ג. ו. קאסטום טיילארס לאק. 223		
	1	2.00
עד. אליאנס, לינן, מאסס.	1	5.00
אווערָאל מייק. יוניאן לאק. 144 פילאד.		
	1	5.00
וועסט מייק. לאק. 70 פילאד.	1	5.00
סיגאר מייקער יוניאן, מיוטשעל אייד.		
ניו יארק	1	5.00
ארבייטערינען בר. 21 ס. ד. פ.	2	2.00
„בונד" ברענטש שיקאגא	1	1.00
סאצ. פראפאגאנדא קלאב, באלטימארע		
	1	1.00
פראג. ווארקינגמען ניו יארק	2	10.00
סאציאליסט ליטערארי סאסייעטי, פיטסבורג,		
	1	2.00
ס. שייארין, ברוקלין	5	25.00
ל. בלים, ברוקלין	1	5.00

	שערס געקויפט	קעש איינגעצאהלט
ס. סקליאר, ברוקלין	1	5.00
ס. סווינטאן, ברוקלין	1	5.00
אב. בערמאן, ברוקלין	1	5.00
ס. פייערשטיין, ברוקלין	1	5.00
ס. קויפמאן, ברוקלין	1	5.00
דר. מ. א. קאהן, ברוקלין	1	5.00
י. גינזבורג, ברוקלין	1	5.00
א. מ. ליפאווסקי, ברוקלין	1	5.00
אב. הארקאווי, ברוקלין	1	5.00
א. שליקערמאן, ברוקלין	1	5.00
י. סיימאן, סיטי	1	5.00
נ. ה. זיידמאן, ברוקלין	1	5.00
דר. נ. קאין, ברוקלין	1	5.00
דר. י. קויפמאן, ברוקלין	1	5.00
מ. ראבינאוויטש, ברוקלין	1	5.00
ס. באלזאם, סיטי	1	5.00
ל. שלאקמאן, מאנטרעאל, קענעדע	1	5.00
י. ליעבליך, הארטפארד, קאנג.	1	5.00
י. בראנווין, הארטפארד	1	5.00
דר. בוטה, סיטי	1	5.00
דר. י. הילל, ניו יארק	1	5.00
ו. ראזען, איסט ארענדזש, נ. דזש.	1	5.00
ו. ליטמאן, פעטערסאן	1	2.50
י. שיינמאן, באסטאן	1	2.00
מ. שערמאן, פראווידענס	1	2.00
ל. פאז, סיטי	1	1.00
אבעל, סיטי	1	1.00
מיס מארקס, סיטי	1	1.00
ו. ערלין, סיטי	1	1.00
ל. סמיטה, סיטי	1	2.00
מ. זיסקינד, סיטי	1	1.00
ל. שווארין, סיטי	1	1.50
א. גליק, סיטי	1	1.00
י. דיימענדסטאן, סיטי	1	1.00
א. לעווין, וואטערבורי	1	1.00
מיס ראזען, ברוקלין	1	1.00
ל. קורלאנדטשיק, ברוקלין	1	1.00
י. ה. גאלדשטיין, ברוקלין	1	1.00
י. טאפפ, ברוקלין	1	1.00
י. וואלטער, מאינט־ווערנאן	1	1.00
ל. אשינאווסקי, נוארק	1	1.00
מ. ליבאוויטש, נוארק	1	1.00
גרינפעלד, סיטי	1	1.00
מ. ראבין, בראקטאן	1	2.00

די צוקונפט

No. 7 (31) JULY 1904 Volume 3

בראָניסלאַוו סלאַווינסקי

אין דעם 50טען נומער פון דעם רוסיש־סאָציאַל־דעמאָקראַטישען אָרנאַן „איסקרא" און פריהער נאָך אין דעם בערלינער „פ אָ ר ו ע ר ט ס" איז גענעוועזן איבערגעדרוקט א געהיימער בעפעהל פון דעם פעטערבורגער פאָליציי־דעפּאַרטמענט, דאַטירט דעם 22טען מאי, 1903, און בעצייכענט מיט'ן נאָמער 4896. דיזער בעפעהל איז געווען אדרעסירט צו אלע גענעראַל־גובערנאַטאָרען, אָבער־פאָליציי־מייסטער און פאָליציי־מייסטער, זשאַנדאַרמסקי פאָלקאָווניקעס און פאָליציי־קאָמיסאַרען מיט דער פאָלגענדער אויפפאָרדערונג: „ב ר אָ נ י ס ל א ו ו ס ל א ו י נ ס ק י און נ י ק אָ ל א י ק א ט ש ו ר י ן, דיא צוויי פאָליטישע פערברעכער, וועלכע זיינען אנטלאָפען פון דער קאַטאָרגע אין דיא לארטשינסקי זילבער־מינען, זאָלען אויסגעזוכט און ארעסטירט ווערען, און אונטער א שטרענגער קאָנוואָי זאָלען זיי צוריק אָבגעפיהרט ווערען צו דעם דערמאָנטען פלאַץ אין קאַטאָרגע".

וועהרענד דיזער בעפעהל איז געפלויגען איבער דיא טעלעגראַפישע דראָטען פון גאַנץ רוסלאַנד און אזיען, וויא אויך אין אייראָפּא, האָבען דיעזע צוויי גענאָסען, וויא א מאָל יעקב אבינו, געהאט קפיצת הדרך... און געמאכט שנעל זייער רייזע איבער מאנטשוריא, כינא און יאפאן, ביז עס איז זיי ענדליך געלונגען צו קומען צו א זיכערען פלאַץ.

* * *

ב ר אָ נ י ס ל א ו ו ס ל א ו י נ ס ק י איז געווען א סטודענט פון נאטור־וויסענשאפטליכען פאקולטעט אין דעם ווארשעווער אוניווערזיטעט. זייענדיג נאָך א סטודענט איז סלאווינסקי געוואָרען א מיטגליד פון דער דאַמאָלסדיגער פאָליטישער רעוואָלוציאָנערער אָרגאניזאציאָן „פראָלעטאריאט". עס האָט נישט לאנג געדויערט, און ער איז געוואָרען איינער פון איהרע לייטענדע גייסטער. דיא אָרגאַניזאציאָן „פראָלעטאריאט" איז בעגריסט געוואָרען מיט גרויס ענטהוזיאזמוס פון דיא ווארשעווער ארבייטער, וויא אויך פון דיא ארבייטער פון פיעלע אנדערע שטעדט אין רוסיש־פוילען. זיא האָט אויך געהאָלפען דער פאַרטיי „נאַראָדנאיא וואָליא" אין איהר העלדישען קאמפף געגען דער רוסישער רעגירונג. עס איז אָרגאניזירט געוואָרען א געהיימע פרעססע אין ווארשא. מען האָט אָנגעפיהרט א גרויסע פאָליטישע און עקאָנאָמישע אגיטאציאָן און פּראָפּאגאנדא צווישען דיא מאסען, — און ארבייט, וועלכע פערדיענט מיט רעכט אָנגערופען צו ווערען דער גרונד־שטיין, אויף וועלכען עס איז אויסגעוואקסען דיא היינטיגע מעכטיגע סאָציאליסטישע בעוועגונג אין פוילען.

דיא רעגיערונג האָט געמאכט דיא גרעסטע אנשטרענגונגען, אום אריינצוקריגען אין איהרע בערישע לאַפּעס דיא הויפּט־מיטגליעדער פון

Digitized by Google

דיזער פארטיי, וואס עס איז איהר אויך ענדליך געלונגען אין יאהר 1884, ווען זיא האט פערהאפטעט ניין און צוואנציג מיטגלידער, פון וועלכע פיער, נעמליך: קיניצקי (א טעכנאלאג), בארדאווסקי (א ריכטער), אססאווסקי (א שוסטער) און פעטרושינסקי (א וועבער) זיינען געהאנגען געווארען אין ווארשעווער ציטאדעל דעם 28טען יאנואר, 1896. דיא איבריגע זיינען פעראורטיילט געווארען אויף קאטארגע אין סיביר אויף פערשיעדענע יאהרען.

בראניסלאוו סלאווינסקי.

סלאווינסקי'ן איז דאן געלונגען צו אנטלויפען. אין א קורצער צייט ארום איז ער צוריק געקומען קיין ווארשא מיט דעם צוועק זיך צו זעהען מיט דיא איבערגעבליבענע גענאסען און צו בעראטהען זיך, וויא אם בעסטען פארטצוזעטצען ווייטער דיא אנגעפאנגענע ארבייט. דיא צוויי גענאסען, מיט וועלכע ער האט זיך בעדארפט זעהען, זיינען געוועזן: דער גוט־בעקאנטער רעוואלוציאנער לודוויג יאנאוויטש, וועלכער האט זיך ערשט מיט קנאפע צוויי יאהר צוריק דערשאסען אין סיביר, און אלעקסאנדער דעמבסקי (געפינט זיך יעצט אין ניו יארק). וועהרענד זיי זיינען אלע דריי געזעסען אין א קאפע אויף דיא הראביע (גראף) בערג נאס, זיינען זיי דערקענט געווארען פון א שפיאן מיט'ן נאמען הוזארסקי, וועלכער האט גלייך געבראכט פאליציי מיט זשאנדארען. דערזעהענדיג דיא זשאנדארען, האבען אלע דריי אויגענבליקליך בעשלאסען טהייער צו פערקויפען זייער פרייהייט און זיי האבען אנגעפאנגען צו שיסען פון זייערע רעוואלווערס. דער שפיאן איז געפאלען א צובלוטיגטער אויף דער ערד און אויך איינער פון דיא פאליציי איז פערוואונדעט געווארען. אין דער מהומה איז סלאווינסקי'ן און דעמבסקי'ן געלונגען צו אנטלויפען. יאנאוויטש איז פערהאלטען געווארען. מען האט איהם אוועקגעפיהרט אין ציטאדעל און אריינגעצווינגען אין דעם פראצעס פון דיא „29" ארעסטירטע. נאך לאנגע יאהרען פון מאטערניכען אין שליסעלבורגער פעסטונג האט מען

איהם פערשיקט נאָך סאַכאלין, וואו ער האָט ענדליך געמאַכט א סוף צו זיין לעבען מיט א קייל אין קאָפּ.

סלאווינסקי איז נאָכדעם אוועק נאָך אויסלאנד, וואו ער איז געוואָרען א מיטגליעד פון דער אויסלענדישער סעקציאָן פון דער פּארטיי „נאראָדנאיא וואָליא“, וועלכע האָט דאן ארויסגעגעבען אין פּאריז דעם אָרגאן „דער טעלעגראף פון דער נאראָדנאיא וואָליא“. אָבער דער לעבען אין דער פרעמדע, ווייט פון דעם קאמפּפּלאץ, האָט נישט געקענט צופרידען שטעלען סלאווינסקי'ן, און ער האָט בעשלאָסען זיך אָפּצוגעבען צו דער סאָציאליסטישער פּראָפּאגאנדא אין דיא פּוילישע טהיילען פון עסטרייך און פּרייסען. צוזאמען מיט גענ. יאנישעווסקי, דעם סאָציאל־דעמאָקראטישען דעפּוטאט אין רייכסטאג, און אנדערע גענאָסען האָט ער אָרגאניזירט סאָציאליסטישע קלובען, גענומען א טהעטיגען אנטהייל אין דער וואהל־אגיטאציאָן, האָט ארומגערייזט אין דיא פערשיעדענע שטעדט און פּראָווינצען און אָבגעהאלטען עפענטליכע פערזאמלונגען. דיזע ארבייט האָט אזוי כסדר אָנגעהאלטען ביז דיא ענדע פון דיא 80־ער יאָהרען; דאָס איז געווען אין דער צייט פון דא בעריהמטע ביסמארקישע אנטי־סאָציאליסטען־געזעצע אין דייטשלאנד. ווען אזא פּראָפּאגאנדא איז געווען פערעכענט פאר א פּאָליטישען פערברעכען. אויף דעם גרונד פון דיזע געזעצע האָט מען אין יאָהר 1888 ארעסטירט סלאווינסקי'ן מיט נאָך 16 גענאָסען.

דיזער ארעסט איז אויך געפּלאנט געוואָרען מיט דעם געהיימען צוועק סלאווינסקי'ן איבערצוגעבען אין דיא הענד פון דער רוסישער רעגיערונג. דיא דייטשע פּאָליציי האָט זיך שוין געקליבען איבערצוגעבען סלאווינסקי'ן צו רוסישע זשאנדארמען, ווען דיא סאָציאל־דעמאָקראטען האָבען זיך דערפון דערוואוסט און האָבען גענומען אזוי שטארק צו פּראָטעסטירען אין גאנצען לאנד, אין דער פּרעסע, אויף פערזאמלונגען און אין פּארלאמענט. דאָס דיא פּרייסישע רעגיערונג האָט געמוזט ערקלערען עפענטליך, אז זיא וועט איהר ניעדערטרעכטיגען פּלאן ניט אויספיהרען. דאָך, אום צו טאָן א געפעליגקייט דער רוסישער רעגירונג, האָט דיא פּאָליציי עקסטרא פאבריצירט אן אנקלאגע געגען סלאווינסקי'ן און נאָך לאנגע מאטערניסען אין דיא שרעקליכע דייטשע געפענגניסען פאר דעם פּראָצעס, האָט מען איהם ענדליך פערורטהיילט אויף צוויי יאָהר און נייען מאָנאטען שווערע ארבייט אין א געפענגנים און דערנאָך צו פערלאָזען דייטשלאנד. דיא גאנצע צייט, וואָס ער איז געזעסען אין געפענגנים, פאר דעם „משפט“, האָט מען איהם געהאלטען געשמידט אין קייטען, אונגעאכטעט אויף זיין אונאויפהערליכען און מוטהיגען פּראָטעסט געגען דיזער בארבאריי. יעדעס מאָל אָבער, ווען מען האָט איהם געפיהרט צו דעם אונטערזוכונגס־ריכטער, האָט מען איהם אויפ'ן וועג בעפרייט פון דיא קייטען, און ווען ער פלעגט זיך פאר דעם ריכטער בעקלאָגען, ווארום מען האלט איהם געשמידט אין קייטען אין געפענגנים, פלעגען דיא בעאמטע פון געפענגנים אָבלייקענען זיין קלאגע, אָנצייגענדיג אויף דעם פאקט, אז ער קומט אימער אין געריכטס־הויז אָהן א סימן פון קייטען.

„מיין געפאנגשאפט אין דייטשלאנד, אין „פּלאָטצענזעע“, האָט סלאווינסקי ערקלערט, „איז געווען דאָס שרעקליכסטע, וואָס איך האָב דורכגעמאכט אין מיין לעבען, און דורכגעמאכט האָב איך, ברוך השם, א רעכט ביסעל“.

אלס ביטערער צוגאָב צו דיזע ליידען אין „פּלאָטצענזעע“ (דער נאָמען פון דער תפיסה) איז נאָך געווען דיא אונזיכערהייט וועגען זיין צוקונפט, דיא מעגליכקייט, אז מען וועט איהם דאָך איבערגעבען אין דיא בלוטיגע לאַפּעס פון דער רוסישער רעגיערונג. ער האָט גוט געוואוסט, אויף וואָס דיא דייטשע פּאָליציי איז פעהיג, און ער האָט קיין טעות געהאט אין זיינע טרויעריגע רעכנונגען.

נאכדעם וויא ער איז אויסגעזעסען דיא בעשטימטע צייט אין „פּלאָטצענזעע“, האָט דיא דייטשע רעגיערונג אָהן צערעמאָניעס און שאנדע איהם אוועקגעפיהרט צום רוסישען גרענעץ און אויסגעליפערט צו דיא רוסישע בלוטהינד.

דאָס אלעס איז געווען אָבגעמאכט נאָך פון פריהער. אויף דער גרענעץ האָט שוין געווארט א מחנה זשאנדארמען, וועלכע האָבען איהם גלייך אָבגעפיהרט אין בעריהמטען ווארשעווער ציטאדעל.

פינף לאנגע און שרעקליכע יאָהרען האָט סלאווינסקי אָבגע'חשך'ט אין דיזער רוסישער באסטילע. דער צעטעל פון זיינע חטאים געגען דיא רוסישע טיראניי איז געווען א גאנץ לאנגער: זיין טהעטיגקייט איז „פּראָלעטאר־

יאט“, זיין ענטלויפען, זיין ווידערשטעלען זיך מיט געוועהר אין דער האנד געגען דער פאָליציי אין קאפע־הויז, אפילו זיין אגיטאציאָן אין דייטשלאנד האָט מען אויך אריינגענומען אין חשבון. צווישען אנדערעס האָט מען איהם אויך בעשולדיגט אין פערשפרייטען פאָליטישע איבערצייגונגען, וועלכע זיינען פערבאָטען פון דער רוסישער רעגירונג, און אין אָרגאניזירען א פערשווערונג געגען דעם רוסישען צאר.

נאָך א קורצער געריכטליער טראגי־קאָמעדיע האָט מען איהם פעראורטהיילט צום טויט דורך הענגען.

סטרעלניקאָף, דער פּאָרזיטצענדער פון דיזען געריכט, פאָלגענדיג דעם ביישפּיעל פון זיין ניט וויינינער גרויזאמען ברודער, וועלכער האָט אין זיין צייט א מאסע מענשען געשיקט צו דער תליה, האָט געשטימט פאר דיזען אורטהייל. נאָר צוויי ריכטער, בעטראכטענדיג דיזען אורטהייל פאר צו־גרויזאם, האָבען געשטימט מען זאָל איהם געבען א לייכטערע שטראָף. סטרעלניקאָף און דער אָבער־פּראָקוראָר האָבען זיך דאן געווענדעט אין פעטערסבורג צו דער העכסטער אינסטאנץ פון רוסישער גערעכטיגקייט מיט אן ערקלערונג, אז דיא צוויי דערמאָנטע ריכטער האָבען קיין געזעצליכע בערעכטיגונג נישט געהאט צו שטימען פאר אן ערלייכטערונג פון דעם אורטהייל, ווייל דיזער פריווילעגיום געהערט נור דעם צאר אליין. דער ענטפער, וואָס איז אָנגעקומען פון פעטערסבורג, האָט געלויטעט, אז דיא צוויי ריכטער זאָל מען ענטלאסען פון זייער אמט און אז מען זאָל נאָך א מאָל אָנפיהרען דעם פּראָצעס געגען סלאָווינסקי'ן און פעראורטהיילען איהם לויט דעם געזעץ, דאָס הייסט מיט אנדערע ווערטער: צום טוידט.

נאָך א קורצער געריכטליכער טראגי־קאָמעדיע ווידערהאָלט און דער טאָדעס־אורטהייל איז שליסליך געוואָרען אָפיציעל ערקלעהרט פאר גענ. סלאָווינסקי'ן. אום אָבער צו בעווייזען דעם גרויסמוטה פון אלעקסאנדער דעם דריטען, האָט מען דעם אורטהייל געענדערט אויף לעבענסלענגליכע פערהאַפטונג אין קאטאָרגע.

סלאָווינסקי האָט נישט געבעטען קיין בעגנאדיגונג. עס איז שווער צו בעגרייפען דיא ליידען, וואָס סלאָווינסקי האָט געפיהלט דורך דער צייט פון דעם ערשטען ביז דעם צווייטען פּראָצעס און שליסליך ביז דער ענדערונג פון אורטהייל, ווען זיין לעבען איז געהאנגען אויף א האָר. אזוי וויא אן אמת'ער מארטירער, רעדט ער זעהר אונגערן יעצט וועגען זיינע ליידען און שמערצען. ער איז אין אלגעמיין דיא רייגע פערקערפערונג פון בעשיידענהייט. ווען מען האָט איהם אָבער זעהר דרינגענד געבעטען ער זאָל עטוואָס דערפון דערצעהלען, האָט ער נאָר אזוי פיעל געענטפערט: „ווען מען האָט מיר ענדליך ערקלערט דעם טאָדעס־אורטהייל, האָב איך געפיהלט, אז איך בין ענדליך דאָך גערעטעט. דיא קאָמעדיע פון פּראָצעס, האָב איך זיך געטראכט, האָט דאָך ענדליך אויפגעהערט און דער יוסטיץ־פּארס איז פאָריבער.'

דער יעניגער, וועלכער איז בעקאנט מיט דעם אמת'ען כאראקטער פון א פאָליטישען פּראָצעס אין רוסלאנד, קען אויך בעגרייפען דעם פאקט, אז דער טאָדעס־אורטהייל איז ניט זעלטען ווירקליך א'ן אמת'ע ערלייזונג פאר דעם פיזיש און גייסטיג געפּלאגטען פאָליטישען פערברעכער.

אונגעאכטעט אָבער אויף אלעם דעם, האָבען דיא אכצעהן יאָהר פון געפענגניסע און קאטאָרגע אויף א האָאר ניט געבראָכען דעם ריעזען־גייסט פון בראָניסלאוו סלאָווינסקי. ער האָט נאָך אין זאפּאס געהאט גענוג ענערגיע און גייסטיגע קראפט צו מאכען זיין לעצטען און ערפאָלגרייכען פערזוך צו אנטלויפען פון קאטאָרגע, אום זיך ענדליך נאָך א מאָל צו געפינען צווישען זיינע אינטימע קאָמעראדען און פריינדע.

„איך בין ערשט קוים פיער און צוואנציג יאָהר אלט“, האָט ער ניט לאנג צוריק געענטפערט, ווען מען האָט איהם געפרעגט, וויא אלט ער איז יעצט.

אויף דער פראגע, וואָס מיינט ער אייגענטליך דערמיט, האָט ער ערווידערט מיט א שמייכעל:

„איך האָב לגמרי נישט געלעבט דורך דיא גאנצע אכצעהן יאָהר. אזוי, אז איך מוז ערשט ווידער אָנהויבען צו רעכנען פון פיער און צוואנציג יאָהר אָן“.

ווען ער איז אָנגעקומען אין ניו־יאָרק, האָט ער געלעבט אונטער א פרעמדען נאָמען. נאָר עטליכע אינטימע פריינד האָבען געוואוסט, ווער ער איז. נאכהער, ווען מען האָט איהם אויף א פערזאמלונג פון פוילישע סאָציאליסטען אין ניי־

יאָרק פאַרגעשטעלט מיט זיין ריכטיגען נאָמען, איז ער אויפגענומען געוואָרען מיט א ריהרענדע בעגייסטערונג. עס איז שווער איבערצוגעבען מיט ווערטער דיא שמחה און דעם ענטהוזיאזמוס פון דיא גענאָסען, ווען זיי האָבען דערזעהען דיזען העלד און קרבן פון רוסיש־פּריסישע מיזאנטרופיע לעבען זיך.

דיא פערזאמלונג האָט זיך זאָפאָרט אומגעוואנדעלט אין א יובעלנדען באנקעט. בעגריסונגען, גראטולאציאָנען און טאָסטען האָבען זיך אָנגעהויבען צו הערען פון אלע זייטען. ווען אָבער א יונגער גענאָסע האָט אָנגעפאנגען אין פלאם־פייערדיגע ווערטער צו שילדערן און לויבען דיא ארבייט פון גענאָסע סלאָווינסקי, האָט דער לעצטער איהם אונטערבראָכען מיט דער ערקלערונג: „קאמעראדען, איהר דארפט גאָר נישט ריידען וועגען דעם — וואו עס איז א קאמפף, דאָרטען מוזען אויך זיין אָפּפער".

* * *

לאָמיר האָפען, אז אונזער העלדישער קאמעראד סלאָווינסקי וועט געפינען זיין ריכטיגען פּלאץ אין אונזער בעוועגונג דאָ אין דער נייער וועלט און אז ער וועט נאָך לאנג לעבען און זעהען דעם טאָג, ווען דער אידעאל, פאר וועלכען ער האָט מקריב געווען דיא שעהנסטע צייט פון זיין לעבען, וועט פערווירקליכט ווערן.

סלאָווינסקי געפינט זיך יעצט אין שיקאגאָ. ער איז א מיטארבייטער אין „ראבאָטניק", דער אָרגאן פון דיא פּוילישע סאָציאליסטען אין נאָרד אמעריקא. סלאָווינסקי איז אויך א פּאָעט. ער האָט געשריעבען אייניגע זעהר גוטע געדיכטע, וועלכע ווערן היינט דעקלאמירט פון זיינע גייסטיגע קינדער, דיא יונגע פּוילישע סאָציאליסטען.

ס. פּאָללאָק.

יצחק בער לעווינזאָהן (ריב״ל)

און זיין צייט.

II

לעווינזאָהן האָט חתונה געהאט פריה און געגען זיין ווילען. עס איז א וואונדער, וואָס אזא אויפגעקלערטער, ליכט יענער צייט, און גוטער מענש, וויא זיין פאָטער איז געווען, האָט איהם געצוואונגען צו א שידוך מיט געוואלד. יעדענפאלס איז דיזער צוואנג געווען אן אונגליק פיר לעווינזאָהנען. זיין פערזענליכער לעבען איז געווען א רואינירטער און אן אויפהערליכע טראגעדיע פון אָנהויב ביז צום סוף.

זיין פרוי האָט איהם זעהר הייס געליעבט. נאָר זיא האָט איהם ניט געקענט פערשטעהן, צווישען זיי איז געוואָרען באלד א בייז לעבען, און איהר האס צו איהם איז דערנאָך געוואָרען אזוי שטארק, אז זיא האָט איהם געוואָלט פערגיפטען. צום גליק האָט מען לעווינזאָהנען אָבגעראטעוועט. ער האָט זיך דאן מיט איהר געגט און האָט שוין מעהר קיין מאָל ניט חתונה געהאט.

א קורצע צייט נאָך'ן גט איז ער געבליבען לעבען אין דער שטעדטעל, וואו זיין פרוי איז געווען. ראדזיוויל האָט געהייסען דיא שטעדטעל. ער האָט געמאכט זיין לעבענסמיטעל פון געבען שטונדען. דיא גאנצע שטעדטעל האָט איהם זעהר געשעצט און געאכטעט. אָבער איהם איז באלד ענג געוואָרען דיא קליין שטעדטעל. איהם האָט געצויגען אין דער גרויסער, ווייטער וועלט, צו ברייטערע טהעטיגקייט, צו העכערע בילדונג.

אינדעסען איז אונטערגעקומען דער יאָהר 1812 פון דעם רוסיש־פראנצויזישען קריעג. אין ראדזיוויל איז דאן געשטאנען א רוסישער פאָלק. לעווינזאָהן, וועלכער האָט געקענט גוט רוסיש און דייטש, האָט ערוויזען זעהר וויכטיגע דיענסטע דעם מיליטער־פּאָליצמייסטער הירס אין איבערזעצונגען פון שריפטען.

ארבייטענדיג אלס איבערזעצער האָט ער אזוי שטארק אָנגעשטרענגט זיינע קרעפטען, אז ער איז אריינגעפאלען אין א נערווען־פיבער, פון וועלכען ער האָט זיך ניט געקענט ערהאָלען זיין גאנצען לעבען. ער האָט געמוזט פערלאָזען ראדזיוויל און פאָהרען נאָך בראָד, 8 וויאָרסט פון ראדזיוויל, אום דאָרטען זיך צו קורירען. אָבער ניט דיזער וואונש אליין, דער וואונש צו היילען זיך, האָט געצויגען לעווינזאָהנען נאָך בראָד.

* * *

מיט לעווינזאָהן'ס קומען אין בראָד פאנגט זיך אָן א נייער קאפיטעל אין זיין לעבען. בראָד איז דאמאָלס געוועזן דער מיטעלפונקט פון השכלה אין עסטרייך. דאָרטען זיינען געווען דיא גרעסטע אידישע משכילים און געלעהרטע, וויא: קראָכמאל, דער פערפאסער פון דעם בעריהמטען „מורי נבוכי הזמן“, דער ניט וועניגער בעריהמטער סאטיריקער און קעמפפער געגען חסידיזמוס יצחק ערטער, דער השכלה קעמפפער יוסף פּערל, אייניגע פון דיא וויכטיגסטע פערזאָנען ביי אידען אין יענער צייט, ראפּאָפּאָרט, מיזעס, לאנדאו און אנדערע.

לעווינזאָהנען האָט שוין לאנג געצויגען אהין, פונקט וויא א צייט פריהער האָט אלע דענקענדע אידישע יונגע לייט געצויגען נאָך בערלין. קוים האָט ער זיך א ביסעל ערהאָלט אין געזונד, האָט ער זיך אָבגעגעבען מיט לייב און מיט לעבען צו פערפאָלקאָמענען זיך אין בילדונג. דיא בעקאנטשאפט מיט דיזע געבילדעטע מענער האָט אויף איהם געהאט אן אונגעהייערען איינפלוס. איבערהויפּט דיא בעקאנטשאפט מיט קראכמאל. דאָס איז געוועזן דער גרעסטער דענקער און פילאָזאָף ביי אידען אין יענער צייט. מען האָט איהם גערופען דער גאליציאנער מענדעלסאָהן. אלס דענקער איז ער אָבער געוועזן פיעל טיעפער און פיעלזייטיגער פון מענדעלסאָהנען. זיין בוך „מורה נבוכי הזמן“ האָט געמאכט אזא רושם, וויא דעם רמב"ם'ס „מורה נבוכים“ מיט 800 יאָהר צוריק. דער צוועק פון דעם בוך איז געוועזן צו געבען דער אידישער יוגענד א פילאָזאָפישען בוך אויף דעם „יודאיזמוס“, דאָס הייסט, דיא לעהרע פון דער אידישער רעליגיאָן און קולטור. פונקט וויא דער רמב"ם האָט זיך צוליעב דעמזעלבען צוועק בענוצט מיט דער לעהרע פון דעם גריכישען פילאָזאָף אריסטאָטעלעס, אזוי האָט קראכמאל ערקלערט דעם יודאיזמוס, לויט דיא לעהרען פון דיא בעריהמטע צוויי פילאָזאָפען, קאנט און העגעל.

זיין ווערק לעזט זיך ניט אזוי לייכט, וויא דיא ווערקע פון מענדעלסאָהן, אָבער עס איז טיעפער און פיעל זייטיגער, בעריהרט דיא וויכטיגסטע פראגען פון דער אידישער רעליגיאָן, מיהט זיך צו געבען אויף זיי אן ענטפער לויט דער היסטאָריע און דעם געזונדען שכל. יעצט ווערט דיא ביבעל און דער תלמוד, וויא אויך רעליגיאָן אין אלגעמיין, ערקלערט גאנץ אנדערס: דאָס אלעס ווערט קריטיקירט אויס דעם קולטור־היסטאָרישען שטאנדפונקט, און דיא בעלויכטונג איז גאָר אן אנדערע; נאָר צו יענער צייט איז דער מעטאָד, וועלכען קראָכמאל האָט אָנגענומען, אויך געוועזן אן אונגעהייערער שריט פאָרווערטס. דער בוך „מורה נבוכי הזמן“ האָט געמאכט א גאנצע איבערקעהרענעס אין דיא מוחות פון דער אידישער יוגענד.

קראָכמאל האָט געהאט אויף דעם יונגען לעווינזאָהנען אן אונגעוועהנליכען איינפלוס. לעווינזאָהן האָט פערבראכט אייניגע יאָהר אין בראָד און האָט פיר דער צייט זעהר פיעל ערריכט. ער איז געוועזן דער ליעבלינג פון דיא אלע גענאנטע גאליציאנער משכילים און געלעהרטע.

אינדעסען האָט ער זיך ניט אָבגעגעבען מיט ביכער אליין. אין בראָד איז דאן געוועזן א שטארקע בעוועגונג צו גרינדען שוהלען פיר אידישע קינדער, וואו זיי זאָלען קריגען א ריכטיגע ערציהונג אין קענטנים אין ניצליכע וויסענשאפטען און לעבעדיגע שפּראכען. לעווינזאָהן האָט זיך ערוואָרבען זיינע לעבענסמיטעל אלס בוכפיהרער ביי איינעם פון דיא בראָדער גבירים. ער האָט בעשלאָסען צו פערלאָזען זיין קאָמערציעלע בעשעפטיגונג, וועלכע האָט ניט געקענט צופריעדענשטעלען א מענשען מיט אזוינע הויכע גייסטיגע שטרעבונגען, וויא ער, און אָבצוגעבען זיך אויף לעהרער, אום

צו קענען זיין ניצליך פיר דיא אויפקלעהרונג פון זיין פאָלק.

צו דערזעלבער צייט האָט ער פלייסיג גע־שריבען. ער האָט פערפאַסט אייניגע זאַכען, וועלכע זיינען אריין אין זיינע שפּעטערדיגע ווערקע. אויסער ערקלערונגען פון רעליגיעזע פראַגען און פאַקטען פון דער אידישער היסטאָ־ריע, האָט ער אויך געשריעבען סאַטירע געגען דיא חסידים און „גוטע אידען". צו דערזעלבער צייט אָבער האָט ער פערפאַסט א רוסישע גראַ־מאַטיק פיר אידישע קינדער. דאָס ווייזט, אז צווישען דיא טעאָרעטישע געדאַנקען איז ביי איהם אויך געווען שטאַרק דיא שטרעבונג צו בריינגען פּראַקטישע נוצען דיא אידישע יונגע לייט אין דערהיים, אין רוסלאַנד.

און ווירקליך זעהען מיר, אז לעווינזאָהן זיצט זיך ניט איןגאַליציען — כאָטש ער האָט דאָרטען געהאַט א קרייז פון דיא געבילדעטסטע אידישע מענער און א ברייטען פעלד פיר טהע־טיגקייט; אויך איז ער געווען געשעצט און גע־אַכטעט איבעראַל. ער האָט געפיהלט, אז אין דער היים איז ער פיעל נויטיגער. פיעלע בע־קאַנטע יונגע לייט פון קרעמעניץ און ארומיגע שטעדטלאַך, וועלכע ער האָט זייענדיג אין דער־היים געהאָלפען צו בילדען זיך, געוועקט צו אויפקלעהרונג, האָבען איהם געבעטען ער זאָל קומען צוריק אהיים, וואו דיא צאָהל פון זיינע פריינדע און פערעהרער איז אימער געוואַקסען.

און לעווינזאָהן האָט זיך אומגעקעהרט צו־ריק אין קרעמעניץ.

* * *

מיט זיין קומען צוריק אין קרעמעניץ פאַנגט זיך אָן דער דריטער און וויכטיגסטער קאַפּיטעל אין לעווינזאָהן'ס טהעטיגקייט. אין גאַליציען, אין דעם קרייז פון דיא אייראָפּעאישע געבילדעטע אידישע משכילים, וואו דער לעבען האָט געקאָכט אין פערגלייך מיט דעם ענגען, שטיקענדען לעבען אין רוסלאַנד, האָט לעווינ־זאָהן ערוואָרבען פיעל זייטיגע בילדונג, האָט א סך געלעזען און איבערהויפּט אָנגענומען זיך מיט פרישע קרעפטען, מיט קלאָרע, מעכטיגע שטרעבונגען. ער איז געקומען אהיים פול מיט ענערגיע, מיט מוטה און דיא שעהנסטע האָפ־נונגען, וועלכע האָבען פאָלקאָם הארמאָנירט מיט דיא שטרעבונגען און האָפנונגען פון דיא יונגע משכילים, וואָס זייער צאָהל איז וואַהלין און זיד־רוסלאַנד און אַלגעמיין איז שוין געווען א גאַנץ היבשע.

לעווינזאָהן האָט זיך גענומען מיט דעם גאַנצען פייער פון זיין יונגער נשמה צו דער ארבייט. זיין פּלאַן איז געווען א ברייטער. פון איין זייט האָט ער געשניטען מיט זיין שאַרפער סאַטירע דעם פאַנאַטיזמוס פון דיא חסידים, וואָס זייער מאַכט אין זיד־רוסלאַנד איז געווען אזוי שטאַרק, וויא אויף יענער זייט גרענעץ אין גאַליציען. פון דער אַנדער זייט האָט ער גע־וועקט דיא אידישע יוגענד צו בילדונג, צו ניצ־ליכע וויסענשאַפט און צו ניצליכע ארבייט אין פּשוט'ען זין. צו דערזעלבער צייט האָט לעווינ־זאָהן פערשטאַנען, אז דער וועלען אליין, פון אי־דענס צד, צו רעפאָרמירען זייער לעבען איז נאָך ווייניג. מען מוז האָבען דיא איינשטימונג און דיא הילפע פון דער רעגיערונג. און ער האָט זיך געשטעלט דיא אויפגאַבע צו זיין א מליץ, א שתדלן פיר זיין פאָלק ביי דער רוסישער רע־גירונג.

דיא פרוכט פון אַלע דיזע שטרעבונגען און אידעען איז געווען לעווינזאָהן'ס ערשטע און גרעסטע ווערק — דער „תעודה" (דאָס הייסט „דיא בעשטימונג"). דאָס איז געווען א הייסע פּראָפּאַגאַנדא פיר רעפאָרמען אין אַלע זייטען פון אידישען לעבען. לעווינזאָהן איז געווען ניט וויא קראָכמאַל אָדער מענדעלסאָהן, בלויז א פילאָזאָף, וואָס האָט זיך פערנומען נאָר מיט רעליגיעזע און פילאָזאָפישע פראַגען. ער איז געווען א מענש פון פּראַקטישען לעבען, א מאַן פון קאַמפּף. און קאַמפּף האָט מען געדאַרפט פיהרען געגען דעם אבערגלויבען און פאַנאַטיז־מוס, געגען דיא ענגע טרוקענע סיסטעם פון לערנען אין דיא חדרים און אין דיא ישיבות, גע־גען דיא איינזייטיגע בעשעפטיגונג בלויז מיט האַנדעל און שענקעריי, איבערהויפּט געגען דעם איינגעוואָרצעלטען האַס צו יעדע פיזישע אר־בייט.

ארויסטרעטען מיט דעם אייגענעם אַטאָריטעט, אָדער אין דעם נאָמען פון גוי'אישע גע־לעהרטע, מיט בעווייזע פון דעם געזונטען פער־שטאַנד, איז געווען ווייניג. ביי דעם לעזער, פיר וועלכען לעווינזאָהן האָט געשריבען, האָט געקענט גילטען נאָר דער אַטאָריטעט פון דיא אמאָליגע אידישע חכמים און פון זייערע הייליגע ספרים. און לעווינזאָהן בריינגט פאַקטען און בעווייזע פון דער גאַנצער אידישער ליטעראַ־

טור, פון תנ״ך ביז דעם ווילנער גאון, אז דיא גרעסטע מענער אין דער אידישער געשיכטע און ליטעראטור זיינען געוועזן פריינד פון בילדונג און פון עהרליכע ארבייט און פיינד פון אבערגלויבען און פאנאטיזמוס. יעדער נייער געדאנק, וואס ער פרעדיגט, יעדע רעפארם, וואס ער שלאגט פאר אין לעבען, בעשטעטיגט ער מיט ציטאטען פון תלמוד, מדרשים און דיא גאונים, בעפעסטיגט מיט דעם אטאריטעט פון דיא נביאים, תלמודיסטען און גאונים. איבערהויפט קעמפפט ער פיר לערנען העברעאיש און פיר בעשעפטיגען זיך מיט ערד־ארבייט, וואס מאכט געזונד און קרעפטיג.

אונז קען יעצט פארקומען אונבעגרייפליך: ווארום האט לעווינזאהן געפיהרט אזא שטארקע אגיטאציאן פאר דיא העברעאישע שפראכע און ערד־ארבייט? אבער ווער עס וויים דיא אומשטענדען פון יענער צייט, דעם וועט דאס פארקומען גאנץ נאטירליך. דיא העברעאישע שפראכע, וויא איבערהויפט תנ״ך, איז ביי דיא פאנאטישע אידען געוועזן אזא מין „טרפה“, וויא יעצט א פערבאטענער ביכעל, וואס רעדט אויפ׳ן קסר. דאס איז איבערגעגאנגען צו אידען פון דיא קאטאליקען, ביי וועלכע, ביז דיא לעצטע יאהרהונדערטע, איז געוועזן פערבאטען צו האלטען דעם תנ״ך אין הויז, אלס א בוך, וואס פיהרט אראפ פון וועג און מאכט פיר אן אפיקורס. אין ענגלאנד האט מען ערשט אין דער צייט פון שעקספיר ערלויבט צו איבערזעצען דיא ביבעל אין ענגליש און לעזען זיא פריי. אין דייטשלאנד איז געוועזן דיא ביבעל אין „חרם“ ביז לוטהער; אין רוסלאנד האט מען ביז מיט פופציג, זעכציג יאהר צוריק ניט ערלויבט איבערצוזעצען דעם תנ״ך אין רוסיש און האלטען איהם אין הויז. דיא אורזאכע דערפון איז, וואס דער גייסט, מיט וועלכען דער תנ״ך איז דורכגענומען, איז געוועזן צו שארף פיר דיא פערטויבטע, פערהארטעוועטע מוהות פון דיא קריסטליכע גייסטליכע און צו פריי, צו רעוואלוציאנער פיר דיא קריסטליכע רעגירונגען. „איוב“ און „קהלת“ זיינען פול מיט פעסימיסטישע געדאנקען און מיט סקעפטיציזמוס (ספקות). פיעלע קאפיטלעך פון דיא נביאים זיינען פול מיט פרייע געדאנקען, מיט האס געגען אונטערדריקער און ליעבע צו דיא אונטערדריקטע. דאס אלעס איז אים שטאנדע צו וועקען דעם גייסט און מאכען איהם קריטיקירען. דעריבער האט זיך דאס ניט געלוינט פאר דיא קריסטליכע רעגירונגען, וועלכע האבען פון דיא ערשטע צייטען ביז יעצט זיך געשטיצט אויף שקלאפעריי און דונקעלהייט פון דיא מאסען. אויך פיר זייערע העלפער און געצייג — דיא גייסטליכע, — איז געוועזן געפעהרליך, אז דער פשוט׳ער המון זאל אנהויבען צו קריטיקירען. דיא ווירקליכקייט האט געוויזען ניט איין מאל, אז זייער מורא איז ניט געוועזן אומזיסט. ניט נאר דיא פוריטאנער, לוטעראנער און קאלוויניסטען, כמעט אלע סעקטען, וואס האבען געהאט וועלכע ס׳איז פראגרעסיווע שטרעבונג, שטאף פיר זייער „אפקורסות“ אין תנ״ך און ניט נאר גייסטיגע, זאגאר פאליטישע רעוואלוציאנען האבען אפט געהאט צו פערדאנקען דער ביבעל.

וואס אנבעלאנגט דער ערוואכונג פון דעם אידישען גייסט, האט דיזע ערוואכונג אין גאנצען צו פערדאנקען דעם תנ״ך און דער העברעאישער שפראכע. דער תנ״ך און דיא העברעאישע שפראכע אין אלגעמיין זיינען אין יענער השכלה־פעריאדע געוועזן דיא ערשטע פערמיטלער צווישען דער אידישער יוגענד און דער אייראפעאישער ציוויליזאציאן. ווען אין העברעאיש האט מען נאך ניט געקענט בעקאנט ווערען מיט דיא גרויסע דענקער פון דער ניט־אידישער וועלט, האט מען דאך אין דיזער שפראך, וועניגסטענס, געקענט לעזען און שטודירען דיא אידישע דענקער און געלעהרטע, וועלכע האבען געוועקט דעם גייסט און געריסען איהם צו ליכט.

דעריבער איז מענדעלסאהן׳ס גרויסע רעפארמאטארישע בעדייטונג בעשטאנען אין דעם, וואס ער און זיינע תלמידים האבען געגעבען פיר אידען אן איינפאכע און קלארע איבערזעצונג פון תנ״ך און דייטש און א פירוש, וואס האט געגעבען צו ערקלערען דעם פשוט׳ען זין פון׳ם פסוק. דערמיט האט ער איין מאל פיר אלע מאל אראבגעצויגען דעם אידענס גייסט פון דיא דונקעלע וואלקענס אויף דער פשוט׳ער ערד. און אין דעם איז בעשטאנען אויך דער גרויסער פערדיענסט פון לעווינזאהנען, וועלכער איז געגאנגען, וויא מיר וועלען ווייטער זעהען, פיעל ווייטער פון מענדעלסאהנען.

דער צווייטער וויכטיגער פונקט פון דעם „תעודה“ איז דער הייסער אויפרוף צו אידען, זיי זאלען זיך בעשעפטיגען מיט ערד־ארבייט.

אונז שיינט איצטער נאאיוו אזא אויפרוף צו אידען, ווען מיר זעהען, אז דיא רוסישע רעגירונג מיהט זיך מיט אלע קרעפטען צו האלטען דאס אידישע פאלק ווייט פון דארף און פון דער פרייער נאטור. אבער אין יענער צייט איז דאס געוועזן גאנץ נאטירליך. אידען, און איבערהויפט דיא אידישע יוגענד, האבען, וויא מיר האבען שוין פריהער ערקלערט, פיעל געהאפט פון דער רוסישער רעגיערונג. דיא האפנונגען זיינען געוועזן ניט אהן א גרונד. אלעקסאנדער דער ערשטער האט אידען בעהאנדעלט מילדער פון אלע רוסישע קיסרים פאר איהם און נאך איהם. דיא רוסישע אידען האבען דאן אויף איהם געקוקט, וויא א מאל אין דער צייט פון שיבת בבל האבען דיא אידען געקוקט אויף כורש מלך פרס. לעווינזאהן, וועלכער איז געוועזן א טיעפער קענער פון זיין פאלק'ס פערגאנגענהייט און האט גוט געוואוסט דיא אומשטענדען פון זייער געגענווערטיגען לעבען, האט פערשטאנען, אז אהן א רעפארם אין זייער עקאנאמישען און פיזישען לעבען קען ניט האבען א בעדייטונג קיין רעפארם אין זייער גייסטיגען לעבען. אום אידען זאלען ווערען ווידער א געזונדע, א קרעפטיגע פאלק און זיין רעספעקטירט פון אנדערע נאציאנען, דארפען זיי זיך אומקעהרען צו א געזונדען לעבען נאהענט צו דער נאטור. אזוי האט לעווינזאהן געדענקט. דיא בעסטע, דיא גליקליכסטע מאמענטען אין דער אידישער געשיכטע זיינען געוועזן יענע, ווען דאס אידישע פאלק האט געלעבט ביי דער ערד און פון דער ערד. דיא גרעסטע אידישע מענער אין אמאליגע צייטען זיינען געוועזן פאסטוכער, ערד־ארבייטער און בעלי מלאכות. אידען זיינען געווארען א האנדעלס־פאלק דורך צוואנג. נאר דיא אונטערדריקונג און פעראכטונג האט זיי געמאכט פיר פראצענטניקעס און שענקער.

לעווינזאהן האט אויפגעוויזען פון תנ״ך און פון דער גמרא און דיא שפעטערדיגע ספרים, אז דיא אידישע רעליגיאן איז געגען האנדעל און ווייזט דעם גרעסטען רעספעקט צו קערפערליכע ארבייט און איבערהויפט צו ערד־ארבייט. אזעלכע בעווייזע, אזא ארט אגיטאציאן זיינען דאמאלס געוועזן נויטיג, ווייל אידען האבען דאן ווירקליך געהאט א שטארקע אבערגלויבישע אבנייגונגען געגען יעדע קערפערליכע ארבייט.

אויסער דער אגיטאציאן פיר דיא העברעאישע שפראך און ערד־ארבייט האט לעווינזאהן געפרעדיגט דיא נויטווענדיגקייט פון בילדונג אין אלגעמיין, פון רעספעקט און ברידערליכקייט צו אנדערע פעלקער. זיין שפראכע איז געוועזן הייס, פון הארצען און צו דערזעלבער צייט איינפאך, קלאר און רוהיג. דאס איז געווען ממש דיא שפראך פון א נביא.

מיר האבען זיך אבגעשטעלט לענגער אויף לעווינזאהן'ס ערשטע ווערק דעם „תעודה", ווייל דאס איז זיין גרעסטע ווערק, מיט וועלכען ער האט געהאט אזא אונגעהייערען איינפלוס אויף דער אידיישער יוגענד פון זיין צייט. מען דארף וויסען דיא בעדינגונגען פון דעם אידישען לעבען אין יענער צייט, אום צו פערשטעהען דיא טיעפע בעדייטונג פון דיזען בוך. דער ווערט פון דעם בוך בעשטעהט הויפטזעכליך אין דעם, וואס ער ענטהאלט ניט פראזען, שעהנע געדאנקען גלאט אין דער וועלט אריין, נאר ערקלערונגען, וואס זיינען בעשטעטיגט מיט פאקטען פון דער אידישער געשיכטע און פון אידישען לעבען, געשריבען פון א מענשען, וואס האט גוט געוואוסט דיזע געשיכטע און דיזען לעבען.

קוים איז דער אינהאלט פון דעם בוך בעקאנט געווארען אין קרעמעניץ, האט דער פערפאסער אנגעפאנגען צו ליידען שרעקליכע רדיפות פון דיא שטערטעלדיגע פאנאטיקער. לעווינזאהן האט געמוזט אוועק פון דארטען. ער האט געקראגען א שטעלע פון א לעהרער אין בערדיטשעוו ביי א גביר אין הויז. ער איז געווען צופריעדען פון דער געלעגענהייט, ווייל בערדיטשעוו איז געוועזן דער מיטעלפונקט פון דער אידישער בעפעלקערונג אין זיד־רוסלאנד, אזוי וויא ווילנא איז דער מיטעלפונקט פון ליטא. דא האט ער פיר זיך געהאט א גרעסערען פעלד צו ארבייטען, וויא ביי זיך אין שטעדטעל, ווארים לעווינזאהן איז געוועזן ניט בלויז א קעמפפער מיט דער פען. ער האט צו דער זעלבער צייט געארבייט פראקטיש. ער האט ארגאניזירט חברות פון יונגע לייט, וועלכע ער האט געלערנט און געגעבען עצות, וויא אזוי זיך צו בילדען. דיזע חברות, וואס האבען זיך גערופען „פריינד פון דער השכלה", האבען זיך ביסלעכווייז פערשפרייט איבער גאנץ וואהלין און ליטא. דאס זיינען געוועזן בעהאלטענע, „אונטער־אירדישע" ארגאניזאציאנען. אזוי וויא

יעצט דיא רעוואָלוציאָנערע פעראיינען. דער אונטערשיעד פון יענע און ד י א איז דער, וואָס ד י ז ע בעהאלטען זיך פון דער רעגירונג, וועהרענד יענע האָבען זיך בעהאלטען פון דיא פאַנאטיקער; גאַנץ אָפט פון אייגענע עלטערן, ברידער און שוועסטער.

באלד אָבער איז לעווינזאָהנען געוואָרען אויך אין בערדיטשעוו צו ענג. ער האָט געוואָלט האָבען א ברייטערן קרייז, איממער א ווייטערען באָדען. און ער האָט אָנגעהויבען אומצופאָהרען איבער זיד־רוסלאנד פון איין שטעדטעל אין דער אנדערער. אומעטום האָט איהם דיא יוגענד בעגעגענט מיט גרויס בעגייסטערונג און פריידע; אומעטום האָט ער געלאָזען א שטארקען שפור.

דאן האָט ער שוין געהאט א שם זאָגאר אין דער קריסטליכער וועלט. וואנדערענדיג איבער זיד־רוסלאנד האָט ער זיך בעגעגענט מיט דעם פעלדמארשאל, קניאז וויטהענשטיין, וועלכער האָט פיעל געהערט פון איהם.. ער האָט איינגעלאדען לעווינזאָהנען צו זיך אין הויף לעבען קאמענקא, א שטעדטעל אין זיד־רוסלאנד, און האָט איהם אָבגעהאלטען ביי זיך א גאנצען זומער. ער האָט זעהר ליעב געהאט צו פערברענגען מיט לעווינזאָהנען און פרעגען איהם עצות.

נאָר דיזער וואנדער־לעבען האָט ניט פיעל געדויערט. דיא גייסטיגע און קערפערליכע אנשטרענגונג און דער ארומפאָהרען האָבען געווירקט שלעכט אויף לעווינזאָהן'ס שוואכען געזונד און ער האָט זיך אומגעקעהרט איבער א נייעם אין קרעמעניין און איז שוין דאָרטען פערבליבען ביז צום ענדע פון זיין לעבען.

* * *

אין דער היים איז לעווינזאָהן קראנק געוואָרען. צוועלף יאָהר האָט איהם זיין קראנקהייט געהאלטען צוגעשמידט צום בעט. נאָר דיא קערפערליכע ליידען האָבען ניט אָבגעשוואכט זיין גייסט. ליגענדיג אָדער זיצענדיג אין בעט, האָט ער ניט אויפגעהערט צו לעזען און צו לערנען. לעווינזאָהן אליין זאָגט, אז ער האָט אין זיין גאנצען לעבען אזוי שטארק ניט געארבייט, וויא אין דיא צוועלף יאָהר פון זיין קראנקהייט. עס האָט געשיינט, אז נאָר דער גייסט אליין האָט אין איהם געלעבט. פאר דיזע 12 יאָהר האָט לעווינזאָהן פאָלקאָם ערלערנט אלטע שפראכען: אראביש, סיריש, כאלדעאיש, לאטיין, און איז געוועזן אים שטאנדע צו לעזען פריי דיא אלטע גריכישע שרייבער אין אָריגינאל.

אין מיטען פון דיזע ליידען האָט לעווינזאָהן מיט דער הילף פון זיינע פריינד געדרוקט דעם „התעודה” און אָנגעהויבען זיין צווייטע גרויסע ווערק „בית יהודה”. מיט דיזען ווערק האָט לעווינזאָהן געגעבען אן ענטפער דער רוסישער רעגירונג אויף א גאנצע רייהע פראגען, וואָס דער מיניסטער פון פאָלקס־בילדונג, ליווען, האָט איהם געשטעלט. לעווינזאָהן איז שוין לאנג געווען בעוואוסט דער רעגירונג. נאָר בעקאנט ווערענדיג מיט דעם אינהאלט פון דעם „תעודה”, וואָס ער האָט צוגעשיקט דער רעגירונג אין מאנוסקריפט, האָט דיזע בעקומען נאָך מעהר אכטונג צו דעם געלעהרטען אידען. לעווינזאָהן האָט בעקומען א מתנה פון טויזענד רובעל און אין קורצע צייט ארום האָט ער ערהאלטען א צעטעל מיט שאלות, אויף וועלכע דער מיניסטער האָט איהם געבעטען געבען אן אנטוואָרט.

דיזע שאלות זיינען זעהר אינטערעסאנט, ווייל זיי ווייזען, וויא אזוי דיא רוסישע רעגירונג האָט דאן געקוקט אויף אידען און אויף דיא אידישע רעליגיאָן. מיר וועלען בריינגען דיא וויכטיגסטע פון זיי:

וואָס איז אזוינס דער תלמוד? ווער האָט איהם פערפאסט? ווען, וואו און אויף וועלכער שפראכע איז ער פערפאסט? צו האָבען אידען אנדערע ביכער, וועלכע זיינען ביי זיי אזוי הייליג וויא דער תלמוד? צו איז דאָ אין תלמוד עפּעס א זאך, וואָס שטימט מיט'ן געזונדען פערשטאנד? מען זאָגט, אז ער איז פיל מיט נארישע, אבערגלויבישע באָבע־מעשיות און משלים. וויא אזוי האָבען זיך ערלויבט דיא תלמודיסטען אראָבנעהמען און צוגעבען אין דער תורה? — עס שטעהט דאָך בפירוש: „איהר זאָלט ניט אראָבנעהמען און זאָלט ניט צילייגען?” צו וועלכען צוועק דינען דיא מאסען דינים און מנהגים, וואָס פערנעהמען נאָר דיא נויטיגע צייט צום ארבייטען? איז דאָס אמת, אז דיא אידען קומען ארויס פון יענע „פרושים”, וואָס קריסטוס האָט זיי געזידעלט פאר זייער פאלשקייט און אבערגלויבען? איז דאָס אמת, אז דער תלמוד פערבאָט אידען צו לערנען פרעמדע שפראכען, שטודירען וויסענשאפטען, בעשעפטיגען זיך מיט ערד־ארבייט? וואָס איז דאר

אזוינס הסידיזמוס. און ווער איז דער גרינדער פון דיזער לעהרע? צו איז דאָ ביי אידען שוהלען און וויסענשאפטליכע ביכער? וויא פערהאלט זיך צו זיי דער המון? צו איז דאָ א האָפנונג איבערצובעסערן אין וואָס עס איז דיא אידען און מיט וואָס פיר א מיטלען? וואָס פיר א משיח ערוואַרטען דיא אידען? איז דאָס אמת, אז דיא אידען האָפען, אז ווען משיח וועט קומען, וועלען זיי הערשען איבער דער גאנצער וועלט און אנדערע גלויביגע וועלען ניט האָבען קיין עולם הבא? וויא קען מען צונעהמען א אידען אין א קריסטליכע געזעלשאפט און געבען איהם גלייכע בירגער־רעכטע, ווען ער וייכט אימער פון קריסטען און קימערט זיך ניט וועגען דעם לאנד, וואו ער וואָהנט?

וויא נאריש, וויא זאָנדערבאר אונז קלינגען ניט יעצט אזעלכע שאלות, דאָס זיינען אָבער געווען שאלות פון דער רוסישער רעגירונג. אין זיי האָט זיך אויסגעדריקט דיא מיינונג, וואָס דיא רוסישע רעגירונג האָט געהאט וועגען אידען, און אָן דיזער מיינונג העננט אָב איהר פּאָליטיק צום אידישען פאָלק. אָב׳פטר׳ן דיא שאלות מיט קורצע תשובות איז אלזאָ געווען אונמעגליך פיר לעווינזאָהנען. ער האָט געענטפערט דעם מיניסטער אויף געוויסע פראגען. וואָס אנבעלאנגט אנדערע פראגען, האָט ער איהם אָנגעוויזען אויף זיין בוך דעם „תעודה“. אין אלגעמיין אָבער און גרינדליך האָט ער פערשפּראָכען צו ענטפערן אויף אלע דיזע פראגען מיט א ספּעציעלע ווערק.

דער בוך, אין וועלכען לעווינזאָהן האָט גענטפערט אויף דער רעגירונגס פראגען, איז געווען דער „בית יהודה“. דאָס איז א פילאָזאָפישע ערקלערונג פון דער אידישער רעליגיאָן צוזאמען מיט א קורצען איבערבליק אויף דער אידישער געשיכטע. דער בוך האָט ניט נאָר געהאט א גרויסע בעדייטונג מיט דעם, וואָס ער האָט געגעבען דער רעגירונג א ריכטיגען בליק אויף דעם אידישען פאָלק, ער האָט אויך געהאט אָן אונגעהייערען ווערט פיר דיא אידישע יונגע לייט. מען דארף ניט פערגעסען, אז דאָס רוב פון דיא משכילים אין יענער צייט זיינען געווען ישיבה־לייט, קלויזניקעס און איבערהויפּט לערנער, וועלכע האָבען געגלויבט, אז אי דיא תורה אי דיא גמרא איז ארונטערגעלאָזען געוואָרען פון הימעל אויפ׳ן בארג סיני. אין ליליענבלום׳ס „חטאות נעורים“ זעהען מיר וואָס פאר א מוראדיגע איבערראשונג אויף איהם האָט געמאכט דער ספר „בית יהודה“ דערמיט, וואָס ער האָט אין דיזען בוך צום ערשטען מאָל דערוואוכט זיך, אז דער תלמוד איז ניט „הימליש“, אז ער איז פּשוט געשאפען געוואָרען פון מענשען און פון פערשיעדענע מענשען אין פערשיעדענע צייטען. דער „בית יהודה“ האָט אלזאָ, וויא דער „תעודה“ געמאכט א גרויסען רושם אויף דער אידישער יוגענד און שטארק מיטגעהאָלפען דער רעוואָלוציאָן אין זייערע מוחות.

לעווינזאָהן האָט זיך אָבער אויך דאָ ניט בעגנוגענט בלויז מיט טעאָרעטישע פראגען. אזוי וויא דער „תעודה“, אזוי האָט אויך דיזער בוך געציעלט דער עיקר צו וועקען דעם אידישען גייסט צו בילדונג. און אם ענדע פון בוך האָט ער אָנגעגעבען א פּראָיעקט, וויא אזוי צו בויען אין ווארשא, ווילנא, אדעס און בערדיטשעוו — דיא מיטעלפונקטען פון דער אידישער בעפעלקערונג — ראבינער־שוהלען, אזוי וויא אין אויסלאנד, און אין אלע אידישע שטעדט און שטעדטלאך צו עפענען מיטעלע און נידריגערע שוהלען, פערניכטען דיא חדרים און אויך גרינדען שוהלען פיר פערשיעדענע מלאכות און ספּעציעל פיר ערד־ארבייט.

אויסער דיזע צוויי ווערקע, דורך וועלכע לעווינזאָהן האָט זיך בעריהמט געמאכט אלס רעפאָרמאטאָר, האָט לעווינזאָהן אָנגעשריעבען צוויי אנדערע וויכטיגע ביכער, וועלכע האָבען אויך געהאט א גרויסע בעדייטונג, אָבער פון אן אנדער זייט. דיזע ביכער הייסען „זרובבל“ און „אפס דמים“. אין דיזעביידע ווערקע טרעט ארויס לעווינזאָהן ניט אלס רעפאָרמאטאָר, נאָר אלס פערטהיידיגער פון אידישען פאָלק און פון תלמוד. דער „זרובבל“ איז א׳ן ענטפער א געוויסען מיסיאָנער, וואָס האָט אָנגעמאכט א גרויסען רעש איבער גאנץ איראָפּא מיט זיין בוך „נתיבות עולם“. דער בוך איז געווען א פּאסקוויל אויפ׳ן תלמוד און אויפ׳ן גאנצען אידישען פאָלק. און ווייל דער פערפאסער האָט ווירקליך געקענט לעזען דעם תלמוד און האָט געבראכט פון איהם און פון אנדערע אידישע ספרים ארויסגעריסענע פראזען און שורות, וועלכע האָבען פיר דעם אויבערפלעכליכען לעזער בעשטעטיגט זיינע בעשטעטיגונגען, האָט דער בוך געקענט זיין געפעהרליך. דער בוך האָט דערגרייכט צו דער רוסישער רעגיערונג

און אין די רעגיערונגס־קרייזען האָט מען געקוקט אויף איהם, וויא אויף אַ'ן אויטאָריטעט. איינער פון דיא הויכע פענסטער האָט צוגעשיקט לעווינזאָהנען דעם בוך און געבעטען איהם ער זאָל אויף איהם ענטפערן. דער ענטפער איז געווען דער „זרובבל”, אויף וועלכען לעווינזאָהן האָט געארבייט יאָהרענלאנג.

אין דעם „זרובבל” האָט לעווינזאָהן אויפגעוויעזען, אז דער פּראָפעסער פון'ם „נתיבות עולם” איז ניט פעהיג אריינצוקוקען אין דיא היסטאָרישע און אנדערע אורזאכען וואָס האָבען געשאפען דעם תלמוד און קוקט אויף איהם בלויז, וויא א מיסיאָנער. לעווינזאָהן האָט אויפגעוויעזען דיא פאלשקייט פון יענעם'ס בעהויפּטונגען און ערקלערט דעם ריכטיגען זינן פון דיא פלעצער, וואָס דער מיסיאָנער ברענגט צו בעשולדיגען דעם תלמוד און דאָס אידישע פאָלק. ליידער איז ער „זרובבל” געדרוקט געוואָרען ערשט א צייט נאָך לעווינזאָהן'ס טויט.

דעם בוך „אפס דמים” (ניטאָ קיין בלוט!) האָט ארויסגערופען א פּאסירונג, וועלכע איז ניט קיין זעלטענהייט אין דער געשיכטע פון דעם אידישען פאָלק און וועלכע האָט ארויפגעוואָרפען א שרעק אויף אלע רוסישע אידען. דאָס איז געווען א בלוט־בלבול אין זאסלאוו, א שטעדטיל אין וואָהלינער גובערניע. פיעלע אידען זיינען ארעסטירט געוואָרען. דיא רוסישע מאסען זיינען געווען אויפגערייצט, און אין פיעל שטעדט און שטעדטלאך זיינען דיא אידען געווען אין געפאהר. דאַן האָט מען זיך געווענדעט פון אלע זייטען צו לעווענזאָהנען און געבעטען, ער זאָל אָנשרייבען א בוך, מיט וועלכען ער זאָל אויפווייזען דער רעגיערונג דיא אונזיננינקייט פון דיא בלוט־בלבולים.

לעווינזאָהן האָט זיך גערן אָבגערופען און האָט זיך גלייך גענומען צו דער ארבייט, אום צו העלפען זיינע ברידער. דיא רבנים און גבירים האָבען צוגעזאָגט שטיצע אום ארויסצוגעבען דעם בוך, אויך העלפען איהם בשעת ער וועט איהם שרייבען. אָבער קוים איז דער ערשטער שרעק פון דער סכנה אריבער, האָבען דיא גבירים און דיא רבנים פערגעסען אָן דעם אָרימען פּראָפעסער, וועלכער האָט געהאָרעוועט טאָג און נאכט איבער דיזען ווערק. ער האָט געליטען הונגער און נויט, נאָר געארבייט מיט אלע זיינע קרעפטען. ער האָט זיין ווערק דאָך געענדיגט און מיט פיעל מארטערניס איז איהם געלונגען; צו דרוקען עס. מיט איינינע יאָהר שפּעטער, ווען עס איז אויסגעבראָכען דער בעריהמטער בלוט־בלבול אין דמשק (אין דעם יאָהר 1840) האָט זיך מינטעפיאָרע געהייסען איבערזעצען דעם „אפס דמים” אין ענגליש און דער בוך האָט מיטגעהאָלפען צו איבערצייגען דעם עולם אין וועסט־אייראָפּא אין דער פאלשקייט און נידערטרעכטיגקייט פון דעם עלילת דם.

שפּעטער איז דער „אפס דמים” איבערזעצט געוואָרען אויך אין רוסיש.

אויסער דיזע פיער ווערקע : „תעודה”, „בית יהודה”, „זרובבל” און „אפס דמים”, אויף וועלכע לעווינזאָהן האָט געארבייט צעהנדליגע יאָהרען, האָט ער פערפאסט קלענערע ביכער. ער האָט אויך אָנגעשריעבען אין זשארגאָן „דיא הפקר־וועלט” — א שארפע סאטירע געגען דיא חסידים און אלע קהל'שע בעלי טובות און כלי קודש.

* * *

מען רופט אָפט לעווינזאָהן'ען „דער מענדעלסזאָהן פון דיא רוסישע אידען”, נאָר דאָס איז ניט גאנץ ריכטיג. לעווינזאָהן איז געווען ביעלזייטיגער און ברייטער פאר מענדעלסאָהנען און קראָכמאל'ן. אלעס וואָס ער האָט געשריעבען איז געווען, וויא מיר האָבען שוין אויבען דערמאָהנט און בעוויעזען, אין פעסטער פערבינדונג מיט'ן לעבען, מיט'ןווירקליכען לעבען פון'ם אידישען פאָלק. דיא גייסטיגע רעפאָרמען האָבען איהם ניט אינטערעסירט זעלבסט פיר זיך, נאָר אלס א מיטעל צו רעפאָרמירען דעם געזעלשאפטליכען, דעם עקאָנאָמישען לעבען. ער האָט געוואָלט זעהען דאָס אידישע פאָלק שטרעבענדיג פריי צו ליכטיגקייט, צו בילדונג, ער האָט אָבער אויך געוואָלט זעהען דאָס אידישע פאָלק פריי איבערהויפּט אין פיהרענדיג א געזונדען לעבען נאָהענט צו דער נאטור, אָדער בעשעפטיגענדיג זיך מיט אנדערע געזונדע ניצליכע ארבייט. ער האָט אין זיך פעראייניגט פערשידענע טאלענטע : פון איין זייט האָט ער מיט הייכע, פייערדיגע ווערטער גערופען דיא יוגענד צו א נייעם לעבען, צו נייע פרישע געדאנקען, פון דער אנדערער זייט האָט ער געשמיסען דיא פינסטערע פאנאטיקער מיט זיין שניידענדער סאטירע. און וויא אין דער ליטעראטור אזוי איז ער אויך געווען אין זיין פּראַקטישער טהעטיגקייט : פון איין זייט האָט ער אָרגאניזירט דיא אידישע יונגע לייט אין

געהיימע חברות פון „השכלה־פריינד“, פון דער אנדערער זייט האָט ער ניט אויפגעהערט פאָרצולעגען פאר דער רעגיערונג פראָיעקטען צו פערבעסערען דיא גייסטיגע און עקאָנאָמישע לאַגע פון אידען. זיינע פאָרשלעגע האָבען געהאט ביי דער רעגיערונג א גרויסען געוויכט. דיא גרינדונג פון דיא אידישע קאָלאָניען אין זיד־רוסלאנד האָט מען געהאט צו פערדאנקען לעווינזאָהנען. אָפט פלעגען איהם בעזוכען אין קרעמעניץ, אין זיין אָרימער, האלב־איינגעפאלענער חאַלופקע, דיא העכסטע רוסישע רעגירונגס־בעאמטע און האלטען זיך מיט איהם עצות. ניקאָלאי אליין האָט איהם זעהר געאכטעט און האָט געשריעבען צו איהם א׳ן אייגענהענדיגען בריעף.

אז מען זאָל נעהמען אין אנבעטראכט ביי זיין פיעלזייטיגער, אונערמיעדליכער טהעטיגקייט דיא אומשטענדען, אין וועלכע ער האָט געלעבט, זיין דחקות און נויט, מיט וועלכע ער האָט ניט אויפגעהערט צו קעמפפען זיין גאנצען לעבען, און דערצו זיין שטענדיגע קראנקהייט, וועלכע האָט איהם צעהנדליגע יאָהרען געהאלטען איינגעשמידט אין זיין קעמעריל און יאָהרענלאַנג זאָגאר צוגעשמידט צו זיין בעט, דאן וועלען מיר בעקומען א בילד פון א העלד, פון א מארטירער, וואָס זיין גלייכען געפינען מיר וועניג ניט נאָר אין דער אידישער, זאָנדערן אויך אין דער אלגעמיינער מענשליכער געשיכטע.

דער צופאל האָט געמאכט מיט לעווינזאָהנען א ביטערען שפאס. זיינע פערעהרער אין דיא הויכע פענסטער האָבען פאָרגעשטעלט דעם קיסר דיא עלענדע לאַגע פון דעם גרויסען אידישען געלעהרטען. ניקאָלאי האָט איהם געשיקט דריי טויזענד רובעל פיר א געוויסע צאָהל עקזעמפלארען פון „בית יהודה“. דער אָרימער שרייבער און קעמפפער האָט געקענט ענדיגען רוהיג זיינע עלטערע יאָהרען. דער סלוך וועגען דיזער מתנה האָט נאטירליך געמאכט א רעש אין שטעדטיל און וויט ארום, און איין מאָל, אין א מיטען נאכט, האָבען זיך אריינגעריסען צו איהם אין שטיבעל א באנדע פערמאסקירטע חברה־לייט. האָבען אלץ אין שטוב איבערגעקעהרט קאפויר און צואוואָרפען. האָבען צוגענומען זיינע אייניגע שריפטען און ניקאָלאי׳ס בריעף און זיינען פערשוואונדען. דער בעפאל און דיא רויבעריי האָבען אזוי איבערגעשראָקען דעם אלטען און קראנקען מאן, אז ער האָט זיך שוין ניט געקענט ערהאָלען. זיינע טעג זיינען אזוי אויך געווען געצעהלטע. וואָס דאָס איז געווען פאר א חברה־לייט און וואָס איז געווען זייער צוועק, איז געבליעבען א געהיימניס ביז היינטיגען טאָג. א טהייל מיינען, אז דאָס זיינען געווען דיא פאנאטיקער פון שטעדטיל וועלכע האָבען געוואָלט פערניכטען זיינע אפיקורסישע כתבים. אנדערע דענקען, אז דאָס זיינען געווען פשוט׳ע גנבים, וועלכע האָבען געמיינט צו דערטאפען ביי לעווינזאָהנען דיא עטליכע טויזענד רובעל.

דאָס געלד איז אָבער אנגעקומען צו שפעט. לעווינזאָהן האָט עס שוין מעהר ניט געדארפט. מיט א קורצע צייט פריהער איז ער געשטאָרבען, געשטאָרבען א׳ן אָרימאן, אזוי וויא ער האָט געלעבט.

ש. ל. הורוויץ.

The Cloud

—BY—

PERCEY B. SHELLEY

דער וואָלקען

איבערזעצט פון

ה. רויזענבלאט.

איך ברייננ פרישע שטראָמען פיר דורשטיגע בלומען,
פון טייכען און, אָצעאַן'ם שוים.
איך וואַרף שאָטענס קיהלע אויף בלעטעלעך שטילע,
וואָס רוהען אין מיטאַגען־טרוים.
איך ברייננ פרישע ראָסע פּאַרליליען, פאַר בלאַסע,
פער'חלש'ט פון גליהענדער היין;
איך מונטער און וועק אויף, איך רייס זיי מיט שרעק אויף
אין ווילדען אין פלאַמענדען בליין....
איך קום דאָס מיט זיסען דיא ערד צו בעגיסען,
איך ברייננ מיט א טרונק פאַר דעם טהאָל,
איך וואַש איין דיא גראָזען, דיא בלעטער און ראָזען,
און לאַך מיט מיין דונ'רנדען קול.....

איך קום צו בעררייכען דיא דורשטיגע טייכען,
מיט זאַנפטיגען, פרישען געטראַנק;
איך ברייננ פאַר דיא ים'ען אין רעגענדע שטראָמען
דעם חוב זיי צוריק מיט א דאַנק.
אין שלאַגענדען רעגען און לופטס פרייע וועגען,
פארשווינד איך גאַנץ טיעף אין'ם תהום,
און שלינג פון דיא וואָלען, דאָרט ווער איך צופאַלען,
אויף ווייסען, אויף זילבערנעם שוים.
איך קום צו דיא היצען מיט ריטער פון בליצען
און יאָג זיי אַרוים מיט א מאָל,
איך וואַש פון דיא וועגען אראָפּ זיי מיט רעגען,
און לאַך מיט מיין דונר'רנדען קול...

אין שאָטען אין קיהלען, מיט שטומע געפיהלען
אין קינדערש פערבאָרגענעם גליק,
נעהמט טריפענדיג קלאַפּען, מיט דראָבנינקע טראָפּען
מיין רעגען זיין פריידענס מוזיק.

עס וואשען דיא רויזען, דיא קעפ זיך און קרויזען
דעם יונגען און בליהענדען צוועט.
עס שלינגען דיא ליליען מיין אטהעם מיין קיהלען
און קענען ניט כאפען דעם זעט...
עס שטאקען דיא קוועלען פון פייגעלשען טרעלען
עס ווערט וויא פערשטומט איבעראל,
א הויך נאר דיא בלעטער, וואסשושקען אין וועטער,
און שמייכלען אין בליצענדען שטראהל.

און שטאלץ היינגט געצויגען מיין פארביגער בויגען,
אין הימעל אזוי וויא א בריק,
און יובעלנד און שאלענד, און ברויזענד און קנאלענד,
מארשיר איך טריאומפירענד צוריק.
אריבער דיא פעלדער, אריבער דיא וועלדער,
בעגלייטעט פון פייגעל געזאנג;
בערוישט פון ענטציקונג, בעלעבט פון ערקוויקונג,
צוגעה איך אין עכא פון קלאנג.
און ווארעם און ליכטיג, און זויבער און ציכטיג,
בעווייזט זיך פון הימעלס געצעלט
דיא זונן פון דאס נייע, אין שטראהלען, אין פרייע
בעגריסענד דיא מונטערע וועלט...

איך קום אויך צוגעהען, אין בורעס פון שנעען,
אין ווינטער פון טויט און פון קעלט,
איך קום אייך פערוויגען אין ווינדיגען ניגון,
דיא ארעמע גוסס'ענדע וועלט.
מיך טראגען דיא ארעמס פון וויטענדע שטורעמס
מיט ווילדער פערניכטענדע מאכט; —
איהר הערט מיך בעגלייטען, דיא שטורעם טראמפייטען?
אין שווערען אין בלוטיגען שלאכט.
איך ברייננ פולע לאגלען, געשליפענע האגלען —
מיין קאלטען פערגליווערטען שרוים.
איך קום מיט הארמאטען, מיט פייער גראנאטען
איך ברייננ אייך פערוויסטונג און טויט...

איך בין אייער קאסיר פון ברויט און פון וואסער,
איך גיב אייך אין רעגען מיין קראפט.
איך טהייל אייך אין גלייכען, סיי ארעם, סיי רייכען,
מיין אינערליכסטען הערצליכסטען זאפט.
איך דעק צו אין הימעל דיא זונן אין איהר דרימעל,
איך לאז זיא זיך אנציהען נאפט...
איך שנייען אפ דיא שטראהלען און לאז זיי דאן פאלען
מיט דאפעלטער בלענדענדער קראפט.
איך גים אויף דיא בלומען פון זעפיר פערפיומען,
איך אטהעם מיט דופט אומעטום,
איך שאף א גן־עדן פון הימלישע פריידען,
איך לעב אויף ארום און ארום...

דער גענעראל סטרייק

פאר מיינע אויגען ליעגט יעצט דיא בראָשורע „דער גענעראל־סטרייק און דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן“, וואָס דיא „אידיש - שפרעכענדע אנארכיסטישע פעדעראציאָן“ פון לאָנדאָן האָט ארויסגעגעבען. ווען איך וואָלט געהאט דיזע בראָשורע בשעת איך האָב אָנגעפאנגען צו שרייבען מיין אבהאנדלונג איבער דיא זעהר וויכטיגע פראגע וועגען גענעראל־סטרייק, וואָלט איך וואהרשיינליך נאָר נאָכגעפאָלגט דיא בעהויפּטונגען און פונקטען פון דעם פערפאסער ז י ע נ פ ר י ע ד נ א כ ט, אום צו צייגען, וויא וויים זיי זיינען ריכטיג אָדער פאלש און וויא וויים סאָציאל־דעמאָקראטען קענען זיין איינפערשטאנדען מיט אנארכיסטען אין דיזער פראגע. יעצט אבער מוז איך פאָרטזעצען מיין פלאַן, אום אויסצומיידען ווידערהאָלונגען. איך וועל נאָר אגב אורחא אָנריהרען א פּאָר פונקטען פון דער בראָשורע, וועלכע איז א נייער גוטער קרעדיט אויף דער רעכנונג פון דיא אידישע אנארכיסטען אין ענגלאנד. *)

דיא פראגע וועגען גענעראל־סטרייק איז, וויא עס איז שוין אין א פאָריגען ארטיקעל בעמערקט געוועזען, זעהר א קאָמפּליצירטע. וואָס מעהר מען דענקט נאָך, אלץ מעהר זעהט מען זיך ארום, וויא שווער עס איז איהר צו ענטשיידען אויף א טהעאָרעטישען וועג, און מען מוז קומען צום שלוס, אז זיא מוז איבערגעלאָזען ווערען צו דיא געווערקשאפטען, וועלכע האָבען, אונטער דעם צוואנג פון דיא אומשטענדען, אָנגעפאנגען ארויסצורופען גענעראל־סטרייקס און וועלכע וועלען ווייטער מוזען געצוואונגענערהייט געברויכען דיזען מיטעל אין אלץ א גרעסערער מאָס און ברייטערער פאָרמע לויט נאכדעם, וויא זיי וועלען בעלויכטען ווערען אין זייער עקאָנאָמישען קאמפף מיט די פּאָליטישע און מאָראלע אידעאלען פון וויסענשאפטליכען סאָציאליזמוס.

עס איז איבעריג צו זאָגען, אז דער שיקזאל פון א גענעראל־סטרייק מיט רעוואָלוציאָנערע פּאָליטישע שטרעבונגען אָדער, וויא דיא איבענגענאנטע בראָשורע רעפט עס: „דער סאָציאלער גענעראל־סטרייק“, העננט פריהער פאר אלץ אָפּ פון דעם, וויא ווייט דיא מאסען פון פאָלק זיינען דורכגעדרונגען מיט סאָציאליסטישע געדאנקען און וויא ווייט זיי זיינען ענטשלאָסען צו שטירצען מיט געוואלט דיא קאפּיטאליסטישע אָרדנונג. דיא אנארכיסטען פערגעסען גאָר אָן דיזער ע ר ש ט ע ר בעדינגונג פון יעדען רעוואָלוציאָנערען שריט פון פּראָלעטאריאט. ווען זיי רעדען וועגען דיא שנעלע און לייכטע מעגליכקייט פון א סאָציאלע רעוואָלוציאָן דורך א גענעראל־סטרייק. זיי דוכט זיך, אז וויא באלד א גענעראל - סטרייק ברעכט אויס איז שוין לייכט איהם צו פיהרען צו א רעוואָלוציאָנערען קאמפף מיט דעם קאפּיטאליסטישען שטאאט. אין זייער הייסען וואונש צו פערניכטען דיא קאפּיטאליסטישע סיסטעמע פערזעהען זיי, אז דיא אמת'ע שוויעריגקייטען פון א גענעראל־סטרייק הייבען זיך אָן גראדע אויף מאָרגען נאָכדעם, וויא ער ברעכט אויס, און אז גראדע וואָס לענגער אזא סטרייק דויערט, אלץ מעהר שאנסען האָט דער קאפּיטאליסטישער שטאאט איהם צו ברעכען.

*) דיזע אנארכיסטען קומט א הערצליכער דאנק פאר זייער ניצליכער טהעטיגקייט אלס ארויסגעבער פון גוטע בראָשורען. דיא אידישע סאָציאל־דעמאָקראטען און דיא אידישע אנארכיסטען אין אמעריקא דארפען זיך ווירקליך שעהמען, וואָס זיי גיבען גאָר ניט ארויס, וואָס זיי קימערן זיך אזוי ווייניג וועגען שריפטליכע פּראָפּאגאנדא, וועגען דיא גייסטיגע ענטוויקלונג פון דיא אידיש־לעזענדע מאסען און אין אלגעמיינען וועגען דיא פערמעהרונג און פערבעסערונג פון דער זשארגאָנישער ליטעראטור. עס איז אמת, מיר האָבען אין אמעריקא ציימונגען, אָבער אויסער דעם, וואָס זיי זיינען מעהר א מיטעל פיר אגיטאציאָן אלס פיר פּראָפּאגאנדע, קענען זיי אויף קיין פאל ניט פערנעהמען הדע פלאָץ פון בראָשורען און ביכער. אונזער ערפאהרונג מיט אונזערע ציימונגען האָט עס קלאָר און דייטליך בעוויזען.

דיא אנארכיסטען האָבען אויך א ביטערען טעות, ווען זיי מיינען, אז דיא סאָציאל־דעמאָקראטען אגיטירען ניט פאר א גענעראל־סטרייק, אָדער טרעטען זאָגאר ארויס געגען נור דערפאר, ווייל זיי האָבען מורא, אז דורך דעם קען עס קומען צו דער סאָציאלער רעוואָלוציאָן. וואָס אנבעלאנגט צו דער סאָציאלער רעוואָלוציאָן, דענקען דיא סאָציאל־דעמאָקראטען, מיט אויסנאָהמע פון עטליכע געצעהלטע זאָ־גענאנטע „עוואָלוציאָניסטען”, גראדע אזוי וויא דיא אנארכיסטען, אז אָהן א געוואַלטיגען צוזאמענשטויס, אָהן אַ בלוטיגען קאמפף וועט מען שלימליך ניט קענען ברעכען דיא מאכט פון דער בורזשואזיע און איינפיהרען דיא סאָציאליסטישע אָרדנונג. אמאָל האָבען דיא אנארכיסטען אטאקירט דיא סאָציאל־דעמאָקראטען דערפאר, וואָס זיי, דיא סאָציאל־דעמאָקראטען, האָבען געברויכט איינענטליך דיזעלבע ארגומענטען געגען דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן, וואָס יעצט געגען דעם גענעראל־סטרייק. דיא סאָציאל־דעמאָקראטען האָבען שטענדיג אָנגעוויזען, אז עס איז אונמעגליך צו אָרגאניזירען א רעוואָלוציאָן בכלל און דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן בפרט; אז דיא מאססען זיינען נאָך ניט גענוג ענטוויקעלט און פּאָרבערייטעט צו לעבען אין א סאָציאליסטישער געזעלשאפט, א. ז. וו. — און וואָס זעהען מיר יעצט? דיא אנארכיסטען אנערקענען יעצט, אין פרינציפּ ווענינסטענס, דיא פראקטישע סאָציאל־דעמאָקראטישע אָנווענדונגען געגען דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן; זיי גיבען אליין צו, אז א סאָציאלע רעוואָלוציאָן קען מען ניט מאכען צו אָרדער אָדער דורך פערשוועררונגען. זיי האָבען זיך דארום אזוי היים אָנגעכאפּט אָן דער אידעע וועגען א גענעראל־סטרייק, ווייל זיי גלויבען, אז אזא סטרייק קען מען שוין אָרגאניזירען פאָראויס און פיהרען צו דער סאָציאלער רעוואָלוציאָן. זיי ערקלערען דאָס איצט אויסדריקליך אין זייערע שריפטען. אויך אין דער אויבענדערמאָהנטער בראָשורע (זעה זייטען 12 און 13). קורץ, דער גענעראל־סטרייק איז אין זייערע אויגען ניט נאָר א נייע פאָרמע פון א רעוואָלוציאָנערען קאמפף, זאָנדערן אויך א וועג צו דער סאָציאלער רעוואָלוציאָן.

נון, דיא סאָציאל־דעמאָקראטען לייקענען ניט, אז דער גענעראל סטרייק איז א'ן אונגעהייער וויכטיגער רעוואָלוציאָנערער מיטעל אין דיא הענד פון פּראָלעטאריאט, אז ער איז זאָגאר א נייע פאָרמע פון א רעוואָלוציאָן. זיי געהען נאָך ווייטער און גיבען צו, אז דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן קען נאָר אמאָל קומען דורך א גענעראל־סטרייק. ווען זיי וואָלטען אנדערש געדענקט, וואָלטען זיי ניט דיסקוטירט צווישען זיך דיזע פראגע און וואָלטען איהר יעדענפאלס ניט געשטעלט אויף דער טאגעס־אָרדנונג פון דעם קומענדען אינטערנאציאָנאלען קאָנגרעס אין אמסטערדאם.

דער אונטערשיעד צווישען דיא סאָציאל־דעמאָקראטען און אנארכיסטען איז אלזאָ דאָ ניט אין פרינציפּ, נאָר אין דעם, וויא ווייט עס איז מעגליך דורך א גענעראל־סטרייק אונטער דיא יעצטיגע אומשטענדען צו שטירצען דיא קאפּיטאליסטישע אָרדנונג. דיא סאָציאל־דעמאָקראטען ווילען ניט קריכען בלינד אין פייער, זיי ווילען זיך ניט נאררען מיט ווערטער און איינבילדונגען, זיי ווילען גרינדליך בעטראכטען דיא פראגע פון אלע זייטען, אויסרעכענען דיא שאנסען פיר און געגען אין פאל פון א צוזאמענשטויס פון פּראָלעטאריאט מיט דער אָרגאניזירטער מאכט פון דיא קאפּיטאליסטישע רעגיערונגען.

און בעטראכטען איז דאָ זעהר פיעל, ווען מען וויל זיך נאָר ארומקוקען מיט קלאָרע אויגען אין א קאלטבלוטיגען קאָפּ.

לאָמיר נעהמען דעם לייכטעסטען ביישפּיעל. לאָמיר זיך פאָרשטעלען, אז אין אזא לאנד וויא בעלגיען, ברעכט אויס א גענעראל־סטרייק. דאָרט איז ניט נאָר דיא קאפּיטאליסטישע פּראָדוקציאָן ענטוויקעלט אויף דעם העכסטען גראד, דאָרטען איז ניט נאָר דיא בעפעלקערונג דיא געדיכטעסטע, דאָרטען זיינען ניט נאָר דיא ארבייטער גוט אָרגאניזירט, האָבען שטארקע יוניאָנס, דיא בעסטע קאָאָפּעראציאָנען און א מוסטערהאפטע סאָציאליסטישע פּארטיי מיט זעהר פעהיגע און בעריהמטע פיהרערס, זאָנדערן דאָרטען איז אויך דער מיליטאריזם פערהעלטניסמעסיג שוואך. דיא פּאָליטישע לאגע פון בעלגיען איז אזעלכע, אז מען דארף דאָרטען ניט אנהאלטען א גרויסע שטענדיגע ארמעע און א גרויסע קריעגס־פלאָטע. אין בעלגיען זיינען דאָ דיא גינסטיגסטע בעדינגונגען פיר דעם ערפאָלג פון א גענעראל־סטרייק. דאָס, גלויב איך, וועט קיינער ניט אָבלייקענען.

אלזאָ, לאָמיר זיך פאָרשטעלען, אז אין

בעלגיען האָבען וויעדער אויסגעבראָכען אונגעפעהר אזעלכע גענעראַל־סטרייקס, ווי עס האָבען שוין דאָרטען פּאסירט. נאָר וואָס בעצוועקען דערביי דיא ארבייטער? ווילען זיי נאָר צווינגען דיא בורזשואזיע צו געבען אלגעמיינעם שטימרעכט, אָדער דורכפיהרען, לאָמיר זאָגען, א'ן אכט־שטונדען ארבייטס־טאָג, אָדער גאָר אָבשאפּען דיא לוין־סיסטעם מיט דער גאנצער קאַפּיטאליסטישער אָרדנונג? אפילו דיא הייסעסטע אנהענגער פון א גענעראל־סטרייק מוזען אנערקענען, אז דיא שטימונגען און שטרעבונגען פון דיא ארבייטער־מאסען, וועלכע וועלען זיך פרייוויליג בעטהייליגען אין א גענעראל־סטרייק אָדער וועלען אין איהם אינדירעקט אריינגעשלעפּט ווערען, שפּיעלען דיא וויכטיגסטע ראָלע, אויב מען וועט זיעגען אָדער דורכפאלען. עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז ווען דיא אורזאכע פון א גענעראל־סטרייק זאָל זיין דיא פאָדערונג פון אלגעמיינעם שטימרעכט, פון א'ן 8־שטונדען ארבייטס־טאָג, פון א מינימום־לוין, א. ז. וו. זאָ וועט דיא קאפּיטאליסטישע אָרדנונג ניט אונטערגעהן, ווען אפילו דיא סטרייקערס זאָלען אויספיהרען זייערע פאָדערונגען. נאטירליך דאָס וועט זיין א גרויסער זיעג, דאָס וועט צייגען דיא מאכט פון אָרגאניזירטען פּראָלעטאריאט, דאָס וועט געבען דיא ארבייטער מוטה ווייטער צו קעמפּפען אויף דעם זעלבען וועג, דאָס וועט זיין נאָך א שריט פאָראויס אין דעם אלגעמיינעם קאמפּף פון ארבייטער קלאס פאר דיא איינפיהרונג פון דער סאָציאליסטישער געזעלשאפט; אָבער דאָס אלעס וועט נאָך זיין גאנץ ווייט פון דער סאָציאלער רעוואָלוציאָן.

גאנץ אנדערש וועט עס נאטירליך זיין, ווען ווענינגסטענס א טהייל פון דיא ארבייטער־מאסען וועלען פון אָנפאנג אָן האָבען אין אויג דיא אלגעמיינע סאָציאלע שטרעבונגען פון פּראָלעטאריאט און וועלכע וועלען זיך אָנשטרענגען אומצוואוואנדלען דעם גענעראל־סטרייק אין א'ן אָפענעם רעוואָלוציאָנערען קאמפּף געגען דיא הערשאפט פון דער בורזשואזיע. דאָס וועט זיין א סאָציאלער גענעראל־סטרייק אין ריכטיגען זינען פון דיזע ווערטער, דאָס וועט זיין א פאָרשפּיעל צו דער סאָציאלער רעוואָלוציאָן. אבער אזא סטרייק קען מען אזוי ווייניג פאָראויס אָרגאניזירען, ווי די סאָציאלע רעוואָלוציאָן זעלבסט. ווען דיא ארבייטער זאָלען זיין אזוי פאָרטגעשריטען, אזוי קלאסענבעוואוסט, אזוי ענטשלאָסען ארויסצוטרעטען געגען דעם קאפּיטאליסטישען שטאאט אין נאָמען פון זייערע סאָציאליסטישע אידעאלען, דאן קענען זיי זיך בעגעהן אָהן א גענעראל־סטרייק, דאן קענען זיי זיך בענוצען אויך מיט א פּאָליטישע דעמאָנסטראציאָן אָדער איבערהויפּט מיט א גינסטיגער געלעגענהייט אָנצופאנגען א'ן אטאקע אויף דער קאפּיטאליסטישער געזעלשאפט.

איבערהויפּט, ווען דיא ארבייטער־מאסען וואָלטען אין אירגענד וועלכען לאנד געהאלטען אזוי ווייט, אז זיי זאָלען זיך פיהלען גענוג קרעפטיג צו מאכען א פּראָבע צו שטירצען דיא קאפּיטאליסטישע סיסטעם, וואָלטען זיי שוין אליין געפונען וועגען און מיטעל צו א רעוואָלוציאָנערען קאמפּף. זיי וואָלטען, זעלבסטפערשטענדליך, ניט נור געהאט מעכטיגע טריידיוניאָניסטישע פערבאנדען, זאָנדערן זעהר שטארקע מינאָריטעטען אין פארלאמענטען און שטאָט־פערוואלטונגען, איידער זיי וואָלטען געמאכט א געוואלט־פּראָבע אָפּצושאפען דעם קאפּיטאליסטישען שטאאט. פאָרלויפיג אָבער האלטען נאָך דיא ארבייטער ווייט דערפון אפילו אין דייטשלאנד און בעלגיען, וואו דיא סאָציאליסטישע פארטייען זיינען דיא שטארקסטע.

נאָר אונטער געוויסע אומשטענדען, וועלכע מען קען ניט פאָראויס בעשטימען און וועלכע דאָס לעבען זעלבסט וועט ארויסרופען, קען עס קומען דערצו, אז א גענעראל־סטרייק זאָל זיך אָנפאנגען צוליעב גאנץ געוועהנליכע אי־זאכען, לאָמיר זאָגען, צוליעב א סטרייק פון אייזענבאהן־ארבייטער פאר א לוין־העכערונג, און זאָל אָננעהמען א סאָציאל־רעוואָלוציאָנערען כאראקטער. דיא פּראָדוקציאָן וועט פאראליזירט ווערען, דער גאנצער מעכאניזמוס פון קאפּיטאליסטישען שטאאט וועט בלייבען אָהן שרויפען און אָהן רעדער.

אָבער וויא לאנג וועט אזא צושטאנד דויערן און וואָס קען דערפון ארויסקומען? אָט דאָס איז דער עיקר פון דער גאנצער פראגע. דיא הייסע אנהענגער פון א גענעראל־סטרייק דיינקען, אז עס וועט ניט נאָר לייכט זיין צו דעזאָרגאניזירען דעם קאפּיטאליסטישען שטאאט און „אויסהונגערן" דיא הערשענדע קלאסע, זאָנדערן אויך, מיט דיא ווערטער פון דער אויבענדערמאָנטער בראָשורע, „צונעהמען אלע פּראָדוקציאָנס־מיטעל, דיא מינען, דיא פאבריקען,

Digitized by Google

דיא הייזער, מיט איין וואָרט, דיא גאנצע עקאָנאָמישע מאכט".

מען וועט „צונעהמען", „עקספּראָפּריאירען", ארויסרייסען דיא עקאָנאָמישע מאכט ביי דער בורזשואזיע. נאָר וויא אזוי? נאַטירליך, ווען מען בילדעט זיך איין, אז „ווען אלע קוילענגרעבער זאָלען אוועקלייגען זייער ארבייט, *ענדיגט* זיך דער קוילען־זאפּאס אין *אייניגע* טעג און דער פערקעהר פון פּאָסט און אייזענבאהן איז אָבגעשטעלט" (זעה זייטע 9 פון דער בראָשורע), קען מען ווירקליך אויפטאָן וואונדער מיט א גענעראַל־סטרייק. ליידער אָבער איז עס ווייט ניט אזוי. דער גרויסער און לאנגער סטרייק פון דיא קוילענגרעבערס אין דיא פעראייניגטע שטאאטען האָט בעוויזען, אז דיא זאפּאסען פון קוילען זיינען גענוג פיר עטליכע מאָנאט. דאָס זעלבע איז אויך ריכטיג וועגען אלע פּראָדוקטען, מעהר ניט זיי ווערען אליץ טהייערער, וואָס לענגער א סטרייק דויערט, דאָס הייסט וואָס לענגער מען פּראָדוצירט ניט גענוג צו בעפרידיגען דיא געוועהנליכע נאכפראגע.

נאָר ווער ליידעט מעהר אין דער צייט, ווען פּראָדוקטען ווערען טהייערער—דיא רייכע אָדער דיא אָרימע, דיא קאפּיטאליסטען אָדער דיא ארבייטער? עס איז גענוג צו שטעלען דיא פראגע, אום צו ענטפערן, אז דיא גרעסטע ליידען און אָפּפער וועלען האָבען דיא ארבייטער, דיא סטרייקערס זעלבסט. ווען דיא פּראָדוקטען וועלען טהייערער ווערן דורך אַן אלגעמיינען סטרייק; און טהייערער וועלען זיי נאַטירליך מוזען ווערן. לאָמיר זיך ניט נארען מיט פראזען, לאָמיר גאָר ניט דענקען, אז מען קען „אויסהונגערן" דיא קאַפּיטאליסטען מיט א גענעראַל־סטרייק. דער אמת איז, אז „אויסהונגערן" וועלען דיא סטרייקערס זעלבסט. ווען דיא פּראָדוקציאָן זאָל ווירקליך אין גאנצען אָפּגעשטעלט ווערן עטליכע וואָכען. עס זיינען דאָ גענוג זאפּאסען, מיר פיהלען עס גאַנץ גוט אין דיא צייטען פון *איבער־פּראָדוקציאָן*. אָבער ביי וועמען געפינען זיך דיא זאפּאסען? ביי דיא גרויסע און קליינע קאפּיטאליסטען, ביי דיא קרעמערס, אָבער ניט ביי דיא ארבייטער. ווען דער אייזענבאהן־פערקעהר אין בעלגיען זאָל אָבגעשטעלט ווערן איין וואָך, וועלען דיא ארבייטענדע קלאסען, דאָס אָרימע פאָלק, זעהר שטארק ליידען.

אָנפאנגס וועלען דיא סטרייקערס ניט געברויכען געוואלט. זיי וועלען אוועקלייגען דיא ארבייט און זיך האלטען אין דיא גרענעצען פון געזעצליכקייט. דאָס איז זעלבסטפערשטענדליך, ווייל דער סטרייק ווערט ארויסגערופען צוליעב געוועהנליכע פאָדערונגען פון אָרגאַניזירטע ארבייטער. לאָמיר זאָגען, אז זיי וועלען ניט געבען קיין געלעגענהייט דער רעגירונג צו געברויכען דיא מיליטערישע מאכט א וואָך אָדער צוויי. זיי וועלען א ביסעל צוהונגערן אין דער צייט און דערווייל זעהען אריינצוקריגען אין זייערע רייהען וואָס מעהר ארבייטער און פאָלגליך אלץ מעהר צו דעסאָרגאַניזירען די קאפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן. אָבער אָבגעזעהן דערפון, וואָס דיא רעגירונג וועט אין דער צייט ניט דערעמלען, וואָס איהר גאנצע מאשין וועט אָנגעשרויפט ווערן מיט דיא לעצטע כוחות צו ברייננען אָרדנונג אין דער אונאָרדנונג, אָבצושוואכען וויא ווייט נאָר מעגליך דיא פאָלגען פון אזא גענעראַל־סטרייק, וואָס זיא וועט, צום ביישפּיעל, אָנשטעלען זשאנדארמען און סאָלדאטען אויף דיא אייזענבאהנען און אין דיא פאָרטען אלס ארבייטער (סקעבס און פעררעטהער וועלען נאַטירליך אויך ניט פעהלען; דערצו קענען נאָך דיא זיהן פון דיא קאפּיטאליסטען און איבערהויפּט דיא אנהענגער פון דער יעצטיגער אָרדנונג פארקאשערן דיא ארבעל און זיך נעהמען צו דער ארבייט, אום צו רעטען זייער געזעלשאפט פון געפאהר) — אָבגעזעהען פון דאָס אלעס, וועלען דיא ארבייטער ניט קענען פערבלייבען אין דער אָנגענומענער געזעצליכקייט און ווארטען מיט פערליינטע הענד און מיט ליידיגע מאָגענס ביז דיא קאפּיטאליסטישע סיסטעם וועט פּלאַצען דורך דעם, וואָס זיי ארבייטען ניט. אויב זיי וועלען עס ווינשען אָדער ניט, נאָר דער הונגער וועט זיי צווינגען צו נעהמען מיט געוואלט פון דיא זאפּאסען, וואָס דיא קאפּיטאליסטען וועלען האלטען פערבאָרגען, פערשלאָסען אָדער בעוואכט. דאָס וועט נאָך אלץ ניט הייסען: עקספּראָפּריאירען אָדער פערכאפּען דיא פּראָדוקציאָנס־מיטעל, אום צו אָרגאַניזירען דיא פּראָדוקציאָן אויף א סאָציאליסטישען וועג. נאָר איינפאך צונעהמען *לעבענס־מיטעל*, אום צו קענען דערהאלטען דיא נשמה אין גוף און ווייטער אָנהאלטען דעם סטרייק. דער פונדאמענט פון דער קאפּיטאליסטישער געזעלשאפט — פּריוואט־אייגענטהום — וועט אלץ ניט צוטרייסעלט ווערן, וויא פיעל לעבענס־מיטעל דיא גענעראַל־סטרייקערס זאָלען ניט פערכאפּען.

די קאפּיטאליסטען וועלען עס נאטירליך אָנרופען: רויב און וועלען אויסשטעלען זייער גאנצע מאכט דאָס ניט צו דערלאָזען און איבערהויפּט צו בעשיצען „זייער“ אייגענטהום. ביי דעם ערשטען פערזוך פון די סטרייקערס צו בעפאלען, לאָמיר זאָגען, א מאגאזין מיט מעהל, וועלען זיי זיך צוזאמענשטויסען מיט פּאָליציי, זשאנדארמען און סאָלדאטען, און עס וועט זיכער קומען צו א בלוט־פערגיסונג, אויב די סטרייקערס וועלען ניט אָפּטרעטען בעצייטענס. ווען אזעלכע אטאקעס זאָלען זיך פערמעהרען, דאן וועט די קאפּיטאליסטישע רעגיערונג האָבען א געזעצליכען תירוץ צו ערקלעהרען קריעגס־צושטאנד.

דאן וועט די געזעצליכקייט אין גאנצען אויפהערען פון ביידע זייטען. אויב די סטרייקערס וועלען איבערהויפּט אין שטאנד זיין זיך צו האלטען האָטשע אין א פּאָר פּונקטען געגען די מיליטערישע מאכט, וואָס די רעגירונג וועט נאטירליך אויסשטעלען נאָך א בעשטימטען סטראטעגישען פּלאן פיעל בעסער און שנעלער וויא די סטרייקערס וועלען עס קענען טהאָן, ווען זיי זאָלען אפילו זיין גוט אָרגאניזירט אונטער פעהיגע קאָמאנדירען און ענטשלאָסען צו אָפּפערן זייער לעבען פאר זייער בעפרייאונג, פאר זייערע אידעאלען פון א בעסערע צוקונפט — דאן וועט עס קומען צו גרויסע שלאכטען, וועלכע וועלען ענטשיידען דעם רעזולטאט פון דעם גענעראל־סטרייק.

די פראגע איז אלזא, אויב די ארבייטער זיינען אין שטאנד צו קעמפּפען מיט אירגענד וועלכען ערפאָלג געגען רעגימענטען סאָלדאטען, וואָס זיינען בעוואפענט מיט די מאָדערנע געוועהר. וואו וועלען די ארבייטער איבערהויפּט נעהמען געוועהר? די אנארכיסטען אליין גיבען צו, אז די באריקאדען און אנדערע אלטע רעוואָלוציאָנערע מיטעל טויגען שוין ניט אין אונזערע צייטען. וואו וועלען די ארבייטער קענען קריעגען אזעלכע געוועהר, אז זיי זאָלען זיך קענען וועהרען געגען די דיסציפּלינירטע סאָלדאטען מיט די נייעסטע שרעקליכע מאָרד־וואָפען? לאָמיר זאָגען, אז זיי וועט געלינגען צו בעפאלען מיליטערישע מאגאזינען און אוועקשלעפּען פון דאָרטען אויך גוטע ביקסען; לאָמיר זאָגען, אז זיי וועט זאָגאר געלינגען צו פערכאַפּען ערגעץ עטליכע קאנאָנען. אָבער עס איז נאָך ניט גענוג צו בעזיצען א ביקס, מען דארף נאָך קענען שיסען; עס איז נאָך ניט גענוג זיך צו בעפעסטיגען אין א געוויסען סטראטעגישען פּונקט, מען דארף נאָך וויסען, וויא דאָס צו טאָן אם בעסטען און וויא צו פערטהיידיגען די פּאָזיציאָנען געגען אן אטאקע פון א רעגעלמעסיגע ארמעע. מען ווערט נאָך ניט סאָלדאט דערמיט, וואָס מען האלט א ביקס אין די הענד. אפילו מיט גלייכע וואפען אין די הענד איז א מחנה ארבייטער ניט גלייך צו א רעגימענט דיסציפּלינירטע און געניטע סאָלדאטען.

געוויס, עס וועט א מאָל קומען די צייט, ווען די אָרגאניזירטע מחנות ארבייטער וועלען זיין אין שטאנד צו פיהרען שלאכטען מיט דער ארמעע און איהר בעזיעגען — זאָנסט קען מען איבערהויפּט ניט האָפען אָפּצושאַפען ווען עס איז די קאפּיטאליסטישע סיסטעם — אָבער דערווײלע איז נאָך דער קלאסען־בעוואוסטער פּראָלעטאריאט ניט אזוי צאָהלרייך און פאָלגליך ניט אזוי שטארק. די סאָציאל־דעמאָקראטען האָבען יעדענפאלס מורא צו שטעלען אין קאָן זייערע אָרגאניזאציאָנען, אלעס וואָס זיי האָבען געוואונען און וואָס זיי קענען נאָך געווינען אויף א פּארלאמענטארישען וועג; זיי שרעקען זיך פאר די געוואלדיגע פעראנטוואָרטליכקייט צו ריזיקירען מיט די לעבענס פון מאסען ארבייטער, זיי שוידערן פאר א בלוט־באָד, פאר נאָך א פירכטערליכער „בלוטיגער וואָך“, וויא נאָך דער אונטערדריקונג פון דער פּאריזער קאָמונע, נאכדעם וויא דער סאָציאלער גענעראל־סטרייק וועט, נאָך אלע אָפּפער, געבראָכען ווערן.

דיזע פעראנטוואָרטליכקייט איז אן אונגעהייערע, אפילו ווען מען זאָל האָבען אויסזיכטען, אז דאָס בלוט פון ארבייטער וועט ניט פערגאָסען ווערן אימזיסט אין דעם קאמפּף געגען די בורזשואזיע.

די אנארכיסטען, וואָס ריידען מיט אזא לייכטע הארץ וועגען א סאָציאלען גענעראל־סטרייק, אזוי וויא פריהער וועגען די סאָציאלע רעוואָלוציאָן, צייגען נאָר, אז זיי פיהלען ניט דיזע פעראנטוואָרטליכקייט און אז זיי ווילען זיך ניט רעכענען מיט פאקטען, מיט דער טרויעריגער ווירקליכקייט.

פּ. קראנץ.

מיכאילאָווסקי׳ס פילאָזאָפיע

יאָ, ער וואָר איין מענש, ער וואָר
איין קעמפּפער. (היינע.)

כמעט א האלבען יאהרהונדערט איז נ. ק. מיכאילאָווסקי געשטאנען וויא א בראַווער און מוטהיגער סאָלדאט אויף דעם פעלד פון דער רוסישער ליטעראטור. קיין שרייבער אין רוסלאנד האָט ניט געהאט צו פיהרען אזוי פיעל מלחמה, וויא מיכאילאָווסקי. ער האָט געקעמפפט פון דעם ערשטען טאָג, זייט דיא וועלט האָט דערזעהען זיין נאָמען שווארץ אויף ווייס; ער האָט אויפגעהויבען זיין פאָהן נאָך אלס גאָר יונגער בחור (ער האָט אָנגעהויבען צו שרייבען צו 18 יאָהר) און האָט איהר הויך געהאלטען ביז דעם לעצטען טאָג פון זיין לעבען.

און געקעמפפט האָט ער ניט אומזיסט, זיין שווערע ארבייט איז ניט פערלאָרען געגאנגען. עס איז שווער צו געפינען נאָך איין שרייבער אין רוסלאנד, וועלכער האָט געהאט אזא גוטען איינפלוס און ערהאבענע ווירקונג אויף דעם בעסטען טהייל פון דעם יונגען דור, וויא מיכאילאָווסקי.

ער איז געוועזן א קריטיקער, א פובליציסט, סאָציאָלאָג און פילאָזאָף; נאָר וועגען וואָס ער האָט ניט געשריבען, איז אימער געשטאנען פאר זיינע אויגען דער אידעאל — דער קאָמפּאס, וועלכער האָט איהם געפיהרט און געצייגט דעם וועג צום אמת, וויא ער האָט עס פערשטאנען.

נאָר איידער מיר געהן איבערגעבען, וואָס ער האָט פערשטאנען און געלערנט אונטער דעם וואָרט „אמת“, איז נויטיג צו געבען פאָלגענדע ערקלערונג:

דיא 50טע און 60טע יאָהרען פון לעצטען יאהרהונדערט זיינען מערקווירדיג פון איין זייט דערמיט, וואָס דאן האָבען דיא דענקענדע מענשען פון אייראָפּא זיך בעפרייט פון דיא קייטען פון דיא פילאָזאָפישע סיסטעמען, וועלכע ווערן גערופען „דייטשער אידעאליזמוס“ און מעטאפיזיק, און פון דער אנדער זייט מיט דער שטארקער בעגייסטערונג פאר אלעס, וואָס האָט געטראָגען דעם נאָמען וויסענשאפט, מאטעריאליזמוס און פאָזיטיוויזמוס.

מאטעריאליזמוס איז אייגענטליך גאָר ניט קיין יונגע פילאָזאָפישע סיסטעם; זיא איז אלט אזוי פיעל, אז עס איז שווער אָנצוצייגען איהר געבורטס־טאָג און איהר טאטען. דאָס איז פשוט אזא סיסטעם, וועלכע לייקענט אָפּ דאָס איבערנאטירליכע, דאָס געטליכע. דיא מאַטעריע, ד. ה. אלעס וואָס איז ארום אונז אין דער נאטור, ווערט בעטראכטעט אלס דער גרונד ניט נאָר פון דער אונאָרגאנישער וועלט, ניט נאָר פון פלאנצען און חיות, זאָנדערן אויך פון דעם מענשען׳ס נשמה, פון זיינע געדאנקען, שטרעבונגען און רצון.

אויף דעם באָדען פון מאטעריאליזמוס איז אויסגעוואקסען דיא היסטאָריש־סאָציאָלאָגישע סיסטעם, וועלכע איז בעוואוסט אונטער דעם נאָמען „עקאָנאָמישער מאטעריאליזמוס“. זיא לערענט אונז, אז דיא עקאָנאָמישע פערהעלטניסע און ערשיינונגען זיינען דער הויפּט פאקטאָר אין מענשליכע געזעלשאפטען, דער פונדאמענט און אורזאכע פון אלע פאסירונגען אין געזעלשאפטליכען לעבען.

פאָזיטיוויזמוס, דאָס גייסטיגע קינד פון דעם בעריהמטען פראנצויזישען פילאָזאָף אָגיוסט קאָנט, ערקלערט אונז, אז נאָר דאָס איז אמת און ריכטיג, וואָס מען קען בעווייזען מיט פאקטען און עקספּערימענטען. אז מיר קענען דענקען נאָר וועגען אזוינע זאכען, וועלכע מיר קענען ערגרייכען מיט אונזערע חושים.

ארום יענער צייט איז אויך בעקאנט געוואָרען דארווין׳ס טהעאָריע. דיא געבילדעטע וועלט האָט זיך אויך דערוואוסט פון ספּענסער׳ס עוואָלוציאָנס־לעהרע (וועגען דעם לעצטען איז אין „צוקונפט“ ערשינען אן ארטיקעל פון פ. קראנין, צו וועלכען מיר שיקען אָפּ דיא לעזער). דאָס אלעס צוזאמען גענומען האָט אָנגעמאכט אן אמת׳ע רעוואָלוציאָן אין דיא

קעפּ פון דיא דענקענדע מענשען אין גאנץ אייראָפּא.

נאָר פיעלע אנהענגער פון דיזע טהעאָריע האָבען צופיעל איבערטריבען. נאָך זייערע טענות איז אויסגעקומען, אז דעם מענשען'ס ווילען שפּיעלט קיין ראָליע אין לעבען: איידעאלען, שטרעבונגען, מאָראל — דאָס איז ניט ווערטה קיין אויסגעבלאָזענע איי; דער מענש איז א פּעשקע אין דיא הענד פון דער אונבארמהערצינער נאטור, וועלכע פיהרט און קאָמאַנדעוועט נאָך אייביגע געזעצע. עס איז נאטירליך, אז אלע דענקענדע מענשען, וואָס האָבען געשטרעבט צו א בעסערע געזעלשאפטליכע אָרדנונג, האָבען ניט געקענט זיין צופריעדען מיט דיזע טהעאָריען. דעם מענשען'ס גייסט, זיינע אידעאלען, זיין הייליגער „איך“ און ד. ג. — דאָס איז איגנאָרירט געוואָרען ביי יענע „וויסענשאפטליכע“ טהעאָריען. מען האָט געפיהלט א פּיפּען וועהטאָג און פערדרוס געגען דעם שטומען, נאָר אלמעכטיגען און דעספּאָטישען זעלבסט־הערשער — דיא נאטור. פיעלע פאלשע מענשען האָבען זיך בענוצט מיט דיזע טהעאָריען צוליעב זייערע שמוציגע צוועקען. דיזע „לעהרעס“ האָבען זיי געהאלטען וויא א פּאנצער געגען דיא פיילען פון מאָראל, אמת און גערעכטיגקייט. „וואָס טויג אונז אייערע אידעאלען, צו וואָס פּרעדיגט איהר מאָראל? דאָס זיינען בלויז ווערטער אָהן א שום בעדייטונג. מיט אייער רחמנות און פילאנטראָפּיע ברענגט איהר קיינע נוצען, נאָר שאדען, איהר שטערט דעם גאנג פון נאטירליכען פּראָגרעס“ — אזוי פלעגען טענה'ן פיעלע קורצזיכטיגע קאָנטיסטען, דארוויניסטען און ספּענסעריסטען.

דער אמת איז פון זיי צוטהיילט געוואָרען אויף צווייען: אמת—וואהרהייט, און אמת — גערעכטיגקייט. אלעס וואָס איז געשעהן, אלעס וואָס עקזיסטירט, סיי גוטעס, סיי שלעכטעס, אלעס וואָס איז א היסטאָרישער פאקט — דאָס איז דיא וואהרהייט. פערקעהרט, אלעס וואָס מיר ווילען אויסמיידען, ענדערן נאָך אונזער פערשטאנד, נאָך אונזערע מאָראלישע פאָדערונגען און אידעאלען, מיט איינעם וואָרט, אלעס וואָס מיר וועלען שאפען — דאָס איז גערעכטיגקייט.

נאָר דיא וואהרהייט, האָבען גע'טענה'ט דיא קורצזיכטיגע פּאָזיטיוויסטען, פרעגט ניט קיין דעות ביי איהר צווייטע העלפט — גערעכטיגקייט. דיא וואהרהייט איז וויא זיא איז, וויא זיא מוז זיין, וויא דיא היסטאָריע פאָדערט. פון קיין גערעכטיגקייט וויל דיא וויסענשאפט ניט וויסען. דיא וויסענשאפט האָבען זיי פאָרגעשטעלט פאר א מאדאם אָהן א הארץ, אָהן געפיהלען, עפּעס פאר א מין עקזעקוטיע. עס איז נוצלאָז און איינפאך לעכערליך צו פּראָטעסטירען געגען דיא וואהרהייט, וויא שלעכט און גרויזאם זיא זאָל נים זיין.

נאָך דיזע טהעאָריע האָט דער איינצעלנער מענש קיין ווערטה נים. דער עיקר איז דער פּראָגרעס פון דער גאנצער מענשהייט. אלעס, וואָס ער טהוט, אלעס וואָס ער דענקט, איז דער רעזולטאט פון פריהעריגע אורזאכען און דיא אורזאכע פון שפּעטערע רעזולטאטען. נים דער מענש שאפט דיא היסטאָריע, נאָר, פערקעהרט, דיא היסטאָריע שאפט דעם מענשען, וועלכער איז פון זיין זייט נים מעהר וויא א בלינדער מעכאניק פון דער שפּעטערדיגער צייט.

עס פאלען וויא פליגען טויזענדער מענשען, זיי פאלען פון הונגער, פון נויט, פון פערפּעסטעטע לופט, פון שמוץ, אויסגעלאָסענהייט — קיינעם דארף דאָס נים קימערן; דאָס איז דיא וואהרהייט, דער אָביעקטיווער אמת. פערקירעווען דעם וועג פון היסטאָריע נאָך אונזער פערשטאנד און וואונש, נאָך אונזער סוביעקטיווען אמת — דאָס איז געגען דעם געזעץ פון דער קאלטער מאדאם וויסענשאפט.

אָט אין אזא צייט איז מיכאילאָווסקי ארויסגעטראָטען אין דער רוסישער ליטעראטור.

* * *

מיכאילאָווסקי לייקענט ניט אָפּ דיא גרויסע בעדייטונג, וואָס דיא וויסענשאפט האָט אין דעם מענשליכען פּראָגרעס; ער שעצט הויך דיא נאטורפאָרשער און פילאָזאָפען; ער לייקענט ניט אָפּ קיין טהעאָריע, וועלכע איז געגרינדעט אויף וויסענשאפט, אָבער ער פאָדערט נאָר ריינע, וואהרע וויסענשאפט, און אזא וויסענשאפט הייסט, נאָך מיכאילאָווסקי'ס מיינונג, אזעלכע, וועלכע געהט האנד איז האנד מיט דיא פאָדערונגען פון מענשען'ס מאָראל, עהרליכקייט און גערעכטיגקייט. ער איז איינשטימיג מיט אָגיוסט קאָנט, דארווין און ספּענסער, נאָר ער בויגט זיך ניט פאר זיי, וויא פאר געטשקעס. ער וויל ניט גלויבען בלינד, ער וויל אליין איבערעכענען דעם גאנצען חשבון און אליין מאכען דעם סך־הכל.

ער גלויבט אין עוואָלוציאָן, אין דיא אייבי־

נע געזעצליכקייט פון דער נאַטור. נאָר ער גלויבט אויך אין מענשען'ס ווילען, אין מענשען'ס קראַפט. ער איז איבערצייגט אין דאַרווין'ס טעהאָריע, אז אלעס אין דער נאַטור קעמפפט פאַר עקזיסטענץ,, נאָר טאַקע דערפאַר וויל ער ניט דערלאָזען, אז דער איינצעלנער מענש זאָל בטל ווערען אין דער געזעלשאַפט, אז דעם מענשען'ס „איך" זאָל זיין אזוי נעפאַלען. „עס איז ניט מיין עסק וואָס זיא, דיא געזעלשאַפט, שטרעבט צו פאָלקאָמענהייט, איך וויל אליין זיין פאָלקאָמען. דערמיט לייקען איך ניט אָפּ דיא וואהרהייט, פערקעהרט, איך פאָלג דעם „מלחמה־געזעץ". ווען איך זאָג, אז דיא געזעלשאַפט מוז דינען פאַר מיר", שרייבט ער.

ער וויל דעם אמת ניט צושפּאַלטען. דיא וואהרהייט, דיא וויסענשאַפט מוז, נאָך זיין פילאָזאָפיע, שטרעבען צו גערעכטיגקייט; אַנדערס איז דאָס א פאַלשע וויסענשאַפט. ווען דער פאַרשטעהער פון וויסענשאַפט, דער געלעהרטער מאַן, איז ניט גענוג מאָראַליש, ניט עהרליך, דאַן קען ער ניט ערגרייכען זיין בּפּעציעלען צוועק — פערשפּרייטען דיא וואהרהייט. פון דער צווייטער זייט פעראַכטעט ער איך אזוינע „אידעאַלען", וועלכע זיינען געגען דיא פּראַקטיק, געגען דיא וויסענשאַפט; ער פעראַכטעט דיא מעטאַפיזיק, וועלכע זוכט נאָר חקירה צוליעב הקירה און קימערט זיך גאָר ניט וועגען פּראַקטישען לעבען.

„איך האָב קיינמאָל ניט געקענט גלויבען און גלויב יעצט אויך ניט" — שרייבט מיכאילאָווסקי אין איינעם פון זיינע פּאָלעמישע אַרטיקלען, „אז עס זאָל זיין אונמעגליך צו געפינען אזא שטאַנדפּונקט, וואו אמת־גערעכטיגקייט און אמת־וואהרהייט זאָלען געהן האַנד אין האַנד. אויסאַרבייטען אזא שטאַנדפּונקט איז יעדענפאַלס דיא העכסטע פון דיא אויפגאַבען, וועלכע קענען זיך פּאָרשטעלען דעם מענשען'ס געדאַנק. און עס איז ניטאָ קיינע קרעפטען און אנשטרענגונגען עס זאָל זיין א'ן עבירה צו פערלירען אויף דעם צוועק. אָהן שרעק קוקען אין דיא אויגען דעם אמת, דעם אָביעקטיווען אמת און אין דער זעלבער צייט אָפּהיטען דעם אמת־גערעכטיגקייט, דעם סובּיעקטיווען אמת — דאָס איז דיא אויפגאַבע פון מיין גאַנצען לעבען. ניט קיין גרינגע אויפגאַבע איז דאָס.... פראַגען וועגען דיא פרייהייט פון מענשען'ס ווילען, וועגען דיא גרענעצען פון אונזער וויסען, דאַרווין'ס טהעאָריע, וועגען דיא אינטערעסען און מיינונגען פון'ם פאָלק, וועגען פילאָזאָפיע, היסטאָריע, עטיקע, עסטעטיק, עקאָנאָמיע, פּאָליטיק, ליטעראַטור — האָבען מיך אין אלע צייטען אינטערעסירט נאָר פון דעם שטאַנדפּונקט פון דיזען גרויסען „צוויי־איינציגען" אמת"....

ער איז איבערצייגט, אז עס מוז זיין א געוויסער שייכות צווישען דעם אמת און דעם מענש, וואָס זוכט און פאָרשט נאָך דעם אמת. א מענש, וועלכער האַלט ניט טהייער דיא אידעע פון פרייהייט, וועלכער איז פּאָליטיש אינדיפערענט, איז ניט פעהיג צו אירגענד וועלכע אָפּפער און קען אפילו ניט פאַרשטעהען דעם פרייהייטס־קעמפפער.

באָקל, דער גרעסטער ענגלישער היסטאָריקער, ערקלערט ער, לייקענט אָפּ דיא בעדייטונג פון מאָראַלישע עלעמענטען אין דער היסטאָריע דערפאַר, ווייל, טראָטץ דעם, וואָס ער איז געווען זעהר עהרליך איבערגעגעבען צו זיין אַרבייט און וויסענשאַפט, איז ער דאָך געווען אַן אמת'ער בורזשוא.

„דער מענש, וועלכער האָט ניט ענטוויקעלט אין זיך א פּאָליטישען אידעאַל, א העכערען פון דעם, מיט וועלכען עס שטעלט זיך צופריעדען יעדער קרעמער, איז ניט אים שטאַנד אָפּצושאַצען דעם גרויסען ווערטה פון'ם מאָראַלישען עלעמענט אין דער היסטאָריע", זאָגט ער וועגען באָקל'ען.

דער צוועק פון דעם „נייעם גלויבען", — דענקט מיכאילאָווסקי,—בעשטעהט ניט אין דעם אז מען זאָל אויסמעקען דעם אידעאַל פון'ם חשבון, נאָר אין דעם, אז מען זאָל איהם גוט אויספאָרשען, קלאָר מאַכען און ברענגען אין האַרמאָניע מיט דעם לעבען. דיא הויפּט־אויפגאַבע פון סאָציאָלאָגיע איז, אז דיא געלעהרנטע מוזען זוכען און געפינען מיטלען, ווי אויסצומיידען דאָס שלעכטע אין לעבען און אַנשטאַט דעם שאַפען גוטעס, גוטעס פאַר יעדע איינצעלנע פערזאָן. דער מענש איז א צוועק פאַר זיך זעלבסט, ער לעבט פון זיינעט וועגען, דיא געזעלשאַפט טאָר איהם ניט איינשלינגען.

ער איז אויך איינפערשטאַנען מיט גראַף טאָלסטאָי, אז יעדער וואָס שטרעבט צו פערניכטען שלעכטע זיטען, פאַלשקייט און פערדאָרבענהייט אין דיא מענשען, איז א נוציגער פּראָדוקט פון דער היסטאָריע. אזעלכער פאַלט ניט אַראָפּ פון־פלאַט פון הימעל. ווען דער מענש איז נאָר א בלינדער ווערקצייג פון דער

נאטור, ווארום פאָרדערט מען צו בעשטראָפען גנבים, גזלנים, רויבער? פאר וואָס האלט מען אויף ריכטערס? אויף וואָס נוצען שולען, גימנאזיעס, אוניווערזיטעטען? פאר וואָס זאָל מען בילדען דיא ניעדריגערע קלאסען, דיא מאסע, און פערטרייבען דיא פינסטערנים? אויב דיא היסטאָריע פאָרדערט אז דיא מאסע מוז לעבען אין פינסטערניש, אין אונוויסענהייט, פאר וואָס עס זוכען צו ענדערן? עס איז דארום זעלבסטפערשטענדליך, נאָך מיכאילאָווסקי'ס פילאָזאָפיע, אז עס ניעבען אזעלכע קרייזען, וואו דיא לעהרע, דאָס אלעס וואָס עקזיסטירט מוז בלייבען, דאָס מיר קענען זיך ניט שטעלען אין וועג דער היסטאָריע, איז ריכטיג; אבער עס גיעבען אויך אזעלכע קרייזען, אזעלכע פעלע וואו דיזע לעהרע קען ניט בעפריעדיגען דיא געלעהרנטע און ניט דיא אונגעלערנטע מענשען, וואו זיא שלאָגט זיך אָן אויף יעדען טריט און שריט אויף ווידערשפרעכונגען און אונזין.

ספענסער דענקט, אז דיא סאָציאָלאָגיע דארף צייגען, וועלכע אומענדערונגען מוזען פאָרקומען אין דיא מענשען, אום דיא געזעלשאפט זאָל קענען פראָגרעסירען; מיכאילאָווסקי אבער איז איבערצייגט, אז דיא הויפטזאך, דער העכסטער פונקט אין סאָציאָלאָגיע בעשטעהט אין דעם, אז עס זאָלען זיין קלאָר און דייטליך דיא פערהעלטניסע אין דער געזעלשאפט,ביי וועלכע דיזע אָדער יענע נויטהווענדיגקייט פון מענשען'ס נאטור זאָל קענען בעפריעדיגט ווערען. דער עיקר איז דער מענש, יעדער איינצעלנער מענש.

„מען דארף אימער געדענקען, אז אלערליי פסיכישע פראָצעסען קומען פאָר אין דעם מענשען'ס נשמה, אז נאָר זיא בעקומט איינדריקע, געפיהלען, אז נאָר זיא דענקט, פיהלט, ליידעט, האָט פערגניעגען און אזוי ווייטער.“

מיכאילאָווסקי האָט געוואָלט זעהן דיא מענשהייט גליקליך; נאָר דיא מענשהייט האָט ער פערשטאנען ניט וויא א'ן אויסגעמישטע קאשע. יעדער מענש, יעדער סוביעקט איז א גליעד פון דער מענשהייט און מוז זיך בעדיענען מיט דיא פאָרטשריטע פון דער קולטור און הנאה האָבען פון לעבען. דיא גאנצע מענשהייט דארף קעמפפען פאר יעדע זאך, וואָס קען ברענגען נוטצען און נוטעס צו יעדען איינצעלנעם מיטגליעד און מוז זוכען מיטלען וויא אויסצומיידען און אויסוואָרצלען אלעס, וואָס שאַדעט איינצעלנע מענשען.

דער מענש און זיין גליק - דאָס איז מיכאילאָווסקי'ס אידעאל.

פ. ראָזענבלאָטט.

א בליק אין דיא צוקונפט

פינפטער קאפיטעל.

דיא פאמיליע, דיא הייליגע פאמיליע! דיא פאמיליע, אויף וועלכער דער גאנצער צוזאמענהאנג, דער גאנצער פונדאמענט פון געזעלשאפטליכען לעבען איז בעגרינדעט, וועט דער סאָציאליזמוס אָבשאפען"! שרייען דיא קאפיטאליסטען און זייערע בעצאָהלטע שרייבקנעכט.

דאָס איז פאלש, וויא אלע אנדערע קאפיטאליסטישע טענות געגען סאָציאליזמוס. נאָר לאָמיר פריהער אביסעל בעטראכטען, וויא דער פאמיליען-לעבען געהט אָן אין דער הייגטיגער געזעלשאפטליכער אָרדנונג.

דיא פיזיאָלאָגיע בעוויזט, אז דיא בעפריעדיגונג פון געשלעכטסבעטריעב איז גראדע אזוי נויטוועגדיג פאר דעם קערפער וויא עסען, טרינקען און שלאָפען. חיות, נאָכדעם וויא זיי בעפריעדיגען זייער געשלעכטסבעטריעב, געהען זיך פאנאנדער; ביי מענשען אָבער — איבערהויפט ביי ציוויליזירטע מענשען — האָט דיא געשלעכטליכע פערבינדונג אויך אנדערע צוועקען. אויסער טהיערישע, אויסער פיזישע ליעבע, איז נאָך נויטיג געגענזייטיגע סימפאטהיע, געגענזייטיגע אכטונג, געגענזייטיגע נייגונג. עס איז נייטיג, אום הארמאָניש און גליקליך צו לעבען, אזביידע זאָלען זיין גלייך ענטוויקעלט.

ביידע זאָלען טהיילען דיזעלבע אנזיכטען איבער מאָראל, איבער דעם ציעל פון לעבען. עס איז אויך וויכטיג, אום גליקליך צו לעבען, אז דיא פיזישע ליעבע זאָל קענען פון ביידע צדדים בעפריעדיגט ווערען, ד. ה., אז דער מאן און ווייב זאָלען זיך ניט שטארק אונטערשיידען אין יאָהרען און אין פיזישע קרעפטען. אויסערדעם מוזען זיי אויך זיין מאטעריעל פערזאָרגט. עס זיינען נאָך דאָ פיעלע אנדערע זאכען, וועלכע בעדינגען דאָס גליק פון פאמיליענלעבען; דיא זיבענדערמאָנטע אָבער זיינען דיא וויכטיגסטע. אָהן זיי איז קיין פאמיליען־גליק ניט מעגליך.

וואָס זעהען מיר אָבער יעצט אין דער ווירקליכקייט? גראדע דאָס געגענטהייל! אנשטאט ליעבע און געגענזייטיגע סימפאטהיע, וועלכע זאָלען צוזאמענבינדען צוויי הערצער, האָט זיך דער הייליגער בונד פערוואנדעלט אין א פראָסטען, געמיינעם געשעפט, אין א בעטריגערישען האנדעל!... עס פערבינדען זיך צוויי פערזאָנען צו פערברייגגען דאָס גאנצע לעבען צוזאמען, צו האָבען און צו ערציהען קינדער — פערזאָנען, וועלכע האָבען ניכטס אלגעמיינעס צווישען, וועלכע האָבען אפילו ניט דיא קלענסטע אכטונג איינע צו דיא אנדערע. דאָס איינציגע, וואָס פערבינדעט זיי איז געשעפט, געלד!! זעהען מיר דען ניט, וויא א יונגע, בליהענדע מיידעל פערקויפט זיך צו איין אלטען, אבגעלעבטען מאן, אָדער אומגעקעהרט? אמת, זיי האָבען דארויף דיא הסכמה פון א רב אָדער א גלח, וועט אָבער אירגענד וועלכער פערניפטיגער מענש עס ניט בעטראכטען אלס דיא ערגסטע פאָרם פון פראָסטיטוציאָן? קען דאָ זיין דיא רייד וועגען פאמיליענגליק?

ווייטער. דער וואונש זיך פיין צו קליידען און זו לעבען וויא א מענש פון איין זייט, דער קלעגליכער לוין פון דער אנדערער זייט, צווינגט אלץ מעהר און מעהר דיא פרויען צו זוכען „זייטיגע" איינקינפטע. צווינגט זיי זיך צו ווארפען אין דיא אָרעמס פון פראָסטיטוציאָן, וועלכע האָט זיך אין דער לעצטער צייט געוואלדיג פערגרעסערט. עס איז אויסגערעכענט, אז אין האמבורג קומט אויס אויף יעדע 9 פרויען איין פראָסטיטואירטע. אונטער 2,060,654 געבאָרענע קינדער אין דייטשלאנד אין יאָהר 1900 זיינען געוועזען 179,644 אזעלכע אונגעזעצליכע, וועלכע מען האָט אבגעגעבען אין פינדעלהייזער. היינט וויפיעל זיינען ניט אָבגעגעבען געוואָרען, וויפיעל האָט מען בשתיקה געטויטעט בעפאָר און נאָך דער געבורט?... איך מיין, עס איז איבריג צו זאָגען, אז דיא היינטיגע סיסטעם איז דיא הויפּט־אורזאכע פון אזעלכע טרויעריגע ערשיינונגען. זאָ, צום ביישפיעל, האָט דער געלעהרטער באַרענט־דושאטעל אויסגעפונען, אז אונטער פינף־טויזענד גאסען־פרויען האָבען זיך 1440 אָבגעגעבען מיט פראָסטיטוציאָן, ווייל נויטה און עלענד האָט זיי דערצו געטריעבען; 1250 זיינען געוועזען יתומים און מיטעללאָז; 80 אום אלטע עלטערן ערנעהרען צו קענען; 1400 זיינען פערלאָזען געוואָרען פון זייערע ליעבהאבער, וועלכע האָבען צוגעזאָגט מיט זיי חתונה צו האָבען און האָבען ניט געהאלטען זייער פערשפּרעכען. דאָס אליין צייגט די „הייליגקייט" פון דעם איצטיגען פאמיליענלעבען. נאָר דאָס איז נאָך ווייט ניט אלעס.

דער קלעגליכער לוין פון ארבייטער איז ניט גענוג אפילו צו דערהאלטען דיא נשמה. דארום מוזען אויך דיא פרוי און דיא קינדער מיטהעלפען „צו שלעפען דעם יאָך", דאָס הייסט, זיך פערקויפען אין פאבריק. דורך אָברייסען דיא פרוי פון דער היים און אריינטרייבען איהר אין פאבריק ווערט דער גאנצער בונד פון פאמיליענלעבען, וועלכער איז שוין אזוי אויך שוואך, אין גאנצען צוריסען. דיא קליינע קינדער, בלייבענדיג אָהן איפזיכט, ווערען פיזיש און מאָראליש קאליקעס. זעהר אָפט שכור'ן אָן דיא אונגליקליכע מוטערס זייערע עופה'לעך איידער זיי געהען אוועק אין פאבריק, כדי דאָס קינד זאָל שלאָפען און ניט „אזוי פיעל" שרייען. מען קען זיך פאָרשטעלען, וואָס פון אזעלכע קינדער קען אויפוואקסען. דער מאן, קומענדיג נאָך א שווערען טאָג ארבייט אהיים, געפינט דאָס הויז קאלט, שמוציג, פינסטער, דאָס עסען ניט פארטיג; ער און די ווייב זיינען אויפגערעגט, עס הייבען זיך אָן קריגערייען, מחלוקות, דער מאן לויפט פון דעם גהינם, וועלכען מען רופט היים, ער זוכט צערשטרייאונג אין שענק, וואו ער געוועהנט זיך ביסלעכווייז צו שכור'ן און צו פערשפּיעלען דיא לעצטע פאָר גראָשען, וועלכע ער מאכט אין פאבריק, דורך וואָס דער עלענד און דיא צרות אין דער היים פערגרעסערען זיך נאָך.

וואָס זאָגט איהר, ליעבער לעזער, וועגען אזא הייליגקייט פון דער פאמיליע, וועגען אזא פאמיליענגליק?! אין ביי דיא יעניגע, וועלכע

האָבען צו אזא שרעקליכען, צו אזא שוידערליכען צושטאנד געבראכט. בעוועגט זיך נאָך דערצונג אונז צו בעשולדיגען, אז די סאָציאליסטען *וועלען* אָבשאפען די פאמיליע!! ניין, ניט מיר *וועלען* אָבשאפען די פאמיליע, נאָר איהר האָט *שוין* אָבגעשאפט, צוריסען, פערניכטעט די פאמיליע! נאָר דער סאָציאליזמוס וועט ווידער הערשטעלען די פאמיליע.

דאָס וואָס עס ווערט איצט פאָרגעשטעלט אלס אידעאל פון פאָעטען און ראָמאניסטען, וועט פון די סאָציאליסטען פערווירקליכט ווערען. אזוי וויא יעדער, ווער עס וועט נאָר וועלען ארבייטען, וועט זיין געזיכערט מיט זיין עקזיסטענץ, אזוי וויא אלע וועלען קריגען גלייכע ערציהונג, אזוי וויא די פרוי וועט זיין גלייך בערעכטיגט מיט׳ן מאן, דאן וועלען געגענזייטיגע ליעבע און נייגונג זיין די הויפט־גרינדע, וועלכע וועלען פערבינדען דעם מאן מיט דער פרוי. און טאָמער וועלען זיי שפעטער אויסגעפינען, אז זיי האָבען זיך איינע אין דעם אנדערען גענאַרט, אז זיי פאסען ניט און קענען ניט הארמאָנירען, דאן וועלען זיי אויך אָהנע גרויסע שוויערינקייטען זיך קענען שיידען, און ניט וויא איצט זיין געצוואונגען צו לעבען צוזאמען כאָטש מען האסט זיך נאָך ערגער וויא דעם טויט. קיינער, ווער עס איז נאָר בעקאנט מיט דעם וויסענשאפטליכען סאָציאליזמוס האָט קיינמאָל ניט בעהויפטעט, אז אין דער סאָציאליסטישער געזעלשאפט וועט מען איינפיהרען קהל׳שע ווייבעריי אָדער מען וועט אָפשאפען די פאמיליע. דער סאָציאליזמוס וועט נאָר אָבשאפען די צבוע׳צבטווע, די נאררעריי, די ליגען, וועלכע זיינען איצט פערדעקט מיט די *מאסקע פון רעליגיאָן*.

וואָס אנבעלאנגט צו רעליגיאָן, זאָ איז עס ניט די *דירעקטע* אויפגאבע פון סאָציאליזמוס מיט איהר מלחמה צו פיהרען. אלע אינטערנאציאָנאלע סאָציאליסטישע קאָנגרעסען האָבען אנערקענט, אז רעליגיאָן איז א פריוואט־זאך, און אין פריוואט־אנגעלעגענהייטען וועט מען אין א סאָציאליסטישען שטאאט זיך ניט אריינמישען. גלחים און להבדיל רבנים וועלען נאטירליך ניט אָנגעשטעלט ווערען פון שטאאט; קיינער וועט אָבער ניט שטערען, ווען א געוויסע גרופפע פון מענשען וועלען זיך צוזאמענגעהמען און וועלען אויף זייער אייגענעם חשבון אָנשטעלען א רב אָדער א גלח, אָדער זיי וועלען בויען א בית המדרש אָדער א קירכע.

דער סאָציאליזמוס וועט וואָס מעהר פערברייטען וויסענשאפט, און דאָס וועט שוין זיין דער בעסטער אנטידאָט (געגענגיפט) געגען רעליגיאָן. דען וויסען און רעליגיאָן פערטראָגען זיך אזוי וויא פייער מיט וואסער, וויא ליכט מיט פינסטערניס. וואָס שטארקער דאָס איינע ווערט אלץ שוואכער דאָס אנדערע. און אזוי וויא דער סאָציאליזמוס וועט אלעם אָנווענדען, אום וויסענשאפט זאָל ניט זיין בלויז א פריווילעגיע פון איינצעלנע פערזאָנען, נאָר זיא זאָל אריינדרינגען אין *אלעמענס* קעפ, קען מען זיכער זיין, אז די רעליגיאָן וועט פון זיך אליין אָבשטארבען מיט דער צייט.

זעקסטער קאַפּיטעל.

נאָך א זאך, איבער וואָס די בורזשואזיע הערט ניט אויף צו פערגיסען ביטערע טרעהרען, איז: „וואָס וועט ווערען מיט די קונסט, מיט די וויסענשאפט, ווען דער סאָציאליזמוס זאָל מקוים ווערען? ווער, טענה׳ן זיי, וועט זיך דאָס אינטערעסירען מיט אזעלכע זאכען, אז די הויפט־פראגע וועט זיין דער מאָגען? ווער וועט דאָס בעלוינען די קינסטלער, אז קיין רייכע וועלען איבערהויפט ניט עקזיסטירען. אויסער דעם, וואָס פיר א קונסט אָדער וויסענשאפט קען דאָס קענען זיין, אז דער קינסטלער אָדער דער געלעהרטער וועט מוזען אזוי פיעל און אזוי פיעל שעה ארבייטען וויא א פראָסטער האנדווערקער?"

הונדערטע אנדערע אזעלכע בלומרישטלינע „ארגומענטען" ווערען אָנגעגעבען געגען סאָציאליזמוס. דער לעזער וועט זעהען, אז אויך דאָ וועט אויסקומען דוקא קאפויר. דאָס הייסט, אז ערשט אין דער סאָציאליסטישער געזעלשאפט וועלען קונסט און וויסענשאפט זיך ענטוויקלען און אָננעהמען דעם אמת׳ן כאראקטער, וועלכער עס פאסט פיר זיי. עס איז אמת, אז די ערשטע און די הויפט־אויפגאבע וועט זיין די מאָגען־פראגע. דען „אם אין קמח אין תורה". דיא ערשטע בעדינגונג, אז קונסט און וויסענשאפט זאָלען זיך ענטוויקלען, איז דאָס לעבענסמיטעל זאָלען אזוי פיעל פראָדוצירט ווערען, אז א געוויסע קלאסע מענשען זאָלען קענען זיין פריי פון דאגות חיונה און זיך קענען אָבגעבען מיט קונסט אָדער וויסענשאפט. דאָס ערשטע — קמח — וועט אין דער סאָציאליסטישער געזעלשאפט ניט פעהלען. א חוץ דעם, אזוי וויא די שולען און אפילו די אוניווערזיטעטען וועלען זיין

פריי פיר יעדען. ווען א קינד וועט נאר ווייזען א טאלענט צו אירגענד וועלכע קונסט אדער וויסענשאפט, וועט מען עס שוין זוכען צו ענטוויקלען און ניט לאזען אונטערגעהן. וויפיעל מענשען געהען אונטער דורך דיא היינטיגע סיסטעם, מענשען, וועלכע האבען געקענט זיין טיעפע דענקער, גרויסע פאעטען, קינסטלער, שוישפיעלער א. ז. וו.! זיי ווערען פערלארען פיר דיא מענשהייט איינפאך דארום, ווייל זיי האבען קיין מיטעל ניט, מיט וואס זיך אויסצובילדען, מיט וואס צו ענטוויקלען זייער טאלענט. שטעלט זיך פאר, אז לעוו טאלסטאי איז ניט א גראף'ס א זוהן, נאר א קינד פון א דארף־שניידער אדער א בויער'ס א קינד, וויא מיינט איהר, וואלט ער דאס געווארען, וואס ער איז? ער וואלט מסתמא אויך געווארען א שניידער, אדער העכסט וואהרשיינליך, אזוי וויא זיין גרויסער טאלענט וואלט אין שניידעריי ניט געפונען קיין בעפריעדיגונג, וואלט ער אנגעהויבען צו שכור'ן, אום צו פערברענגען אין בראנפען זיין געניאליטעט. יעדער, ווער עס האט געלעזען מאקסים גארקי'ס ווערק, האט געקענט זעהען, אז אונטער דיא גרעסטע שיכורים, אונטער דיא געפעהרליכסטע גנבים, אונטער דיא, וואס מען רופט אין רוסלאנד „באסאיא קאמאנדא“ אדער „זאלאטאיא ראטא“, געפינען זיך מענשען, וועלכע האבען געקענט ווערען וועלטבעריהמטהייטען און זיין א ציערדע פיר דיא מענשהייט. נאר דורך דיא היינטיגע סיסטעם זיינען זיי געווארען מענשען, וועלכע שטעלען זיך ניט אב פיר קיין פערברעכען. וויא פיעל האט געפעהלט, אז מאקסים גארקי אליין זאל פיר אימער בלייבען אונטער דיא „באסאיא קאמאנדא“? בלויז א צופאל האט איהם גערעטעט און געמאכט וועלטבעריהמט. וויפיעל זשעניאלע פאעטען, קינסטלער, דענקער זיינען בשעת זייער לעבען כמעט געשטארבען פון הונגער? וויפיעל ערהאבענע מענשען זיינען פערפוילט געווארען אין דער תפיסה און וויפיעל זיינען געשטארבען אויף דער תליה נאר דארום, ווייל זיי האבען געהאט דיא העזה אויסצודריקען אידעען אדער מיינונגען, וועלכע האבען ניט געפאסט פיר דיא הערשענדע קלאסע!

איך רעכען, עס איז איבעריג צו בעווייזען, אז זאוואס וועט ניט און קען ניט פארקומען אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט. יעדער מענש וועט ניט נאר ניט געשטערט ווערען צו ענטוויקלען זיין טאלענט, נאר אלע מיטעל וועלען אנגעווענדעט ווערען, אום איהם אין דעם צו העלפען. עס איז אמת, אז קינסטלער געפינען יעצט קויפער פיר זייערע ווערק נאר אונטער די הערשענדע קלאסען. אבער וויא טהייער דאס קאסט דער קונסט! קריגענדיג א'ן אפזאטץ פיר זייער קונסט נאר אונטער דיא קאפיטאליסטען, ווערענדיג, זא צו זאגען, פון זיי ערנעהרט, מוזען דיא קינסטלער, ניט־ווילענדיג, שאפען דאס, וואס עס געפעללט זייערע ברויט־געבער. ביסלעכווייז געוועהנען זיי זיך דערצו, און דיא קונסט פערוואנדעלט זיך פשוט אין א דיענסטמיידעל פון דער בורזשואזיע. ניט בעסער שטעהט עס מיט שרייבערס און געלעהרטע. דיא ארויסגאבע פון צייטונגען און זשורנאלען, וואס עס פאדערט יעצט געוואלדיגע סומען, ווערט אלץ מעהר און מעהר קאנצענטרירט אין דיא הענד פון דיא טראסטס, זא דאס דיא שרייבערס זיינען געצוואונגען אנצוקומען צו זיי. דאס הייסט מיט אנדערע ווערטער, אז דער שרייבער איז געצוואונגען, אויב ער וויל נאר „מאכען א לעבען“, צו פערטהיידיגען זייערע אינטערעסען, צו פערטהיידיגען דיא איצטיגע סיסטעם.

גאנץ אנדערש וועט עס זיין אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט. שוין איצט זיינען פארהאנדען — לײדער נאך גאנץ ווייניג — ארגאניזאציאנען, וועלכע גיבען ארויס צייטונגען און זשורנאלען; ארגאניזאציאנען, וועלכע האבען זיך געשטעלט צור אויפגאבע צו אונטערשטיצען קונסט, ליטעראטור, הויכע לעהרען, געוויסע רעפארמען, א. ז. וו. אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט וועלען אזעלכע ארגאניזאציאנען זיך געוויס פערברייטען אהן א צאהל, זא דאס דער קינסטלער, דער ערפינדער, דער געלעהרטער, א. ז. וו., וועט ניט געצוואונגען זיין אנצוקומען צו איינצעלנע פערזאנען און ערפילען זייערע קאפריזען און קלאסען־אינטערעסען. נאר ער וועט קענען פריי, אונגעשטערט דיענען דער קונסט און וויסענשאפט. צו ערווערבען רייכטהום וועט זיך קיינער ניט יאגען, דארום וועט יעדער שרייבען און שאפען בלויז דאס, וואס זיין געוויסען און טאלענט הייסען איהם. דאס לעבען אין א סאציאליסטישען שטאאט וועט דאס רוב זיין א געזעלשאפטליכעס, דאס הייסט, עס וועלען זיין קהל'שע ביבליאטהעקען, קאנצערט־זאאלען, טהעאטערע, פערזאממלונגס־

פלעטצער און פערשידענע אנדערע קהל'שע ערטער, וואו די מענשען וועלען געמיינשאפטליך פערברייננען. אזעלכע פלעטצער וועט מען אודאי זוכען צו מאכען וואס שעהנער און אנגענעהמער. מען וועט זיי פערציערען מיט די שעהנסטע געמעלדען, מיט די בעסטע סטאטוען, מיט די קינסטליכסטע ארכיטעקטור, זא, דאס די קינסטלער וועלען האבען, וואו צו פערברויכען זייערע קונסטווערקע און וועלען ניט דארפען אנקומען צו איינצעלנע גבירים און צו זייער לאסקע. אויסער דעם, ווער האט דערפון, ווען, צום ביישפיעל, וואנדערבילט אדער ראטהשילד קויפען בעריהמטע בילדער און סטאטוען און שטעלען זיי אוועק ביי זיך אין פאלאץ? זיי און זייערע געסט האבען נור די מעגליכקייט צו געניסען דאס פערגניגען עס צו זעהען. ווען אבער קונסטווערק ווערען אויסגעשטעלט אין איין עפענטליכען פלאטץ, דאן האבען אלע די געלעגענהייט צו געניסען דערפון.

ווייטער דארף מען ניט פערגעסען, אז ווען א ל ע וועלען קריגען גוטע ערציהונג און בילדונג, ווען אלע וועלען זיין פערזארגט מיט לעבענסמיטעל, ווען אלע וועלען האבען גענוג פרייע צייט, דאן וועט י ע ד ע ר קענען שעצען און קענען געניסען דאס פערגניגען פון קונסט און וויסענשאפט. דאס וואס ביי איצטיגע צייט איז נאר דער פאל מיט איינצעלנע גליקליכע. דאס ווידער וועט שטארק פערגרעסערען די נאכפראגע פיר אזעלכע זאכען. עס איז א גרויסער טעות אדער, בעסער געזאגט, א געמיינע פערלוימדונג, אז דער ארבייטער שעצט נ'ט די קונסט אדער וויסענשאפט. ווער עס איז בעקאנט מיט דעם ארבייטער וויים, מיט וואס פיר א הונגער ער שלינגט איין ביכלעך, וועלכע ער איז נאר אים שטאנדע צו קויפען און צו פערשטעהען. ארבייטער קויפען ניט ביכער פיר בעפוצונג, אום אוועקצושטעלען אויף פאליצעס אונבעריהרט, וויא דאס טהוען דאס רוב פון די רייכע, נאר זיי לעזען טאקי מיט קאפ, וואס זיי זיינען אים שטאנד צו קריעגען. ליידער זיינען נאך דערווייל פארהאנדען גאנץ ווייניג ביכער פיר דעם ארבייטער, פון וועלכע ער זאל קענען ציהען נוטצען פיר זיך. דאס רוב פון זיי בעשטעהט פון שונד־ליטעראטור, וועלכע פערפינסטערט נאר דעם ארבייטערס מוח. אויך טהעאטערס און קאנצערטען ווערען שטארק בעזוכט פון ארבייטער, וואס עס וויייזט זייער ליעבע צו קונסט פיעל מעהר וויא ביי די רייכע. רען דער ארבייטער מוז זיך זעהר אפט אבזאגען פון א נעטהיגע זאך, אום צו קויפען א טיקעט פיר א טהעאטער אדער קאנצערט. היינט ווער רעדט שוין, ווען א ל ע וועלען זיין פערזארגט מיט לעבענסמיטעל, מיט קליידונג און וואהנונג, און עס וועט נאך דערצו איבערבלייבען א סך פרייע צייט. דאן וועט יעדער ניט נאר קענען זיך אבגעבען מיט גייסטיגע פערגניגען, זאנדערן ווער עס וועט זיך נאר פיהלען פעהיג, וועט אליין זוכען זיך צו בעשעפטיגען מיט קונסט און וויסענשאפט. מען וועט עס טהאן ניט אום אזוי פיעל און אזוי פיעל געלד דערפאר צו קריגען, נאר צוליעב די קונסט און די וויסענשאפט גופא.

דאן וועט די מענשהייט זיך צוריקקעהרען צו דעם צושטאנד, וועלכער האט בלויז איין מאל עקזיסטירט אין דער געשיכטע, נעמליך: אין גריכענלאנד אין דער צייט פון פעריקל. די פרייע גריכישע בירגער האבען זיך אבגעגעבען מיט קונסט און וויסענשאפט ניט צוליעב געלד, נאר צוליעב די קונסט און וויסענשאפט גופא. דער אונטערשיעד צווישען דאן און דעם סאציאלשטאאט וועט זיין דער, אז אין גריכענלאנד אונטער „פרייע בירגער“ האט מען געמיינט א קליינע הייפעלע פון די הערשענדע אריסטאקראטען, ווערענד אין א סאציאל־שטאאט וועט מען אונטער „פרייע בירגער“ פערשטעהען א ל ע מ ע ן. אין גריכענלאנד האט די קליינע צאהל אריסטאקראטען עס געקענט אויספיהרען, וויל טויזענדע און צעהנדליגע טויזענדע שקלאפען האבען פיר זיי געארבייט; אין סאציאלשטאאט וועט דעם פלאטץ פון שקלאף פערנעהמען די מ א ש י ן.

די בעהויפטונג, אז די קינסטלער און די געלעהרטע וועט מען אונטערוואַרפען א געוויסע דיסציפלין, איז צו לעכערליך און צו נארריש, אז מען זאל עס דארפען ווידערלעגען. קענט איהר זיך פארשטעללען, אז עס וועלען זיך געפינען אזעלכע משוגעים, וועלכע זאלען זאגען צו א טאלסטאי, צו א בעטהאווען, צו א'ן אנטאקאלסקי: „ר' קרוב, זייט אזוי גוט און שטעהט אויף אום 8 א זייגער אין דער פריה, ארבייט ביז 12, דאן עסט מיטאג און געהט ווידער צו דער ארבייט“. יעדער פערשטעהט, אז א קינסטלער אדער א געלעהרטער מוז מען אין דיזער הינזיכט

איבערלאָזען פולע פרייהייט צו שאפען דאָן אין אזוי, ווען און וויפיעל ער האָט דערצו חשק.

* * *

פון מיינע ארטיקלען האָט דער לעזער געקענט זעהען, אז פון דיא אלע בעשולדיגונגען, וועלכע מען ברענגט נעגען סאָציאליזמוס און מיט וועלכע מען וויל אָבשרעקען דיא אונוויסענדע מענשהייט, לאָזט זיך אוים דוקא קאפויר. ער האָט געקענט זעהען, אז דאָס וועט זיין א געזעלשאפטליכע אָרדנונג, וואו הונגער, נויטה און עלענד וועלען אויפהערען צו זיין דיא שטענדיגע בעגלייטער פון דיא, וועלכע שאפען אלעס; דאָס וועט זיין א געזעלשאפטליכע אָרדנונג, וואו אלע וועלען זיין גלייך צווישען גלייכע און קיינער וועט ניט זיין אונטערטהעניג צום אנדערען; דאָס וועט זיין א געזעלשאפטליכע אָרדנונג, וואו די מענשען וועלען זיין גרויס ניט דערפאר, ווייל אלע איבעריגע וועלען זיין פערקריפעלטע קאליקעס, נאָר גרוים צווישען גרוים, גרוים אין פערגלייך מיט מיטעלמעסיגע געבילדעטע מענשען; דאָס וועט זיין א געזעלשאפטליכע אָרדנונג, וואו יעדער וועט שטאָלץ, ניט־געביינגען קענען טראָגען זיין קאָפּ אויף זיינע פלייצעס, ווייל ער וועט פון קיינעם ניט דארפען זיין אבהענגיג; דאָס וועט זיין א געזעלשאפטליכע אָרדנונג, וואו יעדער וועט ניט נאָר בעפרידיגען דיא פיזישע בעדירפניסע, נאָר ער וועט געניסען דיא העכסטע גייסטיגע פערגניגען; דאָס וועט זיין א געזעלשאפטליכע אָרדנונג, וואו יעדער וועט זיין גליקליך, זיין גליק וועט אָבער ניט זיין געבויט אויף דעם צושטערטען גליק, אויף דעם רואינירטען לעבען פון הונדערטע און טויזענדע אנדערע, נאָר ער וועט זיין א גליקליכער צווישען גליקליכע.

דארום שטרעבט צו עררייכען, שטרעבט צו דערנעהענטערן דיא גליקליכע, הייליגע צוקונפט! זיים וויסען, אז זיא איז ניט שטארק וויים פון אונז! דער האָריזאָנט פארבט זיך פורפור־רויט – א צייכען, אז דיא הערליכע זונן האלט ביים אויפגעהן. און קיינע וואָלקענס, קיין געוויטער, קיינע כמארעס זיינען ניט אים שטאנד צוריקצוהאלטען דעם אויפגאנג פון דיא מאיעסטעטישע זונן, וועלכע וועט איבער דער גאנצער ערד פערשפרייטען ליכט, ווארימקייט, לעבען, פריידע און גליק פיר אלעמען...

דר. איזאַק ארטמאַן.

דיא גרויסע וועלט־דראמע*

איינלייטונג.

דיא וועלט־געשיכטע איז א דראמא. דיא ענטוויקלונג פון'ם מענשען'ס גייסט, זיינע מאטעריעלע ערווערבונגען, זיינע אידעאליסטישע שטרעבונגען, זיין שווערער קאמפף און זיינע ליידען, זיין פראָגרעס און שווערע ארבייט, זיינע בלוטיגע מלחמות און צוזאמענשטויסונגען, — דאָס אלעס איז א גרויסע שוישפיעל, א וועלט־דראמא.

וויא אזוי נעהט דיא ענטוויקלונג פון שוישפיעל? פריהער קומט דיא טראגעדיע, (גריכענלאנד), נאכהער קאָמעדיע (רוים) און דראמא (דיא מאָדערנע וועלט). טראגעדי — דאָס איז דער בלינדער גלויבען, דער פאטאליזם: דער שיקזאל פון מענשען איז אין דיא הענד פון דיא געטער. קאָמעדי — דאָס איז דיא ערוואכונג פון דעם קריטישען געדאנק: דער מענש הויבט

(*)דריי פון דיזע ארטיקלען אונטערן זעלבען נאָמען זיינען געווען געדרוקט אין דער „פרייע געזעלשאפט". אייניגע מיינע פריינדע און דער רעדאַקטאָר פון דער „צוקונפט" האָבען מיך געבעטען צו ענדיגען דיא גאנצע סעריע און דארום ווערען איצט דיזע ארטיקלען איבערגעדרוקט. — איך האָב זיי איצט א ביסעל פערגרעסערט און אויסגעבעסערט. נו, עס איז א בעשערטע זאך און איך קען זיך ניט העלפען — איך וועל מוזען ענדיגען. נאָך „פראָמעטעאוס'ן" און „איוב'ן" וועלען קומען „האמלעט", „פאוסט" און דיא מאָדערנע סאָציאלע דראמא. — יעקב גאָרדין.

אַן צו לאכען פון דעם, וואָס איז פערגעטערט, און שפּאָטעט פון דעם, וואָס האָט איהם געשראָקען. דראמא— דאָס איז טהעטיגקייט און זעלבסט־בעוואוסטהייט: דער מענש נעהמט זיין שיקזאל אין זיינע אייגענע הענד.

אין אָנפאנג איז דאָס לעבען פון דער מענשהייט א טראגעדי. דער מענש איז הילפלאָז, אונטערוואָרפען, אונטערדריקט פון דיא נעהיימע קרעפטע דער נאטור, וועלכע ער פערגעטערט. ער איז אבהענגיג פון א מאכט, וועלכע איז אויסער איהם. ער איז אזוי שוואך און ערשראָקען, דאָס ער האָט מורא צו שפּיעלען א ראָלע אין זיין אייגענע שוישפּיעל. איהם שרעקט דאָס, וואָס ער קען ניט בעגרייפען. אלעס וואָס עס איז אונלאָגיש אין זיין לעבען, ערקלערט ער און פערענטפערט מיט'ן וואָרט שיקזאל, מזל. ער איז פּאססיוו. אין דעם ליגט דיא טראגעדי.

אָבער דער מענש וואקסט, זיין בליק ווערט קלאָרער. ער הייבט אָן צו פערשטיין זיינע אייגענע שוואכהייטען און דיא שוואכהייטען פון זיינע אָטאָריטעטען. אלעס וואָס איז אונלאָגיש און קארריקאטוריש, צווינגט איהם צו לאכען, נעגען דעם בלינדען מזל טרעט ער ארויס מיט איראָני און נעגען דאָס קאָמישע פון מענשענס לעבען מיט שפּאָט. דער קאָמיזמוס שוואכט אָב דאָס טראגישעס. דיא קאָמעדי פיהרט צום סקעפּטיציזמוס.

דאן קומט דיא העכסטע שטופּע פון מענשען'ס ענטוויקלונג, — דיא דראמא. דער מענש שאפט אליין זיין היסטאָרישען לעבען, קאָנטראָלירט דיא אומשטענדע, פאָרשט און בעהערשט דיא אויסערע וועלט, דיא נאטור, האנדעלט, טהוט, שפּיעלט אליין זיין ראָלע אין זיין שוישפּיעל און ליידעט אליין פון דיא דראמאטישע קאָליזיאָנען, צוזאמענשטויסונגען. ער ווערט אקטיוו. אקטיוויטעט און זעלבסט־בעוואוסטהייט — דאָס איז דראמא.

דאָס אלגעמיינע היסטאָרישע לעבען פון דער גאנצער מענשהייט איז טראגעדי, קאָמעדי, דראמא!

I

א קלוגער מענש האָט אמאָל געזאָגט: „דיא וועלט איז א קאָמעדי פיר' דעם וואָס דענקט און א טראגעדי פיר דעם וואָס פיהלט". עס קען זיין, עס איז אזוי; אָבער מען מוז דערצו˙ נאָך צוגעבען דיעזע בעמערקונג: פיר דעם מענשען אָבער, וואָס פיהלט און דענקט צוזאמען, איז דיא וועלט א דראמא. אום איהר זאָלט קענען בעסער פערשטעהן אונזער געדאנק, מוזען מיר געבען אם ווייניגסטען א קורצע ערקלעהרונג וועגען דיזע דריי פאָרמען פון דער דראמאטורגיע. עס איז נויטווענדיג צו וויסען, וואָס איז דער אונטערשיד צווישען קאָמעדי, טראגעדי און דראמא?

אין א טראגעדי שפּיעלט דיא פּערזענליכע איניציאטיווע פון א מענשען און זיין אייגענער ווילען זעהר א קליינע ראָלע. דיא טרויעריגע ענדע פון דיא געשילדערטע עראייגניסע היינגען ניט אָב פון דיא פּערזאָנען און ניט פון דיא אומשטענדען, וועלכע דער מענש בעשאפט. א מאכט, וועלכע מען קען ניט בעגרייפען; ערשיינונגען, וועלכע קומען, דוכט זיך, גאָר אָהן אורזאכען; א צופעליגער אונגליק, א שלים־שלימזל ברענגט דיא טראגישע אויפלעזונג. דער שוואכער מענש דענקט ניט; ער פיהלט נור זיין שוואכהייט און הילפלאָזיגקייט. ער איז צרדריקט און צושמעטערט פון א דעספּאָטישער קראפט, וועלכע ער קען ניט קאָנטראָלירען און מיט זיין ווילען פערענדערען.... אין א טראגעדי בענוצט זיך דער דיכטער מיט דיא פאטאלע עלעמענטען פון אונזער לעבען; דאָס הייסט, אזעלכע ערשיינונגען, וועלכע דער מענש קען ניט ערקלערען און גלויבט, אז זיי קומען פון מזל, אָדער פון א קאפּריזנעם מעכטיגען גאָט. דער מענש, וואָס פיהלט נאָר און דיינקט ניט, רעכענט דאָס לעבען פיר א טראגעדי.

דאָס לעבען פון מענשען איז, פונקט וויא א „געטע" אידישע היסטאָרישע אָפּערא, פול מיט אונלאָגישע איבערראשונגען, לעכערליכע ווידערשפּריכע, אונערקלערליכע צוזאמענשטויסונגען, „אָהן פאר־וואָס־דיגע" קאָמישע ערגעבניסע, נארישע מנהגים און זיטטען, וועלכע מאכען דעם מענשען פאר א לעכערליכען אין שוואכען שקלאף. דער געניאלער מענש אָדער טייגעניכטס, דער דיינקער אָדער דער גראָבער נארה — אלע שפּיעלען אין לעבען, מעהר אָדער ווייניגער, א קאָמישע ראָלע און זיינען, ווילענדיג אָדער אונווילינדיג, פערסאָנאזשען אין דיזער אונגעשיקליכער און אונגעלומפּערטער וועלט־קאָמעדי.

אויב א דיכטער קען זיך, אויף דיא פליגלען פון זיינע געדאנקען, אויפהויבען העכער פון דיזער קאָמישער זייטע פון אונזער מארק־לעבען,

איוב ער קען מיט זיין קאלטען, קריטישען געדאנק, אָהן דיא מיטווירקונג פון זיינע געפיהלע, אויפפאסען און ריכטיג אָבשעצען דיא קלייניגקייט און בילינקייט פון דיזע קאָמישע ערשיינונגען, — איז פיר איהם דאָס לעבען פון א מענשען א לעבערליכע קאָמעדי, א קאָמעדי פון טעות'ן און אונלאָגישע צופעלע. ער זעהט דעם גרויסען חכם, וואָס רופט זיך מענש אין מאנטעל פון א פאיאץ; ער זעהט דעם קעניג פון אלע בעשעפעניסע אין א מיצעל פון א נארר, און פיהרט איהם אין אזא צושטאנד ארוים פיר'ן פובליקום.

אין א קאָמעדי ווערען ריכטיג אילוסטרירט דיא קלייניליכע שטרעבונגען פון דעם מענשען, זיין שוואכהייט, זיין קורצזיכטיגקייט אין זיינע וועלט־אנשויאונגען, דיא אייטעלקייט פון זיינע פערלאנגען, די אָבגעשמאקטקייט פון זיינע טראדיציאָנען. אין א קאָמעדי ווערן געשילדערט דיא לײדענשאפטען פון'ם מענשען, דער קאמפף פון זיינע אינטערעסען נור פון זייער קאָמישען כאראקטער־אויסדרוק. דער סאטירישער דיכטער זאָגט אונז מיט זיין קאָמעדי: זעהסט, דאָס אלעס וואָלט געקענט זיין זעהר טרויעריג, ווען עס זאָל ניט זיין אזוי לעבערליך. דער גרויסער פראנצויזישער דיכטער מאָליער, וועלכער האָט געשריעבען נור קאָמעדיען, רופט זיך ניט אומזיסט דער גאָט פון לאכען. דער גרויכער דענקער און אמת'ער קינסטלער, וואָס בעאָבאכטעט דאָס לעבען נור מיט זיין קאלטען זינן, בעטראכטעט די וועלט אלס א קאָמעדי, פיר וועלכע דער מענש פערדיענט צו ווערען אָבגעשפּאָטעט און אָבגעלאכט.

אין א דראמא, פערקעהרט, איז ניטאָ קיינע צופעלינע און פאטאלע ערשיינונגען. יעדע ערגעבנים האָט איהרע געזעצליכע, נאטירליכע אורזאכען. יעדע עראייגנים קומט נור הערוים פון געוויסע אומשטענדע, וועלכע מיזען עקזיסטירען. אין א דראמא שטארבט מען ניט און מען ווערט ניט אונגליקליך אָהן א פאר וואָס, אָדער דורך א נאררישען צופאל; דיא דראמאטישע אויפלעזונג וואקסט נאטירליכערווייזע ביז זיא ווערט רייף און יעדע ערשיינונג קען מען גרינדליך ערקלעהרען. דיא סיטואציאָן און דיא אומשטענדען זיינען פּראָדוקטען פון דער האנדלונג, פון דער אקטיוויטעט פון דיא, וואָס נעהמען אנטהייל אין דער דראמא. קיין זאך קומט ניט אָהן א פּאר וואָס.. דער דיכטער, וואָס שרייבען דראמען, זאָגט אונז: מען דארף ניט נור דיינקען, אָדער נור פיהלען — ווילסטו פערשטעהן דעם מענשען'ס לעבען־וועלט? פיהל און דיינק צוזאמען.

אונזער מענשליכעס לעבען איז א גרויסע דראמאטישע ווערק, וואָס ווערט פיר אונז יעדען טאָג געשפיעלט אויף דער גרויסער וועלט־ביהנע. אין דיזער סאָציאָלאָגישער דראמא זיינען דאָ ראָלען פיר א פאָטער־ראָליסט און א „ווילעין“, פיר א ליעבהאָבער און אן אינטריגאנט, פיר א כאראקטער קאָמיקער און פיר א כוברעטין, פיר א קייזערליכען האָפּס־נאר און פיר א גאבען־רעזאָנער, פיר דעם קליגסטען חכם און פיר דעם גרעסטען שוטה, פיר דעם עדעלסטען אידעאליסט און פיר דעם מגושם'דיגען מאטעריאליסט, פיר דעם העלד און פיר דעם מארטירער. עס איז, וויא מען שרייבט אין דיא אפישען, א ריעזען־פערזאָנאל... דיזע גרויכע דראמא האָט זעהר פיעל סצענען, ערשיינונגען, עפעקטען און זיא גיט גענוג מאטעריאל פיר יעדען. עס איז דאָ וועגען וואָס צו דיינקען און וואָס מיט'ן הערץ צו פיהלען; עס איז דאָ פון וואָס צו לאכען און וועגען וואָס צו וויינען.

ביי דיא אלטע גריעכען זיינען געווען בעריהמטע צוויי פילאָזאָפען. איינער האָט זיך גערופען דעמאָקריט דער לאכענדיגע, ווייל ער האָט געלאכט פון דער וועלט; דער אנדערער האָט זיך גערופען העראָקליט דער וויינענדיגער, ווייל ער האָט דיא וועלט בעוויינט. מען זאָגט, אז דער ערשטער האָט געלאכט פון נאראָנים, דער צווייטער האָט בעוויינט שופטען!.... אָבער דאָס לעבען בעשטעהט ניט נאָר פון בעוויינען (טראגעדי) און אויסלאכען (קאָמעדי)—דאָס לעבען בעשטעהט הויפטזעכליך פון טהאָן, פון טהעטיגקייט (דראמא). דיא מענשען־וועלט בעשטעהט ניט נור פון נאראָנים און שופטען. קלוגהייט און דומהייט, גוטעס און שלעכטעס, נידריגעס און ערהאבענעס זיינען צוזאמענגעפלאָכטען אין דער מאטעריע, וואָס דאָס לעבען וועבט. און דאָס אלעס צוזאמען בעשאפט דיא וואונדערבארע דראמא פון לעבען.

„גראָה, ליעבער פריינד, איזט אללע טהעאָריע,
און גרין — דעס לעבענס גאָלדענער בוים....“

דער קאלטער דיינקער און בעאָבאכטער קלעטערט ארויף אויף דיא הויכע שטיפען פון אנאליז און קריטיק און קוקט פון דאָרט אראָפּ

אויף דער וועלט און דעם מענשען׳ס לעבען, ווי אויף א קאָמעדי. ער פעראכטעט א ביסעל דעם מענשען׳ס קליינינגקייט און צווייפעלט, אויב דערפון, וואָס עס עקזיסטירט אין זיין לעבען, קען עטוואָס בעסערעס ארויס. דאָס איז סקעפּטיציזם.

דער פיהלענדער מענש שרעקט זיך פיר די ערשיינונגען, וועלכע פיהרען צו א טראגישע ענדע... ער קען זיך ניט ערקלעהרען, ווארום דארף מען ליידען און קעמפּפען, ווארום ענדיגט זיך דער ספּעקטאקעל פון לעבען מיט טויט און פערניכטונג, און ער ווערט פערצווייפעלט. דאָס איז פּעסימיזם.

דער וואָס דיינקט און פיהלט, קען ניט צווייפלען, פעראכטען און פערצווייפעלט זיין. איהם שרעקען ניט די ערשיינונגען, ער זוכט צו קעמפּפען געגען די אורזאכען, וועלכע בעשאפען זיי, און שטרעבט צו פערענדערען די אומשטענדען, וועלכע רופען זיי הערוים. ער ווייס, דאָס אין דיזער וועלט־דראמא קומט קיין זאך ניט דורך א צופאל, און דאָס דער צופאל אליין קומט דורך געוויסע געזעצליכע אורזאכען. א דראמא איז דאָס! דער קאָסמאָס, די אלל־וועלט גיט איהר זיינע דעקאָראציאָנען און אויסשטעלונג. די אלגעמיינע געשיכטע גיט איהר סיוזשעטען, סאָציאָלאָגיע גיט איהר טיפּען און כאראקטערע!...

מערקווירדיג, די פרוי, וועלכע שפּיעלט אזא אונבעדייטענדע ראָלע אין אונזערע עקאָנאָמישע און פּאָליטישע פערהעלטניסע, פערנעהמט אין דעם דראמאטישען עלעמענט פון אונזער היסטאָרישען לעבען א אויסער־אָרדענטליכען פּלאץ: אין דער טהעאטער־קאָמפּאני, וואר שפּיעלט די וועלט־דראמא, איז זי די „ליידינג־ליידי". ווען דער מענש וויינט און בעקלאָגט זיין לעבען, בעשולדיגט ער אין א גלייבער מאָס די מוטער־ערד און די מוטער־פרוי. ביידע זיינען שטענדיג געווען די פּאָרשטייערינס פון דעם שרעקליכען טראגישען עלעמענט פון לעבען — אונבעשטענדליכקייט און שטערבליכקייט.

די ערד איז געווען דער מקור פון אלע קראנקהייטען און ליידען. איהר פריהלינג האָט נור געוויזען איהר אונבעשטענדליכקייט. די שעהנע בליהענדע טעג פלעגען זיך באלד פערבייטען אין די טרויעריגע קאלטע טעג פון ווינטער. איהר לעבען און פרוכטבארקייט פלעגען באלד פערשוואונדען ווערען און אָנשטאָט זיי פלעגט קומען דער קאלטער טויט און פערניכטונג.... די פרוי האָט דער מענש באלד צוגעגליכען צו דער ערד. זי האָט ביי דער ערד גענומען די פונקציאָנען פון לעבען און טויט, פון פּראָדוקציאָן און פערניכטונג. אלע מאָראליסטען און רעליגיאָנס־לעהרער פון די אלטע צייטען האָבען גערעכענט די ערד פיר א טהאָל פון געוויין און טרויער, פיר א בית עולם פון פערניכטונג און טויט. די פרוי האָט מען אויך געגעבען דעם זעלבען כיבוד. מען האָט זי גערעכענט פיר אן אונווירדיגע כלי, וועלכע איז פול מיט אונבעשטענדליכקייט.... אלע שלעכטע מעלות האָט מען איהר געגעבען, זי איז געווען גיפטיג ווי א שלאנג און זינדיג ווי א טייוועל. ווען מען איז ניט געבוירען געוואָרען איז ניט געווען קיין טויט!... דער מענש האָט געזעהן, דאָס מיט ווייטאָגען ווערט מען געבוירען און מיט א פירכטערליכע אגאָניע געהט מען אוועק פון דער וועלט. און דיזע שרעקליכע אויפלעזונג פון דער לעבענס־דראמא האָט איהם געשראָקען, געמאכט אונצופריעדען און אונרוהיג.

דער רעליגיעזער געזעצגעבער ב ו ד ד א האָט געלעבט גליקליך אויף דער וועלט. ער האָט געהאט פיעל פערגניגען און האָט זיך אמוזירט. ער האָט זיך ניט געפּלאָגט מיט קיין וועלט־שמערץ און האָט זיך ניט געגריבעלט. ער האָט שוין געהאט 84 טויזענד ווייבער און האָט פיעללייכט געקליבען זיך נאָך א פּאָאר טויזענד מאָל חתונה צו האָבען... איינמאָל אָבער האָט ער אונגערווארטעט בעגעגענט דיזע פיער פיגורען: ע ל ט ע ר, ק ר א נ ק ה י י ט, אָ ר י מ ק י י ט און ט ו י ט. ער האָט באלד פערלאָרען זיין רוהיגקייט און צופרידענהייט. ווארום דארף מען דיזע צרות און יסורים? שווינדעלט דער מענש אליין זיך ניט אָב מיט זיינע פערגניגענס? נאָך וואָס זאָל מען ווייבער נעהמען, אום צו פערמעהרען די, וועלכע ווערען געבוירען צו שטארבען? דאָס לעבען איז א טראגעדי און דאָס שטארבען איז א שרעקליכע אונגערעכטע ערשיינונג.... דיזע בעטראכטונגען האָבען איהם געפיהרט צו דער איבערצייגונג, אז „דאָס זיין און דאָס ניט־זיין איז דאָס זעלבע".... בודדא האָט אויסגעפונען א מיטעל צו פערזיסען די ביטערע טראגעדי פון לעבען. ער האָט אויסגעטראכט אזא ליידיגע עווינקייט, וועלכע ער האָט אָנגערופען „נירוואנע". וואהין אלעס

קעהרט זיך אום נאָך'ן טויט, וואו קיין „זיין" קען ניט שטארבען, ווייל עס ווערט ניט גע־בוירען, וואו קיין זאך ווערט ניט פערניכטעט, ווייל עס עקזיסטירט ניט, און וואו אלעס עקזיסטירט עוויג, ווייל דארט איז ניטאָ קיין טויט און פערניכטונג.... נאָך דיזע אידעע איז דאָס לעבען נאַרניט, און דאָס וואָס קומט נאָך'ן טויט — אלעס.... דער מענש, וועלכער האט זיך געשראָקען פאר'ן לעבען וויא פאר א שרעקליכע טראגעדי, האט געוואָלט אָבנאררען דעם טויט מיט דעם וואָס ער האט פערניינט דאָס לעבען.... דאָס לעבען אָבער איז אונאבּ־הענגיג פון'ם מענשען'ס פעסימיסטישען ניין.

עס איז א דראמא, פול מיט טהעטיגקייט און האנדלונג.

„דער טויט איז דיא קיהלע נאכט,
דאָס לעבען איז דער שווילע טאָג....
עס דונקעלט שוין, מיך שלעפערט —
דער טאָג האָט מיך מיעד געמאַכט.
איבער מיין בעט ערהויבט זיך איין בוים,
דרין זינגט דיא יונגע נאכטיגאל;
זי זינגט פון לויטער ליעבע,
איך הער עס זאָגאר אין טרוים....."

יעקב גאָרדין.

רעאַליזמוס און זיינע נוצען

I.

וואָס איז א רעאַליסטישעס ווערק? פיעלע מיינען, אז יעדעס ווערק, וואו עס ווערען נור געשילדערט דיא געשלעכטליכע פערהעלטניסע צווישען אן אדם און א חוה'ן, איז א רעאַליסטישעס ווערק.

ניט נור דיא מייסטע אידישע לעזער פערשטעהען אזוי רעאַליזמוס, זאָנדערן אפילו אויך דיא מייסטע פון דיא „געעהרטע" קריטיקער אין אונזערע אידישע צייטונגען.

„דער רעאַליזמוס מוז בעקעמפפט ווערען אים נאָמען פון „טהרת המשפחה" — שרייען מאנכע צייטונגען, ווייזענדיג דערמיט, אז אונטער „רעאַליזמוס" פערשטעהען זיי דיא „אונמאָראַלישע" פערהעלטניסע צווישען מאן און פרוי. און פערשטעהט זיך, אז יענע צייטונגס־העררויסגעבער און שרייבער, וואָס ביי זיי איז א פרוי א מין מזוזה, רחמנא לצלן, נור מיט דער האנד אָנצורירען, — קענען דאָס ניט ערלויבען אזא מין „הפקר פעטרישקע", וויא רעאַליזמוס אין אונזער ליטעראטור.

איז עס אָבער ווירקליך אזוי, אז נור דאָס ווערק איז א רעאַליסטישעס, וואָס בעשעפטיגט זיך מיט דיא געשלעכטליכע פערהעלטניסע צווישען מאן און פרוי? און בעשעפטיגען זיך דען איבערהויפט נור רעאַליסטישע שרייבער מיט דיזע טהעמאָס?

איינס פון דיא גרעסטע רעאַליסטישע ווערק פון אונזער יאהר־הונדערט איז הויפטמאן'ס „דיא וועבער", און דיזעס ווערק, וויא מיר וויסען, האט אבסאָלוט ניט וואָס צו טהאָן מיט דער געשלעכטליכער פראגע; נאָך מעהר, אין „דיא וועבער" איז אפילו ניטאָ קיין געוואוינליכער ראָמאן, אפילו קיין „מאָראַלישער" ראָמאן. דאָס גאנצע ווערק שילדערט נור אן עקאָנאָמישען קאמפף צווישען ארבייטער און זייער באָס. אין דעם „פאָלקס־פיינד" פון איבסען ווערט אויך ניט בעהאנדעלט דיא טהעמא וועגען דיא געשלעכטליכע פערהעלטניסע צווישען מאן און פרוי און דאָ איז אויך ניטאָ קיין ראָמאן.

קורץ, מיר קענען אָנווייזען נאָך אויף

צעהנדליגע און צעהנדליגע ווערק פון גרעסערע און קלענערע שרייבער אין דער וועלט־ליטעראַטור, זאָגאר אין אונזער אייגענער אָרעמער אידישער ליטעראַטור, וואָס ענטהאלטען אין זיך ניט אפילו קיין געוואוינליכען ראָמאַן, און דאָך זיינען זיי רעאַליסטיש. אין אונזער אידעש־אמעריקאנער ליטעראַטור איז גאָרדין׳ס בעסטע ווערק „מירעלע אפרת“ אויף אָהן א ראָמאַן.

די צוויי גרעסטע רעאַליסטישע ווערק אין רוסלאנד אין די 40־ער יאָהרען, ד. ה. פיעל פריהער, איידער דער רעאַליזמוס אין מעריב־אייראָפּא האָט זיך פאָרמולירט, וויא מיר וועלען שפּעטער זעהן, זיינען געוועזען גאָגאָל׳ס „טויטע זעעלען“ (מיאָרטוויא דושי), און „רעוויזיאָר“, און דיזעביידע רעאַליסטישע ווערק זיינען אויך אָהן א ראָמאַן.

און פערקעהרט, די פערהעלטניסע צווישען מאַן און פרוי זיינען פון אויביג אָן געשילדערט געוואָרען ניט נור פון וועלטליכע שרייבער, וואָס זיינען ניט געוועזען קיין רעאַליסטען, נור אפילו פון די, וואָס האָבען צונויפגעשטעלט די הייליגע ספרים... און געשילדערט טאַקי ניט אויף׳ן וואונק, ניט פערדעקט מיט שלייערם און פייגענבלעטער און אפילו ניט מיט פיעל פינטעלאך יוצא געווען, נור טאַקי געשילדערט מיט אָפענע דבורים, וואָס אויף׳ן לונג, דאָס אויף׳ן צונג....

נעהמען מיר די אָפענע מעשה, וויא אזוי אונזער טאַטע אברהם האָט געמאַכט ביזנעס מיט זיין ווייב שרה׳ן אפריהער ביי דעם מלך מצרים און שפּעטער ביי אבימלך מלך גרר....

שרה האָט קיין קינדער ניט געהאַט. האָט שרה געזאָגט צו אברהם׳ען: „גאָט האָט מיך אָפּגעהאַלטען פון צו האָבען קינדער, בעהעפט זיך, איך בעט דיך, צו מיין דינסט־מויד הגר, טאָמער וועט זיא פון דיר שוואַנגער ווערען און וועט האָבען קינדער. וועל איך זיי האַלטען פיר מיינע. און אברהם האָט איהר צוליעב געטאָן“....

יעקב אבינו פערליעבט זיך אין דער שעהנער רחל און דיענט אָב לבן׳ען פיר איהר 7 יאָהר. און אז לבן דער בלאָפער שפּאַרט איהם אריין די פער׳צרה׳טע לאה׳ן מיט די רויטע, פערוויינטע אויגען, פיר א ווייב אַנשטאָט דער שעהנער רחל׳ען, דיענט יעקב לבן׳ען נאָך 7 יאָהר, אום נור צו קריגען רחל׳ען און שטילען זיין פערליעבטע הארץ...

ווען רחל האָט דערזעהען, אז זיא האָט קיין קינדער ניט, האָט זיא זיך געווענדעט צו יעקב׳ן בזה הלשון: „דאָ איז מיין דיענסט־מויד בלהה, קום צו איהר און לאָז זיא האָבען קינדער אויף מיינע קניע“... און יעקב האָט איהר געפאָלגט...

די מעשה וויא פיר א ביסעל דודאים, וואָס רחל קריגט פון לאה׳ן, לאָזט זיא אָפּ לאה׳ן איהר מאַן יעקב׳ן פיר א גאַנצע נאַכט.... די מעשה, וויא אזוי יהודה לעבט א גוטען טאָג מיט זיין שנור תמר און וויא אזוי ראובן פאַסט ניט קיין תעניתים מיט זיין טאַטענס קעפּס־ווייב; די מעשה וועגען פּטפר׳ס ווייב, וואָס וויל פערגוואַלדעווען יוסף׳ן; די געשיכטע פון רות און בועז, וועלכע ליעגט זיך שלאָפען דוקא צווישען זיינע פיס... די שטורמדיגע ליעבע פון דעם גוואַלדיגען ראָמאַנטישען „שיר השירים“ די אָפענע שפּראַכע, פול מיט קאָכענדע ליידענשאַפט: „ישקני מנשיקות פיהו, כי טובים דודיך מיין“, — קוש מיך מיט די קושען פון דיין מויל, דיין ליעבע איז זיסער פון וויין. אָדער: „שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה, הרועים בשושנים — דיינע צוויי בריסט זעהען אויס, וויא צוויי יונגינקע הירשעלאך, א הירשינס א צווילינג, וואָס פּאַשען זיך אונטער ליליען“. אָדער: „וויא שעהן און וויא ליעבליך ביזטו, ליעבע, אין דיינע רייצען.... דיין וואוקס איז וויא א פּאַלמע, דיינע בריסט, וויא טרויבען. האָב איך מיר געזאָגט: איך וועל ארויפקריכען אויף דער פּאַלמע, וועל זיך אָנכאַפּען פיר איהרע צווייגען און דיינע בריסט וועלען דאַן מיר זיין וויא די טרויבען פון א וויינגאָרטען און דיין אָטהעם וועט אויף מיר אָטהעמען מיט דעם דופט פון עפּעל“... (שיר השירים). די מעשה פון מגלת אסתר, וויא אזוי דער שכור׳ער אחשוורוש וויל, אז זיין ווייב ושתי זאָל ערשיינען פיר איהם און זיינע מיניסטאָרען דוקא אין איהר נאַקעטער שעהנקייט; די פיעל און פיעל אזעלכע מעשׂות און מעשה׳לאך, וויא אין חומש, אזוי אין תנ״ך, אזוי אין דער גמרא און אזוי אין אַנדערע הייליגע ספרים(*), געשילדערט אין אזא אָפענער

(*) מעהר אזעלכע פאַקטען קענט איהר לעזען אין ב. פייגענבוים׳ס לעצטע זעהר אינטערעסאַנטע בראָשורע: „ליעבע און פאַמיליען־לעבען לויט אידעשקיים“. — ל. ק.

שפּראַך, בעווייזען, אז צו שילדערן דיא געשלעכטליכע פערהעלטניסע צווישען מאן און פרוי איז ניט דיא ערפינדונג פון דיא מאָדערנע רעאליסטען. אדרבה, עס זיינען דאָ רעאליסטישע ווערק, וויא איך האָב פריהער אָנגעוויזען, וואָס בעהאנדלען גאָר ניט דיא טהעמא פון געשלעכטליכע פערהעלטניסע.

נור אויב יענע קריטיקער און ציטונגס־ארויסגעבער ווילען דוקא האָבען, אז רעאליזמוס איז נור דיא שילדערונג פון געשלעכטליכען פערקעהר און דערפאר מוז ער בעקעמפפט ווערען אים נאָמען פון „טהרת המשפחה“, דאן על פי שכל האָבען זיי זיך פריהער פון אלץ געדארפט א נעהם טאָן אָפּצוראמען פון דער וועלט דעם אלטען חומש, דיא גמרא און דיא אנדערע הייליגע ספרים...

דער פראַנצויזישער שרייבער פּאָל דע־קאָק וואָלט געווען דער גרעסטער רעאליסט, ווען מען וואָלט גערעכענט, אז רעאליזמוס מיינט דיא אָפענע שילדערונג פון געשלעכטליכע פערהעלטניסע, דאָך איז פּאָל דע־קאָק ניט מעהר וויא א פּאָרנאָגראַפיסט, א צינישער מעשה־דערצעהלער.

פאר וואָס? ווייל ציניזמוס *אָהן רעאליזמוס* איז *בלויז ציניזמוס*, ציניזמוס איז נור דאן ניט קיין ציניזמוס, ווען ער איז *רעאליסטיש*, וויא מיר וועלען שפּעטער זעהען. מיט אנדערע ווערטער: ניט יעדער, וואָס שרייבט צינישע בילדער, איז א רעאליסט און ניט יעדער רעאליסט שרייבט צינישע בילדער און פערקעהרט: דיא עקעלהאפטסטע בילדער אין דעם זין פון ציניזמוס אין א רעאליסטישען ווערק זייען ניט ציניש.

וויא אזוי איז דאָס? פון דעם וועלען מיר איצטער ריידען.

II.

מיט א פּאָר יאָהר צוריק איז אין א דייטשען זשורנאל געווען אָפּגעדרוקט א קאָפּיע פון א בילד, געמאָלען פון א גרויסען מאלער, וואָס כאראקטעריזירט אם בעסטען דעם „רעאליזמוס“. דאָס בילד האָט געהייסען: „אויף׳ן וועג צום שלאכטפעלד“.

אויף א פעלד, הינטער א דאָרף, ליגט א יונגע בויערן־מיידעל מיט׳ן פּנים ארויף. דיא קליידער זיינען אויף איהר צוריסען און ביי דיא פּיס און ביים ברוסט, אויף וועלכע עס ליגען נאָך דיא סמנים פון ברוטאלער, בעסטיאלישער פערגוואלטיגונג, איז זיא אין גאנצען נאקעט. דיא אויגען פערגלאָצט, מיט דעם מויל האלב אָפען, דורך וועלכען עס שלאָגט א בלוטיגע פּיענע, ליעגט זיא אזוי אויפ׳ן רוקען און אין איהרע צונויפגעדריקטע קאלטע הענד זיינען פערגליווערט הויפענס האָר. און דאָרט, אין פאָראויס, מארשירט אן אבטהיילונג פון סאָלדאטען, און, מארשירענדיג, קוקען זיי זיך אום מיט ווילדע וועלפישע אויגען אהינטער, אין דער ריכטונג, וואו זיא ליגט, קוקען זיך אום, צו זעהען, אויב זיא, זייער אונגליקליכער קרבן, איז שוין געקומען צו זיך...

א שרעקליך־עקעלהאפטעס בילד! דער מענש איז דאָ בעוויזען געוואָרען אין אזא געשטאלט, אז דיא חיות אין וואלד מעגען שטאָלצירען, וואָס זיי זיינען ניט קיין מענשען!....

היפּאָקריטען, אידישע אזוי וויא קריסטליכע צבועקעס, וועלען שרייען, דיא מאָראל איז אין סכנות, אז דאָס בילד ווירקט דעמאָראליזירער אויף דעם צושויער, קען אין איהם אויפוועקען א מחשבה זרה, רחמנא לצלן. אין דער אמת׳ן אָבער קען אזא בילד ווירקען דעמאָראליזירענד סיידען אויף אזא מענשען, וואָס איז אין גאנצען צופוילט גייסטיג און מאָראליש, אויף א׳ן אבנאָרמאלען, געשלעכטליך־קראנקען מענשען. אָבער אויף אזא מענשען וועט יעדעס בילד, וואָס שטעלט פאָר א פרוי שלעכט ווירקען, אפילו דיא הייליגע מאדאָנא פון ראפאעל וועט אין איהם אויך ארויסרופען א בעסטיאליש געפיהל!

גאנץ אנדערש אָבער ווירקט אָט דיזעס שרעקליכעס בילד אויף דעם געזונדען מענשען. פאר איהם ליעגט א פערגוואלטיגטע מיידעל, מיט דיא אלע צייכענס פון איהרע ליידען, מיט דיא אלע שפּורען פון איהר פערצווייפעלטען קעמפפען געגען דיא אונמענשען. אין איהרע הענד זיינען פערגליווערט הויפענס האָר, וואָס זיא האָט ארויסגעריסען ביי איהרע פּייניגער, פערטהיידיגענדיג איהר עהרע און איהר „איך“... פון איהר אָפענעם מויל שלאָגט א בלוטיגע פּיענע, פון דעם מויל, וואָס וואָלט ארויסגערעדט דיא צערטליכסטע, דיא ווארימסטע ווערטער פון גליק און ליעבע צו א מאן, וואָס זיא וואָלט געליעבט — אָט פון דעם זעלביגען מויל שלאָגט אצינד ארויס א בלוטיגע פּיענע, וויא א שטורמער, בלוטיגער פלוך אויף יענע אונמענשען, וואָס זיינען איהר בעפאלען ערגער וויא ווילדע חיות...

ווער זיינען יענע אונמענשען? סאָלדאַטען! זיינען דיא סאָלדאַטען מענשען? נעווים! צווישען זיי זיינען דאָ זאָגאַר זעהר גוטע מענשען, אזעלכע, וואָס ווען מיט זייער אַן אייגענער שוועסטער זאָל מען טהאָן דאָס, וואָס זיי האָבען געטהאָן מיט יענער אונגליקליכער, קען זיין, זיי וואָלטען משוגע געוואָרען פון פערצווייפלונג. היינט וויא אזוי האָבען זיי עס געקענט טהאָן? דער תירוץ איז: סאָלדאַטען זיינען זיי. אויף מלחמה געהן זיי הרג'ענען, קוילען, שטעכען מענשען. זיי אליין זיינען שוין יעצט ניט קיין מענשען, נור חיות, וואָס ווערען אָנגערייצט אויף אנדערע. מיט זייער לעבען זיינען זיי ניט זיכער, היינט וואָס זאָלען זיי קוקען אויף'ן צווייטענס לעבען? זיי אליין האָט מען אָפּגעריסען פון זייערע מוטערס, שוועסטערס און כלות — היינט וואָס זאָלען זיי עפּעס שאָנעווען דיא מאַמעס, שוועסטערס און כלות פון אנדערע? און ווער איז אין דעם שולדיג? דיא מלחמה — איז דער איינציגער ענטפער!

אָט דאָס אלעס דערצעהלט אונז אָט דיזעם קליינע רעאליסטישעס בילד אונטער דעם נאָמען: „אויף'ן וועג צום שלאַכטפעלד"....

דיא אלע מאָראַלישע דרשות פון טויזענדער און טויזענדער גלחים און רבנים; דיא אלע צייטונגען מיט אלע זייערע זאָגענאַנטע דרשות וועגען „טהרת המשפחה" ענטהאַלטען אין זיך ניט קיין טויזענדען טהייל פון דעם מאָראַל, וואָס עס לערנט אונז אָט דיזעס צינישעס בילד!...

פאַרוואָס? ווייל דיזעס בילד רעדט צו אונז ניט מיט א פערקויפטען צונג פון א רעוורענד, פון א צייטונגס־ארויסגעבער, וואָס דיא מייסטע פון זיי גלויבען אליין ניט אין דעם, וואָס זיי ריידען; ווייל דיזעס בילד סטאַרעט זיך אויך ניט צו ווירקען אויף אונז מיט שעהנע קלינגענדיגע פראַזען און ניט מיט דעם שטראָף פון א יענער וועלט, נור עס קאָנסטאַטירט פאַקטען, לעבעדיגע פאַקטען, ארויסגעכאַפּט פון סאַמע הארצען פון לעבען.... דאָס לעבען, דאָס טרויעריג־נאַקעטעס לעבען אליין רעדט דורך דיזען בילד און אזא שפּראַכע, וואָס איז פיעל שאַרפער פון דיא שאַרפסטע מעסערס!...

III.

אָט האָט איהר א ביישפּיעל, וויא דורך א זאָגענאַנטען צינישען בילד האָט דער רעאליזמוס עררייכט זיין העכסטע שטופע: האָט אָנגעוויזען אויף א שרעקליכע וואונד אין אונזער געזעלשאַפטליכען לעבען, אויף דער מלחמה־מכה, וואָס פערוואַנדעלט מענשען אין אזעלכע ברואים וועלכע שטעהען ניעדריגער פון חיות!

פאַרקעהרט אָבער, אזעלכע בילדער, וויא פאול דע־קאָק'ס, צום ביישפּיעל, וואָס ווייזען, וויא פערשיעדענארטיג פּראָסטיטואירטע מענער לעבען מיט פּראָסטיטוטקעס, אָדער נאָך אזעלכע עהנליכע סצענעס, זיינען ניט רעאליסטיש, נור ציניש, עקעלהאַפט־ציניש. פאַרוואָס? ווייל זיי זיינען בעשאַפען געוואָרען פון דעם שרייבער מיט דעם צוועק נור צו שפּיעלען אויף דיא ניעדריגסטע געפיהלען פון דעם לעזער; ווייל דער שרייבער ווייזט אונז נור דעם קערפּער פון זיינע העלדען און ניט זייער נשמה; ווייל ער ווייזט אונז נור דעם טיעפען שמוטץ און ניט דעם מענשען, וואָס איז פערזונקען אין דעם שמוטץ...

דער רוסישער שרייבער גאַרשין האָט, צום ביישפּיעל, אויך געמאָלען א פּראָסטיטוטקע, און אז איהר בעקענט זיך מיט איהר, פערגיסט איהר אויף איהר אונגליקליכען לעבען ביטערע טרערען. פאַרוואָס? ווייל דער שרייבער ווייזט אונז אין איהר דעם מענשען, ווייל ער עפענט אונז איהר נשמה, איהר הארץ, מיט אלע איהרע פערבאָרגענע לידען, זאָ דאָס זיא ווערט אונז נאָהענט, וויא א'ן אייגענער מענש. אָדער לעזט, וויא אזוי גאָרקי מאָלט א פּראָסטיטוטקע. דאָס זעלבע איז, ווען איהר לעזט דאָדע'ס „סאַפהאָ."

פערשיעדענע פּראָמינענטע מענער ווערען געשילדערט אין „סאַפהאָ", דיא סאַמע אויבערשטע סמעטענע פון דער געזעלשאַפט: ליטעראַטען, קינסטלער, געלד־טוזען און נאָך אזעלכע גרויסע מיוחסים, און אין פערגלייך מיט דער פּראָסטיטוטקע סאַפהאָ, וועמעס נשמה דאָרע עפענט פאר אונז אויף, וויא קליינליך און עקעלהאַפט זיי קומען אונז פאָר, יענע מיוחסים פון אונזער געזעלשאַפט!... מיר זעהען דיא אמת'ע פּראָסטיטוציע, אָבער ניט אין סאַפהאָ, נור אין אונזער שעהנער געזעלשאַפט.

מיט איין וואָרט, וויא מיר האָבען פריהער געזאָגט, ניט אלעס, וואָס איז ציניש, איז רעאליסטיש און, פערקעהרט, דאָס עקעלהאַפטעסטע אין דעם זינן פון ציניזמוס אין א'ן אמת'ן רעאַליסטישען ווערק איז ניט ציניש.

(שלום פאָלגט.)

לעאָן קאָברין.

די גייסטיגע וועלט

דער בוימוואָל פאַראַזיט און דער קאַמפּף מיט אינזעקטען.

זייט יאָהרען קעמפּפט מען אין אמעריקא מיט א מין פליגעלע, וואָס טראָגט דעם נאָמען „קאטטאָן־באָלל וויוויל“ און וואָס מאכט אָן דעם גרעסטען שאָדען אויף די פעלדער, וואו עס וואקסט בוימוואָל. ווי ווייט מען איז דערגאַנגען, איז דיזער העכסט־שעדליכער פּאראזיט א'ן אויסלענדער אין די פעראייניגטע שטאאטען. ער האָט אונגעבעטענערהייט אריינגעוואנדערט פון מעקסיקאָ. נאָר האָט זיך זעהר שנעל נאטוראַליזירט, אָבוואָהל מען האָט אָנגעווענדעט זעהר ענערגישע מיטעל איהם גלייך צו פעריאָגען און אויסצוראָטען. יעצט איז ער, קען מען זאָגען, דער בעל הבית, דער אונבעשרענקטער הערשער איבער די בוימוואָל־פלאנטאציעס אין די זיעדליכע שטאאטען און בעזאָנדערס אין טעקסעס. ער אטאקירט ספּעציעל דעם נויטיגסטען טהייל פון דער בוימוואָל־פלאנצע, נעמליך: די קייקעלעך מיט די קערענדלעך, פון וועלכע מען קוועטשט אויס אויל, און מיט דעם ווייסען ווייכען שטאָף, פון וועלכע מען קריעגט וואטע. ער האָט שוין דערמיט געבראכט שאָדען אויף צעהנדליגע מיליאָנען־דאָלאר, און אויב מען זאָל ניט געפינען א ריכטיגען מיטעל איהם צו פערניכטען, וועט ער אָנמאכען אזא חורבן אין דער בוימוואָל־אינדוסטריע, ווי דער פאראזיט „פילאָקסערא“ האָט מיט א יאָהר 20 צוריק אָנגעמאכט אין דער ווייַן־אינדוסטריע פון פראנקרייך.

אין דעם אונאויפהערליכען קאמפּף פון מענשען מיט דער נאטור, אום צו פערזיכערען און צו פערבעסערען זייער לעבען, האָבען זיי בעזיעגט אלע גרויסע חיות און אפילו איינגעשפּאנט די צושטערענדע נאטור־קרעפטע פאר זייער נוצען. דער מענש איז געוואָרען דער קעניג פון דער טהיער־וועלט. די רויבטהיערען האָט ער אויסגעראָטעט און פעריאָגט אין די ווילדערניסען און בערג; די ניצליכע פאר איהם חיות האָט ער געצוימט און פערמעהרט דורך זיין אויפפאסונג; אבער ער איז געבליעבען הילפלאָז געגען די קלייניגקע בעשעפעניסען: די וועלט פון אינזעקטען און מיקראָבען. וואָס קלענער די בעשעפענים, אלץ שווערער איז דעם מענשען איהר בייצוקומען און צו פערניכטען, דען זיא פערמעהרט זיך אלץ שנעלער.

די וועלט פון אינזעקטען איז אונגעהויער פערשיעדען און צאהלרייך. אויף אלע שטופען פון זיין קולטור האָט דער מענש אימער זעהר פיעל געליטען פון זיי, ניט וויסענדיג איינפאך וויא פטור צו ווערען פון זיי. מיר רעדען שוין ניט פון די מיקראָבען־וועלט — פון דיזע אונזעהבארע משחיתים האָבען די מענשען קיין אהנונג ניט געהאט ביז אונזער צייט. ערשט יעצט, א דאנק דער גרויסער ענטוויקלונג און פערשפּרייטונג פון וויסענשאפטען, איז מען אויף דעם וועג צו בעקעמפּפען און צו בעהערשען די וועלט פון אלע קליינע בעשעפעניסען און דאדורך

צו פערניכטען דיא אלע פלאגען, אויף וועלכע די מענשען־האבען אין אלע צייטען געקוקט וויא אויף א גאט'ס אנשיקענעס, א גאט'ס שטראף.

דיא ענטאמאלאגיע, דיא וויסענשאפט איבער אינזעקטען, האט געמאכט אזעלכע ריעזיגע פארטשריטע אין פאריגען יאהרהונדערט, וויא אלע אנדערע נאטורוויסענשאפטען. מען האט גרינדליך נאכגעפארשט דיא נאטור און דיא ארט און ווייזע וויא יעדער אינזעקט לעבט און פערמעהרט זיך, וויא ער קעמפפט פאר זיין עקזיסטענץ, וויא ער וועהרט זיך געגען זיינע שונאים. דען וויא קליין א בעשעפענים זאל ניט זיין, האט זיא אלץ טויט־פיינדע. אין דער מיקראבען־וועלט ווערט אנגעפיהרט נאך א פירכטערליכער קאמפף אום דאזיין, וויא צווישען דיא גרעסטע בעשעפעניכען אויף דער יבשה, אין ים און אין לופטען. איינע פון דיא גרויסע אויפגאבען פון דער ענטאמאלאגיע איז דארום אויסצוגעפינען, וויא מען קען פערניכטען דיא שעדליכע אינזעקטען דורך דיא פערמעהרונג פון זייערע שונאים, וועלכע זיינען אונשעדליך אדער ווענינער שעדליך. אויף דיזען וועג ארבייטען יעצט פיעלע געלעהרטע און זיי האבען שוין ענטדעקט אין איינינע פעלע גאנץ זיכערע מיטעל געגען געוויסע פאראזיטען, אבער דאס איז וויא א טראפען אין ים אין פערגלייך מיט דעם, וואס עס בלייבט נאך צו טהאן אין, קען מען זאגען, דעם לעצטען קאמפף פון מענשען צו בעהערשען דיא טהיערען־וועלט.

מען געברויכט יעצט פערשיעדענע מיטעל צו בעשיצען פלאנצען פון אינזעקטען, ספעציעל געוויסע שטאפען, וועלכע טויטען דיא אייעלעך אדער דיא יונגע אינזעקטען, אבער דאס קאסט צו פיעל מיה און ארבייט, וועהרענד אבער אז מען געפינט אויס איין אינזעקט, וואס זאל פערניכטען א'ן אנדערען, און מען פערמעהרט איהם קינסטליך, דאן טהוט ער אויף זיין פערניכטענדע ארבייט פיעל שנעלער, בעסער און עקאנאמישער, וויא מענשען קענען עס טהאן מיט דיא בעסטע כעמיישע מיטלען און מיט דיא זארגפעלטיגסטע אויפפאסונג.

וואס אנבעלאנגט צום קאטטאן־באלל וויוויל, וועלכער סטראשעט צו פערניכטען דיא בוימוואל־פלאנטאציעס אין דיא פעראייניגטע שטאאטען, דאס הייסט איינפאך צו רואינירען דיא זידליכע שטאאטען, האט מען שוין פארלויפיג אויסגעפונען, אז אין דער צענטראל־אמעריקאנער רעפובליק גוואטעמאלא געפינט זיך אזא פליגעלע, וואס מאכט א לעבען פון דיזען העכסט שעדליכען בוימוואל־פאראזיט. דארטען איז דער קאטטאן־באלל וויוויל אויך דא, אבער ער ברענגט ווענינ שאדען, ווייל זיין שונא מאכט פון איהם א קורצען סוף. מען וועט דארום אימפארטירען דיזען אינזעקט און איהם שטעלען אויף פראבע ערגעץ אין טעקסעס, וואו דער קאטטאן־באלל וויוויל מאכט יעצט אן דיא גרעסטע צרות. אויב עס וועט זיך ארויסווייזען, אז דער „עמיגראנט" וועט אזוי גוט ארבייטען אין זיין נייעם פאטערלאנד וויא אין זיין געבורטס־לאנד, וועט מען איהם נאטירליך איפנעהמען וויא א טהייערען גאסט.

אין אזעלכע פעללע מוז מען אבער זעהר פארזיכטיג זיין, דען עס האט שוין געטראפען, דאס אינזעקטען, וואס מען האט אימפארטירט און פערשפרייטעט, אום צו פערניכטען א געוויסען פאראזיט, זיינען נאכהער געווארען נאך א ערגערע פעסט וויא דער פאראזיט זעלבסט. עס קען דארום טרעפען, אז דער גאסט פון גוואטעמאלא, וואס וועט פערניכטען דעם קאטטאן־באלל וויוויל, וועט ערגעץ אנדערסוואו אנמאכען אזעלכע צרות, דאס מען וועט מוזען זוכען מיטעל, ווי פון איהם פטור צו ווערען.

דער אגריקולטשוראל דעפארטמענט (מיניסטעריום פון אקערבוי) האט זיך יעדענפאלס זעהר ענערגיש א נעהם געטהאן צו רעטען דיא בוימוואל־פלאנטאציעס פון דער גרויסער געפאהר. מען האט ארויסגעשיקט ספעציאליסטען וועלכע פארשען נאך פערשידענע מיטעל און מאכען וויסענשאפטליכע אונטערזוכונגען און פראבעס, און מען מעג האפען, אז זייער ארבייט וועט ניט זיין אומזיסט.

מאגנעטישע הויב־מאשינען.

מיט מאגנעטיזמוס אלס א קראפט, וואס קען אויפטאן מעכאנישע ארבייט, האט מען זיך ביז דיא לעצטע צייט זעהר ווענינ בענוצט. נאר עס איז זיכער, אז אין דער נאהענטער צוקונפט וועט דיא מאגנעטישע קראפט זעהר פיעל געברויכט ווערען צו הייבען שווערע שטיקער אייזען און שטאל. אין ליוטיך (בעלגיען) און אין קליוולאנד (פעראייניגטע שטאאטען) ארבייטען שוין מיט גרויס נוצען מאגנעטען צו הייבען שווערע אייזערנע זאכען. מיט דער הילפע פון עלעקטרי־

ציטעם דיענען גרויסע מאגנעטען צו הייבען אויף הייסע שטיקער אייזען.

אויף דער בייליעגענדער צייכנונג איז פארגעשטעלט וויא מען הייבט אויף מיט צוויי עלעקטרא־מאגנעטען צוויי אייזערנע באלקענס, וועלכע זיינען נאך גאנץ הייס. דיא מאגנעטען הענגען אויף קרוקעס און האלטען מיט זייער קראפט דיא אייזערנע באלקענס. אלעס צוזאמען ווערט

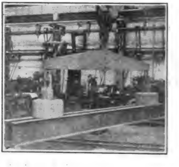

געהויבען אזוי וויא אין א געוועהנליכע מאשינע, וועלכע הייבט שווערע זאכען. דער אונטערשיעד איז נאר, וואס מען פערשפארט צוצובינדען דיא שטיקער אייזען, וועלכע מען דארף שלעפען אין דער הויך. עס איז גענוג ארונטערצולאזען דיא מאגנעטען צו א שטיק אייזען, אום זיא זאל צונעצויגען ווערען, און געבראכט ווערען אויף דעם געווינשטען ארט. דיא גאנצע ארבייט פון ארומבינדען און אפבינדען ווערט אזוי איבריג. אייסעדעם קען מען נאך אויך מיט אזעלכע מאגנעטען אריבערשלעפען פון איין ארט אויף א'ן אנדערן אפילו גליהענדע שטיקער אייזען און שטאל, וואס עס איז נאטירליך פון גרעסטען נוצען אין גיסערייען.

עס וועט געוויס ניט לאנג נעהמען, אז אין יעדער אייזען־פאבריק, וואו מען געברויכט עלעקטריציטעט, וועלען זיין עלעקטרא־מאגנעטען צו הייבען און שלעפען אייזערנע זאכען. דאס וועט פערשפארען א סך ארבייט. דאס הייסט מיט אנדערע ווערטער: א געוויסע באהל ארבייטער וועלען ווערדער בלייבען אהן בעשעפטיגונג. נאר דאס איז דער רעזולטאט פון אלע ארבייטערשפארענדע ערפינדונגען אין מאשינען. ניט דיא וויסענשאפט און דיא טעכניק זיינען אבער שולדיג אין דעם, וואס ארבייטער לייזען דורך אזעלכע ערפינדונגען און מאשינען, זאנדערן דיא קאפיטאליסטישע ארדנונג.

דער געברויך פון קאלסיום.

קאלסיום איז איינער פון דיא מעטאלען, וועלכע זיינען ווייט פערשפרייטעט אויף דער ערד. נאר וועלכע מען האט ערשט ניט לאנג צוריק ארויסגעקראגען דורך כעמישע מיטעל אין א ריינעם צושטאנד. מען האט איהם איבעראל געהאט אין מאסען אונטער דער האנד אין קאלך (דערפון קומט זיין נאמען קאלסיום) און אין אלע סארטען שטיינער און ערד אין פערבינדונגען מיט אנדערע עלעמענטען; אבער איהם אליין איז אזוי שווער געווען ארויסצוקריגען וויא, צום ביישפיעל, אלומיניום, וועלכער איז א טהייל פון געוועהנליכע ליים. זייט מען האט אבער אויסגעפונען, וויא צו בעקומען איהם אין ריינעם צושטאנד, קריעגט ער אלץ מעהר אנווענדונגען. מען קען איהם ניט געברויכען דירעקט אלס א מעטאל פיר פערשידענע זאכען אזוי וויא אלומיניום, ווייל ער ווערט זעהר שנעל פערזויערט און פערראסטעט; אבער דערפאר דיענט ער אין פערשידענע נייע אינדוסטריען, בעזאנדערס אין דער פראדוקציאן פון דעם לייכט־גאז אסיטעלען.

פראפעסאר בארכערס פון אאכען האט ערשט מיט א מאנאט צוריק אויסגעפונען א נייעם מיטעל צו בעקומען קאלסיום גאנץ בילינ. דאס וועט געבען די מעגליכקייט מעהר צו געברויכען דיזען מעטאל אין אייזען־גוס פאבריקען, ווייל ער בעפרייט געשמאלצענע אייזען פון דיא שעדליכע מישונגען אין די ערצען, ספעציעל פון פאספאר און סולפור (סערקע). מען האט אויסגעפונען, אז ביי דער צוזאמענשמעלצונג פון אביסעלע קאלסיום מיט אייזען קריעגט מען דעם אייזען כמעט אין א כעמיש ריינעם צושטאנד, וואס עס איז פון גרויס וויכטיגקייט אין דער אינדוסטריע. וויא בעוואוסט, ווערט אייזען ברעכעדיג וויא טשיגון דורך דיא פערבינדונג מיט פאספאר און סולפור. אבער עס איז כמעט ניטא אזא אייזען־ערץ, וואס זאל אין גאנצען פריי זיין פון דיזע עלעמענטען.

נאר אם מייסטען ווערט יעצט קאלסיום געברויכט פיר בעלייכטונג. ווען מען פערבינדעט איהם דורך עלעקטריציטעט מיט קוילענשטאף בעקומט מען א זעהר מערקווירדיגען און וויכטיגען פראדוקט, וואס מען רופט „קאלסיום־

Digitized by Google

קארביד" און וואס ווערט אלץ מעהר געברויכט אין דער אסיטעלען אינדוסטריע. דער קאלסיום־קארביד האט דיא מעלה, דאס וויא נאר ער קומט אין בעריהרונג מיט וואסער, ווערט ער צושפאלטען אדער צוטהיילט, און זיין קוילענ־שטאף פערבינדעט זיך מיט דעם וואסערשטאף פון וואסער אזוי, אז מען בעקומט דעם שווערען ברענענדען גאז אסיטעלען. אין געוועהנליכען בעלייכטונגס־גאז געפינט זיך אויך אסיטעלען (דערפון קומט אם מייסטען דער שלעכטער גע־רוך פון בעלייכטונגס־גאז). וואס מעהר עס געפינט זיך אסיטעלען אין דעם געוועהנליכען בעלייכטונגס־גאז, אלץ העלער ברענט ער. אסיטעלען זעלבסט ברענט זעהר העל און לאזט דערביי ארויס א שטארקע היץ. מען פיהרט איהם דארום איין אלץ מעהר פיר בעלייכ־טונג. אויך געברויכט מען איהם שוין אין גאז־מאשינען. אום צו קריגען איין פערד־קראפט, איז גענוג קנאפע 6 קוביק פוס אסיטעלען, וועה־רענד פיר דיא זעלבע קראפט דארף מען געברוי־כען איבער 21 פוס געוועהנליכען גאז פון שטיינ־קוילען.

דיא אסיטעלען־אינדוסטריע ענטוויקעלט זיך זעהר שנעל בעזאנדערס אין דייטשלאנד און פראנקרייך. אין דייטשלאנד זיינען יעצט דא אכט טויזענד איינריכטונגען פיר דיא פראדוק־ציאן פון אסיטעלען.

דער בעריהמטער פראנצויזישער כעמיקער מואסאן, וועלכער האט זעהר פיעל אויפגעטהאן אין דער צופערטיגונג פון קאלסיום־קארביד, האט זיך אויך בענוצט מיט קאלסיום צו בעקומען אין א ריינעם צושטאנד דעם גאז א ר ג א ן, וואס געפינט זיך אין דער לופט אין א זעהר קליינער מאס און וואס איז ענטדעקט געווארען פון דעם גרויסען ענגלישען געלעהרטען סער ו י ל י א ם ר א מ ס ע י. אין זיינע נאכפארשונגען מיט קאלסיום האט מואסאן ענטדעקט, אז דיזער מע־טאל פערבינדעט זיך, ווען ער ווערט דערהיצט ביז א געוויסע טעמפעראטור, מיט ניטראגען (שטיקשטאף) און וואסערשטאף. מיט דיזער מעלה פון קאלסיום האט ער זיך נאכהער בענוצט, אום ארויסצוקריגען ארגאן פון דער לופט. דער פראצעס איז זעהר א לאנגער, און עס וואלט גענומען צו פיעל פלאץ איהם צו בעשרייבען; נאר דער רעזולטאט איז יעדענפאלס, אז מען קען שוין יעצט ארויסקריגען פון דער לופט אזוי פיעל ארגאן, דאס מען זאל קענען מאכען וויי־טערע אונטערזוכונגען ווענען זיינע מעלות און ווענען זיין ראלע אין דער וועלט, בעזאנדערס אין דעם לעבען פון חיות און פלאנצען.

דיא ווירקונג פון ליכט און פינסטערניס אויף חיות

זעהר אינטערעסאנטע פראבעס האט מען געמאכט אין דער לאבאראטאריע, וואס מען האט אין 1896 געגרינדעט אין דיא קאטאקאמבען אונ־טער פאריז מיט דעם צוועק צו אונטערזוכען דיא ווירקונג פון ליכט און פינסטערניס אויף פער־שיעדענע חיות. אין איין ארט האלט מען חיות שטענדיג אין דער פינסטער; אין א'ן אנדער ארט האלט מען אין זונען־שיין חיות, וואס לעבען געוועהנליך אונטער דער ערד. דיא מייסטע פראבעס האט מען ביז יעצט געמאכט אויף איינינע סארטען פיש און ראקעס. נאך א געווי־סער צייט קומען פאר זעהר אינטערעסאנטע ענדערונגען אין זייערע ארגאניזמען.

בעזאנדערס ענדערן זיך נאטירליך דיא אויי־גען, וועלכע ווערען נוצלאז אין דער פינסטער. דיא קאלירען בייטען זיך אויך. ביי ראקעס, וואס ווערען געהאלטען איבער א יאהר אין דער פינסטער, ווערען דיא אויגען אבגעשוואכט. דער־פאר ווערען פערגרעסערט דיא ארגאנען, וואס דיענען זיי צום טאפען, שמעקען און הערען. דאס איז פערשטענדליך, ווייל דיא ארגאנען, וואס ווערען מעהר געברויכט, ענטוויקלען זיך אויף דער רעכנונג פון דיא ארגאנען, וואס ווערען ווייניגער געברויכט און וואס ווערען שליסליך אטראפירט (אבגעשטארבען).

נאר דיא ווירקונג פון פינסטערניס אויף איינינע סארטען פיש איז זעהר זאנדערבאר.. ווען זיי שווימען ארום פינף יאהר אין דער פינ־סטער, ווערען זייערע אויגען נאר צוויי מאל גרעסער. דאס קומט הפנים פון אנשטרענגונג, אבער דער אפטישער נערוו איז דאך אב־געשוואכט, וואס עס צייגט, אז ער וועט דאך אטראפירט ווערען. אויף אנדערע פישען ווירקט נאך די פינסטערניס אזוי, אז זיי ווערען קירצער. מען האט גענומען 12 פישען פון דעם סארט וואס הייסט אויף לאטייניש Carassius Auratus און 6 פון זיי געהאלטען אין דער פינסטער און 6 אין ליכט. שפייז האט מען זיי אלעמען גע־געבען דיא זעלבע. צוויי יאהר שפעטער האט מען אויסגעפונען, אז דיא פישען אין דער פינ־

סטערנים האָבען נעקראָנגען א וווייסליכע פארב און זיינען געוואָרען א העלפט קירצער, וויא דיא פישען אין ליכט, וועלכע האָבען אויף אָנגעהאַל־טען זייער רויטען קאָליר.

פערקעהרט דיא ראקעס, וואָס לעבען אין פינסטערע הייהלען און וואָס האָבען קיינע אָפּ־טישע נערוועז, ווערען זעהר אונרוהיג אונטער דעם זונען־שיין. מען זעהט, אז דער שיין איז נאָר ניט אנגענעהם פאר זיי. נאַטירליך, זיי קענען נאָר ניט זעהען, אָבער דער שיין האָט אויף זיי א געוויסע כעמישע ווירקונג, וואָס עס צייגט זיך ארויס דורך ענדערונגען פון דיא קאָ־לירען אויף זייער הויט.

מען וועט ווייטער מאכען אזעלכע פראָבעס מיט מילך־זויגענדע חיות. יעדענפאלס בעוויי־זען דיזע פראָבעס דיא ריכטיגקייט פון דארווין׳ס לעהרע.

פראָפעסאָר קאָך און שווינדזיכטיגע קיה.

יעדער האָט וואהרשיינליך געהערט פון דער מחלוקה, וואָס האָט אויסגעבראָכען אין דער מעדיצינישער וועלט נאכדעם, וויא דער בעריהמ־טער פראָפעסאָר קאָך האָט ערקלערט, אז דיא באציללען וואָס רופען ארויס שווינדזוכט ביי קיה, האָבען קיין ווירקונג ניט אויף מענשען. ווען דאָס וואָלט געווען ריכטיג, וואָלט מען אויפ־געהערט צו זאָרגען וועגען דעם, אויב פלייש און מילך פון בהמות איז אנגעשטעקט מיט שווינד־זוכט אָדער ניט. דיא ענגלישע רעגיערונג האָט אין 1901 בעשטימט א ספּעציעלע קאָמיסיאָן צו אונטערזוכען גרינדליך דיזע וויכטיגע פראגע. דער רעזולטאט פון דיא נאכפאָרשונגען און פראָ־בעס פון דיא געלעהרטע איז, אז דיא טובערקו־לאָזיס־באצילען ביי מענשען און בהמות זיינען פּ ר א ק ט י ש ד י א ז ע ל ב ע. דיא קאָמיסיאָן האָט געמאכט פראָבעס אויף 200 קיה און האָט ערקלערט, אז מען דארף אויף קיין פאַל ניט אָבשוואכען דיא רעגעלען וועגען בעשיצען מענשען געגען מילך פון שווינדזיכטיגע קיה.

מען רעכענט דארום, אז מען וועט יעצט נאָך שטרענגער אויפפּאסען אויף דעם פערקויף פון פלייש און מילך.

א מאשינקע צו בעטויבען איינברעכערס.

א׳ן אמעריקאנער ערפינדער האָט ארויס־גענומען א פּאטענט אויף א מאשינקע, וועלכע וועט ניט נאָר געבען צו וויסען וועגען א וויזיט פון גנבים און רויבער, זאָנדערן וועט זיי איינ־פאך פערטויבען אין לאָזען בעוואוסטלאָז אויף׳ן אָרט. דיזע מאשינקע זעהט אויס וויא אויף דער בייליעגענדער צייכנונג. דאָס איז איינענטליך א

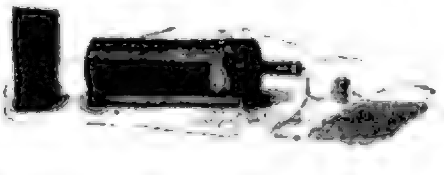

„בוירגלאר־אלארם“ (א ווארנונגס־גלאָק געגען גנבים), נאָר אויף דעם אָרט פון דעם קלינגענדען אפּאראט שטעהט א פלעשעלע מיט א געוויסען גיפטיגען כעמישען שטאָף וואָס הייסט „פאָר־מאלדעהיד“. דיזער אפּאראט איז פערבונדען מיט א׳ן עלעקטרישע באטעריע. אלעס איז אזוי ארראנזשירט, אז וויא נאָר א גנב וועט אריינ־קומען, וועט דיא עלעקטרישע באטעריע ווירקען אויף דעם אפּאראט אזוי דאָס דיא פלעשעל מיט דעם פאָרמאלדעהיד זאָל זיך עפענען און דער אָרט זאָל שנעל אָנגעפילט ווערען מיט א גיפטי־גען גאז. דיא געפלאָכטענע גראטקע וואָס שטעהט נעבען אפּאראט לינקס דיענט דערצו, אז דער פאָרמאלדעהיד זאָל זיך א גאָס טאָן דארויף און דורך דעם זאָל ער שנעלער אומגעוואנדעלט ווערען אין א גאז, זאָ דאָס דער גנב זאָל גאָר קיין צייט ניט האָבען כאפּען עפּעס און מאכען פליטה.

דיזער אפּאראט קען נאַטירליך בענוצט ווערען נאָר אין מאגאזינען און געביידעס, וועלכע זיינען ניט בעוואָהנט.

פ. קראַנץ.

אידען אין רוסלאנד

זייער געשיכטע פון דיא עלטעסטע צייטען ביז היינטיגען טאָג

פון אלכסנדר הארקאווי.

פינפטעס קאפיטעל.

דיא לאַגע פון דיא אידען אין פוילען אונטער דיא מאַגעללאָנער.*)

גרויזאַמע פערפאָלגונגען אונטער קעניג לודוויג. — אסתר'קע אַ'ן אָפּפער פון אַ פּאָגראָם. — דיא גזרות פון וולאַדיסלאַוו יאַגעללאָ. — קאַזימיר יאַגעללאָ'ס בעשטעטיגונג פון דיא אידישע פּריווילעגיעס. — יאָהאַן קאַפּיסטראַנאָ'ס אַגיטאַציאָן. — ענדערונג צום גוטען אין 1467. — יאָהאַן אַלבערט. — אַלעקסאַנדער דער יאַגעללאָנער. — סיגיזמונד דער ערסטער. — בעשולדיגונגען געגען אידען און זייער פערטהיידיגונג. — סיגיזמונד אַגוסט. — דיא יעזואיטען.

מיט דעם טוידט פון קאַזימיר דעם גרויסען, וועלכער האָט דיא אידען פון זיין לאַנד געשעצט און געשיצט, איז געקומען אַ'ן ענדע צו די אידישע רעכטע און פרייהייטען אין פוילען. נאָך איהם איז ארויף אויפ'ן פויליישען טהראָן לודוויג ד'אנזשו, דער זוהן פון דעם אונגארישען קעניג ראָבערט, וועלכער איז געווען פערהייראטהעט מיט עליזאבעטא, דיא טאָכטער פון וולאדיסלאוו לאָקיעטעק. אין דער צייט פון דיעזען קעניג האָבען אידען אָנגעפאנגען אויסצושטעהן גרויסע פערפאָלגונגען; מען האָט זיי אָנגעהויבען צו נויטהען איבערצוגעהן צום קריסטענטהום, און דיא קריסטליכע גייסטליכע האָבען זיך שטארק גענומען איבערצוהעצען דאָס אונוויסענדע פאָלק געגען זיי. דיא פיינדליכע האנדלונגען פון דיא קריסטליכע גייסטליכע האָבען ארויסגערופען גרויזאמע איבערשטענדע געגען דיא אידען. אין פּאָזען האָט דער פוילישער המון אויף דיא העצעריען פון דיא קאטהוילישע גייסטליכע אין 1399 צערשטערט דיא סינאגאָגען און אויסגע'הרג'עט ביעלע אידישע נפשות. אין איינעם פון דיזע ווילדע פּאָגראָמען אויף אידען איז אויך אומגעקומען דיא בעריהמטע אסתר'קע, קאזימיר דעם גרויסען'ס אידישע געליעבטע.

אין יאָהר 1382, נאָך אַ 12-יעהריגע הערשאפט, איז לודוויג געשטאָרבען, און זיין טאָכטער איז געוואָרען דיא פרוי פון וולאדיסלאוו יאגעללאָ, דעם פירסט פון ליטאָ, וועלכער איז דורך דיעזע הייראטה געוואָרען דער קעניג פון פוילען. מיט דיעזען הערשער הייבט זיך אָן דיא פוילישע קעניגליכע דינאסטיע, וועלכע איז בעקאנט מיט דעם נאָמען „יאגעללאָנער". אונטער זיין רעגיערונג זיינען דיא אידען אין פוילען אזוי בארבאריש בעהאנדעלט געוואָרען, וויא זייערע ברידער אין אלע אנדערע קריסטליכע לענדער אין יענער צייט. וולאדיסלאוו יאגעללאָ האָט דער ערשטער דיא אידען אָבגעזונדערט פון זייגע אלע אנדערע אונטערטהאנען; ער האָט געגען זיי געמאכט אויסנאהמסגעזעצע און האָט בעפאָהלען זיי זאָלען טראָגען רויטהע לאטעס אויף זייערע קליידער אלס צייכען פון שאנדע.

דיעזע טרויעריגע לאגען פון דיא אידען אין פוילען האָט גענומען אַ ווענדונג צום בעסערן אונטער וולאדיסלאוו דעם דריטען (דעם זוהן פון וולאדיסלאוו יאגעללאָ), וועלכער איז ארויף אויפ'ן טהראָן אין 1434, און אין דער רעגירונגסצייט פון קאזימיר'ן, זיין איינגערען ברודער. וולאדיסלאוו דער דריטער האָט זיי אָנגעפאנגען

*) צוזאמענגעשטעלט נאָך דיא זעלביגע קוועללען וויא דאָס פאָריגע קאפיטעל אין נום. 5 „צוקונפט".

צו בעהאנדלען מענשליכער און קאזימיר האָט אָבגעפרישט דיא אַלטע אידישע פּריווילעגיעס פון באָלעסלאוו דעם הערצאָג פון קאליש.

דיא בענייאונג פון דיא אידישע פּריווילעגיעס דורך קאזימיר יאגעללאָ איז ניט געוועזען דווקא אויס א געפיהל פון מענשליכקייט; זיא האָט גיכער געשטאמט פון אייגעננוטץ אלס פון מענשענליעבע. דיעזער קאזימיר, וועלכער איז געוואָרען הערשער פון פּוילען אין 1444, איז געוועזען א לייכטזיניגער און כאראקטערלאָזער מענש. ער איז געוועזען אריינגעטהאָן אין תאוה און האָט זיך וועניג געקימערט וועגען דיא אינטערעסען פון זיין לאנד. ער האָט פערשווענדעט זעהר פיעל געלד און האָט פערנאכלעסיגט זיינע פליכטען צום לאנד. דיא אדעללייט האָט זעהר געקרענקט זיין פערנאכלעסיגונג פון פּוילען און זיי האָבען אויס פערדרוס זיך ענטזאגט איהם צו בעוויליגען דיא געלדער, וועלכע זיי פלעגטי איהם צאָהלען פון דיא איינקינפטע פון זייערע זאלץ־מינען. אָהן דיעזען „מעשר פון זאלץ“ איז קאזימיר געוואָרען אזוי אויף צרות, דאָס ער האָט ניט געהאט גענוג אויף זיינע געוועהנליכע הוצאות, און ער איז אָפט געוועזען געצוואונגען צו פערזעצען זיינע ווערטהפאָלע תּויז־זאכען. מיט דיעזער געדריקטער לאגע פון קאזימיר'ן האָבען זיך דיא אידען בענוצט. זיי האָבען איהם אונטערשטיצט מיט געלד און האָבען ביי איהם געבעטען, ער זאָל זיי געבען שוטץ און רעכטע. קאזימיר האָט זייער ביטע ערפילט, און אין דעם יאָהר 1447 האָט ער בעשטעטיגט באָלעסלאוו'ס פּריווילעגיעס.

ניט לאנג אָבער האָבען דיא אידען גענאָסען דיזע בענייטע פּריווילעגיעס. אין דעם יאָהר 1451 האָט זיך אין פּוילען בעוויזען א דייטשער גייסטליכער מיט'ן נאָמען יאָהאן קאפּיסטראן, א ווילדער פאנאטיקער, וועלכער האָט אויפגעבלאָזען דעם פערשטיקטען פייער פון האס צו דיא אידען. דורך דיא אגיטאציאָן פון דיזען גייסטליכען זיינען אין 1454 צוריקגערופען געוואָרען דיא אידישע פּריווילעגיעס, וועלכע קאזימיר האָט בעשטעטיגט. צוריקציהענדיג דיזע פּריווילעגיעס האָבען דיא פּוילישע געזעצגעבער זיך ענטשולדיגט מיט דיזע ווערטער: „דיא פּריווילעגיעס שטימען ניט איין מיט דיא געזעץ פון גאָט און דיא געזעץ פון לאנד“. דיא פאָלגען פון קאפּיסטראן'ס אגיטאציאָן זיינען געוועזען, דאָס עס זיינען ווידער פאָרגעקומען ווילדע פּאָגראָמען אויף אידען אין פּוילען.

דיא הערשענדע קלאסע אין פּוילען איז ניט געוועזען בעשטענדיג אין איהר נאטור. איהר שטימונג האָט זיך זעהר אָפט געביטען; סיי גוטעס סיי שלעכטעס איז ביי איהר ניט געוועזען דויערהאפט. און גראדע אזוי אונבעשטענדיג איז אויך געוועזען דיא אידישע לאגע אין פּוילען. אין 1467 האָט אין פּוילען געשוועבט א ליבעראלער גייסט, און דיא הערשענדע קלאסען האָבען אָבגעשאפט דיא בעשרענקונגען געגען דיא אידען. דיא מחיצה צווישען אידען און קריסטען האָט כמעט אין גאנצען אויפגעהערט; עס איז געוועזען אזא פעראייניגונג צווישען זיי, דאָס עס זיינען זאָגאר פאָרגעקומען געמישטע הייראטהען. עס ווערט, צום ביישפּיעל, ערצעהלט, דאָס א'ן עדעלמאן מיט'ן נאָמען מאָרשיטין האָט געהייראטעט א אידיש קינד און האָט געלאָזען דיא טאָכטער ערציהען אין דעם גלויבען פון דער מוטער.

קאזימיר יאגעללאָ איז געשטאָרבען אין דעם יאָהר 1492 און הערשער פון פּוילען איז געוואָרען זיין זוהן יאָהאן אלבערט. דיזער קעניג האָט נעקראָגען זיין ערציהונג פון אזעלכע לעהרער, וועלכע האָבען אין איהם איינגעאטהעמט א האס צו אידען. ער האָט אין 1496 דיא אידישע פּריווילעגיען בעשטעטיגט; אָבער ער האָט צוגלייך בעפאָהלען, דאָס דיא אידען, וועלכע זיינען נעזעסען אין דיא שטעדט צושפּרייט, זאָלען זיך אין יעדער שטאָדט בעזעצען אין א בעזונדערען טהייל צוזאמען, אום דיא בירגערמייסטערס זאָלען אויף זיי קענען בעסער אויפּפּאסען. דיא אידען, וועלכע זיינען געזעסען אין קראקאָוו זיינען איבערגעזעצט געוואָרען אין דער פאָרשטאָדט קאזימיר, וואו דיא קרייצפאהרער זיינען זיי בעפאלען אין דעם יאָהר 1500. אין 1496 איז אויף דעם פּוילישען רייכסטאג אין פּיאָטרקאָוו דיא אידען פערבאָטען געוואָרען צו קויפען גיטער. יאָהאן אלבערט איז געשטאָרבען אין 1501 און זיין נאכפאָלגער איז געוועזען אלעקסאנדער יאגעללאָנער.

אלעקסאנדער האָט איבערטראָפען זיינע פאָרגענגער אין גרויזאמקייט געגען דיא אידען. ער האָט זיינע אידישע אונטערטהאנען גאָר געוואָלט פערטרייבען פון פּוילען. מעהרערע געגענדען און שטעדט האָבען אויסגעפיהרט זיין וואונש. דער בעצירק גראָדנאָ האָט געמאכט דעם אָנפאנג. אונטער אלעקסאנדער'ס הערשאפט זיינען צוריקגערופען געוואָרען דיא פּרי־

ווילעגיעס, וועלכע קאזימיר יאגעללא האט בעשטעטיגט. אידען האבען פון דיזען גרויזאמען קעניג ניט לאנג געליטען, דען ער איז געשטארבען פינף יאהר נאך דעם, וויא ער האט בעשטיגען דעם טהראן.

נאך אלעקסאנדער'ס טוידט האט רעגיערט סיגיזמונד דער ערסטער, דער דריטער זוהן פון קאזימיר יאגעללא. ער איז בעקאנט אין דער פוילישער געשיכטע מיט דעם צונאמען „דער אלטער", ווייל ער איז געשטארבען 82 יאהר אלט. ער איז געוועזען א ליבעראלער הערשער און האט דיא אידען בעהאנדעלט מיט גערעכטיגקייט. ער האט צוריק געזעצט אין קראפט דיא פריהערדיגע אידישע פריווילעגיעס און האט צוריקגערופען דעם בעפעהל פון קעניג אלעקסאנדער, לויט וועלכען דיא אידען זיינען פערטריעבען געווארען פון גראדנער בעצירק. אין פוילען האבען אין זיין צייט געפונען רוהע ניט נאר דיא געבירטיגע אידען, נאר אויך פערפאלגטע אידען פון אנדערע לענדער. ווען עס האבען אויסגעבראכען רדיפות נעגען אידען אין בעהמען, פיעלע פון זיי זיינען געקומען אין פוילען און האבען אנטהייל גענומען אין דיא פריווילעגיעס פון זייערע דארטיגע ברידער.

דיא אידישע שונאים צווישען דיא גייסטליכע זיינען פון דעסטוועגען ניט געבליעבען שטיל. זיי האבען געזוכט צו בעאיינפלוסען סיגיזמונד'ן נעגען דיא אידען און האבען אויף זיי געגראבען בלבולים פון אונטער דער ערד. מען האט דיא אידען בעשולדיגט, צום ביישפיל, דאס זיי האבען געהאט א'ן אונטערהאנדלונג מיט טירקיי צו אונטעריאכען פוילען; דאס זיי קויפען אקסען אין לאנד און פערקויפען אין אויסלאנד מיט דעם צוועק צו פעראַרימען פוילען א. ז. וו. דיא קויפמענישע קלאסע איז נעגען דיא אידען אויפגעטרעטען מיט א געשריי, דאס זיי נעהמען צו ביי דיא קריסטליכע קויפלייט דיא פרנסה. דיא אידישע שונאים אין סיגיזמונד'ס צייטען האבען געוואלט מען זאל ביי אידען צונעהמען אלע זייערע פריווילעגיעס; דאס האבען זיי אין גאנצען ניט אויסגעפיהרט; אבער זיי איז געלונגען דורכצופיהרען אייניגע בעשרענקענדע געזעצע נעגען זיי. אידען איז לויט דיזע געזעצע פערבאטען געווארען צו האלטען אין ארענדע דיא צאלל־עמטער (קאסטאם־הייזער) אדער אלע אנדערע עפענטליכע עמטער, און צו האנדלען אין דערפער. דיא אידען, וואס האבען געוואוינט אין שטעדט און דערפער, וועלכע זיינען געוועזען דעם קעניג'ס פריוואט־איינענטהום, האבען ניט געקענט ערווארטען קיין שוץ פון איהם. זיי האבען געדארפט טראגען געלע מיצען אום זיי אויסצוצייכנען פון דער קריסטליכער בעפעלקערונג. ווען א איד האט פערלאנגט א פריווילעגיע, אדער ווען ער האט גענומען א שיין (סערטיפיקיים) אדער א'ן אנדער פאפיער פון דער רעגיערונג, האט ער געמוזט צאהלען יעדען פרייז, וואס מען האט פון איהם פערלאנגט. דיא אבגאבען פון דער אידישער געמיינדע זיינען נאך'ן ערך געוועזען צוויי מאל אזוי גרויס וויא דיא קריסטליכע.

נעגען דיא אנגריפע פון זייערע שונאים אונטער סיגיזמונד דעם ערסטען האבען דיא אידען זיך פערטהיידיגט אזוי וויים וויא זיי האבען געקענט. עס איז אין יענער צייט פון אידען ערשיענען א'ן אנאנימעס ווערק (א ווערק אהן דעם נאמען פון פערפאסער), וועלכעס האט מיט פיעל קראפט צוריקגעוויעזען דיא קריסטליכע בעשולדיגונגען נעגען זיי. אין דיזען ווערק, וועלכעס איז פערפאסט געווארען אין לאטייניש, האט דער פערפאסער אנגעוויעזען אויף דעם, דאס רעליגיאנען בייטען זיך לויט דיא צייט און ציווילאזאציאן, געבענדיג אלס בעווייז לוטהער'ס רעפארם, און דאס עס איז נעגען דעם ווילען פון גאט, אז מענשען פון פערשידענע רעליגיאנען זאלען איינע דיא אנדערע פערפאלגען; דאס מיט זייער מסחר פערגרעסערן דיא אידען דעם רייכטהום פון לאנד אנשטאט דאס לאנד צו מאכען ארים; און דאס עס וואלט זיין פיעל קליגער זיי צו דולדען מיט זייער עהרליכען גלויבען און זייער אייגענער רעליגיאן אלס צו פארדערן פון זיי, זיי זאלען זיך בעקעהרען צום קריסטענטהום און זיין היפאקריטען. „זאלען דיא קאטהוילישע סוחרים", זאגט דאס בוך, „זיין איינגעהאלטענער און ניט פערשווענדען זייער געלד אויף טאנצען און אויסגעלאסענהייט א. ז. וו. זאלען זיי פערקויפען זייערע וואארע ביליגער וויא דיא אידען, וועלען אלע ביי זיי קויפען און זיי וועלען קענען ווערען רייך". „מיר נעהמען דיא פרייהייט צו ערקלעהרען". שטעהט דארט, „דאס מיר וועלען זיך ניט אונטערווארפען אונטער דער אויפזיכט פון דער קירכע; מיר זיינען נור פערפליכטעט צו זיין געהארכזאם צו אונזער קעניג, וועלכער האט אונז פערזיכערט צו געבען שוטץ".

סיגיזמונד דער ערסטער האָט רעגיערט 42 יאָהר און ער איז געשטאָרבען אין 1548. דעם פוילישען טהראָן האָט דאן איבערגענומען זיין זוהן סיגיזמונד אגוסט. דיזער קעניג איז צו דיא אידען געוועזן גוט געזיינט. אויף דער געזעצגעבער־פערזאמלונג אין פּיאָטרקאָוו אין 1548 האָט ער בעשטעטיגט דיא פּריווילעגיעס, וועלכע דיא אידען האָבען געקראָגען פון קאזימיר'ן. אין דעם יאָהר 1551 האָט ער דיא אידען אין ווילנא געגעבען א פּריווילעגיע, לויט וועלכער זיי האָבען געקענט אונגעשטערט בעזוכען יעדע שטאדט, דאָרטען האנדלען און זיך אויפהאלטען. ער האָט אויך מיט צאר איוואן דעם פערטען („איוואן גראָזני") אונטערהאנדעלט, דאָס דיא אידען פון ליטאָ זאָלען מעגען טרייבען געשעפטען אין רוסלאנד. אָבער איוואן איז אויף דעם ניט איינגעגאנגען. דיזער תכשיט פון דער רוסישער געשיכטע האָט סיגיזמונד אגוסט'ן אויף זיין פאָרשלאג וועגען דיא אידען געגעבען פאָלגענדע תשובה: „מיר ווילען ניט האָבען דיזע מענשען וועלכע האָבען צו אונז געבראכט גיפט פאר דעם גוף און פאר דער נשמה; זיי האָבען ביי אונז פערקויפט סם־המות בלעטער (טאבאק) און געלעסטערט אונזער ערלעזער (יעזוס'ן)."

אין סיגיזמונד אגוסט'ס צייטען זיינען דיא יעזואיטען אין פוילען געוואָרען מעכטיג און זיי האָבען זייער מאכט אויך אָנגעווענדעט צו פערפאָלגען דיא אונגליקליכע אידען. אויף דעם וואונש פון דיא יעזואיטען זיינען געגען אידען דורכגעפיהרט געוואָרען פערשיעדענע בעשרענקענדע געזעצע. אויף דער געזעצגעבער־פערזאמלונג אין ווארשא אין 1557 איז אידען פערבאָטען געוואָרען דער האנדעל מיט פערד. אויף א שפּעטערע פערזאמלונג אין פּיעטרקאָוו איז אידען פערבאָטען געוואָרען צו האלטען אין ארענדע צאָלל־עמטער און איינפאָהר־הייזער. דאָס געזעץ וועגען דעם פערד־האנדעל איז געוועזן זעהר ווילד: עס האָט געלויטעט אזוי: „דיא אידען זאָלען ניט טרייבען קיין האנדעל מיט פערד. ווען א איד וואגט עס צו טהאָן זאָלען דיא פערד קאָנפיסקירט ווערען און ער אליין זאָל אויפגעהאנגען ווערען".

סיגיזמונד אגוסט איז געשטאָרבען אין 1672. ער איז געוועזן דער לעצטער קעניג פון דער יאגעללאָנער פאמיליע.

מירקע און איהר טאַטע

(אַ סקיצע.)

מירקע ליבע יאכנע'ס האָט שוין באלד א יאהר געענדיגט דאָס גימנאזיום און תיכף גענומען זיך מיט פייערדיגען חשק און מיט גרויס התמדה לערנען „סעריאָזנע ביכער", כדי צוצוגרייטען זיך טהעאָרעטיש צו דער פּראקטישער ארבייט אין דער בעוועגונג, צו וועלכער זיא האָט זיך שוין א צייט לאנג געריסען מיט איהר גאנצער יוגענדקראפט, נאָך פון פינפטען קלאס אָן.

דיא לעצטע פּאָר יאָהר האָט איהר שוין דערעסען וויא א ביטערע ציבעלע די „קאזארמע" (דאָס גימנאזיום), איהר פאָרמע, איהר „ראנניץ" (דאָס סומקעלע מיט איהרע לעהר־ביכער). דיא שווארצע סאמעטענע אָקאָלעסקעס מיט דיא קאָקאָרדעס פון דיא לעהרער, זאָגאר דער אלטער איוואן, דער גימנאזיום וועכטער מיט זיין הכנעה'דיגען „זדראוויסטוואויטע באָרישנע" מיט זיינע פערלאָפענע, אָבגעבלאנקטע אויגען, און זיינע בלויע, ניט געגאָלטע באקען.

— גוואלד, רבונו של עולם, ווען וועל איך שוין אויסגעלייזט ווערען פון דער קאזארמע! — פלעגט מירקע כמעט יעדען טאָג אויסרופען אויף'ן קול, צוקלייבענדיג זיך אין גימנאזיום.

און וואָס א טאָג מעהר איז איהר דאָס קאזארמע־לעבען און דיא קאזארמע־דיסציפּלין אלץ מיאוס'ער געוואָרען. איהר פרייער נפש האָט זיך געריסען, וויא מיט צוואנגען צום פרייהייטס־קאמפף אהינצו אין דיא פרייע וועלט הערויין...

און איצט איז איהר אידעאל ערפילט געוואָרען. אָט איז שוין באלד א יאָהר וויא זיא

איז אויסגעלייזט געוואָרען פון דער „פערפלוכטער קאַזאַרמע“, וויא זיא האָט אויסגעטהאָן דיא פאָרמע, אראָבגעוואָרפען פון זיך דעם ראַניץ, צושענקט און צוליהען דיא טרוקענע לעהרביכלעך, און אנשטאט זיי גענומען זיך פאר אנדערע ביכער, בעקאַנט געוואָרען מיט אנדערע מענשען און געלעבט מיט אנדערע געדאַנקען.

מירקע, אָדער מאַריע לוואָוונע אויף רוסיש, איז נאָך אלס גימנאַזיסטקע בעקאַנט געוואָרען מיט א פּאָר „אינטעלליגענטען“ אין איהר געבורטס־שטאָדט.

זיא איז מיט זיי בעקאַנט געוואָרען דורך איהרען א קרוב א סטודענט, וואָס איז געוועזען ביי זיי צו גאַסט עטליכע וואָכען; צו דעם סטודענט פלעגען זיי אָפט אריינגעהן, סוד'ען זיך מיט איהם, אוועקגעהן מיט איהם צוזאַמען אויף גאַנצע נעכט, לעזען וואָס צוזאַמען, שרייבען, און אַלץ פערשפּאַרטערהייט, בסוד...

זיא האָט גוט פערשטאַנען וואָס דאָס זיינען פאר סודות, און איהר האָט געצויגען צו דיא דאָזיגע מענשען און צו זייער געהיימער ארבייט, וויא מיט טויזענדער מאַגנעטען. איהר האָט זיך מורא'דיג געוואָלט אריבערטרעטען דעם שוועל פון דער פאר איהר נאָך פארמאַכטער טהיר. ניט כבוד, ניט נייגיערדע האָט זיא געצויגען אהין, אריבער'ן שוועל, נור היילִיגער דורשט צו דער היילִיגער ארבייט. אָבגעבען איהר יונגעס לעבען פאר דעם אלגעמיינעם גליק — אָט דאָס האָט זיך איהר געוואָלט.

וואָס וואָלט זיא אָבגעגעבען אום אריין אין פערבאַנד מיט דיא דאָזיגע מענשען, ארבייטען מיט זיי צוזאַמען אלס א גלייכער חבר!

נור וויא שטאַרק איהר האָט ניט געצויגען צו זייער געהיימער ארבייט, האָט זיא דערפון ניט געלאָזט מערקען, ניט אויף א האָר; איהר פיינע דעליקאַטע נאַטור האָט ניט געקענט גראָב אָנריהרען דעם צווייטענס נפש. זיא האָט זיי דאָריבער קיין שום שאלות ניט געפרעגט, קיינע אָנצוהערעניש מיט האַלבע ווערטער, מיט ווינקען ניט געגעבען, פונקט וויא זיא וואָלט פון גאָר ניט געוואוסט, גאָר ניט פערשטאַנען.

— מיין צייט וועט נאָך אויך קומען — לאָם איך נור פּטור ווערען פון דער פערפלוכטער קאַזאַרמע.

און איהר צייט איז טאַקי געקומען.

פּאַמעלאַך, טריט ביי טריט איז זיא אריבער דעם פערבאָטענעם שוועל. אין אָנהויב פלעגט מען איהר נאָר אַמאָל געבען דורכלעזען א פערבאָטענע בראָשורע, בעטען צונויפקלייבען א ביסעל געלד אויף א סטרייק, פיר ארעסטירטע, און ביסלעכווייז האָט זי זיך אריינגעצויגען אין דער עצם ארבייט, און אין עטליכע חדשים ארום האָט זיא שוין געארבייט אין דער בעוועגונג אלס א מיטגליעד פון דער דאָרטיגער אָרגאַניזאַציאָן.

איהר צימער, אין א רייכע הויז, מיט א דורכיגען הויף אין איינע פון דיא קאָכיגסטע גאַסען פון שטאָדט, איז געוואָרען איינע פון די בעסטע „קוואַרטירען“. זיין „געאָגראַפישע לאַגע“ איז געוועזען אויסגעצייכענט, אום אויסצודרעהען זיך, א מאָל פון א שפּיאָן, און מיט איהר צימער פלעגט מען זיך בענוצען דעריבער אין פערשיעדענע פאַללען.

איהר טאַטע, לייבע יאַכנין, א רייכער איד, א בעל־הבית פון א באַנק־געשעפט, א געמיש פון א פשוט'ען יודישען פּראָצענטניק און א מאָדערנעם באַנקיר, א מענש, וואָס האָט זיך אין שול געקאָכט אין שלישי און אין מפטיר, און אין קלוב—אין א גוטער קערטיל; מיט'ן רב פון שטאָדט געוועזען כל וכל און צום פּאָליצמייסטער, צום גאָלאָווא און אנדערע גרויסע לייט אומגעפאָרען מיט וויזיטען, מיט איין וואָרט: א מין טלית־קטן אויף אן אונטערשלאַק פון שעמנז. אזא פייגעל האָט, פערשטעהט זיך, בעלד בעמערקט, אז זיין מירקע פיהרט זיך עפּעס אויף ניט גאָר וויא עס דאַרף צו זיין. איהרע געסט, דיא בחורים אין דיא בלויע העמדלאַך מיט דיא שוואַרצע שטעקלעך, זיינען איהם שטאַרק נים געפעלען געוועזען; איהרע „סעריאָזנע ביכער“ זיינען איהם געוועזען גאָר ניט צום האַרצען, און איהר גאַנצער גאַנג איז איהם געוועזען א גרויל וויא ניט לרצון. ער האָט שוין מיט איהר עטליכע מאָל גערעדט וועגען דעם אי מיט גוטען, געפּרופט זיך אויך א ביסעל מיט בייזען, נור צו ווייט איז ער ניט געגאַנגען. ער האָט געקענט זיין טאָכטער און האָט פאר איהר א ביסעל פּחד געהאַט: זיא זאָל איהם חלילה ניט אָנטהאָן קיין לייטישע געלעכטער, און זיין שטאַט, זיין שטאַט.

— דאָס איז ביי איהם געוועזען טהייערער פּאַר אַלץ!

איהר מאַמע, לאה פעשע, א פּשוט'ע יודענע, וואָס האָט אראָבגעוואָרפען דעם פּאַריק, בעהאַלטען דעם קרבן־מנחה און געוואָרען א „מאַדאַמבאַנקירשע“, איז מיט איהר מאַשען נאָך מעהר

ניט צופריעדען געוועזן אײדער איהר ליבע. סטייטש איהר מאשענקע! זיא האט דאך געקענט זיין דיא ערשטע בארישנע אין שטאדט, דיא ערשטע פריילין אין יעדען קאנצערט, אין טהעאטער, אויף דיא באללען, מיט איהר דייטש, מיט איהר פראנצויז, מיט איהרע ברילליאנטענע אויגען, און מיט א מאל נא דיר! וויל זיא ניט הערען, ניט זעהען ניט פון קליידער, ניט פון מאדעס, ווייכט פון לייטען, געהט אום אנגעטהאן וויא כ'ווייס וועך און פיהרט זיך ארום מיט מי יודע וועמען. איז דאס ניט א שטראף פון גאט?

נאר אזוינע געדאנקען פלעגט לאה פעשע פערטרויען נאר זיך אליין אדער איהר ליבען. פאר לייטען איז איהר מאשענקע געוועזן „דאס בעסטע קינד אין שטאדט." „געבילדעט אויפ'ן העכסטען גראד און בעשיידען וויא א טייבעלע", און דעם נחת וואס זיא האט פון איהר מאשענקען, פלעגט זיא ווינשען אלע איהרע בעסטע פריינד. מיט מאשען גופא פלעגט זיא כמעט וויא ניט ריידען. איהר יענטישער אריסטאקראטיזמוס, איהר געקינסטעלטע שפראך, מיט די אריינגעשטעלטע דייטשע ווערטער, וואו עס פאסט און וואו עס פאסט ניט, איהר גאנצער בענעהמען פלעגט מאשען שטעכען וויא מיט שפיזען, און זיא פלעגט פון איהר אלע מאל זעהען אבצושניידען קורץ און שארף, און אזוי זיינען זיי מיט דער צייט געווארען האלב פון ווייטען, און דיא מאמע האט מאשען געלאזען צורוה.

דערפאר אבער פלעגט זיא אויסלאזען איהר גאנצעם הארץ צו לייבע'ס קאפ.

— וואס קלערסטו זיך, לייבע, וואס קלערסטו זיך? — פלעגט זיא אויף איהם אנפאלען שוין גאר וויא א פשוט'ע אידענע — דו ליגסט אלין אפ אויף שפעטער, נאך'ן טויט וועט אבער קיין תשובה ניט העלפען! זעה נאר וואס פון אונזער מירקען איז געווארען, זיא פערשווארצט דאך מיר דיא אויגען! וואו נאר א שלעפער, וואו נאר א מי יודע וואס, דער איז מיט איהר חבר־לאפ! און ער, א טאטע, און נאך א גאנצער יא טעביע דאם, דאכט זיך, כאי וואלט דאס איהם גאר א טשעפ טהאן, אט וויא דיא וואנד אקוראט!

לייבע פלעגט זיך פרופען אפ'טענה'ן פון זיין „מאראם". א מאל פלעגט עס זיך איינגעבען און א מאל פלעגט ער איהר נאך שטארקער צורייצען, אזוי אז ער פלעגט מוזען ענטלויפען פון שטוב, אדער אריינגעהן צו מירקען אין צימער „נעהמען זיך פאר איהרע יאהרען". וויא לאה פעשע פלעגט איהם הייסען. און אזוינע סצענען פלעגט זיא איהם מאכען, וויא זיא פלעגט נאר דערזעהען „א בלויע העמדעל" פערבייגעהענדיג פארביי איהר פענסטער, פארביי „איהר הויז".

— נעה ליובויע זיך אויף דיין טאכטער'ס קאוואלערען. און אנהויבענדיג גאר געלאסען, פלעגט שוין דאס אוועקגעהן אלץ העכער און העכער ביז דער העכסטער אקטאווע.

* * *

א מאל נאך איינער פון אזוינע סצענען איז לייבע אריינגעגאנגען צו מירקען אין צימער.

מירקע איז געזעסען מיט איהר רוקען צום טהיר נעבען טיש און געלעזען א יודישע פראקלאמאציאן פון דארטיגען בונדישען קאמיטעט, וועלכע עס האט געזאלט דיא קומענדע נאכט פערשפרייט ווערען איבער דער שטאדט; ענטקעגען איהר איז געזעסען משה, א שלעסער, איינער פון דיא אגיטאטארען, און גערויכערט א פאפיראס, קוקענדיג אויף אן אונבעשטימטען פונקט גלאט אין דער וועלט אריין.

אין צימער איז געוועזן שטיל און רוהיג. און לייבע'ס פלוצלונגער אריינגאנג, זיין קלאפ מיט'ן טהיר איז געוועזן אזוי אונגעריכט, אז ביידע האבען זיך אינסטינקטיוו א טרייסעל געטהאן. דער ערשטער האט לייבע'ן דערזעהען משה, און וויא א בליץ איז דורך זיין מח דער געדאנק: „וואס טהוט מען דא?"... ארויסכאפען דיא פראקלאמאציאן, צורייסען זי, אדער א ווינק טהאן מירקען זיא ערגעץ צו פארשטעקען?... „ניין, דאס טויג גאר ניט! לייבע יאכנין איז ניט א הינטער־אייווען־אידעל. ערשט דאן וועט ער מערקען, אז דא איז עפעס א טריפה זאך, און דערפון וועט קענען ארויסקומען מי יודע וואס"... ער איז דעריבער געבליבען זיצען אויף זיין ארט און געפיפקעט זיין פאפיראס, פונקט וויא עס וואלט גאר ניט געשעהען. ער האט נאר בגנבה א ווארף געטהאן א בליק אויף מירקען און געזעהען, אז זיא לייענט ווייטער דיא פראקלאמאציאן: זיא איז אויך געקומען צום זעלבינען בעשלום אין איהרע געדאנקען וויא משה, אז דיא בעסטע עצה איז בלייבען רוהיג אויף דיא ערטער, יעדערער ביי זיין פאזע.

לייבע אבער, איין אונטערגעפיערטער פון זיין לאה פעשען און א בייזער אויף דער גאנצער וועלט אי פאר דיא סצענעס פון דער ווייב, אי פאר דיא אורחים פון זיין טאכטער, וועלכע פארשווארצען איהם דיא אויגען, איז נערוועז

צוגענאנגען צו מירקעס שטוהל און אריינגעקוקט גלייך אין דאס געדרוקטע פאפירעל. משה האט דאס אלץ געזעהען, איהם איז דיא בלוט פון דיא פיאטעס אין קאפ אריין, ער האט געפיהלט, אז דא וועט באלד אויסברעכען עפעס זעהר א מורא'דיגע סצענע, פיעללייכט א טיעפע דראמא. ער האט געוואוסט, אז לייבע יאכנין איז א איך מיט ביינער, מיט א ברייטער הארץ און וועט דאס געוויס אזוי גלאט ניט דורכלאזען, נאר וויא צו פערמיידען דאס, האט ער ניט געוואוסט און דערצו האט זיך ביי איהם אריינגע'גנב'עט דער געדאנק: טאמער... טאמער וועט עס דורכגעהען אזוי, טאמער וועט ער אפשר ניט פערשטעהען, וואס דאס איז פאר א פאפירעל, און ער איז דע־ריבער געבליבען אין זיין פאזע, פיפקענדיג זיין פאפיראס, וויא פריהער.

מירקע האט זיך אויך געסטארעט צו זיין קאטבלוטיג און כלומרשט געלעזען ווייטער.

לייבע האט איבערגעלייענט דיא איבערשטע גרויסע ווערטער: „צו אלע אידישע ארבייטער און ארבייטערקעס פון נ...“ א בליק געטהאן דיא אונטערשריפט: „נ...ער קאמיטעט פון בונד“, א ווארף געטהאן נאך א בליק אויף דער איבער־שריפט און גלייך אויפגעהויבען א פאר פייער־דיגע אויגען אויף משה'ן.

— דאס האט איהר, יונגער מאן, געבראכט אהערצו דיא פאפירעל?!.... (דערביי האט ער בייז געטיים מיט זיין גרויסען פינגער אויף דער פראקלאמאציאן). — שוין טעלעפאניר איך דעם פאליצמייסטער! — האט ער אויפגעהויבען זיין קול אויף א פאר טאנען העכער.

— און דו, מירקע, זאלסט זעהען, אז פון דיא לייט זאל ביי מיר אין שטוב קיין זכר ניט זיין מעהר...

מירקען האט זיך פערטרייסעלט הענד און פיס. אזא גראבקייט האט זיא פון איהר טאטען, א דזשענטלמען בכלל, גאר ניט ערווארטעט; זיא איז אויפגעשפרונגען פון שטוהל, געוואלט וואס טהאן, זאגען, שרייען, נאר לייבע איז שוין ארוים געשווינד וויא א פייל פון בויגען, א קלאפ טהוענדיג בייז מיט'ן טהיר הינטער זיך.

משה האט זיך אויפגעהויבען פון זיין שטוהל, ארויסגענומען דיא פראקלאמאציאן פון מירקע'ס הענד, אריינגעשטעקט זיא אין קעשענע און גענומען זיך געהן.

—מען מוז זיך אבטראגען, דאס איז קודם כל. און איהר געהט האלט אפ דעם טאטען דיא ערשטע הייסע וויילע... און אליין בערוהיגט זיך. עס האט בעצם גאר ניט פאסירט, גאר ניט מיט גאר ניט.

מיט דיא ווערטער איז משה ארויס דורך דער הינטער טהיר און באלד פערשוואונדען גע־ווארען.

מירקע איז אריין צום טאטען אין קאנטאר, נאר דעם טאטען האט זיא ניט געפונען. ער האט גענומען אן איזוואשציק און איז אוועק־געפאהרען ערגעץ — האט איהר געזאגט איינער פון דיא בוכהאלטער.

מירקע איז אוועק צוריק צו זיך אין צימער, נאר זיא האט זיך דארט קיין ארט ניט געקענט געפינען און איז אויך באלד אוועק, אזוי גלאט, אהן א ציעל, א ביסעל בערוהיגען זיך.

* * *

אין עטליכע טעג ארום האט מען משה'ן ארעסטירט, און הגם מען האט ביי איהם גאר ניט געפונען, האט מען איהם דאך בעשולדיגט אין פערשפרייטען א רעוואלוציאנערע פראקלא־מאציאן און מען האט איהם געגעבען אנצוהערע־ניס, אז געגען איהם איז דא א רעעלער עדות. נאך יאכנין'ס הויז האט מען פון דאמאלס אן אנגעהויבען נאכצוקוקען. דאס האבען עטליכע חברים באלד בעמערקט, און מען האט אנגעזאגט מירקע'ן, אז זיא זאל ביי זיך גאר ניט האלטען און קיינעם ביי זיך ניט צונעהמען.

דאס אלעס איז געווען א בעוויוז פאר מיר־קען, אז אין משה'ס ארעסט איז שולדיג איהר טאטע, איהר אייגענער טאטע, און זיא האט דאס ניט געקענט אריבערטראגען. זיא האט זיך אומ־געטראגען מיט משונה ווילדע געדאנקען, דאס פלעגט איהר ארויף אויף'ן זינען, אז זיא אליין איז שולדיג אין משה'ס ארעסט און זיא מוז דע־ריבער לויפען צום זשאנדארמסקען נעהמען אויף זיך אלעס. דאס פלעגט איהר אריינפליהען זא־גאר א געדאנק פון זעלבסטמארד, דאס א געדאנק פון נקמה געגען איהר פאטער דעם..... דעם.... זיא פלעגט זאגאר שרעקען זיך צו טראכטען וועי־גען דעם, וואס איהר פאטער איז און וואס ער האט דא געשפיעלט פאר א ראלע אין משה'ס ארעסט.

זיא איז געווארען מרה־שחורה'דיג, אבגע־צערט, בלאס, איהר טאטען און מאמען פלעגט זי זעהען אויסצומיידען, ניט צו טרעפען זיך מיט זיי, עסען שפעטער פאר אלעמען, ליגען אין בעט ביז 11, 12 אזייגער, כדי ניט צו טרעפען זיך מיט

זיי ביים קאפע. איהרע ביכער זיינען דיא צייט רוהיג געשטאנען אין איהר־ביכער־געשטעל; דיא חברים פלעגט זיא אויך טרעפען זעלטענער, מיט איין וואָרט, זיא איז געוועזן א צובראָכענער מענש....

און דיא צייט איז זיך געגאנגען וויא אימער. ניט קימערענדיג זיך, וואָס עס קומט פאָר אין דעם מענשען׳ס לעבען, ניט מיט זיינע ליידען, ניט מיט זיינע פריידען.

משה איז נאָך אלץ געזעסען אין טורמע, וויא פריהער און וויא נאָך אנדערע חברים אין אלע עקען און ווינקעלאך פון דעם צארענלאנד.

לייבע יאבנין האָט געפיהרט זיינע דיסקאָנטעס, צאָהלונגען און אלע אנדערע באנק־געשעפטען, געפראוועט וויזיטען צו דיא „הויכע פערזאָנען״, געזוכט כבוד אין שול און אויפגעפאסט פון דער זייט אויף מירקען, זייענדיג אי צופריעדען אי אונצופריעדען מיט דער פערענדערונג, וואָס אין איהר איז פאָרגעקומען פון יענער „פאפיערעל״ אָן.

לאה פעשע האָט זיך גענייט נייע קליידער נאָך דיא נייעסטע מאָדעס און געהאָפט אויף זומער צוזאמען מיט איהר מאשען פאָהרען קיין אויסלאנד, קיין קארלסבאד, וואו זיי וועלען ווערן גוטע פריינד, וויא א מאמע מיט א טאָכטער דארפען זיין.

נאָר מירקע האָט זיך נאָך אלץ ארומגעטראָגען מיט משונה׳דיגע געדאנקען וועגען משה׳ס ארעסט, וועגען זיך און היפטזעכליך וועגען איהר טאטען.

מיט דיא גענאָססען האָט זיא וועגען דעם ניט גערעדט. „זיי קענען מיך ניט פערשטעהען. פאר זיי איז ער א באנקיר, א בורזשוי, וויא אלע אנדערע בורזשויען, מיט וועלכע זיי קעמפפען אין דעם גרויסען אלגעמיינען קלאסענקאמפף.... אָבער אי.... איך....״ קען קלאָרע געדאנקען, וועלכע עס זאָלען גענוי אויסדריקען דעם אונטערשייד צווישען איהר און דיא גענאָססען, האָט זיא ניט געפונען, נאָר דאָך האָט זיא געפיהלט, אז דערינען איז דאָ זעהר א גרויסער אונטערשייד. „וואָלט איך ניט געוועזן זיינע א טאָכטער.... וואָלט דאָך משה ניט ארעסטירט געוואָרען״...

— איך בין שולדיג! און איך מוז עפּעס טהאָן דערצו... אזוי בלייבען קען דאָס ניט, דארף דאָס ניט, טאָר דאָס ניט!!!

* * *

און זיא האָט טאקע געפונען, וואָס צו טהאָן דערצו. און זינט זיא האָט עס געפונען, איז זיא גאָר איין אנדער מענש געוואָרען, אין גאנצען אָבגעלעבט; ווידער גענומען זיך צו דער ארבייט, ווידער געוואָרען פריש און פרעהליך, ווידער כמעט דיא אלטע מירקע געוואָרען. און איהר גליקליכען געדאנק האָט זיא אויך באלד פראקטיש דורכגעפיהרט.

א מאָל, א פריהמאָרגען, איז מירקע אריין צו איהר פאָטער אין קאבינעט, אָנגעטהאָן אין הוט און מאנטעל מיט א רייזע־סומקעלע איבער׳ן פלייצע, אזוי וויא אויף דער רייזע. איהר געזיכט איז געוועזן בלאס, אָבער ערנסט, אזוי וויא זיא האָט זיך אויף עפּעס פעסט בעשלאָסען.

— טאטע! — האָט זיא א זאָג געטהאָן הארט — איך פאָהר באלד קיין ווילנא, ארבייטען דאָרטען אין „בונד״. קענסט טעלעפאָנירען דעם פאָליצמייסטער, אויב דו ווילסט.....

א איד.

נייע ביכער.

„ליעבע און פאמיליען־לעבען לויט אידישקיט“, פון ב. פייגענבוים.

די טהעמא, וועלכע ווערט בעהאנדעלט אין דיזען ווערקעל, איז א העכסט אינטערעסאנטע און בעלעהרענדע, און איז, אויף אזוי ווייט וויא איך וויים, נאך ניט בעהאנדעלט געוואָרען אין זשארגאָן אויף אן אונפארטהייאישען וועג. ה׳ פייגענבוים איז דער ערסטער, וועלכער האָט זיך גענומען די לויבענסווערטהע ארבייט בעקאנט צו מאכען דעם זשארגאָן־לעזער מיט דיעזען גענענשטאנד „ערנסט, אונפארטהייאיש, אָהן פאָראורטהייל“ — און שוין דערפאר אליין קומט איהם א יישר־כוח.

איז עס אָבער ה׳ פייגענבוים׳ען געלונגען צו האלטען זיין פערשפרעכען? ווערט די טהעמאווירקליך בעהאנדעלט „ערנסט, אונפארטהייאיש, אָהן פאָראורטהייל?“ מיר שיינט, אז דאָס האָט זיך איהם ניט אין גאנצען איינגעגעבען, און שולדיג דערין איז דאָס, וואָס דעם ווערטהען פערפאסער ווילט זיך ויכוח׳ענען מיט די „טהרת־המשפחה׳ניקעס“, און דורך דעם פערליערט דאָס ווערקיל זיין אונפארטהייליכקייט און פיעלעס פון זיין ערנסטקייט.

שוין דער נאָמען אליין פון ווערקיל איז ניט זעהר קיין געראָטענער, ווייל ער איז ניט קלאָר גענוג. עס שטעלט זיך דיא פראגע, לויט וועלכע „אידישקייט“? פאר דעם וויסענשאפטליכען פאָרשער — ניט פאר דיא רעוורענדס און טהרת־המשפחה׳ניקעס — איז ניטאָ אזא מין אידישקייט, וואָס איז איין מאָל פאר אלע מאָל געגעבען געוואָרען פון בארג סיני און איז ,און וועט אלע מאָל בלייבען אונפערענדערט; עס איז אויך ניטאָ קיין בעשטימטע „יהדות“ ווי די משכילים אָדער „יודענטהום“ וויא דיא טייטשען, להבדיל, רופען עס. עס זיינען געוועזן און עס זיינען נאך דאָ אידען, וועלכע לעבען און ענטוויקלען זיך, און צוזאמען מיט זיי ענטוויקלען זיך און בייטען זיך אויך זייערע בעגריפע און אנזיכטען, פונקט ווי ביי גוים להבדיל. געוויס, עס איז דאָ א אידישקייט, ווייל עס זיינען דאָ אידען, אָ ב ע: וואָס פאר א אידען אזא אידישקייט. ארויפוואָרפען אויף דיא אידען פון איין עפּאָכע דיא אידישקייט (אָדער דיא אנזיכטען פון דיא אידען) פון א צווייטער עפּאָכע איז, נאך מיין מיינונג, ניט אונפארטהייאיש און זיכער ניט ערנסט גענוג. (אָט דאָס טאקע טהוען דאָך דיא טהרת המשפחה׳ניקעס און דיא רעווערענדס, וועלכע ווילען האָבען אז אברהם אבינו האָט געמאכט א׳ן עירוב תבשילין און יעקב אבינו פלעגט דאווגען מעריב. מיר וויסען דאָך אָבער אז אברהם אבינו איז נאָר א מיטהישע פערזענליכקייט און עירוב תבשילין איז, פערהעלטניסמעסיג, א גאנץ שפּעטערדיגע אידישקייט.) דיזע טהעמא האָט, נאך מיין מיינונג, געקענט ווערן בעהאנדעלט אונפארטהייאיש און ערנסט נור פון א קולטור־היסטאָרישען שטאנדפונקט. אין דער נאָמען האָט געראָרפט זיין „ליעבע און פאמיליען־לעבען ביי אידען“. ה׳ פייגענבוים וויים גאנץ גוט, אז עס זיינען געוועזן פערשיעדענע אידישקייטען, מען זעהט עס ארויס טאקי פון דעם ביכעל גופא, אָבער פון דעסטוועגען מישט ער זיי צוזאמען אין איינעם און ברענגט אין איין אָטהעם ראיות פון אברהם אבינו, וועלכער איז העכסט וואהרשיינליך א לא היה ולא נברא, פון דוד המלך און מיט אמאָל שפּרינגט ער גאָר אריבער צו דער גמרא, און ער פערגעסט אין גאנצען, אז דאָס זיינען רק פערשיעדענע אידישקייטען פון פערשיעדענע עפּאָכען. איך וויים פונקט אזוי גוט וויא דער ווערטהער פערפאסער, אז דיעזע אלע פערשיעדענע אידישקייטען און אפילו „מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש“ ווערען בעטראכט פון דיא רעווערענדס און טהרת המשפחה׳ניקעס פאר איין אידישקייט, וואָס איז געגעבען געוואָרען מסיני, אָבער וואָס געהען אונז אָן דיא רעווערענדס, ווען מיר ווילען בעהאנדלען א געגענשטאנד אונפארטהייאיש און ערנסט — צום טייפעל מיט דיא טהרת המשפחה׳ניקעס!

בראשית, אין אָנפאנג, ווען אידען זיינען געוועזן אין א האלב־בארבארישען צושטאנד, איז דיא פרוי געוועזן בעטראכט נור אלס א חפץ, אלס א געגענשטאנד: דאָס אייגענטהום פון טאטען פאר איהר התונה און דעם מאן׳ס אייגענ־

טהום נאָך איהר חתונה, פונקט וויא עס איז געווען ביי אלע פעלקער אין דעם זעלבען קולטורעלען צושטאנד. דער טאטע האָט געקענט פערקויפען זיין טאָכטער צו א מאן — דאָס געלד וואָס ער האָט געקראָגען פון מאן האָט געהייסען א „קידושין" און בעלאנגט צום טאטען. דאָס איז שוין אייגענטליך געווען א שריט פאָרווערטס, ווייל בעפאָר האָט מען וואהרשיינליך דיא ווייבער גערויבט, אזוי וויא ביי אנדערע ווילדע פעלקער. אין תנ"ך קען מען געפינען א'ן אָנדייטונג אויף אזא עפּאָכע מיט דעם שבט בנימין, דיא מענער פון וועלכען האָבען געכאפּט ווייבער אין דיא גערטנער אלס דיעזע האָבען געטאנצט.

ווען דיעזעלבע אידען האָבען עררייכט א העכערע שטופע פון קולטור, האָט שוין דער טאטע נים געקענט מעהר פערהאנדלען זיין טאָכטער, צו וועמען ער האָט געוואָלט. און דיא „קידושין" האָט שוין אוי דנים בעלאנגט צו איהם — עס האָט בעלאנגט צו איהר. די גאנצע „קידושין" האָט שוין אויך נים בעלאנגט צו רען דעם אָריגינעלען כאראקטער; עס איז שוין מעהר נים געווען קיין קויף־געלד, מיט וועלכע איינער האָט זיך געקויפט א ווייב, עס איז נור געבליבען א צערעמאָניע, וועלכע האָט שפּעטער געקראָגען א רעליגיעזע פארב, א רעליגיעזע בעדייטונג. אין דער קולטור־געשיכטע פון אלע פעלקער זעהען מיר דאָסזעלבע, וויא פון א געוויסע איינריכטונג, וועלכע איז געווען א נויטווענדיגקייט אין א פריהערינגען דור, ווערט שפּעטער א רעליגיעזע טראדיציע, און דיא אָריגינעלע בעדייטונג ווערט אין גאנצען פערשוואונדען. זאָגען דארום, אז לויט אידישקייט מעג א טאטע פערקויפען זיין טאָכטער, און אז א פרוי קען מען קויפען פאר א פרוטה אָדער שוה פרוטה איז נים אמת; זאָגען, אז ביי אידען איז אמאָל געווען אזא צייט, איז שוין גאָר א גאנץ אנדער זאך און וועט טאקי זיין א'ן אמת.

ווען ה' פייגענבוים וואָלט בעהאנדעלט דיזע טהעמא פון א קולטור־היסטאָרישען שטאנדפונקט וואָלט ער נאטירליך נים געקענט רעדען וועגען א „אידישען פרינציפּ", וועלכער איז שפּעטער בעאיינפלוסט געוואָרען פון „קריסטליכען פרינציפּ". ווען אידען זיינען געווען אין גלות און האָבען געלעבט צווישען קריסטען. עס איז טאקי אמת, אז ביי דיא אלטע אידען איז דער געשלעכטס־פערקעהר ניט קיין שענדליכע זאך, אָבער דאָס איז ניט נאָר ביי אידען, זאָנדערן ביי אלע פעלקער אין יענעם קולטורעלען צושטאנד. ביי מאנכע איז עס זאָגאר געווען בעטראכט פאר א היילינקייט, און דיא אידישע נביאים האָבען געארבייט מעשים געגען עובדי הבעל און געגען דיא פרויען וואָס זיינען „מבכות את התמוז".

עס איז אויך אמת, אז דיא פרוי ווערט אין דיא קריסטליכע לעהרע בעטראכט אלס א'ן אונריינע זאך און דער געשלעכטס־פערקעהר אלס עטוואס שענדליכעס, סיידען עס ווערט געהייליגט דורך דיא רעליגיעזע צערעמאָניע, אָבער דאָס האָט דער קריסטענטהום ניט ערפונדען אלס עטוואָס אָריגינעלעס. דיזע אנזיכטען זיינען שוין פריהער געווען ביי אידען, אמת אין א מילדערע פאָרם, און דאָס קריסטענטהום איז בעאיינפלוסט געוואָרען פון דיא אידישע אנזיכטען פון יענער צייט, ווען עס איז ענטשטאנדען. דיא לעגענדע וועגען חוה'ן און דעם שלאנג איז געווען ביי אידען איידער דאָס קריסטענטהום איז ענטשטאנדען; „מר ממות את האשה, ואשה בכל, אלה לא מצאתי", זיינען אויך געזאָגט געוואָרען פריהער; דיא דינים פון „נדה" זיינען אויך געווען פריהער, אמת ניט מיט אלע פּיצעווקעס; דיא אידישע סעקטע איססים (עססיאנער) האָבען געלעבט אָבגעזונדערט פון פרויען און דער תלמוד רופט זיי „חסידים הראשונים". יאָהאן דער טויפער, אויב אזא פערזענליכקייט האָט ווירקליך עקזיסטירט, איז וואהרשיינליך געווען א מיטגליעד פון דיזער סעקטע, און דיא אנזיכטען פון דיזער סעקטע זיינען עס אריינגעגאנגען אין דעם קריסטענטהום. פון דעם געזונדען, נאָרמאלען געשלעכטס־פערקעהר איז געוואָרען א מצוה, פון וואָס מען דארף קיין פערגניגען ניט האָבען און איילען זיך „כאלו כפאו שד"...

געווים, עס זיינען געווען פּאָליטישע און עקאָנאָמישע אורזאכען, וואָס האָבען ארויסגעבראכט דיזע ראדיקאלע ענדערונגען אין דיא אנזיכטען, אָבער דיעזע ענדערונגען זיינען שוין געווען ביי אידען נאָך איידער קריסטוס איז געבאָרען געוואָרען, אויב ער איז ווען עס איז געבאָרען געוואָרען, און עס איז ווירקליך א וואונדער פאר וואָס ה' פייגענבוים רופט עס דער „קריסטליכער פרינציפּ".

דיא אידען האָבען געהאט א תורה שבכתב, געשריעבענע געזעצע, וועלכע זיינען נאָך דערצו

געווען בעטראכט אלס הייליגע און האָבען ניט געקענט ווערען געענדערט לויט דיא בעדירפניסע און בעגריפע פון דער צייט. דאָס לעבען איז אָבער שטארקער פאר אלע געזעטצע, אפילו פאר הייליגע, און עס האָט זיך אויסגעארבייט א תורה שבעל פה, דורך וועלכע אלע אבסורדע און אונמעגליכע געזעטצע זיינען געענדערט געוואָרען אויף׳ן גרונד פון פשט׳לעך און דריידלעך, כדי זיי זאָלען זיך פאסען צום לעבען אָהנע דערביי אָפיציעל אָנצוריהרען די הייליגקייט פון דער „תורה שבכתב“. און אזוי איז עס געקומען, וואָס פאר דעם דורכשניטליכען עולם איז אלעס בעטראכט געוואָרען אלס איין איינציגע אידישקייט, וואָס איז אָבער לגמרי ניט אמת.

דיא געזעטצע פון דער תורה שבכתב וועגען פאמיליען־לעבען האָבען ניט מעהר געשטימט מיט דיא בעגריפע פון לעבען, און עס האָבען זיך אויסגעארבייט נייע תקנות און נייע מנהגים. ווי ה׳ פיינענבוים האָט עס גאנץ ריכטיג בעוויזען. פאָליגאמיע איז געווען ערלויבט, אָבער גאנץ ווייניג פראקטיצירט שוין ביי׳ן צווייטען בית המקדש; עס זיינען געלעגט געוואָרען שוועריגקייטען ביי׳ן גט׳ן זיך, „כדי דיא אידישע טעכטער זאָלען ניט זיין הפקר“; „קדושין“ פון א קטנה (מינדעריעהריגע) זיינען ניט תופס. אויב מען פערהייראטעט א מינדעריעהריגע קען זיא אוועקגעהן, ווען זיא ווערט עלטער (יצאת במיאן); אויב דיא פרוי האָט פיינט דעם מאן, ווייל ער איז קרעציג אָדער אזוי א מנול, מעג זיא איהם גט׳ן. דיא אידיישע פרוי האָט, פערהעלטניכמעסיג, געקראָגען פיעלע פרייהייטען, יעדענפאלס פיעל מעהר וויא דיא פרויען פון דיא בענאכבארטע פעלקער, וועלכע זיינען געשטאנען אויף א ניעדריגערע מדרגה פון קולטור.

אייגענטליך געפינט מען דיא אלע בעהויפטונגען, וואָס איך האָב דאָ געמאכט אויך אין ה׳ פייגענבוים׳ס ביכעל און נאָך פיעל ברייטער וויא עס איז מיר מעגליך דאָס צו זאָגען אין אזא קורצע רעצענזיע, אָבער ביי ה׳ פייגענבוים איז עס צוואָרפען אבער׳ן גאנצען ביכעל, און גאנץ אָפט קומט אוים, אז ער איז זיך אליין סותר. אין דעם קאפיטעל „פערשידענע צייטען, פערשיידענע דינים“, רעדט ער וועגען „אומשטענדען וואָס ווירקען אויף בעגריפע“ א. ז. וו. און טענה׳ט, אז דיא אידישע מנהגים וועגען הייראטה בייטען זיך מיט דיא אומשטענדען, און דאָך רעדט ער וועגען א׳ן איין־איינציגע אידישקייט. און וועגען וועלכע אידישקייט ה׳ פייגענבוים רעדט איז אויך ניט קלאָר: אין פלעטצער איז צו זעהען, אז ער מיינט דאָס וואָס ער רופט אָן „דיא אלטע, עכטע אידישקייט“; אין אנדערע פלעצער דאנעגען רעדט ער שוין וועגען דיא אידישקייט פון תלמוד, ווי, צ. ב., אין דעם קאפיטעל „דיא ווירדע פון דער פרוי לויט אידישקייט“. ה׳ פייגענבוים שפרינגט פון איין עפאָכע צו דער צווייטער, מישט צוזאמען דיא פערשידענע דינים און בעגריפע פון פערשידענע צייטען אין איין קאשע, כדי מסתמא ער זאָל זיך קענען ויכוח׳ן מיט דיא טהרת־המשפחה׳ניקעס.

אויסער דיעזען הויפט־פעהלער, וועלכער ציהט זיך וויא א רויטער שנירעל דורך דעם גאנצען ביכעל, געפינען זיך מאנכע קלענערע פעהלערען, צווישען וועלכע מען דארף רעכענען, וואָס ה׳ פייגענבוים ערלויבט זיך צו מאכען כלומרשט וויציגע בעמערקונגען, וועלכע פאסען פיעללייכט פאר׳ן אידישען טהעאטער, אָבער ניט אין אן ערנסטע אָבהאנדלונג איבער א גאנץ ערנסטען געגענשטאנד. איך וועל ברייגנען ביישפיעלע: וועגען דיא מעשה מיט שרה׳ן, אברהם׳ען און הגר (זייטע 21) מאכט ער: „א צדיק איז טאקי א צדיק“; דיא אנמערקונג וועגען ר׳ מאיר׳ן, וועלכער האָט זיך אָבגעקיהלט אין טייך (זייטע 29) א. ז. וו.

אָבער טראָטץ דיעזע פעהלערען איז דאָס ביכעל אין גאנצען גענומען ווערט געלעזען צו ווערען. ה׳ פייגענבוים האָט אָנגעקליבען גענוג אינטערעסאנטען מאטעריאל. און אויב זיין הויפט־כונה איז געווען צו האָבען א ויכוח מיט די טהרת־המשפחניקעס פון זייער שטאנדפונקט אָדער וויא דיא גמרא רופט עס אָן לדידך — איז עס איהם אויך געלונגען.

דר. א. גינזבורג.

וויכטיגע בעקאנטמאכונג.

דער עקסקוירשאָן פון דיא „צוקונפט“ וועלכער האָט געזאָלט זיין דעם 25טען יוני איז איפגעגעבען געוואָרען, דיעזער שריטט וועט אונז קאָסטען איבער 200 דאָלאר און דאָך האָבען מיר עס אויפגעגעבען, ווייל דיא מאָראלישע פפליכטע ערלויבען אונז ניט צו מאכען א'ן עקסקוירשאָן, נאָך דעם וויא עס האָט פאסירט אזא געוואלדיגער אונגליק מיט א'ן עקסקוירשאָן, קענען מיר ניט און טאָרען ניט שטערען קיין מענשען־לעבען אין געפאהר. אום צו דעקען דעם פערלוסט פון דעם עקסקוירשאָן, האָבען מיר אראנזשירט א גרויסארטיגען פיקניק אין ליבערטי פארק אויף דעם 27טען אויגוסט.

מיר האָפען אז אלע פריינדליכע אָרגאניזאציאָנען סימפאטייזער פון דיא „צוקונפט“ וועלען העכסט צופריעדען זיין מיט אונזער האנדלונג. מיר פערזיכערען אלע פריינד פון דיא „צוקונפט“ אז אויף אונזער פיקניק וועט מען זיך אמוזירען פיעל בעסער און שעהנער, אָהן טויט־שרעק ווי אויף דעם עקסקוירשאָן.

צו אלע פאָרטגעשריטענע אָרגאניזאציאָנען.

פאָלגענדע פאָרטגעשריטענע אָרגאניזאציאָנען האָבען געפאָלגט דעם ביישפיעל פון דיא פריהערדיגע ברענטשעס „ארבייטער רינג“ און גענומען אויף דיא „צוקונפט“ פיר זייערע מיטגליעדער.

ברענטש 23 ארבייטער רינג, ניו יאָרק.
ברענטש 35 ארבייטער רינג, ניו יאָרק.
ברענטש 49 ארבייטער רינג, ניו יאָרק.
ברענטש 54 ארבייטער רינג, ניו יאָרק.
ברענטש 70 ארבייטער רינג, ניו יאָרק.
ברענטש 72 ארבייטער רינג, ניו יאָרק.
ברענטש 4 ארבייטער רינג, ברוקלין.
ברענטש 25 ארבייטער רינג, ברוקלין.
ברענטש 10 ארבייטער רינג, בעיאָן, נ. י.
ברענטש 36 ארב. רינג, טשעלסי מאסס.
ברענטש 48 ארב. רינג, ברידזשפאָרט. קאָנ.
ברענטש 58 ארב. רינג, בראָקטאָן, מאסס.
ברענטש 60 ארב. רינג, סט. לואיס, מאָ.
ברענטש 65 ארב. רינג, שיקאגאָ, איללֿ.
בוקארעסטער אונטערשט.־פעראיין, נ. י.

מיט דעם גרעסטען פערגניגען דריקען מיר אויס אונזער הערצליכען דאנק עפענטליך צו די אלע פאָרטגעשריטענע אָרגאניזאציאָנען, וועלכע העלפען פערשפּרייטען ליכט און בילדונג צווישען זייער גרויסע מאסע מיטגליעדער דורך „דיא צוקונפט“. דיא גוטעס וואָס זיי טהוען אויף דערמיט איז ניט אָבצושאצען.

נון אָבער ווילען מיר בעטען דיא ווערטהע אָרגאניזאציאָנען זיי זאָלען זעהען, אז פון דיא גוטעס וואָס זיי טהוען זאָל ניט ארויסקומען קיין שלעכטעס פיר דיא „צוקונפט“, ווייל אין אייניגע פעלע ליידעט שוין דיא „צוקונפט“ זעהר פיעל דערמיט, דאָס פיעלע אָרגאניזאציאָנען צאָהלען ניט רעגעלמעסיג זייערע בילס מאָנאטליך פיר דיא „צוקונפט“ און אזוי וויא דיא „צוקונפט“ מוז צעטלען איהרע בילס מאָנאטליך, קומט מען אָפט אין דער גרעסטער פערלעגענהייט. און וויא מיר האָבען זיך ערקונדיגט, זיינען אנדערע אָרגאניזאציאָנען דעריין גאָר ניט שולדיג, זיי גיבען איבער דיא געלד פיר דיא „צוקונפט“ צו זייערען א פערטרויטען אָבצושיקען עס און יענער פערגעסט. ווען מען דערמאָהנט איין מאָל און צוויי מאָל מיט א ביל — געוועהנליך שיקט מען דאָך דיא ביל אויף צו דעם אנגעשטעלטען פערטרויטען — און אזוי וויא ער האָט שוין לאנג אָן דיא געלד פערגעסען, פערגעסט ער שוין ממילא צו ענטפערן אויף דעם ביל, אזוי געהט עס אריבער אייניגע מאָנאטען און אין אָפיס פון „צוקונפט“ ווערט עס ענגער און ענגער.

אלזאָ גענאָסען און פריינדע פון דיא „צוקונפט“, מיר אפּעללירען צו אייך, נעהמט אייך אין אכט, זעהט וואָס שנעלער סעטלען אייערע בילס, אום דיא גאנץ גרויסע צירקולאציאָן פון דיא „צוקונפט“ וואָס איז געקומען דורך אייך.

זאָל ניט רואינירען אין גאנצען דיא „צוקונפט“, אויב איהר וועט זיך באלד ניט א נעהם טהאָן צו פעררימטען דיא פעהלערן. לאנג קען עס נעוויס ניט אָנהאלטען אויב עס וועט אזוי ווייטער געהאנדעלט ווערען. עס טהוט אונז זעהר לייד דאָס צו שרייבען, מיר קענען זיך אָבער אנדערש ניט העלפען, און מיר בעטען ענטשולדיגונג.

מיט פריינדליכען גרוס,

מענעדזשמענט צוקונפט.

צו דיא לעזער און פריינדע פון „דיא צוקונפט“

פריינדע! מיט אייער הילפע האָבען מיר ארויסגעגעבען דיא „צוקונפט“ צוויי און א האלב יאָהר, מיט אייער הילפע האָבען מיר פערגרעסערט דיא צירקולאציאָן, און מיט אייער הילפע האָפען מיר זיא ווייטער ארויסצוגעבען. נון איז אָבער דאָ איין זאך אָן וועלכע קיין זשורנאל קען זיך ניט בענעהן און דאָס איז „אדווערטייזמענטס“. אום איין זשורנאל זאָל זיך בעצאָהלען מוז מען האָבען גענוג אדווערטייזמענטס, און דאָס האָט דיא „צוקונפט“ ליידער ניט גענוג. דיא אורזאכע איז גאנץ איינפאך. דיא „צוקונפט“ קען ניט און וועט ניט אָננעהמען „אלע“ אדווערטייזמענטס וואָס עס מאכט זיך. דיא „צוקונפט“ נעהמט נור ריינע רעעלע ביזנעס צו־אדווערטייזען, און דאָס איז דאָ בלויז א בעשרענקטע צאָהל. און יעצט קומען מיר צום פונקט. יעדער רעגולאר ביזנעס־מאן אדווערטייזט ניט גלאט אין דער וועלט אריין. ווען א ביזנעס־מאן ספענט געלד פיר אדווערטייזמענטס ערוואַרטעט ער דאפון צו קריגען גוטע רעזולטאטען. מיר זיינען איבערציינגט, אז דיא „צוקונפט“ מיט אזוי פיעל טויזענדער לעזער ברענגט דעם ביזנעס־מאן גוטע רעזולטאטען, נור דער ביזנעס־מאן ווייסט ניט דערפון. דארום בעטען מיר אייך אלע פריינדע און לעזער פון דיא „צוקונפט“ צו פאטראָניזירען נור דיא ביזנעס וועלכע זיינען אדווערטייזט אין דיא „צוקונפט“ און אויך איהם געבען אָנצוהערען אז איהר קויפט ביי איהם נור דערפאר ווייל ער אדווערטייזט אין דיא „צוקונפט“. טהוט דאָס, פריינדע! איהר וועט זיך ניט שאדען און דער „צוקונפט“ וועט איהר דערמיט זעהר פיעל העלפען. אויך קאָנטרי־לעזער ווען זיי שרייבען זיך איבער מיט אונזערע אדווערטייזער, זאָלען ניט פערפעהלען צו דערמאָהנען אז זיי האָבען געלעזען דיא אדווערטייזעמענטס אין דיא „צוקונפט“. אויף אזא וועג וועט דיא „צוקונפט“ קריגען גענוג אדווערטייזמענטס און דאָס וועט אונז געבען א מעגליכקייט דיא „צוקונפט“ צו פערגרעסערן און צו פערבעסערן. טהוט אייער פפליכט גענאָסען און פריינדע און פאטראָניזירט דעם ביזנעס־מאן וועלכער פאטראָניזירט אייער זשורנאל דיא „צוקונפט“. מיר ווענדען זיך צו אייך לעזער און פריינדע פון דיא „צוקונפט“. מיר פאָרדערען ניט פון אייך קיין אָפפער. דאָס איז פאר אייך זעהר לייכט צו טהאָן. עס איז אייער „זשורנאל“, עס איז אייער „צוקונפט“. איהר קענט דיא „צוקונפט“ דערמיט זעהר פיעל העלפען. טהוט אייער פפליכט!

מיט סאָציאליסטישען גרוס,

דיא צוקונפט פרעס־פעדעריישאָן.

לעזט! לעזט! לעזט!

בלויז

50c

א

וואך

בלויז

50c

א

וואך

זוער פון אייך, געהערטע לעזער, האט ניט געהערט דיא בעריהמטע זינגער פון דער וועלט וויא קאלווע, זעמבריך, סוזאנא אדאמס, אקטע מעלבא, טאמאניא קארוסא, סקאטי, פלאנסאן, קאמפאנארי, באטעסטין? מיר געבען דיא מעג־ליכקייט צו אלע סובסקרייבער פון דיא „צוקונפט" צו האבען דיזע בעריהמטע זינגער פון דער וועלט ביי זיך צו הויזע, ווען איהר קויפט ביי אונז א וויקטאר פאנאגראף וועלכע מיר געבען אייך אויף דיא לייכטעסטע קאנדיציאנען, בלויז

50 סענט א וואך

אפצאהלונג. מיר זיינען דיא איינציגע אין דיא איסט סייד וואס האבען דיא ריכ־טיגע און אריגינעלע רעקארדס פון דיזע סטארס. ווען איהר קויפט ביי אונז א פאנאגראף אדער רעקארדס זייט איהר זיכער דאס איהר קויפט דיא בעסטע. מיר זיינען דיא איינציגע, וועלכע אימפארטירען פון רוססלאנד דעם בעריהמטען ווילנער חזן'ס רעקארד'ס. אויב איהר האט זיי געהערט ערגעץ אנדערש איז דאס געקויפט געווארען ביי אונז. פערגעסט ניט דיא געלעגענהייט וואס איהר האט יעצט

בלויז פיר 50ס. א וואך

אבצאהלונג און איהר קענט האבען צו הויזע דעם גרעסטען פערגניגען. קומט גלייך צו דער בעריהמטער פיאנא־סטאר פון

פערלמאן און ראזאנסקי

458 - 460 גרענד סטריט, ניו יארק.

מיר זיינען דיא איינציגע סאל־איידזשענטס פאר דיא בעריהמטע הענרי לינדעמאן און ווינטער פיאנאס.

איהר בעקומט ביי אונז דיא בעסטע

פיאנאס

פיר קעש אדער לייכטע מאנאטליכע אבצאהלונגען

דיא לעזער פון דיא „צוקונפט" זאלען ברענגען דיזען אדווערטייזמענט, וועלען זיי קריגען ספעשיאל רעדאקשען.

Digitized by Google

A. Lubarsky

Representative.

אונזערע קאנטרי
אגענטען

Personet & Silberman, 134 W Kinney st., N. A.

B. Finkelstein & Co. 4 Lowell st', Boston

B. Finn 1211-5th av. Pittsburg

B. Chertoff, 344 Woodland ave., Cleveland

Fuer Cc., 342 So. s., Philadelphia

Resnikoff, 917 Grand ave. New Haven, Con.

ווען דער דאָקטאר הייסט
דאן מיינט ער „כרמל"—
וויין אויף א רפואה
מוז זיין גוט און ריין.

כרמל וויין מיינט עכטער וויין

כרמל קאניאק מיינט עכטער קאָניאק

עכט מיינט נאטירליך ניט געפעלשט, דאפיר גאראנ־
טירט באראָן ראָטהשילד און זיינע איינציגע
פערטרעטער פיר אמעריקא

90 גרעהעם עוועניו, ברוקלין.
311 פינפטע סטריט.
354 גרענד סט., ניו יארק.

443 סויט האָלסטעד סט., שיקאגאָ.
821 איסט באלטימאָר סט., באלטימאָר.

אויפמערקזאם!

דער ערשטער מאסקאראד באלל פון דיא „צוקונפט וועט זיין שבת אבענד, דעם 24טען דעצעמבער, אין גרענד סענטראל פאלאץ.

Digitized by Google

קאלומביא טהע

דאס איינציגע וואס איז אונטערזוכט געווארען דעם 8טען דזשולייי פון דאקטאר מארטין, פון די באארד אוו העלטה, און אויסגעפונען געווארען פאר די געזונדעסטע טהע אין מארקעט.

קאלומביא טהע איז דאס וואס איהר זוכט. פרעגט אייער פעדלער, סטארקיפער. ניר פיר דיא קאלומביא טהע. אויב אייער גראסער האט ניט דיא קאלומביא טהע, שרייבט אונז א פאסטאל־קארד און מיר וועלען עם אייך שיקען. צו 30 פונט טהעע גיבען מיר א שאו־קיים פריי.

Columbia Tea

193 Dsvision St. New York.

פארהיט זיך פון אונגליק

ברויכט איהר א ברוך־באנד? א בויך־גארטעל פיר א פרוי אדער ראבער־סטאקינגס? קויפט ניט קיין פערטיגע! איהר קענט חלילה אונגליקליך ווערען. אין דראג־סטאר, 464 גרענד סטריט, קארנער פיטט, בעקומט איהר אלע סארטען גארטלען געפאסט, ביליגער וויא ערגעץ אנדערש פערטיגע. אלטע געפיקסט צו דיא ביללינגסטע פרייזען.

מערקט דיא אדרעסע:

464 גרענד סט., קארנער פיטט,
ניו יארק.

464 Grand St.. New York

דער זיעג פון דיא

פייפער סיגארעט מייקערס יוניאן

איז א זיעג פאר'ן גאנצען פובליקום! דער בעסטער מיטעל צו דערקענען א גוטען רוסישען אדער טירקישען סיגארעט, איז צו זעהן, אז דיא באקסעל זאל האבען אויף זיך דעם יוניאן לייבעל.

ניעדער מיט דעם טראסט!

ווען איהר רויכערט סיגארעטס מיט'ן יוניאן לייבעל, זייט איהר זיכער, אז זיי ווערען ניט געמאכט ביי קיין טראסט. איהר זייט זיכער, אז זיי ווערען געמאכט פון סטריקט יוניאן לייט. איהר זייט זיכער, אז איהר אונטערשטיצט דער מיט דיא גאנצע ארגאניזירטע ארבייטערשאפט.

ארבייטענדיגע פאר'ן לייבעל ארבייט איהר פאר זיך אליין. ☞ ארבייטער געדענקט עס!

מיט גרוס, די פייפער סיגארעט מייקערס יוניאן, לאקאל 98.

מאקס בארסוק

ארטיסטישער

פהאטאגראפער

124 נארפאלק סט.

קארנער ריווינגטאן סט., ניו יארק.

דזשעננינע הורוויץ

גיט לעסאנס אין דייטש און פראנצויזיש. (לערנט אויך ריידען אויף דיזע שפראכען). פערפערטיגט אוי דצו דיא רידזשענטס. 114 איסט 8טע סטריט, קער אף קארם.

דיא לעזער זיינען געבעטען צו פאטראנייזען אונזערע אדווערטייזערס.

Digitized by Google

פאָדערט!

דיעזען (בלויען) לייבעל יוניאָן

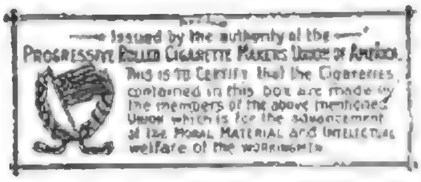

אויף יעדען פעקעדוש

אַלל טאַבעקא סיגאַרעטס

וועלכע איהר קויפט.

סיגאַרעטס מיט דיעזען יוניאָן־
לייבעל זיינען בעסער אין
קוואַליטעט און קאָסטען ניט
טהייערער.

מיט גרוס,

דיא פּראָגרעסיוו
ראָלד סיגאַרעט
מייקערס יוניאָן.

א זעלטענע יאגד.

דיא פרוי: אָה, אָה, מיין מאַן, שוין צוריק פון יאגד? וואָס האָסטו דען געטראָפען אזוי שנעל?

דער מאַן: איך האָב אויף׳ן וועג געטראָפען דעם שניידער, וואָס איך בין איהם נאָך שולדיג פיר מיין אנצוג, האָב איך זיך בעסער צוריקגעקעהרט.

יוליוס ליטוואַק

עלעקטריק פּאַוער

יוניאָן פּרינטער

185 בויערי

קאָר. דעלענסי סטריט. ניו יאָרק.

D. SIRELSON

Maker and Designer of Up-to-Date

SIGNS of every Description

31 RIVINGTON ST.,

Near Forsyth St. New York

מוטער: טאָכטערל, לאָז ניט אראָב קיין אויג פון דעם נייעם דאָקטאָר — זוייל ער וועט נעווים וועלען הייראטהען.

טאָכטער: דער דאָקטאָר? פון וואַנען קענסטו דאָס וויסען, מאמא?

מוטער: דאָס וויים איך פון זיינע האָאָר, מיין קינד. מיט דער וויסהייט קומט דיא ווייזהייט...

כאָלדאַט: קען איך איצט שטודירען דאָס רעבט פון א פּראָסטען סאָלדאַט?

אָפיציער: וואָס — דאָס רעכט פון א פּראָסטען סאָלדאַט אזא בוך איז אין ערגעץ ניטאָ!

לעזט ✠

„די פרייע ארבייטער שטימע"

דיא איינציגע אנארכיסטישע קאָמוניסטישע ציימונג אין דער אידישער שפּראַך. גרוים אין פאָרמאט און בעלעהרענדע ארטיקלען.

ערשיינט וועכענטליך, פּרייז 1 סענט.

צו בעקומען אויף אלע רטענס און אין אָפיס, 24 ראַטגערס סט.

„דיא אינטערנאציאָנאַלע ביבליאָטהעק“

מאָררים ראָזענפעלד

עבען ערשיענען
אללע געזאמעלטע ליעדער פון

דעם דיכטער'ס אלע ארבייטער־ און פריי־הייטס־ליעדער, אלע נאציאָנאלע און פאָלקס־ליעדער, אלע לירישע און סאטירישע געזאנגען.

אזוי זעהט אויס דער קאָווער אין גאָלד.

איין אוצר מיט פּאָעזיע אין איין פראכטפאָלע איללוסטרירטע אויס־גאבע, וואונדערשעהן געבונדען.

דער בוך ענטהאלט 368 מייסטערהאפטע פיידזשעס.
דעם דיכטער'ס גייסטעס בילד.

$1.00 פרייז

צו בעקומען אין אללע בוכהאנדלונגען וויא אויך ביי דיא פּאָבלישערס.
International Library Pub. Co., 23 Duane St., New York.

דיא

„נייע שטימע“

א ראדיקאל־ציוניסטישע צייט־שריפט.

אינהאלטס־פערצייכניס:

פאָרוואָרט	רעדאקציאָן.
ראדיקאלער ציוניזם	בן אהרן.
ציוניזם אלס רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג—	
	א ציוניסט־סאָציאליסט.
„פועלי ציון“ און דער „בונד“	אבגדר
דיא שבועה	„פועלי ציון“ ליעד.
רעדאקציאָנעלע נאָטיצען	***
דיא צוויי דורות (סקיצו)	אב גאָלדבערג.
צום קאמפף. (געדיכט)	ה. ה. קאמינער.
א רהמנות (סקיצע)	ש. ארענסאָן.
פעליעטאָן	י. כרמל.
אפאָריזמען און אנעקדאָטען.	

ארויסגעגעבען פון דיא

אָרגאניזאציאָן „פּועלי ציון“

אין ניו יאָרק.
ערשיינט פיער מאָל יעהרליך.
פרייז 10 סענט א קאָפּיע.

ארבייטער אויפמערקזאם!

קויפט סוספענדעס מיט דיזען לעבעל

דאָס איז דיא איינציגע גאראנטיע אז דיא ארבייטער האָבען געקראָגען ווידזשעס צו מאכען א לעבען.

סוספענדער מאכער יוניאָן

לאָקאל נומער 9560 א. פ. אָף ל.

Digitized by Google

אין אָפּיס פון „דיא צוקונפט" 26 קאנעל סטריט

קען מען בעקומען דיא פאָלגענדע פראכטפאָלע בילדער געדרוקט אויף גוטען פאפיער
און גוט צום פריימען.

עמיל זאָלא — — — — — 10 סענט.	ניי־יאהרס גרוס — — — — 5 סענט.
אויגוסט בעבעל — — — — 5 סענט.	אונזערע טאָדטען — — — — 5 סענט.

דיא דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראטישע פראקציאָן אין רייכסטאג 5 סענט.

אַללע צוזאַמען בלויז 25 סענט.

מיר מאכען בעקאנט אונזערע פריינד און בעקאנטע און דאָס פובליקום אין אלגעמיין, אז מיר האָבען געמופט נאָך 163 ברום סטריט.

מ. פיין און ס. שרייבער

יוניאָן פרינטערס.

א. גראווער

167 איסט בראָדוויי, ניו יאָרק.
פאָטאָ אינגרייווער.
די בעסטע און שעהנסטע אינגרייווינגס, לייבעלס, עמבלעמס, אלערליי אילוסטריי־שענס גוט און בילליג.

דיא אדרעסע פון דעם בעוואוסטען פאָטאָגראפער

איזידאָר יאג,

212 איסט האוסטאָן סט., נ. י.

ב. זילבערמאַן'ס
כשר רעסטאוראנט
44 קאנעל סטריט,

האָטעל נעפטונע עוועניו.
קאָר. וועסט 5טע סט., קוני איילאנד.

וויליאם גאלערשטיין,
158 ריווינגטאָן סטריט, 1טען פלאָר.
אגענט פיר אלערליי ביזנעס, סטיישאָנערי סטאָרס, פייפער־ראוּטס און סטענדס א ספעציאליטעט. אָפיס שטונדען: 7—9 מאָרגענס; 6—9 אבענדס.

Telephone 844 J Orchard

SOL. ROGG סאָל, ראגג

נאָטארי פּאָבליק.
ביזנעס־אגענט פיר סטיישאָנערי־סטאָרס, סיגאר־סטאָרס, ציימונגס־סטענדס, ראוּטס און אויך אלע אנדערע ביזנעס פון $100 ביז $10,000
בעסטע צופרידענהייט גאראנטירט.
אָפיס 170 קלינטאָן סטריט.
אָפיס שטונדען: 8 מאָרגענס ביז 10 אב.

Telephone 3100 Spring.

ב. מאָטיזאָוו.
אלערהאנד ביזנעס־איידזשענט, סיגאר און סטיישאָנערי סטאָרס, ציימונג־ראוּטס א ספעציאליטעט.
פאָרווערטס־בילדינג.
175 איסט בראָדוויי, פון 6 ביז 9 אבענדס

S. ZIMMERMAN ס. זיממערמאַן

ריעל עסטייט

174 קלינטאָן סטריט.
ביזנעס־אגענט פיר סטיישאָנערי־סטאָרס און פייפער־סטענדס און ראוּטס, סיגאר־סטאָרס און אלערהאנד ביזנעס. אימער נאָך יעדענס וואונש. אָפיס־שטונדען פון 7—9 מאָרגענס און 6—9 אבענד.

A. MILLER

Business and Real Estate Agent

Cigar and Stationery Stores
Newspaper Stands & Routes
A Specialty

OFFICES:

26 CANAL ST.	365 SARATOGA AVe.
Cor. Rutgers St., N. Y.	Cor. St. Marks B'lyn, N. Y.
6 to 9 P. M.	11 A. M. to 2 P. M.

אונזערע לעזער פאטראָנייזען דר. האַרקאַווי׳ס אַפּטייקען.
193 ברום, קאָר. סאַפפאָלק סטריט
און דיא צווייטע אַפּאָטהעקע
אין 256 טשעררי סטריט, קאָרנער ראָטגערס סט.
וויל ביי איהם זייט איהר זיכער דיא ריכטיגע מעדיצין צו בעקומען. דאָס איז דיא הויפּטזאך. אַלע מעדיצינען ווערען פערפערטיגט פון געענדיגטע פּראָוויזאָרען און אונטער זיין פערזענליכער אויפזיכט.

הענרי ל. סלאָבאָדין.
אדוואָקאט און נאָטאַר.
62-60 צווייטע עוועניו. ניו יאָרק.
Telephone 1071 Spring.

Telephone 4473 Franklin.
L. B. BOUDIN
COUNCELOR AT LAW
Central National Bank B'ldg 302 B'way,
Residence: 216 E. Broadway, New York.

Dr. AB. CASPE,
210 East Broadway, N w York.
Near Clinton St.
Office Hours 8-10, 1-2, 6-8
Sundays 8-10 A. M. 2-3 P. M
Telephone 912 Orchard

Dr. M. Girsdansky,
239 East Broadway
Near Clinton St., NEW YORK.
Office Hours: 8-10, 1-2, 6-8
Sundays, 8-10, 1-2
Telephone 1619 Frankiln

דר. ש. רוססיאַנאָוו.
דענטיסט.
האָט געמופט נאָך
22 ראָטגערס סטריט., ניער הענרי סט.
ניו יאָרק.

Dr. S. A. Ingerman,
121 East 112th Street,
New York.
Telephone 2596 B Harlem.

אריה פלאַקס
רוסישער פּראָוויזאָר.
געענדיגט אין מאָסקווא, 1890.
120 מאָנראָע סטריט.
קאָרנער ראָטגערס סט. ניו יאָרק.
מיינע לאַנגע עקספּיריענס אין דראָג־ביזנעס אין רוסלאַנד וויא אויך אין אמעריקא גאַראַנטירט אייך פיר דיא בעסטע און ראַ־יעלסטע מעדעצינען.
רעצעפּטען ווערען זעהר קערפול און ריכ־טיג געמאכט.

דר. דזש. האַלפּערן
אפטאון אָפיס: 1861 מעדיסאָן עוועניו.
קאָרנער 121טע סטריט.
אָפיס שטונדען 9 ביז 10, 6 ביז 8.
טעלעפאָן, 469 האַרלעם.
דאון טאון אָפיס אים אַלטען פּלאַץ:
250 איסט בראָדוויי.
אָפיס שטונדען פון 2 ביז 3.
זאָנטאג פון 11.30 ביז 12.30.

מ. דאַווידאָוו
פייער און לייף אינשורענס.
345 איסט 105טע סטריט.

אַ: אַללע ביזנעס לייטע!
אונזער בעפאָלמעכטיגטער אגענט פיר אדווערטייזמענט איז
ה. ר. פּערלמוטער

לעזט און פערשפּרייט
„דיא נייע צייט"
א סאָציאלדעמאָקראטישע וואָכענבלאט. ער־שיינט יעדען פרייטאג אין לאָנדאָן. צו בעקו־מען אויף אלע סטענדס און אין אָפיס פון צוקונפט, 26 קאנעל סטריט. פּרייז 3 סענט.

Fifth AvEnue פינפטע עוועניו

סיגארעטס, 10 סענט פאר 10 שטיק.

זיינען דיא עלטסטע און פאפולערסטע סיגארעטס אין מארקעט און איבערטרעפען אלע 10־סענטיגע סיגארעטס, זיי זיינען געמאכט פון פיינסטען ריינעם טערקישען טאבאק (גאראנטירט ביים מאנופעקטשורער) שטענדיג מיט וואטע אין די מונדשטיק צו רייניגען דעם רויך. קיין 10 סענט סיגארעט קען זיך פערגלייכען מיט דיא פינפטע עוועניו אין געשמאק און אין גערוך.

„פינפטע עוועניו“ סיגארעטס פערהיטען דיא ברוסט פון הוסטען.

Baron de Hirsh באַראָן דע הירש

מיילד און סוויט, א 10 סענט סיגארעט.

זיינען שטענדיג געמאכט פון פיינסטען, ריינעם טירקישען טאבאק, גאראנטירט, שטענדיג געמאכט מיט וואטע אין מונד־שטיק צו רייניגען דעם רויך.

מיליאָנער, טירקישער סיגארעט

זיינען זעהר גוט אין געשמאק, שמעקען אויסגעצייכענט, זאַ אז עס איז נאָר אונמעגליך צו מאכען א בעסערען סיגארעט פאר דעם פרייז.

Egyptian Heroes עגיפשען היראָס

עגיפטישע סיגארעטס מיט אָדער אָהנע מונד־שטוקען.

10, 15 און 25 סענט פאר 10 שטיק.

געמאכט פון פיינסטען טערקישען טאבאק. סעמפעלס נאָך דיא קאָנטרי פריי געשיקט. דיא קוועמסטע פרייזען פאר האָלסיילער און ריטיילער.

איבער דיא איבען־דערמאָנטע האָב איך נאָך פיעל מעהר סאָרטען צו קרינגען.

I. B. KRINSKY, Cigarette Manufacturer, 227 Bowery' New York.

לעזער פון „דיא „צוקונפט“.
טהוט א גוטע זאך אין דער נעגענוואָרט!
און קויפט אייער וואארע וויא

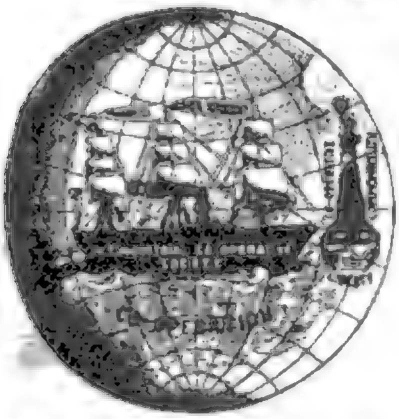

העטס, שיך,

דזשענס פאָר־

נישינגס און

אויך טהעע און

קאפעע

קאָ-אָפּעראַטיווע סטאָר

313 גרענד סטריט, נויאָרק

ווער ווייס?

צום עדות: זייט איהר דעם אנגעקלאָגטענ'ס א פריינד?

דאס קען איך ניט וויסען, העררר ריכטער.

וויא ווייס מען דאס ניט?

ווייסט איהר ניט? איך בין דאָך א פינדלינג.

TYPE TELLS TENDER TALES You Will Find

"THE WORKER"

BEST SOCIALIST WEEKLY

BRIMFUL OF INTEREST

It Is Published Exclusively in the Interest of the Working Class; It Stands for True and Loyal Trades Unionism and the Interests of the Toilers

Every Workingman Should Subscribe to it.—50 cents per year; 25 cents for 6 months; 15 cents for 3 months.

SAMPLE COPIES FREE!

THE WORKER

184 William St, N. Y.

מ. צימערמאן און קאמפאניע

ריינע כשרה ווארסט

318-324 איסט הויסטאן סטריט

אונד ווארשט וואארען.

אונזערע לעזער און סימפאטייזער וועלען געפעלינגסט פאדערן אונזערע פראָדוקטען.

M. ZIMMERMAN & CO.,

318-324 E. Houston St., New York

דער וואונש פון דיא בראָנזווילער ביזנעס־לייטע איז ענדליך ערפילט געוואָרען.

דיא סטייט באנק

וועלכע איז געגרינדעט פון אידען און פאר אידען און וועלכע האָט אימער געטרייט דאָס בעסטע פיר דיא פערגרעסערונג פון אידישע קאָמערץ, און ספעציעל האָט זיך דיא „סטייט־באנק" בע־ריהמט געמאכט מיט איהר פינקטליכקייט און גוטע בעהאנדלונג פון איהרע בעאמטע. וועלכע פערשטעהען דעם אידישען ביזנעס־גייסט. אזוי גוט וויא דעם וואָס לענט אוועק זיינע אבגע־שפאָרטע פאָר דאָלאר צו סייווען. און צוואר איז דיא וויכטיגקייט פון דיא בראָנזווילער ברענטש. וועלכע דיא סטייט ביינק איז ניו יאָרק האָט ערעפענט דאָרט. דאָס דיא בראָנזווילער ברענטש ווערט געעמנדעזשד אונטער דעם אויפזיכט פון הערען וויליאם ב. ראוט. וועל־כער איז גוט בעקאנט צו יעדען בעזוכער פון דיא סטייט ביינק.

דיא בראָנזוויל ברענטש
פון דיא סטייט ביינק
איז שוין אָפען פיר ביזנעס אין
גלענמאָר און סטאָון עוועניוס. בראָנזוויל,
376-378 גרענד סטריט. ניו יאָרק.

ביכער, ביכער

ביי מיר איז צו בעקומען אללערהאנד ביכער. ספעציעל סקוהל ביכער. וויא רידערס, ספעלערס, גרעמערס, אריט־מעטיקס, אלגעבראס, געאָמעטערס, היס־טאָרעס, געאָגראפעס, סיוויקס, פיזיקס, לאטיין, גריק. טעקס ביכער, דיקשענרים אין אלע שפראכען.

אלע ביכער זיך צו לערנען ענגליש פון אידיש, דייטש אָדער רוסיש.

סטיישיאָנערי

אלעס פון דיא ליין פון סטיישאָנערי ספעציעל סאָסייטי ביכער און פאָנטיין פענס גאָלדענע.

דיא רעעלסטע בעהאנדלונג גאראנטירט.
קאָנטרי אָרדערס בעזאָרגט.

ה. גאָלדבער 65 ריווינגטאן
קאָרנער עללען סטריט, ניו יאָרק.

מעננער איך קאן אייך קוריערען

קיין אונטערשיעד וויא לאנג דיא קראנקהייט איזט אדער וואס פיר איינע מעדיציענען איהר האט ביז יעטצט געטרייעט. אויב איהר ווילט פאל־קאמען געזונד ווערען ווענדעט זיך צו מיר אין מיין אפפיס דר. לאנדעס, 132 איסט 24טע סט., איך וועל אייך ערקלעהרען אייער קראנקהייט, פערזיכערן וויא לאנג עס וועט נעהמען איהנען פאללקאממען צו קוריערען, אונד ווען דיא אונ־טער מיין בעהאנדלונג שטעהען ווערדען, גא־ראנטירע איך איהנען פיר אייער פאללקאממענער געזונדהייט דען איך קוריערע מיט מיין אייגענער ערפינדונג דורך דיא נייעסטע מעדיצינישע־עלעקטרישע מעטהאדע.

ווען עס איז אייך ניכט מעגליך צו קאממען דאנן שרייבט מיר.

רעזען זיא מיין נייעס בוך "דער מעננער פריינד"

ער איז וויססענשאפטליך אין פרענגט אייך דיא גרעסטע נוטצען. איהר געפינט אין איהם פיעלעס וואס איז ניט נאר אינטערעססאנט נאר אויך נאטהווענדיג פאר אייער געזונדהייט. דעם בוך קענען זיא בעקומען פרייא ווען זיא שניידען דעם קופאן אויס אונד שיקען מיט אייער אדרעס אונד 12 סענט סטעמפס צו

DR. L. LANDES,

40 East 22nd St

אפפיס שטונדען, 9 צו 1 אונד 5 צו 8.
זאנטאג, פון 9 צו 11 אונד 2 צו 4.

פרויען ווערדען אונטערזוכט נור אם דיענס־טאג צווישען 2 אונד 4 אוהר.

דר. ל. לאַנדעס, שפרעכט אידיש, דייטש, ענגליש, רוסיש, פאלניש אונד רומעניש.

Digitized by Google

וויכטיגע בעקאנטמאַכונג!

דיא סעטס פון 1903 זיינען שוין פערטיג, פיין און גוט געבונדען. איצט קריגט מען זיי אין אָפיס פון „דיא צוקונפט“, 26 קאנאל סטריט, קאָר. ראַטגערס סקווער. פיין געבונדענע סעטס קאָמפּליט פון 1902 און פון 1903, יעדער באַנד בעזונדער קאָסט $1.50, ביידע בענדער צוזאמען $2.50. ווער עס ברענגט א סעט נים געבונדען קאָסט נור 50 סענט א פיין געבונדענער סעט מיט דעם קאָווער פון „דיא צוקונפט“.

קאָנטרי אָרדערס ווערען פּינקטליך אטענדעט.

ווער עס וויל אין דיא קאָנטרי האָבען זיין סעט געבונדען מיט אונזערע קאָווערס, קען קריגען ביי אונז אין אָפיס פערטטיגע קאָווערס צוגעשיקט פיר 25 סענט. עס איז א ציערונג אין הויז פון יעדען ארבייטער.

אום צו געבען א געלעגענהייט יעדען לעזער פון „די צוקונפט“ צו פערשאפען זיך לייכט דיא סעטס פון „דיא צוקונפט“ האָבען מיר בעשלאָסען צו פערקויפען דיא סעטס אויף לייכטע אבצאהלונגען.

M. N. MAISEL'S BOOK STORE
194 E Broadway, N. Y.

НОВОСТИ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.

Подъ этимъ заглавіемъ издаются теперь послѣднія произведенія лучшихъ писателей Молодой Россіи.

Издаваясь „заграницей“ эти произведенія не подвергаются цензурѣ, и поэтому печатаются съ полнаго манускрипта писателя.

Вышли въ свѣтъ и имѣются у меня для продажи слѣдующія книги:

В. Вересаевъ,

ЧЕСТНЫМЪ ПУТЕМЪ............30 с.

С. Юшкевичъ,

ЧУДНАЯ, Драма........................30 с.
ПРОЛОГЪ, Повѣсть (194 стр.)....60 с.
ЕВРЕИ, Повѣсть (202 стр.) .....60 с.

Л. Андреевъ,

ЖИЗНЬ ВАСИЛІЯ ѲИВЕЙСКАГО 30 с.

Е. Чириковъ,

НА ПОРУКАХЪ.......................30 с.
ЕВРЕИ, Драма въ 4-хъ дѣйств....45 с.

М. Горькій, ЧЕЛОВѢКЪ ....20 с.

Въ моемъ магазинѣ имѣются больше 5000 книгъ по всѣмъ отраслямъ литературы на Англійскомъ, Нѣмецкомъ и Русскомъ языкахъ.

M. N. Maisel's Book Store, 194 E. Brw'y, N.Y.

ווען א מענש קריכט נור אריין אין דיא פּעדערן און עס ווערט איהם ווארעם, ווערט ביי איהם דיא אויערען אזוי שטארק פערשטאָפּט פון דיא פעדערן, דאָס ער הערט נים געשריי פון דיא וואָס פריערען פון קעלט.

קאפּיטאליסט : דיא בעסטע לאנד איז טערקיי, ווייל דאָרט זיינען ניטאָ קיינע הזרים און קיינע סאָציאליסטען.

סאָציאליסט : אויב אזוי, מוזען מיר ביידע דאָרט אוועקפאָהרען, אום דיזע נויטהיגע בעדירפניסע זיי צו אבצוהעלפען.

דער פונדאמענט פון געזעץ.

מיניסטער : עס איז דאָך א סקאנדאל, וואָס דיא זידעלבלאט האט שוין ווידער געשריעבען! מען מוז גלייך געהען צום שטאאטס־אנוואלט, דאָס ער זאָל א שווערע שטראף אויסארבייטען דערפאר!

ראטהגעבער : עקסעלענץ — ליידער איז דיא געשיכטע דאָך אמת!

מיניסטער : וואָס? נאָך אמת אויף דאָס מוז מען דאָך געווים ארויפלעגען אויף זיי א שווערע שטראף. נישקשה, מיר וועלען דיא חברה פּאכ׳ען.

די צוקונפט

No. 8 (32) AUGUST 1904 Volume III

דר. טהעאָדאָר הערצעל

גלענצענד און שנעל וויא א בליץ האָט דר. הערצעל דורכגעשניטען דעם פינסטערן און טרויעריגען הימעל איבער דעם פערוואָגעלטען א י ד י ש ע ן פאָלק; אָבער עס איז געוועזן פון יענע בליצען, וואָס ווערן ניט בעגלייטעט פון א שטורם, וואָס רייסען זיך ערגעץ ווייט־ווייט אין דיא הייכע הימער־אבענדען און פערשווינדען אזוי, אז מען הערט ניט דעם מינדעסטען קלאנג פון א דונער...

נאָך מיט אכט יאָהר צוריק האָט דיא וועלט נאָר ניט געוואוסט פון דיזען פעליעטאָניסט פון א וויענער צייטונג — איינער פון פיעלע, וועלכע פערלאָזען געוועהנליך דיא וועלט אָהן א נאָמען אפילו אין דער ליטעראטור — און יעצט טרויערט א וועלט נאָך זיין פריהצייטיגען טויט. יעצט ווערט ער בעקלאָגט אלס א שטערן פון האָפנונג, וואָס איז פלוצלונג פערלאָשען געוואָרען פאר דעם עם ישראל. אלס אן אונגעקרוינטער קעניג, זאָגאר אלס א „משיח". וואָס א גרויזאמער שיקזאל האָט אזוי אונבארמהערציג אונטערגעשניטען, וויא א הערליכע בלום, וועלכע דארף בריינגען ערקוויקענדע פרוכטען..

אין 1895, ווען ער האָט פערעפענטליכט זיין ביכעל אונטער דעם הויכקלינגענדען נאָמען „יודענשטאאט". האָט זיך איהם אליין ניט געחלומ'ט, אז נאָך זיין טויט וועלען זיך געפינען מענשען, וואָס וועלען ערקלערען, דאָס „זייט משה רבינו האָבען דיא אידען ניט געהאט אזא גרויסען מאן וויא ער"!... דעם נעכסטען יאָהר, ווען ער איז געקומען נאָך לאָנדאָן זוכען אנהענגער פאר זיין טרוימערישען פלאן, האָט ער אויך זיכער ניט געהאָפט, דאָס זיין שטערן וועט אויפגלאנצען אזוי וואונדערבאר שנעל, וויא ער וואָלט זיין אין דער ווירקליכקייט א משיח בן דוד....

אין 1897, נאָך דעם ערשטען קאָנגרעס פון דיא ציוניסטען אין באזעל, האָט זיין נאָמען אָפגעקלונגען אין אלע ווינקעלעך פון דער ערד, וואו עס געפינען זיך נאָר אידען. דיא וועלט, דיא גרויסע ניט־אידישע וועלט, איז אויך דאן געוואָהר געוואָרען, אז עס איז עפעס דאָ א דר. הערצל, וואָס וויל פיהרען דיא אידען אין ארץ ישראל, וואָס וויל, אז דער „לשנה הבאה בירושלים" זאָל ניט נאָר בלייבען אויפ'ן פאפיער אין דיא אלטע תפילות, נאָר זאָל טאקי אויסגעפיהרט ווערען אין דער ווירקליכקייט. און זייט דיעזען יאָהר איז זיין שם אין דער וועלט אלץ גרעסער געוואָרען, זיין שטערן האָט אלץ העלער געגלאנצט, זיין פאנטאסטישער פלאן האָט געקראָגען אלץ מעהר אנהענגער אפילו אין אזעלכע לענדער, וואו דיא אידען האָבען פאָלשטענדיגע פאָליטישע גלייכהייט און האָבען זיך אזוי ווייניג געקימערט וועגען זייער ביבלישע היימאטה, וויא וועגען דיא רויטע אידלעך הינטער דעם סמבטיון. מיט יעדען ווייטערן יאָהר, טראָטץ דעם וואָס די גרויזאמע ווירקליכקייט האָט בעוויעזען דיא לעכערליכקייט פון זיינע האָפנונגען אויף דעם איינגעבילדעטען „טשארטער" פון טערקישען סולטאן

Digitized by Google

— שוין ניט רעדענדיג דערפון, דאָס פון אזא בלוטיגען טיראן צו ערוואַרטען דיא גאולה איז איבערהויפּט א שאנדע און א׳ן אונזינן—טראַץ דעם, וואָס ביי יעדען נייען קאָנגרעס האָט מען איבערגעניצעוועט דיא אלטע פראזען און בע־פוצט דיא אלטע יענטע מיט א נייעם שלייער, אפילו טראָץ דעם, וואָס מען האָט זיך שליעסליך געמוזט אָנכאפּען אָן אוגאנדא, דיא „אפריקא־נער פאלעסטינא“, אום צו רעטען אויף א ווײלע די גאנצע ציוניסטישע בעוועגונג פון א זיכערען אונטערגאנג — ניט אכטענדיג אויף דאָס אלעם, איז הערצל אלץ מעהר פערעהרט געוואָרען, אלץ מעהר בעטראכטעט געוואָרען אלס דער צוקינפ־טיגער רעטער פון אידישען פאָלק, מיט איין וואָרט, ער איז געוואָרען אזוי וויא דאָס „הארץ“ פון דעם אי־דישען גוף.

דר. טהעאָדאָר הערצעל

יעצט ווערט זיין פריה צייטיגער טויט בעוויינט ניט בלויז פון דיא ציוניס־טען אליין, וועלכע טרויערן אזוי וויא זיי וואָלטען ווירק־ליך פערלאָרען זייער משיח און אזוי וויא מיט איהם צו־זאמען וואָלט דער ציוניז־מוס בעגראָבען געוואָרען אין קבר. אמת, דיא ציוניס־טען שרייען: „אונזער פיה־רער, אונזער רעטער איז טויט, אָבער אונזער בעווע־גונג וועט לעבען און נאָך בליהען“. — נאָר מען פיהלט דערביי, אז דאָס איז נאָר געזאָגט, אום זיך צו טרייסטען און אז ביי זיך אין הארצען זיינען זיי גאָר ניט אזוי זיכער אין דער בליהענדער צוקונפט פון זייער פאנטאסטישען אידעאל אָהן זייער פער־נעטערטען פיהרער.

אין דיא אָרטהאָדאָקסישע סינאגאָגען האָט מען אויסגעדריקט דעם טרויער וועגען הערצל׳ס טויט מיט אל מלא רחמים׳ס און הספדים, אזוי וויא ער וואָלט געוועזן א גרויסער צדיק, א גאון׳ישער רב. ציוניסטען, ניט־ציוניסטען — אלע טרויערן ווירקליך מיט׳ן גאנצען הארצען, אלע מיינען עס טאקע אויפריכטיג. דער היינ־טיגער שבת חזון וועט פאר א סך אידען זיין א דאָפּעלטער טרויער. דיא ציוניסטען פערלאַנגען נאָך, אז דעם גאנצען מאָנאט אָב זאָל מען טרויערן וועגען דעם טויט פון זייער פיהרער. ווען ער וואָלט געשטאָרבען מיט 17 טעג שפּע־טער, וואָלט עס גראדע געוועזן תשעה באב, און דיא ציוניסטען וואָלטען דאן נאָך ערקלערט, אז דאָס איז דער דריטער חורבן....

קורץ, וואו עס האָט נאָר געשלאָגען א אידיש הארץ, האָט זיך דאָרט דערלאַנגט א שטאָך ביי דער טרויעריגער בשורה, דאָס דר. הערצעל איז געשטאָרבען פון א הארץ־קראנקהייט דעם 3טען יולי צו 44 יאָהר.

* * *

אבער מיט וואָס זאָל מען ערקלעהרען דיא בליץ־שטראהלענדע קאריע־רע פון דיזען מאן? ווארום האָט ער געפאנגען די הער־צער פון כל ישראל, קען מען זאָגען, מיט איין קלאפּ? ווארום איז ער איינפאך פערגעטערט געוואָרען פון אלע ציוניסטן? אין וואָס איז בעשטאנען זיין קראפט? מיט וואָס האָט ער זיך אויסגעצייכענט? וואָס האָט ער אויפגעטהאָן?

לאָמיר פערוואַרפען אלע ברילען און ווארפען א בליק אויף זיין לעבען מיט קרי־טישע אויגען.

אין זיין יוגענד האָט מען איהם גאָר ניט בעזאָנ־דערס פאסירט. ער האָט געלעבט און שטודירט, וויא טויזענדע אנדערע אידישע אינגלאך פון זיין שטאנד אין זיין געבורטס־שטאדט בודאפעסט. זיין פאטער איז געוועזן א רייכער קויפמאן און האָט געוואָלט איהם ערציהען אלס קויפמאן. נאָר הערצל האָט געהאט נייי־גונגען צו וואָס מען רופט א ליבעראלע קאריערע און בעזאָנדערס צו ווערען א שרייבער. דאָס איז א געוועהנליכע זאך, אזעלכע נייגונגען האָבען דיא מייסטע אידישע קינדער, וואָס קריגען א׳ן אייראָפּעאישע בילדונג. ווען ער האָט געענדיגט דאס גימנאזיום, איז ער געוואָרען א סטודענט אין דעם יוריסטישען פאקולטעט פון וויענער אוניווערזיטעט. ער האָט דורכגעמאכט דעם אוניווערזיטעט און געקראָגען דעם טיטול דאָקי־

Digitized by Google

נאָר פילאָזאָפיע אָהן אויסצייכנונגען; נאָר ניט אַדוואָקאַטור האָט ער זיך גאַנץ ווענינ בעשעפטיגט, דען איהם האָט געצויגען צו דער פעדער, צו ווערען א זשורנאַליסט. דאָס איז איהם ניט שווער אָנגעקומען אויסצופיהרען, דען וועגען מאַכען א לעבען האָט ער ניט געהאט פיעל צו זאָרגען אַלס א זוהן פון א רייכען פאַטער. ער האָט אַלזאָ גענאָסען א'ן אוניווערזיטעטס־בילדונג אין איינע פון דיא גרעסטע הויפּשטעדט אין אייראָפּא און האָט געהאט דיא מעגליכקייט פריי צו שטודירען און פיעל צו לעזען; אבער ער האָט קיינע בעזאָנדערע קענטניסע און פעהינקייטען אַליין ניט ארויסגעוויזען.

א קורצע צייט איז ער געוועזען דער פּאַריזער קאָררעספּאָנדענט פון דער וויענער „נייע פרייע פּרעססע“ און נאַכהער איז ער געוואָרען איינער פון איהרע שטענדיגע מיטאַרבייטער. צו דער צייט האָט ער געשריעבען פעליטאָנען, ניט ערגער און אויך ניט בעסער פאַר אנדערע אין זיין פאַך, און האָט אויך אָנגעשריעבען נאָוועלען און קאָמעדיען, פון וועלכע גאַנץ וועניג מענשען וואָלטען עפּעס געוואוסט, ווען ער וואָלט זיך ניט א לאָז געטהאָן אויף א גאַנץ אַנדערן וועג. דיא ציוניסטען דערצעהלען, אַז ער האָט זיך פערשאַפט א נאָמען מיט זיינע קאָמעדיעס. דען איינע אָדער צוויי האָבען דערלעבט צו זעהען דיא ביהנע; אָבער אַז זיינע ווערק האָבען קיין בעזאָנדערען ליטעראַרישען ווערטה ניט געהאט, צייגט דער פאַקט, דאָס דער עולם, אפילו דיא מייסטע ציוניסטען זעלבסט, ווייסען זאָגאַר יעצט ניט פון דיא נעמען פון דיזע ווערק...

עס איז יעדענפאַלס זיכער, אַז מיט דיזע ווערק האָט ער זיך אין דער ליטעראַרישער וועלט אפילו א הונדערטען טהייל ניט אויסגעצייכענט, וויא זיין ציוניסטישער פליגעל־אַדיוטאַנט ד״ר מאַקס נאָרדוי מיט זיינע „קאָנווענציאָנעלע ליגען“. ווען מען זאָל שרייבען אפילו א קורצע ביאָגראַפיע פון דר. מאַקס נאָרדוי, מוז מען דערמאָנען זיינע הויפּט־ווערק מיט ז י י ע ר ע נ ע מ ע ן,—דאָס נעמליכע איז אויך וועגען זאַנגוויל'ן, וועהרענד וועגען דר. הערצעל זאָגען אַליין דיא ציוניסטען סתם, אַז „ער האָט געשריעבען ביכער און קאָמעדיעס“.

איך בין זיך מודה ומתודה, אַז פון דר. הערצל'ס פריהערע ווערק האָב איך אפילו גאָר ניט געהערט און אַז פון אַלעס, וואָס איז ארויס פון זיין פעדער, האָב איך נאָר געלעזען א פעליעטאָן איבער דער קעשינעווער הריגה און זיין לעצטען ראָמאַן „אַלט־ניילאַנד“, וואָס דיא ציוניסטען האָבען פּאָנאַנדערגעפּויקט אַלס א מייסטערווערק, אַלס א'ן ענטפּלעקונג. נון, דער פעליעטאָן איז ווירקליך א גוטער, זעהר שעהן און עלעגאַנט געשריעבען; אָבער גאָר ניט בעסער וויא הונדערטע אַנדערע האָבען געשריעבען; און וואָס אַנבעלאַנגט צו זיין זיין „אַלט־ניילאַנד“, זאָ מוז יעדער אונפּאַרטייאישער לעזער צוגעבען, אַז דאָס איז א זעהר שוואַכע ווערק אין אַלע הינזיכטען.

בשעת איך האָב עס געלעזען, האָב איך זיך איינפאַך געוואונדערט וויא אַזוי א מאַן מיט אַזאַ גרויסע רעפּוטאַציאָן האָט זיך ניט געשעהמט אָנצושרייבען אַזאַ קינדערשע אוטאָפּיע. אַלס א בעלעטריסטישעס ווערק איז עס אַבסאָלוט ווערטלאָז און, מיט אויסנאַהמע פון דעם ערשטען פעליעטאָנמעסיגען קאַפּיטעל, אָהן א ברעקעל טאַלענט; אַלס פאַנטאַזיע איז עס פלאַך און שוואַך; אַלס אוטאָפּישער פּלאַן גרונדפאַלש און לעכערליך, צייגענדיג דערביי דיא קנאַפּע סאָציאַל־פּאָליטישע קענטניסע פון דעם פערפאַסער. קיין ברעקעל אָריגינאַליטעט אין דעם גאַנצען בוך, וועלכער איז טויט־לאַנגווייליג.

איבריגענס, דיא פערשטענדיגע ציוניסטען זעלבסט גיבען צו אין געשפּרעכען וועגען „אַלט־ניילאַנד“, וואָס האָט געזאָלט זיין א'ן ענטפּלעקונג וויא צו אָרגאַניזירען דיא נייע אידישע מלוכה אין פּאַלעסטינע, א מין ציוניסטישע ביבעל, אַז דאָס איז עפּעס א קינדערשע זאַך, אַז עס פעהלט זאַלץ און פעפער אין דיזען „ווערק“.

ווען מיר זאָלען צורעכענען זיין בעריהמט־געוואָרענעם ביכעל „דער יודענשטאַאט“, וועלען מיר האָבען דעם קורצען סך הכל פון זיינע אויפטהואונגען אַלס ליטעראַט, דאָס הייסט אַלזאָ, אין זיין געליעבטען פאַך, אין זיין פּראָפעסיאָן. וואָס פאַר א הויכע מיינונג מען זאָל ניט האָבען פון זיין פערזענליכקייט, נאָר דאָס מוז מען צוגעבען, אַז אַזאַ סך הכל קענען בעווייזען טויזענדע שרייבערס, וואָס אפילו זייערע נעמען בלייבען פערגעסען.

וויסענשאַפטליכע אָדער פילאָזאָפישע ווערק האָט ער קיין מאָל גאָר ניט פּרעטענדירט צו שרייבען, זאָ דאָס צו זיין קרעדיט אַלס „דער גרעסטער איד זייט אידען זיינען אין גלות“, וויא פערבלענדעטע ציוניסטען אָהן קעפּ האָבען זיך אויסגעדריקט, בלייבט טאַקע קיין אַנדער זאַך אויסער זיין טהעטיגקייט אויף דעם פּאָנטאַסטי־

שען פעלד פון זאָ־גענאנטען „פּאָליטישען ציוניזמוס“.

אָבער אויך דאָ דארף מען זוכען מיט ליכט עפּעס אָריגינעלעס אין דיזער זיינער געוואלדיג פערשריענער טהעטיגקייט.

ערשטענס, האָט עקזיסטירט א פּיל־פּראקטישערע ציוניסטישע בעוועגונג, וויא יעצט, איידער דר. הערצל איז ארויס מיט זיין „יודענשטאאט“ און „טשארטער“. איך מיין דאָ דיא פּאלעסטינאָפילסטוואָ פון דיא אכציגער יאָהרען, דיא חובבי ציון און איבערהויפּט דיא שטרעבונגען און פערזוכען ווירקליך *צו קאָלאָניזירען ארץ ישראל מיט אידישע ארביטער*, ניט צו בויען לופטשלעסער מיט פענסטער פון דיפּלאָמאטישע שפּינגוועבס אזש ביז אוגאנדא... צווייטענס, איז נאָך מיט א יאָהר צוואנציג צוריק ערשיענען דר. פּינסקי'ס „אָטאָעמאנסיפּאציאָן (זעלבסט־בעפרייאונג)“, מיט וועלכער דר. הערצל האָט זיך בענוצט אין זיין „יודענשטאאט“. דריטענס, איז דער גאנצער פּלאן וועגען אָבקויפען אָדער אָבדינגען ארץ ישראל ביי דעם טערקישען סולטאן א גאנץ אַלטער, און ניט וועניג אידען האָבען וועגען דעם געטרוימט לאנג, לאנג פאר דר. הערצעל'ס „טשארטער“.

ווען מען רעדט מיט דיא „פּאָליטישע“ ציוניסטען, קען מען הערען, אז דר. הערצל איז געקומען צו „זיין פּלאן“ עפּעס אזוי וויא דורך א'ן ענטפּלעקונג. ביז מיט א צעהן יאָהר צוריק האָט ער זיך געלעבט גאנץ רוהיג און געמיטהליך וויא א בורזשואזער זשורנאליסט. נאָר מיט א מאָל, הייסט עס, האָט ער זיך ארומגעזעהען, אז ער האָט אויך א אידישען נאָז און אז דיא אנטיסעמיטען מאכען אָן גרויסענע צרות פיעלע אידען, זיינע אָרימע ברידער. און דאן איז עס אויף איהם ארויף דיא שכינה, און ער איז געוואָרען א נייער נביא בישראל, דער פּראָפעט פון „יודענשטאאט“ מיט א טערקישע הסכמה. אָבער אין דער ווירקליכקייט האָט ער גאנץ גוט „געוואוסט פון וואנען ער שטאמט“ און האָט עס זעהר עמפּפינדליך געפיהלט, ווען ער איז געווען א אינגעל. איינמאָל, ווען ער איז נאָך געזעסען אויף דער שולבאנק, האָט א לעהרער אריינגערעכענט מאהאמעדאנער און אידען צווישען געצענדיענערס. דאָס האָט דעם יונגען הערצל אזוי פערדראָסען, אז ער האָט פערלאָזען דיזע שולע. א'ן אנדערס מאָל האָט עס געטראָפען, אז דיא סטודענטען־קאָרפּאָראציאָן, פון וועלכער ער איז געווען א מיטגליעד, האָט בעשלאָסען מעהר ניט אויפצונעהמען נייע אידישע סטודענטען, נאָר דיא אלטע זאָלען בלייבען. און ער האָט דאן דאָרטען איין מינוט ניט געוואָלט פערבלייבען. דאָס אליין איז א גענוגענדער בעווייז, אז ער איז שטענדיג געווען א איד מיט'ן הארצען און האָט זיך דארום אויך געמוזט אינטערעסירען מיט דער אידישער פראגע פון איין זייט און מיט דער אנטיסעמיטישער בעוועגונג פון דער אנדערער זייט. דאָס הייסט אויך, אז ער האָט געוואוסט פון דיא חובבי ציון, פון דיא אידישע קאָלאָניעס אין פּאלעסטינא, פון דר. פּינסקי'ס „אָטאָעמאנסיפּאציאָן“, א. ז. וו. און אז ער איז גאָר ניט געוואָרען פּור־פּלאַטץ א פּאָרקעמפּפער פאר ציון. דארום קען מען אויך גלויבען, אז ער איז ווירקליך געווען אויפריכטיג, ווענינסטענס אין אָנפאנג, ווען ער איז ארויסגעטראָטען אין דער שווערער ראָלע, וועלכע ער האָט, מען מוז עס צוגעבען, מייסטערהאפט דורכגעפיהרט.

קוקענדיג אויף זיין געזונטע און אימפּאָזאנטע פיגור מיט א קאלטען געזיכט, מיט א געזיכט פון א'ן אסירישען קעניג, וויא זאנגוויל האָט זיך אויסגעדריקט (דערמאָנענדיג זיך אָן דיא סטאטועס פון אשור אין בריטישען מוזעאום) און בעטראכטענדיג דעם פּראקטיש־גרונדלאָזען און איינפאך פאנטאסטישען כאראקטער פון דער ציוניסטישער בעוועגונג, וועלכע ער האָט אָנגעפיהרט מיט א'ן אייזערנע האנד, האָבען פילע געדענקט — איך מוז געשטעהען, אז איך בין געווען איינער פון דיזע פיעלע — אז ער מיינט עס גאָר ניט אזוי ערנסט וויא ער שטעלט זיך ארויס, אז ער וויל שפּיעלען דיא ראָלע פון א פאָלקס־פיהרער און בעפריעדיגען זיין אמביציאָן, וועלכע האָט ניט געפונען קיין בעפריעדיגענדען אויסוועג אנדערסוואו, אפילו ניט אין דער ליטעראטור, וועלכע ער האָט זיך אויסגעקליבען אלס זיין קאריערע, ווען ער איז נאָך געווען א סטודענט, וויא מיר האָבען דאָס געזעהען. אָבער יעצט, וואָס מעהר איך דענק נאָך וועגען זיין פּערזאָן און טהעטיגקייט אין דיא לעצטע יאָהרען, שיינט עס מיר אלץ דייטליכער, אז ער איז געווען א'ן אויפריכטיגער מאן, טראָטץ זיינע דיפּלאָמאטישע דריידלעך און פיהרונגען. ניט אלע דיפּלאָמאטען זיינען איבערהויפּט אזעלכע מענשען וואָס „דער צונג איז זיי געגעבען געוואָרען צו בעהאלטען דיא געדאנקען“, וויא דער שלויער טאלעיראן, דער געניאלער פראנצויזישער דיפּלאָמאט, האָט זיך אויסגעדריקט; עס זיינען דאָ

אזעלכע. וואס האבען זייערע פעסטע איבערצייגונגען און יעדענפאלס א צ י ע ל אין זייער טהעטיגקייט, א ציעל, וועלכער איז זייער וועגווייזער, פון וועלכען זיי טרעטען ניט אפ אין לעבען און וועלכען זיי זוכען דורכצופיהרען, ניט אבשטעלענדיג זיך פאר קיינע פאלשקייטען, געמיינהייטען און פערברעכען. רישעליע, לארד פיטס, קאוואור, ביסמארק האבען געהערט צו אזעלכע דיפלאמאטען.

יעדענפאלס, וואס מען זאל ניט דענקען וועגען דיא אויפריכטיגקייט פון דר. הערצל, נור זיכער איז עס, אז דיא גרויסע מאיאריטעט פון דיא ציוניסטען האבען אין דעם ניט געצווייפעלט און האבען איהם דארום בלינד געגלויבט, געגלויבט אפילו דאן, ווען עס איז קלאר געווען, דאס ער זוכט זיך נור ארויסצודרעהען מיט דיפלאמאטישע פראזען און מיט דונקעלע פערשפרעכונגען אין זיינע בעריכטען אויף דיא קאנגרעסען. נאר מיט אויפריכטיגקייט אליין ווערט מען נאך ניט א פיהרער, — אין דער ציוניסטישער בעוועגונג זיינען נאך דא גענוג אנדערע אויפריכטיגע פארשטעהער, צום ביישפיעל, אזאווירקליך געלערנטער מאן און אנערקענטער ספעציאליסט אין זיין פאך, וויא פראפעסאר מאנדעלשטאם.

וואס־זשע האט דאך געמאכט דעם געוועהנליכען דייטשען זשורנאליסט פאר א'ן אויסערגעוועהנליכען אנפיהרער, פאר א זעלטענע פיגור אין דער אידישער געשיכטע?

עס איז זעהר שווער צו געבען א דירעקטע אנטווארט אויף דיזע פראגע, דען דיא אורזאכען פון זיין מערקווירדיגען איינפלוס, פון דער בעגייסטערונג, וועלכע ער האט ארויסגערופען אין דיא ציוניסטישע קרייזען, זיינען פ ס י כ א ל א ג י ש ע. עס קען קיין צווייפעל ניט זיין, אז ער האט בעזעסען דיא אייגענשאפטען, וועלכע מאכען איינעם פאר א'ן אנפיהרער, פאר א קאמאנדיר אונטער געוויסע אומשטענדען. ער איז געווען, וויא מען זאגט, א געבארענער פיהרער און דערצו נאך האט ער אויך געטראפען אין ריכטיגען פונקט און אין דער געאייגנעטער צייט. דיא געשיכטע צייגט אונז, דאס ביי יעדען אויפשטאנד, ביי יעדער רעוואלוציאן און איבערהויפט ביי יעדער פאלקס־בעוועגונג טרעטען ארויס צום פראנט און פערנעהמען דעם ערשטען פלאץ אזעלכע פערזאנען, וואס זיינען פריהער געווען גאנץ אונבעקאנט און וואס וואלטען זיך מיט גאר ניט אויסגעצייכענט אונטער געוועהנליכע אומשטענדען. דער שטראם פון דער בעוועגונג הייבט זיי ארויף און שלעפט זיי אלץ פאראויס אזוי שטארק, אז זיי קענען זיך ניט אפשטעלען, ווען זיי זאלען עס וועלען. זעהענדיג זיי אלץ אין דיא ערשטע רייהען, מיינט מען, אז זיי זיינען ניט נאר דיא אנפיהרער, זאנדערן אויך דיא ארויסרופערס, דיא שעפפערס פון דער בעוועגונג, וועהרענד אין דער ווירקליכקייט זיינען זיי נאר איהרע אינסטרומענטען, אפט איינפאך איהרע שפיעלצייג. וואס וואלט, צום ביישפיעל, געווארען פון א מאראט א ראבעספיער אהן דיא פראנצויזישע רעוואלוציאן? איינער וואלט געווים געענדיגט זיינע יאהרען אלס ארימער דאקטאר, דער אנדערער — אלס געוועהנליכער אדוואקאט. אהן דיא אמעריקאנער רעוואלוציאן וואלט אזא מיטעלמעס־גער מענש, וויא דזשארדזש וואשינגטאן איז געווען, וואהרשיינליך געבליעבען א פלאנטאטאר און פעלדמעסטער.

אזוי איז עס אויך געווען מיט דר. הערצל. ער האט ניט געשאפען דיא ציוניסטישע בעוועגונג — זיא האט עקזיסטירט פאר איהם. ער איז צוגעטראטען צו איהר אין דעם מאמענט, ווען זיא האט געזוכט א נייע ווענדונג, א ברייטען וועג, ווען דיא חובבי ציון האבען פערלארען דעם מוטה דורך דיא קלעגליכע רעזולטאטען פון דער קאלאניזאציאן אין ארץ ישראל, ווען דער וועג דורך קאלאניעס האט זיך ארויסגעוויזען אלס זעהר א שווערער און לאנגזאמער, אפילו אונטער דיא בעסטע אומשטענדען, ווען דיא טערקישע רעגיערונג האט אפילו ניט געוואלט אריינלאזען אידישע קאלאניסטען און, שליעסליך, ווען דער געדאנק וועגען א נ א צ י א נ א ל ־ פ א ל י ט י ש ע אידישע בעוועגונג האט זיך אנגעפאנגען צו פערשפרייטען, ספעציעל נאך דר. פינסקי'ס „אטאעמאנסיפאציאן". שארפער, אפענער און ענערגישער פון אלע אנדערע דאמאלסדיגע ציוניסטען האט דר. הערצל אויסגעדריקט דיזע נייע שטרעבונגען, דיזע נייע ווענדונג. און דארום האט ער אזוי שנעל געפונען הייסע אנהענגער און איז אויך באלד געווארען דער ריכטיגער מאן אויף דעם ריכטיגען פלאץ.

ווען ער איז אין 1895 געקומען נאך לאנדאן וועגען זיין „יודענשטאאט", האט ער זיך צוערשט געווענדעט צו דיא רייכע ענגלישע אידען, צו וועלכע ער האט געקענט צוקומען דורך זיינע פערבינדונגען מיט דער וויענער „נייע פרייע פרעססע". דיזע פערבינדונגען און זיין בע־

קאנטשאפט אלס זשורנאליסט מיט דער הויכער פאָליטיק און מיט פאָליטיקער האָבען איהם איבערהויפט זעהר פיעל מיטגעהאָלפען אין זיין אייגענער דיפּלאָמאטישער ראָלע אלס, זאָ צו זאגען, ציוניסטישער אמבאסאדאָר ביים סולטאן. נאָר ביי דיא רייכע ענגלישע יהודים האָט ער נאטירליך קיין ברעקעל סימפּאטהיע ניט געפונען. דער פאקט, אז ער האָט געדענקט, דאָס זיי וועלען איהם העלפען אויסצופיהרען זיין טרוים, צייגט נאָר, אז ער איז געוועזען א'ן אוטאָפּיסט, אזוי וויא, צום ביישפּיעל, ראָבערט אָועז, וועלכער האָט זיך געווענדעט צוערשט צו דיא רייכע, אז זיי זאָלען איהם העלפען אויספיהרען זיינע פּלענער צו פערבעסערען דיא לאגע פון דיא אר־בייטער.

א סימפּאטישען אָבקלאנג האָט ער נור געפונען ביי דיא לאָנדאָנער בני ציון און ביי דיא אָרימע אידען אין ווהייטשעפּעל, און דאָס זעלבע איז געוועזען אין אנדערע שטעדט, זאָ דאָס דעם נעכסטען יאָהר האָט שוין געקענט שטאטטפינדען א ציוניסטישער קאָנגרעס. דער ערשטער קאָנגרעס אין באזעל.

דאָרט איז פאָרמולירט געוואָרען דער פּאָליטישער ציוניזמוס, וויא דר. הערצל האָט עס געוואונשען, און דאָרטען האָט דער פּערפאסער פון „יודענשטאאט" געצייגט, אז ער איז א בעסערער רעדנער וויא א שרייבער און א בעסערער אָרגאַניזאטאָר וויא א רעדנער. דאָרטען האָבען זיך אויך ארויסגעוויזען אין פולער קראפט דיא פעהיגקייטען זיינע צו בעהערשען מענשען, פעהיגקייטען, וועלכע ער האָט מעהר וויא אלעם אנדערעם צו פערדאנקען זיין ראָלע אלס מאָדערנער משיח.

ווייטער איז שוין געגאנגען אלץ לייכטער.— יעדער אָנפאנג איז שווער — און דיא ציוניסטען, וועלכע האָבען געזעהען, אז זייער צאָהל פערמעהרט זיך זעהר שנעל אונטער דעם פערבלענדענדען איינדרוק פון דיא ערשטע קאָנגרעסען און פון דיא קינדערשע האָפנונגען אויף א געהיימניספאָלען „טשארטער", האָבען אלעם איהם צוגעשריעבען און האָבען אויף איהם גענומען קוקען עפּעס וויא אויף א געטליכען מאן, א בעשערטען ערלייזער.

מיר איז אויסגעקומען צו זעהען סצענען פון, קען איך זאָגען, אמת'ן געצענדיענסט צו דיזען ניי־געבאקענעם משיח. דאס איז געוועזען אין דער צייט פון דעם ציוניסטישען קאָנגרעס אין לאָנדאָן, אין 1900, אין דער צייט, ווען זיין שטערן האָט געגלאנצט אם שטארקסטען און ווען דיא ציוניסטישע פערבלענדעניש איז אויך געוועזען אם שטארקסטען. דיא בעגייסטערונג, וועלכע ער האָט ארויסגערופען אויף דער אונטערהאלטונג אין רידזשענטס פּארק, וואָס סער פראנסיס מאָנטעפיאָרע האָט געגעבען לכבוד דיא דעלעגאטען צו דיזען קאָנגרעס, איז געוועזען אונבעשרייבליך. מיר שיינט, אז ווען דער לעגענדארישער משיח וואָלט זיך בעוויזען צו פיהרען דיא אידען נאָך ארץ ישראל, וואָלט ער ניט אויפגענומען געוואָרען מיט גרעסערע התלהבות און יובעל־געשרייען וויא דר. הערצל אויף דיזער ענגלישער טהי־פּארטי. אלע האָבען זיך געשטופּט ארום איהם מיט צופלאמטע פּנים'ער, מיט טרערען פון בע־גייסטערונג אין דיא אויגען, און דיא לופט איז פערהילכט געוואָרען פון ציוניסטישע ליעדער. עס האָט אויסגעוויזען, אזוי וויא מען קלייבט זיך אין וועג נאָך ירושלים... אָרימע ציוניסטען!

און אויך אויף דיא זיצונגען פון לאָנדאָנער קאָנגרעס איז געווען געוועזען זיינער א מאך מיט דער האנד, אז אלע זאָלען איינהאלטען דעם אטהעם. זיין בליק איז געוועזען א בעפעהל, זיין וואָרט — געזעץ. מען האָט איהם געקוקט אין דיא אויגען, מען האָט אונטערגעכאפּט זיין מינדעסטע בעוועגונג, טאָמער וועט מען עפּעס דער־געהן פון דיא „סודות" וועגען דעם „טשארטער", וועלכע ער האָט אזוי קונציג געהאלטען מיט די־פּלאָמאטישע האלבע ווערטער ביז דעם לעצטען באזעלער קאָנגרעס. ווען דער ציוניסטישער בארג האָט געבוירען א'ן אונאנדא־מויז, — אָבער אומזאָנסט! זיין געזיכט איז געוועזען אזוי קאלט און שטרענג, טאקע אזוי וויא א סטאטוע פון א'ן אסירישען קעניג.

יא, ער האָט פערשטאנען וויא זיך צו האַלטען, אז מען זאָל איהם פערעהרען און אין דער־וועלבער צייט מורא האָבען פאר איהם. ער האָט געוואוסט, וויא צו פיהרען, צו בעהערשען און צו האלטען דיא לייצעס אין זיינע הענד. דיא ציוניסטען האָבען זיך וועניג געקימערט וועגען זיינע שריפטען; זיי האָבען ניט געפרעגט, וואָס ער קען און וואָס ער קען ניט, צו וואָס ער טויג און צו וואָס ער טויג ניט. זיי האָבען נאָר בלינד געהאָפּט, אז דורך איהם, בלויז דורך איהם וועט ערפילט ווערען זייער טרוים, אז ער, נאָר ער און קיין אנדערער, וועט ברענגען דיא ערוואַרטעטע גאולה דורך דעם סולטאן'ס טשארטער. דאָס איז געוועזען דער מאגישער לאָמפּ פון זיין

גרויסקייט, דער סעקרעט פון זיין קורצער משיח־ראָלע.

איינענטליך קען מען איהם פערגלייכען מיט א מערקווירדיגער פערזאָן אין דער אמעריקאנישער פּאָליטישער וועלט, מיט דעם געוועזענעם פּרעזידענט־קאנדידאט פון דער דעמאָקראטישער פּארטיי — ב ר י י ע ן. אין דער זעלבער צייט זיינען ביידע פּלוצלונג בעריהמט געוואָרען. ביז 1896 האָט קיינער ניט געוואוסט פון דעם נעבראַסקא׳ר קעמפּפער נעגען „גאָלדענעם קרייץ“ איבער דיא פּאָליטיקער פון זיין שטאאט; אבער ער איז דאן געוועזען דער ריכטיגער מאן אויף דעם ריכטיגען פּלאַטץ און האט אם בעסטען פאָרגעשטעלט דיא דאמאָלסדיגע פאָדערונגען פון א גרויסען טהייל פון אמעריקאנער פאָלק וועגען טראָסטס און ספּעציעל וועגען בימעטאליזמוס. דער פערלאנג, אז דער ווערטה פון זילבער זאָל בעשטימט ווערען דורך א בעשלוס פון קאָנגרעס העכער וויא דער ווירקליכער פּרייז און אז יעדער זאָל קענען אומוואנדלען זיין זילבער אין זילבערנע דאָלארס, וואָס זיינען אין דער ווירקליכקייט ניט ווערטה אפילו 50 סענט — דיא זאָגענאנטע „פרייע זילבער געלד מאכעריי“ — איז געוועזען נעגען אלע עקאָנאָמישע געזעצע פון דער קאפּיטאליסטישער געזעלשאפט. דאָס איז געוועזען א פערבלענדעניס, וועלכע איז אזוי פערשוואונדען אונטער דעם העלען שיין פון פּראקטישען לעבען, דאָס קיינער וויל שוין יעצט דערפון ניט הערען. נאָר מיט 8 יאָהר צוריק האָט, קען מען זאָגען, דיא מאיאָריטעט פון אמעריקאנער פאָלק בעטראכט דיזען אונזין אלס א מין גאולה, אלס א מיטעל צו ברעכען דיא מאכט פון דיא טראָסטס און גרויסע פינאנסיכטען און צו פערבעסערען דיא לאגע פון דיא פּארמערס און קליינע הענדלער; און ברייען איז דארום געוועזען דער העלד פון דעם זילבער־שווערד נעגען דעם „גאָלדענעם קרייץ“, א מין משיח אויף א זילבערנעם פערדיל.

דיא גאנצע וועלט האָט געקלונגען מיט איהם, און אין אלע לענדער האָט מען מיט גרויס אינטערעס נאָכגעפאָלגט דעם מערקווירדיגען פּארטיי־קאמפּף, וועלכער איז דאמאלס געפיהרט געוואָרען אין אמעריקא. קיינעם האָט זיך ניט געחלום׳ט, אז אזא יונגער און אונבעקאנטער דעלעגאט פון א׳ן אונבעדייטענדען וועסטליכען שטאאט זאָל נאָמינירט ווערען אלס קאנדידאט פיר פּרעזידענט; אבער דאָס איז געשעהן אין איין הייסער מינוט. נאָכדעם וויא ער האָט גענומען דיא דעמאָקראטישע קאָנווענציאָן מיט איין שטורמדיגע רעדע.

זייט דאן שפּיעלט ער דיא גרעסטע ראָלע אין דער דעמאָקראטישער פּארטיי און האָט נאָך מאָסען בעגייסטערטע אנהענגער. טראָטץ דעם וואָס ער איז ניט נאָר דורכגעפאלען צוויי מאָל ביי דער פּרעזידענט־וואהל, זאָנדערן האָט זיך געמוזט אָבטרייסלען פון זיין זילבער־גאולה. פון דעם וואָס עס האָט איהם אזוי גרויס געמאכט. וועגען איהם קען מען יעצט זאָגען, אז ער האָט זיך זעלבסט איבערגעלעבט; אָבער וויא לאנג צוריק האָט מען זיך געבוקט פאר איהם, וויא לאנג צוריק האָבען גרויסע מאסען פון אמעריקאנער פאָלק איהם איינפאך פערגעטערט, און וויא פיעל האָט עס געפעהלט, אז ער זאָל ווערען פּרעזידענט און פאקטיש דער דיקטאטאָר פון דער גרויסער אמעריקאנער רעפּובליק?

ברייען׳ס טריאומף־מארש איבער דיא פעראייניגטע שטאאטען און זיין שנעלער דורכפאל דערמאָנען אָן דיא וועללען פון א שטורמדיגען ים. פּלוצלונג איז ער ארויפגעשוואומען פון אויבען און באלד איז ער ארונטערגעשלעפּט געוואָרען אונטען און צוגעשלאָגען געוואָרען צו א וויסטען ברעג מיט הויכע בערג, אויף וועלכע ער האָט שוין ניט געקענט ארויפקלעטערן.

דאָס זעלבע, נאָר אין א קלענערער מאָס נאטירליך, קען מען אויך זאָגען וועגען דר. הערצל׳ס קאריערע אין דיא לעצטע אכט יאָהר. ער האָט אויך אָנגעפאנגען זיך זעלבסט איבערצולעבען אויף דעם לעצטען ציוניסטישען קאָנגרעס, וועלכער האָט זיך אָבגעקינדעלט מיט אוגאנדא... ווען ער וואָלט געלעבט, וואָלט ער זיכער דערלעבט צו זעהען דעם פאָלשטענדיגען דורכפאל פון דעם פּאָליטישען ציוניזמוס, וועלכען ער האָט פאָרגעשטעלט. ער וואָלט דאן געבליבען פּאָליטיש טויט, מען וואָלט איהם נאָך אויסגעלאכט וויא א פערבלענדעטען טרוימער. און יעדענפאלס וואָלט מען זיין נאטירליכען טויט ניט בעקלאָגט אזוי וויא יעצט, ווען דיא ציוניסטישע פערבלענדענים האלט נאָך אָן.

אין עטליכע יאָהר ארום וואָלט זיין „משיח־שטערן“ סיי וויא סיי געוועזען א פערלאָשענער. פּיעלע דענקען יעצט, אז דיא ציוניסטישע בעוועגונג האָט געקראָגען א טויט־קלאפּ דורך דר. הערצל׳ס טויט. איך דענק עס ניט. אויב א בעוועגונג הענגט נאָר אָב פון דעם לעבען פון איין אנפיהרער, וויא גרויס ער זאָל ניט זיין, הייסט עס נאָר, אז דיזע בעוועגונג איז א שיינבארע.

איך דענק, אז דיא ציוניסטישע בעוועגונג וועט זיך ציהען א געוויסע צייט, ווער עס זאָל ניט זיין דער אָפיציעל־אנערקענטער פיהרער, גראדע אזוי וויא ווען דר. הערצל וואָלט גלעבט.

וואָס האָבען דען דיא ציוניסטען אזעלכעס אויפגעטהאָן אונטער דער לייטונג פון דר. הערצל, אז זיי זאָלען דאָס זעלבע ניט קענען אויפטהאָן אונטער דער לייטונג פון איינעם פון זיינע אדיוטאנטען? מיט וואָס האָט זיך געענדיגט דער גאנצער פייערווערק פון דעם פּאָליטישען ציוניזמוס? מיט אוגאנדא... וואָס איז געוואָרען פון דר. הערצל'ס פערשריענער דיפּלאָמאטישער טהעטיגקייט, פון זיין טראגי־קאָמישען „טשארטער"? א בעלויכטענער קליינער לופט־באלאָן, וואָס זעהט אויס וויא א שטערן און טראָגט זיך מיט דעם ווינד...

דיא לעבערליבע זייט פון דעם פּאָליטישען ציוניזמוס זעהט זיך בעזאָנדערס שארף ארויס, ווען מען בעטראכט, צו וואָס ער האָט געפיהרט. דיזער ציוניזמוס שטארבט אָב און מוז אבשטארבען, דען ער עקזיסטירט אין לופטען און ווערט געבויט פון איינבילדונגען. דר. הערצעל'ס מיט קען נאָר א ביסעל שנעלער ברענגען דעם נאטירליכען סוף פון דיזער בעוועגונג, וועלכע מאכט דורך א קריזיס נאָך דעם לעצטען קאנגרעס אין באזעל און־ וועלכע וועט מוזען אָבטרעטען פּלאטץ צו דיא יעניגע, וואָס ווילען זיך בלויז אָבגעבען צו דער קאָלאָניזאציאָנס־ארבייט אין ארץ ישראל, דאָס הייסט, מען וועט זיך מוזען אומקעהרען צום אלטען, צו דעם פּראָגראם פון דיא חובבי ציון.

אונטער דעם איינפלוס פון דר. הערצל'ס חלומות וועגען „יודענשטאאט" האָט מען אין גאנצען געלאָזען אָן א זייט די אָרימע „הייכאט" זעלבסט, ישראליק'ס „ירושה"; מען האָט אפילו פערנאכלעסיגט דיא עטליכע קאָלאָניעס, וועלכע צאפּלען זיך נאָך אין גרויסע מארטערניסען, און מען האָט ארונטערגעמאכט דיא חובבי ציון — מען האָט דאָך אלין געוואַרט אויף דעם „טשארטער" און אָנגעגורט דיא לענדען צו גרינדען דעם „יודענשטאאט"... צו וואָס האָט מען אלזאָ בעדארפט זיך בעשעפטיגען מיט אזעלכע „קליינינקייטען", וויא א אידישע קאָלאָניע אין פּאלעסטינע? — אבער יעצט, ווען דער זייפענבלאָז האָט געפּלאצט, ווילען זיך דיא ציוניסטען ארומזעהען, אז אלעס וואָס זיי קענען אויפטהאָן אין דער ווירקליכקייט איז נאָר צו גרינדען קאָלאָניעס אין ארץ ישראל. דאָס קלינגט נאטירליך ניט אזוי הויך וויא דיא פּראזען וועגען א „יודענשטאאט", אָבער דאָס הייסט כאָטש עפּעס טהאָן.

דער רעזולטאט פון דר. הערצל'ס טהעטיגקייט איז אלזאָ נאָך אלע „גליקען" א נ.ל. דיא סאָציאליסטען זעהען עס יעצט, דיא ציוניסטען וועלען עס דערזעהען אין קורצען.

פּ. קראנין.

פּערלען פון אידישקייט

1.

שארלז דיקענס, דער גרויסער ענגלישער הומאָריסט, שטעלט פאָר אין איינעם פון זיינע ראָמאנען אזא מין כאראקטער פון א פרוי: זיא רייצט זיך, למשל, מיט איהר מאן, אז זיין טאָכטער האָט גענומען א בעטלער. זאָגט דער מאן: „דו ביזט דאָך א ליגנערין!" ענטפערט זיא: „וואָס דען, א מיליאָנער איז ער, דער איידעם דיינער? א מילליאָנער, הא? ווייז מיר דיא ליגען זיינע מיליאָנען?" אָדער זיא בעריהמט זיך, אז איהר פעטער איז א מיליאָנער. זאָגט דער מאן: „עס איז דאָך א ליגען!" שרייט זיא: „וואָס דען, מיט א טאָרבע געהט ער איבער דיא הייזער?"

אז ניט קיין גוזמא פון איין זייט, קומט ביי איהר אויס א גוזמא פון דער אנדערער זייט.

אָט אלס אזא כאראקטער קומען מיר פאָר דיא זאָגענאנטע אידישע „פּאטריאָטען," דיא אתה־בחרתנו'קעס. וואָס מיינען, אז ווען מען וויל אָבשלאָגען דיא בלבולים פון דיא צוררי ישראל, וואָס זאָגען, אז אין אידישקייט שטעקט כל מום רע, אלדאָס בייז, מוז מען דוקא א שפּרונג טהאָן צום אנדערן עקסטרעם און זאָגען, אז אידיש־

קייט איז אזא מין וואונדערליכע צאצקע, אז אזוינס קען גאָר אויף דער וועלט ניט זיין.

פונקט אזוי וויא עס איז שקר וכזב, וואָס דיא שונאֵי ישראל זאָגען, אז עס איז גאָר ניטאָ אויף דער וועלט אזא שטיק שלאַק וויא אידישקייט, אזוי איז אויך שקר וכזב, וואָס דיא אתה־בחרתנו'ניקעס שרייען דאגעגען, אז עס איז גאָר ניטאָ אין דער וועלט אזא צאצקעדיגער בריליאַנט וויא אידישקייט.

איך האָב שוין הונדערט מאָל געהערט וועגען דעם. עס איז מיר אָבער יעצט געקומען אויף דיא געדאנקען וועגען דעם ווידער צו רעדען און צו ברענגען פיעללייכט עפּעס נייעס. פון וואנען איז מיר דאָס געקומען אויף דיא געדאנקען? פון פאָלגענדע פּאָר שורות אין דעם אַרטיקעל „דיא קאראאימען“, אין דיא „צוקונפט“ פון יוני:

„דיא אידישע רעליגיאָן פאָדערט זאָגאָר ניט, אז מען מוז גלויבען אין גאָט (?!) וואָס זיא פאָדערט איז נאָר, מען זאָל לערנען און פאָלגען דיא תורה, וויפיעל דאָס בעלאַנגט צום לעבען און דעם גליק פון'ם פאָלק“.

נאטירליך איז נאָך איינע אזא וואונדערבארע „רעליגיאָן“ שוין אויף דיא וועלט ניטאָ! מאקי נאָר דיא רעליגיאָן פון דעם עם סגולה, פון דעם אויסגעקליבענעם פאָלק, קען זיין אזא וואונדערבארע צאצקע, וואָס פאָדערט נאָר מען זאָל לערנען און פאָלגען א תורה, וואָס וויל גאָר ניט מעהר וויא דאָס לעבען און גליק פון פאָלק!

איז דאָס אמת?

אויב יאָ, מעגען מיר אידען זיך ווירקליך האלטען זעהר גרויס און קוקען אויף אלע אנדערע פעלקער עפּעס וויא אויף „אויך מיר בעשעפעניש!“ און דער געדאנק פון גלייכהייט און איינינקייט פון דיא ארבייטער פון אלע פעלקער, ניט קוקענדיג אויף קיין נאַציאָנאלע גאוה, איז דאן ווייניגסטענס פיר דעם „איינציגען געליבענעם פאָלק“ אן אונמעגליכע זאַך. קען א זיידענער יונגער מאנטשיק מאכען ברידערשאפט מיט א כאכאָל?

און אויסערדעם, אויב נאָר אידען זיינען אזא אויסגעקליבענעם פאָלק, דאָס איינציגע אין דער וועלט, וואָס האָט געקענט ארויסגעבען אזעלכע וואונדערליכע צאצקעס, איז דאָך ווירקליך כדאי אזא פאָלק אָבצושיידען פון דיא גאנצע וועלט מענשען אפילו מיט פּלאָמבעס און בערד און פאות און מיט דעם גאנצען שולחן ערוך און חיי אדם. אבי אזא וואונדערליכע אומה זאָל בלייבען שטרענג אָבגעזונדערט, כדי זיא זאָל קענען אייפבעוואהרען אזעלכע וואונדערליכע פעריל, גייסטיגע, וואָס קיין אנדער פאָלק האָט ניט געקענט ארויסגעבען....

אָבער דאָס איז פונקט אזוי אמת, וויא עס איז אמת, וואָס דיא שונאי ישראל זאָגען, אז אידישקייט פאָדערט נאָר מאשענסטווע, גוי'אישע בלוט און אלע חרבונות אויף אונזערע שונאים'ס קעפּ!

איך וויים זעהר וואויל, אז פון דעם געוואלדיגען ים פון אידישע ספרים קען מען ארויסקלייבען אזעלכע פעריל, וואָס מיט זיי קען מען כלומרשט „בעווייזען“, אז אידישקייט איז דאָס, וואָס עס איז געזאָגט אין דיא אויבען־געבראכטע עטליכע שורות. אָבער וויפיעל מאָל האָב איך שוין אויף דעם אויפמערקזאַם געמאכט, אז אין אידישקייט קען יעדער־איינער געפינען — דאָס הייסט זאָגען, אז ער געפינט וואָס איינער וויל נאָר אליין?!

וואָס נאָר ביי יעדען בעזונדערן שונא פון אידישקייט קומט אויס, אז עס איז שלעכט, דאָס וועט ער אייך „בעווייזען“, אז עס איז דאָ אין אידישקייט. אָפט קומט ביי איין שונא ישראל אויס, אז עפּעס איז מי יודע וויא שלעכט, און ער בעווייזט אייך, אז דאָס שטעקט אין אידישקייט; קומט אָבער נאָר א'ן אנדער שונא ישראל, וואָס נאָך זיין מיינונג איז דיא אייגענע זאַך דוקא גאָר א גרויסע מעלה, און ער ווערט אייך גאָר בעוויזען מיט אותות ומופתים, אז פון אזוינס איז אין אידישקייט קיין זכר ניטאָ — אדרבה!

דאָס אייגענע איז ווידער אויך פערקעהרט: יעדער אידישער „פאטריאָט“ וועט אייך בעווייזען אין אידישקייט גראדע דאָס, וואָס נאָך זיין ספּעציעלע מיינונג קומט אויס פיר גוט. און אָפט וועט איהר געפינען פערשיעדענע אזעלכע „פאטריאָטען“ קריגען זיך ארום, איינער האלט א געוויסע זאַך פאר א גרויסע מעלה און ער בעווייזט אייך מיט אותות ומופתים, אז דאָס מיינט אידישקייט; דער אנדערער אָבער האלט דיא זאַך גאָר פיר א גרויסען חסרון, וועט ער אייך שוין בעוויזען, אז אידישקייט איז גאָר ענטשיעדען געגען דעם.

עס זיינען דאָ א סך ביישפּיעלע וועגען אזעלכע זאַכען. איך וועל זיי אן אנדערס מאָל צוזאמענשטעלען. דאָ בין איך ניט דאָס אויסען. איך וועל דאָ נאָר דערמאָנען דעם פאקט, אז וואָס איינער וויל, געפינט ער אין אידישקייט.

און פאר וואס קען מען בווויזען פון אידישקייט אלץ וואס איינער וויל נאר אליין ?

א סך ווערט „בעוויעזען“ בלויז מיט פאלשע דריידלאך און פלפולים, מיט פאלשע אויסלייגונג פון ווערטער, מיט ארייקנקוועטשען גראדע אזא פשט, וואס מען האט חשק, ניט קוקענדיג אויף קיין לאגיק. אפט טשעפעט מען זיך צו א ווארט און מען מאכט דערפון א קווארט. א ביסעל אבער געפינט מען טאקי גאנץ דייטליך אין אידישקייט מערקווירדיג פערשיעדענע געדאנקען און בעגריפע, איינע פונקט פארקעהרט וויא די אנדערע.

און פאר וואס איז דאס ?

ווייל (איך האב שוין אפט בעמערקט אין אנדערע ארטיקלען) אידישקייט איז ניט קיין איינהייטליכעס געדאנקען־סיסטעם, וואס איז ארויסגעקומען פון איין קאפ, נאר עס איז א געמיש פון געדאנקען פון טויזענדער קעפ, אין פערשיעדענע צייטען און פערשיעדענע אומשטענדען אין פערלויף פון 2—3 טויזענד יאהר.

טהוט א קוק וואס פיר אן אונגעהייערע מאסע גאנץ פערשיעדענע געדאנקען גייסטיגע און ליטעראריש פראדוקטען עס קומען היינט ארויס ביי א פאלק; טהוט א קוק וואס פיר א געוואלדיגע פערשיעדענהייט אפילו אין איין קורצע צייט! היינט ווער שמועסט נאך אין פערלויף פון הונדערטער יאהרען! נאר היינטיגע צייטען איז רעליגיאן א בעזונדערע זאך, א „פריוואט־זאך“, און אלע אנדערע צווייגען פון גייסטיגע טהעטיגקייט זיינען זיך פערשיעדענע זאכען פאר זיך. פאליטיק איז איין זאך, מאראל א צווייטע, פאעזיע א דריטע און אזוי ווייטער. אבער אין די צייטען, ווען אלץ איז געווען בעהערשט פון רעליגיאן, איז די רעליגיאן געווען איין גרויסער טאפ און אהין האט מען אריינגעווארפען אלע פרוכטען פון דעם מענשליכען גייסט און געמאכט דערפון איין רעליגיעזען צימעס. אלץ וואס עס איז ביי דעם אידישען פאלק געווארען געזאגט און געזונגען, צי אין גלייכע ווערטלעך, צי אין מאראל, צי אין פאליטיק, צי אין יורי, צי אין פאעזיע, צי אין וואס איהר ווילט נאר אליין — אלץ איז אריינגעפאכט געווארען אין די רעליגיאן אריין. טא שטעלט זיך פאר, אז אין די אידישע הייליגע ספרים, וואס גילטען אלס אידישקייט, אלס די אידישע רעליגיאן, שטעקט די גאנצע ליטעראטור פון א פאלק אין א צייט פון דריי טויזענד יאהר! איז עפעס א וואונדער וואס דאס איז א געמיש, אין וועלכען איהר קענט געפינען פון כל המינים זאכען ?

דאך, אמת, דורך די אלע גאנץ פערשיעדענע זאכען ציהט זיך דורך איין געוויסער גייסט. און כאטש ער האט בשום אופן ניט אויסגעפיהרט וואס ער האט זעהר חשק געהאט, נעמליך צו שוועבען איבער אלע צייטען און אומשטענדען און זיי צו קאנטראלירען און צו פיהרען אין איין דרך; כאטש אויך דיעזער גייסט אליין איז געווארען מיטגעריסען מיט דעם שטראם פון דער צייט און האט זיך געענדערט נאך די אומשטענדען, דאך האט ער געשטרעבט — דיעזער אידישער גייסט — זיך דורכצוברעכען דורך די אלע צייטען און אומשטענדען.

וואס־זשע איז דיזער „אידישער גייסט“?

אט ווענען דיעזע פראגע קלויבט זיך דאס יעדער אויס פון דעם ים הגדול פון אידישקייט וואס ער האט גערארע חשק און ער זאגט, אז דאס איז דער עכטער גייסט פון אידישקייט. און פון וואס צו קלייבען איז דאך דא גענוג; מיר האבען דאך שוין גערעדט, אז עס פעהלט ברוך השם ניט אין אידישקייט פון „כל מאמינים שהוא“.

דער ריינער אמת איז אבער, אז דער גייסט, וואס האט אין אמת'ן יא גזוכט (און ניט אויסגעפיהרט) זיך דורכצוברעכען אין אידישקייט איבער אלע צייטען און אומשטענדען און זיך צו לאזען פיהלען אין אלע גייסטיגע פראדוקטען פון אידישען פאלק, איז ווייטער גאר ניט, וויא דער קאנזערוואטיווער גייסט פון דעם ספּעציאל־אידישען גלויבען, פון בלינדען בעפעסט־האלטען אן די פינסטערע טהעאקראטיע (ממשלה פון גייסטליכע). און נאר אין דעם אליין איז אידישקייט עפעס אנדערעס אין סארט (ניט אין וועזען) פון אלע אנדערע פעלקער און רעליגיאנען — אין מאנכע פונקטען בעסער, אין מאנכע ערגער.

דאס איז דער ריינער ניכטערנער אמת. גלויבט ניט אלע אנדערע מעשיות, וואס מען וועט אייך אנקלאפען א קאפ וועגען די וואונדערליכע אויסנאהמע, וואס אידישקייט איז אין מענשליכע זאכען — סיי צום שלעכטען, סיי צום גוטען!

געוויכ. עס איז אמת, מיר ווייסען דאָס זעהר גוט, אז אין אידישקייט געפינט זיך א מאסע זעהר טהייערע פעריל פון חכמה און גוטסקייט. ווען מען זאָל זיי אויסקלייבען, קען מען צוזאמענשטעלען א וואונדערבארען שנירעל. אָבער ווען מען וועט אזא שנירעל אונשעצבארע אָבגעקליבענע פעריל אויסגעבען פאר א מוסטער פון דיא ג א נ צ ע פארטי סחורה וועט מען דעם קונה געוואלדיג אָבנארען!

עס איז גאָר א בעליידיגונג פיר דעם אידישען פאָלק, וואָס מען ריהמט איהם דערמיט, אז צווישען אלין וואָס איז אָנגעשריבען געוואָרען ביי איהם אין אזא לאנגע צייט, וויא 3 טויזענד יאָהר, געפינען זיך א סך גאָלדענע ווערטער! פאר וואָס זאָלען זיך ניט געפינען? וואָס זיינען אידען אזוי ניעדריג, אז עס זאָל זיין א וואונדער וואָס אין אזא אונגעהייער לאנגע צייט האָבען זיך ביי זיי אָנגעקליבען גוטע ווערטער? און ביי וועלכען פאָלק און אין וועלכע רעליגיאָן פון דער וועלט האָבען זיך דען ניט אין אזעלכע לאנגע צייטען אָנגעקליבען א מאסע בריליאַנטענע זאכען?

אפילו ביי דיא ווילדע אינדיאנער אין אמעריקא האָט מען אויך ענדליך היינט אויפגעקליבען א מאסע וואונדערבארע בריליאנטענע געדאנקען אין מעשה'לעך און פאנטאזיעס או. ווערטער, וועלכע זיינען זאָגאר שוין טיילווייז צוזאמענגעקליבען געוואָרען אין שול־ביכער, און מען גיט זיי צו לעזען דיא שול־קינדער פון דיא הויך־ציוויליזירטע אמעריקאנער שולען. היינט פאר וואָס זאָלען זיך עפּעס אזעלכע זאכען ניט געפינען אין אידישקייט?

אָבער ניט זיי, דיא דאָזיגע זאכען, מאכען אוים דעם אלגעמיינעם כאראקטער פון אידישקייט אלס א ב ע ז ו נ ד ע ר ע ר ע ל י ג י אָ ן. אפילו דיא בעסטע זאָגעכטסען, וואָס מען געפינט אין אידישקייט, זיינען ניט געזאָגט געוואָרען צו פערדאנקען גראדע אידישקייט, נאָר צו פערדאנקען ד ע ם א ל ג ע מ י י נ ע ם נ א ט י ר ל י כ ע ן פ ע ר ש ט א נ ד א ו ן ג ע פ י ה ל. דען דיא בעסטע געדאנקען (לויט דעם וועלטליכען פערשטאנד), וואָס מען געפינט אין אידישקייט, געפינט מען אויך ביי אנדערע, פיעל עלטערע פעלקער און רעליגיאָנען.

צום ביישפיעל, וויפיעל שטאָלצירט מען ניט מיט דעם טהייערען וואָרט פון הלל: „וואָס דיר איז פערהאסט, דאָס טהו ניט יענעם — דאָס איז דיא גאנצע תורה, און דאָס איבריגע איז נאָר א פירוש אויף דעם". אידען שטאָלצירען מיט דעם, אלס דעם אייגענטהימליכען בריליאנט פון אידישקייט. קריסטען וויעדער שטאָלצירען מיט דעם עהנליכען וואָרט פון קריסטוס. זיי רופען עס „קריסטליכער גאָלדענער כלל". און זיי מיינען אָדער נאררען אָב, אז מיט דעם טייערען כלל האָט נאָר דאָס קריסטענטהום דיא וועלט בעשענקט. איז אבער דער אמת, אז פונקט אזא אויסדרוק איז שוין געזאָגט געוואָרען מיט 5 הונדערט יאָהר פריהער ביי דיא געצען־דיענער! פיטאקאָס, איינער פון דיא זיעבען חכמי יון, האָט געזאָגט: „טהו ניט יענעם דאָס, וואָס דו וואָלסט פון איהם פאראיבעל גענומען".

און נאָך פריהער האָט דער כינעזישער רעליגיאָנס־גרינדער קאָן־פו־טסע (קאָנפוציוס) געזאָגט:

„טהו יעדען וואָס דו ווילסט ער זאָל דיר טהון; טהו ניט קיינעם וואָס דו ווילסט ניט מען זאָל דיר טהאָן. דו ברויכסט ניט מעהר וויא דיעזען געבאָט אליין, עס איז דער פונדאמענט פון אלע אנדערע געבאָטע".

אויך אריסטאָטעלעס האָט געזאָגט: „מיר מוזען זיך געגען אנדערע אזוי בענעהמען, וויא מיר ווינשען אז אנדערע זאָלען זיך געגען אונז בענעהמען". האָט איהר וויעדער דאָס אייגענע.

וואָס פיר א געוואלט איז דאָס אזוינס, וואָס פיר איי־איי־איי, ווען אין דיא גאנצע ליטעראַטור פון אידישען פאָלק פון 3 טויזענד לאנגע יאָהרען געפינען זיך עטליכע הונדערטע אָדער טויזענד גוטע געדאנקען? זעהט, למשל, נאָך דיעזע ווערטער פון דעם נביא פון דיא „ווילדע" כינעזער געצען־דיענער, קאָן־פו־טסע, וועלכער האָט געלעבט איידער תורת משה איז צוזאמענגעשטעלט געוואָרען:

„א גרויסער מענש זוכט חסרונות אין זיך, א קליין מענשעלע — אין יענעם".

„א פערשטענדיגער מענש האלט ניט קיין מענשען גרוים צוליעב זיינע הויכע ווערטער און האלט ניט קיין וואָרט פאר קליין, ווייל א קליינער מענש האָט עס געזאָגט".

(מיר קענען דערצו צולעגען: א פערשטענדיגער מענש האלט אויך קיין ר ע ל י ג י אָ ן ניט גרוים צוליעב איינינע גוטע ווערטער, וואָס געפינען זיך אין איהר...)

„לערנונג, אונפערדייהעט דורך נאָכטראַכטען, איז פערלוירענע מיה; טראַכטען, ניט געשטיצט אויף לערנען, איז שעדליך".

„א פארזיכטיגער מאן מאכט זעלטען א טעות“.

אדער זעהט ווערטער וואס האבען זיך פער־וואלגערט פון דיא גרוי־אלטע צייטען ביי דיא „ווילדע“ געצען־דיענער, דיא יאפאנעזער:

„דיא אוצרות, וואס מען קלייבט אן אין שפייכלערס, ווערען צו גאר ניט; דיא אוצרות, וואס מען קלייבט אן אין קאפ, בלייבען אייביג“.

„דו קענסט דיר אנקלייבען טויזענד גאל־דענע מטבעות, און זיי וועלען ניט ווערטה זיין וואס איין איינציגער טאג ערנסטעס שטודירען איז ווערטה“.

נו, וויא געפעלען אייך אזוינע „משלי מוסר“ און „פרקי אבות“ פון דיא נביאים פון דיא כי־נעזער און יאפאנעזער עבודה־זרה׳ניקעס? אזוינע פעריל הייבען קריסטען ארויס פון זייער קריס־טענטהום און אידען פון זייער אידישקייט און שטאלצירען דערמיט גאר פחדים׳דיג, און מיי־נען, אז נאר זייער גאט האט דאס געקענט „ענט־פלעקען“ צו זיינע הייליגע.

און אזעלכע בריליאנטענע ווערטער געפינען זיך אין אלע רעליגיאנען פון דער וועלט — אין דיא רעליגיאנען פון דעם פערזישען צאראאס־טער, פון דעם אינדישען בראהמא, פון דעם אריענטאלישען בודדהא. און אזעלכע ווערטער שטאמען ניט פון דיא געטער פון דיא רעליגיא־נען, נאר פון מענשליכען פער־שטאנד.

ווען אלזא מיר ווילען עקזאמינירען אידיש־קייט אלס רעליגיאן, אלס „געטליכען גלויבען“, אום צו זעהען, אויב זיא איז נאך היינט ניצליך אלס בעזונדערע לעהרערין און וועג־ווייזערין פיר היינטיגע מענשען, קענען ווענען דעם דיזע אבסטראקטע גוטע געדאנקען, וואס זיינען אמאל אויסגעדריקט געווארען אין דיא אידישע ספרים, גאר ניט בעווייזען. דען ווען מען זאל ניט מעהר בענוצען אידישקייט אלס בעזונדערע „געטליכע“ לעהרערין, מיט אלע איהרע פעסטע „געטליכע“ אבזאנדערונגען פון אלע איבריגע פעלקער און מיט איהר גאנצען אלגעמיינעם בעזונדערען כאראקטער, וועט מען נאר ניט פערליערען פון דיא פעריל פון אלגע־מיינעם מענשליכען פערשטאנד וואס געפינען זיך אין איהר. אדרבה, דער אלגעמיינער מענש־ליכער פערשטאנד וועט נאר ארויסברענגען מיליאנען מאל בעסערע געדאנקען, ווען ער וועט זיך בעפרייען פון דיא פענטעס, וואס דער גלוי־בען האט אויף איהם ארויפגעלעגט, פערביטענדיג צו טראכטען און צו בענוצען דעם פערשטאנד.

ניין, ניט קיין אנציגע פון דיא פעריל, וואס געפינען זיך אין דעם ים פון אידישקייט וועט פערלוירען ווערען, ווען דיזער ים וועט צו־נויפשטראמען מיט דיא גייסטיגע ימים פון אלע פעלקער. דער ענגער „אידישער גייסט“ האט ניט א האר ארויסגעבראכט אזא גוטעס וואס דער ברייטער אלגעמיין־מענשליכער גייסט וועט עס ניט גראדע אזוי, און בעסער ארויסברענגען.

מיר האבען געזעהען, אז אזעלכע צאצקעס וויא מען געפינט אין דיא אידישע לעהרען, גע־פינט מען אויך אין דיא לעהרען פון אלע פעל־קער.. אבער לאמיר זיך ניט נארען, — עס טרעפט אפט נאך מעהר — עס טרעפט, אז דיא גוטע מענשען־פריינדליכע לעהרען ביי אנדערע פעלקער געהען אויף אלע מענשען, ווען אזעלכע לעהרען ביי אידען געהען נאר אויף אידען, און דוקא נאר אויף פרומע אידען.

אט ווילען מיר דא אנטקעגען־שטעלען וואס עס האט געזאגט א מענשליכער קריעגס־פיהרער פון דיא כלומרשט „ווילדע“ געצען־דיענער, דיא כינעזען צו זיינע סאלדאטען, אנטקעגען דעם וואס עס האט געזאגט דער הימלישער קריעגס־פיהרער, דער דערבארמדיגער גאט פון דיא אי־דען בני רחמנים, צו זיינע סאלדאטען:

וואס דער „ווילדער“ געצען־דיענער הייסט.

„א מחנה סאלדאטען, וואס געהט אין מלחמה, טאר זיך אויף קיין אופן ניט בע־פלעקען מיט גרויזאמקייט. אונטער דעם ליכט פון הימעל לעבט ניט קיין זאך וואס האט אזא גרויסע ווערדע, וויא דער מענש. זייט שטארק, אבער קיין מאל ניט גרויזאם. שא־נעוועט דיא פעלדער און אלע ניצליכע זאכען. היט אייך איהר זאלט ניט דערווייטען אנצופאללען אויף אזעלכע מענשען פון דעם שונא, וואס קענען זיך ניט וועהרען. פער־וואונדעטע שונאים זאלט איהר היילען, און ווען זיי זיינען געהיילט, זאלט איהר זיי צוריקשיקען אין זייער היים און זיי מיטגעבען גענוג געלד צום לעבען, כדי זיי זאלען דארפען עדות זאגען אז איהר זייט מענשען“.

וואס דער גאט פון אידען בני רחמנים הייסט.

„פון דיא שטעדט פון דיא פעלקער, וואס יהוה דיין גאט שענקט דיר, זאלסטו ניט לאזען לעבען קיין איין לעבעדיגע נפש... פערווישטען זאלסטו זיי, דעם חיתי, אמורי, כנעני, חוי

און יבוסי, אזוי וויא יהוה דיין גאט האט דיך געבאטען". (דברים כ')

„אזוי האט געזאגט יהוה, דער קריעגספיהרער... געה און שלאג עמלק'ן, און דו זאלסט פערוויסטען אלין וואס זיין איז, און דו זאלסט קיין רחמנות ניט האבען אויף איהם. דו זאלסט טויטען פון מאן ביז פרוי, פון יונגע מענשען ביז זייגעדיגע קינדער, פון אקס ביז שעפסיל, פון קעמיל ביז איזעל". (שמואל א' ט"ו.)

און ווען שאול האט רחמנות געהאט אויף ניצליכע זאכען און האט זיי נים פערוויסטעט און אגג'ן נים ערמארדעט, איז גאט געווארען אויף איהם שרעקליך אין גרים־צארן."

דיא ווערטער פון דעם „ווילדען" כינעזער געצען־דיענער האט געשריעבען דער קריעגסגענעראל בע־מא מיט לערך צוויי טויזענד יאהר צוריק. אין דער זעלבער צייט האט נאך ביי אידען זעהר שטארק געגאלטען דער אויבענגעבראכטער געבאט פון זייער קריעגס־גענעראל, יהוה צבאות.

און דיא היפאקריטישע הערשער פון דיא קריסטליכע וועלט, וואס גלויבען אין דיא געטליכקייט פון דיעזען אונדערבארמדיגען געבאט פון יהוה, האבען נאך דיא חוצפה צו שרייען, אז דיא כינעזען זיינען א „געלע געפאהר" פיר דיא „קריסטליכע ציוויליזאציאן"!

דיא אנטקעגען־שטעלונג בעווייזט נים, אז אידען זיינען געוועזן ווילדער וויא דיא כינעזען. דען וואס איינער זאגט, בעווייזט עבען נאך לאנג נים, אז דאס איז דער ווירקליכער כאראקטער פון זיין פאלק און זיין רעליגיאן. אבער אזוי בעווייזט ווידער אויך ניט וואס איינער זאגט אמאל עטוואס פארטשריטליכעס אין דיא אידישע הייליגע ספרים — אז דאס איז דער אלגעמיינער כאראקטער פון אידישקייט אלס רעליגיאן.

* * *

זעהר ריכטיג האט גע'טענה'ט דער הייליגער צדיק ר' שלמה מונטפייליר. „וואס?" האט ער געשריען, „וואס? מענשליכע חכמות און מענשליכע מאראל, זאגט איהר, איז אידישקייט? צוליעב דעם האט גאט געדארפט מאכען אזא רעש אויף'ן בארג סיני, ווען ער האט געגעבען דיא תורה? אזעלכע מענשליכע לעהרען האבען דאך דיא חכמים פון דיא אומות העולם אליין אויך געקענט אויסטראכטען!" — ער טענה'ט דאס געגען דעם רמב"ם און אנדערע מחקרים, וואס ווילען אלין איינרעדען, אז אידישקייט מיינט פילאזאפישע וואהרהייט און מענשליך־קלוגע מאראל־לעהרען און אז אין דעם ליגט איהר גאנצע ווערדע. ניין, שרייט ר' שלמה זעהר ריכטיג, ניין, נים מענשליכע חכמות איז אידישקייט! אידישקייט איז וואס גאט האט געבאטען און וואס דער מענש פערשטעהט גאר נים וואס פיר א טעם דאס האט און וואס עס וואלט דעם מענשליכען שכל גאר נים איינגעפאלען.

אזוי האט געזאגט א גאון מיט ארום 900 יאהר צוריק. און דאס איז ריכטיג! אידישקייט, דאס וואס עס איז טאקי נאר ספעציעל אידישקייט און נים אזוינס וואס איז יעדען בעסערן מענשליכען שכל איינגעפאלען, איז דיא אידישע רעליגיאן מיט איהרע ספעציעלע איבערנאטירליכע פינסטערע חלומות, וועלכע האבען זיך ביי אידען, גראדע אזוי וויא ביי אנדערע פעלקער, נאר געזוכט דורכצוברעכען דורך אלע אומשטענדען אלס מאכט פון פינסטערניש, אלס שטערונג פון פארטשריט און פון אלין וואס קומט פון דעם ניכטערנעם, וועלטליכען געזונדען מענשען־פערשטאנד.

פאר וואס זאלען דענקענדע מענשען נים האבען דעם מוטה ארויסצוזאגען דעם ריינעם ניכטערנעם אמת?

ב. פיינענבוים.

The Raven

BY

Edgar A. Poe

דיא ראָב[1]

איבערזעצט פון

ה. רויזענבלאט

אין אַ קאַלטער נאַכט אַ גרויער, שווער בעטריבט פון טיפען טרויער,
בין איך מיר פערזאָרגט געזעסען, גריבלענדיג זיך אין אַ בוך;
פלוצים האָט דערהערט זיך קלאַפּען, וויא פון זאַנפטע רעגענטראָפען,
וויא ס'וואָלט איילענדיג ווער טאַפען — טאַפען, זוכענדיג מיין טיהר.
„ס'איז געוויס אַ נאַכט־בעזוכער, קומט פערשפּעטיגט איצט אַהער —
בלויז נור דאָס און ק י י ן ז א ך מ ע ה ר".

איך געדיינק דאָס נאָך אַצינדער; עס איז געווען אַ נאַכט אַם ווינטער,
יעדער נאַכט־שאָטען בעזונדער האָט אַשרעק ערוועקט אין מיר;
כ'האָב מיט וועה ערוואַרט דעם מאָרגען, כ'האָב געזוכט פון ביכער באַ־גען
טרויסטונג פאַר דיא ליידענס־זאָרגען — זאָרגען אונערטרעגליך שווער:
פאַר דער שעהנהייט, וועמען ס'רופען דיא מלאכים אָן לענער (*)
וועלכע לעבט שוין דאָ ניט מעהר.

און דאָס שאָטענדיגע מינען אויף דיא פורפורנע גאַרדינען,
איבערפילט האָט מיין נשמה מיט אַ שוידערליכען גרויל.
אום דיא שרעק'נים צו פעריאָגען, האָב איך זעלבסט גענומען זאָגען:
„ס'קומט ווער איילענדיג צו יאָגען אין דער שפּעטער נאַכט אַהער;
ס'איז געוויס אַ נאַכט־בעזוכער קומט פערשפּעטיגט איצט אַהער —
בלויז נאָר דאָס און ק י י ן ז א ך מ ע ה ר".

באַלד איז דאָך מיין הערץ געוואָרען שטאַרקער, און איך האָב פול צאָרן
אויסגעשריען: „הער צו, דאַמע, בלייב אַ ווייל' נאָר שטום און הער:
כ'האָב געדרימעלט, און דיין קלאַפּען קומט וויא שווערע רעגענטראָפען;
גלייך וויא איילענד וואָלט ווער טאַפען — טאַפען, זוכענדיג מיין טיהר.
זעה איך עפען ברייט דיא טיהר אויף און איך לאַד דיר איין אַהער" —
—פינסטערנים און ק י י ן ז א ך מ ע ה ר.

איבערפילט מיט ווילדע שרעקען, האָט דיא נאַכט גענומען וועקען
אין מיין דמיון שוואַרצע טרוימען, שוידערליכע פאַנטאַזיען.

1) אַזאַ שוואַרצער פויגעל בעלאַנגענדיג צו דער קראָען־פאַמיליע.

Digitized by Google

אַז מיין האַרץ, וואָס איז געלעגען שטום, האָט שמערצליך אויסגעשריען —
און פול שוידער האָט געשטיגען דורך דער נאַכט דאָס וואָרט „לענער“!
אָפּגעענטפערט נאָר דער עכאָ האָט פון צימער דומפּ און לעער:
„בלויז נאָר דאָס און ק י י ן ז אַ ך מ ע ה ר“.

מיט דעם פייער פון דער העללע, אויפגעפלאַמט ביי מיר אין זעעלע,
האָב איך זיך צוריק אין קאַלטען, פינסטערן צימער אומגעקערט.
נאָר דערהערט האָט באַלד זיך קלעה־ער אין מיין טהיר דאָס קלאַפּען שווערער.
„איצט איז שוין קיין צווייפעל מעהרער: יעמאַנד קומט געוויס אַהער“ —
און איך עפען ברייט דיא טיהר אויף, האַלט דעם אָטהעם איין און הער —
„בלויז דער ווינד און ק י י ן ז אַ ך מ ע ה ר“.

אום מיין כעס דאַן אויסצוגיסען, האָב איך וויטהענד אויפגעריסען
טיהר און לאַדען און פון דרויסען איז אַריין אַ שוואַרצע ראַב.
לאַנג האָט זיא זיך אומגעטריבען — ענדליך האָט זיא זיך פערקליבען
אויף מיין ביוסט, און איז געבליבען קראַקענדיג דאָרט זיצען שווער.
קראַקענדיג מיט ווילדע קולות, כראַפּענדיג פערשטיקט און שווער —
„בלויז נאָר דאָס און ק י י ן ז אַ ך מ ע ה ר“.

לאַנג האָט דאַן זי שטרענג בעטראַכט מיך, ביז כ'האָב נערוועז אויש צולאַכט זיך
פון דעם שוידערהאַפטען אַנבליק, פון דער טייפליש ווילדער ראַב.
„שד!“ האָב איך גענומען ברומען — „שד, ווען וועט דיין קול פערשטומען?
זאָג: פון וואו ביזט דו געקומען, ווער האָט דיך פעריאָגט אַהער?
זאָג, דערצייל מיר, וויא מען רופט דיך, וויא דיין נאָמען איז ערקלעהר!“
און זיא ענטפערט: „ק י י ן מ אָ ל מ ע ה ר!“

לאַנג האָב איך דאַן אַ פערקלעהרטער, נאַכגעדענקט דיא מאָדנע ווערטער,
ווערטער, וועלכע האָבען ווייניג וואָס בעדייטונג געהאַט פאַר מיר.
ניט געקענט האָב איך ערקלערען זיך דעם רעטזעל, אָט דעם שווערען:
האָט געקענט פאַרבלאַנזשעט ווערען אַזאַ פויגעל גאָר אַהער?
איז נאָך ווען אַמאָל געקומען אַזאַ ווילדע ראַב אַהער,
מיט דעם נאָמען: „ק י י ן מ אָ ל מ ע ה ר“?

דאָך דיא ראַב, זיא זיצט נאָך אימער אויף מיין ביוסט ביי מיר אין צימער,
קראַקענדיג דיא זעלבע ווערטער — איהר פעלשאָט'נע זעעלען־שפּראַך —
הוין איהר קראַקען דאָ כסדר, ריהרט זיך ניט אויף איהר קיין פעדער.
פיעלע פריינדע האָבען, לײדער, מיך פערלאָזט שוין און איך קלעהר:
„איך וועסטו מיך באַלד דאָ לאָזען צו מיין שיקזאַל גרויזאַם שווער?
נאָר דיא ראַב שרייט: „ק י י ן מ אָ ל מ ע ה ר!“

איבערראַשט בין איך געוואָרען פון דעם ענטפער, פון דעם קלאָרען.
„זיכער איז דיא ראַב אַנטרונען פון אַ שיקזאַל פונקט וויא מיין;
פונקט וויא מיין קען זיין דאָס צימער, וואו עס האָט איהר אייגענטהימער,
טרויעריג געזונגען אימער פון אַ מזל וויסט און שווער —
נאָר פון אַלע זיינע ליעדער, שיינט, געבראַכט האָט זיא אַהער
בלויז דעם איינעם: „ק י י ן מ אָ ל מ ע ה ר“.

ענדליך בין איך ווילד געוואָרען, אויסער זיך צוקאָכט פון צאָרן,
האָב איך שנעל גענומען פעכטען מיט דיא פויסטען ארום זיך.
ביז ערשעפּפט פון קאַמפף פון שווערען, האָב איך זיך געזעצט מיט טרערען
און גענומען טראַכטען, קלעהרען, טרעפען חידות טיעף און שווער.

וואָס דיא ווילדע ראָב, דיא שוואַרצע, וועלכע קומט דורך נאַכט אַהער
מיינט דאָס מיט דעם קיין מאָל מעהר".

לאַנג בין איך אַזוי געזעסען, שאַרף דיא אויגען איינגעגעסען
אין דעם ווילדען, שוואַרצען דעמאָן, אין דעם העסליך בייזען שד. —
פון דעם באַלקען, פון דעם נאַסען, האָט דער לעמפּעלע צוגאַסען
טרויעריג זיין שיין, זיין בלאַסען, איבערן צימער, קאַלט און לעער,
און פון ביוסט האָט אַלין געהערט זיך נאָך איהר קראַקען דומפּפּ און שווער
רק דער זעלבער: "קיין מאָל מעהר".

ענדליך האָב איך דאָך פערלאָרען דעם געדולד, און האָב פול צאָרן
אויסגעשריען: "גאָט, צו טייפעל, הער שוין פייניגען מיך אויף!
נעם דיין פּרצוף צו פון דאַנען, געה, איך וויל דיך מעהר ניט קאָנען;
קעהר זיך אום אַהין, פון וואַנען ביזט פערבלאָנדזשעט דאָ אַהער,
לאָז מיר איינזאַם דאָ זיך בלייבען, עלענד, פונקט וויא ביז אַהער".
נאָר דיאראָב שרייט: "קיין מאָל מעהר".

"זאָג ערקלער מיר, גאָט, צו טייפעל, מאַך מיך פריי פון ווילדען צווייפעל!
האָבען בייזע ווירבעל־ווינדען דיך אַהער אין נאַכט פאַרפיהרט?
זאָגסט, וואָס האָט געקענט דיך טרייבען דאָ דיין נעסט זיך אויסצוקלייבען?
זאָג: וויא לאַנג וועסטו נאָך בלייבען אין מיין צימער, וויסט און לעער?
ווען וועסטו מיך ענדליך לאָזען מיט מיין שיקזאַל, גרויזאַם, שווער?"
און דיא ראָב שרייט: "קיין מאָל מעהר".

"נביא, מאַך מיך פריי פון צווייפעל; נביא, מלאך, שד, צו טייפעל,
איך בעשווער דיך ביי דיא הימלען, ביי דעם גאָט, וואָס איבער אונז;
זאָג מיר: וועט מיין גייסט, פול ליידען, ווען בעגעגנען אין גן־עדן
יענע הייליג שעהנע מיידעל, יענע הימלישע לענער?
וועל איך זעהן נאָך מיין געליעבטע, זאָג מיר, נביא, זאָג, ערקלעהר?!"
און דיא ראָב שרייט: "קיין מאָל מעהר".

"זאָל דאָס זיין דער לעצטער ליגען!" האָב איך וויטהענד אויסגעשריגען. —
"קעהר צוריק זיך אין דעם חושך, אין דעם נאַכטליך־שוואַרצען תהום!
לאָז קיין פעדער דאָ, קיין שוואַרצען, — צייכענס פון דיין פאַלשען האַרצען —
ריים נים אויף דאָס אַלטע שמאַרצען, אַלטע וואונדען, אַלטע וועהן;
ציה אַרויס דיין שאַרפען שנאָבעל פון מיין בוזעם ליידענד שווער!"
נאָר דיא ראָב שרייט: "קיין מאָל מעהר".

און דיא ראָב, זיא זיצט נאָך אימער אין מיין דונק'לען, פוסטען צימער,
אויבען אויף אַ ביוסט פון פּאַללאַס (*) אויף דעם געזימס איבער מין טיהר,
און דיא אויגען איהרע ווינקען ביסטרע, שפּריצענדיג מיט פונקען,
וועלכע ווערען גלייך דערטרונקען אין דעם שאָטענדיגען מעער,
און מיין שאָטען, וועלכער פלאַטערט אין דעם חשך, טיעף און שווער —
שטייגען זאָל שוין קיין מאָל מעהר!....

(*) דיא גריכישע געטין פון וויזהייט.

דער וועלט־רעטעניש

(פריי נאך ער־נסט העקעל).

עס קומט אונז אויס אָפט זיך צו טרעפען מיט מענשען, וועלכע זיינען סאָציאַליסטיש געזאָנען און צו גלייכער צייט קענט איהר זעהען וויא זיי וועלען געהען צו סליחות, וועלען פאַסטען יום כיפור און דערגלייכען. אין ערשטען אויגענבליק, דאכט זיך, וויא ערקלערט מען אזא ווידערשפרוך? אין איין פאל האנדעלט ער און דענקט לאָגיש, זעלבסטשטענדיג, און אין אן אנדערן פאל האנדעלט ער קינדיש, ער דענקט נ י ט, ער ג ל ו י ב ט. דיא ערשיינונג ערקלערט זיך גאַנץ פראָסט: וועהרענד אונזערע פראָגרעסיווע און סאָציאַליסטישע צייטונגען און זשורנאלען זוכען בעקאנט צו מאכען און צו ערקלערען דעם ארבייטער פאָליטישע און סאָציאַלע פראגען, בעריהרט מען זעהר זעלטען פראגען איבער נאטורוויסענשאפט. דארום קומט אויך אויס, אז א מענש, וועלכער איז גוט בעקאנט מיט דיא סאָציאַלע פראגען, האָט ניט דיא קלענסטע אידעע וועגען דיא איינפאכסטע נאטור־ערשיינונג. עס איז דארום קיין וואונדער נים, ווען איינער, וואָס זאָגט אפילו מיט'ן גאנצען מויל, אז ער „האָט גאָט אין דער ערד"; אין הארצען אָבער ציטערט ער שטארק פיר דעם זעלבען גאָט, דען איין אמת'ער אונגלויביגער, א וואהרער אטעאיסט קען נור דער זיין, ווער עס איז בעקאנט מיט דער נאטור און מיט איהרע געזעצען. צו ערקלערען דעם לעזער עטליכע סודות פון דער נאטור וועט זיין דיא אויפגאבע פון דיא ארטיקלען.

ע ר ש ט ע ר ק א פ י ט ע ל.

אלגעמיינער קולטור־בילד פון 19טען יאהר־הונדערט.

דער 19טער יאהר־הונדערט אָדער, ריכטיגער געזאָגט, דיא צווייטע העלפט פון 19טען יאהרהונדערט, האָט געמאכט אזעלכע געוואלדיגע פאָרטשריטע אין אלע צווייגען פון וויסענשאפט, טעכניק, אינדוסטריע, האנדעל און ז. וו., אז ווען א מענש פון 18טען יאהרהונדערט וואָלט דאָס געקענט זעהען, וואָלט ער אודאי בעהויפטעט, אז דאָס איז דיא ארבייט פון א צויבערער, פון א גאָט. דען אין דעם האלבען יאהרהונדערט איז מעהר אויפגעטהאָן געוואָרען, וויא אין דער גאנצער צייט פון דער מענשליכער עקזיסטענץ. עס איז אמת, אז אין לויף פון עטליכע טויזענד יאהר האָט מען צוזאמענגעשלעפט ציגעל, צעמענט, ברעטער, מען האָט אויסגעטריקענט דיא זומפיגע, פערפעסטעטע ערטער, מען האָט פערשאָטען דיא טיעפע אָבגרונדען, בקיצור מען האָט פאָרבערייטעט א גרויסען טהייל פון דעם מאטעריאל און א פונדאמענט פיר דיא געביידע. דער מאטעריאל איז אָבער געווען פונאנדערגעוואָרפען, צומישט, ניט געהובעלט, ניט געפאָלירט. און אָט אין דער צווייטער העלפט פון 19טען יאהרהונדערט זיינען ערשינען געניאלע ארכיטעקטאָרס, וועלכע האָבען אויפגעבויט, בענוצענדיג זיך מיט דיזען מאטעריאל, אזא קאָלאָסאלע, אזא גראנדיעזע, אזא צויבערישע געביידע, דאָס עס ווילט זיך פשוט ניט גלויבען, אז דאָס איז דיא ארבייט פון מענשליכע הענד.... פראגען, וועלכע מען האָט גערעכענט, אז מען וועט זיי קיין מאָל ניט קענען ערקלערען, זיינען פערענטפערט געוואָרען; מען איז איינגעדרונגען אין דיא הדר הדרים פון הימעל און ערד און אויסגעפאָרשט זייערע סודות. מען האָט ניט געשוינט דעם „אויבערשטען" אליין און איהם ארונטערגעשליידערט פון זיין טהראָן, וואָס איז געבויט געווען אויף אונוויסענהייט.

דורך דיא פערבעסערונג פון טעלעסקאָפ האָט מען ענטדעקט מיליאָנען פון וועלטען, וועלכע זיינען אזוי געוואלדיג גרויס, אז אונזער ערדקוגעל איז אין פערגלייך מיט זיי ניט מעהר וויא א שטויב. דער מיקראָסקאָפ דאנגעגען האָט אונז געעפענט א גאנץ נייע וועלט מיט לעבען, וואו דיא בעשעפעניסען זיינען אזוי

קליין, אז אויף א שפיץ פון א נאָדעל געפינען זיך טויזענדע פון זיי. דער מיקראָסקאָפּ האָט אונז אויך געהאָלפען אויסצוגעפינען, אז אָנהויבענדיג פון די קלענסטע בעשעפענים ארויף ביז צום מענשען גופא, זיינען אלע געבויט פון דעם זעלבען מאטעריאל, דאָס הייסט, זיי זיינען אלע צוזאמענגעזעצט פון די זעלבע צעללען. דורך די הילפע פון מיקראָסקאָפּ האָט מען אויסגעפונען, אז אלע העכערע פיעלצעלליגע אָרגאניזמען האָבען זיך ענטוויקעלט פון איין איינפאכע איינציגע צעללע, פון די „בעפרוכטעטע איי־צעללע". דאָס האָט געגעבען די מעגליכקייט צו גרינדען די צעללענטעאָריע און אויפצוקלערען די פיזיקאלישע, כעמישע און פסיכאָלאָגישע פראָצעסען פון לעבען, די דאָזיגע געהיימניספאָללע ערשיינונגען, וועלכע מען פלעגט פריהער אָנרופען „לעבענסקראפט" אָדער די „אונשטערבליכקייט פון דער זעעלע". די צעללען־טעאָריע האָט אויך די דאָקטוירים געעפענט די אויגען איבער די אורזאכען פון קראנקהייטען.

ניט ווייניגער געוואלדיג זיינען די פאָרטשריטע, וועלכע דער 19טער יאהרהונדערט האָט געמאכט אין דער ערפאָרשונג פון די אונאָרגאנישע נאטור. די פיזיק, אין אלע איהרע אבטהיילונגען, אין אָפּטיק און אקוסטיק, אין מאגנעטיזמוס און עלעקטריציטעט, אין מעכאניק און ווארמקייט, האָט געמאכט ערשטוינליכע פאָרטשריטע, און דאָס וויכטיגסטע, וואָס די פיזיק האָט אויפגעטהאָן איז, וואָס זיא האָט בעוויזען די **איינהייט פון די נאטורקרעפטע אין גאנצען יוניווערזום**.

די מעכאנישע ווארמע־טעאָריע האָט בעוויזען ווי ענג איין קראפט איז פערבונדען מיט די אנדערע און ווי איינע קען אונטער געוויסע אומשטענדען פערוואנדעלט ווערען אין די אנדערע. דער ספעקטראל־אנאליז האָט אונז איבערצייגט, אז די זעלבע שטאָפען אָדער מאטעריע, פון וועלכע אונזער ערד מיט אלעם וואָס אויף איהר לעבט, זיינען צוזאמענגעשטעלט, געפינען זיך אויף אלע פלאנעטען, זונען און די ווייטעסטע פיקסע־שטערן. די כעמיע האָט אונז בעקאנט געמאכט מיט א גאנצע מאסע שטאָפען, מכח וועלכע מען האָט פריהער גאָר ניט געוואוסט, שטאָפען, וועלכע בעשטעהען פון פערבינדונגען פון ווייניגע אונצערלייגבארע עלעמענטען (איין ערך 70) און האָבען געקראָגען די גרעסטע בעדייטונג אין פראקטישען לעבען. די כעמיע האָט אונז אויך געוויזען, אז איינער פון די עלעמענטען, דער **קוילענשטאָף**, איז דער דאָזיגער וואונדערבארער קערפער, וועלכער ווירקט אין דער אויסבילדונג פון א מאסע אָרגאנישע פערבינדונגען און שטעלט פאָר, זאָ צו זאָגען, „דעם כעמישען באזיס (גרונד) פון לעבען".

נאָר די אלע גרויסע ערפאָרשונגען פון כעמיע און פיזיק זיינען פערהעלטניסמעסיג קלייניגקייטען אין פערגלייך מיט די געוואלדיגע ענטדעקונג פון **סובסטאנץ** (מאטעריע) **געזעץ**. דיזער געזעץ, וואָס מען רופט אויך דער „קאָסמאָלאָגישער גרונד־געזעץ", בעוויזט די **אויביגע עקזיסטענץ פון שטאָף און קראפט**. די אלגעמיינע **ערהאלטונג פון ענערגיע און מאטעריע אין גאנצען יוניווערזום** און איז געוואָרען דער וועגווייזער פון דער וויסענשאפטליכער פילאָזאָפיע, וואָס גיט אונז א שליסעל צו דעם וועלטרעטענעם.

ניט ווייניגער וויכטיג איז איין אנדער געזעץ, וועלכער איז אויך א קינד פון 19טען יאהרהונדערט, נעמליך די **ענטוויקלונגס־טעאָריע**. די לעהרע וועגען ענטוויקלונג איז אפילו שוין לאנג בעפאָר אויסגעשפראָכען געוואָרען; אָבער אז דער געזעץ בעהערשט דעם גאנצען יוניווערזום און אז די וועלט גופא איז נישט אנדערש אלס איין אויביגע **ענטוויקלונג פון דער סובסטאנץ**. דעם ריזיגען אונשטערבליכען פערדינסט האָט אונז ערוויזען דער בעריהמטער טשארלז דארווין אין 1859 יאָהר. אָט די לעהרע האָט אונז פערענטפערט די „פראגע פון אלע פראגען", זיא האָט אונז געצייגט די שטעלע, וועלכע דער מענש פערנעהמט אין דער נאטור. זיא האָט אונז בעוויזען זיין יחוס און אויף וואָס פיר איין אופן ער איז ענטשטאנען.

איך וועל דאָ ניט געהן אויסרעכענען אלע ענטדעקונגען און ערפינדונגען, וועלכע זיינען געמאכט געוואָרען אין דעם 19טען יאהרהונדערט. איך וויל נאָר בעמערקען, אז דער כעמיע האָבען מיר צו פערדאנקען, וואָס מעדיצין האָט אזוי פראָגרעסירט. דורך די אָנווענדונג פון כלאָראָפאָרם, עטהער, אנטיסעפּטיקס, סערום האָבען די ליידען פון די מענשהייט זיך אונגעהויער פערקלענערט; קראנקהייטען, וועלכע זיי־

נען פריהער געווען אונהיילבאר, ווערען יעצט מיט ערפאָלג געהיילט.

בקיצור, אלעס האָט ערדייכט אזא שטופע, אז אלע מענשען וואָלטען געקענט זיין גליקליך; ליידער אָבער געניסען דיא פריכטע פון דעם געוואלדיגען פראָגרעס בלויז א גאַנץ קליינע צאָהל אויסערוועהלטע; דער גרעסטער טהייל פון דער מענשהייט ליידעט נאָך איצט גראדע אזוי וויא בעפאָר, און אפשר נאָך מעהר. עס איז אָבער דאָ א טרייסט: דיא גרויסע צאָהל דארף נאָר וועלען געניסען, און זיא קען עס לייכט ערדייכען. גליקליכערוויזע הייבט זיא שוין אָן צו וועלען.....

אַלע וועלט־רעטענישען ווערען איצט געלייזט אויף צווייערליי אופנים: ערפאהרונג און דענקען, אָדער, וויא מען רופט עס אויף'ן פילאָזאָפישען לשון, דורך עמפּיריע און ספּעקולאציאָן. ביידע זיינען גלייך בערעכטיגט און זיי העלפען זיך געגענזייטיג. איינע אָהן דיא אנדערע וועט קיין מאָל ניט געבען א ריכטיגען בעגריף איבער דער נאטור און איהרע געזעצען. פון נאטור־וויסענשאפטליכען שטאנדפונקט צוטהיילען זיך אַלע פילאָזאָפישע ריכטונגען אין צוויי קלאסען: דואליסטישע און מאָניסטישע. דער ערשטער, ד. ה., דער דואליזמוס, איז נאטירליך פערבונדען מיט דער אמונה. דער צווייטער רעפּרעזענטירט דיא מעכאנישע און מאטעריאליסטישע גרונד־בעגריפען. דער דואליזמוס צוטהיילט דיא וועלט אין צוויי גאנץ פערשידענע סובסטאנצען: דיא מאטעריעלע וועלט און דער ניט־מאטעריעלער אָדער אידעאליסטישער גאָט, וועלכער ווערט בעטראכטעט אלס דער שעפּפער און רעגירער פון דער וועלט. דער מאָניזמוס דאגעגען ערקענט אין דער וועלט נאָר איין איינציגע סובסטאנץ. „גאָט און נאטור", קערפּער און גייסט, שטאָף און קראפט זיינען אונצוטהיילבאר פערבונדען, איינע אָהן דיא אנדערע איז איין אונזין; דער דואליזמוס בעטראכטעט דעם מענשען אלס דעם „ענדציעל", אלס דאָס העכסטע בעשעפעניס, אלס איינעם, וועלכען גאָט האָט בעשאפען בצלם אלהים, האָט „אריינגעבלאָזען" אין איהם א נשמה, וועלכע בלייבט אין גוף נאָר פיר א קורצע צייט און פערלאָזט איהם נאכהער. ער, און נאָר ער, בעזיצט איין „אונשטערבליכע זעעלע".. דער גאָט ווידער איז פאָרגעשטעלט „בצלם האדם".

דער מאָניזמוס בעטראכט דיא וועלט (דעם יוניווערזום אָדער דעם קאָסמאָס) פיר אויביג, אָהן א ברעג און אָהן א גרענעץ. דיא סובסטאנץ מיט איהרע ביידע מעלות (מאטעריע און ענערגיע) פילט אויס דעם אונענדליכען רוים און בעפינדעט זיך אין איין אויביגער בעוועגונג. דיא בעוועגונג איז פון אויביג אָן אלס איין איינהייטליכע ענטוויקלונג. דיא אונצעהליגע וועלט־קערפּער, וועלכע פילען אָן דעם אונענדליכען רוים, זיינען אונטערוואָרפען דעם סובסטאנץ־געזעץ. וועהרענד אין איין טהייל פון יוניווערזום געהען לאנגזאם אונטער דיא ראָטירענדע (זיך דרייענדע) וועלט־קערפּער, ווערען אין איין אנדערן טהייל נייע וועלט־קערפּער געבילדעט. אונזער זון איז איינע פון די אונצעהליגע אונטערגעהענדע וועלט־קערפּער, גראדע אזוי וויא אונזער ערד איז איינער פון דיא אונצעהליגע אונטערגעהענדע פלאנעטען. אונזער ערד האָט דורכגעמאכט א גאנץ לאנגען פראָצעס פון אָפּקיהלונג ביז וואנען וואסער, וועלכע איז פריהער דורך דיא געוואלדיגע היטץ געווען פערוואנדעלט אין דאמפף, האָט געקענט ערשיינען אין דיא פאָרם פון פליסיגקייט. דאָס איז געווען דיא ערשטע בעדינגונג, אז אָרגאנישע לעבען זאָל קענען זיך ענטוויקלען. איבער הונדערט מיליאָנען פון יאָהרען איז נייטיג געווען, אום דאָס אָרגאנישע לעבען, וועלכע האָט זיך אָנגעהויבען, זאָל זיך ענטוויקלען, ענדערען איהרע פאָרמען און אָננעהמען דיא געשטאללט און פערשידענהייטען, וועלכע מיר זעהען איצט. נאכדעם וויא פערשידענע ענדערונגען זיינען אָנגעגאנגען, האָט זיך ענטוויקעלט דער מענש פון איין מענשען־ארטיגע אפפע.

דערפון איז צו זעהען, אז דיא זאָגענאנטע „וועלט־געשיכטע", ד. ה., דיא קורצע צייט פון עטליכע טויזענד יאָהר, אין וועלכע דיא קולטור־געשיכטע פון מענשען האָט זיך אָפּגעשפּיעלט, איז איין אויגענבליק אין דער געשיכטע פון דער פלאנעטען־סיסטעם.

דר. איזאַק אַרטמאַן

אמעריקאנער מארד־פּאָליטיק און דיא פיליפּינעס

נם האלט ביי אן עלעקשאָן און דיא פּאָליטישענס פון ביידע הערשענדע פּארטייען וועלן א סך ריידען וועגען די פיליפּינעס. דיא רעפּובליקאנער וועלען דערציילען פון דער „וואָלטהעטיגער אסימילאציאָן“, ווי די אמעריקאנער רעגירונג פּרובירט מיט גוטען צו מאכען אמעריקאנער פון דיא האלב־ווילדע פיליפּינער. און דיא דעמאָקראטען, וועלכע האָבען דאָ אין אמעריקא אוועקגענומען אלע פּאָליטישע און אפילו געוועהנליכע בירגער־רעכטע ביי צעהן מיליאָן פארבּיגע מענשען, ווילען זיך אָננעהמען פאר דיא קריוודע פון דיא פארבּיגע פיליפּינער, ווארום מען לאָזט זיי ניט ערוועהלען זייער אייגענע רעגיערונג.

אין דער סאָציאליסטישער פּרעססע שרייבּט מען זעלטען וועגען דער פיליפּינער פראגע. איך גלויב, עס וועט דיא לעזער פון דיא „צוקונפט“ גאָר ניט שאטען צו וויסען וויא אזוי דיא פרייע אמעריקאנער רעפּובליק האָט אונטעריאָכט און פערשקלאפט דעם פיליפּינער פּאָלק.

* * *

מיט א פּאָאָר יאָהר פאר דעם קריעג מיט שפּאניען האָט אין דיא פיליפּינעס אויסגעבראָכען א׳ן אויפשטאנד געגען דיא שפּאנישע רעגיערונג. ער האָט זיך געצויגען א צייט לאנג, צום סוף האָבען זיך דיא פיליפּינער געמוזט אונטערגעבען. דיא שפּאנישע רעגיערונג האָט געלאָזען דיא פיהרער פון דעם אויפשטאנד עמיגרירען און זיי זיינען אוועק אין דיא ענגלישע קאָלאָניען סינגאפּור און האָנג־קאָנג. מיט א יאָהר שפּעטער, ווען עס האָט זיך אָנגעהויבען דער אמעריקאנער קריעג מיט שפּאניען, האָט דער אמעריקאנער קאָנסול אין סינגאפּור צוזאמען מיט אדמיראל דיוואי געשיקט נאָך אגינאלדאָ און אָפּגעמאכט מיט איהם, ער זאל מאכען א נייעם אויפשטאנד אויף די פיליפּינעס; מען האָט איהם צוגעזאָגט אז דיא יונייטעד סטייטס וועלען דיא פיליפּינער העלפען געווינען זייער אונאבהענגיגקייט. אמעריקא האָט דאָ אָקאָרסט ערקלערט קריעג געגען שפּאניען, כלומרשט צו בעפרייען קיובא. דיא פיליפּינער האָבען דיא ווערטער אָנגענומען פאר אמת. אגינאלדאָ מיט זיינע חברים זיינען געקומען אויף א׳ן אמעריקאנער קריעגס־שיף קיין מאנילא. דאָרטען האָט אגינאלדאָ באלד צוזאמענגעבראכט א רעוואָלוציאָנערע ארמעע. דיא אמעריקאנער האָבען זיי געגעבען געוועהר, און דיא פיליפּינער האָבען געהאָלפען דיא אמעריקאנער קעמפּפען געגען שפּאניען. דערווייל האָט אגינאלדאָ ארגאניזירט א רעגיערונג. דיא אמעריקאנער גענעראלען האָבען זיך געהאלטען צו דער פיליפּינער רעגיערונג וויא צו א פריינדליכע מאכט. „אָפּיציעל“ אָבער האָט זיי דיא אמעריקאנער רעגיערונג ניט אנערקענט. דיא וואשינגטאָנער רעגיערונג האָט געשריעבען צו איהרע פערטרעטער אין דיא פיליפּינעס, אז זיי זאָלען למען השם זיך האלטען זעהר אסטעראָזשנע. ווארום ווער וויים, וואָס עס קען זיך טרעפען! דיא פיליפּינער האָבען פון קיין קונצען ניט געוואוסט. און ווען דיא יוניטעד סטייטס און שפּאניען האָבען אויפגעהערט דיא מלחמה און געשיקט זייערע פערטרעטער קיין פאריז וועגען שלום, האָבען דיא פיליפּינער אויך געשיקט זייערע דעלעגאטען. מען האָט זיי אָבער ניט צוגעלאָזען, און דיא יונייטעד סטייטס האָט אָבגעקויפט ביי שפּאניען דיא פיליפּינעס פאר צוואנציג מיליאָן דאָלאר.

פאר שפּאניען איז דאָס געווען א גאנץ נרטער שטיקעל געשעפט, ווארום זיא האָט שוין אין דיא פיליפּינעס איהר מאכט פערלאָרען. דיא יונייטעד סטייטס האָט דערמיט בעגאנגען א ניעדערטרעכטיגען שווינדעל: זיא האָט פשוט אָבגענארט און פערראטהען דעם רעוואָלוציאָנערען פיליפּינער פאָלק. אָהן וועלכען עס איז נאָך א פראגע אויב דיא אמעריקאנער ארמעע וואָלט אזוי לייכט איינגענומען דיא פיליפּינעס. און ווען אפילו דיא אמעריקאנער וואָלטען אליין איינגענומען מאנילא, וואָלט דאָס זיי נאָך ניט געגעבען דאָס רעכט צו פערלאנגען דאָס גאנצע לאנד. און ווייטער שפּאניען וואָלט נאָך אויך אפשר ניט אזוי גיך איינגעווילינט אָבצוטרעטען

א קאלאניע מיט אכט מיליאן מענשען. ווען זיא וואלט נאך געהאט א שטיקעל מאכט אין דיא פיליפינעס. . עס קומט אויס אז דיא פיליפינער האבען דורך זייער אויפשטאנד געגען שפאניען געגעבען דיא יענקים א טשאנס אריינצוכאפען דאס לאנד.

דער טראקטאט מיט שפאניען איז אונטערשטיצט געווארען אי פון דיא רעפובליקאנער אי פון דיא דעמאקראטען, אפילו ברייען האט געראטהען דיא דעמאקראטען אין סענאט צו שטימען פאר דעם טראקטאט. ווען ער האט חרטה געקראגען איז שוין געווען נאך אלעס.

אבקויפען דיא פיליפינעס ביי דער ארויסגעטריעבענער שפאנישער רעגיערונג איז געווען גרינג. אריינצוקריגען זיי אבער אין דיא הענד איז געווען גאר אנאנדער מעשה: דערווייל האבען נאך דיא פיליפינער געהאט א רעגיערונג און א'ן ארמעע, און א חוץ דעם האט דאס גאנצע פאלק געהאלטען מיט זיין אייגענער רעגיערונג. עס האט זיך געמוזט אויסלאזען מיט א בלוטיגען קאמפף און דיא אמעריקאנער האבען גענומען אויפרייצען דיא פיליפינער דורך אלערליי שפיצלעך און ברוטאליטעטען.

ענדליך, אין אנפאנג 1899, האט זיך אנגעהויבען דער קריעג צווישען דיא „בעפרייעטע" פיליפינער און זייערע אמעריקאנער „בעפרייער". עס מאכט ווייניג אויס ווער עס האט געגעבען דעם ערסטען שאס: דיא יענקים זאגען, אז דיא פיליפינער; פון דיא אפיציעלע אמעריקאנער בעריכטען איז קענטיג אז עס איז געווען פונקט פערקעהרט. אבער ווען אפילו דיא פיליפינער זיינען געווען דיא ערסטע צו בעפאלען דיא אמעריקאנער פאליטישע זשוליקעס, זיינען זיי געווען גאנץ גערעכט.

דיא אמעריקאנער רעגיערונג האט בעהויפטעט אז זיא קען ניט איבערלאזען דיא פיליפינער זיי זאלען זיך אליין רעגיערען, ווייל, פארשטעהט איהר, זיי זיינען ניט ציוויליזירט. דיא אמעריקאנער זיינען פערפפליכטעט זיי פריהער צו „ציוויליזירען". וואס דיא אמעריקאנער ציוויליזאטארען האבען אין דער אמת'ן געהאט אין זינען, האט פראסטערהייט אויסגעפלוידערט א יונ, א סארדזשענט אין א בריעף וואס ער האט אריינגעשיקט אין א'ן אמעריקאנער צייטונג: „דאס לאנד איז זעהר רייך, און מיר ווילען עס האבען. מיין מיינונג וויא אזוי דאס לאנד צו קריגען, איז אויסצושטעלען א פאלק סאלדאטען און אריינשיסען יעדען ניגער אין דעם ניגערשען גן עדן אריין". דיא עצה האט דער יונ געגעבען ניט מיט זיין אייגענעם שכל: דיא גאנצע מלחמה פון אנהויב אן איז געפיהרט געווארען אויף יענעם פלאן. דיא אמעריקאנער האבען גע'הרג'עט פרויען און קינדער און פערברענט דיא הייזער פון פריעדליכע איינוואהנער. עטליכע וואכען נאך דעם וויא עס האט זיך אנגעהויבען דער קריעג, דעם 20טען מערץ 1899 יאהר, האט א'ן אמעריקאנער סאלדאט געשריעבען אין א בריעף, וועלכער איז געדרוקט געווארען אין א'ן אמעריקאנער צייטונג: „דיא שטאדט טיטאטיא האט זיך איבערגעגעבען צו אונז מיט עטליכע טעג צוריק. נעכטען האט מען געפונען איינעם פון אונזערע סאלדאטען א דערשאסענעם מיט א צושניטענעם בויך. דער גענעראל האט תיכף געגעבען א'ן ארדער צו פערברענען דיא שטאדט און הרג'ענען יעדען איינוואהנער. א'ן ערך טויזענד מענער, פרויען און קינדער זיינען אויסגעקוילעט געווארען".

ווען מען האט זיך אזוי בעגאנגען מיט פריעדליכע איינוואהנער, טא קען מען זיך שוין פארשטעלען וויא מען האט בעהאנדעלט בעוואפענטע אינסורגענטען. דיא סאלדאטען האט מען געגעבען ארדערס אז קיין געפאנגענע זאל מען ניט נעהמען: געכאפט, — דערשאסען און א'ן עק. דער אונטערשיעד צווישען דיא אמעריקאנער בארבארען פון דעם צוואנציגסטען יאהרהונדערט און דעם מאנגאל טאמערלאן איז נאר בעשטאנען דערין, וואס טאמערלאן איז געווען איבערצייגט, אז וואס מעהר מענשען ער וועט אויסקוילען, וועט ער רק זיין א גרעסערער העלד, און ער איז געווען שטאלץ מיט דער גבורה פון זיינע סאלדאטען; וועהרענד דיא אמעריקאנער האבען זיך בעהאלטען וויא געוועהנליכע באנדיטען. אויף דיא פיליפינעס איז בעשטאנען א שטרענגע צענזור, פונקט ווי אין רוסלאנד, און עס איז קיין צעהנטער טהייל ניט דערגאנגען אהער פון דעם וואס עס האט זיך דארטען אפגעטהאן. אבער אין גאנצען פערשטאפען דאס מויל פון א'ן אמעריקאנער רעפארטער ווען ער האט א סענסייישאן צו בעריכטען, איז אונמעגליך. קארעספאנדענטען פון אמעריקאנער צייטונגען האבען פון אנהויב אן געמעלדעט, אז זיי האבען אליין געזעהען וויא סאלדאטען האבען געקוילעט פערוואונדעטע פיליפינער; עטליכע בעריכטען זיינען אריינגעקומען אין דיא צייטונגען דורך פריוואטע

בריעף פון סאָלדאטען צו זייערע קרובים אין אמעריקא. דיא רעגיערונג איז געצוואונגען געווען צו מאכען א סלעדסטוויע. עס איז בעוויזען געוואָרען אז א קאפיטאן האָט געהייסען דערשיסען געפאנגענע פיליפינער; א סאָלדאט איז זיך מודה געווען, אז ער האָט אליין דערשאָסען דיא געפאנגענע, ווען דער קאפיטאן האָט איהם געהייסען. וואָס איז געווען דער רעזולטאט? גענעראל אָטיס האָט געגעבען א'ן אָרדער אבצוגעבען פאָר סוד דעם סאָלדאט, וועלכער האָט אויסגעזאָגט פון חדר. מען האָט זיך באלד אָבער מישב געווען אז עס איז ניט קיין פלאן: „א פראָצעס וועט אריינמישען א סך אונזערע, האָט ראפאָרטירט א פאָלקאָווניק צו אָטיס'ען, גלייכער לאָזען דיא זאך צו רוה“.

דער גענעראל האָט דיא געשיכטע געמעלדעט נאך וואשינגטאָן, און דיא וואשינגטאָנער רעגיערונג האָט צוגעשטימט, אז מען דארף וועגען דער מעשה זיך מאכען ניט־וויסענדיג.

עס איז אָבער געווען נאָהענט צום פרעזידענשאל קאמפיין פון 1900. דיא דעמאָקראטישע צייטונגען האָבען זיך בענוצט מיט דיא בעריכטען פון דיא מערדערייען אין דיא פיליפינעס, צו אגיטירען געגען דיא רעפובליקאנער רעגיערונג.

עס האָט זיך געפונען א געוועזענער אָפיציער האָלל, פון קענזאס, וועלכער האָט אריינגעשיקט צו דעם גענעראל־אדיוטאנט קארבין א'ן אנקלאגע געגען פאָלקאָווניק פונסטאָן (דעם העלד וואָס האָט שפעטער אריינגעכאפט אגינאלדאָ) אין א מאיאָר מעטקאף, אז זיי האָבען ארויסגעגעבען אָרדערס צו שיסען געפאנגענע. ער האָט ערקלערט, אז ער קען אָנגעבען נעמען פון געוועזענע סאָלדאטען און אָפיציערען וואָס זיינען בערייט צו זאָגען עדות איבער דיא אנקלאגע.

דער קריעגסמיניסטער עליהו רוט האָט דאמאלס געאָרדערט א'ן אונטערזוכונג געגען דעם מאיאָר, און דאָס נאָר צו ער האָט געהייסען דערשיסען „איין געפאנגענעם“. ניט איבערהויפט צו ער האָט ארויסגעגעבען א'ן אָרדער צו הרג'ענען געפאנגענע. אי דער קלעגער, אי דער אָנגעקלאָגטער, אי די מייסטע עדות זיינען שוין געווען צוריק אין דיא יונייטעד סטייטס, אָבער דיא אונטערזוכונג איז געפירט געוואָרען אין דיא פיליפינעס. דיא אונטערזוכונגס־קאָמיטע איז בעשטאנען פון אָפיציערען. איינער פון דיא עדות, אויף וועלכען דיא אנקלאגע האָט זיך בערופען האָט זיך דערוויל איבער א נייעס אָנגעגעבען פאר א כאָלדאט אין דיא פיליפינעס. פריהער האָט ער געהאט געמאכט א'ן אפידייוויד, אז ער האָט אליין געזעהען, וויא דער מאיאָר האָט דערשאָסען א פיליפינער, וועלכער איז געשטאנען אויף דיא קניע און האָט זיך געבעטען מען זאָל איבער איהם רחמנות האָבען. איצטער אָבער, אז מען האָט דעם סאָלדאט געבראכט פאר דיא אָפיציערען, האָט ער אביסעל איבערגעביטען זיינע ווערטער: „דער מאיאָר איז טאקי געווען דערביי ווען אימיצער האָט געשאָסען דעם געפאנגענעם פיליפינאָ, אָבער ער אליין, דער עדות, האָט בשעת מעשה געקוקט ערגעץ אָן א זייט און ער האָט ניט געזעהען, ווער עס האָט געשאָסען“. איי, וואָס ער האָט פריהער געשוואָרען אנדערס, איז ער דעמאָלט געווען שכור. דיא אונטערזוכונגס־קאָמיטע האָט בעריכטעט צוריק קיין וואשינגטאָן, אז זיא האָט ניט געפונען קיין בעוויז „דאָס דער מאיאָר האָט דערשאָסען א געפאנגענעם פיליפינאָ“. דערמיט האָט זיך דיא געשיכטע געענדיגט. דערמיט האָט דיא רעגיערונג געגעבען צו פערשטעהן דער גאנצער אמעריקאנער ארמעע, אז מען מעג הרג'ענען געפאנגענע און פערוואונדעטע מענשען און עס וועט דערפאר גאָר ניט קומען.

דיא בארבארישע ארט וויא דיא אמעריקאנער האָבען געפיהרט דעם קריעג געגען דיא פיליפינער איז בעוויזען דורך דיא אָפיציעלע סטאטיסטיק וואָס דיא אמעריקאנער רעגיערונג האָט אליין פערעפענטליכט. אין א קריעג צווישען ציוויליזירטע נאציאָנען קומט אויס געוועהנליך א'ן ערך פיער — פינף פערוואונדעטע אויף איין גע'הרג'עטען. אזוי איז עס געווען אין דעם בירגער־קריעג און אין דעם ענגלישען קריעג געגען דיא בורען. ביי דיא פיליפינער אָבער איז געווען פונקט פערקעהרט: אויף יעדען פערוואונדעטען איז אויסגעקומען פיער — פינף גע'הרג'עטע.

דיא אמעריקאנער קולטור־טרעגער האָבען איבער־א־נייעס איינגעפיהרט אין דיא פיליפינען דיא שפאנישע אינקוויזיציאָן. דיא געוועהנליכע מעטהאָדע איז געווען דיא „וואסער־קור“. א געוועזענער סאָלדאט האָט שפעטער בעשריעבען פאר א קאָמיטע פון דעם סענאט אין וואשינגטאָן וויא מען האָט געמוטשעט א פרעזידענט פון א דאָרף, וועלכער האָט ניט געוואָלט אויסזאָגען וואו עס געפינען זיך דיא אינסורגענטען. מען

האָט דעם מאַן געבונדען און אוועקגעלעגט אונטער דעם קראַן פון א גרויסען פאַס מיט וואַסער. מען האָט איהם מיט געוואַלט געעפענט דעם מויל און גענומען גיסען איהם וואַסער פון קראַן אין האַלז אריין. ווען זיין בויך איז געוואָרען פול, האָט מען מיט די פיס אויסגעקוועטשט צוריק דיא וואַסער פון איהם און אָנגעהויבען איבער־א־נייעס דאָסזעלבע. דאָס האָט געדויערט עטליכע מינוטען. דיא גאַנצע צייט איז א דאָלמעטשער געשטאַנען ביי איהם צוקאָפּענס און האָט רק געזאָגט: „זאָג אויס". דער מאַן האָט אָבער ניט געוואָלט אדער ניט געהאַט וואָס אויסצוזאָגען. דעמאָלט האָט מען גערופען דעם וואָיענעם דאָקטאָר און ער האָט געהייסען דעם מאַן שטעלען צוויי קאַנעס, איינע דורך'ן מויל און דיא אנדערע דורך'ן נאָז צו דערזעלבער צייט. ווען דיא רפואה האָט ניט געווירקט, האָט דער דאָקטאָר געהייסען אריינשיטען זאַלץ אין דיא וואַסער. דאָס האָט געווירקט, דער אונגליקליכער מאַן האָט אָנגעהויבען צו רעדען.

דיא וואַסער־קיור איז געווען א געוועהנליכער מיטעל וועלכען מען האָט אָנגעווענדעט אַלע מאָל ווען מען האָט געזוכט ארויסצוקריגען נאַכריכטען פון דיא פיליפּינער. דאָס איז אָבער ניט געווען דער איינציגער מיטעל. איין אָפיציער האָט זיך מודה געווען, אז ער האָט געקאָרמעט ארעסטירטע פיליפּינער מיט געזאַלצענע פיש אָהן א טראָפּען וואַסער: „דיעזע דיעטע — האָט ער געשריעבען אין זיין פּאָקאַזאַניע — האָט געהאַט א'ן אויסגעצייכענטע ווירקונג. נאָך אַכט־און־פערציג שטונדען האָבען זיי אויסגעזאָגט אויף זעכציג מענשען". זיין פּאָלקאָווניק וועלכער האָט געפיהרט דיא סלעדסטוויע, האָט רעקאָמענדירט אז מען זאָל דעם העלד פּריילאָזען, ווייל ער איז געווען „זעהר ענערגיש אין דער ערפילונג פון זיין פפליכט. ער האָט געהאַנדעלט צום וואָהל און בעסטען פון דער ארמעע, אפילו ווען ער האָט געמאַכט א פעהלער"...

און מען האָט איהם טאַקע פריינעלאָזען!...

אַנאַנדער אָפיציער האָט איינגעשניטען א שטיק פלייש ביי איין ארעסטירטען, איינגעוויקעלט אין דערין א שפּענדעל און צוגעבונדען דאָס צום פוס. דעם אָפיציער האָט מען גאָר ניט געטהאָן.

וועגען דעם בעריהמטען מאַיאָר וואַלער, וועלכער איז שפּעטער גע'משפט געוואָרען פאַר דעם וואָס ער האָט אויסגע'הרג'עט מאַססענווייז צעהן־יאָהריגע קינדער, איז בעריכטעט געווען אין א'ן אמעריקאַנער צייטונג אין מאַנילאַ אז עטליכע פיליפּינער האָט ער לאַנגזאַם פּעו־מאַרטערט צום טויט. מען האָט זיי צוגעבונדען צו דיא ביימער, געשאָסען זיי אין דיא פיס און איבערגעלאָזען זיי איבערנאַכט צוגעבונדענערהייט. אויף מאָרגען איז מען ווידער געקומען און איבער־א־נייעס געטהאָן דאָסזעלבע. עטליכע פון זיי האָבען דאָס אויסגעהאַלטען פיער טעג נאָכאַנאַנד, ביז וואַנען דער טויט האָט זיי בעפרייעט פון דער אמעריקאַנער אינקוויזיציע. די זאַך איז קיינמאָל ניט אונטערזוכט געוואָרען, די פּראָצעסען אָבער זיינען געווען ניט מעהר וויא א קאָמעדיע. צוויי אָפיציערען האָט דער קריגסגעריכט אנערקענט פאַר שולדיג וואָס זיי האָבען אויפגעהאַנגען אַכט איינוואָהנער אויף צעהן סעקונדען, כדי זיי דערמיט צו צווינגען אויסצוזאָגען וואו עס זיינען בעהאַלטען אינסורגענטען. זיי זיינען פעאורטהיילט געוואָרען צו א „רעפּרימאַנד", דאָס הייסט, דער געריכט זאָל זיי אויסריידען אז עס פּאַסט ניט אזוי צו טהאָן.

יעדע מלחמה איז א באַרבאַריי, נאָר דיא מענשהייט איז נאָך ניט געקומען צו אזא מדרגה, אז זיא זאָל קענען אויסקומען אָהן מלחמה: וואָס איז א רעוואָלוציאָן ווען ניט מלחמה? אָבער אזוי וויט האָט מען געדענקט איז מען שוין געקומען, אז דיא מלחמה ווערט געפיהרט נאָר געגען דיא פיינדליכע ארמעע, ניט געגען דעם גאַנצען פאָלק. אָבער דער קריעג אין כינאַ און שפּעטער אין דיא פיליפּינען האָט בעוויעזען, אז אַלע כלומרשט ציוויליזירטע נאַציאָנען זיינען נאָך געבליעבען דיזעלבע ווילדע וויא פאַרצייטען. וויא דיא אמעריקאַנער האָבען געפיהרט דעם קריעג אין דיא פיליפּינעס, האָט בעשריעבען פון דאָרטען א'ן אָפיציער'ס פרוי אין דעם פילאַדעלפיא „לעדזשער" דעם עלפטען נאָוועמבער 1901:

„אונזערע סאָלדאַטען האָבען קיין רחמנות ניט געהאַט. זיי האָבען גע'הרג'עט מענער, פרויען און קינדער, געפאַנגענע, אינסורגענטען, און גלאַט פערדעכטיגע פּערזאָנען, אָנהויבענדיג מיט צעהן יעהריגע אינגלעך. זיי בעטראַכטען א פיליפּינאָ ערגער וויא א הונד. אונזערע סאָלדאַטען האָבען אריינגעפּומפּט געזאַלצענע וואַסער אין דיא מענשען כדי דאַדורך זיי צו צווינגען רעדען; זיי האָבען געכאַפּט פריעדליכע מענשען און מיט א שעה שפּעטער, אָהן א שום בעוויז

אז די לייט זיינען אינסורגענטען, האט מען זיי געשטעלט אויף א בריק און דערשאָסען אייניצ־ווייז און געלאָזט די קערפּער שווימען, דערמיט צו ווייזען א ביישפּיעל פאר אנדערע".

די אלע פאקטען זיינען פאָרגעלעגט געוואָרען דעם 4טען פעברואר, 1902, אין א פעטישאָן צום סענאט, וועלכע איז אונטערשריעבען געוואָרען פון א סך בעריהמטע שריפטשטעלער, פראָפעסאָרען און אנדערע פראָמינענטע מענשען. דער סענאט האט אויפגעשטעלט א'ן איינגענע אונטערזוכונגס־קאָמיטע, פאר וועלכער עס זיינען פאָרגעלעגט געוואָרען א מאסע דאָקומענטען און א סך בירגער האָבען געזאָגט עדות.

די פּראָטאָקאָלען פון דער אונטערזוכונגס־קאָמיטע פאַרנעהמען א פאָר טויזענד געדרוקטע זייטען. איך וויל דאָ נאָר פאָרברענגען צוויי ביישפּיעלען, וועלכע בעווייזען דעם כאראקטער פון די אמעריקאנער אָפיצירען און סאָלדאטען.

א ראָטע אמעריקאנער האט געזוכט א פּיליפּינער אָפיציער, וועלכער איז ערגעץ געזעסען בעהאלטען. וויא זיי זיינען אזוי געגאנגען דורך א וואלד, זיינען זיי צוגעקומען צו א הייזעל, וואו עס זיינען געווען צונויפגעקליבען א קאָמפּאַניע פּיליפּינער: מענער, פרויען און קינדער. עס איז געווען פרעהליך און עס האט אויסגעזעהן וויא א חתונה. די אמעריקאנער האָבען קיין וואָרט ניט געזאָגט און באלד גענומען שיסען. צוויי מענער און איין פרוי זיינען געפאלען גע'הרג'עט, איין פרוי און צוויי קינדער זיינען פערוואונדעט געוואָרען. די הויז האָבען די אמעריקאנער העלדען פערברענט און זיינען זיך אוועק צוריק אין לאגער. קיין איינציגער פון די מערדער איז ניט בעשטראָפט געוואָרען.

אנאנדער עדות האט דערצעהלט, וויא א ראָטע סאָלדאטען זיינען געקומען אין א פּרידליכען דערפעל און האָבען געצוואונגען יעדען איינוואָהנער פון דרייצעהן ביז פינף־און־פערציג יאָהר צו ארבייטען עטליכע מאָנאטען אויסצוהאקען דעם ארומיגען וואלד. די זונן פלעגט ברענען ביי טאָג, און ביי נאכט איז געווען פייכט, אָבער די מענשען האָבען ניט געהאט וואו צו לעגען זיך אָפּרוהען; פאר ניינציג פערזאָנען זיינען געווען סך הכל צוויי פּאַלאטקעס, וואו עס איז געווען פלאַץ נאָר פאר 16 אנידערצולעגען זיך. זיי האָבען געבעטען, מען זאָל זיי כאָטש געבען א ראָגאָזשע אונטערצובעטען, אָבער אפילו דאָס האט זיי דער קאפּיטאן ענטזאָגט. און וועהרענד זיי האָבען געטהאָן שקלאַפען־ארבייט פאר די „ציוויליזירערס", האט דער קאפּיטאן ארויסגעשיקט סאָלדאטען זיי זאָלען פערניכטען די רייז און פיש וואָס די איינוואָהנער האָבען אָנגעגרייט פאר זיך, ווארום ער איז זיי חושד געווען, אז זיי גיבען שפּייז צו די אינסורגענטען.

אליהו רוט, דער גרויסער ניו יאָרקער לאָיער, וועלכער איז די גאנצע צייט געווען קריעגס־מיניסטער, האט דאָס אלעס גאנץ גוט געוואוסט; ווען די זאך איז אויפגעדעקט געוואָרען ביי דער אונטערזוכונג אין סענאט, האט ער געטהאָן וואָס ער האט נאָר געקענט צו פערדעקען די פערברעכען פון דער ארמעע. נאָר די אמעריקאנער זאָגען דאָך פאָרט, אז זיי זיינען א ציוויליזירטע נאציאָן, האט מען נאטירליך געמוזט ווייזען פאר דער וועלט, אז פערברעכער לאָזט מען ניט אונבעשטראָפט. מען האט אָבער גוט אויסגעקליבען די פערברעכער: קיין איינציגער אָפיציר איז ניט פּראָצעסירט געוואָרען פאר אָנווענדען פייניגונגען—דאָס איז ווי עס שיינט ניט בעטראכט געווען אלס א פערברעכען, דאָס איז מלחמה. צוויי אָפיציערען זיינען פעראורטהיילט געוואָרען פאר רייב צו א „רעפרימאנד"", דאָס הייסט: מען האט זיי געזאָגט: „שעמען זיא זיך, הערר קאָזאק". מאיאָר וואלער איז גע'משפט געוואָרען פאר מאָרד, וואָס ער האט געהייסען דערשיסען אונשולדיגע פּיליפּינער. אָבער די ריכטער זיינען געווען אייגענע מענשען און מען האט איהם ערקלערט ניט־שולדיג. ווען ער איז געקומען צוריק אין די יונייטעד סטייטס, האָבען זיינע לאנדסלייטע אין נאָרפאָלק, אין סטייט ווירדזשיניא, איהם געגעבען א באנקעט און געשענקט איהם א'ן עהרען־שווערד. ווירדזשיניא איז א דעמאָקראָטישער סטייט; מיט פערציג יאָהר צוריק איז ער אליין געווען אין אויפשטאנד געגען די רעגירונג פון די יונייטעד סטייטס.

דער איינציגער פון די מערדער וועלכער איז בעשטראָפט געוואָרען, איז געווען גענעראל דזשייקאָב סמיט, וועלכער האט ארויסגעגעבען דעם בעריהמטען אָרדער אויסצוקוילען אין דער פּראָווינץ סאמאר אלע זכרים עלטער פון צעהן יאָהר. דאָס מיליטער־געריכט האט איהם פעראורטהיילט צו דער שרעקליכער שטראָפע: „טו בי אדמאָנישט". דאָס הייסט, מען זאָל איהם אויפמערקזאם מאכען אז דאָס טאָר מען ניט. רוזוועלט האט איהם אויסגעשלאָסען פון דער ארמעע. די גאנצע ארמעע אָבער האט געהאל־

טען פאר סמיטה'ן. דער קאָררעספּאָנדענט פון דעם „באָסטאָן העראָלד" האָט בעריכטעט וואָס א'ן אָפיציער האָט איהם געזאָגט אין דיא פיליפינען וועגען סמיטה'ס פאלל: „ווען דער אמעריקאנער פאָלק איז איבערצייגט אז דיא צושטענדע וועלכע דיא פאָליטיק פון דער רעפובליקאנער פארטיי האָט פעראורזאכט, זיינען ניט אויסצוהאלטען, טו זאָלען זיי פאָדערן א חשבון פון יענער פארטיי. דיא רעגיערונג איז ניט געזעסען אין דער פינסטער. דער קריעגס־דעפארטמענט האָט געמוזט וויסען וואָס עס טהוט זיך, זאָל מען נאָכקוקען דיא לייט אין וואשינגטאָן".

מען מוז צוגעבען, אז אין דערין איז דער אָפיציער ניט גאנץ אונגערעכט. מיסטער עליהו רוט, דער מאן וועלכער האָט געמאכט דעם נאָמיניישאָן ספּיטש פאר רוזוועלט'ן אין שיקאגאָ, איז געוועזען מעהר שולדיג וויא זיינע ווערקצייג. נאָך מיט א יאָהר פריהער פאר גענעראל סמיט'ס פּראָצעס האָט א רעפובליקאנער ציישונג געמעלדעט, אז דער קריעגסמיניסטער האָט בעשלאָסען „צו פערפאָלגען אין דיא פיליפינען א פאָליטיק פון אונטעריאָכונג אָהן קיין שום רחמנות. ווען דיא איינגעבאָרענע וועלען זיך ניט בויגען פאר דער רעגיערונג, וועלען זיי פערפאָלגט און אויסגעקוילעט ווערען, ביז וואנען עס וועט ניט בלייבען קיין סימן פון ווידערשטאנד געגען דיא אמעריקאנער רעגיערונג. עס איז אונאנגענעהם, אבער נויטהווענדיג".

וויא מען האָט דאָס געמאכט, האָט שפּעטער דערצעהלט גענעראל בעלל אין א'ן אינטערוויו מיט א רעפּאָרטער פון דער „ניו יאָרק טיימז". דען 3טען מאי, 1901: א זעקסט־חלק פון דער בעפעלקערונג פון לוסאָן, האָט ער געזאגט, זיינען גע'הרג'עט געוואָרען אָדער אויסגעשטאָרבען פון קראנקהייטען וועהרענד דיא ערשטע צוויי יאָהר פון דעם קריעג אויף דיא פיליפינען. דאָס מאכט אויס זעקס־הונדערט טויזענד מענשען. א רעפובליקאנער קאָנגרעסמאן, וועלכער איז געוועזען אין דיא פיליפינען מיט דריי יאָהר צוריק, האָט דערצעהלט אין אן אינטערוויו: „מען בונטעוועט ניט אין נאָרטהערן ליסאָן, ווייל עס איז ניטאָ, ווער עס זאָל בונטעווען זיך. דאָס לאנד איז „אויסגערייניגט" געוואָרען אויף א זעהר ענטשיעדענעם אופן. דער אויבערשטער אין הימעל ווייס נאָר וויפיעל פיליפינאָס זיינען בעגראָבען געוואָרען. אונזערע סאָלדאטען האָבען קיין געפאנגענע ניט גענומען: זיי האָבען אויסגעקערט דאָס לאנד וויא מיט א בעזים; וואו זיי האָבען אָנגעטראָפען א פיליפינאָ, האָבען זיי איהם דער'הרג'עט".

נאטירליך, אין אזא קאמפף האָבען דיא פיליפינער ניט געקענט אויסשטעהן. דער אויפשטאנד געגען דיא אמעריקאנער איז דערשטיקט געוואָרען, און איצטער האָבען מיר א גובערניע, וועלכע ווערט רעגיערט אויף א רוסישען פלאן. קיין קאָנסטיטוציאָן, קיין דזשורי, קיין פרעססםרייהייט; א רעגיערונג פון אמעריקאנער טשינאָווניקעס, וואָס געגען זיי איז פאָניע גנב א הונד. און דיא רעאקציאָנערע אמעריקאנער פרעססע מיט דיא רעאקציאָנערע פראָפעסאָרען קוועללען פון פערגניגען, אז ענדליך האָט מען אין אמעריקא אנערקענט דיא פאלשקייט פון דער רעקלערישאָן אָוו אינדעפּענדענס, אז אללע מענשען זיינען כלומרשט פריי און גלייך און אז על פי יושר מוז דיא רעגיערונג שטיצען זיך אויף דעם ווילען פון דעם פאָלק, איבער וועלכען זיא רעגיערט. דאָס זיינען אלין פרעצערענטען וועלכע מ׳קלייבט זיך צו בענוצען דאָ היע אין יונייטעד סטייטס. דיא ארמעע איז פערגרעסערט געוואָרען, דיא מיליץ איז דורך א נייעם געזעץ געשטעלט געוואָרען אונטער דיא קאָמאנדאָ פון דעם פרעזידענט. און זיא מעג צו יעדער צייט אויפגעפאָדערט ווערען פון איין סטייט אין א'ן אנדערען. דער פרעזידענט קען דורך דעם נייעם געזעץ אין א קורצער צייט ארויסשטעלען א האלבען מיליאָן סאָלדאטען. ווער עס איז דער פיינד פאר וועמען מען גרייט זיך. האָט איהר פון קאָלאָראדאָ אביישפּיעל. סאָלדאטסקער דעספּאָטיזמוס הויבט זיך שטענדיג אָן פון דעם פרעמדען פיינד און פערברייטעט זיך שפּעטער אויף דעם „אינערען פיינד".

* *

און דעם אמעריקאנער פאָלק הארט דאָס וויא דיא וואנט. מיט פיער יאָהר צוריק האָט דיא דעמאָקראטישע פארטיי אָנגענומען אן אנטי־אימפעריאליסטישען פלענק. אין איהר פלאטפאָרם, אָבער דיא וואוטערס זיינען געבליבען קאלט. אין 1902 האָבען זיך דיא דעמאָקראטען אליין אָפּגעקיהלט. וואָס איז דיא האלטונג פון דער סאָציאליסטישער פארטיי אין דער פיליפינער פראגע? דיא פלאטפאָרם דערמאָנט זיא ניט. דער שטאנדפונקט פון דיא פארטיי־מעמבערס איז ערקלערט געוואָרען מיט פיער יאָהר צוריק אין אן ארטיקעל פון דעבס'ן אין דעם „סאָשעל־דעמאָקראטיק־העראָלד". וואו ער זוכט

צו בעווייזען, אז דיא פיליפינער פראגע און אנטי־אימפעריאליזמוס זיינען אלץ אזעלכע פראגען, וואס אינטערעסירען נאר דיא קאפיטאליסטישע קלאסע, פאר דער ארבייטער קלאסע זיינען זיי נאר זייטיגע זאכען. אויף דערויף איז נאטירליך פאראן א וויסענשאפטליכער פירוש. דיא אימפעריאליסטישע פאליטיק שטאמט פון דעם קאפיטאליזמוס, מחמת דיא קאפיטאליסטען זיינען געצוואונגען צו זוכען רק נייע מארקעטס: דיא פעקטארים וואקסען, מי פראדוצירט רק מעהר וואארען, דעם ארבייטער גיט מען אבער נאר א טהייל פון דעם, וואס ער פראדוצירט, און יעדער פארשטעהט, אז מיט איין דאלאר קען מען ניט קויפען קיין סחורה אויף צוויי דאלאר. נו, ווען דיא ארבייטער קויפען ניט, טו איז שוין ניטא ווערמען צו פארקויפען אין דער היים. ווארים א חוץ דיא ארבייטער וויפיעל מענשען איז נאך פאראן — א הויפען קאפיטאליסטען? וואס קענען זיי פארצעהרען? אלזא בלייבט פאר זיי נאר צו זוכען א מארקעט אין אויסלאנד, און דערפון ווערן מלחמות. שריי געגען דעם חיזוקים, עס העלפט ניט. כל זמן עס בעשטעהט דער קאפיטאליזמוס, מוז ער זוכען נייע מארקעטס; על כן האבען מיר סאציאליסטען דעריבער ניט וואס צו דרעהען זיך דיא קעפ, עס וועט קומען דיא סאציאלע רעוואלוציאן, אונזערע גענאסען וועלען בעקומען דיא רעגירונג אין זייערע הענד, דעמאלט וועט קומען א סוף צו דעם אימפעריאליזמוס.

איך וויל דא ווייט ניט אריינלאזען זיך אין דיא טעארעטישע פראגען. דאס וועל איך אפשר אן אנדערס מאל טהאן. קורץ גערעדט, איז דיא גאנצע טעאריע פאלש. ערשטענס, איז אויסער ענגלאנד נאך ערגעץ דיא ארבייטער־קלאסע ניט קיין מאיאריטעט. אין אמעריקא געפינען זיך וויינינסטענס אזוי פיל פארמערס, — ניט געדונגענע פארם־ארבייטער, נאר בעלי־בתים — וויפיעל עס זיינען פאראן לאהן־ארבייטער; ווייטער געפינט איהר א סך מעהר וויא א מיליאן קאפיטאליסטען, קרעמער און אלערליי ביזנעס־לייט. ווען אן ארבייטער פערלעבט צעהן דאלאר א וואך און א ביזנעס־מאן פערלעבט — לאמיר זאגען וויינינג — פופציג דאלאר א וואך, טו גיט אויס דיא מיטעלקלאסע אזוי פיעל וויא דיא גאנצע ארבייטער קלאסע. אלזא, געפינט זיך שוין א מארקעט אין דער־היים א חוץ דער ארבייטער־קלאסע? היינט נעהמט דיא זאך פון דער אנדער זייט: כדי דיא פיליפינער זאלען קענען קויפען אמעריקאנער וואארע, מוזען זיי דאך האבען געלד; פון וואנען־זשע זאל זיך ביי זיי נעהמען געלד? זיי מוזען פערקויפען זייערע וואארע, דאס הייסט, אין דעם וועלט־האנדעל פערקויפט מען וואארע פאר וואארע; ווען דיא אמעריקאנער קאפיטאליסטען האבען זיך כלומרשט ניט וואו אהינצוטהאן מיט זייער אייגענע וואארען, טו וואס וועט זיי העלפען, אז זיי וועלען דיא אמעריקאנער וואארען אויסבייטען אויף פיליפינער?

דיא גאנצע טהעאריע איז אונזין. דיא קאפיטאליסטען זוכען צו פערכאפען פרעמדע לענדער, ניט כדי צו מאכען דיא אויסגעהונגערטע און אפגעשונדענע פיליפינער אדער טשיינעזער פאר זייערע קונדען, נור צוליעב דיא מיינס. דיא לענדער, וועלכע זיי ווילען אריינקריגען אין זייערע לאפעס און בעארבייטען מיט ביליגע הענד. עס איז ניט האנדעלס־פאליטיק, עס איז פשוט רויב־פאליטיק. און אין דעם רויב בעטהייליגען זיך א חוץ קאפיטאליסטען נאך אנדערע באנדיטען, וואס ווילען גיך רייך ווערן. אין אמעריקא בעזאנדערס איז פאראן א גרייסע געזעלשאפטליכע קלאסע, דיא פאליטישענס, וועלכע האבען זיך דורך דעם רויב פארשאפט טויזענדער פאליטישע דזשאבס. דיא אמעריקאנער רעפובליק האט בעטראטען דעם וועג פון דעם אלטען רוים. מיר האבען שוין היינט א געזעצליכען אונטערשייד צווישען אמעריקאנער בירגער און אמעריקאנער אונטערטהאנען. מיר האבען פאר דיא פראווינציעס א רעגיערונג [illegible] „פראקאנסולען" און בודלער פון יעדער ארט. דיא פרייע אמעריקאנער רעפובליק האט בעוויזען, אז א גאנצער פאלק קען פונקט אזוי אונטערדריקען א פרעמדען פאלק וויא דיא ערגסטע דעספאטישע מאנארכיע.

יצחק אייזיק בן אריה צבי.

די גרויסע וועלט=דראמע

זאגט פראמעטעאוס צו יופיטער דעם גאט:
איך זאל דיר עהרען? פאר וואס?
האסטו דען דיא שמערצען געהיילט
א מאל פון דער ליידענדען?
האסטו דען דיא טרערען געשטילט
א מאל פון דעם געפאלענעם?
וואס האט מיך צום מאן געבילדעט, אויב ניט
דיא אלמעכטיגע צייט
און דער עוויגער שיקזאל,
וועלכע זיינען מיינע העררען און דיינע"?
(פון געטהע'ס פראמעטעאוס).

פראמעטעאוס דער ליכט־ברענגער.

ווען דער מענש האט נאך געלעבט אין דער צייט פון זיין קינדהייט, האט שוין זיין פארשטענדער געדאנק גע־זוכט די אויפקלעה־רונג פון די גרויסע פראגען פון דער וועלט דראמא, דיא געהיימניס־פאלע און אונפערשטענדליכע פראבלעמען (אויפגאבען) פון דעם לעבען. דעם מענשענס גייסט איז געוועזן בעאונרוהיגט מיט דיא ערשיי־נונגען פון דעם קאסמאס (אלל־וועלט) און פון זיין סאציאלען לעבען, וועלכע האבען ניט גע־קענט איינשטימען מיט זיינע פארשטעלונגען פון גערעכטיגקייט. דאס גאנצע מענשען־גע־שלעכט האט געליטען פון אונוויסענהייט און נויט. די גרויסע מעכטע פון דער נאטור פלעגען אינערווארטעט קומען און אונגליקליך מא־כען אונשולדיגע מענשען מיט פערפלייצונגען, מיט שרפות, מיט וואולקאנישע אויסברוכען, מיט שטורם־ווינדען א. ז. וו. ארום זיך האט ער געזעהען, וויא א ברודער שטעהט געגען א ברו־דער: קיין פערגיסט דאס בלוט פון הבל'ן.

דאס בלינדע „מזל" גיט גליק און צופרי־דענהייט דעם שלעכטען און אונגערעכטען, און פערקעהרט, דעם גוטען מענשען קומט דוקא אן צרות און יסורים. ווען מען וויל און מען דארף לעבען, קומט פלוצלונג דער טויט, און ווען מען רופט דעם טויט, ציהען זיך אהן א סך דיא ביט־טערע, פינסטערע טעג. פאר וואס איז דאס אזוי? ווער האט עס אזוי איינגעריכטעט? ווער בעשאפט דיזע דראמאטישע אויס־בריכע און צוזאמענשטויסונגען אין מענשען'ס לעבען? איז דאס לעבען א דראמא, וואו יעדע ערשיינונג קומט דורך געזעצליכע אורזאכען? אדער איז עס א שרעקליכע טראגעדיע, וואו יעדעס אונגליק קומט אהן א פאר וואס, דורך באטאלע, אונאויפקלעהרבארע, דעספאטישע מעכטע, וועלכע דער מענש קען ניט פערענ־דערן און אונטער וועלכע דער מענש דארף זיך גאר אהן שאלות אונטערווארפען?....

ניט נור דאמאלס אין דיא אלטע צייטען, זאגאר יעצט זיינען דא זעהר ווייניג מענשען, וועלכע קענען זיך בערוהיגען מיט'ן ראטה פון א פאעט־פילאזאף, וועלכער זאגט:

„בליק אומהער, אה פריינד, און זעה
זארגזאם, וויא דער חכם זעהט:
וואס פערגעהען מוז, פערגעהט,
וואס בעשטעהען קען, בעשטעהט,
וואס געשעהען וויל, געשעהט....."

אין דער לעבענס־דראמא, וויא מיר האבען פריהער געזאגט, האט דעם מענשען זעהר גע־שראקען דער טויט. אבער דיא שטערבליכקייט האט איהם געגעבען דעם ערשטען אימפולס, דעם ערשטען שטויס צו דענקען פון אונשטערב־ליכקייט, געראדע וויא דיא ענדליכקייט פון אלע זאכען, וואס ער האט געקענט אויפפאסען מיט זיין אויג, האט איהם געפיהרט צו דענקען פון

אונענדליכקייט; דיא קורצע צייט פון זיין לעבען — צום בעגריף פון עוויגקייט. דיא אונבעשטענדליכקייט פון דעם מענשענס מיינונגען – צום בעגריף פון אזעלכע וואהרהייטען, וועלכע זאָלען זיין אבסאָלוט; דאָס הייסט אזעלכע וואהרהייטען, וועלכע זאָלען קענען בלייבען עוויג אונפערענדערט און ניט אבהענגיג פון מענשען'ס ענטוויקלונג און פראָגרעס, אזעלכע וואהרהייטען, וועלכע זאָלען בלייבען זעלבסטשטענדיג אָהן דעם מענשען'ס סוביעקטיווען „איך"....

דיא פאנטאזיע און פאָרשטעלונגס־קראפט פון מענשען זיינען איהם געקומען צו הילפע און האָבען איהם בעשאפען אזעלכע העכערע וועזענס, וועלכע זיינען אונשטערבליך, אזעלכע העכערע „עטוואָס'ען", וועלכע רעגיערען איבער דיא קרעפטע פון דער אלל־וועלט און האָבען דיא השגחה אויף דעם מענשען'ס שיקזאל און אויף דיא עראייגניסע פון זיין לעבען. געוויס, דיזע העכערע „עטוואָס'ען" האָבען ניט בעלאנגט צו דעם ריעזען־פערזאָנאל פון דעם וועלט־טהעאטער און האָבען זיך ניט געקענט ערניעדריגען צו שפיעלען ראָלען אין דיעזער גרויסער דראמא. זיי זיינען געוועזען דיא דירעקטאָרען און מענעדזשערס פון דיזען קאָלאָסאלען „שפיעלהויז." וועמען זיי האָבען געהאלטען פיר א „בטאר", האָבען זיי געגעבען גרויסע „מארקען", און דיא „פורציעס", דיא באהעלפערס, וויפיעל זיי האָבען זיך ניט אָנגעשטרענגט צו שפילען, האָבען דאָך געקריעגען א מכה!

דער וואָס פערפאסט יעצט א דראמא, רופט זיך אווטאָר, און אויב זיין „פלעי" געפעלט ניט, הייסט מען איהם באלד נעהמען דעם וועג. דיא וואָס האָבען פערפאסט דיא גרויסע וועלט־דראמא, זיינען גערעכענט געוועזען פאר דיא העכסטע אָטאָריטעטען, און צו אנערקענען זייער אונפעהיגקייט און הייסען זיי נעהמען דעם וועג, האָט זיך געפאָדערט פיעל צייט און פיעל קאמפף...

פעסטשטעלען דיא עקזיסטענץ פון אָטאָריטעטען קען מען נאָר מיט דאָגמען. דאָגמא איז א מיינונג, וועלכע ווערט מיט דער צייט פערשטיינערט. עס איז א מין אוקאז מיט דער אונטערשריפט פון אן אָטאָקראט: „ביט פאָסעמו"... דאָגמען פערשמידען דעם מענשען'ס גייסט, ערלויבען איהם צו דענקען נאָר אין א געוויסען אופן און לאָזען ניט צו קיין שאלות אין פאָרשונגען.... אָבער וויא באלד דאָגמען פאנגען זיך אָן צו קריסטאליזירען, פאנגט אָן דעם מענשען'ס געדאנק צו אונטערזוכען און צו קריטיזירען. דער געדאנק שטרעבט זיך צו בעפרייען, און דער מענש טרעט ארויס מיט אן אָפענעם פראָטעסט. דער פאָרשטעהער פון פרייען געדאנק זעהט נאָר דעם קאָמישען אין לעכערליכען אויסדרוק פון דיא עקזיסטירענדע וועלט־אנשויאונגען און שטרעבונגען און דיא גאנצע וועלט בעטראכט ער אלס א גראנדיעזע קאָמעדיע. דאָס איז סקעפטיציזמוס.

סקעפטיציזמוס הייסט: דער מענש איז אין ספקות. ער צווייפעלט, ער גלויבט ניט מעהר אין דעם, וואָס מען האָט פריהער געגלויבט. ער פערשטעהט דיא אונגרינדליכקייט פון דיא הערשענדע מיינונגען און פאנגט אָן צו זוכען וואהרהייטען, אבסאָלוטע וואהרהייטען. ווען דיא אלטע מיינונגען זיינען צערשטערט, ווען דיא אנערקענטע אָטאָריטעטען זיינען אראָפגעשמיסען פון זייערע טראָנען, און קיינע אבסאָלוטע וואהרהייטען זיינען נאָך ניט געפונען; ווען אלע טעמפלען פון גייסט בלייבען שטעהן לעער און אויף דיא גרויסע פראגען פון דער וועלט־דראמא געפינען זיך קיינע ענטפערען; ווען אלעס, וואָס איז געוועזען הייליג, איז פערשפאָטעט און צו חוזק געמאכט און קיין נייער הייליגטהום איז נאָך ניט ערפונדען — דאן פאנגען אָן דיא געפיהלען צו רעדען שטארקער פון'ם פערשטאנד, און דער מענש בעטראכט דאָס לעבען אלס א טרויעריגע, פאטאלע, שרעקליכע טראגעדיע — דאָס איז פעסימיזמוס.

צום ביישפיעל: נאָך דער גריכישער טראגעדיע איז געקומען דיא רוימישע קאָמעדיע און נאָך איהר דיא פאסיוויטעט פון קריסטענטהום. טויזענדער יאָהרען האָבען געדארפט אוועק ביז דאָס סאָציאלע לעבען האָט זיך ענטוויקעלט ביז דער דראמא.

יעדע היסטאָרישע עפּאָכע פון דעם מענשען'ס גייסטיגע ענטוויקלונג. פאנגט זיך אָן און ענדיגט זיך מיט סקעפטיציזמוס. פון אנפאנג קומט דער סקעפטיציזמוס פון אונוויסענהייט, וועלכער איז מעהר טראגיש, וויא קאָמיש. דיא מאסען אין יעדע געזעלשאפט זיינען קאָנבערוואטיוו און אונענטוויקעלט. דיא פאָרטגעשריטענע עלעמענטען פון דער געזעלשאפט האָבען שוין לאנג אָנגענומען און אנערקענט א גאנצע רייהע פון נייע מיינונגען, בעשליסע אין איינפיהרונגען, און דיא מאכען צווייפלען נאָך לאנגזאם ווערען דיא בעשליסע פיר אלע אונ־

צווייפעלהאפט. עס ארבייט זיך אויס א גאנצער בארג פון גייסטיגע געזעצע און סיסטעמען; און אזוי וויא דער אידישער גאָט האָט אויפגעהויבען דעם בארג סיני איבער דיא קעפּ פון אידישען פאָלק און האָט זיי געצוואונגען צו זאָגען: „נעשה ונשמע (מיר וועלען פאָלגען און הערען)". אזוי הויבען אויף אלע אָטאָריטעטען זייער בארג פון דאָגמען און בעשליסע איבער דיא קעפּ פון דיא מאסען. אָבער דיא מאסע שרייט נאָך „נעשה ונשמע". און דער פרייער געדאנק פון מענשען פאנגט שוין אָן צו רעוואָלטירען. דיא מאסע דענקט נאָך, אז דאָס לעבען איז א טראגעדיע, און דיא קריטישע אויג קוקט שוין אויף'ן לעבען, וויא אויף א קאָמעדיע. עס געשעהט, וואָס מיר האָבען פריהער בעמערקט.

דער סקעפּטיציזמוס צושטערט דאָס אנערקענטע, דיא אלטע אָטאָריטעטען. דאן קומט א פעריאָדע פון פּעסימיזמוס. יעדע היסטאָרישע עפּאָכע איז אן אקט פון דיעזער גרויסער וועלט־דראמא. אין דיא אנטראקטען הערשט אונארדנונג, און א צוזאמענשטויס פון געדאנקען, אידעען און פאָרשטעלונגען.

אלע פעלקער האָבען פּאָעטישע לעגענדען און ערצעהלונגען וועגען טיטאַנען, גרויסע און שאַפּענדע העלדען, וועלכע האָבען גענומען אויף זיך דעם קאמפּף געגען דיא דעספּאָטישע אָטאָריטעטען. דער גייסט פון אנטאגאָניזם, פון ווידערשפּרוך און פּראָטעסט, איז פערקערפּערט געוואָרען אין געוויסע מעכטיגע פּערזאָנען, פון וועלכע עס דערצעהלען אונז וואונדערבארע און שעהנע פאָלקס־דיכטונגען....

* * *

ביי דיא גריעכען האָט דער שטרייט פון דיא שוואכע שטערבליכע מיט דיא מעכטיגע אונשטערבליכע געפיהרט דער געטליכע פּ ר אָ מ ע ט ע א ו ס. ער איז אליין געוועזען א גאָט און דערפאר זיינען דיא אויסדריקע פון זיין פּראָטעסט און פון זיין סקעפּטיציזמוס געוועזען מעכטיגער. ער האָט ערקלערט דיא געטער אן אפענעם קאמפּף און איז ארויסגעטרעטען אלס א פערטהיידיגער און בעשיצער פון דיא שוואכע, ארמע מענשען, וועלכע האָבען געליטען פון דער אונגערעכטיגקייט און דעספּאָטישען ווילען פון דיא געטער. ער איז געוועזען דער פאָרשטעהער פון פרייען געדאנק און האָט געוואגט צו פערניינען דאָס, וואָס אלע האָבען געהאלטען הייליג און העכער פון קריטיק.

ביי דיא א ז י א ט ע ן, וועלכע זיינען פויל און אָבגעשוואכט פון דיא קלימאטישע און אנדערע פיזישע אומשטענדען, אין וועלכע זיי לעבען און פון וועלכע זיי ווערען געניינט מעהר צו פאטאלע אנשויאונגען — ביי דיא אזיאטען האָט דער סקעפּטיציזמוס געפיהרט, וויא מיר האָבען פריהער ערצעהלט וועגען דעם לעהרער ב ו ד ד א, צור זעלבסט־פערניינונג, צו דער נ י ר ו ו א נ ע. ביי דיא געזונדע און מונטערע גריעכען איז בעשאפען געוואָרען א מונטערער און געזונטער סקעפּטיציזמוס. א מעכטיגער און בעדייטענדער פּראָטעסט געגען דעם, וואָס האָט געשיינט אונגערעכט צו זיין, געגען דעם, וואָס מאכט דאָס לעבען פיר א טראגעדיע. דיא רייכע און פּאָעטישע פאנטאזיע פון דיא גריעכען האָט פּראָדוצירט א מיטהאָלאָגישען קעמפּפער פּראָמעטעאוס. דיזע וואונדערבאר שעהנע און אינהאלטס־רייכע פאָלקס־לעגענדע וועגען דעם גרויסען גערעכטיגקייטס־קעמפּפער, אין וועלכער עס ווערט אויסגעדריקט דיא וועלט־אנשויאונג פון דיא גריעכען און א געוויסע ריכטונג פון זייער געדאנק, — דיזע שעהנע לעגענדע איז דראמאטיזירט געוואָרען פון דעם גרויסען גריכישען דיכטער און פילאָזאָף ע ס ח י ל אָ ס.

דיא מערקווירדיגע דראמא פון עסהילאָס מיט'ן נאָמען „פּראָמעטעאוס" איז א וועלט־דראמא, ניט נור דערפאר, ווייל עס איז א קלאַסישעס זשעניאלעס ווערק. עס איז א וועלט־דראמא,, ווייל עס רעפּרעזענטירט א גרויסע היסטאָרישע עפּאָכע פון מענשענס לעבען, ווייל אין איהר ווערט מיט העלע פילאָזאָפישע און פּאָעטישע פארבען געשילדערט דיא עוויגע שטרעבונג פון דעם מענשען'ס געדאנק צור פרייהייט און זעלבסטשטענדיגקייט.

פּראָמעטעאוס, דיזער מעכטיגער טיפּ פון קאמפּף און פּראָטעסט, האָט בעגייסטערט דיא גרעסטע דענקער און פּאָעטען דער וועלט. פון איהם האָבען גערעדט אלע דיא גרויסע מענשען, וועלכע האָבען זיך אינטערעסירט מיט דיא פּראָבלעמען פון אונזער לעבענס־דראמא.

וועגען איהם האָבען פילאָזאָפירט און געזונגען, אויסער עסחילא'ן, סאָקראטעס און פּלאטאָ, זשיאָרדאנאָ ברונאָ און קאמפּאַנעללאָ, הערדער און פיכטע, שעללי און באיראָן, געטהע און היינע.

אין דער מיטהאָלאָגיע, אין דער געטער־געשיכטע פון אלע פעלקער, אין דער סקאנדינאַווישער „עדדא", אין דער אידישער ביבעל, אין

דיא אלטע לעגענדען פון גריעכענלאנד, אין דער
„זענדאוועסטא”, אין דיא „וועדא” און „ריגווע־
רען” פון דיא אָריענטאלישע פעלקער, — איי־
בעראל האָט דער לעבהאפטער געדאנק פון מענ־
שען געשאפען א סקעפטישען עלעמענט, א
מאכט פון אנאליז, אלס א געגענזאץ צו דיא
זעלבסטהערשענדע אָטאָריטעטען, צו דאָגמען
און טראדיציאָנען. דער פרייער גייסט פון
דעם אמאָליגען מענשען האָט זיך ניט אימער
אָהן פראָטעסט אונטערוואָרפען אונטער דעם
יאָך פון שקלאפעריי, און ער האָט געמורמעלט
נעגען דיא „אויבערשטע”... איהם האָט גע־
קרענקט, פאר וואָס זיינע קרעפטען זיינען בע־
שרענקט, זיינע שטרעבונגען צום גליק געהינ־
דערט, זיינע ווינשע ניט ערפילט. און דיזע
גייסטיגע ריכטונג זיינע האָט אימער אויסגע־
דריקט א פאנטאסטישער קעמפפער, א גאָט־
רעוואָלוציאָנער, א העלד, א פערניינער און
פראָטעסטאנט! מיט זייערע ליפען האָט דיא
מענשהייט אויסגעשפּראָכען איהר אונצופרידענ־
הייט. פראָמעטעאוס איז דער ערשטער סקעפ־
טיקער פון'ם אלטען גריעכישען פאָלק. דאָס
איז דיא ערוואכונג פון דעם ערשטען געדאנק
צו רופען דעם מענשען פון זיין פאסיווען צו־
שטאנד צו אקטיוויטעט.

אָט איז אין קורצען דער אינהאלט פון דער
לעגענדע וועגען פראָמעטעאוס: דער שטאָל־
צער און אלמעכטיגער גריעכישער גאָט צ ע־
א ו ס, דער אויבער־קאָמאנדיר פון אלע גע־
טער, האָט מיט פעראכטונג און גרויזאמקייט
בעהאנדעלט דאָס מענשען־געשלעכט. דיא
שמערצען פון'ם מענשען, זיין נויטה און אר־
מוטה האָבען איהם, אלס העכערען וועזען, ניט
אינטערעסירט. זיין הערשענדע מאכט האָט
ניט געוואוסט פון קיין בעשרענקונגען און זיין
לוסט האָט ניט געדולדעט קיין הינדערניסע. ער
האָט געוואָרפען דונערען און בליצען אויף דיא
קעפ פון אלע אונגעהאָרזאמע. דאָס מענשען־
געשלעכט איז געזעסען אין דער פינסטערניס,
אָהן פ י י ע ר און אָהן ל י כ ט. און דא־
רום האָבען זיי ניט געוואוסט פון קיין אינ־
דוסטריע און קיין קונסט. דאָס ליכט איז גע־
ווען אין דיא הימלען ביי צעאוס'ן. פראָמעטע־
אוס האָט ניט געקענט פערטראָגען אזא אָרד־
נונג. ער איז אָפען אויפגעשטאנען געגען זיין
„אויבער־גאָט” און דיא גאנצע פמליא של מעלה.
ער האָט אוועקגענומען ביי דיא הימלען דאָס
פייער און האָט עס איבערגעגעבען צו דיא ליי־
דענדע מענשען. דאָס הימלישע פייער האָט זיי
געגעבען דאָס ליכט פון וויסענשאפט און
קונסט, האָט געפיהרט צור ענטוויקלונג פון
פערשיעדענע נוצליכע האנדווערקע און אינ־
דוסטריעלע אונטערנעהמונגען — א שריט פון
פאסיוויטעט צו אקטיוויטעט, פון טראגעדי צו
דראמא. פראָמעטעאוס האָט געאָפפערט זיין
אייגענעם גליק, אום גרינגער צו מאכען דעם
שיקזאל פון מענשען'ס לעבען. ער האָט גע־
קעמפפט פיר די שוואכע, ליידענדע מענשען און
פיר די פערוואָרפענע גערעכטיגקייט.

דער אידישער אלמעכטיגער גאָט י ה ו ה
האָט אויך ניט פערגונען דעם מענשען דיא
פריכטע פון ע ־ץ ה ד ע ת און ע ץ
ה ח י י ם, וועלכע האָבען געוואקסען אין זיין
אייגענעם פארק, אין גן עדן. דער אידישער
פראָטעסטאנט איז א מין נחש, א שלאנג, א
שטן, אן איבעררייִדער און פערפיהרער, גאָטס
פערזענליכער שונא. יהוה אויף צו להכעיס
האָט דיזער שטן איינגערעדט חוה'ן, דיא ערשטע
פ ר ו י, דיא מוטער פון מענשען־געשלעכט,
ארויבצוטרעטען געגען דעם ווילען פון'ם אל־
מעכטיגען און ניט פאָלגען זיינע אונגערעכטע
פאָדערונגען. ה ו ה האָט געגעסען פון דיא
פערבאָטענע פירות און האָט נאָך איהר מאן
א ד ם'ן אויך געגעבען צו עסען. דערפון איז
געקומען דער גרויסער „זינדען־פאל” פון מענש־
ליכען געשלעכט און זיינע שרעקליכע רעזולטא־
טען—דער טויט... די פרוי איז געווען דיא מוטער
פון מענשען. זיא איז געווען דיא מוטער און
אורזאכע פון טויט. אין דער גרויסער וועלט־
דראמא האָט דיא פרוי געשפּיעלט דיא הויפט־
ראָלע, און זיא האָט פעראורזאכט דיא שרעק־
ליכע אויפלעזונג און ביטערע ענדע. דיא ער־
שטע דראמאטיסטין פון דער וועלט, וויא איהר
זעהט, איז געווען מאדאם חוה אדם'ס.... וועגען
דיזער לעגענדע פון זינדען־פאל, דעם טויט, דעם
קאמפף פון דיא געפאלענע מלאכים מיט יהוה
און וועגען דער אויפגאבע פון דעם שפעטערן
פראָטעסטאנט געגען אלטע דאָגמען, י ש ו ע
ה נ ו צ ר י, און דיא אלע קריסטליכע גרויסע
וועלט־דראמען, וועלכע זיינען אויף דיזער
טהעמא געשאפען געוואָרען, וועלען מיר ריידען
שפעטער. יעצט קעהרען מיר זיך אום צוריק
צו דער גריעכישער לעגענדע וועגען פראָמעטע־
אוס.

דיא גריעכישע וועלט־דראמא ווערט אויך
ניט געשפּיעלט אָהן א דראמאטיסטין. דיא

„פרוי" האָט דאָ אויך צו שפּילען א גרויסע און פעראנטוואָרטליכע ראָללע. ניט פראָמעטעאוס אליין איז געוועזן א רעוואָלוציאָנער געגען דעם גרייכען צעאוס. זיינע סקעפּטישע אנשויאונגען זיינען אויך איבערגעגאנגען צו זיינע צוויי ברידער עפימעטעאָס און אטלאס. זיי ווערען אויך אויפגעבראכט אויף דער אונגערעכטער אויפפיהרונג פון דעם מלך מלכי המלכים און זיי ווערען אויך רעוואָלוציאָנערען. צעאוס בעשטראָפט דיזע הימלישע ניהיליסטען גרייזאם, ווי א וואהרער הימעל־צאר.... פראָמעטעאוס ווערט דורך דער געטליכער אדמיניסטראציאָן פערשיקט אויף דיא וויסטע בערג פון קאווקאז, וואו ער ווערט צוגעשמידט צו א פעלז מיט אייזערנע קייטען און וואו אן אָדלער קומט טאָג־טעגליך און עסט זיין לעבער, וועלכער וואקסט יעדען טאָג אָב צוריק... דער אונגעהאָרכזאמער אטלאס ווערט בעשטראָפט דערמיט, וואָס מען וואַרפט ארויף אויף זיינע פלייצעס דיא הימלען, און ער מוז עוויג האלטען אויף זיך דעם גאנצען רקיע השמים. אטלאס האָט געוואגט צו שיקען זיין מורמעל געגען דעם הימעל און זיינע איינוואהנער, און דערפאר מוז ער נעביך עוויג שטעהן מיט דיזער שווערער לאסט אויף דיא שולטערן.... און ווען ער וועט פאלען אונטער זיין שווערער משא וועט צוזאמען מיט איהם איינשטירצען דיא גאנצע הימעלשע געטער־סיסטעמע.... וואָס פאר א גרויזאמע שטראָף! דעם רעוואָלוציאָנער צווינגען אונטערצוהאלטען דעם טהראָן פון'ם מאָנארך!.....

פיר דעם דריטען ברודער עפימעטעאָס האָבען די געטער אויסגעפונען דיא ערגסטע שטראָף: זיי האָבען בעשאפען פון זיינעטוועגען א ווייב.... דיזע פרוי, מיט'ן נאָמען פאנדאָרא, איז בעשאפען געוואָרען פון אלע עלעמענטען פון דער מוטער ערד. און וויל דיא דריי ברידער זיינען ארויסגעטרעטען אלס פיינדע און פערטהיידיגער פון דעם מענשען'ס געשלעכט, האָט „דיא פרוי" פאנדאָרא זיי געבראכט אלע קראנקהייטען, אלע חולאת'ן און שמערצען, פון וועלכע מענשען ליידען יעצט. פאנדאָרא'ן האָבען מיר צו פערדאנקען, וואָס מיר האָבען אזוי פיעל דאָקטאָרען, דענטיסטען און אפּטייקערס.....

פראָמעטעאוס'ן האָט זעהר געקרענקט, פאר וואָס דיא געטער אליין זיינען אונשטערבליך און דעם מענשען'ס לעבען איז אזוי קורץ. יעדענפאלס, אום גרינגער צו מאכען און צו פערבעסערען דעם מענשען'ס לעבען, האָט ער צוזאמענגעקליבען אלע קראנקהייטען און ווייטאָגען און האָט זיי פערשפּארט אין א שקאטולקע, וועלכע ער האָט פערזיגעלט מיט זיין חתימה. דיא פרוי פאנדאָרא, וועלכע איז בעשאפען פון אלע עלעמענטען דער ערד, האָט זיין זיעגעל אויפגעבראָכען און האָט צוזעעט און צושפּרייט צווישען דעם מענשען־געשלעכט אלע חולאת'ן, אלע קראנקהייטען... אלעס וואָס איז געוועזן אין דיזער וואונדערליכער שקאטולקע, איז אויסגעפלויגען. אויף'ן דעק איז נאָר געבליבען איין זאך, דאָס איז: דיא האָפנונג...

אין דער גרויסער דראמא פון עסחילאָס'עס „פראָמעטעאוס" זיינען אין א פּאָעטישער און פילאָזאָפישער פאָרם אויסגעדריקט דיא שטרעבונגען, דיא אויפגאבע און דער קאמפּף פון דיזען געטליכען קעמפּפער, דיעזען פאָרשטעהער פון מענשליכען גייסט, וועלכער שטרעבט צו פרייהייט און וואהרהייט.

פראָמעטעאוס איז צוגעשמידט צו איינע פון דיא פעלזען פון דיא קאווקאזער בערג. אָדלערס צועסען יעדען טאָג זיין לעבער, זיינע אינעווענינגקייטען, גראדע אזוי וויא דיא אינערע וועלט פון יעדען אידעען־קעמפּפער ווערט צוגעסען פון צווייפעל און זעלבסט־אנאליז. אָבער דער אינערער קאמפּף פון יעדען טיטאן און גרויסען קעמפּפער איז פערבאָרגען פון דיא ארומיגע, און דיא קייטען, מיט וועלכע דיא גאָטהייט שמידט איהם צו דיא פעלזען פון אלטע טראדיציאָנען, קענען ניט פערשמידען זיין געניאלען געדאנק און זיין פרייען גייסט. דער וואהרער קעמפּפער איז און בלייבט דער זשעני פון פראָטעסט! דיא געטליכע אייגענשאפטען פון צעאוס זיינען: געוואלד, קייטען, גרויזאמקייט. דיא געוועהר פון פראָמעטעאוס זיינען דער קריטישער געדאנק און דיא שטרעבונג צו דער פרייהייט. צעאוס זיעגט, אָבער פראָמעטעאוס טריאומפירט....

בעדייטענד און אינהאלטסרייך איז די סצענע אין עסחילאָס דראמא, וואו עס ווערט געשילדערט, וויא צום איינגעשמידעטען טיטאן קומט דער רודף שלום'ניק, דער גאָט קראָטאָס, וועלכען צעאוס האָט געשיקט צו מאכען אן ענדע פון קריעג. מיט קראָטאָס'ן ערשיינט דער כאָר, וועלכער שטעלט פאָר דיא עלעמענטען פון דער בעגרענצטער מיטעלמעסיגקייט און אונווירדיגע פראקטישע האלטונג.... זיין מעסיג

און־פראַקטיש — ניט שטרעבען צו קיינע פערענדערונגען און ניט קריגען זיך מיט דיא אַטאָריטעטען — דאָס פּראָפּאַגאַנדירט שטענדיג דער אונדענקענדער, צופריעדענער רודף שלום־ניק דעם אונרוהיגען קעמפּפער....

אין עסחילאָס דראמא שפּיעלען דיא ראָללע פון דיזע פראַקטישע ראטהגעבער קראָטאָס און דער כאָר; אין דעם אידישען בוך „איוב" שפּיעלען דיזע ראָללען זיינע דריי פריינדע; אין „האמלעט" שפּיעלט דיזע ראָללע פּאָלאָניוס; אין „פאוסט" — דער פיליסטער װ א ג נ ע ר. קראָטאָס ניט צו פערשטעהען פּראָמעטעאוס'ן, וויא נאריש עס איז צו שטרייטען מיט דעם, ווער עס איז מעכטיגער פון אונז. און ראטהעט איהם זיך צו ענטזאגען פון זיינע איבערצייגונגען און מאכען פרידען מיט צעאוס'ן. דער כאָר און קראָטאָס ווידערהאָלען איהם דיא בעקאנטע פרינציפּען פון פּאָליציי־מאָראַל: „מיט א שטארקערען פון דיר פאנג זיך ניט אָן און מיט א רייכערען פערקריעג זיך ניט...."

ניט דער אלמעכטיגער צעאוס אליין און ניט זיין שלית מיוחד קענען פערשטעהן, וואָס איז עס פאר א שכל זיך אָנצונעהמען פיר קליינע אונווירדינע מענשעלאך און וואָס קען דערפון געווינען דער אונשטערבליכער פּראָמעטעאוס. נאָך וואָס דארפען דיזע שוואכע ברואים דאָס ליכט פון וויסען און אויפקלעהרונג? זייער גאנצעס לעבען איז איין אויגענבליק און אלע זייערע שטרעבונגען זיינען אנשטרענגונגען פון מילבען!.... און ווען זאָגאר פּראָמעטעאוס'ן זאָל געלינגען צו פערבעסערען דאָס לעבען פון דיזע פעראכטעטע ברואים, וואָס וועט איהם ארויסקומען, וואָס פאר אן אינטערעסע האָט ער דערביי?... איז כדאי צו ליידען דערפאר, וואָס דיזע מילבען, וועלכע רופען זיך מענשען, וועלען האָבען ליכט און פייער?

פּראָמעטעאוס דענקט אָבער ניט פון פּראָפיט און פערזענליכע אינטערעסען. ער זעהט אונטערדריקטע און וויל זיי בעפרייען. זיי זייגען פרעמדע, זיי זיינען ווייט פון דעם געטליכען קעמפּפער, אָבער ער טהוט עס ניט צוליעב פריינדשאַפט, ער טהוט עס אין נאָמען פון גערעכטיגקייט און פרייהייט. ער זעהט שוואכע און קומט זיי צו הילפע מיט זיין מאכט. ער זעהט פּאסיווע מענשען און וויל זיי מאכען אקטיוו. ער אנערקענט ניט דיא אַטאָריטעטען, וויל ניט בלינד זיי פאָלגען, צווייפעלט. אויב דאָס, וואָס עקזיסטירט, מוז בלייבען אין אזא מיזעראבלען צושטאנד. ער איז בעאונרוהיגט פון דיא אלע צרות, וועלכע פאלען אויף דיא ליידענדע הילפלאָזע און אונשולדיגע. ער שטימט ניט איין מיט דער מיינונג פון דיא „אויבערשטע". אז פייער און ליכט דארפען בלייבען אין דיא הימלען. ווען דער אָרימער מענש זיצט אין דער קעלט און אין דער פינסטער, און ער רופט צום קאמפף און פּראָטעסט! זיין סקעפּטיציזמוס שוינט ניט דעם אלמעכטיגען צעאוס'ן און אלע טראדיציאָנען, אויף וועלכע ער שטיצט זיך. פּראָמעטעאוס וויל בעפרייען דעם פערמידטען געדאנק און אויפמונטערן דעם דערשראָקענעם מענשליכען גייסט. פון זיין מעכטיגען סקעפּטיציזמוס ציטערט דער טהראָן פון צעאוס, און פיר דיא געטער בלייבט ווייניג פּלאץ אין דיא הימלען. מיט א געוואגטע האנד האָט ער צו דיא מענשען דאָס ליכט פון דיא הימלען ארונטערגעטראָגען און צו דיא געטער האָט ער זיך געווענדעט, וויא דיא פאנטאזיע פון גרויסען דיכטער שטעלט עס פאָר מיט דיזע ווערטער:

„געטער! איך בין קיין גאָט!
אונד בילדע מיר זאָ פיעל איין אלס איינער.
אונענדליך? אלמעכטיג? —
וואָס קענט איהר?
קענט איהר דען ווייטען ראַום
דעס הימעלס אונד דער ערדע
מיר באַללען אין מיינע פויסט?
פערמעגט איהר צו שיידען
מיך פון מיר זעלבסט?...."

יעקב גאָרדין

דיא הפקר־וועלט אין קאָלאָראדאָ

ווען מען לעזט דיא בעריכטען וועגען די שרעקענס־הערשאפט אין דיא מינען־דיסטריקטען פון שטאאט קאָלאָראדאָ, גלויבט זיך גאָר ניט, אז דאָס קען פּאָרקומען אין א רעפּובליק, וועלכע שטאָלצירט אזוי מיט איהר קאָנסטיטוציאָן, מיט איהרע פּאָליטישע פרייהייטען, מיט איהר פעדעראטיווער אָרגאניזאציאָן, אום צו געבען וואָס מעהר זעלבסט־פערוואלטונג דעם פּאָלק.

עס דוכט זיך, ווי איז דאָס מעגליך, דאָס אין אזא פרייער רעפּובליק זאָל מען קענען ארעסטירען, ארויסיאָגען, פייניגען און זאָגאר מערדערן בירגער אָהן שום דין ומשפט, איינפאך „אדמיניסטראטיוונים פּאָריאדקאָם“, און נאָך אפילו מיט וועניגער צערעמאָניעס און מעהר רציחה וויא אין רוסלאנד; עס דוכט זיך, וויא איז דאָס מעגליך, דאָס א גאנצער פרייער שטאאט זאָל דערלאָזען א הייפעלע מינען־אייגענטהימער טרעטען אונטער דיא פיס דיא קאָנסטיטוציאָן און פייפען איף אלע געזעצע, אום אויסצופיהרען זייערע רויבערישע צוועקען; עס דוכט זיך, וויא איז דאָס מעגליך, אז דיא גאנצע געזעצגעבונג פון א שטאאט זאָל אונטערגעקויפט ווערען, אז דער גובערנאטאָר, וואָס איז ערוועהלט געוואָרען צו בעשיצען דיא אינטערעסען פון פּאָלק, זאָל קענען האנדלען נעגען אלע געזעצע און זיך פיהרען וויא א דעספּאָט, וויא א'ן עכטער רוסישער גובערנאטאָר; עס דוכט זיך, וויא איז דאָס מעגליך, אז דיא מיליץ, די מיליטערישע מאכט פון שטאאט, זאָל איינפאך *פערדונגען ווערן* צו דיא מינען־בעזיצערס, אום צו אונטערדריקען, שטיקען און ווערגען דיא אונגליקליכע מינען־ארבייטער; עס דוכט זיך, וויא איז דאָס מעגליך, אז דיא ריכטער זאָלען געבען זייער הסכמה אויף אזעלכע אונגעזעצליכע האנדלונגען; עס דוכט זיך, וויא איז דאָס מעגליך, אז דער פּרעזידענט פון דיא פעראייניגטע שטאאטען זאָל זיך ניט אריינמישען, אום צו בעשיצען דיא אָפּפער פון דעם טעראָר פון דיא מינען־בעזיצער, און זאָל אפילו ניט ענטפערן אויף דיא פּעטיציאָנען און קלאגען פון דיא קרבנות; עס דוכט זיך, וויא איז דאָס מעגליך, אז ביידע גרויסע פּארטייען פון לאנד, דיא רעפּובליקאנישע און דעמאָקראטישע, האָבען אויף זייערע קאָנווענציאָנען, וואו זיי האָבען אויסגעקליבען זייערע קאנדידאטען פיר פּרעזידענט און אָנגענומען זייערע פּלאטפאָרמען (פּראָגראמען) האָבען קיין וואָרט ניט געזאָגט וועגען דעם — אָבער דאָס זיינען אלץ פאקטען, טרויעריגע, הערצרייסענדע פאקטען, וועלכע זיינען בעשטעטיגט געוואָרען אין קאפּיטאליסטישע צייטונגען און זאָגאר אין אָפיציעלע דאָקומענטען און בעריכטען!

יא, וויא מען זאָל זיך ניט וואונדערן, נאָר א וואהרע הפקר־וועלט הערשט שוין א יאָהרצייט אין קאָלאָראדאָ. א הפקר־וועלט, וועלכע ווארפט א בלוט־רויטהען שיין אויף דער גאנצער קאפּיטאליסטישער געזעלשאפט און צייגט, וויא ווייט אונזער „פרייע“ רעפּובליק איז בעהערשט פון דעם אלמעכטיגען דאָלאר, וויא ווייט זיא איז שוין *אין ארענדע* ביי אלץ א קלענערער צאָהל פינאנץ־קעניגע, וויא ווייט דיא פערשריענע דעמאָקראטיע פון דיא פעראייניגטע שטאאטען איז אומגעוואנדעלט געוואָרען אין א פּלוטאָקראטיע (הערשאפט פון רייכע).

לאָמיר זעהען, וואָס דיעזע פאקטען לערנען אונז, לאָמיר ווארפען א בליק אויף דיא ערשטוינענדע און גרויליכע פאסירונגען אין קאָלאָראדאָ.

אין 1899 איז אין דער לעדזשיסלייטשור (שטאאט פּארלאמענט) פון קאָלאָראדאָ ענדליך דורכגעפיהרט געוואָרען א געזעץ, אז אין אלע מינען פון דיזען שטאאט זאָל מען ניט ארבייטען מעהר וויא אכט שטונדען. יאָהרענלאנג האָבען דיא אָרגאניזירטע און אויפגעקלערטע ארבייטער אגיטירט ביז עס איז זיי געלונגען צו צווינגען דיא לעדזשיסלייטשור אָנצונעהמען זייער פערלאנג. נאָר דיא מינען־מאגנאטען, וועלכע זיינען נאטירליך געוועזען נעגען אזא געזעץ, וואָס האָט בעשרענקט זייער עקספּלואטאציאָנס־פרייהייט, האָבען זיך דאן געווענדעט צום סופּרים־קאָרט (העכסטען געריכט) פון שטאאט אויף דעם גרונד, דאָס דיזער געזעץ איז אונקאָנסטיטוציאָ־

נעל, דאָס הייסט: אין ווידערשפּרוך מיט דער קאָנסטיטוציאָן. דיא ענטשיידונג פון דיזען נעריכט איז געוועזן צו גונסטען פון דיא מינען־בעזיצער, און דער אכט־שטונדען געזעץ איז אזוי בטל געוואָרען אין קאָלאָראַדאָ, אָבוואָהל ענליכע געזעצע עקזיסטירען און זיינען געריכטליך אנערקענט אין אנדערע שטאאטען און אָבוואָהל אפילו דיא סופרים־קאָרט פון גאַנץ יונייטעד סטייט (דער העכסטער געריכט אין דער רעפּובליק) האָט ערקלערט קאָנסטיטוציאָנעל אָדער נעגעבען זיין הסכמה אויף א'ן ענליכען נעזעץ, וואָס איז איינגעפיהרט געוואָרען אין דעם שטאאט יוטאה.

דיא ארבייטער האָבען דאן געפאָרדערט, אז מען זאָל אזוי ענדערן דיא קאָנסטיטוציאָן פון שטאאט, דאָס דיא ריכטער זאָלען שוין קיינע דריידלאך און פּשט'לאך ניט קענען מאכען צו ערקלערן דעם אכט־שטונדען געזעץ אונקאָנסטיטוציאָנעל. זיי האָבען אזוי ווייט געווירקט אין דיזער גערעכטער פאָרדערונג זייערע, דאָס אין 1902 האָבען דיא בירגער פון שטאאט אָבגעשטימט מיט א מאיאָריטעט פון 46,714, אז דיא לעדזשיסלייטשור זאָל אָננעהמען א'ן אכט־שטונדען געזעץ פיר אלע ארבייטער, וואָס זיינען בעשעפטיגט אין דיא מינען פון קאָלאָראַדאָ. אלע מיטגליעדער פון דער לעדזשיסלייטשור האָבען היילig געשוואָרען צו שטימען פיר דיזען געזעץ, וויא באלד נאָר דער „רעפערענדום־וואוט", דאָס הייסט: דיא דירעקטע אָבשטימונג פון פאָלק וועט זיין צו גונסטען פון דיזען גערעכטען פאָרשלאג; אבער זיי האָבען דאָך זייער שבועה נעבראָכען און געפייפט אויף דעם ווילען פון פאָלק!... דיא זיצונגען פון דיזער לעדזשיסלייטשור זיינען געשלאָסען אָהן א'ן אָבשטימונג פאר דעם אכט־שטונדיגען געזעץ איינפאך דערפאר, ווייל דיא מינען־קאָמפּאניעס האָבען קיין געלד געזשאלעוועט אונטערצוקויפען דיא געזעצגעבערס, א פאקט וואָס פאסירט אליץ עפטער און אָפענער אין אונזער „גאָלדענער רעפּובליק". ווען נאָר דיא טראָסטס און פינאנץ־מאגנאטען האָבען א'ן אינטערעס צו בעגראָבען א געזעץ־פאָרשלאג.

נאָך דיזער שענדליכער און פערברעכערישער האנדלונג פון דיא מינען־בעזיצער און פון דיא געזעצגעבערס איז דיא ארבייטער קיין אנדער געזעצליכער מיטעל ניט געבליעבען אויסצופיהרען זייער גערעכטע פאָרדערונג, וויא נאָר צו סטרייקען. דאָס איז געשעהען אין 1903 און דאן האָט זיך עס אָנגעפאנגען דיא שרעקענסהערשאפט, וועלכע האלט נאָך אָן מיט דער הילפע פון דיא מיליץ און פון באנדעס געדונגענע האלזשניידערס און סטרייק־ברעכערס.

דיא מינען־בעזיצער האָבען זיך צוזאמענגעבונדען צו פערניכטען אום יעדען פּרייז „דיא וועסטערן מיינערס פעדערײשאָן". דעם צענטראל־פערבאנד פון מינען־ארבייטער אין דיא וועסטליכע שטאאטען, און איבערהויפּט יעדע טריידיוניאָן, און זיי פיהרען עס דורך אויף אזא גרויזאמע ארט, וויא אין רוסלאנד. פּיבאָדי, דער גובערנאטאָר פון שטאאט, איז זייערער, דיא ריכטערס זיינען זייערע, דיא מיליץ איז אונטער דער קאָמאנדע פון זייערע גענעראלען און אָפיציערען, דיא גאנצע פערוואלטונג פון דיא מינען־דיסטריקטען ליגט אין דיא הענד פון זייערע אגענטען — און דיא ארבייטער זיינען הילפלאָז געגען אזא אָרגאניזירטע קלאסען־טיראניי: זיי האָבען זיך ניט צו ווענדען צו וועמען ווענען שוטץ, ווען דיא גאנצע באטאריע פון קאפּיטאליסטען־שטאאט איז אויסגעשטעלט געגען זיי.

מען פערפאָלגט זיי און מען יאָגט זיי פון אלע זייטען אזוי וויא ווילדע חיות. ניט נאָר ארעסטירט מען רעכטס און לינקס ארבייטער, וואָס זיינען מיטגליעדער פון יוניאָנס, נאָר אויך זייטיגע מענשען, וועלכע סימפּאטהיזירען מיט דיא אָפּפער, און זאָגאר דיא אדוואָקאטען וואָס „דיא וועסטערן מיינערס פעדערײשאָן" האָט געשיקט צו פערטהיידיגען דיא אונגליקליכע, נועלכע מען האלט וואָכען־לאנג פערשפּארט אין דיא זאָ־גענאנטע „בולל־פּענס" (אָבצאמונגען פאר אָקסען) און וועלכע מען שיקט נאכהער ארויס פון שטאאט פּאָ עטאפּו אונטער א וואך פון מיליץ אויף דעם בעפעהל פון דעם אָבערקאָמאנדיר, וואָס פיהרט אויס דעם פערלאנג פון זיינע בעלי־הבתים, דיא מינען־בעזיצער, מיט אזא רציחה, אז א קאָזאצקער גענעראל האָט געמעגט ביי איהם לערנען פּעטשערעס. דיא אָפּפער ערלויבט מען אפילו ניט צו זעהען זיך מיט זייערע פאמיליען איידער מען שיקט זיי ארויס פּאָ עטאפּו... אזוי ווייט געהט דיא גרוזאמקייט פון דיא קאפּיטאליסטישע הערשער, וועלכע ווילען ניט הערען פון יוניאָנס, אום ארויסצושלאָגען נאָך מעהר זילבער און גאָלד פון דיא קהל'שע מינעס, וועלכע זיי האָבען פערכאפּט און ערקלערט פאר זייער „היילינע" פּריוואט־איינענטהום!

דערצו נאָך האָבען דיזע הויטשינדערס אָרגאַ־

ניזירט א זאָ־גענאנטע „סיטיזענס אלליענס (בירגער פערבאנד)“, וואָס פערפאָלגט אויף יעדען שריט דיא יוניאָן־ארבייטער און זייערע פריינדע אונטער געשרייען: „טויט צו דיא יוניאָנס!“ דיזע מערדערישע באנדעס בעשטעהען פון סטרייק־ברעכערס, שכורים, געוועזענע ארעסטאנטען און שפּיאָנען, וואָס דיא מינען־מאגנאטען האָבען געבראכט פון פיעלע ערטער ארום און וואָס זיינען צוגעשיקט געוואָרען פון אגענטורען, וועלכע האָבען דיא ספּעציעלע אויפגאבע צוצושטעלען סקעבס און בויאנעס, און אויך פון א געוויסע צאָהל בירגער, מייסטענס קליינע קרעמערס, וועלכע האָבען א *פּערזענליכען אינטערעס* צו צושטערען דיא יוניאָנס פון דיא מינען־ארבייטער. זייער אינטערעס האָבען דיא קרעמערס גלייך ארויסגעציינט אין דעם, דאָס זיי האָבען *צושטערט דיא פּאָאָר קאָאָפּעראטיווע מאגאזינען*, וואָס דיא „וועסטערן מיינערס פעדערייישאָן“ האָט גענומען איינפיהרען, אום דיא ארבייטער זאָלען קריגען בעסערע און ביליגערע לעבענס־מיטעל! זיי העלפען יעצט דיא מינען־איינענטהימער, ווייל זיי האָבען מורא פאר דיא קאָנקורענץ פון קאָאָפּעראטיווע מאגאזינען, וועלכע וועלען זיך זיכער פערמעהרען, ווען נאָר דיא יוניאָנס וועלען זיין שטארק און גוט אָרגאניזירט.

אבער דאָס איז נאָך אלץ וועניג פאר דיא מינען־בעזיצער. אום צו פערדעקען זייערע אייגענע אונגעזעצליכקייטען, רציחות און פערברעכען און ארויסצושטעלען דיא מיטגליעדער פון דיא „וועסטערן מיינער פעדערייישאָן“ אין א שלעכטען שיין, אָרגאניזירען זיי אין געהיים פערשווערונגען צו צושטערען אייגענטהום און צו מערדערן מענשען. זיי שרייען איבערהויפּט, אז דיא טרייד־יוניאָניסטישע מינען־ארבייטער זיינען געפעהרליכע מענשען, באנדיטען, וואָס מען מוז אויסראָטען, און יעדענפאלס פעריאָגען, אום אויסצומיידען מרידות אין שטאאט און צו האלטען אָרדנונג אין דיא מינען. דאָס טהוען זיי, אום צו נאררען דעם זייטיגען עולם וועגען זייערע צוועקען צו פערשקלאווען דיא מינען־ארבייטער, און צו האָבען א תירוץ אויף דיא קלאגען געגען דיא שרעקענס־הערשאפט, וואָס זיי האָבען איינגעפיהרט מיט בלוטיגע הענד. צוערשט האָבען זיי בעדארפט האָבען א'ן אויסרייד צו קריגען דיא מיליץ, דיא מיליטערישע מאכט פון שטאאט צו בעשיצען „זייער“ אייגענטהום; נאכהער האָבען זיי בעדארפט האָבען א תירוץ פאר זייער גאָווערנאָר צו ערקלערען בעלאגערונגס־צושטאנד אין דיא מינען־דיסטריקטען, וואו סטרייקס האָבען אויסגעבראָכען; ווייטער האָבען זיי אויך געדארפט האָבען „אורזאכען“ צו ארעסטירען און ארויסצושיקען טרייד־יוניאָניסטען און איבערהויפּט פערזאָנען, פון וועלכע זיי האָבען געוואָלט פּטור ווערען.

דארום האָבען זייערע אגענטען געקראָגען בעפעהלען ארויסצורופען א שיסעריי, אונטערצוצינדען אָדער אויפרייסען ערגעץ דיא רעלסען פון איין אייזענבאהן־ליניע, אום ארויפצואווארפען א בלבול אויף דיא ארבייטער. מיט דער בעשרייבונג פון אזעלכע אטענטאטען און פערברעכען קען מען אָנפילען א גאנצען בוך. (*) דאָ וועט גענוג זיין צו בעמערקען, דאָס אלע ארבייטער, וואָס מען האָט ארעסטירט אויף דעם אויסגעטראכטען חשד, אז זיי האָבען עס בעגאנגען דיא פערברעכען, זיינען *פריי געשפּראָכען געוואָרען אין געריכטען*. ביי איינעם פון אזעלכע פּראָצעסען איז אונבעשטרייטבאר בעוויזען געוואָרען, אז *צוויי אגענטען פון דיא מינען קאָמפּאניעס* מיט דיא נעמען מעק־קיני און בעקמאן *האָבען עס אויפגעריסען דיא רעלסען* אין א געוויסען פונקט פון דער „פלאָורענס און קריפּפּל קריק ריילראָוד“ איידער א צוג איז דורכגעפאָהרען. זיי האָבען זיך אליין געמוזט מודה זיין אין דעם פערברעכען, פאר וועלכען מען האָט ארעסטירט און פּראָצעסירט א געוויסע צאָהל מיטגליעדער פון דער יוניאָן!...

עס איז אן אלטע געשיכטע, דאָס די געהיים־פּאָליציי אָרגאניזירט אָפט אטענטאטען, אום פון איין זייט צו ציינען, אז מען מוז איהר האָבען, און פון דער אנדער זייט צו קענען ארעסטירען רעוואָלוציאָנערען און איבערהויפּט „אונגעוויני־

---

*) א סך העכסט אינטערעסאנטע און בעלעהרענדע פאקטען וועט דער לעזער געפינען אין דעם ביכעל „דיא ארבייטער מלחמה אין קאָלאָראדאָ“, וואָס גענאָסע ב. הענפאָרד, וועלכער איז געפאָהרען דאָרטען מאכען א'ן אונטערזוכונג אין נאָמען פון דער סאָציאַליסטישער פּארטיי, האָט אָנגעשריבען און וואָס ווערט יעצט איבערזעצט אין זשאַרגאָן אין דער „אַרבייטער וועלט“, דעם אָרגאַן פון דיא פעראייניג־טע אידישע געווערקשאפטען פון ניו יאָרק.

טשע" פערזאָנען. דיא באנדעס האלז־שניידערס און שפיאָנען, וואָס דיא מינען־בעזיצער האָבען געדונגען צו בעוואכען דיא טרייד־יוניאָניסטען און אויך זיי אומצובריינגען ביי א געלעגענהייט — דאָס איז ניט א'ן איבערטרייבונג: פיעלע פאקטען צייגען, אז סטריקערס און איבערהויפּט טרייע טרייד־יוניאָניסטען זיינען קאלטבלוטיג נידערגעשאָסען געוואָרען פון דיא געדונגענע באנדיטען — זיינען ניט א'ן אויסנאהמע פון דעם כלל. אזוי וויא דיא סטרייקערס האָבען זיך געהאלטען מערקווירדיג רוהיג דיא גאנצע צייט, טראָמ'ן דעם וואָס מען האָט זיי גרויזאם פערפאָלגט און געפייפט אויף אלע געזעצע פון שטאאט, האָבען דיא שפּיאָנען נאטירליך געזוכט אָנצומאכען א גערודער און צו פאבריצירען אטענטאטען, ניט נאָר אום צו שעדיגען דיא סטרייקערס, זאָנדערן אום צו קענען אָנהאלטען זייערע פלעצער און לעבען א גוטען טאָג אויף דעם געלד, וואָס זיי קריגען פון דיא מינען־מאגנאטען.

דאָס אללעס איז נויטהיג צו נעהמען אין אנבעטראכט ביי אזא שרעקליכען אטענטאט, וויא דיא דינאמיט־עקספּלאָזיאָן אין אינדעפּענדענס (קריפּפּל קריק דיסטריקט). ווען א געוויסע צאָהל מינען־גרעבערס, מייסטענס סקעבס, האָבען זיך צוריקגעקעהרט פון דער ארבייט. דאָס האָט פּאסירט דעם 6טען יוני פון דיזען יאָהר, און 14 מענ'שען זיינען געטויטעט געוואָרען און אונגעפעהר אזוי פיעל זיינען פערוואונדעט געוואָרען.

ווער האָט בעגאנגען דיזען שרעקליכען פערברעכען? דאָס ווייס מען נאָך ניט ביז היינטיגען טאָג, דען דאָס איז א געהיימניס פון דיא באנדיטען אין דעם דיענסט פון דיא מינען־מאגנאטען. נאָר דיא שולד האָט מען נאטירליך גלייך ארויפגעוואָרפען אויף דיא סטרייקערס, און מען האָט ניט נאָר ארעסטירט רעכטס און לינקס „פערדעכטיגע" און ארויסגעשיקט פּאָטאפּו עטליכע הונדערט פערזאָנען, זאָנדערן מען האָט אויך געצוואונגען אלע בעאמטע פון דיסטריקט, וועלכע האָבען ניט נושא חן געווען ביי דיא מינען־מאגנאטען און ביי זייער „סיטיזענס אלליענס" צו רעזיגנירען, אויב זייער לעבען איז זיי טהייער. דיא פיהרערס פון דער „סיטיזענס אללייענס" זיינען געקומען מיט שטריק אין דיא הענד צו אזעלכע בעאמטע און האָבען זיי געסטראשעט איינפאך אויפצוהענגען, אויב זיי וועלען ניט „פריוווילליג" רעזיגנירען. דער שעריף ראָבערטסאָן, דער קאָראָנער דאָראן, דער סיטי־מארשאל גראהאם און נאָך א דוטצענד בעאמטע האָבען דאן געטהאָן, וואָס מען האָט זיי געהייסען. אויף זייערע פלעצער האָט מען גלייך אָנגעשטעלט טרייע אגענטען פון דיא מינען־מאגנאטען און „ווירדיגע" מיטגליעדער פון דער „סיטיזענס־אלייענס". מען האָט אויך מיט געוואלט ארונטערגעזעצט דיא אָלדערמען און אָרגאניזירט א נייע שטאָדט־פערוואלטונג אין אינדעפּענדענס.. איינער פון דיא בעאמטע, מיט וועלכען דיא „סיטיזענס אללייענס" איז ניט געווען צופריעדען, וויל מען האָט איהם חושד געווען אין פריינדליכקייט אָדער אין מענשליכקייט צו דיא טרייד־יוניאָניסטען, א געוויסער פריינק מאניקס, דער רעקאָרדער פון דעם טעללער־דיסטריקט, איז געווען מוטהיג גענוג ניט צו רעזיגנירען, אָבוואָהל מען האָט איהם עטליכע מאָל געסטראשעט צו שיקען אויף יענער וועלט; אָבער שליסליך האָט ער געמוזט פערלאָזען דעם דיסטריקט אונטער א מיליטערישער וואך, וויל ער האָט מורא געהאט, דאָס מען וועט איהם פאנגען און ניעדערשיסען אזוי וויא דיא באנדיטען פון דיא מינען־בעזיצער האָבען עס געטהאָן מיט עטליכע מינען־ארבייטער, וועלכע זיינען געפונען געוואָרען ערמאָרדעטע אין פערוואָרפענע ווינקעלעך פון דיא בערג...

אָט אזוי פיהרט מען איין „אָרדנונג" אין א טהייל פון דער „פרייער" רעפּובליק! אָבער צו וואָס, פרעגט זיך, האָבען דיא מינען־מאגנאטען מיט זייערע געדונגענע און פריוווילליגע קנעכט ניט אנדערס געוואָלט מאכען א גאנצע איבערקעהרעניס, א שטאאטס־שטרייך אין דיא מינען־דיסטריקטען און אָנשטעלען נור זייערע אייגענע בעאמטע? האָבען זיי דען ניט געקענט אָנהאלטען זייער טעררער, זייער שרעקענס־הערשאפט אזוי ווי ביז דער עקספּלאָזיאָן אין אינדעפּענדענס? ווארום האָבען זיי מיט אמאָל געקראָגען אזא מיסטרויען צו אלע געזעצליכע בעאמטע, וועלכע האָבען סיי וויא סיי גאָר ניט געטאָן אין ניט געקעמט טאָן געגען דיא מערדערישע האנדלונגען פון דער מיליץ?

אויף דיזע פראגען איז נאָר דאָ איין אנטוואָרט. און דאָס איז, אז דיא מינען־מאגנאטען מיט זייער „סיטיזענס אללייענס" האָבען געוואָלט ניט נאָר פערדעקען דיא ריכטיגע פערברעכער, דיא באנדיטען

וועלכע האבען אויפגעריסען דיא סטאציאן אין אינדעפענדענס, זאנדערן אזוי פאבריצירען בעשולדיגונגען געגען דיא אונשולדיגע ארבייטער, וועלכע שמאכטען יעצט אין דיא „בולל־פענס“, דאס אויף דעם געריכט זאל מען ניט קענען דערגעהן דעם אמת און ניט קענען פריישפרעכען דיא אנגעקלאגטע, וויא דאס איז געוועזען דער פאל מיט דיא פריהערע אטענטאטען.. דערצו האבען דיא בלוטיגע פערשווערער און שווינדלערישע פערברעכער געמוזט האבען די גאנצע פערוואלטונג פון דיסטריקט אין זייערע מערדערישע הענד, אז אללעס זאל געהן וויא געשמירט, אז אלע בעאמטע זאלען זאגען און טאן, וואס מען וועט זיי הייסען און זיך ניט פלאנטערן און ברעקלען ביי דעם קרייז־פערהער אין געריכט. קורץ, זיי האבען געוואלט אפראמען פון וועג אלעס, וואס וואלט זיי געקענט מאכען דיא מינדעסטע שטערונג אין דער דורכפיהרונג פון זייער מערדערישען פערשווערונגס־פלאן צו פערקלאגען אין מארד בעאמטע פון דיא „וועסטערן מיינערס יוניאן“ און צו צייגען, אז דיא סטרייקערס זיינען באנדיטען און מערדערס, ווי זיי הערען עס ניט אויף צו שרייען אין זייערע צייטונגען און בעריכטען, און אז מען מעג דארום טהאן מיט זיי וואס מען וויל און וואס מען טהוט טאקי אין קאלאראדא.

האפענטליך וועט דיא מינען־מאגנאטען פון קאלאראדא דאך ניט געלינגען דורכצופיהרען זייער טייפעלשען פלאן געגען דיא „וועסטערן מיינערס פעדערײשאן“ , וועלכע האט ארויפגעצווינגען אויף זיך זייער צארן ניט נאר דערמיט, וואס זיא האט ארגאניזירט דיא מינען־ארבייטער פון קאלאראדא און אנגעפיהרט דעם קאמפף פיר א'ן אכט־שטונדיגען ארבייטס־טאג אין דיא מינען, זאנדערן אויך דערפאר וואס זיא האט אנגענומען א סאציאליסטישע ריכטונג. דער גובערנאטאר פיבאדי האט עס אפען צוגעגעבען אין איינער פון זיינע פראקלאמאציאנען. ער האט אונפערשעהמט ערקלערט, אז ער וויל אויסראטען דיא סאציאליסטען פון „זיין“ שטאאט.

דער סטרייק טראגט דורך דעם א ריכטיגען קלאסען־קאמפף כאראקטער. עס האנדעלט זיך פאר דיא קאפיטאליסטישע הערשער ניט נאר צו פערניכטען דיא יוניאנס, צו האבען אין „זייערע“ מינען „פרייע ארבייטער“, וויא זיי רופען עס און וואס בעדייטעט אין אמת'ן: אונטערווארפענע און שוצלאזע לוין־שקלאווען, זאנדערן אויסצורייסען דיא ווארצלען פון דעם סאציאליסטישען בוימעלע, וואס איז איינגעפלאנצט געווארען צווישען דיא מינען־ארבייטער.

אויסרעכענען אלע געוואלט־טהאטען, וואס דיא באנדיטען פון דיא מינען־קאמפאניעס האבען בעגאנגען זייט א יאהר און בעגעהן נאך היינט צו טאג אהן שום שטערונג, איינפאך וויא רויבער אין וואלד, קען מען נאר אין א גרויסען בוך. איך וועל דא נאר ברענגען אלס ביישפיעל צוויי פאקטען, וועלכע האבען פאסירט דעם 10טען יוני פון דיזען יאהר אין דער שטאדט וויקטאר:

גענעראל שערמאן בעלל, דער מיליטערישער הערשער פון קאלאראדא, האט ארומגערינגעלט מיט א טהייל פון זיינע פערדונגענע מיליציאנטען א מינע, גענאנט פארטלאנד־מינע, וואו עס האבען געארבייט ביז 500 מאן, ווייל איהרע אייגענטהימער האבען אנגענומען דיא פארדערונגען פון דער יוניאן וועגען אכט־שטונדען טאג און לוין. טראץ דיא פראטעסטען פון דעם דירעקטאר האט דער גענעראל צוגעשלאסען דיזע מינע און ארעסטירט דיא ארבייטער, נאכדעם וויא ער האט פארגעלעזען זיין פראקלאמאציאן, אין וועלכער עס ווערט אויסדריקליך ערקלערט, דאס אזוי וויא אין דיזער מינע ארבייטען „געפעהרליכע מענשען“, וועלכע האבען געהאלפען דיא סטרייקערס מיט געלד, „שטעלענדיג דערמיט אין געפאהר דיא זיכערהייט און ארדנונג פון שטאאט“, מוז מען איהר צושליסען און ארעסטירען אלע פערזאנען, וואס זיינען געפעהרליך פיר דיא געמיינדע. מען האט אזוי געגען אלע געזעצן פערמאכט א מינע נור דערפאר, ווייל זיא איז געוועזען א דארן אין דיא אויגען פון דיא מינען־מאגנאטען און פון דער „סיטיזענס אללייענס“ און ווייל דיא ארבייטער דארטען האבען ברידערליך געגעבען א טהייל פון זייער לוין פאר דיא סטרייקערס!

97 פון דיא מינען־ארבייטער, וועלכע מען האט ארויסגעיאגט פון דיא פארטלאנד־מינע, האט מען איינגעשפארט אין א „בול־פען“ און נאכהער ארויסגעשיקט פא עטאפו אונטער א מיליטערישער וואך נאך ניו־מעקסיקא, וואו מען האט זיי איבערגעלאזען אין א וויסטען ארט אויף גאט'ס בעראטה!...

כמעט אין דער זעלבער שעה האבען אכט פערמאסקירטע באנדיטען, בעוואפענט ביז דיא

ציהן, זיך אריינגעריסען אין דער רעדאקציאָן פון דער צייטונג „וויקטאָר רעקאָרד“, האָבען ארויסגעיאָגט אלע ארבייטער און זיי אָנגעזאָגט וואָס גיכער זיך אָבצוטראָגען פון דיסטריקט, און נאכהער צובראָכען אלע מאשינען און צושטערט אלעס. וואָס זיי האָבען געפונען אונטער דער האנד. דיא אורזאכע פון דיזען רויבעריעשען אָנפאל איז געוועזן, וואָס דיזע צייטונג האָט זיך געהאלטען אביסעל פריינדליך צו דיא יוניאָנס.

פאר דיזע פערברעכען האָט מען קיינעם ניט גערופען צו פעראנטוואָרטליכקייט. מען האָט גאָר ניט אָנגעהויבען צו זוכען דיא פערמאסקירטע באנדיטען און קיינע ארעסטען ניט געמאכט... אזוי וויא עס איז אונמעגליך געוועזן צו מאכען אין דיזען פאל א בלבול אויף דיא סטרייקערס און טרייד־יוניאָניסטען, האָט מען דיא גאנצע געשיכטע פ ע ר ש ט י ק ט. אָה, ווען סטרייקערס וואָלטען אזוי צושטערט איינע פון דיא קאפיטאליסטישע צייטונגען, וועלכע שיטען פייער און שוועבעל אויף דיא „וועסטערן מיינער פעדערייש‍ען“, וואָס פאר געוואלדען מען וואָלט עס געמאכט, וויפיעל וואָלט מען עס פונאנדערגעפויקט, אז דיא סטרייקער זיינען פערברעכער און רויבער, און וויפיעל ארבייטער מען וואָלט דאפיר ארעסטירט און פראָצעסירט!

אזוי קרעהט א האָהן ניט, וואָס פיר א פערברעכען עס ווערן ניט בעגאנגען טאָג־טעגליך געגען דיא מינען־ארבייטער אין קאָלאָראדאָ. פאר דיא מינען־מאגנאטען איז דאָרטען א הפקר־וועלט אין פולסטען זינען פון דיזען וואָרט. פרעזידענט רוזוועלט איז ניט נאָר געבליבען טויב צו אלע פעטיציאָנען און ביטעס, וואָס דיא קרבנות פון דיא מינען־מאגנאטען האָבען צו איהם געשיקט, אז ער זאָל זעהען אָבצוהיטען דיא געזעצע פון לאנד און ניט דערלאָזען טרעטען אונטער דיא פיס דיא קאָנסטיטוציאָן פון דיא פעראייניגטע שטאאטען, זאָנדערן ער האָט זיך אפילו ענטזאגט צו עמפפאנגען דיא דעלעגאטען, וואָס א קאָנווענציאָן פון פענסילווייניער קוילען־גרעבערס האָבען געשיקט צו איהם מיט א פעטיציאָן, אז ער זאָל זעהען צו מאכען א סוף פון דער שרעקענס־הערשאפט אין קאָלאָראדאָ.

אָבער מיינט ניט, אז קאָלאָראדאָ איז עפּעס א'ן אויסנאהמע, אז אזא שרעקענס־הערשאפט קען ניט איינגעפיהרט ווערען אין א'ן אנדער שטאאט פון אונזער „פרייער“ רעפּובליק, וועלכע ליגט געבונדען אין דיא הענד פון אלץ א קלענערע צאָהל פינאנץ־קעניגע...

פאָליטיקוס.

רעאַליזמוס און זיינע נוצען

(שלום).

מיר מיינען ניט צו זאָגען, אז דיא רעאליסטישע שרייבער זיינען טענדענציעז; אז זיי זוכען אין זייערע ווערק צו מוסר'ן דיא וועלט; ניין, דיא רעאליסטען האָבען איין טענדענץ, איין שטרעבונג: פאָרצושטעלען דאָס לעבען, און דיא וויכטיגסטע זייט פון'ם לעבען, וויא ווייט מעגליך נאטור־טריי. אויב דער לעזער האָט אליין געצויגען א מוסר השכל פון דעם ווערק, בעווייזט עס נור, אז ער האָט פערשטאנען דאָס ווערק, אָדער ריכטיגער, דעם ווינקעלע פון'ם לעבען, וואָס דער שרייבער האָט פאָרגעשטעלט.

דאָס לעבען מיט זיינע מענשען איז ניט אזוי איינפאך, וויא מאנכע קענען דענקען. איהר קענט איין מענשען, צוויי, דריי און צעהן... איינער איז א גוטער, דער צווייטער איז א שלעכטער; איינער בעזיצט אזעלכע גוטע מעלות, דער צווייטער אזעלכע און אזעלכע שלעכטע חסרונות. איינער האָט ביי א געוויסען צופאל געהאנדעלט אזוי און דער אנדערער האָט ביי דעם זעלבען צופאל געהאנדעלט אנדערש. פאר וואָס איז דאָס אזוי? „פערברעכען און גוטע טהאטען זיינען אזוי פראָדוקטען פון'ם לעבען, וויא צוקער און אויל זיינען פראָדוקטען פון געוויסע כעמישע שטאָפען“, וויא עס דריקט זיך ערגעץ אוים דער בעריהמטער פראנצויזישער קריטיקער ט ע ן. דער רעאליסט בעווייזט אונז דאָס אלעס מיט זיין אנאליזירען דאָס לעבען, מיט זיין צוגליעדערען דיא נשמה, מיט זיין מעסטען

דעם טעמפעראמענט פון'ם מענשען, מיט צוגליעדערען דעם מענשען'ס כאראקטער; ער בעוויזט אונז דאס אלעס אזוי קלאר, אזוי בולט, אז מיר פערשטעהן קלאר, פארוואס האט דיזער און דיזער מענש געהאנדעלט אין אזעלכע און אזעלכע אומשטענדען אזוי און ניט אנדערש.....

ביי רעאליסטען זיינען ניטא קיין סתם טייוואלים און קיין סתם מלאכים, וויא זיי זיינען ניטא אין לעבען. אי דער טייפעל, אי דער מלאך אויף דער ערד זיינען ביי זיי א פראדוקט פון דער געזעלשאפט, פון אומשטענדען, מיט איין ווארט, פון'ם לעבען.....

אין דעם „פערלארענעם גן עדן“ איז העררי דאימאנד א פראדוקט פון דער „קאדעטעריי“, וויא דיא לעצטע איז א פראדוקט פון דעם עלענדען ארעמען לעבען... דער גוטער און שטילער בעני ליידמאן ווערט אונטער דעם דרוק פון געוויסע אומשטענדען א ווילדעס טהיר, וואס וואלט נור געבראכען, געשטאכען און געטריבען מענשען פון'ם הויז א. ז. וו. דאס אלעס בעוויזט אייך און איז מחויב אייך צו בעווייזען דער רעאליסט.

וואס א וויטערען בליק א רעאליסט האט אויף'ן לעבען, וואס ברייטער און טיפער ער פערשטעהט איהם, וואס מעהר ווינקעלאך פון'ם לעבען ער כאפט ארום מיט זיין אויג, אלץ מעהר שריפטשטעלער איז ער, אלץ וויכטיגער זיינען זיינע ווערק.....

א שרייבער, וואס שרייבט איממער פון איין ווינקעל, אויף איינע און דיא זעלבע טהעמא, וועגען איינע און דיא זעלבע מענשען, איז זעהר אונבעדייטענד אלס שרייבער און אזא שרייבער האלט אין איין ווידערהאלען זיך אליין.....

פיר דעם אמת'ן שרייבער איז דאס לעבען אן אפענעם בוך, אין וועלכען ער געפינט איממער פיר זיך אן אינטערעסאנטע בלעטעל..... נאטירליך, בלעטלאך אין דעם בוך פון'ם לעבען זיינען דא פערשיידענע, אי מעהר וויכטיגע, אי ווייניגער וויכטיגע, דער גרויסער שרייבער קלייבט זיך אויס דיא וויכטיגערע בלעטעל.....

דיא רעאליסטען ווייזען אויף דיא וואונדען פון דער געזעלשאפט, דיא שוואכהייטען, דיא פערדארבענהייט פון דיא מענשען; זיי ווייזען עס אבער ניט אויף פארטייאיש, מחמת זיי זאלען וועלען, למשל, אויסזידלען דיא וועלט, פארוואס זיא איז ניט אנשטענדיג גענוג — ניין, מיט דעם רעאליסט און זיין שילדערן דאס לעבען קומט אויס דאס זעלבע, וואס מיט יענער מיאוס'ער מיידעל און מיט דעם שפיגעל. דיא שפיעגעל ווייזט דער מיידעל איהר מיאוס'ן פנים ניט דערפאר, ווייל זיא איז אויף דער מיידעל בייז, חס ושלום, נור פשוט דערפאר, ווייל דיא מיידעל האט טאקי א מיאוס'ן פנים.....

V

דער מאדערנער רעאליזמוס, פון וועלכען מיר ריידען דא, האט זיך אנגעפאנגען אין פראנקרייך אין 1856 יאהר, ד. ה. מיט 48 יאהר צוריק, מיט גוסטאוו פלאבערס ערשטען ראמאן: „מאדאם באווארי“. דיזער ראמאן האט געמאכט א גוואלדיגען רעש אין פראנקרייך. דעם פערפאסער האט דיא פראנצויזישע רעגירונג פערקלאגט פיר אונמאראלישע טענדענצען. נאטירליך, האט דיא רעגיערונג אין דיזען פאל אויך אויסגעפיהרט, וואס מען פיהרט געוויינליך אויס אין אזעלכע פעלע: דער ראמאן האט געקראגען דיא גרעסטע רעקלאמע און דער יונגער פערפאסער איז אין א קורצער צייט אנערקענט געווארען איבער גאנץ פראנקרייך אלס אן אונגעוואוינליך גרויסער טאלאנט.

דיזער שרייבער האט ארויסגערופען אי געגנער, אי אנהענגער, אי שרייבער, וואס האבען געקעמפפט פאר איהם, אי געגען איהם.

דיא געגנער האבען געליארעמט, אז אזא אונפערדעקטער ארט שילדערן פון'ם לעבען און מענשען, אז אזא גריבלען זיך אין דיא וואונדען פון דער מענשליכער נשמה מאכט וואכעדיג דיא געטליכע קונסט, ערנידעריגט דיא שעהנע פאעזיע, ברייננגט ארונטער דעם קינסטלער פון דעם הימעל־הויכען פארנאס, דער בארג, וואו עס פערברענגען דיא שעהנע מוזעס, אין אן איינפאכען האספיטאל, וואו דער קינסטלער מאכט זיינע אפעראציאנען איבער דער מענשליכער נשמה, צוגלידערט דיא געזעלשאפט, גראדע וויא א כירורג אפערירט דיא וואונדען פון א מענשליכען קערפער.....

„דאס איז ניט קיין קונסט“, האבען געשריען דיא געגנער — „אזא ארט שרייבען איז ניט מעהר וויא כירורגיע, אנאטאמיע, און וואס האט דיא אמת'ע קונסט מיט דעם צו טהאן?“

דיא אנהענגער אבער, וואס האבען בעגריפען דיא גרויסע וויכטיגקייט פון דיזער נייער ריכטונג אין ליטעראטור, האבען געענטפערט: „אט דאס איז טאקי דיא ליטעראטור, וואס פערדינט דעם נאמען „ליטעראטור“.

„מיר פארדערען לעבען פון א ווערק“, האבען

די אנהענגער פון דער נייער רעאליסטישער ריכטונג געענטפערט: „מעג דאס לעבען זיין וויא ניט שעהן און טרויעריג; מיר ווילען קענען אונזערע מענשען מיט זייער דענקען, פיהלען און האנדלען.... מענשען פון בלוט און פלייש ווילען מיר זעהען, אונזערע בעקאנטע ווילען מיר אנאליזירען, אונזערע ברידער און שוועסטער, אונזערע ווייבער און קינדער ווילען מיר אריינקוקען אין הארצען; זייערע נשמות ווילען מיר האבען אזוי אונטערזוכט, טאקי וויא זייערע קערפערס ווערען אונטערזוכט פון דאקטוירים. מיר ווילען זיי קענען ניט וויא זיי דאכטען זיך אוים אונז אויסערליך, נור וויא זיי זיינען טאקי אינערליך אין דער ווירקליכקייט!"

צו יענער צייט האט אין פראנקרייך געהערשט דער ראמאנטיזמוס פון וויקטאר הוגא און לאמארטין, און דער זשעניאלער פראנצויזישער ליטעראטור־קריטיקער טען האט ערקלערט אין זיין בעריהמטען ווערק „פראנקרייך'ס פילאזאפען אין 19טען יאהרהונדערט", אז די ראמאנטישע ווערק פון וויקטאר הוגא און לאמארטין האבען אפגעלעבט זייער צייט און זיי ווערען געלעזען פון דער יוגענד נור אוים נייגעריגקייט. „זייערע ראמאנטישע ווערק", האט ער דאן געשריבען, „זיינען בעוואונדערונגס־ווערטהע בכבוד'יגע איבערבלייבעצען פון א צייט, וועלכע עס עקזיסטירט שוין ניט מעהר". אין אנדערע ווערטער, די צייט, ווען די ראמאנטישע ליטעראטור האט בעהערשט די מוחות און די הערצער פון דער לעזענדער וועלט, יענע צייט איז שוין פאראיבער, יענע צייט איז שוין טויט......

טען'ס פריינד, דער קריטיקער סארסיי, האט דאן געשריבען א ווארעמען ארטיקעל, געווידמעט צו די פריינד פון דער נייער, רעאליסטישער ריכטונג אין דער ליטעראטור, וואס האט זיך געענדיגט מיט די דאזיגע בעגייסטערנדע ווערטער: „פארווערטס, פריינד, פארווערטס, ניעדער מיט דעם ראמאנטיזמוס פון וויקטאר הוגא!"....

עס האבען זיך גענומען ווייזען נייע רעאליסטישע שרייבער: זאלא, דאדע, די ברידער האנקור און נאך אנדערע... יעדער פון זיי איז אטאקירט געווארען און יעדער פון זיי איז אפלאדירט געווארען.... געגנער און אנהענגער פון דער נייער ריכטונג האבען היציג געשטריטען.... זאלא, אלס דער בעדייטענדסטער טאלאנט צווישען די נייע שרייבער, אלס איינער, וואס האט שארפער, טיפער און ברייטער צוגלידערט די נשמה פון דער געזעלשאפט, האט נאטירליכער ווייזע, ארויסגערופען מעהר געגנער געגען זיך פון די איבריגע זיינע חברים... אבער מיט דער צייט האט די נייע ריכטונג צוגעקראגען אלץ מעהר און מעהר אנהענגער אין די ליטעראטורען פון אלע לענדער.

די ערשטע לאנד, וואס האט אנערקענט די נייע ריכטונג פון'ם מאדערנעם רעאליזמוס, איז געווען רוסלאנד, וואו זאלא האט דורך איינעם פון די גרעסטע רוסישע זשורנאלען „וויעסטניק יעווראפי" בעקאנט געמאכט די וועלט מיט דער טהעאריע פון דער נייער ריכטונג אין ליטעראטור. רוסלאנד האט איהם דארום אנערקענט, ווייל צו יענער צייט האבען אין רוסלאנד שוין עקזיסטירט די רעאליסטישע, אדער, וויא אין רוסלאנד האט מען עס דאמאלסט גערופען, די „נאטוראליסטישע" ווערק פון גאגאל און פושקין.

IV

די פראגראם פון דעם מאדערנעם רעאליזמוס איז דאן פארמולירט געווארען פון די רעאליסטען אין פאלגענדע ווערטער:

„נאטור־טרייע שילדערונג פון'ם לעבען אהן שום צומישעכץ פון ראמאנטישעס. דער שרייבער מוז שעפען זיין מאטעריאל ניט אין די אויסגעטראכטע מעשות פון זיין פאנטאזיע, נור אין די פאסירונגען פון'ם לעבען ארום איהם. דאס ווערק איז נור דאן א קונסטווערק, ווען עס גיט איבער די וואהרהייט פון'ם לעבען. קיינע העלדען מעהר, וואס שפארען אונטער דעם הימעל מיט זייער גרויסקייט און קיינע מענשען, וואס זיינען קלענער, וויא מילבען... קיינע קוקלעס מעהר אויף ספרוזשינעס, קיינע ליימענע גולם'ס, וואס האנדלען און ריידען נאך דעם וואונש פון דעם שרייבער, נור מענשען פון בלוט און פלייש, וואס מיר קענען, וואס מיר זעהען, וואס האבען זייער אייגענעם ארט ריידען און דענקען, וואס האנדלען ניט וויא דער פערפאסער וויל, נור וויא זיי אליין ווילען, לויט נאך זייער פערזענליכען כאראקטער, ערציהונג א. ז. וו. דער קינסטלער איז א פארשער, וועלכער פארשט אוים יענעם'ס נשמה, יענעם'ס כאראקטער, גראדע אזוי וויא א פארשער פארשט אוים א לאנד.... דעריבער מוז ער גראדע, וויא דער עהרליכער, געוויסענהאפטער פארשער, בעהאנדלען זיינע פערזא־

נען, וועלכע ער מאָלט פיר אונז. ער מוז זיי פאַרשטעלען פיר אונז וויא זיי זיינען אין דער ווירקליכקייט, אין לעבען, און ניט וויא איהם וואָלט זיך וועלען, אז זיי זאָלען זיין.... דער דיכטער מוז פערשווינדען הינטער דער האנדלונג פון זיינע העלדען. ער טאָר ניט אונטערברעכען זייער האנדלונג ניט מיט זיין געלעכטער, ניט מיט זיין וויינען און ניט מיט זיין מוסר זאָגען... ווען דיא פערזאָן, וואָס ער מאָלט פיר אונז, איז א קאָמישע, וועט דער לעזער שוין ממילא פון איהם לאכען, איז זיא א טראגישע, וועט זיא שוין ממילא ערוועקען מיטלייד... איז דאָ פון דער האנדלונג און פון דיא מענשען אראָפּצונעהמען זיך א מוסר, וועט דאָס אליין פון זיך ארויסקומען....“

אָט דאָס איז אין קורצען דיא פּראָגראמע פון דער רעאליסטישער ריכטונג, אויסגעדריקט פון איינעם פון איהרע פאָרשטעהער....

דיא גרויסע רעאליסטישע שרייבער געהן טאקי צו צו זייער ארבייט וויא פאָרשער. זאָלא, איידער ער האָט זיך געזעצט שרייבען זיין „זשערמינאל“, האָט פריהער אויסגעפאָרשט דאָס לעבען פון דיא מינען־ארבייטער. איידער ער האָט זיך געזעצט שרייבען זיין „לורד“, זיין „רוים“, האָט ער אפריהער אויסגעפאָרשט דאָס לעבען אין דיזע שטערט. הויפּטמאן, איידער ער האָט אָנגעשריעבען זיינע „וועבער“, האָט אויסגעפאָרשט אפריהער דאָס לעבען פון דיא וועבער, איינער פון וועלכע איז געוועזען זיין אייגענער זיידע א. ז. וו.

מיט זייער אויספאָרשען דעם לעבען האָבען מאנכע פון דיא רעאליסטען געזוכט צו בעשטעטיגען געוויסע וויסענשאפטליכע טהעאָריען. צום ביישפּיעל, דיא טהעאָריע וועגען פאמיליען־פעהלערען, וואָס געהען איבער בירושה פון עלטערן צו קינדער, האָט בעהאנדעלט זאָלא אין א גאנצע רייהע פון ראָמאנען, אין וועלכע ער וויזט אויף, וויא געוויסע פעהלערען זיינען אריבער בירושה אין פערלויף פון גאנצע דורות פון עלטערן צו קינדער און פון קינדער צו קינדס־קינדער. דיזע טהעאָריע וועגען פאמיליען־פעהלערען בעהאנדעלט אויך איבסען אין זיינע „געשפּענסטער“, הויפּטמאן אין זיין „פאָרזאָנענאויפגאנג“, און נאָך אנדערע רעאליסטישע שרייבער אין אנדערע ווערק.

אלזאָ, וויא איהר זעהט, איז דער רעאליסט א פאָרשער פון׳ם לעבען און אלס פאָרשער מאכט ער אונז בעקאנט מיט דעם ווירקליכען, מיט דעם עקזיסטירענדען, מיט דיא וואהרע פאקטען פון׳ם לעבען...

VII

יעצט וואָס פיר א נוצען ברענגט אונז דער רעאליזמוס?

א געוואלדיגען נוצען, וואָס עס איז ניט אָפּצושעצען!

נעהמען מיר צוערשט דיא ארבייטער בעוועגונג פון דער וועלט. וואָס פיר אן אונגעהייערען נוצען האָט און וועט האָבען שפּעטער דיא ארבייטער וועלט פון דעם רעאליזמוס אלס אויפקלערער!

פון דעם עלענד פון דיא ארבייטער רעדען פיעלע: אי סאָציאליסטען, אי אנארכיסטען, אי גלאט גוטע מענשען. מען שרייבט ארטיקלען אין דיא צייטונגען, מען רעדט פון דיא פּלאטפאָרמס, מען שילט דיא עקספּלואטאטאָרס, מען בעקלאָגט דיא ארבייטער. אָבער זיי אלע צוזאמען מיט זייערע געשרייען און צייטונגס־ארטיקלען קענען ניט ארויסרופען א־א וועה־געשריי אין דער נשמה פון דעם מענשען איבער דיא עלענדע לאגע פון דעם ארבייטער; זיי אלע צוזאמען קענען ניט ערוועקען אין אונז מיט אלע זייערע פלוכען און קלאָגען אזא ביטערע ענטריכטונג געגען דער היינטיגער געזעלשאפט, וויא עס ערוועקען דיא לעבעדיגע וועהטאָגען און יסורים פון דיא לעבעדיגע מענשען אין א זאָלאס „זשערמינאל“, צו אין א הויפּטמאן׳ס „וועבער“.

שילדערענדיג פיר אונז דאָס לעבען וויא עס איז אין דער ווירקליכקייט, שטעלען פיר אונז אוועק דיא רעאליסטען דעם קערפּער מיט דער נשמה פון דער געזעלשאפט מיט אלע ניט פערדרעקטע וואונדען און מיר פערשטעהען, און מיר זעהען, וואו דיא מכה איז, און א מאָל טאקי קענען מיר אויך חשק קריגען צו היילען דיא מכות פון דער געזעלשאפט...

אין דער געשיכטע פון מאנכע לענדער זיינען שוין פאָרגעקומען פעלע, וואו געוויסע ווערק פון שרייבער האָבען פיעל בייגעטראָגען צו גאנצע איבערקעהרעניכען. מען בעהויפּטעט, אז דער פראנצויזישער בערפאסער פון דער מארסעליעזא, וואָס האָט אויסגעדריקט דעם בעפרייאונגס־גייכט פון׳ם פראנצויזישען פאָלק צו יענער צייט, האָט מעהר בייגעטראָגען צו דעם פייער פון דער רעוואָלוציאָן אין פראנקרייך, וויא דיא ברענענדיגסטע רעדעס פון צעהנדליגע אגיטאטאָרס... פאַר־וואָס? ווייל

אין דיזען ליעד האָט דאָס פראנצויזישע פאָלק געפיהלט זיין אייגענע נשמה, וואָס האָט זיך געריסען צו פרייהייט! „אָנקעל טאָם'ס קעבין" האָט אויך פיעל בייגעטראָגען אין דיזען לאנד צו דער בעפרייאונג פון דיא נעגערס. ווען עס האָט נור אין זיך ענטהאַלטען א קערנדעל פון דעםווירקליכען לעבען.... טורגענעוו מיט זיינע מייסטערהאפטע ערצעהלונגען פון דעם רוסישען בויערן לעבען האָט פיעל בייגעטראָגען, אז דיא רוסישע רעגירונג זאָל אָפּשאפען „פאנסטשינא", לייב־איינענשאפט. אונטער דעם איינדרוק פון דיקענס'עס ווערק איז די ענגלישע רעגירונג פיעל מאָל געצוואונגען געוועזען בטל צו מאכען פערשיידענע איינפיהרונגען און געזעצע. מיט איין וואָרט, דיא נוצען, וואָס דיא רעאַליסטען ברייננגען און קענען ברענגען דער געזעלשאפט מיט זייער שילדערן דעם לעבען וויא עס איז אין דער ווירקליכקייט, קען מען גאָר ניט אָפּשאצען.

דערפאַר טאַקי זיינען דיא רעגיערונגען און דיא בורזשואזי אין אלע לענדער געגען רעאַליזמוס. ווייל אי דער רעגיערונג אי דעם געלדבייטעל לוינט ניט, אז דאָס פאָלק זאָל צו־פיעל וויסען און פערשטעהן.

אונטער דעם אויסרייד פון כלומרשט „טהרת המשפחה" ווערן פערבאָטען „קרייטצער סאָנאטאָס", „סאַפאָס" אין אמעריקא. דיא רעאַליסטישע ווערק, וואָס ווערן דאָ איבערזעצט לשם פענסיישען, צושניידט מען און צוקאַליעטשעט, בר מינן'ס מאכט מען פון זיי.... טאָלסטאָי'ס „תחית המתים". וואָס האָט זיך אנגעפאנגען צו דרוקען אין דעם היגען „קאָסמאָפּאָליטאן", האָט מען געמוזט אויפהערען צו דרוקען אין מיטען־דערינען, ווייל דער ליטעראַטורנער אגענט פון טאָלסטאָי האָט ניט ערלויבט דעם רעדאקטאָר פון'ם זשורנאל ארויסצואוואַרפען אלע בעסטע סצענעס פון טאָלסטאָי'ס ראָמאַן אים נאָמען פון כלומרשט „טהרת המשפחה". מיר זאָגען „כלומרשט טהרת המשפחה", ווייל אין דער אמת'ן זיינען זיי געגנער פון דיא רעאַליסטען ניט דערפאַר, ווייל די רעאַליסטען זיינען אונמאָראַליש, ניין, נור דערפאַר אליין, ווייל פון וואָס זיי, די רעאַליסטען, זאָלען ניט שרייבען, בעריהרען זיי א לעבעדיגע וואונד אין דעם געזעלשאפטליכען קערפער. אין דאָס לוינט זיך ניט פיר דיא איבערשטע פון אונזער געזעלשאפט....

דאָס אלזאָ, אין קורצען, טהוט אויף דער רעאַליזמוס פיר דער געזעלשאפט אין אלגעמיין פיר דעם איינצעלנעם מענשען, פיר זיין פראקטישען לעבען טהוט דער רעאַליזמוס אויך פיעל אויף... דען ער בעקענט אונז מיט דיא פערשיידענע מענשען, כאראקטערע און טיפּען און, פאָלגליך, מיט דער וועלט.... און דיא וועלט קענען, הייסט עס, צו פערשטעהען, וויא צו לעבען אין איהר....

קורץ, דער רעאַליזמוס טהוט פיעל אויף פיר אונזערע מענשען־קינדער. אין מעהר איינצעלהייטען וועגען זיינע נוצען וועלען מיר זיך פערברייטען, ווען מיר וועלען שפּעטער שרייבען איבער דער רעאַליסטישער דראמא.

לעאָן קאָברין.

אַ פרויען=האַרץ

פון יעקב ראבינאָוויטש. אויס דעם העברעאישען פון אב. גאָלדבערג.

אבענדס. אין דאָרף איז א גדולה, א שמחה: י ח ז ק א ל דער קאַראבעלניק מאכט חתונה זיין טאָכטער.

דעם קאַראבעלניק'ס ניעדריגע און קליינע הייזעל איז אין גאנצען בעלויכטען, אויסגעפוצט לכבוד דער חתונה און פול געפאקט מיט מענשען.

אלע אידען פון דעם דאָרף, וויא אויך פון דיא סביבות, זיינען געקומען מיט זייערע פאַמיליען פרעהען זיך אויף זיין שמחה: א סך פריינד האָט א קבצן. אנדערש זעהט יעצט אויס זיין הויז און אנדערש זעהען אויס די מענשען.

דיא שווארצע פעררויכערטע וועגד זיינען אָפּגעקאלכט, דיא פאָדלאָגע איז אָפּגעוואשען, דאָס מעבעל איז אָפּגעריבען און אויסגעפוצט, אז עס פערלעכט ממש אין אויג. און דיא מענ־

שען: דיא וואָכעדיגע הלבשה האָבען זיי אַרונ־טער געוואָרפען און אָנגעטהאָן בגדי־שבת. אויף דיא פּנים'ער האָבען זיך געענדערט: דיא טאָג־טעגליכע דאגות זיינען פערשוואונדען, און זיי שטראַהלען: דיא שמחה בעשיינט מיט איהר מילדע ליכטיגקייט אַלעס און אַלעמען.

דיא כלה זיצט אויף א הויכען שטוהל, וואָס מען האָט געליהען ביי'ן אָרענדאַטאָר. נעבען דער כלה שטעהט א קליין טישעל, אויף וועלכען פערשיעדענע בלומען און גלאָז צווייגלאַך זיי־נען אויסגעשטעלט, און פלעכטען זיך איבער איהר קאָפּ, וואָרפענדיג א ליכטיגען שאָטען אויף איהר געזיכט.

ביי איהר רעכטע האַנד זיצט דעם אָרענדאַ־טאָר'ס טאָכטער און ביי דער לינקער — דעם קרעטשמאַר'ס. דעם אָרענדאַטאָרס טאָכטער זעהט אויס טרויעריג, און וואָס פרעהליכער דיא כלה ווערט, דעסטאָ טרויעריגער ווערט זיא.

און דיא כלה, זיא שיינט. צו דער ערד לאָזט זיא אַרונטער איהרע אויגען: פערבעהאַל־טען וויל זיא זייער פרעהליכען גלאַנץ, אָבער אומזיסט! צו שטאַרק איז ער, אום איהם צו קע־נען בעהאַלטען. און דעם אָרענדאַטאָר'ס טאָכ־טער קוקט אויף דעם שטראַהלענדען געזיכט, און זיא ווערט איבערוועלטיגט פון א געפיהל פון קנאה.

דיא גאַנצע וועלט איז זיא, דעם אָרענדאַ־טאָר'ס טאָכטער, מקנא. מען רעכענט איהר פיר א גליקליכע. — חא, חא, חא, זיא א גליק־ליכע!

אָבער אָט נעהמט דער בדחן.

„כלה'נו, כלה'נו, וויין!“ שרייט אויס דער בדחן מיט א געמאַכטען טרויער. דיא כלה מאַכט א מינע, וויא זיא וואָלט וויינען, אָבער איהר האַרץ פרעהט זיך אין איהר.....

וואָס פיר איין אונטערשייד עס איז צווי־שען זיי! יענע פלייסט זיך וויינען, און אויף'ן האַרצען איז איהר אויפגעלייגט, און זיא — זיך פרעהען, וועהרענד אין האַרצען טראָגט זיא א וועהטאָג.

און דער בדחן זעצט פאָרט זיין „טרויערי־גען“ נגון, און זינגענדיג איז ער מתפלל צו דעם רבונו־של־עולם, אז ער זאָל שיקען זיין „זעגען“ דעם דאָזיגען „פּאָאַר“; דערצעהלט אויך שבחים וועגען דער הויז: אין דעם ניעדריגען שטיבעל איז חתן־כלה, ששון ושמחה, אין דער ענגער וואָהנונג ביי דיא אָרימע מענשען — א טאָכטער א צניעה, א גליקליכער זיווג, מיט איהרע אייגענע הענד האָט זיא פערדיענט איהר ביסעל געלד, און מיט דעם שוויים פון זיין גע־זיכט בויעט ער זיין געצעלט.

„ניט קיין רייכטהום, גאָטעניו“ — לאָזט דער בדחן אויס זיין פזמון — „רייכטהום אָהן א שיעור, נור גליק א ביסעל, נור א ביסעל, פער־לאַנג איך פון דיר.“

„ניט רייכטהום, נור גליק“ — וויא שאַרפע פיילען האָבען דיא ווערטער דורכגעדרונגען דיא ברוסט פון דעם אָרענדאַטאָר'ס טאָכטער.

דיא גליקליכע אָרימע! פון איהר אייגע־נער אַרבייט האָט זיא צונויפגעקליבען איהר נדן. צוזאַמען מיט איהר פאָטער האָט זיא געליטען. וועהרענד ער פלעגט אַרומוואַנדערן איבער דיא דערפער צו פערדינען א שטיקעל ברויט, האָט זיא געדיענט אין דער פרעמדע און אויסגעהאָלפען איהר פאָטער. און איהר חתן דער שמיעד? נאָך אין זיין קינדהייט האָט ער זיך מיט איהר געשפּיעלט, און אַז זיי זיינען אויסגעוואַקסען, האָט זיך דיא קינדער־שפּיעל פערוואַנדעלט אין א איבערגעבענער ליעבע.

דיא גליקליכע קבצן'טע! זיא נעהמט זיך א מאַן נאָך איהר האַרצענס בעגעהר, הייראַט דעם, וועלכען זיא האָט ליעב — און זיא, דיא רייכע?

זיא צולאָכט זיך מיט א ביטערען געלעכ־טער איבער דעם געדאַנק. „רייכע!“ איז דאָס דען ניט א ביטערע איראָניע? נאָך רעכענט מען איהר פאַר רייך, און זיא מוז פערקויפען איהר קערפּער, איהר זעעלע צו א ניכטסווירדיגען אַל־טען, נור אום צו רעטען איהר פאָטער פון א שענדליכען באַנקראָט, פון חרפה און לייטישע געלעכטער, פון ביטערע קבצנות.

„רייכע!“ פאַר אַזעלכע רעכענט מען איהר, ביי וועלכע דער חתן נעהמט ניט א צערבראָכע־נעם שילינג, נור צאָהלט נאָך איהר פאָטער מיט שווערע געלד, אָדער וועקסלען.

זיא האָט רייכטהום — וואָס ווייסען זיי פון איהר רייכטהום?

אמת, זיא האָט נאָבעלע געפיהלען, א רייכע זעעלע, אָבער וואָס ווייסען זיי פון דיעזען רייכ־טהים? ווער האָט עס דען געזעהען?

דיעזער גאַנצער אוצר, וואָס איז ביי איהר טיעף אין זעעלע פערבעהאַלטען, וועט אויך דאָר־טען טיעף בעגראָבען ווערען און קיין „תחית־המתים“ ניט אויפשטעהן. און אין אמת'ן, פיר וועמען וועט זיא דיעזע געפיהלען וויזען, ווער וועט אין זיי געפינען אן אינטערעסע? ער,

דער אלטער טויגעניכטס ? וועט זיא נעהמען שיטען פערעל פיר חזרים ?

א בילד שטעלט זיך פאר איהרע אויגען, א בילד פון איהר פערגאנגענהייט, פון יענעם אָבגרונד דער פערגעסענהייט.

א מאָל איז יא געווען איינער, וועלכער האָט געוואוסט פון איהר רייכטהום.

ניט קיין מאן איז דאָס געווען, נור א יונגער בחור, כמעט נאָך א אינגעל. זיא איז נאָך אויך געווען זעהר יונג ; אָבער זיא האָט שוין געפיהלט אין איהר ברוסט דיא יוגענדס פייער....

זיא איז דאמאָלס געווען אין שטאָדט, א שילערין אין א פענסיאָן: דיא שוהלע פיר מיידלעך, און ער האָט אָקאָרשט פערלאָזען דעם בית־המדרש. ער האָט געוואָהנט מיט איהר אין שכנות. מאנכעס מאָל האָט זיא זיך ביי איהרע לעקציאָנען נעגויטיגט אין זיין הילפע, ספעציעל אין מאטהעמאטיק. און אָרעם בחור איז ער געווען. אָבער אז איהר פאָטער האָט איהם פאָרגעליינט, אז ער זאָל מיט איהר לערנען העברעאיש פיר געלד, האָט ער זיך מורא׳דיג בעליידיגט, און זיין פנים איז רויט געוואָרען פיר כעס. נאכהער האָט ער מיט איהר געלערנט אומזיסט. דאפיר האָט זיא איהם א ביסעל אויסגעהאָלפען אין דער לאנדס־שפראכע, טאקי נור א ביסעל, קיין סך האָט ער ניט בעדארפט. פלינקע פעהיגקייטען האָט ער געהאט, ער האָט איהר שנעל איבערגעשטיגען.

דאן האָט ער איהר שוין אין אלעם געהאָלפען. אויך נאכדעם, אז זיא האָט געענדיגט, איז זיא צייטענווייז געקומען אין שטאָדט און דאָרטען פערבראכט אייניגע וואָכען. און גוטע פריינד זיינען זיי געווען אויך דאן.

א שאַרף־זיניגער איז ער געווען, אָבער קאָלטבלוטיג. צייטענווייז האָט ער איהר אויסגעזעהען טרוקען, ער פלעגט איהר שרעקליך לאנגווייליגען. ער, פון זיין זייט, האָט איהר אימער פערגעבען איהר לייכטזין. אמאָל פלעגט זיא איהם ערגערן ביז טרערען. ער איז אָבער ווייטער געקומען.

און איינמאָל, אין א פאר־נאכט, געהענדיג מיט איהר שפאצירען — דער טאָג איז דאן אויסגעגאנגען אין זיין פראכט, און זיא איז געווען אין גאנצען גערירט פון דער סצענע — האָט ער איהר טיעף אריינגעקוקט אין דיא אויגען, נאכהער האָט ער איהר איינגערוימט : „דו האָסט א רייכע זעעלע“.

א פערטראכטער איז ער געווען, אָבער אויך א בעל חשבון : זאָגאר אין דיא בוימער פון וואלד האָט ער געזוכט סימיטריע.

און איינמאָל, אין זומער, האָט איהר פאָטער איהם איינגעלאדען צו זיי אין הויז אויף אייניגע טעג. דאָס דאָרף־לעבען האָט איהם איבערראשט, ער איז אָבער געווען טרויעריג. האָט זיא ביי איהם געפרעגט אויף דיא אורזאכע פון זיין טרויער, האָט ער איהר ניט געענטפערט. אין אייניגע טעג ארום האָט ער איהר דערצעהלט א מעשה פון „א פאס פולווער, וואָס ווארט אויף א פונק“ — זיא האָט איהם דאן ניט פערשטאנען.

א מאָל האָט ער זיך פערגעסען... זיי זיינען דאמאָלס געווען אין וואלד. זיא איז געזעסען נעבען איהם און געטריבען שפאס. אויף איין אונטערגעשניטענעם בוים זיינען זיי ביידע געזעסען. ער האָט איהר פלוצלונג אומארמט. זיא האָט איהם מיט כעס אָפגעשטופט.

נאָך אין דיזען טאָג איז ער אוועקגעפאָהרען, מיט איהר ניט זעהענדיג זיך מעהר. נור א צעטעל האָט זיא געפונען מיט פאָלגענדע ווערטער: „דער פונק איז אין קיין פלאם פערוואנדעלט געוואָרען, דו האָסט פערלאָשען דעם לעצטען פונק“.

פון דאנען אָן האָט זיא דערפיהלט דיא רייכקייט פון איהר זעעלע. אָבער אייך דיא אָרימקייט ארום איהר. פון דאן אָן האָט זיא אָנגעהויבען לעבען אליין, אָבגעזונדערט, אין געזעלשאפט האָט זיא זיך בלויז געוויזען לעבהאפטיג.

שפעטער האָט זיא איהם פערגעסען. אָבער אויך קיינער האָט אָן איהר געדענקט — איהר געלד האָבען זיי געוואָלט ; אויף איהר זעעלע האָט קיינער געפרעגט.

דער חתן איז אריינגעפיהרט געוואָרען אין שטוב. דיא כלה לאָזט נאָך אלץ ארונטער דיא אויגען, אָבער וויא אויף להכעיס ווענדען זיי זייער בליק צום חתן.

און נאכדעם וויא דער חתן האָט זיא בעדעקט, האָט מען זיי געפיהרט צו דער חופה.

זיא איז נאָכגעגאנגען דער כלה.

אָט איז דיא חופה : אויף דעם ברייטען פלאַץ פאר דעם קאראבעלניק׳ס הויז האָבען זיך פערזאמעלט א סך מענשען. אויך דיא גוים פון דאָרף זיינען געקומען אָנקוקען, זיי מיט זייערע ווייבער, זיהן און טעכטער. ארום איז

א גערודערה, א ווילדער געלעכטער, און לעבעדיגע אויסרופע. בלויז צוויי נור ווייגען: דיא כלה און זיא — — —

אבער וויא פערשיעדען זייגען דיא טרעהרען! דארט זייגען טרעהרען פון פרייד; און ביי איהר אין דיא אויגען ביטערע טרעהרען.

דיא חופה איז אויפגעהויבען געווארען, דאס גלעזעל איז צערבראכען געווארען: „מזל־טוב! מזל־טוב!" הערט זיך פון אלע זייטען. איהר הארץ ווערט אין איהר צערבראכען.

זיא האלט איין איהרע טרעהרען און געהט צו צו דער כלה און בעגריסט זיא. נאכהער געהט זיא אריין אין שטוב און זעצט זיך אוועק אין א ווינקעלע.

טרויעריג זיצט זיא אין ווינקעל. זיא קלערט וועגען איהר חתן.

זיא, דיא שטאלצע, מיט איהר הויכער און בריטער זעעלע, דארף זיך בויגען פיר דיזען העסליכען, ניעדריגען און קליינען נפש.

זיא זעהט איהם יעצט אין איהר געדאנק: וויא העסליך ער איז! וויא זיא פעראכטעט עם זיין בליק, דעם בליק פון זיינע גרויע אויגען, היטרע אויגען, אויגען פון א קאטין, וואס ווארט אויף איהר אפפער.

איהר דוכט, אז זיין העסליכער בליק וועט פערפינסטערן דעם גלאנין פון איהרע אייגענע אויגען.

דיא דריטע וועט זיא שוין זיין ביי איהם. דיא ערשטע ווייב האט ער גע'גט. מען זאגט, אז נאכדעם וויא ער האט אוועקגערויבט איהר פערמעגען, האט ער איהר קערפער פערקויפט, ביז זיא איז ענדליך אנטלאפען און איינגעווילינט צו' קריגען גט, ניט פערלאנגענדיג א פרוטה.

דיא צווייטע איז געשטארבען, נאכדעם וויא זיא האט איהם געבוירען זיהן און טעכטער. פריהער האט ער איהר שרעקליך געפייניגט, וויא מיט א דיענסט האט ער מיט איהר געארבייט. זיא האט אנגעהויבען שפייען מיט בלוט און איז געשטארבען. יעצט וועט זיא ביי איהם זיין דיא דריטע, דיא פרוי פון דעם מאן, וואס איינע האט ער גע'גט, און דיא צווייטע האט ער גע'הרג'עט; און וואס וועט ער שוין איהר טהאן? א ציטער נעהט איהר איבער דורך דעם לייב. זיא איז אין הוילע ציטערנים.

איהר וועט ער ניט הרג'ענען און ניט גט'ען, ניט אוועקרויבען איהר געלד און אויך ניט שווער מיט איהר ארבייטען. ער איז יעצט רייך און האט פיעל דיענער און דיענסטען. איהר וועט ער אויף דיא הענד טראגען, קניהען פיר איהר, חנפה'נען, האלזען, קושען. און דאס איז טאקי דאס ערגסטע. מיט דעם וועט ער איהר זאמוטשען.

טאג־טעגליך וועט ער איהר פייניגען מיט דיזע ענויים, שטעכען איהר לייב וויא מיט נאדלען. יעדע מינוט וועט ער ציהען דיא הויט פון איהר שטיקלעכווייז. זויגען איהר בלוט טראפּענווייז. זויגען איהר לעבענסזאפט ביסלעכווייז.

נאכהער וועט ער איהר אוועקווארפען אין איינעם פון דיא ווינקעלעך פון שטוב, דאר און אויסגעטריקענט, וויא א לעמינע, פון וועלכער מען האט שוין דיא זאפט לאנג אויסגעקוועטשט; פערמוטשעט און צובראכען וויא א פענכער, וואס איז צוזעצט געווארען, וויא א צובראכענער שארבען, וויא אן אויסגעהענדע האלאוועשקע. דאן וועט ער איהר איבערלאזען און פיר זיך געהן זוכען אנדערע פערגניגענס. ער זאל כאטש וואס שנעלער אוועקגעהן!

זיא ערינערט זיך אן איין מאמענט. ער איז געוועזען ביי זיך אין הויז און איז געזעסען מיט איהר אין זאאל. זיא האט געשפיעלט פיאנא. ער איז צו איהר צוגעגאנגען און האט איהר ארומגענומען. זיא געדענקט זיינע אויגען אין דיזען מאמענט: וויא דיא אויגען פון א קאטין בעת זיא שטעכט אריין איהרע נעגעל אין דעם קערפער פון א מייזעל. זיא האט איהם שטארק אבגעשטופט. בעלידיגט איז ער דאן צו איהר צוגעגאנגען: „וואס האב איך דיר דען געטהאן, דו ביסט דאך מיין כלה?" האט ער געזאגט. עקעל אהן א שיעור האט זיא דאמאלס געפיהלט. נור זעהענדיג, אז עס פערדריסט איהם שטארק, האט זיא ניט ווילענדיג א פרעהליך פנים געמאכט און זיך רוהיג פון איהם אוועקגעדרעהט.

„רייך איז זיא!" וויא לעכערליך! פערקויפען פאר געלד אדער וועקסלען; איהר יוגענד אין צוקונפט, איהר קערפער, איהר זעעלע, איהרע געפיהלען און איהר וויללען — דאס אלעס פערקויפען פיר געלד, און זיא איז נאך אלין רייך!

איהרע ליפען ווערען פערדרעהט פון וועהטאג אין א ביטערען שמייכעל.

נאך מעהר, דיזער פערדארבענער אלטער וויל נור א בתולה — אזוי האט ער אליין געזאגט; בלויז פיר דעם אליין ניט ער איהר

פאַטער אזא גרויסע סומע געלד; קיין אלמנה אָדער גרושה וויל ער נים. איהרע עלטערנ׳ם רוהע, זייער צוקינפטיגעם לעבען קויפט ער פיר איהר עהרע, פיר דעם וואָס זיי רופען „פרויען־עהרע“.

אלע גלידער קרימען זיך ביי איהר פון ביטערקייט. פרויען־עהרע! חא, חא, חא! וויא ניעדריג איז זיא, דיאַ עהרע, וועלכע בעשטעהט פון גאָר־נים! און פיר דיזער עהרע צאָהלט מען נאָך געלד? זיא מאכט איין אנשטרענגונג נים צו לאַכען: מען קוקט אויף איהר פון דאָרטען.

— וואָס האָט ער מיט איהר? וואָס קימערט איהם איהר זעעלע? צו וואָס דאַרף ער איהרע גייסטיגע אייגענשאפטען? ער דאַרף איהר „עהרע“, ער דאַרף א בתולה, וועלכע זאָל איהם געבען דעם תענוג, וואָס ער וויל. מיאוסע קאטץ, זי קלייבט נאָך אוים דיא מויז! ווען זיא וואָלט נים געקימערט זיך אזוי פיעל איבער איהר „עהרע“. ווען זיא וואָלט יעצט נים האָבען דיזען שאטץ, וועלכען דער אלטער „תרח“ זוכט, וואָלט זיא דאָך יעצט פטור געוואָרען פון א צרה; ער וואָלט זיא דאמאָלס נים געוואָלט, און זיא וואָלט פיליכט געפונען אַן אָרעם־בחור, מעגליך נאָך אזעלכען וויא יענעם — — —

ווארום זאָרגען זיך דיא פרויען אזוי פיעל פיר זייער עהרע? וויסען זיי ווירקליך נים, וויא לעכערליך דאָס איז? דארפען זיי זיך פאַרבערייטען פיר עקעלהאפטע אלטע בעלי־תאוה׳ניקעם? ווארום זאָלען זיי נים פאָלגען זייער הערצענס־שטיממע? ווארום זאָלען זיי נים נאָכגעהען דעם ערשטען, וואָס זיי בעגעגענען? ווארום זאָלען זיי זיך נים איבערגעבען דעם ערשטען יונגען־מאַן, וואָס ליעבט זיך איין אין זיי? איז דען נים בעסער פיר דער בלום אויסגעזויגען צו ווערען פון א ביהן, אין זיין בליהענדער יוגענד, איידער נאכהער זיין א שפייז פיר דיא קריכענדע ווערים? וויא גוט איז דאָס דיא אָרימע! וויא גליקליך איז עס אויך דיזע אָרימע!

זיא געהט אריין אין צווייטען צימער. חתן־כלה עסען דיא גאָלדענע יויך. זיי אונטערהאַלטען זיך יעצט נאָך דעם היינטיגען תענית. אויסער צוויי־דריי פון דער כלה׳ס פריינד איז אין צימער מיט זיי קיינער ניטאָ.

חתן־כלה זיצען איינס נעבען דיא אנדערע און מען עסט רוהיג. אלע מינוט קוקען זיי זיך אָן מיט אזא ברענענדער ליידענשאפט, אז זיא ברעכט זיך דורך דורך זייערע גליקליכע אויגען.

דער חתן האָט זיך אויפגעשטעלט. זיא קוקט אויף זיי ביידע. ער — א געזונדער, הויכער, ברייט־ביינעדיגער בחור. זיין געזיכט — רויט וויא פייער, און זיינע הענד — געזונד און שטארק אזוי וויא צוויי שטיקער אייזען. און איהר דוכט זיך, אז ווען ער זאָל געבען זיין כלה א קלאפּ מיט זיין האנד איבערן רוקען, וואָלטען פונקען געפלויגען, אזוי וויא געבענדיג מיט זיין האמער א זעטץ איבער דער קאוואדלע אין זיין קוזניע. און איהר דוכט זיך ווייטער, אז זיא זעהט אין איהם דאָס פייער, וואָס הויבט זיך אויף, צופלאַמט זיך און צופלאקערט זיך; דאָס פייער, וועלכע צולאָזט פלאמענדע צונגען אויף אלע זייטען, צו ברענען אלעם ארום.

און דיא כלה זעהט איהר אוים וויא א הייסקעסעל, וואָס ענטהאלט אזוי פיעל היטץ, כמעט אויף צוזעצט ווערען, און פון וועלכע א פּארע ברעכט מיט שטורם ארויף. און ביידע וועלען בעוועגען אלעם און זיי וועלען געבאָרען דאָס לעבען, און דאָס לעבען וועט אויך זיין אזוי וויא דיא צוויי שטורמענדע, רוישענדע עלעמענטען. און דאָס לעבען וועט אויסברעכען מיט שטורם און רעש וויא פון א פייער־שפייענדען בארג. און עס וועט לויפען, קאטשען זיך אזוי וויא עמוואָס, וואָס קאטשעט זיך פון געבירגע, פון הויכע פעלזען. און דאָס לעבען וועט פערוואנדעלט ווערען אין א ברייטען ים, הויך וויא דיא הימלען, טיעף וויא דער אַבגרונד.

מקנא איז זיא דאָס רייכטהום פון דיזען לעבען, דיא פולקייט און דיא הייסקייט. זיא, דיא אָרימע־רייכע, וועלכע איז רייך אין איהר זעעלע און אָרים אין לעבען, איז מקנא דיזע רייכע קבצנים, דיזע אָרימע, וועלכע האָבען אזא רייך־לעבען — — —

דאָ איז פרייד און יוגענד. און דיא יוגענד פערזיסט דיא פרייד; און ביי איהר וועט זיין עלטער פערלעשען איהר יוגענד׳ס פייער, און אלט וועט זיא ווערען, און מיט דערגער וועלען פערוואקסען ווערען איהרע האָפנונגען. און דיא בלומען פון איהר זעעלע וועלען פערוועלקט ווערען נאָך איידער זיי האָבען געבליהט. און אונטערגעהן וועט איהר זוהן נאָך איידער זיא האָט ערשיינט. און פערגליווערט וועט ווערן איהר בלוט איידער עס האָט נאָך אויפגעזאָטען. און פייער איז געווען איהר גאָט און צו דעם האָט זיא געדיענט. פעראכטעט האָט זיא דעם, וועלכער האָט אין איהר קיין פייער נים אָנגעצונדען. און געוואָרט האָט זיא אויף דעם אָנ־

קומען פון איהר אידעאל, אויף דעם אָנקומען פון דיזער יונגער זעעלע, וועלכע זאָל אָנצינדען א פייער אין איהר זעעלע, אויף דעם אָנקומען פון דיזען מאן, וועלכען זיא האָט געזעהען אין איהר פאנטאזיע, אויף דעם אָנקומען פון דיזען יונגענדמאן, דער טרעגער פון לעבען און פרייד, דער סימבאָל פון יוגענד און שעהנהייט, קראפט און פייער — ער איז נאָך ניט געקומען: איין אנדערער איז פריהער געקומען. זיא האָט געהאָפט צו בליהען און אָט איז דיא פערוועלקונג. זיא האָט אייז און געוואָרט האָט זיא אויף פייער.

און איהר זעעלע וויינט אין איהר; העלישע פּלאָגען זיינען איהרע יסורים.

און א שטיקעל נגינה האָט זיך געלאָזט הערען אין שטוב.

טרויעריג איז געוועזען דער נגון; איהר האָט זיך געדוכט אזוי ווי די פידעל וויינט און קרעכצט, אזוי וויא דיא סטרונעס וואָלטען אויסגיסען זייער ביטער הארץ פיר דיא צוהערער. און זיא איז אויפגעשטאנען פון פּלאַטץ און איז אריינגעגאנגען אין טאנץ־צימער. דאָרטען האָבען די מענצער אויפגעהערט טאנצען, דיא מענער האָבען אויפגעהערט רעבאטירען, דיא פרויען — פּלוידערן. אלע אויגען זיינען געוועזען אָנגעווענדעט צו איין פונקט, אלע אויערן זיינען געוועזען אָנגעשטרענגט צו הערען איין שטימע, א שטימע, וואָס ריהרט דיא הערצער.

א מינוט איז פאַראיבער. און שוואכער ווערט דיא שטימע, גלייך וויא זאָל וועלען אויפהערען, פערשטומט ווערען. אין דיזען מאָמענט האָבען, דוכט זיך, אלע ליכט פון צימער געדענקט אויסגעלאָשען ווערען, און פערזאמעלטע האָבען וויא גע׳גוסס׳ט יציאת נשמה......

און דיא אויגען פון פידלער האָבען געבליצט, און א טיעפער, טיעפער טרויער האָט פון זיי אריבערגעקוקט, און זיינע אויגען האָבען זיך וויא געבעטען, וויא געזיפצעט. און אזוי וויא דאָס ליכט זייערע וואָלט דענקען אויסלעשען זיך, אזוי וויא זיי וואָלטען זיך וועלען צושליסען אויף איביג.

און אלע האָבען געקוקט צו דיא אויגען, אָבער דיא אויגען קוקען צו איהר, איהר — — —

און דיא אויגען אזוי וויא זיי בעטען זיך, אזוי וויא ער וואָלט ביי איהר בעטען רחמים: זיא זאָל איהם רעטען; און איהר האָט זיך גע־

דוכט, אז ער איז גאָר איהר אלטער בעקאנטער, עלטער פיר איהר יעצטיגען זקן, אז ער איז איהר יוגענד־פריינד, אזוי נאָהענט איז ער צו איהר געוואָרען דורך זיין שפּיעלען.

און דיא פיעדעל וויינט, זיפצט, און דיא סטרונעס ציטערען זאנפט, און דיא שטימע זעהט אויס וויא זיא קומט פון א בעהאלטען אָרט, פון דיא טיעפענים פון אָבגרונד, פון איין אנדער וועלט. און זיא הערט אין זיין שטימע דיא שטימע פון א ליידענדעס, אונטערדריקטעס הארץ. זיא הערט פערשטיקטע, דערוואָרגענע זיפצען, אזוי וויא דאָס קלאנגען פון וואסער אונטער דעם אייז־דעק, אזוי וויא שנעע־בלומען איידער זיי האָבען ארויסגעשטעקט זייערע קעפּלעך אויף דער ליכטיגער וועלט, אזוי וויא דיא פייערדיגע לאווע, וועלכע שטורמט אין דיא טיעפינים פון א וואולקאן איידער זיא ברעכט ארויס. עס זעהט אויס, וויא ער וואָלט ארומבלאָנדזשען אין דער פינסטערנים און פערגליווערט ווערן אין דיא אייז־קאלטקיים פון לעבען.

אָט האָט איהר אויסגעוויזען, אז זאָגאר איין שטראהל האָט נאָך ניט בעלויכטען זיין פינסטערנעס; זאָגאר איין פונק האָט נאָך ניט פרובירט צולאָזען זיין הערצענס־אייז, זאָגאר איין זומערדיגער זאָנען־שטראהל האָט ניט אָנגעווארמט זיין ווינטערדיג־לעבען. איין ביהן האָט נאָך ניט דיא בלומען־זאפט געזויגען, נאָך ניט האָבען דיא פינגער פון א געליבטער געקרויזט זיינע לאָקען, נאָך זיינען דיא באקען ניט רויט געוואָרען פון דער בעריהרונג פון ברענענדע ליפען, נאָך האָט זיין הארץ ניט געקלאפּט אין ענטפער צו איין אנדער קלאָפּענדעס הארץ, נאָך האָבען דיא אויגען ניט פערגאָסען א ליעבעסטרעהר — — —

און איהרע אויגען גיסען טרעהרען.

זיא וויינט און אין הארצען פיהלט זיא דאָס ווידער־קול פון פידעל.

און אין פידעל האָט זיך געהערט דאָס קול פון איהרע הארצענס סטרונעס — — —

און דער פידלער האָט אויפגעהערט שפּיעלען פיר איין מאָמענט; און דיא מענשען האָבען אויפגעהערט אטהמען, עפּעס א פערשטיקטער זיפץ האָט זיך געהערט אין צימער; און אלע אויגען האָבען געקוקט צו איהם, און ער קוקט צו איהר, אזוי וויא ער וואָלט וואַרטען אויף איהר אורטהייל, אזוי וויא פון איהר אורטהייל וואָלט אָפּהענגען זיין גאנץ לעבען.

זיא האָט געקוקט צו איהם מיט א צופרי־

דענעם בליק, א טרעהר האָט געפונקעלט אין איהר גלענצענדען אויג.

און שטאָלץ האָט דער פידלער אויפגעהויבען זיין קאָפּ, און ער האָט געשפּיעלט.

און געלאָזט האָט זיך הערען איין ערהאָבענע שירה, הערליכע הארמאָניע, א שטאָלצער נגון, א זיעגס־ליד. און א בליין האָבען זיינע שווארצע אויגען געטהאָן און א פלאַם פייער האָט זיך אין זיי אָנגעצונדען.

און איהר לעבענס־פראגע איז אזוי וויא גע־לעזט געוואָרען אין דעם מאָמענט.

דאָס איז דער ערשטער שעהנער יונגער־מאַן, וועלכער קומט איהר אויף דעם וועג, דאָס איז דאָס פייער, צו וועלכען זיא האָט געדיענט. זיא לעבט אָפּ — זיינע וועט זיא זיין!

צו איהם, צו דעם פרישען, צארטען יונגען מאַן, צו דיזען רייכען ארימאַן, וועלכער געוועלטיגט איבער זיין פיעדעל און איז אונטערוואָרפען צו זיין הארץ — צו איהם, צו איהם וועט זיא זיין! צו איהם וועט זיא אוועקגעבען איהר יוגענד, צו איהם, נור צו איהם!

איין מינוט וועט זיא מיט איהם אלעס טהאָן און זיא וועט פערגעסען אלע צרות; דאָס וועט זיין איהר לוין פיר אלע יסורים.

און ראַבע וועט זיא נעהמען אָן דעם אלטען.

פערגניגענד הויבט זיא אָן לאַכען, און אין דיזען מאָמענט אזוי וויא טאנצען וואָלט אָנהויבען דיא פיעדעל און שפּרינגען דיא סטרונעס. עס האָט איהר געשיינט אזוי וויא דיא פולקייט פון יוגענד זאָל זיך אריינרייסען אין הארצען און אויפפלאַמען אין א בלענדענדען פייער. און דאָס געלעכטער צוברעכט זיך און צערשפּליטערט זיך, און עס פליהען פונקען פון פרייד, שפּליטער פון געלעכטער, און שפּריצעלעך פון געפיהלען.

און דאָס געלעכטער האָט זיך פערוואַנדעלט אין א ביטערען שפּאָט, שפּאָט אויפ'ן מענשליכען בראַך, שפּאָט אויף דער ניט־ערפילטער האָפנונג, דיא האָפנונג פון איין האבזיכטיגען קארגען, פון א היטריאַק וואָס איז געפאַלען אויף זיין קאָפּ, שפּאָט אויף דעם שלאַנג, וואָס האָט געביסען איהר אייגענעם עק.

שפּאָט, שפּאָט!

און זיא זעהט דיא אויגען פון דער אלטער קאַטץ — וויא לעבערליך זיי בליקען! גרין זיינען זיי, שוין ניט מעהר גרוי — אנטלאָפען איז דיא מויז פון זיינע ציינער! וויא משוגע לויפט ער הין און צוריק אומזיסט! דאָס פויגעלע איז אנטרונען און מען געפינט דאָס ניט מעהר. דאָס וואָס ער האָט אזוי געגאַרט, וועט ער ניט האָבען, דיזער העסליכער אלטער. און זיא וועט זיין צו איהם, צום יונגען פידלער. איהם וועט זיא זיך איבערגעבען, און איהם וועט זיא אוועקגעבען איהר קערפער, איהר זעעלע, איהר יוגענד און איהר עהרע. איין מינוט בלויז וועט זיא זיין זיינע, און דאָס וועט איהר פערזיסען דיא ביטערקייט אויף איהר לעבענס־לאַנג.

דער איינער שטראַהל וועט אויף עוויג בעלויכטען דיא פינסטערקייט פון איהר זעעלע. אין דיזען מאָמענט וועט זיא איהם ענטבלויזען דעם רייכטהום פון איהר זעעלע, ער וועט דאָס פיהלען, ווען זאָגאַר ער זאָל דאָס ניט פערשטעהן. זיא וועט איהם דאַמאָלס הייסען שפּיעלען, און דיא רייכפאַרביגקייט פון איהר שפּיעלען וועט זיין איהר הארצענ'ס עכאָ, און אין דיזע סטרונעס וועט זיא הערען דעם קלאַנג פון איהר זיעג אין לעבען. זיעג! מיט דעם וועט זיא זיעגען! ראַבע, ראַבע וועט זיא נעהמען און אויך געניסען פון לעבען. אין דער מינוט וועט זיא לעבען מיט אלע חושים, פיהלען מיט דער גאַנצער טיעפקייט פון איהר זעעלע, שטירמען מיט איהר גאַנצען שטורמענדען גייסט, פרעהען זיך מיט איהר גאַנצעם הארץ, אויסוויינען אלע פריידענס־טרעהרען; אין דער מינוט וועט זיא בליהען, און דיא פריהלינגס־ביהן וועט זויגען איהר זאַפט — אלעס אין איין מינוט.

אין א פיערטעל שטונדע ארום זיינען זיי געוועזען אין וואַלד.

און דיא נאַכטס־טהוי האָט צוגעדעקט דיא גראָזען אויף דער ערד. א לייכטער נעבעל האָט איבערצויגען דיא בוימער; דיא בלייכע לבנה האָט בעלויכטען דיא נאַכטס־פינסטערניס: א לייכטער ווינטעל האָט געבלאָזען און אָבגעקיהלט דיא וואַרימקייט פון דער לופט; דאָס שטיפען פון איין איינזאַמען פויגעל האָט געשטערט דיא ארומיגע שטילקייט; און דיא סטרונע פון א פיעדעל האָט א ציטער געטהאָן פון דעם ריהר פון א צאַרטען פינגער. און ווייך איז געוועזען דאָס גראָז און פייכט. ער האָט ארונטערגענומען זיין ראָק און האָט דאָס אויסגעשפּרייט, און זיא איז געזעסען דאָרט.

דיא שטערען האָבען געלויכטען, געבליצט און אויסגעלאָשען געוואָרען — וויא פליהענדע פונקען. בלעטער און צווייגען האָבען זיך גע־

שאקעלט און געציטערט. אזוי וויא זיי וואלטען זיך סוד'ען. און צארטע שטימען, נאכט־שטימען, האבען געקלונגען אזוי וויא א ווייטע עכא. צוויי הערצער האבען געקלאפט און ביידענס הערצענס־קלאפעריי האבען זיך פעראייניגט, און הענד האבען זיך געזוכט און האבען זיך פעראייניגט, און ליפען האבען זיך געזוכט און האבען זיך צוזאמענגעשלאסען — — —

דיא לויערענדע לבנה האט זיך פערבעהאלטען. דיא שלויע שטערנדליך האבען געקוקט בגנבה דורך דעם נעבעל־דעק. דיא קולות אין וואלד זיינען שטיל געבליבען, און דיא סטרונעס פון פידעל האבען אויפגעהערט ציטערן — —

— — — — — — — — — — — — — — —

דיא לבנה האט פלוצלונג א שיין געגעבען — זיי האבען זיך אויפגעכאפט וויא פון חלום. ער נעהמט שפילען אויף דער פידעל, און זיא וויינט, וויינט.....

גאנץ פריה אויף דעם וואגען.

„עס גלויבט זיך ניט“, זאגט א יונגער כלי־זמר צום פידלער — „ווירקליך, זיא האט ניט פראטעסטירט?“ זיינע אויגען האבען אייפערזיכטיג געקוקט אויף זיין פריינד.

„זיא האט אפילו ניט געפרובירט“ — האט ער געענטפערט, און זיינע אויגען האבען געשיינט פון פרייד.

„איך פערשטעה ניט“, האט דער פריהערדיגער געדריקט מיט דיא אקסלען — „וויא איז דאס מעגליך?“

און דער עלטערער פון דער קאמפאניע זיצט און שאקעלט מיט דעם קאפ.

דער ווינד טרייסעלט זיין בארד, און זיינע אויגען קוקען צום הימעל, וויא איינער וואס וויל זיך אן עטוואס עראינערען.

„וואס איז דער וואונדער?“ — רופט ער אוים שטילערהייד, וויא איינער. וואס רעדט מיט זיך: — „א פרויען־הארץ!“

בדמיך חיי.

ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך
ואמר לך בדמיך חיי,
ואמר לך בדמיך חיי.

(יחזקאל ט"ז)

(א בצענקע אין ליטע.)

שבת צו נאכט נאך מעריב.

אין דונקעל־בלויען הימעל איז געווען איינגעפאסט דיא לבנה, וויא א גרויסער פערלאמוטער קנאפ און איהר קיהלען בלאסען שיין האט זיא פריינעביג צוגאסען אין אלע ווינקעלאך.

וואו נים וואו אויף'ן הימעל, קוים מיט א'ן אויג צו דערוואַרפען האבען פריינדליך געוואונקען קליינע שטערענדלאך.

— גוט וואך, גוט יאהר — האט זיך געהערט אויף'ן גאס פון עולם, וואס האט זיך געשאטען פון מעריב — און דער „גוט וואך“, אזוי וויא אלע אידישע „גוט יום טוב“ האט געקלונגען האלב מיעד, האלב טרויעריג... „אוים מנוחה, צוריק צו דער עבודה!“ — האט זיך געהערט אין דיא ווערטער...

דיא גאנצע גאס איז געווען בעלעבט. האלב נאקעטע קינדערלאך האבען זיך געשפיעלט אין יאגענעס, און זייערע יונגע, פרישע קול'כלעך האבען זיך אבגעקלונגען אין דיא ריינע, קיהלע לופט; ווייבער אויסגעזעצט אויף דיא שוועלען מיט זייערע קליינינקע קינדערלאך אויף דיא הענד, האבען הויך געשמועסט, פוהרמאנעס האבען געפיהרט דיא פערד אנטרינקען; און א מחנה אינגלאך זיינען נאכגעלאפען מיט א הור־ישעריי פון הינטען — אלץ האט זיך בעוועגט, זיך געפרעהט מיט דיא ליכטיגע נאכט.

פלוצלונג, ניט געאכט און ניט געטראכט, איז געווארען א געלאף, א ליארם, א זאווערוכע. וואלקענס שטויב האבען זיך אויפגעהויבען פון געלאף, איינער האט געשריען: א ביטווע, נאך איינער האט געשריען, אז שלמה'ס קוזנע ברענט — און אלע זיינען אין איין אימפעט

אוועקגעלאפען צו דער קוזנע, און זייערע שאמיגעס זיינען נאכגעלאפען אויף דיא ווענט.

נעבען קוזנע איז געשטאנען א נעדיכטער רעדעל מענשען. אין רעכטען מיטען איז געשטאנען א איינגעל פון א יאהר צוועלף־דרייצעהן מיט א צובלוטיגטע, צו'הרג'עטע צורה. פון זיין נאז האט גערונען בלוט. דער עולם האט איהם געצופט פון אלע זייטען.

— ווער האט דיר אזוי אבגעפארבט? האט איהם איינער געפרעגט מיט א וויטץ.

— ער איז מסתמא א פאקוסניק, ער ציהט רויטע בענדלאך פון דער נאז, האט נאך איינער אבגעענטפערט מיט א געלעכטער.

— ווער האט דיר אזוי צופאלמעסט דיא צורה? האט א דריטער א פרעג געטהאן. ס'איז דאך א חורבן א קוק צו טהאן אויף דיר!

— אדער זאג, אדער געה מיט פייער און וואסער, האט זיך איינער געבייזערט. אז מען פרעגט דיר, זאלסטו אלע מאל ענטפערן. וואס ציהסט דו אונז דיא עצמות? רויטער כוואט!

דער איינגעל האט זיך אנגעהויבען ריהרען אוועקצוגעהן.

— שטעה אויף א'ן ארט, איך האק דיר אריין אין דר'ערד. דו מוזט זאגען, ווער ס'האט דיר צובלוטיגט, א ניט ועסטו פון דאנען ניט געהן, האט איינער געשריען מיט כעס.

דער איינגעל האט אויף איהם א קוק געטהאן מיט האס און איז געבליעבען שטעהן וויא א פערגליווערטער.

— יענקעצקע, קום אהער און גיב א קוק. דו וואלסט זיך געלאזען אזוי צובלוטיגען?

יענקעצקע האט זיך לאנג ניט געלאזען בעטען. ער איז צוגעגאנגען, זיך גוט איינגעקוקט אין צובלוטיגטען פנים און געזאגט מיט גדלות:

— דיא צייט וואלט יענער געקריינקט אויף איין זייט און דערנאך אויף דיא אנדערע, וויא לאנג איך וואלט זיך ניט געלאזען אזוי צר ממית'ן.

— רבונו של עולם, דיא הענד זאלען ווערען אבגעהאקט ביי דיא וואס שלאגען אזוי א קינד! האט א אידענע געשאלטען הינטערן רעדעל.

— ער האט דאס כשר פערדיענט! האט איינער פלוצלונג אויסגעשריען אויף'ן קול, זיך דורכשטופענדיג דורך'ן רעדעל. געבענשט זאלען זיין דיא הענד, וואס האבען איהם געשלאגען. אט הערט וואס איז געוועזען, אט הערט וואס ער האט אבגעטהאן, דער באד־יונג.

ער האט זיך געשטעלט אין מיטען און אנגעהויבען ערצעהלען, מאכענדיג מיט דיא הענד. אלע האבען אויסגעשטעלט דיא אויערן:

— איהר ווייסט דאך שוין, מן הסתם, אז גאר ניט לאנג איז ארויס א פינסטערע מארע, אז וויא עס קומט אכט א זייגער פון אבענד, ווילען זיי ניט, דיא הולטייעס, דיא סטאצקעניקעס, דערלאנגען א'ן איבריגען קלאפ, א'ן איבריגען שטאך. שיסט זיי אין קאפ, ווילען זיי ניט. געווארען מאגנאטען! אט דא גופא פאר א ווייל, וויא נור שלמה'ס ארבייטער האט זיך געשטעלט טאן אין קוזנע, איז צוגעגאנגען אט דער רויטער העלד, אט דער יונגאטש, זיך אריינגעשטעלט אין טיהר, וויא א שררה און מאכט צום ארבייטער: „דו האסט הפנים פערגעסען, אז נאך אכט א זייגער האבען מיר אבגעמאכט ניט צו ארבייטען? אט אזוי היטסטו דאס אונזער אבמאך? אויב ער דארף באלד דיא ארבייט, איז ער אליין ניט קראנק זיך צו ברענגען אין קוזנע האלב עלף ביי־נאכט. ער האט נאך מיר אויך געשיקט, אבער איך האב געזאגט: א פעה! ניט פון פלעק!“ אט אויף דיא טרפה דבורים איז אנגעקומען שלמה אליין. ער האט גאר קיין שאלה ניט געמאכט, פארקאסערט זיין ארבעל, געמאכט א ברייטען „מי שברך“ און אריינגעפייערט מיט זיין בערישע לאפע אין זיין טריפה „פארצע“ אריין: איינמאל אזוי, נאך אמאל אט אזוי — (דא האט דער דערצעהלער געוויזען מיט'ן קולאק אויף זיין איינענער צורה) און האט איהם גלייך צובלוטיגט וויא א דבר אחר. היינט זאגט, האט ער דאס ניט כשר פערדיענט? דארפען דען ניט אזעלכע הענד געבענשט זיין? האט ער געפרעגט ערניעדערנדיג זיין טאן.

— כשר, כשר! האבען עטליכע אויף איין מאל געענטפערט. ער האט איהם נאך ווייניג געגעבען.

— דער הונד איז ווערטה דעם שטעקען.

— ער האט בעדארפט טרעפען אויף מיר, וואלט מען איהם אין לייליכער אוועקגעטראגען.

— איך וואלט איהם מכבד געווען מיט מיין בייטש, אבער מיט דיא רחמים זייט, ניט מיט דיא „דין“ זייט, אז עס וואלט א מציאה געווען א גילדען א קלאפ — האט זיך אבגערופען א פוהרמאן.

— וואס האט געזאלט זיין, וואס דארף זיין, וואס וועט זיין, וואס מוז זיין, וואס האקט, וואס קנאקט, וואס קלאפט און באקט; וואס רייט און וויעט, וואס זייעט און נייעט, וואס רייסט און בייסט; פון א קאץ א מויז, א בעל־הבית פון א הויז, א'ן ארעם־בחור פון קלויז און

א ביער־ברויער פון ברויז — זאָל אויסגעהן צו דיין קאָפּ דו יונגאטש! — האָט איינער אריינגעזאגט דעם צופּלוטינגטען אין צורה און געטייטעלט מיט'ן פינגער.

אַלע אין איין קול האבען ארויסגעשאָסען מיט א ברייטען געלעכטער.

— ער האָט א ממזר'שע קאָפּ אויף דיא פּלייצעס, האָט איינער געריהמט דעם גראמענזאָגער.

— הייגט זעה, וואָס דו האָסט אויסגעפיהרט — האָט איינער גע'מוסר'ט דעם איינגעל, בנחת, לאנגזאם. קלעפּ האסטו געקראָגען וויפיעל אין דיר איז אריין, קיינער גיט דיר ניט קיין געריכט, אַלע מאכען פון דיר „א דריטען געריכט" און ווער ווייס, וויא דו וועסט פון דיא קלעפּ אָבּשניידען. זעה וויפיעל דמים דו האָסט פערלאָרען, דו קענסט דאָך נאָך „אוועקהימלען!"

— ניט פון אלע דמים קען מען „אוועקהימלען", האָט זיך אָבּגערופען א יונגער ארבּייטער. אויף זיין „ברית" האָט ער אויך פערלאָרען דמים, האָט דער גאנצער עולם דאמאלס געזאגט „בּרמיך חיי" — און ס'האָט איהם טאקי ניט געשאדט. איצטיגע דמים איז אויך פון א „ברית" און לאָמיר אלע וויעדער זאגען „בּרמיך חיי".

דן לאזאר.

ענטפער אויף א קריטיק

זעהענדיג וויא אָפּט אפילו הויך געבילדעטע לעזער גיבען גאָר ניט אכטונג אויף דעם, וואָס עס איז געשריבען, אפילו ווער וויים וויא דייטליך, וואָלט דער שרייבער געקענט נאָר אָבגעשלאָגען ווערען פון מוטה. וואָס קומט ארויס פון שריבען, אז דוקא דאָס וואָס דו צורייסט דיך ווער וויים ווי צו מאכען, וואָס דו מיינסט צו זאָגען, אזוי דייטליך וויא נאָר מעגליך, לאָזט גאָר דער לעזער אונבעמערקט.

אָט דיזער טרויעריגער געדאנק איז איבער מיר געקומען, ווען איך האָב געלעזען דר. א. גינזבורג'ס רעצענזיע אין דיא יולי „צוקונפט" איבער מיין ביבעל „ליעבע און פאמיליען־לעבען". אָבער איך האָב מיך באלד געטרייסט מיט דער ערפאהרונג, וואָס איך האָב שוין אָפּט געמאכט, אז דער גרויסער פשוט'ער עולם לעזער ניט מעהר אכטונג וואָס ער לעזט, וויא דער הויך־געבילדעטער. דיזער לויפט געוועהנליך נאָר אריבער איבער דיא שורות, און דערביי טראָגט איהם אוועק זיין אייגענער פליהענדער קאָפּ, און עס בלייבט ביי איהם מעהר דער איינדרוק פון זיין אייגענעם געדאנק, וויא פון דעם, וואָס עס שטייטווירקליך געשריעבען.

נאכדעם וויא דר. גינזבורג האָט אזוי פיעל אויסצוזעצען אין מיין ביבעל, קומט ער ערשט נאָר צום סוף ארויס מיט דער בעמערקונג, אז „א ו י ב" מיין הויפּט־כונה איז געוועזען צו האָבען א ויכוח מיט דיא טהרת המשפחה'ניקעס פון זייער שטאנדפּונקט, איז עס מיר יא גוט געלונגען.

וואָס האָט איהם געטויגט פריהער אזוי פיעל אויסצוזעצען און ערשט אין דיא לעצטע עטליכע שורות צו זאָגען „אויב" מיין הויפּט־כונה איז געוועזען אזוי און אזוי איז שוין יא גוט, ווען באלד ביי דעם אריינגאנג פון מיין ביבעל, אין דעם פאָרוואָרט, איז אזוי דייטליך גענוי ערקלערט וואָס מיין הויפּט־כונה איז?!

איך זאָג דאָרטען אונגעפעהר:

„ביי אידען איז איינגערעדט, אז צניעות איז א אידישע זאך און דיא הייליגקייט און ריינקייט פון פאמיליען־לעבען — א טייערע סגלה פון אידישען פאָלק, מיט וועלכען זיא צייכענט זיך אויס פון אַלע אומות..... צו איז טאקי אמת, אז אידישקייט קען אויף אייביג דיענען פיר א ביישפּיעל פיר דיא מענשהייט וויא זיך צו פיהרען אין אזעלכע זאַכען?.... אידישע אָרטהאָדאָקסען, וויא אויך משכילים ענטפערן אויף דעם „יא"..... א ו נ ז ע ר צ ו ו ע ק א י ן ד י ע ז ע ן ב י כ ע ל א י ז ד אָ ס צ ו א ו נ ט ע ר ז ו כ ע ן" א. ז. וו.

דאַרף מען נאָך דייטליכער ערקלערען וואָס מיין הויפּט־כונה איז געוועזען? אָבער מיין קריי־

טיקער איז א הויך־געבילדעטער מענש און א גוטער דענקער, איז ער געוועזן אין זיינע אייגענע עילוּמות העליונים בשעת ער האט דאס געלעזען און ער טראכט גאר ערשט, „אויב" מיין הויפט־כונה איז דאס אדער יענעם!

עס שיינט אבער, אז מיין קריטיקער בילדעט זיך איין, אז נאר רעוורענדס און טהרת־המשפחה'ניקעס האבען אזעלכע מיינונג וויא דיא, וועלכע איז זאג דייטליך, אז (און ער זאגט „אויב") עס איז געוועזן מיין צוועק צו ווידערלייגען. איך וויים אבער, אז דאס איז דיא מיינונג פון גאנצען אידישען עולם. וויא איך זאג אין מיין הקדמה אויסדריקליך. און אויב מיין קריטיקער מיינט, אז נעגען דיא רעוורענדס און טהרת המשפחה'ניקעס לוינט זיך ניט צו פאלעמיזירען, בין איך אבער איבערצייגט, אז דיא גאנצע ענערגיע דארף ערשט אוועקגעליינט ווערען אויפצוקלערען דעם גרויסען עולם איבער זיינע טיעף איינגעווארצעלטע פאלשקייטען.

ווייטער שיינט מיין קריטיקער צו מיינען, אז ווען מען האט אין זינען צו פאלעמעזירען נעגען טהרת המשפחה'ניקעס, קען מען ניט זיין אונפארטייאיש. איך הייב ניט אן צו וויסען פאר וואס? ווארום קען מען זיין אונפארטייאיש, ווען עס קומט אויס צו בעווייזען וועגען דעם ענין די וויסענשאפטליכע וואהרהייט פון מאטעריאליסטישען שטאנדפונקט? האט מען דען דערביי ניט אין זינען צו פאלעמעזירען נעגען ניט־מאטעריאליסטען? האט דארווין אין זיינע פארשונגען ניט אין זינען צו פאלעמעזירען נעגען דיא אלטע איינבילדונג וועגען דיא בעשטענדיגקייט פון ספעציעס (מינים)? יעדער פארשער, בעשרייבענדיג דעם רעזולטאט פון זיינע פארשונגען, האט נאטירליך אין זינען צו בעווייזען דיא אונריכטיגקייט פון דיא אלטע אנגענומענע מיינונגען, וואס זיין פארשונג האט געפונען פיר פאלש. אבער אונפארטייאיש איז מען דערביי, ווען מען זוכט ניט איינזייטיג צו טהאן אונרעכט דיא אנדערע זייט. אין דיזען זין בין איך געוועזן אונפארטייאיש אין מיין ביכעל, כאטש מיין אויסדריקליכער צוועק איז געוועזן צו פאלעמעזירען — ניט נעגען איינינע בלאפערשע טהרת־המשפחה'ניקעס, אבער נעגען דיא טיעף־איינגעווארצעלטע מיינונג אין גאנצען אידישען עולם, דאס אידישקייט איז איין איינהייטליכע לעהרע און דיא העכסטע ריינהייט אין דיזע זאכען.

פון דיזען שטאנדפונקט איז דער נאמען פון מיין ווערקעל פאלשטענדיג ריכטיג — טאקי „לדידך" — און דיא פראגע „לויט וועלכע אידישקייט?" שטעל איך דאך דאס טאקי אין מיין ווערקל אזוי קלאר און דייטליך, אז נאר אזא הויך־געבילדעטער און דענקענדער מאן, ווי מיין קריטיקער האט געקענט דאס ניט בעמערקען.

מיין קריטיקער זאגט, אז איך מיש צוזאמען פערשיעדענע אידישקייטען, צום ביישפיעל פון אברהם און דיא גמרא. וועגען וועלכען פונקט מיש איך זיי צוזאמען? וועגען דעם פונקט מכח א סיסטעם, א פרינציפ אין דיא פראגע פון געשלעכטס־לעבען? ניין! וועגען דעם זאג איך אויסדריקליך, אז „זיי (דיא אבות) זיינען נאך געוועזן פאר מתן תורה, דאס הייסט, איידער עס האבען געהערשט דיא שפעטערע מאראל־בעגריפע" (זייטע 9). נאר וועגען וואס דען? דאס איז אין דעם קאפיטעל „איינגעהאלטענקייט". איך רעד דארטען וועגען דעם איינעם פונקט, צו איז דאס אמת, אז אין לעבען (אבגעזעהען פון טהעאריען) האט דאס אידישע פאלק אימער זיך אויסגעצייכענט מיט מעסיגקייט אין געשלעכטס־לעבען. אין דיזען פונקט איז נאטירליך גאנץ גלייך וויכטיג אלץ וואס עס שטייט דערציילט פון אלע צייטען פון דיא אידישע געשיכטע. און ווען מען האט דערציילט אזעלכע שיינע מעשה'לעך פון אויסגעלאסענהייטען פון דיא הייליגע אבות, איז דאך א סימן, אז מען האט דאס אפילו נאר ניט געהאלטען פיר העסליך. עס איז ניט וויכטיג אויב דיא מעשה'לעך זיינען אמת; עס איז וויכטיג, אז מען האט זיי געגלויבט און דערציילט אין פאלק. דאס צייגט, וואס אידען האבען אין פראקטיק געהאלטען פון מעסיגקייט אדער אונמעסיגקייט אין געשלעכטס־לעבען. אבער וועגען סיסטעמאטישע בעגריפע מכוח פאמיליען־לעבען בעוויז איך, דאכט זיך, אזוי דייטליך וויא נאר מעגליך, וויא זיי ענדערן זיך נאך דיא צייטען און אומשטענדען.

דאך איז דאס ניט קיין ווידערשפרוך מיט דעם וואס איך רעד פון דעם „אלטען עכט־אידישען פרינציפ". דען דורך אלע אומשטענדען האט זיך ביי אידען געזוכט דורכצוברעכען אזא פרינציפ, וועלכער שטאמט פון דיא צייט, אין וועלכע דיא אידישע רעליגיאן האט געהאט איהר ווארצעל. דר. גינזבורג ווייס גאנץ

גום, אז דורך אלע ענדערונגען אין דער ענט־
וויקלונג ווירקט דאס, וואס איז איין מאל איינ־
געוואָרצעלט געוואָרען דורך אמאָליגע אומשטענ־
דען — ווירקט דאס אלס אן „אינערציע" געגען
דער ענטוויקלונג, שטערענדיג זיא געוויסער־
מאַסען.

וואס דער „קריסטליכער פרינציפ" האט
זיך שוין אפשר געהאט פריהער אָנגעפאַנגען ביי
דיא איסיים (דיא גאנצע מעשה מיט דיא אי־
סיים איז היסטאָריש צווייפעלהאפט) — איז
אבזאָלוט ניט וויכטיג. דאס קריסטענטהום
שטאמט סיי וויא סיי אויך פון אידען. וואס איז
דיא נפקא מינה צו איהר רופט עס „קריסטלי־
כער פרינציפ" צו איהר וועט עס רופען „איסיי־
אישער פרינציפ"? דער איסייאיזמוס (אויב
ער האט עקזיסטירט) האט דערנאָך אָנגענומען
דעם נאָמען קריסטענטהום. „וואס איז אין א
נאָמען"?

קורץ, לאָז מיין האָכגעאַכטעטער קריטיקער
נאָך א מאָל איבערלעזען מיין פאָרוואָרט און
אכטונג געבען וואס איך שטעל זיך דאָרטען
דייטליך פיר מיין צוועק, און לאָז ער זיך פאָר־
שטעלען, אז דיא מאסע פון אידישען עולם בע־
שטייט ניט פון פאָרשער, וואס פיר זיי איז
שוין דאס, וואס דר. גינזבורג ווייסט, א „דבר
ידוע", נאָר זיא בעשטייט פון מענשען, וואס מען
דארף זיי דאס טאקי ערשט זעהר נייטיג בעווי־
זען, וואס ביי מיין קריטיקער איז שוין אזוי
זעלבסטפערשטענדליך, דאן וועט ער בעשטימט
ניט מעהר זאָגען, אז א י ך מיש צוזאמען דיא
פערשיעדענע דינים און בעגריפע פון פערשיע־
דענע צייטען אין איין קאשע. ער וועט פער־
שטיין, וויא ריכטיג איך בעוויז דאס וואס איך
האב זיך דייטליך געשטעלט פיר אויפגאבע צו
בעווייזען פאר דיא מענשען, וועלכע איך וויל
אויפקלערען.

ב. פייגענבוים.

די צוקונפט צו איהרע לעזער

פריינד פון דער „צוקונפט"! צוליעב דעם
אונגליק, וואס האט פאסירט מיט דיא פאסא־
זשירען אויף דעם עקסקורשען־שיף „דזשענע־
ראל סלאָקום", איז דער עקסקורשען פון אייער
זשורנאל, וואס האט געזאָלט זיין דעם 25טען יוני,
אויפגעגעבען געוואָרען.

שרעקליך און שוידערהאפט איז געווען יענע
טראגעדיע אויף דעם „דזשענעראל סלאָקום";
אין פייער און אין וואסער זיינען אומגעקומען
הונדערטע און הונדערטע מענער, פרויען און
קינדער. צו יענער צייט אז מיר זאָלען מאכען
אונזער עקסקורשען, וואָלט געהייסען, אז מיר
פערטראגען זיך גלייכגילטיג צום מענשליכען
אונגליק...

דארום האט דיא „צוקונפט פרעס־פעדעריי־
שען" בעשלאָסען, אז זיא האט ניט קיין מאָראלי־
שען רעכט צו פאָרדערן אייך, לעזער פון דער
„צוקונפט", צו פערברענגען פרייליך אויף אן
עקסקורשען אין דער צייט, ווען ביי טויזענדער
און טויזענדער מענשען זיינען נאָך ניט פער־
טריקענט געוואָרען דיא טרערען נאָך דיא קרבנות
פון יענעם אונגליקליכען עקסקורשען.... און בע־
סער לאָזען פאלען דיא געלד, וואס מען האט
שוין געספענדעט.

אום צו דעקען אונזער מאטעריעלען פער־
לוסט, האבען מיר אראנזשירט א פיקניק אין
דעם שעהנעם ליבערטי פארק, אין ברוקלין, שבת,
דעם 27טען אויגוסט.

פריינדע פון דער „צוקונפט"! מיר האפען,
אז איהר וועט טהאָן אייער בעסטעס, זעהען צו
פערקויפען טיקעטס און קומען מיט אייערע
פריינדע און בעקאנטע, אז דער פיקניק זאָל האָ־
בען א פינאנציעללען ערפאָלג. דער גייסטיגער
ערפאָלג פון אייער זשורנאל הענגט פיעל אָפּ פון
זיין פינאנציעלען ערפאָלג.

לעזער פון דיא „צוקונפט"!

איהר האט יעצט א געלעגענהייט אונז צו
העלפען אין אונזער ארבייט, אום מיר זאָלען קע־
נען דעם זשורנאל פערגרעסערען און פערבעסע־
רען און פערשפרייטען ליכט צווישען דיא אידי־
שע מאסען.

מיר האפען און ערוואַרטען, אז מיר וועלען
זיך אלע זעהען שבת, דען 27טען אויגוסט אין
דעם שעהנעם ליבערטי פארק, וואו מיר וועלען
זיך אלע צוזאמען אמוזירען אויפ'ן בעסטען אופן.

אכטונגספאָלל,

„דיא צוקונפט פרעס־פעדערייישען".

וועגען איינצעלהייטען זעהט אונזערע אדווער־טייזמענטס אין דיא „צוקונפט" און צייטונגען.

וויכטיגע בעקאנטמאכונג.

מיט דיזען מאָנאט פאנג איך אָן צו קוויטי־רען עפענטליך אין דיא „צוקונפט“ אלע געל־דער, וואָס איך וועל ערהאלטען פון דיא אָרגא־ניזאציאָנען, וועלכע זיינען פערבונדען מיט דיא „צוקונפט“ און נעהמען יעדען מאָנאט קאָפּיעס צו פערטהיילען זייערע מעמבערס.

דיזע קוויטירונגען פאנגט זיך אָן פון דעם 1טען יוני ביז דעם 15טען יולי, ווייטער וועט זיין די קוויטירונגען פון דעם 15טען ביז דעם 15טען, דאָס איז דער בעשטימטער טאָג, וואָס עס מוז אריין געהן דיא לעצטע קאָפּיע אין פרינטינג.

דיזע איינפיהרונג — רעכען איך — זאָל ברענגען דאָבעלטע נוצען, וויא פיר „דיא צו־קונפט“, אזוי אויך פיר דיא אָרגאניזאציאָנען. ערשטענס, וועט יעדע אָרגאניזאציאָן קענען זי־כער וויסען, אז איהר געלט פאר דיא קאָפּיעס וואָס זיא האָט געשיקט, איז אָנגעקומען אין דער צייט אויף דעם ריכטיגען פּלאַץ און עס איז אין ערגעץ ניט פערהאלטען געוואָרן. צווייטענס, וועלען די איבריגע אָרגאניזאציאָנען, וואָס האָ־בען נאָך קיין געלט ניט געשיקט דיזען מאָנאט, זיך אפשר דערמאָנען און גלייך אריינשיקען, וואָס קומט פון זיי.אגב וויל איך טאקי דערמאָ־נען דיא יעניגע אָרגאניזאציאָנען, וואָס נעהמען קאָפּיעס שוין איינינע מאָנאטען און האָבען נאָך גאָר קיין געלט געשיקט, דאָס זיי זאָלען וויסען, אז „דיא צוקונפט“ קען קוים ווארטען איין מאָ־נאט. דאָס איז אויך צופיעל פאר איהר צו ווארטען, ווייל זיא האָט ניט קיין ליגענדע געלד אין זאפאס, און בפרט נאָך עטליכע מאָנאטען. אלזאָ דיא יעניגע אָרגאניזאציאָנען, וואָס שיקען ניט אריין יעדען מאָנאט פיר זייערע קאָפּיעס, טהוען א גרויסע רעה „דיא צוקונפט“, אזא רעה וואָס קען סוף כל סוף פיהרען צו שלעכטע רע־זולטאטען, נור דורך זייער שולד אליין. מיר האָפען, אז יעדע אָרגאניזאציאָן וועט עס אין אכט נעהמען און טהאָן דאָס בעסטע צו סעטלען זייערע בילס פיר דיא קאָפּיעס אום „דיא צו־קונפט“ זאָל דורך זיי ניט דארפען ליידען.

געלדער קוויטירונגען פון קאָפּיעס פון אָר־גאניזאציאָנען, וואָס דער אָפיס האָט ערהאלטען פון דעם ערשטען יוני ביז דעם 15טען יולי:

ארב. רינג ברענטש 1 ניו יאָרק, 10 ד.
א. ר. בר. 3, ברוקלין, 3 ד.
א. ר. בר. 7, וועסט האָבאָקען 8.40
א. ר. בר. 12, פילאדעלפיא, 28,50.
א. ר. בר. 16, סומיט, נ. דזש. 4.80.
א. ר. בר. 20, ניו יאָרק 2.16.
א. ר. בר. 21, נ. י. 3 ד.
א. ר. בר. 24, בראָנקס, 9.07.
א. ר. בר. 25, ברוקלין, 1.25.
א. ר. בר. 27, ראָטשעסטער, 6.24.
א. ר. בר. 32, שיקאגאָ, 5 ד.
א. ר. בר. 33 באָסטאָן, 2 ד.
א. ר. בר. 35, ניו יאָרק, 2.10.
א. ר. בר. 38, נ. י.,1.25.
א. ר. בר. 39, נ. . 2 ד.
א. ר. בר. 40 3.50.
א. ר. בר. 41, אנסאָניא, 1 ד.
א. ר. בר. 42, ניו יאָרק, 2.75.
א. ר. ב. בר. 46, לינן, מאסס., 2.25.
א. ר. בר. 55, ניו יאָרק, 1.25.
אר. ר. בר. 56, נ. .., 2.25.
א. ר. בר. 58, בראָקטאָן, מאסס., 1 ד.
א. ר. בר. 65, שיקאגאָ, 1.75.
א. ר. בר. 70, ניו יאָרק, 60 ס.
א. ר. בר. 74, נ. י., 75 ס.
אינט. נאצ. אר. קר. אונט. פער. 2.50
יאנגסטאָוונער יאָנג מען, 2.50.
אפּאראטען קלאָב, 1 ד.
איווייער פּראָגרעסיוו, 1.50.
בוקארעסטער פּראָגרעסיוו, 5.05.
גראָדנער רעוואָלוציאָנערען, 1 ד.
דאלהינאָוונער יאָנג מען, 1 ד.
דווינסקער רעוואָלוציאָנערען 75 ס.
יונייטעד ניטערס יוניאָן 2 ד.
סלוצקער פּראָגרעסיוו 1.50.
פּועלי ציון 3.05.
פינסקער רעוואָלוציאָנערען 1 ד.
„בונד“ ברענטש באָסטאָן 2.50.
סאָצ. פּראָפּ. קלוב, באלטימאָרע 1 ד.
סינסינאטי׳ר ברענטש 91 ס.

אוים מאנגעל אם פּלאַטץ איז ניט אריין אין דיעזען נומער דער ארטיקעל פון „בונד“, א׳ן ענטפער אויף גענ. מעלך׳ס ארטיקעל, זעהר אינ־טערעסאנט, און רעצענזיעם איבער נייע ביכער וועלכע זיינען ערשינען דאָס וועט קומען אי׳ן נעקסטען נומער.

דיא רעדאקציאָן.

די צוקונפט

No. 9 (33) SEPTEMBER 1904 Volume III

וועֶרדי.

(פון עלבערט האָבארד׳ס בוך: „א גרויסער מוזיקער“; איבערזעצט פון ב. ראָזענבלאַט).

I

מים אלע כוחות האָט ער זיך געהאלטען אָן דיא אייזערנע שטאַנגען, דער קליינער, דארער אינגעל, מיט אלע קרעפטען האָט ער גע־דריקט דעם קאָפּ דורך׳ן פארקען און זיך איינגעהערט. אימיצער אין דעם גרויכען הויף האָט געשפּיעלט אויף דער פּיאַנאָ, און דיא פענסטער זיינען געווען ווייט אָפען אריינצולאָזען דיא אבענד־לופט. ער האָט זיך צוגעהערט.

זיינע גרויכע גרויע אויגען זיינען געווען ווייט אויפגעעפענט, אלע נערווען אָנגעשטרענגט; ניט נאָר הערען, זעהען האָט ער זיא געוואָלט, זעהען דיא מוזיק.

דיא האָאָר זיינע האָבען זיך געפּאסט צום געלען פּנים. נאָך עטוואָס העלער זיינען זיי גע־ווען. אָהן א הוט איז ער אימער געגאַנגען, און דיא זון האָט זיי געברענט. דיא קליידער גראדע אזוי געל וויא דער געזיכט, פערפּולעט, פער־שמירט מיט שטויב. אריבערטרעטען האָט איהר געקענט איבער איהם און איהם גאָר ניט בעמער־קען. ער האָט זיך איינגעהערט.

כמעט יעדען אבענד האָט יעמאַנד גע־שפּיעלט אויף דער פּיאַנאָ אין דעם גרויסען הויף. ער האָט עס אויסגעפונען נאָך מיט א וואָך צוריק. און פון דאן אָן, יעדעס מאָל, ווען דיא שאָטענס פון אבענד האָבען זיך אויסגעצויגען און עס איז געוואָרען דונקעל, האָט ער זיך ארויסגעכאַפּט פון זיינע עלטערנס כאַטקע, איז שנעל געלאָפען אויף דעם בארג גלייך צום איי־זערנעם פארקען ארום דעם פּאלאַסט פון סעניאָר בארעזי. לעבען דער שטיינערנער וואנט איז ער שטיל געקראָכען, זיך איינגעקאָרטשעט און גע־ווארט אויף דער מוזיק. ניט איין אבענד איז ער געקומען און געווארט, געווארט מיט א קלאַ־פּענדען הארצען, אָבער ניט איין טאָן, ניט א קול אפילו האָט ער געהערט.

איינמאָל האָט גערעגענט, אָבער איהם האָט עס ווייניג געהארט, ווייל יעדען מאָמענט האָט ער ערווארטעט—אָט וועט געבען א שפּיעל אויף דער פּיאנאָ. דיא לופט איז געוואָרען קיהל און פייכט און דעם אינגעל׳ס דינער רעקעל האָט זיך פעסט געטוליעט צום דארען קערפּער. קליינע ריטשקעלעך האָבען געפלאָסען פון זיינע האָאָר, זיך פּאמעלאך אראָבגעגאָסען איבער דער נאָז, איבער דיא באקען. ער האָט געווארט, געווארט.

ער האָט אזוי געקענט ווארטען ביז דאָס וואַ־סער וואָלט צו־ווייקט זיין ניט־בעדייטענדען גוף אין געלע ליים; און דאן וואָלט ער אָהן צערע־מאָניעס אראָבגעשווענקט געוואָרען אויפ׳ן סי־טען שליאך, ארונטער צום שטראָם, און מיט׳ן שטראָם אוועק צום טייך, און מיט׳ן טייך אוועק

צום ים; און קיינער וואָלט פון איהם מעהר ניט געווען געהערט.....

אָבער סעניאָר בארעזי'ס קוטשער איז אָנגעקומען יענע נאכט, זיך האלטענדיג נאָהענט ביים פּארקען אונטער דיא בוימער, אום אויסצומיידען דיא נאסקייט. און דער קוטשער איז געפאלען איבער'ן אינגעל.

און וויסען דארפט איהר, אז ווען מיר פאלען איבער עטוואָס, ווילט זיך זעהר א בריקע טהאָן דעם עטוואָס, מעג עס זיין א קאַץ, א הונט, א שטעקען, א שטיין, אָדער א מענש. דער קוטשער, זייענדיג ניט מעהר וויא א בשר ודם, האָט זיך איבערגעדרייהט און א בריקע געטהאָן דעם אינגעל. ער האָט איהם נאָך אָנגעכאפּט ביים קאָלנער און בעשולדיגט אלס גנב. און ניט ווארטענדיג אויף קיין פערטהיידיגונג, האָט ער איהם דערווייל דערלאנגט איבער דיא פּיסלעך מיט דער בייטש, וואָס ער האָט געטראָגען, און איהם בשעת מעשה געלאָזט וויסען, אז א צווייטען מאָל וועט ער ניט אָפּקומען אזוי לייכט.

אָבער דער אינגעל האָט פערגעסען דיא ווארנונג און אין דיא צווייטע נאכט ווידער געקומען. ער האָט זיך אוועקגעזעצט אויף דער ערד אונטער דער וואנד, בעשליסענדיג זיך צו בעהאלטען; אָבער ווען דיא מוזיק האָט זיך אָנגעפאנגען, האָט ער זיך מאָמענטאַן אויפגעשטעלט; און ווידער, מיט דעם פּנים צוגעדריקט צום פּארקען, האָט ער זיך איינגעהערט.

דער ווינד האָט געזיפצעט אזוי ווייך און שטיל דורך דיא מאראנצען בוימער; דיא לופט איז געווען שווער מיט'ן פּערפיום פון בלומען און אויף דיא פליגלען פון אבענד־ווינטעל האָבען זיך געטראָגען פון דיא אָפענע פענסטער זיסע, סאמעט־ווייכע טענער פון בעטהאָווען'ס „מאָנדשיין סאָנאטא“. דער אינגעל האָט זיך אלץ איינגעהערט.

„האָסט ליעב מוזיק?“ האָט זיך דערהערט א שטימע הינטער איהם. ער האָט זיך אויפגעכאפּט מיט שרעק און געפּרופט דורכשטופען דעם קאָפּ צווישען דיא אייזערנע שטאנגען צו אנטלויפען. ער האָט געמיינט, עס איז דער קוטשער. ער האָט זיך אומגעדרעהט און דערזעהען דאָס גוטע געזיכט פון סעניאָר בארעזי.

„אויב איך האָב ליעב מוזיק? איך? ! ניין — מיין איך יאָ, אויב עס איז גראדע וויא דיזע...“ האָט ער אויסגעשטאמעלט, אָנפאנגענדיג מיט א ציטער און אויסלאָזענדיג מיט פעסטקייט.

„דאָס שפּיעלט מיין טאָכטער, קענסט אריינגעהן מיט מיר אינעווייניג“.

דער גרויסער מאן האָט אויסגעשטרעקט א האנד, און דאָס קינד האָט זיך אָנגעהאנגען אזוי וויא עס וואָלט געווען עטוואָס, אויף וואָס ער האָט שוין לאנג געווארט און געבענקט.

ווערדי

זיי זיינען דורך דיא גרויסע טויערען, וואו א שטיינערנער לייב האָט געהאלטען וואך פון יעדער זייט. דיא לייבען האָבען זיך ניט געריהרט. אריינקומענדיג אין זאאל, וואו א יונגע פרוי איז געזעסען ביי דער פּיאנאָ, האָט דער סעניאָר געזאָגט:

„גראַצע, טאָכטער, אָט איז דער קליינער אינגעל, וואָס מיר האָבען דאמאָלס געזעהען. געדענקסט? איך האָב געטראכט מען דארף איהם ארייננעהמען.“

דיא יונגע פרוי האָט געמאכט עטליכע שריט פאָרווערטס און האָט אָנגעריהרט דעם קינד'ס געלען קאָפּ מיט איינע פון איהרע שעהנע הענט, דיא שעהנע הענד וואָס האָבען נאָר וואָס געשפּיעלט דיא סאָנאטא.

„יא, מיין קליינער אינגעלע; מיר האָבען דיך געזעהען אין דרויסען נאָך פריהער. און איך זאָל געווען וויסען, אז אויך הייטע אבענד ביסטו דאָרט געווען, וואָלט איך געווען ארויסגעהן דיך ארייננעהמען; אָבער פּאפּא האָט עס פאר מיר געטהאָן. יעצט, זעץ זיך אָט דאָ אנידער, אזוי איך זאָל דיך קענען זעהען, און איך וועל פאר

דיר שפּיעלען. אָבער ווערסטו אונז דען ניט זאָגען וויא מען רופט דיך?“

„איך?“ האָט געענטפערט דער אינגעל, „מיין נאָמען איז דזשיאוזעפּע ווערדי — איך בין צעהן יאָהר אלט, איך ליעב אייער שפּיעלען, ווייל איך שפּיעל אליין א ביסעל“.

II

שרעקליך איז דיא לאגע פון דיא אָרעמע אין איטאליען. מעהר וויא א יאָהר־הונדערט נאָכאנאנד האָבען דריי פערטיל פון דיא איטאליענישע בעפעלקערונג ניט נעגעסען צו זאַט.

אלס קינד האָט ווערדי געטראָגען א שטריקעל פאר א גארטעל, און ווען דער מאָגען האָט געדריקט און גענאָגט, האָט ער פערצויגען דעם שטריק אויף נאָך א קניפּעל און געהאָפּט צו נאָט, אז דער נס פון אליהו הנביא וועט מיט איהם געשעהען, אז דיא וואָראָנעס פון הימעל וועלען איהם ברענגען שפּייז. בלוט־אָרעם זיינען געוועזען דיא עלטערן פון דעם גרויסען מוזיקאלישען זשעניע, מיט וועלכען גאנץ איטאליען שטאָלצירט. וועגען בילדונג האָט נאַטירליך נאָר קיין רעדע ניט געקענט זיין. אָבער א גרויסער טאלאנט צוזאמען מיט א שטארקען ווילען שלאָגען זיך דורך א וועג. מיר געפינען דעם אינגעל צו צעהן יאָהר אלס א העלפער ביי א קרעמער מיט מוזיקאלישע נייגונגען. דיזער קרעמער מיט'ן נאָמען יאסקיט האָט זיך געהאלטען פאר א מחותן מיט דער קונסט. איבערן קרעמיל איז געוועזען א קלייניגקער צימער, און אין דעם צימער איז געוועזען א מוזיקאלישער אינסטרומענט, וועלכען דער יונגער ווערדי האָט געקענט בענוצען נאָר פיער אבענדען אין וואָך. אין דיא שפּעטערע יאָהרען פלעגט ווערדי ליעב האָבען צו דערצעהלען פון דעם. ער האָט זיך איינמאָל אויסגעדריקט, אז געוויסע שוועריגקייטען וואָלטען אימער בעראַרפּט זיין פערבונדען מיט'ן צוטריט צו א פּיאנאָ, דאן וואָלט דער שילער נאָר געהאט אן אנדער חשק. אין יענע צייטען איז געוועזען א טאקסע אויף מוזיקאלישע אינסטרומענטען, און אויב איך האָב קיין טעות ניט, עקזיסטירט נאָך א שטייער אין איטאליען ביז היינטיגען טאָג פאר יעדען, וואָס האלט א פּיאנאָ אין הויז. ניט איינמאָל האָט זיך דעם אָרימען קרעמער'ס אינסטרומענט געפונען אין גרויס געפאהר קאָנפיסצירט צו ווערען פאר ניט צאָהלען דיא טאקסע, אָבער סעניאָר בארעזי פּלעגט קומען צו הילף, „אונטערשמירען“ דעם בעאמטען, און מוזיק האָט זיך אלין געהערט פון דעם קליינינקען צימער איבער'ן קרעמיל אין בוסעטאָ.

ווען ווערדי איז אלט געוועזען צוועלף יאָהר, האָט ער פון צייט צו צייט געשפּיעלט דעם אָרגעל אין דער קירכע פון זיין דאָרף בוסעטאָ. פון דעם קען מען שליסען, אז ער האָט געהאט קוראזש און האָט שוין דאַן בעזעסען א פונק פון דעם שטאָלץ און עקשנות, וואָס זיינען שפּעטער געוועזען א שטיקעל צייט א פעהלער און האָבען זיך אויסגעלאָזט אלס א ברכה. סעניאָר בארעזי'ס ליבע צום אינגעל איז געוועזען גרויס. מיר געפינען, אז דער אָרימער יונג איז געוועזען נאָר אין נאָהענטע פערהעלטניסע מיט דער רייכער פאמיליע. א פרייען צוטריט צו דער פּיאנאָ האָט ער געהאט און דערצו נאָך שטונדען פון דער סיניאָרא גראציא.

צו 17 יאָהר איז ווערדי שוין געוועזען דער בעסטער מוזיקער אין דער געגענד. ער האָט געדורשט נאָך א גרעסערע קאריערע; דיא גרויסע אויגען האָבען געקוקט אין דער ווייטענעם; א מאָדנער עלענד האָט געקוועטשט און געדריקט דאָס הארץ, און עס האָט אזוי געצויגען אין דער גרויסער ברייטער וועלט אריין. ער האָט שוין איינמאָל געהאט געשפּיעלט אין פּארמא, עטליכע מייל ווייט פון זיין דאָרף, און דער דאָרטיגער ביסקופּ האָט איהם געזאָגט: „דיין שפּיעלען איז אָהנע צווייפעל בעסער וויא אירגענד וועלכע מוזיק וואָס מיר האָבען ווען געהערט אין פּאָרמא“. ווערדי'ס שטערען האָט אָנגעפאנגען צו שיינען, ווען סעניאָר בארעזי האָט געקראָגען פאר איהם א פרייען איינטריט אין דער גרויסער קאָנסערוואטאָריע פון מילאן.

במעט דער גאנצער דאָרף האָט בעגלייט דעם יונגען קינסטלער און איהם געוואונשען און געוואונשען, אז ער זאָל זיך אויסצייכענען און קריגען דיא בעסטע מעדאליען.

אין דער קאָנסערוואטאָריע האָבען איהם קודם כל דיא דירעקטאָרס גענומען אויף א פערהער, אום צו זעהען אויב ער פערדיענט דעם כבוד וואָס מען האָט איהם אָנגעטהאָן. ער האָט אָנפאנגס געשפּיעלט אויף דער פּיאנאָ, און דיא דירעקטאָרס האָבען זיך איבערגעקוקט און געסוד'עט אין דער שטיל. דאן האָט מען איהם געהייסען שפּיעלען אויפ'ן אָרגעל, און דיא גדולים האָבען זיך ווידער א מאָל געשושקעט און געמאכט גרימאסען. דערנאָך האָט מען איהם געהייסען נאָך א מאָל שפּיעלען אויף דער פּיאנאָ. ער האָט געפאָלגט און דיא עקזאמינאטאָרס האָ־

בען זיך צוריקגעצויגען צו בעראטהען זיך וואָס מען זאָל טהאָן.

דער שלום פון זייער ראטה איז געווען, אז דער יונגער־מאן האָט א׳ן אייגענעם ווילען, איז עקשנות׳דיג און אז ער האָט שוין געוויסע משונה׳דיגע איינפעלע אויף דער פיאנאָ, וואָס וועלען איהם קיינמאָל ניט דערלאָזען צו ווערן א גרויסער מוזיקער. דארום קען מען איהם ניט אויפנעהמען אין דער קאָנסערוואטאָריע.

בארעזי, וואָס איז געקומען צוזאמען מיט זיין פראָטעזשע, האָט זיך געקאָכט און געבייזערט, ערקלערענדיג, אז אלע דירעקטאָרען הויבען ניט אָן צו פערשטעהען, וואָס דער אינגעל האָט געשפיעלט. דאָס האָט נאָר אויפגערודערט דיא גדולים, און זיי האָבען געענטפערט, אז א גרויסער מוזיקער אין א דאָרף איז ניט אזא צאצקע אין מילאן, אז סעניאָר בארעזי מעג זיך נעהמען אהיים זיין זשעניע און זאָלען דיא דאָרפסלייטע קוועלען פון אזעלכע מוזיקאלישע קונצען. דיזע עצה איז פריהער פערוואָרפען געוואָרען און נאכהער געפאָלגט געוואָרען. סעניאָרינא גראציא און אנדערע פערעהרערס פון ווערדי׳ס טאלאנט האָבען זיך געטרויסט מיט דער מיינונג, אז דיא קאָנסערוואטאָריע אין מילאן איז א פערבלענדענעס, „א פלאץ וואו מען פוצט שטיינו לאך און מען פערדונקעלט דיאמאנטען“. קורץ נאָך דעם האָט דער דאָרף אויסגעדריקט זיין ליעבע און אכטונג צו ווערדי מיט דעם, וואָס מען האָט איהם בעשטימט פאר דעם אָרגעל־שפיעלער פון דער דאָרף־קירכע מיט א שכירות פון פערציג דאָלאר א יאָהר.

בערוישט פון דיזען גליק, האָט זיך ווערדי ערקלערט אין ליעבע צו דער טאָכטער פון יאָסקיט דעם קרעמער, זיין פריינד און בעשיצער. דאנקבארקייט צום מאן, וואָס האָט איהם צום ערשטען געהאָלפען, האָט געהאט א סך צו טהאָן מיט דיזע אויסוואהל. הייראטהענדיג דעם קרעמער׳ס טאָכטער, האָט ווערדי גוט געוואוסט, אז מיט דעם ערפילט ער דעם הייסען וואונש פון איהר פאָטער.

זעהר א שוואכע איז געווען דיא מיידעל, איהר גייסט איז געווען אזוי פערהונגערט וויא דער אָרעמער קערפער. איהר גרעסטע מעלה איז געווען, וואָס זיא האָט הייליג געגלויבט אין דעם זשעניע פון ווערדי.

ווערדי׳ס אמביציע האָט זיך אָנגעפאנגען ארויסצוצייגען. ער האָט געשריבען אן אָפערא און זיא געשיקט צום דירעקטאָר פון דעם טהעאטער „לא סקאלא“ אין מילאן. געהערט האָט שוין דער דירעקטאָר פון ווערדי דורך דעם, וואָס דיא קאָנסערוואטאָריע האָט פערשלאָסען איהרע טהירען פאר איהם. דיא פיהרערס פון דער קאָנסערוואטאָריע האָבען זיך פערטהיידיגט אין דער עפענטליכקייט, און דאָס איז געווען אן אדווערטייזמענט פאר׳ן אָרימען זשעני, וועלכען א געניטע אויג האָט שוין געקענט בעמערקען.

מארעלי, דער טהעאטער־דירעקטאָר פון מילאן, האָט געשלאָסען פון דיא אויסדריקע „אייגענער ווילען“, „עקשנות“, „איינפעלע אויף דער פיאנאָ“, אז דאָס איז א׳ן אייגענבאָרענער טאלאנט, און ער האָט געהאלטען אן אויג אויפ׳ן יונגען מאן. דיא אָפערא איז אָנגענומען געוואָרען. ווערדי, פערשיכור׳ט פון האָפנונגען, האָט דאן אריבערגעקליבען זיין ביסעל אָרימקייט נאָך מילאן, און דאָרטען האָט ער מיט זיין קרייענקליכער קינדערשער ווייבעל און מיט א ניי־געבוירענעם אינגעלע, זיך בעזעצט אין א גערדעט פונקט געגענאיבער דעם טהעאטער.

שנעל זיינען געמאכט געוואָרען דיא פראָבעס פאר דער אָפערא־פאָרשטעלונג. דיא נאכט פון 17טען נאָוועמבער 1839 איז געקומען, און דיא אָפערא איז אויפגעפיהרט געוואָרען. דיא קריטיקער האָבען עס ערקלערט פאר א דורכפאל. מארעלי האָט געזעהען, אז עס איז ניט געווען שטארק גענוג צו ציהען א פובליקום, האָט ער עס ארונטערגענומען פון דער ביהנע. פון דעם יונגען מאן האָט ער פון דעסטוועגען געהאלטען, און אזוי וויא יענער האָט זיך צוליעב איהם אריבערגעקליבען נאָך מילאן, האָט ער זיך געפיהלט פערפליכטעט איהם צו העלפען. דעריבער האָט ער ביי ווערדי׳ן בעשטעלט נאָך א׳ן אָפערא. נאָר א קאָמישע.

ווערדי האָט זיך געלאָזט איינריידען און האָט זיך גענומען צו דער ארבייט. קאלט איז געווען אין דעם צימער פון דעם אָרעמען קאָמפאָזיטאָר און זיין שוואכער ווייב. שטאָלץ האָט זיי ניט דערלאָזט צו לאָזען וויסען דיא פריינד אין דאָרף אפילו וואו זיי געפינען זיך. אונטער א פרעמדען נאָמען האָט ווערדי געקראָגען א קלעגליכע שטעלע אין איינעם פון דיא טהעאטערע. ער האָט אויך געשפיעלט פיאנאָ אין א רעסטאָראנט. זעהר קליין זיינען געווען דיא פערדיענסטען, דערפאר אָבער פלעגט ער בריינגען פון רעסטאָראן זופען־ביינער, וועלכע דער קליינער אינגעל האָט געסמאָטשקעט מיט גרויס הנאה.

קאלט און אומעטיג איז געווען אין גערעדט. נאָך א בייבי איז געבוירען געוואָרען דעם ווינטער, און קיינער איז דאן ניט געוועזן אין גערעט, אויסער איהם. ווערדי האָט וויא עס איז בגנבה דערוויזען צו ברייננגען שטיקלאָך שפּייז פון רעסטאָראן אהיים. אָבער עס האָט צו גאָר ניט געטויגט. קיין געלט צו קויפען גוטע מילך פאר'ן קינד איז ניט געווען, און דיא פערשמאכטע מוטער האָט פערזיכערט דעם מאן, אז מען דארף עס גאָר ניט נויטיג, אז דאָס קינד איז אָלרייט. דעם נפש'ל איז נמאס געוואָרען אזא לעבען נאָך איידער א מאָנאט איז פערביי, און עס איז איינגעשלאָפען, אום מעהר ניט אויפצושטעהען....

און דיא אָפּערא־קאָמעדיע האָט בעדארפט פערטיג ווערען. מארעלי האָט געזאָגט, עס וועט געהן, דאָס פובליקום וויל לאכען, וויל זיך אמוזירען...... מאן און ווייב האָבען עס געשטודירט און אונטערגעברומט צוזאמען, נאָך אמאָל און ווידער א מאָל עס איבערגעזונגען.

עסען איז געווען זעהר ווייניג, אפילו פייער אָפּצוקאָכען עטוואָס איז ניט געווען, נאָר אזוי וויא עס איז טאקי ניט געווען וואָס צו קאָכען, האָט עס גאָר ניט אויסגעמאכט. פריהלינג האָט געהאלטען אין קומען — עס איז נאָך געווען גוט קאלט, אמת, אָבער דיא צווייגעלעך אויף דיא בוימער אין פּארק האָבען שוין ארויסגעצייגט סמנים פון שפּראָצען. ווערדי האָט עס געזעהען מיט זיינע אייגענע אויגען, און ער איז געלאָפען אָהן אן אָטהעם אהיים עס אָנזאָגען דער פרוי — דער פריהלינג וועט באלד קומען! דער צווייעהריגער אינגעלע האָט ניט לאנג געקענט דערהאלטען דיא נשמה דורך דיא זופּען־ביינער. גאנצע נעכט, ווען דיא קעלט איז געווען גרויס, האָט איהם דער פאטער געהאלטען אין דיא אָרעמס און איהם געוואָרעמט מיט זיין קערפּער. איין פריה־מאָרגען איז ווערדי אויפגעשטאנען און געפונען דאָס קינד שטייף און קאלט. דער אינגעלע איז געווען טויט...

גאנצע טעג איז דיא מוטער געלעגען אין בעט פון דאן אָן. זיא איז ניט קראנק, האָט זיא ערקלערט, חלילה — נאָר זעהר מיעד, אזוי מיעד! וויא שעהן זיא איז דאמאָלס געווען! ער האָט איהר קיינמאָל ניט געזעהען אזוי שעהן. צוויי ראָזע פלעקען האָבען געברענט אויף דיא באקען, ווען דאָס גאנצע געזיכט איז געווען אלבאסטער־ווייס. דיא אויגען האָבען געגלאנצט מיט אזא ליכט, וואָס ווערדי האָט נאָך קיין מאָל ניט געזעהען. חלילה, זיא איז ניט קראנק, האָט זיא איהם פערזיכערט ווידער און ווידער. זיא ליעגט נאָר אין בעט זיך אָנצו־וואָרעמען, און אז מען בעוועגט זיך ניט, דארף מען דאָך ווייניגער עסען. וואָס איז דאָ ניטאָ צו פערשטעהן?

פריהלינג איז געקומען. דיא אָפּערא איז געגאנגען פאָרווערטס. איין פּראָבע נאָך דער אנדערער איז געמאכט געוואָרען. דער נאָמען פון דער שטיק איז געווען: **Un Giorno di Regno**

מארעלי האָט זיך געריכט אויף אן ערפאָלג. ווערדי איז געווען זיכער אין דעם.

דיא נאכט פון דער פאָרשטעלונג איז געקומען. נאָך'ן ערשטען אקט איז ווערדי אָהן אן אָטהעם אריבערגעלאָפען דיא גאס. ארויפגעשפּרונגען דריי טרעפּ אויף איינמאָל און דערגרייכט ביז צום צימעריל אונטערן דאך אָנזאָגען דיא גוטע בשורה, אז דיא אָפּערא איז געווען אן ערפאָלג. דיא פערשמאכטע, וואָס איז געלעגען אויפ'ן בעטעל מיט דיא שטראהלען פון דער לבנה אויף איהר געזיכט, האָט געוואוסט, אז עס וועט זיין אזוי. מיט אלע כוחות האָט זיא זיך געפּרופט אויפהויבען. עס האָט זיך איהר אזוי געוואָלט אויסשרייען: „וויוואַ ווערדי!" אָבער דער הוסט האָט ניט דערלאָזט, און זיא איז געפאלען צוריק. ווערדי האָט בעדעקט מיט הייסע קושען איהר שטערן, איהרע הענד, איהרע האָאָר, און האָט זיך שנעל געלאָזט צוריק צו זעהען, וויא דאָס פובליקום וועט אויפנעהמען דעם צווייטען אקט. שטיל איז אָבגעגאנגען דער אקט, אָהן אַפּלאָדיסמענטען. ווערדי איז געלאָפען אָנזאָגען זיין קראנקע ווייבעל, אז דאָס פובליקום איז א ביסעל קריטיש, אָבער אז דיא אָפּערא איז גוט, אן ערפאָלג. ער האָט זיך בערעכענט, אז ער וועט בלייבען אין דער היים און ניט געהן צו דעם דריטען וויא אויך דעם לעצטען אקט. יאָ, בעסער אכטונג געבען אויף דער פרוי. יעצט דארף זיא ווערען געזונד און גליקליך. דיא אָפּערא איז אן ערפאָלג.

זיא האָט זיך געבעטען ער זאָל זיא לאָזען און קומען נאָך דער ענדע איהר אלעס דערציילען.

ער איז אוועקגעגאנגען.

גאנץ שפּעט, ווען ער איז געקומען צוריק, האָט ער זיך געשלעפּט אויף דיא טרעפּ. לאנגזאם האָט ער געעפענט דיא טהיר און אריינגעקומען אין גערעט.

דעם לעצטען אקט האָט מען ניט געענדיגט — דאָס פובליקום האָט דיא ארטיסטען ארונטערגעפייפט פון ביהנע....

אלעס האָט דיא קראנקע פרוי געלעזען אויף

איהר מאַן'ס געזיכט—שווארץ, פערראומערט וויא דיא נאכט. זיא האָט געפּרופּט א שמייכעל טאָן. א דארע ביינערנע האנט האָט זיא אויסגעשטרעקט, אויף וועלכע עס האָט זיך לויז געהאַלטען א הופּה־דינג. דיא האנד איז צוריקגעפאַלען נאָך איידער ער האָט זיא אָנגעכאַפּט. דיא פערהונגערטע גלידער האָבען זיך מעהר שוין ניט גערירט. נאָר אויף דיא געשלאָסענע אויגען האָבען געגלאַנצט צוויי גרויסע, לאנגע טרערען. דער גייסט איז געוועזען בראוו, אָבער דער קערפּער האָט אויפגעגעבען דעם קאַמפּף.

III

דיא אונגליקען וואָס האָבען זיך ארויפגעיאָגט אויף ווערדי'ן מיט אזא גרויזאמקייט, האָבען איהם פאר דער צייט פערפינסטערט און געבראָכען זיין שטאָלצע הארץ. נאָר זעקס און צוואנציג יאָהר אלט, אָבער ער האָט שוין פערזוכט דעם טעם פון לעבען און עס איז געוועזען ביטער.

ער האָט פערלאָרען דעם אינטערעס אין יעדע זאך: דיא מוזיקאלישע שטודיען פערנאכלעסיגט, דאָס ביסעל וויסענשאפט פערוואָרפען. ער האָט זיך צופרידענגעשטעלט מיט דעם, וואָס ער האָט געבראוזגעט דיא פּיאנאָ אין א ביליגען קאָנצערט־זאַל, וואו ער האָט קוים פערדיענט אויף א שטיקעל ברויט. זעלבסטמאָרד האָט איהם געשיינט צו זיין דער איינציגער אויסוועג פון אַלע זיינע צרות, און לאנג האָט ער געטראכט און געדענקט וועגען דעם בעסטען מיטעל, וויא אזוי עס אויסצופיהרען. דערווייל האָט ער פערבראכט דיא צייט לעזענדיג אלערליי שונד־ראָמאנען — פערגעסען האָט זיך איהם געוואָלט אַלעס ארום זיך, און ער האָט זיך אָנגעכאַפּט אָן וואָס־ניט־איז, זיך צו פערשלעפּערען, זיך צו פער'חלום'ען אויף א ווײַלע.

צוויי יאָהר זיינען אוועק אין דיזען צושטאנד פון שלומיער און נאכט. ער איז געוועזען זיכער, אז דער וואונש צו טאָן, צו שאפען, צו לעבען, איז ביי איהם אויף אימער פערשוואונדען. איין טאָג, אדורכבלאָנזענדיג צוועקלאָז, האָט ער בעגעגענט מארעלי. נעהענדיג צוזאמען, האָט מארעלי ארויסגענומען א ביכעל און עס געגעבען ווערדי'ן צו זעהען, אויב עס איז ניטאָ אין דעם מאטעריאל גענוג פיר א רעכטע אָפּערא. ווערדי האָט געענטפערט, אז ער האָט אויפגעגעבען דיא נארישקייטען, ער שרייבט מעהר קיין אָפּעראס. ער האָט פון דעסטוועגען גענומען דעם בוך, אָבער עס האָט זיך ביי איהם ארומגעוואַלגערט עטליכע טעג איידער ער האָט עס דורכגעלעזען. ער האָט אוועקגעלייגט דעם בוך און האָט א צייט לאנג ארומגעשפּאנט איבערן צימער אהין און צוריק. א מעכטיגער פערלאנגען צו שאפען האָט איהם פּלוצלונג ארומגענומען; א פּלעצליכער אויסגוס פון געדאנקען האָט, וויא א רייסענדער שטראָם, גענומען פליסען אין זיין מוח. זיין גייסט איז נאָך ניט געוועזען טוידט — ער האָט נאָר געדרעמעלט.

ער האָט דאן געקראָגען צו לייהען א פּיאנאָ און האָט זיך גענומען צו דער ארבייט. אין א מאָנאט איז א נייע אָפּערא געוואָרען פערטיג. מארעלי האָט זיך אָבער ניט געאיילט זיא צו קויפען — צוויי מאָל האָט ער שוין פערלאָרען געלד אויף ווערדי'ן. ענדליך האָט ער בעשלאָסען צו לאָזען אויפפיהרען דיזע אָפּערא, אָבער נאָר מיט דעם תנאי, אז ווערדי זאָל קיין גראָשען פערלאנגען פאר דיא ערשטע דריי אבענדען, און אויב עס וועט זיין אן ערפאָלג, וועט מען ערשט נאכהער ריידען פון קויפען, אויב מארעלי וועט עס וועלען, און דער פּרייז זאָל דאן זיין בלויז טויזענד פראנק.

ווערדי האָט קיין אינטערעס גענומען אין אויפפיהרונג. ער איז געקומען צום שלום, אז „דער עולם איז א גולם". און מען קען קיינמאָל ניט וויסען, וואָס דאָס „האָכגעשעצטע" פּובליקום וועט אפּלאָדירען אָדער אויספּייפען. איהם איז געקומען אויפ'ן זין דיא פינסטערקייט פון יענער נאכט, ווען אן אנדער אָפּערא איז אויפגעפיהרט געוואָרען מיט צוויי יאָהר צוריק, און ער האָט זיך פערשפּארט אין זיין ענגען צימער און זיך געלייגט שלאָפען.

דיא זון איז קוים אויפגעגאנגען דעם נעכסטען פריהמאָרגען, ווען ווערדי האָט דערהערט א שטארקען קלאַפּען אין טיר. מארעלי איז אריינגעלאָפען מיט אן אימפּעט. „וויפיעל ווילסטו פאר דיין אָפּערא?" האָט ער שנעל א פרעג געטהאָן.

— דרייסיג טויזענד פראנק — האָט זיך דערהערט א קלאָרע, הויכע שטימע פון בעט.

— זיי ניט קיין דומקאָפּ — האָט זיך געבייזערט מארעלי. — פאר וואָס עפּעס פערלאנגסטו אזא כומע?

— דערפאר ווייל דו ביזט געקומען פינף אזייגער אין דער פריה — נאָכמיטאג וועט דער פרייז זיין פופציג טויזענד.

צעהן מינוט צייט האָט מען זיך ארומגע־

שמועכטס, דאן האָט מארעלי אויסגעשריבען א טשעק אויף צוואנציג טויזענד פראנק, און ווערדי האָט געלייגט זיין חתימה, האָט זיך איבערגעקעהרט אויף דער אנדערער זייט און איז גאנץ געשמאק אנשלאָפען געוואָרען.

IV.

דאָס איז געוועזען דיא אָפּערא „נאבוקאָ“. זיא האָט געהאט א גרויסען ערפאָלג. ווערדי האָט געהאט זיינע צוואנציג טויזענד פראנק. אָבער מארעלי האָט געמאכט פיעל מעהר.

פון דיזער צייט ביז 1850 האָט ווערדי פיבעריש געשאַפט. דיזע צייט קען גערופען ווערען דיא ערשטע ווערדי פעריאָדע. אין רוים, נעאפעל, וועניס, פלאָרענץ און אין מילאן האָט מען אין איין צייט געשפּיעלט זיינע אָפּעראס. דיזער זשעניע איז אויך געוועזען א גוטער געשעפטסמאן, ער האָט געוואוסט וויא ארויסצוקריגען וואָס מעהר פאר זיין ארבייט, און גאָלד האָט זיך געגאָסען פון אלע זייטען.

אין יאָהר 1850 האָט ווערדי ווידער אמאָל געהייראט, און אין זיין לעבען האָט זיך אָנגעפאנגען וואָס מיר קענען רופען דיא צווייטע ווערדי פעריאָדע. מען זעהט שוין מעהר ניט אזעלכע סמנים פון שלעכטען געשמאק, וויא א באלעט פון פערציג מכשפות אין „מאקבעט“, טאנצענדיג א „פרייליכעס“ מיט ליידי מאקבעט אין מיטען, אָנגעטהאָן אין א זעהר פערקורצטע קליידעל און זינגענדיג א טרינק-לידעל צום אבּוועזענדען ליעבהאָבער. אָנשטרענגענדיג זיך צו פערמיידען אזוינע שטעלען, גיט ער אונז אָפט א ביסעל צו וויכע סענטימענטאליטעט, אָבער דיא ענדערונג איז צום בעסערען.

זיין פרוי איז געוועזען איינע פון דיא וויניגע, וואָס זיינען געבענשט מיט א קאָפּ פול דענקונגס-קראפט און אויך מיט א הארץ פול עדעלע סימפּאטהיע. זיא איז געוועזען זיין גייסטיגער חבר, זיין פריינד. קנאפּע פופציג יאָהר האָבען זיי געלעבט צוזאמען. איהר שטויב ליגט יעצט אין „דאָס הויז פון רוה“ אין מילאן, א היים פאר אלטע ארטיסטען, וועלכע ווערדי האָט געבויט. דיזע „הויז פון רוה“ איז געוועזען א ליבלינגס-געשאנק, געווידמעט צו איהר, וואָס האָט ניט געקארגט און געגעבען פריי פון דער רייכקייט פון איהר נאטור; צו איהר, וואָס האָט איהם געבראכט רוה, פרידען, האָפנונג און זעליגע ליעבע. זיא האָט ניט געהאט קיין פיבערישע אמביציע צו וועלען פאר זיך אליין ערווערבען רוהם, קראפט, בעוואונדערונג און לויב. אוועקגעבענדיג אלעס, האָט זיא געוואונען אלעס. מיט לייב און זעעלע האָט זיא זיך איבערגעגעבען דעם, אין וועמען זיא האָט הייליג געגלויבט, און דער רעזולטאט איז געווען, אז ער האָט הייליג געגלויבט אין איהר. צוזאמען זיינען זיי געוואָרען גרויס און בעריהמט. ווען יעדער פון זיי איז שוין געווען א „אכציגער“, האָט זיי דער ענגלישער שריפטשטעלער הענרי דזשיימס געזעהען אין קרעמאָנא אויף א מוזיקאלישען פעסט צו עהרע פון דעם געבורטסטאָג פון סטראדיוואריוס. און הענרי דזשיימס האָט געשריעבען פאָלגענדעס:

„ווערדי און זיין פרוי זיינען געוועזען בעוואונדערט פון אלעמען. און וואָס איז דער וואונדער? דענקט נאָר ווער זיי זיינען און וואָס זיי שטעלען פאָר מיט זיך — א קנאפּען יאָהרהונדערט פון מוזיק און א יאָהרהונדערט פון לעבען! דער מאעסטראָ איז הויך, שלאנק, שטאָלץ און בעפעהלענד. ער האָט נאָך מאניערען פון א זאהרען ריטער; און ער האָט געקושט זיין פרוי'ס האנד, ווען ער האָט גענומען אבשיעד פון איהר אויף א שטונדע“.

V

„ריגאָלעטאָ“, אויפגעפיהרט אין וועניס אין 1851, איז בעגרינדעט אויף וויקטאָר הוגאָ'ס „דער קעניג אמוזירט זיך“. און דיא מוזיק האָט דעם זעלבען דראמאטישען פייער, וואָס געפינט זיך אין הוגאָ'ס ווערק. ווערדי'ס איבערגעבענהייט צו הוגאָ זעהט זיך אויך שפּעטער אין דער בעארבייטונג פון „ערנאני“. „טרובאדור“ און „טראוויאטא“ האָבען נאָכגעפאָלגט „ריגאָלעטאָ“ און די דריי אָפּערא'ס ווערען געוועהנליך גערעכענט אלס ווערדי'ס מייסטערווערקע. דער קאָמפּאָזיטאָר אליין האָט געהאט א בעזאָנדערס גוטע מיינונג וועגען דיזע אָפּעראס. מען מעג עס איהם פערגעבען, ווייל ער פלעגט זאָגען, אז ער און זיין פרוי האָבען ביידע געשאַפען: זיא האָט געשריעבען דיא מוזיק און ער האָט געקוקט. וויא ווייט דאָס איז אמת, איז שווער צו זאָגען. אָבער דער פאקט בלייבט, אז „טרובאדור“ איז אימער געוועזען ווערדי'ס ליעבלינג, און ביז ניט לאנג פאר זיין טויט פלעגט ער פאָהרען די וויטעבטע שטרעקען צו הערען עס שפּיעלען.

דער נייכט פון שעפּפונג וואָס האָט אויפגעפלאַמט און פּראָדוצירט „ריגאָלעטאָ“, „טרובאדיר“ און „טראוויאטא“, האָט זיך ביסלעכווייז

אבגעשטילט און איז געוואָרען רוהיג. דער זעליגער גליק פון ווערדי’ס פערהייראטהען לעבען, דער רייכטהום וואָס ער האָט זיך ערוואָרבען, און דער בעוואוסטזיין, אז ער האָט געוואונען צום טראָטץ פון אלע הינדערניסע, האָט געבראכט דעם וואונש פאר א שטילע און רוהיגע עלטער. דער מאעסטראָ האָט זיך גענומען אינטערעסירען אין פּאָליטיק און איז ערוועהלט געוואָרען צו רעפרעזענטירען א דיסטריקט פון פארמא אין דעם איטאליענישען פארלאמענט.

דער געניאלער מוזיקער איז געווען א דעמאָקראט און האָט קיין מאָל ניט געזוכט צו געווינען חן אין דיא אויגען פון דעם קעניג און פון דער אריסטאָקראטיע. ער האָט ניט פערגעסען, אז ער איז א קינד פון פאָלק, פון „פּראָסטען פאָלק“. רייכטהום און רוהם, מאכט און גלאַנץ האָבען איהם ניט פערדאָרבען, ניט אָבגעשוואכט זיינע סימפּאטיען צום אָרימען פאָלק.

וויא טריי ער איז געבליבען צו זיך זעלבסט, צו זיינע דעמאָקראטישע געדאנקען, צייגט אונז פאָלגענדער פאקט:

נאָך דיא ערמאָרדונג פון קעניג הומבערטאָ האָט זיך דיא רעגיערונג געווענדעט צו איהם, ער זאָל קאָמפּאָנירען א טרויער־מארש; אבער ער האָט זיך ענטזאגט פון דיזען כבוד. ער האָט איינפאך ערקלערט, אז דיזער פאל קען ניט ארויסרופען אין איהם דיא נעטהיגע בעגסייטערונג פיר דיא קאָמפּאָזיציאָן פון א טרויער־מארש...

דיא געפיהלע זיינע, זיין סענטימענטאלע זייט האָט זיך ארויסגעוויזען אין דעם, וואָס ער האָט אָבגעקויפט אין בוסעטאָ, זיין געבורטסאָרט, דעם פאלאַץ וואָס האָט בעלאנגט צו סעניאָר בארעזי. ער האָט געלאָזט אראָפּנעהמען דעם הויכען פארקען מיט דיא אייזערנע שטאנגען און אנשטאט דעם אויפגעשטעלט א ניעוריגע, שטיינערנע וואנד; ער האָט איבערגעטראָגען דאָס הויז אין א קליינעם טהעאטער וואו פרייע קאָנצערטע פלעגען אָפט געגעבען ווערען מיט דער הילפע פון דיא דאָרפס־לייט. דאָס לאנד דערביי מיט דעם גרויסארטיגען פארק זיינען פריי פאר’ן פּובליקום.

דיא טעג און דיא יאָהרען האָבען זיך געצויגען און דער מייסטער האָט קיין נייעס געשאפען. ער האָט זיך בעגנוגט מיט’ן פערגניגען פון הערען מוזיק; איז געפאָהרען פון איין פלאַץ צום אנדערען צו הערען שפּיעלען זיינע פערשידענע אָפּעראס; האָט גע’חלום’ט טיעפע חלומות.

צעהן יאָהר פון רוהיגען דאָרפסלעבען זיינען אוועק, ביז דער שאך פון פערזיען, וואָס איז געוועזן אויף א וויזיט אין איטאליען און האָט בעגעגענט ווערדי’ן, האָט איהם געבעטען צו שאפען א’ן אָריענטאלישע אָפּערא.

עס איז צווייפעלהאפט, אויב זיין פערסישע מאיעסטעט האָט געוואוסט, אז אָפּעראס ווערען געשאפען נור אין געוויסע לוינען און קענען ניט געמאכט ווערען צו אָרדער אזוי, וויא א סטאָליער בויט א פארקען. אבער דאָס איז געווען זיין וועג אויסצודריקען אכטונג צום גרויסען מאעסטראָ.

ווערדי האָט זיך געשמייכעלט אין באָרד אריין, זיין פרוי האָט צוגעשמייכעלט פון איהר זייט און זיי האָבען געהאט א פיינעם שפּאס איבער דעם. זיי האָבען צוזאמענגערופען דיא פריינד און דיא שכנים און געטרונקען צום וואָהלזיין פון א וואהרען, לעבעדיגען שאך, וואָס פערשטעהט זיך אויף א זשעניע ווען ער בעגעגענט איהם.

אבער פלוצלונג האָט דער געגענשטאנד אָנגענומען א געשטאלט אין דעם קינסטלער’ס מארך. ער האָט זיך גענומען צו דער ארבייט, און דער רעזולטאט איז געווען, אז „אאידא“ איז געשאפען געוואָרען אין עטליכע וואָכען. דיא געשיכטען וואָס מען דערצעהלט אָפט פון דיא לאנגע פאָרבערייטונגען צו קאָמפּאָנירען דיזע אָפּערא, בעווייזען נור דיא פאָרשטעללונגסקראפט פון דיא מענשען, וואָס שרייבען פאר דיא צייטונגען. ווערדי’ס געדאנקען האָבען זיך ארויפגעוואָרפען אויף א טהעמא אזוי וויא דער טייוועל־פיש פערשלינגט זיין אָפּפער — ער האָט אלעם ארומגענומען מיט א בליק.

„אאידא“ איז אויפגעפיהרט געוואָרען אין קאירא אין 1871 מיט בריליאנטענע עפעקטען און מיט דיא בעסטע טרופּפּע, וואָס מען האָט נאָר געקענט קריגען. א נייע ווערדי־אָפּערא איז ניט געווען פון דיא געוועהנליכע פאסירונגען, און קריטיקער זיינען אָנגעפאָהרען פון פאריז, לאָנדאָן און אנדערע גרויסע שטעדט צו זעהען דיא פאָרשטעלונג.

דאָס ערשטע, וואָס דיא גדולים האָבען געזאגט, איז אז ווערדי האָט זיך צו פיעל אָנגענומען מיט וואגנעריזם און אז ער האָט געשטודירט „לאָהענגרין“ אונערמיעדליך. אויב ווערדי איז בעאיינפלוסט געוואָרען פון וואגנער’ן איז דאָס

געווען צום גוטען, אָבער שקלאווישע נאכאהמונג האָט מען אין זיינע ווערק קיין מאָל ניט בעמערקט.

אלע האָבען איינגעשטימט, אז דיא רוהע וואָס דער מייסטער האָט געגאָבען, האָט געהאט א גוטע ווירקונג אויף איהם. דיא קאָררעספאָנדענטען האָבען געשריעבען : „מיר ווּעלען אונגעדולדיג ארויסקוקען אויף דאָס נעקסטע“. זיי האָבען געמיינט, אז דער שטראָם האָט זיך צונאָמען און עס וועט זיין א פערפליייצונג.

אָבער זיי האָבען געהאט א טעות. זעכצעהן יאָהר פון רוהיגען לעבען אין בוכעטאָ האָבען געפאָלגט. ווערדי איז געווען מעהר פעראינטערעסירט אין זיינע בלומען, וויא אין דער מוזיק. ער האָט געזאָגט, אז ער האָט ליעב זיינע פערד בעסער, וויא אלע פרימאדאָננאס אין דער וועלט.

אָבער אין 1887 האָט דיא ארטיסטישע און מוזיקאלישע וועלט געהאט א זעלטענע אנגענעהמע איבערראשונג אין דער ערשיינונג פון „אָטהעלאָ“. דיזע גרויסארטיגע אָפּערא האָט שוין ענטשולדיגט פאר דאָס איסקאליעטשען פון „מאקבעט“. דער קריטיקער דזשיימס הונעקער זאָגט : „די כאראקטערע אין „אָטהעלאָ“ זיינען געצייכענט מיט'ן פּינזעל פון א קינסטלער; דיא האנדלונג וואקסט אין פּראָצעסיאָנעלער פראכט; דיא פּסיכיאָלאָגיע פון דער מוזיק איז דעליקאט און נאטירליך. ענדליך האָט ווערדי'ס זשעניע ערדרייכט דיא העכסטע בליהונג. דאָס ווערק איז בעהלערלאָז און פאָלקאָמען“.

„פאלסטאף“ איז ערשיענען נאכהער פון א'ן אכציג יעהריגען מאן, אזוי וויא נאָר צו איבערצייגען אז דאָס הארץ ווערט קיינמאָל ניט אלט. עס איז דיא ארבייט פון א גרייז וואָס האָט ליעב דאָס לעבען, וואָס האָט בעטראכט דיא וועלט פון שטאָף און גייסט פון אלע זייטען. אלטע מענשען ניבען זיך געוועהנליך אָב מיט מוסר זאָגען און מיט לעבען אין דער פערגאנגענהייט — אָבער דאָ איז דאָס ניט געווען דער פאל. דיא מויזק פליעסט מיט א געזונטען הומאָר, א רוישענדע טייכעל פון געלעכטער שטראָמט און צוגיסט זיך אין אזוינע העלפארבענדע קאָלירען, אז דיא קריטיקער האָבען זיך געכאפּט צוריק און זיך ענטשולדיגט אויף דעם, וואָס זיי האָבען געזאָגט וועגען וואגנערישע מאָטיוועו. קיין טרויעריגע טענער האָבען זיך ניט געהערט אין ווערדי'ס זשעני. ווען ער איז געשטאָרבען אין עלטער פון 87 יאָהר, איז דער פאָרהאנג געפאלען אויף א קאריערע פון א גרויסע און מעכטיגע פערזאָן — דער אונפערגליכענער זינגער פון לעצטען יאהרהונדערט.

יא גרויסע וועלט=דראמע

איוב דער „פיעל־צרה'דיגער“.

אין דעם גייסטיגען לעבען פון דעם אלטען אידישען פאָלק האָט זיך אויף אויסגעדריקט א ריכטונג פון סקעפּטיציזמוס און א פּראָטעסט געגען דעם אלמעכטיגען וועלט־העררשער און אויטאָריטעט יהוה, וועלכער מאכט פון'ם לעבען א טראגעדיע. דער אידישער פּראָטעסטאנט איז ניט דער מעכטיגער קעמפּפער, דער שטארקער טיטאן פּ ר אָ מ ט ע א ו ס ; נאָר דער דענקענדער און וועלט־שמערץ־ליידענדער, „פיעל־צרה'דיגער“ א י ו ב.

וואָס איז דער אונטערשיעד צווישען איוב און פּראָמעטעאוס? דערזעלבער אונטערשיעד, וואָס צווישען דעם גרויסען דיכטער ג ע ט ה ע און דעם רוסישען מאָראליסט ל ע װ ט אָ ל ס ט אָ י. געטהע איז א נאָכפאָלגער פון פּראָמעטעאוס, ער איז א קלאסישער גריעך. לעוו טאָלסטאָי איז א תלמיד פון דעם פיעל־צרה'־דיגען איוב, ער איז א כשר'ער איד. געטהע זאָגט צום גריכישען גאָט צ ע א ו ס מיט פּראָמעטואוס'עס מויל :

האָסטו נאָר געוואָלט
איך זאָל דאָס לעבען האָסען,
אין דיא מדבריות לויפען,
ווייל נאָרנים אלע

בלומען־פרוימען זיינען צייטיג?
אָט דאָ בלייב איך און בילד מענשען
נאָך מיין געשטאַלט,
דורות, וואָס זאָלען פעהיג זיין
צו ליידען, צו וויינען,
צו געניסען, צו פרעהען זיך
און דיר ניט צו אַכטען,
אַזוי וויא איך.

טאָלסטאָי זאָגט צו דער וועלט מיט איוב׳ס ווערטער: „והחכמה מאין תבוא? ואי זה מקום בינה? ונעלמה מעין כל הי ומעוף השמים נסתרה....“ (פון וואנען נעהמט זיך דיא חכמה און וואו געפינט זיך דיא וויזהייט? זיא איז פערבאָרגען פון יעדען לעבענדען אויג, זאָגאר דיא פויגלען אין דיא הימלען האָבען זיא קיין מאָל ניט געזעהן.) לעבען, פרייד, גענוב? דאָס איז אַלעס אונווירדיג. „למה יתן לעמל אור וחיים למרי נפש?“ — וואָס דארפען ליכט דיא פערמאַטערטע זעעלען? „השמחים אלי גיל ישישו כי ימצאו קבר“ — דיא וואָס פרייען זיך שוין יא מיט א שמחה, זיינען נאָך פריילי̈כער, ווען זיי געפינען פיר זיך א קבר....

דיא גרויסע לעבענס־דראמא, וועלכע ווערט יעצט געשפּיעלט פון אלע ציוויליזירטע פעלקער איז א צוזאמענגעמישטער פּראָדוקט, וועלכער איז געשאפען געוואָרען פון דער גריעכישער און אידישער ציוויליזאציאָנען. ביידע ציוויליזאציאָנען, דיא אידישע און דיא גריכישע, זיינען שטענדיג געוועזען פיינדליך איינע צו דער אנדערער. זייערע אויפגאבען זיינען געוועזען געגענגעזעצט. דיא גריעכישע ציוויליזאציאָן האָט אם מייכטען געשטרעבט נאָר צו ערפינדען אזעלכע איינריכטונגען און אינסטיטוטען, וועלכע זאָלען פערבעסערען דיא אומשטענדען פון מענשען׳ס מאטעריעלען לעבען. זיא האָט געזאָרגט פיר דעם מענשען׳ס וועלט. דיא אידישע ציוויליזאציאָן האָט זיך הויפּטזעכליך אינטערעסירט נאָר מיט דער גייסטיגער, אינערליכער וועלט פון מענשען. דיא דאמאָלדיגע ווילדע אייראָפּעער האָבען פון ערהאלטען בירושה אלעס וואָס דיזע ביידע ציוויליזאציאָנען האָבען בעשאפען.... עס איז געווען א מיש־מאש פון אידישע מאָראל מיט גריעכישע פילאָזאָפיע, פון קריסטליכע ענטזאגונג און זעלבסט־אויפּאָפּפערונג מיט דער קלאסישער שטרעבונג צו שעהנהייט און גענוס.... פיעל יאָהרען זיינען שוין פערביינעגאנגען, פיעל היסטאָרישע אקטען פון דער וועלט־דראמא זיינען שוין אָפּגעשפּיעלט געוואָרען, און דיזע צוויי ריכטונגען זיינען נאָך אַלץ ניט צונויף געשמאָלצען געוואָרען גענצליך. איז גובר אדום, דאן פאלט ירושלים.... דאָס הייסט, איז ביי דיא אייראָפּעער פעלקער שטארקער דיא שטרעבונג צום אויסבעסערען די אויסערליכע וועלט פון מענשען, דאן שטארקט זיך דיא גריעכישע ריכטונג. ראציאָנאלע מיינונגען הערשען, וויסענשאפטען ענטוויקלען זיך, דיא קונסט מאכט פאָרטשריטע, נייע פּאָליטישע איינריכטונגען בליהען אויף — דאן זיינען געטהע! פערקעהרטה אָבער, שטעהט אויף ירושלים, דאן פאלט אדום.... דיא אידישע ריכטונג שפּיעלט דאן דיא ערשטע פידעל אין אָרקעסטער. איהר סאָלא איז זעהר מינאָר. מען פאנגט אָן נאָכצודענקען, גריעבלען, ליידען פון וועלט־שמערץ.... דער מענש קוקט זיך ארום און זעהט, אז דיא אלע חכמות העלפען ניט צו ערקלערען דיא געהיימניספאָלע פּראָבלעמען פון לעבען, דיא אלע וויסענשאפטען און קונסטען מאכען ניט דעם מענשען ריינער, בעסער און נאָבלער, דיא אלע איינריכטונגען און אינסטיטוטען מאכען ניט דעם מענשען גליקליכער און פערגרינגערען ניט זיינע צרות און זיינע ליידען — דאן באנגט אָן צו פילאָזאָפירען לעװ טאָלסטאָי....

דער גריעכישער סקעפּטיקער און גאָט׳ס געגנער פּראָמעטעאוס איז א מעכטיגער העלד, געשמיעדט אין קייטען און דאָך פריי, בערמאַטערט פון וויטאָגען און שמערצען און דאָך שטארק, פערזוגליקליכט און דאָך שטאָלץ. איהם האָט בעשאפען דיא פאנטאזיע פון פאָלק, ביי וועלכע פיזישע ענטוויקלונג און פיזישע שעהנהייט האָבען זיך געשעצט פונקט אזוי וויכטיג וויא וויסענשאפט און פּאָעזיע. חכמה און גבורה זיינען געוועזען ביי זיי גלייך פערגעטערט.

דיא פאנטאזיע פון אידישען פאָלק האָט בעשאפען א סקעפּטיקער, א מענשען, וועלכער איז בעדעקט מיט קרעץ און וואונדען, א פּאָטער, ביי וועלכען מען האָט נערויבט דיא קינדער, א גרויסער נביר, וועלכען מען האָט געמאכט פאר א בעטלער, א געעהרטען מענש, וועלכען מען האָט ערנידעריגט און געמאכט צו שאנדע און שפּאָט....

פאר וואָס קומט עס איהם? האָט ער עס פערדיענט? ניין! אין הימעל זיצט א מעכטיגער הערשער, וועלכער וויל זיין טרייען קנעכט פּרובירען. עס איז א נסיון. איוב האָט בעשאטען זיין קאָפּ מיט אש. האָט זיך געזעצט

אויף דער ערד און האָט מיט געדולד זיינע צרות געטראָגען.... דיא פיזישע קראפט פון פראָמעטעאוס לאָזט איהם ניט רוהען; ער שרייט פון דיא הויכע קאווקאזער בערג, רייסט דיא קייטען און רופט צום קאמפף. איוב זיצט אויף דער ערד מיט אש אויפ'ן קאָפּ, דולדעט און שווייגט. דיא שעהנהייט און גרויסקייט פון פראָמעטעאוס'עס קראפט בעצויבערט אויך. דיא געדולדיגקייט פון איוב'ן צו ליידען און צו ערטראָגען צווינגט אויך צו שטוינען.... לאכט ניט פון דעם פיעל־צרה'דיגען איוב, ער איז ניט שוואכער פון דעם טיטאן פראָמעטעאוס! דער סקעפּטיציזמוס פון דעם גריעכישען פרייהייטס־קעמפּפער לעבט ביי דיא ציוויליזירטע פעלקער, אָבער אין איין רייהע מיט איהם לעבט אויך דער זעלבסט־אנאליז און דאָס רעפלעקטירען פון איוב'ן. דיא גריעכישע ציוויליזאציאָן פּראָדוצירט א פ א ו ס ט. דיא אידישע ציוויליזאציאָן פּראָדוצירט א ה א מ ל ע ט. איהר וועט קענען בעגרייפען דיא מאכט פון איוב'ן, אויב איהר וועט דענקען א ביסעל וועגען דעם שיקזאל פון אידישען פאָלק, זיין לאנגע געשיכטע פון ליידען און פערטראָגען. דאָס אויסערוועהלטע פאָלק טראָגט אין זיך דיא קערנער פון איוב'ס צרות, און זיין מארטיראָלאָג איז דיא בעשרייבונג פון אידישען לעבען....

איוב זעהט דיא אונאָרדנונג, וועלכע הערשט אין מענשען'ס לעבען, פיהלט דיא אונגערעכטיגקייט און צוועקלאָזיגקייט פון פיעלע ערשיינונגען און פאנגט אָן צו צווייפלען. פראָמעטעאוס איז א גריעכישער ריעז, ער רופט ארויס צעאוס'ן אויף א „פייט". איוב איז ניט שטארק צו טהאטען, ער דענקט און פיהלט. ער איז בערייט צו אנערקענען יהוה'ס אווטאָריטעט, אויב יהוה וויל אָפען מיט איהם דיסקוטירען איינינע וויכטיגע פראגען און אויב ער וועט זיך האלטען אין דער דעבאטע רוהיג און וועט זיך ניט בייזערן. פראָמעטעאוס געהט אוועק פון מענשען'ס אינערליכען לעבען צו ערשיינונגען פון קאָסמאָס; ער איז א שטארק ענטוויקעלטע אינדיווידואליטעט און געהט פון'ם איינציגען צום אוניווערזום, פון'ם „איך" צו דער אלל־וועלט. איוב, פערקעהרט, געהט פון דער אויסערדער וועלט צום אינערן „איך", פון'ם אוניווערזום צו דיא פּראָבלעמען פון'ם מענשען'ס לעבען. פראָמעטעאוס, גראדע וויא שפּעטער דער געלעהרטער דאָקטאָר פ א ו ס ט, איז בעשעפטיגט מיט דער פראגע: וואוהין פיהרט דאָס שטרעבען? און איז ניט מעגליך צו פערניכטען דיא אורזאכען, וועלכע הינדערן דעם מענשען, אויב ניט צו זיין א'ן אונשטערבליכער גאָט, לכל הפּחות צו זיין א'ן „אלל־מענש"... איוב, פערקעהרט, אזוי וויא אויך שפּעטער ה א מ ל ע ט, דער בלאסער פּרינץ פון דענעמארק, ליידעט פון דער קראנקהייט, וועלכע רופט זיך וועלט־שמערץ און דיינקט נאָר פון דיא אורזאכען, וועלכע געפינען זיך אין דעם מענשען גופא, אין זיינע פּסיכישע, גייסטיגע אייגענשאפטען, וועלכע הינדערן איהם זיין אייגענעם „איך" צו בעפרידיגען, זיינע אייגענע זעעלע צו ענטוויקלען, זיין גייסט צו שטעלען העכער פון די נארישע שטרעבונגען און ווערטלאָזע ווינשע. אויב עס איז מעגליך צו עררייכען אזא בעפרידיגענדען גייסטיגען צושטאנד, פאר וואָס זאָל דער מענש ניט געפינען מיטלען דערצו? און אויב עס איז אונמעגליך, וואָס־זשע פאר א זין האָט דאָס לעבען, וואָס פאר א צוועק געבוירען צו ווערען, וואָס פאר א ציעל צו שטארבען? וואו איז דיא קלוגהייט פון דיזע ערשיינונגען און וואו איז דיא וואהרהייט? וואָס קען העלפען דיא שטרעבונג צו וויסען און וואָס קען נוצען דער פערשטאנד? וויא זאָגט ב א י ר אָ ן'ס איוב, וועלכער רופט זיך מ א נ פ ר ע ד:

"Sorrow is knowledge: they who know the most
Must mourn the deepest o'er the fatal truth,
The Tree of knowledge is not that of life.
Philosophy and science, and the springs
Of wonder, and the wisdom of the world,
I have essay'd, and in my mind there is
A power to make these subject to itself—
But they avail not......

אין אידישען פּראָזא וועט עס הייסען:

„טרויער־שמערץ איז דאָס וויסען. דיא וואָס ווייסען מעהר, מוזען טיעפער טרויערן איבער דיזע פאטאלע וואהרהייט (וויא דער אידישער פילאָזאָף זאָגט: „יוסיף דעת יוסיף מכאוב"). דער עץ הדעת איז ניט דאָס וואָס דער עץ החיים איז! פילאָזאָפיע און וויסענשאפט, דיא קוועלען פון וואונדער און דיא חכמה פון דער וועלט, — איך האָב אלעס ערפאָרשט, און אין מיין שכל געפינט זיך דיא קראפט צו מאכען דיא אלע זאכען אונטערטהעניג צו מיר, אָבער.... דאָס נוצט ניט!"

אין דער ביבלישער ליטעראטור פון אונזער אידישען פאָלק געפינען זיך צוויי ביכער, וועלכע טראָגען אין זעהר א שוואכען גראד דיא פאָרמען פון דראמאטישע ווערק. דאָס איז ש י ר השירים און דאָס בוך פון א י ו ב. דיא

ערשטע קען אנערקענט ווערן אלס א פאסטאראלע פיעסע (א פאעזיע פון הירטען־לעבען) און איז אנגעשריבען מיט זעהר א ליידענשאפטליכע, ברענענדע און העלפארביגע שפּראכע. אין דער דראמא „איוב", וויא דיא אידעע פון'ם שטיק פארדערט, איז ניטא קיין ליידענשאפטליכקייט און קיינע העלע קאלירען, אבער עס וועט ניט זיין קיין גוזמא צו זאגען, אז אין דער גאנצער וועלט־ליטעראטור וועט זיך געפינען ניט זעהר פיעל ווערקע, וועלכע זיינען געשריבען אין אזא ערהאבענעם סטיל, מיט אזא שילדערונגס קראפט און אזוי אויסדרוקספאל. אין א שעהנע פאעטישע פארמע ווערן בעהאנדעלט וויכטיגע פילאזאפישע אידעען. איהר קענט אהן צווייפעל איוב'ס בוך אנידערשטעלען אין איין רייהע מיט ד א נ ט ע'ס „געטליכע קאמעדיע" און מיט דעם „פערלארענעם גן־עדן" פון מ י ל ט א ן. און אויב איך פערדריסט א מאל, וואס איהר האט פערלארען צייט צו לערנען דיא טויטע העברעאישע שפראכע, בערענקט איך, אז איהר קענט אין אריגינאל איבערלעזען איוב'ס בוך און איהר וועט אייך פיהלען בעלאהנט.

אויב דיא פיעסע „איוב" איז ווען עס איז געשפיעלט געווארען פאר'ן פאלק, פלעגט געווים פריהער ערשיינען א העראלד, אדער א כאר, און פלעגט דערציילען, וויא איוב, דער גאטס־פארכטיגער און עהרליכער מענש, האט געלעבט, וויא גליקליך ער איז געוועזן, וויא גאט האט זיך מיט איהם בעריהמט אין ה י מ ע ל אויף דער פערזאמלונג פון דיא „בני האלהים"; וויא אזוי דער שטן האט אנגעהויבען צו אינטריגירען געגען איוב'ן, וועלכער איז פרום און גוט נאר דערפאר, ווייל איהם איז גוט אויפ'ן הארצען, און וויא אזוי גאט, אום אויסצופרואווען איוב'ס געדולד, האט ערלויבט דעם שטן אנצושיקען אויף איהם איין צרה נאך דער אנדערער. דאס איז געוועזן דער פראלאג. דאן פלעגט ארויסגעהן איוב, פלעגט זיך אנידערזעצען אויף דער ערד און בעשיטען דעם קאפ מיט אש... שפעטער פלעגען ערשיינען זיינע דריי פריינדע און צווישען זיי האט זיך געפיהרט א דיסקוסיאן אין דער ארדנונג וויא עס איז געשריעבען אין בוך. ביי דער שלוס־סצענע פלעגט ערשיינען י ה ו ה אליין אין שטורם און דונערן, און ער פלעגט דעקלאמירען זיין שטארקען, עפעקטפאלען פערטהיידיגונגס־מאנאלאג.

מיר ווערען בעגייסטערט, ווען מיר שטעלען זיך פאר דאס גראנדיאזע בילד, וויא דער פרוייהייטס־קעמפפער פ ר א מ א ט ע א ו ס, א צוגעשמידעטער צו א פעלז, שרייט דאך צו צעאוס'ן: „איך זאל דיך עהרען? פאר וואס?" עס איז אבער מעהר צו בעוואונדערן, וויא א איד, א געפלאגטער מיט קרעץ, א שוואכער, א קראנקער, א נידערגעשלאגענער, טרעט אפען ארויס אליין געגען דעם אל קנא ונוקם.

צעאוס איז געוועזן דער אויבערשטער גאט, אבער ניט אין זיינע הענד איז געוועזן קאנצענטרירט די וועלט־רעגירונג. ער איז נאר געוועזן דער ערשטער צווישען ג ל י י כ ע. יעדער ים, יעדעס לאנד, יעדער בארג, יעדער וועלד, יעדע שטאדט האט זיך געהאט אן אייגענעם גאט, אן אייגענעם הערשער. זיך מיט איהם אנצוהויבען איז ניט געוועזן אזוי געפעהרליך; מען האט געקענט שטענדיג רעכענען אויף דער הילפע פון אנדערע אונצופריעדענע געטערלאך. צעאוס אליין איז ניט געוועזן אזוי שטרענג און אונצוגענגליך. מען האט איהם געקענט אונטערקויפען מיט חניפה, מיט א גוטע פלאש געטער־געטראנק — „נעקטאר", מיט א זיסע געטער־קוכען — „אמבראזי". ער האט געפיהלט און געהאט לוסט, וויא א בשר ודם, און ער פלעגט זיך זעהר אפט בענארישען, ווען ער פלעגט דערזעהן א שעהן ווייבעל.... און אויסער דעם, פראמעטעאוס אליין איז אויך געוועזן א גאט און האט בעלאנגט צו „דער משפחה"....

י ה ו ה אבער איז געוועזן אן איין־איינציגער, „סאמארזשאוונער" גאט, א שטרענגער, א שטארקער, אהן געפיהלען, אהן ליידענשאפטען, מיט קיין זאך האט מען איהם ניט געקענט אונטערקויפען און מיט קיין שוחד ניט גוט מאכען; ער האט גענומען ראכע פון יערען אהן אן אויסנאהמע און האט רעגירט איבער דער גאנצער וועלט אהן א בעגרענצונג. איהם האט עס געוואגט איוב צו קריטיקירען און אין דער קלוגהייט פון זיינע איינריכטונגען צו צווייפלען! מען דארף ניט קיין בעסערע בעווייזע, וויא שטארק עס איז געוועזן אין דעם מענשען דער גייסט פון סקעפטיציזמוס.

יהוה שטאלצירט מיט זיין פיינעם קנעכט איוב, און דער שטן, וועלכער האלט זעהר ווייניג פון די שוואכע מענשעלאך, וואס שטרעבען צו הויך און טרוימען צו ווערן אונשטערבליך, — דער שטן זאגט, אז דיא פרומקייט און גוטסקייט פון א מענשען זיינען ניט שטאנדהאפט; זיי דויערן נאר אזוי לאנג ביז דיא אונצופרידענהייט קומט. מען רויבט ביי איוב'ן זיין רייכטהום, זיי־

נע קינדער, זיינע פריינד — איוב דולדעט. יהוה טריאומפירט, דער שטן אבער זאגט: דער מענש איז אן עגאאיסט. ער איז בערייט אלעס צו פערלירען, נאר ער אליין זאל בלייבען גאנץ. והנו בידך". ער איז אין דיינע הענד, האט גע־ נטפערט יהוה. דער שטן האט בעדעקט איוב'ס קערפער מיט שרעקליכע קרעץ. דער אונגליקליכער איוב האט זיך געזעצט אויף דער ערד, האט מיט א שערביל געקראצט דיא שרעק־ ליכע וואונדען און האט דאך ניט געמורמעלט. זיינע דריי פריינד זיינען געקומען איהם טרייס־ טען. זיי האבען אלע ביטער געוויינט, ווען זיי האבען זיינע צרות און וועהטאגען דערזעהען. זיי האבען צוריסען זייערע קליידער, בעשאטען זייערע קעפ מיט אש און געזעצט זיך לעבען זייער פריינד אויף דער ערד.... זיבען טעג זיי־ נען זיי אלע געזעסען שטיל, קיינער האט ניט גע־ זאגט אויסצוריידען א ווארט: „כי ראו כי גדול הכאב מאוד", ווייל זיי האבען געזעהן, אז זייער ווייטאג איז זעהר גרויס. דאן ערשט האט איוב אנגעהויבען צו ריידען.

צו וואס ווערט דער מענש געבוירען? ער ווערט געבוירען צו ליידען, פלאגען זיך און שטארבען. ווען דער מענש זאל ניט געבוירען ווערען, וואלט ער ניט געשטארבען. דיא פרוי, דיא מוטער איז שולדיג. און איוב הויבט אן צו פלוכען דיא, וועלכע האבען פעראורזאכט זיין לעבען: „יאבד יום אולד בו והלילה אמר הרה גבר" — פערלארען האט געזאלט ווערען דער טאג, ווען איך האב בעדארפט געבוירען ווערן, פערלארען דיא נאכט, ווען עס איז אנגעזאגט גע־ ווארען: ז י א איז שוואנגער פון איהר מאן. „מדוע קדמוני ברכים ומה שדים כי אינק?" ווארום האבען מיך הערפארגעבראכט דער מו־ טער'ס לענדען און ווארום זיינען געוועזן דיא בריסט, פון וועלכע איך האב געזויגען? א מענש לעבט, פלאגט זיך, שטרעבט, טרוימט און וואס בלייבט פון איהם? ער שטארבט, און אזוי וויא א וואלקען גיסט זיך אוים און פערשווינדעט, אזוי וועט ניט אויפשטעהן מעהר דער וואס געהט אין גרוב. ער וועט זיך קיינמאל ניט אומקעהרען אהיים.... דיא וואסערן פון דיא מעערען און טייכען וועלען אויסגעטריקענט ווערן, דיא הימ־ לען וועלען שטירצען און דער מענש וועט ניט דערוואכט ווערן פון טויט און וועט צוריק ניט קו־ מען. קען איך ניט לעבען עביג—דאן איז מיר אלעס פער'מיאוס'ט. „לאז מיר צורוה, יהוה, ווארום מיינע טעג זיינען איטעלקייט און נאר ניט!" (מאסתי לא לעולם אחיה חדל ממני כי הבל ימי). אונארדנונג און פינסטערניס הער־ שען אין דער וועלט; עס איז ניטא קיין קלוגער צוועקמעסיגער געדאנק אין דעם, וואס עס קומט פאר, ניטא קיין גערעכטיגקייט אויף ד ע ר וועלט. דער שטארקער בעדרויבט דעם שוואכען; דער וואס אקערט און זייעט, עסט ניט קיין ברויט. דיא רשעים הערשען און אונטערדריי־ קען, דיא גערעכטע און גוטע מענשען ליידען און פלאגען זיך זייער לעבען לאנג. ניטא קיין גלייכהייט און קיין פרייהייט אין לעבען. דיא שקלאפען און דיא אונטערדריקטע ווערען נאר פריי דאן, ווען זיי ליגען אין דער ערד; מעכ־ טיגע הערשער און אונטערדריקטע קנעכט זיי־ נען ג ל י י ך נאר דארט אין קבר.

מעיר מתים ינאקו ונפש חללים תשוע
ואלוה לא ישים תפלה. —

עס קרעכצען און זיפצען דיא מענשען אין שטאדט, דיא זעעלע פון דיא ערמארדעטע שרייט צו דיא הימלען, און וואס טהוט גאט? ער שענדעט ניט דערפאר. מיט א געפיהל פון איראניע און ביטערניס ווענדעט זיך איוב צום רבש"ע און זאגט: — גאט, דו וועכטער פון מענ־ שען! אויב איך האב געזינדיגט, וואס האסטו דען דערביי פערלארען? און אויב איך בין גוט, וואס קומט דיר ארויס דערפון? איך וויים, מען קען מיט דיר ניט ריידען. פון טויזענד פראגען ענטפערסט דו ניט אויף איינע. ווער וואגט איהם צו זאגען: „וואס טהוסט דו?" אומזיסט פערמעהרט ער מיינע וואונדען. איך וויל צו איהם ריידען און ער שרעקט מיך מיט שטורם און דונער. און פאנגט אייך גאט נאר אן צו פערפאלגען, דאן פערפאלגען אייך שוין אלע..... דובט זיך, אויב איהר זייט מיר פריינד, האט רחמנות, מיטלייד מיט מיר. ווען גאט שטראפט מיך!.... ניין! מען האלט מיט איהם, מיט'ן שטארקען און מעכטיגען. אה, ווען איך זאל קע־ נען ריידען צו איהם, וויא איך רייד צו איינעם פון אייך, און ער זאל מיר ענטפערן אויף אלע מיינע פראגען! אה, ווען איך זאל וויסען וואו ער געפינט זיך, ווען איך זאל איהם נאר קענען געפינען! צום געריכט וואלט איך איהם געפא־ דערט, צו דיסקוסיאן וואלט איך איהם גערופען. א י י נ ע ר איז ער, און וואס ער וויל, דאס טהוט ער.... זאל ער אבער ניט מיט זיין שטאר־ קען כח מיר ענטפערן, זאל ער זיך פיהרען מיט יושר — ניין! „לא אאמין כי יאזין קולי" —

איך גלויב ניט, דאָס ער וועט פערנעהמען מיין שטימע און וועט מיר אלעס פערענטפערען און ערקלערען....

זיינע פריינדע, דיזע אלטמאָדישע פיליסטער, וועלכע ציטערן, ווען זיי הערען פרייע רייד און וועלכע פערטראָגען ניט קיין פראָטעסט און קיין פאָרשונג, דיזע פערשראָקענע „גוטשטעהענדע בירגער" פערענטפערן איוב'ן זיינע גרויסע וועלט־פראגען מיט קליינע פראזען וועגען פראקטישע פאָרזיכטיגקייט און גלאסענהייט. דעם מענשען איז שלעכט? ווער איז שולדיג? דער מענש אליין! אזוי זאָגען איוב'ס פריינד. „כי לא יצא מעפר און ומאדמה לא תצמח עמל". מאטערנעס און פערברעכען קומט ניט פון זיך אליין; עס וואקסט ניט פון דער ערד. גאָט האָט אלעס איינגעריכטעט גרויסארטיג. און דער זינדיגער מענש פערדארבט עס אליין. נאָכדייניקען און נאָכפאָרשען, גריבלען און זוכען דיא גרינדליכקייט פון גאָט'ס איינריכטונגען דארף דער מענש ניט. „החקר אלוה תמצא אם תכלית שדי תמצא?" — גלויבסט דו מיט פאָרשונג גאָט צו געפינען? קענסט דו געפינען דיא ענדליכקייט פון'ם אלמעכטיגען? ווייסט דו וואָס עס טהוט זיך העכער פון דיא הימלען? פערשטעהסט דו וואָס עס קומט פאָר אין טיפען אָבגרונד? ניין! דער מענש, דער זוהן פון דער ערד, איז געבוירען; געוואָרען צו ארבייטען און דולדען. „ובני רשף יגביהו עוף". און נאָר דיא הימעלס־קינדער קענען זיך אויפהויבען און פליהען הויך.....

איוב פרעגט אָבער: „למה יתן לעמל אור וחיים למרי נפש?" — וואָס איז דאָס ציעל פון'ם לעבען? נאָך וואָס גיט ער ליכט צו דעם וואָס מוז זיך מאטערען? נאָך וואָס גיט ער לעבען צו דיא, וואָס האָבען פערביטערטע זעעלען? אויף זיין גרויסער סקעפּטישער פראגע "Why?" ענטפערן זיי מיט דעם געוועהנליכען "Because" אָבער "Why because?" — ניטאָ קיין ענטפער. ניין איוב וויל פאָרשען, ער וויל זוכען דיא צוועקמעסיגקייט פון אלע ערשיינונגען, ער וויל געפינען דיא גרינדליכקייט פון דעם גרויסען אונטאָלעראנטען מייסטער'ס איינריכטונגען..... ער וויל זיין ראציאָנאל, ער וויל זיך פערלאָזען נאָר אויף זיין פערשטאנד... דאָ אָבער קומט דיא גרעסטע פערצווייפלונג. ער איבערציינגט זיך, דאָס עס זיינען דאָ געגענשטענדע, פון וועלכע דעם מענשען'ס געדאנק שפרינגט אָב, אזוי וויא א גומענער באָל שפרינגט אָב פון וואנד. דעם מענשען'ס חכמה איז אויך בעגרענצט, דער שארפסטער געדאנק קען ניט דורכדרינגען דיא געהיימניספאָלע פראָבלעמען פון דער גרויסער וועלט־דראמא, דער גרעסטער זשעני קען ניט אומענדערן דיא קלענסטע בעוועגונג פון'ם לעבען. און איוב פאנגט אָן צו איראָניזירען איבער דעם מענשען'ס חכמה און פערשטאנד:

„והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה?
לא ידע אנוש ערכה, לא תמצא בארץ החיים!
תהום אמר לא בי היא, וים אמר אין עמדי," —

פון גאָרנישט. וויא קען ערפונדען ווערען דיא חכמה און וואו איז דער פלאַץ פון'ם פערשטאנד? דער מענש קען ניט בעגרייפען דעם ווערטה פון פערנונפט. עה! זיא געפינט זיך גאָר ניט דאָ אין דעם לאנד פון'ם לעבען. דער אָבגרונד זאָגט: דיא פערנונפט איז ניט אין מיר; דער ים זאָגט: זיא איז ביי מיר אויך ניטאָ.

„והחכמה מאין באת ואי זה מקום בינה?
ונעלמה מעיני כל חי ומעוף השמים נסתרה.
אבדון ומות באזנינו שמענו שמעה.
אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה
כי הוא לקצות הארץ יביט, תחת כל השמים יראה;
אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה
ויאמר לאדם הן יראת ד' היא חכמה
וסור מרע בינה!" —

פון וואנען קומט דיא זאָ פיעל געריהמטע חכמה און וואו איז איהר וואוינונג? ניט אין ים, ניט אין אָבגרונד, ניט אין דער גאנצער וועלט געפינט מען זיא. זאָגאר אין דיא הימלען האָבען זיא דיא פויגלען ניט געקענט אָבזוכען — וואו זשע איז זיא פאָרט? דיא העלע און דער טויט זיינען דיא איינציגע, וואָס גיבען דעם מענשען אן ענטפער דארויף. זיי זאָגען, זיי האָבען דיא חכמה אויך ניט געזעהען, זיי האָבען אָבער געהערט פון איהר: גאָט אליין פערשטעהט איהר וועג און נאָר ער ווייס איהר פלאַץ. זיא איז רוכט זיך, ניטאָ אין ערגיץ? ער אָבער קוקט וייט און זעהט זיא דאָך ווייט אין עק וועלט אונטער דיא הימלען. ער, דער א ל ה י ם, האָט זיא געזעהען; ער האָט זיא איבערגעצעהלט, אָבגעמאָסטען, איינגעריכטעט און דורכגעפאָרשט.... מענש, ווילסט וויסען, וואָס חכמה איז? דארויף ענטפערט י ה ו ה: מורא האָבען פיר גאָט — דאָס איז חכמה; זיין פרום — דאָס איז פערנונפט.

וואָס פיר א ביטערע, שמערצפאָלע איראָניע! נאָך דעם וויא דער דענקענדער און פיהלענדער מענש האָט פיעל געזוכט, נאָכגעפאָרשט, נאָ־

גריבעלט, געפרענט, צו קומען ענדליך צו אזא לעכערליכען און קאָמישען רעזולטאט!.... דיא וועלט איז געבויט געוואָרען מיט חכמה, און דיא חכמה קען מען ערגיץ ניט געפינען. דיא חכמה איז ניטאָ, גאָט אָבער איז מיט איהר פערזענליך בעקאנט. און אויב דו ווילסט וויסען וואָס חכמה איז, זאָגט דיר דער הערשער פון דער וועלט: חכמה איז — האָב מורא פאר מיר און טהו וואָס איך הייס!.....

א טראגעדיע איז דאָס, וועלכע מוז פאראליזירען דעם מענשליכען ווילען, אָדער מוז פיהרען צו א קאָמעדיע, צו קריטיק און סקעפטיציזמוס.

דער גרויסער אידישער גאָט, וויא שטארק, מעכטיג און בייז ער איז ניט, איז ער דאָך א דעמאָקראטישער גאָט. ער איז ניט אזא אריסטאָקראט וויא י ו פ י ט ע ר. אן איינפאכער דעמאָקראטישעס פאָלק פון לאנד־ארבייטער שאפט זיך א גאָט, וועלכער איז דעספּאָטיש, מעכטיג און קאפריזנע, וויא דיא נאטור, פון וועלכע דער לאנד־ארבייטער איז אבהענגיג, וועלכער איז אָבער דעמאָקראטיש און איינפאך. יהוה קומט שמועסען מיט יעדען פאסטוך, מיט יעדען פישער און בויער, אויב זיי זיינען נאָר ערענטליכע לייט, און ער קומט אויף פערזענליך צו איוב'ן פערענטפערן זיך.... געוויס, ער דונערט און שטורמט א ביסעל, ווען ער אליין ערשיינט, נאָר עס ווערט שטיל און יהוה דעקלאמירט א גרויסען מאָנאָלאָג, געשריעבען אין א זעהר ערהאבענעם סטיל, פול מיט געדאנקען און פאָעזיע. איוב הערט איהם אויס געדולדיג און ענטפערט וויא א קלוגער איד דארף ענטפערן: „אחת דברתי ולא אענה ושתים ולא אוסיף“. איוב זאָגט ניט, אז ער נעהמט צוריק זיינע ווערטער און אז ער האָט חרטה. צוויי מאָל איבער'חזר'ן דיא זעלבע זאך, זאָגט ער, קען מען נאָר ניט דערמיט צוברייגנען. איך האָב איין מאָל גערעדט און מעהר וועל איך ניט ענטפערן....

* * *

מיר האָבען געזעהען, אז דיא דראמא „איוב“ איז גראדע אזא וועלט־דראמא וויא „פּראָמאָטעאוס“. אין דיזע ביידע ווערקע ווערט דראמאטיזירט דיא סקעפטישע ריכטונג פון מענשען'ס גייסט און געדאנק. אין דער גריעכישער דראמא ווערט אויסגעשפּראָכען א'ן אקטיווער סקעפטיציזמוס, וועלכער רופט צום קאמפף און צו טהעטיגקייט, ווארום אָהן ליידען, אָהן צרות, אָהן אָפּפער קען מען קיין זיעג ניט געווינען. אין דער אידישער דראמא איז אויסגעדריקט דער פּאַסיווער סקעפטיציזם. עס ווערט געשילדערט דיא אָפּאָזיציאָן, וועלכע עקזיסטירט צווישען גייסט און שטאָף, דער צוזאמענשטויס צווישען פאקטען און אידעען, דער אנטאגאָניזם, וועלכער קומט פאָר צווישען דעם מענשען'ס פרייען געדאנק און דיא אונערקלערבארע ערשיינונגען פון'ם קאָסמאָס. דיא גריעכישע ריכטונג רופט דעם מענשען צו פראקטישע טהעטיגקייט; זיא וויל פערניכטען דיא הינדערניסע פון דער אויסערער וועלט, וועלכע שטערן דעם מנעש צו געניסען פון'ם גליק. דיא אידישע ריכטונג צווינגט איהם צו דענקען: איז דאָס לעבען אן אילוזיאָן, א חלום? אלע שטרעבונגען פון מענשען א רעזולטאט־לאָזע ארבייט, זיין קענען און וויסען נאָר אן איינגערערטע זאך; זיין האָפנונג צו געפינען גליק אין דער אויסערער וועלט ניט מעהר וויא א טרוים? און דארף דער מענש ניט זוכען זיין טרייכט אין זיך אליין, אין זיין אינערער, גייסטיגער וועלט?

פיעל פראגען גיט דיא וועלט־דראמא דעם צושויער, וועלכער זיצט אין דעם לעבענס־טהעאטער. אָבער מיט פראגען קען מען די האנדלונג ניט אָבשטעלען, דיא ענטוויקלונג פון דער דראמא געהט פאָרווערטס; דאָס לעבען שטעלט זיך ניט אָפּ, דאָס פּובליקום מעג אפּלאָדירען און מעג פייפען. דיא אָבגעשפּיעלטע סצענען געהן אוועק, נייע סצענען קומען פאָר, נייע עראייגניסע, וועלכע שטאמען ארויס פון דיא פריהערדיגע, פלעכטען זיך צונויף און שאפען א נייע האנדלונג. דיא אינטריגע פון דער וועלט־דראמא ווערט פיעלפאכער און דער סקעפטישער געדאנק פון'ם מענשען שארפער און דורכדרינגענדער....

צוויי אקטען פון דער וועלט־דראמא האָבען זיך אָבגעשפּיעלט. דער פאָרהאנג, וועלכער שטעלט פאָר דיא היסטאָרישע ארענא פון דער וועלט־ביהנע, האָט זיך נאָך א מאָל אויפגעהויבען און עס האָבען אָנגעפאנגען פאָרגעשטעלט צו ווערען דיא דראמאטישע פאָלגען, וועלכע האָבען נאטירליכערווייזע געמוזט פּראָדוצירט ווערן פון דיא ערשטע צוויי. עס איז געקומען דיא היסטאָרישע עפּאָכע, ווען דיא גריעכישע און אידישע ציוויליזאציאָנען האָבען זיך צוזאמענגעפלאָכטען, ווען דאָס יידענטהום און קריסטענטהום האָבען זיך צוזאמענגעמישט. ווען פּ ר אָ מ ע ט ע א ו ס מיט א י ו ב האָבען זיך צוזאמענגעגאָסען אין איינעם און האָבען זיך פאָרגעשטעלט דער וועלט אין דער פאָרם פון א

נייעם סקעפּטיקער, א נייעם קעמפּפער געגען דאָגמען, אין דער פאָרם פון א נייעם מין לע־גענדאַרישען העלד, וועלכען מען האָט גערופען י ע ז ו ס ק ר י ס ט ו ס.

דיזער העלד האָט, וויא איוב, געזאָגט: „דאָס זיין און דאָס ניט זיין איז דאָס זעלבע", און אזוי וויא פּראָמעטעאוס האָט ער פון דיא הימלען געבראכט דער מענשהייט דיא ערלעזונג און האָט פיר דאָס גליק פון אנדערע געאָפּפערט זיין אייגענעם לעבען... דער מאָראַלער און אינ־טעלעקטועלער צושטאנד פון דעם מענשען'ס גייסט האָט געשאַפען דאן אזא גאָט, וועלכער איז געבוירען געוואָרען פון פרייע ליעבע, אין א קאָ־רעטע צווישען חזרים, וועלכער האָט פערבראכט זיין לעבען צווישען געפאַלענע אָפּפער פון דער געזעלשאַפט און איז געהאנגען געוואָרען אויף א תליה צווישען גנבים מיט א קרוין פון שטעכע־דיגע דערנער אויפ'ן קאָפּ... דער גאָט האָט אויסגעדריקט א נייע סקעפּטישע ריכטונג פון דער מענשהייט. ער האָט ערנידריגט דיא הימ־לישע יודישע גאָטהייט דערמיט, וואָס ער האָט זי אנטראָפּאָמאָרפירט, דאָס הייסט: איהר גע־מאכט בשר ודם'יש. ער האָט אָבער ערהויבען דעם אינגערען, דעם „יודישען" דערמיט, וואָס ער האָט איהם פרגעטערט. ער האָט פערנייגט דיא „געזעצליבקייט" מיט זיין געבוירען ווערן און מיט זיין לעבען, האָט פערנייגט דיא פערשטיי־נערטע דאָגמען מיט זיין לערנען, האָט פערשפּאָ־טעט דיא מאכט פון דיא הערשענדע מיט זיין דערנער־קרוין און האָט געוויזען א נייעם ציעל אין לעבען — א ל ט ר ו א י ז מ ו ס, ל י ע ב ע צ ו ם א נ ד ע ר ן.

אין דעם אקט פון דער וועלט־דראמא איז דיא קריסטליכע, דאָס הייסט דיא אידישע ריכ־טונג, געוועזן שטארקער פון דער גריכישער, און דיא פראגען וועגען מענשענס לעבען און טויט האָבען אַם שטאַרקסטען אינטערעסירט דעם נאָכפאָרשענדען מענשען. מען האָט ווידער אָנגעפאַנגען צו דענקען וועגען דער אַלטער אור־זאַכע פון דעם מענשען'ס זינדענפאַל: חוה, דיא מוטער מיט דיא פריכטע פון עץ הדעת האָבען פעראורזאַכט דעם טויט — ענטזאַגונג פון זיך זעלבסט, ענטזאַגונג פון דער, וועלכע איז פרוי און דיא אורזאַכע פון געבוירען ווערען. לעבען נאָר צוליעב דעם צווייטען און פערנייגען דאָס אייגענע לעבען — דאָס איז געוועזן דיא נאַאיווע קינדישע לעזונג פון דער פּראָבלעמע פון טויט. צוזאַמען מיט דעם גרויסען אונגליק פון דעם מענשען'ס געשלעכט — דעם זינדענפאַל, האָט אָבער דאָס קריסטענטהום אימער געדענקט פון דעם ערשטען אידישען סקעפּטיקער, פון דעם אַלטען געגנער יהוה'ס, וועלכער האָט בראַוו און אָפען געקעמפּפט מיט זיין איבער־גאָט און וועלכער קעמפּפט נאָך ביז יעצט מיט איהם.... דער גרויסער זשעניאַלער דיכטער מ י ל ט אָ ן, בעוויינענדיג דעם שעהנעם פאַראַדיז, וואָס אונ־זערע אור־עלטערן האָבען פערלאָרען, און בעווינ־נענדיג דיא ערלעזונג פון דעם מענשען־גע־שלעכט, וועלכע איז געקומען דורך יהוה'ס טהראָנבאַלגער, קען אויך ניט פערגעסען דעם ערשטען פּראָטעסטאַנט ס א ט א ן..... יהוה פערטרייבט זיין געגנער פון הימעל און צווינגט דעם צווייפלענדען און נאָכפאָרשענדען גייסט צו זיצען אין דער פינסטערער העלע. סאַטאַן אָבער ווענדעט זיך צו דעם וועלט־טיראַן מיט דיזע ווערטער פון מילטאָן'ס "Paradise Lost" (פער־לאָרענער גן־עדן):

....Hail, horrors! hail
Infernal World! and thou, profoundest Hell,
Receive thy new possessor—one who brings
A mind not to be changed by place or time.
The mind is its own place, and in itself
Can make a Heaven of Hell, a Hell of Heaven.
What matter where, if I be still the same,
And what I should be, all but less than He
Whom thunder hath made greater? Here at
least
We shall be free; the Almighty hath not built
Here for his envy, will not drive us hence:
Here we may reign secure; in my choice,
Better to reign in Hell than serve in Heaven.

„געגריסט זייט, איהר שרעקען! זיי געגריסט, דו שאול תחתיה! און דו, טיעפסטע העללע, נעהם אויף דיין נייעם הערשער. דער, וועלכער קומט מיט א שכל, אונפערענדערבאַר דורך אָרט און צייט. דער שכל וואָהנט אין זיך אַליין, און אין זיך אַליין קען ער פערוואַנדלען אַ גן עדן אין א גיהנום און א גיהנום אין אַ גן־עדן. וואָס מאַכט עס אויס וואו איך בין, אַז איך בלייב דאָך דערזעלבער? און וואו איך זאָל ניט זיין וועל איך דאָך אימער זיין קלע־נער פון א י ה ם, וועמען דער דונער האָט געמאַכט גרעסער! דאָ אם ווייניגסטענס וועלען מיר זיין פריי. דער אַלמעכטיגער האָט דאָ ניט געבויט פיר זיין קנאה און וועט אונז פון דאַנען ניט אַרויס־טרייבען. דאָ זיינען מיר זיכער מיט אונזער הער־שאַפט און נאָך מיין מיינונג איז בעסער צ ו ר ע ג י ר ע ן א י ן ד ע ר ה ע ל ע, א י י ד ע ר צ ו ז י י ן ד ע ר ד י ע נ ע ר א י ן ה י מ ע ל!"

אָבער נאָך לאַנג, לאַנג בעפאָר מילטאָן האָט זיין פון דעם זעלבען דראַמאַטישען פונקט געווונ־

גען א געהיימניספאָלע פּערזאָן מיט א אידישען נאָמען ק ע ד מ אָ ן (קדמון). עס איז געוועזן א כּאַנאַן. וועלכער האָט ניט געקענט לעזען און שרייבען און וועלכער האָט דאָך געדיכטעט פּיעלעפּישע ליעדער וועגען דעם זינדענפאַל פון'ם מענשען'ס געשלעכט און וועגען דעם קאַמפּף פון דיא געפאַלענע בני אלהים מיט'ן מעכטיגען יהוה.... אויך דער דייטשער פילאָזאָף און קריסטליך־יודישער דיכטער ק ל אָ פּ ש ט אָ ק, אין זיין גרויסע פּאָעמא „מעססיאס", זייענדיג בעגייסטערט פון דער ערלעזונגס־אידעע פון קריסטענטהום, דערמאָנט אויך דעם פיינד און קעמפּפער פון יהוה, וועלכער איז אונצופרידען מיט יהוה'ס געדאנק צו ברייגגען דער מענשהייט דיא גאולה דורך זיך זעלבסט אין דער געשטאלט פון משיח'ן. און אויך ביי איהם זאָגט דער סאַטאן צו אלע זיינע מיטהעלפער, וועלכע ער האָט פערזאַמעלט, אום זיך מיט זיי צו בעראטהען וועגען דעם משיח, וואָס דענקט יעצט צו פערניכטען דעם טויט אום צו פאראלאזירען דאָס, וואָס איהם, דעם שטן, איז געלונגען צו געווינען מיט דעם זינדענפאַל פון דער מוטער דער מענשהייט, חוה: מ א ר י ע זאָל גוט מאכען, וואָס חוה האָט פערפעהלט? גאָט'ס זוהן זאָל פעררינכטען דאָס. וואָס גאָט אליין האָט ניט געקענט פערענדערן? ניין! זאָגט סאטאן צו זיינע ברידער:

„געטער, אימער אונבעזיגט, אונפערשקלאַפּט ווילען מיר בלייבען;
מעג ער אויך זיינע פערזעהנער צו טויזענדע געגען אונז שיקען,
מעג ער אויך אליין אלס משיח דיא ערד בעטרעטען—·
וועד איז ער דען דער ניי־געבאָרענער י ה ו ה?

עס האָט געדארפט נעהמען פיעל צייט. פיעלע היסטאָרישע אקטען האָבען זיך געדארפט אָבשפּיעלען בעפאָר דיא מענשהייט האָט אָנגעהויבען זוכען דיא ערלייזונג ניט דורך א הימלישען געטליכען ערלעזער,. נאָר דורך מענשליכע טהעטיגקייט; זוכען דיא טראגעדיע פון לעבען ניט אויפ'ן הימעל, נאָר אויף דער ערד און רעכענען פיר מיטלען געגען דיזער טראגעדיע ניט זעלבסט־ענטזאגונג, נאָר, פערקעהרט, דיא ענטוויקלונג און פערשטארקערונג פון דעם „זעלבסט". יא, גאנצע היסטאָרישע עפּאָכען האָט דער מענש געדארפט, אום צו איבערצייגען זיך, אז דיא טראגעדיע פון זיין לעבען ווערט אָבגעשאפען דורך דראמא. דיא אידיש־קריסטליכע ציוויליזאציאָן האָט געפלאנצט ביי דיא שטארקע יונגע פעלקער געפיהלע פון פאסיוויטעט און פעסימיזמוס.

אָבער אין דער זעלבער צייט, אין דיא קומענדע אקטען פון דער וועלט־דראמא האָט באלד דער גייסט פון סקעפּטיציזמוס פריהער שוואך, נאָכדעם אלץ שטארקער און שטארקער און דייטליכער זיך געווענדעט צו דיא הימלען מיט דערזעלבער פראגע: ווער איז ער, דער ניי־געבאָרענער יהוה? וואָס האָט ער פערענטפערט און וועמען האָט ער ערלייזט?.... פון דעם קבר דער פערגאנגענהייט האָט איוב ווידער גע'טענה'ט: „אם רשעתי אללי לי וצדקתי לא אשא ראשי", — האָב איך שלעכטעס געטהאָן, איז מיר וועה, און בין איך געוועזן גערעכט, קען איך אויך דעם קאָפּ ניט אויפהויבען! — עס איז קיין אונטערשיעד.... און פּראָמעטעאוס דראָהעט נאָך אלץ פון דעם הויכען פעלז, צו וועלכען ער איז צוגעשמידט, און זיין שטימע הילכט ווידער געגען צעאוס'ן:

האָסט גאָר געוואָלט
איך זאָל דאָס לעבען האסען,
אין דיא מדבריות לויפען,
ווייל ניט אלע
בלומען־טרוימע
זיינען צייטיג?....

יעקב גאָרדין.

פון וואנען שטאמט רעליגיאָן?

(נאָך הערבערט ספּענסער.)

איז רעליגיאָן איינגעבוירען?

איז רעליגיאָן אן איינגעבוירענעס געפיהל? — דיזע פראגע מוז פערענטפערט ווערן איידער מיר קענען איבערגעהן צו אונזער הויפּטפּונקט. פון גייסטליכע און איבערהויפּט רעליגיעזע מענשען איז שוין גאָר אָבגערעט — זיי האָבען זיך גאָר ניט געקענט פאָרשטעלען, אז מענשען זאָלען קענען עקזיסטירען אָהן א געפיהל אָדער א בעגריף וועגען עפּעס א העכערען וועזען, א גאָט. נאָר זאָגאר פרייע נאָכפאָרשער האָבען געוועהנליך אויסגעדריקט דיא איינגעוואָרצעלטע מיינונג, אז מענשען ווערן געבאָרען מיט א רעליגיעזען געפיהל. אָבער דיזע מיינונג האָט דיא לעצטע צייט בעקומען א שטארקען קלאפּ דורך די נייע פאקטען, וואָס געלעהרטע האָבען ארויסגעבראכט.

ווען עס זאָל אמת זיין, אז דער מענש ווערט געבוירען מיט א רעליגיעזען אינסטינקט, מיט איינגעבוירענע בעגריפע וועגען גאָטהייט, וואָלט דאָך אויסגעקומען, אז ווען מיר זאָלען, למשל, נעהמען א קינד פון עטליכע וואָכען און איינשפּארען אין א בעזונדערן צימער אזוי, אז עס זאָל קיין מאָל ניט האָבען דיא געלעגענהייט צו הערען עטוואָס וועגען גאָט אָדער רעליגיאָן, וועט דיזעס קינד, פון דעסטוועגען, אויסוואקסענדיג, האָבען א בעגריף פון א גאָט, וועט פיהלען, אז עס איז עפּעס דאָ ערגעץ־וואו אן אלמעכטיגער, וואָס האָט בעשאפען דיא וועלט און אלעס אין איהר. עס וואָלט זיך אויך ניט בעדארפט געפינען איין פאָלק אויף דער וועלט אָהן בעגריפע וועגען א גאָט. עס זיינען אָבער פאראן פיעלע פאקטען, וועלכע בעווייזען גראדע דעם נעגענטהייל אין ביידע פעלע:

דער טויבער דאָקטאָר קיטאָ אין זיין בוך „דיא פערלוירענע חושים“, ברענגט דיא עדות פון אן אמעריקאנער טויב־שטומער לידי, וועלכע האָט ערקלערט, דאָס „דיא אידעע, אז דיא וועלט האָט געמוזט האָבען א בעשעפער איז ניט איהר, ניט אנדערע אינטעליגענטע טויב־שטומע פון דעם זעלבען עלטער, ווען עס איז אויף דעם געדאנקען ארויפגעקומען“. רעווערענד סאמיועל סמיטה, וועלכער האָט זיך גאנצע 28 יאָהר, כמעט יעדען טאָג, צוזאמענגעטראָפען מיט טויב־שטומע, שרייבט וועגען איינעם פון זיי: „ער האָט קיין אידעע פון זיין אונשטערבליכקייט, און מען קען איבערהויפּט ניט אָנצייגען איין ביישפּיעל, אז אפילו אן אינטעליגענטער טויב־שטומער האָט ווען עס איז געהאט וועלכען עס איז בעגריף פון דער עקזיסטענץ פון א העכערען וועזען אלס בעשעפער און בעהערשער פון דער וועלט“.

וויא מען קען זעהען פון דיזע ביישפּיעלע, וואָלט א קינד, וואָס האָט ניט געהאט דיא געלעגענהייט צו קומען אין בעריהרונג מיט עלטערע מענשען און אלזאָ ניט הערען עטוואָס וועגען א גאָט, גראדע וויא דיזע טויב־שטומע דורך זייערע געבוירענע פעהלערען — וואָלט עס ניט געקענט האָבען דעם מינדעסטען בעגריף פון א גאָט. דאָס איז אָבער נאָך ניט אלעס. עס זיינען נאָך היינט דאָ ווילדע פעלקער, וועלכע האָבען ניט קיין בעגריף פון וועלכען עס איז גאָט, און אין זייער שפּראך געפינט זיך אפילו ניט אזא וואָרט, וואָס זאָל אויסדריקען עטוואָס עהנליכעס צו דעם, וואָס מיר דריקען אויס מיט דעם וואָרט גאָט.

סער דזשאָהן לאָבבאָק אין זיין בוך „דער אורשפּרונג פון ציוויליזאציאָן“, ברענגט א גרויסע צאָהל בעווייזע פון פילע אזעלכע ווילדע פעלקער. דער פּלאץ דאָ ערלויבט אונז ניט איבערצוגעבען דיזע אלע פאקטען, מיר וועלען דעריבער ברענגען נאָר עטליכע: ווען מען האָט געפרעגט אן אכאפּירא, צו ער גלויבט אין דיא אונשטערבליכקייט פון דער זעעלע, האָט ער געענטפערט: „קיין אכאפּירא איז נאָך ניט צוריסגעקומען נאָך'ן טוידט, מיר ווייסען דעריבער גאָר ניט פון א צוקינפטיגען לעבען, און דאָס איז דאָס ערשטע מאָל וואָס מיר הערען אזעלכעס“. „ווען

Digitized by Google

דער גלה דזשוניפּעראָ סעררא״, דערצעהלט באַנקראָפט, „האָט געגרינדעט א מיסיאָן צווישען די אינדיאַנער אין קאליפאָרניא אין 1776, זיינען די ברעגעם לעבען סאַן־פראַנציסקאָ געוועזען געדיכט בעזעצט פון ווילדע שבטים. אין זייערע שפּראַכען געפינט זיך ניט א וואָרט פיר גאָט, מלאך אָדער טייוועל. נארפאלאססא זאָגט, אז דיא טשירוהונאָס האָבען קיין נייגונג צו דיענען אָדער צו פערהייליגען וועלכע עס איז זאַך. באַלבאָא עררינערט פיעלע שבטים, וועלכע ער האָט געטראָפען אָהן שום רעליגיאָן״ א. ז. וו.

דיא רעליגיעזע אידעען האָבען אלזאָ ניט דיזען איבערנאַטירליכען אורשפּרונג, וועלכע מען האָט זיי צוגעשריבען. דיא אבשטאמונג מוז אלזאָ זיין א נאַטירליכע — ווי־זשע זיינען זיי ענטשטאַנען?

צו געבען אַן אנטוואָרט אויף דיזע פראגע איז ניט אזוי לייכט, וויא מאנכע משכילים קענען מיינען. עס איז ניט וואהר וואָס אנדערע רעדען זיך איין, אז דיאָ רעליגיאָן איז אויסגעקלעהרט געוואָרען פון שווינדלער פיר זייערע אייגענע צוועקען. אזעלכע זאכען וויא רעליגיאָנען קלערט מען ניט אויס. עס איז א נאַטירליכע און נויטווענדיגע ערשיינונג אין מענשליכען לעבען; און מען קען זיך גאָר ניט פאָרשטעלען וויא עס האָט געקענט אנדערש זיין. אין א צייט, ווען מען האָט זיך קיין ערשיינונג ניט געקענט ערקלערען אויפ'ן נאַטירליכען וועג, איז דיא רעליגיאָן געוועזען דיא איינציגע לאָגישע און נאַטירליכע ערקלערונג. אין דעם אָבער, וויא אזוי מענשען האָבען זיך גאָר אין אָנפאנג ערקלערט דיא נאַטירליכע ערשיינונגען און זיינען דאדורך געקומען צו א רעליגיאָן וויא מיר קענען זיא היינט, זיינען דאָ חלוקי דעות. און עס איז גאָר קיין וואונדער ניט. דיא סאָציאָלאָגיע, ד. ה. דיא וויסענשאפט, וועלכע האנדעלט איבער דעם צוזאמענלעבען פון מענשען, איבער זייערע לעבענס־בעדינגונגען, געזעלשאפטליכע פערהעלטניסע, זיין ענטוויקלונג, פערשידענע פילאָזאָפישע אנזיכטען, רעליגיאָן, קונסט און אזוי ווייטער — דאָס זיינען אלץ זעהר פערוויקעלטע פראגען. עס איז גאנץ נאַטירליך, אז אין דיזע פראגען זאָל זיין מעהר מיינונגס־פערשידענהייטען וויא אין וועניגער פערוויקעלטע פראגען. מיר דארפען אָבער ניט פערצווייפלען: מיר האָבען שוין היינט אזוי פיעל מאַטעריאל — און גראדע דורך דיזע מיינונגס־פערשידענהייטען — וועלכעס גיט אונז דיא מעגליכקייט אויסצוגעפינען און אָנצונעהמען דיא אנזיכטען, וועלכע זיינען אם נעהנטסטען צו דער וואהרהייט.

דער פּלאַץ אין דיזען זשורנאל ערלויבט ניט אריינצולאָזען זיך אין איינצעלהייטען און נאָכצופאָרשען יעדע מיינונג. וועגען דעם דארף מען שרייבען גאנצע ביכער. פאר אונז וועט דאָ גענוג זיין איבערצוגעבען דיא לעהרע, וועלכע דער גרויסער פילאָזאָף הערבערט ספּענסער האָט ענטוויקעלט אויף דעם גרונד פון פיעלע גרינדליכע נאָכפאָרשונגען.

וואהרשיינליכע אידעען.

פאר אלעם דארף מען געדענקען איין זאַך: מען דארף ניט פערגעסען, אז מיר האָבען ניט קיין בעריכטען אין קיין היסטאָריע פון דיא ווירקליך אורשפּרינגליכע מענשען, אז מיר זאָלען קענען בעשטימען זייערע אידעען. אלע טהעאָריען זיינען נאָר געבויט אויף פאקטען, וואָס מען נעהמט פון דיא ווילדע שבטים, וועלכע לעבען נאָך היינט. און עס איז נאָך ניט פעסטגעזעצט, אז דיא אוראַלטע מענשען זיינען געשטאַנען גראדע אויף דער זעלבער שטופע וויא דיא היינטיגע ווילדע שטעהען.

אויסער דיזען איז דאָ נאָך א שוועריגקייט: אום זיך צו קענען מאכען א ריכטיגען בעגריף פון דיא אידעען, וועלכע דיא ארומיגע וועלט האָט געקענט בעשאפען אין דעם מוח פון א פּרימיטיווען (אוראלטען) מענשען, מוזען מיר קענען בעטראכטען דיא וועלט פון זיין שטאנדפונקט; מען מוז זיך קענען ענטזאגען פון אלע בעגריפע, וועלכע א היינטיגער מענש האָט, און זיך אין גאנצען פערזעצען אין דעם ווילדען מענשען'ס צושטאנד. דיזעס איז אָבער א זאַך, וואָס קיין מענש קען ניט עררייכען פאָלשטענדיג, און נאָר וועניגע קענען עס טהאָן טהיילווייז. ווען מען בעטראכט וויא עלטערן און לעהרער בענעהמען זיך מיט קינדער; ווען מען זעהט, צום ביישפּיעל, וויא מען צווינגט קליינע קינדער צו לערנען גראמאטיק נאָך איידער זיי פערשטעהען דיא שפּראַך; ווען מען זעהט וויא מען שלאָגט קינדער, ווייל זיי קענען ניט בעגרייפען דיא אבסטראקטע אידעען, וואָס דיא גרויסע פערשטעהען, קען מען זעהען וויא שווער עס איז פיר א מענשען זיך צו פערזעצען אין דעם קינד'ס געדאנקען, אָדער בעסער, צוריק צו דענקען וויא זיי אליין האָבען א מאָל געדענקט; היינט וויא שווער איז שוין צוריק צו דענקען, וויא מענשען

האָבען געדענקט מיט צעהנדליגע טויזענדער יאָהר צוריק. און דאָס איז טאַקע דיא אורזאַך, וואָס מיר קענען ניט פערשטעהען, וויא אַזוי מענשען האָבען אַ מאָל געקענט גלויבען אין בוימער, העלצער, בהמות, חיות א. ז. וו.

טראָץ דיזע שוועריגקייטען אָבער, מוזען מיר זיך בעמיהען ,אויף וויא פיעל מעגליך, זיך פאַרצושטעלען דיא וועלט, וויא דער ווילדער מענש האָט זיא געזעהען.

מיר וועלען דיזעס קענען טהאָן ביז אַ געוויסען גראַד, ווען מיר וועלען נאָר האַלטען אין זינען, אַז דיא געזעצע פון דענקען זיינען איבעראַל דיא זעלבע. מיר וועלען דאַן קענען זעהן, אַז דער ווילדער מענש, אין זיין צושטאַנד פון ענטוויקלונג, האָט געדענקט גאַנץ לאָגיש און ריכטיג.

וויא אַזוי דענקט אַ מענש?

יעדער מענש, וויא ווילד אָדער וויא ציוויליזירט ער זאָל ניט זיין, קען נאָר דענקען אין פערבינדונג מיט וואָסער־עס־איז געגענשטאַנד. עס איז ניט מעגליך קיין געדאַנק, וואו מען זאָל ניט דענקען וועגען וועלכער־עס־איז זאַך, און דאַן קענען מיר נאָר דענקען פון אַ זאַך אָדער פון איהרע אייגענשאַפטען אין פערגלייך מיט אַנדערע זאַכען, וועלכע מיר קענען שוין פון פריהער. דעם מענשען'ס דענקען איז אַלזאָ דיא טהעטיגקייט פון קלאַסיפיצירען (איינטהיילען, פערגלייכען) זאַכען און שייכות'ן פון זאַכען. ווען מיר דענקען וועגען אַ „מענש וויא אַ בוים", הייסט עס, אַז מיר האָבען פערגליכען איין אייגענשאַפט פון אַ מענשען צו דער אייגענשאַפט פון אַ בוים, וועלכען מיר קענען שוין פון פריהער — אין הויכקייט און גלייכקייט. ווען מיר דענקען פון איינעם, וואָס „רעדט זיס" הייסט עס, אַז מיר פערגלייכען אַ'ן אייגענשאַפט פון דיזען מענשען — זיין רעדען, צו אַן אייגענשאַפט פון אַן אַנדער זאַך, פון צוקער, למשל, וועלכע מיר קענען שוין פון פריהער; מיר דענקען, אַז דיזען מענשען'ס רעדען מאַכט אויף אונז גראַדע אַזאַ ווירקונג, וויא זיסקייט מאַכט אויף אונז. דאָ האָבען מיר קלאַסיפיצירט צוויי פערשידענע אייגענשאַפטען און פערגליכען איינע מיט דער צווייטער. ווען מיר דענקען פון אַ „מענש וויא אַ חיה" הייסט עס, אַז מיר האָבען פערגליכען מאַנכע אייגענשאַפטען פון אַ מענשען — זיין פיהלען, זיין יושר — צו דער אייגענשאַפט פון אַ חיה, א. ז. וו.

זאַכען, וועלכע זיינען איינפאַך און שטעהען אין נאָהענטער שייכות איינע צו דיא אַנדערע, קענען פערגליכען און קלאַסיפיצירט ווערען פון איינפאַכע קעפּ. יענע זאַכען אָבער, וועלכע זיינען מעהר פערוויקעלט אין זייער שייכות און ניט אַזוי נאָהענט איינע צו דיא אַנדערע, קענען נאָר פערגליכען ווערען פון מעהר ענטוויקעלטע קעפּ. ווען וויינינגער ענטוויקעלטע מענשען נעהמען זיך צו פערגלייכען מעהר פערוויקעלטע זאַכען, וועלען זיי מאַכען גרויסע פעהלערען, ווייל זיי פערגלייכען נאָר דיא ציגע, וואָס זיינען אויבערפלעכליך אַם מייסטען עהנליך, און ניט אימער זיינען דיא מייסט עהנליכע ציגע דיא, וועלכע מען קען פערגלייכען און פון וועלכע מען קען ציהען שליסע.

איניגע ביישפּיעלע וועלען קלאָר מאַכען דעם גאַנצען ענין. אין אַלטע ביכער פון נאַטורוויסענשאַפט ווערט דער וואַל־פיש גערעכענט אַלס אַ פיש. לעבעדיג אין וואַסער און אויסזעהענדיג וויא אַ פיש — וואָס קען'ער זיין עטוואָס אַנדערס וויא אַ פיש? אין אמת'ן אָבער איז דער וואַל־פיש אַ זויג־טהיר. פון וואַנען איז געקומען דיזער טעות? ווייל דיא דאַמאַלדיגע געלעהרטע האָבען ניט געהאַט גענוג פאַקטען און גענוג וויסען איבער אַלע חיות, וואָס לעבען אין וואַסער, און זיינען אַלזאָ ניט געווען גענוג ענטוויקעלט אין דיזער פראַגע, האָבען זיי דעם וואַל־פיש פערגליכען מיט דער זאַך, צו וועלכער ער איז אויבערפלעכליך אַם מייסטען עהנליך.. ווידער. ווער ווייס דאָס ניט דיא מעשה פון דעם פויער, וועלכער האָט צוהאַקט אַ גאָלדענעם זייגערל אויף שטיקלאַך אום צו דער'הרג'ענען דעם טייוועל, וואָס האָט אינעווייניג געקלאַפּט? איז דיזער פויער געווען משוגע? געוויס ניט. ער האָט געדענקט גאַנץ לאָגיש; ניט זייענדיג אָבער בעקאַנט מיט דער מעכאַניק און ניט וויסענדיג, פאַרוואָס דאָס זייגערל קלאַפּט און שאָקעלט זיך אינעווייניג, איז דאָס געווען דער איינציגער שלוס, צו וועלכען ער האָט געקענט קומען. ער האָט נאָר פערגליכען דיא אייגענשאַפט פון אַ געוויסען געגענשטאַנד צו דער מייסט עהנליכער אייגענשאַפט פון אַן אַנדער געגענשטאַנד. נעמליך, דיא בעוועגונג פון אַ מענשען צו דער בעוועגונג פון דעם זייגערל, און איז געקומען צום שלוס, אַז אין דעם „שאַכטעלע לעבט עטוואָס". קיין מענש איז דיזעס ניט. דאָס האָט ער ווידער אויסגעפונען פון פערגלייכונגען פון אַנדערע אייגענשאַפטען פון אַ מענשען און זייגערל; פון טייוואָלים אָבער ווייס ער שוין פון פריהער, אַז זיי לעבען און בעוועגען זיך, נאָר מען קען זיי

ניט זעהן. האט ער דאן פערגליכען דיא אייגענשאפט פון דעם זייגערל מיט יענע און אין געקומען צום שלום, אז דא איז ניט אנדערש וויא א טייוועל.

לאמיר נעהמען נאך א ביישפיעל: ווען נאך א לאנגען, שטארקען פראסט, ווען דיא לופט זייענדיג געדיכט אנגעפילט מיט וואסער, קומט אין בעריהרונג מיט א גלאטער און קאלטער זאך, צום ביישפיעל, א וואנד, און נאך דעם וויא דאס וואסער האט זיך דארט גענוג אנגעזאמעלט און עס הייבט אן העראבצוטריפען, הערט מען דיא בעמערקונג: „דיא וואנד שוויצט“, ווייל ניט זעענדיג וויא דאס וואסער איז ארויפגעקומען אויף דיא וואנד, מאכט עס אן איינדרוק וויא עס וואלט ארויסגעקומען פון דער וואנד, אקוראט וויא שווייס קומט ארויס פון א מענשען. וואס האט מען דא געטהאן? מען האט פערגליכען דיא אויבערפלעכליכע מייסט־עהנליכע שייכות פון איין זאך צו אן אנדערער, און עס איז ארויסגעקומען א גרויסער טעות.

ווען אזעלכע פעהלערען טרעפען נאך מיט היינטיגע מענשען, קענען מיר זיך שוין פארשטעלען וואס'ערע פעהלערען דיא אוראלטע מענשען, וועלכע האבען פיעל, פיעל ווייניגער געוואוסט, האבען געמאכט מיט זייערע פערגלייכונגען, אדער בעסער, מיט זייער דענקען. אט איז א ביישפיעל: געוויסע אינדיאנער גלויבען נאך היינט, אז טהיי איז „דיא שפייעכץ פון שטערען“. בעטראכט דעם אורשפרונג פון דיזען גלויבען: טהוי איז א קלאהרע פליסיגע זאך, צו וועלכע שפייאכץ האט מאנכע עהנליכקייט. עס איז א פליסיגע זאך, וועלכע ליגענדיג אויף דיא בלעטער, מאכט דעם איינדרוק וויא זיא וואלט געקומען פון אויבען, אקוראט וויא שפייאכץ קומט פון מויל. אראבקומענדיג אבער אין א קלארע, ניט וואלקענדיגע נאכט, האט זיא נאר געמוזט קומען פון דער איינציגער זאך, וועלכע מען קען זעהען — פון דיא שטערען.

און יעצט האבען מיר זיך געוויסערמאסען צוגעפערטיגט צו פערשטעהן דיא אורשפרינגליכע אידעע. מיר ווייסען שוין, אז דענקען איז א פראצעס פון פערגלייכען זאכען מיט אנדערע, וואס מען קען שוין פון פריהער; מיר ווייסען אויך, אז ניט זייענדיג בעקאנט מיט גענוג פאקטען, קומט דיא פערגלייכונג ארויס א פאלשע. לאמיר יעצט טהאן א בליק אויף דיא אומשטענדען, אונטער וועלכע דער ווילדער מענש האט זיך געפונען און וואס'ערע אידעען עס האבען זיך ביי איהם געמוזט ענטוויקלען.

דיא נאטירליכע ערשיינונג און דער ווילדער מענש.

אויף דעם הימעל האט א ווילדער מענש געזעהען א וואלקען, וועלכער וואקסט פון מינוט צו מינוט און האלט זיך אין איין בעוועגען; און אנדערש מאל, ווען ער קוקט זיך צו צו דיזער בעוועגליכער מאססע, זעהט ער וויא טהיילען רייסען זיך אפ פון דעם וואלקען, פליהען אוועק און פערשווינדען, און אט איז דיא גאנצע מאסע אוועק. וואס קען זיך דער ווילדער דענקען וועגען דיזען פאל? וואס א וואלקען איז ווייס ער ניט. ער ווייס נאר, אז ער האט געזעהען א זאך, וועלכע ער האט פריהער ניט געקענט זעהן און וועלכע איז יעצט ווידער פערשוואונדען.

אין דעם זעלבען רוים, איבער זיין קאפ, פאסירען נאך אנדערע זאכען, וועלכע ער קען זיך ניט ערקלעהרען.

ווען דער טאג הייבט אן ארונטערצוגעהן און עס הייבט אן צו ווערן דונקעל, צייגען זיך אין דער הויך בלישצענדע פינטעלעך, און וואס פינסטערער עס ווערט, אלץ מעהר פינטעלעך בעווייזען זיך און זיי שיינען אלץ העלער. אין דער פריה פערשווינדען זיי ביסלעכווייז, איינס נאך איינס, אקוראט וויא זיי זיינען געקומען, ביז דיא לעצטע. זייענדיג גאנץ פערשידען פון דיא וואלקענס אין אלע הינזיכטען, זיינען זיי אבער גלייך אין דעם, וואס דא בעווייזען זיי זיך און דא פערשווינדען זיי. אז א שוואכע ליכטיגקייט ווערט פערדונקעלט פון א העלערע, און אז דיא שטערען שיינען אויך ביי טאג, כאטש מען זעהט זיי ניט, דאס זיינען זאכען, וועלכע דער אורשפרינגליכער מענש קען זיך ניט פארשטעלען און אויך ניט בעגרייפען. אלץ, וואס ער זעהט און ווייס איז, אז דיזע אלע זאכען בעווייזען זיך און פערשווינדען. דאס זעלבע איז אויך מיט דער זונן און מיט דער לבנה: אלע זיינען פערשיעדען איינע פון דיא אנדערע, אבער אלע זיינען גלייך אין דעם, וואס זיי ערשיינען און פערשווינדען אין בעשטימטע צייטען.

און אויסער דיא געוועהנליכע זאכען, וואס ער זעהט כמעט יעדען טאג, קומען נאך צו דיא אונגעוועהנליכע זאכען, וואס פאסירען ניט אלע טאג, וויא א קאמעט, א מעטעאר, א בליץ, א רעגענבויגען א. ז. וו. אלע דיזע זאכען האבען דיזעלבע אייגענשאפט: זיי בעווייזען זיך און בע־

האלטען זיך. זייענדיג פאלשטענדיג אונוויסענד, אבער האבענדיג צו דערזעלבער צייט א זכרון צו גערענקען דיא זאכען וואס ער זעהט, מוז ביי איהם אויסקומען, אז „אויף דעם הימעל איז א יריד“, אז דער הימעל איז עפעס א זאמעלפלאץ פון פערשידענע זאכען, וועלכע האלטען אין איין קומען און אין איין געהן, איינינע בייםלעכווייז, אנדערע מיט א מאל, אבער אלע גלייך אין דיזען וואס מען הייס ניט פון וואנען זיי קרמען און וואו זיי געהען אוועק.

און ניט נאר דער הימעל, אויף דיא ערד'ס אויבערפלעכע גיט איהם געלעגענהייט צו בעמערקען פיעלע אזעלכע פאקטען. אט האט ער נאר וואס געזעהען א רעגען, מיט א מאל האט זיך אנגהויבען צו גיסען וואסער, ער ווייס ניט פון וואנען. דאס וואסער זאמעלט זיך אויף דער ערד, און אין פערלויף פון עטליכע שטונדען איז עס פערשוואונדען, עס איז אוועק און ער ווייס ניט וואו עס איז אהינגעקומען.

וואס איז א ווינד? ווער קען דאס דעם ווילדען ערקלערען? פלוצלונג אין דעם פלאץ, וואס איז, ראכט זיך, ליידיג פון אלע זייטען, קומט עפעס א זאך, וועלכע ער קען ניט זעהען, און טרייסעלט דיא בוימער, טרייבט דיא בלעטער, צורודערט דאס וואסער און מאנכעס מאל טרייבט עס איהם אליין, אז ער קען זיך נור מיט שוועריגקייט צוריק האלטען. דיא נאטור פון דיזער ערשיינונג קען איהם קיינער ניט ערקלערען. אין איין זאך איז ער אבער איבערציינט: אז אלע זאכען ארום איהם בעוועגען זיך און ער אליין ווערט געשטופט פון אימיצען, וועלכען ער קען ניט זעהן.

וואס'ערע אידעען קען זיך דיזער ווילדער מענש מאכען פון דיזע אלע זאכען? וויא קען ער זיך דאס אלעס ערקלערען? דיא אלע וויסענשאפטליכע ערקלערונגען וואס מיר האבען היינט, ווייס ער ניט. וויא־זשע בעגרייפט ער דיזע אלע ערשיינונגען?

א תירוץ אויף דיזע פראגע קען מען געפינען, ווען מיר וועלען בעטראכטען געוויסע בעמערקונגען פון קינדער. ווייזט א קינד א סטערעאפטישע בילד און איהר וועט זעהן, אז יעדעס מאל וואס א בילד פערשווינדעט, שרייט דאס קינד, אז דאס בילד איז אוועקגעגאנגען. דיא אידעע וואס דאס קינד האט, איז ניט, אז דיזע זאך וואס עס האט נאר וואס געזעהען, האט אויפגעהערט צו עקזיסטירען, נור אז דאס איז נור אוועק אויף א צייט. דאס זעלבע פאסירט אויך מיט דעם ווילדען. ער ווייס אויך פון פערשיעדענע זאכען ארום איהם, וואס געהען אוועק און עקזיסטירען ווייטער, און ער גלויבט, אז זיי עקזיסטירען טאקע און געהען נור אוועק אויף א צייט. ווען מען בערעכענט נאך, אז זיינע ערפאהרונגען פון ווינד זאגען איהם, אז עס זיינען פאראנען זאכען, וועלכע מען קען ניט זעהן און בעזיצען פון דעסטוועגען קראפט, וועט מען איינזעהן, אז דיזער גלויבען ביים ווילדען איז גאנץ נאטירליך.

אן אנדער ארט פון ערשיינונגען ווידער פיהרען דעם ווילדען צום גלויבען פון מעטאמארפאזען (פערוואנדלונגען), אז איין זאך קען פערוואנדעלט ווערן אין א צווייטע, אז פון א מענש קען ווערען א ציעג, אן אקס אדער א שטיין, און אויך פערקעהרט.

דער פלאץ דא איז צו בעשרענקט צו ברייננען אלע פאקטען, וועלכע ספענסער האט צוזאמענגעקליבען. איך וועל דא נור אויפמערקזאם מאכען אויף דער מעשה מיט לוט'ס ווייב. אידען גלויבען נאך ביז היינטיגען טאג, אז פון לוט'ס ווייב איז געווארען א שטיק זאלץ און וואשען נאך ביז היינטיגען טאג מים אחרונים מטעם מלח סרומית.

מיר האבען זאגאר נאך היינט ערשיינונגען, וועלכע קענען א גאנץ אונענטוויקעלטען מענשען מאכען גלויבען אין פערוואנדלונגען. בערעכענט דעם גרויסען אונטערשיעד פון דיא זריעה, וואס מען לייגט אין דער ערד, און דיא פרוכטען, וואס וואקסען ארויס. וויא פערשיעדען זיינען דיא אייער פון דיא הינדעלעך, וואס קומען פון זיי ארויס! בערעכענט נור דיזעס, און איהר וועט איינזעהען, אז פאר א ווילדען איז זעהר לייכט צו גלויבען אין פערוואנדלונג. און עס איז נאך גאר ניט לאנג צוריק וויא געבילדעטע מענשען האבען געגלויבט. און דער פראסטער עולם גלויבט נאך היינט, אז אין פערפוילטע פלייש קומט אריין ווערים פון זיך זעלבסט, אדער אז דיא ווירעמלעך אין קעז קומען פון דעם קעז גופא, דאס הייסט, אז דאס פערפוילטע פלייש אדער קעז האט זיך פערוואנדעלט אין לעבעדיגע ווערים.

און ווען דיזעס איז מעגליך, ווען פון פלייש אדער פון קעז קענען ווערען ווערים, ווען פון אן איי קען ווערען א הוהן, ווארום קען ניט א מענש ווערען א פערד, אן אייזעל, א שטיין? און ווארום קען ניט א פערד ווערען א מענש? און דער ווילדער האט דאס טאקע געגלויבט.

וואס איז א שאטען? וואס קען זיך דער ווילדער דענקען וועגען דיזע ערשיינונג?

דער וואס האט נאך ניט פערגעסען זיינע קינדערשע געדאנקען, וועט זיך ערינערען מיט וואס'ער אינטערעס ער פלעגט בעטראכטען א שאטען, וויא ער בעוועגט דיא הענד מיט דיא פיס, וויא ער לויפט, געהט, שטעלט זיך אפ א. ז. וו. אט האט ער זיך אויסגעצויגען, אט האט ער זיך איינגעקארטשעט, דא לויפט ער אויף דיא וואנד און דא אויף ד'רערד א. ז. וו. קינדער בעטראכטען א שאטען פאר אן עקזיסטירענדע זאך. היינט ווייסען מיר, אז דער שאטען שטאמט פון דעם, וואס דיא ליכטיגקייט, קומענדיג אין שטראהלען, לאזט איבער דיזע פלעצער, וואס זיינען פערשטעלט פון אן אונדורכדרינגליכע זאך, ניט בעלויכטען. דער ווילדער ווייס דערפון גאר ניט. עס איז אויך ניטא קיינער וואס זאל איהם זאגען: „עס, דאס איז נור א שאטען“. ער זעהט דעם פאקט, און מוז קומען צום שלום, אז א שאטען איז אן ע ק ז י ס ט י ר ע נ ד ע ז א ך. ער זעהט אבער, אז דער שאטען איז נור דא וואו ער איז דא, אז ער געהט ווען ער געהט, און שטעהט, ווען ער שטעהט. און ער קומט דארום צום שלום, אז דער שאטען איז א טהייל פון איהם.

וויא ווייט עס איז אמת, אז ווילדע מענשען בעטראכטען דעם שאטען אלס אן עקזיסטירענדע זאך, זיינען דא פיעלע בעווייזע: דיא בענין־נעגער בעטראכטען דעם שאטען אלס זייער נשמה; אנדערע האבען מורא פאר זייער שאטען; אנדערע גלויבען, אז זייער שאטען שפירט נאך אלץ וואס זיי טהוען און זאגט נאכהער עדות נעגען זיי. דיא גרינלענדער זאגען, אז א מאן'ם שאטען איז איינער פון זיינע נשמות — דיזע, וועלכע געהט ארויס פון זיין קערפער ביי־נאכט. אידישע קינדער גלויבען, אז ווען זיי זעהען ניט דעם שאטען, איז א סימן, אז זיי וועלען שטארבען, און אויב איך האב ניט קיין טעות, געפינט זיך דיזער אבערגלויבען אין ספר זכירה.

דער שאטען איז אלזא א זאך. וואס א מאל בעוויזט ער זיך און אן אנדערש מאל פערשווינדעט ער; קומען קומט ער פון דעם מענשען גופא, און דאס ווידער ברענגט ארויף אויף דעם רעיון, אז דער מענש איז א ד א פ ע ל ט ע ר; איינער, וועלכען מען זעהט און א צווייטער, וועלכער בעוויזט זיך נור צייטענווייז. אז דאס איז אזוי, האט דער ווילדער נאך אנדערע בעווייזע. יעדעם מאל, וואס ער קוקט אין וואסער אריין, זעהט ער א מענשען גראדע וויא ער, וואס טהוט זאגאר נאך אלץ וואס ער טהוט. ער ווייס ניט וואס הייסט „אפשפיגלען“, ער ווייס ניט וויא אזוי דאס אפשפיגלען קומט, ער זעהט נור דעם פאקט. נאך מעהר, גאנץ טיעף אין וואסער זעהט ער נאך אנדערע זאכען; ער זעהט דארט וואלקענס גראדע, וויא איבער זיך. דיא וואלקענס פון אויבען קומען און פערשווינדען. אונטען זיינען אויך דא וואלקענס. האבען ניט דיא וואלקענס פון אויבען א שייכות מיט דיא וואלקענס פון אונטען? ביי־נאכט זעהט ער אין וואסער שטערען, וואס פינקלען גראדע וויא דיזע פון אויבען. זיינען פאראן צוויי פלעצער פאר שטערען? און זיינען דיזע, וואס זיינען פערשוואונדען ביי־טאג ניט ארונטערגעגאנגען צי דיזע, וואס זיינען טיעף אונטער דעם וואסער?

אט איז א בוים, פון וועלכען ער ברעכט צווייגען צום פייער — איז דיזער בוים אויך א דאפעלטער? האט דאס, וואס דיא צווייג פערשווינדעט אין דעם פייער, עפעס א צוזאמענהאנג מיט דעם זעהבארען און אונזעהבארען צושטאנד, וואס ער בעמערקט אין אנדערע זאכען? אין עס זיינען טאקי דא פעלקער, וואס גלויבען אין דיזע אלע זאכען. גאנץ דאס זעלבע איז מיט א ווידער־קול. דיזעלבע ערשיינונג און דיזעלבע שליכע.

יעקב מילך.

(פארטזעצונג פאלגט).

„דיא אידישע צוקונפט“

(ווענען דעם ציוניסטישען מאָנאַטליכען זשורנאַל „דיא אידישע צוקונפט“)

דיא אידישע צוקונפט! וואָס וועט זיא זיין? וואָס וועט ווערן פון דעם *אונגליקליכען* ישראליק, וועלכער האָט דורכגעמאכט א שרעקליכען גלות אין פערלויף פון 2000 יאָהר און וועלכער טרוימט נאָך יעצט, טראָץ אלע פערפאָלגונגען און אינקוויזיציאָנען, זאָגאר פון א זעלבסטשטענדיגע פאָליטישע עקזיסטענץ? ווער קען עס פאָראויסזאָגען? ווער קען זיך ארויסשטעלען פאר אזא נביא?

מיר, סאָציאליסטען, יערענפאָלס ניט. נאַטירליך, מיר טרוימען אויך פון א בעסערע צוקונפט, אָבער פאר אלע מענשען גלייך, ווייל מיר זיינען איבערציינט, אז ווען אלע מענשען וועלען ווירקליך זיין גלייך עקאָנאָמיש און יעדער סמן פון קלאַסענהערשאפט וועט אָבגעשאפט ווערן, וועט אויך דיא לאַגע פון אידישען פאָלק, אויב ער וועט זיך דאָך ניט צוזאמענשמעלצען מיט אַנדערע פעלקער, ניט זיין ערגער וויא דיא לאַגע פון אנדערע פעלקער. יא, מיר, סאָציאליסטען, גלויבען אין פראָגרעס, ווייל דיא גאנצע געשיכטע פון דער מענשהייט האָט אונז איבערציינט, אז וואָס ווייטער איז אלץ בעסער, אז יעדער נייער דור איז עדעלער און פאָרטגעשריטענער וויא דער פאָרינער. מיר גלויבען ניט אין דיא „גאָלדענע“ ציימען פון אמאָל, ווייל דיא קולטור־געשיכטע בעווייזט אונבעשטרייטבאר, דאָס וואָס ווייטער צוריק אין דער פערגאנגענהייט, אלץ ווילדער זיינען מענשען געוועזן און אלץ קלענליכער איז זייער לעבען געוועזן.

דעריבער קענען מיר ניט זיין פעסימיסטען; דעריבער קענען מיר ניט פערצווייפעלט ווערן און זוכען טרויסט אין פאנטאזיעס, ווייל אין איינינע לענדער און זאָגאר אין אלע לענדער נעפינען מיר אויך מעהר אָדער ווייניגער אַנטיסעמיטען. מיר בעקעמפפען דיא אנטיסעמיטען וויא אלע אנדערע רעאקציאָנערען, וויא אלע אנדערע פיינדע פון פאָרטשריט, וויא אלע גענער פון סאָציאליזמוס; אָבער מיר ווילען זיי ניט אָפטרעטען דעם פלאץ, פערלאָזען אונזערע פאָזיציאָנען אלס *פראָגרעסיווע מענשען* און נאָך מעהר *אלס סאָציאליסטען* און פערקריכען ערגעץ אין אוגאנדא אָדער זאָגאר אין פאלעסטינע, וועלכע מיר בעטראכטען איינפאַך אלס א ווינקעל פון אידישע, קריסטליכע און מאָהאמעדאנער אבערגלויבען, אלס א *נעסט פון גייסטיגע רעאקציאָן*.

פון *אזא* אידישע צוקונפט ענטזאגען מיר זיך ענטשידען, מיר ווילען פון איהר גאָר ניט וויסען, ווען זאָגאר עס זאָל פראקטיש מעגליך זיין צו גרינדען א „יודענשטאאט“ נאָך דיא פאנטאסטישע רעצעפטען פון דר. הערצל'ס „אלט־ניילאנד“.

אָבער מיר וויסען אויך פון דער געשיכטע, אז דער פראָגרעס קומט ניט פון זיך אליין. מען מוז טיכטיג ארבייטען און אויך בריינגען אָפפער, אז ער זאָל קומען. אָהן מענשליכע טהעטיגקייט איז קיין פראָגרעס מעגליך; דיא צייט פערשווינדט אין דער עווינקייט גאנץ פרוכטלאָז און נוצלאָז אָהן דיא קולטורעלע ארבייט פון מענשען. דיזע ארבייט איז אָבער אימער דיא *געגענווערטיגע*, און דארום בעשעפטיגען זיך סאָציאליסטען מיט דער *געגענווארט*. מיר וויסען נאָר, אז וואָס בעסער, ענערגישער און צוועקמעסיגער אונזער געגענווערטיגע טהעטיגקייט איז, אלץ בעסערע און געזינטערע פרוכטען וועט זיא בריינגען אין דער צוקונפט. מיר וויסען אויך, אז מיט טרוימען און איינבילדונגען וועגען א צוקונפט דער נעהטערט מען איהר ניט אויף א האָאר, נאָך מעהר — מען דערווייטערט איהר, דען דיא צייט וואָס מען טרוימט, געהט פערלאָרען פיר פראקטישע טהעטיגקייט.

* * *

דיזע און עהנליכע געדאנקען האָבען געשוועבט אין מיין מוח, ווען איך האָב געלעזען דעם ערשטען נומער פון דעם מאָנאטליכען זשורנאל „דיא אידישע צוקונפט“. וועלכע דר. י.

וואָרטסכיאַן רעדאַקטירט און גיט אַרויס אין לאָנדאָן, ענגלאַנד. אָהן שום פּאַרטייליכקייט, פּאַרקערט, זאָגאַר מיט פריינדליכע געפיהלען — ווייל איך סימפּאַטיזיר איבערהויפּט מיט יעדע ערנסטע ליטעראַרישע אונטערנעהמונג און איך בעטראַכט „דיא אידישע צוקונפט" פאַר אַזאַ אונטערנעהמונג — האָב איך אָנגעפאַנגען צו לעזען דעם פּראָגראַם־אַרטיקעל פון דעם רעדאַקטאָר. איך האָב געמיינט, אַז איך וועל דאָרטען געפינען עפּעס א פילאָזאָפישע בעגרינדונג פון דעם פּאָליטישען ציוניזמוס, אָבער איך האָב געטראָפען גאַנץ געוועהנליכע פראַזען און בעהויפּטונגען, וועלכער זיינען נאָך ערטערווייז צוזאַמענגעפלאָכטען מיט פאַלשע בעטראַכטונגען.

צום ביישפּיעל, אויף דער ערשטער זייט געפינט זיך אַזאַ בעהויפּטונג:

„אויך דאָס אידישע פאָלק בעשטעהט אויס פערשיעדענע פּאַרטייען און גרופּען, וועלכע פיהרען צווישען זיך אָן עביגע מלחמות. דער אונטערשיעד בעשטעהט אָבער אין דעם, וואָס אין דער צייט, ווען ביי אַנדערע פעלקער האָבען אַלע איין צוועק פאַר זיך און אָט דיזער צוועק פעראייניגט זיי אין דער צייט פון געפאַהר, האָבען אונזערע פּאַרטייען און גרופּען פערשיעדענע צוועקען און קענען זיך דערפאַר בשום אופן ניט פעראייניגען".

דיזער זאַץ איז געבויט אויף א פאַלשע און יעדענפאַלס זעהר קורצזיכטיגע און איינזייטיגע בעטראַכטונג פון דער געשיכטע. נאַטירליך, יעדעם פאָלק זוכט זיך צו פערטהיידיגען געגען אויסווערטיגע אַטאַקעס. דאָס איז א נאַטירליכער געזעץ פון זעלבסטפערטהיידיגונג. ווילדע פעלקער זיינען אין דיזער הינזיכט אַזוי צוגעבונדען צו זייערע לענדער און מנהגים, וויא דיא ציוויליזירטע. מיר זעהען, וויא דיא ווילדע פעלקער קעמפּפען מיט א מערקווירדיגען העלדענמוטה געגען דיא פערכאַפּונגען פון דיא אייראָפּעאישע גרויסמעכטע. דיא אידען זיינען קיין אויסנאַהמע. אמת, זיי האָבען קיין לאַנד צו פערטהיידיגען אַלס זייער אייגענע אין דעם ענג־נאַציאָנאַלען זינען; אָבער אָבגעזעהען דערפון, דאָס זיי האָבען אַן אינטערעס אין דיא לענדער, וואו זיי זיינען געבאָרען געוואָרען און וואָהנען, פערטהיידיגען זיי זיך אַלע וויא איין נאַציאָן, צו וועלכע גרופּען זיי זאָלען ניט געהערען, ווען מען גרייפט אָן זייער עקזיסטענץ־רעכט. עס איז גענוג אָנצוצייגען אויף אַזאַ שוידערליכען פאַקט, וויא דיא קישינעווער בלוטבאָד. אַלע אידען, דיא אַסימילאַטאָרען און קאָסמאָפּאָליטען אַזוי גוט וויא דיא הייסעסטע נאַציאָנאַליסטען און ציוניסטען, פרייידענקער אַזוי גוט וויא אָרטהאָדאָקסען, סאָציאַליסטען אַזוי גוט וויא קאַפּיטאַליסטען — אַלע האָבען זיך דאַן ניט נור געפיהלט, זאָנדערן אויך אַרויסגעצייגט אַלס מיטגליעדער פון איין אידישען פאָלק. זייערע מיינונגען וועגען דיא אורזאַכען פון דיזער שאַנדע פאַר אונזער ציוויליזאַציאָן זיינען געוועזען פערשיעדען — וואָס עס איז גאַנץ נאַטירליך — אָבער אַלע האָבען געהאַט און האָבען דעם זעלבען וואונש צו בעשיצען דיא אידען געגען פערפאָלגונגען איבערהויפּט, ניט צו דערלאָזען צו פּאָגראָמען און צו העלפען דיא אָפּפער.

ניט אויסנאַהמען דאַרף מען נעהמען אין אַנבעטראַכט, ווען מען וויל קומען צו ריכטיגע שליסע. זאָנסט איז עס א פעלשונג פון דער געשיכטע. אונטער געוועהנליכע אומשטענדען, ניט רעכענענדיג אַזעלכע אויסנאַהמען אין אונזערע צייטען, ווען דיא אונאַבהענגיגקייט און זעלבסטשטענדיגקייט פון א נאַציאָן שטעהט אין קאָן, קען גאָר קיין ריידע ניט זיין פון איין צוועק ביי מענשען, וואָס וויסען עפּעס פון דעם קלאַסענקאַמפּף אין דער געזעלשאַפט. אין אַלע ציוויליזירטע לענדער עקזיסטירען יעצט צוויי קלאַסען, וועלכע האָבען ניט נאָר גאַנץ פערשיעדענע צוועקען, זאָנדערן קעמפּפען אויף לעבען און טויט. צווישען פּראָלעטאַריער און קאַפּיטאַליסטען איז קיין פריעדען מעגליך, צו וועלכער נאַציאָן זיי זאָלען ניט בעלאַנגען. דיא געשיכטע צייגט אונז, אַז אונטער געוויסע אומשטענדען, ווען דיא עקאָנאָמישע אינטערעסען פון דעם הערשענדען קלאַס זיינען אין גרויס געפאַהר, קען עס אויך קומען צו א נאַציאָנאַלע שפּאַלטונג. וויא פיעל, צום ביישפּיעל, האָט עס געפעהלט, אַז דיא אַמעריקאַנער נאַציאָן זאָל צוטהיילט ווערען דורך דעם קאַמפּף וועגען דיא נעגער־שקלאַווערייּ? האָבען זיך דען דיא פראַנצויזישע אַריסטאָקראַטען ניט געווענדעט צו דער הילפע פון אויסלענדישע מלכים אין דער צייט פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן?

נאָר דיא ציוניסטען ווילען איבערהויפּט ניט וויסען פון קלאַסענקאַמפּף. זיי בילדען זיך איין, אַז מיט דעם וואָרט ציון קענען זיי פעראייניגען פייער מיט וואַסער, דעם אידישען פּראָלעטאַריער מיט דעם אידישען קאַפּיטאַליסט, אַזוי וויא אָרטהאָדאָקסישע מיסיאָניסטען שטעלען זיך

פאַר, ווען משיח וועט דערלאַנגען א בלאָז מיט'ן שופר.

ווייטער, ווען ה' וואַרטסמאַן פאנגט אָן אויסצורעכענען דיא פערשיעדענע אידישע פאַרטייען, ערקלערט ער:

„אַנדערע מיינען, אַז דערמיט וואָס דיא ניט־אידען וועלען בעסער, עדעלער און מענשליכער ווערן, וועט שוין פון זיך אַליין דיא אידען ניט שלעכט זיין. זיי פערלאַנגען דערפאַר, אַז דיא אידען זאָלען זייערע גאַנצע כוחות אַוועקגעבען כדי דיא ניט־אידען זאָלען געבילדעטער, זאָלען פיינער ווערן. טייל רופען זיך קאָסמאָפּאָליטען, טייל מיינען (? !), אַז זיי זיינען סאָציאַליסטען — אין אמת'ן אָבער זיינען זיי ניט מעהר וויא אַסימילאַנטען, וועלכע האָבען ניט דעם מוטה אָפען (?) דיא אַסימילאַציע צו פּרעדיגען: דעם געדאנקען, אַז דאָס אידישע פאָלק דאַרף אַלס פאָלק אָפּשטאַרבען, וויקלען זיי איין אין שעהנע פראַזען. ווען אויך דיא מיטעל פון דיא פערשיעדענע אסימילאציע־פאַרטייען, וואָס זיי ווענדען אָן כדי צו זייער צוועק צו קומען, זיינען אין גרונד זעהר פערשיעדען, האָבען זיי דאָך אַלע איין צוועק: דאָס אָפּשטאַרבען פון דער אידישער נאַציע"...

נון, דאָס איז גרונד פאלש, ווייניגסטענס וואָס אנבעלאנגט דיא סאָציאליסטען. עס איז איינפאַך א פערלוימדונג צו זאָגען, אז דיא אידישע סאָציאַליסטען שטרעבען צו דער אָבשטארבונג פון דער אידישער נאציאָן. עס איז אויך ניט ריכטיג צוזאמענצומישען בורזשואזע אסימילאנטען מיט סאָציאַליסטען. זיי אונטערשיידען זיך הימעלווייט. ה' וואָרטסמאן צייגט ווידער, אז ער פערשטעהט ניט און וויל ניט פערשטעהן דיא סאָציאלע פראגע פון אונזער צייט. מילא, זיין פראזע, אז „א טייל מיינען, אז זיי זיינען סאָציאליסטען", זיינען מיר איהם מוחל. דאָס איז איינפאך לעכערליך צו זאָגען. נאָר וויים דען נאָר ניט ה' וואָרטסמאן, אז דיזע „מיינענדע" סאָציאליסטען זיינען געוועזען דיא ערשטע, וואָס האָבען געזוכט אויפצוקלערען דיא אידישע מאסען, וואָס ארבייטען שוין באלד 25 יאָהר צו אָרגאניזירען דיא אידישע ארבייטער, וואָס האָבען אויפגעטאָן א סך קולטורעלע ארבייט פיר דעם אידיש־שפּרעכענדען און לייענענדען פאָלק מיט זייערע צייטונגען, זשורנאלען, בראָשורען, לעקציעס און אין אלגעמיינען מיט זייער מינדליכע און שריפטליכע פּראָפּאגאנדע? ווער האָט דען געדרוקט דיא ערשטע זשארגאָנישע פאָלקס־צייטונגען — איך מיין עס אין דעם זינען, אז דיא ארויסגעבער זיינען געוועזען קינדער פון פאָלק, פּראָסטע ארבייטער — ווען ניט דיא אידישע סאָציאליסטען אין לאָנדאָן און אין ניו־יאָרק? ווער האָט אָרגאניזירט אידישע יוניאָנס, ניט בלויז אום צו פערבעסערן דיא לאגע פון דיא אידישע ארבייטער, זאָנדערן אויך צו געווינען דיא אכטונג און סימפּאטיע פון זייערע קריסטליכע ברידער — אלזאָ, אָפּשאפען אָדער ווייניגסטענס אָפּשוואכען און פערקלענערען אנטיסעמיטיזמוס צווישען דיא קריסטליכע ארבייטער־מאסען ניט מיט פיינע פראזען, נור מיט פראקטישע טהעטיגקייט — ווען ניט אידישע סאָציאליסטען? האָבען זיי דען דערמיט אליין ניט אויפגעטהאָן פיר דעם אידישען פאָלק מעהר, וויא אלע ציוניסטען מיט זייערע „טשארטערס" און „אונגאנדאַס"?

יעדענפאלס, ווען און וואו האָבען דיא אידישע סאָציאליסטען געפּרעדיגט, אז דיא אידישע נאציאָן דאַרף אָפּשטארבען? האָבען זיי זיך דען ווען עס איז געווענדעט צו דיא אידישע ארבייטער מיט פאָדערונגען זיך אָפּצוטויפען און מאכען א סוף פון זייער אנגעהעריגקייט צום אידישען פאָלק? האָבען זיי דען, ווען עס איז נאָכגעפאָלגט דיא בורזשואזע אסימילאנטען, וועלכע ווילען מען זאָל גאָר פערגעסען, אז זיי זיינען אידען און האָבען איין ענטפער אויף אלע אידישע צרות: „טויפט זיך און פערשווינדעט"? האָבען זיי דען ניט, פערקעהרט, געזוכט צו ערהויבען דעם אידישען ארבייטער, צו ענטוויקלען זיין גייסט, צו געבען איהם מוטה, אז ער זאָל זיך פיהלען אלס גלייכער צווישען דיא קריסטליכע ארבייטער?

און ווארום האָבען זיי עס געטאָן? האָבען זיי דען געזוכט כבוד? האָבען זיי דען געקענט ערווארטען מאטעריעלע בעלוינונג פאר זייער שווערע ארבייט? מעהר וויא דערנער און צרות האָבען זיי ניט געפונען אויף זייער וועג — דאָס ווייס יעדערער. זיי האָבען געאָפּפערט זייער צייט, אָפט זייערע קאריערען — אלץ פאר דיא אינטערעסען פון אידישע פּראָלעטאריער, וועלכע זיי האָבען געוואָלט אויפקלערן און אויפמונטערן. אַנשטאָט צו וואנדלען אין דער וועלט פון אייערע ציוניסטישע חלומות, פּרובירט אמאָל, ה' וואָרטסמאן, בעזוכען א מיטינג פון אידישע ארבייטער, א אידישע יוניאָן אין לאָנדאָן, וועט איהר זעהען דיא ארבייט פון אידישע סאָציאליסטען פאר אידען.

אמת, מיר זיינען ניט נאציאָנאליסטען;

אבער ניט דערפאר, ווייל מיר ווילען, אז דאס אידישע פאלק זאל פערשווינדען; זאנדערן ווייל מיר שטרעבען, אז אלע נאציאנען זאלען לעבען ברידערליך, אז דיא גאנצע מענשהייט זאל בעפרייט ווערן פון קאפיטאליסטישען יאך. מיר בעשעפטיגען זיך ניט מיט נאציאנאלע פעררדרעהעניסען, ווייל מיר האבען ניט דער ערך העכערע ציעלען; אבער מיר זיינען ענטשיעדען געגען דעם, דאס אירגענד וועלכע נאציאנאלע גרופע זאל אונטערדריקט ווערן. מיר האבען אונזער לייזונג פאר דיא אידישע פראגע אזוי גוט, וויא פאר אלע אנדערע נאציאנאלע פראגען, און דאס איז דער סאציאליזמוס. אויב דער רעזולטאט דערפון וועט זיין דיא פערשווינדונג פון דער אידישער נאציאן, וועט עס קומען אויף א נאטירליכען עוואלוציאנס־וועג, וואס קיין מענשליכע קראפט וועט ניט קענען אפהאלטען. דער סאציאליזמוס מוז קומען, ווייל דער קאפיטאליזמוס פיהרט דערצו. דער יעניגער וואס האט שטודירט דיא סאציאלע פראגע, זעהט קלאר און דייטליך, וויא דיא סאציאליסטישע ארדנונג מוז פערנעהמען דעם פלאץ פון דער קאפיטאליסטישער. וויא פיעל דיא קאפיטאליסטען און אלע רעאקציאנערען זאלען זיך ניט אנשטרענגען אבצוהאלטען דיזען נאטירליכען גאנג פון דער געזעלשאפטליכער ענטוויקלונג, וועט עס אזוי ווירקען, וויא צו פערשטעלען א שטראם מיט א שפענדעל. און וויא פיעל דיא ציוניסטען זאלען ניט שרייען וועגען נאציאנאליזמוס, וועגען א „יודענשטאאט“, מיט א „טשארטער“ אדער אהן א „טשארטער“, וויא פיעל „אלט־ניילאנד“ לופט־שלעסער זיי זאלען ניט בויען, וועלען זיי אויף א האאר ניט ענדערן דיא אידישע צוקונפט. וויא באלד דיא סאציאליסטישע צוקונפט וועט פיהרען צו דער פאלשטענדיגער צוזאמענשמעלצונג פון אידען מיט דיא פעלקער, צווישען וועלכע זיי לעבען.

אזוי וויא ה׳ ווארטסמאן רעכענט צו דיא סאציאליסטען צו דיא אסימילאנטען, וועלכע ער רופט צוזאמען „גלות־אידען“ צו אונטערשיידען זיי פון דיא נאציאנאלע אידען, צו וועלכע ער רעכענט זיך צו, און אזוי וויא ער ערקלערט נאכהער: „מיר בעטראכטען דיא גלות־אידען, דאס הייסט דיא וואס ווילען זיך גאר ניט (?) בעפרייען פון גלות, אלס אונזערע גרעסטע פיינד“ — הייסט עס, אז ער איז אויך א פיינד פון סאציאליסטען. דערויף קענען סאציאליסטען ענטפערן: אויב ער איז אליין א בורזשוא, האט ער רעכט צו ערקלערען דיא סאציאליסטען פיר זיינע פיינד; אויב ניט, האט ער איינפאך געזאגט א נארישקייט.

נאך אלע זיינע ערקלערונגען און בארטירונגען פון דיא פערשיעדענע פארטיי־מיינונגען אין אידישען פאלק צוקלאפט ער זיך אליין מיט פאלגענדע ווערטער:

„מיר קענען זיך בשום אופן ניט פארשטעלען, וויא אזוי א פערשקלאפט־ערנידריגט פאלק זאל קענען עררייכען א בעסערע צוקונפט. מיר גלויבען איבערהויפט ניט, אז אזא מין פאלק זאל וועלען אנשטרענגען אלע זיינע כחות בעפרייט צו ווערן. דיזער ערנסטער רצון מוז ערשט אין איהם ענטוויקעלט ווערן. (דיא אונטערגעשטריכענע ווערטער זיינען אין טעקסט).... מיט׳ן וואָרט ערציהונג מיינען מיר ניט דא בלויז דיא שולע פאר קינדער. מיר דארפען דאס פאלק קולטורעל, ווירטהשאפטליך און ארגאניזאטאריש (?) ערציהען. דאס אידישע פאלק מוז אנהויבען פריי צו דענקען, פריי צו פיהלען, מוז בעקומען א שטארקען, זעלבסטשטענדיגען נאציאנאלען רצון, א רצון זיך צו בעפרייען, ווען אויך דיזע בעפרייאונג וועט פילערליי קרבנות פערלאנגען“.

אלזא, הייסט עס, אז ניט נאר דארף מען שאפען דיא קרעפטע דורכצופיהרען דעם ציוניסטישען אידעאל, זאנדערן איינפאך א נאציאנאלען רצון אין דעם אידישען פאלק. דאס איז אן אונגעהייערע שווערע אויפגאבע. דאס איז אויך אין ווידערשפרוך מיט אלע טענות וועגען אידישען נאציאנאליזמוס. עס איז לייכט צו זאגען: „דאס אידישע פאלק מוז בעקומען א שטארקען, זעלבסטשטענדיגען נאציאנאלען רצון“ — וויא וועט מען עס בעקומען? וויא אזוי קען מען איבערהויפט שאפען א נאציאנאלען געפיהל דארט וואו ער עקזיסטירט ניט? און ווייטער, צו וואס זאל מען איהם שאפען? צו וואס נאך א נאציאנאלע גרופע? האט מען דען ווייניג צרות און רייסערייען דורך דיא נאציאנאלע גרופען, וועלכע האבען זיך שוין היסטאריש ענטוויקעלט?

ארימע אידישע צוקונפט! וואס קען זיא דען זיין, ווען מען מוז נאך ערשט איינפלאנצען א נאציאנאלען געפיהל אין דיא אידישע הערצער?

זעהט איהר, ה׳ ווארטסמאן, אין דיזען פונקט בין איך און, איך רעכען, נאך אנדערע אידישע סאציאליסטען מעהר, זא צו זאגען, נאציאנאליסטיש וויא איהר; דען אין אידישען

פאָלק עקזיסטירט דאָך עפּעס א נאציאָנאלער רצון, אָדער וויא מען זאָל דיזען „עפּעס" ניט רופען (*). ווען יעדער נאציאָנאלער געפיהל וואָלט אין גאנצען אָפּגעשטאָרבען געווען צווישען אידען, וואָלט דיא ציוניסטישע בעוועגונג אפילו ניט געקענט אויפקומען, שוין ניט ריידענדיג פון קריענען אנהענגער אין אזעלכע פרייע לענדער, וויא אמעריקא, פראנקרייך, ענגלאנד, שווייץ א. ז. וו. דער ציוניזמוס האָט קיין ממשות ניט און וועט בלייבען א פאנטאזיע, ניט וויל דער נאציאָנאלער געפיהל פעהלט איבערהויפּט ביי אידען, אָדער ווייניגסטענס ביי א געוויסען טהייל פון אידישען פאָלק, זאָנדערן וויל עס איז אונמעגליך איהם דורכצופיהרען אין דער ווירקליכקייט. דיא פּראקטישע שוויריגקייטען אפילו צו בעזעצען א גרויסע צאָהל אידען אין ארץ ישראל זיינען אזוי גרויס, אז עס איז א וואונדער, וויא עס געפינען זיך אידען, וואָס טרוימען וועגען דיא מעגליכקייט צו גרינדען דאָרטען א „יודענשטאאט". ווען ניט נאָר דיא קריסטען, זאָנדערן אפילו דיא מאהאָמעדאנער האלטען דיזען קליינען ווינקעל פון דער ערד פאר זייער הייליג לאנד.

אין א'ן אנדער אָרט פון דעם זעלבען ארטיקעל רעדט דאָך ה' וואָרטסמאן פון דעם „אידישען גייסט". וואָס ער און אנדערע ציוניסטען אָדער נאציאָנאליסטען פערשטעהען אונטער דיזע זעהר עלאסטישע ווערטער, ווערט ניט ערקלערט. דיא ציוניסטען האָבען איבערהויפּט ליעב צו פערשפּרייטען זיך איבער דיא גרויסע גליקען און וואונדערבארע מעלות פון דעם „אידישען גייסט". זיי גלויבען נאָך, אז דיזער ספּעציעלער „גייסט" קען נאָר פערגלאנצען דיא גאנצע וועלט, ווען ער וועט ארויסשטראהלען פון ארץ ישראל, און ניט אנדערש. דארום, פיהרען זיי אויס, מוז מען עס איהם איינפלאנצען אין ציון, אין פאלעסטינע. אָבער אין וואָס דיזער „גייסט" בעשטעהט, אין וואָס ער דריקט זיך אויס בעזאָנדערס, מיט וואָס ער אונטערשיידעט זיך פון אנדערע „גייסטער" און ווארום ער קען דערגרייכען זיין העכסטע שטופע דוקא אין ארץ ישראל — דאָס האלטען דיא ציוניסטען פאר איבעריג צו בעגרינדען און צו ערקלערען. עס וואָלט דארום גאָר ניט געשאַט, אז דיא „אידישע צוקונפט" זאָל ניט אָפּקומען כּתם מיט דונקעלע פראזען וועגען דעם פיעל־פערשריענעם „אידישען גייסט" און טאקע געבען פילאָזאָפישע און קריטישע ארטיקלען וועגען דיזען ענין.

* * *

יעצט א פּאָאר ווערטער וועגען דעם אינהאלט פון דעם ערשטען נומער פון דער „אידישער צוקונפט". אָפען גערעדט, האָב איך ערוואַרטעט עפּעס בעסערעס, עפּעס גרינדליכערעס. דער נומער איז צוזאמענגעשטעלט אָהן א סיסטעם: דיא בעלעטריסטישע ארטיקלען זיינען צוזאמענגעמישט מיט דיא פּובליציסטישע און כלומרשט טהעאָרעטישע. וועגען דיא בעלעטריסטישע אבטהיילונג קען איך דאָ נאָר אין אלגעמיין בעמערקען, אז זיא איז שוואך. פון דיא דריי, זאָ צו זאָגען, טהעאָרעטישע ארטיקלען איז דער בעסטער „דיא אידישע קאָלאָניזאציע", וועלכער איז אן איבערזעצונג אוים דעם דייטשען. דער ארטיקעל „דיא בעוועגער פון געזעלשאפטליכען לעבען" דריקט אוים דיא מאטעריאליסטישע און סאָציאליסטישע לעהרע, אז דער פונדאמענט פון געזעלשאפטליכען לעבען זיינען דיא עקאָנאָמישע בעדינגונגען און פערהעלטניסע; אָבער דער שרייבער, ה' א. ש. זאקס, האָט זיך ליידער צו פיעל געאיילט צו זאָגען וואָס מעהר אויף עטליכע זייטלעך און האָט דארום צוזאמענגעפּלאָנטערט פיעלע עפּאָכען און געמאכט א פלינקע רייזע איבער דער קולטור־געשיכטע, זאָ דאָס אלעס איז ניט קלאָר. דער ארטיקעל „הבת ציון מיט און אָהן בעווייזע" פון ה' מתתיהו אחר ענטהאלט מאנכע ריכטיגע בעמערקונגען, ספּעציעל אז עס עקזיסטירט א הבת ציון סתם, אָהן אירגענד וועלכע לאָגישע בעגרינדונגען, נאָר אלס א זאך פון געפיהל; אָבער וואָס דיזער שרייבער, וועלכער ווערט רעקאָמענדירט פון דעם רעדאקטאָר אלס „איינער פון דיא טיעפסטע דענקער פון אידישען פאָלק אין דער איצטיגער צייט", דיינקט אליין, איז שווער צו שליסען

(*) מיין מיינונג וועגען דיזע פראגע האָב איך אויסגעדריקט אין מיין בראָשורע: „וואָס הייסט נאציאָן — זיינען אידען א נאציאָן?", ארויסגעגעבען פון דער אינטערנאציאָנאלער ליבּרערי פּאָבלישינג קאָמפּ.

יערענפאלס האב איך קיין שום טיעפקיים אין דיזען ארטיקעל ניט געפונען.

צום שלום וויל איך זאגען, אז איך בין פאר־לריפיג צופרידען מיט צוויי פונקטען אין דער „אידישער צוקונפט": ערשטענס, מיט דער ער־געהרונג פון דעם רעדאקטאר, אז זיין זשורנאל וועט זיין אונאבהענגיג און וועט ניט נאכשפרינגען קרוש נאך יעדען ווארט פון א פיהרער, און, צווייטענס, וואס ער גיט פלאץ שרייבערס, מיט וועלכע ער איז ניט איינפערשטאנדען.

פ. קראנין.

א טויטע הארץ.

מיין הארפע האט א מאל געשפיעלט
און האט דיא וועלט פערקלונגען,
מיין גאנצע זעעלע האט געפיהלט,
מיין גאנצע הארץ געזונגען.

מיין בליק האט אלין און אלין געזעהן,
מיין אויער — אלין פערנומען,
מיין ליעד איז מיט א ווילדען ברען
ביי מיר ארויסגעקומען.

יעצט האט דיא צייט מיך אבגעקיהלט,
איך זינג, דיא הארפע מיינע שפיעלט,
נאר ניט דעם זעלבען נגון.....
ניטא, עס פעהלט דער ערשטער ברען,
איך זוך, איך אקער, און איך קען
איהם מעהר צוריק ניט קריעגען!

* * *

וואו ביסטו ערגעץ, יונגעס ליעד,
געזונגען מיט א פייער,
וואס האט געשטרעבט, וואס האט געגליהט
דיא וועלט צו מאכען פרייער?

וואו איז דיא ברכה, וואו דער פלוך,
וואס האט מיין וואונש געשפונען?
איך זוך מיין ערשטען „איך" און זוך
און אויס, ער איז פעררונען!

פערלאשען איז דער שטארקער פלאם,
בעזיעגט פון ווילדען לעבענס־ים, —
ער איז דעם שיקזאל'ס קרבן.
יעצט קומט מיין טרויער קאלט אראפ,
פון הארצען ניט, — ער קומט פון קאפ,
דאס הארץ איז מיר געשטארבען!

מר.

נאך א קריטיקער פון בונד.

אן ענטפער אויף גענ. מילך'ס ארטיקעל.

דיא פראגע וועגען „בונד“, וועגען זיין שטעלונג אין דער פארטיי, וועגען זיין נאציאנאל־פראגראם איז אין פערלויף פון דיא לעצטע צוויי יאהר ניט אראב פון דיא בלעטער פון דער פארטיי־ליטעראטור. מען האט דיא פראגע דיסקוטירט פון אלע שטאנדפונקטען פון טהעארעטישע, וויא פון פראקטישע. זעהר העפטיגע דעבאטען האט אויף דיזע פראגע ארויסגערופען אויף דעם צווייטען קאנגרעס פון דיא רוסלענדער סאציאל־דעמאקראטישע פארטיי. גענאסע מילך איז נאך אבער מיט דעם אלעם ניט בעפריעדיגט, ער הויבט אויף דיא פראגע פון דאס ניי, ער הויבט איהר אויף ניט שוין גלאט אזוי, נור איין מאל פאר אלע מאל איהר צו ענדיגען אויף אימער. גענאסע מילך טהוט לייד „צו קריטיקירען דיזע גלענצענדע ארגאניזאציאן“, דיא וואהרהייט שטעהט אבער העכער פון אלעם, און אויב עס איז דא א געשוויר, איז עס בעסער אויפצושניידען מיט א מעסער, איידער לאזען דעם געשוויר פערגיפטען דעם גאנצען גוף.

„דיא גלענצענדע טהעטינקט און גרויסארטיגע ערפאלגען“ זאגט גענאסע מילך, „פון דעם „בונד“ מוזען אנערקענט און פראקלאמירט ווערען, אבער דאס דארף נאטירליך ניט אבהאלטען א פריינד פון עהרליכע און ערנסטע קריטיק“.

און גענאסע מילך וויל בעטראכטען דיזע פראגע פון א גאנץ נייעם שטאנדפונקט. איז ווען ער וועט פערטיג ווערען, וועט דער לעזער איינזעהען, אז... פון וועלכער זייט איהר זאלט ניט נעהמען דיזע פראגע, וועט איהר אליין זיך אנשטויכען אויף ווידערשפריכע; פון וועלכער זייט איהר זאלט דאס ניט בעטראכטען, וועט אהיר אליין זעהן וויא אונלאגיש, וויא אונהאלטבאר, מען קען זאגען, וויא אבסורד דער גאנצער פונקט איז.

לאמיר נאר פאלגען אונזער מחבר טריט פיר טריט אין אלע זיינע ראיות, ארגומענטען, בעהויפטונגען און ביישפיעלען.

* * *

ער הויבט אן פון ארגאניזאציאנס־פראגען. „דער שטרייט, זאגט ער, איז פארגעקומען, דאכט זיך, איבער א קלייניגקייט, איבער דיא פארמע פון ארגאניזאציאן; אויטאנאמיע אדער פעדעראציאן איז דיא פראגע“.

שוין פון אנפאנג אן הויבט זיך אן זיין זינדיגען. אויטאנאמיע און פעדעראציע זיינען גאנץ אלגעמיינע אבסטראקטע בעגריפען. דיזע בעגריפען זיינען זעהר ברייט, און מען קען זיי טייטשען אויף אלערליי אופנים. עס איז אפט גאנץ שווער צו אונטערשיידען, וואו עס ענדיגט זיך איין בעגריף און וואו עס הויבט זיך אן דער אנדערער. אין פאלקאמענען זינן פוןווארט האט נאך א ריינע פעדעראציע אדער א ריינע אויטאנאמיע פיעללייכט קיין מאל ניט עקזיסטירט און עקזיסטירט נאך היינט אויך ניט. גלאט אזוי דעריבער בעהויפטען, אז אין דעם סכסוך צווישען דעם „בונד“ און דיא פארטהיי האט זיך געהאנדעלט וועגען סתם אזא אויטאנאמיע אדער פעדעראציאן, הייסט נאר פערפלאנטערן דעם לעזער דיא קאפ. אין אמת'ן האט דער „בונד“ געפאדערט ניט גלאט אזוי פעדעראציאן, נור א געוויסע און בעשטימטע פארמע פון ארגאניזאציאן, וועלכע האט זיך אויסגעדריקט אין א גאנצע רייהע פון פאראגראפען. גענאסע מילך האט, דוכט זיך, דעריבער פריהער פון אלעם געזאלט אנאליזירען דיא איינצעלהייטען פון דיא סטאטוטען וועלכע דער פארטהיי־צוזאמענפאהר פון דעם „בונד“ האט אויסגעארבייט, דאן וואלט ער זיך אליין דערוואוסט און וואלט אויך דעם לעזער קענען געבען פערשטעהן, אז אויף דעם צווייטען קאנגרעס פון דער פארטיי האט מען דעם „בונד“ ניט געוואלט געבען אפילו אזא אויטאנאמיע, וועלכע ער האט שוין געהאט זייט 1898.

(זעה דעם פראָטאָקאָל פון קאָנגרעס, זייטע 107). ווארום־זשע האָט עס גענאָסע מילך ניט געטהאָן? פיעלליכט ווייל דאָס איז דאָך נאָר א קליינינקייט.... גענאָסע מילך מעג זיך קוקען אויף אָרגאַניזאציאָנס־זאכען, וויא אויף גאַנץ קליינינקע אונווירדיגע זאכען, אויף וועלכע עס לוינט זיך גאָר ניט אָבצושטעלען. ער מעג דעריבער זוכען וויכטיגערע אורזאכען, וועלכע שטעהען הינטער דיא אָרגאַניזאציאָנס־פראגען. דיא רוסלענדער סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פארטהיי פון וועלכע דער „בונד“ האָט געפאָדערט דיא געוויסע אָרגאַניזאציאָנס־פונקטען, דיזע פארטיי קוקט אבער יא ערנסט אויף אָרגאַניזאציאָנס־פראגען, און צוליעב אונוויכטיגערע „קליינינגקייטען“, וויא אויטאָנאָמיע און פעדעראציע, האָט זיך דיא פארטיי יעצט צושפאָלטען.

ארויסשטעלענדיג דעם הויפט־שטרייטפונקט אין אָרגאַניזאציאָנס־פראגען, גיט דאן גענאָסע מילך איבער דעם שטאנדפונקט פון יעדען שטרייטענדען צד. דיא פאָרשטעהער פון דער פארטהיי, זאָגט ער, ווילען, אז אלע סאָציאַל־דעמאָקראַטען פון רוסלאנד זאָלען זיין אָרגאַנירט אין איין אַלגעמיינע פארטהיי, נאָר צוליעב פראָפּאַגאנדא זאָל דיא פארטהיי זיין איינגעטיילט אין ראַיאָנען (דיסטריקטען). יעדער ראַיאָן זאָל האָבען אויטאָנאָמיע, און אלע דיסטריקטען זאָלען זיין פערבונדען און זאָלען זיין רעגיערט פון איין צענטראַלען קאָמיטעט.

אין געגענזאץ דערצו פערלאנגט דער „בונד“ אז דיא פארטהיי זאָל זיין אָרגאַניזירט נאָך נ א צ י אָ נ א ל י ט ע ט ע ן, ד. ה., אין רוסלאנד זאָלען זיין אזוי פיעל סאָציאַליסטישע פארטייען, וויא פיעל פערשידענע נאציאָנאליטעטען עס לעבען אין רוסלאנד, און יעדע נאציאָנאלע אָרגאַניזאציאָן זאָל בלייבען פאָלשטענדיג פריי און ניט זיין בעשרענקט פון א געוויסען ראַיאָן; נאָר דיא פערשידענע נאציאָנאלע אָרגאַניזאציאָנען זאָלען זיין צווישען זיך פערבונדען דורך א **פעדעראציע.**

גענאָסע מילך האָט א ניט קיין גאנץ שעהנע געוואוינהייט. ווען ער ברענגט דיא מיינונג פון איין צד ברענגט ער ניט קיין ווערטערליכע ציטאטע פון דיא ליטעראטור פון דיזען צד, נור גיט איבער מיט זיינע אייגענע ווערטער. אמת, עס קומט ארויס אביסעל קירצער, דערפאר אָבער אויך „ניט אין גאנצען“ פינקטליך. ערשטענס, האָט מען אויף'ן קאָנגרעס פון דיא פארטיי גאָר ניט אריינגעבראכט אזא רעזאָלוציאָן, וועלכע זאָל ניט ערלויבען, אז מען זאָל נאציאָנאלע אָרגאַניזאציעס מעגען אויפנעהמען אלס אזעלכע אין דער פארטהיי. דיא פראגע איז פרינציפיעל אפילו גאָר ניט פערהאנדעלט געוואָרען. פון אנדערן זייט האָט דיא „איסקרא“ אויך קיין מאָל דיא זאך ניט פאָרגעשטעלט, אזוי וויא מילך טהוט עס. אדרבה, אין 7טען נומער שרייבט דיא „איסקרא“, אז ווען עס וועט אמאָל פאָרקומען דיא פראגע אריינצונעהמען אין דער פארטיי נייע נאציאָנאלע אָרגאַניזאציעס, דאן וועט דיא פארטהיי אפשר אָננעהמען א פעדעראטיווען כאַראקטער. דיא „איסקרא“ האָט אלזאָ דאן געגלויבט, אז עס איז מעגליך אריינצונעהמען גאנצע נאציאָנאלע אָרגאַניזאציעס אין דער פארטיי. אויף'ן צווייטען קאָנגרעס ווידער איז אויך פאָרגעקומען דיא פראגע, צו מען זאָל אין דער פארטיי ארייננעהמען דיא פ. ס. ד., ד. ה., דיא פארטיי וואָס טראָגט דעם נאָמען „דיא סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פארטיי פון פוילען און ליטע“. דיזע פארטהיי האָט פאָרגעשלאָגען אריינצוגעהן אין דער רוסלענדער פארטהיי אויף בעשטימטע אָרגאַניזאציאָנס־בעדינגונגען, וועלכע זיינען אגב זעהר עהנליך צו דיא בעדינגונגען, וואָס דער „בונד“ האָט ארויסגעשטעלט. דיא פוילישע פארטיי איז אין דיא רוסלענדער פארטיי ניט אריינגעטרעטען, אָבער צוליעב אזעלכע אורזאכען, וועלכע האָבען אבסאָלוט גאָר ניט צו טאָן מיט דער פראגע וועגען דיא אויפנאהמע פון נאציאָנאלע אָרגאַניזאציעס אין דער פארטיי. אדרבה דער קאָמיטע וואָס איז וועגען דיזע אנגעלעגענהייט ערוועהלט געוואָרען, האָט אנערקענט, אז דיא בעדינגונגען, וועלכע דיא פ. ס. ד. האָט געשטעלט, קען מען פאָלקאָמען אָננעהמען (זעה דעם אנטוואָרט פון דיא דעלעגאטען פון „בונד“ אנמערקונג אויף זייטע 53).

ניט וויניגער פאלש גיט אויך גענאָסע מילך איבער דיא מיינונגען פון „בונד“. קיין מאָל האָט דער „בונד“ ניט געפאָדערט אז „יעדע נאציאָנאלע אָרגאַניזאציאָן זאָל זיין פ א ל ל ש ט ע נ ד י ג פריי“. אויב מען זאָל אורטהיילען נאָך דיא סטאטוטען, וואָס דער „בונד“ אליין האָט אויסגעארבייט פיר זיך, בעשרענקט ער זיין אייגענע פרייהייט א היבשע ביסעל. (זעה דיא רעזאָלוציאָן פון פינפטען צוזאמענפאָהר). דאן דערצעהלט מילך, אז דיא „איסקרא“ וויל איין צענטראַל־קאָמיטעט און אין געגענזאץ דערצו שטעלט ער ארויס דיא מיינונג פון „בונד“ צו גונסטען פון א פעדעראציאָן. עס קומט אלזאָ אויס,

אז דער „בונד“ לייקענט אָב די נויטווענדיגקייט פון איין איינציגען צענטראל־קאָמיטעט. דאָס איז אָבער ניט ווייניגער פאלש. דער פינפטער צוזאמענפאָהר לייקענט עס פאָלקאָמען אָב.

אדרבה, דער „בונד“ איז אימער געווען פיר א צענטראליזירטע פארטיי, הגם ער איז געווען נעגען אזא צענטראליזם, וועלכען פלעהאנאָוו רופט יעצט אָן „באָנאָפּארטיזם“. ווען ער כאַראקטעריזירט די ארט און ווייזע, ווי די פארטיי איז אָרגאניזירט יעצט.

איהר זעהט אלזאָ, גענאָסע מילך, ווי ניט גוט עס איז ווען מען נעהמט זיך שרייבען פון „ריינע פערנונפט“ און מען ווייס ניט דעם ריכטיגען צושטאנד. און איהר האָט דאָך דאָס אלעס געקענט אויסמיידען, ווען איהר וואָלט זיך אביסעל ערנסטער גענומען צו דער זאַך.

איבערגעהענדיג ווייטער צו דער פראגע פאר וואָס דער „בונד“ איז געגען דעם, אז די פארטיי זאָל איינגעטהיילט זיין אין געוויסע דיסטריקטען בעמערקט גענ. מילך, אז אזוי ווי די אידען זיינען צוואוואָרפען איבער גאנץ רוסלאנד, קען דער „בונד“ קיין געוויסען ראיאָן ניט האָבען, אָבער אונטער א פעדעראציע, שליסט ער, „ווערט דער „בונד“ אנערקענט אלס דער איינציגער פערטרעטער פון אידישען פראָלעטאריאט. דאן האָט ער א גרויסען פעלד פיר זיך, דאן איז ליטא, פוילען און רוסלאנד, מיט איין וואָרט, יעדע אָרטשאפט וואו אידען געפינען זיך — זיין ראיאָן“. נור אונטער א פעדעראציע, הייסט עס, וואָלט דער „בונד“ זיך געקענט רעכנען פיר דעם פערטרעטער פון אידישען פראָלעטאריאט אין גאנץ רוסלאנד. איז דאָס אבער אזוי אין דער ווירקליכקייט ? קען דער „בונד“ אָהן א פעדעראציע ניט קריגען דיזעלבע רעכטע ? און וואָס איז געווען מיט'ן „בונד“ ביז יעצט ? אין 1898 איז דער „בונד“ אריין אין דער פארטיי אלס א'ן אויטאָנאָמער טהייל, וועלכער איז זעלבסטשטענדיג אין אלע אנגעלעגענהייטען וואָס אנבעלאנגט ספּעציעל דעם אידישען פראָלעטאריאט. דאָס הייסט, אלזאָ, אז אָהן א פעדעראציע האָט דער „בונד“ שוין אויך זייט 1898 פערטראָטען דעם גאנצען אידישען פראָלעטאריאט פון רוסלאנד, און ניט פון א געוויסען ראיאָן. איהר זעהט אלזאָ, אז דיזעלבע רעכטע קען מען האָבען אונטער אויטאָנאָמיע ווי אונטער פעדעראציע ? און איהר האָט מיט דיזען ארגומענט געוואָלט אויב ניט פערטהיידיגען דעם „בונד“, וועניגסטענס ערקלערען ווי לאָגיש ער איז אין זיינע פאָדערונגען.

ווען דער „בונד“ האָט געפאָדערט א געוויסע פאָרמע פון פעדעראציאָן, האָט ער עס געטהאָן, אום זעלבסטשטענדיג און בעסער צו קענען לייזען די אלע פראגען פון פראקטיק, פּראָפּאגאנדא און אגיטאציאָן, וועלכע זיינען נוגע די אידישע ארבייטער־מאססען. אָהן דיזע שטיקעל פרייהייט קען אזא גרויסע אָרגאניזאציאָן ווי דער „בונד“ ניט עקזיסטירען. א ברייטע סאָציאל־דעמאָקראטישע מאסען־בעוועגונג קען ניט געלינגען, ווען מען מישט זיך אין איהר צופיעל אריין און ווען מען רינגעלט איהר ארום מיט אלערליי שמאָלע און ענגע רולס און בעשרענקונגען. מיט א ביוראָקראטישען צענטראליזמוס לאָזט זיך דער קלאסענקאמפּף פון אידישען פּראָלעטאריאט מיט אלע זיינע שווערע אויפגאבען ניט פיהרען.

אָבער גענאָסע מילך פערשטעהט ניט ווי שלעכט עס איז, ווען די אָרגאניזאציאָן־פאָרמען שטימען ניט איין מיט'ן לעבען. ער קוקט איבערהויפּט זעהר לייכט אויף אלערליי אָרגאניזאציאָנס־פראגען. פיר איהם זיינען זיי אָן און פיר זיך זעהר אונוויכטיג און ער זוכט די וואורצלען, ער זוכט די אורזאכען צוליעב וואָס דארף עפּעס דער „בונד“ ניט אנדערש האָבען א פעדעראציע. אום דיזע פראגע צו ענטפערן לאָזט ער זיך אוועק טיעף, טיעף אין היסטאָריע. ער זאָגט אז די געשיכטע ווייס פון נאָך א „מערקווירדיגען“ פאל, ווען די פראגע וועגען פעדעראציע האָט ארויסגעבראכט גרויסע שטרייטיגקייטען. אין דער צייט פון דעם אמעריקאנער בירגער־קריעג האָט די סאוטה געפאָדערט פעדעראציע, וועהרענד די נאָרטה האָט יעדען שטאאט געוואָלט געבען נור אויטאָנאָמיע. און דאן בעמערקט גענאָסע מילך טיעפזיניג : „אבער מען דארף ניט זיין פיעל בעקאנט מיט דער געשיכטע פון די פעראייניגטע שטאאטען, אום צו וויסען אז אונטער דעם שטרייט וועגען א בעשטימטער רעגיערונגס־פאָרמע איז געלעגען די וויכטיגע עקאָנאָמישע פראגע וועגען די בעפרייאונג פון די שווארצע שקלאפען“.

דער לעזער איז איבערראשט פון דעם שרייבער'ס געלערנטקייט און ער ווארט אויף א טיעפע אונטערזוכונג פון דעם לעבען פון די אידען אין רוסלאנד. ער ווארט ווי דער שרייבער וועט פון דיזע אונטערזוכונג אויך אין אונ־

זער פאל בעווייזען וועלבע עקאנאמישע אומשטענדען עס האבען געבראכט דערצו, אז דער „בונד“ זאל ניט אנדערש פארדערן א פעדעראציע. איהם ווערט, וויא עס ווייזט אויס, אביבעל ניט בעקוועם פון אזא ערווארטונג און ער פערכאפּט זיך באלד: „איך מיין ניט, זאגט ער, „צו פערגלייכען דעם „בונד“ מיט דיא סאוטה“. אבער אויך אין דיזען פאל האנדעלט זיך אין אמת'ן „וועגען א פיעל וויכטיגערן פאקט וויא וועגען דיא ארגאניזאציאנס־פארמע פון א רעוואלוציאנערען צענטראל־קאמיטע אין רוסלאנד“.

אויב אבער אזוי, טא צוליעב וואס האט מען בעדארפט פערדרעהען א קאפ מיט עקאנאמיע? צוליעב וואס דער גאנצער משל פון דער געשיכטע? צו דען איז עס נור דערצו אום אין געגענזאץ צו אייניגע אנדערע זיך ארויסצושטעלען פיר א'ן אמת'ן ארטאדאקסישען סאציאל־דעמאקראט, מארקסיסט און עקאנאמישען מאטעריאליסט?

אויב אבער ניט דער עקאנאמישער פאקטאר, טו פון וואס פיר א גרונד איז ביים „בונד“ פארט ארויסגעוואקסען דיא פארדערונג פון פעדעראציע? גענאסע מילך געהט צו צו דיזע פראגע מיט א'ן אנדערע פראגע: אייגענטליך, וואס געהט דאס דעם „בונד“ אזוי אין לעבען, וויא אזוי דיא פארטיי איז ארגאניזירט?

אבער, גענאסע מילך, ווארום שטעלט איהר ניט דיזעלבע פראגע דער פארטיי? דער „בונד“ איז דאך דאן געוועזען אין דער פארטיי, פאר וואסזשע זאל דיזע לעבענס־וויכטיגע פראגע איהם אינטערעסירען ווייניגער וויא דיא פארטיי? פאר וואס־זשע, ווידערהאלען מיר נאך אמאל, האט זיך צוליעב ארגאניזאציאנס־פראגען יעצט דיא פארטיי אליין צוטהיילט? וואס פאר פונדאמענטען וועט איהר געפינען פיר דיזען איבערבוי: עקאנאמישע, מאראלע, נאציאנאלע אדער אירגענד וועלכע נייע?

גענאסע מילך וואונדערט זיך וויטער: „וועט דער „בונד“ דען ניט קענען אגיטירען, ווען דיא פאלאקען אדער דיא ליטויער וועלען טענה'ן, אז דער ראיאן בעלאנגט צו זיי“ און דאן: „עס איז איינפאך אונמעגליך זיך פארצושטעלען, אז דיא רוסישע רעוואלוציאנערע פארטיי וויל זיך בעגעהן אהן דעם „בונד'ס“ הילפע“.

וואס איז עס נאאיוויטעט אדער אונפעהיגקייט צו דענקען, גענאסע מילך? איין זייט פריהער האט איהר דאך שוין אליז פערשטאנען, אז אויב די פארטיי וואלט אלס איהר ארגאניזאציאנס־פלאן אנגענומען דיא צוטהיילונג אין ראיאנען, דאן וואלט דער „בונד“ אלס אזעלכער מעהר אין דער פארטיי קיין פלאץ ניט געהאט, אזוי וויא עס וואלט אויך דאן קיין פלאץ ניט געוועזען פאר דיא פוילישע, דיא ליטווישע, לאטישע און אנדערע נאציאנאלע פארטייען? נאך דעם פלאן פון ראיאנען מוזען אויפגעלעזט ווערען אלע עקזיסטירענדע נאציאנאלע ארגאניזאציעס. דאן ווערען אלע דיזע ארגאניזאציעס צושטויבט אויף זייערע בעשטאנדטהיילע, איינצעלנע ארבייטער. דיא איינצעלנע גענאסען פון די פערשידענע נאציאנען ווערען צונויפגעמישט אין איין טייג און ווערען אלע רעגיערט פון איין רוסלענדער צענטראל־קאמיטעט. וועגען וואס פיר א „בונד“ רעדט אלזא דאן מילך, אהן וואס פיר א בונד וועט מען דאן ניט קענען אויסקומען און ווער וועט עס ניט קענען אויסקומען? צו וואסערע פאליאקען, ליטויער וועט דער ראיאן געהערען? פערשטעהטזשע, גענ. מילך, איין מאל פאר אלע מאל, אז ראיאן איז דאסזעלבע וואס אין אמעריקא דיסטריקט. צו וועמען־זשע בעלאנגט דא דער אדער יענער דיסטריקט? מיט וואס פיר א'ן ארגאניזאציאנען בענוצט זיך דא דיא פארטיי אין דער פרייער אמעריקא? אדער פיעללייכט האט גענ. מילך אין זינען דיא קליינע סאציאל־דעמאקראטישע ארגאניזאציעס, וועלכע עקזיסטירען דא און גיבען זיך אויך אב מיט זייטיגע צוועקען. זיי עקזיסטירען דאך אבער זעלבסטשטענדיג, אונאבהענגיג פון דער פארטיי. זאל שוין דער לעזער אליין אורטהיילען, וויא טיעף גענ. מילך פערשטעהט דיא ארגאניזאציאנס־פראגען אין דיא רוסלענדער סאציאל־דעמאקראטישע פארטיי.

צוקלאפּענדיג אזוי גלענצענד... זיך אליין, קומט גענאסע מילך ענדליך צו דיא הויפט בעוועגונגס־ספרונזשינע פון דעם „בונד'ס“ פעדעראליזמוס.

„דיא אמת'ע פראגע איז ניט“, זאגט ער, „וויא זאל דיא רעוואלוציאנערע פארטיי זיין ארגאניזירט, נור וויא זאל גאנץ רוסלאנד זיין ארגאניזירט, וויא דער בונד זאל ניט שרייען אז ניט דאס מיינט ער יעצט.“

גענאסע מילך ווייס אלזא בעסער, און זייענדיג איבערצייגט, אז ער איז גערעכט, בעשטייט ער אויף זיין מיינונג. מיר מוזען אלזא נאכגעבען און אויסהערען וויא ער ערקלערט. אין

זיינע איינענע ווערטער וואָס דער „בונד“ מיינט וועגען דעם.

דער לעזער כאַפּט זיך, אז די געהיימע ספּרונזשינע פון דעם „בונד“'ס פּערדאַליזמוס איז זיין נאַציאָנאַל פּראָגראַם. אין וואָס־זשע בעשטייט דיזע פּראָגראַם? ערשטענס, „דער בונד געהט ארויס פון דעם שטאַנדפּונקט, דאָס אידען זיינען א זעלבסטשטענדיגע נאַציאָן“.

גענאָסע מילך צייכענט אונטער דעם וואָרט „זעלבסטשטענדיג“ און ביי דעם לעזער ווייזט זיך א שמייכעל פון פעראכטונג צו אזעלכע טאַקטיקע פון „בונד“. א שעהנע זעלבסטשטענדיגע נאַציאָן, וועלכע געפינט זיך זייט איבער 2400 יאָהר אונטער דעם דרוק פון אַלערליי אויסנאַהמס געזעצע, אין א צושטאַנד פון שקלאַפעריי. דער לעזער וועט דעריבער אויך זיכער לייכט איינשטימען מיט די לעצטע ווערטער פון גענ. מילך'ס ארטיקעל, „וויא אבסורד דער גאַנצער שטאַנדפּונקט איז“. מיין נאַאיוועער לעזער, דאָס איז אָבער נור א פּרוכט פון גענאָסע מילך'ס פאַנטאַזיע, און דאָס ערקלערט זיך וויעדער נור דאַמיט, וואָס ער האָט אזא האס צו ציטאַטען. אין דער בונדישער ליטעראַטור וועט איהר ניט געפינען אזא בעשטימונג וועגען די אידישע נאַציאָן. אויף'ן פירטען צוזאַמענפאָהר פון „בונד“ זאָגט זיך: „דער צוזאַמענפאָהר אנערקענט, אז דעם בעגריף נאַציאָן קען מען אויך אַנווענדען צו אידען“. עס בלייבט אונז נאָר אַלזאָ איבער אַלערהעכסטענס צו בעטען גענ. מילך אונז אָנצו־ווייזען די קוועלע פון וואַנען ער האָט גענומען זיין וואָרט „זעלבסטשטענדיג“. גענאָסע מילך האָט אָבער ניט נור אויסגעקלערט א נייעם בעגריף, ער האָט דערצו נאָך ניט פערשטאַנען די רעזאָלוציאָן פון צוזאַמענפאָהר. ניין, גענאָסע מילך, די שולד שטאַמט ניט דערפון, וואָס די אידען זיינען א נאַציאָן און ניט דערפון ציהט דער „בונד“ זיינע פאָרדערונגען. פונקט פערקערט. די רעזאָלוציאָן פון „בונד“ זאָגט פאָלגענדעס: „נאָך דעם גייסט און דעם זין פון די סאָציאַלדעמאָקראַטישע פּראָגראַם קען מען ניט נור ניט צולאָזען, אז איין קלאַס זאָל דריקען דעם אנדערען, ניט נור אז די רעגיערונג זאָל דריקען די בירגער, נור מען קען אויך ניט צולאָזען, אז איין נאַציאָן זאָל הערשען איבער די צווייטע, איין שפּראַך איבער אן אנדערע“.

דער ערשטער פונקט פון וואַנעט די פּראָגראַם געהט ארויס, איז אַלזאָ ניט, אז אידען זיינען א נאַציאָן, נור, אז די סאָציאַלדעמאָקראַטישע פּראָגראַם קען ניט צולאָזען אירגענד וועלכע אונטערדריקונג, עקאָנאָמישע, פּאָליטישע, וויא אויך נאַציאָנאַלע. די אנערקענונג, אז אידען זיינען א נאַציאָן, איז ניט מעהר וויא א זייטיגער פאַקט, וועלכער, ווען ער ווערט צונויפגעשטעלט מיט דעם אויסגאַנגספּונקט פון די סאָציאַלדעמאָקראַטישע פּראָגראַם, מוז אונז פיהרען צו א געוויסען שלוס, נעמליך צו די נאַציאָנאַלע פּראָגראַם פון „בונד“.

גענאָסע מילך זאָגט וויטער:

„אַלע סאָציאַליסטען זיינען איינשטימיג, אז יעדע נאַציאָן האָט דאָס רעכט צו פערוואַלטען איהרע אייגענע געשעפטען; אידען זיינען א נאַציאָן“... א. ז. וו. גענאָסע מילך האָט דאָ זיכער אין זינען דעמיעניגען פּרינציפּ פון די סאָציאַלדעמאָקראַטישע פּראָגראַם, וועלכער בעהויפּטעט, אז יעדע נאַציאָן האָט דאָס זעלבסטבעשטימונגס־רעכט. וויא ווייט דיזער פּרינציפּ ווערט אויסגעדריקט אבסטראַקט, סתם אין דער וועלט אריין, זיינען טאַקע אַלע סאָציאַליסטען איינפערשטאַנען. דענקט אָבער גענ. מילך, אז די סאָציאַליסטען בעגנוגען זיך נור מיט דיזען אבסטראַקטען פּרינציפּ און אינטערעסירען זיך ניט מיט די פּראַקטישע מיטלען, וויא דיזען פּרינציפּ דורכצופיהרען? אַלע זיינען איינפערשטאַנען מיט דעם פּרינציפּ פון פרייהייט, גלייכהייט און ברידערליכקייט, אָבער ניט איך דאַרף דערמאָנען דעם אָרטאָדאָקסישען מארקסיסט מילך, וויא פערשידען פיהרען דורך אין לעבען דיזע פּרינציפּען אפילו די בורזשואזנע פּאַרטייען אליין, שוין ניט ריידענדיג דערפון, וויא אונגעהייער פערשידען דיזע פּרינציפּען ווערען דורכגעפיהרט אין ווירקליכען לעבען, אויסגעטייטשט פון די בורזשואזנע פּאַרטייען פון איין זייט און פון די סאָציאַליסטען פון אנדערען. וויא־זשע קומט עס, וואָס גענאָסע מילך, וועלכער איז אזוי „פּאַרטיקולאַר“ אלס סאָציאַליסט, איבער די אבסטראַקטע פּרינציפּען פון „מענשען־רעכטע“, זאָגט קיין איין וואָרט ניט וועגען דעם, וויא דער „בונד“ פערשטעהט אין ווירקליכען לעבען דיזע בעשטימונגס־רעכט פון די אידען. גענאָסע מילך איז דאָך זיכער ניט אונבעקאַנט, אז דיזע נאַציאָנאַלע פראַגע ווערט גאַנץ פערשידען געלייזט פון פערשידענע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען. אין עסטרייך האָט, צום ביישפּיעל, אנדערס דיזע פּראָ־

נע געלייזט דיא זיד־סלאווישע פארטיי, אנדערם דער צענטראל־קאמיטעט פון דיא פעראייניגטע פארטיי אין עסטרייך, אנדערם דיא קאמיסיאן פון פארטיי־טאג, און דער פארטייטאג אליין אנדערס, ענדליך אויף דיא פוילישע סאציאליסטישע פארטיי א. ז. וו.

איז עס ניט מערקווירדיג וואס, נעהמענדיג זיך שרייבען וועגען „דיא נאציאנאל פראגראם פון „בונד“, האט גענאסע מילך מיט קיין איין ווארט ניט דערמאנט, וויא דער „ב ו נ ד“ לייזט דיזע פראגע. גענאסע מילך דענקט, ווייזט אוים, אנדערם וועגען דעם. ער זאגט איינפאך: דאס איז וואס מען רופט דיא נאציאנאלע פראגראם פון „בונד“, און פערטיג. און מיט פערוואונדערונג פרעגען מיר צוזאמען מיט'ן לעזער: וואס אלזא איז דיא נאציאנאלע פראגראם פון „בונד“? אפשר דאס, וואס דער „בונד“ אנערקענט דיא אידען אלס א נאציאן? מיט דעם אבער איז גענאסע מילך אליין איינפערשטאנען. אדער פיליכט וואס „דאס רעכט פון יעדע נאציאן זיך אליין צו בעשטימען“ טראגט דער „בונד“ אויך אריבער אויף דיא אידען? דאן פרעגט זיך, מיט וואס איז דאס דער „בונד“ אזוי אריגינעל, וואס איז דא אזוי ספעציעל בונדיש? מיט וואס־זשע האט דא דער „בונד“, נאך גענ. מילך'ס מיינונג, צו זיין אזוי „שטאלץ אויף דיזע פראגראם“? אדער בעשטעהט פיליכט דיא ספעציעל בונדישע נאציאנאל פראגראם אין דעם וואס דער „בונד“ פארדערט א זעלבסטשטענדיגע ארגאניזאציאן פון אידישען פראלעטאריאט? אבער דאס איז ניט נור אנערקענט געווארען, נור אויך דורכגעפיהרט געווארען מיט דער הסכמה פון דיא רוסלענדער סאציאל־דעמאקראטישע פארטיי זייט 1898, ווען דער „בונד“ איז נאך געווען אונשולדיג וויא א קינד און ווען קיינעם איז נאך אין זינען ניט איינגעפאלען איהם צו בעשולדיגען אין נאציאנאליזמוס, און ווען דיא „איסקרא“ אליין האט אפען צוגעגעבען איהר קרובה'שאפט מיט איהם. אין וואס־אלזא בעשטעהט פארט, גענ. מילך, דיא ספעציעל בונדישע נאציאנאל פראגראם?

(שלום פאלגט.)

ארּאנסאן.

א טרויערליעד אויף דעם טוידט פו א משוגע'נעם הונד.

(פון אליווער גאלדסמיטה, איבערזעצט פון ה. רויזענבלאט).

הערם, גוטע לייט, גאר אוים מיין ליעד,
מיין איינפאכען געזאנג,
און אויב דאס ליעד שיינט צו קורץ,
געווערט עס דאך ניט לאנג.

געוועזען איז ביי אונז א מאן —
דער גרעסטער מאן אין לאנד —
וואס האט געשטאמט פון גרויסע לייט,
פון העכסטען ראנג און שטאנד.

א גוטע הארץ האט ער פערמאגט,
און פריי צו יעדער צייט
צו שטיצען יעדען, פריינד און פיינד,
און אלע ארמע לייט.

געלעבט האט אויך צו יענער צייט
א הונד אין זעלבען ארט,
א הונד וויא צוציק, זשאק און פעסס
און הינד פון פראסטען זארט.

און פריינד זיינען געווען א צייט
דער גביר און הונד נאך דאן —
נאר פלוצלונג ווערט משוגע גאר
דער הונד און בייסט דעם מאן.

און ווער עס הערט, דער שילט און שווערט
און רייסט דיא האר פון קאפ —
משוגע איז דער הונד וואס בייסט
אזא מין פילאנטראפ.

און ווער עס זעהט דיא טיפע וואונד,
דער נעהמט ערשט שווערען דאן,
דאס נור משוגע איז דער הונד —
און שטארבען מוז דער מאן.

* * *

נאר הערט א וואונדער איז געשעהן —
ערהאלט האט זיך פון וואונד
דער גוטער מאן, דער פילאנטראפ;
געשטארבען איז דער הונד...

אידען אין רוסלאנד

זייער געשיכטע פון דיא עלטעסטע צייטען ביז היינטיגען טאָג

פון אלכסנדר האַרקאווי.

זעקסטעס קאפיטעל.

אידען אין פוילען אין דער פעריאָדע פון דיא וואהל־קעניגע (*

דיא דריי פעריאָדען פון דער פוילישער געשיכטע.— סטעפאן באטאָרי׳ס בעהאנדלונג פון אידען. — זיגמונד דער דריטער און דיא יעזואיטען. — וולאדיסלאוו דער פערטער און זיין בעפעהל וועגען אידען. — יאָהאַן קאזימיר׳ס צייט. — דער אויפשטאנד פון דיא קאָזאקען געגען פאָלאקען און אידען (גזרות ת"ח). — יאָהאַן סאָביעסקי („מלך סאבעצקי"). — פריעדריך אויגוסט פון זאקסען. — פערזויכונגען אין פוילען דורך קאַרל דעם צוועלפטען פון שוועדען. — סטאניסלאוו אויגוסט פאניאטאָווסקי. — זשעלעזניאַק און גאָנטאָ גזרות גאָנטא). — צוטהיילונג פון פוילען.

פוילישע געשיכטע ווערט לויט דיא קעניגע פון פוילען איינגעטהיילט אין דריי פעריאָדען: דיא פעריאָדע פון די פיאסטען — פון 860 ביז 1386, די פעריאָדע פון די יאגעללאָנען—פון 1386 ביז 1574 און דיא פעריאָדע פון דיא וואהל־קעניגע — פון 1574 ביז 1795. מיט דעם אונטערגאנג פון דיא יאנעללאָנען איז דער פוילישער טהראָן מעהר ניט איבערגעגאנגען בירושה און קעניגע זיינען געוואָרען געוועהלט. דיא קעניגע פון דיזער דריטער פעריאָדע ווערען בעצייכענט אלס וואהל־קעניגע.

דיא פוילישע קעניגע פון דער דריטער פעריאָדע זיינען געוועזן: הענרי דע וואלוא פון פראנקרייך, סטעפאן באטאָרי, זיגמונד דער דריטער, וולאדיסלאוו דער פערטער, יאָהאַן קאזימיר, מיכאל וווישניעוויצקי, יאָהאַן סאָביעסקי („מלך סאָביעצקי"), אויגוסט דער צווייטער, אויגוסט פון זאקסען און סטאניסלאוו אויגוסט פאניאטאָווסקי.

סטעפאן באטאָרי, וועלכער איז געוועהלט געוואָרען אין 1574, האָט דיא אידען בעהאנדעלט ווי דיא פריהערדיגע ליבעראַלע הערשער פון פוילען. ער איז געוועזן א מאַן פון גערעכטיגקייט און ער האָט געמאכט וועניג אונטערשיעד צווישען נאציאָנען אָדער רעליגיאָנען. פוילען איז אונטער זיין צייט געוועזן גליקליך און זי וואָלט אזוי אויך פערבליעבען נאָך איהם, ווען ער וואָלט ניט צוגעלאָזען צו זיך דיא יעזואיטען — דיא מלאכי חבלה פון יענער צייט. אין 1578 האָט באטאָרי געגרינדעט א׳ן אקאדעמיע פון וויסענשאפטען און ער האָט דיזע אנשטאלט געשטעלט אונטער דער אויפזיכט פון יעזואיטישע גייסטליכע, ווייל זיי זיינען צום אונגליק דאן געוועזן דיא געלערנטסטע מענשען. דער פוילישער הערשער האָט ניט געוואוסט וואָס פאר א געפאהר ער האָט דורך דעם געלאָזען אויפוואקסען אין זיין לאנד. דיא יעזואיטען האָבען דורך דיזע ערציהונג געוואונען איינפלוס אויף דאס פוילישע פאָלק און זיי האָבען דעם איינפלוס בענוצט איינצופלאנצען אין דער קאטהוילישער בעפעלקערונג א האס געגען אלע דיא, וואָס זיינען ניט געוועזן מיט׳ן קאטהאָליציזמוס. כל זמן באטאָרי האָט געלעבט (ביז 1586) האָבען דיא פינסטערלינגע ניט געוואגט שטארק אויפצוטרעטען; זייער אגיטאציאָן איז געוואָרען לעבעדיג אונטער זיין נאָכפאָלגער זיגמונד דעם דריטען (1587 ביז 1632).

אונטער זיגמונד דעם דריטען איז פוילען פערוואנדעלט געוואָרען אין א גיהנם. דיא יעזוי־

(*) נאָך „קריה נאמנה" פון שמואל יוסף פין און אנדערע קוועללען.

איטען האבען געוואוסט וויא זיך איינצושמיכלען ביי איהם און ער האט זיי נעגעבען פולע פרייהייט צו טהאן וואס זיי האבען געוואלט. מיט זייער אגיטאציאן האבען זיי אנגעמאכט מחלוקת און שנאה צווישען דיא פערשידענע רעליגיעזע סעקטען. דיא הערשענדע קירכע, דיא קאטהאלישע, האט גרויזאם גענומען פערפאלגען דיא אנהענגער פון דיא אנדערע רעליגיעזע דענאמינאציאנען. דיא יעזואיטען האבען גע'רודף'ט דיא פראוואסלאווע רוסען, דיא לוטהעראנער און דיא קאלוויניסטען. פראוואסלאווע זיינען דורך זיי געווארען געצוואונגען זיך צו פעראייניגען מיט דיא קאטהאליקען, דורך וועלכע פעראיניגונג עס איז ארויסגעקומען די בעוואוסטע „אוניא" (יוניאן). ווען קריסטען זיינען אזוי פערפאלגט געווארען, קען מען זיך גוט פארשטעלען וואס דיא אידען, דיא פערהאסטעסטע אומה, האבען געהאט אויסצושטעהן!

נאך דעם טויט פון זיגמונד דעם דריטען איז ארויף אויף'ן פוילישען טהראן וולאדיסלאוו דער פערטער (אין 1632). דיזער קעניג איז צו דיא אידען געוועזן גוט געניינט, אבער דיא וואקסענדע שנאה פון דער קאטהאלישער בעפעלקערונג צו דיא אידען האט איהם געשטערט זיי צו בעהאנדלען נאך זיין וואונש. ער האט ניט געקענט ווידערשטעהן דעם ווילען פון דעם פאלק, וואס איז שטארק בעאיינפלוסט געווארען פון דיא יעזואיטען. דיא פאדערונגען פון דיא אידישע שונאים האט ער אבער ניט נאכגעגעבען צו פיעל. אלס ער איז אין 1633 געקומען אין ווילנא און דיא ריכטער פון מאגיסטראט האבען פון איהם געפאדערט אוועקצונעהמען פון אידען געוויסע רעכטע האט ער ארויסגעגעבען פאלגענדען בעפעהל:

1) עס איז דיא אידען פערבאטען צו וואוינען צוזאמען מיט דיא קריסטען; 2) דיא אידען זאלען זיין אונטערווארפען אונטער דעם פעסטונגס־געריכט אין קרימינאל־פראצעסען און אונטער דיא ריכטער פון מאגיסטראט אין ציוויל פראצעסען; 3) דיא אידען זיינען פריי פון איינקווארטירונגס־טאקסע אין דער צייט, וואס דער דיעט (פוילישער פארלאמענט) קומט צוזאמען ארער ווען דער קעניג און זיינע בעגלייטער קומען אין ווילנא; אויך זיינען זיי פריי פון אלע פערזענליכע שטייער אויסער קאפ־שטייער (פאגלאוונע). אבער זיי דארפען צאהלען יעהרליך אין ראטהויז דריי הונדערט גולדען אין צייט פון פריערען און זעקס הונדערט גולדען אין צייט פון קריעג; 4) די אידען איז פערבאטען זיך צו בעשעפטיגען מיט מלאכות, אויף וועלכע קריסטען האבען פריהער געקריגען א רעכט פון זייערע צעכען; 5) פיר דיא נוצען פון דעם אדעל איז דיא אידען אין ווילנא ערלויבט צו האלטען צוועלף אפענע קראמען אין דער אידישער גאס און זיי איז ערלויבט דארטען צו פערקויפען אלערהאנד סחורה אויסער איינינע געוויסע סארטען; 6) אויסער דיא אפענע קראמען קענען זיי האבען ביי זיך אין דיא הייזער לאגערן פון סחורות מיט וועלכע עס איז זיי ערלויבט צו האנדלען.

פון דיזען בעפעהל איז צו זעהן, דאס וולאדיסלאוו האט ניט אין גאנצען נאכגעגעבען דעם פערלאנג פון זייערע שונאים. יעדעס מאל ווען קריסטען האבען דיא אידען געזוכט צו בעדריקען האט זיי דער קעניג געשיצט און דער אדעל איז אויך געוועזן מיט איהם.

יאהאן קאזימיר, וועלכער האט נאכגעפאלגט זיין ברודער וולאדיסלאוו דעם פערטען אין 1648, האט בעשטעטיגט דיא פריווילעגיעס, וועלכע דיא אידען האבען געקריגען פון דיא פארציייטיגע פריינדליכע פוילישע הערשער. דאך אין זיין צייט זיינען דיא אידען אין פוילען אויסגעשטאנען דיא גרעסטע צרות, וואס זיי האבען ווען אין דיזען לאנד געהאט. דיזעס מאל זיינען דיא פערפאלגער ניט געוועזן דיא קאטהאלישע בירגער, דיא געהעצטע פון דיא יעזואיטען, נאר אנדערע, וועלכע זיינען דיא פוילישע קאטהאליקען געוועזן נאך גרעסערע שונאים וויא דיא אידען. דיזע פערפאלגער זיינען געוועזן דיא פראוואסלאווע קאזאקען, וועלכע זיינען געוועזן אויפגעבראכט געגען דיא קאטהאליקען, וואס האבען זיי א לאנגע צייט אונטערדריקט. דיא לאגע פון דיא קאזאקען אין פוילען איז געוועזן אונגעפעהר וויא דיא יעצטיגע לאגע פון דיא אידען אין רוסלאנד: מען האט זיי פערפאלגט פיר זייער רעליגיאן און מען האט זיי בעלאסטעט מיט שווערע שטייערן. א לאנגע צייט האבען זיי גערולדעט זייער שקלאפישע לאגע, ענדליך האט זייער גערולד געפלאצט און זיי זיינען אויפגעשטאנען געגען דער פוילישער הערשאפט. דער אנפיהרער פון זייער אויפשטאנד איז געוועזן א קאזאצקי אטאמאן (הויפטלינג) מיט'ן נאמען חמעלניצקי. זייער צארן איז געוועזן געריכטעט ניט נאר געגען דיא פאליאקען, זייערע אונטערדריקער, נאר אויך געגען דיא אידען, וועלכע דער

פוילישער אדעל האָט בענוצט אלס ווערקצייג פון זיי צו רייסען דיא שטייערן.

גרויזאם האָבען זיך דיא קאָזאקען אָבגערעכענט מיט דיא פערהאסטע פּאָליאקען און אידען. מיט ווילדע קאָמפּאניעס אונטער דער לייטונג פון ווילדע אנפיהרער איז חמעלניצקי דורכגעגאנגען דאָס לאנד און האָט נערויבט און געמאָרדעט אָהן רחמנות. איבעראל, וואו ער איז נעקומען, האָט ער מיט א ווילדען צאָרן זיך ארויפגעוואָרפען אויף דיא אידען און זיי געשלאכטעט רעכטס און לינקס. דיא בלוט־בעדער האָבען זיך אָנגעפאנגען אין מאָנאט מאי פון 1648; טויזענדער זיינען אומגעקומען און טויזענדער זיינען ארייננעפאלען אין פּלען צו דיא טאטארען, מיט וועלכע דיא קאָזאקען האָבען זיך פעראייניגט. אין דער שטאָדט נעמיראָוו זיינען דעם 10טען יוני אויסגע׳הרג׳עט געוואָרען זעקס טויזענד אידען און זייערע קערפּער זיינען נעוואָרפען געוואָרען פאר דיא הינד. דיא אידען פון טולטשין האָט מען נענעבען דיא ברירה: שמד אָדער טויט. נאָר קיינער פון זיי האָט ניט געוואָלט רעטען זיין לעבען דורך שמד און א׳ן ערך טויזענד פינף הונדערט אידישע נפשות זיינען אומגעקומען מיט א שרעקליכען טויט.*) אין דעם זעלבען טאָג, דעם 24טען יוני, זיינען פילע אידען אומגעקומען אין האָמעל. אין דער שטאָדט נעראָל זיינען געטוידטעט געוואָרען צוועלף טויזענד אידען. אזעלכע שרעקליכע סצענעס האָבען זיך ווידערהאָלט אין אלע שטערט פון אוקראינא, וואָהלין און פּאָדאָליע. דיזע פירכטערליכע מענשענשלאכט האָט געדויערט ביז דעם יאָהר 1658 און האָט אויך דערגרייכט דיא אידישע געמיינדען אין ליטא. דיא אידישע געמיינדע פון ווילנא, איינע פון דיא גרעסטע אין פוילען, איז כמעט אין גאנצען געוואָרען פערניכטעט. דיא צאָהל אידען, וואָס זיינען אומגעקומען צווישען 1648 און 1658 איז לויט וויא מאנכע בעהויפּטען געוועזען איבער א האלב מיליאָן!

דער אויפשטאנד פון דיא קאזאקען האָט זיך געענדיגט פיר זיי מיט א זיעג און זיי זיינען אריבער אונטער דעם שוץ פון רוסלאנד. צאר אלעקסיי מיכאילאָוויטש איז דורך דעם פערזוייקעלט געוואָרען אין א מלחמה מיט פוילען און ער האָט פון איהר אָפּגעריסען איינינע פּראָווינצען. צווישען דיא אָבגעריסענע פּראָווינצען זיינען געוועזען פּאָלאָצק, וויטעבסק, מינסק און ווילנא. וועהרענד דיזער אונגליקליכער צייט פיר פוילען האָבען דיא ערניעדעריגטע פּאָליאקען פון דעסטוועגען ניט פערגעסען זייער שנאה צו דיא אידען און האָבען געזוכט זיי צו פערפאָלגען וויא אין דיא צייטען, ווען זיי זיינען געוועזען תקיף. אלס דיא בירגער פון ווילנא האָבען געשיקט א דעלענאציאָן צום צאר אלעקסיי איהם צו בעגריסען און צו בעטען ער זאָל בעשטעטיגען דיא פּריווילעגיעס, וועלכע זיי האָבען געהאט אונטער דיא פוילישע קעניגע, האָבען זיי דיא דעלעגאטען אָנגעזאָגט ביי איהם אויך אויסצו־ווירקען ער זאָל אלע אידען פון ווילנא פערטרייבען אויסער׳ן שטאָדט, צום אידישען בית־עולם. ווייל זיי זיינען — האָבען זיי ערקלערט — א שטערונג צום האנדעל און א פּעסט פיר דיא גאנצע שטאָדט.

אלס ליטא איז צוריק איבערגעגאנגען צו פוילען אונטער יאָהאן סאָביעסקי (1673) האָבען דיא קריסטליכע בירגער ביי איהם אויך געפאָדערט ער זאָל ביי אידען צו־נעהמען זייערע רעכטע, אָבער זייער ביטע איז ניט ערפילט געוואָרען. דער קעניג האָט נאָך דאנענען בעשטע־

*) אין דיזער שרעקליכער צייט האָבען דיא אידען ארויסגעוויזען א געוואָלדיגען מוטה. דער „יון מצולה“, וועלכער בעשרייבט דיא גזרות ת״ח, ברייננט פאָלגענדע געשיכטען פון צוויי אידישע מיידלאך, וואָס זיינען געפאַנגען געוואָרען ביי דער אויסשלאכטונג פון דיא אידען אין נעמיראָוו:

א קאָזאַק האָט געפאַנגען א אידישע מיידעל פון א רייכער און א יחסנ׳ישער משפחה און ער האָט זיא בעשטימט צו זיין זיין פרוי; איידער ער האָט זיא נאָך בעריהרט האָט זיא זיך צו איהם צוגעשמייכעלט און געזאָגט, דאָס זיא האָט א מין סגולה, וויא אזוי אויף איהר זאָל ניט קענען ווירקען קיין שום געוועהר, און ווען ער וויל זיך איבערצייגען קען ער אויף איהר שיסען מיט זיין ביקס. דער קאָזאַק האָט געגלויבט, אז זיא האָט עס געמיינט ערנסט. ער האָט אויף איהר געשאָסען און זיא איז געפאַלען טויטט.

נאָך א אידישע מאָבטער, וועלכע איז ארויינגעפאַלען צו א קאָזאַק, האָט ביי איהר פאַנגער געבעטען ער זאָל מיט איהר זיך געהן פּרוזיען אין א קלויסטער, וועלכער איז געשטאַנען ביי א בריק. ער האָט איהר נאָכגעגעבען און האָט זיא אוועקגעפיהרט צו דער טרויאונג מיט גרויס פּאַראַד און טענץ. אזוי באַלד וויא זיא איז נאָר געקומען צום בריק איז זיא ארייננעשפּרונגען אין וואַסער און איז דערטרונקען געוואָרען.

טינט דיא אלע אידישע פריווילעגיעס פון וויטאלד דעם פירסט פון ליטא. טראָץ דעם האָבען די אידען פון פוילען אונטער סאָביעסקי'ס הערשאפט קיין רוהע ניט גענאָסען, ווייל דיא צייט, אין וועלכער דער קעניג האָט רעגיערט, איז אין אלגעמיין געוועזען אן אונרוהיגע. דיא קריסטליכע בירגער זיינען אליין געוועזען צוריסען. אונטער אזעלכע אומשטענדען האָבען אידען ניט געקענט ערוואַרטען, אז זייערע רעכטע זאָלען רעספעקטירט ווערען.

אויגוסט דער צווייטער פון זאקסען, וועלכער האָט נאָכגעפאָלגט קעניג יאָהאַן סאָביעסקי אין 1696, איז געגען דיא אידען פון זיין לאנד געוועזען אזוי מענשליך וויא זיין פאָרגעגנער. דיא אונגליקליכע פוילישע אידען איז אָבער ניט געוועזען בעשערט צו געניסען דיא גוטסקייט, וועלכע דיזער פריינדליכער הערשער האָט זיי געוואָלט צייגען. קורץ נאָך זיין בעשטייגען דעם טהראָן איז אויף פוילען געקומען אן אונערוואַרטעטעס אלגעמיינעס אונגליק. קארל דער צוועלפטער פון שוועדען איז דאָס לאנד בעפאלען מיט א גרויסע ארמעע, וועלכע האָט אָנגעמאכט גרויסע מהומות און פערוויסטונגען. פיעלע שטעדט אין פוילען און ליטא זיינען אין דער צייט פון דיזען בעפאל פערוואנדעלט געוואָרען אין הויפענס אש. אלס רעזולטאט פון דיא שרעקליכע פערוויסטונגען האָבען אויך געהערשט הונגער און פעסט. אונצעהליג זיינען געוועזען דיא נפשות פון קריסטען און אידען, וואָס זיינען אומגעקומען אין דיזער שרעקליכער צייט. דיזעס אונגליק האָט אָנגעהאלטען ביז דער צאר פעטער דער גרויסער פון רוסלאנד האָט קארל דעם צוועלפטען בעזיעגט אויף דעם שלאכטפעלד פון פאָלטאווא. דאן איז דיא מאכט פון דעם שוועדישען נאפאָלעאָן געוואָרען געבראָכען און פוילען איז פון איהם געוואָרען בעפרייט. ווען קארל דער צוועלפטער האָט אָבגעצויגען פון פוילען און אויגוסט פון זאקסען האָט זיך צוריקגעקעהרט צו זיין טהראָן, האָט דיזער פוילישער קעניג ווידער בעשטעטיגט דיא אידישע פריווילעגיעס. אָבער דיא קריסטליכע בירגער האָבען נאָך ניט פערגעסען זייער שנאה צו דיא אידען און האָבען איהם געשטערט דיזע פריווילעגיעס צו זעצען אין קראפט.

אונטער אויגוסט דעם דריטען (1733-1764) האָבען דיא קריסטליכע מאגיסטראַטען דיא אידען געצוואונגען זיך צו ענטזאגען פון זייערע פריווילעגיעס. דיא פערטרעטער פון דיא אידישע כהלות האָבען געמוזט אונטערשרייבען א פאַפיער, אז זיי גיבען נאָך. דיא ראשי הקהל פון ווילנא, צום ביישפיעל, האָבען זיך אונטערגעשריבען אויף פאָלגענדען דעקרעט: 1) קהל מוז יעדען יאָהר צאָהלען צום מאגיסטראט 600 גולדען אָהן שום טענות און אויסרייד, סיי אין מלחמה צייט, סיי אין פריעדען, סיי אין הונגער צייט, סיי אין גוטע צייטען. 2) דיא אידען זאָלען ניט אומגעהן פערקויפען וואארע איבער'ן שטאָדט; זיי זאָלען ניט ארויספיהרען קיין וואארע פון זייערע הייזער און פערקויפען אין אן אנדער אָרט; זיי קענען נאָר פערקויפען וואארע אין זייערע הייזער אין דעם אָרט, וואו זיי איז ערלויבט צו וואָהנען; און אויב אימיצער איבערטרעט דיזען פונקט זאָל זיין וואארע קאָנפיסקירט ווערען. 3) זיי האָבען ניט קיין רעכט צו עפענען קראָמען צום גאס, אויך ניט צו בויען נייע קראָמען.4) זיי האָבען קיין רעכט ניט צו וואָהנען אויסערהאלב דעם אָרט, וואָס איז אָבגעצאמט פיר זיי. 5) זיי טאָרען ניט האלטען קיין געוויכטען פיר גרויסע סחורות; זיי קענען נאָר האָבען געוויכטען פיר קליינע סחורות, און ווען זיי האָבען עפעס גרויסעס אָפצו־וועגען זאָלען זיי עס בריינגען אין ראטהויז. 6) אידען פון אנדערע שטעדט, וואָס בריינגען סחורה צום פערקויפען אין ווילנא, קענען ניט פערקויפען אין רעטייל (ריטייל) נאָר אן גראָ (האָלסייל) און פיר דיזעס זאָלען זיי בעצאָהלען א בעשטימטע טאקסע צום מאגיסטראט. פיר דיזע ענטזאגונג פון זייערע פריווילעגיעס האָט דער מאגיסטראט פון זיין זייט זיך פערפליכטעט צו שיצען דיא אידען פון אנגריפע אויף זייערע לעבענס און אייגענטהום.

נאָך אויגוסט דעם דריטען איז געוועהלט געוואָרען סטאניסלאוו אויגוסט פאָניאטאָווסקי, וועלכער האָט רעגירט פון 1764 ביז 1795. דיזער הערשער איז געוועזען דער לעצטער קעניג פון פוילען. די אינערליכע רייסערייען און קריעג, וועלכע האָבען אין פוילען געהערשט פיר א לאנגע צייט, האָבען אין פאָניאטאָווסקי'ס צייטען דערגרייכט זייער פולע מאָס און האָבען פעראורזאכט איהר אונטערגאנג. דיא מעכטיגע נאָכבארשאפטליכע לענדער, רוסלאנד, דייטשלאנד און עסטרייך, האָבען בעשלאָסען צו צוטהיילען דיזעס לאנד צווישען זיך. דאָס איז אָבער ניט אָבגעגאנגען אָהן א בלוטיגער מלחמה. אין דיזען קריעג האָבען אויך דיא אידען גענאָסען זייער חלק, איבערהויפט דיא אידען פון אוקריינא, וואו עס זיינען פאָרגעקומען אכזריות

וויא אין דער צייט פון חמעלניצקי'ס אויפשטאנד אין 1648 (גזרות ת"ח.)

פאניאטאוסקי איז ארויף אויף דעם פוילישען טהראן מיט דער צושטימונג און מיט דער הילפע פון רוסלאנד און פרייסען. אום צו שיצען זיין טהראן האט דיא רוסישע קייזערין עקאטהערינא דיא צווייטע אריינגעשיקט אין ליטא א גרויסע ארמעע (אין 1767). דיא פוילישע ארעללייט האבען פאניאטאווסקי'ן פיינט געהאט און האבען זיך פעראייניגט אין אן אויפשטאנד געגען איהם און דער רוסישער ארמעע, וועלכע איז געשיקט געווארען איהם צו שטיצען. דיזער בונד, וועלכער איז בעוואוסט אונטער דעם נאמען „קאנפעדעראציאן", האט אנגעפאנגען זיין טהעטיגקייט אין פאדאליע און פון דארט האט ער זיך פערשפרייט איבער גאנץ פוילען. און אזוי וויא איינער פון דיא הויפט־צוועקען פון דיא ארעללייט איז געוועזן צו פערקלענערען דיא רעכטע פון אלע אנדערע דענאמינאציאנען (רעליגיאנס־סעקטען), האבען דיא רוסען פון אוקריינא מורא געקריגען פאר דיזען בונד און האבען אויפגעהעצט דיא בויערן, דיא שקלאפען פון דיא ארעללייט, אויפצושטעהען געגען דיא פוילישע פאנעס און אויך געגען דיא אידען, זייערע ווערקצייג, וועלכע האבען איבער זיי געהערשט אין דעם נאמען פון דיא פוילישע ארעללייט.

א קאזאצקער אנפיהרער מיט'ן נאמען זשעלעזניאק האט אויף זיך גענומען דיא אויפגאבע פון דעם אויפשטאנד; ער האט צוזאמענגעקליבען ראטעס הײדאמאקען און האט געמאכט בעפאלען אויף דיא פוילישע פאנעס און דיא אידען. דיזער זשעלעזניאק איז געוועזן אזוי הערצלאז און מערדערליך וויא חמעלניצקי. איבעראל, וואו ער איז געקומען, האט בלוט געפליצט וויא וואסער. וויא שעפסען האבען זיי דיא פוילישע ארעללייט און דיא אידען געשלאכטעט. דיא ארעללייט און דיא אידען זיינען אנטלאפען נאך אומאן, וועלכע איז געוועזן א פעסטונג־שטאדט, און פון דארטען האבען זיי געשיקט א ראטע קאזאקען פון פאטאצקי'ס פאנשטשיזניקעס אונטער דער ליטונג פון גאנטא אנצוגרייפען זשעלעזניאק'ן, אבער גאנטא איז זיין הערן געווארען אונטריי און האט אנשטאט געגען זשעליעזניאק'ן צו קעמפפען זיך מיט איהם פעראייניגט.

גאנטא מיט זשעליעזניאק'ן זיינען בעפאלען דיא פעסטונג פון אומאן. דיא פוילישע ארעללייט, זעהענדיג גאנטא'ס אונטריייהייט, האבען בעשלאסען זיך צו פערטהיידינען געגען איהם ביז צום לעצטען טראפען בלוט. דיא אידען האבען זיך מיט דיא ארעללייט פעראייניגט אין דער פערטהיידיגונג. זיי האבען געקראגען ביקסען און האבען זיך געשטעלט העלדיש פיר זייערע לעבענס. צוויי טעג האבען גאנטא און זשלעזניאק געקעמפפט געגען דער פעסטונג און זיא ניט געקענט איינגעהמען. דיא פאליאקען און דיא אידען האבען געוויזען א זעלטענעם מוטה. גאנטא האט דאן בעשלאסען צו געהן מיט בעטרוג. ער האט געגעבען א צייכען, דאס ער וועט שליעסען פריעדען, ווען מען וועט איהם עפענען דיא טויערען פון דער שטאדט. דיא בעלאגערטע האבען איהם געגלויבט, אבער וויא נאר ער איז אריין אין שטאדט זיינען זיינע ראטעס אריין אין דיא קירכען און דיא אידישע שולען, וואו דיא שטאדט־לייט זיינען געוועזן צוזאמענגעקליבען, און האבען אלעמען אויסגעהרג'עט. אין דער אידישער שוהל האבען זיי אויסגע'הרג'עט א דריי טויזענד נפשות. נאך דער הריגה האבען זיי זיך פערשפרייט איבעראל און גע'הרג'עט רעכטס און לינקס. דעם 20טען יוני, 1768, זיינען אומגעקומען אין דיזע הריגות צוואנציג טויזענד נפשות, דארונטער אכט טויזענד אידען.

דיזע רציחות פון גאנטא וואלטען אוועקווער ווייס וויא וויט, ווען דיא רוסישע קייזערין עקאטהערינא וואלט דערצו ניט געמאכט קיין ענדע. אויף איהר בעפעהל האט מען גאנטא'ן און זעשעלעזניאק'ן געפאקט און זיי געגעבען זייער פערדיענטע שטראף.

נאך דעם וויא עס איז שוין אפילו רוהיג געווארען פון דיזען בונד האט נאך פוילען אלץ ניט אויפגעהערט צו ליידען פון אונרוהען. דער ארעל איז אלץ געוועזן אונצופריעדען מיט פאניאטאווסקי'ן און האט געגען איהם אינטריגירט. דיזע אונרוהען האבען ענדליך געפיהרט דערצו, דאס דיא דריי גרויסע מעכטע, רוסלאנד, עסטרייך און פרייסען האבען בעשלאסען צו מאכען אן ענדע פון פוילען און זיי האבען דיזעס אונגליקליכע לאנד ענדליך צוטהיילט צווישען זיך (אין 1795). מיט דער צוטהיילונג פון פוילען זיינען דיא פוילישע אידען פערטהיילט געווארען צווישען דיא דריי געגאנטע לענדער, וואו זיי האבען געטהיילט דאס שיקזאל פון זייערע ברידער, וועלכע האבען דארטען געהערט פון פריהער.

דיא גייסטיגע וועלט

דיא פראדוקציאן פון האלץ־אלקאהאל.

דער געברויך פון האלץ־אלקאהאל שטייגט זעהר שנעל אין פערשיעדענע אינדוסטריען, ווייל מען האט אויסגעפונען נייע מיטלען צו פראדוצירען איהם בילינגער. אין דייטשלאנד האט מען אין דיא לעצטע יאהרען איינגעפיהרט אלקאהאל־מאטארס, בעזאנדערס פיר אטאמאבילען, און וואס בעסער מען וועט דעסטילירען דיזען ספירי־טוס, אלץ מעהר וועט מען געברויכען אזעלכע מאטארס אין דער גאנצער וועלט.

עס פערשטעהט זיך, אז דיא פראדוקציאן פון דיזען אלקאהאל איז אפהענגיג פון וועלדער. דארום וואקסען יעצט דיא ברענערייען פון האלץ־אלקאהאל אין אלע טהיילען פון דיא פעראייניג־טע שטאאטען. דאס ווערט א זעהר וויכטיגע אמעריקאנער אינדוסטריע.

ביז יעצט האט מען געטריבען האלץ־אלקא־האל מייסטענס אין דיא ערטער, וואו עס געפי־נען זיך אייזען־ניסערייען. די הויפט־זאך איז גע־ווען צו קריעגען דיא האלץ־קוילען פיר דיא שטאל־אינדוסטריע; יעצט אבער ברענט מען אין פיעלע ערטער האלץ הויפטזעכליך, אום צו קריעגען אלקאהאל. דאס איז מעגליך געווארען מיט דער הילפע פון דער כעמישער וויסענשאפט.

וויא בעוואוסט, בעקומט מען האלץ־אלקא־האל צוזאמען מיט פיעלע אנדערע פראדוקטען, ווען מען דעסטילירט האלץ, דאס הייסט: ווען מען היצט האלץ אין פערמאכטע ערטער, אז דיא לופט זאל אהין ניט צוקומען. יעדערער וויים, וואס עס ווערט פון האלץ, אדער פון שטיינקוילען ביי'ן ברענען אין געוועהנליכע פייער־פלעצער, ווען דער צוועק איז נאר צו בעקומען ווארעמ־קייט. וואס פאר ענדערונגען עס זאלען ניט פארקומען אין דער צייט פון דיזען ברענען, בלייבען שליסליך נאר אש און איבערהויפט אזעלכע זאכען וואס קענען שוין ניט ברענען, וויא פיעל מען זאל זיי ניט דערהיצען, אדער מיט אנדערע ווערטער, וואס קענען זיך מעהר ניט בעהעפטען מיט דעם זויער־שטאף־גאז פון דער לופט (דיא לעזער פון דער „צוקונפט“ ווייסען וואהרשיינ־ליך, אז אהן זויער־שטאף איז קיין ברענען מעג־ליך).

ווען מען לאזט אבער אריין האלץ אדער שטיינקוילען אין פערמאכטע קעסלען, וועלכע מען ווארמט אויף א פייער, דאן בעקומט מען ה ו נ ד ע ר ט ע פ ע ר ש י ע ד ע נ ע פראדוקטען אויסער דיא קוילען, וועלכע בלייבען איבער נאך אלע כעמישע פראצעסען בשעת דיזען זא־גענאנ־טען „טרוקענען ברענען“ אדער דיסטילאציאן. נאך לאנגע נאכפארשונגען און פראבען פון גע־לעהרטע האט מען אויסגעפונען מיטעל, וויא אב־צוטהיילען דיזע פערשיעדענע פראדוקטען איינע פון דיא אנדערע. דאס איז איינע פון דיא וויכ־טיגסטע אויפטואונגען פון דער כעמיע אין פא־ריגען יאהרהונדערט.

דיא דיסטילאציאן פון שטיינקוילען ווערט בעזאנדערס געפיהרט ביי דער פראדוקציאן פון בעלייכטונגס־גאז. ביי אן עכט־וויסענשאפטלי־כער דיסטילאציאן נעהט קיין פיצעלע פון שטיינ־קוילען ניט אין ניוועץ. מען בעקומט א גאנצע

מאסע שטאָפען, וועלכע געפינען אלע א גרויסען געברויך אין אינדוסטריע, וויא, צום ביישפּיעל, אמאָניא, קארבאָל, קרעאָזאָט, קרעאָסינען, זע־נעכץ, סערקע א. ז. וו. ביי דער דיסטילאציאָן פון האָלץ בעקומט מען עטוואָס וויינינער פּראָ־דוקטען. דיא וויכטיגסטע זיינען זענעכץ, האָלץ־אלקאָהאָל און עסיג. עס זיינען דאָ ספּעציעלע האָלץ־דיסטילארנעס פיר אלקאָהאָל און פיר עסיג. דאָס הענגט אָפּ פון דיא ארט און וויזע, וויא מען פיהרט דיא כעמישע אָפּעראציאָנען, וועלכע מען קען געפינען אויספיהרליך בעשריעבען און ער־קלערט אין ספּעציעלע ביכער.

אין דיא שטאאטען ניו יאָרק און פּענסיל־וויניא געפינען זיך יעצט איבער 80 אזעלכע ברענערייען. דיא האָלץ־קוילען ווערן צוגע־שטעלט צו אייזען־גיסערייען, און פון די דיס־טילירטע שטאָפען פּראָדוצירט מען ספּעציעל אלקאָהאָל און עסיג. מען האָט אויסגערעכענט, אז וויינינגסטענס צעהן טויזענד מאַן זיינען בע־שעפטיגט אין פּענסילווייניא און ניו יאָרק צו האקען האָלץ פיר דיא אלקאָהאָל־דיסטילארנעס, וועלכע פּראָדוצירען איבער א מיליאָן בושעלס האָלץ־קוילען א מאָנאט און אנדערטהאלב מיליאָן גאלאָן אלקאָהאָל א יאָהר.

אין אנדערע שטאאטען בויט מען זעהר שנעל אזעלכע ברענערייען, בעזאָנדערס אין דיא ערטער, וואו מען האקט האָלץ פיר אנדערע צוועקען. פריהער פלעגט מען פערלירען מאסען האָלץ ביים האקען וועלדער. יעצט קען מען פערברויכען יעדע פּיצעלע אין דיא דיסטילארנעס. מען גע־ברויכט דעם אָפּפאָל, אפילו קליינע צווייגען. דאָס, וואָס פלעגט זיך פריהער וואלגערן און פוי־לען, ווערט יעצט אומגעוואנדעלט מיט דער הילפע פון כעמיע אין העכסט נוצליכע פּראָדוקטען.

אויסער דעם זיינען אזעלכע דיסטילארנעס איינפאַך ניצליך פיר דעם וואקסען פון וועלדער. דען עס לוינט זיך יעצט צו לאָזען אויסהאקען דיא קרומע און שלעכטע בוימער, אום דיא גוטע זאָלען קענען בעסער וואקסען. מיליאָנען אקערס לאנד זיינען בעוואקסען מיט אזעלכע בוימער און בוימלעך, וועלכע טויגען ניט אלס בוי־מאַ־טעריאל און לאָזען ניט וואקסען דיא נויטיגע בוימער פיר הייזער און מעבעל. אין אזעלכע ער־טער זיינען האָלץ־דיסטילארנעס איינפאַך נויט־ווענדיג און זיי ווערן טאקע אלץ מעהר איינגע־פיהרט.

מען קען דארום זאָגען, אז דיא פּראָדוקציאָן פון האָלץ־אלקאָהאָל איז אונבעגרענצט און וועט אויך פערנעהמען א וויכטיגען פּלאַץ אין דער ענטוויקלונג פון וועלדער.

עלעקטרישע בעהייצונג.

אין דער לעצטער צייט האָט מען אזוי אויס־געבעסערט דיא עלעקטרישע אפּאראטען צום ווארמען, אז זיי קענען שוין קאָנקורירען מיט דיא בעסטע גאז־אויוועגס. אויסער דיא זיכערהייט, בעקוועמליכקייט און ריינקייט ביי דעם געברויך פון עלעקטרישע אויוועגס, האָבען זיי נאָך דיא גרויסע מעלה, דאָס דיא היץ געהט ניט פערלאָ־רען. ווען מען בענוצט דיא בעסטע אויוועגס מיט קוילען אָדער האָלץ אלס ברען־מאַטעריאלען, בעקומט מען העכסטענס א העלפט פון דיא היץ, וואָס זיי לאָזען ארויס ביי'ן ברענען. דיא איברי־גע העלפט געהט אוועק מיט'ן רויך. אויך אין גאז־אויוועגס געהט פערלאָרען וויינינגסטענס 40 פּראָצענט פון דיא גאנצע היץ־ענערגיע, וועלכע ענטוויקעלט זיך ביי'ן ברענען. ביי'ן קאָכען אונ־טער געוועהנליכע אומשטענדען אין יעדער וואָה־נונג געהט אוועק ביז 75 פּראָצענט היץ גאנץ אומ־זיסט. ווען מען שטעלט אוועק א טעפּעל אויף א קויל־אויווען אָדער אויף א גאז־אויוועלע, געהט אין ניוועץ א מאסע ווארעמקייט. מען האָט אויסגערעכענט, נאָך פּיעלע פּראָבעס, דאָס 70 פּראָצענט פון דער היץ־ענערגיע פון יעדען פער־ברענטען פונט קוילען אין וואָהנונגען זיינען ארויסגעוואָרפען פיר פּראַקטישע צוועקען, דאָס הייסט, אז העכסטענס א ד ר י ט ע ל פון דיא קוילען, וואָס מיר געברויכען אין געוועהנליכע קאָך־אויוועגס, דיענט אונז אין דער ווירקליכקייט.

מיט עלעקטרישע אפּאראטען קען מען אָבער אויספיהרען, אז כמעט דיא גאנצע היץ־ענערגיע זאָל אָנגעווענדעט ווערן גראָדע דאָרט, וואו מיר דארפען עס. צום ביישפּיעל, אן עלעקטרישע פאַן האָט דראָטען אויפ'ן דעק, וועלכע ווארמען איהר דירעקט און קיינע זייטיגע זאכען. גראָדע אזוי פיל ווארעמקייט, וויא פיעל עס קומט אריין אין דיא דראָטען, ווערט פערברויכט פון דער פאַן.

דאָס פּובליקום דארף זיך נאָר צוגעוואָהנען צו דיא עלעקטרישע מיטעל ביי'ן הייצען און קאָכען, אום זיך אָפּצוזאָגען אפילו פון גאז־אוי־וועגס. דאָס וועט געשעהען אין א גאנץ קורצער צייט.

פּלאָנץ־פּוטער.

אין פראנקרייך האָט מען אָנגעפאַנגען צו פאַבריצירען פון קאָקאָניס אזא פּוטער, וועלכער

איז אין איינינגע הינזיכטען נאָך בעסער, וויא דיא געוועהנליכע פוטער פון קוה־מילך.

בעמיע איז דאָ, וויא אין טויזענדע אנדערע זאכען, געקומען צו הילפע. דיא פעטס, וואָס געפינט זיך אין דיא פרוכטען פון דעם וואונדערבארען טראָפּישען קאָקאָנוס־בוים, איז ביז יעצט מייסטענס געברויכט געוועזען אין דער זייף־אינדוסטריע. א קאָקאָנוס ענטהאלט ביז 60 פּראָצענט פעטס, וואָס קען דורך געוויסע כעמישע מיטעל אומגעוואנדעלט ווערן אין א פּראָדוקט, וואָס איז ווירקליך אזוי גוט ווי די ריינסטע פוטער.

יעדער ווייס, אז פון געוועהנליכע טהיערפעטס פאבריצירט מען אָלעאָמארגארין, מיט וועלכע מען פעלשט פוטער. דיא בעסטע סאָרטען אָלעאָמארגארין קענען זיך אָבער ניט פערגלייכען מיט דיא ערגסטע סאָרטען פון דעם „פלאַנץ פוטער", וואָס מען פאבריצירט פון קאָקאָ־נים.

אין עטליכע האָספּיטעלער אין פראנקרייך, עסטרייך און שווייץ האָט מען געמאכט גרינדליכע נאָכפאָרשונגען וועגען דיא ווירקונגען פון דיזע פלאַנץ־פוטער אויף פאציענטען, און דיא רעזולטאטען זיינען זעהר גינסטיגע. קאָקאָ־פוטער האָט דיא גרויסע מעלה איבער קוה־פוטער, וואָס זיא ענטהאלט אין זיך כמעט קיין וואסער. דורך דעם ווערט זיא ניט טוכלע און פערדאָרבען אזוי שנעל. אזא פוטער בלייבט פון 15 ביז 20 טעג אָהן שום ענדערונג אין טעם און גערוך. דארום איז דער געברויך פון קאָקאָ־פוטער בעזאָנדערס וויכטיג אין בעקערייען פיר אַלערליי טאָרטען.

דער געוועהנליכער טעם פון קאָקאָ־פוטער איז א זיסליכער.

אן אפּאַראַט צו פאָטאָגראַפירען דאָס אינעווייניגסטע פון אויגען.

דער בערלינער דאָקטאָר וואלטער טהאָרנער האָט ענדליך געשאפען אן אינסטרומענט, וואָס טויזענדע אָקוליסטען (אויגען־דאָקטוירים) האָבען זייט יאָהרען אומזאָנסט געזוכט. דאָס איז נעמליך אן אפּאראט ניט נור צו זעהען, וואָס טהוט זיך אין אויג, זאָנדערן אויך צו פאָטאָגראפירען איהר הינטערגרונד. ביז יעצט האָבען זיך אָקוליסטען בענוצט מיט דעם אָפטהאלמאסקאָפּ, וואָס פּרפ. העלמהאָלץ האָט ערפונדען אין 1850 יאָהר. דאָס האָט זיי ערלויבט צו זעהען דאָס איינעווייניג פון אן אויג; אָבער אלע פערזוכען צו פאָטאָגראפירען עס זיינען ניט געלונגען, ווייל עס איז שווער איהרצו בעלויכטען גענוגענד.

Fig. 1.

דר. טהאָרנער האָט צוערשט געמאכט פּראָבעס אויף אויגען פון חיות, בעזאָנדערס פון קעץ, און ווען עס איז איהם געלונגען צו בעקומען פאָטאָגראפיעס, האָט ער אזוי געענדערט זיין אפּאראט, אז עס זאָל אויך זיין גוט פיר מענשען. א מענשליכע אויג איז איינעווייניג פיעל דונקעלער וויא דיא אויג פון א קאץ. דארום האָט ער געמוזט בענוצען א שטארקערן שיין און עמפּפינד־

Digitized by Google

ליכערע פאָטאָגראַפישע פּלאַטען. וויא אזוי מען אָפּערירט מיט דיזען אפּאראט צייגט דיא בייליגענדע פאָטאָ Fig. 1. צוערשט געברויכט מען דעם שיין פון א געוועהנליכ קראָסין־לאמפּע, אום דיא אויג זאָל קענען געבען א קלאָרען אבשיין אויף א פאָטאָגראַפישע פּלאַטע. נאכהער פאלט א זעהר העלער שיין אויף דיא אויג מיט דער הילפע פון אן עלעקטרישען פונק, און אין דער זעלבער סעקונדע עפענט זיך א קאמעראָבסקורא, וואו מען בעקומט דיא נעווינשטע פאָטאָגראַפיע.

אויף דיזער ארט האָט דער דאָקטאָר פאָטאָגראַפירט א סך געזונטע און קראנקע אויגען, אום צו זעהען דעם אונטערשיעד. דיא רעזולטאטען פון זיינע נאָכפאָרשונגען האָט ער פערעפענטליכט אין א ספּעציעלען בוך. דיא פאָטאָגראַפיעס זיינען נאָך ניט גאנץ שארף, אָבער מען קען דאָך, ניט נאָר לייכט אונטערשיידען קראנקע פון געזונטע אויגען, זאָנדערן אפילו דיא אויגען פון קורצזיכטיגע. צום ביישפּיעל, דיא אויגען פון א קורצזיכטיגען קען מען באלד דערקענען נאָך א געוויסען רינג אויף דער פאָטאָגראַפיע.

מיט דער הילפע פון דיזען אפּאראט קען מען אויך פאָטאָגראַפירען אירגענד וועלכען טהייל פון אן אויג. דיא וויכטיגקייט דערפון פיר דיא נאָכפאָרשונג פון קראנקע אויגען, וויא וייט זיי ווערן בעסער אָדער ערגער, איז זעלבסטפערשטענדליך.

פּייערלייט־מאַסקעס.

אין לאָנדאָן האָט מען איינגעפיהרט א ספּעציעלען אפּאראט פיר פייערלייט, אז זיי זאָלען קענען פערבלייבען אין אזעלכע ברענענדע הייזער, וואו דער רויך שטיקט אין זאָגאר פערגיפטעט. וויא ניצליך דיזער אפּאראט איז, איז לעצטען מאָנאט בעוויזען געוואָרען ביי א פייער איז א כעמישע פאבריק, וואו מען וואָלט זאָנסט ניט געקענט אויסהאלטען איין מינוט צוליעב דיא גיפטיגע גאזען, וועלכע האָבען זיך דאָרט צוזאמענגעמישט מיט דעם רויך.

דער אפּאראט איז אייגענטליך עהנליך צו די קליידער, וואָס טויכערס טראָגען, ווען זיי ארבייטען אונטערן וואסער. דער פייערמאן טראָגט אויף'ן קאָפּ אזא מאסקע, וועלכע איז פערבונדען מיט א רעהר איינצואָטהמען פרישע לופט, וואָס מען פּאָמפּט אהין אריין. וויא מען קען עס זעהען אויף דער בייליגענדער פאָטאָ Fig. 2 מיט קליידער פון אונברענבארע מאטעריאלען קען אזא פייערמאן ווירקליך געהן דורך פייער און פלאם א געוויסע צייט און איינפאך ארויסרייסען מענשען פון דעם מלאך המות'ס הענד.

אזעלכע קליידער און מאסקעס קענען בענוצט ווערן אין פילע אנדערע ערטער מיט גרויס נוצען: צום ביישפּיעל, אין קוילען־מינען נאָך עקספּלאָזיאָנען, אין אייזן־פאבריקען, וואו עס טרעפט, אז ארביימער ווערן דערשטיקט פון אמאָניא (דיזער גאז ווערט בענוצט צו מאכען קינסטליך געלט), אין טיפע גריבער, אין דיא רינשטאָקען אונטער דער ערד אין גרויסע שטעט א. ז. וו.

דער נייער יסוד אויראָפּיום.

אלע נייע עלעמענטען אָדער יסודות ווערן ענטדעקט פון גרויסע געלעהרטע. איינער פון דיא נייעסטע איז א זעהר זעלטענער מעטאל, וואָס האָט געקראָגען דעם נאָמען אויראָפּיום לכבוד דיא אלטע איירָאָפּא.

ענטדעקט איז ער געוואָרען אויף פאָלגענדע ארט: אין 1892 האָט דער פראנצויזישער געלעהרטער דע־בואבאָדראן בעמערקט געוויסע דריי ליניעס איינע נאָהענט צו דיא אנדערע אין דעם ספּעקטרום פון לייזונגען, וועלכע האָבען ענטהאלטען זאלצען פון דעם יסוד סאמאריום. ער האָט דערפון געשלאָסען, אז דיזע ערשיינונג קומט פון א נייעם עלעמענט. א געלעהרטער מיט דעם נאָמען דעמארסעי האָט ווידערהאָלט דיזע פּראָבעס און האָט ענדליך אָבגעזונדערט דעם יסוד, וואָס האָט געצייגט דעם בעשטימטען ספּעקטרום. דאָס איז דער אויראָפּיום. דיזען יאָהר האָבען צוויי געלעהרטע, דיא פראנצויזען אורבאני און לאקאָמב, ווידערהאָלט דיזע שווערע עקספּערימענטען און האָבען געקראָגען א פּיצעלע אויראָפּיום, אום צו קענען בעשטימען זיינע מעלות.

וויא זעלטען דיזער יסוד איז אויף אונזער ערד, קען מען שליסען פון פאָלגענדע פאקטען: אין א געוויסען סאָרט זאמד, וואָס ווערט גערופען מאָנאזיט־זאמד, געפינט זיך דער יסוד אויראָפּיום צוזאמען מיט דיא זעלטענע יסודות סאמאריום און גאָנראָליום. מען מוז געברויכען א גאנצען טון פון דיזען זאמד, אום ארויסצוקריגען עטליכע גראמען פון דיזע יסודות. נאכהער דארף מען זיי אָבזונדערן, וואָס עס איז א זעהר שווערע און לאנגזאמע ארבייט. א

Fig. 2.

מענש, וואס האט זיך קיין מאל ניט בעשעפטיגט מיט כעמישע אונטערזוכונגען, קען זיך קוים פאר־שטעלען, וויא פיעל צייט עס נעהמט און וויא פיעל געדולד מען מוז האבען, אום ארויסצוקריי־גען פון א טון זאמד אדער אנדערע ערד א גראם פון א געוויסען יסוד. ניט ווייניגער וויא ד ר י י ט ו י ז ע נ ד אויפלייזונגען און קריסטאליזא־ציאנען האבען דיזע געלעהרטע געמוזט מאכען, אום צו קענען אפטהיילען אויראפיום פון זיינע חברים סאמאריום און גאנדאליום. דען דיזע דריי יסודות האבען גרויסע עהנליכקייטען. דער פראצענט פון דעם אקסיד פון אויראפיום (אקסיד הייסט א בעהעפטונג פון א מעטאל מיט זויער־שטאף) אין דיא מאנאזיט־זאמדען איז 0,00002 (דאס איז: 2 חלקים פון הונדערט טויזענד.)

זייגערס אהן ווייזערס.

עס איז שווער צו זאגען, וואס פאר א נוצען מען קען האבען פון דעם, אז א זייגער וועט אייך ציינען דיא צייט אהן ווייזערס, ווי צום ביישפיל, אויף דיזער צייכנונג. דעם פלאץ פון דיא וויי־זערס פערנעהמען איינפאך ציפער. דיא אוי־בערשטע ציפער בעצייכענען דיא שטונדען, דיא אונטערשטע — דיא מינוטען. דיא צייט אויף דיזער צייכנונג איז אלזא 11.20.

פון ערשטען בליק שיינט, אז עס איז גאר ניט שווער צו ענדערן דעם מעכאניזמוס פון א זייגער אזוי, אז אנשטאט עס זאלען זיך דרייהען וויי־זערס איבער א ציפער־בלאט, זאלען זיך ציפער אליין בעווייזען אין דיא בעשטימטע מינוטען און שטונדען; אבער אין דער ווירקליכקייט איז דיזע ענדערונג פערבונדען מיט אזעלכע שוועריגקייטען, אז פיר דעם געוועהנליכען געברויך, איינפאך אלס א נייאיגקייט, האט ניט גע־לוינט צו פאבריצירען אזעלכע זייגערס.

יעצט האט א'ן ער־פינדער מיט'ן נאמען יודזשין פיטש ביינעקומען אלע שוועריגקייטען, און זייגערס אהן ווייזערס קען מען זעהען אויס־

נעשטעלט אין גרויסע מאגאזינען פון ניו יארק.

פ. קראנץ.

Digitized by Google

מיט איהר ביים גרענעץ

עראינערונגען פון רעוואלוציאנערען לעבען אין רוסלאנד.

דאס איז געווען מיט זעקס יאהר צוריק. א שרעקליכע צייט האט דאן איבערגעלעבט דער „בונד" אין רוסלאנד. דיא צוויי יאהר שווערע ארבייט פון זובאטאוו'ס שפיאנען־ארמעע האט געבראכט גוטע פריכטע דער רעגירונג. הונדערטע ארעסטען זיינען טאגטעגליך פארגעקומען, און דיא געפענגניסע זיינען פול געווארען מיט דיא בעסטע פון דער רוסישער יוגענד. וויא דיא באצילן פון עפידעמיע האבען זיך זובאטאוו'ס שפיאנען פערשפרייט איבער גאנץ ליטא און פוילען, וואו עס איז הויפטזעכליך דעם בונד'ס טהעטיגקייט געוועזען. דעם בונד'ס קאמיטעטען פון אלע שטעדט און שטעדטלאך האבען פיבעריש געארבייט דיא שוין „אנגעגריפענע" מיטגליעדער אונטער דער אויפזיכט פון דער פאליציי אין זיכערהייט צו ברענגען.

איך האב דאן געוואהנט אין א שטעדטיל לעבען דייטשען גרענעץ, פון וואנען איך האב מיט ערפאלג מיין הילפע געלייסטעט דעם „בונד".

צווישען דיא פיעלע בריעף, וועלכע איך האב אויף פערשידענע אדרעססען ערהאלטען פון צענטראל־קאמיטעט פון „בונד" וועגען דיא „קראנקגעווארענע", האב איך אויך ערהאלטען דיא לאנג־ערווארטעטע נאכריכט וועגען „איהר".

„ערווארטע איהר מיט ביי־נאכטיגען צוג", האט מען מיר געשריעבען אין א פערשיפרירטען בריעף. „א שווארצער שלייער בעדעקט איהר געזיכט; א ווייסע טאשענטוך וועט זיא האלטען אין האנד; זיא וועט זאגען „לעאניד" זאלסטו זאגען „געוויס".

און זיא איז געקומען. שטעהענדיג אן א זייט אין א ווינקעל אויף'ן וואגזאל האב איך איהר גלייך בעמערקט. זיא איז געוועזען פון מיטלען וואוקס. מיר האט געשיינט אז דער שווארצער שלייער אויף איהר געזיכט איז געווען אויפפאלענד, און איך האב מיך געאיילט וואס שנעללער מיט איהר אוועקצופאהרען פון וואגזאל. איך בין שנעל צו איהר צוגעגאנגען און האב איהר אהן צערעמאניעס געגעבען דיא האנד. זיא האט אויף מיין בעגריסונג הערצליך געענטפערט. מיר זיינען צוגעגאנגען צום נאהענטסטען וואגען און האבען זיך אריינגעזעצט צו פאהרען אין שטאדט.

ווען דער וואגען האט זיך גענומען ריהרען, האבען מיר זיך וויא אלטע בעקאנטע גענומען אויספרעגען און דערצעהלען וועגען דיא לעצטע פאסירונגען. אונזער פוהרמאן איז געווען א קריסט, דאך אבער האבען מיר זיך ניט געפיהלט גענוג פריי אום וועגען אלעס צו רעדען.

„יא", האב איך זיך געכאפט, „ווען איך בין צו אייך צוגעגאנגען אויף'ן וואגזאל, האט איהר געזאגט וואס מען האט אייך געהייסען?"

„ראכט זיך, אז ניט", האט זיא שטיל געלאכט, „נאר עס וועט מסתמא זיין כשר; איך וויים אז דאס זיינט איהר און איהר מעגט מיר גלויבען אז דאס בין איך", האט זיא געענדיגט אין א לאכענדען טאן, צייגענדיג מיט'ן פינגער אויף זיך.

דיא נאכט איז געוועזען פינסטער — א קיהלער ווינטעל האט בעוועגט דיא בוימער. דער וועג איז געווען מיט גריבער און דיא ארימע שקאפע, געטריעבען פון דרעמלענדיגען פוהרמאן, האט זיך געמאטערט און געסאפעט. פון ווייטען האבען געשיינט איינציגע ליכטלאך, וועלכע האבען אנגעזאגט אז דיא שטאדט איז ניט וויט. דער וואגען איז געווען ענג, און זיא איז געזעסען פעסט צוגעדריקט צו מיר. איבער דיא פינסטערקייט פון דער נאכט וויא דורך איהר שווארצען שלייער האב איך איהר געזיכט ניט געקענט זעהען.

„דא איז שטיל און אומעטיג", האב איך נאך א קורצען שווייגען זיך צו איהר געווענדעט.

„יא — האט זיא א זיפץ געטהאן — וויא ביי מיר אויף'ן הערצען".

ווייטער רעדען האב איך ניט געוואוסט

וואס. דער טרויעריגער טאָן, מיט וועלכען זיא האָט דיא איינינע ווערטער געזאָגט, האָבען אויפגעוועקט שמערץ אין מיין הערצען. איך האָב זיך דערמאָהנט אן מיינע פריינדע, וועלכע זיינען מיט ברוטאלער געוואלט ארויסגעריסען געוואָרען פון לעבען און זיינען פעראורטהיילט צו שמאכטען אין דיא טיורמעס. וויא ענערגיש, וויא האָפנונגספאָל זיי זיינען דאָ ניט לאנג צוזאמען מיט אונז אין קאמפף געוועזען. און זיא קומט פון רעכטען פייער — האָב איך מיך דערמאָהנט אָן איהר. אויך זיא איז בערויבט געוואָרען פון איהרע בעסטע פריינדע, און אליין — אלעס וואָס איהר איז טהייער, אלעס וואָס איהר איז ליעב, מוז זיא פערלאָזען. איך האָב געווענדעט דיא אויגען צו איהר. זיא איז געזעסען פערטראכט און איהרע אויגען האָבען וויא פערגלייווערט געקוקט אין דער פינסטערקייט פון דער נאכט. זיא האָט דערפיהלט מיינע אויגען אויף זיך און האָט אויסגעדרעהט צו מיר איהר קאָפּ.

„איך מוז זיין קאלט?“ האָב איך איהר מילד געפרעגט.

„ניט זעהר“, האָט זיא געענטפערט און מאכענדיג א שנעלע בעוועגונג, האָט זיא דורכגעצויגען איהר האנד דורך מיינע און האָט איהר אין מיין מאנטעל־קעשענע ארייננעלעגט.

„איהר וועט מיך נאָך היינט פטר'ן?“ האָט זיא אין א ווייִלע ארום מיט א ציטעריגער שטימע געפרעגט.

„פטר'ן“ — האָב איך וויא מיט פאָרוואורף איבערגערעדט. ניין! איהר וועט בלייבען ביי אונז דיא נאכט און פיעללייכט נאָך מאָרגען אויך. מען מוז זעהר פאָרזיכטיג זיין. אללענפאללס וועט ניט שאדען איהר זאָלט זיך אביסעל אויסרוהען.“

זיא האָט קיין וואָרט געענטפערט. און דער וועגעל האָט זיך מיעד ווייטער געשלעפּט.

„איהר זיינט ניט צופריעדען דאָ היינט צו בלייבען?“ האָב איך איהר געפרעגט.

„ניט צופריעדען“—האָט זיא איבערגערעדט.

„איך בין מיט אלעס צופריעדען“.

ווען מיר זיינען אריינגעפאָהרען אין שטאדט איז דער זייגער שוין געוועזען עלף. דיא שטאָדט האָט אויסגעוויזען אין טיעפען שלאָף. דיא קליינע הייזלעך זיינען געוועזען וויא איינגעווירקעלט אין פינסטערניס. דער הימעל פערוואָלקענט, און א דינער שפריינגעלע האָט לייכט געקלאפּט אין דיא הילצערנע דעכער. פון ווייטען האָבען זיך געהערט טריט און דער רעגעלמעסיגער קלאפּען פון א קאלאקאָטקע. דאָס האָט דער נאכט־וועכטער געלאָזט וויסען, אז אלעס איז אין אָרדנונג און מען מעג רוהיג שלאָפען.

איך האָב דעם וועג צו מיין הויז אויסגעקליבען דורך ארומיגע געסלאך; האָב איהר געראטהען אויסצוטהאָן דעם הוט מיט'ן שלייער, אום ניט אויפפאלענד צו זיין ווען אימיצער וועט אונז בעגעגנען. אונז האָט זיך איינינע מאָל געדוכט, אז מיר הערען שריט הינטער אונז. מיר האָבען זיך אָבגעשטעלט און איבערציינגט אז דאָס האָט דער ווינד געשפּיעלט מיט דיא בוימער. מיר זיינען ענדליך צוגעקומען צו מיינע עלטערנס הויז. אויסער וואָס עס האָט זיך פון א הויף געהערט דאָס קרייהען פון א האָהן איז קיין לעבעדיגע נשמה ניט געוועזען צו זעהן און צו הערען. מיר האָבען זיך ענדליך אָבגעשטעלט לעבען א טהיר. איך האָב איהר אָנגעוויזען וואו זיא וועט שלאָפען דיא נאכט און פערברייגגען מאָרגענדיגען טאָג, ביז איך וועל פערטיג ווערען איהר צו קענען ברענגען אויף דער פרייער וועלט — אין דייטשלאנד. איך האָב איהר גענומען פאר'ן האנד און אין דער פינסטער אריינגעפיהרט אין א צימער. זיא איז לאנגזאם צוגעגאנגען צום פענסטער און האָט ארויסגעקוקט דרויסען און זיך פערטראכט. איך בין צוגעגאנגען צו איהר און געפרעגט, אויב זיא איז ניט הונגעריג. זיא האָט מיט א שטילען טאָן געענטפערט אז ניט.

„זאָל איך אָנצינדען ליכט?“

„ניין — מיר איז אזוי אנגענעהמער“.

„מיך ברענגען אויף דער פרייער וועלט — אין דייטשלאנד!“ האָט זיא אין א טרויעריגען טאָן ווידערהאָלט און האָט לאנגזאם אויסגעטהאָן איהר מאנטעל — „גאָט מיינער, ווען איך וואָלט דאָ, דאָ — האָט זיא בעטאָנט — „כאָטש א לענגערע צייט געקענט בלייבען. דאָ איז אזוי שטיל, אזוי רוהיג, אזוי אנגענעהם! מיר גלויבט זיך גאָר ניט, אז דאָס איז אויך רוסלאנד, אז דאָ זיינען אויך שפּיאָנען, זשאנדארמען. איך וואָלט דאָ אזוי גוט געפיהלט, אזוי גליקליך געפיהלט!“

„דאָס איז נאָר, ווייל איהר זייט דאָ א גאסט — האָב איך געזאָגט, צונעהמענדיג פון איהר דעם מאנטעל — דאָס לעבען וואָלט אייך דאָ שנעלער מיאוס געוואָרען, וויא אין א גרויסער, לעבעדיגער שטאָדט.“

„ס'קען זיין“, האָט זיא זיך ניט געשפּארט.

זיא האָט זיך ווידער פערטראכט.

„איך מוז אייך יעצט לאָזען“, האָב איך זיך

צו איהר געווענדעט, „איך מוז נאָך היינט זעהן איינינגע „בעקאנטע“. זייט ניט אונמוטהיג, שלאָפט און רוהט זיך אויס“, האָב איך איהר מילד געבעטען.

„ווען וועל איך אייך ווידער זעהן?“ האָט זיא געפרעגט. „מיר איז אזוי שווער אליין צו בלייבען. יעדע מינוט ציהט זיך פאר מיר אויס וויא א יאָהר“.

איהר שטימע האָט זיס, אָבער טרויעריג גע־קלונגען. איך האָב זיך אויך עפּעס פארקלעהרט און האָב איהר פראגע ניט געענטפערט. זיא האָט מיך אָנגעקוקט. איהרע ליפּען האָבען זיך צו־זאמענגעצויגען אין א שמייכעל.

„א באָבע, הא?“ האָט זיא געוואָלט טרעפען מיינע געדאנקען — „אָבער איך קען מיך ניט העלפען“, האָט זיא געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

איך האָב איהר קיין וואָרט געענטפערט, האָב גענומען איהרע ביידע הענד אין מיינע און האָב זיי הערצליך געדריקט.

איך האָב יענע נאכט ניט געשלאָפען. ביז פיער א זייגער בין איך געווען פערנומען מיט ארבייט. דיא נאכט האָט זיך געהאלטען ביים שיידען, ווען איך בין אהיים געקומען.

איך האָב זיך אויסגעצויגען אויף'ן געלעגער און מיינע געדאנקען האָבען זיך איבערגעטראַ־גען צו איהר. דאָס הערץ האָט שטירמיש גע־קלאַפּט.

ס'איז מיר ניט דאָס ערשטע מאָל געווען „בעקאנטע“ מיידלאָך איבער'ן גרענעץ צו בע־גלייטען. זייער ליידען ביים שיידען זיך מיט דעם פערשאָלטענעם געליעבטען פאטערלאנד האָט מיר שטענדיג פעראורזאכט איינינגע שלאָפלאָזע נעכט. איך האָב עס אבער קיינמאָל אזוי שרעק־ליך געפיהלט, וויא יעצט. דיא צוויי שטונדען, וועלכע מיר זיינען צוזאמען געווען: פון איהר קומען ביז מיין איבערלאָזען איהר אויבען אין צימער, האָבען מיר זיך אויסגעדוכט אלס א לאנגע צייט. איך האָב איהר, דוכט זיך, שוין יאָהרען לאנג געקענט, געקענט גענוג אום איהר פיהלען צו פערשטעהן, גענוג אום איהר שמערץ אלס מיין אייגענעם צו פיהלען. און איך האָב איהר נאָך איין איינציגעס מאָל ניט דייטליך געזעהען. „א באבע, הא? אָבער איך קען מיר ניט העלפען“, האָט מיר אין דיא אויערן געקלונ־גען איהר זיסע שטימע.

א באבע! זיי זיינען אזוי ווייניג „באבעס“ געוועזן אין דער בעוועגונג. און ווען איינע האָט זיך אלס אזעלכע געפיהלט, האָט זיא עס שטענ־דיג געזוכט צו פערלייקענען. און א באבע האָט געהייסען יעדער אָדער יערע וועלכע איז פעהיג געווען צו וויינען, וועלכע איז געווען צו ווייכ־הערציג. היינט ווער רעדט שוין וועגען אזלכע זינ־דיגע, וועלכע האָבען זיך געפריינדעלט מיט אמאָר'ן, זיך געקוויקט מיט פּסיכי — דאָס זיינען געווען דיא פּסולת אין דער בעוועגונג. געזונדע, לעבעדיגע, טהעטיגע, אָפּטמאלס אָבער אויך גאנץ טרוקענע, דיזע האָט דיא בעוועגונג גע־שעצט און אנערקענט. איך האָב אָבער שטענדיג געליעבט דיזע באָבעס, אזעלכע וועלכע האבעז בעזעסען דעם זינן פון א מאן און דאָס הערץ פון א פרוי.

און אזעלכע איז זיא געווען. אין דעם האָב איך ניט געצווייפעלט. דאָס האָט מיר איהר זיסע ווייכע שטימע געזאָגט, איהר טרויעריגעס ארויסקוקען דורכ'ן פענסטער און איהר הייסער וואונש צו פערבלייבען אויף איינינגע צייט אין דער שטילער, רוהיגער שטעדטיל „אויף'ן בוזעם דער נאטור“ וויא א פּאָעט וואָלט זיך אויסגע־דריקט.

ס. יאַנאָס.

(שלום פּאַלגם.)

Digitized by Google

נייע ביכער.

דיא אלגעמיינע אידישע ענציקלאפעדיע, ארויסגעגעבען פון דעם בוכפערלאג „ליכט“ אין פעטערבורג.

אונזער ארימע זשארגאנישע ליטעראטור וואקסט יעצט מיט יעדען יאהר אלץ מעהר, טראץ דיא נביאות, אלטע און נייע, אז זיא וועט באלד אין גאנצען פערשווינדען. אין דא לעצטע פינף יאהר האט זיא אזוי שטארק ארויסגעשפראצט, אז מיר האבען שוין אפילו דערלעבט צו האבען אן ענציקלאפעדיע אין מאמע־לשון!

„עס איז שוין לאנג קיין סוד ניט, שרייבען דיא ארויסגעבערס, אז דיא שטרעבונג פון אידישען פאלק צו וויסענשאפט וואקסט פון טאג צו טאג. עס זיינען שוין אוועק דיא יאהרען, ווען דער איד פלעגט נים וועלען וויסען, וואס עס טהוט זיך אויף דער ברייטער וועלט, וויא עס לעבען און צו־וואס עס שטרעבען אנדערע פעלקער. היינט איז שוין ניט אזוי. דאס אידישע פאלק פארדערט קענטניס און בילדונג“.

דאס איז גאנץ ריכטיג, און דארום איז א'ן ענציקלאפעדיע פון דער גרעסטער וויכטיגקייט פאר דיא אידישע לעזער. מיר בעגריסען הערצליך דיא ערשיינונג פון אזא ווערק און מיר ווינשען דעם בוכפערלאג „ליכט“ דעם בעסטען ערפאלג.

וויא ווייט מיר קענען אורטהיילען נאך דעם ערשטען העפט, וואס איז פארלויפיג ערשיענען (דיא גאנצע ענציקלאפעדיע וועט בעשטעהן פון 30 אזעלכע העפטען), וואלט זיא געקענט זיין פיעל בעסער אפילו מיט דיא מיטעל און ליטעראַרישע קרעפטע, וועלכע דיא אריסגעבער האבען, ווען מי זאל נור מעהר אויסקלייבען און זארגפעלטיגער בעהאנדלען ווערטער און נעמען. נאטירליך יעדער אנפאנג איז שווער, אבער דיא ענציקלאפעדיע פון בוכפערלאג „ליכט“ איז ליידער צו שוואך אפילו פאר א'ן אנפאנג.

דער נאמען אליין צייגט אויף א געוויסע צוזאמענמישעכץ און יעדענפאלס אויף א צווייטיטינקייט, וועלכע איז ווירקליך זעהר שעדליך ביי דער אויסוואהל פון ווערטער און ביי דיא ערקלערונגען, וועלכע געוויסע ווערטער פערדיענען נאך זייער אלגעמיינער וויכטיגקייט. אויב דיא ארויסגעבער האבען געהאט אין זינען ווירקליך א'ן „אלגעמיינע ענציקלאפעדיע“, צו וואס האבען זיי בעדארפט צו שטעלען דעם ווארט „אידישע?“ ווען מעןווארפט א בליק אויף'ן קעפיל, מיינט מען, אז דאס איז נאר א'ן ענציקלאפעדיע וועגען אידען און אלעס וואס איז פערבונדען מיט דער געשיכטע פון אידען, וויא צום ביישפיעל דיא „דזשואיש ענציקלאפעדיא“, וואס ערשיינט אין ניו יארק אין דער ענגלישער שפראך. אבער ווען מען בלעטערט דורך דעם ערשטען העפט, זעהט מען, אז מען האט צו טהאן טאקע מיט אן אלגעמיינע ענציקלאפעדיע, נאר מען גיט אפ מעהר פלאץ צו אידישע אנגעלעגענהייטען. נאר דיא פראפארציע ווערט ניט אויסגעהאלטען, און דאס ווערק פערלירט דארום איינהייטליכקיים.

צום ביישפיעל, זאגאר אויף דער ערשטער זייט געפינען זיך 3 ווערטער, וואס זיינען גאנץ איבריג פאר אזא פערהעלטניסמעסיג קליינע ענציקלאפעדיע, וואו דיא ערשטע שטרעבונג דארף זיין צו ערשפארען פלאץ. דיזע ווערטער געהען גראדע כסדר, נעמליך: א א ר (טייך אין דער שווייץ), א א ר א נ ס ב ו ר ג (א שטעטעל אין פענסילוויינא, אמעריקא) און א א ר ג א ו (א קאנטאן אין דער שווייץ). ווען מען זאל פערצייכענען אלע אזעלכע אונבעדייטענדע שטעטלאך און ערטער, וועט ניט גענוג זיין דער פלאץ פון דער גאנצער ענציקלאפעדיע, און מען וועט גאר נים קענען שרייבען וועגען וויכטיגע זאכען, וועלכע דארפען פערנעהמען צו עטליכע זייטען.

מיר לעבען דא אין אמעריקא, און מיר ווייסען גאר ניט פון אאראנסבורג, פענסילוויניא. אין דער ענציקלאפעדיע וואלט זיא אויך ניט געהאט דיא עהרע פערצייכענט צו ווערען, ווען זיא וואלט נים געטראגען דעם נאמען פון איהר אידישען גרינדער. דאס צייגט, אז דיא ארויסגעבער אדער רעדאקטארען האבען דא בלויז אין זינען געהאט דיא אידישע זייט, אבוואהל זיא האט אין דעם פאל קיין וויכטיגקייט אין אלגעמיין.

מיר וואלטען אנגעוויזען אויף פערשידענע פעהלער, וועלכע מען קען נאך גאנץ לייכט פער־

ריכטען אין די ווייטערע העפטען, ווען מיר וואָלטען וויסען, אז די „צוקונפט" וועט אָנקר־מען צו די ארויסגעבער אין רוסלאנד....

יערענפאלס וועלען מיר בעמערקען, אז אפילו אזא אידישער וואָרט וויא „אברהם אבינו" איז זעהר שלעכט ערקלערט. די שרייבערס האָבען נאָר איבערגע'חזר'ט די געשיכטען פון דער ביבעל און גמרא, וואָס יעדער איד וויים, און האָבען, צום ביישפיעל, אפילו מיט איין וואָרט ניט דערמאָנט וועגען די נאכפאָרשונגען פון אסיריאלאָגען און וועגען פראָפ. דעליטש'ס „בבל און ביבעל".

פ. ק.

קאָרל קויטסקי'ס „פריעדריך ענגעלס — זיין לעבען, ווירקען און שריפטען". ארויסגעגע־בען פון „אלגעמיינען אידישען ארבייטער־בונד" אין זשענעוו. שווייץ.

וועגען דיזען ביכעל קענען מיר אין אלגעמיין זאָגען, אז די איבערזעצונג איז לײדער גאָר ניט א גוטע. דער איבערזעצער האָט זיך געהאלטען צו נאָהענט צום דייטשען טעקסט. איבערהויפּט איז עס פיעל שווערער צו איבערזעצען פון דייטש אין זשאַרגאָן, וויא פון אירגענד וועלכער אנדע־רער שפּראַך, וויל ניט ווילענדיג פערבלייבען דייטשע אויסדריקע און ווענדונגען. די איבער־זעצונג קומט דארום ארויס א דייטשע, וויא פיעל מען זאָל זיך ניט סטאַרען צו שרייבען מאַמע־לשון. נור דער איבערזעצער פון קויטסקי'ס „פריעדריך ענגעלס" האָט זיך הפנים גאָר ניט געסטאַרעט צו שרייבען עכט אידיש.

אויסערדעם האָט ער קיינע בעמערקונגען געמאכט וואו מען האָט עס זעהר נויטיג בעדאַרפט האָבען. צום ביישפיעל, ווען קויטסקי רעדט וועגען דעם איינפלוס פון העגעל'ס פילאָזאָפיע אויף ענגעלס'ען, דארף ער קיינע בעזאָנדערע ערקלערונגען ניט געבען, וויל יעדער דייטש וויים מעהר אָדער וויינינגער עפּעס פון דיזער פילאָזאָפיע. פאר דעם אידישען לעזער איז אָבער אפילו דער נאָמען פון דיזען פילאָזאָף פרעמד. ווען קויטסקי שרייבט: „די פּראַקטישע און טהעאָרעטישע בילדונג פון פריעדריך ענגעלס האָבען געווירקט, אז העגעל'ס פילאָזאָפיע איז פאר איהם געווען ניט נאָר א דיאלעקטישע קונץ־שטיק, נור א מיטעל צו וויסענשאַפטליכע נאָכפאָרשונגען", אדרעסירט ער עס צו דייטשען, וועלכע זיינען מעהר אָדער וויינינג בעקאַנט דערמיט; אין א אידישער איבערזעצונג קלינגט עס אָבער, קען מען זאָגען, טערקיש.

אין אזעלכע פעלע איז דאָס בעסטע, אז דער איבערזעצער זאָל געבען א'ן ערקלערונג אין פּראָסטען מאַמע־לשון, און ווען ער קען עס ניט טאָן, איז גלייכער גאָר אין גאנצען דאָס דורכ־צולאָזען; זאָנסט איז די גאנצע ארבייט ארויס־געוואָרפען.

די שטרעבונג פון „בונד" ארויסצוגעבען בעלעהרענדע ביכלעך פאר די אידישע ארביי־טער איז נאַטירליך א'ן אויסגעצייכענטע; אָבער מיר ראַטהען אונזערע גענאָסען מעהר אויפצו־פּאַסען אויף, זאָ צו זאָגען, די „ריינקייט" פון זשאַרגאָן.

י. ר.

סטרייקס און זייער ניצליכקייט פאר די ארבייטער, פון דר. ש. פעסקין. ארויסגעגע־בען פון דער אינטערנאציאָנאלער לייבערערי פּובל. קאָ.

ווי מען קען זעהען פון דעם טיטעל, האָט דער פערפאסער זיך געשטעלט די אויפגאבע צו בעווייזען די ניצליכקייט פון סטרייקס פאר די ארבייטער. לײדער האָבען מיר פון דעם ביכעל ניט געקענט ארויסגעפינען, צו זיינען סטרייקס ניצליך צו ניט, צו העלפען זיי דעם ארבייטער צו ניט, צו לוינט זיך צו סטרייקען צו ניט.

„מאנכע מענשען בעהויפטען, אז יעדער סטרייק איז א געוואונענער. אנדערע ווידער האלטען, אז יעדער סטרייק איז א פערלאָרע־נער; ביידע אזעלכע אנזיכטען זיינען איבער־טריבען", זאָגט אונז דער פערפאסער. דאכט זיך גוט; דאכט זיך, מיר הערען א בעשטימטע מיינונג. לאָזט ער זיך אָבער אוועק ערקלערען ווארום דיזע ביידע אנזיכטען זיינען איבערטריע־בען, און פיהרט אויס: „מיר ריידען אָבער נור פון (דעם) שטאנדפונקט פון די סטרייקערס אליין, און פיר זיי איז א מאָל א סטרייק וואָס אנבעלאנגט די צייט א ריינער פערלוסט אין גאנצען אָדער טהיילוויז."

מיינט איהר דאָך, אז איהר זייט שוין פער־טיג, לאָזט זיך אויס, אז דער פערלוסט פון צייט איז נאָך ניט קיין ראיה, אז די ארבייטער האָ־בען טאקע פערלוירען אין שבירות, וויל אויב די ארבייטער געווינען דעם סטרייק, וועלען זיי

מיט דער צייט אבמאכען אין שכירות, וואס זיי האבען פערלוירען אין צייט פון סטרייק.

אויב אזוי, טא וויא אזוי איז זשע פון דיא „סטרייקערס שטאנדפונקט א סטרייק א ריינער פערלוסט“? וואס האבען זיי דאן פערלוירען?

דאס ביכעלע איז ליידער דורכגעווארפען מיט אזעלכע אונלאגישע שליסע. אט דאכט זיך, אז סטרייקס זיינען זעהר גוט פאר ארביי־טער, און אין א מינוט ארום געפינט איהר אויס פונקט פערקעהרט, און איהר קענט קיין טאלס ניט דערגעהן.

דאס איז אבער ניט דאס ערגסטע אין דעם ביכעלע. דיא הויפט־צרה איז, וואס אונזער פערפאסער האט געוואלט זיין זעהר אונפארטיי־איש, וואס ער האט זיך געסטארעט צו שרייבען נור פון דעם זאגענאנטען טרייד־יוניאניסטישען שטאנדפונקט, חלילה ניט אריין צו מישען קיין אנדערע אידעע.

מאנכער מענש נעהמט זיך א מאל אונטער צו פערטהיידיגען א זאך אין וועלכע ער גלויבט אליין ניט. דער רעזולטאט פון אזא אונטער־נעהמונג איז און מוז זיין צום שארען פוןביידע זייטען.

ערקלערענדיג דיא בעדייטונג פון „סטרייק“ און וואסערע סטרייקס עס גיבט, זאגט דר. פעסקין:

„א מאל מיינט מען אויך, ווען מען רעט וועגען אלגעמיינע סטרייקס אזא סטרייק, ווען אלע אר־ביימער פון (א) לאנד, פון אלע מלאכות און אלע פירמעס געהן ארויס אין סטרייק, אזעלכע סטרייקס האבען נאך ניט פאסירט, און דיא וואס ריידען דערפון מיינען אויך דער מיט ניט אויסצופיהרען געוועהנליכע טרייד־יוניאניסטישע צוועקען, נור סאציאלע ענדערונגען אין דער געזעלשאפט, און זיי האבען דעריבער מיט אונזער ענין (מיט דעם ענין פון סטרייקס) ניט צו טאן“.

עס וואלט צו וויט פיהרען, ווען מען זאל זועלען דיזע פראגע גרינדליך בעהאנדלען; איין פונקט מוז אבער ארויסגעהויבען ווערען, ווייל אויף דיזען פונקט דרייט זיך די גאנצע פראגע.

דר. פעסקין מאכט אן אונטערשיעד צווישען „געוויינליכע טרייד־יוניאניסטישע צוועקען“ און „סאציאלע ענדערונג אין דער געזעלשאפט“. דאס זעלבע טוען אלע פיור און סימפלער, דאס זעלבע טוען אלע דיא, וואס זוכען צו פרדרייען דעם ארבייטער א קאפ; דאס זעלבע טוען אלע דיא מיטעלמעסיגע קעפ, וואס קענען ניט איינ־זעהן, אז יעדער סטרייק איז א פערלאנג אויס־פיהרען „סאציאלע ענדערונגען אין דער געזעל־שאפט“.

וואס איז א סטרייק?

דר. פעסקין זאגט: „אונטער א סטרייק פער־שטעהען מיר א פאל, ווען דיא ארבייטער ווארפען אלע אוועק דיא ארבייט, ווייל דיא באלעבאטים לען ניט אנגעהמען אירגענד וועלכע זייערע פאר־דערונג, אדער ווען זיי, דיא ארבייטער, ווילען ניט אנגעהמען אירגענד וועלכע פארדערונג פון דיא בעלי בתים“.

אויף פראסט אידיש: ווען דיא מייסטערס ווילען ניט צאהלען דיא שכירות וואס דיא אר־ביטער פערלאנגען, הערען זיי אויף צו ארבייטען; דאן הייסט עס: זיי סטרייקען. וואס קומט ווייי־טער? זיי ווילען ניט ארבייטען, זאלען זיי געהן געזונטערהייט זוכען אנדערע ארבייט, און דיא באלעבאטים וועלן זיך זוכען אנדערע ארבייטער. דאס וואלט געהייסען א ריין טרייד־יוניאניסטי־שער סטרייק מיט ריין טרייד־יוניאניסטישע צוועקען, ווי די קאפיטאליסטען ווינשען עס, דאן וואלטען דר. פעסקין׳ס סטאטיסטישע ציפערן, וויפיעל סטרייקס עס ווערן געוואונען און וויפיעל עס ווערען פערלוירען געהאט א גרויסען ווערטה.

וויא לעכערליך אזא סטרייק וואלט געוועזען און וויא ווייניג אזעלכע סטרייקס וואלטען גע־וואונען געווארען, קען יעדער לייכט איינזעהן. און דר. פעסקין, מען קען ניט זאגען, ווייסט דאס גאנץ גענוי. ער שרייבט:

„א סטרייק קען מען אנרופען נור דאן, ווען דיא ארויסגעגאנגענע ארבייטער מיינען ניט אנדערש וויא זיך צוריק צו קעהרען אין (דער זעלבער) פאב־ריק.... דיזער אונערליכער גלויבען אין א רעכט צו ארבייטען אין דער זעלבער פאבריק, וואו מען איז ארויס אין סטרייק און זאגאר אויף בעדינגונגען, וועלכע זיי, דיא ארבייטער, שטעלען ארויס, איז כא־ראקטעריסטיש פיר יעדען סטרייק, און אהן דיזען גלויבען איז אייגענטליך דער סטרייק קיין סטרייק נים“ (זייטע 6).

וואס מיינט עס דיזער גלויבען צו ארבייטען אין דער זעלבער פאבריק, און נאך אויף דיא אר־בייטער׳ס אייגענע בעדינגונגען?

מיר לעבען אין א געזעלשאפט, וואו דאס רעכט אויף פריוואט אייגענטהום איז דאס היי־ליגסטע רעכט. א געוויסער מאן האט א פאבריק, אין וועלכע ער בעשעפטיגט, לאמיר זאגען, הונ־דערט מאן. נאך דעם געזעץ נאך, ד. ה., נאך דיא סאציאלע איינפיהרונג אין דער קאפיטאליסטי־

שער געזעלשאפט, האט דער מאן דאס פוללע רעכט צו טאן מיט זיין פאבריק, וואס ער וויל. ער קען דיא פאבריק אין גאנצען שליסען, ער קען ארבייטען האלבע טעג, גאנצע טעג; ער קען דארט פאבריצירען וואס ער וויל און בעשעפטיגען וועמען ער וויל און וויא אזוי ער וויל. און אין שיינעם פריהמארגען קומען די ארבייטער און זאגען: „מר. פאבריקאנט, מיר ווילען מעהר פאר דעם פרייז ניט ארבייטען".

„געהט אייך געזונטערהייט", ענטפערט דער פאבריקאנט, „איהר האט א פאלשטענדיגע רעכט ניט צו וועלען ארבייטען, איך וועל זוכען לייטע, וואס וועלען יא וועלען ארבייטען".

„אבער, ניין," זאגען דיא ארבייטער, „איהר האט אויף דעם ניט קיין רעכט; א רעכט צו ארבייטען אין די פאבריק האבען נור מיר און קיין אנדערע; און ווען איהר זאלט אפילו דיא אנדערע בעצאהלען מעהר פון אונז, האט איהר זיי ניט קיין רעכט צו בעשעפטיגען און זיי האבען קיין רעכט צו ארבייטען".

וואס מיינט דאס? וואו האבען דאס דיא ארבייטער גענומען דיזעס רעכט? אין וועלכען געזעץ־בוך שטעהט דאס אזא רעכט? איז דאס ניט א רעכט, וועלכעס איז דער היפוך פון דיא בעשטעהענדע רעכטע, און מיינט דאן ניט יעדער סטרייק „אויסצופיהרען סאציאלע ענדערונגען אין דער געזעלשאפט"?

אבער דאס איז נאך ניט אלעס. ווען מען וויל בעהאנדלען דיא סטרייק־פראגע פון א פערנינפטיגען שטאנדפונקט און ניט גלאט נאכפלוידערן וויא עס שטעהט אין דער מאמעס סידור, מוז מען געהן א טריט ווייטער:

וועלכע אויסזיכטען האבען דיא ארבייטער צו געווינען אזא „ויכוח". ווען דער פאבריקאנט איז א גרויסע מיליאנערסקע קאמפאניע, וויא דיא קוילען־באראנען, דיא אייזענבאהן־מאגנאטען אדער דער שטאל־טראסט? וועלכע מיטעל בעזיצען זיי דורכצוזעצען „דיזען אינערליכען גלויבען אין א רעכט צו ארבייטען אין דער זעלבער פאבריק"?

צוויי מיטעל האבען דיא ארבייטער: ערשטענס, מיט גוטען איבערצוריידען דיא אנדערע ארבייטער פון דעם פאך ניט צו פערנעהמען זייערע פלעצער, און צווייטענס — ווען דאס העלפט ניט — דיא רויהע גוואלט, דיא רויהע געוואלט, וועלכע איז אזוי נאטירליך ביי מענשען, וואס האבען „א'ן אינערליכען גלויבען", אז דאס בעשטעהענדע רעכט איז אונגערעכט, וועלכע זיינען אבער מאכטלאז, וויא אונוויסענד, דאס אונרעכט צו בעזייטיגען. יעדער גרעסערער סטרייק ברייננט דארוך זעהר אפט ארויס געוואלדטהאטען. צו אונטערדריקען דיזע געוואלד שטעהט אימער פערטיג שטאאטס־געוואלד, דיא ארגאניזירטע געוואלד מיט איהר גאנצע אונגעהייערע מאכט, מיט דעם בעשטעהענדען רעכט אויף איהר זייט, און דער רעזולטאט איז בעקאנט — מען דארף גאר ניט זיין קיין געלעהרטער סטאטיסטיקער. דיא גרעסטע סטרייקס ווערען מיט געוואלד אונטערדריקט און — פערשפיעלט.

דיא ארבייטער דארפען אבער גאר ניט בענוטצען קיין געוואלד, אום דיא שטאאטס־מאכט זאל זיך אריינמישען צואונטערדריקען דעם סטרייק. גענוגען זייערע פרידליכע מיטעל זיינען דא אינדזשאנקשענס (ריכטערליכע בעפעהלע), וועלכע ווירקען גראדע אזוי גוט, וויא דיא מיליטער מיט זייערע ביקסען.

וואס'ער ווערטה האבען דאן אייערע סטאטיסטישע ציפערען? וואס'ער זין האט דאס אויסרעכענען וויפיעל סטרייקס עס ווערען פערלוירען און וויפיל געוואונען? זאגען אייך עפעס דיזע ציפער, וויפיעל סטרייקס זיינען מיט געוואלד אונטערדריקט געווארען? דערציילען זיי אייך עפעס ווארום דער האמסטעד סטרייק, דער פולמאן סטרייק, דער אלבאני סטרייק זיינען פערלוירען געגאנגען? און אויב זיי זאגען אייך דאס ניט, און אויב איהר ווילט דאס ניט אליין בעטראכטען, וויא אזוי ווייסט איהר צו סטרייקס זיינען ניצליך פאר ארבייטער צו ניט?

אונזער פערפאסער שטעלט דיא פראגע ניט אזוי אוועק; ער איז, פערשטעהט איהר מיך, א'ן אונפארטייאישער מענש, ער גלויבט אין „נאן פאליטיקס אין דיא יוניאן"; ער וועט ניט אריינמישען זאכען וואס האבען ניט צו טאן מיט „געוועהנליכע טרייד־יוניאניסטישע" צוועקען. פאר דאס קומט ער טאקי צו פאלשע שליסע.

„אין דיא פריוע לענדער, זאגט ער, וואו דאס פאלק האט מיטלען זיינע געפיהלע אויסצודריקען, רופט כמעט אימער ארויס אזא סטרייק אין א מיליאנערסקע פירמא א גרויסען רושם אין גאנצען לאנד. דיא סימפאטיע איז, אט מייסטען אויף דיא זייט פון דיא ארבייטער, וויא מיר האבען עס געזעהען אין דעם לעצטען קוילען־גרעבער סטרייק, טראטץ דעם וואס אלע האבען צוליעב דעם סטרייק בעדארפט צאהלען פיר זייערע קוילען צוויי מאל אזוי פיעל וויא פאר דעם סטרייק; דיא גרויסע קאמפאניעס האבען אבער זעהר מורא פאר דעם חאס

פון פאָלק. זייער גאַנצע עקזיסטענץ הענגט אָפּ אָן געוויסע געזעצע, און אָן דעם, וויא דיא געזעצע ווערן אויסגעפּיטשט און דורכגעפיהרט, און דיא רעגירונג האָט אומערצו א חיבשע ביסעל מיטעל, וויא אַנצומאַכען זיי אַלערליי שוועריגקייטען און פּלאָנטערס. דיא רעגירונג ווידער האָט אויך מורא צו פערלירען דיא סימפּאַטיע פון פאָלק, ווייל דאָס פאָלק דאַרף איהר ערוועהלען. און דאריבער מישט זיא זיך אויך (אויף?) אריין, ווילענדיג ניט ווי־לענדיג צו גונסטען פון דיא ארבייטער.....

יעדענפאלס זעהן מיר אָבער, אז דיא הילפע קומט דאָ פון דיא פּאָליטיק, און דיא יוניאָנס נו־צען אויס דיא פּאָליטישע לאַגע פון פאָלק, אום צו מאַכען דעם סטרייק ערפאָלגרייך".

דארף איך אויף דעם אויך מאכען א פירוש? דארף איך בעווייזען, אז דיזער גאנצער מאָנאָ־לאָג איז גרונד פאלש? דארף איך בעווייזען, אז עס איז פונקט פערקעהרט, אז ניט דיא סטריי־קער נוצען אויס דיא פּאָליטיק, נור אז דיא פּ אָ ל י ט י ש ע נ ס נוצען זיך אויס מיט דיא סטרייקער? דארף איך איבער'חזר'ן דיא אוי־בענדערמאָנטע פערלוירענע סטרייקס? דארף איך ערמאָנערען דעם סטרייק פון דיא אמעריקאַן רייל־וויי יוניאָן, ווען קליוולאנד האָט געשיקט סאָלדאטען, זאָגאר געגען דעם ווילען פון גאָווער־נאָר אלטגעלד, און דיא ריכטער האָבען געשיקט דעבס'ן אין תפיסה? דארף איך דערמאָנען קאָ־לאָראדאָ מיט אלע איהרע שרעקען אין א יאָהר פון פרעזידענטס־וואהלען?

איך גלויב עס איז ניט נויטיג, אם ווייניג־סטען ניט פאר די לעזער פון דער „צוקונפט".

דיא פראגע וועגען סטרייקס און זייער וויכ־טיגקייט פאר דיא ארבייטער" איז זעהר א וויכ־טיגע, זיא מוז אָבער בעהאנדעלט ווערן אויף א גאנץ אנדער אופן, וויא דר. פעסקין האָט עס געטהאָן. י"ס.

צו די ברענטשעס פון א. ר. און אנדערע ארגאניזאציאנען

גענאָסען און פריינדע פון בילדונג און אויפקלעהרונג!

מיר פערעפענטליכען דאָ א ליסטע פון אלע פּאָרטגעשריטענע אָרגאניזאציאָנען, ברענ־טשעס פון ארבייטער רינג און אונאבהענגיגע אָרגאניזאציאָנען, וואָס נעהמען קאָפּיעס פיר זייערע מעמבערס. אין דער זעלבער ליסטע איז אויך פערעפענטליכט דיא געלדער, וואָס איז אריינגעקומען פון אָרגאניזאציאָנען פיר קאָפּיעס פון דעם 15טען יולי ביז דעם 15טען אויגוסט.

ברענטש 1, ניו יאָרק —
בר. 2, נ. י. 12.50.
בר. 3, ברוקלין, 3.00.
בר.4.ברוקלין,1.50.
בר. 6, ברוקלין, 4.00.
בר. 7, וו. האָבאָקען, —
בר. 8, נ. י. 3.25
בר. 9 .באלטימאָרע 8.25
בר. 10, בעיאָן —
בר. 11, ברוקלין —
בר. 12, פילאדעלפיא —
בר. 13, פּעטערסאָן 20.82
בר. 14, פּראָווידענס, 12.00
בר. 16, סומיט, —
בר. 17, ניו הייווען, 10.26
בר. 19, סיראקיוז, 8.00
בר. 20, נ. י. 1.58
בר. 21, ניובורג —

בר. 22, ניו בריטיין, קאָנן.
בר. 23 נ. י. —
בר. 24 בראָנקס —
בר. 25 ברוקלין —
בר. 26, וואָטערבורי —
בר. 27, ראָטשעסטער —
בר. 28 ניו יאָרק 5.00
בר. 30, פּעטערסאָן, 5.80
בר. 31, לאָרענס —
בר. 32, שיקאגאָ, —
בר. 33 באָסטאָן, 1.00
בר. 34, ספרינגפיעלד, מאסס.
בר. 35, ניו יאָרק, 1.00
בר. 37, נ. י. 10.00.
בר. 38, נ. י. 95 ס.
בר.39, נ. י. —
בר. 40, נ. י. —
בר. 41, אנסאָניא, 50 ס.
בר. 42 נ. י. 1.25

בר. 43, נ. י. 10.85
בר. 44, נ. י. —
בר. 46, לינן, מאס. —
בר. 47, עליזאבעטה 1.50
בר. 48, ברידזשפּאָרט —
בר. 49 ,נ. י. 1.75
בר. 50, ניו יאָרק 5.00
בר. 51 נ. י. —
בר. 52, נ. י. 1.50
בר. 54, נ. י., 7.10
בר. 55, נ. י. 1.25
בר. 56, 1.00
בר. 58, בראָקטאָן —
בר. 59, האַרטפאָרד —
בר. 60 סט. לואיס —
בר 61, הייווערהיל —
בר. 63 קאנזאס סיטי, 4.50
בר. 64, לינן, מאסס. —
בר. 65, שיקאגאָ —

בר. 66, ניו יארק 1.00	בר. 73, קעמדען, —	" באסטאן —
68, דזשוירזי סיטי —	בר. 74, נ. י. —	" בר. פעטערסאן —
בר. 70, נ.י. —	בר. 75 נ. י. 75 ס.	" נוארק 2.50
בר. 72, נ. י. —	בונד ברענטש, באלטימארע	" בר. ניו הייווען —

אונאבהענגיגע ארגאניזאציאנען און לאנדסלייט פעראיינען.

אפאראטען קלוב.	ווילקאמירער —	פראג. לייברערי, ברוקלין 5.00
יאנגסטאווער —	וואס אף לייבאר —	פראג. ווארקינגמען 3.00
בריסקער 60 ס.	יונג,מען עד.ליגע —	פועלי ציון 1.50
בארים אווער —	לאמזער יאנג מען 2.00	פינסקער ראדיקאלען—
בוקארעסטער 2.50	ניקאלאיעווער —	פלאצקער פראג. —
בערעזינער —	סאצ. פ"ם קלוב, באלטימאר—	קאוונער עמיג. אונ. —
בוטענער 75 ס.	סלוצקער פראג. נ. י. 2.75	קאלאמעער פריינד 60 ס.
גראדנער 1.00	סאצ. ליט. נ. י. 75 ס.	סינסינאטער ברענטש 63 ס.
דאלהינאווער —	עיוויער פראג.1.50	אינטערנאציאנאלע —

דיזע ליסטע רעדט פיר זיך אליין און מען דארף צו איהר ניט געבען קיינע קאמענטארען. דיא ליסטע ציינט אן 95 ארגאניזאציאנען וואס נעהמען קאפיעס. אין א משך פון א מאנאט האבען 44 ארגאניזאציאנען אריינגעשיקט געלד אן ערך פון $171.94. דורכשניטליך האבען מיר נאך אין דעם ערך אויסשטעהן ביי זיך 41 ארגאניזאציאנען האבען נאך דיזען מאנאט גאר ניט אריינגעשיקט קיין געלד. פון מאנכע קומט פיר 3—4 מאנאטען, פון מאנכע נור פיר 1 מאנאט. ס"ה בעטרעפט עס א שעהנע סומע. 10 טעג בעפאר דיא צוקונפט ערשיינט, מוז בעצאהלט ווערען פיר דיא אויסגאבען פון דיא „צוקונפט". אלזא, ליבע פריינדע, איהר קענט דערפון גאנץ גוט בעגרייפען דיא שוויריגקייטען און דיא יסורים, וואס דיא ארויסגעבער האבען ביי יעדע ארויסגאבע פון „דיא צוקונפט". דיא צירקולאציאן האט זיך אין דאבעלט פערגרעסערט, דערמיט האבען זיך פערגרעסערט דיא קאסטען, און דערמיט האבען זיך אויך פערמעהרט דיא חובות צו קאלעקטען. קיין זאפאסנע געלט האבען מיר ניט, פרעגט זיך וויא לאנג קען מען זיך אזוי מאטערען? דארום, פריינדע פון „דיא צוקונפט", אויב דיא „דיא צוקונפט" איז אייך ליעב און איהר עקזיסטענץ איז אייך טהייער, טא זעהט ניט צו פערנאכלעסיגען. שיקט אריין גלייך דיא סומע מעהר אדער ווייניגער, וואס קומט פון אייך און „דיא צוקונפט" וועט זיין געראטעט.

מיט פריינדליכען גרוס
מענעדזשמענט „צוקונפט".

די פאלגענדע סובסקרייבער פון די „צוקונפט" זיינען געבעטען אריינצושיקען זייערע ריכטיגע אדרעסען אין אפיס פון די „צוקונפט", ווייל די נומערן זיינען געבליבען אין די פאסט אפיסעס דער פאר, ווייל זייערע אדרעסען זיינען ניט ריכטיג.

פילאדעלפיא

מר. ע. גרינשטיין, 620 נארד 7טע סט.

מר. רולעס, 907 סינעל סט.

מר. רעזניקאף, 1418 אוויאנמא סט.

הארטפארד. קאנג.

דזש. קאנאל, 21 ווילארדוש סט.

ס. לעווין, 412 בראד סט.

וו. גאלדשטיין, 20—116 ווינדזשאר סט.

ברוקלין, נ. י.

א. שאפירא, 1013 דעקאלב עוו.

י. אראנטשיק, 116 בראדוויי.

ראטשעסטער, ניו יארק.

ה. דאקטאר, 24 בארען סט.

סקרענטאן, פא.

מר. שניידער.

נוארק, נ. דזש.

מ. לייבאוויטש, 392 ספרינגפילד עוו.

ניו הייווען, קאנג.

פ. בראנשטיין, 107 אוק סט.

וועסט האבאקען, נ. דזש.

מ. באורמאן, 528 מעין סט.

מ. גאורסקי " "

ל. לעהמאן " "

ס. זעלמאן, 529 אונעליקא סט.

שיקאגא, איל.

ב. בראדי, 149 וו. 14טע סט.

מ. קאטצמאן, 189 וו. 12טע סט.

לעזט! לעזט! לעזט!

בלויז 50c א וואָך

בלויז 50c א וואָך

וועr פון אייך, געהערטע לעזער, האָט ניט געהערט דיא בעריהמטע זיינגער פון דער וועלט וויא קאַלווע, זעמבריק, סוזאַנאַ אדאַמס, אַקטע מעלבאַ, טאַמאַניאָ קאַרוסאָ, סקאָטי, פלאַנסאָן, קאַמפּאַנאַרי, באַטעסטין? מיר געבען דיא מעג־ליכקייט צו אלע סובסקרייבער פון דיא „צוקונפט“ צו האָבען דיזע בעריהמטע זיינגער פון דער וועלט ביי זיך צו הויזע, ווען איהר קויפט ביי אונז א וויקטאָר פאָנאָגראַף וועלכע מיר גיבען אייך אויף דיא לייכטעסטע קאָנדיציאָנען, בלויז

50 סענט א וואָך

אָפּצאָהלונג. מיר זיינען דיא איינציגע אין דיא איסט סייד וואָס האָבען דיא ריכ־טיגע און אָריגינעלע רעקאָרדס פון דיזע סטארס. ווען איהר קויפט ביי אונז א פאָנאָגראַף אָדער רעקאָרדס זייט איהר זיכער דאָס איהר קויפט דיא בעסטע. מיר זיינען דיא איינציגע, וועלכע אימפּאָרטירען פון רוססלאַנד דעם בעריהמטען ווילנער חזן׳ס רעקאָרד׳ס. אויב איהר האָט זיי געהערט ערגעץ אנדערש איז דאָס געקויפט געוואָרען ביי אונז. פערגעסט נים דיא געלעגענהייט וואָס איהר האָט יעצט

בלויז פיר 50ס. א וואָך

אבצאָהלונג און איהר קענט האָ־בען צו הויזע דעם גרעסטען פערגניגען. קומט גלייך צו דער בעריהמטער פּיאַנאָ־סטאָר פון

פּערלמאַן און ראַזאַנסקי

458 - 460 גרענד סטריט, ניו יאָרק.

מיר זיינען דיא איינציגע סאָל־אײדזשענטס פאר דיא בעריהמטע הענרי לינדעמאַן און ווינטער פּיאַנאָס.

איהר בעקומט ביי אונז דיא בעסטע

פּ י א נ א ס

פיר קעש אָדער לייכטע מאָנאַטליכע אבצאָהלונגען

דיא לעזער פון דיא „צוקונפט“ זאָלען ברענגען דיזען אדווערטייזמענט, וועלען זיי קריגען ספּעשיאַל רעדאַקשען.

Digitized by Google

A. Lubarsky
Representative

אונזערע קאַנטרי
אגענטען

Personet & Silberman, 134 W. Kinney st. N. A.

B. Finkelstein & Co. 4 Lowell st., Boston

B. Finn 1211-5th av. Pittsburg

B. Chertoff, 344 Woodland ave. Cleveland

Fuer Co., 342 So. st. Philadelphia

Resnikoff, 917 Grand ave New Haven, Con.

ווען דער דאָקטאר הייסט
דאו מיינט ער „כרמל“—
וויין אויף א רפואה
מוז זיין גוט און ריין

כרמל וויין מיינט עכטער וויין

כרמל קאניאק מיינט עכטער קאָניאק

עכט מיינט נאטירליך ניט געפעלשט, דאפיר גאראנ־
טירט באראָן ראָטהשילד און זיינע איינציגע
פערטרעטער פיר אמעריקא

311 פינפטע סטריט,
354 גרענד סט., ניו יאָרק.
90 גרעהעם עוועניו, ברוקלין.

443 סוים האָלסטעד סט., שיקאגאָ.
821 איסט באלטימאָר סט., באלטימאָר.

א היים פיר אלעמען

איך לאָז וויסען אלע מיינע פריינד, נעגאָסען און בעקאנטע, דאָס איך האָב געעפענט איין ער־
שטע קלאַסע

קאפע און לאנטש רום

קראַקאָווסקי

אין 173 איסט בראָדוויי, לעבען „פאָרווערטס בילדינג“.

עס איז איבעריג צו בעמערקען, אז אלעס וואָס מיר סארווירען איז פריש, ריין און נאַרהאַפט. מיר מאכען פערשידענע היימישע, מילכיגע שפייזען צו אָרדער. אלעס מיט זעהר בילינע פרייזען. איך האָף, אז איהר וועט מיר בעזוכען, וועט איהר זיך איבערציינגען, אז דאָס איז ווירקליך א היים פאר אלעמען.

זייט קלוג און טרינקט

קאַלומביא טהע

$100,000 הונדערט טויזענד דאָלאר קעש פיר
דיא וואָס טרינקען

קאָלומביא טהעע

בוכשטאבען A—I—B—M—U—L—O—C

דאָס וואָרט קאַלומביא בעשטעהט פון אכט אכט בוכשטאבען וועלען אריינגעלייגט ווערן איינציגווייז אין דיא קעפּעדזשעס קאָלומביא טהעע און ווער עס וועט צוזאמענקלייבען אלע אכט בוכשטאבען פון וואָרט „קאָלומביא“ און וועט זיי צושיקען אין הויפּט אָפיס פון דיא קאָלומביא טהעע פירמא וועט בעקומען $5,00.

Columbia Tea

193 Dsvision St. New York.

פארהיט זיך פון אונגליק

ברויכט איהר א ברוך־באנד? א בויך־גארטעל פיר א פרוי אָדער ראָבער־סטאָ־קינגס? קויפט ניט קיין פערטיגע! איהר קענט חלילה אונגליקליך ווערען. אין דראָג־סטאָר, 464 גרענד סטריט, קאָר־נער פיטט, בעקומט איהר אלע סאָרטען גארטלען געפּאסט, בילינער וויא ערגעץ אנדערש פערטיגע. אלטע געפיקסט צו דיא בילליגסטע פרייזען.

מערקט דיא אדרעסע:

464 גרענד סט., קאָרנער פיטט,
ניו יאָרק.

464 Grand St., New York

דער זיעג פון דיא

פייפער סיגארעט מייקערס יוניאָן

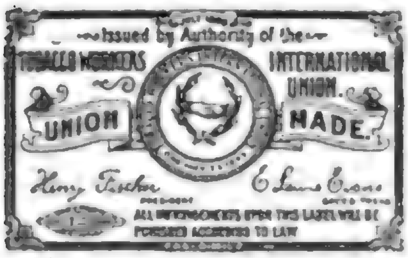

איז אַ זיעג פאר'ן גאנצען פובליקום! דער בעסטער מיטעל צו דערקענען א גוטען רוסישען אָדער טירקישען סיגארעט, איז צו זעהן, אז דיא באקסעל זאָל האָבען אויף זיך דעם יוניאָן לייבעל.

ניעדער מיט דעם טראָסט!

זיי ווערען געמאכט פון סטריקט יוניאָן לייט. ווען איהר רויכערט סיגארעטס מיט'ן יוניאָן לייבעל, זייט איהר זיכער, אז זיי ווערען ניט געמאכט ביי קיין טראָסט. איהר זייט זיכער, אז איהר אונטערשטיצט דער מיט דיא גאנצע אָרגאניזירטע ארבייטערשאַפט.

ארבייטענדיג פאר'ן לייבעל ארבייט איהר פאר זיך אליין. ארבייטער געדענקט עס!
מיט גרוס, די פייפער סיגארעט מייקערס יוניאָן, לאָקאל 98.

מאקס באָרסוק

ארטיסטישער

פהאָטאָגראפער

121 נאָרפאָלק סט.

קאָרנער ריווינגטאָן סט., ניו יאָרק.

דזשעננים הורוויץ

גיט לעסאָנס אין דייטש און פראנצויזיש.
(לערנט אויך ריידען אויף דיזע שפּראכען).
פּערפּערטיגט אויך צו דיא רידזשענטס.
76 איסט 93טע סטריט.

דיא לעזער זיינען געבעטען צו פאטראָנייזען אונזערע אדווערטייזערס.

סמוקט דיא
„באפפא"

אלל טאבעקא
סיגארעטס און
קליינע
האוואנא סיגארלעך

סטריקטלי יוניאן מייד מיט דעם יוניאן לייבעל.

אינדאָסירט פון דיא פעראייניגטע אידישע געווערקשאפטען. צו בעקומען אין אלע סטאָרס. ארבייטער און אלע אנשטענדיגע דארפען סמוקען דיא באפפא סיגארלעך, דען דער סיגארעט איז גוט און געשמאק און איהר שטיצט דאמיט אייערע יוניאן ברידער. וואָרנונג! מיר וואָרנען אלע סטאָר און סטענד קיפּערס ניט צו פילען די באפפא באקסעס מיט פרעמדע סיגארעטס. זאָנסט וועלען מיר זיין געצוואונגען געזעצליך פּארצונעהן און יעדער וועט פּאזיטיוו בעקומען דיא פולע שטראפע.

וואטשט אז אויף יעדען באקסעל „באפפא" זאל זיין דער גרינער לייבעל מיט דער אויפשריפט, „סיידענבערג, סטיעפעל ענד קאָ".

יוליוס ליטוואק

עלעקטריק פּאוער

יוניאן פּרינטער

185 בויערי

קאָר. דעלענסי סטריט. ניו יארק.

D. SIRELSON

Maker and Designer of Up-to-Date

SIGNS of every Description

31 RIVINGTON ST.,

Near Forsyth St. New York

דיא אָרגאניזאציאָנען

און איינצעלנע פּערזאָנען וואָס האָבען נאָך ניט געסעטעלט וועגען פּיקניק פון „דיא צוקונפט", זיינען געבעטען וואָס אמשנעלסטען דאָס צו טאָן. עס איז איבריג צו ערקלערען, אז מען נויטיגט זיך אין דעם.

פּאָדערט!

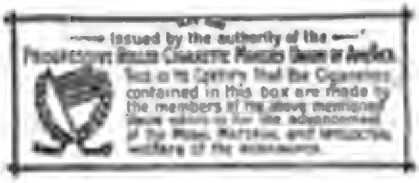

דיזען (בלויען) לייבעל יוניאן

אויף יעדען פּעקעדזש

אלל טאבעקא סיגארעטס

וועלכע איהר קויפט.

סיגארעטס מיט דיזען יוניאָן־לייבעל זיינען בעסער אין קוואליטעט און קאָסטען ניט טהייערער.

מיט גרוס,
דיא פּראָגרעסיוו
ראָלד סיגארעט
מייקערס יוניאָן.

✤ דיא אינטערנאַציאָנאַלע ביבליאטהעק ✤

עבען
ערשיע
נען:

איין פאלשטענדיגע ביאָגראפיע פון **יצחק בערלעווינזאָהן** (ריב״ל)
פון ד. מ. הערמאלין

77 זייטען אויף גוטען פאפיער שעהן בראָשירט

לעווינזאָהן'ס בילד געצייכענט ביי נראף נ. ד. טאָלסטאָי

פרייז 15 סענט

סטרייקס און זייער ניצליכקייט

פיר דיא ארבייטער

פון דר. ש. פעסקין

41 זייטען, שעהן בראָשירט

פרייז 5 סענט

צו בעקומען איבעראל וויא ביי דיא פובלישער

The International Library Pub. Co., 23 Duane St. New York

MAISEL'S BOOK STORE.

יעדעס בוך קען איך פאר אייך קריענען, אויב איך האָב עס ניט אין מיין זאמלונג פון איבער 5000 ביכער.—רוסישע, דייטשע. ענגלישע ווערטערביכער, שולביכער.

שרייבט מיר ווענען אירגענד וועלכעס גוטעס בוך אין דיא דריי שפראכען און איהר וועט עס ווארשיינליך געפינען אין מיין סטאק.

194 E. Broadway, New York

אלע נייע בראָשורען פון בונד

קען מען קריגען אין אָפיס פון „דיא צוקונפט”.

עס איז וויכטיג

פאר אלע יוניאָנס און אָרגאניזאציאָנען צו וויסען, אז אדווערטייזמענטס פיר אונטערנעהמונגען אין דיא „צוקונפט” ווערען אָנגענומען אין אָפיס ביז דעם 20טען יעדען מאָנאט. מיר האָבען, אז דיא פערשידענע קאָמיטעס וועלען ברענגען צו דער צייט, אום זיי זאָלען ניט פערשפעטיגען.

מענעדזשמענט „צוקונפט”.

ארבייטער אויפמערקזאם!

קויפט סוספענדעס מיט דיזען לעבעל

דאָס איז דיא איינציגע גאראנטיע אז דיא ארבייטער האבען געקראָגען ווידזשעס צו מאכען א לעבען.

סוספענדער מאכער יוניאָן

לאָקאל נומער 9560 א. פ. אָף ל.

אין אָפּיס פון „דיא צוקונפט" 26 קאנעל סטריט

קען מען בעקומען דיא פאָלגענדע פראכטפאָלע בילדער געדרוקט אויף גוטען פאפיער און גוט צום פריימען.

עמיל זאָלא — — — — — — 10 סענט.
אויגוסט בעבעל — — — — 5 סענט.
נייּיאהרס גרוס — — — — 5 סענט.
אונזערע מאַרטערן — — — — 5 סענט.
דיא דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראטישע פראקציאָן אין רייכסטאג 5 סענט.

אללע צוזאמען בלויז 25 סענט.

Telephone 844 J Orchard

SOL. ROGG — סאָל, ראגג

נאָטארי פּאָבליק.
ביזנעס־אגענט פיר סטיישאָנערי־סטאָרס, סיגאר־סטאָרס, צייטונגס־סטענדס, ראָוטס און אויך אלע אנדערע ביזנעס פון $100 ביז $10,000
בעסטע צופרידענהייט גאראנטירט.
אָפיס 170 קלינטאָן סטריט.
אָפיס שטונדען: 8 מאָרגענס ביז 10 אב.

Telephone 3190 Spring.

ב. מאָטיזאָוו.
אלערהאנד ביזנעס־איידזשענט. סיגאר און סטיישאָנערי סטאָרס. צייטונג־ראָוטס א ספּעציאליטעט.
פאָרווערטס־בילדינג.
175 איסט בראָדוויי, פון 6 ביז 9 אבענדס

S. ZIMMERMAN — ס. זיממערמאן

ריעל עסטייט

174 קלינטאָן סטריט.
ביזנעס־אגענט פיר סטיישאָנערי־סטאָרס און פייפּער־סטענדס און ראָודס, סיגאר־סטאָרס און אלערהאנד ביזנעס. אימער נאָך יעדענס וואונש. אָפיס־שטונדען פון 7—9 מאָרגענס און 6—9 אבענד.

A. MILLER
Business and Real Estate Agent

Cigar and Stationery Stores
Newspaper Stands & Routes
A Specialty

OFFICES:

26 CANAL ST.
Cor. Rotgers St., N. Y.
1 to 9P. M.

365 SARATOGA AVe.
Cor. St. Marks B'lyn, N. Y.
11 A. M. to 2 P. M.

מיר מאכען בעקאנט אונזערע פריינד און בעקאנטע און דאָס פּובליקום אין אלגעמיין, אז מיר האָבען געמופט נאָך 163 ברום סטריט.

מ. פיין און ס. שרייבער

יוניאָן פּרינטערס.

א. גראווער

167 איסט בראָדוויי, ניו יאָרק.
פאָטאָ אינגרייווער.
די בעסטע און שעהנסטע אינגרייווינגס, לייבעלס, עמבלעמס, אלערליי אילוסטריי־שענס גוט און ביללינ.

דיא אדרעסע פון דעם בעוואוסטען פאָטאָגראפער

איזידאָר יאג,

212 איסט האָוסטאָן סט., נ. י.

ב. זילבערמאַן'ס

כשר רעסטאוראנט

44 קאנעל סטריט,

האָטעל נעפטונע עוועניו.
קאָר. וועסט 5טע סט., קוני איילאנד.

וויליאם גאלערשטיין.
158 ריווינגטאָן סטריט, 1טען פלאָר.
אגענט פיר אלערליי ביזנעס, סטיישאָנערי סטאָרס, פייפּער־ראָודס און סטענדס א ספּעציאליטעט. אָפיס שטונדען: 7—9 מאָרגענס; 6—9 אבענדס.

אונזערע לעזער פאטראניזירען דר. הארקאווי'ס אפטייקען,
193 ברום, קאר. סאפפאלק סטריט

און דיא צווייטע אַפּאָטהעקע

אין 256 טשעררי סטריט, קארנער ראטגערס סט.
ווייל ביי איהם זייט איהר זיכער דיא ריכטיגע מעדיצינען צו בעקומען. דאס איז דיא הויפטזאך. אלע מעדיצינען ווערען פערפערטינט פון געענדיגטע פראוויזארען און אונטער זיין פערזענליכער אויפזיכט.

אריה פלאַקס

רוסישער פראוויזאר.
געענדיגט אין מאסקווא, 1890.
120 מאנראָע סטריט,
קארנער ראטגערס סט. ניו יארק.

מיינע לאנגע עקספיריענס אין דראג־ביזנעס אין רוסלאנד וויא אויך אין אמעריקא גאראנטירט אייך פיר דיא בעסטע און ראַיעלסטע מעדיצינען.

רעצעפטען ווערען זעהר קערפול און ריכטיג געמאכט.

דר. דזש. האַלפערן

אפטאון אפיס: 1861 מעדיסאן עוועניו,
קארנער 121טע סטריט.
אפיס שטונדען 9 ביז 10, 6 ביז 8.
טעלעפאן, 469 הארלעם.
דאון טאון אפיס אים אלטען פלאץ:
250 איסט בראדוויי.
אפיס שטונדען פון 2 ביז 3.
זאנטאג פון 11.30 ביז 12.30.

דר. ש. רוססיאנאוו.
דענטיסט.
האט געמופט נאך
22 ראטגערס סטריט., ניער הענרי סט.
ניו יארק.

קוויטירונגען פון שערם.

בר. 72 אר. ר. 1 שער—5 דאל.
בר. 59 אר. ר., 1 שער—5 דאל.
„בונד" ברענטש ניו הייווען, 1 שער—5 ד.
ארבייטערינגען בר. 21, 1 שער— 2 דאל.
י. שייפער, 1שער — 5 דאל.
פאול הערריסאן, 1 שער— 1 דאל.
אינט. נאצ. קר. אונט. פער. דאנייעשן 8 ד.
בארנעט קירשנער. מעמבער פון א. ר. 1 דאל.

הענרי ל. סלאבאדין.
אדוואקאט און נאטאר.
וואהנונג 1819 מעדיסאן עוועניו.
סטוארט בילדינג 280 בראדוויי, רום 134
Telephone 3869 Franklin

Telephone 4437 Franklin.

L. B. BOUDIN,

COUNCELOR AT LOW
302 Broadway New York
Residence 216 E. Broadway.

Dr. AB. CASPE

210 East Broadway, New York,
Near Clinton St.
Office Hours 8-10' 1-2, 6-8
Sundays 8-10 A. M. 2-3 P. M
Telephone 612 Orchard.

Dr. M. Girsdansky,

239 East Broadway
Near Clinton St., NEW YORK.
Office Hours: 8-10, 1-2, 6-8
Sundays, 8-10, 1-2
Telephone 1619 Frankiln

מ. דאַווידאָוו

פייער און לייף אינשורענס.
345 איסט 105טע סטריט.

אז אללע ביזנעס לייטע!
אונזער בעפאלמעכטיגטער אגענט פיר אדווערטייזמענט איז

ה. ר. פערלמוטער

גענ. יודזשען וו. דעבס

וועט ענטפערן דעם עקס פרעזידענט גראווער קליוולאנד אויף זיין ארטיקעל אין מעקליור'ס מאגאזין, וועגען דעם בעריהמטען סטרייק אין 1904 אין שיקאגא, וואו גענ. דעבס איז געוועזען דער פיהרער, דינסטאג דעם 6טען סעפטעמבער אין קארנעגי האל. איינטריט 10 סענט.

Fifth Avenue — פינפטע עווענױ

סיגארעטס, 10 סענט פאר 10 שטיק.

זיינען דיא עלטסטע און פאפולערסטע סיגארעטס אין מארקעט און איבערטרעפען אלע 10־סענטיגע סיגארעטס. זיי זיינען געמאכט פון פיינסטען ריינעם טערקישען טאבאק (גאראנטירט ביים מאנופעקטשורער) שטענדיג מיט וואטע אין די מונדשטיק צו רייניגען דעם רויך. קיין 10 סענט סיגארעט קען זיך פערגלייכען מיט דיא פינפטע עווענױ אין געשמאק און אין גערוך.

„פינפטע עווענױ“ סיגארעטס פערהיטען דיא ברוסט פון הוסטען.

Baron de Hirsh — באַראָן דע הירש

מיילד און סוויט, א 10 סענט סיגארעט.

זיינען שטענדיג געמאכט פון פיינסטען, ריינעם טירקישען טאבאק, גאראנטירט, שטענדיג געמאכט מיט וואטע אין מונד־שטיק צו רייניגען דעם רויך.

מיליאָנער, טירקישער סיגארעט

זיינען זעהר גוט אין געשמאק, שמעקען אויסגעצייכענט, זאָ אז עס איז גאָר אונמעגליך צו מאכען א בעסערען סיגארעט פאר דעם פרייז.

Egyptian Heroes — עגיפשען הירָאס

עגיפטישע סיגארעטס מיט אָדער אָהנע מונד־שטוקען.

10, 15 און 25 סענט פאר 10 שטיק.

געמאכט פון פיינסטען טערקישען טאבאק. סעמפעלס נאָך דיא קאָנטרי פריי געשיקט. דיא קוועמסטע פרייזען פאר האָלסיילער און ריטיילער.

אויסער דיא אויבען־דערמאָנטע האָב איך נאָך פיעל מעהר סאָרטען צו קריגען.

I. B. KRINSKY, Cigarette Manufacturer, 227 Bowery‘ New York.

לעזער פון „דיא „צוקונפט“.
טהוט א גוטע זאך אין דער געגענווארט!
און קױפט אייער וואַרע וויא

העטס, שיך,
דזשענטס פאָר־
נישינגס און
איך טהעע און
קאפּעע

קאָ-אָפּעראטיווע סטאָר
313 גרענד סטריט, נויאָרק

ווער ווייס?

צום עדות: זייט איהר דעם אנגעקלאגטען'ס א פריינד?

דאס קען איך ניט וויסען, הערר ריכטער.

וויא ווייס מען דאס ניט?

ווייסט איהר ניט? איך בין דאך א פינדלינג.

TYPE TELLS TENDER TALES You Will Find

“THE WORKER”

BEST SOCIALIST WEEKLY
BRIMFUL OF INTEREST

It Is Published Exclusively in the Interest of the Working Class; It Stands for True and Loyal Trades Unionism and the Interests of the Toilers

Every Workingman Should Subscribe to it.—50 cents per year; 25 cents for 6 months; 15 cents for 3 months.

SAMPLE COPIES FREE!

THE WORKER
184 William St, N. Y.

מ. צימערמאן און קאמפאניע

ריינע כשרה וואורסט

318-324 איסט הויסטאן סטריט

אונד וואורשט וואארען.

אונזערע לעזער און סימפאטייזער וועלען געפעלינסט פאדערן אונזערע פראָדוקטען.

M. ZIMMERMAN & CO.,

318-324 E. Houston St., New York

ביכער, ביכער

ביי מיר איז צו בעקומען אללערהאנד ביכער, ספעציעל סקוהל ביכער.

וויא רידערס, ספעלערס, גרעמערס, אריט־מעטיקס, אלגעבראס, געאָמעטרס, היס־טארעס, געאָגראפעס, סיוויקס, פיזיקס, לאטיין, גריק, טעקס ביכער, דיקשענריס אין אלע שפראכען.

אלע ביכער זיך צו לערנען ענגליש פון אידיש, דייטש אָדער רוסיש.

סטיישיאָנערי

אלעס פון דיא ליין פון סטיישאָנערי ספעציעל סאָסייטי ביכער און פאָנטיין פענס גאָלדענע.

דיא רעעלסטע בעהאנדלונג גאראנטירט. קאָנטרי אָרדערס בעזאָרגט.

ה. גאָלדבערג 65 ריווינגטאן

קאָרנער עללען סטריט, ניו יאָרק.

דער וואונש פון דיא בראָנזווילער ביזנעס־לייטע איז ענדליך ערפילט געוואָרען.

דיא סטייט באנק

וועלכע איז געגרינדעט פון אידען און פאר אידען און וועלכע האט אימער געטרייט דאס בעסטע פיר דיא פערגרעסערונג פון אידישע קאָמערץ, און ספעציעל האט זיך דיא „סטייט־באנק" בע־ריהמט געמאכט מיט איהר פינקטליכקייט און גוטע בעהאנדלונג פון איהרע בעאמטע, וועלכע פערשטעהען דעם אידישען ביזנעס־נייעסט, אזוי גוט וויא דעם וואס לענט אוועק זיינע אבגע־שפארטע פאר דאלאר צו סייווען, און צוואר איז דיא וויכטיגקייט פון דיא בראָנזווילער ברענטש, וועלכע דיא סטייט ביינק און ניו יאָרק האט ערעפענט דארט, דאס דיא בראָנזווילער ברענטש ווערט געעמנדעזשד אונטער דעם אויפזיכט פון הערדן וויליאם ב. ראוט, וועל־כער איז גוט בעקאנט צו יעדען בעזוכער פון דיא סטייט ביינק.

דיא בראָנזוויל ברענטש

פון דיא סטייט ביינק

איז שוין אָפען פיר ביזנעס אין גלענמאָר און סטאָון עוועניום, בראָנזוויל.

376-378 גרענד סטריט, ניו יאָרק.

מעננער איך קאָן איך קוריערען

קיין אונטערשיעד וויא לאנג דיא קראנקהייט איזט אדער וואס פיר איינע מעדיציענען איהר האט ביז יעטצט געטרייעט. אויב איהר ווילט פאל־קאָמען געזונד ווערען וועגדעט זיך צו מיר אין מיין אָפפיס דר. לאנדעס, 132 איסט 24טע סט., איך וועל אייך ערקלעהרען אייער קראנקהייט, פערזיכערן וויא לאנג עס וועט נעהמען איהנען פאללקאממען צו קוריערען, אונד ווען דיא אונ־טער מיין בעהאנדלונג שטעהען ווערדען, גא־ראנטירע איך איהנען פיר אייער פאללקאממענער געזונדהייט דען איך קוריערע מיט מיין אייגענער ערפינדונג דורך דיא נייעסטע מעדיצינישע־עלעקטרישע מעטהאָדע.

ווען עס איז אייך ניכט מעגליך צו קאממען דאנן שרייבט מיר.

לעזען זיא מיין נייעס בוך "דער מעננער פריינד"

ער איז וויסענשאפטליך אין ברענגט אייך דיא גרעסטע נוטצען. איהר געפינט אין איהם פיעלעס וואס איז ניט נאר אינטערעסאנט נאר אויך נאטהוועגדיג פאר אייער געזונדהייט. דעם בוך קענען זיא בעקומען פרייא ווען זיא שניידען דעם קופאן אויס אונד שיקען מיט אייער אדרעס אונד 12 סענט סטעמפס צו

DR. L. LANDES,

140 East 22 d'Si

אפפיס שטונדען, 9 צו 1 אונד 5 צו 8.

זאנטאג, פון 9 צו 11 אונד 2 צו 4.

פרויען ווערדען אונטערזוכט נור אם דיענס־טאג צווישען 2 אונד 4 אוהר.

דר. ל. לאנדעס שפריכט אידיש, דייטש, ענגליש, רוסיש, פאלניש אונד רומעניש.

THALIA THEATRE.

טהאליא טהעאטער

גאָרדין, ליפצין, מאָגולעסקו און מאָשקאָוויטש

לעסיס און מענעדזשערס

אונזער פראָגראם:

פיעסען וועלען געשפיעלט ווערען נור אזעלכע, וואָס האָבען א ליטערארישען ווערטה.

מי וועט ניט ניין שפיעלען א פיעסע בעפאָר זיא וועט זיין גוט איינגעשטודירט. זאָגאר פון פיעלע אלטע פיעסען וועט מען מאכען פראָבען.

אויפגעפיהרט וועט ווערען יעדע פיעסע פונקט וויא דער פערפאסער פון דער פיעסע פערלאנגט און וויא דער געדאנק פון אינהאלט פאָדערט.

יעדער וואָס האָט א גוטע ליטערארישע פיעסע איז דיזען סיזאָן ווילקאָמען אין טהאליא טהעאטער.

אויסער נייע פיעסען פון יעקב גאָרדין, וועט דיעזען ווינטער אין טהאליא טהעאטער אין מיטען וואָכ־טעג נעגעבען ווערען א רייהע פאָרשטעלונגען מיט א געוויסע סיסטעם. צום ביישפיעל: איין סעריע וועט זיך אָנפאנגען מיט איין אלטע קלאסישע טראגעדיע פון עסחילאָס: „פראָמעטעאוס". נאכדעם וועט נעהן א רוימישע קאָמעדיע, נאכדעם א שפאנישע דראמא פון קאלדעראן און זאָ ווייטער. דיא אלע פיעסען וועלען ערקלערט ווערן דורך לעקטשורס, וועלכע ווערען נעגעבען צווישען דיא אקטען. דאָס זעלבע טהוט אין בערלין „דיא פרייע פאָלקס ביהנע געזעלשאפט". דיא אלע עדיוקיישאָנעל סאָסייטיס און פאָרטגעשריטענע פעראיינען, וועלכע וועלען זיך וועלען אבאָנירען אויף דיא גאנצע סעריעס פון פאָרשטעלונגען מיט רעדוצירטע פרייזען, זיינען ווילקאָמען.

טהאליא טהעאטער וועט ארויסגעבען א צייטונג אונטער דעם נאָמען „דיא דראמאטישע וועלט", וועלכע וועט ערשיינען דעם 15טען טאָג פון יעדען מאָנאט. א צייטונג פון ליטעראטור, קריטיק און טהעאטראלע נייעס. רעדאקטירט פון יעקב גאָרדין.

דיא בענעפיט פאָרשטעלונגען וועלען געשפיעלט ווערען, גראדע וויא דיא פאָרשטעלונגען פון הויז. אלע סאָסייטיס וועלען בעהאנדעלט ווערען אנשטענדיג, עהרליך. עס וועט ניט זיין מעהר קיין „טהעאטראלע מאנקי ביזנעס".

דער ביזנעס מענעדזשער פיר'ן נעכסטען סיזען איז העדר גרינבערג, איין אינטעליגענטער יונגער מאן, וועלכענס פפליכט איז צו זעהען, אז אלע און יעדער איינציגער זאָלען ווערען גוט בעהאנדעלט און אלעס זאָל זיין אין גוטען אָרדנונג.

ער אליין האָט קיין בענעפיטען און קיינע ספעקולישאָן אבענדס און קיינע שנאָרער ביזנעס.

קיין ספעקולייטאָר וועט אין טהאליא טהעאטער ניט זיין. טיקעטס וועלען פערקויפט ווערן פיר זייער ריכטינען פרייז נור אין באקס אָפיס.

דער קאסירער וועט זיין איין עהרליכער און פריינדליכער יונגערמאן, וועלכער וועט יעדען מוזען בעהאנדלען העפליך. דער קאסיר וועט אויך ניט האָבען קיינע בענעפיטען און קיינע פערזענליכע „טיקעטס" געשעפטען.

אנפאנגען וועט מען יעדע נאכט שפיעלען פונקט 20 מינוטען נאָך 8. קיינע קליינע קינדער וועלען אין טהאליא טהעאטער דיעזען סיזאָן אריינגעלאָזען ווערען. דיא סאָסייטיס, וועלכע וועלען נעהמען בענעפיטס פאָרשטעלונגען דארפען עס האָבען אין זינען.

דיא סיטס אויף דער גאלערי וועלען זיין נומערירט און קיינע אונאָרדנונגען וועלען דאָרטען ניט קענען פאָרקומען מעהר.

אלע אָנגעשטעלטע אין טהאליא טהעאטער וועלען מוזען זיין אויף זייערע פלעצער און עהרליך טאָהן זייער פפליכט.

פאָרשטעלונגען, וועלכע וועלען נעגעבען ווערן אין אנדערע שטעדט אויסער ניו יאָרק, וועלען פונקט אזוי אויפגעפיהרט ווערען און פונקט אזוי געשפיעלט ווערען, וויא אין ניו יאָרק אויף דער ביהנע פון טהאליא טהעאטער.

אויף דער ביהנע וועט אלעס געפיהרט ווערן סטריקט. אונזערע יונגע שוישפיעלער נעהמען זיך מיט פערגניגען העלפען דעם מענעדזשמענט פיהרען דיא ביהנע, רעזשיססירען, אויפפיהרען א. ז. וו. אין טהאליא טהעאטער וועט ניט זיין קיין באָס און „ דיענער" — אין טהאליא טהעאטער וועלען דיזען סיזאָן זיין פריינדע, וועלכע וועלען ארבייטען ניט נור צוליעב דעם געלד, נור אויך צוליעב דעם ערפאָלג פון אידישען טהעאטער.

דער אָפיס פון טהאליא טהעאטער איז אָפען טעגליך פון 2 ביז 6 נאָכמיטאג און פון 7 ביז 10 אבענדס.

דער טהאליא טהעאטער איז דעראיינציגער פלאץ וואו דיא סאָסייטיס קענען זיכער זיין מיט איין אמת'ן בענעפיט פיר זייערע בענעפיט־פאָרשטעלונגען.

ל ע אָ ג ר י נ ב ע רג, ביזנעס־מענעדזשער.

טהרת המשפחה

אָריגינעלע דראמא אין 5 אקטען פון אידישען לעבען אין אמעריקא פון י ע ק ב ג אָ ר ד י ן. דאָס איז יעקב גאָרדין'ס נייע דראמא פירן נייען סיזאָן אין טהאליא טהעאטער. דער נאָמען פון דער דראמא און דיא דראמא זעלבסט זיינען קאָפירייטער.

די צוקונפט

No. 10 (34) OCTOBER 1904 Volume III

סעמועל דשזאָהנס.

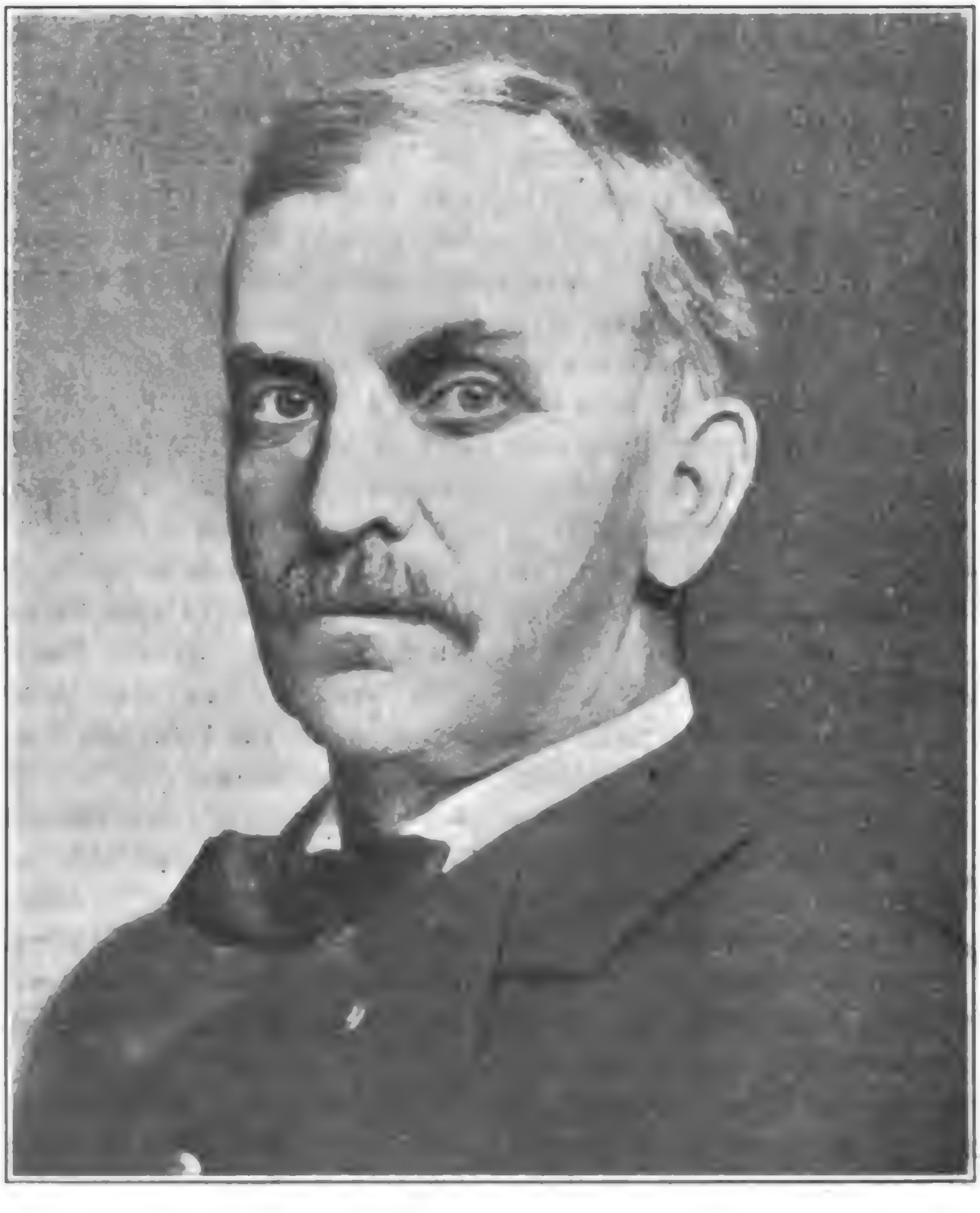

געשטאָרבען דזשולײ 12, 1904.

סטמועל דזשאהנס.

אין אזא לאנד וויא אמעריקא, וואו אפילו דיא בעסטע, דיא פּאָרטשריטליכסטע מענשען זיינען פּאָליטישענס, וואָס האָבען קיין בעגריף ניט פון גוט און בייז, וויא אין פסוק שטעהט: הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע, ווערט דיא הארץ א ביסעל אויפגעמונטערט ווען מי טרעפט אָן א מאן וויא דער געשאָרטבענער שמואל דזשאָנס איז געווען, דער „גאָלדען רול מעיאָר" פון טאָלידאָ (*)

דזשאָנז איז געבאָרען געוואָרען אין ענגלאנד אין 1846 פון אָרעמע עלטערן. ווען ער איז געווען א ברעקעל קינד, זיינען זיינע עלטערן אריבערגעקומען אהער. קיין גרויסע גליקען האָבען זיי אָבער דאָ אויך ניט געפונען, און דער אינגעל איז קיין גאנצע דריי יאָהר ניט געגאנגען אין סקול. ווען ער איז געווען קאם צוועלף יאָהר, איז ער שוין אוועק ארבייטען אין פּאַבריק. „איך טראָג נאָך אויף מיין לייב עד היום דיא פאָלגען פון צו פריהע ארבייט", האָט ער געשריעבען מיט עטליכע יאָהר צוריק.

ווען ער איז געוואָרען א יאָהר ניינצעהן, איז ער אוועק אין פענסילווייניא, ארבייטען ביי דיא פּעטראָלעאום קוואלען. פּעטראָלעאום איז דעמאָלט געווען אָקאָרסט ענטדעקט. קיין סטענדארד אָיל קאָמפּאניע איז דעמאָלט נאָך ניט געווען, קיין גרויסען קאפּיטאל אויף צו גראָבען א ברונים האָט מען ניט געדארפט, מיט א פּאָר הונדערט דאָלאר האָט מען געקענט זיין פאר זיך א בעל הבית. דארום האָט מען שטענדיג געזוכט ארבייטער און געצאָהלט גוטע וויידזשעס. דזשאָנז איז אָנגעקומען אין פּענסילווייניא מיט א פופצעהן סענט אין פּאקעט; פון עטליכע יאָהר ארבייט האָט ער אָבגעשפּאָרט גענוג צו ווערן אליין א פּראָדוצענט פון פּעטראָלעום.

עס האָט איהם געגליקט און ער איז רייך געוואָרען. מיט א יאָהר צוועלף צוריק האָט ער געקראָגען א פּאטענט אויף א געצייג, וואָס ווערט גענוצט ביי יענער ארבייט, און האָט געעפענט אין טאָלידאָ א פאבריק צו פּראָדוצירען דיזע געצייג. דאָרטען, דערצעהלט ער, האָט ער צום ערשטען מאָל דערזעהען מיט זיינע אייגענע אויגען דיא ארבייטער־פּראגע.

דיא מייסטע פון דיא היינטיגע טראָסטמאגנאטען אין אמעריקא זיינען אויסגעוואקסען פון אָרעמע באָים, אָבער עס איז זיי אזוי לייכט געגאנגען אין לעבען, ווייל זיי האָבען אָנגעוואָרען זייער געוויסען, וויא דער רוסישער שרייבער שטשעדרין זאָגט, אָדער אפשר זיינען זיי גאָר געבאָרען געוואָרען אָהן א געוויסען. דזשאָנז אָבער האָט זיין געוויסען ניט פערלאָרען און ווען ער איז געוואָרען רייך, האָט ער ניט פערגעסען וויא ער איז אמאָל אליין געווען אן אָרעמאן און עס האָט איהם וועה געטהאָן דיא הארץ קוקענדיג אויף דעם דלות פון זיינע ארבייטער.

דער קאפּיטאליסט היינט צו טאָג איז פונקט אזוי געצוואונגען צו זיין א קאפּיטאליסט, וויא דער ארבייטער איז געצוואונגען צו זיין אן ארבייטער. וואָס קען א קאפּיטאליסט פערזענליך העלפען צו ענדערן דיא אלגעמיינע לאגע? צוטהיילען זיין קאפּיטאל מיט זיינע ארבייטער? דערמיט וועט ער נאָר מאכען א סך קליינע קאפּיטאליסטען, דעם קאפּיטאליזמוס וועט ער דערמיט ניט פארניכטען; א וויסענשאפטליכער סאָציאליסט, ווען עס טרעפט אז ער איז צופעליך א קאפּיטאליסט, פארשטעהט דאָס און עסט זיך ניט אָפּעט דיא הארץ; עס זיינען פאראן גאנץ פּראָמינענטע ביישפּילע אין דער געשיכטע פון דער סאָציאליסטישער בעוועגונג. אָבער אזא דזשאָנז, וואָס ער איז ניט געווען קיין וויסענשאפטליכער, האָט אָבער געהאט פון נאטור א גוטע הארץ, האָט ניט געקענט רוהיג אָנזעהען דיא צרות פון דער ארבייטערקלאסע; הגם ער האָט ניט געוואוסט פון דער מעהרווערטס־טהעאָריע. ערשטענס, האָט ער

(*) מיט דיא ווערטער "גאָלדען־רול" בעצייכענט מען דעם פסוק פון יעוואנגעליום: „בעהאנדעל דעם אנדערן אזוי וויא דו ווילסט מען זאָל דיך בעהאנדלען". וויא בעוואוסט איז עס איבערגעמאכט פון הלל'ס ווערטער: „דעלך סני לחברך לא תעביד". (שבת ל"א.)

ערקלערט, אז אין זיין געשעפט זאָל מען ניט קורקען וויפיעל דיא ארבייטער קריגען בעצאָהלט אנדערסוואו; דיא ווייזשעס מוזען זיין גענוג דער ארבייטער זאָל וויינינסטענס קענען מאכען א לעבען. שפּעטער האָט ער אין זיינע פּעטראָלעום ברונימער איינגעפיהרט דעם אכטשטונדען־טאָג, וואָס אומעטום האָט מען געארבייט צוועלף שטונדען. אין זיין פעקטאָרי האָט ער געגעבען יעדען ארבייטער א וואָך וואקיישאָן, נאטירליך האָט דער ארבייטער באקומען בעצאָהלט פאר דיא וואָך. ער האָט אָבגעשאפּט אין דער פעקטאָרי דיא געוואוינליכע רולס, וואָס שטעקען אין יעדען ווינקעל אין אלע פּעקטאָרים, און אָנשטאָט אלע רולס האָט ער צוגעשלאָגען דיא „גאָלדענע רול". זיין פאָרמאַן האָט א מאָל ארויסגעהאנגען א סיין: „נאָו העלפּ וואָנטעד". ווען דזשאָונז האָט עס דערזעהען, האָט ער געהייסען דעם סיין ארונטערנעהמען. „ווען מיר קענען דיא מענשען קיין ארבייט ניט געבען, טו קענען מיר וויינינסטענס זיי אנשטענדיג ענטפערן". אין פראָנט פון זיין פעקטאָרי איז געווען א פּוסטער לאָט. ער האָט פון דעם לאָט געמאכט א קליינעם פּארק פאר זיינע ארבייטער. אלע זונטאג פלעגט דאָרטען שפּילען מוזיק און דיא ארבייטער מיט זייערע קינדער פלעגען אטהמען א ביסעל לופט.

דזשאָונז האָט געזוכט מיט זיינע ארבייטער בעקאנט צו ווערן און מאכען זיי פיהלען, אז זיי זיינען פּונקט אזעלכע מענשען וויא דער באָס. ער פלעגט פאר זיי מאכען פּיקניקס, אויף וועלכע ער פלעגט קומען מיט זיין אייגענע פאמיליע. ער האָט גוט געזונגען, אָפטמאָל פלעגט ער קומען צו זיך אין דעם „גאָלדען רול פּארק" און פלעגט זינגען אין כאָר מיט זיינע ארבייטער. איינע פון די פּאָפּולערע לידער איז געווען: „צוטהייל דעם טאָג!" (איבער דעם אכטשטונדען־טאָג), וועלכע ער האָט אליין פערפאסט און זיין פרוי האָט קאָמפּאָנירט דיא מוזיק.

דיא סאָציאלע פראגע האָט ער דערמיט ניט געלייזט און דאָס האָט ער אליין אויך גאנץ גוט געוואוסט, אָבער דאָס כאראקטעריזירט דעם מענשען.

מיט דעם סאָציאליזמוס איז ער צום ערשטען מאָל בעקאנט געוואָרען אין 1897, ווען ער איז שוין געווען א מאן פון פופציג יאָהר און אויך געווען מעיאָר פון טאָלידאָ; און ער איז באלד געוואָרען א סאָציאליסט. וויסענשאפטליכע מענער האָבען ניט אנערקענט זיין סאָציאליזמוס פאר דיא עכטע זאָרטע; זיין סאָציאליזמוס איז געווען וואָס דער טייץ רופט מיט פעראכטונג: „געפיהלס־סאָציאליזמוס".

נאָך מיין נארישען שכל אָבער איז דער געפיהלס־סאָציאליזמוס דער סאָציאליזמוס פון דיא אונגעלערנטע מאסען. א מענש קען זיין אן עכט וויסענשאפטליכער סאָציאליסט נאָר דאן, ווען ער איז א וויסענשאפטליכער מאן, און אזעלכע מענשען קען מען אין גאנץ אמעריקא איבערצעהלען אויף דיא פינגער. א געוועהנליכער ארבייטער, וואָס שעפּט זיין גאנצע בילדונג פון צייטונגען און בראָשורען, קען פארשטעהען דיא פּלאטפאָרמע פון דער סאָציאליסטישער פארטיי, קען זיין א טיף איבערצייגטער סאָציאליסט; דער סאָציאליזמוס איז אָבער פאר איהם דער אידעאל פון גערעכטיגקייט, ניט דער רעזולטאט פון עוואָלוציאָן. און דאָס איז גאָר קיין חסרון ניט; פארקעהרט, ווען איינער ווייס שוין יע, אז דיא ערד דרעהט זיך, איז דאָס נאָך גאָר ניט אזא מצוה.

פאר דזשאָונסען איז דער סאָציאליזמוס געוואָרען א רעליגיאָן און ער האָט זיין קריסטליכע אמונה אויסגעטייטשט אויף א סאָציאליסטישען אופן. יעדען קריסמעס פלעגט ער זיינע ארבייטער געבען א „דיווידענד" פינף פּראָצענט פון זייער יעהרליכען פארדינסט. יעדער פלעגט בעקומען צוזאמען מיט'ן לוין א בריעף. אין וועלכען דזשאָונס פלעגט זיינע ארבייטער ערקלעהרען זיינע פּרינציפּען. פון איין בריעף וועל איך דאָ איבערזעצען א פּאָר שטעלען:

„איך בין אַן אונפּארטייאישער סאָציאליסט. סאָציאליזמוס און ברידערליכקייט זיינען פאר מיר צוויי ווערטער, וואָס האָבען דיזעלבע בעדייטונג. זיים איהר בערייט דערצו דעם היינטיגען קריסטמעס? זיים איהר, דיא סקילד ארבייטער, בערייט פאר גלייכהייט מיט אייער ברודער, וואָס איז ניט קיין סקילד ארבייטער? ווארים דער סאָציאליזמוס קען זיך האַלטען נאָר אויף דעם פונדאמענט, וועלכער איז אויסגעדריקט אין סען־סימאָנס מאָטטאָ: „פון יעדען אייגעם נאָך זיינע פעהיגקייטען, יעדער אייגער מוז קריגען, וואָס ער בעדאַרף". דער אונסקילד ארבייטער, וועלכער מהוט זיין בעסטעס, מהוט אַלץ וואָס ער קען און האָט אקוראָט אזא רעכט אויף אַלץ, וואָס ער בעדאַרף, וויא זיין סקילד־ברודער. אונזער האָפנונג איז אין דער פערברייטונג פון אמת, אין ווירקליכער ביל־

דונג, און מיר בעקומען עס אין פערשיעדענע וועגען. דיא גרויסע בעוועגונג צו גונסטען פון מוניציפאל איגענטהום איז איין אויסדרוק פון דעם וואונש נאך פריהייט. דער זעלבער גייסט, וועלכער טרייבט דיא רעגירונג זאל זיין דיא בעל־הבית'טע איבער אייזענבאהנען, טעלעגראפען, טעלעפאנען און זא ווייטער, איז אן אנדער אויסדרוק פון דעם קאמפף וואס האט צום צוועק אויסצופיהרען איינינקייט, דיא איינינקייט פון דער גאנצער מענשהייט. דיא פערשיעדענע בעוועגונגען צור פעראייניגונג פון ארבייטער, דיא גרינדונג פון ארבייטער ארגאניזאציאנען, דער וואוקס פון לאדזשעס, דיא אלע בעוועגונגען זיינען נאר צייכען דער צייט, אז דער טאג פון סאציאליזמוס איז נאהענט. דער עולם הייבט אן צו פארשטעהן, אז דער סיסטעם פון קאנקורענציע איז איינגעפאלען; זיי האבען אן צו פיהלען, אז זיי זיינען ברידער און ווילען ניט פייטען איינע די אנדערע; דאס פייטען איז ניט נאר שעדליך פאר מענשליכקייט, אבער פשוט א היזק. אפילו ביזנעס־לייט האבען שוין איינגעזעהען וויא נאריש עס איז און ארגאניזירען זיך היינט אין טראסטס און קארפאריישאנס. אמת, זייער מאטיוו איז אן עגאאיסטישער, אבער זיי העלפען לערנען דעם גרויסען לעסאן. דיא וועלט הייבט אן צו פערשטעהן, דאס מיר קענען האבען רייכטהום פאר אלעמען... עס וועט נאך וואהרשיינליך נעהמען א לאנגע צייט אין דער צוקונפט איידער דער סיסטעם פון לאהן־שקלאפעריי וועט אפגעשאפט ווערן. דער געדאנקען, אז אן איינדוסטריע מוז געפיהרט ווערן צוליעב פראפיט, מוז איינגעזעהען ווערן איידער יענער טאג וועט קומען. אבער וויא ווייט פון אונז אזא צושטאנד מעג זיך זיין, דאס איז דער אידעאל, צו וועלכען מיר שטרעבען".

נאטירליך, האט מען אין טאלידא באלד אנגעהויבען צו ריידען וועגען דעם מאדנעם מענשען. אין פאליטיקס האט ער זיך ניט געמישט. ער פלעגט אבער שטענדיג שטימען פאר דעם רעפובליקאנער טיקעט. אין 1897 האט די רעפובליקאנער פארטיי זיך ניט געקענט אייניגען אויף א קאנדידאט פאר מעיאר. עס איז געווען א ביטערער קאמפף צווישען רעפובליקאנער און דעמאקראטען און דיא רעפובליקאנער מאשין האט נייטיג געהאט א קאנדידאט, וואס זאל בעקאנט זיין אלס ערליכער מאן. איינער פון דזשאונס'עס פריינד האט איהם פארגעשלאגען אלס קאנדידאט, און ביידע קליקעס פון דיא רעפובליקאנער פאליטישענס האבען זיך אויף איהם פעראייניגט..

ווען דזשאונס איז עלעקטעט געווארען אלס מעיאר איז ער נאך ניט געווען קיין סאציאליסט. ווען דעבס האט ארגאניזירט דיא סאשאל־דעמאקראסי אוו אמעריקא, דיא ס. ד. א., האט זיך דזשאונז אויך אנגעשלאסען אן דער טאלידא'ר בראנטש. נאך דעם ספליט אבער אין שיקאגא, אין 1898, האט ער זיך ניט אנגעשלאסען אן דער סאציאל־דעמאקראטישער פארטיי, וויל ער האט שוין דעמאלט פארלארען דעם גלויבען אין פאליטישע פארטייען. אבער זינט ער איז געווארען א סאציאליסט, האט ער בענוצט יעדע געלעגענהייט צו מאכען פראפאגאנדא פאר דעם סאציאליזמוס, און זיין שטימע האט געקלונגען איבערן גאנצען לאנד.

איך וויל דא איבערגעבען אייניגע שטעלען פון א רעדע, וועלכע ער האט געהאלטען אין דעטראיט ביי דער קאנווענשאן פון דער „ליג אוו אמעריקאן מיוניסיפאליטיס" (א פעראיין פון דיא מעיארס פון גרויסע שטעדט), דעם 5טען אויגוסט, 1898. זיין טהעמא איז געווען: „וואס זאל דיא שטאדט האבען איהר אייגענם?"

„זעלבסטזוכט זוכט מיט יעטווידען מיטעל, וואס מי קען זיך נור פארשטעלען, ניט צו דערלאזען דאס פאלק זאל נעמען וואס בעלאנגט צום פאלק. אבער מיר קומען געשווינד צו אזא צייט, ווען ניט בלויז א טהעאריע, נאר דיא געשיכטע אליין וועט קומען אונז צו הילפע. עפענטליכעס אייגענטהום (פאבליק־אונערשיפ) איז נאר אן אנדער נאמען פאר קאאפעריישאן. אין ענגלאנד און אין יוראפ, וואו זיי זיינען עלטער פאר אונז, האט מען שוין אנגעהויבען צו פערשטעהן, אז דיא טובה פון דעם יחיד קען פערזיכערט ווערן נאר ווען ער זוכט דיא טובה פון דעם גאנצען עולם. ווען גלאזגא, לידז און פלימוטה האבען אנגענומען שטאדטישע אייגענטהום פון סטריט־קארס, האבען זיי פארבעסערט דיא איינריכטונג, ביליגער געמאכט דעם פרייז, קירצער געמאכט דיא ארבייטס־שטונדען און געהעכערט דיא וויידזשעס. יעדע שטאדט, וועלכע נעהמט אויף זיך עפענטליכע ארבייטען, וואס דער גאנצער עולם בענוצט, פיהרט איין טעגליכע ארבייט אנשטאט דעם קאנטראקט־סיסטעם, קריגט דאדורך דיא ארבייט בעסער געמאכט, צאהלט בעסערע וויידזשעס, פערקירצט געוועהנליך דיא ארבייטס־שטונדען, און מאכט דערביי ניט

נאָר געלט. אָבער עפּעס וואָס איז פיעל וויכטיגער פאַר געלט: זיא מאַכט מענשען.

„דאָס דער קאָנקורענץ־סיסטעם איז ניט אים שטאַנד צו געבען יעדען מענשען, וואָס וויל ארביימען, א געלעגענהייט צו מאַכען א לעבען, איז יעצט אנערקענט פון אלע דענקענדע מענשען, און פּאַטריאָטישע לייט שטרעבען איבעראל צו א פערבעסערטער סאָציאלער אָרדנונג, וואָס אָנשטאָט צו פערניכטען מאַסען, כדי דערמיט אויפצוהויבען א קליינעם צאָהל מענשען, וועט געפינען א פּלאַן ווי אזוי אלע וואָס ווילען ארבייטען, זאָלען לעבען וויא עס פּאַסט פאַר בירגער מיט זעלבסט־רעספּעקט אין א רעפּובליק פון גלייכע מענשען.....

„דער עולם הויבט אָן צו פערשטעהן, אז דיא קוועלע פון יעדען רייכטהום איז ארבייט, שווערע שוויציגע ארבייט. און ווען מען פערשטעהט דאָס, דעמאָלט ווערט קלאָר, אז יענע, וואָס ארבייטען ניט, פּראָדוצירען ניט קיין רייכטהום; דיא אלע פיין־געשפּונענע טהעאָריעס וועגען קאַפּ־ארבייט און קאַפּיטאל קענען דאָס ניט אָפּלייקענען. מען הויבט אָן איינצוזעהן, אז דיא „קעפּטענס פון אינדוסטריע (*) האָבען אזוי געשיקט פערזאָרגט זיך, דאָס דיא ארבייטער, וואָס פּראָדוצירען דעם גאַנצען רייכטהום, האָבען היינט־צוטאָג ניט נאָר קיין געהעריגען חלק דערפון, נאָר א סך פון זיי האָבען אפילו קיין פּלאַץ ניט, וואו צו שטעהן אויף דער ערד. אומעטום אין דעם גרויסען לאַנד פון אונפּערגלייכבארען רייכטהום, געפינט איהר מענשען, פלייסיגע, אָרענטליכע מענשען, וואָס ווילען ארבייטען, זיינען אָבער געצוואונגען צו טרעמפּען לײדיג און צו בעטען, ניט א חלק פון דעם רייכטהום, וואָס זייערע הענד האָבען פּראָדוצירט, נאָר דיא לאַסקע מען זאָל זיי לאָזען ארבייטען כדי זיי זאָלען נאָך מעהרער צולייגען צו דעם רייכטהום, וואָס זיי קענען ניט געניסען, און דאדורך זאָלען זיי און זייערע עופה'לאך קריגען א שטיקעל ברויט און ניט שטארבען פאַר הונגער....

„בעטלען און ערלויבניס צו האָרעווען איז ניט קיין נייער געשעפט. דאָס איז אָבער געגען יעדען גערעכטען בעגריף פון דעמאָקראטי און ברידערליכקייט. און פּאַסט זיך ניט מיט דעם, איז מיר זיינען כלומרשט א רעפּובליק פון גלייכע מענשען.....

„דיא גרויסע פראַגע, וועלכע דרינגט אין פאָרדערגרונד אין דעם לאַנד איז דיא פאָלגענדע: „צו זאָל דיא שטאָדט זיין איהר אייגענע בעל הבית'טע, אָדער זאָל זי געהערן צו פּריוואַט־פּערזאָנען? זאָלען דער טעלעגראַף און דיא אייזענבאהנען בעלאַנגען צו דער רעגירונג, אָדער זאָל דיא רעגירונג בעלאַנגען צו יענע קאָרפּאָריישאָנס? דיא געפאַהר פאַר אונזער רעגירונגס־אָרדנונג איז ניט פון יענע קלאַסען, וועלכע מען רופט געוועהנליך געזעץ־ברעכער, דיא געפאַהר ליגט אין דער געזעצלאָזיגקייט פון קאַפּיטאל, און דער אנארכיע פון דיא קאָרפּאָריישאָנס, און דיא פראַגע, אויף וועלכע דער אמעריקאנער פאָלק וועט אין קורצען מוזען געבען אַן אויסדריקליכע אנטוואָרט, איז: צו קען מען מאַכען עס זאָל זיין א געזעץ פאַר דעם קאַפּיטאל?....

„איך גלויב דיא צייט איז נאָהענט, ווען מיר וועלען איינזעהען, אז דלות מאַכט שיכורים ניכער איידער דאָס שיכור'ן איז דיא אורזאַכע פון דלות. און אויב מיר וועלען פאָרטזעצען אונזערע אונטערזוכונגען אויף א לאָגישען וועג, וועלען מיר געפינען, אז דער בעטלער געהערט צו איין פּאָר מיט דעם מיליאָנער, און דערפון קען מען זיך ניט אויסדרעהען: אויב מיר ווילען האָבען מיליאָנערען, מוזען מיר האָבען בעטלער.....

„דיא צייט פאָדערט פון אונז אלס פאַרשטעהער פון דיא אמעריקאנער שטעדט, אז מיר זאָלען זיך שטעלען דיא אויפגאבע אזוי צו פאַרענדערן אונזער סיסטעם, אז דורך קהל'שען אייגענטהום זאָל דער פאָלקסרייכטום אומגעקעהרט ווערן צו יענע, וועלכע האָבען איהם געשאפען. איך גלויב, אז עס איז נויטיגער פאר אלצדינג דאָס פאָלק זאָל אויפגעקלערט ווערן איבער קאָאָפּעריישאָן אין דער געזעלשאפטליכער ארבייט.

„ארבייטער־טראָבלס וועלען נעהמען אַן ענד אין אונזער ציוויליזאציאָן, ווען עס וועט אויפגעהן דיא זון פון קהל'שען אייגענטהום. האָט ווער געהערט פון א סטרייק אין דעם פּאָסט־אָפיס? מיר האָבען אָבער אלע ווייל־ע סטרייקס אויף דיא סטריט־קארס, ביי דיא געזקאָמפּאניעס, אויף דיא אייזענבאהנען, איבערהויפּט סטרייקס פון אלערליי ארבייטער, וועלכע דינען ביי א פּריוואַט־פּערזאָן. אָבער וואו דאָס

(*) דער אויסדרוק שטאַמט פון קאַרנעגיע'ן; מיט דעם נאָמען בעצייכענט ער דיא קאַפּיטאַליסטען.

פאלק בעדיענט זיך אליין, דורך קהל'שע איי־נענטהום, ווייס דאס פאלק, וויא מען דארף זיך מיט לייטען בענעהן; דערפאר האבען מיר אנ־שטענדיגע בעדינגונגען פאר דיא ארבייטער, מיר האבען ווידזשעס וואס מען קען פון זיי מאכען א לעבען".

דיזע רעדע האט דזשאונס געהאלטען פאר א פערזאמלונג פון מעיארס, וואס זיינען כמעט אלע עלעקטעד געווארען אלס פערטרעטער פון קאפיטאליסטישע אינטערעסען.

וואס איז דיא פעולה דערפון? וועט איהר זאגען — האט ער זיי מיט זיין רעדע איבער־צייגט? דיא פעולה איז דיא זעלבע, וויא ווען דיא ערשטע דייטשע סאציאליסטישע דעפוטא־טען האבען געהאלטען רעדען אין רייכסטאג: זיי האבען גערעדט איבער דיא קעפ פון דעם רייכסטאג צו דעם גאנצען פאלק. דזשאונז האט אבער אויך זעהר אפט גערעדט פאר אר־בייטער־פערזאמלונגען. איך וועל אייך געבען אן אויסצוג פון זיינער א רעדע ביי אן ארביי־טער־פערזאמלונג אין סינסינעטי, דעם 19טען מיי, 1899:

„איך וויל אייך אויפמערקזאם מאכען אויף דעם באנקראט פון דעם סיסטעם פון פריוואט־אייגענטהום אין דער פערוואלטונג פון דיא קוילען־גרובען פון דיזען לאנד. ווען איהר וויכט בעווייזע, קוקט אויף הייזעלטאן, וואו דרייסיג אונעבוואפענטע מענשען זיינען פאר־א־יאהרען דערשאסען געווארען, ווערענד זיי זיינען פריד־ליך געגאנגען איבערן גאס. קוקט אויף ווער־דען, איליגאאיז, וואו דרייצעהן מענער האבען אויפגעאפפערט זייערע לעבענס אין א פערזוך צו קריגען ארבייט און צו מאכען א לעבען. הערט זיך צו צו דעם פאטעטישען וויינען פון דיא ווייבער און קינדער פון זעקס הונדערט מיי־נערס אין דער שטעדטעל דזשאבז (*) אין אונזער סטייט אהייא, וועלכע האבען אין פינף מאנאטען געהאט סך הכל צוויי און צוואנציג טעג ארבייט. קענען דיא לייט זיין פאטריאטיש? קענען זיי זינגען: „מיין לאנד, מיין זיסע לאנד פון פרייהייט"? פרייהייט? וואס'ערע פריי־הייט? צו עקזיסטירען פון דארע ברויט און צו לעבען וויא א הונט! איך קען ניט איינזעהן קיין אנדער סעטלעמענט פון דיא שטענדיגע טראבלס אין דיא קוילען־גרובען סיידען דיא רעגירונג זאל זיין דיא בעל־הבית'טע איבער אלע קוילען־גרובען און זאל זיי פערוואלטען פאר דעם בענעפיט פון דעם גאנצען פאלק....

„איך האב דערלעבט צו זעהען, אז דער סא־ציאליזמוס איז א רעספעקטאבלער ווארט און א סאציאליסט איז א רעספעקטאבלע פערזאן. איך גלויב, אז דיא לייזונג פון דער סאציאלער פרא־גע ליגט אין קהל'שען אייגענטהום".

אין אינטערוויוס און צייטונגס־ארטיקלען, וועלכע זיינען ערשינען אין אזעלכע וויים־פער־ברייטעטע צייטונגען וויא דער „ניו יארק דזשורנאל" און דער „שיקאגא רעקארד", האט דזשאונז פריהער פאר ווילשייערן אויפגעשטעלט דיא פאדערונג, אז דיא טראסטס זאלען איבער־גענומען ווערן פון דעם גאנצען פאלק. דיא אסאסיאייטעד פרעס, וועלכע ליפערט דעפעשען פאר אלע גרויסע טעגליכע צייטונגען אין אמע־ריקא, האט דעם 20טען דזשון, 1899, איבערגע־געבען דעם פאלגענדען אינטערוויו מיט דזשאונז'ען:

„איך זעה אין דעם וואוקס פון דיא טראסטס א צייכען פון א וואקסענדער בעוועגונג אין דער ריכטונג פון קאלעקטיוויזמוס. דער טראסט איז דיא אמעריקאנער ברודערשאפט לימיטעד (דאס הייסט א פריוואט קאמפאניע). דער טראסט גרייט צו דעם וועג, ער ווייזט דער געזעלשאפט דיא מעלות פון אסאסיאיישען אין אינדוסטריע, אין פראדוקציאן אזוי וויא אין פערטהיילונג.... דער טריאומפף פון די טראסטס איז א פארטשריטליכע עקאנאמישע ענטוויקלונג. און עס איז אונזער אויפגאבע ניט צו פערניכ־טען זיי, נאר צו בענוצען זיי צום וואהל און בעסטען פון דעם גאנצען פאלק.... מיר מוזען אויסמעקען דעם ווארט „לימיטעד" פון דער גרויסער אמעריקאנער ברודערשאפט און מיר מוזען ווערן די אייגענטהימער און פערוואלטער פון דעם טראסט צו גונסטען פון דעם גאנצען פאלק, אזוי וויא מיר אייגענען און פערוואלטען היינט דעם פאסט־אפיס־טראסט. דער פראפיט, וועלכען דיא טראסטס מאכען, געהערט צו דער געזעלשאפט.... דיא בעוועגונג צו גונסטען פון מוניציפאל אייגענטהום, פון קהל'שען אייגענ־טהום, פון יעדער ארט קאאפעריישאן, ווייזט דעם וועג, דורך וועלכען דער פאלק וועט קריגען זיין אייגענס. ווען דער פאלק וועט ווערן פאל־שטענדיג אויפגעקלעהרט, וועט ער איינפאך צו־ריקנעהמען אויף א רעגעלמעסיגען וועג זיין איי־גענס, וואס איז ארויס פון זיינע הענט און גע־ווארען פריוואט־אייגענטהום. דער פאלק וועט

(*) דיא שטעדטעל רופט זיך „דזשאבז".

האָבען און פיהרען זיין אייגענעם טראָסט. דער נאָמען פון דעם טראָסט וועט זיין „דהי קאָאָפּערייטיוו קאָמאָנוועלטה“.

אזוי האָט גערעדט סעמיועל דזשאָונז. און ווען דאָס איז ניט סאָציאַליזמוס, דאַן ווייסט איהר אליין, ליבע פריינדע, ניט, וואָס איז סאָציאַליזמוס. אין פראנקרייך וואָלט ער אלגעמיין אנערקענט געוואָרען פאר אן אונאבהענגיגען סאָציאַליסט, און מען וואָלט איהם אפּלאָדירט, וויא דזשאָרעס'ען. דאָ, אין אָמעריקא, האָט מען א מיטגליד פון דער סאָציאַליסטישער פארטיי, דאָקטאָר פייל, אויפגעפאָדערט ער זאָל רעזיגניערען פון דער פארטיי, ווייל ער האָט אָנגענומען אן אונבעצאָהלטען אמט אלס פּקול־טראָסטי פון דעם „קאפּיטאליסטישען“ מעיאָר סעמיועל דזשאָונז! „אָ, הייליגע איינפאלט!“ (וויא יאָהאן גוס האָט געזאָגט.)

יצחק אייזיק בן אריה צבי הלוי.

(שלום פּאָלנט).

דאָס שעהנע בלייבט.

איך וויים ניט וויא דיא וועלט וועט אויסזעהן שפּעטער,
צו וועלכען ראַנג עס וועט דער מענש איהר ברייננען,
איך וויים נאָר, אז דער בוים וועט טראָגען בלעטער,
דיא בלומען וועלען בליהען, פעגעל זינגען.

אין הימעל וועלען גלימצערען דיא שטערען,
דער מאָנד וועט זיס מאַכען דיא נעכט דיא טריבע,
און טיעף אין הארץ וועט קיינמאָל זיך פערצעהרען
דער געטליך ריינער פלאַם פון וואהרע ליעבע.

דאָס אלין, מיין זעעלע, אלין וואָס דו קענסט וויסען,
וואָס דו האָסט ליעב, דאָסוועט קיין מאכט צושטערען,
און וואָס דו קענסט, דאָס אלין זאָלסטו געניסען,
דען שענער וועט דאָס לעבען מעהר ניט ווערען.

אין דער נאַטור געפינסטו דיין פערלאַנגען,
און אין דער ליעבע — דיינע בעסטע פריידען,
דו קענסט דעם העכסטען הימעל נאָר דערלאַנגען
געניסענדיג דיא הערליכקייט פון ביידען.

מ. ר.

די טעראריסטישע בעוועגונג

און די פארטיי „סאָציאַליסטען רעוואָלוציאָנערען“ אין רוסלאַנד.

„אין קאמפף וועסטו דיין רעכט ערווערבען.“

געדיינקט איהר די ווערטער פון יענער טרויער־ליעד און אויך האָפנונגס־ליעד, פון יענע ליעד פון קאמפף, מיט וועלכע די נאַראָדאָוואָלצעס פון אמאָליגע יאָהרען פלעגען בע־גלייטען צו אייביגער רוה זייערן א קאמעראד, וואָס איז געפאלען אין קאמפף פאר פרייהייט און רעכט?

„עס וועט קומען די געבענשטע צייט,
ווען פון אונזער געביין
וועט אויפשטעהן א מעכטיגער ראַכע־נעהמער
און שטאַרקער פון אונז וועט ער זיין!“

וויא א טרויער־מארש האָט געקלונגען דיזע ליעד, ווען זיא איז געזונגען געוואָרען פון די אלטע רעוואָלוציאָנערען, אָבער אויך וויא א נבואה, וויא אן אויפמונטערונג און בעגייסטע־רונג פאר די פערבליבענע, פאָרטצוזעצען די אייביגע מלחמה פאר א בעסערע וועלט.

נאָך די בראווע קעמפפע פון דער „נאַ־ראָדנאיא וואָליא“, וועלכע האָבען געענדיגט זיך מיט דעם פּראָצעס פון הערמאן לאָפּאטין, זיינען אָנגעקומען צייטען פון שטיל־שטאנד אין דער רוסישער בעוועגונג. און ווער עס האָט דורכגעלעבט די צייי־טען פון דעם דריטען אלעקסאנדער'ס הערר־שאפט אין רוסלאנד, יענער געדענקט, וואָס פאר א גייסט פון פעסימיזמוס עס האָט געשוועבט איבער די קעפּ פון דער רוסישער יוגענד. אז עס האָט געמאכט דעם איינדרוק, דאָס אלע בראווע קעמפפע זיינען געוועזען אומזיסט און דאָס אָהן א סליאר זיינען פערשוואונדען די אָפּפער פון דער גייסטרייכער און העלדישער רוסישער יוגענד פון די נאַראָדאָוואָלטשעסקע צייטען.

אָבער אזוי האָט זיך נור געקענט דוכטען דעם קורצזיכטיגען. עס קענען ניט אוועק אומ־זיסט אזעלכע גייסטיגע קרעפטען, וועלכע זיינען באַוואונדערט געוואָרען אין קאמפף און עס קענען ניט אָבגעווישט ווערען אין דער געשיכטע און פערשווינדען אָהן א סליאר די שטרעבונגען פון אָפּפערוויליגע יונגע גבורים, וועלכע האָבען אזוי עהרליך אוועקגעגעבען זייער לעבען אין קאמפף פאר א פרייערע וועלט. ניט אומזיסט זיינען געוועזען די אָפּפער, ניט פערניכטעט זיי־נען געוואָרען יענע שטרעבונגען. די סאָציאלי־סטישע געדאנקען, וועלכע זיינען פערזייט געוואָ־רען, די אידעען פון פרייהייט, וועלכע זיינען געפּרעדיגט געוואָרען, די העלדען־קעמפפע, וועלכע זיינען געפיהרט געוואָרען, זיינען ניט פערלאָרען געגאנגען. א שטילע ארבייט איז אָנ־געגאנגען נאָך דעם וויא די העלדען פון דער „נאַראָדנאיא וואָליא“ זיינען אראָפּ פון דער פּאָ־ליטישער סצענע.

דער קאפּיטאליזמוס האָט זיך אין די לעצטע פּאָר צעהנדליג יאָהר אָנגעהויבען שטארק צו ענטוויקלען אין רוסלאנד, עהנליך צו די איבעריגע לענדער פון וועסט־איירָאָפּא; אין די שטעדט איז ענטשטאנען א בעפעלקע־רונג פון פאבריק־ארבייטער; די מיטלען אין קאמפף פון ארבייט געגען קאפּיטאל, וועלכע זיי־נען אָנגענומען געוואָרען פון דער ארבייטער־מאסע אין אלע לענדער, האָבען זיך צוגעפּאסט אויך צו רוסלאנד און האָבען געמוזט אריינדרינ־גען דורך די אומשטענדען אליין אין דעם צאר'ס מדינה. דיזע מיטלען זיינען פון ציעל־בעוואוסטע ארבייטער און סאָציאַליסטען גע־פּרעדיגט געוואָרען אין דער שטיל און מיט די שרעקליכסטע שווערקייט. אָבער זיי האָבען זיך פערברייט אין אלע פלעצער, וואו עס איז נאָר דאָ א שטאָדטישע פאבריטשנע ארבייטער־מאַ־סע. ארבייטער האָבען זיך פערבונדען, סטרייקס זיינען ארויסגערופען געוואָרען, און עס האָט זיך ענטוויקעלט אין די ארבייטער דורך דעם אונ־פערמיידליכען קאמפף און דורך דער פּראָפּאָ־גאנדא דאָס, וואָס מען איז געוועהנט צו בעצייי־כענען אלס קלאסען־געפיהל אָדער קלאסען־בע־וואוסטזיין.

אין דער זעלבער צייט איז אָנגעגאַנגען א שטאַרקע פּאָלעמיק אין דער רוסישער ליטעראַטור. דיא פּראַגע, אויב רוסלאַנד מוז דורכמאַכען אלע שטופען פון ענטוויקלונג אויף דעם זעלבען אופן וויא עס זיינען דורכגעגאַנגען דיא איבעריגע לענדער פון אייראָפּאַ, אָדער, צו פערדאַנקען איהרע בעזונדערע אייגענשאַפטען, קען זיא דורכמאַכען דיא זעלביגע ענטוויקלונג שנעלער און אויף אַן אַנדער שטייגער; דיא פראַגע, אויב רוסלאַנד אַלס א לאַנד פון אַגריקולטור, וואו 90 פּראָצענט פון דער אַרבייטענדער בעפעלקערונג זיינען לאַנד־אַרבייטער, בויערן, קען ערלייזט ווערן דורך דעם קאַמפּף פון דעם פאַבריק־אַרבייטער בלויז, און אויב עס קען זיך דאָרט ענטוויקלען דער קאַפּיטאַליזמוס וויא אין דיא אינדוסטריעלע לענדער. אַז דיא לאַנד־בעפעלקערונג זאָל זיך פערוואַנדלען אין שטאָדטישען פאַבריק־פּראָלעטאַריאַט אָדער אַרבייטער־פּראָלעטאַריאַט; די פּראַגע, אויב די עקאָנאָמישע אומשטענדען זיינען ווירקענדער אין דער מענשליכער געשיכטע פון ענטוויקלונג, אָדער אידעען שפּילען די בעדייטענדסטע ראָלע אין דיזער געשיכטע; דיא פּראַגע, אויב דער גליק פון דעם איינצעלנעם און זיין אונאָבהענגיגקייט איז דער צוועק פון מענשליכען שטרעבען אָדער דער כּלל געזעלשאַפט איז דער הויפּט־צוועק; און נאָך הונדערטע פראַגען, וועלכע זיינען שייך צו דיזע; פּראַגען פילאָזאָפישע, עקאָנאָמישע, פּאָליטישע, סאָציאַלע און היסטאָרישע זיינען בעהאַנדעלט געוואָרען אויף דעם ברייטעסטען אופן אין דיא ערנסטע זשורנאַלען. א שאַרפע פּאָלעמיק איז געפיהרט געוואָרען פון אַזעלכע גייסטרייכע שריפטשטעלער וויא מיכאַילאָווסקי, קאַרעיעוו, ניקאָלאַי אָן, פּעטער סטרואווע און פיעלע אַנדערע. עס האָבען זיך צוטהיילט דיא נאַראָדניקעס אויף איין זייט און דיא אָרטהאָדאָקסישע מאַרקסיסטען, און דערנאָך אויף דיא נעאָ־מאַרקסיסטען, אויף דער אַנדער זייט. א בעלעהרענדע ליטעראַטור איז אַזוי בעשאַפען געוואָרען, וועלכע האָט געגעבען דיא גייסטיגע נאַהרונג פאַר דיא מוחות פון דער געבילדעטער יוגענד.

דיא סאָציאַליסטישע ליטעראַטור און דיא בעוועגונג אין דיא איבעריגע לענדער האָבען אונפערמיידליך געמוזט אין דער זעלבער צייט ווירקען אויך אויף רוסלאַנד. עס זיינען אַוועקגעגאַנגען יאָהרען אין דיזער שטילער אַרבייט, וועלכע האָט וואָס ווייטער אַלץ מעהר געמוזט אויפהערען שטיל צו זיין. אין דיזער צייט איז אויפגעטהאָן געוואָרען פיעל אָרגאַניזירונגס־אַרבייט. עס האָבען זיך געגרינדעט די שטאַרקע רוסישע סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, דיא פּוילישע פּאַרטיי און דער בעריהמטער אידישער „בונד“; אין יעדער שטאָדט און שטעדטעל האָבען זיך פערבונדען אַרבייטער און געלערנטע זיך צו בעוועגען, ביז עס איז מיט איין מאָל ענטשטאַנען פון דיזע אומשטענדען אַליין א פאָדערונג פיר א ברייטערע, אָפענערע, ווייטערע טהעטיגקייט, א מעהר רעוואָלוציאָנערע, וועלכע זאָל ניט בלייבען פערשלאָסען אין ענגע ראַמלעך.

און אין דער צייט, ווען דיזע אינערליכע ענטוויקלונג איז אָנגעגאַנגען און האָט זיך אַלץ שטאַרקער און אַלץ ווייטער פערברייטעט, איז דער אינערליכער פּאָליטישער צושטאַנד פון רוסלאַנד ניט נאָר געבליבען דער זעלביגער, נור האָט זיך נאָך פערערגערט, ווייל ער האָט אויפגעהערט אין גאַנצען צו קענען זיין מעגליך נאָך דיא נייע אומשטענדען; דיא אומשטענדען האָבען פּשוט איבערגעלעבט דיא פּאָליטישע הערשאַפט. דיא רעגירונג פון דעם דריטען אַלעקסאַנדער און פון דעם צווייטען ניקאָלאַי האָט דאַרום אָנגעווענדעט דיא שטרענגסטע קרעפטען אונמעגליך צו מאַכען דיא ענטוויקלונג פון רוסלאַנד. זעהענדיג, אַז דער אַבסאָלוטער מאָנאַרכיזמוס איז אין געפאַהר, האָבען דיא מיניסטאָרען געזוכט דורך אַזאַ געוואַלד איהם אויפצוהאַלטען. אַז עס זאָל פערשווינדען אין דיא געדאַנקען פון דיא געבילדעטערע קלאַסען יעדע האָפנונג אויף וועלכע עס איז רעפאָרמען, אַז עס זאָלען אויסגעוואָרצעלט ווערן דיא אידעען, וועלכע זיינען געזעעט געוואָרען פון דיא אַלטע קעמפּפער פון דיא 70־ער און 80־ער יאָהרען.

פון אַזאַ צוזאַמענשטויס פון דיא ענטוויקעלטע אומשטענדען מיט דער עקסטרימער רעאַקציאָן פון דער רעגירונג האָט געמוזט ענטשטעהן א בענייטע רעוואָלוציאָנערע טהעטיגקייט. דיא טראַדיציעס פון דער „נאַראָדנאַיא וואָליא“ מיט זייער שאַרפען רעוואָלוציאָנערען גייסט האָבען זיך אָבגערופען ווידער אין דיא הערצער פון דער שטודירענדער יוגענד; דיא פערבליבענע, אונטערדריקטע קעמפּפער פון דיא פריהערדיגע יאָהרען האָבען אין זיך דערפיהלט נייע כּוחות און האָבען דערזעהען, אַז זיי זיינען ניט אַליין. אַז עס איז שוין צייטיג געוואָרען א בעוואוסטע אַרבייטער־מאַסע . אַז דאָס פאָלק

אליין איז שוין ניט דאָס, וואָס געווען מיט א פּאָר צעהנדליג יאָהר צוריק. אז דיא בויערן זיינען ביז א געוויסען גראד אויף ניט דיא אונבעוועגליכע מאסע פון דיא אמאָליגע יאָהרען, אז מעהר אויערן הערען זיך צו, מעהר מוחות דענקען און מעהר הערצער פיהלען. און עס האָבען זיך געגרינדעט ריין רעוואָלוציאָנערע אָרגאניזאציאָנען, וויא דיא „יוזשנאיא פארטיא סאָציאליסטאָוו רעוואָלוציאָנעראָוו“ און „סעווערני סאָיוז סאָציאליסטאָוו רעוואָלוציאָנעראָוו“.

דיא ערשטע אָרגאניזאציאָן האָט געהאט אלס פּראָגראם אָנצופיהרען א ברייטע מאסען־בעוועגונג צווישען דיא פאבריק־ארבייטער אין דיא שטעדט און אויך שאפען א ברייטע בעוועגונג צווישען דיא בויערן אין דיא דערפער; דיא צווייטע אָרגאניזיציאָן האָט זיך געשטעלט אלס אויפגאבע צו פיהרען א דירעקטען קאמפף געגען דער דעספּאָטישער סאמאָדערזשאוויע, און דיזער קאמפף זאָל שטעהן אין פערבינדונג מיט דער מאסען־בעוועגונג פון דיא ארבייטער. א לעבעדיגע טהעטיגקייט האָט זיך ענטוויקעלט אומעטום. וואו עס זיינען נור געווען יונגע מענשען מיט אָנגעזאמעלטע קרעפטען, וועלכע האָבען געפיהלט, אז מען דארף צו וואָס צולייגען דיא כוחות.

אונטער אזא צושטאנד האָבען זיך אָנגעהויבען דיא אויסערגעוועהנליכע טיראנישע אונטערדריקונגען פון דער רעגירונג אין דיא אוניווערזיטעטען אין 1899. דיא מאסען ארעסטען, וועלכע זיינען געמאכט געוואָרען, דיא פּאָליציייסקע גוואלד וועלכע מען האָט אריינגעבראכט אין אוניווערזיטעט געגען דיא סטודענטען, דער אָבגעבען סטודענטען פאר סאָלדאטען אלס בעשטראָפונג—דאָס אלעס האָט געווירקט וויא אויל אויף פייער. דעמאָנסטראציעס פון ארבייטער מיט סטודענטען, בונטען פון בויערן, אָפענע געשרייען „דאָלאָי סאמאָדערזשאוויע!“ מארשען מיט רויטע פאָהנען, סכאָדקעס (אסיפות) מיט הויכע געזאנג פון רעוואָלוציאָנערע ליעדער האָבען אָנגעהויבען זיין אויפ'ן טאגעס־אָרדנונג. דיא ערביטערטע רעגירונג האָט זיך א נעהם געטהאָן מיט אן אויסערגעוועהנליכער גוואלד צו פערטרינקען דאָס אלעס אין בלוט. אין דער קאָזאצקער נאגאיקע, אין דיא קוילען פון סאָלדאטען, אין פערשמייסען ביז טויט האָט זיא איצט געזוכט איהר איינציגע רעטונג. און דורך דעם קאמפף האָט אָנגעהויבען אלץ העכער און העכער צו שטייגען דער רעוואָלוציאָנער־גייסט, דער גייסט פון ווידערשטאנד. עס איז נאָך ניט געקומען צו אָרגאניזירטען טערראָר פון דיא רעוואָלוציאָנערען, אָבער טערראָר האָט שוין געשוועבט אין דער לופטען; זיין נויטווענדיגקייט האָט זיך שוין געפיהלט אין דיא הערצער פון דיא נאָבעלע זעעלען, וועלכע האָבען ניט געקענט אריבערטראָגען דיא ערניעדריגונג און בעליידיגונג פון זייער מענשען־ווירדע, דיא פערגאָסענע בלוט פון זייערע הונדערטער ברידער און שוועסטער, דיא מאסען־ערמאָרדונג פון הונגעריגע ארבייטער.

פּ. קארפּאָוויטש

עס דערהערט זיך שוין דער שאָס פון לאגאָווסקי געגען פּאָביעדאָנאָסצעוו. אין וועמען מען האָט געזעהען דיא פערקערפּערונג פון דעם פינסטערן גייסט פון דער דעספּאָטישער רעגירונג. לאגאָווסקי'ס אטענטאט איז ניט געלונגען; אָבער עס איז געלונגען קארפּאָוויטשען צו דערשיסען דעם קאָזאצקען אונטערריכטס־מיניסטער באָגאָליעפּאָוו, וועלכער האָט איינגעפיהרט דיא נאגאיקע אָנשטאָט פרייע בילדונג אין אוניווערזיטעט. וויא א מעכטיגער רוף פיר פייערנע, טעראָריסטישע טהעטיגקייט האָט געווירקט דער שאָס פון קארפּאָוויטשעס רעוואָלווער. קיינער האָט זיך ניט געוואונדערט. דיא רוסישע געזעלשאפט. ווי זיא שטעהט און געהט, פאָרטגעשריטענע און ניט פאָרטגעשריטענע, זיינען ניט איבערראשט געוואָרען פון דיזען טערראָריסטישען אקט. עס איז געשעהען דאָס, וואָס האָט געדארפט געשעהען, אזוי וויא אלע וואָלטען עס ערווארטעט און וואָלטען געפינען

דאָס פאר גאנץ זעלבסטפערשטענדליך. אזוי שטארק איז געווען דער כעס פון אלעמען געגען דעם פערהאסטען מיניסטער.

עס האט זיך אין דער לופט דערפיהלט, וויא דיא אָנקונפט פון נייע צייטען, פון שטורמדיגע צייטען, וועלכע וועלען צוטרייסלען גאנץ רוסלאנד. עס האט זיך געפאָדערט א מין נייע רעוואָלוציאָנערע פּראָגראם, א דירעקטער געוואלטיגער קאמפּף געגען דער געוואלט פון דער רעגיערונג; עס האט זיך געפאָדערט א פעראייניגונג פון אלע רעוואָלוציאָנערע קרעפטען, וועלכע זאָל קענען ניט נור פיהרען אן אונגעהייער מעכטיגע אַרבייטער אין בויערן בעוועגונג, וועלכע זאָל ניט נור אָנטרייבען א ווייטע און ברייטע פּראָפּאגאנדא אין דיא שטעדט און צו'לאנד, זאָנדערן זאָל אויך קענען פערטהיידיגען זיך מיט רעוואָלוציאָנערע מאכט, דערלאנגען קלעפּ דער דעספּאָטישער הערשאפט, וועלכע פערפלייצט מיט בלוט יעדע טהעטיגקייט, יעדען שטרעבען, יעדע פאָדערונג פון מענשליכע רעכטע.

פון דיזע פאָדערונגען איז ארויסגעקומען דיא פעראייניגונג פון דיא ביידע אָרגאניזאציאָנען „יוזשנאיא פּארטיא כּאָציאליסטאָוו רעוואָלוציאָנעראָוו" מיט דעם „סעווערני סאיוז ס. ר." זיי האבען זיך ביידע צונויפגעשמאָלצען אין איין סאָלידע רעוואָלוציאָנערע אָרגאניזאציאָן, דיא „פּארטיא סאָציאליסטאָוו רעוואָלוציאָנעראָוו", מיט דער פולער פּראָגראם פון דיא ביידע אָרגאניזאציאָנען צוזאמען.

דיא פּראָגראם בעשטעהט, אין קורצען גערעדט, אין א ברייטער און ווייטער מאסען־בעוועגונג פון דיא ארבייטער, פערבונדען מיט א מאסען־פּראָפּאגאנדא צווישען דיא בויערן און דאצו א דירעקטען קאמפּף מיט רעוואָלוציאָנערע מיטלען, מיט וואפען אין דיא הענד, מיט ווירקענדע טהאטען געגען דער סאמאָדערזשאווגער רעגירונגס־מאשין.

א ברענענדע, נערוועזע, פיבערהאפטע טהעטיגקייט האט אָנגעהויבען דיזע פּארטהיי; גרופּען האבען זיך געבילדעט אומעטום, אָרגאניזאציאָנען האבען זיך געגרינדעט, בעזונדערע גרופּען האבען זיך פעראייניגט; נייע קרעפטען זיינען צוגעצויגען געוואָרען; נייע פּלענער זיינען דיסקוטירט געוואָרען — א לעבעדיגע טהעטיגקייט איז אָנגעגאנגען, וואו נור עס איז געווען דיא מינדעסטע מעגליכקייט דורכצופיהרען מיט דעם רעוואָלוציאָנערען גייסט. וויא א נעץ וואָלט פערשפּרייט דיא פּארטיי פון סאָציאליסטען־רעוואָלוציאָנערען איבער דער ווייטע און גרויסער מדינה. א מין צויבערהאפטער, וואונדערבארער גייסט פון קאמפּף האט ארומגעכאפּט גאנץ רוסלאנד. דער קריטישער מאָמענט, דיא געפעהרליכע לאגע, דיא געוואלדיגע פערפאָלגונגען פון דער רעגיערונג האבען אזא טהעטיגקייט געמוזט ארויסרופען אין דיא אָנגעזאמעלטע יונגע כוחות.

* *

פּרינציפּיעל האבען דיא מיטגליעדער און פיהרער פון דיזער פּארטיי שוין לאנג אנערקענט דיא אָנווענדונג פון טעראָר אונטער אזעלכע אומשטענדען, וויא עס קומט אויס צו פיהרען א בעוועגונג אין רוסלאנד. עס האט זיך יעצט נור געהאנדעלט אום דעם, וועלכער מאָמענט עס זאָל אויסגעוועהלט ווערן, אום דיזע טאקטיק אָנצופאנגען און וויא צו אָרגאניזירען דיא טעראָריסטישע טהעטיגקייט, אז זיא זאָל בריינגען די בעסטע רעזולטאטען און אין דער זעלבער צייט דעם קלענסטען פערלוסט פון קרעפטען. היינט ווער זאָל אויף זיך נעהמען דיא איניציאטיווע, דיא גאנצע פּארטיי אָדער א גרופּע פּרייוויליגע מיטגליעדער פון דער פּארטהיי (*).

נאָך לאנגע בעראטהונגען און נאָך דעם וויא אין פּרינציפּ האט דיא גאנצע פּארטיי אנערקענט טעראָריסטישע מיטלען אלס א טהייל פון דער טאקטיק, האט זיך געגרינדעט דיא „באָיעוואיא אָרגאניזאציא", וועלכע בעשטעהט פון א פּרייוויליגע אָבגעזונדערטע גרופּע מיטגלידער פון דער פּארטהיי.

אין סעפּטעמבער, 1901, האט דיזע גרופּע אָנגעפאנגען איהר טהעטיגקייט און האט פאָראורטהיילט צו טוידט דיא מיניסטאָרען, סיפּיאגין און פּאָביעדאָנאָסצעוו. סיפּיאגין, וועלכער איז געווען דיא פערקערפּערונג פון טיראנײ, פון דעם רעגיערונגס־קנוט, און פּאָביעדאָנאָסצעוו, וועלכער איז דיא פערקערפּערונג פון דעם פינסטערן גייסט פון דער דעספּאָטישער מאָנארכיע.

עס וואָלט דאָ פערנעהמען צו פיעל פּלאץ אריינצוגעהן אין דיא איינצעלהייטען, וויא דיזע גרופּע האט נאָכגערעכנעט יעדען שריט, יעדען מאָמענט, יעדען אומשטאנד, אז אן אטענטאט זאָל אנדערש ניט געמאכט ווערן, סיידען ער זאָל בריינגען דיא געווינשטע רעזולטאטען, ד. ה., אז ער זאָל זיין גערעכטפערטיגט נאָך דיא אומשטענדען און זאָל מאכען דיא נויטיגע ווירקונג,

*) וויעסטניק רוסקאָי רעוואָלוציאי" נומער 3.

אום אלע זאָלען קענען פערשטעהן, אז דאָס איז ניט געמיינט געוואָרען בלויז צו הרג'ענען א בייזען מענשען, א שעדליכען מענשען, זאָנדערן אז דאָס איז דערלאנגט געוואָרען א קלאַפּ דער סיסטעמע פון רעגירונג, וועלכע איז אויסגעדריקט אין דער בעשטימטער פערזאָן.

ווען עס האָט פּאסירט דיא גרויסע דעמאָנסטראציע פון דעם 3טען מערץ, וועלכע עס האָט אזא רושם געמאכט אומעטום. ווען עס האָט פּאסירט יענע בלוטפערגיסונג אין דיא גאסען פון פּעטערסבורג, דורך וועלכער סיפּיאגין האָט געוואָלט אויסטילינגען יעדען פּראָטעסט, יעדע בעוועגונג, דאן האָט דיזער מיניסטער געפאָדערט פון ניקאָלאיען אזא אונגעהייערע פאָלמאכט, וועלכע קיין מיניסטער האָט פריהער ניט געהאט. ער האָט זיך בענוצט מיט דעם שרעק, וועלכער איז געפאלען אויף ניקאָלאיען דורך דיזע דעמאָנסטראציע און האָט געפאָדערט אויסערגעוועהנליכע פאָלמאכט, אום צו קענען דערשטיקען מיט דיא שוידערליכסטע מיטלען דעם שטייגענדען רעוואָלוציאָנערען גייסט. סיפּיאגין איז געוואָרען דאן דער שרעק פון רוסלאנד, און עס איז ניט געוועזן קיין איין קרייז פון דער געזעלשאפט, וואו עס האָט זיך ניט אָנגעזאמעלט האסס און צאָרן, גיפט און גאַל געגען דיזען אונגעהובעלטען טיראן, וועלכער האָט פערוואנדעלט רוסלאנד אין א ים פון בלוט און טרערען. אין אלע הערצער האָט זיך געפיהלט דער וואונש ראכע צו נעהמען פון דיזען מאסען־מערדער.

און דיזער וואונש איז פערווירקליכט געוואָרען. דאָס איז געשעהן דעם 2טען אפּריל, 1901, אום 1 אוהר מיטאָג־צייט. צום מאריאינסקען פאלאַץ, אין פּעטערסבורג, וואו עס האָט אין דיזער שטונדע געדאַרפט זיין א זיצונג פון מיניסטאָרען, איז צוגעפאָהרען א רייכער עקיפּאַזש מיט א פּאָר פערד, הערליך געשפּאנט. דער שווייצאר האָט שנעל געעפענט דיא טיהרען פון פאלאסט פאר דעם עלעגענאנט געקליידעטען יונגען אדיוטאנט, וועלכער האָט לייכט ארויסגעשטיגנט פון עקיפּאַזש און האָט מיט א שטאָלץ־בעפעהלענדען טאָן געהייסען מעלדען, אז ער איז עקסטרענע געקומען פון מאָסקווא, געשיקט פון זיין „פירסטליכע האָהייט" סערגיי אלעקסאנדראָוויטש, און מוז זאָפאָרט זעהען דעם מיניסטער פון אינערליכע אנגעלעגענהייטען. דער שווייצאר האָט אונטערטהעניגסט ערקלערט, אז דער מיניסטער איז נאָך ניט געקומען. דער יונגער אדיוטאנט האָט געענטפערט, אז ער ציהט דאָ אויף א פּאָר מינוט ביז דער מיניסטער קומט, האָט אראָבגעצויגען פון לינקער האנד זיין אָפיצירסקע ווייסע האנדשוה און האָט אין פּאָרטפעל פעררוכט דיא פּאַקעטען.

דיא האלטונג פון דעם יונגען אָפיציער אין דעם אדיוטאנטסקען מונדיר מיט דיא אקסעלבאנטען איז געוועזן אזוי רוהיג און נאטירליך, אז אפילו דער אויסערגעוועהנליכער פאל, וואָס ער איז עקסטרא געשיקט געוואָרען אין אזא איילעניש פון סאמע גרויספירסט פון מאָסקווע גלייך אין פאלאסט פון „גאָסודארסטוועני סאָוועט" צו זעהען זיך מיט דעם מיניסטער פון אינערליכע אנגעלעגענהייטען (און נאָך גראָד אין אזא צייט וואָס צווישען גרויספירסט סערגיי און דעם מיניסטער איז געוועזן א שטיקעל שנאה) האָט ביי קיינעם ניט ערוועקט קיין שאטען פון פערדאכט. עס דויערט ניט קיין פּאָר מינוט, און דעם מיניסטער'ס קארעטע איז אָנגעקומען. אין קאָרידאָר זאָגט שוין דער שווייצאר אָן דעם מיניסטער, אז אן אדיוטאנט פון זיין פירסטליכע האָהייט סערגיי אלעקסאנדראָוויטש איז עקסטרא אָנגעקומען פון מאָסקווא מיט נויטיגע פּאַפּיערען צו איהם. דער מיניסטער געהט צו צום אדיוטאנט, וועלכער שטעלט זיך איהם פּאָר און דערלאנגט איהם פון פּאָרטפעל א פּאַקעט. אין דער צייט, ווען סיפּיאגין נעהמט דעם פּאַקעט, דערהערט זיך א קנאַל פון א רעוואָלווער, דריי שאָסען ווערען אָפּגעפייערט איינער נאָך דעם אנדערן און דער טיראן, פאר וועלכען מיט א מינוט פריהער האָט געציטערט רוסלאנד, פאלט אנידער וויא א שווערע פלאכטע צו דיא פיס פון דעם יונגען רעוואָלוציאָנער.

— אזוי בעגעהט מען זיך מיט דיא פיינד פון פאָלק! ערקלערט דאָ אויפ'ן שטעל דער רעוואָלוציאָנער, אָנצייגענדיג דיא צושראָקענע און צומישטע לאקייען און טשינאָווניקעס אויף דעם געפאלענעם מיניסטער.

דיזער פערקליידעטער עלעגאנטער אדיוטאנט איז געוועזן דער יונגער מיטגליעד פון דער „באָיעוואיא אָרגאניזאציא" פון דער פּארטיי סאָציאליסטען ־ רעוואָלוציאָנערען, דער סטודענט ס ט ע פּ א ן ו ו א ל ע ד י א נ אָ ו י ט ש ב א ל מ א ש אָ ו ו, א זוהן פון א פערפאָלגטען „פּאָליטישען פערברעכער". א'ן איין־איינציג קינד פון א רעוואָלוציאָנערען מארטירער פון דיא נאראָדאָוואָלצעס. — ער האָט דאָס דיא טהאט אויסגעפיהרט און האָט

בעפרייט רוסלאנד פון אייגעם פון איהרע אונמענשליכע בלוטזויגער!

וויא בראוו, וויא ראָמאנטיש, וויא העלדיש מוטהיג דיזער ערעלסטער קינד פון דיא בעסטע מענשען פון רוסלאנד האָט זיין אויפגאבע ערפילט, אָפפערענדיג מיט זיין יונגען לעבען אין דיא סאמע בליהונג פון זיינע יאָהרען, דאָס וועט בלייבען פערצייכענט מיט גאָלדענע בוכשטאבען אויף דיא בלעטער פון רוסלאנד'ס געשיכטע, יענע געשיכטע פון קאמפף, וועלכע איז אזוי רייך מיט העלדענטהאטען, אזוי ריהרענד מיט איהר אָפפערוויליגקייט, אזוי הייליג מיט בעגייסטערונג! יענע געשיכטע, וועלכע איז דער מארטיראָלאָג פון אזוי פיעל נאָבעלע זעעלען, וואָס האָבען זיך אויפגעאָפפערט אין קאמפף פאר דיא העכסטע אידעאלען פון דער מענשהייט, און אויף וועלכע עס זינגט דער פאָעט:

„א. מוטער נאַטור, ווען ניט אזעלכע מענשען,
וויא פערטריקענט וואָלט געוואָרען
דיא בעסטע פרוכט פון לעבען!"

דיא האלטונג פון דיזען יונגען העלד אין געריכט, וואו ער איז פעראורטהיילט געוואָרען צום טויט, איז געוועזען פונקט אזוי מוטהיג און בראוו, וויא דיא אויספיהרונג פון זיין טהאט: „פרעגט אלע רוסישע בירגער, פאר וואָס זיי האָבען איהם ניט געטויט ביז יעצט" — האָט ער געענטפערט זיינע ריכטער, ווען זיי האָבען איהם געפרעגט וועגען דעם מאָטיוו פון זיין טהאט — „פאר וואָס איך האָב איהם געטויט, דאָס פערשטעהט איהר אלע גאנץ קלאָר"...

אזוי איז געוועזען דער ערשטער אויפטריט פון דער „באָיעוואיא אָרגאניזאציא" אויף דעם וועג פון טעררָאריסטישען קאמפף געגען די בלוטיגע טהאטען פון דער דעספאָטישער רעגיערונג. עס איז ניט געוועזען קיין איין ווינקעל אין רוסלאנד, וואו דיזע טהאט האָט ניט ארויסגערופען דאנקבארקייט, וואו זיא האָט ניט ערוועקט בעגייסטערונג, וואו זיא איז ניט געוועזען בעטראכט אלס א נויטווענדיגער קלאפּ געגען דער פּאָליטישער שקלאפעריי, וועלכע הערשט אין רוסלאנד און אין וועלכע יעדער מינדעסטער פּראָטעסט ווערט בעשטראָפט אלס הויכפערראטה.

דער קלאפּ פאר דער רעגיערונג איז געוועזען א געוואלטיגער. זיא איז פשוט צומישט געוואָרען. דיא סאָציאליסטישע אָרגאניזאציאָנען און רעוואָלוציאָנערע גרופּפּען האָבען איבעראל אָנגעהויבען א טהעטיגקייט מיט דאָפּעלטע ענערגיע און מיט א שטייגענדע בעגייסטערונג. דיא כוואליעס פון דעם בעוועגונגס־מעער האָבען זיך אָנגעהויבען צו הויבען אלץ העכער און האָבען געסטראשעט איינצורייסען דיא שווארצע טויזענד־יעהריגע פעלזען פון דער סאמאָדערזשאוונער הערשאפט. סיפּיאגין'ס סוף איז געווען א מערקווירדיגער קלאפּ ניט בלויז פאר די איינצעלנע פערזאָנען, וועלכע קירעווען רוסלאנד'ס שיף צוריק צו דיא פינסטערע יאהרהונדערטע, זאָנדערן טאקע פאר דער פּאָליטישער סיסטעמע פון אזא רעגירונג.

אויף דעם פּראָקוראטאָר פון הייליגען סינאָד, דעם פינסטערן גייסט פון **רוסלאנד**, פּאָבעדאָנאָסצעווען, איז געוועזען צוגעגרייט פון דער „באָיעוואיא אָרגאניזאציא" אזא סוף. פאר וואָס דאָס איז ניט געשעהען, איז ניט דאָ איצט דער פלאץ אָבצושטעלען זיך.

* * *

דיא סאָציאליסטען רעוואָלוציאָנערען האָבען נאטירליך ניט ערווארט, אז דיזער קלאפּ, וויא מעכטיג ער זאָל ניט טרעפען די רעגיערונג, וועט שוין זיין אזוי ווירקענד, אז זיא וועט זיך גלייך אונטערגעבען. דאָס וואָלט געוועזען צו נאאיוו אָפּטימיסטיש פון זייער זייט. פונקט אזוי וויא זיי ערווארטען ניט, אז פון דיא ליטעראטור, וועלכע זיי פערשפּרייטען אין רוסלאנד, וויא מאסענהאפט זיי טהוען עס ניט, זאָל אין א צייט, צ. ב., פון איין יאָהר שוין דיא מאסע פון פאָלק סאָציאליסטיש אויפגעקלערט און איבערצייגט ווערען. (און מען דארף ניט פערגעסען, אז דיא טהעטיגקייט פון דיזער פּארטיי אין דער ארויסגעבונג פון סאָציאליסטיש־רעוואָלוציאָנערע ביכער און שריפטען איז אַן ערשטוינענדע. הונדערטע טויזענדע עקזאמפּליארען ווערן פערברייט אין א יאָהר אין אלע ווינקעלעך פון רוסלאנד; שוין ניט גערעדט פון דעמאָנסטראציעס, סטרייקס, אָרגאניזירונג פון גרופּפּען אין דיא שטעדט און דיא דערפער.) טיכטיגע קעמפּפער ווייסען, דאָס פונקט אזוי וויא עס איז נויטיג בעגייסטערונג און אָפּפערוויליגקייט, אזוי איז אויך נויטיג אויסדויער און פעסטער געדולד אין קאמפף. טיראַניי, וועלכע האָט זיך דורך יאהרהונדערטע פערהארטעוועט, ווערט מיט איין קלאפּ ניט אָבגעשאפט.

עס איז אלזאָ געוועזען צו ערווארטען, אז דיא סאמאָדערזשאוונע רעספּאָטיע וועט אָנשטרענגען איהרע ביטערסטע קרעפטען, איהר אונ־

טעפשליכסטע ווילדהייט אום אויפצוהאלטען איהר מאכט. זיא האט ווירקליך ארויסגערוקט אויף'ן סצענע איהר רעאקציאנערסטען רעטער, איהר אונמענשליכסטען תליון. פאן־פלעהווע האט פערנומען דעם פלאץ פון סיפיאגין. ער איז געווארען מיניסטער פון אינערליכע אנגעלעגענהייטען און האט בעקומען דיא ווייטסטע פאלמאכט צו געברויכען אלע מיטלען, אויף וועלכע עס קען פעהיג זיין בלויז א פאן־פלעהווע, אום איפצוהאלטען דיא זעלבסטהערשערישע אונזערדריקונגס־מאכט פון דער צארסקער רעגירונג.

אז פאן פלעהווע וועט ניט בריינגען רוסלאנד קיינע פערלייכטערונג, אז ער וועט ניט פרובירען שפיעלען זיך מיט רעפארמען כאטש אפילו פון נארעריי וועגען, דאס האט יעדער אין רוסלאנד געוואוסט. און גלייך וויא ער איז געווארן מיניסטער, האט יעדערער געפיהלט, אז דא וועלען דיא רעוואלוציאנערן - טעררארויסטען האבען צו האנדלען וויא זיי האבען געהאנדעלט מיט סיפיאגין. מען מעג מיט זיכערהייט זאגען, אז איידער פלעהווע האט נאך געוויזען זיינע מעשים, וועלכע האבען ערשטוינט די גאנצע וועלט מיט זייער שוידערליכקייט, איידער נאך דיא קישינעווער בלוטבאד איז געשעהען, גלייך וויא פלעהווע האט גענומען דיא לייצעס פון דער רעגיערונג אין זיינע הענד, האט שוין יעדערער געפיהלט אז זיין פסק דארף קומען. מיט אונגעדולד האט מען ערווארט, ווען דיא טערראריסטישע טהאט וועט פ א ס י ר ע ן, וועלכע וועט ענדיגען מיט דעם מיניסטער וויא ער פערדיענט. און אין דער גאנצער צייט פון זיין רעגירעריי האט זיך בלויז יעדערער געוואונדערט, ווארום קומט שוין ניט דיזע טהאט. וויא דער געוויסען פון דער גאנצער געזעלשאפט וואלט געווען געפלאגט, וואס אזא שוידערליכער טיראן קען בלייבען לעבען און רעגיערען אזא לאנגע צייט — איבער צוויי יאהר! זינט פלעהווע'ס אויפטריט האט מען אלזא טאג אויף טאג ערווארטעט זיין ענדע.

דער ארגאניזירטער טערראר האט ניט געקענט ענדיגען זיך מיט דער טהאט געגען סיפיאגין, ווען א פלעהווע איז ארויף אויף זיין פלאץ. דיא „באיעוואיא ארגאניזאציא" האט געמוזט פארטזעצען איהר ארביים. ווען אונטער פלעהווע'ס אדמיניסטראציע האט דער גובערנאטאר פון כארקאוו פערשמיסען הונדערטער בויערן ביז טויט אלס אבשרעקונגס־מיטעל פאר וואס זיי האבען זיך געבונטעוועט, און נאך 800 טויזענד רובעל אלס שטראף איז ארויפגעליינט געווארען אויף דיא אונרוהיגע דערפער צו דעקען דעם שאדען וואס דיא בויערן־אונרוהען הא־

דיא פריוהייטס־פאקעל אין רוסלאנד איז גאנץ קליין, וויא ס'ווייזט אויס, דאך אנצוציגדען א באמבע איז דער פלאם גענוג גרויס.

(דער וואהרע יאקאב.)

בען נעבראכט דיא פאמעשטשיקעס. האט דער ארבייטער קאטשורא פון דיא „באיעוואיא ארגאניזאציא" געשאסען אויף דעם גובערנאטאר אבאלענסקי און האט איהם פערוואונדעט. אויך דיזער אקט איז בעטראכט געווארען אלס זעלבסטפערשטענדליך און האט ארויסגערופען בעפרידיגונג ביי אלעמען; מען האט נור געפיהלט א פערדרוס ווארום דער בלוטהונד אבאלענסקי איז ניט געפאלען טויט. ניט וויניגער בעפרידיגונג האט ארויסגערופען אין דער געזעלשאפט דיא טהאט פון דער „באיעוואיא ארגאניזאציא" געגען באנדאנאוויטש, דעם גובערנאטאר פון אופא, וועלכער האט לויט פלעהווע'ס פלענער געהייסען אויסשיסען סטרייקענדע ארבייטער.

דיא טערראריסטישע טהאטען, וועלכע זיינען אויסגעפיהרט געווארען פון דיא סאציאליסטען רעוואלוציאנערען ביז יעצט, האבען ניט נור ניט ארויסגערופען פערדרוס געגען זיך אפילו זייטענס דיא קאנסערוואטיווסטע טהיילען פון דער געזעלשאפט, זאנדערן זיינען אימער געקומען אלס זעלבסטפערשטענדליכע, אלס אונפערמיידליכע, אלס זעגענרייכע טהאטען.

אבער דיזע אונפערמיידליכקייט און נויטווענדיגקייט פון טערראר אין רוסלאנד וועט מיר אויסקומען צו בעהאנדלען אין אן אנדער ארטיקעל, וואו איך וועל האבען צו ריידען מעהר איבער דיא טהאט געגען פלעהווע. איך וויל דא נור אנדייטען, אז אויב מאנכע מיינען, אז דיא פארטיי סאציאליסטען - רעוואלוציאנערען אונטערשיידען זיך פון דער רוסישער סאציאל-דעמאקראטיע בלויז מיט דעם, וואס זיי אנערקענען דעם טערראר אלס איינעם פון דיא נויטווענדיגסטע מיטלען אין דעם יעצטיגען קאמפף, מאכען זיי א גרויסען טעות. פיעל מעהר פון דעם אינטערשיידען זיי זיך אין זייערע טהעאריען, אין זייערע אידעאלען, אין זייער אויפפאסונג פון סאציאליזמוס און פון דעם וועג, וועלכען רוסלאנד מוז דורכמאכען אום צו ערגרייכען א צושטאנד פון פרייהייט. דיא ריכטונגען פון דיזע צוויי פארטייען זיינען גרונדפערשיעדען. אבער דאס וועט אויסקומען צו בעטראכטען אין אנדער ארטיקעל.

דער קאמפף ברענט איצט פייעריג אין רוסלאנד, אפפער פאלען, אבער עס פיהלט זיך שוין גאנץ שטארק, אז רוסלאנד געפינט זיך אין ערב אן אומענדערונג, וועלכע וועט צוטרייסלען דיא סאמאדערזשאוונע מאנארכיע, דען יענע צייט, אויף וועלכע דיא נאראדאוואלצעס האבען נביאות געזאגט, איז פאר אונזערע אויגען. פון זייער געביין איז אויפגעשטאנען א מעכטיגער ראכע-נעהמער, א שטארקערער פון זיי, און שטארקער דארום, ווייל איצט קעמפפען שוין ניט בלויז אינטעליגענטען אליין, ניט בלויז דיא שטודירענדע יוגענד, עס קעמפפט צוזאמען מיט דיא אינטעליגענטען דאס פאלק, דער ארבייטער, דער בויער. און דיזער קאמפף וועט ניט אויפהערען ביז דאן, ביז וואנען קיינע סיפיאגינס און קיינע פלעהוועס וועלען ניט מעגליך זיין אין רוסלאנד.

מ' קאמין.

דיא געליעבטע

עס שוועבט דיא לבנה. מיין הארץ שוועבט נאך איהר
אין הימעלם פערם שוועבט דארט דיין צורה.
מיר דאכט. אז עקלערטער לאזורע.
געליעבטע, מיר דאכט, אז איך שוועב דאס נאך דיר.

א היילינע פרומקיים לעבט אויף אין מיר באלד,
נשמה'דיג, שטארק, מיט כונה
מחדש בין איך דיא לבנה.
דיא נאכט'גאל זאגט קדיש, „אמן" זאגט דער וואלד...

מ. ר.

דער פּאָליטישער שאַכשפּיעל אין אמעריקא

גאָלד נעגען גאָלד — דאָס איז דער אָנהויב און דער סוף פון דעם יעצטיגען פּאָליטישען שאַך־שפּיעל, וואָס ווערט אָנגעפיהרט פאַר דעם גרויסען אמעריקאנער פובליקום אונטער דיא פערשריענע נעמען רוזוועלט און פּאַרקער. ווער עס זאָל ניט זיעגען ביי דיא וואהלען נעכסטען נאָוועמבער, דער רעפּובליקאנער אָדער דעמאָקראטישער קאנדידאט פיר פּרעזידענט פון אונזער גרויסער רעפּובליק, נאָר פּלוטאָן, דער כהן גדול פון מאמאָן, איז פאָלשטענדיג געזיכערט מיט זיין אויבער־הערשאפט.

אויף דער פּאָליטישער ביהנע שפּיעלט מען זיך מיט פּראָגראַמען, מיט מעהר אָדער ווייניגער אָבגעדראָשענע און איבערגעניצעוועטע רעדען איבער פערשידענע פּונקטען, מיט אטאקעס און קאָנטראַאטאקעס, מיט אלערליי פּראַזען־פייערווערק; אָבער הינטער דיא קוליסען זיצט אייגענטליך איינער, וואָס פּראָוועט דיא קאָמעדיע, און דאָס איז דער אלמעכטיגער דאָלאַר. פון ערשטען בליק שיינט עס, אז דיא אלע קאנדידאטען, רעדנערס און שרייבערס, וועלכע מאַכען געוואַלדען וועגען דיא „אישוס“ און „פּרינציפּען“ און געבען זיך ארויס פאַר לאנדעס־רעטערס, מיינען עס ערנסט; אָבער ווען מען קוקט און מען דרינגט אריין מיט קריטישע אויגען אין דעם גאנצען געטומעל — א געטומעל, וועלכער ווערט ווידערהאָלט אלע פיער יאָהר — זעהט מען דיא שטריקלעך, וועלכע ציהען זיך פון דעם באנק־צענטער אין וואָלל־סטריט צו אלע פּלאַטפאָרמען און צו אלע אנטהייל־נעהמער אין דעם פּאָליטישען שאַך־שפּיעל. קיין „גאנג“ ווערט ניט געמאַכט אָהן א דירעקטען בעפעהל אָדער ווייניגסטענס אָהן דיא הסכמה פון זיין העכסטע מאַיעסטעט דעם מלך מלכי המלכים קאַפּיטאַל.

דיא מאַכט פון גרויס־קאפּיטאל האָט זיך נאָך קיין מאָל ניט ארויסגעוויזען אזוי אָפען און ציניש אין אונזער רעפּובליק, וועלכע האָט שוין לאנג כשר פערדיענט דעם פערעכטילכען טיטול „דאָלאַר־רעפּובליק“, וויא אין דער היינטיגער „קאמפּיין“, אין דיא היינטיגע פּרעזידענט־וואהלען. דיא פּלאטפאָרמען פון דיא רעפּובליקאנער און דעמאָקראטען זיינען געשריעבען געוואָרען אונטער דער דיקטירונג פון פערטרעטער פון וואָלל־סטריט, דעם געלט־נערוו פון אונזער לאנד, און ביידע פּרעזידענט־קאנדידאטען, רוזוועלט אזוי גוט וויא פּארקער, זיינען פערפּאַכט ביי דיא באַנקירען און טראָסטס. עס איז שוין געוואָרען א שפּריכוואָרט אין אמעריקא, אז וואָלל־סטריט וועהלט יעצט אויס א פּרעזידענט. אויב פּארקער, דער רייטפערדעל פון א גרופּע פינאנציסטען אונטער דער פיהרונג פון דעם בעוואוסטען מיליאַרדער אָגוסט בעלמאָנט, וועט אויסגעוועהלט ווערן, וועט עס זיין דער שלאָגענדסטער בעוויז פון דער שטייגענדער געפעהרליכער מאכט פון א הייפעלע באנקירען איבער דאָס גאנצע „פרייע“ אמעריקאנער פאָלק.

אז דיא רעפּובליקאנער פּארטיי מיט איהר מיליטעריש־רייטענדען פּרעזידענט רוזוועלט זיינען טרייע דיענערס פון גרויס־קאפּיטאל, וועגען דעם איז איבעריג צו ריידען. ווער עס האָט נאָר עפּעס א ידיעה פון אמעריקאנער פּאָליטיק, ווייס וויא ווייט דיא העלשענדע רעפּובליקאנער פּארטיי האָט זיך אָנגעשטרענגט צו שטיצען דיא קאפּיטאליסטען אויף דער רעכנונג פון פאָלק, וויא ווייט זיא האָט געהאָלפען דער געבורדט און ענטוויקלונג פון דיא ריעזיגע טראָסטס, וועלכע קאָמאנדעווען יעצט אין קאָנגרעס, אין אלע לעדזשיסלייטשורס (שטאאט - פּארלאמענטען) און אין אלע גרויסע מוניציפּאליטעטען (שטאָדט־פערוואלטונגען).

דיא געשיכטע פון דיא רעפּובליקאנער פּארטיי איז אייגענטליך דיא געשיכטע פון דער פּלוטאָקראטיע (געלט־הערשאפט) אין אונזער רעפּובליק. פּראָטעקציאָן אין דיא פאָרמע פון הויכע טאריפען, וועלכע מאַכען שוין מעגליך אין געוויסע אינדוסטריען צו פערקויפען פּראָדוקטען אין אויסלאנד ב י ל י ג ע ר וויא אין איינלאנד, איז געוועזען דער הויפּט־פונדאמענט, אויף וועלכען דיא רעפּובליקאנער האָבען אָנגעהאלטען זייער רעגירונגס־געביידע און דיא אוי־

בערמאכט פון גרויס־קאפּיטאל. נאָר יעצט, זייט דיא מלחמה מיט שפּאניען און דיא פּערבאפונג פון קאָלאָניעס, שטרעבען זיי אויך אָנצוהאלטען פּראָטעקציאָן אין דער פאָרמע פון אויסלענדישע מארקעטס אונטער דעם שוץ פון מיליטערישע פלאָטען, וועלכע מען בויט אלין מעהר אויף דער רעכענונג פון גאנצען פאָלק. דיא זאָ־גענאנטע אימפּעריאליסטישע פּאָליטיק פון דער רעפּובּליקאנער פּארטיי איז אייגענטליך א נייע פּראָטעקציאָנס־פּאָליטיק פיר די פאבריקאנטען, וואָס פאר זיי איז דער היימישער מארקעט צו ענג געוואָרן, טראָץ דיא הויכע טאריפען געגען אויראָפּעאישע קאָנקורענטען, און וואָס מוזען דארום זוכען אן אָבזאץ אנדערסוואו.

אָבער דיא דעמאָקראטישע פּארטיי איז יעצט נאָך מעהר אין דיא הענד פון גרויס־קאפּיטאל, וויא אפילו דיא רעפּובּליקאנער. זייט דעם לעצטען דורכפאל פון דעם זילבער־משיח ב ר י י ע ן איז פאָרגעקומען א מערקווירדיגע איבערקעהרעניש אין דיא דעמאָקראטישע רייהען פון קאפּיטאליזמוס. זייער פּלאטפאָרמע אָדער פּראָגראם איז ניט נאָר בעפרייט געוואָרן פון יעדען זילבער־שיין, זאָנדערן איז נאָך אויסגעפּרובּירט געוואָרן אין דעם גאָלד־קריגעל פון וואָלל־סטריט. דיא לעצטע קאָנווענציאָן פון דער דעמאָקראטישער פּארטיי אין סענט־לואיס איז געוועזן א מערקווירדיגע פּאָליטישע קאָמעדיע, אין וועלכער דער ניו־יאָרקער דורכגעריבענער פּאָליטיקאן דייוויד הילל, דער פאַרשפּרעכער פון אָגוסט בעלמאָנט און אנדערע וואָלל־סטריט מיליאָנערען, האָט געשפּיעלט דיא ראָלע פון אן אָנטרייבער מיט א גאָלדענעם בייטש. און דער אָרימער ברייען האָט געכאפּט דיא שמיץ ביז ער איז געבליבען צוגענעגעלט צום „גאָלדענעם קרייץ", וואָס ער האָט זיך פּערמאָסטען ארונטערצוהאקען מיט 8 יאָהר צוריק. דיא גאָלד־דעמאָקראטען, וועלכע זיינען געשלאָגען געוואָרען פון דיא זילבער־דעמאָקראטען אין 1896, האָבען יעצט געהאט זייער נקמה אָן דעם זאָ־גענאנטען „ראדיקאלען פליגעל" פון דער דעמאָקראטישער פּארטיי אונטער ברייען'ס לייטונג. זיי האָבען יעצט פאָלשטענדיג טריאומפירט. ניט נאָר איז דיא פּלאטפאָרם פון דער דעמאָקראטישער פּארטיי אויסגעארבייט געוואָרען נאָך זייער וואונש, זאָנדערן זיי האָבען אויך אויסגעפיהרט, אז זייער קאנדידאט זאָל נאָמינירט ווערן.

קיין בעסערען קאנדידאט וויא פּארקער האָט וואָלל־סטריט ניט געקענט אויסקלייבען. ווער איז פּארקער? א ריכטער פון דעם העכסטען געריכט פון שטאאט ניו־יאָרק. מיט וואָס האָט ער זיך אויסגעצייכענט? מיט זיין אויסגעפּרובּירטע טרייהייט צו דער קאפּיטאליסטישער קלאסע, ספּעציעל מיט זיין ענטשיידונג, אז דער געזעץ וועגען 8־שטונדען ארבייט איז אונקאָנסטיטוציאָנעל (דאָס הייסט געגען דיא קאָנסטיטוציאָן און אלזאָ אונגעזעצליך). דאָס איז אלעס. נאָר אונגעפעהר מיט א יאָהר צוריק, ווען מען האָט אָנגעפאנגען צו ריידען און צו שרייבען אין צייטונגען וועגען מעגליכע קאנדידאטען פון דער דעמאָקראטישער פּארטיי, האָט מען פּלוצלונג גענומען פּויקען פון פילע זייטען, אז פּארקער איז דער בעסטער, עהרליכסטער, פעהיגסטער קאנדידאט, דער „בעשערטער מאן", „דער ריכטיגער מאן אויף דעם ריכטיגען פּלאץ".

ווער האָט איהם מיט אמאָל אזוי פּאנאנדערגעפּויקט? אלערליי דיענערס און אגענטען פון וואָלל־סטריט, וואָס זייער צאָהל איז פיעל גרעסער, וויא מען קען עס דענקען. געלט האָט נאטירליך ניט געפעהלט. און לויבגעזאנגען האָבען זיך געשאָטען אויף איהם איבער'ן גאנצען לאנד, וועהרענד ער אליין איז געבליבען שטום וויא א פיש, אזוי וויא מען האָט איהם געהייסען אום דער עולם זאָל גאָר ניט וויסען, וואָס ער דענקט אייגענטליך וועגען דיא „אישוס" אָדער דיא שטרייט־פּונקטען פון דיא קאפּיטאליסטישע פּארטייען. מען האָט איהם פערענטפערט פאר זיין „גאָלדענעם" שווייגען דערמיט, וואָס ער איז א ריכטער און דארף זיך ניט מישען אין פּאָליטיק זאָ לאנג ער בלייבט אין דיזען אמט; אָבער דאָס איז געוועזן דער ערשטער אקט פון דער קאָמעדיע, וואָס איהר פינאל איז אָפּגעשפּיעלט געוואָרען אויף דער קאָנווענציאָן אין סענט־לואיס, אין דער לעצטער מינוט, נאכדעם וויא מען האָט פּארקער'ן נאָמינירט לויט דעם וואונש פון דער וואָלל־סטריט באנדע אונטער בעלמאָנט'ס קאָמאנדע, ווען ער האָט מיט אמאָל געעפענט זיין הארץ און בעקאנט געמאכט דורך א רעפּעשע, אז ער איז ניט אנדערש פאר גאָלד אלס דיא איינציגע מאָס פון געלד. אלע צייטונגען און אגענטען, וועלכע האָבען זיך געריסען פון הויט, אז מען זאָל נאָמינירען בעלמאָנט'ס קאנדידאט, האָבען איהם יעצט אויפגעהויבען ביז דעם זיבענטען הימעל פון מאמאָן'ס כיסא־

הכבוד פאַר דעם „איבערמענשליכען מוטה“, וואָס ער האָט בלומרשט ארויסגעצייגט מיט זיין דעפּעשע, און האָבען איהם פּאַנאַנדערגעפּויקט אלס א העלד. וואָס האָט צו זיך גאָר קיין גלייכען ניט אין גאַנץ אַמעריקאַ.

אום די לעזער פון דער „צוקונפט“ אויסערהאלב אמעריקא זאָלען פערשטעהן, וואָס דיזע טראגי־קאָמישע העלדישקייט בעדייטעט אין דער ווירקליכקייט, וועלען מיר בעמערקען, אז הינטער די קוליסען פון דער דעמאָקראַטישער קאָנווענציאָן איז פאָרגעקומען א ווערטערשלאַכט וועגען דעם געלד־פּונקט פון דער פּלאַטפאָרמע. ברייען, וועלכער האָט זיך מיט 4 יאָהר צוריק, ווען ער איז צום צווייטען מאָל נאָמינירט געוואָרען פאַר פּרעזידענט־קאַנדידאַט, פּאָקטיש אָפּגעטרייסעלט פון דעם אונזין וועגען די פרייע זילבער־געלט מאַכעריי, האָט דאָך פערלאַנגט, אז די דעמאָקראַטישע פּאַרטיי זאָל זיך יעצט ניט ערקלערען אָפען פאַר גאָלד־געלט אזוי וויא די רעפּובליקאַנער. פון אַ'ן ערקלערונג פיר זילבער־געלט האָט נאַטירליך קיין רייד ניט געקענט זיין — דאָס איז שוין, אמעריקאַניש גערעדט, א „דער אישו“ (טויטע פראַגע).

דער גאָלדענער צווילינג.

אום איהם איינצושטילען און אום לייכטער צו קענען דורכשטופּען זייער קאַנדידאַט, מיט וועלכען דער „ראַדיקאַלער פליגעל“ איז גאָר ניט געווען צופריעדען, האָבען די גאָלד־דעמאָקראַטען אָדער אין אַלגעמיין דער „קאָנסערוואַטיווער פליגעל“ צוגעשטימט צו דעם פּשרה־פאָרשלאַג, אז מען זאָל אין דער פּלאַטפאָרמע גאָר א וואָרט ניט דערמאָנען וועגען די געלט־פראַגע. אייגענטליך האָבען די גאָלד־דעמאָקראַטען גאָר ניט פערלאָרען דורך אזא קאָמפּראָמיס, רען דאָס האָט דאָך אין דער ווירקליכקייט בעדייטעט, אז עס בלייבט וויא עס איז, דאָס הייסט „גאָלד־סטענדער“ (מאָס); אָבער אום עס זאָל גאָר קיין ספק ניט קענען בלייבען, אז די דעמאָקראַטישע פּאַרטיי האָט זיך אין גאַנצען אָפּגעזאָגט פון דער פריהערער זילבער־אפּיקורסות געגען די גאָלדענע קאַלב, האָט בעלמאָנט'ס רעכטע האַנד, דער דערמאָנטער דייוויד היל, געהייסען פּאַרקער'ן שיקען א דעפּעשע מיט אַן ערקלערונג, אז וואָס די קאָנווענציאָן זאָל ניט ענטשיידען וועגען די געלט־פראַגע, גאָר ער האַלט מיט גאָלד. אזוי וויא ער איז שוין דאַן נאָמינירט געווען, זיינען ברייען מיט זיינע אונטערשטיצער צוגעשפּארט געוואָרען צו דער וואַנט. זיי האָבען זיך אפילו שטאַרק געקאָכט, וואָהרשיינליך נאָר צום שיין, האָבען געפּילדערט און פּראָטעסטירט געגען אזא „אונערוואַרטעטען“ שריט פון וואָלל־סטריט־קאַנדידאַט; אָבער זיי האָבען זיך באַלד ארומגעזעהען, אז זיי מאַכען זיך נור לעכערליך מיט זייער גרימצאָרן און האָבען ארונטערגעשלונגען די גאָלדענע פּילע. זיי, די „ראַדיקאַלען“ נאָך דעם מוסטער פון זייער קאַנדידאַט, דעם עקעלהאַפטען דעמאַגאָג ה ו י ר ס ט, וואָס האָט געקויפט שטימען מיט זיינע מיליאָנען און געוואָרפען חנ'דלאך צו די „מאַסען“ אין זיינע ערגסטע פון אַלע צייטונגען אין אַמעריקאַ, — זיי איז נאָר געבליבען אָדער צו „באַלטען“ (צוריקציהען זיך) אָדער זיך אונטערצוגעבען. דאָס ערשטע האָט ברייען ניט געהאַט דעם מוטה צו טהאָן, דאַרום האָט ער „מיט האָניג אויף די ליפּען און גיפט אין האַרצען“ ערקלערט, דאָס ער וועט, אלס טרייער דעמאָקראַט, שטימען פאַר פּאַרקער'ן.

איינמאָל האָט מען אזוי געמאַכט פּאַרקער'ן פאַר א העלד מיט א גאָלדענעם שווערדעל און ברייענען האָט מען צוגעשפּאַנט צום רייטוואָגען פון דער גאָלדענער קאַלב, איז שוין אַלעס געגאַנגען וויא געשמירט אויף דעם וועג צו מאַמאָן'ס טעמפּעל. די גאַנצע דעמאָקראַטישע פּאַרטיי איז פערפּאַקט געוואָרען אין די געלטזעק פון מיליאָנערען. אט זיינען עטליכע זעהר בעלעהרענדע פאַקטען פאַר די יעניגע זאָגענאַנטע „פּראָגרעסיסטען“ - סאָציאַליסטען, וועלכע האָבען זיך אין 1896 נאָכגעשלעפּט נאָך ברייען'ס זילבער־פּפערדעל און געמאַכט אזא גרויסען ווענזען וועגען זיינע פּלוידערייען מכח „די קלאַסען געגען די מאַסען“.

דער עקזעקוטיווער קאָמיטעט פון דער דע־

מאָקראַטישער פּארטיי בעשטעהט יעצט פון לוי־טער מיליאָנערען און אויספּרובירטע דיענערס פון גרויס־קאַפּיטאַל אין אלע זיינע פאָרמען. טראַסטס אריינגערעכענט. דער דערמאָנטער בעלמאָנט הערשט דאָרט צוזאמען מיט מר. נאָפּי, א קעראָסין־מאגנאַט פון פּענסילוועיניא, מר. מאק־לין, א מיליאַרדער פון אָהייאָ, עקס־סענאַטאָר סמיטה פון ניו־דזשוירסי, א מיליאָנער און דיענער פון טראָסטס, סענאַטאָר מאר־טין פון ווירדזשיניא, א מיליאָנער און טראָסט־מאכער, דעלאַנסי ניקאָל, א בעוואוסטער ניו־יאָרקער אדוואָקאַט פון דיא גרעסטע טראָסטס, א. ז. וו., א. ז. וו.

דער עקזעקוטיווער קאָמיטעט פון דער דע־מאָקראַטישער פארטיי פון שטאַאט ניו־יאָרק, — דער שווער־פּונקט פוןביידע קאַפּיטאַליסטי־שע פּארטייען — בעשטעהט אויך נאָר פון מיל־יאָנערען. דער פּרעזידענט פון דיזען קאָמיטעט איז דער בעוואוסטער פּאָליטיקאַן מאק־קארען פון ברוקלין, אן אגענט פון „סטענדערד אָיל קאָמפּאַניע" (דער גרעסטער און רייכסטער טראָסט אין דער וועלט) און א מאכער אין עט־ליכע אנדערע טראָסטס. זעהר כאראַקטעריס־טיש איז דער פאקט, אז דיזער מאק־קארען האָט עם דער ערשטער פאָרגעשלאָגען צו נאָמינירען פּארקער'ן.... א געוויסער קאָרד מעיער, א מיט־גליעד פון דיזען קאָמיטעט, איז איינער פון דיא וויכטיגסטע פיהרערס פון צוקער־טראָסט.....

ריידענדיג וועגען דיזע פאקטען, בעמערקט אזא קאָנסערוואַטיווער זשורנאַל וויא דער אמע־ריקאַנער „ריוויו אָוו ריוויוס" (זעה דעם סעפּ־טעמבער נומער) : „אזוי איז עס פּלוצלונג דיא דעמאָקראַטישע פּארטיי אומגעוואַנדעלט גע־וואָרען פון אן „אָרימאַן'ס פּארטיי" אין דיא גרעסטע פּלוטאָקראַטישע פּאָליטישע אָרגאַני־זאציאָן אין דער וועלט".

אונטער אזעלכע אומשטענדען איז עס גאָר איבעריג צו בעמערקען, אז דיא דעמאָקראַטישע פּארטיי האָט אזוי איגנאָרירט דיא ארבייטער־פראגע וויא דיא רעפּובליקאַנער. מען האָט אפילו א וואָרט ניט דערמאָנט וועגען דיא רציחות אין קאָלאָראַדאָ, וואו דיא מינען־קע־נינע טרעטען אונטער דיא פיס דיא קאָנסטי־טוציאָן. (*)

*) זעה דעם ארטיקעל „דיא הפקר־וועלט אין קאָ־לאָראַדאָ." אין דעם אויגוסט נומער „צוקונפט" פון דיזען יאָהר.

ווען מען לעזט דיא פּראָגראַמען פון ביידע קאַפּיטאַליסטישע פּארטייען און דיא רעדען פון זייערע קאַנדידאַטען, קען מען מיינען, אז עס עקזיסטירט גאָר ניט אין אונזער „גאָלדענער" רעפּובליק אזא זאך, וויא דיא סאָציאַלע פראגע, און אז איבעראַל הערשט שלום און הארמאָניע צווישען קאַפּיטאַל און ארבייט. פּארקער האָט מורא צו זאָגען א וואָרט וועגען ארבייטער, זו־כענדיג נאָר צופריעדענצושטעלען זיינע בע־פעהלס־געבער, דיא חברה פינאַנציסטען און טראָסט־מאגנאַטען, וועלכע גלויבען, אז ער וועט בעסער זיין פאר זיי, וויא אפילו רוזוועלט. דער שטילשווייגען פון דיא דעמאָקראַטען וועגען קאָ־לאָראַדאָ איז נאָך כאראַקטעריסטישער קאַפּי־טאַליסטיש וויא דער שטילשווייגען פון דיא רע־פּובליקאַנער, דען דיא דעמאָקראַטען האָבען זיך געקענט בענוצען דערמיט, וואָס פּיבאָדי, דער גובערנאַטאָר פון קאָלאָראַדאָ, איז א רעפּובליקא־נער און דערמיט ארויפוואַרפען דיא גאנצע שולד אויף דער רעפּובליקאַנער פּארטיי.

נאָר אפילו וועגען אזעלכע שטרייט־פּונקטען אין דיא רייהען פון קאַפּיטאַליסטען, וויא טאריי־פען, איז שווער צו געפינען אן אונטערשיעד צווישען פּארקער'ן און רוזוועלט'ן. פּארקער זעלבסט האָט צוגעגעבען, דאָס ווען דיא דעמאָ־קראַטישע פּארטיי זאָל זיעגען ביי דיא קומענ־דע וואַהלען, וועט זיא דאן ניט האָבען, ווייניג־סטענס נאָך גאנצע פיער יאָהר, א מאַיאָריטעט אין סענאַט, זאָ דאָס מען וועט גאָר ניט קע־נען ענדערן דעם איצטיגען טאריף. אין בעצוג אויף דיא טראָסטס, וועלכע זיינען ווינט פיר דיא ווינטמיהלען פון דעם טהייל פון דער דעמאָקראַטישער פּארטיי, וואָס שלעפּט נאָך זיך דיא מיטעלע און קליינע קאַפּיטאַליסטען, האָט פּארקער ערקלערט, אז דיא געוועהנליכע געזעצע זיינען גענוגענד געגען מאָ־נאָפּאָלען. וואָס פאר א היפוך מיט ברייען'ס געוואַלדען געגען דיא טראָסטס!...

אלזאָ ניט טראָסטס און ניט זאָגאַר טאריי־פען — דער געוועהנליכער שלאכטפעלד פון ביי־דע קאַפּיטאַליסטישע פּארטייען אין דיא פער־איינגטע שטאַאטען — זיינען יעצט „אישוס". וואָס־זשע דען? צו וואָס דארפען דיא פי־נאַנסיסטען און טראָסט־מאגנאַטען איבערהויפּט אָנפיהרען א קאמפף פאר צוויי קאַנדידאַטען? ווארום פּארקער און ניט רוזוועלט. אָדער פער־קעהרט? אין וואָס אייגענטליך איז יעצט דער

אונטערשיעד צווישען דיא דעמאָקראטישע און רעפובליקאנער פארטייען?

מען דארף זוכען מיט ליכט און דערצו נאָך בענוצען זיך מיט א מיקראָסקאָפּ, אום צו בעמערקען א פרינציפּיעלען אונטערשיעד — מיר מיינען דאָ נאַטירליך פון קאפּיטאליסטישען שטאנדפּונקט — צווישען דיזע פארטייען. עס איז דיא זעלבע קאפּיטאליסטישע יענטע און אויך מיט דעם זעלבען קאפּיטאליסטישען שלייער, נאָר דיא קנייטשען און פעלבעלעך פון דעם שלייער זיינען אין מאנכע שטעלען א ביסעל ניט גלייך.

יעדענפאלס דארף מען ניט פערגעסען, אז פון א פּרעזידענט הענגט אָפּ דער שיקזאל פון 200 טויזענד בעאמטע. עס זיינען דאָ גענוג הונגעריגע דעמאָקראטישע פּאָליטיקער, וואָס זיינען זיך צוצוכאפּען צו דער פעטער קהל'שער שיסעל פון אונזער רעפּובליק און וואָס רייכען זיך צו פערכאפּען דיא פּלעצער פון רעפּובליקאנער. דאָס איז אן און פיר זיך א ווינטיגער פּונקט ביי יעדער עלעקשען (וואהל) אין דיא פעראייניגטע שטאאטען, בעזאָנדערס נאָך ביי דיא פּרעזידענט־וואהלען. דיא מאכט פון א פּרעזידענט פון אונזער רעפּובליק איז פיעל גרעסער, וויא דיא מאכט פון אירגענד װעלכען קאָנסטיטוציאָנעלען מאָנארך. זיין הערשאפט איז, אמת, א קורצע, בלויז 4 יאָהר, אָבער אין דיזער קורצער צייט קען ער זאָגאר ווערן א דיקטאטאָר.

דער יעצטיגער רעפּובליקאנער פּרעזידענט, קען מען זאָגען, איז געוויסערמאסען געוואָרן א דיקטאטאָר. ער הערשט איבער דעם קאָנגרעס און דיקטירט, וועלכע געזעצע ער וויל דורכפיהרען. ער פיהרט אויך דיא אויסלענדישע פּאָליטיק, וויא ער וויל, און קען זאָגאר אריינשלעפּען דאָס פאָלק אין א מלחמה.

דאָס איז יעצט א פּונקט, וואָס ווערט אלץ מעהר ארויסגעהויבען אין דער היינטיגער קאמפּיין. עס זיינען דאָ פילע גרויסע קאפּיטאליסטען, וואָס האָבען איינפאך מורא פאר רוזוועלט'ס דיקטאטאָרישע פיהרונגען און פאר זיין צו שטארקען מיליטאריזמוס. זיי האָבען יעדענפאלס ווייניג צוטרויען צו איהם, דען ער איז געוואָרן צו אונאבהענגיג פאר זיי. ניט איין מאָל האָט ער בעוויזען, אז ער איז ניט א'ן איינפאכע שפּיעלצייג אין דיא הענד פון דיא פיהרערס פון דער רעפּובליקאנער פארטיי און אז ער איז אין שטאנד דורכצופיהרען זיין ווילען געגען זייער ווילען. ווייטער איז פיעלע באנקירען און טראָסט־מאגנאטען גאָר ניט געפעלען, וואָס רוזוועלט פערקריכט צו־ווייט אין דער אימפּעריאליסטישער פּאָליטיק פון זיין פארטיי, וואָס ער טרייבט צו גרעסערע מיליטערישע אויסגאבען, וואָס ער הערט ניט אויף צו ריידען וועגען בויען וואָס מעהר און שנעלער נייע קריעגשיפען און וועגען דער מיליטערישער מאכט פון דער רעפּובליק, וואָס ער טאנצט נאָך צו פיעל דיא אייראָפּעאישע מעכטע אין קאָלאָניאלע פערכאפּונגען און וואָס ער רייסט זיך אריינצודרעהען דיא רעפּובליק אין אינטערנאציאָנאלע פּלאָנטערס און סכסוכים.

קורץ, א גרויסער טהייל פון דיא גרויסע קאפּיטאליסטען פיהלען זיך ניט גענוג זיכער מיט רוזוועלט'ן. דארום האָבען זיי זיך אָנגעכאפּט אָן פארקער'ן, אלס א זיכערע און גערוהיגע געזעצטע ... [?] — ער איז כשר פאר זיי לכל הדעות. ער צייגט ניט ארויס א פּונק פון זעלבסטשטענדיגקייט און אייגענווילען. ער איז ווירקליך אן אידעאלער פּרעזידענט פאר וואָלל־סטרים. עס איז נאָר שווער געווען איהם צו נאָמינירען, טראָץ דעם וואָס בריען האָט פרייהער ערקלעהרט, אז ער איז א רייט־פערדעל פון וואָלל־סטריט און אז קיין „עכטער“ דעמאָקראט דארף פאר איהם ניט שטימען (יעצט, נאָך דיא נאָמינאציאָן, האָט דערזעלבער בריען ערקלערט, אז ער וועט אליין שטימען פאר פארקער'ן...); אָבער וויא נאָר בעלמאָנט מיט זיין חברה פינאנסיסטען זיינען איבערגעקומען דיזע שוויריגקייט, זיינען זיי געווען אויפ'ן פערד, און אלעס וואָס זיי איז יעצט געבליבען, איז צוזאמענצוקלייבען וואָס א גרעסערן קריעגס־פאָנד, אום צו קענען פאנגען וואָס א גרעסערע צאָהל שטימען פיר זייער ליעבהארציגען קאנדידאט.

פון ביידע זייטען וועט מען יעצט שיטען מיט געלט, אום צו „בעוועגען“ דיא „פרייע, זעלבסטשטענדיגע און אָויפגעקלעהרטע אמעריקאנער בירגער“ צו פערקויפען זייער בכורה פאר רוזוועלט'ן אָדער פארקער'ן. דיא רעפּובליקאנער האָבען א גוטען „זאמלער“ פון „בייטרעגע“ פאר דיא וואהל אויסגאבען אין דער פערזאָן פון דעם האנדעלס־מיניסטער קאָרטעליו, וועמען רוזוועלט האָט געמאכט פאר דעם פּרעזידענט פון דעם רעפּובליקאנער פארטיי קאָמיטעט. ער איז א בן בית ביי אלע טראָסטס און גרויסע קא־

Digitized by Google

פיטאליסטען און וויים, וויא ביי זיי נעהמען צושטייער אויף דיא קאמפיין. און דיא מיליאנערען פון דעמאקראטישען קאמיטעט ווייסען אויך, וואו דער הונד ליגט בעגראבען, דאס הייסט וואו מען דארף און מען קען קריעגען אויף הוצאות. א פרעזידענט־וואהל קאסט אב אוצרות מיט גאלד אין אמעריקא. אויב אין א מלחמה דארף מען האבען דריי זאכען: געלט, געלט און געלט, איז עס נאך מעהר ריכטיג אין דער פארטיי - מלחמה פון דיא דעמאקראטען און רעפובליקאנער. מיליאנען געהן אוועק אויף זא - גענאנטע געזעצליכע אויסגאבען, וויא צום ביישפיעל, דרוקען פארטייליטעראטור, דינגען רעדנערס, א. ז. וו. אבער נאך מ ע ה ר ווערט אויסגעגעבען שטילערהייט ג ע ג ע ן ג ע ז ע ץ, איינפאך אום אונטערצוקויפען וו א ו טערס אויף פערשידענע ארטען. דיא רעכנונגען פון דיזע פאריי־פאנדען בלייבען א געהיימניס פאר דעם עולם. איין זאך איז נאר זיכער, אז די מייסטע אויסגאבען, געזעצליכע און אינגעזעצליכע, ווערן געדעקט פון פאראינטערעסירטע קאפיטאליסטען. און דארום איז עס אזוי וויכטיג פאר ביידע פארטייען צו האבען דיא שטיצע פון וואלל־סטריט.

יודזשין וו. דעבס.

דיא קאמיטעטען פון ביידע פארטייען האבען עפענטליך פערשפראכען צו זיין זעהר עקאנאמיש, שטרענג און עהרליך אין דיא אויסגאבען; אבער מען ווייס גאנץ גוט, אז דאס איז נאר צו ווארפען זאמד אין דיא אויגען. דער אמת איז, אז דיא פאאר מאנאט פאר דיא עלעקשענס 'שיט מען מיט גאלד פון ביידע זייטען. אזוי וויא פארקער איז דער ליעבלינגקאנדידאט פון וואלל־סטריט, זא איז עס זעהר מעגליך, אז דער דעמאקראטישער קאמיטעט וועט האבען מעהר „גאלד־ארגומענטען“, וויא דער רעפובליקאנער, דאס הייסט אויך מיט אנדערע ווערטער, אז עס איז מעגליך, דאס ער זאל טאקע בעזיגען רוזוועלט'ן. אום צו האבען גענוג געלט, האבען דיא דעמאקראטען נאמינירט פאר וויצע - פרעזידענט דעם 80־יעהריגען מיליאנער דייווים פון וועסט ווירדזשיניא, וועלכער איז אן אייזענבאהן־מאגנאט און א ביטערער פיינד פון יוניאנס.

דיא ה ו י פ ט־ב א ט א ל י ע וועט פארקומען אין ניו־יארק סטייט, ווייל ער שטעלט צו 89 עלעקטארס פיר א פרעזידענט. ביידע פארטייען מאכען דיא גרעסטע אנשטרענגונגען צו געווינען דיזען שטאאט אויף זייער זייט. און דיא ניו־יארקער פאליטיקער וועלען ווירקליך האבען א „גאלדענע“ צייט...

* * *

יעצט א פאר ווערטער וועגען א דריטע פארטיי. מיר מיינען אונזער פארטיי — דיא סאציאליסטישע פארטיי, וואס איהרע קאנדידא־

טען פאר פרעזידענט און וויצע־פרעזידענט זיינען אזעלכע פעהיגע מענער און אויסגעצייכענטע רעדנער וויא י ו ד ז ש י ן ד ע ב ס און ב ע נ ד ז ש א מ י ן ה ע נ פ א ר ד.

אזוי וויא דיא קאפיטאליסטישע פארטייען האבען אפילו ניט איין ספעציעלע „אישו״ פאר דיא פערבלענדעטע ארבייטער, וואס שלעפען זיך געוועהנליך נאך זיי, אזוי וויא זייער גאנצער קאמפף דרייהט זיך הויפטזעכליך ארום דיא פ ע ר ז א נ ע ן פון זייערע קאנדידאטען, וויא מיר האבען עס געזעהען, זא האט דיא סאציאליסטישע פארטיי יעצט אן אויסגעצייכענטע נעלעגענהייט צו אגיטירען פיר דעם סאציאליזמוס און צו געווינען וואוטס. אזוי דארף עס זיין טהעארעטיש. אבער פראקטיש, דיא טרויעריגע וואהרהייט צו זאגען, איז עס ניט אזוי. הלואי זאלען מיר א ליגען זאגען, נאר דיא יעניגע, וואס האפען אויף א גרויסען צו־וואקס פון סאציאליסטישע שטימען דיזען נאוועמבער, וועלען וויעדער ענטטוישט ווערען...

מיר קענען זיך ניט טרייסטען מיט אזעלכע זיסע האפנונגען, ניט נאר דורך דיא אלגעמיינע אורזאכען, וועלכע שטערען דיא פערשפרייטונג פון סאציאליזמוס אין דיא אמעריקאנער ארבייטער־מאסען טראץ אלע ביטערע לעקציעס. וואס זיי האבען שוין געקראגען און קריגען, קען מען זאגען, יעדען טאג פון דיא קאפיטאליסטען, זאנדערן אויך, ווייל דיא סאציאליסטען זעלבסט זיינען ניט איינינ. וויא קליין אונזער צאהל איז ניט, זיינען מיר נאך צוטהיילט. עס איז אמת, אז דיא דעליאגיטען ווערן אלץ קלענער אין צאהל, אבער דורך דעם געווינט נאר ניט די סאציאל־דעמאקראטישע פארטיי. דער פראנט פון אטאקע אויף דער קאפיטאליסטישער פעסטונג בלייבט געבראכען, און דער ענטהוזיאזמוס פעהלט אין דיא רייהען פון דער קליינער סאציאליסטישער ארמעע.....

עס איז דארום דיא היילינע פפליכט פון יעדען סאציאליסט צו ארבייטען יעצט פיר דיא שנעלע אויספיהרונג פון דער פארטרעפליכער רעזאלוציאן פון לעצטען אינטערנאציאנאלען קאנגרעס אין אמסטערדאם, אז עס איז נויטווענדיג, דאס אין יעדען לאנד זאל נ א ר ז י י ן א י י ן פ א ר ט י י, אזווי וויא עס איז נאר דא איין פראלעטאריאט.

פאליטיקום.

פון וואנען שטאמט רעליגיאן?

(נאך הערבערט סעפנסער.)

דיא אידעען פון טויט און תחית המתים.

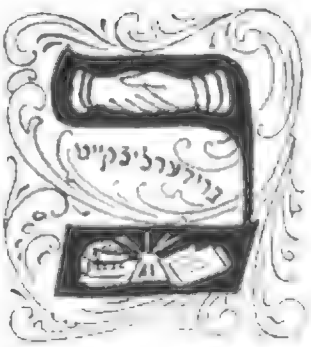

יז יעצט האבען מיר געזעהען, וויא דיא אויסערליכע אומשטענדען ברענגען דעם ווילדען מענשען צום געדאנק, אז יעדע זאך איז א דאפעלטע. לאמיר יעצט איבערגעהן צו דעם מענשען גופא.

וואס איז א חלום? וואסערע געדאנקען ערוועקט אין איהם א חלום? הונגער און פולבלוטינקייט — ביידע א געוועהנליכע זאך ביי דעם ווילדען — רופען ארויס זעהר לעבעדיגע חלימות. נון, נאך א'ן אונגעלונגענע יאגד און א לאנגען הונגער, פאלט דער ווילדער אוועק מיעד און מאט און שלאפט איין; מיט איין מאל געפינט ער זיך אויף א זעהר גליקליכער יאגד, ער טויטעט, שינדט, קאכט אב זיין רויב און — כאפט זיך אויף גראדע אין דער מינוט, ווען ער וויל אריינגעהמען דעם ערשטען ביסען אין מויל. ער קען ניט זאגען: „עט, דאס איז נאר א חלום״, ווייל ער האט קיין בעגריף פון דעם וואס מען רופט „כח הדמיון״, ער נעהמט דיא פאקטען וויא זיי פאסירען. ער נעדענקט גאנץ דייטליך אלעס וואס ער האט געזעהן, וויא ער האט זיך פערמאסטען, וויא ער האט געשינדען דיא הויט, א. ז. וו. אמת, ער געפינט זיך מיט אמאל גאנץ רוהיג ליגענדיג אויף דעם זעלבען ארט, וואו ער האט זיך אוועקגעלעגט, ער פערשטעהט ניט פון וואנען דיזע ענדערונג קומט, אבער וואס מאכט דאס אים? קנאפ

זאכען זעהט ער, וועלכע ער קען ניט בעגרייפען און וועלכע ער פערשטעהט ניט? אין דער ארומינער וועלט זעהט ער פילע זאכען וואס בעווייזען זיך און פערשווינדען. ווארום זאל דאס אויך ניט זיין איינס פון דיזע זאכען? און עס זיינען פאראן פילע פאקטען, וועלכע בעווייזען, אז דער ווילדער בעטראכט טאקע דעם חלום אלס א ווירקליכע פאסירונג.

צו וואס פאר א שלום קען דער ווילדער קומען? ווען ער כאפט זיך אויף דערצעהלט ער דיא פאסירונג אין זיין אונפאלקאמענער שפראך צו אנדערע. ער געדענקט יעדע איינצעלהייט; ער איז איבערצייגט, אז ער איז געוועזן אוועק. זיינע חברים ווידער זאגען, אז ער איז דיא גאנצע צייט געלעגען אויף איין ארט, און ער זעהט טאקי זיך ליגען אויף דעם פלאץ. ער איז אלזא איבערצייגט אין ביידע זאכען: אז ער איז דא געלעגען און אז ער איז צו דערזעלבער צייט געוועזן אנדערסוואו. דאס לייכטעסטע, דאס איינפאכסטע פאר איהם איז צו גלויבען, אז ער איז א דאפעלטער, אז ער איז אין אמת'ן צוויי, איינער וועלכער געהט אוועק אויף א צייט ווען דער צווייטער בלייבט איבער.

פיעלע ווילדע פעלקער גלויבען נאך ביז'ן היינטיגען טאג אין דעם. מיר דארפען אבער גאר ניט געהן צו דיא ווילדע, מיר געפינען עס אויך נאך היינטיגען טאג ביי אונז אידען. יעדער פרומער איד, איידער ער געהט שלאפען, זאגט מיט גרויס כונה: „בידך אפקיד רוחי“ — אין דיין האנד גיב איך איבער מיין נשמה; און נאך דעם שלאף: „מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתי בחמלה רבה אמונתך“ — איך דאנק דיר לעבעדיגער און שטארקער קעניג פאר דיין חסד, וואס דו האסט מיר צוריק אבגעגעבען מיין נשמה, ביזט א גרויסער עהרליכער מאן.

נון, ווען דיזע אלע זאכען, וואס דער ווילדער טהוט אין חלום זיינען ווירקליכע זאכען, זיינען דאך דיא מענשען, חיות אדער זאכען, וואס ער זעהט אין חלום, אויך ווירקליכע זאכען. דער ווילדער גלויבט דאס טאקי, און פון דעם קומען ארויס גאנץ אנדערע גלויבענס. ספענסער ברענגט זעהר פילע פאקטען פון דיא ווילדע און וואס עס קומט ארויס פון דעם גלויבען אין חלומות. מיר דארפען אבער זיך ניט אוועקלאזען צו דיא ווילדע, מיר געפינען דאס אלעס ביי זיך אין דער היים: דיא גאנצע אידישע נבואה איז געקומען בחלום ליל; שלמה המלך האט זיך אויסגעקליבען חכמה אין חלום; יעדער איד וויים פון הטבת חלום, און יעדע אידענע וויים, אז א חלום מוז מען אויסלעגען צו גוטען. דער תלמוד וויים אונז אויך צו דערצעהלען א סך גוטע זאכען פון חלומות, און אפילו יעדער היינטיגער איד וויים געוויס עפעס א מעשה וואס האט זיך געטראפען מיט א חלום. מען קען פון דיזען פערשטעהן, וויפיעל דער גאנץ אורשפרינגליכער מענש האט געקענט גלויבען אין חלומות און ציהען דעם שלום, אז ער איז א דאפעלטער.

נאך מעהר. דיזער גלויבען אין א צווייטען „איך“ שטימט פאלשטענדיג מיט אלע אנדערע זאכען וואס ער קען. אלע זאכען זיינען דאך דאפעלטע, אלע זאכען בעווייזען זיך, ווערען פערשוואונדען און בעווייזען זיך ווידער; איז ער ניט עהנליך צו דיזע אלע זאכען? האבען דיזע זאכען ניט זייער שאטען? האט ער ניט קיין שאטען? ווערט ניט זיין שאטען פערשוואונדען ביי נאכט? זעהט מען ניט בעשיינפערליך, אז דיזער שאטען איז זיין צווייטער „איך“, וועלכער וואנדערט אוועק ביי נאכט? דיא גרינגלענדער וואס גלויבען דאס, זיינען פון זייער ווילדען שטאנדפונקט גאנץ לאגיש.

לאמיר יעצט איבערגעהן צו אנדערע פאקטען.

ווען א מענש שלאפט, איז ער גאנץ אונבעוועגליך, דיזע אונבעוועגליכקייט אבער בייט זיך איבער אין טהעטיגקייט, ווען דער שלאף ווערט געשטערט. אמת, דיא שטערונג איז ניט אימער גלייך. א מאל איז גענוג נור צו רעדען אווארט, אנאנדערס מאל מוז מען שרייען הויך, אנאנדערס מאל ווידער דארף מען שטופען אדער גאר רייסען דעם שלאפענדען. דאך וויים דער ווילדער פון ערפאהרונג, דאס ווען ער ליגט און קען זיך ניט ריהרען, הייבט ער זיך אן צו ריהרען און הייבט אן צו ווערען טהעטיג, ווען מען רופט זיין נאמען, אדער ווען מען גיט איהם א שטופ. אמאל טרעפט זיך אבער, אז דער ווילדער ווערט פערוואונדעט און פאלט אין חלשות; מען שרייט, מען רופט זיין נאמען, מען רייסט און מען קנייפט, אבער עס העלפט ניט, ער ריהרט זיך ניט. ענדליך, נאך א שטיקעל צייט, איז ער אויפגעוואכט. אפאפלעקסיע איז אין זעהר פילע הינזיכטען עהנליך צו

חלשות, דער מאן איז אנידערגעפאלען, מען שריט, מען רייסט, אבער עס העלפט ניט.

פון דיזען קומט ארויס דער גלויבען, אז דער צווייטער „איך“ געהט אוועק אויף פער־שידענע צייטען; אמאל קומט ער צוריק, ווען מען גיט נאר א פיפס, אנאנדערס מאל מוז מען העבער שרייען, אמאל דויערט עס אביסעל לענגער, און טהייל־מאל קומט ער גאר ניט צוריק.

דיזען אורשפרינגליכען גלויבען קען מען בעמערקען נאך היינט פון אונזער שפראך: מיר זאגען נאך היינט אויף איינעם וואס האט גע־חלש'ט: „ער איז געקומען צו זיך“.

וואס פאר א פארשטעלונג קען דער ווילדער זיך מאכען פון טויט? ער זעהט פערשידענע פארמען פון אונבעוועגליכקייט, וויא שלאף, חלשות, אפאפלעקסיע, א. ז. וו. נאך דיזע אלע פאסירונגען ווערט דער מענש צוריק בעוועגליך; קען ניט געמאלט זיין, מען זאל אויך ווערען לעבעדיג נאך'ן טויט? דיא „אנצע זאך איז דאך נור, וואס דער צווייטער „איך“ איז אוועק; נו, דיזער „איך“ קומט דאך אפט צוריק נאך א געוויסע צייט, פאר וואס זאל ער ניט קענען צו־ריקקומען נאך א לענגערע צייט?

אז שטארבען איז ניט מעהר וויא דאס, וואס דער צווייטער „איך“ איז אוועק, דארף מען אידען ניט בעווייזען. יעדער איד ווייס, אז דיא נשמה געהט ארויס, ווען א מענש שטארבט. אידען גלויבען זאגאר, אז אפילו דאן איז דער קערפער ניט טויט; מיר געפינען: „קשה רימה למת כמחט בבשר החי“ (ווערים שטעכען דעם טויטען גראדע וויא שפילקעס שטעכען א לעבע־דיגען); אידען גלויבען דאס דעם טויטען'ס קולות הערען זיך פון איין עק וועלט ביז צום צווייטען, און ווען מען זאל איפרייסען דיא שוועל פון טהיר וואו דער מת ליעגט, וואלט מען געקענט הערען דיא קולות.

נון, ווען שטארבען איז ניט מעהר וויא דאס וואס דער צווייטער „איך“ געהט אוועק, איז דאך אויך מעגליך, מען זאל זיך ביי דעם צווייטען „איך“ איינבעטען, ער זאל נאך בלייבען. ער קומט דאך אמאל צוריק, ווען מען רופט איהם. און דאס ערשטע וואס דיא ווילדע טהוען איז— אבצורופען דעם טויטען. איהר וועט זיך שוין אליין עררינערען, אז אידען רופען אויך אב טויטע. אלע ווייסען וויא א אידענע בע־קלאגט איהר נור־וואס געשטארבענעם מאן, וויא זיא שרייט: „פאר וואס געהסטו אוועק? וויא לאזטו מיך מיט דיא קינדער אליין? א. ז. וו.“ אזוי וויא דאס רופען העלפט אבער „וויא א טויטען באנקעס“, דעם טויטען הארט דאך ניט וויא ער לאזט איבער דאס ווייב מיט דיא קינ־דער, בעט מען איהם נאכהער מחילה. ער זאל כאטש זיין א מליץ יושר און זיך מיהען.

אז אידען גלויבען, אז מען קען מחיה מתים זיין, ווייסען מיר אויך פון דער מעשה מיט אלישה און דאס קינד וואס ער האט לעבעדיג געמאכט, אויף דיא בקשה פון קינד'ס מוטער שונמית.

דיזע אלע זאכען געפינען מיר ביי דיא ווילדע. נאכדעם וויא זיי האבען גערופען דעם צווייטען „איך“, און ער קומט ניט, נעהמען זיי מאנכעס מאל און שלאגען דעם ערשטען „איך“ מכת רצח. דיא האטענטאטען זידלען, שימפפען און שלאגען דיא שטערבענדע, אדער דיא וואס זיינען נאר וואס געשטארבען, דערפאר וואס זיי געהען אוועק. דיא פידזשענס דענקען, אז רופען דעם טויטען ביים נאמען איז א סגולה בדוקה ער זאל ניט אוועקגעהן; דיא פאנטיעס רעדען צו זייערע טויטע, מאנכעס מאל אין א טאן פול מיט פארווירפע ווייל זיי געהען אוועק; אנ־דערע בעטען זיך ביי דיא נשמה, זיא זאל זיי אבהיטען און בעשימצען; דיא קארביס בעטען „דיא טויטע זאלען זיי ערקלערען, ווארום זיי געהען אוועק פון דיא וועלט“. אויף דיא סאמאא אינזלען זיינען דעם טויטענס פריינדע געגאנ־גען צום גייסטליכען מיט א מתנה און איהם גע־בעטען, ער זאל פועל'ן ביים טויטען זיך מתודה צו זיין אויף דיא זינד דורך וועלכע ער איז גע־שטארבען, א. ז. וו.

און דיזע זאכען טהוען זיי ניט נור ווענען דיא וואס זיינען נור וואס געשטארבען, נאר אויך ווענען דיזע, וועלכע זיינען שוין פון לאנג טויט. מיר דארפען דא אויך ניט געהן צו דיא ווילדע: אידען געהען נאך היינט אויף קבר אבות. ווען א יתום אדער א יתומה האט חתונה, געהט ער אדער זיא בעטען דיא פער־שטארבענע עלטערן אויף דיא חתונה; ווען יעמאנד איז שטארק קראנק, אדער ווען עס ברעכט אוים א'ן עפידעמישע קראנקהייט, לויפט מען בעטען ביי דיא טויטע, זיי זאלען זיך מי־הען. אידען גלויבען איבערהויפט, אז דיא טוי־טע ווייסען אלעס וואס קומט פאר און וואס וועט פארקומען אויף דיא וועלט.

דיא גמרא דערצעהלט אזא מעשה: א נעוויסער חסיד האָט אמאָל אויסגענעבען זיין גאנצע געלד אויף צדקה און ער האָט מורא געהאט צו געהן שלאָפען אהיים. הושענא רבה ביי־נאכט איז עס געוועזן, איז ער געגאנגען שלאָפען אויף'ן בית עולם. דאָרט האָט ער געהערט, וויא צוויי מתים זיינען זיך צוזאמענגעקומען און גענומען שמועסען וועגען אונזער זינדיגע וועלט. פון זיי האָט ער אויסגעפונען, אז אלע דיא וואָס וועלען פערזייהען אין דיא ערשטע צייט, וועלען האָבען א געראָטהען יאָהר, ווערענד דיא וואָס וועלען פערזייהען אין דיא אנדערע צייט וועלען האָבען א ניט געראטהען יאָהר. ער איז געקומען אין שטאָדט אריין און האָט דערצעהלט דיא מעשה צו איינינע, און דיא וואָס האָבען איהם געפאָלגט, זיינען גליקליך געוואָרען. איבער א יאָהר אין דערזעלבער צייט איז ער וויעדער געגאנגען אויף דעם זעלבען פלאץ. דיא צוויי טויטע פריינד זיינען זיך ווידער צוזאמענגעקומען, האָבען ווידער גענומען שמועסען פּאָליטיק, און ער האָט אויסגעפונען, אז היי־יאָהר, ווער עס וויל האָבען א געראָטען יאָהר מוז פערזייהען אין דיא צווייטע צייט און — כך הוה.

פון דעם גלויבען, אז דער טויט איז נאָר דאָס וואָס דער צווייטער „איך" איז אוועק פאר א לענגערע צייט, קומט ארויס נאָך א זאַך: דער מנהג וואָס מען גיט מיט דיא טויטע עסענווארג. אנדערע ווילדע געבען זאָגאר מיט ווייבער און שקלאפען; איינינע, וויא דיא איראָקעזען (א געוועזענער אינדיאנער שטאם), לאָזען ברענען פייער אויף דעם קבר, צו געבען דיא נשמה א מעגליכקייט אָבצוקאָכען דיא שפייז. דיא פאנטיעס שטעלען אוועק פלייש און וויין לעבען דעם טויטען קערפּער; דיא ניי־זילענדער, וועלכע גרייטען אויך אָן עסענווארג פיר געשטאָרבענע, בעהויפּטען אז ביי־נאכט קומען דיא נשמות און עסען. ביי אידען, אין מאנכע מקומות, לעגט מען אוועק א שטיקעל ברויט מיט זאלץ אויף דעם טויטען גוף, און איבעראַל שטעלט מען אוועק א גלאָז מיט וואסער מיט א טיכעל, „ווייל דיא נשמה קומט זיך טובל זיין".

דאָס מיטגעבען שפייז דיא טויטע איז אזוי אלגעמיין, אז מען קען עס געפינען אין אלע טהיילען פון דער וועלט און ביי אלע פעלקער.

אום דער טויטער זאָל ווערען צוריק לעבעדיג, ער זאָל אויפשטעהן תחית המתים, וויא מען זאָגט אויף אידיש, מוז מען זעהען אז דער קערפּער זאָל בלייבען ניט געריהרט. דיא קבורה איז דורך דעם געוואָרען ביי פילע ווילדע פעלקער א היילינע און וויכטיגע זאך. דיא גרעסטע שטראָף פאר דיא עגיפּטער איז געוועזען דאָס פערניכטען פון דעם קערפּער, ווייל זיי האָבען פעסט געגלויבט, אז אָהן דעם קערפּער איז ניט מעגליך קיין תחית המתים. דאָס איז אָהנע צווייפעל דיא אורזאכע, ווארום דאָס באלזאמירען האָט זיך ענטוויקעלט אין מצרים צו אזא הויכע שטופע.

געוויסע נענערקעס, פערקעהרט וויעדער, ווארפען אין וואסער דיא קערפּערס פון זייערע פרשטאָרבענע מענער, גלויבענדיג דערמיט צו דערטרינקען דיא נשמות, וועלכע וועלען זיי שוין מעהר ניט קענען אָנמאכען קיין צרות. דיא אביסיניער בענראָבען ניט זייערע פערברעכער אלס שטראפע.

דאָס איז אין פעללע, ווען מען וויל ניט, דיא טויטע זאָלען האָבען א תקומה. פאר אזעלכע טויטע, וואָס מען וויל זיי זאָלען אויפשטעהן תחית המתים, געבען זיך דיא ווילדע דיא גרעסטע מיה, אז דער גוף זאָל ניט צו שאנדע ווערען; זיי נעהען אזוי וויט, אז דיא קברים ווערען אויך אָבנעהיט. און דאָס ווערט געטהאָן אויף פערשידענע אופנים. נאטירליך, וואָס טהייערער דער טויטער איז ביים לעבען אלץ מעהר מיה גיבט מען זיך צו פערהיטען זיין קערפּער און זיין קבר נאָך דעם טויט.

איינינע פעלקער שיטען אָן גרויסע בערג מיט ערד, און זיי האלטען עס פאר א'ן עהרע ארויפצושיטען אביסעל ערד, אנדערע לייגען אָן שטיינער, א. ז. וו. פון דעם זיינען אודאי נעקומען דיא גרויסע פּיראמידען אין מצרים.

זיי געהען נאָך ווייטער, דיא ווילדע, אום צו פערהיטען דער קערפּער זאָל ניט פערניכטעט ווערען. דיא פארצייטיגע מעקסיקאנער, למשל, פלעגען זייערע טויטע אריינלעגען אין א קאָרב און אויפהיינגען אויף א צווייג פון א בוים, „כדי זיי זאָלען זיי ניט דארפען זוכען אין צייט פון תחית המתים". דיא פערואנער פלעגען בעהאלטען דיא נענעל און דיא האָר „כדי זיי זאָלען עס ניט דארפען זוכען אין געטומעל פון תחית המתים".

און ווידער ווילט זיך דאָ עררינערען אונזערע אחינו בני ישראל. איהר ווייסט אלע, וואָס עס מיינט ביי אידען „קומען צו קבר

ישראל"; איהר ווייסט, אז א'ן אפיקורוס פלעגט מען „בעגראבען ביים פארקען" — קבורת חמור; אויף א צדיק'ס קבר שטעלט מען א'ן אוהל; אין קבר אריין גיבט מען מיט „ארץ ישראל ערד", כדי דער גוף זאל ניט אין גאנצען פערפוילט ווערען און ריטלעך גיט מען אין דיא הענד אריין אזוי וויא מען שיקט פון אמעריקא א שיפסקארטע, — דער גוף זאל האבען מיט וואס צו עמיגרירען קיין ארץ ישראל.

פון דעם וואס דיא ווילדע האבען געגלויבט אין תחית המתים זיינען ארויסגעקומען נאך אנדערע מנהגים: דאס קאליעטשען זיך און דאס אבשניידען דיא האאר צו עהרע פון דעם טויטען. ביי פיעלע ווילדע עקזיסטירט אזא מנהג נאך ביז היינטיגען טאג. אז דאס האט ביי אידען אויך עקזיסטירט, קען מען זעהען פון דעם פערבאט אין דער תורה: „לא יקרחו קרחה בראשיכם ולא ישרטו שרטת". (איהר זאלט זיך ניט אבגאלען דיא קעפ, און איהר זאלט ניט צוקראצען אייערע לייבער). דאס קריעה רייסען איז אהן צווייפעל א'ן איבערבלייבעכץ פון דיזען מנהג.

דיא אלע אויבענדערמאנטע מנהגים און גלויבענס פיהרען צו דעם שלום, אז דער ווילדער האט געגלויבט, דאס שטארבען איז ניט מעהר וויא דאס, וואס דער צווייטער „איך" איז אוועק אויף א צייט. דיזער גלויבען איז ביז היינטיגען טאג נאך איינגעפלאנצט אפילו ביי דיא ציוויליזירטע פעלקער. דיא אידען געהען אזוי ווייט, אז זיי גלויבען זאגאר דאס איניגע מענשען זיינען איבערהויפט ניט געשטארבען. אזוי געפינען מיר: חנוך איז ארויף אין הימעל לעבעדיגערהייט און איז געווארען דער מלאך מטטרון; אליהו הנביא איז ניט געשטארבען; „יעקב אבינו לא מת"; „דוד מלך ישראל חי וקים". דיא גאנצע קריסטליכע רעליגיאן איז געבויט אויף תחית המתים. נאך דעם מאהאמעדאנער גלויבען, „שטארבען נביאים, מארטירער און היילינע איבערהויפט ניט, און זייער איינגענטהום בלייבט אימער זייערער". און גאר ניט לאנג צוריק, אין דעם לעצטען יאהרהונדערט, האט מען געגלויבט, אז נאפאלעאן דער ערשטער וועט צוריקקומען נאך דעם טויט.

דיא אידעען פון נשמות, רוחות און מזיקים.

איך וויל דא נאך אמאל עררינערען דעם לעזער, אז דיא אלע פאקטען ווערען דא נור געבראכט אום צו בעווייזען, אז דער ווילדער מענש האט אנדערש ניט געקענט דענקען, נור אויף דעם אופן וויא עס איז אויבען אנגעצייגט געווארען. ער האט נאך דאן פון קיין גאט ניט געוואוסט; די אלע גלויבענס האט ער זיך געמוזט בעשאפען, וויא וויט זיין פערשטאנד האט זיך ביסלעכווייז ענטוויקעלט. ער האט געזעהען ערשיינונגען און האט זיי ניט געקענט ערקלערען, און ער איז זיך אזוי ביסלעכווייז נעגאנגען אויף דעם פאלשען וועג, ביז ער, האט בעשאפען פריהער א וועלט מיט געטער און נאכהער ווייטער, ווייטער, ביז עס איז ניט מעהר געבליבען וויא איין הויפט־גאט.

דאס מיינט אבער ניט, אז עס האט זיך שטענדיג גראדע ענטוויקעלט אויף אזא אופן. וויא שוין בעמערקט, קען מען דיא זאכען בעשטימט ניט וויסען. אבער ווען מיר בעטראכטען דיא אלע פאקטען ניט פון אונזער שטאנדפונקט, נור פון דעם ווילדען'ס, ווען מיר געהן צוריק גאר צו דעם אנפאנג און שטעלען זיך פאר, וויא אזוי דער ווילדער האט געקענט דענקען, און ווען מיר אונטערזוכען דאן דיא פאקטען, דיא פערשידענע גלויבענס און מנהגים, וויא זיי זיינען אויבען אנגעגעבען געווארען, מוזען מיר קומען צום שלום, אז אזוי האט עס געמוזט פאסירען.

אלזא, יעדע זאך אין דער וועלט איז א דאפעלטע, האט א צווייטען „איך". דער מענש איז אויך א דאפעלטער, האט אויך א צווייטען „איך", וועלכער געהט אוועק און קומט צוריק. וואס'ער פנים האט דיזער „איך"? וויא זעהט ער אויס און וואס טהוט ער, ווען געהט ער אוועק, פון וואס מאכט ער א לעבען, אזוי צו זאגען?

דיזע פראגע וועט יעצט זיין גאנץ לאגיש פון דעם ווילדען'ס שטאנדפונקט. און ער האט דיא פראגע געשטעלט און פערענטפערט.

עס זיינען פאראן פיעלע בעווייזע, דאס דער ווילדער מענש בעטראכט דעם צווייטען „איך" ניט אנדערש וויא דעם ערשטען; זיי גלויבען, אז דער צווייטער „איך" קען געהן, שטעהן, עסען א. ז. וו. ספענסער ברענגט א בעוויז פון סער דזשארדזש גרעי, וועמען א'ן אויסטראלישע פרוי האט דערקענט און געלאסצעט אלס איהר פערשטארבענעם זוהן, וואס איז צוריקגעקומען פון קבר. א געוויסע מיסעס טהאמסאן האבען דיא אויסטראליער בעטראכטען אלס איינע פון זייערע

מיטגליעדער, וואָס איז ניט לאַנג צוריק געשטאָרבען, און זיי פּלעגען איהר שטאַרק בעדויערן און זאָגען: „אָרימע, ־עבעך! זיא איז גאָר ניט — נור א שאָטען".

אידען ווייסען אויך, אז מאַנכע געהן ארום אויף דעם עולם התהו, און אז מען זאָל ביי אזא איינעם אויפּדעקען דיא פּאָלע, ווערט ער פּעשוואָונדען.

מאַנכע פּרוואָנער פּלעגען אויסשיטען קוי־קורזע צו זעהען נאָך דיא טריט צו דער טויטער איז צוריקגעקומען. דיא גמרא זאָגט, ווער עס וויל זעהען דיא מזיקים, זאָל נעהמען ריינע אש און אויסשיטען פאַר דיא טהיר, וועט ער זעהען טריט פון הינערשע פיסלעך. אידען גלויבען, דאָס ווען א טויטער קומט צו חלום, טאָר מען איהם קיין זאַך ניט מיטגעבען, ווייל דאַן וועט זיבער געשעהן א'ן אונגליק.

דיא עגיפּטער פּלעגען גלויבען, אז א מענש בעשטעהט פון עטליכע חלקים — דיא נשמה, דער גייסט, א. ז. וו. דיא גמרא זאָגט: דריי שותפים האָט א מענש איבער זיך: דעם רבש"ע, דעם פאָטער און דיא מוטער. דיא פאָטער און מוטער בעשאַפען דעם גוף און גאָט דיא נשמה; ווען עס קומט דיא צייט פון שטאַרבען, נעהמט זיך גאָט אָב זיין חלק און לאָזט איבער דיא עלטערן זייער חלק.

דער גלויבען, אז דיא נשמה קען לעבען אָהן א גוף איז אייגענטליך ביי אידען נאָך שטאַרקער וויא ביי דיא ווילדע. איינס פון דיא צעהן זאַכען וואָס זיינען בעשאַפען געוואָרען ערב שבת בין השמשות, זאָגט דער פּרק, איז געווען דיא מזיקים. וואָס איז מזיקים? מאַכט דער פּרוש: דאָס זיינען געווען דיא נשמות, צו וועלכע מען האָט ניט אויספּייעט צוצומאַכען קערפּערם; און דיזע נשמות אָהן קערפּערס פּילען אָן דיא גאַנצע וועלט; מיליאָנען און מיליאַרדען זיינען זיי דאָ; אין בית המדרש, זאָגט דיא גמרא, איז ענג געווען פון „יענע לייט", דיא קליידער פון דיא תנאים זיינען צופוילט געוואָרען פון „יענע לייט". און ווען דאָס אויג וואָלט זיי אלע געקענט זעהן, וואָלט מען א מינוט ניט געקענט ביישטעהען. דיא אידען וואָס פיהרען זיך על פי כתבי האר"י, לאָזען פרייטאָג צו נאַכט דיא ברעקלאַך אויף דעם טיש צוגעדעקטערהייד; מים אחרונים טאָר מען ניט אויסגיסען אין מיטען שטוב, אלץ צוליעב „יענע לייט".

פון א דיבוק ווייסען אלע־אידען, און אז א בעל מופת קען ארויסטרייבען א דיבוק, איז אויך ניט קיין נייעס. וואָס איז א דיבוק? איינעם'ס א נשמה, וועלכע קען זיך ניט געפינען קיין מקום מנוחה, געהט אריין אין א צווייטען מענשען. א דיבוק געהט ארויס ענטוועדער דורך דעם קוימען אָדער דורך דעם פענסטער, דאַן צוברעכט ער אָבער דיא שויב. דער גלויבען איז אלזאָ, אז דיא נשמה פּערנעהמט א געוויסען פּלאַץ, אז זיא קען ניט ארויס פון ושטוב ביז זיא ברעכט ניט אויס קיין שויב. דיא איראָקעזען לאָזען טאַקי איבער א קליינע עפענונג אין קבר, כדי דיא נשמה זאָל קענען צוריק אריין געהן.

דער ערשטער צייכען פון טויט איז וואָס דאָס הארץ הערט אויף צו קלאַפּען און מען הערט אויף צו אָטהמען. איז ניט אמאָל דאָס הארץ דיא נשמה און אפשר גאָר דער אָטהעם? דיא ווילדע גלויבען ביידע זאַכען. ביי אידען געפינט מען עטוואָס עהנליכעס. אין דער תורה שטעהט: לא תאכלו את הדם כי הדם היא הנפש. (איהר זאָלט ניט עסען קיין בלוט, ווייל דאָס בלוט איז דיא נשמה).

און ווען דער ווילדער איז געקומען אזוי ווייט, האָט ער שוין געמוזט נעהן א טריט ווייטער.

פיער־פיסיגע חיות און פייגעל אָהטמען אויך. הייסט ווען א מענשען'ס אָטהעם איז דאָס דער צווייטער איך, וואָס געהט אוועק ווען ער שטאַרבט, מוז דאָך דיא חיה'ס אָטהעם, וואָס געהט אויך אוועק, ווען זיא שטאַרבט, זיין איהר צווייטער איך. האָבען דאָך חיות אויך נשמות. אזוי גלויבען זיי טאַקע. דיזע ווילדע, וואָס גלויבען, אז דער שאָטען איז דיא נשמה, גלויבען זאָגאר, אז פלאַנצען, בוימער, שטיינער און אלע אנדערע זאַכען האָבען נשמות. דיזע אלע זאַכען ווארפען דאָך אויך א שאָטען.

פון דיזע אלע פערשידענע גלויבענס איז מיט דער צייט ארויס געקומען א גאַנצע „סיסטעמע": פריהער דיא נשמות פון פערשטאָרבענע עלטערן און קרובים, דיא וואָס זיינען שוין פון לאַנג געשטאָרבען, און דיא וואָס זיינען ערשט ניט לאַנג געשטאָרבען, דאַן קומען דיא נשמות וואָס זיינען אוועק אויף א צייט בעת דער מענש שלאָפט. דיזע אלע נשמות זיינען אָבער ניט אלע גוטע נשמות; עס זיינען פאַראַן נשמות פון פריינד און נשמות פון שונאים, נשמות פון גוטע מענשען און נשמות פון שלעכ־

טע, פון אייגענע און פון פרעמדע, פון חיות און פון פלאַנצען. און דיא נשמות פערמעהרען זיך, וואָס א מאָל קומט מעהר צו. דיא פראגע איז יעצט גאנץ נאטירליך: וויא האלטען זיך דיזע אלע נשמות אויף? געהען דיא גוטע נשמות ארום צוזאמען מיט דיא שלעכטע? וואָהנען זיי, זאָ צו זאָגען, אין דיזעלבע טענעמענט־הייזער, אָדער האָבען זיי פערידענע וואָהנונגען.

מאכט איין שפרייז פון דיזע פראגע, און איהר קומט אריין אין א „צווייטע וועלט“.

(פאָרטזעצונג פאָלגט.)

יעקב מילך.

וועגען אידישקייט.

ווען איך האָב בעקומען פון רעדאקטאָר פון דער „צוקונפט“ דעם אויפטראג צו שרייבען פיר דיא „צוקונפט“ אן ארטיקעל איבער דיא קאראאימער, האָט מיר — מוז איך אייך זאָגען דעם אמת — שוין גלייך געגעבען א ליאָקע דיא הארץ. שרייבענדיג איבער אזא טהעמא איז דאָך אונמעגליך ניט צו ריידען איבער יודאיזמוס אין אלגעמיין, אָדער וויא הערר פייגענבוים רופט דאָס אָן „אידישקייט“. נו, און וויא פיר איך גערעדט, בין איך אין וואָס אָנבעלאַנגט צו „אידישקייט“ א שטיקעל אפיקורס. וועל איך דאָך מוזען — האָב איך געקלערט — ארויסזאָגען אפיקורסישע מיינונגען, וועט ווערן א יעלה פון חסידים, אז איך וועל מוזען אנטלויפען פון ניו יאָרק.

אזוי האָב איך געקלערט, און דיא הארץ האָט מיר געליאָקעט. נאָר ווייל איך ווייס, אז דער איצטיגער רעדאקטאָר איז א ביסעל נוטה צו מתנגדות און דיא לעזער פון דער „צוקונפט“ בעשטעהען דאָך ניט פון חסידים אליין, עס זיינען פאראן צווישען זיי אי מתנגדים אי משכילים, וועט גאָט רחמנות האָבען און עס וועט אראָפּ גלאט. אין יעדען פאל — מוז איך אייך ווייטער זאָגען דעם אמת — האָב איך טאקע, שוין שרייבענדיג דעם דאָזיגען ארטיקעל, אָנגעגורט דיא לענדען און אָנגעגרייט אן אפיקורסישען דע מה שתשיב לחסיד.

איהר זעהט אלזאָ, אז הערר פייגענבוים מיט זיין ארטיקעל „פערלען פון אידישקייט“ האָט מיך ניט איבערראשט. איך האָב עטוואָס עהנליכעס ערווארטעט. וואָס איך האָב אָבער ניט ערווארטעט, איז אן ארטיקעל, וואָס רעדט וועגען אן ערנסטע פראגע און געשריעבען פון א מענשען וואָס האָט שוין צעהנדליג יאָהר געשריעבען ארטיקלען וועגען ערנסטע פראגען, זאָל זיין אזוי פלאך, אזוי קינדיש. מוז איך זאָגען.

א געוויסער קריטיקער האָט בעמערקט — איך געדענק ניט וואו — אז ער נעהמט זיך אָן פון וואָס פיר א בוך, אָדער ארטיקעל איהר וועט איהם געבען ארויסכאַפּען עטליכע שורות און אויסטייטשען זיי אויף אזא שטייגער, אז דער פערפאסער זאָל קענען פער׳משפט ווערן, וויא א קרימינעלער פערברעכער. אָט דאָס האָט ליידער הערר פייגענבוים געטהאָן מיט מיין ארטיקעל. ער האָט ארויסגעכאַפּט פון מיטען א פאָר שורות און ניט בעטראכטענדיג וויא אזוי דאָס פאסט זיך צום גאנצען און איבערהויפּט צום עיקר געדאנק, וועלכער איז אויסגעדריקט אין דעם ארטיקעל, האָט ער געמאכט א גוואלד: קאראַאול! דיא אידישקייט איז אין געפאהר! נאטירליך, מיין איך ניט יענע אידישקייט, איבער וועלכע מר. פייגענבוים שרייבט.

הערר פייגענבוים כאַפּט ארויס פון מיין ארטיקעל פאָלגענדע פאָר צײלען: „דיא אידישע רעליגיאָן פאָדערט זאָגאר ניט, אז מען מוז גלויבען אין גאָט. וואָס זיא פאָדערט איז מען זאָל לערנען און פאָלגען דיא תורה. אוב וויפיעל דאָס בעלאַנגט צום לעבען און גליק פון דעם פאָלק“.

אויף דיזע עטליכע שורות שרייבט ער אָן א גאנצע מגלה. אין זיין לאנגען פירוש אויף מיינע עטליכע שורות מיהט ער זיך צו געבען מיין ארטיקעל אזא זין, וועלכען ער האָט ניט געהאט און האָט ניט געקענט האָבען. עס זעהט אויס נאָך זיין פירוש, אז דער צוועק פון מיין

ארטיקעל איז געווען צו זינגען שירים ותשבחות דער רעליגיאָן און דעם „אתה בחרתנו“.

פיה אזא בעשולדיגונג האָב איך קיין מורא ניט. יעדער לעזער וואָס געהערט ניט צו א שמאָלער הסידישער קלייזעל, און האָט געלעזען דיא „קאראאימער“ פון אָנהויב ביז צום סוף, וועט איינשטימען מיט מיר, אז דער הויפט־געדאנק, וועלכען איך האָב דאָרט געוואָלט בעווייזען, נעמליך, אז דיא אידישע רעליגיעזע סעקטען האָבען ניט געהאט קיין פראָגרעסיווע בעדייטונג אין דעם אידישען גייסטיגען לעבען, איז בעוויזען מיט פאקטען, וועלכע קענען ניט אָבגעלייקענט ווערן. דיא פאקטען זיינען פערשיעדענע. אז דיא אידישע מוטער רעליגיאָן איז מעהר פעהיג צו לייזען פרייע געדאנקען, מעהר נוטה צום פאָרטשריט, וויא איהרע טעכטער דיא סעקטען־בעוועגונגען, איז בלויז איינער פון דיא בעווייזע. אין מיין ארטיקעל „דיא קאראימער“ האָט מיר דער פּלאַן ניט ערלויבט וועגען דעם מעהר צו ריידען. איך וועל דאָס ערקלערען יעצט.

נאָר פריהער פון אלץ איז נייטיג צו ריידען א פּאָר ווערטער וועגען רעליגיאָן אין אלגעמיין. מר. פייגענבוים בעטראכט דיא רעליגיאָן אלס א מאכט פון פינסטערניס, אלס שטערונג פון פאָרטשריט און פון אלץ, וואָס קומט פון׳ם ניכטערנעם וועלטליכען געזונדען מענשען־פערשטאנד. דאָס זאָגט ער ניט נאָר אין דעם ארטיקעל „פּערלען פון אידישקייט“, דאָס זאָגט ער שוין יאָהרען לאנג אין דער פרעססע און אויף מיטינגען. מר. פייגענבוים, וויא עס איז ידוע, האָט זיך גענומען דעם מאָנאָפּאָל פון רעליגיעזע דרשות פיר דיא יוגענד אין אידישען קווארטאל, און קוקט אויף זיך וויא אויף דיא העכסטע אויטאָריטעט אין גאָט־זאכען. עס זיינען געווען צייטען, ווען אין דיא ראדיקאלע אידישע קרייזען האָט ער ווירקליך געגאָלטען פיר דעם העכסטען אויטאָריטעט, ווייל ער איז געווען כמעט דער איינציגער, וואָס איז געווען „בעהאווינט אין דיא שווארצע פינטלאך“ פון אידישקיים. יענע צייטען אָבער זיינען פארביי. עס זיינען אָנגעשטאנען אנדערע צייטען מיט נייע ראדיקאלען, וואָס האָבען אויך א מאָל אריינגעקוקט אין א „אדישען ספר“, וויא מר. פייגענבוים. זיי האָבען אָבער געקוקט מיט אינגערע אויגען און האָבען ברייטער פערשטאנען דאָס, וואָס זיי האָבען געלערנט. ווען אזעלכע הערען מר. פייגענבוים׳ס דרשות וועגען רעליגיאָן און אידישקייט, שאָקלען זיי מיט׳ן קאָפּ מיט א שמייכעל און שעפּטשען: רבי. פייגענבוים, איהר זייט צו אלט, צו אלט מיט אייערע דרשות! א רחמנות חלעבען! דיא וועלט האָט געשפּרייזט פאָרווערטס, און איהר שטעהט אימער אויף איין אָרט.....

און מען קען ניט זאָגען, אז זיי זיינען שטארק אונגערעכט. מר. פייגענבוים מיט זיינע בעגריפע וועגען רעליגיאָן בכלל און אידישקייט בפרט מאכט דעם איינדרוק פון אן אלטמאָדישען משכיל פון יענע גוטע אלטע צייטען, פון וועלכע מען דערצעהלט, אז דיא אפיקורסים אויף צו להכעיס גאָט, האָבען בפני כל עם ועדה געגעסען חלב׳נע ליכט. א ו ן ז אָ ל ע ר ו ו י ס ע ן!

אויף מיר פערזענליך מאכט הערר. פייגענבוים אן איינדרוק פון א מענשען, וואָס האָט אין זיין יוגענד זעהר פיעל געליטען רדיפות פון פאנאטישע עלטערן אָדער ראשי ישיבות, און דיזע רדיפות האָבען איהם ערביטערט געגען זיינע פערפאָלגער, און דערמאָנענדיג זיך אָן רעליגיאָן און אָן יודאיזמוס, שטעלען זיך איהם פאָר יענע פערפאָלגער, וועלכע האָבען איהם אזוי פיעל געמאכט צו ליידען, און ער מאכט פון דעם פרט א כלל, וויא דאָס איז אָפט דער פאַל ביי מענשען, ניט זעלטען אפילו הויך ענטוויקעלטע און געבילדעטע, וועלכע זיינען אין געוויסע פונקטען פון זייער וועלט־אנשויאונג ניט אים שטאנדע אויפצוהויבען זיך העכער פון זייערע שמאָלע סוביעקטיווע געפיהלען.

וואָרים, וויא קען מען אנדערש ערקלערען מר. פייגענבוים׳ס איינשטימונג מיט דעם בעריהמטען פאנאטיקער און פינסטערלינג ר׳ שלמה מאָנפּעלייער, אז דיא ווערדע פון יודאיזם ליגט ניט אין זיינע פילאָזאָפישע וואהרהייטען און מענשליך קלוגע מאָראל־לעהרען, ווי דער רמב״ם און אנדערע מחקרים ווילען איינרידען, נאָר אין דיא געבאָטען, וואָס „דער מענש פערשטעהט גאָר ניט וואָס פיר א טעם דאָס האָט, און וואָס עס וואָלט דעם מענשליכען שכל גאָר ניט איינגעפאלען“?

מר. פייגענבוים וויל האָבען, אז יודאיזם איז ניט דאָס, וואָס דיא גרויסע אידישע גייסטער דיא נביאים, עזרא, הלל, רבי יוחנן בן זכאי, רבי מאיר, רבי עקיבא, רמב״ם, אבן עזרא, שלמה בן

גבירול, יהודה הלוי, מענדעלסזאהן, (*), לעבענזאהן האבען געשאפען, נאר דאס, וואס ר׳ שלמה מאנפעלייער האט געוואלט האבען

נאר דיא פארצייטיגע זאגענאנטע חלבנע משכילים מיט זייער שמאלינקער וועלט אנשויאונג האבען געקענט זאגען, אז רעליגיאן איז אימער געוועזן א פינסטערע מאכט, אז אלע דיא יעניגע, וואס האבען געשאפען די רעליגיאן, האבען קיין אנדער זאך אין זינען ניט געהאט, וויא מיט א כיוון צו פערפינסטערען דיא מוחות פון דיא מענשען, צוריקהאלטען זיי פון יעדען פארטשריט אין דענקען א. ז. וו.

ביי איצטיגער צייט וויים זאגאר א אינגעל, וועלכער האט נאר אריינגעקוקט אין א ביכעל וואס בעשרייבט דיא געשיכטע פון דער מענשליכער ענטוויקלונג, אין א קולטור־געשיכטע, אז רעליגיאן איז אימער און איבעראל געוועזן א הויכע שטופע פון מענשליכען פראגרעס. שוין אויף דיא ערשטע שטאפלען פון זייער ענטוויקלונג האבען דיא מענשען געזוכט צו פארשטעהן און צו לערנען דיא כוחות פון דער ארומיגער נאטור, קעמפפען מיט זיי, בעגרייפען זיי, צופאסען זיי צו זיך און זיך צו זיי. יעדע ערפאהרונג אין דער נאטור האט לאנג, זעהר לאנג געדויערט און געקאסט מורא׳דיגע אפפער און איז דעריבער געוועזן טייער. אז דיא ערפאהרונגען זיינען געוועזן שוואך, אז דיא פארשטעלונגען און בעגריפע ניט פאלקאם, אז דיא אלטע וויסענשאפט האט נאר געקענט זיין גלויבען, זיינען דיא אלטע דורות אין דעם ניט שולדיג. דיא אלטע קוועלען, פון וועלכע מיר לערנען די ענטוויקלונג פון רעליגיאן, זיינען ניט וויסענשאפטליך אויסגעארבייטע סיסטעמען. דאס זיינען זאמלונגען פון לעגענדען, מנהגים, בעלעהרונגען, און דאס גלייכען. אז זיי קומען אונז פאר אפט וואונדערבאר, איבערנאטירליך, איז דאס, ווייל דיא אלטע דורות, זייענדיג שוואך אין זייערע ערפאהרונגען וועגען דיא נאטור־קרעפטען, האבען ניט אימער געקענט אונטערשיידען צווישען נאטירליך און איבער־נאטירליך, אז זייערע פארשטעלונגען, זייערע בעגריפע, זייער שפראכע זיינען געוועזן גאנץ פערשיעדען פון אונזערע. צונויפפארען יהושע בן נון, ר׳ שלמה מאנפעלייער און דעם כינעזישען גענעראל כעמא וועגען רעליגיאן, איז פונקט אזוי לאגיש וויא צונויפפארען א קאסע מיט א לוה און א פטום פון אן אתרוג. אורטהיילען וועגען א קולטור פון טויזענדער יאהרען מיט אזוינע קינדערשע ראיות הייסט פשוט מאכען זיך לעכערליך ביי דערוואקסענע מענשען. ווען מען וויל ריידען ערנסט וועגען רעליגיאן, דארף מען ניט צונויפמישען קאשע מיט באטשווענע, נאר מאכען אן אונטערשיער צווישען א בייקע און א היסטארישען פאקט, צווישען א צופעליגען שפריכווארט אדער גלאט א גוט־ווארט פון אן איינצעלנעם מענשען און צווישען אן איינגעווארצעלטען *געזעץ*, אדער א *טויזענד־יעהריגען אינסטיטוט*. איהר מוזט מאכען א׳ן אונטערשיעד צווישען דאס. וואס איז געזאגט אדער געטהאן געווארען מיט טויזענדער יאהרען פריהער, און דאס, וואס איז געזאגט אדער געטהאן געווארען מיט טויזענדער יאהרען שפעטער. איבערהויפט מוזט איהר ווייסען, ביי *וועלכע אומשטענדען* דאס אדער יענעס איז געזאגט געווארען און וואס פיר א ראלע דער אדער יענער שפרוך, דיא אדער יענע אינסטיטוציאן האט געשפיעלט אין דעם פראקטישען לעבען פון מענשען. אויף דעם גרונד פון דיזע אונטערשיידונגען און פערגלייכונגען דארף מען זעהען, וועלכע אידעען און אידעאלען האבען זיך ווידערהאלט און איינגעקערפערט זיך אין פראקטישע זיטען, געזעצע, אינסטיטוטען, וועלכע האבען געהאט אן איינפלוס אויף דיא ערציהונג פון מענשען, אויף זייער כאראקטער און גייסטיגע פיזאנאמיע דורך צעהנדלינגע דורות.

ווען מיר טוען אזוי, זעהען מיר, צום ביישפיעל, אז דיא מעשה מיט שאול׳ן און מיט עמלק׳ן, וועלכע מר. פייגענבוים ברייננט אין זיינע „פערלען פון אידישקייט“, געהערט צו די עלטעסטע לעגענדען פון אידישען פאלק. מיט

(*) איך מיין זיך דא ניט אריינמישען אין א פאלעמיקע וועגען אידישקייט, ווייל איך בין לא עליכם זעהר שוואך אין דיא אידישע שווארצע פינסטערעד; נאר וואס אנבעלאנגט צו משה מענדעלסאהן, זא ווייס איך שוין פון זיין „ירושלים“, אז ער האט בעטראכט דיא אידישע רעליגיאן גראדע וויא ר׳ שלמה מאנפעליער און איבערהויפט וויא פאנאטישע אתה בחרתנו׳ניקעס. אמת, מענדעלסאהן איז געוועזן דער פאטער פון דיא השכלה, אבער זיכער ניט מיט זיין העכסט רעאקציאנערע בעטראכטונג איבער דעם כאראקטער פון דער אידישער רעליגיאן אלס א ספעציעלע לאסט פון תרי״ג מצות נאר פיר אידען, וויא ער האט עס אויסגעדריקט אין „ירושלים“. — דער רעדאקטאר.

אזוינע לעגענדען איז ארומגערינגעלט דיא ענטשטעהונג פון יעדען פאָלק. ארויסכאַפּען איינע אזא לעגענדע און בריינגען דערמיט א ראיה וועגען א קולטור וואָס האָט זיך שפּעטער אַנגעהויבען און ענטוויקעלט אין דער צייט פון טויזענדער יאָהרען, איז מעהר וויא לעבערליך! נאָר אפילו דיא דאָזיגע לעגענדע, גוט בעטראַכטענדיג זיא, קען מען פון איהר דרינגען ניט דאָס, וואָס מר. פייגענבוים האָט געוואָלט.

און ווירקליך: לאָמיר אַנגעהמען ביידע פערזאָנען, שאול און שמואל אלס לעגענדארע. שטעלט זיך ניט אָפּ ביי דער מעשה מיט עמלק. בעטראַכט זייער לעבען, זייערע שטרעבונגען ווייטער. אין שאול'ן קענט איהר מעהר ניט געפינען, ווי די מעלה וואָס דער פסוק זאָגט אויף איהם: „כי משכמו ומעלה גבוה מכל העם." אז ער איז געווען העכער פון אלעמען אין וואוקס. אין דער צייט פון א געפאהר, פון א בעפאל פון א שונא, שפּיעלט ווירקליך א ראָליע דיא קערפּערליכע מאָס און קראַפט. אָבער ווען עס האַנדעלט זיך צו שאפען שטענדיגע אָרדנונג און רוהע, דאן איז דאָס ווייניג. אין שאול'ן זעהען מיר פיר דיא גאנצע צייט פון זיין רעגיערונג אַ מענשען מיט א קליינליכער נשמה, א מענשען, וואָס איז בערייט צו אָפּפערן זיין עלטסטען זוהן, זיין טהראָן־פאָלגער, אבי ניט מבטל צו זיין א נאַרישען דעספּאָטישען בעפעהל צו פאסטען אין דעם טאָג פון דעם פערצווייפעלטעסטען קריעג. קען רחמנות האָבען אויף בהמות פון'ם פיינד א מענש, וואָס האָט ניט רחמנות אויף זיין אייגענעם זוהן? ניט דער עדלער געפיהל פון רחמנות האָט אָבגעהאלטען שאול'ן צו הרג'ענען דיא פיה פון עמלק, נאָר זיין שוואכקייט, זיין פורכט פאר'ן פעביל. דער תירוץ פאר שמואל'ן איז נאָר געווען אן אויסרייד צו בעהאלטען דיא שוואכקייט. א גאנצען לעבען ציטערט ער פיר זיין קרוין. נאָר זיין זוהן'ס טרייהייט צו דעם איבערגעבענעם פריינד פון זיין הויז, צו דוד'ן, ראַטעוועט דיזען צוואנציג מאָל פון שאול'ס הענד. דיא מורא פאר'ן טהראָן, דיא קנאה צו דעם גרעסטען העלד, מיט וועלכען זיין אייגענער זוהן האַלט, מאַכט איהם פיר א פייגלינג, וואַרפט איהם אריין אין א מרה שחורה.

אין שמואל'ן זעהען מיר פארקעהרט אן אמת'ען העלד, א גרויסען פאָלקס־פיהרער, גרויס אין קריעג און אין פריעדען. ער משפּט דאָס פאָלק און אָרגאַניזירט איהם אין קריעג. וועלכער פאָלקס־פיהרער קען זיך בערימען ביי'ן ענדע פון זיין לעבען, אז ער האָט ביי'ן פאָלק אן אייזעל ניט פערנומען? וועלכען פיהרער האָט דאָס פאָלק עדות געזאָגט אין פנים אזוי שעהן, אזוי פייערליך: דו האָסט ביי אונז א גראָשען ניט פערנומען? דער קאַפּיטעל, וויא שמואל שילדערט, וואָס א מלך איז, געהערט צו דיא מערקווירדיגסטע אין דער ליטעראַטור פון דיא אַלטע פעלקער און קען זאָגאר יעצט דיענען אלס דיא בעסטע פּראָקלאַמאַציאָן געגען דעספּאָטיע און טיראַנניי פון מאָנאַרכיזמוס. (און ניט איין מאָל האָבען זיך רעפּובליקאַנער און רעוואָלוציאָנערען בענוצט דערמיט). קוים בעמערקט ער, אז זיינע זיהן געהען ניט אין זיינע וועגען, אז דאָס פאָלק איז מיט זיי ניט צופריעדען, איז ער בערייט נאָך ביי זיין לעבען אויסצוקלייבען פיר א פיהרער וועמען דאָס פאָלק וויל, אָבער געגען א הערשער, געגען א קעניג פּראָטעסטירט ער מיט אַלע קרעפטען און גיט נאָך מיט א וועהטאָג אין הארצען, ווייל ער ליעבט דאָס פאָלק און דער מאָמענט איז א קריטישער.

ניט אומזיסט ווערט שמואל אין דער ביבעל געשטעלט אויף איין שטאַפּעל מיט משה'ן, ניט אומזיסט ווערט ער אין דער אידישער געשיכטע בעטראַכט אלס דער אמת'ער אָרגאַניזאַטאָר און אויפבויער פון דעם אידישען פאָלק. אין פערגלייך מיט שאול'ן זעהט דיזער לעגענדארישער העלד אויס, וויא א ריעז געגען א מילב. און מר. פייגענבוים שטעלט אונז איהם פאָר וויא א בלוטדורשטיגע חיה, און שאול איז ביי איהם א א מוסטער פון גוטהערציגקייט!....

דיא לעגענדע מיט עמלק'ן און מיט אגג'ן, וועלכע מר. פייגענבוים ברענגט אין זיינע „פּעריל" ערקלערען זיך גאנץ איינפאַך, ווען מיר זאָלען טיעפער אריינקוקען אין דיא גלויבונגען און זיטען פון אַמאָליגע פעלקער. דער גלויבען אז דיא בהמות בעזיצען א מין נשמה וויא מענשען, איז געווען ביי דיא אידען פון אַלטערטהום אויך אזוי איינגעוואורצעלט וויא ביי דיא אַלטע עגיפּטער. דיא ווילדע און שמוציגע טהיערע איז געווען פערבאָטען צו עסען, אום מען זאָל זיך ניט אַננעהמען פון זיי מיט בלוט־דורשטיגקייט. ווייל מען האָט געגלויבט, אז דיא נאַטור פון דיא אויפגעגעסענע חיות געהט אריין אין דיא מענשען. דיא פעלקער וואָס זיינען געוועזען פערדאָרבען, לויט דעם שטאַנדפּונקט פון דער אידישער מאָראַל, האָט מען מיט זיי ניט געטאָרט זיך מחתן זיין, ניט האָבען מיט זיי קיין מגע

ומשא, כדי זיי זאָלען ניט ווירקען שלעכט אויף דיא זיטטען פון דעם אידישען פאָלק. אוים דעם שטאנדפּונקט האָט מען געמוזט אין קריעג הרג'ענען זייערע קינדער, פערניכטען זייערע פיה, ווייל לויט דיא אלטע האָבען געגלויבט, איז געווען א פיזישע און גייסטיגע פערוואנדשאפט צווישען דעם שונא און זיינע פיה. אזעלכע פעלקער האָבען זיך גערעכענט ביי אידען דיא שבעה עממין, דיא זיעבען פעלקער פון כנען. עמלק איז צווישען זיי ניט געווען גערעכענט. פערקעהרט עמלק איז געווען א ברודערשטאם, פון עשיו'ס קינדער. אָבער דאָס איז געווען דער ביטערסטער פיינד זייערער, פון וועמען זיי האָבען געהאט אויסצושטעהן א סך מעהר וויא פון אלע שכנישע פעלקער. קיין רוהיגען אויגענבליק האָבען פון איהם דיא אידען ניט געהאט. דאָס איז געווען מעהר א רויבערשטאם, וויא א פאָלק. דער כאראקטער פון דיזען בלוטדורשטיגען שטאם ווערט אונז געשילדערט אין דעם שפּרוך, מיט וועלכען שמואל האָט זיך געווענדעט צו אגג'ן בעפאָר ער האָט איהם גע'הרג'עט: כאשר שכלה נשים חרבך, כן תשכל מנשים אמך — וויא דיין שווערד האָט פרויען גערויבט זייערע קינדער, אזוי זאָל יעצט דיין מוטער בלייבען קינדערלאָז מעהר פון אלע פרויען. פיעלע בלוטיגע פיינדע האָט געהאט דאָס אידישע פאָלק, נאָר קיין איינציגער פיינד האָט ניט ארויסגערופען אזא ערביטערונג, אזא האסס וויא עמלק. דער גרעסטער יודענפיינד המן האָט לויט דער לעגענדע געמוזט זיין א'ן עמלק. דיא בלוטדורשטיגע חיה רוים האָט לויט א'ן אנדער לעגענדע געשטאמט פון עמלק. א פערביסענער אנטיסעמיט הייסט נאָך איצטער ביי דעם אידישען המון „עמלק“.

דיזע אונגעהויערע ערביטערונג צוזאמען מיט דיא גלויבונגען פון דיא אידען אין יענע אלטע צייטען ערקלערען גאנץ גענוג פאר וואָס מען האָט בעהאנדעלט דיא בעזיעגטע עמלקים מיט אזא גרויזאמקייט. ערקלערען הייסט אָבער ניט גוטהייסען. עס בלייבט דאָך א בארבאריי נאָך אונזער איצטיגען שטאנדפּונקט. דער פאקט איז אָבער, אז אזעלכע בארבארייען האָבען זיך ביי דעם אידישען פאָלק גאנץ זעלטען געטראָפען, זאָגאר אין דיא עלטסטע צייטען. דיא אידישע תורה הייסט, אז מען טאָר ניט נאָר דעם פיינד'ס בהמות, אפילו זיינע ב ו י מ ע ר טאָר מען ניט פערניכטען.

מר. פייגענבוים איז אָבער דאָך גאנץ נומערציג און אונפארטהייאיש צו „אידישקייט“. ער איז בערייט צוצוגעבען אז דאָס אידישע פאָלק איז ניט ווילדער פון דיא האָטענטאָטען; פון דעסטוועגען זעהט איהר פון זיינע „פעריל“, אז ער שטעלט דיא כינעזישע מאָראל א סך העכער וויא דיא אידישע. והא ראיה, אז פון דער גאנצער אידישער קולטור האָט ער מעהר ניט אויסגעפונען וויא א בארבעריי, און ער האָט נאָר געראַפּט ארייננשטעקען א שפּיץ פיגנער אין דער כינעזישער ליטעראטור, האָט ער נעפונען א'ן אמת'ן פעריל, אזא פעריל וויא דיא גאָלדענע ווערטער פון כינעזישען גענעראל סע־מאָ, אז מי טאָר ניט זיין גרויזאם אין מלחמה, אז מי דארף שאנעווען דיא פעלדער און אלע ניצליכע זאכען פון דעם שונא. אמת, מר. פייגענבוים בעמערקט פארבייגעהענדיג אז דיא ווערטער זיינען געזאָגט געוואָרען מיט צוויי טויזענד יאָהר צוריק, דאָס הייסט, אונגעפעהר מיט א פּאָר טויזענד יאָהר שפּעטער נאָכדעם, ווען עס האָט פּאסירט אָדער געקענט פּאסירען (וואָרום דיא גאנצע מעשה מיט אגג'ן האָט א כאראקטער פון א פּאָרהיסטאָרישע לעגענדע) דיא בארבעריי פון שמואל'ן געגען דיא עמלקים און זייערע פיה.

דיא אידישע וואנדער־שבטים האָבען זיך נאָר וואָס אָנגעהויבען צו אָרגאניזירען אין א פאָלק. דיא אידישע תורה, דיא „אידישקייט“, וויא איהר רופט דאָס, האָט זיך ערשט שפּעטער ענטוויקעלט, וויא איך מיט אייך ווייסען. דיא ווערטער אָבער פון'ם כינעזישען גענעראל סע־מאָ זיינען גלאט ווערטער, גוטע ווערטער אין דער וועלט אריין, און דערצו זיינען זיי געזאָגט געוואָרען אונגעפעהר אין דער צייט, ווען עס איז געבאָרען געוואָרען דאָס קריסטענטהום, און דאָס כינעזישע פאָלק האָט שוין דאמאלס עקזיסטירט טויזענדער יאָהרען אלס א פאָלק מיט א שטארק־אויסגעארבייטע קולטור.

אמת, מר. פייגענבוים פיהלט הפנים, אז ער איז א ביסעל פארקראָכען און ער פארכאפּט זיך: „אין דער זעלבער צייט“ — זאָגט ער (ד. ה. ווען עס זיינען געזאָגט געוואָרען דיא ווערטער פון'ם כינעזישען גענעראל סע־מאָ) האָט נאָך שטארק געגאָלטען דער אויבען־געבראכטער געבאָט (ניט צו לאָזען קיין לעבעדיגען נפש פון דיא זיעבען פעלקער) פון ז י י ע ר קריגס־גענעראל יהוה צבאות.

צוויי טויזענד יאָהר שפּיעלען ביי מר. פּייגענבוים קיין ראָליע ניט, א פּאַרהיסטאָרישע לעגענדע ווערט ביי איהם א געזעצליכער געבאָט, ווען ער דאַרף דאָס נאָר האָבען צו זיינע וואונדערליכע ראיות!

דאָך לאָמיר אָננעהמען אויף אַן אויגענבליק, אז דאָס איז ניט געווען קיין פּאַרהיסטאָרישע לעגענדע, נאָר א געבאָט, וואָס האָט געהאט דיא בעדייטונג פון א געזעץ. מיט וואָס זשע קענט איהר בעווייזען, אז אזא געזעץ „האָט מיט צוויי טויזענד יאָהר צוריק נאָך ביי אידען שטאַרק געגאָלטען“? (מר. פּייגענבוים׳ס ווערטער אין זיינע „פּערל“.)

דערמאָהנט זיך, מיט צוויי טויזענד יאָהר צוריק, ווען דיא אידען האָבען געבלוטעט אונטער דעם שרעקליכען יאָך פון רוים, אָט אין יענער צייט, מיינט איהר, האָבען אידען געפיהרט מלחמות מיט דיא שכנים׳שע פעלקער, אין יענער צייט האָבען זיי באַרבאַריש געהרג׳עט פרויען און קינדער, בהמות און שעפּסען און אלע ניצליכע זאכען....?

מר. פּייגענבוים, גאָט איז מיט אייך! אָט אזוי שרייבט מען היסטאָריע?

* * *

איך וואָלט געקענט ברייננגען פיעל מעהר „פּעריל“ פון דער כינעזישער ליטעראַטור, אזעלכע הייך מאָראַלישע שפּריכע און לעהרען, וועלכע איז שווער צו געפינען אין דער ליטעראַטור פון אנדערע אלטע פעלקער אין דער וועלט. נאָר וואָס צייגט עס? מיינט איהר, אז דאָס איז גענוג צו דרינגען דערפון וועגען דעם ווערט פון וועלכער עס איז קולטור? גאַנץ ריכטיג האָט געזאָגט דער רוסישער שרייבער שעלגונאָוו וועגען דיא כינעזישע מוסר: אזעלכע הויכע אידעאַלען וועגען גערעכטיגקייט און מענשענרעכט, וויא ביי דיא אלטע כינעזער, געפינט מען זעלטען זאָגאר אין נייערע צייטען ביי דיא אייראָפּעאישע פעלקער. און פון דעסטוועגען זעהען מיר, אז דיא כינעזישע קולטור, וועלכע האָט געוואוסט פון בוך־דרוקעריי. פון פּאַפּיר־פּאַבריקאַציאָן און אנדערע ערפינדונגען טויזענדער יאָהרען פאַר דיא אייראָפּעאישע פעלקער, איז געבליבען שטעהן אויף דער זעלבער שטופע וויא זיא איז געשטאַנען מיט טויזענדער יאָהרען צוריק. ניט קוקענדיג אויף דיא הויכע אידעאַלען אין דיא כינעזישע ביכער, ווערן הונדערטער מיליאָנען כינעזער אויף דער שענדליכסטער ארט געדריקט פון א הייפעלע מאַנדאַרינען. רעכט, געזעץ, גערעכטיגקייט זוכט ניט אין כינא. פאַר דעם קלענסטען פערברעכען, פיר א ניט־בעצאָהלטען חוב פייניגט מען מיט אלע יסורים פון דער אינקוויזיציאָן. דאָס פאָלק, דיא הונדערטע מיליאָנען פון דיא כינעזישע מאַססען זיינען פערזונקען אין שקלאַפעריי און אונוויסענהייט, אין דאַרבען, אין הונגער, אין שמוץ, אין שטיקענים און קאַטאָרזשנער ארבייט. דער קלענסטער כינעזישער בעאַמטער איז א קיסר און האָט צו זאָגען איבער׳ן לעבען און טויט פון זיינע פּאָדאַנעס. דער קלענסטער אויסדרוק פון אונצופרידענהייט ווערט בעשטראַפט מיט׳ן טויט, מיט דיא שרעקליכסטע אכזריות. אזוי איז געווען מיט טויזענדער יאָהרען צוריק, אזוי איז אויך איצטער. דיא כינעזישע קולטור איז א שטעהענדער זומפּף, וואָס קען ניט ליידען קיין שום נייעם געדאַנק, קיין האָאָר פּאָרטשריט.

פאַר וואָס־זשע איז דאָס אזוי?

דאָס איז דערפאַר, ערקלערט גאַנץ ריכטיג שעלגונאָוו, ווייל דיא כינעזישע ביכער־מאָראַל האָט קיין מאָל ניט געהאט א בעדייטענדען איינפלוס אויפ׳ן לעבען, ווייל צווישען דיא ביכער־מאָראַל און דעם לעבען ליעגט ביי דיא כינעזער א תהום. דאָס איז א מאָראַל וואָס איז בעשאַפען געוואָרען אין דער פאַנטאַזיע פון אייניגע קיסרים און פרינצען אידעאַליסטען. און דיא שעהנע שפּריכע זיינען געלעגען און ליעגען בחדרי חדרים בעהאַלטען ביי דיא קיסרים און מאַנדאַרינען, און איבער דעם פאָלק האָט מען געהערשט און מען הערשט מיט דעם שרעקליכסטען אזיאַטישען דעספּאָטיזמוס.

ווען איהר ווילט אורטהיילען וועגען א קולטור פון א פאָלק, איז ווייניג ארויסצוכאַפּען א בייקע, א שפּרוך און אויף דעם בויען א געביידע. איהר מוזט ווייזען דעם וועג וואָס דאָס פאָלק האָט דורכגעמאַכט, דעם שטראָם וואָס עס האָט אריינגעטראָגען אין דער אלגעמיינער היסטאָריע פון דער מענשהייט, וואָסערע נייע אידעען עס האָט געבראַכט, און וויא אזוי עס האָט איבערגעאַרבייט און דורכגעפיהרט אין לעבען דיא אלמענשליכע אייביגע אידעאַלען. קענט איהר ווייזען אין דער כינעזישער געשיכטע און קולטור אויף פּערזאָנען עהנליכע צו דיא נביאים, דיא חשמונאים, א. ז. וו.? און דאָס זיינען געווען מענשען וואָס האָבען ניט נאָר געזאָגט, נאָר אויך געטהאָן יעדער אין זיין פאַך.

דאס זיינען געוועזן מענשען, וואס האבען געהאט אן איינפלוס ניט אויף זייער פאלק אליין, נאר האבען געשפיעלט א ראלע אין דער קולטור פון דער גאנצער מענשהייט. און אזוינע מענשען האט דאס אידישע פאלק ארויסגעבראכט ניט ווייניג. אין דעם פינסטערען מיטעל־אלטער זיינען אידען געוועזן אויב ניט די איינציגע וויינינג־סטענס דיא הויפטפערזאנען, וועלכע האבען זיך בעשעפטיגט מיט אסטראנאמיע, מאטהעמאטיק, מעדיצין און פילאזאפיע און האבען דערהאלטען דעם פרייען געדאנק ביז צו די בעסערע ליכטיגערע צייטען. און אין ליכטיגערע מאמענטען, אין דער עפאכע, ווען עס האט אנגעהויבען אויפלעבען וויסענשאפט און קונסט זיינען אידען געוועזן דיא ערשטע וואס האבען אויפגעהויבען אין דער הויך דיא פאהן פון נייע געדאנקען און געקעמפפט פיר זיי און גענעבען פיר זיי אפפער. און אידען זיינען געוועזן דיא ערשטע וואס האבען געלעגט דעם וויסענשאפטליכען פונדאמענט פון סאציאליזמוס, אנגעהויבען צו ארגאניזירען דיא ארבייטער־מאסען אין קאמפף געגען קאפיטאליזמוס און געגעבען און גיבען דעם גרעסטען פראצענט מארטירער אין דעם רעוואלוציאנערען קאמפף פון רוסלאנד.

קענט איהר וויזען דאסזעלבע אין דער כינעזישער געשיכטע און קולטור?

איהר מעגט אייך זאגען וואס איהר ווילט, הערר פיינענבוים, נאר איך בין שטאלץ דארויף, וואס איך שטאם ניט פון דיא האטענטאטען און ניט פון דיא כינעזער, נאר איך בין א איד.

הייסט דאס אבער, אז איך דארף זיין א׳ן אתה בחרתנו׳ניק, א שמאלער פאטריאט? האלטען זיך, וויא איהר זאגט פיר א זיידענעם יונגען מאנטשיק, פעראכטען אלע אנדערע מענשען און ניט וועלען זיך מיט זיי קנעפלען? פון וואנען איז דאס געדרונגען?

גאנץ פערקעהרט! ווייל איך בין ניט קיין האטענטאט און ניט קיין כינעזער, ווייל איך האב אין מיין יחוס־בריעף אזוינע שעהנע מענשען, וועלכע האבען גענומען אזא שטארקען אנטייל אין דער אלמענשליכער ציוויליזאציאן און פראגרעס, ווייל איך בין א קינד פון א פאלק וואס האט טויזענדער יאהרען נאכאנאנד געליטען אונטערדריקונג און דאך געהאלטען אימער הויך דיא פאקעל פון ליכט, וואס האט גענעבען דיא גרעסטע צאהל פון מארטירער אין דעם קאמפף צווישען ליכטינקייט און פינסטערנים — דעריבער מוז איך אויך זיין אימער אין דיא פארדערסטע רייהען פון דיזען קאמפף , אויך האלטען הויך דיא פאקעל פון ליכט, דיא פאהן פון פרייהייט, און קעמפפען פיר איהר, ליידען פיר איהר.

דענקט איהר ניט, הערר פיינענבוים, אז מיט אזא גאנג, מיט אזא אנשויאונג אויף יודאאיזמוס, וואס דאס איז איבריגענס דיא ריכטינע וואהרהייט, איז פיעל לייכטער צוצוציהען דיא אידישע מאסען צום סאציאליזמוס, צום פארטשריט, צו בילדונג, וויא ביי יעדער געלעגענהייט אדער אונגעלעגענהייט זיך אויסלאכען פון „אידישקייט“ און צו ניכטס מאכען דיא אידישע קולטור?

* * *

מיר איז נאך געבליעבען צו ריידען וועגען „אידישקייט“ אדער יודאאיזמוס אין אלגעמיין אבער דיא טהעמא איז א צו ערנסטע און צו וויכטיגע אום אבצו׳פטר׳ן זיא מיט א פאר ווערטער. דאריבער מוז געשריעבען ווערען א גאנצער ארטיקעל, און איך האף אז דער רעדאקטאר וועט מיר ערלויבען עס צו טהאן אין איינעם פון דיא נעכסטע נומערן פון דער „צוקונפט“.

א. ליטווין.

סודות פון דער נאַטור

קאָסמאָגאָניע (דיא לעהרע וועגען דיא ענט־שטעהונג פון דער וועלט.)

וואָס! הער איך אויסשרייען פילע לעזער. איהר ווילט אונז געהען דערצעהלען דיא געשיכטע, וויא דיא וועלט איז בעשאפען געוואָרען! האלט איהר אונז דען פיר אזעלכע עם הארצים? דענקט איהר, אז מיר זיינען גאָר אין חדר ניט געגאנגען און קיין חומש ניט געלערנט? עס שטעהט דאָך, דאכט זיך, גאנץ קלאָר געשריבען: „בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים“.

יא, לייִדער, ניט נאָר האָט מען געגלויבט אז „אלהים ברא את השמים ואת הארץ“, נאָר עד היום זיינען פאָרהאנדען צעהנדליגע און הונדערטע מיליאָנען מענשען, וועלכע גלויבען נאָך אין דיא ביבלישע און אנדערע אזעלכע לעגענדען; וועלכע גלויבען, אז פריהער, פון אויבינג אָן, האָט זיך גאָט געלעבט שעהן, פיין, רוהיג, אָהן זאָרג, אָהן קאָפּדרעהענים; מיט א מאָל איז איהם אומעטיג געוואָרען און ער האָט בעשלאָסען צו בעשאפען דיא וועלט. גערעדט־געטאָן. ער האָט זיך גענומען צו דער ארבייט, און גאנצע זעקס טעג האָט ער געפּראציוועט אזוי וויא א קלאָקט־אָפּערייטאָר אין דיא ביזי־צייט, ארבייטענדיג אָווערטיים, טאָג און נאכט. מען מוז צוגעבען, אז ער האָט פערריכט א שעהן שטיקעל ארבייט: פון ניכטס האָט ער בעשאפען דיא וועלט, דאָס הייסט: דיא ערד מיט אלעם וואָס געפינט זיך אויף איהר און אין איהר. איבער דיא ערד האָט ער אויסגעשפּרייט א „געוועלב“, א הימעל, אין וועלכען ער האָט אריינגעזעצט א גרויסען עלעקטרישען לאָמפּ, וואָס גיט אונז ווארם און ליכט. זיין „ליעבער נאָמען“ האָט אויך ניט פערגעסען אונז צו פערזאָרגען ביי דער נאכט וויינינגסטענס מיט א קעראָסין־לאָמפּ, און מיט א מאסע חנוכה־ליכטלעך... אליין האָט ער זיך דערנאָך בעזעצט אויפ'ן זיביטען הימעל, וויסענדיג מסתמא אין פאָראויס, אז דיא מענשען וועלען מיט דער צייט פערדאָרבען ווערען און זיי וועלען נאָך חס וחלילה אויך איהם קרייציגען אָדער אָנטאָן א'ן אנדער מיתה משונה, ווי זיי האָבען עס שפּעטער געטאָן מיט זיין געליעבטען בן יחיד... און, דעם אמת זאָגענדיג, איז אָט דיזע פלטה געווען גאָר ניט איבעריג, דען שוין אין דיא אלטע, אלטע צייטען האָבען זיך געפונען אפּיקורסים, וועלכע האָבען זיך שטארק געקליבען איהם צו דערטאפּען, און מאכען א תל פון איהם....

נאָך אין דיא גרוי־אלטע צייטען האָבען זיך געפונען אפּיקורסים, ביי וועמען עס האָט זיך עפּעס ניט געלעגט אויף'ן שכל אָט דיא אלע מעשיות. אין דער ערשטער רייהע שטעהען דיא גריכישע פילאָזאָפען, וויא דעמאָקריטאָס, העראַקליטאָס, עמפּעדאָקלעס, אריסטאָטעל, פּיטאגאָראס און פיעלע אנדערע. עס האָט זיי נאַטירליך געפעהלט דיא קענטניסע, דיא אינסטרומענטען, אום צו האָבען א ריכטיגען בעגריף איבער דיא ענטשטעהונג פון דער וועלט; מיר מוזען אָבער שטוינען, וויא גרויס זייער גייסט איז געווען, אז אָהן אלעם דעם זיינען זיי געקומען כמעט צום ריכטיגען שלוס, צו וועלכען מיט 3000 יאָהר שפּעטער זיינען געקומען דיא געלערנטע, וועלכע זיינען געווען בעוואפענט מיט וויכ־

*) דיא הויפּט קוועלען, מיט וועלכע איך האָב מיך בענוצט פיר דעם און פיר דיא נעכסטע ארטיקלען זיינען:

1) באָממעלי: „דיא געשיכטע דער ערדע“.

2) ערנסט העקעל: „דער וועלטרעטהזעל“ און „דיא נאַטירליכע שעפּפונגסגעשיכטע“.

3) אָסוואלד קעהלער: „וועלט־שעפּפונג און וועלט־אונטערגאנג“: „דיא וואונדער דעס קאָסמאָס“.

4) לודוויג ביכנער: „שטאָף און קראַפט“.

5) טשארלס דארווין: „דיא ענטשטעהונג דער ארטען“; „דיא ענטשטעהונג פון מענשען“.

פענשאפט און מיט אסטראָנאָמישע אינסטרו־מענטען. זאָ, צום ביישפיל, האָבען לויקיפּ און דע־מאָקריט, וועלכע האָבען געלעבט מיט א 500 יאָהר בעפאָר קריסטוס, געזאָגט, אז דיא וועלט איז אורשפרינגליך ענטשטאנען פון אטאָמען (אונטהיילבארע שטאָפטהיילען) וועלכע האָבען עקזיסטירט פון אויביג אָן, און פון זיי האָט זיך געבילדעט דיא גאנצע וועלט אָהן דיא הילפע פון א גאָט אָדער געטער. עפּיקור און לוקרעציוס האָבען שפּעטער דיזע לעהרע מעהר אויסגעארבייט. אזוי האָט זיך דיא לעהרע ענטוויקעלט פאָרווערטס ביז... ביז מיט דעם רבונו של עולם האָט פּאסירט דאָס, וואָס עס פּאסירט מיט אונז זינדיגע מענשען : עס האָט זיך איהם פערוואָלט איבערלאָזען א קריש'ל און ער האָט זיך פערליעבט אין דיא שעהנע אידישע טאָכטער מרים. וואָס ווייטער האָט געפאָלגט וויס יעדער. . און אום„ מן הסתם, דער טאַטע זאָל ניט האָבען דעמזעלבען שיקזאל וויא זיין איין איינציגער זוהן, האָבען זיך זיינע משרתים גענומען צו דער ארבייט : מיט שווארצע, שטאָק־פינסטערע וואָלקענס האָבען זיי פערצויגען דעם גאנצען הימעל, זאָ דאָס קיין שטראהל פון ליכט האָט ניט געוואגט דורכצודרינגען אין דעם פער־פוילטען, פערפעסטעטען תהום פון אבערגלויבען גאנצע 15—16 יאהרהונדערטע ! ! קיין פרייער געדאנקען האָט ניט געטאָרט אר:יסגעזאָגט ווע־רען, ווען דער ארויסזאָגער האָט ניט געוואָלט לעבעדינערהייט אָבגעבראָטען ווערען.

גאנצע 36 יאָהר האָט זיך קאָפּערניקוס ארומ־געטראָגען מיט זיין „וועלט אומשטירצענדע" ווערק, נעמליך : אז דיא ערד דרעהט זיך ארום דיא זון — מורא האָבענדיג עס צו פערעפענט־ליכען, אום ניט אריינצופאלען אין דיא ניפּטיגע הענד פון דיא אינקוויזיטאָרס. ערשט, דאן, ווען ער האָט שוין געפיהלט, אז זיין טויט איז נאָ־הענט, האָט ער עס אין 1519—1522 ארויסגע־לאָזען. זיין פערדאכט איז געוועזן ניט אומזיסט. דען אין 1600 האָט מען אין רוים לעבעדיג פער־ברענט איינעם פון דיא איידעלסטע און גרעסטע מענער, זשיאָרדאנאָ ברונאָ, דערפאר וייל ער האָט אין זיינע שריפטען פערבריטעט דיא לעהרע פון קאָפּערניקוס. גאליליי, דער ערפינדער פון דעם אסטראָנאָמישען טעלעסקאָפּ, האָט געמוזט עפענטליך ערקלערען פיר פאלש קאָפּערניקוס'עס לעהרע. אויף אזא אופן האָבען דיא היילינע, „ליעבע־פרערינענדע" גאָט'ס־משרתים גערעכענט אויף אייביג ניט צו לאָזען דורכדרינגען דיא שטראהלען פון ליכט. זיי האָבען זיך אבער שטארק געאירדט אין דעם. האָט קאָפּערניקוס בעוויזען, אז דיא ערד דרעהט זיך, האָט א'ן אנדערער געניאלער דענקער, קעפּלער (1571—1630) געציינט, וויא זיא דרעהט זיך. דיא קרוין אויף דיזער אפּיקורסי־שער לעהרער האָט ארויפגעזעצט איזאאק ניוטאָן (1657), דען ער האָט בעוויזען, ווארום דיא וועלטקערפּער בעוועגען זיך. ער האָט בעוויזען, אז דיא קראפט, וועלכע צווינגט דיא וועלטקער־פּער פון אונזער זונען־סיסטעם אָהן א'ן אויפ־הער זיך דרעהען ארום דעם צענטראל־קערפּער. דיא זונן, אזוי וויא זיי וואָלטען געוועזן צו איהר צוגעבונדען, איז דיא אנציהונגסקראפט דיא אטראקציאָן אָדער דיא גראוויטאציאָן, מיט וועלכע אָהן אויסנאהמע יעדער שטאָפטהיילכעל איז בעגאבט.

„קאָפּערניקוס, זאָגט אול, האָט צוטרייסעלט דעם הימעל און האָט ארויסגעשליידערט דיא וועלטען אין לעערען רוים. קעפּלער האָט דיא וועלטען געזעצע געגעבען. אָבער דיא קראפט, וועלכע טראָגען דיא וועלטען, וועלכע האלטען זיי אין זייערע וועגען און פערבינדען זיי מיט זייערע צענטראלקערפּער, איז נאָך געוועזן אונ־בעקאנט. ניוטאָן איז עס געוועזן, וועלכער האָט געגעבען דעם נאָמען צו די געהיימניספאָלע אור־קראפט און האָט עס ערהויבען צו א'ן אלגעמיי־נעם נאטור־געזעץ, פערבינדענדיג אויף אזא ארט דעם הימעל מיט דער ערד".

ערשט אם ענדע פון 16טען יאהרהונדערט האָבען דיא שטראהלען פון ליכט אָנגעהויבען ביסלעכווייז דורכצודרינגען דיא שטאָק־פינ־סטערניס פון מיטעל־אלטער. דעקארט, א בע־ריהמטער פראנצויזישער פילאָזאָף איז, וויא עס שיינט, געוועזן דער ערשטער, וועלכער איז געקו־מען צום שלום, אז דיא וועלט איז ענטשטאנדען אויף א נאטירליכען וועג. ער האָט אָנגענומען, אז פון אויביג אָן האָט עקזיסטירט א'ן אורמאסע, וועלכע איז מיט דער צייט צושפּרונגען אין קלע־נערע שטיקער און אויף אזא ארט האָבען זיך געבילדעט דיא וועלט־קערפּער. דיא לעהרע האָט אָהן צווייפעל געהאט א גרויסען איינפלוס אויף דעם גרעסטען דייטשען פילאָזאָף קאנט און אויף דעם געניאלען פראנצויזישען אסטראָנאָם לאפּ־לאס. וואָס אנבעלאנגט אונזער ערד, האָט דעקארט בעהויפּטעט, אז זיא איז אויך אמאָל

געוועזען אזוי וויא דיא זונן, א שטראהלענדער, גליהענדער קערפער, וועלכער האָט זיך ביסלעכווייז אָבגעקיהלט און זיך בעדעקט פון אויבען מיט א קאָרע. דיא לעהרע האָט ווייטער פערברייטעט דער גרויסער דייטשער פילאָזאָף לייבניץ (1646—1716), וועלכער האָט בעהויפטעט, אז דאָס איז געוועזען דער פאלל מיט אלע וועלטקערפער און ניט נאָר מיט דיא ערד אליין.

עמאנועל פ. סוועדענבאָרג (1688) איז געוועזען דער ערשטער, וועלכער האָט אויפגעשטעלט דיא טהעאָריע, אז אללעס עקזיסטירענדע איז אנפאנגס געוועזען נעבעל און דאמפף, זאָ דאָס ער איז דער גרינדער פון דער „נעבולארהיפאָטעזע“. מיט 5 יאהר שפעטער איז ערשינען אין קעניגסבערג דאָס בעריהמטע ווערק פון עמאנועל קאנט: „אלגעמיינע נאטורגעשיכטע און טהאָריע דעם הימעלס“, וואו ער פערטרעט דיא זעלבע אידעע פון „נעבעל“ און „דאמפף“ און געהט אריין אין איינצעלהייטען איבער דיא ענטשטעהונג פון דיא פלאנעטען. כמעט אין דערזעלבער צייט איז פיער לאפלאס, גאנץ אונאבהענגיג פון קאנט, געקומען צו דיא זעלבע אויספיהרונגען און רעזולטאטען.

ליידער אָבער זיינען דיזע זייערע ווערקע גאנצע 90 יאָהר געבליבען אונבעאכטעט. ערשט אין 1845 האָט אלעקסאנדער הומבאָלדט פון זיי נוצען געמאכט אין ערשטען באנד פון זיין „קאָסמאָס“. אָט דיא דריי גרויסע מענער האָבען געלעגט דעם גרונדשטיין פיר דער טהעאָריע, („נעבעלטהעאָריע“), וועלכע איז יעצט אָנגענומען פון דער וויסענשאפט. עס פערשטעהט זיך, אז זיי האָבען בלויז געמאכט דעם אָנהויב, אז אויסגעארבייט, ערקלערט און ענטוויקעלט אין א סיסטעם האָט מען ערשט שפעטער, ווען מאטעמאטיק, פיזיק, כעמיע, אסטראָנאָמיע, געאָלאָגיע און מעכאניק האָבען זיך ענטוויקעלט; ווען דיא פריהערע אינסטרומענטען זיינען פערפאָלקאָמט געוואָרען, און נייע — וויא צום ביישפיעל דער ספעקטראָסקאָפ — זיינען ערפונדען געוואָרען. געקרוינט אָט דיא גאנצע וויסענשאפט האָט טשארלס דארווין מיט זיין טהעאָריע פון „ענטוויקלונג“ און דעם „קאמפף פיר'ס דאזיין“, וועלכע געהט אויך אָן, וויא דיא לעזער וועלען שפעטער זעהן, צווישען דיא וועלטקערפער.

איך האָף דער לעזער וועט מיר ניט איבעלנעהמען, וואָס איך האָב אזוי פיעל פלאץ פערנומען מיט דעם בעשרייבען, ווער עס האָט וואָס ענטדעקט וועגען דיא נאטורגעזעצע. איך רעכען, אז דיא גרויסע מענער, וועלכע האָבען זייער גאנצע ענערגיע, זייער גאנצע געניאליטעט אוועקגעגעבען, אום אויסצופאָרשען דיא סודות פון דער נאטור און אונז עס קלאָר געמאכט, פערדיענען וויניגסטענס, אז מיר זאָלען זייערע נעמען וויסען.

בעפאָר איך וועל איבערגעהן צום הויפטאינהאלט, האלט איך פיר נעטהיג דעם לעזער בעקאנט צו מאכען מיט עטליכע פיזיקאלישע געזעצע, וועלכע וועלען אונז שפעטער צו־נוץ קומען.

אלע זאכען פון דער וועלט, וועלכע מען קען אָנטאפען, זעהען אָדער פיהלען, האָבען אָהן אויסנאהמע צוויי אין זיך עקזיסטירענדע אייגענשאפטען, נעמליך: זיי בעזיצען אירגענד וועלכען פאָרם אָדער געשטאלט און בעשטעהען פון אירגענד וועלכען שטאָף אָדער מאטעריע. עס גיט ניט אין דער נאטור אזא זאך, וועלכע זאָל ניט האָבען אירגענד וועלכע פאָרם אָדער וועלכער זאָל ניט בעשטעהן פון אירגענד וועלכען מאטעריאל. ווען מיר ריידען וועגען א פאָרמלאָזע מאססע, מיינען מיר דאמיט צו זאָגען, אז זיא האָט ניט קיין רעגעלמעסיגע געשטאלט, ד. ה., זיא איז ניט קיין קוגעל, ניט פיראמידע, ניט קיין צילינדער, אָבער א פאָרם האָט אויך דיא פאָרמלאָזע מאססע.

אלעס פון וואָס א פיזישער קערפער בעשטעהט רופען מיר „שטאָף“, „מאטעריע“ אָדער „סובסטאנץ“. דערפון, וואָס קיין שטאָף איז ניט דענקבאר אָהן א פאָרם אָדער געשטאלט איז געדרונגען, אז דיא פערשידענע שטאָפען, פון וועלכע דיא קערפער זיינען צוזאמענגעזעצט, האָבען צווישען זיך אלגעמיינעס און געהערען צו איינע און דיזעלבע גרונד־מאטעריע.

דער שטאָף, פון וועלכע דיא פערשידענע קערפער זיינען צוזאמענגעזעצט ווייזען א גרויסע פערשידענהייט אין געוויכט און הארטקייט, אין פארב, אין פעסטקייט א. ז. וו., דאָך זיינען פאָרהאנדען אייגענשאפטען, וועלכע זיינען אלגעמיין אין אלע קערפער אָהן אויסנאהמע. זיי בילדען דיא גרונד אייגענשאפטען פון דער מאטעריע. זיי זיינען:

דיא אונפערניכטבארקייט, דיא פערמעהרבארקייט, דיא אונדורכדרינגליכקייט, דיא פאָראָזיטעט אָדער טהיילבארקייט, דיא טרעגהייט

אָדער אינערציע און דיא שווערקייט.

מיט דעם פראנצויזישען געלעהרטען לאַוואזיע (1773) הייבט זיך אָן א נייער פעריאָד פיר דיא וויסענשאפט מכח דיא מאטעריע פון דער וועלט. ער האָט געגעבען דער בעמיע דעם גרעסטען און וויכטיגסטען אינסטרומענט — דיא וואָג, דורך וועלכע מיר האָבען ערפאַהרען, אז דיא מאטעריע קען ניט פערניכטעט ווערען און קען ניט פערמעהרט ווערען. דיא קלענסטע ברעקעל מאטעריע, דער קלענסטער שטויב קען ניט פון דיא נאַטור אָדער פון'ם מענשען בעשאפען ווערען, אויך קען אזא ברעקעל מאטעריע ניט פערניכטעט אָדער צושטערט ווערען. דיא פערבינדונג און דיא פאָרם פון דער מאטעריע קען מען צושטערען, דיא מאטעריע גופא אָבער קען מען בשום אופן ניט. ווען מיר פערברענען, צום ביישפיעל, א שטיק האָלץ פערלירט דערביי דיא נאַטור גאָר ניט פון דיא עלעמענטען אָדער שטאָפען, פון וועלכע דיא שטיק האָלץ איז צוזאמענגעזעצט, ווייל קוילענשטאָף, זויערשטאָף, וואסערשטאָף א. ז. וו. פערבינדען זיך אין אנדערע זאכען. ווען מיר זאָלען אָבוועגען דיא שטיק האָלץ פאַר'ן ברענען און צוזאמענקלייבען נאָך דעם פערברענען דיא אַש, דעם קוילענשטאָף, דיא וואסערזויערע א. ז. וו., און דאָס אלעס פון דאָס ניי אָבוועגען, וועלען מיר אויסגעפינען, אז קיין האָר איז דערביי ניט פערלאָרען געגאַנגען, ד. ה., אז עס האָט דיזעלבע געוויכט וויא בעפאָר. א שטיק בליי, וויא איהר ווייסט, איז א הארטער קערפער. ווארעמט עס אָן ביז א געוויסען גראד, פערוואנדעלט עס זיך אין א פליסיגקייט. ווען איהר וועט נאָך ווייטער ווארימען וועט עס זיך פערוואנדלען אין דאמפף. דאָס צייגט, אז דיא פאָרם, דיא פערבינדליכקייט צווישען דיא אטאָמען האָט זיך געביטען, דיא מאטעריע, פון וועלכע דיא בליי איז צוזאמענגעזעצט, איז אָבער געבליבען אין די אלע דריי צושטענדע דיזעלבע אונצושטערבאר. ניכטס איז צוגעקומען און ניכטס איז פערלאָרען געגאַנגען. היינט וויבאלד קיין אטאָם קען ניט בעשאפען ווערען און ניט צושטערט ווערען, הייסט עס אז ער עקזיסטירט פון אייביגען, און דאָס וואָס עס עקזיסטירט פון אייביג אָן איז לעכערליך צו זאָגען, אז א גאָט אָדער אירגענד ווער האָט עס בעשאפען.

דיא אונדורכדרינגליכקייט פון דער מאטעריע בעשטעהט אין דעם, אז אויף דעם אָרט, וואו עס געפינט זיך שוין א שטיקעל מאטעריע, קען צו דערזעלבער צייט ניט זיין איין אנדערע שטיקעל מאטעריע. ווען אין א פולע גלאָז טהעע שיט איהר אריין א לעפעלע צוקער, גיסט זיך דיא טהעע אריבער, ווייל דער צוקער האָט פערנומען דעם פלאַץ פון דער ארויסגעשטויסענער פליסיגקייט. יעדע שטיקעל מאטעריע מוז האָבען רוים, פלאַץ.

פאָראָזיטעט און טיילבארקייט. יעדער שטאָף, יעדע מאטעריע בעשטעהט פון קליינציגע טהיילכעלעך, וועלכע מיר רופען אָן מאָלעקיולען און אטאָמען. מאָלעקיולען איז אָנגענומען צו רופען דיא קלענסטע טהיילען וועלכע האלטען אָן דיא אייגענשאפטען און דעם טיפּ פון דיא מאטעריע, וועלכע זיי בילדען. אטאָמען זיינען דיא בעשטאנדטהיילען, פון וועלכע דיא מאָלעקיולען זיינען צוזאמענגעשטעלט.

צווישען אַט דיא קליינע טהיילכעלעך, פון וועלכע יעדע מאטעריע איז צוזאמענגעזעצט, געפינט זיך א רוים, אין וועלכען זיי זיינען ניטאָ. מיט אנדערע ווערטער: דיא מאָלעקיולען און אטאָמען, וועלכע בילדען יעדען שטאָף, געפינען זיך ניט אזוי נאָהענט איינע צו דיא אנדערע, אז זיי פילען אויס דעם גאנצען פלאַץ. נאָר עס בלייבט צווישען זיי איבער א רוים, און דעם רוים רופט מען פאָרען. דיא אייגענשאפט פון יעדע מאטעריע צו האָבען פאָרען הייסט פאָראָזיטעט. אלע שטאָפען, אפילו דיא געדיכטעסטע מעטאלען וויא פלאטין, שטאָל און זאָגאר דיאמאנטען האָבען פאָרען. וואָס געדיכטער און שווערער דער שטאָף רק קלענער זיינען די פאָרען. אָבער אז יעדער שטאָף האָט פאָרען איז דער בעסטער בעוויז, אז ביים אָפּקיהלען ווערט יעדער שטאָף קלענער.

וואָס אנבעלאנגט צו טהיילבארקייט פון שטאָף, איז וויא קליין מען זאָל א זאך ניט צוברעקלען, קען מען נאָך אימער ווייטער טהיילען, זאָ דאָס די וויסענשאפט איז נאָך דערוויילע ניט געקומען צו אזא צושטאנד, אז זי זאָל קענען זאָגען, אז ווייטער קען מען שוין ניט טהיילען דיא מאטעריע.

אינערציע און שווערע. דיא צוויי אייגענשאפטען פון דער מאטעריע זיינען כמעט דיא וויכטיגסטע. אָהן זיי וואָלט מען נאָר ניט געקענט פערשטעהן און זיך ערקלערען דיא ענטשטעהונג פון דער וועלט. מען וואָלט ניט גע־

קענט האבען קיין ריכטיגען בעגריף איבער שטאף. אהנע אינערציע איז דיא מאטעריע א ניכטס, אהן אינערציע וואלט קיין ווערמע אין דער וועלט ניט געווען, דען דיא בעוועגונגען פון דיא מאלעקיולען זיינען מעגליך בלויז אויף דעם גרונד פון אינערציע. דיא דאזיגע אייגענשאפט פון דער מאטעריע בעשטעהט אין דעם, אז ווען א געגענשטאנד געפינט זיך אין א צושטאנד פון רוהע, וועט ער רוהען אייביג, ווען ער זאל ניט געזעצט ווערען אין בעוועגונג פון א'ן אנדער געגענשטאנד, און אומגעקערט. ווען א קערפער געפינט זיך אין א צושטאנד פון בעוועגונג, וועט ער זיך בעוועגען אייביג, סיידען ער וועט אין דעם געשטערט ווערען.

שווערע אדער גראוויטאציאן בעשטעהט אין דעם, אז די מאלעקיולען בעזיצען דיא טבע זיך געגענזייטיג צוצוציהען. עס פערשטעהט זיך, אז וואס גרעסער דיא מאסע, אלץ שטארקער איז דיא צוציהונגס־קראפט. אזוי וויא אונזער ערד־קוגעל האט דיא גרעסטע מאסע, דארום ווערט אויך אלעס פון אונזער פלאנעט צו איהר צוגעצויגען. אט דיא צוציהונגסקראפט איז עס, וואס מען רופט שווערע, גראוויטאציאן אדער איינפאך גערעדט געוויכט. שווערע אדער געוויכט איז ניט אין דער גאנצער וועלט גלייך. זא, צום ביישפיל, אויף דער זון וועגט א זאך צוויי מאל שווערער וויא אויף דער ערד, און אויף דער לבנה איז מיט 6 מאל לייכטער א זאך, וויא ביי אונז אויף דער ערד.

דר. איזאק ארטמאן.

(פארטזעטצונג פאלגט.)

נאך א קריטיקער פון בונד

אן ענטפער אויף גענ. מילך'ס ארטיקעל.

(שלום).

נאכדעם וויא גענ. מילך האט אלזא דעם לעזער שוין „קלאר געמאכט“ דיא נאציאנאל פראגראם פון „בונד“, זעהט ער איהם באלד וואס גרינדליכער צו צוקלאפען. דער „בונד“ זאגט ער „בעקעמפפט דעם ציוניזמוס זעהר ריכטיג אלס א רעאקציאנערע און שעדליכע בעוועגונג. ער לאכט אבער אויך פון דיא זאגענאנטע אסימילאטארען“... דיא איינציגע און אמת'ע הילפע איז אלזא דאס אידען זאלען בלייבען אידען און זאלען אויך קעמפפען אויף דעם סאציאליסטישען באדען, נאטירליך פיר זייערע נאציאנאלע רעכטע“.

עס קומט אונז ווידער אויס צו בעמערקען, אז גענאסע מילך גיט מאדנע איינגענארטיג איבער דיא מיינונגען פון „בונד“. איך מוז ווידער בעטען גענ. מילך אנצואווייזען אונז דיא קוועלע, פון וואנען ער נעהמט ארויס אזא מיינונג. בעפאר ער טהוט עס, וועל איך דאס בעטראכטען נור פיר א פרוכט פון זיין פאנטאזיע.

גענאסע מילך האט צומישט צוויי זאכען: אונפערמיידליכעס און ווינשענסווערטהעס. אנווייזענדיג אימער אויף דיא שעדליכע זייטען פון קאפיטאליזמוס, דייטען אויך דיא סאציאלדעמאקראטען אימער צו אן אויף זיין פארשטריטליכע בעדייטונג. דערפון האבען דיא רוסישע „נאראדניקעס“ געצויגען א שלוס, אז דיא סאציאלדעמאקראטען דארפען אויף מיטהעלפען דעם קאפיטאליזמוס. דער „בונד“ זאגט, אז אידען עקזיסטירען, אז ניט אן זיין ווילען הייננגט אב, צו דיא אידען וועלען בלייבען א נאציאן, אדער זיי וועלען זיך אסימילירען און זיך צומישען מיט דיא איבריגע פעלקער. איין זאך איז אבער קלאר, אז דיזע נאציאן ליידעט פון א בעזאנדערען דרוק, און אז דיזער דרוק לייגט זיך נאך אלעמען שווערער פון אלץ אויף דיא אידישע פראלעטאריער. ער דריקט זיין עקאנאמישע לאגע, פערדונקעלט זיין קלאסענבעוואוסטזיין, ארבייט אין איהם אויס אזעלכע אנזיכטען, אז אלע אידען דארפען זיין פער־

איינינג. ענדליך רופט אויף דיזער שווערער דרוק ארויס פון איין זייט דעם אנטיסעמיטיז־מוס, פון אנדערן זייט די אָבזונדערונג פון דעם אידישען פּראָלעטאריאט פון דעם קריסטליכען. דאָס איז אַלעס ניט קיין טהעאָריע, נור אמת'ע ווירקליכקייט, און ארויסגעהענדיג פון דיזע ווירקליכע צושטענדע און איינזע־הענדיג פון אנדערן זייט, אז עס זעהן זיך ניט אַזעלכע אורזאכען, וועלכע זאָלען מאכען, אז דאָס אידישע פּאָלק זאָל אין די נאָהענטע צו־קונפט אונטערגעהן, איינזעהענדיג דאָס אַלעס, ציהט דער „בונד“ א שלוס, אז די אידישע פּראָלעטאריער דאַרפען זיך אָרגאַניזירען אין סאָציאַלדעמאָקראַטישע פעראיינען, וועלכע זאָ־לען פון סאָציאַל־דעמאָקראַטישען שטאַנדפּונקט לעזען אַלע פראַגען: די עקאָנאָמישע, פּאָלי־טישע און נאַציאָנאַלע. זייענדיג א סאָציאַל־דעמאָקראַטישע אָרגאַניזאַציאָן און ניט קיין ציוניסטישע, האָט דער „בונד“ ניט געזאָגט און אויך ניט געקענט זאָגען, „אז אידען זאָלען בלייבען אידען“.

ניט ווייניגער אונזיניג איז אויך די צוויי־טע העלפט פון אייער פראַזע, וועלכע מיר האָ־בען שוין ציטירט, און וואו איהר זאָגט אז „זיי (אידען) זאָלען אויך קעמפּפען אויף דעם סאָ־ציאַליסטישען באָדען, נאַטירליך פיר זייערע נאַציאָנאַלע רעכטע“.

עס עקזיסטירט א נאַציאָנאַלע געגנערשאַפט; מיט וואוטה קעמפּפען איינע געגען די אַנדערע פערשידענע פעלקער. דיזער קאַמפּף דריקט זיך אויס ניט נור אין דעם וואָס איין לאַנד קעמפּפט געגען א צווייטע, זאָנדערן אויך אין דעם, און דאָס איז נאָך פיעל שרעקליכער, וואָס אין לאַנד גופא קעמפּפט איין נאַציאָן געגען די אַנדערע. דיזער קאַמפּף עקזיסטירט, און דערמיט וואָס מען פערמאַכט די אויגען איהם ניט צו זעהן, ווערט ער גאָר ניט אָבגעהאַלטען. דער נאַציאָ־נאַלער קאַמפּף דריקט זיך אויס אין אַלע מעגליכע פאָרמעס און אופנים פון א פּאַרלאַמענטארישען ביז א'ן עקאָנאָמישען קאַמפּף אין יעדער געגענד, אין יעדער פאַבריק. קיין זאַך שטערט ניט אַזוי דעם סאָלידארישען קלאַסענקאַמפּף וויא אָט דיזע נאַציאָנאַלע געגנערשאַפט, קיין זאַך פער־דונקעלט ניט אַזוי דעם קלאַסענבעוואוסטזיין פון דעם פּראָלעטאַריאַט, וויא דער נאַציאָנאַלער האַס.

דיזע פערפּלוכטע פראַגע צו לייזען איז איינע פון די וויכטיגסטע אויפגאַבען פון דער סאָציאַלדעמאָקראַטיע. ניט נאַציאָנאַלע רעכטע זיינען דער ציעל פון דער סאָציאַלדעמאָקראַטיע, דאָס איז נור א מיטעל, — איהר ציעל איז אָב־צושווינגען דעם קלאַסענקאַמפּף פון פּראָלעטאַ־ריאַט פון די נאַציאָנאַלע אינטערעסען, וועלכע ווערען אין איהם אריינגעשלעפּט. די לייזונג פון די נאַציאָנאַלע פראַגע בעשטעהט אין דעם, אז די פראַגע זאָל פערניכטעט ווערען. אין דעם בעשטעהט דער גאַנצער אָבגרונד, וועל־כער ליעגט צווישען נאַציאָנאַליסטען אַן און־פיר זיך און סאָציאַלדעמאָקראַטען, אין דעם איז דער גאַנצער אָבגרונד, וועלכער טהיילט אָב דעם „בונד“ פון די זאָ־גענאַנטע ציוניסטען־סאָציאַ־ליסטען. דער „בונד“ וויל אָבריינינגען דעם קלאַסענקאַמפּף פון אידישען פּראָלעטאריאט פון אַלע זייטיגע צומישונגען; די ציוניסטען־סאָ־ציאַליסטען שטרעבען צו דער „אויפלעבונג פון די אידישע נאַציאָן“. דער „בונד“ פערבעריי־טעט דעם אידישען פּראָלעטאריאט ניט צום קאַמפּף פיר נאַציאָנאַלע רעכטע, נור דורך דיזע רעכטע צום קאַמפּף פיר'ן סאָציאַליזמוס.

נאָך געגנאָסע מילך רוקט אַלץ אונטער דעם „בונד“ געדאַנקען וואָס זיינען אין ווידערשפּרוך מיט דעם סאָציאַלדעמאָקראַטיזם און שמעקען מיט דעם ציוניזם, וועלכעס איז אויך אין מילך'ס אויגען לאָגישער און קאָנסעקווענטער וויא די פּראָגראַם פון „בונד“.

די „איסקראַ“, זאָגט ווייטער אונזער קרי־טיקער, איז אייגענטליך איינפערשטאַנען מיט דעם, וויא דער „בונד“ לייזט די נאַציאָנאַלע פראַגע, זיא זאָגט נאָר אז דיזע לייזונג קען מען ניט אָנווענדען צו די אידען, ווייל די אידען זיינען ניט קיין נאַציאָן. די פראַגע, זאָגט מילך, דרעהט זיך דעריבער, צו זיינען די אידען א נאַציאָן אָדער ניט. מיר מוזען דעריבער לייזען דיזע פראַגע, בעמערקט ווייטער געגנאָסע מילך — אָבער... אומזיסט וואָלט דער לעזער זוכען א'ן ענטפער אויף דיזע פראַגע. געגנאָסע מילך האָט מורא זיך אריינצולאָזען אין טיפע חקירות. ער בעהאַלט זיך הינטער דר. פאַרענבערג, אָדער בע־סער געזאָגט, הינטער שפּרינגער, וועמעס בוך ער האָט אייגענטליך פּאָפּולאַריזירט, און ער־קלערט אז דיזע פראַגע איז צו פערפלאָנטערט און פערבונדען מיט צו פיעל וויסענשאַפטען. דערפאַר אָבער געפינט ער א ריכטיגען, א קורצען, און וואָס נאָך וויכטיגער פון אַלעס, א גאַנץ נייעם

פון איהם אויסגעקלערטען שטאנדפונקט. „איך וועל“, זאגט ער, „דיזע פראגע בעטראכטען פון א גאנץ נייעם שטאנדפונקט“.

זיין קריטיק פון דעם „בונד’ס“ ארגומענטען נאך „דעם נייעם שטאנדפונקט“, הויבט גענאסע מילך אן מיט א ציטאטע פון א רעדע, וועלכע א פארשטעהער פון „בונד“ גענ. בערג האט געהאלטען ביי א ניו יארקער פערזאמלונג. גענ. בערג’ס געדאנקען קען מען נאך גענ. מילך’ס מיינונג אויסדריקען אין דיא פאלגענדע ווערטער : „דיא בעפרייאונג פון אידען איז דיא זאכע דער אידען זעלבסט“.

מיר קענען זיך ניט איינהאלטען ניט צו בעמערקען, וויא מאדנע עס איז וואס וועלענדיג אנאליזירען אזא וויכטיגע פראגע, וועלכע האט נאך זיינע אייגענע ווערטער „אנגעמאכט א רושם ניט נור צווישען דיא סאציאליסטען נור אויך צווישען אידען“, געפינט ניט גענ. מילך פיר נויטהיג זיך צו בעציהען אויף דיא ליטעראטור פון „בונד“, נור אויף ווערטער, וועלכע זיינען געזאגט געווארען אויף א פערזאמלונג ; הגם דיזע ווערטער שטאמען פון א פארשטעהער פון „בונד“. דאס איז אבער גלאט אזוי. אין דיזער פראזע ווארפט זיך גענ. מילך בעזונדערס אין דיא אויגען דער ווארט זעלבסט. עס קען דאך ניט זיין, אז גענ. מילך איז געגען דעם, אז אידען דארפען קעמפפען פאר זייערע רעכטע ; דאס איז דאך אזא אלגעמיין אנערקענטע זאך, אז מען קען ניט חושד זיין דעם שרייבער, אז ער גראד זאל דערמיט ניט איינפערשטאנדען זיין. אויב דאס איז אזוי, קען איך אבער גענ. מילך זיכער בערוהיגען אז ניט גענ. בערג, ניט קיין אנדערער פארשטעהער פון „בונד“ איז ווען בעשטאנען אויף’ן ווארט זעלבסט. נאך וויניגער האט ער דאס געקענט אויסגעפינען אין דער ליטעראטור פון „בונד“. דאס בעווייזט דיא גאנצע געשיכטע פון „בונד“; וועגען דעם לוינט זיך זאגאר ניט צו דיסקוטירען, און מען דארף זיין אבסאלוט אונבעקאנט מיט דיא ריכטיגע צושטענדע אין דער בעוועגונג, אום אזא זאך צו בעהויפטען און אויף דעם עטוואס צו בויען. גענ. מילך טהוט דאס אבער יא, ער גיט דעם „בונד“ א לעקציע און שרייט אוים : „מענשען-רעכטע קענען זיי (דיא אידען) קריגען ווען זיי וועלען צוזאמען מיט אנדערע נאציאנען קעמפפען פאר רעכטע פון אלע מענשען“. איך וועל איבערלאזען דעם לעזער, וועלכער איז נאר עטוואס בעקאנט מיט דער טהעטיגקייט פון „בונד“ אליין צו אורטהיילען, וואס ער דענקט וועגען דיא מאראלע זייט פון א מענשען, וועלכער ערלויבט זיך אזא סארט מוסר צו געבען דעם „בונד“.

גענ. מילך האלט זיך אבער פעסט פאר דיזער פראגע און מיט זיין געוועהנליכע אייזערנע קאנסעקווענץ טהוט ער אונז א פרעג : „ווארום שטרייט איהר נאר וועגען דיא אידען אין פוילען, ליטא און רוסלאנד? וואס איז מכח דיא אידען אין רומעניען, אונגארן, גאליציען און פראנקרייך, יא וואס איז עפעס מכח דיא ארימע אידען דא אין אמעריקא?“

דא ליגט דער הונד בעגראבען! דא האט דאס גענ. מילך געכאפט דעם „בונד“ פאר דער האנד. אין דיזע גיפטיגע פראגען ליגט דאס דער גאנצער שווערפונקט פון גענ. מילך’ס נייערפונדענעם „שטאנדפונקט“.

גענ. מילך, איהר האט ענטדעקט אמעריקא, אבער אביסעל צו שפעט. פאר אייך האט זיך שוין געפונען א’ן אנדערער, וועלכע פרעטענדירט אויף דיזע ערפינדונג. (זעה דעם פראטאקאל פון 2טען קאנגרעס פון דער פארטיי, זייטע 65).

דיא סאציאלדעמאקראטישע פארטייען זיינען פאליטישע פארטייען, און זיי שטרעבען אריינצוכאפען דיא פאליטישע מאכט, דורכצופיהרען דיא הערשאפט פון פראלעטאריט. דיא סאציאלדעמאקראטיע פיהרט א’ן ענערגישען קאמפף מיט דיא אנדערע פאליטישע פארטייען. עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז דעם קאמפף פיר דיא הערשאפט קען דיא סאציאלדעמאקראטיע פיהרען נור אין דיא גרענצען פון איין לאנד. נור ביי זיך אין לאנד האט זיא א מעגליכקייט דורכצופיהרען, אז איהרע פארדערונגען זאלען ווערען געזעצע. אלס א לייטענדער צענטער האט דער אינטערנאציאנאל געקענט עקזיסטירען נור זאלאנג, וויא דיא סאציאלדעמאקראטיע האט זיך נאך געהאלטען אין בילדען, זאלאנג וויא דיא סאצ. דעמ. פאטרייען האבען זיך נאך געפונען אין א צושטאנד פון נור פראפאגאנדא-ארגאניזאציאנען. מיט דיא ענטוויקלונג פון שטארקע סאציאל-דעמאקראטישע פארטייען אין יעדען לאנד גופא איז פיר יעדע לאנד-פארטיי געווארען א לעבעדיגע נויטווענדיגקייט צו זיין זעלבסטשטענדיג. נור מיט דעם וויטערען וואוקס פון דיא סאציאלדעמאקראטיע פון איין זייט און מיט דיא ענטוויקלונג פון ענגע פערבינדונגען צווישען פערשידענע לענדער,

ערשט דאן ווען דיא לענדער האבען אנגעהויבען שטארק צו זיין אבהענגיג איינע אן דיא אנדערע אין עקאנאמישען וויא אין פאליטישען היגזיכט — נור דאן איז געקומען דיא נויטווענדיגקייט און אויך דיא מעגליכקייט, אז דער פראלעטאריאט זאל צוזאמען ארויסטרעטען מיט פעראייניגטע קראפט און צוזאמען אויסאיבען זיין גאנצען איינפלוס. דאן ערשט האבען זיך אנגעפאנגען אינטערנאציאנאלע סאציאליסטישע קאנגרעסען און נאך'ן לעצטען קאנגרעס איז אויך ערשיענען א'ן אינטערנאציאנאלע ביורא.

אבער דיא אויפגאבען פון דיא קאנגרעסען וויא פון ביורא איז בלויז אירגענד וועלכע ארדנונג און הארמאניע אריינצובריינגען אין דיא אלגעמיינע אטאקעס אויף דיא צענטראלע רעגירונגען צו גונסטען פון אלגעמיינע פארדערונגען. דיא בעשליסען פון דיא אינטערנאציאנאלע קאנגרעסען ווערען דאן איינגעקערפערט אין דיא פראגראמען פון יעדע בעזונדערע לענדליכע סאציאל דעמאקראטישע פארטיי, און יעדע פארטיי זעהט אין איהר לאנד דיזע בעשליסע דורכצופיהרען. א מלוכה, איין פאליטיש־גאנצע און זעלבסטשטענדיגע קערפערשאפט. וויא פיעל פערשידענע נאציאנען עס זאלען דארט ניט וואהנען — דאס איז דער איינציגער פעלד פיר דיא פאליטישע טהעטיגקייט פון אלע פארטייען בכלל און די סאציאלדעמאקראטישע בפרט. דאס איז דאך אלעס אזוי איינפאך, אז עס איז זאגאר אונז ניט אנגענעהם וועגען דעם דא צו ריידען.

גענ. מילך לאזט עס אבער ארויס פון אויג און שטעלט דאך זיינע שטרענגע אויבען־ציטירטע פראגען. פערשטעהט־זיך שוין איין מאל פאר אלע מאל גענ. מילך: ערשטענס, אז ניט דיא אויפלעבונג און ווידערגעבורט פון דיא אידישע נאציאן איז דער ציעל פון „בונד“. נור דיא אויסרייניגונג פון דעם קלאסענקאמפף פון אידישען פראלעטאריאט פון יעדע צומישונג פון אט דיזע ציוניסטישע וועלט־אנשויאונג. און צווייטענס אז נור אין דיא גרענצען פון דיא מלוכה וואו ער ארבייט, ד. ה., אין ליטא, פוילען און רוסלאנד, קען דער „בונד“ אלס פאליטישע פארטיי שטרעבען דורכצופיהרען אין לעבען זיין פאליטישע פראגראם און אונטער אנדערע אויך דיא נאציאנאלע רעכטע פיר דיא אידען.

דער „בונד“ האט געקענט געבען זיין וועג און זיין פראגראם וויא צו לייזען דיא יודענפראגע, אבער דורכצופיהרען דיזע פראגראם מוז ער איבערלאזען דיא פאליטישע פארטייען פון דיא אלע לענדער, וועלכע איהר האט אויסגערעכענט, און נאך פון פילע אנדערע. עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז אויב יענע פארטייען וועלען האלטען פאר מעגליך אריינצונעמען דיזען פונקט אין זייער פראגראם, וועלען זיי שוין אליין אריינברענגען אזעלכע ענדערונגען, וועלכע זיינען נויטיג אונטער דיא פאליטישע צושטענדע פון זייערע לענדער.

איך וויל זיך ניט פערנעהמען• מיט דער פראגע „מכה דיא ארימע אידען אין אמעריקא“. וויא ווייט איך קען אורטהיילען, זיינען דא דיא צושטענדע גאנץ אנדערש. ווענינגסטענס דא איז נאך פארלויפיג ניטא קיין פעסט בעשטימטע אמעריקאנער נאציאן, דא האט מען נור א'ן אמעריקאנער פאטריאטיזמוס. דיא נאציאנען אסימילירען זיך באלד און דיא אמעריקאנער נאציאן האלט זיך נאך אין בילדען. עס נעהט אן א שטענדיגער פראצעס פון געגענזייטיגע אסימילאציאן. ביסלעכווייז ארבייט זיך אויך אויס איין שפראך. דעם פראצעס פון אסימילירונג שטערט דיא אונגעהויערע אימיגראציאן. ווען ניט דאס, וואלט שוין דיא אסימילירונג לאנג איבגעארבייט איין שארף אבגעגרענצטע אמעריקאנער נאציאן. אונטער אזעלכע אומשטענדען איז שווער עס זאל זיך קענען אויסארבייטען א נאציאנאלקאמפף, וועלכער זאל פערדונקלען דעם קלאסענקאמפף. און אויב אירגענד וועלכער פונק פון נאציאנאלען קאמפף ווייזט זיך דאך ארויס, איז עס נור אויף אזוי ווייט וויא פיעל דער געפיהל ווערט אריינגעבראכט דורך דיא עמיגראנטען פון זייערע אלטע היימען.

איך ווידערהאל אבער נאך אמאל, דיזע פראגע קען ניט דעם „בונד“ אינטערעסירען. זיין ציעל איז ניט דיא וויעדערגעבורט פון דער אידישער נאציאן, איהם אינטערעסירט דיא נאציאנאלע פראגע נור אויף אוי פיעל, אויף וויא פיעל איהר עקזיסטענץ שטערט דעם קלאסענקאמפף און פערדונקעלט דעם קלאסענבעוואוסטזיין פון פראלעטאריאט. וויא ווייט נאציאנען עקזיסטירען, וויא ווייט עס איז דא א נאציאנאלער בעוואוסטזיין, וויא ווייט איין נאציאן שטרעבט צו אונטערדריקען דיא אנדערע, אזוי פיעל דארף דיא נאציאנאלע פראגע וויא אלע אנדערע פראגען פון אונזער ווירקליכען לעבען אינטערעסירען דיא סאציאלדעמאקראטיע.

דיא לייזונג פון דיזע פראגע דארף אויף זיך נעהמען דיא סאָציאַלדעמאָקראַטיע, ווייל אנדערס שטעהט איהר דיא געפאהר, אז דיא בורזשואזע פארטייען וועלען זיך פאר דיזע פראגע נעהמען וויא זיי טהוען שוין איצט, און דיזע וועלען שוין דאן אריינשלעפען דיא ארבייטער אין דעם זומפף פון דיא איביגע נאציאָנאלע שטרייטען.

וויא בעקאנט, לייזט דער „בונד“ דיא נאציאָנאלע פראגע בכלל און דיא אידען־פראגע בפרט אויף אזא אופן, אז דיא פערוואלטונג פון אלע קולטור־אנגעלעגנהייט ווערט איבערגעגעבען יעדער נאציאָן גופא און ניט דעם שטאאט; ער פאָדערט א *קולטורעלע* נאציאָנאלע אויטאָנאָמיע, ד. ה., אז יעדע נאציאָן זאָל זיין אויטאָנאָם אין אלע פראגען פון איהר קולטור, פונקט אזוי וויא רעליגיאָן ווערט היינט ערקלערט פיר פריוואט זאך. איינמאָל וועט יעדע נאציאָן אליין פערוואלטען איהרע קולטור־אנגעלעגנהייטען, וועט שוין אין אלע נאציאָנאל־קולטורעלע איינריכטונגען ניט קענען זיין קיין אנדערער קאמפף אויסער א קלאסענקאמפף. אויסערהאלב פון קולטור זאכען, אין אלע פאָליטישע פראגען וואָס זיינען נוגע דעם אלגעמיינעם שטאאט אָדער דיא איינצעלנע פראָווינצען, נעהמען דיא מיטגליעדער פון *אלע* נאציאָנען אנטהייל וויא גלייכע בירגער פון איין מלוכה. דער פארלאמענטארישער קאמפף וועט ניט האָבען צו טאָן מיט נאציאָנאלע פראגען און וועט אויך ווערען א ריינער קלאסענקאמפף.

יעצט פערשטעהן מיר אויך וויא לעכערליך עס איז גענ. מילך'ס ארגומענטאציע, ווען ער ערקלערט, אז דער דייטש וואָס קומט צו פאָהרען קיין אמעריקא קען זיין ענטוועדער א פרעמדער און דאן בלייבט ער א דייטש, אָדער ער ווערט א בירגער, אָבער דאן „*איז ער אויס דייטש*“. גענ. מילך קען ניט בענעהמען, אז מען קען זיין א דייטש, א איד, א פאָליאק און צו דערזעלבער צייט א'ן אמעריקאנער בירגער. ער ווייס נור פון פרעמדע און אייגענע. פאר וואָס אָבער, גענאָסע מילך, קען עס ניט געבען א דייטש וועלכער זאָל בעלאנגען צו דער דייטשער *נאציאָנאליטעט* און דאָך ניט זיין קיין דייטשער אונטערטהאן? פאר וואָס קענט איהר זיך ניט פאָרשטעלען, אז איינער זאָל זיך בעשעפטיגען מיט דיא פערוואלטונג פון אלע פראגען פון דיא דייטשע קולטור איז אמעריקא און דאָך זיין א'ן אמעריקאנער בירגער? מען קען זיך דאָך יא פאָרשטעלען א מאן, וועלכער זאָל זיין א מיטגליעד פון א געוויסען ליטעראַרישען פעראיין, און זיך דאָך רעכנען פיר א בירגער פון דעם לאנד, וואו ער וואָהנט. אבער גענאָסע מילך קען זיך ניט פאָרשטעלען א נאציאָן, סיידען ווען זיא האָט א געוויסע אייגענע שטיק לאנד, אבער וויא קומט עס דאן, וואָס גענאָסע מילך אנערקענט דיא אידען אלס נאציאָן? עס איז גאָר ניט נויטיג, גענ. מילך, זיך צו בעציהען אויף אזעלכע גרויסע אויטאָריטעטען וויא מארקס און מענדעלסאָן, אום צו אנערקענען, אז דיא אידען וואָס וואָהנען אין רוסלאנד זיינען רוסישע אידען, דיא וואָס וואָהנען אין דייטשלאנד, דייטשע אידען, פונקט אזוי וויא עס איז ניט נויטיג זיך צו בעציהען אויף גרויסע מאטעמאטיקער, אום צו בעווייזען, אז צוויי מאָל צוויי איז פיער. אָבער וואָס הייסט עס, אויב ניט דאָס, אז מען קען זיין א איד, אָדער בעסער געזאָגט, אז מען קען זיין א אידישע נאציאָן, וועלכע זאָל אליין פערוואלטען איהרע נאציאָנאלע קולטור־אנגעלעגנהייטען און צו דערזעלבער צייט זאָלען דיא אידען בלייבען רוסישע בירגער, זאָגאר רוסישע פאטריאָטען. מיט אנדערע ווערטער, מען קען אין נאציאָנאלען לעבען אנטהייל נעהמען אלס איד און אין פאָליטישען אלס רוסישער בירגער. גענאָסע מילך לאכט אָב פון דעם „בונד“ וויא דער „בונד“ קען בעהויפטען, אז דיא אידען זיינען ניט קיין פרעמדע אין רוסלאנד, ניט קיין פרעמדע אין פראנקרייך א. ז. וו. „און דיזע אלע „אייגענע“ דארפען אין יעדען לאנד אויסקעמפפען זעלבסטשטענדיגע נאציאָנאלע רעכטע!“

יא, פריינד מילך, אָט טאקע ווייל זיי זיינען אייגענע, מעגען זיי פיר זיך פאָדערען רעכטע. זיך אנערקענען פאר פרעמדע הייסט איבערלאָזען, אז אנדערע זאָלען לייזען דיא פראגע און פיר זיך אליין נור א נדבה בעטען. דער „בונד“ וויל אָבער קיין נדבות ניט. ער אנערקענט פערקעהרט אז יעדע זאך וואָס איז געשאָנקען און ניט אויסגעקעמפפט, האָט קיין קיום ניט. נאָר דיא רעכטע, וועלכע מען קריגט דורך קאמפף און בעשיצט מיט מאכט, ביז וואנען דיזע רעכטע ווערען ניט איינגעוואורצעלט אלס א מנהג, נור אזעלכע רעכטע האָבען א מעגליכקייט זיך צו האלטען אויף אימער. יעדער איינער האָט זיין משוגעת, און אויב גענאָסע מילך וויל זיך שטעלען אויף דער זייט פון דיא ציוניסטען, זאָל ער

עס טאָן געזונדערהייט.

וויטער שטעלט געג. מילך ווידער א גיפ־טיגע פראגע: „וועלכע טראדיציאָנען, וועלכע ספעציעלע קולטור, אויסער דיא תלמודישע קול־טור? וועלכע ספעציעלע נאציאָנאלע אינטערע־סען האָבען דיא אידען אָנצוהאלטען?" איז עס ניט מאָדנע, געג. מילך, וואָס נור אידען שטעלען אזעלכע פראגען? לייטע שטודירען דיא קול־טור און דיא טראדיציעס פון דיא יאקוטען, דיא טשוקטשעס, דיא קאמטשאדאלען און קיין מאָל האָט זיך קיין נאציאָנאליטעט נאָך ניט געשטעלט אזא פראגע מיט דער אויסנאהמע פון אידען. עראינערן ניט עהנליכע פראגען, דיא פראגען, וועלכע מען האָט געשטעלט דיא שקלאפען, צו זיי זיינען מענשען, אז עס זאָל לוינען פיר זיי צו פאָדערן מענשען־רעכטע? דיא אידישע וועלטליכע (ניט רעליגיעזע) קולטור עקזיסטירט אין גאנצען עטליכע צעהנדליג יאָהר, זיא האָט דורכגעמאכט א פעריאָד פון א'ן אויפ־בליהונג פון אויפקלערענדע ליטעראטור אין לשון קודש, היינט האָבען מיר א גרויסע ליטעראטור אין זשארגאָן, עס איז דאָ א אידישעס טהעאטער, א אידישע דראמא, עס זיינען פאראן אידישע צייטונגען, און דאָך געפינען זיך נאָך לייטע, וועלכע שטעלען אימער דיזעלבע אלטע פראגע: וואו איז דיא אידישע קולטור? דער ארויס־טרעטען פון אידישען פראָלעטאריאט אויף'ן פעלד פון פאָליטישען לעבען פון לאנד ווערט איינע פון דיא וויכטיגסטע טרייבקרעפטע, וועל־כע ברענגען ארויס א אידישע ליטעראטור. עס האָט זיך אויסגעארבייט א ליטעראטור־מאר־קעט, און אום דיזען מארקעט צופרידענצושטע־לען ארבייטען מענשען אין אלע צווייגען פון ליטעראטור און קונסט. איך וועל אייך פרעגען, געג. מילך, וואו איז דיא דייטשע קולטור, וואו איז דיא אמעריקאנער קולטור, וואו איז נאציאָ־נאלע קולטור איבערהויפט, ווען מען זאָל אין דעם ניט אריינרעכנען דאָס וואָס עס איז איבער־געבליעבען פון אלע צייטען? עס איז פאראן א'ן אלמענשליכע קולטור, אָבער דיזע אלמענש־ליכע קולטור, פרעדיגענדיג אלמענשליכע אי־דעען, ווערט פערוואנדעלט אין א נאציאָנאלע קולטור דערמיט, וואָס זיא פאסט זיך צו דיא פסיכאָלאָגיע און צום כאראקטער פון יעדער נאציאָן. אין רוסלאנד אזוי וויא אויסערהאלב רוסלאנד זיינען פאראן א היבשע צאָהל בע־ריהמטע פאָרשטעהער פון קונסט און ליטערא־טור, וואָס האָבען געארבייט אונטער דעם איינ־פלוס פון דיא פסיכאָלאָגיע פון אנדערע נאציאָ־נען. איצטער איז אָבער אויך דאָ א פעלד אין דיזען געביעט. עס איז דאָ פיר וועמען צו ארבייטען, און אויף דעם אויפגעאקערטען באָדען מוזען ווילענדיג ניט־ווילענדיג ארויסשפּראָצען פרעכטיגע בלומען.

לאָמיר שוין אָבער צוגעבען, אז דיא אידען האָבען ניט קיין אייגענע קולטור, צו דען אָבער ענדערט עס אויף א האָר אייער שטאנדפּונקט? איהר האָט דאָך דיזעלבע מיינונג וועגען אנדערע נאציאָנען, זאָלאנג זיי האָבען ניט קיין אייגענע מלוכה. אלעס וואָס איהר האָט געזאָגט, קען דאָך אויך אָנגעווענדעט ווערען צו דיא ארמע־ניער, לאטישען, ליטווער און זאָגאר צו דיא פּאָ־ליאקען. אָבער אזוי וויא זיי זיינען קיין אידען ניט, טהוט זיך ביי אייך, געג. מילך, דער צונג קיין קעהר ניט צו זאָגען, אז זיי האָבען קיין קול־טור ניט.

ענדיגענדיג אזוי זיעגרייך מיט דיא נאציאָ־נאלע פראָגראם פון „בונד", הגם וויא איך האָב שוין בעוויזען האָט ער קיין וואָרט ניט געזאָגט אין וואָס דיזע פראָגראם בעשטעהט, ציהט געג. מילך אונטער דעם סך הכל:

„וואָס אידען", זאָגט ער, „פעהלט אין רוס־לאנד איז רעכטע, גלייכע בירגער רעכטע. וויי־טער גאָר ניט. אָבער, טענה'ט דער „בונד", אידען קענען קריגען רעכטע נור דאן ווען זיי וועלען האָבען א בעזונדערע מאכט. זאָ לאנג אידען זיינען ניט אָרגאניזירט, וועלען אפילו דיא רעכטע וואָס זיי וועלען בעקומען זיין אויף'ן פאפיער... זעהט איהר, דאָס שמעקט שוין גאָר מיט אנטי־גוי'איזמוס, ד. ה. אזוי פיעל, אז דער „בונד" האָט ניט קיין צוטרויען צו דיא רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג אין רוסלאנד, אז אפילו נאָך דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן וועלען דיא אידען ניט קריגען קיין רעכטע, ווען זיי וועלען ניט קעמפפען פיר זיך. דער „בונד" זאָגט דאָס ניט ארויס, ער שטיקט זיך דערמיט, דאָס רייסט זיך אָבער ארויס פון יעדע שורה זיינע".

נעננאָסע מילך, וויא עס ווייזט אויס, בעגנ־גענט זיך נאָך ניט מיט קריטיק. ער דארף אויך האָבען א געוועהנליכע פערלוימדונג. אויף איין אזא שפּיצעל האָב איך שוין אויבען אָנגעצייגט. דאָ קומען אָבער נאָך עהנליכע. געג. מילך בע־הויפּטעט, אז דער „בונד" זאָגט עס ניט אָפען,

נור דאָס רייסט זיך אַרויס פון יעדע שורה זיינע. לאָמיר אייך אָבער זאָגען, גענאָסע מילך, אַז איידער מען טהוט אַזאַ זאַך, דאַרף מען צוויי מאָל אַ קלער טאָן. אין דער גאַנצער געשיכטע פון דער סאָציאַלדעמאָקראַטישער בעוועגונג אין רוסלאַנד וועט איהר ניט טרעפען קיין איינציגע מעהר אָדער וועניגער וויכטיגע פּאַסירונג, וואו דער „בונד“ האָט ניט גענומען קיין נאָהענטען און לעבעדיגען אנטהייל, און זעהר אָפט האָט ער אויף זיך גענומען זאָגאַר די איניציאַטיווע, אָנהויבענדיג פון דעם ערשטען קאָנגרעס פון די פּאַרטיי און ענדיגענדיג מיט אַלע פּאַרבערייטונגען צום צווייטען קאָנגרעס און דיזען קאָנגרעס גופא, — אין אַלע דיזע פּאַסירונגען איז דער „בונד“ געוועזען אין די ערשטע רייהען. אויף'ן קאָנגרעס ווידער האָט דער „בונד“ געטאָן אַלעס מעגליכעס, אַבי זיך נאָר ניט אָבצורייסען פון דער פּאַרטיי, און בעשלאָסען אָבצורייסען זיך האָט ער נור דאַן, ווען עס איז געשטעלט געוואָרען דער פּאָרשלאַג דער „בונד“ זאָל בעגעהן זעלבסט־מאָרד. דאָס אַלעס האָט געג. מילך ניט געהאַט קיין רעכט ניט צו וויסען, איינמאָל האָט ער זיך גענומען דאָס רעכט וועגען דעם ענין צו ריידען.

אינטערעסאַנט איז די בעשולדיגונג ניט ניי, זי האָט איהר שמוציגען קוואַל. די אידען האָבען שוין צו אָפט געהערט וועגען דיזע זייערע בעריהמטע אָבגעזונדערטהייט. קיינער האָט קיינמאָל ניט געוואַגט אָבצולייקענען די פּאָליאַקען, די לאַטישען און די ליטווער זייער רעכט אויף אַ זעלבסטשטענדיגע אָרגאַניזאַציע; אָבער ווי נור די אידען וואַגען צו פֿאָדערן דאָס זעלבע, שרייט מען „האַלט!“ איך בין אָבער איבערצייגט, אַז די עקזיסטענץ פון „בונד“ אַליין און זיין „גלענצענדע“, ווי געג. מילך דריקט זיך אויס, טהעטיגקייט וועט ענדליך מיט'ן וואָרצעל פּערניכטען דיזע אַנזיכט אויף'ן אידישען פּראָלעטאַריאַט. דער „בונד“ האָט איבערגעקעהרט די פּסיכאָלאָגיע פון אידישען אַרבייטער; פון אַ שקלאַף האָט ער איהם געמאַכט פאַר אַ מענשען וואָס האָט אַנערקענט זיינע רעכטע. דער „בונד“, האָפען מיר, וועט אויך אין די אידישע סאָציאַליסטישע אינטעליגענץ אויסוואָרצלען דיזען שקלאַפען־געפיהל פון אַ מה יפית־אידעל.

ברענגענדיג ווייטער די מיינונג פון „בונד“, אַז דער אידישער פּראָלעטאַריאַט דאַרף האָבען זיין אייגענע קאָמפּפס־פּאַרטיי און אַז אָהן דעם וועלען זיינע רעכטע בלייבען אויף'ן פּאַפּיער, פרעגט געג. מילך ווידער אַמאָל:

„וואָס מיינט דאָס? דאָס מיינט, אַז נאָכדעם ווי די אַרבייטער וועלען אויסקעמפּפען וועלכע־עס־איז רעכטע, וועלען די אידען ערשט אויפ'ס ניי מוזען אָנהייבען צו קעמפּפען מיט די קריסטען פון אַנדערע נאַציאָנאַליטעטען“.

וואָס איז דאָס ווידער אַמאָל, נאַיוויטעט אָדער איינפאַכע אונפערשטענדניס? מיינט עס געג. מילך אַליין, אַז נאָכדעם ווי די אַרבייטער וועלען פאַר זיך אויסקעמפּפען רעכטע וועלען זיי איבערלאָזען אויסנאַהם־געזעצע געגען די אידען, אָדער ער גיט אין דיזען פאַל ווידער איבער די מיינונג פון „בונד“? וואַהרשיינליך גלויבט געג. מילך אַליין אַזוי, ווארום אַנשטאָט אַזאַ מיינונג אויף'ן שאַנדקלאָץ אַרויסצושטעלען, פרעגט ער גאַנץ ערנסט: „זיינען דען דאָס די אידען ווירקליך אַזוי מעכטיג דאָס אַלעס אַליין צו ערקעמפּפען?“

געג. מילך ענדיגט זיין אַרטיקעל מיט די פאָלגענדע גרויזאַמע נביאות:

„ווען זיי פֿאָדערן נאַציאָנאַלע רעכטע, מוזען זיי זיך פּאָרבערייטען אויף אַ קאַמפּף מיט אַלע נאַציאָנען פון דער גאַנצער וועלט, אין אַלע לענדער, אין אַלע שטעדט, אין אַלע גאַסען פון דער גאַנצער וועלט“.

זעהט איהר, געג. מילך, דאָס, אום זיך אויף אייער שטייגער אויסצודריקען, דאָס שמעקט שוין נאָר מיט עטוואָס אַנדערש, דאָס שמעקט שוין נאָר אַנטיסעמיטיזמוס פון דעם ערגסטען און ביליגסטען סאָרט. דאָס הייסט, אַז איבעראַל אין דער גאַנצער וועלט הערשט, נאָך מילך'ס מיינונג, דער האַס צו אידען אַזוי שטאַרק אַז מען וועט איבעראַל מוזען פיהרען אַ בירגערקריעג, איבעראַל אָנפאַנגענדיג פון לאַנד ביז'ן גאַס און אפשר נאָך ביז אין די הייזער אַריין, און דאָס וועט אַלעס פּאַסירען ווי נור די אידען וועלען פֿאָדערען אַז זייערע קולטור־אַנגעלעגענהייטען זאָלען זיי אַליין פערוואַלטען.

ניין, צו אַזאַ אונזין קען דעררייבען זיך דערייעניגער, וועלכער פיהלט אַז ער געהט אַרויס פון אַ'ן אַבסאָלוט פאַלשען שטאַנדפּונקט און וויל דאָך ניט אַנדערש בעווייזען, אַז ער איז גערעכט.

און דיזער קריטיקער וויל עס בעווייזען, אַז דער „בונד“ איז דורכגעדרונגען מיט מיסטרויען צו די סאָציאַלדעמאָקראַטיע, צום קריסטליכען

פראָלעטאריאט! ניין, געג. מילך, ווען דער „בונד“ וואָלט זיך געשטעלט אויף אייער שטאנדפונקט, וואָס איז אייגענטליך ניט מעהר און ניט וועניגער, וויא דער שטאנדפונקט פון דיא ציוניסטען וועגען די אייביגקייט פון אנטיסעמיטיזמוס, דאן וואָלט דער „בונד“ געמוזט אוועקוואַרפען זיין גאנצע ארבייט און איבערגעהן אין לאגער פון דיא ציוניסטען. וועלענדיג פערזיכערן דעם לעזער, אז דער „בונד“ איז דורכגעדרונגען מיט „אנטיגויאיזם“, האָט ער אין דער ווירקליכקייט בעוויזען, אז ער אליין שטעהט אויף'ן שטאנדפונקט פון דיא „מעהר לאָגישע ציוניסטען“. ניין, געג. מילך, דער „בונד“ גלויבט, גלויבט טיעף אין דעם פראָלעטארישען אינסטינקט פון דיא קריסטליכע ארבייטער; דער „בונד“ גלויבט און גלויבט טיעף אין דיא רעטונגסקראפט פון דיא סאָציאלדעמאָקראטיע. און דיזען גלויבען איז איהם געלונגען איינצואָטמען אין דיא נשמות פון אידישען פראָלעטאריאט. איז עס ניט א וואונדערשעהנער בילד, געג. מילך, וואָס באלד נאָך אזא שרעקליכען האָמלער פאָגראָם, אין וועלכען עס האָבען אנטהייל גענומען דיא קריסטליכע אייזענבאהן־ארבייטער, האָט דער האָמלער קאָמיטעט פון „בונד“ גערופען דיא אידישע ארבייטער צו פייערן דעם אינטערנאציאָנאלען ארבייטער יום טוב פון ערשטען מאי? און וויא האָבען זיך אויף דעם דיא אידישע ארבייטער אָבגערופען! איז עס ניט וואונדערשעהן, וואָס דערזעלבער קאָמיטעט האָט אויך צו דיא קריסטליכע ארבייטער ארויסגעלאָזען א'ן אויפרוף אנטהייל צו נעהמען אין דער מאי־פייער? (זעה דיא לעצטע נאכריכטען, נומ. 182, קאָררעספ. פון האָמעל).

אמת, עס איז דאָ א מיסטרויען צו דיא פיהרער פון דיא סאָציאלדעמאָקראטיע, וועלכע פערשטעהן ניט קלאָר דיא אינטערעסען פון דיא בעוועגונג; אָבער דיזע פיהרער אליין האָבען זיך יעצט צוטהיילט אין צוויי לאגערן, זיי מאכען זיך פאָרווירפע איינע דיא אנדערע, און זיי ערוועקען אין דיא ארבייטער א מיסטרויען צו זיך אליין. אמת, דיא פיהרער פון דיא סאָציאליסטען רעוואָלוציאָנערען קענען ארויסרופען צו זיך מיסטרויען, ווען אורטהיילענדיג נאָך א קאָררעספאָנדענץ פון אָדעס אין דיא „רעוואָלוצ. ראָססיא“, ווייזט זיך ארויס אז זיי זיינען גענייגט צו קוקען אויף א פאָגראָם, וויא אויף א מיטעל פון דיא רעוואָלוציניזירונג פון דיא ארבייטער. און נאָך לאנגע דעבאטען, שטעהט אין דער קאָררעספאָנדענץ, זיינען דיא סאָציאַליסטען רעוואָלוציאָנערען געקומען צום שלוס אָפען ארויסצוטרעטען נעגען דיא פאָקראָמישטשיקעס, ווען זיי וועלען אָנפאנגען זייערע געוואַלדטהאַטען געגען דיא אידישע אָרימע לייט. און אזוי רעדט א קאָמיטעט פון דיא פארטיי פון דיא סאָציאליסטען רעוואָלוציאָנערען! איהר וועט מיט מיר איינשטימען, געג. מילך, אז אויף אזעלכע פיהרער פון דיא רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג איז טאקע א ביסעל שווערלאָך זיך צו פערלאָזען. האָטש שוין צוליעב דעם אליין, אום אזעלכע הערען צו בעוועגען אנטהייל צו נעהמען אין קאמפף נעגען פאָגראָמשטשיקעס, לוינט זיך צו האָבען א בעזונדערע אָרגאניזאציע פון אידישען פראָלעטאריאט, דעם „בונד“.

ניט ווילענדיג האָב איך זיך געמוזט בעגרענצען מיט דיא קריטיק פון געג. מילך'ס ארטיקעל, און דאָך איז מיין ארטיקעל ארויס לענגער וויא איך האָב ערווארטעט. איך האָף, אז עס וועט מיר נאָך ניט איין מאָל אויסקומען זיך צו אונטערהאלטען מיט געג. מילך, און דאן וועט מיר פיליכט געלינגען שוין אויך אויף דיא פאָזיטיווע זייט פון דעם „בונד“ס פראָגראם זיך אָבצושטעלען. פאָרלויפיג וועל איך זיך ערלויבען צו ענדיגען מיין ארטיקעל מיט אן עטוואָס אומגעענדערטע ציטאטע פון געג. מילך'ס אייגענעם ארטיקעל:

„פון וועלכע זייטע איהר זאָלט ניט נעהמען דיזען ארטיקעל, וועט איהר אלץ זיך אָנשטויסען אויף ווידערשפריכע; פון וועלכע זייטע איהר זאָלט ניט בעטראכטען, וועט איהר אלץ זעהן וויא אונלאָגיש, וויא אונהאלטבאר, מען קען זאָגען, וויא אבסורד דער ניי־ערפונדענער שטנדפונקט פון נעג. מילך איז“.

אראָנסאָן.

מיט איהר ביים גרענעץ

ערAינערונגען פון רעוואָלוציאָנערען לעבען אין רוסלאַנד.

(שלום.)

דער שטאָדטזייגער אויף דער אלטער קאטוילישער קירכע האָט נעשלאָגען זעקס. איך בין שטיל ארויף דיא טרעפ צו איהר צימער און האָב גאנץ ליכט אנגעקלאפּט אין טהיר.

„לעאָניד?“ האָט זיך פון אינוועניג נעהערט איהר שטימע.

א שמייכעל האָט קאָנוואולסיוו בעריהרט מיינע ליפּען און איך האָב האלב פערלאָרען געענטפערט „נעווים“.

זיא האָט איבערגעדרעהט דעם שליסעל אין טהיר און איך בין אריין אין צימער.

זיא איז נאָך אין בעט געלעגען. נור איהר קאָפּ האָט זיך געזעהן און א טהייל פון איהר האנד, אויף וועלכע זיא האָט איהר קאָפּ נעשטיצט. שווארצע האָר האָבען בעציערט איהר קליינעם רונדען קאָפּ. איהר שטערן פון מיטלער הויך, האלב רונד און עטוואָס ווינקעלדיג, האָט יונגענדליך פריש ארויסגעקוקט. און איהרע אויגען, טיעף און פייעריג, האָבען א זעלטענעם טרויער, א זיסען טרויער אויסגעדריקט. אויף איהר ליפּען האָט א גוטער עהרליכער שמייכעל גערוהט.

„איך האָב פערשטאנען, אז איהר מוזט זיין וואך“, האָב איך זיך צו איהר געווענדעט. „עס שלאָפט זיך ניט, הא?“

„איך פיהל זיך זעהר גוט — האָט זיא געענטפערט. א י ה ר מוזט ארבייטען יעצט זעהר שווער, שלאָפט מסתמא ניט פיעלע נעכט? האָט זיא אין א מילדען טאָן געפרעגט.

„שוין געוואָהנט צו דיא צרות“ — האָב איך געשמייכעלט.

„נו, וואָס הערט זיך?“ האָט זיא אויפגעהויבען איהרע אויגען צו מיר.

מיר האָבען גענומען רײדען וועגען דיא לעצטע בעגעבענהייטען אין דער בעוועגונג. זיא האָט מיר אין קורצען איבערגעגעבען אלעס וואָס זיא האָט געוואוסט וועגען דיא לעצטע ארעסטען: „צוויי דרוקערייען האָט מען ארעטירט, איינינע העקטאָגראפען, און דיא בעסטע מענשען, דיא בעסטע מענשען פון דער בעוועגונג“, האָט זיא געקלאָגט.

„דיא מאמע וועט עס ניט איבערטראָגען“, האָט זיא מיט א פערשטיקטער שטימע געזאגט, ווען מיר האָבען אָנגעפאנגען רעדען וועגען איהר פערזענליך. „איך האָב זיך מיט איהר אפילו ניט געזעגענט“.

איהרע אויגען זיינען פול געוואָרען מיט טהרערען. מיר האָבען א קורצע צייט געשוויגען; זיא האָט אָבער באלד דורך דיא טהרערען געשמייכעלט, האָט מיר אָנגעקוקט און געזאָגט: „א באבע, הא?“ זיא האָט אבער אליין געפיהלט, אז איך בין ניט מיט אזא מיינונג וועגען איהר.

דער זייגער איז געוואָרען ניין, ווען איך בין ארונטער, אום איהר זיך צו לאָזען אָנטהאָן און אום עטוואָס עסען איהר צו ברענגען.

פון גרענעץ האָב איך ערהאלטען דיא נאכריכט, אז זיא וועט מוזען בלייבען נאָך א טאָג ביי אונז. מען האָט בעמערקט א סך שפּיאָנען זיך אומדרעהענדיג לעבען „ראָגאטקע“ (דער פלאַץ וואו א קייט טהיילט אָב רוסלאנד פון דייטשלאנד), און ס'איז פיעל בעסער זיא זאָל בלייבען כאָטש איינינע טעג ביי אונז, כדי דיא שפּיאָנען זאָלען פערליערען איהר שפּור, אויב זיי זוכען עס ווירקליך איהר.

זיא איז געווען אָנגעטהאָן, ווען איך בין צו איהר ארויף. איהרע האָר זיינען נאָך געווען האלב נאס און האָבען זעלטזאם געגלאנצט. איהרע אויגען האָבען טרויעריג, אָבער מילד נעקוקט. זיא האָט מיר שמייכלענדיג דיא האנד נעגעבען און גוט מאָרגען געוואונשען. מיר איז שווער געווען איהר איבערצוגעבען, אז זיא וועט נאָך דאָ מוזען איינינע טעג פערבלייבען. זיא האָט זיך אָבער דערפרייט מיט דער נאכריכט.

איהרע אויגען זיינען נאַס געוואָרען און זיא האָט זיך אומגעקעהרט צום פענסטער. „זיא איז זעהר זעהר נערוועז“, איז מיר דורכגעלאָפען דורכ'ן געדאנקען, און מיר האָט דאָס הארץ פערדריקט.

„פיעלייכט וואָלט געווען א פּלאַן“ — האָט זיא שטיל, וויא זיא וואָלט מורא געהאט צו ריידען, אָנגעפאנגען „אז איך זאָל דאָ בלייבען? מעגליך דער „טומעל“ וועט אריבער און איך וועל קענען פאָהרען צוריק, אויב ניט אין דער היים, איז אין ווילנא, אין ווארשאַ אָדער אנדערסוואו. מעגליך מען וועט נאָך פיעלע בעפרייען. — מיר ווילט זיך אזוי ניט אוועקפאָהרען יעצט, ווען „מענשען זיינען אזוי נויטהיג“.

זיא האָט אָנגעפאנגען צו געהן הין און צוריק איבערן צימער. זיא האָט געהאלטען דעם קאָפּ אראָבגעלאָזען און האָט וויא געקוקט אויף איהרע טריט. זיא האָט פּלוצלונג א ציטער געטהאָן אזוי וויא פון א ביטערע קעלט און האָט ארויפגעוואָרפען א שווארצעס טוך אויף איהרע שולטערן, שפּרייזענדיג אַלץ איבער'ן צימער. עס האָט אויסגעזעהן, אז זיא האָט אָן מיין אנוועזנהייט אין גאַנצען פערגעסען.

איך האָב א קוק געטהאָן אויף'ן זייגער. ס'איז שוין געווען עלף. איך האָב זיך אויפגעהויבען אוועקצוגעהן. זיא האָט זיך אָבגעשטעלט לעבען מיר און האָט מיך פערטראַכט אָנגעקוקט.

„איך האָב אייך געבראַכט עטוואָס צום עסען“, האָב איך זיך צו איהר געווענדעט. איהר וועט קיינעם היינט ניט קענען זעהן ביז 12 א זייגער ביי־נאַכט. איך האָב איינינע בריעף צו שיקען, וואָס איך טאָר פון דער היגער פּאָסט דאָס ניט טהאָן. אללענפאלס אָבער דארף קיינער פון אונזערע ניט זיין לעבען אייך. מען מוז זעהן זובאטאָוו'ס חברה דיא קעפּ צו צומישען.“

זיא האָט טרויעריג געשמייכעלט.

„מיר דוכט, אז דאָס איז א'ן איינבילדונג“, האָט זיא צוטראָגען און אונזיכער געזאָגט. מעגליך, אז ס'האָט זיך דיא „בעקאַנטע“ נור אויסגעדוכט, אז דיא זשאנדארמעריע פרעגט און אקערט אזוי נאָך מיר. ס'וואָלט אריבער, און גאָר“.

„דאָס איז שוין באב...“

„זאָגט עס ניט, איך בעט אייך“, האָט זיא לעבעדיג מיר איבערגעשלאָגען און האָט געמאַכט א בעוועגונג, וויא מיר צו פערמאַכען דיא מויל.

„מיר ווילט זיך אזוי ניט פאָהרען“, האָט זיא מיט א בעטענדער שטימע ווייטער גערעדט.

זיא האָט זיך פערטראַכט און וויא פריהער גענומען געהן הין און צוריק איבער'ן צימער.

„דיא לעצטע צייט איז אזוי לעבעדיג געוועזען — האָט זיא ווידער אָנגעהויבען — ביי אונז האָט עס געקאָכט! זאָגט אייך וואָס איהר ווילט“, האָט זיא זיך געווענדעט צו מיר. „מען איז אביבעל צו אָפען געוועזען. אין נ. וואו דער דרוק פון דער „ארבייטער שטימע“ איז געוועזען, פלעגען אָנקומען צעהנדליגע שיפרירטע בלעטער יעדען טאָג. *) מען זאָגט, אז דיא פּאָליציי האָט נעבאָך צעהנדליגע מאָל געקנייטשט דיא בלעטער אין אלע זייטען און האָט ניט געקענט קלוג ווערען, וואָס פאר א רוח עס שטעקט דאָרט. זיי האָבען געמוזט אפשר צולעגען דעם אויער צו הערען, אויב דיא בלעטער רעדען, וויא יענער ווילדער האָט געטהאָן“. א נערוועזער הילכיגער געלעכטער האָט זיך פון איהר האַלז ארויסגערייכען, און איהר געזיכט האָט זיך אין א לייכטע רויטקייט געפאַרבט. „אמת!“ האָט זיא, נאזייענדיג אויפגערעגט, פרעהליך געזאָגט: „זורבאטאָוו האָט א סך אויפגעטהאָן, אָבער מיר האָבען פיעל מעהר, פיעל פיעל מעהר אויפגעטהאָן. האָט איהר געזעהן דיא פּראָקלאמאציעס וואָס דער „בונד“ האָט גלייך נאָך דיא פערכאפונג פון דרוק ארויסגעלאָזען?“

„געוויס האָב איך געזעהן“.

יא!“ האָט זיא ענטציקט אויפגעשריען. „דאָס איז א פיינע שטיקעל ארבייט, הא? אין גאַנצען איינינע טעג וויא מען האָט ארעסטירט דעם דרוק און שוין געדרוקט פּראָקלאמאציעס אין א נייעם דרוק! דיא פּאָליציי וועט משוגע ווערען“!

איהרע אויגען האָבען געשטראַהלט; איהר געזיכט האָט אויסגעדריקט א געפיהל פון נצחון, פון גליקליכען זיעג.

איך האָב געמוזט אוועקגעהן.

„איהר וואָלט וויסען, וויא איך בין אייך מקנא“, האָט זיא געזאָגט, ווען איך האָב געהאַלטען ביי'ן ארויסגעהן, „איהר לעבט, איהר ארבייט“.

---

*) מען האָט זיך דאָן בענוצט מיט „אַ שופער“. וועלכען מען פלעגט שרייבען דורך געדרוקטע צייטונגען. מאַנכע זיינען אָבער אזוי אונפּראַקטיש געוועזען, אז זיי פלעגען קויפען אַ נומער פון פּעטערבורגער בירזשעוואיע וויעדאָמאָסטי אין אַ קליין שטעדטיל, פלעגען פערשיפרירען אַ בריעף אין איהרע שפּאַלטען און פלעגען עס שיקען נאָך פּעטערסבורג, צום ביישפּיעל.

אויפ'ן דריטען טאָג נאָך איהר קומען, שבת נאכמיטאג איז עס געוועזען, האָט מען שטיל אָנגעקלאַפּט אין טהיר פון'ם ציפער, וואו איך מיט איהר זיינען געוועזען. זיא האָט אויפגעהויבען פרעגענדיג דיא אויגען צו מיר. איך האָב איהר מיט'ן האנד בערוהיגט. דער קלאָפּ איז געוועזען א סיגנאל. איך בין צוגעגאנגען צום טהיר. דאָס קלאָפּען האָט זיך ווידערהאָלט אין זעלביגען טאקט. איך בין ארויס און האָב פערמאכט דיא טהיר הינטער מיר. דאָס איז געווען א „בעקאנטער", אויף וועמעס אדרעס איך האָב ערווארטעט א בריעף וועגען גרענעץ, און ער האָט עס מיר יעצט דעם בריעף געבראכט.

„קיין זאך ניט בעמערקט?" האָב איך געפרעגט.

„ניט א דוך!" האָט ער לעבעדיג געענטפערט.

דאָס איז געווען איינער פון דיא פּאַרטגעשריטענסטע ארבייטער, וועלכער האָט דאן געלעבט אין דער ברענענדסטער צייט פון זיין רעוואָלוציאָנערער טהעטיגקייט. זיינע ברענענדיגע אויגען האָבען מילד געקוקט, האָבען אבער קיין צייכען פון טרויער, קיין צייכען פון פעסימיזמוס ניט אויסגעדריקט. איך האָב געעפענט דיא טהיר און מיר זיינען ביידע אריין.

„בעקענט זיך", האָב איך זיך צו איהר וויא צו איהם געווענדעט, און זיי האָבען זיך הערצליך געדריקט דיא האנד.

איך האָב מיך געזעצט, איבערגעלעזען דעם בריעף, און מיין פריינד איז אריין אין א געשפּרעך מיט איהר און דורך זיין שטענדיגען הומאָר האָט ער זיא געמאכט הערצליך צו לאכען.

„א שאָד וואָס איך האָב איהם פריהער אהער ניט געבראכט", האָב איך זיך צו איהר געווענדעט, בעצייכנענדיג מיין פריינד.

„טאקי א'ן עולה פון אייך", האָט זיא שמייכלענדיג א פערשטענדיגען בליק אויף מיר געטהאָן.

איך האָב אָנגעצונדען א שוועבעלע און פערברענט דעם בריעף. זיא האָט נייגיעריג געקוקט אויף מיר. פרעגען האָט מען ניט געפרעגט וועגען אזעלכע זאכען. מיר האָבען א קורצע צייט אלע געשוויגען.

„נו, לאָמיר זיך געזעגענען, נאכהער וועלען מיר קיין צייט ניט האָבען", האָב איך זיך בעמיהט צו שמייכלען. איהרע אויגען האָבען זיך ווייט געעפענט. זיא איז געזעסען עטוואָס געבויגען; איהרע הענד, צוזאמענגעלעגט, האָט זיא געהאלטען צווישען איהרע קניע. איהר קאָפּ איז טיעפער געזונקען; זיא האָט צוזאמענגעצויגען דיא ליפּען און האָט זיך פערקלעהרט. מיר איז שרעקליך שווער געוואָרען אויפ'ן הערצען; איך האָב גענומען געהן איבער'ן צימער הין און צוריק. מיין פריינד האָט א קוק געגעבען אויף מיר, דאן אויף איהר און האָט זיך אומגעקעהרט צום פענסטער.

שטיל און דריקענד איז אין צימער געוואָרען. אויפ'ן וואנד האָבען זיך אָבגעשלאָגען דיא לעצטע שטראהלען פון דער אונטערגעהענדער זונן. באלד איז עס פינסטער געוואָרען.

טיעפער זינקען דיא שאטענס פון דער נאכט און אויף דער נשמה ווערט חושך און ביטער. פון וואנד סווישצעט א גריל, און פון אונטען הערען זיך דיא טריט פון א פרוי, וועלכע עמפּפאנגט דיא קומענדע וואָך מיט א טרויעריגען „גאָט פון אברהם" און זוכט א ליכט פייער צו מאכען.

זיא האָט זיך ניט געקענט מעהר בעהערשען; זיא האָט זיך א וואָרף געטהאָן אויף דער סאָפע לעבען וואנד און איך האָב דערהערט איהר פערשטיקטען ציהען דעם אָטהעם. זיא האָט געוויינט, ביטער געוויינט. מיין פריינד איז געבליעבען אין זיין פריהעריגע פּאָזע לעבען פענסטער. ער האָט געהערט איהר וויינען, און ער האָט טיעף אָפּגעצויגען דעם אָטהעם וואָס האָט געקלונגען וויא א זיפץ; ניט פון פערצווייפלונג, נור א זיפץ, וועלכער דריקט אויס צאָרן און ראכע איז עס געווען.

איך בין צוגעגאנגען צו איהר און האָב געצערטעלט איהרע האָאר. זיא האָט אָנגענומען מיין האנד און האָט איהר פעסט צוגעדריקט צו איהר שטערן. דער קאָפּ האָט איהר געברענט, וויא פייער, און הייסע טרערען האָבען זיך געגאָסען איבער איהרע באקען. וויא א מאגנעטישע קראפט האָט געצויגען מיינע ליפּען צו איהר שטערן. איך האָב איהר הערצליך געקושט און האָב מיט מיינע טרערען איהרע האָאר בענעצט; און זיא האָט אימער פעסטער און פעסטער מיינע הענד געדריקט. זיא האָט שרעקליך, שרעקליך געפיהלט.

איך ווייס ניט, וויא לאנג דיזע שרעקליכע מינוטען האָבען זיך געצויגען, בעפאָר מיין פריינד האָט אין א שטילען טאָן אונז דערמאָנט, אז מיר מוזען געהן.

זיא האָט מיין האנד צוגעצויגען צו איהרע

ליפען און האָט איהר צערטליך געקושט. מוטהיג איז זיא ארונטער פון סאָפע און האָט זיך שנעל גענומען צורעכטמאכען. איך האָב געוואָלט אָנצינדען א ליכט, נאָר זיא האָט נים געלאָזען. איך האָב געפיהלט וויפיעל אנשטרענגונג עס האָט איהר געקאָסט רוהיג צו בלייבען.

זיא איז שנעל פערטיג געוואָרען. איהרע הענד האָבען זיך פיבעריש געטרייסעלט.

„קומט!“ האָט זיא מוטהיג געזאָגט.

איך האָב געראטהען מיין פריינד פאָראויסצוגעהן, אום אונז צו געבען ציייכענס, אויב אלעס איז אין אָרדנונג אויפ'ן וועג. מיר זיינען צוגעגאנגען צום טיר. זיא האָט זיך אָפגעשטעלט, זיך אומגעדרייט צום צימער און האָט מיר געבעטען אָנצינדען א שוועבעלע. זיא האָט ערנסט זיך ארומגעקוקט, וויא אום אלעם פעסט אין געדאנקען צו נעהמען. איך האָב א שמייכעל געטהאָן — איך ווייס אייגענטליך נים וואָרום. זיא האָט עס נים בעמערקט. זיא איז ווידער ערנסט און טרויעריג געוואָרען. מיר זיינען שווייגענד ארונטער.

פופצעהן מינוטען זיינען מיר געגאנגען אין פאָלקאָמענער שטילקייט. דער וועג איז געוועזען דורך'ן פעלד. ערטערווייז זיינען מיר פערבייגעגאנגען צוויי־דריי בויערנהייזלאך, וועלכע זיינען זעהר שוואך בעלויכטען געוועזען. „שקצים“ מיט „שיקסעס“ האָבען זיך געשפיעלט און הילכיג געלאכט. זיא האָט זיך אויפמערקזאם צו זיי צוגעקוקט. „גליקליכע מענשען“, האָט זיא צו מיר שטיל געזאָגט. „גליקליכע מענשען“. איך האָב אָנגעשטרענגט די אויגען צו זעהען וועלכען ציייכען פון מיין פריינד. א פייער האָט זיך בעוויזען, געמאכט דורך אָנצינדען אייניגע שוועבעלאך מיט א מאָל. דער פייער האָט זיך ווידערהאָלט דריי מאָל. דאָס איז געוועזען א סיגנאל.

איך בין שטעהן געבליבען.

„דאָ מוזען מיר זיך שיידען“, האָב איך זיך שטיל צו איהר געווענדעט.

זיא האָט אויפגעהויבען די אויגען צו מיר. עס האָט איהר געטרייסעלט פון פיבער. ריידען האָט זיא נים געקענט און האָט עס אויך נים געפרובירט. מיר האָבען זיך אומארמט. זיא האָט איינגעגראָבען איהר קאָפּ אין מיין ברוסט, און א שטראָם פון טרערען האָט זיך געגאָסען פון איהרע אויגען. אייניגע סעקונדען זיינען מיר אזוי געשטאנען. די צייט איז געוועזען קורץ, און זיא האָט געמוזט געהן.

„גלייך מיט דעם וועג“, האָב איך איהר מיט א פערדריקטער שטימע געזאָגט, ווייזענדיג וואו צו געהן, „מיין פריינד ווארט אויף אייך; איך וועל זיין לעבען אייך, ווען איך וועל אייך זעהען שוין אויף דער אנדער זייט“.

מיט שלעפענדיגע טריט האָט זיא גענומען געהן. איך האָב איהר א ווײַלע נאָכגעקוקט און האָב געדענקט, זיא וועט זיך אומקעהרען מיך צו זעהען. זיא האָט עס נים געטהאָן.

מיר זיינען יעצט נור אייניגע טריט פון גרענעץ געוועזען. איך האָב געזעהן וויא מיין פריינד איז צוגעגאנגען שוין מיט איהר צו „פעטער'ן“, אונזער „גרענעץ־גוי“.

דורך'ן ראָגאטקע האָט מען נים געקענט געהן. מיר זיינען אלזאָ מיט א הונדערט טריט ווייטער פון ראָגאטקע געוועזען. אן אָביעסציק איז ארומגעגאנגען מיט'ן ביקס אויפ'ן פלייצע. הין און צוריק. דאָ איז דייטשלאנד פון רוסלאנד נאָר דורך א גראָבען אָבגעטהיילט געוועזען. איך האָב אראָבגעבויגען די ראנדען פון מיין הוט, האָב אויפגעשטעלט דעם קראגען פון מיין ראָק און האָב איהם ארומגעבונדען מיט א טיכעל. אזוי פלעגט מיך דער סאָלדאט דערקענען. איך האָב מיך אוועקגעלייגט אויף דער ערד, האָב צוגעלייגט דעם אויער צו הערען, פיליכט רייט דער „סטארשי אויף נאדזאָר“. אלעס איז געוועזען אין אָרדנונג. איך בין צוגעגאנגען צום סאָלדאט. „זאָלען זיי מאכען שנעל“, האָט ער מיר שטיל געזאָגט. א צוועלף טריט ווייטער איז זיא מיט „פעטערן“ געשטאנען. איך בין צוגעלאָפען, האָב איהר געגעבען די האנד און האָב „פעטרען“ געזאָגט: „שנעלער!“. ער האָט זיך איינגעבויגען, האָט איהר ארויפגענומען אויף די פלייצעס „באראנקעס“, וויא מען רופט עס ביי אונז. איך האָב זיך שנעל צוריקגעקעהרט צום אָביעסציק. ער האָט זיך מיט מיר אָבגעדרייט. אום עס זאָל אויסזוויזען, אז ער זעהט קיין זאך נים. איך האָב איהם בעצאָהלט.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

ווען איך האָב זיך אומגעקעהרט צום גראָבען אָדער „גרענעץ“, איז פעטער שוין געגאנגען צוריק. זיא איז געשטאנען ביים ברעג גראָבען אויף דער דייטשער זייט.

„פאָזדראוויאו!“ האָב איך איהר מיט אן איינגעהאלטענער שטיממע צוגערופען.

זיא האָט קיין וואָרט געענטפערט. וויא א סטאטוע איז זיא געשטאנען.

„אוכאָדי, אוכאָדי!“ האָט דער אָביעסציק איהר געהיילט.

אין דער מינוט האט מיין פריינד זיך דערנעהנטערט צו איהר און האט איהר אנגענומען פאר׳ן האנד. זיא האט א ציטער געטהאן.
איך האב געמוזט שנעל אוועק פון גרענעץ.

אין בעריכט, וואס מיין פריינד האט מיר געבראכט וועגען איהר פון דער אנדער זייט, האט ער דערצעהלט:

„וויא דער בעל הבית פון האטעל האט נאר געעפענט דאס צימער, איז זיא געפאלען אויפ׳ן בעט און האט זיך היסטעריש פאנאנדערגעוויינט.“

ס. יאנאס

די פוילישע סאציאליסטישע פארטיי.

געארג בראנדעס, דער וועלט־בעריהמטער דענעמארקער קריטיקער, האט אין זיין אבהאנדלונג איבער פוילען אין 1886 יאהר פאלגענדע מיינונג אויסגעדריקט:

„עס איז דא אין פוילען נאר איין מאכט, איין בעוועגונג, פאר וועלכע דיא רוסישע רעגיערונג האט מורא גראדע, און פיעלייכט נאך מעהר, וויא פאר דעם קאטאליציזמוס, און מיט וועלכער זיא קעמפפט אויך ביטערליך, און דאס איז: מערקווירדיג, דער פוילישער סאציאליזם“.

אבוואהל עס קען ניט איינעם פון אונז אויסקומען אונוואהרשיינליך און קינסטליך דיזער פערגלייך פון דיא אינטערנאציאנאלע און רעוואלוציאנערע אייגענשאפטען פון קאטאליציזמוס, וועלכער האט, דעם אמת זאגענדיג, אין פוילען קיינמאל קיין בעדייטענדע רעוואלוציאנערע ראלע ניט געשפיעלט, מיט דער טהאטזעכליך רעוואלוציאנערער קראפט פון דעם אינטערנאציאנאלען סאציאליזמוס, דאך בעווייזען אבער דיא אויבען־ציטירטע ווערטער פון בראנדעס׳ן פאלגענדעס: אז שוין מיט 17 יאהר צוריק איז דער סאציאליזמוס אין פוילען געוועזן פון גרויסער בעדייטונג און האט זיך שוין דאן געווארפען אין דיא אויגען יעדען שארפזיניגען פארשער פון דיא פערהעלטניסע אין פוילען.

א גרויסע פאליטישע בעדייטונג האט דער סאציאליזמוס אלזא געהאט נאך מיט 17 יאהר צוריק, ווען ער איז אייגענטליך נאר וואס ערשיענען אין פוילען אלס א מאסען־בעוועגונג, ווען עס האט נאך ניט עקזיסטירט קיין שטארק ארגאניזירטע פארטיי, וועלכע זאל זיין אימשטאנדע צו אגיטירען רעכטס און לינקס און קענען פערוואלטען דיא גאנצע בעוועגונג. דורך דער צייט האבען זיך דיא פערשיעדענע קלענערע סאציאליסטישע גרופען פעראייניגט און געשאפען דיא היינטיגע „פוילישע סאציאליסטישע פארטיי“. פון דעם מאמענט אן ווערט ערשט דער סאציאליזמוס אין פוילען דער מאדערנער פאליטישער און עקאנאמישער קלאסען־קאמפף פון דיא פוילישע ארבייטער. ער ווערט אויך א פאליטישער קאמפף, וועלכער שטרעבט צו עראבערן אן אונאבהענגיגע סאציאליסטישע רעפובליק. היינט וועט זיך שוין, דאכט זיך, קיינער ניט געפינען, וועלכער זאל האבען דיא חוצפה אבצושטרייטען דעם פאקט, אז דער סאציאליזמוס איז אין פוילען דיא ברענענדסטע רעוואלוציאנערע מאכט.

אין 1903 איז געווארען צעהן יאהר זייט דיזע פארטיי איז געגרינדעט געווארען. צעהן יאהר איז עס וויא דיא פוילישע סאציאליסטישע פארטיי האט אין איהר פראגראם אריינגעשטעלט דיא פארדערונג פון אן אונאבהענגיגע פוילען אלס איינע פון דיא גרונד־פאליטישע אויפגאבען פון דעם פוילישען פראלעטאריאט. דער צוועק פון סאציאליזמוס איז ניט נאר דאס גליק פון דער פערזאן אין דער טיפענלאזער אלגעמיינער מענשהייט, זאנדערן פריהער פאר אלעם פון יעדער פון דער געשיכטע און געגענווארט קלאהר אנגדייטעטע געזעלשאפטליכע גרופע, וועלכען מיר רופען נאציאן און אין וועלכער׳ס מיטע יעדער איינצעלנער מענש לעבט. זעהר פיעל צייט האט עס גענומען ביז די רעוואלוציאנערען פון פערשיעדענע לענדער האבען דיזען גרונדפרינציפ פון סאציאליזמוס רעכט פערשטאנען און פערדייעט, און עס וועט נאך פיעלייכט פיעל צייט ווידער נעהמען ביז וואנען אלע די, וועלכע רופען זיך סאציאליסטען, וועלען דיזען עיקר פון סאציאליזמוס פערשטעהן. וועהרענד מאנכע פון דיא אמאליגע סאציאלי־

סטען האָבען דיזען גרונדזאטץ יא פערשטאנען, האָבען זיי וויעדער אן אנדער פּרינציפּ פון דעם מאָדערנעם סאָציאליזמוס פערוואָרפען; און אנדערע, אז זיי האָבען אנערקענט אלע איבעריגע פּרינציפּען פון סאָציאליזמוס, האָבען זיי וויעדער נים געקענט פערשטעהן, וואָס פאר א טעם האָט עס פאר סאָציאליסטען אריינצושטעלען אין זייער פּראָגראם פאָדערונגען פון שטאאטס און נאציאָנאלע בעדייטונג. ערשט אין דעם פּראָגראם פון דער פּוילישער סאָציאליסטישער פּארטיי זעהען מיר לאָגיש און וויסענשאפטליך פערבונדען אלע דיא פּרינציפּען פון דעם וויסענשאפטליכען סאָציאליזמוס, צוגעפּאסט פון דער אנדערער זייט צו דיא ריינע לאָקאלע בעדינגונגען פון פּוילען, אין איין הארמאָנישע און איינהייטליכע פאָרם.

אָבער דאָס אויסארבייטען פון פּראָגראמען אליין איז נים גענוג, און נים מיט דעם ענדיגט זיך דיא אויפגאבע פון א פּאָליטישע פּארטיי. דאָס וויכטיגסטע איז נעמליך: אז דיזע פּראָגראמען זאָלען זיך קענען אמבעסטען *צופּאסען צו דעם ווירקליכען לעבען*. נאָר דאן, ווען זיי ווערען געשמידט אין דעם מעכטיגען פייער פון דעם אלטעגליכען קאמפּף, קריגען זיי דיא אמת'ע דויערקראפט און ווערטה. דיא פּארטיי האָט דארום, פון דער ערשטער מינוט אָן פונאנדער געטראָגען איהר פּראָגראם צו דיא ארבייטער אין דיא הייזער אין דיא פאבריקען און ווארשטאטען, אין דיא פינסטערע מינען, אין אָרימע און פערלאָזענע בויערן שטיבלעך.

דאָרט האָט דער פּראָגראם לאנגזאם און סיסטעמאטיש אריינגעדרונגען אין דעם געהירן און אין דיא הערצער פון דעם פּראָלעטאריאט, ביז ער איז ענדליך געוואָרען דער ווירקליכער אויסדרוק פון דעם בעוואוסטזייענדען ארבייטער פאָלק אין פּוילען.

דיא רעדע און פּרעסס־פרייהייט ווערט אין פּוילען געשטיקט און געוואָרגען פון א ווילדער צענזור. און דער רעוואָלוציאָנערער געדאנק איז פון איהר גאָר אין גאנצען אויסגעשלאָסען. ווען מען האָט אלזאָ געוואָלט בעקאנט מאכען דעם פרייען געדאנק, האָט מען צוערשט געמוזט בעשאפען א פרייע פּרעסע. און פון דעם טאקע האָט דיא פּארטיי פּ. פּ. ס. אָנגעפאנגען איהר ארבייט. אין יאָהר 1894 האָט אָנגעהויבען צו ערשיינען דער אָרגאן „ראבאָטניק“ (ארבייטער) אין א געהיימער דרוקעריי. מיט וועלכע געפאהרען און שוויעריגקייטען עס איז אין רוסלאנד פערבונדען דאָס ארויסגעבען פון א געהיימער צייטונג, וועגען דעם איז איבריג מאריך צו זיין. דיא גענאָסען, וועלכע האָבען זיך דאן פערנומען מיט דער ארויסגאבע פון דעם אָרגאן, האָבען געגלויבט, אונגעאכטעט אויף דער ערפאהרונג פון דיא פריהעריגע פּוילישע און רוסישע רעוואָלוציאָנערען, אז עס זאָל העכסטענס געלינגען אָבצודרוקען פון 10 ביז 12 נומערען ביז צום איבערקלייבען זיך אין דעם זשאנדארמסקי ארכיוו. דיא ווירקליכקייט האָט אָבער דאָס מאָל איבערגעטראָפען אלע ערוואַרטונגען. דיא אָרגאניזאציאָן פון דער דרוקעריי האָט זיך ארויסגעציינט אזוי גוט, אז איין נומער נאָכ'ן אנדערן פלעגט ערשיינען מיט א'ן אונערהערטער רעגעלמעסיגקייט, ביז ערשט אין יאָהר 1900, ווען דיא גענאָסען האָבען געהאלטען אין מיטען דרוקען דעם 36טען נומער, איז עס דער פּאָליציי געלונגען אויסצושפּיאָנירען דורך א צופאל דיא דרוקעריי. דאָך דיא פאָרטזעטצונג פון דער געהיימער פּרעססע האָט ווייניג געליטען דורך דעם. דיא פּארטיי האָט זאָפאָרט געגרינדעט א נייע דרוקעריי, און דער „ראבאָטניק“ איז וויעדער ערשיענען רעגעלמעסיג און וועט נאָך אזוי לאנג אלץ ערשיינען געהיים, ביז מיר וועלען ענדליך זיין אים שטאנדע צו דרוקען אלעס פריי און אונגעשטערט.

אין דעם יאָהר 1903, ווען דיא פּארטיי האָט געפייערט איהר 10 יעהריגע עקזיסטענץ, איז גראדע ערשיענען דער 50טער נומער „ראבאָטניק“. 50 נומערן דורך א משך פון 10 יאָהר — דיזער פאקט קען פיליכט אויסקומען אונבעדייטענד א'ן אויסלענדישען ארבייטער אָדער אינטעלליגענט, וועלכער איז געוואָהנט צום פריהשטיק צו האָבען א פרישען נומער פון א סאָציאליסטישע טעגליכע צייטונג. דיא יעניגע אָבער, וועלכע זיינען בעקאנט אביסעל מיט דיא איינצעלהייטען פון א געהיימער דרוקעריי אין צארענלאנד, וועלען אויך וויסען, אז דאָס איז דער איינציגער פאקט אין דער געשיכטע פון דער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג אין דער רוסישער אימפּעריע, דאָס א געהיימער אָרגאן זאָל האָבען דערלעבט אזא עלטער. דיזער פאקט איז דארום פון גרויסער וויכטיגקייט, וועלכען יעדער רעוואָלוציאָנער דארף אנערקענען, דען אזוי וויא דער לייט־ארטיקעל פון דעם זעלבען 50טען נו־

מער ערקלערט : „דער יובילעאום איז קיין ליטעראַרישער יום טוב, נאָר דער יום טוב פון א רעוואָלוציאָנעע טהאט. דיא 50 נומערען זיינען אזוי פיעל שיסע אין דער צארישער פעסטונג, וויא פריידענס־סאלווען צור עהרע פון דער פרעס פרייהייט".

מיט דער צייט איז דיא צאָהל פון געהיימע סאָציאליסטישע אָרגאנען געוואקסען. אין יאָהר 1896 האָט אָנגעפאנגען צו ערשיינען דער „גורניק" ספּעציעל פאר דיא ארבייטער, וועלכע זיינען בעשעפטיגט אין דיא פערשידענע גרובענס (מינען). נאכהער זיינען ערשינען פערשידענע קליינע לאָקאלע אָרגאנען, וויא : „לאָדזאלין", „ראדאמיאנין", „קוריעריעק אסטראוויעצקי", „וויטשי" און איינינע נומערן פון „קוריעריעק ראבאָטניקא".

אין יאָהר 1902 האָט דיא פארטיי אָנגעפאנגען ארויסצוגעבען דעם „א ר ב י י ט ע ר" אין אידיש, אום צו קענען בעאיינפלוסען און אָרגאניזירען דיא אידישע ארבייטער אין דעם סאָלידארען עמאנציפאציאָנס־קאמפף צוזאמען מיט זייערע קריסטליכע ברידער. אין אלגעמיין האָט דיא פארטיי דורך א משך פון 9 יאָהר ארויסגעגעבען 80775 עקזעמפּלארען פון פעריאָדישע סאָציאליסטישע בלעטער. אויסער דיא אָרגאנען ערשיינען ביי יעדער וויכטיגער געלעגענהייט פראָקלאמאציאָנען און צורופען. אזעלכע זיינען ביז צום 50טען נומער „ראבאָטניק" ערשינען : 114 אין 199,000 עקזעמפּלארען אין פּויליש און אין אידיש.

(שלום פאלגט.)

סטעפאַן קאָרסקי.

דער סאָציאליסטישער וואוט אין דער וועלט

דער סאָציאליזמוס מאכט אלץ גרעסערע פּאָרטשריטע אין אינדוסטריעלע לענדער און דרינגט אריין אין דיא מאסען, טראָץ אלע אנשטרענגונגען פון דיא כהנים, דיא גייסטיגע פערבלענדערס, דיא געלדזעק, דיא עקאָנאָמישע אונטערדריקער, און דיא קעניגע אָדער פּרעזידענטען, דיא פּאָליטישע אונטערדריקער. עס איז שוין יעצט ניטאָ איין ציוויליזירטע לאנד, וואו עס זאָל ניט זיין א סאָציאליסטישע פּארטיי, מיט וועלכער די הערשער מוזען זיך רעכענען. אין דיא לענדער וואו דיא פּראָלעטאריער האָבען אויסגעקעמפּפט א רעכט צו שטימען, וואקס אלץ זייער וואוט.

פּאָלגענדע טאבעלע, וועלכע איז צוזאמענגעשטעלט געוואָרען פון דעם נאציאָנאלקאָמיטע פון דער ס. אָציאליסטישער פּארטיי פון אמעריקא, צייגט עס אונבעשטרייטבאר :

איטאליען.

1895	78359
1897	120,000
1900	170,841

בעלגיען.

1894	320,000
1900	463,000

דייטשלאנד.

1867	30,000
1871	101,000
1874	351,952
1877	493,288
1878	437,158
1881	311,961
1884	549,990
1887	763,128
1890	1,427,298
1893	1,876,738
1898	2,113,073
1903	3,008,000

דענעמארק.

1872	268
1876	1,076
1881	1,689
1884	6,806
1887	8,408
1890	17,232
1892	20,094
1895	31,872
1901	42,972
1903	55,479

האלאנד.

1901	39,000

נארוועגיען.

1900	7,440
1903	24,779

סערביען.

1895	50,000

ענגלאנד.

1895	55,000
1900	100,000

עסטרייך־אונגארן.

1897	750,000
1900	600,000

פער. שטאאטען

1888	2,068
1892	21,512
1894	30,120
1895	34,869
1896	36,275
1897	55,550
1898	82,204
1900	98,424
1902	225,903

פראנקרייך.

1887	47,000
1889	120,000
1893	440,000
1898	790,000
1900	880,000

שווייץ.

1890	13,500
1893	29,822
1896	36,000

שפאניען.

1891	5,000
1893	7,000
1898	20,000
1899	23,000
1901	25,000

צו די בּרענטשעס פון א. ר. און אנדערע אָרגאַניזאַציאָנען

אָרגאַניזאַציאָנען וואָס זיינען פערבונדען מיט „דיא צוקונפט“, נעהמענדיג קאָפּיעס פיר זייערע מעמבּערס, און דיא געלדער פאר קאָפּיעס, וואָס איז פון זיי אריינגעקומען אין אָפּיס פון אויגוסט 15 ביז סעפּטעמבּער 15.

ארב. רינג בר. 1 ניו יאָרק —
בר. 2 נ. י. —
בר. 3, ברוקלין —
בר. 4 ברוקלין — $1.50
בר. 6, ברוקלין —
בר. 7, וועסט האָבּאָקען, —
בר. 8, נ. י. 4.00
בר. 9, באַלטימאָרע —
בר. 10, בּעיאָן, 5.76
בר. 11, ברוקלין —
בר. 12, פילאַדעלפיא, 30.00
בר. 13, פּעטערסאָן, 15.62
בר. 14 פּראָווידענס —
בר. 16, סומיט —
בר. 17, ניו הייווען —
בר. 19, סיראַקיוז —
בר. 20, נ. י. —
בר. 21, ניובורג —
בר. 22 ניו בּריטיין —
בר. 23, נוארק, 5.00
בר. 24, בּראָנקס, 6.72
בר. 54, נ. י. —
בר. 55, נ. י. 1.25
בר. 25, ברוקלין —

בר. 26, וואָטערבורי —
בר. 27, ראָטשעסטער —
בר. 28, נ. י. — $7.55
בר. 30, פּעטערסאָן —
בר. 31 לאָורענס, 8.00
בר. 32, שיקאַגאָ, 3.50
בר. 33 באָסטאָן —
בר. 34, ספּרינגפילד —
בר. 35, ניו יאָרק, 1.00
בר. 37 נ. י. —
בר. 38, נ. י.
בר. 39, נ. י. —
בר. 40 נ. י. 2.85
בר. 41, אנכּאָניא, 50 ס.
בר. 42, ניו יאָרק, 1.25
בר. 43 נ. י. —
בר. 44, נ. י. —
בר. 46, לינן, מאַסס. —
בר. 47, עליזאַבעטה, 3.00
בר. 48, ברידזשפּאָרט —
בר. 49, ניו יאָרק — $2.50
בר. 50 נ. י. —
בר. 51, נ. י. 1.00
בר. 52, נ. י. 2.75

בר. 56, נ. י. 1.00
בר. 58, בראָקטאָן, 2.00
בר. 59, האַרטפאָרד —
בר. 60, סט. לואיס —
בר. 61, הייווערהילל, 3.60
בר. 63, קענזעס סיטי —
בר. 64, לינן, מאַסס. 1.00
בר. 65, שיקאַגאָ, 3.50
בר. 66 ניו יאָרק —
בר. 68, דזשוירזי סיטי —
בר. 70 ניו יאָרק —
בר. 71 נ. י. —
בר. 72, נ. י. —
בר. 73, קעמדען —
בר. 74, ניו יאָרק, 75 ס.
בר. 75, נ. י. —
בר. 76, ברוקלין —
בר. 80, נ.י. —
„בונד“ ברענטש, באַלטימאָרע
בר. באָסטאָן —
בר. פּעטערסאָן —
בר. ניו יאָרק —
בר. ניו הייווען 1.00

אונאבהענגיגע אָרגאַניזאַציאָנען.

אפּאַראַטען קלאָב —
אינטערנאַציאָנאַלע —
איוויער פּראָגרעסיוו 1.50
בוקארעסטער יונג מען —
בּוטענער 1.00
בּריסקער ראַדיקאַלען —
באַריסאָווער —
בּערעזינער —
גראָדנער —
גאַליציאַנער יאָנג מען 1.25

דאַלהינאָווער —
ווילקאָמירער —
וואָים אָף לייבאָר —
יאַנוסטאָווער יונג מען —
יונג מען עד. ליג 9.50
יאָנג פרענדס ליט. סאָס. 1.25
לאָמזער יאָנג מען —
ניקאָליייעווער 70 ס.
סאָצ. ליט. סאָס. 75 ס.
סאָצ. פּראָפּ. קלאָב, באַלטימאָרע

סלוצקער פּראָגרעסיוו 2.50
סקלאָווער יונג מען —
פּראָג. לייברערי, ברוקלין —
פּראָגרעסיוו וואָרקמען 8.00
פּועלי ציון 1.50
פּינסקער ראַדיקאַלען 2.75
פּלאָצקער 1.50
קאָוונער עמיג. —
קאַלאַמעער —

ל. פאַגעלסאָן, 24 קלינטאָן סט., טארינג־טאָן, קאָנן. איז געבעטען אריינצושיקען זיין ריכטיגען אדרעס, ווייל זיין קאָפּיע איז געבליבען ליגען אין פּאָסט אָפּיס.

ביכער ערהאַלטען: „מיניקעס יאהר־בוך“, „דער רוסישער אַרבּייטער אין דער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג“ פון פּלעכאנאָוו; „דער אידישער ארבייטער“ (נומער 16).

לעזט! לעזט! לעזט!

בלויז בלויז

50c 50c

א א

וואָך וואָך

ווער פון אייך, געהערטע לעזער, האָט ניט געהערט דיא בעריהמטע זינגער פון דער וועלט וויא קאלווע, זעמבריך, סוזאַנאַ אדאמס, אַקטע מעלבאַ, טאמאַניאַ קארוסאַ, סקאָטי, פלאנסאַן, קאמפאַנארי, באַטעסטין? מיר געבען דיא מעג־ליכקייט צו אלע סובסקרייבער פון דיא „צוקונפט“ צו האָבען דיזע בעריהמטע זינגער פון דער וועלט ביי זיך צו הויזע, ווען איהר קויפט ביי אונז א וויקטאָר פאָנאָגראָף וועלכע מיר גיבען אייך אויף דיא לייכטעסטע קאָנדיציאָנען, בלויז

50 סענט א וואָך

אָפצאָהלונג. מיר זיינען דיא איינציגע אין דיא איסט סייד וואָס האָבען דיא ריכ־טיגע און אָריגינעלע רעקאָרדס פון דיזע סטאָרס. ווען איהר קויפט ביי אונז א פאָנאָגראָף אָדער רעקאָרדס זייט איהר זיכער דאָס איהר קויפט דיא בעסטע. מיר זיינען דיא איינציגע, וועלכע אימפּאָרטירען פון רוססלאנד דעם בעריהמטען ווילנער חזן'ס רעקאָרד'ס. אויב איהר האָט זיי נעהערט ערגעץ אנדערש איז דאָס געקויפט געוואָרען ביי אונז. פערגעסט ניט דיא געלעגענהייט וואָס איהר האָט יעצט

בלויז פיר 50ס. א וואָך

אבצאָהלונג און איהר קענט האָ־בען צו הויזע דעם גרעסטען פערגניגען. קומט גלייך צו דער בעריהמטער פיאַנאָ־סטאָר פון

פערלמאַן און ראָזאַנסקי

458 - 460 גרענד סטריט, ניו יאָרק.

מיר זיינען דיא איינציגע סאָל־איידזשענטס פאר דיא בעריהמטע הענרי לינדעמאַן און ווינטער פיאַנאָס.

איהר בעקומט ביי אונז דיא בעסטע

פיאַנאָס

פיר קעש אָדער לייכטע מאָנאַטליכע אבצאָהלונגען

דיא לעזער פון דיא „צוקונפט“ זאָלען ברענגען דיזען אדווערטייזמענט, וועלען זיי קריגען ספּעציאל רעדאָקשען.

Digitized by Google

A. Lubarsky
Representative

אונזערע קאנטרי
אגענטען

Personet & Silberman, 134W. Kinney st. N. A.

B. Finkelstein & Co' 4 Lowell st., Boston

B. Finn 1211-5th av. Pittsburg

B. Chertoff, 344 Woodla nd ave. Cleveland

Fuer Cc., 342 So. st Philadelphia

Resnikoff, 917 Grand ave. New Haven, Con

כרמל וויין מיינט עכטער וויין
כרמל קאניאק מיינט עכטער קאָניאק

עכט מיינט נאטירליך ניט געפעלשט, דאפיר גאראנ־
טירט באראָ ראָטהשילד און זיינע איינציגע
פערטרעטער פיר אמעריקא

443 סוית האָלסטעד סט., שיקאגאָ.
821 איסט באלטימאָר סט., באלטימאָר.

ווען דער דאָקטאָר הייסט
דאז מיינט ער „כרמל“—
וויין אויף א רפואה
מוז זיין גוט און ריין

311 פינפטע סטריט.
354 גרענד סט., ניו יאָרק.
90 גרעהעם עוועניו. ברוקלין.

גאָלדשטיין'ס

דרעס סוטס און פראַקס אויסגעבארגט, אין
81 קאנעל סטריט, 1טען פלאָר

L. S. Goldstein's Full Dress Suits
81 Canal Street, New York

זייט קלוג און טרינקט

קאלומביא טהע

$100,000 הונדערט טויזענד דאָלאר קעש פיר
דיא וואָס טרינקען

קאָלומביא טהעע

בוכשטאבען A—I—B—M—U—L—O—C
דאָס וואָרט קאָלומביא בעשטעהט פון אכט אכט בוכשטאבען וועלען אריינגעלייגט ווערן איינציגווייז אין דיא קעפעדזשעס קאָלומביא טהעע און ווער עס וועט צוזאמענקלייבען אלע אכט בוכשטאבען פון וואָרט „קאָלומביא" און וועט זיי צושיקען אין הויפט אָפיס פון דיא קאָלומביא טהעע פירמא וועט בעקומען $5,00.

Columbia Tea

193 Divison St New York.

פארהיט זיך פון אונגליק

ברויכט איהר א ברוך־באנד? א בויך־גארטעל פיר א פרוי אָדער ראָבער־סטאָ־קינגס? קויפט ניט קיין פערטיגע! איהר קענט חלילה אונגליקליך ווערען. אין דראָג־סטאָר, 464 גרענד סטריט, קאָר־נער פיטט, בעקומט איהר אלע סאָרטען גאָרטלען געפּאסט, בילינער וויא ערגעץ אנדערש פערטיגע. אלטע נעפיקסט צו דיא בילליגסטע פרייזען.

מערקט דיא אדרעסע :

464 גרענד סט., קאָרנער פיטט,
ניו יאָרק.

464 Grand St., New York

קישינעוו

ווער פון אייך, ליעבע לעזער, געדענקען ניט דעם נאָמען קישינעוו? איז דען דאָ איין איד אין דער גאנצער וועלט, וועלכער האָט ניט דערמאָנט דיזע אונגליקליכע שטאָדט?

אום דעם נאָמען קישינעוו צו פערהייליגען האָט דער בעוואוסטער סיגארעט מאנופעקטשורער

אזריעל וו. שענקער

וועלכער האָט זיך בעריהמט געמאכט מיט זיינע פראכטפאָל גוטע ציגארעטט. ארויסגעגעבען א נייעם סיגארעט מיט דעם נאָמען קישינעוו

דער נייער סיגארעט איז געמאכט פון דעם ריינסטען טירקישען טאבאק און פון דעם פיינסטען פראנצויזישען פאפּיער.

דער נייער סיגארע ט„קישינעוו" וועט מיט זיין פיינעם געשמאק און אנגענעהמען אראָמאט ערקוויקען יעדען סמוקער.

„קישינעוו" סיגארעטס מיט מונדשטוקען איז צו בעקומען אויך אלע סטענדס און סיגאר סטאָרס.

PRUDENTIAL TOBACCO CO.

Isral W. Schenker, Prop., 343 Grand Street, New York.

דיא לעזער זיינען געבעטען צו פאטראָנייזען אונזערע אדווערטייזערס.

סמוקט דיא
„באפפא“
אלל טאַבעקא
סיגארעטס און
קליינע
האַוואנא סיגארלעך

סטריקטלי יוניאַן מייד מיט דעם יוניאַן לייבעל.

אינדאָסירט פון דיא פּראָגרעסיווע פּערזענליכקייטען... אינדאַסירט פון דיא פעראייניגטע אידישע געווערקשאפטען. צו בעקומען אין אלע סטאָרס. ארבייטער און אלע אנשטענדיגע דארפען סמוקען דיא באַפפאַ סיגארלעך, דען דער סיגארעט איז גוט און געשמאק און איהר שטיצט דאמיט אייערע יוניאַן ברידער. וואָרנונג! מיר ווארנען אלע סטאָר און סטענד קיפערס ניט צו פילען די באַפפאַ באקסעס מיט פרעמדע סיגארעטס. זאָנכט וועלען מיר זיין געצוואונגען געזעצליך פארצוגעהן און יעדער וועט פּאָזיטיוו בעקומען דיא פוללע שטראפע.

וואטשט אז אויף יעדען באקסעל „באפאַ“ זאָל זיין דער גרינער לייבעל מיט דער איטשריפט, „סיידענבערג, סטיעפעל ענד קאָ“.

יוליוס ליטוואק
עלעקטריק פּאַוער
יוניאַן פרינטער
185 בּוֹיערי
קאָר. דעלענסי סטריט. ניו יאָרק.

D. SIRELSON
Maker and Designer of Up-to-Date
SIGNS of every Description
31 RIVINGTON ST.,
Near Forsyth St. New York

פּאַדערט!

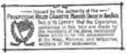

דיעזען (בּלויען) לייבּעל יוניאַן

אויף יעדען פּעקעדזש
אַלל טאַבעקא סיגארעטס
וועלכע איהר קויפט.

סיגארעטס מיט דיעזען יוניאַן־לייבּעל זיינען בּעסער אין קוואליטעט און קאָסטען ניט טהייערער.

מיט גרוס,
דיא פּראָגרעסיוו
ראָלד סיגארעט
מייקערס יוניאַן.

גאָט'ס מוטער פון קאזאַן.

גאָט'ס הייליגע מוטער פון קאזאן,
זי האָט געוואלדיג־גרויסע מאכט
צום וואָהל דאָס הייליגעם רוסלאנד
האלט זי געטרייע וואכט

זי שיצט דעם גרויסען צאר
און שיצט זיין ארמעע.

(זוכט ווייטער)

Google

ווילט איהר האָבען געזונטע אויגען?

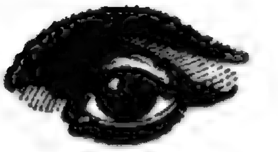

וועילט איהר האָבען גוטע צוגע־פאסטע ברילען?

אויב יא, דאן געהט צו דער

פירלעס אָפּטיקאל קאָ., 379 גרענד סטריט,

געגענאיבער דער סטייט באנק.

וואו אייערע אויגען ווערען אונטערזוכט פריי פון דעם בעריהמטען דאָקטאָר ה. קרעמער. פּרימע קרינען ברילען פאר האלב אומזאָנסט. געדענקט דעם נאָמען

The Peerless Optical Company, 379 Grand Street.

דער זיעג פון דיא

פייפער סיגארעט מייקערס יוניאָן

איז א זיעג פאר'ן גאנצען פובליקום! דער בעסטער מיטעל צו דערקענען א גוטען רוסישען אָדער טירקישען סיגארעט, איז צו זעהן, אז דיא באקסעל זאָל האָבען אויף זיך דעם יוניאָן לייבעל.

ניעדער מיט דעם טראָסט!

ווען איהר רויכערט סיגארעטס מיט'ן יוניאָן לייבעל, זייט איהר זיכער, אז זיי ווערען ניט געמאכט ביי קיין טראָסט. איהר זייט זיכער, אז זיי ווערען געמאכט פון סטריקט יוניאָן לייט. איהר זייט זיכער, אז איהר אונטערשטיצט דער מיט דיא גאנצע אָרגאניזירטע ארבייטערשאפט.

ארבייטענדיג פאר'ן לייבעל ארבייט איהר פאר זיך אליין. ☞ ארבייטער געדענקט עס!

מיט גרוס, די פייפער סיגארעט מייקערס יוניאָן, לאָקאל 98.

מאקס באָרסוק

ארטיסטישער

פהאָטאָגראַפער

121 נאָרפאָלק סט.

קאָרנער ריווינגטאָן סט., ניו יאָרק.

דזשעננייע הורוויץ

גיט לעסאָנס אי ןדייטש און פראנצויזיש. (לערנט אויך ריידען אויף דיזע שפראכען). פערפערטינט אוי ןצו דיא רידזשענטס. 76 איסט 93טע סטריט.

די וועה פון דער הייליגער רוסלאנד
איז איהר אייגען וועה.
דארום גיט דער צאר די סאָלדאטען
דער הייליגער מוטער'ס בילד,
אום ביי'ן שטארבען אין מלחמה
זאָלען זיי מיט טרויסט זיין געפילט.
און ווען דער פיינד זיי פערוואונדעט
און מיט חוצפה האָט ער דעם זיג,
דאָך! גאָטעס הייליגע מוטער פון קאזאן
נאָר זי פיהרט דעם קריג
זי שטעהט אין איהר קאפּליצע
ארומגערינגעלט מיט הייליגער שיין
זי און איהר געטליכעס קינד
קוקען ביידע פרידליך דעריין.

העל שיינט דער וויירעך־רויך
דורך דער פינסטערער קירכען־נאכט,
דער פינקלענדער גלאנץ פון גאָלד
און די בלישצענדע דימענטען־פראכט
די צארען אוים דאנקבארקייט
פיר איהרע חסדים צו בעלוינען
האָבען איהר אין גאנצען בעציערט
מיט גאָלד און דיאמאנט־קרוינען.
נון! קומט די בשורה יעצט פון רוסלאנד
די הארץ ציטערט, די אויערן פערטויבט:
„גאָט'ס מוטער פון קאזאן
איז פון גנבים געוואָרען בערויבט!"

(זוכט ווייטער)

אין אָפיס פון „דיא צוקונפט" 26 קאנעל סטריט

קען מען בעקומען דיא פאָלגענדע פראכטפאָלע בילדער געדרוקט אויף גוטען פאפיער און גוט צום פריימען.

עמיל זאָלא — — — — — 10 סענט. | ניי־יאהרס גרוס — — — — 5 סענט.
אויגוסט בעבעל — — — — 5 סענט. | אונזערע טאָדטען — — — — 5 סענט.
דיא דייטשע סאָציאל־דעמאָקראטישע פראקציאָן אין רייכסטאג 5 סענט.

אללע צוזאמען בלויז 25 סענט.

מיר מאכען בעקאנט אונזערע פריינד און בעקאנטע און דאס פובליקום אין אלגעמיין, אז מיר האבען געמופט נאָך 163 ברום סטריט.

מ. פיין און ס. שרייבער

יוניאָן פרינטערס.

א. גראווער

167 איסט בראָדוויי, ניו יאָרק.
פאָטאָ אינגרייווער.
די בעסטע און שענסטע אינגרייווינגס, לייבעלס, עמבלעמס, אלערליי אילוסטריי־שענס גוט און בילליג.

דיא אדרעסע פון דעם בעוואוסטען פאָטאָגראפער

איזידאָר יאג,

212 איסט האוסטאָן סט., נ. י.

ב. זילבערמאַן'ס
כשר רעסטאוראנט
44 קאנעל סטריט,

האָטעל נעפטונע עווענױ.
קאָר. וועסט 5טע סט., קוני איילאנד.

וויליאם גאָלערשטיין.
158 ריווינגטאָן סטריט, 1טען פלאָר.
אגענט פיר אלערליי ביזנעס, סטיישאָנערי סטאָרס, פייפער־ראָודס און סטענדס א ספעציאליטעט. אָפיס שטונדען: 7—9 מאָרגענס; 6—9 אבענדס.

Telephone 844 J Orchard

SOL. ROGG סאָל, ראָגג

נאָטארי פאָבליק.
ביזנעס־אגענט פיר סטיישאָנערי־סטאָרס, סיגאר־סטאָרס, ציטונגס־סטענדס, ראוטס און אויך אלע אנדערע ביזנעס פון $100 ביז $10,000
בעסטע צופרידענהייט גאראנטירט.
אָפיס 170 קלינטאָן סטריט.
אָפיס שטונדען: 8 מאָרגענס ביז 10 אב.

Telephone 3190 Spring.

ב. מאָטיזאָוו.
אלערהאנד ביזנעס־איידזשענט. ציגאר און סטיישאָנערי סטאָרס, ציטונג־ראָודס א ספעציאליטעט.
פאָרווערטס־בילדינג.
175 איסט בראָדוויי, פון 6 ביז 9 אבענדס

S. ZIMMERMAN ס. זיממערמאן

ריעל עסטייט

174 קלינטאָן סטריט.
ביזנעס־אגענט פיר סטיישאָנערי־סטאָרס און פייפער־סטענדס און ראודס, סיגאר־סטאָרס און אלערהאנד ביזנעס. אימער נאָך יעדענס וואונש. אָפיס־שטונדען פון 7—9 מאָרגענס און 6—9 אבענד.

A. MILLER
Business and Real Estate Agent

Cigar and Stationery Stores
Newspaper Stands & Routes
A Specialty

OFFICES:

6 CANAL ST. — Cor. Rutgers St., N. Y. 1 to 9 P. M.
365 SARATOGA AVe. — Cor. St. Marks B'lyn, N. Y. 11 A. M. to 2 P. M.

אונזערע לעזער פאטראָנייזען דר. הארקאווי׳ם אפטייקען,
193 ברום, קאָר. סאפפאָלק סטריט
און דיא צווייטע אַפּאָטהעקע
אין 256 טשעררי סטריט, קאָרנער ראָטגערס סט.
ווייל ביי איהם זייט איהר זיכער דיא ריכטיגע מעדיצין צו בעקומען. דאָס איז דיא הויפּטזאך. אלע מעדיצינען ווערען פערפערטיגט פון געענדיגטע פראָוויזאָרען און אונטער זיין פערזענליכער אויפזיכט.

הענרי ל. סלאָבאָדין,
ארוואָקאט און נאָטאר,
וואָהנונג 1819 מעדיסאָן עוועניו.
סטואָרט בילדינג 280 בראָדוויי, רום 184
Telephone 3869 Franklin

Telephone 4437 Franklin.
L. B. BOUDIN,
COUNCELOR AT LOW
302 Broadway New York
Residence 216 E. Broadway.

Dr. AB. CASPE
210 East Broadway, New York,
Near Clinton St.
Office Hours 8-10, 1-2, 6-8
Sundays 8-10 A. M. 2-3 P. M
Telephone 612 Orchard.

Dr. M. Girsdansky,
239 East Broadway
Near Clinton St., NEW YORK.
Office Hours: 8-10, 1-2, 6-8
Sundays, 8-10, 1-2
Telephone 1619 Frankiln

מ. דאַווידאָוו
פייער און לייף אינשורענס.
345 איסט 105טע סטריט.

אז אללע ביזנעס לייט!
אונזער בעפאָלמעכטיגטער אגענט פיר
אדוועטייזמענט איז
ה. ר. פערלמוטער

ניט נור גענומען האָבען זיי די בריליאנטען
די געלד און דימענטען, אליין
אויך צוגענומען האָבען די רויבער
גאָט׳ס מוטער מיט איהר גאנץ געביין.

גע׳גנב׳עט האָבען זיי דעם ערלייזער,
אויך דעם היילינען ניקאָלאי......
גערויבט האָבען זיי די קירכען־געשיר
פון גאָלד און טייערסטע פארצעליי.

אריה פלאַקס
רוסישער פראָוויזאָר,
געענדיגט אין מאָסקווא, 1890.
120 מאָנראָע סטריט,
קאָרנער ראָטגערס סט. ניו יאָרק.
מיינע לאנגע עקספּיריענס אין דראָג־ביזנעס אין רוסלאנד וויא אויך אין אמעריקא גאראנטירט אייך פיר דיא בעסטע און רא־יעלסטע מערעצינען.
רעצעפּטען ווערען זעהר קערפול און ריכ־טיג געמאכט.

דר. דזש. האַלפּערן
אפּטאון אָפּיס: 1861 מעדיסאָן עוועניו.
קאָרנער 121טע סטריט.
אָפּיס שטונדען 9 ביז 10, 6 ביז 8.
טעלעפאָן, 469 הארלעם.
דאון טאון אָפּיס אים אלטען פּלאץ:
250 איסט בראָדוויי.
אָפּיס שטונדען פון 2 ביז 3,
זאָנטאג פון 11.30 ביז 12.30.

דר. ש. רוססיאנאָוו,
דענטיסט,
האָט געמופט נאָך
22 ראָטגערס סטריט,, ניער הענרי סט.
ניו יאָרק.

און געטראָפען האָט דער אונגליק
אין דער שווארץ־פינסטערער נאכט
די שונאים פון דער היילינער רוסלאנד
האָבען דיזען שאנדפלעק געבראכט.

זיי גנב׳ענען גאָט׳ס מוטער
און זיגעהט רוהיג, שטיל געלאסען,
און צושמעטערט ניט די רשעים
און צורייסט זיי ניט אין פאסען.

גאנץ רוסלאנד איז אין גרויסע שרעקען,
גאנץ רוסלאנד איז פערביטערט.
(זוכט ווייטער)

Fifth Avenue פינפטע עוועניו

סיגארעטס, 10 סענט פאר 10 שטיק.

זיינען דיא עלטסטע און פאפולערסטע סיגארעטס אין מארקעט און איבערטרעפען אלע 10־סענטיגע סיגארעטס, זיי זיינען געמאכט פון פיינסטען ריינעם טערקישען טאבאק (גאראנטירט ביים מאנופעקטשורער) שטענדיג מיט וואטע אין די מונדשטיק צו רייניגען דעם רויך. קיין 10 סענט סיגארעט קען זיך פערגלייכען מיט דיא פינפטע עוועניו אין געשמאק און אין נערוף.

„פינפטע עוועניו" סיגארעטס פערהיטען דיא ברוסט פון הוסטען.

Baron de Hirsh באַראָן דע הירש

מיילד און סוויט, א 10 סענט סיגארעט.

זיינען שטענדיג געמאכט פון פיינסטען, ריינעם טירקישען טאבאק, גאראנטירט, שטענדיג געמאכט מיט וואטע אין מונד־שטיק צו רייניגען דעם רויך.

מיליאָנער, טירקישער סיגארעט

זיינען זעהר גוט אין געשמאק, שמעקען אויסגעצייכענט, זאָ אז עס איז נאָר אונמעגליך צו מאכען א בעסערען סיגארעט פאר דעם פרייז.

Egyptian Heroes עגיפשען היראָס

עגיפטישע סיגארעטס מיט אָדער אָהנע מונד־שטוקען.

10, 15 און 25 סענט פאר 10 שטיק.

געמאכט פון פיינסטען טערקישען טאבאק. סעמפעלס נאָך דיא קאָנטרי פריי געשיקט. דיא קוועמסטע פרייזען פאר האָלסיילער און ריטיילער.

אויסער דיא אויבען־דערמאָנטע האב אי: נאָך פיעל מעהר סאָרטען צו קריגען.

I. B. KRINSKY, Cigarette Manufacturer, 227 Bowery' New York

לעזער פון „דיא „צוקונפט".
טהוט א גוטע זאך אין דער געגענוואַרט!
און קויפט אייער וואארע וויא

העטס, שיך,

דזשענטס פאַר־

נישינגס און

איך טהוע און

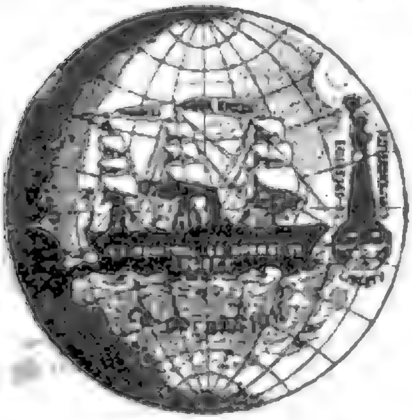

קאפיעע

קאָ-אָפּעראַטיווע סטאָר

313 גרענד סטריט, נויאָרק

מען זוכט און זיפט די גנבים.
מען רעדט און הערט — און ציטערט.
מען זוכט, מען פלוכט און מען בעט.
דער היילינער מוטער וואָס האָט נאָט געבאָרען.
אומזיסט! נאָט'ס מוטער פון קאזאן
ווייזט זיך ניט און איז פערלאָרען.
(זוכט ווייטער)

Type Tells Tender Tales You Will Find

"THE WORKER"

BEST SOCIALIST WEEKLY
BRIMFUL OF INTEREST

It is Published Exclusively in the interest of the Working Class; It Stands for True and Loyal Trades Unionism and the Interests of the Toilers

Every Workingman Should Subscribe to it.—50 cents per year; 25 cents for 6 months; 15 cents for 3 months.

SAMPLE COPIES FREE!

THE WORKER
184 William St, N. Y.

מ. צימטערמאן און קאמפאניע

318-324 איסט הויסטאָן סטריט

ריינע כשרה וואורסט

אונד וואורשט וואארען.

אונזערע לעזער און סימפאטייזער וועלען געפעליגסט פאָדערן אונזערע פראָדוקטען.

M. ZIMMERMAN & CO.,

318-324 E. Houston St., New York

דער וואונש פון דיא בראָנזווילער ביזנעס-לייטע
איז ענדליך ערפילט געוואָרען.

דיא סטייט באנק

וועלכע איז געגרינדעט פון אידען און פאר אידען און וועלכע האָט אימער געטרייט דאָס בעסטע פיר דיא פערגרעסערונג פון אידישע קאָמערץ, אין ספעציעל האָט זיך דיא „סטייט-באנק" בע-ריהמט געמאכט מיט איהר פינקטליכקייט און גוטע בעהאנדלונג פון איהרע בעאמטע, וועלכע פערשטעהען דעם אידישען ביזנעס-גייסט, אזוי גוט וויא דעם וואָס לענט אוועק זיינע אָבגע-שפּאָרטע פּאָר דאָלאר צו סייווען, און צוואר איז דיא וויכטיגקייט פון דיא בראָנזווילער ברענטש, וועלכע דיא סטייט ביינק אָוו ניו יאָרק האָט ערעפענט דאָרט, דאָס דיא בראָנזווילער ברענטש ווערט געעמנדעזשד אונטער דעם אויפזיכט פון הערן וויליאם ב. ראוט, וועל-כער איז גוט בעקאנט צו יעדען בעזוכער פון דיא סטייט ביינק.

דיא בראָנזוויל ברענטש
פון דיא סטייט ביינק
איז שוין אָפען פיר ביזנעס אין
גלענמאָר און סטאָון עוועניוס, בראָנזוויל,
376-378 גרענד סטריט, ניו יאָרק.

ביכער, ביכער

ביי מיר איז צו בעקומען אללערהאנד ביכער, ספעציעל סקוהל ביכער.
וויא רידערס, ספעלערס, גרעמערס, אריט-מעטיקס, אלגעבראס, געאָמעטערס, היס-טאָרעס, געאָגראפעס, סיוויקס, פיזיקס, לאטיין, גריק. טעקס ביכער, דיקשענרים אין אלע שפראכען.

אלע ביכער זיך צו לערנען ענגליש פון אידיש, דייטש אָדער רוסיש.

סטיישיאָנערי!

אלעס פון דיא ליין פון סטיישאָנערי ספעציעל סאָסייטי ביכער און פאָנטיין פענס גאָלדענע.

דיא רעעלסטע בעהאנדלונג גאראנטירט.
קאָנטרי אָרדערס בעזאָרגט.

ה. גאָלדבער 65 ריווינגטאן
קאָרנער עללען סטריט, ניו יאָרק.

מעננער איך קאן אייך קוריערען

קיין אונטערשיעד וויא לאנג דיא קראנקהייט איזט אדער וואס פיר איינע מעדיציענען איהר האט ביז יעטצט געטרייעט. אויב איהר ווילט פאל-קאמען געזונד ווערען ווענדעט זיך צו מיר אין מיין אפפיס דר. לאנדעס, 132 איסט 24טע סט., איך וועל אייך ערקלעהרען אייער קראנקהייט, פערזיכערן וויא לאנג עס וועט נעהמען איהנען פאללקאממען צו קוריערען, אונד ווען דיא אונ-טער מיין בעהאנדלונג שטעהען ווערדען, גא-ראנטירע איך איהנען פיר אייער פאללקאממענער געזונדהייט דען איך קוריערע מיט מיין אייגענער ערפינדונג דורך דיא נייעסטע מעדיציניש-עלעקטרישע מעטהאדע.
ווען עס איז אייך ניכט מעגליך צו קאממען דאנן שרייבט מיר.

לעזען זיא מיין נייעס בוך "דער מעננער פריינד"

ער איז וויססענשאפטליך אין ברענגט אייך דיא נרעסטע נוטצען. איהר געפינט אין איהם פיעלעס וואס איז ניט נאר אינטערעסאנט נאר אויך נאטהווענדיג פאר אייער געזונדהייט. דעם בוך קענען זיא בעקומען פרייא ווען זיא שניידען דעם קופאן אויס אונד שיקען מיט אייער אדרעס אונד 12 סענט סטעמפס צו

DR. L. LANDES,
140 East 22nd St.

אפפיס שטונדען, 9 צו 1 אונד 5 צו 8.
זאנטאג, פון 9 צו 11 אונד 2 צו 4.

פרויען ווערדען אונטערזוכט נור אם דיענס-טאג צווישען 2 אונד 4 אוהר.

דר. ל. לאנדעס, שפרעכט אידיש, דייטש, ענגליש, רוסיש, פאלניש אונד רומעניש.

Digitized by Google

דיא אינטערנאַציאָנאַלע ביבליאטהעק

עבען ערשיענען:

יצחק בער לעווינזאָהן (ריב״ל)

איין פאָלשטענדיגע ביאָגראפיע פון

פון ד. מ. הערמאלין

77 זייטען אויף גוטען פאפיער שעהן בראשירט

לעווינזאהן׳ם בילד געצייכענט ביי גראף ג. ד. מאלסמאר

פרייז 15 סענט

סטרייקס און זייער ניצליכקייט

פיר דיא ארבייטער

פון דר. ש. פעסקין

41 זייטען, שעהן בראשירט

פרייז 5 סענט

צו בעקומען איבעראל וויא ביי דיא פובלישער

The International Library Pub. Co., 23 Duane St. New York

MAISEL'S BOOK STORE.

יעדעס בוך קען איך פאר אייך קריגען, אויב איך האב עס ניט אין מיין זאמלונג פון איבער 6000 ביכער.—רוסישע, דייטשע, ענגלישע

ווערטער־ביכער, שול־ביכער

שרייבט מיר וועגען אירגענד וועלכעס גוטעס בוך אין דיא דריי שפראכען און איהר וועט עס וואר־שיינליך געפינען אין מיין סטאק.

194 E. Broadway, New York

פערשוואונדען איז זי אָהן א שפור,
טראָץ איהר געוואלדיגע מאכט.
און די הייליגע רוסלאנד טרויערט
אויף דער אונגליקליכער נאכט.
די „געלע יאפאנעזישע מאַנקים"
זיי שפילען איצט די גרענדע,
און ניט דער צאר אָדער מיניסטער
ווייסען, וואָס וועט זיין די ענדע.
אך! גאָט׳ס מוטער פון קאזאן!
וועה איז אונז! מיר זיינען פערלאָרען,
די יאפאנעזער פערניכטען אונז,
און פון דיר, אָה! וואָס איז געוואָרען!

ארבייטער אויפמערקזאם!

קויפט סוספענדעס מיט דיזען לעבעל

דאָס איז דיא איינציגע גאראנטיע אז דיא ארבייטער האבען געקראָגען ווײדזשעס צו מאכען א לעבען.

סוספענדער מאכער יוניאָן

לאָקאל נומער 9560 א. פ. אף ל.

Digitized by Google

די צוקונפט

No. 11 (35) . NOVEMBER 1904 Volume III

דיא צוקונפט

פיר דעם יאהר 1905 פארבעריטעט!

דיא „צוקונפט" וועט בלייבען ביי איהרע ריי־נע פרינציפען, מיט איהר אונבעפלעקטען טענדענץ אָבער מיט פיעל בעסערע אויס־וואהל פון ארטיקלען מיט כמעט א גאנץ נייע פראָגראם דורך צוגעקומענע נייע קרעפטע.

אום צו געבען א בעגריף אונזערע ווערטהע לעזער פון אונזער פערבעסערטע פראָגראם, מאַ־בען מיר דאָ בעקאנט א טהייל פון אונזערע פאָרבערייטעטע ארטיקלען פיר נעקסטען יאָהר.

„די ענטשטעהונג פון תלמוד—אל' הרקאווי.

„40 יאָהר נאָך דארווין" — דר. אב' קאספע.

„איבער ניטשעס פילאָזאָפיע" — דר. ה. זאָלאָטאראָף.

„סאָציאליזמוס און עטהיקס". דיא סאָציאלע בעוועגונג אין 19טען יאהר הונדערט" — דר' י' ארטמאן.

„פראָגרעסיווע שטרעבונגען ביי אידען" י. מילך.

„דיא נייע שטרייט פונקטען אין דער סאָציאל דעמאָקראטיע".

„דיא אידישע מיטהאָלאָגיע" (נאָך דיא נייע קולטור געשיכטליכע נאכפאָרשונגען).

„צו קען דיא קאפיטאליסטישע אָרדנונג האָבען א קיום?"

פון ב. פייגענבוים.

„דיא געהיימניס פון קרייץ" (א קולטור גע־שיכטליכע נאכפאָרשונג איבער דעם צלם אין פערבינדונג מיט דער זונען געצענדיענסט און אנדערע עבדה זרות).

„דיא פּאָליטישע עמאנסיפאציאן פון אידען און איהרע פאָרקעמפפער" (געשיכטליכע בילדער) פ' קראנץ.

ערצעהלונגען, אויך „וואָס הייסט א רעאליס־טישע דראמא" — ל. קאָברין.

„דיא זשארגאָנישע ליטעראטור אין אמעריקא" י' ענטין.

„דיא זשארגאָנישע ליטעראטור און בילדער" (ביאָגראפיעס פון דיא פאטערס פון דער זשארגאנישער ליטעראטור) — א. ליטווין.

„דיא נעגערן פראגע אין אמעריקא"— ל. סלאבאָדין.

געקליבענע ווערטער

אונטער דיזען נאמען וועלען מיר אין דער „צוקונפט" פון 1905 אָנפאנגען צוא דרוקען א קורצען ווערטער בוך פון דיא נויטיגע אויס־לענדישע ווערטער פיר דעם אידישען לעזער דאָס וועט אויך טהיילווייז זיין א ענציקלאָפעדיע פון פילאָזאָפישע און סאָציאל פּאָליטישע טער־מינען. (אזעלכע ווערטער וויא „טערמינען" „טערמינאלאָגיע" וועלען גרינדליך ערקלערט ווערען).

דיא ווערטער וועלען נעקליבען און ער־קלערט ווערען פון פיליפ קראנץ.

אויסער דיא אויבענדערמאָנטע שרייבער, וועלען אויך פאָלגענדע שרייבער מיטאר־בייטען אין דער צוקונפט פיר דעם נעק־סטען יאָהר.

דר. אפרת (שווייץ), דר. בלומשטיין (שווייץ), ל. בורין, י. גארדין, דר. א גינזבורג, דר .גירזדאנסקי, מ. הילקוויט, מ. ווינטשעווסקי,

Digitized by Google

דר. זשיטלאווסקי (שווייץ), יצחק אייזיק בן אריה צבי הלוי, מ. ד. מ. לעאנטאוו, ז. ליבין, דר. ספיוואק, (דענווער), ב. פיינענבוים, דר. ק. פארענבערג, פאליטיקוס, מ. קאטץ, דר. קאני־קאוו, ה. רויזענבלאט, פ. ראזענבלאט און פילע אנדערע.

אין דעם נעקסטען נומער „צוקונפט“ וועלען מיר אנאנסירען דיא ארטיקלען פון אנדערע מיטארבייטער.

אונזער פרעמיום

פיר דיא יעהרליכע סובסקרייבער פון דער „צוקונפט“.

א זעלטענער נייער גרויסער בוך אומזיסט.

אמעריקא פאר קאלאמבוס

אין דער נאמען פון דעם בוך וואס דיא „צוקונפט“ וועט נעבען איהרע יעהרליכע סוב־סקרייבערס דעם קומענדען יאהר אלס פרעמיום דיזער בוך איז געשריבען פון פיליפ קראנץ אלס א טהייל פון זיין „קולטור געשיכטע“ וואס האט ספעציעל צוא טאהן מיט דעם לעבען פון דיא איינגעבארענע פעלקער אין דער נייער וועלט ביז קאלאמבוסעס רייזע און ביז דיא שפאניער האבען צושטערט די איינענטהימליכע ציוויליזאציאן אין מעקסיקא און פערו.

אויף דעם גרונד פון וויסענשאפטליכע נאכפארשונגען און פילע אויסגראבונגען אין אלע טהיילען פון אמעריקא ווערט דארט געשיל־דערט, וויא דיא אמאליגע אמעריקאנער שטא־מען און פעלקער האבען געלעבט, זיך געפיהרט און ענטוויקעלט, דאס איז ניט נאר אינטערע־סאנט, ווייל דאס עפענט פאר אונז ווירקליך א נייע וועלט, זאנדערן אויך בעלעהרענד און פון גרויסער וויסענשאפטליכער בעדייטונג ווייל דאס ציינט אונבעשטרייטבאר, וויא מענשען ענטוויקלען זיך איבעראל גלייך אונטער גלייכע אומשטענדען, ווען מיר זעהען וויא פערשיידענע פעלקער אין דער אלטער וועלט האבען עהנליכע מנהגים און גלויבענס, קענען מיר מיינען, אז איין פאלק האט זייא איבערגענומען ביי אן אנדערן דורך א נעגענזייטיגען פערקעהר; אבער דאס קען מען אויף קיין פאל ניט זאגען וועגען דיא איינגעבארענע אמעריקאנער פעלקער, ווייל זייא זיינען געוועזן אבגעשניטען פון אלע קול־טור־צענטערס פון דער אלטער וועלט דורך דיא גרעסטע אקעאנען און האבען זיך דארום זעלבסט שטענדיג ענטוויקעלט אין יערער בעצי־הונג.

דער בוך „אמעריקא פאר קאלאמבוס“ ענט־האלט 44 ערקלערענדע בילדער, פון וועלכע פאלגענדע איז א ביישפיעל:

א פערויאנע מומיע

דיא „אינטערנאציאנאלע לייברערי פוב־לישינג קאמאפני“, וועלכע וועט צו ניי־יאהר ארויסגעבען דיעזע נייע קולטור־געשיכטליכע ווערק פון פיליפ קראנץ, וועט אבדרוקען א ספעציעלע אויפלאגע פיר דיא יעהרליכע סובסקרייבערס פון דער „צוקונפט“ דער פרייז פון דעם בוך וועט זיין 50 סענט נאר דיא סובסקרייבערס וועלען איהם קריגען אומזיסט אלס פרעמיום, ווען זיי וועלען צושוקען פאר־אויס 1 דאלאר (אין אויסלאנד און ניו יארק סיטי $1.25) פאר דיא „צוקונפט“ פון יאהר 1905 ניט שפעטער וויא ביז דעם 1טען פעברואר 1905.

דיא אידישע לעזער האבען אלזא אן אויס־געצייכענטע געלעגענהייט צו בעקומען פאר איין דאלער סובסקריבציאן אויף דיא צוקונפט א זעהר אינטערסעאנטען, בעלעהרענדען און קאסטבארען נייעם בוך, וואס וועט ערשט גע־דרוקט ווערען צום נייעם יאהר.

אז דער בוך וועט געדרוקט זיין גוט אויף פיינע פאפיר מיט פיינע אילוסטראציאנען — דאפיר גאראנטירט דיא „אינטערנאציאנעל פוב־לישינג לייברערי קאמפאניע“ וועלכע צייכענט זיך אויס מיט איהרע גוטע און שעהנע אויס־גאבען.

* * *

א פאַר ווערטער צו דיא לעזער און פריינדע פון דער „צוקונפט“.

האָבענדיג איך פאַרנעשטעלט א טהייל פון דעם וואָס מיר ווען טהאָן קומענדען יאָהר, פרעגען מיר איך, וואָס רענקט איהר, לעזער און פריינד, צו טהאָן פאר דער „צוקונפט“ נעקסטען יאָהר?

מיר ווענרען זיך צו דיא וואָס האָבען נעשאפען און מעגליך נעמאכט דיא עקזיסטענץ פון דער „צוקונפט“ פאר דיא 3 יאָהר: וואָס רענקט איהר צו טהאָן, אז דיא „צוקונפט“ זאָל שטעהן אויף א פעסטען בארען און זיין אונאבהייננינג פון אלע שווירינקייטען?

דיא צירקולאציאָן פון דער „צוקונפט“ איז דיזען יאָהר בעדייטענד גרעסער געוואָרען, אָבער זיא איז נאָך ווייט פון דיזער צירקולאציאָן, וואָס זיא דארף און קען זיין, דיא צירקולאציאָן מוז פערגרעסערט ווערען צוליעב צוויי אורזאַכען: ערשטענס, וואָס גרעסער עס וועט זיין דיא צירקולאציאָן פון דער „צוקונפט“ אלס מעהר ליכט און אויפקלערונג וועט זיא אריינברייננען צווישען דיא מאסען, אלס מעהר וועט זיא קומען צום ציעל און אויפגאבע פון איהר עקזיסטענץ אריינצובריינגען ליכט צווישען דיא מאסען.

דיא עקספענסעס, וועלכע א זשורנאל האָט איז דיא זעלבע ווען דער זשורנאל האָט 1 טויזענד אָדער צעהנדליגע טויזענדער סובסקרייבער און וואָס מעהר קאָפּיעס מען דרוקט, אלס בילינער מאכט אוים יעדער סיננעל קאפּיע און וואָס בילינער זיא קאָסט, אלס גרעסער און בעסער קען זיא ווערען אין אינהאלט, און זיכערער ווערט איהר עקזיסטענץ.

דיא עקזיסטענץ און פערבעסערינקייט היינגט אָב אין גאנצען פון איך, פריינדע און לעזער פון דער „צוקונפט“ אויב איהר וועט קריגען א נעניגענרע צאהל נייע לעזער און סובסקרייבער.

עס דארף זיין אייער פפליכט, אייער אויפגאבע, אז דיא „צוקונפט“ זאָל וואָס מעהר פערשפרייט ווערען צווישען דער גרויסער פאָלקסמאסע אום דאָס צו ערפילען, זאָל יעדער פון אייך זיך שטעלען פאר א היילינע אויפגאבע, פון היינט ביז דעם ערשטען דזשאנואר 1905 צו שאפען פאר „דיא צוקונפט“ בלויז איינעם אָדער צוויי יעהרליכע סובסקרייבערס.

קענט איהר דאָס טהאָן?

געוויס קענט איהר, ווען איהר בעשליסט עס נור צו טהאָן!

קיינע אגענטען מעהר.

מיר האָבען בעשלאָסען מעהר קיינע אגענטען אין דער קאָנטרי דיזען יאָהר ניט צו שיקען, ווייל פילע מיספערשטענדניסע איז דורך דיא אגענטען ארויסגעקומען צווישען דעם אָפּיס און סובסקרייבער און פילע סובסקרייבער זיינען ניט צופרירען נעווען, מיר האָבען דארום בעשלאָסען בעסער, צו געבען דיא קאָמישיאָן וואָס איין אגענט קריגט צו דיא סובסקרייבער אין דער פארם פון א גוטע און טהייערע פרעמיום, מיר ווענרען זיך דארום צו אלע פריינדע וואָס ווילען פערברייטען „דיא צוקונפט“ יעדער זאָל ווערען איין אגענט פון דער „צוקונפט“ אין זיין פלאַטץ.

א גוטען בוך אומזיסט.

יעדער וואָס וועט אריינשיקען ביז דעם ערשטען פעברואר 1905 4 דאָלער פאר 4 יעהרליכע סובסקרייבערס אָדער 4 דאָלער 20 סענט פאר 7 האלב־יעהרליכע סובסקרייבער פאר דער צוקונפט וועט קריגען אונזער פּרעמיום „אמעריקא בעפאָר קאלאמבוס“ פון פיליפ קראנץ גאנץ אומזיסט.

פארגעסט ניט אז איהר דארפט ניט געהן שנאָרען מיט דער „צוקונפט“ מיר גיבען יערען לעזער פיל מעהר זיין געלד'ס ווערטה, אלס וואָס איהר דארפט איז מענשען אויפמערקזאם צו מאכען אויף דעם זשורנאל, און איהר קריגט גאנץ לייכט סובסקרייבערס, איהר קענט דערביי האָבען א גוטען בוך אומזיסט און אין דער זעלבער צייט העלפען צו פערשפרייטען און פערגרעסערען „דיא צוקונפט“.

צוקונפט פרעס פעדערייזשאן.

דיא „צוקומפט פרעס פעדערייזשיאָן“ דריקט היערמיט אוים איהר אונצופריערענהייט מיט דיא רעדאקציאָן פון „צוקונפט“ פאר ערלויבען מיסטער א. ליטווין צו נעברויכען אזא טאָן אין זיין ארטיקעל „וועגען אידישקייט“ געגען נ. ב. פייגענבוים, געגען א גענאָססע וועלכער האָט פיעל אויפגעטהאָן פאר דיא אויפקלערונג פון דעם אידישען לעזער.

„דיא צוקונפט פרעס פעדערײשיאָן“.

דער אמסטערדאמער קאָנגרעס

„געוויס, דער פערלויף פון אמסטערדאמער קאָנגרעס האָט בעפריעדיגט דאָס אינטערנאַציאָנאלע פּראָלעטאריאט אויף אזא ארט וויא קיינער פון דיא פריהערע קאָנגרעסען“ — אָגוסט בעבעל.

„א פרעכטיגער קאָנגרעס! עס גיבט ווייניגע נאציאָנאלע פּארטייטאגע, עס גיבט קיינע אינטערנאציאָנאלע קאָנגרעסע וואָס זאָל האָבען געלאָזען נאָך זיך א גלייך בעפריעדיגענדע, ערהעבענדע און אָנפייערנדען איינדרוק“ — קארל קויטסקי.

מיט דיזער מיינונג פון דעם בעהיגסטען און ערפאהרענסטען טאקטיקער פון דער דייטשע־סאָציאַל־דעמאָקראַטיע און פון דעם אנערקענטעסטען טהעאָרעטיקער פון וויסענשאפשליכען סאָציאַליזמוס מוז מען איינשטימען, ווען מען לעזט דיא בעריכטען פון דעם אינטערנאציאָנאַלען סאָציאַליסטישען קאָנגרעס אין אמסטערדאם. עס קען קיין צווייפעל ניט זיין, אז דיזער זעכסטער קאָנגרעס פון דער נייער אינטערנאציאָנאלע האָט אריינגעבראכט מעהר הארמאָניע און איינינקייט אין דיא רייהען פון דער סאָציאַליסטישער וועלט; אבער עס איז ניט ווייניגער זיכער, אז ער האָט דאָך ניט בעזייטיגט דיא שטרייטפּונקטען, וועלכע זיינען אויפגעהויבען געוואָרען דורך דעם שטייגענדען פאָרטשריט פון סאָציאַליזמוס אין דער גאנצער ציוויליזירטער וועלט און וועלכע פ...דערען אלץ שטארקער און דרינגליכער ניט א טהעאָרעטישע, זאָנדערן א פּראַקטישע אנטוואָרט.

דער זאָ־גענאנטער „רעוויזיאָניזימוס“ איז ניט א פּראָדוקט פון עטליכע דענקער, וואס זיינען געוואָרען אפּיקורסים געגען דעם זאָ־גענאנטען „אָרטהאָדאָקסישען מארקסיזמוס“, נאָר א פּראָדוקט פון לעבען זעלבסט, פון דעם גרעסערן און ברייטערן קאמפף, וואָס דיא סאָציאַליסטישע פּארטייען האָבען צו פיהרען אונטער היינטיגע אומשטענדען. וויא פיעל מען זאָל ניט זיין געגען דיא „בערנשטייניאנער“, זשארעסיסטען, טוראַטיסטען און אנדערע „רעוויזיאָניסטען“, נאָר מען קען דאָך ניט אָפּלייקענען, אז זיי דריקען אויס א נייע ריכטונג אין דער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, א ריכטונג, מיט וועלכע מען וועט זיך אלץ מעהר מוזען רעכענען, וואס שטארקער און צאָהלרייכער דיא סאָציאַליסטישע ארמעע וועט ווערן.

שוין לאנג איז דיא סאציאַל־דעמאָקראַטיע ארויס פון דיא טהעאָרעטישע ווינדעלעך, אין וועלכע דיא שטרענגע מארקסיסטען, „דיא אָרטהאָראָקסען“ האָבען איהר געזוכט איינצוהאלטען און איינצושטילען; שוין לאנג איז איהר שווערפּונקט אריבער פון בלויז פּראָפּאגאנדע און אגיטאציאָן פון סאָציאַליסטישע פּרינציפּען אויף פּראקטישע פאָדערונגען; שוין לאנג זיינען אויפגעקומען נייע אויפגאבען, פון וועלכע די פאָטערס פון וויסענשאפטליכען סאָציאַליזמוס האָבען ניט געוואוסט און ניט געקענט וויסען; שוין לאנג האָבען זיך געהערט ערנסטע שטימען, וועלכע האָבען געפאָדערט א גרינדליכע קריטיק פון פּרינציפּיעלע און בעזאָנדערס פון טאקטישע פראגען; אבער א נייעס וועג איז איבערהויפּט שווער דורכצוברעכען און אויסער דעם זיינען דיא אומשטענדען פערשיעדען אפילו אין דיא פאָרטגעשריטענסטע לענדער, וואו דיא סאציאליסטישע פארטייען שפּיעלען א גרויסע פּאָליטישע ראָלע, זאָ דאָס עס איז געבליעבען פיר דיא נאָהענטע צוקונפט אפּצוראמען אלע שטערונגען און דערנער און אויסצופלאסטערן א ברייטען וועג פיר דעם קעמפּפענדען קלאסען־בעוואוסטען פּראָלעטאריאט.

אויך איז ניט פון נעכטען, דאָס מען האָט זיך גענומען צו אלץ א שארפערע קריטיק פון „דער קריטיק פון קאפּיטאל“: א טהייל פון דיא שילער פון קארל מארקס האָבען זיך ארומגעזעהן, אז דאָס וואָס עס איז געוועזן ריכטיג מיט 50 יאהר צוריק, איז ווייט ניט אין איינקלאנג מיט אונזער צייט; אבער א גרעסערער טהייל דארף זיך נאָך אָפּזאָגען פון דיא אלטע „דאָגמען און געבאָטען“ און אנערקענען, אז דער אלגעמיינער געזעץ פון עוואָלוציאָן איז אויך ריכטיג פיר דעם מארקסיזמוס. ווען קארל מארקס און ענגעלס האָבען געשריעבען דעם „קאָמוניסטישען מאַניפעסט“, האָבען זיי געווים ניט געהאט אין אויג א צייט, ווען סאָציאליסטען וועלען קענען אריינטרעטען אלס מיניסטערס אין קאפּיטאליסטישע רעגיערונגען — וויא ווייט איז מען דאן געוועזן פון אזעלכע פראגען, וועלכע ווערן יעצט דעבאטירט אין דער סאציאליסטישער פרעסע און אויף נאציאָנאלע און אינטערנאציאָנאלע קאָנגרעסען! ווען קארל מארקס האָט געשריעבען זיין „קאפּי־

וויקטאָר אדלער

קאַרל קויטסקי

אגוסט בעבעל

זשיול געד זשאַן זשאָרעס פאול לאפארג

עמיל וואנדערוועלדע

עדוארד בערנשטיין

טאל", האָט ער זיך גאר ניט געקענט רעכענען— וויא טיעף און ווייט זיין שארפער אויג איז ניט ארייננעדרוננען אין דער רעוואָלוציאָן פון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט. אבער ער איז דאָך ניט געוועזן א נביא — מיט אזא ערשיינונג, וויא דיא ענטוויקלונג פון טראָסטס.

נאָר וועגען דיא אויפגעקומענע און אויפקר־מענדע שטרייט־פונקטען אין דער סאָציאל־דע־מאָקראטיע און איבערהויפט וועגען דיא רעוואָלו־ציאָן פון סאָציאליזמוס וועלען מיר ריידען אין בעזאָנדערע ארטיקלען. דאָ וועלען מיר נאָר בע־מערקען, אז דער אמסטערדאמער קאָנגרעס האָט ניט געלייזט אפילו איינעם פון דיזע שטרייט־פונקטען, טראָץ דעם וואָס ער האָט געהאט א האַרמאָניזירענדע ווירקונג אויף דיא פערטרעטער פון סאָציאליזמוס. ער האָט איינענטליך אָבגע־לייגט דיא שטרייט־פראגען פיר דיא נעכסטע קאָנגרעסען. דיא דרעזרענער רעזאָלוציאָן, וועל־כע איז שליסליך אָנגענומען געוואָרן, איז א נייער קאָמפראָמיס. וואָס האָט פערנומען דעם פּלאַץ פון דער זאָ־גענאנטער קויטסקי־רעזאָלוציאָן, וואס איז דורכגעפיהרט געווארן מיט מאטערניס

אלס קאמפראמיס אויף דעם פאריזער קאנגרעס אין 1900, ווען מילעראן איז נאך געווען מיניסטער פון קאמעריץ אין פראנקרייך. און מען דארף ניט זיין א נביא פאראויסצוזאגען. און מען דארף נאך פיעלע מאל דעבאטירען דיא זעלבע פראגע אויף דיא נעכסטע קאנגרעסען און אז מען וועט ענדיגען מיט נייע קאמפראמיס־רעזאלוציאנען, וועלכע וועלען אלץ נעהנטער ענטשפרעכען דיא ווירקליכע פארדערונגען פון לעבען. דיא הארמאניע, וואס דער אמסטערדאמער קאנגרעס האט פארלויפיג געשאפען, איז ניט געקומען דורך דעם, וואס ער האט איין מאל פיר אלע מאל ענטשיעדען דיא פראגע וועגען „רעוויזיאניזמוס" און וועגען דעם אנטהייל פון סאציאליסטען אין קאפיטאליסטישע רעגיערונגען, נאר דורך דעם, וואס, פון איין זייט, זשארעסיסטען, בערנשטיינער, רעוויזאניסטען, אדער וויא מען זאל זיי ניט רופען, זיינען נאך אלעם גאנץ גוטע און ערנסט־מיינענדע סאציאליסטען און, פון דער אנדער זייט, דיא „אונקאמפראמיסלאזע", דיא „רעוואלוציאנערען", דיא „ארטהאדאקסען", דיא בעבעליאנער פיהלען גאנץ גוט דיא פארדערונגען פון אונזער צייט און זעהען, אז דער שטרייט איז צווישען גענאסען, וועלכע בלייבען אויף דעם זעלבען באדען. וועגען שפאלטונגען און אויסשליסונגען קען דארום גאר קיין רייד ניט זיין, און דיא סאציאל־דעמאקראטיע בלייבט אייניג, טראץ אלע מיינונגס־פערשיעדענהייטען.

„אונזערע הויפטיגע אינערע געגענזעצע, ערקלערט קויטסקי גאנץ ריכטיג אין זיין ארטיקעל „צום אינטערנאציאנאלען קאנגרעס" (זעה „נייע צייט" נום. 45), זיינען אין גרונד נור א שלוס פון דעם גרויסען פארטשריט, וואס דיא מאכט פון פראלעטאריאט האט געמאכט אין דיא לעצטע צעהן יאהר. אין פראנקרייך א סאציאליסטישער מיניסטער, אין איטאליען האט מען אנגעבאטען א סאציאליסט דיא שטעלע פון א מיניסטער, אין אויסטראליען איז געבילדעט געווארען א גאנצער מיניסטעריום פון דער ארבייטער פארטיי — ווען דאס זאלען זאגאר נור זיין פאללען צו קאמפראמיטירען דיא ארבייטער־פארטייען, דאך דער פאקט, דאס דיא הערשענדע קלאסען געפינען עס פיר נויטהיג אונז צו בריינגען אין אזעלכע פאלען, איז שוין א צייכען פון דער שטייגענדער פאליטישער קראפט פון פראלעטאריאט. מיר זיינען אריינגעטראטען אין א נייער פאזע (געשטאלט, ערשיינונג) פון אונזער קאמפף, פיעלייכט שוין אין דער לעצטער, ענטשיידענדער פאזע פון דעם קאמפף וועגען דיא פאליטישע מאכט. דורך דעם ענטשטעהען אבער פיר אונז אויך נייע, אונערהערטע אויפגאבען, און דיזע וואקסען נאך שנעלער וויא אונזערע קרעפטע. מיר שטעהען אויף דער שוועל פון גרויסע פאסירונגען. נאך זיינען מיר פריי, נאך קענען מיר בעשטימען דעם וועג, וועלכען מיר ווילען דורכגעהן; נור ווייניגע שריטע אויף דיעזען וועג, און זייערע קאנזעקווענצען טרייבען אונז אויף דעם איינמאל אנגענומענעם וועג, אויב מיר ווילען עס אדער ניט".

קויטסקי דענקט, אז דיא סאציאל־דעמאקראטיע האט אנגעצייגט דעם ריכטיגען וועג דורך דיא דרעזדענער רעזאלוציאן, אבער ער איז פון דעסטוועגען ניט זיכער אין דעם.

לאמיר יעצט נעהנטער בעטראכטען דיעזע רעזאלוציאן. זיא לויטעט אזוי:

„דער קאנגרעס פערשטויסט דיא רעוויזיאניסטישע אנשטרענגונגען, וועלכע ציעלען צו ענדער; אונזער אויספראבירטע און זיעגרייכע פאליטיק, וואס איז בעגרינדעט אויף קלאסענקאמפף, און איינצופיהרען, אנשטאט דיא עראבערונג פון פאליטישע מאכט דורך אן אונאויפהערליכע אטאקע אויף דער בורזשואזיע, א פאליטיק פון נאכגעבונג צו דער בעשטעהענדער ארדנונג פון דער געזעלשאפט.

דיא פאלגען פון אזעלכע רעוויזיאניסטישע טאקטיקעס וועלען זיין אומצוואנדלען א פארטיי וואס שטרעבט צו דער שנעלסטער טראנספארמאציאן (אומענדערונג) פון דער בורזשואזער געזעלשאפט אין א סאציאליסטישע — א פארטיי וואס איז דארום א רעוואלוציאנערע אין דעם בעסטען זינען פון דיעזען ווארט — אין א פארטיי, וואס איז צופריעדען מיט דער רעפארמע פון דער בורזשואזער געזעלשאפט.

צוליעב דיעזען גרונד ערקלערט דער קאנגרעס, זייענדיג איבערציינט, אין געגענזאץ צו דיא רעוויזיאניסטישע שטרעבונגען, אז דער קלאסען־אנטאגאניזמוס (געגענזייטיגקייט, פיינדליכקייט) ווערט ווייט ניט פערקלענערט, נאר וואקסט שטענדיג אין ביטערקייט, פאלגענדעס:

1) דאס דיא פארטיי ענטזאגט זיך פון יעדער פעראנטווארטליכקייט אונטער דיא פאליטישע און עקאנאמישע בעדינגונגען, וואס זיינען בעגרינדעט אויף דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן, און קען דארום אויף קיין פאל ניט אונטערשטיצען אירגענד וועלכען מיטעל וואס פיהרט צו דער אויפהאלטונג פון דעם הערשענדען קלאס אין מאכט.

2) דאס דיא סאציאל־דעמאקראטיע קען ניט אננעהמען אירגענד וועלכען אנטהייל אין דער רעגיערונג אונטער דער בורזשואזער אויפפאסונג (דיעזע ענטשיידונג איז אין איינקלאנג מיט דער קויטסקי רעזאלוציאן וואס איז אנגענומען געווארען אויף דעם אינטערנאציאנאלען קאנגרעס אין פאריז אין 1900).

דער קאנגרעס פערדאמט ווייטער יעדע אנשטרענגונג צו מאסקירען דעם אימער־וואקסענדען קלאסען־אנטאגאניזמוס. אום צו קומען צו א פערשטענדיגונג מיט דיא בורזשואזע פארטייען.

דער קאנגרעס פערלאזט זיך אויף דיא סאציאליסטישע פארלאמענטארישע פערטרעטערשאפט צו געברויכען איהר מאכט, וויא זיא ווערט פערגרעסערט

דורך די צאָהל פון איהרע מיטגליעדער און דורך דעם גרויסען צו־וואקס פון וואָטערס, זיך פעסטצוהאלטען אין דער פראָפּאגאנדע פאר דעם ערשטען צוועק פון סאָציאליזמוס און, לויט נאָך אונזער פּראָגראם, צו פערטהיידיגען וואָס ענערגישער די אינטערעסען פון ארבייטער קלאָס, די פערברייטונג און בעפעסטיגונג פון פּאָליטישע פריויהייטען אום צו בעקומען גלייכע רעכטע פאר אלעמען, אנצופיהרען נאָך שטארקער וויא ווען עס איז דעם קאמפף געגען מיליטאריזמוס, געגען אימפעריאליזמוס און קאָלאָניאלע פּאָליטיק, געגען אונגערעכטיגקייט, בעהערשונג און עקספּלואטאציאָן פון יעדער ארט, און ענדליך אנצווענדען אלע כחות צו פערפאָלקאָמען די סאָציאלע געזעצגעבונג און צו מאכען פעהיג דעם ארבייטער־קלאס אויסצופיהרען זיין פּאָליטישע און ציוויליזירענדע מיסיאָן".

נון, אויב די „רעוויזיאָניסטען" ווילען ווירקליך אָבטוישען די סאָציאל־דעמאָקראטיע אין די וואכערן פון בורזשואזע דעמאָקראטיע; אויב זיי ווילען ארונטערמאכען דעם קלאסען־קאמפף און זיך צופריעדענשטעלען מיט דער רעפאָרמע פון דער בורזשואזער געזעלשאפט, וויא עס שטעהט אין דער אָביגער רעזאָלוציאָן, דאן מוז יעדער סאָציאליסט ניט נור איינשטימען מיט דיעזער רעזאָלוציאָן, זאָנדערן איינפאך זיך אָפּטרייבלען פון זיי; דאן האָט דער קאָנגרעס גאָר ניט בעדארפט פיהרען לאנגע דעבאטען מיט זיי, נאָר קורץ און שארף זיי אויסשליסען און ערקלערען זיי אויסערהאלב יעדע סאָציאל־דעמאָקראטישע פארטיי. אָבער אזא „אויב" עקזיסטירט אייגענטליך נאָר אין דער איינבילדונג אָדער אלס אַן השערה, און די גאנצע רעזאָלוציאָן טראָגט דארום געוויסערמאכען דעם כאראקטער פון א תלמודישער גזרה לגזרה...

אין דער אמת'ן, ווען די מאיאָריטעט פון קאָנגרעס, וועלכע האָט געשטימט פאר די דרעזדענער רעזאָלוציאָן וואָלט געקוקט אויף די מינאָריטעט און זאָגאר אויף זשאָרעס'ן זעלבסט אלס א מין בורזשואזע רעפאָרמערס, דאן וואָלט די גאנצע פראגע געענדיגט געוואָרען אין א מינוט און מען וואָלט יעדענפאלס ניט פערלאָרען אזוי פיעל צייט אויף דעבאטען. די קאָמיסיאָן פון קאָנגרעס, וועלכע איז בעאויפטראגט געוואָרען אויסצוארבייטען א רעזאָלוציאָן איבער דיעזען שטרייט־פּונקט, איז בעשטאנען פון די בעסטע און פעהיגסטע סאָציאליסטישע פאָרקעמפּפער. יעדע נאציאָנאלע גרופּע דעלעגאטען האָט אויסגעקליבען איהרע בעסטע פערטרעטער צו דיעזער קאָמיסיאָן, און די דעבאטען האָבען זיך דארטען געצויגען דריי טעג איידער מען איז געקומען צום שלום, אז דאָס גלייכסטע אונטער די היינטיגע אומשטענדען איז פאָרצולייגען פאר דעם קאָנגרעס די רעזאָלוציאָן, וואָס איז

דורכגעפיהרט געוואָרען מיט א גרויסער מאיאָריטעט אויף דעם פארטיי־טאָג פון דער דייטשער סאָציאל־דעמאָקראטיע אין דרעזדען לעצטען יאָהר. אויך דאן האָבען זיך נאָך געפונען בעוואוסטע פאָרשטעהער פון אינטערנאציאָנאלען סאָציאליזמוס, וועלכע האָבען געוואָלט פערזיסען די פילע, וואָס דער קאָנגרעס האָט דערלאנגט די רעוויזיאָניסטען. דורך דעם איז ענטשטאנען די זאָגענאנטע „וואנדערוועלדע־אדלער רעזאָלוציאָן", וועלכע לויטעט אזוי:

„דער קאָנגרעס בעשטעטיגט גאנץ בעשטימט די נויטווענדיגקייט אויסצוהאלטען אָהן אָפּוויכונגען אונזערע אויספּרובירטע און ערליכע טאקטיקעס, וואָס זיינען בעגרינדעט אויף דעם קלאסען־קאמפף, און וועט קיין מאָל ניט ערלויבען, אז די ערָאבערונג פון פּאָליטישע מאכט אין קאמפף מיט דער בורזשואזיע זאָל אָפּטרעטען דעם פּלאַץ צו א פּאָליטיק פון נאָכגעבונגען צו דער בעשטעהענדער אָרדנונג.

דער רעזולטאט פון אזא פּאָליטיק פון נאָכגעבונגען וועט זיין צו ענדערן א פארטיי, וועלכע שטרעבט צו דער שנעלסטער טראנספאָרמאציאָן פון דער בורזשואזער געזעלשאפט אין א סאָציאליסטישער, פאָלגליך רעוואָלוציאָנער אין דעם בעסטען זינען פון דיעזען וואָרט, — אין א פארטיי, וועלכע שטעלט זיך צופריעדען מיט רעפאָרמירען די בורזשואזע געזעלשאפט.

צוליעב דיעזען גרונד ערקלערט דער קאָנגרעס, זייענדיג איבערצייגט, אז דער קלאסען־אנטאגאָניזמוס איז גאנץ ווייט פון פערקלענערונג, נאָר שטייגט שטענדיג, פאָלגענדעס:

1) דאָס די פארטיי ענטזאגט זיך פון יעדע פעראנטוואָרטליכקייט פאר די פּאָליטישע און עקאָנאָמישע בעדינגונגען, וואָס זיינען בעגרינדעט אויף דער קאפּיטאליסטישער פּראָדוקציאָן, און קען דארום ניט גוטהייסען אירגענד וועלכע מיטעל וואָס פיהרען אנצוהאלטען דעם הערשענדען קלאס אין מאכט.

2) דאָס די סאָציאל־דעמאָקראטיע, האלטענדיג אין אויג די געפאהרען און אונבעקוועמליכקייטען פון אנטהייל נעהמען אין דער רעגיערונג אין בורזשואזער געזעלשאפט, ברייגגט צו אויפמערקזאמקייט און בעשטעטיגט די קויטסקי רעזאָלוציאָן, וואָס איז אָנגענומען געוואָרען פון דעם אינטערנאציאָנאלען קאָנגרעס אין פאריז אין 1900".

דער פּלאַץ פיר אַן ארטיקעל אין דער „צור־קונפט" איז צו קליין פיר אַן אויספיהרליכע פאנאנדערגליעדערונג פון די ווערטער אין די אָנגעקומענע דרעזדענער רעזאָלוציאָן און די נידערגעשטימטע וואנדערוועלדע־אדלער רעזאָלוציאָן. דער אויפמערקזאמער לעזער וועט אליין מאכען א פערגלייך און בעמערקען די אונטערשיעדע. איינינע טהיילען פון ביידע רעזאָלוציאָנען אונטערשיידען זיך אפילו ניט מיט איין זילבע און ביידע אנערקענען יעדענפאלס דעם

פרינציפ פון קלאסענקאמפף אלס דעם פונדאמענט פון א סאָציאל־דעמאָקראטישע פארטיי. נאָר, אָבוואָהל דיא וואנדערוועלדע־אדלער רעזאָלוציאָן דריקט אייגענטליך אויס דיא גרונד־געדאנקען פון דער דרעזדענער, איז זיא אזוי צוזאמענגעשטעלט געוואָרען, אז זשאָרעס, וועגען וועמעס טאקטיק עס האָט זיך ספעציעל געהאנדעלט, האָט איהר געקענט אָננעהמען און אונטערשטיצען. מען האָט איהר אייגענטליך פערפאסט, אום עס זאָל ניט הייסען, אז דיא מאיאָריטעט פון קאָנגרעס פערדאמט זיין פאָליטיק אין גאנצען און טרעט ארויס געגען איהם פערזענליך. אין דער דרעזדענער רעזאָלוציאָן זעלבסט האָט מען פאר דיא אבשטימונג צוליעב דעם געענדערט דעם וואָרט: „פערדאמט“ אויף דעם וואָרט „פערשטויסט“, אום לייכטער צו געווינען פאר איהר א מאיאָריטעט. דאָך זיינען 5 שטימען (דיא אָבשטימונג אויף דיא אינטערנאציאָנאלע קאָנגרעסען איז, וויא בעוואוסט, נאָך נאציאָנאליטעטען — יעדע נאציאָן האָט איין שטימע) געווען געגען דיא דרעזדענער רעזאָלוציאָן, און 12 האָבען גאָר ניט געשטימט.

ווען ביידע רעזאָלוציאָנען זיינען פאָרגעבראכט געוואָרען פאר דעם קאָנגרעס צור אָבשטימונג, האָבען זיך צוזאמענגעשטויסען, קען מען זאָגען, צוויי ריעזען: בעבעל איז ארויסגעטראָטען מיט א גלענצענדער רעדע פיר דיא דרעזדענער רעזאָלוציאָן און זשאָרעס — מיט א ניט ווייניגער גלענצענדער רעדע פיר דיא וואנדערוועלדע־אדלער רעזאָלוציאָן. בעבעל האָט פערטהיידיגט דעם שטאנדפונקט פון דער דייטשער סאָציאל־דעמאָקראטיע מיט א גאנצען ארסענאל פון אָרטהאָדאָקסישע ארגומענטען, נאָר וועלענדיג אויסדריקען דעם גאנץ ריכטיגען געדאנקען, אז דיא רעגיערונגען פון קאפיטאליסטישע רעפובליקען אונטערדריקען דיא ארבייטער אזוי וויא דיא מאָנארכישע רעגיערונגען, איז ער אין דער היץ פון דער דעבאטע אזוי ווייט פערקראָכען, דאָס זיינע ווערטער האָט מען געקענט פערטייטשען אלס א פערטהיידיגונג פון א מאָנארכיע געגען א רעפובליק. ער האָט נעמליך געזוכט צו בעווייזען, דאָס אין אזא מאָנארכיע וויא דייטשלאנד ווערען דיא ארבייטער פערהעלטניסמעסיג ווייניגער אונטערדריקט מיט מיליטערישע געוואלט אין דער צייט פון סטרייקס, וויא אין דיא רעפובליקען פון פראנקרייך, אמעריקא און שווייץ. זיין צוועק איז געווען אָבצושוואכען דעם ארגומענט פון זשאָרעס, דאָס דיא סאָציאל־דעמאָקראטען מוזען אויך נעהמען אין אנבעטראכט דיא עקזיסטענץ פון דער רעפובליק און פערטהיידיגען דיא רעפובליקאנישע רעגיערונגס־פאָרמע, ווען עס קומט אפילו אויס צו פערבויגען דורך דעם א פונקט פון דער סאָציאל־דעמאָקראטישער פּראָגראם; אָבער ער האָט נאטירליך ניט געמיינט צו זאָגען, אז א מאָנארכיע איז בעסער פאר ארבייטער וויא א רעפובליק. קויטסקי ערקלערט גאנץ גוט (זעה „נייע צייט“, נום. 48) דעם שטאנדפונקט פון דייטשע סאָציאל־דעמאָקראטען וועגען דיא רעגיערונגס־פאָרמע פון קאפיטאליסטישען שטאאט און אויך דיא אורזאכע, ווארום דיא דייטשע רעגיערונג בעהאנדעלט דיא ארבייטער מיט מעהר ריקזיכט, וויא אפילו דיא פראנצויזישע רעפובליק, און יעדענפאלס א סך פריינדליכער, וויא אונזערע פרעזידענטען נאָך קליוולאנד'ס מוסטער, וועלכער האָט געשיקט סאָלדאטען צו אונטערדריקען דעם סטרייק אין שיקאגאָ אפילו געגען דעם פּראָטעסט פון דעם פערשטאָרבענעם גובערנאטאָר אלטגעלד; אָבער מיר קענען זיך דאָ ניט אָבשטעלען אויף דיעזען זייטיגען פונקט.

זשאָרעס, וועלכער בעזיצט א וואונדערבארע רעדנער קראפט און מאגנעטיזירט זיינע צוהערער האָט פייערדיג פערטהיידיגט זיין טאקטיק אויף דעם גרונד ניט בלויז, דאָס אין פראנקרייך מוז מען פערטהיידיגען אום יעדען פרייז דיא רעפובליק, זאָנדערן אויך אויף דעם גרונד, דאָס מען קען ניט פאָרשרייבען איין סאָציאליסטישע פּאָליטיק פיר אלע לענדער און דאָס דיא פארטיי פון יעדען לאנד מוז פערבלייבען פריי אָנצורווענדען איהר אייגענע טאקטיק נאָך דיא אומשטענדען. ער האָט געזוכט צו צייגען, דאָס מיט מילעראן'ס אריינטרעטען אין וואלדעק־רוסאָ'ס מיניסטעריום האָט מען געראטעט דיא רעפובליק געגען א קאָנספיראציאָן פון מאָנארכיסטען און יעזואיטען און דאָס מיט דעם, וואָס זיין פארטיי אונטערשטיצט יעצט קאָמב'ס מיניסטעריום, שוואכט מען ניט נאָר אָפּ דיא שווארצע קאטוילישע באנדע אין פראנקרייך, זאָנדערן מען צווינגט אויך דיא רעגיערונג אריינצונעהמען אין איהר פּראָגראם אזעלכע וויכטיגע פונקטען, וויא א אינקאָם־טעקס (שטייער אויף איינקינפטע) און פענסיעס פיר ארבייטער. ער האָט ניט געלייקענט דיא פאקטען, וועלכע בעבעל האָט געבראכט, וויא דיא רעגירונגען פון וואלדעק־רוסאָ און פון קאָמב האָבען געמיין געהאנדעלט געגען דעם פּראָלעטאריאט, אָבער ער האָט פערלאנגט, אז מען זאָל זיך ניט אָבשטעלען אויף איינצעלהייטען, וויא שלעכט זיי זאָלען ניט זיין, נאָר נעהמען אין אנבעטראכט דיא אלגעמיינע רעזולטאטען פון זיין טאקטיק, וועלכע זיינען פון גרויסען נוצען פיר דעם ארבייטער קלאס.

דערביי האָט ער שארף קריטיקירט דיא דייטשע סאָציאל־דעמאָקראטיע, וואָס זיא טהוט אויף אזוי ווייניג פיר דיא דייטשע ארבייטער אויף דעם פּראקטישען וועג, טראָץ איהרע 3 מיליאָנען שטימען. אויף דעם האָט בעבעל געענט־

פערט אז אין דייטשלאנד ברויכט מען וועניגסטענס האָבען 7 מיליאָן סאָציאַליסטישע שטימען אום צו קענען צווינגען דיא רעגיערונג און דעם רייכסטאָג אָנצונעהמען פאָרשלעגע פון סאָציאַל־דעמאָקראַטישע דעפּוטאַטען. אָבער אָבגעזעהען דערפון, וואָס אויף אזא מיליאָנען־צואוואַקס פון סאָציאַל־דעמאָקראַטישע שטימען איז נאָך צו לאַנג צו וואַרטען אפילו אין דייטשלאנד, איז עס נאָך א זעהר גרויסע פראַגע, אויב שוין יעצט קענען דיא סאָציאַל־דעמאָקראַטישע דעפּוטאַטען נאָר ניט צייגען זייער מאַכט אויף דעם פּאַרלאַמענטאַרישען וועג. ווען מען זאָל ענדערן דיא אַלטע טאַקטיק, מיט וועלכער בעבעל איז צוזאַמענגעוואַקסען געוואָרען און געגען וועלכע פיעלע דייטשע גענאָסען טרעטען אַרויס אַלץ העפּטיגער. (*) וואָס מען זאָל ניט דענקען וועגען דיא פּאַרלאַמענטאַרישע טהעטיגקייט און דיא גאַנצע טאַקטיק פון זשאָרעס'ן און זיין פּאַרטיי, נאָר דאָס מוז מען צוגעבען, אַז ער האָט געטראָפען אין ריכטיגען אָרט, ווען ער האָט קריטיקירט דיא דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פּאַרטיי דערפאַר, וואָס זיא איז ניט גענוג אַגרעסיוו (אָנגרייפענד) געגען דיא רעגיערונג און דיא בורזשואַזיע.

יעדענפאַלס האָט זשאָרעס געמאַכט אַזאַ טיעפען איינדרוק מיט זיין גרויסער רעדע, דאָס אפילו דיא יעניגע וואָס האָבען געשטימט געגען איהם, האָבען אויסדריקליך ערקלערט צוזאַמען מיט בעבעל'ן, דאָס זיי מיינען ניט איהם פּערזענליך אָנצוגרייפען, נאָר זיי זיינען איינפאַך ניט איינפערשטאַנען מיט זיין טאַקטיק, ווייל זיי דיינקען, אַז דאָס קען אַראָפּפיהרען דיא סאָציאַל־דעמאָקראַטיע פון גלייכען וועג. וויא ווייט דיא שטימונג פון קאָנגרעס איז געווען פריינדליך צו זשאָרעס'ן זעלבסט, קען מען אויך שליסען פון דעם, דאָס ווען דער פערביסענער מאַרקסיסט זשול געד האָט אין א מאָמענט פון אויפרעגונג אָנגערופען זשאָרעס'ן „מיין געוועזענער קאַמעראַד", האָבען זיך געהערט פּראָטעסטען פון אַלע זייטען, און ער האָט נאַכהער געהאַלטען פאַר נויטיג צו רופען זיין הויפּט־געגנער „מיין קאַמעראַד".

דאָס האָט קלאָר אויסגעדריקט דעם גייסט פון קאָנגרעס צו בעטראַכטען דיא „רעוויזיאָניסטען" אַלס קאַמעראַדען און אויסצומיידען שפּאַלטונגען אום יעדען פּרייז.

דער האַרמאָנישער גייסט, וועלכער האָט בעהערשט דעם אמסטערדאמער קאָנגרעס און וועלכער איז א גוטער צייכען פיר דיא צוקונפט, האָט זיך אויך אַרויסגעוויזען ביי דער אָפּשטימונג. מען האָט אָבגעמאַכט, אַז דיא וואַנדער־וועלדע־אַדלער רעזאָלוציאָן זאָל אָבגעשטימט ווערען צוערשט און אַז יעדענפאַלס מוז זיין אַן אַבסאָלוטע מאַיאָריטעט פאַר איינע פון ביידע רעזאָלוציאָנען. דיא שטימען פאַר דיא וואַנדער־וועלדע־אַדלער רעזאָלוציאָן זיינען גראַדע געווען 21 געגען 21, וואָס עס הייסט, אַז א העלפט פון קאָנגרעס איז געווען איינפערשטאַנדען מיט איהר. נאַכהער האָט מען שוין נאַטירליך געמוזט שטימען פאַר דיא דרעזדענער רעזאָלוציאָן, און דאָך איז דיא מאַיאָריטעט געווען בלויז 25, דאָס הייסט מיט 4 מעהר וויא א העלפט פון דיא גאַנצע צאָהל שטימען. דער זיעג פאַר דיא דרעזדענער רעזאָלוציאָן קען אַלזאָ גאָר ניט גערעכענט ווערען פאַר אַן ענטשיידענדען, און זשאָרעס האָט אפילו א מאָראַלעם רעכט פאָרטצוזעצען זיין טאַקטיק.

זאָגאַר קויטסקי גיט צו, אַז דיעזע טאַקטיק איז ניט אַזוי געפעהרליך דערמיט, וואָס קאָמב'ס אַנטי־קלעריקאַלעס (געגען־גייסטליכע) מיניסטעריום ווערט אונטערשטיצט פון סאָציאַליסטען, אום אויסצופיהרען זיין ראַדיקאַלע פּראָגראַם, זאָנדערן דערמיט, וואָס דאָס פיהרט דיא זשאָרעסיסטען צו איבערצוטרייבען דיא אויפּטהוּונגען און צו פערשווייגען דיא פעהלערן פון דיא מיניסטערס.

„דורך דיא פערשעהנערונג פון דיא תאַנדלונגען פון בורזשואַזען ראַדיקאַליזמוס, שרייבט ער (זעה נומער 48 „נייע צייט"), דורך דיא איבערטרייבונג פון זיינע לייסטונגען אַנשטאַט א קריטיזירונג, שעדיגען דיא מיניסטעריעלע סאָציאַליסטען דעם סאָציאַליזמוס פיעל־ייכט נאָך מעהר, וויא מיט זייערע וואָטירונגען אין פּאַרלאַמענט... וויא זאָלען דיא פּראָלעטאַרישע מאַסען זיך תאַלטען, ווען מען ערקלערט זיי שטענדיג, אַז דיא אַרבייטער פייגדליכקייט פון בירגערליכען ליבעראַליזמוס דאַרף מען ניט צושרייבען דעם בירגערליכען קלאַסענהאַס, זאָנדערן אייניגע צופעליג אַרייגגעשמוגעלטע פּערזאָנען און אָפּשטאַרבענדע עראינערונגען אויס פריהערע צייטען, און אַז וואָס דער ליבעראַליזמוס אין פערבינדונג מיט דיא סאָציאַליסטען לייסטעט — זיינען ריעזיגע פאָרטשריטע פון העכסטער פּרוכטבאַרקייט? אַלע גרענעצען צווישען ליבעראַליזמוס און סאָציאַליזמוס ווערען דורך דעם אָבגעווישט. אַן אַרבייטער, וועלכער וועט אָננעהמען דיעזע ענטשולדיגונגען און לויבגעזאַנגען פאַר א ריכטיגע מטבע, וועט מוזען קומען צו דער מיינונג, אַז א בורזשואַזער ראַדיקאַל קען אַזוי גוט פערטרעטען זיינע נעכסטע אינטערעסען, וויא א סאָציאַליסט. דאַגעגען, אַן אַרבייטער, וועלכער קען שוין גענוג דיא בורזשואַזע ראַדיקאַלען, מוז דורך דיעזע אָפּווישונג פון דיא גרענעץ־ליניען קומען צו דער בעטראַכטונג, אַז דיא סאָציאַליסטען זיינען ניט בעסער פאַר דיא אַלטע פּראַזען־קנאַקערס און בעטרי־

(*) מיר קענען, צום ביישפּיעל, אָנווייזען אויף גענ. טימס'ס אַרטיקעל, „צום ברעמער פּאַרטייטאָג" אין נומ. 50 „נייע צייט".

גער פון פראָלעטאריאט, אז זיי פערזוכען בלויז פאָרט־צוזעצען דעם געשעפט פון דער אלטער באנקראָט־פירמע אונטער א נייעם נאָמען. אין ערשטען פאל ווערט דער ארבייטער געטריעבען דורך דעם צום ראַדיקאליזמוס, אין צווייטען פאל — צום אנארכיזמוס. אָט דאָס איז, וואָס עס „מאכט אזוי געפעהרליך דיא זשאָרעסיסטישע טאקטיק“...

אָבער אָבגעזעהען דערפון, דאָס עס איז גאָר ניט אזוי לייכט אָפצומעקען דיא גרענעצען צווישען ליבעראליזמוס און סאָציאליזמוס — דער אויפגעקלערטער טהייל פון פראָלעטאריאט פערשטעהט יעצט צו גוט דיעזע גרענעצען און לאָזט זיך ניט פערפיהרען גלאט אין דער וועלט אריין פון פראזען־העלדען — קען מען ניט זאָגען, אז דיא זשאָרעסיסטען פערלייקענען אירגענד וועלכען גרונד־פרינציפ פון סאָציאליזמוס אָדער זוכען צו פערגלעטען דעם קלאסענקאמפף אפילו. ווען עס קומט זיי אוים צו שטיצען א ראדיקאלען מיניסטעריום צוליעב דיא ספעציעל פראנצויזישע אומשטענדען. דיא דייטשע סאָציאל־דעמאָקראַטען און איבערהויפט דיא אָרטהאָדאָקסישע מארקסיסטען האָבען שוין צו שטארק מורא. טאָמער וועט מען אויף א האָאר אָפווייכען פון דיא איינמאָל פעסטגעשטעלטע פרינציפען. זיי ווילען ארומרינגלען דיא סאָציאליסטען מיט א וואנד פון גזרה לגזרות, טאָמער וועט עס טרעפען, אז ביי א קאמפף פיר א פאָרשלאג, וואָס מען קען דורכפיהרען דורך א ראדיקאלען מיניסטעריום, וועט מען פערגעסען שטענדיג צו וויעדערהאָלען דיא געוועהנליכע פרינציפען־ערקלערונג פון יעדער סאָציאל־דעמאָקראטישער פראָגראם. עס איז אמת, אז עס איז העכסט וויכטיג דיעזע פרינציפען שטענדיג צו האָבען אין זינען ביי יעדער צוזאמענטרעפונג מיט בורזשואזע ראדיקאלען; אָבער עס איז ניט וועניגער ריכטיג, דאָס ווען סאָציאליסטען זאָלען זיך אלײן אָבזונדערן און האלטען אָן א זייט, קריטיקירענדיג נאָר דיא קאפיטאליסטישע געזעלשאפט און האָפענדיג נאָר אויף דעם סאָציאליסטישען עולם הבא, וועלען זיי גאָנץ וועניג אויפטהאָן פאר דיא ארבייטער אין דער היינטיגער געזעלשאפט גופא. ביי דער דורכפיהרונג פון אונזערע פראָגראמען־מינימום, וועלכע זיינען אליין א קאָמפראָמיס מיט דעם פראקטישען לעבען, קען מען זיך ניט בעגעהן אָהן ווייטערע קאָמפראָמיסען. און דער סאָציאליזמוס איז שוין גענוג איינגעוואָרצעלט און פערשפרייטעט אין דיא ארבייטער־מאסען, אז מען זאָל זיך ניט אזוי שרעקען פאר א „שמד“ וויא אין דיא פריהערע יאָהרען פון בלויזע פראָפאגאנדע און אגיטאציאָן.

קורץ, אויב דיא זשאָרעסיסטען און „רעוויזיאָניסטען“ פערקריכעןווירקליך א ביסעל צו ווייט אויף דעם נייען וועג פיר דיא יעצטיגע סאָציאל־דעמאָקראטיע, איז עס אזוי שלעכט, וויא צו האלטען זיך פעסט אויף דעם אלטען וועג, ניט אכטענדיג אויף דיא פאָדערונגען פון אונזער צייט צו נעהמען אנטהייל אין דער רעפאָרמירונג פון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט, וויא ווייט דאָס לאָזט זיך.

וועגען דיא ווייטערע פערהאנדלונגען פון אמסטערדאמער קאָנגרעס אין נעכסטען ארטיקעל.

פ. קראנץ.

דיא אבשטאמונג פון רעליגיאָן

דיא אידעען וועגען עולם הבא

דער גלויבען אין תחית המתים שליסט אין זיך איין דעם גלויבען אין א לעבען נאָך'ן טוידט. דער אורשפרינגליכער מענש, אונפעהיג וויא ער איז זיך צו פערטיעפען אין געדאנקען, אָהן א פאסענדער שפראך אויסצודריקען טיעפע געדאנקען, פערפלאָנטערט זיך נאטירליך אין זיינע בעגריפע און פון דעם קומט ארויס א כאאָס פון געדאנקען וועגען דעם צוקינפטיגען לעבען, און פון דעם קומען אויך ארוים פיעלע וויעדערשפריכע. צווישען דיא ווילדע שבטים וואָס גלויבען, אז מיט דעם טויט ווערט דער מענש אין גאנצען פערניכטעט, געפינען מיר פון דעסטוועגען אזעלכע, וויא דיא וואָס דער רייזענדער שווינפורטה האָט בעגעגענט אין אפריקא, וואָס האָבען אויסגעמיעדען געוויסע היילען אוים מורא פאר דיא בייזע גייסטער פון דיא וואָס זיינען דאָרט געשטאָרבען.

אונבעשטימט וויא דיעזער גלויבען אין א צוקינפטיגען לעבען איז אין אָנפאנגס, קען מען פון דעסטוועגען בעמערקען דיא הויפטזיגע און דיא שטאפלען, וויא אזוי ער האָט זיך ענטוויקעלט צו א בעשטימטהייט. אין דעם לעצטען קאפיטעל האָבען מיר געזעהן, דאָס מאנכע גלויבען, אז דער קערפער קען נאָך'ן טויט נאָך א מאָל פערניכטעט ווערען, אז דאָס צווייטע לעבען ווענדעט זיך דאדורך אָן דעם, וויא אזוי יעדער טויטער קערפער ווערט אָבגעהיט און בע־

וואַ־ענט. עס זיינען פאראן אזעלכע וואָס גלויבען, אז נור געוויסע מענשען לעבען נאָך'ן טויט. אין טאָנגא גלויבט מען, דאָס נור דיא עלטעסטע האָבען נשמות, אנדערע וויעדער גלויבען, אז דאָס צווייטע לעבען ווענדעט זיך אָן מצות און מעשים טובים — דיא וואָס קענען אם בעסטען גנב'ענען פערד, אָדער הרג'ענען א שונא, א. ז. וו.

ווען מען רעדט היינט פון עולם הבא, פערשטעהט מען אן אונאויפהערליכעס, אייביגעס לעבען אויף „יענער וועלט“. ניט אזוי איז געווען דער אָנפאנג פון דיעזען גלויבען. וויא פיעלע פאקטען בעווייזען, האָט דער אורשפרינגליכער מענש געגלויבט, אז דאָס צווייטע לעבען איז בעשרענקט, אז עס קומט א סוף צו דעם צווייטען לעבען; נאָך מעהר, דיא זעלבע איינדריקע וואָס האָבען דעם ווילדען געבראכט צו דעם גלויבען אין א לעבען אויף יענער וועלט, האָבען איהם צו דער זעלבער צייט געמאכט דענקען, אז דאָס לעבען אויף יענער וועלט קומט צו אן ענדע.

וויא מיר ווייסען שוין, שפיעלען חלומות א גרויסע ראָלע אין דעם ווילדען מענשענס לעבען. דער גלויבען, אז דער מענש לעבט נאָך דעם טויט, קומט מייסטענס פון דעם, וואָס דער ווילדער האָט געזעהען זיינע געשטאָרבענע קרובים אין חלום; עס איז זעלבסטפערשטענדליך, דאָס דיא לאנג פערשטאָרבענע, פון וועלכע מען הערט אויף צו חלום'ען, הערט מען אויף צו בעטראכטען אלס עקזיסטירענדע.

פון דיא פערשיעדענע מנהגים ביי דער קבורה, פון דעם מיטגעבען עסענוואַרג, קליידער, ווייבער און בעדיענטע, — וואָס דיא פערשיעדענע ווילדע שבטים היטען אָב, זעהט מען, אז דער ווילדער האָט זיך פאָרגעשטעלט דאָס צווייטע לעבען גראדע וויא דאָס ערשטע, און ניט נור דענקט דער אורשפרינגליכער מענש, אז דיא מאטעריעלע בעדירפניסע זיינען דיא זעלבע, נור אפילו דיא מאָראלע און גייסטיגע בעדירפניסע זיינען אויך גלייך צו דיא, וואָס עקזיסטירען אויף דיא וועלט. מיר געפינען דאָרט אין דיא גלויבענס וועגען הימעל גאנץ דיא זעלבע אָרגאניזאציאָן וויא אויף דער ערד; דיא זעלבע הערשער און בעהערשטע, דיא זעלבע משפטים, דיא זעלבע אונגלייכהייט—„מלכותא דרקיע כמלכותא דארע“ (דיא הערשאפט אין הימעל איז וויא דיא הערשאפט אויף דער ערד), וויא דיא גמרא דריקט זיך אויס קורץ און שארף.

דיעזע גלויבענס האָבען זיך אייגענטליך ניט געענדערט ביז דעם היינטיגען טאָג, זיי האָבען נאָר אָנגענומען אַנאנדער פאָרמע, און טראָץ דעם וואָס פיעלע גלויבענס אין יענער וועלט עראינערען זעהר פיעל אָן דעם, וואָס מיר זעהען אויף דיא וועלט, איז פאָרט דער גלויבען אביסעל אנדערש, וויא אין דיא אמאָליגע צייטען. מענשען גיבען היינט ניט מיט קיין ווייבער און בעדיענטע, מען גיט אויך ניט קיין געלד „צו האנדלען וויא ער האָט דאָ געהאנדעלט“, מען גלויבט אויך ניט, אז דיא טויטע געהען ארום אונז, און נאָך פיעלע אנדערע זאכען; דאָס איז אָבער נור דיא ענטוויקעלטע פאָרמע פון דעם אורשפרינגליכען גלויבען.

דאָס וואָרט „עולם הבא“ האָט א דאָפעלטע בעדייטונג: ערשטענס, מיינט „עולם הבא“ א צווייטע אָדער א צוקינפטיגע וועלט, און וויעדער האָט עס דיא בעדייטונג פון א צווייטען לעבען, פון א לעבען אויף יענער וועלט. דיא צוויי בעגריפע און דיא רייהען פון אידעען וואָס קומען ארויס דערפון זיינען אזוי ענג פערבונדען, אז עס איז אונמעגליך צו ריידען וועגען איינע אָהן דיא צווייטע, ווייל גראדע אזוי וויא דער גלויבען אין א לעבען נאָך'ן טויט ענטוויקעלט זיך ביסלעכווייז פון דיא בעגריפע פון דעם איצטיגען לעבען, אזוי ענטוויקעלט זיך דיא אידעע פון א צווייטע וועלט, דער פלאץ וואו דיא טויטע האלטען זיך אויף, פון דיא וואָהנונגען פאר דיא לעבעדיגע אויף דיא וועלט.

אורשפרינגליך, וויא מיר האָבען שוין געזעהען, איז דער גלויבען, אז דיא טויטע זיינען ביי דיא האנד. דאָס וואָס דער ווילדער טראָגט יעדעם מאָל פרישע שפייז אויף דעם קבר, בעווייזט, אז ער גלויבט דאָס דער טויטער איז ניט ווייט אוועק. מאנכע ווילדע, וויא דיא קאמשאדעלס, „ציהען אָפט איבער אין אנאנדער פלאץ און לאָזען דעם טויטען קערפער אין דעם געצעלט וואו ער איז געשטאָרבען“. דיא לעפטשאס פערלאָזען דאָס הויז וואו יעמאנד איז געשטאָרבען. דאָס זעלבע זעהט מען ביי פיעלע אנדערע שבטים אין אפריקא.

אין דיעזע פעלע איז דיא איבעראיינשטימונג פאָלשטענדיג. פון דיא אנדערע אורשפרינגליכע אידעען, וועלכע מיר האָבען פריהער בעטראכט, קומט לאָגיש ארויס דער גלויבען, אז דאָס צווייטע לעבען ווערט דורכגעמאכט אויף דעם זעלבען פלאץ וויא דאָס ערשטע.

אנדערשוואו קען מען שוין בעמערקען קליינע ענדערונגען. דיא געגענד, וואו דיא טויטע האלטען זיך אויף, ווערט אביסעל דערווייטערט. אָבוואָהל זיי קומען אָפט צוריק אהיים, האלטען זיי זיך אָבער געוועהנליך פון דערווייטענס. אין ניי־קאלעדאָניא גלויבען דיא איינגעבאָרענע, אז דיא נשמות פון דיא טויטע האלטען זיך אויף אין דיא וועלדלאך און בוימער. פון אנדערע מנהגים קען מען זעהן, דאָס מאנכע האָבען גע־

גלויבט, דאָס דיא נשמות וואָהנען אין דיא דערבייאיגע געבערג, א. ז. וו.

אין דיא ערטער וואו מען פלעגט בעגראָבען אין היילען, ווערען היילען דער פלאַץ וואו דיא טויטע וואָהנען; און פון דיעזען ענטוויקעלט זיך דער בעגריעף פון אן אונטעראירדישע צווייטע וועלט. דאָס בעגרעבענים אין דיא היילען, וויא עס שיינט, האָט זעהר פיעל פערשפרייט דיא אידעע פון א וועלט אונטער דער ערד. מען דאַרף ניט פערגעסען, אז דיא אורשפרינגליכע מענשען האָבען מייסטענס געלעבט אין היילען. דאָס לעבען אין היילען און דאָס בעגראָבען אין היילען האָט זעהר לייכט געקענט ברייננען צו דער אידעע: „עפר אתה ואל עפר תשוב" — דוא קומסט פון דער ערד און געהסט צוריק צו דער ערד. אזוי צום ביישפיעל, גלויבען דיא פאטאגאָניער, דאָס מאנכע פון זיי וועלען נאָך'ן טויט זיך צוריק קעהרען צו דיא „הייליגע היילען" פון וועלכע זיי זיינען בעשאַפען געוואָרען. ווען מען וויל נאָך בערעכענען, אז אברהם אבינו, למשל, האָט בעגראָבען זיין ווייב שרה אין דיא מערת המכפלה, אין א הייל, און אז „שאול", דאָס גהינם, מיינט ווערטערליך א גרוב, א הייל, וועט מען אויך זעהן א בעווייז פון דער תורה וועגען דעם שייכות צווישען בעגרעבעניסען אין היילען און דעם גלויבען אין אן אונטעראירדישע וועלט.

נאָך א זאַך האָט בייגעטראָגען צו דעם, וואָס דער אורשפרינגליכער מענש האָט אָנגעהויבען גלויבען, אז „יענע וועלט" איז ווייט אוועק, און דאָס איז—דיא וואנדערונג.

דער ווילדער מענש האָט ניט געקענט זיצען אויף איין אָרט. ניט וויסענדיג פון קיין ערדארבייט, איז איהם אויסגעקומען זיך צו ערנעהרען פון דער יאגד. דיזעס האָט איהם שטענדיג געצוואונגען צו זוכען נייע געגענדען. אין דיא שפעטערע צייטען אפילו, ווען מענשען האָבען שוין געוואוסט פון פיהצוכט, האָבען זיי אויך געמוזט האלטען אין איין וואנדערן, צוליעב שפייז, אָדער וואסער, אָדער ווילדע חיות, א. ז. וו.

דיא יענערס און פיהפיטערערס, וועלכע האָבען אויף אזא אופן אוועקגעוואנדערט, האָבען נאטירליכערווייזע זעהר אָפט גע'חלום'ט פון דיא מענשען און פלעצער, וואָס זיי האָבען איבערגעלאָזען. וואָס א חלום איז ביי דעם ווילדען, ווייסט איהר שוין: דער צווייטער „איך" איז אוועק. חלומ'ען פון דער אלטער היימאט, הייסט אלזאָ, אז דער צווייטער „איך" האָט געמאכט א רייזע אהין פון וואנען ער איז געקומען. וואָס איז נאכ'ן טויט? גאנץ דאָס זעלבע. דער צווייטער „איך" איז אוועק ווייט, גאנץ ווייט, און ער קומט ניט מעהר צוריק. ער האָט אימער געוואָלט אוועקגעהן ווייט, פון וואנען ער איז געקומען, און ער האָט ענדליך אזוי געטהאָן.

דיא אידעע פון שטארבען האָט זיך דאָרך ענטוויקעלט אלס א לעבען צוזאמען מיט איינעמ'ס עלטערן, ווייט אוועק פון דעם פלאַץ, וואו ער האָט פריהער געלעבט. דיעזע אידעע געפינען מיר ביי פערשיעדענע פעלקער: צווישען דיא פערואנער, ווען אן אינקא (קעניג) פלעגט שטארבען, פלעגט מען זאָגען: „מען האָט איהם אהיים גערופען צו דיא וואָהנונג פון זיין פאָטער, דיא זון". ווען דיא מאנדאנס שטארבען, ערווארטען זיי צוריקצוקעהרען צו דעם פלאַץ פון זייערע אורעלטערן. ווען א סאנדאל שטארבט ווייט פון דעם טייך, „נעהמט זיין נעהנטסטער קרוב אן איבערבלייבעכץ פון דעם טויטען און טראָגט עס אוועק אין טייך, כדי דער שטראָם זאָל עס ברייננען צו דעם ווייטען מזרח־לאנד, פון וואנען זיינע עלטערען זיינען געקומען". פיעלע פעלקער רופען שטארבען: „געהן אהיים", „זיך צוריק קעהרען צו דיא עלטערן". גאנץ דאָס זעלבע געפינען מיר אויך אין דער תורה: ווען עס איז געקומען דיא צייט פון יעקב אבינו צו שטארבען, האָט ער צוגערופען זיין זוהן יוסף צום בעט און איהם בעפוילען, ער זאָל איהם ניט בעגראָבען אין מצרים. רש"י זאָגט, אז דאָס איז געווען צוליעב „גלגול מחילות", ער זאָל זיך ניט דארפען קייקלען נאָך'ן טויט קיין ארץ ישראל. נאָך דיעזען בעפעהל האָט ער ווייטער געזאָגט: „ושכבתי עם אבותי" און איך וועל ליגען מיט מיינע עלטערען.(*) ווען יעקב איז געשטאָרבען, שטעהט אין פסוק: „ויגוע ויאסף אל עמיו", און ער איז אויסגעגאנגען און איז געוואָרען איינגעזאמעלט צו זיינע לייטע, צו זיינע קרובים, צו זיינע אורעלטערן. (דאָס איז דער ריכטיגער טייטש פון דעם וואָרט: עמיו).

דיא אורשפרינגליכע מענשען האָבען געוואנדערט אין פערשיעדענע ריכטונגען, דיא בעגריפע וועגען דעם, וואו „יענע וועלט" נע־

---

*) אינטערעסאנט איז וואָס רש"י זאָגט אויסדריקליך, אז דיא פראזע: „איך וועל ליגען מיט מיינע עלטערן", בעציהט זיך ניט אויף דיא קבורה, נור אויף דעם שטארבען גופא, ווייל עס שטעהט דאָך ווייטער אין פסוק: ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם", און איהר זאָלט מיך טראָגען פון מצרים און איהר זאָלט מיך בעגראָבען אין זייער בעגרעבעניס. אזוי שטעהט אין אנאנדער פסוק, זאָגט רש"י, „וישכב דוד עם אבותיו, ויקבר בעיר דוד", און דוד איז געלעגען מיט זיינע עלטערן, ד. ה. ער איז געשטאָרבען, און מען האָט איהם בעגראָבען אין דיא שטאָדט דוד. „ליעגען מיט דיא עלטערן, געהן צו דיא עלטערן", מיינט אלזאָ שטארבען.

פינט זיך, האָבען אלזאָ געמוזט זיין פערשיעדען. מיר געפינען טאקע, אז עס איז אזוי. פערשיעדענע ווילדע שבטים האָבען פערשיעדענע פאָרשטעלונגען וועגען זייער „יענע וועלט“, און אין דיא מייסטע פעלע שטימען דיעזע בעגריפע מיט זייער טראדיציאָן וועגען זייער אָבשטאמונג. דיא טשאָנאָס אין זיד־אמעריקא „רעכענען זייער אָבשטאמונג פון דיא מעריב־פעלקער פון יענער זייט ים“; און זיי ערווארטען אהין צו געהן נאָך דעם טויט. זייערע שכנים דיא אראָוקאנער גלויבען „דאָס נאָך'ן טויט געהן זיי אריבער דעם ים צו מעריב זייט“. דיא פערואנער וויעדער, וועלכע גלויבען, אז זיי שטאמען פון מזרח־זייט, דענקען אז זיי געהן נאָך'ן טויט צו מזרח, און בעגראָבען זייערע טויטע מיט דעם פנים צו מזרח. דאָס גן עדן פון דיא אָטטאָמאקס איז אין מזרח, און דיא צענטראל אמעריקאנער אינדיאנער האָבען זייער גן עדן, „וואו דיא זון געהט אויף“, א. ז. וו.

צוזאמען מיט דיא פערשיעדענע בעגריפע וואו יענע וועלט געפינט זיך, זיינען ענג פערבונדען פערשידענע אידעען וועגען דיא רייזע נאָך'ן טויט. נאטירליך איז דיא צוגרייטונג צו דיעזע רייזע איבעראל אנדערש. אזוי האָבען מיר א רייזע אונטער דר'ערד; א רייזע איבער'ן לאנד; א רייזע אונטער'ן טייך; א רייזע איבער'ן ים, א. ז. וו.

דיא צוגרייטונג איז איבעראל נאכדעם, וואָסערע רייזע דער טויטער ערווארטעט צו מאכען. דאריבער געבען דיא פידזשאנס דעם טויטען א שטעקען אין דער האנד צו פערטהיידיגונג; דאריבער בינדען דיא ניי־קאלעדאָניער צו א מין פיקע צו דעם פינגער פון דעם טויטען; דאריבער זיינען אנדערע מקריב א פערד אָדער א קעמעל אויף דיא לאנגע רייזע פון דעם פערשטאָרבענעם; דאריבער לייגען דיא עסקימאָסען אויף דעם קבר פון א קינד דעם קאָפּ פון א הונד, אלס א פיהרער צו דעם לאנד פון דיא נשמות; דאריבער די שויז־געלד (*) און די פרעזענטער אונטערצוקויפען דיא מחבלים, וועלכע מען טרעפט אָן אויף דעם וועג; דאריבער גיבען אידען גאָפּעלאך אין דער האנד אריין, א. ז. וו.

וויא איהר זעהט, האָט דאָס וואנדערן אזוי וויט געפיהרט דיא מענשען, דאָס זיי זיינען אזש נאָכ'ן טויט אוועקגעוואנדערט אין א צווייטע וועלט. מענשען האָבען אָבער גרויסע אויגען. זיי פערגינען ניט. און וואָס איז ביי זיי בלויז נור נאָך איין וועלט? דיא אידען האָבען זיך בעשאפען דריי הונדערט מיט צעהן וועלטען, און אלע אנדערע האָבען אם וויינינגסטענס צוויי וועלטען, איבער דיעזע אין וועלכע זיי לעבען.

אין דער צייט פון וואנדערן האָבען דיא ווילדע זעהר אָפט בעדארפט מלחמה האלטען מיט אנדערע שבטים, וועלכע זיינען שוין געוועזען פון פריהער בעזעצט אין דיא פלעצער. אין אזא פאל זיינען געוועזען זיעגער און בעזיעגטע. ס'איז זעלבסטפערשטענדליך, אז דיא בעזיעגטע זיינען נאָך'ן טויט ניט געגאנגען אין דיא זעלבע פלעצער וואו דיא זיעגער שוין צוליעב דעם אליין, וואָס זיי זיינען דאָך געקומען פון פערשיערענע געגענדען. דיא „היים פון זייערע עלטערן“ איז אלזאָ ניט געוועזען דיא זעלבע. דיא בעזיעגטע זיינען נאטירליך געוועזען קערפערליך און אפשר אויך גייסטיג דיא שוואכערע, זיי זיינען דאדורך געוועזען פעראכטעטע שקלאפען, און עס איז געוועזען אונמעגליך צו גלויבען, אז דיעזע לייטע זאָלען נאָך'ן טויט געהן אויף דעם זעלבען פלאץ וויא דיא פעהיגע און שטארקע הערשער. פאר זיי איז אלזאָ מן הסתם דאָ אנאנדער וועלט. און אזוי וויא אין יענע צייטען זיינען שטארקייט און מוטה געוועזען דיא איינציגע מעלות פון א מענשען, זיינען שוואכקייט און אונטערטהעניגקייט געוועזען דיא איינציגע חסרונות. דיא בעזיעגטע, דיא אונטערדריקטע זיינען דאדורך צו דיא זעלבע צייט דיא שלעכטע, דיא רשעים. דער פלאץ וואוהין זיי געהן נאָך'ן טויט, מוז אלזאָ זיין א פלאץ פאר שלעכטע מענשען, וועהרענד דער אָרט פון דיא בעזיעגער, פון דיא הערשער איז אן אָרט פאר פיינע לייטע. מיר האָבען דאָ דעם שליסעל צו דיא צוויי וועלטען: — דעם גהינם מיט דעם גן עדן.

יעצט פעהלט אונז נאָך איין זאך: אז דער הימעל זאָל ווערען יענע וועלט. און פון דעם אָרט וואו מיר זיינען יעצט אָנגעקומען איז שוין גאנץ נאָהענט צו־צוקומען צום הימעל.

פיעלע פעלקער בעגראָבען זייערע עלטסטע אויף דיא שפיצען פון הויכע בערג. ביי דיזעלבע פעלקער געפינען מיר דעם גלויבען, דאָס דיא נשמות פון דיא טויטע וואָהנען אויף דיא שפיץ בערג. ווען מען האָט אין זינען, אז דער הימעל איז געוועזען בעטראכט אלס א גרויסער דאך איבער דער ערד, וועלכער האלט זיך אויף דיא שפיצען פון דיא בערג, וועט מען זעהן, דאָס דער שלוס, אז דיעזע נשמות קענען לייכט צוקומען צום הימעל איז א גאנץ לאָגישער. דיא הויכע בערג שפיעלען איבערהויפט א גרויסע ראָלע אין אלע רעליגיאָנען. דיא מיטהאָלאָגישע געטער פון דיא אלטע גריכען האָבען געוואָהנט אויף דעם שפיץ בארג אָלימפוס. וואָס דיא בערג זיינען אין דיא אידישע רעליגיאָן, דארף מען דאָ ניט דערצעהלען, גאָט האָט אימער גערעדט

*) צדקה תציל ממות ביי אידען שטאמט אויך דערפון.

צו משה פון בערג; דיא תורה האָט מען געבראכט פון א בארג א. ז. וו.

דיא אלע אָנגעגעבענע פאקטען פיהרען אונז צום שלוס, דאָס דיא אידעע פון עולם הבא איז דורכגעגאנגען פערשיעדענע שטופען פון ענטוויקלונג. דיא וואָהנונגען פון דיא טויטע, וועלכע זיינען אורשפּרינגליך געווען ניט ווייט פון דיא לעבעדיגע, האָבען זיך ביסלעכווייז אלץ דערווייטערט און דערווייטערט ביז אין הימעל אריין.

דער גלויבען, אז דיא טויטע פעראייניגען זיך מיט זייערע עלטערן האָט געפיהרט צו נאָך ווייטערע ענטוויקלונג, וועלכע איז פערשיעדען נאָך דיא פערשיעדענע טראַדיציאָנען. ביי דיא וואָס האָבען געלעבט אין היילען, האָט זיך ענטוויקעלט דער גלויבען, אז דיא טויטע געהן אוועק אין אנאנדער וועלט אונטער דער ערד, פון וואנען זיי שטאמען; וועהרענד דיא „יענע וועלט“ פון וואנדערנדע פעלקער זיינען דיא וואָהנונגען פון זייערע עלטערן, צו וועלכע זיי רייזען נאָך'ן טויט: איבער'ן לאנד, אונטער א טייך אָדער גאָר דורך דעם ים,—דיא זעלבע רייזע וואָס זיי מאכען לעבעדיגערהייד ביים וואנדערען. דיא פעלקער וואָס בעשטעהען פון בעזיעגער און בעזיעגטע, וועלכע האָבען, נאַטירליך, פערשיעדענע טראַדיציאָנען וועגען זייער אָבשטאמונג, האָבען אויך פערשיעדענע יענע וועלטען, וועלכע צוטהיילען זיך ווידער אין העכערע און ניעדריגערע פלעצער אין איינקלאנג מיט דיא שטעלונג פון די פערשיעדענע שבטים; און ענדליך, וואו דיא פלעצער פאר דיא נשמות אָדער פאר דיא עלטסטע פון זיי זיינען דיא שפּיצען פון דיא בערג, זעהן מיר אן איבערגאנג צו דעם הימעל, וועלכע איז אין אָנפאנגס נאָהענט און בעשטימט, נאָר געהט איבער שפּעטער אין דעם ווייטען און אונבעשטימטען. אזוי ווערט דיא פאָרשטעלונג וועגען דיא וואָהנונגען פון דיא טויטע אלץ מעהר דערווייטערט אין געדאנק: דיא ווייטקייט און דיא ריכטונג ווערען אלץ מעהר אונבעשטימט, ביז דער פלאַץ פערשווינדעט אין גאנצען פון דיא וועלט.

אלע דיעזע בעגריפע, וועלכע שטאמען פון דיא אורשפּרינגליכע אידעען וועגען טויט, געהן גלייכצייטיג דורך דיא זעלבע ענדערונגען. דאָס צוריק־לעבעדיג־ווערען, וואָס פלעגט ערוואַרטעט ווערען יעדען טאָג, ווערט ביסלעכווייז אָבגעלייגט אויף אן אונבעשטימטע צייט; דיא גייסטער, וואָס זיינען א מאָל געווען בעטראכט אלס ווירקליכע, לעבעדיגע זאכען, פערשווינדען און ווערען רוחניה־זאכען; דאָס צווייטע לעבען, וועלכעס איז אָנפאנגס געווען א ווידערהאָלונג פון דעם ערשטען לעבען, ווערט אלץ מעהר און מעהר פערשיעדען פון דיעזען לעבען; און דער פלאַץ, וואו דאָס צווייטע לעבען עקזיסטירט, אָנפאנגס א גאַנץ בעוואוסטער, בעשטימטער, דערבייאיגער פלאַץ, ווערט אלץ ווייטער, און אונבעשטימטער, אונבעוואוסטער און אונדענקבארער ערגעץ־וואו ווייט אין הימעל.

אין דיא לאנגע רייזע וואָס מיר האָבען געמאכט, זיינען מיר ענדליך אָנגעקומען אויף יענער וועלט; אויך דאָרט קען מען נאָך אלץ גאָט ניט געפינען. אום צו געפינען גאָט, וועלען מיר מוזען ווייטער רייזען; מיר וועלען פריהער מוזען נעהנטער בעקאנט ווערען מיט דיא „גרויסע נשמות“, וואָס קומען גלייך אין גן עדן אריין, מיט דעם וואָס זיי קענען אויפטהאָן, א. ז. וו. דיעזע רייזע וועלען מיר מאכען אין דיא ווייטערע קאפּיטלעך.

יעקב מילך.

א גאַסען־פּרוי

א פינסטערע נאכט, א טומאַנע,
דער וועטער איז טרויריג און נאַס,
דאָך זעהט די פערשטויסענע לוסי
ערשיינט אויך אצינד אויפ'ן גאַס.

זיא פיהלט מיט דער נאכט זיך גאנץ היימיש
אזוי ווי איהר וואָלטען בעוואָכט
דיא שווארץ־מעלאַנכאָלישע שאָטענס,
וואָס בלאַנזשען וויא זיא ביי דער נאכט.

דען צווישען דיא בלאַנזשענדע שאָטענס
איז זיא דאָך ניט איינע אַליין —
דאָ בלאַנקען אויך אום איהרע „פריינדע“,
וואָס זוכען איהר וואָלוועלען חן....

דאָך ליעב איך דיא עלענדע לוסי,
(כאָטש זיא און; איהר הארץ איז פון אייז)
פיעל מעהר אלס דיא רייכע, וואָס איין מאָל
פאַרקויפט נאָר איהר ליוב פאַר א פּרייז.

דיא אָרעמע לוסי פארדינגט נאָר
פאַר ברוים איהר געשענדעטעס ליוב,
און טראָגט ניט קיין מאַסקע פון צניעות —
וויא י ע נ ע „געזעצליכע“ ווייב....

ה. ר ו י ז ע נ ב ל א ט.

סודות פון דער נאטור

פון פאריגען ארטיקעל האט דער לעזער געקענט זעהען, אז שטאף אדער מאטעריע, פון וועלכע יעדע זאך איז צוזאמענגעזעצט, עקזיסטירט פון אייביג אן און דארום האט עס ניט געקענט בעשאפען ווערען פון א גאט אדער געטער. דאס אליין, אייגענטליך, איז שוין דער בעסטער בעוויז געגען דיא עקזיסטענץ פון א העכערע קראפט אדער א גאט. נאר מיר וועלען געהן ווייטער. דיא ערד. זאגט אונז דער חומש, איז דיא וועלט. לאמיר אקארשט בעטראכטען דיא יחסנות פון אונזער קליינציגע ערדעלע, וועלכע איז אין פערגלייך מיט דער וועלט ניט מעהר וויא א שטויב וויא א טראפען אין ים.

איך נעהם צוערשט אונזער זאננען־סיסטעם. דיא זון איז דער צענטער, ארום וועלכען עס דרייהען זיך פלאנעטען אדער וואנדעלשטערנע. דיא זון איז איין מילליאן דריי הונדערט טויזענד מאל גרעסער וויא אונזער ערד און איז ענטפערנט פון אונז אויף 20 מילליאנען מיילען. דיא נעהענטסטע פלאנעטע צו דער זון איז דער מערקור; פון איהם ביז צו דער זון איז בלויז ¾ מילליאנען מיילען. עס נעהמט איהם 88 טעג זיך ארומצודרייען ארום דעם צענטראל קערפער. דאן קומען ווענוס און אונזער ערד, וועלכע וויא בעקאנט, האט נויטיג 365 טעג צו מאכען דעם שפאציר־גאנג ארום דיא זון. דיא ערד איז בעגלייטעט פון דיא לבנה. וויטער פאלגען מארס מיט צוויי קליינע לבנות און ענדליך יופיטער, סאטורן, אוראנוס און נעפטון. (דיא אלע נעמען זיינען גענומען פון גריכישע געטער.). דעם נעפטון, וועלכער איז 108 מאל גרעסער וויא אונזער ערד, קען מען מיט'ן איינפאכען אויג ניט זעהען. ער איז אבגעטהיילט פון דיא זון אויף 6 הונדערט מילליאנען מיילען און האט נייטיג 164 יאהר און 285 טעג, אום צו מאכען דיא נסיעה ארום איהר, ד. ה. אז אזוי לאנג דויערט אויף'ן נעפטון איין יאהר. דיא זון זעהט דארטען אויס אזוי וויא א קליינציגער שטערנדל און דארום איז אויפ'ן נעפטון אימער דונקעל. אבוואהל, וויא עס שיינט, בעזיצט ער נאך עטוואס איינענעם ליכט, ד. ה. ער איז נאך אביסעל אין א גליהענדען צושטאנד. דער גרעסטער פון אלע וואנדעלשטערן איז יופיטער, וועלכער בעדארף 11 יאהר און 317 טעג צו מאכען זיין רייזע ארום דיא זון וויא דיא ערד, נאר זיין געדיכטקייט איז עטוואס מעהר וויא וואסער. ער ווערט בעגלייטעט פון 4 סאטעליטען אדער לבנות. סאטורן איז ארומגערינגעלט מיט א גאנצע סיסטעם פון רינגען און האט א סוויטע פון 8 לבנות. צו דער זאננענסיסטעם געהערען נאך אנדערע הימעלסקערפער גענאנט קאמעטען.

דיא זון גופא שטעהט אויך ניט רוהיג. אויך זיא דרייהט זיך ארום, וואס עס געדויערט 26 אירדישע טעג און צוואנציג; מיט דיא פלאנעטען, קאמעטען און אלע אנדערע איהרע בעגלייטערס דרייהט זיא זיך ארום אנדערע וועלט־סיסטעמען.

אלזא, בלויז אונזער זאננענסיסטעם ווייזט שוין, וויא קליין אונזער ערד איז, נאר דאס איז נאך אלין גאר נישט. דער פאלארשטערן איז 27 מילליאנען מאל ווייטער פון אונז וויא דיא זון. וויא בעקאנט לייפען ליכטשטראהלען מיט א געשווינדיגקייט פון 40 טויזענד מייל אין איין סעקונדע. אום א ליכטשטראהל, וועלכער געהט ארויס אויף דעם פאלאר שטערן זאל דערגרייכען אונזער ערד איז נויטיג גאנצע 43 יאהר. דיא שטערן פון מילכשטראסע, וועלכע ווערען געציילט מילליאנענווייז, זיינען פון אונז אזוי אונגעהויער ווייט, אז, אום זייער ליכטשטראהלען זאלען ערדרייכען אונזער ערד, דארף עס געהמען מילליאנען יאהרען! יערער פון יענע זונען זיינען געוויס אויך ארומגערינגעלט מיט פלאנעטען, קאמעטען און ז. וו. אז אויך דארט ענדיגט זיך ניט דיא וועלט, קען אונז דיענען פאלגענדעס אלס בעוויז: אלע וועלט־קערפער זיינען אונטערווארפען דעם גראוויטאציאנס געזעץ און ציהען זיך געגענזייטיג צו. ווען מיר וועלען אננעהמען, אז אין א געוויסען פלאץ ענדיגט זיך דיא וועלט, עס מעג זיין וויא אונענדליך ווייט, דאן וועט דיא אנציהונגס־קראפט זיין צום צענטער, און מיט דער צייט מוז פון אללע וועלט־קערפער זיך בילדען איין קערפער. אזוי אבער וויא דאס האט ניט פאסירט, כאטש דיא וועלט עקזיסטירט פון אייביג אן און עס פאסירט אויך איצט ניט, הייסט עס אז אזא צוציהונג צום מיטען פון דער גאנצער וועלט עקזיסטירט ניט, און עס עקזיסטירט ניט דארום ווייל הינטער דיא וועלט־קערפער, וועלכע מיר זעהען, געפינען זיך אנדערע, וועלכע ציהען ווידער דיא וועלט־קערפער צו זיך, און אזוי ווייטער אהן איין ענד. מיט אנדערע ווערטער, דיא וועלט האט קיין אנהייב

און קיין ענד ניט, וויא אין בעצוג אויף צייט אזוי אויך אין בעצוג אויף רוים.

דערפון קען דער לעזער זעהען, וויא ריכטיג עס איז דיא בעהויפטונג פון אונזערע הייליגע ספרים, אז דיא ערד איז דיא וועלט; ער קען זעהן, וואס פיר א ווערדע זיא האט אין פערגלייך מיט דיא אונענדליכע וועלט. וויא מיר וועלען אין דיא שפעטערע ארטיקלען ערפאהרען, האט אויך געדויערט אביסעל מעהר וויא זעקס טעג, אום אפילו דיא ערד זאל אננעהמען דעם פנים, וועלכען זיא האט איצט, שוין ניט ריידענדיג מכוח דיא זון און אלע איבעריגע וועלט־קערפער.

נאכדעם וויא מיר האבען זיך אביסעל בעקאנט געמאכט מיט דיא אייגענשאפטען פון דיא מאטעריע און זיינען געקומען צום שלום, אז זיא, דיא מאטעריע, עקזיסטירט פון אייביג אן, און אז דאס איינציגע, וואס מיט דער מאטעריע קען געשעהן איז, וואס זיא ענדערט איהר געשטאלט און דיא גרופירונג פון איהרע אטאמען, דורך דעם אליין פאלט שוין אוועק דיא פראגע, ווער עס האט דיא וועלט בעשאפען; דען קוים האבען מיר דעם מאטעריאל און וויסען, אז אויך דיא וועלט־קערפער זיינען אונטערווארפען דעם געזעץ פון ענטוויקלונג (אז אזא ענטוויקלונג געהט אן נאך עד היום, וועלען מיר באלד זעהען), קענען מיר שוין פערשטעהען, אז דיא ערד, דיא זון און אלע איבריגע וועלט־קערפער, אז אלעס דאס, וואס אויף דער ערד איז פערהאנדען, האבען זיך אין לויף פון דער צייט ביסלעכווייז ענטוויקעלט. דיא פראגע, וועלכע אינטערעסירט אונז איצט, איז: וויא עס האט אויסגעזעהען דיא אורמאטעריע, פון וועלכע אלעס האט זיך ענטוויקעלט, אין וואס פיר איין צושטאנד איז געוועזן אונזער ערדקוגעל, דיא זון און ז. וו. און וואס האט געווירקט ,אז זיי זאלען אננעהמען דיא פארם, וועלכע זיי בעזיצען היינט.

בעפאר איך וועל איבערגעהען צו אן אנטווארט אויף דיזע פראגען, האלט איך פיר נייטיג אין עטליכע ווערטער דעם לעזער בעקאנט צו מאכען מיט א פיזיקאלישען געזעץ, וועלכען פיללייכט ניט אלע וויסען. דאס איז דיא אייגענשאפטען פון ווערמע.

הייסע קערפער פערשפרייטען זייער ווערמע אין וועלט־רוים דורך אויסשטראהלונג, דאס הייסט דיא ווערמע, וועלכע זיי בעזיצען, שיקען זיי פונאנדער אין דער וועלט אריין דורך שטראהלען. אין דעם מאס, וויפיעל שטראהלען זיי שיקען פונאנדער און דערוואָרמען דערמיט אנדערע קערפער, אין דערזעלבער מאס פערלירען זיי זייער ווערמע, דאס הייסט זיי קיהלען זיך אליין אפ. דורך אפקיהלונג פערגרעסערט זיך דיא צוציהונגס־קראפט פון דיא אטאמען און מאלעקולען און דער קערפער ציהט זיך צוזאמען, ער ווערט קלענער. פערקעהרט, דורך ערווארמען פערקלענערט זיך דיא צוציהונגס־קראפט, דיא מאלעקולען זוכען וואס ווייטער אוועקצופליהען איינע פון דיא אנדערע, זיי פערנעהמען מעהר פלאץ, און דער קערפער ווערט גרעסער. ווערמע ענטשטעהט דורך דריקען, רייבען, קלאפען. דאס איז אלעס, וואס מיר האבען נייטיג פיר אונזער ענין צו וויסען מכוח ווערמע.

, אויף דיא פראגע אין וואס פיר א צושטאנד איז געוועזן דיא אורמאטעריע, קען דיא וויסענשאפט איצט מיט בעשטימטהייט ענטפערן, אז מיט ביליאנען און טריליאנען יאהרען צוריק איז אלעס געוועזן א גליהענדע דאמפמאסע, א גליהענדע גאזמאסע. פון דיא גליהענדע גאז־מאסע האבען זיך ענטוויקעלט דיא זונען, דיא פלאנעטען דיא קאמעטען, בקצור אלע וועלט־קערפער. אז דאס איז אין דער אמת'ן געוועזן אזוי, דיענען אונז אלס בעסטער בעווייז דיא נעבעל־פלעקען, וועלכע עקזיסטירען נאך איצט און האלטען נאך אין איין בילדען פון זיך זונענסיסטעמען מיט זייערע סוויטעס. אויסער דעם, דער ספעקטראל־אנאליז בעווייזט אונז וויא 2 מאל 2 איז 4, אז דיא נעבעל־פלעקען, גראדע אזוי וויא אלע זונען, פלאנעטען און קאמעטען זיינען צוזאמענגעזעצט פון דעם זעלבען שטאף, פון דיא זעלבע מאטעריע, פון וועלכע אונזער ערד מיט אלעס וואס אויף איהר און אין איהר איז צוזאמענגעזעצט. דאס הייסט מיט אנדערע ווערטער, אז זיי אלע האבען דיזעלבע אפשטאמונג, זיי האבען דיזעלבע טאטע־מאמען. דאס ווערט אויך בעשטעטיגט דורך א נאכפארשונג פון דיא מעטעארשטיינער, ד. ה. שטיינער, וועלכע פאלען ארונטער צו אונז פון הימעל. דאס בעווייזט אונז אויך דיא געוואלדיגע היץ, וועלכע געפינט זיך טיעף אין דער ערד.

אלזא דיא געוואלדיגע היץ, וועלכע האט דאן עקזיסטירט און עקזיסטירט נאך עד היום אין דיא זונען, האט געהאט פערוואנדעלט אלע עלעמענטען אין גאז, און דאמפף. מיר וויסען, אז היץ אדער ווערמע, הויפטזעכליך ביי דאמפף, פערקלענערן דיא אנציהונגס־קראפט, זיא צוטרייבט אויף אזוי פיעל דיא מאלעקולען איינע פון דיא אנדערע, אז עס איז צווישען זיי כמעט קיין צוזאמענהאנג ניט דא. אויף אזא אופן וואלטען זיך דיא מאלעקולען פון דיא גאז־מאסע צופלויגען אין וועלט־רוים, ווען דא וואלט זיך ניט אריינגעמישט א דאס שונא פון דעם. נעמליך דיא קראפט פון גראוויטאציאן, וועלכע ווענדעט אלעס אן, אום די מאלעקולען צוצוציהען איינע צו דיא אנדערע. ביי אזא אונגעהויערע מאסע

און ביי די געוואלדיגע היץ,וועלכע האָט דאן עקזיסטירט, פערשטעהט זיך פון זיך, אז דיא אנציהונגס־קראפט. הויפטזעכטליך ביי דיא ענדען פון דער מאסע האָט געמוזט זיין אזוי שוואך, אז פון דיא גרויסע דאמפמאסע האָבען זיך אפגעטהיילט, אפגעריסען שטיקער. (אזוי ווי פון א וואָלקען רייסען זיך אָפּ שטיקער); און אָט פון די אָפּגעריסענע שטיקער האָבן זיך ענטוויקעלט אלע זונען, פלאנעטען, קאמעטען און אלע איבעריגע וועלט־קערפער. אהן צווייפעל זיינען דיא וועלטקערפער פון אָנהייב געוועזן פיעל־פיעל מעהר וויא יעצט. אויך דאָ האָט זיך אנגעהויבען „א קאמפף אום'ס דאזיין", ביי וועלכען דיא שטארקערע האָבען פערשלונגען דיא שוואכערע .

קארל־די־פרעל איז געוועזן דער ערשטער, וועלכער האָט אין 1874 אין זיין בעריהמטען בוך „דער קאמפף אומס דאזיין אין הימעל" אויספיהרליך בעוויזען, אז אויך צווישען דיא שטערען איז אנגעגאנגען און געהט אָן דער זעלבער קאמפף, וויא ביי אונז אויף דער ערד.

שטעלט זיך פאָר, זאָגט ער, אז אין א זאל טאנצען א סך פּאָרלעך; יעדערער טאנצט זיך א בעזונדערען טאנץ. דער רעזולטאט פון אזא מין דרייען זיך איז, אז די פּאָרלעך שטויסען זיך אימער וועהרענד אן איינע אָן דיא אנדערע. נעמט יעצט אָן, אז דאָרט געפינט זיך א טאנצמייסטער, וועלכער בעפעהלט, אז יעדע פּאָרעל, וועלכע וועט זיך אנשטויסען אָן דיא אנדערע, זאָל פערלאָזען דעם זאל, דאן וועלן בלויז איבערבלייבען דיא, וועלכע זיינען איינער דעם אנדערען ניט אין וועג און זיי וועלען קענען פּאָרטזעצען זייער טאנץ אין א פלאנמעסיגען ארט. די צוזעהר, וועלכע קומען שפעטער בעוואונדערען וויא פיין און שיין דער טאנץ געהט אָן. ווייסען ניט, אז מעהר וויא דיא העלפט זיינען ארויסגעווארפען געווארען פון זאל, זיי ווייסען ניט, אז פריהער איז אין זאל אנגעגאנגען א מיש־מאש, א כאאָס. אין אבסאָלוט לעערען רוים זאָגט ער, וואָלט א שטערען געקענט אונגעשטערט זיך דרייען אייביג, ווען קיין אנדערער וואָלט ניט געמאכט קיינע אנשפריכע אויף דעם זעלבען רוים. איז אבער א געוויסער רוים ניט גרויס גענוג, אום צו געבען פלאטץ פיר אלע דאמפף־שטיקער, וועלכע האַלטען זיך אין ענטוויקלען, זאָ טרעט איין א קאנקורענץ צווישען זיי, אין וועלכע דיא שטארקערע דאָס הייסט דיא, וועלכע זיינען גרעסער, געדיכטער און האָבען דארום מעהר אנציהונגס קראפט, בלייבען דיא זיעגער. זיי פערשלינגען דיא שוואכערע. דער רעזולטאט פון אזא קאמפף איז דער, אז אלע שטערן, וועלכע דרייען זיך אין אזא וועג, אז זיי שטויסען זיך צוזאמען מיט אנדערע אזעלכע שטערן, געהען ארונטער פון דער בצענע, זיי גיבען אויף זייער זעלבסטשטענדיגע עקזיסטענץ, פעראייניגענדיג זיך מיט דיא, מיט וועלכע זיי האָבען זיך צוזאמענגעשטויסען. אדער זיי צופאלען אין וועלט רוים. דער סוף פון אזא קאמפף איז, אז בלויז דיא בלייבען איבער, וועלכע שטערען זיך ניט איינער דעם אנדערן אין זייער רייזע אין וועלט רוים.

דער לעזער, גלויב איך, פערשטעהט אליין, אז אזא קאמפף האָט געדויערט ווער ווייסט וויא פיעל מיליאָנען פון יאהרען. און נאכדעם וויא פון דעם מיש־מאש, פון דעם כאאָס האָט זיך מיט דער צייט אויף אזא נאטירליכען וועג ענטוויקעלט דיא וואונדערבארע הארמאָניע פון אונזער פלאנעטען־סיסטעם, קומט מען און מען דערציילט אונז, אז דאָס האָט גאָט־דער ארכיטעקטאָר צוערשט אויסגעארבייט א פלאן און נאכהער אין זעקס טעג פערריכט דיא גאנצע ארבייט און אלעם בלויז צוליעב דעם מענשען ! !

מיר האָבען אלזא געזעהען, אז דיא אורמאטעריע איז געוועזן אין א צושטאנד פון גליהענדען דאמף אדער גאז, אז דיא גאז־מאסע האָט זיך צוטהיילט אין קלענערע, פון וועלכע עס האָבען זיך ענטוויקעלט זונען, פלאנעטען און קאָמעטען, אז צווישען זיי איז אָנגעגאנגען א שרעקליכער קאמפף, אין וועלכען דיא זיעגער זיינען געבליעבען דיא שטארקסטע, דיא גרעסטע.

„גוט, וועט מען אונז זאָגען, זאָל זיין אזוי. איהר בעהויפטעט דאָך, אז דיא ערד. דיא זון און אלע אנדערע וועלט־קערפער דרייען זיך, זאָגט אונז ווער האָט נעגעבען דעם ערשטען שטופּ, דעם ערשטען שטויס, אז אלעם זאָל זיך אנהייבען צו דרייען ? "

אויף דיא פראגע האָבען מיר אייגענטליך געקענט ענטפערן מיט איין אנדער פראגע : זאָגט אונז, ווער האָט געהאלטען דיא גאנצע מאסע מאטעריע אין א צושטאנד פון רוהע איידער מען האָט איהר, וויא איהר זאָגט, געגעבען „א שטויס", פון וואָס זיא האָט זיך אנגעהויבען צו בעוועגען ? .

„דיא עוויגע מאטעריע, זאָגט לידוויג ביכנער אין זיין „שטאָף און קראפט" (זייטע 49־50), מוז אויך האָבען אין זיך איין עוויגע בעוועגונג. אבסאָלוטע רוהע איז אין דער נאטור גראדע אזוי ווייניג דיינקבאר און אזוי ווייניג פארהאנדען, וויא איין אבסאלוטער ניכטס. שטאָפפען קענען ניט זיין אהן א געגענזייטיגען וועקסעלשפיעל פון דיא קרעפטע, מיט וועלכע זיי זיינען בענאבט. און דיא קרעפטע זיינען ניכטס אנדערעס, וויא פערשיעדענע ארטען פון שטאָפליכע בעוועגונג. דארום מוז דיא בעוועגונג פון דיא מאטעריע עבענזא עוויג זיין, וויא דיא מאטעריע גופא".

נעהמען מיר אלזא אָן, אז דיא אורמאטע

איז ניט געווען אין א צושטאנד פון רוהע. נאר אין א שטענדיגער בעוועגונג אין פערשיעדענע ענטגעגענגעזעצטע ריכטונגען, דאן זיינען די בעוועגונגען נעבליעבען אויך אין דיא מאסען, וועלכע האבען זיך אפגעטהיילט פון דער הויפט מאסע. יערע גאז מאססע, אין וועלכע איהרע איינצעלנע טהיילען דרייען זיך אין פערשיעדענע ריכטונגען, הייבט זיך אן צו דרייען ארום זיך אליין, אזוי וויא צוויי שליטשוה לויפער הייבען זיך אן צו דרייען אין א רונד ווען זיי קומען איינער נעגען דעם אנדערן און כאפען זיך אן פיר די הענד. אלע בעוועגונגען אין אזא מאסע נעהמען ענדליך אן צוויי ענטגעגענגעזעצטע הויפטריכטונגען, און דיא גאנצע מאסע דרייט זיך דאן נאך דער ריכטונג, אין וועלכער עס זיינען פריהער געווען דיא מייסטע אדער דיא שטארקסטע שטרעמונגען.

אויף אזא ארט, זאגט אסוואלד קעהלער, און ניט אנדערס, איז דיא בעוועגונג פון דיא גאזמאסען ענטשטאנדען, פון וועלכע עס האבען זיך שפעטער ענטוויקעלט דיא זאננעניסטעמען, ווי דיא אונזערינע. דעריעניגער, וועלכער וויל זיך איבערצייגען אין דעם, זאל נעהמען א גרויסע שיסעל מיט וואסער, ארײנשיטען אין איהר א 4-3 לעפעל מיט זענעלשפענער, דאן אנהייבען עס צו מישען אין פערשיעדענע ריכטונגען. ער וועט זעהן, אז וויא ער זאל ניט פרובירען מאכען דיא שפענדליך זיך דרייען אין פערשיעדענע ריכטונגען, צום סוף וועלען דאך א ל ל ע אננעהמען א י י ן ריכטונג.

דר. איזאק ארטמאן.

(שלום פאלגט)

דיא אידען אין רוסלאנד

זייער געשיכטע פון דיא עלטעסטע צייטען ביז היינטיגען טאג.

— פון —

אלכסנדר הארקאווי

זיעבעטעס קאפיטעל.

דיא לאגע פון אידען אין רוסלאנד פון 1795 ביז 1825. *)

עקאטהערינא דיא צווייטע. — אלגעמיינער מאניפעסט און ספעציעלער בעפעהל וועגען אידען. — פאוועל דער ערשטער. — בעשטעטיגונג פון עקאטהערי נא'ס פריווילעגיעס און איניגע ענדערונגען. — אלכסנדר דער ערשטער. — ליב עראלערע געזעצע וועגען אידען.

דיא לעצטע צוטהיילונג פון פוילען איז געשעהען אונטער דער רעגירונגסצייט פון עקאטהערינא די צווייטע 1796—1762. דיעזע רוסישע קייזערין האט זיך צו איהרע נייע בעזיעגטע פראווינצען געצייגט אלס פריינדליכע הערשערין. ענדע 1794 האט זיא ארויסגעגעבען א מאניפעסט פיר ליטא, אין וועלכען זיא האט ערקלערט, דאס אלע בירגער פון דיעזער פראווינץ קענען רעכנען אויף איהר פריינדליכען שוץ, ווען זיי וועלען זיין טריי צו רוסלאנד. דיעזער מאניפעסט איז געווען געמיינט פיר אלע נאציאנאליטעטען פון ליטא, אונטער וועלכע עס זיינען אויך געווען דיא אידען. וועגען דיא אידען פון אנדערע פראווינצען, וועלכע האבען נעהערט צו רוסלאנד פון פריהער, האט דיא קייזערין דעם 23טען יוני פון דעם זעלביגען יאהר ארויסגעגעבען א בעזונדערן בעפעהל. דיעזער בעפעהל האט געלויטעט, דאס אידען האבען דאס רעכט צו וואהנען און זיך בעשעפטיגען מיט מלאכות און האנדעל אין דיא שטעדט פון

---

*) געגעבערעס איבער עקאטהעריגא'ס בעהאנדלונג פון אידען וועט דער לעזער געפינען אין דריטען קאפיטעל פון דיעזער געשיכטע אין „צוקונפט" פיר מאנאט אפריל.

די גובערניעס מינסק, איזיאסלאוו, בראצלאוו, פאָלאָצק, מאָהילעוו, קיעוו, טשערניגאָוו, נאָווגאָראָד־סיעווערסק, יעקאטערינאָסלאוו און טאוריא, מיט דער בעדינגונג, דאָס זיי זאָלען צאָהלען דאָפעלטע שטייער אין פערגלייך מיט דיא קריסטען. דער בעפעהל האָט ווייטער געזאָגט, דאָס אידען, וועלכע ווילען ניט פערבלייבען אין רוסלאנד, זאָלען האָבען דאָס רעכט דאָס לאנד צו פערלאָזען, ווען זיי בעצאָהלען א סומע וויא פיעל עס בעטרעפט דיא דאָפעל־שטייער פיר דריי יאָהר.(*)

אין עקאטהערינא'ס צייטען האָט זיך געגרינדעט דיא ערשטע אידישע דרוקעריי אין ליטאָ. דיעזע דרוקעריי איז עטאבלירט געוואָרען אין דער שטאָדט גראָדנאָ (הוראָדנאָ), וועלכע דיא קייזערין האָט ערקלערט פיר דיא הויפטשטאָדט פון דער פראָווינץ. לויט א בעפעהל פון דער רעגיערונג איז גראָדנאָ געוועזען דער איינציגער אָרט, וואו עס האָט געמעגט עקזיסטירען א דרוקעריי. אַלע דרוקערייען פון דער פראָווינץ זיינען דאַן אריינגעפיהרט געוואָרען אין דיעזע שטאָדט.

פאַוועל דער ערשטער (1796—1801) איז אין דער בעהאנדלונג פון אידען געוועזען אזוי מילד וויא זיין מוטער. ער האָט בעשטעטיגט עקאטהערינא'ס בעפעהל וועגען דיא ערטער, וואו אידען האָבען געמעגט וואָהנען. אין דעם יאָהר 1797 זיינען דיא פראָווינצען, וועלכע עקאטהערינא האָט אויסגערעכענט אין איהר בעפעהל, בעשטימט געוואָרען אלס שטענדיגער בעזעצונגסאָרט פיר אידען. אין 1799 האָט דיא רעגיערונג ארויסגעגעבען געזעצע פיר דיא פערוואלטונג פון דיא אידישע געמיינדען אין קורלאנד. דעם זעלבען יאָהר איז ארויסגעגעבען געוואָרען א פעראָרדנונג, לויט וועלכער אידען, וואָס זיינען ניט אין שטאנד צו צאָהלען דאָפעלטע שטייער, זאָלען מעגען פריי, אָהן שום שטייער, אויסוואנדערן אין אויסלאנד. אין 1800 איז דיעזע פעראָרדנונג אָבגעשאפט געוואָרען און עס איז ארויס א געזעץ, דאָס אידען, וואָס צאָהלען ניט קיין דאָפעל־שטייער, זאָלען זיין געצוואונגען צו ארבייטען אין דיא מינען־פאבריקען. פאַוועל האָט אָבגעשאפט עקאטהערינא'ס געזעץ וועגען דיא דרוקערייען פון ליטא (לויט דיעזען געזעץ האָבען דרוקערייען נאָר געמוזט זיין אין גראָדנאָ) און עס האָט זיך דאַן געגרינדעט נאָך א אידישע דרוק אין ווילנא. אין פאַוועל'ס צייטען זיינען געזעצט געוואָרען צענזאָרען פיר אידישע ספרים, וואָס זיינען געקומען פון אויסלאנד. דיא ערשטע אידישע צענזאָרען זיינען געוועזען משה העקיל און יחזקאל דוד לעווי, וועלכע זיינען געזעסען אין דעם צענזור־אמט פון ריגא.

אלכסנדר דער ערשטער (1801—1825) איז צו דיא אידען עבענפאלס געוועזען גוט געזיננט און ער האָט זיי בעהאנדעלט ליבעראלער וויא זיינע פאָרגענגער. עקאטהערינא און פאַוועל האָבען זייערע אידישע אונטערטהאנען בעטראכטעט אלס פרעמדע, אלס אויסלענדער, און זיי האָבען זיך בענוגענט מיט געבען בלויז לייכטערע בעדינגונגען פיר זייער מאטעריעלע עקזיסטענץ. אלכסנדר האָט בעטראכט דיא אידען, וועלכע האָבען געלעבט אונטער איהם, אלס קינדער פון רוסלאנד און ער האָט זיך פאָרגענומען צו זאָרגען פיר זייער גייסטיגען וואוילשטאנד אזוי גוט וויא פיר זייער מאטעריעלע לאגע. אין 1804 האָט ער ערלויבט אידישע קינדער צו בעזוכען אַלע עפענטליכע לעהר־אנשטאלטען; ער האָט ערלויבט אידען צו קויפען אָדער נעהמען אין ארענדע גרונד־אייגענטהום און זיך צו בעזעצען אויף קאזיאָנע אימעניעס (גיטער וואָס געהערען צו דער קרוין), אום זיך צו בעשעפטיגען מיט לאנד־ארבייט; ער האָט זאָגאר פיר אידען בעוויליגט לאנד פיר קאָלאָניזאציאָן. נאָר אין דער הינזיכט פון בעזעצונגס־רעכט האָט אלכסנדר'ס רעגיערונג פערפאָלגט דיא פריהערדיגע טאקטיק פון בעשרענקונג. זיא האָט נעמליך ארויסגעגעבען א געזעץ, לויט וועלכען אידען זאָלען ניט טאָרען וואָהנען נעהנטער וויא פופציג ווערסט פון א גרענעץ; זיא האָט זאָגאר געוואָלט אידען פערבאָטען זיך אויפצוהאלטען אין דערפער, אָבער דאָס איז ניט דורכגעפיהרט געוואָרען, ווייל דער מיניסטער וונוטרענניך דיעל (מיניסטער פון אינגערן) האָט איינגעוויעזען, אז דורך אזא בעשרענקונג וועלען דיא אידען איינפאך שטארבען פון הונגער.

אין 1812 האָט א קאָמיסיאָן, וועלכע אלכסנדר האָט געזעצט צו אונטערזוכען דיא אידישע לאגע, רעקאָמענדירט, אז דיא בעשרענקונגען פון אידישער בעזעצונג אין פוילען און ביעלאָראָסיא (ווייס־רוסלאנד) זאָלען אָבגעשאפט ווערען, אָבער דיעזע רעקאָמענדאציאָן איז ניט אָנגענומען געוואָרען.

אויסער אין דער הינזיכט פון בעזעצונגס־רעכט זיינען אלכסנדר דעם ערשטען'ס געזעצע וועגען אידען דורכגעדרונגען מיט אן אונגעוועהנליכען ליבעראלען גייסט. עס איז פון זיי צו זעהן, דאָס דיעזער צאר האָט געמיינט אידען צו טהאָן פיעל גוטעס. היער איז אין קורצע פאַראגראפען אלכסנדר'ס געזעצגעבונג וועגען אידען:

*) גענויערעס איבער עקאטהערינא'ס בעהאנדלונג פון אידען וועט דער לעזער געפינען אין דריטען קאפיטעל פון דיזער געשיכטע אין „צוקונפט“ פיר מאָנאט אפריל.

1. געזעצע וועגען בילדונג.

1) עס איז אידען ערלויבט צו בעזוכען אלע
עפענטליכע שולען, אוניווערזיטעטען און אקא־
דעמיעס אין אלע פראָווינצען פון רוסלאנד און
אין אלע הויפט־שטערט פון דער אימפעריע,
צוגלייך מיט אלע אנדערע נאציאָנאליטעטען.

2) שטודענטען פון אוניווערזיטעטען, וואָס
צייכנען זיך אוים אין מעדיצין, כירורגיע, פיזיק,
מאטהעמאטיק און אנדערע וויסענשאפטען, זאָ־
לען האָבען דיא זעלביגע רעכטע, וואָס דיא
שטודענטען פון דיא אנדערע נאציאנאליטע־
טען האָבען.

3) ווען אידען ווילען ניט שיקען זייערע
קינדער אין דיא אלגעמיינע עפענטליכע לעהר־
אנשטאלטען, זאָלען פיר זיי געגרינדעט ווערען
בעזונדערע שולען אויף זייערע אייגענע הוצאות
און צו דיזען צוועק זאָל אויף זיי ארויפגעלעגט
ווערען א ספעציעלע שטייער.

2. געזעצע וועגען איינטהיילונג.

1) אידען זאָלען איינגעטהיילט ווערען אין
פיער קלאסען: 1) ערד־ארבייטער, 2) פאברי־
קאנטען און האנדווערקער, 3) קויפלייט און 4)
שטאָרט־בירגער (מיעשטשאנעם).

2) דיזע פיער קלאסען האָבען דאָס רעכט
צו קויפען, פערקויפען און פאכטען (דינגען)
גרונד־איינענטהום אין ליטא, ביעלאָראָסיא, מאָ־
לאָראָססיא, קיעוו, מינסק, וואָלהין, פּאָדאָליא,
אָסטראכאן, קאווקאז, יעקאטערינאסלאוו, כער־
סאָן און טאווריא, און זיי מעגען דינגען לייטע
(קריסטליכע) מיט קאָנטראקט צו בעארבייטען
זייער לאנד. אידען, וועלכע נעהמען לאנד אין
ארענדע און בעארבייטען עס אויף זייערע
הוצאות, זיינען פריי פון אלע אבגאבען פיר
פינף יאָהר צייט. דיא, וועלכע זיינען ניט אין
שטאנד צו קויפען אָדער נעהמען אין ארענדע,
זאָלען קריגען לאנד פריי זיך צו בעזעטצען און
צו בעארבייטען (אין דיא גענאנטע גובערניעס)
און צו דיזען צוועק זאָל דיא רעגיערונג זיי גע־
בען אין אָנפאנג ביז 30,000 דיעסיאטין אין יע־
דער פון דיא גענאנטע גובערניעס, און זיי זאָ־
לען זיין פריי פון שטייער פיר צעהן יאָהר; אויך
זאָלען זיי צו דיזען צוועק קריעגען אלס הלוואה
א בעשטימטע סומע פון קאזנא, וויא דיא קאָלע־
ניסטען, וואָס קומען פון אויסלאנד. און אלע אי־
דען, וועלכע בעשעפטיגען זיך מיט ערד־ארבייט
זיינען פריי פון דאָפעלטע שטייער.

3) אידען איז ערלויבט צו האָבען פאברי־
קען איבעראל וואו זיי וואהנען און זיי זאָלען
האָבען אלע רעכטע וואָס די רוסישע (קריסטלי־
כע) פאבריקאנטען האָבען. די רעגיערונג זאָל זיי
צו דיעזען צוועק געבען לאנד און אין אלע
גובערניעס פון פוילען זאָל יערען יאָהר בעשטימט
ווערען א סומע פון צוואנציג טויזענד
רובעל צו געבען אלס הלוואה צו יערען
וואס וויל זיך אויף אזא ארט בעשעפטיגען, אָהן
זיכערהייט פון גרונד־איינענטהום, נאָר אויף
דיא ערבות פון צופערלעסיגע אידען. דיזע פאב־
ריקאנטען זאָלען זיין פריי פון דאָפעלטען שטיי־
ער. אויך ארעליים, וועלכע גרינדען פאבריקען
זיי צו פערדינגען צו אידען, קענען קריעגען א
הלוואה פון דער סומע, וועלכע איז בעשטימט
צו דיזען צוועק.

4) אידען האָבען דאָס־רעכט זיך צו בע־
שעפטיגען מיט יעדער מלאכה־אהן שום שטערונג
פון אירגענד א צעך, און ווען אידישע בעלי־
מלאכות געפינען ניט קיין בעשעפטיגונג אין
דיא ערטער, וואו זיי איז ערלויבט צו וואוינען,
זאָלען זיי מיט דער צושטימונג פון דעם מיניס־
טער ווכוטרעניך דיעל (פון אינערן) ערהאלטען
שטיצע זיך צו בעזעצען אין אזעלכע געגענדען,
וועלכע זיינען ווייניג בעזעצט, און דאָרטען אר־
בייטען. אויך האנדווערקער זיינען פריי פון דאָ־
פעלטע שטייער.

5) עס איז אידען ערלויבט זיך צו בעשעפטי־
גען מיט יעדען האנדעל, און אידישע סוחרים,
פאבריקאנטען און בעלי־מלאכות האָבען דאָס
רעכט וועגען זייער בעשעפטיגונג צו קומען אין
אינערן רוסלאנד און אין דיא הויפטשטעדט מיט
זייערע פאמיליען מיט א גובערנאטאָרסקען פאס־
פּאָרט, אבער מיט דער בעדינגונג, אז דיא צייט
וואָס זיי געפינען זיך דאָרטען, זאָלען זיי טראָ־
גען מאָדערנע קליידער.

6) ווען אידען ווען זיך טריי אָבגעבען
מיט ערד־ארבייט, פאבריקען און האנדעל און
וועלען זיך פלייסיג בעמיהען צו פערבעסערן
דיזע פאכען, וועט דיא רעגיערונג זעהן אויסצו־
גלייכען דיא אידען מיט דיא אנדערע נאציאָנאָ־
ליטעטען פון רוסלאנד וועגען דיא שטייערן.

7) אָבער עס איז שטרענג פערבאָטען דיא
אידען, וואָס וואָהנען אין אסטראכאן, קאווקאז,
מאלאָראָססיא, נאָוואָראָססיא, פון 1807, און
אין אנדערע פראָווינצען זייט 1808, צו האלטען
טראַקטירען און שענקען אין ד ע ר פ ע ר און
ק ר ע ט ש מ ע ס.

3. וועגען בירגערליכע אָרדנונג פון אידען.

1) אידען זאָלען שטעהן פאר'ן בירגערלי־
כען געזעץ גלייך מיט אלע אנדערע נאציאָנאלי־
טעטען פון רוסלאנד. בירגערליכע און קרימי־
נעלע פּראָצעסען פון אידען זאָלען געפיהרט
ווערען אין דיא אלגעמיינע געריכטס־הייזער און
קיין ארעלמאן, אויף וועמעס ניטער א איד גע־
פינט זיך, האָט קיין רעכט איהם צו משפט'ן.

2) עס איז פערבאָטען אָנצוריהרען אידי־
שעס גוטס און פערמעגען, צו שטערען אידען
זייער גאָטעס־דינסט. זיי בייזעס טהאָן אָדער
פערשעמען מיט שימפּפווערטער. דיא וואָס

גרייפען אָן א אידען אויף איינע פון דיעזע אר־טען, זאָלען בעשטראָפט ווערען לויט דיא גע־זעצע, וועלכע זיינען איינגעפיהרט פיר אלע בירגער פון לאנד.

3) אידען האָבען דאָס רעכט אין די שטעט, וואו זיי וואוינען, אויפצונעהמען רבנים און ראשי הקהל אויף דריי יאָהר. דער מאגיסטראט פון שטאָדט האָט ניט צוזאָגען אויף דיא אויפ־נעהמונג פון א רב און ער טאָר אויף דיא אידען ניט ארויפלייגען קיין שטייער.

4) דער רב זאָל אכטונג געבען אויף דיא רעליגיאָנס־אנגעלעגענהייטען, פסק'ענען שאלות אין אמונה זאכען, אָבער ער האָט קיין רעכט און קיין מאכט ארויפצולייגען געלד־שטראָף און בע־זאָנדערס טאָר ער ניט אריינלייגען אין חרם.

5) דיא פליכט פון קהל איז איינצומאָהנען דיא אבגאבען און צו ברייגנען דאָס איינגע־מאָהנטע געלד אין קאזנא. זיי טאָרען ניט ארויפלייגען קיין נייע שטייער אויף דיא מיט־גליעדער פון דער קהילה אָהן דער צושטימונג פון דער רעגיערונג.

6) אידען האָבען דאָס רעכט צו וועהלען (ראטהס־מיטגליעדער פון מאגיסטראט, אָבער דיא געוועהלטע פערזאָנען דארפען טראָגען דיא זעלבינע קליידער וואָס זייערע ניט־אידישע שכנים טראָגען; און פון 1808 זאָל קיינער ניט געוועהלט ווערען צום מאגיסטראט, וואו ער קען ניט לעזען צדער שרייבען רוסיש, דייטש אָדער פויליש.

7) אויך דיא רבנים און ראשי הקהל, וואָס וועלען געוועהלט ווערען פון 1812, מוזען קענען לעזען און שרייבען איינע פון דיעזע דריי שפּראכען.

נאָר דיא אידען זיינען ניט געוועזען צופרידען מיט אלכסנדר'ס געזעצע. ערד־ארבייט איז פיר זיי געוועזען א שווערע בעשעפטיגונג און דעם פערבאָט צו האלטען שענקען אין דיא דערפער האָבען זיי בעטראכט פיר אזא אונגליק, דאָס זיי האָבען אויף דעם גוזר תענית געוועזען. אויך מיט דיא געזעצע וועגען דיא שולען זיינען זיי געוועזען זעהר אונצופריעדען. זיי האָבען געמיינט, אז דיא רעגיערונג וויל זיי אראָבפיהרען פון דער אמונה. נאָר וועניגע פון זיי האָבען זיך גענומען צו שטודירען. דיא ערשטע אידישע שטודענטען זיינען געוועזען ראָזענסאָן, קיסעלעווסקי און זייר־בערלינג אין ווילנער אוניווערזיטעט. אלכסנדר האָט זעהר שטארק געוואָלט, אז זיינע אידען זאָלען זיך בילדען. עס ווערט ערצעהלט, דאָס ער פלעגט זאָגען: „ווען מיינע אידען וואָלטען ארויסגעבען איין „מענדעלסזאָהן" וואָלט איך מיך געפיהלט גענוג בעלוינט פיר מיין מיהע וועגען זיי".

אין 1817 האָט אלכסנדר'ס רעגיערונג ארויסגעגעבען א בעפעהל, אז אלע אידען זאָלען ווערען פערשריעבען אין סקאזקע און זאָלען אָננעהמען פאמיליען־נעמען. ביז יענער צייט זיינען געוועזען פיעלע אידישע משפחות אָהן פאמיליען־נעמען.

דער אדלער

וואו דיא ריעזענוואָלקען יאגען
אויבען, אין דעם העכסטען ארט,
שוועבט דער קייזער פון דיא פויגעל,
פליהט דער גרויסער אָדלער דאָרט.

ווערט ער מיעד פון שווערע רייזען,
רוהט ער איינזאַם און אליין
ביי דעם זוים פון טיעפע וואַסערס,
אויף א הויכען באַרג פון שטיין.

מיט דיא שטאַרקע פליגעל פּאַכט ער
אין דער לופטען און ער פליהט.
עלענדער, א חוץ דיא הימלען
האָט ער קיין חברים ניט.

מיט פעראַכטונג קוקט ער אונטען,
שאַקלענדיג זיין שטאָלצען קאָפּ,
אַפּט נאָר, ווען איהם צווינגט דער הונגער,
לאָזט ער זיך מיט וועה אראָפּ.

מ. ר.

מיכאילאָווסקי'ס פּאָלעמיק מיט מאַרקסיסטען

מיט א ברענענדען התלהבות מיט א מין ליידענשאפט האָט די רוסישע פאָרטגעשריטענע אינטעליגענץ בעגעגענט דעם קאפיטאליזמוס, פאָרשטעלענדיג איהם אלס דעם איינציגען ערלייזער פון דעם פערשקלאפטען רוסישען פאָלק.

אונבעמערקט איז ער געקומען, דער קאפיטאליזמוס. וויא אריינגע'גנב'עט האָט ער זיך אין רוסלאנד. און ווען מען האָט איהם בעמערקט, איז שוין געוועזן צו שפּעט צו פערמאַכען פאר איהם דיא טהיר, אויב דאָס איז איבערהויפּט מעגליך אירגענד־וואו. דאָס איז געשעהן אין אָנפאנג פון דיא 90 יאָהרען פון פאָריגען יאָהרהונדערט; און אויפ'ן ים פון רוסישען לעבען זיינען ארויסגעשוואומען ר ו ס י ש ע מאַרקסיסטען.

דיא ווערטער „רוסישע מאַרקסיסטען“ קענען זיין פאר מאנכע לעזער ניט גענוג קלאָר. וואָס איז עפּעס ר ו ס י ש ע מאַרקסיסטען? מיט וואָס אונטערשיידעט זיך מאַרקס' לעהרע אין דייטשלאנד, וויא אין רוסלאנד?

אום צו ענטפערן אויף דיעזע פראגען מוזען מיר ערקלערען פאָלגענדעס:

ווען קארל מאַרקס האָט ערקלערט זיין מאטעריאליסטישען שטאנדפּונקט זיינען שוין דער קאפיטאליזמוס און אינדוסטריע געוועזן גוט ענטוויקעלט און איינגעוואָרצעלט ניט נאָר אין ענגלאנד, זאָנדערן אויך אין דייטשלאנד. מאַרקס האָט ניט איין מאָל ערקלערט דיא גרויזאמע ווירקונגען פון קאפיטאליזמוס. ניט איין מאָל האָט ער אָנגעצייגט אויף דיא שרעקליכע וואונדען, וועלכע דער קאפיטאליזמוס פערשאפט דיא נידריגע קלאסען, איבערהויפּט דעם פּראָלעטאריאט, דיא לאָהן־ארבייטער. נאָר דער קאפיטאליזמוס איז א פאקט, וועלכען קיינער קען ניט אויסמיידען א געוויסע צייט ווייל ער איז דער רעזולטאט פון בעשטימטע עקאָנאָמישע אורזאכען. לויט דעם גאנג און ענטוויקלונג פון געזעלשאפטליכען לעבען האָט דיא מענשהייט געמוזט קומען צו אזא שטאנד, וואו דער קאפיטאליזמוס איז איינפאך נויטהווענדיג. דורך דעם קאפיטאליזמוס, — האָט מאַרקס בעשטעטיגט, שאפט זיך דיא געזעלשאפט א וועג צו פאָלקאָמענע פרייהייט. ניט אונזער בייזערען זיך, ניט אונזערע אפּלאָדיסמענטען קענען שטערען אָדער העלפען דעם ריעזיגען מארש־גאנג פון קאפיטאליזמוס. מיר דארפען נור זעהן, וויא אם בעסטען צו אָרגאניזירען דיא ארבייטער, אין וועלכע דער קאפיטאליזמוס האָט ערוועקט זייער קלאסענגעוויסען און ז. וו. ווען דער קאפיטאלזמוס וועט זיין גענוג קאָנצענטרירט און דיא ארבייטער גוט אָרגאניזירט, קלאסענבעוואוסט (און בעוואוסט וועלען זיי מוזען זיין, נאָך מאַרקס'ען), וועלען מ ו ז ע ן פאָרקומען דיא סאָציאלע אומוועלצונגען, וועלכע וועלען בעלעבען דיא געזעלשאפט און איינפיהרען א נייע אָרדנונג — דיא סאָציאליסטישע.

דיעזע ריכטיגע ערקלערונג האָבען דיא רוסישע מאַרקסיסטען אויפגעכאפּט אלס זייער הויפּט־געוועהר. נאָר וועהרענד מאַרקס איז געשטאנען פאר א גוט פאָרמירטען איינגעוואָרצעלטען בוים, האָבען זיינע רוסישע אנהענגער געהאט צו טהון מיט א קליין פלאנצעלע, וועלכע האָט נאָר וואָס אָנגעהויבען צו לאָזען בלעטלעך. צו יונג איז נאָך געוועזן דער קאפיטאליזמוס אין רוסלאנד. דיא קאפיטאליסטען האָבען זיך נאָך גענויטיגט אין דער הילפע פון דער רעגיערונג, אין סובסידיעס, הלוואות און ד. ג. צו דיא בייערען האָבען זיי נאָך כמעט קיין שליטה ניט געהאט. דער קאפיטאליזמוס האָט נאָר וואָס אָנגעהויבען „צו רייסען“, אָבער קיין וואונדען האָט ער נאָך ניט געמאכט.

נאטירליך, זיינען אלע געשטאנען פאר א לעבעדיגע פראגע: קען מען אויסראָטען דעם קאפיטאליזמוס, איהם אויסרייסען באלד מיט'ן וואָרצעל, אָדער מען וועט איהם שוין ניט בייקומען און מען מוז זיך אונטערגעבען?

דעות זיינען געוועזן פערשידענע. איינינע האָבען געשריען, אז דער קאפיטאליזמוס איז אונמעגליך אין רוסלאנד. זיי האָבען גע'טענה'ט, אז דיא בעדינגונגען אין רוסלאנד זיינען אנדערש, וויא אין וועסט אייראָפּא. זיי האָבען געגלויבט, אז דורך דיא ארבייטער ארטעלען (א מין קאָאָפּעראציאָן) אין דיא שטעדט און דיא „אָבשטשינעס“ (געמיינדעס) אין דיא דערפער, וויא אויך דורך דעם דעספּאָטיזמוס פון דער רעגיערונג האָט דער קאפיטאליזמוס קיין בריטען פלאץ אין רוסלאנד. פיעלע טאלענט־

פאָלע שרייבער האָבען פערטהיידיגט דיעזע מיינונג.

דיא מאַרקסיסטען, אין געגענטהייל, האָבען ערקלערט דעם קאַפּיטאַליזמוס אַלס דעם מעכטיגסטען פאַקטאָר אין רוסישען לעבען און האָבען געפאָדערט, מען זאָל פאַר איהם עפענען אַלע טהירען און טויערן, איהם פערשפּרייטען אין אַלע ווינקעלעך.

דער בויער איז ספּעציעל געוואָרען דער געגענשטאַנד פון הייסע וכוחים. וועהרענד דיא „נאַראָדניקעס" האָבען אויף איהם געקוקט, ווִיא אויף דעם פעסטען זייל פון דער געזעלשאַפט, האָבען דיא מאַרקסיסטען איהם גערופען „אידיאָטיזמוס פון דאָרף".

„זאָלען מיר געהן זיך לערנען צום קאַפּיטאַליזמוס", — האָבען גע'טענה'ט דיא מאַרקסיסטען, מיינענדיג דערמיט, אַז מען דאַרף איהם שאַפען דיא מעגליכקייט זיך צו ענטוויקלען איבער'ן גאַנצען לאַנד אָהן שטערונגען; „מען דאַרף איבערקאָכען דעם אַרבייטער אין פאַבריק'ס קעסעל". — דיעזע און נאָך אַזוינע פראַזען, וועלכע אַ מאַרקסיסט האָט אַרויסגעזאָגט פיליכט אין דער היץ פון פּאָלעמיק, צופיעל איבערטרייבענדיג זיינע אייגענע איבערציינונגען, זיינען אויפגעכאַפּט און פערשפּרייט געוואָרען אַלס אַ תורת משה.

מיכאילאָווסקי, וועמעס טהעאָריע מען רופט „סוביעקטיווער מעטאָד", האָט דיא גאַנצע צייט געפיהרט אַ הייסען און ביטערען קאַמפּף געגען דיעזע ביידע פּאַרטייען. איבערצייגענדיג דיא נאַראָדניקעס, אַז דער קאַפּיטאַליזמוס איז מעגליך אין רוסלאַנד און אַז דער עיקר, דיא סמעטענע פון דער געזעלשאַפט איז ניט דער פּראָסטער, אונוויסענדער און אונבעוואוסטער „מוזשיק". איז ער אָבער אין דער זעלבער צייט אַרויסגעטרעטען געגען דיא מאַרקסיסטען פאַר זייער צו שטרענגע צונעבונדענקייט צום „פּסוק", צום בוכשטאַב פון „קאַפּיטאַל".

דיא מיינונגען, אַז דיא קראַפט פון קאַפּיטאַליזמוס איז אונבעשריינקט און אַלמעכטיג, אַלס אַן אונפערמיידליכער פּראָדוקט פון היסטאָריע, אַז מיר מוזען זיין אונטערוואָרפען אונטער זיין קראַפט, ווייל דאָס איז אַ נויטהווענדיגקייט — דיזע מיינונגען האָט מיכאילאָווסקי גערעכענט פאַר אַ פאַלשע. ער האָט אימער געשטריט געגען דער מיינונג, אַז דעם מענשענס ווילען, דעם מענשענס פּראָטעסט שפּיעלט קיין ראָלע אין לעבען און אַז דער מענש מוז זיין אונטערוואָרפען דער גאַנצער געזעלשאַפט (זעה מיין אַרטיקעל: „מיכאילאָווסקי'ס פילאָזאָפיע", צוקונפט נומ. 7). נאָר אין דיא לעצטע יאָהרען האָט ער ענטוויקעלט זיין סוביעקטיווען מעטאָד ביז דער העכסטער שטופע.

„דער קאַפּיטאַליזמוס מאַרשירט—האָט ער געשריבען—דאָס איז, אָהן צווייפעל, ריכטיג. דיא פראַגע בעשטעהט נאָר אין דעם, ווִיא מיר זאָלען איהם בעגעגענען".

דיא מאַרקסיסטען האָבען אויף דעם געענטפערט, אַז מען דאַרף איהם לאָזען זיך פערשפּרייטען איבעראַל, אַז מען דאַרף אויך דיא בויערן אַריינפיהרען אין דיא בעדינגונגען פון אַ קאַפּיטאַליסטיש־בורזשואזע געזעלשאַפט, ווייל אַנדערש קען עס ניט זיין, עס איז אַ געזעץ פון היסטאָריע. נאָר געגען אַזאַ ענטפער איז מיכאילאָווסקי אַרויסגעטראָטען מיט דער גאַנצער קראַפט פון זיין פּאָלעמישען טאַלענט.

ער האָט געזוכט צו בעווייזען, אַז קיין מוז איז ניט פאַראַן. מיר דאַרפען און מיר קענען טהון וואָס מיר ווילען. ער האָט אימער געקוקט אויף דיא ענטוויקלונג פון סאָציאַלען לעבען אין רוסלאַנד פון דעם שטאַנדפּונקט פון „מעגליכקייט" און „קענען".

„מיר, רוסישע, שרייבט ער אויף איין אָרט בעזיצען אַ רייכען פערמעגען, מיר האָבען בירושה אַלע פּראַקטישע אויסטראַגונגען פון אייראָפּא, מיר האָבען איהר היסטאָריע, איהר וויסענשאַפט. מיר זיינען אַ פאָלק, וואָס איז ביז יעצט געווען, זאָ צו זאָגען, צו געטריבען צו דער ציוויליזאַציע. אונזער ציוויליזאַציע טרעט אַרוים אַזוי שפּעט, אַז מיר האָבען שוין געהאַט גענוג צייט זיך איינצוקוקען אין דער פרעמדער היסטאָריע און מיר קענען פיהרען אונזער אייגענע אין גאַנצען בעוואוסט". (מיכאילאָווסקי, באַנד 1, זייטע 807).

„דיא בעוואוסטע טהעטיגקייט פון מענשען איז פּונקט אַזאַ פאַקטאָר פון דער היסטאָריע, ווִיא דיא נאַטירליכע קראַפט פון דער ערד אָדער קלימאַט" (באַנד 6 זייטע 101).

„מיר קענען ניט אַריינרופען צו זיך דיא בורזשואזיע אָהן געוויסענסביסע, ווייל מיר וויסען, אַז איהר עקזיסטענץ הייסט אָוועקרויבען ביי'ם פאָלק זיין זעלבסטשטענדיגקייט". (באַנד 5, זייטע 542).

דיא ענטוויקלונג פון געזעלשאַפטליכען לעבען געהט אַלזאָ ניט נאָך אַ נויטווענדיגע פּראָגראַם; דיא סאָציאַלע ערשיינונגען אין לעבען זיינען ניט פאַטאַל, אָנגעצייכענט פריהער מיט דער האַנד פון היסטאָריע, אַלס אַן אונפערמיידליכע נויטהווענדיגקייט. מיר קענען יעדע ערשיינונג אויסנוצען נאָך אונזער ווילען, צו גונסטען פון אונזערע סוביעקטיווע שטרעבונגען, לויט אונזער אידעאַל, לויט דיא גערעכטיגקייט פאָדערט פון אונז.

מיר טאָרען ניט שטעהן, ווִיא צושויער מיט בינאָקלען אין דיא אויגען, און צוזעהן, ווִיא דער קאַפּיטאַליזמוס שפּרייזט איבער מענשליכע קערפּער, פאַרגיסענדיג אַרום זיך טייכען בלוט.

עס איז צו אָפּטימיסטיש צו דענקען, אז דיא צייט פון עקספּלואטאציע איז שוין נאָהענט צום סוף, אז דיא שמערצען און ליידען, וועלכע דער קאפּיטאליזמוס האָט פערשאפט אין אייראָפּא, זיינען שוין כמעט פערשוואונדען, און אז דיא גוטע זייטען פון קאפּיטאליזמוס, וויא דיא פעראייניגונג פון ארבייט, זיינען שוין גענוג רייף, אום איבערצוּוועגען דיא שלעכטע.

דאָס ווירקליכע לעבען האָט געצייגט, אז דער קאפּיטאליזמוס שפּרייזט נאָר ניט אזוי גלייך און רעגעלמעסיג צו זיין קבר. פערקעהרט, ער האָט זיך ארויסגעצייגט זעהר ווייך, ער לאָזט זיך בויגען אין אלע זייטען און קען זיך צופּאסען צו אלע בעדינגונגען פון דער צייט און פּלאין, הערשענדיג איבער דיא נייע בעדינגונגען און מאכענדיג זיי אונטערטהעניג צו זיך.

אלס אן הויפּט ארגומענט פאר'ן קאפּיטאליזמוס האָבען דיא מארקסיסטען ארויסגעשטעלט דיא פעראייניגונג פון ארבייט, וועלכע ווערט געשאפען דורך דעם אייזערנעם געזעץ פון קאפּיטאל. מיכאילאָווסקי לייקענט ניט אָפּ דעם לעבעדיגען פאקט; ער ערקלערט נאָר, אז מען דארף אונטערשיידען דעם פּראָצעס, וויא דיא ארבייט געהט צו אין דעם קאפּיטאליסטישען צושטאנד. ער איז איבערצייגט, אז דיא פעראייניגונג פון ארבייט בעשטעהט ביי היינטיגע אומשטענדען בלויז אין דעם, וואָס „עטליכע הונדערט אָדער טויזענד ארבייטער שארפען, דרעהען, לייגען ארויף, לייגען אונטער, שלעפּען, ציהען, קלאפּען און מאכען אנדערע פערשיעדענע אָפּעראציעס אין איין געביידע. דער אלגעמיינער כאראקטער פון דיזען סיסטעם ווערט אויסגעדריקט מיט דעם שפּריכוואָרט: יעדער פאר זיך און גאָטט פאר אלע“. (באנד 5, זייטע 786).

דיא זייטען פון קאפּיטאליזמוס, וועלכע דיא מארקסיסטען רעכנען געוועהנליך פאר גוטע, דיא פּאָזיטיווע זייטען זיינען, נאָך מיכאילאָווסקי'ס מיינונג, אין אמת'ן נעגאטיווע. ער רעכנט, אז אויב דער קאפּיטאליזמוס האָט יאָ א היסטאָריש־סאָציאָלאָגישע אויפגאבע, איז דאָס נור א נעגאטיווע, נעמליך: צו שאפען אונצופרידענהייט און ארויסרופען פּראָטעסטען נעגען דיא קאפּיטאליסטישע אָרדנונג. דער קאפּיטאליזמוס צווינגט דיא ארבייטער אויפצוהויבען דיא פאָהן פון אויפשטאנד.

„דאָס שלעכטע שאפט גוטעס“, אָבער דאָס איז פּונקט דאָס זעלבע, וויא איינער זאָל זאָגען, אז פיעבער איז גוט, ווייל ער האָט געשאפען כינין, אָדער אז סקארלאטין איז גוט, ווייל צוליעב איהר האָט מען ערפונדען סיוואָראָטקע.

ווען מען זאָל אפילו צוגעבען, אז דיא פעראייניגונג פון ארבייט האָט געשאפען מעהר אָדער ווענינער סאָלידאריטעט ביי דיא ארבייטער, וויא עס ווייזען דיא פאקטען אין וועסט אייראָפּא, איז דאָס כלל ניט דורך דיא דירעקטע בעדינגונגען „פון דעם פאבריק'ס קעסעל“, נאָר ווייל דאָרט איז דער ארבייטער מעהר ענטוויקעלט, געבילדעטער און פערשטעהט זיינע פּאָליטישע און סאָציאלע אינטערעסען.

דיעזער פאקט דיענט מיכאילאָווסקי'ן אלס א בעווייז, אז דיא ענטוויקלונג פון סאָציאלע ערשיינונגען קען מען ניט בעשרענקען בלויז מיט'ן געזעץ פון היסטאָרישע נויטהווענדיגקייטען. אין דיעזער ענטוויקלונג שפּיעלט א וויכטיגע און גרויסע ראָלע דעם מענשענ'ס בעוואוסטזיין און, פאָלגליך, זיין ווילען, זיין קאמפף געגען דיא אייזערנע געזעצע פון היסטאָריע, א קאמפף, וועלכער ווערט אָנגעפיהרט, לויט דיא סוביעקטיווע שטרעבונגען פון מענשען.

דעם מענשען'ס רצון איז א שרייפעלע אין דער היסטאָרישער קייט. אין געוויסע היסטאָרישע מאָמענטען קען דער מענש אָנדייטען דער היסטאָריע דיזען אָדער יענען וועג, איבער וועלכען זיא זאָל געהן צו גונסטען פון דער געזעלשאפט.

און אזא מאָמענט, האָט ער ערקלערט, לעבט איבער דיא רוסישע געזעלשאפט אין די אָרעמס פון דעם נייעם גאסט — דעם קאפּיטאליזמוס. מען טאָר ניט קוקען אויף איהם וויא אויף א פאטאלע ערשיינונג, וועלכע איז געקומען „איבערצוקאָכען אלע ארבייטער אין פאבריק'ס קעסעל“. וואו עס איז נור מעגליך, דארף מען קעמפפען געגען איהם, מען דארף איהם רעגולירען, איהם האלטען ווייט פון דאָרף. דיעזע ראָלע קען און דארף נעהמען אויף זיך דיא אינטעליגענציע.

„גיט דער רוסישער אינטעליגענציע פרייע וואָרט, לאָזט איהר פריי דענקען, און עס קען זיין, אז דיא בורזשואזיע וועט נים אויפעסען דאָס רוסישע פאָלק. פער'חתמ'עט דיא מיילער פון דער אינטעליגענציע — און דאָס פאָלק וועט געוויס זיין אויפגעגעסען“. (באנד 5, זייטע 543).

דאָס זיינען דיא וויכטיגסטע פּונקטען, פאר וועלכע מיכאילאָווסקי האָט געשטריט מיט דיא רוסישע מארקסיסטען. דיא הויפּט קרעפטע פון דער מארקסיסטישער זייט זיינען געווען בעלטאָוו (פּלעכאנאָוו), סטרואווע, בערדיאיעוו, און מען מוז צוגעבען, אז אין איינינע פּונקטען האָט מיכאילאָווסקי געהאט א גרויסע ווירקונג אויף זיינע געגנער, בעזאָנדערס אויף סטרואווע און בערדיאיעוו.

פּ. ראָזענבלאט.

דיא גייסטיגע וועלט

וואסער און אייז געגען דאמפף און שטיינקוילען.

דיא צייט פון דאמפף פערשווינדט אלץ שנעלער אין דער פערגאנגענהייט. דאָס וואָס דאמפף־מאשינען האָבען אויפגעטאָן אין לעצטען יאָהרהונדערט, דאָס טהוט יעצט אויף עלעקטריציטעט, און ניט ווייט איז דיא צייט, ווען דאמפף־קראפט וועט נאָר געברויכט ווערן אין אזעלכע ערטער, וואו מען וועט זיך ניט קענען בענוצען מיט איינפאכע וואסער־קראפט. מיט דער הילפע פון עלעקטריציטעט קעהרען מיר זיך אלץ שנעלער אום צו דיא ערשטע מעכאנישע בעוועגונגס־קרעפטע, וועלכע דיא נאטור זעלבסט ליפערט אונז מיט א פרייע האנד, און ספעציעל צו דער קראפט פון שטראָמענדען וואסער. דער אונטערשיעד איז נאָר, דאָס אנשטאָט דיא אלט־מאָדישע וואסערמיהלען און ווינטמיהלען, אין וועלכע וואסער און ווינט האָבען דירעקט געארבייט, דאָס הייסט געווירקט אויף דיא בעוועגונגס־רעדער, בענוצט מען זיך אינדירעקט מיט דער קראפט פון שטראָמען און וואסערפאלען פיר אינדוסטריעלע צוועקען. דאָס געשעהט נעמליך דורך דיא פערמיטלונג פון עלעקטרישע קראפט, וועלכע ווערט ארויסגערופען דורך דיא וואסער־קראפט און וועלכע מען קען שוין יעצט איבערגעבען אויף גאַנץ ווייטע שטרעקען.

דיא צענטערס פון אינדוסטריע ווערן דורך דעם ביסלעכווייז אריבערגעטראָגען אין ערטער, וואו מען האָט א סך וואסער־קראפט, נעמליך: לעבען וואסערפאלען און לעבען בערג, וועלכע זיינען בעדעקט מיט אייביגע אייז. דאָרט וואו עס זיינען אין פריהערע צייטען געוועזען פערוואָרפענע און וויסטע ווינקלעך, פאנגט זיך אָן א לעבעדיגע וועלט, און פאבריקען וואקסען וויא שוועמלעך נאָך א רעגען לעבען „דיא מינען פון ווייסע קוילען", וויא מען רופט יעצט דיא גלעטשערס אָדער דיא פערפראָרענע טייכען אויף דיא הויכע בערג. דיזע מינען ארבייטען פון זיך זעלבסט אונטער דער קאָמאנדע פון דיא זונן־שטראהלען, וועלכע וואנדלען אום דיא „ווייסע קוילען", דיא שטיקער אייז, אין וואסער וואָס רינט ארונטער פון דיא בערג, בילדענדיג שנעל־שטראָמענדע טייכען און פיעלע וואסערפאלען אויפ'ן שטיינערנעם וועג. ביי דיא ברעגעס פון אזעלכע טייכען און וואסערפאלען ווערען אלץ מעהר אויפגעשטעלט עלעקטרישע קראפט־הייזער, וועלכע ברייננגען אין בעוועגונג טויזענדע מאשינען אין פערשיעדענע פאַבריקען.

דאָס איז א שטילע, אָבער געוואלדיגע רעוואָלוציאָן, וועלכע מוז האָבען דיא ווייטגעהענדסטע ווירקונגען אויף אלע צווייגען פון געזעלשאפטליכען לעבען. עס איז געוועזען א צייט, ווען מען האָט מורא געהאט, אז דער זאפאס פון שטיינקוילען וועט אויסגיין, און דיא מענשהייט וועט בלייבען אָהן דיזען נויטווענדיגען פראָדוקציאָנס־מיטעל. עס איז אמת, אז דיא צייט, ווען עס וועט פעהלען שטיינקוילען, איז נאָך גאַנץ ווייט, אין טויזענדער יאָהרען ארום, דען מען געפינט נאָך אלץ מעהר קוילען־מינען אין דער ערד; אָבער יעצט, ווען מען קען בענוצען דיא „ווייסע קוילען" אנשטאָט דיא „שווארצע דיאמאנטען", ווען מען קען איינשפאַנען דיא אייביגע וואסער־שטראָמען און

וואסער־פאלען אין אלערליי מאשינען, האט מען גאר ניט צו קימערן זיך וועגען דיא זאפאסען פון שטיינקוילען. מען איז פערזארגט מיט מעכאנישע קראפט אויף איביג זא לאנג דיא ערד וועט זיך דרעהען אין דעם אונענדליכען וועלט־רוים און זא לאנג מענשען וועלען זיך קענען „פרוכטפערן" אויף איהר.

מען קען זיך קוים פארשטעלען, וואס עס טהוט זיך יעצט ארום דיא אלפען־בערג און לעבען דיא וואסער־פאלען אין אייראפא און בעזאנדערס אין דער געגענד ארום דעם גרעסטען וואסערפאל אויף דער ערד—ניאגארא־וואסערפאל. אין הונדערטע שטעט און שטעטלעך זיינען דיא פריהערע דאמפף־מאשינען ארויסגעיאגט געווארען דורך דיא עלעקטריש־איבערגעגעבענע וואסער־קראפט. דיזע דאמפף־מאשינען בלייבען וויא אויסגעדיענטע סאלדאטען. וואס וואלט געווען ניאגארא אהן דיא אנווענדונג פון עלעקטריציטעט? א פלאץ, וואו רייזענדע וואלטען געקומען בעטראכטען דעם וואונדערבארען וואסערפאל. יעצט אבער איז דארט דער גרעסטער אינדוסטריעלער צענטער פון אמעריקא.

ווען מען זאל אפילו קענען קריגען שטיינקוילען אומזיסט, לוינט זיך אויך ניט זיי צו געברויכען פיר אינדוסטריעלע צוועק אין דיא ערטער פון וואסער־קראפט, ווען דיא קאסטען צו אפערירען דאמפף־מאשינען זיינען העכער וויא צו אפערירען עלעקטרישע מאשינען.

צום ביישפיעל, אין באפאלא, וואו מען בעקומט, זא צו זאגען, עלעקטריזירטע וואסער־קראפט 23 מיילען ווייט פון צענטער לעבען ניאגארא־וואסערפאל, קען מען קריגען צוגעשטעלט א פערד־קראפט פון עלעקטריציטעט פאר 25 דאלאר א יאהר, עס מאכט גאר ניט אוים וויא פיעל שטונדען אין טאג און וויא פיעל טעג אין יאהר מען זאל דיזע קראפט אנווענדען פיר אינדוסטריעלע צוועקען. אין איינינע פאבריקען ארבייט מען טאקע טאג און נאכט א גאנין יאהר. דאס מאכט בלויז 29־צעהנטלעך סענט א שטונדע פאר א פערד־קראפט, וואס עס איז פיעל ביליגער וויא בלויז צו שארען קוילען, וועלכע קענען צושטעלען דיא זעלבע קראפט.

מיט דער צייט, ווען מען וועט אויסגעפינען נאך בעסערע מיטלען איבערצוגעבען דיא עלעקטריזירטע וואסער־קראפט אויף נאך ווייטערע שטרעקען, וועלען דאמפף־מאשינען גאר ארויסגעטריבען ווערען פון אינדוסטריעלען פעלד, און שטיינקוילען וועלען געברויכט ווערן פיר בעהייצונג.

דיא וועלסבאך־מאנטלען.

קוים 19 יאהר זיינען פאריבער זייט דער כעמיקער אוער פאן וועלסבאך האט ענטדעקט דיא שיינענדע מאנטלען, וועלכע טראגען זיין נאמען, און יעצט, רעכענט מען, ווערן זיי פאבריצירט וויינינגסטענס 160 מיליאן א יאהר. זייער געברויך ווערט וואס פון טאג פערשפרייטעט, ווייל ניט נאר שטעלען זיי צו א ווירקליך ווייסע און זעהר אנגענעהמע ליכט, זאנדערן זיי עקאנאמיזירען אויך דעם געברויך פון גאז.

דורך דיזע מערקווירדיגע ערפינדונג, וועלכע האט אויך א הויכע וויסענשאפטליכע בעדייטונג, איז דער ארימער כעמיקער שנעל אומגעוואנדעלט געווארן אין א פיעלפאכען מיליאנער, ווייל זיין קאמפאניע האט זיך פערזארגט מיט פאטענטען אין אלע לענדער. נאר ניט דאס זיינען מיר דא אויסען. מיר וואלטען וועגען דיזע שוין אלטע ערפינדונג גאר ניט גערעדט, ווען א לעזער פון „צוקונפט" וואלט אונז ניט געבעטען צו ערקלערן דעם „סוד" פון דיזע מאנטלען. יעצט איז עס שוין גאר קיין סוד ניט, און נייע פאבריקען צו פראדוצירען וועלסבאך־מאנטלען ווערן געעפענט יעדען יאהר. מען האט איינענטליך גלייך פון אנפאנג געוואוסט, וועלכע מאטעריאלען מען בענוצט ביי זייער פראדוקציאן, ווייל דאס האט מען געמוזט ערקלערן אין דעם פאטענט; אבער דיא ריכטיגע פראפארציאן פון דיא מאטעריאלען איז אין דעם פאטענט ניט ערקלערט געווארן, און דאס איז דיא ערשטע יאהרען פערבליבען א סוד פאר דיא יעניגע, וועלכע האבען געוואלט נאכמאכען, אוב אויך צו מאכען געלט פון דער נייער ערפינדונג.

א וועלסבאך־מאנטעל בעשטעהט אייגענטליך פון אן איבערגעברענטע שטיקעל נעוועבס פון בוימוואל, וואס איז פריהער איינגעטונקט געווארן אין א לייזונג פון זאלצען פון מעטאלען, וועלכע טראגען אין דער כעמיע דעם נאמען „זעלטענע מעטאלען", ווייל מען געפינט זיי זעהר ווייניג אויף אונזער ערד. דיזע 2 מעטאלען זיינען טהאריום און סעריום, נאר מען קען אויך געברויכען אנדערע, צום ביישפיעל, איטריום, וועלכע האבען דיא זעלבע מעלה. אוער פאן וועלסבאך איז געקומען צו זיין גליקליבער ערפינדונג, ווען ער האט געמאכט פראבעס מיט זאלצען פון טהאריום. מען געברויכט געמליך דיא ניטראטען פון דיא זעלטענע מעטאלען פיר דיא שיינענדע מאנטלען (ניטראט הייסט א בעהעפטונג פון א מעטאל מיט א זויערע, וועלכע הייסט אויף ענגליש: „נייטריק עסיד" און אויף רוסיש: „אזאטנאיא קיסלאטא". צום ביישפיעל, סאלפעטער איז א ניטראט פון מעטאל קאליום און לאפיס איז א ניטראט פון מעטאל זילבער). דיא אורזאכע דערפון איז, וואס ווען מען דערהיצט אזעלכע זאלצען, בלייבען נאר דיא אקסידען פון דיא מעטאלען

(אַקסיד הייסט אין דער כעמיע א בעהעפטונג פון א מעטאל מיט דעם יסוד זויערשטאָף).

אַט דיא אַקסידען פון טהאָריום און סעריום פערבלייבען פערבונדען אין דיא איבערגעברענטע מאנטלען, און זיי האָבען עס די א מעלה צו געבען דעם געוועהנליכען ברען־גאז אין פערבינדונג מיט לופט (דאָס הייסט דעם בלויען ברען־גאז) ווייסען שיין. ווארום דאָס איז אזוי, איז א פראגע, וועלכע ווערט בעשפראָכען אין געלעהרטע ביכער און מיט וועלכער מיר קענען זיך דאָ ניט אָפּגעבען. מיר ווילען נאָר בעמערקען, אז דיא מעלה פון געוויסע מעטאלען צו שיינען, דיא זאָ־גענאנטע אינקאדעסענס, האָט א העבסט וויכטיגע בעדייטונג אין דער נאטורוויסענשאפט.

מיר ווילען זיך דאָ נאָר רעכענען מיט פאַקטען. אלזאָ, דיא אָקסידען פון טהאָריום, סעריום און געוויסע אנדערע מעטאלען לאָזען ארויס א ווייסען שיין, ווען זיי ווערן דערהיצט פון בלויען ברען־גאז. אלעס וואָס עס בלייבט צו טאָן, איז נאָר מעכאנישע ארבייט צו לאָזען דיזע אָקסידען שיינען צו אונזער בעקוועמליכקייט. דאָס ווערט אַם בעסטען אויסגעפיהרט דורך דיא וועלסבאך־מאנטלען. זייער פּראָדוקציאָן געהט צו אין קורצען אזוי: צוערשט פלעכט מען אויס אויף געוויסע מאשינען, לאָמיר זאָגען, זעקעלעך פון בוימוואָל נאָך א געוויסע מאָס. נאכהער וואשט מען זיי, אז עס זאָלען ניט בלייבען קיינע אונריינינקייטען, און מען טריקענט זיי אויס. דאן טונקט מען זיי איין אין א לייזונג פון טהאָריום־ניטראט מיט איין פּראָצענט סעריום־ניטראט. נאָך דיזער אָפּעראציאָן בינדט מען זיי ארום פון אויבען מיט א שנירעל פון אסבעסטאָ און מען ברענט זיי ביז עס בלייבט נאָר דאָס, וואָס מיר זעהען אין א וועלסבאך־מאנטעל. אז דאָס איבערגעבליבענע פון דער גאנצער פלעכטונג איז נאָר א ביסעלע אש, אין דעם קענט איהר זיך איבערצייגען, ווען איהר זאָלט זיך נאָר צוריהרען מיט דער האנד צו אזא מאנטעל.

אין אזא צושטאנד קען מען איהם קוים ריהרען פון אָרט, ער ווערט צופאלען ביי א טרייסעל. אום איהם צו קענען טראנספּאָרטירען, האָט מען געמוזט אויסגעפינען אזא מאטעריאל, וואָס זאָל צוזאמען האלטען דיא אש און זאָל פערשווינדען גלייך ביי'ן אָנצינדען. דער בעסטער פון דיזע מאטעריאלען איז קאָלאָדיאָן. מען טונקט איין דיא איבערגעברענטע מאנטלען אין קאָלאָדיאָן און זיי ווערן דאן גענוג פערהארטעוועט, אז מען זאָל זיי קענען איינפּאקען און שיקען וואוהין מען וויל.

ווען מען צינדעט אָן אזא פערהארטעוועטען מאנטעל, ווערט דער מאטעריאל, וואָס איז וויא א היטעל ארום דיא אש, פערברענט, און עס בלייבט נאָר דיא אש, וואָס בעשטעהט פון דיא אָקסידען פון דיא זעלטענע מעטאלען.

עס פערשטעהט זיך, אז דאָס טהוט זיך ניט אזוי לייכט, וויא עס רעדט זיך, און אז עס פאָדערט זיך געניטקייט אויסצוברענען א וועלסבאך־מאנטעל וויא געהעריג.

דעם מעטאל טהאָריום בעקומט מען פון א געוויסען סאָרט זאמד וואָס הייסט מאָנאזיט און וואָס ענטהאלט אויך אנדערע זעלטענע מעטאלען. דיזער זאמד געפינט זיך מייסטענס אין בראזיליען און אין סאוטה־קארליינע. טהאָריום האָט פריהער געקאָסט זעהר טהייער, און אויך יעצט, ווען מען האָט אויסגעפונען בעסערע מיטעל איהם צו בעקומען, קאָסט א פונט פון דיזען מעטאל פון 6 ביז 7 דאָלאר. פון איין פונט טהאָריום־ניטראט בעקומט מען ביז 350 וועלסבאך־מאנטלען.

קינסטליכע בריהונג פון לאָבסטער'ס.

זעהר אינטערעסאנטע און וויכטיגע פּראָבעס צו פערמעהרען דורך קינסטליכע בריהונג לאָבסטער־ראקעס, וועלכע פערשווינדען אלץ מעהר, זיינען געמאכט געוואָרן אין ראָד־איילענד אונטער דער אויפזיכט פון בעאמטע פון דער יונייטעד סטייטס פיש־קאָמיסיאָן. די פּראָבעס האָבען געדויערט עטליכע יאָהר ביז מען האָט ענדליך אויסגעפונען א מיטעל, ווי אויסצובריהען דיזע ראקעס. דיא שוועריגקייט בעשטעהט ניט נאָר אין דעם, וואָס א גרויסער טהייל פון דיא ניי־געבאָרענע לאָבסטערס קומען אום אין מאסען פון פערשיעדענע נאטירליכע אורזאכען, זאָנדערן אויך דורך דעם, וואָס זיי פרעסען אויף איינער דעם אנדערן. דיא ניי־געבאָרענע לאָבסטערס מאכען דורך פיער שטורפען איידער זיי זיינען אין שטאנד צו בעשיצען זיך פיעל־וועניגער נעגען זייערע צאָהלרייכע שונאים אין ים. דיא ענדערונגען אין זייער קערפער און פאָרמע זיינען אזוי פערשיעדען, אז ווען מען זעהט א לאָבסטער וואָס קומט ארויס פון דער אייעלע, קען מען זיך גאָר ניט פאָרשטעלען,

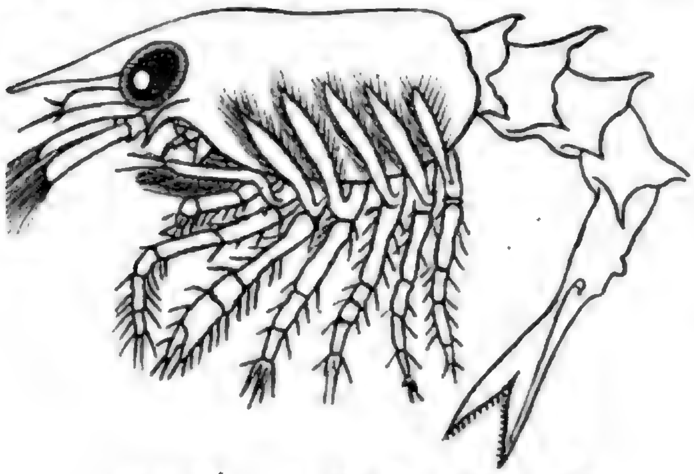

דיא ערסטע שטופע פון לאָבסטער.

אז דערפון וועט אויסוואקסען א לאָבסטער. מיר ועלען דאָ ברייננגען צוויי צייכנונגען צו צייגען דעם אונטערשיעד.

אין זיין פיערטער טראנספאָרמאציאָן

דיא פערטע שטופע פון א לאבסטער.

(אומענדערונג) איז דער יונגער לאָבסטער פער־טיג צו לאָזען איהם אויף גאָט'ס בעראָטה זיך מאכען א לעבען אין ים. אין זייערע ערשטע טראנספאָרמאציאָנען זיינען דיא לאָבסטערס מערקווירדיג הילפלאָז, און דארום דערלעבען אזוי וויניג פון זיי צו אזא עלטער, אז זיי זאָלען טויגען פאר דעם מענשליכען מאָגען. זיי פרע־סען איינע דיא אנדערע, ווען זיי געלינגט ניט אויפגעפרעסען צו ווערן פון פערשיעדענע סאָר־טען פישען. דיא נאטור האָט דערפאר פערזאָרגט דיא לאָבסטער־נקבות מיט א מאסע אייעלעך, מאנכע טראָגען ביז 90 טויזענד אייעלעך.

ביי קינסטליכע בריהונג איז דיא שווערסטע זאך געווען צו פערהיטען, אז דיא יונגע לאָב־סטערס זאָלען ניט אויפרעסען איינע דיא אנ־דערע. דער בעסטער מיטעל איז פאָרלויפיג צו בעוועגען דאָס וואסער וואו זיי ווערן געהאלטען דורך א געוויסען מעכאניזמוס און צו לאָזען שווימען א סך שפייז (דיא בעסטע שפייז זיינען דיא ווייכע טהיילען פון קלעמס, צוהאקט אויף פיצלעך). וואו זיי גיבען זיך א ריהה, טרעפען זיי אויף דיזער ארט גענוג שפייז און אטאקירען דארום ניט איינע דיא אנדערע. אויף דיזער וייזע איז עס געלונגען צו ענטוויקלען 50 פראָ־צענט פון דיא ניי־געבאָרענע לאָבסטערס ביז זייער פערטער טראנספאָרמאציאָן, וואָס עס איז ניט דער ערך מעהר, וויא ביי דער נאטיר־ליכער בריהונג אפילו אונטער דיא גינסטיגסטע אומשטענדען.

דיא לאָבסטער־אינדוסטריע, וועלכע וואָלט אין א קורצער צייט אונטערגעגאנגען, וועט יעצט אויפלעבען דורך דיא קינסטליכע בריהונג.

„דער קלוגער האנז“.

דאָס איז ניט דער דייטש, נאָר דער פערד, וואָס האָט פערדיענט דעם נאָמען „קלוגער האנז“. דיזער פערד איז ווירקליך א וואונדער, און מיט זיין חכמה האָט ער זיך בעריהמט גע־מאכט ניט נאָר אין בערלין, וואו ער ציינט יעצט זיינע קונצען, זאָנדערן אין דער גאנצער וועלט. פיעלע געלעהרטע זיינען געקומען איהם בעזוכען און נאָכפאָרשען, אויב זיין בעל־הבית, א געוויסער פאָן־אָסטען, וועלכער האָט זיך אָבגע־געבען צו ערציהען פערד און צו צייגען, אז זיי בעזיצען אפילו מאטעמאטישע פעהינקייטען— נארט ניט דורך א געוויסען קונץ דאָס פובליקום. דיזער פאָן־אָסטען איז געוועזן א לעהרער פון מאטעמאטיק, און ער מאכט יעצט זיינע פראָ־בעס מיט פערד, קען מען זאָגען, לשם וויסענ־

Digitized by Google

שאפט, דען ער שטעלט ניט אויס זיין „קלוגען האנז“ אין צירקען אָדער מוזעאומען פאר געלט.

דער „קלוגער האנז“ קען אריפמעטיקע. ווען מען פרעגט איהם, צום ביישפּיעל, וויא פיעל איז 15 און 13, קלאפּט ער אָפּ מיט זיין קאָפּיטע 28 מאָל. עס מאכט ניט אויס, ווער עס שטעלט איהם אריפמעטישע פראגען, אבי נאָר מען גיט איהם עטליכע מעהרען, וועלכע זיינען פאר איהם דער גרעסטער דעליקאטעס. זאָנסט פוילט ער זיך צו עפּענען—זיינע קאָפּיטעס, מיט וועלכע ער ציינט ארויס זיין תורה. ער קען אויך זאָגען, וויא פיעל דער זייגער איז, קוקענדיג אויף דיא ווייזערס, אויסקלייבען קאָרטען, אָנווייזען אויף קאָלירטע זאכען א. ז. וו. וויא פיעל מען האָט ניט געמישט קאָרטען און געפארבטע שטיקלעך טוך, האָט דער „קלוגער האנז“ אויסגעקליבען, דורך א בעשטימטע צאָהל קלעפּ מיט זיין קאָפּיטע, דיא ריכטיגע זאכען.

דר. העינראָטה פון בערלינער זאָאָלאָגישען גאָרטען האָט נעשטעלט פראגען דעם „קלוגען האנז“, ווען פאָן־אָסטען איז דערביי ניט געוועז, און האָט בעקומען ריכטיגע אנטוואָרטען, וואָס עס בעווייזט, אז דער פערד פערדיענט טאקע זיין נאָמען

דער געברויך פון מילך־שטיין.

מיר האָבען שוין אין א פאָריגען נומער „צוקונפט“ מיטגעטהיילט, וויא מען מאכט פון מילך א הארטען מאטעריאל, וואָס טראָגט דעם נאָמען גאלאליטה אָדער מילך־שטיין. מען פאָב־ריצירט איהם יעצט אליין מעהר אין דייטשלאנד, ווייל מען האָט אויסגעפונען, אז ער איז זעהר גוט אין דער מעבעל־אינדוסטריע. מען מאכט פון גאלאליטה דיא זעלבע זאכען וויא פון סעלולאָיד. ער לאָזט זיך זעהר גוט פארבען אין פערשיעדענע קאָלירען, און דארום בענוצט מען זיך מיט איהם ספּעציעל פיר שפּיגעל־ראמען און פיר לאָמפּ־טישלעך. מען פאבריצירט אויך רעהרען פון גאלאליטה. ער איז אזוי הארט וויא האָרן, אָבער אביסעל ברעכיגער.

פּ. קראנין.

דער אלטער מנשה

אוי וויא דערלעב איך שוין דיא מינוט, ווען דער־לעב איך שוין דיא צייט!“

אין הויז איז געוועזן פינסטער. דיא גאז האָט ניט געברענט „פאר קיהלקייט וועגען“, ווייל דער אבענד איז געוועזן א שרעקליך הייסער, און דיא אלטעטשקע, פאָרענדיג זיך אין קיך, האָט זיך דערשראָקען פאר דער ציטעריגער שטימע, בעגלייטעט מיט א לאנגען זיפץ, וואָס האָט זיך געהערט פון צווייטען צימער. ניט איינמאָל האָט זיא שוין געהערט פון איהר מאן: „אוי ווען דערלעב איך שוין דיא מינוט!“ דיא בעדיי־טונג פון דיעזען אויסגעשריי איז א שטיק צייט געוועזן דונקעל פאר איהר; אָבער דיא אומשטענ־דען, אונטער וועלכע ער האָט עס יעצט איבער־געחזר'ט, האָבען בעשיינט דאָס אונפערשטענד־ליכע.

מנשה דער ביגלער, אָדער „דער קמצן“, וויא דיא שכנים האָבען איהם גערופען, איז געזעסען אין פראָנט־רום ביי'ם פענסטער און האָט ארויס־געקוקט אין דער שווארצער נאכט אריין. אין דער דונקעלהייט האָט זיין גרויסע פיגור מיט ברייטע פּלייצעס אויסגעוויזען נאָך גרעסער, נאָך ברייטער. חאָטש דיא לאנגע האָר, דיא געדיכטע באָרד זיינען שוין געוועזן ווייס־גרוי, דאָך איז ער געזעסען מיט אויפגעהויבענע שולטערן שלאנק און שטאָלץ.

ער איז ניט לאנג געקומען פון דער ארבייט און האָט זיך פּאמעלעך ארויפגעשלעפּט איבער דיא טרעפּ פון טענעמענט־הויז צו זיין וואָהנונג. ער האָט אפילו ניט געוואָלט הערען פון עפּעס עסען און האָט זיך שווער אוועקגעזעצט אויף א שטוהל ביי'ם פענסטער. דיא נאכט איז געוועזן כמארנע און דושנע; א בליץ האָט אָפּט דורכ־געשניטען דעם הימעל. עס האָט געצייגט אויף א רעגען. דאָס ראמבלען פון א ווייטען דונער, אויסגעמישט מיט'ן שטענדיגען מורמלען פון דער רוישיגער גאס, האָט זיך אריינגעטראָגען דורך'ן פענסטער, און פון'ם דאך האָט זיך אָפּט געהערט א מיש־מאש פון קוויטשעריי און גע־ליעכטער.

דער אלטער מנשה האָט ליעב געהאט אזא

נאכט. ער האָט זיך געפיהלט אין א נאָהענטע פערבינדונג מיט'ן דונער, מיט'ן בליץ. דיא דונקעלהייט האָט איהם גערופען צו זיך. ענג איז איהם געוואָרען אין צימער, אָבער אויף'ן דאך איז ער קיינמאָל ניט געגאנגען. ער האָט פיינט געהאט דעם רעש מיט'ן טומעל. כמעט אלע זיינע יאָהרען האָט ער פערבראכט אין א פערוואָרפענעם דאָרף אין מאלאָראָסיע. דיא בעקאנטע האָבען איהם אימער גערופען „דער דאָרפסמאן“. שטיל און בעשיידען האָט ער אָבגעלעבט מעהר וויא א העלפט פון זיינע יאָהרען, און דאָס שטיקעל צייט פון אמעריקאנער לעבען איז נאָך ניט געווען גענוג איהם צו־צופאסען צו דעם טומעל און ליארעם פון דער גרויסער שטאָדט.

ער איז זיך אלץ געזעסען שטיל און האָט ארויסגעקוקט אין דער שווארצער נאכט אריין. פלוצלינג האָט דיא אלטעטשקע אין קיטשען בעמערקט, וויא ער האָט זיך האלב אויפגעשטעלט, האָט זיך שנעל צוריקגעזעצט און ארויסגעהאנגען דעם קאָפּ ווייט דורך'ן פענסטער. פון דאך האָט זיך געהערט א זיסע מענער־שטימע — אימיצער האָט געזונגען א מאלאָראָסישע ליעד. א מאָרנע, אומעדיגע זיסקייט, אזוי וויא דאָס בייגקען פון א פערשיקטען נאָך דער היים, נאָך ווייב און קינד וואָס ער וועט שוין קיין מאָל ניט זעהן, האָט זיך געהערט אין דעם מאָטיוו פון דער ליעד. דער טומעל אויף'ן דאך איז מיט א מאָל געוואָרען שטיל: אלע האָבען זיך איינגעהערט. דיא גאס אליין האָט וויא אָנגעהאלטען דעם אָטהעם, און דער אלטער מנשה איז געזעסען מיט'ן מויל אָפען, איין האנד האָט ער געהאלטען אויף'ן הארצען, בעוועגלאָז, אזוי וויא טויט. נאָר דיא ברוסט האָט זיך האסטיג געהויבען ארויף און אראָפּ. שעהנע, ליעבע בילדער, זיסע, זעליגע טרוימען האָבען איהם בערוישט, פערכשופ'ט: א שטילע הייסע נאכט; מיליאָנען שטערען שימערען אין דעם בלויען הימעל; וויא גייסטער שטעהען דיא הויכע טאָפּאָליעס ביי'ם טייך איינגעהילט אין בלויקייט, און א שטילער ווינטעלע קומט פלוצלינג און רוישט אזוי זאכט, אזוי געהיימניספאָל דורך דיא בלעטער; פון טייך הערט מען אָהן אויפהער דאָס רעגעלמעסיגע קוואקען פון דיא זשאבעס, וואָס שלעפערט און פערשכור'ט, און ווייט איבער'ן פעלד טראָגט זיך א ליעד פון דיא „שקאָצים“ וואָס טרייבען דיא פערד „נאָניטש“ צום פאסען...

זיסע חלומות האָבען אָנגעפילט דעם אלטען'ס מוח אין דער צייט. וואָס דאָס זינגען האָט זיך געהערט פון דאך. דאָס בייגקען אהיים, וואָס האָט איהם קיינמאָל ניט אָבגעלאָזט אויף א מינוט, האָט איהם יעצט ארומגענומען און נעגאָגט וויא א פּיאווקע, און פון זיין ברוסט האָט זיך ארויסגעריסען א קרעכץ: „אוי, ווען דערלעב איך שוין דיא מינוט, ווען דערלעב איך שוין דיא צייט!“

און זיין אלטעטשקע פרוי אין קיך האָט איהם יעצט פערשטאנען מעהר וויא אלע מאָל. עס איז איהר געוואָרען קלאָהר זיין קארגקייט, איבערהויפּט זינט ער האָט געקראָגען דעם בריעף פון רוסלאנד, אז ער וועט אפשר ווידער מעגען האלטען א מיהל — ער האָט געקליעבען געלד אויף צו פאָהרען אהיים.

„טאָמער וואָלט מען שוין אָנגעצונדען דיא געז“, האָט דיא אלטע א זאָג געטהאָן וויא פאר זיך, „מען וועט דארפען באלד געהן עסען, דיא קינדער וועלען שוין באלד קומען“.

„מע קען ברענען א לעמפּעל“, איז געקומען דער ענטפער פון פראָנט־רום. „איך האָב ניט א פּעני, איך האָב ניט פון וואנען“.

פון דעסטוועגען האָט ער באלד אָנגעצונדען דיא געז, נאָר מאכענדיג דעם פלאַם גאנץ קליין, ווייל אויף דיא טרעפּ האָבען זיך געהערט טריט. און „דיא קינדער“ זיינען אריינגעקומען. דאָס זיינען געווען דעם אלטען מנשה'ס א זוהן מיט אן איניקעל. מעהר וויא דעם איינעם זוהן, א קראנקען אלמן פון א יאָהר דרייסיג, האָט דער אלטער ניט געהאט. דער זוהן האָט געהאט א קינד, א אינגעל פון א יאָהר צוועלף וואָס איז געגאנגען אין סקוהל א האלבען טאָג און האָט נאכהער ארויסגעהאָלפען דעם פאָטער מאכען סיגארעטען אין א פאבריק.

אלע צוזאמען האָבען געוואָהנט אין דריי פינסטערע צימערן כמעט אָהן מעבעל. דיא אלטע פרוי האָט ניט איינמאָל זיך בעקלאָגט אויף דעם. אָבער מנשה'ס ענטפער איז אימער געווען: „איך האָב ניט א פּעני, איך האָב ניט פון וואָנען“. און א מאָל פלעגט ער אויך צוזעצען: „אוי, ווען דערלעב איך שוין דיא צייט!“ זיא האָט געוואוסט אז דאָס פאָהרען אהיים איז געוואָרען ביי איהם א מין קראנקהייט, אז ער קלייבט געלד פאר זיי אלעמען אויף טיקעטס, און פערגינט זיך ניט קיין עסען, קיין טרינקען. וואָס מעהר ער האָט געהאלטען דעם סוד איז ער געוואָרען אלץ בייזער און קארגער. מיט טרערען אין דיא אויגען האָט זיא איהם אָפּט געבעטען ער זאָל איהר געבען געלד צו קויפען פאר איהם עטוואָס צום אָנטהאָן. „אונזער קינד איז א קראנקער, ער פערדיענט קוים צום לעבען, ביי איהם קען איך ניט בעטען“ האָט זיא געטענה'ט. „זעה וויא דו געהסט אָנגעטהאָן, דיא שטוב איז וויסט און ווינט“.

„איך האָב ניט א פּעני, איך האָב ניט פון וואנען“, איז געווען זיין איינציגע אנטוואָרט.

ביי נאכט האָט זיא געזעהן, וויא ער איז אויפגעשטאנען, האָט ארויסגענומען פון בוזים־קעשענע א פּעקיל געלד; געקוקט אויף דעם

לאנג, עס איבערגעצעהלט און צוריק אוועקגעלייגט. אבער זיא האט מורא געהאט איהם צו זאגען א ווארט וועגען דעם. זיא האט איהם גוט געקענט, אז ער האט ליעב צו האלטען א זאך בסוד. עס האט איהם ניט געארט, אז זיא האט געוואוסט, נאר ניט דערמאנען, ניט ריידען פון דעם.

און זיא האט געשוויגען.

איין טאג איז דער אייניקעל געקומען איהם רופען פון שאפ. דעם זוהן איז ניט גוט געווארען ביי דער ארבייט, און מען האט איהם געבראכט אהיים.

„לויפט שנעל נאך א דאקטאר, מען קען איהם ניט דערמינטערן", האט דעם אלטען מנשה בעגעגנט א שכן אויף דיא טרעפ פון זיין הויז. „איך האב ניט א־א־פעני, כ'האב ניט פון וואגען", האט זיך דערהערט וויא פון א קבר ארויס. אין הויז איז געוועזן פול מיט מענשען. פון ווייטען האט זיך געהערט דאס קלאגען פון דער אלטער מאמע. מנשה איז געבליעבען שטעהן א מינוט. איין האנד וואס ער האט געהאלטען אויף'ן פארענטשע האט געציטערט וויא פון פיבער. „מען דארף זעהן, ערגעץ לייהען", האבען דיא שכנים געהערט וויא ער האט ארויסגעשטאמעלט. ער האט אנגערוקט זיין היטעל און איז אראפ דיא טרעפ. אין א צעהן מינוט ארום איז ער געקומען מיט א דאקטאר.

דער זוהן איז געלעגען אזוי וויא טויט. דיא אויגען פערגלאצט, דער פנים געל. דער דאקטאר האט געארבייט שווער ביז ער האט איהם דערמינטערט. ער האט פערשריעבען א מעדיצין.

א צוטומעלטער, שווארץ וויא דיא ערד, איז געשטאנען דער אלטער מנשה און האט אלעס בעטראכט.

דער אייניקעל האט גענומען דעם דאקטאר'ס רעצעפט צו געהן אין אפטייק. ער האט זיך אבער אומגעקעהרט צוריק, זיך דערמאנענדיג, אז ער האט ניט קיין געלד.

„זיידע", האט ער אנגעפאנגען, אבער דער אלטער האט איהם ניט געלאזט ענדיגען. „איכ'ל אליין געהן", האט ער זיך א כאפ געטהאן וויא פון שלאף. „כ'וועל מוזען לייהען, אפשר בארגען", האבען דיא רעדעל מענשען אין קארידאר איהם געהערט שעפטשען, ווען ער איז פערבייגעגאנגען.

דריי טעג איז דער קראנקער געלעגען און געווארען וואס א מאל שוואכער. מען האט בעדארפט אלע מאל דעם דאקטאר, רפואות. נאך אלעם איז דער אלטער מנשה אליין געגאנגען. ער האט גערעדט צו זיך וואס א מאל מעהר, שטילער. גאנצע נעכט האט ער געשפרייזט הין און צוריק איבער'ן צימער און געשעפטשעט צו זיך.

אויף'ן פיערטען טאג האט דער קראנקער געפיהלט גאר שלעכט, און שפעט ביי נאכט זיינען דיא שכנים אויפגעוועקט געווארן פון א יאמער, וואס האט זיך פון מנשה'ס וואהנונג געהערט. זיי האבען פערשטאנען, אז דער קראנקער לעבט שוין ניט מעהר.

דיא קבורה־קאסטען זיינען געוועזן אויף'ן אלטען'ס חשבון. קיין ווארט, קיין פראטעסט איז פון זיין מויל ארויס. מעהר ניט, וויא דיא ליפען האבען זיך געשאקעלט מעכאניש, מורמלענדיג פערשיעדענעס וואס קיינער האט ניט געקענט פערשטעהן, און זיין אויסזעהן האט געהאט אין זיך עפעס וואס האט געשראקען און געמאכט אבקעהרען דעם קאפ פון איהם.

פון דאן אן איז ער געווארען נאך קארגער, האט זיך ניט פערגונען דעם לעבען. ער האט געארבייט שפעט, פלעגט קומען כמעט האלבע נאכט אהיים, און אין א צייט ארום פלעגט דיא פרוי איהם ווידער זעהן אויפשטעהן ביי נאכט און צעהלען דאס געלד. אבער דער פעקעל איז געוואקסען לאנגזאם—ער האט שוין ניט געהאט אזוי פיעל כוח צו ארבייטען.

א פאר יאהר זיינען אזוי אוועק, און דער אלטער האט אלץ געשפארט און געזאמעלט א גראשען נאך א גראשען. ער האט דיא האפנונג ניט אויפגעגעבען, און דער וואונש צו פאהרען אהיים איז געווארען ביי איהם א שטארקע ליידענשאפט.

א לאנגע צייט האט איהם גענומען דאס קלייבען. טיעפע קנייטשען האבען זיך געלייגט אויף זיין פנים, און זיין שלאנקע געשטאלט האט זיך איינגעבויגען. נאך א פאר וואכען האט ער בעדארפט. ער האט שוין געטראכט וועגען קויפען טיקעטס. זיין בייזקייט האט איהם ביסלעכווייז פערלאזען. יעצט פלעגט ער שוין אפט רעדען מיט דער פרוי איבער פערשיעדענע פלענער, איבערהויפט ווען זיא פלעגט איהם שטארק דערעסען וועגען זיין קארגקייט.

„זעה וואס עס ווערט פון אונז אלע, וואס האסטו צום קינד?" פלעגט זיא רעדען מיט איהם, אנווייזענדיג אויף'ן אייניקעל. „זייט ער האט געענדיגט דיא סקול ארבייט ער, ניט דיר אוועק, און וואס וועט זיין דער סוף?"

„דער סוף וועט זיין",—און דער אלטער האט געגעבען א טיעפען זיפ'ץ—„ער וועט ווערען א מענש ווען ער וועט זיין מיט אונז אין רוסלאנד צוריק. ער וועט ווערען א מענש".

מארגע גדאנקען וועגען דעם אייניקעל האבען דיא לעצטע צייט געמוטשעט דעם אלטען מנשה. ער האט אנפאנגס גאר ניט געטראכט וועגען דעם. דער אייניקעל איז געוואקסען א פיין קינד, האט זיך אבגעגעבען צום לערנען, ווען ער האט נאר צייט געהאט.

אז דער אינגעל וויל געהן אין קאלעדזש,

דאָס האָט דער אלטער דערשמעקט. ער האָט געהערט וויא יענער האָט גערעדט מיט דער באָבען וועגען דעם, און ער האָט דערפיהלט וויא אין הארצען האָט זיך איהם עפּעס אָבגעריסען. ער האָט זיך קיין ריכטיגע רעכנונג ניט געגעבען פאר וואָס, נאָר א מאָדנער שרעק האָט איהם ארומגענומען. ער איז ניט געשלאָפען גאנצע נעכט— ער האָט געטראכט. זיין אלטער, אָרעמער קאָפּ האָט געטראכט אָהן אויפהער. ער האָט מורא געהאט עס מודה צו זיין פאר זיך, עס האָט זיך איהם געדאכט וויא זיינע פּלענער ווערען צופאלען, וויא זיינע האָפנונגען ווערען פערשוואונדען.

דיא פרוי איז איהם דיא לעצטע צייט געוואָרען מעהר געטריי וויא אימער. מיט דיא אלטע אויגען האָט זיא געצירעוועט און געגייהט פאר איהם, האָט איהם געקאָכט און געבאקען וואָס ער האָט ליעב. איין טאָג האָט זיא איהם געזאָגט גאנץ אָפּען, אז עס וואָלט געווען גלייכער ער זאָל בעסער זעהן מיט'ן געלד מאכען דאָס קינד פאר א לייט. ער האָט פערשטאנען אז דאָס טיינט, אז דער אייניקעל זאָל געהן אין קאלעדזש. און ער האָט א ציטער געטהאָן. „נישקשה, ער וועט אין דער היים אויך קענען לערנען“, האָט ער אויסגעשטאמעלט.

„מען לאָזט דאָרט קיין אידען ניט“, האָט ער געקראָגען דעם ערווארטעטען ענטפער.

אויף דער נאכט איז דער אייניקעל געקומען מיט א שמחה : „זיידע, איך האָב אויסגעהאלטען דעם עקזאמען“.

„דארפסט עס נויטהיג, דארפסט עס אוודאי האָבען, דוראק“, האָט מנשה אָנגעפאנגען, אָבער דיא אלטעטשקע האָט איהם ניט געלאָזט ענדיגען. „מוטשע ניט דאָס קינד“, האָט זיא איהם געשעפּטשעט אין אויער. „זעה, וויא קראנק ער זעהט נעביך אויס, דו פארגעסט נאָר פון וואָס אונזער זוהן איז געשטאָרבען ?“ און זיא האָט אָנגעפאנגען וויינען.

בּיינאכט איז דער אלטער מנשה אויפגעשטאנען, עס האָט איהם ניט געלאָזט איינליגען. דאָס וואָס דיא פרוי האָט איהם אָנגעצייגט, אז דער אינגעל זעהט אויס שלעכט, האָט ער ערשט יעצט בענומען. פריהער האָט ער עס נאָר ניט בעמערקט. ווען דער זוהן איז געשטאָרבען, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, אז עס איז געווען פון א פערלאָזענע שווינדזוכט.

מנשה איז אראָפּ פון בעט. אויף דיא שפּיץ פינגער איז ער צוגעגאנגען צום פּלאץ וואו דער אינגעל איז געשלאָפען. ער האָט זיך איינגעקוקט וואָס פאר א קינדערש פּנים ער האָט, גאָר ניט נאָך דיא יאָהרען נאָך. א שוויים האָט זיך געזעהען אויף דעם אינגעל'ס געזיכט. דער אלטער מנשה האָט איהם ארויפגעלייגט דיא האנד אויף'ן שטערען און האָט דערפיהלט א פייכטקייט. דער אינגעל האָט געעפענט דיא אויגען, האָט דערזעהען דעם אלטען, און האָט זיך אומגעקעהרט מיט'ן פּנים צום וואנד.

„קינד וואָס דו ביסט, דרעהסט זיך אוועק פון'ם זיידען, מיינסט ער איז דיר א שונא, הא ?...“ דעם שטארקען מאן'ס שטימע האָט געציטערט און האָט געקלונגען אין דער נאכט וויא דער קול פון א קליין קינד. דער אייניקעל האָט ניט געענטפערט, נאָר דער אלטער האָט בעמערקט וויא זיינע שמאָלע אקסלען הייבען זיך ארויף און אראָב. א מינוט איז געווען שטיל, דאן האָט זיך ווידער דערהערט דעם אלטען'ס ציטעריגער, קינדערשער קול : „וואָס וויינסטו.. דו דוראק וואָס דו ביסט... וועסט געהן אין קאלעדזש... איכ'ל דיר מאָרגען געבען דיא געלד וואָס איך האָב... דו דרעהסט זיך אוועק, מיינסט דער זיידע איז דיר א שונא, הא ?...“

ב. ראָזענבלאט.

דיא געליעבטע

עס שוועבט דיא לבנה, מיין הארץ שוועבט נאָך איהר
אין הימעלס פערקלערטער לאזורע.
מיר דאכט, ס'שוועבט דאָרט דיין צורה,
געליעבטער, מיר דאכט, אז איך שוועב נאָך דיר.

א הייליגע פרומקייט לעבט אויף אין מיר באלד,
נשמה'דיג שטארק מיט כונה
מחדש בין איך דיא לבנה,
דיא נאכטיגאל זאָגט קדיש—„אמן“ זאָגט דער וואלד.

מ' ר'

דיא גרויסע וועלט־דראמא

האמלעט דער גריבלער

„וואס פיר איין מייסטערווערק דער מענש איז! וויא עדעל ער איז דורך זיין חכמה! וויא אונבעגרענעצט אין פעהיגקייטען! וויא וואונדערווירדיג און בעדייטענד אין זיין געשטאלט און בעוועגונג! אין זיין לעבענסהאנדעל איז ער גלייך צו איין ענגעל, און זיין בעגרייפען איז ער עהנליך צו א גאט! ער איז דיא ציהרונג פון דער וועלט, דאס פאר־בילד פון אלעס, וואס עס לעבט! און דאך, וואס איז מיר דיזע קווינטעססענץ פון שטויב?“

האמלעט.

ווען דאס גרויסע מייסטערווערק פון וויליאם שעקספיר, דיא וועלט דראמא „האמלעט“, איז געוואָרען פאָפולער אין דער ציוויליזירטער וועלט, האט מען אָנגעהויבען צו געברויכען דאס ווארט „האמלעט“ אלס א בעצייכנונג פון געוויסע אייגענשאפטען ביי גאנצע פעלקער און נאציאָנען. האמלעט, האָבען איינינע געזאָגט, דאס איז גערמאניא. האמלעט — דאס איז דאָס פערטראכטע, גריבלענדע, דייטשע פאָלק. שפעטער האָט מען מיט'ן וואָרט האמלעט בעצייכענט דאס רוסישע פאָלק און אלע אנדערע סלאווישע פעלקער מיט זייער וואנקענדען גייכט, שוואכען כאראקטער און שוואכען ווילען. נאָך שפעטער האָט מען אָנגעפאנגען מיט'ן ווארט האמלעט בעצייכענען אלע סקאנדינאווישע פעלקער. שעקספיר'ס בלאסער פרינץ פון דענע־מארק איז געוואָרען דער פראָטאָטיפ פון אלע גערמאנישע פעלקער, וועלכע לעבען ווייט אין דער נאָרד, ארומגערינגעלט פון געהיימניספאלע מיסטעריען פון דער קאלטער נאטור, מיט איהרע פיאָרדען, הויכע פעלזען, בערג, בעדעקט מיט שנעע און וועלדער בעהאלטען פון זוננען ליכט. דער בעריהמטער רוסישער קריטיקער מיכאי־לאָווסקי רופט דיא אונבעשלאָסענע רוסישע אינטעליגענץ מיט'ן נאָמען: „האמלעטיזירטע הזירמלאָך“. מיר אלע אין אונזער אלטעגליכען לעבען רופען אָן מיט'ן נאָמען האמלעט יעדען, וואס גריבעלט און רעפלעקטירט, וואס דענקט פיעל און טהוט וועניג, וואס רעדט צו דער זאך און טהוט קיין מאָל ניט צו דער זאך, וואס וויל אויסגעפינען פון וואנען נעהמען זיך דיא שטערען אין הימעל און ווייסט ניט, ווער האָט איהם געמאכט זיינע שטיוועל......

עס איז קיין צווייפעל, ביי יעדען מענשען בעזונדער און ביי גאנצע פעלקער צוזאמען לעבען האמלעטישע אייגענשאפטען. שעקספיר האָט אין זיין ווערק פערקערפערט א געוויסען זעעלען־צושטאנד פון יעדען מענש אלס א אינדיווידוא־ליטעט, און פון יעדעם פאָלק, אלס א טהייל פון דער גאנצער מענשהייט. דער גייסט פון צוויי־פעל און אונצופריעדענהייט, דער געדאנק פון סקעפּטיציזמוס, דיא שטרעבונג צו ערפינרען דעם תוך פון יעדע זאך און צו ערקלערען זיך דיא לאָגישע אורזאכע פון יעדע ערשיינונג,— דיא דאזינגע אייגענשאפטען עקזיסטירען ביי די מענשען זינר זיי זיינען געוואָרען מענשען. שעקספיר האָט מיט דיא X-שטראהלען פון זיין זשעני אראָפּגעפאָטאָגראפירט און געוויזען דאס בילד פון דער בעהאלטענער, פערבאָרגע־נער נשמה ניט נאָר פון איין מענשען,— ער האָט אונז געוויזען דיא נשמה פון דער גאנצער מענשהייט —און דיזע פסיכאָלאָגי דער מענש־הייט האָט ער אָנגערופען מיט'ן נאָמען האמלעט. אָבער ניט אין דעם אליין בעשטעהט דיא גרויסע בעדייטונג פון דיזען ווערק. „האמלעט“ איז ניט נאָר א פסיכאָלאָגישער שטודיום, עס איז א גרויסעם היסטאָרישעם ווערק. עס איז א וועלט דראמא, אין וועלכע מיר געפינען דיא שילדע־רונג פון דער גאנצער ציוויליזירטע וועלט, פון

אלע קריסטליכע פעלקער פון אייראפא. אין דיזער וועלט דראמא געפינען מיר דיא רעזולטאטען, דיא דראמאטישע פאָלגען פון דעם, וואס פיעלע יאָהרהונדערטע האָט דיא יודישע דראמא „איוב“ אונטערגעדריקט דיא גריכישע ריכטונג און האָט רעגיערט איבער דער וועלט אונטער'ן נאָמען קריסטענטהום. אין האמלעט זעהט איהר דעם זעעלען צושטאנד פון דער גאנצער קריסטליכער וועלט אין דעם מאָמענט, ווען דער צווייפלענדער גייסט ערוואכט און דריקט זיך אויס דורך דער בעוועגונג, וועלכע איז בעקאנט אין דער וועלט געשיכטע אלס „הומאניזמוס“.

האמלעט דאָס איז דאָס 14—18 הונדערט יאָהר אלטע קריסטענטהום, אין וועלכען עס ערוואכען ענדליך הומאניסטישע געדאנקען און הומאניסטישע שטרעבונגען. דיא קריסטליכע וועלט פאנגט אן צו צווייפלען אין דער גאנצער מאָראלער סיסטעם און אין דער לאָגיק פון אלעס וואס עקזיסטירט. וויא מיר האָבען שוין ערקלערט אין אונזערע פריהערדיגע קאפיטלען, דיא גריכישע ריכטונג פון מענשענס געדאנק איז אן אָביעקטיווע, דאָס הייסט, דער מענש אינטערעסירט זיך ווענינער מיט זיין איננערליכען „איך“, נאָר מיט דעם, וואס איז אויסער איהם, מיט דער וועלט, מיט דער נאטור, מיט'ן מאטעריעלען לעבען. דיא אידישע אָדער קריסטליך־העברעאישע ריכטונג איז א סוביעקטיווע. דער מענש דענקט ניט פון דער אויסערער, מאטעריעלער וועלט און איז, פערקערט, נאָר בעשעפטיגט מיט זיין איננערליכע, מאראלע וועלט. דאס קריסטענטהום ביז דער צייט פון רענעסאנס, ביז דער צייט פון בענייאונג און אויפלעבונג, האָט איבערגעלעבט א גרויסע היסטאָרישע עפּאָכע פון סוביעקטיווען דענקען און פיהלען. אין האמלעט ווערט געשילדערט דער קאָנפליקט, דער צוזאמענשטויס צווישען דער סוביעקטיווער און אָביעקטיווער ריכטונג פון דעם מענשען'ס דענקען.

האמלעט, דאס איז דיא גרויסע דענקענדע קראפט, דיא פילאָזאָפי פון דעם פאר דער צייט פערעלטערטען קריסטענטהום. האמלעט, דאָס איז דאס יונגע קריסטענטהום, וועלכעס וויל שטארבען. מען האָט עס געלערענט צו פערזיסען דאס לעבען און מיט ביטערנים פרעגט עס: זיין, אדער ניט זיין? דאן קומט דיא צייט ווען דאס קריסטענטהום קערט זיך אום אויף א קורצע צייט צוריק און זוכט דיא מיטלען צום לעבען אין דער העלעניש־גריכישער ריכטונג — דאָס איז דיא צייט פון רענעסאנס, דאס איז דער אלטער דאָקטאָר פאוסט, וועלכער וויל ווערען יונג, דאָס איז דער אלטער העלעניזמוס וועלכער וויל לעבען. האמלעט. דאָס סוביעקטיווע מיטעלעלטערע קריסטענטהום, איז א עולם־הבא'ניק. פאוסט וועלכער שטרעבט צו זיין אָביעקטיוו איז אן עולם הזה'ניק. האמלעט געפינט, אויף'ן בית עולם די אונווירדיקייט און אונזיננינגקייט פון מענשענס לעבען, פאוסט קריכט אין דיא קברים פון דער פערשטאָרבענער קלאסישער וועלט צו געפינען דיא שעהנהייט, דעם אידעאל פון מאטעריעלען לעבען.

דיא געשיכטע פון אונזער פראגרעס, וויא מיר האָבען פריהער בעמערקט, איז א וועלט דראמא אין איהרע פערשיעדענע פאָרמען. פריהער האָבען מיר איבערגעלעבט דיא גריכישע טראגעדי פון פראָמעטייאוס און נאכדעם דיא יודישע טראגעדי פון איוב... נאכדעם דיא קאמעדי פון דער רוימישער פעריאָדע... דאס הייסט, דיא פעריאָדע פון אבלאכען, פון קריטיקירען, פון גרינג שעצונג פון אווטאָריטעטען, דיא צייט ווען מען פערלירט דעם גלויבען און מען זוכט בעפרידיגונגען נאר אין דעם געפיהל, וואס רופט זיך פערגניגען. דער מענש זאגט: איז דאס לעבען א קאָמעדי? לאָמיר זיך מאכען לוסטיג און לאכען. די צוויי אלטע וויכטיגע טראגעדיעס האָבען זיך צוזאמענגעפלאָכטען מיט דער גרינגער רוימישער קאמעדי און דער רעזולטאט דערפון איז געוועזען — א היסטארישע טראגיקאָמעדי. דער גרויסער דיכטער און דענקער שעקספיער גיט אונז דיא טראגי־קאָמעדיע פון דער קריסטליכער געזעלשאפט — אלע שעקספיער'ס ווערקע צוזאמענגענומען איז א גרויסע טראגי־קאמעדיע פון דעם קריסטליכען מענשען. שעקספיער האָט ניט געשריעבען קיין דראמא, ווייל דאס לעבען פון דעם קריסט אין זיינע צייטען איז געוועזען א טראגי־קאמעדיע — פון דעם מענשען'ס רעכטע אלס „איין איינציגער“, פון קיין אינדיווידואליטעט האָט דאמאלס ניט געקענט זיין קיין רעדע. פון דעם וואס מיר רופען געזעלשאפט האָט קיינער ניט געוואוסט, ניט נאר דער בעגריף, נאר זאגאר דאס ווארט „געזעלשאפט“ האָט נאָך ניט עקזיסטירט. דער מענש האָט דאמאלס נאָך ניט געקענט דענקען פון דעם. ער זאָל אליין זיין דער הערר אדער אם ווענינגסטען דער קאָנטראלער פון דיא אומשטענדען, ער זאל אליין קאנטראלירען זיין גלויבען, זיין רעגיערונג, זיין פאמילע און אליין שאפען זיין גליק. דאס וואָלט שוין געהייסען ריינע דראמא, טהעטיגקייט, אונאבהענגינקייט — דיא פעריאָדע פון דיזער דראמא איז ערשט געקומען אין הענריך איבסען'ס צייטען. אין שעקספיר'ס צייטען איז דער מענש געוועזען דער פראדוקט און דיא אונטערטהעניגע בעשעפנים פון דער קירכע, רעליגיאָן, רעגיערונג. ער איז געוועזען דער פראדוקט

פון דער פאטאלער טראגעדי— די יודיש קריסטליכע וועלט אנשויאונג. זעהר זעלטען האט זיך אין זיין לעבען געהערט דיא שטימע פון דער אפיקורסישער קאמעדי, דיא שטימע פון א ראבעלע, דיא שטימע פון א באקאטשיא. דער אונטערדריקטער צו־קוועטשטער מענש האט דאמאלס געשפיעלט א קליינע ראלע. אין זיין העכערע פארם איז ער געוועזן, וויא האמלעט זאגט, א בריאה וואס האט זיך איינגעשפארט אין דעם שאלעכץ פון א נוס, וואו ער האט זיך גערעכענט פיר דעם קעניג פון אונענדליכקייט...... א טראגיש־קאמישע לאגע! פון דיזער טראגי־קאמישער לאגע האט שעקספיער געשעפט אלע שעהנע ווערקע. ער האט געשילדערט ניט דעם מענש, נאר דאס מענשליכע, ניט דיא אומשטענדען, נאר דיא איינגענשאפטען, ניט דיא אורזאכען, נאר דיא פאלגען, ניט דאס פאלק, נאר דיא מאסע, ניט דעם „איינעם", נאר דעם העלד, ניט דיא פערזענליכקייט, נאר דעם כאראקטער, נים א געוויסע טהייל, נאר דאס גאנצע, ניט א בעזונדערע פראווינץ פון מענשען'ס לעבען, נאר זיין אלל־וועלט, זיין אוניווערזום!....

נים א קוק אויף דעם ארמען האמלעט, וועלכער רעפרעזענטירט דאס פיהלענדע און דענקענדע קריסטענטהום פון זיין צייט. וואס האט פון איהם דיא יודיש־קריסטליכע אידעע פון סוביעקטיווען דענקען געמאכט? ער איז א שוואכלינג, אהן בעשלאסענהייט, אהן איניציאטיווע, אהן זעלבסט פערטרויען, אהן א ווילען. זיין היסטארישע טראגעדי האט ביי איהם גערויבט זיין פיזישע קראפט, זיין לעבענסלוסט, און האט פאראליזירט זיין ווילען. העכער טויזענד יאהר האט מען איהם געלערענט צו פערשטעהן, אז ער איז געבארען געווארען פון א טפה סרוחה, אז ער ליידעט איבער אדם'ס זינדען־פאל, וועלכער איז געקומען דורך דער פרוי; דאס דעם מענשענס אירדישעס לעבען איז קיין לעבען ניט—דורך'ן טויט קריעגט ער ערשט זיין לעבען אויף יענער וועלט, וואו קיין מענשליכעס לעבען איז ניטא. דעם בעגריעף פון ליעבע האט מען איהם געגעבען אין א צווייפאכער (דואליסטישער) פארם. אויב דיא ליעבע איז פון גאט, האט מען ליעב נאר יעזוס'ן און דיא זעעלע. אויב דיא ליעבע איז פון סאטאן, האט מען ליעב דעם קערפער, האט מען ליעב דיא זינדיגע פרוי. העכער טויזענד יאהר האט מען דעם האמלעט געצוואונגען צו דענקען, אז דיא העכערע, דיא אידעאלערע אידעע פון לעבען איז אין אסקעטיזם, דאס הייסט, אין דעם, דער מענש זאל קעמפפען מיט זיין אייגענע נאטור, זאל טויטען אין זיך יעדען פערלאנג, זאל פערבריינגען זיין צייט אין תשובה טהאן, פאסטען און צרות ליידען.... האט איהם דער ר"ע געשיקט וועניג יסורים, האט ער אליין פאר זיך ערפונדען אלערליי כלי משחית צו פייניגען זיך. ער האט זיך געשמיסען מיט ריטער, מיט דערנער, מיט רימענס, האט זיך אליין געמארטערט און געפלאגט. אין ליידען און אין ביטערע שמערץ האט ער געזוכט דיא „זיסע" מיסיאן פון זיין לעבען. וואוהין זיינע אויגען האבען זיך געווענדעט האט ער נאר געזעהן דיא אידעע פון זעלבסט ענטזאגונג און אסקעטיזמוס.... אום־אונד־אום האט ער געזעהען דעם געקרייציגטען מענשען מיט א קראנץ פון דערנער אויף זיין קאפ און מיט בלוטיגע טרעהרען אויף זיין געזיכט, וועלכער שטעלט פאר דעם מענשענס ערלעזונג. דיא גרעסטע קינסטלער האבען ניט געשילדערט דיא נאטור, ניט געמאלט קיין שעהנע לאנדשאפטען, ניין, זיי האבען איהם געגעבען סטאטוען פון אויסגעמאטערטע הייליגע אסקעטען, האבען איהם געמאהלען מאדאננעס מיט פערקרימטע, אויסגעקרענקטע פנימער און אויסגעדארטע פרושים... אין זיין מוזיק האט געהערשט דער טרויעריגער טויטענמארש פון זיין קירכען געזאנג, אין דער ארכיטעקטור האט ער געזעהן דונקעלע געביידען און שרעקענדע סימבאלען. א ביהנע האט ער אין דער קירכע אדער לעבען דער קירכע און זעהען זעהט ער דארט נאר יעזוסן, זיין מוטער און זייערע הייליגע מיט זייער לעבען פון תשובה און ענטזאגונג, מיט איין ווארט, ער האט אום־אונד־אום געזעהן נאר דעם אסקעטיזמוס. געוויס, דער נאטירליכער געגענזאץ פון אסקעטיזמוס איז געוועזן דער אפטער אויסברוך פון ווילדע לוסט, דער מבול פון אויסגעלאסענהייט..... דער דערשראקענער קריסט האט געוואוסט דערפון, אבער ער האט עס ניט גערעכענט אלס א פראטעסט פון דער נאטור. עס איז געוועזן איין אנשיקענס פון סאטאן. ווארום דיא נאטור, דאס שעהנעס, דער גריכישער בעגריף פון לעבען, — דאס אלעס, איז געוועזן פון סאטאן און פיר דעם סאטאן. רוחניות איז געוועזן פיר גאט און פון גאט, גשמיות איז געוועזן פון טייוועל און פיר'ן טייוועל....

עס איז לייכט צו פערשטעהן, ווארום האמלעט איז אזוי שוואך און בלאס, וויא ער ערשיינט פאר אונז אין זיין שווארצען טרויער מאנטעל, אין דעם מאנטעל פון א בעל תשובה און פעסימיסט, אין דעם מאנטעל אין וועלכען דיא אידיש־קריסטליכע סוביעקטיווע אידעע פון לעבען האט איהם געוויקעלט אזוי פיעל יאהרהונדערטע. אין וואס בעשטעהט דיא טראגע־קאמעדי פון האמלעט'ס לעבען? איהם שרעקט דער טויטער גייסט פון זיין פאטער, דער שאטען פון דער פערגאנגענהייט, דיא פאקטען פון דעם אמאליגען לעבען

ווען דער האמלעט־פאטער איז געווען פיזיש רוהיג, שטארק און מעכטיג מיט א פרייען ווילען און האָט געפיהרט א זאָלאָגישען לעבען אויף דער שויס פון דער נאטור..... דיא פערגאנגענהייט רופט איהם צו טהעטיגקייט. ער אבער איז פאראליזירט. דיא אלטע פערגאנגענהייט איז געשטאָרבען און דער קריסט האמלעט ערפאהרט נאָך אמאָל דיא אלטע יודיש־קריסטליכע געשיכטע, אז דער טויט איז פעראורזאכט דורך דעם זינדענפאל פון דער פרוי, דורך דער זינדיגער מוטער געטרודע.... שפעטער, ווען דאס לעבען ווערט א דראמא, קומט דער זינדענפאל ניט דורך דער פרוי, נאר דורך דעם מענש. פון שעקספיער'ס געטרודע און פון זיין אפעליא ביז איבסענס נאָרא און העדדא גאבלער האָט דיא מענשהייט געדארפט דורכגעהן א גרויסען היסטאָרישען מהלך. אין שעקספיערס צייטען זיינען דיא פרייען געווען אדער העקסען, מכשפות, דעם סאטאנס בעהעלפערס צו פערפיהרען דעם מאנסבילס כשרה נשמה, אדער זיי זיינען געווען פרומע נאָנען, לייכטענדע שטערן און דופטענדע בלומען. פשוטע מענשען האָבען דיא פרויען אנגעפאנגען צו ווערען נאר אין אונזערע צייטען, אין דער מאָדערנער דראמא......

„האמלעט" איז דער געגענזאץ פון דראמע, ער איז דער ווידערשפרוך פון אקטיוויטעט, פון טהעטיגקייט, פון בעשלאָסענהייט. ער איז ניט געווען דער הערר פון זיין לעבענס אומשטענדע, פון זיין שיקזאל. ער איז געווען א פאטאלער פראדוקט פון א פאטאלער היסטאָרישער טראַגעדיע, א קנעכט פון זיין שיקזאל, ער האָט א סך געדענקט און וועניג געטהאָן. זיינע שמערצען זיינען געקומען פון דענקען. זאָלאנג דער קריסט האָט ניט געדענקט, האָט ער נאָר געגלויבט... און אין גלויבען האָט ער געפונען זיין טרויסט און בעפרידיגונג. וויא ער האָט נאר אנגעהויבען דענקען, האָט ער אנגעהויבען צווייפלען, ער איז געווארען א סקעפטיקער און א הומאניסט. דער סקעפטיציזמוס האָט טאקי פערגיפטעט די זעעלע פון האמלעט, עס האָט אָבער געעפענט דעם מח פון פראנציס בעקאָן, וועלכער האָט אין דער זעלבער צייט אנגעפאנגען צו לערנען, אז דענקען דארף מען נאר פון דער אויסערער וועלט און דאָס דער אָביעקטיווער געדאנק איז דאן ריכטיג, ווען מיר קענען דעם אָביעקט אליין, דעם געגענשטאנד פון אונזער דענקען — אָבמעסטען, אבוועגען, בעגרייפען דורך אונזערע מאטעריעלע חושים. האמלעטיזם האָט געמוזט פיהרען צום בעקאָניזם און, אין דעם זינן, זאָגט מען ניט אומזיסט, אז בעקאן און שעקספיער איז איינע און דיא זעלבע פערזאָן..... דער הומאניזם פון האמלעט האָט טאקי געפיהרט דערצו, דאס ער האָט אנגעהויבען צו צווייפלען ניט נאָר אין דער זיטליכער וועלט־אָרדנונג פון עקזיסטירענדען מענשען, נאר אויך אין דער לאגיק פון דער גאנצער וועלט־סיסטעם. דאס האָט אבער געפיהרט צום רענעסאנס, שפעטער צו דער פילאָזאָפי פון אויפקלערונג און רעוואָלוציאָן!

א לאנגע צייט איז דיא קריסטליכע וועלט געלעגען אין פינסטערניס, דער געדאנק פון מענשען איז געשלאָפען, דער גייסט איז געווען געשמידט אין קעטען פון טויטע דאָגמען, דיא פערזענליכקייט פון יעדען „איינציגען" איז געווען אונטערדריקט, זיין ווילען גערויבט. דער גאט פון ליעבע איז געוואָרען אן אל קנא ונוקם.... ער האָט געהייסען שווייגען, אז ניט האָט ער געהייסען פערברענען און פערניכטען. ער וואָלט שוין ניט אויסגעהערט אזוי געדולדיג, וואס איוב זאגט, וויא דער אלטער דעמאָקראטישער גאט־פאטער, יהוה האָט געטהאָן. דיא קאטוילישע קירכע האָט פון דעם גאט דער ליעבע, פון דעם גאט פון אביונים און געפאלענע, געמאכט איין אריסטאקראטישען גאט, א געוואלדיגען מיוחס און אווטאריטעט. דיא קירכע און איהר דאגמע האָבען גענצליך דעם מענשען פערשקלאפט. דאס האָט ענדליך געמוזט הערויסרופען א פראטעסט און עס האָט געשאפען דעם רעליגיעזען פראָטעסטאנטיזמוס, דיא רעפאָרמאציאָן.

דיא רעפאָרמאציאָן האָט געבראכט גרויסע נוצען דערמיט, וואס זיא האָט ערנידריגט דעם פרעסטיזש פון אלטע אווטאריטעטען און האָט געוויזען א ביישפיעל פון פראטעסט — זיא איז געווען נוצליך אין דעם זינן, דאס זיא האָט געלערנט און פארבערייטעט דיא אונטערוואָרפענע מענשען פון פראטעסט איבערגעהן צו רעוואָלוציאָן. אָבער דיא רעפאָרמאציאָן האָט ניט בעפרייט דעם געדאנק און דעם גייסט פון דעם קריסטליכען מענשען. פערקערט, זיא האָט נאָך שטארקער געמאכט דעם איינפלוס פון דער יודישער סוביעקטיווער וועלט־אנשויאונג. דיא ביבעל איז נאָך געוואָרען א גרעסערער אווטאָריטעט. דיא דואליסטישע סיסטעם, אז אויף דער זינדיגער ערד הערשט דער סאטאן צוזאמען מיט גאט איז נאָך געוואָרען שטארקער. אלע וועלט־פערגניגונגס, יעדע פרייד וואס איז פערבונדען מיט גשמיות האָט אויך אין דער פראָטעסטאנטישער וועלט געהערט צום סאטאן — און וואָס עס בעלאנגט צום סאטאן, נאטירליך, בעלאנגט ניט צו גאט. דיא פראטעסטאנטען, מעהר פון אלע דיא קוועקערס, האָבען געהאסט און פעראכטעט קונסט, טהעאטער, אירדישע שעהנהייט, ווארום דאס אלעס איז געווען דעם סאטאן'ס מלאכה. און וויא אזוי האָט דער פראָטעסטאנט געקענט צווייפלען אין דיא עקזיסטענץ

פון סאטאן, אז מארטון לוטהער אליין האָט מיט איהם געפיהרט פערזענליכע דעבאטען און האָט איין מאל אויף איהם, אויף דעם „ניט גוטען“ געווארפען זיין גרויסען טינטער מיט טינט?

וויא לאנג דיא רעאקציאָן און דיא פינסטערנים זאָלען ניט הערשען, וויא שטארק דיא דענקענדע קראפט זאל ניט זיין אונטערדריקט, אין גאנצען פערניכטען דעם געדאנק פון א מענשען איז אונמעגליך, — דיא מענשהייט פערגעסט ניט צו דענקען. דער צווייפלענדער, סקעפּטישער געדאנק ערוואכט און דער מענש הויבט צוערשט אָן פרעגען: צוליעב וואס דארף זיין דאס וואס עס איז? און אויב עס דארף זיין, מוז עס דען זיין דוקה אזוי וויא עס איז?... שפּעטער קומט דער קריטישער געדאנק און צושטערט אלעס, וואָס עס דארף ניט זיין, און נאָך שפּעטער קומט דער שאפענדער גייסט און שאפט דאס נייע, וואס עס דארף זיין... האמלעט— דאס איז דער ערוואכטער צווייפלענדער געדאנק פון דעם אבגעשוואכטען קריסטענטהום, דאס איז איוב, וועלכער האָט זיך אריינגעקליבען צום קריסט און האָט אזוי פיעל יאָהר געשוויגען, דאס איז דער „עוויגער יודע“, וועלכער האָט אומגעוואנדעלט אין דער קריסטליכער וועלט אין דעם תשובה מאנטעל פון א מאָנאך, איין אסקעט... האמלעט פערשטעהט זיין אויפגאבע, אבער אויפלעזען זיא קען ער ניט, ווארום צום קענען דארף מען האָבען ווילען.... נאר דורכ'ן ווילען קומט מען צו טהאטען, האמלעט האָט ניט קיין ווילען. דיא רעפלעקציאָן, דאס גריבלען פאראליזירט זיין ענטשלאָסענהייט. ער האָט נאר דיא אידעע פון דער טהאט, אבער ניט דיא טהאט אליין. דאס איז דער ערשטער שריט פון סקעפּטישען געדאנק. האמלעט פאנגט אן צו צווייפלען אין דעם לאגישען געדאנק פון אלע ערשיינונגען. זיין צווייפלען געהט אזוי ווייט, אז ער זאגט: צווייפעל, דאס דיא שטערן לייכטען, צווייפעל, דאס דיא זון בעוועגט זיך, צווייפעל, אויב דיא וואהרהייט איז ניט א ליגען!... דאס וואס האמלעט זאגט: צווייפעל דאס דיא זון בעוועגט זיך, צייגט ניט, אז שעקספּיער האט דאמאלס ניט געוואוסט, אז דיא ערד, ניט דיא זון בעוועגט זיך. פערקעהרט, ער האָט יא געוואוסט און דאס פערשטארקט נאָך דעם געדאנק, וויא אונזיכער איז דאס, וואס דער מענש רעכענט פיר איין וואהרהייט. זיינע געפיהלע זאגען איהם, אז דיא שטערן זיינען פייער, אז דיא זון בעוועגט זיך, איז דאס דען אין דער ווירקליכקייט אזוי? און איז דען ניט אלעס, וואס ער רעכענט פיר איין וואהרהייט, ניט מעהר וויא א טעות, א ליגען, איין איללוזיאָן פון זיינע געפיהלע? ער הויבט אן צווייפלען אין אלע געוועהנליכע מיינונגען, אין אלעס וואָס ער ווייס פון ביכער, אין אלע זיינע פערזענליכע בעאבאכטונגען. אזוי וויא איוב זאגט ער: וואס צווינגט אונז צו שוויצען, צו קרעכצען און צו שלעפּען אויף זיך דעם שווערען לאסט פון לעבען? נור דאס, וואס מיר האָבען מורא, אז נאָכ'ן טויט וועט זיין עפּעס דארט אין יענעם לאנד, פון וואנען קיין וואנדערער האָט זיך נאָך ניט אומגעקערט. דאס געוויסען מאכט פון אונז שוואכלינגע און פייגלינגע, וואס בלייבט פון מענשען נאָך זיין טויט? א מאָנאט נאָך זיין פאטער'ס טויט האָבען איהם שוין אלע פערגעסען, און דיא זינדיגע פרוי־מוטער האָט שוין חתונה געהאט. און אז ווער איז שוין נאר א גרויסער מענש, איז דאָ א האָפנונג, אז ער וועט זיין לעבען איבערלעבען מיט גאנצע זעקס חדשים! פון דעם ארעמען יארינגס קאָפּ, וועלכער האָט אמאָל געזאָגט וויצען און האָט אלעמען פריילאך געמאכט, איז געווארען א עקעלהאפטער ביין מיט צוויי לעכער. פון דעם גרויסען אלעקסאנדער איז געוואָרען אש און שטויב, וויא פון יעדען קליינעם מענשעלע, און דער גרויסער מאכער, וועלכער האָט זיין גאנצעם לעבען געקויפט לענדער, ליעגט אין א שמאָלען שטיקעלע ערד— דער קעניג, וואס איז אבגעהאָרעוועט און פעט, און דער בעטלער, וואס איז אויסגעהונגערט און מאָגער, — ביידע זיינען זיי צוויי פערשיעדענע געריכטען ביי איין טיש, צוויי מאכלים פיר איינע און ד זעלבע ווערים....

דיא גאנצע וועלט איז א תפיסה און יעדער מענש איז א געפאנגענער. קיין פרייהייט איז ניטאָ. דיא פערהעלטניסע צווישען מענשען זיינען געבויט אויף ליעגען און בעטרוג. מען אכטעט דעם, ווער עס האָט דיא מאכט אין האנד. געכטען האָט צופעליגערווייזע א בראווער עהרליכער מענש געהאט דיא מאכט אין האנד, האָט מען איהם געאכטעט. היינט האָט פערנומען זיין פלאץ א פייגלינג, א פערברעכער, א מערדער — גיט מען איהם אָב כבוד. קיין גערעכטיגקייט איז אויף דער וועלט ניטאָ. וויסען? קענען? אה, פריינד האָראציא, אויפ'ן הימעל און אויף דר'ערד זיינען דאָ פיעלע, פיעלע זאכען, וועלכע דיא פילאָזאָפי איז ניט אימשטאנדע צו ערקלעהרען. ליעבע פון א פרוי? גערטרודע האָט חתונה מיט אן אנדערן בעפאָר זיא האָט אויסגעטראָטען דיא שיך, אין וועלכע זיא איז געגאנגען צו איהר ערשטען מאן'ס לויה. און זיא האָט איהם דאָך אזוי געליעבט. דיא טוגענד און שעהנהייט פון אָפעליא? דיא שעהנהייט וועט קיין מאָל ניט זיין א הילפסמיטעל, צו פערשטארקען דיא טוגענד. פארקערט, דיא טוגענד וועט זיין א קופּלערין ביי דער שענהייט. ניין!

האמלעט ראטהעט בעסער אָפעליע געהען אין מאָנאסטיר, איידער זיא זאָל חתונה האָבען און דורך איהר זאָלען פערמעהרט ווערען זינדיגע מענשען. פריינדשאַפט? וואָס איז א פריינד, א מענש וואָס מיינט, אז ער קען שפיעלען אויף דיר לייכטער, וויא אויף א פלייט... וואָס איז גליק? פאָרטונא איז א פראָסטיטוטקע, וועלכע פערקויפט איהר ליעבע צו דעם, ווער עס איז מעהר אויסגעלאסען און פערדאָרבען. וואָס איז דאס לעבען? צוליעב וואָס זאָל מען לעבען? וואָס איז דיא גאנצע זיטליכע אָרדנונג פון דער וועלט? וואָס איז דיא וועלט אליין? וואָס איז דיא גרויסע ליכטיגע זון, ווען פון איהרע שטראַהלען ווערען בעשאפען ווערים אין דעם קויט, וואָס וואלגערט זיך אויף דר'ערד? בלייבט נאָך איין פראגע: וואו איז דאס גלויבען, וועלכע פערשפרעכט אונז בעפרידיגונג נאָך'ן טויט? וואו איז דיא רעליגיאָן, וועלכע האָט טויזענד יאָהר געלערענט האמלעט'ן ניט דענקען פון ראַכע און האָט געלערענט דעם מענש פערגעבען, מוחל זיין און דיא שטראפע, דיא טהאט ניט נעמען אויף זיך, נאָר איבערגעבען עס צו דער מאכט, וועלכע איז ניט אין דעם מענשען, נאָר ווייט אין דיא הימלען? האמלעט האָט אָנגעפאנגען צו דענקען און האָט מעהר ניט קיין גלויבען. דיא קריסטליכע וועלט וויל ניט מעהר קיין בעפרידיגונג אין'ם טויט, זיא וויל אָנפאנגען זוכען דאָס גליק אינ'ם לעבען, וויא דער אלטער גריך האָט געטהון, אינ'ם קאמפף פיר'ם מענשליכע לעבען, וויא פראָמעטאוס האָט געטהאָן. האמלעט וויל ניט איבערגעבען דיא שטראפע, דיא טהאט צו דער מאכט אין הימעל, ער פערשטייט שוין אז דער מענש דארף אליין אויף זיך נעהמען צו בעשטראָפען, אויסראָטען, פערניכטען דאס בייזע, דאס שלעכטע, דאָס אונגערעכטע... ער פערשטייט עס, ער וויל עס, ער קען עס אָבער ניט. דער קאמפף פיר דעם אירדישען לעבען און דיא טהאט—דאָס זיינען שפעטערע אקטען פון דער גרויסער וועלט דראמע....

ווען האמלעט פאלט און געזעגנעט זיך מיט זיין טרייען פריינד האָראציא, זיינען זיינע לעצטע ווערטער ווענען טויט: „דיא רוהע איז שוויינען....“

האָראציא בוינט צו זיין קאָפ צו דעם קערפער פון דעם גרויסען רוהעלאָזען דענקער און זאָגט:

„וואָס פאר איין נאָבלעס הערץ איז איצט צובראָכען געוואָרען! גוטע נאכט, מיין גוטער, ליעבער פרינץ! זאָלען שאארען פון ענגעל דיר פון רוהע זינגען.... הא? וואָס הער איך? וואס פאר א גערויש פון א באראבאן?“

יא, דער פאָרהאנג פאלט, דאָס נאָבלע הארץ פון'ם גרויסען סקעפטיקער און צווייפלער איז אנשווינגען געוואָרען. אָבער איהר הערט דעם גערויש פון א פויק? דאָס מארשירט א נייע טרופע, וועלכע וועט שפיעלען אויף דער היסטאָרישער ביהנע א נייען טייל פון דער גרויסער וועלט דראמא, דאס קומט דיא נייע צייט, דיא צייט פון רענעסאנס, דיא צייט פון בענייאונג און פון אויפלעבען, דאָס מארשירט איין אנדערע היסטאָרישע עפאכע, דאס געהט דער יונגענדזוכער, דער פערגניגען פערלאנגער, דער לעבענס פאָרשער, דער גרויסער דאָקטאָר פאוסט...

י. גארדין.

הערבסט נגונים

I.

כמארנע בליקט דיא זונן ארונטער
דורכען נעבעלדיגען עטער,
קוסענד אויף דיא שפּיצען בוימער
דיא פערגעלטע לעצטע בלעטער.

מאָרגען פריה ווען זיא וועט ווידער
אויף דעם כמארנעם הימעל שטייגען,
אך, ווער ווייסט צו וועט זיא טרעפען
נאָך זיי היינגען אויף דיא צווייגען? . . .

II.

עס בליקען דיא וועלקענדע בלומען פון גאָרטען
ארויף צו דער רייכער וואזאנע,
אין בלאנקענדען פענסטער פון פרעכטיגען פאלאס
און זיינען איהר שרעקליך מקנא.

דאָ צווישען דיא פרעכטיגע מארמאָר סטאטוען
און שפּריצענדע רייכע פאָנטאנען,
וויא רייך איז דער בליהען, וויא פריי איז דער לעבען,
וויא שווער אך וויא שווער איז דער וויאנען . . .“

עס בליקט פון דעם בלאנקענדען פענסטער ארונטער
די בליהענדע רייכע וואזאנע,
און זעהט וויא עס וועלקען אין גארטען די בלומען
און זיא איז זיי שטערבליך מקנא . . .

אט דא אונטער פרעכטיגע שווערע גארדינען
און זיידענע געשטריקטע געוועבען,
וויא האפנונגסלאז איז דא דער איינזאמער בליהען
וויא שווער — אך וויא שווער איז דער לעבען...“

III.

מיט רוגזה זינגט דיא אסיען נאכט
איהר ווילדען שטורעם־נגון
און וויגט דיא קראנקע ערד און וויגט,
און קען איהר ניט פערוויגען.

עס רוישט דער וואלד, עס ברומט דער ים,
מיט ביטערע יללות.
דיא נאכט פערלירט שוין דיא געדולד,
און שילט מיט טויטע קללות.

* * *

אין מזרח־זייט געהט אויף דיא זונן
און שטראהלט פון קאלטען הימעל
און קוסט דיא פראסטיג גרויע ערד
און וועקט זיא פ׳ן איהר דרימעל . . .

יאנקערס נ. י. ה. רויזענבלאט.

סעמועל דזשאָנס.

(שלום.)

ניט מיט זיינע רייד אָבער האָט זיך דזשאָנז פאָרדינט א נאָמען אין דער אמעריקאנער געשיכטע. זיין טהעטיגקייט האָט געצוואונגען גאנץ אמעריקא צו דענקען. ווען דזשאָנז איז צום ערשטען מאָל עלעקטעט געוואָרען מעיאָר פון טאָלידאָ, האָבען דיא פּאָליטישענס באלד זיך ארומגעזעהען, אז זיי האָבען געמאכט א מיסטייק. דזשאָנז האָט זיך אריינגעשלאָגען אין קאָפּ דעם נארישען געדאנק, אז ער איז ערוועהלט געוואָרען פון דעם פאָלק און איז מחויב צו זיין מעיאָר פאר דעם גאנצען פאָלק פון טאָלידאָ; ווערהענד דיא פּאָליטישענס פון דער רעפּובליקאנער פּארטיי, פּונקט ווי אלע פּאָליטישענס פון אלע פּארטייען, האָבען געדאכט, אז ווען דיא רעפּובליקאנער פּארטיי האָט איהם נאָמינירט פאר מעיאָר, טו איז ער דער מעיאָר פון דער רעפּובליקאנער פּארטיי און פאר דיא רעפּובליקאנער פּארטיי. זיי האָבען פערלאנגט ער זאָל געבען דזשאבס, וועמען דיא פּארטיי האָט איהם אנגעוויזען. ער האָט גאָר געפרעגט קשיות צו דיא לייט טויגען פאר דיא דזשאבס. קורץ, דיא רעפּובליקאנער פּארטיי האָט זיך פון איהם גיך אָפּגעשאָקעלט. ביי דעם פאָלק פון טאָלידאָ אָבער איז ער באלד געוואָרען זעהר בעליעבט. איינע פון דיא וויכטיגסטע שטאָדט־פראגען, וואָס זיינען פאָרגעקומען וועהרענד זיין ערשטען טערמין איז געוועזען ווענען בעלייכטונג. אין 1899 האָט דער קאָנטראקט פון דער קאָמפּאניע געזאָלט זיך ענדיגען און דזשאָנז האָט אריינגעבראכט א פאָרשלאָג אין דעם קאָמאָן קאָונסיל (*) דיא שטאָדט זאָל איינפיהרען איינענע עלעקטרישע בעלייכטונג. נאטירליך, דיא אינטערעסען פון מאָנאָפּאָליסטישע קאָמפּאניעס זיינען געוועזען דאגעגען. ער האָט אויפגעפאָדערט דיא אָלדערמען זיי זאָלען דיא פראגע פאָרלעגען אויף א פאָלקס־אָפּשטימונג, אָבער זיי האָבען עס פערוואָרפען. צווישען דיא געגנער זיינען געוועזען אי רעפּובליקאנער, אי דעמאָקראטען, ווייל ביידע פּארטייען זיינען פערקויפט געוועזען צו דיא מאָנאָפּאָליסטען ווען עס איז געקומען דיא צייט אויפצושטעלען א קאנדידאט פאר מעיאָר אין 1899, האָבען דיא רעפּובליקאנער נאטירליך שוין דזשאָנז'ען נאָך א מאָל ניט נאָמינירט. ער האָט אָבער ערקלערט, אז ער וועט לויפען אלס אונאבהענגיגער קאנדידאט דורך פּעטישאָן, אויף דער פאָלגענדער פּלאטפאָרם:

„אלע מענשען האָבען א גלייכע רעכט אויף א פּלאץ אין דער וועלט. דיא שריטע, וועלכע זיינען נויטהיג דאָס אויסצופיהרען זיינען:

„ערשטענס, זעלבסטרעגירונג דורך דיא אָפּשאפונג פון פּאָליטישע פּארטייען; דירעקטע נאָמינײשאָנס פון קאנדידאטען דורך דאָס פאָלק; דירעקטע געזעצגעבונג דורך דאָס פאָלק.

„צווייטענס, קהל'שע אייגענטהום אויף יעדע זאך, וואָס ווערט גענוצט פון דעם כלל. דער פּרינציפּ פון קהל'שע אייגענטהום אויף וועלכען דער פּאָסט־אָפיס ווערט געפיהרט, זאָל אָנגעווענדעט ווערן אויף די מיינס, אייזענבאהנען, שטאָדט־באהנען, טעלעגראפען, טעלעפאָנען, וואסער־ווערקע און בעלייכטונג.

„דריטענס, יוניאָן־ווייזשעס, שטונדען און קאָנדישענס פאר סקילד ארבייט, און פאר אונסקילד אן אכטשטונדען־טאָג מיט ווייזשעס, וואָס זאָל סטאיענען אויף צו מאכען א לעבען.

„פערטענס, אָפּשאפונג פון דעם קאָנטראקט־סיסטעם אין עפענטליכע ארבייטען, און פון דעם איצטיגען סיסטעם פון עקספּלאָטאציע פון ארבייט אין פריזאָן.

„פינפטענס, עס איז דיא פפליכט פון דער לעדזשיסלייטשור אויפצונעהמען דיא פראגע פון ארבייטסלאָזיגקייט און צו זאָרגען, אז קיין בירגער פון אָהייאָ, וועלכער וויל ארבייטען, זאָל ניט געטריבען ווערען אין בעטלעריי, פערברעכען און משוגעת דורך ארבייטסלאָזיגקייט."

מיט פּלאטפאָרמס איז היינטיגע צייטען א צרה: א גאנצע סאָציאליסטישע קאָנווענשאָן איז געזעסען אין שיקאגאָ און האָט ניט פאַרמאָגט אויסצוארבייטען א פּלאטפאָרמע, וואָס זאָל אליין מיט איהר זיין צופריעדען. ביי אונז אין מינסק זאָגט מען: ניט דאָברע ריידעלע, אבי דאָברע מיינעלע, זייט ניט קיין פּעדאנטען, טשעפּעט זיך ניט צו ווערטער. ווערטער ווערן פאַרגעסען, דעם זין אָבער געדענקט מען. און דער זין פון דזשאָנז'ס פּלאטפאָרמע איז געוועזן א סאָציאליסטישער.

(*) אויף אידעש: דומע, אויף דייטש: דער שטאדטראטה.

אין יענעם קאמפּיין איז דזשאָנוז צום ערשטען מאָל אויפגעטרעטען אלס פּרינציפּיעלער געגנער פון יעדער פּאָליטישער פּארטיי. איך האָב געהאט דיא געלעגענהייט מיט עטליכע מאָנאט שפּעטער צו ריידען מיט איהם וועגען דער סאָציאל־דעמאָקראטישער פּארטיי, צו וועלכער איך האָב נאָך דעמאָלט אליין בעלאנגט. דזשאָנוז איז געוועזן קאָנסעקווענט און האָט ניט געמאכט קיין אונטערשיעד פאר קיין איינציגע פּארטיי. נאָך זיין מיינונג, איז יעדע פּארטיי א קליינע קליקע מענשען, וואָס שטעלען זייער ווילען איבער דעם ווילען פון דעם גאנצען פּאָלק, זייער אָרגאניזאציאָן העכער פאר דעם פּרינציפּ. די פיינדליכע האלטונג פון דער סאָציאליסטישער פּארטיי צו דזשאָנוז'ען אליין, וועלכער האָט אין זיין לעבען געטהאָן מעהרער פאר דיא פּראָפּאגאנדא פון סאָציאליזמוס איידער דיא גאנצע סאָציאליסטישע פּארטיי פון זיין סטייט, איז דער בעסטער בעוויז, אז ער האָט ריכטיג געאורטהיילט וועגען פּאָליטישע פּארטייען. דער געדאנק שטאמט ניט פון איהם, אלע געלערנטע, וואָס האָבען געשריעבען וועגען אמעריקאנער פּאָליטישע געשיכטע, האָבען בעצייכענט דיא פּארטיי־הערשאפט אלס דיא ערגסטע מכה פון דעם אמעריקאנער פּאָליטישען לעבען. וועהרענד דיא לעצטע פאָר צעהנדליג יאָהר וואקסט שטענדיג דיא צאָהל פון פאָרטגעשריטענע מענשען, וואָס שטעהען אין אָפּאָזיציאָן צו אלע פּאָליטישע פּארטייען און גלויבען נאָר אין אונאבהענגיגע פּאָליטישע בעוועגונגען. דערווילע איז אָבער זייער ערפאָלג געוואוינליך זעהר שוואך. דזשאנוז איז געוועזן א גלענצענדע אויסנאהמע אין א גרויסער געשעפטס־שטאָדט פון הונדערט און פופציג טויזענד איינוואָהנער.

דיא גאנצע פּרעססע האָט איהם ענטוועדער אויסגעלאכט, אָדער פערשוויגען. דיא פרומע לייט, דיא גלחים, זיינען אויף איהם געוועזן מלא כעס, ווייל ער האָט ניט געזוכט צו מאכען פון דער זינדיגער וועלט א וועלט פון צדיקים דורך דעם פּאָליסמאַן'ס קלאָב. פערזענליך האָט ער געגלויבט אין גאָט און אין יעזוסען; צו ער האָט געגלויבט אין אלע נסים, אָדער אלס אויפגעקלערטער דעאיסט, האָט ער עפענטליך קיין מאָל ניט ערקלערט, אלזאָ האָבען מיר זיך דאָ דערמיט ניט וואָס צו בעשעפטיגען; יעדענפאלס האָט ער אימער געשטיצט זיין סאָציאליזמוס אויף יעזוסען, ניט אויף מארקסען. ער האָט ניט געטרונקען, איז געוועזן א גוטער פאמיליען־פאָטער. פון אזא מען האָלט מען געקענט ערווארטען, אז ער וועט זיך נעהמען זוכען חטאים אין דער שטאָדט, וועט צומאכען דיא סאלונס, וועט פארפאָלגען דיא אונגליקליכע פרויען, וועלכע דער קאפּיטאליסטישער סיסטעם און דיא היפּאָקריטסטוואָ פון דער געזעלשאפט צווינגען פארקויפען זייער קערפּער, אום ניט צו שטארבען פאר הונגער. אָבער דזשאָנוז האָט ערקלערט, אז ער גלויבט ניט, אז מי קען אונטער דעם היינטיגען סיסטעם מאכען איינצעלנע מענשען מאָראליש. ער האָט עפענטליך ערקלערט, אז דיא גרויסע דעפּארטמענט־סטאָרס, וועלכע בעשעפטיגען יונגע מיידלאך פאר צוויי־דריי דאָלאר א וואָך, זיינען דיא פערברעכער, וועלכע פערברייטען דיא פּראָסטיטוציאָן און פּראָפּיטירען פון איהר. ער האָט געלאָזען דיא סאלונס זיין אָפען זאָנטאג און האָט שפּעטער אויסגעפיהרט, אז דער קאמאָן קאונסיל האָט אין גאנצען אָבגעשאפט דיא געזעצע, וועלכע ערלויבען ניט צו האלטען סטאָרס און סאלונס אָפען זאָנטאג.

דאָס איז דיא איינציגע ראדיקאלע רפואה געגען דיא קאָררופּציאָן פון דער פּאָליציי, מיט וועלכער אזעלכער מילך־און־וואסער רעפאָרמער וויא סעט לאָו אָדער רוזוועלט (ווען ער איז געווען פּאָליס־קאָמישאָנער אין ניו יאָרק) האָבען זיך קיין מאָל ניט געקענט איספּראווען. נאטירליך, דיא „אנשטענדיגע” עלעמענטען זיינען אלע געווען געגען דזשאָנוז'ען און האָבען איהם בעצייכענט אלס קאנדידאט פון דיא סאלונס. אמת, דיא סאלונס האָבען געהאלטען פאר איהם, אָבער ער האָט זיך געקענט טרויסטען דערמיט, וואָס יעזוס האָט אויך געהאט דיא שטיצע פון דיא פערראכטעטע קלאסען פון דער אידישער געזעלשאפט.

זיין ערפאָלג ביי דער עלעקשאָן איז געוועזן אן איבערראשענדער: דער רעפּובליקאנער קאנדידאט האָט בעקומען 4,266 שטימען, דער דעמאָקראטישער 3,148, און דזשאָנוז 16,773. דאָס הייסט, מעהר וויא דאָפּעלט וויא ביידע אלטע פּארטייען צוזאמען. דאָס איז געווען א פאָלשטענדיגע נידערלאגע פאר דיא פּאָליטישענס. עס זיינען נאכדעם פערגעקומען נאָך צוויי עלעקשאָנס פאר מעיאָר און דזשאָנוז איז ביידע מאָל ווידער ערוועהלט געוואָרען.

דער ערפאָלג פון דזשאָנוז'ען ביי דער עלעקשאָן פאר מעיאָר האָט פילע פון זיינע אנהענגער געבראכט אויף דעם געדאנקען ער זאָל לוי־

פען פאר גאווערנאר. ער האט געענטפערט, אז אויב עס וועלען זיך געפינען 26,000 וואוטערס, וואס וועלען אונטערשרייבען דיא פעטישאן, וועט ער לויפען. דיא אונטערשריפטען זיינען אויפגעקליבען געווארען, דזשאונז האט ערקלערט, אז ער וועט לויפען אויף דערזעלבינער פלאטפארם, וויא ער איז געלאפען פאר מעיאר. זיין קאמפיין איז געוועזען פול מיט ענטהוזיאזמוס. דיא קאפיטאליסטישע צייטונגען פון דעם סטייט האבען איהם טויט געשוויגען. אין סינסינעטי האט דיא פאליציי אפילו געפרופט צו פארביטען א דזשאונז מיטינג. אבער ער האט געהאט דיא אונטערשטיצונג פון אלע סאציאליסטיש־געזאנענע מענשען אויסערהאלב דיא סאציאליסטישע פארטייען. בעקאנטע רעדנער זיינען געקומען פון אנדערע סטייטס. דער ערפאלג איז אלגעמיין אנערקענט געווארען אלס גרויסארטינער. ער האט געצויגען איבער הונדערט און זעקס טויזענד וואוטס און האט געקראגען א מאיאריטעט אין דיא פינף גרעססטע שטעדט פון דעם סטייט אהייא: סינסינעטי, קליוולענד, קאלאמבוס, טאלידא און דייטאן. דיא פארמערס האבען געשטימט פאר דיא אלטע פארטייען. אפילו דיא וואוטערס פאר דיא סאציאליסטישע פארטייען האבען געספליט דעם טיקעט. דזשאונז האט געקראגען מעהר וויא העלפט פון דיא שטימען, וועלכע זיינען אפגעגעבען געווארען פאר דיא איבעריגע קאנדידאטען פון דער סאציאליסטישער פארטיי.

דיא „ניו־יארקער פאלקסצייטונג" האט געשריעבען וועגען זיין עלעקשאן:

„ווער נאך אימער ניכט גלויבען וויל דאס צור צייט אים לאנדע איינע שטארקע שטרעמונג צו גונסטען סאציאליסטישער טענדענץ הערשט, ווען אויך אונקלאר פערשוואמען אונד פאלער האלבהייטען, אין אירען ציעלען, זאוואהל אלס אין איהרען מיטלען,, דער גליקע אן דיא ציפערן הונדערט טויזענד שטימען, וועלכע מעיאר דזשאונז פאן טאלידא אם פערפלאסענען וואהלטאגע ערהאלטען האט. וויר האבען אונז איבער דיזען דזשאונז שוין ביי פערשיעדענען געלעגענהייטען געאויסערט אונד אונמיספערשטענדליך ערקלערט דאס ער אין אונזערעם זינע קיין סאציאליסט גענאנט ווערדען קאן. אבער ער זעלבסט נענט זיך סאציאליסט, ער וואורדע פאן זיינען בירגערליכען געגנערן אלס זאלכער בעצייכענט אונד ער איסט אלס סאציאליסט דיזער פאקטור (דיזער פאקטור) אין דיא וואהל געגאנגען מיט איינעם פראגראם, וועלכעס מאן אלס קליינבירגערליך־סאציאליסטיש הינשטעלען דארף, (עס הייסט, מען מעג עס אנרופען סאציאליסטיש, אבער מען מוז זאגען, אז עס איז „קליין־בירגערליך") איינזאפערן עס אלערהאנד פערשטאאטליכונג אונד מוניציפאליזירונגס־אידעען ענטהילט אונד דען פריוואט בעזיץ אן פראדוקציאנס־מיטלען צוואר ניכט גרונדזעצליך, אבער דאך אין פערהעלטניסמעסיג ווייטעם אומפאנגע אנטאסטעט. דאס זיך אויף איינען זאלכען קאנדידאטען אין איינעם שטאאטע וויא אהייא הונדערט טויזענד שטימען פעראייניגען קאנטען, איסט גאנץ געוויס בעצייכנענד פיר דיא שטערקע דער סאציאליסטישען שטרעמונג אים לאנדע, ווען זיא אויך דעם וועזען נאך אונד אין איהרעם הויפט קאנטינגענט ציעמליך אידענטיש זיין מאג מיט דער סאציאליסטיש אנגעהויכטען אלגעמיינען אונצופריעדנהייטס שטרעמונג. געוויס מאג דאביי אין רעכנונג צו שטעלען זיין דאס.... דער איינע דער קאנדידאטען דיא קרעאטור דעם טראסט געוואלטיגען האננא וואר, דער אנדערע זעלבסט טהיילהאבער איינעס בעדייטענדען טראסט, וועהרענד דזשאונז דען טראסט — אייגענטליך אים ניכט־סאציאליסטישען זינע — (איהר האט אליין געלייענט וואס דזשאונז האט געזאגט וועגען טראסטס) פיינדליך געגענאיבערשטעהט....

„מאן מאג זאגען דאס איין עלעמענט וועלכעס דען פערשוואמענען אונקלארען האלבהייטען נאכלויפע, קיין וויכשענסווערטער צוואוואקס פיר דיא סאציאליסטישע ארבייטער פארטיי זיי. זאווייט דיזעלבע דירעקט אויס קליינבירגערן זיך צוזאמענזעצט, פיליכט אין דער טהאט ניכט. אבער אין דער גרויסען מעהרהייט זינד דאס דאך ארבייטער".

דער ערפאלג פון דזשאונז'ען האט געוויזען, און דאס אנערקענט דיא „פאלקסצייטונג" אויך ווייטער, אז מען קען דיא ארבייטער פעראייניגען פאר אונאבהענגיגע פאליטיק און צו גונסטען פון א סאציאליסטישען קאנדידאט. פאר דיא „פאלקס־צייטונג" איז דזשאונז געוועזען נאר א האלבער סאציליסט. יענע, וואס האבען געהערט אדער געלעזען, וואס ער האט גערעדט, האבען איהם געהאלטען פאר פונקט אזא גוטען סאציאליסט, וויא א סך פון דיא גוט־שטעהענדע מעמבערס פון דיא סאציאליסטישע פארטיי.

דזשאונז איז נאטירליך געוועזען אן אויסגעשפראכענער געגנער פון מיליטאריזמוס און אימפעריאליזמוס און האט גערעדט אויף עפענטליכע מיטינגען געגען דעם „פאטריאטיזמוס", וועלכער איז געווארען אזוי שטארק זינט דער

לעצטער מלחמה. אלס קאָנסעקווענטער אנטי־אימפעריאליסט, האָט ער אין 1900 אונטערשטיצט ברייענען פאר פרעזידענט. ער האָט פערשטאנען אז דער מיליטאריזמוס איז איינע פון דיא גרעסטע געפאהרען פאר דיא אמעריקאנער דעמאָקראטיע, און אז עס איז געוועזען נויטווענדיג צו פארקערען צוריק דעם טריאומפפאָלען וואָגען פון אימפעריאליזמוס.

ער האָט געהאנדעלט אזוי וויא דיא פראנצויזישע סאָציאליסטען ביי דער לעצטער פרעזידענטען־וואהל.

דער נאָמען פון דזשאָונז'ען וועט פארנעהמען אן עהרען־פלאַץ אין דער געשיכטע פון דער אמעריקאנער סאָציאל־דעמאָקראטישער בעוועגונג.

יצחק אייזיק בן אריה צבי הלוי.

דיא פוילישע סאציאליסטישע פארטיי.

(שלום.)

אלס א הילף צו דיזע פאָליטישע און עקאָנאָמישע ערציהונג פון פראָלעטאריאט דורך דיא דערמאָנטע געהיימע דרוקערייען קומען די אויסלענדישע אויסגאבען פון דער פארטיי נאָך דעם דורכשמוגלען זיי איבער דער גרענעץ.. דאָס זיינען צעהנדליגע טויזענדער עקזעמפלארען פון אגיטאציאָנס בראָשורען, פעריאָדישע צייטשריפטען וויא : „דער פ ר ש ע ד ש ו י ט" דיא עלטסטע סאָציאליסטישע צייטונג וועלכע ערשיינט זייט דעם יאָהר 1887 און איז שפעטער געוואָרען דער אָרגאַן פון דער פ. פ. ס. אין יאָהר 1898 האָט דיא פארטיי אָנגעפאנגען דיא אויסגאבע פון דעם פאָפולער וויסענשאפטליכען דריי מאָנאטליכען אָרגאַן, „ש ו ו י א ט ל א" (ליכט). אין יאָהר 1900 האָט אָנגעהויבען צו ערשיינען : דער אויסלענדישער קוריער, אום דיא ארבייטער בעקאנט צו מאכען מיט דעם סאָציאליזמוס און זיינע פאָרטשריטע אין דער גאנצער איבריגער סאָציאליסטישער וועלט. זייט 1901 האָט אָנגעפאנגען צו ערשיינען „דיא פראָלעטארישע וועלט", א דריי־מאָנאטליכער זשורנאל פיר דיא אידישע גענאָסען ספעציעל.*)

און נעקסטען יאָהר דער אָרגאַן „וואַלקא" (קאמפף) ספעציעל פאר'ן פראָלעטאריאט אין ליטא און ענדליך פאר דעם „ויערן פראָלעטאריאט דיא „גאזעטא לידאָווא" (פאָלקסצייטונג).

ווען מען בערעכענט, אז דיא אלע אויסלענדישע אויסגאבען מוז מען כסדר איבערשמוגלען דורך א שטרענג אָבגעהיטער גרענעץ, אז צוזאמען מיט דיא אין געהיים ארויסגעגעבענע ליטעראטור מוז מען זיי פערשפרייטען און פערטהיילען דורך'ן גאנצען לאנד, און אז אין דיזער ארבייט קען מען זיך חלילה ניט בענוצען מיט פאָסט אין רוסלאנד, נאָר מען מוז אליין איינריכטען עטוואָס עהנליכעס. א'ן אייגענע סאָציאליסטישע פאָסט. וועלכע זאָל זיין, אזוי צו זאָגען, א רואה ואינה נראה פאר יעדען זשאנדארם און פאָליציאנט — ערשט דאן קען מען קריגען וועלכען־עס־איז בעגריף פון דער אונגעוועהנליכער ארבייט און אנשטרענגונג, וועלכע זיינען טעטהיג, אום צו זעצען אין בעוועגונג דיא גאנצע פארטיי־אָרגאניזאציאָן.

דעם שכר, וועלכען דיא געטין נעמעזיס טהיילט צו דורך דיא הענד פון דער רוסישער רעגיערונג צו אלע דיא יעניגע, וועלכע בעמיהען זיך אין דער ארבייט ענטוועדער אלס פארטיי אָרגאניזאטאָרען אָדער אנטהיילנעהמער אין סטרייקס א. ז. וו. איז בקיצור וויא פאָלגט :

אין יאָהר 1895 — זיינען 42 גענאָסען צוזאמען פעראורטהיילט געוואָרען צו 10 יאָהר קאטאָרגע, 31 יאָהר און 6 מאָנאטען געפענגניס, 77 יאָהר סיביר, 41 יאָהר צפון רוסלאנד און 133 יאָהר אויסווייזונג פון פוילען.

אין יאָהר 1896 — 11 גענאָסען צו 48 יאָהר קאטאָרגע, 15 יאָהר און 8 מאָנאטען געפענגניס,

*) אויסער דעם האָט אויך דיא פארטיי אָנגעפאנגען ארויסצוגעבען סיסטעמאטיש בראָשורען אין אידיש, פאר דעם אידיש־שפרעכענדען פראָלעטאריאט. ציים געשטיגען ביז 25. דיא בראָשורען ענטהאלטען דיא צאָהל איז דורך דער פערהעלטניס מעסיג קורצער ביאָגראפיען פון פערשידענע רעוואָלוציאָנערען און פריותיוטס־קעמפפער, ערקלערונגען איבער פאָליטישע עקאָנאָמיע, סאָציאליזמוס און אלגעמיינע אָגיטאַציאָן.

132 יאָהר סיביר, 9 יאָהר צפון רוסלאנד און 132 יאָהר אויסווייזונג פון פוילען.

אין יאָהר 1897—54 גענאָסען צו 7 יאָהר און 8 מאָנאטען געפענגניס, 87 יאָהר סיביר, 18 יאָהר צפון רוסלאנד און 66 יאָהר אויסווייזונג פון פוילען.

אין יאָהר 1900 זיינען 9 גענאָסען פעראורטהיילט געוואָרען צום טויט. דיזען אורטהייל האָט מען דערנאָך געענדערט אויף 10 און 20 יאָהר קאטאָרגע. אין דעם זעלבען יאָהר האָבען נאָהענט פון 200 גענאָסען געקראָגען הונדערטער יאָהרען געפענגניס און סיביר א. ז. וו.

עס איז זעהר לייכט צו פערשטעהן, אז דיא אויבען אָנגעגעבענע ציפפערן זיינען ווייט ניט פאָלשטענדיג און גענוי. עס איז נאָר א טהייל פון דעם בילד פון פערפאָלגונגען און ליידען, וועלכע זיינען געפאלען אויף דיא גענאָסען אין דיזען צעהנדליג יאָהר פון דער פארטיי'ס עקזיסטענץ. אום דיזעם בילד פאָלקאָם צו מאכען, וואָלטען מיר מוזען צוגעבען אלע אין דיזער סטאטיסטיק פערפעהלטע ציפפערן, אויך דיא פון דיא לעצטע פאָר יאָהר ביז 1903, וועלכע זיינען ביז יעצט נאָך ניט סיסטעמאטיש צוזאַמענגעשטעלט; אויך וואָלטען מיר מוזען צורעכנען דיא אונצעהליגע פעללע פון קליינע פערהאפטונגען אין דער צייט פון א סטרייק, א דעמאָנסטראציאָן אָדער א לייכענצוג א. ז. וו. ערשט דיא טויזענדער טעג פון דער זאָ־גענאנטער „פראָוויזאָרישער“ אָדער „אונטערזוכונגס“־פערהאפטונג, יעדען פאלל פון אָבשיקען איינעם צו זיין געבורטס־פלאַץ, אָדער סתם דיא אונצעהליגע יאָהרען פון זיין אונטער דער פאָליצייליכער אויפזיכט. מיט איין וואָרט, מאסען ציפפערן, וועלכע וועלען וואהרשיינליך קיינמאָל ניט געזאמעלט און צונויפגערעכנט ווערען גענוי. און ערשט דאַן, ווען עס זאָל אפילו געלינגען דיזע אלע ציפפערן צוזאמענצוברענגען, וועלען נאָך אלץ דיא טרוקענע צייכענס פון אונצעהליגע יאָהרען געפענגניס און סיביר ניט אימשטאנד זיין אָנצוצייגען, וויא פיעל מענשליכע לעבענס עס זיינען דורך דער צייט צובראָכען געוואָרען, וויא פיעל טרעהרען פערגאָסען געוואָרען און וויא פיעל עהרליכע האָפנונגען און שטרעבונגען עס זיינען פערניכטעט געוואָרען. און אלץ פאר דעם איינציגען חטא נאָר, וואָס דיא מענשען האָבען געשטרעבט איינצופיהרען אויף דער אונגליקליכער ערד אונזערער גליק און פריעדען פיר אלע מענשען. דיזע טיראנייען פון דער רוסישער רעגיערונג שרייען צום הימעל הויך נאָך נקמה, און פערגעלטונג, און דער ארבייטער אין פוילען גראווירט זיך דאָס טיעף איין אין זיין זכרון, אום דאָס צו געדענקען, ווען דיא צייט וועט ענדליך קומען צו אָברעכנען זיך פאר דיא אלע רציחות.

דיא אלע קרבנות, געבראכט אויף'ן אלטאר פון דער ליידענדער מענשהייט, געהען אָבער ניט פערלאָרען. פערקעהרט, זיי ברענגען הונדערטפאכיגע פריכטען. דער נייער עוואנגעליום פון סאָציאליזמוס טראָגט זיך איבער'ן גאנצען לאנד, און איבעראל וועקט ער אויף אין דיא מענשען נייע געדאנקען און שטרעבונגען, פאר'ן מענשליכען אויג עפנען זיך נייע האָריזאָנטען און וועלטען, עס ווערען געשטארקט דער גלויבען, דיא קרעפטען און דיא האָפנונגען אויף א גליקליכער צוקונפט. דיא ערשטע קליינע רייהען פון אנהענגער פאר'ן סאָציאליזמוס ווערען וואָס ווייטער אלץ צאהלרייכער און מאסענהאפטער און דיא פארטיי וואקסט און ענטוויקעלט זיך.

אין יאָהר 1898 איז דאָס ערשטע מאָל אין דער סאָציאליסטישער געשיכטע אויפגעפיהרט געוואָרען פון דער פארטיי אין ווארשע א גאסענדעמאָנסטראציאָן לכבוד דעם 1טען מאי, דעם אינטערנאציאָנאלען ארבייטער יום טוב. און זייט דאַן קומען פאָר רעגעלמעסיג מאי־דעמאָנסטראציאָנען ניט נאָר אין ווארשע, נאָר אויך אין פערשידענע אנדערע שטעט און קליינע שטעטלאך. דיא צאָהל פון דיא דעמאָנסטראציאָנען ווערט פון יאָהר צו יאָהר אלץ מאסענהאפטער, דער אויסזעהען פון דיזע ארבייטער־ציגע אלץ הערליכער און יום טוב'דיגער. דיא טאקטיק פון דעמאָנסטרירען פער'גנב'עט זיך שטופענווייז אויך אויף'ן דאָרף. לעצטעם יאָהר זיינען פאָרגעקומען איינינגע אזעלכע מאי־דעמאָנסטראציאָנען אין דיא דערפער פון פוילען, וואָס עס ברענגט אונז דיא הארץ־ערפרייענדע בשורה, אז דער פוילישער בויער־פראָלעטאריאט פאנגט זיך אָן ערנסט צו אינטערעסירען מיט דיא אידעען פון זיין ברודער, דעם שטאָדטישען פראָלעטאריער.

אום ריכטיג אָבצושעצען דיא גרויסע בעדייטונג פון דיא דעמאָנסטראציאָנען אין אלגעמיין פאר דער בעוועגונג, דארפען מיר זיך ערינערן, אז דיא לעצטע געשיכטליכע גאסענדעמאָנסטראציאָנען זיינען אין פוילען (ספעציעל אין ווארשע) פאָרגעקומען אין יאָהר 1862 אין

סאמע ערב פון דעם אויפשטאנד (מיאטעזש). נאטירליך מיינען מיר דערמיט ניט צו בעהויפטען, אז מען דארף דיא יעצטיגע סאציאליסטישע דעמאנסטראציאנען בעטראכטען אלס דיא אנזאגער פון א נאהענטער רעוואלוציאן אין פוילען, דאך דער איינדרוק, וועלכען זיי לאזען איבער אויף דעם כאראקטער פון דער גאנצער בעוועגונג, איז פיעל עהנליך צו דעם יעניגען, וועלכען דיא אמאליגע דעמאנסטראציאנען האבען דאן ארויסגערופען ביי דער בעפעלקערונג.

ביז יעצט האט דיא ארבייטער־בעוועגונג, אויף וויפיעל זיא האט דעמאנסטרירט אין מאסען, ניט געהאט קיין סיסטעמאטישען כאראקטער. זיא איז געוועזען איינגעשלאסען אין קליינע קרייזען אדער אין סטרייקס, ביי וועלכע עס האבען קיין בעזאנדערס גרויסע מאסען זיך ניט בעטהייליגט; וועהרענד ערשט פון דער צייט ווען דיא עפענטליכע מאניפעסטאציאנען האבען ארויסגעשטופט אויף דער גאס מיט אמאל מעהרערע טויזענדער ארבייטער, דאמאלס ערשט איז אויף א׳ן אמת געשאפען געווארען דיא אפפענבארע איינהייט פון דער גאנצער בעוועגונג, וועלכע האט יעדען איינעם געגעבען דאס געפיהל פון זיין א טהייל פון א ריעזענקראפט.

דיא פ. פ. ס. לייטעט דעם קאמפף, וועלכען דיא בעוואוסטזייענדע ארבייטער פיהרען מיט דעם קאפיטאליסטישען סיסטעם; זיא פארבערייטעט דאס ארבייטער־פאלק צו דער אונפערמיידליכער רעוואלוציאן, וואס איהר פאליטישער צוועק איז: צו פעריאגען דיא רוסישע רעגיערונג פון לאנד און איבערגעבען דיא אבסאלוטע פערוואלטונגסמאכט אין דיא הענד פון דעם טריאומפירענדען ארבייטער־פאלק. דיא רוסישע רעגיערונג בעטראכטען מיר פאר אונזער בלוטיגסטען שונא, מיר זעהען אבער אויך קלאר פון דער אנדערער זייט דיא ניט ווייניגער געפעהרליכע שונאים אונזערע צווישען דיא פוילישע גופא. דאס זיינען אלע דיא, וועלכע שטערען אויף אלע מעגליכע אופנים דעם פאלק אין זיין דאפעלטען בעפרייאונגס־קאמפף פון דער צארישער רעגיערונג וויא פון דעם קאפיטאלס אויסבויטונג. אזוי גוט אויך דיא, וועלכע ווילען דעם קאמפף פאר א כלומרשט׳דיגע פרייהייט אנפיהרען אויף פאלשע וועגען און מעטהאדען. דיא פ. פ. ס. פיהרט אלזא א קאמפף מיט דיא קאפיטאליסטישע שלום־מאכער וויא מיט דיא נאציאנאליסטען, מיט דיא קלעריקאלען־חברה אזוי גוט וויא מיט דער אנטיסעמיטען־באנדע.

אין דער ערשטער רייהע דיא שלום־מאכער, דאס זיינען: דיא רייכע שלאכטע, דיא אינדוסטריעלע קאפיטאליסטען און זייערע שמשים, וועלכע האלטען אין איין פרעדיגען, אז מען דארף זיך צופרידענשטעלען מיט׳ן פאליטישען שיקזאל וויא ער איז, אז מען דארף לאזען אזוי פוילען אין דיא הענד פון דער רוסישער רעגירונג דערפאר, ווייל דיא לעצטע פערטהיידיגט מיט איהרע באיאנעטען דאס פריוואט־אייגענטהום פון דיא פוילישע קאפיטאליסטען געגען דיא אנגריפע פון דער קעמפפענדער פוילישער ארבייטער קלאסע. דיא „נאציאנאליסטען" אדער דיא זא־גענאנטע „נאציאנאל דעמאקראטען" אדער אנדערש נאך דיא „פאלק׳ס ליגע" — אמאל אמת דעמאקראטיש — האבען זיך היינט גענצליך און אפיציעל אבגעזאגט פון אלע רעוואלוציאנערע שטרעבונגען — זיי בעשעפטיגען זיך אין זייער פרעסע מיט דעם אויפוועקען און פאנאנדערשפרייטען א פוילען שאוויניזם און פלייסען זיך רק צו פערדעקען דיא קלאסען־אונטערשיעדען פון דיא קאפיטאליסטען און דיא ארבייטער־קלאסע, אזוי אז צום סוף קומט אלע מאל דאך ביי זיי אויס צוצופאסען אלע סאציאלע אינטערעסען צו דיא אינטערעסען פון דיא בעזיצענדע קלאסען. א טהייל פון דיא קלעריקאלען, וועלכע זיינען אמאל געוועזען דיא פערביסענסטע שונאים פון דער רוסישער רעגיערונג זיינען היינט געווארען איהרע אונטערטהעניגסטע שקלאפען, און דאס אלעם אויס שרעק און צוטערניש פאר דעם וואקסענדען סאציאליזמוס. דיא רעליגיאן ווערט ביי זיי געברויכט אלס מיטעל צו בעקעמפפען דיא סאציאליסטישע פראפאגאנדא, און ניט איינמאל טרעפט, אז אין זייער התמדה העלפען זיי פשוט דיא זשאנדארען אויסצושפיאנירען דיא סאציאליסטען. דער אנטיסעמיטיזמוס, אינדירעקט און אפטמאל אהן יעדען בעוואוסטזיין פערשפרייט דורך דיא פוילישע און אידישע נאציאנאליסטען און דירעקט און צוועקמעסיג פראפאגירט דורך דער רוסישער רעגיערונג, שטרעבט אנצוצינדען א ראסענפייער צווישען דער קריסטליכער און אידישער בעפעלקערונג אין פוילען, פון וועלכען דיא רעגיערונג ציהט איהרע פערברעכערישע פריכטען. געגען אלע דיא אנטידעמאקראטישע פאליטישע פארטייען, געגען אלע דיא שעדליכע און דורכגעפוילטע ריכטונגען, שטעלט ארויס דיא

פּ. פּ. ס. איהר עכט דעמאָקראַטישע און רעוואָלוציאָנערע פּאָליטיק, געשטיצט אויף דעם פּרינציפּ פון מאָדערנעם סאָציאַליזמוס, דעם קלאַסענקאַמפּף.

א דאנק דיזער פערנינפטיגער און ניכטערנער שטעלונג איז היינט דיא פּ. פּ. ס. דיא איינציגע ווירקליכע פאָרשטעהערין פון דעם ארבייטער אין פוילען. דאָס פאָלק, ניט אין בעגריף פון דיא אויבערשטע „צעהן טויזענד" טיטולירטע און פּריווילעגירטע לײדיגגעהער, נאָר דיא גרויסע מאסען ארבייטער, דיא שאפּפער פון דעם לאנד'ס רייכטהימער און איהר קולטור, ווערט אזוי רעפּרעזענטירט פון דער פוילישער סאָציאַליסטישער פּארטיי. דאָס פעלד פון איהר ארבייט און ווירקונג בעשרענקט זיך ניט נאָר אויף רוסיש־פוילען, זאָנדערן פערנעהמט דעם גאנצען שטח פון אלע דריי געשיכטליכע טהיילען פוילען'ס אין רוסלאנד, פּרייסען און עסטרייך. אין דיזען איהרען דאָפּעלטען חאראקטער: אלס פאָרשטעהערין פון דעם פאָלקס בעדירפניסע און אינטערעסען און ארומנעהמענדיג דעם גאנצען אומפאנג פון פוילען איז זיא אזוי דיא אלגעמיין פוילישע וויא דיא אלגעמיין נאציאָנאלע פּארטיי.

דיא פּ. פּ. ס., זייענדיג א נאציאָנאלע פּארטיי, אקוראט וויא עס זיינען נאציאָנאל דיא דייטשע סאָציאלדעמאָקראטען, דיא פראנצויזישע, איטאליענישע, אמעריקאנער סאָציאליסטען, א. ז. וו., שטעהט גלייכצייטיג אויף דעם אינטערנאציאָנאלען שטאנדפּונקט פון סאָציאליזמוס, אנערקענענדיג דאָס פאָלשטענדיגע רעכט פון עקזיסטענץ און ענטוויקלונג פון אלע דיא נאציאָנאליטעטען, וועלכע וואוינען אויף פוילען'ס טעריטאָריעס. דיא היינטיגע רוסישע אימפּעריע, דיא גרויסע 'שטייג אין וועלכער עס שטיקען זיך אזוי פיעל צעהנדליגע פעלקער, מוז צערפאלען אין טהיילען, און אנשטאט דעם מוזען אויסוואקסען א גאנצע רייהע פון אונאבהענגיגע רעפּובליקען וויא: פוילען, ליטא, פינלאנד, אוקראינע, א. ז. וו. אין דער פוילישער רעפּובליק פון דער צוקונפט וועלען לעבען צוזאמען פּאָלאַקען, ביעלאָרוסען, ליטוויער, אידען און רוטענער; דיא אמאָליגע געשיכטע פון דיעזע פעלקער איז געוועזן א געמיינזאמע, היינט איז אויך געמיינזאם זייער שיקזאל און זייערע ליידען. צוזאמען מוזען זיי אויך דארום קעמפּפען פאר א בעסערער צוקונפט

דיזער אינטערנאציאָנאלער כאראקטער פון דעם פּאָליטישען פּראָגראם פּ. פּ. ס. געפינט שוין היינט זאָגאר איין פּראקטישען אויסדרוק אין דער ריין אינטערנאציאָנאלער פאָרם פון דער אנגעפיהרטער אגיטאציאָנס־ארבייט: צו דיא אידישע ארבייטער ווענדעט זיך דיא פּארטיי אין אידיש, צו דיא ביעלאָרוסען אין זייער נאציאָנאלער שפּראך, פלייסענדיג זיך אזוי ארום צו בעפּריעדיגען דיא גייסטיגע בעדירפניסע פון דיא נאציאָנאליטעטען, וועלכע וואָהנען מיט דיא פּאָלאקען צוזאמען. דאמיט בעוויזט דיא פּ.פּ.ס. וויא טיעף און וויא גרינדליך זיא האָט פערשטאנען דעם אינטערנאציאָנאלען כאראקטער פון דעם סאָציאליזמוס, פון דיזען „בעפרייער פון אלע פעלקער": אינטערנאציאָנאל איז דער כאראקטער פון אונזער אלגעמיינעם ציעל, אינטערנאציאָנאל מוז דארום אויך זיין דער כאראקטער פון אונזערע מיטלען, פון דער אגיטאציאָן און פּראָפּאגאנדא. דאָס איז דער הויפּט כאראקטערצוג פון דעם סאָציאליזמוס וויא פערשטאנען פון דער פּ. פּ. ס.

צעהן יאָהר פון פערשפּרייטען דעם סאָציאליזמוס זיינען שוין פאָראיבער. דיא גאנצע ארבייט, אין קורצען געזאָגט, איז געוועזן ערשט „דיא אגיטאציאָן", דאָך דיזע אגיטאציאָן האָט רעוואָלוציאָניזירט דיא גייסטער פון דיא מאסען. ווען אָבער דיזע רעוואָלוציאָניזירונג וועט ווערען א פאָלשטענדיגע און אין גאנץ פוילען, דאמאלס ערשט וועט זיא געפינען איהר אויסדרוק אין דער אומוועקסלונג פון דער פּאָליטישער אָרדנונג אָדער, בעסער געזאָגט, אונאָרדנונג.

ווען וועט דער פאָרטשריט פון דער אגיטאציאָן שוין ערלויבען צוזאמענצונעהמען דיא קרעפטען און צו אָרגאניזירען א'ן עפענטליכען אויפשטאנד? דאָס איז דיא פראגע, וועלכע הייבט שוין אָן צו שיינען אויף דעם האָריזאָנט פון אונזער פּאָליטישער טהעטיגקייט, אויף וועלכער עס וועט נאָך פיעלייכט דער נעכסטער צעהנדליג יאָהרען מוזען געבען א'ן ענטשיידענדען ענטפער. פאָרלויפיג אָבער זיינען צוויי זאכען זיכער: אז עס ליגט פאר אונז א ים פון בלוט, וועלכען מיר מוזען אריבערגעהן, ווען מיר זאָלען אפילו מוזען דערפאר בעצאָהלען מיט אונזערע לעבענס און אז מיר וועלען ניט אָרגאניזירען קיין רעוואָלוציאָן, ווען מיר וועלען ניט האָבען קיינע אויסזיכטען צו זיעגען..

סטעפאן קארסקי.

א קורצער ענטפער אויף א לאַנגען ארטיקעל

א געוויסער גענאָסע אראנסאָן האָט אויף זיך גענומען די מצוה צו פערטהיידיגען דעם „בונד“ און האָט אָנגעשריעבען א לאַנגען אנטוואָרט אויף מיין ארטיקעל דיא „נאַציאָנאַלע פראָגראַמע פון בונד“ וועלכער איז ערשיענען אין מאי נומער „צוקונפט“.

איך וואָלט צו איהם גאָר ניט געהאַט דאַפיר; איך פרעטענדיר ניט צו האָבען דעם גאַנצען אמת אָדער דיא גאַנצע חכמה ביי זיך אין אַרבעל. איך האָב געמאַכט איינינע בעמערקונגען, וועלכע האָבען מיר געשיינט און שיינען נאָך יעצט צו זיין ריכטיג. און אַן ערנסטע, זאַכליכע דיסקוסיאָן, וועלכע זאָל דיא פראגע שטעלען אין א ריכטיג ליכט, וואָלט מיר געווען זעהר ווילקאָמען, ווען דער רעזולטאט וואָלט זאָגאר געווען געגען מיר.

אין דעם ארטיקעל פון גענאָסע אראָנסאָן קען איך ליידער דיזען ערענסטען און מאַנהאַפטען טאָן ניט ארויסגעפינען. די גענאָסען וואָס מיינען, אַז זיי פיהרען דעם „בונד“, און גענאָסע אראנסאָן שיינט צו זיין איינער פון זיי, אורטהיילענדיג נאָך זיין ברייטען זיין באַלעבאָס־מעסיגען טאָן, שיינען צו בעטראַכטען יעדע קריטיק געגען דעם „בונד“ אלס פערזענליכע בעליידיגונג, אלס צווייפעל אין זייער אללוויזהייט, און בעהאנדלען דאדורך יעדען איינעם וואָס וואגט צו קריטיקירען זייער „בונד“ אלס א פערזענליכען שונא, פאר וועלכען קיין שטראָף איז ניט צו גרויס. איך בין דאדורך ארויסגעקומען ביי גענ. אראנסאן א פעלשער, אַן אבזיכטליכער ליגנער, מיט איין וואָרט: א פערלוימדער. פרעגט, אויף א ציקאוואָסט, דיעזען גענאָסע אראנסאָן, וועלכע אורזאכען האָט דאָס דער יעקב מילך צו פערלוימדען „זיין“ „בונד“ — וואָס נעמט ביי איהם דער „בונד“ אוועק זיין פרנסה, צו וואס ? אדרבה, פרעגט איהם דיא פראגע, ס'וואָלט כדאי געווען, צו זעהן וואָסער לאנגען ארטיקעל ער קען אָנשרייבען איבער דיזע „טהעמא“.

איך, פון מיין זייט, ענטזאג זיך צו פּאָלעמיזירען מיט גענאסע אראנסאָן; איך האָב וויכטיגערע ארבייט צו טאָן, וויא זיך ארום צורייסען מיט אראנסאָנען אָדער אויפצופּלאָנטערן זיינע פּלאָנטערס, און איך לאָז איהם דעם פארגעניגען צו זיין דער „זיעגער“. ,

אויף איין זאך וויל איך פון דעסטוועגען אָנווייזען: אראנסאָן'ס גאנצער ארטיקעל איז געבויט אויף דעם, דאָס איך האָב אויסגעטראכט אויף דעם „בונד“ פאלשע בילבולים, דאָס איך האָב דעם „בונד“ מיסרעפּרעזענטירט און זאָגאר פערלוימדעט. נאטירליך, אום דאָס צו קענען אויספיהרען, האָב איך זיך געהיט פון ציטירען דעם בונד'ס ליטעראטור. איך מוז זאָגען דעם אמת, אז דעם „בונד“ איז שווער צו ציטירען. עס איז דיא געוואָנהייט פון מענשען, וואָס האָבען ניט קיין פעסטען און זיכערען שטאנדפּונקט, צו ריידען א סך און צוגעברויכען ווערטער, וועלכע מען קען אויסלייגען, ווי מען וויל נור אליין, און ווען איהר דריקט צו אזא מענשען צו דער וואנד, דרעהט ער זיך אויס, אז ניט דאָס האָט ער געמיינט. דיא אָפּפיציעלע ליטעראטור פון „בונד“ איז גראדע אין אזא צושטאנד. איך האָב דאדורך געזאגט אויף איין אָרט אין מיין ארטיקעל וועגען דעם „בונד“ : „דער „בונד“ זאָגט דאָס ניט ארויס, ער שטיקט זיך דערמיט, דאָס רייסט זיך אָבער ארויס פון יעדע שורה“. און אין אמת'ן, ווען איך זאָל וועלען ציטירען דעם „בונד“ וואָלט איך געמוזט איבערשרייבען גאנצע בראָשורען.

אין מיין ארטיקעל וועגען דיא „נאציאָנאלע פראָגראמע פון בונד“ שרייב איך:

דיא אמת'ע פראגע איז ניט: וויאַ זאָל דיא רעוואָלוציאנערע פארטיי זיין ארגאניזירט, נור וויא זאָל גאנץ רוסלאנד זיין אָרגאניזירט. וויא דער „בונד“ זאָל ניט שרייען, אז ניט דאָס מיינט ער יעצט, אז דיזעס איז ביי איהם א שפּעטערע פראגע, קען מען פּערט דיא טהאטזאכע ניט אוועקלייקענען“.

„דער „בונד“ געהט אויס פון דעם שטאנדפּונקט דאָס אידען זיינען א זעלבסטשטענדיגע נאציאָן, און ער טענה'ט דארום אזוי : אלע סאָציאליסטען זיינען איינשטימיג, אז יעדע נאציאן האָט דאָס רעכט צו פערוואלטען איהרע אייגענע געשעפטען, אידען זיינען א נאציאָן גלייך מיט אלע אנדערע נאציאָנען, האָבען דיא אידען אלזאָ דאָס זעלבע רעכט וויא אלע אנדערע און דיא סאָציאליסטען דארפען זיין דיא ערשטע דאָס אנצוערקענען און נאָך דיזען צו האנדלען“.

אזוי האָב איך מיט מיינע אייגענע ווערטער איבערגיגעבען דעם שטאנדפּונקט פון דעם „בונד“ גענאָסע אראָנסאן שרייט: קאראול! דאָס איז ניט ריכטיג, דאָס איז א פעלשונג. לאָמיר זעהן.

אין דעם בעריכט פון 4־טען צוזאממענפאָהר

אויף דיא זייטען 10־11 פון דער רוסישער אויסגאבע, ערקלערט דער „בונד“ זיין שטאנדפונקט; נאָך איינינע אלגעמיינע בעמערקונגען שטעהט דאָרט ווערטערליך אזוי:

> „מיר בעשטעהן אויף פאָלשטענדיגע, אלזייטיגע פרייהייט און גלייכ־בערעכטיגונג, און וואָס אנבעלאַנגט צו נאציאנאלע (פון זיי אונטערגעשטריכען) גלייכבערעכטיגונג, זעהן מיר דיא איינציגע גאראנטיע דאפיר נור אין נאציאנאלע אָטאָנאָמיע, ניט אין טעריטאָריאלע אונאבהייגיגקייט“.

דער פירוש דארויף איז, אז דער „בונד“ פערלאנגט ניט, דאָס רוסלאנד זאָל צוריקצוטיילט ווערען אויף דיא פערשידענע נאציאָנען, פון וועלכע זיא איז צוזאמענגעזעצט. ער פערלאנגט אז דיא אימפעריע זאָל בלייבען גאנץ, נור יעדע נאציאָן זאָל האָבען איהרע נאציאָנאלע רעכטע. דיא פראגע איז אלזאָ, ווי איך האָב געזאָגט: „ניט וויא די פארטיי זאָל זיין אָרגאניזירט, נור וויא רוסלאנד זאָל זיין אָרגאניזירט“. דאָס איז, אגב אורחא, א פונקט מכח וועלכען דיא פוילישע סאציאליסטען האָבען עפעס צו זאָגען. נור לאמיך ניט פערקריכען. לאמיר לעזען דעם בעריכט ווייטער:

> „אלע דיזע אלגעמיינע בעגריפע זיינען אין גאנצען אנגעווענדעט געוואָרען אויף דעם אידישען פאָלק. דער צוזאמענפאָהר האָט איינשטימיג אנערקענט, דאָס דער בעגריף פון „נאציאנאליטעט“ פאסט זיך פאָלשטענדיג צו דעם אידישען פאָלק. דיא בלומרש'דיגע „וויסענשאפטליכע“ בעווייזע, אז אידען זיינען קיין נאציאנאליטעט, ווייל ביי זיי פעהלען איניגע סמנים דאפיר, האלטען ניט אוים—נאָך דיא מיינונג פון'ם צוזאמענפאָהר—קיין קריטיק“.

דער „בונד“ געהט אלזאָ ארוים פון דעם שטאנדפונקט, אז אידען זיינען א נאציאָן. לאָמיר לעזען ווייטער.

> „וויא לאנג עס האָט זיך געהאנדעלט וועגען דיא פרינציפיעלע זייטע פון דער פראגע, זיינען אלע צווישען זיך געווען איינשטימיג. ווען מען האָט זיך אָבער צוגעריהרט צו דיא פראקטישע זייטע פון דער פראגע, אזוי שנעל וויא מען האָט גענומען ריידען וועגען דיא פראקטישע אויפגאבען, וועגען דעם, וואָסערע ראָלע זאָל דיא נאציאָנאלע פראגע שפיעלען אין דיא פראפאגאנדע און אין דיא פאדערונגען פון'ם „בונד“, איז באלד ענטשטאנען א מיינונגס־פערשיעדענהיים“.

און דיא מיינונגס־פערשידענהייט איז געווען זעהר אינטערעסאנט. איינינע האָבען געטענה'ט אז קוים אנערקענען מיר אידען אלס נאציאָן, דארפען מיר פאָדערען רעכטע פאר אידען שוין היינט, ניט קוקענדיג דארויף, וואָס מען קען ניט ערוואַרטען דאָס צו קריגען פון דער רוסישער רעגיערונג, ווייל צום סאָציאליזמוס איז אויך נאָך ווייט. און דאָך קעמפפען מיר דאפיר. געגען דעם האָבען אנדערע פראָטעסטירט. א דריטע גרופפע ווידער האָט געטענה'ט, אז עס איז נאריש יעצט ארוים צו שטעלען אזעלכע פאָדערונגען וועלכע, עס איז זיכער, מען קען ניט קריגען. מען דארף דארום זעהן יעצט נור צו פאָדערען גלייכע רעכטע.

פון דיעזע אלע מיינונגען איז ארויסגעקומען א רעזאָלוציע, וועלכע איז, וויא יעדער איינער קען זעהן, א קאָמפראָמיס צווישען אלע ריכטונגען. אָט איז זיא וואָרט פאר וואָרט, וויא זיא איז נעשריעבען אויף זייטע 14 אין דיא רוסישע אויסגאבע פון'ם בעריכט:

> „דער קאָנגרעס אנערקענט, דאָס נאָך דעם זין פון דער סאָציאל־דעמאָקראטישער פראָגראם איז יעדער סאָרט אונטערדריקונג פערווערפליך, ניט נור דער דרוק פון איין קלאס איבער דעם צווייטען, ניט נור דער דרוק פון דער רעגיערונג איבער איהרע בירגער, נור אויך דער דרוק פון איין פאָלק איבער דעם אנדערען, דיא הערשאפט פון איין שפראך איבער דיא אנדערע“.

> „דער קאנגרעס אנערקענט, דאָס א לאנד וויא רוסלאנד, וועלכעס איז צוזאמענגעזעצט פון פערשיעדענע נאציאנאליטעטען, דארף אין דער צוקונפט זיך רעאָרגאניזירען אין א פעדעראציע פון נאציאנאליטעטען מיט פאָלשטענדיגע אָטאָנאָמיע פאר יעדע נאציאָנאליטעט, אונאבהיינגיג פון דעם, אויף וואָסער טעריטאָריע זיי וואָהנען“.

> „דער קאָנגרעסס אנערקענט, אז דער בעגריף „נאציאָנאליטעט“ איז אָנווענדבאר אויך אויף דעם אידישען פאָלק“.

> „רעכענדיג אָבער, אז עס איז ביי דיא יעצטיגע אומשטענדען נאָך פריהצייטיג ארויסצושטעלען דיא פאָדערונג פון נאציאָנאלע אָטאָנאָמיע פאר אידען, געפינט דער קאָנגרעס פאר גענוגענד אין דיא געגענווארט צו קעמפפען פאר דיא אבשאפונג פון אלע אויסנאהמס־געזעצע געגען אידען, ניט דורכצולאָזען און פראָטעסטירען געגען ערשיינונגען פון אונטערדריקונג געגען דיא אידישע נאציאנאליטעט, היטענדיג זיך דאביי ניט אויפצובלאָזען דיא נאציאָנאלע געפיהלע, וועלכע קענען נור פערדונקלען דאָס קלאססענבעוואוסטזיין פון דעם פראָלעטאריאט און פיהרען צו שאוויניזמוס“.

צו דיעזען לעצטען פונקט פון זייער פראָגראמע האָב איך געזאָגט אונגעפעהר פאלגענדעס:

דער „בונד“ פאָדערט נאָך יעצט ניט קיין נאציאנאלע רעכטע פאר אידען, ווייל ער רעכענט, עס איז נאָך צו פריה ארויסצושטעלען אזא פאָדערונג. נו, אידען זיינען דאָך א נאציאָן, בעלאנגען דאָך דיא אמעריקאנער אידען צו דערזעלבער נאציאָן. אין אמעריקא אָבער האָבען זיי דאָך שוין גלייכע רעכטע, ווארום קענען זיי דאָ ניט פאָדערען נאציאָנאלע רעכטע? און ווען איהר קומט אזוי ווייט, האָב איך געטענה'ט, וועט

איהר זעהן וויא אבסורד דיא פראגראמע פון דעם בונד איז.

איהר ווילט נאך ציטאטען, גענאסע אראנסאן ? איך קען זיי אייך געבען מיט א פולע האנד, אבער וואו נעהמט מען צייט און פלאץ? לאמיך שוין פאר איין וועג אויפמערקזאם מאכען אויף דעם ווידערשפרוך פון דיא לעצטע עטליכע שורות מיט דיא גאנצע רעזאלוציאן. דאס, גלויב איך, איז געמאכט געווארען צו בעפרידיגען דעם סאציאליסטישען געוויסען.

ויא געזאגט, איך האב דיזען איינעם פונקט נור געבראכט אלס אנטווארט אויף דיא בעשולדיגונג אין פערלוימדונג. דער לעזער וואס אינטערעסירט זיך מיט דיזע פראגע, וועט מאן גלייך יעצט נאך א מאל איבערלעזען מיין ארטיקעל. מיט גענאסע אראנסאן וויל איך זיך ווייטער ניט אריינלאזען, אבער אין הארצען פערדריסט מיר דיא גאנצע זאך. איך האב גערעכענט, אז דיא אויסלענדישע פארשטעהער פון „בונד“ זיינען ערנסטערע און צופערלעסיגערע מענער; אבער אז זייער אנטווארט אויף ערנסטע קריטיק איז שימפפעריי, זידלעריי און פערדרייאיניסען— דאס האט זיך מיך אפילו ניט געחלומ'ט.

דיא ערפאהרונג מיט גענאסע אראנסאן איז פאר מיר אן ענטוישונג. איז גענאסע אראנסאן אן אבשפיגעלונג פון דעם אויסלענדישען קאמיטעט פון „בונד“, און איז דער אויסלענדישער קאמיטעט דאן אן אבשפיגלונג פון דעם „בונד“, פון דעם אמת'ען „בונד“, דארט אין רוסלאנד, פון דעם „בונד“ וואס קעמפפט ? איך וויל האפען, אז ניט. איך וויל האפען אז גענאסע אראנסאן האט נור אויסגעדריקט א פערזענליכע מיינונג, אז דער אויסלענדישער קאמיטעט קען פערטהיידיגען זיין פראגראמע אויף א בעסערן אופן. איך וויל האפען אז דיא גלענצענדע טהעטיגקייט, דער פיינער ענטהוזיאזמוס, דיא גרויסע אפפער וואס דער „בונד“ אין רוסלאנד ציינט ארויס זיינען ניט צוליעב, נור צום טראץ פון דיעזער נאציאנאלער פראגראמע.

יעקב מילך.

נייע ביכער

מיניקעס' יאהר־בוך.

פרעגט חנן י. מיניקעס „רעדאקטאר און ארויסגעבער פון מינקעס יאהרבוך“ צוליעב וועלכען צוועק ער האט ארויסגעגעבען דיזען „יאהרבוך“; פרעגט איהם וויא אזוי דארף א יאהרבוך זיין און ווארום זיין בוך איז ניט א האלביעהרליכער, אדער א צעהן יעהרליכער בוך; פרעגט איהם ווארום זיין בוך איז „געווידמעט דעם 200 יעהריגען יובילעאום זייט דיא ערשטע אידען האבען זיך בעזעצט אין ניו יארק“ און ניט געווידמעט צו יציאת מצרים אדער מתן תורה, אדער דעם חורבן פון בית שני אדער גזירות ת"ח ובדומה, פרעגט איהם דיזע אלע זאכען און, איך בין זיכער, ער וועט ניט וויסען וואס צו ענטפערען. דאס „יאהר־בוך“ גופא גיט קיין אנטווארט אויף דיזע פראגען. טאמער מיינט איהר: פרנסה! א איך זוכט פרנסה —ווערט ער „רעדאקטאר און ארויסגעבער“ — דאס וואלט שוין געווען א שטיקעל תירוץ, הגם עס וואלט אונז נאך אלץ ניט קלוג געמאכט ווארום ער רופט זיין אויסגאבע „יאהר־בוך“, איז אבער דיא מעשה ניט אזוי, ווייל ווען עס זאל זיך האנדלען מכח פרנסה, האט ערשטענס מיניקעס אנאנדער פרנסה, און צווייטענס, וואלט ער געקענט מאבען מעהר געלד אויף אנאנדער אופן.

אט וואס הערר מיניקעס שרייבט אין דיא פאררעדע פון „רעדאקטאר צו דיא לעזער“.

„אין דיזען יאהר־בוך געפינען זיך אזעלכע גרויסע ארטיקלען, וועלכע זיינען ווערטה געדרוקט צו ווערען אין בעזונדערע ביכער: דיא היסטאריע פון אמעריקא איז א פאלשטענדיגעס ווערק, דיא היסטאריע פון דיא אידען אין אמעריקא איז א ווערק, וואס איז איין אייגציגע אין איהר פאך און איז נאך ביז יעצט נים אונטערגענומען געווארען פון קיין אידישען שרייבער. דיא כראנאלאגיע פון דיא אידישע געשיכטע, דער געזעץ־בוך א. ז. וו. זיינען געשריעבען פון פאך־מענער. ווען איך וואלט דיזע זאכען געדרוקט אין אייגציגע (בעזונדערע ?) ביכער וואלט איך געקענט ארויסנעמען פון זיי זעכס מאל אזוי פיעל אלס דעם קליינעם פרייז (25 סענט) וואס איך האב געשטעלט אויף דיזען יאהר־בוך“.

דיזעס איז אין א געוויסען זין ריכטיג. דיא אויבענדערמאנטע ארטיקלען, און ספעציעל דיא כראנאלאגיע, צוזאמענגעשטעלט פון הערר וויערניס, זיינען ווירקליך בעלעהרענד און אינטערעסאנט. און ווען חנן י. מיניקעס וואלט זיך צופרי־

דען געשטעלט צו זיין נור דער ארויסגעבער און נים דער „רעדאקטאָר“ פון זיי, וואָלט ער ווירקליך געקענט ארויסנעהמען אָדער, בעסער, ארייננעמען זעכס מאָל אזוי פיעל. ווארום הערר מיניקעס האָט דאָס ניט געטאָן, איז פאַר מיר א רעטעניס און א גרויסער פערדרוס.

א פערדרוס איז דאָס פאַר מיר צוליעב פאָלגענדען: ווען חנן י. מיניקעס וואָלט דיזע זאכען ארויסגענעבען אין בעזונדערע אויסגאבען, וואָלט פיליפ קראַנץ, למשל, ניט געווען גענויטהיגט אריין צו שפארען דיא גאנצע אמעריקאנער היסטאָריע, פון פאר קאלומבוס ביז דעם טויט פון מעק־קינלי מיט א ;;פשר א דוצען בילדער אין וואסערע 17 געדרוקטע זייטען, און דאן וואָלט עס אפשר גיווען א פאָלשטענדיגעס ווערק, וועהרענד יעצט איז דאָס ווערק זעהר אונפאָלשטענדיג; א. טאנענבוים וואָלט אונז אפשר געגעבען דאָס פערשפראכענע בוך וועגען דיא רוסישע אידען אין אמעריקא, אויב ער קען איבערהויפט שרייבען אזא בוך, נעמענדיג אין אנבעטראכט, אז קיינער האָט אזא בוך נאָך ניט געשריבען, און אז טאנענבוים קען נור שרייבען דאָס וואָס אנדערע האָבען פריהער געשריעבען . . .

אויסער דיזען וואָלט אונז הערר מיניקעס איינגעשפאָרט צו לעזען א גאנצען בארג מיט שונד און וואָלט ניט געהאָלפען פארשווארצען דאָס פנים פון דער אידישער ליטעראטור.

און אז אין דעם זשורנאל איז דאָ שונד, וועל איך אייך ברייננגען א ראיה פון א מענשען אין וועמעס אויפריכטיגקייט איהר קענט ניט צווייפלען.

זיין „ווערטעהר קאָללעגע“ און „פּראָפעסאָר“ נעצעל זעליקאָוויץ שריבט אין „מיניקעס יאָהרבוך“ אן ארטיקעל איבער „דיא אידישע צייטונגען אין אמעריקא“ און אָט איז איין שטראהל פון זיין „רעגען־בויגען אין טינטער“:

„דער זשורנאליסט פון דיא פרומע ארטהאדאקסישע ציימונג וואָס פרעדיגט יודענטהום און דער זשורנאליסט פון דיא ראדיקאלע בלאט וואָס פרעדיגט סאָציאליזם אָדער אנארכיזם, דער רעאליסטישער סקיצען שרייבער און דער אלט־מאָדישער שונד־שרייבער — זיי אלע בעגעגנען זיך אויף איין איינציגע פלאטפאָרמע פון אחדות, און דיזע פלאטפאָרמע איז דער זשורנאל וואָס ווערט „רעדאקטירט פון מיניקעס“.

און זעליקאָוויץ מיינט דאָס גאנץ ערנסט. דאָס איז ניט איינס פון זיינע געוועהנליכע וויצען, ער שרייבט דאָס אלס א מעלה פון מיניקעס זשורנאל.

איהר זעהט אלזאָ, אז דאָרט פעלט ניט קיין שונד. דער גאנצער אונטערשיעד פון מיר ביז דיזען עדות איז נור, וואָס ביי מיר איז דער „זשורנאליסט וואָס פּרעדיגט יודענטהום“ אויף ארייננערעכענט צווישען דיא שונד־שרייבער. בעוויייזע צו דיזען דארף מען ניט ווייט זוכען, מיניקעס „יאהר־בוך“ איז א לעבעדיגער עדות. עס איז איבערהויפט א מערקווירדיגע ערשיינונג אין די אידישע ליטעראטור, אן ערשיינונג וואָס מען זעהט ניט אין קיין אנדערע ליטעראטור, דאָס אלע פעהיגע און טאלאנטפאָלע שרייבער, מיט איינינע אויסנאהמען, געפינען זיך אויף די ליבעראלע זייטע, „צווישען דיא גענאָסען“, וויא זיי זאָגען; און אלע שונד שרייבער, אלע פינסטערלינגע געפינען זיך צווישען „דיא אָרטהאָדאקסישע זשורנאליסטען וואָס פרעדיגען יודענטהום“. עס איז גענוג איבערצולעזען דעם זעלבען ארטיקעל פון דעם דערמאָנטען „פּראָפעסאָר“, איבערצוקוקען זיין ליסטע פון דיא פערשיעדענע זשורנאליסטען, פּאעטען און סקיצען־שרייבער, זיי אוועקצושטעלען יעדען אין זיין לאגער. מען זאָל זיך איבערצייגען אין דיא ריכטיגקייט פון דיזע בעהויפטונגען. נאטירליך זיינען דאָ אויסנאהמען, אבער מיר שיינט, אז דיזע אויסנאהמען וועלען זיך בעדאנקען פאַר דעם טיטול: „זשורנאליסטען וואָס פרעדיגען יודענטהום“.

צווישען „דיא זשורנאליסטען וואָס פּרעדיגען „יודענטהום“ איז יאָהאן פּאליי אָהן צווייפעל, דער פעהיגסטער; עס איז אָבער גענוג איבערצולעזען זיין ארטיקעל אין דעם „יאהר־בוך“ מען זאָל ארויסזעהן דעם שונד־שרייבער, דעם שרייבער וואָס זעהט זיך נור צו פערנעהמען ברייט מיט הויכע פראזען, מיט א סך ווערטער, וואָס קימערט זיך אָבער ווייניג וועגען דעם אינהאלט און נאָך וויינינער וועגען דיא וואהרהייט.

„ווען דער רעדאקטאָר פון דעם יאָהר־בוך, אזוי דערציילט הערר פּאלייא אין זיין ארטיקעל, „אין שמאָט אָדער אין שטעטעל“, “האָט מיך איינגעלאָדען צו שרייבען א לייטענדען ארטיקעל פאר זיין גרויסע אויסגאבע, בין איך געבליעבען שטיין און האָב זיך געפרעגט:

„וואָס איז דיא וויכטיגסטע אידישע פראגע? וואָס איז דיא פראגע, וועלכע איז נים פיר א טאָג און נים פיר א וואָך און אויך נים פיר א מאָנאט, נור פיר א יאָהר און א גאנצען יאָהר־הונדערט?“

וויא איהר זעהט, האָט הערר פּאלייא ריכטיג פערשטאנען דיא אויפגאבע פון דעם יאָהר־בוך, און, מען מוז צוגעבען, ער האָט דיא אויפגאבע בעסער פערשטאנען פון דעם רעדאקטאָר. ער פערנעהמט זיך גאנץ ברייט; ער געהט לייזען א פראגע פיר „א גאנצען יאהרהונדערט“. און צו לייזען דיא פראגע איז ביי איהם גאָר ניט שווער, דיא גאנצע שווירינקייט ליעגט נור אין דעם, אויסצוגעפינען וואָס דיא פראגע איז.

„וואָס איז אלזאָ דיא וויכטיגסטע אידישע פראגע“? אדרבה, טרעפט! איהר מיינט ציוניז־

מוס? ניט געטראפען! „ציוניזמוס איז א גרויסע און א וויכטיגע פראגע. זיא איז אבער קיין נייע און אויך קיין ברענענדע“, „אידען האפען אויף ציון שוין צוויי טויזענד יאהר“... און ער וועט עס נאך טהאן און טהאן זאלאנג ער איז א איד. דיא פראגע קען אלזא ווארטען ביז—דעם נעקסטען יאהר־בוך; מיינט איהר אפשר רעליגיאן? אויך א טעות. דיא אידישע רעליגיאן פאסט אויף זיך אליין אויף. „מעגען קומען צייטען“, זאגט פאלייא „ווען מען וועט קיין רעליגיאן ביי אידען ניט זעהן, מעגען קומען רעפארמען, אירעדען און אמונות אהן א שיעור, א פונק פון דיינעם אידישען גלויבען בלייבט אימער אין דעם אידישען הארץ“. אלזא דיא אידישע רעליגיאן קען מען דערווייל אוועק לייגען.... אפשר איז נאר דיא סאציאלע פראגע דיא וויכטיגסטע? א, יא, דיא סאציאלע פראגע איז טאקע זעהר וויכטיג, אבער קיינער קען ניט בעווייזען“, זאגט ער, „אז זיא איז ענטשטאנען מיט דיא נייע אידישע אומשטענדען“, דאס איז אן אינטערנאציאנאלע פראגע, פערשטייט איהר מיך, און ער פערדינגט נור יודענטהום. „וואס אלזא איז דיא ברענענדע פראגע, וואס איז ניי (נאר וואס פון דיא נארעל) און וועט דאך לאנג בלייבען ביי אידען?“

איהר וועט ניט טרעפען, איהר זאלט זיך אפילו אויף דעם קאפ שטעלען. יאהאן פאלייא האט עס אויסגעפונען און דאס איז—דיא איינוואנדערונג!

וויא געפעלט אייך דיזע באמבאסטישע שרייבעריי? בערעכענט נור: הונדערטע טויזענדע, ניין! מיליאנען אידען גלויבען, אז דיא איינציגע ישיעה פאר זיי איז ציוניזמוס, — צו זיי האבען רעכט צו ניט איז אנאנדער פראגע — גענוג איז, זיי גלויבען דאס אזוי לאנג וויא אידען וועלען זיך ניט בעזעצען אויף זייער אייגען לאנד אין ארץ ישראל, וועלען זייערע רדיפות ניט אויפהערען, און קיינע איינוואנדערונג און קיינע אויסוואנדערונג וועט זיי ניט העלפען — דאס, זאגט פאלייא, איז ניט וויכטיג; מילאנען, צעהנדליגע מיליאנען מענשען דענקען און האפען און בעווייזען, אז די סאציאלע פראגע איז דיא איינציגע און דיא ערשטע וואס מוז געלייזט ווערען אום אלע רדיפות זאלען אויפהערען —דאס איז ביי איהם ניט קיין ברענענדע פראגע. דיא איינציגע פראגע „פיר א גאנצען יאהר־הונדערט“, זאגט ער, איז דיא איינוואנדערונג קיין אמעריקא. זאל זיין אזוי. מיר וועלען מיט איהם ניט שטרייטען. וואס זשע האט ער צו זאגען צו דיזע געוואלדיגסטע פון אלע פראגען? א, זעהר פיעל! נעמליך, אז דיא אידען וואס קומען דא אהער, זאלען ניט בלייבען אין דיא גרויסע שטעט, זיי זאלען זיך צו פאהרען אין דיא קליינע שטעטלעך, און ווערען שאכער־מאכערס; דאן וועלען קומען ישיעות ונחמות אויף אידען. אט וואס הייסט „דער בארג האט געבוירען א מויז“, אט וואס הייסט שרייבען שונד. אט וואס הייסט זיך פערנעמען מיט גרויסע פראזען, ריידען א סך און זאגען גאר ניט. נאך מעהר. הערר פאלייא האט גאר ניט געוואוסט, אז ער האט געשריבען א שטיקעל „סאציאלע פראגע“, נאטירליך מיט דעם קאפ אראב.

און דאס איז דאס שיינדעל פון דיא „יודענטהום'ס זשורנאליסטען“ — וואס קענט איהר שוין ערווארטען פון דיא קלענערע שטערן אויף שרהזאהן'ס הימעל?

אין א זשורנאל וואו עס בעגעגענען זיך אויף איין פלאטפארמע „דער רעאליסטישער סקיצען שרייבער מיט דעם אלט־מאדישען שונד שרייבער“ קענען ניט פעהלען, דאס פערשטייט איהר שוין אליין, אונזערע אלטע בעקאנטע שמר און מ. זייפערט להבדיל; און חנן י. מיניקעס „רעדאקטאר און ארויסגעבער“. האט זיי אויך ניט פערגעסען; זיי האבען אין דעם „יאהר־בוך“ א ברייטען אויבען־אן. ניט לאנג צוריק האט שמר געוואלט בעווייזען, אז ער איז א גרויסער שרייבער מיט דעם וואס ער קריגט מעהר געלד פאר זיין שרייבעריי וויא יעדער אנדער שרייבער. איך ווייס ניט וויפיעל שמר האט בעקומען פאר זיין „חאצקאל נאז“ אין דעם „יאהר־בוך“, אבער אז ער איז ווערטה פיעל געלד, איז ביי מיר קיין צווייפעל: צו נעמען א „העכסט אינטערעסאנטען ראמאן“ מיט אלע ניסים וואס שמר קען אנשרייבען, מיט דעם שלעכטען פרנס חודש, מיט דעם אפיקורוס וואס האט קיין גאל, מיט דעם רב און מיט דעם שטאט־נאר, מיט אינטריגעס, מיט בילבולים, מיט אימפארטירטע וואזאנעס, מיט א שלעכטען סוף פאר דעם שלעכטען און ששון ושמחה פאר דעם גוטען, מיט א חופה צום סוף; מיט איין ווארט: צו נעמען אזא „העכסט אינטערעסאנטען ראמאן“ וועלכער האט אין דיא אלטע גוטע צייטען פערנומען 2 אדער נאר 4 סהייל, און דאס „אריינשרייבען“ אין עטליכע בלעטלעך איז א גרויסער „קונץ“ און איז ווערטה פיעל געלד — פון עקאנאמישען שטאנדפונקט. פארט אמעריקא גנב! דאס שפארען פון ארבייט האט גאר קיין שיעור ניט.

מ. זייפערט איז ארויסגעטרעטען אין א נייע ראלע. אויף דער עלטער איז ער געווארען א בעל תשובה. ער קען מעהר קיין „דבר אחר“ ניט פערטראגען, און אין דיא אידישע טהעאטערע, זאגט ער, וויא ער קומט נור אריין, „דערשפירט באלד זיין נאז דעם גערוך פון דבר אחר“. דאס איז א שטיקעל פראגרעס. איין טריט ווייטער פון דיא „טהרת המשפחה'ניקעס“; אויפצופאסען אויף טהרת המשפחה לאזט ער פאר אנדערע, ער זוכט אידען אין טהעאטער און קען ניט געפינען. דער

„אידישער קעניג ליער“ אפילו איז ביי איהם קיין איד נים. ער דארף אידען, אידישע אידען, אזעלכע וויא מען זעהט אין דעם „יידישען טאגעבלאט“. איך האב מורא, הערר זייפערט, איהר וועט זיך שוין אליין מוזען נעמען צו רעפארמירען דעם טהעאטער; פון דיא יעצטיגע טהעאטער שרייבער וועט גאר קיין גוטס נים ארויסקומען; אזא כשרה אידענע, למשל, וויא אייער „געלע מיט דיא לאטקעס“ וועלען זיי קיין מאל אויף דער ביהנע נים ארויפברייננען, און, איין גאט וויים, זיא וואלט דארט געמאכט גוטע געשעפטען; פרישע לאטקעס צו דעם „דבר אחר“ וואלט נים געווען קיין שלעכט געשעפט.

דער זשורנאל איז נים אויסגעפיהלט אין גאנצען מיט שונד. וויא שוין געזאגט, זיינען דא גאנץ אינטערעסאנטע ארטיקלען. אונזערע בעסערע שרייבער זיינען דארט אויך פערטרעטען, מיר האבען דארט סקיצען, פאעזיען און ארטיקלען פון ל. קאברין, י. גארדין, א. ליעסין, מאררים ראזענפעלד, הארקאווי, מ. קאטץ א. ז. וו. אבער אפילו דיזע שרייבער האבען פאר דעם „יאהרבוך“ געגעבען וויים נים זייער בעסטעס, און, וואס איז וויכטיגער, זיי גיבען נים דעם טאן אין דעם „יאהר־בוך, דעם טאן גים דארט דאס „יידענטהום“. דאס „יידענטהום“ איז דארט וואס דיא דיספעפסיע קאטלעטען אין דיא בילינע רעסטאראנען, דיא בעסערע שרייבער דיענען צו בעשיינען דעם טיש, און, וויא געוועהנליך, זיינען דיזע זאכען אויך פון א בילינען סארט.

וויא דער לעזער קען זעהן, האב איך זיך מיט דעם „יאהר־בוך“ בעגאנגען נים וויא מיט א בן יחיד. איך וואלט פון דעסטוועגען נים וויגשען, אז דיא אויסגאבע זאל מעהר נים ערשיינען.

הערר מיניקעס האט אנגעווענדעט א סך ארבייט, ער האט אויסגעגעבען פיעל געלד און האט ארויסגעגעבען א גרויסען בוך פאר א קליינעם פרייז. פאר דיזעלבע געלד וואס דער בוך קאסט, ווען מען זאל זיך נעהמען צו דיא ארבייט מיט פערשטענדנים און קענטנים, וואלט מען געקענט ארויסגעבען א בוך וואס זאל ווירקליך זיין א צירונג. דיא פערשטענדנים אבער מוז הערר מיניקעס ערשט לערנען. ער מוז לערנען, אז א יאהר־בוך איז נים גלאט א צוזאמענמישעכץ פון ארטיקלען, וועלכע גאט שיקט צו; א יאהר־בוך האט בעשטימטע פאדערונגען, מוז האבען א פלאן, אן אויפגאבע און א צוועק; ער מוז פאר אלעם זיך בעשעפטיגען מיט דיא וויכטיגע פראגען פון ד ע ם י א ה ר, אין וועלכען ער ווערט ארויסגעגעבען — א יאהר בוך פון 1904 למשל, וואלט זיך געמוזט בעשעפטיגען מיט דיא יאפאניש־רוסישע מלחמה, א יאהר בוך אין אמעריקא מוז זיך היי־יאהר בעשעפטיגען מיט דיא פאליטישע פראגע און לאגע, און ווען דאס איז נאך א אידישער יאהר בוך, וואלט ער זיך געמוזט בעשעפטיגען מיט די „יורען־פראגע“, די פאגראמען אין רוסלאנד, דעם ציוניזמוס און זאגאר דעם „בונד“. פון דיזען אלעם און נאך אנדערע זאכען איז אין „מיניקעס יאהר־בוך“ קיין זכר ניטא. הערר מיניקעס מוז נאך אויך לערנען, אז צווישען „דעם רעאליסטישען סקיצען שרייבער און דעם אלטמאדישען שונד שרייבער“ קען קיין אחדות נים זיין; ער מוז לערנען . . . ער מוז נאך פיעל לערנען און דאן, מיט דער ענערגיע וואס ער האט, וועט ער אפשר ארויסגעבען א ווירקליכעם יאהר־בוך.

יאב.

דיא „צוקונפט פרעס פעדעריישאן“ דריקט היערמיט אוים איהר דאנקבארקייט צום ארבייטער רינג, ברענטש 12 פילאדעלפיא, פיר זייער טרייהייט און איבערגעבענהייט צו דיא „צוקונפט“ אברופענדיג זיך צו יעדער צייט ווען עס איז נויטהיג זייער הילף, אויך האפען מיר דאס דיא פריינדע פון „דיא צוקונפט“ אין פילאדעלפיא וועלען טרייען און העלפען מאכען א סוקסעס דעם אונטערנעהמונג וואס דער ארבייטער רינג ברענטש 12 אין פילארעלפיא, אראנזשירט צו גונסטען פון „דיא צוקונפט“ אויף פרייטאג דעם 20טען יאנואר, 1905.

Digitized by Google

קוויטירונגען פון דיא ערהאלטענע געלד פיר קאָפּיעס פון אָרגאַניזאַציאָנען פון 15טען סעפּטעמבער ביז 15טען אָקטאָבער.

בר. 1 ארב. רינג ניו יארק 10.00
בר. 4 ארב. רינג, ברוקלין 1.50
בר. 7 וועסט האָבאָקען 9.00
בר. 8 ארב. רינג ניויאָרק 1.25
בר. 9, באַלטימאָר — 8.69
בר. 12 פילאַדעלפיא — 2.50
בר. 13 פּעטערסאָן — 7.50
בר. 16 ארב. רינג, סומיט 2.40
בר. 19 אר. רינג סיראַקיוז 5.00
בר. 21 ארב. רינג ניובורג 1.50
בר. 25 אר. רינג ברוקלין 1.50
בר. 26, וואָטערבורי — 10.12
בר. 27, ראָטשעסטער — 12.18
בר. 30, פּעטערסאָן — 6.60
בר. 32 אר. רינג שיקאַגאָ 4.00
בר. 33 אר. רינג, באָסטאָן 2.00
בר. 35 אר. רינג ניויאָרק 1.00
בר. 37 אר. רינג ניויאָרק 4.72
בר. 38 אר. רינג ניויאָרק 5.75
בר. 39 ארב. רינג ארשער 1.00

בר. 40 אר. רינג נויאָרק 1.50
בר. 41 אר. רינג אנסאָניע 50
בר. 42 ארב. רינג ניוארק 1.50
בר. 43 ארב. רינג נויארק 5.00
בר. 44 ארב. רינג נויארק 6.95
בר. 46 ארב. רינג לינן 2.50
בר. 48 ברידזשפּאָרט — 5.59
בר. 54 ארב. רינג נויאָרק 2.30
בר. 55 ארב. רינג נויארק 1.25
בר. 56 ארב. רינג נויארק 1.00
בר. 59 האַרטפאָרד — 3.00
בר. 60 סט. לואיס — 4.82
בר. 63 קענזעס סיטי — 8.00
בר. 66 ארב. רינג נויארק 1.00
בר. 68 ארב. רינג נויארק 8.06
בר. 71 ארב. רינג נויארק 2.00
בר. 72 ארב. רינג נויארק 6.50
בר. 73 אר. רינג קעמדען 3.48
בר. 75 אר. רינג ניויארק 1.50
בר. 77 אגוסטאווער — 1.50

בר. 80 ניקאָליעווער — 75
איוויער פּראָגרעסיוו — 3.00
בונד ברענטש באָסטאָן 3.75
בונד בר. באַלטימאָרע 5.00
בונד בר. פּעטערסאָן — 3.25
ברעזינער פּעראיין — 1.50
בוטענער — — — — 1.00
האמליער רעוואָל. — 50
ניטערם יוניאָן — — 1.25
סינסינעטער ברענטש 1.05
סאָצ. פּראָפ. קלוב באַלט. .50
סאָצ. ליט. סאָס. נויאָרק 1.20
סובאַלקער יונג מען — 1.00
עלים. גראָדער פּראָג. — 1.25
פּראָג. וואָירקינג מען — 1.60
פלאָצקער פּראָגרעסיווע 1.25
פּועלי ציון — — — 1.50
קאָוונער עמיג. אינס. 1.00
שקלאָווער יונג מען — 1.25

פאָלגענדע נייע אָרגאַניזאַציאָנען האָבען דיעזען מאָנאט אָנגעפאַנגען נעהמען קאָפּיעס „צוקונפטס“ פאַר זייערע מיטגליעדער:

ארבייטער רינג בר. 45, פּיטסבורג.
ארבייטער רינג בר. 78, סינסינעטי.
ארבייטער רינג בר. 82, ניו יאָרק.
עליסאַוועטגראַדער יאָנג מענס, נ. י.
סוואַלקער יאָנג מענס, ניו יאָרק.

פאָלגענדע סובסקרייבערס זיינען געבעטען אריינצושיקען אין אָפּיס פון דער „צוקונפט“ זייערע ריכטיגע אדרעסען, ווייל זייערע קאָפּיעס זיינען געבליעבען ליעגען אין דיא פּאָסט אָפּיסעס צוליעב דיא אדרעסען וואָס זיינען ניט ריכטיג:

טשיקאַגאָ.

א. אָגוס, 168 ארטיזיאַן סט.
מ. קאַטצמאַן, 189 וועסט 12טע סט.
מ. ב. מילסאָן, 415 סויטה האַלסטעד סט.
דזש. נוימאַן, 404 העריסאָן סט.

פילאַדעלפיא.

ב. אקסעלראָד, 443 נאָרטה 4טע סט.
א. שמוקלער, 428 מאַנראָע סט.
ה. מאַגוליענסקיע, 518 וואַרטינאָט סט.
רובין, 906 סיגעל סט.

באָסטאָן.

א. פינקס, 1 קאָוסעווי סט.
ה. גאָרדאָן, 7 פּאָפּולאַר סט.
מיס ל. וויים, 137 הענדעקאָט סט.

האַרטפאָרד.

נ. גאָלדבערג, 119 נאָרטה סט.
ב. רעמאַן, 119 נאָרטה סט.

דזשוירזי סיטי.

ה. קאָהן, 410 צענטראַל עוועניו.

ברוקלין.

ס. שאַפּירא, 101 דעקאַלב עוועניו.

נוארק.

דזש. קרעמאַר, 280 ברום סטריט.

פּעטערסאָן.

מ. באַמאַן, 60 גאַדווין סטריט.

ניו־הייווען.

ה. קרעמער, 15 ספּרום סטריט.

ראָטשעסטער.

ל. גאָלדמאַן, 7 סטעפּהאַני פּליים.

דיא סובסקרייבערס וואָס קריעגען ניט דיא „צוקונפט“ אין צייט זיינען געבעטען צו מעלדען אונז דורך א פּאָסטיל קארד געשריעבען אין ענגליש — אום צו קענען מאַכען א קאָמפּליין אין פּאָסט אָפּיס. מענעדזשמענט "צוקונפט".

ערהאלטען פיר שערס

באַרים טהאָמאַשעווסקי 3 שערס	$15.00	ראַדיקאַל סוירקעל דעטראָיט 1 שער	2.50
ה. ניומאַרק, ניו יאָרק 1 שער (2טע)	5.00	פּראָגרעסיוו וואָירקערס 1 שער	2.00

לעזט ! יעזט ! לעזט !

בלויז 50c. אַ וואך

בלויז 50c. אַ וואך

ווער פון אייך, געעהרטע לעזער, האָט ניט געהערט די בעריהמטע זינגער פון דער וועלט וויא קאַלווע, זעמבריק, סוזאנא אדאמס, אַקטע, מעלבא, טאמאניא קאַרוסאָ, סקאָטי, פלאַנסאָן, קאמפּאנארי, באטעסטין? מיר געבען די מעגליכקייט צו אלע סובסקרייבער פון דיא „צוקונפט" צו האָבען דיזע בערימטע זינגער פון דער וועלט ביי זיך צו הויז. ווען איהר קויפט ביי אונז א וויקטאָר פאָנאָגראַף וועלכע מיר גיבען אייך אויף דיא לייכטעסטע קאָנדי־ציאָנען, בלויז

50 סענט א וואך

אָפּצאָהלונג. מיר זיינען דיא איינציגע אין דיא איסט סייד וואָס האָבען דיא ריכטיגע און אָריגינעלע רעקאָרדס פון דיזע סטארס. דיא אלע נייע אימפּאָרטירטע רעקאָרדס וועלכע מען פערקויפט דאָ אין אמעריקא פון דיא בעסטע זינגערס און חזנים צו 5 און 10 דאָלאר א שטיק קריעגט איהר ביי אונז בלויז פאר 1 דאָלער. ווען איהר קויפט ביי אונז א פאָנאָגראַף אָדער רעקאָרדס זייט איהר זיכער דאָס איהר קויפט דיא בעסטע. מיר זיינען דיא איינ־ציגע, וועלכע אימפּאָרטירען פון רוסלאנד דעם בעריהמטען ווילנער חזן'ס רעקאָרד'ס. אויב איהר האָט זיי געהערט ערגעץ אנדערס איז דאָס געקויפט געוואָרען ביי אונז. פערגעסט ניט דיא געלעגענהייט וואָס איהר האָט יעצט

בלויז פיר 50ס. אַ וואך

אבצאָהלונג און איהר קענט האָ־בען צו הויזע דעם גרעסטען פערגעניגען. קומט גלייך צו דער ברעהמטער פיאנאָ־סטאָר פון

פּערלמאַן און ראַזאַנסקי

460-458 גרענד סטריט, ניו יאָרק.

מיר זיינען דיא איינציגע סאָל־איידזשענטס פאר די בעריהמטע הענרי לינדעמאן און ווינטער פיאנאָס.

איהר בעקומט ביי אונז דיא בעסטע

פיאנאס

פיר קעש אָדער לייכטע מאָנאטליכע אָבצאָהלונגען

דיא לעזער פון דיא „צוקונפט" זאָלען ברייגנען דיזען אדווערטייזמענט, וועלען זיי קריעגען ספּעשעל רעדאָקשען.

Digitized by Google

A. Lubarsky
Representative

אונזערע קאנטרי אגענטען :

Personet & Silberman, 134 W. Kinney st. N. A.

B. Finkelstein & Co 4 Lowell st., Boston

B. Finn 1211 5th av Pittsburg

B. Chertoff, 344 Woodland ave. Cleveland

Fuer Co., 842 So. st Philadelphia

Resnikoff, 917 Grand ave. New Haven, Con.

כרמל וויין מיינט עכטער וויין

כרמל קאניאק מיינט עכטער קאניאק

עכט מיינט נאטירליך ניט געפעלשט, דאפיר גאראנ־טירט באראן ראטהשילד און זיינע איינציגע פערטרעטער פיר אמעריקא.

443 סויט האלסטעד סט., שיקאגא.
821 איסט באלטימאר סט., באלטימאר.

ווען דער דאקטאר הייסט
דאן מיינט ער „כרמל“—
וויין אויף א רפואה
מוז זיין גוט און ריין

311 פינפטע סטריט,
354 גרענד סט., ניו יארק.
90 גרעהעם עוועניו, ברוקלין.

גאלדשטיין'ס

דרעס סוטס און פראקס אויסגעבארגט, אין
81 קאנעל סטריט, 1טען פלאאר

L. S. Goldstein's Full Dress Suits

81 Canal Street, New York

פארהיט זיך פון אונגליק

ברויכט איהר א ברוך־באנד? א בויך־גארטעל פיר א פרוי אדער ראבער־סטא־קינגס? קויפט ניט קיין פערטיגע! איהר קענט חלילה אונגליקליך ווערען. אין דראג־סטאר, 464 גרענד סט., קאר־נער פיטט, בעקומט איהר אלע סארטען גארטלען געפאסט, בילינער וויא ערגענץ אנדערש פערטיגע. אלטע געפיקסט צו דיא ביליגסטע פרייזען.

מערקט דיא אדרעסע:

464 גרענד סטריט, קארנער פיטט, ניו יארק.

464 GRAND ST. NEW YORK

זייט קלוג און טרינקט

קאלומביא טהע

$100,000 הונדערט טויזענד דאלאר קעש
פיר דיא וואס טרינקען

קאלומביא טהע

דאס ווארט קאלומביא בעשטעהט פון אכט בוכשטאבען A–I–B–M–U–L–O–C אכט בוכשטאבען וועלען ארייגנעליגט ווערן איינציגווייז אין דיא פעקעדזשעס קאלומביא טהעע און ווער עס וועט צוזאמענקלייבען אלע אכט בוכשטאבען פון ווארט „קאלומביא“ און וועט זיי צושיקען אין הויפט אפיס פון דיא קאלומביא טהעע פירמא וועט בעקומען $5.00.

Columbia Tea

193 Division St. New York.

קישינעוו

ווער פון אייך, ליעבע לעזער, געדענקען ניט דעם נאמען קישינעוו? איז דען דא איין איד אין דער גאנצער וועלט, וועלכער האט ניט דערמאנט דיזע אונגליקליכע שטאדט?

אום דעם נאמען קישינעוו צו פעראייביגען האט דער בעוואוסטער סיגארעט מאנופעקטשורער

איזראעל וו. שענקער

וועלכער האט זיך בעריהמט געמאכט מיט זיינע פראכטפאל גוטע סיגארעטס, ארויסגעגעבען א נייעם סיגארעט מיט דעם נאמען קישינעוו

דער נייער סיגארעט איז געמאכט פון דעם רייכסטען טירקישען טאבאק און פון דעם פיינסטען פראנצויזישען פאפיער.

דער נייער סיגארעט „קישינעוו“ וועט מיט זיין פיינעם געשמאק און אנגענעהמען ארא‍מאט ערקוויקען יעדען סמוקער.

„קישינעוו“ סיגארעטס מיט מונדשטוקען איז צו בעקומען אויף אלע סטענדס און סיגאר סטארס.

PRUDENTIAL TOBACCO CO.

ISRAL W. SCHENKER, Prop., 343 GREND ST. NEW YORK

דיא לעזער זיינען געבעטען צו פאטראנייזען אונזערע אדווערטייזערס

סמוקט דיא

„באפפא'

אלל טאבעקא
סיגארעטס און
קליינע האוואנא
סיגארלעך

סטריקטלי יוניאן מייד מיט דעם יוניאן לייבעל.

אינדאָסירט פון דיא פעראייניגטע אידישע געווערקשאפטען. צו בעקומען אין אלע סטאָרס. ארבייטער און אלע אנשטענדיגע מענשען דארפען סמוקען דיא באפפא סיגארלעך, דען דער סיגארעט איז גוט און געשמאק און איהר שטיצט דאַמיט אייערע יוניאן ברידער. ווארנונג! מיר ווארנען אלע סטאר און סטענד קיפערס ניט צו פילען די באפפא באקסעס מיט פרעמדע סיגארעטס. זאָנסט וועלען מיר זיין געצוואונגען געזעצליך פארצונעהמען און יעדער וועט פאזיטיוו בעקומען דיא פוללע שטראפע.

וואטשט אז אויף יעדען באקסעל „באפפא" זאל זיין דער גרינער לייבעל מיט דער אויפשריפט: „סיידענבערג, בטיעפעל ענד קא".

יוליוס ליטוואק

עלעקטריק פאוער

יוניאן פרינטער

185 בויערי

קאָר. דעלענסי סטריט — ניו יאָרק.

D. SIRELSON,

Maker and Designer of Up-to-Date

SIGNS OF EVERY DESCRIPTION

31 RIVINGTON ST.,

Near Forsyth st., — NEW YORK.

באלד ערשיינט א בראשורע פון

ל. ראַזענצווייג

סאציאליזמוס און בית המדרש

פאַדערט!

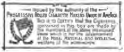

דיזען (בלויען) יוניאן לייבעל

אויף יעדען פעקעדזש.

אלל טאבעקא סיגארעטס

וועלכע איהר קויפט.

סיגארעטס מיט דיזען יוניאן לייבעל זיינען בעסער אין קוואליטעט און קאסטען ניט טהייערער.

מיט גרוס,

דיא פראגרעסיוו ראָלד סיגארעט מייקערס יוניאן.

וויל איהר האָבען געזונטע אויגען ?

ווילט איהר האָבען גוטע צוגע־פאסטע ברילען ?

אויב יא, דאן געהט צו דער

פירלעס אפטיקאל קא. 379 גרענד סטריט,

געגענאיבער דער סטייט באנק.

וואו אייערע אויגען ווערען אונטערזוכט פריי פון דעם בעריהמטען דאָקטאָר ה. קרעמער.

אָרימע קריעגען ברילען פאר האלב אומזאָנסט. געדענקט דעם נאָמען

The Peerless Optical Company. 379 Grand Street

שוין ערשיענען דער צווייטער נומער

נייע שטימע

א ראדיקאל־ציוניסטישער זשורנאל ארויסגעגעבען פון דיא אָרגאניזאציאָן „פועלי ציון“ אין ניו יאָרק.

אינהאלט פערצייכניס:

דר. הערצל — — ש. וואלדשטיין. מאָשקע (געדיכט) — — — ל. לאנרא.
געדאנקען איבער נאציאָנאליזמוס — ישראליק (סקיצע) — — — אב. גאָלדבערג.
ציוניסט סאָציאליסט. וויעג ליעד — — — פועל ציון ליער.
דער פּאָליטישער קאמפף — פייפמאכער. שטימונגען (פעליעטאָן) — — — נחמזאָהן.
דער ציוניזמוס אין אמעריקא — אבגדר. אונזער פּלאטפאָרם.
רעדאקציאָנעלע נאָטיצען. אויפרוף.
מיין חלום (געדיכט) — מאָרים ראָזענפעלד. נאָטיצען.
יידע ענטטוישט — — שמואלזאָהן.

ערשיינט 4 מאָל יעהרליך פּרייז 10 סענט א קאָפּיע.
צו בעקומען אויף אלע סטענדס און בוכהאנדלונגען.
בעשטעלונגען און אויסקינפטע זיך צו מעלדען אויף פאָלגענדער אדרעסע:

M. Goodman 51 Norfolk Street, New York

דער אייזעל.

אן אייזעל טראָגט אויף זיך שווערע לאסט
און זינגט זיין לידעלע וויא פאר איהם פאסט
„איך בין דעמאָקראט, ליבעראל, נאציאָנאליסט!“
„אָבער ניט ראדיקאל אויך ניט סאָציאליסט“.
„איך וועל אזוי בלייבען ביז אין מיין גרוב“,
„און זיך נימאל פערבינדען מיט א סאָציאליסטען קלוב“.

* * *

אָה אייזעל, ליעבער אייזעל,
מען קען דיך שוין גענוג לאנג,
דו שלעפּסט אויף זיך דיא לאסט,
אָבער פאלש איז דיין געזאנג.
מיט דיר צו זיין אין איין בונד,
וויל געוויס ניט קיין סאָציאליסט,
נור אוים דעם איינפאכען גרונד,
ווייל דו אן אייזעל ביסט.

מאַקס בארסוק
ארטיסטישער
פהאָטאָגראַפער
121 נארפאלק סטריט
קאָרנער ריווינגטאָן סט. ניו יאָרק.

דזשעניע הורוויץ

ניט לעסאָנס אין דייטש און פראנצויזיש. (לערנט אויך ריידען אויף דיזע שפּראַ־כען). פערפערטיגט אויךצו די רידזשענטס
76 איסט 93טע סטריט.

אין אפיס פון דיא „צוקונפט" 26 קאנעל סטריט

קען מען בעקומען דיא פאלגענדע פראכטפאלע בילדער געדרוקט אויף גוטען פאפיר און גוט צום פריימען.

עמיל זאלא — — — 10 סענט.	נייאהרס גרוס — — — — 5 סענט.
אויגוסט בעבעל — — 5 סענט.	אונזערע מאַרטען — — — 5 סענט.

דיא דייטשע סאָציאַל-דעמאָקראַטישע פראַקציאָן אין רייכסטאג 5 סענט.

אלע צוזאמען בלויז 25 סענט.

מיר מאכען בעקאנט אונזערע פריינד און בעקאנטע און דאס פובליקום אין אלגעמיין, אז מיר האבען געמופט נאך 163 ברום סטריט.

מ. פיין און ס. שרייבער

יוניאן פרינטערס.

א. גראוער

167 איסט בראָדוויי, ניו יאָרק,

פאָטאָ אינגרייווער.

דיא בעסטע און שענסטע אינגרייווינגס, לייבעלס, עמבלעמס, אלערליי אילוסטריישאָנס גוט און ביליג.

דיא אדרעסע פון דעם בעוואוסטען פאָטאָגראַפער

איזידאר יאג,

212 איסט הוסטאָן סט., ניו יאָרק.

ב. זילבערמאן'ס

כשר רעסטאוראנט

44 קאנעל סטריט,

האָטעל נעפּטונע עוועניו,

קאָר. וועסט 5טע סט., קוני איילאנד.

וויליאם גאלערשטיין,

158 ריווינגטאָן סטריט, 1טען פלאָר.

אגענט פיר אלערליי ביזנעס, סטיישאָנערי סטאָרס, פייפער-ראוטס און סטענדס א ספעציאליטעט. אָפיס שטונדען: 7—9 מאָרגענס; 6—9 אבענדס.

Telephone 844 J Orchard

SOL. ROGG סאל. ראגג

נאָטאַרי פּאַבליק.

ביזנעס-אגענט פיר סטיישאָנערי סטאָרס, סיגאר סטאָרס, ציימונג-סטענדס, ראוטס און אויך אלע אנדערע ביזנעס פון $100 ביז $10,000

בעסטע צופריעדענהייט גאראנטירט.

אָפיס 170 קל נטאָן סטריט.

אָפיס שטונדען: 8 מאָרגענס ביז 10 אב.

Telephone 3190 Spring

ב. מאטיזאָוו,

אלערהאנד ביזנעס-איידזשענט, סיגאר און סטיישאָנערי סטאָרס, ציימונג-ראוטס א ספעציאליטעט.

פאָרווערטס-בילדינג.

175 איסט בראָדוויי, פון 6 ביז 9 אבענדס.

S. ZIMMERMAN ס. זיממערמאן

ריעל עסטייט

174 קלינטאָן סטריט.

ביזנעס אגענט פיר סטיישאָנערי סטאָרס און פייפער סטענדס און ראוטס, סיגאר-סטאָרס און אלערהאנד ביזנעס, אימער נאָך יעדענס וואונש. אָפיס שטונדען פון 7—9 מאָרגענס און 6—9 אבענדס.

Telephone 96 J East N. Y.

A. MILLER

Business and Real Estate Agent

Cigars and Stationery Stores
Newspaper Stands and Routes
A Specialty

OFFICES:

26 Canal St.,	1400 St. Marks Ave
Cor. Rutgers St., N. Y.	Cor. Ralph Ave., B'lyn, N.Y.
6 to 9 P. M.	11 A. M. to 2 P. M.

אונזערע לעזער פּאטראָניזען דר. האָרקאָווי'ס אַפּטייקען,
193 ברום, קאָר. סאַפּפאָלק סטריט

אין דיא צווייטע אַפּאטהעקע

אין 256 טשעררי סטריט, קאָרנער ראַטגערס סט.
ווייל ביי איהם זייט איהר זיכער דיא ריכטיגע מעדיצין צו בעקומען. דאָס איז דיא הויפּטזאַך. אַלע מעדיצינען ווערען פּרעפּערירט פון געענדיגטע פּראָוויזאָרען און אונטער זיין פּערזענליכער אויפזיכט.

הענרי ל. סלאָבאָדין,
אדוואָקאט און נאָטאר,
וואָהנונג 1819 מעדיסאָן עווענין.
סטוארט בילדינג 280 בראָדוויי, רום 134
Telephone 3869 Franklin

Telephone 4437 Franklin

L. B. BOUDIN
COUNCELOR AT LAW
302 Broadway New York
Residence, 216 Broadway

מ. דאַווידאָוו

פייער און לייף אינשורענס.
345 איסט 105טע סטריט.

אין אַלע ביזנעס לייטע!
אונזער בעפאָלמעכטיגער אגענט פיר
אַדווערטייזמענט איז

ה. ר. פּערלמוטער

Liberty Park

ליבערטי פּאַרק

קופּער עווענין לעבען סייפּרעס עווענין, וואָטערגרין, לאָנג איילענד, דער גרעסטער פּאַרק אין גרייטער ניו יאָרק פאָר

פּיק-ניקס

35 אַקערס וואַלד, א דענסינג פּאַווילאָן 100 ביי 120 פוס גרויס. וויא צו קומען אין פּאַרק פון אַלע פּערריס און ברידזש נעהמט דיא קארס וואָס געהט צו רידזשוואוד, טראַנספּערט פאָר סייפּרעס עווענין קאר און סטאָפּט אין קופּער עווענין.

ראַדיקאַלע אָרגאַניזאַציאָנען, פּאַטראָניזירט דיעזען פּאַרק.

אריה פלאַקס

רוסישער פּראָוויזאָר,
געענדיגט אין מאָסקווא, 1890.
120 מאָנראָע סטריט,
קאָרנער ראַטגערס סט., ניו יאָרק.
מיינע לאַנגע עקספּעריענס אין דראָגביזנעס אין רוסלאַנד וויא אויך אין אמעריקא גאראַנטירט אייך פיר דיא בעסטע און ראַיעלסטע מעדיצינען.
רעצעפּטען ווערען זעהר קערפול און ריכטיג געמאַכט.

דר. דזשי האלפּערין

אפּטאון אָפיס: 1861 מעדיסאָן עווענין,
קאָרנער 121טע סטריט.
אָפיס שטונדען 9 ביז 10, 6 ביז 8.
טעלעפאָן, 469 האַרלעם.
דאון טאון אָפיס אים אַלטען פּלאַץ:
250 איסט בראָדוויי.
אָפיס שטונדען פון 2 ביז 3,
זאָנטאג פון 11:30 ביז 12:30.

דר. ש. רוסיאַנאָוו,
דענטיסט,
האָט געמופט נאָך
22 ראַטגערס סטריט, ניער הענרי סט.
ניו יאָרק.

Dr. AB. KASPE

210 East BroadWay, New York
Near Clinton st.
Office Hours: 8-10, 1-2. 6-8
Sundays, 8-10 a. m., 2-3 p. m.
Telephone, 612 Orchard

Dr. M. GIRSDANSKY

239 East Broadway
Near Clinton street New York
Office Hours: 8-10, 1-2, 6.8
Sundas, 8-10, 1-2
Telephone, 1619 Franklin

Fifth Avenue　פינפטע עוועניו

סיגארעטס, 10 סענט פאר 10 שטיק.

זיינען דיא עלטסטע און פאפולערסטע סיגארעטס אין מארקעט און איבערטרעפען אלע 10־סענטינע סיגארעטס, זיי זיינען געמאכט פון פיינסטען ריינעם טערקישען טאבאק (גאראנטירט ביים מאנופעקטשורער) שטענדיג מיט וואטע אין די מונדשטיק צו רייניגען דעם רויך. קיין 10 סענט סיגארעט קען זיך פערגלייכען מיט דיא פינפטע עוועניו אין געשמאק און אין גערוך.

„פינפטע עוועניו" סיגארעטס פערהיטען דיא ברוסט פון הוסטען.

Baron de Hirsch　באראן דע הירש

מיילד און סוויט, א 10 סענט סיגארעט

זיינען שטענדיג געמאכט פון פיינסטען, ריינעם טירקישען טאבאק, גאראנטירט, שטענדיג נעמאכט מיט וואטע און מונדשטיק צו רייניגען דעם רויך.

מיליאנער, טערקישער סיגארעט

זיינען זעהר גוט אין געשמאק, שמעקען אויסגעצייכענט, זא אז עס איז נאר אונמעגליך צו מאכען א בעסערען סיגארעט פאר דעם פרייז.

Egyptian Heroes　עגיפשאן היראס

עגיפטישע סיגארעטס מיט אדער אהנע מונד־שטוקען.

10, 15 און 25 סענט פאר 10 שטיק.

נעמאכט פון פיינסטען טערקישען טאבאק. סעמפעלס נאך דיא קאנטער פריי געשיקט. דיא בעקוועמסטע פרייזען פאר האלסיילער און ריטיילער.

אויסער דיא אויבען־דערמאנטע האב איך נאך פיעל מעהר סארטען צו קריגען.

I. B. Krinsky, Cigarette Manufacturer, 227 Bowery, Nrw York

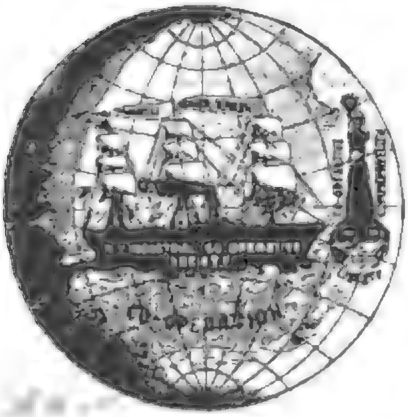

העטס, שיך,

דזשענטס פאר־

נישינגס און

איך טהעע

און קאפעע

קא‑אפעראטיווע סטאר

313 גרענד סט., נויארק

עָנטוויקלונג.

ווער קען פיהלען, ווער קען זאגען,

ויא ווייט וועט דיא מענשהייט זיך וואגען

איינס אבער מערק דיר ליעבער יונג,

ענטוויקלונג בעוועגט זיך נים מיט א שפרונג.

קיין ערפינדער שפרינגט ניט אריוס פון ווינדעל!

ווען עס טרעפט אבער יא, איז האס נור שווינדעל.

TYPE TELLS TENDER TALES　You Will Find

"THE WORKER"

BEST SOCIALIST WEEKLY

BRIMFUL OF INTEREST

It Is Published Exclusively in the Interest of the Working Class; It Stands for True and Loyal Trades Unionism and the Interests of the Toilers

Every Workingman Should Subscribe to it.—50 cents per year; 25 cents for 6 months; 15 cents for 3 months.

SAMPLE COPIES FREE!

THE WORKER

184 William St, N. Y.

מ. ציממערמאן און קאמפאניע 324—318 איסט הויסטאן סטריט

ריינע כשרה וואורסט

אונד וואורשט וואארען.

אונזערע לעזער און סימפאטייזער וועלען געפעליגסט פאדערען אונזערע פראדוקטען.

M. ZIMMERMAN & CO.,

313-3 4 E. Houston St., New York.

ביכער, ביכער

ביי מיר איז צו בעקומען אלערהאנד ביכער, ספעציעל סקוהל ביכער.

וויא רידערס, ספעלערס, גרעממערס, אריט־מעטיקס, אלגעבראס, געאמעטערס, היס־טארעס, געאגראפעס, סיוויקס, פיזיקס, לאטיין, גריק, טעקס ביכער, דיקשענרים אין אלע שפראכען.

אלע ביכער זיך צו לערנען ענגליש פון אידיש, דייטש אדער רוסיש.

סטיישיאנערי

אלעס פון דיא ליין פון סטיישאנערי ספעציעל סאסייטי ביכער און פאנטיין פענס גאלדענע.

דיא רעעלסטע בעהאנדלונג גאראנטירט.

קאנטרי ארדערס בעזארגט.

ה. גאלדבערג 65 ריווינגטאן

קארנער עללען סטריט, ניו יארק.

דער וואונש פון דיא בראנזווילער ביזנעס־לייטע איז ענדליך ערפילט געווארען.

דיא סטייט באנק

וועלכע איז געגרינדעט פון **אידען** און פאר אידען און וועלכע האט אימער געטרייט דאס בעסטע פיר דיא פערגרעסערונג פון אידישע קאמער־ץ, און ספעציעל האט זיך דיא „סטייט־באנק“ בע־ריהמט געמאכט מיט איהר פינקטליכקייט און גוטע בעהאנדלונג פון איהרע בעאמטע, וועלכע פערשטעהען דעם אידישען ביזנעס־גייסט, אזוי גוט וויא דעם וואס לעגט אוועק זיינע אבגע־שפארטע פאר דאלאר צו סייווען, און צוואר איז דיא וויכטיגקייט פון דיא בראנזווילער־ברענטש, וועלכע דיא סטייט באנק און ניו יארק האט ערעפענט דארט, דאס דיא בראנזווילער־ברענטש ווערט געמענעדזשט אונטער דער אויפזיכט פון העררן וויליאם ב. ראוט, וועל־כער איז גוט בעקאנט צו יעדען בעזוכער פון דיא סטייט ביינק.

דיא בראנזוויל ברענטש
פון דיא סטייט ביינק
איז שוין אפען פיר ביזנעס אין

גלענמאר און סטאון עוועניוס, בראנזוויל
376-378 גרענד סטריט, ניו יארק.

מעננער איך קאן איך קוריערען

קיין אונטערשיעד וויא לאנג דיא קראנקהייט איזט אדער וואס פיר איינע מעדיציענען איהר האט ביז יעטצט געטרייעט. אויב איהר ווילט פאל־קאמען געזונד ווערען ווענדעט זיך צו מיר אין מיין אפפיס דר. לאנדעס, 132 איסט 24טע סט.. איך וועל אייך ערקלעהרען אייער קראנקהייט, פערזיכערן וויא לאנג עס וועט נעהמען איהנען פאללקאממען צו קוריערען, אונד ווען דיא אונ־טער מיין בעהאנדלונג שטעהען ווערדען, גא־ראנטירע איך איהנען פיר אייער פאללקאממענער געזונדהייט דען איך קוריערע מיט מיין אייגענער ערפינדונג דורך דיא נייעסטע מעדיצינישע־עלעקטרישע מעטהאדע.

ווען עס איז אייך ניכט מעגליך צו קאממען דאנן שרייבט מיר.

לעזען זיא מיין נייעם בוך "דער מעננער פריינד"

ער איז וויססענשאפטליך אין ברענגט אייך דיא נרעסטע נוטצען. איהר געפינט אין איהם פיעלעס וואס איז ניט נאר אינטערעססאנט נאר אויך נאטהווענדיג פאר אייער געזונדהייט. דעם בוך קענען זיא בעקומען פרייא ווען זיא שניידען דעם קופאן אויס אונד שיקען מיט אייער אדרעס אונד 12 סענט סטעמפס צו

DR. L. LANDES.

140 East 22nd St.

אפפיס שטונדען, 9 צו 1 אונד 5 צו 8.
זאנטאג, פון 9 צו 11 אונד 2 צו 4.

פרויען ווערדען אונטערזוכט נור אם דיענסטאג צווישען 2 אונד 4 אוהר.

דר. ל. לאנדעס, שפריכט אידיש, דייטש, ענגליש, רוסיש, פאלניש אונד רומעניש.

דיא אינטערנאציאנאלע ביבליאטהעק

עבען ערשיע־ נען:

יצחק בער לעווינזאהן (ריב"ל) איין פאלשטענדיגע ביאגראפיע פון

פון ד. מ. הערמאלין

77 זייטען אויף גוטען פאפיער שעהן בראשירט

לעווינזאהן'ס בילד געצייכענט ביי גראף ג. ד. טאלסטאי

פרייז 15 סענט

סטרייקס און זייער ניצליכקייט

פיר דיא ארבייטער

41 זייטען, שעהן בראשירט

פון דר. ש. פעסקין

פרייז 5 סענט

צו בעקומען איבעראל וויא ביי דיא פאבלישער

The International Library Pub. Co., 23 Duane St , N.Y.

MAISEL'S BOOK STORE.

יעדעס ב ו ך קען איך פאר אייך קריגען, א־יב איך האב עס ניט אין מיין זאמלונג פון איבער 5000 ביכער. — רוסישע, דייטשע, ענגלישע

ווערטער־ביכער, שול־ביכער

שרייבט מיר וועגען אירגענד וועלכעס גוטעס בוך אין דיא דריי שפראכען און איהר וועט עס וואהרשיינליך געפינען אין מיין סטאק.

194 E. Broadway, New York

דער צווייפלער.

איך וויים גאנץ גענוי, אז דאס וואס איך גלויב איז אונזין; אבער דער גרעסטער אונזין וואלט געווען, ווען איך וואלט גלויבען, אז איך וויים עטוואס.

דער האכמוטה פון ביוראקראטען שטייגט, זא לאנג דאס פאלק זיך שקלאפיש צייגט.

ארבייטער אויפמערקזאם!

קויפט סוספענדערס מיט דיזען לעבעל

דאס איז דיא איינציגע גאראנטיע אז די ארבייטער האבען געקראגען ווידזשעס צו מאכען א לעבען.

סוספענדערס מאבערס יוניאי

לאקאל נומער 9560 א. פ. אף ל.

Digitized by Google

דיא צוקונפט פיר 1905

צום פינפטען יאהר טרעט שוין די „צוקונפט" ארויס אין דער וועלט אלס א זעלבסטשטענדיגער זשורנאל אויף א פעסטען באדען, אלס א ווירקליך וויסענשאפטליך סאציאליסטישער אין אויך ליטעראַרישער מאנאטשריפט, אלס א פראגרעסיווער אין פרייער ארגאן אין העכסטען זינען פון דיעזען ווארט. שווער און פיינליך איז געווען דער אנפאנג, אבער די אנשטרענגונגען און אפפער זיינען ניט געבליבען פערלארען, און דאס קינד איז שנעל גע־וואקסען און האט זיך געשטארקט.

די „צוקונפט" האט פערנומען אן עהרע־ליך פערדיענטען פלאץ אין דער זשארגאנישער ליטעראטור, און דיעזען פלאץ וועט זיא אויך ווייטער מיט עהרע האלטען. זיא גיפירט יעצט ארום זיך די בעסטע און ערנסטעסטע אידישע שרייבער ניט נאר פון אמעריקא, נאר אויך פון איירופא, און מיר האפען, אז די צייט איז נאר ניט ווייט, ווען זיא וועט זיין דער איינציגער סאציאליסטישער זשורנאל אין זשארגאן ניט בלויז דערפאר, ווייל קיין אנדערער איז נאך ניטא, נאר ווייל קיין בעסערער וועט ניט קענען זיין.

מיט שטאלץ קוקען מיר אויף די פערגאנגענהייט און מיט מוטה בליקען מיר אריין אין דער צוקונפט פון דער „צוקונפט". אונזער פראגראם קען דער לעזער ארטהיילען נאך די ארטיקלען, וואס זיינען ביז יעצט ערשיענען, און וואס די „צוקונפט" וועט ווייטער אין קומענדען יאהר, קען דער לעזער שליסען נאך פאלגענדע פערשפראכענע ארטיקלען:

אל. הארקאווי — די ענטשטעהונג פון תלמוד.
דר. אב. קאספע — 40 יאהר נאך דארווין.
י. גארדין — די גייסט וועלט דראמא (פארטזעצונג).
דר. ה. זאלאטאראָף — איבער ניטשעס פילאזאפיע.
ב. לעאנטיעף — טעאטער און לעבען, (איין איבערבליק איבער די פינפטען יעהרען איינפיהרונג אויף דער אידישער ביהנע ספעציעל, און איבער דראמא אין אלגעמיין).
דר. י. ארמאן — סאציאליזמוס און עטהיק.
" " — די סאציאלע בעדייטונג אין 19טען יאהרהונדערט.
י. מילך — פראגרעסיווע שטרעבונגען ביי אידען.
פ. קראנץ — די נייע שטריים פינקטען אין דער סאציאלדעמאקראטיע.
" " — די אידישע מיטהאלאגיע. (נאך די נייעסטע קולטור געשיכטליכע נאכפארשונגען).
" " — די פאליטישע עמאנציפאציאן פון אידען און אידישע פארטעפסע (געשיכטליכע בילדער).
" " — די געהיימניס פון קרייז (א קולטור געשיכטליכע נאכפארשונג איבער דעם צלם און פערבינדונג מיט דער זונען געזעגנונגס און עבודה זרה).
ב. פיינבערג — צי קען די קאפיטאליסטישע ארדנונג האבען א קיום?
" " — ווארים די מענשען ווילען האבען א גלויבען.
ל. קאברין — וואס הייסט א רעאליסטישע דראמא.
י. ענטין — איבער די זשארגאנישע ליטעראטור (קריטישע סטודיען).
דר. ק. פארענבערג — די פאליטישע עקאנאמיע מיט דרייסיג יאהר צוריק און היינט.
" " — איבער די וויכטיגסטע פאבריקען אין דער אינטערנאציאנאלער ארבייטער בעוועגונג.
דר. ראבינסאן — ביאלאגיע און סאציאליזמוס.
ל. בודין — די נייעסטע עקאנאמישע ענטוויקלונג, און די סאציאליסטישע טהעאריע.
א. ליעסין — די זשארגאנישע ליטעראטור אין בילדער (ביאגראפיעס פון די פאעטען פון דער זשארגאנישער ליטעראטור.
ל. פלאבאדין — די נעגערפראגע אין אמעריקא.

אויסער דיא אויבענדערמאנטע שרייבער וועלען אויך פאלגענדע שרייבער מיטארבייטען אין „דיא צוקונפט“ נעקסטען יאהר.

דר. אפרת (שווייץ) דר. בלומשטיין (שווייץ) דר. א. גינזבורג, דר. גירזדאנסקי, מארים הילקוויט, מ. ווינטשעווסקי, דר. זשיטלאווסקי (בערן) יצחק אייזיק בן אריה צבי הלוי, א. ליעסין, ז. ליבין, פאליטיקוס, ס. פאלאק, מ. קאטץ, דר. קאניאקאוו (באסטאן) ה. רויזענבלאט, פ. ראזענבלאט און פיעלע אנדערע.

געקליבענע ווערטער

אונטער דיעזען נאמען וועלען מיר אין דער „צוקונפט“ פון 1905 אנפאנגען צו דרוקען א קורצען ווערטער בוך פון דיא פרעמדע ווערטער אין דער זשארגאנישער שפראך, דאס וועט אויך טהיילווייז זיין א ענציקלאפעדיע פון פילאזאפישע און סאציאל־פאליטישע „טערמינען“ (אזעלכע ווערטער וויא „טערמינען“ „טערמינאלאגיע“ וועלען גרינדליך ערקלערט ווערען) דיא ווערטער וועלען געקליבען און ערקלערט ווערען פון פיליפ קראנץ.

אונזער פרעמיום

פיר דיא יעהרליכע סובסקרייבער פון דער „צוקונפט“.

א זעלטענער נייער גרויסער בוך אומזיסט.

אמעריקא פאר קאלאמבוס

איז דער נאמען פון דעם בוך וואס דיא „צוקונפט“ וועט נעבען איהרע יעהרליכע סובסקרייבערס דעם קומענדען יאהר אלס פרעמיום דיעזער בוך איז געשריבען פון פיליפ קראנץ אלס א טהייל פון זיין „קולטור געשיכטע“ וואס האט ספעציעל צו טהאן מיט דעם לעבען פון דיא איינגעבארענע פעלקער אין דער נייער וועלט ביז קאלאמבוס'עם רייזע און ביז דיא שפאניער האבען צושטערט דיא אייגענטהימליכע ציוויליזאציאן אין מעקסיקא און פערו.

אויף דעם גרונד פון וויסענשאפטליכע נאכפארשונגען און פיעלע אויסגראבונגען אין אלע טהיילען פון אמעריקא ווערט דארט געשילדערט, וויא דיא אמאליגע אמעריקאנער שטאמען און פעלקער האבען געלעבט, זיך געפיהרט און ענטוויקעלט, דאס איז ניט נאר אינטערעסאנט, ווייל דאס עפענט פאר אונז ווירקליך א נייע וועלט, זאנדערן אויך בעלעהרענד און פון גרויסער וויסענשאפטליכער בעדייטונג ווייל דאס ציינט אונבעשטרייטבאר, וויא מענשען ענטוויקלען זיך איבעראל גליך אונטער גלייכע אומשטענדען, ווען מיר זעהען וויא פערשיעדענע פעלקער אין דער אלטער וועלט האבען עהנליכע מנהגים און גלויבענס, קענען מיר מיינען, אז איין פאלק האט זיי איבערגענומען ביי איין אנדערען דורך א נעגענזייטיגען פערקעהר; אבער דאס קען מען אויף קיין פאל ניט זאגען ווענען דיא איינגעבארענע אמעריקאנער פעלקער, ווייל זיי זיינען געווען אבגעשניטען פון אלע קולטור־צענטערס פון דער אלטער וועלט דורך דיא גרעסטע אקעאנען און האבען זיך דארום זעלבסטשטענדיג ענטוויקעלט אין יעדער בעציהונג.

דער בוך „אמעריקא פאר קאלומבוס“ ענטהאלט 44 ערקלעהרענדע בילדער, פון וועלכע מיר גיבען א ביישפיעל אויף פיידזש 64.

דיא „אינטערנאציאנאלע לייברערי פובלישינג קאמפאני“, וועלכע וועט צו נייע־יאהר ארויסגעבען דיעזע נייע קולטור־געשיכטליכע ווערק פון פיליפ קראנץ, וועט אבדרוקען א ספעציעלע אויפלאגע פיר דיא יעהרליכע סובסקרייבערס פון דער „צוקונפט“. דער פרייז פון דעם בוך וועט זיין 50 סענט נאר דיא סובסקרייבערס וועלען איהם קריעגען אומזיסט אלס פרעמיום, ווען זיי וועלען צושיקען פאר־אויס 1 דאלאר (אין אויסלאנד און ניו יארק סיטי $1.25) פאר דיא „צוקונפט“ פון יאהר 1905 נים שפעטער וויא ביז דעם 1טען פעברואר 1905.

דיא אידישע לעזער האבען אלזא אן אויסגעצייכענטע געלעגענהייט צו בעקומען פאר איין דאלער סובסקריבציאן אויף דיא צוקונפט א זעהר אינטערעסאנטען, בעלעהרענדען און קאסטבארען נייעם בוך, וואס וועט ערשט געדרוקט ווערען צום נייעם יאהר.

אז דער בוך וועט געדרוקט זיין גוט אויף פיינע פאפיער מיט פיינע אילוסטראציאנען— דאפיר גאראנטירט דיא אינטערנאציאנאלע פובלישינג לייברערי קאמפאניע“ וועלכע צייכענט זיך אוים מיט איהרע גוטע און שעהנע אויסגאבען.

מאני ארדערס אדער קעש זאל געשיקט ווערען אויף פאלגענדען אדרעס:

ZUKUNFT, 26 CANAL STREET, NEW YORK.

די צוקונפט

No. 12 (36) DECEMBER 1904 Volume III

קאטערינא ברעשקאווסקאיא.

צום אנדענקען פון אנטאן טשעכאוו

פון וו. קאראלענקא; פריי איבערזעצט פון פאלינא סעגאל.

דעם 2 יולי 1904 איז אין באדען, שווארצוואלד, געשטארבען אנטאן טשעכאוו. ער איז דארטען אפגעוועזען דריי וואכען: ניט לאנג פאר זיין טוידט האט ער געשריעבען צו זיינעם א פריינד אין דער רעדאקציאן פון „רוסקיא וויעדאמאסטי“ אז עס ווערט איהם בעסער, אז ער פיהלט זיך זעהר גוט און שעפט געזונדט גאנצע פורענגוויז. ליידער אבער איז עס נור געוועזען א גענארטער געפיהל פון בעסערונג, וויא עס פאסירט אפט ביי שווינדזיכטיגע. עס איז איהם באלד געווארען ערגער, די קראנקהייט האט זיך פערשארפט, און ער איז געווארען שוואכער און שוואכער. דיענסטאג דעם 29טען יוני האט דאס הארץ ביי איהם אנגעהויבען צו קלאפען זעהר שוואך און מען האט איהם געמוזט געבען אויפרעגענדע מיטלען. איינס א זייגער ביי נאכט, דעם 2טען יולי, האט זיך דער קראנקער אויפגעכאפט פון א שטיקענעם אין האלז, און 3 א זייגער פאר טאג איז ער כמעט אהן שמערצען אויסגעגאנגען אויף די הענד פון זיין פרוי.

אזוי שנעל און אונערווארטעט האט זיך געענדיגט טשעכאוו'ס לעבען. ער איז געשטארבען צו 44 יאהר אין דער רעכטער בליהונג פון זיין טאלענט.....

זיין טוידט וועט אהן צווייפעל ארויסרופען א געפיהל פון וועהטאג און טרויער אין די הערצער פון טויזענדער פון זיינע לעזער, נאך מעהר דערפאר, ווייל זיינע ווערקע זיינען די לעצטע יאהרען געוועזען דורכגעדרונגען מיט אזא ביינקעניש, מיט אזא טיפען טריוער, אז דאס האט זיך דורך די קראפט פון זיין גרויסען טאלענט איבערגעגעבען אויך צו זיינע לעזער. און דאך האט דער זעלבער שרייבער א מאהל, ווען ער האט אנגעהויבען זיין ליטערארישע טהעטיגקייט, הינגעריבען דעם עולם מיט זיין העלען, פרעהליכען, קלינגענדען געלעכטער... *) מיט טשעכאוו'ן בין איך בעקאנט געווארען אין 1886 יאהר. דאן זיינען שוין אבגעדרוקט געוועזען צוויי אויסגאבען פון זיינע ערצעהלונגען. איינע פון דיעזע אויסגאבען האב איך געזעהן ביי טשעכאוו'ן אויף'ן טיש, ווען איך האב איהם דאס ערשטע מאהל בעזוכט. עס האט געהייסען „די מעשה'לעך פון מעלפאמענא“. דאס ביכעל איז געוועזען פול מיט הומאריסטישע ערצעהלונגען און אונטערגעשריעבען „א. טשעכאנטע.“ דיעזען ערשטען ביכעל האט דער עולם גאנץ וועניג באמערקט און זעלטען ווער עס געדענקט איהם יעצט.....

אין 1887 איז ערשיענען א בוך פון געמישטע ערצעהלונגען, וועלכע זיינען פריהער געוועזען געדרוקט אין פערשיעדענע זשורנאלען, און דעם מאהל איז שוין דער בוך געוועזען אונטערגעשריעבען: א. טשעכאוו. דיעזער בוך איז גלייך באמערקט געווארען פון גרויסען לעזענדען פובליקום. מען האט וועגען דעם בוך זעהר פיעל גערעדט און געשריעבען. געשריעבען און גערעדט האט מען פערשיעדענעס, אין אלגעמיין אבער האט דער בוך געהאט א גרויסען ערפאלג.

דער ערשטער, וואס האט באמערקט און אבגעשאצט טשעכאוו'ס טאלענט איז געוועזען דער בעקאנטער שריפטשטעלער ד. גריגאראוויטש.

אין טשעכאוו'ס לוסטיגע הומארעסקען האט גריגאראוויטש פאראויסגעזעהן אן אריגינעלען קרעפטיגען טאלענט. מיר דאכט זיך, אז דער זעלבער גריגאראוויטש האט געהאלפען טשעכאוו'ן ארויסצוגעבען זיינע „געמישטע ערצעהלונגען“. אין דער צייט פון מיין בעזוכען טשעכאוו'ן פלעגט ער אפט ריידען פון גריגאראוויטש'ן און פלעגט מיר ווייזען זיינע בריעף. איינער פון דיזע בריעף איז געוועזען געשריעבען פון אויסלאנד. גריגאראוויטש האט דארט געשריעבען וועגען די בענקעניש, וואס ער פיהלט אין זיין בארע־פלאז,

*) דער שרייבער בעציהט זיך אויף דעם, וואס טשעכאוו האט אנגעפאנגען זיין ליטערארישע טהעטיגקייט מיט דרוקען הומאריסטישע קלייניגקייטען אין הומאריסטישע זשורנאלען.

וועגען זיין קראנקהייט און וועגען דעם וויא ער פיהלט, אז דיא ביינערדיגע הענד פון דעם טויט נעהענטערן זיך צו איהם.

איך געדענק, וויא טשעכאָוו, נעהמענדיג דעם בריעף פון מיינע הענד, האָט געזאָגט:

— אָט, האָט איהר דעם סוף פון בעריהמטקייט, פון א גרויסען נאָמען, גרויסע האָנאָראַרס!...

דיעזער פעסימיסטישער שטריך אין דעם כאַראַקטער פון דעם יונגען, פרעהליכען הומאָריסט, פאַר וועלכען א פיעל פערשפּרעכענדעס לעבען איז געשטאַנען פאָראויס, האָט מיך דאַן פערוואונדערט. שפּעטער אָבער האָב איך זיך אָפּט דערמאָנט אָן יענע ווערטער, דעם אויסדרוק פון זיין פּנים, ווען ער האָט עס געזאָגט, און איך האָב זיך שוין מעהר ניט געוואונדערט.

נאָך דעם ערשיינען פון דיא „געמישטע ערצעהלונגען“ איז אנטאָן טשעכאָוו'ס נאָמען מיט א מאָהל בעריהמט געוואָרען. דער גאַנצער בוך איז געוועזען דורכגעדרונגען מיט עפּעס א מין יוגענדליכער זאָרגלאָזיגקייט. אויף ליטעראַטור און לעבען האָט ער געקוקט עטוואָס לייכט און איז אין גאַנצען געוועזען פול מיט אַנשטעקענדיגער פרעהליכקייט, מיט טיעפען שאַרפזין און מיט וואונדערבאַרע בילדער.

אין פעטערסבורג איז אין יענער צייט ארויסגעגעבען געוואָרען דער זשורנאַל „סעווערני וויעסטניק“ אונטער דער רעדאַקציאָן פון נ. מיכאַילאָווסקי. איך בין דאַן איינגעלאַדען געוואָרען דאָרט מיטצואַרבייטען. צו דיעזען צוועק בין איך געפאָהרען אין פעטערסבורג. איך האָב שוין דאַן געהאַט געלעזען טשעכאָוו'ס ערצעהלונגען און, פאַרבייפאָהרענדיג מאָסקווע, איז מיר איינגעפאַלען צו בעזוכען איהם און מיט איהם בעקאַנט צו ווערען.

אין יענער צייט האָט טשעכאָוו'ס פאַמיליע געוואָהנט אויף דער סאַדאָוואָער גאַס אין א קליינער רויטער הייזקע. דאָס איז געוועזען א מויערל אין צוויי עטאַזש, וועלכער איז געשטאַנען צווישען גרויסע הייזער. אונטען, ביים אריינגאַנג, האָבען מיך בעגעגענט טשעכאָוו'ס שוועסטער און זיין איינגערער ברודער מיכאַאיל, דאַן נאָך א סטודענט. און אין א פּאָאָר מינוט איז טשעכאָוו אַליין אַרונטערגעקומען פון דיא טרעפּ.

פאַר מיר איז געשטאַנען נאָך גאָר א יונגער מאַן, עטוואָס העכער פון מיטעלוואוקס, מיט א לענגליכען, רעגעלמעסיגען, ריינעם פּנים, אויף וועלכען עס האָבען זיך איינגעהאַלטען אַלע שטריכען פון יוגענדליכקייט. זיינע טיעפע, בלויע, שטראַהלענדע אויגען האָבען געשיינט מיט געדאַנקען און מיט עפּעס א מין קינדערשער פרעהליכקייט אין דער זעלבער צייט. איינפאַכקייט און צערטליכקייט אין זיין האַלטען זיך איז געוועזען איינער פון דיא הויפּטשטריכען פון זיין כאַראַקטער און אויך פון זיינע שריפטען. אין אַלגעמיין האָט טשעכאָוו ביי אונזער ערשטער בעקאַנטשאַפט געמאַכט דעם איינדרוק פון א פרעהליכען לעבעדיגען מענשען. עס האָט זיך אויסגעדוכט, אז זיינע אויגען שפּיגלען אין זיך אָפּ דעם אונאויסשעפּבאַרען קוואַל פון וויטץ, שאַרפזין און נאַטירליכע פרעהליכקייט, מיט וועלכע עס זיינען געוועזען איבערפילט זיינע ערצעהלונגען. און ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס מיט פיעלעס פון זיין שרייבען בין איך ניט געוועזען איינפערשטאַנדען, האָב איך דאָך ארויסגעטראָגען א גוטע אַנגענעהמע מיינונג וועגען איהם. קוקענדיג אויף טשעכאָוו'ן, האָט זיך מיר געדאַכט, אז איך זעה פאַר זיך א יונגע דעמבע, וואָס איהרע צווייגלעך זיינען צעוואָרפען אין פערשיעדענע זייטען. דאָס ביימעלע איז נאָך שוואַך, קליין, עס האָט נאָך דערווייל כמעט גאָר קיין פּנים ניט. אָבער עס לאָזט זיך שוין יעצט פאָראויסזעהן דיא שטאַרקייט און דיא קראַפט פון דעם צוקינפטיגען מעכטיגען דעמב......

ווען איך בין געקומען אין פעטערבורג און האָב דערצעהלט וועגען מיין בעזוך ביי טשעכאָוו'ן און דעם איינדרוק, וואָס ער האָט אויף מיר געמאַכט, האָבען דיא רעדאַקטערע און ארויסגעבער פון „סיעווערני וויעסטניק“ מיר פאָרגעוואָרפען, פאַר וואָס איך האָב איהם ניט איינגעלאַדען מיטצואַרבייטען אין דעם זשורנאַל.

ווען איך האָב טשעכאָוו'ן בעזוכט דאָס צווייטע מאָהל, האָב איך שוין מיט איהם גערעדט וועגען אריינטרעטען אַלס מיטאַרבייטער אין „סיעווערני וויעסטניק“. עס האָט זיך ארויסגעוויזען אז פּלעשטשייעוו האָט שוין מיט איהם פריהער וועגען דעם גערעדט און טשעכאָוו האָט עס איהם צוגעזאָגט. אויך מיר האָט ער פערשפּראָכען צו שרייבען פאַרן זשורנאַל, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס ער האָט אַליין שטאַרק געצווייפעלט אין זיך. נאָך זיינע אייגענע רייד נאָך, האָט ער דאַן זיין שרייבען בעטראַכט אַלס א מין שפּיעלכעל, וואָס דיענט איהם צייטענווייז אַלס צייטפערטרייב און טהייל־ווייז אויך אַלס א מיטעל צו מאַכען א לעבען ביז ער וועט ענדיגען דעם אוניווערזיטעט.

— ווייסט איהר, וויא אזוי איך שרייב מיינע קורצע ערצעהלונגען? האָט מיך טשעכאָוו געפרעגט. אָט זעהט...

ער האָט ארומגעקוקט דעם טיש און האָט גענומען דיא ערשטע זאַך, וואָס איז איהם אריינגעפאַלען אין דיא הענד. דאָס איז געוועזען א טעצעל

פאר אש. ער האט דאס אוועקגעשטעלט פאר מיר און האט געזאגט:

— ווילט איהר, האב איך מארגען אן ערצעהלונג אונטער דעם נאמען: „א טעצעל פאר אש“.

זיינע אויגען האבען זיך אנגעצונדען מיט א פרעהליכען פייערל. עס האט אויסגעזעהן, אז אין זיין מוח ארבייטען שוין געדאנקען, אין זיין קאפ מאהלען זיך בילדער, פאסירונגען, צו־

דיא רוהיגסטע, דיא גליקליכסטע צייט אין דעם לעבען פון דער גאנצער פאמיליע. טשעכאוו איז נאך אין יענער צייט געווען זארגלאז און פרעה־ליך, ער איז געווען פול מיט בילדער, מיט סיר־זשעטען, מיט געדאנקען. זיין שוועסטער האט מיר דערצעהלט, אז ער פלעגט א מאהל אין מיטען נאכט אנקלאפען צו איהר אין צימער און איהר דערצעהלען וועגען א נייעם סיוזשעט און מאנ־כעס מאהל וועגען א גאנצע ערצעהלונג. וואס איז

אנטאן פ. טשעכאוו.

פעלע נאך ניט קיין גאנץ קלאהרע, אבער קאמי־שע און פרעהליכע...

יעצט, ווען איך דערמאהן זיך אן דעם גע־שפרעך, שטעהט מיר פאר דיא אויגען א קליינער אנגענעהמער זאאל; נעבען טיש ביי א קאכעדינגען סאמאוואר זיין אלטעטשקע מוטער, זיין שוועס־טער און זיין ברודער, זיי אלע פול מיט ליעבע, פול מיט צוטרויען, פול מיט צערטליכקייט צו דעם טאלענטפאלען לעבענסלוסטיגען יונגען שרייבער. מיר דאכט זיך, אז דאס איז געווען

איהם פלוצלונג איינגעפאלען. זיי פלעגען דאן ביידע ארומריידען, דאס קלעהרער מאכען און פלעגען זיך פרעהען וויא קינדער.

צו יענער צייט איז אין „נאוואיע ווריעמיא“ אבגעדרוקט געווען טשעכאוו'ס ערצעהלונג „אין א הייליגע נאכט“. דאס איז געווען א וואונדער־בארע ערצעהלונג, דורכגעדרונגען מיט טיעפער טרויעריגקייט, ערטערווייז נאך פול מיט וויטץ און הומאר; אבער דאך מיילען־ווייט אוועק פון זיינע פריהערדיגע ערצעהלונגען. דיעזע ערצעה־

לונג האָט אָנגעמאַכט א גרויסען רעש. אין טשעכאָוו און זיין פאמיליע האָבען געמוזט איינזעהן, אז אין זיינע הענד איז ניט בלויז אן אנגענעהמע שפּיעלצייג, זאָנדערן א גרויכער טהייערער אוצר.

און איך געדענק, וויא אין דער שטימע פון דער מוטער, וואָס האָט געשיינט צו זיין גליקליך און האָט גערעדט מיט שטאָלץ פון איהר זוהנ'ס ערפאָלג, האָבען זיך געהערט טרעהרען. איך האָב גערעדט מיט טשעכאָוו'ן וועגען פאָהרען אין פּעטערבורג און וועגען א פּלאַן, וואו מיר זאָלען זיך טרעפען, און זיין מוטער האָט דערביי א שווערען זיפץ געטאָהן און האָט געזאָגט:

— מיר זאָגט דאָס הארץ, אז אנטאָן איז שוין ניט מיינער.....

אָרימע מוטער! איהר הארץ האָט איהר ניט גענארט.....

מיר האָבען אָבגערעדט זיך צו טרעפען אין פּעטערבורג אין דער רעדאקציאָן פון הומאָריסטישען זשורנאל „אָסקאָלקי“. און ווירקליך, אין דעם בעשטימטען טאָג, ווען איך בין געקומען אהין האָב איך געטראָפען טשעכאָוו'ן. דאָרטען האָט מיט אונז פּאַסירט דער פאָלגענדער צופאַל: דער רעדאקטאָר, הערר לעיקין, האָט זיך בעריהמט פאר טשעכאָוו'ן, אז ער האָט ערהאַלטען אן אויסגעצייכענטע ערצעהלונג פון עפּעס גאָר אן אונבעקאנטען שרייבער פון דער פּראָווינץ. דיא ערצעהלונג איז איהם אזוי געפעהלען, אז ער האָט איינגעלאַדען דעם שרייבער צו קומען אין פּעטערבורג, אום מיט איהם בעקאַנט צו ווערען. טשעכאָוו האָט זיך פאראינטערעסירט און האָט געבעטען, מען זאָל איהם ווייזען דעם מאנוסקריפּט. עס האָט זיך ארויסגעוויעזען, אז דאָס איז געווען זיין אייגענע, אן אלטע ערצעהלונג, ריין איבערגעשריעבען און אונטערשריעבען מיט א פרעמדען נאָמען....

אַרום יענער צייט פלעג איך זיך בעגעגנען מיט טשעכאָוו'ן גאנץ אָפט. ער פלעגט מיך אימער איבערראשען מיט זיינע איינפעלע, מיט זיין לעבעדיגקייט און איבערהויפּט מיט זיינע פּלענער.

— הערט אויס, זאָגט ער א מאָהל צו מיר, איך האָב א פּלאַן ארויסצוגעבען א זשורנאל מיט 24 מיטארבייטער. איך וועל איינלאדען אלע יונגע שרייבער, אלע אָנפאנגער.

אן אנדער מאָהל, קוקענדיג אויף מיר מיט זיינע טיעפע דורכדרינגענדע אויגען, אין וועלכע עס האָט זיך געזעהן בעגייסטערונג, האָט ער געזאָגט:

— הערט, קאָראָלענקאָ.... איך וועל קומען צו־פאָהרען צו אייך אין ניזשני. —

— עס וועט מיר זעהר פרעהען, זעהט אָבער, האַלט וואָרט. —

— געוויס, געוויס. איך וועל אונבעדינגט קומען. מיר וועלעןביידע צוזאמען ארבייטען. מיר וועלען אָנשרייבען א דראמא אין פיער אקטען אין צוויי וואָכען.

איך האָב אָנגעהויבען צו לאַכען.

— ניין, אנטאָן פּאַוולאָוויטש. א דראמע שרייבט איהר אליין, אָבער צו מיר אין ניזשני קומט טאקע צו פאָהרען.

ער האָט געהאַלטען וואָרט און איז געקומען מיך בעזוכען אין ניזשני. דאָרט האָט ער בעצווייבערט אלעמען, מיט וועמען ער האָט זיך נאָר געטראָפען.

דעם נעכסטען מאָהל, ווען איך בין צו איהם געקומען, האָב איך איהם געטראָפען שרייבענדיג א דראמע. איך האָב איהם ניט געוואָלט שטערן און האָב זיך שוין געקליבען אוועקצוגעהן, ווען ער איז ארויסגעקומען פון זיין קאבינעט און האָט מיך צוריקגעהאַלטען.

— יא, האָט ער געזאָגט, איך שרייב, און איך וועל אונבעדינגט אָנשרייבען א דראמע מיט דעם נאָמען „איוואן איוואנאָוויטש איוואנאָוו. איוואנאָוו'ס זיינען דאָ א סך. דאָס איז א גאנץ איינפאכער מענש, גאָר קיין העלד ניט... און גראדע דערפאר איז איהם שווער צו שרייבען... טרעפט אייך א מאָהל ביין שרייבען, אז צווישען צוויי סצענען, וועלכע מאָהלען זיך קלאָהר ביי אייך אין דער פאנטאזיע, זאָל אין מיטען דערינען פּוסט ווערען אין קאָפּ?

— יא, האָב איך געענטפערט, עס פּאסירט אויך ביי מיר: דאן קומט אויס צו בויען א בריק, וואָס זאָל אויספילען דיא פּוסטקייט צווישעןביידע סצענען—ניט מיט דער פאָרשטעלונגס־קראפט, ניט מיט דער פאנטאזיע, נור מיט דעם פערשטאנד, מיט לאָגיק. אין אזעלכע מאָמענטען וואַרף איך געוועהנליך מיין ארבייט און וואַרט. ביז מיין פאָרשטעלונגס קראפט פאנגט וויעדער אָן צו ארבייטען.

— איהר וואַרט. האָט ער בעמערקט, יא, דאָס איז אם בעסטען, אָבער אָט אין דער דראמע קען מען זיך אָהן אזעלכע געפליגעלטע בריקען פון דער לאָגיק גאָר ניט בעגעהן.

אין אלגעמיין האָט מיר דאן טשעכאָוו אויסגעזעהן מיעד, צוטראָגען און אונצופריעדען. זיין ערשטע דראמע איז איהם אָנגעקומען זעהר שווער. און ערשט דאן, ווען מען האָט דיא פּיעסע אויפגעפיהרט, האָט זיך אָנגעהויבען פאר טשעכאָוו'ן א גאנצע רייהע פון ערגערניס, קריינקונג און ענטוישונג. עס האָט זיך ארויסגעוויזען, אז דאָס בילד, וואָס איז געווען אזוי שעהן אויפגעמאָהלען אויפ'ן פּאַפּיער, איז ארויסגעקומען בלאס און שוואך אויף דער ביהנע. דאָס האָט איהם ניט צופריעדען געשטעלט און

ער האט אייגינע מאהל געמוזט איבערשרייבען דיא דראמע. דאס ערשיינען פון דיעזער דראמע אין בוך־פארם האט וויעדער א מאהל אויפגערודערט דאס גאנצע לעזענדע פובליקום. מען האט פיעל און אומעטום דערפון גערעדט. עס האט זיך ארויסגעזעהן, אז דיא דראמע פון רוסישען לעבען האט געווירקט אויפ'ן יונגען שרייבער. און ווירקליך, אין „איוואנאוו" פיהלט זיך שוין ניט אפילו א סמן פון דיא פריהערדיגע זארגלאזיגקייט און פרעהליכקייט פון דעם שרייבער. פיעל מעהר פיהלט זיך דארט דער דרוק, דער צוואנג, אין וועלכען דיא טרויעריגע רוסישע פערהעלטניסע האלטען געשמידט דיא העלדען פון דער דראמע. און דער עולם האט זיך שטארק ארומגעריסען, וועלענדיג דערגעהן, וואס משעכאוו מיינט מיט זיין נייעם ווערק: וואו רעדט ער אליין און וואו רעדען זיינע העלדען? וואס פערטהיידיגט ער און אויף וואס פאלט ער אן? פיעל מאהל האט מען צומישט איוואנאוו'ן, דעם העלד פון טשעכאוו'ס דראמע, מיט טשעכאוו'ן אליין. און דאס האט זעלבסטפערשטענדליך ארויסגערופען פיעל מיספערשטענדנים. יעדענפאלס איז עס זיכער, אז אין יענער צייט איז אין דעם כאראקטער פון דעם שרייבער פארגעגאנגען א קריזיס. נאכדעם, וויא ער האט זיך מיט אפענע אויגען צוגעקוקט צום לעבען, איז איהם דער פרעהליכער געלעכטער פערשטארבען אויף דיא ליפען, זיין זארגלאזיגקייט איז פערשוואונדען, און א טיעפער טרויער, א מין אונבעפריעדיגקייט, א אייביגע בענקעניש האט אנגעפילט זיין הארץ. ער האט פון דער צייט אן געשריעבען פיעל, זעהר פיעל, אבער אין אלע זיינע שריפטען פיהלט זיך דיזער טרויעריגער טאן.....

זייט דאן האב איך זיך מיט טשעכאוו'ן געטראפען פיעל מאהל אין פערשיעדענע צייטען. דעם לעצטען מאהל האב איך איהם געזעהן מיט צוויי יאהר צוריק אין יאלטע. ער האט דאן געוואהנט אונטערן שטאדט אויף א דאטשע. מיט איהם האבען געוואהנט זיין שוועסטער און זיין פרוי. גראדע אזוי וויא דאס ערשטע מאהל, האט מיר זיין שוועסטער בעגעגענט אונטען און באלד איז אויך וויא דאן, ארונטערגעגאנגען טשעכאוו. עס האט מיר פערקוועטשטביים הארצען ביי דער עראינערונג אן יענער צייט.

פאר מיר איז געשטאנען א סקעלעט פון דעם אמאליגען פרעהליכען, לעבענסלוסטיגען יונגען טשעכאוו'ן. מיר האבען זיך פאנאנדערגערעדט און טשעכאוו, נעהמענדיג פון טיש א בוך, האט געזאגט:

— איהר האט געלעזען דעם בוך? דאס איז דער „בויער פון פאלעניץ". זעהר א גוטער בוך. אט אזא בוך וואלט איך נאר געוואלט אנשרייבען. דאן, דוכט זיך, וואלט געוועזען גענוג.... איך וואלט דאן געמענט שטארבען.....

ליידער איז ער געשטארבען פריהער....

דער אמסטערדאמער קאנגרעס

II.

נאך דער פראגע וועגען פאליטישע טהעטיגקייט און טאקטיק פון סאציאל־דעמאקראטישע פארטייען *) איז דער וויכטיגסטער פונקט אויף דער טאגעס ארדנונג פון אינטערנאציאנאלען קאנגרעס אין אמסטערדאם געוועזען וועגן דעם ג ע נ ע ר א ל ס ט ר י י ק.ביידע דיעזע פראגען בעריהרען זעהר שטארק דיא א י נ נ ע ר ל י כ ע אנגעלעגענהייטען פון דער סאציאליסטישער בעוועגונג אין דער גאנצער וועלט, און פון זייער ריכטיגער ענטשיידונג הייגנט אב דיא איינינונג און הארמאניע אין דיא רייהען פון דער סאציאל דעמאקראטישער ארמעע.

אבער דיא רעזאלוציאן וועגען גענעראלסטרייק לאזט נאך ברייטער אפען דיא טויערן פאר וויטערע צווייפלונגען און צובויאונגען, וויא דיא דערזודענער רעזאלוציאן וועגען דיא טאקטיק פון דער סאציאל־דעמאקראטיע. פון ערשטען בליק זעהט מען, אז זיא איז א קאמפראמיס, אום צו קענען פערשיעבען דיא פראגע אויף ווייטער. אייגענטליך האט מען מעהר ניט געקענט ערווארטען פון דעם אמסטערדאמער קאנגרעס ביי דיא היינטיגע אומשטענדען פון דער סאציאליסטישער בעוועגונג. עס איז שוין געוועזען א גרויסער שריט פאראוים, ווען מען האט אויפגענומען דיא פראגע וועגען גענעראל־

*) זעה דעם ערשטען ארטיקעל אין פאריגען (נאוועמבער) נומער „צוקונפט".

סטרייק ניט אלס אן אנארכיסטישע שטיף־קינד, וויא אויף דיא פאָריגע אינטערנאציאָנאלע סאָציאַליסטישע קאָנגרעסען, זאָנדערן אלס א בעשטימטען פונקט פון דער סאָציאַל־דעמאָקראטישער פראָגראם.

וויא איך האָב עס ערקלעהרט אין מיינע ארטיקלען איבער דעם „גענעראַל־סטרייק“ (זעה „די צוקונפט“ פון לעצטען מאי, יוני און יולי), איז דאָ א פראגע ניט פון וועלען, נאָר פון קענען, ניט פון טהעאָריע, נאָר פון פראקטיקע, ניט פון רעזאָלוציאָנען, זאָנדערן פון דער מאכט זיי אויסצופיהרען. קיין סאָציאליסט וואָלט ניט ארויסגעטראָטען געגען דעם גענעראַל־סטריק, ווען ער וואָלט געפיהלט און געזעהן, אז מען קען אויספיהרען אפילו א טהייל פון דעם, וואָס דיא אנארכיסטען און אנדערע גענעראַל־סטריקער זאָגען נביאות. עס קען אָבער קיין צווייפעל ניט זיין, אז אין קיין לאַנד איז נאָך דיא סאָציאליסטישע פארטיי ניט שטארק גענוג ארויסצוטרעטען מיט דעם גענעראל סטרייק צו שטירצען דיא קאפיטאליסטישע געזעלשאפט. מען דארף ווירקליך זיין בלינד צו גלויבען, אז ביי דיא יעצטיגע אומשטענדען קען א גענעראַל־סטרייק, ווען ער זאָל זיך אפילו אָנפאנגען אויף דעם בעסטען וועג, פיהרען צו א סאָציאַל רעוואָלוציאָן, וויא דיא אנהענגער פון דיזען געפעהרליכען קאמפף־מיטעל מיינען עס.

אָבער עס איז אויך זיכער, אז דיא גענעראַל־סטרייק פראגע וועט אַלץ העכער ארויפשווימען אויף דעם ברויזענדען ים פון דעם קעמפפענדען פראָלעטאריאט, וואָס שטארקער דיא סאָציאַליסטישע פארטיי וועט ווערן אין יעדען לאַנד. דאַן וועט עס ווערן די ברענענדסטע פראגע פאר דיא סאָציאַל־דעמאָקראטיע אין דער גאנצער וועלט. יעצט אָבער, ווידערהאָל איך, מוז מען זיך בעגנוגען מיט דער רעזאָלוציאָן פון אמסטערדאמער קאָנגרעס, וועלכער לויטעט אזוי:

„נעהמענדיג אין אנבעטראכט, אז עס איז וויכטיג צו בעשטימען דיא שטעלונג פון דער סאָציאַל־דעמאָקראטיע צו דעם גענעראַל־סטרייק, ערקלעהרט דער קאָנגרעס:

1. דאָס דיא ערשטע נויטהווענדיגקייט פיר אן ערפאָלגרייכען סטרייק אין א גרויסען אומפאנג איז א שטארקע אָרגאניזאציאָן און אנערקענטע דיסציפלין פון ארבייטער קלאַס;

2. דאָס אן אבזאָלוטער גענעראַל־סטרייק אין דעם זינען, אז אלע ארבייטער זאָלען אין א בעשטימטער צייט אוועקלייגען דיא ארבייט, וועט ניעדערשלאָגען זיין אייגענעם ציעל, ווייל ער וואָלט גענומען יעדע עקזיסטענץ, דעם פראָלעטאריאט אריינגערעכנט, אונמעגליך;

3. דאָס דיא עמאנציפאציאָן (בעפרייאונג) פון ארבייטער־קלאַס קען ניט זיין דער רעזולטאט פון אירגענד אזא פלעצליכע מאכט־פראָבע, אָבוואָהל עס איז גאנץ מעגליך, פון דער אנדער זייט, דאָס א סטרייק, וועלכער פערשפרייטעט זיך איבער עטליכע עקאָנאָמיש־וויכטיגע טריידס אָדער איבער א גרויסע צאָהל צווייגען פון האנדעל, קען זיין א מיטעל צו ברייגגען וויכטיגע סאָציאלע ענדערונגען אָדער צו בעקעמפפען רעאקציאָנערע פלענער געגען דיא רעכטע פון ארבייטער.

דארום ווארנט דער קאָנגרעס דיא ארבייטער ניט צו לאָזען זיך פערפיהרען פון אנארכיסטען מיט זייער פראָפאגאנדע וועגען דעם גענעראַל־סטרייק, וואָס ווערט אָנגעפיהרט מיט דעם צוועק אָבצוציהען דיא ארבייטער פון דעם ווירקליך נויטיגען קאמפף, וועלכער מוז פאָרטגעזעצט ווערען טאָג־טעגליך דורך טרייד־יוניאָנס, פּאָליטישע אקציאָן (טהעטיגקייט) און קאָאָפעראציאָן;

און פאָדערט אויף אלע ארבייטער אויפצובויען זייער איינינגקייט און מאכט אין דעם קלאסען־קאמפף דורך דיא פערפאָלקאָמונג פון זייער אָרגאניזאציאָן, ווייל אין פאל דער סטרייק וועט זיך אין א געוויסער צייט ארויסווייזען אלס ניצליך אָדער נויטווענדיג פיר דיא דורכפיהרונג פון א בעשטימטען פּאָליטישען צוועק, וועט זיין ערפאָלג אין גאנצען זיין אָבהענגיג דערפון“.

אלזאָ, דער אָנפאנג און דער סוף פון דיעזער רעזאָלוציאָן דריקט זיך אוים מיט איין וואָרט — אָרגאניזאציאָן. זייט נאָר גוט און ריכטיג אָרגאניזירט, ארבייטער, הייסט עס, וועט איהר שוין קענען אָנפאנגען אפילו א גענעראַל־סטרייק. דאָס איז דאָס זעלבע, וואָס מען הערט ניט אויף צו ראטהען דיא ארבייטער אויף דעם פּאָליטישען וועג. אום זיי זאָלען קענען פערכאפען דיא עקאָנאָמישע און פּאָליטישע מאכט אין זייערע הענד. נאטירליך, דיא עקאָנאָמישע און פּאָליטישע אָרגאניזאציאָן איז דער פונדאמענט פון דער עמאנציפאציאָן פון ארבייטער קלאַס, און מען דארף אויף יעדען וועג און מיט אלע כוחות אויפפאָדערן די ארבייטער צו אָרגאניזירען זיך וואָס בעסער און צוועקמעסיגער צו דעם קאמפף מיט דער בורזשואזיע, מיט דעם הערשענדען קאפיטאליסטישען קלאַס. אָבער ווער קען בעשטימען דעם גרענעץ פון דער אָרגאניזאציאָן? ווער קען בעשטימען, אז אזוי פיעל אָרגאניזאציאָן און ניט ווייניגער איז גענוג פיר אן ערפאָלגרייכען קאמפף דורך דעם גענעראַל־סטרייק אָדער, וואָס עס איז אייגענטליך דאָס זעלבע, דורך דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן? היינט צו טאָג, עס איז אמת, זיינען נאָך דיא פּראָלעטאריער ווייט ניט אזוי אָרגאניזירט, אז מען זאָל קענען רעכענען אויף אן ערפאָלג דורך א גע־

נעראל־סטרייק, אָבער אין א גאנץ נאָהענטער צוקונפט קען דיא לאַנגע ווערען א גינסטיגערע און דאָס אונמעגליכע קען ווערען מעגליך — ווער ווייס ?

אויסער דעם איז נויטהווענדיג, אז דיא ארביטער זאָלען צוגעוואָהנט ווערען צו דער אידעע פון א גענעראל־סטרייק, זאָלען זיי זיך דאָס גוט אין קאָפּ אריינגעהמען און זאָלען זיך הערמיט אינטערעסירען און דערויף האָפען אלס אן ערלייזונגס־מיטעל. אין דיעזער בעציהונג האָבען דיא אנהענגער פון גענעראל־סטרייק רעכט, ווען זיי זאָגען, אז מען דארף יערענפאלס אגיטירען אין דיא ארביטער מאסען פאר אזא סטרייק און ניט שווער מאכען דיא הערצער פון דיא פּראָלעטריער מיט שטענדיגע אָנווייזונגען אויף דיא געוואלדיגע מאכט פון דיא קאפּיטאליסטישע רעגיערונגען און אויף פערשיעדענע גרויסע און קליינע שוועריגקייטען אין וועג. צוליעב דעם וואָס אנארכיסטען ניצעווען יעצט איבער וועגען גענעראל־סטרייק זייערע פריהערע טענות וועגען דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן און שרייען, אז דאָס איז דער איינציגער הילפס־וועג, מאכענדיג דערביי חוזק אויף זייער אלטען שטייגער פון פּאָליטישען קאמפף—דארף מען נאָך ניט שפּרינגען צום אנדערן עקסטרעם און ערקלעהרען, אז דער גענעראל סטרייק איז איבערהויפּט אן אונזין, א פאנטאזיע פון צוהיצטע קעפּ. צו דער פערווירקליכונג פון אונזערע סאָציאליסטישע אידעאלען איז נאָך אויך ניט נאָהענט; נאָר וואָס וואָלט געוואָרען פון אונזער גאנצער סאָציאליסטישער פּראָפּאגאנדע, פון אונזער אגיטאציאָן, ווען מיר וואָלטען צוגעקומען צו דיא ארבייטער מיט טענות, אז דער סאָציאליזמוס איז נאָך הימעלוויים, אז דער קאפּיטאליסטישער קלאס איז אזוי פעסט און מעכטיג, דאָס עס קענען גאָר ניט זיין אירגענד וועלכע אויסזיכטען אויף אן ערפאָלגרייכען קאמפף פון פּראָלעטאריאט פאר דיא דורכפיהרונג פון דיעזע אידעאלען, וויא גערעכט און ווינשענסווערטה זיי זאָלען ניט זיין ? אָנשטאָט אזא אבשטויסענדע פּראָפאגאנדע פיר סאָציאליזמוס, וואָלט שוין ווירקליך גלייכער געווען פיר דיא פּראָלעטאריער צו פאָלגען דיא רעפאָרמערס און איבערהויפּט דעם ראדיקאלען פליגעל פון דער ליבעראלער פארטיי.

דיא צייט איז נאָהענט, ווען אפילו דיא שטרענג־אָרטהאָדאָקסישע סאָציאל־דעמאָקראטען וועלען צוגעבען, אז מען דארף טיכטיג און ענערגיש אגיטירען ווענינגסטענס פאר דיא אידעע פון גענעראל סטרייק, אום דיא ארבייטער זאָלען זיך ניט אָפּשרעקען פאר דיא קאפּיטאליסטישע קאנאָנען, ווען דיא צייט פון האנדלונג וועט קומען. פון אן „אבזאָלוטען" גענעראל־סטרייק קען גאָר קיין רייד ניט זיין. ווען מען וויל ריידען ערנסט און אויפריכטיג. אבזאָלוטען זייגען איבערהויפּט ניטאָ. פון א גענעראל סטרייק, וויא ווייט דאָס לאָזט זיך אין דיא גרענעצען פון דער ווירקליכקייט, לויט נאָך דיא אומשטענדען אין א בעשטיממטען לאנד, קען אָבער ניט בלויז זיין דיא רייד, זאָנדערן עס דארף זיין דיא רייד וואָס מעהר און וואָס ווייטער..... טענה'ן וועגען אן „אבזאָלוטען" גענעראל־סטרייק הייסט אויסווייכען דעם ריכטיגען פונקט, הייסט צומאכען דיא אויגען און ניט וועלען זעהען, וויא דיא ווירקליכקייט זעלבסט שטופּט ארוים דיזע פראגע צום פראָנט און טרייבט אלץ עפטער צו מעהר אָדער ווענינגער גרויסע אלגעמיינע סטרייקס.

דיא אויבענגעבראכטע רעזאָלוציאָן פון אמסטערדאמער קאָנגרעס אנערקענט דיא מעגליכקייט פון א „סטרייק וואָס פערשפּרייט זיך איבער עטליכע עקאָנאָמיש־וויכטיגע טריידס אָדער איבער א גרויסע צאָהל צווייגען פון האנדעל". זיא לויטעט אויסדריקליך, אז אזא סטרייק „קען זיין א מיטעל צו ברינגען וויכטיגע סאָציאלע ענדערונגען אָדער צו בעקעמפּפען רעאקציאָנערע פלענער געגען דיא רעכטע פון ארבייטער".

אָבער דאָס איז דאָך אייגענטליך א גענעראל־סטרייק. אזוי גוט וויא מען קען ניט פלאנשווען דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן פאָראויס, אזוי קען מען ניט ארויסרופען אזא גענעראל־סטרייק, אז אלע רעדער פון אינדוסטריע און האנדעל זאָלען בלייבען שטיין. דאָס איז אונמעגליך, ווי שטארק דער פּראָלעטאריאט זאָל ניט זיין אָרגאניזירט. אָבער עס איז מעגליך, אז א „סטרייק וואָס פערשפּרייטעט זיך איבער עטליכע עקאָנאָמישוויכטיגע טריידס", זאָל זיך דערביי ניט אָבשטעלען, נאָר זאָל זיך פערשפּרייטען נאָך ווייטער און פיהרען אזוי צו דער סאָציאלער רעוואָלוציאָן. יערענפאלס וועט דיא סאָציאלע רעוואָלוציאָן אזוי און ניט אנדערש אויסברעכען.

דיא ווארנונג פון קאָנגרעס געגען דיא אנארכיסטען מיט זייער פּראָפּאגאנדע פון גענעראל־סטרייק איז דארום, נאָך מיין מיינונג, גאנץ איבריג. אָבגעזעהן דערפון, דאָס ניט אלע אנארכיסטען מיינען סתם אין דער וועלט אריין רופען דיא ארבייטער צו א גענעראל־סטרייק, זיך גאָר ניט רעכענענדיג מיט דיא אומשטענדען אין יעדען לאנד, האבען זיי אלע אזא שוואכען איינפלוס אויף דעם אָרגאניזירטען פּראָלעטאריאט, דאָס מען האט גאָר ניט צו פירכטען, אז זיי „וועלען ארא‍פפיהרען דיא ארבייטער פון דעם ווירקליך נויטיגען האמפף. וועלכער מוז פארטגעזעצט ווערען טאָג טעגליך דורך טריידיוניאָנס.

פאָליטישע אקציאָן און קאָאָפעראציאָן". דער קאָנגרעס האָט ליידער געהאנדעלט אין דיזען פאל אונטער דעם איינפלוס פון דער האָלענדישער סאָציאל־דעמאָקראטישער פארטיי, וועלכע האָט גראדע געהאט צו פיהרען א שטארקען און לאנגען קאמפף מיט דער האלב־אנארכיסטישער פארטיי פון דעם בעוואוסטען פיהרער דאָמעלא ניוווענהויס. דיא האָלענדישע סאָציאליסטען האָבען אין 1903 געהאט א זעהר טרויעריגע ערפאהרונג מיט א גענעראל־סטרייק געגען אן אטאקע פון דער רעגיערונג אויף דיא יוניאָן־רעכטע פון דיא ארבייטער, און זיי זיינען דארום געוואָרען זעהר פעסימיסטיש וועגען דיזען קאמפף־מיטעל. אויף זייער קאָנגרעס האָבען זיי אָנגענומען דיא רעזאָלוציאָן, וועלכע זיי האָבען פאָרגעלייגט פאר דעם „אינטערנאציאָנאלען קאָנגרעס מיט א לאנגער און זעהר אינטערעסאנטער ערקלעהרונג וועגען די גאנצע פראגע.

אין דיזער ערקלערונג שילדערן דיא האָלענדישע סאָציאליסטען אין קורצען דיא געשיכטע פון דיא ביז יעצט פאָרגעקומענע גענעראל־סטרייקס און זוכען אויסצופיהרען, אז דאָס איז א זעהר געפעהרליכער מיטעל, וואָס מען קען נאָר געברויכען אין אן אויסערסטען פאל, ווען מען האָט קיין אנדער אויסוועג. דערביי זיינען זיי אויך ארויסגעטראָטען געגען דיא אנארכיסטען.

„דיא צומישענעס, ערקלעהרען זיי, וואָס איז ארויסגערופען געוואָרען אין דיא מוחות פון דיא ארבייטער דורך דיא אנארכיסטישע פראָפאגאנדע פיר א גענעראל־סטרייק אלס אן אלוועלטליכע רפואה מאכט עס פאר אונזער פליכט אויסצודריקען אונזער שטאנדפונקט אזוי קלאָר וויא מעגליך איבער דיזע פראגע. דיזע צומישענעס עקזיסטירט ניט בלויז אין האָלאנד; אין שפאניען און אין פראנקרייך איז דער געשריי פאר א גענעראל סטרייק געוואָרען א מיטעל אָבצוציהען דיא ארבייטער פון דער טרייד־יוניאָן ארגאניזאציאָן און פון פאָליטישע אָרגאניזאציאָן און אקציאָן, צוגעוואוינענדיג זיי צו אמוזירען זיך מיט הויך־קלינגענדע אָבער פוסטע פראזען.

אונזער רעזאָלוציאָן בעטראכטעט די אנארכיסטישע אוטאָפיע וועגען א גענעראל־סטרייק פון צוויי שטאנדפונקטען. זיא פערווארפט אלס אונפראקטיש דיא אידעע, אז אלע ארבייטער פון אלע טריידס וועלען בלייבען מיט צוזאמענגעלייגטע הענד און ברייננען דיא פראָדוקציאָן צו א שטילשטאנד. זיא ווארנט דיא ארבייטער געגען דיא אילוזיאָן (איינבילדונג), דאָס א גענעראל־סטרייק קען מיט איין קלאפ אומענדערן דיא מאכט פון דיא קלאסען — דיא אילוזיאָן פון ערווארטען א פלעצליכען אָנקומען פון דער סאָציאלער רעוואָלוציאָן. אויף דיזע גרינדע פאָדערט אויף אונזער רעזאָלוציאָן דיא אר־בייטער צו היטען זיך געגען א סטרייק, וואָס ווערט געפערדיגט אלס אָפּאָזיציאָן צו דיא קאמפף־וועגען, וואָס זיינען שוין אויסגעגליכט געוואָרען פאר דעם פראָלעטאריאט.

דארום ערקלערען מיר א קריעג ביז צום טויט געגען דיא אנארכיסטישע פאנטאזיע וועגען גענעראל־סטרייק. דיא סאָציאל־דעמאָקראטיע פערשטויסט אבזאָלוט דיזע משוגה'דיגע און געפעהרליכע אנזיכט. אָבער דאָס איז ניט גענוג. לאָזענדיג אָן א זייט דיא אידעע וועגען אן אונבעשרענקטען און ניט רעאליזירבארען סטרייק פיר אן אבזאָלוטען סוף, דארפען מיר זיך אויסשפרעכען איבער א בעשרענקטען און רעאליזירבארן סטרייק מיט א בעשטימטען ציעל, וואָס ווערט אָנגעפיהרט געגען דעם קאפיטאליסטישען שטאאט.

דאָס איז שוין ניט אן אנארכיסטישע אידעע. דאָס ווערט אונטערשטיצט פון פיעלע סאָציאל־דעמאָקראטישע ארבייטער. דאָס איז פראָפאגאנדירט געוואָרען פיעלע יאָהרען פון אונזער פארטיי אין בעלגיען און שוועדען אלס דער העכסטער מיטעל צו ערווערבען אלגעמיינעס שטימרעכט. צווישען דיא דייטשע גענאָסען פאנגט מען אָן צו דיסקוטירען וועגען דיא מעגליכקייט פון אזא סטרייק אין פאל פון אן אטאקע פון דער רעגירונג אויף די פאָליטישע רעכטע פון פאָלק. דאָס איז ניט א פאנטאסטישע אידעע. דיא ארבייטער פון פערשיעדענע לענדער האָבען איהר עטליכע מאָל אויספּראָבירט אויף דער פראַקטיקע. דיזע אידעע איז דער שלום פון צוויי סאָרטען אומשטענדען: ערשטענס, דיא וואקסענדע איינינגקייט אין מאכט, דיא שטייגענדע זעלבסטבעוואוסטקייט און אָרגאניזאציאָן פון ארבייטער קלאַס; צווייטענס, דער ניט־ווילען פון דיא רעגיערונגען צו געבען דיא ארבייטער דיא פאָליטישע רעכטע, וועלכע זיינען נויטווענדיג פאר זייער קאמפף, און דיא אטאקעס וואָס דיא רעגיערונגען מאכען אויף דיא שוין ערוואָרבענע רעכטע פון דיא ארבייטער אין דער האָפנונג צו פאראליזירען דיא ארבייטער בעוועגונג".

דער אמסטערדאמער קאָנגרעס האָט נאָך א פערהעלטניסמעסיג קורצער דעבאטע אָנגענומען דיא רעזאָלוציאָן פון דיא האָלענדער סאָציאליסטען אין דעם זינען, וויא זיי האָבען עס אויסגעשפראָכען אין זייער ערקלעהרונג, וועלכע קען גערעכענט ווערען פאר א פירוש צו דער רעזאָלוציאָן. אין קורצען הייסט עס, אז דיא סאָציאל־דעמאָקראטיע אנערקענט פאָרלויפיג דעם גענעראל־סטרייק פיר פאָליטישע צוועקען, וויא באלד קיין אנדער ברירה איז ניטאָ; דאָס הייסט אלזאָ אפילו אין דעם פאל, ווען דיא פראָלעטאריער זיינען ניט אזוי פעסט אָרגאניזירט, דאָס זיי זאָלען מוזען זיעגען. זאָל צום ביישפיעל, דיא דייטשע רעגיערונג פרובירען אוועקרויבען

ביי דיא ארבייטער דאָס אַלגעמיינע שטימרעכט, וויא די רעאַקציאָנערן סטראשען עס, דאן, הייסט עס, בלייבט פאר דיא דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראטיע צו נעהמען זיך צו א גענעראַל־סטרייק אַלס דעם בעסטען און שאַרפסטען מיטעל.

* * *

דיא אנדערע רעזאָלוציאָנען פון אמסטערדאַמער קאָנגרעס זיינען מייסטענס ווידערהאָלונגען פון דיא רעזאָלוציאָנען, וואָס זיינען אָנגענומען געוואָרען אויף פריהערע קאָנגרעסען.

אין בעצוג אויף דער רעזאָלוציאָן וועגען דיא פייערונג פון ערשטען מאי איז בעזאָנדערס וויכטיג דיא צוזעצונג צו דיא פריהערע רעזאָלוציאָנען, אז „דיזע דעמאָנסטראציאָן קען אם בעסטען ווירקען נור דורך אויפהערען צו ארבייטען דעם ערשטען מאי“.

דער לעצטער פונקט פון דיזער רעזאָלוציאָן לויטעט אזוי:

דער קאָנגרעס פאָדערט דארום אויף אלע פראָלעטארישע אָרגאניזאציאָנען צו האַלטען עס פאר זייער פפליכט צו שטרעבען, אז מען זאָל אין גאנצען אָפּשטעלען דיא ארבייט דעם ערשטען מאי, וואו דאָס קען נאָר געטאָן ווערען אָהן שאָדען צו דיא אינטערעסען פון ארבייטער קלאַס“.

דאָס איז אבזאָלוט נויטהווענדיג צו טאָן, אום דער ערשטער מאי זאָל ניט אומגעוואנדעלט ווערען אין אן איינפאכען פאראד, אין א מין מאַיאָווקע. אין איינינע לענדער מאכט מען דיא מאי־דעמאָנסטראציאָן אם זאָנטאג, אין אנדערע, דארונטער אויך אין אמעריקא, פייערט מען דעם ערשטען מאי שבת אבענדס, וועהרענד דער ערשטער מאי פאלט גאָר אויס אן אנדער טאָג. אָבגעזעהן דערפון, וואָס אזעלכע פייערונגען זיינען גאָר ניט פערבונדען מיט אן אָבשטעלונג פון דער ארבייט, פערליערט דיא גאנצע דעמאָנסטראציאָן איהר אינטערנאציאָנאַלען כאראקטער, איהר ריכטיגען צוועק. שוין בעסער ווירקליך גאָר ניט צו דעמאָנסטרירען אלס צו מארשירען איבער דיא גאסען א שבת אבענד, וויא מען טהוט עס, צום ביישפיעל, אין ניו־יאָרק. דאָס געלד, וואָס אזא דעמאָנסטראציאָן קאָסט, וואָלט בעסער געווען צו פערברויכען אויף אנדערע זאכען. א דעמאָנסטראציאָן כתם צו מארשירען, וויא איינינע אמעריקאנער יוניאָנס טוען עס אין דעם זאָגענאנטען „לייבאָר דעי“, איז ניט פאר סאָציאַליסטען. דאָס איז איינפאך א פאָרמאַליטעט, א צערעמאָניע.

קיין וואונדער דארום, וואָס דער ערשטער מאי האָט פערלאָרען זיין בעדייטונג, וואָס דער אינטערנאציאָנאַלער ארבייטער יום טוב איז אויסגעוועבט געוואָרען דורך אזעלכע פאראדען און שפּאציער־גענגע, וועלכע קאָסטען קיינע אָפּפער, ווען מען זאָל ניט רעכענען דאָס געלט, וואָס ווערט אויסגעגעבען פיר מוזיק, פלאַגען און פאקעלען פון דיא יוניאָן־קאסעס.

גאנץ אנדערש אָבער איז עס, ווען מען פייערט דעם ערשטען מאי אין אלע לענדער גראדע אין דעם טאָג, ווען עס פאלט אויס. דאן קריעגט ער דעם אינטערנאציאָנאַלען כאראקטער, וועלכען ער דארף טראָגען און צוליעב וועלכען ער איז בעשטימט געוואָרען אויף דעם פאריזער קאָנגרעס אין 1889. דאן ווערט ער אן אויסדרוק פון דיא סאָלידאריטעט פון פראָלעטאריאט און וועקט צום קאמפף געגען דיא קאפּיטאליסטישע אָרדנונג.

דערצו נאָך ווען מען זאָל זיך טאקי נעהמען אויסצופיהרען דיא אויפפאָדערונג פון אמסטערדאמער קאָנגרעס וועגען אויפהערען צו ארבייטען דעם ערשטען מאי, דאן וועט ער ווירקליך קריגען א רעוואָלוציאָנערען כאראקטער און וועט יאָגען א שרעק אויף אלע עקספּלואטאטאָרס, אויף אלע רעאקציאָנערען, אזוי וויא דיא ערשטע מאי־דעמאָנסטראציאָן.

קורץ, צוויי זאכען זיינען נויטהווענדיג אויפצולעבען דעם אינטערנאציאָנאַלען ארבייטער יום טוב: ערשטענס, צו פייערן איהם ניט אנדערש וויא דעם טאָג, ווען דער ערשטער מאי פאלט אויס; און צווייטענס, ניט צו ארבייטען דיעזען טאָג, וויא פיעל דאָס זאָל ניט זיין פערבונדען מיט פערזענליכע אָפּפער פיר דיא פראָלעטאריער.

* * *

דער בעשרענקטער פלאץ פיר אן ארטיקעל ערלויבט מיר ניט אָבצושטעלען זיך אויף אנדערע רעזאָלוציאָנען און אויף איינצעלהייטען זאָגאר אויף אזא מערקווירדיגע און ריהרענדע פאסירונג ביי דער ערעפנונג פון קאָנגרעס, ווען צוויי פערטרעטער פון קעמפפענדען פראָלעטאריאט אין רוסלאנד און יאפאן, דיא גענאָסען פלעכאנאָוו און קאטאיאמא, זיינען אויסגעוועהלט געוואָרען אלס וויצע־פרעזידענטען און האָבען זיך ברידערליך געדריקט דיא הענד אונטער שטירמישע אפּלאָדיסמענטען פון גאנצען קאָנגרעס. דאָס איז געווען א דעמאָנסטראציאָן פאר סאָלידאריטעט און פריעדען, וועלכע האָט דיא אנוועזענדע געריהרט ביז צו טרעהרען.

צום שלום וועל איך נאָר זאָגען עטליכע ווערטער וועגען א זעהר וויכטיגע נייע רעזאָלוציאָן, וועלכע איז אָנגענומען געוואָרען אויף דעם פאָרשלאָג פון דעם בעריהמטען איטאליענישען געלעהרטען און סאָציאליסטישען פיהרער ענריקאָ פעררי.

דיא רעזאָלוציאָן בעציהט זיך אויף דיא אייניגקייט פון סאָציאַליסטען אין יעדען לאַנד און איז א י נ ש ט י מ י ג אָנגענומען געוואָרען וויא פאָלגט:

„דער קאָנגרעס ערקלעהרט, דאָס אום דער ארבייטער קלאַס זאָל קענען ענטוויקלען זיין פולע קראפט אין דעם קאמפף געגען קאפיטאַליזמוס, איז עס נויטווענדיג, אז אין יעדען לאַנד זאָל נאָר איין סאָציאַליסטישע פארטיי זיין געגען דיא קאפיטאַליסטישע פארטייען אזוי וויא עס איז נאָר דאָ איין פראָלעטאריאט אין יעדען לאַנד.

דארום איז עס דיא הייליגסטע פפליכט פון אלע גענאָסען און אלע סאָציאַליסטישע אָרגאניזאציאָנען אָנצושטרענגען אלע כוחות צו ברענגען דיא אייניגקייט פון דער פארטיי אויף דעם גרונד פון דיא פרינציפען, וועלכע זיינען פעסט געשטעלט געוואָרען פון דיא אינטערנאציאָנאלע קאָנגרעסען — דיזע אייניגקייט וואָס איז נויטווענדיג אין דיא אינטערעסען פון פראָלעטאריאט, צו וועלכען זיי זיינען פעראַנטוואָרטליך פאר דיא אונגליקליכע רעזולטאטען פון א פאָרזעצונג פון דיא צערשפליטערונג אין זייערע רייהען.

אום צו העלפען אין דער אויספיהרונג פון דיזען צוועק, וועט אין דער אינטערנאציאָנאלער סאָציאַליסטישער ביוראָ, וויא אויך אלע פארטייען אין דיא לענדער וואו דיזע אייניגקייט עקזיסטירט, ברידערליך אָנבאָטען זייערע לייסטונגען און מיטווירקונג".

טראָץ דיזע פרעכטיגע רעזאָלוציאָן, טראָץ דעם, וואָס דיא דעלעגאטען פון דער סאָציאַליסטישער ארבייטער פארטיי (ס. ל. פ.) האָבען אויך געשטימט פאר איהר, דען זיא איז דאָך אָנגענומען געוואָרען איינשטימיג, ערלויבען זיך יעצט דיא פיהרערס פון דיעזער פארטיי צו פערקריכען אזוי וויט אין זייער בלינדען האס צו דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פארטיי, אז אין זייערע רעדעס און שריפטען שרייען זיי: „שטימט אונטער „דיא האנד מיט'ן האמער" פיר דיא ס. ל. פ. — אלע אנדערע פארטייען זיינען קאפיטאַליסטישע"...... אָט אזוי פאָלגט עס דעליאָנ'ס קלייזעל דיא רעזאָלוציאָן פון קאָנגרעס פיר דיא אייניגקייט אין סאָציאַליסטישע רייהען, וועלכע איז פון אלע אמת'ע סאָציאַליסטען אנערקענט אלס א נויטווענדיגקייט אין דיא אינטערעסען פון פראָלעטאריאט..... אָה, דיא אונגליקליכע „האנד מיט'ן האמער" — וואָס איז פון איהר געוואָרען? מעהר וויא איבער דעליאָנ'ס קאָפּ קלאפט זיא ניט.....

דאכט זיך, אז ענריקא פעררי דארף אפילו פון דיא אונקאָמפראָמיסלאָזעסטע אונקאָמפראָמיסלער פון דעליאָנ'ס דול־הויז אנערקענט ווערען פאר א רעוואָלוציאָנערן סאָציאַליסט. דען ער איז א פייערדיגער געגנער פון דיא זאָ־גענאנטע „רעוויזיאָניסטען" און דער אָנפיהרער געגען טוראטי'ס פארטיי. פון דעסטוועגען האָט ער ניט נאָר פאָרגעשלאָגען דיא אייניגקייט־רעזאָלוציאָן, זאָנדערן איז בערייט צו ארבייטען מיט אלע קרעפטען פאר דיא אייניגקייט פון אלע סאָציאַליסטישע פראקציאָנען אין איטאַליען. איך גלויב, אז אפילו פאפסט דעליאָן דער ערשטער און דער לעצטער וועט גנעדיגסט צוגעבען, דאָס דיא מיטגליעדער פון דער ענגלישער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פארטיי זיינען גענוג „אונקאָמפראָמיסלאָז" און דאָס היינדמאַן איז ניט א „פייקיר", פון דעסטוועגען שרייבט דיא „דזשאָסטיס", דער אָרגאַן פון דער ענגלישער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פארטיי, פאָלגענדעס וועגען דיא אייניגקייט־רעזאָלוציאָן:

„פיליכט דאָס וויכטיגסטע אויף דעם אמסטערדאמער קאָנגרעס איז געווען דיא אבשטימונג דורך אקלאַמאציאָן (אויסגעשריען פון צופריעדענהייט) פון אלע דעלעגאטען איבער דער רעזאָלוציאָן צו גונסטען פון א פולע אייניגקייט פון דער סאָציאַליסטישער פארטיי אין יעדער נאציאָנאַליטעט. וויא וואנדערוועלדע, מיט וועמען מיר שטימען ניט אלע מאָל, האָט עס געלונגען אויסגעדריקט: „מארקס האָט גערופען דיא ארבייטער פון אלע לענדער זיך צו פעראייניגען; מיר בעטען רחמים דיא ארבייטער פון יעדען לאַנד זיך צו פעראייניגען". קיין זאך איז מעהר ניט אזוי ווינשענסווערטה אין דיזען מאָמענט וויא דיזע אייניגקייט. סאָציאַליסטען, וואָס האָבען ניט צו אינטריגירען פאר מיניסטער־פאָרטפעלען, וואָס ווינשען ניט קיין פערזענליכע בעהערשונג, דארפען זיכער זיין אין שטאנד צו ארבייטען פיר די ערלייזונג פון דיא ארבייטער קלאסען אין איין סאָלידער קערפערשאפט. נאטירליך, עס מוזען זיין מיינונגס־פערשידענהייטען, און מיר קענען ניט ערווארטען אויסצומיידען פון צייט צו צייט פערזענליכע פיינדליכקייטען. אָבער דיא פערגרעסערונג פון סאָציאַליסטישען איינפלוס וואָלט איבעראַל אונגעהייער פערשנעלערט געוואָרען, ווען נאָר אלע סאָציאַליסטען וואָלטען בעשלאָסען אזוי, וויא דיא ענגלישע דעלעגאטען האָבען עס געטאָהן אין אמסטערדאם, דאָס ווען שוועריגקייטען וועלען פאָרקומען, זאָל מען קומען צו א פערשטענדיגונג צווישען זיך זעלבסט אָהנע צו מאכען שעדיגענדע בעקאנטמאכונגען פון שטרייטיגקייטען פאר'ן פובליקום. סעקציאָן־שטרייטיגקייטען זיינען הפנים אונפערמיידליך אויף דיא ערשטע שטופען פון יעדער גרויסער בעוועגונג; אָבער דורך ערפאהרונג און א געפיהל פון פעראנטוואָרטליכקייט ווערט דער נוצען פון אייניגקייט אזוי אויגענשיינליך, אז דער ביטערסטער פארטיזאן (אנהענגער) קען קוים צומאכען זיינע אויגען".

איך ווייס נאָך ניט, וואָס אזא פערביסענער אָרטהאָדאָקסישער מארקסיסט, וויא זשול נער,

האט ערקלעהרט וועגען דיא איינינקייט־רעזאלוציאן. פיליכט איז ער אזוי ענטשיעדען געגען א פעראייניגונג מיט דיא זשארעסיסטען וויא פריהער. אבער איך בין יערענפאלס זיכער, אז וויא ביטער ער זאל ניט פאלעמיזירען מיט זיינע געגנער, וועט ער זיך קיין מאל ניט ערלויבען צו ערקלערען, אז די זשארעסיסטען, אלעמאניסטען, בלאנקיסטען און אנדערע פראקציאנען פון דער פראנצויזישער סאציאליסטישער פארטיי זיינען קאפיטאליסטישע פארטייען. איבערהויפט קיין סאציאליסטישער אנפיהרער אין אייראפא האט ניט געוואגט אזוי שענדליך און דום צו אטאקירען זיינע געגנער אין דיא רייהען פון קעמפפענדען פראלעטאריאט, וויא דיא פיהרערס פון דער קלעגליכער סאציאליסטישער ארבייטער פארטיי פון אמעריקא. זשול געד און זשארעס אין פראנקרייך, ענריקא פעררי און טוראטי אין איטאליען האבען צו שטרייטען וועגען עפעס וויכטיגערע אנגעלעגענהייטען, וויא „דיא האנד מיט'ן האמער" געגען „דיא האנד מיט'ן פאקעל", וועלכע האלטען ביידע דיא פלאטפארמע פון אינטערנאציאנאלען סאציאליזמוס. פון דעסטוועגען טרעפען זיי זיך צוזאמען אין צענטראל־קאמיטעטען און שטימען אויך צוזאמען אין פארלאמענטען, ווען דיא אינטערעסען פון פראלעטאריאט פארדערן עס.

נאך אונז אין אמעריקא איז באשערט צו האבען אזא טרויעריגע וויא עקעלהאפטע אויסנאהמען; נאר דא זיינען מיר געבענשט מיט א סאציאליסטישען האן־קיכאט, וואס קעמפפט מיט'ן „האמער" וויא זיין שפאנישער פראטאטיפ מיט ווינטמיהלען, נאר דא האבען מיר מיטגליעדער פון א סאציאליסטישער פראקציאן, וועלכע האנדלען איינפאך וויא אנטלאפענע פון א דולהויז. אבער גליקליכערווייזע זיינען דיא יאהרען פון דער דעליאניסטישער קלייזעל געצעהלטע, און מען מעג האפען, אז צום נעכסטען אינטערנאציאנאלען קאנגרעס אין שטוטגארט אין 1907 וועט דער פראלעטאריאט פון אונזער רעפובליק פערטראטען זיין פון איין סאציאליסטישע פארטיי.

פ. קראנץ.

ווען דיזער ארטיקעל איז שוין געווען אויסגעזעצט, האב איך געפונען אין א בעריכט איבער דעם ברעמענער פארטיי טאג פון דער דייטשער סאציאל־דעמאקראטיע, אז מען האט בעשלאסען צו שטעלען דיא פראגע וועגען גענעראל־סטרייק אויף דער טאגעסארדנונג פון דעם נעכסטען פארטיי טאג, וואס וועט אבגעהאלטען ווערען אין יענא. איינינע האבען אויסגעשפראכען דיא מיינונג, אז עס איז נאך ניט דיא צייט צו בעשעפטיגען זיך אין דייטשלאנד מיט דיזער פראגע. אנדערע האבען ערקלערט, אז מען מוז גראדע גאנץ גוט און ערנסט טראכטען וועגען א גענעראל סטרייק, ווייל דיא רעאקציאנערען סטראשען אבצושאפען דאס אלגעמיינע שטימרעכט, אום דערמיט צו שטערען דעם פארטשריט פון סאציאליזמוס. אינטערעסאנט איז, אז עדוארד בערנשטיין איז אויך ארויסגעטראטען פאר דעם פארשלאג. מעג מען מיך רעכענען פאר א מעסיגען סאציאליסט, וויא מען וויל, האט ער בעמערקט, נאר אין דעם פאל איז מעסינקייט א צייכען פון שוואכקייט. דיא דייטשע פראלעטאריער מוזען זיין פארבערייטעט צו דיזען שריט, אום צו פערטהיידיגען זייערע רעכטע. ווען דיא רעגירונג וועט וויסען, אז דיא דייטשע ארבייטער וועלען זיך ניט אבשרעקען פאר א גענעראל־סטרייק וועט זיא זיך היטען אנצוגרייפען דאס אלגעמיינע שטימרעכט.

דאס איז גאנץ רעכטיג. יעדענפאלס איז עס אזוי וויכטיג וויא אינטערעסאנט, דאס אפילו דיא דייטשע סאציאל־דעמאקראטיע מוז זיך יעצט רעכענען מיט דער פראגע וועגען גענעראל־סטרייק, א פראגע, פון וועלכער זיא האט נאך מיט עטליכע יאהר צוריק אפילו ניט געוואלט הערען און וועלכע זיא האט בעטראכטעט אלס אן אונזין.

פ. ק.

א ווינטער־מאטיוו

עס רוקט זיך אן דער ווינטער,
מיר נעהמט פון שרעק אזש גרוילען:
ביז יעצט האט בחוית געפעהלט מיר—
איצט פעהלט דערצו נאך קוילען.
און טראכט איך פון א בגד,
דאן שטארבט מיר יעדער אבר,
איך בין דעם מת מקנא,
ער ליגט בעקליידט אין קבר.

יאנקערס, נ. י. ה. רויזענבלאט.

די „באבושקא" איבער איהרע אידישע איניקלאך אין אמעריקא.

ווען איינער פאהרט אין איין נייעם ארט, האט ער ווילענדיג־ניטווילענדיג אביסעל מורא פאר דעם, וואס איהם ערוואַרטעט דארט. וויא וועט מען איהם אויפנעהמען? וועט מען איהם פערשטיין? וועט מען איהם אמעהמען אזוי, וויא ער איז, אדער עס וועט איהם אויסקומען צו ברעכען זיין כאראקטער, צו ענדערן זיינע אנזיכטען איבער מענשען און ערשיינונגען? איבערהויפט איז דאס דער פאל מיט איין עלטערן מענש, וועלכער האט שוין אויסגעארבייט זיינע אנזיכטען און פעסטע פרינציפען, וועט דיא נייע אומגעבונג אפלאכען פון איהם מיט זיינע פריציפען, אדער וועט זיי אין גאנצען פון זיך אפשטויסען?....

איך מוז מודה זיין, אז דיעזע געדאנקען זיינען מיר געקומען אויף'ן זינען, ווען איך האב זיך געקליעבען צו פאהרען קיין אמעריקא, און וואס נעהענטער איך בין געקומען צו דער נייער מדינה, אלץ שטארקער האבען מיר דיא געדאנקען געדריקט. איך האב, נאטירליך, געוואוסט, אז אין אמעריקא עקזיסטירען ניט נאר לאקאלע סאציאליסטישע ארגאניזאציאנען, נאר עס זיינען אויך פערהאנדען ברענטשעס פון אייראפייאישע און אפילו פון רוסישע רעוואלוציאנערן. נאר וואס פיר א ווערדע, האב איך מיר געטראכט, קענען האבען קליינע גרופען פון מענשען, וועלכע זיינען פערווארפען אין פרעמדע מקומות און קענען קיין אנטהייל ניט נעהמען אין דעם גאנג פון דער געשיכטע? וואו איז דער גרונד, וואו זיינען דיא ווארצלען, אויף וועלכע דיא גרופען זאלען זיך קענען שטיצען אום איין אנטהייל צו נעהמען אין דעם גאנג פון דער געשיכטע? אזוי האב איך מיר געטראכט און איך האב שוין אין פאראויס בעשלאסען צו זיין ניט מעהר וויא א גאסט און בלויז אויפפאסען צו זיין טאקטיש אין אונזערע גגענזייטיגע בעציהונגען איינע צום אנדערן און ויאס וועניגער זיך אפזאגען פון מיינע פרינציפען און טראדיציאנען.

ניאך זעכציג יאהר לעבען אין רוסלאנד און אין סיביר, איז שווער פיר א רוסישען רעוואלוציאנער מיט א מאהל אנצונעהמען דיא רעוואלוציאנערע בעוועגונג, וועלכע עקזיסטירט אין וועסט אייראפא און א פשיטה שוין אין אמעריקא.

היינט שטעלט זיך פאר, וויא גרויס איז געוועזען מיין ערשטוינען, אז מיט דעם ערשטען שריט, וואס איך האב געמאכט אויף דעם באדען פון אמעריקא, האב איך מיך געפונען ניט נאר אין א בעקאנטע, נאר אין דיא אייגענע, היימישע אטמאספערע. איך האב גלייך געקענט ריידען און ווירקען, אהנע זיך צו ברעכען, אהנע זיך צו פערשטעלען, נאר בלייבענדיג אזוי וויא איך בין. דיא צייט איז געגאנגען און איך האב מיך אלץ מעהר און מעהר איבערציינגט, אז מיר פון דיא אלטע רוסישע רעוואלוציאנערע שולע, וועלכע האבען דורכגעמאכט דיא רוסישע רעוואלוציאנערע בעוועגונג, האבען אין אמעריקא פריינד, וועלכע ניט נאר וואס זיי סימפאטיזירען מיט אונז, נאר זיינען בערייט אונז צו העלפען אין אונזער קאמפף מיט דעם דעספאטישען צאר.

פון וואנען האט זיך דאס גענומען? ווער האט דאס פארבערייטעט אין דיא ווייטע מדינה, וועלכע איז אפגעטהיילט פון אונז מיט א גרויסען ים, וואס האט — פרעג איך — פארבערייטעט פיר אונז דעם גאסטפריינדליכען עמפפאנג און דעם וואונש אונז צו העלפען מיט אלע מיטעל?

אך, פריינדע! דעם ענטפער דערויף ניט אונז דיא גרויסע חכמה — ד א ס ל ע ב ע ן, וואס קימערט זיך ניט וועגען דיא ציעלען, וואס דיא פערדארבענע מענשען שטעלען זיך, נאר פערקעהרט, זיא פערוואנדעלט זייער ניפטיגע געוועהר געגען זיי גופא. אזוי האט אויך דא פאסירט.

דעם צאר'ס רעגירונג, מיט דער הילפע פון אזעלכע משרתים וויא פלעהווע, האט ניט געקענט אויסטראכטען עפעס בעסערעס פיר איהר אייגענע רעטונג, וויא ווילדע, בארבארישע אונטערדריקונג. איינע פון פלעהווע'ס בעליעבטע מיטעל איז געוועזען צו טרעטען מיט דיא פיס דיא אונטערדריקטע „פרעמדע" פעלקער, בעזאנדערס דיא אידען. דיא אונערטרעגליכע לאגע פון דיא אידען אין רוסלאנד האט זיי געצוואונגען צו

זוכען א מקום מנוחה אין אנדערע לענדער. וואו מען האט זיי געגעבען מעהר פרייהייט. נאר, ווען אויף דעם בעפעהל פון פלעהווע האבען זיך אנגעהויבען די שרעקליכע פאגראמען אין 1881, האט דער יונגער אינטעליגענטער דור איינגעזעהן, אז ער האט ניכטס צו ערווארטען פון דעם צאר'ס רעגיערונג פיר זיין אונגליקליכער פאלק, און מען האט אנגעהויבען מאסענווייז אריבערצופאהרען קיין אמעריקא. הונדערטע און טויזענדע פון אידישע יוגענד — מענער וויא פרויען — האבען אריבערגעבראכט נאך אמעריקא א פייערדיגען ענטוזיאזם, א געוואלדיגע ענערגיע און א שטארקען גלויבען אין זייערע אייגענע קרעפטע.

25 יאהר צוריק אין מזרח, אין מערב, אין צפון און אין דרום פון די פעראייניגטע שטאאטען האבען אנגעהויבען זיך צו גרינדען קאמונעס. איינע נאך די אנדערע זיינען געזעלשאפטען געגרינדעט געווארען אויף אחדות און ברידערליכקייט, אויף דעם פרינציפ צו מאכען דעם לעבען פערנינפטיג און גליקליך פיר אלעמען. זעהר פיעל מיה און ענערגיע איז דערויף פערוועדעט געווארען ביז מען האט איינגעזעהן, אז עס לוינט זיך ניט צובויען א נייעם בנין אויף איין אלטען, פערפוילטען פונדאמענט. אבער זייער ארבייט, זייער מיה, זייער שרעקליכע אנשטרענגונג זיינען ניט פערלארען געגאנגען אומזיסט. אה, וויא פיעל זייער אנשטרענגונג האט אויפגעטאן! תמיד ארבייטענדיג, דיינקענדיג, לערנענדיג, האבען די יונגע אנפיהרער ניט נאר אויסגעארבייט א פעסטען באראקטער פיר זייער גאנצען צוקינפטיגען לעבען, זיי האבען ניט נאר ערווארבען קענטניסע, ערפאהרונג און א געוויסע פאזיציאן, זיי האבען ניט נאר זיך ערווארבען א גוטע רעפוטאציע איבער גאנץ אמעריקא אלס עהרליכע ארבייטסזאמע און זעלבסטשטענדיגע מענשען — אויסער די אלע מעלות האבען די ערשטע עמיגראנטען בעשטימט דעם פלאץ פון רוסישען אידען אין אמעריקא אלס דעם טרעגער פון בילדונג און דעם פארקעמפפער פון סאציאליסטישע אידעען. עס קען זיין, אז דער שטאלצער אמעריקאנער איז זיך ניט מודה אין דעם אפען, ער קען אבער ניט אפלייקענען, אז אין אלע וויסענשאפטליכע און זשורנאליסטישע אונטערנעהמונגען שפיעלען די געבילדעטע אידען די גרעסטע ראלע, מיט ברייננענדיג מיט זיך ניט נור זייער ארבייט, נאר זייער איניציאטיווע, זייער דרייסטען געדאנקען, וועלכע זיי האבען אויסגעלייטערט אויף'ן קאמפפס־פעלד; זיי קענען ניט אפלייקענען אז אין אלע צווייגען פון געזעלשאפטליכען לעבען, וויא מעדיצין, יוריספרודענץ, פעראגאגיק און ז. וו. ערשיינען די אידען אלס די בעסטע ארבייטער.

וואסווייטער? מען האט געקענט ערווארטען, אז יונגע ענטהוזיאסטען וועלען ביסלעכווייז ווערען דורכגעדרונגען מיט א נייע אטמאספערע און וועלען אין גאנצען פערגעסען זייער פריהערדיגען פאטערלאנד מיט זיינע צרות און מיט דעם אונגליכען קאמפף. און וויא קען מען איבערהויפט העלפען רוסלאנד, ווען מען וואהנט נאר אויף איין אנדער וועלט?

אין דער אמת'ן איז אבער ארויסגעקומען אנדערס. וויא מען האט פון אנהויב אן געקענט ערווארטען, זיינען די קאמונעס איינע נאך די אנדערע צו גרונדע געגאנגען; דאן האבען זייערע אנפיהרער פון דאס נייע געווענדעט זייערע בליקען צו זייער אונגליקליכען פאטערלאנד, וואו עס איז אנגעגאנגען א קאמפף אויף לעבען און טויט, צום פאטערלאנד, וואס האט זיי בעהאנדעלט וויא די ערגסטע שטיפ־מוטער. און זיי האבען געהאלפען און העלפען יעצט, וואו זיי נאר קענען.

אין יאהר 1887 פאנגען זיי אן איין אגיטאציע איבער גאנץ אמעריקא געגען דעם טראקטאט וועגען ארויסגעבען צו רוסלאנד „פאליטישע פערברעכער". זיי דרוקען פראקלאמאציאנען, האלטען פראטעסט־פערזאמלונגען, און זוכען צו ערקלעהרען דעם אמעריקאנער פאלק דורך ווארט און שריפט די געמיינהייט און ניעדערטרעכטיגקייט פון דעם רוסישען דעספאטיזמוס, דורך די איניציאטיווע פון די רוסישע אידען האט מען דאן אויך אנגעפאנגען ארויסצוגעבען זשורנאלען און צייטשריפטען מיט סאציאליסטישען טענדענץ. עס הייבען זיך אן צו בילדען ארגאניזאציאנען און גרופען מיט דעם ציעל צו אונטערשטיצען די רוסישע סאציאליסטישע בעוועגונג מיט געלד וויא אויך מאראליש, און מיר, שמאכטענדיג אין די וויסטע סיבירישע דערפער און טורמעס, האבען ניט איין מאל געשיקט אונזער הייסען דאנק צו אונזערע אמעריקאנער גענאסען דערפאר וואס זיי פערגעסען ניט אן אונז און שטיצען אונז מיט ביכער און מיט געלד.

די גאנצע אויפפיהרונג, די גאנצע דיינונגס־ווייזע פון דעם אידישען יוגענד, וועלכע איז פערווארפען געווארען קיין אמעריקא דורך די פאגראמען, האבען געדיענט אלס ביישפיעל ניט נאר פיר די דאמאלסדיגע אומגעבונג, נאר אפילו פיר די שפעטערע עמיגראנטען פון רוסלאנד. די אלטע קאמף־טראדיציאנען זיינען אווי טיעף אריינגעדרונגען אין דעם לעבען פון די רוסיש־אידישע עמיגראנטען, דאס ווען אין רוסלאנד האט זיך ווידער אויפגעלעבט, נאך א לענגערן שטילשווייגען פון דער רעוואלוציאנערער בעוועגונג. א קעמפפענדע יוגענד, וועלכע איז געצוואונגען געווארען צו פערלאזען דאס פא־

מערלאנד דורך דיא טיראניי פון סיפיאגינס און דורך דיא קישינעווער בלוט־באָר, האָט זיא, דיזע יונגענד, אין אמעריקא דיא מעגליכקייט פאָרטצוזעצען, וואָס איז אָנגעפאנגען געוואָרען פון איהרע פאָרקעמפפער.

אין ניו יאָרק אליין זעהען מיר הונדערטע און טויזענדע רוסיש־אידישע ארבייטער און אינטעליגענטע מענשען, וועלכע געהערען צו סאָציאַליסטישע פארטייען, יוניאָנס און אָרגאנאיזאציאָנען, און זעלטען ווער פון דיא עמיגראנטען האָט פערגעסען, אז דאָרט, ווייט־ווייט, האָט ער איבערגעלאָזען מיליאָנען אונגליקליכע נפשות און דיא ניפסינע טויט ברענגענדע לאפעס פון דער רוסישער רעגיערונג; זעלטען ווער עס הערט אויף צו דיינקען וועגען דעם, וויא צו העלפען דיא רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג אין רוסלאנד. און יעדר איז בערייט צו העלפען זיינע אינגליקליכע ברידער, וועלכע זיינען אזוי ווייט פון איהם, מיט אלע מיטעל.

מיר זעהען אלזאָ, אז צוויי דורות פון דיא אידישע רעוואָלוציאָנערן, זייענדיג געצוואונגען צו פערלאָזען זייער פאטערלאנד דורך דיא אונמענשליכע פערפאָלגונגען און דורך דיא שרעקליכע פאָגראָמען, האָבען בעשאפען אין אמעריקא איין אטמאָספערע, וועלכע איז גינסטיג פאר אלע פארטייען, וואָס פיהרען א קאמפף אויף לעבען און טויט מיט דעם רוסישען דעספאָטיזמוס. אָט דיא פריינדליכע אטמאָספערע, וועלכע איז דורכדרונגען פון ליכט און טאפפערקייט, גיט אונז, דיא פעריאָגטע, דיא מעגליכקייט צו שעפען נייע קראפט, נייע האָפנונג. אָט די פערטריעבענע האָבען בעוויזען צו מאכען פיר אונז פריינדע צווישען דיא אמעריקאנער, בעקאנט מאכענדיג זיי מיט דיא שוידערליכע צושטענדע פון רוסלאנד און מיט דיא קעמפפע, וועלכע דאָס רוסיש פאָלק וועגדעט אָן, אום זיך צו בעפרייען פון דעם טיראנ׳ס הערשאפט.

עהרע און רוהם (סלאווא) דיר, דוא מוטהיגע און אין קאמפף אונערמידליכע אידישעס פאָלק. דו שטעלסט העכער פון אלעם דיין מענשענווערדע און וועסט אויך פערנעהמען דעם פלאץ, וועלכען דוא פערדיענסט.

קאטערינא ברעשקאָווסקאיא.

ניו יאָרק דעם 9 נאָוועמבער, 1904.

דיא נאָבעלע פרוי, וועלכע האָט אָנגעשריעבען ספּעציעל פיר דיא „צוקונפט“ דעם אָביגען ארטיקעל, איז א זעלטענע פיגור אפילו אין דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג, וועלכע איז אזוי רייך אין ערהאבענע כאראקטערען, אין אָפּפערוויליגע העלדען, אין היילינע מארטירער. זיא האָט ווירקליך פערדיענט דעם נאָמען „באבושקא“ פון דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג. נאָך אלס יונגע מיידעל האָט זיא זיך געשטעלט אין דיא פאָדערשטע רייהען פון דיא העלדישע קעמפפער פיר פרייהייט אין רוסלאנד און, מען קען זאָגען, אז פערציג יאָהר פון איהר עדלען לעבען האָט זיא פערבראכט אין קוואלען און פייניגונגען אונטער דער רוסישער קנוטע.

אָבער ניט לאנג יעהריגע געפענגניס, ניט קאטארגע, ניט איבער צוואנציג יעהריגע שמאכטונג אין סיביר האָבען געשוואכט דעם רעוואָלוציאָנערען גייסט פון דיזע אייזערנע פרוי. יעצט, ווען זיא איז שוין אריבער 60 יאָהר, איז זיא אזוי קאמפף־לוסטיג, אזוי פייערדיג רעוואָלוציאָנער, אזוי בערייט זיך אָפּצוגעבען מיט לייב און לעבען פאר דעם וואָהל פון רוסישען פאָלק, וויא א יונגער ענטהוזיאסט. יעדע גרויע האָאר אויף איהר עדלען קאָפּ שטעלט פאָר א רייהע צרות און ליידען, — אזעלכע ליידען און שמערצען, וואָס נאָר אזא אייזערנע נאטור האָט געקענט אריבערטראָגען און בלייבען געזונט גייסטיג און קערפערליך; דאָך יעצט, ווען איהר איז ענדליך געלונגען ארויסצורייסען זיך פון דיא בלוטיגע נעגעל פון דער רוסישער טיראניי און ווען זיא וואָלט געקענט רוהיג און פריעדליך ענדיגען איהרע יאָהרען — אויך יעצט קעמפפט זיא מיט יוגענדליכען מוטה און בלייבט אין רעכטען מיטען פייער פון דעם טעראָריסטישען קאמפף, וועלכער האָט זיך פאנאנדערגעפלאקערט מיט דער גרינדונג פון דער „באָיעוואיא אָרגאניזאציא“ פון דער פארטיי סאָציאליסטען־רעוואָלוציאָנערן; אויך יעצט גיט זיא אָפּ יעדע מינוט פון איהר לעבען צו א קאמפף אויף לעבען און טויט מיט דעם צאריזמוס, מיט דער שוידערליכער טיראנייע.

וואָס פאר אן ערהאבענער ביישפיעל פון עדעלמוטה און אָפּפערוויליגקייט דאָס איז פיר דיא יונגע דורות! און וויא הויך מען דארף שעצען און טיעף ליעבען אזא רוסישע לואיזע מישעל!

קיין וואונדער דארום, וואָס זיא האָט ארויסגערופען אזא בעגייסטערונג, ווען זיא איז אָנגעקומען אין אונזער דאָלאר־רעפּובליק אלס דעלעגאטין פון דער פארטיי סאָציאליסטען־רעוואָלוציאָנערען צוזאמען מיט אונזער ווערטהען מיטארבייטער דר. שיטלאָווסקי. פון דער אנדער זייט איז עס אויך קיין וואונדער ניט, וואָס דיזע מאָמענטאנע בעגייסטערונג האָט געווירקט אויף דיזער אלטער רעוואָלוציאָנערין, אז זיא זאָל דענקען צו פיעל וועגען איהרע אמעריקאנער אייניקלאך. איבעריגענס געזאגט, פערדיענען מיר ניט דיא קאָמפּלימענטען און שבחים, וואָס זי דריקט אויס מיט אזא פולע הארץ.

דיא רעדאקציאָן.

וועגעז ארבייטער שוץ־געזעצען

„דיא אינטערנאציאנאלע פעראייניגונג צו בעשיצען דיא ארבייטער" — איהרע אויפ־גאבען, איהר ביורא און איהרע קאנגרעססען.

אין אנפאנג פין 19טען יאהרהונדערט האבען אין ענגלאנד גענומען זיך בעווייזען און פארטינג ווערען דיא ערשטע פרות פון קאפיטאליסטישען עץ החיים. דיא פרות זיינען געוועזען גרויס, שעהן פון דרויסען, רייך אין צאהל. פאבריקען און מאשינען, צוזאמען מיט דער פרייהייט צו טאהן אלץ, צו געהן איבעראל, האבען זעהר פאלור־בעט דעם קאפיטאליסטישען קלאס און איהם פערשאפען אין דער גאנצער וועלט פעטע פראפי־טען, גרויסע קאפיטאלען. דאס אלץ האט ארויס־גערופען אזא צופריעדענהייט און בעגייסטערונג ביי דיא קאפיטאליסטען און זייערע פריינד, אז מען האט גענומען זינגען פזמונים צו דער „נייער" גליקליכער „שיינער" וועלט, „דער בעס־טער פון אלע וועלטען".

„לאז קאפיטאל פיהרען דיא גרענדע, גיט דיא קאפיטאליסטען וואס מעהר פרייהייט, בינדט ניט ביי דיא אונטערנעהמער דיא הענד מיט קיי־נע געזעצען, און אויף דער וועלט וועט ווערען א גן־עדן". אזוי האבען געשריען אין איין קול דיא ראמאלסדינגע פילאזאפען, געלעהרטע, פאליטיקער און שרייבער.

זיי האבען אלע גאר ניט געמערקט, אדער זיך ניט געמאכט זעהענדיג, אז דיא אלע „גליי־קען", דיא גרויסע עשירות, וועלכע דער קאפי־טאליזמוס בריינגט א קליינעם הייפעל אונטער־נעהמער, זיינען פערבונדען מיט אונגליקען און צרות פאר דיא גרויסע מאסען מענשען, וועלכע שאפען דיא עשירות. זיי האבען ניט בעמערקט אדער ניט געוואלט בעמערקען דעם וואורים, וואס ליעגט טיעף בעגראבען אין יעדער קאפיטאליסטי־שער פרי: דיא הארצלאזע עקספלואטאציאן און שינדעריי פון דיא ארבייטער מאסען.

זיי האבען גאנץ גוט געוואוסט, אז דיא פאבריקאנטען פון דיא נייע „בליהענדע" אינדוס־טריען שלעפען ארויס טויזענדער קליינע קינדער פון דיא הייזער, עקספלואטירען זיי, מאטערן זיי, זויגען פון זיי אויס זייערע יונגע כוחות, מארך און בלוט. זיי האבען געוואוסט אז צוליעב דעם ניט דערעסען ניט דערשלאפען, איבערמאטערניש און דעם לעבען אין שמוץ שטארבען דיעזע אונ־גליקליכע קינדער טויזענדערווייז, אדער בלייבען קאליקעס אויפ'ן גאנצען לעבען. זיי האבען גאנץ גענוי געוואוסט, אז דיא ארבייט פון דיא ערוואק־סענע מענער איז געווארען פיעל מעהר אנגע־שטרענגט, דיא שטונדען פיעל לייננער, דער לעבען שווערער, דיא פארדיענסטען קלענער, און אז אויסער דיא מענער און דיא קינדער זיינען אויך דיא פרויען געווארען א „סחורה" פאר דיא פאבריקאנטען, אז אויך זיי האט מען גענו־מען ארייננציהען אין דיא פאבריקען.

דאס אלץ האט אבער ניט אויף א האאר געשטערט זייער שמחה און ניט פארקלענערט

זייער בעגייסטערונג פאר דיא „פרייהייט" פון קאפּיטאל צו טאָהן וואָס ער טהוט, צו עקספּלואטירען וויא ווייט ער קען. דיא קאפּיטאליסטישע פרות זיינען געוואקסען אלץ גרעסער און שעהנער. אָבער נאָך שנעלער איז געוואקסען זייער איגוועניגסטער וואָרים. אין מאנטשעסטער און ארום האָבען זיך אָנגעהויבען צו בעווייזען געפעהרליכע אָנשטעקענדע קראנקהייטען, עפּידעמיעס; מען האָט גענומען אונטערזוכען און מען האָט ענטדעקט אזוי פיעל רציחות, אכזריות און רויבערייי אין דער בעהאנדלונג פון דיא יונגע ארבייטער אז מען איז נשתומים געוואָרען.

דיא שונאים פון דיא קאפּיטאליסטען, דיא פּאַרטיי פון דיא לענדלאָרדס (לאנדבעזיצער), וואָס האָט לאנג געפיהרט דיא גרענדע, וואָס האָט אליין עקספּלואטירט דאָס לאנד דורך הויכע אבצאהלונגען אויף תבואות, אָבער וואָס האָט איצט געמוזט נעהמען אָפּטרעטען דעם ערשטען פּלאַץ פאר דיא נייע בעלי־בתים, דיא קאפּיטאליסטען. זיי האָבען דאָ געפונען א שעת הכושר און גענומען מרעיש עולם זיין אין פּאַרלאמענט נעגען דיא קאפּיטאליסטישע מענשענשינדערייי. צו זיי זיינען צוגעשטאנען א פּאָאַר מענשען־פריינד, אידעאליסטען. דיא ארבייטער אליין האָבען אויך ביסלעכווייז אָנגעהויבען צו פארשטיין וואָס פאר א גיהנום עס איז פאר זיי דער קאפּיטאליסטישער גן־עדן.

אָט אזוי זיינען אין ענגלאנד אוועקגעלייגט געוואָרען דיא התחלות, אי פאר דיא ארבייטער בעוועגונג, אי פאר דיא בעשיצונג פון דיא ארבייטער דורך געזעצען. מען האָט גענומען איינהאלטען א ביסעל דורך ארבייטער שוץ־געזעץ דיא רויבערישע געפיהלען און וואלפישען אפּעטיט פון דיא פאבריקאנטען. מען האָט איינגעפיהרט פאבריק־אינספּעקטאָרען וואָס זאָלען זעהען אז דיא געזעצען זאָלען דורכגעפיהרט ווערען.

זעהר קליין און בעשיידען זיינען געוועזען דיא ערשטע געזעצען צום שוץ פון דיא ארבייטער. שיצען האָט מען געוואָלט אין אָנפאנג נאָר קליינע קינדער, שפּעטער אויך ניט־דערוואקסענע און פרויען. דער שוץ אליין האָט געזאָלט אָנגעווענדט ווערען נור אין דיא בוימוואָל־אינדוסטריע און געהן זעהר ניט ווייט. א 10־שטונדיגער־ארבייטסטאָג איז געוועזען דער אידעאל פון דיא „בעשיצער". און דאָס האָבען זיי דערגרייכט נאָך לאנגע קעמפּפע און א סך ניעדערלאגען אין מיטען פון פאריגען יאהרהונדערט.

אונטערדעסען האָט דער קאפּיטאליזמוס זיך פארשפּרייט אין אלע לענדער פון איראָפּא און אויך אין אמעריקא. ניט איבעראל זיינען דיא „גליקען" געוועזען אזוי גרויס און דיא פרות אזוי רייך און שעהן, וויא אין ענגלאנד. איבעראל איז אָבער דער וואָרים פון עקספּלואטאציאָן און שינדערייי פון דיא ארבייטער און זייערע קינדער און פרויען געוועזען דער זעלבער.

איבעראל האָבען דיא ארבייטער גענומען ארויסווייזען אונצופריעדענהייט, גענומען זיך „בעוועגען" און אָרגאניזירען, און איבעראל האָבען אויך דיא פּארלאמענטען און רעגיערונגען פון זייער זייט, ווילענדיג אָדער ניט ווילענדיג, גענומען איינהאלטען א קליין ביסעלע דיא קאפּיטאליסטישע אונפארשעהמטע שינדערייי און עקספּלואטאציאָן דורך שוואכינקע דינינקע פּאַרקענס און דאמבעס, וואָס מען רופט געזעצען צו בעשיצען דיא ארבייטער. אזעלכע געזעצען, הויפּטזעכליך צו בעשיצען דיא קינדער, ניט דערוואקסענע און פרויען, זיינען אין צווייטען העלפט פון 19טען יאהרהונדערט געוואָרען א'ן אלגעמיין נויטיגע בעגלייטערין פון דער קאפּיטאליסטישער עקספּלואטאציאָן.

און אזוי וויא דיא ענגלישע פאָרמען פון דער קאפּיטאליסטישער ענטוויקלונג זיינען געוואָרען א מוסטער פאר אלע איבעריגע לענדער און דער קאפּיטאליזמוס מיט זיינע „גליקען", מיט דיא גרויסע פאבריקען און גרויסער עקספּלואטאציאָן און רויב איז געבליעבען בעצם דערזעלבער, כאָטש ער אונטערשיידעט זיך אין פערשיעדענע לענדער נאָך זיין גרויס, וואוקס און אין א סך אנדערע פרטים, אזוי זיינען אויך דיא געזעצען צום שוץ פון דיא ארבייטער אין אלע לענדער צוגעשניטען געוואָרען נאָך דעם ענגלישען מוסטער, כאָטש אין א סך פרטים האָבען זיי געמוזט געענדערט ווערען, ווייל מען האָט זיי געדארפט צומעסטען צו דיא אומשטענדען פון יעדען לאנד.

אָט אזוי זעהען מיר אין פערלויף פון צווייטען העלפט פון 19טען יאהרהונדערט וויא דיא געזעצע צו בעשיצען דיא ארבייטער ווערען איינגעפיהרט אין דייטשלאנד, פראנקרייך, יונייטעד סטייטס, בעלגיען, שווייץ, ניעדערלאנדען, איטאליען, שוועדען, נאָרוועגען און אפילו אין רוסלאנד און רומעניען.

דאָס איז געוועזען דיא צווייטע מדרגה אין דער ענטוויקלונג פון דער שטרעבונג צו פארבעסערן דיא לאגע פון דיא ארבייטער און זיי צו בעשיצען דורך געזעצען געגען דיא פאבריקאנטען.

דער וואוקס, דיא ענטוויקלונג און דיא פערשפּרייטונג פון דיא קאפּיטאליסטישע אונטערנעהמונגען זיינען אויך דערבייי ניט געבליעבען שטעהן. דיא בעציהונגען צווישען דיא פערשיעדענע לענדער ווערען אלץ איינגער. גרויסע מאַסען ארבייטער עמיגרירען, פאָהרען ארום פון איין לאנד אין אנדערע. דער אויסלענדישער האנדעל ווערט אלץ גרעסער. אלץ מעהר לענדער נעה־

מען קאנקורירען איינע מיט דיא אנדערע אויפ'ן וועלטמארק. אלץ מעהר פארטען סחורות ווערען פערפערטיגט הויפטזעכליך פאר אויסלענדישע מערק. דיא קאפיטאליסטישע עקספלואטאציאן איז ניט נור געווארען היימיש אין אלע לענדער, זיא ווערט אלץ מעהר אינטערנאציאנאל. ניט נור בכלל, אפילו אין דיא פרטים הייבען אן דיא קאפיטאליסטישע אונטערנעהמונגען און בעזאנדערס דיא אינדוסטריען, וואס ארבייטען פאר וועלטמארק, צו ווערען אלץ מעהר עהנליך.

עס איז דארום זעלבסטפערשטענדליך און גאנץ נאטירליך, אז אויך דיא שטרעבונגען צו פערבעסערן די לאגע פון די ארבייטער, זיי וויא פיעל עס איז צו שיצען געגען דיא עקספלואטאציאן, האבען געמוזט ווערען מעהר אינטערנאציאנאל.

דיא סאציאליסטישע ארבייטער בעוועגונג, דער רעוואלוציאנערער קאמפף פון דיא ארבייטער פאר זייער בעפרייאונג האבען שוין לאנג אנגענומען אן אינטערנאציאנאלען כאראקטער. און אונזערע געניאלע לעהרער מארקס און ענגעלס האבען פון אנפאנג אן ארויסגעלאזען דעם שלאכטרוף: „ארבייטער אלער לענדער פעראייניגט אייך“!

א מעהר ארער ווניגער אינטערנאציאנאלען כאראקטער האבען אין דיא לעצטע צייט אנגעהויבען צו טראגען אויך דיא טרייד־יוניאניסטישע ארגאניזאציאנען פון דיא ארבייטער. געוויסע יוניאנס זיינען פערבונדען אין אינטערנאציאנאלע פעדעראציאנען, און אינטערנאציאנאלע טרייד־יוניאניסטישע קאנגרעסען זיינען אין א סך טריידס געווארען א שטענדיגער מנהג.

ערשט אין דיא לעצטע עטליכע יאהר האט דער אינטערנאציאנאלער געדאנקען גענומען זיך בעווייזען און פערשפרייטען אויך צווישען דיא פאליטיקער און געלעהרטע, וואס שטרעבען צו פערבעסערן דיא לאגע פון דיא ארבייטער און זיי צו שיצען געגען דיא שרייענדסטע קאפיטאליסטישע רויבערייען. מען האט זיך גענומען ארומטראגען מיט דעם געדאנקען: קען מען ניט אויסארבייטען געוויסע אלגעמיינע אינטערנאציאנאלע געזעצען צו בעשיצען דיא ארבייטער? צו קען מען ניט דורך אינטערנאציאנאלע אפמאכונגען צווישען דיא רעגיערונגען אפשאפען געוויסע אונגערעכטיגקייטען און רציחות געגען דיא ארבייטער אין אלע לענדער?

דאס איז א שווערע אויפגאבע. דא דארף מען שוין אויסטראכטען ניט נור א פאסאן נור אויך א מאס זאל פאסען פאר אלעמען, וואס זאל ניט זיין פאר איין לאנד צו גרויס, פאר דיא אנדערע צו קליין. דערביי שפיעלען שוין דער וואוקס, דיא גרויס פון קאפיטאליזמוס און דיא פרטים וואס זיינען פערשיעדען אין פערשיעדענע לענדער א וויכטיגע, זאגאר אן ענטשיידענדע ראלע.

און נאך שווערער וויא צו געפינען דיא פאסענדע פאסאן און מאס איז געווען אין אנפאנג זיך צו קענען צונויפקומען און צוזאמען ריידען זיך איינע מיט דיא אנדערע. דאס איז געווען דער ערשטער טריט וואס האט געדארפט געמאכט ווערען אויף דעם נייעם וועג. דורך דעם היסטארישען שריט האט דער דייטשער קסר ווילהעלם דער צווייטער געוועלט זיך אויספיינען אין יאהר 1890 באלד וויא ער איז ארויף אויפ'ן טראהן. ער האט דאן צונויפגערופען אן אינטערנאציאנאלען קאנגרעס פון דיא פערשיעדענע רעגיערונגען, וואס האט געדארפט זיך בעראטהען וועגען דיא מיטלען וויא צו באשיצען דיא ארבייטער דורך אלגעמיינע מיטלען און אינטערנאציאנאלע געזעצען. אבער ביי ווילהעלמען איז דאס געווען נור אן איבערגאנג, א קאפריז פון א דעספאט, וואס האט זיך געוואלט צולעקען צו דיא ארבייטער. דער אמת'ער וויכטיגער היסטארישער שריט אויף דעם וועג איז געמאכט געווארען אין ציריך אין יאהר 1897 אויף דעם „אינטערנאציאנאלען קאנגרעס פיר ארבייטער שוץ“. דיא פארשטעהער פון דיא רעגיערונגען האבען אויף דעם קאנגרעס קיין גרויסע ראלע ניט געשפיעלט. דערפאר זיינען דארט געווען פיעלע פארשטעהער פון דעם ארבייטער קלאס. ער איז בעשטאנען פון געלעהרטע, פאליטיקער און סתם ארבייטער פריינד. דערפאר זיינען דארט דיא פראגען אוועקגעשטעלט געווארען ברייטער, דיא אויפגאבען טיעפער, און דיא פערהאנדלונגען און דעבאטען זיינען געווען ערנסטער.

דער אינטערנאציאנאלער קאנגרעס אין ציריך האט פערשטאנען, אז זיין ארבייט איז נור דער ערשטער שריט און אז מען דארף זיך נעהמען פאר דיא זאך ערנסטער. דערפאר האט ער אנגענומען א רעזאלוציאן, אז מען זאל גרינדען אן אינטערנאציאנאלע ביורא וואס זאל: 1) זאמלען אלע מאטעריאלען וועגען דיא פראגע פון ארבייטער שוץ, אלע געזעצען, אלע ביכער, אלע שריפטען; 2) דיא ביורא זאל סטאטיסטיש אונטערזוכען אלע פאקטען וועגען דיא ארבייטער פראגען; 3) זיא זאל אבגעבען יעדען יאהר א בעריכט וועגען דעם, וואס עס ווערט אויפגעטאהן אין דער פראגע וועגען ארבייטער שוץ; 4) זיא זאל צוזאמען רופען קאנגרעסען.

דיא רעזאלוציאן איז געלעגט געווארען אלס פונדאמענט פאר דיא געבוידע, וועלכע עס איז אין יאהר 1900 בעשלאסען געווארען אויפ'ן קאנגרעס פון „סאציאל־פאליטיקער“ אין פאריז

צו גרינדען. און וועלכע איז טאקי אין יאָהר 1901 געגרינדעט געוואָרען אין באזעל (שווייץ). דאָס איז געווען דער פונדאמענט פון דער אינטערנאציאָנאלער פעראייניגונג פאר די בעשיצונג פון די ארבייטער דורך „געזעצען" מיט א שטענדיגער אינטערנאציאָנאלער ארבייטס־ביורא אין באזעל.

„די אינטערנאציאָנאלע פעראייניגונג" איז א פערבאנד פון זעלבסטשטענדיגע נאציאָנאלע סעקציאָנען, פון וועלכע יעדע פיהרט איהרע געשעפטען זעלבסטשטענדיג. זיי זיינען אָבער אלע פערטראָטען אין דער „ארבייטער ביוראָ" אין באזעל. זיי שטיצען דיזען צענטראליקאָמיטעט, שיקען דיא נויטיגע מאטעריאלען, צאָהלען יעדע א טהייל פון דיא אויסגאבען. דיא שווייצער רעגיערונג האט גלייך בעשטימט 8000 פראנק א יאָהר אויף דעם. דיא שטאָדט באזעל האט געגעבען א פלאץ אומזיסט. גלייך אין אָנפאנג זיינען אריין אין דער פעראייניגונג 8 לאנדעס־סעקציאָנען: שווייץ, דייטשלאנד, בעלגיען, עסטרייך־אונגארן, האָלאנד, פראנקרייך און איטאליען.

דיא פראָגראם וועלכע דיא פעראייניגונג האט אויסגעארבייט, איז זעהר א ברייטע: וועגען געזונטערע בעסערע וואָהנונגען פאר ארבייטער; וויא צו שיצען דיא ארבייטער געגען געפאהרען און אונגליקען ביי דער ארבייט; זעהן אויסצופיהרען אז מען זאָל ניט טאָרן אין קיין לאנד אויסצאָהלען דיא ווירדזשעס (לוינען) מיט פראָדוקטען און סחורות, נור מיט בארעס געלד; זיך מיהען צו פערבעסערן דיא געזעצען וועגען דיא בעציהונגען צווישען דיא ארבייטסגעבער און ארבייטער; ברענגען דורך געזעצען מעהר אָרדנונג אין דיא ארבייט, וואָס מען נעהמט ארויס אויף דער היים; דורכפיהרען געזעצען וואָס זאָלען בעסער שיצען דיא אינטערעסען פון דיא אָנגעשטעלטע אין קראָמען און מאגאזינען; זעהן אז דיא רעגירונגען זאָלען אליין אינשורען (פערזיכערן) דיא ארבייטער געגען קראנקהייטען, אונגליקס־פעלען און זאָל זיי געבען שטיצע און הילף אויף דער עלטער (ארבייטער־פענסיאָנען), ווען זיי הערען אויף צו זיין פעהיג צו ארבייטען (אינוואלידיטעט) און צו זייערע פאמיליעס ווען זיי שטארבען.

וועגען דיא אלע פראגען דארף דיא „ביוראָ" קלייבען מאטעריאלען און וויסענשאפטליך־סטאטיסטיש דאָס בעארבייטען. וויא נור דיא ביוראָ, וואָס ווערט געפיהרט פון זעהר א טיכטיגען און ענערגישען געלעהרטען פראָפעסאָר פון פּאָליטישער עקאָנאָמיע, סטעפאן בוער אין באזעל, האט ער זיך גענומען צו איהר ארבייט, האט ער געזעהן אז זיא מוז האָבען איהר אייגענעם זשורנאל, דורך וועלכען זיא זאָל קענען שטעהן אין פערבינדונג מיט אלע סעקציאָנען און דורך וועלכען אלע סעקציאָנען זאָלען וויסען, וואָס עס טהוט זיך אין אלע אנדערע לענדער.

דיא ביוראָ קלייבט ידיעות ניט נור אין דיא לענדער וואו זיא האט איהרע סעקציאָנען, נור איבעראל אין דער גאנצער וועלט און פארעפענטליכט זיי אין איהרע „ביולעטינס", וועלכע זיא גיט ארויס זייט יאָהר 1902.

אויף דעם צווייטען קאָנגרעס פון דער פעראייניגונג, וואָס איז אָבגעהאלטען געוואָרען ענדע סעפטעמבער, 1902, זיינען צוגעשטאנען נור נאָרוועגען, דיא קליינע פירשטענטהום לוקסענבורג און דער קאטהאָלישער פאפסט. דיא אלטע סעקציאָנען זיינען אויך ניט געוואָרען גרעסער.

דער צווייטער קאָנגרעס האט זיך בעשעפטיגט הויפטזעכליך מיט 2 פונקטען: מיט דיא ארבייט פון פרויען און מיט דיא געפאהר, וואָס שטעהט פאר דיא ארבייטער אין געוויסע טריידס פערגיפטעט צו ווערען.

אין 1903 איז קיין קאָנגרעס ניט געווען. דער דריטער קאָנגרעס איז ערשט אָבגעהאלטען געוואָרען ענדע סעפטעמבער פון דעם יאָהר.

דיא ידיעות, וועלכע דיא פערטרעטער אין דעלעגאטען האָבען בעקומען וועגען דעם צושטאנד פון דער „פעראייניגונג" זיינען ניט קיין גאנץ פרעהליכע. דיא ביוראָ האט שוין 28,000 פראנק דעפיציט. עס שטעהט איהר פאר אין נעכסטען יאָהר נאָך א גרעסערער דעפיציט. פערשיעדענע פאָרשטעהער פון פערשיעדענע רעגיערונגען האָבען אפילו אויפ'ן קאָנגרעס ניט געזשאלעוועט קיין שעהנע ווערטער וועגען דיא סימפאטיען פון זייערע רעגיערונגען צו די ציעלען און אויפגאבען פון דער „פעראייניגונג" און פון איהר „ביוראָ". אָבער דיא זעלבע רעגיערונגען פוילען זיך זעהר אריינצוטראָגען דיא אפּויטיקע און צו בעצאָהלען זייער טהייל אויסגאבען.

קיין צו־וואקס פון קרעפטען האט דיא פעראייניגונג ניט, כאָטש צוזאָגען און סימפאטיערקלערונגען בעקומט זיא גענוג.

עס איז זאָגאר געמאכט געוואָרען א פאָרשלאג: היות אזוי וויא דיא פעראייניגונג געפינט זיך אין אזא טרויעריגער געלד־לאגע, זאָל זיא קיין נייע אויפגאבען זיך ניט שטעלען. דיא איינציגע טרייסט איז געווען וואָס אין יאָהר 1905 אין מאי וועט ווייטער אָבגעהאלטען ווערען א קאָנגרעס פון דיא פאָרשטעהער פון דיא רעגיערונגען.

דער לעצטער קאָנגרעס האט זיך אויך בעשעפטיגט מיט זעהר וויכטיגע און ערנסטע פראגען. וועגען דיא נאכט־ארבייט פון ניט ערוואקסענע ארבייטער איז בעשלאָסען גע־

ווארען צו מאכען אונטערזוכונגען און גענויער די זאך אויסצופארשען. אן אונטערזוכונג איז אויך בעשלאסען געווארען וועגען דיא ארבייט אין דיא פריוואט הייזער (סוועטינג סיסטעם). אויך איז פערהאנדעלט געווארען דיא פראגע וועגען דיא בעהאנדלונג וואס אויסלענדישע ארבייטער בעקומען אין פערשיעדענע לענדער ביי אונגליקען און אינשורענס. דיא וויכטיגסטע פראגע פון קאנגרעס איז געוועזן אויף דעם מאהל וועגען דיא פארגיפטונג פון דיא ארבייטער אין געוויסע טריידס.

דאס איז אן אלגעמיינע קללה אויף דיא ארבייטער פון כעמישע פראדוקטען, פון מעדיצינען, פון מעטאלגיסעריען, א. ז. וו. דיא ארבייטער ווערען דארט אין א קורצער צייט פערגיפטעט, בעקומען פערשיעדענע קראנקהייטען. דיא פאבריקאנטען שיקען זיי אוועק, נעהמען פרישערע נעזינטערע „הענד" און ווילען פון קיין מיטלען ניט וויסען, וויא אזוי פיעל־ווינציג צו פערהיטען דיא געזונד און דיא לעבענס פון „זייערע" ארבייטער.

דיא „פעראייניגונג" האט אויסגעארבייט א גאנצע רייהע פון פלענער און מיטלען, וויא צו קעמפפען נעגען דיא מגפה דורך געזעצען. אויך דיא פראגע וועגען דיא איינפיהרונג פון א געזעצליכען גרענעץ, וויא פיעל שטונדען מען זאל מעגען ארבייטען אין פאבריקען, איז אויפגענומען געווארען.

דיא לעזער זעהן: דיא פעראייניגונג שטעלט זיך א סך וויכטיגע אויפגאבען וויא צו פערבעסערן דיא לאגע פון דיא ארבייטער, וויא זיי צו שיצען א ביסעל נעגען עקספלואטאציאן פון דיא ארבייטס־געבער. דיא צייט פאר דעם איז שוין לאנג געקומען. פון דעסטוועגען געפינט זיך דיא „פעראייניגונג" אין א ניט פרעהליכער לאגע. וואס איז דיא אורזאכע דערפון?

„הויכע" פערזאנען פעהלען דארט ניט. פראפעסארען, הויכע בעאמטע, געוועזענע מיניסטארען זיינען דא לרוב. עס פעהלט דארט ניט קיין אינטעליגענץ. עס פעהלט אבער דער „פעראייניגונג" דיא מאכט אויסצופיהרען זייערע פלענער. עס פעהלען איהר דיא פארשטעהער פון שטארקע פארטייען, וואס זאלען ענערגיש זיך נעהמען דערפאר, וואס זאלען ניט בעטען ביי דיא רעגיערונגען קיין נדבה, נור פ א ד ע ר ן רעפארמען און פאדערן ביד חזקה. דיא שוואכקייט פון דער „פעראייניגונג" בעשטעהט אין דעם, וואס דיא רעגיערונגען זיינען צו בכבוד'ינע געסט דארט, וואס מען לעקט זיך צו זיי, מען חנפט זיי צו פיעל.

דיא אינטערנאציאנאלע פעראייניגונג פאר דיא בעשיצונג פון דיא ארבייטער ליידעט פון דעם זעלבען פעהלער, וואס דיא אינטערנאציאנאלע פריעדענס־בעוועגונג. ביידע האלטען צו פיעל פון בעטען און צו ווענינ פון פאדערן. זיי גלויבען צו פיעל אין דעם גוטען ווילען פון דיא העכערע קלאסען און אין דיא אונפארטייליכקייט פון דיא רעגיערונגען.

דיא טהעטיגקייט פון דער „פעראייניגונג" איז זעהר א וויכטיגע. אבער איהר פאליטיק איז אזא, וואס שטימט ניט מיט דיא פאליטיק פון ארבייטער קלאס און פון דיא פארשטעהער פון פראלעטאריאט. דער ארבייטער קלאס ווייס און געדיינקט, אז נור אין קאמפף וועלען דיא ארבייטער געפינען זייערע רעכטע און אז דיא בעפרייאונג פון ארבייטער קלאס איז דיא זאך פון דיא ארבייטער זעלבסט.

דיא זעלבע פאדערונגען וואס די פעראייניגונג שטעלט אויף דיא סאציאל־דעמאקראטיע; אבער פיעל ברייטער, פיעל טיעפער, פיעל ענערגישער. און דערפאר האט זיא מעהר לעבען, גרעסערע ערפאלגען און א ליכטיגערע צוקונפט. דיא צייט פאר דעם אינטערנאציאנאלען שוץ פון דיא ארבייטער איז שוין לאנג געקומען. די ארבייט פון דער „ביורא" אלס א וויסענשאפטליכער אינסטיטוט, וואס בעשעפטיגט זיך דערמיט, איז זעהר וויכטיג און מוז מיט פריידע בעגריסט ווערען פון יעדען ארבייטער פריינד. אבער פון דער אינטערנאציאנאלער פעראייניגונג צו האפען, אז זיא וועט קענען דורכפיהרען איהרע פלענער, קען מען ווייניג וואס. ווייל, וויא געזאגט, עס פעהלט דארט דיא נשמה; עס פעהלט דארט דיא אויפגעקלעהרטע ארגאניזירטע ארבייטערשאפט און איהר מאכט.

דר. ק. פארענבערג.

דער טעראָר אין רוסלאנד

דיא טאקטיק פון דער רוסישער פארטיי סאָציאליסטען רעוואָלוציאָנערען.

דער אטענטאט פון דעם 15 יולי, וועלכער האָט געשטעלט א סוף פּסוק צו פלעהוועס לעבען און זיין רעגיערעריי, האָט ווידער א מאָל אויפגעהויבען אין דער סאָציאליסטישער פרעסע א היציגע דעבאטע וועגען טעראָר אין אלגעמיין און וועגען טעראָר אין רוסלאנד בעזאָנדערס. איין זאך צייגט זיך אונצווייפעלהאפט ארויס פון די אלע מיינונגען און בעטראכטונגען וועגען דער טעראָריסטישער טאקטיק, און דאָס איז, אז אלע בעווייזע, וועלכע ווערען איינגעפיהרט געגען טעראָר קענען זיך פאסען וויא מען וויל, נור זיי קענען בשום אופן ניט אָנגעפאסט ווערן אלס בעווייזע געגען דעם טעראָר, וועלכען דיא רוסישע רעוואָלוציאָנערע פארטיי איז געצוואונגען אָנצווענדען אין איהר ברענענדען קאמפף געגען דער ווילד־דעכפּאָטישער טיראניי פון דער רוסישער אבסאָלוטער מאָנארכיע.

אז טעראָריסטישע אקטען זיינען אונפערמיידליך אין רוסלאנד, דאָס בעווייזט זיך דייטליך ניט בלויז פון דיא אומשטענדען, אין וועלכע עס קומט אויס צו פיהרען א סאָציאליסטישע בעוועגונג אין רוסלאנד, נור אויך פון דער געשיכטע פון דער רוסישער בעוועגונג. וויא אין דער פערגאנגענהייט אזוי אויך אין געגענווערטינען קאמפף. אין יעדער עפּאָכע פון דער רוסישער ציעלבעוואוסטער בעוועגונג האָבען דיא רעוואָלוציאָנערען אָנגעהויבען זייער פּראָפּאגאנדא אויף א „פריעדליכען" וועג, אויב מען קען דאָס אזוי אָנרופען, ד. ה. זיי האָבען געזוכט אויסצומיידען אָנגריפע אויף דעם לעבען פון פּערזאָנען, וועלכע קירעווען דעם שיקזאל פון דער פערשקלאפּטער מדינה. און יעדען מאָהל האָט זיי דער קאמפף אליין, דיא ווירקליכע טהעטיגקייט, ארויפגעשטויסען אויף דעם וועג פון געוואלט־אקטען, פון טעראָר; אָנפאנגס איינצעלנע, אבגעזונדערטע טהאטען, נאכהער אָרגאניזירטע, סיסטעמאטישע, אָנגעווענדעט ניט פון איינצעלנע פּערזאָנען, זאָנדערן פון דער פארטיי, און ניט אלס א צופאל בלויז, זאָנדערן אלס א טהייל פון זייער טאקטיק, איינגעשלאָסען אין דער פּראָגראם פון טהעטיגקייט.

דארף מען נאָך דאָ ריידען דערפון, אז פאר דיא נאָבעלע און בראווע קעמפּפער פון דער רוסישער רעוואָלוציאָן, אז פאר אזעלכע אידעאלע פּערזאָנען, וויא א. פּעראָווסקאיא, וויא א זשעלאבאָוו, וויא לאָפּאטין, קראווטשינסקי (סטעפּניאק) און דיא אונצעהליגע העלדען און דיינקער און דער „נאראָדנאיא וואָליא" און פונקט אזוי אויך פאר באלמאשאָוו, גערשוני און דיא אלע העלדען פון יעצטיגען קאמפף, איז בלוטפערגיסונג אן אבשטויסענדע טהאט? איך גלויב, אז עס איז איבריג וועגען דעם צו פערברייטען זיך. זיין הארץ האָט יענער ניט אין זיין ברוסט, ווער עס קען ניט פיהלען, אז דיא נויטווענדיגקייט צו פערגיסען בלוט, צו טויטען אימיצען איז פיליכט דיא שרעקליכסטע טראגעדיע אין דעם לעבען פון אזעלכע איידעלע זעעלען; זיא איז פאר זיי מעהר טראגעדיע איידער אוועקלייגען דעם אייגענעם קאָפּ אלס פרייז פאר דער בעפרייאונג פון אונטערדריקטען פאָלק. הונדערטער מאָהל מיהר גערן וואָלטען אזעלכע אידעאלע מענשען אָפּפערן מיט זייער לעבען. ווען עס וואָלט מעגליך זיין בלויז מיט דעם בלוט פון זייער אייגענעם הארצען צו קויפען דיא פרייהייט פאר'ן פאָלק איידער געצוואונגען צו זיין אָנצוגרייפען דעם לעבען אפילו פון א טיראן.

דער פּראָצעס אליין פון טויטען אימיצען איז שוין פאר זיי, וויא געזאָגט, דיא שרעקליכסטע טראגעדיע, שרעקליכער איידער אוועקגעבען דעם אייגענעם לעבען. וויא פערדריסליך, וויא ביטערליך, וויא קריינקליך עס ווירקט דארום, ווען מען הערט פון סאָציאליסטישע געגנער פון טעראָר, אז זיי ווענדען אָן אלס ארגומענט צבועצקע מאָראל, אז כלומרשט, זאָגט וואָס איהר ווילט, נור הרג'ענען א טיראן איז דאָך אויך א פערברעכען, אז בלוט איז ניט וואסער, ווען אפילו עס איז בלוט פון מאסען־מערדער. אז א דעכפּאָט איז דאָך

אויך פון דעסטוועגען א מענש פון פלייש און בלוט, אז זיין ווייב בלייבט נעבאך אויך אן אלמנה און זיינע קינדער יתומים, וויא דיא ווייב און קינדער פון אנדערע מענשען; און עהנליכע מאראליש־ריהרענדע טענות. דיעע ארגומענטען זיינען איינפאך פערברעכעריש, זיי זיינען שוין ניט מאראליש דערפאר, ווייל דורך זיי מיינט דער געגנער אוועקצושטעלען זיך אויף א העכערע שטופע פון מענשליכקייט און פרעטענדירט צו האבען מאראלישערע געפיהלען אלס יענע זעלטענע אידעאליסטען, יענע וואונדערליכע מארטירער, וועלכע האבען מיט זייער הארץ־בלוט רייך געמאכט דיא געשיכטע פון קאמפף פאר פארטשריט און וועלכע גיבען אוועק אלעס, אפפערן מיט אלעס אייגענע פאר דעמגליק פון כלל.

א מענש מיט אמת ווארימע געפיהלען פון ליעבע צום נעקסטען, א מענש וואס ווערט ווירקליך אנגעגריפען פון דיא ליידען פון זיינע מיטמענשען, יענער וועט קיין מאהל ניט געברויכען אזעלכע טענות. ווען ער הערט וועגען דעם געוואלטזאמען טויט פון א טיראן, ער וועט נור פיהלען דיא שרעקליכע טראגעדיע, וואס אזעלכע איידעלע קינדער, אזעלכע גייסטיגע און מאראליש הויכע פערזאנען, וויא דיא רוסישע מארטירער, זיינען געצוואונגען צו קעמפפען מיט דעם רעוואלווער, מיט דעם קינזשאל און מיט דינאמיט. און ער וועט אין דער זעלבער צייט מיט רעספעקט אויפהויבען זיינע אויגען צו יענער אידעאלער מאראל, וועלכע ערוועקט אין מענשען דעם בעוואוסטזיין פון פפליכטען וואס זיינען העכער אלס דיא געוועהנליכע, אלטעגליכע, און וועלכע ווירקט אין איהם צו ערפילען דיזע פפליכטען, ווען אפילו איהם קומט אוים צוליעב דעם צו טאהן זאכען, וועלכע זיינען געגען זיין געוועהנליכע נאטור און געגען דער געוועהנליכער אלטעגליכער מאראל.

* * *

דיא אונפערמיידליכקייט פון טעראריסטישע אקטען אין דער בעוועגונג, וועלכע עס קומט אוים צו פיהרען אין רוסלאנד, צייגט זיך אויך פון דיא אקטען, וועלכע ווערען פון צייט צו צייט אנגעווענדעט פון איינצעלנע פערזאנען גאנץ אונאבהענגיג פון פארטייען אדער אפילו דארט, וואו דער טעראר ווערט פון זייער פארטיי ניט אנערקענט אדער ניט געפערדיגט. דיא טהאט פון לאנאווסקי, וועלכער האט געשאסען אויף פאבעדאנאסצעוו'ן איידער עס האט זיך נאך געבילדעט דיא פארטיי פון סאציאליסטען רעוואלוציאנערן מיט איהר „באיעוואיא ארגאניזאציא“, די טהאט פון קארפאוויטשען, וועלכער האט געטייטעט באגאלעפאוון אויף פאר דעם. דער אנגריעף פון מיכאלעוויטשען אויף טרעפאוון, דיא טהאט פון הערש לעקערט, וועלכער האט נאך בעלאנגט צום „בונד“, אן ארגאניזאציאן וואס איז איצט אזוי שטארק געגען טעראר, דיא טהאט פון פרומע פרומקין און דיא פיעלע בעזונדערע וויניגער־בעדייטענדע טעראריסטישע אקטען, וויא טויטונג פון שפיאנען, וועלכע פאסירט אין דער סאציאל־דעמאקראטישער פארטיי און אין דעם „בונד“ אזוי גוט ווי אין דער פארטיי פון סאציאליסטען־רעוואלוציאנערן — דאס אלעס מוז ברייננגען צום שלוס, אז אהן טעראריסטישע אקטען קען מען זיך אין רוסלאנד ניט בעגעהן, אז זיי זיינען דארט אונפערמיידליך, גאנץ עגאל צו זיי ווערען אנערקענט פון די פיהרער פון דער בעוועגונג אדער ניט.

און ווען מען טראכט זיך אריין אין דער נאטור פון דער זאך, דאן קען מען פערשטעהן, ווארום זיי זיינען אונפערמיידליך. זיי זיינען אונפערמיידליך ניט בלויז דערפאר, ווייל עס האט זיך אנגעזאמעלט אין דיא הערצער פון די אונטערדריקטע, ערנידעריגטע און בעליידיגטע אזוי פיעל האס און צארן געגען זייערע אונטערדריקער, ניט בלויז דערפאר, ווייל עס האט זיך אנגעזאמעלט ערביטערונג און דער פערלאנג פון ראכע אין דער ברוסט פון יעדען קעמפפער, וועלכער ווערט אזוי אונמענשליך אזוי ווילד פערפאלגט, פעריאגט און געהעצט פון דער טיראנישער רעגיערונג, זאנדערן הויפטזעכליך דערפאר, ווייל דיא בעוועגונג מוז דארט געפיהרט ווערען אין געהיים. עס איז אין דער נאטור פון יעדען קאמפף, וועלכער מוז געפיהרט ווערען אויף א געהיימען אופן, אז טערראר זאל אין איהם זיין א נויטווענדיגער מיטעל. און אויב ער איז א נאטירליך נויטווענדיגער און אונפערמיידליכער, דאן מוז זיין דיא אויפגאבע פון דער פארטיי אויסצוניצען דיזע נאטירליכע נויטווענדיגקייט און אונפערמיידליכקייט וויא צום בעסטען; עס איז דיא אויפגאבע פון דיא לייטענדע גייסטער פון דער בעוועגונג אנצו־ווענדען דיא נויטווענדיגע מיטלען וואס ציעל־בעוואוסטער, וואס צוועקמעסיגער.

איז דיא טויטונג פון א וועלכען עס איז שפיאן אין אזא כרך וויא פינסק אדער בריסק צו אנדערשוואו ניט אזא אקט פון בלוט־פערגיסונג, וויא דיא טויטונג פון א סיפיאגין, פון א באגדאנאוויטש, א פלעהווע? און אזעלכע טויטונגען פון שפיאנען, פון אן אונווירדיגען פאליציייסקען אדער פון א סקעב פאסירען אין רוסלאנד ניט בלויז צווישען דיא ארגאניזאציאנען, וועלכע בעלאנגען צו דער פארטיי סאציאליסטען־רעוואלוציאנערן; זיי פאסירען אין דער ראסייסקער סאציאל־דעמאקראטי, וויא אין דער

בוילישער פארטיי סאציאליסטען און אזוי אויך אין דיא בונדיסטישע ארגאניזאציאנען.

ווען מען נעהמט דיא מאראלישע זייט פון דער פראגע, דאן ווארפט זיך אין דיא אויגען דער פערגלייך פון צוויי ערליי פאקטען. פערגלייכט דיא ערמארדונג פון א שפיאן אין זארעצע מיט דער היגריכטונג פון פלעהוועו. דארט אן ארימע בריאה, א שפיאן אין א אידישער שטעדטעלע — א קבצן, וועלכער זעהט אין זיין מסירה א שטיקעלע ברויט פאר זיינע קינדער, און אפט אויך נאר א האלב־אידיאטישער חברה מאן, וועלכער פיהלט גאר ניט קיין פעראנטווארטליכקייט פאר זיין טהאט, איז גאר ניט

סטעפאן באלמאשאוו.

בעוואוכט וואס פאר א שווערען פערברעכען ער בעגעהט. קורץ אן אונווירדיגע בשפענעס, וועלכע קען נור ערוועקען א רחמנותדיגען עקעל און ווייטער גאר נישט; און דא א פערזאן, וועלכע שטעלט מיט זיך פאר דיא גאנצע אונטערדריקונגס־מאשין פון דער רוסישער דעספאטיע, א מענש וועלכער רעפרעזענטירט דיא ארגאניזירטע מאכט פון דער בלוטיגער רעגיערונג איבער דער גאנצער אימפעריע, א פערזאן, אין וועלכע עס איז פערקערפערט דיא סיסטעמע, וואס קען אויפנעהאלטען ווערען בלויז אויף מיליאנען אונצייטיגע טויטען און אויף שטראמען פון בלוט און טרעהרען, א מענש, וואס ווייס גאנץ גוט דיא גאנצע פעראנטווארטליכקייט פון זיינע טהאטען און וועלכער טהוט אלעס ניט אויס נויט, נור אויס לוסט צוהערשען, אויס ליעבע צו אונטערדריקונג, אויס פערלאנג מעהר מאכט צו קריגען, וואס שרעקליכער צו זיין, וואס מורא'דיגער צו ערשיינען, וואס מעהר רייכטהימער, רוהם און גרויסקייט צו קריגען פאר דעם פרייז פון דיא צעהנדליגע טויזענד קרבנות, וועלכע ריהרען איהם ניט און פאר דער אונטערדריקונג, ערניעדריגונג און בעליידיגונג פון גאנצע פעלקערשאפטען, וועלכע ער וויל צווינגען צו לעבען אין שקלאפעריי...

דער פערגלייך איז ניט אנגעפיהרט, אום צו כאראקטעריזירען א פלעהווע, זאנדערן בעריהרענדיג בלויז דיא מאראלישע זייט פון דער פראגע, וויא לעכערליך עס קלינגט, ווען דיזעלבע פארטייען, וועלכע פערשפרייטען זיך מאנכע מאהל אין זייערע בלעטער און בראשורען מיט ריהמעריי וועגען דער גרויסער טהאט, וואס עס איז ערגעץ־וואו אבגעראמט געווארען א שטיקעל שפיאן, אדער וואס עס איז פארגעקומען א „גרויסע" הריגה מיט אן אוריאדניק אדער קווארטאלני פון א קליין שטעדטעל — א הריגה, אין וועלכע עס פאלען עטליכע קרבנות, ווערען אריינגעווארפען אין טורמע א פאאר צעהנדליג טהעטיגע מיטגליעדער, א. ז. וו. — דיזע זעלביגע סאציאליסטישע פארטייען ווילען קלאפען דיא טאקטיק פון דיא סאציאליסטען־רעוואלוציאנערן מיט דעם, וואס זיי שילדערן אין ריהרענדע פארבען דעם בלוטיגען בילד פון א טעראריסטישע טהאט און גיכען טרערען אויף דיא אפפער, וואס פאלען, כדי צו מאכען דעם איינדרוק, אז עס לוינט זיך ניט צו פערליערען דיא בעסטע קרעפטען פאר דעם פרייז פון אבראמען א טיראן.

ווען טהאטען מוזען געשעהן און זיי געשעהן, דורך דעם דרוק פון אומשטענדען אליין, דאן איז דיא אויפגאבע פון א רעוואלוציאנערע פארטיי, פון א פעסט ארגאניזירטע פארטיי אויסצינוצען זיי פאר דעם געווינשטען צוועק; דיא קעמפפענדע קרעפטען מוזען פלאנמעסיג ארגאניזירט ווערען און דיא טהאטען מוזען אנגעווענדעט ווערען אזוי, אז עס זאלען ווייניגער אפפערם פאלען דערביי, און דיא אפפער וואס פאלען, זאלען ניט זיין אומזיסט און אומגישט; דער קלאפ זאל טרעפען אין דעם נעהעריגען פלאץ, דאס זאל זיין א קלאפ, וועלכען דער ווירקליכער פיינד זאל פיהלען און וועלכען דאס אונטערדריקטע פאלק זאל פערשטיין און וויסען וויא צו פערטייטשען; טרעפענדיג אין אן איינצעלנע פערזאן פון דער רעגיערונג, זאל דאס א טרייסעל טאן דיא גאנצע סיסטעמע.

פערגלייכט איינע מיט דיא אנדערע דיא טערראריסטישע טהאטען, וועלכע האבען פאר־

סירט פאר דיא לעצטע עטליכע יאהר זינד דער יעצטיגער ברענענדער קאמפף אין רוסלאנד האט זיך אנגעפאנגען; נעהמט דיא גאנץ וויכטיגע פון זיי, דיא וואס האבען געמאכט א גרויסען רושם אין דער וועלט, און פערגלייכט דיא, וועלכע זיינען אויסגעפיהרט געווארען פון איינצעלנע פערזאנען אויף זייער אייגענע פעראנטווארטליכקייט, מיט דיא וועלכע זיינען אויסגעפיהרט געווארען פון דער „באיעוואיא ארגאניזאציא“.

מיט א גייסט פון זעלבסט־אויפאפפערונג און פעסטער ענטשלאסענהייט נעהמט לאגאווסקי דערשיסען פאבעדאנאסצעוו'ן, און אנשטאט צו טרעפען פאבעדאנאסצעוו'ן, טרעפט ער נור אין שויב פון פעדאנאסצעוו'ס פענסטער; דער טיראן בלייבט לעבען. לאגאווסקי'ס לעבען איז פערלארען, און דיא רעזולטאטען זיינען ניט אזעלבע וויא זיי וואלטען געווען ווען דיא טהאט וואלט געווען א געלונגענע. ווארום? האט דען דיעזען העלד געפעהלט מוטה? האט ער ניט געוואוסט וויא צו שיסען? ניין. האט ער געהאט אין זינען בקויז צו לאזען הערען דעם קנאל פון זיין רעוואלווער אלס א פראטעסט געגען דיא שרעקליכע מעשים פון דער רעגיערונג, אויף דער שפיצע פון וועלכער עס איז געשטאנען פאבעדאנאסצעוו? ניין. דיא אונגעלונגענהייט פון זיין אטענטאט איז געקומען נור דערפון, וואס ער איז געווען אליין, וואס ער האט גענומען אויף זיינע אייגענע פלייצעס א צו שווערע אויפגאבע, וועלכע איין מענש קען ניט אויספיהרען; ער האט ניט געהאט דיא מיטלען און ניט דיא מעגליכקייט גענוי אויסצושפירען דעם טיראן; ער איז געבליבען אהן א גראשען אין קעשענע, פערהונגערט, פערעלענדט, פערצווייפעלט אונטער דער לאסט פון דער שווערער אויפגאבע, וואס ער האט אליין אונטערנומען. און ער האט שוין ניט געקענט לייננער ציהען, עס איז געווען א טהאט פון א פערצווייפעלטען.*) ביי אללארט פאסירט אן אנדער אונגליק: אין דעם כאמע נויטיגען קריטישען מאמענט ווייזט זיך, אז דער רעוואלווער איז ניט קיין גוטער — עס שיסט זיך ניט. מיכאלעוויטש געהט מאכען אן אטענטאט אויף טרעפאווען און קען צו איהם ניט צו קומען, מיט א מעסער מוז ער זיך דורכשלאגען א וועג צום טיראן, און עס לאזט זיך איים ניט מעהר וויא אן אנשטרענגונג פון א פערצווייפעלטען. ענדליך לעקערט, וועלכער האט אויסגעוועהלט א גינסטיגען מאמענט און פאסענדע אומשטענדען — דער טיראנישער שינדער פאן־וואהל בלייבט אבער לעבען און בושעווען נאך ווילדער איידער פריהער.

*) „דער טעראריסטישער עלעמענט אין אונזער פראגראם“ — וויעסטניק רעוואלוציאי.

פון דיא אטענטאטען, וועלכע איינצעלנע פערזאנען האבען גענומען אויף זיך אלס אויפגאבע, איז נור אין אלע הינזיכטען געלונגען און האט געבראכט געוויסע רעזולטאטען דיא טהאט פון קארפאוויטש. אבער ער אליין זאגט אין זיין בריעף צו דיא קאמעראדען, אז ער האט מורא געהאט דאס איהם וועט ניט געלינגען אויסצופיהרען זיין טהאט: „צו וואס האב איך אין אייך געזאלט ערוועקען ערווארטונג און אזוי פיעל ליידען און טאמער לאזט זיך פלוצלונג אויס אז עס איז אומזיכט? איצט ווען עס איז געשעהן, איז האטש דא פאר וואס צו ליידען“. און זעהר וויכטיג איז נאך דער פלאץ אין זיין בריעף, וואו ער זאגט: „איך בין איבערצייגט וויא פריהער, אז עס איז נויטווענדיג צו בעשאפען א טיכטיגע רעוואלוציאנערע ארגאניזאציאן, דער לעבען אליין וועט זיי צווינגען ארויסצוגעהן אויף דעם וועג פון פאליטישען קאמפף, ד. ה. א קאמפף דירעקט געגען דער רוסישער רעגיערינג; אהן אזא קאמפף וועט זיא זיך אויפלייזען אדער וועט זיך ערגעץ איינשפארען אין א פערהארטעוועטען ווינקעלע, פון וואנען זיא וועט ניט האבען קיין אויכוועג. און קיין אנדער קאמפף פערשטעה איך ניט וויא נור דעם טעראריסטישען. איך מוז נאך אייך זאגען, אז דאס איז ניט בלויז וואס איך האב דורכגעפיהלט, זאנדערן דאס איז דיא פרוכט פון רוהיגען נאכדענקען“.

אבער פערגלייכט מיט דיא אויבען אנגעפיהרע טהאטען דיא טהאטען, וועלכע זיינען אונטערנומען געווארען פון דער „באיעוואיא ארגאניזאציא“. יעדע איינצעלנע פון זיי האט גערעדט ניט נור צום רוסישען פאלק, זאנדערן צו דער גאנצער וועלט. וואלט געקענט זיין א הונדערטסטע טהייל מעגליכקייט פטור צי ווערען פון א פלעהווע, ווען אן ארגאניזירטע מאכט וואלט ניט אונטערנומען דיעזע טהאט? און וויא פיעל איז אויפגעטאהן געווארען מיט אזא טהאט וועלכע וואלט אהן א „באיעוואיא ארגאניזאציא“ קיין מאהל ניט אויסגעפיהרט ווערען! דיא קינפטיגע געשיכטע וועט ערשט קענען פיעל און גאנץ אבשאצען דיעזע טהאט אליין. ווען מען קען מיט איין אקט ווארפען אזא שרעק אויף דער רעגיערונג זיא זאל נאהענט פון צוויי מאנאטען ניט קענען ענטשליסען זיך וויא צו האנדלען; ווען מען קען מיט איין אזא קלאפ בעפרייען א לאנד פון איהר געפעהרליכסטען בלוט־זויגער; ווען מען קען מיט איין אזא טהאט ארויסרופען בעגייסטערונג און דאנקבארקייט אין הערצער, וואס בליבען גלייכגילטיג צו אלע בעוועגונגען; ווען מען קען מיט איין אזא אטענטאט געווינען

אזא רעספעקט פאר א פארטיי און ארויסרופען דעם בעגעהר פון מיליאָנען פערשקלאפטע צו בעקענען זיך מיט דיא געדאנקען און מיט דיא שטרעבונגען פון דער פארטיי, וועלכע האָט דאָס אויסגעפיהרט; ווען מען קען אזוי פיעל פראָפאגאנדע מאכען מיט איין אזא אקט — איז דאָס אליין שוין ניט גענוג דען צו איבערציינגען דיא צוועקמעסיגקייט פון אָרגאניזירטען טעראָר אין רוסלאנד?

און אזוי איז דער איינפלוס פון דיא טהאטען, וועלכע זיינען בעגאנגען געוואָרען פון דער „באָיעוואיא אָרגאניזאציא“ פון דער פארטיי סאָציאליסטען־רעוואָלוציאָנערן געוואקסען. אויב עס איז אין רוסלאנד, אין אלע טהיילען פון דער מדינה, געוואָרען אזא אונגעהייערע פאָדערונג פון רעוואָלוציאָנערע ליטעראטור. אז אלע געהיימע דרוקערייען און דיא מאסען בראָשורען און שריפטען וואָס ווערען טראנספאָרטירט פון אויסלאנד. קענען קוים דעקען א טהייל פון דיזע פאָדערונגען, איז דאָס צו פערדאנקען דיא ערפאָלגרייכע, העלדישע טעראָריסטישע אקטען, וועלכע זיינען אויסגעפיהרט געוואָרן פון דער טעראָריכטישער אָרגאניזאציאָן. איצט איז שוין אין רוסלאנד ניט דיא אמאָליגע צייט. ווען דער פראָפאגאנדיסט פלעגט דארפען איינריידען איינעם, ערוועקען אין איהם דעם פערלאנג איבערצולעזען א פערבאָטענע שריפט. איצט פאָדערט מען. עס בעטען זיך דיא בויערן. עס בעטען זיך דיא ארבייטער. עס בעט זיך דער פראָסטער מענש וויא דער געבילדעטער: „גיט אונז רעוואָלוציאָנערע שריפטען“. וויא פיעל מען זאָל ניט שאפען, ווערט פערשלונגען, און עס פאָדערן זיך נאָך פילפאכערע כוחות פון די וואָס זיינען דאָ אום צו קענען נאָכקומען דיזע פאָדערונג. דאָס האָט נור געקענט ארויסרופען אזא רעוואָלוציאָנערע פארטיי. און עס איז גאנץ נאטירליך. אנדערש קען מען דאָס גאָר ניט פערשטעהן.

דיזער אָרגאניזירטער טעראָר שליסט ניט אויס, זעלבסט־פערשטענדליך, קיין איינצעל טעראָר אָדער לאָקאלען טעראָר דאָרט, וואו דיא אומשטענדען פאָדערן עס, און וואָס איז שוין צו ריידען אז דאָס שליסט ניט אויס, זאָנדערן פערשטארקט פיעל פאכיג, דעם **קאמפף מיט אלע אנדערע מיטלען**, עקאָנאָמיש און פאָליטיש, וויא דעמאָנסטראציעס, סטרייקס, בויערן־בונטען, בילדונג פון גרופען, פעראיינען און אלערליי רעוואָלוציאָנערע אויפקלעהרונג. און דיעזע אלע מיטלען ווערען אין דער ווירקליכקייט אָנגעווענדעט אויף א גרויסען איפן, מיט איבערראשענדער ענערגיע, פון דערזעלבער פארטיי, וואָס פיהרט אזוי מוטהיג דיא עקאָנאָמישע און פאָליטישע בעוועגונג אין רוסלאנד: צווישען דיא בויערן וויא צווישען דעם שטאָדטישען פראָלעטאריאט, צווישען דיא אינטעליגענטען וויא צווישען דיא ארבייטער, פון דערזעלבער פארטיי, וועלכע טעראָריזירט דיא רעגיערונג און וועלכע האָט אלס קריעגס געשריי: „אין קאמפף וועסטו זיך דיין רעכט ערווערבען“.

מ. קאטץ.

רוסלאנד'ס פרייד און לייד.

Digitized by Google

דיא אבשטאמונג פון רעליגיאן

(נאָך הערבערט ספענסער)

איבערנאַטירליכע קרעפטע.

מים דער הויף־ענטוויקעלטער שפראכע וואָס מיר בעזיצען הײנט איז שווער אויסצודריקען דיא געדאנקען פון דיא ווילדע מענשען. זעהר אָפט ווערען זייערע געדאנקען מיסרעפּרעזענטירט. ווען מען זאָגט היינט, צום בייּשפיעל, „איבערנאַטירליכע קרעפטע“ פערשטייט מען, אז עס זיינען אויך דאָ נאַטירליכע קרעפטע. נאָך מעהר: איידער מען בעגרייפט וואָס הייסט נאַטירליך איז גאָר ניט מעגליך קיין אידעע פון „איבערנאַטירליך“. איך מוז אָבער געברויכען דאָס וואָרט, ווייל עס איז ניטאָ קיין בעסערס. דער לעזער דאַרף זיך אָבער היטען צוצושרייבען דעם ווילדען דיזע בעגריפע, וואָס מיר פערשטייען היינט אונטער דעם וואָרט „איבערנאַטירליך“.

נאָך דיזער הקדמה לאָמיר זיך אָבמאָלען, אויף וויא פיעל עס איז מעגליך, דיא איינגעבילדעטע אומגעבונג, וואָס דער ווילדער בעשאַפט פאַר זיך פון דיא אידעען, וואָס זיינען געוועזען בעשריעבען אין דיא פריהעריגע קאַפּיטלאַך.

מיט יעדען טוידט, וואָס טרעפט פון צייט צו צייט ביי א ווילדען שבט, קומט צו א גייסט צו דיא פיעלע גייסטער, וואָס זיינען פריהער געשטאָרבען. וויא מיר האָבען געזעהן, איז אָנפאנגס געוועזען דער גלויבען, אז דיזע גייסטער זיינען ניט וויט אוועק, אז זיי בעזוכען אָפט דיא אלטע היימאט, דרייען זיך ארום דעם קבר און וואנדערן אין דיא דאבייאיגע וועלדלאַך. דיזע גייסטער, פערמעהרענדיג זיך כסדר, בילדען מיט דער צייט, א גאנצע בעפעלקערונג.

אין א פריהערינען קאפּיטאל איז שוין בעוויעזען געוואָרען, אז פיעלע פעלקער, דיא אידען אריינגערעכענט, האָבען געגלויבט, און מאנכע גלויבען נאָך היינט, אז דיא וועלט איז פול מיט רוחות און מזיקים. נאָך איינינע פאקטען וועלען פון דעסטוועגען דאָ זיין אם פלאַץ.

„ביי דיא ניקאָבאָרס איז א מנהג, דאָס איין מאָל אין יאָהר, אָדער אין צייט פון עפּידעמישע קראנקהייט, בויען זיי א גרויסע שיף, און זייער מינלאָוועו (דער פריסטער), לאָזט ארומשלעפען דיא שיף פון הויז צו הויז. מיט זיין געשריי צווינגט ער אלע שלעכטע גייסטער ארויסצוקריכען פון דיא הייזער און אריין אין שיף; מענער, ווייבער און קינדער העלפען ביי דיזער ארבייט. נאכהער פערמאכט מען פעסט דיא טיהרען, דיא לייטערס ווערען אוועקגענומען, און דיא שיף ווערט אוועקגעשלעפט צו דיא ברעגעס פון ים, וואו זיא ווערט באלד פערשלונגען פון דיא כוואליעס מיט דיא גאנצע מחנה טייוואָלים“.

אן עהנליכען מנהג געפינען מיר אין דיא מאלדיווע אינזלען. מאנכע אינדיאנער אין קאליפאָרניא פערטרייבען יעדעס יאָהר דיא טייוואָלים וואָס האָבען זיך אָנגעקליבען דורך דעם יאָהר. דיא אידען, וואָס ווייסען אז פון יעדע עבירה ווערט געבוירען א מזיק, וועלען זעהן אין דיא אידישע תשליך עפּעס א שייכות מיט דעם מנהג פון דיא ניקאָבארס. ביי קיין פאָלק, שיינט מיר, איז ניטאָ אזוי פיעל טייוואָלים וויא ביי אידען. וואָס שטעהט אין פסוק: „יפול מצדך אלף ורבבה ממיניך“ — פון דיין זייט זאָל אָבפאלען טויזענד, און פון דיין רעכטער צעהנער טויזענד — זאָגט דיא גמרא, מיינט מען דאָס „יענע לייט“. אין רוסישע קליינע שטעדטליך זעהט מען נאָך היינט ארומגעהן דעם גלח אין א געוויסען טאָג „שווענטשען“.

דיא קערפּערלאָזע נשמות האָבען נאַטירליך ניט אימער דעם זעלבען געשטאלט. זיי בייטען אָפט דיא פאָרמע. מיט דער צייט פערגעסט מען דעם סדר הדורות, זיי זאמלען זיך אָן אזוי פיעל אז מען קען מעהר קיין רעכנונג ניט האלטען, אלעס וואָס מען ווייס איז, אז עס איז פאראן אן אונגעהייערע מאסע נשמות; דאן קומען שוין אויך אויף נייע ערקלערונגען וועגען זייער ענטשטעהונג. עס איז אָבער קלאָר, אז אורשפּרינגליך קומען זיי ארויס פון דעם גלויבען אין דיא נשמות פון דיא טויטע.

און דיעזע אונגעהייערע צאָהל פון קערפּערלאָזע נשמות זיינען דעם ווילדען שטארק צו ניין געקומען, ער האָט זיי בעדארפט, זאָ צו זאָגען, אין זיין געשעפט, יעצט האָט זיך פאר איהם

נעעפענט א נייע וועלט. פיעלע ערשיינונגען אויף דעם הימעל אויף דער ערד, די אלע ענדרונגען, וואס ער האט זיך פריהער בשום אופן ניט געקענט ערקלערן, ווערען ביי איהם יעצט לייכט פערענטפערט. דיא וואלקענס וואס זאמלען זיך אן און ווערען פערשוואונדען, דיא שיס־שטערן, וועלכע צייגען זיך און פערגעהען א שטורם, אן ערד ציטערנים, אן אויסברוך פון א וואולקאן — אלע דיעזע זאכען זיינען איהם יעצט פערשטענדליך. דיזע ברואים, וועלכע האבען דעם כח זיך צו צייגען און זיך צו מאכען אונזיכטבאר, דיזע חברה־לייטע זיינען דאס אומעטום און זיי בעזארגען דאס דיזע אלע זאכען. און דיזעס וויעדער פערשטערקערט דעם גלויבען אין דיא עקזיסטענץ פון דיא נשמות. אזוי וויא קיין ריכטיגע ערקלעהרונג וועגען דיא ענדערונג אין דיא נאטור קען דער ווילדער זיך ניט פארשטעלען, קומט ער צום שלוס, אז דאס אלעס ווערט געטאן פון דיא נשמות פון דיא טויטע. היינט ווען זיי קענען דאס אלץ אויפטאן, איז דאך א סימן, אז דיא נשמות עקזיסטירען נאך דעם טויט. אויף דיזען סארט דענקען דארף מען זיך ניט וואונדערן, מען געפינט דאס ביי אנדערע מענשען אויסער דיא ווילדע. דיא גאנצע זאגענאנטע רעליגיאנס „פהילאזאפיע" געהט צו אויף אזא אופן. דער גרויסער גריכישער פהילאזאף סאקראטעס האט גראדע אויף אזא אופן „בוויעזען" דיא אונשטערבליכקייט פון דער נשמה.

דיזע ערקלערונג פון דיא נאטור ערשיינונגען איז אייגענטליך דיא בעסטע וואס מען האט געקענט געבען, איידער מענשען האבען געוואוסט דיא וויסענשאפטליכע ערקלעהרונגען. דער רייזענדער ליווינגסטאן דערציילט פון געוויסע פעלזענשטיינער וועלכע, וועהרענדיג שטארק אנגעהייצט פון דער זון, און דאן מיט א מאל אבגעקיהלט, צוקנאקען מיט א גרויסע גערויש. דיזע קנאקעריי זאגען דיא איינגעבוירענע ווילדע, קומען פון דיא שדים, וואס צוברעכען דיא שטיינער. וויא קענען זיי דאס אנדערש ערקלערען? אונצוויליזירטע מענשען קענען ניט בעגרייפען; ווי אזוי א שטיין קען קנאקען פון אונגלייכמעסיגע צוזאמענציהונג; און ניט האבענדיג דיעזען בעגריעף, וואסער אנדער ערקלעהרונג פאר דעם קנאקען פון דעם שטיין קען זיין, וויא נור, אז דאס איז די ארבייט פון יענע בייזוויליגע חברה, וועלכע זיינען פול אומעטום?

האררים, אין זיין בעשרייבונג פון דיא דאנקילס, דערציילט: יעדעס מאל ווען עס טרעפט א שטורם־ווינד, קען מען זעהן א דוצענד ווילדע נאכלויפען מיט זייערע וואפען אין דיא הענד, און שטעכען עס אריין גראדע אין דיא מיט, וואו דער שטויב הויבט זיך אויף, צו פערטרייבען דיא מזיקים וואס רייטען אויף דעם ווינד.

טהאמסאן זאגט: דיא אראקוניאנער גלויבען, דאס א שטורמווינד ווערט פעראורזאכט פון דיא מלחמות, וואס דיא נשמות פון זייערע לאנדס־לייט פיהרען מיט זייערע שונאים. דיא הייליגע גמרא אין ברכות זאגט: דאס וואס דער ווינד הייבט זיך א מאל אן צו דרייהען און דרייהען, קומט פון דיא שדים וואס טאנצען דאן, און ווען מען זאל דאן אריינווארפען א מעסער מיט דעם שפיץ אראב, וועט מען זעהן בלוט. נאטירליך, דארף מען דאס ניט טאן, ווייל ס'איז א סכנה, מען קען דאן אליין ניזוק ווערען. אידען גלויבען דאס ביז דעם היינטיגען טאג.

דער אונטערשיעד פון דיא גאנץ אורשפרינגליכע מענשען ביז דיא מעהר ענטוויקעלטע, וויא אין דיא צייטען פון דיא גמרא, אדער דיעזע ווילדע וואס גלויבען עס נאך היינט, בעשטייט נור אין דעם, וואס דיא ערשטע שרייבען דאס אלעס צו דירעקט צו דיא נשמות פון זייערע פערשטארבענע עלטערן, וועהרענד ביי דיא מעהר ענטוויקעלטע מענשען, נעהמען דיעזע נשמות אן א זעלבסטשטענדיגע, אונבעשטימטע געשטאלט און עקזיסטענץ.

אין דעם טייך איז א מאל איינער פון דיא ווילדע דערטרונקען געווארען און האט זיך מעהר ניט געצייגט. דאס האט אוודאי געטראפען גאנץ אפט אין דעם זעלביגען טייך, ניט ווייט פון דעם ארט, זעהט מען א מאל דיא כוואליעס שלאגען, דיא שטיקלאך האלץ וואס שווימען דארט ארום נעמען זיך דרייען מיט א גרויסע שנעליגקייט, ביז זיי ווערען איינגעשלונגען און פערשוואונדען. וואס קען נאך זיין זעלבסטשטענדיגער וויא, אז דער „צווייטער איך„ פון דעם דערטרונקענעם —להכעיס'ניקעם וויא דיא צווייטע „איך'ס" זיינען — וואהנט אין דיא געגענד און שלעפט אריין אין וואסער דיעזע אלע זאכען. נאך מעהר: ער שלעפט אויך א מאל אריין מענשען וואס וואגען זיך צוצוקומען צו נאהענט. שטרענגט זיך א ביסעל אן און איהר וועט זיך עראינערן, דאס ניט לאנג צוריק האט איהר דאס אליין געגלויבט; איהר גלויבט עס נאך אפשר היינט אויך. ווען די וואס האבען געקענט דעם דערטרונקענעם זיינען צושטארבען, ווען די איינצעלהייטען פון די פאסירונג זיינען, אין פערלויף פון דיא יאהרען, פערגעסען; און ספּעציעל, ווען דיעזער שטאם ווערט בעזיעגט פון א צווייטען, וועלכער ווייס גאר ניט פון זיין פערגאנגענע היסטאריע — דאן בלייבט נור דיא מעשה פון א וואסער־טייוועל, וואס בעזוכט דעם פלאץ און מאכט אן אלערליי צרות. און אזוי געהט עס כסדר. אין פערלויף פון דער צייט פערליערט מען דיא רעכנונג און

דעם סדר היחות פון די אלע נשמות; אלץ וואס בלייבט, איז דיא טראדיציע; דיא מעשיות ווערען אימער אנדערש דערציילט; דיא ענדערונגען אין דער נאטור הערען ניט אויף, קיינע וויסענשאפטליכע ערקלעהרונג ווייס מען ניט, און אזוי ענטשטייט א וועלט פון שדים רוחות און מזיקים, מיט פערשיעדענע איינבילדונגען וועגען זייער ענטשטעהונג און וואס זיי קענען אויפטאן.

אז דיא גייסטער פון דיא טויטע, ווערענדיג, אמת, וואס מעהר אונבעשטימט בעהאלטען אבער א פערזענליכען געשטאלט, זיינען דאס דיא לייטע וואס מאכען אלע ענדערונגען אין דיא אויסערליכע נאטור, קענען זיי נאטירליך אויך מאכען ענדערונגען אין דיא מענשליכע אנגעלעגענהייט, זייענדיג צו יעדע צייט ביי דיא האנד, און האנדלענדיג נאך פערזענליכע פיינדשאפט אדער פריינדשאפט, איז גאנץ אונגלויבליך זיי זאלען זיך ניט מישען אין דיא מענשליכע האנדלונגען. דיא נשמה פון א שונא שפירט אלע מאל נאך אנצומאכען צרות. וועהרענד דיא נשמה פון א פריינד אדער א קרוב איז אלע מאל פערטיג אויסצוהיטען פון אן אונגליק, אבער אויך אנצומאכען א שאדען, ווען מען דערצערענט איהר. ביי אלע פעלקער געפינען מיר טאקי אויף דיזען אופן ערקלערט דיא אורזאכע פון ערפאלג אדער מיסערפאלג. דעם ערפאלג בריינגען דיא גוטע נשמות און דעם מיסערפאלג — דיא שלעכטע; און דער אונטערשיעד אין דיא גלויבענס ביי דיא פערשיעדענע פעלקער איז נור אין זייער גראד פון ענטוויקלונג. ביי אידען, למשל, גלויבט מען ניט אזוי פיעל אין דירעקטע נשמות, הגם דיא נשמות האבען ביי אידען א גרויסען כח, אבער אין גוטע מלאכים און אין מלאכי הבלה. יעדע זאך וואס געשעהט א אידען קומט פון א גוטען אדער א שלעכטען מלאך. פון יעדע עבירה וואס א איד טהוט ווערט געבוירען א מזיק, און פון יעדע מצוה — א מליץ; דיא איינע ווילען איהם טאהן שלעכטס און דיא אנדערע גוטעס, און צווישען דיעזע צוויי מחנות איז ככדר א מחלוקה. זיי טרעטען איהם ניט אפ אפילו נאכ'ן טויט. דארום טאר מען ניט געהן פון פארענט ביי א לויה. פרייטאג צו נאכט, ווען א איד קומט א היים פון שול, בעגעגנען איהם נור גוטע מלאכים, דארום זינגט ער: „שלום עליכם"; אין סוכה זיצען מיט איהם אלס געסט דיא גוטע מלאכים; איבערהויפט, ווען א איד טהוט א מצוה, קען איהם קיין שלעכטס ניט געשעהן. דאס האט שוין דיא גמרה בעווארענט. זיא זאגט: שלוחי מצוא אינן ניזוקין, (צו דיא וואכ געהן טאן א מצוה געשעהט קיין שלעכטס) פערקעהרט, שלעכטס קומט נאר פון דיא „ניט גוטע".

אין דיא אידישע שפראך געפינט מען אנדייטונג אויף דיעזען גלויבען. א געלד שאדען, הייסט א „היזיק". ווען איינעם געשעהט אן אונגליק צו זיין גוף, זאגט מען, ער איז „ניזוק" געווארען, וועלכעס האט א גרויסעס שייכות מיט דעם ווארט „מזיק". דאס זעלבע זעהט מען ביי אנדערע פעלקער.

יעצט, אז מיר האבען שוין געזעהן, וויא אזוי דער ווילדער איז געקומען צו דעם געדאנק, אז יעדע טהעטיגקייט אין זיינע אומגעבונג ווערט קאנטראלירט פון דיא גייסטער, פון דיא טויטע; ווי אזוי דיזע גייסטער ענטוויקלען זיך, מיט דער צייט, צו גייסטער, מעהר אדער וועניגער פערשידען פון דיא אורשפרינגליכע נשמות. לאמיר יעצט בעטראכטען, וויא אזוי דער ווילדער הויבט אן אויף דעם זעלבען אופן צו דענקען, אז דיעזע גייסטער קאנטראלירען אויך די טהעטיגקייט אין זיין גוף און אין דיא גופים פון אנדערע מענשען.

* * *

מיר מוזען יעצט אנהויבען פון דאס ניי. דיא ערשיינונגען, וועלכע בעווייזען דיא ענטוויקלונג פון דער מענשהייט, קומען ניט פאר איינע נאך דיא אנדערע אין ארדנונג, אז מען זאל זיי קענען ארויסשטעלען אין א רייהע; דיא ענטוויקלונג געהט וויא א זיג־זאג. א מאל נעהט עס פאראויס און א מאל ריקווערטס. דיא אונטערזוכונג מוז דאדורך צוגעהן אויף דעם זעלבען אופן. מיר האבען אנגעהויבען מיט דיא אורשפרינגליכע אידעען פון דיא מענשען, וויא זיי האבען בעטראכט דעם שלאף, דיא בעוואוסטלאזיגקייט און דעם טויט; פון דיעזע אידעען, האט זיך ביי זיי ענטוויקעלט געדאנקען פון השארת הנפש (אונשטערבליכקייט פון דער זעעלע) און פון עולם הבא; מיר האבען אויך געזעהן אז פון דיא זעלבע אורשפרינגליכע אידעען האט זיך ענטוויקעלט דעם גלויבען אין שדים, רוחות און מזיקים וועלכע זיינען פול אין דיא גאנצע וועלט און וואסער איבערנאטירליכע קראפט זיי בעזיצען. מיר וועלען יעצט בעטראכטען וויא אזוי עס האט זיך גלייכצייטיג ענטוויקעלט אן אנדער רייהע פון אידעען פון דיזעלבע אורשפרינגליכע מיינונגען וועגען טויט.

אין צייט פון שלאף, חלשות אדער אפאפלעקסיע, איז דער קערפער כמעט גאנץ רוהיג; ביי'ם טויט איז דיא רוהיגקייט פאלשטענדיג. עס קומט אלזא אויס, דאס ווען דער צווייטער „איך" געהט אוועק, ליעגט דער קערפער שטיל און טהוט גאר ניט. עס טרעפט אבער א מאל דאס דער קערפע רלינגענדיג אויף ד'ערד מיט פערמאכטע אויגען, נעמט זיך ווארפען און דרייען און שרייען; און נאכדעם. ווען דער מענש איז אויפגעוואכט, ווייס ער פון גאר ניט צו זאגען;

ער לייקענט נאָך אָב, אז ער האָט זיך געוואָרפען אָדער געשריען, וועהרענד די אנדערע לייטע האָבען עס אליין געזעהן מיט זייערע אויגען. וויא קען מען דיעזעס ערקלעהרען? אז דער צווייטער „איך“ איז אוועק איז זיכער. וויא קומט אָבער וואָס דער קערפּער האָט געמאכט אזעלכע משוגענע הויות?

דער ענטפער וואָס דער ווילדער האָט געגעבען אויף דיזע פראגע, איז דיא פערנינפטיגסטע וואָס מען קען זיך דענקען פון זיין שטאנדפונקט.

אונטער דיא פערשיעדענע פאָרמען פון אונבעווענליכקייט אין צייט פון שלאָף, חלשות, א. ז. וו. געהט דיא נשמה אוועק שפּאצירען, און ווען זיא קומט צוריק, ווערט דער מענש ווידער בעוועגליך—דיא נשמה קען אלזאָ ניט נור ארויסגעהן פון׳ם גוף, זיא קען צוריק אריין אין גוף ווען איהר פערוווילט זיך. איז אפשר מעגליך, א פרעמדע נשמה זאָל פערבלאָנדזשען אין דעם גוף אריין? דער ווילדער דענקט, עס איז מעגליך.

פון דעם קומט דיא ערקלעהרונג וועגען עפּילעפּסיע (דיא פאַלינגע). דיא קאָנגאָס זאָגען, עפּילעפּסיע קומט פון א דיבוק. צווישען דיא אָסט־אפריקאנער איז „חולה נופל“ א גאנץ געוועהנליכע זאך, און דיזעס האָט פעראירזאכט דער גלויבען אין א דיבוק; דיא קאלמיקען בעטראכטען עפּילעפּטיקער פאר מענשען, אין וועמען בייזע גייסטער האָבען זיך בעזעצט. אז דיא אידען גלויבען דאָס זעלבע, דארף מען דאָ ניט דערצעהלען; דיא אראבער געברויכען דאָס זעלבע וואָרט פאר דיבוק און עפּילעפּסיע. מען דארף אָבער גאָר ניט געהן אזוי ווייט. ביז ניט לאנג צוריק האָט דיזער גלויבען געהערשט און הערשט נאָך יעצט ביז א געוויסען גראד ביי אלע ציוויליזירטע פעלקער.

עס איז אָבער גאָר ניט נויטוועגדיג דיא ערשטע נשמה זאָל אוועק געהן; א צווייטע נשמה קען אריין אין גוף זאָגאר ווען דיא ערשטע נשמה פערבלייבט. מיט דיזען ערקלערט דער ווילדער ספּאזמעס אָדער קרעמפּפען. דער מענש געהט ארום, דאכט זיך וויא אלע מענשען; מיט א מאָל נעהמט ער זיך ווארפען, לאכען, מאכען מיט דיא הענד, אָדער פערקרימען דאָס מויל. מיט זיין ווילען טהוט ער דאָס ניט, דאָס איז אלזאָ א סימן, אז אן אנדער נשמה איז אין איהם אריין. און ווען דער ווילדער איז געקומען אזוי ווייט, האָט ער שוין געמוזט געהן ווייטער. ווען געוויסע בעוועגונגען פון׳ם קערפּער קומען פון דיא גייסטער וואָס בעהעפטיגען זיך צום מענשען, קענען דאָך אנדערע אזעלכע בעוועגונגען, וועלכע דער מענש קען ניט קאָנטראָלירען, אויך קומען פון דיעזע גייסטער. פון דיזען האָט זיך אויפגעארבייט א גאנצע טהעאָריע וועגען גענעצען און ניסען. מאנכע ווילדע גלויבען, אז גענעצען אָדער ניסען איז א סימן פון א „רוח נבואה“. ביי אלע פעלקער איז געבליעבען עטוואָס פון דיזע „טהעאָריע“. דיא גמרא זאָגט אז אין יעקב אבינו׳ס צייטען איז א מענש ניט קראנק געוועזען, נור ווען עס איז געקומען זיין צייט פון שטארבען, האָט ער גענאָסען און געשטאָרבען, דאדורך ווען איינער ניסט דארף מען זאָגען „אסאסי“ „צור געזונדהייט“. וויא דער דייטש זאָגט נאָך היינט. „ער האָט גענאָסען אויף דעם אמת“, וואָס עס מיינט, עס בעשטעטיגט בנבואה. מאנכע אידען אָדער ריכטיגער, אידענעס, שפּייען אויס עטליכע מאָל ווען א קינד גענעצט. אין מאנכע פעלער שפּרעכט מען זאָגאר אָב אן „עין הרע“, דאָס הייסט, מען וויל פערטרייבען דיא „ניט־גוטע“ מיט „פעריידען דיא ציינער“.

וועגען דעם גלויבען, אז גייסטער קענען אריין אין מענשען, אפילו דאן, ווען דיא נשמה איז ניט ארויס, ברייננט ספּענסער נאָך א בעווייז, וועלכען ער רופט: זאָנדערבאר. ביי דיא קירגיזען, זאָגט ער, גלויבט מען, אז ווען א פרוי ליעגט אין קינד־בעט, געהט אין איהר אריין א טייוועל; און זיי האָבען זאָגאר א מנהג צו שלאָגען דיא קינפּעטאָרין, און ארויסצוטרייבען פון איהר דעם שד. ווען ספּענסער וואָלט געוואוסט פון דיא „שיר המעלות׳ן“ מיט דיא מכשפה ארום נעדרייט אין אלע זייטען, וואָס מען הענגט אויף ביי א אידישע קינפּעטאָרין לעבען דיא טיהרען, פענסטער און קוימען; ווען ער וואָלט געוואוסט פון דעם ספר „רזיאל המלאך“ מיט דעם מוהל מעסער, מיט דיא אלע שמירות און קמיעות, וואָס מען גיט ביי אונז צו א קינפּעטאָרין אין בעט אריין; מיט דעם לייענען קריעת שמע און דיא אלע אנדערע זאכען, וואָלט ער זיך ניט געוואונדערט וועגען דיא ווילדע קירגיזען.

וואָס איז א משוגעת? וואָס האָט פּאסירט מיט דיעזען מענשען וואָס האָט זיך אויסגעצויגען אויף דער ערד, וויל ניט עסען, דערקענט ניט קיין מענשען, רעדט מאכענדיג מיט דיא הענד צו יעמאנד, וועמען קיינער קען ניט זעהן, הויבט מיט א מאָל אָן צו ציטערן פאר שרעק, רעט נארישקייט און צולאכט זיך פון דער עלער הויט? און וויא קומט עס, וואָס נאָכדעם וויא ער האָט זיך בערוהיגט, ווייס ער פון גאָר ניט צו זאָגען, אָבער דערציילט זאכען וואָס קיינער האָט ניט געזעהן? געוויס איז דאָס אייגער פון די אונצעהליגע גייסטער, וואָס שלעפּען זיך כסדר ארום, אריין אין זיין קערפּער ביי נאכט, ווען זיין נשמה איז געוועזען אוועק.

א משוגענער צייגט געוועהנליך ארויס זעהר פיעל כח, ער קען מאנכעס מאָל בייקומען עט־

ליכע מענשען. פון וואנען האט זיך מיט א מאל צו איהם גענומען אזא גבורה? איז דאס ניט נאך א בעוויז „אז אין דעם יונג זיצט א שד“? און דיזעס פערשטארקערט טאקע דעם גלויבען, אז משוגעת קומט פון דעם, וואס א בייזער־גייסט איז אריין אין דעם מענש. דיזער גלויבען האט עקזיסטירט ביז גאר ניט לאנג צוריק, דיא ענגלישע קירכע האט זאגאר א געזעץ, וועלכעס פערביט ארויסצוטרייבען א שד, אדער א דיבוק אהן א ספעציעלע ערלויבנים. ערשט זייט דיא וויסענשאפט האט ערקלערט, אז דער גייסטיגער צושטאנד איז א רעזולטאט פון דיא נערויען־טהעטיגקייט, וועלכע ווערט בעאיינפלוסט פון פיזישע (קערפערליכע) אורזאכען, ערשט דאן איז מעגליך געווארען צו בעגרייפען דיא זאנדערבארע אידעען פון א משוגענעם אויפ'ן נאטירליכען וועג.

קוים זיינען דיעזע אידעען איינמאל אנגענומען געווארען, האבען זיי זיך שוין אליין פערשפרייט אויף אנדערע זאכען. פון דיא ניט־נארמאלע ערשיינונגען, וועלכע זיינען אויבען אויסגערעכענט געווארען, געהן דיזע ערקלערונגען איבער אויף געוועהנליכע זאכען. באלד זיינען אלע סארטען קראנקהייט ערקלעהרט געווארען אויף דיזען אופן. אין פיבער רעט מען פון היטץ; דיזעס איז א ביסעל עהנליך צו משוגעת. אין דער צייט פון פיבער איז אבער דער קערפער אויך ניט אין ארדנונג. דער שכל איז אלזא מחויב. אז ביידע, די גייסטיגע, ווי די קערפערליכע שוואכקייט, ווערען פעראורזאכט פון דעם זעלבען חברה מאן. און אויב א בייזער גייסט קען פעראורזאכען איין סארט קראנקהייט, קען ער אויך פערשאפען אנדערע קראנקהייטען. און דיזען גלויבען געפינט מען ביי אלע ווילדע שבטים, אויך ביי דיא האלב ציוויליזירטע נאך ביז היינטיגען טאג.

דערפון איז שוין לייכט איינצוזעהן, וויא אזוי עס איז ארויס געקומען דער גלויבען, אז דער טויט קומט פון איבערנאטירליכע קרעפטע. פון דיא אינדיאנער, וועלכע גלויבען ניט, אז דער טויט קען קומען אויפ'ן נאטירליכען וועג; פון דיא אנדערע ווילדע שבטים, וואס שרייבען צו דעם טויט צו פערשיעדענע זאכען, וויא כישוף, בייזע גייסטער א. ז. וו. ביז דיא אידען און קריסטען, וועלכע גלויבען אין א ספעציעלען „מלאך המות“ — איבעראל איז דער גלויבען, אז דער טויט קומט פון איבערנאטירליכע קרעפטע, און איבעראל קען מען זאגען, שטאמט דיזער גלויבען פון דיא אורשפרינגליכע אידעען וועגען טויט.

אויב נשמות קענען ארויסגעהן פון זייערע קערפער און צוריק אריינקומען, ווארים קענען איינינע נשמות ניט אריין אין פרעמדע קערפערס. ווען דיא אייגענע נשמות זיינען אוועק? ווען דער קערפער קען טאן זאכען און נאכהער גאר ניט וויסען, אז ער האט עס געטאן, וויא עס טרעפט ביי עפילעפטיקער, איז דאס דער בעסטער סימן, אז אזעלכע זאכען טרעפען. ווייטער, ווען דער קערפער קען זיך אליין ניט קאנטראלירען און מוז טאן זאכען, וועלכע ער וויל ניט, וויא ביי ספאזמעס, ניסען אדער גענעצען, מוז דער שלוס זיין, אז עס זיינען דא אזעלכע קרעפטע, וואס בעשטימען דעם מענשען'ס האנדלונג, צו ער וויל צו ניט.

דיזעס ערקלערט אויך דיא האנדלונג פון א משוגענעם. דער פאקט, אז א משוגענער צובייסט און צורייסט א מאל זיין אייגענעם קערפער, בעשטעטיגט דיזען גלויבען נאך מעהר. דיא אמתע נשמה וואלט ניט געשעדיגט איהר אייגענעם קערפער. היינט, אז דיא אלע זאכען געשעהן אויף אזא אופן, איז דאך שוין זעלבסט פערשטענדליך, אז זיי פעראורזאכען אויך קראנקהייט. און אזוי וויא דער טויט איז זעהר אפט דער רעזולטאט פון קראנקהייט, וואס קען נאך זיין לאגישער און פערנינפטיגער וויא, אז דער טויט קומט פון „יענע לייט“.

מיר האבען אלזא א נייע רייהע פון אידעען, וועלכע שטאמען פון דיזעלבע אורשפרינגליכע אידעע פון דעם צווייטען „איך“.

לאמיר יעצט געהן ווייטער.

ווען אין א מענשענ'ס גוף קען אריין א בייזע נשמה פון א פערשטארבענעם שונא, קען אפשר אין איהם אויך אריין א גוטע און פריינדליכע נשמה? ווען דאס ווארפען זיך פון אן עפילעפטיקער. דאס ריטשען פון א וואנזיניגען, דאס בייסען פון א משוגענעם ווערען פעראורזאכט פון דעם דיבוק, פון דעם טייוועל, וואס זיצט אין מענשען, קען אפשר דיא פארטרעפליכע קראפט, דיא וואונדערבארע געשיקטקייט, וואס מאנכער צייגט ארויס, ווערען פעראורזאכט פון א גוטע נשמה, וואס זיצט אין איהם? ווען אין מענשען קען אריין א נשמה, זאגאר ווען ער איז וואך, און איהם מאכען ניסען און גענעצען געגען זיין אייגענעם ווילען, קען אפשר אין איהם אריין א גוטער גייסט און איהם העלפען, און געבען איהם עקסטרא קראפט. אדער וויסען. אדער פערשטאנד? דער ווילדער ענטפערט גאנץ לאגיש אויף דיזע פראגען מיט יא. און פון דעם קומען ווידער ארויס נייע אידעען.

דער פאקט דאס משוגעים זיינען פיל שטארקער אין צייט פון אן אנפאל, וויא נארמאלע מענשען, פעראורזאכט, וויא מיר האבען געזעהן, דעם גלויבען, דאס דיזע איבערנאטירליכע אגענטען בעזיצען איבערמענשליכע קרעפטען. דיזע קרעפטע מוזען אבער ניט אימער זיין בייזע גייסטער. עס גיבט אויך א קראפט וואס קען אויסגענוצט ווערען צום גוטען. מיר געפינען די־

זען גלויבען ביי פיעלע אַלטע פעלקער. דיא מיטהאָלאָגישע געטער פון דיא גריכען זיינען אלע זעהר עהנליך צו מענשען נור זיי בעזיצען אַן איבערמענשליכע קראַפט.

גראָדע אויף דעם זעלבען אופן קענען דיזע איבערנאַטירליכע קרעפטע אריין געבען איבערמענשליכען פערשטאנד אָדער ליידענשאַפט.

עס איז איבעריג דאָ צו ברענגען פאקטען וועגען דיזען גלויבען. יעדער איד איז גוט בעקאַנט מיט דיזע זאכען. וועלכער איד ווייס ניט פון „רוח הקודש", פון נבואה א. ז. וו. איך וויל אָבער ברייננען איין ביישפיעל.

דיא אמאזולים גלויבען, דאָס אין א מענש קען אריין א „רוח נבואה" נור דורך פאסטען. זיי זאָגען, „אַן אָנגעשטאָפּטע קישקע, קען ניט זעהן קיין סודות". נאָך מעהר: דער וואָס וויל ווערען א נביא, דאַרף ניט שלאָפען, ער דאַרף זיך פייניגען. גאַנץ דאָס זעלבע וויא ביי אידען. אויב איהר ווילט וויסען וויא אזוי צו קומען צו דיא מדריגה פון נביאות, אויב איהר ווילט אליהו זאָל זיך צו אייך מתגלה זיין, זייט מוחל און לערנט דעם „שבט מוסר", דעם „ספר חסידים", און איבערהויפּט דיא „שבחי האר'י", און איהר וועט אויסגעפינען וויא אזוי אין אייך קען אריין א רוח־נבואה. דיא אידישע קללה: „א רוח זאָל אין איהם אריין", איז זעהר כאַראַקטעריסטיש פאַר דיזען גלויבען. דאָס וואָרט „רוח" אליין ווערט אין לשון הקודש געברויכט פאַר רוחות (ספּיריטואַלים), און אויך פאַר גוטע גייסטער, וויא רוח הקודש, רוח נבואה, רוח חיים א. ז. וו. דאָס זעלבע איז אין דייטש: גייסטער, גייסט, בעגייסטערט א. ז. וו.

וויטערע ענטוויקלונג פון דיזע אידעען זיינען שוין אונפערמיידליך. דער איינפאַכער פערשטאַנד צווינגט זיי ארויף. ווען א שונא'ס נשמה קען אריין אין א מענשען און צוריק ארויס קומען, קען מען אפשר מיט געוואַלט ארויסטרייבען דיזען בייזען גייסט? און אויב מען קען דאָס ניט טאָן אויפ'ן געוועהנליכען וועג, קען מען אפשר נעהמען צו הילף אנדערע איבערנאַטירליכע קרעפטע? מיר ווייסען דאָך שוין, אז עס זיינען דאָ מענשען וועלכע זיינען בעזעצט פון גוטע גייסטער, וועלכע האָבען גראָדע אזא כוח. און אפשר נאָך מעהר. וויא דיא ניט־גוטע; קען מען זיי אפשר בענוצען צו פערטרייבען דיא בייזע גייסטער. ווען זיי ווילען זיך ניט אָבטראָגען מיט גוטען? אזא אידעע לאָזט זיך זעהר גוט ריידען. דאָ האָבען מיר דעם אורשפּרונג פון בעשווערען אָדער אָבשפּרעכען.

דער מעדיצינער ביי דיא ווילדע איז אורשפּרינגליך געוועזען אַן אָבשפּרעכער. דאָס וואָס דאַרווין דערצעהלט, אז ביי דיא מישמים, ווען איינער איז קראַנק, שיקט מען נאָך דעם פּריסטער ארויסצוטרייבען דעם בייזען גייסט, געפינט מען כמעט איבעראַל. דיא אידעע איז אָנפאַנגס געוועזען צו מאַכען דעם קראַנקענס קערפּער אַן אונבעקוועמע וואָהנונג פאַר דעם שד. מערקווירדיגע מיטלען האָבען איינינע דערצו. דיא סומאַטראַנער בעמיהען זיך ארויס צו טרייבען דעם שד פון א משוגענעם מיט דעם וואָס זיי זעצען דעם משוגענעם אריין אין א הייזקע, און מען צינדט דאָס אונטער, איבערלאָזענדיג דעם משוגענעם זיך צו ראַטעווען וויא ער קען. אנדערע גיבען דעם קראַנקען צו שלינגען שרעקליכע זאכען און מאַכען אַן א גרויסען געשטאַנק, כדי עס זאָל דעם שד מיאוס ווערען. אויב אייער מאַמע, ליעבע לעזער, האָט אייך ווען אָפּגעשפּראָכען אַן „עין הרע" אָדער „פערמיאוסט" אָדער „געפּסל'ט" א קראַנקהייט, וועט איהר וויסען וואָס דאָס מיינט. דיעזער סאָרט אָפּשפּרעכען ענטוויקעלט זיך, גראָדע וויא אלע אנדער זאכען; ביי דיא היינטיגע ציוויליזירטע מענשען נעהמט עס אויף אָן אַן אנדער פאָרמע: א „גוטער איד" טרייבט היינט ארויס א דיבוק דורך דעם קליינעם פינגער, ער היילט קראַנקע מיט קמיעות אָדער תפילות. און דאָס טהוט ניט נור א „גוטער איד". נאָר אויך „א גוטער גוי". וואָסער פאָרמע דיזער גלויבען זאָל אָבער ניט אָננעהמען, מען קען אלין זעהן דעם אורשפּרינגליכען גלויבען אין רוחות און נשמות.

מיר זיינען אָבער נאָך ניט פערטיג מיט דיא רוחות. פון „דיא לייט" איז זיך ניט לייכט אָפּצושעפען......

דער מעדיצינער, וועלכער בעזיצט דעם כוח ארויסצוטרייבען בייזע גייסטער, מיט דיא הילף פון דיא גוטע גייסטער, וועט זיך נאַטירליך שטעלען דיא פראַגע,צו קען ער ניט בענוצען דיזעלבע גייסטער אויך צו אנדערע צוועקען. צו קען ער זיך ניט אָברעכענען מיט א שונא אָדער העלפען א פריינד? דער גלויבען אז ער קען, איז דער אָנפאַנג פון כשוף. אז דיא הויפּט חכמה פון כשוף בעשטייט פון בעשווערען דיא טויטע, זיי זאָלען ארויסקומען, ווייס יעדער איד פון דיא מעשה מיט שמואל'ן, וועלכען שאול האָט געלאָזט ארויסברייננען. דיזער גלויבען איז נאָך היינט זעהר שטאַרק פערשפּרייט אפילו דאָ אין אמעריקא. וואו ס'איז פאַראַן א גאַנצע סעקטע וואָס רופען זיך ספּיריטואַליסטען.

פון אָפּשפּרעכען און כישוף איז שוין נאָר ניט ווייט ניסים. דער אונטערשיעד בעשטייט נור אין דיא אַגענטען. כישוף ווערט געטאָן דורך דיא בייזע גייסטער. מיט דעם כח פון די טומאה, וויא א חסידישער רבי וואָלט געזאָגט; און ניסים קומען פון דיא גוטע גייסטער, פון דיא קדושה. דאָס קען מען אם בעסטען זעהן פון דיא וועטע צווישען אהרן הכהן און דיא חרטומים (דיא מאַגיקער) פון מצרים. דיא חרטומים האָבען בע־

וויזען דיא זעלבע וואונדער וואָס אהרן מיט זיין שטעקען. פּרעה האָט געגלויבט, אז זיינע מכשפים האָבען געארבייט מיט דעם כח פון זיין גאָט, וועהרענד אהרן האָט בעוויעזען דיא שטוקעס דורך א בייזען גייסט, און דיא אידען האָבען געגלויבט פונקט פארקעהרט. אזעלכע ניסים זעהט מען נאָך היינט יערען טאָג ביי דיאווילדע אין סאוטה אפריקא מיט רעגען. דיא בוקאנאנכ בעטראכטען דיא מיסיאָנערן אלס „רעגען מאכערס". אין דיא טרוקענע לענדער וואו עס פאלט ווייניג רעגען, זעהט מען אויך שטרייטען צווישען דיא „קדושה" מיט דיא „טומאה", וויא דיא מעשה מיט אליהו הנביא און כהני הבעל (דיא פּריסטער פון דעם אָבגאָט בעל) בעווייזען. אינטערעסאנט איז וואָס דיא ווילדע האָבען בעטראכט פאר נביאים נור דיזע, וועמענס נבואה איז מקוים געוואָרן, וועהרענד דער נביא וועמעס נבואה איז ניט מקוים געוואָרען האָבען זיי פערפאָלגט און בעשטראָפט. די אידען האָט אויך ניט געפעהלט קיין „רעגען־דאָקטוירים" וויא דיא ווילדע רופען דאָס. אזוי דערציילט דיא גמרא, דאָס „חוני המעגל" האָט געקענט אראָב ברייגנען רעגען מיט זיינע תפילות. מען האָט איהם גערופען „המעגל" ווייל ווען ער האָט געוואָלט אראָבבריינגען רעגען, האָט ער געמאכט אן עיגול און איז פון דאָרט ניט אָבגעטראָטען ביז ער האָט געפּויעלט. נאָט, דערצעהלט דיא גמרא, איז וויא פיל מאָל געוועזען בייז און האָט געזאָגט, ער וואָלט עס פאר קיין אנדער מענש ניט געטאָן, נור ווייל עס איז חוני, א שיינער איד, קען ער איהם ניט אָבזאָגען. *)

*) איך וויל זיך דאָ בענוצען מיט דיא געלעגענהייט אויפמערקזאם צו מאכען, אז דיא מעשה פון ריפ־וואן־ווינקעל, וועלכער איז אזוי פּאָפּולער אין אמעריקא, ווערט צום ערשטען מאָל דערציילט אין דער גמרא וועגען דעם זעלבען „חוני המעגל".

לאָמיר דאָ אין קורצען איבער׳חזיר׳ן דאָס געזאָגטע:

דער אורשפּרינגליכער גלויבען איז, אז דיא נשמות פון דיא טויטע געהן אריין אין דיא קערפּער פון דיא לעבעדיגע, פעראורזאכען קאָנוואולסיע, משוגעת, קראנקהייט און טויט. דיזער גלויבען ענטוויקעלט זיך מיט דער צייט און נעהט איבער אין א גלויבען אין איבערנאטירליכע קרעפטע. צוזאמען מיט דעם גלויבען אז אין א מענש געהן אריין בייזע גייסטער, קומט אויך דער גלויבען אין גוטע גייסטער, וועלכע גיבען איבערנאטירליכע קרעפטע, אָדער חכמה, אָדער נבואה. ווייטער, פון דיא אידעע, אז בייזע גייסטער קענען אריין אין גוף און ארויס פון גוף, קומט דער גלויבען אין אבשפּרעכען. און דאן קומט דיא אידעע, אז מען קען דיזע גייסטער בענוטצען צו אנדערע זאכען — אז מען קען דורך זיי יעמאנד העלפען אָדער שאדען; און פון דעם שטאמט כשוף און ניסים.

און פון דיזען קומט אן אנדער אידעע.

ווען דיזע גייסטער קענען טאָן שלעכטס, ווען זיי זיינען בייז אויף איינעם, און גוטס, ווען זיי זיינען בעפריינדעט, איז אפשר דאָ א מעגליכקייט זיך אויסצוהיטען פון דיא שלעכטע? אפשר קען מען זיי מפייס זיין, איבערבעטען מיט עפּוואָס, אפשר קען מען זיי אָברופען, אָדער אָבנאָרען, אָדער זיך נאָר פּיהרען אזוי, אז זיי זאָלען גאָר ניט ווערען בייז?

דיזע אידעע ברענגט דירעקט צו רעליגיעזע צערעמאָניעס. דערפון הייבען זיך אָן תפילות, מצות, מעשים טובים, קרבנות א. ז. וו. דיזע אידעען וועלען מיר אונטערזוכען, און מיר וועלען זעהן, אז זיי האָבען דעם זעלבען אורשפּרונג וויא די אלע אנדערע אידעען, וועלכע מיר האָבען ביז יעצט בעטראכט.

יעקב מילך.

איבער רעליגיאָן, סאָציאַליזמוס און דער „ארבייטער רינג.“

רעליגיאָן איז א פּריוואט זאַך — דאָס איז א פעסטגעשטעלטער פונקט פון דער סאָציאַל־דעמאָקראטישער פּראָגראם און דאָס איז גאנץ ריכטיג. אזוי דארף עס זיין. אָבער מען דארף עס נים אָנגעהמען בלויז אויפ'ן וואָרט. מען דארף גרינדליך בעטראַכטען און בעגעהמען דיזען פּסוק און פערשטיין, וויא דער אידישער ווערטעל געהט, וואו דער חמור שטעהט.

מיט דיזען פונקט איז געוואָרען דאָס זעלבע וואָס מיט יעדען פּסוק, וועלכען מען ווידערהאָלט אָפט אָהן נאָכצודיינקען ביז זיין ריכטיגע בעדייטונג און בעגרינדונג ווערען ביסלעכווייז אויכגעווענט און עס בלייבט נור א טרוקענע און פערשטיינערטע דאָגמע. עס איז שוין יעצט אזוי ווייט געקומען, דאָס פיעלע געגאָסען ווידערהאָלען דיזען „סאָציאַל־דעמאָקראטישען פּסוק“, דיינקענדיג אז סאָציאַליסטען דארפען זיך גאָר נים קימערן, אויב מען בויט קירכען אָדער אינוועוזיטעטען, אויב מען פערשפּרייטעט אין פאָלק רעליגיעזע אָדער פריידענקערישע שריפטען, אויב מען מאַכט רעליגיעזע פּראָצעסיאָנען אין דיא גאַסען אָדער מען האַלט וויסענשאפטליכע פאָרלעזונגען און אויפטרעגע אין בילדונגס־אנשטאַלטען פאַר'ן פאָלק, אויב מען האַלט דרשות אויף פּסוקים פון די זאָ־גענאַנטע היילינגע „שריפטען“ אָדער מען מאַכט בעקאַנט דעם עולם מיט'ן דארווינימוס און דיא גאנצע עוואָלוציאָנס־לעהרע. דער סאָציאַליזמוס, זאָגען פיעלע סאָציאַליסטען, איז אן עקאָנאָמישע לעהרע, א מאָגען־פראגע, איז בעגרינדעט אויף דעם קלאסענקאמפּף און האָט נים צו טאָן מיט אנטי־רעליגיעזע פּראָפּאַגאנדע. זאָלען דיא פריידענקער קעמפפען מיט רעליגיאָן, זאָלען זיי קריטיקירען דיא „היילינגע שריפטען“, זאָלען זיי פיהרען דיסקוסיאָנען מיט דיא גייסטליכע — דאָס איז זייער זאַך, דיא סאָציאַליסטען האָבען אנדערע זאכען צו טאָן, דארפען זיך אין גאנצען אָבגעבען צו דער אָרגאַניזאציאָן פון פּראָלעטאריאט, עקאָנאָמיש און פּאָליטיש.

געווים, דיא סאָציאַליסטען האָבען אנדערע זאכען צו טאָן אויסער פריידענקערישע פּראָפּאַגאנדע; אָבער דערפון איז גאָר נים געדרונגען אז זיי דארפען דיזע פּראָפּאַגאנדע פערנאַכלעסיגען און איבערלאָזען דיזען העכסט וויכטיגען פעלד פון אויפקלעהרונג פאר דיא הייפעלעך בורזשואזע פריידענקער אין יעדען לאנד. ווען מען האָט, נאָך לאנגיעהריגע הייסע דעבאטען, ענדליך אָנגענומען אלס א קאָמפּראָמיס דעם פונקט: „רעליגיאָן איז א פריוואט זאַך“, האָט מען נאטירליך נים געמיינט, אז דיא סאָציאַליסטען זאָלען אין זייער אגיטאציאָן אין גאנצען לאָזען אָן א זייט דיא רעליגיעזע פראגע. אויך האָט מען נים געמיינט אויסצודריקען דערמיט סתם דעם פּרינציפּ פון טאָלעראנץ. דאָס איז געווען גאנץ איבריג, דען קיינער האָט נים חושד געווען און געקענט חושד זיין דיא סאָציאַל־דעמאָקראטען אין אינטאָלעראנץ. קיינער האָט נים גערעכענט, אז ווען דיא סאָציאַל דעמאָקראטען וועלען קריגען דיא פּאָליטישע מאַכט אין זייערע הענד, וועלען זיי זיין ערגער פאר דיא קאפּיטאַליסטישע פּארטייען, וועלכע אנערקענען אויך געוויסענס־פרייהיים. רעליגיעזע טאָלעראנץ איז יעצט, א דאנק דער גרויסער פראנצויזישער רעוואָלוציאָן, נים בלויז א שעהנער וואָרט, נים בלויז א פילאָזאָפישע שמרעבונג, נים בלויז א ליבעראַלע פּאָליטישע פאָרדערונג, וויא נאָך אין אָנפאנג פון נײַנצעהנטען יאהרהונדערט, זאָנדערן א פאקט, א פונדאמענטאַלער פונקט פון יעדער קאָנסטיטוציאָן וואָס פערדיענט דיעזען נאָמען. אפילו אין דיא קאָנסטיטוציאָנעלע לענדער, וואו עס ווערען נאָך אנערקענט שטאאטס־רעליגיאָנען, וואו דיא קירכע איז נאָך נים אָבגעטהיילט פון שטאאט, פערפאָלגט מען אויך נים און מען דולדעט אנדערע רעליגיאָנען און אלערליי סעקטען, וויא אויך פריידענקער.

רעליגיעזע טאָלעראנץ איז איבערהויפּט א פראגע פון **שטאאט** און נים פון א **פארטיי**. זאָ לאנג א פארטיי האָט נים דיא מאַכט צו **פערפאָלגען** איהרע געגנער. ווען, למשל, מיר זאָלען געהערן צו א פריידענקער־פארטיי און זאָלען ווער ווייס וויא הייס און ביטער קעמפפען געגען דיא רעליגיעזע פארטייען, הייסט עס, נאטירליך, נים, אז מיר זיינען אינטאָלעראנט, אז מיר ווילען פערפאָלגען און אונטערדריקען אונזערע געגנער, וויא רעליגיעזע זיי זאָלן נים זיין. פארקעהרט, דיא פריידענקער

זיינען אלע מאָל די ערשטע צו פערלאנגען און צו פערטהיידיגען דעם פרינציפ פון טאָלעראנץ. זייער שטרעבונג איז נאָר צו עפענען די מוחות פון עולם און צו צייגען, וויא דום, פאלש און שעדליך די פאָרמעלע רעליגיאָנען זיינען, וויא לעבערליך עס איז צו גלויבען אין א ספּעציעלע אָפּענבארונג (ענטפּלעקונג) און אין מעהר אָדער וויינינער אלטע און אבערגלויבישע „הייליגע ביכער“, וועלכע ענטהאלטען כלומרשט געבאָטען דירעקט פון גאָט דורך דעם מויל פון נביאים. קורץ, זיי בענוצען נאָר גייסטיגע געוועהר, ארגומענטען, אָבער קיינע צוואנגס־מיטעל.

און ווען זאָגאר א פריידענקער פּארטיי זאָל קריגען די איבערמאכט אין א געוויסען לאנד און אויספיהרען איהר פּראָגראם געגען די רעליגיעזע, לאָמיר זאָגען, בויען פאָלקסשולען אָהן רעליגיעזע אונטערריכט, אָבשאפען די זאָנטאגסגעזעצע א. ז. וו., וועט דאָס אויך ניט הייסען אינטאָלעראנץ, דען זאָגכט וועט מען מוזען בעטראכטען יעדען מאַיאָריטעט־בעשלוס אלס אן אקט פון אינטאָלעראנץ. געווים, יעדער מאַיאָריטעט־בעשלוס איז א צוואנג פאר די יעניגע, וואָס זיינען דערמיט ניט איינפערשטאנדען; אָבער אנדערש קען מען ניט לעבען אין א געזעלשאפט, וואָס די אנארכיסטען זאָלען ניט טענה'ן וועגען זייער „אבזאָלוטער“ פרייהייט.

ווארום אָבער, פרעגט זיך, האָבען די סאָציאל־דעמאָקראטען דאָך ארייגעשטעלט אין זייער פּראָגראם: „רעליגיאָן איז פּריוואט־זאך“? פּשוט געזאגט. צוליעב פּראַקטישע צוועקען. הויפּטזעכליך צוויי: ערשטענס, ניט אָפּצושרעקען רעליגיעזע מענשען פון סאָציאליזמוס אלס א גאָטלאָזע לעהרע; צווייטענס, ניט צו צערשפּליטערן די קרעפטע אויף זייטיגע פראגען, וויא וויכטיג דיזע פראגען זאָלען ניט זיין אן און פיר זיך, און אָנצו־ווענדען די גאנצע ענערגיע אויף די ריין־סאָציאליסטישע פּראָפּאגאנדע.

מען האָט אָנגעוויזען און מען ווייזט נאָך יעצט אָן, אז דורך אן אנטי־רעליגיעזע פּראָפּאגאנדע, וויא די פריידענקער פיהרען איהר, שטויסט מען אָפּ, פון איין זייט, אזעלכע פּראָלעטאריער, וואָס קענען גאנץ גוט דיענען אין דער סאָציאל־דעמאָקראטישער פּארטיי פיר אלע איהרע עקאָנאָמישע און פּאָליטישע צוועקען, נאָר פערבלייבען נאָך רעליגיעז, און פון דער אנדערער זייט פערליערט מען קרעפטע און צייט אויף פראגען, וועלכע האָבען ניט דירעקט צו טאָן מיט דעם קלאסענקאמפּף און סאָציאליזמוס.

די יעניגע, וואָס האָבען געשטריטען, אז דער סאָציאליזמוס איז נאָך זיין נאטור נאָך אנטי־רעליגיעז, אז ער איז געבויט אויף דעם פונדאמענט פון פילאָזאָפיע און וויסענשאפט און אז, וואָס עס איז וויכטיגער פאר אלעס, ער קען גאָר ניט דורכגעפיהרט ווערען, זאָ לאנג די מאסען וועלען בלייבען פערדומט אונטער דעם איינפלוס פון די גייסטליכע — אזעלכע האָט מען געענטפערט, אז מען קען זיך פאָרלויפיג אנדערש ניט העלפען, אז דורך די פּראָפּאגאנדע פון סאָציאליזמוס וועלען די ארבייטער אליין קומען צו אלגעמיינע אויפקלערונג און פריידענקעריי, אז די וויסענשאפטליכע פילאָזאָפיע ברעכט זיך דורך א וועג אין די מאסען, אז די ארבייט פון די פריידיינקער געהט ניט פערלאָרען און אז, שליסליך, די צייט זעלבסט ווירקט אויפקלערענד אויף די פאָלקס־מאסען.

אלס בעוויז, דאָס סאָציאליזמוס איז ניט דוקא פערבונדען מיט אטהעאיזמוס, האָט מען געבראכט און מען ברענגט פאקטען, דאָס רעליגיעזע ארבייטער און אפילו גייסטליכע זיינען גאנץ אויפריכטיגע און גוטע סאָציאליסטען. דיזע פאקטען קען מען ניט אָפּלייקענען. יעדער סאָציאליסט וויים גאנץ גוט, אז אונזער פּארטיי צעהלט א געוויסע צאָהל רעליגיעזע מיטגליעדער. אָבער דאָס הייסט אויף קיין פאל ניט, אז דעריבער דארפען סאָציאליסטישע פּארטייען בלייבען פערשטיינערט מיט דעם פּסוק „רעליגיאָן איז פּריוואט זאך“ און זיך גאָר ניט קימערן, אויב די רעליגיעזע שטרעמונגען ווערען פערשפּרייטעט און פערשטארקט אין פאָלק אָדער ניט. וויא פיעל רעליגעזע מענשען זאָלען ניט צוטרעטען צו א סאָציאליסטישע פּארטיי, וועט עס אָבער גאָר ניט ענדערן דעם פאקט, דאָס די לעהרע פון סאָציאליזמוס איז געגען בלינדען גלויבען, געגען רעליגיאָן, אזוי וויא א טייך ענדערט ניט זיין שטראָם, וואָס דיעזער שטראָם זאָל אויפ'ן וועג ניט מיטשלעפּען.

רעליגיעזע מענשען אין א סאָציאליסטישער פּארטיי זיינען איבערהויפּט אן אויסנאהמע. אזעלכע פערשטעהען געוועהנליך ניט די פילאָזאָפישע זייט פון סאָציאליזמוס און לאָזען זיך מיטשלעפּען נאָך זייער קלאסען אינסטינקט. מעגען אפילו טויזענדער גייסטליכע זיך ערקלערען פאר סאָציאליסטען (געוועהנליך זיינען אזעלכע גייסטליכע קיינע פּארטיי־מיטגליעדער), וועט עס דאָך ניט ענדערן דעם פאקט, דאָס אלס קערפּערשאפט, אלס א קלאס זיינען די גייסטליכע די ערגסטע געגנער פון סאָציאליזמוס און די ביטערסטע רעאקציאָנערן איבערהויפּט. מיר ווייסען אויך גאנץ גוט, אז אין אונזערע רייהען געפינען זיך קאפּיטאליסטען. א סך מיטגליעדער פון דער בורזשואזיע; נאָך מעהר, אלע אונזערע סאָציאליסטישע לעהרערס און כמעט אלע אונזערע פיהרערס זיינען ארויס פון קאפּיטאליסטישען קלאס — קענען מיר דעריבער זאָגען, אז דער סאָציאליזמוס דארף נאָר

ניט ארויסטרעטען געגען קאפּיטאליזמוס? אזעלכע בורזשואזע קינדער, וועלכע זיינען געוואָרען סאָציאליסטען, ווערען גאַנץ ריכטיג און טרעפליך געהופען אויף פראנצויזיש „בורזשוא דעקלאסע“ (דאָס הייסט: דעקלאסירטע, וואָס זיינען אָבגעריסען געוואָרען פון זייער קלאַס) און זיי זיינען, נאָך אַלעמען, אויסנאהמען.

מיט פערגעניגען נעהמען מיר אויף אזעלכע „בורזשוא דעקלאסע“, ווייל זיי זיינען געוועהנליך ניט נאָר עהרליכע, זאָנדערן אויך אינטעליגענטע און געלעהרענטע מענשען, און מיר זאָגען זיך אויך ניט אָפּ פון רעליגיעזע און אפילו פון גייסטליכע, אויב זיי ווילען צוטרעטען צו אונז; אָבער צוליעב דעם דאַרפען מיר אויף אַ האָאר ניט אָבשוואַכען ניט בלויז דעם קלאַסען־קאַמפּף, זאָנדערן אויך דעם אנטי־רעליגיעזען און ספּעציעל דעם אנטי־גייסטליכען קאַמפּף. פערטייטשען דעם פּונקט „רעליגיאָן איז פּריוואַט זאַך“ אַלס פאָלשטענדיגע גלייכגילטיגקייט צו דיא רעליגיאָנען, וויא זיי עקזיסטירען אין דער ווירקליכקייט, הייסט איינפאַך פערקריכען אין היפּאָקריטיזמוס. אזא גלייכגילטיגקייט איז אויך שעדליך פאַר דיא **סאָציאַליסטישע בעוועגונג** אין אַלגעמיינען.

אַלס ביישפּיעל וועל איך דאָ ברייננען פראַנקרייך. דאָרט ווערט אָנגעפיהרט אַ ביטערער קאַמפּף געגען דיא קאַטאָלישע קירכע זייט דיא גרויסע רעוואָלוציאָן צו ענדע פון אַכצעהנטען יאָהרהונדערט. ווען דיא יאַקאָבינער האָבען אומגעוואַנדעלט קירכען אין קאַזאַרמעס, שטאַלען און פערזאַמלונגס־פּלעצער און האָבען איבערגעגאָסען די קירכענגלאָקען אין קאַנאָנען. יעצט איז עס אַזוי ווייט געקומען, אַז מען קען אָפּשאַפען דעם „קאָנקאָרדאַט“ (דאָס הייסט דעם אָבמאַך וואָס נאַפּאָלעאָן דער ערשטער האָט געשלאָסען מיט דעם פּאַפּסט וועגען דיא בעציהונגען פון דער קירכע צום שטאַאַט) און דורכפיהרען דעם וויכטיגען פּרינציפּ וועגען אָפּטהיילען דיא קירכע פון שטאַאַט, וויא צום ביישפּיעל אין דיא פעראייניגטע שטאַאַטען — וואָס זאָלען דיא סאָציאַליסטען טאָן? זאָלען זיי שטיין פון ווייטענס מיט דעם פּסוק „רעליגיאָן איז פּריוואַט זאַך“ אָדער זיך אריינוואַרפען אין דעם קאַמפּף געגען דיא קלעריקאַלען און קאַטוילישע גייסטליכע און שטיצען דעם ראַדיקאַלען מיניסטעריום, וואָס וויל דורכפיהרען דיזע העכסט־וויכטיגע רעפאָרמע אין פראַנקרייך?

דאָ האָט מען צו טאָהן מיט אַ גרויסע **פּראַקטישע פראַגע**, וועלכע איז ענג פערבונדען מיט פריידענקעריי און אַנטי־קלעריקאַליזמוס. ווילענדיג אָדער ניט ווילענדיג זיינען דיא סאָציאַליסטען געצוואונגען ארויסצוטרעטען פון דיא ענגע גרענעצען, אין וועלכע מען האָט איינגעשלאָסען דעם „רעליגיאָן איז פּריוואַט זאַך“. קיינער לייקענט ניט דיזען פּונקט אין אַלגעמיינען, נאָר וויא קענען סאָציאַליסטען דערלאָזען, אַז דיא גייסטליכע זאָלען אַנהאַלטען זייער פריהערע מאַכט? ווייטער, וויא קענען זיי קעמפּפען געגען דיא קלעריקאַלען אָהנע צו אַטאַקירען דיא רעליגיאָן אין אַלגעמיינען?

אין דיזער בעציהונג האָט זשאָן זשאָרעס פאָלשטענדיג רעכט, ווען ער שטיצט קאָמב'ס מיניסטעריום, אום אָפּצושוואַכען דיא גייסטליכע. אין זיין מאַרקסיסטישען אָרטאָדאָקסיזמוס איז זשול געד פערקראָכען אַזוי ווייט, אַז ער האָט זיך אויסגעדריקט וועגען דעם קאַמפּף געגען דיא קאַטהאָלישע קירכע וויא וועגען עפּעס אַ קלייניגקייט פאַר דיא סאָציאַליסטען. דערויף האָט ער געקראָגען דיא קרעפטיגע און גלענצענדע אַנטוואָרט פון זשאָרעס: „געד דרעהט איבער קאַפּויר יעדען געזעץ פון מענשליכען פּראָגרעס, אויב ער דענקט, אַז אַ רעוואָלוציאָן וועט פערקומען פאַר דיא פערשפּרייטונג פון ליכט. דורך דיא פערלענגערונג פון דער צייט פון אונוויסענהייט, פערשפּעטיגט מען דיא רעוואָלוציאָן“.

יא, וואָס מעהר מען וועט איבערלאָזען דיא רעליגיעזע אונגעשטערט אין זייערע אָבערגלויבענס, וואָס וועניגער מען וועט אַרבייטען צו עפענען דיא פערבלענדעטע מאַסען, וואָס ווייניגער מען וועט פערשפּרייטען ליכט און אויפקלעהרונג, אַלץ שווערער וועט עס זיין דורכצופיהרען דיא סאָציאַליסטישע אידעאַלען, אַלץ מעהר דערנער און שטערונגען וועלען אויפשפּרינגען אויף דעם וועג צו דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן. אום דיא סאָציאַליסטישע געזעלשאַפט זאָל קענען פערנעהמען דעם פּלאַץ פון דער קאַפּיטאַליסטישער, איז ניט נור נויטווענדיג, אַז דיא אַרבייטער מאַסען זאָלען גוט פערשטיין זייערע קלאַסען־אינטערעסען, זאָנדערן זאָלען אויך זיין אויפגעקלעהרטע מענשען און ניט גלויביגע שעפּסען. דאָס קען אָבער נאָר געשעהן דורך פּראָפּאַגאַנדע און אַגיטאַציאָן אין אַלע ריכטונגען, וואו מען קען נאָר אַטאַקירען און אָפּשוואַכען דעם שונא, אויף דעם פּאָליטישען אַזוי גוט וויא אויף דעם עקאָנאָמישען פעלד, אויף דעם רעליגיעזען אַזוי גוט וויא אויף דעם פּאָליטישען פעלד, אויף דעם פילאָזאָפישען אַזוי גוט וויא אויף דעם מאַטעריעלען פעלד.

דיא סאָציאַליסטען טרעטען ארויס געגען די זאָגענאַנטע „פּיור און סימפּל“ טריידיוניאָניסטען, דיא יעניגע וואָס שטיצען זיך נאָר אויף דעם עקאָנאָמישען קאַמפּף דורך טריידיוניאָניסטישע אָרגאַניזאַציאָנען און פערנאַכלעסיגען דיא פּאָליטישע טהעטיגקייט פון פּראָלעטאַריאַט. מיט

רעכט ערקלערען זיי, אז די ארבייטער מוזען געברויכען דיא פּאָליטישע אזוי גוט וויא דיא עקאָנאָמישע קאמפּף־מיטעל געגען דיא קאפּיטאליסטישע געזעלשאפט. אָבער אין דער זעלבער צייט פערנאכלעסיגען א סך סאָציאליסטען דעם קאמפּף געגען רעאקציאָן אין אלגעמיינען, געגען קלעריקאליזמוס, געגען רעליגיעזע פערדומונג. מיט דער אויסרייד „רעליגיאָן איז פּריוואט זאך“ גיבען זיי איבער דעם גייסט פון דיא פאָלקס־מאסען צו דיא גייסטליכע בעלי־דרש׳ערס און אלערליי כלומרשט מאָראליסטען. וואָס קימערט דאָס אונז, אויב איינער געהט אין סינאגאָגע אָדער קירכע, וויא באלד ער איז א מיטגליעד פון דער סאָציאליסטישער פּארטיי? פרעגען פיעלע גענאָסען. עס דארף אָבער אייך קימערן גאנץ שטארק, דען אזא מיטגליעד וועט ארויסטרעטען געגען אייך און וועט שטימען געגען אייך, ווען עס וועט זיך, צום ביישפּיעל, האנדלען, אויב מען זאָל בעשטימען א געוויסען טהייל פון קהל׳שע געלט אויף א קירכע אָדער אויף א פאָלקס־אינסטיטוט פיר וויסענשאפטליכע פאָרלעזונגען. אין בעסטען פאל, ווען אזא מיטגליעד אנערקענט ווירקליך אלע פּרינציפּען פון סאָציאליזמוס, קען ער אָבער, נאָך זיין רעליגיעזען כאראקטער, ניט זיין א רעוואָלוציאָנער.

יעדענפאלס, מוז מען זוכען אזעלכען צו בעקעהרען, אויפצוקלערען און ניט איהם לאָזען צו רוהען מיט דעם „רעליגיאָן איז פּריוואט־זאך“. מען טאָר איבערהויפּט ניט פערנאכלעסיגען דיא אנטי־רעליגיעזע פּראָפּאגאנדע, ניט אכטענדיג אויף דעם פּסוק „רעליגיאָן איז פּריוואט־זאך“. דארף מען ביי יעדער געלעגענהייט פערשפּרייטען פרייע געדאנקען און קריטיקירען דיא רעליגיעזע לעהרען. דאָס איז א וויכטיגע קולטורעלע ארבייט.

נאָר דיזע קריטיק, דיא אויפקלעהרענדע טהעטיגקייט דארף געפיהרט ווערען אויף א געלאסענעם און ניט אויפהעצענדען שטייגער, ניט וויא דיא אמאָליגע אפּיקורסים פּלעגען עס טאָן. דער פּונקט „רעליגיאָן איז פּריוואט־זאך“ איז אָנגענומען געוואָרען טהיילווייז צוליעב דעם, וואָס פיעלע סאָציאליסטען האָבען זיך צופיעל אָבגעגעבען צו אנטי־רעליגיעזע אגיטאציאָן און האָבען איינפאך זיך אויסגעלאכט פון רעליגיאָנען, געברויכענדיג שימפּף־ווערטער און נארישע ארגומענטען. מען איז אָבער אזוי אריבער פון איין עקסטרעם צו אַן אנדערן, דען יעצט קוקט מען צווישען דיא פינגער אויף רעליגיעזע אנגעלעגענהייטען.

דיא אויפקלערענדע קריטיק דארף זיך בענוצען מיט דיא קולטור געשיכטליכע נאָכפאָרשונגען איבער דיא ענטשטעהונג און ענטוויקלונג פון רעליגיאָנען, אָבער זייער עהנליכקייט ביי אלע פעלקער אויף דער זעלבער גייסטיגער שטופע. דער אמאָליגער אפּיקורסות, וועלכער האָט געקוקט אויף רעליגיאָנען וויא אויף עפּעס אַן אויסגעטראכטע זאך, וויא אויף א שווינדלערישע פערבלענדונג פון כהנים צו בעהערשען און צו עקספּלואטירען דעם עולם, האָט אָבגעטראָטען דעם פּלאַץ צו גרינדליכע וויסענשאפטליכע נאָכפאָרשונגען, וועלכע צייגען, אז רעליגיאָנען האָבען זיך ענטוויקעלט אויף א נאטירליכען וועג און זיינען געווען נויטווענדיג אין דעם לעבען פון מענשען. אזא אויפקלערונג קען קיינעם ניט אויפרייצען און ניט אָבשטויסען, וויא רעליגיעז איינער זאָל ניט זיין, דען ער מוז פיהלען און איינזעהן, אז ער האָט דאָ צו טאָן מיט פאקטען און בעווייזע, אזוי וויא ווען מען ערקלערט איהם, וויא דיא ערד דרעהט זיך ארום דיא זון, אָבוואָהל דאָס שטימט גאָר ניט מיט דער ביבלישער אסטראָנאָמיע.

ווען איהר זאָלט, צום ביישפּיעל, צוקומען צו א אידען און איהם זאָגען, אז משה איז געווען א שווינדלער, דען ער האָט גענארט דעם עולם מיט זיינע נסים, וויא אלט־מאָדישע אפּיקורסים האָבען עס געזאָגט, וועט איהר איהם נאָר אויפרעגען געגען זיך, און וואָס פאר א פערנינפטיגע זאכען איהר זאָלט נאכהער ניט זאָגען, וועט עס זיין ארויסגעוואָרפען. ווען איהר זאָלט אָבער משה׳ן לאָזען צו רוה און ערקלערען, אז דיא ביבעל איז א וויכטיגער היסטאָרישער דאָקומענט פון אידישען פאָלק, וואָס האָט אויך א גרויסע וויכטיגקייט פיר דיא קולטור געשיכטע, נאָר זאָלט דערביי איבערגעבען, נאָך דיא נייע קריטישע נאָכפאָרשונגען פון גרויסע געלעהרטע, ווען און וויא אזוי יעדער טהייל איז געשריעבען געוואָרען, וויא ווייט דיא ביבלישע שילדערונגען שטימען מיט דיא שילדערונגען פון אנדערע פעלקער, וויא, צום ביישפּיעל, דיא מעשה מיט׳ן גן־עדן געפינט זיך אויסגעקריצט אויף זעהר אלטע מאָנומענטען פון בבל, דאן וועט ער אייך יעדענפאלס אויסהערען מיט אינטערעס און איהר וועט שוין קענען ווייטער ווירקען אויף איהם, אום איהם אויפצוקלעהרען. הערבערט ספּענסער, טיילאָר, שטיינטהאל, מאקס מיללער און פיעלע אנדערע געלעהרטע האָבען מעהר אונטערגראָבען דיא רעליגיאָנען, וויא אלע אמאָליגע ראציאָנאליסטען און אפּיקורסים, וועלכע האָבען געזוכט ווידערשפּריכע אין דיא הייליגע ביכער און האָבען אָבגעלאכט פון דיא געשיכטען, וועלכע זיינען דאָרטען פערצייכענט; אָבער זייערע ווערק העצען דאָך ניט אויף די רעליגיעזע. דארווינ׳ס לעהרע איז אבזאָלוט געגען דיא ביבלישע מעשה בראשית, אָבער זיא וועט דאָך ניט אזוי אויפהעצען א פרומען אידען, ווען מען זאָל איהם

דאָס געבען צו פערשטיין, וויא ווען איינער זאָל איהם אויף דעם אלטען אפּיקורסישען שטייגער אויסשרייען, אז, צום ביישפּיעל, דיא מעשה מיט יציאת מצרים איז א ליגען, א פאנטאזיע. אגב אורחא, אזא מיינונג איז אויך א גרונד־פאלשע, דען עס קען קיין צווייפעל ניט זיין, אז אידען האָבען געלעבט אין מצרים און פון דאָרטען אויסגעוואנדערט.

אָט, למשל, ווערן אין דער „צוקונפט“ נעדרוקט ארטיקלען פון גענ. מילך נאָך ספּענסער'ס ווערק איבער רעליגיאָן. א פרומער איד, לאָמיר זאָגען, וועט דורך דעם ניט ווערען א פריידענקער; זאָל זיין, אז ער וועט זיך זאָגאר אָבטרייסלען פון זיי און זיי ערקלעהרען פאר א געפעהרליכע אפּיקורסות, אָבער עס איז זיכער, אז ווען ער וועט זיי לעזען, וועט ער ניט אזוי אויפגערעגט און צוקאָכט ווערען, וויא ווען ער וועט לעזען עפּעס פון א משכיל, וואָס לאכט זיך אויס פון רעליגיאָן.

קורץ, מען דארף פערשטיין, וויא צו קריטיקירען דיא רעליגיאָן, אום צו קענען אויפקלעהרען דיא רעליגיעזע. אָבער ניט דאָס בין איך דאָ אויסען. דאָס וואָס איך בין דאָ אויסען און וואָס איך וויל, אז אלע פריידענקענדע סאָציאליסטען זאָלען זיך נעהמען צום הארצען, איז אז זיי זאָלען אויך קעמפּפען אלס פריידענקער, וויא פיעל מען זאָל ניט אנערקענען פיר ריכטיג, אז רעליגיאָן איז פּריוואט־זאך.

* * *

יעצט עטליכע ווערטער וועגען דעם „ארבייטער רינג“, וועלכער געפינט זיך צווישען צוויי פייערן איבער דיא רעליגעזע פראגע. מיר האָבען דאָ אין א קליינער מאָס א שטרייט וועגען דיא אָנווענדונג פון דעם פסוק „רעליגיאָן איז פּריוואט־זאך“. מיר זעהען דערביי, וויא שטארק רעליגיעזע אנשויאונגען זיינען נאָך איינגעוואָרצעלט ביי דער מאסע, וויא פּעסט אפילו אידען, וואָס האלטען זיך פאר סאָציאליסטען, זיינען נאָך צוגעבונדען צו דיא צערעמאָניעס פון דער אידישער רעליגיאָן און וויא פיעל מען האָט נאָך צו קעמפּפען, אום אריינצוקלאפּען אין זייערע קעפּ פרייע געדאנקען. נאָך דעם אויבען געזאָגטען, גלויב איך, איז פאר מיר איבעריג צו בעמערקען, אז מיינע סימפּאטיען זיינען אויף דער זייט פון דיא יעניגע מיטגליעדער פון „ארבייטער רינג“, וועלכע שטרעבען צו מאכען דיזען אָרדען פאר אן אמת פּראָגרעסיווען און פריידענקערישען. אָבוואָהל איך בין גאָר ניט איינפערשטאנדען מיט דער ארט און וויזע, ו ו י א גענ. ראָזענצווייג, דער אָרגאניזער פון „ארבייטער רינג“ פיהרט זיין אנטי־רעליגיעזע אגיטאציאָן. דען ער האלט זיך אָן דיא געוועהנליכע אפּיקורסישע טענות און מוז אויפהעצען רעליגיעזע געגען זיך מיט אזעלכע פעפערדיגע אויסערונגען, וויא „גאָט איז א ליגען“, „דער וואָס גלויבט איז ענטוועדער א נאר אָדער א שווינדלער“ און אנדערע, וועלכע ער האָט אויך געברויכט אין זיין בריעף אין דער „פרייע ארבייטער שטימע“, וואָס האָט ארויסגערופען דיא דיסקוסיאָן איבער דיא בעציהונגען פון „ארבייטער רינג“ צו רעליגיאָן— דאָך, מוז איך צוגעבען, אז זיין פּראָטעסט געגען דעם, וואָס דער „ארבייטער רינג“ פערקריכט אזש אין שולען מיט זיין צו ברייטע אָנווענדונג פון „רעליגיאָן איז פּריוואט־זאך“, איז אם פּלאץ. אויב עס איז ווירקליך אזוי, וויא איינינע מיטגליעדער האָבען זיך מודה געוועזן אין זייערע בריעף צום „פאָרווערטס“ און צו דער „פרייער ארבייטער שטימע“, אז דיא מאיאָריטעט אין פיעלע ברענטשעס פון „ארבייטער רינג“ איז אזוי ווייט רעליגיעז, דאָס ימים נוראים ווערן זיי טאקי צוציטערטע און לויפען אין שול אריין, דאן איז יעצט דיא ריכטיגע צייט פאר דיא פריידענקענדע מיטגליעדער זיך גוט ארומצוזעהען און ניט צו דערלאָזען, אז דיזער אָרדען, וואָס איז געגרינדעט געוואָרען מיט פּראָגרעסיווע צוועקען, זאָל קענען אומגעוואנדעלט ווערען אין א געוועהנליכען אידישען אָרדען.

די פראגע ווערט דאָ קאָמפּליצירט דורך דעם, וואָס דער „ארבייטער רינג“ האָט אויך מאטעריעלע אינטערעסען. דיזע אינטערעסען צווינגען איהם נאטירליך צו יאָגען זיך נאָך א פערגרעסערונג פון די צ אָ ה ל מיטגלידער, ניט אכטענדיג אויף זייערע געזינונגען און אפילו האנדלונגען. צוליעב דיא קוואנטיטעט פערליערט מען אין קוואליטעט. דאָס איז א געפאהר, וועלכע וועט ווערען אלץ גרעסער, וואָס דיזער אָרדען וועט ווערען צאָהלרייכער און פאָלגליך ר י י כ ע ר. דאן וועט דער אינטערעס פון דיא רעליגיעזע ווערען גרעסער צו פערכאפּען דיא פערוואלטונג אין זייערע הענד און זאָגאר צו פערשטויסען דיא פריידענקער. אזעלכע ענדערונגען זיינען שוין פאָרגעקומען אין פיעלע אנדערע קערפּערשאפטען, און דאָס איז א גאנץ נאטירליכע זאך, אויב מען נעהמט ניט אָן פאָראויס ריכטיגע פאָרזיכטס־מיטעל.

דאָ איז ניט דיא פראגע וועגען טאָלעראנץ, דען יעדער פעראיין האָט פאָלשטענדיג דאָס רעכט ניט אָנצונעהמען אירגענד וועלכע פּערזאָן אלס מיטגליעד; דאָ איז זאָגאר ניט א פראגע אויב גלויבינע זאָלען אָנגענומען ווערען אלס מיטגליעדער פון „ארבייטער רינג“; דיא פראגע איז דאָ: אויב דער „ארבייטער רינג“ זאָל צולאָזען, א ז ד י א מ א י אָ ר י ט ע ט ז אָ ל ז י י ן א ר ע ל י ג י ע ז ע אין גאנצען אָרדען, אזוי וויא דאָס איז שוין לײדער דער פאל אין פיעלע ברענטשעס. איך גלויב, אז ווען מען זאָל אזוי

שטעלען דיא פראגע, וועט מען פערשפּאָרען פיעל צו דיסקוטירען און מען וועט פערזיכערן דיא עקזיסטענץ פון „ארבייטער רינג“ אלס א פּראָגרעסיווען אָרדען, ווען אפילו אייניגע מיטגליעדער זאָלען זיין גבאים פון שילען און רבנים.

געג. ראָזענצווייג וואונדערט זיך, וויא קענען גאָר רעליגיעזע לייט ווערען מיטגליעדער פון „ארבייטער רינג“, און ער דענקט, אז אזעלכע זיינען פעררעטהער; אָבער ער האָט דאָ ווידער א טעות, דען ער וויל ניט נעהמען אין אנבעטראכט דיא זאָנדערבארקייטען פון דער מענשליכער פסיכאָלאָגיע און דאָס ניט יעדערער גיט זיך אָפּ א קלאָהרע רעכנונג, וואָס ער טהוט און וואָס דער אָרדען בעצוועקט, ווען ער פערשרייבט זיך אלס מיטגליעד. און ווייטער, וויא גענאָהע פייגענבוים ערקלערט עס און וויא דיא פּראַקטיקע צייגט עס נאָך שארפער, שטעלט מען גאָר ניט דירעקט ביי דער אויפנאהמע פון נייע מיטגליעדער דיא פראגע וועגען זייערע רעליגיעזע איבערצייגונגען. דארום דארף מען זיך גאָר ניט וואונדערן, וואָס עס קומען אלץ מעהר אריין רעליגיעזע מיטגליעדער. מען דארף זיך, פערקעהרט, וואונדערן, וואָס דיא פריידענקענדע מיטגליעדער דערלאָזען עס מיט אזא לייכטע הארץ און גלייכגילטיגקייט, שטיצענדיג זיך כלומרשט אויף דעם פּרינציפּ פון טאָלעראנץ און ניט זעהענדיג, וויא זיי וועלען פערליערען דעם באָדען אונטער זייערע פיס אין א גאנץ קורצער צייט, אויב דיא טאקטיק פון יאָגענעס נאָך דיא צאָהל מיטגליעדער וועט ווייטער פאָרטגעזעצט ווערען.

געג. פייגענבוים'ס שטאַנדפּונקט אין דיעזען שטרייטפּונקט איז פאר מיר ניט קלאָר. מוז איך געשטעהן. ער וויל עפענען ווייט און ברייט דיא טיהרען פון „ארבייטער רינג“ פאר גלויבינגע, וואָס זיינען צופריעדען צו לאָזען פיהרען דיסקוסיאָנען איבער רעליגיאָן און וואָס קענען מיט דער צייט אזוי ווערען פריידענקער.. ער זוכט „איינפאכע רעליגיעזע מענשען, וואָס זיינען ניט קיין רעליגיעזע קאַבּלעפּעלס, נאָר געהן זיך שטיל זייער מעהר אָדער ווייניגער פרומען וועג פאר זיך“. דאָס איז זעהר גוט, אָבער וואו איז דער קריטעריום פון דיעזער איינפאכקייט? וויא קען מען ביי דער אויפנאהמע פון א מיטגליעד בעשטימען, אז ער וועט ניט ווערען א שטערונג פאר דעם „ארבייטער רינג“, אז ער וועט ניט שטעלען העכער די פראגע פון דאווענען ראש השנה אין א שוהל, וויא דיא גאנצע עקזיסטענץ פון דעם אָרדען? בלייבט דאָך ניט אנדערש גוט דורכצוטרייבערן און אויספאָרשען א קאנדידאט, ווען ער גיט זיך אָן פאר א פרומען איד. טהוט מען דאָס אָבער, פאסט מען דען ריכטיג אויף, וואָס פאר א סאָרט מענש דער רעליגיעזער מיטגליעדער איז? וויא ווייט איך קען אורטהיילען פון דיא פערעפענטליכטע בריעף, הויבט מען דאָס גאָר ניט אָן צו טאָהן, ווייל מען האָט הויפּטזעכליך אין אויג צו האָבען וואָס מעהר מיטגליעדער.

איבערהויפּט דיא ערקלעהרונג, וואָס געג. פייגענבוים גיט וועגען דעם צוועק פון „ארבייטער רינג“, איז צו ברייט און ניט גענוג קלאָר. מען דארף נאָך אויסארבייטען געוויסע פונקטען צו בעשרענקען דיא אויפנאהמע פון רעליגיעזע מיטגליעדער. ער אליין גיט צו, אז: „דער ארבייטער רינג וויל אויף קיין פאל ניט, אז זיינער א ברענטש זאָל אפיציעל(?) זיין א רעליגעזע חברה און האָבען רעליגיעזע אויפנאבען“. נו, וויא איז, ווען א ברענטש וואנדעלט זיך אום אין א שול ימים נוראים? זאָל מען אזא ברענטש אָנהאלטען אָדער אויסשליסען? ווייטער מאכט געג. פייגענבוים נאָך א בעשרענקונג. „אויך, זאָגט ער, וועט דער ארבייטער רינג ניט ארייננעהמען בעוואוסטע כלי קודש, וועלכע זיינען בעקאנט אלס גאָט'ס קאָזאקען“. אזעלכע וועלען וואהרשיינליך זיך גאָר ניט פאָרשלאָגען אלס מיטגליעדער אין „ארייטער רינג“, זאָ דאָס אזא בעשרענקונג איז נוצלאָז. נאָר וויא זאָל זיין, צום ביישפּיעל, מיט א חזן, וועלכער איז אפיציעל א כלי קודש, נאָר אין דער ווירקליכקייט איז ער גראדע א פרייגעזאָנענער מענש, וויא דאָס איז ניט זעלטען דער פאל אין אמעריקא?

נאטירליך, געג. פייגענבוים האָט טהעאָרעטיש פאָלשטענדיג רעכט, ווען ער ערקלערט, אז מען דארף צוציהען דיא פרומע אין זיך אָנשטרענגען זיי אויפצוקלערען דורך פאָרלעזונגען און פרייע דיסקוסיאָנען; אָבער דאָס קען מען אויך און מען דארף טאָן ניט בלויז דורך דעם „ארבייטער רינג“, זאָ דאָס אזא בעשריינקונג אין אָפענע פערזאמלונגען און בעזאָנדערס בראָשורען און ביכער. דער „ארבייטער רינג“ אלס אָרדען איז אָבער א געשלאָסענע קערפערשאפט מיט פערשיעדענע צוועקען, און ער מוז גאָר ניט האלטען אָפען זיינע טהירען פאר גלויביגע. טאָמער וועלען עטליכע פון זיי אויפגעקלערט ווערען דורך א בעקעהר מיט דיא פרייגעזאָנענע מיטגליעדער. ער מוז שטרעבען צו איינהייט, צו פריינדליכע הארמאָניע אין יעדער ברענטש. ער מוז אויך אָנהאלטען זיין פּראָגראם און פערהיטען זיין עקזיסטענץ שוין איינפאך צוליעב דיא מאטעריעלע אינטערעסען. איז דאָס דען מעגליך, ווען דיא מיטגליעדער זיינען צושפּאָלטען וועגען רעליגיעזע פראגען? נאָך מיין מיינונג איז דאָס נאָך ווייניגער מעגליך, וויא ווען מען איז ניט

איינינג וועגען פּאָליטישע פראגען, וועגען פּאָליטישע פּאַרטייען. דאָס וואָס דער „ארבייטער רינג" האלט זיך, טראָץ דעם ווידערשפּרוך פון זיין צוועק מיט דיא געזינונגען פון א גרויסען טהייל פון זיינע מיטגליעדער, איז נאָך גאָר קיין בעווייז נים, אז ער וועט זיך שפּעטער אָנהאַלטען. איך ווידערהאָל עס, איך זעהע יעדענפאלס א גרויסע געפאהר פאר דיא עקזיסטענץ פון „ארבייטער רינג" דורך דיא צו אָפענע טיהרען פאר דיא רעליגיעזע, וויא געג. פייגענבוים און זיינע אנהענגער ווילען עס אָנהאַלטען.

די מיטגליעדער פון „ארבייטער רינג" דארפען נים פערגעסען, אז זיין ע ק ז י ס ט ע נ ץ־ ב ע ר ע כ ט י ג ו נ ג ליעגט אין דעם, מיט וואָס ער א ו נ ט ע ר ש י י ד ע ט ז י ך פ ו ן א נ ד ע ר ע א י ד י ש ע אָ ר ד ע נ ס, דארונטער אויך אלס פריידענקער. ער דארף זיך דארום היטען אָנצונעהמען גלויביגע אלס מיטגלידער און איבערהויפּט שטרענג אויפּפּאסען אויף די ק ו ו א ל י ט ע ט און דיא געזינונגען פון דיא קאנדידאטען. דערצו מוז מען איינפיהרען געוויסע ב ע ש ר ע נ ק ו נ ג ע ן, געוויסע פּאָרזיכטס־מיטעל. מען מוז אויסארבייטען בעשטימטע פּונקטען ביי דער אויפנאהמע פון נייע מיטגליעדער, פּונקטען, וועלכע אלע ברענטשעס זאָלען זיין פערפליכטעט אָבצוהיטען און אויסצופיהרען. נאָר יעדענפאלס מוז דיא מ א י אָ ר י ט ע ט פון „ארבייטער רינג" שטענדיג פערבלייבען פ ר אָ ג ר ע ס י וו ו און פ ר י י ג ע ז אָ נ ע ן.

פ. קראַניץ.

דיא ערשטע האלבע מיליאָן

דער האי־יאָהריגער וואהלקאמפף האָט זיך געענדיגט מיט א גרויסען זיעג — דעם ערסטען אמת־גרויסען זיעג — פאַרן סאָציאליזמוס בכלל און פאר דיא סאָציאליסטישע פּארטיי בפרט.

עס איז אמת, נאָך דיא אָפיציעלע שטימענצעהלונג וועט זיך גיכער ארויסשטעלען אז מיר האָבען דיא 600 טויזענד *) — ששים רבוא! — וואוטס נים בעקומען, וויא מען האָט אין אלע אונזער צייטונגען אין אָנהויב בעריכטעט. א גוזמא און א שטיקעלע בלאָף, וואו דאָס בעט זיך, איז דאָ אין אמעריקא. וויא עס ווייזט אויס, פּונקט אזוי אונפערמיידליך, וויא דער איינרעדען, איבערטרייבען און אָפּדינגען אין ליטווישע קראָמען. אזוי זיינען מיר שוין דאָ געבוירט.

עס איז אויך וואהר, אז מיר האָבען דערווייל דעם מאָל אויך נאָך קיינעם נים ערוועהלט צום נאציאָנאלען פּארלאמענט, דעם קאָנגרעס אין וואשינגטאָן, הגם מיר האָבען יא ערוועהלט צוויי אסעמבלימען אין אילינאָי און פינף אסעמבלימען און א סענאטאָר אין וויסקאָנסין, ד. ה. אכט סאָציאליסטען אין דיא לאָקאלע פּארלאמענטען פון צוויי וויכטיגע שטאאטען, וועהרענד דעם איינעם אין מאססאטשוסעטס האָבען מיר פערלאָהרען.

דער זיעג איז פון דעסטוועגען א גרויסער און כמעט נאָך גרעסער וויא מען האָט געקענט ערווארטען צוליעב דיא פאָלגענדע גרינדע:

ערשטענס, ווייל עס זיינען דעם 8טען נאָוועמבער אָבגעגעבען געוואָרען נים פיעל וויינינער וויא א האלבע מיליאָן סאָציאליסטישע שטימען. אזוי פיעל וועט וואהרשיינליך זיין דער סך־הכל ווען מיר וועלען צוצעהלען דעליאָנ'ס עטליכע צעהנדליג טויזענד וואוטס (איבער דער גאנצער מדינה). וויא עס וועט שפּעטער ערקלערט ווערען, איז א האלבע מיליאָן שטימען א פיעל בעדייטענדער צאָהל וויא מען קען מיינען בעטראכטענדיג דעם עסק אויבערפלעכליך, פערגלייכענדיג למשל אונזער וואהל־רעזולטאט מיט וואָס אונזערע גענאָסען האָבען ערדייכט אין אנדערע מדינות.

צווייטענס, איז דיעזע האלבע מיליאָן שטימען פערשפּרייט איבער דעם גאנצען שטח פון דער מדינה, כמעט איבער אללע שטאאטען און טערריטאָריען. דעבם און הענפאָרד האָבען געקראָגען שטימען אין פיעלע אזעלכע ערטער וואו עס איז גאָר קיין סאָציאליסטישע אָרגאניזאציאָנען ניטאָ און קיין מאָל נים געוועזען.

דריטענס, האָט דער סאָציאליזמוס אזוי וויא מיט שטורם גענומען דיא צוויי גרויסע שטאאטען פון'ם „מידדעל־וועסט" — איללינאָי און וויסקאָנסין. אויב דער לעצטער בעריכט איז נים איבערטריעבען, זיינען דאָרטען אליין געפאלען

*) מיר וועלען דאן געבען אן אויספיהרליכען ארטיקעל איבער דיא לעצטע עלעקשענס אין אלגעמיינען און איבער דעם סאָציאליסטישען וואוט בעזונדערס. — דיא רעדאקציאָן.

נאָהענט פון א דריט־חלק פון אונזער גאנצען וואוט: איבער הונדערט פערציג טויזענד שטימען. ווען מען בעטראכט דעם סך־הכל פון אלע וואוטס אין יענע צוויי שטאאטען, זעהט מען אז דער ערפאָלג פון דעם 8טען נאָוועמבער האָט זיי בעטייטען איבער אכט פּראָצענט שטימען פאר׳ן סאָציאליזמוס אין איללינאָי און אן ערך פון 10 פּראָצענט אין וויסקאָנסין. מען זעהט, פּראָסטער גערעט, אז אין איין שטאאט זיינען פון יעדע הונדערט וואוטערס געוועזן אכט און אין דעם אנדערן צעהן סאָציאליסטישע.

פיערטענס האָט דער ערפאָלג אונזערער שוין דערמיט אליין א גרויסען ווערטה וואָס דיא גאַנצע אמעריקאנישע פּרעסע האָט מיט א מאָל גענומען רעדען וועגען אונז. אין דיא גוטע אלטע צייטען פלעגען מיר, זעהענדיג וויא דיא צייטונגען ווילען פון אונז ניט וויסען, זיך טרויסטען דערמיט, וואָס מען האָט זיך פערשוואָרען וועגען אונז ניט צו רעדען, מחמת מען וויל אונז א שטייגער, ניט אדווערטייזען. דאָס איז קיין מאָל ניט געוועזען וואהר, ווייל אומעטום וואו מיר האָבען זאָגאר פריהער געהאט א שטיקעלע ערפאָלג האָט מען פון אונז גערעדט. דיא היגע צייטונגען זיינען פריהער פאר אלעם ביזנעסאונטערנעהמונגען און זיי וועלען בעשרייבען אלץ אין דער וועלט כל־זמן זיי רעכענען אז דער עולם איז אין דעם אינטערעסירט. צו איהר זייט א גרויסער ערפינדער אָדער א גרויסער ליודאָיעד, אָדער א גרויסער העלד, — טהוט נור עטוואָס אויף עפּעס אזוינס וואָס זאָל מאכען נייגעריג דעם עולם, און דיא פּרעסע וועט פון אייך...... מאכען פּעניעס.

צוליעב דיעזע און אנדערע, וועניגער וויכטיגע גרינדע איז דער ערפאָלג אונזערער א מערקווירדיגער.

און דאָ איז פיליכט טאקי דער אָרט ווידער א מאָל דארויף אויפמערקזאם צו מאכען, אז א וואוט פאר דעבס און הענפאָרד איז נאָך וויכטיגער וויא א סאָציאליסטישע שטימע ערגיץ וואו אין אייראָפּא. „וויכטיגער" הייסט דאָ, פערשטעהט זיך, אז עס האָט מעהר ג ע ו י כ ט, און דער גרונד דערפון איז איינפאך דיזער:

ווער עס שטימט אין דייטשלאנד, למשל, פאר בעבלען אָדער פאר זינגער׳ן קען א מאָל דאָך טאָן הויפּטזעכליך דערפאר, ווייל ער וויל דאָס, ווייל ער קלערט אז בעבעל קען אין רייכסטאג דורכפיהרן עפּעס א געזעץ, פון וועלכען דער ארבייטער קען גלייך, היינט, שוין האָבען א נוץ, אָדער אז ער קען העלפען ניט דורכלאָזען א געזעץ וואָס קען איהם, דעם ארבייטער, שאָדען טאָן. בקצור ווען ער שטימט פאר א בעבעל אָדער א זינגער קען ער דאָס טאָן איינפאך אלס אר־בייטער אפילו ווען ער איז גאָר קיין סאָציאליכט ניט. געוויס, דער דייטשער וואוט קען זיין א פּרינציפּיעלער און דיא 50 טעגליכע און פיעלע אנדערע צייטונגען אין דייטשלאנד, זשורנאלען און פאָק־בלעטער קלעהרען אויף דיא וועהלער אזוי ווייט ווי מעגליך. ארום דעם איז ניטאָ וואָס צו ריידען. דאָ אָבער, ווען אימיצער געהט און שטימט פאר דעבס׳ן אלס קאנדידאט פאר פּרעזידענט, טהוט ער דאָס מחמת ער וויל האָבען דעם סאָציאליזמוס פערווירקליכט (במהרה בימינו). דאָס וואָס שפּעטער, אין 1908 אָדער אין 1912, וועט זיין, ווייסען מיר ניט, היינט יעדענפאלס זיינען געוויס ניט געווען קיין דריי וועהלער צווישען דיא האלבע מיליאָן, וועלכע האָבען געשטימט גלויבענדיג, אז דעבס און הענפאָרד קענען דעם קומענדען מערץ זיך דארפען קרויש־קענען קיין וואשינגטאָן. דער וואוט איז דאָ, אלזאָ א ריין פּ ר י נ צ י פּ ע ל ע ר און דארום האָט ער פיעל גרעסערן ווערטה וויא אין אייראָפּא.

דער וואוט אין דעם אידישען קווארטאל פון ניו יאָרק איז זעהר א בעפרידיגענדער. אויסלאָזענדיג דיא הארלעם דיסטריקטען און דיא בראָנקס, וואו די אידישע בעפעלקערונג וואקסט פון יאָהר צו יאָהר, געפינען מיר, אז אין די דיסטריקטען וואו דיא וואוטערס זיינען גרעסטענטהיילס אָדער אין גאנצען אידישע איז דער רעזולטאט פאָלגענדער:

אס. דיסטריקט	.1904	.1903
4 עטר	1143	882
8 "	764	622
10 "	942	746
12 "	889	589
16 "	870	557
בסך הכל	4608	נעגען 3398

פאר דעבּס און הענפאָרד; פאר דיא אסעמבלי קאנדידאטען שטעלט זיך דער וואוט נאָך פיעל פיעל בעסער, אָבער מיר צעהלען נור דעבס׳עס וואוט.

וויא מען זעהט איז דיא שטימענצאָהל געוואקסען זעהר בעדייטענד: עס זיינען צוגעקומען 1210 שטימען אין איין יאָהר. און אויב מיר זאָלען פערגלייכען דעבס׳עס האַ־יאָהריגען וואוט מיט דעם מעיאָר־וואוט (ניט, וויא אויבען, מיט דעם וואוט פון מעטשעט—פאר ריכטער) וועלכער איז געווען אין יענע דיסטריקטען (3222) דאן וועט דער צוואוואוקס זיין 1386 אָנשטאָט 1210 שטימען.

בקיצור, עס טאָגט, אפילו ביי אונז!

ם. ווינטשעווסקי.

סודות פון נאטור

געאגעניא דיא ענטשטעהונג פון דער ערד.

מיר האבען אין פאריגען ארטיקעל געזעהען, אז דיא ערד, גראדע אזוי וויא דיא איב־רינגע פלאנעטען און קאמעטען, איז איין אפגעריסענע שטיק פון די דאמפף אדער גאז מאסע פון וועל־כע דיא זון גופא האט זיך געבילדעט.

דיא זון איז נאך עד היום א גליהענדער אדער, ריכטיגער, א קאכענדער קוגעל. איהר העלער גליהען בעזיצט א געוואלדיגע, אונער־מעסליכע היץ. אז עס איז אונמעגליך זיך גאר פארצושטעלען: דיא יעצטיגע היץ איז אבער פיעל שוואכער, וויא זיא איז געוועזען מיט מיליא־נען און ביליאנען יאהרען צוריק. דורך דיא אויס־שטראהלונג אין וועלט־רוים קיהלט זיך דיא זון ביסלעכווייז אפ, און זיא וואלט אין גאנצען געווארען אן אבגעקיהלטער קערפער אזוי וויא דיא ערד, ווען דא וואלט זיך ניט אריינגעמישט אן אנדערע קראפט, וועלכע ערזעצט טהיילווייז דעם פערלוסט.

דורך אפקיהלונג, ווייסען מיר, ציהט זיך יעדער קערפער צוזאמען. עס ווערט געדיכטער. אט דיא פערקלענערונג און פערדיכטונג פון די זונען־מאסע בעשאפט נייע ווארימקייט אויף צווייערליי אופנים: ערשטענס, ענטשטעהט ווא־רימקייט דורך דעם צוזאמענדריקען פון דיא גליהענדע מאסע גאז אין א צושטאנד פון פלי־סינקייט, דורך וואס דיא ווארימקייט, וועלכע האט זיך געפונען אין די מאסע ווערט פריי (מען רופט עס בלשון פיזיק „לאטענטע“ אדער „געבונדע“ ווערמע); צווייטענס ענטשטעהט ווארימקייט דורך דעם צוזאמענרוקען זיך אדער דורך דעם, וואס דיא גאנצע מאסע מאלעקולען פאלען צום צענטער פון דעם קוגעל. אט דער פאלען צום צענטער געהט פאר אין דער זעלבען מאס, וויא דיא היץ, וועלכע האט פריהער גע־אהלטען דיא מאלעקולען פון ווייטען, איז דורך אויסשטראהלונג שוואכער געווארען, מיט אנ־דער ווערטער, דער זונען־קוגעל ווערט קלענער. עס געהט אלזא פאר א בעוועגונג אין דער גאנצער מאסע, עס הויבט זיך אן א קאמפף אונטער דיא מאלעקולען. דיא, וועלכע האבען שוין פערנומען דעם פלאץ פון צענטער ווילען ניט צולאזען קיינע נייע קאנקורענטען; דיא נייגעקומענע ווילען אבער פארט זיך פארשאפען א פלאץ ביים צענטער. זיי דריקען זיך איינע געגען די אנדערע און דער רעזולטאט פון דעם דרוק איז דיא ענטשטעהונג פון ווא־רימקייט. דיא זון פערליערט אבער מעהר ווארימקייט דורך אויסשטראהלונג, וויא זיא קריגט צו דורך דעם קאמפף, דאס הייסט אלזא, אז דיא זוהן ווערט אלץ מעהר און מעהר אפ־געקיהלט און ווערט קלענער אין אומפאנג, זא דאס עס מוז קומען א צייט, ווען זיא וועט אין גאנצען קאלט ווערען און וועט אויפהערען צו לייכטען. ווען דאס וועט פאסירען, פערשטעהט זיך, אז אונזער ארימע ערדעלע וועט זיך אין גאנצען בעדעקען מיט אייז און יעדער ארגא־נישער לעבען וועט פערניכטעט ווערען און אפילו זיין „ליבער נאמען“ אליין וועט ניט אים שטאנדע זיין אונז צו ראטעווען, סיידען ער וועט מאכען איין עקסטענשיאן אין גן־עדן און אלעמען דארט אריינגעהמען.

נאר שרעקט זיך ניט, ליעבער לעזער, מיר מיט אונזערע קינדס קינדער און נאך הונדער־טע טויזענדע דורות זיינען נאך געזיכערט צו האבען פלאץ ד א, אויף ד ע ר ע ר ד, דען די זון האט אזא אונגעהייערע מאסע פון היץ, אז עס וועט נעהמען מיליאנען יאהרען איידער זיא וועט קאלט ווערען.

אז דער פראצעס פון אפקיהלונג איז וויר־ליך אנגעגאנגען אין דער זון, קען אונז אלס בעסטער בעווייז דיענען אונזער אייגענע ערד. אויך דיא ערד, וועלכע איז ניט מעהר וויא א ברעקעלע פון דיא זון, איז א מאל געוועזען אין א גליהענדען צושטאנד. אזוי וויא דיא זון איז איצט און אין פערלויף פון מיליאנען פון יאהרען האט זי זיך אפגעקיהלט. אז דאס איז אזוי געוועזען בעווייזען אונז פאלגענדע פאקטען:

ערשטענס, דיא געאלאגיע האט מיט בע־

שטימטהייט אויסגעפונען, אז אינווענינג אין דער ערד איז נאָך עד היום פאַרהאַנדען א גליהענדע מאַסע. אין דעם צווייפעלט קיינער ניט מעהר, דען וואָס טיעפער מען לאָזט זיך אַרונטער אין דער ערד, איז דאָרט אַלץ וואַרימער.

צווייטענס, פון פיעלע ערטער אויף דער ערד פליסען אַרויס זעהר אָפט (און פון אנדערע פליסען אימער) גליהענדע, צושמאָלצענע מאַסע קאָכענדע וואַסער, דאַמפף און הייסע גאַז; דאָס נאַטירליך, קען נאָר זיין דער רעזולטאַט פון א געוואַלדיגע היץ, וועלכע עקזיסטירט אין דער ערד. פון דער ערד זיינען אויך אַרויסגעפלאָסען אונגעהויערע מאַסען לאַווע, פון וועלכע עס האָבען זיך געבילדעט וואולקאַנישע בערג.

דריטענס, דיא ווערמע פון דער ערד איז ניט קיין אָבערפלעכליכע ערשיינונג, נאָר זיא מוז גרייכען ביז צום מיטעלפונקט; דען ווען מיר דערגרייכען דיא טיעפקייט פון 20 ביז 30 מעטער, איז דיא טעמפעראַטור גלייך איבעראַל דעם גאַנצען יאָהר. דאָס בעווייזט, אז אומעטום אין דער ערד איז פאַרהאַלטען א וואַרימקייט־מאַגאַזין.

פיערטענס, דער פאַקט, אז וואָס טיעפער מען לאָזט זיך אַרונטער אין דער ערד, אַלץ הייסער ווערט עס, בעווייזט, אז דיא ערד האָט אינווענינג א רעזערוואואַר פון וואַרימקייט און זיא קיהלט זיך ביסלעכווייז אָפּ. דען זאָנסט האָט דאָך געדאַרפט זיין גראַדע פערקעהרט, דאָס הייסט, וואָס טיעפער אין דער ערד, איז מען אַלץ ווייטער פון דיא זון און עס דאַרף זיין קעלטער. ווען דאָס איז ניט דער פאַל, הייסט עס, אז דיא וואַרימקייט קומט פון אונטען.

אויסער דעם, דיא וואַסער פון דיא טייכען און אָקעאַנען וואָלט איינגעזויגען געוואָרען פון דיא ערד, ווען אונטען וואָלט ניט געהערשט א געוואַלדיגע היץ.

דיא געאָלאָגישע אונטערזוכונג פון בערג און זייערע פערגלייכונג מיט דיא שטיינער, וועלכע ווערען אַרויסגעוואָרפען פון דיא איצטיגע וואולקאַנען, בעווייזען אונז, אז דאָס רוב בערג זיינען דער רעזולטאַט פון וואולקאַנישע אַרבייט. זיי בעווייזען אויך, אז פריהער זיינען דיא וואולקאַנישע אויסברוכען געווען אַן אַלגעמיינע און זעהר אָפטע ערשיינונג.

אז דיא ערד האָט זיך אין לויף פון דער צייט אָפּגעקיהלט, בעווייזען אונז אויך פאָלגענדע פאַקטען:

דורך אויסגראָבונג אין דיא קעלטעסטע ערטער פון סיביריען האָט מען געפונען סקעלעטען פון מינים חיות, וועלכע האָבען נאָר געקענט לעבען אין דיא הייסעסטע געגענדען. ד. ה. אַלזאָ, אז אין דיא ערטער, וואו עס הערשט איצט איין אייביגער ווינטער, איז מיט מיליאָנען יאָהרען צוריק געווען אַזוי הייס, וויא איצט אונטער דעם עקוואַטאָר. דאָס זעלבע בעשטעטיגט אויך דיא בילדונג פון שטיינקוילען.

עס איז אַלזאָ גאָר קיין ספק ניט, אז דיא ערד איז א מאָל געווען אין א גליהענדען צושטאַנד, אַזוי וויא דיא זון איז נאָך איצט. נאָר דורך אויסשטראַהלונג האָבען זיך די אויבערכסטע שיכטען ביסלעכווייז אָפּגעקיהלט. דורך אָפּקיהלונג זיינען זיי געוואָרען געדיכטער און שווערער, זאָ דאָס זיי האָבען זיך מעהר צוגעצויגען צום צענטער און דורך דעם האָט זיך דיא שווערקראַפט אַראָפּגעלאָזען ניעדעריגער. דיא גאַזמאַסע, וועלכע איז געווען שטאַרק ערהיצט און פאָלגליך לייכטער, האָט אָפּגעטרעטען דיא שווערע מאַסע איהר פּלאַץ און איז אַליין אַרויף גאָר אויבען. אַזוי איז ענטשטאַנען א שטענדיגע צירקולאַציאָן פון אונטען נאָך אויבען ביז דער דאַמפף האָט זיך ביסלעכווייז אָנגעהויבען צו פערוואַנדלען אין פליסיגקייט.

אַזאַ מין בעוועגונג, נאָר אין איין אומגעקערטע פאָרמע, קען מען זעהן, ווען מען שטעלט אַרויף אויף א פייער א טעפּיל מיט קאַלטע וואַסער. ווען דיא אונטערע שיכטען פון וואַסער הייבען זיך אָן אָנצו־וואַרעמען און ווערען לייכטער, הייבען זיי זיך אַרויף נאָך אויבען, וועהרענד דיא אויבערע שיכטען, וועלכע זיינען קאַלט און שווערער, לאָזען זיך אַרונטער. אַזוי ענטשטעהט א בעוועגונג, א צירקולאַציאָן פון אונטען נאָך אויבען

בעפאָר אָבער דער דאַמפף האָט זיך נאָך פערוואַנדעלט אין א פליסיגקייט, האָט דיא שטענדיגע צירקולאַציאָן פון אויבען נאָך אונטען אויף אַזוי פיעל אָבגעקיהלט דיא גאַנצע מאַסע, אז פון אויבען האָט דיא מאַסע זיך אָנגעהויבען אַריבערצוציהען מיט א פערדעק, מיט א מין שאָלעכץ, וועלכע איז בעשטאַנען דאָס רוב פון דיא לייכטערע מינעראַלען וויא סיליציום, אַלומיניום און דרג. אָט פון דעם מין שאָלעכץ האָט זיך ביסלעכווייז געבילדעט דיא קאָרע, מיט וועלכע דיא גאַנצע ערד האָט זיך שפּעטער בעדעקט. דיא אָפּקיהלונג איז אויף אַזאַ אופן אָנגעגאַנגען פאָרווערטס ביז עס האָט זיך געבילדעט א דיקע קאָרע, דורך וועלכע דיא אינערע היץ האָט אויפגעהערט דורכצודרינגען אויף דיא אויבערפלעכע, און דיא איינציגע קוועלע פון וואַרימקייט פיר דיא ערד איז געבליעבען דיא זון. דורך אָפּקיהלונג האָט זיך דיא ערד צוזאַמענגעצויגען און האָט אָנגענומען דעם אומפאַנג וואָס זיא בעזיצט יעצט.

מיט דער צייט האָט דיא ערד אונצעהליגע מאָל געביטען איהר פּנים: דאָרט, וואו א מאָל איז געווען יבשה, זיינען איצט אָקעאַנען, און וואו עס רוישען איצט דיא וועללען פון ים.

זיינען א מאָל געווען פעלדער און וועלדער; געבירגע ערהויבען זיך דאָרט, וואו א מאָל זיינען געווען טאָלען, און אומגעקעהרט. דיא ענדערונגען זיינען דאָס רוב פעראורזאכט געוואָרען דורך דעם איינפלוס פון וואסער און דורך דיא ערופּציאָן (אויסבריכע) פון וואולקאנען.

אויף דיא פראגע, וויא אלט דיא וועלט איז, קען מען מיט בעשטימטהייט ניט ענטפערן. פערשיעדענע געלעהרטע האָבען געזוכט אויסצורעכנען, וויא פיעל צייט עס איז נויטיג געווען, אז דיא ערד, וועלכע איז געווען א גליהענדע גאזמאסע, זאָל זיך אָפּקיהלען. דער בעריהמטער נאטורפאָרשער בישאָפּ האָט אויסגערעכענט, אז עס איז נויטיג געווען 350 מיליאָנען יאָהרען. אנדערע רעכענען, אז דיא ערד איז נאָך א גרעסערע זקנה. נאָר אלע שטימען איין, אז זיא ציילט איבער הונדערט מיליאָן יאָהרען. איהר זעהט אלזאָ, אז עס האָט געדויערט אביסעל מעהר יאָהרען, וויא עס שטעהט אין חומש.

„זאָגט אונז אָבער, הערען מיר טענות פון מענשען, ווער האָט בעשאפען דאָס ע ר ש ט ע לעבעדיגע וועזען? איהר זייט דאָך אזעלכע חכמים, אז איהר האָט אויסגערעכענט, פון וועלכע עלעמענטען דער מענש און אלע איבריגע לעבעדיגע בעשעפעניסע זיינען צוזאמענגעזעצט, טאָ פּרובירט מאכען אין אייערע כעמישע לאבאָראטאָריעס כאָטש א י ר ג ע נ ד ו ו ע ל כ ע לעבעדיגע זאך"!

אמת, עס איז ביז איצט נאָך קיינעם ניט געלונגען הערצושטעלען קינסטליך א לעבעדיגען וועזען, דאָס בעווייזט, אָבער בשום אופן ניט, אז אלע אָרגאנישע וועזען האָבען ז י ך נ י ט ע נ ט ו ו י ק ע ל ט אויף איין איינפאכען, נאטירליכען וועג.

עס איז ניט גענוג צו וויסען, פון וועלכע עלעמענטען א לעבעדיגער וועזען איז צוזאמענגעשטעלט און אין וועלכע פּראָפּאָרציע דיא עלעמענטען זיינען פערבונדען. עס זיינען פאראנדען הונדערטע און אפשר טויזענדע זייטיגע פערהעלטניסע און אומשטענדען, וועלכע האָבען געווירקט און ווירקען ביי דיא ענטשטעהונג פון אָרגאנישען לעבען, וואָס מען קען נאָך ניט נאָכמאכען אין לאבאָראטאָריעס. אויסער דעם מיינט ניט, אז דאָס איז געשעהן אין א טאָג אָדער צוויי, עס זיינען אפשר פאראיבער הונדערטע טויזענדע יאָהרען, ביז דאָס איינפאכסטע אָרגאנישע וועזען איז בעשאפען געוואָרען, און איהר ערוואַרטעט, אז א געלעהרטער זאָל אין א פּאָר וואָכען אָדער מאָנאטען אויספיהרען אזא מין ארבייט, שוין ניט ריידענדיג מכוח דעם, אז אום מיט ערפאָלג אויסצופיהרען דאָס, וואָס דיא נאטור האָט געמאכט, וואָלטען מיר מוזען יעצט אויף דיא נאטור גופא אזוי ענדערן, אז זיא זאָל אננעהמען דיא פאָרמע, דיא צושטענדע, וועלכע זיא האָט געהאט בשעת דיא ערשטע אָרגאניזמען האָבען זיך ענטוויקעלט—א חוץ דעם, ווער קען בעווייזען, אז נאָך יעצט ווערען ניט בעשאפען אָרגאנישע וועזען?

קודם כל איז דיא ענטשטעהונג פון דיא אָרגאניזמען אָפּהענגיג פון געוויסע טעמפּעראטור צושטענדע. מיר ווייסען, אז חיות און פלאנצען זיינען צוזאמענגעזעצט פון שטאָפּפערבינדונגען, וועלכע קענען ענטשטעהען נור אונטער אגעוויסע טעמפּעראטור. זייערע בעשטאנדטהיילע זיינען דיא זעלבע, וועלכע געפינען זיך אין דער ערד. נעמליך: קוילענשטאָף, זויערשטאָף, וואסערשטאָף, שטיקשטאָף, קאלסיום, סיליציום, אייזען, פאָספאָר און ז. וו. וויא איהר זעהט, האָבען דיא אָרגאנישע וועזען א נאטירליכען, פיזיקאלישען גרונד. דיא מאַטעריע, וויא בעוואוסט, האָט אין זיך קרעפטע; ווען דיא קרעפטע ווירקען איינע אויף דיא אנדערע, קומען ארויס פון זייער געגענזייטיגע ווירקונג נייע ערשיינונגען. ווען מיר רייבען צוויי זאכען איינע אָן דיא אנדערע, בעקומען מיר ווארימקייט, ווען דיא זעלבע רייבונג זאָל אָנגעהן אין א מאגנעטאָ־עלעקטרישע מאשין, וועלען מיר האָבען עלעקטריציטעט, מאגנעטיזם. ווען דיא מאָלעקולען פון זויערשטאָף און וואסערשטאָף זיינען אין שטאנדע אין פאָרם פון שניי און אייז אויסצומאָלען ווינטער אויף דיא פענסטערן דיא שעהנסטע מוסטערן פון בלומען און שטערען, ווארום זאָל דער קוילענשטאָף ניט בעזיצען דיא פעהיגקייט צו יעדער צייט ביי פאסענדע צושטענדע און פערהעלטניסע ארויסצורופען אָרגאנישע פערבינדונגען, דורך וואָס עס ענטשטעהט לעבען. מען קען כמעט מיט בעשטימטהייט זאָגען, אז נאָך איצט האלט זיך אין בילדען אין דעם מיקראָקאָסמאָס (דיא קליינוועלט, וואו מען קען נאָר זעהן מיט דעם גרעסטען מיקראָסקאָפּ) דער אָנהויב פון אָרגאנישען לעבען, וועלכע זיינען ל ע ב ע ד י ג ע מאלעקולען און וועלכע דער בעריהמטער נאטורפאָרשער העקעל האָט אָנגערופען „דיא מאָנערען". דאָס זיינען קליינצינגע שטיקלאך אייוועיסעל אָהנע אָרגאנען. אָט דיא שטיקלאך פּ ר אָ ט אָ פּ ל א ז מ א זיינען ניט פלאנצען און ניט חיה, נאָר בעזיצען דאָך עמפפינדונג.

קוים קומען מיר צום שלוס, אז לעבעדיגע וועזען, מעגען זיי זיין אויף דיא ניעדעריגסטע שטופע פון ענטוויקלונג, ווערען זיא בעשאפען פון דיא נאטור גופא, דאן ערקלערט זיך שוין אלעס איבריגע גאנץ פּראָסט. איבערהויפּט נאָך דעם עס זיינען ערשיענען דיא געניאלע ווערקע פון דארווין, האָקסלי, העקעל און פיעלע אנדערע.

דארווין האט אונז איבערציינגט, אז דורך דעם פראצעס פון ענטוויקלונג, אין וועלכען דיא הויפט ראָלע האבען געשפיעלט „דער קאמפף אומס דא זיין“, און דער נאטירליכער אויסוואהל, זיינען ענטשטאנען און האבען זיך אויסגעבילדעט די אלע פערשידענע מינים חיות און פלאנצען ביז צום מענשען. ער האט בעוויעזען, אז אונזער משפחה האט זיך ניט שטארק מיט וואס איבערצונעהמען אין יחום, דען אונזערע אבות אבותנו זיינען געוועזן ניט מעהר און ניט וועניגער וויא אפען. דער בעריהמטער פיזיאָלאָג און נאטור פארשער האקסלי אין זיין בעוואוסטען בוך: „דער מענש און זיין פלאץ אין דיא נאטור“, פערגלייכט אנאטאמיש דעם קערפער פון אן אפפע מיט דעם קערפער פון א מענשען, און ער קומט צום שלום, אז עס עקזיסטירט כמעט קיין אונטערשיעד ניט צווישען זיי. ביידע, ד. ה. דער מענש וויא דער אפפ, בעזיצען דיא זעלבע 200 ביינער, וועלכע האבען דיא זעלבע פארם און זיינען גלייך צוזאמענגעזעצט; זיי האבען דיא זעלבע 300 מוסקולען, דיא זעלבע נאנגליען צעלען, וועלכע בילדען דיא נעהירען, דיא זעלבע מאגען, לונגען, געשלעכטס־ארגאנען, בקיצור אלעס איז דאס זעלבע. דער אונטערשיד איז בלויז אין שטופע פון גייסטיגע ע נ ט וו י ק ל ו נ ג. עס איז נאטירליך איבריג צו זאגען, אז דיא ענטוויקלונג האט געדויערט שיינע עטליכע יאהר. מאנכע געלעהרטע מיינען אז דאס האט גענומען וויינינגסטענס הונדערטע טויזענדע און אפשר גאר מיליאנען יאהרען.

דיא פראגע, וואו, אויף וועלכען ארט, דער מענש איז צוערשט ערשיענען, פאלט פון זיך אוועק, ווען מיר נעהמען אן, אז דיא נאטור אליין בעזיצט דיא קראפט צו ערציינען לעבעדיגע ארגאניזמען, זיי האבען זיך אויף אזא ארט ענטוויקעלט א ו ט ע מ ע ט ו ם, וואו נאר דיא פערהעלטניסע זיינען געוועזן גינסטיג דערצו.

דאמיט ענדיג איך דיא כעריע ארטיקלען. דער געגענשטאנד איז זעהר א שווערער און וויא איך האב ניט געזוכט צו שרייבען פאפולער, זיינען ליידער די ארטיקלען דאך ארויסגעקומען ניט פאפולער גענוג, אז דאס רוב לעזער זאלען זיי לייכט קענען פערשטעהן. איך האב געזוכט זיך צו האלטען שטרענג וויסענשאפטליך אין דער האפנונג, אז דער יעניגער, ווער עס אינטערעסירט זיך מיט דער פראגע און וועט אנשטרענגען א ביסעל זיין מארך, וועט דיא ארטיקלען לייכט פערשטעהן. און ווער עס האט זיי פערשטאנען, האט געוויס זיי ניט געלעזען אומזיסט. ער האט זיך בעקאנט געמאכט מיט דיא ט א נ י ס ט י ש ע אנשויאונג איבער דיא ענטוויקלונג פון דער וועלט.

דר. אייזיק ארטמאן.

אוים פיליפ קראניק׳ס בוך „אמעריקא פאר קאלומבוס“

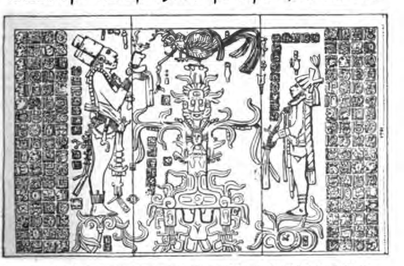

א קרייז מיט היעראגליפישע שריפט געפונען אויף א וואנט פון א טעמפעל ארום דעם פלאץ פאלענקע אין צענטראל־אמעריקא.

Digitized by Google

טהעאטער און לעבען

דיא „אמת'ע קראפט" פון יעקב גארדין

עס קאָכט און זידט דאָס לעבען און וואַרפט דעם מענשען ארום; עס וואַרפט איהם ארונטער אין עלענד און דריקט איהם אין לאַנגזאַמען פיין, עס הויבט איהם הויך אין גליקען, איהם שיינט דיא וועלט איין טאַנץ; ער פיהלט דיא לוסט פון זיעגען און דעם טיעפען שמערץ פון פאַל, ער טהיילט דיא פרייד מיט זיינע ברידער און זיין לייד מיט זיך אליין. און אין זיעגען און פאַלען, אין טאַנצען און ליידען דורכלעבט דער מענש אין זיין זעעלע. דיא האַרטע פאַקטען פון דער אויסענוועלט, ער קאָכט זיי איבער אין זיינע געדאַנקען און זיי וויעדער, קנעטען זיין ווילען און גייסט. פון דיא ערשטע קינדער־יאָהרען ביז צום לעצטען טאָג פון ליכט קנעט דאָס לעבען דעם מענשען און דער מענש זויגט דאָס לעבען איין. וויא דאָס שיף אין ווילד ברויזענדען ים זינקט טיעף ארונטער אין דיא וועלען און הויבט זיך וויעדער הויך ארויף, אזוי שווימט דער מענש דורך דאָס לעבען און איז שטענדיג אין קאַמפף מיט דער אויסענוועלט. ער זוכט זיך אָנצופאַסען אָן דיא פאָדערונגען פון דער וועלט ארום איהם און זוכט אויסצוקומען מיט דעם שטרעבען אין איהם. און דאָס לעבען קאָכט און דאָס לעבען זידט און וואַרפט איין מענשען אָן דעם אנדערען; עס רייבט אָב דיא שאַרפע עקען פון דיא ווייכערע נאַטור און שאַרפט דיא האַרטע קנאָכען פון ווילענס שטאַרקען מאַן. עס קעמפפט דער מענש מיט דעם מענשען אום מיין און דיין, אום רעכט און שלעכט; עס קעמפפען דיא גרויסע נאַטורען ווער מיט דעם שווערד, ווער מיט דעם גייסט; עס מאַרשירען דיא געדריכטע מאַסען מיט טויזענד יעהריגע פאָהנען, מיט דעם גלויבען פון זייערע פאָטערס, מיט דיא זיטען פון זייערע מוטערס.

דאָס קנעט און בייגט דעם מענשען און שפּינעלט זיך אָפּ אין איהם; זיין זעעלע פיהלט יעדען וועהטאָג און טראָגט מיט יעדען שמערץ. וויא ווייט ער קען און בעגרייפט עס זוכט ער דאָס אלעס צו פערשטעהן און זוכט א רעכט צו מאכען ביי זיך פאַר אלעם דעם, ער זוכט זיך צו דערקלערען זיין לעבען, זיין צוועק און ענד, ער זוכט דיא געהיימניסע פון דיא וועלטען און ענטפער אויף אייביגע פראַגען. ער שאַפט זיך געטער צו דערצעהלען לעגענדען פון נייגעשאַפענע וועלטען. דער ווילדער עהרט דעם דונער און מאכט א גאָט פון האָלץ, דער ציוויליזירטער שאַפט סיסטעמען און דאָגמען הויכגעלעהרטע, און יעדער זוכט ערלייזונג און פריעדען אין זיין הערץ.

דען דעם מענשען'ס זעעלע אליין איז אויך צוריסען און ניט גאַנץ. עס ווירקען געפיהלען פון הונדערטער דורות פערערבט. עס פליסט אין זיינע אָדערן דאָס בלוט פון ווילדען באַרבאַר, דער פחד פון ערשראָקענעם ווילדען, דיא גרויזאַמקייט פון אלטע מנהגים; גרויסע ליידענשאַפטען שטורמען פון צייט צו צייט זיין לייב, עס ערוואַכען אין איהם דיא פייער פון דיא אלטע מיסטעריען און טעניץ. דער אלטער אדם רייכט זיך און קעמפפט מיט דעם נייעם מענשען, דער לעבענס לוסטיגער הייד מיט דעם וועלט־שמערץ צוריסענעם איד און קריסט.

וואָס מעהר וויסענד דער מענש איז, וואָס טיעפער זיין בילדונג איז, אלץ ברייטער איז זיין קוק אין דיא וועלט, אלץ ווייטער זיין אינטערעס אין דיא פיעלע ערשיינונגען פון מענשען לעבען. ער פיהלט דעם עלענד פון פרעמדען און דיא פערלאָזענקייט פון גר, ער וויינט מיט דעם געפּאַטשטען שקלאַף און פרעהט זיך מיט דעם בעפרייטען העלד. פאַר דעם ענטוויקעלטען מענשען'ס אויגען דרעהט זיך פאַרביי דער פאַרבענרייכער קאַראַהאָד פון לעבען, עס ברויזט דער גרויסער אָרקעסטער פון מיליאָנען מענשענהער־

צער און אין זיין שטילער נשמה שפּיעלט א צאַרטע סטרונקע מיט.

דאָס אַלעס זוכט דער מענש ביי זיך פאַנאַנדערצוליינגען, פאַנאַנדערצוזאָרטירען און וויעדער צוזאַמענצופּאַסען, אַזוי אַז אַלעס זאָל זיך אויסגלעטען און פערגנטפערען, אַז א וועג זאָל זיך איהם ציינגען וויא צו שטילען אַלע וועהטאָגען, צו טרייסטען דיא בעקימערטע, צו דערפרייען דיא אונגליקליכע און צו ערגרייכען דעם פריעדען פון זיך און פון זיין וועלט. און דאָס אַלעס איז דער גרויסער פעלד פון דער קונסט און איבערהויפּט פון דער דראַמא: אונז צו לערנען און העלפען אין גרויסען לעבענס־קאַמפּף, אונז ציינגען, וואָס מיר קענען נים אימער אליין בעמערקען. דאָס שפּיגעלבילד פון לעבען אויף דער ביהנע. דיא רעדענדע קונסט פון טהעאַטער קען אין א קורצער צייט ברייננגען פאַר אונזערע אויגען דיא קאָנצענטרירטע מאָמענטען פון לעבענס־פּאַנאָראַמא: דעם מענשען אין זיינע לייד־ענשאַפטען, דעם פערברעכער אין טיעפען פאַל, דעם העלד אין דער גרויסער טהאַט, דעם לייב אין זיין ערוואַכען און דיא ליעבע אין איהר איבינ ערהאבענער מאַכט. קיין קינסטלער האָט נים אזוי פיעל מיטעל צו ווירקען מיט זיין קונסט, וויא דער דראַמאַטורג, דען זיין קונסט איז א צוזאַמענגעשטעלטע. עס קאָנטראָלירט דאָס וואָרט, בענוצט בילדער און מוזיק און מעהר וויא אַלעס אנדערע, שטעלט ארויף לעבעדינע מענשען, וועלכע ווירקען מיט זייער קינסטלערישער פּערזענליכקייט דירעקט אויף דיא געפיהלען פון דיא צושויער און מאַכען זיי צו טהיילנעהמער און מיטשפּיעלער פון דעם בילד פון לעבען אויף דער ביהנע. ווען עס איז פיעל געגעבען, ביי דעם זאָל אָבער אויך פיעל פערלאַנגט ווערען, און פון דעם דראַמאַטורג פאָדערט מען מעהר קלאָרקייט, מעהר בעשטימטקייט און מעהר קאָנזעקווענץ וויא פון אירגענד וועלכען אנדערן קינסטלער, דעם ראָמאַנען־שרייבער אויסגענומען.

עס איז דארום איינע פון דיא פונקציאָנען פון אן עפענטליכען אָרגאַן זיך צו בעשעפטיגען מיט דער דראַמא און איהר פּראַקטישע ווירקונג אין טהעאַטער. „דיא צוקונפט“ ערפילט איינע פון איהרע ערשטע פפליכטען, ווען זיא ניט אָב א טהייל פון איהר לעזעשטאָף צו דער דראַמאַטישער קונסט. דער שרייבער האָפט צו געבען פון צייט צו צייט ארטיקלען איבער דיא שטיקער, וועלכע ווערען אויפגעפיהרט אויף דער אידישער ביהנע ספּעציעל און איבער דער דראַמא אים אַלגעמיינעם. עס איז זיין וואונש צו בויען א ברייטען בריק פון לעבען צום טהעאַטער און, ווי ווייט ער וועט קענען, מיטצוהעלפען צוזאַמענצוברייננגען דאָס לעבען מיט זיין שפּיגעלבילד אין דעם בעוואוסטזיין פון דעם מעהר בעוואוסטען טהייל פון דער אידישער מאַסע.

דאָס אידישע טהעאַטער, וויא עס שטעהט היינט, איז אין גאַנצען גענומען, איינע פון דיא פרעהליכסטע ערשיינונגען פון דעם אידישען לעבען אין אַמעריקא. מיט אַלע איהרע פעהלערן און רויקייט שטעהט דיא דראַמאַטישע קונסט מיט איהר טיעפען ערנסט אויף דער אידישער ביהנע נים ניעדריגער פון דעם דורכשניט פון דעם טהעאַטער־לעבען פון דער ניו יאָרקער ענגלישער ביהנע, ווען נים העכער. אָרים וויא זיא איז אין אויספיהרונג, ברויכען מיר זיך נים צו שעהמען, און וואָס עס פעהלט איהר אין שעהנהיט, פערדעקט דערווייל דאָס שטרעבען איבערצוגעבען דאָס לעבען צאַפּלענדיג און גליהענד. מען וועט פערשטעהן, אַז דער שרייבער רעדט דאָ נים פון יענע שונדשטיקער וועלכע, וויא עס שיינט, האָבען זיך זאָגאַר אויפגעהערט צו בעצאָהלען, נור פון ערנסטע פערזוכען צו שאַפען ווערק פאַר דער ביהנע, וועלכע זאָלען האָבען א בעדייטונג אין דער ענטוויקלונג פון אונזער דראַמא.

דיא אידישע דראַמא פערדיענט דערפאַר אויפמערקזאַמקייט און אינטערעס פון יעדען געבילדעטען מענשען אַלס דער בעסטער פּראָדוקט פון דעם זיך ניי ענטוויקלענדיגען לעבען פון אידישען פאָלק אין אַמעריקא.

* * *

„דיא אמת'ע קראַפט“, א פּיעסע אין פיער אקטען פון דעם כהן גדול פון דער אידישער דראַמא, איז דיעזען מאָנאַט אויפגעפיהרט געוואָרען אין גרענד טהעאַטער צום ערשטען מאָל. דער נאָמען פון דער שטיק צייגט גלייך, אַז מיר דאַרפען דאָ ערוואַרטען א ווערק, וואָס זוכט ניט נור צו אַמוזירען, נור צו לערנען און מיטצוהעלפען און פערשטעהן דיא גרויסע פראַגען פון דער וועלט. אַזעלכע אויפגאַבען מאַכען זיך ניט לייכט, און נור אין א רייהע פון פעהלערן קען מען דאָ ערדייכען א פאָלשטענדיגען ערפאָלג אַלס א קונסטווערק. דאָס ערשטע וואָס וואַרפט זיך אין אויג איז דער אויסהאַלטען פון דעם פּרינציפּ פון דער „איינהייט פון אָרט“. ניט אַז א דראַמא מוז דוקה נור פּאַסירען אין איין פּלאַץ, אָבער ווען דאָס לאָזט זיך אויספיהרען אָהן שוויריגקייטען, געווינט דיא סטיליסטישע זייט פון דער פּיעסע דערפון גאַנץ בעדייטענד. דערפאַר ליידעט זעהר שטאַרק דיא איינטהיילונג פון דער צייט, אין וועלכע דיא האַנדלונג שפּיעלט זיך אָב, דען וואָס צוזאַמענגעדרענגטער דיא צייט, אַלץ מעהר איינהייט פון כאַראַקטערען קענען מיר זעהן. ווען דיא האַנדלונג ציהט זיך דורך יאָהרען, זעהען מיר נור בילדער פון אן ערצעהלונג מיט א דראַמאַטישען שלום, און א רייהע

פון דראמאטישע מאָמענטען אין דער צייט פון א פּאָר יאָהר זיינען נאָך ווייט קיין דראמא ניט. דיעזער פעהלער טראָגט פיעל דערצו, אז דיא אמת'ע קראפט" מאכט ניט דעם איינדרוק צו זיין געארבייט וויא פון איין שטיק. דאָס איז אָבער ניט דיא איינציגע אורזאכע. דיא פּיעסע איז ניט גלייכמעסיג אין בעארבייטונג; אין איינִיגע שטעלען איז זיא אויסגעצייכענט, אין אנדערע פלאַך און האָלציג.

דער גרונד געדאנקען פון דער „אמת'ער קראפט" איז דער זיעג פון מענשליכען פערשטאנד און ערציהונג איבער דיא ברוטאלערע אינסטינקטען,—דיא העכערע ערשיינונג פון דער וואהרער גרויסקייט, וועלכע איז שטארק גענוג איינצוהאלטען דיא חיה אין זיך, און אלעס צו פערגעבען, ווייל זיא פערשטעהט אלעס. צו בעהאנדלען דיעזען געדאנקען אין א דראמא איז א גרויסע אונטערנעהמונג. אזוי וויא אזא ווייט פאָרטגעשריטענע ארט פון דענקען, וועלכע פאָדערט פון מענשען א ברייטע בילדונג און א וועלט־אנשויאונג, איז נאכין ניי פאר'ן פּובליקום, מוז דער געדאנקען זיין דורכגעפיהרט קלאָר און לאָגיש, דיא פערזאָנען ניט איבריג און ניט צופיעל, וויא אין אן איבסענ'ס א שטיק. „דיא אמת'ע קראפט" האָט ניט אזא בעארבייטונג, און דער גרויסער געדאנקען שמעלצט ניט צוזאמען דיא איינצעלנע פערזאָנען צו איין גאנצען.

דיא הויפּט פערזאָן זעלבסט, דער געלערנטער דאָקטאָר יעווגעני גאָלדענווייזער, איז ניט גאנץ אויסגעהאלטען. ער, אן אלמן פון פינף און פיערציג יאָהר, פערליעבט זיך אין אן איינפאכע, גראָבע „מויד" מיט דעם געזונדען קערפער און אינסטינקטען פון א „פּויערטע". ער האָפט נאטירליך איהר צו ערציהען און אויסבילדען, זיא, וועלכע איז נאָך פריי פון דיא ליידען פון דער ציוויליזאציע. פאר אן אידישען דאָקטאָר פון גאָלדענווייזער'ס יאָהרען איז אזא אויפפאסונג א ביסעל צו נאאיוו און קלינגט אונוואהרשיינליך. אין דעם גאנצען ערשטען אקט, וואו ער ערקלעהרט פעניע'ן זיין ליעבע, געהט דער דאָקטאָר ארום וויא אן איבערגעוואקסענער קינד. דער גאנצער ערשטער אקט איז אזוי וויא א צוגעבויטע קאמער. עס פעהלט אין איהם לעבען און וואהרהאפטיגקייט. דער טרעגער פון דער „אמת'ער קראפט" האָט אונז גאנץ ווענִיג וואָס צו זאָגען, וואָס פּאסט זיך פיר אזא גייסטיגע פערזאָן.

דערפאר טראָגט דער צווייטער אקט שוין גאר אן אנדער פּנים. אין איהם הערען זיך שוין אנדערע מעלאָדיעס און טיעפע טענער פון עלעמענטארע ליידענשאפטען אָרקעסטרירען איהם. דיא דראמאטישע בעהאנדלונג פון דיא ליידענשאפטען און נאטורשטרעבען פון דעם מענשען איז אימער געווען איינע פון דיא שטארקסטע זייטען פון יעקב גאָרדין'ס שאפען. דער גאנצער קינסטלערישער ווערטה פון דער פּיעסע ליגט אין צווייטען אקט. גלייך אין אָנפאנג זעהען מיר דיא יונגע פרוי פון דעם דאָקטאָר טרויעריג און איינזאם, ווייל זיא איז ניט אין איהר עלעמענט. א יונגע און געזונדע פרוי אָהן גייסטיגע אינטערעסען, דארף זיא פיזיש לעבען, טאנצען און לאכען, דעם געלעכטער פון א געזאלצענעם ווערטיל, דיא אויפרעגונג פון א קערטל. שטאָט דעם האָט זיא צו טהאָן מיט עלטערע מענשען, מיט ביכער און געלערנטע רייד. עס איז ווירקליך אומעטיג און עס איז איהר ניט צו פערדענקען. ווען דיא מוטער וואָלט זיך נאָך אין איהר אויפגעוועקט און איהר פארנומען מיט דעם נייעם פיזיאָלאָגישען און גייסטיגען לעבען, וועלכע דיא מוטערשאפט בריינגט מיט זיך, וואָלט עס געקענט בעשעפטיגען איהר צייט און געדאנקען. וואָס איז דער וואונדער, אז זיא הערט זיך צו דיא רייד פון דעם פראנטעוואטען ברודער פון דאָקטאָר? זיא פערשטעהט בעסער וואָס ער זאָגט און אויך וואָס ער וויל. איהם אינטערעסירט דיא שעהנע פרוי, און זיא, דיא געזונדע סאמקע דארף זיין בעוואונדערונג און קאָמפּלימענטען. דארף מען נאָך פרעגען וואָס דאָס ענדע וועט זיין?

דאָקטאָר גאָלדענווייזער, דערצעהלט אונז דער פערפאסער, איז א ראדיקאל דענקענדער מענש און אויף א וואונק פון דער פּאָליטישער פּאָליציי פערליערט ער זיין שטעלע אין האָספּיטאל. דעם דאָקטאָר'ס שמערץ איבער דיא ארבייט, וועלכע ער האָט ליעב געקראָגען זייט לאנגע יאָהרען, צוזאמען מיט זיין פרוי'ס פערדרוס איבער דעם פערלאָרענעם געהאלט, גיט א געלעגענהייט פאר א פרעכטיגע סצענע, ציינענדיג דעם קאָנטראסט פון דיא כאראקטערע פון מאן און ווייב. דער לעצטערער טהייל פון דיעזען אקט האָט זיך אויסגעגאָסען פון א מזל'דיגער האנד און איז איינע פון דיא פּראכטפאָלסטע סצענען אויף דער ביהנע, אין דיא ראָלע פון פעניען. עס איז שפּעט ביי נאכט און דער דאָקטאָר שטודירט ביי זיך אין קאמער. פעני'ן אָבער שלאָפט זיך ניט, און זיא קומט צום דאָקטאָר און וויל מיט איהם פערבריינגען, ער אָבער, ביז צו לעכערליכקייט איבערטריבענער קורצזיכטיגקייט, רעדט צו איהר פון וויסענשאפט און מעדיצין, פון קראָליקעס און דערשלאָגט זיך ענדליך איהר פּאָרצולעזען טורגעניעוו'ס א ראָמאן. אין איהר אָבער קאָכט דיא בלוט פון איהר יוגענד, און א הייסע כוואליע געהט אוים פון איהר גליהענד אין ליידענשאפט און לוסט נאָך לעבען. זיא רייצט איהם און לאכט

ן איהם, רייצט איהם ביז ער קאכט אויף און
ערשרעקט איהר דורך זיין פיזישע קראפט.
יט אלל איהר אבשטויסענדען נעמיינעם זין
ן רענקען, מיט אלל איהר ליעבלאזינקייט צו
ער וועלט און צו דיא מענשען מוזען מיר דאך
יטפיהלען אין יענער מינוט מיט איהר; מיט־
יהלען וויא מען קען מיטפיהלען מיט א ווילרען
יגער, ווען ער רייסט זיך פון שטייג. אזוי
עמפפט דיא חיה פיר איהר פרייהייט און דער
ענש פיר זיין גליק. אין יענעם מאמענט הויבט
ך אן צו צווייפלען, וואו איז דיא גרעסערע
אכט: אין דער חיה אדער אין דעם מענשען.

און זיא נעהט זיך איהר וועג ביז דיא קאר
אסטראפע פאסירט, און דער דאקטאר מוז זיך
יבערצייגען פון דעם בענעהמען פון זיין פעני'ן,
א ערשט הויבט זיך אן צו צייגען דיא אמת'ע
ראפט. דען ביז אהער איז דער דאקטאר נור
עוועזען א גוטער מענש, דא ווערט ער א פילאזאף.
ם קאכט אין איהם דאס בלוט, אבער ער בע־
הערשט זיך, ניט אויס רחמנות, נור אויס פער־
שטאנד. ער ערקלערט איהר, אז ער וויים אלעס
און זיא איז פריי צו געהן, אבער ער פעריאגט
יא ניט. זיא מעג בלייבען ווען זיא וויל. דא
צייגט זיך דיא וואהרע גרויסקייט, און נאך מעהר
צייגט זיך ווען נאך זיין קינד'ס קראנקהייט, אז
ער גלויבט דאס קינד איז גערעטעט, פערציי־
העט ער איהר, דען זיא איז שוין צו דער צייט
געווארען אן אנדער מענש.

דער פערפאסער פערדיענט אונזער דאנק
פאר דיא בעהאנדלונג פון דיעזען פראבלעם,
אבער דיא פיעסע האט אויך פערדיענט פון איהר
פערפאסער א בעסערע בעהאנדלונג. עס דרעהט
זיך דיא גאנצע צייט ארום זיין קינד, צוועקלאז
און נוצלאז, צו רעטען דיא מאראל און צו שאפען
בילינע סענטימענטען. א גאנצער פיערטער אקט,
וועלכער איז גאנץ גוט געשפיעלט, איז צונעבויט,
פול מיט סענטימענטען, וועלכע זיינען בערעכענט
אויף דיא נערווען. צו וואס דארף דאס קינד
שטארבען, און פאר וואס אויף דער ביהנע? דער
שרייבער גלויבט, אז אלעס איז אם פלאץ אויף
דער ביהנע, ווען עס איז א נויטהווענדינער
טהייל פון דער דראמאטישער האנדלונג. סתם
פייניגענדע סצענען זיינען אבער ניט אם פלאץ.
און צו וואס איז דער נעשלעג פון דיא צוויי
ברידער? דער העלד פון דער „אמת'ער קראפט"
ברויכט ניט צו שלאגען זיין ברודער פאר דעם
פערפיהרען פון פעניען: דיאווירקליכע קראפט
שטעהט העכער פון פיזישע בעשטראפונגען.

פון דיא זייטינע פערזאנען וואלט דער
יונגער לעהרער און רעוואלוציאנער געווען גוט,
ווען ער וואלט ניט געווען א ביסעל איבערטרי־
בען, דאך איז ער א לעבעדיגער טיפ.

געשפיעלט איז דיא פיעסע געווארען גוט,
און פון דיא בעדייטענדסטע קרעפטע. קעסלער
אלס דאקטאר האט פארגעשטעלט א טעכטיגע
ערשיינונג, אבער עס האט געפעהלט אין איהר
דער נאבעלער גלאנץ פון א העכערער אינטעלי־
גענץ, זאנסט האט ער געשפיעלט מיט איבער־
צייגונג. קאליש אלס פעניע איז געווען אויס־
געצייכענט גוט. בעזאנדערס אין צווייטען אקט.
און אדלער האט פון א זייטינע ראלע געמאכט
אן אונטערהאלטענדע ערשיינונג, ווען אויך
אויף דעם אלטען שטיינער.

בעטראכטענדיג דאס גאנצע, האט גארדין
געגעבען דער אידישער ביהנע א פיעסע, וועלכע
איז ניט נור ווערטה געזעהען צו ווערען, נור
וועלכע איז ווערטה ערנסט בעטראכט און בע־
רעדט צו ווערען, ווייל זיא איז אויך איינער פון
דיא וועגווייזער, וועלכע דייטען אן דעם וועג צו
א בעסערער וועלט.

ם. לעאנטיעוו.

ווענען מאנגעל אין פלאץ האבען מיר גע־
מוזט אפלייגען געג. ח. שיטלאווסקי'ס ארטיקעל
„וואס הייסט געשיכטע?" ביז דעם נעכסטען
מאנאט. — דיא רעדאקציאן.

נייע ביכער

„דיא נייע שטימע“

א ראדיקאל־ציוניסטישע צייט שריפט, ארויסגעגעבען פון דיא פועלי־ציון אין ניו יארק.

ערשיינט 4 מאהל יעהרליך.

האט איך שוין א מאל פאסירט דאס אן ערנסטער פריינד זאל קומען צו אייך פערכאפעט און מיט גרויס בעגייסטערונג דערציילען א זאך, וואס „ניט געשטויגען און ניט געפלויגען“? אויב אייך האט אזעלכעס פאסירט, וועט איהר פערשטיין אין וואס פאר א לאגע איך בין. פון איין זייט ווילט איהר ניט בעליידיגען אייער פריינד, וועלכער איז אזוי ערנסט, און פון דער צווייטער זייט ווילט זיך איהם אויסלאכען „על חלומותיו ועל דבריו“.

דיא ארויסגעבער פון דיא „נייע שטימע“ שיינען צו זיין זעהר ערנסטע, צו זייער אירעע איבערגעגעבענע מענשען, אבער זייער אידעע איז אזעלכע, און זייער זשורנאל איז אזעלכער, פאר וועלכע מען קען זיי קיינע קאמפלימענטען ניט מאכען — ביי'ם בעסטען ווילען ניט.

זיי רופען דעם זשורנאל: „דיא נייע שטימע“. ווען איך וואלט האבען א דעה, וואלט איך דעם זשורנאל געהייסען א נאמען נעבען: „דיא איבערגעניצעוועטע שטיממע“, ווייל דיא שטימע וואס הערט זיך דארט איז גאר ניט ניי, זיא איז שוין גאנץ אלט, נור מיט דעם לינקען זייט ארויף, איבערגעניצעוועט. און דיא לינקע זייט, זעהט זיך באלד אויף דעם פאדער בלעטעל, אויף דעם „שער“, וויא א ציוניסט וואלט געזאגט. אויף דיעזען פאדער־בלעטעל זעהט איהר אויפגעמאהלט א יונגען געזונטען ארבייטער, ניט קיין גרויסען חכם, מיט פערקאשערטע ארבעל, מיט א האמער אין דיא רעכטער און א צוואנג אין דער לינקער האנד און ארבייט שווער. און וואס, מיינט איהר, שמידט דאס דיזער גרויסער חכם? א מגן דוד! זעהר א וויכטיגע און ניצליכע ארבייט. נו, זאל ער ארבייטען, דער חכם, אויב ער האט שוין אויסגעגעבען זיינע קינדער אין פריידען, און האט מעהר ניט וואס צו טאן. מיר וועלען דערווייל געהן ווייטער....

אויף דעם זעלבען פאדער־בלעטעל, באלד אונטער דעם קאפ, שטעהט אויפגעשריעבען אלס מאטא: „אמת'ע בעפרייאונג איז דיא זעלבסט־בעפרייאונג“. וויא שטימען דיעזע צוויי זאכען צוזאמען? וויא אזוי קען קומען „דיא אמת'ע בעפרייאונג, דיא זעלבסט בעפרייאונג?“ קען דיא אמת'ע בעפרייאונג קומען דורך שמידען א מגן דוד? דיזע קשיה וועט דער לעזער זיך אומזיסט פרעגען. ער קען קיין ענטפער אין דעם זשורנאל ניט געפינען. נאך מעהר, וואס ווייטער דער לעזער פערטיעפט זיך אין דעם זשורנאל, אלץ מעהר קומט ארויס דיא קשיה: כמעט אויף יעדען בלעטעל, זעהט ער דעם מגן דוד מיט דיא „זעלבסט־בעפרייאונג“. נאכיאגען זיך איינס ס'אנדערע, אריבער יאגען איינס ס'אנדערע, און עס איז ניטא קיין מעגליכקייט, זיי זאלען זיך ווען עס איז צוזאמענטרעפען.

עס איז ניט מעגליך אין דיעזע קורצע רעצענזיע צו אנאליזירען דיא גאנצע פראגע וועגען ציוניזמוס, נאציאנאליזמוס און סאציאליזמוס. דאס וועט, האף איך געטהאן ווערען אין „דיא צוקונפט“ ביי אן אנדער געלעגענהייט. איך וויל דא נור אויפמערקזאם מאכען אויף דעם איינעם ווידערשפרוך צווישען „מגן דיד“ און „זעלבסט־בעפרייאונג“, צווישען „מה יפית“ און קעמפפען, וועלכער ציהט זיך וויא א שנור דורך דעם גאנצען זשורנאל.

דער ערשטער ארטיקעל איז אן אבהאנדלונג איבער „דר. הערצעל“, געשריעבען פון ש. וואלדשטיין. איבערלעזענדיג דעם ארטיקעל, ווילט זיך, צוזאמען מיט מענדעלע מוכר ספרים'ס קליאטשע, אויסשרייען: „פראזען, פראזען“! אדער געוואלדיגע אונמעגליכע פראזען; פראזען, וואס זיינען „צו זיס צו זיין געזונד“. וויא דער אמעריקאנער זאגט. אט איז א פראבע.

„און ער (דר. הערצעל) האט געפיהרט זיין פאלק צו דיא צוגעזאגטע לאנד, דורך פאלאצען און הויפען, וועלכע האבען הויכע, טעכטיגע, שטענדיג פערשלאסענע טויערן, דורך פאלאצען אין וועלכע דיא אוג־מלך־הבשן'ס וואהנען. און דיעזע טויערן האבען זיך פאר איהם אן צוריקהאלטען געעפענט, ניט דורך שטורם האבען זיי זיך געעפענט,

נור דורך דיא בעצויבערונג פון זיין שמאָלצע, ברענענדע אויג, און האָבען איהם דורכגעלאָזען מיט פאראד". (דיא טויערן האָבען געמאכט א פאראד?)

דענקט איהר, אז דיזעס האָט אָנגעשריעבען א מענש, וועלכער גלויבט, אז „דיא אמת'ע בעפרייאונג איז זעלבסט בעפרייאונג"? אָבער שא! ש. וואלדשטיין איז ניט נור א ציוניסט, וואָס איז אזוי בעגייסטערט פאר דעם סולטאנ'ס „פּאלאַצען און הויפען" וועמענס טויערן האָבען דר. הערצעל „דורכגעלאָזען מיט פאראד". ער איז אויך א „סאָציאליסט". און ער געפינט, אז דר. הערצעל איז אויך געווען א „שטיקעל סאָציאליסט". צווישען אן אנדער בארג פראזען, שרייבט ער:

„דאָס איז זיין שאַפענס־קראפט, וועלכער האָט אונערמידליך געאַרבייט און געשאַפט, אָבער אויך פאנטאזיע האָט ער געהאט, א רייכע פאנטאזיע, וועלכע קען בעפעלקערן א לאנד אין א צוויי צעהנדליג יאָהר און איהר א רוק טאָן פון דיא עלטעסטע אין ציוויליזאציאָן צו דיא נייע און העכסטע אין סאָציאלען קולטור, צוזאמענפרעסענדיג גאנצע יובל'ען אין יאָהרצעהנדליגע. אמת, אז דיא „אלטע־נייע־לאנד" האָט אין זיך וועניג אידישעס, אָבער דערפאר האָט זיא א רייכע קאָסמאָפּאָליטישע פּראָגראמע; אמת, אז דער סיסטעם אין יענע לאנד שיינט צו זיין וויא אן עקאָנאָמישע פשרה... אָבער מיין גאָט! ליגט דאָס אויף איהם דער גאנצער חוב צו לעזען א מאָל דיזע אונגעהייערע עקאָנאָמישע פראגע?! און מוז מען דען אריינדריקען גאנצע יאהרהונדערטע אין יאהרצעהנטע און א וועלט־פראגע אין דיא פראגע פון אן איינציג פאָלק און אן איינציג לאנד?! גענוג אז זיין שטרעבען, אז אונזער שטרעבען קען בעפרייען דערווייל דעם פאָלק פון פּאָליטישען גלות, פון אלע אנדערע גלות'ן זאָל ער זיך בעפרייען אויף זיין אייגענעם באָדען, דער פון אידישען גלות בעפרייטער איד!"

איך שטעה מיט מיין דענטיסט אויף א שלעכטען פוס. איהר וועט דאדורך אזוי גוט זיין, ליעבער לעזער, און אליין צוקייען דיזע פראזען. איך וויל נור אָנצייגען אויף דיא לעצטע פּאאר שורות. „גענוג", זאָגט אונזער שרייבער, „אז זיין שטרעבען, אז אונזער שטרעבען קען דערווייל בעפרייען דעם פאָלק פון פּאָליטישען גלות". וויא אזוי קען דאָס אייער ביידענס שטרעבען „בעפרייען דעם פאָלק פון פּאָליטישען גלות"? וויא אזוי דענקט איהר דאָס צו מאכען? מיין ליעבער פריינד, מיילע דר. הערצעל, האָט געהאט זיין פלאן „פיקס און פערטיג": עפענען א באנק, מאכען א סך געלד פון פּראָצענט און ספּעקולאציע — אמת אידישלאך — און אָבקויפען ארץ ישראל ביי דעם טערק. דאָס האָט ער גערופען „פּאָליטישער ציוניזמוס" (איך וואָלט עס גערופען „קרעמערישער־ציוניזמוס"). און אז ער האָט נאכהער אויסגעפונען, וויא דער אמעריקאנער זאָגט, „אז מען מוז האָבען צוויי צו מאכען א מסחור", און אז דער „פעטער ישמאל" ענטזאָגט זיך צו זיין דער צווייטער, האָט ער, וויא אן אמת'ער סוחר, זיך אָנגעהאפט אָן עפּעס אנדערש — מיילע פון דיזען פלאן, איז ניט יעצט דיא צייט צו ריידען. איהר זייט דאָך אָבער א מענש וואָס גלויבט אין „זעלבסט־בעפרייאונג" וויא אזוי דענקט איהר דאָס צו מאַכען? איך וויל איהר זאָלט מיך פערשטיין: איך ארגומענטיר ניט יעצט, צו איז אייער אידעע ריכטיג צו ניט. איך גיב איך צו, אז אידען זיינען א פאָלק מיט אלע פעלקער, נאָך בעסער וויא אלע פעלקער! אז עס וואָלט געווען זעהר גלייך, זיי זאָלען האָבען זייער אייגען לאנד א. ז. וו. וויא אזוי אָבער זאָל דאָס צושטאנדע קומען? אויף וואָסער אופן זאָל דיא „אייגענע בעפרייאונג" פון „פּאָליטישען גלות" געמאכט ווערען? אגב אורחה: פון וועלכען „פּאָליטישען גלות" רעדט איהר? איהר מיינט דאָך ניט דעם פּאָליטישען גלות פון דיא אמעריקאנער אידען, ווייל דאָ אין אמעריקא זיינען דאָך דיא אידען ניט אין גלות פּאָליטיש. איהר שליעסט אלזאָ אויס א גרויסען טהייל פון דיא אידען פון אייער ציוניזמוס; איהר מיינט דאָך אודאי מייסטענס דיא רוסישע אידען, אָבער דאָרט אין רוסלאנד דארפען נאָך פיעלע אנדער מענשען אויסגעלייזט ווערען פון „פּאָליטישען גלות". ווייסט איהר אפשר פון אן אנדער מיטעל, וויא אזוי דיא אידען זאָלען אויסגעלייזט ווערען פון פּאָליטישען גלות? עס וואָלט געווען זעהר גלייך, מיין ליעבער פריינד, איהר זאָלט, אָנשטאָט פראַזען, בענוטצען דיא אנדערע זאכען, וואָס ווערען געוועהנליך געברויכט אין אזעלכע ענינים.

איהר האָט אפשר רעכט. אָבער מיר וואָלטען וועלען גענוי וויסען וואָס איהר ווילט, און גלאט פראזען, זאָגען גאָר ניט.

דער צווייטער ארטיקעל: „געדאנקען איבער נאציאָנאליזמוס" איז געשריעבען פון א סאָציאליסט־ציוניסט". דער שרייבער פון דיזען ארטיקעל בעמיהט זיך צו געבען א „טהעאָריע", וועלכע איז ניט דאָ דער פלאץ צו אנאליזירען, אָבער איבערלעזענדיג דעם ארטיקעל, וואָלט איך געשוואָרען, אז דאָס האָט געשריעבען הערזעלבער ש. וואלדשטיין. דער גאנצער ארטיקעל בעשטייט פון דיא זעלבע פראזען; פראַזען וועלכע עראינערן אָן דיא אנארכיסטישע צייטונג, איידער יאנאָווסקי האָט זיא גענומען אין זיין האנד אריין. אויב איהר געדענקט וואָס דאָס איז געווען. און דער סוף פון דעם ארטיקעל איז כמעט דערזעלבער. אָט איז ער:

„און דעריבער איז דער אמת'ער, רייכער נאַציאָנאליזמוס פעסט פערבונדען מיט דער פערשפּריי־

מונג מיט דעם זיעג פון סאָציאַליזמוס. אָן סאָציאַליזמוס קען ניט געבען קיין פאָלקאָמענע נאַציאָנאַלע פריהייט, קען ניט זיין מעגליך דיא ענטוויקלונג פון אַלע מהיילען פון א נאַציאָן; און אָהן נאַציאָנאַליזמוס, דאָס הייסט, אָהן דיא ערהויבונג און איופלעבונג פון אַלע שוואכע, קליינע אונטערדריקטע פעלקער און שמאמען צו פרייע זעלבסטשטענדיגע, ציווילי זירטע נאַציאָנען קען ניט זיין פאָלקאָם דער זיעג פון סאָציאַליזמוס".

היינט נעה טרעף וואָס מען מוז פריהער איינפיהרען, דעם נאַציאָנאַליזמוס, צו דעם סאָציאַליזמוס. מען האָט א מאָל א חסידיישען רבי'ן נעפרענט: „וויא קומט דאָס, וואָס משה דער אפיקורות האָט אויסגעלעבט דאָס יאָהר, נאָכדעם וויא ער האָט גענעסען יום כיפור, און עס שטעהט דאָך געשריעבען, אז דער איד וואָס עסט אום יום כיפור לעבט ניט אויס דאָס יאָהר?" „דאָס איז ריכטיג"! האָט ער געענטפערט. „א איד וואָס עסט אום יום כיפור, לעבט טאקי ניט אויס דאָס יאהר, אָבער דער איד וואָס עסט אום יום כיפור, דער איז קיין איד ניט".

די אנדערע צוויי לייטענדע ארטיקלען אין דעם זשורנאל: „דער פאָליטישער קאמפף" פון פייפמאכער, און דער „ציוניזמוס אין אמעריקא" פון אבגדר, זעהען אויך אויס צו זיין געשריעבען פון איין פערזאָן, פון אן אנדער פערזאָן. דיזע צוויי ארטיקלע זיינען שוין א ביסעל מענשליכער, זיי זיינען חאָטש געשריעבען אויף א מענשישער שפראכע; אָבער אויך אין דיעזע ארטיקלען זעהט זיך ארויס די אונקלאָרהייט פון דענקען.

דיעזען שרייבער וואָלט איך אָנגערופען „בונדיסט־ציוניסט". ער שטעהט אין גאנצען אויף דעם שטאנדפונקט פון דיא „בונדיסטען" מיט דעם אונטערשיעד, וואָס דיא „בונדיסטען" פערלאנגען „אידישע רעכטע" אין יעדען לאנד, וואו זיי וואָהנען, ווערענד דער „ציוניסט־בונדיסט" וויל פיהרען דיא אידען צו דיא כותל מערבי איינפיהרען דיא סאָציאלע געזעלשאפט. וויא אזוי ער דענקט ער אויסצופיהרען. וויא אזוי ער רעכענט צוזאמענצונעהמען אלע אידען און זיי פיהרען קיין ארץ ישראל מאכען א רעוואָלוציאָן, ווייס איין גאָט אויף דעם ציוניסטישען הימעל. אָבער וועגען דיעזען פונקט וועלען מיר א מאָל ריידען באריכות.

דאָס זיינען דיא 4 הויפט ארטיקלען, איינענטליך צוויי, אין דעם זשורנאל. ווייטער קומען דיא „שאר ירקות": א געדיכט פון ראָזענפעלד, סקיצע פון שמואלזאָן, א נייער שרייבער מיט וועלכען ס'איז כדאי בעקאנט צו ווערען, א געדיכט פון ל. לאנדוי. וועלכעס איז גאָר ניט שלעכט, פאסט זיך אָבער אזוי צו דעם זשורנאל, וויא דער „מגן דוד" צו דיא „זעלבסט־בעפרייאונג". א פעליטאָן א. ז. וו. וועלכע מעגען זיין גוט אָדער שלעכט, ווייל זיי זיינען ניט דער עיקר פון דעם זשורנאל. אין גאנצען וויא געזאָגט, מאכט דער זשורנאל דעם איינדרוק וויא אן ארבייט פון ערנסטע, עהרליכע מענשען, וועלכע זיינען, וויא דער דייטש זאָגט, גוטע מענשען, אָבער שלעכטע מוזיקאנטען.

* * *

א גאנץ אנדער ערשיינונג, וויא דיעזער זשורנאל איז א קליין ביכעלע:

סאציאליזמוס אין בית המדרש

פון ל. ראָזענצווייג, ארויסגעגעבען פון דיא ראדיקאל פוב' קאָ., ניו יאָרק.

דאָס איז ווירקליך א נייע שטימע, דיא שטימע פון סאָציאליזמוס—ארויסגעגעבען אויף דעם אלטען אופן פאר דעם אלטען דור. און דיא שטימע לאָזט זיך הערען גאנץ אנגענעהם, טראָטץ דעם וואָס אין איניגע פלעצער פיהלט זיך א דיסהארמאָניע.

דיא לעזער פון דיא „צוקונפט" ווייסען געוויס פון דער דיסקוסיאָן וואָס געהט יעצט אָן אין דעם „ארבייטער רינג": צו מעג מען ארייננעהמען רעליגיעזע אין א פאָרטגעשריטענעם פעראיין? ל. ראָזענצווייג האָט פעראורזאכט דיעזע דעבאטע. פון פיעלע זייטען ווערט ער שארף אָנגעגריפען — מיט רעכט צו מיט אונרעכט. דאָס אינטערעסירט מיך יעצט ניט. איך וויל נור זאָגען: אויב עס איז מעגליך צו געבען א געגנער א פערניכטענדע אנטוואָרט אין פאָראוים, האָט עס גענאָסע ראָזענצווייג געגעבען מיט דיעזע בראָשורע.

דער „סאָציאליזמוס אין בית המדרש", זאָגט ראָזענצווייג, איז א רעדע וואָס איז געהאלטען געוואָרען אין א שול שבת פאר קריאת התורה. ער האָט לכתחילה ניט געוואָלט געהן האלטען דיזע רעדע, אָבער א פאָליטישער הענד־ביל, אונטערשריעבען פון עטליכע רבנים, ראטהענדיג די אידען צו שטימען פאר א געוויסען בעל צדקה האָבען איהם בעשטימט צו האלטען דיעזע רעדע.

„לעזענדיג דיזען סקעבישען צעטעל", שרייבט ער, האָב איך זיך געטראכט: ווען דיא רבנים'לעך פערלאָזען דעם בית המדרש און געהן אין פאָליטיק, דארפען מיר סאָציאליסטען פערלאָזען אויף א ווייל דיא פאָליטיק און געהן צו דיא אידען אין בית המדרש".

און ער איז געגאנגען און האָט גערעדט. ער האָט אָבער ניט אָנגעווענדעט דיא מעטאָדע וואָס איניגע פון אונזערע, זאָגסט גוטע און געאכטעטע גענאָסען ווענדען אָן; ער האָט דיא

אידען, אין זייער „מקום קדוש“ ניט בטוויעזען, אז זיי דארפען זיין סאָציאליסטען על פי דין; ער האָט זיי ניט אויפגעוויעזען, דאָס נאָך דעם רמב"ם זיינען זיי מחויב צו שטימען פאר דעבס און הענפאָרד; ער האָט צו זיי גערעט כאָציאליז־מוס, דעם געוועהנליכען, פּראָסטען סאָציאליז־מוס, אָהן א רמז פון דיא תורה. עס איז אמת זיין רעדע איז אין איינינע פּלעצער פלאך, מאנ־כע פון זיינע שילדערונגען זיינען איבערטריבען און לאנגווייליג. דערפאר זיינען אָבער דאָ אנ־דערע שטעלען גאנץ שטארקע.

„איך וויל צו אייך ריידען פון א היילינקייט, וועלכע איז געבויט אויפ'ן געזונטען מענשענ־פערשטאנד“, זאָגט ער אין אָנפאנג פון זיין רע־דע; און ער רעדט צו זיי אויף אזא אופן, וואָס דער געזונטער „מענשענפערשטאנד“ מוז עס בעגרייפען.

„וואָס איז סאָציאליזמוס“? פרעגט ער, און אָט, וויא ער ענטפערט.

„ווער מאכט א טלית?..... טליתים, האָטש היי־ליג, פאלען דאָך ניט אראָפּ פון הימעל. פון וואנען פאָרט נעהמען זיך טליתים? טליתים ווערען גע־וועבט פון מענשליכע הענט!

ווען איך זאָל אייך פרעגען, ווער האָט בעשאפען אָט דיזע שעהנע, גרויסע געביידע אין וועלכע איהר דאווענט? איז זיא פּילייכט אויסגעוואקסען פון רעגען?

ניין! וועט איהר ענטפערן, קיינע טעמפּלען און קיינע הייזער וואקסען ניט פון רעגען.

וויא אזוי זשע פאָרט בעשאפט מען א הויז?

כדי א הויז זאָל בעשאפען ווערען איז נויטיג מענשליכע הענד און מענשליכע קראפט!

ווער האָט בעשאפען דעם ראָק... איז ער פי־לייכט בעשאפען געוואָרען פון תהילים זאָגען? איהר ווייסט, אז ניין!.....

ווער האָט בעשאפען דיא אייזענבאהנען? מענש־ליכע הענד, מענשליכע קראפט, מענשליכער שווייס!...

ווער פערוואנדעלט א שטיק פערשטיינערטע ערד אין א פרוכטבארע פעלד? מענשליכע הענד! ווער פערוואנדעלט דעם ווייץ אין ברויט? מענשליכע הענד!.....

ווער האָט געמאכט דיא קרוין אויף דעם הער־שער'ס קאָפּ? מענשליכע הענד! ווער האָט בעשאפען דיא נאָדעל מיט וועלכע איהר נייט קליידער פאר דער גאנצער וועלט? מענשליכע הענד! ווער בע־שאפט אלע רייכטהימער פון דער וועלט? מענשליכע הענד! ווער דיא וויגעלע און ווער דעם קבר? מענש־ליכע הענד!

מאָ קומט דער סאָציאליזמוס און לעהרענט אזוי:

אויב דער רייכטהום פון דער וועלט ווערט בע־שאפען פון מענשליכע הענד, זאָל דער רייכטהום געהערן צו דיא הענד וועלכע בעשאפען איהם“.

דאָס איז אלץ ניט קיין נייעס, זאָגט איהר. אמת. אָבער דער פלאץ וואו דאָס איז געזאָגט געוואָרען און די ארט און ווייזע ווי דאָס איז גע־זאָגט געוואָרן, גיבט די רעדע צו אן עקסטרא חן. זאָגט אייך וואָס איהר ווילט, ווען א סאָציאליסט קומט שבת פאר קריעת התורה אין א שול אריין און פרעגט דיא אידען: „איז נאָך פאראנען א גרעסערע קללה פאר אייך, וויא ווען איהר זייט געצוואונגען צו שיקען אייער האלב דערוואק־סענע מיידעל אין שאפּ אריין? איז דער שאפּ א פלאץ צו ערציהען א מיידעל?“ האָט ער צו זיי גערעדט זאכען, וועלכע דער פּראָסטעסטער מענשענפערשטאנד קען בענעהמען. א מאטען וואָס האָט מיידלאך אין שאפּ, ריהרט אזא פראגע אָן ביז דיא זיבעטע ריפּ. אָהן א רמז פון דיא תורה.

און דיזע ארט און ווייזע פון ערקלעהרן דעם סאָציאליזמוס מאכט דאָס ביכעלע זעהר נעאיי־גענט, טראָטץ איינינע פעהלערן, צו פערשפּריי־טען דעם סאָציאליזמוס צווישען אלע סאָרטען אידען, רעליניעזע וויא ניט רעליניעזע.

יאם.

קוויטירונג פון דיא ערהאלטענע געלד פיר קאָפּיעס פון אָרגאניזאציאָנען פון 15טען אָקט. ביז 15טען נאָוועמבער

בר. 2 אר. רינג ניו יאָרק	12.50	בר. 32 אר. רינג שיקאגאָ	2.50	בר. 78 אר. רינג סינסינעטי	.75
בר. 1 אר. רינג ניו יאָרק	10.00	בר. 35 אר. רינג ניו יאָרק	1.00	בר. 80 אר. רינג ניו יאָרק	1.00
בר. 3 אר. רינג ברוקלין	8.50	בר. 40 אר. רינג ניו יאָרק	1.70	בר. 82 אר. רינג ניו יאָרק	.75
בר. 6 אר. רינג ברוקלין	5.00	בר. 41 אר. רינג אנסאָניא	.50	בריסקער ראדיקאלען —	4.50
בר. 7 אר. רינג וו. האָבאָקען	4.32	בר. 45 אר. רינג פּיטסבורג	1.34	בוטענער — — — —	1.00
בר. 8 אר. רינג ניו יאָרק	2.75	בר. 46 אר. רינג לינן, מאס.	3.00	גראָדנער רעוואָל. — —	1.00
בר. 11 אר. רינג ברוקלין	20.00	בר. 48 אר. ר. ברידזשפּאָרט	.78	יונג פרענדס ליט. — —	2.00
בר. 13 אר. רינג פּעטערסאָן	7.20	בר. 51 אר. רינג ניו יאָרק	1.00	יונייטעד ניטערס יוניאָן	1.25
בר. 16 אר. רינג סימיטה	.85	בר. 56 אר. רינג ניו יאָרק	1.00	לאָמזער יאָנג מען —	2.00
בר. 17 אר. רינג ניוהייווען	4.44	בר. 59 אר. רינג האַרטפאָרד	2.00	סאָצ. ליטערארי סאָסייעטי	1.20
בר. 21 אר. רינג ניובורג	1.25	בר. 62 אר. רינג פאסייק	3.00	עליסאוועטגראדער — —	1.50
בר. 22 אר. רינג ניובריטיין	4.55	בר. 64 אר. רינג לינן, מאס.	1.50	פּלאָצקער פּראָגרעסיווע —	1.25
		בר. 71 אר. רינג ניו יאָרק	1.00	קאָונער רעוואָלוציאָנערען	1.70
		בר. 77 אר. ר. אגוסטאווער	1.50	שקלאָווער יאָנג מען —	1.25

לעזט ! יעזט ! לעזט !

בלויז
50c.
א
וואך

בלויז
50c.
א
וואך

ווער פון אייך, געעהרטע לעזער, האָט ניט געהערט די בעריהמטע זינגער פון
דער וועלט וויא קאַלווע, זעמבריק, סוזאנא אדאמס, אָקטע, מעלבא,
טאמאניא קארוסאָ, סקאָטי, פּלאַנסאָן, קאמפּאנארי, באַטעסטין? מיר
געבען דיא מעגליכקייט צו אלע סובסקרייבער פון דיא „צוקונפט“ צו האָבען
דיזע בעריהמטע זינגער פון דער וועלט ביי זיך צו הויז. ווען איהר קויפט ביי אונז
א וויקטאָר פאָנאָגראף ועלכע מיר גיבען אייך אויף דיא לייכטעסטע קאָנדי־
ציאָנען, בלויז

50 סענט א וואך

אָפּצאָהלונג. מיר זיינען
דיא איינציגע אין דיא
איסט סייד וואָס האָבען דיא ריכטיגע און אָריגינעלע רעקאָרדס פון דיזע סטארס.
דיא אלע נייע אימפּאָרטירטע רעקאָרדס וועלכע מען פערקויפט דאָ אין אמעריקא
פון דיא בעסטע זינגערס און חזנים צו 5 און 10 דאָלאר א שטיק קריעגט איהר
ביי אונז בלויז פאר 1 דאָלער. ווען איהר קויפט ביי אונז א פאָנאָגראף אָדער
רעקאָרדס זייט איהר זיכער דאָס איהר קויפט דיא בעסטע. מיר זיינען דיא איינ־
ציגע, וועלכע אימפּאָרטירען פון רוסלאנד דעם בעריהמטען ווילנער חזן'ס
רעקאָרד'ס. אויב איהר האָט זיי געהערט ערגעץ אנדערש איז דאָס געקויפט
געוואָרען ביי אונז. פערגעסט נים דיא געלעגענהייט וואָס איהר האָט יעצט

בלויז פיר 50ס. אַ וואך

אָבצאָהלונג און איהר קענט האַ־
בען צו הויזע דעם גרעסטען
פערגעניגען. קומט גלייך צו דער ברעהמטער פּיאנאָ־סטאָר פון

פּערלמאַן און ראַזאַנסקי

458־460 גרענד סטריט, ניו יארק.

מיר זיינען דיא איינציגע סאָל־איידזשענטס פאר די בעריהמטע הענרי לינדעמאן
און ווינטער פּיאנאָס.

איהר בעקומט ביי
אונז דיא בעסטע

פּיאנאס

פיר קעש אָדער לייכטע
מאָנאטליכע אָבצאָהלונגען

דיא לעזער פון דיא „צוקונפט“ זאָלען ברייגנען דיזען אדווערטייזמענט, וועלען זיי
קריעגען ספּעשעל רעדאָקשען.

מ. צימערמאַן און קאמפאניע — 318—324 איסט הויסטאן סטריט

ריינע כשרה וואורסט

אונד וואורשט וואארען.

אונזערע לעזער און סימפאטייזער וועלען געפעליגסט פאָדערען אונזערע פראָדוקטען.

M. ZIMMERMAN & CO.,

318-20 E. Houston St., New York

כרמל וויין מיינט עכטער וויין

כרמל קאניאק מיינט עכטער קאניאק

עכט מיינט נאטירליך ניט געפעלשט, דאפיר גאראנ־
טירט באראן ראטהשילד און זיינע איינציגע פערטרע
טער פיר אמעריקא.

ווען דער דאקטאר הייסט—
דאן מיינט עס „כרמל".
וויין אויף א רפואה
מוז זיין גוט און ריין

כרמל וויין קאמפאני

311 פינפטע סטריט, ניו יארק.
354 גרענד סטריט, "
90 גרעהעם עוועניו, ברוקלין.

443 סויט האלסטעד סט., שיקאגא.
821 איסט באלטימאר סט., באלטימאר.

ווילט איהר האבען געזונטע
אויגען ?

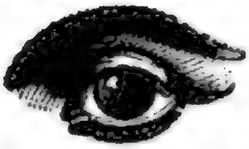

ווילט איהר האבען גוטע צוגע־
פאסטע ברילען ?

אויב יא, דאן געהט צו דער

פירלעס אפטיקאל קא. 379 גרענד סטריט,

נעגענאיבער דער סטייט באנק.
יזאו אייערע אויגען ווערען אונטערזוכט פריי פון דעם בעריהמטען דאקטאר ה. קרעמער.
ארימע קריעגען ברילען פאר האלב אומזאנסט. געדענקט דעם נאמען

The Peerless Optical Company. 379 Grand Street.

די אינטערנאציאנאלע ביבליאטהעק

עבען
ערשיע-
נען:

יצחק בער לעווינזאהן (ריב"ל) איין פאלשטענדיגע ביאגראפיע פון
פון ד. מ. הערמאלין
77 זייטען אויף גוטען פאפיער שעהן בראשירט
לעווינזאהן'ס בילד געצייכענט ביי גראף ג. ד. טאלסטאי
פרייז 15 סענט

סטרייקס און זייער ניצליכקייט

פיר די ארבייטער
41 זייטען, שעהן בראשירט

פון דר. ש. פעסקין
פרייז 5 סענט

צו בעקומען איבעראל וויא ביי די פאבלישער

The International Library Pub Co., 23 Duane St, N.Y.

די לעזער זיינען געבעטען פאט־אנייזען אונזערע אדהערטייזער.

סמוקט דיא
„באפפא׳

אָלל׳ טאַבעקא
סיגארעטס און
קליינע האוואנא
סיגארלעך

סטריקטלי יוניאָן מייד מיט דעם יוניאָן לייבעל.

אינדאָסירט פון דיא פעראייניגטע אידישע געווערקשאפטען. צו בעקומען אין אלע סטאָרס. ארבייטער און אלע אנשטענדיגע מענשען דארפען סמוקען דיא באפפא סיגארלעך, ווען דער סיגארעט איז גוט און געשמאק און איהר שטיצט ראַ־מיט אייערע יוניאָן ברידער. וואָרנונג! מיר וואָרנען אלע סטאָר און סטענד קיי־פערס ניט צו פילען די באפפא באקסעס מיט פרעמדע סיגארעטס. זאָנסט וועלען מיר זיין געצוואונגען געזעצליך פארצונעהמען און יעדער וועט פאזיטיוו בעקומען דיא פוללע שטראפע.

וואַטשט אז אויף יעדען באקבעל „באפפא" זאל זיין דער גרינער לייבעל מיט דער אויפשריפט: „סיידענבערג, סטיפעל ענד קאָ".

יוליוס ליטוואק
עלעקטריק פאוער
יוניאָן פרינטער
185 בויערי
קאָר. דעלענסי סטריט נוי יאָרק.

MAISEL'S BOOK STORE.

יעדעס בוך קען איך פאר אייך קריענען, אייב איך האָב עס ניט אין מיין זאמלונג פון איבער 5000 ביכער. — רוסישע, דייטשע, ענגלישע
העברעאיש־ביכער, שול־ביכער

שרייבט מיר וועגען אירגענד וועלכעס גוטעס בוך אין דיא דריי שפראכען און איהר וועט עס וואהרשיינליך געפינען אין מיין סטאָק.

194 E. Broadway, New York

פאָדערט!

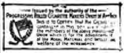

דיעזען (בלויען) יוניאָן לייבעל

אויף יעדען פעקעדזש.

אלל טאבעקא סיגארעטס

וועלכע איהר קויפט.

סיגארעטס מיט דיעזען יוניאָן־לייבעל זיינען בעסער אין קוואליטעט און קאָסטען ניט טהייערער.

מיט גרוס,
דיא פראָגרעסיוו ראָלד סיגארעט מייקערס יוניאָן.

זייט קלוג און טרינקט

קאלומביא טהע

$100,000 הונדערט טויזענד דאלאר קעש
פיר דיא וואס טרינקען

קאלומביא טהע

דאס ווארט קאלומביא בעשטעהט פון אכט בוכשטאבען. A–I–B–M–U–L–O–C אכט בוכשטאבען וועלען ארייננעלייגט ווערן איינציגווייז אין דיא פעקעדזשעס קאלומביא טהעע און ווער עס וועט צוזאמענקלייבען אלע אכט בוכשטאבען פון ווארט „קאלומביא“ און וועט זיי צושיקען אין הויפט אפיס פון דיא קאלומביא טהעע פירמא וועט בעקומען $5.00.

Columbia Tea

193 Division St. New York.

פארהיט זיך פון אונגליק

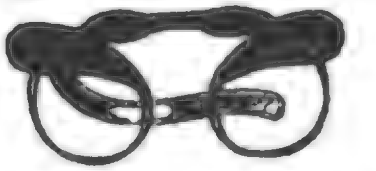

ברויכט איהר א ברוך־באנד? א בויך־גארטעל פיר א פרוי אדער ראבער־סטאקינגס? קויפט ניט קיין פערטיגע! איהר קענט חלילה אונגליקליך ווערען. אין דראג־סטאר, 464 גרענד סט., קארנער פיטט, בעקומט איהר אלע סארטען גארטלען געפאסט, ביליגער וויא ערגעץ אנדערש פערטיגע. אלטע געפיקסט צו דיא ביליגסטע פרייזען.

מערקט דיא אדרעסע:

464 גרענד סטריט, קארנער פיטט,
ניו יארק.

464 GRAND ST. NEW YORK

מאקס בארסוק

ארטיסטישער

פהאטאגראפער

121 נארפאלק סטריט

קארנער ריווינגטאן סט. ניו יארק.

דזשעניע הורוויץ

גיט לעסאנס אין דייטש און פראנצויזיש. (לערנט אויך ריידען אויף דיזע שפראכען).פערפערטיגט אויךצו די רידזשענטס

76 איסט 93טע סטריט.

שוין ערשיענען
סאציאליזמוס אין בית המדרש
פון
ל. ראזענצווייג
פרייז 10 סענט.
ראדיקאל פובלישינג קאמפאני
266—68 2טע סטריט, ניו יארק.

דער וואונש פון דיא בראנזווילער ביזנעס־לייטע איז ענדליך ערפילט געווארען.

דיא סטייט באנק

וועלכע איז געגרינדעט פון אידען און פאר אידען און וועלכע האט אימער געטרייט דאס בעסטע פיר דיא פערגרעסערונג פון אידישע קאמערץ, און ספעציעל האט זיך דיא „סטייט־באנק“ בע־ריהמט געמאכט מיט איהר פינקטליכקייט און גוטע בעהאנדלונג פון איהרע בעאמטע, וועלכע פערשטעהען דעם אידישען ביזנעס־גייסט, אזוי גוט וויא דעם וואס לענט אועק זיינע אבגע־שפארטע פאר דאלאר צו סייווען, און צוואר איז דיא וויכטיגקייט פון דיא בראנזווילער ברענטש, וועלכע דיא סטייט ביינק אוו ניו יארק האט ערעפענט דארט, דאס דיא בראנזווילער ברענטש ווערט געמענעדזשט אונטער דער אויפזיכט פון העררן וויליאם ב. ראוט, וועל־כער איז גוט בעקאנט צו יעדען בעזוכער פון דיא סטייט ביינק.

דיא בראנזוויל ברענטש

פון דיא סטייט ביינק

איז שוין אפען פיר ביזנעס אין

גלענמאר און סטאון עוועניוס, בראנזוויל

376־378 גרענד סטריט, ניו יארק.

אין אפיס פון דיא „צוקונפט" 26 קאנעל סטריט

קען מען בעקומען דיא פאלגענדע פראכטפאלע בילדער געדרוקט אויף גוטען פאפיר און גוט צום פריימען.

עמיל זאלא — — — 10 סענט. נײַ־יאהרס גרוס — — — — 5 סענט.
ז. ויגוכט בעבעל — — 5 סענט. אונזערע טאדטען — — — — 5 סענט.
דיא דייטשע באציאל־דעמאקראטישע פראקציאן אין רייכסטאג 5 סענט.

אלע צוזאמען בלויז 25 סענט.

מיר מאכען בעקאנט אונזערע פריינד און בעקאנטע און דאס פובליקום אין אלגע־מיין, אז מיר האבען געמופט

נאך 163 ברום סטריט.

מ. פיין און ס. שרייבער

יוניאן פרינטערס.

א. גראוועך

167 איסט בראדוויי, ניו יארק.

פאטא אינגרייווער.

דיא בעסטע און שעהנסטע אינגרייווינגס, לייבעלס, עמבלעמס, אלערליי אילוסטריי־שאנס גוט און ביליג.

דיא אדרעסע פון דעם בעוואוסטען פאטאגראפער

איזידאר יאג,

212 איסט הױסטאן סט., ניו יארק.

ב. זילבערמאן'ס

כשר רעסטאוראנט

44 קאנעל סטריט,

האטעל נעפטונע עווענױ,

קאר. וועסט 5טע סט., קוני איילאנד.

וויליאם גאלערשטיין,

158 ריווינגטאן סטריט, 1טען פלאר.

אגענט פיר אלערליי ביזנעס, סטיישאנערי סטארס, פייפער־ראודס און סטענדס א ספעציאליטעט. אפיס שטונדען: 7—9 מארגענס; 6—9 אבענדס.

Telephone 844 J Orchard

SOL. ROGG סאל. ראגג

נאטארי פאבליק.

ביזנעס־אגענט פיר סטיישאנערי סטארס, סיגאר סטארס, צייטונגס־סטענדס, ראוטס און אויך אלע אנדערע ביזנעס פון $100 ביז $10,000

בעסטע צופריעדענהייט גאראנטירט.

אפיס 170 קל נטאן סטריט.

אפיס שטונדען: 8 מארגענס ביז 10 אב.

Telephone 3190 Spring

ב. מאטיזאוו,

אלערהאנד ביזנעס־איידושענט, סיגאר און סטיישאנערי סטארס, צייטונגס־ראוטס א ספעציאליטעט.

פארווערטס־בילדינג.

175 איסט בראדוויי, פון 6 ביז 9 אבענדס.

S. ZIMMERMAN ס. זיממערמאן

ריעל עסטייט

174 קלינטאן סטריט.

ביזנעס אגענט פיר סטיישאנערי סטארס און פייפער סטענדס און ראודס, סיגאר־סטארס און אלערהאנד ביזנעס, אימער נאך יערענס וואונש. אפיס שטונדען פון 7—9 מארגענס און 6—9 אבענדס.

Telephone 96 J East N. Y.

A. MILLER

Business and Real Estate Agent
Cigars and Stationery Stores
Newspaper Stands and Routes
A Specialty

OFFICES:

26 Canal St.,	1400 St. Marks Ave
Cor Rutgers St., N. Y.	Cor. Ralph Ave., B'lyn, N.Y.
6 to 9 P. M.	11 A. M. to 2 P. M

אונזערע לעזער פּאטראָנייזען דר. האַרקאַווי'ס אַפּטייקען,
193 ברום, קאָר. סאָפפאָלק סטריט

אין דיא צווייטע אַפּאטהעקע

אין 256 טשעררי סטריט, קאָרנער ראַטגערס סט.
ווייל ביי איהם זייט איהר זיכער דיא ריכטיגע מעדיצין צו בעקומען. דאָס איז דיא הויפּטזאַך. אַלע מעדיצינען ווערען פּרעפּערטינט פון געענדיגטע פּראָוויזאָרען און אונטער זיין פּערזענליכער אויפזיכט.

הענרי ל. סלאָבאָדין,
אדוואָקאט און נאָטאר,
וואָהנונג 1819 מעדיסאָן עווענוי.
סטואַרט בילדינג 280 בראָדוויי, רום 134
Telephone 3869 Franklin

Telephone 4437 Franklin

L. B. BOUDIN
COUNCELOR AT LAW
803 Broadway New York
Residence, 216 Broadway

מ. דאַווידאָוו

פייער און לייף אינשורענס.
345 איסט 105טע סטריט.

אין אלע ביזנעס לייטע!
אונזער בעפאַלמעכטיגער אגענט פיר
אדווערטייזמענט איז

ה. ר. פּערלמוטער

Liberty Park
ליבערטי פּאַרק

קופּער עווענוי לעבען סייפּרעס עווענוי, עווערגרין, לאָנג איילענד, דער גרעסטער פּאַרק אין גרייטער ניו יאָרק פּאר

פּיק-ניקס

35 אקערס וואַלד, א דענסינג פּאַוויליאָן 100 ביי 120 פוס גרויס. וויא צו קומען אין פּאַרק פון אלע פערריס און ברידזש נעהמט דיא קאַרס וואָס געהט צו רידזשוואוד, טראַנספערט פאר סייפּרעס עווענוי קאר און סטאָפּט אין קופּער עווענוי.

ראַדיקאַלע אָרגאַניזאַציאָנען, פּאַטראָנייזט דיעזען פּאַרק.

אריה פלאַקס

רוסישער פּראָוויזאָר,
געענדיגט אין מאָסקווא, 1890.
120 מאָנראָע סטריט,
קאָרנער ראַטגערס סט., ניו יאָרק.
מיינע לאנגע עקספּיריענס אין דראָג־ביזנעס אין רוסלאַנד וויא אויך אין אמעריקא גאַראַנטירט אייך פיר דיא בעסטע און ראַיעלסטע מעדיצינען.
רעצעפּטען ווערען זעהר קערפול און ריכטיג געמאַכט.

דר. דזשי האַלפּערין

אפּטאָון אָפיס: 1861 מעדיסאָן עווענוי,
קאָרנער 121טע סטריט.
אָפיס שטונדען 9 ביז 10, 6 ביז 8.
טעלעפאָן, 469 האַרלעם.
דאַון טאַון אָפיס אים אלטען פּלאַץ:
250 איסט בראָדוויי.
אָפיס שטונדען פון 2 ביז 3,
זאָנטאַג פון 11:30 ביז 12:30.

דר. ש. רוססיאַנאָוו,
דענטיסט,
האָט געמופט נאָך
22 ראַטגערס סטריט, ניער הענרי סט.
ניו יאָרק.

Dr. AB. KASPE
210 East BroadWay, New York
Near Clinton st.
Office Hours: 8-10, 1-2. 6-8
Sundays, 8-10 a. m., 2-3 p. m.
Telephone, 612 Orchard

Dr. M. GIRSDANSKY
239 East Broadway
Near Clinton street New York
Office Hours: 8-10, 1-2 6-8
Sundas, 8-10, 1-2
Telephone, 1619 Franklin

Fifth Avenue פינפטע עוועניו

סיגארעטס, 10 סענט פאר 10 שטיק.

זיינען דיא עלטסטע און פאפולערסטע סיגארעטס אין מארקעט און איבערטרעפען אלע 10־סענטיגע סיגארעטס, זיי זיינען געמאכט פון פיינסטען ריינעם טערקישען טאבאק (גאראנטירט ביים מאנופעקטשורער) שטענדיג מיט וואטע אין די מונדשטיק צו רייניגען דעם רויך. קיין 10 סענט סיגארעט קען זיך פערגלייכען מיט דיא פינפטע עוועניו אין געשמאק און אין גערוך.

„פינפטע עוועניו“ סיגארעטס פערהיטען דיא ברוסט פון הוסטען.

Baron de Hirsch באַראן דע הירש

מילד און סוויט, א 10 סענט סיגארעט

זיינען שטענדיג געמאכט פון פיינסטען, ריינעם טירקישען טאבאק, גאראנטירט, שטענדיג געמאכט מיט וואטע און מונד־שטיק צו רייניגען דעם רויך.

מיליאנער, טערקישער סיגאַרעט

זיינען זעהר גוט אין געשמאק, שמעקען אויסגעצייכענט, זא אז עס איז גאר אונמעגליך צו מאכען א בעסערען סיגארעט פאר דעם פרייז.

Egyptian Heroes עגיפשאן הירא‎ס

עגיפטישע סיגארעטס מיט אדער אהנע מונד־שטוקען.

10, 15 און 25 סענט פאר 10 שטיק.

געמאכט פון פיינסטען טערקישען טאבאק. סעמפעלס נאך דיא קאנטר פריי געשיקט. דיא בעקוועמסטע פרייזען פאר האלסיילער און ריטיילער.

אויסער דיא אויבען־דערמאנטע האב איך נאך פיעל מעהר סארטען צו קריגען.

I B. Krinsky, Cigarette Manufacturer, 227 Bowery, Nrw York

העטס, שיך,

דזשענס פאר־

נישינגס און

אייך טהעע

און קאפעע

קאָ־אָפּעראטיווע סטאָר

313 גרענד סט., נויארק

D. SIRELSON,

Maker and Designer of Up-to-Date

SIGNS OF EVERY DESCRIPTION

31 RIVINGTON ST.,

Near Forsyth st., NEW YORK.

ביכער, ביכער

ביי מיר איז צו בעקומען אלערהאנד ביכער, ספעציעל סקוהל ביכער.

וויא רידערס, ספעלערס, גרעמערס, אריטמעטיקס, אלגעבראס, געאמעטרס, היסטארעס, געאגראפעס, סיוויקס, פיזיקס, לאטיין, גריק, טעקס ביכער, דיקשענרים אין אלע שפראכען.

אלע ביכער זיך צו לערנען ענגליש פון אידיש, דייטש אדער רוסיש.

סטיישיאנערי

אלעס פון דיא ליין פון סטיישאנערי ספעציעל סאסייטי ביכער און פאנטיין פענס גאלדענע.

דיא רעעלסטע בעהאנדלונג גאראנטירט.

קאנטרי ארדערס בעזארגט.

ה. גאלדבערג 65 ריווינגטאן

קארנער עללען סטריט, ניו יארק.

לעאן קאברינס בענעפיט אין פיפל'ס טהעאטער

צו אלע פריינד פון אמת'ער קונ כמ אויף דער אידישער ביהנע!

דאנערסטאג דעם 9טען פעברואר 1905

ועט אין

פיפל'ס טהעאטער נעשפיעלט ווערען צום בענעפיט פון

לעאן קאברין

דעם פערפאסער און ארינינעלע א מתע מייסטערווערק מיט דעם נאמען

דיא סאציאליסטקע

מר. און מרס. טהאמאשעווסקי, ראזענטהאל און בערנשטיין, מאדאם גודינסקי און מאדאם אבראמאוויטש אין דיא הויפטראלען

צום שלום און איין אקטינע קאמעדיע

נעשפיעלט פון מר. און מרס. טהאמאשעווסקי, בערענשטיין און אנדערע.

צווישען דיא אקטען וועט דר. ה. זאלאטאראוו ריידען איבער

לעאן קאברין אלס נאוועליסט און דראמאטורג

טיקעטס פיר דיזע פארשטעלונג קען מען שוין קריגען: ביים פערפאסער אין הויז 203 הענרי סטריט, ביי א. מיללער און ר׳יעל עסטייט אפיס, 28 קאנעל סטריט פון 7 אבענדס. אין אפיס פון „צוקונפט", 26 קאנעל סטריט. אין קאלאמביא מהעע סטאר, 193 דיוויזשאן סטריט.

גאלדשטיין'ס

דרעס סוטס און פראקס לאויסגעבארגט. אין

81 קאנעל סטריט, 1טען פלאאר

L. S. Goldstein's Full Dress Suits

Canal Street, New York

מעננער איך קאן אייך קוריערען

קיין אונטערשיעד וויא לאנג דיא קראנקהייט איזט אדער וואס פיר איינע מעדיציענען איהר האט ביז יעטצט נעטרייעט. אויב איהר ווילט פאל-קאמען געזונד ווערען ווענדעט זיך צו מיר אין מיין אפפיס דר. לאנדעס, 132 איסט 24טע סט., איך וועל אייך ערקלעהרען אייער קראנקהייט, פערזיכערן וויא לאנג עס וועט נעהמען איהנען פאללקאממען צו קוריערען, אונד ווען דיא אונ-טער מיין בעהאנדלונג שטעהען ווערדען, גא-ראנטירע איך איהנען פיר אייער פאללקאממענער געזונדהייט דען איך קוריערע מיט מיין אייגענער ערפינדונג דורך דיא נייעסטע מעדיצינישע-עלעקטרישע מעטהאדע.

ווען עס איז אייך ניכט מעגליך צו קאממען דאנן שרייבט מיר.

לעזען זיא מיין נייעס בוך "דער מעננער פריינד"

ער איז וויססענשאפטליך אין ברענגט אייך דיא בעסטע נוטצען. איהר געפינט אין איהם פיעלעס וואס איז ניט נאר אינטערעססאנט נאר אויך נאטהווענדיג פאר אייער געזונדהייט. דעם בוך קענען זיא בעקומען פרייא ווען זיא שניידען דעם קופאן אויס אונד שיקען מיט אייער אדרעס אונד 12 סענט סטעמפס צו

DR. L. LANDES,

140 East 22nd St.

אפפיס שטונדן, 9 צו 1 אונד 5 צו 8.
זונטאג, פון 9 צו 11 אונד 2 צו 4.

פרויען ווערדען אונטערזוכט נור אם דיענס-טאג צווישען 2 אונד 4 אוהר.

דר. ל. לאנדעס, שפרעכט אידיש, דייטש, ענגליש, רוסיש, פוליש אונד רומעניש.

דער גרעסטער בארגיין פון

פאנאגראפס

וואס איז ווען אמאל געווען

מיר גיבען א משאנס יעדען לעזער פון דיא צוקונפט וועלכער בראכט פון קויפען א פאנאגראף

מיר פערקויפען א $35,00 פאנאגראף מיט 4 בעסטע רעקארדס פיר בלויז $23.25 דער אפפער איז אונזער בעסטער אדווערטייזמענט, און מיר האפען אז יעדער איידער וואס האט געטראכט וועט ניט אפלייגען און וועט גלייך קויפען.

ווען איהר דארפט א פיאנא

בעטען מיר איין

איהר

זאלט

ביי אונז

ניט קויפען

נאר קומט אריין און הערט דעם טאן פון אונזער פיאנא. מעהר פערלאנגען מיר ניט.

ווארום

מיר

זיינען

זיכער

אז ווען איהר וועט הערען אונזער פיאנא וועט איהר ענטציקט ווערן פון איהר בריליאנטענם טאן

מיר רעדען דא אויך ניט פון דיא קיס, און פון איהר פיניש, דאס זיינען אלץ נעבען זאכען, אויב איהר ווילט ניט מאכען אייערע קינדער פאר קאליקעס אין שפיעלען. גיט זיי א גוטע פיאנא און א גוטע פיאנא קריגט איהר נור ביי

דראנזיק ענד דייבאך

159 איסט בראדוויי **קאר. ראטגערס סטריט**

ווען איהר ברייגגט מיט דיעזען אדווערטייזמענט גיבען מיר ארונטער 5 פראצענט פיר „דיא צוקונפט".

Digitized by Google

3 בילדער צו פריימען: בעבעל, ליעבקנעכט און זאָלא.

נאָך א פּריווילעגיום פיר אונזערע סובסקרייבער: ווער עס שיקט אריין 2 דאָל. אין אדוואַנס, בעקומט ער 1 יאָהר סובסקריבציאָן מיט זיין פּרעמיום און א פיין געבונ־דענעם סעט צוקונפט פון 1902, וואָס דער רעגעלער פרייז אין $1.50 דאָס טהוען מיר אָבער נור פיר אונזערע סובסקרייבער אום זיי צופרידען צו שטעלען. געוועהנליך הועט דיא פּרעמיום נור געגעבען הוערען ביז א בעשטימטע צייט, דארום בעטען מיר, דאָס ווער עס וויל געניסען דעם זכות פון דיא פּרעמיומס מיט דיא איבעריגע פּרי־ווילעגיומס, זאָל ניט הוארטען אויף שפּעטער, ווען מיר וועלען עס מעהר ניט האָבען, נור יעדערער זאָל זיך צו היילען און אריינשיקען זיין סובסקריבציאָן וואָס פריהער.

דאָס אלעס ווערט נאָר געגעבען אין די קאָנטרעס פון דיא פעראייניגטע שטאַא־טען און קענעדע. אָבער אין אויסלאנד אָדער אין סיטי ניו יאָרק, קענען נור האָבען דיזע פּריווילעגיום, ווען זיי וועלען צוצאָהלען דיא פּאָרטאָ פון דיא צוקונפט, 25 סענט.

פריינדע און סימפּאטהייזער, לעזער פון „דיא צוקונפט“, מערקט אייך דאָס אלעס און פערשפּעטיגט ניט אריין צו שיקען אייער מאָני־אָרדער, שטעלט אָבער אויס נור אויף דעם נאָמען „דיא צוקונפט“ ניט מעהר און ניט אויף קיין זייטיגען נאָמען.

מיר שיקען ארויס דיזען נומער פיר אלע אונזערע סובסקרייבער פון פאָריגען יאָהר מיט דעם אינהאלטס־פערצייכנונג פון 1903. מיר האָפען, אז אונזערע ווערטהע סובסקרייבער וועלען ניט פערזאמען באלד אריין צו שיקען זייער סובקריבציאָנס־געלד פיר דעם יאָהר 1904.

ווער וויל האָבען „דיא צוקונפט“ פריי צוגעשיקט אין הויז פאר א גאנצען יאָהר?

דער וואָס וועט אונז צושיקען פיר 5 יאָהרליכע סובסקרייבער פיר „דיא צוקונפט“, קריגט א יאָהר סובסקריבציאָן פריי פיר דעם יאָהר 1904, אָדער דעם גאנצען יאהרגאנג „דיא צוקונפט“ פון 1902 אָדער פון 1903. דאָס איז גאנץ לייכט פיר יעדען צו קריגען, און אונזער אָפּפער איז א גוטע בעלאָהנונג.

מיט האָך אכטונג,

צוקונפט פרעסס פעדעריישען.

דר. דזש. האלפּערן,

אפּטאון אָפיס:

1861 מעדיסאָן עוועניו

קאָרנער 121טע סטריט.

אָפיס שטונדען 9 ביז 10, 6 ביז 8.

טעלעפאָן, 460 הארלעם.

דאן טאון אָפיס אים אלטען פלאץ

250 איסט בראָדוויא,

אָפיס שטונדען פון 2 ביז 4.

זאָנטאג פו 11 ביז 12.

Eron Preparatory School

moved from Rutgers Street,
to its new quarters
175 E. Broadway

J. ERNN, A. B. "Columbia University," A. M.
PRINCIPAL.

פערפערטיגט פיר קאָלעדזש אָדער ריד־זשענטס, און פיר רעגיערונגס שטעלען. ספּעציעלער אונטעריכט פיר דיא וועל־בע ווילען לערנען ענגליש. מר. איראָן, 15 יאָהר סקוהל לעהרער, לעקטשורער אין עד־יוקיישאָנאל אלייענס און לעקטשורער פיר דיא באָארד אָוו עדיוקיישאָן, אונטערריכ־טעט יעדען שילער פערזענליך.

דיא בעסטע שוהלע

פון דיעזער ארט

N. STREICH,

UP-TO-DATE

Gent's Furnishing Goods,

Wholesale and Retail

45 Canal St., Bet. Ludlow & Orchbard Sts.,

New York.

1904, VOL. 3 JANUARY No. 25

: DIE ZUKUNFT :

(THE FUTURE)

A MONTHLY MAGAZINE

OF POPULAR SCIENCE
LITERATURE AND : :
SOCIALISM : : : : :

PUBLISHED BY THE

ZUKUNFT PRESS FEDERATION

OFFICE

50 SUFFOLK STREET, NEW YORK

25

SUBSCRIPTION RATES

Per Annum, $1.00 Six Months, 60c

: : : FOREIGN : : :

Per Annum, $1.25 Six Months, 75c

PAID IN ADVANCE

Entered January 29, 1902, as Second Class Matter, Post Office at New York, N. Y., Act of Congress of March 3, 1879

Digitized by Google

Berkeley
LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA
Digitized by Google

Berkeley
LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA
Digitized by Google

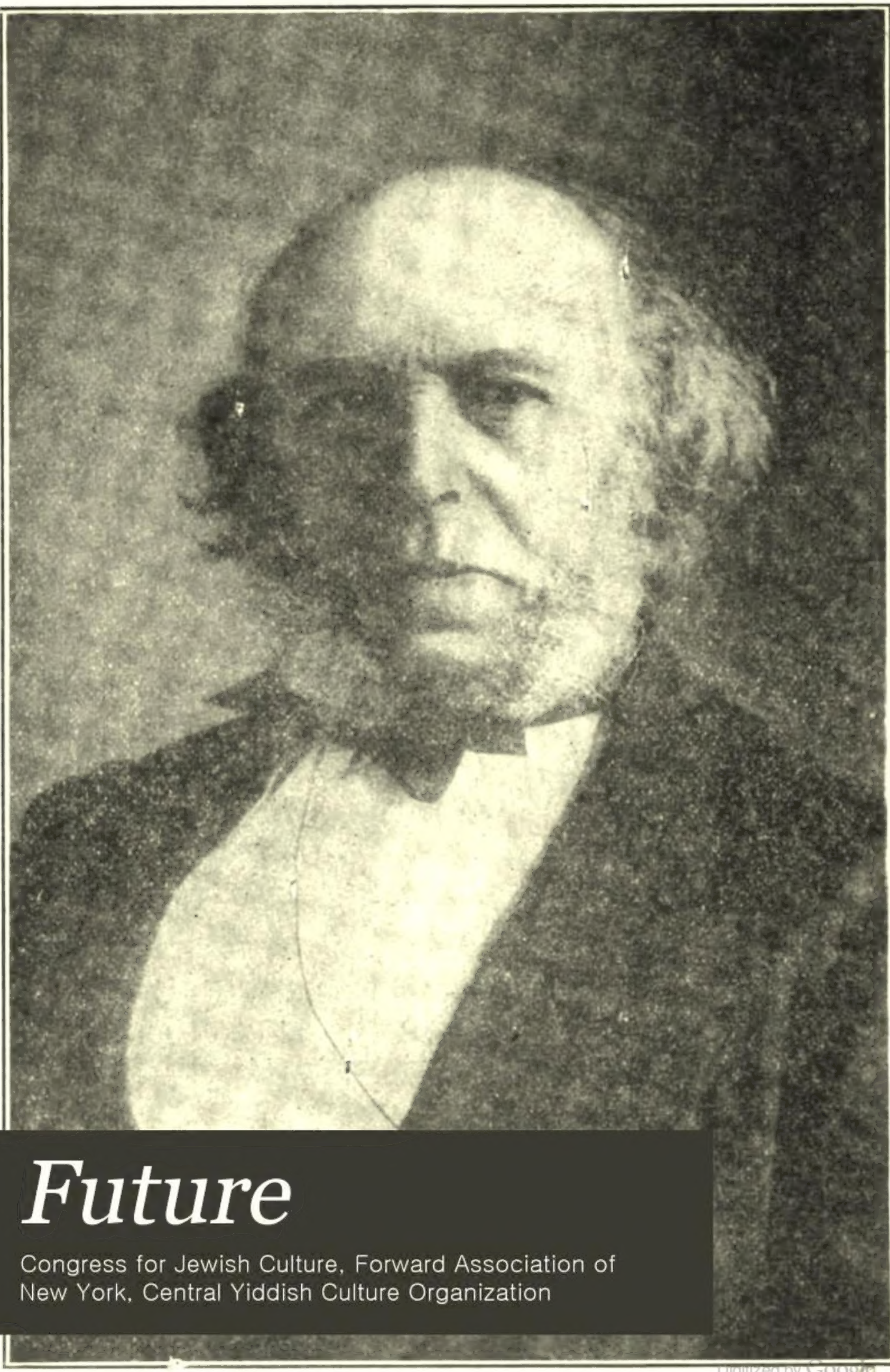

Future

Congress for Jewish Culture, Forward Association of New York, Central Yiddish Culture Organization

Digitized by Google